JACOBI

PIGNATELLI

NOVISSIMÆ

CONSULTATIONES CANONICÆ,

Duobus Tomis comprehensæ.

2139665

JACOBI
PIGNATELLI
E CRYPTALEIS IN SALENTINIS
S. Theolog. ac J. U. Doctoris

NOVISSIMÆ
CONSULTATIONES CANONICÆ,
PRÆCIPUAS CONTROVERSIAS,

Quæ ad FIDEM, Ejuſque REGULAM ſpectant, in quibus Errores Atheorum, Infidelium, Schiſmaticorum, Hæreticorum, & aliorum Eccleſiæ Catholicæ hoſtium referuntur & refelluntur; præſertimque illas quæ circa S. INQUISITIONIS TRIBUNAL verſantur, ubi de Inquiſitoribus, eorumque Officialibus & Miniſtris, de Reis in quos jus & poteſtatem habent, deque Pœnis pro Caſuum varietate iſtis infligendis, & quàm plurima alia ad hoc Argumentum facientia, complectentes.

OPUS PRIMA VICE PRÆLO COMMISSUM, ET JURIS Utriuſque Conſultis non modò, verùm etiam Theologis, imò & omnibus Fidem Chriſtianam profitentibus planè neceſſarium ac utile.

Cum INDICE CONSULTATIONUM ſingulis Tomis præfixo.

TOMUS PRIOR.

COSMOPOLI,
Apud DOMINICUM PUTEANUM.
M. DCCXL.

W166
1/11/05

~~7599 Q16~~

A.197038

BIBLIOPOLÆ AD LECTOREM PRÆFATIO.

QUàm grata & omnibus accepta fuerint quæ hactenus in lucem prodiere Viri Clarissimi Jacobi Pignatelli *Opera, satis superque testantur multoties iteratæ eorum Editiones: Verùm enim verò, quantumvis doctæ ac perspicuæ fuerint ipsius Consultationes Canonicæ decem Tomis comprehensæ, non omnes complectebantur Controversias & Casus quos Iuris Canonici mystam noviſſe juvat. Quàm immensa sit eorum seges nemo nescit. In hisce duobus, hujusdem Authoris Tomis Consultationum, quas* Novissimas *appello, vel ideò quod prima vice typis mandentur, vel quod sint ultimæ quas exaravit, reperies pleraſque omnes Quæstiones quæ ad* Fidem ejusque Regulam *spectant, in quibus Errores Atheorum, Infidelium, Schismaticorum, Hæreticorum, & aliorum Ecclesiæ Catholicæ Hostium referuntur & refelluntur, & illas præcipuè quæ circa* S. Inquisitionis Tribunal *versantur, ubi de Inquisitoribus, eorumque Officialibus & Ministris, de Reis in quos jus & potestatem habent, deque Pœnis pro Casuum varietate istis infligendis, & quamplurima alia ad hoc argumentum facientia, ut cuivis Indicem Consultationum, in adversa pagina, consulenti palam fiet. Hoc opus diu multúmque à Iuris Consultis exoptatum, summoque studio à me exquisitum, hodie tibi sisto. Hoc utere & fruere, & labori meo æqui bonique consule, vale.*

INDEX ARGUMENTORUM
CONSULTATIONUM
NOVISSIMARUM
TOMI PRIORIS.

CONSULTATIO I.

DE Fidei Christianæ Definitione, ac de ea Sectariorum novitius error. Et unde sit Fides? *Pag.* 1.

CONSULTATIO II.

An Fides in hominis potestate sit? & cur non omnes credant? *Pag.* 3.

CONSULTATIO III.

An dubitantes Fidem habeant? & utrum in hæretico fides esse queat? *Pag.* 4.

CONSULTATIO IV.

Quot modis Deus revelet veritatem? & quænam sit fidei causa formalis in quam omnium credentium fides resolvatur? *Pag.* 4.

CONSULTATIO V.

An Ecclesiæ Vox, testimonium, & decretum credendorum regula, fideique criterion rectè constituatur. *Pag.* 5.

CONSULTATIO VI.

An sola Scriptura Sacra ad omnes fidei quæstiones determinandas sufficiat? & an sola Scriptura sit judex fidei? *Pag.* 6.

CONSULTATIO VII.

An vox Ecclesiæ quæstiones fidei determinantis, sit certa, & infallibilis. *Pag.* 7.

CONSULTATIO VIII.

An voci Ecclesiæ simpliciter acquiescendum sit. *Pag.* 8.

CONSULTATIO IX.

An vox Ecclesiæ definientis, divina sit, an humana dicenda? Et an Ecclesia nova fidei Dogmata docere possit? *Pag.* 9.

CONSULTATIO X.

An omnia credenda, per articulos distinguenda sint. *Pag.* 10.

CONSULTATIO XI.

An Symbolum, quod Apostolicum dicitur, editum sit ab Apostolis? An præter Apostolorum Symbolum, alia sint ab Ecclesia recepta? Et cujus sit, exorta nova de fide controversia, Symbolum explicare. *Pag.* 11.

CONSULTATIO XII.

Quot, & quibus mediis Articuli Christianæ fidei credibiles reddantur. *Pag.* 13.

De Ecclesia militante, ejusque nomine, definitione, partibus, Quinam in ea sint? an una, visibilis, & à quo tempore, anve deficere possit, per quas notas videatur, ejus unitas in quo potissimum consistat, & ex quo demonstretur?

CONSULTATIO XIII.

De Nomine Ecclesiæ, ac de ejusdem definitione. *Pag.* 15.

CONSULTATIO XIV.

De Partibus Ecclesiæ Christi, & quid sit Ecclesia militans? & quomodo ab hæreticis definiatur? eorumque in hoc errores. *Pag.* 17.

CONSULTATIO XV.

An Hæretici occulti in Ecclesia sint? Quid de Catechumenis, de excommunicatis, de schismaticis, de prædestinatis, de imperfectis Christianis? & quid etiam de pravæ vitæ fidelibus? *Pag.* 18.

CONSULTATIO XVI.

Quod Ecclesia Christi Militans unica sit, non vero duæ. Et quod vera Christi Ecclesia visibilis sit. *Pag.* 21.

CONSULTATIO XVII.

An Christi Ecclesia ab initio mundi semper visibilis fuit? Et an Ecclesia visibilis deficere possit? Ubi, quod Ecclesia persecutionibus non obscuretur. *Pag.* 23.

CONSULTATIO XVIII.

De Notis Ecclesiæ, per quas videtur, quarum Prima est quod sit una. Ubi de Paganorum & Hæreticorum discordia. *Pag.* 25.

CONSULTATIO XIX.

Quod unitas Ecclesiæ Militantis potissimum in conjunctione cum Romano Pontifice consistat, quodque ex successione Romanorum Pontificum demonstretur. *Pag.* 27.

CONSULTATIO XX.

De Secunda nota Ecclesiæ militantis, quod sit

Index Consultationum Novisimarum Tomi Prioris.

sit Sancta. Et quomodo sanctitas in anima latens Ecclesiæ nota constitui possit. *Pag.* 28.

CONSULTATIO XXI.

De Tertia nota Ecclesiæ. *Pag.* 30.

CONSULTATIO XXII.

De Quarta Ecclesiæ nota, & de nomine Papæ & Papistæ. *Pag.* 30.

CONSULTATIO XXIII.

Quas Ecclesiæ notas hæretici assignent? Et, Quænam prior, ac notior sit, Ecclesia, An scriptura Sacra? *Pag.* 32.

CONSULTATIO XXIV.

De divisione Personarum ratione Religionis. *Pag.* 33.

CONSULTATIO XXV.

De Paganis, seu Gentilibus, aut Ethnicis. *Pag.* 33.

CONSULTATIO XXVI.

Quæ Judæis, & Sarracenis, seu Turcis permissa inter Christianos. *Pag.* 34.

CONSULTATIO XXVII.

An, & quatenus Judæi ac Gentiles possint ad Fidem Christianam suscipiendam compelli? & in quibus casibus contra eos procedere possint Inquisitores Fidei. *Pag.* 36.

CONSULTATIO XXVIII.

De Atheis. Quid sit Atheismus, quæ prima ejus origo, quæ causa, quive effectus, qui Athei. An, & quatenus Dei existentia demonstrari possit? Quave certitudine credendum, posse illam demonstrari naturaliter via ascensionis, & à posteriori. An hoc sit de fide, anne. *Pag.* 38.

CONSULTATIO XXIX.

De Polytheismo, sive de Idololatria, Deorum pluralitatem admittente, ejusque causis, origine, varietate, progressu. Ubi tam ex S. Scriptura quàm ex Sanctis Patribus ostenditur non esse nisi unum Deum verum. Et an Deum esse tantùm unum demonstrari naturaliter possit? Quid de hoc senserint Poëtæ, Philosophi, Sybillæ? Rationes unitatem veri Dei demonstrantes. *Pag.* 45.

CONSULTATIO XXX.

Religio definitur. Quot modis ab ea recedi-tur. Idololatria rectè dicitur cùm adversus Dei mandatum in simulachro colitur Deus. Exemplum ab Israëlitis, aliisque. Quando etiam, & quibus in rebus dicatur Idololatria. *Pag.* 58.

CONSULTATIO XXXI.

De distinctione cultus Idololatrici. De Spirituum cultu. In quibus Idololatria consistat. Latius de duplici principio. De ipso Persarum & Ægyptiorum opinio, & sententia hæreticorum quæ denique refellitur. *Pag.* 60.

CONSULTATIO XXXII.

De cultu spirituum non principum, sed ministrorum, qui à Philosophis communi nomine fere dæmones, vel dæmonia, à Peripateticis intelligentiæ, à Christianis boni, malive Angeli appellantur. In quo Gentiles & alii à natura eorum aberrarint. Ubi consideratur eorum natura, officium, cultus: Qui Spiritus hosce negarint. Qui agnorint. Vnde eos Gentes cognoverint, & quatenus in eorum natura convenerint Christiani, ac Gentiles. De naturæ hujus præstantia, & alia multa, præsertim de spectris, & oraculis ac de cultu Dæmonis apud varias nationes. *Pag.* 62.

CONSULTATIO XXXIII.

De religioso bonorum Spirituum Cultu. Apud quos is obtinuerit. Quod cultûs genus Angelis conveniat. Et unde Angelicorum hæresis nomen acceperit. De cultu divino animæ humanæ exhibito. De ejus transanimatione & migratione de corpore in corpus. De immortalitate ejus consensus Gentium, & rationes. Quomodo animarum cultus introductus. Quo pacto discernantur Lemures, Lares, Larvæ, Manes. De animarum cultu publica autoritate relatarum in Deos. Quibus is honos tributus. Alii honores divini ab heroicis. Alia. *Pag.* 69.

CONSULTATIO XXXIV.

De gravitate peccati Idololatriæ. An habeat semper annexum peccatum hæresis? De colente creaturam, ut Deum, credens illam non esse Deum, vel exterius eam ut Deum colit, interius credit talem cultum ei non deberi. De causis excusantibus ab hoc peccato. De exhibente dæmoni obsequium profanum. De sacerdote offerente particulam non consecratam. De adorante Dæmonem, putans esse Christum. Qua pœna Idololatra, & à quo Judice puniendus? *Pag.* 78.

CONSULTATIO XXXV.

An unquam licita sit Idololatria, falsorumque Deorum cultus? *Pag.* 80.

CONSULTATIO XXXVI.

Quid, & quisnam propriè sit Hæreticus? Ejus vera definitio, ac definitionis explicatio. Ex quibus constituatur hæreticus & quotuplex sit, ac hujusmodi alia, ubi effata de Hæreticis breviter ac dilucidè. *Pag.* 84.

CONSULTATIO XXXVII.

Gradus, judicium, sive censura de singulis propositionibus, quæ aliquomodo Fidei Catholicæ sunt, contrariæ sive minimè consentaneæ, sed alienæ, absonæ, absurdæ. *Pag.* 96.

CONSULTATIO XXXVIII.

Apud quem sit jus ferendi censuram de propositionibus, tum privatum, mereque doctrinale, tum publicum & autoritativum. *Pag.* 102.

CONSULTATIO XXXIX.

Ad quos pertineat ferre judicium, ac censuram propositionum hæreticalium, ac de Fide suspectorum? & quales ii esse debeant? Et an Inquisitores possent procedere contra proferentes propositiones scandalosas, temerarias & alias ejusmodi Catholicæ, sed minimè consentaneas. *Pag.* 106.

CONSULTATIO XL.

De Hæresiarchis, & Dogmatistis. *Pag.* 108.

CONSULTATIO XLI.

De Apostatis à Christiana Fide, ubi de iis effata, insigniora, & in praxi magis frequentia. *Pag.* 109.

Index Argumentorum

CONSULTATIO XLII.

De Schismaticis, ubi refellitur obiter fabella Joannæ Papissæ. Perpenditur gravitas & virulentia hujus criminis, recensentur schismata omnia ad hoc usque ævum, cum paræneſi ad obedientiam erga Summum Pontificem Romanum. *Pag.* 112.

CONSULTATIO XLIII.

An, & quibus remediis ac mediis Schismatici salvari possint, cùm ea, quæ ad Fidem pertinent, omnia ferè credant. *Pag* 120.

CONSULTATIO XLIV.

An, quatenus, & in quibus liceat Catholicis cum hæreticis communicare? *Pag.* 120.

CONSULTATIO XLV.

An oporteat, sive liceat cum infidelibus, ac hæreticis collationibus, ac disputationibus publicis de rebus fidei agere, ut eorum confutentur errores, fideique veritas ostendatur? Quibus id liceat. Quæ in hoc regulæ observandæ sint? Et in quo casu Inquisitores procedere possint contra disputantes de fide, & quinam libri & quomodo legendi. *Pag.* 124.

CONSULTATIO XLVI.

1. An inter Lutheranos & Calvinianos aliqua ex parte Sacerdores, & Episcopi dicendi sint, qui res spirituales, & sacras administrant? 2. An Ecclesia ibi esse dici possit, ubi Sacerdotes & Episcopi veri, ac legitimè consecrati non sunt? *Pag.* 133.

CONSULTATIO XLVII.

1. An qui baptismo in septentrione initiantur, ad Ecclesiam Catholicam pertineant, licet Sacerdotes veros non habeant? &
2. An ob orientis Ecclesiis qualis est Alexandrina, & similes, regula credendi, & Sacerdotum consecrandorum facultas juste peti possit? *Pag.* 135.

CONSULTATIO XLVIII.

An, & quatenus fideles teneantur fidem Christianam exterius, etiam Martyrio profiteri? Vbi de fuga persecutionis tempore, & signis, ex quibus fidem negari colligitur. Quando fidelis religione obligetur subeundi Martyrium; & an Martyrium aliquando cadat sub consilio. *Pag.* 136.

CONSULTATIO XLIX.

De Superstitione. Quid propriè illa sit? Quomodo differat ab Idololatria. In quo consistat malitia Sortilegii? quomodo dividatur? Quatenus invocatio dæmonis sit illicita? De pacto inter hominem & Dæmonem. Quid ad illud requiratur? In quo illius ratio consistat? Regulæ fundamentales ad cognoscendum, in quo consistat hoc pactum & quando interveniat, ac etiam quomodo rerum vanarum usus sit sortilegium? Et an in sortilegio excuset ignorantia? pœnæ in Idololatra[illegible] ac de potestate summi Pontificis aliorumque Principum Christianorum in Paganos ob solam idololatriam. Quibus propositis quæstiuncula ferè omnes, quæ apud alios proponuntur, explicantur. *Pag.* 138.

CONSULTATIO L.

De indebito Cultu veri Dei. Quomodo exhibeatur? An semper sit peccatum mortale? Quid de cultu non falso, sed superfluo? De recitationibus Psalmum, Deus laudem meam ne tacueris, & ad quem pertineat agnitio superstitionis cultus Deo indebiti? *Pag.* 145.

CONSULTATIO LI.

De Cultu religioso, ac licito Sanctis, eorumque imaginibus, Reliquiis, ac Beatis, non Canonizatis debito, quod ad ea, quæ spectant ad S. Officium; ubi an Pontifex errare possit in Canonizatione Sanctorum, & quid in Beatificatione; id affirmans à quo & qua pœna puniendus? Quave certitudine credendum sit, aliquas Sanctas Canonizatas fuisse Virgines? Ossa vendens, asserens falsò, esse reliquias Sanctorum, à quo puniendus? Ac de pœnis contrà venerantes homines mortuos ante illorum Canonizationem, vel beatificationem? *Pag.* 147.

CONSULTATIO LII.

Speciatim de quibusdam Avicularum observationibus superstitiosis; ut enim ait Cicero de divinat. lib. 2. Omnis superstitio imbecilli animi, atque anilis est; Quid eæ sint? Earum divisio? unde dignoscatur? Quando sit vana & superstitiosa aliqua observatio? ubi tamen graviter ac seriò discutitur, an Gemmæ & lapides habeant vires & facultates? & quinam effectus ab eis fieri possint, & qui non? *Pag.* 150.

CONSULTATIO LIII.

An Gemmæ & lapides vires, & facultates habeant? & quinam effectus naturales non autem superstitiosi, & Magici ab eis fieri possint, qui non? *Pag.* 174.

CONSULTATIO LIV.

An, & quatenus vanæ observationes sapiant hæresim manifestè? Quænam in eis cavenda? Quæ revera sint vanæ superstitiones? *Pag.* 181.

CONSULTATIO LV.

De Nomine Malefici, Magi, Mathematici, Sortilegi, & aliis quibusdam. Et quid sit Incantatio, Veneficium, Magia. *Pag.* 184.

CONSULTATIO LVI.

De distinctione artium Magicarum, & Maleficiorum, & quod Maleficia per pharmaca fieri possint. Maleficiorum divisio. Somnificum, Amatorium, Hostile. *Pag.* 185.

CONSULTATIO LVII.

De Fascinatione, unde dicta. Quid sit. An revera dentur morbi à fascinatione? quot modis dicatur. Vulgò credita an detur? Quæ sit visu? Quæ voce? contactu? Propriè dicta an detur? Signa. *Pag.* 189.

CONSULTATIO LVIII.

An revera dentur Morbi, à veneficiis & incantatione inducti? Ubi de aliis maleficii hostilis speciebus; nempe de veneficio, abortu, difficili partu, lactis exsiccatione, sagittariis seu balistariis, variorum morborum illatione, ac de maleficio devovendi, deque personis, quibus malefici queant nocere, de fœdere cum dæmone ac id genus alia, de artibus Magicis mirabilium, ac scelerum effectricibus ac respondetur argumentis Vvieri, aliorumque, qui sagis patrocinantur. Cur fœminæ quàm viri veneficiis fre-

frequentiùs deditæ ſint? De ſignis morborum à veneficiis, ac denique de eorum curatione magica, naturali, divina. *Pag.* 193.

CONSULTATIO LIX.

An liceat media, & inſtrumenta quibus ſagæ & venefici ad morbum aliquem inducendum uſi ſunt inquirere, inventa amovere, comburere vel quocunque modo abolere, non quidem in contemptum, ac deteſtationem Magicæ ſuperſtitionis, ipſiuſque dæmonis, ſed ſpe conſequendæ ſanitatis & hac intentione, ut dæmon amplius non noceat? Ubi quæſtiones de hac re ferè omnes diluuntur, omiſſis tamen nonnullis quæ à Theologis moralibus diſcutiuntur, & opinio Delrii variis, ac veris rationibus exploditur. *Pag.* 207.

CONSULTATIO LX.

Mira. Scelera. Fanda. Nefanda de ſagis, lamiis, ſtrigibus; De earum corporali translatione. Coitu cum dæmone, & id genus aliis, eruditè, jucundè, horridè. *Pag.* 210.

CONSULTATIO LXI.

An omnia, quæ à Magis, Sagis, lamiis, ſtrigibus facta eſſe dicuntur, ſint verè ab illis geſta? Quid de effectibus Magiæ? *Pag.* 216.

CONSULTATIO LXII.

De Magia univerſim ſumpta. De magia naturali, ſeu phyſica, de artificiali, ſinguliſque ejus partibus, An dentur? quid illæ ſint? Quotuplices? Earum mira. *Pag.* 218.

CONSULTATIO LXIII.

An abſque ſuperſtitione, ac illicita arte ex Aſtrorum repræſentatione procul abſentium ſenſa cognoſci poſſint, ita nimirum, ut Syderum interventu abſenti cuilibet, abſque alio nuncio, vel litteris vel internuncio exponerentur, ubi exempla in Sacra & profanis hiſtoriis manifeſtandi abſentibus ſecreta animi noſtri ſenſa. *Pag.* 222.

CONSULTATIO LXIV.

An per artem præſidio rerum naturalium adjutam abſque arte magica dæmoniaca, verum aurum fieri poſſit ab alchymiſtis? *Pag.* 226.

CONSULTATIO LXV.

Quotuplex ſit Magia? Ejus vera diſtinctio. An ſit aliqua magia non naturalis, hoc eſt, quæ non ad naturam, ſed ad dæmones, neceſſariò referri debeat? Sive an detur magia dæmoniaca, cujus prima ſpecies vocatur Gnetlia, ſive magia ſpecialis & nigra? & qui ſpiritus illi ſint, quorum opera Magi Mira faciunt? ac de Negromantia, deque Magia Caballiſtica, & quis Magiæ inventor. *Pag.* 227.

CONSULTATIO LXVI.

An opera magorum ſint vera miracula? Quomodo à veris miraculis differant ac dignoſcantur? Quid de Prodigiis Magorum Pharaonis? Quinam ii fuerint? & quomodo ea fecerint. *Pag.* 233.

CONSULTATIO LXVII.

Quæ opera admiranda poſſint facere dæmones vel per ſeipſos, vel per Magos? ubi ſigna & indicia ad diſcernendum effectus magiæ ex pacto ab effectibus phyſicis, & miraculorum, & artificioſis. Quomodo dæmon inviſibilem ſe præbeat? Qua forma apparere ſoleat? Quid poſſint magia, aut magi in dæmones? & quæ dæmones ac per eos magi facere non poſſint? *Pag.* 235.

CONSULTATIO LXVIII.

De ſpectris. Eorum cauſa. Figuræ. Mala. Terrores. Ludibria, fraudes, artes, ac regulæ dignoſcendi apparitiones, an ſint à malo, an à bono Spiritu. *Pag.* 241.

CONSULTATIO LXIX.

An & quatenus Magiæ ſtudium ſit licitum? Magia ſuperſtitioſa quàm grave peccatum. Magia non naturalis an ſit ſuperſtitio hæreticalis? Quæ alia crimina cum magia admiſceantur? An in ea detur parvitas materiæ? Ubi & quomodo magus, qui ſuo chirographo fidem Chriſtianam abnegavit & dæmonis obſequio ſe dedit, poſſit fœdus diſſolvere abſque ſui Chirographi reſtitutione. *Pag.* 244.

CONSULTATIO LXX.

De adjuratione, ſive exorciſmis contra dæmones, quid ea ſit? Ejus conditiones. Qui adjurare poſſint? quo pacto adjurandum? An licitum adjurare dæmones? Ad id requiſita. Media ac remedia ejiciendi dæmones. An dentur energumeni? De ſignis maleficii. Cur permittat Deus vexationem dæmoniacam? & cur dæmon opera malefici utatur? Quam poteſtatem habeat dæmon in energumenum. De licito uſu, ac poteſtate exorciſmorum. Quomodo immittantur in corpus energumeni, quæ ab eis per os ejiciuntur? Quiſnam fuerit piſcis ab Angelo Raphaëli Tobiæ oſtenſus. Et ad rem alia. *Pag.* 246.

CONSULTATIO LXXI.

De Confeſſario hæretici, malefici, ſive ſortilegi. De eorum Caſuum reſervatione. Deque facultate abſolvendi eos, atque alios ſuſpectos, de hæreſi. *Pag.* 255.

CONSULTATIO LXXII.

De Divinatione, quatenus eſt Magiæ dæmoniacæ ſpecies. Ejus diviſio multiplex. Quando ſuperſtitioſa. Quando tantùm illicita. Quæ dæmon poſſit prædicere. Divinationis fundamentum ſumma ejus genera. Oracula ex quibus reddita. Quot modi manganiæ, ſive Gœtiæ ſpecies ac modi divinationis in quibus non explicitum pactum vel latens admodum, ſed implicitum. Alia. *Pag.* 261.

CONSULTATIO LXXIII.

De Conjectatione naturali, ejuſque ſpeciebus Aſtronomia, Aſtrologia medica, ruralis, prognoſtica, ſomniis, phyſionomia, Spatulamantia, metoſcopia, chiromantia, geſtuum, & actionum ſignificatione, deque aliis. *Pag.* 265.

CONSULTATIO LXXIV.

De Conjectatione politica, ſive de ſortibus. Ubi quænam ſortes, & quando prohibitæ? Quot earum ſpecies, ac modi? De ſorte diviſoria. Ut ſit licita, quot conditiones ſervandæ? De ſorte Lotheriæ. De purgatione canonica? Quot purgationis ſpecies? Quæ purgatio canonica? Quæ vulgaris? Provocatio ad divinum Judicium. Purgatio per ignem, per aquam vel calidam, vel frigidam, Purgatio Monomachiæ, ſive duelli. Juramenti. Duelli leges ac cæremoniæ, alia plura. *Pag.* 268.

CONSULTATIO LXXV.

Purgatio per Sacramentum Euchariſticum, vulgariſne, an canonica ſit? *Pag.* 280.

CONSULTATIO LXXVI.

Diſtinctius de Divinatione dæmoniaca ſive ſuperſtitioſa. Errores de divinatione. Solus Deus futura cognoſcit & quomodo? An, & quomodo ſancti

Index Argumentorum

ſancti in hæc, & in alia vita futura, præſentia, abſentia videant? Quid de Sibyllis. *Pag.* 282.

CONSULTATIO LXXVII.

De Campanis prodigioſis, ac Gemmis Rationalis Summi Sacerdotis Hebræorum futura prædicentibus, ac de Oraculis terra effoſſis, ubi decretum S. Officii Inquiſitionis de Libris, & Laminis Granatenſibus. *Pag.* 287.

CONSULTATIO LXXVIII.

De Stella, quæ apparuit Magis, an fuerit ſupra naturam? & an per Aſtra poſſint cognoſci myſteria ſupernaturalia futura. *Pag.* 292.

CONSULTATIO LXXIX.

An Prophetia, & Divinatio harmonicis ſonis fieri poſſint? Num Prophetia ſit naturalis? Quinam fuerint veri Prophetæ in veteri Teſtamento? Quomodo probabant ſe à Deo miſſos eſſe? Quinam fuerint falſi Prophetæ à veris diſcernebantur? Quid de Pythonibus, & Pythoniſſis ſentiendum? & an etiam in novo Teſtamento ſint veri, & falſi Prophetæ? *Pag.* 295.

CONSULTATIO LXXX.

De Magia Kabaliſtica, an ex Kabala numerica futura prædici poſſint? De Prophetiis Abbatis Joachimi, & Malachiæ, ac de Rota Bedæ attributa. Et quid de Caracteribus manuſcriptis. *Pag.* 296.

CONSULTATIO LXXXI.

De Oraculis antiquis, & ſimulachris fatalibus. Quomodo potuerint præſagire futura? Ubi de Oraculis ex hominibus, ex ſtatuis, ex Antris. De eorum defectu poſt adventum Chriſti. Quid apud Indos? Torreblancæ inconſtantia quoad prædictiones ex Antris, vel exhalationibus. *Pag.* 300.

CONSULTATIO LXXXII.

De Imaginibus Aſtronomicis variæ ſententiæ. An præſignent futura? Quatenus ſuperſtitioſæ, necromanticæ ſuſpectæ? De his Torreblancæ judicium confutatur, diluuntur ejus leves rationes vi imaginationis. Quid de Inauguratione armorum, vexillorumque militum Catholicorum? *Pag.* 304.

CONSULTATIO LXXXIII.

An Prophetia, & divinatio poſſit eſſe alicui naturalis? ſive an vi naturali intellectus creatus queat futura, vel occulta cognoſcere, atque prædicere vel ex vi melancholiæ, ſive imaginationis, vel ex habitu corporis naturali, aut ex cœlorum peculiari influxu ſive ſydere? Quinam fuerint veri Prophetæ in veteri Teſtamento? Quot modis nomen Prophetæ ſumatur? Quomodo Prophetæ probabant ſe à Deo miſſos? Quomodo intelligendum ſit illud Chriſti: omnes Prophetæ uſque ad Joannem? Quomodo falſi Prophetæ à veris diſcernebantur? Quid verè de Pythonibus, & Pythoniſſis ſentiendum? Et an etiam in novo Teſtamento ſint veri, & falſi Prophetæ. *Pag.* 308.

CONSULTATIO LXXXIV.

An Divinatio poſſit eſſe naturalis ſaltem Angelo, ac Dæmoni? An & cur Magi, divini, ſortilegi, qui ſunt Prophetæ Dæmonum, aliquando vera proferant? Num ſaltem Angelus ſive dæmon poſſit præſcire futura pro aliquo brevi tempore congruente inſtanti Angelico, quod reſpondet aliquibus horis vel diebus noſtri temporis? Num ſaltem poſſit Deus condere creaturam, cui ſit connaturale cognoſcere futura, & dari ſpecies, illa repræſentans? *Pag.* 313.

CONSULTATIO LXXXV.

An Angeli ſive dæmones ſuapte natura cognoſcere poſſint futura contingentia, etiam per aſtra? ubi diligenter ad id expenditur Conſtitutio Sixti V. adverſus Aſtrologos. *Pag.* 316.

CONSULTATIO LXXXVI.

De Divinatione naturali & artificioſa. An dentur? Earum Mira. *Pag.* 319.

CONSULTATIO LXXXVII.

An & quatenus ex Animalibus licite prædici queant futura? Quatenus ex Monſtris humanis, vel aliis portentis? Ex Hermaphroditis, ſive Androginis? Ex monſtris aquaticis, & aëreis? Ex meteoris? *Pag.* 320.

CONSULTATIO LXXXVIII.

An & quatenus licita ſit Prænotio agricolarum, paſtorum, nautarum? Ubi fuſiùs de prænotione decretoria Medicorum, Chirurgorum, aliorumve, ac Torreblancæ Judicium exploditur. *Pag.* 327.

CONSULTATIO LXXXIX.

An & quatenus licitum ſit prognoſticon Medicorum ex ſignis circa ægritudines, Et an origo morbi venerei ab aſtris proveniat, *Pag.* 330.

CONSULTATIO XC.

An, & quatenus omnis divinatio ſit ſuperſtitioſa? Ex qua ſuperſtitione imponatur abjuratio? Ex quibus modis accidat divinatio? Et quæ futura dæmon cognoſcere poſſit? *Pag.* 332.

CONSULTATIO XCI.

De Divinationis diviſione, ejuſque ſpeciebus fuſior diſſertatio, deque invocatione dæmonis expreſſa & tacita. Et an divinatio ſecundùm pactum explicitum, & implicitum diſtinguatur eſſentialiter? & quo pacto diſtinguantur? *Pag.* 335.

CONSULTATIO XCII.

Utrum ad Superſtitioſam divinationem ſufficiat pactum implicitum cum Dæmone, an requiratur explicitum? Ubi reſpondetur frivolis argumentis Torreblancæ cujus varii Errores; & diſceptatur, an divinatio ſemper ſit peccatum mortale. Et an divinatio, ejuſque ſpecies ſint per ſe malæ, anve malæ, quia prohibitæ? Ubi de ſignis pacti expliciti & impliciti. *Pag.* 337.

CONSULTATIO XCIII.

De Invocatione dæmonis. Quando ſit actus ſuperſtitioſus, & hæreticalis ſubjectus Inquiſitoribus. Quotuplex dæmon invocari poſſit. De invocatione dæmonis per modum adjutorii deprecativa, imperativa, ad finem bonum aſſequendum. Quodnam peccatum committat credens reſponſum hominis eſſe certum & infallibile? Num dæmones bona conſulentes ſint audiendi? *Pag.* 345.

CONSULTATIO XCIV.

De prima Divinationis ſpecie explicatior diſquiſitio, nempè de præſtigio, de Necromantia ſive de arte Magica emortuali, de divinatione Pythonica, de Ariolatione, de Hydromantia, Geomantia, Aëromantia, Dactylomantia, aliiſque ſpeciebus Geomantiæ, de Aruſpicina, ejuſque partibus, de divinatione ex ſomno divino, ſive raptu, vel extaſi, de apparitione ac revelatione Dei per ſomnia. Per quos Deus loquatur? An per Angelos?

Angelos? & quo idiomate Angeli loquantur cum hominibus, deque aliis graviter quidem doctè, ac eruditè. Præſtigium. *Pag.* 347.

CONSULTATIO XCV.

An, & quatenus Divinatio per ſomnia, quæ non eſt necromantia, ſed cum pacto implicito cum dæmone, ſapiat hæreſim manifeſtè? *Pag.* 371.

CONSULTATIO XCVI.

De ſecundo genere divinationis, hoc eſt de augurio, de auſpicio, de omine, de Phyſionomia, deque ejus præcipuis ſignis, de Chiromantia naturali & Ægyptiaca. *Pag.* 373.

CONSULTATIO XCVII.

An & quatenus Divinatio Phyſionomiæ, Chiromantiæ, ſpatulamantiæ ſit licita? ſive. An & quatenus Phyſionomia, & Chiromantia ſapiant hæreſim manifeſtè? *Pag.* 398.

CONSULTATIO XCVIII.

An & quatenus licitum ſit interrogare mulierem Ægyptiam, vulgò Zingaram, de bona, vel mala fortuna per manus lineas? An & quatenus Inquiſitores poſſint procedere contra ipſas, bonam, vel malam fortunam divinantes? Et An ſint tolerandi à Principibus Chriſtianis. *Pag.* 402.

CONSULTATIO XCIX.

De divinatione Aſtrologica. An detur Aſtrologia. Ejus diviſio. Quæ vera? Cautiones pro Medicis. Pro Aſtrologis. Errores Aſtrologorum etiam circa naturales effectus. *Pag.* 403.

CONSULTATIO C.

Proponitur quæſtio, ejus difficultas. Pici Mirandulani falſa fundamenta, vera Theologorum. Refutantur Aſtrologorum placita. Eorum dicendi modi impugnantur, ac ejuſdem Pici dictum exploditur. Actus liberi directè aſtris non ſubjiciuntur. Argumenta Pici diluuntur, ejuſdem objectiones contra influxus particulares ſiderum. *Pag.* 406.

CONSULTATIO CI.

De Aſtrologia Genetliaca, ſive judiciaria. Adverſus eam Biblia Sacra, Pontifices Summi, Concilia, Leges Principum, Patres, Theologi, Philoſophi, Hiſtorici ac cæteri omnes. *Pag.* 411.

CONSULTATIO CII.

Rationibus Theologicis, ac Philoſophicis, Aſtrologia judiciaria redarguitur & convincitur. *Pag.* 419.

CONSULTATIO CIII.

Aliæ rationes adverſus Aſtrologos. Argumentum geminorum. Liberum hominis arbitrium, & immortalitas animæ non rectè cohærent cum Aſtrologorum judicio. Ciceronis, Pici, Rapheni, maximè verò Bardeſſani Syri in Aſtrologos diſſertatio. Vana & futilis prædictio Aſtrologorum de aliquo, quod ſit futurus ſummus Pontifex, Imperator, Dux Reipublicæ, Generalis Religionis, & hujuſmodi. Falſitas & incertitudo prædictionum Aſtrologicarum. Aſtrologiæ judiciariæ, nulla poteſt eſſe ſcientia, vel ars. Saturni revolutiones, & anachroniſmi, ſive errores Chronologici Aſtrologorum. *Pag.* 423.

CONSULTATIO CIV.

Recenſent pro ſe primùm Aſtrologi plures veras prædictiones. De Nigidio Figulo ex Suetonio in Auguſto jam diximus. De Tiberio ultra præſagia futuri ejus principatus apud Sueton. cap. 14. Ita Lipſius in monit. & exempl. mon. 5. num. 12. quem alibi adduxi. *Pag.* 431.

CONSULTATIO CV.

An Aſtra, ſi non ſunt cauſa, ſint ſaltem certa ſigna omnium futurorum; *Pag.* 437.

CONSULTATIO CVI.

An ſaltem verum ac licitum ſit judicium Aſtrologorum de corporum conſtitutionibus & inclinationibus hominum, eorumque paſſionibus appetitus ſenſitivi, & per eas de actionibus humanis? *Pag.* 439.

CONSULTATIO CVII.

Num liceat ex Geneſi conjicere temperamentum patris? *Pag.* 444.

CONSULTATIO CVIII.

An aliqua prædictio ex aſtris prohibita ſit jure tantùm poſitivo? doctorum variæ ſententiæ, de quibus ſingulis breviter diſputatur. Vera ſententia. Quomodo abjurare debeant Aſtrologi. Et An Sixtus V. prohibeat tantùm illicita & mala per ſe, & ſic malum eſſet ſecundum ſe, etiam prædicere non certò, & in communi libera, & fortuita. *Pag.* 448.

CONSULTATIO CIX.

De Arte Notoria. Quid ea ſit? An, & quatenus licita, vana, ſuperſtitioſa? De arte Paulina: Quomodo differat à notoria. Iterum de Cabala, ad quas ſuperſtitiones pertineat? Quomodo abjurare debeant? Alia. *Pag.* 453.

CONSULTATIO CX.

De Fato Ethnico, Aſtrologico, Chriſtiano. Et primùm de Ethnico. *Pag.* 455.

CONSULTATIO CXI.

De Fato tum Mathematico, tum Aſtrologico & Stoico, ubi Anacephalæoſis eorum ferè omnium, quæ dicta ſunt de Aſtrologia judiciaria. *Pag.* 458.

CONSULTATIO CXII.

De Fato Chriſtiano. *Pag.* 464.

CONSULTATIO CXIII.

Ad quæ Crimina ſe extendat crimen Hæreſis? Quiſnam ſit ſuſpectus de hæreſi? Quid, ac quotuplex ſit ſuſpicio, præſumptio, opinio, contra hæreticos, & contra ſuſpectos de hæreſi quomodo procedant Inquiſitores? *Pag.* 465.

CONSULTATIO CXIV.

De abuſu Sacramentorum ac verborum S. Scripturæ, an & quatenus in illo procedat S. Officium? *Pag.* 469.

CONSULTATIO CXV.

De abuſu Sacramenti Baptiſmatis, pœnæ in rebaptizantes. An & quatenus ſint Apoſtatæ? An ſuſpecti de fide, & irregulares? quid de adulto baptizato ab hæretico? Pœnæ baptizantium imagines, vel res alias. Quid de ſuſcipiente baptiſmum ab hæreticis? Quidve è Chriſtiano fingente ſe infidelem ac petente baptizari ob queſtum; An ſit illi indicenda abjuratio, & qualis? *Pag.* 470.

CONSULTATIO CXVI.

De abuſu Sacramenti Euchariſtiæ. *Pag.* 473.

CONSULTATIO CXVII.

De abuſu Sacramenti Pœnitentiæ, ubi accuratè explicatur Conſtitutio hac de re Gregorii XV. & caſus ferè omnes ad id pertinentes? *Pag.* 474.

CONSULTATIO CXVIII.

De abuſu Sacramenti Matrimonii, ſive de Polygamia remiſſivè. An pertineat ad S. Officium priva-

privativè quòad forum laicum? Res judicatæ. Breve Clementis VIII. ad Proregem Neapolitanum. Et ad rem alia. *Pag.* 488.

CONSULTATIO CXIX.

De Abusu verborum Sacræ Scripturæ. *Pag.* 494.

CONSULTATIO CXX.

De Sortilegiis, ac Sortilegis. Quotuplex sit sortilegium? Torreblancæ hallucinatio. Quænam dicantur ac sint sortilegia qualificata, quæ non qualificata, sive quænam sint hæreticalia, quænam simplicia? *Pag.* 494.

CONSULTATIO CXXI.

Utrum sapiat hæresim manifestam invocatio dæmonis ad ea, quæ ipse scire vel facere potest? ubi Torreblancæ, ac aliorum aberrationes, ubi iterum de Sortilegiis hæreticalibus, & simplicibus. *Pag.* 497.

CONSULTATIO CXXII.

An sit Sortilegium qualificatum sive hæreticale, quod committitur cum ossibus mortuorum, acceptis ex aliquo cœmeterio. Quid de Sortilegio ad sanitatem cum hostia non consecrata? Præsertim celebrando Missas super illa, cui tamen non applicantur verba consecrationis à Sacerdote; imò quandoque Sacerdos nescit, an adsit talis hostia. Quidve de Sortilegio amatorio? Quid de Sortilegio in quo Sanctitas alicujus Sancti canonizati in dubium revocatur, ut si invocatur in sortilegio sanctus aliquis sub conditione, Si sanctus es? Et utrum sit sortilegium hæreticale uti nominibus, & characteribus, ac signis ignotis, præcipuè nominibus Angelorum præter Michaëlem, Gabrielem, & Raphaëlem. *Pag.* 500.

CONSULTATIO CXXIII.

An Ordinarii, ac Inquisitores in causis sortilegiorum sint judices privativè quoad laicos? Quomodo procedendum sit contra divinatores, sortilegos, strigas, & maleficas? ubi de hac re instructio pro Episcopis, & Inquisitoribus. *Pag.* 502.

CONSULTATIO CXXIV.

De Sacrosancto desertæ ac violatæ fidei Christianæ, impiæ, & sacrilegæ in ea inconstantiæ, Tribunali in quo præcipua Christianæ fidei, Mysteria, ipsamque Christianam Religionem adversus atheos, Ethnicos, Judæos, atque hæreticos propugnatur.

De Inquisitoribus, deque eorum vicariis & Commissariis, eorumque dignitate ac potestate, ubi, ferè dixerim, omnia quæ ad S. Officium Inquisitionis pertinent, quæ facere, quæve non facere ii possunt per saturam, sive per effata Aphorismos, & axiomata, recisis extranearum quæstionum sylvis breviter, sed clarè, solidè, ac certò ex vera sententia, pro usu quotidiano, juxta theoricam ac praxim decernuntur. *Pag.* 507.

CONSULTATIO CXXV.

De Inquisitorum jurisdictione ac exemptione. *Pag.* 513.

CONSULTATIO CXXVI.

Quinam dicantur Hæretici, Apostatæ à fide, Schismatici, receptatores hæreticorum, defensores, fautores, suspecti de hæresi, qui jurisdictioni Inquisitorum subjiciuntur? *Pag.* 517.

CONSULTATIO CXXVII.

De Jurisdictione Inquisitoris in suos familiares, in confugientes ad Ecclesiam, in absentes, in delinquentes in loco alterius Inquisitoris, vel Episcopi, in Apostatas, ab ordine vel à Religione, in quæstuarios, in mortuos & alios. *Pag.* 522.

CONSULTATIO CXXVIII.

De Inquisitorum Jurisdictione in Judæos, & infideles. In eos qui ipsis injurias, & contumelias in Regulares imponunt. Quomodo ea illis concessa cum Episcopis quando expiret. De eorum remotione ab officio, & translatione ab uno ad alium locum. In quas pœnas, ob quas causas, & quatenus incurrant, & à quo absolvi possint? *Pag.* 527.

CONSULTATIO CXXIX.

De Inquisitorum Vicariis, sive Commissariis. A quo eligantur. Quas conditiones habere debeant. Quot inquisitor instituere possit. Quosve, quibus gaudeant privilegiis. A quo recipiant jurisdictionem. Quam facultatem subdelegare possint. De eorum præcedentia; & exemptione ab observantiis regularibus, ac remotione de loco ad locum. Eorumque jurisdictio quando expiret, ubi demum de inquisitoribus eorumque Vicariis, sive commissariis plura effata proferuntur, aliqua de Consultoribus. *Pag.* 531.

CONSULTATIO CXXX.

De Inquisitorum Consultoribus, Quales esse debeant. A quo eligendi. In quibus casibus ab Inquisitoribus vocandi. Quænam eorum suffragia, merces, obligatio, ac pœna in non servando secreto a quo puniendi. Eorum privilegia. Quatenus esse possint advocati fiscales S. Officii, vel reorum, ubi ad rem effata. *Pag.* 538.

CONSULTATIO CXXXI.

De Advocato fiscali S. Officii. De ejus necessitate à quo eligatur, & qualis. Ejus munus. In quibus actibus præsens esse debeat. Qua de causa recusari possit tanquam suspectus. De ejus juramento calumniæ; Deque ejus appellatione à sententia inquisitorum; ac de obligatione recipiendi depositiones testium, tam contra inquisitum, quàm pro inquisito. *Pag.* 541.

CONSULTATIO CXXXII.

De Advocato & Procuratore hæretici, ac suspecti de hæresi, ejus munus. Quis qualisve. Quid de hæretico pertinaci. Cui dandus. Quatenus & à qua sententia possit appellare, ac recusare Inquisitorem. *Pag.* 543.

JACOBI

JACOBI PIGNATELLI

Sacræ Theologiæ ac J. U. Doctoris,

NOVISSIMÆ CONSULTATIONES CANONICÆ.

Parui D. Auguſtino. 1. *de Trinit. c.* 3. qui, *Optandum eſſe*, ait, *ubi Hæreſes vigent, ut quicunque aliqua ſcribendi facultate præditi ſunt, ii ſcribant omnes, etſi non modò de rebus iiſdem ſcripturi ſunt, ſed eadem etiam aliis verbis fortaſſe ſcripturi.*

DE FIDE, EIVSQVE REGVLA.

CONSULTATIO I.

De Fidei Chriſtianæ Definitione; ac de ea Sectariorum novitius error. Et unde ſit Fides?

FIDES eſt virtus, divinitus infuſa, cujus vi omnino aſſentimur iis, quæ à Deo tradita ſunt, hoc eſt, Dei eſt donum, quo mens illuſtrata diſponitur, ac inclinatur ad aſſentiendum iis omnibus, quæ à Deo revelantur. Quemadmodum enim per naturale lumen intellectus homo de naturali veritate bene judicat, inclinaturque ad aſſentiendum principiis per ſe notis, ita quoque mens per lumen fidei de credendis recte cenſet, inclinaturque ad aſſentiendum rebus à Deo revelatis, ut explicat Auguſtinus *Homil.* 32. *inter Homil.* 50. *tom.* 10.

Porrò fides, licet etiam actum credendi ſignificet, hîc tamen, ut habitus eſt, definitur, & quidem in intellectu reſidens, cujus actus eſt credere, ſeu aſſentiri, accedente voluntatis imperio. Nam per quandam electionem voluntas intellectum, ex ſe ad utramque contradictionis partem indifferentem, movet ad conſentiendum ei, quod Deus revelat. Siquidem cùm obſcurè à Deo credibilia revelentur, lumen fidei, quo intellectus à Deo perfunditur, non ita ſufficienter ipſum convincit, ut aſſentiri debeat, ſed opus eſt voluntatis electione, quæ à Spiritu Sancto pia affectione mota intellectum captiver, eique imperet, ne ab aſſenſu rei credibilis propter inevidentiam refugiat juxta illud Apoſtoli 2. *Corinth.* 10. *Redigentes in captivitatem omnem intellectum in obſequium Chriſti.*

Hujus rei evidens exemplum in Abraham fuit, qui *contra ſpem in ſpem credidit, nec conſideravit corpus ſuum eſſe emortuum, ſed confortatus eſt fide, dans gloriam Deo, pleniſſime ſciens, quia quæcunque promiſit Deus, potens eſt ea facere, Rom.* 4. Quò pertinet illud Apoſtoli, *corde creditur ad juſtitiam.* Quia intellectus pia voluntatis affectione movetur ad conſentiendum. Unde *Joan.* 12. cauſa infidelitatis Judæorum, indurationi cordis eorum adſcribitur, in quem locum D. Auguſtinus *tr.* 26. *in Joan.* ait, *Judæos non potuiſſe credere, quia nolebant*, & Concilium Tridentinum *Seſſ.* 6. *cap.* 5. *Diſponuntur homines ad juſtitiam, dum excitati divina gratia, fidem ex auditu concipientes libere in Deum moventur, credentes vera eſſe, quæ divinitus revelata, & promiſſa ſunt.*

Hinc actus Fidei juſtificantis meritorius eſt, quia imperatus ſit à pia voluntatis affectione. Deo enim gratum eſt, quod credendo ſe quis obedientem Dei verbo exhibeat, ac remuneratione dignum, quod mens humiliter ſeſe Deo ſubjiciat, ejuſque autoritati cedat, plus ei tribuens, quàm ipſa ſapiat. Unde Ambroſius *in cap.* 4. *Epiſt. ad Roman. Credere, aut non credere, voluntatis eſt. Neque enim cogi quis poteſt ad id, quod manifeſtum non eſt, ſed invitatur, quia non extorquetur, ſed ſuàdetur. Quamobrem aſſentiens præmiis afficiendus eſt, ſicut & Abraham, quod non vidit, credidit.*

Ex quibus intelligitur, quàm vanum ſit hæreticorum commentum, qui contendunt, actum fidei juſtificantis eſſe actum fiduciæ, quæ modus quidam eſt ſpei in voluntate exiſtentis, cùm credere ſit actus ab intelle-

ctu profluens, cujus objectum ſit verum, & ad fidem pertineat, intelligere, cognoſcere, ſcire, credere, aſſentiri. Quæ omnia ad intellectum proprie ſpectant, juxta illud Apoſtoli, *fide intelligimus aptata eſſe ſecula, Hebr.* 11. item *credidit Abraham Deo, Geneſ.* 15. *& Rom.* 4. promittenti ſcilicet ex ſterili, ac ſene uxore filium, ex cujus ſemine Chriſtus naſceretur, ac rurſus 2. *Corinth.* 10. *in captivitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti.* Et aperte fidem à fiducia, ſicut cauſam ab effectu diſtinguens, ait *Epheſ.* 3. *In quo habemus fiduciam, & acceſſum in confidentia per fidem ejus.* Neque verò neceſſarium eſt, omnem, qui credit, etiam fiduciâ roborari, cùm poſſit aliquis, non omiſsâ fide, deſperare; quoniam fiducia, ex fide per dilectionem operante, generatur.

Non eſt igitur Fides voluntatis fiducia, cujus functio eſt cum appetitu quodam propendere in rem ſperatam, ſed eſt habitus, ſeu facultas intellectus, qua certò ea credimus, quæ à Deo nobis revelantur. Nihil enim aliud eſt credere, teſte Auguſtino *lib. de prædeſt. Sanct. cap.* 2. *lib. de Spir. & liter. cap.* 30. quàm cum aſſenſione cogitare, ſive conſentire, verum eſſe, quod dicitur. Unde commendatur Abraham, quia credidit Deo, & Joannes *cap.* 1. *v.* 4. ait: *Nolite omni ſpiritui credere.* Et in Evangelio *cap.* 11. *omnis, qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi: utique, Domine, ego credidi, quia tu es Chriſtus, filius Dei vivi, qui in hunc mundum veniſti.* Et Joan. 14. *Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me eſt?* Hæ ac ſimiles veritates ſolo intellectu creduntur, non autem ſperantur. Spes enim & fiducia de futuris ſunt, non de præteritis, & voluntatis ſunt facultates, non autem actus, intellectus, ad quem pertinet cognoſcere, intelligere, cum aſſenſione cogitare; quod eſt credere. Præterea credimus mala, & præterita, quæ non ſperamus.

Ex quibus manifeſte apparet, jure S. Concilium Tridentinum *d. ſeſſ. 6. can.* 12. damnaſſe novitiam ſectariorum doctrinam his verbis: *Si quis dixerit, fidem juſtificantem eſſe fiduciam divinæ miſericordiæ, peccata remittentis per Chriſtum, vel etiam fiduciam ſolam eſſe, qua juſtificamur propter Chriſtum, anathema ſit.* Sane diſerte Scriptura ſacra Fidem à ſpe atque adeo à fiducia diſtinguit 1. Corinth. 13. *Nunc autem manent fides, ſpes, & charitas, tria hæc.* Ad *Coloſ.* 1. *In fide fundati, & immobiles à ſpe Evangelii,* ac *Petri* 1. 3. *Ut fides veſtra, & ſpes eſſet in Deo.* Ad *Epheſ.* 4. *Unus Dominus, una fides.*

Quocirca perperam Eraſmus contra veterum Interpretum ſententiam, Apoſtolum non de Fide Theologica, ſuperius à nobis definita, ſed de fiducia loqui ſcribit *in annot. in cap.* 13. *ad Hebr.* dum ait: *Eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum.* In quo Calvinus, & alii hæretici, Eraſmum ſequuti, Apoſtolum ſic exponunt: *Fides eſt, qua facit, ut extent, quæ ſperantur.* Sive, *fides eſt certa, ſecuraque poſſeſſio eorum, quæ nobis à Deo promiſſa ſunt, & quia hæc ſperamus, non videntur. Is ergo veram,* inquiunt, *habet fidem, qui certa, firmaque perſuaſione Deum ſibi eſſe propitium credit, & de illius benevolentia omnia ſibi promittit.* Sed quòd Apoſtolus ibi per fidem, non fiduciam, aut ſpem, ſed humilem mentis aſſenſum intelligat, quo verbo Dei creditur, etiamſi non plene, neque evidenter comprehendatur, evincunt illa Apoſtoli verba *oportet accedentem ad Deum, credere, quia eſt.* Et: *Fide credimus, aptata eſſe ſecula verbo Dei*, & Sancti ibidem ab Apoſtolo commendantur à fide, quam adhibuerunt verbo Dei, cujus teſtimonium illud eſt infallibile. De qua fide Apoſtolum loqui etiam Interpretes atteſtantur. Quoniam fides, ac ejus actum in aſſenſu, operationeque intellectus conſtituunt, iſtamque fidem initium ſalutis eſſe, juſtumque ex fide vivere, ac per fidem juſtificari; & operari juſtitiam docent.

Ut autem prior definitionis fidei pars, qua virtus infuſa dicitur, illuſtretur, inquirendum eſt, *Unde fides obveniat?* Eo magis, quod olim extiterint, nec adhuc deſint, de fidei chriſtianæ origine varii errores.

Primus fuit Tironii, qui apud Auguſt. *lib. 1. de doctr. Chriſt. cap.* 33. putavit, opera nobis dari merito fidei, ipſam verò fidem ſic eſſe à nobis, ut nobis non ſit à Deo.

Secundus Vitalis, qui arbitratus eſt pro infidelibus non eſſe orandum, ſed eis duntaxat verbum veritatis eſſe prædicandum, cui libero ſuæ voluntatis arbitrio, abſq; alio ſpeciali Dei auxilio aſſentiri queant. In eodem errore hæſit Pelagius cum Cœleſtio, gratiam Dei, ſine qua nihil boni facere poſſumus, dicentes, non eſſe, niſi in libero arbitrio, quòd nullis ſuis præcedentibus meritis ab illo accepit noſtra natura, ad hoc tantum ipſo adjuvante per ſuam legem, atque doctrinam, ut diſcamus quæ facere, & quæ ſperare debeamus.

Tertius eorum fuit, qui opinati ſunt, naturam non ita eſſe depravatam, quin poſſit velle ſanari, & propoſitæ veritati acquieſcere, vel eam contemnere; ideoque non opus eſſe voluntatem gratia Dei prævenire, mentemque ſupernaturali lumine ad credendum perfundi, ſed ſufficere, ſi præcedat veritatis præconium, cui naturaliter inſitum nobis liberum arbitrium conſentit ex ſeipſo, ſi vult, aut diſſentit. Nam credendi voluntate donata, excludi putant omnem prædicandi vigorem. In qua opinione Auguſtinus ſeipſum quandoque fuiſſe teſtatur *lib. de prædeſt. Sanct. cap.* 3. *ſimiliter*, ait, *errabam, putans fidem, qua in Deum credimus, non eſſe donum Dei, ſed à nobis eſſe in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona quibus temperanter, & juſtè ac piè vivamus in hoc ſeculo. Neque enim fidem putabam gratia Dei prævenire, ut per illam nobis daretur, quod poſceremus utiliter, niſi quia credere non poſſemus ſi non præcederet præconium veritatis. Ut autem prædicato nobis Evangelio conſentiremus, noſtrum eſſe proprium, & nobis ex nobis eſſe, arbitrabar.* Quem errorem deinde retractavit ex profeſſo *lib. de prædeſt. Sanct. cap.* 3. *& lib.* 1. *retract. cap.* 23.

Quartus error, prædicto vicinus, eorum eſt, qui initium fidei Deo quidem tribuunt, ſed ideo duntaxat, quia præveniente gratia pulſet, docendo ſuadeat, ac illuminet, ipſum verò actum credendi libero arbitrio, ſolum generali Dei concurſu adjuto, relinquat eliciendum. Unde fit, ut ex duobus pari gratia, externa & interna, præventis, unus prædicationi acquieſcat, & credat, alter verò non credat, ſed diſſentiat. Et ex duobus pari tentatione pulſatis, unus perſeveret, alter cadat. Arbitrabantur enim, liberum hominis, etiam lapſi, arbitrium, ex ſe non minus valere, ac poſſe ad conſentiendum Dei vocationi, & ad acceptandum oblatum à Deo donum, in bonoque permanendum, quàm valeat & poſſit ad diſſentiendum vocationi, & ad reſpuendum oblatum à Deo donum, eligendumque malum, & pari momento hominis animum ad virtutes, & vitia moveri. Quam opinionem ex profeſſo confutat Auguſtinus *lib. de prædeſt. Sanct. cap.* 8. docens, Deum interna, peculiarique gratia *operari credere, ac velle*, imò ex nolentibus volentes facere, talemque gratiam occultè humanis cordibus divina largitate tribui, quæ à nullo duro corde reſpuatur, cùm ideo tribuatur, ut cordis duritia primitus auferatur. Homini enim vitiato neceſſarium eſſe auxilium, docet, non ſolum quo poſſit, & ſine quo aliquid non fit, ſed tale, ac tantum, quo fiat, ut voluntas hominis velit, obediat, bonum recipiat, & perſeveranter teneat, præconio veritatis conſentiat, ac verè credat. Quæ omnia quidem in homine ita operatur Deus, ut naturalem liberi arbitrii facultatem non violet, nec imminuat, ſed juxta proprium operandi modum ſuaviter moveat, gubernet, dirigat, ſic ad bonum inclinando, ut homo flexibilem ad oppoſitum liberi arbitrii facultatem retineat, qua dum credit, & conſentit veritati, poſſit non credere, ac diſſentire. *Facile namque Deo eſt, averſas, & adverſas in*

fidem

fidem ſuam convertere hominum voluntates, ait idem Auguſtinus *lib. de bon. perſev. cap.* 8. *&* *cap.* 13. totum eſſe dandum Deo, aſſerit, initium boni, & complementum, velle, & facere, ac permanere in bono; perfectius enim eſſe perficere, quàm inchoare. Proinde non eſſe Deo imperfectius adſcribendum, homini melius, hoc eſt Deo initium, homini autem finem.

Quintus error eſt aſſerentium, fidem non tribui Chriſti merito, ſed generalis providentiæ dono, quemadmodum Chriſti Incarnatio non eſt facta meritis Chriſti, ſed ex largitate providentiæ Dei, ut per Dried. *lib. de redempt. & capt. hum. gen. ar.* 4. Ruard. *ar.* 6. *de ſatisfact.* Hic error apertis ſcripturæ teſtimoniis refellitur. Apoſtolus enim *ad Epheſ.* 1. ait *Benedixit nos omni benedictione ſpirituali in Chriſto.* Atqui fides ad benedictionem ſpiritualem cumprimis pertinet. Ad *Epheſ.* autem 6. *Pax fratribus, & charitas cum fide à Deo Patre, & Domino noſtro Jeſu Chriſto.* Ad *Heb.* 12. *Aſpicientes in autorem fidei, & conſummatorem Jeſum.* Ad *Philip.* 1. *Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum ut in eum credatis, ſed ut etiam pro illo patiamini.* Deinde humilitati, & obedientiæ Chriſti adſcribit Apoſtolus ad *Philip.* 2. *quod omnis lingua confiteatur, quod Dominus Jeſus ſit in gloria Patris.* Atqui confeſſio iſta fide peragitur. Unde Chriſtus *Joan.* 17. Patrem oravit *pro eorum converſione, qui crediturierant in ipſum*, ſignificans, fidem donari merito ſuæ orationis.

Hinc à Concilio Milevitano *ca.* 4. definitum eſt, à Deo per Chriſtum nobis dari, quod ſciamus, quidnam facere debeamus. A Concilio quoque Tridentino *ſeſſ.* 6. *cap.* 7. quod fidem, ſpem, & charitatem à Deo per Chriſtum infuſam accipiamus, & *cap.* 6. docet, totius noſtræ juſtificationis cauſam meritoriam eſſe Chriſtum. *Cap.* verò 8. tradit, fidem eſſe primam radicem, ac initium noſtræ juſtificationis. Accedit, quod Eccleſia converſionem infidelium à Deo per Chriſtum petat, agnoſcens, fidem interceſſione, ac merito Chriſti nobis dari à Deo. Quicquid enim Chriſtus abſolute à Patre petiit, hoc meruit.

Neque verò dici poteſt, Chriſtum fidei, diſpoſitionumque ad juſtificationem cauſam eſſe effectivam, non autem meritoriam; quia Chriſtus nihil, quod ad ſalutem noſtram pertineat, in nobis efficit, quod non etiam nobis meruerit, ut D. Thom. 3. *p. q.* 49. *ar.* 1. docet, Chriſti paſſionem eſſe medicinam univerſalem ad curandum hominis morbos; ad medicinæ verò conditionem pertinere non tantum ſanitatem conferre, verum etiam ad illam diſponere. Idipſum Auguſtinus luculentis verbis atteſtatur; *fidem*, ait, *dediſti mihi, quam inſpiraſti per humanitatem filii tui*, lib. 1. Confeſ. & lib. de bon. perſev. cap. 7. Poſt caſum hominis, nonniſi ad gratiam ſuam Deus voluit pertinere, ut homo accedat ad eum, nec niſi ad gratiam ſuam, ut homo non recedat ab eo. *Hanc gratiam poſuit in illo, in quo ſortem conſequuti ſumus, per fidem verò accedimus ad Deum*, ad *Hebr.* 11. *&* *ad Roman.* 5. *&* *lib.* 1. *contra* 2. *Epiſt. Pelag. cap.* 3. *Nemo poteſt aliquid boni velle, niſi adjuvetur gratia Dei per Jeſum Chriſtum*, juxta illud Chriſti *Joan.* 15. *ſine me nihil poteſtis facere: at velle credere, bonum eſt.*

Quibus rejectis erroribus, certa fide tenendum eſt, *fidem, qua Chriſtiani ſumus, tam perfectam, quam inchoatam, tam vivam, quam mortuam à Deo Chriſti merito dari*, ſecundum Chriſti doctrinam: *hoc eſt opus Dei, ut credatis in illum, quem miſit ille* Joan. 6. &: *ſine me nihil poteſtis facere, Joan.* 15. Et illud Apoſtoli *ad Philip.* 2. *Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum, ut in eum credatis, verum etiam, ut patiamini pro eo.* Utrumque enim oſtendit Dei donum; quia utrumque dixit eſſe donatum 1. Corinth. 4. *Quid habes, quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?* & 2. *Corinth.* 3. *Non quia idonei ſumus cogitare aliquid, quaſi ex nobismetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* & ad *Epheſ.* 6. *Charitas cum fide à Deo Patre, & Domino Jeſu Chriſto.* Quibus ſcripturis Auguſtinus *lib. de prædeſtinat. Sanct. cap.* 3. *&* *ſeq.* ſe convictum fuiſſe ſcribit, ut fidem ſolius Dei munus eſſe crederet. Et S. Thomas *in* 3. *p. quæſt.* 8. Chriſtum eſſe Caput Eccleſiæ ſupponens, infert ab eodem influere in Chriſtianos omnem motum ſupernaturalem, ac proinde credere, ac velle quodcunque bonum religionis, & pietatis. *Et art.* 3. *ad* 1. ait, infideles potentiâ eſſe Chriſti membra, quam potentiam fundari in duobus, aſſerit. Primariò in Chriſti virtute, quæ adverſas hominum voluntates nullo negotio ad ſe convertere poteſt. Secundario autem in potentia libeti arbitrii. Unde ſequitur, Chriſti virtute infideles diſponi ad fidem, ut fiant actu membra Chriſti, atque, quoniam credunt, ipſum credere illorum quidem eſſe propter arbitrium voluntatis, ſimulque Dei donum eſſe per Chriſtum propter ſpiritum Fidei, ſeu inſpiratam facultatem credendi. *Utrumque*, ait Auguſtinus *lib. de prædeſtin. Sanct. cap.* 3. *Credere & velle bonum, Dei eſt, quia ipſe præparat voluntatem; & utrumque noſtrum, quia non ſit, niſi volentibus nobis.* Et cap. 9. *Fides igitur & inchoata & perfecta, donum Dei eſt*, hoc eſt, Fides, ſive viva, ſive mortua, illuminatione ſupernaturali habetur, quoniam ſit de rebus humanum captum ſuperantibus, ut monet etiam Chryſoſtomus *Homil.* 12. *&* 7. *in* 1. *ad Corinth.*

Consultatio II.

An Fides in hominis poteſtate ſit? & cur non omnes credant?

Emergit hîc ex dictis quæſtio, *Quomodo Fides in hominis ſit poteſtate, ſi donum Dei exiſtat? cùm hoc donum quibuſdam dari, quibuſdam non dari videamus.*

Reſpondendum, Fidem prorſus eſſe in hominis poteſtate, quia credimus, cùm volumus, non credimus, quia nolumus. Id autem quiſque in poteſtate habere dicitur, quod ſi vult facit, ſi non vult, non facit, Auguſtino teſte *lib. de ſpir. & lit. cap.* 30. *&* 31. Cum autem quis cum vult, credit, & cùm credit, volens credit, ſequitur, Fidem in noſtra poteſtate conſiſtere, & credere noſtrum eſſe, quia non ſit, niſi volentibus nobis.

Quia tamen Deus præparat voluntatem, ut credere velit inſpirando facultatem benè operandi per Spiritum ſanctum, idem actus credendi ſimul tribuendus eſt Deo, & libero arbitrio; quia per Dei donum procedit ab intellectu & voluntate noſtra.

Si verò quis preſſius inquirat modum, quo Deus agit, ut velimus bonum, & credamus, reſpondet Auguſtinus *lib. de ſpir. & lit. cap.* 33. binis perſuaſionibus id agere Deum. Una externa, quæ fit prædicatione, Evangelica lectione, aut monitione, vel qualibet extrinſeca ſuaſione. Altera intrinſeca perſuaſione, quæ fit illuminatione mentis, atque immiſſione cujuſdam Divini amoris in voluntatem. Non enim omnis interna ſuaſio efficit, ut credatur, & ut quod cognitum fuerit, appetatur; ſed illa ſola tantæ rei ſufficit, quæ ſic animum ſuccendit, commovet, ac delectat, ut ad appetendum id, quod cognitum fuerit, voluntatem hominis inclinet, efficiendo, ut quicquid aliud voluptas, aut dolor ſuggeſſerit, boni, aut veri propoſiti delectatione ſuperetur. Tunc enim res cognita appetitur, ſi tantum delectet, quantum diligenda eſt.

Cur autem hoc fidei donum non omnibus detur, Fidelem movere non debet, qui credit, ex uno omnes eſſe in condemnationem juſtiſſimam, ita, ut nulla Dei eſſet juſta reprehenſio, etiamſi nullus inde liberaretur. Unde conſtat, ad magnam pertinere gratiam, quod plurimi liberentur, qui in eis, qui non liberantur, agnoſcere debent, quid ſibi deberetur. Nec in ſuis meritis, quæ

paria vident esse damnatis, sed in Domino glorientur, ac inde ad gratias suo liberatori agendas incitentur. Sic passim Augustinus docet, posse Deum omnes intus trahere sic, ut audiant, & credant, sed nolle, ut in vasis misericordiæ suam gratiam commendet, (omnes enim, qui secundum propositum Dei miserentis vocantur, credunt, & obediunt prædicationi) in aliis verò, quos in massa damnata relinquit, vult justitiam suam ostendere; bonus in beneficio certorum, justus in supplicio certorum: bonus in omnibus, quia bonum est, debitum reddere, justus in omnibus, quia debitum sine cujusquam fraude condonat. Sed cur hunc potius, quàm illum Deus liberet, huic potius, quam illi persuadeat, hunc potius, quàm illum secundum propositum misericordiæ vocet, ad inscrutabilia Dei judicia referendum est, quæ admirans Apostolus exclamat: *O altitudo divitiarum Sapientiæ, & Scientiæ Dei! Quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus! Rom.* 11. & *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Rom.* 9.

Consultatio III.

An dubitantes Fidem habeant? Et utrum in hæretico Fides esse queat?

Ad primum. Explicata priori definitionis Fidei parte, qua virtus infusa dicitur, superest, ut de altera parte differamus, hoc est. *cujus vi omnibus iis assentimur, &c.* id est firmiter adhæremus, sive consentimus, & acquiescimus, quæ divinitus revelantur. Ubi primò de iis, *qui dubitant*, occurrit quæstio, *An fidem habeant?*

Observandum, Dubitationem quandam ex infirmitate nasci, qualis fuit Petri, dum à Christo audivit *Matth.* 14. *Modicæ fidei, quare dubitasti?* Cujusmodi dubitatio fidem non evertit, sed minuit. Cum Fide enim nonnulla dubitatio, imo ignorantia consistit, ut Apostolus illis verbis indicat: *Et si quid aliter sapitis, & hoc vobis Deus revelabit. Verumtamen ad quod pervenimus, ut idem sapiamus, in eadem permaneamus regula*, ad *Philip. cap.* 3. Dubitatio alia reperitur pertinaciæ conjuncta. Hæc fidem tollit, atque hæreticum facit, ut docet Augustinus *Epist.* 1612. coarguens Donatistas, quod tot indiciis convicti, adhuc in suo schismate permanerent.

Fides ergo consensum exigit constantem, ac firmum, quia revelationi primæ veritatis innititur, quæ nec falli, nec fallere potest. Quare qui veritati satis sibi manifestatæ acquiescere nolens, adhuc dubitare præeligit, hæreticus merito habendus est, sicut & ille, qui unicum fidei articulum pertinaciter rejicit. At de hoc alibi latius.

Ad secundum. Cum una sit Fides specie, ac genere, Apostolo teste ad *Ephes.* 4. per quam credantur eædem veritates divinitus revelatæ, ac hæretici qualescumque naufragium faciant in fide 1. *ad Timoth.* 1. manifeste consequitur, quod unius articuli pertinax rejectio totam Fidem evertat, quodque infidelitate quacunque vera Fides amittatur, Concil. Trid. *sess. 6. cap.* 15. Quod exemplo monetæ adulterinæ Chrysostomus illustrat *Homil* 1. *in Epist. ad Galat.* Alii verò similitudine cymbali, quod sonum integrum retinet, quamdiu nulla fissura corrumpitur, accedente verò minima rima confestim priorem sonum amittit. Quare fatendum est, Fidem cum hæresi simul non consistere, sed infidelitate amitti, sicut quolibet peccato mortali charitatem pelli docet D. Jacobus *Ep.* 2. dum ait: *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.*

Neque obstat, quod hæreticus unum articulum inficians, alios, ut prius dono supernaturali credere videatur: Nam cùm formalis ratio fidei sit autoritas Dei revelantis, sequitur, eum Fidei habitum non habere, qui in uno articulo Dei autoritati non acquiescit, nec credit, sed talis judicio suo innixus, quod vult respuit, non habitu fidei, sed placito suo, interdum etiam quodam supernaturali dono adjutus. Nam virtute Fidei omnibus iis assentimur, quæ à Deo credenda proponuntur, quia par est omnium, quæ à Deo revelantur, certitudo.

Consultatio IV.

Quot modis Deus revelet veritatem? Et quænam sit Fidei causa formalis, in quam omnium credentium fides resolvatur?

Quod ad primum. Veritatem hominibus non uno modo Deus proponit. Nonnunquam enim id facit evidenti revelatione, claro lumine mentem perfundendo, ut rem intelligat, sciat, videat, aut prospiciat, quemadmodum fit dono intellectus, Scientiæ, ac Prophetiæ. Unde Prophetæ dicti sunt *Videntes*. Porro illa videri dicuntur, quæ per seipsa intellectum, aut sensum nostrum ad sui cognitionem permovent. Aliquando Deus veritatem certò quidem revelat, sed lumine obscuro ita, ut intellectus non sufficienter ab objecto revelato ad assentiendum commoveatur, sed accedere opus sit piam, humilemque voluntatis affectionem, quæ intellectum captivet, & in obsequium Christi redigat, imperioque suo ad consentiendum inclinet. Qualis revelatio obscuram, & ænigmaticam solum cognitionem generat, cujusmodi est Fides.

Duo itaq; Dei revelatio complectitur. Unum ex parte rei creditæ, scilicet Fidelitatem Dei loquentis. Alterum verò ex parte credentis, videlicet illuminationem mentis. Dei enim testimonium Fidele est, ideoque infallibile, simul verò oculum mentis illuminans, ut prima veritas revelans agnoscatur, quæ triplici modo veritate excellit. Nam verum tribus modis dicitur, sicuti & veritas triplex est. Prima consistit in conformitate rei ad sua principia, & nuncupatur veritas naturæ, quo modo aurum verum dicitur. Secunda veritas in conformitate intellectus ad rem consistit, & vocatur intellectus, seu judicii, ut dicimus, verè judicasti. Tertia in conformitate verbi interioris, & exterioris consistit, quæ sermonis veritas appellatur, fraudique, ac mendacio opponitur. Non enim quisquis falsum dicit, mendax est, sed qui aliter loquitur, quam sentit, sive falsum, sive verum enuntiet. Quibus omnibus modis Deus veritate præcellit. Naturæ quidem, propterea, quoniam est idipsum, quod est. Veritate quoque intellectus, quoniam sapientissimus est, omniumque rerum exactissimam habet scientiam, ut falli nequeat. Veritate demum assertionis, quia Fidelis, & optimus est, qui proinde fallere non potest. Et quoniam quicquid in Deo est, Deus est, ideo non solum Deus verus est, sed etiam prima summaque veritas.

Unde respondetur ad secundum. Formalis Fidei nostræ causa, sive objectum formale, per quod, & propter quod formaliter, ac principaliter credimus, est prima veritas revelans, & intus in corde testificans. Nam Deus principaliter, & per se credibilia proponit, atque ut propositis assentiamur, interna operatione mentem illustrando, & voluntatem inspiratione piæ affectionis inclinando, efficit. Proinde Fidei Catholicæ fundamentum primarium, in quod omnis credentium Fides ultimo resolvitur, non est docentis, seu testificantis Ecclesiæ autoritas, testimonium, vox, aut decretum. Nam hæc omnia ad genus externæ causæ pertinent, sine qua licet ordinariè fides non obtineatur, absque tamen externo Angelorum, atque hominum ministerio Fides haberi potest. Loquitur enim Deus nonnunquam, revelando immediatè

mediatè per ſeipſum, uti Pater cœleſtis revelavit Petro *Matth.* 16. Chriſtum eſſe Meſſiam, & Paulo Evangelium. Præterea externa Fidei cauſa licet intellectum ad fidei aſſenſum invitet, & adjuvet propter innatam infirmitatem, rerumque divinarum ignorantiam, nec non inſitam mortalibus ſuperbiam, plurimumque conducat ad unitatem Fidei conſervandam, attamen ſola Eccleſiæ vox, & autoritas ad veri nominis Fidem inducere nequeunt, quia talis Fides eſſet acquiſita, non infuſa, & virtus humana, non ex Deo, ac inſuper, quia ſine Dei dono, & arcano Spiritus ſancti lumine nulla veri nominis Fides haberi poteſt. Quemadmodum enim ad intelligendum principia ſcientiarum multa ſunt præambula, & media, per quæ principia cognoſcantur, qualia ſunt inſtitutio, diſciplina, explicatio per exempla, vel effecta, terminorum expoſitio, ac ſimilia, nihilominus ſola formalis ratio illis aſſentiendi eſt lumen naturale intellectus agentis, quem propterea ſplendori ac luci Ariſtoteles comparat; ita plane in aſſenſu Fidei, ratio formalis aſſentiendi articulo Fidei eſt lumen ſupernaturale à Deo revelante infuſum, quod tam proponit intellectui credibile, quàm inclinat intellectum per voluntatem nova gratia motam ad credendum revelanti Deo. *Vox enim Eccleſiæ docet foriſecus, ſed Cathedram habet in Cœlo, qui intus docet*, ait Auguſtinus *tr.* 1. *in Epiſt. Joan.* Ultimum itaque, in quod omnis Fides reſolvitur eſt Deus revelans, non ſolum externe per Eccleſiam, ſed etiam interne ſuadens, & perſuadens.

Hinc primam credendi rationem Apoſtolus in Deum refert 1. *ad Theſſal.* 2. *Cum accepiſſetis à nobis verbum Dei, non accepiſtis illud, ut verbum humanum, ſed ſicut vere eſt, verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidiſtis.* Et ad Galat. 1. *Licet nos, aut Angelus de Cœlo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema ſit*: Quia ſcilicet verbum Dei verax eſt, certum, & immutabile, ac permanens in æternum. Quod cùm ſit primum Fidei fundamentum non verò autoritas Pauli, nec alicujus Angeli, ſequitur, Dei teſtimonio nullum majus afferri poſſe, & cùm Deus falli aut fallere nequeat, immutabiliſque ſit, contrariam ſibi doctrinam invehere non poſſe. Unde Auguſtinus *lib.* 11. *confeſ. cap.* 3. ait, *ſe litteris ſacris non credere propter ſcribentis autoritatem, ſed loquentis.*

Cæterum his obſtare videtur, quod ſi prima credendi ratio in teſtimonium Spiritus ſancti mentem interius illuminantis reduci debeat, minime videatur eſſe neceſſarium externum viſibilis Eccleſiæ teſtimonium. Dicent enim homines, erroribus ſuis patroſinati volentes, ſe per Spiritum Fidei, hoc eſt per illuminationem, ſuggeſtioneſque Spiritus ſancti decernere, quid credendum ſit, quidque ut adulterinum à Fide alienum, ſicut hodie Sectarii prætendunt.

Sed reſpondeo, quod licet Fides noſtra ejuſdem ſit rationis cum Fide Prophetarum, Apoſtolorum, aliorumque, qui Deo crediderunt, ſicuti & nos, attamen quod in Prophetis, & Apoſtolis Fides longe majoribus Spiritus ſancti donis exornata fuerit. Siquidem tanto lumine interius perfuſi fuere, ut credenda diſtincte viderent, & veritatem à falſitate diſcernerent; ideoque externo, ac publico teſtimonio Eccleſiæ non indigerent. Hoc enim abunde intenſiſſimum lumen Fidei, Sapientiæ, & intellectus eis præſtabat, quod aliis qui obſcurius illuminantur, datur Angelorum, hominumve miniſterio. Nam clara ſingulorum credendorum revelatio qualis facta eſt Apoſtolis, qui à Deo primi Eccleſiæ Doctores conſtituti ſunt, non paſſim immediate à Deo abſque humano miniſterio fit, ſed ordinarie Deus per Eccleſiæ Magiſtros & Doctores nobis loquitur, ac ſuggerit omnem veritatem.

Consultatio V.

An Eccleſiæ vox, teſtimonium, & Decretum credendorum regula, fideique criterion rectè conſtituatur?

Etſi veritas à Deo, non ab Eccleſia primam ſuam originem trahat, & per ſolum Fidei habitum infuſum abſque omni externo medio Fidem Deus ingenerare poſſit, ſicut Moyſen, Prophetas, Apoſtolos, varioſque alios electos intus docuit, attamen externam Eccleſiæ vocem, perpetuum, & ordinarium medium homines ad fidem inducendi, in eademque confirmandi eſſe voluit, ut qui veritatem immediatè revelantem minus contueri poſſent, illam per homines luce veritatis ſuffultos propoſitam, tanquam per nubem, ſeu lucernam rutilantem, ſuavius apprehenderent, ſicut Joannes *fuit miſſus à Deo, ut teſtimonium perhiberet de lumine, & omnes crederent per illum.* Non quia diei claritas eget teſtimonio lucernæ, ſed quia hominum oculi lucem in ſe reſplendentem tolerare non poterant.

Hinc Deus ab initio mundi Fideles, ut plurimum per alios loquens erudivit. In Lege quidem naturæ per Angelos, aut primogenitos familiarum, & in Lege ſcripta per Moyſen, deinde per Sacerdotes, & Prophetas. Sic in Lege gratiæ per Filium Dei incarnatum, & per Apoſtolos, eorumque ſucceſſores. Et ſicut Deus nobis loquutus eſt in Filio, cùm in terris eſſet, ſic illo in cœlos abeunte nobis loquitur in Eccleſia Doctoribus, & Magiſtris, quibus docendi munus commiſit, dicendo: *Euntes docete omnes gentes* Auguſt. *tr.* 25. *in Joan.* & *lib. contra mendac. cap.* 20. Et *qui vos audit, me audit.* Hinc Paulus *verbum ſuum Dei verbum eſſe affirmat* ad *Hebr.* 1. Quod ex *cap.* 17. *Joan.* Auguſtinus oſtendit, tractans illa Chriſti verba: *Qui per verbum eorum credituri ſunt in me.* Et Petrus *Epiſt.* 1. *cap.* 1. ait: *Verbum Domini, quod permanet in æternum*, eſſe *verbum Eccleſiæ permanenter, & perpetuò evangelizatum*, cui Paulus conſonat dum ait: *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti*, ſcilicet prædicatum. *Nam quomodo audient ſine prædicante?* 1. *ad Theſſ.* 2. *Hoc eſt verbum Fidei, quod prædicamus*, Auguſtinus *tr.* 209. *in Joan.*

Vox igitur Eccleſiæ Catholicæ eſt certum veritatis teſtimonium à Deo conſtitutum, omnes ad credendum obligans. Eſt enim verbum Dei per Eccleſiam loquentis, cui non minus credendum eſt, quàm ſi Deus per ſe immediatè loqueretur. Quomodocumque enim Deus loquatur, ſive per ſe, ſive per alium audiendus eſt, nec in certitudine credendi, ſed tantum in modo diſcendi diſcrimen eſt; alioquin infirmior eſſet noſtra Fides, quàm Apoſtolorum, & minùs certa eorum Fides & ſalus, qui prædicantibus Apoſtolis crediderunt, quàm Petri, qui Deo immediate revelanti credidit. At clare in rebus generatis conſpicimus, quod eandem naturam per medias cauſas quotidie productæ habeant, quam ab initio ex nihilo à Deo creatæ habuerunt. Similiter ergo Fides, qua Deo per ſe loquenti vel per alterum creditur, paris eſt certitudinis. Quia ratio tota credendi ex autoritate, & teſtificatione loquentis promanat. *Quod enim credimus, autoritati debemus*, ait Auguſtinus *lib. de util. cred. cap.* 12.

Ne quis autem de docentis Eccleſiæ autoritate dubius fluctuaret, aut circumferretur omni vento doctrinæ, Deus non ſolis Prophetis, vel Apoſtolis autoritatem docendi, & teſtificandi conceſſit, ſed etiam Paſtoribus, ac Doctoribus Eccleſiæ perpetuò futuris, quos, Apoſtolo teſte, *dedit in opus miniſterii, in ædificationem corporis ſui, in confirmationem ſanctorum.* Ut eorum

opera credentes, non ſecus quam alii olim voce Apoſtolorum in Fide conſerventur. Hos enim Deus teſtes omnis veritatis conſtituit, ut cum Petro dicere poſſint; *Præcepit nobis populo prædicare, & teſtificari, Act.* 1. 2. 3. & 10. de quibus Iſaias c. 43. *Vos teſtes mei, dicit Dominus. Eoſdem poſuit Eccleſiæ magiſtros, Epheſ.* 4. *depoſiti cuſtodes* 1. *Timoth.* 6. *columnas, & firmamenta veritatis,* 1. *Timoth.* 3. Per hos demum loquitur Deus, ac proinde qui eis loquentibus credit, Deo per ipſos teſtificanti credit, juxta illud: *Qui vos audit, me audit,* planiſſime oſtendens, cujus perſonam gerant, cum docent. Se enim Deus in illis loqui aſſerit, nec ſecus illos eſſe audiendos, quam ſeipſum.

Quemadmodum ergo revelanti Deo credimus, quia verax eſt, nec falli, aut fallere poteſt, ita Eccleſiæ judicanti, atque teſtificanti, hoc eſſe credendum, omnino credimus. Quia Deus per Eccleſiam loquitur, eamque infallibilem veritatis teſtem eſſe conſtituit, ejuſque vocem audiri, illique obediri juſſit. *Matth.*10. *Luc.* 10. *ad Hebr.* 13. adeo, ut Eccleſiæ, atque Deo credere, vel obedire, aut non credere, & reluctari pro eiſdem in Scripturis accipiantur juxta illud *Exod.*14. *Crediderunt Domino & Moyſi ſervo ejus, Marci ult. Qui non crediderit vobis,* ſcilicet prædicantibus. *Domine, quis credet auditui noſtro? Rom.* 10. Unde Paulus *verbum ſuum, verbum Dei* eſſe aſſerit 1. *ad Theſſal.* 2.

Porro hîc obſervandum eſt, Verbum Dei non ſolum eſſe Scripturam Veteris, & Novi Teſtamenti, ſed etiam quicquid Spiritus veritatis Eccleſiam docet, ſive per traditiones Apoſtolicas non ſcriptas, ſeu circa ſenſum, & intelligentiam verbi ſcripti. Præterea ſciendum eſt, ipſum Dei verbum ſive ſcriptum, ſive non ſcriptum, non eſſe per ſe medium, ſive objectum Fidei formale, ſed materiale. Quia verbum non loquitur, ſed per loquentis vocem, ſeu Dei, vel Angeli, ſeu Eccleſiæ auditur. Ideoque non verbum Dei, ſed Eccleſia eſt Judex quæſtionum Fidei, eſt Doctor concludens, & veritatis teſtis, cui per Scripturas, vel alia media concludenti creditur, cujus determinationi obeditur, quæ nobis veritatem teſtificatur. Ideoque proprie Scripturam credimus, Eccleſiæ verò credimus, & obedimus, ſicuti populus Iſraeliticus Moyſi credidit, & Rex Agrippa Prophetis *Exod.* 14. *Act.* 26. *Et creditum eſt*, ait Apoſtolus 2. *ad Theſſal.* 1. *teſtimonium noſtrum*, quia ſcilicet erat vox Dei per os noſtrum loquentis, docentis, & atteſtantis, Auguſt. *lib. de util. cred. cap.* 12. & 14. Non enim in doctrina religionis ſpectandum eſt quid dicatur, ſed quis loquatur. Quoniam religio nititur autoritate, ac teſtimonio, non autem ratione, & argumentis juxta illud Auguſtini *lib. contra Epiſt. fundam. cap.*4. *Ego Evangelio non crederem, niſi me Eccleſia commoneret autoritas.*

Hinc in doctrina Fidei ante omnia quærendum eſt de poteſtate docentis, ac de perſona loquentis. Etſi enim verum in ſe ſemper maneat verum, ſive Angelus, ſive Satanas, ſive Catholicus doctor, ſive hæreticus ſeductor hoc dicat, attamen nec Satanas, nec hæreticus vera dicens in cauſa religionis audiendus eſt, quia teſtis idoneus, & certus neuter eſt, ſed falſus uterque. Quia vel veris falſa permiſcet, vel malo fine verum affirmat, ut ſcilicet poſtea ſeducat. Unde Chriſtus diabolo profitenti, *Scio, te, quia ſis Sanctus Dei, Luc.* 4. dixit: *Obmutesce*, & Paulus diabolo clamanti, quod ſervus eſſet Dei, præcepit exire *Act.* 16. Licet enim hæreticus, imo & Satanas verbum Dei loqui poſſit, non tamen propterea ei credendum eſt, quia autoritatem docendi veritatem à Deo non accepit. Eccleſiæ verò Doctoribus ideo credendum eſt, quia veritatis divinæ legitimi teſtes à Deo conſtituti ſunt, & autoritatem docendi, & teſtificandi à Deo acceperunt ita, ut cauſa eis credendi ſit Deus per ipſos revelans, loquens, docens omnem veritatem. Quam ſane autoritatem vel ordinaria, & legitima miſſio, vel miracula demonſtrant. *Pro Chriſto*, ait *Apoſtolus legatione fungimur.* Proinde quando loquebatur Apoſtolus, Chriſtus, cujus ille perſonam gerebat, per eum docebat. Et quando nunc Eccleſia auditur, Chriſtus per eam loquens, auditur, juxta illud: *Qui vos audit, me audit.* Hinc unus eſt magiſter noſter, Chriſtus, ſcilicet principalis, qui per ſe, ac Spiritum Sanctum infallibiliter Eccleſiam, & per miniſteriales Magiſtros omnem veritatem ordinarie docet ita, ut à voce loquentis Eccleſiæ communiter, non autem à ſolo ſcripto Dei verbo, Fides dependeat; quia Deus ordinarium modum hunc eſſe voluit, ut per illam docentem credatur, per quam ipſe loquitur, & quam infallibilem veritatis eſſe teſtem conſtituit, per hujus vocem homines voluit ad Fidem vocari, & in Fide conſervari. Quare hujus vocem, teſtimonium, & magiſterium ordinarium eſſe credendorum regulam, & veluti Lydium lapidem, ad quem omnia credenda examinari debeant, rectiſſime concludimus.

Consultatio VI.

An ſola Scriptura Sacra ad omnes Fidei Quæſtiones determinandas ſufficiat? Et an ſola Scriptura ſit Iudex Fidei?

Ad primum. Quamvis Sacra Scriptura ſit infallibilis regula Fidei, ut communiter tenent, non ſolum Catholici, ſed etiam hæretici, eſtque de Fide *ex S. Concilio Tridentino ſeſſ.* 4. & deducitur *ex* 1. *ad Timoth.*3. *ex Joan.* 15. *& ex Lucæ ult.* Quia Scriptura continet verbum Dei revelatum, ac proinde applicat autoritatem divinam, quæ infallibilis eſt ita, ut implicet, quod contineat mendacium. Nihilominus hæreticis familiare eſt, obedientiam Eccleſiæ voci debitam hoc fuco repellere, quod Scripturam Sacram revereantur, per quam Deus indubitanter loquitur, quodque ea ſola ad omnem Fidei doctrinam ſufficiat. Cæterum quod ſola Scriptura per ſe nulla ratione ad Fidei myſteria decernenda ſufficiat ex eo liquet.

Primo, quod interprete egeat, interpretatioque fieri debeat non ex affectu legentium, ſed revelatione Spiritus ejuſdem, à quo ſcripta eſt. Nam nihil in Scriptura tam apertum eſt, quin à diverſis in varios, pugnanteſque ſenſus trahatur, ſi cum præjudicio opinionis præconceptæ legatur. Idem enim in Scriptis, quod in cibis accidit. Opus ergo eſt magiſterio Eccleſiæ, *ex cujus ore verbum Dei non recedit. Iſai.* 57. *Cum qua Spiritus Sanctus in æternum manet, ut illam omnem veritatem*, etiam intelligentiæ ſcripturarum, *doceat* Joan. 16. cui aſſiſtit Chriſtus, *manens cum illa uſque ad conſummationem ſeculi, Matth. cap. ult.*

Secundo. Scriptura ſacra liber eſt Fidelium, cujus omnes partes propter credentes vel ad credentes ſcriptę ſunt ut patet ex tota Scriptura veteris Teſtamenti, ac Novi. Proinde Scriptura Sacra nonniſi à Fidelibus & Orthodoxis intelligi poteſt juxta illud *Iſai.* 7. *Niſi crediderit is, non intelligetis.* Hinc Eunuchus legens Iſaiam, non intelligebat, donec Philippus ei oſtendit Jeſum, qui in littera latebat *Act.* 8. Quare meritò Auguſtinus *lib.* 2. *de doctr. Chriſt. cap.* 7. pietatem Fidei ad intelligendas Scripturas ſecundum gradum conſtituit. Hujus defectu *Judai velamen incredulitatis, in corde habentes, Scripturas intelligere non poterant* 2. *Corinth.* 3. *Quin eis fiebat menſa in laqueum, Rom.* 11.

Præterea neque ab ipſis Fidelibus Scriprura facile intelligi ſola lectione, aut meditatione poteſt propter ſtyli obſcuritatem maximam, quam eruditiſſimi Scripturarum expoſitores agnoverunt, ac propter myſteriorum altitudinem, & profunditatem, etiam ubi perſpicua videtur, nec non propter fœcunditatem, quæ

cum

cum plures ſenſus pariat, non ita facile à quovis quiſnam ſit germanus, percipitur. Unde non uno, eodemque ſenſu omnes illam accipiunt.

Poſtremo accedit brevitas, cujus gratia multa prætereuntur, quæ tamen ex ſerie traditionis intelligenda ſunt, ut ſæpe Auguſtinus monet *lib. de fid. & oper. cap. 4. & Epiſt.* 119. Ex quibus evidenter ſequitur, Scripturas Sacras abſque voce interpretantis ac docentis Eccleſiæ, ad Fidei doctrinam ſolas per ſe non ſufficere.

Denique nec ſciri poteſt abſque voce teſtantis Eccleſiæ, quænam ſit divina Scriptura. Nam ſi quis totam Scripturam Sacram vel neget, aut neſciat, niſi Eccleſiæ autoritate perſuadeatur credere, nunquam Scriptura ſeipſam probare poterit, quod ſit verbum Dei pronunciatum. Multa inſuper Fide credenda ſunt, quæ in Scriptura non docentur, ſed viva voce per ſucceſſiones temporum veluti manu traduntur, ad quæ determinanda Scripturam inſufficientem eſſe patet: Neque vero ullius Scriptoris intentio fuit, totam Fidei regulam ſcripto aliquo complecti. Nam alioqui tota Scriptura uno momento ſcribi debuiſſet. At Fides integra, & ad ſalutem ſufficiens in Patriarchis ante omnem Scripturam fuit, & in populo Judaico ante Scripturas Novi Teſtamenti, ac demum in multis Chriſtianis antequam tota Scriptura Evangelica, vel Apoſtolica ſcriberetur. Nec verò Chriſtus ſcribi, ſed annuntiari voce viva ſuam doctrinam edixit. Nec Evangeliſtæ, aut alii Scriptores Novi Teſtamenti totam Fidei doctrinam opera dedita conſcribere intenderunt, ſed prædicationis viva voce prius factæ commonitoria quædam brevia, & cohortationes ad eam retinendam occaſione data fidelibus reliquerunt, ſicuti Lucas de ſuo Evangelio teſtatur: *Ut cognoſcas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.* Et Paulus in ſingulis pœne ſuis Epiſtolis Lectorem remittit ad *prædicationem viva voce prius factam* ad *Rom. decimoſexto. Præter doctrinam, quam vos didiciſtis* 1. *Corinth.* 11. *Sicut tradidi vobis,* 2. *Corinth.*1. *Non alia ſcribimus vobis, quam quæ cognoviſtis.* Ad *Galat.* 1. *Si quis evangelizavit præterquam quod accepiſtis.* Ad *Philip.* 4. *Quæ didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc agite.* Ad *Coloſſ.* 2. *Sicut accepiſtis, ſicut didiciſtis.* 1. *ad Theſſal.* 4. *Scitis, quæ præcepta dederim vobis, poſter. ad Theſſ.* 2. *Tenete traditiones, quas didiciſtis, ſive per ſermonem, ſive per Epiſtolam.* 2. ad *Timoth.* 1. & 2. *Quæ à me audiſti, hæc commenda Fidelibus.* Ubi clarum eſt, Paulum ad acceptam viva voce doctrinam, tanquam unicam, atque pleniſſimam Fidei normam non autem ad ſolas Scripturas ſuum lectorem ablegare. Multa enim Paulus docuit quæ non ſcripſit, *Auguſt. in Joan. tract.* 98. *& in Pſal.* 103. *Conc.* 2. Apoſtolos enim ſcribendi minimam habuiſſe rationem notat Euſebius lib. 5. *cap.* 18. *&* 24. & Chryſoſtomus *Homil.* 1. *in act.* Quia nunc Teſtamenti doctrina non tam in charta, quam in hominum cordibus, non atramento, ſed Spiritu Dei vivi ſcribenda erat. Eſt quidem Scriptura in genere externorum teſtimoniorum, & in materia credendorum Fidelibus adjumento, ut credant, ſed tamen non ſola ſufficit. Quia viva vox Eccleſiæ forinſecus docens, proponens, explicans & ipſe divinus Spiritus intus illuminans, præter Scripturarum litteralem doctrinam, ſive generandæ, ſive alendæ Fidei noſtræ neceſſaria ſunt.

Ad ſecundum. Eſt neceſſarius in Eccleſia Judex animatus, qui tanquam Magiſter judicet ſecundum regulas Fidei: probatur id ex D. Paulo 2. ad *Timoth.* 2. *In quo poſitus ſum ego prædicator, & Apoſtolus, & Magiſter gentium.* Et Act. 26. *Ad hoc apparui tibi, ut conſtituam te Miniſtrum, & teſtem eorum, quæ vidiſti.* Ex quibus verbis apparet, adeſſe in Eccleſia magiſterium circa res fidei, quod ab initio Eccleſiæ redactum fuit ad praxim ab Apoſtolis. Nam cùm orta eſſet difficultas, an circumciſio, & legalia eſſent ſervanda ex neceſſitate ſalutis, fuit coactum Concilium Hieroſolymis, ut habetur *Act.* 15. & reſponſum: *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris,* &c. Multæque ſunt controverſiæ, quæ non poſſunt definiri ex Scriptura, quia nulla fit in ea mentio de ipſis, ut an aliqui libri ſint Canonici. Quot ſint Sacramenta novæ legis, & hujuſmodi alia, ut proinde neceſſarius ſit Judex animatus qui poſſit eas definire.

Hic autem Judex controverſiarum Fidei eſt Eccleſia, atque adeo ſunt ii, qui repræſentant Eccleſiam, ut Summus Pontifex, & Concilium, cui præſideat Pontifex, vel per ſe, vel per ſuos Legatos. In Deuteronomii enim *cap.* 17. Deus jubet in difficilibus adire Sacerdotes, & acquieſcere eorum ſententiæ. Et 2. *Joan.* 20. Petro ſpeciatim dicitur: *Paſce oves meas,* atque adeo etiam ſucceſſoribus ipſius. Quia Chriſtus voluit perpetuo providere ſuæ Eccleſiæ. Paſcere autem eſt tradere doctrinam neceſſariam ad ſuſtentandas oves in vita ſpirituali, juxta illud Hieremiæ 3. *Dabo vobis Paſtores ſecundum cor meum, & paſcent vos ſcientia & doctrina,* & 3. Luc. 22. *Rogavi pro te, Petre, ut non deficiat Fides tua, & tu aliquando converſus confirma fratres tuos.* Cum autem Petrus, atque adeo ſucceſſores ipſius habeant Fidem indefectibilem, ac debeant alios in Fide confirmare conſequitur, ut ſint Judices Fidei, ut arguunt Lucius primus *Epiſt. ad Epiſc. Hiſpaniæ, & Galliæ*, Felix primus *Epiſt. ad Benignum*, Leo IX. *Epiſt. ad Petrum Antiochenum*, Agatho *Epiſt. ad Conſtantinum Imperatorem*, quæ & approbata *in 6. Synodo art.* 14.

Consultatio VII.

An vox Eccleſiæ quæſtiones Fidei determinantis, ſit certa, & infallibilis?

Superbi, rebelleſque Eccleſiæ Filii, ut omnem Eccleſiæ docentis, teſtificantis, aut judicantis ſive per ſummos Pontifices, ſive per Concilia, Epiſcopos, ordinarioſque Paſtores, & Magiſtros autoritatem convellant, non alia conditione vocem Eccleſiæ audiendam ſtatuunt, niſi verbum Dei proferat, aut niſi conſentanea Scripturæ doceat. Hac arte omnem Eccleſiæ doctrinam in dubium revocantes, ac ſeipſos tam verbi Dei, quam definitionis Eccleſiæ judices conſtituentes. Quoniam ergo hæc illorum cavillatio omnium hæreticorum eſt nota, omniumque hæreſeon fundamentum, quod omnem religionis, ac Fidei certitudinem labefactat, ideo comprobandum eſt, vocem Eccleſiæ quæſtionem Fidei decernentis, eſſe certam, ac infallibilem.

Primum, quia Deus per illam loquitur *Matth.* 10. *&* 18. Et veritatis infallibilem teſtem conſtituit. Qui ergo Eccleſiam non ſimpliciter audit, ſed conditionem exigit, ut Scripturis, & rationi conſentanea dicere videatur, talis impius, & in Deum injurius eſt, cui per Eccleſiam loquenti non abſolute, ac ſimpliciter credere vult, ſed ſub conditione, ſi vera & ſcripturæ conſentanea dicere videatur. Sic enim Eccleſiæ teſtimonium non ex veritate Dei, qui eam in teſtem aſſumpſit, ſed ex ſuo pendere vult arbitrio, ac ſibi potius, quam Deo credit juxta illud Auguſtini ad Manichæos lib. 17. contra Fauſtum cap. 3. *Qui in Evangelio quod vultis creditis, vobis potius, quam Evangelio creditis.*

Secundo. Deus nonniſi per Eccleſiæ docentis Sapientiam infirmitati, ac ignorantiæ ſui humanæ in eis, quæ ad fidem neceſſario pertinent, ſuccurrere inſtituit; Paſtores enim & Doctores dedit *ne ſimus parvuli fluctuantes & circumferamur omni vento doctrinæ*, ad Epheſ. 4. Proinde neceſſarium eſt, Eccleſiam in eis, quæ Fidei

sunt, ita sapere, ut neque falli, neque fallere possit, alioqui naturæ ignorantiæ non succurritur, sed imponitur.

Tertio. Voluit Deus Ecclesiæ vocem extrinsecus omnem nobis manifestare veritatem, sicut ipse intrinsecus revelat. Dixit enim: *Ite, docete omnes gentes*, adjiciens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi, Matth. ult.* Significans, se cum Apostolis, eorumque successoribus, qui perpetuo Ecclesiam docebunt, futurum, nec permissurum, ut in docendo Ecclesiam à fide aberrent. Si autem Christus assistit Ecclesiæ, non potest errare; alioquin error tribueretur Christo, ut arguit Chrysostomus *Hom.* 11. *ad populum*, Augustinus *Conc.* 2. *in Psal.* 101. Leo X. *in Bulla contra Lutherum*, aliique Patres.

Quarto Scriptura *Joan.* 14. & 17. aperte tradit; Spiritum Sanctum cum Ecclesiæ Magistris perpetuò mansurum, ut eos doceat omnia, quoad scilicet intelligendas rectè Scripturas, omniaque necessaria dogmata. Unde sequitur, Ecclesiam non solum esse veracem, sed etiam Magistram infallibilem, utpote quæ à Spiritu Sancto loquatur; ut Apostoli attestantur docendo Act. 15. *Visum est Spiritui Sancto, & nobis*, & Paulus 1. ad Thessal. 4. *Qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dedit Spiritum suum Sanctum in nobis.*

Quinto. Ecclesia est columna, & firmamentum veritatis, suo videlicet stabili Magisterio Fideles confirmans, atque certissimo, ac infallibili testimonio efficiens, ut propositis credibilibus, firmissime à nobis credatur, non quidem expectans immediate doceri à Deo enthusiasmis, aut novis afflatibus, neque mediis certis, ac necessariis concludendo, sed autoritate, ac potestate divinitus accepta doctrinam Fidei aperiendo, explicando, decernendo, atque irrefragabili testimonio confirmando. Non enim Ecclesia de rebus Fidei ex scientia, vel arte concludit, sed doctrinæ semel acceptæ certissima & infallibilis est testis, conservatrix, aperiens, & explicans quid acceptæ ab initio Fidei sit consonum, quidque virtute in Fidei semine latebat, ac quidnam ex articulis Fidei revelatis rectè deduci possit. Unde Ecclesiæ Pastoribus, & Magistris simpliciter credenda proponentibus, ac decernentibus, non minus credendum est, quàm est Legislatori jubenti obtemperandum. Quia sicut ex accepta potestate divinitus Legislator jubet, ita ex decernendi potestate, & gratia à Christo accepta, Ecclesiæ Pastores docent, ac decernunt.

Hinc in Conciliis omnibus Conclusiones & Decreta, non autem probationes, & argumenta videmus, non quod sine argumentis concluserint, sed quia non ex formitate argumentorum, sed ex suggestione Spiritus sancti, & potestate à Christo accepta infallibiliter veritatem concluserunt, ut *Act.* 15. Apostoli. Non enim Ecclesiæ doctrina est argumentatio, sicut Theologica scientia, quæ ex arte, & principiis disciplinæ Theologicæ, docet, persuader, Fidem tuetur, ac rationibus ostendit, non esse improbabilem. Sed Ecclesia ex potestate Fidem decernit, constituit, autoritate sua prædicat, esse infallibilem, ac circa articulos fidei revelatos versatur. Non enim scientiæ, sed Fidei scholam Christus instituit, nec ad probandum argumentis, sed prædicandum verbo Evangelium, Ecclesiæ Magistros misit, quorum dictis tanquam suis, Fideles certo & secure acquiescere voluit, cum propter assistentiam Spiritus sancti tum propter expressam promissionem Christi, quia se cum Ecclesia usque ad consummationem seculi futurum dixit, ut per eam & ipsam Scripturam, & Scripturæ sensum & multa extra Scripturam infallibiliter doceat eam illuminando per verbum à se immediatè revelatum, sive scriptum, sive non scriptum, sed viva voce traditum. Quod enim Ecclesia per assistentiam Spiritus sancti, quoad res ad salutem necessarias, in omnem veritatem inducatur, in Scripturis aperte nobis revelatum est, etiamsi media, quibus in docendo Ecclesia uti debet, explorata non habeamus. Quare hæc infallibilitas docentis Ecclesiæ studium, & industriam non excludit, sed potius includit. Nam qui finem dat, etiam media ad finem necessaria præbet, & à mediis consecutionem finis impedientibus conservat, prout in salvandorum prædestinatione manifestum est, ubi non solùm vita æterna, sed etiam media ad illam necessaria prædestinationis effectus sunt.

Ecclesia igitur ita est infallibilis in credendo, ac proponendis rebus Fidei, ut nunquam possit errare. Est de Fide contra Theodosianos, Arianos, Donatistas, Luciferianos, Iconomachos, Lutheranos, Calvinistas, & omnes hæreticos nostri temporis. Definitur autem in Concilio Niceno *l.* 3. *c.* 3. & ita in Nicolai II. *art.* 6. *to.* 5. & habetur in Symbolo Apostolorum *Credo in Spiritum Sanctum, & Sanctum Ecclesiam Catholicam.* Si enim Ecclesia est sancta, non potest errare in fide, & omnia Concilia confitentur hanc veritatem, dum initio præponunt Confessionem Fidei.

Rogabit forsasse aliquis, *Unde sciamus, Ecclesiam non falli?* Respondetur, quia Deus illi promisit suam assistentiam. At unde habeatur quod hæc promissio sit facta à Deo. Si dicatur ex propositione Ecclesiæ, quia ita proponit credendum, committitur circulus.

Tenendum est de Fide, Deum revelasse mysteria Fidei ex 2. Petri cap. 1. *Spiritu sancto inspirati loquuti sunt Sancti Dei homines*, & ex Joan. 1. *Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me.* Est enim de Fide Ecclesiam regi à Spiritu sancto, & consequenter esse de Fide tenendum, quicquid proponit credendum. Proponit autem credendum, mysteria Fidei esse revelata à Deo.

Consultatio VIII.

An voci Ecclesiæ simpliciter acquiescendum sit?

Quanquam vox Ecclesiæ non sit prima veritas, sed primæ veritatis manifestatio, attamen æque nos obligat, ac si Deus ipse per se loqueretur, quia non est conditio, hominum autoritate inducta, sed à Deo ipso ordinata, infallibilis & divina, quam qui contemnit, Deum ipsum rejicit. Quare qui Ecclesiam docentem audire nolens, veritatem alibi quærendam arbitratur, is à Deo recedit, & à prima veritate, quæ seipsam ministerio vocis Ecclesiæ revelat. Et quamvis Ecclesiæ vox Dei respectu ministerialis, atque instrumentalis tantum sit; attamen, quoad nos, magistralis est, verè docens atque decernens credenda, cui provide nos, tanquam discipuli magistro, & filii parentibus obedire necesse sit. Et licet Ecclesiæ vox nihil intus doceat, sed solus Dei Spiritus, attamen verè docet, inducit, atque persuader, ac cum autoritate prædicandi externum ministerium exercet, atque quod Fidei est, decernit, sit tamen, ut per hujus ministerium Deus ipse omnia principaliter faciat, qui Ecclesiæ Pastores assumit, ut per ipsos doceat omnem veritatem, utque nuncii, ac testes sint infallibiles divinæ voluntatis, qualescumque tandem sint in seipsis, boni, aut mali, sapientes, vel rudes, facundi, aut barbari, intentione bona docentes, aut prava. Eorum enim ministerium Deus, qui infallibiliter eis assistit, ac per eos principaliter operatur, audientibus efficit salutare.

Unde gaudebat Apostolus, dum omnimodo, sive per occasionem, sive per veritatem Christus prædicaretur, & dum affirmasset, se abundantius omnibus laborasse; *Non ego*, ait, *sed gratia Dei mecum*, ad *Philip.* 8. Rursus *priori Cor.* 3. *Neque qui plantat, neque qui rigat*,

rigat, eſt aliquid, ſed qui incrementum dat Deus. Dei adjutores ſumus. Dei ædificatio eſtis, inſinuans per Eccleſiæ Paſtores Deum agere, non autem ipſos per ſe. Quo ſenſu Dominus ait, *unus eſt Magiſter veſter, Matth.* 10. qui ſcilicet habet doctrinam à ſeipſo, & docet per miniſtros ſuos. Sic unus eſt Spiritus, qui loquitur, ſed per homines, quos mittit. Veritas prima lux eſt animæ, ac mundi, ſed affulget per miniſtros, veluti per lucernas illuminatas, quibus dixit: *Vos eſtis lux mundi, Joan.* 10. Deus regit nos, ac paſcit, ſed per Paſtores, ac Doctores, quos dedit, *Joan.* 1. *Matth.* 6. *Pſ.* 22. *ad Eph.* 4. Quare ibi quærenda eſt veritas, ubi Chriſtus eſt docens, loquens, & dictans. *Ex veritatis ore*, inquit Auguſtinus *enar. in Pſalm.* 57. *agnoſco Chriſtum, ipſam veritatem. Ex veritatis ore agnoſco Eccleſiam, veritatis participem* Et *Epiſt.* 166. *In Cathedra veritatis poſuit Deus doctrinam veritatis.* Similiter Chryſoſtomus *Homil.* 2. *in* 2. *ad Timoth. Sacerdos Angelus Domini eſt, nihil ex ſeipſo loquitur. Si deſpicis, non illum deſpicis, ſed Deum.* Et alibi *Homil.* 85. *in Joan. Deus omnia facit, Sacerdos linguam, & manum præbet.* Eodem ſenſu vox Caiphæ fuit vox Dei, *Joan.* 11. & vox Phariſæorum bona docentium, etiamſi mala facerent, *Matth.* 23. ubi Dominus nos de Paſtorum doctrina ſecuros fecit, dicendo: *Omnia, quæcumque dixerint vobis, facite*, illis verbis docens, quod voci Eccleſiæ in doctrina Fidei, & morum ſimplicitate acquieſcere oporteat; quia licet ſubjective ſit humana, origine tamen eſt divina juxta illud Prophetæ: *Ego paſcam oves meas Ezech.* 34. per Paſtores ſcilicet Eccleſiæ, Auguſt. *lib. de paſt. cap.* 10.

Porrò hîc obſervandum eſt, infallibilitatem hanc doctrinæ Eccleſiæ non naſci ex immediata Spiritus ſancti revelatione, neque ex plenitudine ſcientiæ Magiſtrorum Eccleſiæ, qui in Scripturis ſanctis, Auguſtino teſte *Ep.* 3. & 119. *cap.* 1. multo interdum plura neſciunt, quam ſciunt; neque ex certitudine mediorum, quibus ad concludendum utuntur, cùm ſæpe Scripturis, aliiſque argumentis non neceſſariò, ſed probabiliter concludentibus, utantur; neque inſuper hæc infallibilitas à ſolo ſtudio, & induſtria Doctorum, Scripturas, & alia docendi media diligenter conſulentium; neque demum à ſola perpetua Spiritus ſancti aſſiſtentia piis precibus invocata dependet; nam alioquin fruſtra rerum ſacrarum ſtudia ſuſciperentur, & de re controverſa magna conquiſitio fieret, qualem adhibuiſſe presbyteros, ut cum Apoſtolis dogma controverſum decernerent, legimus *Act.* 15. & in omnibus Conciliis ſequentibus adhibitam fuiſſe, videmus; ſed infallibilitatem in docendo ſubſtantiam Fidei, & publica dogmata, reſque ad ſalutem neceſſarias ſortitur Eccleſia ex eo, quod poteſtatem, & gratiam à Chriſto decernendi ea, quæ ſunt ad fidelium ſalutem neceſſaria, acceperit, & Spiritus ſancti aſſiſtentia munita, ejuſque ſuggeſtione adjuta, ex qualibuſcumque argumentis non niſi veritatem concludet, quia Deus in neceſſariis non deeſt, & alioquin inſufficienter Eccleſiæ providiſſet. Proinde ſemper ejus doctrina erit infallibilis, etiamſi ratio docendi non ita.

In quo quidem primi Eccleſiæ Magiſtri à ſucceſſoribus differunt. Apoſtoli enim, quia Spiritus ſancti amanuenſes, & organa, primique Fidei Evangelicæ Magiſtri fuerunt, qui omnia de novo abſque duce præcedentis Eccleſiæ docere debebant, ideo immediata revelatione Dei, ac ſcientiæ Sacrarum Scripturarum plenitudine indigebant, necnon peculiari Spiritus ſancti directione, tam circa media, quàm concluſiones; ut omni ex parte doctrina eorum eſſet certa, infallibilis, atque Divina. Unde illis ſolis conceſſum fuit novos Fidei articulos in Symbolo condere, nova Sacramenta promulgare, Scripturam Canonicam ſcribere; ſuccedenti verò Eccleſiæ, quia iſta neceſſaria non ſunt, ideo nihil eorum facit, ſed majorum veſtigiis inſiſtens, tradi æque doctrinæ inhærens, partim ſua autoritate credentibus pro tempore Fidei doctrinam confirmat, partim dubia emergentia aperit, & explicat, atque ita potius teſtem agit quàm autorem, nec fundamenta ponit; ſed ſolum ſuperædificat, non plantat, ſed rigat, nec prima ſemina jacit, ſed potius in aliorum labores ſubintrans, ſeminata colit, tuetur, ac metit. Longe autem majori peritia, & certitudine opus eſt ad prima principia rerum ſtatuenda, quàm ad conſervandum res jam exiſtentes. Satis enim fuerit ſemel acceptis diligenter inſiſtere, & ex eis alia deducere. Quod facilius eſt, quàm rem penitus ignoratam de novo explorare, ac docere.

Unde in Conciliis Patres non nova, ſed ab antiquis accepta poſteris tradidere, & contra emergentes hæreſes novas, & peregrinas doctrinas obtrudentes, depoſitam, ſeu ab Apoſtolis acceptam Fidei doctrinam conſervarunt, nihil novi addendo, ſed perperam intellecta corrigendo, & obſcuriùs credita ex præcipuis quibuſdam articulis, in quibus, ut in principiis, ac ſemine latebant, eruendo.

Atque hoc ſenſu intelligendum eſt, articulos Fidei non creſcere ſecundum ſubſtantiam Fidei, ſed tantum ſecundum explicationem, propter quam contra nova hæreticorum commenta nonnunquam novas voces introducere cogitur *D. Thom.* 2. 2. *qu.* 1. *ar.* 7. ut contra Arrianos *Homouſion*, contra Neſtorianos, *Theotocos*, contra Sacramentarios, *Tranſubſtantiationem*, quales voces non pertinere ad profanas vocum novitates, quas in hæreticis Apoſtolus reprehendit, oſtendit Auguſtinus *tract.* 93. *in Joannem.*

Consultatio IX.

An vox Eccleſiæ definientis, divina ſit, an humana dicenda? Et an Eccleſia nova fidei dogmata docere poſſit?

Ad primum. Quia Sectarii omnem Eccleſiæ doctrinam ad humanas traditiones pertinere volunt, indeque Patrum interpretatione, Conciliorum Decreta, Romanorumque Pontificum reſponſa vilipendunt, prætexentes illud Chriſti: *Fruſtra me colunt, docentes mandata, & doctrinas hominum*, ideo non inutile fuerit hîc explicare quidnam de voce Eccleſiæ ſentiendum ſit, & an humana, vel potiùs divina Eccleſiæ doctrina ſit vocanda.

Principio ſciendum eſt, omnia ſcientiarum dogmata ab æterno lumine, totius veritatis lucidiſſimo fonte, promanare, ideoque ratione primæ originis ex Deo eſſe: Sed licet omnis ſcientia, & doctrina in illa prima origine conveniat, tamen in modo poſitionis differt, & ex hujuſmodi conditionis diverſitate diſcrimen omne ſortitur: Nam ſcientia, quæ lumine naturæ ſimplici rationis intuitu, abſque ullo diſcurſu de principiis ſcientiarum naturalium, & axiomatum ex eis proxime fluentium habetur, cognitio naturalis dicitur. Quæ verò per deductionem, diſcurſum, & per modum illationis obtinetur, acquiſita, & humana ſcientia eſt, licet etiam naturalis ex parte objecti vocetur. Quæ autem cognitio nec vi naturæ, ſolo videlicet rationis intuitu ſimplici, nec per diſcurſum, ſed per divinam revelationem, ſeu per diſpoſitionem Dei ſpecialem proxime habetur, non ſcientia, ſed Fides nuncupatur, & cognitio, non humana ſed divina. Quia non per modum naturæ, neque diſciplinæ, humanæ generatur, ſed autoritati Dei innititur, qui per ſe immediate, vel per Eccleſiam docet.

Unde patet, quod Eccleſiæ docentis vox de Fide, licet per homines adminiſtretur, tamen quia Deo iſtos homines mittente, & hanc illis poteſtatem, non per media humana, non per diſcurſum, aut arbitrium hominum, ſed per ſeipſum, & per Sacramentum à ſe inſtitutum, conferente, exercetur, propte-

rea

rea quod tam Ecclesiæ doctrina, quàm illa omnis potestas, & omnia, quæ ex eadem, ut tali, promanant, non mere humana, sed potius Divina censeri debeant, sicut Apostolus innuit 1. *Corinth.* 14. contra eos, qui verba ejus tanquam humana contemnebant, differens. *An à nobis*, ait, *verbum Dei processit? Si quis videtur Propheta esse, aut spiritualis, cognoscat, quia quæ scribo vobis, Domini sunt mandata*, ubi suum verbum, Dei mandatum vocat. Et *Joan.* 17. *Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo.* Et 1. *Joan.* 4. de iis, qui ex humana prudentia, non ex autoritate à Deo accepta loquuntur: *Ipsi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur, & mundus eos audit.* Et Petrus *posteriori Epist. cap.* 1. *Explicationem Scripturæ* ait, *non fieri propria interpretatione, nec humana voluntate, sed Spiritus sancti inspiratione.*

Ac postremo hac ratione Dominus Joannis doctrinam ex cœlo, non ex hominibus fuisse docet; nempe, quia *missus erat à Deo, ut omnes crederent per illum* Luc. 29. Sic cum Ecclesia in mundum missa sit ad omnes gentes docendum, & ut testis sit veritatis, *Matth.* 28. *Act.* 1. sequitur ejus vocem non esse ex hominibus, sed ex cœlo, atque potestatem habere non tantum humanam, sed etiam divinam.

Ad secundum. Cùm unica sit, ac fuerit Christi Ecclesia, quæ pro diversitate hominum ac temporum varium docendi modum habuit, dicendum est, unam & eandem Ecclesiam à Deo potestatem accepisse, tam novos articulos immediate à Deo revelatos infidelibus proponendi, quàm eosdem fidelibus sua autoritate consignandi, confirmandi, ac emergentibus dubiis explicandi. Sed primitivæ Ecclesiæ Magistris, qui apud gentes de novo fidem, & doctrinam nova revelatione à Deo acceptam plantare debebant, ad quas tanquam speciales Christi Legati mittebantur, usus potestatis illius prioris necessarius erat, succedenti verò Ecclesiæ, quæ non novis, sed antiquis revelationibus, ac primitivæ Ecclesiæ Fidei innititur, posterior docendi modus convenit, qui in rigando, superædificando, veritatem sua autoritate confirmando, & aperiendo, nec non emergentia dubia resolvendo, consistit.

Quemadmodum enim Deus res primùm suâ potestate creavit, & postmodum easdem jam creatas conservat, & eadem potestate vegetativa hominis anima in infantibus augmentum, in senibus verò nutrimentum solum efficit, ita eadem Ecclesia primum accepta à Deo potestate novos Fidei articulos edidit per Apostolos, postmodum verò per succedentes Ecclesiæ Pastores antiquam ab initio receptam fidem conservat, præsentisque Ecclesiæ doctrinam suo judicio, & autoritate confirmat ita, ut non solum illius primitivæ Ecclesiæ, sed etiam modernæ judicio, & autoritate tuti simus, quod in veritate ambulemus, quia præsentis Ecclesiæ testimonio probari debet, quid Apostoli prædicaverint, & hanc audio, ut Christo, & Apostolis credam.

Novi ergo articuli Fidei bifariam intelligi possunt. Uno modo, quia nova doctrina, nunquam antea hominibus tradita, jam primùm à Deo per Ecclesiam revelatur. Hîc opus est nova Dei revelatione, qualem Apostoli acceperunt secundum illud Pauli ad *Ephes.* 3. *Quod aliis generationibus non est agnitum, filiis hominum, sicuti nunc revelatum est Sanctis Apostolis ejus.* Hujusmodi novam doctrinam in Lege Naturæ, primi Fideles de omnipotentia Dei acceperunt. In lege verò scripta de simplicitate, ac veritate Dei. Ac denique in Lege Gratiæ de mysterio Trinitatis, atque Christi Incarnatione Apostoli varias novas revelationes acceperunt.

Alio modo nova Fidei doctrina vocatur. Quia licet prius quidem tradita fuerit in semine ac virtute, attamen obscurius in se, vel paucis, nondum manifeste, quoad omnes. Hujus generis nova doctrina per Ecclesiam omni tempore tradi potest, quatenus propter insurgentes hæreses aliquid explicatius definitur, ut in omnibus Conciliis factum est, in quibus veteris Ecclesiæ Fides plenius explicata est, ut id, quod in ea continebatur implicite à quovis postea explicite crederetur, ut per D. Thomam 2. 2. *q.* 1. *ar.* 10. *ad* 1. & 2. *argum.*

Si ergo absolute novi articuli, quoad substantiam fidei, intelligantur, sic ab hominis lapsu nulla ætate creverunt. Quia in fide primorum parentum, quibus semen benedictum promissum erat, omnia implicite continebantur, quæ postea explicite à posterioribus credita sunt, Idem D. Thom. *loc. cit. art.* 7.

Si autem de novis Fidei articulis, quoad explicationem, agatur, id omni tempore potest, & facit Ecclesia. Quod autem alterum non possit, aut non faciat, accidit, non defectu potestatis, sed quod rei natura non permittat, sicut Deus non potest facere contradictoria simul esse vera, obstante rerum natura. *Quodcunque in Ecclesia*, inquit Lyrinensis, *fide Patrum satum est, hoc idem Filiorum industria decet excolatur, observetur, proficiat, & perficiatur, accipiant licet prisca dogmata evidentiam, lucem, distinctionem, sed retineant necesse est plenitudinem, integritatem, proprietatem.* Quare Ecclesia in suis Symbolis nullos novos fidei articulos condidit, sed Veteres plenius, & explicatius credendos tradidit.

Consultatio X.

An omnia credenda, per articulos distinguenda sit?

Sciendum hîc in primis est, omnem doctrinam ab Apostolis Ecclesiæ traditam, & quæ in Ecclesia publice creditur, ac docetur, ad Fidei Christianæ regulam pertinere, quæ ab omnibus omnino perseveranter retinenda est, qui à Christi corporis unitate nolunt recedere, ut per Augustinum *Epist.* 57.

Ad præscriptum hujus regulæ omnia Religionis dogmata dimetienda sunt. Hinc Apostolus 2. *Corinth.* 10. *Fidem Corinthiorum vult crescere*, ac *secundum regulam doctrina à se tradita*, Irenæus lib. 5. cap. 4. Origen. in proëm. lib. de Princip. Eandem regulam vult Galatas sequi cap. 1. & 6. & ad *Philip.* 3. *in eadem*, inquit, *permaneamus regula*, quam Apostolicam regulam, Patres traditionem Apostolicam vocant, sive scripto, sive tantum viva voce tradiderint.

Hæc autem Fidei regula, forma, seu traditio tripliciter considerari potest. Primum, ut regula summaria, & contracta, quæ Fidei caput, fundamentum, & radicem complectitur, de qua *Joan.* 17. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.* Quidquid enim de ultimo fine, aut de mediis obtinendæ salutis credi debet, hîc implicite continetur, non quia per necessariam consequentiam singula inde credenda deducantur, sed quia in reipsa cognita, quæ hîc traditur, reliqua insint, sive ex natura rei, sive ex divino beneplacito.

Hujusmodi quoque est universale principium illud Apostoli ad *Hebr.* 11. *accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit* In priori enim illo, *Deus est*, reipsa continentur omnia quæ Deo conveniunt, utpote, quod sit Unus, Trinus, Omnipotens, Incommutabilis, Creator, &c. In posteriori verò, quod *sit Remunerator*, continetur Providentia, Judicium, Misericordia, omnisque modus divinæ Providentiæ, quo Deus homines ad salutem perducere destinavit, ac proinde Christi Incarnatio, Passio,

ſio, humani generis Redemptio, illiuſque per gratiam & Sacramenta, variaque media executio. Talem fidei noſtræ breviſſimam regulam vocat Apoſtolus ad *Roman.* 10. *Confiteri ore Chriſtum Jeſum, & corde credere, quia Deus illum ſuſcitavit à mortuis.*

Alio modo fidei regula conſideratur, ut in certos articulos diſtincta, capitales tamen, & generales, quique aliorum articulorum multorum ſemina ſunt. Hæc regula fidei Chriſtianæ principia complectitur. Talis regula eſt Symbolum Apoſtolicum.

Tertio modo regula fidei conſiderari poteſt, ut omnes fidei concluſiones factas, & ab Eccleſia univerſaliter receptas continet, Vincentius Lyrincaſis *cap.* 30. & *ſeq.* Auguſtinus *lib. de bon. perſever. cap.* 20. & *ep.* 49. *q.* 2. Et hæc eſt regula fidei explicata, qualem Concilia generalia poſtmodum ediderunt, novis ſemper incrementis quoad explicationem, auctam, ad quam ſaltem implicitè tenendam omnis Chriſtianus obligatur. Concil. Carthag. 4. *c.* 1. Concil. Trid. *ſeſſ.* 25. *c.* 2. Epiſcopi verò ordinandi, atque omnes, qui ad dignitatem Eccleſiaſticam, vel gradum ſuperiorem in Univerſitatibus admittuntur, in hanc regulam ex decreto B. Pii V. jurant.

Porrò ex his facile apparet, non omnia in Scripturis, & Eccleſiæ traditione contenta, in certos fidei articulos referenda fuiſſe, ſed ea ſola, quæ ab omnibus Chriſtianis expreſſa fide credenda ſunt, qualia ſunt ultimus finis, & media ad illum conſequendum neceſſaria. Neque verò quidquid ad fidem per ſe pertinet, novum ſtatim articulum conſtituit, ſed quod ſpecialem habet difficultatem, & inevidentiam.

Eſt enim fidei articulus propoſitio catholica, principii rationem in fide obtinens, ſpecialemque difficultatem, & inevidentiam, omnibus Chriſtianis ad explicite credendum, propoſita, cujuſmodi ſententiam, à partibus corporis ducta ſimilitudine, articulum vocamus. Quemadmodum enim corporis membra articulis diſtinguuntur, ita & fidei confeſſio diſtinctis fidei dogmatibus, quæ dum ſeorſim nobis credenda proponuntur, appoſitè fidei articulos nuncupamus. Præterea hac articuli voce inſinuatur, quod ſicuti unus, idemque homo remanens incrementum accipit, ſtatu, habituque mutatur, (tot enim ſunt parvulorum artus, & membra, quot ſenum,) ita quod una, eademque omnium, quoad ſubſtantiam, fides profectum, non permutationem admittat. Cùm enim fides una ſit, Apoſtolo teſte *ad Epheſ.* 4. ſubſtantiam ejuſdem unam & eandem ſemper eſſe, neceſſarium eſt, licet modus credendi poſſit eſſe diverſus, atque fidei myſteria pro temporum ratione varia. Idemque fidei dogma cum tempore conſolidatur, ut ſcilicet intelligatur illuſtrius, quod antea obſcurius credebatur, atque creſcit, ac dilatatur; Sed in eodem genere, ut ſi quid novi dicatur, non tamen *nova fidei* doctrina proferatur, quæ non antea in fidei, ac religionis ſemine latitaverit, ut præcedenti capite latius oſtenſum fuit.

Consultatio XI.

An Symbolum, quod Apoſtolicum dicitur, editum ſit ab Apoſtolis?

An præter Apoſtolorum Symbolum, alia ſint ab Eccleſia recepta?

Et cujus ſit, exorta nova de fide controverſia, Symbolum explicare?

Etſi quædam Symbola quadam ratione, Apoſtolica dici poſſint, quia doctrinam, ab Apoſtolis traditam, continent, quo modo Hilarius de Symbolis adverſus Arrianos Nicenum Concilium, Apoſtolicum vocat, & Epiphanius in Ancorato Symbolum Conſtantinopolitanum Apoſtolis attribuit; attamen proprie Symbolum Apoſtolicum nuncupamus, quod ab Apoſtolis ipſis in unum collectis pro communi regula Chriſtianæ profeſſionis editum eſt, de quo contra univerſæ Eccleſiæ uſum communi omnium fidelium ſententia probatum ambigere, an ab Apoſtolis editum ſit, maximæ fuerit inſaniæ. Unde patet Laurentii Vallæ ac Eraſmi negantium, Brentii, & Artopœi dementia, vel ignorantia craſſa, cùm plurima veterum hac de re luculentiſſima extent teſtimonia.

Et in primis Clemens Romanus *Epiſt. 1. ad Jacobum* expreſſis verbis ſcribit, Apoſtolos priuſquam in varias Provincias dividerentur, Symbolum fidei edidiſſe, ut conformis eſſet tam docentium, quàm diſcentium ubiq; doctrina. Irenæus *lib. 1. contra hæreſ. cap. 2. & 3. & lib. 3. &* 4. Symboli recenſet articulos, tanquam ab Apoſtolis editos. Tertullianus *lib. de præſcript.* eoſdem confitetur ante omnes hæreſes traditos. Ambroſius *Epiſt.* 81. *& Serm.* 38. duodecim Apoſtolorum Symbolo fides ſancta concepta eſt, qui velut periti artifices in unum convenientes clavem ſuo conſilio conflaverunt: clavem enim quandam ipſum Symbolum dixerim. Hieronymus *in Epiſt. ad Pammachium contra errores Joannis Jeroſolymitani:* In Symbolo, inquit, fidei, & ſpei, noſtræ, quod ab Apoſtolis traditum, non ſcribitur in charta & atramento, ſed in tabulis cordis carnalibus poſt confeſſionem Trinitatis, & unitatem Eccleſiæ, omne Chriſtiani dogmatis Sacramentum carnis reſurrectione concluditur. Auguſtinus *Serm.* 181. *de temp.* à majoribus traditione acceptum dicit, quod Apoſtoli ſimul poſiti, & Spiritu Sancto pleni, breve ſuæ prædicationis compendium, fideique regulam communi collatione inſtituerint, quam ſecundum numerum Apoſtolorum duodecim ſententiis comprehenſam, Symbolum vocaverunt. Et *Serm.* 115. unicuique Apoſtolo ſuum articulum attribuit, ac *lib. de fid. & oper. cap.* 9. moner, ut baptizandi de fidei articulis juxta traditionis ſeriem interrogentur. Leo *Serm.* 11. *de paſſione Dom.* regulam fidei in ipſo Symbolo per autoritatem Apoſtolicæ inſtitutionis accepimus. Et *Epiſt.* 13. *ad Pulcheriam:* Ipſius Catholici Symboli brevis, & perfecta confeſſio duodecim Apoſtolorum, totidem eſt conſignata ſententiis, tanquam inſtructa ſit munitione cœleſti, ut omnes hæreticorum opiniones, ſolo ipſius gladio poſſint detruncari. Maximus *in Serm. de Symbolo* Apoſtoli Eccleſiæ Dei, quam adverſus militiam diabolici furoris armabant, myſterium Symboli tradiderunt, ut quia ſub uno Chriſti nomine credentium futura erat diverſitas, ſignaculum Symboli fideles, perfidoſque ſecerneret, & alienus à fide, atque hoſtis appareret Eccleſiæ, qui aut tanquam baptizatus neſciiſſet, aut tanquam hæreticus corrupiſſet. Iſidorus *lib. 2. de divin. Offic.* compendioſe refert, quæ priores Doctores de Symbolo ſcripſerunt. Innocentius III. *lib. 2. de myſt. miſ. cap.* 24. ſingulis Apoſtolis unum Symboli articulum tribuit.

Utrum tamen ſinguli Apoſtoli ſingulos articulos ediderint, an potius totum Symbolum ab omnibus ſimul contextum ſit, incertum eſt, neque ad augendam, vel infirmandam ejus autoritatem refert, quandoquidem in omnibus, & ſingulis Apoſtolis, unus, idemque Spiritus loquutus fuerit. Ideoque licet Symbolum portio Scripturæ ſacræ non ſit, quia illud Apoſtoli non ſcripto, ſed vivæ vocis miniſterio tradiderunt, attamen non inferioris eſt autoritatis, quàm Scriptura ſacra. Gregor. *lib. 1. regiſtr. Ep.* 24. ſicut Sancti Evangelii quatuor libros, ſic quatuor Concilia ſuſcipere, & venerari me fateor. Quemadmodum enim ſcimus Eccleſiæ teſtimonio, Matthæi Evangelium à Matthæo Apoſtolo conſcriptum eſſe, ita vivæ vocis traditione ſcimus articulos fidei in Symbolo ab Apoſtolis digeſtos eſſe, ac verbum Dei non ſcriptum continere.

Cùm porro dicat Apoſtolus ad *Epheſ. 6. In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi igne a*

ignea extinguere, conſequitur, Symboli Apoſtolici frequentem recitationem adverſus mundi, & diaboli impugnationes quàm plurimum valere, ac inſtar tutiſſimi ſcuti protegere. *Juſtus* enim *ex fide vivit.* Et ſicut *corde creditur ad juſtitiam*, ita *ore confeſſio fit ad ſalutem* ad *Rom.* 10. Ideo in confeſſionis vocem crebro erumpendum eſt. Quare ſapienter Ambroſius *lib.* 3. *de Virgin.* ſuam hortatur ſororem, ut frequenter Symbolum legat, cùm cubitum pergit, cum à ſomno mane ſurgit, & quandocumque horror aliquis animum concutit: *Quando enim ſine militiæ ſacramento miles in tentorio, bellator in prælio*; Auguſtinus *hom.* 42. *inter* 50. *& lib.* 1. *de Symb. cap.* 1. *tom.* 9. Symbolum quotidie dicite, quando ſurgitis, quando vos ad ſomnum collocatis, commemora fidem tuam. Sit tibi tanquam ſpeculum, ſymbolum tuum, ibi te vide, ſi credis omnia, quæ te credere confiteris, & gaude quotidie in fide tua, ſint divitiæ tuæ, ſint quotidiana iſta mentis tuæ veſtimenta. P. Leo *Epiſt* 13. docet brevem ſymboli confeſſionem ad omnium hæreticorum opiniones detruncandas ſufficere, ac valere, ut in nullo à vero devietur. Petrus Chryſologus *ſerm.* 62. ait, quotidie perſonandum Symbolum, ut nemo initi cum Deo pacti obliviſcatur, neque promiſſionum divinarum, cœleſtiumque bonorum, ad quæ fides Symbolo contenta nos tranſmittit. Similia proſequuntur Chryſoſtomus *hom.* 1. *in Symb.* aliique Patres. Hinc P. Thomas 2. 2. *q.* 1. *art.* 7. obſervat, Symbolum Apoſtolorum in Eccleſia dici, mane ad Primam, & in Completorio, quaſi contra tenebras errorum præſentium, præteritorum, & futurorum, atque occulte recitari, quia fide nondum publicata, perſecutioniſque tempore editum fuit. In Miſſa verò palam Symbolum Patrum decantari, quia fide manifeſtata, Eccleſiaque pacem ſub Conſtantino, & Chriſtianis Imperatoribus obtinente, conditum fuerit. Prius tamen ante myſteriorum confectionem fidei Chriſtianæ Symbolum decantatum fuiſſe, atteſtatur Dionyſius Areopagita, in quo univerſa divina in nos emanantia beneficia contineri ſcribit.

Ad ſecundum. Præter Apoſtolorum Symbolum, tria ſunt alia generaliter in Eccleſia ſuſcepta.

Primum eſt Nicenum ſub Conſtantino Magno contra Arrianos, à Concilio Niceno editum, quod paris eſt cum Concilio autoritatis, de quo Athanaſius *in epiſt. ad Epictetum*, Hilarius *lib. de Synodis*, Gregorius Nazianzenus *tract. de fide Nicena*, Baſilius *epiſt.* 60. & 70. Epiphanius *ſub finem lib. de hæreſib.* Cyrillus *in expoſit. Symb. Niceni tom.* 4.

Porrò ſicut Catholici, ita & Arriani ſuum habuere Symbolum, de quo Hilarius *lib.* 4. *& 6. de trinit.* Hieronymus *contra Luciferianos*, Nicephorus *lib.* 8. *hiſt. cap.* 47. ſimiliter Pelagiani ſuum habuere Symbolum, de quo Auguſtinus *lib.* 1. *de gratia Chriſti cap.* 32. Lutherani ſuam confeſſionem, & Sacramentarii Calvini inſtitutionem, quam & Confeſſionem vocant.

Secundum Symbolum eſt Conſtantinopolitanum, ab univerſali Concilio ſecundo Theodoſii ſenioris tempore contra Macedonium coacto, editum, quo nunc Eccleſia in officio Miſſæ utitur, adjecta ſolummodo particula, *Filioque*, ad majorem veritatis explicationem. Quod Symbolum, teſte Magiſtro ſententiarum *lib.* 2. *diſt.* 11. Leo III. Pontifex in teſtimonium, quòd à Latinis reciperetur, tabulæ argenteæ inſcriptum poſt S. Pauli corpus in altari poſuit.

Tertium eſt Athanaſii, quo Eccleſia in Horis Canonicis ad Primam utitur, eſtque paris cum prioribus autoritatis, non quidem ratione Autoris, ſed quia ſuſceptum eſt ab Eccleſia toto Orbe diffuſa, de quo Nazianzenus *orat. in Athanaſium*, & Auguſtinus *in Pſal.* 20. Continent autem hæc tria Symbola eandem fidei veritatem, ſed in poſteriori plenius explicatur quod in priori implicite continetur, ut pulchrè Vincentius Lyrinenſis explicat *cap.* 32.

Ad tertium. Quemadmodum in veteri Lege Deus omnes de Religione quæſtiones ſummi Sacerdoti judicio definiri, eumque qui obtemperare nollet, interfici ſtatuit, ita & in novo Teſtamento Chriſtianos ſine exceſſione aliqua Eccleſiæ, hoc eſt Eccleſiæ Paſtores, quorum ſupremus eſt B. Petri ſucceſſor Pontifex Romanus, Chriſti in terris Vicarius, audire præcepit, gravi addita comminatione, *qui Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus, & publicanus*, id eſt à ſpe ſalutis alienus. *Nam Chriſtus eſt Salvator corporis ſui*, id eſt Eccleſiæ.

Ad Romani Pontificis itaque munus pertinet, exortas omnes de fide, aut de religione controverſias dirimere, ſuaque autoritate terminare, ac proinde ſi opus ſit, novum Symbolum edere. Una ſiquidem Eccleſiæ fides eſſe debet, ac idipſum omnes dicere, nullaque eſſe ſchiſmata oportet. Quod ſane obtineri nunquam poterit, niſi nova de fide mota lite per ſupremum aliquem viſibilem judicem quæſtio definiri poſſit, qui neceſſitatem obediendi latæ ſententiæ omnibus fidelibus imponere queat. Id, quod ſolus poteſt Romanus Pontifex, Petri ſucceſſor, totiuſque Eccleſiæ Paſtor, cui à Chriſto peculiari privilegio dictum eſt: *Paſce oves meas. Confirma fratres tuos. Non deficiet fides tua. Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, quæ eſt domus Dei vivi, columna & firmamentum veritatis*, ſuo magiſterio, & autoritate docens omnem veritatem ex promiſſa infallibiliter Spiritus Sancti aſſiſtentia, Chriſtique directione ita, ut ſolus Romanus Pontifex propria ſibi à Deo conceſſa autoritate Concilia generalia congregare, ſua ſententia confirmare, ſuoque judicio prorſus rata, certa, & irrefragabilia efficere poſſit.

Interſunt quidem etiam Conciliis Epiſcopi, Doctores, ac Principum Legati, etiam laici, ſed longe diſpari conditione. Nam Epiſcopi, quos Spiritus Sanctus poſuit regere Eccleſiam Dei, in Conciliis præſident; atque de rebus fidei ſententiam ferunt, ut Jacobus *Act.* 15. de ſe ait: *Ego judico*, ſed eorum judicium omnino firmum non erit, niſi Vicarii Chriſti comprobatio accedat, cujus fides ſentire nequit defectum. Auguſtinus *lib.* 2. *contra Julian. in epilogo.* Doctores verò in Conciliis interſunt, velut conſiliarii, non autem tanquam judices. Principes autem, atque laici Conciliis interſunt, non ut judices quæſtionum fidei, ſed tanquam Protectores Eccleſiæ, deciſionumque ejuſdem teſtes, atque executores. Ex quibus triplex de Fidei doctrina Judicium eſſe colligimus.

Primum eſt rationis, quoad ſimplicem, firmumque aſſenſum qualis fidei eſt, cujuſmodi generis judicium omnibus fidelibus commune eſt. Poteſt enim quiſque ex regula fidei, quam tenet, hæreticis reſpondere, quamvis hæreſes neſciat, ut obſervavit Auguſtinus *lib. de agone Chriſtiano cap.* 4. & *lib.* 12. *de Gen. ad litt. cap.* 14.

Secundum judicium eſt diſcretionis, quo credenda ex propriis cauſis agnoſcuntur. Hoc perfectorum eſt, qui exercitatos habent ſenſus, & contradicentes poſſunt arguere, quales ſunt dono ſapientiæ & intellectus præditi Doctores, Auguſtin. *tract.* 98. *in Joannem.*

Tertium judicium eſt determinativum ex auctoritate à Chriſto accepta, cujus generis judicium Eccleſiæ Prælatis proprium eſt, quos Chriſtus poſuit regere Eccleſiam, ac paſcere gregem ſibi commiſſum, ac docere omnem veritatem, ut non circumferantur omni vento doctrinæ *Act.* 20. *& ad Epheſ.* 4. inter quos Eccleſiæ Paſtores Romanus Pontifex Summus eſt, cujus judicio quiſquis non obtemperat, rebellis matri Eccleſiæ, Deique ordinationi habetur.

Opportuniſſimum autem remedium ad componenda Religionis diſſidia, concordiamque ſciſcæ Eccleſiæ reſtituendam Theodoſio Imperatori viſum eſt, ſi novam doctrinæ formam inducentibus, ſublata diſputandi liber-

libertate, proponeretur, ut omnes excitatæ de novo controverſiæ ex veterum Patrum, qui Eccleſiæ calculo approbati eſſent, traditione judicarentur. Sic enim futurum, ut contentioſis via præcluderetur, ne quiſque pro cerebri ſui intemperie Dei verbum interpretaretur, & ſuum illi ſenſum, prout cauſæ commodum putaret, affingeret, ſuamque ſententiam Judicio Patrum, ſi nulque publico antetterret. Ac inſuper eo magis veterum Patrum judicio ſtandum eſſe, quia cùm ante natam contentionem floruerint, nullique præſenti parti, aut ſectæ unquam addicti fuerint, ut minime ſuſpecti controverſiæ nunc doctrinæ cenſores agnoſcendi ſint. Quæ ſententia Theodoſio per Nectarium ad Sifinnii ſuggeſtionem propoſita, ſapientiſſime placuit, eoque facto memorandum toti poſteritati novas ex doctrinæ diverſitate diſcordiarum flammas emergentes opprimendi, reliquit exemplum.

Quod ipſum ante docuerat Tertullianus, ſeriò admonens, ne Catholici cum hæreticis de ſacris litteris diſputaturi, in aream deſcendant, ſed potiùs, ut ad majorum traditionem provocent, & ex illa germanam Scripturæ intelligentiam, omnemque de fidei quæſtionibus veritatem petant, atque confirment. Idem tradit Origenes *tract. 29. in Matth. Illa ſola* inquit, *eſt credenda veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica traditione diſcordat.* Athanaſius: *Hoc ſolummodo reſpondere hæreticis ſufficit, quod iſta non ſunt Catholicæ Eccleſiæ, neque iſta Patres noſtri ſenſerunt. Et ſane cum his Eccleſiæ Magiſtris non ſapere, omnino eſt deſipere.* Baſilius. *Quæ à ſanctis Patribus edocti ſumus, ea interrogantibus nos annuntiamus.* Auguſtinus *lib. 2. contra Julian. in epilogo: Quod invenerunt in Eccleſia quod tenuerunt, didicerunt, docuerunt. Quod à Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Nondum apud illos judices aliquid agebamus, & apud eos acta eſt cauſa noſtra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus, & eorum contra vos latas ſententias recitamus. Nondum vobiſcum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus.* Vincentius Lyrinenſis: *Neceſſe eſt omnibus Catholicis, ut ſancta ſanctorum Patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriantur. Quiſquis hos in ſenſu catholici dogmatis unum aliquid in Chriſto ſentientes contempſerit, non hominem contemnit, ſed Deum.* Quæ omnia conformia ſunt divino oraculo: *Videte, & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea, & invenietis requiem animabus veſtris.*

Sanè quàm parum diſputationibus, & colloquiis noſtra & ſuperiori ætate effectum ſit, experientia demonſtravit. Nihil enim fere aliud ſequutum eſt, quàm à Tertulliano fuit prædictum, *quod ſcilicet, diſputationibus firmi fatigentur, infirmi capiantur, medii cum ſcrupulis dimittantur.* Quare obſervandum eſt Marciani edictum, *ut de ſemel judicatis non amplius diſputetur.*

Consultatio XII.

Quot, & quibus mediis Articuli Chriſtianæ Fidei credibiles reddantur.

QUia teſtimonia Dei credibilia facta ſunt nimis, multa per Catholicos Doctores argumenta congeruntur, quibus Chriſtiana fides, & Evangelica doctrina evidenter credibilis eſſe oſtendatur, quæ ad octo potiſſimum Capita reduci poſſunt, quæ ipſa deinceps ordine ſubjungemus.

Primum argumentum deſumitur ab antiquitate Fidei Chriſtianæ, quæ omnibus Paganorum erroribus multo vetuſtior eſt, ut oſtendit Tertullianus *in Apolog. cap. 19. & 20.* Auguſtinus *lib. 18. de civit. cap. 37. & 38.* Omnes inſuper hæreſes præceſſit. Nam bonum ſemen ante zizania ſeminatum fuit, autore Chriſto.

Et ſane notum eſt, cur, ubi, quando, & quomodo ſingulæ hæreſes inceperint. Quo argumento utitur Tertullianus *lib. de præſcript. adverſus hæres. Qui eſtis? ubi tandiu latuiſtis?* & Hilarius *lib. 6. de Trinit. Tarde venerunt pii iſti Doctores.* Hieronymus *in epiſt. ad Pammachium, & Oceanum. Eam ſenex tenebo fidem, quam puer didici. Et contra Luciferianos ad fin. Brevem tibi apertamque animi mei ſententiam proferam, in illa eſſe Eccleſia permanendum, quæ ab Apoſtolis fundata uſque ad diem hanc durat.* Similia habet Optatus *lib. 2. contra Parm.* Auguſtinus *lib. contra epiſt. fundam. cap. quarto.*

Secundum argumentum deſumitur ex Prophetarum oraculis, qui, Deo inſpirante, omnia fidei Chriſtianæ myſteria prædixerunt, multiſque figurarum umbris ea expreſſerunt. Quoniam illa doctrina verè divina credenda eſt, quæ non niſi à Deo ſuam originem habere potuit. At ſolus Deus futura contingentia prædicere poteſt juxta illud Iſaiæ: *dicite quæ ventura ſunt, & ſcimus, quoniam Dii eſtis vos.* Cum ergo ſola Religio Chriſtiana oraculis Prophetarum ab initio mundi prænuntiata fuerit, omniaque, ut prædicta fuerunt, ita evenerint, ſequitur, eam eſſe veram Religionem. Quo argumento utitur Apoſtolus, dum ait, *ſe ſegregatum in Evangelium Dei, quod ante promiſerat per Prophetas.* Euſebius *lib. demonſtrat. Evang.* Auguſtinus *lib. 4. de civit. cap. 24. & li. 22. cap. 6. & 7.* Proſper *lib. de prædict. & promiſ. Prophetarum.*

Tertium argumentum ex amplitudine locorum, & varietate gentium, quæ fidem Evangelicam receperunt, trahitur. Præfixerunt enim Prophetæ, totum Orbem terrarum in Chriſtum crediturum benedictionemque ab eo conſequuturum Geneſ. 15. *in ſemine tuo benedicentur omnes Tribus terræ.* Pſal. 2. *Poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Pſal. 71. *Dominabitur à mari uſque ad mare, & à flumine uſque ad terminos Orbis terrarum.* Similia apud Iſaiam 2. Danielem 3. & alios Prophetas legimus. At nulla Philoſophorum, aut hæreticorum ſecta totum Orbem implevit, uti Chriſti doctrina. Nam impietas Mahometica ad multas occidentales partes nunquam penetravit, & ſingulæ hæreſes certis temporibus, certiſque limitibus coarctatæ fuerunt. Hoc argumento utitur D. Auguſtinus *de util. cred. cap. 14. & 17. & lib. contra epiſt. fundam. cap. 4.* Apoſtolus *ad Rom. 1. Fides veſtra annuntiatur in universo mundo.* & *ad Coloſſ. 1. In universo mundo eſt, & fructificat, & creſcit.*

Quartum argumentum elicitur ex ſtabilitate, continuaque ſucceſſione fidei catholicæ, quæ nunquam interrumpi, aut interire poteſt, cùm dixerit Chriſtus Matth. 16. & 28. *Ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſeculi. Et portæ inferi non prævalebunt adverſus eam. Regni ejus non erit finis: Dan. 9. & Luc. 1. ſi opus hoc, aut conſilium ex hominibus, diſſolvetur: at ſi ex Deo eſt, non poteſt diſſolvi, Act. 5.* Unde omnium Philoſophorum, hæreticorumque ſectas paulatim defeciſſe conſpicimus, fidem autem Evangelicam repugnantibus primò Judæis, deinde Paganis, poſtremo hæreticis, invictam permanſiſſe, quinimo & inter perſecutiones creviſſe, atque ſicut aurum in fornace, illuſtriorem eſſe redditam. Quod Arca Noè jam olim adumbraverat, cùm aquis non opprimeretur, ſed ſublevaretur uſque in Cœlum. Quare veteres Eccleſiaſtici Scriptores perſecutionem Eccleſiæ vitis putationis ſapienter comparant, & ſanguinem Martyrum ſemen Chriſtianorum vocant, Juſtinus *in dialog. cum Triphone*, Leo *ſer. 1. de Petro & Paulo*, Tertullianus, & alii.

Hæc autem fidei conſtantia reſplendet potiſſimum in robore fidelium omnis ſexus, & ætatis, qui pro dogmatibus Eccleſiæ retinendis bonorum, ac vitæ jacturam animis promptiſſimis ſuſtinuerunt, atque in ſerie Romanorum Pontificum, quæ hactenus inter tot oppugnationes nunquam interrupta fuit, adverſus quam nec hæretica perverſitas, nec Paganorum perfidia, quantum-

vis Principum ſeculi viribus adjuta, unquam prævalere potuit, cui quandiù Principes, Regna, Provinciæ, populique adhæſerunt tam diù floruerunt. At ubi ab Apoſtolica fide ac ſede receſſerunt, tanquam rami ab arboris trunco præciſi, confeſtim exaruere. Cujus rei manifeſtum exhibent documentum Ægyptus, Oriens, & Græcia, Septentrionaliaque Regna. Hoc ſtabilitatis teſtimonio Veteres paſſim utuntur, Irenæus *lib. 3. contra hæres. cap. 3.* Tertullianus *lib. de præſcript.* Optatus *lib. 2. contra Parmen.* Epiphanius *hæres. 27.* Cyprianus *lib. 4. ep. 2. & lib. de unit. Eccles.* Auguſtinus *lib. contra epiſt. fundam. cap. 4. & lib. de util cred. cap. 17.* Theodoretus *lib. 9. de legib. & lib. 8. ac 9. curat. græc. affect.*

Porro quantum ſtabilitatis in Chriſti fide reperitur, tantum inſtabilitatis in hæreticorum doctrina conſpicitur. Sectæ enim mox in varias alias diſſecantur. Ruunt de errore in errorem, novas indies fidei confeſſiones cudunt, & recudunt, imo ſibi ipſi unus hæreſiarcha plerunque adverſatur, dum nunc hoc, nunc illud ſentit, & quod ante placuerat, poſtea improbat, ſicut notavit Apoſtolus 2. *ad Timoth.* 3. de hæreticis pronuntians: *Homines corrupti mente, reprobi circa fidem, ſed ultra non proficient. Inſipientia enim eorum manifeſta erit omnibus.* Auguſtinus *in verba pſal. 57. tanquam aqua deficient.*

Quintum argumentum ſumitur ex miraculis, in Evangelicæ fidei confirmationem ab initio uſque hodie factis. Nam Deus cujus ſolius potentia tam multa, tamque præclara ſupra naturæ ordinem ſigna, in confirmationem doctrinæ Chriſtianæ contigerunt, falſitati teſtimonium perhibere nequit. Impoſſibile enim eſt mentiri veraciſſimum Deum, aut falli, vel fallere. Inter miracula verò Auguſtinus enumerat, quod Orbis univerſus per duodecim Apoſtolos infirmos, ignobiles, rudes, & juxta ſeculum pauperes, Chriſto fuerit ſubjugatus, cùm videamus, nullis armis, neque cooperante ſeculi potentia, & facundia, unam aliquam Paganorum Philoſophorum, aut hæreticorum ſectam toti mundo perſuaderi potuiſſe. Quo argumento utitur Auguſtinus *lib. 28. contra Faustum cap. 4.* variiſque aliis locis *lib. contra epiſt. fundam. cap. 4. & 5. lib. de util. cred. cap. 17. lib. 10. de civit. cap. 8. 12. 16. & 32.* De paganis, & hæreticis conſtat, eos nulla unquam vera miracula in ſuæ perfidiæ confirmationem ediditſe. Refert quidem Valerius Maximus *lib. 8.* quod ſtatuæ & bruta vocem quaſi humanam emiſerint, quodque virgo Veſtalis aquam cribro hauſerit, & Cicero *de divinat.* quod augur cotem novacula ſciderit. Sed hæc omnia levia, quædam etiam vana, vel inutilia ſigna occulta vi dæmonum edita ſunt, ut de Magis Pharaonis, & de Antichriſto Scriptura teſtatur. Nam Magi ſuis incantationibus prodigia edentes aliquandiù Moyſi reſtiterunt *Exod. 7.* & *Antichriſtus*, Apoſtolo teſte 1. *ad Timoth. 3. adveniet ſecundum operationem Satanæ in omni virtute, & ſignis, & prodigiis, mendacibus, faciens ignem de Cœlo in terram deſcendere, ac ut loquatur imago beſtiæ.* Sed hujuſmodi ſigna vim creaturæ non ſuperant, ideo vera miracula non ſunt, quoniam dæmonum virtute fiunt.

Quod enim Pſeudoprophetæ, falſitatis confirmationem, ignem de Cœlo per invocationem Baal fruſtra deducere tentarint *ex lib. 3. Reg. cap. 18.* notiſſimum eſt. De Symone Mago, quod per aërem volare non potuerit, ſed orante Petro à dæmonibus deſertus fuerit, narrat Ægeſippus *lib. 3. de excidio Hieruſalemitano cap. 2.* Manichæum fruſtra tentaſſe infirmo Regis Perſarum filio reſtituere valetudinem, ſcribit Epiphanius *hæres. 66.* Cyrolam Arrianum, quendam cœcitatem ſimulantem, ex vidente cœcum feciſſe, refert Gregorius Turonenſis *hiſt. Francor. lib. 2. cap. 3.* Eunomium fruſtra mortuum ſuſcitare tentaſſe, ſcribit Caſſianus *collat. 15. cap. 3.* Illud idem nec quicquam fuiſſe conatum Polychronium Monothelitam, Acta Synodi ſextæ *Act. 15.* teſtantur. Optatus *lib. 2. contra Parm.* ſcribit, Donatiſtas qui canibus Euchariſtiam comedendam objecerant, ab eiſdem in rabiem converſis diſcerptos. Paulus Diaconus *lib. ult. Roman. rer.* refert, Iconomachum quendum ſepulchro in cludi ſe paſſum diaboli ſuggeſtione, & fraude Conſtantinum Iconomachum collaudaſſe, ut hæreſis mortuorum reſponſis confirmari videretur. Lutherus ſuperiori ſeculo dæmonium ejicere tentavit, ſed mulieris obſeſſæ manus non evaſiſſet, niſi ejus diſcipuli portas ſecuribus patefeciſſent, Staphilo teſte, qui ſe interfuiſſe narrat. Et Calvinus Brulæo cuidam, mortuum ſe fingenti, vitam reſtituere attentans, eundem ex vivo mortuum fecit, ut *in Calvini vita* Bolſecus *cap. 13.* memoriæ tradidit. Quare in hujuſmodi Pſeudoapoſtolos illud Tertulliani belle quadrat: *Apoſtoli à mortuis ſuſcitabant, iſti de vivis mortuos faciunt.*

Cur autem in Catholicæ fidei confirmationem nunc paſſim, ſicut in Eccleſia primitiva, non fiant miracula, tradit Auguſtinus *lib. 1. retr. cap. 13. Ne anima ſemper viſibilia quæreret.* Addit Gregorius *homil. 29. in Evangelia: fides plantata, irrigatione indigebat ut creſceret.* Quam cauſam repetit *libro 34. moral. cap. ſecundo*, & Apoſtolus *priori Corinth. 1. Judæi ſigna petunt.* Et *cap. 14. ſigna ſunt non fidelibus, ſed infidelibus.*

Sextum argumentum deducitur ex admirabili concordia, communique fidelium omnium, & ſtabiliſſimo conſenſu in univerſis dogmatibus Fidei, qui appareret in ejuſdem omnino doctrinæ ſuſceptione, in generalibus Conciliis, & in communibus Sacramentis, ac una Religione, omnium fidelium populorum more confirmata. *Deus* enim *autor eſt pacis, non diviſionis neque diſſenſionis. 1. Corinth. 14.* Et *omne regnum in ſeipſum diviſum deſolabitur, Matth. 12.* Quare Apoſtolus certam reprobæ doctrinæ notam aſſignat, pugnam, & diſſenſionem, *Doctrinis variis, & peregrinis, nolite abduci* ad *Hebr. 13.* Et Jacobus *ſuæ epiſtolæ cap. tertio, nolite plures Magiſtri fieri*, id eſt, nolite propria diverſaque docere.

Sicuti enim inter Vetus, & Novum Teſtamentum, ita & inter ſacros omnes ſcriptores, licet diverſis temporibus, locis & occaſionibus ſcripſerint, mira eſt conſenſio. Similiter quoque Concilia generalia, Pontificumque decreta in rebus fidei per omnia inter ſe conſentiunt. Et quanquam in minoribus, & adiaphoris rebus Eccleſiaſtici ſcriptores aliquando diſſentiant, in gravioribus tamen plane idem ſapiunt. Nam omnia ſua judicio ſummi Paſtoris, cujus eſt Eccleſiam Spiritu ſancto aſſiſtente in omnem veritatem dirigere, ſubmittunt. Quare meritò laudatur Theodoſius, quod ex priſcorum Eccleſiæ doctorum conſenſu exorientes hæreſes profligandas eſſe judicaverit, Sozom. *lib. ſeptimo hiſt. cap. 9.*

Quod autem inter hæreticos nulla, ne quidem in præcipuis Chriſtianæ fidei capitibus, concordia ſit, ex Lutheranorum, & Sacramentariorum libris, quibus ſe invicem mire, miſereque jactant, notum evadit. Imo nec iidem hæretici de uno, eodemque dogmate unum & idem ſentiunt, ut Molles, & Rigidi Lutherani dicti evincunt. Quin nec unus, idemque hæreſiarcha ſecum ipſe convenit, quod ex innumeris Lutheri, & Calvini contradictionibus luce meridiana clarius eſt, quorum confeſſiones & ſcripta diverſis temporibus edita ſibimet palam contradicunt Vide Staniſlaum Reſcium *de atheiſmis Evangelicorum*, ubi *cap. 9.* Evangelicorum ſectę, & opiniones, fidei, legibuſque Eccleſiaſticis repugnantes à Lutheri temporibus ad annum 1596. ducentæ fere & ſeptuaginta numerantur, & quantum quæque audendo, fingendo, mentiendo,

tiendo, blaſphemando Chriſtum, & Eccleſiam perſequendo valeat deſcribuntur. Id, quod aliis omnibus hæreticis omni ætate ſolenne fuiſſe, facile oſtendi poteſt.

Nam ex Simonis Magi ſecta mox varias alias hæreſes propagatas eſſe ſcilicet Menandrianorum, & alias, refert Irenæus *lib.* 1. *cap.* 21. *contra hæreſes.* Et de Valentinianis, cùm eſſent plurimi, vix duos, aut tres inter ſe de omnibus dogmatibus conveniſſe, ſcribit idem autor *lib.* 1. *cap.* 5. Donatiſtarum hæreſim in minutiſſima fruſtula ſuo tempore diviſam fuiſſe, teſtatur Auguſtinus *lib.* 1. *de baptiſm. cap.* 6. De Marcionitis idem ſcribit Epiphanius *lib.* 1. *contra hæres.* & de Montaniſtis *lib.* 2. De Meſſalianis, *hæres.* 80. Idem de Manichæis Auguſtinus *hæres.* 46. De Arrianis idem teſtatur Ruffinus *lib.* 10. *hiſt. cap.* 25. quos ſingulis penè annis fidei ſuæ confeſſionem commutaſſe in utroque ad Conſtantium libro ſcribit Hilarius. Ab Eutychianis totius Orientis ſectas exortas eſſe, tradit Evagrius *in hiſt. lib.* 3. & 4. & Damaſcenus *de centum hæreſibus.* De Lutheranis item hoc ipſum oſtendit Staphylus *l. de concordia diſcipul. Lutheri*, & Gulielmus Lindanus *in tabulis analyticis.* Qua diſſenſione hæreſes, Deo providente conſumuntur juxta Iſaiæ vaticinium: *Convertere faciam Ægyptios contra Ægyptios*, & ut bellum hæreticorum pax ſit Eccleſiæ.

Quod autem nec in ſectis Paganorum vera conſenſio fuerit, ex eo patet, quod ad eamdem Religionem apud eos pertinuerint Dii inter ſe belligerantes, ut Auguſtinus notat *ſer.* 11. *de verb. Dom.*

Philoſophi verò mutuis diſſenſionibus ſuam ipſorum doctrinam potenter everterunt, Baſilius *orat.* 1. *de oper. ſex. dier.* notavit, & Theodoretus *lib. de fide*, Auguſtinus *lib.* 8. *de civit. cap.* 41. & 52. ubi ait diabolum per hæreticos efficere conatum, ut in Eccleſia Chriſti liberæ diſſenſiones eſſent, ſicut in Academiis Philoſophorum, ut quemadmodum illæ per multas contentiones ab invicem conſumuntur, ita tandem in Eccleſia Chriſti per diſſenſiones idem eveniret.

Septimum argumentum deducitur à puritate, & ſanctitate doctrinæ Catholicæ, quæ nullum errorem neque in fide, neque in moribus continet. *Eſt enim lex Domini immaculata, pſal.* 118. Et quamvis res hominum captum ſuperantes tradat, non tamen rationi humanæ contrarias docet.

Triplicem verò in Chriſti doctrina perfectionem reperimus. Prima eſt in rerum divinarum cognitione. Secunda in hominum moribus dirigendis. Tertia in eo, quod non ſolum viam conſequendæ veræ fructuoſæque virtutis, immortalitatiſque aperiat, ſed & operandi, ac bene, rectèque vivendi opem, virtutemque ſubminiſtret. Nam *Evangelium virtus Dei eſt in ſalutem omni credenti* ad *Rom.* 1. Quanquam verò Chriſti gratia occulte præſtetur, attamen palam elucet in perfectione vitæ illorum, qui hanc doctrinam profitentur, quorum alii Virgines, alii Martyres, alii Confeſſores, & inter hos nonnulli Eremitæ, alii Cœnobitæ, rebus iſtius mundi abjectis, Angelicam in terris vitam ducunt.

In legibus autem, & doctrina Paganorum, Poëtarum, Philoſophorum, atque Hæreticorum quamplurima falſa traduntur, cum ratione pugnantia, legi naturæ adverſantia, fœdiſſimis ſceleribus, & flagitiis pleniſſima, ut *lib.* 6. & 7. *de civit.* oſtendit Auguſtinus, & Theodoretus *lib.* 6. *de legib.* ubi Lycurgi, Platonis, aliorumque Legiſlatorum placita cum legibus Chriſtianorum conferens, demonſtrat, illorum legibus ſcelera, flagitiaque ſuaderi, ac laudari; Chriſti autem legibus nonniſi mores ſanctiſſimos præſcribi, homineſque ad ſpem regni cœleſtis, beatæque, ac immortalis vitæ incitari, erigi, vocari. Poetas verò tanquam impietatis, omniſque licentiæ Magiſtros, Plato ipſe à ſua Republica ejecit, ut refert Theodoretus *lib.* 2. Auguſtinus *lib.* 6. *de civit. cap.* 5. Mythicæ, ſive fabuloſæ Theologiæ turpitudinem deſcribit. Et *lib.* 7. *cap.* 34. Numæ Pompilii libros propter ſacrorum ſpurcitiam, Romani Senatus juſſu, concremātos fuiſſe, ex Varrone refert. Quibus non abſimiles hæretici, obedientia legum, pudore, ac omni morum honeſtate profligata, in omne vitiorum atque obſcœnitatum carnis genus præcipites ruunt, ut de veteribus hæreſiarchis Epiphanius *contra hæreſes* memoriæ prodidit, & de noſtri ſeculi hæreticis idem teſtantur quotquot de vita, geſtis, & moribus eorum ſcripſerunt.

Poſtremum argumentum ſumitur ex efficacia doctrinæ Evangelicæ, quæ brevi tempore totum Orbem penetravit, Judæorum ritus, Idolorumque cultum abolevit, juxta Iſaiæ vaticinium *cap.* 2. *Elevabitur Dominus ſolus in die illa*, & Habacuc *cap.* 2. *Ante faciem ejus ibit mors*, id eſt à facie Crucifixi diabolus fugiet, interprete B. Leone *ſer.* 8. *de paſſ. Dom.* Auguſtino *lib.* 22. *de civit. cap.* 5. Accedit Joannis teſtimonium *cap.* 12. *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras*, quod vel tunc apparuit, quando Chriſti leges Romanos, Perſas, omneſque barbaras nationes ſibi obedientes reddiderunt, legeſque Solonis, Platonis, aliorumque Legiſlatorum, omnemque Gentilium Theologiam naturalem, fabuloſam, & civilem abolevetunt.

De Eccleſia militante, ejuſque nomine, definitione, partibus, quinam in ea ſint, an una, viſibilis, & à quo tempore, anve deficere poſſit, per quas notas videatur, ejus unitas in quo potiſſimum conſiſtat, & ex quo demonſtretur.

Consultatio XIII.

De Nomine Eccleſiæ, ac de ejuſdem Definitione.

Eccleſiæ nomen Latini à Græcis mutuati, poſt divulgatum Chriſti Evangelium ad res ſacras tranſtulerunt, ut ſignificet *evocationem* ſeu *cœtum vocatorum.* Ac primò generatim ad omnem intelligentium creaturarum multitudinem, tam Angelorum, quam hominum in una ſocietate unum Deum Creatorem colentium ſignificandum uſurpatur, ut idem ſit Eccleſia, quod Civitas Dei, Domus, & Templum, in quo Deus habitat. Templum autem ſummæ Trinitatis eſt Eccleſia univerſa, conſtans Angelis, & hominibus ſanctis, quæ una eſt conſortio æternitatis, & vinculo charitatis, inſtitura ad colendum unum Deum, à quo tota ſanctificatur, ac regitur. Sic *ad Epheſ. cap.* 1. Apoſtolus. *Ipſum dedit caput ſupra omnem Eccleſiam* ad *Hebr. cap.* 12. *Eccleſiam primitivorum, qui conſcripti ſunt in Cœlis.* Auguſtinus *in Enchirid. cap.* 56. & 61. & *lib.* 12. *de civ. cap.* 9.

Secundò nomen Eccleſiæ ſignificat cætum, concilium, aut congregationem hominum, ſive fidelium, ſive infidelium 2. Paralip. 6. *Eccleſia magna valde*, Pſal. 25. *Odivi Eccleſiam malignantium.* Act. 19. *Legitima Eccleſia.*

Tertiò Eccleſiæ nomine *Præſides, & Paſtores Eccleſiæ* ſignificantur. Matth. 18. *Dic Eccleſiæ*, Act. 14. *cum congregaſſent Eccleſiam.* Item deducti ſunt ab Eccleſia, Act. 24. *excepit eos Eccleſia.*

Quartò Eccleſiæ nomen loco tribuitur, in quo populus Chriſtianus rei ſacræ cauſâ ſolet convenire, Judith 6. *omnis populus tota nocte intra Eccleſiam oraverunt*, ea loquendi formula, qua continens ſignificat contentum,

vel qua ſigna rerum ſignificatarum nominibus appellantur. Templum enim materiale figura eſt Templi ſpiritualis, quod ex vivis lapidibus ædificatur, ut Auguſtinus docet *ſer. 2. de dedicatione.*

Quinto uſitata Scripturarum ſacrarum conſuetudine nomen Eccleſiæ ſignificat cœtum hominum ex maſſa damnationis per Chriſti gratiam evocatorum ad ſerviendum uni Deo in fide unius Mediatoris Jeſu Chriſti. Qua ſignificatione à lapſu generis humani uſque ad finem mundi una eſſe dicitur Eccleſia, cujus caput eſt Chriſtus, à quo vitæ ſpiritualis ſubminiſtratio membris omnibus connexis ei per fidem obtigit juxta illud Joan. 15. *ego ſum vitis, vos palmites*, in quem locum Auguſtinus admonet, Chriſtum ſecundum quod homo eſt, factum eſſe caput Eccleſiæ, quæ in hominibus eſt, quoniam unius naturæ ſunt vitis & palmes. Idem tradit *Enchiridii cap. 56. & 61.*

Quamvis autem Novi ac Veteris Teſtamenti eadem, quoad eſſentiam, fuerit Eccleſia, frequentius tamen, atque aptius illa hominum multitudo, quæ unum Deum in fide unius Mediatoris, ſecundum ritus Legis Moſaïcæ colebat, appellata eſt Synagoga, quàm Eccleſia. Quoniam congregari magis ſit pecorum rationis expertium, in quibus proprie greges dicere conſuevimus, vocari autem ſit intelligentium. Judæi verò pecorum more præſentia tantum ſpectabant, atque ſectabantur; Chriſtianus verò populus futura, æternaque bona quærit, ut notat Auguſtinus *in Pſal. 77. & 81.* atque *inchoata expoſ. Epiſt. ad Rom.* Non igitur abſque ratione Chriſtus ſuæ Reipublicæ nomen Eccleſiæ indidit. *Matth. 18.* Et Apoſtoli, ſcriptoreſque Eccleſiaſtici accepto Spiritu ſancto, Chriſtianorum Societati hoc Eccleſiæ nomen appropriaverunt, *ut ex cap. 5. Act.* patet: *Et factus eſt timor magnus in univerſa Eccleſia*, cujus majores partes etiam Eccleſiæ nomen retinent. Unde Apoſtolus Rom. 16. *ſalutant vos omnes Eccleſiæ Aſiæ.* Et Joannes Apocal. 1. *ſeptem Eccleſiis* ſcribit. Nec ſolum Apoſtolus majoribus Chriſtianorum cœtibus Eccleſiæ nomen tribuit, ut Eccleſiæ, quæ eſt Corinthi, Philippis, Galatiæ &c. ſed etiam privatis fidelium familiis, 1. Corinth. 16. *cum domeſtica Eccleſia*, ad Philemonem: *Eccleſiæ, quæ in domo tua eſt.*

Sunt & alia plura nomina, quibus Chriſtianorum Reſpublica deſcribitur 1. *ad Timoth. 3.* vocatur *domus Dei*, quia ab uno ſummo Patrefamilias gubernetur. Nuncupatur *Grex ovium* Joan. 10. & 21. Item *ſponſa Chriſti* 2. Corinth. 11. Apocal. 22. necnon *uxor Chriſti*, Apoc. 19. ad Epheſ. 5. dicitur *corpus Chriſti.* 1. Corinth 12. *omnes nos in unum corpus baptizati ſumus.* Epheſ. 1. ad Coloſ. 1. *quæ eſt corpus ipſius.* Nuncupatur denique *Templum Dei*, *Populus Dei*, *Civitas Dei*, *Regnum Dei*, *Regnum Cœlorum*, *Societas Jeſu* 1. Corinth. 1. & 1. Joan. 1. *Vinea* Pſal. 79. Cant. 2. Iſai. 5. Herem. 5. Math. 20. & 21. *Columba* Cant. 6. *Amica & ſoror* Cant. 1. & 6. Bernard. ſer. in Cantic.

Quibus omnibus nominibus Eccleſiæ unitas, ſeu potius unanimitas deſignatur ac varia beneficia, quibus fidelis Deus affecit, inculcantur. Inter omnia tamen *Eccleſiæ* nomen præcellit, quo myſteria diverſarum vocum amplitudine comprehenſa, uno intuitu homini contemplanda offeruntur. In evocatione ſiquidem, quam Eccleſia denotat, gratiæ ſplendor elucet, qua homo de ſtatu damnationis ad ſtatum ſalutis tranſlatus eſt juxta illud 1. Petri 2. *Qui de tenebris vocavit vos in admirabile lumen ſuum.* Unde Paulus paſſim hanc divinam vocationem commendans, ſcribit *vocatis ſanctis*, id eſt vocatis ad ſanctitatem, ipſaque vocatione ſanctificatis. Ad Rom. 1. &. 1. ad Corinth. 1. Pſal. 106. *Dicunt qui redempti ſunt à Domino, quos redemit de manu inimici, & de regionibus congregavit eos, & deduxit eos in viam rectam, ut irent in civitatem habitationis.* Herem. 31. *Ecce ego adducam eos de terra Aquilonis, inter quos erunt cœcus, & claudus.* Cantic. 4. *Veni de Libano, ſponſa mea*, id eſt de idololatria ad fidem.

Aptiſſime vero fidelium cœtus *vocationis* nomine deſignatur. Quoniam ad Dei populum nemo inſtinctu proprio ſe adjungit, ſed quiſquis venit, à Deo gratuita vocatione prævenitur. Vocat autem Deus non ſolum extrinſecus aures corporis, Paſtorum, Miniſtrorumque verbi Dei non pulſando, ſed & interius per ſecretam inſpirationem fidei, qua fit, ut qui mente audit, à patre diſcat, & veniat, Joan. 6. & ad Rom. 8. *Quos vocavit, hos & juſtificavit.* Ubi obſervandum, vocationem etiam interiorem eſſe multiplicem. Una enim generalis eſt omnium credentium, & baptiſmi ſacramentum ſuſcipientium, de qua Act. 2. *Quoſcunque advocaverit Dominus*, & Matth. 22. *Multi vocati, pauci verò electi*, per fidem, & Sacramentorum communionem multi locum convivii ſine veſte nuptiali ingrediuntur, qui tandem inſpiciente per judicium ſponſo, ejiciuntur.

Alia quædam ſpecialis vocatio ſecundum propoſitum electionis ad gloriam reperitur, de qua Rom. 8. *Qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti.* Et, *quos vocavit, hos juſtificavit, & quos juſtificavit, hos & glorificavit.* Hæc electorum vocatio eſt, qua fit, ut ſic vocati non ſolum credant, ſed etiam recte vivant, nec ad tempus tantum, ſed uſque in finem perſeverent. Quam vocationem hæretici Eccleſiæ vocabulo ſignificari contendunt, ab eaque inviſibilem Eccleſiam, ſolos prædeſtinatos complectentem, conſtitui, docent. Cœterum falluntur. Quoniam Eccleſia à communi vocatione interiori dicitur, qua multi vocati, non tamen electi, per fidem, & baptiſmi ſuſceptionem Chriſti familiam ingrediuntur, hoc eſt Eccleſiam, quamvis merito vitæ poſtea male geſtæ, tandem ejiciantur.

Expoſito Eccleſiæ vocabulo, de re per Eccleſiam ſignificata ſubjungendum eſt. Ac licet Angeli, qui in accepto juſtitiæ munere perſeveraverunt, nulla Chriſti Mediatoris vocatione indiguerint, ideoque, aptius dicantur ad eandem cum hominibus Dei civitatem, quàm ad eandem Eccleſiam pertinere. Quia tamen Scriptura, & Auguſtinus *Enchir. cap. 51. & 61.* Eccleſiæ vocem tam Angelis, quàm hominibus tribuunt, in ſua deſcribemus Eccleſiam amplitudine hoc modo: *Eccleſia eſt ſocietas creaturarum rationabilium per dona ſupernaturalia uni Deo adhærentium.* Quam definitionem ſubindicat Auguſtinus *Enchirid. cap. 56. & 61. & lib. 12. de civit. cap. 9. Bernard. ſer. 27. in Cantic.*

Ut autem Eccleſia ab hominum evocatione per Chriſtum ex perditionis maſſa cenſetur, generaliter in hunc modum definiri poteſt: *Eccleſia eſt cœtus hominum fide Chriſto Capiti adhærentium.* Quæ deſcriptio Eccleſiæ ſubſtantiam exprimit, ideoque ad omnia tempora militantis Eccleſiæ, ad omnes ejuſdem ſtatus, nec non ad omnes particulares Eccleſias, ex quibus ab initio generis humani una generalis Chriſti Eccleſia conflatur, ſe ſe porrigit. Omnis enim hominum ſocietas, quæ fide Chriſto adhæret, per eumque, veluti mediatorem juſtitiæ influxum à Deo expectat, Eccleſia Chriſti eſt. Unde priſci Sancti, ſive tempore Legis naturæ, ſive tempore Legis Moſaïcæ, qui in Chriſtum crediderunt, ab eoque juſtitiam, & ſalutem expectarunt, nobiſcum ejuſdem Eccleſiæ fuerunt, cujus licet diverſæ ſint ætates, varii ſtatus, aliæ conditiones, nova privilegia, tamen ex omnibus partibus una reſultat Chriſti univerſalis Eccleſia. *Neque enim putandum eſt, quod antiquis juſtis ſola, quæ ſemper eſt, Divinitas Chriſti, non etiam, quæ nondum erat, ejus Humanitas revelata profecerit*, inquit Auguſtinus *lib. de peccato orig. cap. 26. & lib. de catechiz. rudib. cap. 3.* exemplo Jacob, qui dum naſceretur, manum prius, quàm caput in lucem emittens, Chriſtum oſtendit, quandam ſui corporis partem, antequam in carne appareret præmiſiſſe in Sanctis, qui eum naſcendi tempore præierunt, qua velut manu ſe caput Eccleſiæ naſciturum eſſe prænunciaret, quos

ait

ait eidem corpori, cujus Chriſtus caput eſt, cohæſiſſe, credendo in eum, quem prænuntiabant. Non enim præcurrendo divulſi ſunt, ſed adjuncti potius obſequendo. Nam etſi manus à capite præmitti poteſt, connexio tamen ejus ſub capite eſt.

Portò non uno modo cuncta Chriſti membra illi adhærent. Beati enim per viſionem fidei ſuccedentem, & flagrantiſſimam charitatem cohærent. Qui verò in terris peregrinantur, Chriſto per fidem, & unitatis amorem, atque certis Sacramentorum, ſacrificiorumque vinculis, quæ pro temporum varietate diverſa quoque inſtituta fuere, tum inſeruntur, tum inter ſe colligantur. Unde patet, Sacramenta ad eſſentiam Chriſti Eccleſiæ minime ſpectare; quoniam ſicut hic pro vario ſtatu Eccleſiæ mutata fuerunt, ita in futura vita plene ceſſabunt.

Ex quibus liquet, *Eccleſiam* recte generatim deſcribi in Catechiſmo art. 9. numer. 2. *fidelium congregationem, ſive populum fidelem per univerſum orbem diſperſum* ex Auguſtino *in Pſal.* 149. uti Gregorius *hom.* 38. *in Evangel.* conſonans *Regnum*, inquit, *cælorum eſt congregatio juſtorum*, Beda in 26. cap. Job: *Eccleſia eſt omnium Sanctorum Congregatio*, Irenæus lib. 3. cap. 3. contra hæreſes, *Eccleſiam*, intelligit, *eos qui ſunt undique fideles.* Quæ definitiones indicant ſolum partes Eccleſiæ ſubſtantiales, non tamen excludunt proprietatem, quæ certos Eccleſiæ ſtatus, aut partes concernunt, per quas Eccleſia conſpicua redditur & à conventiculis hæreticorum, ſchiſmaticorumque diſcernitur.

Bellarminus verò *lib.* 3. *de Eccleſia cap.* 2. Eccleſiam, ita definivit: *eſt cœtus hominum ejuſdem chriſtianæ fidei profeſſione, & eorumdem Sacramentorum communione colligatus ſub regimine legitimorum Paſtorum, ac præcipue unius Chriſti in terris Vicarii Romani Pontificis.* Atque hæc eſt præfata militantis Eccleſiæ definitio. Eſt enim *cœtus.* En genus, cùm detur cœtus hominum, & Angelorum ſubdit *hominum.* En exprimitur Eccleſia militans in hominum multitudine ex univerſitate conſiſtens, *can. loquitur* §. *Eccleſia* 24. *q.* 1. *can. Eccleſia de conſecr. d.* 1. *Ejuſdem fidei chriſtianæ profeſſione*, ut declaretur, quod, etſi Eccleſia in multitudine, & univerſitate credentium conſiſtat, in ſe tamen una, & eadem eſt, ut inquit Hieronymus *in can. legimus q.* 3. *d.* 9. *& Cyprianus in d. can. loquitur.* Et ut explicetur, non ſufficere ad conſtituendum aliquem in Eccleſia quod chriſtianam fidem corde credat, ſed ulterius requiri ejuſdem fidei profeſſionem, nempe confeſſionem externam. Subditur: *Et eorundem Sacramentorum communione colligatus.* Nam etſi corde, ac ore fidem quis profiteatur, non tamen poteſt dici eſſe in Eccleſia, niſi etiam ſit glutino Sacramentorum colligatus. Denique ſubjicitur: *ſub regimine legitimorum Paſtorum &c.* ut nobis innoteſcat, eſſe omnino neceſſarium ad hoc, ut in Eccleſia quis conſtituatur, ut non modo Chriſti nomen fide, corde, ac ore profiteatur, ac ſimul Sacramentorum communionem habeat, ſed etiam quod hæc omnia faciat ſub regimine legitimorum Paſtorum, ac præſertim Romani Pontificis, ut latius dicemus in conſultatione de ſchiſmate ac ſchiſmaticis.

Consultatio XIV.

De Partibus Eccleſiæ Chriſti, & quid ſit Eccleſia militans? Et quomodo ab hæreticis definiatur? eorumque in hoc errores.

Eccleſiæ Chriſti duæ ſunt potiſſimum partes. Una triumphans, altera militans vocatur. *Triumphans* eſt cœtus eorum, qui de mundo, carne, ac dæmone victores, ac ab omnibus hujus vitæ periculis liberi, æterna beatitudine perfruuntur. *Militans* verò eſt cœtus fidelium in terris cum mundo, carne atque dæmone luctantium.

Quæ duæ partes non duas re diſtinctas Eccleſias; ſed unicam conſtituunt, cujus pars anteceſſit, altera indies ſequitur, donec ſuo capiti per viſionem quoque conjuncta, in ſempiterna fœlicitate conquieſcat. Et quia, *nemo Deum habiturus eſt in cœlis patrem, qui Eccleſiam hic in terris non habuerit Matrem*, nullique hominum extra Eccleſiam ſalutis æternæ ſpes facta ſit, *Chriſtus enim eſt ſalvator corporis ſui, ad Epheſ.* 5. Ideo profuerit, de hac militante Eccleſia ſcire, quidnam ſit? qualis? quibus donis, ac privilegiis à Chriſto novi Teſtamenti tempore ornata, quibus denique proprietatibus ab omnibus hæreticorum conventiculis diſcerni queat, item quæ hominum genera complectatur?

Eccleſia hujus temporis eſt hominum cœtus ejuſdem fidei vinculo, & eorumdem Sacramentorum communione colligatus ſub regimine legitimorum Paſtorum, & præcipue Chriſti Vicarii, Romani Pontificis. Unde ab ea ſunt alieni omnes infideles, ut Pagani, Judæi, & hæretici, ſchiſmatici quoque, catechumeni, & excommunicati. Hinc à Sectariis perperam definitur Eccleſia, quod ſit *prædeſtinatorum congregatio*, ita, ut omnes, & ſoli in ea ſint prædeſtinati, ſicut docuit Wiclef *apud Waldenſem tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 8. *&* 9. quem ſecutus eſt Joannes Hus *ar.* 1. 2. 3. 5. *&* 6. ut habetur in Concilio Conſtantienſi Seſſ. 15.

Novatiani, teſte Cypriano *lib.* 4. *epiſt.* 2. & Donatiſtæ, Auguſtino teſte *lib. de hæreſ. cap.* 69. Eccleſiam definiebant, eſſe *Congregationum hominum fidelium, qui nũquam in graviora ſcelera, potiſſimumque circa fidei confeſſionem lapſi fuerant.* Nam à cœtu ſuo vulgares peccatores non excludebant, ut fraudatores, mœchos, & ſimiles, ut ex Epiphanio hæreſi Catharorum liquet.

Pelagiani Eccleſiam definiebant *multitudinem hominum perfectorum, nullum peccatum habentium*, teſte Auguſtino *hæres* 88.

Lutherani Eccleſiam definiunt, eſſe *hominum Congregationem, vere credentium, & obedientium Deo.* Unde ſequitur, malos non eſſe in Eccleſia, niſi nomine, & corporali admiſtione. Ideoque duas Eccleſias confingunt. Unam *veram, cujus ſint privilegia in ſcripturis expreſſa, quæ ſit inviſibilis, ſoliſque oculis fidei conſpicua.* Alteram vero, *externam quæ nomine tantum ſit Eccleſia, omneſque contineat, qui in doctrina fidei, & uſu Sacramentorum conveniunt, & in hac bonos, & malos inveniri permiſtos, confitentur.*

Calvinus duas cum Lutheranis conſtituit Eccleſias. Unam *veram ex* ſolis prædeſtinatis conſtantem, ac ſoli Deo notam. Alteram verò *externam, & viſibilem*, quam definit, eſſe *univerſam hominum multitudinem in Orbe diffuſam, qui in fidei confeſſione, & Sacramentorum participatione eundem nobiſcum Deum, ac Chriſtum profitentur.* In hac malos & bonos eſſe aſſerit.

Contra hos omnes errores Catholica doctrina tradit, unicam eſſe in terris viſibilem Eccleſiam in eadem fidei profeſſione, Sacramentorumque communione, unum Chriſti Vicarium agnoſcentem, Romanum Pontificem, à qua ſint alieni omnes infideles, qui nunquam Chriſto per baptiſmum nomina ſua dederunt, ſed alias Religiones ſectantur, quales ſunt Judæi, Turcæ, Pagani. Hos foris eſſe, docet Chriſtus Matth. 18. *ſit tibi ſicut Ethnicus.* Et Apoſtolus 1. Corinth. 5. *Quid mihi de iis qui foris ſunt, judicare?*

Excluduntur quoque ab Eccleſia hæretici, qui aliquando in Eccleſia fuerunt, ſed ab ea per hæreſim, vel apoſtaſiam receſſerunt. Hos ait Apoſtolus *circa fidem naufragaſſe* 1. Timoth. 1. ſignificans, illum fidelem dici non poſſe, qui vel unum fidei articulum pertinaci animoſitate repudiaverit, ſicut neque juſtus eſt, qui vel unum letale peccatum commiſerit juxta illud Jacobi 2. *Qui totam legem ſervaverit, offendat autem in uno,*

factus est omnium reus. Quemadmodum enim per rei minimæ admissionem adulteratur moneta, & cymbalum minima lillura corrumpitur, ita & fides unius articuli negatione vitiatur. Nam *qui, quod vult, credit*, &, *quod vult, non credit, non Deo, sed judicio suo credit*, ut habet Augustinus *lib. 17. contra Faustum cap. 3. lib. 32. cap. 19. tr. 67. in Joan.* Unde Athanasius *in Symbolo*: Qui integram fidem non servaverit, in æternum peribit. *Luc. 5.* parabolâ de reti, præ multitudine piscium scisso, idem significatur. Ad *Timoth. 3.* hæreticus dicitur *subversus, & proprio judicio condemnatus*, id est, interprete Hieronymo, *non per excommunicationem, ut multi peccatores, ejectus, sed ipse ab Ecclesia seipsum ejecit.* 1. Joan 2. *ex nobis exierunt*, id est, ab Ecclesia, in qua prius nobiscum erant, secesserunt, *sed non erant ex nobis* secundum divinam electionem, Augustinus *lib. de bon. perser. cap.* 8. Cyprianus *in epist. ad Jubaianum, hæreticos, cum extra Ecclesiam sint*, ait, *similarum more sibi Ecclesiam vendicare.* Hieronymus *in dialogo contra Luciferianos* inquit, *eos, qui ab alio, quam à Christo nomen habent, ut Valentiniani, &c. non Ecclesiam Christi, sed Antichristi synagogam esse.* Augustinus *lib. de unit. Eccles. cap. 4. Non utique sunt in Ecclesia, qui non credunt.*

Eadem habentur ac similia *in can. non in vobis de consecr. d. 4. in can. siquis 1. q. 1. in can. 2. q. 1. in can. advocavit 24. q. 1. in can. ipsa pietas 23. q. 4. in cap. statutum de hæret. in 6. in cap. 3. eod. tit.* in quibus omnibus hæretici extra Ecclesiam constituuntur.

Hanc verissimam sententiam sequitur, ac probat Bellarminus *lib. 3. de Ecclesia militante cap. 4.* Sander. *de visib. Monarch. lib. 8. cap. 32.* Canus *de loc. Theolog. lib. 4. cap. 5.* asserens, hanc esse communem omnium Theologorum, probatique duobus Conciliis Lateranensi, & Florentino. Eamque etiam probant Justin. *in auth. de privil. dot. hæret. mul. non præst. & in lib. 1. cum auth. seq. C. de hæret.* Quicquid contra dixerit Alph. à Castro, cujus argumenta diluit Bellarm. *loc. cit.*

Quanquam verò hæretici extra Ecclesiam sint, attamen puniri ab Ecclesia possunt. Nam licet militiæ desertorem, qui ad hostium castra transmigravit, cogere, ut redeat. Characterem enim baptismi extra Ecclesiam hæretici retinent, quo admonentur ad unionem Ecclesiæ redire. Primum autem unionis vinculum internum est fides. Nec aliud probant Castrij argumenta. Quibus subjicio, quod Ecclesia exercet jurisdictionem in hæreticos, præsertim ob injuriam sibi illatam propter mentitam Sacramenti fidem, *cap. majores de baptism. cap. 1.* ubi Glossa *v. non debet, de spons. duor. cap. cum inter in fine de spons.* & *can. Judæi d. 45.* Sic & Ecclesia animadvertit quoque in Judæos *lib. 2. & l. Judæos, & l. Judæi 15. C. de Jud. & cap. in nonnullis eod. tit.* Et generaliter animadvertit contra omnes infideles, & Christianæ Religionis obtrectatores pluribus in casibus, quos peculiari constitutione complexus est Gregorius XIII. quæ incipit, *Antiqua Judæorum*, de qua suo loco.

Consultatio XV.

An hæretici occulti in Ecclesia sint? Quid de Catechumenis, de excommunicatis, de schismaticis, de prædestinatis, de imperfectis christianis? & quid etiam de prava vitæ fidelibus?

De occultis Hæreticis, qui foris catholicam fidem profitentur, & communione Sacramentorum veris fidelibus permiscentur, Doctores variè loquuntur. Quidam extra Ecclesiam illos esse asserunt; alii verò in Ecclesia constituunt; sed non tam de re ipsa, quàm de modo loquendi laborant. Consentiunt quidem Catholici omnes, occultos hæreticos in Ecclesia secundum quid esse, hoc est secundum externam fidei professionem, item secundum Sacramentorum communionem, nec non ministeria, jurisdictionem. Exercent enim potestatem regiminis ligando, solvendo, excommunicando, beneficia conferendo, vel auferendo. Consentiunt insuper omnes Catholici, occultos hæreticos secundum aliquid extra Ecclesiam esse, videlicet animo & voluntate, atque secundum internos nexus, quibus membra uniuntur Capiti inter se, qui consistunt in fide, atque fraternitatis amore, aliisque virtutibus. Differt enim Christi Ecclesia à terrena Republica in eo, quod requirat, ut membra sua internis nexibus uniantur inter se, atque cum capite. Hæc verò solum exigat, ut omnes hominum ordines Rempublicam constituentes, eam foris coniunctionem habeant, quæ pacem, tranquillitatemque Reipublicæ temporaliter promoveat.

Quare in speciem dissentientes concordamus sententias, tenendo, hæreticos occultos esse in Ecclesia, quoad exteriores nexus, & potestatem regiminis, & jurisdictionis, ac eatenus posse vocari membra, sive partes Ecclesiæ; non vero esse in Ecclesia secundum interiores nexus, ac proinde non esse viva Christi membra, sed arida, & emortua, neque sensum, neque motum à capite haurientia. In quo à malis Catholicis non parum differunt, qui fidem, & fraternitatis amorem retinent, quibus licet Christus per charitatis, & justitiæ submistrationem non influat, attamen eis intimè & fidem, & christianæ societatis amorem donat. Quod Joannes ep. 1. cap. 2. significat, dicens: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis.* Quomodo ex nobis, si non erant ex nobis? Respondet Augustinus lib. 3. de baptizat. cap. 18. & lib. 4. cap. 16. *intus fuisse carne, sed foris spiritu.* Ex nobis fuisse professione & externa Sacramentorum communicatione; sed non fuisse ex nobis, invisibili, ac interna charitatis compage. Sic Judam inter Apostolos, occultorum hæreticorum expressisse typum tradit idem Augustinus in Joan. tract. 61. *Erat* enim *unus Apostolorum numero, non merito; specie, non virtute; commixtione corporali, non vinculo spirituali; carnis adjunctione, non cordis unitate; communione Sacramentorum, non secundum proprietatem criminum.* Et lib. de gestis cum Emerico cap. 1. *Quidam*, ait, *corde positi in parte Donati, præsentiam nobis exhibent corporalem, carne intus, spiritu foris.* Et *lib. de catechiz. rud. cap. 17.* tria hominum genera in Ecclesia constituit, nempe fictos Christianos, quales sunt occulti hæretici, qui Deum non timent, christianamque Religionem irridenr. Deinde carnales fideles, in hac vita felicitatem expectantes. Ac demum spirituales spe cœlestium bonorum in Ecclesia Deo perseveranter obedientes. Origenes homil. 21. Josue: *In Hierusalem, hoc est, in Ecclesia, sunt quidam Jebusæi, fide & actibus perversi.*

Postremo evincitur, occultos hæreticos quodammodo in Ecclesia esse ex veteribus, qui docent, eos, qui extra Ecclesiam sunt, nullam in fideles autoritatem, vel jurisdictionem habere. Cyprianus, *lib. 1. epist. 6. & lib. 2. epist. 1.* At rata esse, quæ in Ecclesia ab occulto hæretico geruntur, docet canon Audimus 24. q. 1. *Sin autem ex corde suo novam hæresim confixerit, ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit.* Ubi supponitur, actus jurisdictionis occulti hæretici non esse irritos; alioqui redderentur incerta pene omnia, cùm de occultis scientia nequeat haberi. Huc etiam pertinet, quod in corpore humano sint partes, quæ vivunt, & sentiunt, aliæ quæ vivunt & non sentiunt, ac demum emortuæ adhærentes, quæ nec vivunt, neque sentiunt.

De Catechumenis vero. Secunda definitionis Ecclesiæ pars, quæ eorundem Sacramentorum communionem exigit, illos, & Excommunicatos ab Ecclesia excludit, quoniam illi ad Sacrorum participationem

item non ſunt admiſſi, hi verò ſunt dimiſſi. Sed cùm nullius damnationis diluvium extra Eccleſiam evadere poſſit, nec ulla extra Eccleſiam peccata remittantur, ut habet Auguſtinus *Enchirid. cap. 56.* ſi baptiſmum non contemptus, ſed neceſſitatis articulus excludit, credendum eſt, catechumenos adultos pœnitentes inviſibiliter Eccleſiæ via extraordinaria inſeri, Ambros. *orat. de obitu Valentiani*, Bernardus *ep. 77.* Non tamen ideo militanti Eccleſiæ inviſibili junguntur, qualis nulla eſt, quia nullo adhibito Sacramento. Nam & Chriſtus non ideo inviſibilem domum intravit, quando, januis clauſis, inviſibili aditu legitur ingreſſus, ſed quemadmodum ordinarium eſt, ut per januam in domum intretur, ita per baptiſmum in Eccleſiam, ut *Act.* 2. indicatur: *Qui ergo receperunt verbum, baptizati ſunt, & appoſitæ ſunt in die illa animæ circiter tria millia.* Gregorius Nazianzenus *orat. in S. Laurentium* ait: *Catechumenum fidelem dici non poſſe, niſi per baptiſmum ingreſſus ſit.* Chryſoſtomus *homil. 24. in Joan.* inquit, *catechumenum nihil cum fideli commune habere, non menſam, non civitatem.* Cyrillus lib. 12. in Joan. cap. 50. *catechumenum incircumciſo comparat, qui Agnum paſchalem edere non poterat.* Auguſtinus *tr. 4. in Joan.* & *tr. 44. & lib. 8. confeſ. cap. 8. & lib. 2. de Symbol.* catechumenos conceptis, nondum natis aſſimilat, quia per baptiſmum corpori Eccleſiæ incorporantur juxta illud Act. 1. *Macta & manduca*, cum de Cornelio Centurione, in corpus Eccleſiæ trajiciendo, ageretur. Duo enim ad ſalutem neceſſaria ſunt, Fides, & Baptiſmus. *Qui enim crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit*, Marc. 16. &, *in uno corpore baptizati ſumus*, 1. Corinth. 12. Gregorius *hom. 38. in Evangel.* ait *neminem convivium intrare ſine fide, & baptiſmate.* Omni tempore poſt lapſum oportuit fideles unius Dei, ac unius Mediatoris fidem congruis tempori Sacramentis profiteri, Auguſtinus *lib. 18. de civit. cap. 47. & lib. de prædeſt. Sanct. cap. 9.*

Et hanc ſententiam probant Gloſſa *in cap. cave, v. ſi chriſtiana 28. q. 1. & in can. catechumenum de conſecr. d. 4.* Gemin. *in can. audite d. 34.* Dec. *in cap. 1. n. 26. in 2. lect. de conſtit.* Steph. Cajet. *in repet. can. ad limina ſub n. 209. §. 5. 30. q. 1.* Menoch. *de arb. cas. 290. num. 17. & ſeq.* & ex Theologis Canus *de loc. theol. lib. 2. cap. 2.* Bellarm. *de Eccleſ. mil. lib. 3. cap. 3.* Suarez *to. 4. p. 3. diſp. 53. ſect. 4. num. 8.* Henriq. *de indulg. lib. 7. cap. 18. n. 3.* Sanchez *in decal. lib. 4. cap. 37.* Alter. *de cenſur. to. 1. lib. 5. cap. 2.* Quod eſt contra Navar. *in comm. de jubil. not. 31. num. 48.* & Andream ab Aſea *in cap. 1. à num. 2. & 8. cum ſeq. de conſtit.* ac nonnullos alios recentiores.

Ex quibus deducitur quod catechumeni non ligantur Eccleſiaſticis conſtitutionibus, Sanchez *loc. cit. lib. 1. cap. 12. num. 14.* & conſequenter non tenentur præcepto *cap. omnis utriuſque ſexus de pœnit. & remiſ.* Sanchez *ibid. num. 15.* Neque ligantur vinculo excommunicationis. Omnes enim carentes baptiſmate ſunt incapaces excommunicatione *cap. gaudemus de divort.* ibique Anchar. *num. 19.* Marquard. *de Judæis p. 2. cap. 5. num. 3.* cum aliis, quos adſtipulat Ricciul. *de jur. perſon. lib. 2. cap. 6. num. 1.* Operatur tamen excommunicatio in catechumeno effectus, quos operatur in cœteris infidelibus, de quibus *in cap. eos, de Judæis*, Archid. *in can. eos, qui de conſecr. d. 4.* Nec poſſunt contrahere matrimonium cum fideli per textum *in d. can. cave 28. q. 1.* Gloſſ. *in can. 1. num. pabulo 30. q. 1.* D. Thom. *in 4. d. 39. q. un. ar. 1. ad 2.* & Sanch. *de matr. diſp. 71. num. 2. lib. 7.* Quibus adde Comit. *reſp. moral. lib. 9. 17. in fine.* Nec poſſunt apoſtaſiæ pœna damnari, ſi ad priorem ſectam revertantur, ut per Simancham *de cath. inſtit. tit. 31. num. 6.* Farinac. *de hæreſ. q. 117. num. 31.* Quicquid in contrarium ſcripſerint Alph. de Caſtro *de juſt. hæret. punit. lib. 1. cap. 8.* Alter. *de cenſur. to. 1. lib. 5. cap. 2.* & Ugolin. *de cenſur. Pontifici reſervat. p. 2. §. 1. ante num. 4.*

Cùm enim catechumenus ſit intra tempus ad fidei probationem præſtitutum *L. nulli*, ubi Bartol. *num. 2. C. ne Sacr. baptiſm.* ſequitur, quod, licet conſtanti animo ſtatuiſſet baptiſmum ſuſcipere, ſi tamen intra illud tempus, mutata voluntate, fuerit ad priorem infidelitatem reverſus, non poterit tanquam Apoſtata puniri. Tum quia nequit dici apoſtata qui nunquam fuit Eccleſiam ingreſſus, *arg. l. manumiſſiones ff. de juſt. & jur. l. decem ff. de verb. oblig.* cum traditis à Vital. *in clem. 2. n. 82. & ſeq. de pœn.* Et tum quia id jure permittente facit, ad exemplum ejus, qui intra probationis tempus à Religione receſſit, quem conſtat, apoſtatam non eſſe 1. *cap. pen. de regular.* Anan. *in cap. conſuluiſti eod. tit.* Fit verò catechumenus reus graviſſimi criminis apud Deum propter contemptum Sacramenti, & ob injuriam Spiritui ſancto irrogatam *can. non dubito d. 4.*

Item deducitur, quod catechumenus cognoſcens carnaliter Chriſtianam, punitur eadem pœna, qua punitur infidelis, Menoch. *de arb. caſ. 290. num. 17. & 18.* Quod in votis catechumenorum, non poſſint diſpenſare Prælati, quia non ſubduntur Eccleſiaſticæ poteſtati, & diſpenſatio eſt quædam abſolutio procedens à ſpirituali poteſtate Prælati, ut recte probat Sanchez *in decal. lib. 4. cap. 34. num. 36.* contra Henriq. *lib. 7. de Indulg. cap. 20. num. 8.* Quod non poſſumus eos tradere Eccleſiaſticæ ſepulturæ, vel cum Pſalmis ad ſepulturam eorum cadavera ducere, Concil. Brachar. 1. *cap. 34. & ſeq.* Durant. *de rit. Eccleſ. lib. 1. cap. 23. num. 14.* ubi plura de catechumenis.

Et de Excommunicatis. Qui à Sacramentorum communione, fideliumque ſocietate per excommunicationis ſententiam depulſi ſunt ab Eccleſia, non ſolum juxta externam converſationem, ſed etiam interiorem membrorum connexionem reſecti ſunt ita, ut à Chriſto pro ovibus non agnoſcantur nec ſingulari tutela contra diabolum foris graſſantem protegantur. Nam quæcunque miniſtri Chriſti *ligant in terris, ligata ſunt & in cœlis.* Nec Chriſtus eum agnoſcit ovem, qui de Eccleſiæ grege pulſus eſt. *Si enim Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & Publicanus, Matth. 18.* & Apoſtolus 1. Corinth. 5. *Tollatur de medio veſtrum, qui hoc opus fecit.* Tertullianus *in apolog. cap. 37.* docet, per excommunicationem privari hominem omni commercio ſpirituali. Quemadmodum in veteri lege Deuter. 24. jubebatur tolli de medio malus, ita in nova lege per excommunicationem jubetur auferri noxius, ut notat Auguſtinus *q. 39. in Deuter.* & *lib. de vera Relig. cap. 6.* & *Enchir. cap. 35.* ac docet textus *in cap. per tuas de ſent. excom. in can. omnis chriſtianus, in can. canonica, in can. cum aliquis, in can. quicunque, & in can. videas 11. q. 3. in can. de communione, in can. certum, in can. ſacerdotes & in can. Apoſtolicæ 24. q. 2.* eſtque communis Patrum, quos recenſet Bellarminus *de Eccleſia mil. d. lib. 3. cap. 7.*

Iniuſtè verò lata excommunicatio, ſi legitimus juris ordo ſervatus ſit, ab exteriore fidelium communione ſeparat, non autem ab inviſibili Chriſti, & Eccleſiæ ſocietate, Auguſtinus *lib. de ver. Relig. cap. 6.* & Origen. *in Levit. hom. 14.* Unde pariter injuſte excommunicari extra Eccleſiam militantem conſtituuntur per textum *in cap. à nobis §. nos igitur*, & *in cap. tuas ibique Abb. num. 3. de ſent. excom. Innoc. in cap. ex parte ad fin. de Offic. jud. ord.* Calder. *in cap. ab excommunicato num. 6. de reſcript.* Feder. *de Sen. conſ. 74. num. 2.* Anchar. *conſ. 60. in fin.* Rom. *conſ. 369. num. 12.* & Steph. Coſta *in cap. l. num. 12. de ſent. excom.*

Nam excommunicatio, quod attinet ad Eccleſiam militantem, non ſumit vires à juſtitia cauſæ, ſed à clavium poteſtate, Abb. *in. d. cap. ab excommunicato. num. 10.* Gemin. *in cap. Romana ante num. 3. de ſent. excom. in 6.* ibique Franch. *num. 4.* & Innoc. *in d.*

cap. ex parte de offic. Jud. ord.

Atque ex hac ratione prætendens se esse injustè excommunicatum, non auditur, nisi prius petat absolutionem, *cap. per tuas* §. *verum* ibique *Abb. num.* 3. *de sent. excom.* ac Felin. *num.* 7. traditque Vivius *dec.* 39. *num.* 8. Unde contemnens excommunicationem injustam ligatur quoad Deum, quia contemptus refertur ad poreſtatem clavium *d. cap. ex parte* §. *verum*, & *can. qui justus*, §. *huic* 11. *q.* 3. *can. notandum* 24. *q.* 3. Theologi *in* 4. *sent. d.* 18. *ar.* 1. *ad* 4. Contemnere autem quis dicatur? consulendus est Abbas *in cap. per tuas num.* 4. ubi & Socin. *num.* 11. *de sent. excom.* & Covar. *in cap. alma mater* §. 1. & 7. *num.* 6. *p.* 1. *eod. tit. in* 6. ubi late

Idque etiamsi injustitia insurgat ex falsitate causæ. Nam & hæc etiam constituit extra Ecclesiam, Glos. *in d. cap. ex parte*, 11. *redire*, ibique Innoc. *sub initio*, & Abb. *numer.* 6. Cordub. *in quæst. lib.* 1. *q.* 43. Estque communis opinio, de qua Socin. *inter consilia Curtii sen. cons.* 20. *num.* 24. & Clar. *in* §. *fin. q.* 77. *num.* 33. Dummodo tamen judex intelligat causæ falsitatem, &, ea non obstante, proferat excommunicationem, secus autem si credebat veram causam, quæ erat falsa, & si sciviſſet illam non protuliſſet, quia excommunicatio sumit etiam vires ab intentione excommunicantis, Innoc. Abb. & Socin. *locis modò allegatis.*

Id tamen limitatur primo, ut procedat, quoad Ecclesiam militantem, secus autem quoad Deum, apud quem sententia excommunicationis non aliter afficit, quàm si rite ac recte feratur, ut docent D. Hieronymus relatus *in can. siquis non recto* 24. *q.* 3. Origen. *in can. cum aliquis exierit eod. caus. & quæst.* D. Augustinus *in can. & si ad tempus* 11. *q.* 5. *cap.* 5. *de re judic. in* 6. Unde Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi pronunciat æterni judicii Tribunal illum reum non habere, quem judex injuste condemnat, Covar. *loc. cit.* ubi testatur de communi. Nam judicium Dei innititur veritati quæ non fallit, nec fallitur; judicium verò Ecclesiæ nonnunquam opinionem sequitur, quam & fallere contingit, & falli, *cap. à nobis* 28. §. *nos igitur de sent. excom.* Glos. *in cap.* 1. *n. condemnat de sent. & re jud. in* 6. *& in d. cap. Romana* §. *in universitatem* 11. *irretiri de sent. excom. eod. lib.*

Secundo limitatur, ut non procedat in excommunicatione nulla. Nam hæc non ligat, *cap. diversitatem de conces. præb.* ibique Glos. 11. *subtrahuntur.* Felin. *in cap. Apostolicæ num.* 12. *de except.* Covar. *ibid. n.* 5. Navar. *in cap. cum contingat in* 2. *remed. num.* 3. *de rescrip.* Rota *in Calagurritana fructuum* 24. *Januarii* 1586. *coram Bubalo*, & apud Seraphinum *dec.* 1098. *num.* 4. *& dec.* 1239. *num.* 3. Quod procedit non solum quoad Deum, sed etiam quoad Ecclesiam adeo, ut neque sit timenda, ceu docent Palud. *in* 4. *d.* 18. *q.* 2. *concl.* 2. D. Antonin. *in sum. p.* 1. *tit.* 24. *cap.* 73. Hinc excommunicatus nulliter non tenetur abstinere à divinis, neque ab hominum communione, Palud. & Antonin. *loc. alleg.* Navar. *ibid.* Covar. *in d. cap. alma mater num.* 6. Gutier. *can. quæst. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 36. & Cordub. *q.* 43. *sub initio*, & si sit pauper debentur illi alimenta, & sumptus litis, Seraph. *d. dec.* 1098. Quod intelligendum est, quatenus de nullitate constet notorie, alias, quoad Ecclesiam esset timenda, Covar. & Gutier *locis adductis*, ille *sub num.* 7. hic vero *num.* 37. *& seqq.* & ante eos Angel. *in sum.* 11. *excommunicatio* 3. *num.* 19. Sylvest. *eod. n.* 2. *num.* 1. Mexia, qui alios citat *ad leg. Reg. tit. de los terminos p.* 2. *num.* 31. Fatentur tamen Corduba, & Gutierez supra, quod si excommunicatus nulliter non posset aliter tueri suam innocentiam, in tali casu licite posset, cessante scandalo, excommunicationem non servare. Nullitas autem quot modis possit considerari in excommunicatione, vide Abb. *in d. cap. ab excommunicato num.* 6. & *seq. de rescript.* Jo. Andr. Franch. & alios *in d. cap. Romana* §. *universitatem de sent. excom. in* 6.

Quod verò ad schismaticos. Tertia pars definitionis Ecclesiæ requirit agnitionem unius supremi visibilis Capitis, seu Vicarii Christi in terris, qui est Romanus Pontifex, cui nolentes subiici, & obedire, schismatici sunt, quia Ecclesiasticæ unitatis vinculum abrumpunt, Cyprianus *lib. de unit. Eccles.* schismaticos de Ecclesia non esse, declarat, exemplo partis ab humano corpore dissectæ, quæ mox pars esse desinit. Similiter ramus ab arbore scissus, fluvius à fonte divisus, arescit, radius à sole separatus, deficit, ipso sole permanente.

Hanc Ecclesiæ unitatem adumbravit inconsutilis Christi vestis, quæ integra permansit. Hanc vestem scindunt, qui odio, invidia, vel impatientia Ecclesiam in partes dividunt. Quia vero ex Cypriano lib. 4. ep. 9. & lib. 1. ep. 6. *Ecclesia grex est, suo pastori adunatus; qui cum Episcopo non sunt, extra eam sunt, qui se ab ejus unitate diviserunt.* Irenæus *lib.* 4. *cap.* 62. *contra hæres.* Chrysostomus *hom.* 3. *in* 1. *ad Corinth.* & *homil.* 11. *ad Ephes.* comparat schismaticos manui abscissæ, quæ confestim esse membrum desinit. Hieronymus in cap. 3. ad Titum *propter Episcopalem dissensionem schisma nasci*, asserit. Et *in* 1. *cap.* Amos idem affirmat. Augustinus *lib. de fid. & symbolo cap.* 10. differentiam inter hæresim, & schisma tradit, quod illa fidem, hoc fraternam charitatem violet, de qua Petr. 2. *epist. cap.* 1. in pietate amorem fraternitatis, quo scilicet aliquis in Ecclesiæ societate vivere, ac mori exoptat, ejusque perturbationes, adversaque omnia dolet, de ipsius autem prosperitate gaudet, in eaque sola Sacramenta, resque omnes ad cultum Dei pertinentes dare, nec non accipere proponit, cujus fraternæ charitatis inimici foris sunt, vel aperte, vel animo, Augustinus *lib.* 1. *contra Donatist. cap.* 19. Unde Apostolus ad Hebr. 10. *Non deserentes collectionem nostram.* Et Judas in epist. can. *Hi sunt, qui segregant semetipsos.* Quibus adde Jacobal. *de Concil. lib.* 7. *art.* 1. *ad* 3. *dub.* Imol. *cons.* 164. *n.* 17. Decian. *tr. cr. lib* 1. *cap.* 67. *num.* 20. & Farinac. *de hæres. q.* 174. §. 2. *num.* 45. & aperte habetur *in can. pudenda* 24. *q.* 1. *in can. Novatianus* 7. *q.* 1. *in can. non vos* 23. *q.* 5. *& in can. quoniam* 23. *q.* 1. Et sane schismatici vel sunt hæretici, vel saltem excommunicati. Constat autem ex superius dictis, quod cum hæretici tum excommunicati extra Ecclesiam sunt constituti.

Quantum verò schismatis crimen sit ex novo schismaticis irrogato supplicio *Num.* 16. Cyprianus ostendit *lib.* 1. *ep.* 6. *& lib. de simplicit. Pastor.* Augustinus *lib.* 3. *contra Donat. cap.* 18. *& lib.* 1. *contra Parmenianum cap.* 4. *&* 7. dicit, schisma superare cuncta scelera, de quo nos suo loco.

De Prædestinatis autem. Quod Calvinus post Vuiclefum, & Hussium, in Ecclesia vera solos prædestinatos falsò collocet, ex eo patet, quod Christus *Matth.* 3. doceat, continere instar areæ triticum, & paleas, igne comburendas.

Quare fatendum est, in Ecclesia vera militante reprobos cum electis reperiri, cum in Ecclesiæ compagem regenerationis Sacramento transferantur juxta illud Apostoli 1. Corinth. 12. *omnes in unum corpus baptizati sumus.*

Sciendum tamen est, duobus modis aliquem vocari Filium, Ovem, & Christi Membrum. Uno modo secundum præsentem justitiam. Quo modo loquens Apostolus ad Roman. 8. dicit: *Qui spiritum Christi non habet, hic non est ejus*, & 2. ad Timoth. 2. *Novit Dominus, qui sunt ejus.* Alio modo secundum Dei prædestinationem, juxta quem modum *Lupi multi intus, & oves foris* esse dicuntur. Sic Augustinus *lib. de corrept. & grat cap.* 9. *& lib. de bon. persever. cap.* 8.

Quod vero ad imperfectos, Pelagiani, & Anabaptistæ, nullum veniale peccatum agnoscentes, solos perfectos

fectos Chriſtianos in Eccleſia ponunt. Cæterum apertè Scriptura docet, Sanctos multis peccatis, durante hujus vitæ decurſu obnoxios eſſe, neque propterea de Eccleſia non eſſe, 3. ad Roman. 8. *Non eſt homo, qui non peccet*, Pſal. 31. *Tu remiſiſti impietatem peccati mei: pro hac orabit ad te omnis Sanctus in tempore opportuno.* Proverb. 24. *ſepties in die cadit juſtus* Eccleſ. 7. *Non eſt, qui non peccet.* Matth. 6. omnes jubentur orare: *dimitte nobis debita noſtra.* Jacobi 3. *in multis offendimus omnes*, 1. Joannis 1. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus.* Concilium Milevitanum *can.* 7. *&* 8. definit, juſtos non ſolum humiliter, ſed etiam veraciter pro ſeipſis dicere: *dimitte nobis debita noſtra.* Cyprianus ſerm. de eleemoſyna: *Quiſquis ſe inculpatum dixerit, ſuperbus eſt.* Nazianzenus orat. 2. in Julianum: *omni prorſus peccato vacare, ſupra naturæ humanæ modum Deus conſtituit.* Hieronymus lib. 2. & 3. contra Pelagium ait, *juſtos ad breve tempus, ſed non diù abſque peccato eſſe poſſe.* Auguſtinus de ſpir. & lit. cap. ult. inquit, *hominem ex Dei privilegio abſque omni peccato vivere poſſe; ſed tamen reipſa neminem, excepto Chriſto, & B. Virgine, ita vivere.* Quod repetit *lib. de nat. & grat. cap.* 34. ubi expreſſe B. Virginem excipit. Idem tractat *epiſt.* 89. *&* 95. *totoque lib. de perfect. juſtit. & lib.* 1. *contra* 2. *epiſt. Pelagianorum cap.* 14. notat, Apoſtolum requirere, ut ordinandus nullum crimen habeat, non autem, ut nullum omnino peccatum.

Dicitur autem Eccleſia Cantic. 4. *tota pulchra*, & ad Epheſ. 5. *ſine ruga, & macula*, vel reſpiciendo ad ſtatum futuræ vitæ, ubi reipſa talis erit, hîc verò tantum in ſpe, aut conſiderando ſtatum ejus, quem baptiſmus efficit, in quo ſponſa Chriſto deſponſatur, & ab omni ruga peccati emundatur, aut per ſynecdochen, ratione partis id ei tribuitur; quoniam multi in ea ſunt immaculati, & perfecti ſuo modo, ſcilicet perfectione vitæ. Quomodo Noè Geneſ. 5. vocatur *juſtus*, *& perfectus*, & Pſal. 17. *ero immaculatus* & Pſal. 118. *Beati immaculati*, ad Epheſ. *Elegit nos ut eſſemus Sancti & immaculati*, ad Philip. 3. *Quicunque perfecti ſumus*, Auguſtinus *lib.* 1. *retract. cap.* 7.

Et quod ad pravæ vitæ fideles contra Novatianos, Donatiſtas, & Confeſſioniſtas, certa fide tenendum eſt, in Eccleſia Chriſti militante non ſolum eſſe imperfectos fideles, qui levia peccata habeant, ſed etiam manifeſtos peccatores, qui ſcelera gravia palam committant, quandiù excommunicationis mucrone non præſcindantur, ut patet ex parabola Chriſti de area continente paleas *Matth.* 3. de ſagena continente omne genus piſcium, *Matth.* 13. de nuptiali convivio *Matth.* 22. de fatuis virginibus, & hœdis cum ovibus *Matth.* 25.

Idipſum Dominus ſimilitudine vitis corroborat, *in qua ſunt* aridi palmites, & infrugiferi *Joan.* 15. Et rebellies pervicaciæ merito ejiciendos extra Eccleſiam, agnoſcit, *Matth.* 18. Quin & Præpoſitos, qui ſubditos concupiant, *Matth.* 23. & 24. Apud Corinthios Apoſtolus in Eccleſia fuiſſe ſcribit inceſtuoſum 1. *Corinth.* 5. *& in epiſt. ad Roman. cap.* 1. graviſſima ſcelera in infidelibus reprehendit. In Epiſtolis quoque ad Corinthios, & ad Galatas, nec non in aliis. Similiter Joannes *in Epiſt. & in Apocal. cap.* 1. *&* 3. Eccleſias de peccatis non exiguis coarguit.

In Eccleſia quoque Veteris Teſtamenti nunquam peccatores defuerunt, à quibus tamen Prophetæ, atque juſti nunquam ſe quantum ad Templum, Altare, Sacrificia, & alia, quæ religionem concernebant, ſeparaverunt, ut Auguſtinus urget *in Breviculo collat.* 3. ubi Donatiſtas hoc argumento ita fuiſſe confutatos refert, ut, quod reſponderent, non haberent. Ac in omnibus libris contra Donatiſtas editis ex profeſſo docet in Eccleſia eſſe bonos, & malos, tanquam grana & paleas. Quod in arca Noe animalia munda, & immunda continente, adumbratum fuiſſe, Auguſtinus, & Hieronymus contra Luciferianos oſtendunt.

Hinc Epiſcopi labores exaggerat Nazianzenus *orat. apolog.* 1. quia bonos, & malos regere debeat; ſimiliter Chryſoſtomus *lib.* 3. *de ſacerdotio*, & Gregorius *in Paſtorali*.

Quod autem in vera Chriſti Eccleſia, etiam malæ vitæ fideles ſint, facile intelliget, qui animadverterit, Chriſtianos dici non à charitate, ſed à fidei chriſtianæ profeſſione in certa hominum ſocietate, quæ à Chriſto ſuæ inſtitutionis, atque doctrinæ originem trahit, unaque fide, & eorumdem Sacramentorum communicatione, ac mutua dilectione, veluti nexu unitur. Cujus quidem ſocietatis diverſæ ſunt partes, varium à capite influxum recipientes. Siquidem nonnullæ velut inſtrumenta viva per charitatem operantur. Aliæ verò, tanquam membra ægra, arida, vel emortua, per ordinis, & juriſdictionis poteſtatem, ad quam juſtitiæ vita non exigitur, adhuc aliquid efficiunt. Moventur enim à Spiritu Sancto, qui eſt myſtici hujus corporis velut anima, ut efficaciter quædam operentur, ut ex profeſſo Auguſtinus docet *tract.* 5. *in Joann. & lib.* 2. *contra Parmenianum cap.* 10. *&* 11. oſtendens, effectus Sacramentorum non dependere à ſanctitate miniſtrorum, & in una Eccleſia eſſe bonos & malos, ſicut in una civitate ſunt boni, & mali cives, in una familia boni & mali filii, liberi & ſervi, in uno corpore membra viva, & humores pectus aggravantes.

Consultatio XVI.

Quod Eccleſia Chriſti militans unica ſit, non verò duæ. Et Quod vera Chriſti Eccleſia viſibilis ſit.

CUm Lutherus, Calvinus, aliique Sectarii ab unius veræ Chriſti Eccleſiæ teſtimonio Scripturarum Sacrarum traditionem, ſenſum, omniaque fidei dogmata pendere, inficiari non auderent, ejuſque autoritate premi ſe vehementer ſentirent, nec ullas commentis ſuis latebras ſupereſſe intelligerent, ſi ad Eccleſiæ judicium deveniretur, ut anguſtias illas effugerent, ſuæque perfidiæ aliquod velum reperirent, duas eſſe Chriſti Eccleſias confinxerunt. Unam *Inviſibilem* ex ſolis juſtis, vel prædeſtinatis conſtantem, ad quam pertineant privilegia Eccleſiæ à Chriſto promiſſa, hanc ſolam eſſe veram Eccleſiam, quæ non poſſit deficere, neque in neceſſariis ad fidem aberrare contendunt. Alteram verò *Externam*, & oculis conſpicuam ponunt, indifferenter ex bonis, & malis conflatam, quæ in fide, & moribus errare, immo perfidia depravari, perſecutionumque procellis extirpari poſſit.

Iſtud verò figmentum ex eo palliare nituntur, quod Scripturæ, veteresque Eccleſiaſtici ſcriptores de una, eademque Eccleſia diverſimode loquantur, quia habeat diſtinctas partes, variis qualitatibus affectas, varias ætates, ſtatus, & tempora, propter quæ illi contraria tribui videantur, attamen habito reſpectu ad tempus vitæ, aut ad tempus Gloriæ, vel ad partem hanc, vel illam eidem conveniant. Ut Cantic. 1. *Nigra ſum & formoſa*, Iſaiæ 52. & 60. *populus tuus omnes juſti. Omnes, quæ ſua ſunt, quærunt. Macula non eſt in te.* Quibus locis toti Eccleſiæ attribuitur, quod proprium eſt perfectorum, aut imperfectorum; vel quod Eccleſiæ competit ratione ſtatus præſentis vitæ, aut futuræ gloriæ, ut admonet Auguſtinus *lib. poſt collationem contra Donat. cap.* 8. *& lib.* 1. *retract. cap.* 7. *& lib.* 3. *de doctr. Chriſt. cap.* 31. *&* 32. & Concilium Conſtantinopol. in ſymbolo *unicam* eſſe definit Eccleſiam Chriſti veram, cui ratione diverſarum partium, aut variarum ætatum, & ſtatuum hæc omnia tribuantur: Credo, ait, unam ſanctam,

étam, Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam. Una enim Chriſti eſt ſponſa, una columba, una amica, una uxor, unum ovile, unum corpus, *Super hanc Petram*, ait Dominus Matth. 16. *ædificabo Eccleſiam meam.* & 1. Corinth. 11. *Chriſtus caput eſt Eccleſiæ.* Ad Epheſ. 5. *Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto.* Rurſus ibidem : *dilexit Eccleſiam :* & *Sacramentum hoc magnum eſt. Ego autem dico in Chriſto, & Eccleſia* & 1. ad Timoth. 3. *Ut ſcias, quomodo te oporteat converſari in domo Dei, quæ eſt Eccleſia Dei vivi.* Apoſtoli quoque unicam in ſymbolo Eccleſiam credendam propoſuerunt, quæ ex multis partibus conflata ſit, cujus Chriſtus Primarium Caput, Vicarium autem Epiſcopi ſint, inter quos miniſterialis poteſtatis apicem Romanus Pontifex obtinet.

Cùm verò unicum Chriſti myſticum corpus exiſtat, nec plures ſponſas, vel uxores Chriſtus habeat, ut Apoſtolus *ad Epheſ.* 5. ex Scripturis confirmat : *Erunt duo in carne una,* & *adhærebit uxori ſuæ*, conſequitur, non duas, ſed unicam eſſe Chriſti Eccleſiam. Hinc Auguſtinus *lib.* 1. *de doctr. Chriſt. cap.* 32. Ticonium jure arguit, quod Chriſti corpus bipartitum fecerit, cum Scriptura *unum corpus, & unum Spiritum* eſſe pronuntiet *Epheſ.* 4. *&* 1. *Corinth.* 12. *& ad Coloſ.* 1. *&* 2.

Et dum calumniarentur Donatiſtæ, quod Catholici duas Eccleſias conſtituerent, unam in terris, quæ bonos, maloſque complecteretur ; alteram in cœlis, quæ ſolos bonos, reſponderunt Catholici, ſe non duas Eccleſias ponere, ſed unius, ejuſdemque Eccleſiæ partes, & tempora diſtinguere. Partes quidem, quia bonos, & malos habeat, ſicut idem corpus habet partes ſanas, & morbidas, vel aridas, ſuo tempore à corpore ſeparandas. Tempora verò, quoniam alius ſtatus Eccleſiæ in hac vita ſit, alius poſt reſurrectionem, quemadmodum unus, idemque Chriſtus ante paſſionem paſſibilis, poſt reſurrectionem verò glorioſus & immortalis eſt, Auguſtinus *lib.* 7. *contra Donatiſtas cap.* 51. *& lib. de unit. Eccleſ. cap. ult. & lib.* 3. *de doctr. Chriſt. cap.* 32. *& alibi paſſim.* Ita Chriſtus *Matth.* 5. unius Eccleſiæ partes, diverſas obtinere qualitates oſtendit, diſtinguens juſtitiam Diſcipulorum à juſtitia Phariſæorum. Et *cap* 6. diſcernens pios ab hypocritis *Matth.* 7. dicens, quoſdam ædificare domum ſuam, id eſt juſtitiam ſuam ſupra petram, alios verò ſuper arenam.

Neque inſuper duas Eccleſias propter duo Teſtamenta, Vetus, & Novum conſtituere oportet. Quia idem Teſtator aliter providit filiis, aliter ſervis, qui ad eamdem familiam pertinent, aliter quoque liberis ſuis infantibus, aut parvulis, aliter adultis. Synagoga ergo Vereris Teſtamenti, non alia fuit Eccleſia, ſed alius Chriſti Eccleſiæ ſtatus, alia fidelium ætas, quibus tamquam parvulis congruebant imperfectiora præcepta, carnaliaque promiſſa. Sicut ergo idem eſt infans, puer, vir, ſanus, & ægrotus, ita propter diverſos ſtatus, ætates, aut affectiones, non eſt multiplicanda Eccleſia.

Unde non eſt alia militans Eccleſia, alia Triumphans, alia novi Teſtamenti tempore, alia tempore Legis Naturæ, vel Legis Moſaïcæ, ſed unius, ejuſdemque Chriſti Eccleſiæ variæ ſunt ætates, conditiones, ac formæ, ante legem, ſub lege, tempore gratiæ, atque poſt reſurrectionem, ut *ad Galat.* Apoſtolus indicat, & *ad Hebr.* 12. ad futuræ vitæ ſtatum reſpiciens, *Eccleſiam primitivorum in cœlis conſcriptorum* vocat, Auguſtinus *collat.* 3. *cap.* 4.

Quod autem vera Chriſti Eccleſia viſibilis ſit, cum viſibile dicatur, quod ſub aſpectum cadere, ſenſibuſque corporeis percipi poteſt, & Eccleſia Chriſti vera in terris militans, ſocietas ſit hominum, Chriſti fidem, atque doctrinam profitentium, eiſdemque externis, & viſibilibus Sacramentis utentium ſub regimine, ac obedientia unius ſummi Paſtoris, Romani Pontificis viventium, conſequitur, Chriſti Eccleſiam veram eſſe conſpicuam, viſibilem, immò digito demonſtrabilem, non ſecus quàm Regnum Neapolitanum, Hiſpanum, Gallicanum oculis cerni poteſt. Nam ſenſu dijudicari poteſt, quæ Civitates, Provinciæ, Regna, & hominum quorumcumque ſocietates in una, eademque doctrina, & uſu eorumdem Sacramentorum conſentiant, & cum Romano Pontifice, velut ſupremo dominici ovilis Paſtore communicent.

Idque locum habuit à primo Eccleſiæ Chriſtianæ ortu, ſimiliter in progreſſu, ac usque in finem ſeculi hominum cœtus Vicario Chriſti adhærens ſenſu dijudicari poterit, non ſolum à fidelibus, ſed etiam ab illius perſecutoribus. Nam inviſibilis Deus, homo viſibilis factus eſt, ſibique viſibiles Apoſtolos, & Diſcipulos adjunxit, quos etiam viſibilis baptiſmatis ſignaculo coagulari voluit, & ſuper eoſdem viſibiliter Spiritus Sanctus in die Pentecoſtes deſcendit. Quibus deinde hominum uno die tria millia ſunt adjecta, & rurſum poſtea quinque millia per ejuſdem fidei profeſſionem, ac viſibilis baptiſmi ſuſceptionem, ut *Act.* 1. 2. 3. *&* 4. legitur. Ac poſtea recepit Samaria Verbum Dei, quod exinde ſeminatum eſt per totam Judæam, & Galileam, & Samariam, *Act.* 9. ac deinde per Syriam, Liddam, Joppen, Cæſaream, ubi Cornelius Centurio cum multis aliis, accepto viſibiliter Spiritu Sancto, baptizatus ad viſibilem Eccleſiæ compagem acceſſit, *Act.* 10. Et diſperſi à tribulatione, quæ facta fuerat ſub Stephano, perambulaverunt Phœniciam, & Cyprum, & Antiochiam, ubi multus numerus credentium converſus eſt ad Dominum, ad quos Eccleſia, quæ Hieroſolymis erat, miſit Barnabam, qui accito ex Tarſo Paulo, Antiochiæ tantam appoſuere turbam Domino, ut cognominarentur primùm Antiochiæ Diſcipuli *Chriſtiani*, Act. 11. *cap.* 13. 14. 15. 16. 17. *&* 18. *ac ſequentibus* narratur Evangelii propagatio per Syriam, Aſiam, Troadem, Macedoniam, Thraciam uſque ad Philippenſes, Theſſalonicenſes, Corinthios, Cyprum, Rhodum, Cretam, Melitam, Syracuſas, Rhegium, Puteolos, ipſamque Romam, cujus Eccleſiæ fidem jam tunc in univerſo Orbe annunciatum fuiſſe Paulus atteſtatur *Roman.* 1.

Atque ex eo tempore illi univerſi, & ſoli de vera Chriſti Eccleſia habiti ſunt, qui eidem fidelium ſocietati adiuncti fuere, nec ab ea per hæreſes, aut ſchiſmata receſſerunt, aut peccatorum gravitate per excommunicationem ejecti ſunt. Cujus ſocietatis Vicarium, fundamentum, ſive primum Rectorem, Chriſtus Petrum conſtituit, dicendo, *Paſce oves meas* Joan. 21. uti promiſerat Matth 16. *Tu es Petrus & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam.* Alios quoque ejuſdem Eccleſiæ rectores, Apoſtolos, & Epiſcopos Petro adjunxit, Act. 20. *Attendite gregi, in quo vos Spiritus Sanctus poſuit regere Eccleſiam Dei*, utique viſibilem, quam alioqui regere non potuiſſent, ſi inviſibilis extitiſſet. Neque enim corripi, vel ejici poſſunt inviſibilia Eccleſiæ membra, neque audiri, vel adiri poteſt Eccleſia inviſibilis, ut ad eam contumax deferatur.

Cùm ergo Chriſtus Eccleſiam audiri corripientem, eique nos obedire, & ad ejus tribunal fidelium cauſas referri voluit, indubitanter viſibilem eſſe manifeſtavit. Et Paulus *Act.* 15. deducitur ab Eccleſia, confirmat, & viſitat Eccleſias, Apoſtolorum, Seniorumque mandata perfert ad Eccleſias, ſcribit Eccleſiæ, quæ eſt Corinth. 1. *Corinth.* 2. Eccleſiis Galatiæ, *ad Galat.* 1. utque ambigi nequeat de ſignificato Eccleſiæ, ad Philippenſes nomen veluti exponens *ad Philip.* 3. *Omnibus ſanctis in Chriſto Jeſu*, inquit, *qui ſunt Philippis, cum Epiſcopis, & Diaconis*, inſinuans, ſe nomine *Eccleſiæ* intelligere cœtum fidelium, in quo ſit populus Epiſcopo, aliiſque miniſtris adunatus. qualem viſibilem Eccleſiam confitetur, ſe aliquando fuiſſe perſequutum, de qua 1. ad Timoth. 3. *Ut ſcias, quomodo oporteat converſari in domo Dei, quæ eſt Eccleſia*

ſia Dei vivi, columna, & firmamentum veritatis. Cujus quidem domus viſibilem rectorem ſua ætate Damaſum fuiſſe, confitetur in eum locum Ambroſius.

Denique in Scripturis nuſquam Eccleſiæ nomen inviſibili hominum ſocietati tribuitur, Num. 20. *Cur eduxiſtis Eccleſiam Domini in ſolitudinem?* 3. Reg. 8. *Rex benedixit omni Eccleſiæ Iſrael.* 1. Machab. 8. *Et ſtatuit Judas, & fratres, & univerſa Eccleſia Iſrael.* Judit 7. *Act.* 7.

Unde aſſimilatur Eccleſia Soli, qui latere non ſolet, Pſal. 18. *in Sole poſuit tabernaculum ſuum.* Quia Eccleſia occultari nequit, Auguſtinus *tr.* 2. *in epiſt. Joan. & epiſt.* 166. Alibi comparatur Eccleſia *viſibili civitati* Matth. 5. Pſal. 47. Iſaiæ 61. quæ viſibili hominum miniſterio ædificatur, *Epheſ.* 4. Item *monti conſpicuo*, Iſaiæ 2. Micheæ 4. Daniel. 2. vel *Civitati ſupra montem poſitæ*, Matth. 5. Auguſtinus *lib. de unit. Eccleſ. cap.* 12. *& lib.* 13. *contra Fauſt. cap.* 13.

Præterea in Evangelio Eccleſia comparatur *Areæ, Reti, Ovili, Convivio, Regno.* Quæ omnia, ut ſunt viſibilia, ita quoque conſpicuam eſſe Chriſti Eccleſiam oſtendunt, Sacramentorum viſibilium conſortio, nexuque colligatam. In nullum ſiquidem religionis nomen, ſeu verum, ſeu falſum coagulari homines poſſunt, niſi viſibilium ſignorum conſortio vinciantur, ut docet Auguſtinus *lib.* 19. *contra Fauſt. cap.* 11. Adeoque viſibilem Eccleſiam eſſe Chriſtus docuit, ut *Matth.* 23. ejus rectores ſuper cathedram Moyſis ſedere dixerit, eoſque quamvis non facerent, quod docerent, audiri præceperit. Hinc leproſos ad Sacerdotes miſit, quos ipſe quoque Dominus honoravit, ejuſque mater Maria, Simeon, Anna, & cæteri ejus temporis juſti cum eis communicarunt, eodem templo, eiſdemque ſacrificiis uſi ſunt, nos inſtruentes, neceſſarium eſſe, Capiti, & præfectis Eccleſiæ adhærere, illis obedire, membris cæteris pacifice communicare, in Eccleſia perſeverare, nec prætextu malitiæ aliquorum licere ſe ab Eccleſiæ corpore nefario ſchiſmate divellere, quia extra Eccleſiam nulla operanda ſit ſalus, ut admonet Cyprianus *lib. de ſimplic. Prælat.* Hieronym. *epiſt. ad Damaſum*, & Auguſtinus *lib.* 4. *de baptiſm. cap.* 1.

Unanimi quoque conſenſu Veteres aperte tradunt, Eccleſiam viſibilem eſſe. Cyprianus *lib. de unit. Eccleſ.* Origenes *homil.* 30. *in Matth.* Auguſtinus *lib. de unit. Eccleſ & contra Parmen. lib.* 3. *cap.* 5.

Cæterum inquireret aliquis, cur in Symbolo profiteamur, nos Eccleſiam credere, non autem videre? Reſpondeo, unam Chriſti veram Eccleſiam videri, & credi, ſicut Apoſtoli eundem Chriſtum in terris viderunt, & in eum crediderunt. Hominem enim Chriſtum Diſcipuli oculis cernebant, eique viſibili ſocietate communicabant; attamen hunc eundem Jeſum B. Virginis Filium, Deum eſſe non videbant, ſed credebant. Neque propterea duplicem Chriſtum fecere; ſed nonnulla ad externam hominis pertinentia oculis cernebant; alia verò ad Majeſtatem Divinitatis ſpectantia credebant. Idemque Chriſtus permanens ſecundum externa oculis corporis inſpiciebatur, ſecundum interiora verò, ſolis fidei oculis credebatur.

Ad eundem planè modum de Chriſti Eccleſia quippiam videmus, aliud verò credimus. Hominum enim cœtum, qui eſt Eccleſia, videmus; ſed quod ille hominum cœtus vera ſit Eccleſia, non videmus, ſed credimus. Ad fidem enim pertinet, quod cœtus hominum Chriſti fidem profitentium ſub regimine, atque obedientia Romani Pontificis, ſit vera Chriſti Eccleſia, ſub qua fidei propoſitione hanc evidentem ſubſumimus: Iſti, qui Romanum Pontificem agnoſcunt, cœtus hujuſmodi ſunt, quod oculis, & ſenſibus percipimus. Ex quibus duabus propoſitionibus, altera Fidei, altera evidenti, concluſionem partim inevidentem inferimus. Ergo iſti homines, qui nunc fidem Chriſti profitentur, ſub obedientia, & regimine Pontificis Romani ſunt vera Chriſti Eccleſia, cui proinde viſibiliter adhærere, utque communicare tenemur. Non enim *Deum habebit patrem, qui Eccleſiam non habuerit matrem.*

Quod ergo hic cœtus ſit vera Chriſti Eccleſia; quod in eo ſolo vera pietas & ſanctitas reperiatur; quod fide, ſpe, & charitate Chriſto adhæreat, quod hujus ſui myſtici corporis Chriſtus caput, & Salvator ſit, quodque omnium hujus corporis membrorum quædam ſit interior connexio, dependentia, mutuorumque officiorum communicatio, non videtur, ſed creditur. Quemadmodum baptiſmi Sacramentum, id eſt aquæ infuſionem, & verborum prolationem oculis videmus, ſed quod illa aquæ infuſio, verborumque certorum prolatio Chriſti verum Sacramentum ſit, oculis non cernimus, ſed fide credimus. Non igitur abſurdum cenſeri debet, quod circa rem unam diverſa conſideratione verſetur fides, & aſpectus. Nec propterea res una dicetur duplex, aut ſimpliciter viſibilis & inviſibilis (contradictoria enim in idem, ſecundum idem cadere nequeunt) ſed res verè aſſeretur viſibilis, etiamſi quadam ſui conſideratione ſit inviſibilis.

Consultatio XVII.

An Chriſti Eccleſia ab initio mundi ſemper viſibilis fuit? Et an Eccleſia viſibilis deficere poſſit? Ubi, quod Eccleſia perſecutionibus non obſcuretur.

Ad primum. Quemadmodum à lapſu generis humani vera Religio, & fides unius Dei, uniuſque Mediatoris Dei, & hominum Jeſu Chriſti in carne venturi hominibus inſpirata fuit, ita quoque fidei ejuſdem profeſſio certis viſibilibus Sacramentis, & ſacrificiis facta fuit. In nullum enim religionis nomen homines coaleſcere poſſunt, niſi aliquo viſibilium ſignorum conſortio colligentur. Unde hiſtoria Geneſis tradit, proprios fratres Cain & Abel Deo ſacrificium obtuliſſe, quos omnes poſtea juſti ſunt imitati, ut de Enos, Henoch, Noè, Job, Melchiſedech, Abraham, Iſaac, Jacob legimus, ut reliquos Dei cultores idem feciſſe ſubintelligamus. Quibus ſacrificiis in animalium ſanguine, aut frugum incenſione, vel aliarum rerum oblatione factis, adumbratur oblatio Chriſti, qua placandus erat Deus, auferendaque peccata mundi.

Sicut autem veram religionem & fidem, illiuſque profeſſionem ab initio fuiſſe conſtat, ita quoque ſcriptura, diſcretionem fuiſſe regni Chriſti, ſeu Eccleſiæ, à regno diaboli, ſive impiorum ſocietate, manifeſtat, ſedulo digerens ſeriem generationum fratricidæ Cain, qui fuit pater civium, amatorumque mundi, & Seth, à quo propagata eſt ſocietas filiorum Dei in qua veluti pietatis ſchola ex certa quadam diſciplina Deus invocabatur, externiſque ritibus colebatur, *Geneſ.* 4. 6.

Ac tandem licet nonnulla horum, & illorum permiſtio ſequuta ſit, nunquam tamen filiorum Dei ſocietas plane defecit, ſed à Seth uſque ad Noè virum juſtum, ac perfectum conſpicua remanſit, ac poſtmodum in Sem, Japhet, Melchiſedech, Abraham, aliiſque juxta ſacram Hiſtoriam emicuit. Abrahæ verò tempore Dei populus viſibili circumciſione à cæteris gentibus diſtingui cœpit, à cujus tempore, licet in aliis gentibus nunquam aliqui fideles Dei cultores minus noti defuerint, attamen in Abrahæ poſteritate, ex qua Chriſtus naſciturus erat, ſpectabilior fuit Chriſti Eccleſia, ſeu populus Dei, qui reipſa religionem, quæ Chriſtiana nunc vocabulo novo dicitur, tenuit. Nam Sacramentis præfigurativis

gurativis annunciabat futurum, quod nunc aliis Sacramentis profitemur esse adimpletum.

Sed notabilior adhuc eadem Societas facta est, quando ex Ægypto admirandis prodigiis eductus Israeliticus populus, in Rempublicam erectus est, accepta Mosaica Lege, Cathedra, Sacerdotio, Sacrificiis, Festis, Ritibus, Cæremoniisque plurimis. Verùm multò adhuc illustrior esse cœpit, quando accessere celeberrimi Prophetæ, potentissimi Reges, Augustissimumque Salomonis Templum, cujus fama Orbem pervasit, ut ex adventu Reginæ Sabæ colligi potest.

At post Christi adventum longè adhuc illustrior Ecclesia Christi, quam prius effecta est, quando per universum Orbem dilatata, omnes Monarchias amplitudine, gloria, & fama, nec non divitiis superavit. Imperatores potentissimos, Reges, Monarchas, Duces, ac Principes filios, defensoresque habuit, extensa nimirum ab Oriente usque ad fines Occidentis, à Meridie usque ad Septentrionem juxta illud Apostoli ad Rom. 1. *Fides vestra annuntiatur in universo mundo*; Et *in omnem terram exivit sonus eorum*, Rom. 10. ac pulchre *ad Rom.* 3. insigniter conspicuam Christi Ecclesiam factam docet per manifestationem justitiæ Christianæ in vita, & moribus hominum. Tunc enim virginitas, & cœlibatus vigere cœperunt, rerum caducarum abjectio, cœlestium amor. Tunc Eremitarum, Monachorumque surrexere greges, Monasteriorum religiosarum personarum tam fœminei, quàm masculini sexus infinitus pene numerus. Quibus accessit exterior forma gratiæ Novi Testamenti congruens, ut per omnes nationes, & gentes diffusa in unitate, per unum supremum visibile Caput, cui suprema regiminis Ecclesiastici potestas à Christo tributa est contineri facilius posset, cooperantibus Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, Doctoribus, Abbatibus, Parochis, aliisque omnibus Ecclesiæ Ministris, & potissimum adjuvante amplissimo Cardinalium Senatu, constante sanctissimis, doctissimis, ac usu rerum exercitatissimis viris, ex omni Orbis Christiani natione delectis. Quorum omnium Ecclesiæ Ministrorum multitudo, & amplitudo tam conspicuam efficit Christi Ecclesiam, ut ab initio mundi nulla fuerit in terris spectabilior, illustrior, aut toti mundo notior Monarchia.

Postremo, quod omni tempore Ecclesia, sive populus Dei fuerit conspicuus, demonstrat impiorum persecutio. Nam ab Abele primo martyre, civitas diaboli semper populum Dei persecuta est. Quod patet in Cain, & posteris, qui posteros Seth, filios Dei impugnarunt usque ad tempora Noè, quibus diluvio extinctis, impius Cham justo Noè illusit, ac ex eo natus Nemroth justos filios Sem oppressit; postmodumque filii carnis semper filios Spiritus oppugnaverunt, ut patet in Ismaele persequente Isaac, in Esau comminante Jacob, in Ægyptiis nitentibus opprimere Israelitas, in Philistæis, aliisque infidelibus populo Judaico semper infestis, ac Christo præsente, carnales Judæi, eum usque ad crucem insectati sunt, Apostolosque deinde ipsius partim occiderunt, partim aliò fugere compulerunt, & Ecclesiam Christi nascentem, crescentem, & adultam, Reges, Principes, Populi, & Privati expugnare omni arte tentarunt. Sed adversus universa hujus mundi mala persecutiones, hæreses, peccata & quæcumque Diaboli machinamenta, tanquam inexpugnabilis arx in rupe fundata, invicta permansit, juxta illud Christi Matth. 16. *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Visibilis ergo semper Christi Ecclesia fuit. Quod enim invisibile est, nemo persequitur.

Ad secundum. Cum privilegia veræ Ecclesiæ à Christo concessa, visibili Ecclesiæ militanti, non autem alicui invisibili, qualis nulla est, conveniant, manifeste convincitur, dici non posse, quod visibilis Christi Ecclesia deficere possit, non autem invisibilis. Quod autem Scriptura visibili Ecclesiæ promissa facta doceat, evidenter ostendit illud Christi Matth. 16. *Tu es Petrus, & super hanc Petram*, id est te Petrum, *ædificabo Ecclesiam meam*, id est, Rempublicam Christianam. *Et tibi dabo claves regni Cœlorum*, id est, super te ædificabo Ecclesiam, constituendo te fundamentum, caput, supremum gubernatorem omnium Christianorum plenitudine potestatis spiritualis ad Ecclesiæ regimen necessariæ tibi concessa; hoc enim claves insinuant. *Et quodcumque solveris, &c.* id est, quæ in terris ex hac potestate gesseris, leges ferendo, dispensando, censuris innodando aut quacumque alia ratione impedimenta salutis amovendo, *soluta*, vel *ligata erunt in Cœlo*, id est, tua facta, tanquam mei Vicarii, rata habebo. *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam*, id est, quæcumque potestates infernales, ut sunt Diabolus, Peccata, Schismata, Hæreses, seculi potestates Christianos persequentes, Hypocritæ, malæ vitæ fideles, doli, fraudes, vis, perfidia, pœnæ illatæ, mors, fames, angustia, gladius, & quidquid nos à Christo separare nititur, nihil omnino horum Ecclesiæ prævalebit sic, ut illam scilicet aboleat, vel à veritate abducat. Quod rerum eventus confirmat.

Nam Christi Ecclesiæ, neque Paganorum perfidia, neque persecutorum potentia, neque infidelium hæreticorum fraudulentia huc usque prævalere potuit, neque unquam prævalebit. Impossibile namque est, mentiri fortissimum, omnipotentemque Deum, qui dixit: *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Et *Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* Quem locum de perpetua Ecclesiæ duratione interpretatus Augustinus *ep.* 80. & Leo *ep.* 31. & Apostolus *ad Ephes.* 4. docet Pastorum, & Doctorum ministeria in finem usque seculi perduratura; *in ædificationem corporis Christi, donec omnes occurramus in virum perfectum*, id est, usque ad consummationem seculi. Hæc autem officia in sola visibili Ecclesia reperiuntur, Augustinus *lib.* 22. *de civit. cap.* 15. 17. *ac* 18. Idipsum quoque Vates Regius expressit Psal. 47. *Deus fundavit eam in æternum*, ut in commentario Augustinus exponit. Isaiæ 61. *Omnes qui viderint illos, cognoscent, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.* Et Malachiæ 1. *Magnum est nomen in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* An invisibile est, quod à Solis Ortu usque ad Occasum in mensa Domini vero Deo sacrificatur? An ignota hominum societas, vel invisibiles sunt Ministri, qui in omnibus gentibus offerunt? Sane non per invisibilem, sed in Ecclesia visibili & per visibiles Sacerdotes, Romano Pontifici adhærentes à Solis Ortu usque ad Occasum in omnibus gentibus Missæ Sacrificium Deo vivo & vero exhibetur, & offertur.

De quo visibili cœtu hominum Apostolus ad Rom. 1. ait: *Fides vestra annuntiatur in universo mundo.* Quò & pertinet, quod Ecclesia vocetur *Regnum*, & quidem instar montis conspicuum, Daniel. 2. nunquam interiturum. Luc. 1. *Regni ejus non erit finis.* Psal. 88. *Thronus ejus sicut Sol.* In quo regno semper usque ad consummationem seculi, mali & boni permiscendi sunt, quemadmodum in area triticum, & palea *Matth. tertio & decimo tertio.* Item *Psal.* 88. Si Ecclesia regnum sit, necessariò visibili hominum congregatione constat, qui se invicem noverint, certisque legibus dirigantur, ex quibus aliqui præsint, aliis pareant, aliqui doceant, alii discant. Isaias cap. 49. *Ecce, dedi*

dedi te in lucem gentium. Reges videbunt, & conſurgent. Erunt Reges nutritii tui, & Reginæ nutrices tuæ &c. & cap. 59. *Spiritus meus, qui eſt in te, & verba mea, quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore ſeminis tui, dicit Dominus, à modo, & uſque in ſempiternum.* Unde liquet, Eccleſiam viſibilem non defecturam, quam Daniel *cap.* 1. comparat *Monti, omnem terram replenti*, Iſaïas vero 2. atque Micheas 4. *monti conſpicuo, illuſtri, manifeſto*, quam Chriſtus *Matth.* 18. omni tempore audiri juſſit. Non enim una ætate ſolum habuit locum. *Qui Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus, & Publicanus*, ſed quandiu erunt corripiendi in Eccleſia, omni videlicet ætate. Ac Luc 10. addidit Dominus: *Qui vos audit, me audit*, & Matth. 23. *quæcunque dixerint, facite.* Si Eccleſia viſibilis errare poſſet, ſane Chriſtus eam audiri non præcepiſſet, multò minus omnia, quæ diceret, fieri ſtatuiſſet.

Donatiſtæ olim, ſicut & nunc Sectarii, viſibilem Eccleſiam periiſſe, ac in paucis tantùm in Africa juſtis remanſiſſe contendebant, contra quos Auguſtinus *lib. de unit. Eccleſ. cap.* 19. diſſerens; *neque*, ait, *tot teſtimoniis commendaretur, quod erat citò periturum, & ſic taceretur, aut quod ſolum eſſet relinquendum, aut ex quo ſolo totum eſſet reparandum.* Et ex profeſſo illud commentum *lib. de unit. Eccleſ. & in Pſal.* 101. *conc.* 2. *& in Pſal.* 147. *& epiſt.* 48. *& pluribus. aliis locis* confutat. Hieronymus contra Luciferianos de ſua paucitate gloriantes; ac in ſola Sardinia Eccleſiam remanſiſſe fabulantes, eos Chriſti crucem evacuare ſcribit. Tertullianus *lib. de præſcript.* Fieri non poſſe ait, quod omnes Eccleſiæ aberrent, nullamque Spiritus ſanctus reſpiciat. Neſtorii ſuperbiam Vincentius Lyrinenſis in ſuo Commonitorio notat, dicentis, Eccleſiam in myſterio Incarnationis cœcos doctores fuiſſe ſequutam.

Præterea impoſſibile eſt, veram Chriſti in terris Eccleſiam omninò viſibili forma carere. Nam homines, qui Eccleſiam veram hìc conſtituunt, vel palam fidem ſuam confitentur, & idololatriam fugiunt, aut non. Si profitentur, jam conſpiciuntur ab ipſis tyrannis, qui eos perſequuntur. Si non profitentur fidem, ſed ea corde retenta Idololatriam & hæreſes profitentur jam non ſunt Chriſti vera Eccleſia, in qua *corde creditur ad juſtitiam, ore verò confeſſio fit ad ſalutem*, ad Rom. 10. Et, *qui me negaverit coram hominibus, negabo eum coram Patre meo*, Matth. 10. Quare, ſi profeſſio fidei, verbique Dei prædicatio in terris deſit, conſequitur, nullam in terris eſſe veram Chriſti Eccleſiam, inferique portas adverſus eam prævaluiſſe, atque Chriſti regnum diſſipatum eſſe. Quod nunquam futurum *Danielis* 9. luculenter aſſeritur.

Portò Chriſti regnum exigit, ut ſpecie quadam viſibili cœleſtem præ ſe politiam ferat, ex qua Chriſtum ibi regnare intelligi poſſit. Forma verò hæc viſibilis Eccleſiæ, quando maxime floruit, & juxta Prophetarum vaticinia Reges, Populi, Genteſque ad illam confluxerunt, & diaboli, infidelitatiſque dominium oppreſſum jacuit, prorſus eadem fuit, quam modò cernimus. Tempore ſiquidem Conſtantini Templa, in eiſque altaria fuerunt, populi ad Sacrificium, quod ibi quotidie offerebatur, conveniebant, pro vivis & defunctis orabant. Clericorum ordines erant varii; in Epiſcopos, Preſbiteros, Diaconos, ſubdiaconos, inferioriſque gradus diſtributi. Apparebat Eccleſiæ diſciplina per excommunicationes, degradationes, per ſatisfactiones, laborioſaſque pœnitentias. Reconciliabantur pœnitentes, baptizabantur adhibitis exorciſmis, aliiſque cœremoniis. Infantes renati per Epiſcopos chriſmate conſignabantur. Florebat monaſtica vita, honorabatur virginitas Deo conſecrata. Chriſti, Sanctorumque Imagines in Templis cernebantur. Jejunium quadrageſimæ, atque quatuor temporum magna religione ab omnibus fidelibus obſervabatur, nec non primaria feſta, quæ hodie celebrantur. Ac inter cætera quoque plurimum eminebat ab ipſa Petri Sede continua Epiſcoporum ſucceſſio, quorum ſententiis hæreſes damnabantur, ac eorundem autoritate univerſa Chriſti Eccleſia regebatur, cohærentibus ſibi obedientiæ, concordiæque vinculo inferioribus ſacerdotibus, populique Chriſtiani gubernatoribus. Extabant Patriarchæ, Primates, Archiepiſcopi, Epiſcopi, aliique inferiores Eccleſiæ miniſtri.

Hæc exterior Eccleſiæ politia ſub omnibus Chriſtianis ac fidelibus Imperatoribus, ac Regibus, aliiſque Principibus catholicis, ubique terrarum conſpicua fuit. Quod ex omnibus hiſtoriis, ac veterum ſcriptorum libris, qui priſcis temporibus floruerunt, adeo perſpicuum eſt, ut extremæ ignorantiæ, aut impudentiæ fuerit, ea de re ambigere aut contendere. Imo, licet hanc exteriorem Eccleſiæ formam noſtræ ætatis hæretici tolerare nolint, illam tamen inviolatam magna ex parte veteres hæreſes reliquerunt, at *homil.* 19. *in opere imperfecto in Matth.* apud Chryſoſtomum legere quis poterit, ubi in veſtimentis ovium hæreticos venire dicit, quia ſyſthema Chriſtianitatis præ ſe ferant, habendo ſacerdotii ordinem, Altare, Sacrificium, Baptiſmum, Scripturas, &c.

Eccleſia verò ſuper Petrum fundata, quæ à Tyrannis, hæreticis, aliiſque hoſtibus acriter impugnatur, non tamen adverſitatibus evertitur, aut minuitur, quin potius firmatur, & augetur, nec ſolum non obſcuratur, ſed etiam illuſtratur; quoniam in ſuis fortiſſimis ſapientiæ, confeſſionis, patientiæque luce reſplendet. Unde Hieronymus in epiſt. contra errores Joannis Hieroſolymitani, *perſecutionibus*, ait, *Eccleſia crevit, martyriis coronata eſt.* Tertullianus in Apologet. *Plures efficimur, quoties metimur. Semen eſt ſanguis martyrum. Grana multiplicata in agro Dominico reſurgunt.* Prudentius hymno 4. *Martyrum ſemper numerus ſub omni grandine creſcit.* Hilarius lib. 7. de Trinit. *Ipſa eſt, quæ dum perſecutionem patitur, floret; dum opprimitur, creſcit; dum arguitur, intelligit. Tunc ſtat cùm ſuperari videtur.* Auguſtinus lib. 5. de civit. cap. 18. Leo ſerm. 1. de Petro & Paulo: *Non minuitur perſecutionibus Eccleſia, ſed augetur, & grana, quæ ſingula cadunt, multiplicata reſurgunt.* Cyprianus in ſerm. de lapſis, ſui temporis Chriſtianos laudat, qui perſecutionis urgentis ferociam, ſtabili congreſſione fregerunt. Juſtinus contra Triphonem inquit, perſecutionem id eſſe Chriſti Eccleſiæ, quod putatio in vite. In cujus rei typum Iſraëlitæ quo magis opprimebantur, eo magis augebantur, Exod. 10. Beda in Cantic. 5. Chryſoſtomus homil. 4. in cap. 6. Iſaïæ, Bernardus ſerm. 76. in Cantic. *Nec verboſitate Philoſophorum, nec cavillationibus hæreticorum, nec gladiis perſecutorum potuit Eccleſia, vel aliquando poterit, ſuperari.*

Consultatio XVIII.

De Notis Eccleſiæ, per quas videtur, quarum prima eſt quod ſit Vna. Vbi de Paganorum, & Hæreticorum diſcordia.

Quemadmodum Chriſtus, in terris converſans, per ſui corporis lineamenta oculis corporeis videbatur, & ab aliis hominibus diſcernebatur; ſed per opera, quæ foris edebat, ſe Deum eſſe, demonſtrabat, quod non cernebatur oculis corporis, ſed oculo mentis, fideique credebatur; ita Chriſti corpus myſti-

cum Ecclesia, in terris militans, externam habet formam, per quam veluti conspicuis sensui nostro notis videtur, atque ab omnibus aliis conventiculis discernitur ita, ut certa fide credere debeamus, hunc ipsum cœtum, in quo notas à Scripturis, & Symbolo expressis oculis intuemur, esse veram Christi Ecclesiam. Quemadmodum enim Christo in terris, visibiliter conversante, non sufficiebat in genere aliquem Christum credere, sed oportebat certo judicio sibi persuadere, hunc Jesum, in quo signa videbantur, ex quibus meritò credendum erat, quod ipse Christus esset, verum esse Christum, à Deo promissum. Sed uti Christus tunc ab iis, qui amabant, & oderant, videbatur, sed non æque agnoscebatur, ita nunc Ecclesia Christi vera, tam ab impiis, quàm justis, oculis aspicitur, sed sub propria notione à solis amatoribus agnoscitur, qui certas ejus tesseras, veluti propria delineamenta cernunt, & dijudicant.

Non enim desunt, qui Ecclesiam videant, ut lupus ovem, qui insita rabie ad eam dilaniandam incitatur, sicut Judæi Christum intuebantur, clamantes, *Crucifige eum.* Alii verò & oculis contuentur, & corde agnoscunt, mentisque judicio amant, & piæ voluntatis studio sequuntur, ut prosequitur Augustinus *in psal.* 149. id illustrans exemplo eorum, qui *Matth.* 21. dixerunt, *Ecce, hic est hæres; venite, occidamus eum.*

Cœterum, licet variæ sint Ecclesiæ notæ, quibus ab omnibus aliis hominum cœtibus discerni possit, attamen eas ad quatuor in Symbolo Constantinopolitano assignatas revocabimus, videlicet quod sit *Una, Sancta, Catholica, & Apostolica.*

Porrò Unum multipliciter dicitur. Primum numero. Sic Ecclesia una est, quia non plures. Quæ tamen proprietas per seipsam non reddit Ecclesiam conspicuam; nam & singulis invisibilibus Angelis hæc unitas competit.

Secundo Unum dicitur aggregatione, sicut acervus granorum, grex animalium, unus panis ex multis granis, unum vinum ex multis acinis.

Tertio Unum dicitur aptâ rerum diversarum conjunctione, unione, seu dispositione. Sicut dicitur unum corpus, una vestis, una domus, unus mundus.

Quarto Unum dicitur concordiâ, & animorum consensu. Sic *omnium credentium unum cor fuisse, dicitur Act.* 4.

Quanquam verò his quatuor modis Ecclesia Christi una dicatur, attamen duobus postremis, tanquam notis Una dicitur, quia ordinatam plurium membrorum unionem cum suo capite, ac inter se invicem in ea reperire liceat. Ex qua unitate fluit altera in animorum consensu sita, ut omnes ad eundem finem aspirent juxta illud Apostoli ad Ephes. 4. *Vocati estis in una spe vocationis vestræ.* Similiter inde consensus emanat in eis rebus, quæ ad finem omnibus propositum destinantur, quæ partim in rebus, partim in factis consistunt, ut scilicet omnes idem dicant, credant, observent, & faciant quantum ad ea, quæ Dei cultum concernunt juxta Apostolum 1. Corinth. 1. *Ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata*, & cap. 10. *Unus panis, unus calix.* Sub quibus cæterorum Sacramentorum ritus intelliguntur. Et ad Ephes. 1. *Unus Deus, una fides, unum baptisma.* Hanc verò animorum concordiam efficit unus Spiritus Sanctus, qui totum corpus Ecclesiæ regit, animat, movet, agit, docet. Ephes. 4. *Unus Spiritus, unus Deus, unus Dominus, unum caput, ex quo totum corpus connexum est.*

Quia tamen Christus visibiliter hîc in terris remansurus non erat, quò facilius concordiæ jura firmarentur, hominum imbecillitati prospiciens, sui loco, & vice visibile caput in terris constituit, cui omnes familiæ, Christi domestici, obedire tenerentur, ut se facturum insinuaverat *Matth.* 24. *Marc.* 13. *& Luc.* 12.

Et sanè id congruebat, ne rebelles Christiani se cum invisibili capite absente concordiam habere prætexerent, utque visibili capite constituto, in Ecclesia schismatis tolleretur occasio. Nam, *si unius potestate multitudinis coërceri nequeat audacia, tot nascentur schismata, quot erunt capita*, ut Hieronymus *contra Luciferianos, & Jovinianum observat.*

Una ergo dicitur Ecclesia propter unitatem fidei, doctrinæ, sacramentorum, rituum, Rectoris, atque Capitis visibilis. *A prima enim sui origine Ecclesia per series ministrorum, & populorum in ea, quam primum accepit, religione decurrit*, ut notat Ambrosius *in Luc. cap.* 11.

Quod autem animorum concordia signum sit Regni Dei, & discordia regni diaboli, attestatur Dominus Matth. 12. *Omne regnum in seipsum divisum desolabitur* 1. Corinth. 14. *Non est dissensionis Deus*, sed *pacis. &* Joan. 13. *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si pacem habueritis ad invicem.* Augustinus *lib.* 18. *de civit. cap.* 52. ait, diabolum per hæreticos efficere conatum, ut in Ecclesia liberæ forent dissensiones, quomodo in Academiis Philosophorum, quæ mutuis dissensionibus consumptæ sunt. Sed à Deo, pacis autore aliter provisum est, Quoniam omnes sacri Scriptores, & veritatis assertores, licet diversis locis, temporibus, & linguis scripserint, tamen in omnibus fidei dogmatibus, tanquam uno Spiritu loquuti, per omnia consentiunt, Augustinus *eo lib.* 18. *cap.* 41. & Irenæus *lib.* 1. *contra hæres. cap.* 3. 5. *&* 8. Similiter omnia Conciliorum, Pontificumque decreta contra diversissimas, imò sæpe contrarias hæreses edita, planè consonant, ac in universum omnes per Orbem Catholici de omnibus fidei dogmatibus idem sentiunt, cum sensum suum unius summi Pastoris Ecclesiæ judicio subjiciant.

In Paganorum vero sectis nulla est unitas, nulla consensio, imo ab eisdem in eadem religione Dii constituuntur inter se dissentientes, ut *serm.* 11. *de verb. Dom.* Augustinus ostendit. Quanta verò inter Philosophos dissensio fuerit, declarat idem Augustinus *lib.* 18. *de civit. cap.* 41. Theodoretus *lib. de fide*, & Basilius *orat.* 1. *de opere sex dierum*, & nos *supra.*

Porro inter Hæreticos nullam esse concordiam, imo unam hæresim in plures mox dividi, omnium temporum Historiæ tradunt, de quibus etiam supra, quas cum luctu grassari videmus. Quæ licet sibi invicem adversentur, suaque dissensione se invicem consumant, attamen omnes istæ sectæ, veluti Samsonis vulpes caudis ab invicem colligatæ, catholicæ fidei unitatem, Ecclesiæque fruges, dissensionis incendio absumere nituntur.

Neque verò mirum sit, diversas hæreses inter se dissentire, cùm ipsi hæreseon autores secum pugnent, ac sæpe contradictoria scribant, ut in Luthero, & Calvino plerique notarunt.

Et quidem Augustana Confessio sæpius mutata, & variè edita est. Similiter & Calvini institutionum libri, ut quæ prima fuerit editio penè ignoretur. Quod eis accidit, quod infallibilem veritatis autorem ac testem non habeant, sed inconstans, mutabile, ac errori obnoxium hominis judicium. Ecclesia vero Spiritum sanctum, in omnem veritatem dirigentem, habet Magistrum, eique Christus æterna veritas autoritatem dedit, infallibile testimonium de veritate perhibendi.

Nec verò quis obiiciat, etiam Doctores Catholicos inter

ter ſe in multis diſſentire. Sciendum etenim eſt, diſtinguendas eſſe quæſtiones fidei ab eis, in quibus, ſalva Chriſtiana fide, licet diſſentire, quia nondum ſunt ab Eccleſia definitæ. Sic *Act.* 15. innoxia facta eſt inter Barnabam, & Paulum diſſenſio; inter Cyprianum, & Stephanum de baptiſmo hæreticorum inter doctores ſcholaſticos varietas eſt opinionum; ſed quoniam univerſi Catholici ſe ſe matris Eccleſiæ judicio ſubiiciunt, idem ſe credere profitentur, & certam habent omnium controverſiarum terminandarum, componendarumque regulam; ideo ex doctrina Eccleſiæ animorum conjunctio per ſe naſcitur; ex hæreſi verò, ubi quiſque judex eſſe vult aliorum, per ſe conſequitur animorum irreconciliabilis diſſenſio, indeque diviſiones, & ſchiſmata, partium ſtudia, & bella, ſicut ipſa nos experientia docet.

Consultatio XIX.

Quod unitas Eccleſiæ militantis potiſſimùm in conjunctione cum Romano Pontifice conſiſtat, quodque ex ſucceſſione Romanorum Pontificum demonſtretur.

CUm unio membrorum Eccleſiæ inter ſe invicem potiſſimum ex unius ſupremi Capitis Eccleſiæ autoritate dependeat, manifeſte ſequitur, ad Eccleſiæ unitatem in primis requiri, ut quis ſupremo Eccleſiæ capiti obedientia ſe ſe ſubiiciat, ei connectatur, cohæreat, communicet, ſuoque loco in corpore myſtico, non ſecus ac quodvis membrum in corpore humano, conſiſtat, alterius membri functionem non invadens, ne dolorem, perturbationemque pariat. Quod Apoſtolus *ad Epheſ.* 4. ſimilitudine corporis humani eleganter illuſtrat, dicens, Chriſtum eſſe Caput, ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem juncturam ſubminiſtrationis ſecundum operationem in menſuram uniuscujuſque membri, augmentum corporis facit in ædificationem ſui in charitate

Quæ autem ſint membra iſtius myſtici corporis quæ ſibi invicem jungi debeant, dicens. *Unus Deus, & pater omnium, qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Unicuique autem noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti qui aſcendens in altum dedit dona hominibus. Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Evangeliſtas, alios autem Paſtores & Doctores ad conſummationem Sanctorum in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei in virum perfectum, in menſuram ætatis pleniſudinis Chriſti, ut jam non ſimus parvuli fluctuantes, & non circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad circumvocationem erroris. Creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus, ex quo totum corpus compactum, & connexum eſt per omnem juncturam ſubminiſtrationis, augmentum ſui corporis* &c.

Ubi Apoſtolus tradit, Chriſtum aſcendentem in cœlum viſibiles in terris reliquiſſe ſuos Vicarios, & Miniſtros, per quos Eccleſia doceretur, & Sacramentorum cibo paſceretur, nec non in veritatis agnitione conſervaretur, detectis errorum magiſtris, lupis, & latronibus, qui fideles falſa doctrina, vel morum pravitate corrumpere niterentur Ac hujus rei curam Dominum commiſiſſe, ait, conſtitutis Paſtoribus, & Doctoribus, qui non uno ſeculo tantùm perdurarent, ſed uſque ad conſummationem ſeculi, quando electorum numerus, erit completus, corpuſque Chriſti myſticum, id eſt Eccleſia, ædificari, hoc eſt augeri, multiplicarique deſinet. Tunc non docebit unus proximum ſuum, quia cuncti electi limpida veritatis contemplatione perfruentur. Quandiù verò periculum eſt, ne circumferamur omni vento doctrinæ, opus eſt paſtorum, doctorumque miniſterio; ut in una fide conſtantes permaneamus.

Quos autem Chriſtus, in cœlum aſcenſurus Paſtores & doctores totius ſui gregis in terra reliquerit, Matth. 28. teſtatur Apoſtolis dictum, *Ite, docete omnes gentes.* Et Joannes 21. refert, Dominum Petro dixiſſe: *Paſce oves meas.* Quibus verbis Chriſtus Petrum totius ſui gregis univerſalem Paſtorem fecit, totique Eccleſiæ præfecit, & ſuum in terris Vicarium eſſe voluit, eique tam oves fœtas & parientes, ſignificantes Epiſcopos, omneſque inferiores Eccleſiæ miniſtros, quàm agnos, id eſt, laicos fideles cujuſcunque generis, ei ſubiecit, obedireque decrevit, ut, capite conſtituto, ſchiſmatis tolleretur occaſio. Alioqui enim Paſtores, & Epiſcopi diſſiderent plureſque in Eccleſia magiſtri fierent Jacob. 3. Nam in multitudine niſi exſors quædam uni poteſtas competat, qua omnibus imperare poſſit, tot erunt ſchiſmata, quot capita, & nullus erit ordo; ſed quemadmodum apud dæmones ſempiternus horror, & perturbatio

Quod autem Primatum Petro datum noluerit Dominus, eo moriente, extingui, ſed ad ejus ſucceſſores tranſire, manifeſtum eſt ex illis *Matth. 16.* verbis: *Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam*, id eſt ſuper te Cepham, ſive Petrum, Rempublicam Chriſtianam fundabo ita, ut tu ſis Eccleſiam tuo, & ſucceſſorum miniſterio aucturus, confirmaturus, & uſque ad ſæculi finem gubernaturus, ac in unitate conſervaturus. Hinc Cyprianus *in lib. de unit. Eccleſ.* inquit: *ut Dominus unitatem manifeſtaret, unitatis originem ab uno incipientem autoritate ſua diſpoſuit.* & Optatus *lib. 2. contra Parmenianum* ait, Petrum Apoſtolorum primum in Epiſcopali Cathedra Romæ reſedisſe, in quo vno Cathedræ unitas ab omnibus ſervaretur. Unde illam Eccleſiam Cyprianus lib. 1. ep. 3. *Principalem*, & lib. 4. dicit: *Unum Epiſcopatum multorum Epiſcoporum concordi numeroſitate diffuſum.*

Ab hac Sacerdotis unitate originem à Chriſto per Petrum habente, docet idem Cyprianus, *Eccleſiam unam* dici lib. de unit. Eccleſ. Et Leo epiſt. 84. & ſerm. 3. de ſua ordinat. *licet univerſa Eccleſia diſtinctis ordinata ſit gradibus, ut ex diverſis membris ſacrati corporis integritas ſubſiſtat, nos tamen omnes, ſicut ait Apoſtolus, nec quiſquam ab alterius ita diviſus eſt officio, ut non ad connexionem pertineat capitis cujuslibet humilitas portionis.* Auguſtinus lib. 1. de Doctr. Chriſt. cap. 16. *Eccleſia corpus eſt Chriſti. Corpus ergo ſuum multis membris diverſa officia gerentibus nodo unitatis*, & *charitatis adſtringit.*

De hac eadem unitate diſſerit Proſper *in epiſt. ad Dematriadem*, & Gregorius *homil. 6. in Ezechiel.* Bernardus autem *lib. 3. ad Eugenium* ſcribere non dubitavit, ita hic ſub uno ſummo Pontifice Patriarchas, Primates, Archiepiſcopos, Epiſcopos, Presbyteros, vel Abbates reliquoſque in hunc modum ordinatos, quomodo Seraphin, & Cherubin, cæterique uſque ad Archangelos, & Angelos ſub uno capite Deo ſunt ordinati. Unde Leo ep. 87. exſortem eſſe myſterii divini ſcribit eum, qui auſus ſit à Petri ſoliditate recedere. Et Hieronymus in epiſt. ad Damaſum: *Si qui Cathedra. Petri jungitur, meus eſt. Beatitudini tuæ, id eſt, Cathedra Petri conſocior.* Et in epitaphio Marcellæ, Romam eſſe tutiſſimum contra hæreſes refugii portum, docet. Irenæus *lib. 3. contra hæres. cap. 3.* ad Romanam Eccleſiam, propter

ter potentiorem principalitatem, omnem debere Ecclesiam convenire asserit.

Quod autem unitas Ecclesiæ militantis ex successione Romanorum Pontificum demonstretur, palam est. Nam quemadmodum unitas regni & familiæ ex successione Capitum sibi invicem succedentium ostendi solet, ita Ecclesiæ unitas ex successione Romanorum Pontificum sibi invicem continue in Petri cathedra succedentium evidenter comprobatur. Quia sicuti ad Christi ovile non pertinuerunt, qui se à Petro cunctarum ovium Christi Pastore diviserunt, ut Simon Magus & alii fidei hostes, ita & hodie ab Ecclesia convincuntur esse alieni, quicunque Petri, & successorum ejus cathedræ non communicant, sed vocem Lutheri, Calvini, aut cujuscunque alterius novi magistri, spreta Romanæ Ecclesiæ doctrina, excipiunt, audiunt, consectantur.

Unde certissima Vereribus fuit ad hæreticorum, vel schismaticorum conventicula dignoscenda, nota, & tessera, si cum Petro, aut Romano Pontifice, Petri successore aliquis communione jungeretur, aut ab eo divisus alteri societati se se adjungeret, foris que doceret, aut discipulos colligeret adeo, ut & Apostolus Paulus post annos quatuordecim à sua conversione secundum revelationem ascenderit Hierosolymam, ut cum Petro Evangelium, quod in Gentibus prædicabat, conferret, ne forte Paulo Ecclesia non crederet, si eum à Petro dissentire putaret.

Quare & nunc veluti ad Lydium lapidem examinanda est omnis Doctrina, utrum cum Petri, & Romanæ Ecclesiæ traditione consentiat. Quod si dissentiat, adulterina doctrina est. Ita Veteres omnes Ecclesiastici scriptores unanimi consensu docent, Irenæus *lib. 3. cap. 3.* Cyprianus *lib. de unit. Eccles. & lib. 1. epist. 6.* Tertullianus *lib. de præscript.* Ambrosius *orat. de obitu Satyri*, Hieronymus *ad Damas. epist. 57.* Augustinus *contra epist. fundam. cap. 4. & epist. 165. atque alibi*, Optatus *lib. 2. contra Parmen. aliique.*

Consultatio XX.

De secunda nota Ecclesiæ militantis, quod sit Sancta. Et quomodo sanctitas, in anima latens, Ecclesiæ nota constitui possit?

Ad primum. In Symbolo non solum *unam* esse profitemur Ecclesiam, sed etiam quod *Sancta* sit. Sanctum autem pluribus modis dicitur.

Primo, quod Deo consecratum, sive dedicatum est, Levit. 27. *Animal siquis voverit Domino, sanctum erit.* Ezech. 37. *Inter Sanctum & profanum, non habuere distantiam.* Hac significatione Israëliticus populus vocatur *Sanctus* Deuter. 7. & 14. ac Exod. 19. Eadem significatione Apostolus Ecclesiam *Sanctam* appellat 2. Corinth. 1. & ad Colos. 1. ac alibi. Quia per baptismum Deo consecrata sit ad ei jugiter inserviendum: Et Petrus ep. 1. cap. 2. *Vos genus electum, Regale Sacerdotium, Gens Sancta.* Eadem significatione Templum *Sanctum* dicitur 1. Corinth. 3.

Secundo *Sanctum* idem est, quod purum, mundum, ut sanctitas immunditiei opponatur. Sic Apostolus ait 1. Corinth. 7. *Filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.* & 2. Corinth. 7. *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.* Et Luc. 1. *Ut serviamus Domino in sanctitate* ac 1. Petr. 1. In omni conversatione *Sancti sitis.* Dionysius Areopagita de divin. nomin. cap. 12. *Sanctitas est*, ait, *libera, perfectaque, ab omni scelere munditia.* Cyrillus lib. 10. in Joan. cap. 25. *Sanctum est, quod à mundi sordibus longe abest.* Juxta hunc modum Ecclesiam quoque *Sanctam* profitemur, quia Deo cohæreat, à mundo sit segregata, quæ sursum sunt sapiat & quærat, non quæ super terram. Qua ratione ab hæreticorum, schismaticorumque conventiculis longe abest, quæ non nisi carnalia sapiunt, & quærunt.

Tertio *Sancta* dicitur Ecclesia, quia omnis ejus professio sancta est, nihil falsi, aut injusti continens, quantum ad fidei, aut morum doctrinam. Sanctissimis enim legibus, & sacris cœremoniis, aliisque ad pietatem incitamentis veram rationem pertingendi ad sanctimoniam tradit. Qua nota distinguitur Ecclesia ab omni secta Paganorum, Philosophorum, Judæorum, Turcarum, Hæreticorum, atque Schismaticorum, quarum nulla est, quæ non contineat exploratos errores, rectæque rationi adversantes: quoad doctrinam, vel mores, ut Arnobius *lib. 4. & sequentibus contra Gentes*, & Augustinus *lib. 7. de civit.* ex professo demonstrant. De Philosophis idem exequitur Theodoretus *lib. 9. de affect. Græcor.* Ostendens, Lycurgi legibus permitti adulteria, Persarum legibus incestas nuptias cum matre, filia, sorore. Massagetarum legibus, ut senes à propinquis devorentur, ex turribus deiiciantur, aut canibus obiiciantur. Legibus Scytharum vivos cum mortuis sepeliri. Legibus Platonis communionem uxorum, pedicatum, extinctionem conceptuum, cœdes infantium permitti. Alcorano Mahumetis docetur, quod Judæi, Christiani, & Turcæ in suis legibus salventur, & quod futuræ vitæ beatitudo consistat in cibo, potu, uxorumque complexu.

Quam autem nefanda hæreses commendaverint, testatur Epiphanius *de Gnosticis hæres. 26.* quod scortationes probaverint. De Carpocratianis *hæres. 27.* quod omne genus scelerum admiserint. Augustinus *hæres. 26.* Montanistas refert, obtulisse sacrificium ex sanguine anniculi infantis. Manichæorum deliria recenset Augustinus *hæres. 46.* Donatistæ seipsos interimebant, aut occidere nolentes interficiebant, ut martyres fierent, teste Augustino *ep. 50.* Lutherani dicunt, infantes, dum baptizantur, audire verbum Dei, credere, Deum diligere. *Quod asserere, est injuriam humanis sensibus facere*, ait Augustinus *ep. 57.* Anabaptistæ nocturna conventicula, in quibus caninas nuptias exercent, celebrant, Calvinistæ docent, omnia necessitate absoluta evenire.

Ergo hæresis doctrinâ suâ polluit, legibus suis bonos mores evertit, sacrificium, quo Deus placatur, è medio tollit; hominibus ad omne genus vitiorum portas aperit, Deumque ipsum omnis sanctitatis fontem, malorum autorem statuit. At Ecclesia nullam turpitudinem, nullum errorem, nihil contra rationem docet, quamvis multa supra captum humanum, quin potius mores honestissimos exigit, pacem, & concordiam fovet, obedientiam erga superiores, corporis castigationem, jejunia, cœlibatum, virginitatem, continentiam, paupertatis voluntariam electionem commendat, ad virtutum quarumcunque officia, & Evangelicæ perfectionis consilia complectenda hortatur, ac colendi Dei ratione castissima utitur.

Proinde meritò sola Ecclesia *Sancta* prædicatur. Augustinus lib. 2. de civit. cap. 28. *Nihil in Ecclesiis Christianis turpe, & flagitiosum proponitur, ubi veri Dei, aut præcepta insinuantur, aut miranda narrantur, aut dona*

dona laudantur, aut beneficia poſtulantur. Et lib. 22. cap. 7. *perſuadebatur veritas nova conſuetudini, ſed non contraria rationi.* Lactantius lib. 4. cap. 30. *Sciendum eſt, illam eſſe veram Eccleſiam, in qua eſt religio, confeſſio, & pœnitentia, quæ peccata & vulnera, quibus ſubjecta eſt imbecillitas carnis, ſalubriter curat.* Optatus lib. contra Parmenianum initio: *Sanctitas Eccleſiæ de Sacramentis colligitur. ſancta eſt Eccleſia in votis, ſancta in ſacrificiis, ſancta in miniſteriis, ſancta in cæremoniis, ſancta in omnibus & ſingulis obſervationibus, quæ ad Dei cultum ab ea uſurpantur.*

Quarto *Sancta* dicitur Eccleſia, quoniam in ſe continet veræ Sanctitatis fontem. De quo Zachariæ 13. *Erit fons patens domui David, in ablutionem peccatorum, & menſtruatæ.* Qui fons ſic in Eccleſia eſt, ut extra eam vera ſanctitas comparari nequeat. Foris ſanctitatis ſpecies, veſtimenta ovium reperiuntur, non autem vera ſanctitas. Quod ſignificatur Ezechielis 47. ubi piſces in paluſtribus locis conſiſtentes, dicuntur non ſanari.

Quinto *Sancta* dicitur Eccleſia, tanquam corpus à ſuo capite, Auguſtinus *in Pſal.* 85.

Sexto *Sancta* dicitur Eccleſia, ut corpus à ſpiritu ſuo, quia Spiritus ſanctus Eccleſiam regit, vivificat, continet, ſanctificat.

Septimo *Sanctum* dicitur, quod eſt firmum, & inviolabile. Qua ſignificatione Leges, & Civitatum muri *Sancti* dicuntur, nec non homines in juſtitia confirmati. Sic Apoſtolus ait 1. Corinth. 3. *Siquis Templum Dei violaverit, diſperdet illum Deus. Templum enim Dei Sanctum eſt.*

Sed hic occurrit dubitatio. Quomodo Eccleſia plurimos continens malos, potius *Sancta*, quàm *impura* dici queat? Reſpondendum eſt, Eccleſiam recte *Sanctam* dici, quia in ea ſola ſit vera ſanctitas, multique in ea ſancti omni tempore comperiantur. *Melior* autem *eſt unus timens Deum, quàm mille impii*, Eccleſ. 17. Nec putandum eſt juſtos impiorum permiſtione inquinari. Quia nemo adultus operibus alterius polluitur, niſi conſentiat: Sic enim immundum tangere cenſemur 2. *Corinth.* Apud hæreticos, & ſchiſmaticos autem nulli verè ſancti, ſed omnes impii ſunt.

Ad ſecundum. Ut item hominis anima per ſe inviſibilis, ex motu, actionibus, & operibus externis apparet, ita Eccleſiæ Sanctitas in externis virtutum officiis relucet juxta illud Chriſti Matth. 5. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona.* Et ad Philip. 2. *Lucetis ſicut luminaria in mundo.* ac 1. Petri 2. *Ut ex bonis operibus vos conſiderantes, glorificent Deum*, & cap. 4. *Admirantur, non concurrentibus vobis in eadem luxuriæ confuſionem.* Quod ab Iſaia prænunciatum eſt cap. 55. *ſicut terra profert germen ſuum, & ſicut hortus ſemen ſuum germinat, ita Dominus Deus germinare faciet juſtitiam, & laudem coram univerſis gentibus.* Quod per gratiam novi Teſtamenti, ac prædicationem Evangelii Chriſti per totum Orbem impletum eſſe conſpicimus. Tunc enim paupertas voluntaria, virginitatis decus, vidualis caſtitatis obſervatio, conjugalis continentiæ puritas, propriæ voluntatis abdicatio, jejuniorum aſſiduitas, veſtium, honorum, epularum, pomparum, & caducarum rerum omnium contemptus, vigere paſſim ubique cœperunt. Tunc modeſtia, vitæ ſinceritas, mutua charitas, mundiſſimus Dei cultus, abjecto carnali Judæorum, ac impuro Gentilium ritu in omnibus gentibus effulſerunt, ut ex cap. 4. Act. epiſtoliſque Apoſtolicis, nec non Eccleſiæ primitivæ hiſtoriis abunde liquet.

Quinimo ſiquis animo revolvat Eccleſiæ Catholicæ magiſtros, primum Patriarchas, & Prophetas, deinde Apoſtolos, alioſque, Chriſti Diſcipulos, qui per univerſum Orbem Evangelicam doctrinam ſeminarunt, ac Doctores, qui contra ſingulas hæreſes pro veritatis elucidatione dimicarunt, nec non inſtitutores ſingulorum religioſorum Ordinum, eos omnes, tam pios, ſanctos, à Deo illuminatos, caſtos, ſobrios, humiles, rerum futurarum amatores, præſentiumque contemptores fuiſſe deprehender, ut nihil vel ab hoſtibus fidei, niſi nimia ſanctitas reprehendi poſſit. Sicut de ſui temporis monachis atteſtatur Auguſtinus *lib. de morib. Eccleſ. cap.* 31. & 34. ubi contra Manicheos diſſerit, qui ſolum in vitia quorundam Catholicorum intenti, oculos à conſideratione virtutum in plurimis coruſcantium avertentes, perſuadere nitebantur, Catholicos omnes improbos eſſe. Quem verò perpetuum eſſe hæreticorum morem, idem Auguſtinus *epiſt.* 137. tradit. Ideoque hæreticis obiici crimina minus convenire dicit, quibus ſecurè obiici poſſit, quod non ſint Catholici, quia mala vita hæreſim, aut ſchiſma non contineat, cùm in Eccleſia non deſint, quorum vituperanda ſit vita.

Ex quo tamen conſequens non eſt, ſanctitatem non diſcernere Chriſti Eccleſiam ab impuris hæreticorum, ſchiſmaticorumque conventiculis, quia bona vita nonniſi intra Eccleſiam agitur, mala verò intus, & foris. Unde in Eccleſia ſemper multi ſunt ſancti, quamvis permiſceantur aliqui mali. Sed ex hæreticis nullus omnino eſt ſanctus, aut abſolute bonus. Quod ex diſcurſu vitæ Catholicorum animadverti poteſt.

Quales enim primi Eccleſiæ magiſtri fuerint, hiſtoria ſacra exponit. Qualibus vero poſt Apoſtolos plantatoribus, rigatoribus ædificatoribus, paſtoribus, nutritoribus Sancta Chriſti Eccleſia creverit, Eccleſiaſticæ hiſtoriæ docent. De qua re loquens Auguſtinus lib 2. in Julianum. *Iſti ſunt*, ait, *Epiſcopi, & Paſtores docti, graves, ſancti, veritatis acerrimi defenſores*; Cyprianus *lib. 4. epiſt. 2.* Epiſcopos fuiſſe ordinatos dicit, ætate provectos, fide integros, in preſſura probatos, in perſecutione proſcriptos. E contra verò Gentilium doctores fuerunt aut Poëtæ leves, aut Philoſophi ſuperbiſſimi, ut Theodoretus *lib. de legib.* oſtendit.

Hæreſiarchæ verò ad unum omnes ex ambitione, faſtu, avaritia, odio, vel invidia exorti ſunt adeo, ut Auguſtinus *lib. de Paſtorib. cap.* 8. intrepide aſſerat, quod una Mater Superbia omnes hæreſes genuerit. Id, quod de Simone Mago, Ario, Neſtorio, Pelagio, Luthero, Calvino, & aliis, hiſtoriæ illorum vitam deſcribentes, atteſtantur. Vide Bellarminum *lib. 4. de Eccleſ. cap.* 13.

Elucet inſuper Eccleſiæ Sanctitas ex veris miraculis, à pleriſque Sanctorum in ſuæ fidei, ac doctrinæ confirmationem, Deo aſſiſtente patratis, qualia nunquam ab Ethnicis, Turcis, Judæis, vel hæreticis facta eſſe, conſtat, ſed per ſolos veræ Dei Eccleſiæ miniſtros. Quibus admirandis operibus ſe in Eccleſia Catholica retentum fuiſſe, confitetur Auguſtinus *lib. contra epiſt. fundam. cap. 4. & 5. ac lib. de util. cap.* 14. & 17. totumque mundum ad fidem fuiſſe miraculis perductum ait idem Auguſtinus *lib. 22. de civit. cap.* 8. Quando itaque Auguſtinus *lib. de unit. Eccleſ. cap. 16. & in Ioannem tr. 13.* inquit, *non eſſe credendum miracula facientibus*, nihil aliud, intendit quam docere, non eſſe certum id, quod mirum apparet, ſtatim verum eſſe miraculum, cui oporteat intrepide acquieſcere.

Sæpe enim hæreticorum miranda ſunt mendacia, ſpeciem divinæ virtutis habentia, non veritatem, ut antea quoque annotavimus. Lege Bellarminum *lib. 4. de Eccleſ. cap.* 14. & Joannem Lenſæum *lib. item 4. de Eccleſ. cap.* 12. Sunt enim miracula extraordinariæ miſſionis veluti ſigilla ſecundum illud Joan. 5. *ipſa opera, quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me.* Similia habentur Joan. 10. & 14. ac Marci ultimo: *Prædicaverunt ubique Domi-*

no cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis. Ad Heb. 2. *Constante Dea signis & virtutibus* Matth. 11. *Renuntiate Joanni, quæ audivistis, & vidistis*, significans, nihil efficacius ad fidem comprobandam esse miraculis. Inde Christus *Joan.* 2. miraculum edendo, gloriam suam manifestasse dicitur, id est divinitatis testimonium protulisse.

Consultatio XXI.

De tertia nota Ecclesiæ.

Tertia Ecclesiæ proprietas est, quod sit *Catholica*, id est Universalis per totum Orbem dispersa. Unius profecto fidei splendor à Solis ortu usque ad occasum per omnia loca, per cunctas hominum nationes, per omnia denique tempora diffusus est juxta illud Act. 1. *Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Judæa, & Samaria usque ad ultimum terræ.* Unde colligit Augustinus, Ecclesiam vocari Catholicam à toto Orbe *lib. de unit. Eccles. cap.* 2. 3. *&* 6. *ac epist.* 48. 50. 161. *&* 170. *& lib.* 4. *contra Cresc. cap.* 60. comparat Ecclesiam arbori, cujus rami per Orbem sunt extensi.

Hac itaque nota distinguitur Ecclesia ab omni hæresi, quæ certo loco ebullit, & emoritur. Optatus *lib.* 2. *contra Parmen.* vocat Ecclesiam *Nationalem*, quia per omnes nationes porrecta sit. Pacianus in epist. 11. *Catholicam* dici tradit, quia per omnes gentes, & loca diffusa sit juxta illud Apostoli ad Rom. 1. *fides vestra annuntiatur in universo mundo.* Et ad Colos. 1. *Evangelium in universo mundo est, & fructificat.* Quod Genes. 22. prænunciatum fuit: *In semine tuo benedicentur omnes Tribus Terræ.* Et Psal. 2. *Postula à me gentes*, & Psal. 35. *Confitebor tibi in Ecclesia magna.* & Isaiæ 52. *Redemptor tuus, Deus omnis terræ vocabitur.* Et passim Scripturæ omnes Evangelicam doctrinam in universo terrarum Orbe prædicandam clamant, Ecclesiamque Christi non fore hîc, aut ibi tantum, sed ubique, semper, & apud omnes nationes. Id enim *Catholicum* vocatur, quod ab omnibus, quod ubique, ac semper creditum est, Lyrinensis *contra hæreses.* Quod nomen inter cunctas hæreses sola sic Ecclesia retinuit, ut Pagano interroganti, ubinam ad Catholicam conveniatur, nullus hæreticorum suam Basilicam ostendere audeat, Augustino teste *lib. contra epist. fundam. cap.* 4. Immo *in Psal.* 21. Augustinus eos, qui agnoscere nolunt Ecclesiam, per omnes gentes diffusam, ait, cum Scripturis debere litigare. Et in *Psal.* 101. *conc.* 2. *contra Donatistas, fabulantes Ecclesiam in sola Africa remansisse*, atque Hieronymus *contra Luciferianos, asserentes Ecclesiam in Sardinia latere*, docent ex totius Orbis communione *Catholicam* agnosci. Idem Optatus *lib.* 2. *contra Parmen. confirmat*, & Cyrillus *catech.* 18. Pacianus *in epist. ad Sympron. Catholicum nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit autores.* Et infra: *Christianus mihi nomen est, Catholicus verò cognomen. Illud me nuncupat, istud ostendit. Hæresis autem à primo sui dogmatis autore nomen sortitur, nomenque Christianum iis relinquit, à quibus discedit.* Sic 1. Corinth. 3. schismatici dicebant: *Ego sum Apollo, ego Pauli, ego Cephæ. Sunt enim distincti cognominibus*, ait Justinus contra Triphonem, *denominati ab hominibus, ut quisque fuit autor novæ alicujus doctrinæ.* Irenæus lib. 1. cap. 20. *Habent nomina à principe impiissimæ sectæ.* Lactantius lib 4. cap. 30. *Christiani esse desierunt, qui Christi nomine amisso, humana, & externa vocabula induerunt.* Athanasius ser. 2. contra Arianum: *A Christo Christiani sumus, & nuncupamur, qui aliunde fidei suæ originem deducunt, merito autorum suorum nomina præ se ferunt.* Chrysostomus hom. 33. in Act. *Ab hæresiarchæ nomine illi appellantur. Nobis autem nullus vir nomen dedit, sed fides ipsa.* Hieronymus contra Lucifer ianos: *Sicubi audieris eos, qui dicuntur non à Domino Jesu Christo, sed ab alio aliquo nominari, scito, non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam.* Unde Hilarius *lib. ad Constantium* fideles contra vim Arianorum exclamasse commemorat: *Catholicus sum, nolo esse hæreticus. Christianus sum, non Arianus.* Epiphanius *hæres.* 68. successores veterum Christianorum suis Ecclesiis inscripsisse, ait: *Ecclesia Catholica.* Meletianos verò suis: *Ecclesia martyrum.* Quare veteres hæreticis, tamquam fractis ab arbore ramis obiici voluerunt, quod non essent Catholici. Cyprianus lib. de unit. Eccles. Optatus lib. 2. contra Parmen. Augustinus lib. de unit. Eccles. cap. 4. & epist. 137. ac lib. de util. creden. cap. 14. & 17. Tertullianus de præscrip. cap. 37. *Quid estis? unde venistis? Quid in meo agitis, non mei?* Absurdissimum quidem censet Augustinus *lib. de unit. Eccles. cap.* 14. *&* 15. Quod Donatistarum hæresis post trecentos annos ex Carthagine per omnem terram propaganda esset. Quid vero nunc ille diceret, si post mille quingentos, vel sexcentos annos, novam ex Saxonia, Geneva, vel quovis alio mundi angulo protrudi religionem videret? Imo cudi, ac recudi novas indies fidei confessiones? Providit enim Deus, ut nulla una, & eadem secta ubique sit, neque diù perduret, sed instar aquæ decurrentis, in torrente citò siccetur, & emoriatur, ut notat Augustinus *in Psal.* 57. Cyprianus *lib.* 4. *epist.* 2. comparans igni levi, qui citò promicat, & in principio fervet, sed mox langueſcit.

Quia verò hæretici dum pauci sunt, de sua gloriari paucitate solent, ut de Cresconio refert Augustinus *lib.* 3. *cap.* 66. *contra eundem*, qui ajebat: *In paucis frequenter est veritas, errare multorum est.* Eunomius quoque hortabatur, ne quis vellet multitudine mendacium à veritate discernere, ut refert Basilius lib. 1. contra eundem. Sciendum est, nos non simplici Christianorum multitudine niti, sed autoritate commoveri plurimorum divinarum Scripturarum præstantissimorum Interpretum, nos tot Martyres, tot Confessores, tot Sacerdotes, Christianique gregis Pastores, ac Duces sequi, qui eximia, divinaque sapientia pleni fuere, vitæ admirabilis, quorum plurimi suam doctrinam miraculis confirmarunt. Talem præcedentium multitudinem Augustinus Julianum intueri volebat *lib.* 1. *contra Julianum cap.* 7.

Ad hanc Ecclesiæ notam revocari potest non interrupta Ecclesiæ duratio, antiquitas, amplitudo. Et sciendum, tam particulares Ecclesias, quàm unumquemque fidelem, quia Catholicæ Ecclesiæ pars sit, usu recepto Catholicum dici.

Consultatio XXII.

De quarta Ecclesiæ nota, & de nomine Papæ *&* Papistæ.

Quarta Ecclesiæ nota est, quod sit *Apostolica*, id est Apostolorum ministerio fundata, & Apostolorum Principi B. Petro, ejusque successori Romano Pontifici adhæreat. Apostolica enim dicitur

tur propter originem, ſucceſſionem, & Apoſtolicam Sedem. In hac enim ſola Eccleſia reperitur Epiſcoporum ab Apoſtolis uſque ad nos deducta ſucceſſio. Unde omnes veteres hac ſucceſſione, tanquam evidentiſſimo argumento, ad veram Chriſti Eccleſiam diſcernendam, uruntur. Irenæus *lib. 3. cap. 3.* à Petro uſque ad Eleutherium Romanos Eſpiſcopos recenſet, per quam ſucceſſionem omnes hæreſes confundi ſcribit, *& lib. 4. cap. 42.* illis Sacerdotibus adhærendum docet, qui ſucceſſionem ab Apoſtolis habent, quibus ſolis veritas tradita ſit. Tertullianus *lib. de præſcript. cap. 32. Edant hæretici origines Eccleſiarum ſuarum, evolvant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſionem ab initio decurrentem, ut primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis vel Apoſtolicis viris habuerit autorem, & anteceſſorem.*

Hoc enim modo Romanorum Eccleſia Clementem à Petro ordinatum, refert Euſebius *lib. 3. cap. 4. & in Chron. Roman. Epiſcop.* ſucceſſionem enumerat, ut ex ea continuatio Eccleſiæ pateat. Epiphanius *hæres. 27.* Optatus *lib. 2. contra Parmen.* Donatiſtas alloquens, *Vos*, inquit, *cathedræ veſtræ originem oſtendite, qui vultis ſanctam Eccleſiam vobis vendicare.* Hieronymus *contra Luciferianos* in ea permanendum Eccleſia docet, quæ ab Apoſtolis fundata in hunc uſque diem perſeverat. Auguſtinus, *epiſt. 162. & 165.* à Petro uſque ad Anaſtaſium Romanos Pontifices enumerat. Et in pſalmo contra partem Donati. *Numerate*, inquit, *Sacerdotes vel ab ipſa Petri ſede.* Et lib. contra epiſt. fundamen. cap. 4. *Tenet me in Eccleſia à ſede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oves ſuas Dominus commendavit, uſque ad præſentem Epiſcopatum ſucceſſio Sacerdotum.* Et *lib de util. creden. cap. 17.* illius Eccleſiæ gremio condere ſe Chriſtianum oportere aſſerit, quæ ab Apoſtolica ſede per ſucceſſiones Epiſcoporum fruſtra hæreticis oblatrantibus culmen autoritatis obtinuit, & *lib. 28. contra Fauſtum cap. 2. & 4.* urget Eccleſiæ ſucceſſionem uſque ad ſuam ætatem. Et Hieronymus epiſt. 57. ad Damaſum: *Cathedræ Petri communione conſocior. ſuper illam Petram Eccleſiam ædificatam ſcio. Quicunque extra hanc domum Agnum comederit, profanus eſt.* Similiter Cyprianus *ſuper Petrum Eccleſiam ædificatam*, affirmat *lib. 1. ep. 3. & lib. 4. epiſt. 9.* Baſilius *homil. 9. de pœnit.* & Hilarius *in 16. cap. Matth.*

Ex quibus ſequitur, ſchiſmaticas Eccleſias, quæ ad aliquem Apoſtolorum ſucceſſionem referunt, ut Moſcovitæ ad B. Andream, vel ex eo poſſe convinci non eſſe Apoſtolicas, quoniam primariæ Apoſtolicæ Sedi ſuper quam Eccleſia Chriſti ordinatione fundata eſt, non adhæreant. Unde iis evenit, ut ab *ipſo capite* diſcedentes, fidem & inſtituta ab ipſis Apoſtolis tradita, non retineant, neque diù Apoſtolicum depoſitum cuſtodiant *1. ad Timot. 6.*

Sed non immeritò quærit aliquis, cur Eccleſia ſuper fundamento Propherarum, & Apoſtolorum fundata, *Epheſ. 2.* potius Apoſtolica, quàm Prophetica vocetur?

Reſpondeo, novi Teſtamenti Eccleſiam nuncupari *Apoſtolicam* à ſuis ædificatoribus, plantatoribus, rigatoribus, paſtoribus, & rectoribus, quales fuere Apoſtoli, non autem Prophetæ, qui Synagogam veteris Teſtamenti duxerunt, quæ, ut umbratica, ita quoque Prophetica, & Moſaïca dici potuit. At diſcuſſis, impletiſque veteris Teſtamenti figuris, exorta lux Evangelica, per omnes gentes Apoſtolorum miniſterio delata fuit, & ex filiis tenebrarum evocati lucis filii, Eccleſiam novi Teſtamenti adauxerunt, donec omnia mundi regna pervaderet juxta illud Iſaiæ cap. 60. *Ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in ſplendore ortus tui. Leva in circuitu oculos tuos, & vide; omnes iſti congregati ſunt, venerunt tibi.* Et cap. 49. *Ecce dedi te in lucem gentium, ut ſis ſalus mea uſque ad extremum terræ.*

Siquis autem ambigat, cur Apoſtoli in Symbolo hanc, quod *Apoſtolica* ſit, notam, non poſuerint, ſicuti *Sanctam & Catholicam?* Reſpondeo; evidens id fuiſſe, dum viverent, ſuoque labore Apoſtoli Eccleſias fundarent; at quod eſſet omni tempore ſancta futura, & per totum Orbem propaganda Chriſti Eccleſia, tunc non videbatur, ſed credebatur. Accedit, quod Apoſtoli maluerint ſuos diſcipulos vocari *Chriſtianos*, quam *Apoſtolicos*; ne potius ſeipſos, quàm Chriſtum velle celebrare viderentur. Deinde Prophetiam *Deuter. 25.* adimplere conveniebat, qua fratri ſine liberis defuncto, ſuperſtes ei generare, illiuſque nomen primogenito imponere jubebatur, ut defuncti fratris nomen celebre remaneret, ut exponit Auguſtinus *lib. 32. contra Fauſtum cap. 10.*

Sed cum progreſſu temporis dubitari potuiſſet; quænam doctrina verè eſſet Apoſtolica, declarandum fuit, quod id facile diſci poſſet magiſterio ejus Eccleſiæ, quæ Apoſtolica eſſet origine, ſacerdotum continua ſucceſſione, atque paſtoralis autoritatis culmine, ut ſicut in veteri Teſtamento Chriſtus ex ſola poſteritate Abrahæ, atque in familia Davidis quærendus fuerat, ita novi Teſtamenti tempore, Chriſti corpus, quod eſt Eccleſia, ejuſque vox, & doctrina in ea ſola ſocietate quæreretur, quæ ab Apoſtolis eſſet per legitimorum ſuccedentium Epiſcoporum miniſterium congregata, & ſummo Paſtori Petro, ejuſque ſucceſſoribus communione adhæreret. Ad hanc Petram Deus nos recurrere voluit, ut ex hac ſucceſſione ad originem deveniamus, ſicut per rivulum pervenitur ad fontem, & rami arboris per truncum radici adhærent, variique ad unum Solem radii perducunt.

Porro nomen *Papæ*, unde, quæ ejus notio, à quo ævo, & quid ſonet, quive hoc titulo quondam decorati, variæ ſunt ſententiæ. Lege Pamelium *ad Tertullian. lib. de pudic. cap. 13. numer. 101.* & *ad epiſt. 3. S. Cypriani. S.* Ignatium *epiſt. ad Mariam*; Vualfridum *lib. de reb. Eccleſ. cap. 7.* Ferrarium *lib. 3. de epiſtol. Eccleſ. cap. 1.* Duarenum *lib. 1. de ſacris miniſt. cap. 10.* Savarum *ad lib. 6. Sidonii epiſt. 1.* Baronium *ad Roman. Martyrolog. 10. Januarii*, Sirmundum *ad epiſt. 1. lib. 4. Ennodii*, Remundum Ruffum *ad cap. 17. Molinæi*, Corraſium Miſcel. *cap. 5.* & præ cæteris Ignatium Braccium *de Ethymologia nominis Papa*, qui de hac voce diſſerit pleniſſimè.

Ego puto, nomen Papa idem ſonare, quod Pater Patrum, qui titulus recte cadit in Romanum Pontificem. Et ita Remigius Altiſiodorenſis *de celebrat. Miſſæ*, & Thomas Illyricus *tr. de poteſt. Papæ §. non igitur*, qui præmiſſa confirmatinoe multiplici, quod omnes Sacerdotes dicantur Patres fidelium, addit, ut pateat Romanum Pontificem eſſe patrem cæterorum Patrum, inditum illi eſſe nomen *Papæ* quod quidem uſu receptum eſt, ac decreto Gregorii VII. anno 1073. in Synodo contra ſchiſmaticos firmatum, ut ſolus Romanus Pontifex, Papa diceretur. Id, quod apud Græcos quoque invaluiſſe, non quidem jam ab ævo Juſtiniani, ut ſcripſit poſt Ruffum Pamelius *ad citatam epiſt. 3. S. Cypriani*, ſed longe ſerius, docemur ex Nicetæ Chroniatæ, & aliorum ſcriptis.

Papa itaque quaſi *Pater Patrum* accommodatione quadam Summus Eccleſiæ Pontifex uſu recepto vocatur, & Papatus, ſeu Pontificatus non gentis, aut ſectæ nomen eſt, ſed poteſtatis, quam Chriſtus in Eccleſia ſua perpetuam eſſe voluit.

At verò ab hoc nomine Sectarii Catholicos per contemptum *Papiſtas*, & *Pontificios* appellant, quæ tamen nomina in ſe nihil mali continent; quia non à parti-

ticulari aliquo homine, qui novæ alicujus ſectæ autor extiterit, deducuntur, ut hæreticis proprium eſt, ſed his nominibus Catholici denominantur ab iis, qui Chriſti nomine Eccleſiam gubernant. Papa enim & Pontifex fuit Chriſtus atque Petrus, univerſalis Eccleſiæ Paſtor ac Rector ab eodem conſtitutus, ut poſtquam per aſcenſionem in cœlum viſibiliter hìc præſens eſſe deſineret, ejus nomine ac vice Domini gregem paſceret, ac regeret.

Papiſtæ ergo nomen nihil aliud ſignificat, quàm hominem, Papæ communionem tenentem, ſeu Petri Cathedræ, ſummoque Eccleſiæ Paſtori, & vero Chriſti Vicario adhærentem. Proinde Papiſtæ, atque Pontificii nomina, veritatis confeſſionem continent. Atteſtantur enim, quempiam verum eſſe Chriſti, Apoſtolorumque diſcipulum, amatorem, atque germanum Chriſtianum. Quod optandum, & æterna laude, non autem vituperio dignum eſt. Probroſum quidem eſſet denominari à privato quopiam ſectæ artifice, & audire vel Arrianum, vel Lutheranum, vel Calviniſtam: At Romanus Pontifex non eſt privatus quiſpiam novitatum faber, ſed eſt perſona maximè publica cui Chriſtus Vicariam Eccleſiæ ſuæ Præfecturam concredidit, ut proinde ab eo nuncupationem trahere perinde ſit ac fidelem & Catholicum denominari. Multus eſt Cardinalis Hoſius variis epiſtolis, ut oſtendat nemini debere probroſum videri, quod Papiſta dicatur, nominatim *epiſt.* 79. 111. & 209. optimeque olim S. Chriſoſtomus *hom.* 3. *in acta* admonuit non eſſe erubeſcendum de quancunque tali denominatione.

Sicuti verò Hæretici nunc per contemptum obedientes Eccleſiæ filios *Papiſtas* vocant, ita Judæi maledico ore, & animo dixiſſe leguntur: *Tu diſcipulus illius ſis*, de Chriſto loquentes *Joan.* 9. Et Ariani Catholicos vocabant *Homouſianos*, id eſt, *credentes Filium Patri conſubſtantialem.* Quod veriſſimum erat. Auguſtinus *lib. de util. cred. cap.* 17. refert, Eccleſiæ Catholicæ ab hæreſibus diverſa imponi ſolere nomina. Et Ambroſius *in orat. de obitu Satyri*, Romanum & Catholicum idem ſignificaſſe teſtatur

Consultatio XXIII.

Quas Eccleſiæ notas hæretici aſſignent? Et, Quænam prior, ac notior ſit, Eccleſia, an Scriptura Sacra?

AD primum quod attinet. Externas Eccleſiæ veræ notas Sectarii varias aſſignant, quæ ad duas revocari poſſunt. Prior eſt *pura Evangelii doctrina.* Poſterior autem eſt *Sacramentorum juxta Evangelium adminiſtratio.* Sed cum in ſchiſmate iſtæ notæ reperiantur, Chriſti veram Eccleſiam diſcernere nequeunt, ut probat Auguſtinus *lib.* 2. *contra Creſconium cap.* 29.

Præterea notas non communes, ſed proprias eſſe oportet. Atqui hæ duæ notæ ab omnibus ſectis opinione ſua vendicantur; unaquæque enim de Scripturarum intelligentia gloriatur, ſeque juxta Chriſti præſcriptum ſacramenta miniſtrare contendit.

Deinde nota, re cujus eſt, notior eſſe debet. At notior eſt vera Chriſti Eccleſia, quàm vera Scripturarum intelligentia, quæ ab Eccleſia diſcitur, ut veteres uno conſenſu docent ex Chriſti dicto: *Qui Eccleſiam non audierit* 1. *Matth.* 18. Et ex Apoſtoli doctrina *ad Epheſ.* 4. tradentis, Chriſtum poſuiſſe Paſtores, & Doctores, à quibus veritatem audiremus, & in dubiis inſtrueremur, ne eſſemus ſicut parvuli fluctuantes. Irenæus *lib.* 3. *cap.* 4. Tertullianus *lib. de præſcript.* Auguſtinus *contra epiſt. fundament. cap.* 5. & *lib. de util. creden. cap.* 14. Cum enim Eccleſia jus habeat teſtificandi de vera Scriptura, cur non etiam interpretandi, ac exorta de Scripturæ ſenſu controverſia dijudicandi? Atqui teſtem ac judicem, atque doctorem oportet notiorem eſſe quàm ſit doctrina, quæ à doctore petenda ſit. Non igitur vera prædicatio Eccleſiæ nota conſtituenda eſt, cùm ſcire nequeamus, quænam vera ſit Scriptura, & quis ejus genuinus ſenſus, niſi ex teſtimonio veræ Eccleſiæ.

Sed obiiciunt Sectarii, Chryſoſtomum *homil.* 49. *in Matth. in opere imperf. dicentem, non niſi per Scripturas cognoſci, quænam vera ſit Eccleſia.*

Reſpondeo, illum autorem non eſſe Chryſoſtomum, ſed quendam Arianum; nihilominus dictum ejus poſſe intelligi, verum eſſe quando contra eos diſputatur, qui Scripturas recipiunt, & de Eccleſia diſſentiunt. Tunc enim ex Scripturis facile oſtenditur, ubinam Eccleſia certò reperienda ſit, non tanquam ex nota Eccleſiæ, ſed quia Scriptura luculenter Eccleſiæ notas deſignet, qualis nimirum ſit, ubi cœperit, quomodo creverit, quouſque progreſſa ſit, quibus paſtoribus, & rectoribus adhærere debeat. In eum ſenſum non humanis documentis, ſed divinis oraculis Sanctam Eccleſiam demonſtrari, aſſerit Auguſtinus *lib. de unit. Eccleſ. cap.* 2. & 3. & *epiſt.* 166.

Ad ſecundum. Eccleſiam abſolute priorem, & notiorem eſſe Scriptura ſacra, vel inde liquet, quod multis annorum centuriis Dei Eccleſia fuerit ante omnem Scripturam, quæ tandem per Prophetas, & Apoſtolos à Deo Eccleſiæ tradita fuit, ut illam conſervaret, aliiſque communem faceret, ac ſi opus foret, illam interpretaretur, verumque illius ſenſum cum autoritate dijudicaret ita, ut ab illius judicio nulla reſtaret in terris provocatio, ſed qui magiſtram hanc audire nollet, velut Ethnicus, & Publicanus, à Chriſti hæreditate alienus, haberetur, *Matth.* 18.

Sciendum tamen eſt, aliquando contingere, Scripturam eſſe quibuſdam notiorem ipſa Eccleſia, quando videlicet de vera Chriſti Eccleſia controverſia excitatur, & Scriptura utrinque recepta, de illa clarum perhibet teſtimonium. Sicut, dum contra Donatiſtas in ſola Africa Chriſti Eccleſiam concludentes, Auguſtinus diſſereret, ex Scripturis palam loquentibus eoſdem convicit.

E contra verò ſubinde accidit, ut Eccleſia notior ſit ipſa Scriptura, cui teſtimonium perhibet. Et ita probatur unum ex alio, quæ ſibi invicem atteſtantur. Ut, quando de parvulorum, vel hæreticorum baptiſmo Scriptura obſcure teſtimonium perhiberet, & nota eſſet Eccleſia, tunc Auguſtinus Eccleſiæ teſtimonio ratum eſſe parvulorum, atque hæreticorum baptiſma comprobavit.

Atque ex his facile reſpondebitur ad quæſtionem, utrum Eccleſia ſuam autoritatem à divina Scriptura, an è diverſo Scriptura ab Eccleſia ſortiatur?

Reſpondeo, aliud eſſe autoritatem, aliud veritatem. Hanc enim Scriptura à ſolo Deo accipit, ſed teſtimonium, quod ſit vera & infallibilis, ab Eccleſia. *Non enim*, ait Auguſtinus, *Evangelio crederem, niſi me autoritas Eccleſiæ commoveret*, contra epiſt. fundam. cap. 4. ſed poſtquam Scriptura Eccleſiæ teſtimonio autoritatis apicem adepta eſt, viciſſim Eccleſiæ teſtimonium præbens, autoritatem ei conciliat, non ſecus ac Joannes Baptiſta Chriſto teſtimonium perhibuit, dicendo: *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Item *Hic eſt, qui baptizat.* Et viciſſim Chriſtus Joanni teſtimonium magnificum dedit, eique autoritatem comparavit, dicendo: *Inter natos mulierum non ſurrexit major Joanne Baptiſta.*

Ex quo inſuper exemplo clare patet, Scripturam, Verbumque Dei non hominum ſubjici judicio, quando Eccleſia ei perhibet teſtimonium de vero ſenſu, & intelligentia; neque etiam aſſerit, verbum Eccleſiæ majoris eſſe autoritatis in ſe, quàm verbum Dei Scripturis contentum in ſe ſit. Nam verbum Dei eſt illuminans, at verbum Eccleſiæ eſt lumen illuminatum. Proinde illud candelæ ardenti, hoc autem lucernæ ab alio lumine lumen ſuum mutuanti comparatur.

Tantam nihilominus Eccleſiæ Chriſtus autoritatem con-

conceſſit, aſſiſtentiamque Spiritus ſancti, omnem veritatem ſuggerentis, promiſit, ut in omnibus, quæ fidei & pietatis ſunt, proponendis, errare nequeat. Quare merito concludimus, illum habentem, ut Ethnicum, qui Eccleſiam non audierit, *Matth.* 18. Nec habiturum Deum Patrem in cœlis, qui Eccleſiam non habuerit matrem in terris, ut ſæpe diximus. Sicut enim univerſi homines inundante diluvio, qui in Noë arca non fuerunt, mortui ſunt, ita ſuperveniente univerſali judicio, externa morte obruentur quicunque extra Eccleſiæ Chriſti ſocietatem deprehendentur.

Consultatio XXIV.

De diviſione perſonarum ratione Religionis.

EX hactenus dictis ratione Religionis ita dividimus perſonas. Qui fidem Chriſtianam non habent ſunt Idololatræ, Pagani, ſeu Gentiles, aut Ethnici, Judæi, Turcæ, ſive Saraceni, Apoſtatæ à fide. Certum eſt enim, quidquid à fide Chriſtiana diſcrepat, legi chriſtianæ eſſe contrarium, *l. Cœlicolarum C. de Judæ.* Quod & dixit Deus: *Qui non eſt mecum contra me eſt.*

Qui fidei Jeſu Chriſti adhæret, fidelis & Chriſtianus dicitur, *can. mater Eccleſia de conſervat. d. 4. ex D. Auguſtini lib. 1. de merit. & remis. peccat. cap. 25.*

Qui vero prius eam receperit, & poſtea in aliquo vel in quibuſdam articulis ab ea diſſentit, pertinaciter errorem defendens hæreticus, *can. hæreſes, can. dixit Apoſtolus 24. q. 3.*

Si in totum eam relinquat, & tranſeat in Paganiſmum, vel Judaiſmum, Apoſtata, *l. 1. & toto tit. de Apoſtat.*

Si verò ſe ſeparat, non quidem à fide, ſed ab unitate Eccleſiæ, ei rebellando, ſchiſmaticus, Auguſtinus *contra Creſcon. & in quæſt. in D. Matth. cap. 2.* Optatus *lib. 1. contra Parmen.* Hieronym. *ad cap. 3. epiſt. ad Tit. can. inter hæreſim 24. q. 3.* Qui primum è gentilitate venit ductus voluntate credendi in Chriſtum, & viva voce in fidei chriſtianæ myſteriis inſtruitur, Cathecumenus.

Qui Deum eſſe neget, Atheus.

Consultatio XXV.

De Paganis, ſeu Gentilibus, aut Ethnicis.

PAgani dicuntur infideles, & extra Eccleſiam poſiti Idololatræ, *cap. quum ſit laudabile de Judæis, qui legibus Canonicis, ſeu Eccleſiaſticis non liganter, cap. gaudemus de divort. Quamvis indirecte ſubiiciantur, cap. poſt miſerabilem, & cap. quanto de uſur. Et cap. & ſi Judæis, de Judæis.*

Paganus à pago dictus, pagus à fontibus circa quos ruſtici cogunt vicos, & villas aquationis facilioris cauſa, ut ait Feſtus. Unde Paganus pro ignaro, & amuſo, ac ruſtico. Sic opinor Perſius ſe vocat ſemipaganum *ſatyr.* 1. quaſi ſemifontanum, non omnino aqua fontis Muſarum participem. Sic quoque D. Auguſtinus rectè vocat Ethnicos, ſeu Infideles, idololatras, paganos, velut barbaros, & ignaros veræ legis, & inde Paganiſmus, error, ſive infidelitas.

Paganorum autem nomine Juriſconſulti fere ſemper intelligunt ignobiles, non milites, quos illis opponunt *l. jus noſtrum ff. de reg. jur. l. ſi ignorans ff. locati.* Item apud Cæſares, & apud juris Pontificii autores Paganus pro alieno à fide chriſtiana, qui colit Idola ponitur, ut *tit. C. ne chriſtianum mancipium hæreticus, vel Judæus, vel Paganus habeat, vel poſſideat, & tit. C. de Paganis & ſacrificiis eorum*, Optatus Milevitanus hos dicet Paganos, ut alienos à civitate Dei, & in pagis extra eam civitatem viventes.

Gentiles verò ac Ethnici pro eodem ac Pagani, pro Idololatris *Ethos* gentem ſignificat, inde Ethnicus, Hebræis *goi*, gentilis. Hieronymus opponit Ethnicum Chriſtiano contra Jovinianum, dum ait: *Et ſi ducendæ eſſent uxores, Chriſtianas tantum accipi juberet, an Ethnicas.* Extra populum electum reliquas nationes, tanquàm à ſalute alienas, & infideles, gentes vocavit ſacra Scriptura, monuitque populum, ut Idololatras vitaret, *Deuter.* 7. D. *Matth. cap.* 15. donec Deus & eas vocavit ad cognitionem veritatis, & ad converſionem ab infidelitate *Iſaiæ cap. 2. & 66. Act. 2. & 18. ad Rom. 15. ad Galat.* 1. & 1. *ad Timoth.* 2. vocati & aliquando Græci pagani, ut in Eclogâ Baſilicorum *lib. 1. tit. peri ellinom.*

Judæi univerſi, qui fidem Meſſiæ habuerunt venturi, ac verum Deum coluerunt, dicti ſunt, quanquam nomen ab uno tantum filiorum Jacob, primogenito nempe, à Juda habuerunt, ex cujus genere Chriſtus natus eſt, ut docet D. Auguſtinus. Ab illis Paleſtinæ regio in Syria dicta Judæa, ubi habitarunt, à qua tamen hodie exules, & vagi per univerſum mundum diſperſi ſunt. Dicti & *Iſraelitæ* à Jacobo duodecim Patriarcharum patre, qui à Deo Iſraël nominatus eſt, *Geneſ.* 32. dicti *& Hebræi* ab Heber abnepote Sem, filii Noachi benedicti, in cujus domo fertur conſervata lingua prima, & cognitio veri Dei, in diviſione linguarum, *Geneſ. cap.* 10. & 11. ut habetur *ex libro Seder Gnola Hebræorum cap.* 2. Vide & Suidam *in v. Hebræi.* Ad Hebræos ſcripſit epiſtolam D. Paulus, etſi nonnulli non eſſe Pauli minus recte dicant. Extat & novella, ut liceat Hebræis ſecundum traditam legem Sacras Scripturas Latine, vel Græce, vel alia lingua legere, *Novel.* 136. Tertullianus *lib.* 18. *Apologet. Hebræi*, inquit, *retro, qui nunc vocantur & Judæi.* Manethon etiam apud Joſephum ſcribit *Hycſos*, vel *Hyocuſos*, ut ſcribit Euſebius *lib.* 10. *præpar. Evang.* vocatos, quod ſacra Ægyptiorum lingua, Reges, Paſtores ſignificat, pro quo facit *cap. 6. Geneſ.* ſcribit & Artapanus apud eundem Euſeb. 9. *præpar.* dictos fuiſſe *Hermuth.*

Hæc autem gens ab initio fuit populus peculiaris Dei veri, qui etiam ei myſteria ſui cultus, & futuri Meſſiæ adventum propalavit. Et Euſebius *cit. lib. 9. ac* 10. & Porphyrius Judæos dixerunt natura Philoſophos, ut ſcribit Paulus Iſraëlita *ad præcepta Judæorum in præfat.* ubi etiam refert Megaſtenis eandem ſententiam, & Platonis opinionem 1. *vol. de bono.* Dio quoque Caſſius *lib.* 37. ſcribit, omnes, qui ritum Judæorum ſervaſſent, Judæi nomine appellatos, etiam alienigenos, quare autem, ſe ignorare. Hoſque multum Romæ, & alibi multiplicatos, legum poteſtatem viciſſe, unum Deum coluiſſe, nullum ſimulachrum in Templo habuiſſe. Fuerunt ita ritus Judæorum pluribus in locis obſervati, etiam inter non Judæos, veluti circumciſio ſignaculum repromiſſionis, & fidei Meſſiæ, Geneſ *cap.* 17. *v.* 9. *& ſeq.* Levit. 12. *v.* 3. Judith. 14. *v.* 3. Luc 1. *&* 2. Act. 7. *v.* 8. uſitata apud Colchos, Ægyptios, Æthiopas, quos Syri, Phænices, qui ſunt in Palæſtina docuerant, ut autor Herodotus in 2. fuerint in ſumma ab initio venerabiles Judæi ac celebres ubique terrarum ante adventum Chriſti.

Poſtquam verò malitia propria, & invidia obcæcati, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, verum in lege illorum etiam promiſſum Meſſiam rejecerunt, & crucifixerunt, cœperunt eſſe ſibi, ac omnibus gentibus abominabiles, & malitia obdurati, conati ſunt quoque ſacram legem depravare, ut docet Galatinus *lib.* 1. *adverſus Judæos cap.* 8. & quia lucem quoque Scripturarum amiſerunt juxta profeſſionem Iſaiæ *cap.* 2. & adhuc adhærent cortici legis, impotentes mentem ejus aſſequi, unde & Judaizare dicimus, verba ſequi ſimpliciter, non mentem *cap. un.* §. *fin. de ſacr. unct.*

In Lege quippe antiqua, cui mordicus ſine diſtinctione adhærent Judæi ſunt præcepta & moralia & myſtica. Moralia, quæ mores informant, ut diliges Deum tuum. Non occides &c. de quibus *in can. quid in omnibus* 32. *q.* 7. Myſtica ſunt, quæ aliud ſignificant præter id, quod littera ſonat, quorum quædam ſunt cœremonialia, alia Sacramentalia. Sacramentalia ſunt, quorum ratio reddi poteſt,

teſt, ut eſt præceptum Circumciſionis, & obſervationis Sabbathi, quæ translata ſunt, translato Sacerdotio, cap. translato de conſtit. cap. majores de baptiſm. Cœremonialia ſunt, quorum ratio reddi non poteſt. Quare ad litteram præcepta, ut, *non arabis in bove & aſino, non facies veſtem de lino & lana contextam*, can. in novo 6. q. 7.

Lex porrò antiqua divina, quantum ad præcepta moralia, non eſt immutata; ſed cœremonialia & ſacramentalia mutata fuerunt, quantum ad ſonum, ſeu ſuperficiem litteræ, at non quantum ad myſticum ſenſum, & intellectum ejus litteræ, *can. Marcion* 1. *q.* 1. *& can. fin.* §. *fin. d.* 6. ibique Gloſ. Sic vetus Teſtamentum fuit tranſitorium, hircorum, ac vitulorum ſanguine dedicatum, temporalia promittens. Novum autem, quod fuit ſanguine Chriſti conſecratum, & confirmatum, promittit æterna, & æternum manet, *cap. cum Martha* §. *cæterum de celebrat. Miſſarum.* Sic in pluribus diſtinguuntur Judæi à Chriſtianis, & Judæi alieni à Religione, & fide Chriſtiana hodie ſunt.

De Turcis, Turcarum que nomine, omiſſis controverſiis, placet, Togurmam, de quo Geneſ. 10. Turcico nomini dediſſe originem, & ita etiam Elias *in Tisby* cenſet, ac meminit de his Ezechiel *cap.* 27. vocans Thorgama *Thunnos.* Turcas vocari à Plinio docet Hermolaus in ſuis caſtigationibus Plinianis *lib.* 6. *cap.* 7. Theodorus Gaza ex Scylace, Turcas dicit eos, qui apud Strabonem dicuntur Curtii, quos Romani contracte Curtos vocant. Et à Scythis, qui Caſium montem habitant inter Pontum Euxinum, & Caſpium mare, originem habere, omnes fere conſentiunt. Sic Plinius ait, Turcas populum Scythiæ *lib.* 6. *cap.* 7. & Mela ſub finem libri, etſi quidam aliter legat, ſed ridicule, & Herodotus *in* 4. ſacræ litteræ hos per *Magog* ſignificant alicubi. Nam Magog, Hebræis eſt Scythia, erantque ibi Idololatræ ex numero eorum, quos Paganos diximus, quales & erant Sarraceni, antequam admitterent Mahumeticam impietatem.

Fuerunt iſti Turcæ ex Iſraëlis genere, ut docet de his omnibus Nicephorus Calixtus *lib.* 18. *hiſtor. Eccleſ. cap.* 30. Ita Turci, & Turcomanni dicuntur, qui aliquando ex Scythia, & Tartaria Orientali *Turkeſtan* nomine, erumpentes, Alanos, Colchos, Armenios, Capadocas, & magnam Galatiæ partem, Perſas, & Sarracenos gladio infeſtarunt, Rege exiſtente nomine Seldulch, regnante Pipino, Caroli Magni patre, anno Domini 756. ut ſcribit Egnatius *lib* 2. Gulielmus Tyrius *lib.* 1. *belli Sacri cap.* 7. Meminit Ammianus Marcellinus de Sueco oppido inter Thraciam, & Daciam, ubi anguſtiæ, & clauſtra Succorum, ubi Lazius munimentum eſſe putat, quod hodie dicitur *Turkzueſt*; neque quiſquam ideo dubitavit nomen Turcarum ortum à Suecorum nomine, ſive legamus cum Rhenano verorum, quia nomen commune, & idioma loci converſionem ſimilem retinet litterarum Turkzueſt. Unde vulgo Turcæ dicti. Ex ea gente hodie & Aſia Minor, & Major, & Cilicia impletur.

Sarraceni, Sarracenia Arabiæ Petreæ regio apud Ptolomæum, qui cum Plinio Sarracenorum urbem Arram vocat, ſitam in Arabia fœlici, Hebræis Sarraceni dicti *Chaſſuin*, ut ait Arias Montanus. Inter Perſas, & Ofrænam, Meſopotamiam, & Euphraticam provinciam conſtituuntur Sarraceni à Juſtiniano, cum quibus & illi matrimonia contraherent, *in conſtitutione ejuſdem Juſtiniani tertia tit. de his, qui in Ofræna, & Meſopotamia illicitas nuptias contrahunt*, cui & conjungenda *Novella Juſtiniani alia* 154.

Amianus Marcellinus *de Sarracenis lib.* 14. ſic ſcribit: *Amici, nec inimici Romanis unquam, nec habendi nitro citroque, tempore Galli Cæſaris diſſurſantes, ut milvi, ſubito omnia rapiebant. Harum gentium exordium ab Aſſyriis, & porrigitur uſque ad Nili cataractas, & confinia Gythiarum. Omnes pari ſorte ſunt bellatores ſeminudi, coloratis ſagulis pube tenus amicti, equorum adjumento pernicium, gracilium camelorum per diverſa reptantes in tranquillis, vel turbidis rebus. Nec eorum quiſquam ſtivam apprehendit, aut arborem colit, aut arva ſubigendo quaritat victum, ſed errant ſemper per ſpatia longe lateque diſtenta ſine lare, ſine ſedibus fixis, aut legibus per fervens diutius cœlum; vita ſemper illis eſt in fuga, uxoreſque illis mercenaria conducta ad tempus* &c. qui plura addit de victu illorum ex ferina carne, & potu lactis, non vini ac de aliis. Meminit & Sarracenorum Sextus Rufus in Trajano: *Sarracenorum*, inquit, *& Arabum loca occupavit.*

Sarracenorum Arabum antiqua gens ex ſuo initio Idololatriæ deſervit, melius Agareni, quam Sarraceni dicti. Nam & Iſmaëlitæ dicti ab Iſmaële, à quo deſcendunt, qui fuit primogenitus Abrahæ ex ancilla Agar, à qua Arabes illi Agareni nati per duodecim Principes generis multiplicati, & maledicti. Quorum Iſmaëlitarum natio, quemadmodum autor eorum Iſmaël natus ſecundum carnem ex Abrahamo, & ancilla perſequebatur Iſaac filium natum ex libera Sarra, ſecundum promiſſionem genitum, ſic ea perſecuta eſt fideles primùm Judæos, dehinc Chriſtianos ad *Galat.* 4. *Geneſ.* 16. *can. ſi gens Anglorum de* 56. Ipſi verò Iſmaëlitæ, ut præſtantiores habeterntur, noluerunt amplius dici ab Agar, Agareni, ſed à Sarra, tanquam ex libera, Sarraceni. Cæterum Mahumetes regnavit in Arabia, filius perditionis, & pſeudo-Propheta per decem annos, & illi facti Mahumetani, qui ibi habitabant Sarraceni, *Clem. un. de Judæis.*

Consultatio XXVI.

Quæ Judæis, & Sarracenis, ſeu Turcis permiſſa inter Chriſtianos?

IUdæis, quamdiù feruntur inter Chriſtianos; permiſſum fuit ſuas omnes inter ſe ferias, & feſtivitates ſervare juxta ritum parentum ſuorum, *cap. & ſi Judæos de Jud.* & *cap. ſicut Judæi eod. tit. can. qui ſincera d.* 45. Dummodo ſine contemptu Chriſtianæ Religionis ritus ſuos colant; nam ita facere prohibentur, *l. Judæos, & l. die Sabbatho C. de Jud. l. Chriſtianis C. de Pagan.* Permiſſum fuerat Judæis Legibus Romanis filios tantum ſuos circumcidere, non alios non ſuæ ſuperſtitionis; alioquin ſi feciſſent, pœna caſtrantis puniebantur, *l. circumcidere ff. ad leg. Cornel. de ſicar.* & perpetuo exilio cum bonorum proſcriptione, *l. Judæi C. de Jud.* Imponitur & eis alia pœna à canone *in can. nulla* §. *ſiqui d.* 54. Fuit permiſſum etiam aliquando ſub Clemente IV. Pontifice, Sarracenis ſub legibus in Italia vivere à Carolo Rege Hieroſolymorum, fratre D. Ludovici, ut ſcribit Platina *in vita ejus Clementis.*

De Sarracenis, qui & Pagani, ac infideles ſunt, idem dicendum, ſi modò non perſequantur Chriſtianos, & velint pari jugum, quod imponitur Judæis, neque quicquam in contumeliam Domini noſtri moliantur, & ſi ſuſtinentur interim dum de ſalute eorum proxima ſperatur, idque ſine injuria, ſine etiam ullis ſacrificiis impiis illorum Idolis ac ſine Templis. Sic notatur *in can. diſpar.* 23. *q.* 8. *& in cap. in nonnullis de Jud. l.* 2. *C. de Pagan. l.* 2. *C. de ſum. Trinit. & fide cath. l. Conventicula C. de Epiſcop. & Cler.*

Cler. Clem. un. de Jud. ubi Cardin. n. 3. ac Imola. Ratio autem, cur Judæis liceat inter Chriſtianos Synagogas, & ferias habere, non autem Gentilibus ſive Paganis, Sarracenis ac Turcis, dies feſtos agere, nec Templa & Meſchitas habere, ea eſt, quia Judæi unum colunt Deum ac verum, Pagani vero Idola, Sarraceni, & Turcæ Mahumetum, impium, ac nefandum pſeudoprophetam. Nec Judæi ſunt adeo deteſtabiles ſicut Gentiles, ſive Sarraceni, ac Turcæ. Nam fides Judæorum habuit principium veritatis, ut per Bald. *in d.* 1. 2. *num.* 4. *C. de ſacra Trinit.* & late Petrus de Carcaſona *in l. quoniam in fine C. de hæret.*

Licitum autem eſt communicare cum Infidelibus in rebus politicis, ac civilibus. Colligitur ex illo 1. Cor. 7. v. 12. *ſiquis frater uxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, non dimittat illam.* Et cap. 10. 27. *ſi quis vocat vos infidelium, & vultis ire, omne, quod vobis apponitur, manducate.* Hîc concedit Apoſtolus duplicem communicationem cum Infidelibus. Unam in matrimonio, alteram in cibo, & potu. Hæ autem videntur eſſe præcipuæ inter eas, quæ ſolent fieri in rebus & actionibus civilibus. Si igitur hæ duæ licitæ ſunt, reliquas omnes licitas eſſe veriſimile eſt. Excipitur tamen caſus, ſiquis ex tali communicatione timeret periculum defectionis à fide. Tunc enim deberet abſtinere. Quia eodem præcepto, quo prohibetur defectio, prohibetur etiam periculum defectionis, & conſequenter communicatio, in qua eſt tale peccatum.

Nullo tamen modo licitum eſt communicare cum infidelibus in iis rebus, & actionibus, quæ directe pertinent ad cultum infidelitatis. Colligitur etiam ex illo 2. Cor. 6. num. 14. *Nolite jugum ducere cum infidelibus.*

Licitum verò eſt, admittere infideles ad prædicationem verbi Dei, non tamen ad ſacrificium Miſſæ. Ita D. Thomas *in* 3. *p. q.* 80. *ar.* 4. *ad* 4. ac definitum eſt in Concilio Carthaginenſi 4. *can.* 84. qui ſic habet: *Epiſcopus nullum prohibeat ingredi in Eccleſiam, & audire verbum Dei, ſive Gentilem, ſive Judæum, ſive hæreticum uſque ad Miſſam Catechumenorum.* Quæ verba referuntur apud Gratianum *can. Epiſcopus de conſecr. d.* 1. *ac tot. tit. de Pagan. & ſacrif. eorum in cod.*

Hoc tamen eodem tempore diſtingui debent Judæi, & Sarraceni inter Chriſtianos viventes ſigno externo publice delato in habitu, ſeu pileo, ne damnatæ commiſtionis exceſſus, per velamen erroris hujuſmodi ulterioris excuſationis poſſint habere diffugium, *d. cap. in nonnullis de Jud.* Non licet etiam Judæis aut Paganis inter Chriſtianos novas extruere Synagogas, aut Templum, *cap. conſuluit, & cap.* 3. *de Jud. L. hac valitura C. eod. tit.* Licet tamen Judæis, ut ibidem dicitur, antiquas, ſi habeant, reficere. Minuſque Sarracenis, Turciſque Mahumeticis, meſchitas, *Clem. un de Jud.* ubi ex Concilio Viennenſi interdicitur publice invocare nomen Mahumeti, vel peregrinationes ad ſepulchrum alicujus Mahumetani, quem habuerint pro ſancto, facere. Quocirca ſi Pagani, vel Idololatræ voluerint habere ſimulachra rejiciendi ſunt, & puniendi morte, *can. non ſolum* 28. *q.* 1. maxime ſi Chriſtianos ad infidelitatem provocent, *Deuter. cap.* 3. *v.* 6. Satius & erit ſi Principes hujuſmodi homines omnino tollant, nec permittant impiam hanc ſuperſtitionem, quæ nocet Reipublicæ, & habet impios homines, juxta ea, quæ deſcribit Salomon Sap. 14. *v.* 27. ibi: *Infandorum cultura.* Juſſit Conſtantius, aliique Cæſares, claudi templa Paganorum, ac tolli eorum ſacrificia, impoſita proſcriptione bonorum, ac mortis ſupplicio petentibus, & ſacrificantibus *l. nemo venerandi & l. ſeq. ac l.* 1. *& 2. C. de Pagan. & ſacrif. eor.* Niceph. Calixtus *lib.* 8. *cap.* 18. *&* 25. Legitur *in Nomocan. tit.* 4. *c.* 4. *&* 10. Græca Conſtitutio, nuper per compendium tranſcripta in nove excuſis Codicibus Juſtiniani *ſub tit. de Paganis in fine*, per quam non licet Paganis docere quancunque doctrinam, nec publica licet frui illis annona. Quare multo magis prohibentur, docere, ac profiteri ſuam impietatem, & Chriſtiani diſcere: culpa enim par eſt, diſcere, ac docere prohibita, *l. culpa C. de maleſ. & mathem.* De Templo Judæorum Hieroſolymitano Rufinus ſcribit *lib.* 10. *hiſt. Eccleſ. cap.* 8. *&* 39. quod Judæi cum Juliano Apoſtata à fide, Imperatore, conati ſunt reædificare in odium Chriſtianorum, ſed terræ motu, & igne ſuborto, prohibitos.

Sic tamen hujuſmodi infideles ſub ſpe converſionis ad Chriſtum inter Chriſtianos aliquando ſuſtinentur, ut inhibitum ſit Chriſtianis cum Judæis habitare, manducare, bibere, lavari, aut ab illis medicamentum accipere. Quod ſi quiſquam aliter fecerit, ſi Clericus ſit, deponendus erit; ſi laicus excommunicandus, *can. Apoſtolorum* 69. *in ſexta Synodo c.* 11. *& in can.* 13. *nullus eorum* 28. *q.* 1. Quidam in medicis diſtinguunt, ut pharmaca quidem ſimplicia poſſint à Judæis emi, non miſta, & ut in caſu neceſſitatis, ſi alius medicus non ſit, vel ſi ſit, ſed non idoneus, poſſit quis Judæo uti. Vide Angelum, & Roſellam *v. Judæus.* Conſortium etiam Judæorum prohibetur *in can. omnes* 28. *q.* 1. Extat & canon Apoſtolorum 70. *quod ſiquis Chriſtianus oleum ad ſacra Gentilium, aut in ſynagogam Judæorum in feſtis eorum detulerit, aut lucernas accenderit, à communione excludatur.* Oleo enim utebantur etiam Gentiles in templis ſuis *l. ſi ſponſus* §. 12. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* Quamvis aliquando permiſſum fuerit Chriſtianis cum Ethnicis, aliiſque quàm Judæis cibum capere, *can. Infideles* 22. *q.* 2. *can. ad menſam* 11. *q.* 3. Olim porrò licuit potius cum Ethnicis cibum capere, quàm cum hæreticis, & excommunicatis; quia ſperabatur de ſalute eorum, hodie nec cum illis licet; quia diſcretionem habent ciborum *d. can. ad menſam*, ubi ratio; niſi ſi quando quis mittatur Eccleſiaſtes ad infideles convertendos, quia licebit de cibis illorum edere, dummodo contra prohibitionem canonum non edat, *cap. quam ſit laudabile de Judæis*, & ibi explicat Gloſſa.

Prohibitum Chriſtianis cum Judæis, Paganis, aliiſque infidelibus conjugium inire, *can. non oportet, can. cave, & can. ſiquis Judaicæ* 28. *q.* 1. & ibi in contrahentes pacta excommunicatio. Jure civili pœna adulterii *in l. nequis chriſtianam C. de Jud.* Prohibetur & hæc conjunctio cum infideli in ſacra pagina Geneſ. 6. Exod. 34. 2. Eſdræ 9. 3. Reg. 11. Act. 1. & 1. ad Cor. 6. Deuter. 1. v. 21. & *cap.* 7. *v.* 3. & *cap.* 24. *v.* 1. Concilio Laodiceno *c.* 3. Chalcedonenſi *c.* 14. Carthaginenſi *can.* 21. apud Tertul. 2. *ad uxor.* apud Cyprian. 3. *ad Quirinum*, apud Auguſtin. *lib.* 1. *de adult. conjug.*

Nec obeſt, quod Moyſes aliquando ſibi conjunxerit Æthiopiſſam *can. plerunque*, §. *item obiicitur* 2. *q.* 7. Quia illud fuit in figura, quod Dominus aliquando copulaturus ſibi eſſet Eccleſiam ex Gentibus, *de can. plerunque* §. *his itaque reſpondetur.* Rurſum in Concilio Toletano 4. *cap.* 61. unde ſumptus *can. ſex malorum* 28. *q.* 1. Ubi ſic ſtatuitur: *Quicunque ex his, qui baptizati ſunt, à modo conſortia infidelium non vitaverint, & illi Chriſtianis donentur, & illa publicis ædibus deputentur.* Sic imponitur pœna corporalis conjugium cum infidelibus attentantibus juxta leges civiles, ut in *can. conſtituit* 17. *q.* 4. *cap. in Archiepiſcopatu de raptor.* Alioquin Eccleſia non judicat de infidelibus, quia extra Eccleſiam ſunt, *cap. gaudemus de divort. & can. multi* 2. *q.* 1.

Sim-

implex etiam coitus cum Judæo Christianæ, vel contra, ignis pœnam habuit ex Boërio *dec.* 316. *n.* 5. Clarus *lib.* 5. *sententiarum* §. *fornicatio n.* 26. refert, se vidisse damnatum Judæum, qui Christianam cognoverat pœna decennii ad triremes, & Oldrad. *cons. ult.* ait, statutum contra Judæum, qui Christianam etiam cognovisset, ut ei abscinderentur virilia, eaque vidisse ante palatium affixa. Communis etiam Doctorum opinio est, ob id Judæum, vel Christianum non damnari ad mortem, sed ad aliam pœnam, ut scribit Boer. *d. dec.* 316. puta pecuniariam secundum Alciatum *cons.* 458. & Alexand. *cons.* 13. *vol.* 7. An autem & quatenus puniri possint in S. Officio, alibi docuimus.

Quinimò inter infideles matrimonium contractum, si alter in infidelitate velit remanere, fidelis infidelem debet relinquere, si in contumeliam Creatoris esset conjunctio, *cap. quanto*, & *cap. gaudemus de divort.* Unde *can. non solum*, & *can. Sic enim recedere* 28. *q.* 1. Sic, si unus ex Judæis infidelibus fiat Christianus, altero remanente in infidelitate, fidelis ab infideli Judæo abire debet, *can. Judæi, qui Christianis mulieribus* 28. *q.* 1. ex Concilio Toletano 4. *c.* 62. *ibique.* Glossa, quæ multis modis distinguit. Unaque cum fideli transibunt filii in infidelitate nati minores in favorem fidei, & à parente infideli separantur, ne ejus involvantur erroribus, Concil. Tolet. 4. *c.* 59. & *can. Judæorum filios* 28. *q.* 1. ubi tamen Glossa ait, non esse filios per vim baptizandos; nam alioquin brevi desinerent esse Judæi; nec verum esset dictum, quòd reliquiæ Israël salvæ fient. Adde superioribus similem textum *in* §. *fin. de convers. infidel. lib.* 3. *tit.* 34.

Eadem ratione propemodum prohibitum est cujuscunque generis, vel sexus Christianis famulitio domestico inservire Judæis, aut Paganis, qui contra fecerint excommunicationi subiiciuntur, *cap. Judæi cap. ad hæc*, ubi ratio, de Judæis. Satutum & ne nutrices Christianæ sint Judæorum. Quod si Judæi habitas non reliquerint, interdicitur illis omne commercium cum Christianis, *d. cap. ad hæc & cap. Etsi Judæos de Jud.* Quæ pœna contumacibus Judæis solet imponi, ut *in d. cap. & si Judæos*, & *cap. postulasti de Jud. cap. cum sit nimis absurdum eod. tit. cap. post miserabilem*, & *cap. quando de usur. cap.* 2. *de testib. in* 6. Et est excommunicatio indirecte, per quam excluduntur à consortio Christianorum Judæi, ut notat Glos. *in Clem.* 1. *de testib.* & *in clem. un. de usur.* & *in cap. Judæi sint de Jud.* Cum tamen alioquin, nisi in prohibitis, consortium permittatur illis Christianorum *Clem. un. de Jud. d. cap. ad hæc*, ibique. Glos. *v. assidui.* Ideo coloni agrorum eorum possunt esse Christiani, *cap.* 2. *de Jud.* permittiturque illis libertas imponendi pretium rebus suis, vel præfectis eorum *in l. nemo externus C. de Jud.* Multoque magis Judæis, Paganisque habere vel emere Christianum mancipium interdictum est. Quia nefas est, quem Christus redemerit, blasphemum Christi in servitutis vinculis retinere *cap.* 1. & *fin eod. tit. can. mancipia*, *can. præsenti d.* 54. *can. Judas* 7. *q.* 4. *l. un. C. ne Christianum mancipium hæreticus, vel paganus*, & *cap. habeat*, & rescriptum *in cap. consuluit de appel.* non recipiendas appellationes Regis Franciæ pro Judæis interpositas, ut christiana mancipia retinerent, quod essent contra canonicas sanctiones, quæ, non obstantibus appellationibus, essent servandæ. Sed gravioribus pœnis, sanguinis, proscriptionisque bonorum Judæus afficietur, qui ausus fuerit Christianum ad suam religionem pertrahere *l. Judæus*, *l. de Judæis C. de Jud.* ac ibi extat etiam alia similis, latiorque constitutio græca, nunc scripta, incipiens, *si Judæus*, sumpta ex Basilicorum ecloga *lib.* 60. *tit.* 54. *cap.* 31. Vel christianorum mulieres, vel pueros rapere, *cap. in Archiepiscopatu de raptor.* Et quia Judæi inimici sunt malitiosissimi Crucis, & Christi, interdicto fuit generaliter vetitum, ne Judæi ostia, vel fenestras domorum in die sanctæ Parasceves Paschæ aperiant, & cautum, ut claudant tota die, ut fuse *in cap.* 4. *de Judæis*, neve in publicum prodeant, ne audeant illudere dominicæ passioni, *cap. nonnullis* §. 1. *de Jud.* Eadem ratione Cæsares Honorius, & Theodosius prohibuerunt *in l. Judæos C. eod.* ne Judæi solennes agerent festivitates, in quibus sanctæ Crucis adsimilatam speciem in contemptum Christianæ fidei, sacrilega mente exurebant, quod faciebant in memoriam minuendam crucifixi. Unde quidam Judæi occasionem irridendi passionem & mortem Domini sumebant.

At de his satis. Alia sparsim, ac bene multa in aliis nostris tomis, & apud Marquardum *de Judæis*, ac Ricciul. *de jur. person. lib.* 2. In quibus verò casibus Judæi ac Gentiles puniri possint in S. Officio dicemus suo loco.

Consultatio XXVII.

An, & quatenus Judæi ac Gentiles possint ad Fidem Christianam suscipiendam compelli? Et in quibus casibus contra eos procedere possint Inquisitores fidei.

Ad primum. Certum est, Prælatos Ecclesiæ, qui habent jurisdictionem spiritualem, non posse infideles ac Judæos compellere ad fidem, vel baptismum suscipiendum. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 10. *ar.* 8. aliique passim. Colligitur ex illo 1. Cor. 5. *v.* 12. *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? Nonne de iis, qui intus sunt vos judicatis? Num eos, qui foris sunt Deus judicabit?* Ubi per eos qui foris sunt intelligit infideles, qui sunt extra Ecclesiam, & per eos, qui intus sunt, intelligit fideles, qui sunt in Ecclesia. Ex quo fit, quod Prælati Ecclesiæ non habeant potestatem jurisdictionis in Infideles, & in Iudæos, qui sunt extra Ecclesiam. Atque adeo non possint eos judicare, aut pœnis ad fidem compellere.

Principes verò Christiani, qui habent jurisdictionem temporalem, non possunt etiam ullos infideles, Paganos ac Iudæos, ne quidem eos, qui ipsis subjecti sunt in temporalibus directe ad fidem, vel baptismum compellere per textum *in cap. sicut Judæi de Jud. can. sincera*, & *can. de Judæis d.* 45. estque communis sententia Doctorum, nominatim D. Thomæ *loc. cit.* & aliorum, quos congessit Ricciul. *de jur. person. lib.* 2. *cap.* 31. ubi *à n.* 14. respondet argumentis Scoti *in* 4. *d.* 4. & 9. Nam potestas & jurisdictio illorum Principum ordinatur tantum ad finem naturalem, nec se extendit ad ea, quæ sunt ordinis supernaturalis. Susceptio autem fidei, & baptismi non pertinet ad fidem naturalem, sed ad supernaturalem. Et quoniam actus credendi debet esse liber. Unde fides suscipi non debet metu suppliciorum, aut mortis. Mukoque minus infideles non subjecti compelli possunt ad fidem, immo nec in eos animadverti, aut bellum suscipi ex eo, quod infideles sunt, ut per Azor. *lib.* 8. *cap.* 24. *q.* 1. & *Castropal. tr.* 4. *disp.* 2. *pun.* 6. *num.* 3. *tom.* 1.

Hinc

Hinc Theodoricus Rex Judæis apud Caſſiodorum *lib. 2. var. Ep. 27.* permittens reficere Templum. *Damus*, inquit, *ſiquidem permiſſum; ſed errantium votum laudabiliter improbamus, Religionem imperare non poſſumus, quia nemo loquitur, ut credat invitus.* Et rurſus apud eundem *lib. 10. var. Epiſt. 26.* Theobaldus Rex Juſtiniano Imperatori ſcribens, *cùm divinitus*, inquit, *patiatur multas religiones eſſe, nos unam non audemus imponere. Retinemus enim legiſſe voluntariè ſacrificandum eſſe Domino, non cujuſquam cogentis Imperio.* Et Tertullianus ad Scapulam, *non eſt*, inquit, *religionis cogere religionem, quæ ſponte ſuſcipi debet, non vi.* Conſentit Clemens Romanus *initio lib. 9. recognit.* ad Jacobum fratrem Domini, ac D. Bernardus in Cantic. ſer. 66. ait, *ſuadenda, non imponenda.*

De facto tamen aliter aliquando contigiſſe legimus, & Principes coegiſſe Judæos commorantes in regnis, vel ditionibus ſuis, fidem & baptiſmum ſuſcipere. Paulus enim Diaconus refert *lib. 23.* quod Theſias, Arabum dux Judæos, & Chriſtianos ad menzeriſandum, id eſt ad characterem Mahumeti accipiendum, compulerit. Et Heraclius etiam Heracletæ Filius, Imperator, Iudæos invitos ad baptiſmum compulit, ut in epitome vitarum Cæſarum poſt Aurelium Victorem habetur in ejus vita. Extat tamen Heraclii ſecundi conſtitutio *lib. 1. juris Orientalis*, qua omnes Hebræos Hieroſolymis expulit, & cavit, ne intra tertium miliare accedere liceret. Extat & *in eodem libro* alia Conſtitutio Leonis Iconomachi Orientis Imperatoris, quam anno ſexto Imperii, Hebræos, ac Montanos ad baptiſmum adegit. Siſebutus quoque Rex Hiſpaniarum coegit Iudæos ad nonaginta milia ad baptiſmum venire, *can. de Judæis d. 45.* vel regno ſuo excedere, idque regni ſui anno quarto, & Heraclii quinto, ut ſcribunt Iſidorus *in Etym.* & Ado. Quod poſtea dicitur æmulatus Dagobertus, Francorum Rex, ut ſcribunt Vaſæus, Paulus Æmilius, & Aymon. *lib. 4. Hiſt. Franc. cap. 22.* Hoc autem cum quadam cauſa factum ab utriſque putatur fere eodem tempore. Eoque, ut ſcribit Blondus *libro nono decad.* & Paulus Æmilius *in 1.* quidam Aſtrologus prædixerat à circumciſis vaſtandum Imperium. Sub annum quoque 1295. jam tertiò Iudæi in tota Francia ſpoliati, & exacti ſunt, hancque expulſionem ipſi appellant *Kalo*, quod anno 36. poſt illam Philippi Auguſti exactionem, quæ incurrit 1190. pulſi tunc Iudæi migrarunt in Germaniam. Unde & Iudæos Germanos eſſe de radice, ſeu trunco Francorum ſcribit Rabinus Elias in Tisbi in radice *Karbatz.* Extat & alia novella 55. Leonis Imperatoris Philoſophi, ut Iudæi ſecundum ritus Chriſtianiſmi vivant, per quam emendavit titulum Codicis Iuſtiniani de Iudæis, & Novellam Iuſtiniani 46.

Poſſunt tamen cogi Iudæi, ac Infideles à Prælatis Eccleſiaſticis ad retinendam Fidem, quam ſemel ſuſceperunt, etiamſi à principio vi coacti, & neceſſitate compulſi illam ſuſceperint, quando coactio fuit conditionata, id eſt non ſuſceperint baptiſmum, nec conſenſum præbuerint in illius ſuſceptionem, niſi coacti fuiſſent, modò tamen in actu ſuſcipiendi voluntarie baptiſmum ſuſceperint; ſecus autem ſi coactio fuerit abſoluta, & nunquam hujuſmodi conſenſus fuerit adhibitus. In tali enim caſu character non imprimitur, ut docet Suarez *tom. 3. in 3. p. diſp. 24. ſect. 1. concl. 1.* aliique ac probatur *ex can. de Judæis d. 45.* deſumpto ex Concilio Toletano 4. *cap. 56.* ubi ſic habetur: *Qui autem jampridem ad Chriſtianitatem coacti ſunt venire, oportet, ut fidem, quam etiam vi, vel neceſſitate ſuſceperunt, tenere cogantur, ne nomen Domini blaſphemetur, & fides, quam ſuſceperunt, vilis & contemptibilis habeatur.*

Quamvis autem non liceat Infideles, neque directe, neque indirecte cogere invitos ad Fidem, hoc tamen non procedit in illa coactione, quæ fit per jactantiam prædicationis. Illa enim poteſt, ac debet erga Infideles cujuſcumque generis adhiberi, quia non eſt coactio, ſed efficax perſuaſio, D. Thom. *in quæſt. de verit. q. 22. art. 9. in reſp. ad ult. arg.* Innoc. *in cap. quod ſuper nu. 8. de vot.* Turrecrem. *in can. de Judæis num. 1. in reſp. ad 1. d. 45.* Borgnin. *dec. 21. num. 18. tit. de contract.* ubi refert, ita fuiſſe concluſum Papiæ, ac ita ibi ſervari. Unde ſi Infideles, ac Iudæi ſint ſubjecti Principi Chriſtiano, probabile eſſe, quod compelli poſſint ad audiendam Fidem ait Bannes 2. 2. *qu. 10. art. 10. dub. 4. concl. 4.* Suarez *diſput. 18. ſect. 2. num. 3.* Filiuc. *tr. 22. cap. 4. num. 117.* & Caſtropal. *loc. cit. pun. 5. num. 4.* Etſi Caſtropalaus, aliique cum Bannes putent probabilius, non poſſe ſubditos infideles cogi à Principe Chriſtiano ad Fidem. Et ad Conſtitutionem Gregorii XIII. pro concione habenda Iudæis die Sabbathi, relatam à Pegna poſt directorium, reſpondent, quod mulcta ibi Iudæis impoſita, nolentibus audire concionem Evangelicam, non eſt pœna, ſed quoddam tributum, quod Romanus Pontifex ab illis exigere poteſt.

At tenendum eſt, tanquam certum, poſſe ſummum Pontificem mittere prædicatores ad Infideles, qui eos doceant Chriſti doctrinam, ut per Sotum, qui pluribus id probat *in 4. ſent. art. 10. concl. 1.* Nam ex hac obligatione ſolum compelluntur audire prædicationem Evangelii, non autem illud ſequi, ac proinde non eſt compellere ad Fidem. Quare Nicolaus Tertius in ſua prima Conſtitutione, & Gregorius XIII. in Conſtitutione, *Sancta Mater Eccleſia* ſtatuerunt, quod in omnibus locis, in quibus adeſt competens numerus Iudæorum, qui Synagogam conſtituat, ſemel ſaltem in hebdomada pro eorum converſione prædicatio habeatur, ad quam ſub pœnis, ibi contentis accedere cogantur omnes utriuſque ſexus majores duodecim annis, ac legitime non impediti, in Civitate habitantes, vel aliunde advenientes, etiamſi ibi domicilium non habeant ita, ut tertia ſaltem eorum pars ſemper adſit.

Iacobus etiam Rex Aragonum perpetuo ſuo edicto, dato Ilerdæ quarto Idus Martii 1242. ſtatuit, ut quandocumque Archiepiſcopus, Epiſcopi, vel fratres Prædicatores, aut Minores acceſſerint ad Villas, vel loca, ubi Sarraceni, vel Iudæi moram faciunt, ac Dei verbum iis proponere voluerint, iidem ad ipſorum vocationem conveniant, ac patienter eorum audiant prædicationem. Quod ſi ſponte venire noluerint, Officiales ejus ad id, omni excuſatione poſtpoſita, compellant. Quod quidem edictum fuit confirmatum ab Innocentio Quarto ſuis litteris ad Archiepiſcopum Terraconenſem, quæ incipiunt: *Ea, quæ ad Regis æterni gloriam*, datis Lugduni 13. Kalend. Septembris anno ſui Pontificatus tertio, ut habetur in Conſtitutionibus Concilii Terraconenſis collectis anno 1555. *lib. 5. tit. de Judæis & Sarracenis Conſtit. 4.* Et quidem poſſunt Principes ſeculares indirecte compellere Infideles, ac Iudæos ad Fidem, vel baptiſmum duobus modis. Primo negando illis jus habitandi in ſuis Provinciis, niſi audiant prædicationem Evangelii. Nam quod quis abſolute, ac ſine conditione alicui negare juſte poteſt, id multò magis negare poteſt ſub honeſta aliqua conditione. Principes autem Chriſtiani poſſunt abſolute negare Infidelibus, ac Iudæis jus habitandi in ſuis Provinciis. Atque adeò poſſunt etiam negare ſub hac conditione, niſi velint audire prædicationem Evangelii. Secundo imponendo illis majora vectigalia quàm aliis ſubditis Chriſtianis, manendo tamen intra limites juſtitiæ, ut hac ratione alliciantur ad Fidem Chriſtianam, quando vident majori benignitate agi cum Chriſtianis, quàm cum aliis. Vide Gratianum *in can. Jam verò 23. 9. 6.*

Hinc valdè diſplicet id, quod Caſtropalaus, ac nonnulli alii inconſultò dixerint, ſummum Pontificem Romæ exigere tributum à Iudæis ex prædicatione Evangelii. Hoc enim ſemper alienum fuit ab Eccleſia

cleſia Romana, ut conſtat *ex capit. ſicut Judæi, de Judæis.*

Certum etiam eſt, poſſe Eccleſiam per ſe vel per Chriſtianos Principes compellere quoſcunque infideles, ne prædicationem legis Evangelicæ, ac propagationem Fidei impediant; Sed potiùs, ut permittant. Ita etiam D. Thomas *cit. q.* 10. *art.* 8. Sotus *in* 4. *d.* 5. *qu.* 1. *art.* 10. ac Victoria *in relect. de Indis.* Quare, ſi infidelis aliquis Princeps blaſphemiis, irriſionibus fidem Chriſtianam afficeret, iniqua perſuaſione, vel perſecutione illius prædicationem impediret, poterit Eccleſia vi, & armis hujuſmodi violentiam, ac injurias propulſare, ut per Sot. *loc. cit. concl.* 2. Innocent. *in d. cap. quod ſuper num.* 7. ac Doctores communiter, quos citat Filiuc. *ibid. num.* 118. probaturque ex pluribus decretis, quæ referuntur *in cauſ.* 23. *qu.*8.

Nam Princeps, qui habet aliquod jus, aut poteſtatem, non ſolum poteſt illam exequi, ſed etiam poteſt quoſcumque alios compellere, ut non impediant proprii juris executionem. Immò etiam bello punire eos, qui ipſi injuriam inferunt, impediendo prædicti juris executionem. Eccleſia autem habet jus, ac poteſtatem prædicandi Evangelium per univerſum Orbem ex Matth. 28. *num.* 19. & Marc. 16. *num.* 15. Ac proinde habet etiam poteſtatem compellendi quoslibet infideles, ut non impediant Evangelii prædicationem.

Ex quo ſequitur, Eccleſiam poſſe concedere alicui Principi Chriſtiano curam & poteſtatem introducendi, & conſervandi idoneos prædicatores in Provinciis Infidelium, ac ulciſcendi omnes injurias hujuſmodi prædicatoribus illatas. Immo etiam titulo belli occupandi Infidelium Provincias, in quibus non permittitur libera Evangelii prædicatio.

Ac certum denique eſt, Infideles ſubjectos in temporalibus Principi Chriſtiano, vel Eccleſiæ, cogi poſſe, ut deponant errores rationi naturali contrarios, ac removeri à falſo cultu, & ſuperſtitione Idolorum, nihilque audeant perpetrare in contemptum, vel injuriam, & ignominiam Chriſtianæ Religionis. Ita D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 10. *art.* 10. & 11. ibique Bannes *dub.* 2. Suarez *diſput.* 18. *ſect.* 4. *num.* 9. & tradunt Conink *diſp.* 18. *dub.* 12. *concl.* 2. Filiuc. *loc. cit. numer.* 19. Caſtropal. *ibidem punc.* 7. *num.* 1. Eymer. *in direct. p.* 2. *qu.* 46. ibique Pegna *com.* 71. qui multos alios refert.

Ad ſecundum. Caſus, in quibus Quæſitores Fidei procedere poſſunt contra Judæos, ac Infideles leguntur in Conſtitutione Gregorii XIII. *Antiqua Judæorum improbitas*, quod adducemus, cùm de illorum juriſdictione tractabimus.

Consultatio XXVIII.

De Atheis. Quid ſit Atheiſmus, quæ prima ejus origo, quæ cauſa, quive effectus, qui Athei. An, & quatenus Dei exiſtentia demonſtrari poſſit? Quave certitudine credendum, poſſe illam demonſtrari naturaliter via aſcenſionis, & à poſteriori? An hoc ſit de Fide, anne?

Inter omnia Sacræ doctrinæ principia præcipuum obtinet locum ſupremi alicujus Numinis exiſtentia: *Accedentem enim ad Deum oportet credere*, id eſt cognoſcere, *quia eſt*, Hebr. 11. ſi ibi ſermo ſit de exiſtentia Dei, ut auctoris Naturæ, & ex D. Auguſtino lib. 4. de civit. cap. 20. *Fidei primum, & maximum officium eſt, ut verum credatur Deum. Quod ab Atheorum calumniis vindicandum eſt.*

Atheiſmus ſignificat falſam & impiam illorum perſuaſionem, qui alicujus ſupremi Numinis exiſtentiam directè negant, dicuntque in corde ſuo: *Non eſt Deus.* qui rectè proinde à Davide inſipientes appellantur *Pſal.* 13. & 51. Extremæ enim dementiæ eſt, Deum negare, & pluſquam infidelitatis, quia nec opus divina Fide, ut cognoſcatur & ſciatur, Deum eſſe, ſed ad id ſufficiat lumen ipſum naturale. Etſi enim Deum eſſe ex Scripturis Sacris, ac doctrina Fidei convinci, extra controverſiam ſit, cùm nihil pene aliud tota Scriptura clamet, adeoque eſſe Deum aſſeveret, ut etiam ab exiſtendo nominari, cognoſcique velit, referens Deum de ſeipſo dixiſſe: *Ego ſum qui ſum*, poſſe tamen inſuper naturali ratione probari, Deum eſſe, fatendum eſt, non quidem à priori, quia Dei eſſe nullam habet cauſam & Dei natura nec verbis explicari, nec animo, vel intellectu comprehendi poteſt, ſed ex effectibus Deum eſſe tam luculenter demonſtrari poteſt, ut meritò ſint inexcuſabiles, qui debitum ei cultum non exhibent, pluresque Athei potius Dei exiſtentiam præ malitia, & quantum ad affectum nolint, quam præ ignorantia neſcire. Quod forte per illam particulam *in corde* ſignificare voluit Pſalmiſta locis modo citatis. *Pauci inveniuntur tantæ impietatis*, ait Auguſtinus ſer. 10. de verb. Dom. *ut impleatur in eis, quod ſcriptum eſt: Dixit ſtultus in corde ſuo, non eſt Deus. Inſania iſta paucorum eſt. Sicut enim magna pietas paucorum eſt, ita & magna impietas, nihilominus paucorum eſt.* Utinam ferreo hoc ævo nonniſi paucorum ſit!

Quod ſpectat ad primam hujus impietatis originem, illos, qui nullum omnino Deum admiſerunt Lactantius lib. 7. cap. 9. ait *non modo Philoſophos, ſed ne homines quidem fuiſſe.* Conſenſit prope Auguſtinus tract. 106. in Joan. *Exceptis paucis*, inquit, *in quibus natura nimium depravata eſt, univerſum genus humanum Deum mundi hujus fatetur authorem.* Eandem Atheiſmi cauſam Damaſcenus libro primo Fidei capit. tertio his verbis tradit: *Pravitas tantum invaluit, ut quoſdam in irrationabiliſſimum, & omnium malorum peſſimum barathrum detruderet, ut dicerent, non eſſe Deum.*

Aliam cauſam attigiſſe videtur Lactantius de ira Dei cap. 9. ubi recenſens *minutos, & inertes*, ut vocat, *Philoſophos*, qui tot ſeculis, & ingeniis aſſertum Numen tollere aggreſſi ſunt, recenſet Diagoram, & Theodorum, quos, ait, quia nihil novi poterant reperire omnibus jam dictis, & inventis, maluiſſe contra veritatem, id negare, in quo priores univerſi abſque ambiguitate conſenſerant.

Protagoram dubitaſſe de Deitate, commemorat ibidem Lactantius, at nonniſi de Diis Athenienſium dubitaſſe, ſcribit Joſephus *lib. 2. contra Appionem.* Fuiſſe verò omnino impium, ac opinatum, nullum eſſe Deum, prodit Euſebius *lib.* 14. *præparat. cap.* 1. & Epiphanius *in compend. doctr. Eccleſ.* quæ habetur in fine Pavarii, & Sextus Empyricus *lib. contra mathemat. in exam. Phyſic. capit. ſecundo.* Tametſi quæ de Protagoræ libro refert Euſebius *ſupra*, & Theophilo *libro tertio ad Autol. ſub initio*, ejus dubitationem tantum ſonant. Communiter tamen hæc impietatis origo tribuitur Protagoræ, ut teſtatur Tullius 1. *de natur. Deor.* & Lactantius *de ira Dei cap.* 9. & *libro ſecundo divin. Inſtit. cap.* 2. Et quamvis hunc initio non de Deo ſimpliciter, ſed de Diis Athenienſibus dubitaſſe, ſcripſerit Joſephus, ſenſim tamen Deum omnem ſuſtuliſſe, docent Euſebius, & Epiphanius locis allegatis. A quo errore ita populi tunc abhorruerunt, ut referat Joſephus ibidem, hoc ſolo nomine Protagoræ natale ſolum ab Athenienſibus fuiſſe deletum, & utinam cum ipſo tam horrendum impietatis monſtrum!

At longe aliter res ſe habuit. Nam & complures adhuc poſt ipſum ex antiquitatis memoria repetuntur, qui divinitatem funditus negarunt, ut Theodorus Cyrenaicus, teſte Tullio 5 de nat. Deor. & Diagoras, de quo Cæcilius apud Minutium in Octavio v. g. & Athenagoras orat. pro Chriſtian. *Diagoræ*, inquit, *eſt aperte*

aperte promulgata ſententia, nullum plane extare Deum. Idem ex Plutarcho confirmat Theodoretus 2. *adverſus Græcos in fine.* Sed & Athenienſes eam ob cauſam decreviſſe talentum ei, qui Diagoram occideret, refert Cyrillus *lib. 6. in Julianum ad text.* 1. & *Joſephus* 2. *contra Appionem,* eorundem Athenienſium, ac etiam Scytharum, ac Perſarum in impietate hac eliminanda ſtudium adjungens. Cauſam atheiſmi Diagoræ Sextus ſupra memorat, fuiſſe, quod pejeraſſet quidam, à quo ipſe læſus fuerat, ideoque pœnam evaſiſſet humanam, nec tamen divina ultio ſubſequuta eſſet.

His accedit Clitomarus, & Critias, ut autor eſt Theophilus ſupra. Quibus Ælianus 2. *var. Hiſtor. cap.* 31. adjungit Euhemerum Meſſenium, Diogenem Phrygem, Hypponem, & alios, quos, ait, Barbaris omnibus nequiores fuiſſe, cum omnes Barbari Deum agnoverint. Irrationabile, ſterile, atque inutile hujuſmodi genus hominum vocat Maximus Tyrius *diſſert.* 1. *num.* 4. Aggregatum eidem Atheorum numero Heraclitum, teſtis eſt Clemens Alexandrinus *in protreptic. ante medium.* At injuria audiviſſe Atheum, conſtat ex ejus epiſtola ad Hermodorum, qua ſeipſe de hujuſmodi crimine purgat, clauditque eam perilluſtri ſententia. Queſtus enim, quod lapides Deorum nominibus inſcripti teſtes eſſent deitatis apud Ethnicos, ſubdit: *Opera teſtimonium,* Deo, *perhibere debent, ut Solis, nox, & dies de eo teſtantur. Quatuor anni diſcrimina teſtimonium ei ferunt, terra univerſa fructum producens teſtis eſt. Lunæ circulus, illius opus, cœleſte teſtimonium.* Sic ille, oſtendens Deum non ſe reliquiſſe ſine teſtimonio. Itaque Juſtinus *in apolog. ad Antonin.* vocat Heraclitum, Chriſtianum, & purgat ab atheiſmi calumnia.

De Stoicis ita loquitur Theophilus 2. ad Autolycum ſub initio: *Stoici quidam Deum eſſe in univerſum abnegant, aut ſi ſit, eum nullius, quàm ſui curam gerere. Hæc quidem Epicurus*, & *Chryſippus delirant.* Quod eodem recidere monet Lactantius *lib. de ira Dei cap.* 9. qui tamen eos purgat, aſſerens eos & de exiſtentia Deitatis, & de providentia benè ſenſiſſe. Quod conſtat ex *Epicteto Stoico cap.* 38. *Enchir. ac ſæpe alibi.* At Epicurum non modò Deum fuiſſe improvidum, ſed omnino etiam inficiatum eſſe, ex Poſſidonio refert Lactantius *de ira Dei cap.* 4. tametſi eum depellendæ invidiæ cauſa verbo tenus admitteret. Quod Poſſidonii judicium approbat Tullius *ad finem lib.* 1. *de nat. Deor.* & annuit Sirenius *lib.* 1. *de fato cap.* 3. *& lib.* 4. *cap.* 1. Sed aliter cenſuit ipſemet Tullius 2. *de nat. & alii apud Sextum Empyricum lib. contra mathem. in exam. ſcient. phyſ. cap. an ſint Dii.* Refert enim Sextus, eos dixiſſe, Epicurum ſecundum vulgus negaſſe numen, non tamen reipſa. Epictetus apud Arrianum *lib.* 2. *diſſert.* 20. air, Epicurum id conatum, ut perſuaderet Deos non eſſe, vel ſi ſint, humana tamen non curare, neque aliquid commune nobis cum illis eſſe, idque quod ſanctum & pium in ore habent homines, eſſe falſum, & ementitum quiddam, profectum ab impoſtoribus, & à legislatoribus, ut populos continerent.

Videtur tamen de Epicuro receptius eſſe, quod duntaxat, ut loquitur Tertullianus *cap.* 46. *apologet.* Deum ſtatuerit otioſum, & inexercitum, ac neminem humanis rebus. Ita Epiphanius *circa initium Panarii*, Lactantius *lib.* 3. *cap.* 17. Auguſtinus *lib.* 18. *civit. cap.* 41. Theodoretus *in Epit. divin. decret. cap. de provid.* & 6. *contra Græcos fere ſub principio*, Atticus *apud Euſebium* 15. *præpar. ſive lib. contra Philoſophos cap.* 4. & ipſe Epicurus *Epiſt. ad Menicœum*, quam refert Laërtius *lib.* 10.

Socrates, quod polytheiſmum, tunc receptiſſimum damnaret, atheiſmi damnatus eſt, ut habetur ex Cyrillo 8. *contra Julian. ad tom.* 1. Qua etiam ex cauſa Chriſtiani Athei dicti ſunt, teſte Juſtino *ſupra*, & Arnobio *lib. 6. in fine & lib.* 3. *num.* 23. & Athenagora *orat. pro Chriſtian. init.* & aliis pleriſque antiquis. De prætenſa vero Socratis ſanctimonia, plura, ut alios omittam Pererius *diſp.* 18. *in Epiſt. ad Roman.* & Eraſmicam Socratis apotheoſim minime ſane ratam habuit Hadrianus Cardinalis *lib.* 4. *de vera Philoſophia cap.* 8. & 9. omnes universè gentium Philoſophos ignibus æternis addicens.

Ariſtotelem Atheis annumeratum, imo atheiſmi auctorem, pronunciatum à quibuſdam, referunt Carpentarius *digreſſ.* 3. *in Alcinoum*, & Neovillæus *lib.* 3. *de pulchritudine animi cap.* 10. Platonem item atheiſmi inſimulat Criſpus *diſtrib.* 1. *lib.* 2. *pag.* 38. Sed apertæ calumniæ ſunt. Quod vero Tullium atheis aliquoties recenſet Auguſtinus *lib.* 5. *Civit. cap.* 9. tametſi air, eum diſſimulanter egiſſe, aliis judicandum relinquo. Inter Atheos etiam adnumerandus Lucianus, omnium numinum irriſor, ob impietatem, teſte Suida, diſcerptus à canibus, & non alium præter Naturam Deum agnoſcens Lucretius *lib.* 5. *ac* Plinius *libro duodecimo cap.* 1.

Sed quid antiquos numero, dum noſtris adhuc temporibus omnia fere mundi regna tot hujuſmodi impiis & conſceleratis nebulonibus ſcatent, eo cavendis magis, & formidandis, quod tecti occultique ſunt, majorique propterea impunitate graſſantur. Macchiavellum cum toto grege ſuo meritò inter Atheos recenſet Leſſius *cap.* 2. *de provid. Dei*, quod iis credi Deum ex uſu vitæ eſt, quodque aliarum rerum procurationem non habere videantur, quam earum, quæ ad externam reipublicæ gubernationem pertinent; de religioſo autem cultu ea ratione duntaxat ſolliciti ſint, quatenus ad continendos populos in civili diſciplina, & obedientia, arbitrio humano expedire judicaverint.

Hæc enim falſa pietatis ſimulatio ex alio fonte, quam ex ipſo Atheiſmo proficiſci non poteſt. Merito etiam annumerari debent, qui animæ rationalis immortalitatem negant. Hæc enim duo dogmata, ſumma videlicet ſupremi alicujus Numinis exiſtentis providentia, & animarum immortalitas, ſunt adeo inter ſe connexa, ut ſe viciſſim ſtatuant, & tollant. Unde etiam inter diverſa Atheorum argumenta, iſtud ab illis fieri ſolet: Sola animæ immortalitas Deum eſſe convincere videtur. Atqui mortalis eſt. Igitur nullum ſupereſt divinitatis, divinæque alicujus providentiæ fundamentum.

Idipſum de fabuloſis, ac indignis Ethnicorum de Deo placitis dixit Ariſtoteles 12. *Metaph. text.* 50. Et de Jove armato Seneca *lib.* 2. *natural. cap.* 42. Nec alio fine excogitatas fuiſſe Deorum ſtatuas fatebantur aliqui Ethnici apud Arnobium *lib. 6. in fine*, & de Deitate ipſa aliqui apud Sextum Empyricum *contra Mathem. in exam. ſcientiæ Phyſ. cap.* 1. Ac nominatim Critias, ex quo hæc verba refert cap. 2. *Fuit tempus quando erat hominum vita inordinata & belluina, & miniſtra virium, cùm neque bonis ullum eſſet præmium, neque ullum malis ſupplicium. Deinde mihi videntur homines leges tuliſſe, quæ pœnas irrogarent, ut tyrannus eßet Juſtitia, & ancillam haberet Contumeliam. Multabatur autem ſi quiſpiam peccaret. Deinde quoniam leges quidem ipſos eò adducebant, ut palam ſcelera non admitterent, clanculum autem ea admittebant, tunc mihi videtur vir aliquis ingenioſus & prudens cognoviſſe, quod operæ pretium faceret, ſi inter mortales inveniſſet, quemadmodum malis metus eſſet incutiendus, etiamſi clam agerent, aut dicerent, aut cogitarent. Hinc Deum introduxit, nempe quod ſit Deus minime interitui obnoxia vigens vita, menteque audiens, & aſpiciens, cogitanſque, & hæc attendens, & divinam geſtans naturam. A quo auditur quidem quicquid dictum eſt inter homines. Quicquid autem fit, videre poterit. Si quis autem apud ſe tacitus aliquid cogitat mali,*

hoc Deos non latebit, ineſt enim prudentia. Hæc autem dicens, induxit documentum longe jucundiſſimum, nempe falſa oratione tegere veritatem. Semper autem hic dicebat Deos, ut maxime terreret homines eò ducens. Unde præſcivit timores eſſe mortalibus, laboreſque, & afflictiones calamitoſæ vitæ ex ſuperno circuitu, ubi vidit eſſe fulgura, & horrendos ſonos tonitrui, & ſtellarum cœli corpus affabre factum & varium opus ſapientis artificis. Unde & candens procedit aſtri globus, humiduſque in terram imber proficiſcitur. Ad hos timores reduxit homines, per quos verbis dæmonem pulchrè, & in decenti loco fecit habitare, iniquitatem autem extinxit legibus. Sic ille ibi: Et cùm pauca adjeciſſet, ſubjunxit: *Sic autem primum arbitror aliquem perſuaſiſſe mortalibus, ut exiſtimarent eſſe genus dæmonum.* Sed meritò poſſumus in hunc intorquere, quod in Plinium Vives lib. 1. de verit. Fidei cap. 9. *O proditorem generis humani! Nam ſi id ſecretum tanti noſtra refert ignorari, tu qui profers, an non prodis nos, & vinculum illud diſſolvis, quo ſocietates, cœtuſque hominum continentur?*

Nec injuria ſanè Plato *lib. 12. de legib.* graviſſime ſtatuit, ſi ſalva futura eſt Reſpublica, nullo modo eſſe permittendum, ut qui ejus curam capeſſunt, impiam de Deo ſententiam habeant, cùm Reipublicæ ſalus nitatur vera Dei cognitione. Id, quod uſus quoque ipſe, & experientia tot ſeculorum confirmat. *Nuſquam enim*, ait Plutarchus lib. contra Colotem cap. 28. *extare urbem, aut oppidum, quibus nullus ſit Deus, nulla juramenta, nullæ preces, nulla ſacrificia ad bona curanda, & mala impendentia procuranda. Talem urbem à nemine unquam viſam, aut etiam videri poſſe, potiuſque conſpiciendam ſine Sole urbem, quàm ſine Deo, ac religione. Hos enim eſſe nervos totius humanæ ſocietatis & fundamenta, ſine quibus, nullæ leges vigere, nulla politia conſiſtere queat.* Et Tullius de natur. Deor. *Nulla eſt tam barbara natio, nulla gens tam efferata, cui non inſideat hæc perſuaſio, Deum eſſe.* Et qui in aliis vitæ partibus minimum videntur à belluis differre, quoddam tamen perpetuo religionis ſemen retinent, ſuaque ſacra & ſacrificia habent. Cujus quidem conceptionis etiam idololatria documentum præbet.

Quare vaniſſimum eſt, quod a nonnullis dicitur, paucorum calliditate excogitatam eſſe religionem, ut hac arte ſimplicem populum in officio continerent, cùm ipſi Deum eſſe non crederent. Quamvis enim nonnulla commenti ſint homines, quibus reverentiam plebeculæ injicerent, quò haberent obſequutiores ejus animos, id tamen nunquam obtinuiſſent, niſi prius conſtanti de Deo perſuaſione hominum mentes imbutæ fuiſſent.

Adverſus hujuſmodi Deitatis hoſtes Divus Auguſtinus, 3. contra litteras Petiliani cap. 21. ait dici in Pſalmo, *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus, hoc* inquit idem Auguſtinus in Pſalm. 13. ac ibidem Chryſoſtomus, *nemo audet dicere, etiamſi auſus fuerit cogitare*, inſigni ſane pudendæ blaſphemiæ teſtificatione.

Imo ſi Novatianum audimus lib. de Trinit. cap. 3. Irenæum lib. 1. cap. 19. Origenem hom. 12. in Hierem. Fulgentium Epiſt. de baptiſmo Æthiopis & Auguſtinum in Pſal. 80. ad illud: *Non erit in te Deus recens*, omnes quotquot ſunt hæretici, referendi ſunt in hanc claſſem. Quamvis enim in officina decepti cordis, ut Auguſtinus ſupra loquitur, fabricent ſibi phantaſma Dei, quale volunt, illudque non in Templis, ſed quod eſt peius, in corde ſuo ponant ita, ut falſorum, ridendorumque ſimulachrorum templa ipſi fiant; *tamen non eſt Deus, qui ingenio hæretici fictus eſt*, ait ſupra Novatianus. Nec refert, quod hæretici nomine tenus, Deum admittant. Deus enim, ut notavit Maximus Madaurenſis Ethnicus, apud Auguſtinum Ep. 43. *omnibus religionibus*, quantumlibet mentitis, *commune nomen eſt*. Recte ergo dixit Clemens Alexandrinus lib. 7. Strom. cap. 9. *hæreſes aſſuefacere neſcio quomodo, eum qui non eſt noſſe Deum*, hoc eſt Deo carere.

Quod autem attinet ad cauſas Atheiſmi, *hoc eſt, cur aliquis Atheus fiat?* Prima eſt inſipientia, cordiſque inſania, atque fatuitas, per quam homines in opiniones abſurdiſſimas, ac diverſos errores facile labuntur.

Secunda. Ingens peccatorum numerus, eorum præcipue, quæ ad libidinem, & gulam pertinent, quæ tenebris mentem obſident, & neſcio quam hebetudinem, atque torporem ingenerant, ut eleganter ac docte more ſuo Div. Thomas 2. 2. *quæſt. 153. art. 5.* explicat.

Tertia. Quod ita judicent homines, prout affecti ſunt, ac prout rem illam, de qua judicium ferunt ſeſe habere vellent. Inde enim fit, quod, etſi creaturæ omnes Deum eſſe appetant naturali, & innato appetitu, velut primam, atque præcipuam ſui eſſe cauſam, appetitu tamen elicito, ne juxta delictorum ſuorum gravitatem puniantur, vellent animas ſuas eſſe mortales, ac proinde Deum non eſſe.

Quarta. Quod homines omnia Dei conſilia ſuo judicio metiri velint, quæ cùm aſſequi non valeant, putant nullum eſſe Deum eo ferè modo, quo Saducæi, qui dum Spiritus concipere non poſſent, eos eſſe negarunt.

Pro quinta cauſa ſtatui poteſt Impatientia hominum, & incredulitas, qui niſi ſtatim impetrent, quod à Deo poſtulant, nullum eſſe Deum falſiſſimè concludent ex eo, quod non eos confeſtim exaudierit.

Sexta cauſa eſt, quia vident rerum naturalium ordinem ſemper eodem modo, atque tenore ſe ſe habere, quapropter nullum eſſe rectorem exiſtimant, ſed res ſuopte genio hos, & illos verſus peragere, hanc aut illam ſuæ durationis periodum ex ſeipſis obtinere, cùm tamen potius ex ordine, ſtatoque rerum omnium tenore concludere deberent revera ſapientiſſimum aliquem eſſe proviſorem, & gubernatorem, qui modo convenientiſſimo, ſapientiaque ineffabili hæc omnia in debitum ordinem redigat, atque moderetur.

Septima cauſa eſt inordinatum ſtudium, nimiaque ſollicitudo, qua nonnulli rebus naturalibus incumbunt, & earum motus omnes, opera, proprietates, & affectiones in cauſam naturalem referunt adeo, ut nihil illis ſupra naturam eſſe videatur.

Octava cauſa eſt hæreſis, quæ eſt ad Atheiſmum via latiſſima. Nec mirum cum hæreſis & Atheiſmus eandem originem habeant, incredulitatem videlicet, quæ ex ſuperbia, atque nimia proprii judicii æſtimatione proficiſcitur.

Nona. Impiorum familiaritas, & conſortium cujuslibet ſtatus, & ſectæ hæreticos alloquendo. Ubi enim vident aliqui unumquemque eorum affirmare, atque jurejurando confirmare, quod ſtet ex illius parte veritas, alios verò falſitatem, & mendacium ſectari, inde concludunt, melius eſſe nihil ex iis, quæ ſpectant ad religionem, quàm aliquid credere.

Decima eſt, quia belluarum inſtar ſolis ſenſibus credunt, præter quorum objecta, cætera omnia, quæ ad divina, atque ſpiritualia pertinere dicuntur, chimerica & phantaſtica exiſtimantur.

Undecima. Cùm aliquid, quod antea velut miraculoſum credebat Atheus vi cauſarum naturalium fieri deprehendit, ſtatim imperitè concludit, cætera, quæ miracula, atque adeo ſolius Dei opera nuncupantur, ut mortuorum reſurrectionem, cæcorum illuminationem, & alia mirabilia, ut quod dæmones aliquos poſſideant, & energumeni, quantumvis ignari, variis linguis loquantur, vel naturæ vi, vel alicujus petitiſſimi artificis, cauſas occultas applicatis induſtria fieri.

Duodecima,

Duodecima quod impios bonis omnibus affluere, in regnis, atque rebuspublicis primatum tenere, bonos opprimere videant, juſtos autem malis omnimodis plerumque opprimi, atque pro nihilo haberi. Hinc enim concludunt Athei, vel nullum eſſe Deum, vel eum bonitate, juſtitia, atque providentia carere.

Decima tertia, quia dum tam paucos eſſe audiunt, qui divino cultui vacent, & numen divinum debita veneratione proſequantur, hinc concludunt fieri non poſſe, ut revera ſit aliquis Deus optimus, qui fidelium, & omnium hominum, totiuſque mundi curam habeat; alioquin, ajunt, facere debuiſſet, cùm illud poſſet, ut vel omnes verum ejus cultum, vel ſaltem plures amplecterentur.

Decima quarta, quia exiſtimant, quæcumque vera eſſe dicuntur, eodem modo probari, atque adeo res morales, ac divinas ſub mathematicam demonſtrationem cadere debere, cùm tamen unumquodque ſuum peculiarem modum habeat, & alia ſint moralia, alia divina, alia etiam phyſica, metaphyſica, & mathematica argumenta.

Hæ ſunt præcipuæ rationes, & cauſæ Atheiſmi, quas non minus prolixe, quam docte perſequitur P. Merſennius *in Geneſim cap. 1. v. 1. ar. 3.* illaſque diluit, atque evertit.

Poſſet denique cum ſexto Empyrico *lib. primo Pyronic. hypothypoſeon cap. primo* fieri tale argumentum. Quod ſi Deus ſit, cùm ſit bonus infinite, ac perfectiſſimus, nulla in mundo eſſet malitia, aut imperfectio. Nam contrarium unum infinitum deſtruit totaliter aliud. Cui argumento reſponſurus Arnobius *lib. ſecundo numer.* 49. poſt multam exaggerationem difficultatis, inſolubilem exiſtimare videtur. Alexander autem, quem refert, & late rejicit Simplicius *lib. 2. cœli in fine*, concedit Deum non poſſe mala excludere, alioqui ea omnino fuiſſe prohibiturum.

Et verò hoc ipſum argumentum multos Philoſophos vexaſſe, teſtatur Lactantius *lib. de ira Dei cap.* 13. Sed recte reſpondet Scotus *in 1. d. 2. q. 2. in fine*, ac Sylveſter *q. ſecundo conſtati ar. tertio* oppoſitum non excludi formaliter ab altero oppoſito niſi à ſubjecto, in quo eſt. Et ſic Deus infinite bonus, ac perfectus excludit à ſe omne malum & omnem imperfectionem. Effective autem non tenetur Deus excludere omne ſibi oppoſitum, ſed poteſt permittere ad bonos fines de quibus D. Thomas *lib. tertio. contra Gentes cap.* 71. & Syrenius *lib. quinto de fato à cap.* 13. Dei ſane benignitatem ex mali permiſſione ſæpe eruunt Patres. Et ex eo, quod bona ex malis, quæ permittit, eruat, infinitam Dei potentiam agnoſcit Plotinus *Enneade tertio lib. ſecundo cap. quinto* jure laudatus à Theodoreto lib. 6. adverſus Græcos ſub finem. *Magnæ facultatis eſt*, inquit etiam Ænæas Gazeus in ſuo Theophraſto jure hoc ſuſpiciens, *etiam ea, quæ male facta ſunt in uſum aliquem bonum convertere, & quæ nos informia fecimus, ea in formam pulchram poſſe redigere & perfecta exhibere.* Pulcherrime item hoc exaggerant Clemens *lib. primo ſtromat. cap. octavo* Nyſſenus *ſub finem orationis de iis, qui præmature obeunt*, Boëtius *lib. quarto de conſolat. proſ. ſext. ſub finem*, Proſper. *ad dub. ſeptim. Genuenſium*, S. Dionyſius *cap. quarto divin. nomin. in fine*, Eucherius *homil. quart. de Epiphan.* Syneſius *epiſt.* 57. Damaſcenus *lib. 2. fidei cap.* 29. Auguſtinus *lib. undecimo civit. cap. decimoſeptimo & lib. decimotertio cap. quarto & undecimo*, ac *lib. de agone Chriſtiano. cap.* 7.

Cæterum poſtremam hanc objectionem, cùm obiter propoſuiſſet Triſmegiſtus *cap. ſeptimo. Aſclepii*, ait primum reſpondendum nihil ad eam omnino eſſe, quaſi ſcilicet indignam cenſeat, cui reſpondeatur. Tum ſubdit, Deum excluſioni malitiæ providiſſe, donando nobis rationem qua poſſimus quidquid nos dedecet cavere. Plura in Atheos pete ex Muſſo *lib. primo de divina hiſtoria cap.* 11.

Gradus vero, quibus in hanc voraginem deſcenditur in hodiernorum Atheorum moribus copioſe deſcribit Veſtonus *lib. 3. de hominis officio cap.* 17. & breviter, ſed optime rem attigit Clemens Alex. *lib. 3. ſtromat. cap. quarto* ubi poſt alia in hanc rem ſic ait: *ut Deus ignoretur, efficit vitæ inſtitutum.* Et paulo ante: *Quomodo fieri poteſt, ut qui victus eſt à voluptatibus, Domino aſſimiletur, aut Dei habeat cognitionem?* Optime item alter Clemens *lib. primo recognit. ſub initio* ait, *domum fumo peccatorum repletam, prohibere inhabitantes aſpectu conditoris.*

Videamus ejuſdem impietatis fructus. Ut enim Atheiſmus eſt effectus, ita & radix omnium vitiorum ex voluntate. Sic Chryſoſtomus in *pſal.* 13. Athei cor *Templum impietatis* appellavit. Sic Regius Propheta tam *pſal. decimo tertio* quam 52. aſſerit, eos, qui inſipienter dicunt in corde ſuo non eſt Deus, corruptos, & abominabiles factos eſſe in ſtudiis, & iniquitatibus ſuis, nec eſſe qui faciat bonum, non eſſe uſque ad unum. Enimverò quemadmodum aſſenſus in hanc propoſitionem, *Deus eſt*, fundamentum eſt totius Religionis, ac principium per ſe dirigens voluntatem ad bonum honeſtum, radixque totius bonitatis moralis adeo, ut Plato *lib.* 10. *de legib.* dixerit: *Qui Deos eſſe putat, nec facit quicquam ſponte impie, nec loquitur.* Ita ſemel illo ſublato, neceſſe eſt omnem virtutem de medio tolli, timorem omnem è cordibus hominum eradicari, & tandem vitiis omnibus criminibuſque fræna liberius laxari uſque ad omnem prorſus humanitatis corruptionem. *Quomodo enim*, ait Nyſſenus tr. 2. pſal. 13. *in ſuo quis eſſe duret, qui non eſt in eo, qui eſt. Quomodo quis maneat in eo, qui eſt, ſi non credat ei, qui eſt, quod ſit.* Certè Plotinus *Ennead. ſecundo lib. nono cap. decimo ſexto* ait, malum omnem in primis id habere, ut deſpiciat Deum, neque prius aliquem totum eſſe malum, quàm deſpiciat ſuperos, ac ſi nondum in aliis omnibus malus eſt, ex hoc tamen uno in cunctis malum evadere. *Unde ſicut corruptio abominationem meretur*, ait Hilarius ad eundem pſalmi locum, *ita etiam nihil Regnis omnibus, rebuſquepublicis bene inſtitutis execrabilius eſſe debet quàm falſum illud inſipientum Atheorum dogma, dicentium in corde ſuo, non eſt Deus.* Denique de condignis pœnis tantæ impietatis legendus Plato *lib. decimo de legib. in fine.*

Porrò exiſtentia Dei nullo pacto poteſt demonſtrari à priori. Non enim poteſt ex natura objecti aſſignari ratio, quæ ſit radix exiſtentiæ. Nam exiſtere in Deo habetur formaliter per primum conceptum ipſius. Primus autem conceptus importat rationem entis, non quocumque modo, ſed prout eſt propria Dei. Hæc autem eſt ratio entis per eſſentiam, quæ formali modo in ſuo conceptu importat exiſtentiam.

Quoniam verò præter Atheos, exiſtentiam Dei abſolutè negantes, ſunt aliqui Hæretici, ut Illyricus, & Lutherus apud ipſum, qui illam ita admittunt, & ſaltem voce confitentur, ut tamen exiſtiment ſine Scriptura, ſolo affulgente lumine naturali, homines nihilo plus de Deo ſcire, quàm pecudes. Sunt etiam aliqui Doctores Catholici concedentes, rationes naturales, quæ afferuntur ad probandum Deum, omnes quidem eſſe probabiles, & intra genus probabilitatis multas eſſe adeo efficaces, ac certas moraliter, ut reddant homines inexcuſabiles, ſi non venerentur Deum, ac illi debitum obſequium præ-

ſtent, in quo valde differunt ab Atheorum, & hæreticorum ſenſu, non tamen eſſe veras & perfectas demonſtrationes, ideo placet videre in communi, an & quatenus certum ſit, Dei exiſtentiam eſſe à nobis naturaliter cognoſcibilem, & à poſteriori demonſtrabilem.?

Reſpondeo affirmative. Probatur deinde ex Scripturarum autoritate. Job. 36. ita habetur; *omnes homines vident eum*, ſcilicet Deum, *unuſquiſque intuetur procul.* Quod de notitia Dei evidenti ex creaturarum conſideratione naturaliter acquiſibili, communiter explicatur à Patribus, ſicut & illud Iſaiæ cap. 40. v. 26. *Levate in excelſum oculos veſtros, & videte quis creavit hæc.* Item ſapient. 13. dicitur: *Vani autem ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei, & de his, quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui eſt, neque operibus attendentes, agnoverunt, qui eſſet artifex.* Et poſt pauca ſubjungit. *A magnitudine enim ſpeciei, & creaturæ, cognoſcibiliter poterit Creator horum videri.* Et rurſus: *Si enim tantum potuerunt ſcire, ut poſſent æſtimare ſeculum quomodo hujus dominum non facilius invenerunt?* Ubi Sapiens ex communi Interpretum conſenſu invehitur contra illos, non qui nullo modo cognoverunt Deum, ne probabiliter quidem, ut ſatis conſtat ex toto contextu, & maxime ex ultimis verbis, ſed contra illos Philoſophos & exiſtimatos Sapientes, qui cùm haberent ſcientiam hujus ſeculi, id eſt rerum corporalium, & terrenarum, tantam tamen non habuerunt, quantam potuiſſe de Deo naturaliter habere ex creaturis ad excludendum falſos Deos. Unde iis verbis exprimit ſapiens cognitionem iſtam certam, & evidentem peti à rebus creatis, tanquam propriis effectibus ipſius Dei. Similiter ex pſalmo decimo octavo *Cœli enarrant gloriam Dei, &c.*

Alius, & principalis locus, qui afferri ſolet, eſt ex D. Paulo ad Roman. cap. 2. ubi ſic habet: *Revelatur enim ira Dei de Cœlo ſuper omnem impietatem, & injuſtitiam hominum eorum*, ſcilicet infidelium, *qui veritatem Dei in injuſtitia detinent.* Quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis. Deus enim illis manifeſtavit. Inviſibilia enim ipſius à creatura mundi, per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Sempiterna quoque ejus *virtus,* & divinitas ita, ut ſint *inexcuſabiles.* Ubi illæ particulæ *manifeſtum eſt illis,* & illæ aliæ *intellecta conſpiciuntur*, in prima & propria ſui ſignificatione denotant cognitionem evidentem, nempe à poſteriori, ut ex textu colligitur.

Quare D. Hyeronymus in hoc D. Pauli *intellecta conſpiciuntur*, tam evidenter, inquit, intellecta ſunt, ut conſpecta dicantur. Et S. Dionyſius de divinis nominibus cap. 7. aſſerit, Deum per ſcientiam cognoſci. Item epiſt. ad Titum: *Advertendum eſt*, ait, *duplicem eſſe traditionem Theologorum, unam Symbolicam, & myſticam; alteram Philoſophicam & demonſtrantem.* Quem locum explicans S. Maximus ait, *philoſophicam, & demonſtrantem Theologiam appellari, quæ eſt ex perſpicientia Creaturarum.* Quo certè nihil ad id clarius. Tandem D. Cyprianus lib. de idolor. vanit. D. Athanaſius orat. contra Idola, & D. Auguſtinus *lib. de ſpirit. & litter. cap.* 12. docent, quod Athei negent Deum eſſe id provenire tantum ex eorum protervia, vel cœcitate, quod ſcilicet nolint perpendere vim argumentorum, non autem ex defectu ſufficientis demonſtrationis.

Quapropter ſi in quibuſdam aliis S. Scripturæ, ſanctorumque Patrum locis videtur hominibus adimi omnis cognitio Dei, ut in pſalmis ſæpius habemus, non eſſe intelligentem Deum, & Iſaiæ cap. 1. *Iſrael autem me non cognovit*, ad vitandam omnem autologiam, reſpondeo, omnes hujuſmodi locos debere intelligi ex ſubjecta materia juxta aliquem ex his ſenſibus. Vel de cognitione exiſtentiæ Dei, ut diſpoſitiva ad ſalutem, ad quam non eſt diſpoſitio ſcientia, ſive cognitio Dei, autoris naturæ, ſed fides ſive cognitio Dei, ut autoris ſupernaturalis. Vel de Deo non ſecundum quæſitum, an ſit, ſed quid ſit. Ita enim per demonſtrationem à poſteriori ex creaturis, tanquam ex effectibus diſtinctè, ac evidenter probari poteſt exiſtentia Dei, ut tamen quidditas ejus, aut eſſentia, niſi valde imperfectè, & ſub confuſa quadam tantum ratione cognoſci poſſit. D. Athanaſius ad Serapionem de Spiritu Sancto ait, *Deitas non demonſtratione rationum traditur, ſed fide.* Vel de quibuſdam divinis myſteriis, quæ naturaliter minime poſſumus attingere, ut Deum eſſe Vnum & Trinum, velle nos gratis inſtificare, &c. quæ ut ſunt ſupra totum ordinem naturæ, ita & ſupra totum rationis humanæ captum, ac vires. Vel de ſceleſtis hominibus, qui Deum cognoſcere ex creaturis non potuerunt ex ſuppoſitione pravi affectus, quoad alia divertebantur.

Poſtremò probatur ratione, divinam exiſtentiam eſſe evidenter demonſtrabilem vera demonſtratione àpoſteriori, quantum eſt ex ſe, ac per ſe. Ex effectu poteſt, quantum eſt ex ſe, demonſtrari cauſa neceſſaria ſeu neceſſariò requiſita ad productionem talis effectus. Hoc eſt certum, ac evidens lumine naturæ, ut ſatis patet ex Philoſophia, in qua ex effectibus neceſſariaque illorum connexione cùm ſuis cauſis, argumentamur ad illarum notitiam, ſaltem quoad *an eſt.* Nam ſicuti ex hoc, quòd cauſa, ut ſic, dicit ordinem ad effectum, poſſumus per illam à priori argumentari ad effectum, ita etiam à poſteriori per effectum ad cauſam. Quia etiam effectus dicit ordinem ad ſuam cauſam, præſertim quando cauſa non eſt per ſe nota, ut accidit, & ſupponitur in præſenti. Atqui creaturæ omnes ſunt veri quidam effectus Dei, & Deus eſt cauſa neceſſaria, ſive neceſſariò requiſita ad illarum productionem. Atque adeo per ſe loquendo, ſive quantum eſt ex ſe poteſt evidenter demonſtrari, Deum eſſe demonſtratione à poſteriori ex creaturis, tanquam ex effectibus. Quod eſt propoſitio cognita per fidem, quæ à nullo conſequenter Catholico negari poteſt. Eſt enim argumentum theologicum ex majori neceſſaria lumine naturæ, & ex minori cognita per fidem. Quod eſt diligenter advertendum ad reſolvendum quanta & quali certitudine ſit certa hæc præſens concluſio.

Oſtenditur etiam veritas hujus concluſionis reſpectu noſtri, quod ſcilicet, ſpectata natura & conditore humani intellectus pro præſenti ſtatu viæ, non ſolum per ſe, & ex ſe ſit demonſtrabilis, ſed etiam in ordine ad imperfectionem noſtri intellectus. Primo addendo tantum aliquas particulas argumento ſtatim facto, ſic: Ex effectibus notioribus nobis poſſumus nos certò, ac evidenter devenire in cognitionem exiſtentiæ cauſæ illorum. Creaturæ autem ſunt effectus nobis notiores, quorum Deus eſt cauſa neceſſaria, hoc eſt neceſſariò ad illorum productionem deſiderata. Et proinde ex creaturis poſſumus evidenter devenire in cognitionem Dei.

Secundo quia quotieſcumque eſt cognoſcibilis certò & evidenter infallibilis, & neceſſaria connexio effectus cum ſua cauſa, eſt etiam demonſtrabilis ex effectu cauſa. Hæc propoſitio videtur omnino certa, tota ſiquidem argumentatio ab effectu ad cauſam fundatur in neceſſaria, & infallibili connexione utriuſque. Sed ab intellectu humano cognoſcibilis eſt certo, ac evidenter infallibilis, atque neceſſaria connexio inter creaturam, & Deum. Ergo ab intellectu humano demonſtrabilis eſt ex creatura Deus. Minor ita declarari poteſt. Nomine Dei, in illa contento intelligimus primam cauſam, primumque principium.

Nomine

Nomine creaturæ totam entis creati collectionem. Hæc autem dicit infallibilem connexionem cum cauſa prima, & increata, certo ac evidenter ab humano intellectu cognoſcibilem, &c. Cum enim ens creatum non potuerit creari, vel produci ex ſeipſo, alioquin eſſet ſimpliciter prius ac poſterius ſeipſo, quod involvit contradictionem, eſſetque actu antequam eſſet, ſtatim intellectus bene ac ſapienter diſpoſitus colligit certo ac evidenter ex terminis ipſis, debuiſſe creari ab aliquo extra ipſum, atque adeo ab ente increato, quod eſt extra collectionem creati.

An autem hoc ſit de fide, an ne? Diſcrepant inter ſe Doctores. Aliqui enim exiſtimant, id tantum eſſe certum certitudine quadam philoſophica, non autem theologica ita, ut qui illam negaret, nulla prorſus cenſura theologica eſſet dignus. Alii tamen volunt, id ita eſſe certum, ut exiſtiment oppoſitum eſſe vel temerarium vel erroneum, vel contra fidem. Divus enim Thomas de verit. q. 10. ar. 12. ait, eſſe *manifeſte falſum*, & 1. contra gentes cap. 12. appellat *errorem*, quam cenſuram probant multi, Bannes 1. p. q. 2. ar. 2. ait eſſe propoſitionem *temerariam in fide* & Nicolaus Iſambertus ibidem *hæreticam* appellat, quatenus vult concluſionem noſtram eſſe de fide.

Hac in re ita diſtinguendum puto. Aliud eſt, aliquid poſſe demonſtrari, & aliud, aliquid reipſa & de facto demonſtrari Primum affirmat dari ſolummodo ſufficiens medium, per quod talis veritas poſſit demonſtrari, illud tamen non explicat in particulari nec de facto applicat. Secundum verò id præſtat, & exequitur. Quare ſicut hæc duo valde inter ſe diſtinguuntur, ita etiam aliud eſt negare abſolute demonſtrabilitatem divinæ exiſtentiæ à poſteriori per creaturas, & aliud negare, quod rationes, quæ ad hunc finem de facto adducuntur non ſint efficaces, nec veræ ac perfectæ demonſtrationes.

Si quis igitur, id negando, concederet tamen veritatem eſſe ex ſe nobis demonſtrabilem, exiſtimarem illum non eſſe cenſura aliqua theologica dignum. Nam revera non eſt certum ſecundum fidem, aut ſecundum Theologiam, quod hæc, vel illa ratio in particulari ad probandum Deum eſſe, ſit perfecta demonſtratio. Pro peſſimo tamen philoſopho eſſet habendus. Quia non eſt dubium, quin aliquæ ex his rationibus, ſi non omnes, attentis duntaxat principiis philoſophicis ſolo lumine naturali notis, ſint veræ ac perfectæ demonſtrationes pro demonſtranda adverſus Atheos ſupremi alicujus Numinis exiſtentia.

At ſiquis negaret primò, Deum non eſſe à nobis tanta certitudine cognoſcibilem ex creaturis, quanta ſatis ſit ad inducendum debitum cultus, cenſerem plane, illum eſſe hæreticum. Quia teſtimonia ſacræ Scripturæ, quibus hanc concluſionem munivimus, ſi accurate ponderentur, expoſitione Patrum illis adjuncta, ſaltem probant, tanquam quid de fide certum, poſſibilem eſſe naturaliter talem Dei cognitionem, propter quam homines, qui ita Deum cognoſcant, teneantur eum colere ita, ut, ſi ſecus faciant, ſint omnino inexcuſabiles.

Si quis itidem negaret, cognitionem hanc non eſſe demonſtrativam, ſeu, quod idem eſt, aſſereret, divinam exiſtentiam non eſſe naturaliter à nobis demonſtrabilem demonſtratione à poſteriori per creaturas, etſi illa opinio non eſſet apertè hæretica, nihilominus tamen juxta cenſuram D. Thomæ, & aliorum ſaltem dicenda eſſet temeraria, & erronea in fide.

Ratio autem eſt primò, quia negare concluſionem argumenti theologici, conſtantis ex majori neceſſaria lumine naturæ, & ex minori cognita per fidem, non vacat temeritate, vel errore theologico. Sed, ut patet, hæc propoſitio ſive concluſio, quod Dei exiſtentia ſit demonſtrative, aut evidenter cognoſcibilis per creaturas, ſequitur ex majori neceſſaria lumine naturæ & ex minori certa ſecundum fidem. Atque adeo illam negare non vacat temeritate, erroreque aliquo theologico, utpote contra certiſſimam concluſionem theologicam.

Hujus rei multa & manifeſta poſſent adduci exempla. Si enim aliquis exiſtimaret, ſicuti revera eſt, quod ex eo, quod homo ſit rationalis, evidenter ſequitur, quòd ſit riſibilis. Si ſemel ex fide certum eſſet, hominem eſſe rationalem, ſequeretur ex evidenti diſcurſu theologico, quod etiam eſſet riſibilis ita, ut ſi quis negaret conſequentiam, non ſolum eſſet temerarius in philoſophia, ſed etiam in theologia.

Eodem modo, ſi evidens eſt ex effectibus à nobis poſſe cognoſci demonſtrative cauſam à poſteriori, ut libenter admittunt Doctores contrarii, cùm certum ſit ex fide, creaturas eſſe effectus Dei, certum erit, etiam ex diſcurſu theologico, ex creaturis poſſe evidenter cognoſci divinam exiſtentiam à poſteriori. Hinc ſi quæ eſſet oppoſita inter Doctores catholicos ſententia non poſſet à temeritate excuſari. Conſulto dixi, ſi quæ eſſet oppoſita, quia non deſunt, qui aſſerant Gabrielem, Petrum Alliacenſem, Baſſolum, & nonnullos alios, pro illa citari ſolitos, tantum fuiſſe loquutos de aliqua demonſtratione evidenti, quæ ſtatim extorqueat aſſenſum, convincat omnem omnino intellectum, quantumvis rudem, dum negarunt naturalem exiſtentiæ divinæ demonſtrabilitatem, non autem de demonſtratione intellectum non protervum, ac bene diſpoſitum convincente, de qua tantum procedit difficultas, quando dicimus, Deum non probabili ſolum ſuaſione, ſed demonſtratione evidenti cognoſci poſſe ex creaturis.

Temeritas item hujus ſententiæ ſatis etiam patet ex adductis S. Scripturæ teſtimoniis, quæ in prima, & propria ſui ſignificatione ita videntur expreſſè denotare certam & evidentem cognitionem petitam ex neceſſaria habitudine, & connexione, quam creaturæ, poſita ſua exiſtentia, habent cum Deo, ut ſaltem ſit temerarium, & erroneum contrarium aſſerere. Juxta regulam enim communem & certam, quotieſcumque, verba S. Scripturæ in ſuo proprio ac primario ſenſu, quem præ ſe ferunt, accipi poſſunt ſine periculo alicujus abſurdi, non poſſunt ſine aliqua ſaltem temeritate, detorqueri ad aliquos alios ſenſus minus proprios, alioquin ante expreſſam definitionem Eccleſiæ nihil haberemus certum in S. Scriptura. Quod autem prædicti S. Scripturæ loci ſic intelligantur, non modo nullum ſequitur abſurdum, ſed inde potius multo magis inexcuſabiles redduntur mali homines, ſi Deum non agnoſcant. Ergo ſi non evidenter, prudentiſſime tamen ita debent intelligi, ac explicari, ut recurrere ad alium ſenſum minus proprium, quod nimirum Scriptura loquatur tantùm de aliqua probabili & conjecturali cognitione, cenſeri debeat ſaltem temerarium, & in fide erroneum.

E quibus ſequitur, propoſitionem hanc, *Deus eſt*, ſi intelligatur præciſe de Deo, ut eſt autor naturæ, & ſic nihil aliud ſignificat, niſi quod detur una ſuprema cauſa omnium rerum, ita eſſe per accidens objectum fidei in eo, qui non habet de illa ſcientiam, ut tamen per ſe loquendo ſit objectum mere ſcibile, tanquam quid præambulum ad fidem, ejuſque articulos, ut docet D. Thomas 1. p. q. 2. ar. 2. *Sic enim* inquit, *fides præſupponit cognitionem naturalem, ſicut gratia naturam, & ut perfectio perfectibile.* Quatenus præſuppoſita ſemel certa, & evidenti cognitione naturali divinæ exiſtentiæ, poteſt intellectus humanus facile convinci, ac diſponi ad ſubmittendum ſe fidei hoc pacto.

Inter autem plures rationes quibus demonſtratur Deum eſſe, quæque afferri ſolent, quarum tamen aliquæ infirmæ ſunt, vera demonſtratio deſumitur à ſubordinatione cauſarum, & nititur duobus principiis naturali lumine evidentibus. Primum eſt: *Quicquid producitur, ab alio producitur.* Alterum: *In cauſis efficientibus ſubordinatis non poteſt dari proceſſus in infinitum.* Unde ſic conficitur demonſtratio. In cauſis ſubordinatis efficientibus non poteſt progredi in infinitum. Sed in hoc rerum ordine, ut experientia patet, datur ſubordinatio cauſarum, quarum nulla poteſt producere ſeipſam, Ergo ſiſtendum in aliqua prima improducta.

Primum principium declaratur per deductionem ad impoſſibile. Nam ſi idem poſſet producere ſeipſum ſequeretur idem eſſe, & non eſſe. Aſſignato enim eodem inſtanti, eſſet in illo, quia produceret. Quod enim producit eſt ita, ut in priori naturæ ſupponatur eſſe. Quod vero producetur in priori naturæ ſupponitur non eſſe.

Secundum verò principium declaratur eodem modo. Quia ſi in cauſis ſubordinatis progrederetur in infinitum, ſequeretur, quod tota collectio cauſarum eſſet dependens, quia nulla adeſſet prima independens, à qua cæteræ dependerent. Rurſus etiam tota eſſet independens, quia nulla eſſet cauſa, à qua tota illa collectio dependeret. Etenim nulla cauſa poſſet operari. Quod enim in operando dependet ab alio, indiget ipſo ita, ut abſque eo non poſſit operari. Ergo, ſi progreditur in infinitum, ſingulæ cauſæ erunt dependentes, atque adeo indigentes. Ergo, cùm non ſit, qui ſuppleat indigentiam, nulla poterit operari. Item ſi daretur progreſſus in infinitum omnes illæ cauſæ infinitæ non terminarentur aliqua prima. Ergo omnes eſſent mediæ, & haberent aliam ſuperiorem, à qua dependerent. Ergo nulla eſſet cauſa. Quia nulla poſſet incipere cauſationem ex eo, quod non poſſet incipere à ſe.

His accedunt & ſequentes rationes, quibus Deum eſſe demonſtratur. In rerum natura oportet reperiri aliquod ens neceſſarium, quod ſuæ neceſſitatis nullam cauſam habeat, alioqui contingeret nihil omnino eſſe, aut progreſſum fieri in infinitum.

Ad hæc. In rerum natura eſt aliquod primum ens, optimum, veriſſimum, nobiliſſimum, quod omnibus aliis ſit cauſa entitatis, bonitatis, veritatis, atque laudabilis virtutis. Nam, cùm nihil ſeipſum eſſe, facere poſſit, ſequitur, omnia, quæ ſunt, ejus participatione, quod per ſe eſt, exiſtere, bona, vera, nobiliaque eſſe. Nam unumquodque in ſuo genere primum, reliquorum generis graduum cauſa eſt, Ariſtoteles *lib. 2. metaph. cap. 4.*

Præterea. Invenitur totius univerſi Gubernator, qui res omnes in ſuum finem dirigat, quem ſemper, aut plurimum aſſequuntur Nam id, quod ordinatum, diſpoſitumque perſeverat, cauſam intelligentem extra ſe habere oportet, quæ cauſas naturales, etiam rationis expertes, ordinet in ſuum finem, atque dirigat, Dionyſius Areopag. *lib. de divin. nomin. cap. ſeptimo* Chryſoſtomus *hom. quart. & decim. ad Antioch.* Cyprianus, Lactantius, & alii. Creatura omnis Deum eſſe clamat, ejuſque inviſibilem potentiam creaturæ magnitudo, ſapientiam pulchritudo, ordinatiſſimaque diſpoſitio, bonitatem verò rerum omnium utilitas oſtendit. Ex quibus effectibus Creatorum potuiſſe agnoſci docet Sapiens *cap. decimotertio* & à quibuſdam agnitum fuiſſe, ait Apoſtolus *Hebr. cap. undecimo.*

Alia probatio facilis, & popularis, ſequens ſimul viam demonſtrativam, eſt hujuſmodi. Quoties alicujus rationem à priori, & in qua quieſcamus quærimus, naturæ evidenti inſtinctu rationem optimam & veriſſimam, uniformiſſimam, & facillimam, maximeque infallibilem, ac neceſſariam, in qua ſuavius quieſcamus, cæteris rationibus præferimus. Contemplare itaque totam hanc mundi machinam, & totam poſſibilium, & impoſſibilium collectionem, & uno verbo totam unitatem intelligibilem, & pulcherrimum illum veritatis ordinem, cujus ſpecies, & pulchritudo omnium ſapientium animos rapit, ſoliſque ſtultis non placet, quia ipſi nolunt videri ſtulti. Rogo, quænam ſit ratio prima, & à priori horum omnium? Mirabili compendio tibi reſpondemus, eſſe rationem maxime unam, maxime immutabilem, & neceſſariam, maxime veram, & maxime bonam, & ipſum optimum alliciens omnium animos, tanquam centrum, in quo quieſcamus. Hæc autem ratio eſt ipſe Deus. Cogita quam poteris, nullam invenies uniformiorem, veriorem, meliorem, aut magis neceſſariam, nullam jucundiorem, & ſuaviorem. Excogita quamlibet aliam rationem, quævis alia eſt defectuoſa. Si enim non eſt defectuoſa, caret defectione, & in ſe habet totum cumulum perfectionum ſimpliciter ſimplicium. Eo autem ipſo, quod ſit defectuoſa, habebit diſplicendi meritum. Ergo merito ea nobis ratio diſplicebit. Si ergo quævis alia ratio diſplicere debet, noſtra debet placere. Ergo eſt bona, & vera. Nam ſi non eſt vera, diſplicere debet. Conjungimus ergo in hoc argumento viam congruentiæ, & demonſtrativam. Quod ſi hic modus argumentandi ſolet placere in qualibet exigua veritate, multo magis in totius veritatis ordine explicandæ.

Confirmatur hic modus argumentandi ex Ariſtotele. Unitatem Dei ſic ipſe concluſit. *Non eſt bona multitudo Principum. Entia bene volunt gubernari. Uno ergo Principe.* Ratio plane graviſſima, & tanto Philoſopho digna, qua ſuam metaphyſicam de rebus divinis concluſit. Eſt tamen hæc ratio ſimul demonſtrativa, & congruentiæ. Ego ad propoſitum ſic applico. Entia nolunt defectum, ut in eo quieſcant, ſed fugiunt. Bonum enim eſt cuicumque id quod amatur ab ipſo, aut amaretur ſi haberet intellectum, ut egregie ipſe Ariſtoteles definivit in Rhetoricis. Inquietatur autem mens quolibet defectu viſo. Eſtque conſideratione dignum, experientiam docere, animum humanum nullis bonis habentibus defectum ſatiari. Imo quo majora talia bona obtinet, eo redditur avidior, & magis inquietatur. Plus enim inquietudinis patiuntur divites Principes, ac Reges, quàm ſimplex ruſticus cui ſeverus ſit victus ex quotidiano labore. Quid enim ſunt magnæ fortunæ Principum cum defectu mortalitatis agnito, niſi miſerabiles tragædiarum caſus? Nunquam fuit poëta ita ingenioſus, qui auſus fuerit ad fletum excitare theatrum miſerabili ſorte unius ſimplicis ruſtici, ſecuri de ſuo victu ex quotidiano labore. At quilibet, etiam non ingenioſus poëta hiſtoriis Principum fictis facile lacrymas movet.

Ratio à priori eſt. Quia natura tota fertur ad bonum, quia bonum, non quia malum, nec quia defectuoſum, & contra retrahitur ab illo, & incipit ſentire faſtidium propter defectum animi, & dolorem, ſi ergo omnia bona habent defectum, & nulli ineſt cumulus omnium perfectionum ſimpliciter ſimplicium, neceſſe eſt, totam naturam inquietari labore quodam ſtulto. At natura non vult ita gubernari nec bonum eſt, regnare hæc bona, quæ non afferunt pacem, ſed inquietudinem perpetuam. Unum ergo bonum eſt perfectum, in quo ſit omnis perfectio, Alioquin unum ex duobus faciendum eſt. Vel ceſſandum eſt omnino ab amore, vel indulgendum perpetuæ inquietudini. Hoc ſecundum eſt ſtultum. Primum non eſt concedendum; quia prudentis eſt amare bonum virtutis. Ergo, ne hæc in abſurda incidamus, fatendum eſt exiſtere bonum perfectum.

Sed

Sed reſpondebit Atheus,nos cum Ariſtotele ultro aſſumere, Mundum bene gubernari. Ideo ipſe negat Deum, & providentiam, quia ſibi videtur mundum male gubernari. Sed ad primum dicere poſſem, ex parte mundum male gubernari, ex ea ſcilicet parte, quæ gubernatur ab impiis, & non timentibus Deum. Ex hoc autem fit, remedium unicum eſſe obedire Deo, tanquam gubernatori. Deindè dico, relicta parte peccatorum, reliquam gubernationem eſſe optimam, & id multos autores magna eloquentia demonſtraſſe. Vel autem mundus bene gubernatur, vel male. Quicquid dixeris, probo, eſſe Deum. Si bene. Ergo habet bonum Gubernatorem. Si male. Ergo debuit aliter gubernari. Ergo potuit. Ergo exiſtit potentia bene gubernandi totum mundum. Hæc autem eſt Deus.

Neque his repugnat, quod Apoſtolus dicat : *oportet credere accedentem ad Deum, quod ſit*, & Auguſtinus *lib.* 11. de civit. cap. 4. & lib. 10. confeſſ. cap. 6. *Mundum videri, Deum credi.* Et, *quod cœlum & terra ſurdis loquantur, niſi Deus altus miſereatur.* Nam ejuſmodi ſententiis tantum humanæ mentis per lapſum primi parentis excœcatio facta inſinuatur, quæ impedit, ne ex creaturæ ſolius contemplatione in plenam Dei cognitionem devenire queamus,ſed opus ſit,ut mentis obumbrationem vera Fidei Lux diſcutiat, ſine qua omnis Philoſophorum de Deo cognitio fuit confuſa, indiſtincta, multo parta labore, plurimiſque falſitatum erroribus permixta, D. Proſper *lib.* 2. *de revocat. gent. cap.* 17. Et D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 1. *art.* 8. *ad* 1. Unde multo certius, ac plura de Deo Fide tenemus, quàm Philoſophi ratione naturali unquam inveſtigare potuerint.

Poſtremo licet olim nonnulli extiterint, qui Deum eſſe negarint, & hodie non pauci emergant impii, dicentes in corde ſuo, *non eſt Deus*; attamen & illi velint, nolint, quod neſcire cupiunt, frequenter ſentiunt. Dum enim aliquid iræ divinæ indicium ſe profert, Deum, quem ſtudent contemnere, inviti exhorreſcunt, ac timore maximo perturbantur. Unde id, niſi ex divinæ Majeſtatis ultione, quæ eorum conſcientias anxietate percellit ? Et quantumcumque audaces Dei contemptores eſſe videantur, nunquam tamen, ſe ab hoc ſtimulo conſcientiæ omnino extricabunt. Unde ipſi quoque Numinis contemptores exemplo ſunt, vigere ſemper in omnium hominum animis aliquam Dei notionem. Nam licet judicium cœleſte, quodque de religione omnibus ſeculis creditum eſt, verbis eludant, ſe tamen è Dei metu eximere nequeunt, quia intus eos mordet conſcientiæ vermis, qui nunquam emoritur, ſed torquet, nec integram ſivit eſſe peccati voluptatem.

Contra quos Atheos, ad evincendum eſſe aliquem Deum in primis valet anxietas,& ſtimulus conſcientiæ, quæ delinquentes mox apprehendit, & torquet, ut in primo parente apparuit, qui ſe à facie Dei abſcondere tentavit, ut Chryſoſtomus *Hom.* 17. *&* 20. *in Geneſ.* oſtendit.

Item teſtantur pœnæ & ſupplicia peccatorum, Deumque contemnentium, ut immiſſio diluvii, conflagratio Sodomæ, perditio Pharaonis, omniumque Ægyptiorum Iſraelitas perſequentium, ſicut iis auditis Jetro *Exod.* 18. dixit : *Nunc cognovi, quia magnus Dominus ſuper omnes Deos.*

Idipſum convincunt miracula, omnem creaturæ virtutem excedentia, ut reſuſcitatio mortuorum,conſervatio in igne, vel à morſu Leonum, ut Danieli accidit, prædictio Prophetarum, qui futura contingentia, liberoſque hominum actus, tanquam ſibi præſentes, reſerarunt.

Convincunt & conſervatio, ac protectio cultorum Dei, quos miris modis Deus invictos ab initio mundi reddidit, ut coram Holoferne Achior inſigni oratione deduxit, concludens Judith. 5. *Si non eſt offenſio populi hujus coram Deo ſuo, non poterimus reſiſtere illis, quoniam Deus illorum defendet eos, & erimus opprobrium univerſæ terræ.* Quod nec Conſiliarii Aman, hoſtis Judæorum, ignorarunt, dum ei dixerunt. Heſter 6. *Si de ſemine Judæorum eſt Mardochæus, ante quem cadere cœpiſti, non poteris ei reſiſtere, ſed cades in conſpectu ejus.*

Denique Deus ſe per incarnationem hominibus manifeſtavit, reſtituendo cœcis viſum, claudis greſſum, ægrotis ſanitatem, ſurdis auditum, mortuis vitam, convertendo aquam in vinum, multiplicando panes, ſe mortuum reſuſcitando, in cœlum aſcendendo, Orbem terrarum ad credendum in Chriſtum crucifixum adducendo. In ea enim ſumma Dei virtus apparet, *quod in nomine Jeſu omne genu flectatur*, quodque toti Orbi ſalutis ſpem Fide in Crucifixum pendere perſuaderi potuerit. *Crux* enim *Judæis ſcandalum, Gentibus ſtultitia.* Sed opera Chriſti teſtimonium perhibent de ipſo, quod ſit Deus Joan. 10. *Si mihi non vultis credere, operibus credite.*

Pro veritate divinæ exiſtentiæ vide præ aliis, Tertullianum *lib.* 1. *contra Marcionem cap.* 10. Divum Chryſoſtomum *orat.* 12. Aſclepium Ariſtotelis interpretem 1. *Metaph.* Sextum Epyricum *lib.* 8. *com. in Mathemat.* Philonem Judæum *lib.* 1. *de Monarchia.* Lactantium *lib.* 2. *divin. inſtit. cap.* 8. Minutium Felicem *in Octavio*, Theodoretum *Serm.* 4. *de provid.* Epiphanium *in lib. contra gentes.* Gregorium Nazianzenum *Orat.* 4. *&* 30. Ioannem Chryſoſtomum *in Pſalm.* 13. Ioannem Damaſcenum *lib.* 1. *de fide Orthod.* Auguſtinum tam *lib.* 8. *&* 11. *Civit. cap.* 4. quam *lib.* 10. *confeſſ. cap.* 6. *&* *lib.* 3. *de libr. arbitr.* Thomam Aquinatem 1. *p. q.* 2. *ar.* 1. *&* 2. *&* *q.* 103. *per totam, &* 2. 2. *q.* 102. *ar.* 2. *&* *lib.* 3. *contra Gentes cap.* 64. omneſque verè Catholicos, præcipue P. Mercennium *cit. cum. cap.* 1. *v.* 1. *art.* 3. *in Geneſ.* ubi tam exacte reperiuntur contritæ Atheorum objectiones, ut nihil ſupereſſe videatur.

Ego hic obſigno hanc Conſultationem cum Tertulliano in Apologet. cap. 17. *Cum Atheiſmus ſit ſumma delicti nolentium recognoſcere, quem ignorare non poſſunt, utique in S. Officio contra Atheos debet eſſe ſumma punitio.*

Consultatio XXIX.

De Polytheiſmo, ſive de Idololatria; Deorum pluralitatem admittentibus, ejuſque cauſis, origine, varietate, progreſſu. Vbi tam ex S. Scriptura quàm ex Sanctis Patribus oſtenditur non eſſe niſi unum Deum verum. Et an Deum eſſe tantùm unum demonſtrari naturaliter poſſit? Quid de hoc ſenſerint Poetæ, Philoſophi, Sybillæ? Rationes unitatem veri Dei demonſtrantes.

VIdimus in ſuperiori Conſultatione, ut Moſaicæ etiam, & Chriſtianæ doctrinæ expertes, partim traditione perpetua, partim è rerum natura cognoverint homines Univerſitatis parentem & Opificem. Ex eadem verò doctrina per manus tradita, rationeque firmata, non multos, ſed Unum animo conceperunt, qui omnia condiderit, & arbitrio ſuo moderaretur. Itaque illi etiam, qui Mundi gubernationem à pluribus dicerent ſuſtineri, cùm tamen aliquid maximè ſerium promere vellent, veterem ſervare conſuetudinem, quàm novæ inſiſtere, maluerunt, ut qui *Deum* potius, quàm *Deos* dicerent. Unde Lactantius libro ſecundo cap. 1. *Cum jurant, & cum optant, & cum gratias agunt, non Jovem, aut Deos multos, ſed Deum nominant, adeò ipſa veritas, cogente natura, etiam ab invitis pectoribus erumpit.* Pluraque inibi in hanc mentem. Idem lib. 1.

lib. 1. cap. 2. *Cuncti de uno Deo, cum id negare non possunt, ipsum se colere affirmant; verum hoc sibi placere, ut Jupiter nominetur.* Nec temerè hoc à Lactantio dici, ipsa Gentilium confessione comprobatur. Senecam audi lib. 4. de benef. cap. 7. ubi inter alia inquit: *Quoties voles tibi licet aliter, hunc Autorem rerum nostrarum compellare. Tot appellationes non possunt esse, quot munera. Hunc & Liberum patrem, & Herculem, ac Mercurium nostri putant. Sic hunc Naturam voca, Fatum, Fortunam, omnia ejusdem Dei nomina sunt, variè utentis sua potestate.* Alium dabo itidem Gentilem. Is erit Maximus, qui sic suo, aliorumque Gentilium nomine loquitur epistola ad B. Augustinum: *Equidem unum esse Deum summum atque magnificum, quis tàm demens, tàm mente captus, neget esse certissimum? Hujus nos virtutes per mundanum opus diffusas multis vocabulis invocamus, quoniam nomen ejus cuncti proprium ignoramus. Nam Deus omnibus religionibus commune nomen est. Ita fit, ut dum ejus quasi quædam membra carptim variis supplicationibus prosequimur, totum colere profectò videamur.*

Nec eorum hoc duntaxat judicium est, qui à nato Christo vixerunt. Similiter enim vetustissimi Philosophorum sensere, uti Italicæ sectæ princeps Pythagoras.

Hinc Lactantius de ira Dei, cap. 11. *Pythagoras unum solum confitetur, dicens, incorporalem esse mentem. Ideò & Deum vocabat* Monada, *sive* unitatem. Macrobius in Somn. Scipion. lib. 1. c. 6. *Monas initium, finisque omnium, neque ipsa Principii, aut Finis sciens, ad summum refertur Deum.* Idem cognoscere est ex Nicomacho Geraseno apud Photium, Mercurius Trismegistus, etsi Sacerdos esset, & ad Idolorum templa concederet eadem sensisse, quæ Moyses docuit, & unum Deum laudibus celebrasse, testatur Cyrillus Alexandrinus lib. 1. contra Julianum, fidemque faciunt ejusdem Mercurii verba in Pimandro, ubi Deum deprecans, ut rationabile sacrificium suscipiat, sic eum in singulari alloquitur: *Ineffabilis, indicibilis, silentio vocatus, qui scilicet silendo vocans, audiens etiam silentes*, mox orationem exordiens, ait, *Sanctus Deus, qui vult cognosci, & cognoscitur à suis. Sanctus es, qui solo verbo cuncta fecisti, Sanctus es, cuique omnis natura fuit imago, Sanctus es, quem non formavit natura, nimirum cujus forma nusquam in natura est, Sanctus es, qui superior, & fortior es, omni laude superior.* Et quamvis nonnulli dubitent, vel etiam negent ea opera, quæ sub ejus nomine circumferuntur, esse ipsius, sed conficta à posterioribus fuisse, plures tamen alii oppositum docent. Omnes autem conveniunt, esse alicujus antiqui Philosophi unum solum Deum agnoscentis, cujus etiam testimoniis cùm usi fuerint Lactantius, Augustinus, & alii multi viri doctissimi, dicendum est, ea probatam continere doctrinam; de quo fusius videri poterit Augustinus Eugubinus *tom. 3. lib. 3. de perenni Philosophia cap. 3.*

Orpheus cùm anteà tercentum sexagintaquinque Deos invexisset, unum postea sub mortem agnovit, ut testatur Theophilus *in 3. ad Autolicum*, & inter alia, quæ de Deo cecinit, sic habet.

Unicus est per se existens, qui cuncta creavit.

Deindè:

Magnum adeò præter Regem non alter habetur:

Item:

In cunctis Deus unus.

Homerus etiam naturæ instinctu sæpè Deum universalem nominavit, de quo vide S. Justinum Philosophum, & Martyrem *in Apologia.* Hesiodus *apud Clementem Alexandrinum.* Aratus *operis initio*, Phocilides *in præceptis paræneticis.*

Est unus, sapiensque, potens Deus, atque beatus.

Sed omnium præstantissimè Sophocles apud Justinum, Athenagoram, Clementem, Cyrillum, & Eusebium in Chronico.

Unus profectò est, unus est tantùm Deus,
Qui cœlum, & amplum condidit terræ globum,
Marisque fluctus, vimquè ventorum gravem.
Plerique nostrûm, mente sed capti, Deum,
Simulachra nobis, ceù mali solatium,
Cùm saxea, atque acervea consecravimus,
Sive aureas, eburneasque imagines;
Sacris, & istos colimus; his festos dies
Agimus, pios hos esse nos remur modo.

Post Trismegistum habemus Simonidem, qui non modò singularem Deum nominavit, sed item de sapientia, bonitateque ejus ineffabili, & incommunicabili altissimè philosophatus est. Testimonium sapientiæ adducitur ab Aristotele *lib. 3. Metaph. cap. 2.* Bonitatis à Platone in Prothagora. Refertur & istud à Clemente in Proteptico, & Cyrillo adversus Julianum Pythagoræ dictum: *Deus quidem est unus. Is autem non est, ut quidam existimant, extra mundum, sed in ipso totus. In toto circulo præses omnis generationis, universorum temperatio semper existens, & opifex suarum virium, & operum omnium. In cœlo illuminator, omnium pater, mens, & animatio totius circuli, omnium motus.* Eadem ferè Architas Pythagoræ discipulus apud Jamblicum de secta Pythagoreorum. Eandemque doctrinam tradit apud Philonem Judæum Philolaus ejusdem Pythagoræ cum Archita auditor. *Princeps, & dux omnium Deus, unus semper existens singularis, ipse sui similis alius ab aliis.* Asclepius ad Ammonem Regem de Deo profundè scribens, eum singulariter nominat, & ei tanta Majestate laudes concinit, concluditque his verbis: *Supremus omnium Rex Deus.* Plato & Aristoteles Deum unum, ac supremum apertissimè omnium prædicarunt. De Platone testatur Cyrillus *lib. 1. contra Julian.* Laudans Porphyrium, qui *in lib. 4. Histor. Philosoph.* ait, Platonem *de uno Deo* & sensisse, & loquutum esse. Nullum verò nomen ei convenire, neque humanam mentem eum capere. Hoc ipsum de eodem Platone, & Aristotele asserit Athenagoras.

Proferamus post Poetas, & Philosophos nonnulla Sybillarum de unitate Dei testimonia. Quemadmodum enim, nè quis in hujus veritatis testificatione deesset, Anna mater Samuelis 1. *Reg.* 2. divino Spiritus afflatu inter cætera cecinit. *Non est Sanctus, ut est Dominus, nec enim est alius extra te, & non est fortis sicut Deus noster.* Ita quoque inter Gentiles Deus non sine speciali providentia Sybillas esse voluit, quæ eandem veritatem, plurèsque alias ad divina mysteria pertinentes docerent, passim citatæ à primis Ecclesiæ Patribus, ex quorum Libris hæc deprompsimus testimonia, eo, quo referuntur ordine *tom. 1. Biblioth. Sanctorum Patrum, ex lib. 1.* quem citat Theophilus Antiochensis *lib. contra gentes ad Antolycum.*

Conditor omnia qui nutrit, cunctisque suavem
Indidit afflatum, mortales qui regit omnes.
Unus, qui solus regnat Deus, atque supremus
Omnipotens nunquam genitus, qui conspicit ipse
Omnia, mortali non aspectabilis alli.

Ex lib. 2.

Unus & immensus Deus est, regnator & unus.
Æthereus, sese consistens totus in uno,
Cuncta videns solus, non aspectabilis ipso.

Ex lib. 3.

Nam solus Deus, & nescit habere secundum.

Ex lib. 4.

Audi, gens Asia nimis, Europaque superba,
Hæc, qua mellisono verissima vaticinari
Ore puro, nostro dictata à Numine magno.

Ex lib. 5.

Nè Deus æternus succensens deleat olim
Omne genus, vitamque hominum, stirpemque nefandam
Æternus genitor, sapiens Deus usque colatur.

Minùs

Minùs itaque mirum eſt, in tam ſonora Naturæ Deum unum denunciantis veluti voce unitatem illam probaſſe Mahemetanos, quibus, ut ſcribit Barthomæus Georgievitz *lib. de Turcar. Ritib. cap.* 1. in templis loco imaginum habentur inſcripta Arabicè hæc verba: *La illah, illelah*, id eſt, *Non eſt Deus niſi unus.* Et ejuſdem ſignificationis verbis, nempè: *allah hechber*, id eſt, *Deus verus unus*, de turri ſacra miræ altitudinis ter alta voce à Sacerdote ingeminatis, convocatur ad orationem, tandemque convocati ad longum tempus corpora in latus quarientes nihil aliud ſubmiſſa voce cantillant, quàm ſuum *La illah illelah, non eſt niſi unus Deus.* Itaque apparet, Dei unitatem apud Gentes, etiam depravatiſſimas, fuiſſe compertiſſimam.

Atque hæc iis etiam firmantur, quæ legere eſt apud Beſſarionem in 2. adversùs Platonis calumniatorem *cap.* 4. *&* 5. Sed fusè in primis hoc argumentum tractavit Auguſtinus Steuchus *in* 2. *de perenni Philoſophia*, ubi multa non infeliciter congeſſit, excepto, quod genuinis ſcriptoribus adulterinos ſecurè permiſcet, quales inter alios, quos paſſim ad partes advocat, Hermes Trimegiſtus, & oracula Sybillina.

Porrò Polytheiſmus ſignificat ſuperſtitioſum illorum errorem, qui ejuſdem ſupremi Numinis unitatem directè negant, indeque Deorum pluralitatem admittunt, & colunt. Ut enim unitas, qua aſſerimus, unum duntaxat eſſe Deum, involvit negationem omnis alterius Dei diſtincti ab illo, quem dicimus eſſe unum, quemque adoratione, ac ſervitute illi ſoli debita veneramur, non ſolum tanquàm poſſibilis, Deus enim neceſſariò eſt unus, atque adeò non actu non datur, ſed nec dari prorsùs poteſt ullus alius Deus; ut, inquam, unitas Dei ſimilem involvit negationem, ita qui ſemel negant ejus unitatem, ſive illum eſſe unum, plures conſequenter Deos confingere, iiſque divinum honorem, & cultum exhibere tenentur. Unde rectè Polytheiſtæ, nec non etiam Idololatræ vocantur, loquendo de Idololatria propriè ſumpta, prout illam potiſſimum intendimus in hoc loco impugnare, ad quam tria requiruntur. Opinio aliqua divinitatis de idolo, ſive re quæ adoratur. Affectus adorationis in voluntate, adoratio ipſa, ſive exhibitio omnis ſubmiſſionis, & recognitionis alicujus excellentiæ divinæ in re ſic adorata.

Idololatriæ autem hoc modo conſideratæ plures ſolent aſſignari cauſæ, quas D. Thomas 2. 2. *qu.* 94. *art.* 4. ad duas reducit. Primam vocat diſpoſitivam, ſive occaſionalem ex parte hominum ſe tenentem. Alteram conſumativam ex parte dæmonum. Ubi, dum ait, cauſam Idololatriæ diſpoſitivam fuiſſe ex parte hominum, non loquitur de illis, attenta præcisè vel abſolutè eorum natura, cùm potius naturalis ratio illis dictet, quod *unus ſit Deus*, & quod non ſit mortuis cultus divinus exhibendus, neque rebus inanimatis. Sed in reſponſione ad primum refundit illam in naturæ defectum, vel per inordinationem affectus, prout ſcilicet homines aliquem hominem, vel nimis amantes, vel nimis venerantes honorem Dei ei impenderunt, vel per repræſentationis delectationem, quatenus homo naturaliter de repræſentatione delectatur, ut docet Ariſtoteles *in poet. cap.* 2. & ideò homines rudes à principio videntes per diligentiam artificum imagines hominum expreſſivè factas, divinitatis cultum eis impenderunt. Vel tandem per ignorantiam intellectus, qua homines veri Dei excellentiam non conſiderantes, quibuſdam creaturis propter pulchritudinem, ſeu virtutem, divinitatis cultum exhibuerunt.

Cùm autem ex eodem D. Thoma *loco memorato art. ad* 4. duplex diſtinguenda ſit idololatria, una ſine imaginibus, alia cum illis, & Idolis ſenſibilibus, ita ſe res habet, ut potiſſima prioris cauſa fuerit ignorantia veri Dei, propriæve ejus excellentiæ non debita conſideratio, ut habetur Sap. *cap.* 13. *v.* 1. Poſterior autem, ſive Idololatria cum cultu, ac veneratione ſenſibilium ſimulachrorum originem habuerit ex delectatione à repræſentatione promanante, ut eodem Sapientiæ *cap. dicitur v.* 10. Nec non ex nimio affectu ad aliquos homines mortuos, ac deſiderio præſentiæ illorum, accedente tyrannide, vel nimia Principum aſſentatione, ejuſdem libri Sapientiæ cap. 14. ubi Sapiens, aſſerens priùs Idolorum uſum non fuiſſe ab initio, neque futurum in perpetuum, ſed ab hominibus otioſis, & vanis inventum eſſe, modum inventionis deſcribens, ait: *Acerbo enim luctu dolens pater, citò rapti filii fecit imaginem, & illum, qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanquàm Deum colere cœpit, & conſtituit inter ſervos ſacra, & Sacrificia. Deinde interveniente tempore, convaleſcente iniqua conſuetudine, hic error, tanquàm lex, cuſtoditus eſt, & Tyrannorum imperio figmenta colebantur.* Et hæc concludit Sapiens nonnullis interjectis, *fuit vitæ humanæ deceptio. Quoniam aut affectui, aut Regibus deſervientes homines, incommunicabile nomen lapidibus, & Lignis impoſuerunt.*

Dæmones autem vocantur à D. Thoma cauſa Idololatriæ conſummativa, vel quia ſe colendos hominibus errantibus exhibuerunt, tùm oraculis dando reſponſa in Idolis, tùm ſpectris, ac præſtigiis, tùm plura, quæ ab hominibus miſerabilia videbantur, patrando, tum eis aliqua temporalia bona promittendo. Vel etiam quia ſine his, Dæmone ſuadente, ac tentante, homines in Idololatriam prolapſi ſunt, creaturas, à quibus, aut quarum auxilio in ſuis neceſſitatibus, aut ærumnis ſublevari ſperabant, ut Deos colendo, in quo cultu ratio Idolatriæ conſiſtit, unde & Pſalm. 95. dicitur: *Omnes Dii Gentium dæmonia.* Nam aut erant Dæmones, aut Figmenta dæmoniaca, cooperante dæmone cum ſuis præſtigiis, ac deceptionibus, ut aliæ etiam præter ipſum creaturæ, vel animatæ, vel inanimatæ, ut Dii, à Gentibus colerentur.

Quàm verè hæc dicantur à nobis, arguit, quod Gentiles, præter eximios quoſdam, etiam cùm Deum cognoſcerent, eum tamen non cognoſcerent Deum, hoc eſt, cùm viderent eſſe Deum, qui univerſum hoc regeret, & coli à nobis vellet, non tamen viderent, eum eſſe, cujus revera eſſet divinitas, ut qui eam tribuerint Dei opificio, quam rerum naturam vocamus. Quare illis contigit, ut cœco illi apud B. Joannem cap. 9. Hic enim cùm videret Filium Dei, à quo viſum acceperat, rogavit nihilominus, quis eſſet Filius Dei, ut ſi Regem cernas, & Regem eſſe neſcias. Ac quaſi alto preſſi ſtupore, talem imaginati ſunt, qualia forent, quæ oculis ſe quotidie ſubjicerent, ſomnioque ſuo nimium credulî opificium amplexati ſunt pro opifice, divinitatem non tribuendo Deo, ſed non-Deo. Quod verè erat veritatem in mendacio detinere. Unde Apoſtolus ad Roman. 1. v. 25. *Commutaverunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & ſervierunt creaturæ potius quàm Creatori, qui eſt benedictus in ſæcula*, ut vulgaris vertit Interpres. Quia veritas, eſſe Deum, mendacium erat, Naturam eſſe Deum. Veritas quoque foret, colendum eſſe Deum, mendacium, Naturam honore proſequendam divino. Ut non malè hoc dicat Alexander ab Hales in 3. p. ſum. q. 30. quæ eſt de adorat. art. 1. *Veritatem Dei tenere eſt unum Deum colere, veritatem in mendacium convertere eſt creaturæ ſervire pro Creatore. Vera enim Religio in unius conſtat veri Dei ſervitio. Una enim eſt vera divinitas. Si ergo Idololatria creaturæ ſervit pro Creatore, commutat veritatem in mendacium.* Sed ut multò amplius feciſſent, *illa ſublimitas*, ut Cypriani utar verbis de vanit. Idol. *non poteſt habere conſortium, cum ſola omnium teneat poteſtatem. Una eſt divinitas, eoque nec cultus ejus diſcerpi poteſt.* Plura afferre poſſem de iſtis, qui Deum, non ita cognoſcerent, celebrarent, eumque & Belial ſociare vellent, quantoperè hic cultus variarit, tum pro temporum, vel terrarum ſpatiis, tum pro legislatorum decretis, vel philoſophorum ſectis, niſi faſtidium vererer.

Solùm

Solum igitur addam aliquid de Peruanis ſummum Deum agnoſcentibus, quem vocant *Viracocha*, item *Pachacamac*, ad hæc *Pachaiachacie*, id eſt, *Creator cœli ac terræ*. Aliis etiam elogiis ornant, in quibus eſt *Uſapu*, hoc eſt, *admirabilis*. Et tamen nullum in lingua ſua vocabulum habent, quo Deum proprie exprimere poſſint, cæterarum gentium inſtar, quale Latinum *Deus*, Hebræum *El*. Ac propterea Hiſpani, eò ad prædicandum Evangelium profecti in literis ad Indos perſcripris, non alia appellatione, quàm Hiſpanica *Dios* uſi ſunt, quo pacto illud ſunt conſequuti, ut eadem nunc Americani utantur. Iidem in templo *Pachumac*, hoc eſt, *Creatoris*, quod in Peru extructum, ſic colunt Creatorem, ut nihilominus ſacrificent Diis ſuis. Nempè proclive ſatis eſt iis perſuadere de ſummo Deo: at non item haud aliud præter eum Numen eſſe, vel coli debere. Tantus in animis eorum inveteratus error valet. Quorum author eſt nobis Joſephus Acoſta *lib.* 5. *cap.* 3.

De Polytheiſmi autem origine, hoc eſt, de initio temporis, in quo introduci cœpit, tot ſunt, quot capita ſententiæ. Aliqui enim exiſtimant, Idololatriam, etiam per uſus ſimulachrorum incœpiſſe à tempore Enos filii Seth, ac nepotis Adæ, vel quia ipſe cœpit Dei imaginem ritu Catholico erigere juxta illud Geneſ. cap. 4. v. 26. *Iſte cœpit invocare nomen Domini*, & inde alii erronee ſumpſerunt occaſionem Idola colendi, ac depingendi Deum ſub forma ſenſibili, tanquàm propria Dei, quod ad Idololatriam ſpectat, ut docet Dionyſ. Carthuſianus ſequens ſcholaſticam hiſtoriam *Geneſ.* 4. & ſumitur ex Hebræorum lectione, ac interpretatione, quam ibidem refert Liptmanus *in Catena* ex D. Hieronymo. Vel quia ipſemet Enos fuit tam pius, & ſanctus, ut cœperint illum invocare, eique tanquam Deo imaginem dicare. Quod ſignificat Theodoretus *qu.* 47. *in Geneſ.*

Alii ad Ægyptios initium hujus pravi cultus referunt. Cùm enim impius Cham Noe Filius in Ægypto regnaret, docuit accolas adorare Cœli aſtra, Solem, Lunam, & Stellas, ut Deos. Quod, inquiunt, ſuaſu difficile non fuit in regione, ubi propter defectum nubium, ac imbrium mira claritate, ac pulchritudine fulgent, miroſque in terram emittunt influxus. Quinimmò horum exemplo omnes propè populi, ac gentes in hoc unum deinceps conveniſſe videntur, ut Solem, & Lunam, cæteraque Aſtra, Deos eſſe crederent.

Inter omnia autem aſtra Solaris cultus prævaluit. In hanc varia eos ſententiam impulerunt, ex quibus eſt, quod in ſublimi, ipſiſque cœlis ſpectaretur. Nam ut Ariſtoteles oſtendat, cœlum non corrumpi, ita diſſerit lib. 1. de cœlo cap. 3. textu 12. *Omnes de Diis eam habent opinionem, atque omnes, qui Deos eſſe exiſtimant, tam Græci, quam Barbari, ſupremum Diis locum tribuerunt, propterea quod immortali conveniat immortale. Aliter enim fieri non poteſt.* Ibique ſimplicius hoc appellat naturalem quandam exiſtimationem in animis humanis. Quod etiam ſcribit Themiſtius in ſua paraphraſi, interprete Moſe Alatino Hebræo Spoletino. Ac etiam ex ſermone Gentili hæc adſtruit Tertullianus Apolog. cap. 17. *Quod Deus dederit, omnium vox eſt*, Judicem quoque conteſtatur illum, *Deus videt*, &, *Deo, commendo, & Deus mihi reddet.* O teſtimonium animæ naturaliter Chriſtianæ! Denique pronuncians hæc, non ad Capitolium, ſed ad cœlum reſpicit. *Novit enim ſedem Dei vivi: ab illo*, & *indè deſcendit.* Atque hæc conveniunt cum Sacris Literis. Non tamen eo pertinere videtur, quod vulgo referunt *ex Pſalm.* 19. juxta vulgarem impreſſionem v. 5. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum.* Ubi hebræa ſonant, *Soli poſuit tabernaculum in ipſis, puta, cœlis.* Solidius eſt, quod Servator noſter Chriſtus ſic docuit nos precari. *Pater noſter qui es in cœlis.* Atque etiam hoc ita reddere poſſis, *qui inhabitas cœlos*, ut loquitur Pſaltes *Pſalm.* 11. *v.* 4. & 112. *v.* 5. item 120. *v.* 1. Quod tamen commodè capiendum quando, ut Philo ait Sacræ Legis allegor. lib. 2. edit. Turneb. *Omnia implet Deus*, & *omnia penetrat*, & *ſui vacuum, deſertumque à ſe nihil relinquit.* Similiterque Theophilus ad Autolycum *lib.* 2. item Origenes *in* 2. *contra Celſum* Macarius *Homil.* 7. & 16. Præterea Nazianzenus, Nyſſenus, Chryſoſtomus, Theodoretus, Damaſcenus. Ex Latinis Cyprianus, *de vanit. Idol.* Hilarius *lib.* 1. *de Trinit.* Ambroſius *lib.* 1. *de Spir. S. cap.* 7. & *in Pſal.* 118. *ſer.* 19. Hieronymus *in Iſai. cap.* 66. Auguſtinus *Ep.* 57. *ad Dardanum* & *lib.* 7. *Confeſſ. cap.* 5. ubi egregia ſimilitudine id declarat, & tot alii. Ut Deus non eò cœlos inhabitare dicatur, quaſi iis ſit circumſcriptus, ſed ad ſignificandam Dei providentiam, quia qui cœlos inhabitat, præeſt cœlis, & iis, quæ cœlis ſubſunt, ut in uno illo fiduciam reponere debeamus. Hinc Pſal. 113. v. 5. Quis ſicut Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cœlo, & in terra? Ex his dilucet, quo diſcrimine à Græcis, & Barbaris Chriſtiani putarint, Deum *Cœlos* inhabitare. Interim in eo conſentiunt, Deum eſſe in cœlis eoque mirandum minus ſi Gentiles Solem, quo nihil in eo illuſtrius, Deum, vel unum, vel præcipuum putarint.

Præterea Gentiles eò Solem putarunt Deum, quia in lucidis illis corporibus æther nihil haberet Sole excellentius. Quatuor verò eum commendant, regio Vati memorata, & ex eo Gregorio Nazianzeno adducta *orat.* 20. quæ eſt in laudem Baſilii: *Laudatur apud Davidem Solis pulchritudo, & magnitudo, & curſus celeritas, & vis, ac facultas.* A motu, ſecundum Pythagoricos, eſt ſonus ſuaviſſimus, undè Sol Divûm Lyra. Quæ cùm rapere omnes deberent in admirationem, & laudem opificis, longè aliter in maxima mundi parte evenit. Nam cùm horum quædam vulgares etiam animæ viderent, cætera paulatim ſapientiores Gentilium perſpicerent, pariter penè omnes in eum delapſi ſunt errorem, ut vel ſolem crederent unicum cœli Numen, quomodo Ægyptia eum appellat Theologia, vel ſaltem præcipuum Solem Numen putarent, Syderibus aliis, ob minorem utilitatem, honore inferiori cultis. Promanavit igitur hic error ab imperfectione animi humani. Quod & docet D. Thomas *opuſc. de Symb. Apoſt.* ubi quatuor eſſe cauſas, ob quas homines defecerint à cultu veri Dei adſtruit.

Quàm autem antiquus ſit Cultus ſolaris, ex Moſe diſcendum eſt, cujus temporibus hunc cultum obtinuiſſe colligitur ex interdicto illo repetitæ Legis cap. 4. v. 19. *Nè forte eleves oculos tuos in cœlos, & videas Solem, & Lunam, atque Stellas, cum univerſo exercitu cœlorum, & impulſus adores, atque colas ea.* Valdè etiam antiquitatem hanc comprobat locus ille Jobi *cap.* 31. *v.* 26. 27. ex quo non modò vetuſtatem Idololatrici hujus cultus oſtendit, ſed etiam ritus ejus, quo Solem adorabant, manum oſculantes, ut hæc verba indicant: *Si oſculatus ſum manum meam ore meo.* Quem locum etiam Hieronymus *in Ezechiel.* 8. 17. & Apolog. 1. *in Rufinum* refert ad ritum, quo Gentiles in adorando dexteram ori admovebant. Pertinet quoque eodem 1. ſive 3. Reg. 19. *Genua, quæ non ſunt curvata antè Baal*, & *omne os, quod non adoravit eum oſculans manum.* Apud Gentium Scriptores paſſim fit mentio hujus ritus. Apuleius *Apolog.* 1. Lucianus *lib. de Saltatione.* Et *in Demoſthenis encomio.* E noſtris etiam Minucius Felix *in Octavio.*

Valdè autem veriſimile eſt, perantiquum etiam eſſe, & fortaſſe à primis ſolaris cultus temporibus, morem illum proveniſſe, ut præcipuè colerent Solem Orientem ac quocumque etiam tempore ad Orientem converſi precarentur Deum. Iſraelitæ autem contra Occidentem verſi, ubi Sanctuarium erat, preces Deo fundebant, atque ita ſe oſtendebant *precantes adorare non Solem Orientem, ſed Solis Dominum*, ut ait Anaſtaſius Nicænus *quæſt.* 18. *inſcripturam.* Hoc ita eſſe tùm porta Orientalis oſtendit, per quam ingreſſi Tabernaculum, vel

Templum

templum, ad Occidentem oraturi pergebant, ut cognoſcimus ex *Exodi* 26. Tum etiam verba Ezechielis Prophetæ 8. 16. ubi Iſraëlitæ accuſantur, quod precaturi ad Orientem ſe converterent. Sic Magos precatos refert Herodotus *lib.* 1. Vitruvius *lib.* 4. *cap.* ult. & Maro 12. *Ænead.*

Chriſtiani veteres in hoc maluere Gentilium, quàm Judæorum ritum ſequi. Clemens Alexandrinus *lib.* 7. *Strom.* Hinc & viſi ſolem adorare. Tertullianus *Apolog.* Clemens Romanus *lib.* 2. *conſtit. cap.* 57. Origenes *in lib. Num. homil.* 3. Auguſtinus *lib.* 2. *de Serm. Dom. cap.* 19. Damaſcenus, etiam ab Apoſtolis id ajunt inſtitutum. Ac ſimiliter ſentit Juſtinus, ſive alius, *quæſtionum, & reſponſionum ad Orthod. reſp.* 118. Item Athanaſius, vel alius *ad Antiochum q.* 37. S. Baſilius *de Spir. S. cap.* 27. immò & Auguſtinus *ad Caſulanum preſbyterum.* Templa etiam Orientem verſus extrui à Chriſtianis ſolere, præter ClementemRomanum loco memorato, Paulinus quoque author eſt *ep.* 12. *ad Severum.* Sed cùm ritu convenirent, longè tamen aliud ſpectarunt Chriſtiani, quàm Gentiles. Hi Solem ſpectabant, qui ſenſus illuſtrat, Chriſtiani Solem juſtitiæ Jeſum Chriſtum, qui mentes illuſtrat. Undè & à Tertulliano Oriens *Chriſti figura* dicitur, contra Valentianum *cap.* 3. atque hanc rationem adducit Clemens Alex. *lib.* 7. *Strom.* Sed alii eò reſpici dicunt, quia Paradiſum, undè ejecti ſumus, ſpectemus, rogantes, ut illuc reſtituamur. Sic Athanaſius ad Antiochum *q.*37.& Baſilius *ad Amphilochium de Spirit. S. cap.*27.

Quàm autem latè Solis cultus patuerit, nunc oſtendam. Sol ob beneficam vim Oſiris, ob maleficam, & violentam Typhon, ac Seth vocabatur. Cultus Emeſſenis, cum Mercurio, & Marte nomine Elagabali. Cultus Phœnicibus, Syris mediterraneis, Aſſyriis, & Madianitis, nec non Sabæis Ægyptiis, Æthiopibus, Marmaricis, & Ammonitis, Pœnis, Græcis, & Romanis, præcipue Perſis. Undè Perſa bello captus, & Chriſtiana ſacra fictè ſuſcipiens, ſermone dulci, at perfido, ferebat hoc ſemper in oro Symbolum; Soli Deo honor, & gloria. Sol nempe Deus Perſarum.

Sed longæ fuerit operæ, ſi omnes velim gentes referre, quæ ſub nominibus diverſis Solem pro ſummo habuerint Numine. Nam Orbe propemodum univerſo conſuetudo hæc fuit, idque ab antiquiſſimis idololatrici cultus temporibus. Undè eſt, quod Gentes etiam illæ, quibus commerciorum munus cum aliis fuit, eoque veteris forent erroris retinentiores, vel ſolum colerent Solem, ut Meſſagetæ, de quibus Herodotus ſic ſcribit: *ex Diis unum Solem venerantur.* Atque addit deindè, equum, ut & Perſas, ei ſacrificaſſe. Quia Deo celerrimo celerrima victima conveniret. Ab Indis etiam Solem, ſed unà cum Luna, cultum fuiſſe, prodidit Cteſias *in Indicorum opere.* Idem ſtatuendum de incolis Haaulam, quæ nunc Zeilam, Ptolomæo Taprobrana, niſi ea Sumatria potiùs, de qua gente Benjaminus Tudelenſis *in itinerario ſuo*, Ben Atia Montano interprete. Gentes etiam Germanicas, ac Sarmaticas, Solem maximè cunctatas, donec Chriſto nomen darent, ſatis cognoſcere eſt ex Annalibus illorum populorum, & iis qui reliquere nobis vitas Sanctorum à quibus gentes hæ primùm converſæ fuerunt. Immo extremæ etiam Septentrionis nationes admodum tenui nunc quoque Chriſti notitia imbutæ, ſimulac æſtivo tempore Sol conſpici cœpit, adorant eum, gratiaſque agunt pro Semeſtris ſpatii & tenebris, & frigore lucem, caloremque apportet, ut Olaus magnus refert *rerum Gothicarum lib.* 3. *cap.* 2. De Solis etiam cultu apud Tartaros, vel potius Tataros, varii teſtantur. Atque idem dixero de gentibus Americanis, uti inſulis Canebalicis, quarum incolas non alios colere Deos, quàm Solem, Lunam, Cœlumque, in opere, quod inter alias navigationes, illam Chriſtophori Columbi exhibet, legas *cap.* 88. & 92. *ſive edit. Pariſ. ann.* 1532. *pag.* 81. & 84. Item de Cerabarois populis propè Hiebram, & Beraguam; quos orientem Solem venerari, tradit Petrus Martyr Mediolanenſis. *Oceaneæ decadis* 3. *lib.* 4. Item de Peruanis, qui poſt *Viracocham*, hoc eſt, *Creatorem* univerſi, in primis Solem coluerunt, cui tertium honoris gradum Guaca, ſive Tonitru obtinebat. Tantus verò is honos Solis fuit, ut in Metropoli Cuſco etiam infantes ei mactarent. Quod Acoſtæ traditum *Indicorum lib.* 5. *cap.* 4. Habes de ſacrificiis, quæ ſyderi huic faciunt Peruani apud Joann. Lerium *navigationis in Braſiliam cap.* 16.

Elementa quoque viſibilia, ut aërem, ac ignem iidem coluerunt Ægyptii, Nilumque ipſum, cujus aquarum abundantia Ægypti regio fertilis redditur, nec his Diis contenti, vix animal utile, aut nocivum reliquere, quod non colerent, ut Deum. Inſuper his Diis brutis addidere multa herbarum genera, de quibus præ aliis Juvenalis *lib.* 5. *Satyr.* 15. *O ſanctas gentes, quibus Dii naſcuntur in hortis.* De iiſdem Ægyptiorum Diis videri poſſunt Herodotus in Euterpe; Diodorus Siculus, Solinus, D. Auguſtinus *lib.* 2. *de civit. cap.* 22. Euſeb. *de præpar. lib.* 8. *cap.* 26. ac Theodoretus *de Evangelii cognitione lib.* 13.

Sed, quod magis eſt, plures ad illos ſpectare videntur ſacræ Scripturæ loci in quibus vel condemnatur, vel prohibetur, vel etiam reprehenditur nonnunquam ſimilis Idololatria filiorum Iſraël, quam propter diutinam cum Ægiptiis converſationem diſcere ab illis potuerant, Deuter. cap. 4. v. 19. *Ne forte elevatis oculis in cœlum videat Solem, & Lunam, & omnia aſtra cœli, & errore deceptus adores ea, & colas quæ creavit Dominus Deus tuus in miniſterium cunctis gentibus, quæ ſub cœlo ſunt.* Idem *cap.* 17. *v.* 3. & *lib.* 4. *Reg. cap.* 21. *v.* 3. & *lib.* 2. *Paralip. cap.* 31. *v.* 3. ac *Exodi.* 8. *v.* 25.

Nonnulli docent, Idololatriam ab Aſſyriis, ad quos etiam Chaldæi pertinent, initium ſumpſiſſe, quatenus Nembrod, ſive Belus, de quo *Geneſ.* 10. *v.* 10. fuit autem principium regni ejus Babylon circa annum mundi 1841. aut propter elementi ignis activitatem, aut quia didicerat à ſuis majoribus, mundum, ſicut diluvio perierat, ità aliquando igne abſumendum fore; ideoque illum timebat, ut Deum cœpit colere, ſuiſque ſubditis colendum proponere, tali poſtea apud eos cultu multo tempore permanente, qui non obſcure colligi poteſt ex illo Geneſis 18. *ego Dominus, qui eduxi te de Hur Chaldæorum.*

Ninus autem hujus Nembrod filius, primus quoque Idolorum inventor dicitur, quia, ut narrat Magiſter *in hiſt. ſcholaſt. ſuper cap.* 2. *Geneſ.* vita functo Nembrod, patre ſuo, in ſolatium doloris imaginem ejus fecit, quam tanto proſequutus honore, ut quibusvis reis ad illam confugientibus libenter parceret, propter quod etiam cœperunt homines divinos illi honores impendere, ut ait D. Hieronymus in illud Iſaiæ 46. *confractus eſt Bel.* cujus rei exemplo cæteri non ſolum Diis ſuis, verùm & ſibi dilectis vitâ functis, ſimulachra formandi, eaque adorandi uſum ſumpſerunt.

Nec leve ejus ſententiæ argumentum, aut obſcura conjectura eſt, quod pleraque Idola variarum nationum, præcipue Orientalium, ex hoc Belo appellationem duxerint, una vel altera literula mutata, ut obſervavit D. Hieronymus in cap. 2. Oſeæ. Nam Idolum Mohabitarum vocabatur *Beelphegor*, Num. 25. eo quod coleretur in monte Phegor, cujus fit mentio Num. 23. Idolum Tyriorum, ac Sydoniorum vocatum eſt *Baal*, & *Belial*, cujus toties fit mentio in Sacra Scriptura; & *Baal Sanes*, id eſt, Princeps cœli appellatum eſt Idolum Punicorum, ut ait D. Auguſtinus *q.* 16. *ſuper Librum Judicum*, ac *Beelzebud* Idolum Acharonitarum 4. *Reg.* 1. à muſcis, *Zebud* enim muſcam ſignificat,

ſignificat ; quæ in odorem mactatorum illic pecorum advolabant. Quare , ut illi ſupremum ſuorum Deorum Beelzebud vocabant , ita Judæi in eorum odium, ac irriſionem principem dæmoniorum appellabant eodem nomine, Lucæ 11. *In Beelzebud principe dæmoniorum ejicis dæmonia.* Tot autem in locis Idolum Aſſyriorum cultum fuiſſe , aut ab illis in alias nationes , & regna Idolorum formationem , & adorationem diffuſam fuiſſe , in cauſa forſan fuit , quod prima , & ſuprema penes eos mundi monarchia per multos annos extiterit. Unde Nahum. cap. 3. de Ninive , Metropoli Aſſyriorum, fundata à primo inventore Idolorum Nino habetur : *Propter multitudinem fornicationum meretricis ſpecioſæ , & gratæ , & habentis maleficia , quæ vendidit gentes in fornicationibus ſuis , & familias in maleficiis ſuis , ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum.*

Eſt tandem ſententia Judæorum , referente D. Thoma 2. 2. *q.* 94. *ar.* 4. ac Iſidoro *Etymolog. cap. ult.* quæ facit Iſmaelem primum Idolorum inventorem, & datorem , putantque aliqui , Ludum illum Iſmaelis cum Iſaac , qui valdè displicuit Saræ , Genes. 22. fuiſſe adorationem Idolorum ab Iſmael ex luto formatorum , quam Iſaacum fratrem ſuum docebat.

In hac ſententiarùm varietate primum aſſero , nunquàm ſic obcæcatum fuiſſe mundum ante Chriſti adventum , ut aliquo, vel modico tempore nullus verus Dei cultor internus , & externus fuerit , ſed omnes Idololatriæ , aut cultui falſorum Deorum indulſerint. Hoc autem eſt tam certum quàm certum etiam de fide eſt, veram Dei Eccleſiam nunquam defeciſſe , nec defecturam eſſe.

Aio deindè probabilius, ac veriſimilius eſſe quod in prima mundi ætate, hoc eſt, à creatione mundi uſque ad diluvium inventa non fuerit Idololatria. Sic expreſſè docet Cyrillus Alex *li.* 1. *& 3. adverſus Julianum*, nec non D. Thomas 2. 2. *q.* 94. *ar.* 4. *ad* 2. videturque habere fundamentum in illo Sap. 14. ubi dicitur, Idola neque fuiſſe ab initio, id eſt, in prima ætate , neque in æternum manſura. Nam, ut ait D. Auguſtinus lib. 15. de civit. cap. 8. *Tam longa fuit vita illorum hominum primæ ætatis, ut qui minimum vixit antè diluvium ad ſeptingentos quinquaginta tres annos perveniret; Nàm plures ad nongentos annos etiam tranſierunt.* Igitur cùm recens adhuc in illis eſſet memoria creationis Mundi ab uno ſolo , ac vero Deo, juxtà doctrinam ab Adamo, cui ferè omnes convixerant, traditam, veriſimilius videtur, tunc nec cogitationem plurium Deorum, nec Idololatriam primùm fuiſſe exortam, multoque minùs à tempore Enos , aut occaſione illius.

Poſtremo dico, certiſſimum eſſe, quod in temporis intervallo à diluvio uſque ad Abrahamum, jam erat Idololatriæ uſus, tam ſine, quàm cum imaginibus, ac Idolis ſenſibilibus, incertum autem quo præciſè tempore, & à quibus inceperit , probabilior tamen ſententia videtur eſſe illa , quæ Idololatriam ſine imaginibus Ægiptiis, cum imaginibus verò Nino primum tribuit. Propterea que Euſebius de præpar. Evangel. refert, *Ægyptios primos omnium Solem , & Lunam Deos putaſſe , quibus non ſanguinem, aut nidorem afferebant, ſed fruges terræ, quam etiam ipſam , ut Deum adorabant.*

Quænam autem illarum antiquior fuerit , aut priùs inceperit , dubium quoque eſt inter Doctores. Quidam enim affirmant , Idololatriam creaturarum cœleſtium ſine Idolis ab hominibus fabricatis antiquiorem fuiſſe, non tam ex propria Philoſophorum inventione , ſiquidem munus philoſophandi , ac inquirendi Deum ex creaturis non videtur tam antiquus , ſicut Idololatria imaginum , quam ex quadam admiratione cœleſtium corporum , ac ſyderum , & præcipuè Solis , & Lunæ, nec non propter miros eorundem in terram influxus. Alii verò docent, Idololatriam cum Imaginibus fuiſſe primam.

Hæ duæ ſententiæ facile poſſunt conciliari, ſi dicatur, primam eſſe veram , quoad privatum cultum , quem unuſquiſque ſibi eligebat juxta proprium errorem , vel opinionem. Alteram autem de publico cultu per dedicationem Templorum , & Sacrificiorum. Sic enim verius eſſe videtur , illum incepiſſe cum Idolis , & ab illis initium duxiſſe. Quia Sapient. 14. expreſſe dicitur ; *Initium fornicationis , Idolorum inventio.* Loquitur enim ibi Sapiens de propriis Idolis arte factis, & fornicationem vocat , juxta uſitatam Scripturæ phraſim, ſuperſtitionem colendi creaturas divinis honoribus.

Veriſimile pariter eſt , prius fuiſſe ab hominibus inchoatas , & in æſtimatione habitas imagines hominum , ac poſtea dæmones ſe ſe inſinuaſſe , cœpiſſeque per illas imagines aliqua reſponſa dare , vel alia prodigioſa patrare , ut homines deciperent , & in eis aliquid divinum eſſe facilius perſuaderent.

Tandem quia legitur apud Plinium *lib.* 34. *cap.* 7. *& lib.* 35. *cap.* 12. Plaſticam artem prius fuiſſe quàm ſtatuariam , veriſimile quoque eſt , Idola ex luto formata priora fuiſſe , quàm ex alia materia fabrefacta.

Quod verò attinet ad Polytheiſmi varietatem ac diviſionem relicta illa parte , quæ attendi poſſet penes Deorum falſorum numerum prope infinitum , nec non materiæ diverſitatem ; *neque enim intereſt* , inquit Tertullianus lib. de Idololatr. cap. 3. *an plaſtes effingat, an cælator ſculpat , an Phrygio detexat , quia nec de materia refert , an gypſo , an coloribus , an lapide , an are , an argento , an filo formetur Idolum.* Primum polytheiſmus ratione modi colendi , vel adorandi dividi poteſt in verum , & fictum , nec non in verum & falſum ſimul. Quare obſervandum eſt , duobus , vel tribus modis , poſſe aliquam adorationem dici veram, nimirum vel ex parte perſonæ adorantis , vel ex parte rei adoratæ , vel ex utroque ſimul. Cum enim adoratio conſiſtat in recognitione & confeſſione alicujus excellentiæ per ſignum aliquod proteſtativum , ut exiſtentes in re adorata , interdum talis ſignificatio falſa eſt , quia res ipſa talis non eſt , ſicut ſignificatur , ſive in illa talis non reperitur excellentia , & tunc dicitur adoratio falſa ex parte objecti , ſeu rei adoratæ , etiamſi ex parte ſubjecti , ſive ex intentione adorantis non ſit ficta, ſed vera, quatenus verè intendit talem rem adorare.

At verò ſi adorans non intendit interius ita adorare ſicut exterius oſtendit , tunc adoratio dicitur non tam falſa , quàm ficta ex parte adorantis. Quia ſcilicet in re adorata vere invenitur illa excellentia , quam ſigna exteriora demonſtrant , licet adorans illam non recognoſcat , aut verò confiteri non intendat. Si autem ſignum adorationis , & in ſe falſum ſit , & ab adorante ficto exhibeatur animo , tunc adoratio & ficta ſimul, & falſa dici poterit.

Ex his dicendum eſt , omnem Idololatriam eſſe falſam adorationem ex parte rei adoratæ. Quia in ea proteſtatur excellentiam , quæ in illa non habetur. Quare in hoc ſenſu omnis Idololatria poteſt dici falſa latria. Latria enim ſignificat adorationem proteſtativam divinæ excellentiæ in eo , cui exhibetur. Et ideo tunc eſt ſimpliciter ac verè latria , quando verè ſignificat talem excellentiam in re adorata. Quando autem falſò illam ſignificat , eſt falſa latria , quæ idololatria dicitur.

Hæc autem ipſa Idololatria poteſt interdum eſſe vera Idololatria ex parte adorantis , interdum verò falſa. Vera dicitur , quia non ex animo ficto procedit , ſed ex intentione adorandi , licet aliàs falſum ſignificet , ſicut qui falſam propoſitionem affirmat, putans eſſe veram , & ex intentione dicendi veram , formaliter non mentitur , licet materialiter falſum proferat. Sic ergo poteſt eſſe aliqua vera, id eſt non ficta Idololatria, quamvis in ſe ſit falſa ; aliqua verò poteſt eſſe ficta , ſeu falſa etiam ex parte adorantis , qui talem cultum ex animo non impendit. Quæ fictio nonnunquam eſſe poteſt ex parte intellectus , ut cum quis non exiſtimat

eſſe

eſſe in re ſic adorata divinam excellentiam, & nihilominus propter extrinſecas cauſas vult illam externo ſigno profiteri. E contra aliquando poteſt eſſe fictio in ſolo affectu, ut accidit in dæmonibus, qui velint, nolint, credunt in Chriſto divinam excellentiam, & interdum coguntur illam agnoſcere, eique genua flectere, & nihilominus affectum non habent adorandi Chriſtum, ſed ſolum exhibendi hoc, vel illud ſignum, quia ita conſtringuntur. Sæpe etiam poteſt eſſe fictio ex utroque capite, ut patet in fideli, qui à tyranno cogitur thus offere Idolis, in quibus non credit eſſe divinam excellentiam, nec habet animum faciendi illum actum in honorem Idolorum, ſed ſolum exterius ad evitandam mortem, vel ob alias cauſas. Unde aliquando etiam poterit interiore affectu in verum Deum hujuſmodi actum referre.

Ex dictis igitur tria debent ad Idololatriam concurrere circa Idolum, ut omnino vera, & in ſuo conſummata ſit genere, ſcilicet exiſtimatio aliqua divinitatis de Idolo, ſeu re, quæ adoratur, affectus adorationis, & tandem adoratio ipſa, ſeu exhibitio ſigni ſubmiſſionis, & recognitionis alicujus excellentiæ divinæ in re ſic adorata, vel interioris, ſi adoratio ſit mere interna, vel exterioris, ſi externa inſuper ſit, ad Idololatriam omnino veram ex parte colentis requiritur opinio divinitatis, ſeu alicujus divinæ excellentiæ in re adorata.

Secundo Idololatriæ varietas, ac diviſio deſumi poteſt ex parte objecti materialis, ſive ex multiplici rei adoratæ differentia. Etſi enim attenta hujus vocis etymologia, nomen Idololatriæ ſignificare tantum videatur Idololatriam cum imaginibus, ſecundum quod Idolum illud componens ſolet definiri Imago deſtinata ad indebitum cultum alicui tribuendum; quia tamen ipſummet Idoli nomen ex hac ſua primæva ſignificatione extenſum eſt ad ſignificandam quamcumque creaturam, quæ tanquam Deus colitur, ſive colenda proponitur ſupremo cultu ſoli vero Deo debito, etiamſi talis res non ſit imago, neque ut imago alicujus falſi Dei adoretur, ſed ut ipſemet falſus Deus juxta communem loquendi modum Sacræ Scripturæ ubique obvium, cui etiam ſuffragatur ratio. Si enim omnis adoratio creaturæ, per quam, ut Deus colitur, peccatum Idololatriæ eſt, manifeſte ſequitur, omnem creaturam, ſic adoratam, Idolum eſſe, etiamſi non in aliqua imagine, ſed in ſe, ac propter ſe immediate adoretur. Qua ratione Tertullianus *lib. de Idololatr. cap.* 3. dixit, *Idololatriam agi poſſe ſine Idolo*, id eſt ſine ſimulachro, *& aliquando factam eſſe ſine iſto nomine, licet non ſine iſto opere.* Ubi ſignificat nomen Idoli, & Idololatriæ non quidem fuiſſe, donec ſimulachra pro Diis adoranda introducta ſunt, rem autem ipſam, id eſt, Idololatriæ vitium ſine ſimulachris ſenſibilibus exerceri potuiſſe.

Idololatria itaque hoc modo conſiderata, primùm dividitur in eam, quæ fit ſine imaginibus, & in illam, quæ fit cum illis. Rurſus prima tot habet partes, quot ſunt creaturæ, vel animatæ, vel inanimes, quibus olim Gentiles divinos tribuiſſe honores, tam profanæ, quàm ſacræ ipſæ teſtantur hiſtoriæ, Sapient. 13. ubi expreſſe dicitur, illos, *aut ignem, aut citatum aerem, aut gyrum ſtellarum, aut nimiam aquam, aut Solem & Lunam rectores Orbis terrarum, Deos putaſſe*, ac Hierem. cap. 3. *Nunquid vidiſti quæ fecerit averſatrix Iſraël? Abiit ſibimet ſuper omnem montem excelſum & ſub omni ligno frondoſo, & fornicata eſt ibi.* Multi enim interpretes hujuſmodi verbis alludi putant ad cultum idololatricum, quo antiquitus arbores annoſæ loco falſorum Deorum colebantur, quem uſque ad noſtra etiam tempora perduraſſe apud Indos Peruanos, refert Acoſta *lib.* 5. *de hiſtor. Indor. cap.* 5. ſimiliter quando Levitici *cap.* 26. *v.* 1. præcipitur: *Non facietis vobis Idolum, & ſculptile, nec titulos erigetis, nec inſignem lapidem ponetis in terra veſtra, ut adoretis eum. Ego enim ſum Dominus Deus veſter*, per illa verba non facietis Idolum, & ſculptile, intelliguntur ſtatuæ in honorem Deorum falſorum arte fabrè factæ, omnique proinde Lapis, ſtatua factus ſub nomine ſculptilis comprehenditur; per ſubſequentia verò: *Nec erigetis titulos, nec inſignem lapidem ponetis in terra veſtra*, videntur ſignificari impoliti etiam ac rudes lapides, in quibus tamen aliquod magnum apparebat in quantitate, in ſitu, in eminentia, quibus olim Pagani divinos exhibebant honores, quoſque ubi eos erigebant vice falſorum Deorum titulos appellabant. Et hi ſunt tituli, qui citato Levitici loco prohibentur. Nam alii excitati in memoriam alicujus rei inſignis non vetabantur, ut ille, quem erexit Jacob *Genes.* 28. in ſignum mirificæ viſionis, ac memoriam divinæ promiſſionis ad ipſum factæ, nec non Abſalon 2. *Reg.* 18. qui à Joſepho *lib.* 7. *antiquit.* dicitur fuiſſe columna marmorea. Niſi velimus dicere jam tempore Moyſis apud Gentes uſum fuiſſe eos colendi lapides, ut quid divinitatis habentes, in ſervandis confinibus, quos Terminos appellabant.

Altera Idololatriæ, quæ fit cum imaginibus, ſpecies in tot quoque partes dividi poteſt, quot fuere Idolorum, ac ſimulachrorum genera, quibus Gentiles divinos exhibuerunt honores. Idolum enim non eſt ſimulachrum tantum, quod humana effigie factum, & conſecratum eſt, ut nimis reſtricte illud deſcribit Iſidorus lib. 8. etymolog. verùm ad alias etiam figuras ſe extendit, ut expreſſe dicitur Sapient. 13. Exodi 32. & latius explicat D. Paulus *ad Romanos* 1. Imo etiam poteſt figurari Idolum, quod non ſit alicujus rei veræ, vel ſpeciei effigies, ſed fictæ, ut chimeræ, ad quam tamen malè etiam ab aliis limitatur ratio Idoli, ut ſentire videtur Origenes *homil.* 8. *in Exod.* ſic exponens quod Paulus ait 1. Corinth. 8. *Scimus, quod nihil Idolum eſt in mundo.* Quod ſequitur Theodoretus *q.* 38. *in Exod.* & Oecumenius *in* 1. *ad Corinth.* aliique plures. Etſi enim verum ſit, multa talia fuiſſe Idola Gentium, ut habetur ex Athanaſio Orat. contra Idola, nihilominus Idolum potuiſſe etiam eſſe, ac de facto fuiſſe imagines alicujus rei veræ, & aliquando ſubſiſtentis clarè demonſtrant memorati Sacræ Scripturæ loci.

Non tamen ſufficit, ut quæcunque imago ſit Idolum, quod ſit conſecrata, id eſt ad cultum dicata, ſed debet reſtringi ad conſecrationem indebitam, ſeu excedentem creaturæ capacitatem ita, ut propterea Idoli ratio in hoc conſiſtat, aut per hoc complcatur, quod ſit imago ad indebitum cultum alicui creaturæ tribuendum deſtinata. Quare licet Idolum poſſit eſſe imago veri hominis, aut alicujus alterius rei veræ, ſi tamen deſtinetur ad colendum illum hominem, ut Deum, jam erit imago falſi Dei, & ſub ea ratione erit imago rei non exiſtentis. Quo in ſenſu accommodari poteſt ſuperius adducta Origenis, & aliorum ſententia, rectèque D. Auguſtinus *in lib. Judic.* declaravit Idolum *cujuſdam Dei falſi ſimulachrum.*

Imo fortaſſis eadem, vel proportionali ratione, ſi quis iniquum hominem, & in peccatis mortuum ſibi depingeret ad cultum, quamvis non ut Deum, ſed ut Sanctum, hominem illum colere vellet, talis imago rationem Idoli participaret, ut docet Sanderus *lib.* 1. *de Imag.* Quia, licet talis imago verum repræſentaret hominem, ſimul etiam falſum referret Sanctum. Et in hoc quoque ſenſu recte dici poteſt Idolum involvere falſitatem in ſua repræſentatione, ac ſubinde imaginem falſam, intelligenduique eſt D. Paulus *loco citato* 1. *Corinth.* 8. in ratione, qua Deum falſum, vel perſonam ſummo honore dignam repræſentat, unde poſt adducta verba ſtatim ſubjungit, *quod nullus eſt Deus, niſi unus.* Et ita etiam dicuntur Idola non eſſe, Eſther. *cap.* 14. *v.* 11. nec

non in aliis pluribus Scripturæ locis.

Tertio Philoſophi Gentiles, præſertim Varro, Idololatriam, ſive Polytheiſmum, in triplicem Theologiam juxta Auguſtinum *lib. 6. de Civit. Dei cap. 5.* & Euſebium *lib. 1. & ſeq. de præparat. Evang.* diſtinxerunt, Phyſicam, Civilem, Fabularem. Ad primam ſpectant opiniones, quas de uno, vel pluribus Diis Philoſophi in ſuis ſcholis ac libris docebant, & D. Thomas 1. 2. *q. 94. ar. 1.* ad duas reducit. Phyſica fuit eorum, qui totum mundum animari ab ipſo Deo aſſerebant, & ideo illum, vel præcipuas ejus partes adorabant, tanquam divinitate plenas, nec non aliorum qui, licet non unum, & eundem Supremum Deum exiſtimarent animare totum mundum & ſingulas ejus partes; varia tamen numina inferiora credebant eſſe in Sole, Luna, Elementis, &c. Altera eſt Platonis, & aliorum, qui, teſte D. Auguſtino *lib. 7. de Civit. cap. 12.* cum agnoſcerent, eſſe unum Summum Deum, cæterarum rerum conditorem, nihilominus plures minores Deos colebant, quos Intelligentias aut dæmones vocabant, inter quos etiam annumerabant quorundam mortuorum hominum animas divinitatis participes effectas.

Civilis, quia veluti communi civium uſu, & conſenſu introducta erat, eaque frequentius Pontifices, ac populi in Deorum cultu uterentur. Et licet difficile ſit explicare, quam Varro inter hanc à Phyſica, & fabulari differentiam ſtatueret, ut habet D. Auguſtinus *lib. 6. de civit. cap. 29. & ſeqq.* veriſimile tamen eſt ſitam fuiſſe in opinione divinitatis, quæ ſimulachris, aut imaginibus ab hominibus factis ineſſe putabatur. Quam opinionem idem Auguſtinus *lib. 8. de civit. cap. 23.* Hermeti Triſmegiſto tribuere videtur, dum ait. *Ille alios Deos dicit à Summo Deo factos, alios ab hominibus.* Priores enim Dii videntur ad Theologiam phyſicam pertinere, poſteriores verò ad civilem. Siquidem ii Dii ab hominibus facti, videntur eſſe Idola, & ſimulachra, *quæ opera ſunt manuum hominum.*

Fabularis vero, quia licet priores Theologiæ non minus falſæ eſſent, quàm iſta, nihilominus iſta per excellentiam ita vocata eſt, quod nec vanis ratiocinationibus, nec ſolis dæmonum præſtigiis introducta fuiſſet, ſed ed eam ſpectaret adoratio quorundam hominum mortuorum, quos Gentes, ut Deos colebant ex falſa hominum traditione, Poetarumque præſertim figmentis. In hoc enim Idololatriæ genere docet D. Thomas 2. 2. *q. 94. ar. 1.* Gentiles quidem uſos fuiſſe Idolis, & ſimulachris, ea tamen ut Deos non adoraſſe, ſed homines quoſdam, qui per illos repræſentabantur, quos appellabant Jovem, Apollinem, Mercurium, &c. de quibus hominibus, etſi innumeros fabulas confingerent, ac de illis, quod mirabilius eſt, innumera ſcelera, & turpiſſima narrarent flagitia, nihilominus eos, Deos eſſe opinabantur &, ut tales colebant, quod ſibi perſuaderent divinitatem eſſe aliquam excellentiam, quæ ab hominibus comparari poſſet, non tantum virtute, ſed etiam induſtria, potentia, aliiſque ſimilibus modis, quantumvis cum omni vitiorum genere conjunctis. De cujus etiam falſæ Theologiæ ſuperſtitione, videtur loquutus Sapiens *cap. 14.*

Quartò Polytheiſmus dividi poteſt juxta nationum, in quibus viguit, diverſitatem, prout unaquæque ſpecialem aliquorum Deorum cultum amplexa fuiſſe legitur. Multi in S. Scriptura paſſim referuntur quos ſimul collegit Theatrum vitæ humanæ ut Idolum. De his quoque diſſeruerunt Lactantius *in libr. inſtit.* D. Auguſtinus *de civit. præſertim lib. 1. 3. 4. & 18.* Gyraldus, Alexander ab Alexandro, Ripa *in Iconologia*, pluresque alii, ac præ omnibus Græci, deinde Romani. Subacta enim Græcia, quaſi captivam ejus ſuperſtitionem circa polytheiſmum, falſorumque Deorum cultum in patriam tranſtulerunt, adeo ut referat Blondus pluſquam triginta Deorum millia Romam triumphantem coluiſſe, recteque propterea S. Leo *ſer. 1. in natal. Apoſt. Petri & Pauli* ait, quod *cùm pene omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium ſerviebat erroribus, & magnam ſibi videbatur aſſumpſiſſe religionem, quia nullam reſpuebat falſitatem.*

Unde quantum utraque natio erat ſic per dæmonem tenacius alligata, tantùm per Chriſtum fuit mirabilius abſoluta, cujus fidem ac doctrinam Athenienſibus evangelizandi, nec non Idololatriam deſtruendi, cùm D. Paulus in Areopago peroraret occaſionem ſumpſit, inſpecta ara cum hac inſcriptione *Ignoto Deo.* Hiſtoriam habes Actor. cap. 17. Difficultas autem eſt quis ſit ille *Ignotus Deus.* Divus Hieronymus *in epiſt. ad Titum cap. 1.* ſic ait: *Inſcriptio autem aræ non ita erat, ut Paulus aſſeruit, Ignoto Deo, ſed ita: Diis Aſiæ, Europæ, & Lybiæ, Diis ignotis, & peregrinis. Verùm quia Paulus non pluribus indigebat ignotis, ſed uno tantum ignoto Deo, ſingulari verbo uſus eſt, ut doceret illum eſſe ſuum Deum, quem Athenienſes in ara titulo prænotaſſent, & eum recte ſcientes colere deberent, quem ignorantes venerabantur, & neſcire non poterant.* Ita Hieronymus, cujus autoritas ſufficere poteſt ad hujus ſententiæ probabilitatem, præſertim cum illi conſentire videatur Pauſanias *lib. 1. in Attica*, ubi inter alias ponit aras Deorum, & Heroum, qui ignoti vocantur.

Verùm hæc ſententia aliis non placet. Quidquid enim ſit, an una ſola ara extiterit Athenis cum hac inſcriptione, an verò plures. Quod Pauſaniæ loquendi modus ſolum videtur ſonare, volunt, in qualibet ara hanc fuiſſe inſcriptionem, *Ignoto Deo*, ex quibus unam commemorat Apoſtolus ſe vidiſſe. Cui ſententiæ favet tum textus ſacer *de cap. 17. Actor.* Tum quia Paulus volens inſcriptione illa ſuadere Areopagitis, unum eſſe verum Deum, aliter inſcriptionem non citavit, quàm ſe haberet. Et tum quia apud Lucianum gentilis homo ſic jurare legitur, *Per ignotum Athenis.*

Dubitatur etiam, *An ille fuerit unus verus Deus?* Pro parte negativa citatur Oecumenius *in cit. cap. 17. Act.* Aperte tamen affirmativam tenet Michael Syngellus *in vita S. Dionyſii Areopagitæ*, ubi ſcribit eum in Ægypto exiſtentem, ac Solis defectum videntem in die dominicæ paſſionis, dixiſſe: *Ignotus Deus carne patitur, propter quem Univerſum eſt tenebris obſcuratum, & tremefactum.* Et hunc ſermonem aſſerit: ſibi puero fuiſſe à patre traditum. Deinde ſubjungit; *Cùm Philoſophi, qui tunc Athenis erant intelligerent, Naturæ vices maximè mutari, & verti, potuiſſe Aram ignoto Deo, de quo nunc loquitur Paulus conſtituere. Et fortaſſe Dionyſius ex Ægypto reverſus, autor fuit, ut talis ara Ignoto Deo erigeretur.* Similia fere tradit Comeſtor *in Acta cap. 93.*

At in hac re nihil omnino certi ſtatui poteſt, niſi quod Apoſtolus hujuſmodi inſcriptionem, aut verò, aut falſo Deo factam torſit in argumentum Evangelicæ prædicationis contra Idololatriam. Cæterum manendo intra limites probabilitatis, veriſimilius puto, eam aram Deo vero unico fuiſſe dicatam, quidquid de occaſione, vel cauſa talis erectionis: Nam D. Paulus ait: *Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis.*

Quinto tandem ratione ſubjecti poteſt dividi Polytheiſmus, quatenus non ſolum Gentiles eum amplexi ſunt, verum etiam nonnulli ex illis, qui divinarum Scripturarum autoritatem recipiunt. Igitur inter Chriſtiani etiam nominis profeſſores plures hæretici duos conſtituerunt Deos, in eoque turpius aliqui eorum ipſis Gentilibus errarunt, quod Deorum iſtorum alterum malum eſſe penitus finxerunt, ac bonitatis

nitatis omnino expertem. Ita deſipuerunt Gnoſtici ex Nicolao, vel Carpocrate orti, teſte D. Auguſtino *lib. de hæreſib. hæres. 6.* Cerdon *ibid. hæres.* 21. & apud Epiphanium *hæres.* 41. Marcion Ponticus ſequutus eſt Cerdonem ex eodem Auguſtino *hæres.* 22. Sed quia de Cerdone ait, poſuiſſe unum Deum bonum, & alterum juſtum. Quod idem refert Irenæus *lib.* 1. *adverſus hæres. cap.* 28. inde Alphonſus Caſtrius *lib.* 5. *adverſ. hæreſ. v. Deus hæres.* 1. aſſerit, Cerdonem non admiſiſſe alterum Deum, tanquam malum, nihilominus D. Auguſtinus *loc. cit.* refert, quoſdam atteſtari, hunc hæreticum ſimiliter conſtituiſſe alterum Deum malum, hoc ipſum intelligendo per ly *juſtum*, hoc eſt crudelem, & ſævum. Duos quoque Deos bonum & malum conceſſit Apelles apud eundem Auguſtinum *hæreſ.* 23. & Epiphanium *hæreſ.* 44. Hic tamen hæreticus dixit, Deum malum factum fuiſſe à Deo bono. Rurſus hic error de duplici Deo, bono, & malo, maxime, inquit apud Manichæos, ita à Mane, perditæ illius ſectæ autore dictos, ut refert Auguſtinus *hæreſ. 66.* Manichæos ſequuti ſunt Priſcillianiſtæ in Hiſpania apud Auguſtinum *hæreſ.* 70. & Leonem Papam *epiſt.* 91. *cap.* 14. At de hoc plenius infra

Præter hos fuerunt alii, qui occaſione myſterii Sanctiſſimæ Trinitatis erraverunt, dividentes tres naturas divinas in tribus perſonis, qui proinde tres plane Deos conſtituebant, indeque appellati ſunt Tritheitæ, vel etiam Trinitarii. Ita ex antiquis Ademas, Cariſtius, & Peraticus Euphrates, cujus ſequaces appellati ſunt Peratæ apud Theodoretum *lib.* 1. *hæretic. fabul. cap.* 19. Metangiſmonitæ, id eſt Tranſvaſantes dicti, *quod filium intrare in Patrem, ut vas minus in majus aſſererent* ex Philaſtrio *in catalog. hæreſ.* & Auguſtino *lib. de. hæreſ. hæreſ.* 58. Joannes Philoponus, ut refert Nicephorus *lib.* 18. *hiſt. Eccleſ. cap.* 47. Severitarum quoque, ſive Theodoſianorum quarta & quinta ſecta variis nominibus nuncupata, licet in aliis diſſentirent, in hoc tamen conſpirabant, quod tres aſſererent deitates, ſive naturas in divinis per omnia ſimiles, teſte eodem Nicephoro *lib.* 18. *cap.* 49. & 50. Tradit etiam D. Anſelmus *lib. de incarnat. Verbi cap.* 1. & 3. Clericum quendam in Gallia docuiſſe, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum non *eſſe unam tantum rem, ſed tres res eſſe tres perſonas, ſicut tres Angeli, aut tres animæ, ita tamen, ut potentia & voluntate omnino ſint idem.* A quibus omnibus verbo tenus diſſediſſe Abbatem Joachimum crediderunt multi. Licet enim concederet, *quod Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt una eſſentia, una ſubſtantia, unaque natura, verum unitatem hujuſmodi non veram & propriam, ſed quaſi collectivam, & ſimilitudinariam eſſe fatebatur. Quemadmodum dicuntur multi homines unus populus, & multi fideles una Eccleſia,* ut refertur *in cap. damnamus de ſum. Trinit.*

Ex recentioribus tandem quidam Valentinus Gētilis & ejus ſequaces eandem eſſētiam divinam juxta numerum trium divinarum perſonarum multiplicarunt, in eoque ſe ab Arianis differre profeſſi ſunt, quod pares, ſive æquales tres eſſentias trium perſonarum aſſererent. Sed poſtea præfatus Valentinus aſſeruit inæqualitatem, quatenus *ſolum Patrem*, dixit, *eſſe immenſæ ſubſtantiæ, & eſſentiatorem, & eminentiorem cæteris. Filium autem, & Spiritum ſanctum eſſe circumſcriptibilem, & eſſentiatum, licet non in tempore, ſed ab æterno genitum ac ſpiratum ex Patris ſubſtantia*, quemadmodum poſteriores Arianos ſenſiſſe refert Auguſtinus *lib. 6. de Trinit. cap.* 1. Unde etiam Maximinus *apud Auguſtinum lib.* 1. *contra ipſum* confitetur, Filium non ex nihilo, ſed ex Patris ſubſtantia genitum juxta ſententiam Concilii Ariminenſis.

Sunt etiam qui Polytheiſmo annumerant hæreticos Arianos, & Macedonianos, ſed immerito, cùm hi putaverint Filium & Spiritum Sanctum eſſe creaturas Patris, ſolumque Patrem eſſe verum Deum per naturam. Unde ſi quandoque contra illos fuit etiam ſanctiſſimis Eccleſiæ Patribus pro divinæ naturæ ſingularitate certandum, id non niſi ex conſequenti factum eſt, & quatenus ſupponebatur ab illis ex divinis probatum Scripturis contra præfatos hæreticos, quod Filius, & Spiritus Sanctus eſſent Deus, cum in divinis ita dentur tres perſonæ realiter inter ſe diſtinctæ, ut tamen ſint unus, & ſolus Deus, non autem tres Dii, ut inepte aliqui inferebant Ariani, ac impie aſſerebant alii hæretici ſuperius adducti.

Sed adverſus hos hæreticos, eorumque reliquias demonſtremus modo ex ſacris litteris, ſanctiſque Patribus Dei unitatem. Ut enim recte ait Damaſcenus lib. 1. fidei cap. 5. *apud eos, qui Scripturis credunt, Deum eſſe unum abſque controverſia eſt.* Hujuſmodi autem Scripturæ loci, ex quibus fundamentalis hæc fidei noſtræ veritas colligitur, ad tres potiſſimum reducuntur claſſes. Prima continet illa, in quibus expreſſe aſſeritur, unum tantum eſſe verum Deum, à quo omnes aliæ res factæ ſunt. Deuteron. cap. 4. v. 35. *Ut ſcires, quoniam Dominus ipſe eſt Deus, & non eſt alius præter eum.* cap. 6. v. 4. *Audi Iſrael, Dominus Deus noſter, Dominus unus eſt* cap. 32. v. 39. *Videte, quod ego ſim ſolus, & non ſit alius Deus præter me.* Idemque habetur lib. 1. Reg. *cap.* 2. *v.* 2. & *lib.* 2. *cap.* 8. *v.* 23. *Pſal.* 17. *v.* 32. *Pſal.* 85. *v.* 10. Sapientiæ. 12. *v.* 13. & *cap.* 13. & 14. *v.* 21. Eccleſiaſtici *cap.* 1. *v.* 8. Iſaïæ *cap.* 43. *v.* 10. *cap.* 44. *v.* 6. *cap.* 45. *v.* 5. Oſeæ *cap.* 13. *v.* 4. Malachiæ *cap.* 2. *v.* 10. Marci *cap.* 12. *v.* 29. & 32. Joannis *cap.* 17. *v.* 3. D. Paulus 1. *Corinth.* 8. *v.* 4. Ad *Galatas cap.* 3. *v.* 30. Ad *Epheſios cap.* 4. *v.* 5. & 1. ad *Timoth. cap.* 2. *v.* 5.

Altera claſſis amplectitur innumeros prope locos, in quibus Sacra Scriptura præcepto unius Dei cultu Idolorum, Deorumque multitudinem deteſtatur. Præcipui ſunt Exodi cap. 20. v. 3. *Non habebitis Deos alienos coram me* cap. 22. v. 20. *Qui immolat Diis occidetur, præterquam Domino ſoli.* Deuter. cap. 5. v. 7. *Non habebis Deos alienos in conſpectu meo.* Similia leguntur *cap.* 8. *v.* 19. *cap.* 11. *v.* 16. & 28. Joſue *cap.* 23. *v.* 7. Pſal. 80. *v.* 10. Ex quibus aperte conſtat, præter unum Deum verum, non poſſe dari alios Deos veros, ſed omnes eſſe neceſſariò falſos ita, ut divinitas in plures numero, vel ſpecie diſtinctos Deos dividi non poſſit, aliàs divinæ Scripturæ male cultum divinum ad unum ſolum numero, cæteris excluſis, & in abominatione habitis, reſtringerent.

Ad tertiam claſſem pertinent illi Scripturæ loci, novi præſertim Teſtamenti, quibus ita realis divinarum perſonarum inter ſe diſtinctio ſtatuitur, ut ſimul ſignificetur, eas eſſe unam numero eſſentiam, unam ſubſtantiam, ſive unam naturam divinam, atque adeo unum Deum, non autem tres Deos, ut aſſerunt hæretici. Matthæi *cap. ult.* & Marci 16. dum Chriſtus Dominus jubet, Apoſtolos baptizare: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Etſi enim hæretici Sabelliani ex hoc loco ſuum errorem confirmare conati ſint, nimirum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum una tantum eſſe tritonymiam perſonam, eo quod Chriſtus non dixerit, baptizantes eos in nominibus, ſed in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, hoc ſolum indicat unitatem trium perſonarum in natura divina. Quamobrem præſcripta ibi baptizandi forma, in qua trium divinarum perſonarum nomina propria per conjunctionem, quæ diverſa copulat, omnium primò exprimuntur, refellitur, & Sabellius confundens perſonarum pluralitatem, vel, ut ait Hieronymus in epiſt. ad Marcellam, *Trinitatem in unius perſonæ angustias cogens*, & Tritheita naturam divinam juxta numerum perſonarum dividens, ac triplicans, Eccleſia catholica media incedente via, quæ contra

primum errorem realem trium divinarum personarum inter se distinctionem, vel pluralitatem, contra secundum verò perfectam earumdem in una & eadem numero substantia, vel natura divina identitatem, & unitatem docet, atque adeo non plures, sed unum tantùm esse verum Deum.

Alter locus habetur Joannis cap. 10. n. 30. ubi Christus ait: *Ego & Pater unum sumus.* Quibus sane verbis, omnes etiam Patres tam Græci, quàm Latini, qui disputarunt contra Arianos usi sunt. Quia tam Ariani divinitatem Filii negantes, quam Tritheitæ, illam quidem admittentes, sed in personis juxta earum numerum multiplicantes, manifeste convincuntur erroris. Ideo; ut argumentum ex illis petitum, quo forsan adversus eos nullum est efficacius, Catholicorum manibus eriperent, illud, *unum sumus*, primùm Ariani ad unitatem, aut concordiam voluntatis torquere conati sunt, exponentes Patrem, & Filium esse unum non essentia, sive substantia, sed animorum consensu, & unanimi concordia voluntatum, ut refert Augustinus *lib. 6. de Trinit. cap.* 3. & *lib.* 2. *contra Maximum Arianum cap.* 12. fusius autem *lib.* 3. *contra eundem cap.* 22.

Sed, omissis aliis, non solum nobis ostendendum est, illa Christi verba intelligi debere de una numero natura, non autem specie tantum in divinis personis, ut contendunt Tritheitæ. Primùm quia Concilia, & Patres unanimi semper consensu his verbis, *unum sumus* consubstantialitatem Filii cum Patre, indeque divinitatem contra Arianos probarunt. Non igitur de unitate solum specifica, aut de unitate concordiæ debent intelligi, sed de una, & eadem numero, singularique natura, qua divinæ personæ sunt unus numero Deus.

Deinde quia ad hoc, ut tres personæ dicantur simpliciter, & absolute unus Deus, sive quod idem est, quid unum, sine ullo addito, non sufficit unitas specifica naturæ divinæ realiter in illis multiplicatæ, nec etiam unitas concordiæ voluntatum realiter distinctarum. Frustra igitur adversarii recurrunt ad hujusmodi interpretationes, ut eludant Scripturæ locos, quibus unus verus Deus perpetuò asseritur.

Eodem modo discurrendum est de altero loco ejusdem S. Joannis *epist. 5. cap. 5.* ubi ait: *Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt*, unitate scilicet numerica ejusdem essentiæ, vel naturæ divinæ, suppositа, quam præfati non negant hæretici, personarum divinitate.

Hæc eadem unitatis Dei veritas probatur item ex sacrosanctis Conciliorum decretis. ex Concilio Niceno *in Symbolo*, ex Synodo Constantinopolitana act. 10. ex Concilio Toletano 4. *&* 6. *ac.* 11. ex Concilio Arelatense 4. ex Patrum concordi sententia, qui licet tres in Deo divinas agnoverint personas nihilominus tamen illas non tres Deos, aut dominos, sed unum esse numero Deum acerrime semper propugnarunt. Ex quibus aliqui sunt, qui adversus Polytheismum, & Idololatriam ex professo scripserunt.

In seculo primo & secundo id asserunt Patres Græci & Latini, Clemens Romanus *Constit. Apostolic. lib. 6. cap.* 1. & 14. ac *lib.* 8. *cap.* 15. & *lib.* 1. *recognit.* Dionysius Areopagita *de divinis nomin. cap.* 1. & *de myst. Theolog. cap.* 3. Ignatius *in epist. ad Philippenses, & Antiochenos*, Prochorus *de vita* B. *Joannis cap.* 1. & 5. Justinus tam *in eversione quorundam dogmatum Aristotelicorum*, quàm *in expositione orthodoxæ fidei*, Theophylus Episcopus Anthiochenus *lib.* 3. *ad Autolicum*, Irenæus *lib.* 1. *cap.* 2. & 19. *lib.* 2. *cap.* 1. *lib.* 3. *cap.* 3. & *lib.* 4. *cap.* 75. Clemens Alexandrinus *lib.* 5. *stromatum*, & *lib* 1. *pædag. cap.* 6. & 8. *ac lib.* 3. *cap.* 12. ex Latinis Tertullianus *in apologet. adversus Gentes cap.* 17. *adversus Praxeam cap.* 2. *ad Scapulam cap.* 2. *&* *lib.* 4. *contra Marcionem cap.* 2.

In tertio & quarto seculo ex Græcis Origenes *in proëm. lib. de principiis & cap.* 3. *homil.* 13. *in numer. homil.* 4. *in Isaiam, ad cap.* 3. *epist. ad Romanos*, nec non *dialogo* 1. *de recta in Deum fide*, Gregorius Neocæsariensis *in confessione fidei*, Eusebius Cæsariensis *de præparat. Evang. lib.* 11. *cap.* 9. & *in epist. de fide Nicenæ*, Athanasius *in orat. contra Idola*, necnon *de æterna substantia Filii cum Deo*, & in dictum, *omnia mihi tradita sunt à Patre*, Basilius *epist.* 141. quæ est apologia ad Cæsareanos, & *serm. de Ascesi, seu exercitatione monastica*, item *homil.* 10. *in Hexameron* Gregorius Nazianzenus *in orat.* 29. *quæ est de dogmate, & constitutione Episcoporum*, item *in orat.* 13. *quæ est* 2. *de pace*, & 32. Epiphanius *hæres.* 57. *&* 62. *in ancorato*, Cyrillus Hierosolymitanus *catech.* 4. 6. *&* 16. Gregorius Nyssenus *lib. de Trinit. ad Eustachium*, & *præfat. in orat catech.* Joannes Chrysostomus *homil.* 20. *in priorem ad Corinthios* & *serm. de Sancta & consubstantiali, vivificaque & inseparabili Trinitate.*

Ex Latinis Minutius Felix *in Octavio*, Cyprianus *de Idolorum vanitate*, Zeno Veronensis *ser.* 1. *de Genes.* Dionysius Papa *apud Athanasium epist. de decretis Synodi Nicenæ*, Arnobius Rhetor *lib.* 2. *contra Gentes*, Lactantius *in libris institut.* & *in lib. de ira Dei cap.* 11. Osius Cordubensis *in Synodo Nicena lib.* 2. Hilarius *ad Psal.* 134. & *lib. de Synodis adversus Arianos*, Lucifer Calaritanus *de non conveniendo cum hæreticis*, Phœbadius *lib. contra Arianos*, Ambrosius *ad cap.* 9. *Lucæ*, & *lib.* 1. *de fide cap.* 2. & *lib.* 2. *cap.* 4. necnon *lib. de dignitate humanæ conditionis cap.* 2. Optatus Milevitanus *lib.* 4. Philastrius Brixiensis *in hæresi triformem Deum facientium cap.* 47. Hieronimus *ad cap.* 45. *Isaiæ*, & *ad cap.* 4. *epist. ad Ephesios*, Gaudentius Brixiensis *in tr.* 7. *de Exodo* & *in tract. de promis. Paraclet.* Ruffinus *in apologia sua de fide ad Anastasium.*

In quinto & sexto seculo ex Græcis Synesius *hymn.* 1. *Laudo te, unum. Laudo te, tria. Unum ens es tria, triaque ens unum es*, Cyrillus Alexandrinus *adversus Anthromorphitas cap.* 6. *de adoratione in Spiritu lib.* 3. *contra Julianum lib.* 4. *&* 8. Isidorus Pelusiota *lib.* 1. *epist.* 494. *&* *lib.* 2. *epist.* 142. Theodoretus *in Genes. q.* 20. *in Numer. q.* 44. *&* *dialog.* 1. Basilius Seleuciensis *orat. de Verbi Incarnatione*, Andreas Cæsarensis *ad cap.* 10. *Apocal.* Joannes Mazentius *in confessione fidei*, Æneas Gazæus *in Theophrasto*, Zacharias Mithilenæus *de mundi æternitate contra Philosophos*, Procopius Gazæus *ad cap.* 1. *&* 3. *Geneseos*, Justinianus Imperator *in fidei confessione*, Rusticus Diaconus *contra Acephalos*, Anastasius Synaita *lib.* 1. *de rectæ fidei dogmatibus*, Procopius Cartophylax *in encomio S. Marci.*

Ex Latinis Augustinus *lib.* 11. *de civit. Dei cap.* 10. *lib.* 1. *de Trinit. cap.* 4. Item *ser.* 6. *de tempor. & lib.* 3. *contra Maximinum Arianum cap.* 16. Paulus Orosius *lib.* 6. *cap.* 1. Paulinus Nolanus *epist.* 23. *&* 25. Vincentius Lerinensis *contra hæreses cap.* 22. Petrus Chrysologus *ser.* 57. 59. *&* 60. Eucherius Lugdunensis *de spiritualibus formis cap.* 1. & *homil.* 1. *de Epiphania*, Arnobius Romanus *de Deo trino*, *& uno*, Leo primus *ser.* 1. *de Pentecoste cap.* 3. & *ser* 2. *cap.* 3. Claudius Marius Victor *præfat. in Genes.* Eugenius Carthaginensis *de fide ad Hunericum*, Salonius *in Ecclesiasten Salomonis*, Ferrandus diaconus *regul.* 4. Fulgentius *lib.* 2. *ad Monimum cap.* 7. *lib.* 2. *&* 11. *ad Trasimundum cap.* 1. *&* 9. *lib. ad Donatum c.* 2. *&* 3. Boetius *lib.* 1. *&* 2. *de Trinit. lib.* 3. *de consolat. prof.* 10. Paschasius Diaconus *præfat. in lib. de Spiritu Sancto & lib.* 1. *cap.* 4. Hormisda *epist.* 76. *ad Justinum*, Cassiodorus *ad Psal.* 50. *&* 116. Junilius Africanus *in Genes.* Gregorius Magnus *in Symbolo*, *&* *homil.* 27. *in Ezechielem.*

In septimo & octavo seculo ex Græcis Leontius *de sectis ait* 1. Antiochus *de fide homil.* 1 Sophronius Hierosolymit. *epist. ad Honorium*, & *alia ad Sergium Constan-*

Conſtantinopolit. Maximus monachus *centuria* 2. *de charit. n.* 29. & *expoſitionis Liturgiæ cap.* 24. Thalaſſius Hecatontade 4. *n.* 84. *&* 85. *ac* 98. Petrus Epiſcopus Nicomediæ *in* 6. *Synodo Conſtantinop. act.* 10. Germanus Conſtantinopol. *epiſt. ad Joannem Synadon,* Joannes Damaſcenus *lib.* 1. *cap.* 5. *& cap.* 10. Elias Cretenſis *in orat.* 1. *&* 23. *Nazianzeni.*

Ex Latinis Iſidorus Hiſpalenſis *præfat. in Numer. & lib.* 7. *etymolog. cap.* 4. Hildefonſus Toletanus *ſer.* 5. *de aſſumpt. Mariæ,* Agato *epiſt. ad Conſtantinum Imperatorem,* Ponius *lib.* 3. *in Cantic.* Beda *in lib. Boetii de Trinit.* ac *de ſubſtantiis, & ad cap* 5. *Joannis,* Alcuinus *lib.* 1. *de Trinit. cap.* 3. Ambroſius Ausbertus *lib.* 3. *de Apocal.* Carolus Magnus *ad Elipandum Toletanum Epiſcopum,* & *lib.* 1. *legum cap.* 6. *&* 82.

In nono & decimo ſeculo ex Græcis Nicephorus Conſtantinopolitanus *epiſt. ad Leonem tertium,* Michael Syngellus *in encomio Dionyſii Areopagitæ,* Theoſteuctus *de S. Nicephoro,* Baſilius Macedo Imperator *in exhortat. ad Leonem cap.* 1. Leo philoſophus Imperator *epiſt. ad Omarum Regem Saracenorum,* Theophilactus *ad cap.* 12. *Joannis,* & 4. *poſterioris ad Corinthios,* Moſes Barcepha *de Paradiſo p.* 2. *cap.* 6.

Ex Latinis Haymonius *ad cap.* 43. *Iſaiæ,* & *ſuper Evangelium in fer.* 6. *Paſchæ,* Angelonius *lib.* 1. *Reg. cap.* 1. *&* 13. Hincmarus *in vita S. Remigii* Rabanus Maurus *epiſt. ad Bonoſum Abbatem,* Remigius Antiſiodorenſis *de celebrat. Miſſæ.* Radulphus Flaviacenſis *lib.* 10. *in Levit. cap.* 2. Smaragdus Abbas ad *cap.* 4. *epiſt. ad Epheſios.*

In undecimo, & duodecimo ſeculo, ex Græcis Oecumenius *ad cap.* 2. *prioris ad Timotheum,* Euthymius *ad cap.* 12. *Marci,* Joannes Zonaras *tom.* 3. *Annal. in Conſtantino Magno,* Georgius Cedrenus *in Conſtantino,* Conſtantinus Ha menopolus *de fide orthodoxa,* Nicetas Choniates *lib.* 2. *orthodoxæ fidei cap.* 21. 22. *&* 31. ac *lib.* 4. *cap.* 14.

Ex Latinis Berno Augienſis *ſer.* 7. *de S. Marco,* Guitmundus Averſanus *in confeſſ. de S. Trinitate,* Anſelmus *de incarnat. Verbi cap.* 4. *epiſt. ad Epheſios,* & *lib. de veſtimentis,* Rupertus Tuitirenſis, *lib.* 2. *in Joannem cap.* 6. & *lib.* 5. *de glorificat. Trinit. cap.* 18. Hugo Victorinus *lib.* 7. *erudit. didaſcalic. de Trinitatis ſummæ per viſibilia agnitione cap.* 19. Richardus Victorinus *lib. de Trinit. cap.* 25. Bernardus *ſerm. parvor.* 51. *& lib. de conſid. ad Eugenium cap.* 8. *Petrus* Lombardus *lib.* 1. *diſtinct.* 2. Otto Friſingenſis *de reb. geſt. Friderici Imperatoris lib.* 1. *cap.* 5. Hugo Etherianus *lib.* 1. *de Spiritu Sancto cap.* 8. *& lib.* 3. *cap.* 2. Petrus Bleſenſis *epiſt.* 83. Potho Brumienſis *lib.* 4. *de ſtatu domus Dei cap.* 2. Adam Victorinus *in proſa de S. Trinitate,* Innocentius tertius *lib.* 4. *de myſter. miſſæ cap.* 9.

Qui in aliis deinceps ſeculis pro unitate Dei ſcripſerunt adverſus Polytheiſmum, & Idololatriam innumeri cum ſint, tum Doctores Scholaſtici, tum alii, ſufficit præclariores Sacræ Scripturæ, ac veterum Patrum locos oſtendiſſe contra Tritheitas. Quoniam verò multa in divinis revelantur Scripturis, naturaliter etiam de Deo cognoſcibilia, nunc diſceptandum eſt, an inter illa numerari debeat, quod ſit unus, ſive quod idem eſt, an adverſus Polytheiſtas, Sacras Scripturas negantes, unum tantum eſſe Deum, vel non uno plures poſſe Deos eſſe, valeat naturaliter demonſtrari.

Et ſane qui negant demonſtrabilem eſſe Dei exiſtentiam lumine naturali, multò magis id fateri tenentur de ejus unitate, quodque conſequenter probabili duntaxat ratione ſuaderi poſſit immultiplicitas divinæ naturæ in plura individua, non autem certò, niſi ex S. Scriptura, adducendo nimirum motiva credibilitatis, quibus oſtenditur, evidenter eſſe credibile, quod doctrina in ſacris litteris contenta, quamque ex illis proponit Religio Catholica, fuerit divinitus revelata, atque adeo certiſſime per fidem credenda. Pro hac ſententia citari ſolent Gulielmus Ocham *in* 1. *d.* 2. *q.* 10. Gabriel *ar.* 2. Major *q.* 3. *ar.* 3. Petrus Alliacenſis *in* 1. *ſent.* Adamus *q.* 1. *ar.* 2. Baſſolis *q.* 3. *ar.* 3. aliique nonnulli.

Alii vero docent, ſingularitatem divinæ naturæ, ſeu quod plures dari non poſſint veri Dii, non ſolum eſſe certum ex fide, verum etiam evidens ex ratione. Ita D. Thomas 1. *contra Gentes cap.* 42. ibique Ferrarienſis & *p.* 1. *q.* 11. *ar.* 3. ubi & Cajetanus, D. Bonaventura *in* 1. *d.* 2. *q.* 1. Ricchard. *ar.* 1. *q.* 1. Scotus *q.* 3. Argentinas *q.* 1. Zumel, Molina, Faſolus, Vaſquez *in d. locum D. Thomæ,* Gillius *lib.* 2. *tr. cap.* 7. Suiſinger. *tr.* 3. *de Deo uno diſp.* 1. *q.* 1. Suarez. *diſp.* 29. *Metaphiſ. ſect.* 2. *&* 3. Quæ ſententia, ut eſt inter Patres, ac Doctores communior, ita quoque videtur non ſolum probabilior, ſed omnino certa. Quod autem tot olim homines in eo fuerint errore verſati, ut plures exiſtimarint eſſe Deos, imo, quod mirabilius eſt, bruta animalia, volucres, ſerpentes, imo & lapides, ut Deos adorarint, nullum inde ſumi poteſt argumentum, ut contraria veritas de unitate Dei non cenſeatur demonſtrabilis naturali lumine, cùm hic error Gentilium in pluralitate Deorum non provenit ex defectu ſufficientis in contrarium demonſtrationis, ſed ad alias referendus eſt cauſas, nempe ad hebetudinem mentis, præ qua multi rationum vim, ac pondus penetrare non potuerunt. Et quia ipſimet Philoſophi, licet unum Deum cognoſcerent, & exiſtimationem plurium Deorum vulgi errorem eſſe, non ignorarent, profiteri tamen veritatem non auſi ſunt, vel quia decepti ſunt à dæmone, qui affectantes divinos honores, illis perſuadebant ſibi etiam eſſe debitos propter inſignem excellentiam, & poteſtatem.

Quod etiam Dei unitas abſtruſior, minuſque pervia dicatur lumini naturali, quàm ejuſdem exiſtentia nihil obſtat ejus demonſtrabilitati, cùm unam veritatem eſſe alia abſtruſiorem, abſolute non arguat, eam eſſe indemonſtrabilem, niſi aliquid aliud accedat, viribus naturæ omnino inſuperabile. Quod in præſenti non contingit veritate. Quia nihil apparet in ea, quod repugnet, aut difficilem intellectui eam reddat. Unde D. Bonaventura *in* 1. *diſt.* 2. *ar.* 1. *q.* 2. recte ait: Plures eſſe Deos, neque eſſe poſſibile, neque eſſe intelligibile, ſi recte accipiatur ſignificatum hujus nominis Deus. Rationes autem quibus unitas Dei demonſtratur, adducuntur inferius..

Inquiret fortaſſis aliquis, *an Deum eſſe tantùm unum ita ſit lumine naturali pervium, ut de tali veritate dari non poſſit ignorantia invincibilis?* In hac difficultate duo ſunt præcipua Doctorum placita. Aliqui enim ſimpliciter negant dari poſſe ignorantiam invincibilem unitatis Dei. Alii vero abſolute affirmant.

Ego diſtinguendum eſſe puto de illo objecto, ſecundum quod cadit ſub præceptum fidei ſupernaturalis, & ſecundum quod præciſe comprehenditur ſub obligatione præcepti naturalis. Cùm enim duæ ſint partes materiæ fidei, una ſupernaturalis omnino, quæ niſi per revelationem cognoſci non poteſt, ut myſteria Trinitatis, Incarnationis, & cætera hujuſmodi. Alia verò naturalis, quia per rationem naturalem attingi poteſt, ut Deum eſſe, & unum eſſe. Inter quas hoc eſt diſcrimen, quod circa priorem materiam ſolum cadit obligatio præcepti ſupernaturalis. Quia lumen naturale illam non attingit. Circa poſteriorem autem cadit duplex obligatio, una præcepti ſupernaturalis fidei, quatenus etiam ila pars à Deo revelata eſt, & alia præcepti naturalis quo obligatur homo ad illas veritates cognoſcendas, etiam in pura natura.

Ex hiſce loquendo de objecto, ſecundum quod cadit ſub præceptum fidei ſupernaturalis, veriſimilius eſt, poſſe dari ignorantiam invincibilem de Deo uno. Quia, ut deſumitur ex D. Thoma 2. 2. *q.* 10. *ar.* 1. dari poteſt ignorantia invincibilis totius revelationis fidei, non

minus ut est de veritatibus naturalibus, quàm ut est de supernaturalibus. Siquidem revelatio fidei de quacunque materia sit, etiam naturali, non fit, nisi modo supernaturali, ac proinde per prædicationem, ac propositionem rei credendæ sub autoritate divina. Sub illo igitur respectu, quo Deum esse unum divinæ subjacet revelationi, atque adeo redditur materia, & objectum fidei, dari potest ignorantia illius invincibilis in omnibus his, ad quos non pervenit hæc revelatio, nec sufficiens ejus propositio, cujusmodi sunt infideles, qui negativi appellantur. Neque enim in præsenti nos loquimur de illis, qui Evangelium audierunt, vel audire potuerunt, quorum satis constat, infidelitatem esse positivam, atque adeo peccatum, sed tantum de illis, qui ipsum Evangelium, aut doctrinæ revelatæ prædicationem audire nullo modo potuerunt.

Si verò habeatur sermo de hoc objecto, altero modo spectato, hoc est lumine naturali cognoscibili, eadem ratione de illo, ac de existentia ipsiusmet Dei proportionaliter discurrendum videtur. Unde assero, nullam reperiri nationem, vel communitatem, apud quam dari contingat ignorantiam invincibilem de unitate Dei, sive negativam, hoc est nullo modo cogitando de illa; sive positivam, hoc est positive assentiendo, quod non sit unus. Hæc assertio patet ex dictis, nec non etiam ex eo, quod præceptum colendi unum Deum naturale est, ac per ipsum lumen rationis sufficienter promulgatur. Atque adeo dari non potest ignorantia invincibilis illius in tota aliqua natione, multoque minus in toto genere humano, adeo, ut talis præcepti transgressio propter ignorantiam excusari valeat. Etsi enim fieri possit, ut dicta promulgatio aliquibus personis, & pro aliquo tempore sufficienter non applicetur, vel quia ob incapacitatem, rationes, unde unitas Dei colendi probatur, invenire, aut penetrare nequeunt, vel etiam, quia majores illas comprehendentes, à quibus docendi essent, interdum in hoc præstando negligentes se habere possunt, ex suppositione tamen, quod hæc veritas sit naturaliter cognoscibilis, maximeque necessaria ad convenientem institutionem humanæ vitæ, etiam merè naturalem, & ad tendendum in ultimum finem ejusdem ordinis, non videtur dari posse ignorantia invincibilis illius in tota aliqua natione, minusque in toto genere humano, sive quod idem est, videtur impossibile, stante præsertim suavitate divinæ providentiæ, quin semper inter homines fuerint, modoque sint aliqui, qui Deum esse unum naturaliter cognoscere, idque cæteros edocere potuerint, ut satis patet in Philosophis fere omnibus, quos iccirco Apostolus ad Roman. 1. vocat *inexcusabiles*, ob falsorum Deorum cultum. Quod tamen non esset verum, si unitatem Dei defectu luminis naturalis invincibiliter ignorassent.

Quare ii maxime, qui aliquam habent cognitionem veri Dei, & errant putando, esse alios Deos, quibus divinus sit tribuendus cultus, nullo modo possunt per ignorantiam invincibilem excusari, cùm ipsamet existimatio unius veri Dei sufficiat ad illam ignorantiam, & deceptionem expellendam, si vellent, ut tenentur, advertere. Nam qui credit, & recognoscit esse in Republica unum supremum Regem, in ipsa familia unum supremum caput, quomodo ignorare potest peculiarem honorem illis debitum, non esse alteri exhibendum?

An autem dari possit aliqua ignorantia invincibilis de unitate Dei respectu particularis individui adulti & ratione utentis, per quam ab Idololatria excusabilis reddi valeat, dicendum arbitror, vel illam dabilem non esse, saltem pro longo tempore, vel esse rarissimam, & non posse inveniri, nisi in homine adeo rudi, ut vix censeatur gaudere pleno rationis usu, præcipue in his superioribus rebus, ut accidere potest in aliquo Gentili, qui neque per se philosophari valeret, nec ullam aliunde rectam institutionem haberet. Ad hanc enim veritatem de qua agitur, licet naturaliter sit cognoscibilis, cùm tamen per se nota non sit, necessaria est vel inventio, vel doctrina, ut cognoscatur. His ergo deficientibus, fatendum est, in hujusmodi homine toto illo tempore inveniri posse ignorantiam de unitate Dei invincibilem, ob quam tunc ab Idololatria, vel ab errore circa multitudinem Deorum excusabilis redderetur.

Hanc cæterum ignorantiam non habere locum posse in homine adulto, plenum rationis usum habente longo saltem, vel toto vitæ suæ tempore, clare demonstrant tum hucusque dicta, tum quia veteres docent de intimo illo, ac tacito testimonio, quod suus cuique dicit animus, etiam vanis Deorum superstitionibus, ac publicis erroribus occupatus, non minus circa Dei unitatem, quàm existentiam, de quo librum Tertullianus edidit, *quem de testimonio adversus gentes inscripsit*, in eo demonstrans homines eo instinctu natiræ ferri, ut unicum Deum agnoscant, & communi sermone sponte fateantur. Videndus est etiam *in Apologetico cap.* 17. Idemque asserit Minutius Felix *in Octavio*, & Arnobius *in* 2. *lib. nec.* Lactantius *lib.* 2. *instit. cap.* 1. Plotinus denique *Ennead. 6. lib. 5. cap.* 1. egregiè illud idem testimonium animæ singularem Deum profitentis agnovit, ubi sic ait: *Unum quiddam, idemque numero esse simul, ubique totum, communis indicat mentis humanæ notio, quando omnes naturali quodam instinctu clamant in unoquoque nostrûm esse Deum adeo, ut unus in omnibus, idemque sit Deus* &c. *Atque hoc est omnium firmissimum principium, quod animæ nostræ velut eloquuntur, quod ex singulis in unam summam redigitur.* Præcipua hujus testimonii dicta, quibus unicum Deum esse, etiam Ethnici professi sunt, jam initio protulimus.

Plurimæ tum apud veteres, tum apud modernos scriptores inveniuntur rationes unitatem veri Dei demonstrantes. Aliæ ex mundi gubernatione, externisque Dei operibus assumptæ, aliæ ex divinitatis natura conditioneque ipsa petitæ ex summa ejus perfecti cui nihil deesse potest, quod Deus infinitus, & incircumscriptus est, quod omnis multitudo Principum mala est. Quare cùm nequeant esse duæ res naturâ distinctæ, summè perfectæ, neque duæ infinitæ, & optimum sit regimen Monarchicum, unicum consequenter esse naturaliter Deum, summe perfectum, absolute infinitum. Et quod Deus est unicus, quia est ens à se, & quia est ens necessarium, & quia est actus purus. Nos verò sic primùm illam probamus. Deus est ens necessarium, ac per essentiam. Ergo est unus. Quia si ens per essentiam posset multiplicari, non esset major ratio, cur in duobus, vel pluribus posset multiplicari, sed posset multiplicari in infinitum, ut sunt naturæ specificæ. Ergo cùm sit necessarium, actu daretur infinitas Deorum. Et quia si multiplicaretur, deberet habere aliquid reale, per quod multiplicaretur, & hoc deberet esse extra quidditatem entis per essentiam, alioquin conveniret unicuique, cui conveniret esse ens per essentiam. Unde non esset ens per essentiam. Quia extra ens per essentiam, non datur ens per essentiam. Ergo Deus non esset secundum se totum ens per essentiam.

Deinde ita. Individuatio, sive singularitas est de intrinseca ratione entis per essentiam. Quia cùm ens per essentiam sit summe necessarium, habet intrinsece omnem rationem entis sibi necessariam. Unde etiam habet existentiam, cumque singularitas sit ratio necessaria, erit ipsi intrinseca. Ergo repugnat ens per essentiam multiplicari. Singularitas enim ponit repugnantiam ad multiplicationem. Natura enim, quæ per se ipsam, & essentialiter est hæc singularis, non potest multiplicari aut alteri individuo communicari.

Quia

Quia ſingularitas eſt propria unicuique. Quod de facto competit Deo, qui ob infinitam ſimplicitatem,& actualitatem ſui eſſe,ſecundum idem eſt Deus,& hic Deus ita,ut non ſolum Deus ſit ſua ſingularitas,ſed etiam de eſſentia illius ſit, eſſe hunc numero Deum,qui de facto eſt in individuo.Nam ſi ſingularitas naturæ divinæ non eſſet de eſſentia Dei, ſive quod idem eſt, non includeretur in intrinſeco, atque eſſentiali conceptu naturæ divinæ, ſed cum fundamento in re ex parte ipſius, liceret eam perfecte concipere, non concepta ſingularitate Dei intrinſecè incluſa intra totam eſſentiam illius naturæ, vel eſſet differentia diviſiva eſſentialis; per quam divideretur una natura divina eſſentialiter ab alia, & conſtitueretur unus Deus ſpecie diverſus ab alio; vel eſſet differentia individualis, & numerica. Illud primum dici non poteſt. Non enim datur ratio generica divinitatis, & ratio ſpecifica contrahens illam ad hanc ſpeciem, ut patet ex eadem infinita ſimplicitate divina, & ſupponitur in hoc argumento, in quo directe probatur, non eſſe plures Deos numero tantum diverſos, non ſolum quia in Deo, cùm ſit actus puriſſimus, nulla datur materialitas, ex qua juxta veriorem ſententiam deſumitur diſtinctio mere numerica, & individualis, ſed etiam quia ad differentiam cujuſcunque creaturæ, omnino eſt idem in Deo ob infinitam ejus ſimplicitatem, quod ejus natura ſit ſua ſingularitas adæquate, & quod ſingularitas ſit ipſa ejus quidditas & eſſentia, alioquin Deus non eſſet in ratione eſſentiæ infinite ſimplex.

Neque dicas hinc tantùm ſequi, non poſſe dari duo entia per eſſentiam ſolo numero diſtincta; non autem, quod non poſſint dari, veluti ſpecie diſtincta. Nam primo reſpondeo. Ens per eſſentiam, ſicuti eſt ſibi ſufficiens, itat includit quidditativo modo omnem rationem ſibi neceſſariam ad eſſendum, atque adeo non ſolum ſingularitatem, ſed etiam omnem rationem ſpecificam.Ideoque non poteſt ſpecifice plurificari,quia plurificatio deberet fieri per aliquid, quod quidditativo modo non includeret ſecundo. Si eſſent plura ſpecie, deberent ſingula eſſe ens per eſſentiam, ac proinde ens per eſſentiam plurificaretur in illis. Hoc tamen fieri non poteſt, quia quidditativo modo includit ſingularitatem.

Poſtremo probatur in hunc modum. Deus eſt actus purus, & perfectiſſimus, atque adeo non poteſt eſſe multiplex.Nam de ratione actus puri eſt, quod excludat omnem rationem potentialitatis. Et quia hæc non excluditur, niſi per actum, ut illam excludat, debet habere omnem rationem actualitatis, cujus eſt capax ens per eſſentiam. Ergo cùm ſit ens à ſe, eſt capax omnis actualitatis, quæ eſt à ſe. Sed ſi eſſet multiplex, non haberet omnem rationem actualitatis; quia multiplicitas importaret diverſam rationem actualitatis, *ratione* cujus unus Deus diſtingueretur ab alio, & hæc actualitas eſſet à ſe, ac proinde non eſſet in quolibet omnis ratio actualitatis.

Quod ſi dixeris, rationes allatas poſſe applicari ad demonſtrandam in Deo unitatem perſonæ, ideoque non ſunt demonſtrativæ. Reſpondeo negando aſſumptum. Quia probant ſolum unitatem unius entis ſummi, & unius naturæ. Pluralitas autem perſonarum ſtat cum una, & ſumma natura ita, ut nullo modo ratione ipſarum habeatur plurificatio in ratione ſummi entis per eſſentiam.

Præterea Deum non poſſe multiplicari, neque numero, neque ſpecie, ſed omnino unum tantum eſſe fundatur in infinita ejus perfectione, ratione cujus dicitur comprehendere in ſe totam plenitudinem eſſendi vel formaliter, vel eminenter, & eſſe id, quo nihil majus, & excellentius concipi poteſt. Ut enim ſcitè ait Tertullianus lib. 1. contra Marcionem cap. 3. *Veritas chriſtiana diſtricte pronuntiavit, Deus ſi non unus eſt, non eſt; quia dignius credimus, non eſſe quodcunque, ſi non ita fuerit, ut eſſe debebit.* Si autem duo, vel plures darentur Dii, nec eſſent infinitæ perfectionis, ſive non haberent infinitatem omnimodam eſſendi, neque id, quod altius poſſumus imaginari. Oporteret enim eos differre, ſc. licet in deitate. Non enim differrent ſolum in perſona præciſe. Nam ſic eſſent unus numero Deus, ut ſunt de facto tres perſonæ Sanctiſſimæ Trinitatis habente unam, & eandem numero naturam, & propterea in illis non valet hoc argumentum. Deberent ergo etiam diſtingui in natura, & conſequenter vel diſtinguerentur per differentias individuales diverſas quo pacto diſtinguntur inter ſe, ac differunt plures homines, vel per differentias eſſentiales, qualiter inter ſe differant duo Angeli naturaliter in opinione probabiliori numero immultiplicabiles intra eandem ſpeciem. Utrumque autem eſt impoſſibile. Ita enim aliquid conveniret uni, quod non alteri. Si ergo competeret aliquid uni, quod non alteri, vel illud, quod hic Deus habet præ alio eſt actus purus, & entitas infinita, vel quid potentiale, & finitum. Si ſecundum. Ergo creatum, & non Deus. Quia Deus eſt, quo majus nec eſſe, nec cogitari quidem poteſt. Si verò id quod habet unus præ alio, eſt perfectio actus puri, & infinita. Ergo hæc deeſt alteri, & illa, quæ eſt in altero, deeſt iſti, proindeque manet uterque privatus aliqua perfectione divina & infinita, & ſic non eſt ſumme perfectus, cùm deficiat illi perfectio infinita. Impoſſibile eſt igitur plures eſſe Deos. Unde & antiqui Philoſophi, quaſi ab ipſa coacti veritate, ponentes principium infinitum, poſuerunt unum tantum principium.

Supereſt ſolum difficultas, an ſtante hucuſque demonſtrata divina unitate, recte unus numero Deus dici poſſit, vel illi competere unitas numerica? Suſtinent aliqui partem negativam, cui favet D. Baſilius epiſt. 141. quæ eſt apologia ad Cæſarianos, eo quod ex tali modo loquendi videtur ſequi plures Deos eſſe poſſe, ſaltem per potentiam logicam. Unitas ſiquidem numerica videtur eſſe non poſſe, niſi reſpectu numeri vel actualis, vel certe poſſibilis.

Alii verò affirmativam docent. Quod tamen videtur pertinere ad controverſiam de nomine potius, quàm de re. Unde ſic breviter rem hanc abſolvo. Ubi Deus appellatur unus numero, id accipiendum eſt non poſitive, ſive affirmative, quaſi natura divina poſſit numerari, vel ſit diviſibilis in plura ſingularia, quo pacto Deus non tam diceretur unus numero, quàm unus è numero, hoc eſt unus connumerabilis cum aliis Diis, ſed intelligi debere negative hoc ſenſu, quia dicta natura eſt tantum una, & non multiplex, nulliuſque diviſionis capax, ut contingit in unitate, quam Logici numericam vocant, quæ propterea dicitur maxima unitatum, quia nullam admittit diviſionem. Sic enim Deus recte vocari poteſt, imo debet, unus numero Deus. Quare dum primæ ſententiæ autores negant, Deum eſſe unum numero, nihil aliud verè negant, niſi eſſe unum Deum inter plures Deos, ſive qui cum aliis Diis numerari poſſit.

Etſi igitur unitas Dei ſubſiſtentis in tribus Perſonis realiter inter ſe diſtinctis, ſit objectum divinæ revelationis, cuicunque lumini naturali prorſus impervium, attamen ſi ſermo ſit de unitate Dei, abſtrahendo ab hoc, quod in una, ut exiſtimarunt Philoſophi, vel in pluribus, ut fides nos docet, ſubſiſtat perſonis, ſive de unitate per negationem plurium numero, vel ſpecie Deorum, ab uno vero Deo, illam pluſquam ſatis demonſtrant ſuperius allatæ relationes, ad quas D. Thomas habet *lib. 1. contra Gentes cap. 42.* Marſilius Ficinus *in 2. de immortalit. animar.* Petavius *tom. 1. Theolog. dogmat. lib. 1.* aliique paſſim.

Credere igitur nos profitemur in Deum, non in plures Deos. Unus enim tantum eſt Deus, unus Rex Regum, Dominus Dominantium, unus Creator rerum, unus autor, & finis omnium, cui ſoli cultus Latriæ debe-

debeat: juxta doctrinam Scripturarum, traditionem Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, omniumque Christianorum, Doctorum; *Scimus*, ait Apostolus 1. *Cor.* 8. *quoniam nullus est Deus, nisi unus.* Sunt quidem plures, qui appellantur Dii, sed unicus est naturâ Deus, cæteri vocantur Dii propter participationem quandam excellentiæ, perfectionisque divinæ, ut Principes, Judices, Sacerdotes, atque Prophetæ; Psal. 49. 81. 85. Exod. 7. & 22. Joan. 10. Dionys. Areopag. *lib. de divin. nomin. cap.* 12. sunt & alii, qui stulto Gentilium errore Dii nuncupantur, sed nobis, ait Apostolus, *unus est Deus.*

Consultatio XXX.

Religio definitur. Quot modis ab eâ receditur. Idololatria recte dicitur cùm adversus Dei mandatum in simulachro colitur Deus. Exemplum ab Israëlitis, aliisque: Quando etiam, & quibus in rebus dicatur Idololatria.

Adumbravimus ea, ad quæ lumine Naturæ potuit perveniri tum in cognitione veri Dei, tum in cultu ejus, in quibus duobus Religio consistit, ut quæ sit rectus veri Dei cultus, vel si plenius eam definire sit animus præeunte Apostolo sub initio Epistolæ ad Titum: *agnitio veritatis ejus, quæ est secundum pietatem ad spem vitæ æternæ.* Quo loco Apostolus Religionem vocat cognitionem, sive fidem, nempe non theoricam, quæ solum instruit intellectum, sed practicam, quæ præterea perficit voluntatem, quippe quæ, ut finem proximum sibi propositam habeat pietatem, hoc est dilectionem Dei, & proximi; ut ultimum verò finem, spem vitæ æternæ.

A Religione hac, vera, rectaque bifariam receditur. Vel defectu, qui est divini Numinis contemptus, vel excessu ejus, qui est Dei cultus superfluo quopiam vitiatus. Prior dicitur *Impietas*, & aliquibus *Irreligiositas.* Posterior vocatur *Superstitio*, à superstando, non quasi Deus verus vero cultu nimium coli possit, sed quia ad materiem cultus accedat, quod eum corrumpat. Utrumque modum exponit Clemens Alexandrinus ad Gentes: *Extrema ignorantiæ sunt Impietas & Superstitio, extra quæ pudendum est manere.* Imo similiter ante eum Plutarchus in erudito Libello de Iside, & Osiride: *Nonnulli à recto itinere aberrantes, plane in superstitionem inciderunt. Alii, velut paludem, fugiendo superstitionem, imprudentes in præcipitium quasi quoddam, in impietatem inciderunt.*

Ad prius genus pertinet, qui taciti cum insipiente dicunt, *Non est Deus*, ut regius Psaltes gemino, sed ejusdem argumenti psalmo, conqueritur, 13. & 52. sive secundum Latinos 14. & 53. Tam fœdus error vocatur à multis *Barbarismus*, & *Scythismus*, quorum ille putatur juxta Epiphanium ante diluvium, hic postea obtinuisse usque ad Serugum, cujus tempore cœperit Hellenismus. Sed nec Epiphanius dicit Barbaros illos, vel Scythas, nullum Numen agnovisse, nec satis convenienter Scythæ memorantur ante Serugum, cùm citra dubium Babylonica turri longe sint posteriores. Præterea & Barbarismi, & Scythismi nomina parum huic rei sunt idonea, nec aliunde hausta quam ex male intellecto Apostoli loco ad Colossenses 3. 11. *Ubi non est Græcus, & Judæus, Barbarus, & Scythes.* Neque enim Apostolus variam de Deo sententiam signat; sed solum ait, in renovatione Christiana non meliorem aut deteriorem esse conditionem Judæi, quàm Græci, nec Græci quàm Barbari, nec vulgaris Barbari, quàm Scythæ, etsi hic cæteros superare barbarie existimetur.

Irreligiositatis autem nomen latius nobis in hac re patet, quàm Plutarcho in verbis allatis, uti & Superstitionis vocabulum latius usurpamus quàm ab eo factum. Atque id, quia omnis à recta Religione recessus nominibus istis, quibus meliora non suppetunt, generatim comprehendatur. Atheotis, igitur, hoc est Numinis inficiatio dicitur nobis, quandocunque non agnoscitur Deus, & providentia ejus circa singulos & in hac vita, & futura. Itaque quadruplex est Irreligiositatis genus, aliud alio nequius.

Primo committitur illa, siquis eò furoris deveniat, ut ad tempus saltem, quia non videt Deum, eò in animum suum inducere possit, nec esse Deum. Deinde si non colitur, vel saltem nonnisi ob naturam præstantem, non verò quia quis opem ab eo, vel gratiam expectet, quippe qui neminem amet, neminem curet. Unde Impii, ac inficiatores cultus divini dicti, qualis Epicureus omnis: *Parcus Deorum cultor & infrequens*, ut Horatio ode 34. lib. 1. describitur. Exinde si existimetur, uti Summates viri summorum curam gerunt, imis, & minutis alios præficiunt, ita Deos cœlestes de procerum rebus laborare, non spectare illas homuncionum. Quod Cæsar tumultuanti ait militi apud Lucanum *in 5. belli civilis n.* 341. *& seq.* Semiepicureos puto, non incommode dixeris. Denique si Deus solum colatur, ut remunerator in hac vita. Quæ Sadducæorum mens erat, ut ostendit Vossius *in dissertatione de Rabbinorum temporibus.*

Similiter Superstitionem, de qua plenius suo loco, laxius ea voce accepta nuncupo, quando Deus agnoscitur, ac providentia ejus erga omnes, & hic & in altera vita, sed aut veri Dei cultus præstatur falso Numini, aut falso cultu Deus verus coli existimatur. Prius vocari solet *Superstitio falsi cultus*, quia falsum colitur Numen. Posterius dicitur *Superstitio cultus indebiti*, quia non colitur Deus eo cultu, quo debetur. Prior modus etiam vocatur Idololatria.

Neque obstat, quod non semper pro Deo colatur imago, aut simulachrum, quale si divino honore afficiatur, Idolum nuncupatur. Nam isthac propria magis Idoli significatione laxius extensa, Idolum etiam dicitur, quidquid mens humana in veri Numinis locum substituit. Et ad hoc genus loquendi præeunt nobis septuaginta senes 1. *Paralip.* 16. 26. Ac Idola etiam retinuit Latinus interpres Hebraicè est *Elilim*, hoc est *vanitates*, vel ut aliis *nullitates.* Unde & Apostolus ait 1. Cor. 8. 4. *Idolum non est in mundo.* Quasi diceret, Idolum nec numen est, nec vim numinis habet, sed res est vana, & inane hominum commentum, eoque nulla virtute præditum, ad hominem vel sanctificandum, vel polluendum. Unde deinceps colligit, in edendis iis, quæ Idolis sunt immolata, per se nullum esse crimen, sed tum demum peccari, siquis hac edendi libertate abutatur, neglecta charitate, ut si de iis comedat cum offendiculo infirmi fratris. Hæc evincunt, non de solis imaginibus vel simulachris, divino honore affectis, Idolum usurpari, sed aliquanto laxiori significatione, quomodo & Idoli, & Idololatriæ nominibus passim veteres utuntur Theologi, quemadmodum vel fidem fecerint eorum descriptiones. Ita Tertullianus lib. de Idololatria cap. 2. *Idololatria Deo fraudem facit honores illi suos denegans, & conferens aliis ut fraudi etiam contumeliam conjungat.* Et Cyprianus ad Fort. in exhort. ad Martyr. *Tunc Idololatria committitur, cùm divinus honos alteri datur.* Gregorio Nazianzeno quoque orat. panegyr. in natalem Christi dicitur, *cultus, atque adorationis translatio à Creatore ad creaturam.* Itidem Ambrosius, sive potius Hilarius, Diaconus Romanus in cap. 5. epist. Paulinæ ad Ephesios: *Idololatria Dei honorem usurpat, & vindicat Creaturæ.* Ac similiter B. Augustinus *lib.* 5. *locutionis de Deuter. & lib.* 1. *de Trinit. cap.* 6. ut tot alios Patres præteream.

Imò nec arbitror solum esse Superstitionem, vel Idololatriam, si homo in tantum à veri ratione recesserit,

efferit, ut alium colere Deum in animum inducat; ſed etiam ſi cultum religioſum, mandato Dei adverſantem, quadam mentis inductione complectatur, non omnem dico, cùm multi hic erroris gradus eſſe poſſint; ſed ſi is, Deo invito, in creatura præſtetur, ut ſymbolo divinum Numen repræſentante. Claro, & illuſtri, ſed deformi exemplo fuere Iſraëlitæ, Deum venerantes in vitulis Aronicis. Ubi bifarium peccatum, efformando idolum, & honorando. Efformando quidem, *quia tranſmutarunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem bovis comedentis herbam*, ut verbis utar Scripturæ *Pſal.* 106. *v.* 20. & *Rom.* 1. *v.* 23. Honorando autem, *quia adorarunt vitulum*, *eique ſacrificarunt*, ut eadem loquitur Scriptura *Exod.* 32. *v.* 8. *& Act.* 7. *v.* 41.

Exiſtimet aliquis, non graviter adeò peccaſſe Iſraëlitas: Nam cùm dicerent: *Fac nobis Deos, qui antecedant nobis*, ut eſt Exod. 31. 1. non aliud eos egiſſe, quàm ut ſymbolum veri haberent Numinis, quemadmodum falsò Gentiles gauderent, atque hoc eo fine exoptaſſe, ut iſto ſymbolo præſente, ac præeunte, ſignum haberent præſentis, & præeuntis Numinis divini.

Equidem non diffiteor, Iſraëlitas univerſos, vel ſaltem non extrema ſtultitia obcæcatos, propoſitum habuiſſe colendi in vitulis verum Deum. Quod inter alios etiam agnoſcit Joannes Ferus *in Act.* 7. *v.* 41. ac probat ex ipſis Iſraëlitarum verbis Exod. 32. 4. *Hi ſunt Dii tui, Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* Indeque colligit, non in alieni Dei cultu peccaſſe, ſed eo, quod contra Dei præceptum, eum in Idolo colere vellent. Neque huic obſtat ſententiæ, quod Hebraïce ibi eſt *Elohim tui.* Nam Neh. 9. 18. ubi idem refertur, ſingulari numero eſt, *Deus tuus.* Et ſatis conſtat, *Elohim* tribui uni Deo Iſraëlis, ut ex numero plurativo de naturarum multitudine ſtatui non poſſit. Nihilo validius quod vitulum colentes obliti dicantur Dei, ut legere eſt *Deuter.* 32. *Pſal.* 106. *Latinis* 105. *& Jerem.* 2. Quia rectè id Bonaventuræ, Richardo *diſt.* 7. *ar.* 3. *q.* 1. *lib.* 1. & aliis in re alia obſervatum, duplicem eſſe oblivionem. Unam, qua ſpecies abolentur ex animo. Alteram, qua illæ non recoluntur, ut oportet, nempe animo circa alia magis intento. Unde fit, ut quis contrarium agat ejus, quod acturus eſſet, ſi convenienter recordaretur. Poſteriori ratione homo dicitur oblitus Dei, ac fœderis divini, cùm ſtultis cogitationibus indulgens, alium colere Deum, vel in ſymbolo interdicto venerari præſumit. Hæc propterea non oblivio eſt, ſed quaſi oblivio. Quia homo ſe componit, quaſi oblitus, Nihilominus in Scripturis ſecundum metaphoram, ipſa etiam Numinis oblivio nuncupatur.

Et ſanè Iſraëlitas non propriè oblivione voluntaria memoriam contriviſſe benefactorum Dei, liquido oſtendit, quod vitulus dicitur ille Deus, qui Iſraëlitas duxerat ex Ægypto, ubi per vitulum non niſi veri Dei imago intelligi poteſt. Et ibidem, commate proximo, cùm Aaron coram vitulo altare extruxiſſet, diſertim Feſtum indicit Jehovæ, quod nomen grande nunquam ille, aut Moſes Diis gentium tribuiſſet.

Dixeris, Iſraëlitas non vehementem adeo pœnam promeritos videri, ſi non deſciverint, à vero Deo. Quaſi non ſufficiat, quod deſciverant à cultu vero. Coluere enim Deum ritu gentili, qui præterquamquod divinæ eſſet voluntati repugnantiſſimus, in iſta humanarum mentium caligine pleniſſimus periculi fuit, quia experientia oſtendit, quàm facile cultus ſymbolicus in proprium convertatur. Accedit, quod conſiderari hæc debent, non ſolum ex propoſito hominis, ſed etiam ex natura rei, & judicio divino. Atque utcunque Iſraëlitæ putarent, obſervantiam ſuam non in vitulis, ſed in Deo ſiſti, Deo tamen prorſus averſante hunc cultum, ac quaſi à ſe repellente, non potuit honos ille per vitulos ad Deum transferri, ſed neceſſe eum fuit in vitulis terminari. Unde & hujuſmodi vitulum Idolon vocare non dubitat protomartyr Stephanus *Act.* 7. 41. Ut licet in vitulo voluerint latriam præſtare vero Deo, merito nihilominus ſic quoque Idololatria nuncupetur.

Valde eo etiam inclinat animus, ut exiſtimem idem eſſe judicii ferendum de ſimulachro Michæ, *de quo Judic.* 17. Siquidem mater ejus argentum, unde factum ſimulachrum, ſacrificaſſe dicitur Jehovæ, & Micham velle in eo colere Deum Iſraëlis, ſatis arguitur verbis iſtis: *Nunc novi Jehovam benefacturum eſſe mihi, eò quod eſt mihi Levita in Sacerdotem.* Et tamen vetus Interpres, quod Hebraïce *Teraphim*, interpretatur *Idolum.*

Longeque apertior res de vitulis, quos Jeroboam in Dan, & Bethel conſtituit, ut legere eſt 1. *ſive* 3. *Reg.* 12. *v.* 28. Hoſce vitulos pro Idolis habuit Deus, ut oſtendunt illa de Jeroboamo verba cap. 14. v. 9. *Feciſti tibi Deos alienos, & conflatiles, ut me ad iracundiam provocares: me autem projeciſti poſt corpus*, [ſive tergum *tuum.*] Quid iſtis apertius? Et tamen verum Deum in vitulis coli Jeroboam juſſit. Quod non obſcure ait Flavius Joſephus antiquit. Judaïc. lib. 8. cap 3. ſive in tralatione Rufini 8. Comparat enim ſe cum Salomone, &, ut convenientiam cultus oſtendat, ait; *Et ego feci duos vitulos, qui idem ac Deus nomen obtinebunt.* Nec ſane alium inducendo Deum, populo Iſraëlitico perſuaſiſſet. Aperteque hoc minoris idololatriæ genus à manifeſta illa, craſſaque diſtinguit Scriptura 1. Reg. 16. v. 30. 31. 32. *Et fecit Achab, filius Amri, malum in conſpectu Domini ſuper omnes, qui fuerunt ante eum. Nec ſufficit ei, ut ambularet in peccatis Jeroboam, filii Nabat. Inſuper duxit Jezabel, filiam Et-baal, Regis Sidoniorum, & abiit, & ſervivit Baal, & adoravit eum. Et poſuit aram Baal in templo Baal, quod ædificaverat in Samaria, & plantavit Lucum; & addidit Achab in opere ſuo, irritans Dominum Deum Iſrael, qui fuerunt ante eum.* Quàm aperte docet, diverſam eſſe rationem in vitulis adorantium verum Deum & illorum in ſimulachris colentium Solem vel aliud Dei opificium.

Et diſcrimen hoc reſpexit etiam Elias Prophetes cum 1. *Reg.* 18. *v.* 11. ait. *Quouſque claudicaturi eſtis in duabus cogitationibus? Si Jehova eſt Deus, ſequimini eum. Sin autem Baal, ſequimini eum.* Et Rex Jehu 2. *ſive* 4. *Reg.* 10. *v.* 16. cum Baalis ſervos necaret, ac ſtatuas tolleret: *Vide*, inquit, *zelum meum pro Jehova.*

At idem, qui verum Deum in vitulis adorarent, non ſuſtulit, ſed appellat *ſervos Jehovæ*, comparate nimirum præ Baaliticis cultoribus, & æſtimando eos ex propoſito humano. Quod etſi non penitus tollebat Idololatriæ crimen, multis tamen partibus levius reddebat, etiam æſtimatione divina; nempe Idololatria eſt ex iis, quæ Ariſtoteli vocantur *æquivoca ad unum*, & ad unam naturam, ut lib. 3. Metaph. cap. 2. vel *ab uno*, ut *lib.* 1. *Eth. cap.* 4. vel *ſecundum prius, & poſterius* dicta, ut *lib. de ortu, & interitu.* Quale genus eſt *ens* ratione ſubſtantiæ, & accidentis; demonſtratio ratione illius, quare ſit & quod ſit. Scholaſtici *æquivoca analoga* appellant, ſed perperam, ut videre eſt ex iis, quæ Ariſtoteles ſcribit *lib.* 7. *phyſ. contex.* 31. & quæ ibidem annotavit Simplicius.

Eſt item, præter hæc duo Idololatriæ genera, quæ

quæ magis proprie sic dicuntur, tertium etiam, sed à natura veræ proprietatis longius recedens, quippe plane metaphoricè. Deus enim in Verbo suo *Ephes.* 5. & *Colos.* 3. etiam appellat Idololatras, qui fiduciam non tam in summo collocant Numine, quàm in divitiis. Ac par eorum est ratio, qui summum Bonum non in Deo, & conjunctione sui cum Deo reponerent; sed in corporea voluptate. Unde in Scriptura *Philip.* 3. 19. Deus eorum dicitur venter. Ac similiter pronuncies, ambitiosis honorem esse Deum. Universe enim est verum, quod B. Hieronymus in Prophetæ Amos *cap.* 4. scribit: *Unusquisque adorans vitia sua, atque peccata, Deum habere cœpit, à quo victus est*, dicente Petro Apostolo 2. 2. 19. A quo enim quis superatur, hujus & servus est. Avarus aurum, gulosus ventrem, libidinosus penem, & Beelphegor colit. Lasciva mulier, quæ cum in deliciis mortua est adorat *venereas voluptates.*

Hujusmodi tamen Idololatria, ubi non objecto, sed solo actu peccatur, non proprie, sed ut dixi tralatitie Idololatria vocatur. Nec enim id homines ejusmodi sibi propositum habent, ut honori, ventri, opibus cultum præstent religiosum, vel per eorum veneration nem colant superiorem aliquam naturam. Sed, Scripturis præeuntibus, consideramus rem, qualis est in se, & natura sua: Nam pro summo aliquid bono habere, vel fidere alicui supra omnia, revera est actus soli Deo conveniens. Eoque, cui sic fiditur, utcunque non credatur Deus. tamen colitur, ut Deus, cumque actus, qui illis præstatur, ex intentione agentis, solum sit moralis; tamen natura sua, ac propterea etiam interpretatione divina, est religiosus, ac divinus. Nobis verò decretum est agere non de quavis Idololatria, sed de ea duntaxat, qua homo Deum sibi colere proponit, nec de ea omni, nec enim de illa, qua actu tantummodo aberratur, verum qua objecto etiam peccatur, hoc est, qua falso numini cultus præstatur divinus.

Consultatio XXXI.

De Distinctione Cultus Idololatrici. De Spirituum cultu. In quibus Idololatria consistat. Latius de duplici principio. De ipso Persarum & Ægyptiorum opinio, & sententia hæreticorum, quæ denique refellitur.

IN hoc argumento separabimus singula profani cultus genera, tum eorum hominum, locorum, temporum, quibus primæva traditio per pectora humana minus turbide profluxit; tum quibus per eadem pluribus mæandris erravit impurius, & decoloratione fœdiori ex admixto majoris erroris veneno.

Primum verò, quod sæpe nec veteribus satis fuit observatum, distinguere opus est inter cultum proprium & symbolicum. Proprius vocatur, quando quod colitur proprie & in se Deus esse existimatur. Qualis fuit cultus Solis ipsius, vel Herculis, sive Thebani, sive alterius gentis. Symbolicus appellatur cùm quid colitur, non quia credatur Deus, sed quia Deum significet. Quomodo Sol cultus in igne Vestali, Hercules in statua.

Proprius dividitur in simplicem & mixtum. Simplex dicitur ubi animus in unius cultum fertur, ut unius Solis, vel unius Herculis Thebani. Mixtus est, quando animus colentis in plura diffunditur, ut quando Hercules colitur cum Sole, & illi in hoc, huic in illo honos habetur. Cultus proprius, vel simplex, vel est substantiæ, vel accidentis. Substantia vel est spiritualis, vel corporea. Spiritus vel est summus, vel medius, vel imus: Summus, ut mundi Opifex, cujus veneratio in falso cultu consideratur, quatenus corrumpitur, si inter eum, & alterum honos divinus dividatur, vel si Deus colatur in Idolo. Medius Spiritus est Angelus bonus, malusve, quorum utrumque dæmoniorum nomine Platonici intelligunt. Imus spiritus est genius, sive anima defuncti.

De hoc spirituum cultu sic censendum est. Ante animas humanas Angelos divino affectos honore. Ante Angelos bonos Principem malorum, quem per excellentiam Satanam dicimus; non solum tamen, sed unà cum Deo, boni omnis fonte. Origo hujus cultus derivatur à corrupta, tum traditione, tum ratione. De traditione quidem depravata in dubium vocabit nemo, qui peregrinus adeo non sit in sacris nostris, ut ignoret quidquid Deus fecisset, bonum fuisse; sed postquam Satanas præ invidia primos parentes de statu innocentiæ dejecit, terram propter eos fuisse maledictam, nec Deum propterea omnem amorem generis deposuisse humani; quippe qui variis modis omnes omni ab ævo ad pœnitentiam provocet, ac invitet. Sed Satanas, mille fraudum artifex, circumit universos, in nihil æque intentus, quàm ut illos tum à recto avertat cultu, tum hîc gravissimis malis, Deo ita permittente, affliget, & post judicium ultimum, socios habeat pœnarum, quas ipse est subiturus.

Salutarem adeo doctrinam nunquam destitit Noachus prædicare liberis ac nepotibus suis ea spe, ut ipsi per manus ista traderent ex se nascituris. Sed quæ Patriarcha tantus præbuerat dextera, hæc paulatim posteri sinistra acceperunt. Justius enim hoc de se dicere potuerit Noachus, quàm de auditoribus suis querebatur Theodorus Cyrenaicus apud Plutarchum de Iside & Osiride. Noachidæ igitur exinde duo sunt commenti principia, pari, vel suppari potestate, boni unum, alterum mali, atque eò deventum fuit, ut quemadmodum colerent principium boni, quo bona conferret, ita venerarentur principium mali, ne inferret mala.

Ad traditionem corruptam corrupta etiam ratio accessit. Sit enim collegerunt: Is, qui in se est optimus, & omnis boni fons unicus, non est miseris mortalibus mali ullius principium, & causa. At verò in mundo hoc multa sunt homini mala & noxia, tum in mutis animantibus ac plantis, uti basiliscus, aranea, aconitum, & similia, tum etiam in cœteris, uti fames, pestilentia, tempestates, cœteraque id genus. Quare cùm non debeamus Deum comminisci, qui dextera panem ac potum salubrem, sinistra venenatum eidem præbeat cibum, potumque, omnino præter principium omnis boni, etiam statui oportere omnis mali principium, ac proinde illi facienda esse sacra, ut bonum consequamur; huic vero ad malum averruncandum.

Quàm vetusta hæc sit sententia, arguit, quod ea fuerit antiquissimorum inter Gentiles Legislatorum, ac Sacerdotum, atque ab iis in philosophos veteres sit derivata. Quod aperte docet Plutarchus loc. cit. concludens: *Existimant enim alii duos esse Deos, quasi contrariis deditos artibus, ut bona alter, alter mala opera conficiat. Alii eum, qui est melior, Deum, qui deterior, dæmonem dicunt.* Postea verò refert Plutarchus, quomodo opinio eadem fuerit Persarum, qui illam accepere à Zoroastre, de cujus antiquitate certant Authores an plures fuerint Zoroastres? Id certe vitium est mentis humanæ, ut quo pretium adderet opinionibus, eas antiquiori potius, quam juniori tribuerit. Is, eodem Plutarcho teste, cùm duo statuisset principia, boni principium vocavit Oromasdem, mali Arimanium, ac Oromasdem quidem fuisse ait stellas, & bonos Deos, inque ovo posuisse. Per ovum hoc mystice mundus intelligitur, cui ovalem figuram antiquissimi tribuerunt. Hinc Thebaidos incolæ Deum mundi opificem repræsentare volentes, efformabant eum ovum ore effundentem. Ovum enim interpretantur mundum, ut ex Porphyrio. Etiam in Orgiis

Libe-

Liberi Patris, quæ ab Orpheo inſtitura, Ovum mundi erat ſymbolum, ut docent Plutarchus *Sympoſiacon lib. 2. quæſt. 3.* & Macrob. *Saturnal. lib. 7. cap. 16.* Unde Proclus in Timæum eadem eſſe ait, *Orphæi Ovum, & Platonis Quod eſt.* Cum ovo etiam mundum comparat Varro in Logiſtorico apud Probum *in Eclog. 61.* Ovum igitur, hoc eſt mundum, fecerat Oromaſdes; ſed Arimanius, cùm malos genios condidiſſe dicitur, tum ovum illud perforaſſe, atque ita bona permiſcuiſſe malis, mala bonis. Hinc coortas eſſe inimicitias inter Oromaſden & Arimanium, atque alterum alterius opus demoliri. Quæ fabuloſa eſſe, nemo non videt. Interim non obſcure hìc apparent rel.quiæ doctrinæ Noachicæ, tum de Deo, habitante lucem inacceſſam, mundique opifice, tum de Satana, aëris, & caliginis principe, mali omnis fonte & autore.

A Zoroaſtris, ac Perſarum doctrina conferamus nos ad Ægyptios, ex quibus, ut antea vidimus, ſoli Thebaidos incolæ unicum Deum, mundi architectum, *Kneph* à ſe nuncupatum, coluerunt; cœteris Ægyptiis plures erant Dii, præcipuus interim honos duobus erat principiis, ac cauſis Univerſi. Uni omnis boni, unde rerum generatio. Alteri omnis mali, unde rerum corruptio. Ac ex eorum ſententia in hac rerum ab utroque principio miſtura, prævalet facultas melioris Numinis; attamen non in tantum ut deterioris opus aboleat prorſus. Quippe & vis iſta deterioris principii peritiſſimis inhæret corporibus, ſaltem illis ſub Luna conſtitutis. Atque inde eſt, quod ſemper meliori repugnet facultati.

In Principio illo præſtantiori, divinioreque, & ejuſdem opere tria conſiderantur, quorum unum patris, alterum matris, tertium prolis ſe inſtar habeat. A primo eſt forma, ab altero materies, tertium eſt ipſe mundus. Primum dicitur Oſiris, alterum Iſis, tertium Orus. Principium deterius vocatur Typho. Ac Iſis quidem, quæ naturæ eſt feminæ, eoque receptaculum boni & mali, ſponte ſua fertur ad id, quod melius eſt. Sed Typho alte inhæret & corpori & animæ Univerſi, ſemperque melius principium impugnat. Melioris Principii, quod Oſiridem dixere, in anima imago eſt Ratio, ſive Mens; Typhonis verò ſimulachrum eſt pars animæ rationis expers, & affectibus æſtuans. In corpore humano, Oſiridis imago eſt facultas bonum præſtans temperamentum, Typhonis autem facultas morbos & mutationes arceſſens. In Cœlo & elementis Oſiridem repræſentat quicquid ordinatum, & æquabile. Typhonem quicquid inordinatum, & inæquabile, ut Solaris, vel Lunaris luminis defectus, procellæ ac tempeſtates inundationes marinæ, atque ita in cœteris, quicquid modum & ordinem non tenet

Horum omnium teſtis eſt Plutarchus libro ſæpius memorato de Iſide & Oſiride, ex cujus ſententia duo hæc principia ſunt duo Spiritus mundi Præſides, ut valde hæc conveniant cum Zoroaſtris doctrina. Sed longe aliter hæc de principiis illis capiebant multi ex Ægyptiis Sacerdotibus, qui per Oſiridem intelligebant tum Solem, tum Lunam, tum Nilum; per Typhonem, tum Solem, tum Mare; per Iſidem, tum Lunam, tum Terram. Ea interpretatio non ſatisfacit Plutarcho, ut qui contenderet, nihil corporeum, & ſenſus expers pro Numine coli poſſe. Quare ut vulgariorem Ægyptiorum de Diis ſuis opinionem explanatione commoda reddat meliorem, per Iſidem quidem intelligere jubet mundum, per Oſiridem autem ac Typhonem, Deos, vel dæmonas magnos, quorum virtute rerum natura gubernetur.

Etiam ex Plutarcho cognoſcimus, quomodo illa de principiis duobus opinio ad Græcos ſit Philoſophos derivata. Exemplo ſit Pythagoras, quam duo ait ſtatuiſſe principia, bonum, malumque. Ab illo eſſe unitatem, finitum, quieſcens, impar, quadratum, æquale, dextrum, ſplendidum. Ab hoc eſſe binarium, infinitum in motu verſans curvum, par, altera dimenſione longius, inæquale, ſiniſtrum, tenebricoſum. Ac fortaſſe nec aliud voluit Philolaus Pythagoricus, quando ut apud Stobæum *in Eclogis phyſicis* legimus, principia rerum ſtatuit, *finitum & infinitum.* De Empedocle Agrigentino magis liquet, quem Plutarchus inibi ait unum inducere boni principium, quod amor, vel amicitia, vel etiam harmonia dicitur, nempe quia eſt rerum conjungens. Alterum principium mali, quod lis, vel rixa nuncupetur, puta quia ſit res diſiungens. Atque idem tradidit Diogenes *lib.* 8. & ex noſtris Juſtinus martyr *in paranet. ad Gentes*, & Clemens Alexandrinus *in protrept.* Platonem quoque his comitem addit Plutarchus, licet aliter cenſeat Auguſtinus *lib. 8. de civit. cap. 13. & lib. 10. cap. 10.* Ac Romani quoque & Græci, tametſi non cognoſcerent duo ſolum rerum principia, hactenus tamen priorum inſtitere veſtigiis, quod pro bono, maloque effectu Deos diſcriminarent. Siquidem eorum iis alia bona, quæ juvarent, alia mala, & ut Maro vocat, læva, quæ nocerent. Atque ut apud Auguſtinum legas citato cap. 13. *Labeo numina mala victimis cruentis, atque hujuſmodi ſupplicationibus placari exiſtimat, bona vero ludis, & talibus, quaſi ad lætitiam pertinentibus rebus.*

At propius ſententiæ de gemino rerum principio, bonarum uno, malarum altero, adhæſit Manes cum diſcipulis vigintiduo, in quibus præcipue memorati Thomas, Buddas, Hermas, ſive Tyrbo, & Acua, à quo Manichæi aliter dicti Acuanitæ, Epiphanius *hæres 66.* & Nicetas Choniates, ſive Coloſſenſis *lib. 4. theſauri orthodoxi cap. 33.* Nec tamen Manichæi ſic temere loquebantur, ut dicerent duplex eſſe Numen, vel ſi duos dicerent Deos, non aliter hoc ſolent interpretari, quàm unum propriè, alterum improprie Deum dici, ut Fauſtus Manichæus apud D. Auguſtinum. Quomodo etiam Apoſtolus Paulus 2. *Corinth.* 4. *verſ.* 4. ait, Deum hujus ſeculi, qui diabolus eſt, excæcaſſe fidelium mentes. Sed in eo tamen convenientia eſt, quod ex duobus principiis, quorum unum eſſet Deus, alterum ſive Hyle, ſive dæmon, à priori bona, ab altero eſſe mala crederentur. Ab illo Solem non factum quidem prolatum tamen, vel miſſum. Ab altero autem colubrum, & alia id genus animalia facta eſſe in genere tenebrarum. Quæ qui dicit, is diabolum creatorem, ac proinde Deum facit. Hanc Manetis inſaniam legere eſt apud Epiphanium loco citato, nec uno loco apud Auguſtinum. Paucis vero apud eum *lib. de hæreſib.* Ubi per hæreticos, quos Manes ſecutus dicitur, intelligit Marcum, Cerdonem, Apellem, alios, qui itidem duo ſtatuerant principia. Sed cum Manem hunc conſtet natione fuiſſe Perſam, ac Perſicis etiam diſciplinis, ſumptibus viduæ cujuſdam fuerit imbutus, ut Epiphanius tradit, magis veriſimile fit, patriam in eo religionem ſequutum fuiſſe, Zoroaſtris enim & Magorum hæc doctrina erat, ut è Plutarcho ante vidimus. Atque idem à Laërtio adſtruitur è Dinonis *lib. 5. hiſt.* Ariſtotelis *lib. 1. de hiſt.* Hermippo *lib. 1. de Magis*, Eudoxo, ac Theopompi *lib. 8. Philip.* & Eudemo Rhodio.

Satis ex his liquet, quàm antiqua ſit, ac unde profluxerit doctrina de duobus naturæ principiis bono deo maloque genio, quorum ille ſit cauſa omnis boni in natura, & coli debeat, ut faciat benè, hic autor ſit omnis mali, & colendus ſit, ne malus male faxit.

Quod ſi adverſus hoc venenum quæratur antidotum ex uſu ſit adire Epiphanium *hæres. 66.* ac præcipue B. Auguſtinum *lib. 21. contra Fauſtum*, item *lib. de natura boni contra Manichæos & alios in locis.* Ad hæc Damaſcenum contra eoſdem. Mirum verò Fauſto, homini non plane obtuſo, placere potuiſſe ſententiam tam abſonam. Neç opinio tam aliena ab omni ra-

tione, quicquid dicat Plutarchus, multum habuit auctoritatis apud prudentiores. Itaque cùm Fauſtus Manichæus catholicis objectaret, quod dogma de uno Deo à Gentilibus hauſiſſent, reſpondet ille lib. 20. contra eum cap. 19. *Diſcat Fauſtus, vel potius illi, qui ejus litteris delectantur, monarchiæ opinionem non ex Gentibus nos habere, ſed gentes non uſque adeo ad falſos Deos eſſe delapſas, ut opinionem amitterent unius veri Dei, ex quo eſt omnis qualiſcumque natura.* Firmat hæc Iuſtinus Martyr de Monarchia.

Sed operam luſimus, niſi argumento etiam occurramus eorum qui ſententiæ noſtræ diſcrepant. Si enim præter Deum illum unicum, cujus unitas paſſim in Scripturis prædicatur, quemque Philoſophi agnoverunt, ex ſuperius dictis ſolo affulgente lumine naturali, alius quiſpiam foret, mali artifex, priori contrarius, pari cum eo poteſtate, & agendi vi hoc eſt infinita, præditus eſſe deberet. Siquidem Dei nomen, conditionemque tueri vellet. Si autem æqua amborum eſſet vis, & poteſtas, quam in boni Dei opera ille malus exerceret, multa inde ſequerentur abſurda & impia. Ut enim ait D. Athanaſius ſub initium libri illius, in quo adverſus Gentiles diſputat, præfatoſque hæreticos refellit: *In iis, quæ pari ſunt poteſtate prædita, nihil eſt, quod excellat, & præſtantius ſit. Quippe ſi nolente altero exiſtit alterum, æqualis eſt amborum tum vis, tum imbecillitas. Vis quidem æqualis, quatenus in eo, quod exiſtunt ambo, voluntatem ſuam vincunt mutuo. Imbecillitas verò par erit utriuſque, quod invitis ipſis, ac præter eorum voluntatem res accidunt. Siquidem & Bonus, renitente eſt malo, & Malus nolente Bono.* Inſuper ait: *Si quæcumque ſenſibus percipimus, opera ſunt Mali, quodnam Boni opus erit? Nihil enim apparet præter id, quod ab opifice creatum eſt. Quod autem Boni indicium erit, cùm nulla extent ejus opera, ex quibus cognoſci queat? Nam ex operibus artifex dignoſcitur. Quinam porro duo omnino eſſe poſſunt invicem contraria? Aut quid eſt, quo illa ſeparantur, ut diſiuncta conſiſtant. Fieri enim non poteſt, ut ſimul exiſtant, eo quod ſe ſe mutuo extinguendi vim habent. Sed neque alterum eſſe in altero poteſt, quod inſociabilis, ac diſſimilis natura ſit illorum. Itaque tertium erit quiddam, quod illa dirimit, ipſumque Deus. Sed hoc cujus tandem erit naturæ. Utrum illius, quæ ineſt Bono, an qua Malus præditus eſt. Incerta plane res erit. Atqui utriuſque ſimul eſſe nequit.* Hactenus Athanaſius.

Præterea, cum ex etiam dictis, Dei appellationi ſubjecta notio ſit ejuſmodi, ut infinitum aliquid, & infinita vi conſequenter pollens ad agendum pariter, ac reſiſtendum ſignificet, hoc eſt prorſus inſuperabile, & quicquid voluerit ſumma æque poteſtate, ac facilitate perficiens, non poſſunt duo eſſe vel plures contrarii, ac repugnantes, quales ſunt Bonus ille, ac Malus, quos hæretica pravitas adinvenit. Si enim tales eſſent duo, neceſſario id, quod vellent, efficerent ſimul & non efficerent. Quod implicat contradictionem. Efficerent quidem, quoniam quicumque Deus eſt, is eſt omnipotens, & nihil ejus voluntati reſiſtere poteſt. Cùm autem ſe ſe invicem oppugnarent, nec alterum altero eſſet inferius, neque ei cedere vellet, aut poſſet, quoniam nec Bono Malum obſequi, nec Malo Bonum cedere ſponte ſua poteſt, multò verò minus invitum, ſi infinitum ac ſi Deus eſt, huic repugnante divinitatis jure, ac nomine, neuter ageret quicquam, ſed alter alterum præpediret. Et ſic de aliis abſurdis, in quibus expendendis, ſuperfluum eſt diutius immorari poſt obſoletum hunc de multiplicibus Diis, & contrariis errorem, jam olim explosum à Tertulliano contra Marcionem, à Tito Boſtrenſi, ac Didymo *contra Manichæos tom. 4. Bibl. Patrum*, Epiphanio Auguſtino, aliiſque pluribus Græcis pariter, & Latinis.

Nec continuò ſi quid noceat, eo pro tali habendum quod rerum naturæ incommodet. Nam quod uno eſt loco noxium, id juvat alio. Quis ignorat quantum in periculum homines conjiciat cicuta? Attamen in Liguribus Taurinis pro cibo habetur non delicato ſolum, ſed etiam ſalubri, & inter cætera urinam ciere idoneo. Et quàm multa ſunt homini venena in cibis, quæ proſunt ei in medicamentis? Atque ut neutra ratione commodo, atque uſui forent, tamen ſic quoque emolumentum homini afferrent, dum pro cibo ſunt mutis animantibus, quæ nobis poſtea in alimentum vel medicamentum cedunt.

Dixeris, ut hoc ita ſit in quibuſdam, tamen eſſe ex venenis innumera, ex quibus nullam homines vel muta animantia capiant utilitatem. Sed enim ſcimus & multorum ex illis utilitatem inſignem prodi ab iis, qui in arcanis naturæ rimandis ſtudium, & operam collocarunt, etſi de omnibus id oſtendere non poſſumus, non eo malignitatis culpanda eſt natura, vel ejus autor, ſed inertiæ id noſtræ tribuendum, qui non quantum poteramus veræ ac diligentiæ in indagando eorum uſu poſuerimus. Quid quod ſic quoque ex venenis illis utilitas ad nos redit? Excitant enim induſtriam noſtram in diſcernendis ſalubribus à venenatis. Patientiæ quoque materiem hinc habebemus. Cumque videmus quot periculis obnoxia ſit hæc vita, magis cognoſcimus iram Dei erga peccatum, ob quod in hanc miſeriam ſumus conjecti. Ardentius quoque Deum oramus, ut prudentia nos inſtruere, & per Angelos ſuos cuſtodire dignetur.

Consultatio XXXII.

De Cultu Spirituum non principum, ſed miniſtrorum, qui à Philoſophis communi nomine fere dæmones, vel demonia, à Peripateticis intelligentiæ, à Chriſtianis boni, malive Angeli appellantur. In quo Gentiles & alii à natura eorum aberrarint. Vbi conſideratur eorum natura, officium, cultus. Qui Spiritus hoſce negarint. Qui agnorint. Vnde eos Gentes cognoverint, & quatenus in eorum natura convenerint Chriſtiani, ac Gentiles. De naturæ hujus præſtantia, & alia multa, præſertim de Spectris, & Oraculis ac de cultu Dæmonis apud varias Nationes.

Spiritus non agnovere Saducæi, ut eſt *Actor.* 23. 8. Objectant nobis Judæi, quod libros Moſaïcos agnoſcerent pro divinis ubi ſæpius commemoratur ut Angeli apparuerint. Verum veriſimile eſt, Saducæos eludere hæc ſolitos, cuius ratio nunc gemina occurrit. Una eſt, ut per eas non aliud intellexerint, quàm qualitates à Deo productas in imaginatione ejus, quem de re aliqua velit edocere. Altera eſt, ut putarint Deum producere Spiritus, quando eorum opera uti velit, poſtea eos deſtruere, ac producere quidem ſeparando quiddam ab anima mundana, quod poſtea redeat in naturam generalem.

Ex Gentium Philoſophis Democritus non agnovit ſpiritus ullos, nec Ariſtoteles alios, quàm Orbium cœleſtium motores. Licet non ignorem, aliud de Ariſtotele viſum fuiſſe Auguſtino Steucho *lib. 8. de perenni philoſophia cap. 26.* Sed enim ſi alios ſtatuiſſet, ſaltem ubi optima erat occaſio, non hoc ſi viſſet nos ignorare. Nunc nec levem ejus rei mentionem videmus, præterquam ubi ex aliena loquitur ſententia. Ac valde hanc de eo opinionem firmat, quod ſimiliter ſenſerint præci-

præcipui ejus Interpretes, ante alios Alexander, præterea Simplicius, & Averroes. Aliqui tamen aliter, ſed hi à præceptore, ut aliis quibuſdam, ita hac etiam parte, receſſerunt, primùm Theophraſtus, multis poſt ſeculis Ammonius, & Philoponus, item ex Arabibus, Avicenna & Algazel.

Nec cauſa erat, cur hac parte hi jurarent in Democriti, vel Ariſtotelis opinionem, qui prius deſeruiſſent ſententiam Veterum. Pythagoras enim dæmonia poſuit, imo primus id Philoſophorum fecerit, ſi Simplicio credimus in libris de anima. Nec dubium, quin in eo Pythagoras veſtigiis eorum inſtiterit, quibus uſus magiſtris fuit, Thracibus, Ægyptiis, Perſis, Chaldæis, atque aliis, quemadmodum in libro de Philoſophorum ſectis oſtendit Voſſius. Plato, qui poſt Socratis exceſſum Pythagoreos audivit, eorum hanc opinionem ſequutus fuit, uti Platonem ſectatores ejus Apulejus, Plotinus, Porphyrius, Proclus, Pſellus.

Mirum verò videtur, unde Gentiles agnoverint ſpiritus, ſive dæmonia, quæ Saducæi, Peripatetici, & alii magni nominis negarunt, uti hodieque multi eos tollunt; ſed qui nihil credant, niſi quod manibus palpent, vel oculis ſaltem videant.

Non dubium, quin à primis Noachidis per manus traditum ſit, eſſe ſpiritus, quorum miniſterio utatur Deus in Orbe adminiſtrando. Præterea intelligere propiùs potuerunt quiſque à gentis ſuæ conditoribus. Siquidem Moabitæ, & Ammonitæ habuere traditionem à Lotho, quem Angeli è Sodomis eduxerant, ut eſt *Geneſ.* 19. Iſmaelitæ hauſerint ex Agar, cui Angelus aquam oſtendit, ut eſt *Geneſ.* 21. 17. Poſtea item in Moabitis firmata hæc opinio, cùm Angelus ſe oppoſuiſſet Bileamo, ut Iſraelitis malediceret, quemadmodum legere eſt *Num.* 22. *verſ.* 22. Nec dubium, quin non pauca ejuſmodi alia contigerint, ut ut Spiritus Sanctus ea in Scripturis præterierit, quia ſufficerent nobis, quæ habemus. Neque enim repente omnes facti ſunt peſſimi, ſed paulatim à recto deſcitum, ut admodum ſit credibile diu etiam poſtea aliquos ſaltem fuiſſe, quos miſericors Deus per Angelos ſuos alloquio dignaretur, ſed magis & magis religione pura retro eunte, pauciores.

Neque tamen, ſi deeſſet affatus Angeli boni, eò deſiere ſe mali offerre Angeli, idque domi, in agris, ſylvis, mari. Quia tanto id frequentius factum, quanto major eſſet Dei ignorantia, quomodo hodieque in gentibus Idololatricis contingit, atque etiam in Lapponibus, & Finnis, extimi Septentrionis populis, ubi tenuis eſt, valdeque diluta veri Numinis cognitio.

Hujuſmodi oblationes *Spectra* dixere, ſed voce aliquanto anguſtiori, quando ſpectrorum vox eſt à veteri verbo *Specio*, hoc eſt video, unde ſpecies. Atqui ſpectrorum nomine non ea ſolum intelliguntur, quæ videmus, ſed etiam quæ auditu cognoſcimus, ut fragores, & ſtrepitus inſolitos; vel ſi ubi videas neminem, vox aliquid ſignificet humana major. Græce ſimiliter *phantasma* dicitur *Matth.* 14. *&* *Marci* 6. ubi hiſtoria refertur Chriſti inambulantis aquis, ac diſcipulorum putantium ſe ſpectrum conſpicere. *Pneuma* dicitur *Luce* 24. quando diſcipuli Ieſum poſt reſurrectionem conſpicantes, Spiritum ſe videre cenſent.

Et ſane opinionem ſpectrorum in populo obtinuiſſe Judaïco, præter iſta oſtendit hiſtoria Heliodori à formidabili equite flagellati, ut eſt 11. *Machab. cap.* 3. Item quinque Equitum Judæ Machabæo opem ferentium, de quo *ejuſdem libri cap.* 11. Sed enim hæc ſpectant Judæos, nunc de Gentibus proprie agimus è quibus non modò vulgus, ſed flos etiam populi in hac ſententia fuit. Neque ignorabant ſubinde ſpectra fingere homines, ſive otio pene marcentes, qui aliquam capiunt voluptatem, ſi aliis ſint terrori, ſive invidos, avaros, ambitioſos, libidinoſos, qui hiſce artibus rebus ſuis ſtudent, cujus rei vix aliquo in ordine plus exemplorum habemus, quàm in Sacerdotali. Tale illud de Tyranno, Saturnum ementiente, ut potiri liceret mulierum amplexibus, de quo Rufinus *lib.* 11. *cap.* 25. Item *de Mundo adoleſcente*, ſic à Sacerdote inſtructo, ut ſe Anubidem ſimulando Paulina frueretur, de quo Joſephus *Antiquit. lib.* 18. *cap.* 6.

Addere etiam liceat melancholicos, & furioſos, quibus atra bilis imaginationem corruperat, uti & metu nimio multis contingit. Unde mulieres, & pueri, & horum ſimiles, eadem patiuntur. Ac par ratio eſt in miopybus, ſurdaſtris, ebriis, quales, quia ſenſu minus valent, quandoque etiam ſanctè affirmant, viſa ſibi, vel audita de quibus fidem nulli fecerint cordato. Unde Plutarchus de ſpectro Dionis in vita ejus diſſerens, ſcribere non dubitat: *Tametſi perhibent qui negant talia, nemini cordato viſum dæmonii, vel ſimulachrum obverſari; verùm pueros, mulierculas, & deliros ex corporis imbecillitate homines, quum aliquo tenentur mentis errore, vel intemperie corporis, opiniones alienas, atque abſonas admittere, dum malum dæmonium ſuperſtitioſe credunt ſe invaſiſſe.* De quo nos & alibi. Sed enim ibidem refert Plutarchus, ut Genius & Dioni, & Bruto ſignificant vitæ ſuæ exitum. Non hæ viles erant animæ, ſed viri magni, & graves, Philoſophia uterque exculti, qui tamen uſque adeo ſpectris fuere commoti, ut amicis ſuis eorum, quæ vidiſſent, ſollicitè indicium facerent. Neque ignotum, quid de Curtio Rufo narret Plinius *lib.* 7. *epiſt. ad Suram.* Quod ſi ſemper apparitiones ejuſmodi non animarum ſunt, ſed ſpirituum, pertineat huc quoque, quod de Athenodoro magni nominis Philoſopho, ibidem refertur, cui narrationi fidem adſtruit, quod exitus, & ſapientiſſimæ Athenienſium Civitatis judicium, eam comprobarit. Sed longum eſſet commemorare omnia quæ gravibus viris è gentilibus ipſis ſubnixa ſunt. Varii adeantur, qui hoc argumentum tractarunt, de quo & nos ſuo loco.

Neque ex ſpectris ſolum collegere Gentiles, eſſe dæmonia ac Spiritus, ſed etiam ex oraculis, quæ aliter dicuntur Deorum reſponſa, & aut è terræ cavernis, vel è ſimulachris edebantur, idque ſolertia quidem humana, ſed ſæpe etiam dæmoniaca. Nam conſtitere quidem fraudibus vatum, ſed non ſolis, cùm multa prædixerint, ad quæ nulla ratione humanæ mentis acumen pertigiſſet. Atque hæc iis etiam præſtitere, qui oracula venerant exploratum, hominibus vafris, nec admodum credulis. Ariſtoteles, qui dæmonia non credit, vel ſaltem non memorat, niſi cùm, ut diximus, ex aliena loquitur ſententia, divinationes iſtas tribuit humori melancholico, Plutarchus & alii vapori terreſtri à ſole educto. At unde quæſo, evincent, vim aliam habere, quam, ut quæ prius ſciant homines, ſubtiliùs, vel diſertius promant? De hoc alibi.

Præterea verò eſſe Spiritus, ſive incorporeas ſubſtantias, collegere Gentiles ex mirandis illis, quæ fiunt per *magiam*, tum illam, quam *albam* vulgo dicunt, Veteres autem *theurgiam* vocabant, tum quam *nigram* nuncupant, antiqui autem *Goëtiam* nuncuparunt. Priori deditos, laudabiles ajebant, alteri addictos, deteſtabiles. Sed, ut Auguſtinus ait lib. 10. de civit. cap. 9. *ſunt utrique ritibus fallacibus dæmonum obſtricti ſub nominibus Angelorum.* De quibus etiam alibi.

Præter hæc, etiam dæmonia eſſe collegerunt ex oſtentis, & prodigiis. Quod negare non potuiti ipſe Macchiavellus *lib.* 1. *diſput. cap.* 36. ubi prodigia, & cœleſtia ſigna ad Spiritus refert; cùm enim ſupremam ad cauſam recurrere nollet, nullam reperiit magis idoneam quam Spiritus aëreos.

Sed an Spiritus omni omnino corpore careant, alibi diſquiſivimus, ubi & quomodo corpus aſſumant.

Magna verò eſt naturæ hujus ſpiritualis excellentia, quæ & princeps ratio eſt, cur eò devenerint homines, ut honorem illi exhiberent divinum. Ac primum ſuperant eo mortale genus, quod natura eorum alterationi, ſive mutationi quidem, non interitui tamen obnoxia ſit; contra quam nonnullis gentium philoſophis perſuaſum fuit, illis inprimis, qui poſt ſeculorum aliquot decurſum, ſuum quoque eos manere fatum crediderunt. Atque ut hi, cum belle ſe mereri putarent de Spirituum natura, ſi longævam adeo illis vitam tribuerent, multum tamen de gloria imminuerunt; ita longe excellentiæ hujus modum excedunt Peripatetici, cùm eos ſemper fuiſſe, Deoque coæternos arbitrantur.

Multo verius illi, qui originis pariter, ac temporis principium illis dederunt. In quo ipſo tamen variè peccatum, cùm Manes iis ortum tribuat à ſummo mali Principio, ac Cabaliſtæ plerique & cum iis Arabs Avicenna, dæmonum unum ab altero originem ſuam ducere exiſtiment. In quo propius à primæva traditione abiit Plato, ut qui hactenus ei inſtiterit, quod à Deo principe ac ſupremo eos productos putavit. Unde Origenes in proëm. lib. periarchon: *Eſt illud in Eccleſiaſtica prædicatione eſſe Angelos Dei quoſdam, & virtutes bonas, quæ ei miniſtrent ad ſalutem hominum conſummandam. Sed quando iſti creati ſint, & quomodo ſint, non ſatis in manifeſto diſtinguitur.* Itaque alii putarunt, illos cum hoc mundo productos. Alii demum poſt eorum ruinam, mundum hunc fabricatum tradiderunt. Utriuſque ſententiæ autores prodidit Stephanus Gobarus, de quo Photius *in biblioth. cod.* 232. Sed Scriptor iis intercidit, quare defectum ejus hiſtoria veterum temporum ex parte ſupplebimus.

Græci Patres eò fere propendent, ut Spiritus ante mundum hunc conditos arbitrentur, ut Origenes *in Geneſ. homil. prima in Iſaiam cap. quarto in Matth. cap. vigeſimo tr. decimo* Baſilius *in Hexaëm. homil. prima & ſecunda*, Nazianzenus *ſerm. 38. de natali Domini pag. 617. edit. Morel.* & *de Paſcha orat. ſecunda* quam & citat Damaſcenus. Eademque in ſententia Chryſoſtomus *in Geneſ. homil. duodecima* & de Providentia *orat. prima* Æneas Gazæus *in Theophraſto*, qui paulo ante annum vixit quingenteſimum, & quinquaginta circiter annis eo junior Anaſtaſius Sinaita *lib. primo Hexaem.* & circa annum Septingenteſimum Damaſcenus *fidei orthodoxæ lib. ſecundo cap. ſecundo & lib. quarto cap. decimoquarto.* Cur verò ita ſenſerint, ex Hexaëmero Joannis, cognomento Philoponi, qui claruit circa annum quingenteſimum vigeſimum, varias adfert rationes Photius *in bibliotheca cod.* 211.

Nec tamen deſunt è Græcis, quibus aliter fuit viſum, ut Epiphanius *hæres. 65. quæ eſt contra Paulum Samoſateuſem.* Eamque Epiphanii fuiſſe opinionem, fatetur quoque Scriptor quæſtionum ad Antiochum *quæſt. tertia.* Unde videre eſt, perperam hoc opus Athanaſio tribui, cùm is Epiphanio ſit antiquior. Videtur in Epiphanii ſententiam etiam propendere Theodoretus *in Geneſ. quæſt. tertia.* Saltem ait, qui contrarium pro certo habent, parum ſolidè ſententiam ſuam probare. Interim reponit hanc quæſtionem inter quæſtiones ſupervacaneas. Ac tandem, modò quis fateatur, Angelos eſſe à Deo creatos, de cætero ſic ſtatuit. *Siquis Angelorum cœtus ante Cœlum & terram conditos dixerit, non offendet verbum pietatis. At verboſis contentionibus inſiſtere, quæ nihil ad aliud proſunt, quàm ad ſubverſionem audientium, expreſſe prohibet divinus Apoſtolus.*

In Latinis quoque variatum. Qui ante Auguſtinum vixere, ſtatuere maluerunt creatos eſſe ante mundum, ut Novatus *de Trinit. cap. primo.* Hilarius *lib. 12. de Trinit. non longe à fine*, & *lib. contra Auxentium*, Ambroſius *lib. primo Hexaëm. cap. 5. & præfat. pſalm.* Hieronymus *in epiſt. ad Tit. cap. primo* ad verba illa. *Quem promiſit Deus ante tempora ſecularia.* Unde colligit, ſaltem Angelos fuiſſe ante Mundum, ne deſint quibus hoc Deus promitteret.

Sed Auguſtinus non audet certò de hoc præfinire, ut videre eſt, cùm alibi, tum lib. 11. de civit. cap. 9. 19. & 32. Unde Paræus ad Genes. 1. verſ. 1. *Auguſtinus ubique dubitat, & ſententiam in medio relinquit. Quære & nos relinquamus in medio.* Nec tamen ſic dubitat, ut non eò magis inclinet animus, Angelorum creationem etiam à Moſe deſcribi, ut qui putet, nomine Lucis primo die à Deo productæ, Angelos ſignari. Quæ expoſitio nec Gregorio Magno diſplicuit *in moral. 32.* & venerabili Bedæ *in Geneſ. cap. primo.* Imo nec Cyrillo *lib. ſecundo* contra Julianum deſertorem, qui maligne admodum Moſem traducebat, quia de Angelorum productione ſileret. Et fortaſſe poterat hæc Auguſtini interpretatio placere, niſi tam apertè apud Moſem legeremus, primæ diei lucem à Deo diem vocatam, ut nullum effugium ſit niſi dicendo, præter ſenſum iſtum, ut vocant litteralem, eſſe & alterum allegoricum, quod cujus pretii ſit ubi non præit Scriptura, alibi dicemus. Quanquam verò Ludovicus Vives, *ad Auguſtinum lib. undecimo de Civit. cap. nono* annotet, Latinos prope omnes hac in opinione ſequi B. Auguſtinum. Video tamen ejus temporibus propiores ſtatuere potius Angelos ante mundum creatos. Ita Caſſianus *collat. octavo cap. ſeptimo*, Gennadius *de Eccleſ. dogm. cap. decimo*, Iſidorus Hiſpalenſis *de ſummo Bono lib. 1. cap. 12.*

In hoc Veterum diſſenſu Petrus Lombardus *lib. ſecundo diſt. 2. quæſt. 2.* cùm Auguſtini, mox Hieronymi expoſuiſſet ſententiam, ſubjungit deinde: *Nos, quod prius dictum eſt, pro captu intelligentiæ magis approbamus, ſalva tamen reverentia ſecretorum, in quibus nihil temere aſſerendum eſt.* Sed nihil prohibet, quominus verba ipſa Hieronymi, ab eo producta ex commentario in epiſtolam ad Titum, adſcribamus: *Sex millia, necdum noſtri temporis implentur annorum; & quantas prius æternitates, quanta tempora, quantas ſeculorum origines fuiſſe arbitrandum eſt, in quibus Angeli, Throni, Dominationes, cæterique Ordines ſervirent Deo abſque temporum vicibus atque menſuris, & Deo jubente ſubſtiterunt.* Ad quæ hoc reſpondet, arbitrari ſe ea ab Hieronymo ex aliena dicta ſententia. Quod majoris foret ponderis, niſi is ſenſus tum temporis in Latina pariter ac Græca Eccleſia fuiſſet. Magiſtrum verò ſententiarum ea parte ſequi amant D. Thomas, omniſque Scholaſticorum chorus. Unde eò deventum, ut plurimi arbitrentur, non hæreticum quidem, temerarium tamen fore, ſiquis priorum ſententiam præſumat.

Hac in re ita tenendum eſt. Certum de fide eſt dari Angelos, qui ſint naturæ præſtantioris hominibus. Thob. 12 *Pſalm. 8. ad Hebr. 2. Matth. 18.* quibus in locis non ſolùm habetur, dari has creaturas, ſed etiam eſſe intellectuales, & excellentiores homine. Atque ita omnes Theologi, ac ſancti Patres, ac communiter Philoſophi ethnici, qui Angelos nomine intelligentiarum, dæmonis, Genii, ac his ſimilibus appellabant, contra Atheos, nihil in mundo admittentes, præter res corporeas, & contra nonnullos antiquos philoſophos, quorum meminit Ariſtoteles *lib. 4 phiſic. tex. 52. & 57.* Item contra Saducæos quorum meminit D. Lucas *Act. 23.* Cui errori favent Anabaptiſtæ, dum in re tam Angelos cuſtodes quàm dæmones negant, & illorum cuſtodiam ad cogitationes bonas iſtorum oppugnationem ad cogitationes malas transferunt.

Favet

Favet etiam Georgius Venetus, qui, ut refert Arboræus *tom.* 1. *Theoſophiæ lib.* 1. *cap.* 2. probare nititur, Angelicam naturam non eſſe præſtantiorem humanâ, Quod eſt in re negare Angelos.

Idque tamen non poteſt evidenter ratione naturali demonſtrari, ſed tantum probabiliter, & cum quadam morali certitudine. Ita Scotus *quod lib. ſeptimo* Marſil. *quæſt.* 2. *ar.* 1. Zumel 1. *par. quæſt* 50. *ar.* 1. *quæſt.* 1. Valentia *tom.* 1. *diſp.* 4. *quæſt.* 1. *pun.* 1. Suarez *in metaph. diſp.* 35. *ſect.* 1. Eſtius *in* 2. *diſt.* 2. §. 2. Sylvius 1. *part. quæſt* 50. *ar.* 1. *concl.* 1. Arriaga *de Angelis diſp.* 1. *ſect.* 1. de Quiros *tr.* 8. *diſp.* 50. *ſect.* 1. Averſa *quæſt.* 50. *ſect.* 1. Herinex *tr.* 3. *diſp.* 2. *quæſt.* 1. aliique magis communiter *contra Bubalum de Angel. quæſt.* 50. *quæſt.* 2. Lar. 1. *part. quæſt.* 50. *diſp.* 261. *dub.* 4. *num.* 2160. Eſparzam *lib.* 2. *quæſt.* 1. *ar.* 14. *& ſeqq.* ac Baynes 1. *part. quæſt.* 55. *ar.* 1. *concl.* 3. Probatur. Non poteſt demonſtrari à priori, quia non habent cauſam neceſſariam ſuæ exiſtentiæ. Nam cùm ſint creaturæ, contingenter exiſtunt. Neque à poſteriori, quia non adeſt aliquis effectus, qui ſit per ſe connexus cum ipſis ita, ut non poſſit eſſe ab alia cauſa.

Unde licet motus Cœli exigat cauſam intellectualem, non tamen per ſe exigit Angelum, quia poteſt eſſe à Deo. Sic motus Cœlorum, qui maxime movit. Philoſophos ethnicos ad aſtruendas intelligentias ſeparatas, ſive ſubſtantias intellectivas, homine ſuperiores, refundi poteſt vel in formam propriam ipſorum corporum Cœleſtium, vel in impulſum à Creatore ab initio creationis impreſſum, vel immediate in ipſum Deum, cui ſi res ſola ratione naturali eſſet definienda, potius quam Angelis adſcribendum fore Cœlorum motum colligit de Quiros *loco præcitato num.* 4. ex talis motus uniformitate, ad quam ſervandam male idoneæ videntur creatæ intelligentiæ, arbitrio liberæ, defectibiles, in Deum, deique opera ſæpius peccantes, & à recto tramite aberrantes. Et quod ad antiquos Philoſophos nihil cogit admittere ipſos ex ſolo Cœlorum motu deduxiſſe Intelligentias. Forte enim iſtas hauſerunt ex ipſis Scripturæ libris, aut ab Hebræis didicerunt Cœlorum motum. Quando deinde aliqui ipſorum ex ſolo Cœlorum motu intelligentias deduxiſſent, nihil compellit admittere in tali deductione evidentiam. Neque enim quicquid antiquis Philoſophis naturæ lumine innotuit, innotuit evidenter. Non negaverim tamen plures antiquos Philoſophos, qui aut Deo immediatam gubernationem rerum materialium, aut intelligentiis libertatem negarunt, ex his principiis, quamvis erroneis, potuiſſe facilius, & efficacius inferre Intelligentias Cœlorum motrices, quàm nos poſſimus ex veris naturæ principiis, & ſic facile concedi poteſt alicui gentili Philoſopho evidentia formæ circa Intelligentiarum exiſtentiam.

Ea verò, quæ fiunt ab energumenis, & arreptitiis hominibus, puta locutiones variarum linguarum, idiotarum diſſertationes de rebus ſcientificis, manifeſtationes rerum abſentium, aut occultarum, tranſlationes fere inſtantaneæ graviſſimorum pondetum, imbecillium puellarum reſiſtentia pluribus viris, etiam robuſtiſſimis, conantibus ipſas à loco aliquo dimovere, aliaque hujuſmodi, poſſunt omnia refundi in Deum ipſum propter ſecretos ſuæ providentiæ fines ad tales effectus ſpecialiter concurrentem infundendo ſpecies peregrinorum idiomatum, aut rerum ſcientificarum, revelando res abſentes aut abſconditas, augendo vires motivas, aut motui reſiſtentes. Poſſunt etiam ex his aliqua refundi in vehementem phantaſiæ perturbationem, quæ, ut patet in phræneticis, conducere poteſt ad aliquos effectus, qui ab homine ſanæ mentis præſtari non poſſent, præſertim loquendo de iis, quæ ex vitium robore, & conatu proveniunt. Poſſunt tandem eadem fere omnia referri in animas defunctorum à corpore ſeparatas, quas certum eſt in ſtatu ſeparationis eſſe proportionatas ad aliqua opera, ad quæ ſunt impares in ſtatu conjunctionis, ſive unionis ad corpus.

Opera artis magicæ, puta quod ſpecula quædam res abſentes referant, tanquam præſentes. Quod res quædam inanimes, nedum irrationales, de futuris interrogatæ, reſponſa ferant. Quod ad verba quædam taliter vel taliter diſpoſita, mirabiles effectus ſequantur, & id genus alia, quando turpitudinem, moralemve malitiam non involvunt, poſſunt in Deum, tanquam in cauſam reduci. Quando verò turpia ſunt, & peccaminoſa, poſſunt referri in animas ſeparatas hominum improborum, ac reproborum. Et cum ſatis non conſtet de virtute ac viribus animarum ſeparatarum ex eo quod effectus aliquis ſuperet virtutem naturalem hominis in hac vita, non ſtatim evidenter infertur provenire à ſubſtantiis, homine ſuperioribus, dubitari quippe adhuc poteſt utrum proveniat talis effectus ab animabus hominum à corpore ſeparatis, præſertim ſi plures hujuſmodi animæ ſupponantur ſimul applicatæ, quæ quidem ſimultanea applicatio inter animas ſeparatas mutuam penetrationem admittentes, facillima eſt. Atque hinc habetur, non eſſe evidens dari artem magicam, quæ dici debeat dæmoniaca, & in qua Magi cum dæmonibus, ſive malis Angelis paciſcantur, & qui ex arte magica dæmoniaca probare intenderet dæmonum exiſtentiam, ſupponendo artem dæmoniacam, peteret principium, illamque ipſam dæmonum exiſtentiam ſupponeret, quàm probare contenderet.

Perfectio Univerſi eſt medium, quod ſicuti à D. Thoma cæteris omnibus præfertur in ordine ad probandam Angelorum exiſtentiam, ita ab Eſparza, aliiſque nonnullis recentioribus urgetur præ cæteris, tanquam demonſtrativum talis exiſtentiæ. At nihilominus quomodocumque ex perfectione Univerſi arguatur, non demonſtratur Angelorum exiſtentia. Qui enim dicunt pertinere ad perfectionem Univerſi quod contineat omnes gradus poſſibiles entis, non poſſunt poſitive demonſtrare, gradum ſubſtantiæ completæ purè ſpiritualis eſſe gradum entis poſſibilem; nec poſſunt convincere eum, qui reſponderet pro perfectione Univerſi ſufficere, quod contineat majorem partem graduum poſſibilium entis, & eſſe ipſius perfectionem abſolutè conſiderandam, non comparative ad omnia poſſibilia. Sicuti enim, ut civitas dicatur perfecta, ſufficit ſi plures vias, pluraque ædificia cujuſcumque rationis, aut quod comparata ad alias civitates contineat omnes gradus rerum quæ in aliis poſſunt reperiri. Non eſt itaque neceſſarium, quod Univerſum ſit perfectum extenſive ſecundum omnes gradus, ſed id pendet ex libera voluntate Dei; atque ideo non poteſt innoteſcere, quod ſit tale, niſi vel ex revelatione, vel ex effectu, vel quia gradus ſecundum ſe ſint noti.

Qui dicunt ad perfectionem Univerſi pertinere quod exprimat perfectam ſimilitudinem ſuæ cauſæ, non poſſunt demonſtrare, eſſe dabilem expreſſionem divinæ ſimilitudinis majorem ea, quam exhibet homo ad Dei imaginem efformatus; nec poſſunt convincere eum, qui reſponderet exprimere ſimilitudinem cauſæ ſpectare ad perfectionem effectus univoci, non ad perfectionem effectus æquivoci, cujuſmodi eſt Univerſum reſpectu Dei.

Et tandem dicunt ad perfectionem Univerſi pertinere, quòd detur in ipſo cognoſcitivitas adæquans cognoſcibilitatem, non poſſunt poſitive demonſtrare, poſſibilem eſſe talem cognoſcitivitatem, nec poſſunt convincere eum, qui reſponderet, ſatis eſſe, quod detur talis cognoſcitivitas ex ſpeciali auxilio Dei elevantis, & roborantis imbecillitatem humanæ intelligentiæ.

Poſſibilitas igitur Angelorum nec poteſt poſitive demonſtrari vera demonſtratione. Nam à poſteriori non adeſt aliquis effectus, quem evidenter cognoſcamus poſſibilem, ac ita per ſe connexum cum poſſibilitate

Angelorum, ut ex ipso illam necessario colligamus. Neque habemus à priori notam causam. Quia non adest alia, præter Dei omnipotentiam ac ipsius ideam, quæ non sunt nobis naturaliter cognita, secundum quod in particulari terminantur ad naturam Angelicam.

Potest tamen negativo modo demonstrari. Certum namque est, posse Deum facere quicquid in se ipso non implicat. Nam eo ipso, quod non implicat, est aliquod ens, & radicatum in divina potentia. Possumus autem naturaliter cognoscete Angelos non implicare. Quia illud in se non implicat, quod constat ex talibus rationibus, quæ ad invicem proportionatæ se habent, & una perficit aliam. Hujusmodi autem est ratio substantiæ, spiritualitatis, & intellectualitatis. Unde possunt conjungi in eadem creatura.

Ac probabiliter potest ostendi existentia Angelorum cum quadam morali certitudine. Quia dantur aliqui effectus, qui licet non excedant facultatem naturæ universalis, excedunt tamen facultatem naturæ particularis: Vel quia fiunt instantaneè, vel quia non adsunt causæ requisitæ; vel quia non præcedit debita dispositio, ut instantaneæ apparitiones corporum, productio serpentum, ut habetur *Exod.* 7. quæ fiunt à Magis, auxilio dæmonum, nec enim fieri possunt à Deo, quia multoties contingunt cum turpitudine, neq; est probabile, esse aliquam animam separatam, cùm aliquando declarant, se non esse animas. Quod sane cõfirmatur ex apparitionibus bonorum Angelorum, quæ seclusis illis, quas per fidem habemus, frequenter solent fieri. Et quia congruum fuit, Deum creare Angelos, ut reperiretur in Universo creatura intellectualis secundum perfectum gradum.

Quare naturali ratione valde probabiliter constat, Angelos esse. Probatur id ex effectibus allatis, qui fere omnes congruentius referuntur in Angelos, quàm aut in Deum, ad quem minus congruit sine omnimoda necessitate confugere; aut in animas separatas, quibus minus probabiliter tribui potest virtus adeo excedens virtutem animarum conjunctarum corporibus, ut valeant præstare miros illos effectus, qui ab Energumenis, & Magis præstantur. Perfectio item Universi, licet sine Angelis subsistat, melius tamen cum Angelis elucescit, ex consequenti licet evidenter non convincat, probabiliter tamen suadet Angelos existere. Antiquorum etiam Philosophorum communis fere consensus in Angelis admittendis satis ostendit, ipsos ex aliqua ratione valde probabili fuisse ad id inductos; neque enim doctorum virorum communis consensus aut temere, aut casu haberi potest. Tandem cùm ratio naturalis esse soleat pedissequa fidei, & quicquid propemodum ex fide certum est, naturalibus congruentiis roboretur, sicuti existentiæ Angelorum supra tribuimus ex fide maximam certitudinem, ita debemus eidem in præsenti tribuere ex ratione naturali maximam probabilitatem.

Quod verò ad Angelorum productionem certa fide tenendum est Angelos à Deo ex nihilo creatos esse juxta illud ad Colos. 1. *In ipso condita sunt universa, sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus.* Et in Symbolo Niceno *Factorem Cœli & terræ, visibilium omnium & invisibilium.* Unde non potuerunt esse æterni, neque etiam æternitate participata necessaria. Quia de ratione creaturæ est, quod producatur à Deo contingenter ac libere.

Multi tamen opinati sunt ante corpora spiritus extitisse, ac postmodum in corpora velut carceres relegatos fuisse. Quod Origenistarum commentum à fide alienum est. Ex hoc porro dogmate defluxisse videtur & aliorum sententia, qui Angelos ante mundum visibilem creatos putarunt. Quæ sententia diligentius postea occasione Arianorum, qui Christum etiam incepisse tradebant, discussa, minus Scripturæ consentanea visa est, quæ Angelos inter opera sex diebus facta commemorat.

Quare Augustinus, Epiphanius, Beda, Scholasticique Doctores verius Angelos cum mundo corporeo fuisse conditos, docent, quorum sententiam Concilium Lateranense sub Innocentii III. relatum in cap. firmiter de sum. Trinit. comprobavit, ac probatur *Ecclesiast.* 24. ubi de sapientia genita dicitur, primogenita ante omnem creaturam. Proverb. 8. *Dominus possedit me antequam quidquam faceret.* Hoc autem non esset verum, si Angeli fuissent ab æterno. Nam non fuissent ante omnem creaturam. Angelus enim est pars quædam hujus Universi, & pertinet ad integritatem ipsius, atque adeo non fuit conveniens creari ante mundi productionem. Et licet Angelus sit incorruptibilis, ideoque fuit conveniens esse ab æterno. Est tamen incorruptibilis ab intrinseco, potestque annihilari à Deo, & ideo cùm ab extrinseco sit defectibilis non illi congruit æternitas, etiam à parte ante.

Creati sunt itaque in tempore simul cum mundo corporeo, scilicet cum Cœlo, & terra. Id aliqui putant esse de fide propter definitionem memorati Concilii Lateranensis. Alii verò volunt, Concilium, non intendisse hoc definire. Est tamen conclusio saltem moraliter certa, nec sine periculo erroris, aut temeritatis negari potest. Probatur Ecclesiast. 20. *Qui vivit in æternum creavit omnia simul*, simultate scilicet durationis. Genes. 1. *In principio creavit Deus Cælum & terram.* Non fuisset autem in principio, si præcessisset creatio Angelorum. Sexta Synodus *ar.* 13. in qua recipitur tanquam orthodoxa epistola Sophronii, ubi ait, *de principio visibilis mundi, & constitutione, quæ facta est, confiteor, quod omnia non tantum visibilia, sed & invisibilia unus Deus condidit.* Clarior est, ac solemnior hac in re autoritas Concilii Lateranensis cit. cap. firmiter, in hæc verba *Firmiter credimus, & simpliciter confitemur, quod unus est solus verus Deus, &c. qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam spiritualem, & corporalem, Angelicam videlicet & mundanam, & deinde humanam.* Atque ita docent præter Patres antea citatos, Hugo Victorinus *lib.* 1. *de Sacram. p.* 1. *cap.* 2. *&* 3. & cum Magistro D. Thom. 1. *p.* 9. 62. *ar.* 3. ac Theologi fere omnes, ita ut licet ex una parte antiquis temporibus opposita sententia fuerit quidem communior, & apud Sanctos Patres receptior, non adeo tamen indubitata, sicuti ipsam proclamat Cassianus, cùm D. Augustinus, D. Fulgentius aliique nonnulli Cassiano aut antiquiores, aut contemporanei negaverint productionem Angelorum ante productionem mundi visibilis. Unde nostris temporibus evasit, non solum communior, verum etiam fere prorsus extra controversiam sententia, multoque magis quia indicatur in Scriptura & quasi definitur in Lateranensi Concilio, propter quam definitionem Ferrariensis 2. *contra Gentes cap.* 83. *ad finem*, affirmat esse dogma fidei, quod Angeli creati non fuerint ante mundum corporeum, & censendum fore hæreticum qui nunc teneret pertinaciter oppositum. Cum Ferrariensi sentiunt quidam ex Salmanticensibus, nonnullique alii viri docti apud Molinam 1. *p. q.* 61. *ar.* 3. §. *contrarium*, ubi Molina ipse ait, sibi etiam videri veram Ferrariensis sententiam; nihilominus statim §. seq. propter plurimos graves Doctores oppositum sentientes, non vult condemnandum esse hæresis, vel erroneæ sententiæ eum, qui affirmaverit Angelos ante mundum corporeum esse conditos, sed solum temeritatis. In qua mitiori temeritatis censura conveniunt Estius *in* 2. *d.* 2. §. 4. Valentia 1. *p. disp.* 4. *quæst.* 12. *punct.* 2. Lugus *lib. tertio disp.* 18. *cap. primo numer.* 30. Lao *quæst.* 61. *disp.* 309. Herinx *tr. tertio disp. secunda quæst. prima numer. octavo.* De Quiros *tr. octavo disp. quinquagesima sect. tertia numer. vigesimo* aliique Theologi, præsertim recentiores. Unde si minus pro-

propter ſolam ſuctoritatem Lateranenſis Concilii, ſaltem propter unanimem iam noſtris temporibus Theologorum ſenſum non poteſt nunc ſine aliqua temeritate aſſeri creatio Angelorum ante mundum corporeum, neque enim poteſt non temere aſſeri, quod nemo prudens nunc audet aſſerere.

Abſoluta hac quæſtione, videamus, unde ſpiritualis naturæ præſtantia non minus eluceat. Sunt hæc duo imprimis, Perſpicacia intellectus Angelici, & in rebus exequendis potentia. Quippe, ut de priori prius dicamus, non ſenſuum egent miniſterio, ſed ſe quidem per ſuam intelligunt eſſentiam, res verò materiales percipiunt per ſuperadditas ſpecies, quibus non res modò intelligibiles, ſed ſenſibiles etiam repræſentantur, non univerſe duntaxat, ut Averroi viſum fuit *in* 12. *metaph.* ſed proprie, diſtincteque, quatenus ſunt ſingulares.

Hæc intelligentia non ſolum præterita complectitur, ſed etiam præſentia, non omnia tamen, quia cogitationes noſſe humanas, niſi quopiam ſe indicio exerant, poteſtatem exuperat finitam, ut non obſcure nos docet D. Paulus 1. *Corinth.* 2. *verſ.* 2. Ad futura etiam hæc ſcientia ſe extendit, nec quævis tamen. Nam certò quidem prævident, quorum cauſæ ſunt neceſſariæ; illa autem, quæ ut plurimum fiunt, probabili conjectura ex cauſis intelligunt, tantoque veriſimilius nobis, quanto & naturæ præſtantis acumine, & quia ſunt immortales, plurimorum ſeculorum memoria, & experientia præcellunt. Sed ecquid futurum ſit, quod planè eſt contingens, eorum etiam captum excedit, quia res ejuſmodi nec in cauſis cognoſci ab iis queant, quandoquidem ſunt indeterminatæ; nec in ſeipſis, quia cum exiſtentiam necdum habeant, non poſſunt iis eſſe præſentes, ut quemadmodum ſoli ſunt Deo præſentes, ita ſolus ea cognoſcat. Undè Iſaiæ 12. & 42. *Annunciate nobis futura, & dicemus, quod Dii eſtis.* Itaque ex eo, quod de Chriſto tam multa, quæ finitus prævidere intellectus neutiquam poſſet, tot ante ſeculis conſtantiſſime à Prophetis ſint prædicta, veritas Evangelii ſolide adſtruitur *ad Rom. primo* & 1. *Petri* 2. Atque hæc de ingenii perſpicacia

In rebus etiam exequendis magna eorum Potentia eſt. Ut inter multa, quod corpora gravia ſuſtollunt, perque aëra in ſpatia longiſſime diſſita transferunt. Quomodo Habacuc ex Judæa, capillis ab Angelo apprehenſus Babylona eſt tranſlatus, ut eſt Daniel. 14. & Chriſtus ſe paſſus transferri in pinnaculum Templi, & montem excelſum. Ob hanc & intelligentiam & potentiam, etiam iis ſi inſtrumentis agant, quibus homines, longe tamen majora hominibus efficiunt. Cum enim Angeli, ſeu boni illi ſeu mali, cauſas rebus applicant, effectus non reſpondet virtuti inſtrumentali, ſed Angelicæ. Quomodo nempe ſecuris ex ſe quidem habet, ut ſecare poſſit, ſed plus ſecabit vir, quàm puer; pulchrius artifex, quàm alius. Simile etiam videmus ex calore animalis, qui ex ſe habet, quod caleſcit, rarefacit, ſegregat; ſed ab anima habet, quod generet ſanguinem, carnem, oſſa. Itidem igitur in Angelorum operationibus non cogitandum modò de inſtrumentis, quæ moventur, ſed etiam de virtute ejus, à quo moventur.

Ad Angelicam hanc potentiam, quæ intellectus, ac voluntatis eſt inſtrumentum, incredibilis etiam velocitas refertur. Atque hinc attributæ iis alæ. Ita Cherubim in Exodo cum alis factæ. Iſaias ait Seraphim ad ſe volaſſe. Daniel etiam, & Ezechiel advolantes conſpexere. Hoc Chryſoſtomus, homil. de incomprehenſibili, fieri ait per condeſcenſionem, quia deſcribuntur, non quales ſunt naturâ, ſed prout facilius à ſimplicibus concipiuntur, & intelliguntur. Ac Chryſoſtomus quidem ait ibidem, adſignari alas ad ſignificandum, unde veniant. *Alæ ſignificant altitudinem naturæ.* Et mox addit *Gabrielem volantem deſcribi, ut diſcas, eum ex ſuperis, ac altiſſimis ſedibus ad homines deſcendiſſe.* Sed ut de iſto non adverſor Chryſoſtomo, ita & alteram eſſe rationem exiſtimo, quam B. Hieronymus addit in Jeſ. cap. 6. *Alas*, inquit, *habere dicuntur propter velocitatem ac celerem in cuncta diſcurſum, ſive quia ſemper in altioribus commorantur.* Nempe quomodo & ventis ad eorum velocitatem denotandam pennæ tribuuntur, unde & Deus dicitur Pſalm. 17. & 103. *volare, & ambulare ſuper pennas ventorum.* Quamobrem non dubito, quin, quod Angeli referuntur alati, id maxime pertineat ad velocitatem indicandam, quam quia nec mali Angeli amiſere, eo & hi alati dicuntur. Unde in Avoth. cap. 36. *Tria ſunt dæmonibus communia cum Angelis, quòd alati ſint, quod præſciant futura, & quod ab uno mundi extremo ad alterum celerrime ſe tranſferant.*

Depinguntur etiam juvenes, non quia ſic exiſtant, ſed quia ſic ſæpe apparuerunt, & ut indicetur eorum vitam nunquam ſeneſcere, & in albis veſtibus propter eorum puritatem, ac innocentiam, ut etiam notant Azor *p.* 1. *lib.* 9. *cap.* 7. *q.* 2. & 3. Vaſquez *in* 3. *p. q.* 25. *diſp.* 103. & *de adorat. lib.* 1. *diſp.* 3. *numer.* 44. 62. & *ſeqq.* Bellarm. *tom.* 4. *controv. lib.* 2. *cap.* 8. Sic Pater æternus depingitur Senex, quia ita Danieli 7. apparuerit. Filius in ejus pectore, quia à Patre eſt genitus. Spiritus Sanctus in ſpecie Columbæ, quia ſic dignatus eſt, ſe nobis oſtendere. Et ita retinetur harum imaginum uſus, quia ab Eccleſia eſt communiter approbatus, & in ſeptima Synodo generali, quæ eſt Nicena *act.* 2. & 5. & in Concilio Tridentino *ſeſſ.* 25. *cap.* 2. definitum retinendum eſſe hujuſmodi uſum depingendi Deum & Angelos.

Nunc videamus etiam de Officio naturæ angelicæ. Nam & hæc altera fuit ratio, ob quam homines cultu eam divino dignarentur. Officium hoc triplex eſt pro triplici miniſterio, quod Deo ſummo in cura præſtant generis humani. De eo quoque tum Gentilium opinionem exponam; tum quatenus ea cum Sacris Scripturis, & Interpretibus earum Sanctis Patribus conſentiat.

Primum ea ſpectat, quæ à Deo ſummo poſtularunt, cujuſmodi duo ſunt, unum in precibus Deo offerendis; alterum, ſi exaudiantur, in bonis homini procurandis. De utroque illorum ſic Apuleius libro de Deo Socratis: *Cæterum ſunt quædam divinæ mediæ poteſtates, inter ſummum æthera, & infimas terras, in iſto interſitæ aëris ſpatio, per quas & deſideria noſtra, & merita ad Deos commeant. Hos græco nomine* dæmonas *nuncupant, inter mortales, cœlicolaſque vectores, hinc precum, inde donorum.*

Porro hoc miniſterium, quod Spiritibus aſſignari à Platonicis videmus, iiſdem etiam tribuunt veteres Chriſtiani. Ut Origenes in lib. 5. adverſus Celſum, & Auguſtinus, lib. 2. meditat. cap. 3. *Dicuntur Angeli orationes, & vota noſtra offerre Deo, non quia Deum doceant, quia omnia, antequam fiant, ſicut & poſteaquam facta ſunt, novit; ſed quia ejus voluntatem ſuper his conſulunt, & quod Deo jubente completum eſſe cognoverint, hoc nobis evidenter, vel latenter reportant. Unde hominibus ait* Job. cap. 12. *Cum oraſtis, orationem veſtram obtuli Deo. Similiter & nos cum oramus, non Deum docemus, quaſi neſciat quid velimus, & quo indigeamus; ſed neceſſe habet rationalis creatura temporales cauſas ad æternam veritatem referre, ſive petendo, quid erga ſe fiat, ſive conſulendo, quod fiat.* Planeque his gemina habet *epiſt.* 120. *ad Honor.* Hæc de primo ſpirituum miniſterio.

Alterum poſuere Platonici extra preces, tum in mandatis Dei denuntiandis; tum in patrandis mirabilibus, ac portentoſis: tum in futuris prædicendis, de quibus ſic ibidem, Apulejus: *Per hos eoſdem, ut*

Plato in Sympoſio autumat, cuncta denuntiata, & Magorum varia miracula, omneſque præſagiorum ſpecies reguntur. Quod igitur Templorum valvę ſua ſponte aperirentur, quod ſtatuæ loquerentur, quod exta invenirentur ſine corde, ac ſimilia, quæ apud Livium, Obſequentem, & alios leguntur, à dæmonibus procurari credebant.

Atque ad eoſdem retulere Oracula. Quale illud Jovis Ammonis, quod conſtitutum honori Chami Noachidæ. Item illud Apollinis Pythii, quod à Cadmo fuit. Ad hæc Dodonæum, ubi præſidere Columbæ Dodonides, ut eſt apud Pauſaniam in Arcadicis, hoc eſt fœminę vaticinatrices, quæ Theſſalorum lingua dicebantur Peliades, voce ambigua, ut quæ & Columbas, & fatidicas iis denotaret, undè fabulæ origo. Credo fuiſſe id Oraculum à Dodanim, qui poſteri fuere Javanis, ut eſt Geneſ. 10. 4. Vetus admodum etiam fuit Trophonium Oraculum, de quo eleganter Nicolaus Leoniconus dialogo, qui ſic inſcribitur. Alia etiam apud Maximum Tyrium lege, diſſertation. 26. & alios, de quibus & nos alibi.

Quod verò Platonici ſtatuunt Deum miniſtris uti Spiritibus in mandatis deferendis, in mirabilibus patrandis, in prædicendis futuris, id omne etiam doctrinæ convenit Chriſtianæ. Sic enim Angelos ſcimus paſtoribus Bethlehemiticis nuntium attuliſſe de nato Salvatore; item reſurrectionem ejus annuntiaſſe mulieribus. Quid etiam mirandum magis, quam quod à Meſacho, Sadracho, & Abednago in ardentiſſimum conjectis fornacem, Angelus Domini ſic quaſi vento quodam omnem flammam, atque æſtum arcuit, ut non modò non læderentur, ſed etiam carmine ſuo Deum celebrarent? Inque judiciis Domini exequendis, quàm mirandum, quod in exercitu Senacheribi centum octoginta quinque millia una nocte occideret gladio ſuo, quem gladium Joſephus ex Beroſo peſtilentiam interpretatur. Sane & in Davidica hiſtoria 2. Samuel. 24. dicitur Angelus Domini gladio exerto conſpectus à Davide, occiſis peſtilentia ſeptuaginta virorum millibus. Prædictionum etiam Angelicarum paſſim habemus exempla. Sic Manoè, ejuſque uxori, prædicta Samſonis nativitas, & indoles, futuraque per eum liberatio populi Iſraelitici à Paleſtinis. Danieli indicata per Angelum redemptio generis humani poſt ſeptuaginta annorum hebdomadas ſecutura. Item quæ futura eſſet populi Judaici conditio ſub Regibus Perſicis, Ægyptiis, ac Syriacis. Per Gabrielem prædicta B. Mariæ nativitas Chriſti. Per Angelum quoque Zacharias edoctus de naſcituro filio Joanne.

Tertium miniſterium poſuere Gentiles in tutela hominis. Cenſorinus: *Genius eſt Deus, cujus in tutela, ut quiſque natus eſt, vivit,* nempe ſingulis ſingulos cuſtodes apponi voluere. Addebant Platonici eoſdem eſſe teſtes eorum, quæ dicerentur à nobis, vel etiam cogitarentur, etiam recti hortatores, & monitores in dubiis. Qua de re ſic idem Apulejus: *Ex hac ſublimiore dæmonum copia, Plato autumat, ſingulis hominibus in vita agenda teſtes, & cuſtodes ſingulos addictos, qui nemini conſpicui, ſemper adſint, omnium non modo actorum teſtes, verùm etiam cogitatorum. Ac ubi vita edita remeandum eſt, eundem illum, qui nobis prædictus fuit, raptare illico, & trahere veluti cuſtodiam ſuam ad judicium atque illic in cauſa dicenda aſſiſtere; ſiqua commentiatur, redarguere, ſiqua vera dicat aſſeverare; prorſus illius eſtimonio ferri ſententiam.* Socraticum poſtea in hoc Angelo colendo ſubdit poſt aliqua his verbis: *Socrates, vir apprime perfectus, hunc Deum ſuum cognovit, & coluit.* Sed hoc de Socratis genio vide etiam geminam diſſertationem Maximi Tyrii.

Hæc quoque magnam habent convenientiam cum eo, quod Chriſtiani docent, Deum nobis dare Angelos Cuſtodes. Qua de re ſunt aurea Davidis verba Pſal. 91. *Non occurret tibi malum, & plaga non appropinquabit tabernaculo tuo; quoniam Angelis ſuis mandavit, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis. Super manus portabunt te, ne offendas ad lapidem pedem tuum.* Ita Angelus viæ comes fuit, qui Eliam ſub junipero quieſcentem, & fame, ſitique prope enectum, commonuit, ut pane prunis impoſito & ſcypho aquæ, quæ capiti dormientis appoſuerat Angelus, corpus reficeret, quia iter grande, dierum nempe quadraginta, reſtaret, quod inter omne Elias virtute ejus cibi emenſus fuit. Jubet etiam Apoſtolus 1. ad *Corinth. undecimo verſ. decimo* ut mulier poteſtatem, hoc eſt, velamen poteſtatis ſub viro, ſive ſubjectionis ſignum, in capite habeat propter Angelos, hoc eſt, ob Angelorum reverentiam, qui nobis apponuntur, & ſacris cœtibus læti interſunt, indecoro autem habitu offenduntur.

Ex eo etiam id evincitur, quod legimus *Act. duodecimo, verſ. decimoquinto* cum Anciila Rhode dixiſſet, ſe agnoſcere vocem Petri præ foribus ſtantis, hi quibus illud nunciabat, dicerent: eſt Angelus ejus. Ut inde liqueat, communem fuiſſe opinionem inter Judæos, ſingulis hominibus Angelum à Deo cuſtodem attributum. Nec à morte noſtra hanc eorum curam ceſſare, indicat parabola de Lazaro, qui ab Angelis dicitur in ſedes beatas relatus. Multa de hac Angelorum cura ſingulari legere eſt apud Sanctos Patres, inter eos eſt S. Baſilius *in pſal.* 48. S. Hieronymus *lib. tertio in Matth. cap. decimo octavo verſic. decimo* Hilarius *in pſal.* 134. Chryſoſtomus *in epiſt. ad Hebr. cap.* 1.

Vidimus, unde Gentiles agnoverint eſſe Spiritus, & quanta iis naturæ ſit præſtantia, & quam eorum curam erga homines putarint, in quo oſtendimus ſic ſatis convenire Platonicis cum Chriſtianis, ut admodum veriſimile fiat, vel ipſos, vel eos, unde doctrinam hanc didicerat Plato, partim accepiſſe illam ex traditione antiqua à primis Noachidis hauſta, partim ubi majorem partem obliterata erat, recepiſſe ab Hebræis, vel Ægyptiis, aut aliis, qui eam à gente Judaïca hauſiſſent. Nunc ad cultum venio ſpiritualem cujus fundamentum in naturæ præſtantia, & erga homines cura poſuiſſe eos, dicebamus.

Cultus iſte vel malorum eſt Spirituum, vel etiam bonorum. Mali hodieque variis coluntur terris, inter alias in Oriente à Calecutenſibus, qui Deum quidem mundi conditorem agnoſcunt, ac *Temerani* appellant, ſed eum ajunt, quò, curæ expers mundanæ, ſuavius vitam ageret, vicarium orbi regundo præfeciſſe dæmonem, nomine *Demnum*, cujus ſimulachrum quàm horribile habeant, & quomodo Sacerdotes, qui iis *Bramini* vocantur, ſacra faciant, cognoſcere licet ex Ludovico Vartomanno *lib. 5. navigat. cap. 2.* Quàm verò hic malorum Spirituum cultus ſit vetuſtus, nec antiquiorem, nec certiorem teſtem producere eſt, quàm divinum Moſem, qui repetitæ legis *cap. 32. verſicul.* 17. ut grande peccatum refert, ſacrificatum eſſe *Laſthidim*, id Septuaginta vertunt *dæmoniis.* Vulgata ſimiliter, item Vatablus, Junius, alii *dæmonibus* vel *dæmoniis.*

Eſt & alter locus Levit. 17. *verſ. 7. ne ſacrificetis Laſchirim.* Ubi Septuaginta vertere *vanis, futilibus,* ſive *non Diis.* Sed Aquila magis inſtitit vocis proprietati. Reddidit enim, uti Arias Montanus *pilоſos,* ſpeciatim verò *Sahir* eſt hircus, ut Levit. 4. de quo antea. Et ſane in illo etiam Levitici loco 17. *verſ. 7.* per *Sahirim* hirci, per hircos, dæmones intelligunt Rab. David Kimchi *in libro Radicum,* & Rab. Moſes Maimonides *lib. 3.* More Nebuchim *cap. 47.* Ac cauſam afferunt

afferunt, quia Satanas præcipue in hirci figura ſe ſoleat hominibus offerre. Unde Gentiles inter numina retulere Faunos, ſive Ægipanas, pro quo *Capripedes Panes* ait Propertius *lib. 3. eleg. 17.* uti *capripedes Satyros* Lucretius *in 4.* Nec ſane alii ab his Sileni, niſi quod *Satyri* nomen generale ſit, præcipue autem junioribus tribuatur; at *Sileni* ſint ſeniores, qui junioribus Satytis præfecti. Nec à vero abludit Satyrus unius literæ immutatione fieri à voce ea, qua Moſen uſum vidimus, nempe à *Sahir*, quo dicebamus proprie notari *piloſum*, vel *hircum*, ac metonymice dæmonem. Iſaiæ tamen 13. *verſ.* 21. ubi ſermo de Urbis excidio ſic ut in ædium ruinis habitaturi ſint furunculi, & ululæ, & *ſehirim*. Aben-Eſdra, quia de ululis antecеſſit, aves intelligit horrendas locorum deſertorum. Verum Septuaginta, qui Levitici *cap. decimoſeptimo verſ.* 7. verterant, non dubitant hic *dæmonia* transferre. Ac ſatis veriſimilis eſt opinio Serarii; qui *ſuo in Tobiam commentario* cenſet lapidem ſacrificari ſolitum Chaldæis, & Hebræis adverſum dæmonem terreſtrem dici *menos ſehirim*, hoc eſt fugans piloſos, ſive *dæmonia*.

Sane & dæmones locis gaudere deſertis, notiſſimum eſt. Unde fortaſſe Pſal. 90. ſive 91. verſ. 6. *dæmonium meridianum*, quod à meridie, hoc eſt deſerto veniret. Nam Judæis deſertum eſt ad meridiem. Sequor Vulgatam, quæ ſic habet. Olim enim egebatur *veſched*, hoc eſt *& dæmonio*, quam vocem & vidimus jam ante Deuter. 32. *verſ.* 17. Sed nunc legitur *jaſchud* id eſt *vaſtante*.

Ex Gentium Scriptoribus apud nullos de Spirituum cultu tam multa reperias, quàm apud Platonicos, quorum opinio erat *Spiritus procurari certis precatibus*, ut ait Apulejus de Deo Socratis, ſatiſque hoc ex iis elucet, quæ ſuperius diximus.

Sed in quæſtione eſt, an bonos coluerint Spiritus an malos? Quin propoſitum iis fuerit, bonos venerari, non eſt cur dubitemus. Atque hæc etiam cauſa, cur jejuniis ſe bona fide præpararent. Sed pro bonis ſe mali Spiritus injecerunt. Boni enim cultum ejuſmodi, ut Dei proprium, averſabantur. Et agnoſcit Porphyrius eos quibus ſacrificarent, libamine carnium delectari, imo fumigatione, nidoreque vivere, ac pingueſcere, quæ ridicula quidem ſunt; interea tamen, cujuimodi coluerint Spiritus, oſtendunt. Præſertim cum idem fateatur, omne id genus ſpirituum pro malo habendum, quod ſanguine capiatur victimæ, ac cogi debeat, ut faciat quæ homines velint. Firmantur hæc quoque iis, quæ Lucanus de magia cecinit *lib. ſexto* & illis, quæ D. Auguſtinus adverſus Platonicos diſſerit *lib. decimo de civit. cap. undecimo.* quæque ibidem Vives annotavit. Et ne Porphyrio inſiſtam, Platonici etiam cæteri eos invocarunt Spiritus, qui Delphico, ac cæteris oraculis, præſiderent. At hi mali fuere Spiritus, quia non rectum, ſed gentilem exegere cultum, uti ludos, lectiſternia, & alia, nunc Jovis, nunc Apollinis, nunc alterius numinis honori.

Quamobrem ita ſtatuendum, non illos invocaſſe Angelos, qui continuò vident Dei faciem in cœlis, ſed illos, ut Empedocles vocat apud Plutarchum de non fœnerando, *dæmones, qui de Cœlo deciderunt*, qui ſub imagine ſuſpenſis fœde adeo illuſerunt primis parentibus, ac nunc quoque, ſed inconſpicui immanibus ſpiris, vibrante lingua circa nos ſerpunt, ut animas veneno ſuo inficiant, ac interficiant. Hoc etiam oſtendit eorum myſticum, ſive arcanum ſacrificium. Sic enim in Chriſtianorum opprobrium, quibus ita dicitur Euchariſtiæ Sacramentum, nominarunt abominandum ſacrificium ſuum, quantum colligere eſt ex ſermone illius Thracis apud Michaelem Pſellum *pag.* 18. de operationibus dæmonum. Quo in ſacrificio quandoque etiam mactabatur, dictu horrendum, infans materno exſectus utero, quod, ut legas apud Baptiſtam Carmelitam in vita S. Catharinæ, ita multo ante proditum à Lucano in 6.

Atque hic apertus eſt dæmonum cultus, præter quem alter eſt uſque adeo occultus, ut ipſi qui eum colant, neſciant, ac propterea, vel mortem potius oppetere ſint parati, quam hujuſmodi quid profiteri. Tales ſunt qui multa videre agentes alios ex pacto cum dæmone, quæ ipſi citra pactum, ſaltem expreſſum, imitentur, ſic quoque reſpondente eventu; imo & illi, qui iſta ab aliis pacti neſciis didicerunt, ac tam miranda fieri putant, non vi dæmoniaca, ſed naturæ, quippe longè potentioris, quàm vulgo credatur. Huc retulimus eos, qui verbis, aut characteribus quibusdam ignotis, agunt, de quibus ſuo loco ſatis dictum.

Consultatio XXXIII.

De religioſo bonorum Spirituum Cultu, Apud quos is obtinuerit. Quod cultus genus Angelis conveniat. Et unde Angelicorum hæreſis nomen acceperit. De cultu divino animæ humanæ, exhibito. De ejus tranſanimatione, & migratione de corpore in corpus. De immortalitate ejus conſenſus Gentium, & rationes. Quomodo animarum cultus introductus. Quo pacto diſcernantur Lemures, Lares, Larvæ, Manes. De animarum cultu publica autoritate relatarum in Deos. Quibus is honos tributus. Alii honores divini ab heroicis. Alia.

ALatria malorum Spirituum ad venerationem venio bonorum, quos ab hominibus prius fuiſſe cultos valde eſt veriſimile. Sane Joſephus Albus *lib. tertio in Icarim cap. decimo octavo* arbitratur, hanc omnium antiquiſſimam fuiſſe Idololatriam, quod homines Angelis cultum ſtatuerint, tanquam mediatoribus, & ſequeſtris inter ſe, & Deum. Sed enim hic etiam honor univerſe damnatur Deuter. ſexto. verſ. decimotertio item 10. verſ. 20. & Matth. quarto verſ. decimo *Dominum Deum timebis, & illi ſoli ſervies.* Item ab Apoſtolo ad Galat. quarto verſ. octavo *Iis, quæ natura non ſunt Dii, ſerviebatis.* Et ut particulatim magis de Angelis dicam Apocal. decimo quarto verſ. decimo Angelus B. Joanni adorare volenti ait. *Vide ne feceris, conſervus tuus ſum.* Etiam ad Coloſ. ſecundo verſ. octavo legitur: *Videte, nequis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum.* At commate decimo octavo. *Nemo vos ſeducat, volens in humilitate, & religione Angelorum, quæ non vidit, ambulans, fruſtra inflatus ſenſu carnis ſuæ.* Ex quibus ſatis conſpicimus iſtius inanis philoſophiæ exemplum ab Apoſtolo exhiberi, quando quis humilitatis prætextu non recta ad Deum, ac Chriſtum preces ſuas fundit, ſed mediatores Angelos more Platonicorum invocat.

Coloſſi, quibus ea ſcribit Paulus, Phrygiæ erat civitas, uti metropolis ejus Laodicea. In Phrygia autem, & Piſidia obtinuit hic cultus, non Apoſtolicis modo temporibus, ſed etiam tribus poſt ſeculis; unde Synodus Laodicena anno Chriſti 364. (non ut aliqui volunt ante Nicenam generalem) ſic cavit can. 35. ſive 138. juxta collectionem & interpretationem Dionyſii Exigui. *Quod non oporteat Chri-*

Christianos Ecclesiam Dei relinquere ; & ire, atque Angelos nominare, & Congregationes facere, quæ interdicta noscuntur. Si quis igitur inventus fuerit huic occultæ idololatriæ serviens, sit anathema, quia derelinquit Dominum nostrum Jesum Christum, filium Dei, & se Idololatriæ tradidit. Sic legit Theodoretus, cujus verba ad memoratum Paulinæ Epistolæ locum sic latinè sonant: *Qui legem defendebant, etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes, legem per eos datam. Manssit autem hoc vitium in Phrygia, & Pisidia. Quocirca Synodus quoque, quæ convenit Laodiceæ, quæ est Phrygiæ metropolis, lege prohibuit, ne precarentur Angelos, & ne relinquerent Dominum nostrum Jesum Christum.* Atque eadem repetit *in cap.* 3.

Qui verò Angelos putant utiliter invocari, aiunt, Theodoretum loqui de invocatione istiusmodi, qua præterito Christo, invocarentur Angeli, velut Dii, hoc est honore, qui uni Deo deberetur; videlicet volunt, bifariam ab hominibus coli Angelum. Aliis, ut natura Deum, sive ut principium primum, bonum summum. Aliis, ut Dei ministrum, cujus ope, atque auxilio facilius aliquid impetretur à Deo. Atque hoc etiam nos Origenes docet, libro octavo contra Celsum: *Angelos ex officio suo nominare docti, invenimus, propter divinitatem quandam interdum Deos vocari à Sacra Scriptura; sed non sic, ut jubeamur eos adorare, aut divinis honoribus colere, quamvis dona Dei nobis afferant. Omnia enim vota, omnes interpellationes, deprecationes, & gratiarum actiones, destinandæ sunt ad Deum, rerum omnium dominum, per majorem omnibus Angelis, summum Pontificem, vivum Verbum, & Deum.* Mens eadem Arnobio sub initio libri tertii adversus Gentes, & discipulus ejus Lactantius lib. secundo cap. decimo septimo. *Neque Angeli cùm sint immortales, dici se Deos aut patiuntur, aut volunt, quorum unum, solumque officium est, servire nutibus Dei. Itaque nullum sibi tribui honorem volunt, quorum honor in Deo est. Illi autem, qui desciverunt à Dei ministerio, quia sunt veritatis inimici, & prævaricatores, Dei nomen sibi, & cultum Deorum, vindicare conantur.* Et Augustinus de vera Religione cap. quarto, ubi cum de Sanctis defunctis dixisset, *honorandos esse propter imitationem, non adorandos propter religionem*, subjicit, idem de Angelis esse statuendum. *Quare*, inquit, *honoramus eos charitate, non servitute.* Et lib. vigesimo contra Faustum Manichæum cap. vigesimo primo, *Ipsi sancti vel homines, vel Angeli exhiberi sibi nolunt. quod uni Deo deberi norunt. Apparuit hoc in Paulo, & in Barnaba, cùm commoti miraculis, quæ per eos facta sunt, Lycaonis illis, tanquam Diis immolare voluerunt. Conscissis enim vestibus suis, confitentes, & persuadentes eis se Deos non esse, ista sibi fieri vetuerunt. Apparuit & in Angelis, sicut etiam in Apocalypsi legimus, Angelum se adorari prohibentem, ac dicentem adoratori suo: Conservus tuus sum, & fratrum tuorum. Ista sibi plane superbi Spiritus exigunt, diabolus & angeli ejus, sicut per omnia Templa, & Sacra Gentilium.* Idem *lib. primo contra Maximum, Arianorum Episcopum, & lib. decimo de civit. cap. septimo & decimo quinto ac in psalm. 96.* Adi & Chrysostomum *in epist. ad Hebr. cap. primo homil. tertio* ac Theodoretum *lib. secundo græc. affect.* ubi inter alia inquit de Angelis: *Neque verò hos Deos putamus, neque divinum illis honorem tribuimus, neque adorationem inter eum, qui vere Deus est, & Angelos partimur, sed eos honoratiores quidem hominibus, attamen conservos esse dicimus.*

Eos, qui Angelos colerent, Angelicos dixere, quorum meminit Epiphanius *hæres.* 60. & ex eo Zonaras, ac Balsamon *ad trigesimumquintum can. Concilii Laodiceni*, & si in Codice Justinianeo *lib. primo tit. vigesimo nono* qui est de offic. mag. milit. In tribus manuscriptis Ingilena reperit Russardus Jurisconsultus. Clarius verò etymon perspexit Augustinus hæresi trigesimâ. nona, *Angelici* in Angelorum cultum inclinati, quos Epiphanius jam omnino *defecisse, testatur.*

Cæterum sicuti Deum in Sanctis ejus recte laudamus, ita & in ministris honoramus. Nec enim æquum est sine honore præteriri ea instrumenta, quibus Numinis sui præsentiam specialiter Deus exhibet. Unde sæpius Angeli Dii nuncupantur, quia in suo ministerio, veluti in speculo, divinitatem aliqua ex parte nobis repræsentant. Nec id mirum videri debet, cùm & Principibus, & Præfectis id honoris detur, ut Dii appellentur. Quia summi Regis, ac Judicis vices in sua functione gerant. Quibus, si congruus honos propterea meritò debeatur, quanto magis Angelis, in quibus divinæ gloriæ claritas multò abundantiùs refulget ? Porrò licet Angelis honor eximius deferendus sit, non tamen Latriæ cultu, qui soli Deo exhibendus est, venerandi sunt. Sed tantum cultu duliæ, ut per Azor. *par. prim. lib. nono cap. sexto quæst. quinto* & Vasquez *lib. secundo de adorat. disp. octav. cap. tertio.* Quare vana Calvini calumnia, dicentis *lib. primo instit. cap. decimoquarto numero decimo* ea, quæ solius Dei, & Christi sunt, ad Angelos transferri, superioribusque seculis Christi gloria immodicis Angelorum elogiis obscuratam fuisse.

Venianus ad Animam humanam. Duplex enim est creatura spiritualis, utraque immortalis, sed una secundum se totam, ut Angelus; altera secundum partem sui nobiliorem, ut homo. Verissimaque hæc de animarum immortalitate sententia pro fundamento erat erronei cultus, qui iis à gentibus præstitus fuit. Nec enim persuaderi ille cuiqu m potuisset, nisi qui putaret, animas à morte supereſſe. Mirum verò cæcas nationes plus hac parte vidisse Saducæis, qui Mosen haberent. Eò videndum, quæ potissimum in hanc opinionem Gentiles impulerint. In iis Familiam ducit traditio, quæ à Noacho & ejus liberis, ac nepotibus, quasi per manus, ad posteros devenit. Unde L. Seneca epist. 117. *Cùm de animarum immortalitate loquimur, non leve momentum apud nos habet consensus hominum, aut timentium inferos, aut colentium.* Utor hac persuasione. Nec Senecæ solum ætate sit erat, hodieque ea traditio est apud remotissimas Gentes, ut de Guineensibus varii tradidere, item de Sinensibus, in his Hugo Linschotanus de Peruanis, & Mexicanis Josephus Acosta de Virgineæ incolis Thomas Avioth Anglus.

Imo non animas modò supereſſe post mortem consensus Gentium fuit, sed apud multas etiam reliquiæ fuere de nova cum corporibus conjunctione quam metempsychosin, quasi dicas transanimationem, item metempsomatosin, hoc est migrationem de corpore in corpus, etiam regenerationem. Quæ non Pythagoreorum duntaxat, sed multarum etiam gentium opinio fuit, & admodum diffitarum. De Ægyptiis testis Herodotus, à quibus etiam id hausisse Pythagoram, idem tradit Zamolxis quoque juxta Julianum in Cæsaribus, idem docuit Getas, à quibus post mortem divino honore cultus fuit. In Galliis similiter Druidis sensisse refert Cæsar in *sexto.* Deque Germanis idem prodit Appianus *in Celticis.* Sed magis mirandum, quod Pharisæis quoque hoc placuit, ut peritus ejus sectæ tradit Josephus *lib. decimo octavo antiq. cap. secundo & de bello Judaico lib. secundo cap. octavo.* Imo ex multorum opinione inde est, quod Herodes

rodes, Galilææ Tetrarcha, putarit animam Joannis Baptiſtæ, à ſe decollati, inſinuaſſe ſe in corpus Jeſu-Chriſti, ut colligitur ex Matth. *decimo quarto verſ. ſecundo.* Sed non potuit hoc Herodes putare de eo, quem non infantem, ſed jam maturæ ætatis virum ſciret. Ut Herodis potius opinio fuerit, ſanctiſſimum virum, quem paulò ante ipſe occiderat, divinitus, eſſe reſuſcitatum à mortuis, quique antea non feciſſet miracula, nunc pro præmio hoc accepiſſe, quod ea inſtructus eſſet poteſtate.

Verùm ut fœdus ille Phariſæorum erat error in populo Dei, ita longe fœdior, quod Saducæi immortalitatem animarum tollerent, qui tamen libros reciperent Moſaïcos, in quorum initio legitur Geneſ. primo, v. decimoſexto, *Formavit igitur Dominus hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem.* Ubi non vita intelligi mortalis debet, qualis mutorum eſt animantium, ſed ejuſmodi, qua ſecernantur ab iis, ac proinde, quæ Dei inſtar, finem ignoret. Quippe aperte ſatis indicat Moſes, animam hominis, non uti ſit in rationis expertibus, eductam eſſe è potentia materiæ, ſed extrinſecus adveniſſe, eamque immaterialem eſſe, ac per ſe ſubſiſtere idoneam, à Deo autem unitam eſſe, ac colligatam rei materiali, & corporeæ, atque ita formam ejus factam eſſe, non quatenus corpus foret, cùm nihil ſeparabile poſſit eſſe forma corporis, quatenus eſt corpus, ſed quatenus vitales edit actiones. Unde & Ariſtoteles in definitione animæ non ſimpliciter dicit, eſſe actum corporis, ſed potentiâ vitam habentis. Eam autem vitam, ratione animæ, finem neſcire, arguit etiam quod Geneſis loco citato dicitur, Deum condidiſſe hominem ad imaginem ſuam. Quippe imago illa immortalis Dei potiſſimum in eo conſiſtit, quod anima ſit immortalis, ac ſempiterna. Et ſane nonne Enoch, & Elias translati in alteram vitam? Nec mortui dicerentur dormire, niſi aliquando eſſent reſuſcitandi. At Jacobi eſt Geneſ. 47. 30. *Dormiam cum patribus meis.* Nec (quo argumento pugnat Chriſtus) Matth. vigeſimoſecundo v. trigeſimoſecundo Marc. duodecimo v. decimo ſexto, Luc. vigeſimo trigeſimoſeptimo, niſi animæ ſupereſſent, Deus, qui viventium, non mortuorum eſt Deus, ſe Abrahæ, Iſaaci, Jacobi Deum diceret Exod. tertio v. ſexto. Eſt & Bileami Num. vigeſimotertio v. decimo *Moriatur anima mea morte piorum.* Ubi non tam tranquillam piorum mortem reſpexit, quàm felicitatem alterius vitæ. Nam pii ſæpe miſere pereunt, uti Abel ipſe, qualem mortem non optaſſet Bileam. Mitto cæteros Scripturæ locos, præſertim novi Teſtamenti, quos *tom. octavo* deduxi, quando Saducæi Moſaïcos ſolum libros habuere pro Canonicis, & divinitus inſpiratos, alios autem, etſi non rejecerint, autoritatis tamen longe inferioris putarint.

Opinio hæc Saducæorum demum cœpit poſt tempora Alexandri Magni, idque occaſione ea, quod Antigonus Sochæus, Simeonis Juſti diſcipulus, dixiſſet, non eſſe ſerviendum Deo ſpe præmii, aut mercedis. Hinc enim diſcipuli ejus Sadok, & Baithos occaſionem cepere docendi, non eſſe poſt hanc vitam præmium, aut pœnam, quaſi aliud voluiſſet Antigonus, quàm tantum in nobis eſſe debere divinæ majeſtatis, ac ipſius honeſti amorem, ut nullo etiam præmii, vel mercedis intuitu, Deo bona ſerviremus fide, ac nihil non eſſemus paratiſſimi ſuſtinere.

Ex Philoſophis Gentium hanc Saducæorum opinionem amplexi ſunt Epicurei, imò longe deteriorem. Nam Saducæi agnoſcebant Deum curare res humanas, quippe eum bonis benefacere in hac vita. Epicuræi autem in totum tollebant providentiam divinam. Interea in eo illis convenit, quod putarint, animam cum corpore extingui. Eademque in ſententia fuit Dicearchus Meſſenius, Ariſtotelis auditor egregius, ſed qui ſummam fœdarit eruditionem opinione ea, quod putarit, animam vel temperamentum eſſe elementorum, vel nihil niſi nomen inane. Qua de re Cicero *lib. primo Tuſcul. quæſt.* Plutarchus *de placit philoſ.* Atticus Platonicus apud Euſebium *lib. decimo quinto præpar. Evang. cap. 19.* & è noſtris Tertullianus *de anima cap. decimoquinto*, ubi ex medicis idem ait ſenſiſſe Andream, & Aſclepiadem. Galenus quoque id ſimiliter opinatus; eumque propterea Iſidorus Peluſiota reprehendit, ac refellit *lib. quarto epiſt. 125.* At melius illi, qui primæ Philoſophiæ ſemina in Græcis ſparſerunt. Tales, & Pherecides, qui eadem ætate, Laërtius *in Pherecide*, quinquaginta amplius Olympiadibus ante Epicurum claruere. Quorum Thalerem quidem primum fuiſſe, qui animas doceret immortales, inter alios prodidit Chærilus poëta apud Laërt. *in Thalete.* At Cicero *in 1. Tuſcul. quæſt.* ait, Pherecidem primùm hoc docuiſſe, poſteaque hanc opinionem maximè confirmatam à Pythagora, ejus diſcipulo. Plutarchus quoque *in 1. de plac. Philoſoph.* docet, heroes Thaleti & Pythagoræ eſſe *animas à corporibus ſeparatas, bonorum quidem bonas, at malorum malas.*

Subjungit deinde Plutarchus, idem de heroibus Platonem ſenſiſſe, & Stoïcos. Quorum Plato aperte immortalitatem animæ docet in Phædone, Phædro, Philebo, Timæo, Menone, libris de Republica, item ad Siracuſanos, & alios epiſtolis. Puta quia ſit ſpiritualis, & ut Plato loquitur, *ſe ſe movens.* Qua voce quid voluerit, optime exponit Alcinoüs de doctrina Platonis cap. 25. *per ſe mobilem ait animam, quoniam innatam habet vitam, ſua vi operantem.*

In Platonis etiam ſententiam proclivior eſt Ariſtoteles. Utcunque enim in primo de anima reprehendat illud *per ſe mobile*, tamen non aliud ipſe docet, moreque ſuo in magiſtro magis impugnat, quod dixit, quàm quod ſenſit. Atque hoc jam olim vidit Albertus Magnus *lib. de orig. animæ*, liquidius verò demonſtratum iis, qui in Platone & Ariſtotele conciliando operam poſuerunt. Ac vel ſola id evincit Alcinoi interpretatio, quam proxime adduximus. Eſſe autem animam ſpiritualem & ſeparabilem à corpore, non uno loco traditur ab Ariſtotele, uti *tertio de anim.* ubi eam ait textu quarto, *paſſionis eſſe, ac mixturæ expertem.* Pulcherrime etiam ibidem ait textu ſeptimo *ſentiendi actus non eſt citra corpus, ſed mens ab eo eſt ſeparabilis.* Item textu 19. & 20. *Animus ſolus eſt ſeparatus, quicquid eſt: & hoc ſolum eſt immortale, & ſempiternum.* Quibus ſimilia habet eodem libro textu ſexto v. decimo quinto 18. 51. item in primo textu 65. & 66. item 82. & 92. & ſecundo textu undecimo & vigeſimo primo ejus operis. Præterea his conſentaneum eſt illud lib. ſecundi de animalium generat. cap. tertio *Solam mentem extrinſecus advenire, divinam eſſe ſolam, neque cum ejus actione, actionem corporis ullam habere communem.* Etiam in duodecimo. metaph. textu 17. & 51. leguntur, quæ idem confirment. Ut mirum ſit, Alexandrum Aphrodiſeum contrariam opinionem magiſtro tribuiſſe, uti & ab Ænea Gazæo *in Theophraſto* factum. E junioribus autem à Petro Pomponatio *lib. de immortal. animæ* & Simone Portio *lib. de mente humana.* Sed iſtis à multis eſt occurſum. Pomponatio quidem à Contareno lib. de animæ immortalitate, ſic tamen, ut nomini Pomponatii parcat, Portio autem à Marco Antonio Nacta libro ejuſdem argumenti, & Jacobo Antonio

tonio Marta apologia contra Portium, utrique verò, sed prius Portio, postea præceptori suo Pomponatio, ab Antonio Mirandulano *lib.* 25. *singularis certaminis, & quinque sequentibus.* Post quos alii etiam argumentum hoc tractarunt, in his Jacobus Naclantus, & Julius Castellanus, ut præteream eos, qui in Aristotelis libros de anima scripsere.

Complurium tamen opinione non multo melior Aristotelis opinio fuit. Utcumque enim illam censeat esse formam substantialem, nec suam debere originem elementis, putant tamen eam statuere interitui obnoxiam, atque hoc inter cœtera eo colligunt, quia ex opinione ejus mundus sit æternus, & nihil sit actu infinitum. At si animæ sint immortales, eædem sint infinitæ, & quia aliæ adduntur quotidie, majus aliquid, imò infinitis partibus futurum sit majus ipso infinito. Quæ plane sunt inconsistibilia. Neque aliter huic argumento occurrere potuit Durandus *in secunda sent. dist. decim. octav. quæst. tertia numero nono* quàm dicendo, Aristotelem, dum non satis circumspectè quædam tradit, nec attendit, quid ex quoque consequatur, pugnantia docuisse. Ac placuit idem responsum Gregorio de Valentia *disp. sexta gener. de hom. quæst. prima de essentia animæ pun. tertio numer. secundo.*

Etiam secundum Aristotelem, ex nihilo nihil fit; eoque & anima generatur. At quicquid generatur, hoc ex ejusdem sententia *libro primo de Cœlo textu* 102. corrumpitur, atque, ut principium, ita finem habet. Cui itidem difficile occurritur, nisi vel fateamur, animas putasse mortales, vel secum pugnare. Præterea Justinus martyr cohortatione ad Græcos, ait animam ab Aristotele vocari Entelechiam, atque inde colligit, esse mortalem. De quo nihil statuere possumus, nisi quid entelechia sit, sciatur.

Si Ciceronem *lib. primo Tuscul quæst.* audimus Entelechia fuerit continuata quædam motio, & perennis. Sed Joannes Argyropytus vehementer increpare solet Ciceronem, quod non distinxerit inter endelechiam, & entelechiam, licet diversissima, cum endelechis sit assiduus, continuus, entelechis perfectus. Sic autem vocatur non energia, sive actus, vel actio, quomodo interpretatur quoque Theodoretus *lib. quinto græcan. affect.* Sed forma essentialis, nempe quia hæc ea est, quæ adferat rei perfectionem, sive finem ultimum. Idem autem sunt finis ultimus, & forma. Sed finis dicitur priusquam obtinetur, forma, ubi jam introducta. Mirum à Politiano *lib. primo miscel. cap. primo* tam studiose defendi manifestum Tullii errorem, longeque rectius de isto Budæus *lib.* 1. *de asse.*

Sententia igitur hæc Justini Martyris fuit; si nihil aliud est anima, quàm forma corporis viventis organici, cùm corpus pereat, etiam animam interire. Nam forma, nonnisi ratione separatur à materia, ut Aristoteles ipse ait *lib. quarto physic. textu duodecimo & lib. quarto textu decimo septimo.* Multoque hoc magis consequitur, si per entelechiam intelligamus actum, sive operationem. Et sane etiam Gregorius Nazianzenus *orat. prima de Theologia, sive orat.* 33. damnat in Aristotele hæc duo, *providentiam exiguis limitibus circumscriptam, & mortales de anima sermones.* Ubi per priorem errorem intellige, quod, ut pluribus hoc explicat Theodoretus in quint. græcan. affection. *terrarum orbem divina providentia exortem facit. Ait enim ad Lunam usque divinam ordinationem proferri, cætera verò fato esse subjecta.* Loquitur autem de fato naturali, sive naturæ necessitate, quo de Aristotelis errore alibi dictum. Jam quod ad alterum attinet errorem, ibidem Theodoretus de illo quoque consentit Nazianzeno, nempe quod senserit Aristoteles, *animam esse mortalem.* Similiterque de Philosopho hoc judicat Caietanus *lib. tertio de anima cap.* 2. ut præteream Plutarchum *lib. quinto de placit. philosoph. cap. primo* atque alios superius adductos.

Non pauca tamen in Aristotele leguntur, ut vidimus, quæ contrarium docere videantur. Sed exigui ea momenti erunt, si Philosophum fluctuasse in isto dogmate, nec satis secum semper consentire, dicamus, ut Scotus *in quarto sent. dist.* 43. *numer. secundo*, Hervæus *quodlib. primo, quæst. undecima* aliique voluere. Ac sunt, qui mediam insistentes viam, putarint dubiam fuisse Aristotelis sententiam, ut idem Scotus, Hervæus. Niphus. Propterea tamen, quæ ante adduxi in meliorem censeo sententiam magis inclinasse.

Magis consentanea illi tradiderunt, qui cùm animas putarent æternas, easdem credidere cœlitus in corpora descendere. Sic à Diis in mundum dimitti, tradidit Taurus, deperdito in Timæum Platonis commentario. Etiam Plotinus, Porphyrius, Amelius animam Cœlo derivarunt, Heraclides Ponticus è Galaxia, nonnulli ex sphæris omnibus, alii è locis circa Lunam, vel sub Luna, ut de singulis istorum in Eclogis Stobæi physicis legere est. Qui omnes, etsi valde errarunt, tamen ideo sunt laudandi, quod licet Gentiles, animas tamen crediderint esse immortales.

Homini Christiano id etiam pro fidei est fundamento. Nec enim pro Christianis sunt habendi Thnetopsychitæ, quos molli nimis nomine inter hæreticos refert Damascenus *lib. de hæresib.* Hi circa annum 530. eodem teste, *hominum animos pecudum animis similes inducunt, atque eos unà cum corporibus dicunt interire.*

Multis partibus levius peccarunt, qui circa annum Christi 249. animas non minus, quàm corpora, perire putarunt; attamen extremo resuscitari judicio. Hi *Arabici* vocabantur, cumque ingens eorum causa convenisset Concilium in eo omnes ad fidem rectam ab Origene sunt conversi. Vide de illis Eusebium *lib. 6. hist. Eccles. cap.* 37. *latine cap.* 30. Augustinum *hæres.* 83. Rufinum *cap.* 27. Nicephorum *lib. quinto cap. vigesimotertio.*

Fuerunt etiam, qui agnoscerent, animas à morte semper superesse, sed certissimam veritatem mirifice incrustarent, qualis ex Christianis Philosophis Joannes Philoponus fuit. Secundum eum tres homini animæ sunt, ac primo quidem ex crassiori genitura enascitur anima vegetativa, per quam homo vivit vitam plantæ. Deinde elaborato jam corpore ex sanguinis portione subtilissima enascitur spiritus, qui sit sedes, & vehiculum sensus. Postremo Deus creat animam rationalem, quæ foris adveniens, cum vegetativa, & sensitiva sociatur. Sed homine moriente pereunt duæ priores, rationalis autem perennat, dispari tamen conditione. Nam animæ impiorum pœnis destinantur. Incorporeum quidem non patitur à corporeo, sed subtili hæ vestiuntur spiritu in quo pro affectuum ratione, quibus peccarunt, pœnas sufferunt. Durant hæ, donec corpus sit consumptum. Interea errant circa sepulchra, & variis se ostendunt figuris, spirituque nutritur vaporibus, quos is spongiæ instar attrahit. Corpore autem consumpto, anima censetur expiata, eoque subvolat in Cœlum, sive in stellam suam, ut in ea piarum instar animarum vivat.

Quæ omnia sunt à mente Aristotelis aliena, pleraque etiam falsa. Nam quale illud, quod spiritum ait esse subjectum sensus? Qui potius instrumentum est animæ sensitivæ. Aliter si esset animatus foret, atque ita anima fuerit forma

corporis

corporis ſimilaris, non organici. Illa quoque de tali purgatione animæ nec ratione naturæ ſunt ſubnixa, nec Scripturis, nec traditione Eccleſiaſtica. Quod creari, ait animas, fatemur, non tamen id Gentiles videre, quibus ex nihilo nihil. Æternitatem etiam recte ſtatuit, ſed an Peripateticum hoc ſit, jure ambigitur, uti jam dictum. Illud quoque expendi meretur, quod ait, tres ineſſe homini animas, ubi explicari oportuit, quod & male Platoni neglectum, Ariſtoteles ait *lib.* 1. *de anima*, quomodo uniantur. Etſi animarum una ante aliam pereat, exempli gratia, vegetativa ante ſenſitivam, nonne futurum, ut homo ſentiat, nec nutriatur? Propter quæ Ariſtoteles cenſuit, unam homini eſſe animam, ſed ejus tres eſſe partes, ſive facultates, à parte autem principe denominari rationalem, quæ ſenſitivam, & vegetativam comprehendit, uti circulus quadratum, & triangulum.

Fuere tamen ex Theologis Chriſtianis, qui hominem dividerent in ſubſtantias tres; Corpus, Animam, & Spiritum, ac ſecundum hos anima eſt rationis expers, Spiritus eſt mens, quam dicimus animam rationalem. Atque hi afferunt pro ſe illud Pauli 1. ad Theſſal. cap. 5. *Ut integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus ſine querela, in adventu Domini noſtri Jeſu Chriſti ſervetur.* Ubi Didymus quoque *lib.* 3. *de Spiritu Sancto*, per Spiritum intelligit animam rationalem, per animam autem, ſolam ſenſitivam. Ac meminit ejus interpretationis quoque Hieronymus *Epiſt. ad Edibiam.* Etiam eo ſe tuentur, quod pugnent inter ſe potentia ſenſitivæ animæ, quæ *Carnis* nomine vocatur, quia carni grata appetit, & potentia intellectualis, quæ *Spiritus* dicitur.

Atque eò referunt hoc Pauli ad Galat. 5. 17. *Caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem.* Varia etiam ex Sanctis Patribus pro hac opinione afferuntur à viris eruditis, ſed quædam infirmiora. Adducit Robertus Parkerus lib. 2. de deſcenſu Chriſti ad inferos ſect. 47. Tertulliani illud lib. de carne Chriſti cap. 42. *Secunda animæ in morte plaga partem illam, quæ eſt nobis cum brutis communis, illi eripit.* Ubi per *partem* intelligere facultatem licet. Sic enim Ariſtoteles loqui ſolet. De ſola etiam facultate, non anima diſtincta, capere poſſumus, cùm Gregorius Nyſſenus lib. de anima, ac reſurrectione, interire ait *iraſcibile*, & *concupiſcibile.* Sed ſolidiora videntur, quæ adducuntur ex Juſtino Martyre *dialogo cum Triphone pag.* 173. *edit. Commel.* ubi abeunte ſpiritu, ſupereſſe animam negat. Sed ex iis, quæ antea dixerat, de ſola impiorum anima loqui conſtat. Item ex Irenæo *lib.* 5. *cap.* 6. quo loco animam & corpus, ait eſſe adiaphora; at Spiritum ſemper eſſe bonum. Ac propterea etiam Hieronymus in 5. ad Epheſ. in illud verſ. 14. *Surge qui dormis*, dicere non veretur, ſe Spiritus mortem nequaquam legere, animæ non ſemel. Parkeri loco memorato, & aliorum quorundam opinio eſt, non aliunde facilius exſolvi, quæ de mortalitate animæ objectantur è Scripturis Eccleſiaſt. *cap.* 3. *verſ.* 19. & 21. quæ ex perſona impiorum dici mavult D. Thomas 1. *p. quæſt.* 75. *art.* 6. *ad* 1.

Putant etiam, Pythagoræorum metempſychoſin non multum continere abſurdi, ſi non aliud per eam intelligatur, quàm ſicut corpora ex elementis compoſita in ſua abeunt principia, ita & animam illam, communem nobis cum mutis animantibus, in ſuam abire materiem. Nec leve interim huic ſententiæ præjudicium affert, quod veterum alii hanc damnarint ſententiam in Jacobo Syro, eo, à quo Jacobitæ ſunt denominati, ut ait Damaſcenus de hæreſibus. Eumque Monophyſitam, ſive Eutychianum fuiſſe, ait Nicephorus Calliſtus *lib.* 18. *hiſt. Eccleſ. cap.* 3. Dogma autem antea memoratum in eo damnat Gennadius Maſſilienſis *lib. de Eccleſiaſt. dogmat. cap.* 15. his verbis: *Neque duas animas eſſe dicimus in uno homine, ſicut Jacobus, & alii Syrorum diſputatores, ſcribunt, unam animalem, qua, animetur corpus, & quæ immixta ſit ſanguini, & alteram ſpiritualem, quæ rationem miniſtret; ſed dicimus unam eſſe, eandemque animam in homine, quæ & corpus ſua ſocietate vivificet, & ſemetipſam ſua ratione diſponat, habens in ſe libertatem arbitrii, ut in ſua ſubſtantiæ eligat cogitatione, quod vult.*

Miretur aliquis, eam in Jacobo Syro damnatam fuiſſe opinionem, quæ non paucorum, nec incelebrium fuerit ex antiquis. Sed ſic fere fit, ut ſententiæ vel veræ, vel tolerabiles ſubinde damnentur, ubi illis homines uti cœperint ad gravem firmandum errorem. At Jacobus ille, ut dixi, Eutychianus fuit; unde conjectura, ſic eum argumentari ſolere: Quemadmodum in homine duæ ſunt animæ, una rationalis, irrationalis altera, eæque in unam coaleſcunt naturam, ſic in Verbo, in unam miſceri naturam, divinam & humanam. Et ſuſpicio eſt Gregorii de Valentia *tom.* 1. *diſp.* 6. *qu.* 2. *pun.* 3. quando Concilio Conſtantinopolitano 4. quod habetur œcumenicum 8. pro Ignatio id, cultuque imaginum contra Photium anno 869. celebratum fuit, itidem hæc de duabus animabus opinio damnata eſt; non tam id factum eſſe odio hujus ſententiæ, quàm quia abuterentur eâ Manichæi ad hæreſim ſuam fulciendam, quæ iſtiuſmodi erat: Duo eſſe principia, unum boni, Deum bonum, mali alterum, diabolum; ac à bono quidem Deo eſſe animam rationalem, à diabolo autem corpus cum anima ſenſitiva. Verba Concilii ſunt iſta Act. 10. can. 10. *Cùm vetus, novaque lex teſtamenti doceat unicam hominis, rationis, intelligentiaque pollentis, eſſe animam, eandemque ſententiam Patrum omnium, & Doctorum ſanctorum Eccleſiæ doctrina firmet. Sunt tamen, qui dicant, duas homini eſſe animas, & quibuſdam vitioſis ratiocinationculis ſectam ſtabiliant, ſancta hæc, & œcumenica Synodus hujus impietatis conditores cum tota ſecta ſua anathemate damnat, exertaque voce dicit: quicumque poſthac contraria ſenſerit, anathema eſto.* Sive autem huc reſpexerit Concilium, ſive ſecus, ſaltem eo attendit Auguſtinus, quando in Manichæis hanc de duabus animabus opinionem tantopere rejicit, quod videre eſt *libro de duab. animab. contra Manich. cap.* 14. & *lib.* 6 *contra Fauſtum cap.* 8. & *lib.* 10. *in Geneſin ad litt. cap.* 13. Et nihilominus, licet Synodus illa contra Græcos celebrata, pro univerſali Romana cenſeatur Eccleſia idem Valentia opinionem contrariam non habet pro manifeſta hæreſi, ſed cautius iſtum in modum ſcribit loco citato. *Itaque unicam eſſe tantum in homine animam, vel eſt dogma fidei, vel fidei proximum, ut ſine maxima temeritate nequeat contrarium aſſeri.*

Tutius interea videtur, unam ſtatuere animam rationalem, quæ ſenſitiva quoque, & vegetativa virtute prædita ſit. Quippe Scriptura ſic loqui amat, ut in illo Matth. 4. 28. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere.* Ubi videtur ſolum corpus ſtatui corruptibile; animaque omnis humana, ſenſitiva quoque, & vegetativa, incorruptibilis dici. Etiam Geneſ. 2. 7. legimus: *inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem.* Hebraicè eſt, *niſmath chaiim*, quod eſt *ſpiraculum vitarum.* Unde Caietanus argute colligebat, unam eſſe animam triplici vivendi gradu præditam. Nam una, inquit, anima, quia *ſpiraculum* non *ſpiritus* dicitur. Id vero ſpiraculum non ſolum vitam continet rationalem, ſed etiam duos inferiores vivendi gradus, quia non vitæ, ſed vitarum eſt in Hebræo.

Anima igitur hominis una eſt, eaque immortalis. Quod cum Scripturis teſtatiſſimum ſit, mirum ſane, à nonnullis reponi in dogmatis, quæ neſciremus, niſi ſic Eccleſiæ definiiſſet autoritas. Hoc ſolum enim Scripturis cognoſci putant, animas poſt mortem ſupereſſe, ut ex eo, quod Chriſtus latroni ait Luc. 23. 43. *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Item quod *Matth.* 10. dicitur, homines non poſſe animam occidere, quaſi in ſolum corpus vim habeant. Ad hæc cùm *Luc.* 10. refertur

animam Lazari fuiſſe in ſinu Abrahæ, divitis Epulonis apud inferos. Tam præcipue, quod Apoſtolus 1. *Theſſ.* 5. 23. ut perfecta ſit immortalitas, fore ſpondeat, ut toti, anima pariter ac corpore, cœleſti beatitudine perfruantur. Hiſce, inquiunt, ac ſimilibus aliquot locis ſignificatur, animam à morte ſupereſſe; ſed ſemper ſuperfore, id non aliunde ſcimus, quàm authoritate Eccleſiæ, in qua *ubique, ſemper, & ab omnibus* ſic creditum fuit. Quia id, in quo omnes conſentiunt, à natura eſt. Quod autem à natura eſt, à Deo quoque ejus autore eſt, qui nec decipit, nec decipitur. Sane ſacroſancta mihi eorum authoritas, ubi tria hæc concurrunt. Nihilque apertius, quàm id definitum eſſe Concilio generali 6. *act.* 11. ubi approbatur Epiſtola Sophronii, Patriarchæ Conſtantinopolitani, recitata *in act.* 11. Quomodo etiam immortales ſint, additur. Verba ſunt tom. 3. Concil. pag. 55. & 56. edit. Colon. 1606. *Sic hominum animæ permanent inconcuſſæ, ſic Angeli immortales perſeverant, non naturam revera incorruptam, proprieve immortalem habentes eſſentiam, ſed gratiam à Deo ſortiti ſunt, quæ immortalitatem largitur, & incorruptionem eis providet.* Quæ & mens Irenæi *lib.* 2. *cap.* 64. Sed enim hoc dogma è Scripturis etiam cognoſcitur. Nam Lucæ *cap.* 20. *n.* 36. legitur, eos, qui ad vitam reſurgent, mori amplius non poſſe, quia ſunt futuri *Angelis æquales.* Atque idem tot in locis docemur, quibus æterna poſt hanc vita promittitur piis, ut Joan. 10. 18. *Ego vitam æternam do eis.* & 17. 3. *Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum.* Similiter ad Rom. 6. 23. *Donum Dei eſt vita æterna in Chriſto Jeſu Domino noſtro.*

Diximus hactenus de traditione primæva, & ſententiis veterum Philoſophorum, pauca ſubjungam de rationibus, quibus Naturæ etiam luce Gentiles cognovere, animas corporibus ſupereſſe, atque adeo eſſe immortales. At quia multa ſic certò, & evidenter nota publico naturæ teſtimonio, non ſemper ſunt demonſtrabilia ab intrinſeco, defectu medii, quia illo carent, vel licet habeant, illud tamen nos latet, hinc eſt difficultas, an hæc de immortalitate animæ veritas poſſit inſuper naturali ratione demonſtrari. Aliqui enim, etiam Doctores Catholici, ut Scotus *in* 4. *ſent. diſt.* 43. *qu.* 2. & Caietanus *in expoſit. ſuper cap.* 3. *Eccleſiaſtici* id negant. Alii verò affirmant, imò præfatos autores, eorumque ſequaces tanquam parum in hoc prudentes, ac de Chriſtiana Religione, totaque Theologia haud bene meritos reprehendunt, quod dum animæ humanæ immortalitatem nulla ratione certa probari, ſed ſola fide Divina credi poſſe contendunt, non animadvertunt, ſeipſam Chriſtianorum de tali veritate fidem labefactare, cùm iſta Fides vix ulla eſſe poſſit, aut certe hominibus perſuaderi, niſi illa eadem animæ immortalitas, tanquam certa per modum præambuli ſupponatur, ſicut nec poſſumus divinæ authoritati credere, fidemq; adhibere, quin prius jam certi ſimus, Deum eſſe, qui nec falli queat, nec fallere, quique rem illam, cujus fidem ſua autoritate à me exigit, revelaverit, credendamque propoſuerit. Ac quæ Platonem quidem impulerint, docet Marſilius Ficinus *in Theologia Platonica de immortalitate animæ, quam libris duodeviginti ad Laurentium Medicem perſcripſit.* Præcipua tamen ante complexus fuit Alcinous *de doctrina Platonica cap.* 25. Sunt alia aliis magis veriſimilia. Invictum illud immortalitatis argumentum, quod anima ſit per ſe mobilis. Putidum autem, falſumque, quod ſcire noſtrum nihil aliud ſit quàm reminiſci, eoque neceſſe ſit, fuiſſe animas, priuſquam in corpore immittantur.

Primum autem Providentiæ dabo Divinæ, cui repugnat, ut in hac vita bonis male, malis bene ſit, nec poſt hanc vitam vita ſit altera, ubi proborum animæ conſequantur mercedem, improborum illæ juſtas luant pœnas. Robur hujus argumenti attendit Dionyſius Halicarnaſſenſis *Antiquit. Roman. lib.* 8.

Alterum argumentum eſt, quod anima naturæ ſit ſpiritualis, in qua nulla eſt pugna primarum qualitatum, cujuſmodi pugna corruptionis eſt cauſa. Nec obſtat, quod Stoici per Spiritum intellexere corpus igneæ naturæ. Nam iis Deus quoque eſt corpus ſpirituale, ac igneum, idque proprie, non per translationem, quomodo Prudentius Cathemer. 10. ait. *Deus ignee fons animarum,* quod proprie aliquis è porticu acciperet. Nec magis movet, quod multi, etiam è veteribus Theologis noſtris diſertim animas dicunt corporeas, ut Fauſtus *de creat. lib.* 2. Paſchaſius Diaconus *lib.* 2. *de Spiritu Sancto.* Imo omnes illi, qui Angelos corporeos ſtatuerunt. Quippe hi, ut vidimus, ſolum corporeas credunt, comparatione Dei, ut & Sixto Senenſi monitum *lib.* 6. *annot.* 36.

Et ſane non eſſe animas ex elementis, quod Alexander Aphrodiſeus exiſtimabat, ex mirandis ejus effectis relucet. Longe enim illa excedunt omnem elementorum vim, ut quòd ea intelligit præſentia, præſcit futura, liberè eligit, aut reſpuit, ingenito appetitu ſemper ſcire deſiderat, ſcientiaque illa perfici ſe ſentit, ſe ſe etiam momento omnia circumfert, imo nullo terrarum ſpatio, nec cœlis ipſis circumſcribitur, ea ipſa excedens ad univerſi, ſuique auctorem aſcendit.

Sed imprimis magnum habet pondus ratio, quam è Platone, & Ariſtotele antea attigimus. Tanti verò eſt, ut nunc aliquantum ei, ut recepimus, immoremur. Si anima ejuſmodi eſt corporis humani forma, ut per ſe, ſine corpore, poſſit operari, habebit in ſe ſe principium agendi. At omnis agendi vis fluit ex vi, qua res eſt. Habebit igitur & in ſe principium, quo ſit, ac proinde principium illud habebit, licet à corpore ſeparetur. Unde conſequitur duplicis animam eſſe naturæ, ut actus eſt corporis, & ut ſubſtantia eſt ſeparabilis. Priori modo conſiderata exercet actus corporales per corpus. Poſteriori modo circa corporis organum munia obit ſpiritualia, eſtque ſeparabilis, ac ſempiterna. Quod autem ſeparata non operetur actus corporales, defectu non animæ fit, ſed organi, ut ſimilis ſit fabro, qui caret malleo. Interim eos exſerit actus, ad quos non opus eſt corporis inſtrumento.

Vim argumenti hujus etiam vident, qui animam negant ſupereſſe corporibus; ſed non hoc admittunt nobiſcum, animam ejus eſſe naturæ, ut agere poſſit ſine corpore. Volunt enim, nihil eſſe in intellectu, quod non prius fuerit in ſenſu, inque formandis conceptibus opus eſſe phantaſmatis, tum in ſpeciebus recipiendis, tum in harum uſu. Sed neque nos negamus, animam ſenſibilia omnia materialiter, ac cum phantaſmate apprehendere; ſed contendimus, dijudicare ea immaterialiter. Quippe quæ ſæpe ſtatuat contra judicium ejus, quod ſenſui apparet. Ut cum ratio, ſive intellectus decernit, ſtellam eſſe multis partibus majorem Orbe terrarum. Item cùm diſcernit immaterialia à materialibus, inque iis ipſis, quæ materiem habent ſecernit colorem, figuram, ac ſimiles rei corporalis ac ſenſibilis affectiones. Nec in ſolo hæc intellectu apparet, ſed etiam in voluntate, ut cùm ea voluptates ac ſenſibus grata repudiat, contraque eligit iis ingrata, adverſaque, quale eſt cùm exquiſitiſſimis deliciis cilicium præfert, ac jejunium.

Idem aliter quoque evincitur. Nam ſi intellectus ſolum conſiderat ſenſibilia, & caduca, unde in nobis cogitatio de divinis, ac Spiritualibus? Unde eorum amor, ac deſiderium? Si enim omnes nati eſſent cœci, vel ſurdi, quis cogitaret de coloribus, aut ſonis? Nunc nulla re magis oblectatur animus humanus, quàm ſpeculando Deum, tanquam rem optimam, & pulcherrimam, item Intelligentias, ſive Angelos. De immortalitate etiam ſui diſquirit, hanc ſperat, optatque, imo in optimis, ac ſapientiſſimis quibuſque pro indubia habet. Quid igitur apertius, quam eſſe in nobis principium

ſpirituale

ſpirituale, ac ſempiternum, unde actus iſti promanent?

Atque hæc etiam aſſequuti ſunt Gentiles, longe verò ea certius proſpiciunt, qui Deum colunt Iſraelitis, Chriſtoque nomen dederunt. Nobis quoque in hac etiam vita eſſe actus intellectus, qui à ſenſibus non dependeant, liquet ex revelationibus illis, quæ intellectuales dicuntur. Explicant hanc rem Toſtatus cùm alibi, tum *lib. 1. ſive 3. Reg. cap. 9. q. 2.* ubi quadruplicem Dei apparitionem declarat. Primus eſt, cum Deus, ſive Angelus ejus videtur in figura adſumpta, quomodo apparuit Gedeoni *Iud. 6.* Item Manue, & uxori ejus, *Iud. 13.* Alter eſt, cùm non videtur, ſed ſolum auditur, quo pacto Deus ſolum auditus Iſraelitis, cum legem daret, ut eſt *Exod. 20. Deuter. 5.* Item cum Moſi loqueretur de Propitiatorio, ut eſt *Num. 7.* cùmque ter vocaret Samuelem, is vero ab Heli ſe vocari arbitraretur, de quo *1. ſive 3. Reg. cap. 3.* Tertius modus eſt, quando viſus quidem & auditus excluduntur, at non interior imaginationis ſenſus, velut cùm vigilantium phantaſiæ ſe inſinuat per ſimulachra, vel etiam idem facit ſomno oppreſſis; unde num. 12. 6. *Si quis eſt Propheta Domini inter vos, aut viſione apparebo ei, aut per ſomnium loquar ad eum.* Atque huc tefernutur apparitiones, quæ noctu factæ dicuntur, ut Abimalecho Regi Gerar, *Geneſ. 20.* Jacob in Ægyptum eunti, *Geneſ. 46.* Danieli, *Dan. 7.* Quartus verò ſolus eſt hujus loci, cùm non exterior modò, ſed interior etiam ſenſus excluditur, Deo elevante intellectum ad ea cognoſcenda, quæ aliter nequeat intelligere. Quod cùm fit, partim ſpecies, quas Deus invenit in intellectu, nova luce afficit, inque ſublimiorem ſtatum effert, partim, quas non invenit, creat, & infundit.

Atque is quartus modus Toſtato eſt duplex. Unus citra extaſim, ſive raptum, alter cum extaſi. In priori homines vivere apertum eſt, imo & exterius videre, & audire; interim ad ea, quæ interius revelantur à Deo, non indigent corporis ſubſidio, quia Deus ſolum occupet intellectum. Contra quàm fit in communi ratione intelligendi, ubi primum res incurrit in ſenſus, hinc ſpecies tranſmittitur ad phantaſiam, tum dirigitur ad intellectum agentem, qui abſtrahit à conditionibus materiæ, atque intelligibiles efformat ſpecies, quas ubi ſic præparavit, intellectui poſſibili offert, ut qui intellectus erat potentia, fiat intellectus actu. At in revelatione Dei intellectuali non ſunt hi gradus, ſed Deus primò ſe inſinuat in intellectum, qui citra ſenſuum auxilium loquentem audit, ſive intelligit Deum.

Talis eſt revelatio intellectualis citra extaſim. In ea verò quę eſt cum extaſi, minus etiam ſenſuum ullum eſt miniſterium. Siquidem intellectus ſibi relinquitur, nec ſenſibus vel externis, vel internis magis juvatur, quàm ſi extra corpus foret. Solus animus hoc præſtat, ut tum vitam conſervet, tum divina revelatione ſe occupet, à cœteris verò occupationibus vacet. Unde eſt, quod Apoſtolus *2. Corinth. cap. 12. v. 2. 3. 4.* ad tertium raptus cœlum, neſcierit, utrum in corpore, an extra corpus, raptus foret in paradiſum. Interea, ne miracula fruſtra multiplicentur, aliquanto, ut arbitror, veriſimilius eſt, animam non exceſſiſſe è corpore, ſed ſolum virtute divina ad contemplanda cœleſtia fuiſſe elevatam. Sed, ut ea in corpore remanſerit, non tamen per ſenſus corporeos, & phantaſmata vidit, quæ divinitus offerebantur; alioqui, ſe eſſe in corpore, Apoſtolus ſciviſſet. Atque ſufficiant ad probandum, poſſe animam ſine corporis inſtrumento intelligere ac velle. Aliquando ulterius provectus ſum ad extaſin Sanctorum, ſed ut eam neſcierint Gentiles, ſcivere actus alios antea memoratos, qui cum corpore non communicent. Atque id præter conſenſum Gentium, abunde erat, ut viderent, veriſſimam eſſe traditionem de animæ immortalitate.

Quare, ut lumine naturali eo uſque non pertingeremus, conſtaret tamen hoc traditione, quam in Gentibus, etiam Barbaris, Divina providentia conſervavit. Jam quanti illud, quod natura animæ ſit hujuſmodi, ut à nulla re creata dependeat, ſed à ſolo Conditore, quem extinguere eam velle, credibile non eſt, præſertim cùm magis ejus bonitati conveniens ſit, ut hanc velit ſimilem ſibi reddere quatenus naturæ illius conditio id ferat. Et ſane in animæ ſimilitudine cum Deo, ad quam immortalitas etiam pertinet, jam olim felicitatem hominis poſuere Plato, & Pythagorici.

Nihil verò attinet alia etiam repetere, quæ de immortalitate animæ, An ſit de fide, ac de pœnis in eam negantes diximus *tom. 8.* Dignitas hujus argumenti, & dogmatis neceſſitas, præſertim impiis hiſce temporibus, fecit, ut & iſta adderemus. Etenim abſque immortalitatis animę perſuaſione cenſuerunt non ſolum ſancti Patres, ſed etiam qui apud Gentiles habiti ſunt Sapientes, Poetæ, ac Philoſophi omnem Religionis cogitationem, curamque inanem eſſe. Pro omnibus ſufficiat Auguſtinus lib. de util. cred. cap. 7. *Nemo*, inquit, *dubitat eum, qui veram Religionem requirit, aut jam credere immortalem eſſe animam, cui proſit illa Religio, aut etiam idipſum in eadem Religione velit invenire. Anima igitur cauſa omnis Religio; nam corporis natura quoquomodo ſe habeat, nullam curam, ac ſollicitudinem incutit ei, præſertim poſt mortem, cujus anima tenuerit, quo beata ſit. Animæ igitur cauſa vel ſolius, vel maxime vera, ſiqua eſt Religio conſtituta eſt.* Et cap. 13. non minus hanc de immortalitate animæ, quàm de exiſtentia Dei ſuppoſitionem ad veram Religionem quærendam, & amplectendam docet. Quid enim homini cum vera Religione, ſi mortalem habeat animam, indeque ſit incapax aut bonorum, quæ illius cultoribus, aut malorum, quæ illius contemptoribus poſt hanc vitam in æternum obvenire poſſent?

Quæ utrobique diximus multum & lucis, ac roboris capient, ſi adeadur è Gentium ſcriptoribus Marcus Tullius *extremo Catone ſuo, ſive de Senectute*, item Proclus *in Alcibiadem.* Ex Chriſtianis autem conſulatur Gregorius Nyſſenus *de anima & reſurrectione*, Auguſtinus *libro, quem de immortalitate animæ inſcripſit*, & Ænæas Gazæus *in Theophraſto libro ejuſdem argumenti.* Habes & eodem pertinentia apud antiquiorem eo Claudianum Mamertum Viennenſem *libris tribus quos de ſtatu animæ adverſus aqualis ſui Fauſti, ejus, qui Maſſilienſibus ſeu Semipelagianis favit, de creaturis libellum ad Sollium Apollinarem reliquit.* E junioribus ſeorſum hoc argumentum tractarunt Nicolaus Leonicus Thomæus, Ludovicus Vives, *carmine* item Aonius Palearius, Benedictus Pererius *lib. 6. de rer. natur. princip. cap. 18.* ut de Gregorio Valentia *cit. tom. 1. diſp. 6. quæſt. 2. pun. 2.* taceam, & tot aliis, qui ſuperiori vel ſeculo hoc ſcripſere in partem primam D. Thomæ.

Ab immortalitate animæ venio ad ejus Cultum, qui ſeptimum obtinet locum in decem Idololatrici honoris generibus, ab Iſaaco Abravanel recenſitis. Triplex verò de hoc cultu opinio eſt. Nam, ſi exceperis, qui ſolum Iſraelis Deum colerent, cœteri vel adorabant naturales Deos, non animales; vel animales, non naturales; vel in unum conflabant cultum utrumque. Naturales autem appello, quando vel tota rerum natura, vel ejus pars, aut affectio invocatur; cujuſmodi Dii ſunt, Mundus, Æther, Sol, Aër, Aqua, Tellus, Amor, & ſimiles. Animales nuncupo animas à corpore ſolutas, uti illas Herculis Thebani, Caſtoris, Romuli, Julii Cæſaris, atque alias.

Primi generis cultus erat Perſis, ſaltem antiquiſſimis, quos Naturam quidem, ejuſque partes, non tamen defunctos, adoraſſe, cognoſcimus ex illis Herodoti verbis in primo, *non uti Græci, Deos cenſent ex*

hominibus esse ortos. De Afris idem in 4. *Sacrificant solis Soli & Lunæ.*

E contra solas defunctorum animas Augilæ agnoscebant, gens Africæ inter Garamantas, & Troglodytas, de qua sic Pomponius Mela lib. 1. cap. 8. *Augilæ Manes tantum Deos putant, per eos dejerant, eos ut oracula, consulunt, precatique, quæ volunt, ubi tumulis incubuere, pro responsis ferunt somnia.* Eumque sequutus Plinius lib. 5. hist. natur. cap. 8. *Augilæ inferos tantum colunt.* Ubi per *inferos* intellige, quos *Manes* dixerat Mela, eum enim expressit. *Inferi* autem dicti, ut Græcis, *Dii infernales.* Itaque Superis opposuit Maro in 12.

Vos ô mihi Manes
Este boni, quoniam Superis aversa voluntas.

Atque uti Plinius Melam, ita is sequutus Herodotum, sed non sine errore. Nam quod Mela de Augilis, id Herodotus dixerat, de Nasamonibus, Africæ item populo, qui tamen distinxerat inter eos, qui virtutis exemplum, & illos, qui generis origo forent. Quippe per eos ait, jurare solitos, qui fortitudine, ac justitia excelluissent, atque id tumulos eorum contingendo; at majorum eos sepulchris incubuisse, somnia habentes pro Numinis responso. Audiamus & in hoc Tertullianum de anima cap. 57. *Nam & Nasamonas propria oracula apud parentum sepulchra mansitando captare, ut Heraclides scribit, vel Nimphorus, vel Herodotus.* Hæc de iis, qui solos colerent Manes.

Sed, si paucas exceperis gentes, quæcumque animas colerent, hæ fere & naturæ cultum conjunxere. Unde eorum Theologia erat bipartita; quippe omnia eorum sacra partim Naturæ mysteriis, partim historiæ veteri innitebantur. *Neque enim credendum est*, ut recte Arnobius ait in 5. *sine suis originibus hæc esse frustra, atque omnia fieri, nec habere conjunctas primis institutionibus causas.* Eas causas exponit Origenes lib. 8. contra Celsum, inquiens: *Festa deprehenduntur esse figmenta ad humanæ historiæ memoriam ab Legislatoribus inducta, vel ut naturam aquæ, terræ, vel ejus fructuum, tegmento quodam involutam continerent.*

Hic autem Cultus animarum unde originem traxerit, ostendit liber Sapientiæ, Salomoni à multis, etiam veterum, attributus, ab aliis alteri, & ut credibile, Philoni, non illi, qui Claudii vixit ætate, & Moses Atticizans dictus fuit, sed longe vetustiori, qui sub Onia Sacerdote, annis ante Christum 160. tot pulchras sententias vel scripserit, vel congesserit. Locus est *cap.* 16. ubi clare videas, initia ab iis arcessi, qui cultum hunc induxerint solatii, & memoriæ causa. Eamque originem adfert quoque Minutius Felix in Octavio: *Dum Reges suos colunt religiosè, dum defunctos eos desiderant in imaginibus videre, dum gestiunt eorum memorias in statuis detinere, sacra facta sunt, quæ fuerant assumpta solatia.* Etiam judicatum, facere hoc ad virtutem in viventibus magis excitandam. Quam rationem adfert Tullius *libro tertio de natur. Deor.* Ex solatiis vero ac memoriis tum facta sunt sacra, quando additus est dies festus, populoque persuasum, animam defuncti sacris interesse, Sed hoc arcanum erat Sacerdotum, & Sapientum, quod detegere vulgo nefarium fuisset. Unde Cyprianus tractatu, *Quod Idola non sunt: Hoc ita esse Alexander Magnus insigni volumine ad matrem suam scribit, meum sua potestatis, proditum sibi de diis hominibus à Sacerdote secretum, quod Majorum, & Regum memoria servata sit, inde colendi, & sacrificandi ritus inoleverit.* Nempe hujusmodi Sacrorum originem callide dissimulabant Sacerdotes apud vulgus. Unde Varro in rerum Romanarum libris, ut testis nobis B. Augustinus *de civit. lib.* 18. *cap.* 5. Quoniam verò in omnibus templis, ubi colebatur Isis, & Serapis, erat etiam simulachrum, quod digito labiis impresso admonere videbatur, ut silentia fierent, hoc significant, ut homines eos fuisse, taceretur. Est vero is cultus duûm generum; quia animarum aliæ privata colebantur authoritate, aliæ publica, ut quæ regia, vel optimatium, aut populi authoritate in Deos relatæ forent. Priori modo venerabantur Lares, de quibus nos alibi, & Apuleius *lib. de Deo Socratis*, ubi quadruplicem leges appellationem, Lemurum, Larium, Larvarum, & Manium. *Lemures* sine dubio vox Thusca, non à Remo, quod Ovidius putabat. *Fast.* 5. Item *Laris* vox à Thuscis, quibus sic dicitur præses, unde iisdem *Lars*, populi Princeps, apud Livium, & Ausorium, ut dicti sint Lares, quia domus, sive familiæ sint præsides. Mater eorum Lara, vel etiam Larunda, ut testis Lactantius *lib.* 1. *cap.* 20. Glossa Philox. *Larunda, Larva* ejusdem originis. Ac licet Lemurem laxius patere dicat Apulejus, tamen magis placet sententia eorum, quos sequutus Augustinus lib. 9. de civit. cap. 11. ubi *Larvas, & Lemures* eosdem dicit. *Manes*, boni ominis causa juxta linguam veterem, vocati quasi boni. Nam Manis, & Manus, idem ac bonus, teste Servio in 3. Ænead. *Mania* similiter Manium mater, aviave, ut discere est ex Festo, & Macrobio *lib.* 1. *Saturn. cap.* 7. nempe à Manibus Mania dicebatur, ut à Laribus Lara, & Larunda.

Sacris quibusdam opus fuisse, ut animæ fierent Dii, indicant Servii ista ad 3. *Ænead. Labeo in libris, qui appellantur de Diis quibus origo animalis est, ait, esse quædam sacra, quibus animæ humanæ vertantur in Deos, qui appellantur animales, quod de animis fiant. Hi autem sunt Dii Penates, & viales.* Ubi Dii Penates, & viales non alii, quàm Lares. Itaque in Philoxeni quidem glossis utrumque legas, Lares familiares, ac postea Penates Dii, familiares. Colebantur Lares feriis Denicalibus, quæ privatæ erant, ut rectè docet Festus. *Privatæ*, inquit, *feriæ vocantur sacrorum propriorum, velut dies natales, operationis, denicales.* Meminit & earum Columella *lib.* 2. *cap.* 22. Plane autem confundi solent, præeunte etiam Festo cum novendiali Sacrificio, & exverris, quorum illud sic dicebatur, quia fieret nono die à morte, quo parentatio, sive funerationis solemnia concludebantur. His vero nomen inde, quod certo scoparum genere, domus, unde mortuus erat elatus, ab everriatore purgaretur. Hæc nonnisi semel fiebant, quia semel duntaxat homo mortem obiret. At denicales fiebant quotannis, unde & *feriæ* dictæ, de quibus Cicero *in* 2. *de legibus.*

Nec Denicalibus solum, sed quotidie suus Laribus honos præstabatur domi. Quod quomodo fecerint, quis melius dixerit, quàm Lar ipse familiaris apud Plautum Aulularia? Ubi de corona Laribus dicata, uti quoque ex Catone de re rustica *cap.* 143. Plinio *lib.* 21. *cap.* 3. & Festo *in Donaticæ.* Talis erat cultus, qui Laribus privatim quotidie fiebat. Sed quia in salute familiarium salus consistit publica, eo & quotannis 4. Non. Febr. in compitis, unde Compitalibus nomen, Laribus publicum fiebat sacrum porcâ, velut hostiâ lustrali. Utrumque Larium cultum, & illum domesticum in foco & hunc Compitalitium junxit M. Cato de re rust. cap. 5. quod est de villici officio: *Rem divinam, nisi compitalibus in compito, aut in foco, ne faciat.* Ab hoc cultu haberi cœperunt compitorum, & viarum Dii, quod & Arnobius docet lib. 3. Indeque *Viales* vocati, ut ex Plauto, & Servio antea diximus. Denique latius etiam extensa eorum potestas. Nam in singulis sui familiis custodes, jure existimatum, junctim Urbi præsidere. Quod clare tribuit Ovid. 5. *fast.* Hinc Propertius *quoque lib.* 3. *eleg.* 2. ait eos Annibalem fugasse ab Urbe. Imo Festus scribit: *Hostiliis Laribus immolatum quod ab his hostes arceri putarent.*

Ab animabus, quas publica non consecravit autoritas ad eas venio, quas princeps potestas cœlo locavit, sive

ſive quia nobili reperto profuiſſent generi humano, ſive quoniam gentis, vel urbis forent conditores, ſive quia bello rem præclare geſſiſſent, ut ex Tullio, *lib.* 1. *de nat. Deor.* Hi Latinis dicebantur *Dii Indigetes*, ab honore eo, quod publice invocarentur, unde & Feſtus, *indigitanto* exponit *imprecanto*. Fortaſſe autem iidem ſunt, quos *genitales* vocat Ennius *lib.* 1. *vel* 2. *annal.*

Primus, quem Indigetis nomen ſortitum inveniamus, eſt Æneas, cui ſacellum exſtructum cum ejuſmodi inſcriptione: *Patri Deo Indigiti, qui Numici amnis undas temperat.* Autor Dionyſius *in primo*, & Livius *lib.* 1. & meminere Ovidius 14. *Metaph.* & Tibullus *lib.* 2. *eleg.* 6. Fuere tamen Latinis & alii Indigetes, iique Æneæ antiquiores, quales, ſi unum exceperis Quirinum, omnes illi à Tullio memorati *in* 2. *de Legib.* his verbis: *Colunto & illos, quos in cœlum merita vocarint, Herculem, Liberum, Æſculapium, Caſtorem, Pollucem, Quirinum.* Ex ſex iſtis antiquiſſimus eſt Liber, cujus ſacrum Liberalia 16. Kal. Aprilis, dies primâ ſui parte nefaſtus, ut conſtat ex Kalendario Romano. Quo die per totum oppidum ſedebant, hoc eſt feriabantur Liberi Sacerdotes, ut ait Varro *in* 5. *de legib.* Eoque die & pueritiam egreſſi virilem togam induebant cujus cauſam exponit Ovidius *in Faſtis.*

Herculi varia Romæ templa. Duo Herculis Victoris, unum in foro boario, alterum ad portam Trigeminam. Erat & Herculis Cubantis, & aliud Defenſoris, utrumq; in regione decimaquarta. Alibi item Magni, & Muſagetæ, & Triumphalis. Primus Evander aram maximam Herculi ſtatuit prope forum boarium, teſte Dionyſio *lib.* 1. *antiquit.* Eò, ut ſanctius haberetur jusjurandum, conferre ſe ſoliti. Decimas quandoque etiam hîc Herculi vovebant, de quibus Diodorus Siculus.

Tertio loco à Tullio refertur Æſculapius Meſſenius, Epidauri incola, qui à Chirone Centauro medicinam, & venandi artem didicit, ut ex Tarquitii viris illuſtribus retulit Lactantius *lib.* 1. *cap.* 10. Hic Epidauro ad peſtem ſedandam translatus, extra urbem in inſula Tiberina fanum accepit.

Sequuntur indè Caſtor, & Pollux, ſive Dioſcori, Herculis æquales, quibus A. Poſtumius Dictator bello Latino anno Urbis 257. ædem vovit, & extruxit, quam poſtea reſtituit L. Metellus. Creditur, hos fuiſſe illos juvenes duos, quos Dionyſius Halicarnacenſis ſe Romæ ait, in templo humili, & obſcuro vidiſſe haſtatos, habitu ſedentium, operis admodum antiqui cum hac inſcriptione, *Denates.* Ita enim legit Dionyſius. Hos enim coluere Romani, & potuere eos credere Urbis cuſtodes propter operam nobilem, quam bello navaſſe Latino dicebantur.

Poſtremum Quirino locum dedit Tullius, temporis in eo rationem ſequutus. Tatius Rex Sabinus, ſi victoria de Romanis potiretur, votum ſuis voverat Diis, in quibus & Quirinus, ſic dictus à Curibus, Sabino Oppido, unde Cives ejus oppidi Curites, ſive Quirites. Victa Urbe, vel ſaltem pene ius conſtituta, quàm quod dicitur inter ſacrum & ſaxum, ſic interventu raptarum eſt tranſactum, ut ex Sabinis, & Romanis unus fieret populus, ac proinde paribus auſpiciis Romulus, & Tatius imperarent. Permiſtis ita Romanis, & Sabinis, Romani etiam Quirites dici cœpere. Mortuo Romulo, inque Deos relato prævalentibus Sabinis, id nomen ei datum, quod Curibus habuerat Deus tutelaris, indeque & ipſe *Curinus* vocatus.

Fuere & Romanis Deæ indigites, quales Carmenta, & Acca Larentia, ſed illa à majoribus accepta, hæc Diis majorum ſuperaddita. Prior cognomento à carmine, quo futura populo præcineret, ut eſt apud Ovidium *in Faſtis.* Autor eſt Dionyſius, aram ei dicatam apud portam Carmentalem ſub Capitolio. Templum etiam habuit in octava regione. Quod qua occaſione poſitum ſit à mulieribus Romanis optime Plutarchus dicit in quæſtionibus Romanis. De Acca Larentia vide Tullium ad Brutum *Epiſt.* 15. qui locus lucem capit ex A. Gellii verbis *lib.* 6. *cap.* 7. Plinii *lib.* 18. *cap.* 2. Macrobii *Sat. lib.* 1. *c.* 10. & Lactantii *lib.* 1. *cap.* 20. Anna Perenna, inter Deas indigites quoque locum habuit, & Bona etiam Dea culta à Romanis Kalendis Maii, aliæque.

Sub Regibus verò hominem neminem cœleſti donatum honore, præter unum Imperii conditorem Romulum, atque longe tamen inferiori gradu nutricem ejus Accam Larentiam. Interea agnoſcimus, heroes ſuos magnis dignatos honoribus, at non divinis. Quæ diſtinxere etiam Græci. Sed apud hos ferè uſu veniebat, ut qui prius heroicis eſſent honoribus affecti iiſdem poſtea præſtarentur divini. Quod & Lampſacæ contigit ex Plutarcho in præclaris mulierum factis his verbis: *Cùm Lampſacæ prius heroicos tribuiſſent honores, poſtea, ut ei, velut numini, ſacrificaretur, decretum.* Ex quib. habemus, ſacrificium non fuiſſe in honoribus heroicis, ſed divinis. In heroicis autem Græcis, Romaniſque erat, ſi ſtatuis donarentur, particulatim autem apud Romanos, ſi effigies ferretur in pompa Circenſi; item nomen referretur in hymnos ſaliares, qui honos etiam contigit Manurio Veturio, & Luciæ Volumniæ, teſte Varrone, de illo *in* 5. de hac *in* 8. *Linguæ Latinæ.* Similiter erant apud Athenienſes nomina ſi Minervæ intexerentur peplo; unde viros præſtantes dixere *peplo dignos*, ut videre eſt ex Ariſtophanii Equitibus.

Atque hæc de temporibus iis, quæ fuere ſtante Republica. Primus Cæſarum conſecratus Julius, idque ab Auguſto, de quo Suetonius *in Julio c.* 88. Hinc in Juliani Cæſaribus Auguſtum Silenus vocat, *puparum effectorem*, rationemque eo hujus ridiculi nominis poſcente, reſpondet, uti homulli illi faciunt pupas, ſic ipſum feciſſe Deos, quorum unus, primuſque eſſet Julius Cæſar. De ipſo Auguſto ſic Tacitus annal. 1. *Sepultura more perfecta, templum & cœleſtes honores decernuntur.* Quemadmodum vero de Romulo Julius Proculus teſtatus fuit, ita de Auguſto Numerius Atticus, ſe vidiſſe in Cœlum euntem, eoque nomine à Livia decies ſeſtertium accepit, ut eſt apud Dionem *lib.* 56. Poſt eum & conſecrati alii. De iis & pariter Auguſto ſic Plinius in panegyrico: *Dicavit Cœlo Tiberius Auguſtum, ſed ut majeſtatis numen induceret. Claudium Nero, ſed ut irrideret. Veſpaſianum Titus, Titum Domitianus, ſed ille, ut Dei filius, hic frater, ut videretur. Tu ſideribus patrem*, Nervam, *intuliſti.* Similiter de Antonino Pio Julius Capitolinus: *Cum jucunditate à Senatu, Divus appellatus eſt, cunctis certatim admittentibus.* Item de M. Antonino Philoſopho, ac de Ælio Helvio Pertinace.

Quibus verò ritibus Deorum ordinibus inſerere Cæſares ſoleant ex parte dicet Dio in conſecratione Auguſti *lib.* 56. Sed accurate imprimis, atque eleganter rem omnem deſcribit Herodianus *lib.* 4. Verba ejus exſcripſere tam multi, ut nihil attineat hoc loco reponere. Quod verò miremur in numiſmate veteri habemus & conſecrationem Conſtantini Magni, licet Chriſtiani. In eo anima ejus linteo velata, cætero nuda, in cœlum vehitur quadrigis, brachioque exerto excipitur à brachio altero cœlitus porrecto. Subſcriptum verò, Conſ. hoc eſt, Conſecratio. Sed hanc Chriſtiano ſenſu accipere malo, non de immortalitate in terris à mortalibus collata, ſed de cœlorum gloria donata divinitus.

Nec ſolum Cæſares divinos obtinuere honores, ſed etiam Auguſtæ. Ita Livia, conjux Auguſti Cæſaris, cui filius Tiberius non decreverat religionem cœleſtem, eam à Claudio eſt conſequuta; in cujus vita ſic Tranquillus cap. 11. *Aviæ Liviæ divinos honores, & Circenſi pompæ currum elephantorum Auguſtino ſimilem decernendum curavit*, pleniúſque de eo Dio *lib.* 60. Conſecrata autem habitu Junonis, ut in ea Juno coleretur. De Fauſtina, Antonini Philoſophi uxore ſic Capitulinus: *Divam etiam Fauſtinam à Senatu appellatam, gratulatus eſt.* Caius Caligula ſororem ſuam Druſillam è domo Auguſta, Urbes per omnes divinis coli honoribus juſſit, de quo Dio in 59. Etiam mares, qui non Auguſti, ex Auguſta tamen domo forent, relati in Divos. Notum de Geta, Severi Cæſaris filio, illud fratris Baſſiani Catallæ: *Sit Divus, dummodo*

modo non ſit vivus. Imo Hadrianus Imperator ſordidis, & inſipidis deliciis ſuis Antinoo Bithyno, ſubmerſo in Nilo, non dubitavit, velut certiſſimo Numini, cœleſtes tribuere honores, oraculo etiam conſtituto. Qua de re Dion, & Spartianus, ex noſtris etiam Tertullianus *in* 1. *adverſus Marcionem*, Origenes, Euſebius, Athanaſius, & tot alii.

Atque hæc etiam lucem afferent cultui defunctorum apud Græcos, de quo tam multa adverſus Gentiles diſſerunt noſtri, quibus clare oſtendunt, ut Romana, ſic Græca numina homines fuiſſe in cœlum ob merita relatos. Ita Tertullianus *adverſus Gent. cap.* 9. & 11. Minucius *in Octavio*, Lactantius *lib.*1. *cap.*8. Athanaſius *adverſus Gent.* Theodoretus *ſer.* 6. Cyprianus, Arnobius, Prudentius, Auguſtinus, aliique multi. Lege ſis Maximum Tyrium *diſſert.*38. Tullium *lib.*1. *de nat. Deor.* & *ſpecialim lib.*3. Mitto Laconum heroas, Deos Arcadum, Elienſium Argivorum, Acarnaniorum. Mitto etiam Deos ac Deas Conſentes, ac Selectos, Genios, animales Deos Phœnicum, Syrorum, Arabum, Ægyptiorum, Catabathmorum, Æthyopum, Maurorum, Celtarum, Scytharum, atque Indorum, Gallorum, de quorum Diis non eſt, quod magnopere laboremus, ſi nulla iis religio erat, ut ſenſiſſe videtur Tullius *in reliquiis orationis pro M. Fonteio*, ubi *Gallos*, ait, *ab religione remotos.* Ac poſtea his eos exagitat verbis: *An verò iſtas nationes religione jurisjurandi, ac metu Deorum immortalium in teſtimoniis dicendis commoveri arbitramini? Quæ tantum à cæterarum gentium more ac natura diſſentiunt, quod cæteræ pro religionibus ſuis bella ſuſcipiunt, iſtæ contra omnium religiones. Illæ in bellis gerendis à Diis immortalibus pacem, ac veniam petunt, iſtæ cum ipſis Diis immortalibus bella geſſerunt.* Objicit deinde, quod templum Apollinis Delphici ſpoliarint, & Jovem Capitolinum obſederint, quod etiam homines ſacrificent vivos. Sed ſic cum ſcribit Tullius, cauſæ ſuæ inſervit, ad elevandam Gallorum fidem, qui contra M. Fonteium teſtimonium dicebant. Tullio igitur Tullium opponimus, qui *in lib.*1. *de divinat.* ſcribit de Deiotaro, Gallorum in Aſia Rege, *nihil unquam, niſi auſpicato egiſſe.* Ac ne à Græcis illud hauſiſſe exiſtimes, Juſtinus ex Trogo ait lib.24. *Augurandi ſtudio Galli præter cæteros callent*, ſive clarent. Nempe non iſta, quæ Tullius adducit, oſtendunt, nullum Gallis fuiſſe Deorum metum, ſed potius magnum, quippe qui ad pacem Deorum impetrandam nec ſanguini parcerent humano. Sic cultum illum impium interpretatus eſt Julius Cæſar, cui omnium optime perſpecti erant mores Gallorum. Verba ejus leguntur *lib.*6. *de bello Gallico*, ſuntq; iſta: *Natio eſt Gallorum omnium admodum dedita religionibus, atque ob eam cauſam, qui ſunt affecti gravioribus morbis, quiq; in præliis, periculiſque verſantur, aut pro victimis, homines immolant, aut ſe immolaturos vovent, adminiſtriſq; ad ea ſacrificia Druidibus utuntur, quod pro vita hominis, niſi vita hominis reddatur, non poſſe Deorum immortalium numen placari, arbitrantur.*

Mirum verò ſic in Gallis exagitati hominum immolationem à Tullio, quæ à Cananæis, & Phœnicibus cœpta, Græciam, Africam, ac totum pene terrarum Orbem fuerit pervagata. Quam rem fuſe tractat Porphyrius *in* 2. *de abſtin. ab animal.* è noſtris item Clemens Alexandrinus *adhort. ad Gent.* & ex his, atque aliis Euſebius *lib.* 4. *præpar. Evangel. c.*16. Unde Plinius lib.30. cap. 1. *Iſta toto mundo conſenſere, quanquam diſcordi, & ſibi ignoto.* Mitto etiam Deos Britannos, Germanos, Sarmatas, Dacos, Getas, Thraces, Italos, præſertim Latinos. Mitto cauſas, quæ moverint Gentiles, ut Solem pro Deo colerent, quam vetuſtus Solis ſit cultus, etiam apud Judæos, Phœnices, Syros, Aſſyrios, & Babylonios. Mitto alia ejus generis, quæ adſcribere piget, quæque apud alios leguntur. De cultu autem, ac veneratione animarum, ſive Sanctorum apud Chriſtianos alibi fuſè diximus.

Et ſanè ita ſuccrevit hæc Deorum ſeges, tam libenter homines retro ſeculorum Deos audiverunt, ut eos pro acceptis beneficiis numerarent, ad ſpeciem grati, cerò autem injurii, & ſacrilegio religioſi. Nempe tam pugnat rationi multus numero Deus, quàm nullus. Ille aut unus eſt, aut deeſt, & ut ſit, eſt ſolus. Illa numerum facere, poſſunt, quorum ſingula Naturam non exhauriunt, cùm quidquam totam ipſam æquavit, fruſtra aliquid expectes, niſi idem repetatur. Et obſecro, quam ineptum eſt aliquid cum Deo dividere, & ſi quidpiam, an non maxime Deitatem? Quod quidem ratione omnes didicimus; ſed neſcio, quomodo magis experientia eorum docemur, qui aut conferre partiariam Deitatem voluerunt, aut admittere. Nam quid lubentius rideas, quàm illos quadrantes, & trientes Deorum, quorum unus aquis, alter auræ ſic imperent, ne quis quid alterius tangeret, niſi mulcta feriendus? Quàm inſignia illa Inſignia Deorum Vulcani malleus, Neptuni tridens, Minervæ colus, falx Saturni, ubi videas ex hac licentia augendæ Deitatis, rupto ſemel aggere, eo increviſſe numerum, decreviſſe æſtimationem Deorum, ut jam tandem Diis fabris, & ſutoribus uteremur. Et hoc, quamquam maximum, ſed vix aliquorum eſt in iis momentis, quæ ſtateram hanc coërcendæ Deitatis gravant. Qui mechanicum Deum nollet, vellet forte mœchum. Videret impotentem animi, laxum, ſeditioſum, nec exemplum tantum, ſed fomitem ſceleribus præbere: Illud proſtibulum Veneris, illam inſaniam Martis, Mercuriique fraudes, & alia ſexcenta colluviem nebulonum, quorum apotheoſi factum eſt, ut homines jam denique vitia ipſa adorent. Et quæ obſecro amentia generis tunc non humani, cultores horum religioſi, imitatores ſacrilegi erant, quod in divis hoſtia colerent, ipſi mulcta & morte perſolvebant.

Atque utinam hæc fabulæ eſſent, & in Helicone ſolo ſtreperent ludibria poëtarum, ac non magis hiſtoriam in ſe certam, illis inviſam, nobis ſacroſanctam implerent. Non audimus, non legimus Dagon Samuelis, Belum Danielis, Adonidem Hieremiæ, Belfegor in Numeris, Naneam in Machabæis, Mercurium in Salomone? Non Sephæ pavonem coluerunt, Hemathæi hircum, Sidonii ovem, Accaronitæ muſcas, Paleſtini piſcem, Cithæi gallinam, Ægyptii juvencam, Judæi vitulum, Chaldæi ignem? Eat ergo quò meritum vocat vulgus Deorum, colluvies, fex, & verè turba, inventa à poëtis, intruſa à tyrannis hallucinanti ſeculo, refragranti cœlo, monſtra ab inferis ructata, ambitione puerpera, ſtultitia obſtetrice. Meum fuit impoſturis fidem, larvam perſonis detrahere, ne poſthac quiſpiam aut opprimeretur numero, aut alliceretur nomine, & currum triumphalem divinæ æternitatis, velut carpentum gloriæ unius Dei per cadavera perduellium Deorum agitare, ut eò magis credatur ille immobilis vitæ, quò videtur tot ſtragibus Idolorum ſupereſſe.

Consultatio XXXIV.

De Gravitate peccati Idololatriæ. An habeat ſemper annexum peccatum hæreſis? De colente creaturam, ut Deum, credens illam non eſſe Deum; vel exterius eam, ut Deum colit, interius credit talem cultum ei non deberi. De cauſis excuſantibus ab hoc peccato. De exhibente damoni obſequium profanum. De Sacerdote offerente particulam non conſecratam. De adorante damonem, putans eſſe Chriſtum. Qua pœna Idololatra, & à quo Iudice puniendus?

Gravitas peccati bifariam poteſt attendi. Ex parte peccati, & ex parte peccantis, ut per D. Thomam 2. 2. *qu.*94. *ar.*3. Ex parte peccati, Idololatria eſt omnium peccato-

peccatorum graviſſimum. Quia ſicut in humana Republica graviſſimum delictum exiſtimatur, quod aliquis honorem regium potius alteri exhibeat, quàm vero Regi; nam quantum in ſe eſt, negat ipſi Regi ſingulari ejus Dominium, excellentiam, dignitatem, honorem, ac totum perturbat ordinem; ita inter maxima peccata, quæ contra Deum committuntur, omnium graviſſimum eſt Idololatria. Quoniam dum quis honorem divinum creaturæ impendit, quantum eſt ex ſe, negat ſingulare principatum Deo vero, & facit alium Deum in mundo, nempe Idolum. Ideo eſt crimen læſæ Majeſtatis divinæ graviſſimum, ſicut illud eſt graviſſimum delictum læſæ Majeſtatis humanæ.

Inſuper, ut ait Caietanus *ad cit. ar.* 3. includens majus eſt, quam incluſum; Peccatum autem Idololatriæ includit infidelitatem, dum negat ſingularem Dei excellentiam, quæ ſolus eſt Deus, & veram fidem opere impugnat. Includit odium Dei, quia non tribueretur honor divinus creaturæ, niſi quodammodo odio haberetur Deus. Includit perniciosiſſimum, & maximum mendacium, dum inſinuat, non eſſe Deum, qui Deus eſt, & eſſe Deum, qui Deus non eſt, ſed creatura, & Idolum. Includit hæreticam blaſphemiam, dum Deo ſubtrahit Dominii ac Divinitatis ſingularitatem. Et includit peccatum contra naturam. Quia non agnoſcit ſuum Creatorem, nec in eo ponit ſpem ſuam, ſed, ut ait Apoſtolus *ad Rom.* 1. Mutat gloriam incorruptilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis creaturæ.

Si verò attendatur gravitas peccati ex parte peccantis, nihil prohibet, quin aliquis peccator gravius peccet, quàm Idololatra. Quia, ut docet idem D. Thomas, gravius eſt peccatum illius, qui ſcienter, quàm qui ignoranter. Et ideo gravius peccant hæretici, qui ſcienter corrumpunt fidem, quàm Idololatræ, qui peccant ignoranter. Similiter alia peccata poſſunt eſſe graviora propter contemptum peccantis. Sicque non ſolum apoſtaſia à fide, ſed deſperatio, & odium Dei, quæ ſunt peccata contra virtutes Theologicas Fidem, Spem, & Charitatem, graviora eſſe poſſunt, quàm Idololatria, ut probant Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *de ſuperſt. cap.* 6. *nu.* 2. Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 37. *nu.* 21. Caſtropal. *p.* 3. *diſp.* 1. *pun.* 2. *n.* 2. & Fagundez item in *decal. lib.* 1. *cap.* 33. *num.* 4.

Porrò ſicut *Latria* eſt duplex, interna, & externa, & interna conſiſtit in confeſſione mentali, qua creatura rationalis ſe offert Deo ex affectu ſubmiſſionis, ac reverentiæ, ac externa conſiſtit in exhibitione ſigni externi, quo quis internam exiſtimationem de Dei excellentia, & ſubmiſſionis affectum Deo offert, atque oſtendit, ex quo ſequitur, quod Dei adoratio, & omnis actus latriæ principaliter conſiſtat in mente, ſecundario in actione externa, ut tradit D. Thomas 2. 2. *q.* 84. *ar.* 1. *ad d.* & *ar.* 2. & 5. *in corp.* ac Suarez *tom.* 1. *p.* 3. *diſp.* 51. *ſect.* 2. Bellarm. *lib.* 2. *de cultu Sanct. cap.* 12.

Ita ſimiliter *Idololatria* duplex eſt, interna una, externa altera. Interna quando quis interius credit, creaturam eſſe Deum, & ut Deum colit. Et hæc, quia eſt cum mentis errore, ſemper etiam eſt cum hæreſi. Quia dum Idololatra adorat, & credit, creaturam eſſe Deum, eſt manifeſte Idololatra, & hæreticus. Idololatria autem externa poteſt contingere abſque mentis errore, ut quando quis creaturam, ut Deum colit, ſed ſcit, & credit, illam non eſſe Deum. Et hæc idololatria eſt abſque hæreſi. Ac ita D. Thomas *cit. q.* 94. *ar.* 3. *ad* 5. Valentia 2. 2. *diſp.* 6. *q.* 11. *pun.* 2. & 3. Suarez *d. lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 13. & 14. ac Delbene *de offic. S. Inquiſ. p.* 2. *dub.* 220. *ſect.* 2. *num.* 3.

Quare proprie duplici modo hic cultus creaturæ tribui poteſt. Primo, quando ex infidelitate mentis procedit. Et eſt error circa Deorum multitudinem credendo in creatura divinitatem reſidere, ob quam divino honore digna ſit. Hæc Idololatria eſt hæreticalis, ſive mixta hæreſi, vel cum hæreſi. Secundo modo Idololatria poteſt eſſe ſine propria mentis infidelitate, cum affectu tamen, & voluntate tribuendi creaturæ honorem Deo debitum. Ut ſi quis credens dæmonem non eſſe Deum, velit illi exhibere ſacrificium, aut ejuſmodi aliud animo ipſum honorandi, ut eum ſibi propitium habeat. Hic cultus reddit operantem vehementer de hæreſi ſuſpectum. Ita ex Suarez *loc. cit. cap.* 6.

Qui autem creaturam, ut Deum colit, ſed credit illam non eſſe Deum, peccat tam graviter, quàm qui colit, & credit creaturam eſſe Deum. Quia licet hæc Idololatria non habeat annexam hæreſim, habet tamen annexam culpam falſitatis, quæ æquivalet infidelitati, ut per D. Thomam *ibid. ar.* 2. *in corp. cum Auguſtino*, ubi ait, ſiquis perſecutionis tempore deprehenſus, exterius Idola colat, & tamen fidem in mente ſervat, hoc appareret manifeſte falſum. Nam cum exterior cultus ſit ſignum cultus interioris, ſicut eſt pernicioſum mendacium, ſiquis verbis aſſerat contrarium ejus, quod per veram fidem tenet in corde, ita eſt pernicioſa falſitas, ſiquis exteriorem cultum exhibeat alicui contra id, quod ſentit in mente. Unde Auguſtinus *lib. de civit. cap.* 10. *contra Senecam* ait, quod eo damnabilius colebat Idola, quo illa, quæ mendaciter agebat, ſic ageret, ut eum populus veraciter agere exiſtimaret. Aitque ibidem Caietanus, ſi exterior tantum ſit Idololatria abſque interiori infidelitate, additur culpæ falſitas, quaſi culpa falſitatis æquetur infidelitati interiori.

Qui verò creaturam, ut Deum colit opere externo, ſed interius credit ei talem cultum non deberi, in foro exteriori habetur, ut excommunicatus. Quia ejus actio præſumitur cum errore intellectus, & Eccleſia parit actus externos, non internos, de quibus conſtare non poteſt. In foro verò interiori non eſſe excommunicatum, docent *Angel. v. apoſtata qu.* 1. Tabiena *v. apoſtaſia qu.* 3. Roſella *eod. v. n.* 1. Armilla *v. hæreſis n.* 4. Simanch. *de cath. inſtit. tit.* 17. *n.* 35. Suarez *de relig. cit. lib.* 2. *cap.* 6. *nu.* 21. & 22. Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 37. *n.* 21. aliique communiter. Nam pœna excommunicationis fertur contra hæreticos, & apoſtatas formales à fide, qualis non eſt, qui animo non conſentit Idololatriæ, quamvis opere externo illam ſimulet. Unde ab hac Idololatria poteſt abſolvere quilibet confeſſarius, niſi ſit in aliqua diœceſi caſus reſervatus, ut notant Fagundez *lib.* 1. *in decal. cap.* 33. *n.* 4. *in fine*; & Quartus *de caſib. reſer. caſ.* 2. *diff.* 2.

Is etiam, qui non exhiberet dæmoni cultum, ſoli Deo, ac ejus ſanctis debitum, ſed obſequium profanum, ſive civilem ſolitum exhiberi hominibus in dignitate conſtitutis, peccaret mortaliter, quia dæmones ſunt Dei rebelles, ac inimici, noſtrique hoſtes, indigni quovis honore, eſtque nobis prohibita quælibet cum illis ſocietas. Inquit enim Auguſtinus *lib.* 2. *de doctr. Chriſti cap.* 20. relatus à D. Thoma 2. 2. *qu.* 95. *ar.* 2. quicquid procedit ex ſocietate dæmonis, & hominum ſuperſtitioſum eſt. Non tamen incurrit excommunicationem, ut notat idem Quartus *loc. cit.* Quia excommunicatio fertur contra promittentes, vel exhibentes Dæmoni obſequium ſacrum, ſive religioſum, nempe ſacrificia, thura, orationes, ſimilia.

Sacerdos verò offerens alicui particulam non conſecratam, ut conſecratam, vel hoſtiam non conſecratam adorandam exponens committeret mortale peccatum Idololatriæ. Nam ex D. Thoma 3. *p. q.* 80. *ar.* 6. *ad* 2. Sacerdos hoc faciens, quantum in ſe eſt, facit idololatrare illos, qui credunt eſſe hoſtiam conſecratam ſive præſentes, ſive ipſam ſumentes. Ut enim ait Auguſtinus in *Pſalm.* 98. *Nemo carnem Chriſti manducat, niſi prius adoret*, & omnis adoratio creaturæ, per quam ut Deus colitur, Idololatria eſt. Quare hoſtia non conſecrata nullo modo dari debet pro conſecrata. De quo alibi fuſius.

Idemque dicendum eſt de Sacerdote, qui Miſſam celebrando hoſtiam non conſecrat, illamque non conſecratam ſumit, ut eſt caſus *in cap. de homine de celebr.*

miſſar. Unde eſt de hæreſi ſuſpectus, poteſtque ab inquiſitoribus interrogari, quid ſentiat de Sacramento altaris, ac etiam puniri, ut tradit Lucerna Inquiſ. *v. Sacerdos celebrans*, ubi Pegna *in annot.* Decian. *in tract. crim. lib.* 5. *cap.* 16. *num.* 43. Locat. *in Judic. eod. verſ. Sacerdos*, Graff. *p.* 2. *deciſ. lib.* 3. *cap.* 18. *num.* 6. *ac ſeq.* & Carena *tit.* 17. §. 4. *nu.* 17.

Si autem dæmon per imaginem Chriſti aliquem alloqueretur, & ille putans eſſe Chriſtum, eum adoraret, talis cultus non eſſet Idololatria. Quia cultus ille non tenderet in dæmonem ibi latentem, ac loquentem, ſed in Chriſtum, verum Deum; nec intenderet, ſe ſubjicere dæmoni, putans illi ineſſe divinitatem, ſed Chriſto. Poſſet tamen grave peccatum committere. Quia, ſi facile poſſet advertere, vel meritò dubitare, non eſſe Chriſtum, & non adhibita rationabili inquiſitione, illum adoraret, tanquam Chriſtum, committeret Idololatriam, ſaltem interpretative, & morali exiſtimatione, ac proinde peccaret mortaliter. Quod etiam tradit Leſſius *lib.* 2. *c.* 43. *de ſuperſt. dub.* 4. *num.* 21. Fagundez *in decal. lib.* 1. *cap.* 33. *n.* 3. & nos alibi.

Quod verò ad pœnam. Peccatum Idololatriæ vel committitur ab infidelibus non baptizatis & ab Eccleſiaſtico Judice nulla pœna punitur. Quia, ut ait Apoſtolus 1. *Corinth.* 5. loquens de iis, qui Idolis ſerviunt: *Quid mihi de iis, qui foris ſunt judicare?* Vel committitur ab hominibus baptizatis, & Eccleſia illos punit omnibus cenſuris, ac pœnis latis contra apoſtatas à fide, & hæreticos. Quia hoc peccatum, ut notat Caietanus 2. 2. *quæſt.* 12. habet veram malitiam infidelitatis, & apoſtaſiæ à fide. Qui verò metu Paganorum exterius tantum abſque interiori infidelitate, hoc peccatum committit, ſed corde non diſcedit à fide, non punitur pœnis hæreticorum ſed aliis. Quia non eſt vere apoſtata à fide, peccat tamen mortaliter, ut per Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 21. Simaneh. *d. tit.* 17. *n.* 35. & alios.

Sunt tamen nonnulli caſus, in quibus inquiſitores S. Officii procedere poſſint contra Judæos, & alios infideles Idololatras non baptizatos, de quibus alibi.

De obligatione denunciandi Idololatras hæreticos, vel de hæreſi ſuſpectos, dictum eſt abunde ſuo in loco, ubi de hæreticis denunciandis.

Consultatio XXXV.

An unquam licita ſit Idololatria, falſorumque Deorum cultus?

Affirmarunt multi antiqui tum Philoſophi, tum Hæretici, quorum hodie non pauci ſequaces eſſe poſſent. At nos hunc errorem ita refellimus. Tres generaliter dantur modi, quibus committi poteſt Idololatria. Primus quando ex infidelitate mentis procedit, ex falſa nimirum perſuaſione circa pluralitatem Deorum. Secundus ſine propria quidem mentis infidelitate, ſed cum affectu tamen tribuendi divinum honorem alteri, quàm verò Deo. Tertius, quando ſine errore intellectus, ac ſine affectu colendi creaturam, ut Deum, tantum exhibetur ſignum externum adorationis Soli Deo debitæ cum exteriori ſignificatione adorandi creaturam ſine intentione cultus.

Circa primum, videntur credidiſſe eum eſſe licitum, illi potiſſimum Philoſophi, qui etiam agnoſcentes unum duntaxat eſſe verum Deum, aliis tamen ab ipſo, nempe creaturis quibuſdam excellentibus honores divinos eſſe deferendos cenſuerunt. Inter hos primus ſe offert Varro, qui ut effugeret apertas rationes contra multiplicium Deorum cultum & cui addictus erat populus Romanus, eumque excuſaret, recurrit ad ponendum unum Deum, qui eſſet anima mundi, ex cujus participatione Phyſicas mundi partes Deos eſſe dixit, nominaque falſorum Deorum ad illos tranſtulit, volcans Æthera Jovem, Aërem Junonem, eiſque cultum, ac honores divinos aſſeruit eſſe deferendos. Plato etiam, ac multi ejus diſcipuli, etſi bene ſenſerint de Deo, ac ejus unitate, ipſum primum verum principium agnoſcentes, ſummumque rectorem, ac moderatorem, poſt illum tamen cenſuerunt divinum cultum eſſe exhibendum quibuſdam ſubſtantiis ſpiritualibus à Deo productis; deinde animalibus cœleſtium corporum, quæ animata eſſe putabant; tum dæmonibus, quos unitos eſſe corporibus aëreis credebant, ac denique animabus hominum, quas per virtutis meritum ad Deorum vel dæmonum ſocietatum aſſumi putabant.

Verum quicquid ſit de hujuſmodi opinionibus, quæ plures habent errores admixtos, quos egregie confutat D. Thomas 1. *p. q.* 3. *ar.* 8. *ac* 2. 2. *q.* 94. *ar.* 1. *& lib.* 3. *contra Gentes cap.* 120. conſtanter aſſerendum eſt, hunc primum Idololatriæ modum nunquam eſſe licitum, ſed graviſſimum eſſe peccatum ex ſe. Quod non ſolum de fide certum eſt, ſed etiam lumine naturali evidens, ut omnes Theologi ſentiunt cum eodem D. Thoma *loco citato* 2. 2. Ratio autem, ad quam cæteræ reducuntur, eſt, quia talis Idololatriæ modus eſt directe ac formaliter contra honorem Deo debitum, ſive per illum auferatur cultus Deo debitus, & ad creaturam transfertur. Sicut enim divina excellentia ſingularis eſt, ita etiam poſtulat ſingularem cultum, ac honorem, contraque illum directe fit, quoties incommunicabile nomen Dei, & conſequenter incommunicabilis honor alteri quam vero Deo, confertur.

Id autem fieri per Idololatriam, præſertim verò per iſtum primum ejus modum, quo creditur, aut exiſtimatur creaturam eſſe Deum, aut aliquid divinitatis habere, quod ad infidelitatem pertinet, patet ex ipſa definitione Idololatriæ, quod ſit vitium ſuperſtitionis, quo creaturæ exhibetur cultus ſive divinus honor. Etſi enim noſtri temporis ſectarii, ut laudabilem ſanctorum, imaginumque illorum cultum liberius condemnent, præfatam definitionem non approbent, nihilominus illa eſt ad mentem omnium veterum Patrum, Tertulliani *lib. de Idololatria ſub initio*, Gregorii Nazianzeni *orat. in Chriſti nativ. poſt med.* Ambroſii *in cap.* 5. *ad Epheſ.* Auguſtini *lib.* 1. *de Trinit.* & aliorum.

Quare, licet loquendo de tertio modo Idololatriæ, ſive de Idololatria externa, poſſit eſſe difficultas, de qua nunc non agimus, quomodo nimirum diſcriminentur honores, ac divini cultus ab his, qui non ſunt divini, ac Deo debiti, ut per eorum exhibitionem quis illam dicatur, vel non dicatur committere, ſed ab ea excuſari, id tamen locum non habet in hoc primo modo, quo non poteſt, non ſemper committi Idololatria, cùm neceſſariò procedat, ut ſupponimus ex opinione divinitatis, ſive alicujus divinæ excellentiæ in creatura, vel Idolo, quod adoratur,

Inquiret fortaſſe aliquis, an ſaltem in hujuſmodi errore poſſit invincibilis ignorantia intervenire, quæ errantem excuſet? Primo reſpondetur, hoc quæſitum non habere locum in hac controverſia, quæ procedit de habente cognitionem unius Dei, & errante, putando eſſe alios Deos, quibus divinus cultus tribuendus ſit. In illo enim nullo modo dari poteſt ignorantia invincibilis, nec conſequenter per illam excuſari. Iſta enim ait Apoſtolus *ad Rom.* 1. fuiſſe inexcuſabiles Philoſophos, *qui cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt.* Quia ipſamet exiſtimatio unius veri Dei erat ſufficiens ad illam ignorantiam, ac deceptionem expellendam, ſi voluiſſent, ut debebant advertere. Nam qui, ut jam diximus, credit, ac recognoſcit eſſe in Republica unum ſupremum Regem, quo pacto ignorare poteſt peculiarem honorem illi debitum, præſertim nomen Regis, non eſſe alteri tribuendum?

Secundo reſpondetur, quod ſiquis omnino ignoret verum Deum, & unitatem ejus, excellentiamque ſupremi Numinis, pro ratione talis ignorantiæ eum excuſari poſſe

vel

vel à culpa, vel à tanta culpa colendi plures Deos. Si enim illa ignorantia culpabilis eſt, quamvis abſolute non excuſet culpam, quatenus tamen ignorantia eſt, aliquo modo minuit illam; ſi verò contingat, illam eſſe invincibilem, excuſabit omnino culpam, non quidem materialiter, ſed formaliter, cùm nihil ſit formaliter peccatum; niſi ſit voluntarium, quod ignorantia invincibilis omnino tollit. An verò talis ignorantia in hoc caſu dari poſſit, jam explicuimus ſupra, & iterum breviter hîc aſſerimus, illam eſſe impoſſibilem.

Etſi enim juxta doctrinam noſtri Magiſtri 2. 2. *q.* 10. poſſint aliqui per ignorantiam invincibilem excuſari ab infidelitate, quæ eſt privatio fidei ſupernaturalis erga Deum, authorem gratiæ, unde denominantur infideles negativi, ab illa tamen infidelitate, vel errore, qui eſt privatio cognitionis Dei, ut author eſt naturæ, nullus quantumvis rudis, dummodo ſit præditus uſu rationis, excuſari poteſt, cùm ad illius ignorantiam vincendam, ſive ad cognitionem unius veri Dei ſufficientem, ad inducendam mortalibus obligationẽ colendi eum, & cavendi â peccato Idololatriæ, exhibendo alicui creaturæ honorem ſoli Deo debitum, non requiratur, quod ſit demonſtrativa, & undequaque perfecta, ſine alio errore admixto, ſed ſatis eſt, quod generalis quædam ſit cognitio de Deo, quod ſit principium rerum omnium, excedens illas, à quo dependent, & gubernantur quam unuſquiſque per rationem ſaltem probabilem, à creaturis deſumptam, imò certam moraliter, cùm nulla alia probabilis in oppoſitum ſit, quæ illud probabile reddere poſſit, hoc eſt plures eſſe Deos, aut licere cultum uni vero Deo appropriatum alicui creaturę adaptare ſine crimine impietatis.

Unde non ſolum, qui noverunt Deum eſſe unum duntaxat nequeunt excuſari ab Idololatria, ſed nec etiam illi, qui ejus notitiam non habuerunt. Eo enim ipſo, quod ex cognitione unius veri Dei ſtatim promanat dictamen rationis naturalis, eum ſcilicet eſſe colendum, nullique alteri honorem illi debitum eſſe exhibendum, ut Idololatræ non excuſantur per ignorantiam à cognitione unius veri Dei, omnibus pervia, ita neq; à crimine Idololatriæ erga creaturas quaſcunque; ſed præſertim ab illa, qua cœca Gentilitas vel Deos coluit homines imbecilles, obſcœnos, & flagitioſos, dictante potius lumine naturæ, tales nequaquam eſſe poſſe Deos, neque ut Deos honorari debere, imo dignos eſſe irriſione, ac vituperio. Quia valde alienum eſt à natura divina ſceleribus vacare, aut ſpurcitiis commaculari, cùm ea ipſa puniat Deus, imo & quivis Magiſtratus Reipublicæ vel mediocriter benè inſtitutæ. A magnitudine enim ſpeciei, & creaturæ poterat Creator horum cognoſcibiliter videri, ait Sapientia 13.

Circa ſecundum Idololatriæ modum, hoc eſt cum affectu tribuendi divinum honorem alteri, quàm Deo vero ſine propria mentis infidelitate, an ſit licitus? D. Thomas *cit. q.* 94. *ar.* 2. refert quoſdam veteres, qui partem affirmativam tenuiſſe videntur, quatenus putarunt, quod offerre ſacrificium aliaque ad latriam pertinentia, non ſolum ſummo Deo, ſed etiam aliquibus creaturis propter aliquam inſignem excellentiam earum eſſet debitum, ac per ſe bonum. Verùm id non eſt tantum hæreticum, ſed etiam contra rationem naturalem. Quia cùm adoratio debeatur ratione excellentiæ, ubi eſt propria, & incommunicabilis ratio excellentiæ, etiam debet eſſe incommunicabilis adoratio. Dei autem excellentia, & ratio eum adorandi unica eſt, cuicumq; puræ creaturæ incommunicabilis, atque adeo & adoratio, quam latriam vocamus. Ideoque ſacrificium creaturæ offerre tam intrinſece malum eſſe, atque verbis confiteri illam eſſe verum Deum, docet Auguſtinus *lib.* 10. *de civit. c.* 19. ubi referens tacito nomine authorum quorundam ſententiam, qui aſſerebant, ſacrificium inviſibile puræ mentis Deo quidem ſummo, tanquam meliori eſſe offerendum, at ſacrificia viſibilia aliis Diis inferioribus, hæc habet in contrarium. Exteriora ſacrificia ita ſunt ſigna interiorum, ſicut verba ſonantia ſunt ſigna rerum. Quocirca ſicut orantes atque laudantes ad Deum dirigimus ſignificante voce cui tamen res ipſas in corde, quas ſignificamus, offerimus; ita ſacrificantes non alteri viſibile ſacrificium offerendum eſſe noverimus, quam ei, cujus in cordibus noſtris inviſibile ſacrificium nos ipſi eſſe debemus.

Hujus rationis robur non conſiſtit in hoc, quod adoratio externa, vel ſacrificium non poſſit eſſe ſine interno, aut ſemper ſit illius argumentum, ſicut nec voces, aut verba ſonantia non ſunt ſemper ſigna interni conceptus, ut patet in mentientibus, vel fingentibus; ſed in hoc, quod ſicut verba ſonantia, ſuppoſita ſemel impoſitione, non poſſunt non eſſe, ubi pronunciantur, ſignificativa rerum ad quas ſignificandas impoſita ſunt, ita ſacrificium, etiam viſibile, tam ex natura rei ad Deum determinatum, ut ſingularem ipſius excellentiam, ac dominium ſignificet, ut nulli creaturæ, poſſit offerri, quin ſimul ſignificetur, illam eſſe Deum.

Quod verò ad tertium Idololatriæ modum, quo exhibetur externum duntaxat ſignum ſine errore intellectus, ac ſine affectu colendi creaturam, varia fuere placita. Primum nonnullorum Philoſophorum qui cenſuerunt latriæ cultum exteriorem non eſſe quidem Idolis tribuendum, tanquam per ſe bonum, aut opportunum, ſed tanquam vulgari conſuetudini conſonum, vel quando fit, neceſſitate urgente ad vitandum graviſſimum malum mortis, aut aliud æquivalens. Hi fuere Plato, & Marcus Varro, referente Auguſtino per *multa capita, & libros de Civit. præcipue lib.* 4. 6. 7. *&* 10. Tullius ex Lactantio *lib.* 2. *de orig. error. cap.* 3. ubi eum ita reprehendit: *Video te terrena & manifeſta venerari, vana eſſe intelligis, & tamen eadem facis, quæ faciunt ipſi, quos tu ſtultiſſimos confiteris.* Senecam quoque unum ſolum verum eum agnoſcentem ita Auguſtinus inducit loquentem lib. 6. de Civit. c. 10. *Sic adorabimus, ut & meminerimus hujuſmodi cultum magis ad mortem, quam ad rem pertinere*, Et iterum: *Quæ omnia Sapiens ſervabit tanquam legibus juſſa, non tanquam Diis grata.* Unde etiam idem Auguſtinus de omnibus, aut plurimis Philoſophis agens *lib. de vera, & falſa relig. cap.* 5. ait, non eſſe religionem à Philoſophis quærendam, qui eadem ſacra recipiebant cum populis, & de Deorum ſuorum natura, ac ſummo bono diverſas, contrariaſque ſententias in ſcholis perſonabant.

Eundem amplexi ſunt errorem quidam hæretici, affirmantes licitum eſſe perſecutionis tempore Idola exterius colere, aut in tormentis Chriſtum negare, dummodo fides in corde retineatur. Inter hos recenſentur Eleſaitæ; teſte Euſebio *lib. 6. c.* 28. *alias* 31. Priſcillianiſtæ, quatenus ex Auguſtino *lib. de hæreſ. in* 70. dixerunt, poſſe aliquem occultare ſuum errorem, etiam pejerando. Inde etiam conſequi videtur, idem fuiſſe dicturos de vera fide. Bogomiles, ut refert Zonaras in vita Alexii Imperatoris, item noſtro tempore Anabaptiſtæ apud Stophilum *in Epit. Theologiæ Lutheri*, aliique plures Libertini dicti, vel potius Atheiſtæ vocandi.

At fides Catholica, omneſque de illa recte ſentientes docent Idololatriam exteriorem nunquam excuſari poſſe à crimine propter metum mortis, aut propter alia mala vitanda, aut aliqua bona comparanda, quantumvis vera intus fides ſerveur, colenſque nullo pacto intendat creaturam adorare. Quoniam autem ſigna ſenſibilia ad cultum exteriorem pertinentia ſunt in duplici differentia, quædam nimirum ex natura rei, ſive primo, ac per ſe deſtinata cultui divino, quorum proinde uſus adaptari nonpoteſt, niſi pro illo tantum, qualia ſunt in vocibus orationes illæ: Fac mecum Deus miſericordiam. Da mihi tuam gratiam, æternamque beatitudinem; & in rebus ſacrificium, aſſerente Auguſtino lib. 10. de civit. c. 10. *Sacrificium, nullius eſt hominum, qui audeat dicere debere, niſi Domino ſoli.*

Quædam verò ſigna talia ſolum ex adjuncto, quia videlicet indifferentia ſunt ad cultum Dei, & cultum hominum, vel ad aliquid aliud, ut genuflexiones, proſtra-

ſtrationes, ac ſimilia, quibus quandoque Deum honoramus, & quandoque creaturas dignitate præcellentes. Unde ab his non promanat honos, vel cultus divinus ex natura rei ſoli Deo debitus, ſed tantum per aliud, id eſt ex adjunctis; nimirum quando is, qui talibus utitur ſignis erga creaturam, id facit, vel quia credit, aut exiſtimat, illam eſſe Deum, aliquidve divinitatis habere, quod ad infidelitatem pertinet; vel, licet hoc non credat, motus tamen paſſione aliqua amoris, aut odii, vult creaturam quam ſcit eſſe creaturam, colere ac ſi eſſet Deus. Vel tandem ſi utatur eo ſigno indifferenti ad cultum Dei, & cultum creaturæ eo tempore, ac his circumſtantiis; ut cenſeatur cultus divinus exhibitus creaturæ, ut ſi qui à tyranno invitatus, ut coram Idolo genu flecteret, ei morem gereret, is profectò Idololatra eſſet, quamvis non crederet, eſſe Deum, aut aliquid divinitatis habere, neque haberet animum illud honorandi, ut Deum. Quia talibus attentis circumſtantiis hîc & nunc colit Idolum, ſicut Deum verum.

Primò igitur aſſerimus, nunquam licere abſque Idololatriæ reatu venerari externè creaturam aliqua ſenſibili ſigno per ſe ad cultum veri Dei ordinato, niſi fieret joco. Nam, ſi repræſentationis tantum gratiâ id accideret, ut in comædiis, extra controverſiam poſitum eſt, id licere, quia talis uſus hujuſmodi ſignorum non ſignificat hiſtriones eum cultum Idolis exhibere, ſed tantum repræſentare cultum ab Idololatris exhiberi ſolitum. Ex quo nequaquam oritur ſubtractio honoris divini, aut ſcandalum adſtantium, ſed potius contemptus, ac irriſio falſorum Deorum. Hæc autem aſſertio, ita explicata, eſt de fide.

Probatur primùm adverſus hæreticos omnibus iis Sacræ Scripturæ locis, quibus habetur, & ſignificatur; non ſolùm fidem eſſe de neceſſitate ſalutis, verum etiam fidei veritatumque ejus confeſſionem, Matth. 10. *qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & eum coram Patre meo, qui in cœlis eſt.* Lucæ 9. *Nam qui me erubuerit, & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet.* 2. ad Timoth. cap. 2. *Si negaverimus eum, & ipſe negabit nos,* & ad Roman. 10. *Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*, ubi nomine oris omne ſignum externum intelligendum eſt, ut communiter explicant Doctores.

Cùm igitur Idololatria externa, licet ficta, ſit contra fidei confeſſionem; nam eſt confeſſio alterius Dei, & conſequenter continet negationem veri Dei, quia duo ſimul eſſe non poſſunt, ſine ulla dubitatione graviſſimum eſt peccatum divino honori, ac religioni valde contrarium, quia continet pernicioſum mendacium contra Dei honorem, ſcilicet quod ſit alter Deus. Ac inſuper, qui ſic colit falſos Deos, cùm decipiat alios perniciosè, quia veraciter eum agere exiſtimant, graviſſimum in eis generat ſcandalum. Et ideo 2. Machab. cap. 6. reſpondet Eleazarus præmitti ſe potius velle in ſepulchrum, quàm tale peccatum committere. *Non enim*, inquit, *etati noſtræ dignum eſt fingere, ut multi adoleſcentium arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum tranſiſſe ad vitam alienigenarum, & ipſi propter meam ſimulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur, & per hoc maculam, atque execrationem meæ ſenectuti conquiram.*

Deinde hæc veritas aperte confirmatur unanimi conſenſu, & antiqua Eccleſiæ traditione, quæ hoc delictum negandi fidei veritatem, quantumvis in actu ſolum externo, ſemper reputavit magnum, & ita illud reprehendit, nec non in ſuis ſubditis punivit. Id conſtat ex can. 61. Apoſtolorum, qui ſpecialiter loquitur de Clericis fidem negantibus. De omnibus verò fidelibus loquitur Concilium Nicenum *can.* 12. & 15. Anciranum ferè totum, & Elibertinum *can.* 1. & 2. Cujus etiam rei manifeſtum habemus exemplum in Marcellino ſummo Pontifice, qui cùm humana fragilitate in immani illa Diocletiani Imperatoris perſecutione perterritus, Deorum ſimulachris thus adhibuiſſet, facti pœnitens in Concilio Sinueſſano ſcelus ſuum palam confeſſus eſt. Et certe ſi per talem cultus ſimulationem Idololatriæ macula non contraheretur, maxime perſecutionis tempore, Chriſtiani à tyrannis infidelibus fatigati ſæpe imprudenter, maléque egiſſent, non utendo tali ſimulatione; quia ſæpe magni intererat pro fidelibus defendendis, ac docendis, ut ille, qui cogebatur idololatrare, ſuperſtes per aliquot annos eſſet. Cùm igitur nullus unquam propter tormenta, vel quæcunque nocumenta auſus ſit, talem ſimulare cultum, ſed omnes viri fortes potiùs occubuerint, & ad id ſe obligatos eſſe firmiter crediderint, manifeſtum eſt argumentum, illum prorſus eſſe illicitum.

Ad hæc accedit veterum Patrum autoritas, qui hanc veritatem paſſim docent, Cyprianus *Epiſt.* 10. 11. & 12. *nec non* 72. Nazianzenus *orat.* 43. *in nonam Dominic.* Auguſtinus *lib. contra mendac. cap.* 6. *tract.* 66. & 113. *in Joannem ac lib. de fide, & Symbolo cap.* 2. *Fides*, inquit, *officium à nobis exigit & cordis, & linguæ.*

Poſtremo probatur rationibus adverſus Philoſophos. Nam hujuſmodi actus externæ Idololatriæ eſt intrinſece malus, quia eſt mendacium pernicioſum, Deo injurium, & hominibus improbitatis exemplum peſſimum præbet. Ergo ſemper eſt malus, atque adeo quacumque ex cauſa ſemper, & pro ſemper illicitus. Malitia enim mendacii ita eſt ab eo inſeparabilis, ut propter nullam cauſam mentiri liceat, ut late oſtendit Auguſtinus *lib. contra mendac. capit. vigeſimo primo.* Suppoſito igitur, quod præfatus actus ſit mendacium, de intrinſeca illius malitia dubitari non poteſt, atque adeo quin ſemper ſit malus, & illicitus. Idque imprimis, ſi propria fiat ſponte, ſive cum interrogatione, ſive abſque illa; quo caſu nullam habet vel apparentem excuſationem, paterque à fortiori, quia non habet locum ubi ſit per externam coactionem. Quia talis coactio, quantumvis acerba ex parte ſubjecti, ſive operantis non aufert libertatem ſufficientem ad peccandum vel ſervandum præceptum, ut docent omnes Theologi. Ex hac igitur parte non excuſat. Deinde ab objecto non tollit deformitatem, cùm ex dictis ita ſit illi intrinſece annexa, ut ſit ab illo inſeparabilis. Semper ergo talis actus malus eſt, ac prohibitus, etiamſi propter vitanda quæcumque mala pœnæ committatur.

Si quis autem objiciat, hujuſmodi actionem exterioris adorationis non ſufficere ad peccatum, quia graviſſima, præſertim urgente neceſſitate, voluntas illi deeſſe videtur. Unde vera non eſt Idololatria, ſed ficta ſolum, & apparens, ſicut non eſt Idololatra Tragœdus, qui in theatro exterius exhibet divinum honorem alteri repræſentanti perſonam Jovis, aut alterius falſi Dei.

Huic reſpondetur, illam quidem actionem exteriorem fieri ſine intentione, aut voluntate honorandi falſum Deum, ut ſupponitur, non autem abſolute ſine voluntate. Unde verum eſt peccatum externæ Idololatriæ, licet deſit interior, reſpectu cujus propterea illa exterior actio dicitur ficta, & apparens Idololatria. Quia nimirum falſam habeat ſignificationem ex parte adorantis, non autem quia veram, & abſolute voluntariam malitiam non habeat. Ex quo patet ad exemplum Tragœdi, qui, ut jam notavimus, non exhibet ſeriò illum honorem externum, ſed joco ſolum repræſentat, qualiter exhiberi ſolet. De ratione autem hujus fictæ Idololatriæ eſt, ut exterius ſeriò exhibeatur, profitendo videlicet exterius verè, atque ex animo exhiberi, etiam ſi falſo, & cum mendacio id fiat.

Et

Et quia mendacium, quod in actu hujuſmodi externæ Idololatriæ reperitur Deo injuriam, & hominibus offenſionem affert, nedum mendacii malitiam annexam habet, ſed inſuper videtur eſſe contra religionem, quatenus eſt contra honorem Dei, nec non contra charitatem ratione ſcandali reſpectu aliorum. Non enim repugnat, quod idem actus habeat plures malitias juxta diverſas circumſtantias, quarum tamen una ſolet eſſe primaria, quæ nimirum magis proprie opponitur objecto virtutis. Et talis eſt in præſenti actu malitia religioni contraria, qui idcirco vocatur etiam Idololatria, quamvis ex ſe non ita gravis, ac alii duo modi ſuperius allati.

Secundo aſſerimus. Qui fingit ſe Idolum, aut creaturam aliquam venerari ſigno aliquo ſenſibili indifferenti ad Dei cultum, & ad alios fines, ſed tamen determinato ex circumſtantiis ad falſi Dei cultum, Idololatriam committit, etiamſi fiat ad vitandum graviſſimum malum mortis, vel aliud æquivalens. Hæc aſſertio non minus certa eſt, quàm præcedens, & eiſdem rationibus probatur, quibus & illa. Etſi enim aliqualis ſit controverſia inter Doctores, quales ſint in particulari hujuſmodi circumſtantia, vel adjuncta, quæ cultum aliàs indifferentem, & conſequenter licitum, reddant Idololatricum, ac inde illicitum; omnes tamen conveniunt, quòd ubi ſignum aliquod ſenſibile, indifferens ex ſe ad Dei cultum, & alios fines, determinatur ex circumſtantiis, quæcumque ſint illæ, ad falſi Dei cultum, Idololatra ſit ille, qui tali utitur ſigno.

Cùm autem præfata determinatio poſſit fieri ex more, aut conſuetudine, nec non ex lege, ad id tamen dignoſcendum, tanquam regulam magis indubitatam, ponunt omnes Orthodoxi, quod ubi Tyrannus exigit, ac urget, ut fidelis utatur ſigno aliquo ſenſibili ad Idoli, vel alicujus creaturæ cultum, quamvis illud ſignum, exempli gratia, genuflexio, ſit de ſe indifferens, & amphibologicum ad cultum divinum, vel ad aliud, tunc tamen cenſendum ſit determinari, & coarctari ad cultum idololatricum, & conſequenter illo utentem eſſe verè Idololatram, ac ſi uteretur ſacrificiis erga Idola colenda.

Hæc regula deſumitur ex ſupracitatis Scripturæ locis *Matth.* 10. *Luc.* 9. prout interpretantur veteres Patres, Tertullianus *lib. de Idololat. cap.* 13. Cyrillus *Joan.* 10. & alii. Nam omnes tam fideles, quàm infideles exiſtimant, attentis præfatis circumſtantiis, quod uſus illius ſigni ad veram Idololatriam ſpectet, illoque utentem reputant Idololatram. Ex his igitur circumſtantiis determinatum eſt illud ſignum ad idololatriam cultum, & in ſua amplius non manet indifferentia,

Quod probatur primo de Infidelibus. Quia per uſum hujuſmodi ſigni nihil aliud intendunt, quàm extorquere à fidelibus profeſſionem ſectæ alienæ, & negationem propriæ. Fideles quoque credidiſſe hujuſmodi ſigni uſum, exigente, & urgente tyranno, pertinere ad cultum idololatricum, demonſtratur ex hoc, quod repudiato talis ſigni uſu, tot inclyti Martyres mortem fortiter paſſi ſunt, eam multi non paſſuri, cùm ita majus Eccleſiæ bonum, fideliumque utilitas plerumque peteret, niſi putaviſſent illud ſignum cultus, hîc, & nunc ad obſequium, & honores divinos Idolo exhibendos, eſſe deputatum.

Si quis autem iterum inquirat, cur judice injuſte, vel non juridice interrogante quempiam, liceat interrogato verbis uti amphibologicis, & ſic deludere judicem, fidelibus verò non liceat cum Tyranno uti ſignis etiam amphibologicis? Quemadmodum enim verba amphibologica in ſua permanent amphibologia, judice interrogante injuſte, neque ex ea injuſtitia limitantur, aut coarctantur ad ſenſum, quo Judex iniquus interrogat, ita nec ſigna ſenſibilia, de ſe indifferentia ad cultum exhibendum Deo, aut ad alios fines, etiam ſi urgeat, vel inſtet Tyrannus, ſunt coarctanda ad cultum idololatricum, juxta quam ſignificationem tyrannice hîc & nunc exigit cultum; ſed illis uti poterunt fideles in alia ſignificatione.

Reſpondetur, hoc diſcrimen provenire ex eo, quòd in judicio obligatio manifeſtandi veritatem reſpicit jus ipſius ſuperioris vel judicis interrogantis. Et ideo ſi ille poteſtatem non habet interrogandi, nec reus habet obligationem reſpondendi, ſed ſine mendacio per amphibologiam negare poteſt, ſe commiſiſſe aliquod delictum, ſubintelligendo ita, ut tibi dicere, vel manifeſtare tenear. At verò in noſtro caſu præfata manifeſtandi veritatem obligatio non fundatur in poteſtate, vel authoritate Tyranni interrogantis, ſed in jure ipſius Dei, de cujus fide, ac veritate interrogatur fidelis. Ideoque licet non juridice, ſed tyrannice interrogetur, ſive à proprio Rege, ac ſuperiore, ſive à quocunque alio, tenetur ſincere ac propriè veritatem fateri, & quando ſignum, aliàs indifferens, ſemel ex circumſtantiis determinatur ad idoli cultum, etiamſi talis determinatio ortum habeat à tyrannide, Fidelis illo uti amphibologicè amplius non poteſt, ſique ſimulans dicat, ſe nolle colere Idolum, ſed mortem effugere, decipitur, ſicut qui vellet ſe liberare à morte per juramentum falſum, non intendens adducere Deum in teſtem, ipſe quoque ſe deciperet, putans ſe non facere, quod revera facit.

Quamvis autem præter tres modos ſuperius adductos, alii non dentur in committendo formaliter Idololatriæ peccatum. Ut enim Idololatra proprie vocatur, qui alteri, quàm vero Deo, divinum honorem exhibet, ita quoque formalis, & propria Idololatria poſita eſt in exhibitione talis honoris, quæ cum eſſe non poſſit, niſi vel merè externa, vel etiam interna, & hæc vel concurrente ſimul intellectu & voluntate, vel ſolâ voluntate ſine errore intellectus, manifeſtè ſequitur, omnem propriam & formalem Idololatriam in dictis tribus modis adæquate contineri.

Quia tamen cauſaliter, ſive cooperando aliqualiter ad Idololatriam variis etiam modis poteſt illa participari, ut cùm dæmon ſibi affectat, & procurat divinum honorem, aut Tyrannus ſeipſum, ut Deum adorare facit, hoc quoque modos, ac ſimiles omnino illicitos eſſe, affirmamus. Quia licet alium falſum Deum ipſi non adorent, neque etiam ſeipſos, attamen dum alios ad Idololatriam inducunt, & quia ipſi affectant divinos honores, Idololatriæ maculam incurrunt, crimenque læſæ Majeſtatis Divinæ committunt; imo gravius in eo genere delinquere videntur, quàm illi, qui eos adorant. Tum quia majori contra Deum ſuperbia extolluntur. Tum etiam quia in virtute ac radice continet univerſa aliorum peccata.

Idem quoque judicium, proportione ſervata, ferendum eſt de illo, qui alteri conſulit Idololatriam, licet ipſe Idolum non colat, neque ex cruore conſulat, ſed ex odio, vel deceptione. Nam præter alia vitia, quæ in illo intervenire poſſunt, continetur etiam pravitas, & malitia Idololatriæ. Idemque eſt de quocunque cooperante ac moralem occaſionem præbente alteri, ut Idolum colat. Atque de hoc genere peccati loquitur D. Thomas 2. 2. *qu.*169. *art.*2. *ad* 4. ubi docet, peccare artificem fabricantem Idola, vel aliqua ad cultum Idololatriæ pertinentia.

Utrum autem, & quomodo Idololatræ cogi poſſint ad unius veri Dei cultum profitendum. Cùm enim adverſus infideles dupliciter procedi poſſit, vel via diſputationis, ut convincantur, illiſque perſuadeantur tam ſupernaturales Fidei noſtræ veritates, quàm naturales, hoc eſt, quæ naturali etiam lumine cognoſci poſſunt, ut exiſtentia, & unitas alicujus ſupremi Numinis, vel via juriſdictionis qua per pœnam, & coactionem ad id compelluntur, de utraque dictum eſt ſuis in locis. Unde tantum ſit de Idololatria, & Polytheiſmo.

Consultatio XXXVI.

Quid, & quisnam propriè sit Hæreticus? Ejus vera definitio, ac definitionis explicatio. Ex quibus constituatur hæreticus, & quotuplex sit, ac hujusmodialia, ubi effata de Hæreticis breviter ac dilucidè.

Hæreticus hoc pacto describi videtur. *Qui post susceptum baptisma, & sufficientem rerum Fidei cognitionem cum pertinacia interne contra Fidem errans, externe prodit errorem.*

Singula expendamus. *Post susceptum baptisma.* Siquidem infidelis non solum non potest excommunicari, cùm Ecclesiæ non sit subditus *cap. gaudemus de divert.* ubi dicitur, *infideles constitutionibus Canonicis non arctantur. Quid enim secundum Apostolum de his, quæ foris sunt judicare?* Sed nec revera hæreticus dici potest, ut est commune placitum Burii, ac Doctorum *in cap. firmissime de hæret.* Graf. *lib. 2. dec. cap. 8. num. 1.* Filiuc. *tom. 1. tract. 16. cap. 2.* Duard. *Com. in Bul. Cœn. lib. 2. can. 1. qu. 21. num. 31.* Reginal. *in prax. for. potuit. tom. 1. lib. 9. cap. 14. num. 235.* Ricciul. *de jur. person. lib. 5. cap. 1. num. 16.*

Quare nec Catechumenus hac censura innodari potest, quòd licet credulitatem receperit, non tamen Fidem in Ecclesiæ manibus, quod fit per baptisma, professus sit, Ugolin. *de censur. Pontif. refer. p. 2. cap. 1. §. 1. num. 2. & 3.* Sayr. *de censur. lib. 3. cap. 4. num. 11.* Simanch. *de Cath. instit. tit. 31. num. 6.* Azor. *instit. moral. tom. 1. lib. 8. cap. 9. quæst. 3.* Suarez *de censur. disp. 21. sect. 2. num. 4.* Alter. *eod. tit. lib. 5. disp. 2. cap. 2. col. 8.* Sousa *in relect. ad Bul. Cœn. cap. 2. annot. circa textum num. 8.* Sanch. *in decal. lib. 2. cap. 7. n. 34.* Filiuc. *loc. cit.* Ricciul. *ibid. lib. 3. cap. 4. num. 26.* & Nald. *in sum. v. Bulla Cœna num. 5.*

Quicquid sit, an hic aliàs sit dicendus aliquo modo hæreticus, si à Fide recedat. Quod affirmant Alterius *supra col. 10.* Sousa & Suarez *loc. cit.* Bannes *2. 2. qu. 11. art. 2.* Becanus *de fid. cap. 14. qu. 2. num. 4.* & Alph. à Castro *lib. 1. de just. hæret. pun. cap. 8.* qui & singulariter addit, etiam pœnis hæreticorum hunc obnoxium fieri. Negant verò Caiet. *2. 2. qu. 10. art. 5.* Ugolinus & Sanchez *ibid.* Ricciul. *num. 28. ac seq.* Toletus *lib. 4. instruct. cap. 3. num. 3.* & Aragon. *2. 2. qu. 11. art. 2. dub. 3.* de qua re nos alibi diximus. Ut autem aliquis ab Ecclesia puniatur, tanquam hæreticus, necessarium est, ut professus fuerit Fidem Christi in baptismo. Est communis sententia contra Castrium. Quia Ecclesia non potest aliquem punire, nisi qui ipsius jurisdictioni ac potestati subjectus sit. At sine baptismo nemo subjectus est jurisdictioni Ecclesiasticæ.

Ut autem aliquis revera sit hæreticus satis est, si aliquando professus fuerit Fidem Christi, licet non sit baptizatus, sed tantum catechumenus. Probatur primo ex Concilio Niceno *can. 19.* ubi statutum est, debere eos baptizari, qui ex hæresi Pauli Samosateni redirent ad Ecclesiam Catholicam. Cujus Canonis meminit August. *hæres. 44.* his verbis: *Isti sane Paulianos baptizandos esse in Ecclesia Catholica, Niceno Concilio constitutum est.* Simile decretum est in sexta Synodo generali *can. 95.* ubi definitur, quinam hæretici baptizari debeant, quando fiunt Catholici, & qui non debeant. In utroque decreto supponitur, aliquos esse hæreticos antequam baptizentur. Secundo probatur ex Augustino *de un. baptism. contra Petilian. cap. 3. & in præfat. ad lib. de hæres.* ubi supponit aliquos esse hæreticos, qui quando redeunt ad Ecclesiam, baptizari debeant eo, quod apud ipsos non fuerit validus baptismus propter aliquem defectum.

Neque D. Thomas contrarium docet. Nam cùm asserit, illum hæreticum esse, qui recedit à Fide susceptæ in veritate, non intelligit fidem susceptam in veritate ideſt in baptismo, sed in veritate, id est non in umbra & figura. Assignat enim discrimen inter Judæum & hæreticum, quod ille recedat à fide susceptæ in umbra & figura, hæreticus autem à fide susceptæ in manifestatione & exhibitione veritatis.

Atque hinc habemus, valide hæreticos excommunicari. Nam licet non sint sub Ecclesia, ut membra corporis, quod late contra Castrium prosequitur Bellarminus *lib. 3. de Eccles. milit. cap. 4.* non sunt tamen extra eam tanquam non subditi, quia tales fiunt per indelebilem baptismatis characterem, *cap. minores de bapt.* ibi: *Saltem ratione Sacramenti ad jurisdictionem Ecclesiasticam pertinerent.* Traduntque fuse Theologi cum D. Thoma *p. 3. qu. 69.* & Ricciul. *lib. 5. cap. 12. à num. 3.*

Idque fatendum est, non solum quoties non est susceptum baptisma, sed etiam si invalide susceptum sit quacunque ex causa invaliditas ortum duxerit, sive quia suscipiens fictè se gesserit, sive quia defectus ex parte materiæ, formę, aut ministri contigerit. Nam, cum baptisma, non sit baptisma, irritum non reddit suscipientem Ecclesiæ subditū, ut per Ugolinum & Sayrum *loc. alleg.* Sanch. *supra nu. 35. & seq.* ac Reginald. *n. 235.* Et licet aliquando Ecclesia, quæ secundum exteriora tantum judicat, eos possit pro excommunicatis habere, tales quippe eos debet præsumere, donec constet de nullitate baptismi, ut optime Sayrus *cit. cap. 4. num. 11.* revera tamen tales non sunt. Nec ullus excusatur, eo quod ignorantia infantiæ susceperit baptisma, quod perveniens ad usum rationis susceptum noluisset, aut qui aliquo modo suscipere coactus fuerit. Nam quando coactio non est absoluta, qualem supponimus in proposito, & in infantem cadere non potest, non excusat, ut declarat Fainac. *de hæres. qu. 38. num. 140.* & sequitur Duard. *d. qu. 21. num. 6.* ac definitum est, *in cap. contra Christianos de hæret. in 6.* his verbis: *Contra Christianos, qui ad ritum redierunt Judæorum, tanquam contra hæreticos procedendum, etiamsi dum erant infantes, aut mortis metu, non tamen absolutè, aut præcisè coacti, baptizati fuerint.*

Sufficiens rerum fidei cognitio. Hæc enim ad hæreticum constituendum requiritur. Nam ea carentes non censentur voluntarie, & ex electione errori contra fidem adhærere, cùm tamen hæresis dicat proprie sententiæ electionem *can. hæresis 24. qu. 3. in* hæc verba: *Hæresis Græcè ab electione dicitur, quod scilicet eam sibi unusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem,* Graf. *eo cap. 8. nu. 3.* Castrius *cap. item 8.* Filiuc. *ibid. n. 22.* ac Ricciul *lib. 5. cap. 7. nu. 6.*

Excusantur igitur, qui ab infantia inter hæreticos baptizati, & inter eos assidue enutriti, ac edocti differentiam inter catholica & hæretica dogmata non agnoscunt. Quandoquidem cum hi inculpabiliter ignorent, non habent in errore contra Fidem sufficientem malitiam, & ita locis allegatis Castrius *dub. 2.* Simanch. *num. 7.* Aragon. *dub. ult.* Ricciullus Filiucius, & Graffius, qui postremus idem fert judicium de iis, qui in adulta ætate baptizantur, nondum in fide sufficienter instructio. Impedit enim invincibilis hæc ignorantia, licet revera erroribus contra fidem præsterur assensus, ne habitus fidei, in baptismo infusus, amittatur, ac quis inde hæreticus fiat, ut per Sanchez *d. lib. 2. cap. 8.* & Reginald. *d. nu. 235.*

Sufficienter verò edoctus statim fit hæreticus, non acquiescens cognitæ veritati, Sanchez, & Alterius *cit. disp. 2. cap. 2.* ac Duard. *ea qu. 21. num. 7.* qui duo, licet limitent, si probabiliter sciat se esse baptizatum, arbitror tamen idem esse, si nesciat. Quia fides sufficienter cognita, ac proposita, si non recipiatur, inducit infidelitatem, quæ in baptizato dicitur hæresis, tollitque

tollitque habitum fidei infuſum. Nec enim aliunde immunis eſt ab excommunicatione infidelis, dum fidem ſufficienter propoſitam non amplectitur, quàm quia defectu baptiſmatis non eſt capax vinculi Eccleſiaſticæ cenſuræ. Quænam autem ignorantia excuſet ab hæreſi, ac ejus pœnis dictum eſt ſuo loco.

Qua in re opportune hìc advertimus, teneri indifferenter fideles ſingulos ſub lethali ſcire, ac explicite credere. Primò, Deumeſſe, autoremque eſſe donorum ſupernaturalium ac remuneratorem, juxta illud Pauli *ad Hebr.* 11. Secundo, myſteria Incarnationis, mortis, ac reſurrectionis Chriſti, redemptioniſque humani generis per ipſum, & Chriſtum vere eſſe filium Dei. Tertio, Myſterium Trinitatis, ſaltem quod unus ſit Deus, tres autem divinæ Perſonæ, ac generaliter quæ ſummatim comprehenduntur in Symbolo Apoſtolorum, vel ut aliis placet, in Catechiſmo, qui fit ante infantium baptiſma, de qua re fuſe Sanchez *cit. lib. 2. cap. 2. & 3.* Nec tamen in his errans inſtructionis defectu eſt hæreticus, ut dicebamus, ſiquis exempli gratia ex ſimplicitate quadam, vel ratione naturali ductus, opinaretur ex tribus divinis Perſonis conſtitui tres Deos. Verùm neque talis eſt præſumendus, ut abunde Canoniſtæ *in cap. 1. de ſum. Trin.* quos refert, ac ſequitur Ricciul. *cit. lib. 5. cap. 4. num. 2.* Quia licet teneantur cuncti explicite credere, non tamen difficultates ſolvere, ac myſteriorum naturam ad intimum penetrare.

Addidimus in definitione *pertinaciam*, quia ſine ea non completur hæreſis, *cap. ad abolendam de hæret. cap. 2. de ſum. Trinit. cap. un eod. tit. in 6. & Clem. un. de hæret.* in quibus ac ſimilibus juribus habentur, hæc verba *petinaciter non metuunt*, aut *pertinaciter præſumunt*, aliaque hujuſmodi, denotantia in aſſenſu hæretico deliberatam malitiam. Quod etiam docent D. Auguſtinus *epiſt.* 162. cujus verba referuntur *in can. dixit Apoſtolus* 24. *q.* 3. & *lib.* 18. *de civit. Dei cap.* 51. *Qui*, inquit, *in Eccleſia Chriſti morbidum aliquid, pravumque ſapiunt, ſi correcti, ut ſanum, rectumque ſapiant, reſiſtunt contumaciter, ſuaque peſtifera, & mortifera dogmata emendare nolunt, ſed defenſare perſiſtunt, hæretici fiunt, & foras exeuntes habentur in exercentibus inimicis.* D. Thom. 2. 2. *q.* 5. *ar.* 3. *& q.* 11. *ar.* 2. *ad* 3. ubi Cajetanus, aliique, Canus *de loc. theol. lib.* 12. *cap.* 8. *ad* 5. *arg.* Sayr. *de cenſur. lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 18. ubi diſerte id explicat, Eymeric. & ad eum Pegna *in direct. p.* 2. *p.* 32. Alter. *cit. cap.* 2. *col.* 4. & alii apud Ricciul. *lib.* 5. *cap.* 1. *num.* 15. Nam ſicuti fides ad captivandum intellectum, pium requirit affectum voluntatis, ita ad hæreſim ſolus error intellectus, non ſufficit, niſi accedat prava voluntatis diſpoſitio, quæ pertinaciam conſtituit.

Pertinacia autem non eſt, ut ſonare videtur, obſtinata, longa, conſtans, & pervicax in errore commoratio, ut unice videtur ſenſiſſe Graſſius *d. cap.* 8. *nu.* 7. inquiens, neceſſarium eſſe, quod talitet velit quis perſiſtere in errore, ut nullo modo velit ab eo deſiſtere, ac Sylveſter, dicens, neceſſariam eſſe temporis diuturnitatem, ac perſeverantiam, ſed deliberatus, atque exelectione elicitus à prudente, ac ſciente contra fidem aſſenſus ad hæreſim ſufficit, quamvis non eliciatur tale *propoſitum* nunquam deſiſtendi, in eoque conſiſtit, ut quis ſciens, ac prudens teneat aliquid contra Eccleſiam Catholicam. Vel ut quis cognoſcat, & animadvertat ſuam opinionem contrariam eſſe ſenſui Eccleſiæ Catholicæ, & tamen neglecta autoritate Eccleſiæ perſiſtat in ſua opinione. Colligitur id *ex cap. ad abolendam*, & aliis juribus modò relatis, & docet Auguſtinus *lib.* 4. *contra Donatiſtas cap.* 6. ubi ſic habet: *Conſtituamus aliquem ſentire id de Chriſto, quod Photinus opinatus eſt, exiſtimantem ipſam eſſe Catholicam fidem, tamen illam hæreticum dico, niſi manifeſtata ſibi doctrina catholicæ fidei reſiſtere maluerit, & illud quod tenebat, elegerit.* Idem habet ex *epiſt.* 164. ac docet D. Thomas *p.* 1. *q.* 32 *ar.* 2. *in fin.* Cajet. 2. 2. *q.* 11. *ar.* 1. Caſtrius *cit. cap.* 9. Canus *ubi ſupra*, Simanchas *tit.* 48. *num.* 7. *& ſeq.* Azor. *d. cap.* 9. *q.* 3. Duard. *q.* 24. *num.* 2. Sanchez *d. lib.* 2. *c.* 7. *num.* 2. Ricciul. *cap.* 2. *à n.* 7. Sayr. *num.* 16. Alter. *ibid.* ac Becanus de *fid. cap.* 14. *q.* 2. *num.* 12. Valentia *d. q.* 11. *pun.* 1. *dub.* 4. Nam ſicut is cenſetur Catholicus, qui ſentit vera eſſe quæcunque ab Eccleſia proponuntur, tanquam revelata à Deo, ita è contra, is cenſeri debet hæreticus, qui ſentit aliquid non eſſe verum, quod ab Eccleſia proponitur, tanquam revelatum à Deo. Satiſque eſt ad hæreſim, ac pertinaciam, ſi ſciens, ac volens ſentiat contra Eccleſiam, ſive id faciat ex directo affectu contradicendi Eccleſiæ, ſive ex cupiditate inanis gloriæ, ſive vi argumentorum convictus, ſive alia de cauſa, ut notat Vaſquez *in* 1. 2. *diſp.* 126. *cap.* 2. *d. cap.* 7. *numer.* 4. Nam quocunque modo contradicat Eccleſiæ ſemper præfert privatum ſuum judicium judicio Eccleſiæ; ac proinde putat judicium Eccleſiæ non eſſe ſufficiens fundamentum ad credendum. In quo conſiſtit ipſius pertinacia.

Hinc habetur, ſolummodo primos motus, quique non advertuntur, vel ex vehementi animi paſſione procedunt, etiam aliquo actu exteriori manifeſtatos, ut ſubitam in imagines ſacras expuitionem, Sacramenti contemptum, ac ſimiles, non conſtituere hæreticum, ex dictis juribus, quæ requirunt deliberatum aſſenſum, docent Doctores relati, quibus adde D. Antoninum *p.* 2. *ſum. tit.* 12. *cap.* 5. Graſſium *lib.* 4. *dec. cap.* 18. *num.* 11. & Filiuccium *d. cap.* 2. *num.* 24.

At quia *in cap. qui in Eccleſia*, & *in can. dixit. Apoſtolus* 24. *q.* 3. & *in cap.* 2. §. *in nullis de ſum. Trinit.* aſſeritur, non eſſe hæreticum, qui paratus eſt ab Eccleſia corrigi, eſt obſervandum, debere id intelligi nonniſi de eo, qui non arbitretur ſe errare. Nam qui novit, ſe opinari contra Eccleſiam, licet aſſerat tunc verbis, ſe paratum corrigi ab illa, revera non eſt paratus. Siquidem ex eo, quod ſcit, Eccleſiam contrarium tenere, habet ſufficiens fundamentum emendationis & acquieſcendi. Quod poſuit pro regula Caſtrius *d. cap.* 9. & cum eo Ugolinus §. 1. 9. Duard. *cit. q.* 25. *n.* 3. *&* communiter Doctores *in d. cap.* 2. *de ſum. Trin.* Id quidem aſſeverare proderit in foro exteriori, ut hæreticorum pœnas, ita aſſerens, eludat, at excommunicationem non evadet in foro exteriori.

Neque excuſatur, qui paratus eſt corrigi, modò convincatur argumentis, & non aliter. Nam ſola Eccleſiæ propoſitio eſt ſufficiens, & ſatis probabile habendæ fidei fundamentum, quique ejus teſtimonium reſpuit, vel ex eo ſolum eſt hæreticus. Et ita ex Vaſquez, Valentia, & aliis aſſerunt Sanchez *ſupra n.* 3. 6. *&* 28. Quapropter iſtud aſſerere, ſe eſſe paratum corrigi, non ſibi locum vendicat, niſi in ignorante. At is, qui ait, ſe paratum corrigi, ſi credat, quempiam nomine Eccleſiæ corrigentem, puta Epiſcopum, Inquiſitorem, vel Parochum eſſe talem, cui fides ſit adhibenda, & nec fallere, neque falli, ſed juxta ſenſum Eccleſiæ corrigere, ſi non ſe emendet, erroremque deſerat, fit pertinax, etiamſi adhuc dicat, ſe paratum eſſe ab Eccleſia corrigi. Habet enim tunc corrigentem juxta Eccleſiæ normam, quæ diverſo modo non inſtruit, ac ille Epiſcopus, Inquiſitor, vel Parochus.

Quod ſi correctus à prædictis non retractet errorem eo, quod cum non ſint catholicarum veritatum regulæ, ſed fallere poſſunt, ac falli, non cenſeat debere ſe eorum judicio ſubmittere, non evadet pertinax, aut hæreticus, quia adhuc paratus eſt corrigi ab Eccleſia, vel à ſummo Pontifice, qui ſolus eſt certa fidei regula, Torres de *Trin. q.* 33. *ar.* 4. *in* 4.

p. comm. Canus, Valentia, Vasquez *loc. cit.* Sayr. *num.* 17. Sanch. *num.* 26. quicquid in contrarium Ugolin. §. 2. *numer.* 10. Rebuf. *in prax. benef. in expos. Bul. Cœn. ar.* 1. *ver hæreticos*, Duard. *q.* 35. *numer.* 4. citans Ananiam, & Felinum, favetque Panormitanus illa sua evitanda sententia, ut ait Cajetanus 2. 2. *q.* 1. *ar.* 2. quam tradit *in cap. significasti de elect.* magis scilicet sententiæ Doctoris, quàm Papæ in his, quæ sunt fidei, standum esse. Immo qui nesciret, Summum Pontificem esse certam fidei regulam, non fieret pertinax ex illius admonitione non se corrigens, dummodo paratus sit ab Ecclesia, vel ab eo, quem ipse putat, certam habere fidei normam, correctionem sumere, ut per Sanchez *num.* 26.

Vix autem in hominem doctum incidere posse videtur ignorantia hujusmodi. Quia cùm eum non lateat, quæ sit summi Pontificis autoritas, noveritque, hunc esse Ecclesiæ caput, supposito, quod aliquis in Ecclesia esse debeat fidei Judex, & regula, suspicari non potest, ipsum, cæterosque juxta mentem ipsius corrigentes decipere, aut decipi. Quare taliter opinans, præsumetur errare circa articulum de autoritate Pontificis, & consequenter esse hac ex parte hæreticum. Contra, rusticus, qui non tenetur explicite scire, Pontificem esse certam regulam fidei, non sit pertinax, etiamsi ab eo monitus, errorem non deserat, dummodo paratus sit credere quicquid credit Ecclesia, ut ex Toleto *lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 3. annotavit Sanchez loco citato

Neque satis est in viro non rudi præsertim, ad pertinaciæ notam effugiendam, asseverare, se paratum esse credere, quod vult Deus credendum, & à Deo ipso corrigi. Quia, ut pariter dicebamus, hæresis est, non recognoscere Ecclesiam visibilem. Quod siquis dicat, non esse Romanam, eosque, qui ad mentem ipsius docent, non habere rectam fidei normam, non solum est hæreticus, sed hæresi superaddit schisma, ut affatim Theologi contra recentiores hæreticos, præcipue Bellarminus, Suarez & Becanus *in opusc. controv. fid. lib.* 1. *cap.* 3. *& alibi.* Dixi *in viro non rudi.* Quia licet quisque explicite credere teneatur in articulum *Sanctam Ecclesiam catholicam*, non tamen tenetur ita scire, eam esse fidei regulam, vel hanc Ecclesiam esse Romanam.

Particula illa *Interne* denotat, hæreticum non esse qui externe hæresim ostentans, adhuc in intellectu non assentitur errori. Nam cum fides, ut dictum est, consistat primario in intellectus assensu, ab ejusdem intellectus errore hæresis sumere debet originem. Est communis sententia Theologorum, Soti *in* 4. *d.* 22. *q.* 2. Bannes 2. 2. *q.* 11. Valentiæ *ibid. q.* 13. *disp.* 1. *pun.* 1. Suarez *tom.* 5. *disp.* 21. *sect.* 2. *numer.* 3. *Toleti d. lib.* 4. *cap.* 4. Lessii *de just. lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 2. *numer.* 11. Azorii *cit. cap.* 9. *q.* 9. & rursus *cap.* 21. *q.* 5. *&* 6. Becani *de fid. cap.* 4. *q.* 2. *numer.* 6. Sayri *in clavi reg. lib.* 4. *numer.* 11. *& de censur. lib.* 3. *cap.* 4. *numer.* 13. *&* 35. Avil. *eod. argum. p.* 1. *dub* 11. Simanch. *cit. tit.* 31. *numer.* 3. Sanchez *supra num.* 8. Alterii *cap.* 2. *col.* 6. Sousæ *cap.* 2. *in annot. cir. ea textum numer.* 7. *& disp.* 5. *numer.* 2. Duardi *q.* 22. *in princ.* Reginaldi *d. numer.* 135. Ricciulli *cap.* 3. Scortiæ *in Bul. select. theor.* 410. & Canonistarum, Calderini *cons.* 4. *de hæret.* Cravettæ *cons.* 202. *post num.* 7. Navarri *cap.* 11. *numer.* 27. *& cap.* 17. *numer.* 76. ac Summistarum *in v. hæresis*

Contrarium opinatus est ex iis, quos viderim, solus Cajetanus 2. 2. *q.* 94. *ar.* 1. licet ei aliqui viri docti subscribere dicantur à Bannes *loc. cit.* videlicet, quem fieri hæreticum, & excommunicatum per hoc solum, quod in signum externum hæreseos consentiat, etiamsi, vi vel metu. Ducitur ex eo, quod actus ille non est pure exterior, sed conjungitur ei actui interiori, quo voluntariè exhibitioni ejus signi præstatur consensus. Porrò cum actus interior, quo quis in actum pravum exteriorem consentit, ad eandem malitiæ speciem, in qua actus exterior collocatur, reducendus est, & actus exterior sit infidelitatis, sequitur, hunc non externè solum, sed etiam internè esse infidelem, ac proindè hæreticum, & huic vinculo obnoxium. Illustratque ex eo, quod sicuti est verus fur ac homicida, qui compulsus furatur, aut occidit, quantumvis his criminibus animum habeat aversum, ita & vere hereticus, qui in exteriorem actum hæresis consentit.

Diruitur tamen hoc fundamentum ex eo, quod non est propriè delictum hæresis, dum error non sit in intellectu. Quod enim ad eam voluntatem, qua assensus præstatur in exteriorem actum, non est sufficiens ad errorem in fide constituendum. Quia pius credulitatis affectus, quo vult intellectum captivari, ac cedere, in quo consistit fides ex parte voluntatis, non amittitur. Quare committitur quidem lethale crimen, cum teneatur quilibet, sub præcepto, palam testimonium fidei dare, quod crimen reductive ad hæresim pertinet, ut Cajetano placet. At deest ad veram hæresim intrinseca animi propensio, quæ in foro conscientiæ attenditur, *arg. Clem. cupientes* §. *qui verò de pœn. & Clem.* 1. *de stat. Monach.* Homicidium autem, ac furtum, etiam à compulso vi aut metu perpetratum, est verum homicidium & furtum, quia in sui substantia non dependet ab aliquo interiori, ut dependet hæresis.

Quapropter non modò, qui vi, aut metu impellente, exterius fidem negant, non sunt hæretici, & canone primo Bullæ Cœnæ mulctati, sed neque illi, qui sponte alia quavis de causa, aut dæmoni cultum præbent, aut fidei abrenunciant, dummodo interius non assentiantur, ut per Tabien. *v. apostasia numer.* 6. D. Anton. 2. *p. sum. tit.* 12. *cap.* 5. §. 1. Reginald *numer.* 236. & Sanchez *nu.* 10. Immò cum sponte adorans dæmones, & Idola, dupliciter se animo habere possit, primo modo, ut adoret ex affectu, reverentiam scilicet cordis cum exteriori veneratione conjungens; secundo, ut animo positive reluctetur, detesteturque Idolum, asserimus, nec primo adorantem, hæreticum fieri defectu erroris in intellectu; Alterius *eo cap.* 2. *col.* 6. Quamvis tales ex affectu adorantes veri sint Idololatræ, & secundum aliquos incurrant excommunicationem, ac pœnas Extravagantis cujusdam Joannis XXII. quam refert Directorium Inquis. *p.* 2. *q.* 45. *numer.* 9. quamque alii quidam teste Aragon. 2. 2. *q.* 2. *ar.* 1. volunt non esse usu receptam.

Addo tamen hic cum Doctoribus, quod cum Ecclesia occulta non judicet, potest præsumere, tales externe fidem dictis factisve abnegantes esse hæreticos, ac in omnibus hæreticorum pœnis subjicere. Quod distinguendum puto inter eos, qui vi, metusve causa, & eos, qui sponte abnegant. Quoties enim satis probabiliter constet de vi facta, aut valido incusso metu, pœnis hæresis subjiciendi non sunt, *arg. tit. de his quæ vi, metus caus.* & expressius *ex can. potest de pœnit. d.* 1. ubi ex D. Ambrosio dicitur: Potest fieri, ut aliquis victus suppliciis, sermone neget Deum, nunquid eadem est causa ejus, qui sponte negat, & ejus, quem tormenta inclinaverunt ad sacrilegium? Non. Quoniam indignum est, &c. Adstipulatur Glossa *in can. non solum* 11. *q.* 3. Turrecr. *in d. can. potest, & in can. nunc autem* 21. *d.* Royas *de hæret. p.* 1. *numer.* 108. *& p.* 2. *numer.* 279. Farinac. *de hæres. q.* 183. §. 3. *num.* 28. Qua de re alibi.

Addiderim ego hac eadem ratione, licet internos actus metus non necessitet, eximi posse à censura dicti Can. in Bulla Cœnæ eum, qui vi, aut metu incur-

incuſſo experitus de abnegatione fidei, ex ſimplicitate quadam non advertens, ſe poſſe interius non aſſentiri, abnegaret ſimul interius, & exterius. Remanet ſiquidem hic habitualiter in fide, & aliàs vis ac metus, qui internæ etiam abnegationis eſt cauſa, potis eſt à cenſura reddere immunem, ut alibi forſan dicemus. In eo caſu duntaxat, quo quis externe hæreticam actionem exhiberet, ut aliis faveret hæreticis, innodaretur cenſura, non quidem ut hæreticus, ſed ut fautor, Navar. *in man. cap.* 11. *numer.* 27. Ricciul. *cap.* 3. *in fine*, Sanchez *numer.* 9. & Alter. *d. col.* 6.

Jam liquet ex dictis, quæ ſit de ſuperſtitioſis ferenda ſententia, qui ſcilicet offerunt Deo cultum modo indebito, ut ſiquis Chriſtianus Cæremonias Moſaïcas Legis adhuc in divino cultu aſſumeret, ſcilicet niſi forte opinaretur expreſſe, eas finem non habuiſſe, neque ab Eccleſia potuiſſe abrogari, non eſſe hæreticum, ut per Ugolin. *d.* §. 2. Quod procedit de quibuſcunque ſuperſtitionibus, à quocunque adinventis, quibus licet quis utens, arbitretur ritè eo modo ſe Deo obſequium præſtare, non excommunicatur, niſi poſitive ſentiat, eas ab Eccleſia prohiberi non poſſe, ſive quod erret Eccleſia, eas non amplectendo.

Eademque eſt ratio de ſortilegis, & divinantibus, præſertim per dæmones. Etenim ſi certò credant, dæmones ſcire futura contingentia circa voluntatem hominis, ſunt hæretici. Eſt enim id contra fidem, quæ in ſacra Scriptura paſſim hanc ſcientiam ſoli Deo tribuit. Secus eſt de eo, qui putaret, poſſe aliquo modo conjicere, Ugol. *loc. cit.* Qui idem dicit de auguribus, aliiſque variis obſervationibus, de quibus nos in Conſultatione de divinationibus. Quod & univerſaliter ſtatuendum eſt de omnibus externe hæreticis, ut ſunt Magi, Lamiæ, aliique paciſcentes cum dæmone, de quibus fuſe Duard. *q.* 22. *à num.* 32. Magi tamen in Bulla Cœnæ B. Pii V. erant expreſſi, ut per Navar. *num.* 55.

Similiter blaſphemi hæreticales, licet advertenter, & ex animo blaphemias proferant, ſi tamen intellectu non adhæreant, credendo, rem ita ſe habere, ut dicunt, non ſunt hæretici, ut ex dictis patet, ac ſentiunt Duard. *q.* 22. *num.* 9. & Ugolin. §. 3. *num.* 2. ſequutus Toletum *d. lib.* 4. *cap.* 13. & Antoniuc. *in Catech. Neap. lib.* 2. *cap.* 16. & 22. Quæ vera ſunt in foro interiori.

Nam *in cap accuſatus* §. *hanc*, juncta Gloſſa *de hæret. in* 6. aliqui ſortilegi, & divinatores dicuntur hæretici ibi. *niſi hæreſim ſaperent*, ſicut etiam blaſphemi hæreticales, & aliis plures à Gloſſa *in cap. firmiſſime eod. tit. in antiq.* Quod eſt intelligendum, ut reſpectu fori exterioris poſſint præſumi hæretici, & ut tales inquiri. Quod univerſaliter eſt advertendum. Nam ſæpe ſacri Canones ac Pontificum Conſtitutiones vocant aliquos hæreticos, aut declarant pro talibus eſſe habendos, omnibuſque hæreticorum pœnis ſubiiciunt, vel contra eos, tanquam contra hæreticos, procedi ſtatuunt, qui tamen non ſunt verè hæretici, nec dicto Canoni Bullæ Cœnæ obnoxii in interiori foro. Quod pariter obſervandum eſt in D. Thoma aliiſque Theologis, agentibus de fide, ubi multi ſæpius appellantur hæretici, vel infideles, qui revera non ſunt. Cum enim ſermonem habeant de iis, qui actus aliquos infidelitatis, & hæreſis efficiunt, denominant hos tales ex illius actibus. Quandoquidem omnis actus infidelitatis, ac hæreſis reducitur ad ſpeciem veræ infidelitatis, & hæreſis, ut etiam dicebat Caietanus *cit. q.* 94. *ar.* 1. *in fine.*

De his igitur hæreticis exterioribus tantummodo, concludendum eſt cum Toleto *cit. cap.* 4. *num.* 6. Suarez *loc. cit.* Ricciul. *cap.* 3. *num.* 7. & Sanchez. *num.* 8. quibus ſubſcribere tenentur, qui arbitrantur ex hujuſmodi actu exteriori non contrahi excommunicationem, quoad forum conſcientiæ, tute à quolibet confeſſario poſſe abſolvi, quod verò ad forum exteriorem ab iis, qui ad id ſunt deputati.

Eſt autem hæreſis *contra fidem*, ut præmiſimus, id eſt contra articulos fidei, ac veritates, quæ de fide tenentur. Unde in alio errantes, ut Symoniaci, qui juribus primæ cauſæ, & quæſt. & à Gloſſa *in d. cap. firmiſſimè de hæret.* appellantur hæretici ſub cenſura dicti Canonis Bullæ Cœnæ non ſunt incluſi. Eſſent porro, ſi crederent donum Dei, quod vendunt, emuntve, eſſe pecunia acquiſibile juxta illud Act. *cap.* 8.

Nititur autem fides teſtimonio Eccleſiæ revelantis accepta à Deo. Unde primum quid eſt in fide, ut credens innitatur huic teſtimonio, nec ab eo in re aliqua velit diſcedere, pro firmo habens, ipſam nec decipere poſſe, nec decipi, *can. à recta*, *can. memor. can. quoties cum pluribus ſeqq.* 24. *q.* 1. ac Theologi cum D. Thoma 2. 2. *q.* 1. *ar.* 10.

Nec tamen neceſſaria eſt ad conſtituendam hæreſim directa & formalis oppoſitio Eccleſiæ, qua Eccleſia eſt, ſed ſufficit, ut quis ſcienter opponatur, quacunque deinde intentione id faciat, aut lucri, aut honoris, Vaſquez *loc. cit.* Becan. *de fide cap.* 14. *q.* 2. *n.* 19. Sanchez *ſupra num.* 2. ac diſerte Auguſtinus relatus *in can. hæreticus* 24. *q.* 3. *Hæreticus eſt*, inquit, *qui alicujus temporalis commodi, & maxime vanæ gloriæ principatuſque ſui gratia, falſas, aut novas opiniones vel gignit, vel ſequitur*, & nos ſupra.

Quare fides ſub hoc teſtimonio comprehendit non ſolum veritates definitas, ſed etiam definibiles, quatenus ſub ejus definitionem venire poſſunt. Et ſic erit hæreticus, qui alicui propoſitioni non definitæ ita averſatur, ut nolit aſſentiri, etiamſi ab Eccleſia definiri contingeret, Cajet. 2. 2. *q.* 11. & *in ſum. v. hæreſis*, Ugolin. §. 1. *num.* 9. Graf. *cit. cap.* 8. *num.* 37. Navar. *cap.* 9. *num.* 22. Sanch. *num.* 29. Vaſquez *d. cap.* 3. *num.* 8. & Reginald. *num.* 238.

Idem eſt de eo, qui opinans, falſò tamen, aliquod dogma eſſe ab Eccleſia definitum, nihilominus contrarium tenet. Et tandem de eo, qui verum cum Eccleſia teneat, arbitretur tamen id eſſe contra illam, Henriq. *lib.* 3. *de excom. cap.* 17. *num.* 3. Bannes, & Aragonius ſupra citati, Ledeſm. *tom.* 2. *tr.* 1. *cap.* 6. *poſt.* 3. *conclus.* Sayr. *de cenſur. lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 24. Paramus *lib.* 3. *de orig. S. Inquis. q.* 3. *num.* 20. Duard. *q.* 25. *n.* 9. Farinac. *de hæres. q.* 179. *num.* 2. Alter. *d. cap.* 2. *col.* 5. Reginald. *num.* 237. Sanch. *numer.* 30. Ricciul. *d. lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 3.

Oppoſitum de hoc ultimo ſtatuit Simanch. *de cathol. inſtit. tit.* 31. *num.* 9. Tum quia hic nihil tenet contra Eccleſiam. Tum quia error hujus generis ab excommunicatione incurrenda in ſimilibus liberat, ſicuti putans, ſe percutere Clericum, ſi reperiatur inopinato laicus, non excommunicatur.

Quibus occurrimus ex jam dictis, iſtum adhærendo opinioni illi, tanquam ſuæ opinioni conſequenter authoritati Eccleſiæ. Quod hæreſim conſtituit. Nec par eſt exemplum adductum. Nam cum excommunicatio percuſſionis primariò contra actum ipſum, ut injurioſum Clerico, lata ſit, eo caſu non irrogatur revera Clerico injuria, ideoque cenſura declinatur. At in præſenti ſolus actus non habendi credulitatem teſtimonio Eccleſiæ eſt actus contra fidem, & hæreticus.

Unde eſt etiam hæreticus, qui alicui opinioni ita adhæret, vultque omnino fide tenendam eſſe, ut nec Eccleſiæ definienti, eam non eſſe fide tenendam, paratus ſit acquieſcere, Sanch. *nu.* 31. allegans Caſt. *lib.* 1. *de juſt. hæret. punit. dub.* 4. & Cord. *lib.* 1. *q.* 17. §. 7. *dub.* 2.

In his autem, ac ſimilibus caſibus amplector dictum Vaſquez *loc. cit.* hujuſmodi nolle, aut velle acquieſcere, quod opponitur autoritati Eccleſiæ, debere

esse expressum, sive actuale, nec sufficere habitualem dispositionem, qua quis præsumitur ita dispositus, ut si interrogetur, an id, quod sentit, ita firmiter retineat, ut nec Ecclesiæ contrarium disponenti, paratus sit acquiescere, responsurus esset affirmative. Nam regulariter ob solam habitualem dispositionem ad peccandum, nemo adhuc peccasse dicitur.

Non est autem hæreticus negans propositionem, definitam à solo Episcopo, vel à sola Synodo, etiam provinciali, nisi hanc Romanus Pontifex confirmaverit, suaque autoritate universæ Ecclesiæ proposuerit credendam. Ipse est enim certa fidei regula, ut præter jura superius adducta, docet Glossa communiter recepta *in cap. quod translationem v. reservata de offic. Leg. Innoc. & Abb.* quos allegat & sequitur Ugolin. §. 4. D. Antonin. *p. 3. tit. 24. cap. 4.* Sylvest. *in sum. v. excommunicatio 7. §. 5.* Alter. *loc. cit.* Addo eadem ratione non fieri hæreticum negantem dogma definitum à Concilio generali, si legitime congregatum non sit, aut ad eorum, quæ definit, validitatem, confirmationem Summi Pontificis expectare debet, secus si ab eodem habuit instructionem, nulla enim alia expectanda est confirmatio, de quo alibi.

Neque ei, quod de Episcopo diximus adversatur *cap. ad abolendam de hæret.* ubi dicitur, *quoscunque Romana Ecclesia, vel singuli Episcopi per diœceses suas hæreticos judicaverint.* Nam respondet Innocentius, & satis ex contextu patet, non dici ibi hæreticum, qui definitioni Episcopi in rebus fidei adversatur, sed qui convictus, & judicatus est talis ab Episcopo. Si enim Episcopus declaraverit aliquem hæreticum, ille pro tali est habendus.

Controvertitur autem, sitne hæreticus, qui privatæ revelationi sibi à Deo factæ abnueret assentiri, & an censuræ *d. canonis primi Bullæ Cœnæ*, aliisque hæreticorum pœnis fiat obnoxius. Corduba citatus §. 1. *dub. 2.* Azor. *d. lib. 8. cap. 6. q. 4.* ajunt, hunc evadere pœnas, licet ille nolit, velit hic, eum esse hæreticum coram Deo. Et in foro tantum interiori esse illum hæreticum volunt Suarez *de fid. disp. 19. sect. 5. numer. 10.* Sanctarell. *de hæres. cap. 1. dub. 2. numer. 9. & seqq.* Laym. *lib. 2. tr. 1. cap. 13. numer. 6.* Castropal. *tom. 1. tr. 4. disp. 3. pun. 2. numer. 14.* Esse verò hæreticum etiam coram Ecclesia, tenet Vega *lib. 9. de justific. cap. 3.* Catharin. *apolog. de certitud. grat. cap. ult.* Sanchez *num. 32.* qui addit excommunicationi, aliisque pœnis subjacere.

Hac in re certum est in primis, quod si aliqua ex causa, [vel hæc sit cautela, quæ in hujusmodi negotio, videatur viro prudenti, cui facta est revelatio, procedendum, vel sit quædam naturalis durities, & incredulitas, non tamen affectata, & dolosa] dubitari possit, an revelatio revera sit facta, vel an sit facta à Deo, nomineve ipsius, non erit hæreticus, ex hac dubitatione non adhærens firmiter veritati revelatæ. Nam ille, qui ex cautela dubitat, non peccat. Alter verò, quicquid sit, an peccet, moraliter tamen non contigerit ei dubitare, si revelatio fuisset adeo evidenter à Deo, ut nulla tergiversatione negari posset. Unde ex ea dubitatione non habet animum formaliter divino testimonio obluctantem; quod sufficit.

Deinde mihi videtur probabilius dicta excommunicatione Bullæ Cœnæ, aliisque pœnis, in hæreticos latis, hunc ab Ecclesia non puniri. Quia respectu ipsius Ecclesiæ non est censendus hæreticus. Probaturque ex eo, quod fides, quam habet, & proponit sequendam Ecclesia est catholica, & universalis, quæque nititur revelationi communi, factæ Prophetis, & Apostolis, ac successoribus pro tota universitate juxta illud ad Ephes. *superædificati supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum.* Unde specialis revelatio non potest dici de fide Ecclesiæ, & catholica. Et hoc fere modo loquuntur Theologi, pertractantes de fide, ubi de hac quæstione plurima attingunt, & in specie Bcanus *de fide cap. 1. q. 4. numer. 7.* Igitur cùm nullum sit fundamentum affirmandi Ecclesiam dicto Canone primo Bullæ Cœnæ punire alios hæreticos, quam eos, qui sunt hæretici in fide ipsius, non assentiens privatæ revelationi eo anathemate non feritur. Et ita, præter Cordubam, & Azorium, tenent Vivaldus *in candelabr. p. 2. in explicat. Bul. Cœn. in edit. anni 1602. numer. 30.* Rodriq. *ad Bul. Cruc. §. 9. num. 74. &* Duard. *q. 22. num. 7.*

Neque obstat argumentum Sanchez, quod quæ proponit Ecclesia nitantur fundamento summæ veritatis, nempe Dei revelantis, cui hic opponitur. Aut quod sicuti negans id, quod falsò putat, esse ab Ecclesia definitum, licet illud revera definitum non sit, est hæreticus, nihil tamen contra fidem catholicam opinetur, ita idem videatur de hoc esse sentiendum.

Non obstat, inquam, tum quia testimonium Dei se habet tanquam quid remotum ad constituendam in Ecclesia hæresim. Unusquisque enim in Ecclesia satis censendus est tutus, si affirmet, se credere quod credit, ac proponit Ecclesia & nihil extra illud. Tunc quia ille, de quo affertur exemplum, recusat expresse assentiri testimonio Ecclesiæ, quod tenemur ex fide recipere, hic autem non negat expresse, Deum esse veracem. Si enim id absolute negaret, non est dubium, quin esset hæreticus; sed tantum renuit privatæ revelationi ob rei obscuritatem, vel aliam ob causam assentiri, in quo præcise nihil contra Ecclesiam reperitur.

Hinc licet dubitetur, an privatè revelata possint proponi ab Ecclesia, ut pertinentia ad fidem catholicam, & ratio dubitandi est primo, quia adhuc ista innituntur testimonio divino. Secundo, quia esset hæreticus, si quis non crederet iis, quæ sibi private revelantur. Tertio, quia Ecclesia proponit revelationes privatarum personarum, ut B. Birgittæ. Et quarto quia D. Augustinus *lib. 2. contra Donatistas cap. 53.* inquirens, an baptismus per jocum collatus, esset validus, inquit, quod si daretur talis baptismus, esse implorandum divinum judicium per alicujus revelationis oraculum.

Omne tamen dubium diluitur, quod non possint proponi, quia objectum fidei ab Ecclesia propositum debet esse omnibus commune juxta illud ad Ephes. 4. *Una fides, unus Dominus.* Atque adeo debet esse publice revelatum, & propositum per ministros publicos fidei juxta illud ad Ephes. 2. superius relatum. Et quia privatæ personæ aliquando tanguntur Spiritu sancto, aliquando verò loquuntur spiritu proprio, inculpabiliter tamen, ut notat D. Thomas *quodlib. 12. ar. 6.* Hinc habentur privatæ revelationes contradictoriæ, ut quod B. Virgo fuerit immunis ab originali peccato, ut in revelationibus B. Birgittæ *lib. 1. cap. 19.* & oppositum fuit revelatum S. Catharinæ Senensi, ut tradit D. Antoninus *1. p. tit. 7. cap. 2.* Hoc autem est signum, quod si una revelatio est à Deo, non sit altera ab ipso. Ac proinde privata revelatio non est sufficiens, ut proponatur ab Ecclesia.

Ad primam rationem dubitandi, respondetur, inniti testimonio divino, sed non ut publicè docenti, & ideo non sufficiunt ad publicam fidem. Ad secundam, non futurum hæreticum, sed infidelem, ut mox dicemus. Ad tertiam, Ecclesiam non proponere tales revelationes, ut

fide

fide catholica tenendas, ſed ut conducentes ad pietatem, & alios affectus excitandos. Ad quartam, D. Auguſtinum tantum velle, ut in rebus dubiis recurratur ad divinum auxilium, ut aliquo ſpeciali regimine dirigat publicos miniſtros fidei. Unde ait, eſſe implorandam aliquam revelationem, quæ inſerviat per modum regiminis ad declarandam veritatem, non autem cui præciſe ſit fides infallibilis adhibenda.

An autem quoad Deum dicendus ſit hæreticus, vel potius infidelis, parum confert rei noſtræ. Cæterum non videtur hic dicendus hæreticus, ſed infidelis, ut loquitur Sotus *lib. 3. de nat. & grat.* licet ei rationi nitatur, quod patet, privatæ revelationi non præſtari aſſenſum per communem habitum fidei, omnibus infuſum, ſed per aliam fidem particularem, non minus tamen certam. Vel temerarius, ut ait Lorca, quem citat Sanctarellus *d. n. 9.*, quandoquidem requirit & recte, ad hoc, ut aliquis dicatur hæreticus, quod erret contra articulum fidei, quem Eccleſia docet, ſive credit. Ego autem cenſeo, nomen ſaltem infidelis effugere non poſſe, quia quantum ad naturam, & eſſentiam fidei, ſecundum ſe ſpectatæ, poteſt etiam niti privatæ revelationi, ut conſtat ex fide Abrahami, qua ſpeciali revelationi de Filio ſibi naſcituro credidit. Ejuſdem enim fuit conditionis cum noſtra, cum ex ea juſtificatus fuerit ex Paulo *ad Rom. 4.*

Sequitur in allata definitione particula *errans* circa quam duo occurrunt conſideranda. Alterum eſt, errorem non eſſe tantum in firma adhæſione oppoſita fidei, ſed etiam in ſola dubitatione voluntaria, ſeu in ſola cohibitione aſſenſus firmi, quem præſtare debemus veritati fidei, *cap. 1. de hæret.* ibi *dubius in fide, infidelis eſt*, & *cap. firmiter de ſum. Trinit.* ubi appellatur hæreticus dubitans, animam rationalem eſſe corporis formam. Errat ſiquidem qui rem certam accipit in dubiam, ut loquitur D. Auguſtinus *in Enchir. cap. 17. & 19.* de quo & nos alibi.

Dixi in ſola dubietate voluntaria. Nam quadrupliciter contingit dubitare, ſecluſa ea dubitatione, quæ ex ignorantia, & ſimplicitate provenit. Primo ex ſubreptitia tentatione, ſive involuntaria quadam cogitatione, aut illuſione, qua quis inconſiderate incipit titubare in aliqua fidei veritate. Secundo cùm quis voluntariè ſecum ipſe examinat, ac diſcutit veritates fidei, ex utraque parte rationes dubitandi movens abſque eo, quod aliquid reflectat, aut concludat. Tertio ſi reflectens, & putans utramque partem eſſe probabilem, pendulus neutri firmiter adhæreat, eligatque, nullum firmum aſſenſum, aut diſſenſum habere. Quarto ſi ſuper hæc judicet poſitive, rem eſſe dubiam, ac proinde veritatem fidei non habere tantam certitudinem, ut tutum ſit, ei ſine hæſitatione aſſentiri.

Ex priori dubietate, quia eſt involuntaria, & extra poteſtatem noſtram, evidens eſt, non incurri hæreſim. Immo poteſt ſuſtineri cum merito, ſi ſedulo abigatur, & actus fidei eliciatur, ut ex D. Bonaventura docet Sanchez *d. cap. 7. n. 13.* Duard. *q. 23. num. 5.* & Ricciul. *d. lib. 5. cap. 4. num. 1.* ubi plures citat.

Altera, licet voluntaria, & peccaminoſa, præſertim in viro non docto, non inducit hæreſim. Quia ex ea non dicitur actus aliquis aſſentiendi, vel diſſentiendi contrarius fidei, Duard. *num. 6.* & Farinac. *de hæres. q. 178. num. 69.*

De poſtrema non poteſt eſſe apud doctores controverſia. Nam taliter dubius, non eſt formaliter dubius duntaxat, ſed etiam poſitive averſus fidei, quia poſitive aſſentitur, ea, quæ proponit Eccleſia, non eſſe certa, ac proinde, fidem eſſe opinionem, ac per conſequens Eccleſiam decipi poſſe. Quæ omnia ſunt hæretica. Et hoc expreſſe intelligunt Canus *de loc. Theolog. lib. 12. cap. 9.* Bannes *2. 2. q. 11. art. 2.* Sa *v. hæreſis, num. 1.* Vaſquez *1. 2. diſp. 65. cap. 1. num. 4.* Sanchez *ſupra num. 12.* & Filiuc. *num. 28.*

De tertia dubitatione difficultas eſt gravis, in qua tamen affirmativam partem, ſcilicet ex ea induci hæreſim, & excommunicationem, quia eſt communior, & rationi magis conſona, ſtatuimus. Ita Io. Andr. Abb. & fere communiter Canoniſtæ *in d. cap. 1. de hæret.* Angel. & Sylveſt. *in ſum. v. hæreſis. 1.* Cajet. *v. interrogatio in 1. præcept. & 2. 2. q. 11. ar. 2.* ibique Aragon. Valentia *diſp. 1. pun. 1.* Carer. *de hæret. num. 8. in princ.* Royas *ſing. 57. num. 4.* Pegna *in direct. com. 1. de hæret.* Caſtrius *lib. 1. adverſus hæreſes cap. 10. ſub initio* Tolet. *lib. 4. cap. 4. in fine* Azor *d. cap. 9. q. 5.* Graf. *lib. 2. dec. cap. 8. num. 11.* Reginald. *num. 237.* Souſa *diſp. 7. concl. 3.* Duard. *q. 23.* Scortia *d. theorem. 410.* Alter. *d. cap. 2. col. 3.* qui addit, nec excuſari poſſe, quamvis dicat, ſe paratum eſſe mori potius, quam errori contra Catholicam fidem aſſentiri, Ricciul. *d. cap. 4. num. 6.* qui cum Sanchez *num. 11.* alios plures allegat. Idemque videtur ſentire Gambarupta *cit. cap. 1. num. 18.* Tum quia tenemur habere fidem Eccleſiæ, quam non habentes, per Eccleſiam puniuntur. Hæc autem eſt certa, firma, & non nutans. Tum quia ſubſtantia fidei conſiſtit in aſſenſu certo, quo hic dubius cùm careat, cohibens ſe, ne illum eliciat, neceſſarium eſt etiam, quod fide careat. Tum quia, cùm jura ſupra relata loquantur de dubio, non poſſunt intelligi, niſi in hoc ſenſu, cum dubius ex quarto capite non ſit verè in fide dubius, ſed formaliter errans.

Negativæ parti adhæret Simanchas *de Cath. inſtit. tit. 31. num. 69.* Sanchez. *loc. cit. num. 12.* Becan. *de fide cap. 14. q. 2. num. 9.* eo, quia non ſunt hæretici, qui non ſibi eligunt opinionem averſam veritati, quæ eſt de fide, in quo conſiſtit hæreſis, ut colligitur *ex can. hæreſis, & can. hæreticus 24. q. 3.* Porrò dubitans nullum habet aſſenſum fidei contrarium. Sicut enim fides eſt aſſenſus, ita contrarium illius debet eſſe poſitive diſſenſus. Ambigens autem, cùm ſit medius inter utrumque, non poteſt dici verus hæreticus.

Quibus occurritur primo, ita ambigentem habere actum, fidei contrarium privative. Siquidem in fide tenemur habere actum credulitatis poſitivum. Deperditur autem fides non minus per actum, qui privat, quàm per actum poſitive contrarium, quique ea pugnat. Deinde ac quidem rectius, electionem, quam quis voluntariè eligit manere dubius, eſſe actum poſitivum contrarium fidei, dicit actum aſſentiendi firmiter propoſitionibus, habitis pro certis juxta illud Symboli Athanaſii: *Hæc eſt fides catholica, quam niſi quiſque fideliter, firmiterque crediderit, ſalvus eſſe non poterit.* Nec multum refert, quod ille abſolute non judicet res eſſe dubias. Nam ſatis eſt, quod ſinit apud ſe haberi pro dubiis, ſicuti quis eſt hæreticus ex eo ſolum, quod non credat, eſſe tres perſonas divinas, licet non judicet Eccleſiam, quæ contrarium tenet, opinari falſum.

Alterum, quod propoſuimus annotandum, eſt, errantem circa plures articulos, in plures excommunicationes incidere. Nec enim eſt dicendum æquali pœna unicum puniri delictum, ac plura, & primo crimine peracto, impune exinde delinqui, *l. nunquam plura ff. de priv. delict.* Ugolin. *d. cap. 1. §. 4.* Farinac. *q. 101. §. 1. num. 9.* Ricciul. *d. lib. 5. cap. 13. num. 3.* & Nald. *in ſum. 11. Bulla Cœnæ num. 3.* Quapropter monet Valentia *2. 2. diſp. 1. q. 10. pun. 3.* in confeſſione explicandum eſſe numerum articulorum, quos quis negavit.

Et quia, ut mox dicemus, hæc excommunicatio non contrahitur, niſi hæreſis manifeſtatione, dicendum videtur, non eſſe neceſſaria tot ſigna manifeſtativa diſtincta, quot ſunt hæreſes manifeſtatæ, & per conſequens tot excommunicationibus quem innodari, quot hæreſes oſtendit, ſignum licet ſit unicum. Sicut eadem percuſſione plures percutiens Clericos, pluribus

anathematibus afficitur, ut ait idem Ugolinus *loc. cit.* Quoad illas verò, quæ latentes remanent, nulla attenditur excommunicatio.

An autem pluribus manifestans eandem hæresim pluries incidat, non dessentiunt Doctores. Facilis tamen videtur responsio, quod cùm in idem crimen non feratur denuo censura, nisi addita nova contumacia, ut est receptum, & alibi diximus, nec videatur multiplex manifestatio, multiplex contumacia, nisi post correctionem adhibitam, sequitur excommunicationem, semel contractam, sufficere. Potest quidem esse nova manifestatio cum crimine, eoque lethali, sed non tali, quod hac pœna plectendum sit. Siquidem cùm excommunicatio feratur in odium hæresis, ut manifestabilis, quando jam supponitur evulgata, non habet amplius eandem enormitatem. Quare nec videntur obstare dicta de iteratione censuræ, quæ fit per novum actum inhibitum solo numero diversum, exempli gratia pluribus vicibus eundem percutiens, pluribus irretitur. Est enim in eo discrimen, quod percussio novam propriam habet integram malitiam. Nova autem manifestatio non item. Quia malitia ex interno errore principaliter desumitur. Nec tamen oppositum credimus improbabile.

Diximus tandem, *externum prodit errorem.* Quia licet hæreticus internus sit verus & proprius hæreticus, ut per D. Thom. 1. 2. *q.* 91. *ar.* 4. Cajet. 2. 2. *d. q.* 11. *& in sum.* 11. *hæresis*, Turrecrem. *in d. can. dixit Apostolus* 24. *q.* 3. Graff. *lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 3. Ricciul. *cit. lib.* 5. *cap.* 9. aliique per ipsum relati, tamen eo, quod Ecclesia regulariter non judicat de occultis *can. consuluisti* 2. *q.* 1. *can siquando* 15. *q.* 6. *can. erubescant*, ubi Glossa *d.* 31. *cap. tua nos de Simon. cap. tua de sponsal. cap.* 1. *de clandest. despons. cap. un. ut Eccles. benef. sine dimin. confer.* ibi : *Et si locum Dei teneamus in terris, non tamen de occultis potuimus divinare*, vinculo excommunicationis dicti canonis Cœnæ Domini obstringitur hæreticus, nisi externus, Antonin. 3. *p. tit.* 35. *cap.* 4. Cajet. *cit. loc. sum.* Palud. *in* 4. *d.* 13. *q.* 3. Becan. *de fid. cap.* 15. *q.* 1. Tolet. *lib.* 1. *cap.* 20. *num.* 4. Sayr. *cit. cap.* 4. *num.* 21. Graf. *loc. cit. cap.* 1. *num.* 4. Scortia *in Bul. select. theor.* 410. Suarez *de censur. disp.* 21. *sect.* 2. *num.* 2. Alter. *col.* 5. Filiuc. *num.* 27. Ricciul. *cap.* 10. *num.* 10. Sanchez *in d. lib.* 2. *decal. cap.* 9. Gambarup. *num.* 11. & Sousa *disp.* 4. *num.* 2. qui posteriores plurimos alios congerunt, ut fit fere communiter receptissimum.

Glossa tamen *in clem. multorum* §. *quia nimis v. eo ipso de hæret.* & *in can. cogitationis v. patitur de pœnit. d.* 1. quam aliqui ex antiquioribus canonistis amplectuntur, infra citandi, contrarium tuetur. Nititur autem prior Glossa in eo, quod *in citata clem. multorum* excommunicantur, qui ex affectu gratiæ, amoris, odii, aut similis, omiserint procedere in diffamatum de hæresi. Id autem est punire solum actum interiorem. Simul autem tam Glossa, quàm ejus sectatores moventur ex eo, quod plures excommunicationes in jure, attenta proprietate verborum, feruntur tantummodo in actus internos, ut sunt eæ, quæ feruntur simpliciter contra hæreticos. Interni autem sunt veri hæretici, ut dictum est, & ea, quæ fertur *in cap. excommunicamus* 1. *de hæret.* adversus credentes hæreticorum. Si igitur Pontifex, vult, ut supponit etiam actus internos censuris impetere, nec se explicat, quod externos tantum hæreticos velit complecti, non est à nobis divinanda hæc distinctio, *arg. l. Papinianus ff. de minoribus.*

Hæc tamen facile solvuntur. Nam *in allata Clem.* non punitur nudus affectus internus, sed ut per omissionem proditur, ac fit manifestus; nec enim sola commissione, verùm & omissione quis animum ostendit, quod optime expendit Cajet. 2. 2. *q.* 11. *ar.* 3. & Navar. *in d. can. cogitationis num.* 8. Cæterum cùm Ecclesia sæpius testata fuerit; se de occultis non judicare, & congruentissima praxis ita recepert omnes excommunicationes, ut non nisi criminosos exteriores coërceant, nil refert, quod solos exteriores comprehendi, non fit expressum, cùm id eo ipso debeat subaudiri.

Dixi *regulariter*, Ecclesiam non procedere adversus occulta; nam aliàs discutitur, an possit ex plenitudine potestatis punire Pontifex censuris actus mere interiores. Ex utraque parte æquale fere Doctorum agmen adducit Ricciul. *cap.* 9. ubi hanc quæstionem exagitat. Apud omnes tamen convenit, id non esse congruum, ac de facto non fieri, ut eximie docuit D. Thomas 2. 2. *q.* 11. *ar.* 3. *& in p.* 2. *q.* 91. *ar.* 4. ubi ait, quod cùm homo non possit de actibus interioribus judicare, utique nec pœnam inferre. Etenim de his potest legem facere, de quibus potest judicare. Judicium autem hominis non potest esse de interioribus motibus, qui latent, sed solum de exterioribus, qui apparent. Ex quibus concluditur, humano generi necessariam fuisse legem divinam qua pravæ cogitationes internæ comprimerentur, quæ humana non poterant. Quare licet peccati hæreseos interni potuerit sibi Pontifex reservare absolutionem, tamen id nunquam consuevit, cùm omnes reservationes de hæresi, hactenus à Pontifice editæ sint cum annexa excommunicatione, quæ non fertur, nisi in exteriorem. Nec reservatione hæresis, ac universaliter aliorum criminum, unquam veniunt peccata interna tantum, nisi id expressis ac indubitatis verbis declaretur à Prælato reservante. Tum quia alienum est à prudenti, ac suavi Ecclesiæ gubernatione, occultissima, quæ non agnoscit, reservare crimina. Tum quia hæc frequentissima & facillima commissu, non est congruum subdi difficultatibus, quas secum fert reservatio.

Quanquam respectu hæresis in inferioribus Prælatis id non videatur facile admittendum. Quia cùm satis constet, hæresim exteriorem esse summo Pontifici reservatam, ac proinde minores Prælati regulariter non soleant reservare, si reservent, nullo alio addito, ut reservatio locum habeat, non aliam complectitur, quam internam. Ab hac opinione non videtur abesse Cajet. 2. 2. *q.* 11. *cit. art.* 3. Quod si reservent, addita excommunicatione, quæ supra exteriorem tantum cadere potest, videndum, an voluerint excommunicatione distincta à censura Bullæ innodare. Tunc siquidem altera expetenda erit absolutio.

Atque ex his concluditur communiter, talem hæreticum internum posse à simplici Confessario absolvi, additque Sanchez *loc. cit.* idem esse etiam de simul exteriori, qui ratione ignorantiæ inculpabilis de excommunicatione, in hæreticos lata, eam non contraxisset. Licet enim peccatum hæresis non sit reservatum per accidens, scilicet quatenus est reservata excommunicatio, sed per seipsum, ut est commune placitum cum Suarez *to.* 4. *in* 3. *p. disp.* 29. *sect.* 2. *num.* 8. *& seqq.* tamen & ipsum non est reservatum separatim à censura, ut ibidem explicat Suarez.

Actus autem exterior, cùm fieri debeat, non casu, & absque determinatione, sed advertenter, & ex animo, coniungendus est cum errore interiori, ut tunc, quando exhibetur, sit error in intellectu actualiter, vel saltem virtualiter, ut ex interiori errrore procedat exterior hic actus, significativus ejusdem; secus enim non proditur hæresis, quæ viget latens in mente. Error igitur, qui antea fuerit, non sufficit, immo nec si permaneat habitualiter, id est non retractatus. Siquidem si non advertatur adesse in mente, non influit in actum externum, sed respectu illius ita se habet, ac si non adesset. Si autem advertitur, fit eo ipso actualis, dum non retractatur. Unde qui casu exhibet actum, de se aptum manifestare hæresim, quam aliquando habuit, vel habet habitualiter tan-

tum

rum, non fit exterior, ut ſiquis ex accidenti non det egeret caput Euchariſtiæ, cujus fidem alias non habuit, vel ſi diceret, ſe olim in hæreſim conſenſiſſe, etiamſi ex inadvertentia non retractaverit hæreſim, ex quo permanere habitualiter dicitur. Idemque eſt de hæretico, exhibente ſignum alterius hæreſis, quam non habet. Siquidem omnes tales actus non promulgant hæreſim, tum exiſtentem, vel à qua procedant, ut per Vaſquez *p. 2. diſp. 160. cap. 5. num. 22.* Suarez *tom. 5. in 3. p. diſp. 4. ſect. 2. num. 14.* Simanch. *de cath. inſtit. tit. 42. numer. 10.* Azeved. *recopil. lib. 8. tit. 3. numer. 157.* Azor. *cap. 10. q. 6.* Sous. *diſp. 6. numer. 6.* Sayr. *lib. 3. de cenſ. cap. 4. numer. 31.* Cordub. *lib. 4. q. 13.* Alter. *col. 8. &* Sanchez *cap. 8. numer 20. & 25.* ubi optime reiicit quandam limitationem Suarez circa hæreſim præteritam, nimirum tunc ſaltem quem fieri exteriorem, & excommunicatum, quando exprimeret animo complacente in eo delicto. Satis quippe eſt, eum non proferre hæreſim præſentem, & ex manifeſtatione non poſſe deduci probabiliter, eum tum eſſe in hæreſi.

Objici ſolet contra prædictam doctrinam, videri innodandum Apoſtatam, aſſerentem ſe ad paganiſmum eſſe converſum, cum ad Judaïſmum acceſſerit. Nam apoſtaſiam prodit. Ergo & eum, qui unam hæreſim prodit, cùm aliam habeat. Souſa *loc. cit. numer.* 8. negat antecedens. Quia mendacium illud nil veri erroris indigitat. At cum formale Apoſtaſiæ ſit à tota fide deſciſcere, connotatum verò converſionem ad ſectam, quia hic retroceſſionem ſatis indicat, non eſt à cenſura eximendus. Unde negandum conſequens, quia in manifeſtatione unius hæreſis non includitur manifeſtatio alterius, ſicut in manifeſtatione arrepti paganiſmi includitur apoſtaſiæ revelatio.

Significans autem ſe determinatum eſſe incidere in hæreſim, quamvis tunc particularem & determinatum errorem non habeat, fit exterior, & excommunicationi ſubjectus, quicquid in contrarium dicat Sanchez *numer.* 22. ſignificat enim, ſe omnino deficiſſe à fide, ſolumque ab alio hæretico videtur differre, quod in ſigulari nil credit actu contra fidem, cùm tamen vagè, & in confuſo aliquid credat, immo hoc in ſingulari, quod fides in univerſum non ſit amplectenda. Simile eſt de credentibus hæreticorum, qui ex eo ſolum innodantur, quod credant in confuſo hæreticorum doctrinas eſſe veras. Unde etiam ſatis proditur, qui ſe hæreticum abſolute oſtentat, licet particularem, quam habet, hæreſim non exponat, ut etiam Souſa *num. 9.*

Tripliciter porro exhiberi poteſt hæreſeos exterius ſignum. *Verbo*, ut diſertis verbis affirmando, ſe eſſe hæreticum, vel celebrando, ac defendendo falſa hæreticorum dogmata, & ſimilibus, quibus annectere poſſumus etiam ſcriptum. *Opere*, ut conculcando Sacramentum, contemnendo, ac dilacerando ſacras Imagines, comedendo vetitis diebus carnes, conveniendo cum hæreticis ad ſacra & conciones &c. *Omiſſione*, ut non audiendo feſtis diebus ſacrum, non exhibendo Euchariſtiæ, aut Iconibus cultum, aliiſque hujuſmodi.

Differunt tamen in virtute ſignificandi inter ſe hæc ſigna. Quod plane animadvertendum eſt. Verba ſiquidem, & ſcripta clare de ſe hæreſim oſtendunt. Operum quædam magis expreſſe, ut conculcatio Euchariſtiæ, quædam minus, ut eſus carnium diebus vetitis, qui & vitio gulæ, & infirmitati valetudinis adſcribi poteſt. Minus his omnibus omiſſiones, quæ non niſi ex circumſtantiis perſonæ, loci, ac temporis habent hæreſim prodere. Nec enim ex ſemel non exhibita ſacris Imaginibus veneratione, percipiet aliquis, non exhibentem eſſe hæreticum, niſi vel ſciat perſonam eſſe in novitatem doctrinæ proclivem, aut fiat in loco, ubi quilibet catholicus in odium, & diſtinctionem hæreticorum ſtudeat, ſe pium in ſedula Imaginum veneratione exhibere, aut ſi tempore, quo ſine incommodo, aut labore venerari poterat, omittat.

Excipitur autem à *verbo* Confeſſio Sacramentalis, in qua hæreſis falſa non conſtituit hæreticum exteriorem, ut per Simanch. *eod. tit. 42. n. 9.* Cordub. *lib. 4. q. 13.* Gutier. *quæſt. can lib. 1. cap. 13. n. 9.* Sayr. *cit. n. 28.* Covar. *in reg. peccatum p. 2. n. 7.* Reginald. *ſupra n. 245.* Souſ. *diſp. 7. ſub. initio*, Filiuc. *n. 29.* Azor. *d. lib. 8. cap. 10. q. 5.* Becan. *de fid. cap. 15. q. 1. num. 8.* Duard. *q. 24.* Sanch. *n. 19.* Alter. *col. 7. ac* Ricciul. *cap. 9. num. 12.* Tum quia hic actus eſt extra judicium humanum. Fit enim confeſſio Deo, non homini; *cap. ſi Sacerdos de offic. Ord. cap. omnis de pœnit. & remiſs.* Tum quia actus eſt optimus, & nullam à malitia interni erroris deformitatem accipiens, quin potius eſt in odium illius. Tum quia alioquin ſatius eſſet non confiteri, quandoquidem non confitens abiret à cenſura immunis, quam confitens contraheret. Tum tandem quia nunquam à ſimplici confeſſario interna hæreſis poſſet abſolvi, fit enim ipſa confeſſione exteriori. Quæ ſunt abſurda.

Quod ſi in actu confeſſionis hæreticus Confeſſario detegat, ſed ſine aliquo recto fine, eo, quod nec reſipiſcendi animo aut diſpoſitione aliqua, nec quo conſilium petat, non poteſt excuſari. Quia tunc eſt confeſſionis ſimulatio, neque actus eſt per ſe rectus, Covarruvias, Corduba, Azorius, & Sanchez locis allegatis contra Sayrum, qui id nimis extendit, ſcilicet etiamſi nec hæreſim deſerat, neque corrigi paratus ſit. Debet enim diſpoſitive ſaltem habere animum abjiciendi hæreſim, vel accipiendi conſilium; aliter enim quorſum manifeſtat in bonum.

Idem eſt de eo, qui ſe proderet viro docto, aut probo amico ex intentione audiendi conſilium, etiamſi non ſit expreſſe ac poſitive determinatus acquieſcere, nec inceperit actualiter deteſtari errorem, quam conditionem aliqui apud Sanchez *numer.* 20. volunt eſſe neceſſariam, ſed tantum cum intentione audiendi ac ſecum deinde examinandi. Ita autores citati & præter eos Azeved *ſupra numer. 156.* Sa. 11. *excommunicatio in Bul. Cœn. numer.* 3. Aragon. *2. 2. q. 11. ar. 3. col.* 7. & Alter. *col. etiam* 7. Probaturque ex eo, quia talis actus de ſe nullam habet malitiæ rationem, & ex animo contra hæreſim habitualiter ſaltem diſpoſito, nulloque modo exhibitus in intentione hæreſis manifeſtandæ. Alioquin autem hæreticus mentalis terrore tanti vinculi, privaretur remedio petendi conſilium, quod nihil eſt in hoc negotio ſalubrius, & ad odium erroris concipiendum accommodatius. Ex quibus addiderim ſimiliter excuſandum eum, qui ab alio interrogatur, viro præſertim autoritatis, animo correctionis, ſi opus fuerit, adhibendæ, an hæreſim aliquam interne credat, eam fateretur. Et univerſaliter ſtatui poteſt, licitam eſſe manifeſtationem, quoties fit, aut in erroris deteſtationem, aut ex alia proba cauſa. Sufficit enim ad excommunicationem declinandam, quod hujuſmodi actus fine tendat ad bonum.

Supereſt explicare, quodnam intelligatur eſſe ſignum manifeſtativum, ſive quorſum ſignum manifeſtare debeat, ut excommunicationem inducat. Non diſſentior à communi regula, quæ eſt, fieri tunc hæreticum ex ſigno, quando ex eo moraliter prudens quiſque conjicere poteſt, illud exhibentem eſſe interne hæreticum, Bannes 2. 2. *q.* 11. *ar.* 4. *dub.* 2. *arg.* 3. *contra* 3. *concl.* Vaſquez *p.* 2. *diſp.* 160. *cap.* 5. *numer.* 20. *ac.* 21. Navar. *in d. can. cogitationis numer.* 10. Henriq. *lib 6. de pœnit.* Corduba, & Sa. *loc. cit.* Petr. de Ledeſm. *tom.* 2. *ſum. tr.* 1. *cap.* 6. *concl.* 19. *diff.* 2. Azor. *d. cap.* 10. *q. ult.* Sayr. *numer.* 26.

Vivald. *in Bul. cœn. numer.* 2. Sanch. *cap.* 8. *numer.* 7. Filiuc. *nume.* 29. Sous. *disp.* 4. & Ricciul. *cap.* 9. *num.* 13. Quod etiam alii complures, licet expresse non asserant, tenentur amplecti ita, ut hæc sit receptissima sententia. Nisi enim signum sit talis conditionis, non potest dici hæresis insinuata Ecclesiæ; nec enim est externum in Ecclesia, quod ipsa cognoscere ex signis non valet.

Hanc opinionem amplector. Tum ne à communi sensu discedam. Tum ut conscientiis indulgeam in re tam periculosa, quanquam perpensis utrinque rationibus, probabilius videatur aliter sentire, nimirum quoties omissione, verbo, aut opere, quomodolibet exteriori hæresis exit è statu puræ interioritatis, quamvis de se signum non sit alteri manifestativum, sufficienter hæresim fieri exteriorem, quo excommunicationem inducat. Ut siquis assentiens intra se, Deum non esse trinum, dicat ore, *non est*, vel annuat capite, dum hæresis ab alio prædicatur, vel Sacramento non credens, omittat venerari, etiamsi ex circumstantiis non sit ob hæc à circumspicientibus reputandus hæreticus. De quibus ac similibus non concedunt Doctores sententiæ excommunicationem induci.

Ducor autem ex eo, quod verum quidem est, Ecclesiam non punire actus mere internos, at si semel prodeant quocunque modo prodeant, assumitur sine fundamento non punire eos omnes per ea, quæ Cajet. *in sum. v. excommunicatio cap.* 3. *& v. horarum canonicarum omissio* §. 3. Sot. *lib.* 10. *de just. & jur. q.* 5. *ar.* 5. Lorca 1. 2. *to.* 2. *tr. de legib. disp.* 16. *memb.* 2. Siquidem non requiri, ut ex signo insinuetur actu aliis cognitio hæretici, non concedunt communiter omnes prædicti, aliique infra citandi. Quod verò nec absolute requiratur, signa excommunicationem inducentia, de se saltem potentia esse ad cognitionem ingerendam, licet per accidens, puta quia fiant in occulto, non ingerant actu, quod dicunt Autores prædictæ sententiæ requiri, ad hoc, ut cognitio Ecclesiæ punientis super ipsa signa cadere possit. Quod hoc, inquam, non requiratur, patet exemplo *cit. Clem. Multorum* §. *verum de hæret.* ubi eo ipso subduntur excommunicationi Inquisitores, quo ex interno amoris affectu amoris, odii, vel lucri deliberant, non procedere contra aliquem hæreticum; cum tamen in exteriori Ecclesiæ judicio nihil appareat, aut apparere possit signi tunc, quando excommunicationi fiunt obnoxii.

Rursus quia hæreticus per eos actus exteriores manifestatur sibi, ut sibi jam non sit mere internus, uti erat antea. Non est igitur absolute amplius internus. Per accidens siquidem est, quod non manifestetur aliis. Nam, sicuti quod ex circumstantiis ab uno cognitis, & non ab alio, quis per esum carnium, verbi gratia, uni fiat hæreticus manifestus, non autem aliis, est per accidens ad rationem signi. Ita etiam per accidens est, quod eodem signo sibi manifestante, quia sibi notæ circumstantiæ sunt, non manifestetur aliis, qui circumstantias non norunt

Quapropter videtur non posse in ea opinione assignari, quando ex se signum habeat vim manifestandi aliis. Quod ostenditur in signo omissionis. Ejus enim vis manifestandi dependebit ab eo, an videntes sint instructi de circumstantiis, nec ne. Unde plura incongrua sequuntur, ut quod incidentia excommunicationis dependeat à scientia eorum, qui vident, audiuntve signum, non autem à malitia ejus, qui signum in manifestationem hæresis facit. Etenim contrahetur si illi ex circumstantiis jam notis possunt conjicere hæresim; non contrahetur, si non possunt. Similiter quod callidus, & vafer, qui à nemine permiserit mores suos, animumque cognosci, possit tute, ac impunè manifestare omittendo ea, ex quorum omissione in aliis argui possit hæresis. Immo quod expresse dicens, se esse hæreticum, si ex nota aliàs probitate, ei fides non præstetur, sed existimetur ex joco, vel aliqua alia occulta intentione id dictum, non possit fieri exterior, etiam si velit, vel certe quoad tempus non innodabitur, nisi quando, perpensis circumstantiis, incipient audientes suspicari, ipsum revera esse talem. Quæ omnia, qua ratione admitti queant, non percipio.

Quod si occurratur, tales incurrere, quia quantum est ex parte ipsorum manifestant. Subiiciam ego ex ignorantia circumstantiarum, qua laborant cæteri, manifestationem illam non esse sufficientem, ut insinuetur Ecclesiæ cognitio hæresis. Est enim impossibile, quod Ecclesia judicet hæreticum, dum latent circumstantiæ; ex quibus id esset coniiciendum. Et sane, si ut quis dicatur exterior, sufficit, quod ipse, quantum de se est, prodat semetipsum, sequitur non esse attendendas circumstantias, sed errorem internum ejus, qui proditur, ac proinde quomodolibet se manifestantem fieri sufficienter exteriorem.

Nam licet remaneat id aliorum judicio occultum ac incertum, punit tamen hunc lex, quæ est certa, & semper obligat in conscientia, *arg.* §. *conditionis, instit. de verb. oblig.*

Et hanc sententiam tenentur amplecti in primis à fortiori ii, qui supra asserebant, contrahi excommunicationem, etiam per solum actum internum, nimirum Glossa *in d. Clem.* 1. *de hæret. & in d. can. cogitationis de pœnit. d.* 1. Cardin. val. *in cad Clem. num.* 8. *q.* 7. ibique Imol. *num.* 18. *alios* referens, Goffred. *in sum. tit. de hæret. num.* 2. Abb. *in proëm. decret. v. Rex pacificus num.* 6. *& in cap. extirpandæ* §. *qui verò n.* 21. *de præb. & cap. fin. num.* 1. *de hæret. & cap.* 2. *num.* 13. *de offic.* Ord. Felin. *in cap. fin. & in cap. porro de sent. excom. utrobique sub initio, Repertor. Inquis. v. Pœna,* Bald. *in l. siquis num.* 7. *C. de Episc. & Cler.* Anan. *in cap siquis num.* 7. *de hæret.* Marsil *in l. qui falsum num.* 13. *ff. de fals.* Rosel. *v. absolutio* 1. *num.* 29. *& v. excommunicatio* 1. *cas. num.* 1. *& v. hæreticus num.* 14. Adrian. *in* 4. *q.* 2. *de confessione, & quodlib.* 8. *q.* 1. aliique plures, quos citant Sanchez *d. cap.* 8. *num.* 1. ac Ricciul. *cap.* 10. *num.* 8.

Deinde adstipulari videntur ii, qui absolute dicunt, sufficere hæreticum esse exteriorem, non explicantes exterioritatem, eo modo, quo prior opinio, ut in specie Graffius, ac Toletus *loc. cit.* Favetque Navar. *in man. cap.* 11. *num.* 22. ubi ait, *esse excommunicatum hæreticum, etiamsi sibi soli sit exterior*, & adhuc expressiùs Cajet. 2. 2. *q.* 11. *art.* 3. ubi hæretici occulti per accidens, de quo statuerat, non effugere censuram exemplum exhibet ex Clementina citata, ejus, qui ex odio, amore, aut passione aliqua omittit procedere contrà hæreticos. Iste autem sibi, ut plurimum, soli est cognitus, subditque, distinguendum esse inter cor solum, & cor, ut habet rationem exrrinseci, cum etiam dixisset antea: *propterea oportet Confessores inquirere, cùm pœnitentes tepidi in fide, qui victi tentationibus consentiunt contrà fidem occurrunt, an etiam secum solus protulerit infidelitatem suam.* Quæ omnia insinuant, sufficere quamlibet exterioritatem. In eandem sententiam expressè inclinat Alter. *cap.* 2. *col.* 8. & absolute amplectitur Garz. *de benef. p.* 11. *num.* 105. *ac* Reginald. *d. cap.* 14. *sect.* 2. *num.* 239. qui fusè explicat, licet paucis probet, ac ità tandem consulti responderunt prima vice Doctores Salmaticenses, inter quos Pegna, teste Vivaldo *in edit.* 1598. *cit. num.* 12.

Addit autem ibi Reginaldus, eum, qui hæresim, quam in mente habet per jocum exprimit, ut si quis credens, Christum non esse sub speciebus panis, dicat, se nolle adorare Deum, qui comedi

di poteſt à muribus, anathema incurrere. Quia revera hìc hæreſim, quam habet, promit, & per jocum ſæpius veritas promulgatur. Quod quidem in hac ſecunda ſententia admitti poteſt, ac præſertim, quod quanquam dicens ex joco, non faciat fidem, ex quo poſſet excuſari, tamen non eſt ſimpliciter neceſſe, ut hæreſis fiat externa quoad judicium aliorum. Inſuper autem talis modus loquendi, licet ſit ex joco, addit rationem contemptus, quod potius crimen aggravat. In altera verò opinione, licet id admittat Sayr. *cit. cap.* 4. *n.* 31. Alter. *loc. cit.* & Souſa *diſp.* 7. *conc.* 2. tamen id perpendendum erit ex circumſtantiis, ut Simanch. *cit. tit.* 24. aliique.

In eadem autem prima opinione, quam in praxi duximus amplectendam, nullus fere caſus dubitationi occurrit, qui ea regula conſiderata, poſſit ne, ſcilicet, quis ex eo ſigno arbitrari, illud exhibentem eſſe hæreticum, non definiatur. Apparet enim ex ea, ſigna communia, ſive indifferentia, quæ alium æque ac hæreſeos aſſenſum videntibus, vel audientibus indigitare poſſunt, ac etiam incompleta, quæ, ſcilicet, incompletè tantum hæreſim ſignificant, non perfectè, ut eſt inclinatio capitis, & quædam verborum imperfecta prolatio, puta, *ita eſt*, dum internè errori præſtatur aſſenſus, non inducere cenſuram. In omiſſionibus autem egregie idem Ricciullus *num.* 9. opiniones extremas concilians, ait, eſſe attendendas circumſtantias. Nam non revereri Imaginem reſpectu alicujus tribui poteſt inadvertentiæ, reſpectu verò alterius ratione loci, ac temporis accipietur tanquam indicium hæreſeos. Quia qualitas actus, juncta eo tunc perſonæ ſuſpectæ, habet ſignificare errorem.

Libet tamen ad uberiorem doctrinam aliquos caſus in particulari recenſere. Primus eſt; Non eſt æſtimandus hæreticus exterior, qui internè errans, ut aliquem poſſit in hæreſim inducere, ejus aucupetur amicitiam litteris, aut muneribus. Donec enim expreſſè intentum finem non prodat, ſignificans, ſe velle in eandem ſecum ſententiam inducere, officioſa ea ſigna de ſe ſunt indifferentia, nec ſtatim hæreſim produnt, Sanchez. *cit. cap.* 8. *n.* 9. & Cordub. *in quæſt. lib.* 4. *q.* 13. *opin.* 3.

Secundus, neque eſt talis, qui materialiter in fide non errans, ſed formaliter tantùm juxtà ſuperius dicta §. *Quare fides ſub hoc teſtimonio*, ut quia credat aliquid cum Eccleſia, quod tamen falſò putet ab Eccleſia de fide eſſe rectum, promeret opinionem ſuam. Si enim ſimul non manifeſtet, ſe ità ſentire, quantumlibet Eccleſia ſentiat oppoſitum, non profert hæreſim, ſed veram doctrinam, Sanch. *num.* 11. Id ipſum inſinuat Souſa *diſp.* 11. *in fine*, dum ait, explicantem ſuam ſententiam in iis, quæ adhuc ſub opinione ſunt, nec definita, quamvis internè animum hæreticalem habeat, non excommunicari.

Tertius. Negans de ſubjecto aliquo principium, fit hæreticus exterior, ſi proferat propoſitionem, quæ neget proprietatem eſſentialem à principio illo profluentem, ut qui non credens, Chriſtum naturæ eſſe humanæ, & rationalis, externè aſſerat, non eſſe riſibilem. Nam & aſſerens ex errore interno ita pronunciat, ut ſupponimus, & audientes ſufficiens hæreſeos indicium ſumunt, cùm nullus præſumatur errare in principio naturali. Sanch. *num.* 12.

Quartus. Eſſet hæreticus exterior, qui res fidei credens dubias, aſſerat, ſe de illis dubitare, licet non expreſſe dicat, res eſſe dubias. Siquidem ſatis indicat, ſe arbitrari, res fidei eſſe dubias, qui dubius eſt circa illas, Sanch. *num.* 13. Nos verò id libentius recipimus, qui contra eundem Sanchez non ſolum opinati ſumus, quem eſſe hæreticum ex eo, quod res fidei credat dubias, ſed ex eo tantum, quod pendulus maneat, ſive dubius ſine poſitivo judicio dubietatis rerum.

Quintus. Non fit hæreticus exterior circa materiam ſui erroris proferens blaſphemias, non hæreticales, ut qui non credens Deum eſſe omnipotentem, prorumpat in imprecationem. *Non ſit in Deo poteſtas.* Quia verba hæc non ſunt indicativi modi, ut indigitent hæreſim in proferente, ſed tantùm imprecatio quædam. Secus eſt, ſi blaſphemia eſſet hæreticalis, ut, *Deus non eſt omnipotens.*

Sextus. Licet eo facto, quod regulariter præſumi ſolet committi ex errore in fide, puta rebaptizatione, ab eo, qui non confitetur unum baptiſma, aut eſu carnium ab eo, qui non credit, ab Eccleſia poſſe prohiberi, quis fiat ſufficienter hæreticus exterior, non tamen ſit ex eo facto, quod probabilem ſuſpicionem hæreſis de ſe non inducit, ut ſi quis credens, fornicationem non debuiſſe ab Eccleſia damnari, fornicetur, Sanchez *numer.* 15. Hic enim licet ſit hæreticum dicere, fornicationem non eſſe peccatum, *ex Clem. ad noſtrum, de hæret.* fornicando ex hâc opinione, non præſumitur hæreticus. Quia fornicatio paſſim fit etiam à non hæreticis. Crediderim tamen ex circumſtantiis, hos actus poſſe ita juvari, ut fiant ſigna ſufficienter exprimentia, verbi gratia, ſi quis in cæteris ſervandis præceptis accuratus, à fornicatione tamen nullo modo vellet abſtinere.

Septimus. Non eſt quiſpiam exterior hæreticus, ſi legendo alienos Libros, vel tranſcribendo, aut narrando aliquid, vel diſputando ex ſententia aliorum, pronunciet voce, aut ſcripto hæreſim, quam mente retinet. Quia non exprimit hæreſim, ut propriam, ſed ut alienam, Sanch. *num.* 23. referens ad id Cordubam *cit. q.* 23. *opin.* 3. Azor. *cap.* 10. *q.* 7. *fa. v. excommunicatio in Bulla Cœnæ num.* 3. Nec tamen recipimus limitationem, quam habet Sanchez, ſcilicet, id procedere, dummodo non proferat voluntate eam confirmandi, aut exprimendi. Nam ille actus proferendi alienam hæreſim, de ſe nunquam eſt potis aliis inſinuare propriam, quia ſemper hæreſis accipitur expreſſa, ut aliena. Quare, ut ſufficienter quis eo modo ſe prodat, aliud judicium exhibere debet.

Octavus. Non fit hæreticus exterior, pronuncians hæreſim tempore ſomni, aut ebrietatis, Sanch. *num.* 24. Petr. de Ledeſm. *tom.* 2. *ſum. tr.* 1. *cap.* 6. *poſt* 10. *concl. diff.* 5. Duard. *q.* 24. *num.* 19. Quia non emanat exterior illa Locutio ab actu internæ hæreſis. Unde nihil refert, hæreticum internum fuiſſe expertum, ſe prodere ſolere, nec præcaviſſe. Quo modo manifeſtatio dicitur voluntaria interpretativè, & in aliis criminibus ſimilis voluntas non excuſat, de quo caſu ait Ledeſma, ſe olim oppoſitum judicaſſe, & tenet eſſe probabile Bonacina *in Bull. Cœn. punc.* 2. *num.* 7. Nihil, inquam, refert. Tùm ex allata ratione, quia internus error proximè tunc non influit. Tùm quia eodem modo indicat hæreſim pronuncians ea vice, quam non adverterat, ac recitata altera poſt advertentiam, non adhibita præcautione. Igitur, aut primâ etiam vice fieri debet exterior, quod non admittitur, aut nec ſecunda deindè vice fieri poteſt. Neque pat eſt exemplum de aliis criminibus, quia ea quomodocunque voluntaria etiam deliberatione remota, non carent malitia. Ac manifeſtatio hæreſis debet proximè deliberatè fieri. Probabile autem eſt, quod ſi in fraudem quis ſe inebriet, ut hæreſim detegat, quam timet ſanâ mente detegere, fiat hæreticus exterior, & excommunicationi obnoxius. Quia & detectio eſt ſatis voluntaria, & nemini ſecus patrocinari debet dolus.

Ultimus. Fit hæreticus exterior, doloſè verba, quibus exprimit hæreſim, ità componens, ut ex amphibologia, quam recipiunt, poſſit ſubterfugere, in alium ſenſum ea extorquendo, Sanch. *numer.* 26. Quia & malitioſa hæc fictio non minuit culpam, ſed auget,

&

& verba, non obstante amphibologia, habent significare hæresim, & ad hoc sunt prolata. Per accidens autem est, si ab aliquibus non percipiantur, quatenus nimirum conjunctio alterius significationis, vel sensus, impedire potest claram hæresis notitiam ex eis comparari.

In hoc enim omnes conveniunt, quod licet per accidens actus ad notitiam aliorum non perveniat, quando tamen de se est aptus pervenire, sufficiens sit ad pœnam hanc inducendam. Sic scribens secum ipse clausus, vel etiam pronuncians expresè, & completè, se aliquid fidei non credere, aut se esse hæreticum, innodatur, etiamsi nullus audiat, videat, aut statim chartam concremet, vel dilaceret, ut Cajet. 2. 2. *cit. q.* 11. *ar.* 3. Ugolin. *d.* §. 4. Graff. *lib.* 4. *dec. cap.* 18. *numer.* 14. Tolet. *d. cap.* 20. *numer.* 5. *lib.* 1. Vivald. *d. numer.* 8. Sayr. *eo lib.* 3. *cap.* 4. *numer.* 26. Navar. *in man. cap.* 11. 22. *&* *cap.* 27. *numer.* 56. Filiuc. *supra numer.* 27. Duard. *q.* 24. *concl.* 3. Alter. *col.* 5. Sousa *disp.* 7. *sub initio* Ricciul. *cap.* 9. *numer.* 4. Azor, Sanchez, Reginaldus *loc. alleg.*, ac cœteri communiter.

Inferunt hinc Sanchez *numer.* 10. ac Ricinellus *num.* 7. non esse hæreticum, qui ignotis Characteribus, vel notis occultis, vulgò Cifris, hæreticam suam sententiam conscriberet, quia talia signa percipi non possunt, eique solum significant, qui adinvenit. Quod non probo omninò. Quia literæ quantumvis novæ, & adinventæ ad solum placitum illius, qui effinxit, significantes; si tamen eis scribatur juxta normam, ac collocationem, qua ordinariis characteribus scribi solet; immò dummodò non omninò sine regula disponantur, ac ordinentur characteres, facile à perito hujus artis explicari possunt, scripturæque detegi sensus. Si tamen nullo penitus servato ordine sit impossibile detegi, tunc militat horum Authorum placitum, ac ratio.

Nullo autem modo arbitror amplectendam ejusdem Sanchez sententiam, quam tradit *numer.* 7. & cui subscribunt Duard. *d. q.* 24. Henriquez, Sa, Filiuccius *loc. cit.*, & videtur etiam Ricciullus *cit. cap.* 9. *numer.* 6. videlicet, actum hunc exteriorem debere esse de se malum, ac mortalem, non per solam relationem ad actum internum, sed etiam secundum seipsum. Quia excommunicatio, aliæque pœnæ gravissimæ hæreticorum non imponuntur, nisi ob peccatum mortale externum; nam internum Ecclesia non punit. Indè deducunt, hæreticum comedentem carnes, eo quod putet, Ecclesiam non habere authoritatem prohibendi, non irretiri, si in parva quantitate comedat. Similiter nec operantem bona, aut sedulo omittentem mala, de quibus specialiter secta illa, quam sequitur, præcavet.

Non id, inquam, arbitror sustinendum. Nam si per eos actus, juncta circumstantiarum notitia, dignoscitur quis esse hæreticus, qua ratione excommunicatio declinari poterit?

Et quidem non punit Ecclesia actum exteriorem, sed hæresim, quia, ut latet, non est punibilis, eo ipso, quod manifestatur, cadit sub judicium, & pœnam ipsius. Qua in re quilibet actus exterior manifestativus omnem suam deformitatem accipit ab errore interno, ex quo procedit, ut per respectum ad illum malitiæ mensura desumenda sit, non autem ex natura ipsius actus. Explicans se enim verbis esse hæreticum, fit excommunicatus, & tamen ex eâ pronunciatione præcisè non peccat mortaliter. Non enim ex natura ipsius locutionis, ut per se patet, neque ratione scandali. Quia id pronuncians inter ipsos hæreticos, inter quos ratio scandali cessat, adhuc incidit. Neque ratione præcepti de fide palam confitenda. Nam etiamsi solus id dicat, non excusatur. Igitur ex eo solùm, quod hæresim manifestat. Quare si ex circumstantiis comedens sine causa frustulum carnis, aut frequentans ea jejunia, vel sedulò omittens mala ea, de quibus specialiter imperat Secta, quam sequitur, quæque priùs non eadem sedulitate satagebat declinare, ut cognitis, inquam, circumstantiis, agnoscitur palam pro hæretico, cùm priùs lateret, non effugiet excommunicationem, ut etiam ipse Sanchez *num.* 18. asseverat. Quia hæc de se non mala ex pravâ intentione operantis accipiunt deformitatem.

Ex quibus satisfit argumento Sanchez, eò quod Ecclesia non punit actum exteriorem, ut sic, sed ut hæresim, priùs non punibilem, subiicit pœnæ, seù ponit in statu punibilitatis. Quare parum refert, si ille sit levis. Atque ità juxtà receptiorem opinionem Tabienæ, Sylvestri, Turrecrematæ, & Graffii *lib.* 2. *dec. cap.* 149. *numer.* 12. offendit ad Canonem *Si quis suadente*, percutiens Clericum, etiam leviter, ratione nimirum animi, qui percussionem, de se levem, constituit injuriosam.

Hoc autem hâc in re notandum est, quod cùm Theologi communiter doceant, hæreticos penitus occultos, nec excommunicationem incurrere, neque exterioribus pœnis affici, id intelligatur de hæreticis omninò per se occultis, ita ut ipsorum hæresis nullo pacto prodierit in actum aliquem exteriorem, & sic nullo pacto possit naturaliter sciri, neque probari, nisi per confessionem propriam, & spontaneam. Contrà verò cùm Canonistæ, ac Juristæ communiter ajunt, hæreticos omninò occultos esse excommunicatos in Bullâ Cœnæ, ac exterioribus pœnis esse obnoxios, id intelligatur de hæreticis, quandò non primò, ac per se, sed per accidens sunt occulti, ut quis hæresim suam mente conceptam ore, vel scripto sufficienter expresserit, quam tamen nemo audivit, vel scivit, propter quod in judicio probari non potest. Quia in tali casu delictum per accidens est occultum, cùm primò, ac per se ex naturâ sua probari possit.

Communiter igitur hæreticus alius est interior ac mentalis, alius exterior, ut dictum est. Alius occultus, ac secretus per accidens, alius manifestus. Manifestus dicitur, qui publicè contrà fidem Catholicam prædicat, aut profitetur, aut qui coram Prælatis suis convictus, vel confessus, vel ab eis judicialiter condemnatus super hæreticâ pravitate, ut respondet Innocentius Tertius *in cap. Ecclesiæ Tholosanæ*, & *in cap. super quibusdam. de verb. signif.* Hæreticus occultus, ac secretus per accidens is dicitur, qui hæresim ita occultè commisit, ut nullus hominum ejus testis esse potuerit.

Insuper hæreticus alius est affirmativus, alius negativus. Affirmativus ille est, qui errorem, quem habet in intellectu, verbo, aut opere ostendit, ac fatetur. Negativus verò, qui legitimis testibus convictus de hæresi, constanter in negativâ persistit, verboque fidem catholicam profitetur, protestans, se credere quod tenet, ac credit Sancta Romana Ecclesia. Hic hæreticus negativus, tanquam impœnitens, & verus hæretieus pertinax, Curiæ sæculari tradendus est, cùm ad misericordiam non admittatur, qui in sua negativâ persistit, ea Rotæ *decis.* 875. quam refert Simanch. *de cath. instit. tit.* 48. *nu.* 25. ac Pegn. *com.* 48. *in* 3. *p. direct. nu.* 207. ubi testatur, hanc esse veram, & communem Doctorum sententiam, definitam etiam in Concilio Bitterensi *c.* 7. *&* 9. & in Concilio Narbonensi *cap.* 26. quam sequitur Instructio Hispalensis edita anno 1484 *can.* 14. quidquid contra sentiat Clar. *in pr. cr.* §. *Hæresis nu.* 9. ubi ait, hanc opinionem semper sibi visam fuisse rigorosam, & antè eum Boer. *dec.* 341. *num.* 4. *in fine.*

Ut autem aliquis dicatur verè hæreticus negativus, & ut tanquam hæreticus condemnari possit, requiritur

quiritur primò, quod quis ſit accuſatus, & convictus de vera, & formali hæreſi, non autem de aſſertione ſcandaloſa, temeraria, aut blaſphema. Secundò quod verba, vel facta hæreticalia ſint clara, & certa, non dubia, vel ambigua, aut æquivoca, quæ poſſint in duplicem ſenſum accipi. Tunc enim non ſufficerent, quia non inducerent veram probationem delicti, *L. neque natales. C. de prob. cap. in præſentia eod. tit.* Et quia verba, quæ poſſunt importare duplicem ſenſum, debent ſemper accipi in eam partem, per quam delictum excluditur, Bald. *cons.* 98. *col.* 2. *ad fin. lib.* 2. Alex. *cons.* 188. *lib.* 7. Aym. *cons.* 9. *num.* 20. Albert. *de cognoſc. aſſer. q.* 7. ac D. Thomas 2. 2. *q.* 60. *art.* 4. Tertiò quod crimen hæreſis per teſtes conteſtes, ac omni exceptione majores, & non ſingulares convincatur. Quarto, quod accuſatus neget illud factum, vel verba hæreticalia egiſſe, aut dixiſſe cum proteſtatione generali ſuperiùs allata. Quintò quod factum, vel dictum hæreticale, de quo convincitur, ſit recens. Nam ſi eſſet antiquum, præſumeretur calumnioſè objectum, vel illius reus ſit veriſimiliter oblitus. Quanto verò tempore præſumatur oblivio, vide apud Pegnam ad Eymer. *p.* 2. *q.* 34. *com.* 59. Sextum, quod teſtes deponentes concludant, reum aſſeruiſſe, illa ſe credere, & ab aliis eſſe credenda. Nam aliter licet teſtis deponat de verbis inferentibus hæreſim, poſſet eſſe, quod eſſent dicta per jocum, vel referendo aliorum opiniones, vel diſputando.

Perpenſis itaque his qualitatibus in hâc re periculi plena procedi poterit ad condemnationem hujuſmodi hæretici negativi, ut etiam animadvertunt Albert *loc. cit. q.* 8. *numer.* 8. *& q.* 34. *numer.* 51. Pegn. *p.* 3. *com.* 48. *ſub lit. B.* Solet etiam perpendi qualitas perſonæ, ejuſque converſatio diligenter indagari; quibus omnibus conſideratis, ſi conſpirent contra reum, conqueri non poteſt, quod contra ipſum procedatur, quia Eccleſia fundat ſuam intentionem in legitimis probationibus.

Et hæc opinio ſicuti eſt communiter à Doctoribus, & in praxi recepta, ita eſt verior ex rationibus allatis à Rota *in decis.* 1. *de hæret. in antiq.* ubi tandem fuit deciſum poſt maturam diſcuſſionem, hujuſmodi reum cenſeri verum hæreticum, & uti talem eſſe plectendum. Quod deindè cæteri ſunt ſequuti, præcipuè Calder *de hæret. rub. de hæret. impun. numer.* 1. *& in rubr. de mater. proceſſ. inquis. numer.* 3. Anan. *in cap. excommunicamus.* §. *Adiicimus. de hæret.* Albert. *ibid* ac Rebuff. *in pr. tit. de mod. amitt. benef. numer.* 31. ubi ait, ſe vidiſſe ſecundum dictæ Rotæ deciſionem obſervari. Quibus accedunt Simanch. *de Cath. inſtit. tit.* 48. *numer.* 25. Burſat. *cons.* 7. *numer.* 2. 3. *&* 7. *lib.* 1. Royas *de hæret. p.* 1. *numer.* 69. *& ſeqq.* Decian. *in tract. crim. lib.* 5. *cap.* 17. *numer.* 138. *& cap.* 37. *numer.* 16. *& cap.* 38. *numer.* 3. Cantera *in quæſt. Crim. rubr. de hæres. cap.* 1. *numer.* 57. *&* 60. Param. *de orig. S. Inquis. lib.* 3. *q.* 4. *rub. de exped. proces. in cauſ. numer.* 41. Afflict. *in conſtit. Regn. rubr. de hæret. numer.* 35 Et quidem ſicut legitimè convictus in reliquis criminibus eſt vere reus, poteſtque condemnari, etiamſi non confiteatur, *cap. ſuper quibus. de verb. ſignif. can. nos in quenquam* 11. *q.* 1. *& can.* 1. *&* 2. 11. *q.* 4. Ità quandò legitimè convincitur de hæreſi, eſt condemnandus tanquam hæreticus, licet ipſe fateatur contrarium; Nam ejus confeſſio non tollit legitimas probationes, quæ urgent adverſus eum, *can. ſerpens.* §. *ſed. neque Cain de poſuit.*

Alia diviſio hæreſis eſt in formalem, & materialem, hoc eſt, eorum, qui antè definitam ab Eccleſia veritatem aliquam contigit, eos contraria veritati catholicæ affirmare. Sic S. Irenæi millenarii aſſertio, S. Cypriani Anabaptiſmus, & aliorum alia.

Idque etiam locum habet non ſolum in negativo, qui negat omnes errores, quos commiſit, ſed etiam in illo, qui diminutus eſt, quoſdam confitendo, quoſdam tacendo, dummodo de illis convictus ſit. Immò etiam in eo locum habet, qui licet omnes, ac ſingulos ſuos errores confiteatur, negat tamen, ſivè non vult ſuos complices detegere, ut per Suarez *de fid. diſp.* 23. *ſect.* 5. *numer.* 6. & Fagundez *in* 1. *præ. decal. lib.* 1. *cap.* 25. *num.* 6.

Illud etiam hic animadvertendum eſt, quod in decretis fidei, quæ eduntur à Conciliis generalibus, quando apponuntur hæc verba: *Anathema ſit*; important, hæreticum eſſe, contrà illud decretum ſentire. Quod etiam aſſerit Sanchez *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 38. *num.* 91.

Proferamus effata de Hæreticis.

Hæreticos manifeſtos Preſbyteri Societatis Jeſu, prætextu cujuſvis privilegii non poſſunt abſolvere in confeſſionibus & in foro conſcientiæ, ſed illos ad S. Officium mittere debent. Quia Sixtus Quintus, quatenus tale privilegium haberent, illud revocavit, & abſtulit.

Militantes pro hæreticis contra Catholicos abſolvuntur à cenſuris, ac pœnis incurſis, & juxtà facti qualitatem abjurant, receptâ obligatione de amplius non militando pro hæreticis.

Hæreticorum converſatio poterit catholicis permitti in caſu neceſſitatis, & ad effectum illos inſtruendi; ac citrà ſcandalum. Præſertim anno Jubilæi cum hæreticis venientibus ad Urbem, ità tamen, ut quos ad Catholicam Religionem diſpoſuerint, curent comparere in S. Officio, ut Eccleſiæ reconcilientur; renuentes verò amplecti fidem catholicam denuncient S. Officio, ut obſervari poſſint, ne ſcandalum præbeant, & ſtatui quid circa illos agendum ſit.

Hæretico, cujus bona ſunt confiſcata, volenti ad fidem catholicam cum filiis converti, poterit à Summo Pontifice remitti pars illa, quæ pertinet ad S. Officium.

Hæretici nati, & à parentibus educati, majores quatuordecim annis, accedentes ad fidem catholicam, abjurant de formali cum clauſula, citrà pœnam relapſus. Minores autem quatuordecim expediuntur cum fidei profeſſione.

Hæretici non poſſunt eſſe patrini in baptiſmis filiorum Catholicorum. Et Summus Pontifex, ac Sedes Apoſtolica nunquam voluit hoc concedere, immò juſſit, tolli hujuſmodi abuſum. Undè monendi ſunt Parochi, nè hoc permittant. Sicuti nec matrimonia cum catholicis, ac ſepulturam ipſorum hæreticorum in loco ſacro, ubi occaſione mercaturæ tolerantur. Et Inquiſitores contra hæc facientes poſſunt procedere

Litteræ non ſunt hæreticis ſcribendæ. Petentibus tamen hujuſmodi licentiam non poteſt expreſſe concedi, ſed per conniventiam permitti, concurrente gravi cauſâ.

Hæreticorum oſſa exhumantur ex Eccleſiis catholicorum in quibus eſt celebrandum, ſi ſine ſcandalo fieri poteſt, ſin minus adhibenda eſt conniventia, ut poſſint Miſſæ celebrari; ſed nihil in ſcriptis eſt concedendum.

Hæreticis non poſſunt catholici donare, vel vendere bona, & petentibus hanc licentiam non eſt concedenda, nè quidem in inveſtituram. Non enim vult S. Sedes alienationes bonorum ipſis hæreticis factas confirmare, niſi concurrente urgentiſſimâ cauſâ.

Hæreticorum ſepultura, etiam in cœmeteriis Eccleſiarum catholicorum omninò denegatur, ſi reſiſti poſſit, ſin minùs connivendum.

In hæreticis ſpontè comparentibus, non S. Offi-

Officium', ſed Ordinarius ſupplet defectus baptiſmi.

Hæretici ingredientes Religionem, per abſolutionem obtentam ab hæreſi, non cenſentur habilitati ad munera, & gradus Religionis.

Non licet adire hæreticorum conciones, & Eccleſias, minusque eorum matrimoniis, ac baptiſmis intereſſe. Neque Officiali petenti conceditur facultas, ut à ſuo Confeſſario abſolvi poſſit, quatenus ratione officii ſibi id facere contigerit.

Non conceditur hæreticis ſepultura Eccleſiaſtica, quæ etiam denegatur, etiamſi velint hâc de cauſâ Capellam conſtruere, ac dotare. Per conniventiam tamen conceditur, quando ſine ſcandalo, ac periculo eis reſiſti non poterit.

Hæreticis non eſt concedenda licentia morandi in locis Catholicorum, ſed tantum ſubſiſtente neceſſitate oretenùs concedenda.

Hæretici ſpontè comparentes aliquandò recipiuntur extrà S. Officium coram aliquo Cardinali ejus Congregationis, & ſecretò expediuntur ſecundum qualitatem perſonarum. Interdum coram aliquo Conſultore S. Officii.

Non denunciantes hæreticos, maleficos', ſortilegos &c. S. Officio poſſunt ſemel abſolvi à peccatis, dummodò denunciare promittant, & in civitate non ſint publicata edicta S. Officii, in quibus ſit appoſita excommunicatio ipſo facto incurrenda. Quia tunc nec ab excommunicatione, nec à peccatis abſolvi poſſunt, niſi priùs hæreticos denuncient.

Non poſſunt parochi Catholici aſſociare ad ſepulturam, nec divina officia ei celebrare.'

Hæreticis converſis ad fidem catholicam, ac petentibus ſibi condonari fructus Eccleſiaſticorum bonorum hactenus percepti, poterit annui, non ità facile annuendum iis eſt, ut dicta bona retineant.

Hæretici pro habilitatione, ac diſpenſatione recurrunt ad Datariam &, poſtea expediuntur in S. Officio. Per quamcunque verò gratiam eis factam, & faciendam non cenſentur reſtitui ad audiendas confeſſiones. Undè Summus Pontifex mandat, ut in eorum expeditionibus, quandò non habilitantur ad parochiales obtinendum, apponatur clauſula, quod orator remaneat ſuſpenſus ab audiendis confeſſionibus, arbitrio Ordinarii.

Synodus Provincialis Mediolanenſis obſervanda ab Ordinariis, & Inquiſitoribus circa hæreticos morantes occaſione belli in Italiæ Civitatibus, à quibus hic & nunc expelli non poſſunt.

Hæretici converſi ad fidem catholicam in Germania debent abjurare, nec eis ſufficit fidei profeſſio.

Scientes, ac recuſantes denunciare hæreticos, vel ſuſpectos de hæreſi, licet monitos, non poſſunt abſolvi à Confeſſariis, quamvis dicant, illos correxiſſe, vel eſſe dubios, an ità ſit.

Hæreticorum filii poſſunt, invitis parentibus, baptizari; ſed difficultas verſatur circa praxim.

Hæreticorum literis non eſt reſpondendum. Nonnunquam tamen conceditur licentia ſcribendi hæretico, ac reſponſum accipiendi.

Hæreticorum more vivere, ſed ſimulatè inter hæreticos ipſos non conceditur Catholicis.

Quoad hæreticos accedentes ad civitates catholicas, & extrinſece catholicè viventes, Inquiſitor per ſe ipſum, vel per parochos curet ſcire, an ſint hæretici, aut Catholicæ Eccleſiæ reconciliati. Et quatenus repererit, eos non eſſe catholicos, ac non habuerit indicia ſufficientia ad capturam, eis præcipiat, ut inde ſtatim diſcedant, alioquin contrà eos procedetur, prout facere poterit, quando indiciis fuerint præventi.

Hæretici ſi miſerint filios ſuos ad gymnaſia Catholicorum, ut catholice inſtruantur, poterunt indiſtincte admitti. Si verò eos miſerint, ſola ſtudii causâ, tunc ſi illi annum duodecimum compleverint, non ſunt admittendi Minores verò duodecim annis admittantur, dummodò pedagogos, ac ſervos hæreticos ſecum non habeant.

Filii hæreticorum viventium in hæreſi, vel in eadem mortuorum, vel condemnatorum ex praxi S. Officii non ſunt privandi, neque privati beneficiis obtentis antè hæreſim paternam, ſed ſolum redduntur inhabiles ad illa in poſterum obtinenda.

Hæretici, qui volunt recipi ad gremium S. Matris Eccleſiæ, ac petunt, poſſe, ſe non oſtendere tales; immò poſſe accedere ad conciones hæreticorum, vel aliud ſimile, non recipiuntur, quia hujuſmodi ſimulationes Eccleſia prohibet.

Contra illos, qui pœnitentiatos in S. Officio vocant hæreticos, procedit Inquiſitor, ſed ad querelam partis, cum prudentia, & dexteritate, illiſque imponenda aliqua pœna extrà ordinem

Hæreticus annorum vigintiduo præventus indiciis expeditur, uti ſpontè comparens.

Conceditur aliquando licentia Catholico accedendi ad hæreticos, ac redeundi ad Catholicos. Interdum degendi in partibus hæreticorum. Nonnunquam præſtandi fidejuſſionem de redeundo intrà certum tempus ei præfigendum.

Contra hæreticos, qui abjurarunt in foro conſcientiæ, Inquiſitores, & Ordinarii poſſunt procedere, ſi denunciantur.

Hæreticus, qui abjuravit de formali, eſt incapax exercendi quæcunque officia ſæcularia.

Habens commercium cum hæreticis mercatoribus, abjurat de levi, & mulctatur pœnâ pecuniaria arbitrio Inquiſitoris. Alia alibi paſſim.

De pœnis autem hæreticorum poſtea.

Consultatio XXXVII.

Gradus, judicium, ſivè cenſura de ſingulis propoſitionibus, quæ aliquo modo fidei catholicæ ſunt contrariæ, ſivè minimè conſentaneæ, ſed alienæ, abſonæ, abſurdæ.

NOn eſt facilis negocii dignoſcere, quænam ſit hæretica propoſitio, & qualis illa, licet ab hæreſi non longè diſtet, non ſit tamen ſufficiens ad ſubjiciendum excommunicationi & pœnis hæreticorum aſſertorem. Quandoquidem nec eæ, quæ ſine ulla controverſia ſunt contrà fidem à Doctoribus pari ſenſu in eodem genere diſtribuuntur. Quoniam autem varii ſunt gradus Catholicarum propoſitionum, quos late proſequitur Canus *de loc. Theolog. lib.* 12. *cap.* 7. atque adeo multiplices ſpecies propoſitionum, quæ illis opponuntur, ideo non abs re eſſe duximus locos prius Theologicos proferre, qui ſunt tanquam uberrimi fontes, ex quibus propoſitiones, & argumenta ad omnes uſus Theologicos derivantur.

Ex locis autem Theologicis alii ſunt *intrinſeci*, alii *extrinſeci*, ut docet Auguſtinus *lib.* 2. *de ordin. cap.* 1. Intrinſeci ſunt illi, qui ex intrinſeco rerum ſumuntur, ac fundantur in ratione. Extrinſeci, qui extrinſecus aſſumuntur, & conſiſtunt in autoritate. Ad quatuor revocantur cum D. Thoma *p.* 1. *q.* 1. *ar.* 8. *ad* 3. Suntque Autoritas divina, Autoritas Doctorum Eccleſiæ, Autoritas Philoſophorum, Ratio naturalis. Autoritas dividitur in divinam & creatam. Creata in Angelicam & humanam. Humana ſubdividitur in autoritatem Doctorum Eccleſiæ, & in autoritatem Philoſophorum.

Cùm autem autoritas divina conſiſtat in revelatione, duplici modo haberi poteſt. Vel per verbum ſcriptum, quod conſtitit in libris Canonicis Sacræ Scripturæ, vel per verbum traditum, quod conſiſtit in traditionibus Apoſtolicis. Decreta verò Conciliorum, Summorum

morum Pontificum, & communem ſenſum Eccleſiæ reducuntur ad authoritatem divinam, quia fundantur in revelatione, quatenus nos certos facit de revelatis.

Dogma autem fidei non poteſt confirmari, niſi ex certo, ac infallibili ſenſu Sacræ Scripturæ, ſive traditionis, Conciliorum, aut ſummorum Pontificum, aut ex communi ſenſu Eccleſiæ. Nam debet eſſe certum & infallibile. Non poteſt autem eſſe tale, niſi habeatur ex infallibili teſtimonio. Tuncque ſenſus eſt certus, & infallibilis, quando eſt ita apertus ac perſpicuus, ut non poſſit rationabiliter aliam explicationem admittere. Nam Sacra Scriptura eſt ſcripta, aſſiſtente Spiritu Sancto, qui non poteſt intendere ſenſum irrationabilem. Tuncque etiam eſt certus ac infallibilis, quando ita congruit cum aliis locis Sacræ Scripturæ, ut ſi aliter accipiatur, ſequantur repugnantia cum aliis locis. Non enim poteſt Spiritus Sanctus ſibi eſſe contrarius, ac proinde non poteſt in uno loco intendere contrarium illius, quod intendit in alio. Alioquin non intenderet veritatem. Quia una veritas non eſt alteri contraria.

Ille etiam eſt ſenſus certus, ac infallibilis, quo Apoſtoli uſi ſunt in explicandis Sacris Scripturis, & quilibet ex ipſorum traditione. Ita D. Auguſtinus *lib.* 23. *contra Fauſtum cap. ult.* & communiter Patres. Nam Apoſtoli fuerunt edocti à Chriſto circa intelligentiam Scripturarum. *Aperuit enim illis ſenſum, ut intelligerent Scripturas* Luc. 24. & fuerunt ſpeciali modo illuminati à Spiritu Sancto Joan. 24. *Ille vos docebit omnia.*

Senſus quoque approbatus ab Eccleſia eſt certus, ac infallibilis. Nomine autem Eccleſiæ intelligitur, vel Concilium generale legitime congregatum, & approbatum, aut Summus Pontifex, ut caput Eccleſiæ viſibilis, aut communio fidelium per totum Orbem diffuſa. Nam Spiritus Sanctus aſſiſtit Eccleſiæ, ut non ſinat eam errare circa res fidei, ac bonos mores. Intelligentia autem Scripturarum ſecundum verum ſenſum pertinet ad fidem, ac mores inſtruendos.

Senſus etiam receptus communi conſenſu Patrum eſt certus ac infallibilis. Nam Deus contulit Patribus ſpeciale auxilium ad declarandas Scripturas. Quia eos conſtituit Doctores fidelium, Eſſet autem contra divinam providentiam, ſi permiſiſſet, quod omnes communiter errarent in exponendis Scripturis circa res fidei.

Quando autem nullo modo ex prædictis poteſt erui verus ſenſus Scripturæ, verba ipſius in proprio ſenſu ſunt accipienda, ſi nullum ſequatur inconveniens. In hoc tamen caſu ſenſus Scripturæ non erit factus certus. Nam communis ſenſus loquendi uſurpat verba in propria ſignificatione, atque adeo etiam Scriptura.

Porro idem locus Sacræ Scripturæ poteſt habere diverſos ſenſus, ut communiter docent Patres & Scholaſtici. Unde alius eſt litteralis, alius ſpiritualis. Litteralis eſt ille, quem Deus immediatè per verba ſignificat, ut tradit D. Thomas *d. p. 1. q. 1. ar. 2.* Spiritualis, quem important voces, mediantibus rebus, quas ſignificat in litterali. Quia prima ſignificatio eſt vocum, ſecunda verò eſt rerum.

Senſus autem litteralis non ſemper habet locum, ſed ſolum, quando non ſequitur aliquod inconveniens. Ita docet Auguſtinus *lib. 3. de doctr. Chriſt. cap.* 10. *&* 11. ac communiter Patres. Et alius eſt proprius, alius metaphoricus. Proprius eſt, quando voces ſignificant ſecundum propriam ſignificationem. Metaphoricus, quando voces habent ſignificationem translatam, ut illud Apocal. 5. *Vicit Leo de Tribu Juda.* Hic autem ſenſus metaphoricus eſt litteralis, ut docet D. Thomas *loc. cit. ar. 3. ad* 10. Poteſt tamen dici aliquo modo ſpiritualis, quatenus quod ſignificatur, tribuitur ſecundum aliquam proportionem rei ſignificatæ, ut habet D. Auguſtinus *& lib. 3. de doctr. Chr. cap.* 5. Differt autem ſenſus litteralis metaphoricus à ſimilitudinario, quod ſimilitudinarius explicatur ſemper per particulam comparativam. Unde verba etiam proprie ſignificant.

Senſus verò parabolicus eſt ille, in quo aliquid explicatur per modum hiſtoriæ, quæ non eſt vera ſed ſumitur, ut facta, ut eſt illa Luc. 15. de filio prodigo. Reducitur autem ad metaphoricum, quia continet metaphoram continuatam, ut tradit Abulenſis *qu.* 28. *in cap.* 13. *Matth.*

Dividitur ſenſus ſpiritualis, ſeu myſticus in eum, qui reſpicit operationem noſtram, & in eum, qui reſpicit fidem. Finis enim Scripturæ eſt noſtra inſtructio in ordine ad finem ſupernaturalem per potentias rationales, nempe intellectum, & voluntatem. Unde quæ myſtico modo ſignificantur, pertinent ad has potentias. Si ergo pertinent ad voluntatem, reſpiciunt operationem, & conſurgit ſenſus moralis. Si verò pertinent ad intellectum, & reſpiciunt actum credendi, tunc, vel ſignificant ea, quæ pertinent ad præſentem Eccleſiam, ut ſunt, quæ habentur in veteri Teſtamento, & conſurgit ſenſus allegoricus. Vel ſignificant, quæ ſunt Eccleſiæ triumphantis, & conſurgit ſenſus anagogicus. Unde quatuor ſunt ſenſus Scripturæ. Litteralis, moralis, allegoricus, anagogicus.

Omnes autem hi ſenſus poſſunt reperiri in eodem loco Scripturæ, licet non reperiantur neceſſario, ut docet D. Thomas *quodlib. 6. qu. 6. art.* 13. Non eſt tamen neceſſe, ut omnia, quæ habentur ex veteri Teſtamento, ita ſint allegorica, ut ſignificent aliquid prius geſtum. Hoc enim non poteſt convenire iis, quæ Prophetice ſcripta ſunt, ut ait Tertullianus *cap.* 16. *de reſurrect.* Poteſt item allegoria reperiri in Novo Teſtamento. Unde D. Auguſtinus *tract.* 132. *in Joan.* explicat allegorice quoſdam locos Novi Teſtamenti. Senſus itidem ſpiritualis, ſeu myſticus fuit intentus à Spiritu Sancto, ut docet etiam D. Thomas *d. p. 1. qu. 1. art.* 10. cum D. Auguſtino *lib.* 31. *de doctr. Chriſt. cap.* 25. Talis enim ſenſus eſt verus ſenſus Sacræ Scripturæ. Non eſſet autem, ſi non eſſet intentus à Spiritu Sancto.

Denique idem locus Sacræ Scripturæ poteſt habere plures ſenſus litterales. Eſt ſententia communis cum D. Thoma *d. q. 4. ar.* 10. D. Auguſtini 11. *confeſſ.* & aliorum Patrum contra Alenſem *p. 1. q. 1. membr. 4. ar. 7.* Albertum *p. 1. ſum. fr. 1. qu. 5. membr.* 2. Henricum *in ſum. ar. 16. q. 2. & 3.* Medinam *lib. 3. de rect. fid. in Deum cap.* 25. Sunt enim poſſibiles plures ſenſus litterales. Quia idem locus poteſt conformari cum pluribus rebus, atque adeo fuerunt intenti à Spiritu Sancto. Quia Spiritus Sanctus uſus eſt verbis Scripturæ perfectiſſimo modo, atque adeo ſecundum omnem ſignificationem. Sic illud Iſaiæ 53. *Generationem ejus quis enarrabit?* intelligitur litteraliter de generatione æterna Verbi, de temporali generatione Chriſti, ac etiam de ſpirituali, qua generat filios adoptivos.

Ad confirmandum autem dogmata, & fundandum principia Theologica ſenſus myſticus ex natura ſua eſt ſufficiens. Nam eſt intentus à Spiritu Sancto. Unde loci aliqui Veteris Teſtamenti in novo accipiuntur in ſenſu myſtico, ac proinde eſt infallibilis. Non eſt tamen ſufficiens reſpectu noſtri, ut docet Auguſtinus *Epiſt.* 48. Quia non eſt certus reſpectu noſtri. Senſus verò myſticus certus reſpectu noſtri eſt ſufficiens. Fit autem certus, vel quia eſt declaratus à Spiritu Sancto, vel quia colligitur ex aliis locis litteralibus, vel quia recipitur communiter à Patribus. Nam in tali caſu poteſt ratione teſtimonii divini movere intellectum. Tam verò ſenſus litteralis, quàm metaphoricus eſt ſufficiens. Quia talis ſenſus eſt locutio Spiritus Sancti.

Quod verò ad Traditiones, eſt de fide, dari in Eccleſia divinas traditiones tum ad fidem, tum ad mores pertinentes. Ita definivit S. Concilium Tridentinum *ſeſſ. 4. in decr. de ſcript. Canon.* & conſtat ex Ep. ad Theſſal. cap. 2. *Itaque fratres, ſtate & tenete traditiones, quas didiciſtis ſive per ſermonem, ſive per epiſtolam noſtram.* Non enim omnia, quæ Apoſtoli acceperunt à Chriſto

pro inſtitutione Eccleſiæ fuerunt ſcripta. Hæ autem traditiones ſunt neceſſariæ ad fidem conſervandam. Nam in Scripturis habentur aliqua, quæ poſſent retorqueri ad pravum ſenſum, niſi traditio nos certos faceret de vero ſenſu. Hinc plura dogmata ex traditione confirmantur, ut Sacramentum extremæ Unctionis, quemadmodum docet Tridentinum *ſeſſ.* 14. *cap.* 1. Habentque certam, ac infallibilem authoritatem. Ita etiam Tridentinum *dicta ſeſſ.* 4. & communiter Patres. Quia continent, quæ ſunt revelata à Deo. Cognoſcuntur autem veræ ex triplici capite. Si ſint receptæ à Conciliis generalibus, ut quod Sacramenta ſunt inſtituta à Chriſto, præcipitur in Trid. *ſeſſ.* 7. *can.* 1. Si ſint approbatæ per univerſalem, ac immemorabilem uſum Eccleſiæ, ut adoratio Euchariſtiæ. Si confirmentur communi teſtimonio ſanctorum Patrum, ut remiſſio peccati originalis in infantibus per baptiſmum.

De authoritate autem Eccleſiæ certum eſt de fide, Eccleſiam habere authoritatem infallibilem, Matth. 16. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.* Et 1. Corinth. 3. Eccleſia dicitur *columna, & firmamentum.* Conſideratur autem Eccleſia tripliciter. Vel in capite, & dicit Vicarium Chriſti, ad quem ſpectat regimen ipſius Eccleſiæ. Vel in ſua univerſitate, & dicit univerſalem Congregationem fidelium ſub uno capite. Vel in aliqua Congregatione repræſentante totam univerſalitatem, ut eſt Concilium generale, legitime congregatum.

Ex Eccleſiæ itaque authoritate, quatenus importat caput ſumitur infallibilis veritas. Quoniam ad caput ſpectat regere Eccleſiam. Cum igitur Eccleſia non poſſit errare, neque regimen ipſius poteſt eſſe fallibile. Atque adeo caput non poteſt errare. Ex authoritate etiam Eccleſiæ, quatenus importat univerſalem Congregationem ſumitur infallibile teſtimonium. Siquidem ad providentiam Dei pertinet, ne tota collectio fidelium erret in fide. Hinc Matth. ult. *Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſumationem ſeculi.* Ex authoritate item Eccleſiæ, ut importat Concilia approbata à ſummis Pontificibus deſumitur veritas infallibilis. Quia Concilia repræſentant univerſalem Eccleſiam, & habent aſſiſtentiam Spiritus Sancti.

Authoritas verò Sanctorum Patrum eſt humana, & fallibilis, ut docet D. Hieronymus Epiſt. contra error. Joannis Hieroſolymitani. Unde etiam D. Auguſtinus *lib.* 2. *de ordin. cap.* 10. non vult ſibi credi, niſi rationem redderet. At doctrina Sanctorum Patrum approbata ab Eccleſia eſt infallibilis, ſi approbetur, ut vera de fide. Si verò eligatur ſolum ut melior, non eſt infallibilis, ſed tantum probabilior. Quia tunc Eccleſia procedit humano modo. Sicut etiam quando laudat doctrinam alicujus Patris, quia tali pacto nihil de fide definit. Et hoc eſt, quod habetur *in can. ſancta Romana d.* 15. Unde quando Concilium Lateranenſe præcipit, ut Orthodoxam doctrinam plurium Patrum, illam amplectitur, quatenus pertinet ad fidem, & tanquam deſumptam ex revelatis.

Communis verò conſenſus Sanctorum Patrum, aſſerentium aliquid pertinere ad fidem, non tamen definientium, eſſe de fide, non facit infallibile teſtimonium, etiamſi inter ipſos nulla ſit diſſenſio. Ita Bannes 1. *p. qu.* 1. *art.* 4. *dub.* 59. *& alii.* Nam in tali caſu non docent, ut Doctores fidei, nec habent aſſiſtentiam Spiritus Sancti, ſed humano modo procedit.

Patrum autem communis conſenſus decernentium aliquid eſſe de fide, ſi fundentur in Scriptura, continet infallibilem authoritatem Ita Canus *lib.* 7. *de loc. cap.* 3. aliique. Si namque Patres in tali caſu errarent, tota Eccleſia erraret, quia definit quod communis eorum interpretatio Sacræ Scripturæ ſit amplectenda, ut in Tridentino *dicta ſeſſ.* 4.

Communis autem conſenſus Sanctorum Patrum non fundatus in Scriptura non habet authoritatem infallibilem. Ita Auguſtinus *Epiſt.* 19. *ad Hieronymum*, ubi habet, ita ſe legere omnes libros, præter ſacros, ut non putet vera, quæ in ipſis habentur, niſi confirmentur per authoritatem Scripturæ, vel per rationem. Quia ſola authoritas divina eſt omnino infallibilis.

Quod autem ad communem conſenſum Scholaſticorum circa res fidei, ac morum non facit certitudinem infallibilem. Nam vel talis conſenſus eſt deductus ex revelatis evidenti conſequentia, & tunc non habet vim ex authoritate, ſed ex ſuis principiis. Vel nititur ſolum probabili ratione, & tunc non habet, niſi illam certitudinem, quam habent ſcholaſtici ex motivo, quo moventur. Atque adeo non poteſt habere authoritatem infallibilem. Quia illa ſumitur ex motivo probabili.

Quare conſenſus Scholaſticorum non habet majorem certitudinem, quam poſſit cauſare motivum, quo moventur, & ideo eſt intra ordinem humanum, & poteſt ab ipſo recedi ex alio motivo majori, aut æquali. Nam tanta eſt certitudo authoritatis, quanta poteſt cauſari ex motivo, à quo deſumitur. Ergo ſi motivum in oppoſitum ſit efficacius, aut æquivalens, poteſt recedi à communi authoritate.

De hiſtoria verò, alia eſt Canonica, quæ continetur in ſacris libris, & eſt infallibilis. Alia Eccleſiaſtica, quæ tradit res Eccleſiæ. Alia profana, quæ verſatur circa res profanas. Hiſtoria ſive profana, ſive Eccleſiaſtica non habet authoritatem infallibilem. Ita communiter cum D. Auguſtino *lib.* 18. *de Civit. cap.* 38. Nam innititur teſtimonio hiſtorici, quod eſt humanum, & fallibile. Ac etiamſi omnes hiſtorici conſentiant, non habetur infallibile teſtimonium. Ita Gillius *lib.* 1. *tract.* 7. *cap.* 15. *contra Canum in eiſdem locis cap.* 8. Quia non repugnat, omnes ſimul hiſtoricos falli. Hinc Auguſtinus *loc. cit. cap.* 40. docet, nunquam eſſe ſtandum hiſtoriæ, quando repugnat Sacræ Scripturæ.

Quod tandem ad rationem naturalem ratio naturalis inſervit Theologiæ, non prævalendo, ſed miniſtrando. Ita Auguſtinus *Epiſt. ad Coſcent.* & D. Thomas *dicta* 1. *p. qu.* 1. *art.* 8. *ad* 2. Nam debet inſervire juxta ſuam qualitatem. Ergo miniſtrando, cum habeat certitudinem inferioris ordinis, quam ſit certitudo principiorum Theologiæ. Inſervit etiam declarando myſteria fidei, ſeu principia theologica. Nam plura ſunt, quæ dependent præſertim ſecundum terminos à ratione naturali. Sic plures ſenſus litterales Sacræ Scripturæ non poſſunt explicari, niſi auxilio rationis naturalis. Unde ratio naturalis oſtendit, non poſſe intelligi illud Joannis 6. *Niſi manducaveritis carnem filii hominis* &c. de manducatione materiali, ac proinde debere intelligi de Sacramentali. Miniſtrat etiam Theologiæ principia, ex quibus deducat concluſiones. Nam Theologia non poteſt multoties ex revelatis deducere concluſiones niſi utatur etiam aliquo principio naturali ex eo quod medius terminus habet connexionem evidentem cum alio extremo.

Atque ex his conſtituimus in primo gradu eas propoſitiones hæreticas, quæ ſunt directè contra fidei articulos, ut Deum non eſſe unum in eſſentia, aut in perſonis non eſſe trinum.

In ſecundo gradu ponimus propoſitiones hæreticas, quæ ſunt contra Sacram Scripturam principaliter ac diſerte enarrantem, ut quod Chriſtus mortuos non reſuſcitaverit. Quod Eva non fuerit de Adæ dormientis coſta efformata.

Dixi *principaliter.* Quia multa ſunt in Sacris litteris obiter, & ex accidenti prolata ad ſolum hiſtoriæ filum pertexendum, ut quod Samuel Elcanæ filius fuerit, de quibus aliqua controverſia, mox aperienda, an hæreſim in negante conſtituant.

Dixi etiam *propriè.* Quia quæ ſub propria verborum forma prolata recipit Eccleſia in proprio, ac obvio

ſenſu,

ſenſu, eſt hæreticum ea credere, allegoricè tantum accipiendo. Ob id enim Origeniani damnati ſunt in ſexta Synodo *act.* 11.

Dixi tandem *diſerte*. Quia dum ſenſus eſt obſcurus, non eſt hæretica opinio, niſi quæ poſt definitionem, aut interpretationem Eccleſiæ eidem adverſatur, Eymeric. *p.*2. *direct. q.* 3. ibique Pegna *com.* 40.

Novum facit ab his diſtinctum genus Turrecrem. *lib.*4. *de Eccleſ. cap.* 9. eorum, quæ adverſantur contentis in Sacra Scriptura, non adæquate ac ſimul, ſed conſequentia neceſſaria, & formali deducendis, ut quod Chriſtus ſit verus Deus, & verus homo. Hæc enim propoſitio in terminis tota ſimul in Scriptura non reperitur. Rejicitur tamen communiter. Tum quia ſiſtendo in exemplo allato, oppoſitum ejus propoſitionis eſt de primo genere, eorum ſcilicet, quæ articulis fidei repugnant. Quod enim Chriſtus ſit ſimul Deus, & homo, eſt præcipuus articulus fidei. Tunc quia vel per conſequentiam intelligit ſyllogiſticam illationem, & huic non præſtatur aſſenſus per fidem, ſed per habitum Theologicum, diſtinctum, ut apud Theologos eſt notum. Vel intelligit propoſitionem non eſſe explicatam in Scriptura, ſed ex ea deducendam eſſe, & verum aſſerit, quatenus ea propoſitio non reperiatur tota ſimul explicita. Adeſt tamen in Scriptura non virtualiter, tanquam concluſio in ſuis principiis, ſed formaliter, licet confuſè, & non conjuncta. Ex quo non decidit ab hoc ſecundo gradu.

In tertio gradu collocamus quæ ſunt contra verbo tenus tradita à Chriſto, Apoſtolis, & ab his Eccleſiæ, quæ vulgari nomine Traditiones vocamus, ut quod infantes non ſint baptizandi, quod uſus ſignandi Cruce fideles non ſit legitimus in Eccleſia.

In quarto gradu adaptamus, quæ ſunt contra Eccleſiæ determinationes, definitioneſque, ſive ſit univerſalis Eccleſia in Concilio congregata, ſive ſolus Pontifex, *can. in Canonicis, can. ſic omnes d.* 19. *can. hæc eſt fides* 24. *q.* 1. *cap. majores de baptiſm.* Ut quod Spiritus Sanctus procedat à Patre & Filio, tanquam à duobus principiis contra Concilium Florentinum ſub Eugenio IV. Quod baptizati ab hæreticis ſint rebaptizandi contra Concilium Carthaginenſe primum, Arelatenſe primum, & ſecundum, ac Tridentinum *ſeſſ.* 7. *de baptiſm. can.* 4. Quòd animæ in gratia decedentium ſimulac è corporibus emigrant, divinam eſſentiam clare non videant, ſi nihil habeant purgatoriis ignibus expiabile contra Benedictum XII. *in extravag. Benedictus Deus.*

Et ad rem præſentem idem Turrecremata aliud genus Catholicarum propoſitionum adſtruit, earum ſcilicet, quæ ex Conciliorum, & Pontificum definitionibus, vel ex traditionibus conſequentia neceſſaria, & formali inferri poſſunt. Sed, ut modò dicebamus, aut conſequentia hæret diſcurſui Syllogiſtico, & non poteſt ad fidem immediate pertinere, niſi accedat peculiaris Eccleſiæ definitio. Aut non eſt ex prædictis definitionibus, & traditionibus deducta, ſed declarata tantum, ſive explicata, & tunc in iis continebatur formaliter, licet confuſè, ideoq; eſt de fide, ſicuti & ipſæ definitiones expreſſè.

In quinto tandem gradu ſufficimus propoſitiones adverſantes iis, quæ circa fidem unanimi conſenſu Doctores, & Patres ab Eccleſia receepti docuere. Qui ſint hi Patres & Doctores approbati, habemus ex ſexta Synodo generali *ex can. Sancta Romana d.*15. *& cap. glorioſus de reliqu. & vener. Sanct. in* 6. *& dixi tom.*1. Notatque Turrecrem. ex ipſius Synodi verbis, ibi: *omnia ſuſcipimus, quæ de recta fide, & condemnatione hæreticorum expoſuerunt*, non cuncta Patrum dicta fuiſſe approbata, ut fide tenenda, ſed tantum pertinentia ad fidem, ac errorum condemnationem, in quæ unanimi conſenſu omnes devenere. Cætera autem, quæ probabiliter, ac proprio ingenio ſcripſere, non ad tantam devehuntur authoritatem.

Sit de his nullum eſt dubium, quin contrahatur hæreſis, & excommunicatio. Unde *propoſitio hæretica* eſt illa, quæ habet omnimodam contrarietatem cum objecto fidei. Illa autem dici debet habere omnimodam contrarietatem, quæ negat, quod in ſe, ac expreſſe eſt à Deo revelatum. Vel *propoſitio hæretica* dicitur, quæ aperte alicui Catholicæ veritati, de fide definitæ, contraria eſt.

Et licet nonnulli putent, non ſufficere hanc directam contrarietatem fidei, aut Catholicæ veritati, ut propoſitio dicatur hæretica, niſi accedat pertinacia in proferente, ſive niſi ab hæretico ſit prolata. Quod ſi ab alio dicta fuerit, dicetur propoſitio contraria fidei, ſed hæretica proprie non erit. Quia contradicere quis poteſt objecto fidei ignoranter. Ita Caietan 2.2. *q.* 11. *ar.*1. ibique Bannes *art.* 2. Sanior tamen, & communior Sententia eſt, quod omnis propoſitio contraria fidei, hæretica proprie ſit. Non enim pendet à proferente, an hæretica dici debeat, nec ne. Quare diſtinguendum potius eſt, quod aliud eſt loqui de propoſitione hæretica formali, aliud de objectiva, & materiali. Concedimus enim ad propoſitionem hæreticam formalem, quæ idem eſt ac hæreſis, requiri pertinaciam. Sed ad propoſitionem hæreticam objectivam, ſive ad objectum hæreſis pertinacia non requiritur. Quia hoc objectum in ſola contradictione cum objecto fidei conſiſtit.

Id igitur procedit, ſive propoſitio proferatur ab hæretico, ſive à nõ hæretico, cùm poſſit eſſe propoſitio hæretica, & author Catholicus. Quod contingit, quando in aſſertione non adeſt pertinacia, *can. dixit Apoſtolus, & can. qui in Eccleſia* 24. *q.* 3. *cap.*2. §. *in nullo de ſum. Trinit.*

Dubitandum tamen primò occurrit, an contrahat hæreſim negans aliquid in Scriptura Sacra contentum ex iis, quæ nec per ſe pertinent ad articulos fidei, nec principaliter in Scriptura Sacra referuntur, ſed ex accidenti ad hiſtoriam proſequendam, exornandamque intermiſcentur. nec alicujus videntur momenti, ut Tobiam habuiſſe canem, Aaron barbam.

Royas *de hæret. p.*1. *num.* 474. *& ſeq.* ac Gerſon. *alphab.* 14. *p.* 1. hunc ab hæreſi, ac ſubinde à pœnis eximunt, utpote qui nihil directe contra fidem ſentiat, favetque D. Thomas *p.* 1. *qu.* 32. *art.* 4. his verbis: *Ad fidem pertinet aliquid dupliciter. Uno modo directe, ſicuti ea, quæ ſunt nobis principaliter tradita; ut Deum eſſe trinum, & unum; filium Dei eſſe incarnatum, & hujuſmodi. Et circa hæc opinari falſum, hoc ipſo inducit hæreſim, maxime ſi pertinacia adjungatur. Indirecte verò ad fidem pertinent ea, ex quibus conſequitur aliquid contrarium fidei, ſicuti qui diceret, Samuelem non eſſe filium Elcanæ. Ex hoc enim ſequitur; Scripturam divinam eſſe falſam. Circa hujuſmodi ergo, abſque periculo hæreſis, aliquis falſum poterit opinari, antequam conſideretur, vel determinatum ſit, quod ex hoc ſequitur aliquid contrarium fidei. Sed poſtquam manifeſtum eſt, at præcipuè, ſi ſit per Eccleſiam determinatum, quòd ex hoc ſequitur aliquid contrarium fidei, in hoc errore non eſſet abſque hæreſi, & propter hoc multa reputantur hæretica, quæ prius non reputabantur, propter hoc quod nunc eſt magis manifeſtum, quid ex eis ſequitur.* Ex quibus videtur concludere, pravas opiniones nunquam inducere hæreſim, niſi eis quis intendat ſubſtinere aliquid, immediate fidei contrarium.

Adhæreo tamen oppoſito, quod expreſſius indicat idem D. Thomas 2. 2. *queſt.* 2. *art.* 5. *& quæſt.* 11. *art.* 2. ac tenet Turrecremata cit. *lib.* 4. *de Eccleſ. cap.* 9. Suarez *de fid. diſput.* 19. *ſect.* 2. *quæſt.* Ricciul. *de jur. perſon. lib.* 5. *cap.* 8. *num.* 4. Pegna *part.* 2. *in direct. quæſt.* 3. *com.* 10. Azor. *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 1. *qu.* 12. & videntur ſupponere communiter Theologi, dum ſine aliqua diſtinctione univerſam Scripturam fide recipiendam ſtatuunt ex definitione Eccleſiæ, quæ libros Canonicos in totum ſine aliqua exceptione probavit. Si enim Scriptura creditur ob authoritatem Dei revelantis, ac dictantis, ergo habitu fidei, ut error circa eam ſit hæreſis.

Siquidem vel opinamur, non ſolum ſenſum, ſed etiam Scripturarum verba Deum habere authorem, ac dictantem, ut certum eſſe, ait Suarez *loc. cit. diſp. 5. ſect. 3. nu. 4.* & oppoſitum tute defendi non poſſe, ex authoritate Gregorii, & Ambroſii probat Azor *ibid. qu. 11.* Id enim ſatis eſt ex Scripturis evidens, ut ex illo Pſal. 44. *lingua mea calamus ſcribæ, velociter ſcribentis.* Quod de Scriptore Canonico interpretantur Baſilius, Gregorius, Theodoretus, Bellarminus, Lorinus ac alii, & ſignificatur, Prophetam nudum eſſe ſcriptorem verborum à Spiritu Sancto dictatorum juxta illud 2. Reg. cap. 13. *Spiritus Sanctus loquutus eſt ſuper me, & ſermo ejus per linguam meam.* Nec enim dicitur Epiſtola dicta à Principe, cujus ipſe ſenſum protulerit, non verba. Neque majoris eſſent Sacræ litteræ dignitatis, quàm Conciliorum, ac Pontificum decreta, quorum, licet non verba, ſenſus tamen in aſſiſtentiam Spiritus Sancti refunditur. Quapropter uſitata eſt inſcriptio Prophetarum: *Verbum Domini, quod loquutus eſt Dominus per Prophetam ſuum*, tantaque eſt Scripturæ dignitas, ut dicatur jota unum, aut unum apicem non prætereundum.

Vel arbitramur, ſolum ſenſum inſpiratum fuiſſe, ſive revelando, quæ erant ſcriptori penitus ignota, ſeu ſi erant obvia, cuſtodiendo ſingulari aſſiſtentia, ne in ſenſu aliquid falſum, in verbis indecorum aliquid ſubſiliret. Et utrovis modo, cùm Scriptura in Deum authorem refundatur ob authoritatem Dei, nobis objicitur credenda. Quod ſi aliquid, tanquam falſum, aut dubium renuimus accipere, quale quale ſit illud, aut Deum mendacii arguimus, aut authorem eſſe Scripturæ inficiamur. Utrumque autem eſt hæreticum.

Unde non obeſt res parvi eſſe momenti, parumque de ſe referre, ſi negentur, aut admittantur. Si enim in aliquibus arguitur Scriptura falſitatis, aut dubii, jam tota ejus firmitas ruit, arg. legis *in fine ff. de fid. inſtrum.* ubi inſtrumentum in una re, etiam levi, falſum, ſtatuitur ex toto rejiciendum, aut certe laborioſum erit, inter vera & falſa diſtinguere, nec ulla ſtabilis regula aſſignari poterit. Ex una enim parte, quæ levia ſint, difficile eſt dignoſcere. Ex alia verò dicere, ea ſolum firmiter recipienda, quæ ad articulos fidei ſpectant, ſuperfluam conſtituit cunctam fere Scripturam, quæ leges, miracula, hiſtorias, & vaticinia innumera, ad fidem articulorum non multum ſpectantia, complectitur. Nec proponitur credenda Scriptura, quia myſteria continet fidei, ſed quia Deum habet authorem. Hæc eſt immediata, & adæquata ratio, illa verò nonniſi remota, & inadæquata. Unde ſi admitteretur, in Scriptura poſſe dari mendacium, quamvis jocoſum, tota redderetur ſuſpecta, D. Auguſtin. *Epiſt. 9. ad Hieronymum*, relatus *in can. ſi ad Scripturas d. g.*

Quamobrem D. Thomas *cit. q. 11. ar. 2.* poſtquam dixiſſet ea, quæ pertinent ad fidem dupliciter ſe habere, directe ac principaliter, ſicuti articuli fidei, & indirecte ac ſecundariò, ſicuti ea, ex quibus ſequitur corruptio alicujus articuli, circa utraque, inquit, poſſe eſſe hæreſim, ſicuti & fidem. Et *q. 2. ar. 5. in corp.* ſe explicans ait: *Per accidens autem, aut ſecundariò ſe habent ad objectum fidei ea omnia, quæ in Sacra Scriptura divinitus tradita continentur, ſicut quod Abraham habuit duos filios. Quod David fuit filius Iſai.* Et in fine concludit, hæc etiam pertinere ad objectum fidei.

Quid igitur de eo, quod retulimus *ex cit. 1. p. q. 32. ar. 4.*? Forte D. Thomas ibi conſiderabat tantùm materiam principalem, propriam, & per ſe fidei, quomodo complectitur ſolos articulos, qui ſimpliciter materia fidei conſueverunt appellari, & quomodo ſumpta fides dicitur ſpectare ad vitam æternam, eaque eſſe, cujus clara viſione perfruamur in patria juxta illud Joan. *Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum*, & illud Pauli ad Hebr. 11. *accedentem ad Deum oportet credere quia eſt quod inquirentibus ſe remunerator eſt.* Igitur, dum. D. Thomas inquit: *ſine hæreſi poſſe in his aliquem opinari falſum*, intelligit ſine hæreſi, propriæ materiæ fidei oppoſita, non tamen negat hæreſim circa materiam fidei per accidens, quomodo complectitur fides cætera alia credibilia, quamvis ad articulos per ſe, ac directe non conferant.

At concedamus potius ex eo loco deduci, quod & authores, pro oppoſita ſententia relati intendunt, non eſſe ſcilicet judicandum hæreticum hæc negantem, ſi negando ignoret, aut non advertat, ea contineri in Scriptura. Siquidem non cadunt ſub objecto fidei, niſi quatenus continentur in Scriptura, & cùm non teneatur quiſque explicitè ſcire, ac credere omnia, quæ in Scriptura continentur, non ſtatim quis, ſi aliquid neget, eſt pro hæretico deteſtandus, ſed inſpiciendum, an noverit, id eſſe in Scripturam relatum. Si enim novit, non poterit excuſari, quantumvis dicat, ſe non arbitrari, ea eſſe in Scriptura poſita, tanquam credenda de fide, ſed tanquam veriſimilia hiſtoriæ accidentia, quibus credulitatem præſtare ſit ad Legentis libitum. Cognito namque, quod ab Eccleſia ſine aliquo diſcrimine Scriptura ex integro recipitur, aliiſque proponitur, hæretica eſt talis exiſtimatio ex ſupra dictis.

Id inſinuat S. Doctor iis verbis: *poſtquam manifeſtum eſt, quod ex hoc ſequitur aliquid contrarium fidei, in hoc errare non eſſet abſque hæreſi.* Siquidem cognito, ea, quæ negantur, eſſe in Scriptura ſtatim ſequitur, quod Scripturæ ſubſit falſum, ac ſubinde, quod Deus, ejus author, mendax eſſe poſſit. Quod diſerte explicat *cit. art. 5.* in hunc modum: *Quorſum ergo ad prima credibilia, quæ ſunt articuli fidei, tenetur homo explicite credere, ſicut & tenetur habere fidem* [ſupple explicitam] *quantum autem ad alia credibilia, ut quod Abraham habuit duos filios non tenetur homo explicite credere, niſi quando hoc ei conſtiterit, in doctrina fidei* (quæ in Scriptura eſt) *contineri.* Hæc ille, ex quibus habemus, credibilia primi generis eſſe credenda, etiam eorum ſecluſa in Scripturis continentia, non verò ſecundi, ſed credibilitatem ex Scriptura mutuare.

Quapropter licet ad fidem parum referat, Tobiam habuiſſe Canem, Aaronem barbam, negari tamen non poteſt, quin is, qui ſcit, hoc eſſe uti certum in Scriptura narratum, eo ipſo, quod negat, eſt error in fide, ut docet D. Auguſtinus *lib. de morib. Eccleſ.* Etenim cum unus, idemque Deus ſit utriuſque Teſtamenti author, *can. Epiſcopus §. quærendum d. 23.* Concil. Trid. *ſeſſ. 4.* idem eſt dicere, in Sacra Scriptura poſſe contineri mendacium, ac aſſerere Deum poſſe eſſe mendacem. Quod eſſe errorem contra utriuſque legis authoritatem, probatur ex Pſal. 144. *Fidelis Deus in omnibus verbis ſuis*, & Deuter. *Deus fortis & fidelis*, & Luc. c. 16. *facilius eſt cœlum & terram præterire, quàm de lege unum apicem cadere.*

Quare ſi quis talia aſſeruerit, eſt examinandus, ac de veritate inſtruendus, & ſi poſt inſtructionem, adhuc in ſua opinione perſiſteret, eſt contra eum, uti contra hæreticum procedendum, ut in his terminis ſentire videtur Albertin. *de hæret. qu. 30. ſub nu. 13.*

Cæterum *abſolute* negans concluſiones Theologicas, in vi diſcurſus fundatas, niſi acceſſerit definitio Eccleſiæ, non eſt hæreticus. Quia diſtincto habitu à fide iis præſtatur aſſenſus, ut dicebamus adverſus Turrecrematam, & eſt communis Theologorum doctrina. Quod ſpeciatim de iis, quæ ex una præmiſſa, naturæ lumine nota, & altera de fide, eruuntur, ut concluſio hæc *Chriſtus eſt riſibilis*, ex præmiſſis, *Omnis homo eſt riſibilis. Chriſtus eſt homo*, tenent Aragon. 1. 2. *qu. 11. ar. 2. col. 3.* & Sanchez *d. lib. 2. in decal. c. 7. n. 33.*

Dixi *abſolute.* Quia ſecundum ſe præcipua negatio ejus propoſitionis non adverſatur fidei. At ſi conſideratur, ut deducta per diſcurſum, aliquando poteſt eſſe hæretica, ſi nimirum procedat negatio ex non præſtito firmiter aſſenſu minori propoſitioni, *Chriſtus eſt homo.* Et in hoc ſenſu puto aſſeveraſſe Valentiam 2. 2. *diſp. 1. q. 11. pun. 1. diffic. 3.* Canum *de loc. Theolog. lib. 11. cap. 9.* & Alterium *tom. 1. de cenſ. lib. 5. diſp. 2. cap. 2.* dicendum hæreticum

cum mediate, ac reductive, licet non immediatè ac directe. Si verò negetur, aut quia non innoteſcat evidentia illius principii, *Omnis homo eſt riſibilis*, ſi tamen quempiam latere poteſt; aut quia negans non experiatur vim neceſſariæ illationis; aut quia autumet miraculoſe impeditam eſſe rationalem naturam Chriſti, ne exeat in ſuas proprietates, non ſequitur hæreſis.

Concedendum tamen cum Corduba *loc. cit.* §. 3. *dub.* 7. quod quia nullus præſumitur errare in principiis & conſequentiis naturaliter notis, poſſet is in foro externo præſumi hæreticus. Sicuti & omnes errantes per damnabiles propoſitiones talem præſumptionem fundant, licet in foro interno, non niſi ex aſſenſu præſtito propoſitionibus verè hæreticis inducatur hæreſis, & excommunicatio.

Sunt autem propoſitiones ejuſmodi erroneæ, hæreſim ſapientes, male ſonantes, temerariæ, piarum aurium offenſivæ, ſcandaloſæ, ſchiſmaticæ, ſeditioſæ, injurioſæ, impiæ, blaſphemæ, de quibus Eymeric. & Pegna *p. 2. direct. q.* 3. D. Antonin. 2. *p. tit.* 12. *cap.* 5. Corduba *lib.* 5. *q.* 17. Ricciul. *d. lib.* 5. *cap.* 9. Turrecrem. *ubi ſupra*, Canus, Suarez, paſſimque alii, inter quarum aliquas multi non diſtinguunt, ſed verò nec eodem modo à ſingulis explicantur ſingulæ.

Nos autem propoſitionem negantem, Chriſtum eſſe viſibilem, dicimus, *erroneam* eſſe appellandam cum Suarez *cit. diſp.* 19. *ſect.* 2. Sicuti & alias adverſantes cæteris concluſionibus Theologicis. Illud enim dicitur error in aliqua ſcientia, quod communiter receptis principiis, & axiomatibus illius ſcientiæ apponitur. Qua ratione etiam dici poteſt *erronea*, quæ adverſatur ſententiæ, communi omnium Scholaſticorum ſenſu traditæ, ac receptæ ab Eccleſia, licet non revelatæ, aut definitæ, ut quod anima Chriſti ab inſtanti incarnationis Deum non viderit. Quod B. Virgo non reſurrexerit, aut quod peccaverit aliquando venialiter ante Concilium Tridentinum, quod deinde ſententiam hanc damnavit. Ab hoc tamen Scholaſticorum conſenſu conſtitui veritatem Catholicam ita, ut ſe opponens ſit hæreticus, ſtatuerunt Canus *lib.* 12. *de loc. cap.* 7. ac Pegna *loc. cit. reg.* 8. Sed noſtro forte judicio non rectè. Non enim habemus, unde tantum authoritatis Theologis Scholaſticis ſit collatum, ut eorum dicta ſint fide recipienda. Seu mavis propoſitionem adverſantem, concluſioni Theologicæ dicendam erroneam, quia eſt vero errori, hæreſi ſcilicet valde proxima, cùm ſummam habeat cum fidei veritate repugnantiam, mediatam licet.

Magis autem communiter propoſitio erronea dicenda eſt illa, quæ contradicit objecto fidei non immediatè ſed mediatè. Quia non negat objectum quod eſt in ſe revelatum, negat tamen objectum, quod eſt revelatum in ſua cauſa, ut in exemplo allato, ſi quis negaret, Chriſtum eſſe viſibilem. Vel ut alii dicunt, erronea propoſitio dicitur, quæ directe contradicit non ipſi fidei, ſed concluſioni evidenter ex principiis fidei deductæ, ut per Malder. 2. 2. *q.* 11. *ar.* 2. *membr.* 5. *ad* 3. & Turrian. *de fid. diſp.* 55. *dub.* 3.

Perperam etiam *Royas p.* 1. *n.* 76. ac Eymericus *loc. cit.* putarunt, propoſitionem erroneam non differre ab hæretica, quia hæreſeos, & erroris nomen æquivalent *ex cap. excommunicamus* 2. §. *fin. cap. ad abolendam* §. *præſenti de hæret. cap. accuſatus* §. 2. *eod. tit. in* 6. Nam generale nomen erroris, quod unà cum aliis propoſitionibus damnabilibus hæreticæ etiam convenit, uſurpatione Doctorum potuit accommodari, ut preſſius ſumptum propoſitionem hæreſi proximam ſignificaret.

Rejicitur ſimiliter D. Antonini placitum *loc. cit.* qui putat, in eo erroneam propoſitionem ab hæretica diſtingui, quod hæreſim quidem enunciet, ſed inſtructionem, ac pertinaciam in dicente excludat juxta illud Auguſtini: *Errare potero, hæreticus non ero*, ac proinde evadere hæreticam, recedente ignorantia, & accedente contumacia. Verùm hîc quærimus naturam propoſitionum ſecundum ſe, ac reſpectu rei enunciatæ, quo modo non pendet à dicente. Quare propoſitio hæretica ſemper eſt hæretica, licet aliunde defectu ſcientiæ aut pertinaciæ pronunciantem non faciat hæreticum. Erronea autem, quæ in gradu eſt inferior hæretica, non poteſt ad hæreſim pertingere.

Tandem Canus ibidem ſupponens, ad hæreticam propoſitionē duo requiri, quod ſcilicet oppoſitum ſit certiſſimè ac ſine ulla dubitatione de fide, & quod propoſitio ſit ei evidenter adverſans, defectu utrorumque, aut alterius ait, propoſitionem dici erroneam, ut qui negaret dari habitus operativos infuſos. Quia licet dari communiter teneatur, eſſe de fide, non eſt tamen adeo certum eſſe definitum, ut contrarium ſit abſque dubio hæreſis. Sicuti etiam de negante, Chriſtum, præter gratiam unionis hypoſtaticæ habuiſſe gratiam habitualem accidentalem.

Verùm talis propoſitio cum cæteris hujuſmodi probabilius videtur dicenda *Hæreſim ſapiens*. Quia, ut oppoſitum ejus fidem ſapit inquantum cenſetur quaſi certò eſſe de fide, ſic ipſa apte dicitur ſapere hæreſim, ideo non eſſe claram, ac certā hæreſim, ſed ipſam proximè redolere.

Turrecremata propoſitionem, *hæreſim ſapientem*, eam deſcribit eſſe, quæ aſſerit perſuaſum dogma, cui ſi jungatur propoſitio, quæ rationabiliter negari nequit, ſequitur hæreſis, Exemplum affert de negante Thomam de Sarzana, tunc temporis in Pontificatu ſedentem, appellatum Nicolaum quintum, eſſe verum Pontificem, Petri ſucceſſorem. Hæc enim propoſitio, quamvis per ſe ſumpta, non ſit hæretica, coaſſumto tamen principio, moraliter certo, quod legitime fuerit electus, ſit talis. Quia de fide credendum eſt, omnem legitime electum eſſe verum Pontificem, & Petri ſucceſſorem. Aliud affert exemplum de eo, qui diceret, omnem nunc Romæ degentem eſſe in peccato. Coaſſumpta enim probabili veritate, quod infans aliquis, nunc rite baptizatus fuerit, eſt hæreticum dicere, omnes eſſe in peccato ratione iſtius baptiſmate perfuſi, quaſi baptiſma non abluat à peccatis.

Sed de priori exemplo nos in Conſultatione de ſchiſmaticis agemus, fortaſſis tamen non eſt improbabilis in prædicto exemplo ſententia Turrecrematæ. Quia non eſt omnino certum, Pontificem in ſingulari ſignatum proponi credendum de fide, cùm aliqui ſint Doctores non ignobiles, qui hoc inficiantur. Diximus autem, eam propoſitionem *ſapere hæreſim*, cujus oppoſitum cenſetur de fide, ſed non evidenter, & apud omnes. Propoſitio verò alterius exempli, aut eſt manifeſte hæretica, ſi referatur in effectum baptiſmatis, aut certe temeraria. Quia ſine fundamento aſſeritur, nullum eſſe Romæ baptizatum infantem.

Huic affinis eſt opinio Suarez *loc. cit.* ſequuti Gerſonem, & alios, diſtinguentis propoſitionem, *ſapientem hæreſim* ab *erronea*, quod hæc ſit prava in ſummo, & dicatur hæreſi proxima, illa verò ſit in remiſſo. Unde *erronea* eſt, quæ ex coaſſumptis principiis certis, evidenter infertur. *Hæreſim* vero *ſapiens*, quæ infertur non ita evidenter, quia coaſſumpta principia non ſunt in omni gradu certa, ſed in Eccleſia valde recepta; ac ab omnibus communi ſenſu probata, ſicut & recepta ipſa illatio. Exemplum eſt ejus, qui aſſereret, ſub Hoſtia aliqua particulari, poſt conſecrationem, non adeſſe corpus Chriſti. Quia principium coaſſumptum, quod ſit valide conſecrata, non eſt certum. Verum, ut diximus, ſi non nutet fides Euchariſtiæ in proferente, non aliam notam acquirit, quam temeritatis.

Aliter ſentit Simanchas, citatus à Ricciullo *d. cap.* 8. & Alphonſus à Caſtro, adductus à Suarez *n.* 17. nimirum illam eſſe propoſitionem *ſapientem hæreſim*, quæ hominem reddit ſuſpectum, quod ſit hæreticus, vel illam, quæ prima conſideratione habet ſenſum hæreticum. Sed reddere hominem de hæreſi ſuſpectum commune eſt cunctis fere propoſitionibus damnabilibus, nec magis ſapienti hæreſim, quàm aliis tribuitur.

Illam verò, quæ prima conſideratione habet ſenſum hæreticum, in aliqua tamen acceptione poteſt ad rectum ſenſum reduci, dicimus vocandam *male ſonantem*, quaſi ſono prolationis hæretice audiat. Admittit autem in diſſonantia magis ac minus. Aliquando enim, in quovis proprio ſenſu proferatur, eſt hæretica, poteſtque tantùm ſecundum metaphoricum ſalvari, ut ſiquis diceret, *Chriſtus aſſidue peccat*. Quod nullatenus ſalvari poteſt, niſi intelligatur, quod in ſuis membris, fidelibus ſcilicet. Nonnunquam ſecundum obvium ſenſum eſt hæretica, ſed in alio, licet vero, inuſitato tamen, non eſt talis; ut ſiquis diceret: *Verbum aſſumpſiſſe carnem noſtram peccantem*. Verbum enim incarnatum fuit impeccabile. Senſus tamen eſſe poteſt, *aſſumpſit carnem ejuſdem naturæ cum noſtra, quæ peccat*. Interdum abſolute prolata male audit, quæ ex circumſtantiis verum poteſt enunciare; ut ſiquis de ſacris Bibliis diceret, *hic liber falſa continet*. De Bibliis enim in ſe eſt falſa. De tali tamen particulari verſione, ac impreſſione poteſt eſſe vera, licet hanc aſſertionem ad hæreſim ſapientem reducat Ricciul. *d. cap.* 8. *nu.* 9. Contra quandoque abſolute prolata bene audit, quæ additis loci perſonæ, ac temporis circumſtantiis, non recipitur; ut ſiquis dicat: *Fides eſt, quæ juſtificat impium*, cùm teſtimonium ſit Scripturæ, olim non male ſonabat; nunc ſubortis hæreſibus diſſonat, & ex loco', ac perſona ſuſpecta priorem ſonum acquiret. Aliàs in utroque ſenſu æqualiter uſurpatur, ut tam poſſit eſſe vera, quàm falſa, & dicitur ſimpliciter æquivoca, Ut tamen mali ſonitus ſuſpicionem effugeret, cum diſtinctione, æquivocationem tollente, eſſet pronuncianda, ut hæc, *Pater eſt major Filio*. Secundum humanitatem enim vera eſt, quæ de divinitate eſſet hæretica.

Arbitrati ſunt aliqui, non eſſe diverſam propoſitionem *male ſonantem à ſapiente hæreſim*, ſed duo eſſe nomina ejuſdem damnabilis propoſitionis, nomenque *ſapientis hæreſim* eſſe metaphoricum. Siquidem propoſitio ſaporem non habet, quæ propriè dicitur *male ſonare*. Cæteri tamen communiter diverſitatem aſſignant, & videtur colligi ex actis Concilii Conſtantienſis adverſus errores Bohemorum, & ex Bulla B. Pii V. adverſus Michaelem Baium, ubi, inter eorum aſſerta, aliqua dicuntur *hæreſim ſapere*, aliqua verò *male ſonare*. Eaque dicitur *male ſonans*, quæ duplicem ſenſum proprium habet. Alium Catholicum, alium hæreticum, ſed quia frequentius ſecundum ſenſum hæreticum accipitur, abſolute prolata, male ſonat.

Ita Lorca 2. 2. *diſp.* 40. *nu.*10. Covinch. *de fid. diſp.* 18. *nu.* 133. ac Suar. etiam *de fid. diſp.* 19. *ſect.* 12. *num.* 18. qui advertit, aliquando propoſitionem eſſe male ſonantem, non ex ſe, ſed ex conditione perſonæ proferentis, quia proferens ſuſpectus ſit, ut in propoſitione modo relata, *fides juſtificat*. Hanc, attentis hæreſibus recentioribus dicitur male ſonare.

In *temerariæ* propoſitionis natura aſſignanda magis conſentiunt Authores. Divus Antoninus, Turrecremata, Canus, Ricciulus, Pegna, Suarez, aliique ſtatuunt, eam eſſe, quæ aſſerit aliquid, tanquam certum, quod non poteſt ratione, nec authoritate probari, eſtque ſatis temerarium, rem valde dubiam, & incertam ſua velle determinatione definire, *arg. l.* 3. *C. de ſum. Trin. & fid. cath.* Et poteſt eſſe dupliciter talis, negative ſcilicet, quia de oppoſito nullus fecerit mentionem, neque ulli adverſetur, ut qui certò affirmaret, mundum brevi terminandum. Nullus enim oppoſitum docuit, licet temere dicatur. Poſitive verò, ſi oppoſitum ſit apud alios receptum, ut qui aſſereret aliquem Sanctum, præter B. Virginem, conceptum fuiſſe ſine peccato originali. Hoc enim privilegium apud Catholicos Soli Deiparæ tribuitur. Ad hanc temeritatem reducimus dicentem, omnem hominem, Romæ degentem, eſſe in peccato. Tales Hoſtias in particulari non eſſe conſecratas. Quia temere aſſumitur, Sacramenta non eſſe valide confecta, aut collata, ut etiam ex adultis nullum in gratia commorari, excuſaretur tamen in ſimilibus propoſitionibus, quando quis, tanquam de re dubia ſuam diceret ſententiam, ac rationem, & argumenta modeſte afferret, ut advertit etiam Simanch. *de Cath. inſtit. tit.* 54. *num.*12. Illa eſt igitur propoſitio temeraria, quæ in rebus ad fidem, vel ad bonos mores pertinentibus ſine ratione procedit, & omni prorſus caret authoritate. Ac illa quæ nulla ſufficienti ratione, vel authoritate fulta, communi Doctorum ſenſui, vel approbatæ hiſtoriæ adverſatur. Ac quæ temere contra modeſtiam Eccleſiaſticam aliquid aſſeritur. Vel quæ pugnat cum aliquo decreto celebris Univerſitatis. Unde & propoſitio impudens, inſolenſque dici ſolet.

Piarum aurium offenſiva eſt, quæ circa materiam pietatis, ac Religionis offendit, indecens, vel indignum aliquid de ea proferens, ut qui Chriſtianum inſtitutum vilium eſſe, ac impudentium hominum affirmaret.

Scandaloſa, quæ nuncupari etiam ſolet *male ſonans, & piarum aurium offenſiva*, & eſt quæ legentibus, vel audientibus ruinæ, ac erroris occaſionem præbet, etiamſi errorem in fide non contineat, ut ſi quis jejunium, vel caſtitatem parvi penderet, aut venerem utilem, jejunium incommodum diceret, hæreticos eſſe tolerandos, majoris meriti eſſe eleemoſynam pauperi erogare, quàm pro Miſſæ ſacrificio offerre, ineptum eſſe pro oratione offerre ſalutationem B. Virginis, ac univerſim omnis propoſitio quæ à moralibus virtutibus avocat, ſive vera ſit, ſive falſa, ex qua homines alliciuntur, ac redduntur promptiores ad peccandum, merito dicitur ſcandaloſa. Habentque allatæ propoſitiones neſcio quid male ſonantis. Nam abſolutè prolatæ malum ſenſum habent, quæ tamen in ordine ad corpus veritatem præſeferre poſſunt.

Schiſmatica eſt quæ diviſionem inducit circa unitatem capitis Eccleſiæ, aut aliorum Prælatorum; ut qui aſſereret, eodem tempore dari duos Pontifices legitime electos, motus ſimili electionis modo, quo uterque videtur æqualiter aſſumptus. Aliunde enim propoſitio hæc eſt hæretica. Quia Petri ſucceſſorem, nonniſi unicum eſſe, fide tenendum eſt. Unde adverſatur articulo unam ſanctam, extravag. unam ſanctam de major. & obed. Vel ſiquis diceret; Epiſcopus non eſt ſimplici Sacerdote ſuperior. Pontifex non eſt ſuperior cæteris Epiſcopis. Malo Prælato non eſt parendum.

Seditioſa eſt, quæ ab obedientia Superiorum, Principum, ac Prælatorum abducit.

Injurioſa eſt quæ alicui fidelium ſtatui detrahit, puta Clericatui, aut Ordinibus religioſis. Cujus modi ſunt illæ Wiclefi, & Joannis Huſſii, damnatæ in Concilio Conſtantienſi *ſeſſ.* 8. *&* 15. nimirum, qui Religionem ingreditur, ineptior redditur ad obſervantiam mandatorum Dei. Religioſi viventes in Religionibus privatis, non ſunt de Religione Chriſtiana. Eccleſia Romana eſt Sathanæ Synagoga. Vide Alph. à Caſtro *lib.* 1. *de juſt. hæret. punit. cap.* 3.

Impia eſt quæ pietati, aut miſericordiæ Chriſtianæ ſeſe opponit, ut quæ diſſuaderet eleemoſynam, mortuorum tumulationem, ac ſimilia, ut ſi quis negaret eſſe orandum pro animabus exiſtentibus in purgatorio, vel indulgentiam ſummi Pontificis pro illis conceſſam non prodeſſe. Idem eſt dicendum ſi aſſertio eſſet contra præcepta Dei, Albert. *de agnoſc. aſſert. Cathol. qu. 6. num.*12. Quod enim tendit contra pietatem, non poteſt, niſi impium judicari. Quamvis hæ propoſitiones cenſuram erroris etiam mereantur.

Blaſphema eſt, per quam Deo, & ſanctis contumelia irrogatur, vel tribuendo, quod non convenit, aut amovendo, quod convenit, aut cum tribuitur creaturæ, quod proprium eſt Dei. Primo enim caſu offenditur Dei miſericordia. Secundo Dei juſtitia. Tertio Dei majeſtas.

Propoſitio *blaſphema hæreticalis* eſt, quæ pugnat cum articulis fidei, vel negat Chriſtum dictis, aut factis,

can.

can. aſtimat, & *can. non ſolum* 11. *qu.* 1. Vide *Farinac. de hæreſ. qu.* 20. *nu.* 29.

Propoſitio *favens hæreticis* eſt, quæ quoquomodo favet perſonis, aut erroribus hæreticorum, ut ſi dicatur, hæreticos non eſſe puniendos. Quæ propoſitio dici poteſt, etiam hæretica. Quia hæreticos eſſe puniendos decreverunt multa Concilia, & Summi Pontifices, de quibus ſuo loco.

Propoſitio *arrogans*, & *inſolens* eſt, quæ plus affirmat, quam poſſit ratione, vel authoritate probari, quæ etiam temeraria dicenda eſt.

Propoſitio *improbabilis* eſt, quæ nullo innititur probabili fundamento rationis, vel autoritatis extrinſecæ.

Propoſitio *impertinens* eſt, quæ nec directe, neque in conſequentia evidenti probabili, vel certa infert aliquid, quod repugnet veritatibus catholicis; ut ſi dicatur, quod Joſeph ſponſus B. Virginis fuerit, vel non fuerit mortuus tempore paſſionis Chriſti. Nam ſive ſuperſtes, ſive tunc mortuus fuerit, nihil ad fidem pertinet, præſertim cùm inter Catholicos vigeat hac de re controverſia.

Atque ex his judicium ferri poteſt de aliis propoſitionibus dubiis, rigidis, ſcrupuloſis, & ſuperſtitioſis.

Si quis verò ita inordinate loquatur, ut ipſius inordinatio ſit contra uſitatum modum loquendi Eccleſiæ, quæ cum limitatione in rebus fidei ſtatuit eſſe loquendum iſte innuere videtur, Eccleſiam non eſſe regulam certam, ac infallibilem in definiendo modos loquendi circa res fidei. Quod eſt hæreticum.

Animadvertendum autem eſt, quod hujuſmodi propoſitionum gradus non ſunt ita diſtincti, ut uni ac eidem aſſertioni convenire non poſſint; immo ſæpe advenire ſolet, ut uni propoſitioni plures cenſuræ ex ſupradictis conveniant, exempli gratia, illa propoſitio Wicleſi: *Religioſi viventes in Religionibus privatis, non ſunt de Religione Chriſtiana*, eſt ſimul hæretica, ſcandaloſa, temeraria, ſchiſmatica, & injurioſa. Hæretica, quia eſt contra univerſalis Eccleſiæ definitionem. Scandaloſa, quia homines ab ingreſſu Religionis averrit, & profeſſis, ut vota, quæ Domino voverunt, ne reddant, ſuadet. Temeraria, quia nulla prorſus ratione, aut authoritate fulcitur, ſed omnium Sanctorum ſententiæ contradicit. Schiſmatica, quia Eccleſiæ unitatem dividit, cum Religioſos ab illa ſeparat. Injurioſa, quia omnibus Religionibus injuriam & contumeliam irrogat.

Item animadvertendum eſt, quod non ſolum quis poteſt errare circa propoſitionem, ſed etiam circa illius cenſuram. Quare ſi propoſitionem de fide, vel Theologicam, vel à Doctoribus, ſanctiſque Patribus communiter receptam, dicat eſſe erroneam, vel falſam, vel ſcandaloſam, vel temerariam, errorem committit, vel hæreſim ſapit, vel temerarius exiſtit non aliter ac ſi de facto propoſitionem negaret, quia virtualiter illam negat, ac inſuper contra rationem nota infami illam inurit.

Consultatio XXXVIII.

Apud quem ſit jus ferendi cenſuram de propoſitionibus, tum privatum, mereque doctrinale, tum publicum & autoritativum.

CUivis viro docto, etiamſi privato, circa doctrinam, atque adeo etiam circa aſſertiones conceditur, ut ſcilicet, ſervatis prudentiæ regulis de alienis propoſitionibus pronunciare poſſit, & eas, quæ malæ, vel noxiæ ſunt, poſſit damnare ad aliorum inſtructionem, nec inducantur in errorem.

Hac ratione Julianus Imperator *Epiſt.* 16. Maximum Epheſium librorum ſuorum cenſorem habuit: Plinius junior *lib.* 2. *Ep.* 8. cenſores ſuarum ſcriptionum quàm accuratos expoſcit. Sanctus Eulogius ſuos libros ſubjecit Alvari cenſuræ, Boëtius Symmachum ſocerum ſuum arbitrum ſuorum ſcriptorum dixit tranſmittens ad eum è carcere librum *de Trinitate*. Petrus Damiani *lib.* 4. *Epiſt.* 11. Theodoſium Senogallienſem, & Rodulphum Eugubinum Epiſcopum operum ſuorum cenſores efflagitat, Euſebius Cæſarienſis libros tres poſteriores contra Marcellum Ancyranum Flacillo Epiſcopo recognoſcendos tranſmittit. Sanctus Baſilius *Epiſt.* 167. rogatus à Theodoro Tharſenſi, de ejus ſcriptis pronunciavit. Ac præter cæteros S. Ambroſius Sabino Laudenſi Præſuli labores ſuos recognoſcendos mittit, ut apud eum legere eſt *Epiſt.* 40.

Non tamen cujuſque eruditioni tantum tribuitur, ut quod Gerſo *tract. de examinat. doctrin. conſiderat.* 5. affirmat, poſſit contingere eventus, in quo plus ſit credendum aſſertioni viri docti, quàm declarationi ſummi Pontificis. Eum eventum aſſignat Gerſo, ſi contingeret, Papam ultrò errare quoad veritatem aliquam, quam vir ille eruditus doceret, contineri in Evangelio. Idem aſſerit eventurum, ſi Papa ignoraret eam veritatem contineri in Evangelio, cui, ut Gerſo conſtare ait, pluſquam Papæ credendum eſt.

Hæ autem Gerſonis ſuppoſitiones, quoad Papæ voluntarium errorem circa veritatem Catholicam, vel ejus ignorantiam, admitti nullo modo poſſunt. Impoſſibile quippe eſt, Pontificem, qui Pontificatu non excidat, ultro errare circa veritatem aliquam in Evangelio contentam, aut ejus veritatis contrarium per ignorantiam docere. Sic enim portæ inferi, hoc eſt, errores, ut S. Hieronymus interpretatur, prævalerent adverſus Eccleſiam, quæ Capiti ſuo adhærere tenetur. Unde declaratio Evangelii, quæ à Pontifice ex Cathedra peragitur, cenſenda eſt germana. Quod ita firmum habuit Auguſtinus, ut negaverit *ſe Evangelio aſſenſurum, niſi Catholicæ Eccleſiæ*, cujus caput eſt ſummus Pontifex, *authoritas accederet*. Eſt enim divinæ erga Eccleſiam ſuam providentiæ, non ſinere, ut Pontifex, nemine ante promulgationem obſiſtente, ac errorem dedocente, aliquid per ignorantiam, vel oblivionem traderet, quod eſſet contra Evangelium, aut contra anteriorem aliquam fidei definitionem, alioqui non eſſet ſufficienter proviſum Eccleſiæ. Poſſemus enim ſemper ſubdubitare, an quod à Pontifice credendum proponitur, falſum eſſet, & an contrarium ſit, de fide, tametſi Pontifex id proponat per ignorantiam, vel oblivionem.

Dixi cuique viro docto id conceſſum. Nam indoctum hominem de aſſertionibus alienis velle cenſuram ferre, indigniſſimum eſt. Lege S. Baſilium *Epiſt.* 75. ubi præ cæteris hæc ſcribit. *Ego verò novi, quod quæ in Oraculis Spiritus dicuntur, haud cuivis liceat proprio ſubjicere examini, ſed ei, qui Spiritum habet diſcretionis, quemadmodum nos Apoſtolus in diviſionibus charismatum docuit, dicens: Huic namque per Spiritum datur ſermo ſapientiæ; alii ſermo ſcientiæ ſecundum eundem Spiritum; alii fides in eodem Spiritu; alii operationes virtutum; alii prophetia; alii diſcretiones Spirituum. Itaque ſi noſtra ſpiritalia ſunt, oſtendat ſe donum habere diſcernendorum ſpiritalium, qui noſtra judicare præſumit. Si vero quemadmodum ipſe conviciatur, ex ſapientia ſunt mundi hujus, declaret ſe mundanæ ſapientiæ experientiam habere, & tum demum ipſi judicandi calculos permittemus.*

Inter autem indoctos Gerſo *loc. cit. conſid.* 1. merito numerat eos, qui in uno quidem genere periti ſunt, non item in alio, de quo tamen interdum audent judicare. Sic Galenum à Rabbi Moſe medico deriſum refert, quod ultra crepidam ſutor porrexiſſet manum. Sic paſſim pleroſque, dum ſe vident prærogativa alicujus diſciplinæ inter ſuos fulgere, exerrare, dilatato ad alia judicio, advertit.

Cujus autem ſit cenſura juridica, & authoritativa, Gerſo *ibid. conſid.* 1. 2. & 3. agens de examinatione, cui

adjungatur determinatio, vel declaratio, aut interpretatio cum appositione pœnarum in rebelles, atque adeo, quæ damnationem habeat adjunctam, appellat examinationem illam quandoque authenticam, quandoque juridicam, quandoque authoritativam, ejusque potestatem, si doctrina examinanda spectet ad fidem, collocat finaliter in sua viva regula fidei, hoc est in Concilio Oecumenico. In Pontifice verò eam potestatem juridicam examinandi res fidei, & damnandi opposita, statuit sub Concilio, vel cum ipso.

Cuilibet etiam Episcopo, intra fines suæ diœcesis id concedit, præsuppositа discussione matura, & dummodo non damnet, nisi puncta palam & omnium judicio hæreticalia, vel puncta simpliciter quidem dubia, sed peritis & sapientibus manifesta, negatque verum esse, quod dixisse alios refert, nullum, præter Papam, condere posse articulum. Ea verò puncta, quæ non sunt aperta, saltem apud Sapientes, hæreticalia, sed, ut ait, sunt veluti neutra, habentque pro se Doctores cum rationibus ad utramque partem probabilibus, nec in una tantum diœcesi, vel paucis, sed apud omnes Christianos, aut longe plurimos, locum habent, negat Gerso, posse ab Episcopis decidi, vel si eis non sapiant, posse ab eis damnari. Has enim putat esse majores causas, quas Capitis Ecclesiæ examini, ac si res ferat, damnationi jura reservant. Et hujus distinctionis ignorantia, aut dissimulatione non paucos ea tempestate in judicia scandalosa, erroresque prorupisse, expostulat.

Additque ibidem *consid.* 4. ejusdem examinationis censorem partim authenticum, partim doctrinalem esse quemvis in Theologia facultate Licentiatum, aut Doctorem. Quod probat ex forma verborum qua à Cancellario conceditur licentia magistralis, quæ sic habet: *Ego Apostolica authoritate do tibi licentiam legendi, regendi, disputandi, docendi in Sacra Theologia facultate hic, & ubique terrarum. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen.*

In his Gersonis dictis omittenda sunt hoc loco, quæ habet de finali, & irretractabili solius Concilii generalis, non item Summi Pontificis definitione; de his enim alibi aliqua diximus, cùm ratio supremi Capitis Ecclesiæ, & potestas infallibiliter ac irretractabiliter statuendi de rebus fidei soli Pontifici asseritur à D. Thoma 2. 2. *qu.* 10. Unde dignitas Capitis Ecclesiæ tributa divinitus Romano Pontifici, porrigitur etiam ad quosvis Præsules, sive sigillatim sumptos, sive congregatos in Concilium quantumcumque plenarium, cujus judicia, ut sint plane certa, Pontificis est firmare, ac sua authoritate communire. Ægydius enim Abbas *Epist. ad Symmachum Papam* agnoscit authoritatem Apostolicæ Sedis esse firmiorem decretis Synodalibus. Quod habet quoque Avitus Viennensis *Epist. ad Faustum. & Symmachum.* Subscribunt Turrecremata in responso ad Oratores Basilienses, Caietanus *tom.* 1. *opusc. tr.* 1. *&* 2. Bellarmin. *lib.* 2. *de Concil. à cap.* 15. Azor *tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 13. *qu.* 1. Bursatus latè *cons.* 109. & latius Turrianus *libris tribus de authoritate Pontificis supra Concilia*, Malderus *disp. de Pontific. dub.* 3. qui alios adducunt. Subscribit Corasius *in paraphrasi Sacerdotiorum p.* 2. *cap.* 2. *num.* 2. iis tantum exceptis, quæ fidem, aut schisma, vel universalem Ecclesiæ reformationem concernunt. Quæ limitatio, si agatur de Pontifice certo, supervacanea est, ac explodenda, universaliter statuendum, Papam esse supra quamcumque Episcoporum collectionem. Nam quæcunque Episcoporum collectio intra Christi ovile clauditur, cùm sit Christiana. Debet ergo Pontificem totius ovilis unum Pastorem generalem agnoscere pro capite, atque adeo illi subjici. Nec contrarium quorundam placitum posse excusari à temeritate inobedientiæ, ac ex eo dissidia, ut plurimum, magnosque semper tumultus efferbuisse in Ecclesia, affirmat Duvallius *tr. de Pontif. p.* 4. *qu.* 7. *in fine*, addens *q.* 8. falsum esse, quod vulgo jactatur, Doctores Parisienses juramento confirmare, se contrarium illud placitum, quo Concilium supra Papam statuitur, propugnaturum. Quod ipse inter Doctores illos tamdiu, tantaque cum laude claruerit, extra dubium est, eum protulisse comperta.

Atque ex dictis habetur, Romani Pontificis esse, aliorum Antistitum, etiam in Conciliis adunatorum judicia, alioqui non ratò vacillatura firmare, exequendo illud Christi jussum ad Petrum: *Rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conversus, confirma fratres tuos.* Quod ad ejus Successores extendunt varii Patres apud Bellarminum *lib.* 4. *de Pontif. cap.* 3. Non est dubium quin Christus sic orans pro indefectibilitate fidei S. Petri, ac successorum ejus, exauditus sit pro sua reverentia. Ex quo patet fidem eorum esse indefectibilem.

Cùm ergo Christus pro solo S. Petro, quatenus Pontifice, atque adeo etiam pro ejus successoribus ad eum modum oraverit, ac ne pro Concilio quidem quantumvis plenario ac universali tales preces fuderit, plane necessarium est, ut certi simus fidem Conciliorum non nutare, confirmationem Pontificiam illis accedere, quantumvis legitimè sint congregata, & adsint Legati ipsius Pontificis. Nam his quoque astantibus, Concilium ex se spectatum, errare poterit, nisi procedat ex institutione à Pontifice antecedenter data Legatis, eamque ad amussim sequantur, quæ esset anticipata confirmatio, cujusmodi instructiones accuratè, ac minutatim signantes, omnia dedit aliquando Gelasius primus Fausto Magistro, Legato Constantinopolim, *est ejus Epist.* 4. Item Hormisdas indiculum Legatis suis tradidit valde accuratum, qui legitur post Epistolam ejus 10. Similia Commonitoria sæpe occurrunt in vitis Pontificum, & in historia Conciliorum, ac Ecclesiasticis Annalibus. Nisi ergo Legati talem aliquam instructionem habeant, & exquisite servent, errare poterunt etiam ipsi, & cum ipsis Concilium. Quia Pontifex non potest Legatis committere privilegium personale suæ in fide indefectibilitatis, ut recte notavit Castrius *lib.* 1. *de just. hæret. punit. cap.* 6. Itaque desideratur, ut finito Concilio, accedat ejus de fide decretis calculus ipsiusmet Pontificis, alioqui non erunt plane firma. Idque de fide esse, censet Nauclantus *opusc. de necessit. confirmat. Concilior.* & videtur annuere Duvallius *cit. p.* 4. *qu.* 5.

Et quidem ipsa Concilia, etiam generalia, hanc suam ex seipsis defectibilitatem, & confirmationis Pontificiæ necessitatem, aperte professa videntur, cùm petierunt sua decreta firmari à Pontificibus. In quam rem exemplum primæ Synodi Apostolicæ urget Turrianus *lib.* 2. *contra Magdeburgenses cap.* 5. Primæ item Nicenæ Synodo accessisse confirmationem à S. Sylvestro, liquet ex Felice Tertio *Epist.* 4. & ex decreto ipsius Sylvestri, Concilio Romano suffragante, quod legitur *tom.* 1. *Conciliorum.* Sanctus Leo petitam à Concilio Chalcedonensi *act.* 3. in relatione Synodica confirmationem concessit, scribens ad Martinianum. Benedictus Tertius idem fecit circa Rhemense Concilium. Sophronii Hierosolymitani Synodicam Epistolam ad Honorium, qua idem ab hoc Pontifice explicatissime poscebatur, adducit Turrianus *lib.* 1. contra Sadeelem *cap.* 10. *in fine*, apud quem etiam *lib.* 3. *de dogmat. Charact.* Photius Constantinopolitanus necdum depositus, idem agnoscit, scribens ad Nicolaum primum, cui fatetur, convenire, *tribuere authoritatem Synodica sententia.* Synodum Tridentinam œcumenicam, hanc confirmationem expetiisse legimus, nec ante eam obtentam valuisse. Denique Gelasius primus Epist. ad Episcopos Dardaniæ quotquot Concilia hoc munimine caruerunt, fuisse vana authoritatis, apertissime contestatus est. Nec minus perspicuè Pelagius Secundus Epist. ad Synodum Constantinopolitanam: *Nulla*, inquit, *unquam Synodus*

Synodus rata legitur, quæ Apoſtolica authoritate non fuerit fulta.

Quod verò attinet ad illam poteſtatem, quam Gerſo agnoſcit in Epiſcopis reſpectu ſuæ diæceſis, ut poſſint de rebus ſaltem inter doctos apertis, ac perſpicuis condere articulos fidei, poteſt circa eam eſſe lis de nomine. Nam ſi ſenſus ſit, Epiſcopum poſſe condere infallibilem fidei definitionem in prædictis materiis, atque adeo ſi ſenſus ſit, Epiſcopo damnante aſſertionem ratione hæreſeos, damnationem illam eſſe ex fide certam, rejiciendum eſt, quod Gerſo dicit. Tum quia cauſa fidei & hæreſeos, cùm ſit toti Eccleſiæ communis, eo quod una in quacumque Eccleſia debeat eſſe fides, non poteſt per unius particularis Eccleſiæ caput decidi, ut recte argumentatur Caſtro *lib.* 3. *contra hæreſ. cap.* 8. Tum quia nulli Epiſcopo infra Romanum Pontificem, competit poteſtas judicandi infallibiliter de fide, aut damnandi quæ ſunt falſa, & fidei adverſantia. Quia de nullo alio ſingulari Epiſcopo valet, quod de Romano in petri perſona dictum eſt *Rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua.* Et, *paſce oves meas.* Quod pabulum maxime præbetur per propoſitionem doctrinæ ſanæ, & rejectionem corruptæ.

Valebit autem, quod à Gerſone de inferioribus Epiſcopis dicitur, ſi ſenſus ſit, eos habere poteſtatem proponendi ſuis ſubditis, quæ ab Eccleſiæ Capite fuerint definita, tanquam de fide, eoſque in conſcientia obligandi, ut eis credant, tanquam definitis per Eccleſiæ Caput, cujus eſt eas definitiones condere. Et quippe poteſtas in munere paſtorum includitur, idque aperte tradit D. Bernardus *Epiſt.* 39. *ſub medium.* Et quamvis Parochis quoque proportionalis gradui ſuo ad id poteſtas competat, multo tamen magis in Epiſcopo eminet, cujus in paſcenda plebe poteſtas major eſt. Quod multo magis dicendum eſt de quocumque Evangelii præcone, definitionem fidei recte factam denunciante abſque ulla ad id poteſtate ex ſolo zelo divini honoris ac fidei propagandæ. Hic enim & ſubtus Epiſcopum, & ſubtus Parochum, qui Paſtores ſunt conſtitui debet quoad rem hanc.

Præter propoſitam facultatem, agnoſcenda quoque eſt in Epiſcopis inferioribus facultas obligandi ſuos, nè aſſenſum præbeant doctrinæ periculoſæ, eo quod, tametſi nedum damnata ſit Eccleſia, tamen Epiſcopo videatur, eam doctrinam non cohærere cum definitionibus jam editis, aut accedere ad errores damnatos. Hoc plane videtur neceſſarium Epiſcopo, ut munus paſcendarum Chriſti ovium rite exequatur, & quamvis Epiſcopus in hujuſmodi propoſitione poſſit falli, quippe qui privilegio infallibilitatis non gaudeat; tamen prudenter plebs conſtituti ſibi ab Eccleſia immediati Paſtoris vocem audiet, nec peccabit ductum ejus ſequendo. Tandemque divina providentia per mediatos, & præſertim per ſupremum Paſtorem, aut quibus lubebit viis, dedocebit errorem, & bonam plebis mentem ejuſque obedientiam erroris depulſione compenſabit, facietque, ne fraudis ſit materialis aberratio, ex ſpiritu humilitatis, & voluntate conſtitutos ſibi duces ſequendi, profecta.

Id verò quod ad Licentiatos, vel Doctores Theologos attinet, perperam Gerſo, neſcio, quam in eis ex parte authoritativam, vel authenticam noxias aſſertiones improbandi poteſtatem agnoſcit. Hoc enim eſt muneris Paſtorum. Doctores autem & Licentiati præciſè quà tales, non ſunt Paſtores. Habent ſanè Licentiati, atque Doctores, ſi ſint, quod dicuntur, nec ementitos titulos præferant, de quibus Petrarcha *lib.* 1. *de remed. cap.* 12. & 46. idoneitatem, ut à Paſtoribus aſſumantur ad diſcuſſionem punctorum ambiguorum, ſintque Præſulum quaſi conſulti; quod ad ſummum fert formula creandi Doctorem antè prolata, continens idoneitatis teſtimonium authenticum, ab iis latum, quos ad ferendum præfecerunt ii, quibus in Republica poteſtas competit. Et ita habet ipſe Gerſon *lib.* 3. *de Conſolat. Theolog. proſ.* 3. & benè Caietan. *in ſum. v. Doctor.* Juridica tamen & facta cum poteſtate propoſitio Dogmatum ſanorum, vel damnatio reproborum nullà ex parte eſt Doctorum, vel Licentiatorum. Non igitur hoc poſſunt Doctores, vel Licentiati, ſed eâ tantùm facultate diſcutiendi, & damnandi potiuntur, quam Gerſo vocat per modum doctrinæ.

Quod ſi Doctori cuivis ſingulari aliud non competit vi Doctoratus, quàm quod diximus; debet quoque liquere, non plus etiam toti Doctorum Collegio, etiamſi numeroſiſſimo, poſſe tribui. Quod rectè ſtatuit Caſtrius *lib.* 1. *contra hæreſ. cap.* 8. Numerus enim auctior ſimilium perſonarum nihil plus intenſive confert, quàm ſi unica eſſet perſona. Unde Caietanus *opuſc. de Concept. B. Virginis*, Academiarum deciſiones, ac determinationes nihili facit, & quamvis per modum declarationum admitti utcunque poſſint, quod unum evincit Catharin. *lib.* 2. *pro Concept.* §. *primo quod ſic. pag.* 49. non tamen ut determinationes, non plus, quàm ſi unicus eſſet Doctor. Quamvis enim multitudo ex una parte conferre poſſit ad facilius, & certius attingendam veritatem, eò quod plura ingenia exculta concurrant, non tamen ſemper verum eſt, multitudinem eorum, qui Doctores dicuntur, eſſe multitudinem eruditorum.

Immò multitudo numeroſior, eò facilior eſt, ut in factiones ſcindatur, & ut de Dogmatibus, aut libris, in quibus traduntur, non ex judicio, ſed ex affectu, aut ad gratiam per venalia capita pronuncietur. Quod quàm ſit frequens in hujuſmodi cœtibus, nihil attinet demonſtrare copioſè. Inde certè non rarò contigit, ut ſententiæ Doctorum Catholicorum judicio publico alicujus Academiæ damnarentur. Nemo ignorat, quàm in pretio ſit doctrina Divi Thomæ. Commendarunt illam nonnulli Summi Pontifices, ut Joannes XXII. Clemens VI. Urbanus V. Pius V. Sixtus V. Clemens VIII. Paulus V. Alexander VII. Quorum reſcripta collegit Seraphinus Pivinardus *de approbat. Doctrin.* Div. Thom. *tom.* 2. *ſub initio*, non potuit tamen vir ſanctiſſimus, & Doctorum Angelus, invidorum morſus, aut rabiem effugere, editis adverſus ejus ſcripta, atque doctrinam, tanquam erroneam, non ſine adjunctâ excommunicatione per Pariſienſem Epiſcopum ab Academia in fraudem actum, variis articulis, quos Ægidius Romanus, qui aderat, referente Capreolo *in* 2. *qu.* 1. *ad* 1. *Gregorii*, damnatos refert factiosè, *non convocatis omnibus Doctoribus ad requeſtam quorundam Caputoſorum.* Impoſſibile enim eſt, cùm homines ſint, qui in Eccleſia docent, ut calumniantium vituperationes effugiant.

Quinetiam, nè omnibus quidem univerſi Orbis Doctoribus, ſi conſentirent, ac in unam ſententiam conſpirarent, poteſtas ſuppetat aliquid de fide ſtatuendi, aut tanquam fidei contrarium damnandi pro poteſtate, & ſecluſo regulæ fidei præjudicio. Immò neque præbendi argumentum ſufficiens, ac certum, quod propoſitio ab eis damnata, tanquam hæretica, ſiſtendo in eorum damnatione, nec attendendo præjudicium Eccleſiæ, quo ea damnatio nitatur, ſit revera hæretica. Et quamvis Canus *lib.* 8. *de loc. cap.* 4. *concluſ.* 3. & *lib.* 12. *cap.* 7. *propoſ.* 8. & Bannes 1. *part. quæſt.* 1. *art.* 8. *dub. ult. concluſ.* 3. cenſeant, communem Doctorum Scholaſticorum ſententiam continere irrefragabile argumentum, adeò ut oppoſitum tam communi ſenſu firmatæ ſententiæ adverſetur fidei; meritò tamen id repellunt alii, & benè Gillius *lib.* 1. *tract.* 7. *cap.* 13. *nu.* 6. ac nos ſuprà. Quia certitudo infallibilis, qualis ad ſtatuendum pro poteſtate de re fidei exigitur, niti debet promiſſione aliquâ divinâ præſtandæ aſſiſtentiæ, errorem prohibentis, quam pro Doctoribus univerſis nuſquam reperimus, eſto doctrina omnibus planè Doctoribus repugnans, temeritatis jure inſimuletur.

Firmum igitur maneat, quoties propoſitio, de quâ damnan-

damnandâ agitur, res fidei tradit, eoque nomine configenda est, quod fidei adversetur, nullius esse irrerractabilem damnationem facere, præterquam totius Ecclesiæ capitis, cujus principaliter est, Christi oves pascere idoneo, & non virulento pabulo doctrinæ; ut proindè non abs re olim qui Libros conscriptos vulgaturi erant, quod Baronius multis exemplis illustrat anno 496. omni studio anniterentur, ut recognoscerentur, ac probarentur à Romano Pontifice. Quas autem assertiones, vel quos libros ille damnasset, haberent pro noxiis, & omnino improbandis. Ita fecit D. Augustinus *in exordio Libri* 1. *contra duas Epistolas Pelagianorum.* Nam Bonifacio Papæ, tanquam *præeminenti fastigio speculæ Pastoralis*, examinandum, & emendandum dirigit opus illud. Constat, idem fecisse S. Eulogium Patriarcham Alexandrinum, ut legitur apud D. Gregorium *lib.* 8. *regist. Epist.* 42. Exemplo suo; & ratione optima, ita esse faciendum authoribus confirmat S. Anselmus *lib. de Incarnat. verb. cap.* 1. verbis illis ad Urbanum Secundum: *Quoniam divina providentia vestram elegit sanctitatem, cui & vitam, & fidem Christianam, & Ecclesiam suam regendam committeret, ad nullum alium rectius refertur, si quid contra Catholicam fidem oritur in Ecclesia, ut ejus authoritate corrigatur, nec ulli alii tutius, si quid contra errorem respondetur, ostenditur, ut ejus prudentia examinetur. Quapropter sicut nulli dignius possum, ita nulli libentius præsentem Epistolam, quam vestræ destino sapientiæ, quatenus si quid in eâ corrigendum est vestrâ censurâ castigetur, & quod regulam veritatis tenet, vestrâ authoritate roboretur.*

Extant Possessoris, Episcopi Africani, literæ ad Hormisdam Papam, quibus testatur, se ad eum transmisisse recognoscendum Codicem suarum explanationum in B. Pauli Epistolas. Joannes Diaconus *in prolog.* ad opus de Vit. S. Gregorii Magni, idem de suo opere facit, dirigens, illud ad Joannem Papam, tanquàm ad eum (sic enim profitetur) cujus sit scripta quæcunq; probare, aut explodere. Anastasius item Bibliothecarius præfat. ad Vit. S. Joan. Eleemosynarii sic affatur Nicolaum Papam: *Sed licet membranas inciderim, schedulas præparaverim, non tamen hunc Codicem conficere ausus sum, antequam à Dominatione vestrâ, ô millies Beate, licentiam adipisci promerui. Neque enim fas est, absque Vicario Dei, absque Clavigero Coeli, absque curru, & aurigâ Spiritualis Israëlis, absque universitatis Pontifice, absque unico Papa, absque singulari Pastore, absque speciali Patre, absque te, omnium arbitro, aliquid consumetur, aut divulgetur. Tu enim tenes Claves David, Tu accepisti Claves scientiæ. In arca quippe pectoris tui tabulæ Testamenti, & munitæ cœlestis saporis requiescunt. Tu enim quod ligas nemo solvit. Quod solvis, nemo ligat. Qui aperis, & nemo claudit, claudis, & nemo aperit; vicem namque in terris possides Dei.*

Pulchrè denique idem præstat Godefridus Viterbiensis *Præfat. ad conscriptam à se histor. ad Urbanum Tertium.* Verba ejus sunt: *Dum Sacrosanctæ Matris nostræ Romanæ Ecclesiæ Culmen inspicio, & ejus eminentiæ considero Majestatem, illud antè omnia necessarium esse intueor, ut sicut ipsa omnibus noscitur præesse Principibus, ita omnes Reges ac Principes; & universa Orbis Ecclesia doctrina ejus, & regimine adornentur, & ab eâ, tanquam à fonte justitiæ, totius Sapientiæ regulis instruantur. Quia nullum scripturarum elogium noscitur esse authenticum, nisi ab ejus sapientiæ fluminibus fluentibus propinetur. Quare, si quod historiarum opus, novâ per aliquem institutione conficitur, ratio suggerit, ut antequam in publicum deveniat, Apostolico examini præsentetur: quatenus si acceptione dignum esse perpenditur, ejus mandato, & judicio approbetur, & ab eo vires, authoritatemque recipiat, cui terrena, & cœlestia divinitus sunt commissa.*

Jure igitur Marinus Papa scribens ad Carolum Calvum, profitetur, Romani Pontificis esse, approbare, atque adeò etiam reprobare quoscunq; libros, idque ad clavem sapientiæ, ei concreditam, spectat. Et notanda sunt verba illius Epistolæ à Vestmonasterienſi exhibitæ anno 883. *Relatum est Apostolatui nostro, quod opus Dionysii Areopagitæ, quod de divinis nominibus, & de cœlestibus ordinibus Græco scripsit eloquio, quidam vir Joannes, natione Scotus, nuper transtulit in Latinum, quod juxta morem Ecclesiæ, nobis mitti, & nostro judicio debuit approbari, præsertim cùm idem Joannes, licet multæ scientiæ esse prædiceetur, olim non sanè sapere in quibusdam frequenti rumore dicatur.*

Unde non rectè ait Bannes 2.2. *quæst.* 11. *art.* 2. *in fine*, esse errorem, vel errori proximum asserere, Ecclesiam posse errare in hujusmodi censuris assignandis, nec audiendus est Turrianus *de fide disp.* 55. *dub.* 3. inquiens esse valdè certum, eam non posse in hisce definitionibus errare; sed statuendum est cum Maldero *cit. qu.* 11. *art.* 2. *membr.* 5. & Conink *disp.* 18. *dub.* 8. *n.* 134. esse de fide, eam non posse errare. Nam Ecclesia 1. *ad Timoth.* 3. dicitur *columna, & firmamentum veritatis*, & *Joan.* 14. & 16. promittitur ei Spiritus veritatis, sive perpetua assistentia Spiritus Sancti, *qui doceat eam omnem veritatem.* Quod videtur intelligendum non solùm in definiendis fidei veritatibus, sed etiam de iis, quæ aliquo modo ad fidem pertinent, quales sunt aliarum propositionum censuræ. Quia cùm Ecclesia declarat, aliquam propositionem esse erroneam, planè definitio pertinet proximè ad fidei veritates. Nam propositio erronea est contraria conclusioni deductæ ex principiis fidei. Atque adeò non potest Ecclesia in hâc censurâ errare, nisi errans aliquo modo circa fidei veritates.

Nec potest Pontifex errare, cùm judicat, aliquam propositionem esse probabilem, ut olim definivit Clemens Quintus *in Clem. un. de sum. Trinit.* in quâ approbat, ut probabiliorem opinionem asserentium, in baptismo infundi parvulis habitus virtutum Theologicarum. Si enim in hoc Pontifex errare posset, nimis grave præjudicium irrogaretur fidei, quia opinionem, quam Pontifex approbat, ut probabilem, vel probabiliorem, tota Ecclesia debet, ut talem, amplecti, & ex illa variè quisque ratiocinaretur; unde posset contingere circa res fidei gravis error.

Porrò Laicis quibuscunque nihil in hujusmodi propositionibus, neque Libris res fidei tradentibus competit, nisi arrogare sibi quam nullo jure habent potestatem, velint, certum omninò est. Idque vidisse Ethnicos, apud quos nefas erat Libros de Religione ab aliis recognosci, quàm à Sacerdotibus, tradit Ægidius Mag. *l. decretor. tit.* 2. *num.* 10. & sequitur ex iis, quæ tradit Castrius *lib. de just. haret. punit. cap.* 5. & 23. *fundam.* 1. Ut proinde meritò Cardinalis Baronius anno Christi 1186. de temeraria, & petulanti quorundam hujus ævi Christianorum Magistratuum arrogantiâ hâc in parte expostularit. Libros tamen, quibus traduntur propositiones, ac hæreses ab Ecclesia jam damnatæ, meritò per Laicos aboleri jam statuimus suo loco. Non tamen id possunt antè damnationem doctrinæ, factam ab Ecclesia.

Consultatio XXXIX.

Ad quos pertineat ferre judicium, ac censuram propositionum hæreticalium, ac de fide suspectarum? & quales ii esse debeant?

Et an Inquisitores possint procedere contra proferentes propositiones scandalosas, temerarias, & alias ejusmodi Catholicæ fidei minimè consentaneas?

QUod ad primum, Ad ferendum rectè judicium de Censura propositionum, necessaria planè est maxi-

ma

ma notitia, nedum propoſitionis, de quâ agitur, ſed etiam authorum, qui de eâ vel curſim, vel ex inſtituto diſputationem ſuſceperunt. Ideoque ad Theologorum, ſive, ut aiunt, ad qualificatorum munus pertinet ſuo jure in ſacro fidei Tribunali de qualitate propoſitionum, quæ ab hæreticis, vel de hæreſi ſuſpectis prolatæ ſunt, cognoſcere, ac judicare. Hinc eſt, quod qualificatorum nomine vocantur Theologi in ſanctæ Inquiſitionis officio à qualitate propoſitionum, de quibus judicare debent.

Qualificatorum reſponſa, quibus propoſitionum cenſuræ continentur, ab eis ſubſcripta inſerenda ſunt actis judiciariis proceſſus perindè ac dicta, & teſtimonia rerum aliarum peritorum, ut per Simanch. *de cath. inſtit. tit.* 54. *num.* 2. & Royas *de hæret. p.* 1. *num.* 402. qui affert inſtructionem Madriſianam, inquiens: *cujuſvis propoſitionis declaratio ad Theologos ſpectat, & ab eorum aſſertionibus in cauſis fidei judicandis minimè eſt recedendum, ut in inſtructione de Madrid anno* 1561. *cap.* 1. *Quod etiam per prudentiſſimos Conſiliarios ſupremi Conſilii generalis Inquiſitionis plenius decretum eſt.* Idem refert Diana *p.* 4. *tract.* 8. *reſol.* 84. ac Delrius *lib.* 5. *Magic. ſect.* 15. *in fine primi axiomatis*, ubi oſtendit, quod quando dubium eſt, an ſint ſortilegia hæreſim ſapientia, an nè, hoc cognoſcere, non ad Inquiſitores pertinere, ſed ad Theologos qualificatores.

Hinc eſt, quod Albertinus *de agnoſc. cath. aſſert. qu.* 10. *nu.* 8. *ac ſeq.* aſſerit, quod in qualificandis propoſitionibus, & factis hæreticalibus Theologi ſunt conſulendi. Quia cuilibet perito in arte ſuâ credendum eſt, *Bart. in proœm. ff.* §. 1. *num.* 8. cum vulgò aliis. Confirmat id Albertinus *loc. cit. num.*14. ex eo, quod voluit Oſtin. *in cap.* 1. *de conſangu. & affin.* quem ſequitur Abbas, quod ſi eligendus ſit Epiſcopus in loco, ubi plures ſunt hæretici, debet præferri Theologus, ſi verò cauſarum diſcuſſio ibi frequens ſit, Canoniſta præferendus erit, & in electione Pontificis præferendus eſt Theologus Juriſtæ.

Ex his colligitur ſuffragium Qualificatorum in S. Tribunali eſſe deciſivum, non autem conſultivum. Ita expreſsè Royas *loc. cit. num.* 384. ubi ſic ait: *In exponendis verò verbis dubiis, agnoſcendiſque factis, vel Catholicis dictis, aut ſuſpectis, vel hæreticis, periti S. Theologiæ Profeſſores ſunt vocandi, qui vulgò Qualificatores nuncupantur, quorum aſſertionibus omnimodam adhibeant fidem, L. Septimo menſe.* ubi Bald. *ff. de ſtat. hom. l.* 1. *in princip. ff. de ventr. inſpic. L. Semel. C. de re milit. cap. cauſam. cap. propoſuiſtis, de prob. cap. fraternitatis. cap. fin. de frig. & malef. cap. ſignificaſtis.* 2. *de homic.*

Secus verò eſt de ſuffragio Conſultorum, quo tantùm eſt conſultivum, ac proindè hujuſmodi ſuffragium Inquiſitores ſequi non tenentur, Royas *loc. cit. num.* 409. *&* 423. Diana *p.* 4. *tract.*7. *reſol.* 38. qui ad hoc affert citatam inſtructionem Madrilianam, & nos alibi,

Porrò alienarum propoſitionum cenſores præcipuè liberi turbidis motibus ſint, nullis averſis affectibus, odii præſertim, ac ſuperbiæ ſubjaceant. Etenim antè omnia curandum eſt, ut animi judicium citrà damnum affectus proferatur. Id expoſcit Nazianzenus *Orat.* 14. *num.*8. Chryſoſtomus *hom.* 14. *in ad Epheſ.* Iſidorus Peluſ. *lib.*1. *Epiſt.* 310. *quæ eſt ad S. Grillum Alexandrinum*, ac Joannes Sarisberienſis *lib.* 5. *Polycr. cap.* 12. Unde omnes plane contentiones, ac turbas, atque adeò omnes hæreſes, ac fidei ſchiſmata ex unò hoc fonte profluere, tradit S. Hilarius *initio lib.*10. *de Trinit.*

Quia verò authore Ariſtotele, invidia, eſt odii particula, neceſſarium maximè eſt, eam abeſſe ab eo, qui alterius cenſor ſit futurus, quantumvis nihil ſit frequentius, ut hoc ex capite ſcriptores vexationem ſuſtineant. Eſt enim id Scriptorum maximè proprium, ut notavit Thomas Waldenſis *tom.* 1. *in prælud. poſt doctr.* 10. dixitque Nazianzenus *Orat.* 20. *num.* 29. Hanc autem vitare non poteſt, niſi qui omninò nihil ſcribit, ut queritur S. Hieronymus *ſub fin. Epiſt. ad Cteſiphontem. & in præfat. ad Chron. Euſebii.* Hunc invidiæ ſtimulum, & aculeos ſenſit D. Hieronymus *præfat. in Eſdram ad Domnionem.* D. Thomas ex iis, quæ ſupra diximus. Idque ob excellentiam lente feſtinent, præcipitationem averſentur: Quod ſi alibi obſervandum, hîc maxime neceſſarium eſt hoc monitum ob grave diſcrimen ſuam conſcientiam, & alienam famam præpropera cenſura feriendi. Valetque ubique illud Zozimi *Epiſt.* 3. quâ excutit cauſam Cœleſtii in Africa damnati: *Magnum pondus examinis, magna deſiderant, ut non ſit rebus ipſis, quæ geruntur, inferior libra judicii,* & optime rurſus *Epiſt.* 4. verbis illis: *Doceat nos terrena moderatio, quæ ſecularibus arbitriis, & cauſis primùm de ipſis judicibus eligendis, repudiandiſque ſit.* Et quanta cunctatio, quot interpoſitæ dilationes? quoties adhibita comperendinatio, etiam ſub fine ipſo certaminis ampliare judicia cum innocenti reo? Confugitur ad mare, & extra maxima documenta, ut fides, quæ in præſenti plerumque arctioribus ſtrangulatur anguſtiis, ſaltem eminus veniat. Hæc omnia mentior, niſi in patrocinium tuendæ innocentiæ repeita ſint. *Tolerabilius eſt enim innocentem quemlibet tardius inveniri, quàm citò pro nocente damnari.* Similia profert S. Gregorius 19. *Moral. cap.* 23. & Sarisberienſis *loc. cit. cap.*12. Jureque id in hac materia ſpecialiter eſſe Lutetiæ cautum, ſuo tempore ſcribit Gerſo *part.* 4. *in proteſt. pro excluſ. ſchiſmat.* Teſtatur enim quandoque in unius dicti Theologici diſcuſſione priuſquam ad cenſuram veniretur, impenſum tempus ſolidi anni, quandoque biennii, aliquando vero poſt longam conſultationem, & comperendinationem, nihil fuiſſe concluſum. Similiter Joannes Major, quanta maturitate poſt Gerſonem procederent Cenſores, teſtatum dedit *in* 2. *diſt.* 2. *quæſt.* 8. Scribens, diſcuſſionem fieri ſolitam. *Communius per viginti, vel viginti quatuor deputatos, viros exercitatos, & promptos ita, quod quilibet ſeriatim motiva ſua hinc inde, & quid ſentiendum ſit, demum apponit, & ſecundus rationes primi, & tertius rationes duorum primorum, & ſic ad noviſſimum uſque incluſive examinat, & ab his concluſum, rurſus in tota facultate verſatur, & diſcutitur, antequam aliquid concludatur.*

Inauditum, ſi fieri poteſt, neminem damnent, damnationis cauſam nè celent, & purgationis tempus, ac facultatem concedant, niſi errores, citra omnium ambiguitatem jam damnatos, aſſertiones contineant, nec ſit dubia, ſed explorata mens authoris.

Hinc meritò Gerſo *tom.*1. *tract. de exam. doctr. p.* 2. *conſid.* 5. poſcebat, ut Curia Summi Pontificis haberet Doctores Theologos, ac Cenſores, *non partiales, non ſeductores, non faſtuoſos, non quæſtuoſos, aut invidos, non poteſtati ſæculari, non ſpirituali plus quam veritati facientes; alioquin tolerabilius eſſet, nullos habere, quàm tales pati.* Addere æque poterat, quos ex Apoſtolica, & præcelsa veritatis ſpecula deligi ad cenſendum de aliis contigerit, non præcipites, non proclives ad condemnandum. Qua in parte habent Romani Cenſores, quam imitentur Apoſtolicam Sedem. Eam enim in notandis, & hæreſeos, erroriſve inſimulandis quibuſvis, maturitate, ac tarditate ſumma ſemper proceſſiſſe, demonſtrat Heſſelius *lib. de perpetua Cathedræ Petri firmitate cap.*8. *verbo. Sint boni, & docti.*

Ad ſecundum. Ex conſuetudine Pauli Tertii, quæ incipit, in Apoſtolici culminis ſpecula poſt Director. Concionatores, & quicumque exempti aſſerentes propoſitiones ſuſpectas, ſcandaloſas, periculoſas, errores continentes, & alias Catholicæ fidei diſſentaneas, Chriſtianæque pietati, ac bonis moribus minimè congruentes, ac Inquiſitionibus puniuntur, ac etiam ab Epiſcopis, tanquam Sedis Apoſtolicæ delegatis vigore Concilii Tridentini *ſeſſ.* 5. *cap.* 2. Unde Epiſcopus, & Inquiſitor cùm contra Concionatores ejuſmodi propoſitiones

tiones in publicis Concionibus asserentes procedunt, sunt æqualis authoritatis, cùm uterque ut Sedis Apostolicæ delegatus procedit. Secùs verò cùm contra Laicos, easdem propositiones privatim asserentes procedunt. Tunc enim Inquisitor procedit, uti Sedis Apostolicæ delegatus, Episcopus verò, ut Ordinarius ordinaria facultate sibi de jure communi competente. Vide Carenam *de mod. proced. in Caus. S. Offic. tit.* 16. §. 4. *nu.* 15. *cum binis seq.* & nos alibi.

Consultatio XL.

De Hæresiarchis, & Dogmatistis.

Quisnam dicatur Hæresiarcha, & in quo differat ab hæretico, tradit Repertorium Inquisit. *verb. Hæresiarcha.* Ille autem dicitur Hæresiarcha, qui gignit errorem, quive docet errorem, quem ipse gignit, ac qui publicè errorem defendit, ut per Farinac. *de hæres. quæst.* 178. §. 1. *num.* 15. alios referens. Eymer. *in direct. Inquis. part.* 2. *quæst.* 39. ibique Pegna *com.* 64. qui docet, quod Hæresiarcha dicitur non solùm qui errores commentatus est, & confinxit, sed etiam qui ab aliis jam inventos, & confictos alios docet. Quod sequitur Paramus *de origin. S. Inquis. lib.* 3. *qu.* 9. *n.* 134. Carena *de mod. proced. in caus. S. Offic. tit.* 1. §. 25. *n*128. Aliique apud ipsum.

At verò inter Hæresiarcham, & Dogmatistam est aliqua differentia. Hæresiarcha enim ille propriè dicitur, qui errores invenit, & alios docet. Dogmatista verò, sive Dogmatizans ille est, qui hæreses, ac errores ab aliis inventos prædicat, ac docet; & quanquam Dogmatista dicatur etiam hæresiarcha, & eodem fere modo cum utroque procedendum est, hæresiarcha tamen est in primo gradu hæreticorum, dogmatista in secundo, ut per Sousam *lib.* 1. *Aphor. cap.* 9. *num.* 1. *& seq. ex can. qui aliorum.* 24. *quæst.* 3. Requiritur verò, ut quasi ex officio, & consuetudine publicè, vel occultè proprios, vel alienos errores doceant plures, sive simul, separatim, ut per Suarez *de fid. disp.* 23. *sect.* 2. *n.*11. apud Sousam *loc. cit. n.* 4.

Hinc est, quod Hæresiarcha, vel Dogmatista censendus est, qui quasi ex officio, vel consuetudine hæreticos in suis erroribus confirmat, quamquam non doceat eos, quod antea ignorabant, sive verbis id faciat, sive scriptis, aut libris traditis, in quibus errores defenduntur, ac item qui hæreticorum doctrinam defendit, *ex d. can. qui aliorum* 24. *n.*3.

Illeque etiam censendus est hæresiarcha, & dogmatista, qui similiter quasi ex officio, & consuetudine, errores, sive à se confictos, sive ab aliis inventos per alios prædicat, & disseminat verbis, vel scriptis, ac etiam qui libros hæreticos componit, & divulgat. Quia hæc ad Magistrum spectare videntur, *cit. can. qui aliorum.* Souza *loc. allegat.*

Hos autem, etiam pro prima vice, tradendos esse Curiæ sæculari, probat Simanchas *de Cath. instit.* 47. *à num.* 50. & *in Enchir. tit.* 59. *à num.* 1. Royas *de hæret. p.* 2. *num.* 339. *& seq. assert.* 43. At non esse Curiæ sæculari tradendos, tuetur Pegna *in p.* 2. *direct. qu.* 39. *com.*64. ubi nonnullorum Conciliorum Veterum locos ad rem hanc adducit. Sed pro utraque sententia concilianda plures distinctiones adhibet Farinac. *loc. cit. q.* 193. §. 1. 1. *à nn.*7. & sequitur Carena *tit.* 1. *de hæres.* §. 25. *nn.* 129.

Et primum si Dogmatista, vel Hæresiarcha ab Inquisitoribus deprehensus, statim pœnitens resipiscere, & abjurare consentiat, utique recipiendus est ad misericordiam. Si verò pertinaciter & obsistens ab errore noluerit resilire, vel metu mortis potius, quàm amore veritatis convertatur, haud facile est recipiendus, ut per Eymer. *p.* 3. *rubr. de* 8. *mod. term. proc. n.* 9. Farinac. *d. n.*8. Sousam *loc. cit. num.* 14. & Dianam *p.* 4. *tract.*7. *resol.* 23.

Deinde illi Hæresiarchæ, ac Dogmatistæ, qui Regibus, Principibus, Reginis, aut eorum filiis hæreses persuaserint, aut persuadere conati sunt, nullo pacto ad misericordiam sunt admittendi, ut per Pegn. *d. comm.* 64. Farinac. *ibid. n.*9. Sous. *supra nu.* 15. Dian. & Caren. superius adductos.

Postremo si Hæresiarchæ, ac Dogmatistæ suis dogmatibus nemini nocuerint, ac veræ pœnitentiæ signa ediderint, reconciliari possunt; secus verò si alios seduxerint, Simanch. *loco adducto num.* 71. Pegna *ibid.* Farinac. *numero decimo,* Sousa *numer.* 16. & Carena *d. num.* 129.

Cæterum semper observatum est, hæresiarchas aut fuisse Magos, aut hæresibus magicas artes successisse. Talem enim Simonem Magum fuisse sine dubio est. Menandrum quoque habuisse dæmonem familiarem Eusebius affirmat *lib.*3. *hist. cap.* 26. Idemque de Marco Valeriano Priscillianista, & Carpocrate, Irenæus *lib.* 4. *contra hæreses.* De Hermogene Hieronymus *Epist. contra Pelag. ad Thesiphontem*, & Sulpitius Severus *lib.* 2. *hist.* Succedunt, detectis impostoris hæresum, illisque senescentibus, statim magicæ artes. Non enim facile dæmones, cùm occuparunt arcem hominum, decedunt loco, sed quamdiu supersunt, nituntur suis artibus illas defendere, & detecta hæresi, in mente, quam obsident, alios se fingunt, ne exire cogantur. Utuntur enim dæmones hæreticis, ut meretricibus pulchris, ad impellendos specie sanctitatis ad sua retia homines. Deflorente autem ætate illius fucatæ pulchritudinis, utuntur illis, ut lenis, & lenonibus, faciuntque magos, & sagas, & ita de ore falsi Prophetæ Spiritus nequam egressi jussu Dei, ut in Apocal. *cap.* 16.

Sic post Hussitarum, & Bohemicam in Germania hæresim, tanta dæmonum irruptio, & colluvies secuta est, ut plus negotii maleficæ Germanicæ facerent, quàm hæretici, Spengerus, qui eo tempore librum integrum ea de re composuit. Non recenseo montium Arverniorum veneficas, & sortilegos, ex quo Waldenses, Torelupini, seu pauperes de Lugduno hæretici inibi latuerunt, & in proximos pagos, & postea in Germaniam, & Gallias virus propagarunt. Duo enim contraria, & adversaria sunt, lex Dei, & dæmonis, & nemo potest duobus dominis servire. Et ita consequens est, homines, qui Dei gratiam, & legem, ejusque pietatem rejiciunt, à dæmonibus occupari, & cum illis in peius semper prolabi, & ab hæresi ad infidelitatem, ab ea in idololatriam, & ex hac, cum in profundum peccatorum venerint, ad omnia immania sacrilegia, abominanda, crudelissima facta descendere. Ita post Agarenorum, seu Saracenorum impietatem in Hispania, omnes ferè bonæ artes interiunt, præter Magiam, quæ publice docebatur in scholis Salamantiæ, donec Carolus V. invictissimus Catholicæ fidei Propugnator, ejus gymnasii fores primus occlusit. Carpocratistæ, & Gnostici Magiæ scholas introduxerunt, ubi horribilium, & pernitiosorum conatus operum, assessores habentes dæmones, ut per multas præstigias in magna potestate omnibus dominentur, quibus vellent, incantationes ab iis inventæ ad amorem, & ad illectamenta, ut author verissimus Epiphanius scribit *tom.*2. *lib.*1. *contra hæres. her.* 29. Marcus etiam, Valentiniani erroris sectator, Magus fuit, impostura peritissimus, qui decipiebat homines errore, & miscens Anaxilai ludicra, mulieres prophetari docebat, delibabatque cum illis junctus stupro, Irenæus *lib.* 4. *contra hæres. cap.* 8. *& 9.*

Con-

Consultatio XLI.

De Apoſtatis à Chriſtiana Fide, ubi de iis effata, inſigniora, & in praxi magis frequentia.

APoſtaſia idem eſt, quod defectio, & Apoſtata idem, quod deſertor, & transfuga, ut monuit Goffrid. *in ſum. num.* 1. *ex l. deſertorem ff. de re milit.* Prævaricatorem latinè dici, qui Græcè Apoſtata appellatur, notavit S. Ambroſius *ſer.* 15. *in pſal.* 118. *verſ.* 7. volens à diſcedendo dictum à Græcis Apoſtatam, qui recedit ab inſtitutis, quæ iniverat. Itaque vox Apoſtatæ plane Græca eſt, idem ſonans, quam deſertorem. S. Auguſtinus refugam nominat *lib.* 20. *civit. cap.* 19. quam vocem pro deſertore uſurpant quoque Hieronymus *q.* 2. *ad Algaſiam*, & Chryſologus *ſerm.* 52. Quem autem Græci in prædicto ſenſu Apoſtatam vocant, Hebræi appellant *Belial*, ut ex D. Hieronymo *in cap.* 1. *Nahum*, & ex S. Chryſoſtomo *hom.* 13. *in.* 2. *Corinth.* ac perinde eſt quod eam vocem hebræam ſonare volunt jugi excuſſionem. Nam qui refugit, recedit.

Apoſtatæ antonomaſticè ſunt ii, qui prorsùs à Fide Chriſtiana quam ſemel per baptiſmum acceperant, defecerunt, & lapſi ſunt ad Judaïſmum, vel Paganiſmum, vel Mahumeti impietatem, *lib.* 4. *C. de apoſtat.* & in decretal *eod. tit.* Hi autem verè inter hæreticos connumerantur, ut per Canoniſtas *in cap.* 1. *de apoſtat.* D. Thom. 2. 2. *q.* 12. *ar.* 1. ibique Cajet. *q.* 10. *ar.* 5. Ocham. 1. *p. dialog. lib.* 4. *cap.* 12. Caſtr. *lib.* 1. *adverſ. hæreſ. cap.* 9. *& lib.* 1. *de juſt. hæret. punit.* Graf. *lib.* 2. *dec. cap.* 8. *num.* 23. Duard. *lib.* 2. *com. ad Bul. Cœn. can.* 1. *q.* 10. *ſub initio*, Azor. *to.* 1. *lib.* 8. *cap.* 21. *q.* 3. Sanch. *lib.* 2. *in decal. cap.* 7. *num.* 16. Ricciul. *de jur. perſon. lib.* 6. *cap.* 4. *num.* 2. Valent. 2. 2. *q.* 11. *diſp.* 1. *pun.* 1. *not.* 1. Bann. *ibid. q.* 2. *num.* 9. *dub.* 1. Suarez *to.* 3. *in* 3. *p. diſp.* 21. *ſect.* 2. *num.* 3. Bonac. *to.* 3. *diſ.* 1. *q.* 2. *pun.* 1. *num.* 8. Pegna *in direct. Inquis. p.* 2. *com.* 24. §. *qui verò*, & Farinac. *de hæreſ. q.* 183. §. 2. Adverſantur enim fidei, quam fuerant antea profeſſi. Quod idem faciunt hæretici. Etenim tres ſunt ſpecies infidelitatis. Paganiſmus, Judaïſmus, Hæreſis. Aut igitur quis ſub nomine chriſtiano contradicit fidei quam antea eſt profeſſus, & eſt hæreticus. Aut obſiſtit fidei, quam tenet in figuris, & umbris, & eſt Judæus. Aut reſiſtit fidei, quam nunquàm ſuſcepit, & eſt paganus. Non datur ergo alia ſpecies infidelitatis, in qua apoſtatæ poſſint reponi.

Et licet in eo differant Apoſtata, & Hæreticus, quod hoc nomine is qui ex parte, ille, qui ex toto, chriſtianam fidem deſerit, appellatur, *l.* 1. *& l. eum, qui C. de apoſt.* Unde moti, Apoſtatam non eſſe verè hæreticum, ſenſere Sylveſt. *in ſum. v. hæreſis* 1. *q.* 11. Canus *lib.* 12. *de loc. theol. cap.* 9. *col.* 3. Turrecr. *in ſum. lib.* 4. *p.* 2. *cap.* 13. Simanch. *de cath. inſtit. tit.* 7. *n.* 15. Ugolin. *de cenſur. Pontifex reſer. p.* 2. *cap.* 1. §. 1. Id tamen tantum arguit accidentale diſcrimen ſecundum magis, & minus, quod ſpeciem non mutat, *arg.* 1. *ult. ff. de fund. inſtr. l. humilem C. de inceſt. nupt.* Alter. *to.* 1. *de cenſur. lib.* 5. *diſp.* 2. *cap.* 2. *col.* 10. Farinac. & Ricciul. *loc. cit.* optime inferentes, diſpoſitionem pœnalem juris de hæreticis, competere etiam Apoſtatis, niſi aliud in eo expreſſe ſtatuatur *arg. l. ult. C. de apoſtat.* Neque obſtat primò quod hæretico, ad fidem redeunti, parcitur, apoſtatæ vero crimen nulla pœnitentia obliteratur *l.* 3. *C. de apoſtat. l. Manicheos C. de hæret.* utrobique Doctores, Afflict. *in conſtit. Reg. tit. de apoſtat. Arelaten. not.* 44.

Et ſecundo, quod adverſus defunctos hæreticos etiam uſque ad trigeſimum annum agi poteſt, ut eorum memoria damnetur, fiatque bonorum proſcriptio, *d. l. Manicheos, C. de hæret. l. quiſquis C. ad leg. Jul. Majeſt.* Alberic. *in l.* 1. *l.* 2 *C. eod.* Bald. *de præſcript. p.* 5. *princ. n.* 4. & Grammat. *dec.* 105. *n.* 22. At verò contra apoſtatam, licet jus accuſandi tandiù duret, quandiu vivit, poſt mortem tamen quinquennii diſſimulatione abolevetur *d. l.* 2. *& l. apoſtatarum C. de apoſt.* Anan. *in cap.* 1. *n.* 2. *eod* Afflict. *loc. cit.* ac fusè Royas *de hæret. p.* 1. *num.* 495. Farinac. *quæſt crim. to.* 1. *q.* 10. *n.* 29.

Nam ad primum reſpondetur, non rectè argui ex hac differentia. Nam in jure non eſt inſolens, ut terminus aliquis duo complectatur, quorum alter altero plus contineat, diverſumque nomen habeat. Sic nomen adoptionis dividitur in arrogationem, & adoptionem ſpecificam *l.* 3. *ff. de adop.* §. *adoptio Inſtit. eod.* Et licet arrogatio habeat plus aliquid, quàm adoptio, *l. cum. in adoptivis C. de. adopt.* §. *ſed hodie, Inſtit. eod.* nihilominus tam arrogatio, quam adoptio ſpecifica continetur in lato adoptionis vocabulo *d.* §. *adoptio Inſt. de adopt.* Sic quoque cognationis verbo continetur cognatio ſpecifica, & agnatio *l. ſunt autem ff. de legit. agnat. tutel.* §. *ſunt autem*, ubi Gloſſa id expreſſe tradit *v. cognati Inſtit. eod.* & *in* §. *ſunt autem Inſtit. de legit. agnat. ſucceſ.* Quamvis autem plus operetur agnatio, quam cognatio, ut *in princ. tit. Inſtit. de legit. agnat. ſucces.* attamen tam agnatio, quam cognatio ſpecifica continetur ſub largo vocabulo cognationis *d.* §. *ſunt autem.* Unde ad rem.

Eſt quidem plus ſceleris in apoſtaſia, quàm in hæreſi, & idcirco, aliquæ inter eas ſunt differentiæ, at non ideo apoſtaſia conſtituit ſpeciem ab hæreſi diverſam ex dictis. Quod autem longius duret facultas inquirendi adverſus hæreticum defunctum, quam adverſus apoſtatam, valde juri, ac rationi congruit. Cum enim hæreticus non in omnibus, ſed in uno, vel pluribus articulis erret, impietatem ſuam facilius tegit ſub nomine chriſtiano, & iccirco ad eam detegendam longioris ſpatio opus erat. Occulta enim non ita facile ſciri poſſunt *l.* 1. §. *ovitorum*, ubi Bart. *ff. ad Sillan. gloſ. in l. ſi ideo, de his, qui ut indign. Alex. cons.* 24. *nu.* 9. *lib.* 2. At cum apoſtata prorſus fidem deſerat, ſi talis quiſpiam ſit, quinquennio facile poteſt cognoſci, cùm hoc tempus in aliis criminibus vindicandis ſit præſcriptum, §. *fin. inſtit. de injur.*

Ad ſecundum. Accurſius Afflict. & Arelat. *loc. cit.* aſſerunt, diſpoſitionem *d. l.* 3. *C. de apoſt.* vendicare ſibi locum duntaxat, quoad pœnam corporis afflictivam, non autem in foro conſcientiæ, & quoad Deum, apud quem nunquam ſera pœnitentia reputatur adeo, ut hæretico redeunti indulgeatur in utroque foro, apoſtatæ verò tantum in foro conſcientiæ. At verò Caſtrius *de juſt. hæret. pun. lib.* 2. *cap.* 23. & poſt ipſum Villadieg. *de hæret. q.* 5. Simanch. *de Cath. inſtit. tit.* 7. *num.* 4. Locat. *in repert. Inquis. v. Apoſtata*, Menoch. *de arb. cas.* 546. *num.* 18. *& ſeq.* ubi alios refert, pluribus laborant, ut demonſtrent, eſſe derogatum diſpoſitioni dictæ *l.* 3. tum ex autoritate juris Pontificii, tum ex uſu forenſi, atque ex ſententia communi ita, quod illa poſſet ac deberet ex corpore juris aboleri, ac inter iniquas conſtitutiones rejici. Quibus accedit Royas *de hæret. d. p.* 1. *nu.* 496. *& ſeq.* Ducuntur hac ratione, quia de jure Canonico apoſtatis redeuntibus, non ſolum indulgetur, ſed etiam ii ad redeundum compelluntur, *cap. quidam de apoſt. cap. contra chriſtianos de hæret. in* 6. & cum verſemur in crimine Eccleſiaſtico, diſpoſitio juris Pontificii debet attendi, non autem juris civilis, *cap. ut Inquiſitionis* §. *prohibemus de hæret. in* 6. *Gloſ. in cap. poſſeſſor de reg. jur. & in* §. *hactenus juſtit. de grad. affin.* Bart. *in l. privilegia. C. de ſacros. Eccleſ.* Bald. *ibid. num.* 3. Abb. *in cap. fin. de ſecund. nupt. & in cap. fin. de præſcript.* Felin. *in cap.* 2. *num.* 3. *de teſt. & in cap. Eccleſia S. Maria num.* 42. *de conſtit.* Verum quod *in d. l.* 3. *C. de apoſt.* nihil contineatur, quod Sacris Canonibus adverſetur placet aſſerere. Non enim ille textus excludit pœnitentiam ita, ut apoſtatæ redeuntes ſint omnino vita mulctandi, ſed tantum excludit pœnitentiam quoad alias pœnas, de quibus ibi, nempe quod ab hominum conſortio ſint ſegregati, à teſtimoniis ferendis alieni, teſtamenti non habeant factionem, nulli

in hæreditate ſuccedant, à nemine ſcribantur hæredes. In iſtis quidem pœnis pœnitentiam prorſus excludit, non autem in pœna mortis, de qua nihil omnino agit, Hinc apoſtatæ ad fidem redeunti, non ſolum ex jure Canonico, ſed etiam ex jure Civili, pœnam mortis remitti. Reliquis vero pœnis jus civile id addit, nimirum aufert teſtamenti factionem, & jus ferendi teſtimonium, in quibus remiſſionem non indulget; Atque ita *d. l.* 3. interpretatur Riminal. jun. *lib.* 2. *conſ. crim. conſ.* 83. *num.* 20.

Hinc hujus apoſtaſiæ germana eſt hæreſis, quamvis hæretici pro more falſarum Religionum, de quo S. Chryſoſtomus *orat. de Petro & Elia*, ante occupent probrum & revenientes ad fidem Catholicam vocent Apoſtatas; quod Balduinus in 2. *contra Calvinum reſpons. à pag.* 74. fuſe repellit. S. Anacletus Papa *ep.* 1. allegans Canonem Apoſtolicum 74. quo hæretici adverſus Epiſcopum accuſatio reiicitur, vocat Apoſtatam, quem Canon vocarat hæreticum, ut notavit Turrianus *lib.* 1. *contra Magdeburg. cap.* 22. Et ſane cùm hæreſis ne micam quidem fidei ſupernaturalis retineat, merito germana infidelitatis plenariæ appellatur, quamvis quia nomine tenus aliquid Chriſtiani retinet, ſoleat ſejungi.

Quamobrem formalis ratio apoſtaſiæ, ut in ſe conſtituitur, eſt totalis à fide Chriſtiana receſſus ita, ut ſit in rigore apoſtata, qui fide, & ritu Chriſtiano in totum relictis, nullam adhuc ſectam amplexatus ſit. Annexum autem, ſeu velimus dicere, materiale, eſt acceſſio ad illam ſectam, quæ Chriſtiano nomine non gaudet, ut Paganiſmus, Judaïſmus, Turciſmus, Valentia, Bannes, & Sanchez *loc. alleg.*

Ex quibus liquet, hæreticum ſimul Apoſtatam ex Bulla Cœnæ non affici cenſuris duabus; una tanquam hæreticum, altera tanquam apoſtatam, ut per Ugolin. *cit.* §. 1. Duard. *q.* 10. *numer.* 1. Farinac. §. 4. *in fine.* Circumſtantia tamen apoſtaſiæ, & ipſa converſio ad particularem ſectam, in confeſſione detegenda eſt, ut pote quæ crimen ſimplicis hæreſis notabiliter aggravat, & deformat, D. Thom. 2. 2. *q.* 12. *ar.* 1. *ad* 3. Alter. *cit. col.* 10. & cum pluribus à ſe citatis Sanchez *numer.* 17. Unde diſpoſitio juris, augens pœnas apoſtaſiæ ſupra pœnas ſimplicis hæreſis non eſt intelligenda de ſimplicibus hæreticis, qualis eſt in ſpecie *d. lex* 3. *C. de apoſtat.* Et tamen, hoc minime obſtante, crediderim conceſſam facultatem abſolvendi ab hæreſi, etiam ad apoſtaſiam. Nam apoſtaſiæ eſſentialior deformitas conſiſtit in hæreſi, neque apoſtatæ, tanquam diverſi, excommunicantur.

Non ſunt autem ex apoſtatis, in d. Bulla Cœnæ excommunicatis, niſi qui ſimul per interiorem errorem, & exteriorem infidelitatis actum retrocedunt à fide, ut de hæreticis explicavimus.

Quare idolis ſacrificantes, aut juxta Mahumeticam impietatem, falſi prophetæ, venerantes ſepulchrum, cultumve exhibentes dæmoni, aut cum eo abjuratione fidei paciſcentes, vel detentione ejuſdem in phiala, aut alio ſimili dæmonum famulatu utentes, quorum aliqui à D. Thoma *d. q.* 12. *ar.* 1. cœteri paſſim ab aliis appellantur Apoſtatæ, non ſunt ex ſolis hiſce actibus revera tales, ſed qui in foro exteriori tales ab Eccleſia præſumuntur; In ſpecie detinentes in phiala ſpiritus in antiquis Cœnæ Bullis exprimebantur, teſte Graſſio *eodem lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 12. nunc verò inde ſublati ſunt.

Ad hoc igitur, ut quis vere ſit apoſtata à chriſtiana fide, duo copulative requiruntur. Quod receſſerit à fide Chriſti, & quod receſſus ſit omnimodus, prout etiam probat textus *in can. Julianus* 11. *q.* 3. & Alberic. *in l. ſiquis de facto numer.* 2. *C. de apoſtat.* Unde licet Chriſtianus recedat à pluribus articulis fidei, ſi tamen in reliquis adhuc retineat fidem & nomen chriſtianum, non erit cenſendus apoſtata, ſed hæreticus, D. Auguſtin. *de civit. lib.* 18. *cap.* 51. *& lib.* 16. *cap.* 2. & Canus *de loc Theol. d. lib.* 12. *cap.* 9. Quod etiam probat textus *in can. non poteſt* 2. *q.* 7. & *in can. Beatus* 7. *q.* 4. *can. non obſervetis* 16. *q. ult. d. cap. contra Chriſtianos de hæret. in* 6. *& in d. l.* 1. *C. de apoſtat.* Carer. *de hæret.* §. *circa ſecundum numer.* 73. Simanch. *de cath. inſt. cap.* 7. cum aliis, quos refert ac ſequitur Royas *de hæret. d. p.* 1. *num.* 486.

An verò qui ab improba ſecta ad aliam improbam ſe tranſtulerit, ut è Judaïſmo ad Paganiſmum, apoſtata dici poſſit, negat Oldrad. *conſ.* 51. & Alciat. *conſ.* 478. quibus aſſentitur *Clar. in pr. tr.* §. *fin. q.* 7. *numer.* 4. Alberic. *in rub. C. de judic. numer.* 3. & Campeg. *de dote q.* 77. Cum enim Chriſtianæ militiæ nunquam nomen dederit, nulla ratio eſt, ob quam poſſit ejus deſertor reputari, *arg. l.* 4. §. *idemque, ff. de re milit. & l. Deum ff. de verb. oblig. l. manumiſſiones, ff. de juſt. & jur.* Jo. Andreas, Ananias, & Romanus apud Carenam *p.* 2. *tit.* 14. *numer.* 16. Hac in re ita tenendum eſt. Si Judæus tranſeat ad aliam ſectam infidelium, ut ad Saracenos, qui quidem multa non credunt ex illis, quæ Judæi nobiſcum communiter credunt, licet non ſit verè apoſtata, puniri tamen poteſt per Inquiſitores. Quia in his, quæ nobiſcum ſunt communia, deficiunt à fide. Ita Eym. *p.* 2. Campeg. *ad Zanchin. cap.* 36. Decian. *lib.* 5. *cap.* 12. *numer.* 34. Caren. *ibid.* Delben. *dub.* 207. *p.* 4. Farinac. *de hæreſ. q.* 178. ſecus autem dicendum eſt, ſi Judæus tranſiret ad ſectam, quæ circa præfata nobiſcum communia non erraret. De quo etiam alibi.

De baptizato autem invalide, ſi ad veterem ſectam redierit, an ſit verus Apoſtata dicendus, alibi à nobis eſt diſceptatum contra Ricciullum *d. lib.* 6. *de jur. perſon. cap.* 3.

At quid de coacte, vel per vim ac metum abnegante fidem catholicam, vel Idolis ſacrificante, ſi corde tamen fidelis ſit, an poſſit reputari Apoſtata? Certum eſt, non ſufficere chriſtiano catholico ſinceram fidei credulitatem, ſed etiam requiri ejuſdem fidei confeſſionem explicitam, ut per D. Thom. 2. 2. *q.* 3. *ar.* 2. Iſid *de ſum. bono lib.* 2. *cap.* 2. Eymer. *in direct. p.* 1. *q.* 9. *numer.* 3. ibique Pegna *com.* 24. Simanch. *de cath. inſtit. tit.* 17. late Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 4. & nos alibi fuſius. Hoc poſito, ita diſtinguendum eſt.

Si coactio eſt præciſa, ſive abſoluta, nempe quia renitens, & ligatus circumciditur, vel ejus genua flectuntur ab alio ante Idola, vel ejus manus fuerunt comprehenſæ, ut thus Idolo adhibeat, in hoc caſu neque apoſtata poteſt reputari, neque peccat, *cap. majores* §. *ille verò de baptiſm. can. præterea d.* 50. *can. conſtat* 1. *q.* 1. Gloſ. *in cap. de judic. v. coacti d.* 45. Albertin. *de hæret. q.* 30. *numer.* 7. Simanch. *de cath. inſtit tit.* 17. *numer.* 29. Pegna *in direct. p.* 1. *com.* 2. Nam in tali caſu coactus dicitur magis pati, quàm agere, ut inquit textus *in cap. ſacris, de his, quæ vi, metuſve cauſ. fiunt*, & propterea pœnam pati non debet, *l. fœdiſſimam*, ubi Bald. & Salic. *C. ad. leg. Jul. de adult.* Gloſ. *in can. ita ne* 32. *q.* 5. *ex* D. Auguſtino.

Si verò coactio non eſt præciſa, ſed conditionalis, nempe quia datur electio moriendi, ſeu patiendi tormenta, vel fidem abnegandi aut Idolis ſacrificandi, quantum ad eſſentiam neque apoſtata, neque hæreticus poteſt reputari. Quia, cum corde credat, non adeſt error pertinax qui ipſum ſeparare poſſit à communione fidelium, *can. primum* 22. *q.* 2. Gloſ. *in can. non ſolum* 85. *v. negare* 11. *q.* 3. *in d. can. ita ne, v. putaverit*, & tradunt Calder. *cons.* 4. *de hæret.* Afflict. *in conſtit. Reg. de hæret cap.* 1. *numer.* 9. Albertin. *de hæret. q.* 30. *numer.* 6. Simanch. *de cath. inſtit. tit.* 17. *numer.* 29. *&* 35. *ac ſeq.* D. Antonin. *in ſum. p.* 2. *tit.* 12. *cap.* 6. Royas *de hæret.*

ret. p. 1. num. 48. Clar. *in §. hæreſis num.* 3. Decian. *d. lib. 5. ca.* 18. *numer.* 13. *&* 28. Pegna *ad Eymer. p. 1. com.* 24. Menoch. *de. arb. cent. 6. cas.* 546. *numer.* 22. Graff. *d. lib. 2. dec. cap.* 8. *rubr. de hæret. numer.* 30. & de communi teſtatur Bannes 2. 2. *q.* 11. *ar.* 4. Valentia *ibid. q.* 12. *ar.* 1. Azor. *p. 1. lib. 8. cap. 9. q. 9. &* 10. Sanchez *d. lib. 2. in decal. cap. 7. numer.* 8. ſubdens ab hoc peccato poſſe abſolvere quemlibet confeſſarium.

Fatentur tamen omnes, quod hic peccat mortaliter. Tum quia vitam magis profundere, quam ad hoc adduci debuit *d. cap. ſacris de his, quæ vi, metuſve cauſ.* Tum etiam quia, licet coacte neget, negare tamen dicitur. Nam voluntas coacta, voluntas eſt, *d. cap. majores §. fin. de bapt. de cap. ſacris, l. ſi mulier §. qui metu ff. quod met. cauſ. l. ſi patre cogente ff. de rit. nupt.* Et quamvis nolit negare Chriſtum, vult tamen magis illud, per quod negat, quam illud, quod negat, *can. merito* 15. *q.* 1. Gloſ. *in cit. can. non ſolum v. negare* 11. *q.* 1.

Quoniam verò animus latet, & Eccleſia non judicat de occultis *cap.* 1. *de claud. deſponſ.* merito in foro exteriori aſſerens ſe Chriſtum negaſſe per vim, ſive metum, redditur ſuſpectus de vehementi, vel de levi, perpenſis conjecturis perſonarum, de quibus alibi, ut poſt alios recte concludunt Gerſon. *in tr. de proteſtat. conſid.* 29. Pegna *d. com.* 24. Azor. *d. lib.* 8. *cap.* 9. *q.* 9. *in fine.* Eritque de vehementi ſuſpectus, ſi vi, vel metu ceſſante, nihilominus in negatione fidei, ſive Idolorum adoratione perſeveravit. Quia diuturna continuatio demonſtrat actum ex corde proceſſiſſe, *cap. fin. de frig. & maleſ. l.* 2. *C. de his, quæ vi, metus cauſ.* Item ſi perſona ſit gravis, ut ſi Prælatus, Parochus, Theologus, Monachus ac hujuſmodi alii, & vis, vel metus non fuerit mortis, vel tormentorum, ſed famæ, vel exilii, verberationis, carceris, famis, vel alterius generis non cadentis in conſtantem virum, ſuſpicio eſt ita vehemens, ut merito indici eis poſſit abjuratio, ut per Pegnam *d. com.* 24. & ſimiliter ſi metus fuerit reverentialis, Repert. Inquis. *v. filii num.* 2. quod approbat Farinac. *de hæres. q.* 183. *num.* 27.

De levi autem erit ſuſpectus, ſi negatio fuerit facta à perſonis non bene fidei cauſam calientibus, & quæ veriſimiliter ſcire non poterant, quam grave delictum ſit negare fidem, cujuſmodi ſunt pueri, mulieres, ruſtici, aliique, quos minor metus avertit, Pegna, Simanchas, & cæteri loc. cit. Diluetque omnem ſuſpicionem hæreſis, vel apoſtaſiæ, ſi ſtatim, vi, vel metu ceſſante, doluerit, ac pœnitentiam egerit, Simanch. *loc. alleg. nn.* 37. Pegna. *d. com.* 14. Azor *de cap. 9. q. ult.* De pœnis Apoſtatarum actum eſt ſuo loco.

Effata de Apoſtatis à fide chriſtiana hæc habeo. Apoſtata ad ſectam Mahumetanam, ſponte comparens, expeditur cum pœnitentiis ſalutaribus, & ſi eſt Regularis, inhabilitatur ad dignitates ſuæ Religionis.

Apoſtatæ formales non ſunt ii, qui capti à Turcis in infantia, nullam potuerint habere inſtructionem rerum fidei neceſſariarum, licet fateantur credidiſſe ſectam Mahumetanam eſſe bonam, & ſecundum eam viventes ſalvari. Ideoque non abiurant, ſed expediuntur cum profeſſione fidei, abſolutione à cenſuris ad cautelam, & cum inſtructione.

Apoſtatis à fide, volentibus ad fidem catholicam redire, nihil pollicetur, ſed tantum ſuadentur ad comparendum, quia tractabuntur, uti ſponte comparentes, & cum benignitate.

Apoſtata à fide chriſtiana captus à triremibus chriſtianis, non conceditur Turcis, volentibus illum redimere.

Apoſtatæ à fide, capti à triremibus chriſtianis, & reconciliati, remanent poſt reconciliationem liberi, ſi capti fuerint in puerili ætate. Secus verò ſi defecerint à fide in majori ætate. Hoc enim caſu ſi compareant ſponte, reconciliantur, ſed non acquirunt libertatem.

Apoſtatarum filii ſunt baptizandi etiam invitis parentibus, ſive nati ſint ante apoſtaſiam, ſive poſt illam, & inviti, etiam ad fidem ſunt trahendi, *can. plerique, & can. ſi baptizata de conſecr. d.* 4. & *can. Judæorum* 28. *q.* 1.

Apoſtatæ à fide, capti in bello, etiam contra Chriſtianos, non ſunt permittendi, ut poſſint redimi à Turcis ita, ut libere ſectam Mahumetanam profiteantur, nec ſimpliciter ſunt tenendi captivi, ſed contra illos proceditur, & ſi velint, reconciliantur, ac reſtituuntur ſuis dominis. Si verò nolint, tractantur ut hæretici impœnitentes, & pertinaces.

Apoſtatæ à fide, qui in minori ætate apoſtatarunt à fide, & piraticam coacti contra Chriſtianos exercuerunt, poſt abjurationem, prout de jure, libertati donantur.

Apoſtatæ à fide exiſtentes in triremibus Turcarum, piraticam exercentes, capti à triremibus Chriſtianorum cum aliis Turcis, non coprehenduntur in redemptione captivorum, quam interdum concedunt Turcis, Domini triremium, ſed debent abjurare apoſtaſiam, & remanere in captivitate, niſi quando fuerunt capti à Turcis, & abnegarunt, fuerint infantes, & minores.

Apoſtatæ formales à Chriſtiana fide, capti damnantur à *S.* Officio ad carceres perpetuos, & ob penuriam carcerum commutatur pœna in triremes perpetuò, non ad tempus, licet poſt aliquod tempus, ſi inſtructi exhibeant ſigna pœnitentiæ, poterit eis cum participatione *S.* Congregationis fieri aliqua gratia. Illi vero, qui non ſunt apoſtatæ formales, ſed vixerunt more Turcarum, quatenus non fuerint capti in minori ætate ac minis, & tormentis hoc fecerint, ſi majores facti capiantur, dum piraticam contra Chriſtianos exercent, remanent in captivitate, & condemnantur ad triremes ad tempus, & ſi pœna commutetur in carcerem, ſemper commutatur ad minus tempus.

Apoſtatæ à fide, redeuntes non tenentur abjurare publice coram infidelibus, ſed ſufficit, ut abjurent in bálneo coram fidelibus, abſtinendo ab actibus infidelium, ac deponendo habitum infidelium, quatenus ſit proteſtativus falſæ religionis. Si verò ſit æquivocus, poſſunt illum deferre. Quod ſi ex illa delatione ratione perſonæ aliqua oriretur ſuſpicio, tenentur aufugere, cùm primùm poterint.

Apoſtata cenſetur iterans baptiſmum. Nam, ut inquit Abbas *in rubr. de apoſt.* videtur à priore baptiſmate recedere, Canoniſtæ *in rubr. de apoſtat. & iter. baptiſm.* & Juriſtæ *in l.* 1. *eod. tit. ne ſanct. baptiſ. iter.* Pegn. *in* 1. p. *direct. com.* 13. & Farinac. *d. q.* 183. *num.* 18. ubi alii.

Apoſtata item dicitur quoad Eccleſiam, & in foro exteriori etiam quod in animo retineret fidem catholicam, atque adeo non eſſet verè hæreticus, qui proficiſcitur ad Saracenos, ſive Turcas ex deſperatione, vel ex libidine, ibique ſervat ritus Saracenorum Sylveſt. *v. Apoſtata numer.* 4. *&* Farinac. *loc. cit. num.* 22.

Apoſtata exiſtimatur, ac ut apoſtata puniendus, qui perſuadet alicui defectionem à fide, *l. Eum, qui C. de apoſt.* Idemque dicendum eſt de eo, qui impedit, ne Judæus volens baptizetur, Farinac. *ibid. numer.* 21.

Consultatio XLII.

De Schiſmaticis, ubi refellitur obiter fabella Joannæ Papiſſæ. Perpenditur gravitas & virulentia hujus criminis, recenſentur ſchiſmata omnia ad hoc uſque ævum, cum paræneſi ad obedientiam erga ſummum Pontificem Romanum.

SChiſmatici hæreticis affines, & iis aliquando deteriores, ultimo loco in *Bull. cœn. can.* 1. *hæreſis* excommunicationem claudunt. Quod enim Eccleſiam, veſtem Chriſti inconſutilem ſcindere, ac dividere attentent, jure ab Eccleſiæ communione, à qua factis ſe ſeparant, per ſententiam erant proſcindendi, licet in dicta Bulla Cœnæ ante B. Pium V. per aliquod temporis non exprimerentur, teſte Alterio *to.* 1. *de cens. lib.* 5. *diſp.* 2. *cap.* 4. *col* 2. Apte autem eo loco fit, quia omnis ſchiſmaticus eſt ſuſpectus de hæreſi. ſchiſma enim via eſt ad hæreſim, ſicuti amiſſio charitatis ad amiſſionem fidei, ut per D. Thomam 2. 2. *q.* 39. *ar.* 1. *ad.* 3. Quamobrem abjurans ſchiſma tenetur etiam ſuſpicionem hæreſis abjurare, Pegna *in direct. Inquis. p.* 2. *q.* 48. *com.* 73. Farinac. *de hæres. q.* 184. Duard. *com. in Bul. cœn. lib.* 2. *can.* 1. *q.* 56. *numer.* 12. Immo ex conſtitutione Pauli IV. *Cum ex apoſtolatus*, edita anno 1558. tam ſchiſmatici, quam ſchiſma excitantes, habentur pro relapſis, perinde ac ſi prius hæreſim in judicio publicè abjuraſſent, tanquam hæretici omnibus beneficiis, ac officiis & honoribus privantur, & ad ea redduntur inhabiles, aliiſque afficiuntur pœnis ex juribus, de quibus Sylveſter 11. *ſchiſmaticus* §. 4. &. 5. Turrecrem. *in ſum. lib.* 4. *cap.* 14. & 15. Azor *inſtit. moral. tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 20. Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 36. *an.* 20. Duard. *loc. cit. an.* 13. & Farinac. *ibidem.*

Schiſma nos partimur in improprium, proprium, & antonomaſticum. Impropriè ſchiſmatici denominantur plures. Primùm hæretici omnes *can. inter hæreſim* 24. *q.* 3 Hi ſiquidem ab unitate fidei, & Eccleſiæ ſe ſubtrahunt. Et in hoc ſenſu communiter dictum illud aſſumitur, omnes hæreticos eſſe etiam ſchiſmaticos, quamvis non ſint de iis, qui errent in articulo *Unam ſanctam Eccleſiam*, aut *in Primatu Pontificis.* Deinde etiam excommunicati, quatenus à Sacramentorum perceptione, vel hominum communione ſunt ſejuncti. Ita *in can. Sacerdotes* 1. *q.* 1. *can. cum excommunicatio* 11. *q.* 3. & *can. Apoſtolicæ* 24. *q.* 4. Quinetiam homines mortalis criminis rei, quia à charitate dividuntur, ſchiſmatici nuncupantur, ut colligitur ex *can. audi* 11. *q.* 3. Rurſus ii, qui ab obedientia proprii Epiſcopi ſe ſubtrahunt, alioſque ſubvertunt aut Epiſcopi autoritatem uſurpant *ex can. ſcire debes*, & *can. Novatianus* 7. *q.* 2. Doctores *ad cap.* 1. *de ſchiſm.* ac Brunus *de hæret. cap.* 16. *propeſinem*, Ii tandem, qui ſine pertinacia Pontificem non verum ſequuntur, ac ii, qui ſe pro Pontificibus habent, cùm non ſint, Gloſſa & Doctores *in Clem.* 1. *de jurejur.* Brun. ibid ac Ricciul. *de jur. perſonar. lib.* 9. *cap. in fine*, Proprium ſchiſma ex receptiſſima D. Thomæ *loc. cit.* definitione eſt, Diſjunctio, per quam quis ſe ab unitate Eccleſiæ ſeparat, in quantum eſt *quoddam corpus myſticum ex univerſis fidelibus, & Romano Pontifice, tanquam capite conſtans.* Schiſma denique per antonomaſiam dicitur, cùm, vero Pontifice relicto, alter cum pertinacia ſuperinducitur, de quo infra.

At ſi in ſchiſmate, quod proprium appellavimus, adſit error in intellectu, aut quod non detur viſibile Eccleſiæ caput, aut quod hoc non ſit Romanus Pontifex, & ille, qui legitime creditur Pontificatus ſucceſſor, aut quod ei obediendum non ſit, aut tandem quod non detur una Eccleſiæ collectio, additur ſchiſmati hæreſis, & probabile eſt, ex hoc duplicem excommunicationem contrahi, alteram ex hæreſi intellectus, alteram ex rebellione voluntatis, renuentis obedire, quod tunc fiet, quando quis primò ſimpliciter inobediens, errori deinde eligit aſſentiri; ſecus enim ſi rebellio ab Eccleſia, vel à Capite, ex errore ortum ducat, unica contrahetur cenſura; nimirum ex hæreſi, cui malitia inobedientiæ adſcribitur, nec habetur tanquam diſtincta.

Quapropter purum, ac nudum ſchiſma tunc erit, quando quis non recedendo ab unitate fidei, ſubtrahit ſe tamen, ut nolit eſſe membrum Eccleſiæ, vel renuat legitimo Pontifici, tanquam Capiti ſubeſſe ex rebellione voluntatis, dum tamen creditur, ac tenetur in verum Pontificem, D. Thomas *loc. alleg.* Auguſt. Triumph. *de poteſt. Eccleſ. q.* 25. *ar.* 1. Turrecrem. *lib.* 4. *cap.* 1. Eymeric. *in direct. p.* 2. *q.* 48. Graff. *lib.* 4. *dec. in explic. Bull. Cœn. nu.* 53. Simanch. *de Cath. inſtit. tit.* 49. *num.* 1. Gambarupt. *de caſib. reſer. ad cap.* 1. *Bull. Cœn. nu.* 39. Duard. *ibid. n.* 4. Ricciul. & Sanchez *locis allegatis.*

Unde liquet, quod licet omnis hæreticus dicatur ſchiſmaticus, non tamen è contra, omnis ſchiſmaticus dicendus ſit hæreticus. Quia ad hæreſim conſtituendam non ſufficit facto detrectare Pontificis imperium, niſi ſimul intellectu negetur. Et ita aſſerit Gloſſa *in d. can. inter hæreſim* 24. *q.* 3. Cajetan. *in ſum. v. ſchiſma*, aliique paſſim.

Schiſma verò antonomaſticum tunc erit præciſe ſchiſma ſine admixtione hæreſis, quando alter, tanquam Pontifex ſuperinducitur abſque errore, quod credatur, Eccleſiæ Caput poſſe eſſe multiplex, aut quod recuſetur mente recipi in Pontificem ille, qui eſt legitime renuntiatus, & pro tali communiter receptus, de quo infra.

Nec exiſtimet, aliquis quod quia ſimplices ſchiſmatici non habent internum aliquem intellectus errorem, ideo non ſint excõmunicati, ſicuti hujus defectu non excommunicantur hæretici. Nam hæreſis ex ſui natura in intellectu conſiſtit, ſchiſma in ſola voluntate ex D. Thoma ſuperius citato. Separatio autem à capite ex voluntate inobediendi ſufficienter externo actu completur, ac proditur. Unde nil aliud requiritur, ut per Suarez *de cenſur. diſp.* 21. *q.* 2. *nu.* 13. Souſ. *in relect. ad Bul. Cœn. diſp.* 18. *nu.* 5. Sanch. *d. cap.* 36. *num.* 14. & Duard. *num.* 13. Quare concedendum eſt tantùm, ſolam voluntatis rebellionem non inducere excommunicationem, niſi aliquo externo ſigno manifeſtatam, prout de hæreſi diximus.

Cùm autem ex D. Thoma Eccleſiæ unitas in duobus conſiſtat, in unione ſcilicet membrorum inter ſe, & in conjunctione ad idem caput, fit inde, ut duplici modo accidat ſchiſma. Uno, quo quis adhærendo Pontifici, nolit tamen inter alios fideles connumerari, ſed à ſemetipſo ſperare, credere, orare, &c. cum cæteris non communicando in bonis actionibus. Altero, quo quis communitatem Eccleſiæ non deſerens, renuat eſſe ſub Capite, quod eſt ſummus Pontifex. Ita explicant *Cajetan. d. v. ſchiſma*, Petrus de Ledeſma *to.* 2. *ſum. tr.* 3. *cap.* 12. *concl.* 3. Valentia 2. 2. *diſp.* 3. *q.* 15. *pun.* 1. *poſt* 3. *propos.* Sanch. *ibid. num.* 5. & Ricciul. *d. cap.* 1. *v.* 10. Quibus & tertium adde, quo quis à membris ſimul, & à Capite ſe ſubtrahit, licet alterum ſine altero vix eſſe poſſit. Quia ſperans ſe ab aliis membris, ſeparat conſequenter à corpore. Caput autem non eſt, niſi corporis, ac membrorum unitorum, non vero partis abſciſſæ. Recedens verò à Capite, ſubtrahitur etiam à corpore. Quia ſi in eo eſſet, neceſſariò ſub Capite eſſet. Quocunque autem ex his modo ſchiſma fiat, excommunicatio inducitur. Quia ſemper eſt proprie ſchiſma.

Schiſmatici etiam dicuntur, & excommunicantur, qui à generali Concilio Pontificis autoritate congregato, recedunt. Id ſiquidem eſt, ab ipſo Pontifice recedere; non verò qui à Concilio Provinciali, aut Nationali; nam à capite non deſciſcunt.

Qua ratione removentem ſe ab obedientia unius Epiſ-

Epiſcopi, aut Eccleſiæ particularis, alioſque ſubvertentem à ſubjectone, legitimo Paſtori debita, diſſenſioneſque excitantem, ac veri Paſtoris ſedem, juriſdictionemque ſibi præripientem, non eſſe ſchiſmaticum juxta dicta, neque innodari Cenſura Bullæ cœnæ, ut etiam tradunt Ugolin. *in d. can. Bullæ nu.* 3. Azor. *cit. cap.* 20. *q.* 4. Sanch. *nu.* 6. *&* 13. Duard. *nu.* 5. quibus favent Oſtienſis, Abbas, Ananias, & Soccinus *in rubr. de ſchiſmat.* Quamvis, quia unitatem Eccleſiæ aliquo modo perturbat, & concordiam ſcindit, dicatur, aliquo modo ſchiſmaticus *ex d. can. Novatianus, can. ſive debes* 7. *q.* 2. & tradunt Butrius, ac Doctores *in cap.* 1. *de ſchiſmat.*

Unde non erat, cur Valentia *loc. cit.* & Lorca 2. 2. *q.* 39. *ar.* 4. *diſp.* 48. *num.* 11. eum inter veros ſchiſmaticos reponerent, ea ratione ducti quod hic tacite, ac virtute à ſummo etiam Pontifici reliquiſque Eccleſiæ membris ſe ſeparet, quatenus quilibet Epiſcopus, ejuſque ſubditi habent ſubordinationem, & connexionem cum Pontifice & aliis Eccleſiæ partibus, tanquam cum Capite, & reliquis cum ejuſdem corporis membris.

Nam iis reſpondetur, quod, accedente eo animo actuali, non enim in his ſufficiunt habituales diſpoſitiones, fatendum eſt, induci verum ſchiſma per hoc ſolum, quod quis particulari Epiſcopo fiat rebellis; non intelligitur adhuc, ſe à corpore vel capite totius Eccleſiæ ſubtrahere, quod tamen ad verum ſchiſma eſt neceſſarium ex D. Thoma, & aliis communiter. Porrò ſi iſte rebellet, quia credat, plures eſſe poſſe Eccleſias, & capita ſine ſubordinatione ad Romanum Pontificem, qui reliquos Epiſcopos conſtituit, eſt ſchiſmaticus ſimul & hæreticus. Quia negat unitatem Eccleſiæ, & Primatum Romanæ contra extravagantem Unam Sanctam, *de major. & obed.* & docent Turrecr. *loc. cit. cap.* 16. Conrad. Brun. *lib.* 1. *de hæret. cap.* 16. Ugolin. *ubi ſupra*, & Graſſius *num.* 51. *&* 52.

Hinc patet, cur excommunicati, licet dicantur ab Eccleſia ſeparati, nec communi membrorum vita gaudere, non ſint tamen ſchiſmatici. Quia nimirum non penitus è corpore Eccleſiæ ſunt abſciſſi per voluntariam ſeparationem, ſed per pœnam injunctam vigore excommunicationis, & fructibus communium bonorum non ſublevantur. Illi vero, qui ſpecialiter à Pontifice excommunicantur, licet inobedientes ſint, & contumaces, non tamen habent rebellionem ſchiſmatis. Quia inobedientia hæc eſt communis omni tranſgreſſioni præceptorum, nec eſt per ſe intenta à peccante, ſed indirecte conſequitur, ut egregie Souſa *loc. cit. num.* 7.

Conſtat etiam, rebellantem Pontifici, renuentemque obedire ei, ut dominus eſt temporalis ſuæ ditionis, ſententiamque in temporalibus profert, non eſſe ſchiſmaticum, nec dicto Canone Bullæ Cœnæ alligatum. Quia non eſt rebellis à capite Eccleſiæ, ut tali. Siquidem Pontifex, ut temporalis dominus inſtar aliorum Principum eſt habendus per Navar. *de datis pro juſtit. vel grat. not. ab.* 17. *n.* 29. facitque *cap. per venerabilem* §. *rationibus, qui fil. ſint legitim.* & ita ſentiunt Ugolin. *loc. cit.* §. 1. *nu.* 4. Ricciul. *ibid. n.* 12. & Sanch. *n.* 4. Quæ tamen Pontifex in temporalibus, quatenus Pontifex eſt, ſtatuit ad publicum, & ſpirituale Eccleſiæ bonum ea ordinans, ſervanda ſunt, & ex hujuſmodi inobedientia induci poteſt ſchiſma. Quemadmodum etiam induci poteſt, ſi rebellio ab eo, tanquam domino temporali ſit eo, quod renuatur, eum pro Petri legitimo ſucceſſore haberi, & per conſequens pro temporalis Eccleſiæ dominii juſto poſſeſſore.

Similiter eſt à cenſura immunis, qui ab aliorum conſortio, ut homines ſunt, & civilem quandam ſocietatem conſtituunt, ſemet ſegregat, non quatenus Papæ ſubjecti ſunt, & quatenus Eccleſiæ pars ſpiritualem Rempublicam inſtituunt, Sylveſt. *d. v. ſchiſma*, Valentia *ci. pun.* 1. Azor, & Sanchez *locis relatis.*

Gravis controverſia eſt, an ex dicto canone Bullæ Cœnæ excommunicentur etiam pertinaciter inobedientes Summo Pontifici in aliquibus tantum, licet alioquin eum cognoſcant, tanquam Superiorem, & Caput, in his verò, ſi qua Pontifex eſt, præcipiat, obtemperare nolint?

Siquidem Sanchez *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 36. *nu.* 3. *&* 13. Ugolin. *d.* §. 1. *n.* 4. Duard. *ſub n.* 16. Graff. *nu.* 53. Alter. *col. ult.* Suar. *nu.* 13. Filiuc. *to.* 1. *tr.* 16. *cap.* 2. *nu.* 48. videntur aſſerere, inobedientiam in una, aut altera re, non eſſe ſufficientem ad præſentem cenſuram contrahendam, ſed requiri, ut univerſaliter renuatur Pontifex in Superiorem, & Caput agnoſci, in hoc enim, inquiunt, verum ſchiſma conſiſtit. Ideo in Bulla B. Pii V. anni 1568. non exprimebantur diſtincte ſchiſmatici, ſed deſcribebantur illis verbis, *Qui ſe à Romani Pontificis obedientia ſubtrahunt.* Unde Ugolinus, Sanchez, & Duardus ajunt, inobedientem Pontifici ex motivo privatæ inimicitiæ, aut quia perſonam Romani Pontificis ſibi infeſtam putet, non alligari hoc vinculo. Quod extendit Duardus, etiamſi per contemptum Pontificis imperium detrectet, ac ſubterfugiat. Quapropter nullum inobedientem, qui ſimul etiam non ſit proprie ſchiſmaticus cenſuræ huic ſubiiciunt.

Hac in re in primis neceſſariò fatendum videtur, ſi nomine ſchiſmaticorum comprehenduntur ii tantum qui in nullo Pontificem, tanquam Eccleſiæ caput volunt recognoſcere, alios inobedientes, præter ſchiſmaticos, in dicto canone excommunicari. Colligitur ex tenore Bullæ: *Nec non ſchiſmaticos, & eos, qui ab obedientia.* Particula enim & regulariter non eſt antecedentium explicativa, ut particulæ *ſeu, vel, aut*, ſed novam diſpoſitionem importat, Gloſſa communiter recepta *in rubr. de jur. & fact. ignor. & in cap. querelam de ſirnon.* Cujus eſt ſignum quod in aliquibus B. Pii V. Bullis, tanquam diverſi diſtincte excommunicabantur, *ſchiſmatici* in primo Canone, *inobedientes* in nono.

Quare ſentiendum arbitror, non eſſe attendendum, an in una vel altera re tantum, aut in omnibus univerſaliter Pontifici ſubtrahatur obedientia; ſed potius, qua ratione ſubtrahatur, ac proinde innodari eum, qui in aliis Pontificem in caput Eccleſiæ agnoſcens, in una tamen, vel altera recuſat agnoſcere in Superiorem, & obtemperare. Quod in praxi accidere poteſt frequenter. Cum enim hæc rebellio conſiſtat in voluntate, nec ullum dicat in intellectu errorem credens quis, etiam in illa re Pontificem poſſe præcipere, ac ei eſſe obtemperandum [alias enim eſſet hæreticus, quia fide tenemur credere, non magis in una re, quàm in alia, Pontificem eſſe Superiorem] poteſt tamen ex rebellione nolle ei in ea re tanquam ſuperiori, morem gerere. Quo caſu non poteſt hic excommunicationem declinare. Huic enim convenit, quod ſit *pertinaciter ſe ſubtrahens ab obedientia Romani Pontificis*, ut inquit Canon, & quod deneget obedientiam ratione officii ipſius Pontificis, quatenus ejus, quam habet in ea, ſicut & in aliis ſuperioritas recuſatur agnoſci. Neque hoc videtur inficiari Sanchez, & id ipſum intendunt Cajetanus, Bannes 2. 2. *q.* 39. *ar.* 1. Valentia *loc. cit.* Azor & Ledeſma *ubi ſupra*, quos pro ſe citat idem Sanchez. Concedimus tamen, excommunicationem non induci, ſi excutiatur imperium ex parte rei imperatæ, quatenus ſcilicet gravis, & incommoda eſt. Quia tunc inobedientia eſt indirecte tantum voluntaria.

Si verò impulſus inobedientiæ ſit, quia perſona ipſa, quæ Romanum Pontificem agit, infenſa ſit, & particularem gerat cum ſubdito inimicitiam, non eſt ob id inobediens quis excuſandus, quoties particularis inimicitia in cauſa eſt, cur in ea re Pontificem, ut Eccleſiæ caput, non recognoſcat. Nam ſi, ſecluſa inimicitia, quilibet formalis inobediens innodatur, multò magis accedente motivo hoſtilitatis, quod potius crimen aggravat, quàm imminuat, contrahetur cenſura. Sufficit ſiquidem nolle in aliquo Pontifici, qua Pontifex eſt, & quatenus Pontifex imperat, obtemperare, nec eſt neceſſaria reduplicativa, quia Pontifex. Vix enim hic inobedientiæ modus in aliis, quam in iis Primatum, & autoritatem Pontificis non credunt, reperiri poteſt. Inimicitia autem & odium perſonæ excuſare poteſt in re-

bus, quæ ſunt incommodi, aut detrimenti, quæque ex odio præſumuntur injunctæ, aut in iis, de quibus Pontifex, non tamen ut Caput Eccleſiæ, præcipit. At ſi præcipit univerſaliter, tanquam commune Eccleſiæ caput, non debet facto ipſo in re præcepta non recognoſci, ut Caput, ex privato odio. Quare ad dictam cenſuram incurrendam, puto ſufficere voluntatem, aut factum, quibus quis intendit in re aliqua Pontificem, ut ſuperiorem communem, non recognoſcere, & hunc per clauſulam dicti Canonis: *& eos, qui ſe à noſtra & Romani Pontificis obedientia* &c. ſignificari. Eos verò, qui ex toto à Pontifice, Eccleſiæ capite, ſe ſubducunt per verbum ſchiſmaticos exprimi, ut ſentiunt Toletus *d. cap.* 20. *n.* 22. *& lib.* 4. *cap.* 11. *n.* 2. & Souſ. *diſp.* 18. *à n.* 5.

Schiſma autem, & inobedientia non ſemper ex expreſſa voluntate non recognoſcendi Pontificem, ſed etiam ex implicita & virtuali, quæ factis manifeſtatur, ut cùm quis ita ſe gerit, ac ſi non eſſet Pontifex, etiamſi non præceſſerit poſitivus voluntatis actus, quo ſtatuerit, Pontifici non ſubeſſe. Exemplum eſt de eo, qui generale Concilium cogeret, aut alia hujuſmodi juriſdictionis, vel autoritatis munera exerceret, nullo habito Pontificis reſpectu. Ut enim in hanc rem ait Cajetanus *in ſum. d. v. ſchiſma*, non eſt ſolus homicida, qui directe homicidium attentat; ſed etiam, qui intendit opus, ex quo neceſſario homicidium ſequitur. Sic eſt ſchiſmaticus, qui ſummo ſubmiſſionem Pontifici denegat. Et ita etiam Bannes, Valentia, & Ledeſma *loc. cit.* Filiuc. *n.* 48. Sanchez *n.* 5. Souſa *n.* 4. Ugolinus *cit.* §. 1. Duard. *n.* 7. Suarez *n.* 13. Alterius *col.* 13. & Scortia *theor.* 410. *col.* 15.

Quamobrem ii, qui facto ipſo alium à Romano Pontifice in ſpiritualibus ſuperiorem adeunt, ut ſunt hodie hæretici, cæterique in Anglia, qui in ſpiritualibus Regem recognoſcunt, ſunt facto ipſo ſchiſmatici, etiamſi aliàs Pontificem ſuperiorem credant, Suarez, *loc. cit.* Sayr. *cap.* 5. *in fin.* & Souſa *d. diſp.* 18. *n.* 48. Qui tamen ficte accedentes, alioquin Pontificem agnituri, id agunt, excuſandi ſunt, ſi neceſſitate compellantur adire, cùm non permittatur ad Pontificem recurſus, aut vi, vel metu cogatur.

In antonomaſtico autem ſchiſmate, quo ſcilicet novus Pontifex vero, ac legitimo ſcienter, ac malitioſe ſuperinducitur, poteſt dupliciter intervenire hæreſis. Si nimirum credatur multiplex eſſe poſſe Eccleſiæ caput, Suarez *n.* 12. Vel ſi legitimè electus, & ab Eccleſia pacifice receptus renuatur pro Pontifice haberi. Eſt ſiquidem Romanus Pontifex, pro tempore exiſtens, fide tenendus in verum ac legitimum Petri ſucceſſorem, quoties de legitima ejus electione non eſt probabiliter ambigere, ut per Suarez *de fide diſp.* 10. *ſect.* 5. Azor. *tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 5. *q.* 4. *contra Cajetanum* 2. 2. *q.* 1. *ar.* 3. *ad* 4. Bannes *ibid. ar.* 10. *dub.* 2. *ad* 2. & alios, Quod his præcipuis rationibus nunc illuſtratur.

Nam in generali illa propoſitione, quæ eſt de fide: *Omnis canonice electus eſt legitimus Pontifex, ac Petri ſucceſſor*, revelantur omnes in ſingulari Pontifices, rite electi, fide recipiendi. Quia unaquæque individua ſunt de eſſentia totius collectivi. Hinc quia fide teneo, omnes homines reſurrecturos, fide etiam credo, me, atque alios in ſingulari ſignatos, ſurrecturos. Tunc autem, ſicut naturali lumine me hominem agnoſco abſque divina revelatione, ita ex pacifica Pontificatus inauguratione, poſſeſſione, & acceptatione à cœtu fidelium morali evidentia, ac certitudine innoteſcit, hunc eſſe legitime electum. Quæ certitudo augetur ex aſſiſtentia Spiritus ſancti, quæ univerſalem Eccleſiam reddit infallibilem, quo non poſſit doceri falſum, ſumpta etiam ſine capite; cum enim nec doceri, nec docere falſum poteſt.

Quapropter univerſalis conſenſus recipientium S. D. N. **** in verum Pontificem, aut fide dicitur humana, aut divina. Non primum. Tum quia fidei humanæ falſum ſubeſſe poteſt. Falli autem univerſalem Eccleſiam, eſt inconveniens ob aſſiſtentiam Dei peculiarem, & ob abſurda, mox afferenda. Tum quia experimur, applicari fidem divinam ſingulis Pontificibus. Creditur enim is Pontifex, quia creditur, verum Petri ſucceſſorem dari, nec poſſe longo tempore deficere viſibile Eccleſiæ caput. Hoc autem alium eſſe non poſſe, niſi qui pacifice ea dignitate fruitur, & univerſali conſenſu in talem recipitur. Supereſt igitur, ut hic univerſalis conſenſus fide ducatur divina.

Præterea fidem debemus divinam iis, quæ ab unoquoque Pontifice ſtatuta fuerint, fide credenda. Sed hoc ſtare nequit, niſi æquali, ac non minori fide credamus definientem talia, eum eſſe qui definire queat & obligare. Quod ſolius veri Pontificis eſt; alioquin divina fides nutanti inniteretur fundamento.

Inde aliud argumentum eruitur, quod cum recipiamus fide ea, quæ ſinguli Pontifices, pro tempore exiſtentes, definiere, fatemur etiam iis adfuiſſe Spiritum ſanctum. At qui talem habet aſſiſtentiam, non niſi verus Pontifex eſſe poteſt, cui promiſſam eſſe credimus de fide. Hinc igitur Pontificem fide recipimus.

Rurſus quia Conciliis œcumenicis debemus fidem, ſicut Evangelio *arg. can. ſicut ſancti d.* 15. Sed nullum Concilium ſortitur autoritatem, niſi ratihabitum à vero Pontifice, exiſtente Concilii tempore per jura d. 17. Saltem ergo de illis Pontificibus, qui præfuerunt Conciliis, credere debemus, fuiſſe hujuſmodi. Eadem autem eſt ratio de omnibus, ac de ſingulis. Immo ſi ſingulos credamus humana fide cum formidine poſſibilis falſitatis, omnes revocamus in dubium, an unquam fuerint in Eccleſia veri Petri ſucceſſores, atque adeo veri Epiſcopi, Cardinales, ac cœteri ordinibus & gradibus inſigniti, ſicque univerſa Eccleſiaſtica Hierarchia prorſus cõfunditur.

Adverſus hanc ſententiam afferuntur multa, ſed quæ partim ſunt falſa, partim nullo negotio diluuntur. Falſum eſt, quod Eccleſia receperit aliquando fœminam in Pontificem, & decepta fuerit, ut oſtendunt Scriptores catholici ſaniores. Hanc fabulam fuſius refellerem, niſi me actum agere, & operam ludere arbitrarer. Satis fuerit indicaſſe, Marianum Scotum, poſt annos ducentos & triginta, Papiſſæ Joannæ opprobrium, quaſi ea ſucceſſiſſet Leoni IV. ſedi Romanæ affinxiſſe, cùm ante ipſum integris duobus ſeculis Scriptores nulli, aut Religionis catholicæ amici, deteſtando facinus, aut inimici illud exprobrando, de illa meminerint. Immo cùm Leo IX. Græcis, hoſtibus Eccleſiæ Romanæ exprobraverit, Patriarchas aliquoties Eunuchos, & unam demum fœminam in ſede Conſtantinopolitana ſediſſe, nec unquam ſane id commemoraſſet, ſi majori infamia Romana ſedes habuiſſet Papiſſam Joannam.

Commenti etiam hujus alii duo ſcriptores nominantur Sigibertus, & Martinus Polonus. Sed tam horum, quam Mariani Scoti manuſcripti antiqui codices carent omnino ejuſmodi figmento. Extat etiam nunc in monaſterio Gemblacenſi autographum Sigiberti, nec hujus fabulæ in eo ullum veſtigium reperitur. Vidit hoc, & teſtatur Joannes Molanus, & teſtantur hoc idem Myræus, Alanus Copus, Suffridus Petrus, aliique. Eam perinde non reperiri in priſcis Codicibus Mariani Scoti, affirmãt Myræus, Serarius, Floremundus, & notator in Metropolim Krantzii. Nec reperiri etiam in Martini Poloni antiquis exemplaribus conſtat pariter, quia in bibliotheca Vaticana extat ejus antiquus codex cum exacta hiſtoria ad dexteram quidem Pontificum, & ad lævam Imperatorum, nihilque in eo de hac fabula legitur, ut ſit res comperta ex odio, atque invidia in Romanam Eccleſiam, ejuſque ſupremos Antiſtites, id fuiſſe inſertum Codicibus Sigiberti, Mariani, ac ipſiſumet Martini Poloni.

Confirmatur id autoritate quorundam aliorum ſcriptorum, quibus utique fides habenda eſt, vel ideo, quia vixerunt, ſcripſeruntque ea ipſa ætate, in qua Pontificatum obtinuiſſe fabuloſa ea fœmina perhibetur, nempe Anaſtaſii Bibliothecarii, qui Leoni IV. ait ſucceſſiſſe Benedictum III. Nicolai I. qui ſucceſſit Benedicto III. Hi oſtendunt neminem alium interceſſiſſe inter

Leo-

Leonem IV. ac Benedictum III. neque rem actam ſcribunt ante quatuor ſecula, ſicuti acciditſſet Martino Polono, cum vixerit anno MCCL. hoc eſt evolutis annis 400. à Pontificatu Leonis IV. Haud aliter ordinant, referuntque ſucceſſionem Romanorum Pontificum Rhegino, Lamberrus, Hermannus Contractus, Abbas Urſpergenſis, Otho Friſigenſis, aliique Latini ſcriptores. Cum iiſque miro conſenſu Græci ſcriptores etiam, uti Zonaras, Cedrenus, Joannes Curopalates, qui cum Eccleſiæ Romanæ haud ſane faveant, id minime tacuiſſent, quod cedere poſſe in illius gravem ignominiam, exiſtimare potuiſſent.

Sed libet peculiariter ad tres ex Græcia hujus veritatis aſſertores provocare, qui æquales fuerunt Anaſtaſio Bibliothecario, Adoni Viennenſi, & Nicolao I. hoc eſt ſuperſtites erant interea temporis, cum fœmina inquinaſſe fingitur Cathedræ Romanæ gloriam, & dignitatem. Horum verò in ſententiam ire oporteat, quia cùm hoſtes infenſiſſimi fuerint Sanctæ Romanæ Sedis, nunquam diſſimulare voluiſſent, aut ſilere hoc ejus probrum, ac dedecus, nempe Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus *lib. de Spiritus ſancti proceſſ. adverſ. Latinos* ſcribit ſucceſſiſſe Leoni IV. Benedictum III. & tametſi in convitia maxima laxare ſoleat calamum ſuum maledicentiſſimum, meminit de ipſis nihilominus cum inſigni commendatione. Ad hæc Metrophanes Smyrnæus *lib. de Spirit. ſanct. divin. & ejus & ſolo Patre proces.* hac enumerat ſerie ſui ævi Pontifices Romanos Leonem, Benedictum, Nicolaum, Adrianum, Joannem. Atque adeo Stylianus, Neocæſareæ, Euphrateſinæ Provinciæ Epiſcopus *in epiſt. ad Stephanum Papam*, agens de fraudibus quorundam Epiſcoporum factionis Photianæ Leoni Benedictum ſucceſſiſſe teſtatur. Etſi autem Stylianus hæc ſcripſerit priuſquam ſeductus ab aliis, partes Photii amplecteretur, mox adverſarium agens Eccleſiæ Latinæ, Pontifici Stephano nihil exprobrat, præter inconſtantiam doctrinæ, profecto exprobraturus unius fœminæ dedecus in Petri cathedra, ſi hæc infamia, ſua præſertim ætate, illi obveniſſet. Atque idem judicium eſto de Methrophane Smyrnæo, ac de Photio Patriarcha, cujus utriuſque antiqui codices ſunt Romæ in Bibliotheca Vaticana.

Prolixius confutare fabulam hanc, ut dixi, eſſet actum agere, cùm Onuphrius Panuinus, Genebrardus, Baronius, Bellarminus, Serarius, Alanus Copus, Sanderus, Myræus, Gretſerus, Floremundus Remundus, Leo Allatius, Victorellus, & Scriptores alii complures eruditis ſuis commentariis detexerint ejus impoſturam, & vanitatem. Repugnat verò in primis Chronologia; quia biennium & menſes quinque fabuloſi Pontificatus ejus nuſquam locum invenient inter certa, & explorata omnium Romanorum Pontificum tempora. Repugnat conſuetudo Eccleſiæ Romanæ, quæ multis nimirum ſeculis, & primo ſaltem millenario haud aſſumpſit ad Pontificatum, niſi tantum eos, qui educati eſſent in Clero Romano, & per minorum Ordinum gradus fuiſſent Romæ promoti ad Diaconatum, ac Presbyteratum. Deinde multo magis repugnant ineptiæ illæ, fuiſſe fœminam Anglam, patria Moguntinam, quaſi Moguntia Rheno in Germania non alluatur, ſed ſit in Oceani ea inſula, & ab Orbe noſtro dividatur. Item Athenis eam ſtuduiſſe, quo tempore, uti oſtendit Cardinalis Bellarminus *de Rom. Pontif lib. 3. cap. 24.* Academiæ veſtigia erant Athenis nulla. Denique ipſam uterum geſtaſſe, ac peperiſſe, dum ex Vaticano adiret Baſilicam Lateranenſem. Quod figmentum ſatis manifeſte prodit Neotericorum inſcitiam, aut dolum. Quia Romani Pontifices uſque ad tempora Bonifacii IX. teſte Onuphrio Panuino, habitarunt ſemper in Lateranenſi Palatio, non autem in Vaticano, unde ipſi fingunt, tanquam ex manſione ordinaria Pontificum, qualis jam eſt, ad Lateranum eam immigraſſe. Quid fiet cum iſtis ſycophantis, quibus mentiri, & quidlibet confingere, ludus eſt?

Apage has nugas. Quod ſi in Pontificatu Romano fœmina nunquam ſedit, nec fuit neceſſitas, cauſa declinandi ſimile probrum in annos conſequentes, ſede perforata uti ad explorandum ſexum eorum, qui eligebantur. De qua ſede, appellata Stercoraria, forſitan alibi.

Falſum igitur eſt, ut diximus, quod Eccleſia receperit aliquando fœminam in Pontificem, & decepta fuerit. Item quod aliquando receperit in Pontificem qui ſchiſmaticus poſtea repertus fuerit. Nam tempore ſchiſmatis latuit quidem Eccleſiæ verus Pontifex, ſed univerſaliter non legitur, aliquem illegitimum recepiſſe. Nos autem loquimur extra ſchiſmatis tempora, quando quis pacifice poſſidet Primatum. Similiter, quod Deus non revelaverit in ſingulari, hunc eſſe verum Pontificem. Siquidem revelavit Eccleſiæ, dum revelavit, omnem canonice electum eſſe legitimum Petri ſucceſſorem, & non defuturum in Eccleſia longo tempore, caput viſibile, Petro ſuccedens. Quod non fuiſſet, ſi ſinguli ſuccedentes Pontifices non fuiſſent recepti in tales. Eccleſia proponit autem ſufficienter in ſingulari, dum ſingulos recipit pacifice ſedentes, eorumque dogmatibus præſtat fidem.

Tandem eſt falſum, quod Pontifex, proponens credenda ſe habeat, ut Concionator, infidelibus fidem annuncians, qui & poteſt falli, & fallere, & cui prius ex humanis conjecturis fides aliqua humana præſtatur. Nam Pontifex ratione muneris Capitis habet Spiritus ſancti aſſiſtentiam, ut nec dicipi, nec decipere poſſit. Quod verò æquiparentur articuli credendi ſub Hoſtia conſecrata eſſe verum Chriſti corpus, & legitime electos eſſe Petri in Pontificatu ſucceſſores, ut ſicut tamen non fide creditur, ſub hac Hoſtia ſignata adeſſe Chriſtum, quia ignoratur poteſtas, & intentio conſecrantis, ita nec ſignatus Pontifex fide ſit tenendus, cùm ignoretur legitima electio & electibilitas aſſumpti, an ſit baptizatus & initiatus ordinibus, quæ requiſita ſola humana conjectura tenemus. Hæc, inquam, paritas neganda eſt, quia ignorato, an ſpecies ſignatæ ſint conſecratæ, nullum ſequitur in univerſali Eccleſia inconveniens, bene ſi ignoretur verus Pontifex, ſeu ſi recipiatur, ut verus, qui non eſt. Illud igitur Deus aliquando ſinere poteſt, hoc autem non ſinet, ob promiſſam Eccleſiæ aſſiſtentiam, & continuationem veri Capitis.

Præterea, ſicut conſtito evidenter de poteſtate ac intentione conſecrantis, ſignatæ ſpecies fide creduntur, continere Chriſti corpus, ita, conſtito, Pontificem ſingularem eſſe legitime electum, jam non humana tenetur, ſed divina fide. Illud autem evidenter habetur certum ex quo eligentes, & univerſalis Sapientum, Eccleſiæque conſenſus in talem recipiunt, ut fuſe proſequuntur alii. Rurſus, quod & eligibilis fuerit, & canonice electus, tenemus ea fide, qua credimus, Deum non defuturum ſuæ Eccleſiæ, nec permiſſurum, ut decipiatur. Statim enim ſequitur, quod non relinquat Eccleſiam falſo Capiti ſubeſſe.

In tali ergo ſchiſmate, quo Pſeudo-Pontifex legitimo recepto, & pacifice poſſidenti ſuperinducitur, innodantur primum ii, qui illud excitant, & novum Pontificem aſſumunt, qui, ſi ex iis ſint, ad quos non ſpectat electio, non videatur poſſe ex ignorantia, vel dubietate excuſari. Tum quia ad eos non ſpectat cognoſcere de forma electionis, ac per conſequens de validitate dubitare. Tum quia agnoſcendo Pontificem, ab ipſis ſuperinductum, ſubiicitur Capiti non legitimo, cùm apud ipſos autoritas eligendi non ſit.

Deinde ipſi etiam plures Pontifices electi de Pontificatu dixantes, dum ſciant, aut probabiliter ambigant, ſe legitime non eſſe renunciatos, *Clem. 1. in princ.* ubi Gloſ. & Doctores *de jurejur.* Brunus. *de haret. cap. 16. in fine*, ac Ricciul. *de lib. 9. cap. 1. n. 29.* Sous. *in d. can. 1. Bul. Cœn, n. 4.* Aliàs enim arbitrantes, ſe legitime electos, non innodantur. Quod tamen caſu tenetur ſubiici generali Concilio, de electione ſententiam prolaturo, aut ei præſtare fidem, qui invaliditatem electionis poteſt demonſtrare. Non ob id tamen crediderim, arbitrantem, ſe probabiliter electum legitimè, ſi renuat Concilio ſubiici, ſicut nec ejus ſectatores, id morali certitudine

titudine callentes, innodari antedicta censura, aut alia, contra Alterium *ubi supra col.* 4. asserentem, esse probabile hac excommunicatione irretiri, evidens verò obstringi ea, quæ est *in cap licet de elect. cap.* 1. *de schism. & in can. nulli fas d.* 19. Nam quoad censuram nullæ Cœnæ constat, ex sola ea renuentia istum non constitui schismaticum. Quoad jus vero *in cap. licet*, ille solum excommunicatur, qui novit, se non esse à duabus partibus Cardinalium postulatum. Nos autem loquimur de eo, qui suam electionem non perspicit invalidam. *In cap.* 1. *de schism. & in can. nullis fas*, nulla est talis excommunicatio. Concedimus tamen, post sententiam Concilii, si modò casus sit possibilis, censura Bullæ Cœnæ innodandum, etiamsi legitime fuisset inauguratus, non tamen constaret. Quia de novo electus fieret verus Pontifex, omni alio abrogato, ut contigit, quamvis in diversis terminis in Concilio Constantiensi anno 1417. Res enim hæc dubia coram Ecclesia, non potest alio modo prudentiori corrigi.

Demum ii quoque innodantur, qui scienter, vero Pontifice posthabito, schismatico obediunt, ut ex supradictis constat.

In dubio autem, quo ignoretur, quis ex pluribus sit legitimè electus, adhærendo nemini, non labimur in schisma, Butrius, & Doctores *in cap. quia diligentia de elect. Cardinal cos.* 150. *n.* 14. Cajetan. *in sum. d v. schisma*, Alph. à Castro *lib.* 1. *de just. hæret. pun. cap.* 9. Ugolin. *cit. v. nec non n.* 2. Azor. *q.* 4. Ricciul. *d. cap.* 1. *n.* 15. Siquidem hoc pēdet ex dubietate facti quæ ad fidem non pertinet, & temerarium esset, Pontifici dubio adhærere, tanquam certo, *arg. can. nullus*, & *can. nemo* 11. *q* 3. Dummodo id non sit cum pervicacitate, ac obstinatione, qua nullum velit in Ecclesia Caput agnoscere, sed cum dispositione parendi ei, qui legitimus fuerit judicatus. Immo consulo cum Cajetano *loco cit.* tutum esse, ita se gerere in schismate, ut neuter agnoscatur, quilibet verò se reputet, & habeat, tanquam unius Ecclesiæ Catholicæ membrum sub uno ipsius Capite Christo, & ejus Vicario, qui in conspectu ipsi legitime est electus, quisquis ille sit, dubios verò habeat, tanquam dubios. In quo non videtur convenire Bonacina *to.* 3. *disp.* 1. *q.* 2 *pun.* 5. *num.* 3. *vers. Secus dicendum*, ubi ait fieri schismaticum recedentem ab utroque dubio, cum utrunque tenere debeat, licet tanquam dubium.

Adhærens tamen alteri eorum, quem probabiliter putat esse legitimum, aut de quo non est vehementer de illegitimitate ambigere, non fit schismaticus, etiamsi, re discussâ, reperiatur, adhæsisse illi, qui invalide electus fuerat, Glos. *in can.* 1. 24. *q.* 1. & Canonistæ *in d. cap. quia diligentia de elect.* Cajet. *ubi supra*, Antonin. *p.* 2. *tit.* 11. Turrecrem. *cit lib.* 4. Graff. *nu.* 54. Alph. à Castr. *cap.* 14. *d cap.* 9. Simanch. *de cath. instit. tit.* 58. *n.* 9. Royas *de hæret. p* 1. *n.* 507. Ugolin. §. 1. *n.* 3. Pegna *com* 37. Gambar. *n.* 39. Alter. *d. col.* 4 Duard. . . 10. & Ricciul. *d. lib.* 9. *cap.* 2. *n.* 32. Nam eo casu inscienter tantum schisma contrahitur, & justo errore ductus culpa caret, si tamen non intercedat protervitas, ut supra diximus.

Dixerat tamen Ricciullus *d. cap.* 2. *n.* 28. esse schismaticum eum, qui ignorantia supina, qua neglexit solerter de summo Pontifice vero indagare, laborat, & ex ea non adhæret legitimo, quoties facile constare potest de legitima unius electione, & illegitima alterius, & probat ex *can. quoties* 1. *q.* 7. & can. *schisma* 24. *q.* 1. ubi Pelagius Papa sic ait: *sed nec illud eis prodest, quod eos in eisdem litteris vel ignorantia rationis, vel simplicitate intellectus sui à nostra se communione suspendisse perhibetis. Id ipsum enim magis est propter quod schismatici sunt, quod non eos diversa sentiendi judicium, sed quædam apud se delata, sibi tamen incognita metuentes, & contra Apostolicam sedem temere credentes, pessima divisit opinio* Idemque tenet Glossa *in v. magis*, Turrecr. *loc. cit. prop.* 2. Socin. *in cap. fraternitatis de schism.* ac Felin. *in cap.* 1. *de hæret. q.* 13. *num.* 24. *& seq.*

Hæc opinio recipienda videtur, si de ignorantia affectata sit sermo, de qua loquitur textus allatus, ut constat ex illis, verbis *quædam apud se delata sibi tamen incognita metuentes*. Hæc enim excusare non potest, quæ potius crimen aggravat, quam licet alibi dixerimus ab excommunicatione hæresis excusare, id tamen ex eo procedit, quod ad constituendum errorem in intellectu, oportet, ut sit ab omni ignorantia liber. At cùm schisma consistat, in sola voluntate, voluntaria satis ignorantia cujusmodi est affectata, non facit schisma involuntarium, ac proinde non malitiosum.

Ignorantia autem alterius generis, etiamsi crassa, & culpabilis, licet crimen inducat, relinquit tamen voluntatem in eo statu, ut denegatio obedientiæ non fiat ei, qui creditur Pontifex, in quo schisma *in dicto can.* 1. Bullæ Cœnæ punitum consistit, sed ei, qui pro tali non existimatur. Et id insinuatur per particulam *pertinaciter* in eo canone appositam. Quare opinio Ricciulli vera erit quantum ad præsumptionem fori externi, in quo hæc ignorantia non excusabit. Idemque est judicium de sententia Farinacii *q.* 179. *de hæres. num.* 17. *& q.* 184. *num.* 20. ac Duardi *cit. num* 10. nullum videlicet simplicitatis, & ignorantiæ caput in quovis schismate excusare. Quia quilibet tenetur scire, quod divisso ab Ecclesia Romana, & à Romano Pontifice, tanquam Dei Vicario, magnum est crimen. Id siquidem verum est, quantum ad crimen, & fori præsumptionem. Quia cùm quilibet fidelis teneatur expresse credere articulum, *Vnam Sanctam Ecclesiam Catholicam*, ab ea, & ab ejus capite defectionem non potest ignorantiæ adscribi. Sed ut vere excōmunicatio incurratur, requiritur malitia, & scientia, aliàs schismaticus non se subtrahit ab obedientia Pontificis *pertinaciter*.

Duo disquirenda supersunt. Alterum est, an fautores, receptatores, ac defensores schismaticorum excommunicentur, sicuti & in superioribus fautores hæreticorum. Et quidem quantum ad Bullam Cœnæ, negative respondeo. Quandoquidem pœnæ non sunt ampliandæ, & ex tenore illius canonis non convincitur oppositum. Quia *fautores, & receptatores* ad hæreticos, & apostatas duntaxat referendi sunt. Eos porrò innodabant Cajetanus, & antiquiores Summistæ, quia particula *schismaticos* tunc immediate cum verbo *hæreticos* conjungebatur; *hæreticos, schismaticos, eorumque credentes, receptatores, &c.* Ibique etiam plures modi, quibus aliquis se ab obedientia Romani Pontificis poterat subtrahere *per se, vel per alium, directe, vel indirecte & c.* exprimebantur. Atque ita sentiunt Sousa *disp.* 19. *n.* 6. *in d. Bul.* Duard. *n.* 18. Sanchez *num.* 16. Suarez *num.* 14. Alter. *cap. fin. in fin.* Scottia *in Bul. select. theor.* 410. *in fin.* aliique communiter.

In constitutione tamen citata Pauli IV. Cùm ex Apostolatu plura statuuntur contra hæreticos, vel schismaticos, confirmatisque omnibus censuris ac pœnis per sacros Canones, Pontificis prædecessores, & Concilia latis contra hæreticos, & schismaticos, decernitur, quod omnes cujuscunque conditionis etiam Cardinales &c. etiam Imperatores, Reges &c. ut eas pœnas incurrant, si deprehensi, vel confessi, vel convicti fuerint se fuisse hæreticos, vel schismaticos. Quamvis verò decretum restringendum videatur ad sententias datas contra hæreticos, vel schismaticos in communi, non vero ad sententias latas contra hæreticos, vel schismaticos particulares, & in casibus particularibus, quia in sententiis datis in casibus particularibus consideratæ fuerunt circunstantiæ particulares minuentes, vel augentes culpam, & pœnam. Nihilominus à Judicibus fidei servari poterit regula tradita à Bonifacio VIII. *in cap. ad succidendos dē schism. in 6.* ut in casibus similibus, & attentis similibus circumstantiis novi hæretici, vel schismatici eisdem pœnis puniantur, quibus per Pontifices, & sacros Canones puniti fuerunt antiqui hæretici, vel schismatici. Immo advertendum quod Paulus IV. elevat etiam sanctorum Patrum placita, ut vim legis habeant, & juxta illa puniri possint hæretici, vel schismatici, & ita Sanctorum Patrum placita contenta in decreto Gratiani in hoc habenda sunt pro legibus, ut juxta illa puniuntur hæretici, vel schismatici, ut patet ex illis verbis, *vel Sanctorum decretis, aut statutis*, sub quibus etiam Conciliorum provincialium statuta comprehenduntur. In eadem quoque Pauli IV. Constitutione excommunicationem non reservatam concurrunt, qui schismaticos deprehensos, confessos, ac convictos scienter quomodolibet receptaverint, aut defenderint, vel eis crediderint, parique pœna cum schismaticis ipsis dicuntur plectendi, innovanturque vetera jura can. *in nomine d.* 23. can. *didicimus* 24. *q.* 1. & alia, quibus schismatici, ac iis patrocinantes variis pœnis fiunt obnoxii, amissioni scilicet jurisdictionis, beneficiorum, & ad ea inhabilitationi, ac tandem irregularitati, de quibus, præter eos, quos sub initio citavimus, videndus etiam Scortia *epist.* 71. Farinac. *de hæres. d. q.* 184. *num.* 17 *cum binis seqq.* ac nos suo loco, dum de pœnis hæreticorum, Apostatarum, schismaticorum, aliorumque agimus.

Alterum est, an schismatici, qui hæresim non habent adiunctam, specialissimam habeant hæresis reservationem eo, quod in eodem canone cum hæreticis excommunicantur, & pares in pœnis regulariter fiunt. Cui ex Sanchez *n.* 17. negative respondeo, tametsi alii plures oppositum velint. Quia licet in excommunicatione, in qua hæretici pronunciantur innodati, schismatici etiam appositi sint, non tamen dicuntur excommunicatione hæresis alligati, si præcise schisma tantum incurrerint. Unde virtute Bullæ Cruciatæ, concedentis absolutionem à censuris Bullæ Cœnæ semel in vita, & semel in mortis articulo, possunt absolvi, ac similiter virtute Jubilæi eandem à casibus Bullæ absolutionem concedentis quam concessionem ob specialem hæresis enormitatem ad eam non extendi fert communis sententia, ut alibi probavimus. Idemque est affirmandum de receptatoribus, fautoribus, legentibus libros schismaticorum, &c.

Monstrandum autem nunc est, quàm grave, quamque aver-

averſandum ſit peccatum ſchiſmatis, etiam prius quam per illud fides exſcindatur. Eſt enim ſchiſma peccatum, non contra fidem, atque adeo ab hæreſi diverſum, ut ait Creſconius, approbante Auguſtino *lib. 2. contra eum cap. 3.* Eſt itaque contra obedientiam. Divus quidem Thomas 2.2. *q. 39. ar. 1.* docet eſſe contra charitatem, quia charitas eſt unire, & conciliare ad invicem caput & membra ipſaque membra inter ſe. Quatenus ergo ſchiſma impetit, ac lædit eam unionem, infertque diſjunctionem ab Eccleſiæ capite, aut membris, eatenus violat ſpecialiter charitatem, ad quam pertinet volitio nexus, & conjunctionis cum capite ac membris Eccleſiæ. Sicut tamen ſchiſma violabit fidem, ſi ſpectetur, prout eſt nolitio diſjungendi ſe ab unitate fidei cum capite, ac membris Eccleſiæ, ita violabit obedientiam, ſi ſpectetur, prout detrectatio ſubjectionis ad caput Eccleſiæ. Qua ratione, ut habetur ex multis, quæ adducit Michael Anjuyon *in tr. de unit. ovilis, & Paſtoris cap. 8. 9. & 10.* ſchiſma eſt graviſſimum crimen, taleque ac tantum, ut neget Valentia 2. 2. *d. 3. q. 15. p. 2.* dari parvitatem materiæ, qua eximatur à gravi, & mortali peccato, cùm ſeparatio ab Eccleſiæ unitate, & capite, prout tali, ſit res gravis, in quacunque tandem materia contingat, & proinde ſola indeliberatione, aut imperfectione actus poteſt ita diminui, ut ad mortalem culpam non accedat, ſicut de blaſphemia, & perjurio dicitur.

Damna maxima huic adjuncta proſequitur Conradus Brunus *lib. 1. de hæret. cap. 16.* & quanta ſint patere ſatis poteſt ex vaſtitate illata Eccleſiæ, per ea viginti novem ſchiſmata, quibus Eccleſiam eſſe infeſtatam, notavit idem Brunus *lib. 1. de ſeditioſis cap. 3.* Merito igitur & æternum exitium manet ſchiſmaticos, & plerunque etiam temporale, quo æternæ ipſorum calamitati, & immedicabili contritioni proluditur. Exitium æternum ſchiſmaticos manere, Beda *ſer. de D. Petro & Paulo ſub finem* optima ratione confirmat. Egregiè quoque penſata ſchiſmatis malignitate id tradit S. Irenæus *lib. 4. cap. 26.* verbis illis: *Judicabit autem Deus & eos, qui ſchiſmata operantur, qui ſunt immanes, non habentes Dei dilectionem, ſuamque utilitatem potius conſiderantes, quàm unitatem Eccleſiæ. Et propter modicas & quaslibet cauſas, magnum & glorioſum corpus Chriſti conſcindunt, & dividunt, & quantum in ipſis eſt interficiunt, pacem loquentes, & bellum quærentes, vere liquantes culicem, & camelum tranſglutientes. Nulla enim ab eis tanta poteſt fieri correptio quanta eſt ſchiſmatis pernicies.* Hoc dicit, quia ſchiſmatici obtendunt ſchiſmati, ac diſceſſioni ſuæ ab Eccleſia aliquid correctione, ac emendatione dignum. At nullius abuſionis inemendatio tanti eſt, ut cum ſchiſmatis virulentia componi merito poſſit. Unde omnia potius incommoda ſubeunda eſſe, quam ſcindendam ſchiſmate Eccleſiam, graviſſime admonet Dionyſius Alexandrinus apud Euſebium *lib. 6. hiſt.*

Nonnulli verò Patres, temporariam etiam ultionem jam ex hac vita ſchiſmaticis à Deo rependi ſolitam, urgent, ut ſchiſmatis venenum manifeſtent. Præſtitit hoc fuſe S. Cyprianus *lib. de unit. Eccleſ. præſertim n. 59.* S. Auguſtinus *lib. 2. de baptiſmo cap. 6.* ac ſæpe alibi, agens contra Donatiſtas, & in eandem ſententiam diſputat Clemens Romanus *lib. 6. conſtit.* qui eſt de ſchiſmatibus, præcipue *cap. 1. & 2.* ibique ait, cavendos principes impiarum hæreſum, quod ſpectat ad ſchiſmaticos, ut patet ex capitis titulo apud Turrianum, & Bovium, attento uſu teſtatiſſimo, ut ſchiſma degeneret denique in hæreſim, de quo late Suarez *lib. 1. defens. fidei cap. 22.* Immo D. Bernardus *ſer. in Concilio generali* ſignificat, ſchiſma eſſe hæreſim, & favet S. Auguſtinus *lib. 2. contra Creſconium cap. 1.* non ſecernens ſchiſma ab hæreſi, niſi penes antiquitatem. Favet etiam S. Ambroſius in Satyri fratris monodia, cum de eo à Luciferianis abhorrente, ait: *Non putavit, fidem eſſe in ſchiſmate. Nam etſi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei Eccleſiam non tenebant, cujus patiebantur velut quoſdam artus diviſi, & membra lacerari.* Eſtque juxta illud Petri Damiani opuſc. 5. initio: *Vitium in hæreſim vertitur, cùm perverſi dogmatis aſſertione firmatur.* Nimirum viva fidei Regula eſt ſolus Pontifex, ac proinde qui ab eo ſe abjungit, deſtitutus Regulâ, facile deflectet.

Degenerat igitur ſchiſma in hæreſim, ſi inveteraſcat. Et hoc attendens S. Clemens, potuit inter hæreſum ſectatores numerare ſchiſmaticos, quamvis ſchiſma, ut ſic poſſit eſſe, ſalva & intacta fide, tametſi fide periclitante in ſchiſmate, ut dixit Ferrandus in *S. Innocentiæ regula in fine.* De ejus malignitate videndi inſuper Optatus *lib. 7. contra Parmen. ſub med.* S. Bernardus *ep. 219. initio*, Joannes Sarisber. *ep. 178.* ac Petrus Collenſis *ep. 26.*

Placet recenſere ſchiſmata, quæ non tantum in Eccleſia Dei tempore ſummorum Pontificum, ſed etiam antea in Religione plura fuere, quæ tamen evanuerunt, Dei auxilio.

Primum fuit creatis Angelis in cœlo, dum Lucifer cum ſua factione ſe ſeparavit à principatu Dei, & voluit adorari, ut Deus, ideo detruſus ad inferos Iſai. *cap. 14.*

Secundum fuit in Paradiſo, quando perſuaſione dæmonis, exiſtimavit Eva, non obediendum Dei præcepto, arbitrata verum, quod impoſtor dixerat: *eritis ſicut Dii*, Genes. 3.

Tertium ſchiſma pro Prælatura, quod Aaron, & Maria ſoror Moyſis moverunt contra Moyſem, ex quo puniti, *Num. 12.*

Quartum aliud periculoſum, motum per Datan, Chorem, & Abiran, quos Deus terra abſorberi cùm ſectatoribus juſſit, *Num 16. Eccleſ 4. Deuter. 11. Pſal 105.*

Quintum inter Judæos Hieroſolymis ortum, grave de Pontificatu anno Domini 54. inter Pontifices, & populum, electo in Pontificem Summum legis Cumano, ut concurſu facto populi ad portas triginta millia Judæorum perierint, & cum illis Jonathas Pontifex, teſte Joſepho *lib. 20. antiquit. cap. 4. & lib. 2. de bel Judaic. cap. 11.*

Sextum tempore Apoſtolorum ſchiſma inter Chriſtianos Corinthi ortum, aliis dicentibus: *Ego quidem ſum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, ego Chriſti:* contra quod ſcribit D. Paulus ad Corinth. 1. & 3.

Septimum fuit ante Capharnatarum: qui cùm non poſſent intelligere myſteria Sacroſancti domini Corporis, receſſerunt ab unitate Chriſti, *can. prima quidem hæreſis 44. de conſecr. d. 42.*

Octavum, & primum electis Summis Pontificibus in Eccleſia Romana fuit tempore Cornelii Summi Pontificis, electi anno Domini 152. poſt Fabianum. Novatianus enim præsbyter urbis Romæ ob cupiditatem Epiſcopatus, ambitionis ſpiritu inflatus, omnia divina, humanaque miſcuit, ne in manus Cornelii Pontificatus perveniret, ut ſcribit Platina in Fabiano, & Cornelio, opeque Novati, alterius Epiſcopi Carthaginenſis creatus fuit in Antipapam, ut ait Cyprianus, qui eo tempore vixit, epiſtola ad Jubainum, & ad Pomponium, D. Hieronymus *in cathalog. illuſt. vir.* Vide de cauſa Euſebium *lib. 6. hiſt. cap. 43. & lib. 8.* Damaſcenum *in vitis Fabiani, & Cornelii Summorum Pontificum.* In ſede Antipapæ Novatiani remanſerunt. In ſede Romæ ſucceſſores uſque ad Cæleſtini Papæ Pontificatum, à quo deinceps Novatiani habere publice Epiſcopum prohibiti fuerint, ut autor eſt Socrates *lib. 7. cap. 11.* Ita ab Eccleſia ſe ſeparavit Novatianus, & ſe ſuoſque puros, mundoſque nominavit, negans pœnitentiam lapſis revertentibus, aliaſque conſtituens hæreſes, de quibus agit idem *lib. 6. cap. 43. & ſeq.* Cyprianus *lib. 2. epiſt. ep. 10. & lib. 3. ep. 2. & 3. & lib. 4. ep. 2.* Contra hunc duo Concilia habita. Unum Romæ 60. Epiſcoporum, & totidem Preſbyterorum, ac plurium Diaconorum. Carthaginenſe aliud, Platina *in Fabiano*, Euſeb. *lib. 6. tit. 43.*

Nonum, & ſecundum Pontificale ſchiſma fuit anno Domini 369. tempore Damaſi primi Pontificis, qui Urciſinum Diaconum cõpetitorem habuit in Baſilica, quæ Sicini appellatur, ubi multi ex diverſis partibus ceciderunt in ipſo templo, cum res non ſuffragiis tantum, ſed vi & armis tractaretur, Platina *in Damaſo*, Rufinus

lib.

lib. 2. *cap.* 10. Amianus Marcellinus *lib.* 27.

Decimum ac tertium ortum eſt anno Domini 423. quando Bonifacius ejus nominis primus, in Baſilica Julii Urbis Romæ Epiſcopus creatus, & Julianus in Conſtantiana electus, huic ſtatim oppoſitus fuit, mortuo Zoſimo primo præcedente paſtore. Quod cum Honorius Imperator, qui tum Mediolani erat, intellexiſſet, inſtante Placidia cum filio Valentiniano, juſſit ambos Urbe expelli. Revocatus tamen poſtea ſeptimo menſe Bonifacius, qui fuit ſolus Urbis Præſul conſtitutus, Platina *in Bonifacio primo.*

Undecimum, & quartum, mortuo Anaſtaſio ſecundo, in cujus locum Symmachus primus electus anno Domini 800. ab alia autem parte Cleri Laurentius, unde ingens ſeditio in Senatu, & populo orta, pluresque cædes commiſſæ, ut refert Platina in Symmacho, Gregorius *in dialog. lib.* 4. *cap.* 40. Diaconus *in Anaſtaſio li.* 16.

Duodecimum & quintum ſchiſma fuit poſt mortem Felicis quarti Summi Pontificis anno Domini 931. Bonifacius ſecundus fuit electus, & alia electio ei appoſita Dioſcori, in qua ſeditione agitatus fuit populus, & Clerus per dies octo, & viginti, donec Dioſcorus mortuus fuit, teſte Platina

Decimumtertium, & ſextum fuit paulò antè præteritum, tempore, quo Pelagius ſecundus Summus Pontifex mortuus eſt anno 508. quo tempore Joannes quartus Conſtantinopolitanus Patriarcha, dictus Jejunator, & cui ſucceſſit Cyriacus adverſus ſedem Apoſtolicam inſurrexerunt, & primum in Eccleſia ſibi locum, & univerſalis Paſtoris in Eccleſia nomen aſſumere conati ſunt. Quibus Pelagius reſtitit, & deinde S. Gregorius Magnus, ejus ſucceſſor in ſede, eaque de controverſia extant epiſtolæ Joannis *in tom.* 1. *Conciliorum*, & *in Regiſtro Gregorii lib.* 4. *epiſt.* 67. 75. & 80. & *lib.* 6. *ep.* 168. 169. & 170. Fuitque hæc controverſia compoſita ſub Bonifacio tertio, ut ſecundum locum Conſtantinopolitana teneret, teſte Beda *de ratio. temp.* Joannem defendebat Mauricius Imperator, vide Sigibertum, & Bonifacium Simonetam *in epiſtolis.*

Decimumquartum, & ſeptimum ſchiſma fuit poſt mortem Joannis quinti mortui anno Domini 685. quo Petrus Archiepiſcopus, à Romanis electus, Theodorus verò presbyter ab exercitu. Sed, utroque exacto, creatus tandem Cono primus, Platina.

Decimum quintum, & in Eccleſia Catholica octavum, fuit paulò poſt tempore Sergii primi, qui ſucceſſit Cononi anno Domini 689. ſublatis duobus ambitioſis, Paſchali quodam cuſtode theſauri Cononis, qui Exarchum Italiæ pro ſua factione muneribus allexerat, & Theodoro, qui jam partem interiorem Laterani cum ſua factione occupaverat, Platina.

Decimum ſextum, quod erat Eccleſiæ nonum, fuit, mortuo Stephano ſecundo, quo tempore electus Paulus primus anno 756. qui ſedit annos decem, menſem unum. Nam tunc, ut ſcribit Genebrardus *lib.* 3. *chronogr.* Theophilactus quidam ſedit contra Paulum in ſchiſmate per aliquot menſes anno Domini 757. & Conſtantinus quoque ſecundus ex laico contra Canones electus, ſedit annum unum, dies 24. quem quidam inter Pontifices numerarunt; Platina tamen non meminit.

Decimum ſeptimum, & Eccleſiæ decimum narrat ſchiſma idem Genebrardus, ſedente eodem Paulo, quo anno 767. Philippum, ſeu Philippicum contra Conſtantinum à laicis, & Clericis electum fuiſſe, notat, & ſediſſe annum unum, dies viginti quatuor.

Decimum octavum, & Eccleſiæ undecimum poſt mortem Paſchalis primi, ſuccedente, & electo Eugenio ſecundo ãno Domini 824. contra quem in ſchiſmate electus Zoſimus quidam, qui ſedit aliquot dies, donec coactus fuerit Pontificatu ſe abdicare, Onuphrius *in faſtis.*

Decimum nonum, Eccleſiæ duodecimum, mortuo Leone quarto, quo tempore electus eſt Benedictus tertius anno Domini 855. & contra eum in ſchiſmate Anaſtaſius, qui ſedit aliquot dies, & coactus ſe abdicavit, Platina, & Onuphrio teſtibus.

Vigeſimum, Eccleſiæ decimum tertium poſt mortem Stephani ſexti, Formoſo Pontifice creato anno Domini 892. contra quem in ſchiſmate electus Sergius tertius, Benedicti filius Cardinalis, qui aliquot dies in ſchiſmate ſedit, coactus tamen ſe abdicavit, in exilium miſſus, Onuphrius *in Pontificibus.*

Vigeſimum primum, & Eccleſiæ decimumquartum poſt mortem Agapeti ſecundi, quando creatus fuit Joannes duodecimus anno Domini 955. & contra eum electus Leo octavus, qui ſedit menſes quatuor, donec eo pulſo, inſtitutus Joannes decimus ſecundus ſedit, & in eodem ſchiſmate Benedictus quintus Romanus per menſem, ac unum diem, ut legitur in continuatione Rheginonis, & apud Luithprandum *lib.* 6. *cap.* 6. *ac ſeq.* Platinam, & Onuphrium, & alios.

Vigeſimum ſecundum, & Eccleſiæ decimumquintum poſt mortem Sergii quarti tempore Benedicti ſeptimi, aliis octavi, qui adeptus eſt ſedem anno Domini 1009, & contra quem, in ſeditione alius in locum ejus electus fuit, ipſo pulſo, tandem tamen reſtitutus, Platina.

Vigeſimum tertium, quod erat Eccleſiæ decimum ſextum ſchiſma poſt mortem Joannis vigeſimi primi apud Platinam tempore Benedicti noni anno Domini 1046. quem Romani in ſchiſmate ſede, ut ignavum pepulerunt, & ſuffecerunt in ejus locum Joannem Sabinum, quem dixerunt Sylveſtrum tertium, largitione creatum, quo tamen poſtea poſt quadraginta novem dies pulſo, reſtitutus eſt Benedictus, Platina. Fuit tamen & magnum tum ſchiſma, cùm Benedictus renunciaſſet Epiſcopatum Gregorio ſexto, habitumque Concilium contra Benedictum nonum, & alios Pſeudo-Pontifices, quibus dejectis, creatus, curante Henrico tertio Imperatore, Syndegerus Bambergenſis Epiſcopus, dictus Clemens ſecundus, teſte Platina. Meminit & de his iterum Platina in Gregorio ſexto. deſcribit & hoc ſchiſma accurate Hermanus Contractus *in chron.* Leo Oſtienſis *lib.* 2. *hiſt. Caſinen. cap.* 80. & 82. Blondus *lib.* 2. *decad.* 2. Otho Phryſingenſis *lib.* 6. *hiſt. cap.* 32. & 33.

Vigeſimumquartum, & in Eccleſia decimum ſeptimum fuit poſt obitum Stephani noni, aliàs decimi Lotharingi anno Domini 1058. tempore Benedicti decimi, qui ab Hildebrando ſubdiacono cum factione Clericorum Pontificatu pulſus fuit, quod per vim & largitionem ad Pontificatum veniſſet, ut ait Platina in eo, & ſubrogatus in factione Gerardus quidam, in exilium miſſo Benedicto, fuitque Gerardus dictus Nicolaus ſecundus, Platina *in Nicolao ſecundo*, Hermanus Contractus, Onuphrius, & alii. Eo tempore factus Canon in nomine Domini d. 23. de elect. Sum. Pontif.

Vigeſimumquintum, & in Eccleſia decimum octavum, graviſſimum fuit ſchiſma poſt mortem Nicolai ſecundi anno Domini 1062 quando Alexander ſecundus creatus fuit ſummus Pontifex à Tranſalpinis, contra quem Ciſalpini Epiſcopi arbitrati ob dignitatem provinciæ ſuæ par eſſe, ut è ſuo numero aliquis eligeretur, elegerunt alium Pontificem Cadolum, dictum Honorium ſecundum, ejuſque rei gratia prælium commiſſum eſt. Ceſſit poſtea tamen Cadolus, cui & abrogatus Pontificatus in Concilio Mantuano 6. Kalend. Novembris anno 1064.

Vigeſimum ſextum, & in Eccleſia decimum nonum videtur aliud quaſi continuatio ſuperioris. Siquidem, mortuo Alexandro ſecundo & ſuffecto in ejus locum Gregorio ſeptimo, qui antea dicebatur Hildebrandus anno Domini 1073. in eum Henricus quartus exarſit ira, quod diceret à ſe ordinari debere Romanos Pontifices, cumque vellet permittere presbyteris uxores, illo ſe illi opponente. Quare & contra Gregorium ſeptimum Henricus indixit Concilium contra Wormatiæ Epiſcoporum 72. qui exautorarunt Pontificatu Gregorium, ut ait Abbas Uſpergenſis *in chron.* creatuſque

tuſque in eo ſchiſmate contra Gregorium Gilbertus de Cortigia, dictus Clemens tertius, cujus etiam Clementis mortui in ſchiſmate fuerunt ſucceſſores Victor, Urbanus, & Paſchalis ſecundus. Crevit dehinc illud ſchiſma, & congregato Concilio tertio Romæ per Gregorium ſeptimum, fuit excommunicatus Archiepiſcopus Maguntinus cum Epiſcopis, qui ejus conſilio interfuerant, anathemate renovato in Henricum quartum, quem & imperio privavit, duravitque hoc ſchiſma cum multis utrinque intervenientibus cladibus per viginti novem annos, de quibus Platina, & Onuphrius *in Gregorio ſeptimo*, Gregorius Schafnaburgenſis, Leo Epiſcopus Oſtienſis *lib. 3. hiſt. Caſin.* qui eo tempore vixerunt, Otho Fryſigenſis *lib. 6. & 7. hiſt.* Impoſuit finem huic ſchiſmati periculoſiſſimo Calixtus ſecundus anno Domini 1120. qui cùm eſſet Gulielmi Comitis Burgundiæ filius, ac proinde Henrici Imperatoris conſanguineus, ut quidam volunt, ex genere Francorum Regum, fretus ipſius favore captum Gregorium octavum Pſeudo-Pontificem contra Galaſium ſecundum creatum, cui ipſe ſucceſſerat, pelle induit urſina, & camelo impoſitum ad Canenſe cœnobium relegavit, & ita ſchiſmati finem impoſuit, ut ſcribit Gulielmus Tyrius *lib. 2. cap. 8.* & Platina *in Calixto ſecundo.* Ad tempus illius ſchiſmatis magni referri poteſt & pars illius, quod fuit poſt mortem Urbani ſecundi anno Domini 1100.

Vigeſimum ſeptimum, quod erat vigeſimum in catholica Eccleſia ſchiſma natum vix pacato illo præcedente, poſt mortem Calixti ſecundi, in cujus locum delectus Honorius ſecundus anno Domini 1125. & electus contra illum à quibuſdam Cardinalibus Cœleſtinus, qui tamen poſtea ceſſit Honorio, ut *in eodem Honorio* ſcribit Platina.

Vigeſimum octavum, quod & in Catholica Eccleſia erat vigeſimum primum procedere videtur etiam ex prædicto decimoneno, quod ortum poſt mortem Honorii ſecundi, in cujus locum electus eſt anno Domini 1130. Innocẽtius ſecundus, contra quem à quibuſdam Cardinalibus quidam alius dictus Anacletus ſecundus electus fuit, & ſedit in ſchiſmate per annos ſeptem contra Innocẽtium, ut ſcribit Blondus *lib. 5.* & Paulus Æmilius *lib. 5.* ſub hoc ſchiſmate fuit Concilium Herbipolenſe ſub præſentia Lotharii Imperatoris, in quo confirmata electio Innocentii, damnato Anacleto. Idipſum factum in Concilio Clarmontenſi ſecundum Polydor. *lib. 5. hiſt. Angl.* Rhemenſe ſecundum Naugiacum, Stampenſe, cui adfuit & D. Bernardus in generali, collectis mille Patribus in Laterano, teſte Platina. Fuerunt tamen illa tẽpora plena cædibus ob diverſas factiones, diverſas electiones defẽdentium. Videndus Otho Fryſigenſis *lib. 2. hiſt. cap. 27. 31. 34.* ex libro de geſtis Friderici Imperatoris *cap. 27. & 29.*

Vigeſimum nonum, quod erat in Eccleſia vigeſimum ſecundum ſchiſma poſt mortem Hadriani quarti, etiam fæviſſimum, quod per viginti fere annos vexavit Eccleſiam, ab eo tempore, quo Alexander tertius electus à viginti duobus Cardinalibus anno 1156. electus eſt contra eum in ſchiſmate à tribus tantum Cardinalibus Octavianus Romanus, Victor quartus appellatus, & mortuo Victore in ſchiſmate, rurſus ſubrogatus in ejus locum anno 1164. Paſchalis tertius Cremenſis, antea dictus Guido, & cùm item mortuus fuiſſet Romæ anno 1169. alius ſubrogatus Calixtus Hungarus contra eundem Alexandrum tertium, & hoc ſe abdicante, alius item ſubrogatus Laudo nomine, dictus Innocentius tertius, aliique poſtea diviſa, & fere cladibus vaſtata Italia ob duas ſectas; unam Guelphorum, qui partes Alexandri tertii defendebant, alteram Gibellinorum, qui partes Pontificum Cæſarianorum protegebant, ex quibus Principes ferè omnes orbis diſſidiis implacabilibus agitabantur, ut ſcribunt Onuphrius, & Platina, Æmilius *lib. 5.* & *in continuatione Sigeberti.*

Trigeſimum, quod erat in Eccleſia vigeſimum tertium aliud ſchiſma, mortuo Clemente quinto ſummo Pontifice, electo in Pontificem, Joanne vigeſimo ſecundo, Cadurcenſi Gallo anno 1316. qui ſedit Avenione, contra quem factus Antipapa per Imperatorem Ludovicum quartum Bavarum anno 1328. Petrus Corbarienſis, Ordinis Minorum, dictus Nicolaus quintus, quem poſtea Bonifacius Piſacius Comes cœpit, & Avenionem ad ſummum Pontificem duxit, ubi & in Carcerem conjectus, obiit, Platina *in Joanne vigeſimo tertio.*

Trigeſimum primum, quod erat inter Catholicos vigeſimum quartum ſchiſma creditur omnium graviſſimum, & longius poſt mortem Gregorii undecimi electo in ejus locum Urbano ſexto Neapolitano anno Domini 1378. quo tempore Clemens ſeptimus Arelatenſis Antipapa fuit à Cardinalibus Gallis ordinatus contra Urbanum, & ejus ſucceſſorem Bonifacium nonum, ſeditque Avenione, annos quindecim, menſes undecim, dies viginti tres, Clementique adhæſit Francia & Hiſpania, duoque Concilia pro ea habita Lutetiæ, ſeditque poſt Clementem ſeptimum electus à Cardinalibus Petrus Luna, dictus Benedictus decimus tertius, anno Domini 1394. & ſedit Pontifex Avenione annis plus minus triginta. Fuit eo tempore initum Concilium Gallicanum omnium Prælatorum juſſu Caroli ſexti Lutetiæ, in quo Benedictus Antipapa depoſitus, qui nihilominus noluit cedere; ut habetur *in Chron. Franc.* & apud Gaguinum *lib. 6.* Auxit ſchiſma electio Gregorii duodecimi, qui & depoſitus eſt; ut Benedictus decimus tertius Piſis in Concilio, electo Alexandro quinto Cretenſi anno Domini 1409. Verùm neuter voluit obtemperare Concilio & additus alius electus Joannes Neapolitanus, aliquibus dictus Vigeſimus tertius, aliis vigeſimus quartus. Quamobrem congregatum fuit Concilium univerſale Conſtantienſe in Germania Patriarcharum quatuor, Cardinalium viginti novem, Archiepiſcoporum quadraginta ſeptem, Epiſcoporum 270. & aliorum Prælatorum ac Doctorum 560. præſidente initio Joanne Papa contra ſchiſma trium Pontificum, nempe contra Benedictum 13. qui ſedebat in Hiſpania, Joannem 23. qui ſedebat Bononiæ, Gregorium 12. qui ſedebat Avenione. Quare illi tres in Concilio dignitate privati, ac depoſiti fuerunt, & electus Martinus quintus anno Domini 1417. At, non obſtante Concilii decreto, mortuo Benedicto 13. factione Alphonſi Regis Aragonum, alius Clemens, octavus dictus, in locum ejus creatus à quibuſdam anticardinalibus & ſedit annos quinque, antequam ſe abdicaret poteſtate. Verùm tandem id facere coactus, remanſit Martinus quintus ſolus, & ſchiſma ceſſavit, ſicque teſtantur Platina, & Onuphrius in vitis prædictorum Pontificum.

Ex conſtitutis circa ſchiſma ſtabilienda eſt obedientia ſũmo Pontifici, tanquam Chriſti Vicario præſtanda, & quidem ex neceſſitate, ut ex multis juribus late confirmat Radulphus Tungrenſis *lib. de Canonum obſervant. propos. 3. & 22.* ſuſeque contra Vuiclefi hac in parte furorem Valdenſis *lib. 2. doctrin. cap. 44. & ſeq.* Et eſſe debere hanc obedientiam non diſceptatricem, ſed cœcam autor Micrologi *cap. 25.* his verbis docet: *Sedi Apoſtolicæ omnes per omnia abſque omni hæſitatione debemus obedire, cui nunquam debitam exhibemus obedientiam, ſi ejus ſtatuta potius judicare, quam implere curamus. Hoc eſt enim privilegium obedientiæ, de ſententia ſui præceptoris non judicare, in iis duntaxat rebus, quas Canonicis Scripturis contraire, non videmus, immo ſtatim exequi quod jubetur. Nam quicunque facere noluerit, niſi quod prius ſua ratione probaverit eſſe faciendum, non tam præceptori ſuo, quam propriæ voluntatis arbitrio ſatisfeciſſe judicabitur. Hanc ergo puram obedientiam cum omnibus ſpiritualibus noſtris præceptoribus certiſſime debeamus, maxime tamen Apoſtolicæ Sedi ex intimo corde debemus, quæ totius chriſtianæ religionis caput eſt, & origo.*

Haud aliter Hugo Etherianus *lib. 3. contra Græcos cap. 17.* cujus teſtimonium eſt eo acceptius, quod & Græcus fuit, & Sanctiſſimi Martyris Stephani Junioris, qui ſub Conſtantino Copronymo claruit, ſuffragatione com-

communit ſenſum ſuum. Recitat deinde viſionem Lintei S. Petro obiectam in ſignum demandatæ illi à Deo operæ ad gentium converſionem, & paulò poſt ita concludit: *Quicunque ergo naviculam Petri ſpernit, incaute navigat, & niſi plumbeas moles pervicacitatis reiiciat, influent maria. Indecens quippe ac inconſentaneum eſt legem matris diſſolvere. Audi, inquit Salomon fili ſermones patris tui, & ne abiicias legem matris tuæ. Hæc eſt illa pia & ſancta mater, quæ non quomodolibet, ſed Chriſto providente, inſtruente Paracleto, atque dictante Petro, Spiritum ex Filio procedere aſſeverat.*

Concinit Cyrillius Alexandrinus *in theſauro*, cujus verba latine jam verſa producunt Hieronymus Donatus *in Apologet. de Romanæ ſedis principatu*, & Turrianus *lib. 2. de Pontificis autoritate ſupra Concilia*, & ex eo Lindanus *lib. 4. panopl. cap. 87.* quæ ſunt hujuſmodi. *Debemus nos, ut qui membra ſumus, capiti noſtro Pontifici Romano, & Apoſtolicæ ſedi adhærere. Ad nos pertinet, ab eo quid credendum, quid opinandum, quid tenendum ſit, quærere. Quoniam ſolum Pontificis ſit, arguere, corrigere, increpare, ratum facere, diſponere, ſolvere, & ligare.* Paulò plenius hunc ipſum Cyrilli locum refert D. Thomas *opuſc. 1. cap. 68. & opuſc. 19. cap. 3.*

In Capitulari Gregorii ſecundi ad Marinianum, ac Georgium, ſuos in Baioriam legatos *cap. 5.* præſcribitur, ut moneant eos, quibus baptiſmus collatus fuerit, deinceps neceſſarium illis fore, obedire corde promptiſſimo Præſuli Sedis Apoſtolicæ, cui cuncta ſubiacet religio, & univerſa generalitas populorum, Chriſtiani nominis renata ſignaculo, ut irreprehẽſibile, placitumque fiat corpus Eccleſiæ per Chriſtum Dominum noſtrum. Eaque obedientia neglecta, nec fidem, nec quancumque pietatem, aut bona opera prodeſſe ad ſalutem poſſe, graviter conteſtati ſunt Patres Concilii Turonenſis adverſus Nomenojum Britonum Ducem congregati, ut videre eſt apud Lupum Ferrar. *epiſt.* 84.

Hujuſmodi obedientiam erga Romanæ Eccleſiæ Pontificem non ab infima duntaxat plebe, ſed ab omnibus fidelibus, etiam Imperatoribus, pendi debere, graviſſime conteſtatur S. Gelaſius primus *ep.* 8. Nec tantum neminem eſſe ab hâc obedientia exemptum, ſed ne eximi quidem poſſe, affirmat Panormit. *ad cap. cum inſtantia de cenſib. de cenſib.* & Conrad. Brunus *lib. 1. de ſeditios. cap. 5. nu. 2.* Additque Gelaſius, poſſe aliquos adverſus ſtimulum recalcitrare, ac debitam Chriſti Vicario obedientiam excutere per contumaciam, ſed divinam conſtitutionem, firmam nihilominus perſtituram, & inconvulſam, exitium verò poſt caſſos reniſus iis certum eſſe, qui juſtâ, & à Deo impoſita Imperia detrectaverint. Idipſum Gregorius ſecundus *ep. 2. ad Leonem Iſaurum*, & S. Gregorius ſeptimus *lib. 7. regiſt. ep. 24.* conteſtantur. Sanctuſque Cyprianus in hac denunciatione detrectantibus parere Capiti Eccleſiæ, Chriſto Domini, frequens eſt, ſed luculenter *ep. 55. nu. 22.*

Et ſapientiſſime id docuit verbis & factis Oſvvinus in Anglia Rex. Nam, mota lite, an uſus Romanæ Eccleſiæ circa diei Paſchatis celebrationem, tenendus eſſet, an retinendus uſus Judaïcus celebrandi Paſcha decimaquarta luna, cùm Vuilfridus Catholicus Colmanum ea in parte ſchiſmaticum, urgeret exemplo S. Petri, & Succeſſorum ejus, quibus in Petro Chriſtus dedit claves Regni cælorum; ait Rex; Verene Colmane, hæc B. Petro dicta ſunt à Domino? Qui ait: Vere Rex. Rurſumque ſciſcitatus, an caput adverſæ factionis tale aliquid à Chriſto audiviſſet, utriſque negantibus audiviſſe, ſed conſentientibus unanimiter, id ſoli S. Petro dictum eſſe, ſubintulit Rex: Et ego vobis dico, quia hic eſt hoſtiarius ille, cui ego contradicere nolo, ſed in quantum novi, vel valeo, hujus cupio in omnibus obedire ſtatutis, ne forte me adveniente ad fores Regni Cœlorum, non ſit, qui reſeret, averſo illo, qui claves tenere probatur. Hæc ſunt verba Bedæ *lib. 3. hiſt. Eccleſ. Anglor. cap. 26.*

Multa in hanc ſententiam legere licet apud Agobardum initio operis de comparatione utriuſque Imperii ad Ludovicum Imperatorem, ubi admonet eum quanta reverentia agendum ſit cum Romano Pontifice, quanta eidem humilitate obediendum. Ex uſu antiquo Latinos Principes non auſos connubia cum Græcis inire, niſi de aſſenſu Romani Pontificis, prodit Nic. Gregor. *lib 6. hiſt. nu.* 4. Quod monſtrat quanto ſtudio ei obedirent in neceſſariis, qui tantum ei deferebant in rebus alioqui liberis.

Consultatio XLIII.

An, & quibus remediis ac mediis Schiſmatici ſalvari poſſint, cùm ea, quæ ad fidem pertinent, omnia ferè credant?

CUm qui in uno peccat, ut habet Evangelium, factus ſit omnium reus, proculdubio, ſiquis quæ docet Eccleſia, dicat ſe credere, non autem illi obediat, vel non obediendum eſſe illi doceat, reiicitur in æternum à Deo, cui obedientia plus placet, quam victima. Itaque rectiſſime ait Auguſtinus, neque ſchiſmatici aliquid ſibi ex iſta mercede promittant, quia ſimiliter ubi charitas non eſt, non poteſt eſſe juſtitia. Dilectio enim proximi malum non operatur, quam, ſi haberent, non dilaniarent corpus Chriſti, quod eſt Eccleſia *tom. 3. lib. de ſerm. Dom. in mon. cap. 9. & tom. 4. quæſt. ex Matth.* 9. 11. Avelle, inquit ſanctus Cyprianus *de ſimplic. Præl. ſive de unit. Eccleſ.* radicem Solis à corpore, diviſionem lucis, unitas non capit, frange ramum ab arbore, fructus germinare non poteſt, à fonte præcide rivum, præciſus areſcit.

Salutem autem, inquit B. Auguſtinus *tom. 7. ſer. ſuper geſt. cum Emerito, ultra medium*, non poteſt habere, niſi in Eccleſia Catholica, extra Eccleſiam totum poteſt, præter ſalutem. Poteſt habere honorem, poteſt habere ſacramentum, poteſt cantare Halleluya, poteſt reſpondere, Amen, poteſt Evangelium tenere, poteſt in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti fidem & habere, & prædicare, ſed nuſquam, niſi in Eccleſia catholica ſalutem poterit invenire.

Consultatio XLIV.

An, quatenus, & in quibus liceat Catholicis cum hæreticis communicare?

IN Bulla, quæ in cœna Domini quotannis publicatur ſub verbis illis generalibus, in can. 1. appoſitis: *omnes quoſcunque*, aut ſimilibus, quibus utitur in ſingulis fere Canonibus, ſine ulla controverſia comprehenduntur omnes Chriſtiani, ſecluſo nomine, *arg. l. Julianus ff. de leg. 3. & can. ſi Romanorum* §. *dicendo d.* 19. tam mares, quàm fœminæ, tam laici, quam clerici, tam privatæ perſonæ, quàm in dignitate quavis ſeculari, vel Eccleſiaſtica conſtitutæ, ex quibus eæ etiam, quæ privilegio gaudent, excommunicari poſſint. Habetur ſiquidem in eis litteris, *non obſtantibus*, tale privilegium non prodeſſe, ibi: *etiam continentibus, quod excommunicari, anathematizari, vel interdici non poſſint.*

Et quamvis hæc verba ad ſolos, qui nunc ſunt, ſectarios, videantur referenda, non eſt tamen excuſandus, qui hæreſim novam, etiam ſine novæ ſectæ inſtitutione, inveheret. Si enim talem ſub verbis illis *cujuſcunque ſectæ* non velis comprehenſum, certe erit ſub illis. *Omnes & ſingulos hæreticos, quocunque nomine cenſeantur.*

Summus Pontifex unice excipiendus eſt, ut poſſe quod excommunicatio omnis, ut alibi diximus, ſit de jure pon-

Pontificio, ſub quo ipſe non eſt, ſed ſupra Nec ei ſe intendit obſtringere, arg. cap. propoſuit de conceſ. præb. & cap. innotuit de elect. & expreſſe habetur in can. ideo permittentes §. his ita 25. *q.* 1. his verbis: *Summæ Sedis Pontifices aliter nonnunquam agendo ſe decretorum dominos, ac conditores eſſe oſtendunt.* Facitque *l. Princeps ff. de legib. l. omnium l. de teſtam.* & tradunt Gloſ. *in can. ſi inimicus v. expectare d.* 93. *Jo. Andr. in cap. nulli nu.* 2. *de ſent. ex rem.* ibique Anchar. *num.* 3. & Felin. *num.* 5. Lignan. *in Clem. ſi Summus de ſent. excom.* Gemin. *in cap. ſtatuimus num.* 11. *eod. tit.* ubi etiam Franch. *num.* 5. ac Ricciul. *lib.* 4. *de jur. perſon. cap.* 42. *num.* 14. Ex quibus id colligitur à ſimili, & in terminis Ugolin. *de cenſur. Pontif. reſer. p.* 3. *v. non obſtantibus*, & alii.

Et quanquam contrarium ſuaderi videatur ex eo, quod Principes ex ratione quadam naturali, ac directiva ſuis debeat teneri legibus, *cap. cum omnes de conſtit.* ibi: *Quod quiſque juris in alterum ſtatuit, ipſe debet uti eo, can. juſtum d. g. can. nos ſi* 2. *qu.* 7. *l.* 1. *ff. quod quiſque curis.* Id tamen non convincit, quod de facto legibus ſe Princeps ſubmittat præſertim pœnalibus, & quoad vim coactivam, nullo autem modo Pontifex, quem Eccleſiæ caput eſſe ob cenſuram extra corpus indecorum eſſet, & monſtruoſum. *Decet igitur primam Sedem obſervare ea, quæ decernendo mandavit, non neceſſitate obſequendi, ſed authoritate impertiendi. Licet itaque ſibi contra generalia decreta ſpecialia privilegia indulgere, & ſpeciali beneficio concedere, quod generali prohibetur decreto*, ut in *eodem can. Ideo, d.* §. His ita decernit Leo quartus apud Gratianum.

Exprimuntur autem *in d. can.* 1. ſectariorum nomina, de quorum ſignificatione, ac origine conſulendus, ſi libet, Ugolinus *loc. cit. p.* 2. *cap.* 1. *initio*, & Souſa *relect. ad Bull. Cœnæ cap.* 2. *in annot. ad textum n.* 10. Immo & aliquo modo hæretici in particulari per ea verba, *omnes ac ſingulos.* Tamen indulto Concilii Conſtantienſis conſtitutione, ad evitanda, quæ antiquo juri, quo omnes excommunicatos vitare prohibeamur, derogavit, vitandi non ſunt, donec nominatim denunciati publicè, & in ſingulari non fuerint, ut ſæpe diximus. Hæc enim Bullæ Cœnæ ſententia non eſt per verba individua, & ſingularia, ſiquidem nominatim denuntiare eſt expreſſo nomine proprio, vel aliis indubitatis ſignis, ac circumſtantiis appoſitis, quæ certo, & abſque alio dubio perſonam demonſtrent, manifeſtare; ut ait Gloſſa *in cap. Et plantare* §. *excommunicatos v. nominatim de privil. & in cap. conſtitutionem de ſent. excom. in* 6. *& it Clem.* 1. *de vit. & honeſt. Cler.* ubi Panorm. *in cap. in Lateranenſi nu.* 7. *de præb.* & alii, quos ſequitur Sayr. *de cenſ. lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 17. contra Bernardum *in cap. à nobis de ſent. excom.* aſſerentem eum excommunicatum nominatim, qui offendit ad Canonem ſic ſententiam ferentem: *Quiſquis hoc fecerit, excommunicatus ſit.*

Quod etiam dicimus contra Sotum *in* 4. *d.* 22. *q.* 1. *ar.* 1. *concl.* 3. arbitrantem, hoc eſſe ſpeciale in hæreticis propter enormitatem criminis, & infectionis periculum, ut quocumque modo detecti, evitandi ſint ad mentem Pauli, & Joannis Apoſtolorum. Et quidem antiquo jure ſpecialiter id erat cautum *can. ſiquem forte* 24. *qu.* 1. *cap.* 1. *de hæret.* At indultum præfati Concilii generale eſt, ut non ſit dicendum, præteriiſſe hæreticos, ut per Suarez *tom.* 3. *in* 3. *p.* 18. *ſect.* 1. *verſ. tertio obſervandum*, his præſertim temporibus, quibus hæretici in aliquibus Provinciis ſunt innumeri, ut impoſſibile fere ſit cum ipſis non congredi. Quamobrem cum de his vigeat maxime Conſtitutionis ratio, quæ eſt *ad evitandum ſcandalum, & alia pericula, quæ conſcientiis timoratis contingere poſſunt*, utique & diſpoſitio vigere debet *arg. l. illud, ff. ad leg. Aquil.* Et ita ratione hæreſis, aut promulgationis Bullæ Cœnæ, hæreticos non adhuc eſſe vitandos, præter Suarez, aſſerunt Ugolin. *ibid.* Sayr. *loc. cit. lib.* 3. *cap.* 4. *nu.* 32. Tolet. *lib.* 1. *cap.* 20. Sanch. *in decal. lib.* 2 *cap.* 9. *num.* 3. Filiuc. *tract.* 16. *cap.* 2. *nu.* 30. & Duard. *lib.* 2. *in d. Bul. Cœn. can.* 1. *qu* 7. cujus rei optimum eſt indicium, Pontifices adhuc nominatim denunciaſſe eos, quos vitandos voluere, ut B. Pius V. anno 1569. Eliſabetham Angliæ Reginam.

Idemque dicimus contra Ugolinum *loc. cit. qu.* 15. aſſerentem, non modò ſingulariter denunciatos, ſed etiam ita notorie hæreticos, ut hanc excommunicationem ſe contraxiſſe, nulla tergiverſatione, inficiari poſſint, eſſe vitandos. Nititur in extravagante, ad evitanda, lata in Concilio Baſilienſi *ſeſſ.* 20. *aut* 21. *ſecundum alios*, in qua non ſolum denuntiatos, ſed etiam notorios evitare præcipimur.

Et quidem grave eſt dubium, cui ſtandum ſit Concilio, Conſtantienſi-ne, quod de ſolum denuntiatis, ac de notoriis Clericorum percuſſoribus, an Baſilienſi, quod generaliter de omnibus notoriis ita, ut excommunicationem incurriſſe nulla via poſſint inficiari præcaver.

Pro Baſilienſi pugnant Panorm. *in Clem.* 2. *de ſent. excom.* Covar. *in cap. alma mater eod. tit. in* 6. Felin. *in cap. Rodulphus nu.* 73. *de reſcript.* licet aliqualiter hæſitet, Ugolin. *de cenſur. in gener. tab.* 1. *cap.* 13. §. 7. Navar. *in can.* 1. *n.* 10. §. *Labores. de pœn. d.* 1. *& in man. cap.* 27. *nu.* 35. *in antiq.* Sylveſt. *in ſum. v. excommunicatio* 5. *q.* 7. Ea ratione, quia fuit poſterius Conſtantienſi. Ultima autem lex eſt attendenda. Et quamvis non fuerit ex integro legitimum, prædicta tamen ſeſſio dicitur approbata ab Eugenio IV. qui aliqua dicti Concilii decreta confirmavit, teſte Vivaldo. Et hujus eſt manifeſtum ſignum, quod idem Pontifex poſt præfatum Concilium privilegia Monachis S. Benedicti elargiens, conceſſit, poſſe cum excommunicatis participare, dummodo non eſſent ſpecialiter denuntiati. Quod ſi id per Conſtitutionem Conſtantienſem licuiſſet, privilegio quid opus?

Ex Ugolino habemus Conſtitutionem Baſileenſem confirmatam à Nicolao V. ex Covarruvia à Martino V. & à Concilio Lateranenſi ſub Leone X. *ſeſſ.* 2. ex Vivaldo *p.* 2. *candelabr. tit. de ſent. excom. num.* 73. & ex Gambarupt. *de caſib. reſer. ad can.* 1. *Bul. Cœn. ſub n.* 24. Quam etiam confirmaverat idem Leo in Concordatis inter ipſum, & Franciſcum primum Galliarum Regem *tit. de excommunicatis non vitandis*, ut refert Alterius *tom.* 1. *de cenſur. lib.* 1. *diſp.* 6. *c.* 1. *col.* 2. Conſtitutio verò Conſtantienſis non reperitur, ſed ſolius D. Antonini authoritate de ea conſtat, pluresque eam admittentes inquiunt, non fuiſſe perpetuam, ſed ad quinquennium duntaxat editam. Immò etiam aliqui arbitrantur, non fuiſſe univerſaliter approbatam, præſertim ab Italis ex D. Antonino 3. *p. tit.* 25. *cap.* 3.

Pro Conſtantienſi tamen militant D. Antoninus *loc. cit.* Caietanus *in ſum. v. excommunicatio minor ad fin.* Sotus *in* 4. *d.* 22. *q.* 1. *ar.* 4. ubi ait, ſine metu huic adhærendum, Victoria *de excom. n.* 10. Major *in* 4. *d.* 18. *qu.* 3. Adrian. *in* 4. *tit. de confeſ. dub.* 9. *& de clavib. qu.* 3. *& & de Euch. qu. penul.* Turrecrem. *in ſum. de Eccleſ. lib.* 2. *cap.* 100. Dried. *de libert. Chriſt. pag.* 88. Sylveſter ſe retractans *in fine Conflatorii*, Ledeſma *p.* 2. *q.* 25. *art.* 1. Navarrus, mutata ſententia, *in man. recent. d. cap.* 27. *n.* 36. *in fine* Vivald. *loc. cit. n.* 74. Suarez *ubi ſupra*, *& de cenſur. diſp.* 11. *q.* 5. Avila *eod. tit. p.* 2. *cap.* 6. *diſp.* 2. *dub.* 1. Alter. *ibid.* Azor. *inſtit. mor. to.* 1. *lib.* 8. *cap.* 13. *qu.* 7. Conink *de cenſur. diſp.* 14. *dub.* 2. *nu.* 9. Sayr. *tom.* 1. *theſaur. lib.* 2. *cap.* 13. *nu.* 8. Sanchez *d. cap.* 9. *num.* 5. *Duard. qu.* 8. *num.* 2. & Gambarupta *loco ſuperius allegato.* Horum commune fundamentum eſt, quod hæc conſtitutio uſu nunquam improbato jam ſit recepta. Id, quod locum habet, ſive extravagans Baſileenſis confirmata fuerit, nec ne: Conſuetudine enim, quæ eſt optima legum interpres, *cap. cum delectus de conſuet. ac l. minime ff. de legib.* Baſileenſis verò nonniſi cum limitatione Conſtantienſis recepta eſt.

Attamen ſeſſionem Concilii Baſileenſis, in qua extravagans edita eſt, fuiſſe illegitimam poſtquam ni-

mirum à Pontifice Concilium desciverat, testatur Turrecrem. *loc. cit.* qui eidem Concilio interfuit. Subditque, quod etiamsi ante schisma fuisset edita, non fuerit per Pontificem confirmata, ut etiam ostendit Alterius *ibidem.* Unde in Concilio Lateranensi *sess.* 2. Basileense appellatur Conciliabolum. Et quanquam ibi ea constitutio habeatur rata, liquet inde tamen, pro sola Gallia haberi conformiter ad concordata. Neque talis confirmatio recepta est, sicuti nec multa alia hujus Concilii decreta, teste Soto *d. ar.* 4. Navarro *de orat. ac hor. can. cap.* 22. *n.* 5. & Vivaldo, citante ad id Caietanum, & Mirandam, Archiepiscopum Toletanum.

De confirmatione autem prædicti Concilii Basileensis per Eugenium, aliosque Pontifices constat quidem, sed in aliquibus duntaxat, inter quæ prædicta Constitutio non reperitur, ut per Sayrum, & Suarez locis allegatis. Privilegium verò erogavit Eugenius vel ad instantiam illud efflagitantium, vel ad scrupulos eliminandum, cùm neutra Constitutio præ temporis brevitate potuerit longo usu confirmari. Unde & dubium ingruebat, utri esset standum. Constantiensem denique, tum ad perpetua tempora, tum ad communem omnium favorem, editam fuisse, ac receptam, asserit D. Antoninus, referens, id audivisse à Legato Concilii, & ab Episcopo Busonensi, qui de duratione ambigens, Pontificem consulerat.

Sectando igitur posteriorem sententiam, quam alibi etiam sequuti sumus, firmum, ratumque erit, Catholicos hodie in Anglia, Germania, Belgio, cæterisque regionibus cum hæreticis participantes, non solum minorem excommunicationem effugere, sed ne quidem peccare, quia simul præceptum vitandi ablatum est, Navar. *de hæret. cons.* 15. Azor. *ibid. cap.* 11. & Sanchez *cap.* 9. *n.* 5.

Quapropter & subditi, qui Principi excommunicato ex antiquo jure *can. nos Sanctorum* 5. *qu.* 6. absolvebantur à debito fidelitatis, & obedientiæ præstandæ, quam pœnam ait D. Thomas 2. 2. *quæst.* 12. *ar.* 2. specialius mereri hæresim, quia hæreticum esse Principem in magnam vergere potest fidei corruptionem, non sunt hodie à juramento soluti, donec eorum Principes tolerantur *arg. can. Julianus* 11. *qu.* 4. ubi Glossa, & donec non sint nominatim denuntiati, ut loquitur idem D. Thomas, qui subdit, præter promulgationem excommunicationis, non esse necessariam alteram denuntiationem, qua subditorum dominio Princeps hæreticus pronuntietur exutus. Ipso enim facto sequitur ad excommunicationem. Quod habetur expressum *in cap. fin. de hæret.* Confirmatque Caietanus *eo loco.* Quia in suo principali intelligitur declaratum accessorium, cujusmodi arbitratur esse excommunicationi alius hæreticorum pœnas.

At quicquid sit de hac sententia, in praxi consuevere Pontifices specialem de hac absolutione mentionem facere. Sic B. Pius V. in sententia contra Elisabetham, Angliæ Reginam. Sic Innocentius I V. in Concilio Lugdunensi Fridericum Secundum ab Imperio Romano dejecit per hanc subditorum absolutionem, inhibitionemque, ne quisquam de cœtero ei tanquam Imperatori pareret. Hic tamen distincte à Gregorio nono excommunicatus fuerat. Sic Clemens quartus Ludovicum Bavarum, jam antea à præcessoribus suis excommunicatum Imperii privatione mulctavit, de quibus Suarez *contra Reg. Angl. lib.* 3. *cap.* 23. *num.* 14. Ususque iste probatur in simili à Concilio Lateranensi sub Innocentio tertio *cap.* 3. *relato in cap. excommunicamus* 1. *de hæret.* §. *moneantur*, his verbis: *Si Dominus temporalis monitus ab Ecclesia terram suam purgare neglexerit ab hæreticorum fœditate, per Metropolitanum excommunicetur, & si satisfacere neglexerit intra annum, significetur hoc summo Pontifici, ut ex tunc ipse vasallos ab ejus fidelitate denuntiet absolutos*, faveruque D. Thomas *lib.* 3. *de regim. Princip. cap.* 10. qua de re nos alibi fuse.

Dicitur autem in citata Constitutione Constantiensi *per hoc tamen hujusmodi excommunicatos non intendimus in aliquo relevare, nec quomodolibet suffragari*, ut sit perspicuum, non fuisse Concilii mentem, indultum in excommunicatorum cedere commodum. Qua ex clausula D. Antoninus, & Caietanus, stante præcepto, quo etiam ipsi excommunicati tenentur aliis non communicare *ex cap. fin. de excess. Prælat.* & *cap. illud de Cler. excom. ministr.* opinantur, eos adhuc peccare, ut antea, si participationi se immisceant.

Aptius tamen distinguunt Sotus, Ledesma, Vivaldus locis supra citatis, & Coninck *dub.* 3. quod si fidelis est prior excommunicatione, hæreticus sine culpa potest respondere. Nam alioquin favor Catholicorum nullus esset, & Catholicus se ingerens, ut hæreticus, mutuo sibi communicet, cooperaretur peccato, quod esset augere scrupulos potius, quàm auferre. Communicatio siquidem de sua natura est reciproca. Si verò hæreticus est prior, culpæ, pœnæque fit obnoxius.

Huic distinctioni ego modum insuper adhibeo, scilicet, si hæreticus, qui est prior, communicat ad sui utile & commodum. Huic enim adversatur indultum. Secus si in favorem fidelis alloqui, & communicare incipiat. Quia tunc indultum ipsi non suffragatur, sed ei, cum quo congreditur, & aliàs, ut dicebamus, participatio debet esse mutua, ut ea concessa ex parte unius participantis, natura sua in eadem causa sit concessa ex parte alterius. Siquidem, erogato privilegio, censentur ea omnia permissa, sine quibus privilegium integrum non habet effectum, *arg. cap. quia diversitatem de concess. prab. & cap. statutum* §. *in præferendo de rescript. in* 6. Necessarium autem est in utilitatem Catholici, quod ex humana societate desumitur, hæreticum etiam posse, priorem se se ingerere.

Supereſt igitur hæretico inhibita participatio, ut olim, sed cum Catholicis in emolumentum sui, cum aliis verò hæreticis omni modo, cùm etiam inter se præcipiantur non communicare, ut tenet cum communi Ostiensis, Joannes Andreas, Butrius & Abbas *in cap. illud de Cler. excom. ministr. & in cap. nulli de sent. excom.* traditque Ricciul. *lib.* 4. *cap.* 43. *nu.* 14.

Non est autem nominatim excommunicatus denuntiatus, nec subinde vitandus, qui per solam sententiam declaratus est hæreticus, sic decernente Concilio Constantiensi, quod, utpote gratiosum è rigore favorabili verborum, non est extrahendum: *nisi censura fuerit illata contra personam certam à Judice publicata vel denunciata specialiter, & expresse*, Covar. *in d. cap. alma mater*, Vivald. *n.* 75. Navar. *in can. quando de consecr. d.* 1. Graff. *lib.* 4. *decis. cap.* 18. *n.* 5. *in fine*, & Sanchez *cit. cap.* 9. *n.* 4.

Quod tamen negant Sotus *lib.* 9. *de just. & jur. q.* 1. *ar.* 8. *lib.* 1. *& in* 4. *d.* 1. *q.* 5. *ar.* 6. *concl.* 8. Petr, Sot. *de excom. lect.* 4. §. *jam verò*, Medin. *Cod. de confess. q. de confessione scienter facta excommunicato*, §. *per hæc patet*, Gutier. *quæst. Canon. lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 42. Henriq. *lib.* 13. *de excom. cap.* 5. *n.* 4. Rodriq. *to.* 1. *cap.* 82. *n.* 6. *in sum.* & *ad Bul. Cruciat.* §. 6. *n.* 38. Quia declarato aliquo nominatim hæretico, eo ipso declaratur excommunicatus. Nam hæresim excommunicatio ipso facto comitatur.

Nobis autem sat erit, revera nondum esse excommunicationem denunciatam *specialiter, & expresse*, ut præscribit Constitutio Constantiensis, sed tantum virtualiter, & per quandam consequentiam. Qua in re fieri potest, ut hæreticus denuntiatus de hæresi, ignorans inculpabiliter censuram, eam non contraxerit, sicut etiam quod plures lateat, consequi ad hæresim excommunicationem, atque adeo illum evitandum nondum cognoscant.

Ampliat Sanchez priorem opinionem, etiamsi declaratoriæ hæresis apponatur, *incurrisse omnes hæresis pœnas.* Immo etsi dicatur: *incurrisse omnes censuras.* Nam adhuc, inquit, multos excommunicationem in eis comprehendi, latere potest. Cui non adstipulor saltem quoad hoc posterius de censuris. Quia excommunicatio

princi-

principalior cùm ſit in ratione cenſuræ nomine etiam cenſuræ primariò venit, ut ideo ex eo nomine audito, fere nullus poſſit citra culpam ignorare, quin declaratus cenſuratus, ſit excommunicatus vitandus. Præterquam quod aliquorum ignorantia ad id ſufficiens eſt, ex quo ea etiam attenta, contingit ignorari aliquando, nominatim denuntiatum excommunicatum fore vitandum cum tamen præceptum de vitando vim habeat. Porrò nomen *cenſuræ* eſt ſpecificum, quod ſatis eſt ad mentem Concilii, ut propterea non ſit opus vocabulo *excommunicationis*, quod eſt individuum. Rectè quoad nomen pœnarum quod eſt genericum, procedet ſententia Sanchez.

Neque tamen vitandus eſt hæreticus, nominatim declaratus excommunicatus, niſi inſuper ſequuta publicatione, ſeu denuntiatione, cùm dicatur: *niſi à Judice publicata, vel denunciata*, Covar. & Vivald. *loc. alleg.* Conink. *eo dub.* 2. *n.*10. Suarez *diſp.*9. *ſect.*2. *n.*7. *de cenſ.* Navar. *in man. d.cap.*27. *n.*35. Duard. *qu.*8. *num.* 17. cum multis aliis, *Avila de cenſur. p.* 2. *cap.* 6. *dub.* 3. favetque Gloſſa *in clem.* 1. *v. publice de ſepultur.*

Unde inferunt aliqui, ipſum Judicem, audientesque ſententiam, non ad effectum publicationis adhuc prolatam, & eum, qui defert publicationis cedulam, non teneri vitare, donec publicatio reipſa ſequuta fuerit. Quod quidem non rejicio, licet admoneo, non cenſeri ſententiam, tunc demum eſſe publicam, quando ad multorum cognitionem devenit, ut jam ſit notoria, ſed per ſolam publicationem, aut promulgationem, affixionemve, authoritative factas, fieri talem, ut exinde, licet unicus ſit, qui audierit, teneatur ille idem vitare, quamvis non alii, qui nondum norunt, ſed ſucceſſive juxta notitiam publicationis diffuſam.

Nec tandem ex eodem indulto vitandi eſſent ipſi hæreſiarchæ, vel publica Eccleſiæ fama notiſſimi infeſtatione hæretici, ut Beza, Eraſmus, Vorſtius, aliive juxta Sanchez *num.* 6. & Duardum *num.* 18. Siquidem non ſunt ſpecialiter denuntiati. Secus arbitratus eſt Henricus *lib.* 9. *de miſſa cap.* 15. *num.* 4. Quia diffamatio hæc æquivalet denunciationi, & quia adeſt ratio graviſſimi ſcandali.

At primum conſtituit notorium tantum, quod ad mentem indulti non ſufficit. Secundum verò aliunde peccatum duntaxat infert, nimirum ex ſcandalo. Sed hoc non reperitur in ſolo hæreſiarcha, aut hæretico celebri, verùm & in omni alio, licet forte minus. Quare communicatio tunc eſt vitanda ob peccatum ſcandali, non quia excommunicatio contrahatur.

Eadem eſt ratio de participantibus in rebus ſacris, ut ſcilicet ſine periculo excommunicationis poſſimus orare cum illis, audire Sacrum, & concionem, quinimmo ab eis Sacramenta petere, ac recipere. Nam favor dicti Concilii eſt generalis, ut communiter firmant Doctores relati.

Quamobrem nec profanatur Eccleſia, in qua hæreticus nondum denuntiatus, tumulatus ſit. Quia textus *in can. Eccleſiam* 1. & 2. *de conſecr. d.* 1. *cap. ſacris de ſepult. cap. conſuluiſti de conſecrat. Eccleſ. cap. ad hæc de priv. Clem.* 1. *de ſepult.* intelligendi ſunt de excommunicatis vitandis, ut ſcilicet nec in morte communicemus iis, quibus dum vixerant, communicare nequivimus, ut dicitur *in d. cap. ſacris*, & tradit Navar. *conſ.*15. *de hæret. n.*4. Azor. *lib.*8. *cap.* 11. *q.*3.

In quibus autem, & quando licitum ſit communicare ita, ut nec peccatum aliquod committatur, petendum eſt ex doctrina de excommunicatis in genere, ſpeciatim autem circa hæreticos hæc concurrere debent.

Primùm, ut non communicetur iis gratia favendi ipſis in hæreſi modis infra explicandis, dum de receptatoribus, & fautoribus agemus. Tunc namque ultra crimen, contrahitur major excommunicatio *Can.* 1. *Bullæ Cœnæ*, §. *Ac eis credentes &c.*

Deinde, ut participatio fiat in re licita. Hinc inferunt Sanchez *loc. cit. n.* 7. Navar. *conſ.*16. *nu.*8. *de hæret. nu.*8. Azor *ibid. q.*4. & Ricciul. *de jur. perſon. lib.*1. *cap.*9. non licere comitari funus hæretici, ſi in locum ſacrum ſepeliendus feratur, quod tamen liceat, ſi in profanum. Illa etenim ſepultura inhibita eſt *cap.* 1. *de hæret. in* 6. Similiter licere de fonte baptiſmatis hæreticum ſuſcipere, ſi tamen ritu Catholico baptizaretur, ſecus ſi hæretico, non tamen è contra licere Catholico hæreticum filio ſuo adhibere patrinum, cùm hujus ſit munus in fide inſtruere quem ſuſtulit è lavacro.

Ad hæc, ut ſit ſine Catholicorum ſcandalo, & ſine ſuſpicione hæreſis, Becanus *in compend. controverſ. fidei. lib.* 5. *cap.* 6. inferens, ſecluſa hac aliorum offenſione, ſuſpicioneque licere cum hæreticis publicè orare.

Denique, ut ſit ſine periculo ſubverſionis, Azor ubi ſupra. Unde, quamvis ſit licitum præceptori Catholico ſuſcipere filios hæreticorum litteris erudiendos, quod intelligendum puto niſi aut ex nimia malitia, aut ex multitudine timeri poſſit condiſcipulorum infectio, non tamen è contra licet Catholicorum filiis hæretici præceptoris adire gymnaſia, Navar. *lib.*1. *conſtit. tit. de conſtit. conſ.* 1. Ledeſma *to.*2. *ſum. tr.*3. *c.*12. *diff.*3. *poſt* 11. *concluſ.* Sanch. *loco ſæpius adducto n.*11. Ricciul. *d. lib.*1. *c.*8. *n.* 2. Becian. *ibid. cap.* 7. inferens ulterius, licere ſine hoc periculo hæreticorum conciones audire. Qua tamen in re ſimplicem curioſitatem crediderim, non excuſare in viro præſertim non docto, aut non optime in fide confirmato. Quia periculum in diſputatione, ac concione eſt prævalidum. Secus eſt, ſi ex aliquo probo fine audiantur, puta ad refellendum eorum errores, vel ad ſumendam in fide roborationem, cognitis eorum nutantibus fundamentis.

Specialiter tamen ſunt his de rebus Pauli V. ad Catholicos Angliæ litteræ datæ Kal. Octobris 1606. quarum initium, *Magno animi mœrore.* Eas referunt Suarez contra Regem Angliæ *lib.*6. *in proœmio*, & Ricciullus *loc. cit. n.*3. ut præcipientibus, etiam ſub mortis metu Principibus *hæreticorum adire templa, eorumque cœtus frequentare, ac conciones audire*, obtemperare penitus ſit illicitum. Hæc quidem tantùm ob ſubverſionis periculum, ſed eo etiam ceſſante, particularibus ex cauſis, quatenus ſcilicet imminente præcepto hæretici Principis, ij, qui frequentant, videntur hæreſi, ac impiæ conſuetudini aſſentiri. Ex quo ſequitur in externam fidei profeſſionem, ad quam tunc tenemur, graviter delinqui. Hæc igitur in litteris habentur: *Credimus proculdubio eos, qui tanta conſtantia &c. nunquam commiſſuros eſſe, ut coinquinentur communione deſertorum divinæ legis; nihilominus zelo paſtoralis officii noſtri impulſi cogimur monere vos, atque obteſtari, ut nullo pacto ad hæreticorum templa accedatis, aut eorum conciones audiatis, vel cum ipſis in ritibus communicetis, ne Dei iram incurratis. Non enim licet vobis hæc facere ſine detrimento divini cultus, ac veſtræ ſalutis.*

Cumque ſub die 9. Julii, 1620. quæreretur, an carceratis propter inobſervantiam Legis Regiæ de accedendo ad templa hæreticorum diebus feſtis, ubi adminiſtrantur Sacramenta juxta commiſſionem Regis, liceat confiteri, ſe agnoſcere, offendiſſe in legem regiam?

Et an liceat pro liberatione à carceribus exhibere libellum ſupplicem, & in eo inſtare pro ſubmiſſione, quam facientes debent poſtea quandam profeſſionem facere, in qua hæreſes continentur.

Ad utrumque fuit reſponſum negativè.

An autem ſit licitum cum hæreticis matrimonium contrahere? Et quidem expreſſe id in jure inhibetur *can. cave, & can. non oportet* 18. *qu.*1. ex Ambroſio his verbis *Cave, chriſtiane, omnem hæreticam, & alienam à fide tua accipere tibi uxorem.* Et, *non oportet cum hominibus hæreticis miſcere connubia.* Verùm hodie neceſſitate efflagitante, iis in locis, quibus ob multitudinem ac potentiam hæretici tolerantur, mixtique cum Catholicis vi-

vunt contraria consuetudo, juris derogans, recepta est, ac per summos Pontifices permissa, ut tuta jam contrahantur conscientia, Navar. *d. cons.* 1. *n.* 59. & 60. Becan. *loc. cit. n.* 2. Azor *c.* 11. *q.* 5. Sanchez *d. cap.* 9. *n.* 9. Quare juris dispositio vigere debet, ubi hæretici non tolerantur, nec usu est mos iste receptus. Tum ex odio hæreticæ pravitatis. Tum quia id de se prorsus est scandalosum. Tum quia periculosum, quod alter ex conjugibus se, liberosq; suscipiendos subversioni exponat. Tum tandem quia profanatur sacramentum, ac sacrilegium paratur, ut late Serarius *in opusc. de Catholicorum cum hæreticis matrimonio* & nos alibi. Sic Canon 10. Synodi Laodicenæ decernit, non debere Catholicos suis permittere liberis connubia indiscriminatim cum hæreticis. Huic similem sanxit Canonem 14. Synodus Chalcedonensis. Vox tamen *indiscriminatim* adiaphora, quam habet Canon Laodicenus innuere videtur, posse aliquando nuptias permitti cum hæreticis ubi gravis subest, atque rationabilis causa: eodem pariter collimant, & eandem sanctionem, iterant Canon Laodicenus 31. & Agathensis 67. à Gratiano in decreto insertus *eadem caus.* 28. *q.* 1.

Tolerato tamen matrimonio, non censentur tolerata pacta, ut ex susceptis liberis aliqui, vel omnes juxta hæreticam impietatem instituantur. Quod verum arbitror, nisi forte hæc conventio in favorem Catholicæ Religionis redundet. Siquidem evenire potest, ut vir eminens, alias ex animo veræ fidei valde aversо, velit omnes liberos juxta suam sectam institui, quo tamen permittente intuitu conjugii, aliquem ex liberis perpetuò, vel ad tempus sub Catholicorum disciplina educari, magnum Christianæ Reipublicæ emolumentum exoriatur. Hoc igitur rejiciendum non est, ut inter magnos Principes de facto sæpius permissum alibi tradidi.

Nobis tamen Italis, ut residuam tutaretur fidem, speciatim interdixit Clemens VIII. Constitutione, cùm sicut anno 1596. hæc matrimonia cum hæreticis mulieribus, sicut & præcepit abstinere ab hæreticorum funeribus, nec permittere liberos nostros à sacro fonte ab hæreticis levari, aut vicissim hæreticorum filios sustollere, nisi per Catholicum ministrum ritu catholico baptizentur, sed nec uti opera medici hæretici, præterquam in necessitate, ut dum copia idonei Catholici non suppetat, & tandem non degere ubi non sit templum aliquod, in quo sine periculo palam & publice sacrificium, sacramenta, concio, & alia divina, & sacra juxta Romanæ Ecclesię ritum, permittuntur, alioquin in transgressores, tanquam de hæresi suspectos procedi possit. De qua Constitutione Scotia *in Bullas selectas thor.* 402.

At quid de Sacramentis expetendis, suscipiendisque à ministro hæretico? Absolute dicendum est, non licere Catholicis à suis parochis, vel Episcopis hæreticis absq; necessitate expetere. Rationem desumo, non quidem ex parte hæresis, quia scilicet hæretici jurisdictione careant, ac proinde valide conferre non possint, ut arbitratur D. Thomas 2. 2. *q.* 39. *ar.* 3. & *p.* 3. *q.* 82. *ar.* 9. habeturque *in can. Arrianos* 1. *q.* 1. ubi tantummodo eorum baptisma ratum esse habendum, statuitur. Nam post Constitutionem Constantiensem locum id non habet, quod bene antea viguit. Quia cùm tunc hæretici ob solam excommunicationem vitandi essent, ob evitabilitatem hanc amittebant jurisdictionem, siquidem non erant ab Ecclesia tolerati. At nunc nonnisi per denuntiationem amittunt. Eousque enim Ecclesia tolerandi non præsumitur auferre jurisdictionem, Becanus *de fide cap.* 15. *q.* 13. Quare non desumitur ratio ex parte excommunicationis, ut videtur opinari Azor *cap.* 13. *q.* 7. sed ex eo (præter communem rationem, quæ militat de omni ministro obnoxio letali crimini, qui induci non debet ad ministrandum in eo statu,) quod urget peculiare periculum, ne debitus ritus servetur, & sic ritui, ac cæremoniæ pravitatis hæreticæ communicetur, nec abest periculum infectionis aut concipiendæ certæ cujusdam animi proclivitatis erga ritum talem, Becan. *d. lib. 5. cap.* 8. Qua de re nos alibi late.

In necessitate autem, qua non possint Sacramenta à Catholico commode recipi, & parochi ac Episcopi aliàs teneantur ex officio administrare, cùm non inducantur hi ad ministrandum necessario in eo perverso statu, quia conteri possunt, sequitur licitum esse ab iis expetere, Glossa *in cap. non est vobis v. baptismum de sponsal.* Palud. *in* 4. *d.* 25. *q.* 1. *ar.* 3. *ad* 3. D. Antonin. *p.* 3. *tit.* 14. *cap.* 19. Major *in* 4. *d.* 19. *q.* 1. Angel. *v. Confessio* 3. *nu.* 2. Rosella *eod. v. n.* 35. Tabiena *v. absolutio* 1. *n.* 32. Armil. *d. v. absolutio n.* 12. Canus *de pœnit. p.* 5. *fol.* 83. Suarez *de censur. disp.* 9. *sect.* 4. *n.* 15. Avil. *p.* 2. *disp.* 8. *dub.* 2. *ad* 2. Becan. *loc. cit.* & Azor *c.* 11. *q.* 12. ubi adversam sententiam refellit.

Quando verò parochi ipsi, ac Episcopi sponte se offerunt, licite suscipiuntur, cessantibus tamen cæteris, nimirum periculum offensionis Catholicorum, scandali, erroris, ac indebiti ritus, Navar. *lib.* 5. *consil.* 15. *de hæret. n.* 2. Sanchez *n.* 10. Vivald. *n.* 79. Suarez *tom.* 3. *in* 3. *p. disp.* 18. *sect.* 1. *notab.* 3. Nam participatio cum iis non est interdicta, nec in divinis, ut diximus, neque tales à recipiente inducuntur ad peccandum, cùm se se sponte ingesserint. Insuper autē cùm sint tolerati, iis irrogaretur injuria, si Sacramenta ab ipsis respuerentur. Hinc secluso scandalo ac periculo, non solùm licitè sacro proprii pastorii interfumus, sed etiam ab eo Eucharistiam sumimus, si ipse se offerat publice. Nec enim arridet placitum Coninski *disp.* 14. *dub.* 3. quod se se objiciens ad susceptionem, ei etiam, qui publice ministrat virtualiter petat, ac proinde peccet, quia inducit. Siquidem ille aliàs paratus est ministrare ita, ut non dicatur induci à suscipiente, quod sufficit.

Quod si hæretici ipsi à Catholico Sacramento petant, eodem procedendum est modo ac cum notis peccatoribus, aliisque excommunicatis, etiamsi specialiter essent circa fidem eorum Sacramentorum, ut scilicet, si petant publice, & in errore sint occulti, licitum sit ad obviandū scandalo, ac diffamationi eisdem ministrare exemplo Christi, qui facinoroso Judæ Sacramentum sui corporis non negavit. Si verò sint publici, ac noti, cùm cesset hoc casu diffamationis ratio, viget jus naturale ac divinum, quo sancta dare canibus prohibemur, D. Thom. *p.* 3. *q.* 30. *ar.* 6. qui idem fert judicium de criminosis, ac de publice graviter in crimine suspectis. Quod si petant Sacramenta occulte, noti tamen sint, deneganda sunt, Vivald. *n.* 80. & alii communiter. Si denique sint soli ministro, noti, distinguendum cùm communiori, ac veriori sententia, vel sunt noti ex Sacramentali tantum confessione, & ei Sacramenta denegari non possunt. Quia id esset aperte eis hæresim, confessione detectam, exprobare. Quod omnino est illicitum. Vel aliunde minister novit. Et tunc cùm non habeant jus petendi, cessentque diffamationis incommoda, aperte iis deneganda sunt.

Consultatio XLV.

An oporteat, sive liceat cum Infidelibus, ac hæreticis collationibus, ac disputationibus publicis de rebus fidei agere, ut eorum confutentur errores, fideique veritas ostendatur? Quibus id liceat. Quæ in hoc regulæ observandæ sint? Et in quo casu Inquisitores cedere possint contra disputantes de fide, & quinam libri, & quomodo legendi?

Res hæc est maxime anceps, & quæ pro utraque parte non contemnendis nititur fundamentis.

In primis rem hanc potius privatis colloquiis, placida institutione, ac præcipue oratione ad Deum cum morum puritate, ac vitæ exemplo conjuncta perficiendam, res ipsæ in Ecclesia gestæ testantur, quibus compertum est, eos, qui ab hæresi ad Catholicam fidem ac religionem aliquando converruntur, potius ex Spiritus Sancti tacito instinctu, & mansueta Catholicorum institutione, quàm argutiis disputationibus, excitari, ac permoveri.

moveri. Ejus rei manifeſtum exemplum oſtendit Deus in magno Eccleſiæ Doctore Auguſtino, qui de ſua ex hæreſi Manichæorum ad fidem converſione, inter alia ſcripſit matrem ſuam Monicham nihil non conſilii, auxilique à Deo,& hominibus paſſim,& aſſidue multiſque cum lacrymis flagitaſſe, ut ipſe filius ejus Manichæorum hæreſi adhærens ad Eccleſiæ Catholicæ fidem, religionemque converteretur. Tandem quoque ſolicitè vehementerq; rogaſſe Epiſcopum, ut cum ipſo filio ſuo dignaretur colloqui;ejuſque errores refellere, ac docere eum meliora. *Noluit autem Epiſcopus*, verba ſunt Auguſtini, *prudenter ſane, quantum ſenſi poſtea. Reſpondit enim, nec adhuc eſſe indocilem eo, quod inflatus eſſem novitate hæreſis illius, & nonnullis quæſtiunculis jam multos peritos agitaſſem, ſicut illa* (mater) *indicaverat illi. Sed ſine illum ibi*, addebat *Epiſcopus, & tantum roga pro eo Dominum. Ipſe legendo reperiet, quis ille ſit error, & quanta impietas. Simul etiam narravit, ſe quoque parvulum à matre ſua ſeducta datum fuiſſe Manichæis, & omnes pene non legiſſe tantum, verum etiam ſcriptitaſſe libros eorum, ſibiq; apparuiſſe, nullo contra diſputante, & convincente, quàm eſſet illa ſecta fugienda, itaque fugiſſe. Quod cum ille dixiſſet, atque illa* (mater) *nollet acquieſcere, ſed inſtaret magis deprecando, & ubertim flendo, ut me videret; & mecũ diſſereret, ille jam ſtomachans tædio: Vade, inquit, à me. Ita vivas. Fieri enim non poteſt, ut filius iſtarum lacrymarum pereat.* Hæc ille.

Nec minus in hanc rem facit converſio cujuſdam gentilis Philoſophi, qui unà cum aliis ad Nicenum Concilium acceſſerat, ut Chriſtianorum religioni illuderet. Nam cùm is dicendi arrogantia, ſe inaniter jactitaret, & Sacerdotes petulanter irrideret, ſenex quidam ſimplex, Spiridion nuncupatus ex illuſtrium Confeſſorum numero, ſuperbiam ejus non tulit. Qui, tametſi ineptæ ſubtilitatis, ac præſtigiarum penitus expers erat, cum eo tamen diſputare cœpit. At cum hæc res petulantibus, qui confeſſorem hominem ſimplicem eſſe cognoſcebant, riſum moveret quidem, & modeſtis injiceret timorem, qui verebantur, ne cum viro dicendi perito congreſſus haberetur pro ludibrio, cum tamen facultas, cui cùm talis, & tam provectæ ætatis eſſet, pudor erat reſiſtere, data eſſet libere quæ vellet, loquendi: In nomine Jeſu Chriſti, inquit, Philoſophe, audito: Unus eſt Deus cœli ac terræ, rerumque omnium, tam oculis ſubjectarum, quàm eorum aciem fugientium opifex, qui hæc omnia & virtute verbi fabricatus eſt, & ſacrato Spiritus Sancti afflatu ſtabilivit. Quare hoc Verbum, quod nos Filium Dei nuncupamus, miſertum humani erroris, ac belluinæ vivendi rationis, ex Virgine naſci, cum hominibus una verſari, proque iiſdem mortem oppetere voluit, eſtque iterum venturus de eis rebus, quas quiſque geſſerit in vita, dicturus ſententiam. Iſta ita ſe habere ſine ulla alia curioſa indagatione pro certo credimus. Noli ergo in his quæ fide duntaxat recte intelliguntur, curioſe refutandis, laborem fruſtra conſumere quærereque quì iſta fieri, vel non fieri poſſint. Quod ſi credis, mihi quidem ſciſcitanti reſponde.

Quibus obſtupefactus Philoſophus: Credo, inquit; & gratiis illi actis, quod ipſum deviciſſet, non ſolum eadem cum ſene ipſo ſentire, verum etiam conſilium dare cœpit illis, qui perinde erga fidem Chriſtianam atque ipſe antea, affecti erant, ut jam doctrinæ Chriſtianæ aſſentiretur, atque jusjurandum adjecit, ſe non modo non ſine numine divino mutatum eſſe, ſed etiam vi, ac virtute quadam inexplicabili ad Chriſtianam religionem converſum, moxque ſermones convertens ad diſcipulos ſuos, vel ad eos, qui audiendi gratia advenerant: Audite, inquit, ô eruditi viri, donec verbis mecum geſta res eſt, verba verbis oppoſui, & quæ dicebantur, dicendi arte ſubverti. Ubi verò pro verbis virtus proceſſit ex ore dicentis, non potuerunt reſiſtere verba virtuti, nec homo adverſari potuit Deo. Et ideo ſiquis veſtrùm potuit in his, quæ dicta ſunt, ſentire, quæ ſenſi, credat Chriſto, & ſequatur hunc ſenem, in quo loquutus eſt Deus.

Huic ſimile eſt, quod Alexander Epiſcopus Conſtantinopolitanus, vir ſpectatæ virtutis ac dignitatis, à Philoſophis provocatus, uni eorum, cum quo ſe diſputaturum acceperat, dixit: In nomine Jeſu Chriſti præcipio ne loquaris. Quod, ut primum dixerat, homo è veſtigio tibi, obſtructo ore conticuit. Plura alia leguntur exempla apud Athanaſium, & Hieronymum *in vita Antonii*, apud Ruffinum *lib.* 1. *cap.* 3. Socratem *lib.* 1. *cap.* 5. Sozomenum *lib.* 1. *cap.* 17. & Nicephorum *lib.* 8. *cap.* 15.

Hæc & alia olim ſic geſta ſunt. Nec mirum. Nam cùm fides in Deum & Chriſtum Dominum noſtrum ſit donum Dei, oportet primum Deum in homine infideli, aut hæretico operari diſplicentiam erroris, & deſiderium cognoſcendæ veritatis priuſquam humana induſtria erudiendo, ſuadendoque aliquid efficiat. Unde Apoſtolus Paulus Titum ſuum de hæreticorum converſione docens, non meminit contentioſarum diſputationum, ſed ait, *hæreticum hominem poſt unam & ſecundam correctionem devita, ſciens, quia ſubverſus eſt qui ejuſmodi eſt, cùm ſit proprio judicio condemnatus.*

Præterea non opus eſt ad horum confirmationem, ut exempla plura longe petantur, cùm fere omnia colloquia, & diſputationes publicæ, quæ ſuperiori ac noſtra ætate habitæ ſunt, abſque ulla fere eorum emendatione & converſione, quin potius cum inflato ipſi ſint corde, victoriam jactitarunt. Id enim hæreticorum ſuperbiam duntaxat cum inſigni arrogantia conjunctam redarguit, qua licet maxime victi, non ſolum victoriam victoribus non tribuunt, ſed eam quoq; ſibi arrogare non vereantur. Et quis audivit unquam in ulla diſputatione, aut colloquio hæreticos, quamdiu quidem tales eſſe non deſierunt, ingenue profeſſos fuiſſe, ab Orthodoxis ſe eſſe convictos?

Diſputavit cum Phariſæis, & Sadducæis Chriſtus, ſed ab adverſariis pro victoriæ laude calumnias, & blaſphemias reportavit, *Joan.* 8. paſſimque alibi. Certavit cum Simone Mago Petrus, eumque non ſolum non validiſſime convicit, ſed etiam contrivit, at victi tamen vocem victus Simon edidiſſe nullam legitur. Diſſeruit de fidei myſteriis in Areopago Paulus *Act.* 17. Sed quis victoriam ei ceſſit, niſi qui in ejus etiam ſententiam, depoſita infidelitate, conceſſit Dionyſius Areopagita cum paucis? *Alii verò cùm audiſſent reſurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam vero dicebant, audiemus te de hoc iterum.* Diſceptavit quoq; cum Phariſæis cœcus ille, jam non cœcus, ſed corpore ſimul, & animo à Chriſto illuſtratus, & ſane convicit. Sed quam ab hoſtibus palmam reportavit? *Tu in peccatis*, inquiunt, *natus es totus, & tu doces nos?* Joan. 9.

Convicti ſunt utique in quatuor illis univerſalibus, ac celeberrimis Conciliis hæretici. In Niceno Arrius. In Conſtantinopolitano Macedonius. In Epheſino Neſtorius. In Chalcedonenſi Eutyches cum ſuis quoq; aſſeclis, ſed victos ſe uſque adeo confeſſi non ſunt, ut contra victores etiam inſolentius inſurgerent. Decertavit cum Donatiſtis Auguſtinus, aliis Catholicis Epiſcopis aſſociatus, eoſque ita convicit, ut etiam cognitor ſive arbiter ab Imperatore deſignatus, aperte contra Donatiſtas ſententiam protulerit, ut videre eſt in Breviculo Collationum cum Donatiſtis, quem de hoc ipſo Colloquio conſcripſit Auguſtinus. Sed tantum aberat, ut Donatiſtæ ſe convictos fatérentur, ut ipſum quoq; cognitorem, aperta calumnia, impetere non ſint veriti, quaſi verò à Catholicorum parte corruptus, injuſte contra ſe pro Catholicis ſententiam tulerit, ut legitur apud Auguſtinum *ibidem* & *Epiſt.* 152. Diſputationem quoque ſuſcepit Auguſtinus cum Felice Manichæo, ſed nec iſte Auguſtinus prius palmam conceſſit, quàm à ſuo errore deceſſit, ut habetur ex Actis ab ipſo Auguſtino editis.

Magna quoque contentione dimicavit cum hæreſiarcha Chonarum Theodorus Studita, vir ſanctiſſimus pariter ac doctiſſimus. Sed finita diſputatione, quid de illo adverſarius? Ita putabam, inquit, hunc penitus nil ſcire, ſed & elinguem eum reddidi, ut legere eſt ex Epiſtola quam ipſe Theodorus ſcripſit ad Naucratium, relata à

Baronio *tomo nono Annalium Ecclesiasticorum.*

Colloquium inierunt anno 1465. Doctores Catholici, in primis Decanus Capituli Pragensis, de controversia illa unius speciei cum Rochizanno, & aliis Wicleffistis hæreticis, quos etiã de errore egregie convicerunt. Sed quid infine colloquii Rochizannus? Tunc Rochizannus loquutus est sermonem longissimum, omnia priora replicans, gloriando se victorem esse jam altera vice contra Ragusium & jam contra Doctores &c. ut constat ex actis ejus Colloquii.

At quid antiquiora memoramus, cùm ejus rei luculentissima præteritum seculum præbeat documenta? Anno 1519. Lipsiæ tanta contentione depugnavit, quanta nunquam antea, vir præclara eruditione, atq; doctrina Eckius cum Luthero, & Carolstadio, & anno 1526. acerrime ac felicissime Badæ apud Helvetios cum Oecolampadio, disputarunt anno 1546. Ratisbonæ nobile par Malvenda, & Billikius, Theologi Cæsarei, viri doctissimi cum Bucero, & Brentio, ibidemq; anno 1601. Jacobus Gretserus, & Adamus Tannerus, Societatis Jesu Theologi celeberrimi, aliisq; cum Ægydio Hunnio, Jacobo Hailbronnero, cæteris q; Augustanæ confessionis Pseudo-Theologis sunt congressi. Concertationem acerrimam instituit ann. 1589. cum Jac. Andrea & Jac. Heerbrando Joan. Pistorius vir apprime doctus, ac disertus. Deniq; Cardinalis Perronius coram Henrico IV. Galliarum Rege colloquium habuit cum Plessio Mornæo Calviniano. Hi omnes cum adversariis & hæreticis, nec nisi convictis, aut egregiè confusis disputarunt. Sed quando tamen adversarii unquam, se convictos esse confessi sunt? Quando victoriam impudenter sibi arrogare non sunt ausi? Cujus forte causam eam possumus designare, quam Ambrosius *lib. 5. in Luc.* significavit, inquiens: *Adverte cœleste Consilium. Non sapientes aliquot, non divites, non nobiles, sed piscatores & publicanos, quos dirigeret, elegit, ne traduxisse potentia, ne redemisse divitiis, ne potentiæ, nobilitatisq; authoritate traxisse aliquos ad suam gratiam videretur, ut veritatis ratio non disputationis gratia prævaleret.*

Verùm si oculos convertamus ad initia, progressusque Ecclesiæ nascentis, pro contraria sententia non deerunt gravissima testimonia. Nam inprimis D. Paulus disputavit in Synagoga publicè cum Judæis, & in foro per omnes dies ad eos, qui aderant *Act. 17. & 18. & 20.* Idem quoq; de B. Stephano & Apolline ex eisdem Apostolorũ Actibus accepimus. Publicas etiam disputationes cum hæreticis, vel gentilibus plurimos ex antiquis Patribus iniisse, passim eorum gesta, & historiæ tradunt.

Deinde D. Augustinus, ut Possidonius refert cum quodam etiam Felice, de numero eorum, quos Electos dicunt iidem Manichæi, quique Hipponem venerat, eundem seminaturus errorem, publice in Hipponensi Ecclesia, Notariis excipientibus, & populo adstante, disputavit, & post secundam, vel tertiam collationem ille Manichæus, frustrata vanitate, & errore illius sectæ, ad nostram conversus est fidem, atque Ecclesiam, sicut eadem relecta docere poterit Scriptura. Immo ipse Augustinus sic ait contra Pelagium *lib. 3. c. 1. Donatistas ad collationem nobiscum venire per Imperialia jussa compulimus, in qua collatione victi sunt Donatistæ.* D. Grillus Alexandrinus contra Nestorium publice in Concilio Ephesino disseruit, illumq; superavit. Gregorius Magnus cum Eutyche Constantinopolis congressus est, eumque ab errore revocavit.

Divus quoque Bernardus publico congressu coram Concilio Remensi disseruit cum Gilberto Porretano, qui de hæresi convictus, Ecclesiæ decretis adhæsit. Idem Bernardus provocavit Petrum Abaylardum ad publicam disputationem, eumq; ad maximas angustias redegit. Ac deniq; anno salutis humanæ 645. habita est celebertima illa coram Episcopis Africanis inter Pyrrhum Patriarcham Constantinopolitanum hæreticum, & Maximum Abbatem, eundemque Martyrem orthodoxum, ex qua idem Pyrrhus, Princeps Monorhelitarum hæreticorum convictus, erroris diu defensi pœnitens, recantans palinodiam, oblatoq; fidei Catholicæ libello Theodoro Romano Pontifici, receptus est unà cum titulo Patriarchatus in Ecclesiam Catholicam. In hac igitur disputatione post multiplices Pyrrhi, ut eleganter Baronius ad annum Domini 645. describit, objectiones ingestas, & à Maximo quàm disertissime confutatas, post nexus solutos, & defensiones, ac responsiones singulas quoq; convictas, post denique inanes tergiversationes elusas, acuminataq; cavillationes retusas, cùm deficerent verba, dare manus omni penitus destitutus defensione Pyrrhus compellitur, & credere cogitur veritati. Magnum sane tunc, ut idem refert Baronius, vidit primum Africa, deinde Roma spectaculum. Africa quidem, dum quem paulo ante aspexerat magnis animis Patriarchali obstinatione insultantem Catholicæ fidei, ac veritati pro hæresi ore rotundo, in defensores fidei Catholicæ declamantem, in se ora omnium convertentem, jamque post se tertiam Orbis partem ducere captivam tentantem, eundem vi terit ab extorre Monacho appetitum ut novum Goliath à puero Davide, non in hasta, vel ense, sed in nomine Domini pugnaturo conventum tanta corona Patrum, & Magistratuum & Africani populi circumdatum post acerrimam conversationem fateri se superatum abjicere clypeum, dare manus, & pedes conjicere sponte in compedes illos optabiles sapientiæ, ejusque vinculis alligari, de quibus Ecclesiasticus *cap. 6.* Ita plane, cùm & victo Pyrrho, omnes, ut vincenti fuerint adgratulati, eundemque laudibus, ac benedictionibus prosecuti, quod revera cedens veritati perfidium superasset, impietatem subegisset, contrivisseteque Satanam pedibus suis, qui solus lugeat se esse victum, hæresi debellata, & ejus defensore in offensorem mutato.

His ita constitutis, hoc certum est, quod disputans, dubius de articulo fidei, si sufficienter proposito, est hæreticus, & sic disputando morraliter peccat, quia est intrinsecè malum. Qui enim sic disputat, aut hæresim supponit, & tum certum est, quod peccet, aut de fide dubitat & veritatem fidei pro certo non supponit, sed argumentis experiri intendit, & tunc etiam graviter delinquit. Cum enim dubius in fide sit hæreticus, non potest non esse peccatum disputatio procedens ex tali dubio, confessioni fidei contrarium. Propterea talis disputatio, per quam res certæ, jam ab Ecclesia definitæ, in controversiam iterum vocantur, omnino est per sacros Canones vetita, ut desumitur ex Concilio Chalcedonensi *act. 5. in 2. definit. fidei*, & clarius ex S. Leone Papa *Ep. 48. alias 50. ad Martianum Augustum*, ubi hæc habentur: *In eam fidem, quam Evangelicis & Apostolicis prædicationibus declaratam per antiquos Patres nostros accepimus, nulla penitus disputatione cujusquam retractationis admissa, omnium corda concurrant, ne per vanam fallacemq; versutiam, aut infirma videantur, aut dubia, quæ in Christo firmata sunt, & sine fine manstura.* Multa docet similia *Epist. 73. 75. & 78. ad Leonem Augustum & 76. ad Anastasium*, necnon Gelasius *Ep. 2. ad Episcop. Dardaniæ.* Hæc tamen nonnulli, ut Bannes, & Valentia 2. 2. *q. 10.* intelligenda putare de eo, ut fides Catholica sufficienter proposita est ita, ut teneatur credere. Nam si esset aliquis, cui fides nondum sufficienter esset proposita, & solum eo fine disputaret, ut posset invenire veritatem, non peccaret disputando.

Et multo magis disputatio est illicita, si ad evertendam veritatem, & seminandum errores assumatur. Nam hujusmodi disputatio & lege divina, & naturali, ac lege etiam humana est prohibita, præcipue à d. Concilio Chalcedonensi, & à S. Leone Papa locis allegatis, & à jure civili *in l. nemo de sum. Trinit. & fide Cath.* Legem enim hanc loqui de disputatione, quæ fit cum dubitatione, & causa seminandi errorem, docent D. Thomas 2. 2. *q. 10. ar. 7. ad 2.* Pegna *in direct. p. 1. cas. 25.* Delben. *de offic. Inquis. p. 1. q. 154. pet. 4. n. 6.* Et licet aliqui suspicentur legem illam, etiam Clericos ligare, quia lata fuit à Marciano Imperatore, ad quem S. Leo de hac re scripserat *Ep. 48.* & ideo fuit edita authoritate Pontificis, attamen legum vis, & obligatio non debet fundari in suspicioni- [illegible] debet

[illegible]

quæ Clericos non obligat, Azor, *to.1.li.8.c.22.q.2.* Sanchez *lib.2. in decal.c.6.n.8.* Suar. *de fid. diſp.20.ſect.1. nu.7.* ac Delbene *loc.cit.* Quæ quidem reſponſio, licet generaliter loquendo, ſit vera, nihilominus aliqui exiſtimant, non rectè applicari ad citatam legem, quæ ſolum prohibet diſputationes per ſe illicitas, quibus, ut diximus, res certæ, & ab Eccleſia definitæ, in dubium revocantur cum perturbatione fidelium. Unde, potius credendum eſt, legem illam fuiſſe legitimè latam à Martiano Imperatore Catholico ex conſenſu Leonis Papæ, qui de illa re ad ipſum ſcripſerat. Lege autem divina prohibitum eſt revocare in dubium fidei articulos, qui ſunt ab Eccleſia definiti, & ex hoc dubio diſputare. Quod ulterius non deſervit, niſi ad perturbandum animos audientium, & peius, ſi diſputatio fiat ad oppugnandam fidem.

Ubi autem aliqua veritas non eſt ab Eccleſia definita, vel non eſt alicui ſufficienter propoſita, ſi ille ex deſiderio addiſcendi, & inveniendi veritatem diſputet, licitè id facit, credendo interius quicquid credit S. Mater Eccleſia. Tunc enim illa diſputatio non aſſumitur, niſi ut medium ad acquirendam fidem, Bannes 2.2.*q.*10 *ar.*3. Valentia 2.2. *diſp.*1.*q* 10. *par.*4.*concl.*1. Sanchez *cit.cap.6. n.*1. Coninck. *diſp.*8.*dub.*9.*n.*142. quos ſequitur Delbene *ibid.* & Caſtropal *to.*1.*tr.*4. *diſp.*2. *pun.*4. *nu.*2.

Immo hæreticus, ſi cupiens ad fidem redire, quia eum detinent contorta, & aculeata quædam ſophiſmata, ſi illa proponat viro docto, ut ab eo ſolvantur, & impedimentum, quo detinetur, ne credat, propellat, recte facit, & in fidei favorem aſſumit medium, quo dubitationem contra illam evertat.

Diſputatio autem materialis, quæ inter fideles fit exercitii cauſa de rebus fidei, per ſe ex objecto non eſt illicita, ne inter laicos quidem. Per diſputationes enim acuuntur juvenum ingenia, & in litterario bello exercentur, ut poſtea, tanquam experti milites contra Eccleſiæ adverſarios pugnare poſſint, Caiet. *d.* 2.2.*q.*10. *n.*7.*dub.*1. ibiq; Bannes, & Aragonius, Navar. *in man.c.*11.*n.*27. Caſtr. *lib.*1.*c.*19. Petr. de Ledeſm. *to.*2.*tr.*1.*c.*5. *concl.*13. Valentia *loc. cit.concl.*2. Suarez *d. ſect.*1.*in in princ.* Sanchez *eo c.*6. *n.*9. Conink *d.dub.*9. ac Delbene *cit. diſp.*154. *part.*6.*n.*16.

Ex pluribus tamen cauſis hæc diſputatio materialis poteſt eſſe mala. Primo ex parte quidem diſputantis, ſi dubitet de fidei veritate, vel tendat ad veritatem evertendam. Secundò ex parte rei, de qua diſputatur, ut ſi quis exercitii gratia defendat aliquam hæreſim, ut ſi cum Averroe defendat unitatem intellectus in omnibus hominibus, Sylveſt. *v. diſputare*, loquens de ſubſtinentibus hunc Averrois errorem, ait, eos peccare mortaliter, &, ſi ſint laici, eos eſſe excommunicatos *ex cap.quicunque de hæret. in 6.* Tum quia generat ſcandalum, cùm eſſe non poſſit, quin ex adſtantibus aliquis credat verum eſſe, quod defenditur. Tum quia imbecillitas defenſoris, ac vis argumentorum redundat neceſſariò in damnum fidei, ac veritatis. Quod ad omnem falſitatem extendit Suarez *d.diſp.*20. *ſect.* 1. Tunc quia neceſſe eſt, multa falſa aſſerere pro veris, quorum plura vel aſſerentur, vel videbuntur aſſeri ſeriò, tanquam vera, non autem diſputationis gratia. Et tum quia ex his diſputationibus oritur ac firmatur affectus ad talia falſa, tanquam vera.

Id autem quod dixit Sylveſter, nempe, ſi *laicus eſt*, qui diſputationis gratia ſuſtinet Averrois errorem, ſit ex *d. cap.* quicumque excommunicatus, intelligitur de diſputatione formali, quæ proprie eſt diſputatio, ut exponit Caietanus *loc.cit.* non verò de diſputatione materiali, quæ fit diſputationis gratia. Sicque experimento comprobatur, quod in Univerſitatibus ſeculares de rebus fidei diſputant.

Neque cenſeo, quod materialis diſputationis gratia defendere aliquam falſitatem, etiam in materia fidei, per ſe ex objecto, ſit illicitum, quamvis poſſit eſſe tale ex mala circumſtantia. Nam in hoc caſu per ſe ex objecto, non committitur mendacium, cùm conſtet, quod diſputatio aſſumitur diſputationis gratia. Quia tunc verba non ſignificant ſic eſſe in veritate, ſicut ſignificant, ſed quod aſſertiones, & propoſitiones aſſumuntur, non quia ſuſtineatur ſic eſſe, ſicut aſſeritur, ſed quia diſputationis gratia proferuntur, ac ſi verum ſignificarent. Et quia hujuſmodi diſputationes per ſe non ſunt pernicioſæ vel ſcandaloſæ, ſed erunt forſitan tales per accidens ex conditione audientium. Nam aliàs ſi audientes ſint viri in fide fundati, ac docti, nullum eſt periculum, vel adhæſionis ad falſum dogma, vel exiſtimationis, quod falſa à defendente proferantur ut vera, vel pravæ affectionis ad falſitatem, immo ex infirmitate reſponſionum, & defenſionis falſitatis, quæ nonniſi falſis inhæret, magis in eis firmabitur veritatis amor.

Et ſane per ſe loquendo non eſt, cur dicatur, illicitum eſſe defendere falſitatem diſputationis gratia, cùm certum ſit, diſputationis gratia impugnare veritatem. Quia nec impugnatur veritas, niſi ex falſis aſſumptis, & poteſt eſſe, quod impugnans iis ſophiſmatibus, eaq; efficacia impugnet veritatem, ut perſuadeat multis, maxime ſi defenſor imbecillis ſit. Verum iſta contingunt per accidens, ex circumſtantia ſcilicet, & qualitate particulari audientiũ.

Per ſe igitur loquendo hæc diſputatio non eſt illicita, ſed utilis, & quodammodo neceſſaria, ſicut utilis & neceſſaria eſt exercitatio diſciplinæ militaris. Eccleſia enim literatis militibus indiget, non ſolum ad tuendam veritatem, ſed etiam ad impugnandum errores, ac illos evertendum.

Tertio autem hæc diſputatio materialis poteſt eſſe illicita ex audientium circumſtantia. Si enim iſti ſint rudes, ac indocti, periculũ eſt, ne in errorem labantur, præſertim ſi diſputatio fiat vernaculâ linguâ. Nam ejuſmodi perſonæ facilius percipiunt difficultates, quàm ſolutiones. Propterea Caietanus monet, non eſſe publice de his rebus diſputandum, maxime de animæ immortalitate.

Quartò fit illicita, vel ex parte finis, ſi fiat ad oſtentationem, aut ex alio fine non honeſto, vel ex circumſtantia diſputantis, ſi ſit rixoſus, contentioſus, inurbanus. Nam, ut docet D. Thomas *d. ar.* 7. non verbis, ſed ſententiis eſt agendum in diſputationibus.

Diſputatio verò formalis de fide, etiam cum hæreticis per ſe eſt licita, & laudabilis, quando fit ad tuendam fidem, vel ad evertendum errores, ut cum D. Thoma *d. ar.* 7. docent Caietanus, Bannes, Serra, Valentia, Aragonius, Suarez *d.diſp.*10.*ſect.*1. Conifick. *d. dub.*9. Sanchez *eodem cap.*6. ac Delbene *ubi ſupra* cœteriq; communiter. Nam laudabile nimis eſt, tueri fidem, ac errores contrarios impugnare, ubiq; & quando opus eſt. Idq; comprobatur ex D. Petri authoritate *in Ep.*1. *Canon. c.*3. & D. Pauli *ad Timoth.* 1. quos refert D. Thomas *ibid.* Idque comprobat exemplũ Chriſti, diſputantis de ſua divinitate ex *Pſal.* 109. cum Judæis *Matt.*22. & afferentis plurimas rationes contra illos *Joan.*8. Sic quoq; Stephanus *Act.*6. & Paulus *Act.*9. diſputaſſe de fide leguntur, & adverſarios confudiſſe. Hoc idem Sancti Patres nedum verbo docuerunt, ſed etiam exemplo, vim plures ex illis ſæpe cum hæreticis acriter diſputarunt pro fide tuenda, & eorum erroribus impugnandis, ut paſſim Eccleſiaſticæ teſtantur hiſtoriæ.

Quoniam diſputatio cum hæreticis pro defenſione fidei, nec de ſe eſt mala, nec jure aliquo vetita. Quia in illa actione non ſolum nulla eſt malitia, ob quam dici poſſit illicita ſed potius cum ſit quædam confeſſio fidei ex parte diſputantis, ac de ſe ad optimos ordinetur fines, honeſta cenſenda eſt, atque laudabilis. Ad dictam *l. C.te ſum. Trin.* jam reſponſum eſt. Et quamvis Farinacius *de hæreſ. q.*178 *n.*108. abſolute negativam tradat regulam inquiens, quod non liceat diſputare de fide uterque quam plures Doctores, ille tamen conſideravit id, quod eſt per accidens ex circumſtantiis, omiſſo eo, quod eſt per ſe, & lex, quam adducit, non eſt univerſalis, Doctoreſque, quos refert, loquuntur in terminis particularib. Cæterum diſputare de fide abſolute eſt res indifferens, etſi fiat ad tuendam fidem, ex objecto eſt honeſta, ex circumſtantiis tamen fieri poteſt mala.

Plures verò circumſtantiæ ſunt, ex quibus hæc diſputatio

tatio formalis eum hæreticis, ac infidelibus potest fieri illicita, & mala. Prima est circumstantia disputantis. Multa enim ex parte illius sunt necessaria. Primùm enim requiritur firmitas in fide, ne forsan se,& audientes exponat periculo amittendi fidem. In hoc enim casu esset peccatum grave cum infideli disputare.

Deinde requiritur doctrina sufficiens ad defendendam fidem,& impugnandum errores. Nemo enim inexpertus,ac insufficiens,potest recte assumere ministerium, ad quod est inexpertus. Alioquin exponeret periculo fidem,& deficiente illo in disputatione confirmarentur hæretici in errore, & fideles vel informarentur in fide, vel eam amitterent,habetq;in hoc locum illud Apostoli *ad Titum* 1. ut nimirum talis sit,qui in doctrina sana exhortari possit, & eos,qui contradicunt arguere,Azor *p.* 1. *lib.*8. *c.* 26. *q.*1, Becanus *de fide cap.*15. *disp.* 7. *n.*7. Sanchez *in decal.lib.*2.*cap.*6. *n.*8. Delbene *d.q.*154. *pet.*6. *n.*21. Suarez *loc.cit.* Castropal. *to.*4.*disp.*2. *pun.*4. *n.*3. Coninck *ead. disp.*8. *dub.*9. *n.* 140. & 141.

Quæ autem sufficiens doctrina requiratur,ex circumstantiis colligi debet, præsertim animadvertendum, an subjectum disputationis sit difficile, an obscurum. An disputatio sit publica, an coram doctis, anve coram rudibus,an sit per modum concionis, an scripto, an concertatione? Sicq; juxta conditionem periculi,quod ex disputatione imminere potest,judicanda erit gravitas peccati,quod incurrit indoctus, qui velit disputare de fide. Nam si non sit periculum,nisi confusionis ipsius disputantis,non erit hoc grave damnum, nec mortale peccatum cum tali periculo disputare, D. Bernardus *serm.* 64. *in Cantic.ex Origene homil.*10. *in exam.* in eo, qui disputat cum hæreticis requirit eloquentiam, linguarum peritiam,antiquitatis cognitionem, eruditionem Patrum, in artibus exercitium, ingenii celeritatem.

Postremò requiritur,quod non sit laicus. Nam *in Cit. cap.quicumq;*laicis prohibitum est disputare de fide.Quod antea in sexta Synodo generali *c.* 64. *Trullano,* sub pœna excommunicationis quadraginta dierum prohibitū fuerat laicis publicè disputare.Ut enim advertunt Caietanus *d.art.*7.& Suarez.*d.disp.*20.*sect.*1. Plerumq;laici non sunt ita instructi in difficultatib. fidei,sicut esse solent Clerici.

Ratio autem hujus prohibitionis tam privatæ, quam publicæ significatur *in Can. duo sunt* 12. *qu.* 1. his verbis *sed oportet ordini à Domino dato cedere,juxta illud Pauli ad Ephes.*4.*quosdam dedit Pastores,& Doctores.* Juxta quæ cum munus disputandi, ac docendi ex officio pertineat ad statum Clericalem, merito illi reservatur.

Nomine autem laicorum non comprehenduntur Clerici,etiam sola tonsura insigniti,neq;regulares,etiam non Clerici,qui vulgò regulares laici vocantur. Nam ij Clericorum privilegiis fruuntur, clarumque est quod *in Can. duo sunt.* 12. *q.* 1. nomine Clerici comprehenditur totum Ecclesiasticorū genus.Gem.*in d.cap.quicumq;n.*2. Franch. *n.*1.& Barbat.*n.*15.traduntque Suarez. *loc.citat. n.*10. Sanchez.*d.lib.*2. *c.*7.*n.* 6. Coninck. *eo dub.*9. *n.*145. Delbene *cit. q.*154. *petit.*6. *n.*6. Sabell.*de Offic. Inquis.lib.*1. *cap.* 10. *regul.*86. *n.* 84.& Castropal. *ibidem.*

Verùm hîc distinctione utendum puto,ut sub nomine Clericorum comprehendi illos dumtaxat religiosos, qui litteris vacant,sacrosq; ordines participant.Sub laicis verò,qui in suis Ordinibus laici sunt;in illis enim ratio legis ordinariè locum habet;quia non sunt docti,nec sufficientes ad disputandum. Ideoque Leo Papa *Epist. Superius citata,*inquit,*Præter eos qui sunt Domini Sacerdotes,nullum sibi jus docendi, & prædicandi audeat vendicare; sive sit Monachus, sive laicus,qui alicujus scientiæ nomine glorietur.*Ibi enim summus Pontifex nomine Monachi,eos potissimùm significare voluit,qui juxta morem sui temporis, licet religiosi essent,regulariter tamen non ordinabantur, nec litteris operam dabant. Si aliquis tamen reperiretur inter illos cum sufficienti doctrina,Suarez ibidem asserit quod sine peccato cum hæreticis disputare posset,præsertim à suo Prælato jussus.Tùm propter opinionem probabilem docentem sub nomine Clerici intelligi debere quoscumque religiosos, etiam nullum ordinē habentes. Tùm quia, si sub laicis comprehendantur, idem de his religiosis ferendum est judicium ac de ipsis laicis.

Quid igitur si Laicus esset vir doctus,& clarus? Respondeo,per se loquendo non posse,sed prohibitione *d. cap. quicumque de hæret.in* 6.esse comprehensum. Nam Alexander IV. absolutè prohibet laicis disputare de fide, Gloss.ibi *V. Laicus*,Gemin. & Franch. *n.*1. Barbat. *nu.*17. Caietan.*d.art.*7. Sylvester. *V.disp.*Valentia 2.2.*disp.*1.*q.*10. *pun.*4. Suarez. *cit. disp.*20. *sect.*1. Navar. *cons.* 17. *de hæret.* Sanchez. *eo c.*6. *n.*5. Azor. *d.lib.*8. *c.*26. *q.*1. Albertin. *de agnosc.propos.q.*13.*n.*12.Pegna *in direct.p.*1.*schol.*23.Aragon. 2.2.*q.*10.*n.*7. *not.*1.Becanus *de fide.c.*15.*q.*7.*n.*4.Coninsk.*d. n.*145.Castropal.*d.to.*4.*disp.*3.*pun.*4.*n.*4. Delben.*loc.cit.petit.*6. *n.*7. Si enim solùm laico indocto prohibitum esset disputare de fide, nihil speciale esset illi interdictum. Nam nè Clerico quidem indocto licet de fide disputare.

Nec refert quod aliquando nonnulli sunt laici doctissimi.Leges enim attendunt,ac respiciunt ad id,quod frequentius,& ut plurimum accidit. Quia igitur Clerici ut plurimū solent esse magis instructi, ac periti in doctrina sacra,laici vero contra,regulariter nō sunt docti;ideo omnibus laicis in communi meritò prohibita est disputatio formalis de fide.Nec in *præfato cap.Quicumque* per laicos intelligi possunt indocti tantùm, sive sint laici, sive sint Clerici,aut per Clericos,docti,sive sint pariter laici, vel Clerici.Et certè cum eadem ratio,immo major sit in hac disputatione,quam in simplici prædicatione,si sacri Canones istam prohibent omnibus laicis, ut habetur *cap. cum ex injuncto,cap.sicut in uno de hæret.in* 6. in Concilio Carthaginensi 4.*c.*98. & in *Ep.* 62. *Leonis Papæ cap. ult.* primam quoque illis prohibuisse,fatendum est, ususque ipse comprobat.

Id tamen liceret laico in casu necessitatis,aut magnæ utilitatis,si enim esset infidelis,aut hæreticus qui fideles perverteret;nec adesset Clericus doctus qui ei posset resistere,tunc Laicus Doctus nedū posset,sed teneretur disputare,tum ex obligatione charitatis,tum ratione fidei,ac religionis despectæ,quā teneretur ab injuria defendere. Caietan.Baines,& Aragonius *d.ar.*7.Suar.*d.disp.*20. *n.*12. Valentia *ibid.post.*2. *concl.*Turrian.*de fide q.*10.*n.*7.*disp.*10. Becan.*supra n.*6.Coninck. *d.n.*145. Delben. *cit. petit.*6. *n.* 24. & Castropal. *loc. cit. n.* 6.

Item liceret,si id nō faceret propria autoritate,sed missus à Clerico authoritatem habente. Tunc enim nomine Clerici disputaret,& sibi non arrogaret munus docendi, quod maximè prohibetur laicis.ut ex S.Leonis *Epist. q.*2. *cap.ult.ac d.can.*64. *sextæ Synodi* & in *d. c. Quicumq;*non prohibetur laicus disputare,si jussus fuerit ab Ecclesia,sed solum si id faceret ex propria autoritate, ut per Suarez *d. sect.*1.*n.*11.Delben.*ubi supra n.*13.& Castropal. *ibid.n.*7.

Liceret etiam ubi contraria consuetudo legē hanc abrogavit,sicut in locis,ubi permixtim Cathol.cum hæreticis vivunt,cum passim se offerat occasio disputandi exemplo Alberti Pyghii Comitis,& Henr.VIII. Reg.Angliæ qui fuerunt laici,& tamen cum Luther. disputarunt de fide.

Porro cum Alexander Pontifex *in d.cap.Quicumque* loquatur de disputatione formali,quæ inter fideles non habet locum,quia fit ad suadendam fidem,vel ad eam tuendam contra infideles;ideo laicis dumtaxat prohibitum est,cum infidelibus,& hæreticis disputare de fide.

Peccare autem laicum mortaliter,si contra hanc prohibitionem disputet de fide,certum est. Quia materia est gravis,& habet annexam excommunicationem, idque etiamsi esset doctus,ut per Caiet.*in summ. V. disputare in fin.*Armilla *eod.V.n.*1. Navar. *cons.* 24. *de hæret. & in sum. cap.*11.*n.*27. Suar.*ea sect.*1.*n.*12.Sanchez *d.cap.*6.*n.*3.*V.fides, n.*3. Albertin. *de agnosc. assert. q.* 13. *n.*12. ac Delben.*cit. sect.* 6. *n.* 24. Hæc autem excommunicatio non est latæ sententiæ, sed ferendæ. Nam *in d. cap. Quicumque* imponitur per verbum imperativum *innodetur* ut ibi tradunt Glossa,Archidiaconus,& Geminianus *n.*2. Franch. *n.*1. Caiet.*d.art.*7.Navar.*cons.*17.*de hæret.*Suarez *d.sect.*1.

Difficultas tamen est,an hoc in casu,antequam quis excommu-

communicetur, debeat præcedere admonitio? Eam non requiri vult Panormitanus *in cap.cum ſit Romana,n.*18.*de appel.* quem refert Delbene *loc.cit.n.*24.Quia cũ lex prohibet aliquid ſub pœna excommunicationis,ſufficienter admonet;Et ideo plures,quos ibi adducit Delbene,autumant quod Clericus nũtriens comam,peccet mortaliter. Quia hoc illi prohibitum eſt ſub pœna excommunicationis.At eſſe neceſſariam citationem, monitionem, & ſententiam docent *in cit.cap. Quicumque* Gloſſa *d.V.innodetur* Jo.Andr.*propè finem* Gemin.*n.*2.Franch. *n.*1.Barbat. *n.*18.Locat.*in judicial. Inquiſit.v.diſputare n.*1. Navar.*conſ.* 25.*n.*1.*de hæret.*Azor.*d.lib.*8. *c.*26.*q.*1. Sanchez *d. c.*6. *n.*3. Perez.*lib.*3.*tit.*4.*lib.*8.Becan.*d.q.*7.*n.*7. Sanctarel. *de hæreſ. c.*8.*n.*9.Farinac.*eod.tit.q.*178. *n.*120. & vult.Caiet. *v.Clericorum peccata,*nec displicet Delbene *d petit.*6.*n.*28.Quia, ut dixi,hæc excommunicatio non eſt latæ ſententiæ,ſed ferendæ, vel, quod idem eſt, non incurritur ipſo facto, ſed eſt commonitoria; quod rectè colligitur ex ipſo loquendi modo,quo Pontifex uſus eſt. Non enim dixit *excommunicationis laqueo innodatur,* ſed *innodetur.*Et in hac ſententia non erit peccatum mortale, ſi laicus, aliàs doctus,vel aliunde non imperitus, ante monitionem diſputet de fide. Nam excommunicatio iſta non incurritur, niſi per eum, qui monitus contumax perſeverat in legis tranſgreſſione.

Vult autem Farinacius *loc.cit.n.*113. quod diſputare de fide ſit prohibitum,etiam Clericis *ex l.nemo C.de ſumm. Trinit.& fid.Cath.*Citatque ad id Sylveſtrum *v.diſputare,* Armillam,& Angelicam *eod.n.ac* Conradum Brunum *de hæret.lib.*6.*c.*8.*n.*1.Ergo & illi peccant,non tantùm contra legem naturalem,quia exponunt ſe periculo erroris, ſed etiam contra civilem.At præter ſuperius dicta, reſpondeo,quod lex civilis, quæ diſponit de rebus ſpiritualibus, non obligat Clericos,niſi jure Canonico confirmetur, ut alibi etiam diximus.

Tùm demum requiritur ex parte diſputantis,quod ille in materia fidei non ſit ſuperior,& judex.Non enim illi convenit diſputare cum hæretico,vel infideli. Allegat ad id Farinac.*loc.cit.can.cum quibus,*§.*canonum* 2.*q.*3. ubi dicitur Canonum magiſtris, atq; cuſtodibus nobis nullum fas eſt inire certamen cum hominib. communionis alienæ.Citat etiam Turrecrematam in eumdem Canon.*ſum.* & *n.*1.ac D.Antonin. *p.*2. *tit.*12.*c.*2.§.2. At vero in verbis illis non interdicitur abſolute diſputatio cum hæreticis, ſed ſolum Magiſtris Canonum, atq; Canonum cuſtodib. Hi vero ſunt ſummus Pontifex, & Epiſcopi in legitimo Concilio congregati, qui ſunt ſanctionum magiſtri, & conditores;Epiſcopi etiam quorum eſt, ſacros Canones cuſtodire,ac etiam Inquiſitores,qui ad fidei cuſtodiam,& tutelam deputantur. Quod igitur ibi prohibet Gelaſius Papa,eſt quod ij,qui ſunt alterius communionis,non admittantur in Conciliis, tanquam Patres, & Canonum Magiſtri.Et quod ſummus Pontifex,& Concilia legitime congregata, & Epiſcopi, ac Judices fidei,cum hujuſmodi hominibus, non ineant doctrinalem diſputationem, quia ſupponentes fidem,tamquam certam,& non diſputabilem,Chriſtianos,à fide alienos, juriſdictione ac pœnis coercere debent,nec eorum dignitatem decet, veluti ex pari contendere cum ſubditis ſuis,& cum illis diſputare. Quò ſpectant verba illa Apoſtoli 2.ad Timoth.2.*Noli verbis contendere;ad nihil enim utile eſt, niſi ad ſubverſionem audientium.*Et Ep.1.ad Corint.c.11.*Si quis videtur eſſe contentioſus, nec talem conſuetudinem habemus, ſed nec Eccleſia Dei.*

Et quamquam ubi adeſſet occaſio reducendi illos ad fidem, poſſint hujuſmodi Judices, non quidem diſputando,& contendendo,ſed rationibus, ac perſuaſionibus cum illis privatim agere,ut errorem agnoſcant,id tamen decentius ſit per alios viros doctos, & ubi id fieri opus ſit,fieri debet,non ſane concertatione,ſed monitione. In caſu tamen neceſſitatis poſſunt Superiores de fide cum infidelibus diſputare.

Secunda circũſtantia,ex qua diſputatio poteſt fieri mala, accipi poteſt ex parte ejus, cũ quo diſputatur,idq; duplici ex capite.Vel quia timetur ex diſputatione majus malũ. Vel quia ſaltem nulla utilitas expectari poteſt. In utroq; peccat mortaliter diſputans,& diſputatio tanquam vana, & inutilis eſt illicita.Contentio enim tamdiu ſapiens eſt, quamdiu proficit,aut ſi non proficit, non obeſt. Eoque etiam ſpectat quod ait Apoſtolus ad Titum 3. *hæreticum hominem poſt unam,& ſecundam correctionem devita.* Non autem ait poſt unam,& ſecundam diſputationem. Quia Epiſcoporum non eſt diſputare cum hæreticis, ſed illos corrigere.Si vero eſt pertinax,non eſt amplius corrigendus,quia correctio iſta eſt inutilis,ideoq;non eſt cum illo inutiliter diſputandum.Et in hoc ſenſu plures loquuntur Patres,quando prohibent diſputationes cum hæreticis. *Non diſputationem,*inquit Auguſtinus *lib.*10. contra Fauſtum *c.*12. *amant hæretici,ſed quoquomodo ſuperare impudentiſſima pertinacia,ut congregent,quæ non pepererunt.* Chryſoſtomus ſive Autor operis imperfecti ſuper Matt. *hom.*12.ubi argumento ſumpto ex pertinacia Phariſeorũ ait ; *Audi homo fidelis qui contra hæreticum libenter contendis,ſi Phariſæi victi non ſunt, tu certando contra hæreticum poteris eum placare cum viceris?*

Conſultò autem diximus,ſi nullus fructus ſperetur,nam in hoc attendi debent verba illa D.Bernardi *ſerm.*64. in Cantic.*Et ſi hæreticus non ſurgat ex fœce, Eccleſia tamen confirmatur in fide.*Et illa Auguſtini Ep.48. *cum hæreticis verbis eſt agendum, diſputatione pugnandum,ratione vincendum.*Et quamvis non ſperetur, quod hæreticus, cum quo diſputatur, convertatur, non idcirco à diſputatione eſt abſtinendum,quia ſperari poteſt quod fiant minùs audaces,vel magis timidi,vel quod alii hæretici reſipiſcãt, vel quod Catholici magis confirmentur. Unde plures aliæ utilitates ſperari poſſunt, præter hæretici converſionem,ſi diſputatio fiat à Catholico viro docto, & pio. Ad hoc autem ut diſputatio cenſeri debeat utilis, non ſufficit,ſi non ſit certa ſpes utilitatis, ſed requiritur eſſe certum, quod, nullius æſtimabilis utilitatis datur ſpes probabilis, ut ex Chryſoſtomo *hom.*6. *ſuper Epiſt.ad Titum,* advertit Delbene *d. dubit.* 154. *petit.* 5. *nu.* 9. & Caſtropal. *d. tr.* 4. *diſput.*2. *punc.* 4. *n.*1.

An autem hæc inutilis diſputatio ſit peccatum mortale,an veniale? Suarez.*d.diſp.*20.*ſect.*1.*n.*13. Valentia *cit.diſp.* 4.*concluſ.*1.*circa fin.* Sanchez *d.lib.*2.*in decal.c.*6.*n.*2. alios referens, inquiunt, eſſe veniale. Quod verum eſt, ſi ſola diſputatio per ſe penſitetur. At ſi nec ſperatur converſio hæretici,neq;alia æſtimanda utilitas expectatur,jam ſubeſt circumſtantia ſcandali. Quia hæc diſputatio præbet hæretico occaſionem committendi plurima peccata,quæ tenemur ex charitate vitare.Atq;ideo,quod hæc diſputatio regulariter ſit peccatum mortale,ait Delbene *d.petit.* 5.*n.*12.Caſtropal.*d. pun.*4.*n.*2. niſi cauſa gravi excuſetur.

Tertia circumſtantia conſiderari debet ex conditione audientium.Quia non poteſt legitime diſputari publice de fide ſi timeatur damnum audientium præcipue in materia fidei,ſi nimirum probabiliter timeri poſſit, nè aliquis eorum amittat fidem,vel in eis conſtantia fidei nutet. Hæc aliaque mala timeri poſſunt ubi audientes ſunt ſimplices,ac indocti, taleſque cenſeri debent, qui non ſunt capaces percipiendæ doctrinæ de qua diſputatur. Ubi ergo hujuſmodi damni periculum imminet,illicita eſt diſputatio de fide,ut D.Thom.*cit.q.*10.*ar.*7.ibiq; Caietanus,Bannes,Serra,& Aragonius,& tradunt Suarez *d.ſect.*1.*n.*14.Turrecrem.*in can.cum quib.* 24.*q.*3.Sylveſter, & Armilla *v.diſputatio,*Repertor. Inquiſ.*v. diſputare.* D. Antonin.*in ſum.p.*2.*tit.*12.*cap.*2.§.2.director.Inquiſit. *p.* 1. *q.*10. ibique Pegna *p.*2. *ſchol.*23. Azor. *d. p.*1.*lib.*8. *cap.*26. *q.*2. Farinac. *q.*178. *n.*126.Sanchez *d.cap.*6.*n.*10. Valentia 2.2. *diſput.*1. *q.*10. *pun.* 4. *poſt prim.concluſ.* Coninsk.*diſp.* 18. *dub.*9. *n.* 139. Turrian. *q.*10. *de fide n.* 2. Delben. *ibid. petit.* 7. *n.*1.& Caſtropal. *d. pun.* 4. *n.* 9.

Quale autem ſit hoc peccatum? Sanchez ex Caietano ait,eſſe peccatum imprudentiæ, & ex Valentia,quod regulariter ſit veniale.At Delbene ait,eſſe regulariter mortale:

tale,quia ratò abeſt periculum perverſionis. Quod vero ad ſpeciem peccati,omne peccatum eſt in genere imprudentiæ,ſed tamẽ eſt in illa ſpecie peccati,quæ opponitur virtuti, ex cujus præcepto peccatum eſt vitandum. Ideo ubi adeſt periculum perverſionis, vel damni ipſius fidei, ex vi præcepti illius vitandum eſt hoc damnum. Quod ſi non vitetur,peccatur contra fidem.Sicque hoc peccatum, ad infidelitatem reducitur.An autem regulariter ſit mortale,an veniale,pendet ex facto, eritque mortale,ſi damnum quod timeri poteſt ſit grave.Ceſſabit vero hoc periculum,ſi diſputans ſit vir doctus,& in diſputando, ac ſolvendo argumenta perſpicuus, ſi audientes ſint tales, qui rationes pro utraque parte percipere poſſint.

Quod ſi timeri poſſit aliquod malum ex diſputatione conſiderandum eſt, an timeri poſſit majus malum ſi non diſputetur.Nam ſi eſſet hæreticus contentioſus,qui ſollicitaret Catholicos,ſicq; ij in fide nutare inciperent,tunc vir doctus poteſt,imo tenetur diſputare,ut audientes confirmet in fide; aliàs ſilentium ſuſpectum eſſet, multumque obeſſet dubitantibus.

Ultima circumſtantia ſumitur ex parte modi diſputandi,ut ſi non ſervetur mediocritas, & modeſtia. Si diſputans non tàm ratione quam verbis contendat; ſi potius diſputans velit adverſarium vincere,quam errorem,contra illud Hieronymi *lib.1.adverſus Pelagium*, non de adverſario victoriam,ſed contra mendacium quæramus veritatem.Et *contra Arcad.lib.*1. in diſputationibus non eſt quærenda victoria, ſed bonum, & rectum *& lib.*1. *ſuper Geneſ.*non diſputatio veritate,ſed veritas diſputatione requiratur.Si nimia tarditate,vel nimio fervore diſputationem aſſumat.Quod reprehendit Nazianzenus *orat.26.de moderat. in diſputat.* ex utroq; enim extremo ſumendum eſt quod utile eſt,ex priori manſuetudinem, ex ſecundo zelum, debet igitur diſputatio eſſe modeſta, & temperata,& ſine ſcripturarum authoritate,nihil temere aſſerendum.Vide Origenem *hom.*12.*in Exod.*Gregorium *p.*2.*Paſtor.* Turrecrem.*in d.can cum quibus.*Repert.*d.v.diſputare*, Simanch.*de Cathol.inſtit.tit.*20.Albertin.*de agnoſc. aſſert. q.*13. *n.*8. Farin.*de hæreſ. q.*178. *n.*117. Caſtropal. *d. pun.* 4. *n.*10. Cumque non ex eodem modo omnes hæretici affecti,ac diſpoſiti ſint,ſed aliqui in ſuo errore ſunt pertinaces, alii zeloſi, alii frigidi,alii dubii,ac fluctuantes, non eodem quoq; modo cum illis omnibus agendũ eſſe rectè admonet Becanus,præludio primo manualis controverſiarum. Pertinaces coercendi ſunt intra limites certæ materiæ,ni ex una in aliam dilabantur.Sunt item reſtringendi ad formam ſyllogiſticam, ut vis argumenti patet, & palam confundendi, & increpandi, ſicut Sadducæi, Scribæ,& Phariſæi leguntur fuiſſe à Chriſto confuſi, & increpati Matth.22.*&* 23.debet tamen eſſe confuſio rationabilis,quæ non fiat per convicia, & maledicta, ſed per juſtam reprehenſionem,aut apertam victoriam.Cum zeloſis,qui non ex ſuperbia,& obſtinatione, ſed ex quadam ignorantia falſo perſuaſi ſunt contrario modo, id eſt,modeſte,ac benevole agendum eſt.Cum frigidis, qui neque ex ſuperbia,neque ex ignorantia manent in ſuo errore,ſed propter ſuas prætenſiones politicas, à quibus ægrè abſtrahuntur,ſeriò ac ſeverè agendum eſt , tùm oſtendendo prætenſiones,& excuſationes ipſorum eſſe frigidas,tùm inculcando,ut ſaluti ſuæ conſulant, nec propter humanos reſpectus,favores,& ſæcularia negotia, patiantur ſe ab æterna,& cœleſti gloria excludi. Cum dubiis denique,qui ſimplici,ac recto corde quęrunt veritatem, & quia per ſe ſive ſuopte ingenio,ac induſtria non poſſunt eam invenire,petunt ab aliis ſe doctioribus juvari,ac inſtrui,fraternè,& ad cujuſque captum tractandum eſt, & aliter docti,& ingenioſi,aliter rudes,ac idiotæ inſtruendi ſunt.

Atque ex his ſcitè quæritur, an re vera diſputatio de fide cum hæreticis regulariter dicenda ſit potius utilis, & honeſta,quam inutilis,& illicita? Cenſeo has diſputationes regulariter inutiles eſſe,ac illicitas. *Nam hæretici*, ait Bernardus ſerm.66. in Cantic. *nec rationibus convincuntur,quia non intelligunt; nec authoritate corriguntur, quia non reſipiſcunt,nec flectuntur ſuaſionibus,quia ſubverſi ſunt.* Idem aſſerunt Tertullianus *de præſcript. c.*16.Autor. oper.imperf.in Matth. *hom.*24.ac Lirinenſis,*de propr.hæretic.* Novitque Conſtantinus Imperator. *Epiſt. ad Arrium apud Socratem lib.*1.*c.*6.Euſeb.*lib.*2.*de vita Conſtantini*, & Nicephorum. *lib.* 8. *c.* 13. ac teſtatur Concilium Toletanum 4.*can.*10. Non enim quærunt veritatem, ſed ut ab audientibus habeantur ut victores,quemadmodum ait Gregor.*lib.*2.*moral. c.*2. Hinc eſt,quod etiamſi rationum pondere convincantur,nedum ex hoc non convertuntur,ſed magis pertinaces,magiſque contentioſi evadunt,nè ſe victos fuiſſe fateantur. Neceſſe eſt enim contentioſè loquantur,quod probare non poſſunt. Ideoque à S.Officio Inquiſitionis diſputationes publicæ inter hæreticos & Catholicos denegantur,quia ex illis nulla percipitur utilitas.Unde ſub die 13. Auguſti 1609. ſcriptum Nuncio apud Belgas,ut admoneat ſuperiores Religioſorum,nè conferentias publicas inter hæreticos,& Catholicos permittant,niſi perſonis valdè doctis.Et ſub die 22. Octobris ejuſdem anni dictum conferentias privatas non prohiberi. Scriptum etiam Cardinali Borromæo 21. Septemb. 1596. Inquiſitori Comenſi, Mediolanenſi , ac Nuncio Sabaudienſi,quod diſputationes publicæ , inter hæreticos,& Catholicos vitentur, ſi fieri poteſt abſque ſcandalo.Quia ex eis nulla ſubeſt utilitas. Quandoq; tamen fuerunt permiſſæ,& conceſſa facultas diſputandi,ut cuidam Doctori Weſtphalienſi 29.Julii 1599. & 7. Decembris 1606. Scribere vero contra hæreticos permittitur.Nam laudabile id eſſe docet Farinac. ubi *ſupra n.*121. *ex Simanch.de Cathol.inſtit.tit.*20. Poteſt tamen eſſe malum ſi indoctus ſcribat,& contrarias argumentationes hæreticorum non infirmet, ac diluat.

Porrò, etſi diſputans de fide etiam in caſu prohibito, ſi tamen non ſit in fide dubius ſed id faciat ad ſuadendam fidei veritatem,non ſit hæreticus,ut per Albertin.*in rubr.de hæret.q.*13.Farinac. *d.q.*178.*n.*118. Attamen Inquiſitores procedere poſſunt contra diſputantes de fide in caſu expreſſe in lege prohibito, ut ſi laicus de fide publicè diſputaret.Ita direct. Inquiſ.*p.* 4. *q.* 38. Pegna *p.* 1. *ſchol.*23. Locat.*verb. diſputare.* Armilla *v. diſputatio nu.* 1. Sylveſter *eod. v .nu.*2 .Farinac. *d. q.*178.*n.*117. ac Delben. *d. q.* 154. *petit. 6. n.* 11.

Præter autem excommunicationem plures alias pœnas contra diſputantes de fide refert Farinac.*loc.cit.n.*16.quas, ex Pegna, inquit non eſſe in uſu. Et quidem ſi diſputans dubitet de fide, ipſe eſt hæreticus. & ut talis punitur.Si vero diſputet ad malum finem,ſcilic. ad perſuadendum errorem contra fidem, talem reputari hæreſiarcham, & tradendum Brachio ſæculari ait *ibidem* Farinacius, Sed an hæreſiarcha pœnitens ſit tradendus Curiæ ſæculari? alibi diximus.

Ex hactenus dictis colligitur,quando licitum & honeſtum ſit diſputare cum hæreticis,nempe quando viri docti,quibus id conceſſum eſt,diſputant contra hæreticos,ad confutandum eorum errores, idque coram prudentibus auditoribus, qui vim argumentorum , ac reſponſionum utriuſque partis rectè percipiunt, & de tota re æſtimare poſſunt. Aut certè quando diſputant coram ſimplicioribus, qui ab hæreticis ſollicitantur ad defenſionem,ut huic periculo occurratur.Magna quidem hac in re opus eſt conſideratione,ac ut veriùs dicam,opus eſt divinæ prudentiæ, diſcernere quando cum infidelibus, & hæreticis publicis colloquiis , & collationibus congrediendum ſit,quando verò abſtinendum,inſpicienda-que ſunt perſonarum merita,ſtudia, ſapientia ac præcipuè morum integritas, ac vitæ ſanctitas quibus Viri ſapientes divina ope innixi promerentur ex inimicis palmam accipere.

Cœterum libri legendi ab eo,qui veritatem veræ religionis aſſequi cupit,ſunt Biblia,ideſt Vetus,& Novum Teſtamentum.In hac vero divina Scriptura legenda ſequens ratio adhibendaeſt.

Primò

Primò, ut eam ab hæreticis depravatam nunquam legamus, neque enim tunc verbum Dei, ſed errores hæreticorum legerentur. Nam & Satanas verbo Dei uſus eſt, ut Chriſtum Dominum tentaret, verbum Dei ad ſuas fraudes detorquens, & ex gemmis pulcherrimæ ſtatuæ imaginem ſerpentis effingens.

Secundò Biblia à Luthero verſa, plena eſt depravationum, quemadmodum adnotavit Empſerus, & reliqui alii permulti. Idem dico de Bibliis Calvinianis, Zvinglianis, & aliarum ſectarum. Itaque ea legenda non ſunt, alioquin qui amat periculum cadit in illud.

Tertiò antiqua vulgata editio Bibliarum, quæ per multa ſæcula ab Eccleſia Catholica uſitata eſt, legatur.

Quartò ſi qua Germanica verſio legenda ſit, legantur Biblia à Dietembergio traducta, & Evangelium à Hieronymo Empſero in Germanicam linguam converſum.

Quintò Scripturæ Sanctæ non ſecundum proprium ſenſum, ſed ſecundùm antiquæ & Catholicæ Eccleſiæ conſenſum, & generalium Conciliorum interpretationem intelligenda ſunt; alioquin evenit quod inquit Beatus Auguſtinus *tom. 9. in Evang. Joan. tr.* 18. Neque enim, ait, natæ ſunt hæreſes, ut quædam dogmata perverſitatis illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, niſi dum ſcripturæ bonæ intelliguntur non bene, & quod in eis non bene intelligitur etiam temerè, & audacter aſſeritur, *& alibi tom. 3. de Geneſ. ad Litt. lib. 7. cap. 9.* Nec ob aliud, inquit, ſunt hæretici, niſi quod Scripturas Catholicas non rectè intelligentes, ſuas falſas opiniones contra earum veritatem pervicaciter aſſerunt Dum enim ſignificat idem ſanctus Pater, *alibi tom. 8. Pſal.* 10. Chriſtus apud hæreticos quæritur, amittitur.

Sextò in legendis Scripturis Sanctis, & præcipue Novo Teſtamento, ea ſunt in primis obſervanda, quæ ad remedia, & præcepta pertinent, quibus noſtra vitia extirpentur. Deinde perpendendus eſt Eccleſiæ ordo, & firmitas ex promiſſis, merito, & inſtituto Chriſti Domini noſtri.

Præterea quid ad introducendam fidem, ac verum Evangelium cœperunt prædicare S. Joannes Baptiſta, Chriſtus Dominus, Apoſtoli, ideſt pœnitentiam in remiſſionem peccatorum, fidem & obſervationem mandatorum Dei, obedientiam erga Eccleſiam, opera pietatis, orationis frequentiam, Sacramentorum uſum. Ad hæc authoritatem à Chriſto Petro collatam; denique vitam ipſorum Apoſtolorum, ac diſcipulorum Chriſti, nempe, num poſt eis commiſſum munus concionandi Evangelium, & adminiſtrationis Sacramentorum Apoſtoli, & diſcipuli Chriſti, & Apoſtolum dederant operam generandis carnalibus Filiis, aut iis rebus faciendis, quæ Lutherani, Calviniani, aliique hæretici faciunt.

Poſt hæc omnia conſiderentur ſeptem Sacramenta quæ illi tanquam vaſa gratiæ pro diverſo ſtatu Eccleſiæ adminiſtrabant. Signa item, ac miracula, quæ conſequebantur, ut etiam quemadmodum ſcriptum eſt in actis Apoſtolorum umbra Petri & ſemicinctia Pauli, Deo cooperante, redderent ægrotis ſanitatem.

Septimo cum unuſquiſque in diverſos ſenſus poſſit diſtrahere verbum Dei, expediret, ut antea legeretur ex antiquis Patribus Vincentius Lirinenſis in ſuo Commonitorio. Ex recentioribus autem Cardinalis Hoſius Varmienſis in libello de verbo Dei, quod extat inter ejus opera, & Petrus Caniſius apud præfationem vitæ, & actorum S. Joannis Baptiſtæ adverſus Magdeburgenſes. Quod ſiquis eſſet doctior, prælegere item poſſet libros de doctrina Chriſtiana ſcriptos à S. Auguſtino.

Illud verò imprimis ad Dei verbum, & voluntatem intelligendam perneceſſarium eſt, ut prius credamus, quàm curioſe ſcrutemur res Dei Niſi enim credideritis, inquit Iſaias, non intelligetis, & ſcrutator Majeſtatis opprimetur à gloria, inquit Salomon. Itaque captivemus intellectum in obſequium fidei, ut ait Apoſtolus, ac bene vivamus, & ſiquid aliis debemus honorem, bona, vel alia, ea reddamus. Scriptum eſt enim à Davide, à mandatis tuis intellexi, & à Sapiente, in malevolam animam non intrabit ſapientia. Denique illud ſemper nobis infixum ſit cordi, quod per Prophetam Deus loquutus eſt: ſuper quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem, & trementem verba mea? Rurſus per Apoſtolum: Noli altum ſapere, ſed time; ſi enim naturalibus ramis non pepercit, vide, nec & tibi parcat. Et iterum per æternam ſapientiam Filii ſui: Pauperes evangelizantur. Quippe humilitas credendi tutiſſimos nos facit, & hæc illa virtus eſt, quam eſſe primam, ſecundam, tertiam, quartam ob ſui neceſſitatem, atque præſtantiam ſcripſit ad Dioſcorum Auguſtinus.

Poſt Scripturam legenda ſunt Concilia generalia. Quoniam Conciliorum, ut inquit Auguſtinus, ſaluberrima eſt authoritas, propterea illis, tanquam fidiſſimis Spiritus Sancti interpretibus, quæ quidem legitime habita fuere, fides inconcuſſa adhibenda eſt.

Ea porrò Concilia, quæ generalia, & legitime habita fuerunt hactenus duodeviginti numerantur, quorum aliqua, licet ob varias Eccleſiæ perturbationes non extent, multa tamen, aut eorum bona pars in decretalibus, & Canonibus habentur; cætera provincialia Concilia, quæ plura fuerunt, ſi ab Eccleſia ſunt approbata, jam ſuam authoritatem retinent.

Generalia Concilia legitima ſunt iſta: Nicenum primum tempore Sylveſtri Pontificis, & Conſtantini Magni adverſus Arium anno 324. Conſtantinopolitanum contra Macedonium anno 383. Epheſinum contra Neſtorium anno 434. Chalcedonenſe contra Eutychianum anno 454. Conſtantinopolitanum contra Petrum, Severum, Anthemium, & Theodorum ac Origianiſtas anno 552. Conſtantinopolitanum tertium contra Sergium, Pyrrhum, & Paulum Monothelit. anno 678. Nicenum ſecundum contra Iconomachos, id eſt, imaginum impugnatores anno 790. Conſtantinopolitanum quartum, quæ octava Synodus dicitur, contra Photium anno 870. Lateranenſe primum contra Saracenos pro recuperanda Terra ſancta anno 1123. Lateranenſe ſecundum contra Antipapas anno 1139. Lateranenſe tertium contra Valdenſes anno 1180. Lateranenſe quartum contra varias hæreſes, & pro Terra ſancta anno 1215. Lugdunenſe primum pro Terra ſancta, & contra Imperatorem Fridericum anno 1245. Lugdunenſe ſecundum contra errorem Græcorum anno 1273. Vienenſe contra varias hæreſes anno 1311. Florentinum, in quo facta eſt unio Græcorum cum Eccleſia Catholica anno 1439. Lateranenſe quintum contra ſchiſmata anno 1517. Tridentinum adverſus hujus ſeculi hæreſes anno 1545. abſolutum 1563.

Obſervanda autem ſunt ſequentia, ſi quid contra Concilia affertur, aut ex falſis, vel non approbatis Conciliis citatur contra Eccleſiæ Catholicæ firmitatem. Primum qui dubitant ſextam & ſeptimam Synodum generales fuiſſe vitiatas, id eſt Conſtantinopolitanum tertium, & Nicenum ſecundum, legat Franciſci Turriani Apologiam pro iiſdem.

Secundo, qui confundi poſſent in octava Synodo legenda quæ fuit Conſtantinopolitana quarta, ſciant tres fuiſſe Synodos, quæ octavæ dictæ ſunt. Unam tempore Michaëlis Imperatoris, & Nicolai primi, in qua depoſito Ignatio ordinatus eſt Photius Conſtantinopolitanus. Alterum tempore Baſilii Imperatoris, & Adriani ſecundi Papæ, in qua depoſito Photio reſtitutus eſt Ignatius. Tertiam tempore ejuſdem Baſilii, & Joannis octavi, in qua mortuo Ignatio revocatus eſt Photius. Ex his ſola ſecunda vera eſt.

Tertiò Antiochenum Sirmiente, Mediolanenſe, Ariminenſe, cujus pars fuit quædam Seleucienſe in Oriente, Epheſinũ ſecundum, Conſtantinopolitanũ ſub Coprony-

mo,

mo, Constantinopolitanum sub Michaele Imperatore, Pisanum, Wittenbergense Concilia, quæ ab Arianis, & aliis, vel fraude, vel vi ab Imperatoribus Arianis, & hæreticis, ut sine Ecclesiæ authoritate, & sine ulla approbatione coacta fuerint adversus legitima Concilia, nullius authoritatis unquam habita fuere.

Quarto, aliqua Concilia generalia partim confirmata, partim reprobata sunt, quoniam quædam eorum recte concluſa, quæ & legitima, authoritate convocata, quædam in progressu eorum non legitime, nec rite tractata fuerunt. Hæc nominantur Sardinense, Quintisextum, in quo Canonici Trullani continentur, Concilium Constantiense, & Basileense. In Basileensi enim Concilio aliquando recedentibus Episcopis, qui legitime vocati fuerunt, & ad legitimum Concilium euntibus Ferrariam, vel Florentiam. Simplicium verò ex schismate Sacerdotum, quod nunquam antea factum est, quodam numero convocato aliqua tractata sunt, quæ post in eodem Concilio iterum rite coacto fuerunt abrogata.

Et hæc quidem satis fuerint ad arcendas adversatiorum insidias, si quando alterum illegitimum pro legitimo Concilium afferrent, vel in rebus fidei jam declaratis posteriores, prioribus Synodis adversatas fuisse, malitiosa calliditate vellent persuadere.

Præterea legendi sunt Patres antiqui. Primo sancti Patres lectitandi sunt. Quoniam, ut refert Apostolus, Christus Dominus Apostolos, Prophetas, Pastores, & Doctores in Ecclesia dedit ad consumationem Sanctorum, ne simus sicut parvuli fluctuantes, ac ne omni vento doctrinæ circumferamur. Quod si dubitandum non est, quin antiqua in Ecclesia veritas fuerit, certe hæc ab iis testibus petenda est, qui cùm eandem sanctitate vitæ, scriptis, sanguine, miraculis illustrarunt, in corrupti sunt testes, quando eos præsentis seculi affectus movere non potest, ut plus uni, quam alteri parti faveant.

Secundo, quod, sicut S. Petrus scriptum reliquit, in Scripturis sunt quædam difficilia, & obscura intellectu, quæ homines instabiles depravant in suam ipsorum perditionem, & volentes esse sapientes, ut B. Paulus inquit, stulti facti sunt, nescientes quæ loquuntur, aut de quibus affirmant. Itaque si unaquæque disciplina, ait Augustinus *ad Honoratum cap. 7. de utilit. credendi*, quanquam vilis, & facilis, ut percipi possit, Doctorem, aut Magistrum requirit, quid temerariæ superbiæ plenius, quam divinorum Sacramentorum libros ab interpretibus suis nolle cognoscere?

Cùm autem post divinas Scripturas aliqui interpretes legendi sunt, hi præcipue sunt versandi, quibus, ut Augustinus dicit *tom. 7. contra Julianum, Pelagianum lib. 2. ad finem*, post Apostolos Sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, Pastoribus, nutritoribus crevit. Itaque adversus Julianum, Pelagianum idem Augustinus subdit: His elogiis, & tanta authoritate Sanctorum profecto aut sanaberis Dei misericordia donante, quod quantum tibi optem, videt, qui faciat; aut, si, quod abominor, in eadem, quæ tibi videtur, sapientia, & est magna stultitia, perduraveris, non tu judices quæsiturus es, ubi causam tuam purges, sed ubi tot sanctos Doctores egregios, atque memorabiles Catholicæ veritatis accuses, Irenæum. Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Gregorium, Ambrosium, Basilium, Joannem, Innocentium, Hieronymum, cæterosque socios, ac participes eorum, insuper & universam Christi Ecclesiam, cui divinæ familiæ Dominica cibaria fideliter ministrantes, ingenti in Domino gloria claruerunt. Adversus hanc autem miserabilem, quam Deus avertat insaniam, sic respondendum video libris tuis, ut fides quoque adversus te defendatur istorum, sicut contra impios Christi professos inimicos etiam ipsum defenditur Evangelium.

Quarto, quoniam Patres, quod invenerunt in Ecclesia, tenuerunt. Quod didicerunt, docuerunt. Quod à patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt, ut idem Augustinus testatur.

Quinto, quod ita persæpe Ecclesia errores hæreticorum revicit, atque damnavit. In Ephesino Concilio Nestorium, Hieronymus Elvidium, Basilius ad Amphilochium, Spiritus Sancti divinitatem negantes, Augustinus Donatistas, & Pelagianos, Leo Papa Eutychetem, & hujus sectatores. Sic item Agatho Pontifex maximus comprobavit dogma de duplici Christi voluntate, & operatione, Theodoritus actiones Concilii Alexandrini. Sic alii plerique omnes alia orthodoxa dogmata confirmarunt.

Etsi verò hæretici aliquando Patres laudant, ut hac fraude populis persuadeant, seipsos cum antiqua Ecclesia sentire, tamen non sine causa eosdem Patres nunquam ex professo docuerunt in scholis, nec libenter, aut incorruptè unquam eos ediderunt in lucem, neque unquam in linguas populis cognitas converterunt. Intelligebant enim hæreses, & errores suos ita detectum iri, ac ipsos populos facile cognituros laudes, quibus Lutherus, atque alii Apostatæ extolluntur à suis, esse tanquam coronas ebriosorum, sicut de sui temporis hæreticis rectissime contra Julianum, Pelagianum dixit Augustinus ibidem.

Ex Patribus autem legendi sunt quicumque à tempore Apostolorum per consequentia secula in Catholica, idest, in universali Ecclesia floruerunt. Horum autem B. Hieronymus in libro de viris illustribus, etsi non omnium, usque ad sua tempora catalogum scripsit, quamvis etiam in eodem catalogo complurium hæreticorum authorum mentionem fecerit. Reliquorum autem, sicut & eorum Catholicorum scriptorum, quorum Sanctus Hieronymus mentionem facit, nomina Xystus Senensis in sacra Bibliotheca sua, diligenter collegit. Porro quinam illustriores Doctores unoquoque seculo fuerunt, id tum ex chronologia jam pridem Ingolstadii edita, tum foliis prioribus operi magno Catechismo Petri Canisii adjunctis, ac tum item ex Thesauro Catholico Coccii, perspici potest.

Quamvis autem certus ordo præscribi nequeat in Patribus legendis, quoniam & illi varia scripsere, & qui ad eos accedunt, non omnes idipsum cupiunt legere, is tamen ordo, & ratio adhiberi poterit, ut primum eorundem Patrum, quos velimus evolvere, legamus vitam attente. Hinc enim Ecclesiæ ejus seculi status agnoscetur, Sanctitas Scripturis legentem ad pietatem excitabit, ac quænam hæreses extitere, cognoscetur. Ex quibus omnibus causarum, & aliarum circumstantiarum non exigua lux orietur.

Præterea quæ illi spectantia ad mores Christianos componendos scripserunt, magni momenti erunt, si perlegantur. Ex eorum enim lectione quantam eorum scripta pietatem spirent, & quam facile hæreticorum rapsodiæ, atque blasphemiæ, fordescere incipient, experiri unusquisque poterit.

Quod si investigare placeat, nunc cum Ecclesia Catholica, vel cum Lutheranis, aut alis ejusmodi hominibus Patres consenserint. Primum legi poterunt ea scripta, quæ de hæresibus sui temporis generatim, ac brevius ediderunt, ut Tertullianus de præscriptione adversus hæreticos, S. Augustinus ad Quodvultdeum de hæresibus, Epiphanius de octoginta hæresibus, Theodoritus, Cyri Episcopus de fabulosarum hæresum narratione, atque ita alii. In iis enim libris apertissime cernitur, easdem prorsus hæreses à Lutheranis, Calvinianis, & aliis sectariis fuisse ab inferis præterito seculo excita-

excitatos, propter quas antiqui hæretici ab Eccleſia univerſa ex verbo Dei, unanimique Patrum conſenſu fuere damnati.

Si quis verò noſſe cupiverit, quibus rationibus ipſa hæreticorum dogmata fuſius ab iiſdem Patribus confutata ſunt, petat à perito aliquo Catholico, vel ex authorum ipſis indicibus, quoſnam de quaq; re libros ediderunt. Exempli gratia. S. Hieronymus contra Vigilantium, negante Sanctorum interceſſionem, & contra Iovinianum, negantem cœlibatus, & jejunorum meritum; adverſus item alias hæreſes proprios tractatus ſcripſit. Hos igitur libros legere poterit.

At B. Auguſtinus, vim adverſus plures Africæ hæreſes, quæ ſuo tempore ebullierunt, multa opera ediderit, quæ quidem non ita facile quivis poteſt propter ſcriptoris ingenium eminens, varia ſque ac perdifficiles tractationes intelligere, magnum auxilium ſentiet, ex ejus Patris materiis pene omnibus per loca propria fideliſſime à Hieronymo Torres diſpoſitis *in libro, qui confeſſio Auguſtiniana dicitur.*

In omnibus autem Patribus legendis hoc ſtatuere primum oportet, eos maxime conſenſiſſe in iis, quæ ab Eccleſia Catholica in generalibus Conciliis decreta ſunt. Quod ſi quis aliqua in re aliquando vel erraverit, vel dubitaverit, id ſanè ante Eccleſiæ determinationem contigit, quemadmodum accidit S. Cypriano de rebaptizandis hæreticis. Si quis verò unus, vel alter Patrum nutaverit, eum item ab Eccleſia fuiſſe notatum.

Ad hæc, ut inquit Vincentius Lirinenſis, antiqua ſanctorum Patrum conſenſio, non in omnibus divinæ legis quæſtiunculis, ſed ſolum in fidei regula nobis certò eſt ſequenda, atque in iis præcipue quæſtionibus, quibus Catholici dogmatis fundamenta nituntur.

Itaque ſi quis aliquid objiciat, quo authoritas Patrum, vel ipſis Patribus teſtantibus, elevetur, id ejuſmodi eſſe intelligendum eſt, quod vel non ad fidem pertinebat, vel ad ea, quæ jam ab Eccleſia non determinata erant; ſed privato cujuſque judicio libera linquebantur. Alia enim ſunt, ait Auguſtinus *lib. adverſus Julianum* 1. *c.* 2. in quibus inter ſe aliquando etiam doctiſſimi, atque optimi regulæ Catholicæ defenſores ſalva fidei compage non conſonant; alia verò, quæ ad ipſa fidei fundamenta pertinent,

Poſtremo ſi quis hæreticus ipſos Patres adverſus Eccleſiæ Catholicæ dogmata citaverit, ea citatio ſic omnino ſuſcepta eſſe debet, nulla ut ratione credatur. Quamobrem urgendus eſt hæreticus, ut ipſum authorem in fonte oſtendat, quem forte nunquam legit, ſed ex Philippi Melanchtonis, vel alicujus ejuſmodi fallaciſſimis communibus locis mutuavit: Præterea iterum urgendus eſt, num putet eundem authorem pro Catholicis alibi facere. Quod ſi affirmet, cur quæ aperte alibi dicit, ea candide ab hæretico non afferantur? Sed de tota hac Patrum authoritate, ac de modo eos legendi, ii, qui erunt doctiores, petere multa poterunt ex ſeptimo libro locorum communium Melchioris Cani, qui Calvinum, reliquoſque fidei, & Patrum adverſarios ſolidis rationibus, eorum fraudibus detectis, evincit.

Aliquorum autem nomina, qui adverſus hæreticos ſcripſerunt, quique eorum mendacia egregie detexerunt, hæc ſunt. Valdenſis contra Huſſitas. Hiſtoria Surii adverſus mendacia Sleidani, cujus Sleidani ſcripta cùm audiret ſibi legi Carolus quintus Imperator, ſolebat dicere: Mentitur nebulo, mentitur nebulo. Hujus ergo, ut dixi mendacia detegit Surius magno Eccleſiæ bono, & liber extat Latinè, ac Germanice.

Adverſus verò Charionis, & aliorum hæreticorum chronica legantur quæ præter antiquos Honuphrius Panvinius, & alii tum antiquitùs, tum noſtro tempore Catholici ſcripſerunt, ac præſertim Franciſcus Turrianus adverſus Magdeburgenſes.

Joannes Eckius utiliſſime, ac breviſſime ſcripſit Enchiridion, & alia opuſcula, Coelæus item alia Joannes Roſſenſis, qui pro Chriſti fide paſſus eſt in Anglia. Albertus Pighius, Federicus Staphylus, qui Lutheranorum contradictiones, & impoſturas mirificè detexit, quippe qui ex iis cùm fuiſſet aliquando, & Melanchtonis individuus Comes, deinde converſus eſt ad fidem Catholicam, Alphonſus à Caſtro, Ruardus Tapperus, Dominicus à Soto *in quartum ſententiarum*, Petrus à Soto, Cardinalis Hoſius. Hic enim præter confeſſionem ſuam, quæ altam pietatem ſapit, ſcripſit perdocte adverſus Brentium, ac libellum de verbo Dei, atque alterum de utraque ſpecie, Sonnius, Driedo, Jodocus Tiletanus qui pro defenſione Concilii Tridentini ſcripſit.

Jodoci item Coccii theſaurus Catholicus, Franciſcus Turrianus, qui plures libros, plenos eruditione conſcripſit, mendaciaque Centuriatorum Magdeburgenſium apertiſſime manifeſtavit. Scripſit autem adverſus Lutheranos, & Calvinianos, præter opera Clementis Romani, & Conſtitutiones Apoſtolicas, aliaque multa, Petrus Caniſius, Alani Cepi dialogi, Fabricius Leodius, cujus extat Harmonia Confeſſionis Auguſtanæ, cujus errores, & damnatas hæreſes refellit. Melchior Canus, qui eruditum librum conſcripſit, qui vocatur *Loci Communes Theologici* Sanderus Anglus, Democharis *de ſacrificio Miſſæ*, Claudius Sanctes Epiſcopus Ebriocenſis de atheiſmis Calvini, ac Theodori Bezæ librum utiliſſimum ſcripſit. Amplum item opus de Euchariſtia, cujus titulus eſt, *Repetitiones*, plures item alios libros edidit Gallicè, & Latinè ſcriptos adverſus Calvinianos. Edmundus Augerius, qui Gallice adverſus eoſdem Calvinianos ſcripſit libros de Sacramentis.

Scripſere item alii plurimi eruditè ac doctè. Sed quando hi plus quam ſatis eſſe poſſunt, omnibus hæreticorum fraudibus detegendis, propterea reliqui non adjiciuntur. Qui verò videre velit, quam ſolidam de Chriſto Domino doctrinam Eccleſia fidelibus oſtendat, quamque falſæ calumniæ ſint, quas hæretici Catholicis affingunt, perlegat Concilium Tridentinum, & Catechiſmum Romanum, libros certiſſime à Spiritu Sancto profectos, ac libros item Controverſiarum Cardinalis Roberti Bellarmini, qui robur affert fidei Catholicæ, Bellum & arma, hæreticis ejus hoſtibus.

Consultatio XLVI.

1. *An inter Lutheranos & Calvinianos aliqua ex parte Sacerdotes, & Epiſcopi dicendi ſint, qui res ſpirituales, & ſacras adminiſtrant?*
2. *An Eccleſia ibi eſſe dici poſſit, ubi Sacerdotes, & Epiſcopi veri, ac legitimè conſecrati non ſunt?*

Ad primum. Nec nomen, neque rerum ſpiritualium tractatio, ſed rite ſuſcepta conſecratio Sacerdotium, aut Epiſcopatum efficit. Si enim quæratur, à quonam iſti conſecrati ſint? reſpondebitur, ab Epiſcopo: Si vero rurſum urgeatur ecquis Epiſcopum illum creavit, ad id venietur, ut à ſeculari Magiſtratu eum fuiſſe creatum intelligamus. Itaque prudenter ac vere quidam Rex dixit, hoſce, qui prodierunt ex laica poteſtate, nec aliud, quam ex Cancellaria ſeculari literas habuere, non eſſe aut Sacerdotes, aut Epiſcopos veros. Cùm enim conſecratio

opus ſupernaturale,& chariſma iſtud divinum,atq; character, quem veri Sacerdotes accipiunt, nunquam Magiſtratui à Deo conceſſum fuerit, ut ab eo conferretur, ac ne tributus quidem ſit unquam, neque enim minor poteſtas in majorem agere poteſt, cumque Lutherus, à quo iſta falſorum Epiſcoporum, & Paſtorum turba prodiit, nunquam Epiſcopus fuerit,cumque nullus eorum impoſitionem manuum ab iis habuerit,qui legitima ab Apoſtolis ſucceſſione deſcenderunt, nonne ex eorum numero ſunt, quos in Aſinio non veros Senatores Cicero, atque in Novatiano Pſeudo Epiſcopos, & Pſeudoparochos S. Cyprianus deſignarunt. Nam Aſinius, inquit Cicero,*in* 14.*Antoniana* 1.quidam Senator voluntarius, lectus ipſe à ſe, apertam curiam vidit poſt Cæſaris mortem, mutavit calceos, Pater conſcriptus repente factus eſt. Sic iſti cum expulſis, aut trucidatis ab Apoſtata Luthero veris Epiſcopis, & Sacerdotibus, apertam curiam vidiſſent, illico, ſicut momẽto pene temporis ex putredine fungus enaſcitur, ſuperintendentes, miniſtri, cæteraque fæx eruperunt.

Novatianus verò, ait S. Cyprianus *lib.* 1. *Epiſt. 6. ad Magnum*, in Eccleſia non eſt, neque Epiſcopus computari poteſt, qui Apoſtolica traditione contempta, nemini ſuccedens, à ſeipſo ordinatus eſt. Ac infra: Aut paſtor haberi quomodo poteſt, qui manente vero Paſtore, & in Eccleſia Dei ordinatione ſuccedanea præſidente, nemini ſuccedens, & à ſeipſo incipiens, alienus ſit, & profanus? Quæ quidem cauſæ ſunt, cur Laici,non ſolum Sacerdotum officium impiè aſſumunt, verùm etiam Reges ſe tandem volunt conſtituere, quemadmodum & in civitate Monaſterienſi non ante multos annos tentavit quidam Anabaptiſtarum Dux, & alius in Belgio. Quos enim conſcientiæ ſtimulus in rebus ſacris uſurpandis, ac retinendis non mordet, multo minus mordebit ad civitates, regnique convellenda, & ad Reges ejiciendos. Quamobrem ubi hæreſis altas egit radices, ſemper eam denique aut Ethniciſmus, aut barbara aliqua ſecta, ut in Africa, & Aſia cernimus, aut cum rerum divinarum oblivione peſtilens tandem anarchia, vel Regnorum mutatio eſt conſecuta.

Ad ſecundum reſpondet S. Cyprianus martyr. Loquitur, inquit, illic Petrus, ſuper quem ædificata fuerat Eccleſia, Eccleſiæ nomine docens, & oſtendens, quia etſi contumax, ac ſuperba obodire nolentium multitudo diſcedat, Eccleſia tamen à Chriſto non recedit, & illi ſunt Eccleſia, plebs Sacerdoti adunata, & paſtori ſuo grex adhærens. Unde ſcire debes Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſia in Epiſcopo. Et ſi qui cum Epiſcopo non ſint, in Eccleſia non eſſe, & fruſtra ſibi blandiri eos, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes, abrepunt, & latenter apud quoſdam communicare ſe credunt, quando Eccleſia Catholica una eſt, ſciſſa non ſit, neque diviſa, ſed ſit utique connexa, & cohærentium ſibi invicem Sacerdotum glutino copulata. Hæc Cyprianus *Epiſt. 69. ad Pub.*

Sanctus autem Hieronymus *in dialogo contra Luciferianos*: Cùm, inquit, homo mortuus ſit, cum homine pariter interiit & ſecta. Quia poſt ſe nullum clericum Diaconus potuit ordinare, Eccleſia autem non eſt, quæ non habet Sacerdotes.

Ex his habes, ubi deſint Sacerdotes, quorum glutine copulatur Eccleſia, & ubi paſtori legitimo populus non adhæret, ibi homines fruſtra ſibi blandiri de Eccleſia, quam nullam, & proinde nec ullam ſalutem habent.

Porrò, ut regnum non eſt,cui Rex, Conſiliarii,Legiferi, Præfecti legitime delecti,leges item ipſæ deſunt;ita neque Eccleſia,quæ cum Regno in Scriptura ſæpe comparatur,dicenda eſt, in qua antiquæ Eccleſiaſticæ leges ſilent,Archiepiſcopi, Epiſcopi, Sacerdotes, miniſteria, ſpiritualiſque omnis poteſtas, & decor adempti ſunt. His enim Eccleſiæ facies,& ordinis hierarchici forma, & dignitas ſtabat,& cernebatur.Cum verò ab aratro ad altare traductis bubulis reliqua omnia, quæ Dei erant, converſa ſint in rapinam,& ſacrilegium,atque hæc non ſolum tolerentur adhuc,verum etiam ipſe, verus omnis Eccleſiæ ſtatus explodatur, quis ibi Eccleſiam eſſe dixerit, qui tenebras,item lucem, lucem tenebras non dicat?

Huc quoque pertinet aliorum Eccleſiæ nominum conſideratio, quibus eam Spiritus Sanctus expreſſit. Turris, de qua mille clypei pendent. Vineæ, quam cœleſtis plantavit agricola. Caſtrorum aciei ordinatæ, contra quam inferi portæ nunquam eſſent prævalituræ. Corporis, quod unum ſit, & unum Spiritum habeat. At hîc nullam turrim, niſi Babelis, nullum ſpeculatorem, niſi falſos ſuperintendentes ſubintroductos, nullos clypeos cernis, ſed montes Gelboe, ubi neque ros, neque pluvia unquam decidit, ubi ſterilis fides eſt. Ubi abjecti ſunt clypei fortium, ubi populus miſere periit, aut turpiter in manus Philiſtinorum, ideſt Apoſtatarum devenit.

Ita quoque nec ullam vineæ faciem vides, cum Apoſtolicis conſtitutionibus, & antiquiſſimis ritibus antiquatis, ſepes, qua vinea ſepiebatur, proſtrata ſit, cumque nullus palmes cum vite, nulli digni pœnitentiæ fructus, nullum torcular, canalia verò perrupta, & ſacramenta maxima ex parte ſublata, nullus Pater familias, & cœleſtis agricola, nullum opus bonum fructuoſum, unde mercedem denarii, qui laborarunt, accipiant, apparent. Ferus enim aper ex ſylva, id eſt multiplicium errorum tenebris in vineam irrupit, hancque omnibus direptis atque fœdatis, exterminavit, & ſicut cucumeranum dereliquit.

Præterea nec ullam caſtrorum aciem ordinatam iſthic intueri potes. Quis enim aciem vocet, ubi nullus Imperator legitimus, nulla certa vexilla & ſigna, nullæ excubiæ, & vigiliæ nocturnis precibus, nullus ſufficiens commeatus, nullæ tubæ, quæ certum dent ſignum, ſed confuſus variarum hæreſium ſtrepitus conſpiciuntur, aut exaudiuntur? Cùm autem turbatis ordinibus talis jam Sacerdos ſit, qualis eſt populus diviniſque humana ſint permixta, anne abominationem iſtam deſolationis ſentis, quam S. Athanaſius eſſe dicebat, cùm laici creare Epiſcopos, & Sacerdotes, res ſpirituales adminiſtrare, divinique myſterii, ac verbi tractationem ſibi uſurpare, intolerabili temeritate ſunt auſi.

Jam verò nec denique unum corpus iſthic cernimus, quod unum ſpiritum habeat. Tum quoniam monſtrum eſſet corpus, quod duæ animæ regerent, unius verò formæ, atque animæ, una primaria operatio eſt, nec diſcors, & ſecum pugnans, qua quidem diſcordia cùm hæreſis agatur,non unum, ſed varios ea ſpiritus habeat, neceſſe eſt. Tum etiam, quod cui propria vita deeſt, ac ſpiritus. Cùm verò iſti quandam ſolum fidem informem, ac mortuam agnoſcant, ecquam Eccleſiam, aut corpus vivum agnoveris?

Inſuper ſi everſo fundamento omnia ruunt, fide autem, ac religione & reliquis pleriſque articulis fidei deficientibus, in horum locum errores iidem ſucceſſere, quo evidentiſſimum eſt antiquitas ab Eccleſia fuiſſe damnatos, nullum hîc tu jam corpus, aut Eccleſiam mihi oſtendere poteris. Si quis autem præciſis in animante nervis fibris, venis, primariis item membris, corde, hepate, cerebro amotis, corpus tamen vivere dixerit, utique cadaver potius iſtud fuerit, ad quod corvi, id eſt Apoſtatæ confluxerunt, quàm corpus illud, ad quod, reſtante Chriſto, aquilæ, hoc eſt ſapientiſſimi

&

& perſpicaces Patres à terrena vita procul evolantes, unanimi conſenſu convenerunt.

Sed audiamus B. Auguſtinum *tom.* 10. *ſerm. de temp.* 186. Videtis quid faciat anima in corpore; omnia membra vegetat, per oculos videt, per aures audit, per nares olfacit, per linguam loquitur, per manus operatur, per pedes ambulat, omnibus ſimul adeſt membris ut vivant, vitam dat omnibus, officia ſingulis. Non audit oculus, non videt auris, non audit lingua, nec loquitur auris & oculus; ſed tamen vivit, vivit auris, vivit lingua. Officia diverſa ſunt, vita communis. Sic eſt Eccleſia Dei. In aliis Sanctis facit miracula, in aliis Sanctis loquitur veritatem, in aliis Sanctis cuſtodit virginitatem, in aliis Sanctis cuſtodit pudicitiam virginalem, in aliis hoc, in aliis illud, ſinguli propria operantur, ſed pariter vivunt. Quod autem eſt anima corporis hominis, hoc eſt Spiritus Sancti corporis Chriſti, quod eſt Eccleſia. Hoc agit Spiritus ſanctus in tota Eccleſia, quod agit Eccleſia in omnibus membris unius corporis. Sed videte quid caveatis, videte quid obſervetis, videte quid timeatis. Contingit, ut in corpore humano, imo de corpore aliquod præcidatur membrum, manus, digitus, pes; nunquid præciſum ſequitur anima? Cum in corpore eſſet, vivebat, præcium amittit vitam. Sic & homo Chriſtianus, Catholicus eſt, dum in corpore vivit, præciſus, hæreticus factus eſt, membrum amputatum non ſequitur Spiritus. Si ergo vultis vivere de Spiritu ſancto, tenete charitatem, amate veritatem, deſiderate unitatem, ut perveniatis ad æternitatem. Hæc ille.

Cùm verò ex ipſis Evangeliis, Actis Apoſtolorum, Canonibus Apoſtolicis, & antiquiſſimis Synodis conſtet, nullam unquam habitam fuiſſe Eccleſiam, quam quæ iiſdem ritibus, & ordine conſtituta eſt, quibus Catholica conſiſtit, ſane nemo cordatus ſibi imponi patietur, ſi quem dicentem audieris, Eccleſiam ibi eſſe, in qua antiquiſſimæ totius Eccleſiæ, ne ullum quidem veſtigium conſtat.

Consultatio XLVII.

1 *An qui baptiſmo in Septentrione initiantur, ad Eccleſiam Catholicam pertineant, licet Sacerdotes veros non habeant? &*

2 *An ab Orientis Eccleſiis, qualis eſt Alexandrina, & ſimiles, regula credendi, & Sacerdotum conſecrandorum facultas juſte peti poſſit?*

Quod attinet ad primum, nihil ſane prohibet. In fide enim Eccleſiæ baptizantur quotquot ritè baptizantur, ac niſi extra Eccleſiam per hæreſim, aut perfidiam exeant, ſunt è noſtris Catholicique ſunt, æternam verò ſalutem conſequi poſſunt, ſi fidei fundamento ſuperædificent aurum, argentum, gemmas, ſicut Apoſtolus ſcripſit; aut ſi in peccata prolapſi, denique vere reſipiſcant.

Verum quotuſquiſque eſt, qui cum adoleverit, haud iſtis falſis Sacerdotibus adhæreat, eorum erroribus non imbuatur, falſa pro veris Sacramenta noti ſumat, atque etiam ubi una cum iis Eccleſiam Catholicam quæ eſt corpus Chriſti, blaſphemare didicerit, tum moriens peſtilenti pane, non autem vero Sacramento, & corpore Chriſti Domini accepto, miſerrime non pereat? Unus, inquit Auguſtinus, eſt Deus, una fides, unum baptiſma, una incorrupta Catholica Eccleſia, non in qua ſola unus Deus colitur, nec in qua fides retinetur, ſed in qua ſola una fides cum charitate retinetur; nec in qua ſola unus baptiſmus habetur, ſed in qua ſola unus baptiſmus ſalubriter habetur.

Quod vero ad ſecundum. Pelagiani antiqui hæretici cùm fide & autoritate Occidentalis Eccleſiæ à B. Auguſtino ſic premerentur, ut non poſſent evadere; ad Orientis Epiſcopos ſe provocare fingebant, quibus ille ita reſpondet *tom.* 7. *contra Julian. Pelag. lib.* 1. *cap.* 2. Iterum, inquit, te admoneo, iterum rogo, aſpice tot, ac tales Eccleſiæ Catholicæ defenſores, atque rectores. Vide quibus tam gravem, tamque nefariam irrogaris injuriam. An ideo contemnendos putas, quia Occidentalis Eccleſiæ ſunt omnes, nec ullus in eis eſt commemoratus à nobis Orientis Epiſcopus? Quid ergo faciemus? Cum illi Græci ſint, nos Latini? Puto tibi eam partem Orbis ſufficere debere, in qua primum Apoſtolorum ſuorum voluit Deus glorioſiſſimo martyrio coronare, cui Eccleſiæ Præſidentem B. Innocentium, ſi audire voluiſſes, jam tunc periculoſam juventutem tuam Pelagianis laqueis exuiſſes. Quid enim potuit vir ille Sanctus Africanis reſpondere Conciliis, niſi quod antiquitus Apoſtolica Sedes, & Romana, cum cæteris tenet Eccleſia? Et paulò poſt: Non eſt ergo, quod provoces ad Orientis Antiſtites, quia & ipſi utique Chriſtiani ſunt & utriuſque partis terrarum fides iſta una eſt, quia & fides ipſa Chriſtiana eſt, & te certe Occidentalis terra generavit, Occidentalis regeneravit Eccleſia. Et poſt citatum Gregorii Nazianzeni teſtimonium: Audii omnes uno corde uno ore una fide id ipſum dicere, & hanc eſſe Catholicam fidem, non diſſonante conteſtatione firmatam. An tibi parva in uno Gregorio Epiſcoporum Orientalium videtur autoritas? Eſt quidem tanta perſona, ut neque illę hoc niſi ex fide Chriſtiana omnibus notiſſima diceret, nec illi cum tam clarum haberent, atque venerandum, niſi hæc ab illo dicta, ex regula notiſſimæ veritatis, agnoſcerent. Sed ſi vis, addimus & huic S. Baſilium, imo velis, nolis, addendus eſt.

Et paulò poſt: Vide jam, utrum ſufficiant tibi ex Orientis Patribus duo iſti tam inſignes viri, & tam clara prædíti ſanctitate, & ſicut fertur, etiam carne germani? Sed dic, non ſufficere. Habemus Orientales Epiſcopos quatuordecim, Eulogium, Joannem, Ammonianum, Porphyrium, Eutonium, Porphyrium, Fidum, Zozimum, Zoboënum, Nymphidium, Chromatium, Joninum, Eleutherium, Clematium, quos uno loco ſimul inventos, in iſtum conſeſſum introducere valeamus. Et hæc quidem Auguſtinus.

Ex quibus facile colligi poteſt, ſufficere nobis debere Occidentalem Eccleſiam, in qua tot martyres, tot, ac tales Eccleſiæ defenſores; ipſa à Chriſto inſtituta veritatis cathedra ſunt, à qua iſta quoque Regna Catholicam fidem acceperunt, ac proinde non ſine crimine ſchiſmatis ab ejuſdem ordine, ritibus ac legibus, nemini eſſe recedendum. Quod ſi tamen ad Orientis Eccleſias, & Epiſcopos etiamnum provocetur, cur non provocatur ad antiqua Orientis lumina, quorum cum Romana Eccleſia una fides, eademque Eccleſia fuit? Neque enim aut legem cœlibatus inter Sacerdotes violatam, aut hierarchicum Eccleſiæ ordinem turpiter à laicis corruptum ex antiquis Orientis Patribus poterunt afferre, qui Apoſtolicam normam ſecuti, nunquam ſuo tempore id perniſere, quales fuere Sancti Alexander, Athanaſius, Cyrillus Alexandriæ, Sanctus Chryſoſtomus Bizantii, divus Baſilius Cæſareæ, B. Gregorius Nazianzi, Sanctus alter Cyrillus Hieroſolymæ, B. Epiphanius Cypri, B. Theodoretus Cyrenis, & plerique omnes alii Epiſcopi

Nonigenti verò propemodum anni ſunt, quibus Græci, & Orientales permulti non ſolum in ritibus,

verum etiam in præcipuis fidei articulis, atque adeo in Spiritus Sancti processione à Patre & Filio, aberrantes, antiquos quoque Canones, laxata disciplina respuere cœperunt, quos quidem Canones in ipsis Orientis Conciliis ipsi Patres universa cum Ecclesia unanimi consensu olim ediderant. Quamobrem justo Dei judicio factum est, ut qui dum Ecclesiæ Catholicæ adhæserunt, per nongentos ferme superiores annos, octo generalia Concilia, plurimosque Sanctissimos, doctissimos Patres habuerunt, sequentibus octo jam sæculis nullam amplius Synodum, nullos habuerint sanctos, aut integros in orthodoxa fide Theologos, præter eos, qui ab Ecclesia Catholica sejungi noluerunt. Corpora item & scripta Patrum antiquorum amiserunt, quæ ad Catholicos omnia, tanquam justa ad veros hæredes possessio, recusantibus ipsis eorum Patribus cum degeneribus filiis remanere, translata sunt. Græci verò libertatem denique corporum perdiderunt, ac qui Pontifici Maximo, & Apostolicæ Sedi primariæ à Christo institutæ adversari præsumpserunt, etiam barbarorum turpissima mancipia facti sint.

Itaque ab istis Ecclesiæ formam, fideique regulam petere, quod aliud est, quam ex ruderibus & ruinis potius, quàm ex integro, solido, pulcherrimoque palatio formam ædificandi, aut ex abscisso, ac demortuo membro potius, quàm ex vivo capite vivendi spiritum petere?

Consultatio XLVIII.

An, & quatenus fideles teneantur fidem Christianam exteriùs, etiam Martyrio profiteri? Vbi de fuga persecutionis tempore, & signis, ex quibus fidem negari colligitur. Quando fidelis religione obligetur subeundi Martyrium; & an Martyrium aliquando cadat sub Consilio.

VOx *Credo* duplicem actum fidei complectitur, interiorem qui est intimus animi consensus, & exteriorem, qui in externa fidei professione consistit. Undè qui dicit *Credo* non solum internum suæ mentis assensum declarare admonetur, sed etiam id, quod animo inclusum tenet, aperta professione fateri debete, *qua corde creditur ad justitiam ore autem confessio fit ad salutem* Rom. 10.

Est autem fidei confessio suo tempore, ac loco necessaria, tunc scilicet quando ex illius omissione honor Dei, vel salus proximi detrimentum pateretur. Ut si quis de fide interrogatus sileat, suoque silentio fidem abnegare putetur, aut saltem reputare tam vilem, ut pro ea Christianus mori non debeat, neque audeat, aut denique, si ex taciturnitate infirmi à fide abducantur, vel grave scandalum patiantur; hujusmodi enim occurrente casu, qui de fide interrogatus tacet, etiam proposito mortis periculo, Christum erubescere censetur, quem proindè etiam Christus non agnoscat, juxta illud Lucæ 11. *Qui me erubuerit, & sermones meos, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua.* Non enim sufficit non negare, sed insuper Christum, ejusque doctrinam confiteri oportet, exemplo Apostolorum, qui Judæorum Principibus respondetunt, *non possumus, quæ vidimus, & audivimus non loqui*, Act. 4. & Pauli dicentis Rom. 1. *Non enim erubesco Evangelium.*

Quod autem etiam proposito vitæ periculo necessarium sit, confiteri Christum, ac sermones ejus, ex Matthæo, 10. Marco 8. & Luca 9. & 12. constat, ubi Christus jubet respondere Regibus ac Principibus, addens: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus. Qui me confessus fuerit. Qui me erubuerit. &c.*

Unde patet impiam, Evangelioque contrariam esse illorum doctrinam, qui tradunt, nullum esse crimen, siquis fidem corde retentam, ore abneget. Quod olim Priscillianistæ docuerunt, quorum dictum protritum erat

Jura, perjura secretum prodere noli,

Teste augustino, *lib. de hæres. cap.* 70. & Leone *ep.* 93. quibus consensere Basilides cum suis apud Euseb. *lib.* 4. *hist. cap.* 8. & Helchesaitæ, de quibus idem Euseb. *lib.* 6. *hist. cap.* 28. Epiphanius *hæres.* 19. Idipsum placuit Mahumeto in suo Alcorano *cap.* 26. ac hæreticis, quos confutat D. Bernardus *serm.* 65. & 66. *in Cantic.* quorum placita receperunt clancularii Anabaptistæ, ne non & Calvinistæ de quibus Hieronymus Bolsecus *in vita Calvini cap.* 20. refert, hoc in Genevensi Ecclesia constitutum esse dogma, ut quando de Dei gloria promovenda occasio incidit, non solum liceat mendacium veritatis specie fucare, sed etiam contra mentem loqui expediat, immò necessarium quandoque sit.

Sentiunt itaque hi cum priscis hæreticis, fidei, ac religionis dissimulationem licitam esse, potiusque mentiendum esse, quàm moriendum, in eo similes Judæis quos Joan. *cap.* 12. notat, *quod Jesum non sint confessi, eo quod magis gloriam hominum diligerent, quam Dei.* Qualis etiam Herodes fuit, qui in Judæa verum Deum, extra verò Judæam Deos falsos colebat, Josepho *teste lib.* 15. *antiq. cap.* 14. & *lib.* 16. *cap.* 6. Cui non dissimilis Æthiobolus Sophista Constantinopolitanus moribus Imperatorum se se accommodans, sub Constantio se Christianum, sub apostata Juliano paganum, eoque sublato sub aliis Imperatoribus iterum se Christianum exhibuit, ut describitur *lib.* 6. *Tripart. hist. c.* 38.

Hinc quando fidei confessio exigitur, nefas est, dubia, vel involuta responsione veritatem obtegere, sed aperta fidei professione Deo gloria danda est. Qui enim videri vult negasse, aut fallaces in excusatione præstigias quærit, negavit; & qui vult videri paruisse impio edicto, jam reus est. Quare Cyprianus *lib.* 2. *epist.* 7. & *lib. de exhort. ad martyr.* Libellaticos acriter increpat, & peccasse convincit ex eo, quod feralibus edictis paruisse videri vellent, producens Eleazeri exemplum, qui mori potius elegit, quàm simulare carnes suillas edisse 2. *Mach. cap.* 6. Et Ambrosius *lib. de Jacob, & vita beata* ex professo involutam & obscuram responsionem insufficientiæ coarguit. Et *in Lucam lib.* 10. expositionem verborum negationis Petri rejicit: *nescio quid dicis*, id est, sacrilegia vestra nescio, non approbo, Chrysostomus *hom.* 55. *in Matth.* clara & magna voce profitendam esse veritatem, docet. Cujus rei præclarum Augustinus *lib.* 8. *confes. cap.* 1. commemorat exemplum de Victorino Rhetore Romano, cui dum offerretur, ut clanculum baptizaretur, palam Christi fidem profiteri maluit, ne ipsum Dominus erubesceret in Cœlis, si coram hominibus ipsius doctrinam profiteri erubuisset in terris. Eusebius *lib.* 8. *hist cap.* 3. 7. & 9. jure culpari silentium ostendit, ac *lib.* 4. *cap.* 17. quendam à Judice insidiante rogatum, an Christianus esset? Libere professum esse, scribit.

De Fuga verò persecutionis tempore, an sit licita, Tertullianus *in lib. de fuga*, nullo casu fideli permissam esse fugam, docuit. Sed Ecclesiæ Catholicæ doctrina semper contrarium tenuit, sanctique tam in veteri, quam in novo Testamento, cùm verbis, tùm exemplis nonnunquam cedendum furori persequentium comprobarunt. Nam de Ur Chaldæorum propter religionis causam, Thare pater Abrahæ profugit. Jacob iræ fratris Esavi voluntario se exilio subduxit, nec non Moyses à facie Pharaonis, Gedeon à facie Madian, David Regis Saulis persecutioni fugiendo se subtraxit, Helias furori Iesabelis cessit, Abdias Prophetas occultavit, Mathatias cum plerisque Mosaicæ legis amatoribus in desertum se contulit, ut Antiochi sævitiam declinaret, *Judic.* 6. 1. *Reg.* 21. 3. *Reg.* 17. 18. & 19.

Christus autem verbo & exẽplo fugam esse licitam declaravit. Fugit primũ in Ægyptũ, sæpiùs secessit in desertum

tum, nonnunquam se occultavit, ac luculentis verbis dixit Apostolis Matth. 10. *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam.* Cujus doctrinæ memor Apostolus Paulus, per sportam dimissus fugit, suumque factum probando commemorat 2. *Cor.* 11.

Ex quibus fugam suam licitam fuisse probat Athanasius in Apologia pro sua fuga. Quia nemo se in periculum abnegandæ fidei conjicere debet, nec Deum tentare licet. Quod fit quando spretis ordinariis à Deo institutis mediis, præsidia miraculorum extra communem Naturæ legem expectantur. Id quod præsumptionis vitio non caret. Hinc lapsum refert Eusebius *lib.* 4. *hist. cap.* 15. eum, qui se periculo temere objecerat, quia suæ fragilitatis oblitus, quod se velle sentiebat, perficere quoque posse opinabatur, sicuti Petrus de suis viribus præsumens, Christum abnegasse legitur, qui postea quantumvis constans fugere non erubuit, donec ei Christus horam adesse mortis significaret, Cyrill. *lib.* 9. *in Joan. cap.* 26.

Nazianzenus *orat.* 1. *in Julianum* aliam fugæ causam affert, dicendo, cedendum esse furori persequentium ne occasionem mali præbere videatur, obiiciens se nocere paratis. Hinc pastoribus licitam tunc esse fugam docet Augustinus *epist.* 180. quando eorum quisquam specialiter à persecutoribus quæritur, ut ab aliis, qui non ita requiruntur, non deseratur Ecclesia, nec debitum, ac pietati necessarium ministerium desit. Eos verò, qui sic fugiunt, ut gregi Christi ea, quibus spiritualiter vivit, alimenta subtrahantur, *mercenarios* esse dicit, *qui videntes lupum venientem, fugiunt, quia non est eis cura de Ovibus.* Unde Ambrosius Justinæ Augustæ, ut fugeret, imperanti, respondit ep. 32. *Ego hoc sponte non faciam, ne lupis ovium septa tradere videar. Non multum enim interest, utrum volens relinquas, an tradas altare Christi.* Nec dissimili constantia Basilius Imperatori Valenti exilium ejus decernenti, respondit: *omnes mortis species potius esse tolerandas, quàm patiendum sit, unam de divinis dogmatibus syllabam corrumpi*, hist. tripart. lib. septimo cap. 36.

Quanquam verò propriam subinde fidem occultare liceat, nunquam tamen signo infidelitatis, aut reprobæ sectæ, uti fas est. Immo ne quidem Eleazarus specimen perfidiæ, aut simulationis, mortis vitandæ causa exhibendum putavit, ideoque mori satius quam simulare duxit 2. *Machab.* 6.

Et hæc ex Patribus. Qui plura, immo qui omnia de his rebus scire velit, adeat Leandrum de sanctissimo Sacramento, qui *p.* 1. *disp.* 3. ita minutis interrogatiunculis, quasi punctis ea collegit, ut omnem superet diligentiam.

Signa porrò, ex quibus veteres fidem negari colligebant, varia fuere.

Primi generis erant, Idola colere, aut thura adolere, teste Cypriano *lib. quarto epist. secunda*, quibus hodie assimilantur, qui hæreses amplectuntur, aut laudant.

Secundi erant, nomen libello dare; unde tales *Libellatici* nuncupantur, quorum crimen in eo consistebat, quod Judici, vel Scribæ pecuniam conferrent, ut eorum, qui jussis impiis paruerant, numero ascriberentur, ne ulterius ad immolandum Idolis urgerentur, persecutionisque furorem evaderent, cùm legi parnisse viderentur, de quibus loquitur Cyprianus *lib.* 1. *epist.* 3. *lib.* 2. *epist.* 7. *lib.* 3. *epist.* 5. *& lib.* 4. *epist.* 2. Sic nunc peccant, qui metu damni, aut spe temporalis commodi, se hæreticis ac infidelibus accommodant, fœderaque cum eis ineunt, de quibus alibi prolixe.

Tertii erant, comedere Idolothyta, id est Idolis oblata 1. *Corinth.* 8. *&* 10. Cyprian. *Serm. de lapsi.* & *de exhort. martyr. cap.* 11. Concil. Nicen. *can.* 11. Augustinus *epist.* 164. Lactant. *lib.* 4. *capit. ult.* His similes videntur, qui hæreticorum sacrilegas cœnas, aut conciones adeunt, vel quoquo modo eorum concioni sociantur. Item qui diebus jejuniorum carnibus vetitis ex inobedientia vescuntur.

Quarti erant, coronam in natalitiis Principum gestare, aut more Sacrificantium hedera caput cingere, Tertullianus *lib. de coron. milit.* & Cyprianus *Serm. de lapsis.* Hoc modo peccant, qui factionum hæreticarum tesseris utuntur, puta scutellulis, aut floribus certi coloris, vel reflexione galeri certo modo facta, uti per Geusios factum visum est, vel pileo vittato Turcico.

Quinti erant, jurare per fortunam Cæsaris, Eusebius *lib.* 4. *hist. capit.* 15. Sic hodie peccant, qui symbolo factionis hæreticæ ad se internoscendum utuntur, nominando se Calvinistas, Lutheranos, Mennonistas, Servetianos, Aërianos, aliisque hujusmodi nomenclaturis, quibus tanquam charactere dignoscantur.

Sexti erant, ab Imperatore Ethnico militiæ cingulum, aut chlamydem accipere, Concilium Nicen. *Can.* 11. Hanc Iovinianus recusavit à Juliano, *hist. tripart. lib.* 8. *cap.* 13.

Postremum signum erat, non Christianorum, sed Ethnicorum more vivere, quales Paulus ait, *fidem negare factis* ad Titum 1.

Quod verò ad obligationem subeundi martyrium, obligantur primum ad illud omnes Christiani ex præcepto divino, saltem in præparatione animi. Nam omnes potius debent velle mortem sustinere, quàm negare, aut deserere fidem Catholicam, aut aliàs peccare mortaliter. Deinde obligantur sub præcepto omnes Christiani ad perferendum martyrium actu, quando currit præceptum tuendæ, aut confitendæ fidei, ut patet ex illo ad Rom. 10. & tradit D. Thomas 2. *quæst.* 124. *ar.* 3. *ad* 1.

Martyrium autem aliquando esse opus consilii; si fiat cum debitis circumstantiis, docet D. Thomas *loc. cit. ar.* 4. Non tamen caret difficultate circumstantias explanare, nempe quando martyrium, non urgente præcepto aliquo, laudabiliter suscipiatur, quando verò temere. D. Thomas, ubi supra, expresse docet, martyrium esse consilii Evangelici, cum ex zelo fidei, & charitate fraterna sponte quis se offert martyrio, ut multi Sancti fecerunt, non tamen explicat circumstantias, quando martyrium propter gloriam Dei libere, nemine impellente susceptum, sit laudabile.

Divus Isidorus *lib.* 1. *sent. capit.* 23. præ aliis planissime explicat, quando martyrium prudenter sit declinandum, quando verò amplectendum his verbis: *Vir Sanctus ultrò se pro agone certaminis debet offerre justitiæ, sed tamen agonis fructum videns uberrimum, non debet declinare laboris periculum. Quod si major est labor, quàm animarum lucrum, declinandus est labor, quem minimum comitatur augmentum. Utrunque enim fecit Apostolus, qui & periculis se ultrò dedit, ubi maximum animarum lucrum vidit, & sapienter se periculo abstulit, in quo potiorem laborem, quàm lucrum esse perspexit. Ultro se Paulus apud Ephesum periculis obtulit, quia potius periculo lucrum vidit. Damasii autem ideo periculo subtraxit seipsum, quia nullum periculi ipsius arbitratus est fructum. Disce quomodo ad Martyrium se offerat quisque ultro, vel quomodo juxta sententiam Dei cingatur ab altero, & quò non vult, ipse ducatur.*

Nos vero duo, ut verissima, constituimus. Primum est. Nulla ratione licet Martyrium *directè* procurare, aut quærere, id est, nullus sine alia causa, quàm sufferendi Martyrium, etiam propter Dei gloriam, debet se offerre persecutorum gladiis. Et hoc est, quod voluit D. Thomas *ibid. ar.* 2. cum ait, *Martyrium debet tolerari patienter, non tamen quæri.* Quia non

debet dari occasio agendi injuste. Quod etiam est ad mentem aliorum Patrum.

Quamvis autem non liceat directè martyrium procurare, licitum tamen est desiderio martyrii flagrare, ut quamplurium Sanctorum monemur exemplis. Nam directè quærere, & procurare martyrium nequit fieri absque eo, quod aliis demus proximam occasionem injustæ occisionis; cùm verò desideramus, vel complacemus in spe vel desiderio martyrii, desiderium præcise fertur tantùm in opus bonum ac honestum, quale est mori pro Christi fide, & ita appetimus passionem ex parte nostra, non verò actionem ex parte tyrannorum. Hæc autem, etsi in re sint connexa, voluntate tamen & desiderio separari possunt, sicut etiam Dominus desiderio patiendi ante suam passionem ferebatur, ut ipse ajebat, baptismo habeo baptizari &c. non tamen desiderabat injustam Judæorum necem. Quia potest etiam quis desiderare injurias, & opprobria, ab hominibus illata, pro Christo pati absque eo, quod desiderio feratur, ut alii peccent inferendo ei injurias.

Secundum est. Licet *indirectè* ultrò se offerre martyrio, atque hac ratione martyrii palmam quærere. Subiicio exemplum. Aggreditur quis coram tyranno opus aliquod bonum, ad quod non tenetur sub præcepto, cùm sit tantum de consilio, ex quo opere præscit sibi à tyranno mortem inferendam, ut si ex prædicatione Evangelica inter infideles, casu, quo ipse non sit obstrictus ejusmodi prædicationi, vel ex auditione, aut celebratione Missæ in regionibus hæreticorum, præcognoscat sibi imminere capitis periculum, tunc non ambigitur, quin liceat opus illud bonum, quando ex illo oriatur aliqua utilitas proximorum, etiam cum periculo vitæ, perficere. Quia tunc iste non præbet occasionem proximam injustæ necis, sed potius hoc sequitur ex malitia infidelium, aut hæreticorum.

Diù tamen ac sollicite deliberandum est, utrum, & quando sit laudabile, indirecte, se offerre martyrio, quando Deo acceptius martyrii declinare occasiones. Hoc enim pendet à prudentia, & arbitrio boni viri, qui diligenter exquisitis, postquam Deum assiduè oraverit, omnibus circumstantiis, maximæ utilitatis, quæ effusione proprii sanguinis consequitur; an, inquam, major futura sit utilitas animarum, ut si probabiliter fructus aliquis, tam pro adducendis infidelibus ad Christianam Religionem, quàm confirmandis, & stabiliendis Catholicis in fidei confessione speretur. Idque voluit Isidorus *cit. cap.* 13. qui non dixit quando ultrò, se quis debeat offerre martyrio, sed labori, id est operi alicui bono, cum labore conjuncto, ad quod sequatur martyrium, & quando declinandus sit ille Labor, qui ansam præbet martyrio, quandove amplectendus, licet Scholiastes non fuerit assecutus mentem Isidori.

Consultatio XLIX.

De Superstitione. Quid propriè illa sit? Quomodo differat ab Idololatria. In quo consistat malitia sortilegii? Quomodo dividatur? Quatenus invocatio dæmonis sit illicita? De pacto inter hominem & Dæmonem. Quid ad illud requiratur? In quo illius ratio consistat? Regulæ fundamentales ad cognoscendum, in quo consistat hoc pactum, & quando interveniat, ac etiam quomodo rerum vanarum usus sit sortilegium? Et an in sortilegio excuset ignorantia? Pœnæ in Idololatras, ac de potestate summi Pontificis aliorumque Principum Christianorum in Paganos ob solam Idololatriam. Quibus propositis quæstiunculæ fere omnes, quæ apud alios proponuntur, explicantur.

De hac materia copiosè Theologi morales disserunt, nos vero salubriter, nec jejunè illam versabimus, quoad ea fusè omnia quæ duntaxat pertinent ad S. Officium. Superstitio est vitium oppositum virtuti Religionis per excessum secundum quandam proportionem, prout in cultu divino fit aliquid, quod fieri non debet. Dividitur ex parte objecti in duas species. Prima est quando cultus exhibetur vero Deo, modo indebito, ut si colatur cultu falso, aut superfluo. Secunda est, quando cultus exhibetur ei, cui non debet exhiberi, nimirum creaturæ. Atque hoc est aliud superstitionis genus, quod ex parte finis intrinseci, ad quem ordinatur distinguitur in tres species.

Cultus autem Dei consistit, non solum quòd Deo exhibetur honor, ejusque suprema excellentia oblationibus, & sacrificiis à nobis excolitur, sed etiam secundum quod ab eo, tanquam à primo fonte gratiarum, aliquid petimus. Creatura itaque colitur, vel quia illi indebita reverentia exhibetur, quod est prima species, quæ idololatria dicitur. Vel à creatura, veluti à Deo, indebitè postulatur instructio & cognitio rerum occultarum, & est secunda species, quæ vocatur divinatio. Vel divinus cultus, adhibitus creaturæ, ordinatur ad actuum humanorum directionem, & hoc est tertia species, quæ appellatur superstitio vanarum superstitionum. Consistit igitur essentia sortilegii, ut est genus ad divinationem, & magiam, sive ad vanas observationes, in eo, quod maximè proprium sapientiæ, ac omnipotentiæ divinæ tribuitur creaturæ.

Hujusmodi autem superstitiones distinguuntur in sapientes hæresim manifestè, & in non sapientes. Et licet *in cap. accusatus de hæret. in 6.* decretum sit, quod Inquisitores non inquirant, nisi de divinationibus, ac sortilegiis, quæ sapiunt hæresim manifeste, nunc tamen ex Constitutione 17. Sixti V. & ex Constitutione 11. Urbani VIII. de omnibus sortilegiis cognoscunt. Qua de re alibi sæpius. Per id verò, quod superstitio importat divinum cultum, proprium Dei, & exhibitum creaturæ, dicitur sortilegium, de quo plura sunt expendenda, ut de eo habeatur deliberatio.

Et primò expendendum est id, per quod distinguatur ab idololatria. Conveniunt enim in genere superstitionis, eorumque essentia consistit in quodam recessu à Deo, & ab ejus suprema excellentia ex eo, quod divinus cultus creaturæ tribuitur.

Distinguntur tamen primò, quia idololatria respicit excellentiam divinitatis, sive essentiæ divinæ secundum se, & absolutè sumptam, tribuens divinitatem, ac ejus supremam excellentiam creaturæ. At sortilegium per se, ac directe respicit divinam omnipotentiam, & sapientiam supremam, tribuens creaturæ, posse cognoscere ac prævidere, & facere id, quod solius est divinæ sapientiæ ac potentiæ.

Ideo distinguntur secundo ex parte finis. Quia idololatriæ finis est, ut creatura habeatur, tanquam Deus absolute, utque talis adoretur. Sed sortilegii finis est, ut virtus Dei, nobis auxilium præbentis, exhibeatur creaturæ.

Tertiò distinguntur. Nam actus idololatriæ est adoratio, & consistit in cultu latriæ exhibito creaturæ per actus, qui directe ac per se fiunt in significationem ac testimonium divinæ excellentiæ, sicque tria importat. Ex parte intellectus existimationem, per quam judicat, divinam excellentiam competere creaturæ. Ex parte voluntatis affectionem, hono-

rem,

rem, ac reverentiam, per quam idololatra reveretur creaturam, ut Deum, ac illi ſe ſubjicit. Exterius per ſigna ex inſtitutione, vel uſu determinato ſignificat interiorem illum cultum, reverentiam, & ſubjectionem, qua Idololatra ex corde reveretur & honorat creaturam, ut Deum, & ſe illi, ut Deo, ex corde ſubiicit. Sortilegium verò conſiſtit in invocatione creaturæ in iis, quæ ſolus Deus poteſt ſcire, & facere, non ſecus ac ſi creatura verè jam eſſet Deus.

Quarto propterea diſtinguntur, quòd Idololatria conſiſtit præcipue in adoratione, tam interna, quàm externa, per quam creatura cultu latriæ adoratur, tanquam Deus, ideoque illi offert Sacrificia in teſtimonium ac ſignificationem divinitatis, ut habetur ex D. Magiſtro *in ſumma 2.2. quæſt. 4. ar. 1. 2. & 3.* Sed ſortilegium eſſentialiter conſiſtit in invocatione divini auxilii ad aliquem effectum obtinendum, quando ſcilicet invocatur creatura, ut præbeat auxilium illud, quod ſolus Deus præſtare poteſt. Atque ita ſortilegium tribuit creaturæ, quod divinum eſt, divinam ſcilicet ſapientiam, & omnipotentiam, ejuſque actus eſt invocare creaturam in illis, quæ ſolus Deus præſtare ac facere poteſt.

Expendendum eſt ſecundo, an ſortilegium, ſicut Idololatria, dividatur in ſortilegium verum, tam ex parte ſortilegi, quàm ex parte creaturæ, quæ invocatur, & in ſortilegium verum tantùm ex parte invocantis, & in falſum, ſeu fictum. Suarez enim *tom. 1. de relig. tr. 2. lib. 2. cap. 6. num. 5.* diſtinguit in idololatria tres iſtos modos. Et eodem modo ſortilegium triplex eſſe poteſt. Verum ex utraque parte. Verum ex parte ſortilegi, & Fictum. Primum non eſt ſine infidelitate, ſed illam ſupponit, atque ex illa eſt. Tale eſt ſortilegium illius, qui verè ex corde invocat creaturam, tanquam Deum, ab illa petens, & expectans quæ ſunt propria ſapientiæ ac potentiæ divinæ. Et quanquam difficile valde ſit, quod quis credens, quod creatura non poſſit aliquid facere, & nihilominus id ab ea petat ex corde, non eſt tamen hoc impoſſibile, eſſeque poteſt, quod aliquis in Dei contemptum velit invocare dæmonem ad id, quod ſolius Dei eſt, ſicque hic ex animo dæmonem invocans, etiam ſi credat, illum non eſſe Deum, eſt verus ſortilegus. Sed ſi ſolum extrinſecus, & non ex animo dæmonem invocet ob aliquam cauſam, tunc committit ſortilegium fictum ac ſimulatum, quod etiam eſt valde grave, ac importat actum externum, Religioni contrarium, ac mendacium valde pernicioſum.

Tertiò expendendum eſt, an ſortilegium ex parte perſonæ, cujus auxilium poſtulatur, reſtrictum ſit ad dæmones, ſicque ſortilegium ſit invocatio dæmonis ad faciendum aliquid, quod ſolus Deus facere poteſt? Affirmo. Omnem enim divinationem provenire ex dæmone, ait D. Thomas *loc. cit. quæſt. 95. ar. 2. corp. & ar. 3.* ac ita ſentit Auguſtinus *lib. de doctr. Chriſt. cap. 22. ad fin. & cap. 23. ſub initio.*

Neque refragari videtur, quod gentes adoraverint Solem, Stellas, Bruta, & hujuſmodi Deos invocaverint in auxilium, præcipuè ad cognoſcendum occulta, & futura. Atque adeò Idololatria & ſortilegium non conſiſtant ſolum in eo, quod dæmoni exhibeatur divinus cultus.

Reſpondeo, quod per ſe, ac formaliter loquendo Idololatria, & ſortilegium conſiſtunt in adoratione, & invocatione creaturæ ad ea, quæ naturæ vires excedunt; ſed tamen verum ſimul eſt illud pſalmi 95. *omnes Dii gentium dæmonia.* Gentes itaque ex falſa opinione, tanquam Deos adoraverunt, & invocarunt immediate, & explicite Sydera, bruta, ſed reipſa id non fuit, niſi adorare dæmonem, ac illum implicite invocare, & ideo regulariter, ac ferè ſemper ſortilegium fit per invocationem dæmonis explicitam, vel implicitam, ut per Cajet. 2. 2. *quæſt. 91. ar. 2. & 8.* ibique Valentia *diſp. 6. quæſt. 12. punt. 2. & 4.* Navar *in ſum. cap. 11. num. 25.* Delrium *lib. 4. magic. cap. 2. quæſt. 5.* Suar. *d. tom. 1. de relig. tr. 2. lib. 2. cap. 7. n. 9. & ſeq.* Sayr. *in clav. reg. lib. 4. cap. 4.* ac Delbene *de offic. Inquis. par. 2. dub. 221. ſect. ſecunda numer. ſecundo & tertio.*

Nam ex opinione falſa invocans quamcumque aliam creaturam, ad ea, quæ ſupra vires naturæ ſunt, revera, ſaltem virtualiter, ac implicitè invocat illum, qui ſolus his vanis invocationibus ſe immiſcet, & effectum intentum cauſat, quando ille obtinetur. Immo qui idololatriam, & ſortilegia invenit, homines docuit, ut ſepararent ſe à cultu veri Dei, & ſaltem implicite ipſum adorarent. Hic autem ſolus eſt Dæmon. Inanimata enim, vel irrationalia noſtras preces non audiunt, neque percipiunt. Angeli, ac Beati has ſuperſtitioſas preces abominantur, nec patiuntur, ut ſibi divinus cultus exhibeatur. Homines, adhuc viventes, non poſſunt opem ferre, quia per ſortilegia non petuntur, niſi quæ humanis viribus, vel quoad ſubſtantiam, vel quoad modum, obtineri non poſſunt. Multò minus damnatorum animæ id facere poſſunt, quia nec nos audiunt, nec noſtra cognoſcunt, ut docet D. Thomas *p. 1. quæſt. 89. ar. 8.* neque nobis opitulari poſſunt, cùm ſine ſpeciali Dei permiſſu ex inferis egredi nequeant. Solus ergo dæmon eſt, qui has vanas invocationes audit, & qui effectus intentos, aut verè aut falſò producit, ut decipiat. Quod ſi non exaudit, cauſam defectus cultus exhibiti aſcribit, attribuitque.

Et nihilominus dicendum eſt, quod quando aliquis ex falſa opinione circa virtutem cauſæ naturalis utitur illa ad effectum, ad quem credit illam habere naturalem virtutem, quamvis & in hoc poſſit errare contra fidem, quodammodo materialiter dicatur inniti virtuti dæmonis, ſe in his immiſcentis, propriè tamen ac formaliter non init pactum cum illo, & ſic non incurrit ſuſpicionem illam hæreſis, quæ ex hoc pacto ſequitur. Quia ipſe utitur illis cauſis, ut naturalibus. Nec eas invocat, quia non utitur eis, ut cauſis rationalibus, quæ invocari poſſint, ſed ut cauſis naturalibus, de quo infra. Quando autem invocatur creatura, tanquam rationalis, ad effectum ſortilegum, in quem verè non poteſt, tunc implicitè invocatur dæmon; qui eſt ille, qui ſortilegiis adeſt, ut effectum aſſequantur.

Expendendum eſt quartò, in quo conſiſtat malitia ſortilegii. Et quidem ſortilegium, quatenus eſt invocatio creaturæ ad producendum aliquem effectum, qui eſt proprius Dei, regulariter ſupponit errorem, ſive infidelitatem in intellectu, ſed formaliter conſiſtit in eo, quod creaturæ tribuitur, quod Dei eſt, & creatura invocatur, ut Deus. Nam, petens hujuſmodi effectus à creatura, ſupponit in ea potentiam divinam ad illos producendum, & quod ad ſe attinet, hanc potentiam illi tribuit. Quod autem, ut dictum eſt ſupra, dari poſſit ſortilegus, qui ad hujuſmodi effectus invocet creaturam, ſive dæmonem, ſive præſuppoſito errore ſcienter, & ex malitia, caſus eſt potius metaphyſicus, quàm moralis, & nihilominus, ad hunc caſum excipiendum, diximus, quod ſortilegium regulariter eſt ex errore, & infidelitate, ſed tamen eſſentia ſortilegii conſiſtit in invocatione creaturæ in illis, quæ ſolius Dei ſunt, qua invocatione exhibetur creaturæ divinus cultus, quæ creatura ſemper eſt dæmon, ſaltem implicite invocatus.

Quintò expendendum eſt, an ſit ſortilegium ac ſuperſtitio petere à dæmone auxilium in illis quæ non ſunt proprii effectus Dei, ſed à Dæmonis virtute ſeu potentia produci poſſunt? Et ſane, loquendo abſolutè de creatura, cenſeo nec ſuperſtitionem, nec ſortilegium eſſe, neque illicitum petere ab illa opem in iis

quæ ſubſunt ejus virtuti, niſi adſit aliqua mala circumſtantia. Quia in hac invocatione nihil divinum aſſumitur, & non tribuitur, niſi excellentia competens creaturæ, ideoque licet invocatio ſit quidam cultus, non eſt tamen divinus, quando invocatur creatura, ut agat, tanquam cauſa ſecunda, quod propria virtute poteſt.

At loquendo de invocatione dæmonis, quidam volunt, quod hæc invocatio ſit quidem illicita; quia omnis ſocietas cum dæmone noxia eſt, & contra rationem, non tamen ſit ſuperſtitio, ſi invocatur ad præſtandum illud auxilium, quod, ut cauſa ſecunda, poteſt natura ſua præſtare. Et ſic ajunt, quod non eſt ſuperſtitio invocare dæmonem, ut revelet occulta, quæ ipſe ſcire poteſt. Quia in tali invocatione nihil divinum aſſumitur, & creaturæ exhibetur. Hujus ſententiæ eſt Valentia 2. 2. *diſp. ſexta quæſt. duodecima punct. tertio.*

Verumtamen, quod invocare dæmonem in auxilium, non modo ſit illicitum, ſed etiam ſuperſtitio, ac ſortilegium, docent D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 95. *ar.* 2. ac ibi Cajetanus, Suarez *tom.* 1. *de relig. tr.* 2. *lib.* 2. *cap.* 9. *num* 7. 16. Sanch. *in ſum. lib.* 2. *cap.* 38. *num.* 2. & 9. Souſa *lib.* 4. *aphor. cap.* 38. *num.* 15. Navar. *in cap. novit num.* 2. *de judic.* Delbene *dub.* 221. *ſect.* 1. *nu.* 1. & Bordon. *in Tribunali cap.* 17. *num.* 16. Nam omnis amicitia & familiaritas cum dæmone eſt illicita, quia eſt contra charitatem, ratione periculi, ut tradit D. Thomas *ea quæſt.* 95. *ar.* 4. Dæmon enim capitalis inimicus Dei, ac hominis, non quærit, niſi, ut hominem decipiat, illique noceat. Quod ei facillimum eſt, vera reſpondendo, & conſulendo, quæ verè ſunt bona, ut ſibi credatur, atque poſtea illos improvidè in præceps dedat. Eoque præſertim, quod in illo nullum opus, nullus ſermo, nulla cogitatio eſt, quæ in Dei contemptum, ac in hominum damnum non tendat. Unde amicitia cum dæmone ſemper eſt in iis, quæ ad inimicitiam pertinent, quia omnia opera dæmonis ſunt hoſtilia.

Quare dicendum eſt, quod amicitia, & familiaritas, ſive ſociale pactum cum dæmone initum opponitur directe, ac per ſe virtuti Religionis, ideoque continet malitiam pravæ ac perverſæ ſuperſtitionis. Nam fœdus, ſive pactum ſociale cum inimico Principis, & contra ejus Rempublicam opponitur directe illi virtuti, ex qua quis tenetur Principem revereri, illique ſubditum eſſe, ac in ſuis actionibus ſervitutem illi profiteri, illumque colere, ac Principatum ejus & gubernium honorare. Atqui reſpectu Dei, ac ejus Principatus & adminiſtrationis, hæc omnia debentur virtute Religionis. Ut enim ex Auguſtino lib. de ver. relig. docet D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 81. *ar. primo* religio eſt, quæ nos relegat uni omnipotenti Deo, tanquam in deficienti principio, & ſummo Pontifici, ad quem omnis noſtra electio dirigi debet, tanquam ad finem. Igitur contra hujuſmodi religionem agit per ſe, qui cum dæmone, hoſte Dei capitali fœdus init, ut cum Cajet 2. 2. *d. quæſt.* 95. *ar.* 4. docent alii, tanquam apoſtata à Deo proditor, ac læſæ Majeſtatis reus dæmoni adhæret.

Quod eo manifeſtius apparet, quia dæmon, qui primò in ſuperbiam elatus peccavit, dum voluit eſſe tanquam Deus, obſtinatus in peccato appetit eſſe ſimilem Deo in dominatione, ac homines à Dei ſervitute ad ſui obſequium ſeducere. Quæ omnia per ſe directè pugnant cum ſummo Principatu, ac excellentia dominationis Dei, & adverſantur obligationi ſerviendi Deo, ut ſummo Principi, ejuſque excellentiæ. Quod ex virtute Religionis habemus. Ac inſuper quia petitio, ſupplicatio, invocatio per ſe cultum præſe ferunt. Nam, ut docet D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 83. *ar. tertio* per orationem exhibetur cultus ac reverentia illi, cui fit oratio; quia orans ſe illi ſubjicit, & orando profitetur, ſe illo indigere, ſicut autore ſui boni. Per invocationem igitur dæmonis ei cultus exhibetur. Licet autem, quando à dæmone petitur id, quod eſt in ſua poteſtate concedere, hic cultus ſecundum ſe non ſit divinus, attamen, ſuppoſita in illo affectatione divinæ excellentiæ cum Dei odio & contemptu, hic cultus eſt ex affectatione divinus & contrarius virtuti Religionis, atque adeo eſt cultus ſuperſtitionis, ut aſſerunt Cajet. *d. quæſt.* 95. *ar.* 2. & 4. ac Suarez *d. lib.* 2. *de relig. cap.* 8. *n.* 16. Abſolute igitur invocare dæmonem eſt ſuperſtitio.

Id autem, quod ait Carena *p.* 2. *tit.* 12. *numer.* 63. nempe, quod poteſt invocari dæmon abſque omni cultu, ac reverentia, immo cum ejus odio, verum quidem eſt, ſi intelligatur de invocatione ficta & per ludibrium, vel de aliquo cultu ſpeciali diſtincto à ſupplicatione. At de cultu intrinſeco invocationi, implicat in terminis. Qui enim ſerio, dæmonem invocat, ut ejus auxilium obtineat illi cultum exhibet, qui licet ſecundum ſubſtantiam non ſit divinus, ſi invocatur ad ea, quæ poteſt agere propria virtute, ex qualitate tamen dæmonis eſt avidè divinus. Neque eſt inconveniens quod hic cultus partialis poſſit eſſe cum interno dæmonis odio. Nam & ſæpe inimici ad aliquid invocantur.

Si verò daretur caſus, in quo homo vivens appeteret divinitatem, ac vellet æſtimari, ut Deus, utque Deum invocari, tunc illius invocatio ad ea, quæ ſunt virtutis humanæ, eſſet ſuperſtitio. Quia in his invocaretur, vel ut putatus Deus, vel appetens etiam in his divinitatem. Atque hic eſſet caſus, in quo non invocaretur dæmon, ne implicite quidem. Quia invocaretur homo ad id, quod eſt in ſua poteſtate, & ad quod nullum dæmonis auxilium eſſet neceſſarium. At ubi invocatur aliquis ad ea, quæ humano modo obtineri non poſſunt, ſemper dæmon implicite invocatur. Non enim eſt eadem ratio de dæmone ac de homine, divinitatem ſibi arrogante. Quia in dæmone, ut diximus, non poteſt diſtingui actus non pertinens ad inimicitiam Dei, cùm ſemper agat malum. Sed in homine, etiam improbo, non omnis actus eſt neceſſariò malus, & ejus actus auxilii in illo, quod agere poteſt virtute propria, poteſt non eſſe peccatum, nec procedens ex inimicitia contra Deum, ac proinde ab homine, etiam appetente divinitatem, ſi petatur id, quod ille, poteſt virtute ſua, non eſt per ſe ſuperſtitio, quæ tamen eſſet, ſi ille actus fieret in ſignum divinitatis ex lege, vel conſuetudine, aut ſi non reciperetur ab illo niſi ut ſignum divinitatis.

Sexto expendendum eſt, an, ut amicitia cum dæmone, vel ejus invocatio ſit illicita, & ſuperſtitioſa, requiratur aliquod pactum inter hominem ac dæmonem?

Reſpondeo cum Cajetano *d. quæſt.* 95. *ar.* 4. non requiri pactum aliquod proprie dictum, ſive conventionale, ſed ſufficere pactum ſociale intrinſecum amicitiæ dæmonis, ejuſque invocationi. Aliquod ſane pactum intercedere, fatentur omnes, ac ſæpe contingit, quod intercedat pactum conventionale, quo tam dæmon ſe obſtringit ad reſpondendum, vel prædicendum futura, vel aliquam opem præſtandum, & homo ſe obligat ad aliquod ei præbendum obſequium. Hæc autem ſpecialia pacta, licet augeant malitiam hujus ſortilegii, non ſunt tamen de illius ſubſtantia, ſed de illius ſubſtantia eſt invocatio ipſa, continens in ſe quoddam pactum ſociale. Ita D. Thomas *d. quæſt.* 95. *ar.* 4. ubi docet, divinationem eſſe illicitam ex parte principii, quod eſt pactum, expreſſe cum dæmone initum per ipſam dæmonis invocationem. Sic igitur per ipſam dæmonis invocationem initur pactio cum illo, & hæc eſt pactio, quæ eſt de ſubſtantia ſortilegii. Idemque D. Thomas *d.* 2. 2. *quæſt.* 96. *ar.* 1. *ad* 3. ait quod exquirere cognitionem futurorum à dæmone, non ſolum eſt peccatum ex eo, quod ipſe futura non cogni-

cita, ſed propter ſocietatem, cum illo initam. Ex quo itaque initur ſocietas cum dæmone, habetur ſuperſtitio, ac indebitus cultus, abſque eo, quod intercedat pactum conventionale, ac ſpeciale.

Nihilominus tamen adeſt aliqua ratio pacti conventionalis. Nam, qui init amicitiam cum dæmone, ſi non verbo, ſaltem facto paciſcitur; & pro amore amorem poſtulat. Etenim, *ſi vis amari, ama.* Et qui invocat dæmonem, ex hoc ſe quodammodo obſtringit ad obediendum dæmoni in iis quæ ſunt neceſſaria, ad petitum effectum obtinendum. Immo univerſim in ſortilegiis, quæ in uſu ſunt, ſive ſint necromantica, ſive vanæ obſervationes, aliive actus magiæ, ſemper intercedit pactum conventionale cum dæmone. Quia res, quæ adhibentur pro effectu obtinendo, adhibentur ex dæmonis inſtitutione & pacto, ut ſigna dæmoniaca, ceu docet D. Thomas *d. q. 96. ar.* 1. 2. & 3. Per ſe tamen non eſt neceſſarium pactum ex natura ſua inductivum juſtitiæ commutativæ, ſed ſufficit pactum ſociale inductivum mutuæ benevolentiæ, vel gratitudinis.

Septimò expendendum eſt, utrum ad eſſentiam hujus ſortilegii, ſive ſuperſtitionis, ſit neceſſe, quod invocans dæmonem, id faciat ex formali intentione exhibendi illi cultum aliquem divinum? Poteſt enim eſſe, quod aliquis ſortilegio uti velit; immo & dæmonem invocet abſque intentione formali eum colendi. Cajetanus *cit. quæſt. 95. ar.* 4. hujuſmodi ſortilegium, in quo ſortilegus ſeparat ab opere id, ad quod opus ſortilegum ordinatur, quia ſcilicet non vult, neque intendit, ſe ſubjicere dæmoni, ſed ſolum petit à dæmone, tanquam à ſciente, aut potente in aliquo adjuvare, tanquam ſi peteret ab alio homine abſque ſubjectione, ac reverentia, vocat ſuperſtitionem materialem. Quia hujuſmodi opera ſunt materia ſuperſtitionis; nec tamen propterea ſortilegus evadit culpam mortalem. Quia eadem opera conſtituunt initam ſocietatem formalem cum dæmone, atque adeo cum Dei hoſte.

Verùm animadvertendum eſt primò, quòd amicitia cum dæmone eſt ſuperſtitio formalis, ut probavimus. Præterea videtur, quod in hoc caſu ſubjectio, ac reverentia ſuperſtitioſa non poſſit ſeparari. Nam aliqua ſubjectio, ac reverentia eſt intrinſeca & inſeparabilis à petitione indigentis auxilio. Quia, ut habetur ex D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 83. *ar.* 3. indigens, qui petit adjuvari, ex hoc profitetur ſuam indigentiam. Et propterea ex quo petit, ſe ſubiicit illi, à quo petit, & ſic petitio intrinſece, ac individuè quidam eſt cultus, exhibitus illi, à quo indigens petit. Id autem verum eſt, quod petitio, qua petitur à creatura id, quod eſt in ſua poteſtate, non eſt cultus divinus, neque ſuperſtitio. Sed petere à dæmone ratione qualitatis illius, à quo petitur, ut Cajetanus *inibi* docet, eſt cultus divinus affectatus, ratione appetitæ excellentiæ, ac divinitatis, quam dæmon exquirit, quod petens non poteſt à dæmone ſeparare, atque adeo nec poteſt facere, quod in hoc caſu ex rei natura petitio, affectatione dæmonis attenta, non ſit cultus divinus affectatus. Quod ſufficit, ut petitio iſta ſit ſuperſtitioſa formaliter, & petens ſit formaliter ſortilegus.

Deinde advertendum eſt, quod ad falſum cultum ex parte rei, quæ colitur, non requiritur ſemper formalis intentio colendi, ut actus habeat malitiam talis actus, ſed ſatis eſt, quod actus de ſe pertineat ad cultum ejus cui exhibetur, ſicut ad homicidium ſufficit, quod homicida occidat, etiamſi non habeat intentionem occidendi. Sic enim & actus, proveniens ex ignorantia non excuſabili, quamvis præter intentionem formalem agentis fiat, eſt tamen ejuſdem ſpeciei cum actu proveniente à ſciente, ac explicite formaliter intendente actum. Nec proteſtatio, ſeu intentio contraria poteſt malitiam excuſare, vel ſeparare, quia eſt proteſtatio de facto, à quo malitia non poteſt ſeparari. Et ideo ſi factum, de ſe malum, eſt voluntarium, eſt peccatum. Datur enim in voluntate tanta & talis intentio ac electio, quanta ſufficit ad peccatum, & malitiam, non obſtante quacumque alia intentione, ac proteſtatione, quæ in ſimili caſu voluntas non eſt abſoluta, & efficax, ſed eſt quædam velleitas, quæ non tollit efficacem voluntatem imperantem talem actum de ſe malum. Et ideo, quod in hoc caſu adſit petitio ſuperſtitioſa, & verum ſortilegium, non obſtante quod petens à dæmone intendat & proteſtetur, ſe nolle dæmoni cultum aliquem exhibere, docuerunt Suarez *d. lib.* 2. *de relig. cap.* 8. *num.* 14. Simanch. *de cath. inſtit. tit.* 63. *num.* 13. Sanchez *d. cap.* 38. *n.* 4. ac Delben. *dub.* 121. *ſect.* 2. *numer.* 6.

Octavò expendendum eſt, in quo conſiſtat ratio pacti expliciti, vel impliciti cum dæmone in ſortilegiis? Jam diximus ſupra in invocatione dæmonum iniri pactum cum dæmone. Dividitur autem hoc pactum in explicitum & implicitum. Carena *p.* 2. *tit.* 12. *num.* 12. ait ex Sanchez *d. cap.* 38. *num.* 3. pactum expreſſum eſſe, quod verbis expreſſis fit cum dæmone, aut cùm quis ſciens dæmonem per aliquod ſignum occulta docere, illud uſurpat. Subditque Carena, quod fallitur Sanchez, dum vult uſurpantem ſigna, & characteres quibus dæmon aliquid agit, habere pactum expreſſum cum dæmone, cùm illud ſit ſolum pactum implicitum At enimverò certum eſt, dari pactum expreſſum, nedum per verba, quando quis expreſſe verbis invocat dæmonem, ſed etiam per facta; non quia, ut dixit Sanchez *ibidem*, ſit pactum expreſſum ſiquis uſurpet ſignum, per quod dæmon occulta manifeſtat; nam verè id non eſt expreſſa invocatio dæmonis, ſed tacita. Sed quia cùm ſortilegio non ſit intrinſecum, niſi illud pactum, quod continetur in invocatione, aliaque pacta conventionalia, ſi interveniant, accidentalia ſint, quia invocatio expreſſa dæmonis fieri poteſt, non ſolum verbo, ſed etiam facto, ſi ex inſtituto, vel uſu detur actio aliqua, ad invocandum dæmonem ordinata, iccirco in tali caſu facto expreſſo, & ad invocandum inſtituto ſupplicans dæmonem, expreſſe illum ſupplicat, & cum illo paciſcitur. Et quamvis pactum ſit inter duos, & non perficiatur, niſi ex utriuſque conſenſu, ad hanc tamen ſuperſtitionem per ſe ſufficit invocatio ex parte hominis dæmonem invocantis, quicquid ſit, an dæmon invocationi conſentiat. Nam ſufficit, quod homo, quod ad ſe dæmonis auxilium imploret, ac illi hunc cultum exhibeat.

Idem quoque Carena *inibi n.* 19. inquit, quòd pactum implicitum eſt, cùm quis utitur ſignis, ad quorum uſum dæmon vigore pacti expreſſi habiti cum primo inſtituente, aliquid facit, ſed quod non ſit neceſſarium, quòd aliquando fuerit cum dæmone initum aliquod pactum expreſſum, ut ille ſe immiſceat his vanitatibus, ad hoc ut poſtea illis utens, dicatur paciſci implicitè cum dæmone. Quod etiam dixerunt Sanchez *in decal. lib.* 2. *d. cap.* 38. *nu.* 5. Sal. *lib.* 1. *cap.* 14. *nu.* 69. Delben. *p.* 2. *dub.* 221. *ſect.* 2. *ar.* 7. ac Bordon. *in tribun. cap.* 17. *n.* 17. Quia uſus ille ſerius vanitatum, & ex animo obtinendi effectum per ſe continet dæmonis invocationem. Nam per illorum uſum non expectatur effectus ex cauſalitate naturali earum rerum, quarum eſt uſus, quia effectus, qui expectatur, eſt diſſimilis, ac diſſentaneus virtuti naturali talium rerum, vel ſecundum ſubſtantiam, vel ſecundum modum, qui defideratur, ſed expectatur à dæmone, qui eſt ille, qui in hiſce vanitatibus ſe immiſcet. Infallibilitas tamen illa obtinendi effectum, quæ tribuitur ſortilegiis, non poteſt non inniti alicui pacto implicitè, vel mediatè inito cum dæmone ab inſtitutore ſortilegii. Atque ità verum quidem eſt, quod ut ſortilegus ſit ſuperſtitioſus, & dicatur habere pactum implicitum cum dæmone, ſufficit uſus ſortilegii, quicquid ſit, an ſortilegium

fuerit

fuerit inſtitutum ex pacto expreſſo cum dæmone, annè, cùm tamen ſortilegiorum inſtitutio non fuerit facta, niſi ab aliquo habente pactum cum dæmone, qui efficacitatem ſuæ virtutis promiſit ſub conditione uſus iſtius, vel illius, vel alterius rei, alioquin effectus ſortilegiorum eſſet aut omnino, aut certè magna ex parte caſualis, niſi in aliqua dæmonis promiſſione, & pacto inniteretur, ſicque hoc etiam pactum, ſaltem implicitum in ſortilegio invenitur.

Ut autem manifeſtum ſit, in quo conſiſtat hoc pactum, & quando illud intercedat, & ſic quomodo, & quando uſus vanarum rerum ſit ſortilegium, regulas aliquas ſubjiciemus ſatis planè utiles.

Sit itaque regula generalis, ac doctrina communis. Ubi ad obtinendum aliquem effectum uſus earum rerum, quæ ad illum effectum cauſandum, vel quoad ſubſtantiam, vel quoad modum, aut circumſtantias loci, temporis &c. non habent parem, ac propriam virtutem, ſed effectus ad talium rerum uſum provenit ex aliqua virtute occulta, quæ tali uſui adjungitur: talis uſus eſt implicita invocatio dæmonis, & ſic continet pactum implicitum cum dæmone. Ita D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 96. *art.* 2. 3. & 4. ibique Cajetan. *quæſt.* 96. *art.* 2. & 3. Delrius *lib.* 4. *magic. cap.* 2. *quæſt.* 5. & Sanchez *d. lib.* 2. *cap.* 38. *numero tertio* Suarez *tom.* 1. *de relig. tract.* 2. *lib.* 2. *cap.* 9. *numer.* 9. Cùm vero hæc regula ex multiplici capite poſſit pati difficultatem, quia videtur, quod poſſit ab illo uſu ſeparari invocatio dæmonis ex eo, quod ſpes, ac intentio utentis innitatur virtuti Dei, & Sanctorum, vel alterius cauſæ creatæ habentis virtutem ad effectum producendum, ideò ad præfatæ regulæ generalis facilem explicationem, hæc, quæ ſequuntur regulæ attendendæ ſunt.

Regula ſecunda. Qui ſine juſta cauſa, & ſine ſpeciali Dei juſſu, aut inſpiratione, invocando Deum, utitur his rebus ad effectus producendum ineptis, poteſt eſſe ſuperſtitioſus, ſemperque graviſſimè peccat, licèt propriè non ſit ſortilegus. Diximus, ſine juſta cauſa, & ſine Dei juſſu, aut inſpiratione, quia, pone exemplum, projectio Virgæ in terram non eſt idonea cauſa faciendi, quod convertatur in colubrum, & tamen Moyſes, ut habetur Exod. 4. & juſſu Dei hoc fecit, & virga in colubrum verſa fuit, fuitque factum illud juſtum, & religioſum. Itemque dicitur de aliis, quæ per virgam Moyſes & Aaron Dei juſſu operati ſunt, ac de tot miraculis, quæ Deo, vel jubente, vel inſpirante Sancti per uſum rerum non habentium virtutem ad producendum effectus, patrarunt. Penſatis enim rerum circumſtantiis habuerunt juſtum motivum ad Dei gloriam, fidei confirmationem, Reipublicæ Chriſtianæ utilitatem, petendi, ac ſperandi auxilium Divinum ad opera miraculoſa implorandum.

Quæ cauſa ceſſat in vano uſu rerum ad ejuſmodi effectus à cauſis ineptis obtinendum. Hac vero cauſa ceſſante, prædictus uſus poteſt eſſe ſuperſtitioſus in prima ſpecie ſuperſtitionis, ſi Deo adhibeatur cultus falſus, aut ſuperfluus, juxta doctrinam Div. Thomæ 2. 2. *quæſt.* 93. *articul. primo & ſecundo.* Et hic uſus ſemper eſt malus, quia eſt inſignis audacia & impudentia ſperare à Deo auxilium ad hujuſmodi vanitates, inſanias, atque ineptias. Audacia enim eſt, ac impudentia inniti potentiæ divinæ ad id, quod Deo non convenit. Div. Thomas 2. 2. *quæſt. vigeſima prima articul.* 1. *ad* 1. vel ſperare à Deo id quod Deo tribuere non decet. Deus namque his vanis obſervationibus non ſe ingerit, niſi ut cauſa univerſalis, neque illi convenit abſque juſta cauſa patrare miracula, & hominum voluntatem, arbitrium, ac deſiderium, ex curioſitate, vel ob finem illicitum, vanum, & inutilem præbere ſpeciale auxilium ad conſequendum effectus contra, vel ſupra ordinem, ac vires cauſarum, quarum eſt uſus; ideoque audax, & impudens eſt circa divinam ſapientiam, & potentiam, qui Deum vane ac ineptè invocat ad obtinendum effectus ſupra virtutem rerum, quæ ad hujuſmodi effectus obtinendum adhibentur. Quod maximè locum habet, quando in his petitur auxilium ad illicita. Immò hujuſmodi petitio vix contingere poteſt ſine infidelitate, aut hæreſi, per quam invocans Deum credit, quod Deo convenit præbere ſpeciale auxilium ad illicita, & vana, quæ mala ſunt. Et tamen ſic invocans Deum credit, quod Deo convenit præbere ſpeciale auxilium ad illicita, & vana, quæ mala ſunt, & tamen ſic invocans Deum per ſe non eſt ſortilegus. Quia non invocat dæmonem, nec cum illo paciſcitur.

Quod verò ad forum exteriorem, non eſt, undè præſumatur, quod hujuſmodi utentes his vanis ad effectus obtinendum, id faciant per Dei invocationem; ſed dum conſtat, effectum excedere, virtutem naturalem cauſæ, præſumendum eſt, eſſe à dæmone, niſi operantis ſanctitas, vel alia juſta cauſa ſuadeat effectum eſſe à Deo, ut per D. Thomam 2. 2. *quæſt.* 96. *art. ſecundo*, Simanch. *de Cathed. inſtitut. tit.* 63. *num.* 33. Suarez *d. lib. ſecundo capi.* 55. *numer. duodecimo & ſeqq.* Sanchez *cit. lib. ſecundo cap.* 40. *numer.* 44. & Souſam *lib. primo aphor. cap.* 54. *numer. octavo.* Quia homines iſti probè ſciunt, ac tenent, inane, & inutile eſſe, in rebus hiſce vanis ad Dei auxilium confugere, ac proindè non præſumitur, quod fruſtra in illis Dei, & ſanctorum auxilium invocent. Verùm ſi hoc illi adducant, contendant que, ex eo forſan etiam vehementer de hæreſi ſuſpectos ſe reddunt, quod ſcilicet credant, Deum vel ad illicita auxilium adhibere, vel vanitatibus, opem ferendo, ſe immiſcere. Eoque magis, quod hic vanorum uſus, non modò ſi ad malum effectum ordinatur, eſt malus, ſed etiam in ſe malus eſt. Quia ſine aliqua neceſſitate ordinem cauſarum non ſervat, & non niſi vel ex libidine, aut avaritia, vel odio, aut inani gloria, ſeù ſcenodoxia, vel curioſitate, aliavè ſimili cauſa, manat, & fluit. Ubi tamen res, quarum eſt uſus, ſunt orationes, & ſuperſtitio eſt ſolùm ex aliqua vana, & futili circumſtantia numeri, vel temporis, poteſt eſſe, quod in imperitis minuatur, vel ceſſet hujus malæ credulitatis ſuſpicio.

Tertia Regula eſt. Si ſit dubium, an res, quarum eſt uſus ad effectum obtinendum, habeant virtutem parem ad producendum eundem effectum, poteſt à talium rerum uſu ſeparari dæmonis invocatio, nec cum eo paciſci, & reipſa ſeparatur, & non initur pactum, ſi eis utens non intendit animum, niſi ad effectum naturalem experiendo naturalem rerum virtutem, abjecto cujuſcumque alterius rei concurſu, Sanchez *d. cap.* 40. *num.* 25. Souſa *d. cap.* 54. *num.* 9. Non enim eſt illicitum vires naturales experiri in dubio; nàm & naturales ſcientiæ experimentis acquiruntur.

Neque obſtat, quod dæmon ad decipiendum in his rebus ſe immiſceat. Quia non ſe immiſcet ſic invocatus, ſed ſi hoc facit, ex malitia hoc facit.

Minus obſtat, quod forſan ſe ingerat ex pacto inito cum alio. Quia pactum inique ab alio initum, non afficit eum, qui in uſu talium rerum non vult, niſi effectum, qui naturaliter ex talium rerum uſu conſe-

quitur, ſemperque ſi dæmon ſe ingerit, id facit non invocatus ab utente rebus illis ad ſolum effectum naturalem obtinendum. Neque ab illo pacto, ab alio inito continetur uſus, & applicatio vera ad effectus naturales, ſed ſolùm ad uſum, & applicationem, quæ ſaltem virtualiter, aut ſimpliciter innitatur illi pacto. Non fit tamen hæc ſeparatio invocationis, & pacti cum dæmone, ſi utens talibus non excludat concurſum dæmonis, ſed abſolutè velit, ac intendat conſequi effectum ex tali uſu, undecumque effectus *proveniat*. Quia ille non intendit effectum, ut naturalem talium rerum, ſed undecumque proveniat; ideoque, etiamſi effectus, nonniſi ex adjuncto auxilio etiam dæmonis obtineri poſſit, in tali caſu continetur etiam dæmonis invocatio implicita, & implicitum pactum. Adeſt etiam ulterius periculum, ut homo deceptus à dæmone ſe ingerente, etiam non vocato, primùm aſſueſcat hujuſmodi rebus, & deinde ſortilegia intentet. Tutius igitur eſt, ut ab his experimentis abſtineamus.

Et quod ad formam exteriorem, non poteſt in hoc caſu ex præciſa vi uſus talium rerum præſumi invocatio implicita dæmonis, aut pactio cum illo. Quia cùm actus fieri poſſit probè, ac improbè ex intentione operantis, non poteſt, nec debet præſumi improba intentio; ſiquidem nemo præſumitur malus, niſi aliundè adſint malæ intentionis indicia. At verò diſtinguendum hîc eſt. Aut verè dubium an effectus ſine opere dæmonis poſſit ex talium rerum uſu haberi, aut dubium eſt ſolum ex parte utentis. In primo caſu non poteſt præſumi in utente, nec debet præſumi mala intentio, & pactum cum dæmone, niſi aliunde colligatur. In ſecundo autem caſu, ſi utens eſt vir doctus, in quo præſumitur ſcientia hujus veritatis ſcilicet, quod ſit certum res illas non habere parem virtutem ad effectum intentum obtinendum, præſumitur ſimul mala intentio, ac dæmonis invocatio, ſaltem implicita. Sed in homine ruſticano, imperito, rudi, ignaro, ſaltem non orietur vehemens, & gravis præſumptio, niſi res ſit adeò certa & manifeſta, ut illius ignorantiæ prætextus admitti non debeat. Quod ſi de ignorantia ſatis liqueat, & ipſe perſiſtat, quod non eſt uſus illis rebus, niſi ut cauſis naturalibus, & ad effectum naturalem, ceſſabit præſumptio malæ intentionis, & invocationis implicitæ dæmonis.

Quarta regula eſt. Ubi utens talibus rebus certus eſt, in illis non eſſe facultatem ad effectum intentum producendum, nec innititur virtuti divinæ, non poteſt ſeparari invocatio implicita dæmonis, aut ſociale pactum implicitum cum dæmone. Nam qui ſic eſt certus, & abſolutè intendit effectum, ac utitur talibus rebus, tanquam utilibus, cùm illæ ſolæ ſine alio auxilio adjuncto non ſint utiles, ac efficaces, procul dubio ex hoc, implicitè ſaltem, alterius implorat ſubſidium. Quod eſt auxilium dæmonis, ut ſupra probavimus.

Hoc idipſum oſtenditur hac ratione. Ex quo enim utens hujuſmodi rebus ſcit, ac judicat, illas non habere virtutem cauſæ ſufficientem reſpectu effectus intenti, non utitur illis, ut cauſis, ſed ut ſignis, non autem ut ſignis divinitus inſtitutis, ſicut ſunt ſacramentalia ſigna. Unde ſequitur, quod ſint ſupervacanea ſigna, inania, nullum uſum habentia, ſupervacua, atque adeò pertinent ad pacta quædam ſignificationum cum dæmone.

Poſtrema regula eſt. Ille, qui non conſiderat, neque attendit, num vanæ iſtæ obſervationes habeant, an nè efficacitatem ad effectum intentum, neque conſiderat, cujus virtute poſſit effectus obtineri, & nihilominus illis utitur tanquam ſibi utilibus, ex hoc implicite dæmonem invocat. Quia in illius virtute confidit, qui ſolet ſe in illis immiſcere, ut effectum obtineant. Hic autem eſt ſolus dæmon, ſine cujus auxilio effectus intentus non produceretur, niſi concurſu quodam fortuito alicujus cauſæ efficacis.

Expendendum denique, utrum in ſortilegio excuſet ignorantia. De hac re non eſt cur hîc multa dicamus, cum eam explanavimus alibi, diſceptantes, quatenus ignorantia excuſet ab hæreſi, à culpa, & à pœnis legis, & quando ac in foro exteriori poſſit adduci. Solùm hîc advertendum eſt, quid illud ſit, quod ignoratur. Nam ſi ignoratur, quod uti ſortilegio ſit peccatum, aut quod hoc ſit ſortilegium, habens pactum cum dæmone, hæc ignorantia non excuſat, niſi ſit probabilis, non verò ſi ſit craſſa. At ſi ignoratur virtus cauſæ naturalis, & quis utitur aliquo ſortilegio ex eo, quod putat, res, quibus utitur, habere virtutem naturalem ad effectum intentum, atque ex hoc operatur, iſte à ſortilegii culpa excuſatur. Ita docet Div. Thomas 2. 2. *quæſt.* 96. *articul.* 2. *ad* 1. his perſpicuis verbis: *Si ſimpliciter adhibeantur res naturales ad effectus producendos, ad quos putantur naturalem habere virtutem, non eſt ſuperſtitioſum, vel illicitum.*

Id quod verum eſt, ſi talis laboret ignorantia craſſa, & deſit dolus. Hæc enim ignorantia craſſa non excuſat talem ignorantem à culpa temeritatis judicii, ac erroris commiſſi in judicanda virtute rerum naturali, quibus utitur. Quia hujuſmodi error eſt voluntarius. Ceſſante tamen dolo, hæc ignorantia excuſat à culpa ſortilegii, ac ſuperſtitionis, ſeu pacti impliciti cum dæmone, totumque fundatur in eo, quod utens cauſis non ſufficientibus, utitur illis, non ut cauſis, ſed ut ſignis, ac ſperat in dæmonis virtute. Quod deficit in eo, qui bona fide, ſine dolo putat, res quibus utitur habere virtutem naturalem ad effectum intentum. Neque enim dici poteſt, quod hic etiam implicitè ineat pactum cum dæmone, cùm ſpes ejus tota innitatur virtuti naturali rerum, quibus utitur.

At nihilominus aſſero, quod ubi de bona fide certum eſt, res adhibitas non habere virtutem ad effectum, qui illas adhibet ex errore, ac hæreſi, eſt ex ſe ſuperſtitioſum, & ſortilegium. Sicut enim falſa opinio, ac error in materia fidei non excuſat ab Idololatria, ſic neque excuſat à ſuperſtitione. Nam qui ex tali opinione falſa utitur creatura quacumque, ſive illa ſit dæmon, ſive alia, certò aſſumit quod divinum eſt, illudque tribuit creaturæ, quod eſt, ei divinum cultum exhibere. Immò licèt iſte, qui ex errore contra fidem adhibet creaturam ad effectum Deo proprium, in ſua opinione non invocet explicitè formaliter dæmonem, illum tamen implicitè invocat. Quia ipſe implicitè invocat illum, qui ſe ingerit his vanis, & falſis rebus, & ex eo iſtæ ſortiuntur effectum, aut verè, aut fictè, & fallaciter, quando effectum ſortiuntur.

Nec pactum implicitum excluditur, ſi quis volens uti, ac utens his vanis obſervationibus, proteſtetur, ſe nolle dæmonem invocare vel cum eo aliquod pactum inire. Quia, ut diximus, hæc proteſtatio, eſt contraria facto, & utens illis, tanquam utilibus, facto illum invocat. Dæmon enim exercentibus hæc vana, etiam ignorantibus, ac præter eorum intentionem ſe immiſcet, ut fallat, & ſuadeat ſpem collocare in illis, ut tradunt Div. Auguſtinus *in Geneſ.* Div. Thomas 2. 2. *quæſt.* 95. *articul.*

quinto

quinto ad secund. ibique Caietan. *articul. secundo & in vere aurea summa v. incantatio,* Victoria *relect. de Magia quæst. 6.* Simanch. *de Cathol. institut. tit. 63. numer. decimotertio,* Suarez *dict. libro secundo de relig. capit. nono numer. decimo tertio, & decimoseptimo* Sanchez *dict. libro secundo in decal. capit. 38. numero quarto,* Salel. *lib. 1. cap. 14. numer.* 80. & Bordon. *de Trib. cap. 57. nu. 20.*

Idemque dicendum est de eo, qui velit uti his rebus, ut experiatur, an habeant effectum, ac sint verè utiles. Is enim interim & utitur vanis ad finem utilem, & invocat implicitè dæmonem, ejusque utitur subsidio. Ac idem dicitur de illo, qui sciens, hæc vana pluries habuisse effectum, & revera fuisse utilia, non tollit, quin fuerint utilia ope dæmonis. Adeoque utens illis invocat implicite dæmonem, ex cujus auxilio illa fuerunt utilia. Cumque possit esse, quod ab initio effectus proveniens fuerit fortuitus, dæmon, se illis immiscens, operatur, ut pluries effectum sortiantur, ut hac arte homines alliciat ad has vanas observationes sectandum sicuti ex Div. Augustino *lib. 2. de doctr. Christ. cap. 20.* tradunt Div. Thomas *dict. quæst. 96. articul. tertio ad secund.* Div. Antonin. *part. 2. tit. 12. cap. 1. §. 17.* Sylvester *V. superstitio* 10. & Suarez *dict. cap. 9. numer. 17.*

Sortilegium itaque est actus superstitiosus ex eo, quod creatura cultu quodam divino invocatur, ut præstet ea quæ propria Dei sunt, vel quia in injuriam divinæ excellentiæ dæmon invocatur. Unde patet, quod sortilegium non est malum, quia prohibitum, sed est prohibitum, quia malum. Nec solum est contra leges civiles *C. de malef.* contra leges Canonicas *tit. de sortileg.* sed etiam contra legem divinam Deuter. 18. Isaiæ 8. Eccles. 34. Et quia superstitio est contra virtutem religionis, ideò est contra legem naturalem, & divinam. Quare certum est, sortilegium ex suo genere esse peccatum mortale.

Est sanè peccatum, sed utplurimum ex circumstantiis aliam specie, malitiam præ se fert. Sæpe enim adjungitur hæresis, ut si sortilegus credat, dæmonem posse certò prævidere futura contingentia, vel operari ea, quæ sunt Dei propria, vel illum esse Deum, vel Sanctum, atque adeò colendum, ac venerandum. Frequenter etiam adjungitur idololatria, si sortilegus dæmonem adoret, eique sacrificia offerat. Crebro pactum initum cum dæmone est contra justitiam, contra fidem, contra alias virtutes, ut si sortilegus promittat, funditus repudiare fidem, & obedientiam divinam, pueros interficere, aliaque hujusmodi, semper adest periculum deceptionis, & ideò sortilegium continet malitiam contra charitatem. In re namque pertinente ad mores, dæmon decipere facile potest: ideoque amicitia cum illo est temeraria, periculosa, præceps. Excusatur tamen à peccato mortali qui aliqua observatione vana utitur, non ex utilitate, sed ex joco, ut latè explicat Caietan. *ad d. quæst. 95. articul. 2. §. ad evidentiam.* Delrius *dict. libro quarto Magic. capit. secundo quæst. tertia* Scach. *d. cap. 38. numero decimo,* Valentia *d. pun. 3. &* Sousa *libro primo apbor. capit. trigesimo octavo numero decimo quarto.* Idololatra autem Christianus ponitur omnibus censuris, ac pœnis latis contra apostatas à fide & hæreticos. Quia hoc peccatum, ut notat Cajetanus 2. 2. *quæst.* 12. habet veram malitiam infidelitatis, & apostasiæ à fide. Qui verò meru Paganorum exterius tantum absque interiori infidelitate hoc peccatum committit, sed corde non discedit à fide, non punitur pœnis hæreticorum, sed aliis. Quia non est verè apostata à fide, peccat tamen mortaliter, ut per Suarez *tom. 1. de relig. libro secundo capit. sexto numero vigesimo secundo* Simanch, *de Cathol. instit. titul.* 17. *numer.* 35. *ac alios.*

Judæi verò idololatrantes, vel delinquentes in iis quæ sunt communia nostræ ac ipsorum fidei, puniuntur ab Inquisitoribus pœna abjurationis, ut per Eymer. *in direct. part. 2. quæst. 46. num. 16.* ibique Pegnam, Umbert. *in prax. inquis. V. abjurare §. ultimo,* ubi refert, ita in hac specie observatum fuisse Barcinonis anno 1371. ubi Episcopus, & Inquisitor publicè abjurare fecerunt quendam Judæum, & per sententiam ad perpetuum carcerem condemnarunt convictum, & confessum, quod dæmonem invocaverat, eique sacrificaverat. Publice autem abjurare fecerunt sub hac forma: *Ego N. Sacrosanctæ Dei lege posita coram me, & manibus meis tacta juro me credere corde, & profiteor ore, illam veritatem, ac fidem, quam lex Dei Sacrosancta docet. Ac in primis Deum esse invocandum, solumque adorandum, & per consequens detestor eum errorem, qui dicit, damonem esse invocandum, eique divinum honorem tribuendum.* Simili forma abjurare debet similis reus, juxta qualitatem errorum, quos contra fidem committit. Non enim similis reus jurat super Evangelia, quibus non credit, neque abjurat hæresim, quæ in ipso locum non habet, sed pœna hæreticorum, ut alibi diximus. Iudæi autem, Mauri, ac Infideles non baptizati hæc crimina perpetrantes puniri possunt ab Inquisitoribus privatione communicationis cum Christianis, ac etiam pœna pecuniaria, carcerationis, verberationis, exilii, triremium etiam in perpetuum, & traditionis quoque Curiæ sæculari pœna mortis puniendi: Ita Sousa in *Aphorism. lib. 1. cap. 32. numer.* 29. ex constitutione Gregorii XIII. de qua & nos alibi. Repertorium Inquil. *V. Judæus §. sed circa.* Farinac. *de hæres. quæst. 168. nu.* 146. aliique. Eisdemque pœnis puniuntur eorum fautores, defensores, ac receptatores ab eisdem Inquisitoribus, ex constitutione B. Pii V. quæ incipit: *Si de protegendis.*

Porrò summus Pontifex potest Christiano Principi potestatem concedere debellandi, & occupandi provincias Paganorum, ac infidelium, si non permittant liberam Evangelii prædicationem. Quia Summus Pontifex habet jus introducendi Christi fidem in universum mundum, & potest debellare eos, qui hanc introductionem ei impedirent, atq; adeò potest hanc potestatem alicui Christiano Principi concedere, qui hoc divinum præceptum exequatur, quodque Idololatris, & Infidelibus Evangelii prædicationem impedientibus bellum inferat, ac provinciis ac regnis privet, atque occupet. Principes enim Christiani sunt etiam protectores Ecclesiæ ac Legis divinæ custodes.

Non obstat, quod nemo potest directè infideles ad suscipiendam fidem cogere, adeò neque cogere potest ad amplectendum media, quæ ad fidei susceptionem ordinantur, qualis est Evangelii prædicatio.

Quia non est eadem ratio de fidei susceptione, ac de mediis ad illam ordinatis. Nam medium, sive prædicatio Evangelii, licet ordinetur ad fidei susceptionem, relinquit tamen audientem in sua libertate, ut supra dictũ est, ficq; susceptio fidei non est coacta, sed omninò libera. Nam prædicatio non est ita connexa cum fide Evangelica, ut vim inferat libertati. Atque ita colligitur ex Clem. un. *de Jud. & Sarac. & ex l. nemo C. de pagan.* ac docent D. August. & D. Ambrosius, ille *Ep.* 48. hic *ep.* 30. & Becan. *tom. 2. cap. 13. qu. 4. nu.* 11. Covar. *in regul. peccatum §. 10. num. 3.* Victor *de Indis in Relect.* Sot. *in 4. d. 5. quæst. 1. articul.* 10. Azorp. 1. *lib. 8. c. 14. q. 10.* & alii. Unde Alexander VI. concessit Regibus Lusitaniæ, & Castellæ regna infidelium

delium Orientis, & Occidentis, cum eâ conditione, ut in illis fidem Catholicam ſuis ſumptibus introducerent, ac mitterent idoneos prædicatores ad propagandum Evangelium, ſimulque eis titulum conceſſit debellandi illorum infidelium regna, ſi injuriosè fidei prædicatores exciperent, eorumque prædicationi impedimento eſſent.

An autem ob ſolam idololatriam poſſint Principes Chriſtiani bellum inferre Infidelibus, illorumque regna occupare? affirmant Oſtienſ. *in cap. ſuper his devot.* ibique Panorm. Alvar. Pelag. *de planct. Eccleſ. lib. 1. ar. 27.* Major. *in 2. ſent. d. 44. q. 3.* Cui ſententiæ adſtipulantur, dummodò adſit facultas Papæ, vel Imperatoris, D. Antonin. *3. p. tit. 22. cap. 5. §. 8.* Sylveſter V. Papa *q. 7.* Caſtrius *lib. 2. de juſt. hæret. pan. cap. 14.* Tùm ex Scriptura Sacra. Num Eccleſiaſt. *cap. 10. v. 8.* dicitur, *Regnum de gente in gentem transferetur, propter injuſtitias, & contumelias, & diverſos dolos.* Et Iſai. 6. v. 12. *Regnum, quod non ſervierit tibi, peribit.* Quibus verbis ſupponitur, Infideles amiſiſſe ſuarum rerum dominium propter infidelitatem ſuam poſt adventum Chriſti, & translatum eſſe in Chriſtianos. Tum ex D. Cypriano *in tr. de exhort. martyr. ad Fortunatum.* Nam poſtquàm recenſuit Deum in veteri Teſtamento præcepiſſe, Idololatras interfici, ſubdit. *Si antè adventum Chriſti circa Deum colendum, & idola ſternanda hæc præcepta ſunt, quantò magis poſt adventum Chriſti ſunt ſervanda? Et hac ratione motus Alexander VI. conceſſit Ferdinando Hiſpaniarum Regi, & Emanueli Regi Luſitaniæ, ut ille Indias Occidentales, iſte Orientales ſibi occuparent, ut modò diximus. Tum quia, Deo jubente, Iſraelitæ terras Gentilium propter illorum Idololatriam vi, & armis occuparunt, juxta illud* Deuter. 12. v. 2. *ſubvertite omnia loca, in quibus coluerunt Gentiles Deos ſuos, diſſipate arces eorum, & confringite ſtatuas, & idola comminuite. Et tum quia licitum eſt vi, & armis bellum inferre Infidelibus ad ulciſcendam injuriam, quæ Chriſtianis infertur, & ad conſulendum vitæ, & incolumitati proximi innocentis, juxta illud* Pſal. 81. v. 4. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. ergo multo magis ad ulciſcendam injuriam, quæ ab eiſdem Infidelibus Deo infertur per idololatriam & alia peccata contra legem naturalem.*

His tamen minimè obſtantibus, verior, & communior ſententia docet, non eſſe licitum ob ſolam idololatriam, & alia crimina contra legem naturæ Infideles vi, & armis invadere, illorumque provincias, & regna occupare; ſed tunc ſolum, quando vel prædicationem Chriſti fidei impediunt, vel prædicatores Evangelii, ac fideles injuria afficiunt, vel eos, qui ad fidem converti volunt, perſequuntur, & ad immolandum Idolis cogunt, vel carnes humanas vorant, & Idolis ſacrificant: quia humano generi pernicioſi ſunt, vel occupare velint regiones, quæ juſtè ad Chriſtianos ſpectant Principes. Ita colligitur *ex can. diſpar. 22. qu. 8. & ex l. Chriſtianis C. de pagan.* ac docent D. Thomas 2. 2. *qu. 12. art. 2.* Victor. *loc. cit. p. 1. num. 15.* Covar. *ibid. p. 2. § 10.* Bannes. 2. 2. *qu. 6. art. 10.* Becan. *d. cap. 13. num. 6.* Valentia 2. 2. *diſp. 1. qu. 10. pun. 7.* Fagund. *in decal. lib. 1. cap. 33. n. 29. & ſeq.* Suar. *de fid. diſp. 18. ſect. 1. num. 7.* Molin. *tom. 1. de juſt. diſp. 105. & 106.* Coninsk. *diſp. 31. de bello dub. 12. num. 54.* Caſtropal. *tom. 1. tract. 6. diſp. 5. pun. 3. num. 6.* aliique bene multi.

Probatur ex ratione alibi adducta, quod nemo puniri poteſt, niſi ſubditus ſit punienti. Punitio enim eſt actus juriſdictionis, ac juſtitiæ vindicativæ. Infideles autem non ſubduntur Principibus Chriſtianis, nec ratione perſonæ, nec ratione delicti. Non ratione perſonæ, quia infideles per infidelitatem, & idololatriam non amittunt dominium ſuorum Regnorum. Infidelitas enim, ut probat D. Thomas *loc. cit.* non repugnat dominio: quia dominium inductum eſt de jure gentium, quod eſt jus humanum. Diſtinctio autem fidelium, & infidelium eſt ſecundum jus divinum, per quod non tollitur jus humanum.

Neque ratione delicti idololatriæ, aliorumque criminum contra legem naturæ. Quia non pertinet ad Eccleſiam punire delicta illorum, qui nunquam fidem ſuſceperunt: quia ſunt extra ſuam jurisdictionem, juxta illud Apoſtoli 1. *Cor. 5. Quid mihi de his, qui foris ſunt judicare? Deus judicabit.*

Idque confirmatur ex multis Sacræ Scripturæ locis, in quibus Reges, ac Domini infideles veri Reges, ac Domini appellantur, ut Danielis c. 2. Matt. 22. Lucæ item 22. ad Roman. 13. D. Petr. *Ep. 1. cap. 2.* & Alexander Secundus *in d. can. diſpar.* his verbis: *Juſtè bellum geri contra Saracenos, ex eo quod Chriſtianos perſequuntur, non autem contra Judæos, cum ſint ſervire paratí.*

Ad contraria reſpondetur. Illud Eccleſiaſtici nil aliud probat, niſi quod ſæpè propter injuſtitias, & peccata transferuntur regna de gente in gentem ex Dei vindicta. Quod utique veriſſimum eſt. Similiter verba illa Iſaiæ ſolum ſignificant, illos, qui extra Eccleſiam fuerint, non poſſe ſalvari. Quod veriſſimum etiam eſt. Ex hoc autem non ſequitur, Infideles ob infidelitatem amiſiſſe ſuarum rerum dominium.

Sanctus Cyprianus loquitur de Idololatris à fide apoſtatis, qui verè ſubjiciuntur jurisdictioni Eccleſiæ. Ideoque affert præceptum Dei ex veteri Teſtamento, quo jubentur interfici Iſraelitæ, qui à fide diſceſſerant, & ad Idololatriam ſe converterunt. De facto Alexandri Sexti, & cur factum, jam diximus.

Ad tertium reſpondetur cum Auguſtino *ſer. 6. de verb. Dom. cap. 11.* quod filii Iſraël non propria voluntate, nec ex poteſtate, ſed ex præcepto Dei Chananeos debellarunt, & Deus ipſe in Regiones illas eos introduxit, ut liquet *ex Deuter. 7.* Quo loco notat Auguſtinus: *Cùm acceperitis poteſtatem, hoc facite. Ubi nobis non eſt data poteſtas, non facimus. Ubi data eſt, non prætermittimus.* Et paulo infrà: *modò orandum eſt pro illis, non iraſcendum contra illos.* Ad quartum. Infideles ex eo præcisè, quod tales ſunt nobis nullam offenſionem faciunt. Nec nobis licet eorum peccata contra legem naturæ bellando punire, quia Deum offendunt. Alioquin quilibet Princeps adverſus alium inferre poſſet bellum ob peccata, quæ Cives committunt. Quod eſt omninò abſurdum. Nec quia Idololatria eſt graviſſimum peccatum, eſt ſufficiens ratio, ut bellum infidelibus non ſubditis inferatur. Nam odium Dei eſt omnium peccatorum maximum, & tamen à legitimo ſuperiore puniri nequit.

Consultatio L.

De indebito Cultu veri Dei. Quomodò exhibeatur? An ſemper ſit peccatum mortale? Quid de cultu non falſo, ſed ſuperfluo? De recitantibus Pſalmum, Deus laudem meam nè tacueris; & ad quem pertineat agnitio ſuperſtitionis cultus Deo indebiti?

Cultus aut eſt pernicioſus, & falſus. Aut eſt ſuperfluus, & vanus. *Cultus pernicioſus, & falſus* eſt, quando quis Deum colit aliquibus cæremoniis, quæ falſitatem ſignificant; ut ſi quis uteretur cæremoniis Judaicis, vel Mahumetanis. Quia cæremoniæ iſtæ ſignificant rem falſam. Nam ſi ſunt Judaicæ, ſignificant, Meſſiam non veniſſe, ſed eſſe venturum. Quod eſt falſum.

ſum. Si Mahumetanæ, ſignificant Mahumetem fuiſſe verum Prophetam, cùm falſus fuerit.

Cultus verò *ſuperfluus*, & *vanus* eſt quando aliquid fit, quod, quantum eſt de ſe, non pertinet ad Dei gloriam, aut eſt præter Dei, & Eccleſiæ inſtitutionem, vel conſuetudinem communem.

Cultus perniciosus, & falſus ſemper eſt peccatum mortale. Oportet enim adorare Deum in Spiritu, & veritate, *Joan.*4. & tradit D. Auguſtinus *lib. de mendac. capit. quarto* Sanchez *libro ſecundo in decal. cap.*37. *numero quinto*, ac Leſſius *lib.* 2. *de juſt. cap.* 43. *dub.* 1. *num.* 2.

Unde qui falſas Reliquias pro veris donaret, aut venerandas proponeret, peccaret mortaliter. Quia cultus talium Reliquiarum eſt contra fidei veritatem, & falſus. Fagundez *in decal. libro primo capit. vigeſimo quarto numero tertio*,& Suarez *tom.*2. *de relig. lib.*2. *cap.* 2. *m.* 17.

Qui fingeret miracula, illa prædicaret, vel ſcriptis mandarer, vel ad confingendum miraculum, tabellas, cereos, vel ſpolia in Altari alicujus Sancti ſuſpenderet; peccaret mortaliter peccato cultus ſuperſtitioſi, etiamſi id faceret non ex contemptu, neque animo irreverenti in Deum, vel in Sanctos, ſed ſolum ad devotionem excitandam, & ut alicujus Sancti imagini, & altari anathemata offerantur. Quia eſt cultus falſus, & perniciosus, veram miraculorum fidem enervans, ideoque nulla pia intentione à mortali excuſari poteſt, Caietan. 2.2. *quæſt.* 93. *art.* 1. Sanchez, & Leſſius *loco alleg.*

Hinc etiam cantus, vel ſonus profanus, aut amatorius in Eccleſia inter divina Officia eſt cultus ſuperſtitioſus, & peccatum mortale. In quod incidunt non ſolùm pulſantes inſtrumenta muſica, & canentes, ſed etiam conducentes, & conſentientes. Quia eſt cultus falſus. Adverſatur enim divino cultui, qui eſt, ut mentes per ſonum, & cantum non ad mundana,ſed ad cœleſtia excitentur: Cajetan. 2. 2. *quæſt.* 91. *artic. primo*, Valentia 2. 2. *diſput.* 6. *pun. un.* Poteſt quippe duobus modis eſſe indecens in Eccleſia. Vel ratione materiæ,quia eſt res profana, vel ratione ſoni, quia eſt laſcivus, aut valdè ſecularis.

Superſtitioſus verò cultus Dei non falſus, ſed ſuperfluus, ſi non adſit Eccleſiaſticæ diſciplinæ contemptus, nec alicujus præcepti transgreſſio, non eſt peccatum mortale, ſed tantum veniale: quia eſt præter, non contra conſtitutionem Eccleſiæ, nec in eo videtur committi gravis irreverentia Dei, Cajetan. *d. quæſt.* 93. *art.* 1. Sanch. *d. lib.* 2. *in decal. cap.*37. *nn.* 10. Leſſius, & Fagundez *ubi ſupra.*

Quare eſt tantùm veniale peccatum, quod audiatur Miſſa Sacerdotis, qui tali nomine nuncupetur.Vel quod in peregrinatione ſint tot homines, vel tali nomine,vel tali veſtitu. Vel quod in recitandis horis Canonicis, aut in ſacro faciendo, non relictis rubricis ordinariis, alias cœremonias pro ſua devotione adhiberet: ut ſi bis dicat Alleluja, quando ſemel dicendum eſt, aut Gloria, & Credo, quando dicenda non ſunt. Peccaret verò mortaliter, qui abſque urgenti cauſa bis in eadem die Sacram Euchariſtiam ſumeret: quia eſt contra conſuetudinem, ac præceptum Eccleſiæ, quæ ob reverentiam tanti Sacramenti prohibet,ne quis pluſquam ſemel illam percipiat, nè ob nimiam frequentiam tanti Sacramenti vileſcat, ut colligitur ex *cap. conſuluiſti. de celebr. miſſ.* & ex *can. ſufficit d. conſ. d.* 1. & docent Div. Thoma *part.* 3. *quæſt.* 8. *articul.* 10. *ad* 4. ibique Suarez *diſp.* 69. *ſect.* 4. *num.* 3. aliique communiter.

Diximus, *ſine urgenti cauſa*. Nàm ſi hæretici, aut infideles Templum Dei invaderent, ac diviniſſimum illud Sacramentum irreverenter contemnerent, projicerent, conculcarent, licitum eſt in eodem die communicare. Et qui manè ſumpſit Euchariſtiam, ſive ſanus, ſive infirmus, devotionis cauſa tenetur iterum eodem die ſumere, ſi incidat in tale periculum mortis, ut probabile ſit, non poſſe ſequenti die illam ſumere. Quia præceptum ſumendi Euchariſtiam per modum viatici eſt affixum tempori mortis, quando ſi minimum quis eſt in tali ſtatu, ut credatur brevi moriturus. Atque adeo non poteſt impleri per actum antecedentem tale tempus, ac proinde nec per matutinam communionem, ſi mane non aderat periculum mortis. Ergo remanet implendum, ideoque de novo ſumenda eſt. Nam præceptum impleri debet per actum, quando jam urget obligatio, quia tunc ſolùm exigit actum, & non antea. Unde per jejunium hodiernum non poſſum implere præceptum craſtinum jejunandi, nec per auditionem miſſæ præceptum audiendi craſtinum. Quod etiam tradunt Hurtad. *diſput.* 10. *de Euchar. diſſic.* 2. Ochagavia *de Sacrament. tract. ſecundo de Euchariſt. quæſt.decimaquarta numero ſeptimo* Chelliſſon. *in d. part.* 3. *quæſt.* 80. *artic.* 11. *not.* 2. Tanian. *part.* 2. *ſum. cap.* 58. *dub.* 2. *numero ſecundo* alique.

Votum jejunandi omnibus diebus dominicis eſt ſuperſtitioſum continens cultum Dei indebitum, ac ſuperfluum, & conſequenter illicitum, & invalidum. Adverſatur enim Eccleſiæ conſuetudini, quæ vim legis habet, ut per D. Auguſtinum *Epiſt.* 86. *ad Caſulanum.* Sed ceſſante contemptu moris Eccleſiæ, & ſcandalo, eſſet tantùm peccatum veniale ob quandam ſingularitatem, & cultum ſuperfluum, ut per Fagundez *in decal. libro primo capit. trigeſimo quarto in ſeptimo* ac Suarez *tom.* 2. *de relig. libro tertio de voto, capit.ſexto num.* 21.

Eſt quoque cultus ſuperſtitioſus, & mortale peccatum recitare Pſalmum 108. *Deus laudem meam nè tacueris*, ad petendam à Deo ultionem alicujus inimici, vel perſecutoris. Quia nunquam licet imprecari proximo malum aliquod ad finem vindictæ, nè ſub titulo quidem divinæ juſtitiæ. Nam eſſet contra charitatem & præceptum divinum: *Diligite inimicos veſtros.* Eſt autem recitatio ſuperſtitioſa mortaliter, quia in decantatione hujus Pſalmi Deus non ſolum non honoratur, ſed ei graviſſima injuria infertur; nam ab eo petitur id, quod ſine peccato fieri non poteſt. Quinimmò hæreſim ſapit. Nam petitur à Deo, ut ipſe ſit author peccati, quod graviſſima Dei injuria eſt, ut docet Suarez *tom.* 2. *de relig. libro primo capit.* 23. *numero* 4.

Opponitur David. At ille in ſuis imprecationibus Prophetiam proferebat, quia agnoſcebat, illam eſſe Dei voluntatem, ac definitivam ſententiam, ut ait Auguſtinus ad d. Pſalmum 108. *David prophetavit in illis imprecationibus ſententiam Dei contra Chriſti proditorem, & Crucifixores.* Idem ait *libro primo de ſerm. Domini in monte cap.* 42. *& libro ſecundo quæſt. Evang. cap.* 45. ac Div. Thomas 2. 2. *quæſt.* 83. *articul.* 8. *ad* 1. *& ad* 2. ubi etiam *articul.* 1. *ad* 4. reſponder ad factum Eliæ, qui fecit ignem deſcendere ſuper illos, qui venerant ad illum capiendum. Quia injuria ſibi ab illis illata redundaba: in Deum, & ideò debebat talem injuriam ulciſci. Nam ut ait Chryſoſtomus hom. 5. in Matth. *in propriis injuriis eſſe patientem quempiam, eſt laudabile; injurias autem Dei diſſimulare, nimis eſt impium.* Idemque dicendum, eſt de Eliſeo, quando maledixit pueris eum irridentibus, 4. *Reg.* 2. Et de Sylveſtro Papa, quando excommunicavit illos, qui eum in exilium miſerunt, ut habetur *cauſ.* 23. *quæſt.* 4. Ita

quarta. Ita etiam vindicta, quam petunt Martyres *Apocalypſ. 6.* eſt, ut deſtruatur regnum peccati, vel poſtulant ſe vindicari non voce, ſed ratione. *Hoc enim modo* ait Caietanus d. quæſt. 83. artic. 8 *Sanguis Abel clamavit ratione. Effuſus enim patenter fraternus ſanguis, ratio erat ultionis.*

Porrò cognitio ſuperſtitionis cultus falſi, ac pernicioſi pertinet ad Sanctum Officium, non autem cultus ſuperflui. Quod ad primum patet. Quia colere Deum per ſacrificia, & ritus veteris Legis, vel aliorum infidelium eſt actus ſuperſtitioſus hæreticalis *ex cap. quidam de apoſtat.* ubi qui ad fidem converſus, ſequens ritus ſectæ derelictæ, tanquàm hæreticus, & apoſtata punitur. Et *in capit. contra Chriſtianos de hæretic.* ſtatuitur, quod Inquiſitores contra iſtos procedant, tanquam contra hæreticos. Nam utentes illorum ſacrificiis, præſumuntur credere, Deum per illa coli, & adorari poſſe. Quod impium, & hæreticum eſt.

Quod verò ad ſecundum. Probatur. Quia regulariter hic cultus non importat actum hæreticalem, cùm fiat bono animo, & non mala intentione. Taliſque cultus ſuperfluus eſt tantùm veniale peccatum, atque adeò nullum continet actum hæreticalem, qui ſemper ſupponit peccatum mortale.

Si verò cultus ſuperfluus eſſet peccatum mortale, ut ſi quis ultra diem Nativitatis Domini iterum, vel tertiò, aut pluries miſſam celebraret in eodem die, vel pluſquam ſemel in die abſque urgenti cauſa Sacram ſuſciperem Euchariſtiam; vel ſi in horis Canonicis, aut in Miſſa miſceret profana, & turpia, tunc redderetur valdè ſuſpectus de hæreſi. Quia præſumitur, vel non credere, eſſe obediendum præceptis Eccleſiæ, vel illa contemnere, eſſeque licitum, Deum ita colere, ac delectari, ut Sacris profana, & turpia miſceantur. Id, quod eſt de rebus fidei malè ſentire, ſicque facientes anathemate feriuntur à Sacro Concilio Tridentino *Seſſ. 7. can. 13.*

Cognitio quoque ſuperſtitionis, quæ hæreſim manifeſtè non ſapit, pertinet nunc ad Sanctum Officium per conſtitutionem Sixti Quinti contra Sortilegos. Unde poſſunt Inquiſitores, ac tenentur inquirere in omnes ſuperſtitiones, quæ aliquo modo, licet non manifeſtè hæreſim ſapiant. Hæc enim ſunt verba conſtitutionis: *etiamſi in pleriſque his caſibus procedere non valebant.* Ac ita etiam declaravit Sacra Congregatio *die vigeſimo primo Decembris* 1602. & teſtantur Scortia *in Bul. Pontif. Epit. 58. theor.* 158. Joſepho Seſſa *tomo quarto deciſion.* 464. *numero octavo & decimo octavo, ac deciſion.* 446. *numero decimoſexto & ſequent.* Azor. *tom. 1. libro nono capit. vigeſimo ſexto, quæſt. quarta,* Sanchez *libro ſecundo in decal. cap.* 38. *numero* 92. Torreblanc. de Magia *libro tertio capite nono poſt numerum* 48. Raphael de la Torre *in 2.2. D. Thom. quæſt.* 69. *articul. quarto* Molpheſ. *tom. 1. ſum. tractat. undecimo capit. ſeptimo numer.* 145. Diana *part. 4. tract. 7. reſolut.* 10. *& tractat.* 8. *reſolut.* 107. Qua de re alibi fuſius.

Consultatio LI.

De Cultu religioſo, ac licito Sanctis, eorumque Imaginibus, Reliquiis, ac Beatis non Canonizatis debito, quòd ad ea, quæ ſpectant ad S. Officium; Vbi an Pontifex errare poſſit in Canonizatione Sanctorum, & quid in Beatificatione; Id affirmans à quo, & qua pœna puniendus? Quave certitudine credendum ſit, aliquas Sanctas Canonizatas fuiſſe Virgines? Oſſa vendens, aſſerens falsò, eſſe Reliquias Sanctorum, à quo puniendus? Ac de pœnis contra venerantes homines mortuos ante illorum Canonizationem, vel beatificationem?

Negant Hæretici, Sanctos in cœlo cum Chriſto triumphantes venerandos eſſe. Eorum in hanc rem deliria, blaſphemias, & inanes inſanias colligit Jodochus Coccius *in theſauro Catholico, ſingulari induſtria exquiſito, articulo duodecimo cum quatuor ſequentibus lib. 5. tom. 1.* Ethnici quoque corpora Martyrum projiciebant in mare, dicentes, nè forte efficiantur Dii Chriſtianorum; & illi, qui Deos noſtros adorare nolunt, ſervos noſtros incipiant adorare, Euſeb. *lib. 4. cap. 15. & lib. 5. cap. 6.*

Aſſerunt tamen Sacræ Literæ, Concilia, Patres Græci, & Latini apud eundem Coccium, & definivit etiam Sacrum Concilium Tridentinum *ſeſſ. 25.* his verbis: *Affirmantes, Sanctorum Reliquiis venerationem, atque honorem non deberi, vel eas, aliaque Sacra monumenta à fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opus, impetrandi cauſa, Sanctorum memorias fruſtra frequentari, omnino damnandos eſſe, prout jam pridem eos damnavit, & nunc etiam damnat Eccleſia.*

Certum autem eſt de fide, Chriſtum in Divina, & humana natura ſubſiſtentem adorandum eſſe perfectiſſima adoratione latriæ. Quia in eo tota Trinitas, & ſingulæ Perſonæ venerantur. Chriſtus enim de ſe loquens, dixit: *Vt omnes honorificent Filium, ſicut honorificant Patrem*, Ioan. 5. *Mihi curvabitur omne genus* Iſai. 15. Et in eodem ſenſu ait Paulus ad Philip. 2. *In nomine Jeſu omne genu flectatur.*

Poteſt etiam ex Div. Thoma *particul. 3. quæſt. 25. artic. 2.* alio modo intelligi adoratio Humanitatis Chriſti, quæ fit ratione ejus Humanitatis, perfectæ omni munere gratiarum, ſed ab hypoſtaſi divina ſejunctæ. Et ſic adoratio Humanitatis Chriſti non eſt adoratio Latriæ, ſed duliæ, vel, ut alii dicunt, hyperduliæ ita, ſcilicet, quod una, eademque Chriſti Perſona adoretur adoratione latriæ propter ſuam Divinitatem, & adoratione duliæ propter perfectionem humanitatis. Neque hoc eſt inconveniens: Nam ipſi Deo Patri debetur honor latriæ propter Deitatem, & honor duliæ propter Dominium, quo gubernat creaturas. Idemque confirmant Caietanus ibi, ac Suarez *tom. 1. in 3. part. diſput. 53. ſect. 2.* & Azor. *part. prima libro nono cap. quinto dub. 7.* Annotat vero Caietanus, quod adorationem duliæ Chriſto debitam ratione naturæ, Eccleſia in mente retinet, non in uſu, ad evitandum errores.

Hinc etiam annotandum est cum Suarez *loc. cit.* quod quando Concilia definiunt, Christum una tantum adoratione esse adorandum, solùm docent, in Christo non ita esse dividendas adorationes, ut una ad Christum, alia ad Verbum pertinere putetur. Hoc enim ad errorem Nestorii pertinet, & ideo recte, docent, una eademque adoratione adorari. Quia qua adoratione adoratur Verbum, adoratur Christus, & contra. Nam est unus ac idem, & omnis adoratio ad unum, ac eundem pertinet, atque adeò una est. Sicut enim quando adoratur Christus adoratione latriæ, adoratur humana natura propter divinam, ita si adoratur adoratione hyperduliæ, coadoratur divina natura propter humanam.

Imagines verò Christi, & Sanctorum simpliciter, & absolutè esse adorandas, & honorifice colendas, est etiam de fide, ut probat Suarez *citat. loc. disput.* 57. *sect.* 3. & definitur in Sacro Concilio Tridentino *sess.* 25. *in* 2. *decret. de invoc. & vener. relig. Sanct. & Sacr. Imagin.* Siquidem imaginis honor ad prototypum pertinet, ut ait Damascenus *lib.* 4. *cap.* 17. Unde sequitur, ut docent D. Thomas *d. q.* 25. *art.* 3. D. Bonaventura *in* 3. *d. q. art.* 1. *quæst.* 12. Richard. *ibidem art.* 2. *qu.*2. D. Antoninus 3. *part. tit.* 12. *cap.* 9. §. 4. aliique communiter, quod eadem reverentia exhibetur Imagini Christi, ac ipsi Christo, atque adeo adoratio latriæ Imagines vero sanctorum adoratione duliæ, quia ipsi eadem adoratione coluntur. Quonam autem modo, & qua ratione Imagines Christi, Deiparæ, & Sanctorum colendæ, & adorandæ sint, decrevit Sacrum Concilium Tridentinum *d. sess.* 25. & antea definiverat Synodus Nicena *act.* 7. Quare de fide est, Imagines Christi, & Sanctorum esse debito cultu venerandas, & contrarium asserere, aut sentire, hæreticum est, ut probant Repertor. Inquisit. *v. hæreticus. v. an frangens Imagines.* Simanch. *de Cath. instit. titul.* 33. *numer.* 1. *& sequent.* Valentia 2. 2. *quæst.* 94. *pun.* 6. *disput.* 6. & Farinac. *de hæresi. quæst.* 178. *n.* 53.

Unde conspurcantes, percutientes, lacerantes ex contemptu Imagines Christi, vel Sanctorum, sunt de hæresi vehementer suspecti, si ex indignatione, & ira id faciant. Nec iracundia ab hac hæresis suspicione excusat. Nam si quis non ex motu iracundiæ, sed animo deliberato, & consulto tam nefas crimen patraret, esset manifeste hæreticus. Ideoque dicitur de hæresi tantùm suspectus, quia iratus illud commisit. Atque ita firmant Castrius *de just. hæretic. punit. libro primo capit. duodecimo & decimoquinto* Symanch. *in enchirid. titul.* 101. Farinac. *quæst. vigesima numer.* 68. Raphael de la Torre *in* 2. 2. D. Thomas *quæst.* 96. *artic. quarto disput. secunda.* Sesse *tomo quarto decis.* 448. *numero decimonono.* Delrius *libro quinto Magic. sect.* 16. §. *Sacerdotes.* Carena *part. secunda titul. septimo* §. *septimo numer.*38. & nos alibi, ubi etiam prolixè disceptavimus, an hoc etiam crimen quoad Judæos sit mixti fori, an vero pertineat ad Inquisitores S. Officii privative quod ad Judices laicos.

An autem sit de fide, Sanctos à Summo Pontifice Canonizatos esse colendos, ac venerandos, pendet ab illa quæstione, an sit de fide, Summum Pontificem errare non posse in Sanctorum Canonizatione. Fuit error Wicleffi, qui, ut refert Thomas Waldensis *tomo tertio, de Sacramental. capit.* 122. asseruit, Summum Pontificem non minus errare posse in canonizatione Sanctorum, quàm alium quempiam hominem; quod alio peiori errore crederet, non majorem Summo Pontifici tribuendam esse authoritatem, quàm cuilibet alteri homini. Wiclefum sequuti sunt Lutherani, & Calviniste, aliique hæretici.

Conveniunt autem Doctores Catholici, quod Summus Pontifex veram, quæ non est in aliis hominibus, canonizandi potestatem habeat. Aliqui tamen eorum existimant, absolute non repugnare, quod erret in usu talis potestatis, nec ad illum habere infallibilem Spiritus Sancti assistentiam. Rursus major, & sanior pars Doctorum affirmat, quod Judicium ab Ecclesia, & à Summo Pontifice prolatum in Canonizatione Sanctorum sit quidem indeficiens, sed controvertitur inter illos, quo gradu certitudinis id tenendum sit. Aliqui enim, ut Valentia 2. 2. *disput. prima quæst.* 1. *pun.* 7. §. 41. expresse docent, esse de fide, quod Torres ibidem probabile esse putat. Alii vero, ut Sylvester *V. Canonizatio.* S. Antoninus *tertia part. titul. undecimo capit. octavo* §. Turrecremat. *de Ecclesiast. quæst.* 51. Covarruv. *libro secundo var. cap. primo.* Melchior Canus *libro quinto, de Loc. Theologic. cap. quinto* Pegna *part. secunda direct. quæst. decimoseptimo* Bannes *ad* 2. 2. *d. quæst. prima dub.* 17. ibique Torres *cit. disput. decimasexta* & Joannes à Sancto Thoma *disput.* 9. *artic.* 2. asserunt esse quidem certum, Papam errare non posse in canonizatione Sanctorum, esseque gravissima dignum censura, qui oppositum diceret, non tamen esset hæreticus. Alii, esse ita certum, quod errare non possit, ut asserere, posse illum in hujusmodi actione errare, sit temerarium, scandalosum, ac de hæresi suspectum.

Tùm quia Canonizatio fit ex testimoniis de sanctitate, ac miraculis. Testes autem sunt homines, qui falli, & fallere possunt. Tùm etiam quia non cogimur fide divina credere illam veritatem, quæ revelata non sit. Miracula autem, & Sanctitas Canonizati, ac eum esse Beatum in cœlo, nulli revelatum est.

Probabilior tantum sententia docet, non solùm esse temerarium, scandalosum, ac de hæresi suspectum asserentem, posse Summum Pontificem in Canonizatione Sanctorum errare, sed etiam esse absolute hæreticum. Adducitur pro hac Sententia Div. Thomas, *quod libet nono articul. decimo sexto*, qui tamen ab aliis refertur pro contraria, quatenus ait, Canonizationem Sanctorum esse quid medium inter judicium infallibile Papæ de rebus fidei, & judicium fallibile ejusdem de rebus civilibus. Eam verò tuentur Bellarminus *tom.*2. *controv. quarto libro primo cap.*9. Garcia *de Canonizat. Sanctor.* §. *decimotertio.* Azor. *part. secunda libro quinto cap. sexto quæst. quinto,* Valentia *in* 2. 2. *citat. disput.* 1. *quæst. prima pun. septimo* §. 40. Turrian. *in* 2. 2. *tom.* 1. *disput. decimaseptima, dub. sexto* Castropal. *p.*1. *tract. quarto disput. primo pun. quinto,* §. *quarto,* Verricell. *in quæstion. moral. tractat. octavo quæst. vigesimo-octavo numero secundo,* Arriaga *tom.* 5. *disput.* 9. *sect.* 5. *numero vigesimooctavo* Megal. *in Sum. V. Canonizatio numero primo* Diana *part.* 11. *tractat. secundo resol.*28. Bordon. *tom.*1. *cap.* 5. *numer.* 282. ac Delbene *de Sand. Offic. Inquisit. dub.* 253. *à numero primo*, aliique non pauci.

Nam de fide est, Pontificem errare non posse in pascendo grege fidelium doctrina fidei, nec posse in Ecclesia deficere Spiritum veritatis, neque errare in legibus spectantibus ad universalem Ecclesiam. Aliàs ipsa macularetur pernicioso errore, à quo Christus voluit ipsam liberare, dùm promiserit, ejus fidem non defuturam. *Rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua;* Luc. 22. & *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.* Ex quibus sequitur, quod Pontifex non potest aliquid statuere contrarium legi divinæ, ac naturali. Si autem posset errare in Canonizatione Sanctorum, statueret aliquid contrarium legi divinæ, ac naturali. Nam obligaret fideles assentiri falsitati, venerando indignum.

Præterea de fide est, esse venerandos Sanctos, eorumque reliquias, & Ecclesiam habere authoritatem declarandi, quibus hæc invocatio, ac veneratio adhibenda

benda ſit, ut conſtat ex Clementina, & extravagante *de relig. & venerat. Sanctor.* & ex Sacro Concilio Tridentino *ſeſſ.* 25. in decreto de eadem re. Atque adeò eſt etiam de fide, ſummum Pontificem errare non poſſe in declaratione ſanctitatis alicujus, ut coli poſſit, ut ſanctus ab Eccleſia. Alioquin fruſtrà eſſet ejus authoritas. Eſſetque intolerabilis error, ut judicio Eccleſiæ aliquis non ſanctus coleretur pro ſancto, ac proponeretur imitandus qui eſſet damnatus.

Ad primam rationem reſpondetur, negando, Pontificem ex teſtimoniis humanis tantùm moveri ad ſanctorum canonizationem; ſed ſimùl movetur ex ſpeciali inſtinctu, & aſſiſtentia Spiritu Sancti, & ideò ejus declaratio eſt firma, & infallibilis.

Ad ſecundam reſpondetur, ſanctitatem Canonizati, & illius aſſiſtentiam in æterna beatitudine non eſſe regulariter, & explicitè revelatam; ſed virtualiter & implicitè. Nam revelatum eſt, in æterna beatitudine aſſiſtere, qui in Dei gratia ex hac vita deceſſit; ac etiam revelatum eſt, Pontificem, ob aſſiſtentiam Spiritus Sancti errare non poſſe in iis, quæ ad religionem, & cultum univerſalis Eccleſiæ pertinent. Atque ex his principiis deducitur, de fide eſſe etiam, hunc Canonizatum verè in cœlis eſſe, cùm hæc conſequentia rectè ſequatur ex una præmiſſa de fide, & altera evidenti.

Unde hæc propoſitio: Non eſt de fide, Sanctos à Papa Canonizatos eſſe in Paradiſo, eſt hæretica, vel ſaltem hæreſi proxima, juxta qualificationem *ſub die* 10. *Maii* 1623. Et qui dixit, credere, bonum latronem non eſſe in Paradiſo, expeditus cum monitione, ac pœnis ſalutaribus, inſtruitur circa errorem, quem tenuit. 10. *Septembris* 1625.

Quare licet aliqui velint, quod affirmans, Canonizatum à Pontifice non eſſe colendum, non ſit puniendus, ut hæreticus, quia non affirmat aliquid quod ſit contrarium his, quæ Eccleſia recipit tanquam de fide certa abſque ulla Doctorum controverſia; nihilominus puniendus eſt, non ſolùm tanquam temerarius, impius, & ſcandaloſus, ſed etiam vel tanquàm hæreticus, vel ſaltem tanquàm de hæreſi ſuſpectus. Quia hæreſim ſapit, negare Canonizationem Canonizatis. Nam videtur negare vel authoritatem Papæ circa Sanctos canonizandos, vel quod Sancti digni non ſint tali honore, vel quod non fruantur æterna beatitudine.

Sed quid in Beatificatione? Cùm ſecundum noſtram ſententiam, quam alibi tradidi, Canonizatio, & beatificatio ſubſtantialiter non differant, ſed in modo tantùm accidentali majoris vel minoris ſolemnitatis. Indè infertur, æque etiam ſubſtantialiter dignum eſſe prælatis cenſuris, qui aſſereret, Eccleſiam poſſe errare in beatificatione, aut quod anima Beatificati non eſſet in gloria, ac qui de Canonizato id affirmaret.

Cùm autem multæ in Eccleſia colantur tanquam virgines, etiam ex eis, quæ in adultiori ætate ad fidem converſæ ſunt, martyriique palmam adeptæ ſunt, inquiret aliquis, qua certitudine tenendum ſit, eas eſſe virgines, cum virginitatis, quæ multis occultis modis amittitur, vix ſatis explorata indicia, vel argumenta haberi poſſint.

In hac re ita eſt diſtinguendum. Quædam enim ex eis canonizantur, aut pro ſanctis habentur, non propriè ac formaliter ſub titulo virginitatis, quamvis, cùm pro talibus reputentur, nulla re, quæ ſciatur, in contrarium exiſtente, officium virginum de eis recitari ſoleat, ſed ratione, ac ſub titulo Martyrii, aut vitæ alioquin ſanctiſſimæ tractæ. De iſtis non puto, aut ab Eccleſia definiri, aut tanta certitudine credendum eſſe, eas virgines eſſe, quin ſpeculative poſſit illi ſubeſſe falſum loquendo præſertim de virginitate ſtrictè conſiderata quæve omnem voluntariam immunditiem excludit, cùm tamen certiſſimum ſit, eas verè ſanctas, ac beatas eſſe, ex eo ſcilicet titulo, ob quem propriè, ac directè canonizatæ fuerunt.

Quia licet omnia argumenta, vel teſtimonia, quibus propriè ad canonizationem probatur inſignis perſonæ conſecrandæ ſanctitas, collectivè ſumpta debeant eſſe vera, ut inde Pontifex ex ſpeciali Spirit. Sancti aſſiſtentia illam declaret; non tamen inconvenit, ut contingit etiam in prævijs ad fidei definitiones diligentijs, quod aliquod particulare ſit inde falſum, nec tamen, ut tale cognitum, aut probatum; ſicut etiam poteſt eſſe quid in ſe verum, non tamen, quoad nos, ſufficienti probatione certum.

Quoniam verò de quibuſdam interdum ſpeciatim, & expreſsè in ipſa canonizatione declaratur, non ſolum eſſe ſanctos, ſed etiam inſigni virginitatis flore dotatas, ut in canonizatione S. Catharinæ Senenſis à Pio ſecundo accidit tunc utrumque pro certo habendum eſt; præſertim cùm Eccleſia nunquam ad talem deveniat declarationem, quin etiam ſpecialibus miraculis, ac teſtimoniis virginitas alicujus certo certius probetur: ut ſatis conſtat ex rigoroſiſſima S. Congregationis Rituum praxi, qua Promotore fidei ſingulis, quæ ſunt objicienda, opponente, omnia quàm diligentiſſimè ad pondus Sanctuatii examinantur.

Qui verò negat Virginitatem Beatiſſimæ Mariæ Virginis in loco, ubi eſt publicata conſtitutio Pauli Quarti, abjurat publicè de formali, damnatur ad triremes ad ſeptennium, & abſolvitur à cenſuris 17. *Februarii* 1596.

Negans Sanctiſſimam Trinitatem, Virginitatem B. Virginis, ac Divinitatem Chriſti, traditur Curiæ ſæculari, etiam in primo lapſu 2. *Maii* 1591.

Quòd verò ad cultum Reliquiarum, eſt de fide, Sanctorum Reliquias eſſe ab omnibus fidelibus colendas, ut expreſsè definitur à S. Concil. Trid. *d. ſeſſ.* 25. *in decreto ſub initium relato.* In ſacra enim Scriptura indicatur, Sanctorum corpora eſſe veneranda. Unde in Geneſi *cap.* 50. & Exod. *cap.* 13. legimus, oſſa Jacob, & Joſeph magno cum honore eſſe conſervata, & ſepulturæ tradita & in egreſſu de Ægypto *tulit quoque Moyſes oſſa Joſeph ſecum ob reverentiam.* Oſſa Eliſei ſuſcitaverunt mortuum. Sic enim dicitur 4. Reg. 13. *projecerunt cadaver in ſepulchro Eliſei, & cùm tetigiſſet oſſa Eliſei, revixit homo.* Multaque alia de veneratione Reliquiarum ſanctorum referuntur ab Auguſt. *lib.* 22. *de Civit. cap.* 8. & *Epiſt.* 137. & à Coccio *loc. cit.* Hæc ſine ratione. Quia corpora Sanctorum fuerunt templa animatum Sanctarum, & futura ſunt conſortia æternæ beatitudinis, in qua erunt in perpetuo honore. *Neſcitis*, inquit Apoſtolus 1. Cor. 6. *quia corpora veſtra templa ſunt Spiritus Sancti?* Fuerunt organa, & inſtrumenta, quibus miranda operatus eſt ipſe idem Spiritus Sanctus.

Qui oſſa vendit, ſive diſtrahit, aſſerendo falsò, eſſe reliquias ſanctorum, punitur in S. Officio: Et olim hujuſmodi cauſa fuit delegata Nuncio Apoſtolico Neapolitano 7. *Januarii* 1627. quia eſt cultus falſus, & ſuperſtitioſus, ut ſuprà dictum eſt.

Porro quicumque Romano Pontifice inconſulto, publice defunctos, nondum à Sede Apoſtolica canonizatos, vel beatificatos, venerati audent publicè eos invocando, campanas in die eorum obitus pulſando, Altaria erigendo, in Litaniis, aut in Martyrologio eorum nomina ponendo, Imagines eorum cum radiis, luminibus, aut laureolis proponendo, tabellas, aut luminaria ad eorum ſepulchra apponendo, ab Ordinariis, vel ab Inquiſitoribus puniendi ſunt iiſdem pœnis, quas Urbanus VIII. *Conſtitutione ſua* 37. *lata in S. Officio univerſalis Romanæ Inquiſitionis*, 1625. nimirum *Tranſgreſſores verò, ſi Regulares fuerint, privationis ſuorum Officiorum, ac vocis activæ, & paſſivæ, necnon & ſuſpenſionis à divinis; ſi verò Clerici ſæculares, privationis pariter ſuorum officiorum, ſuſpenſionis à Divinis, & ab adminiſtratione Sacramentorum, executioniſque ſuorum Ordinum reſpec-*

ctive, aliisque arbitrio prædictorum Ordinariorum, seu Inquisitorum pro modo culpæ infligendis pœnis plectendo. Qui autem libros impresserit, aut imagines pinxerit, sculpserit, seu quoque modo affixerint, vel formaverint, cæterique artifices circa præmissa qualitercumque delinquentes, prædicta omnia amittant, & insuper pecuniariis, aliisque etiam corporalibus pœnis, juxta criminis gravitatem eorumdem Ordinariorum, seu Inquisitorum arbitrio afficiantur, contrariis quibuscumque non obstantibus.

Nam ad Summum Pontificem pertinet proponere toti Ecclesiæ, quid in materia religionis sit agendum. Quandoquidem Alexander Tertius, & postea Innocentius Tertius, considerantes aliquos abusus, qui circa Sanctorum cultum oriri possent, decreverunt, ut nullus coleretur tanquam Sanctus absque Romani Pontificis approbatione: ut patet *ex cap. 1. & 2. de reliq. & venerat. Sanctor.* Etenim ita est proprium Pontificis, Sanctorum honorem cultumque decernere, ut sine illius facultate alicui non liceat: ut per Canonistas *in d. cap. 1. de relig. & vener. Sanct.* ibique *Innoc. num. 2. Ost. num. 7.* Joan. Andr. *num. 5. & in d. cap. 2. num. 6.* ibique Gloss. Gemin. *nn. 11.* & tradunt Turrecr. *in can. 1. de consecr. d. 3.* Troil. *de Canoniz. sanct. dub. 2.* Jacob. Castel. *eod. tit. 9. 3.* docens ex communi consensu Doctorum, neque Episcopos, neque Legatos à Latere, neque Collegium Cardinalium, Sede Apostolica vacante, neque Concilium Provinciale, neque Universale posse id facere, auctoritate Summi Pontificis non accedente: ut constat ex *d. cap. 1. de relig. & venerat. sanct.* Ratio autem est, quia Petro suisque successoribus promissa est à Christo infallibilitas in Ecclesia, ut alibi tradidi.

Quæ autem de Canonizatione Sanctorum diximus, etiam de beatificatione sunt intelligenda. Nam beatificatio est species veræ canonizationis, quæ à solo summo Pontifice concedi potest. Hinc enim est, quod Beatificatio dicitur Canonizatio particularis quoad cultum juxta placitum Summi Pontificis, restringendo illam ad certum genus cultus, ut aliqua Ecclesia particularis, vel Monasterium, vel Ordo Religiosorum possint sacros honores illis deferre, nempe Officium Divinum recitare, Missam celebrare & hujusmodi alia.

Quinam autem cultus deferri liceat, vel non debeat non Canonizatis, vel beatificatis, alibi fusè diximus.

Contra igitur publicè venerantes homines mortuos antè eorum canonizationem, vel beatificationem, & contra quoscumque reos aliquid agentes contra dispositionem citatæ constitutionis Urbanæ procedere possunt Inquisitores fidei. Quod etiam antea docuerant. Zachin. *de hæret. cap. 22. nu. 8.* & Pegna *in suo scripto, quod alibi integrum adduxi*, ubi ait, quod hujusmodi transgressores interrogari possunt ab Inquisitoribus, quid sentiant de Romani Pontificis auctoritate.

Consultatio LII.

Speciatim de quibusdam Avicularum observationibus superstitiosis; Vt enim ait Cicero de divinat. lib. 2. *Omnis superstitio imbecilli animi, atque anilis est. Quid ea sint? Earum divisio? Vnde dignoscatur? Quando sit vana & superstitiosa aliqua observatio? Vbi tamen graviter ac seriò discutitur, an Gemmæ, & lapides habeant vires & facultates? & quinam effectus ab eis fieri possint, & qui non?*

Superstitio vanæ observationis est procuratio alicujus effectus per media vana, & inutilia, non quidem à Natura, neque à Deo ad illum effectum producendum instituta, sed ex hominum vanitate, cooperante dæmonum malitia. Differt à divinatione. Quia hæc ordinatur ad solam cognitionem rerum occultarum, indebito modo consequendam. Illa tendit ad opus, & ad effectum externum, nempe ad aliquod commodum consequendum, vel ad aliquod malum evitandum, vel ad aliquod damnum inferendum.

Ejus malitia consistit in pacto explicito, vel tacito cum dæmones, quia utitur mediis non à Deo institutis, sed quæ solum ope dæmonis efficaciam habere possunt; & illa media assumens tacite saltem opem dæmonis implorat, illique quodammodo divinum honorem tribuit.

Nugatoria, seu vana observatio, quæ Magiæ dæmoniacæ species est, ita definiri potest. Est magia superstitiosa, qua commodum aliquod speratur ex re, quæ nec supernaturaliter eò pertinet, neque naturaliter id præstare potest. Vocatur vana, quia ejus virtute, & efficacia vel nequimus consequi finem intentum, vel si consequamur, plus noxæ, quàm commodi adfert: quia homo illâ utens animæ detrimentum patitur, ut aliquam tantum utilitatem in rebus corporeis, vel temporalibus percipiat. Et hinc rectè dicitur, quod sit magia superstitiosa. Dæmon enim mediis inefficacibus se communiter ingerit, utendo eis, ut instrumentis ad effectus aliquos edendum, ac per consequens implicando his retinaculis hominum mentes.

Quod autem ad ejus divisionem, solet per ordinem ad causam finalem reduci ad quatuor potissimum quasi species. Prima est, quando expectatur commodum in rebus exterioribus, seu fortunæ: ut in animalibus, segetibus, vineis, bona aëris constitutione &c. Secunda, quando expectatur bonum aliquod corporis: ut sanitas, liberatio à carcere, hostibus, ferro, igne, & aqua, prosperitas in itinerando, vel alia hujusmodi. Tertia, quando expectatur bonum aliquod animæ naturale: ut ars, vel scientia aliqua. Quarta, quando expectantur bona supernaturalia: ut sunt remissio peccatorum per aliquas certas orationum formulas, nec à Deo, neque ab Ecclesia ad hoc institutas, vel ordinatas.

Quoniam verò tota ferme præsentis materiæ difficultas est, unde dignosci queat, quando sit vana, & superstitiosa aliqua observatio, huic etiam suæ non desunt regulæ. Primò si constet, quod effectus intentus superet naturæ vires. Tunc enim diligenter examinandum est, an per Sacram Scripturam, vel Ecclesiæ definitionem, aut approbatam ab ea traditionem talis effectus Deo tribuatur. Si enim nihil hujusmodi reperitur, effectus tribuendus est pacto cum dæmone inito, vel tacito, vel expresso, & proinde censenda magica superstitio, ut nimirum vanæ observationis. Secundò si constet, rem, cui tribuitur effectus, hanc vim à Deo, vel à Natura habere, non est vana observatio ex parte effectus, sed posset esse vana ratione alicujus vanæ circumstantiæ: ut quod fiat tali hora certa, tali loco, vel tempore, illa, vel illa manu &c. Ex his duabus regulis infertur, esse vanam observationem. Primò, si ad productionem effectus requiritur fides in ipsum hominem, qui sanaturus est. Secundò si effectus attribuitur magicis imaginibus, figuris sigillis, characteribus, verbis, annulis, quos vocant Salomonis, Machabæorum, Elisæi, Zachariæ, Constantini, & aliorum. Tertiò si quis utitur certis orationibus sacris, aut operibus piis, in rebus vanis, nec ad Dei cultum directè, vel oblique pertinentibus. Quartò per certa jejunia, & orationes sine humano labore, sed secundùm instituta cujusdam artis, quam alii notoriam, alii Salomonicam vocant, scientiam infusione acquirere velle, est vana observatio. Plura contra hanc artem, & aliam Paulinam dictam, nec non Angelicam, vel artem spirituum habet Baptista Segnius *cap. 7. 8. & 9. de vero studio Christiano.* Raphael de la Torre 2. 2. *qu. 96. art. 16.* & nos *suo loco*. Quintò quando gestantur reliquiæ, vel Evangelium S. Joannis, aut aliquis versus Psalmorum, non ex devotione tantum, sed adjunctis

vani-

vanis circumſtantiis, ut vel ſic, hoc, vel illo tempore, in hac, vel illa materia ſint ſcripta. Sextò huc referenda vanissima omnium Klidoniſtiki animadverſio, de qua Chryſoſtomus *homil. 21. ad populum Antioch.* & Auguſtinus *lib. 2. de doctr. Chriſt. cap. 20.* ut ſi membrum aliquod ſalierit, ſi junctim ambulantibus amicis lapis, aut canis, aut puer medius intervenerit, & ſic de aliis, quæ ab aurium tinnitu, ſternutatione, nomine, fortuitis aliorum verbis, ab iis, quæ domi fiunt, ab iis, quæ in via contingunt, deſumi ſolent ad prægnoſcendum aliqua fortunia, vel infortunia. Septimò poteſt nonnunquam vana obſervatio contingere in Strenis primo anni die dandis, ut ſi id faceret quis, ut omen, vel augurium certum proſperi eventus. Nam ſi animi recreandi, aut amicitiæ conſervandæ cauſa pro conſuetudine Chriſtianorum illo die, nullum eſſet crimen. Immò ſi faceret in honorem Circumciſionis Dominicæ, quam tunc celebrat Eccleſia, opus religionis exerceret. Octavò, obſervatio dierum, menſium, & anni, de qua infrà. Nonò ac ultimo ſunt obſervationes vanæ in malis depellendis, & morbis ſanandis variæ, quibus etiam referendæ ſunt innumeræ orationum formæ, quibus vulgò ſanantur vulnera, vel morbi vitantur, vel infortunia arcentur, fures deteguntur, aliaque ſimilia, quæ apud Delrium *lib. 3. magic. in fine* conſuli poſſunt. Nos ex innumeris obſervationum ſpeciebus aliquas ſubjicimus.

Superſtitioſum itaque eſt Zona, ſive cinto prægnantis pulſare campanam, ut ſic proſperum obtineat partum. Quia hujuſmodi ſonus nullam vim naturalem habet ad hunc effectum producendum. Ergò vel eſt à Deo, vel à dæmone. Non eſt à Deo, quia non fit mediis ab ipſo, vel ab ejus Eccleſia inſtitutis. Igitur eſt à dæmone.

Superſtitioſum item eſt, imaginem alicujus ſancti in flumen projicere, aut in ripa fluviali ponere pro obtinenda pluvia. Ejuſmodi enim in aqua imaginis immerſio nec virtute naturali, neque inſtitutione divina, vel humanâ Eccleſiaſticâ talem effectum operari poteſt.

Superſtitioſæ ſunt orationes, quibus Sagæ benedicunt Roſaria pro parturientibus & pro angina, aliove morbo laborantibus, commixtis verbis, etiam à ſe non intellectis, additiſque cæremoniis ſuperſtitioſis, halitus, ſuffitus, oſcitationis aliiſque ſimilibus reprobatis. Quia nec virtute naturali, neque inſtitutione divina, aut Eccleſiaſtica producunt talem effectum.

Superſtitioſum eſt dicere aliquos verſus alicujus Pſalmi, quos inconſultò nonnulli Authores proferunt, ad compeſcendum canes latrantes, aut cohibendum ſanguinem è naribus profluentem, vel quemcumque morbum ſanandum. Quia talis recitatio, nec virtute naturali, neque inſtitutione divina habet infallibilem effectum.

Diſtinguunt tamen alii, quod ſi quis, verſus ex Pſalmis deſumptos ad ſuam ſanitatem, vel ad aliquam aliam utilitarem ſibi obtinendam proferat devote cum pietate, & fiducia, tunc licitè proferret. Si verò recitet cum credulitate infallibilis eventus, tunc erit ſuperſtitioſum: Sic Tamburin *in decal. lib. 1. cap. 6. §. 1. à nu.* 10. ſive ut ait Sanchez *lib. 2. in decal. cap. 40. num. 44.* Si utatur illis verbis non ſperando certam ſalutem, ſed per modum impetrationis à Deo. Id tamen non eſt ita facile, præſertim in leviculis mulierculis.

Superſtitioſum eſt, morbum caducum patienti hæc verba ſecretò ad aures dicere: *O creatura Dei, memento Creatoris tui.* Quia ſuſpicio magna ſuperſtitionis eſt hæc verba ad infirmi aurem inſuſurrare, vel ob vanum finem, vel quod clam inſuſurrari debeant, ut allevamento ei ſint. Si verò talia verba ad aurem inſuſurrentur, ut morbum patiens illa audire poſſit, Deoque ſe commendet, ablatâ certi eventus credulitate, non erit ſuperſtitioſum

Superſtitioſum eſt in aurem equi, dolorem inteſtinorum patientis, verba aliqua loqui, ut ſanitati reddatur. Quia hæc in aurem equi loquutio non poteſt accipere moderationem aliquam, ſicuti accipere poſſunt verba illa, quæ inſuſurrantur creaturæ rationali, ut ſtatim diximus.

Superſtitioſum eſt dicere, quod qui die S. Stephani protomartyris pane & aqua jejunat, & ritè confeſſus communicat, non ſit moriturus occiſus, etiamſi multis ictibus impeteretur, & infallibilitatem eventus expectaret. Quia hoc jejunium neque ex ordinatione divina, aut Eccleſiaſtica, nec ſua virtute naturali ad hunc effectum vim habet.

Superſtitioſum eſt, credere firmiter quod recitantes certas orationes, vel illam ſecum deferentes, non ſint mortem ſubitaneam, vel aliud periculum ſubituri, quin potius bene fortunati, ex eadem ratione qua de re Navarrus *in man. cap. 11. num. 34. & de orat. cap. 19. n. 160.* per hæc verba, *licet prædictæ duæ orationes Pater noſter, & Ave Maria ſint excellentes, non tamen credenda ſunt omnia, quæ illis aliquot libelli, & titali conſcripti majore temeritate, ac dicam ſuperſtitione, quam Chriſtiana diſcretione tribuant, nempe quòd qui toties recitavit illas, vel earum alteram, illo, aut illo die, vel loco, aut modo, erit bene fortunatus in contrahendo matrimonio, in gerendo negotia ſua felicem habebit ſucceſſum, non morietur ſubitò, non occidetur inſidioſè, apparebit ei Virgo Maria, non peribit igne, vel aqua, & alia id genus, quæ nulla Scriptura authentica, nec ab ullo illuſtri Claſſicove Authore probantur.*

Non eſt ſuperſtitioſum Sacra Evangelia collo ſuſpendere, dummodo tamen in illis ſuſpendendis, & ligandis non miſceantur aliquæ vanæ circumſtantiæ quod ſint ſcripta in charta virgine, aut quando legitur Evangelium, vel quod debeant tot ſigillis ligari à puella virgine, aut quod à nemine videatur, & hujuſmodi alia quæ neque ad laudem Dei, neque ad alium effectum naturalem, vel inſtitutum deſerviunt. Idemque dicendum de reliquiis Sanctorum, vel de Pſalmorum verſibus, non ex devotione tantum, ſed ex adjunctis vanis circumſtantiis, ut apud Delrium *lib. 3. magic p. 4. ſect. 8. qu. 4.*

Superſtitioſæ ſunt orationes illæ, quæ à colligentibus herbas die S. Joannis Baptiſtæ ante ſolis ortum dicuntur, ſi qui illas dicunt, certò credant, nec ſuas orationes, nec herbas poſt ſolis ortum collectas ullam efficaciam habituras. Quia vanis circumſtantiis veſtiuntur. Non ideò tamen eſt illicitum colligere herbas ad curandum, dicendo aliquas orationes, nempe orationem Dominicam, aut Symbolum eo die, aut quovis alio, quinimmò ſalubre eſt, ſecundum decretum Martini Bracharenſis relatum *in can. non liceat. 28. qu. 7.* & advertit Navar. *de orat. cap. 6. n. 47.*

Cenſet verò Turreblanc. *lib. 9. jur. ſpir. cap. 8. nu. 32.* & apud eum D. Auguſtinus. Cirvelo, Dinsfeldius, & Reginaldus, quod ij, qui colligunt herbas in feſto S. Joannis Baptiſtæ, die Sabbathi Sancti &c. credentes, majoris eſſe efficaciæ ad ſanitatem tribuendam ſint ſuperſtitioſi. Quod ſanè verum eſt, ſi id exiſtiment, ex eo quod dies ſit talis Sancti. Quia certè ſanctitas illius diei nullam ſpecialem efficaciam tribuit herbis ad effectum aliquem tribuendum. Secus verò, ſi id credant, quod tunc temporis majorem vim naturalem flores, aut herbæ habeant. Potentior enim eſt virtus herbæ collectæ in æquinoctio, quàm in ſolſtitio, vere, quam hyeme, quando ſcilicet herba eſt in incremento, non verò in decremento virtutis. Unde ſuperſtitioſum non eſt, obſervare Lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis, ut die S. Joannis Baptiſtæ, ex Tamburin. *lib. 2. in decal. cap. 6. §. 1. num. 65.* ex Buſimb. *in medul. Theol. mor. lib. 3. tract. 1. d. 1. præc. cap. 1. dub. 4.* ex Trullench. *lib. 1. in decal. cap. 10. dub. 10. num. 7. & 14.* & ex Sanchez *lib. 2. in decal. cap. 7. n. 17.*

Ex eadem ratione non est superstitiosum credere, quod Ros collectus nocte S. Joannis Baptistæ potiorem habeat vim ad sanandam scabiem. Ros siquidem potius una nocte, quàm altera potest esse salubrior. Quod sanè contingere potest nocte S. Joannis Baptistæ, cum Sol est in sua statione, nempe in Zenith, ubi magis diametraliter, quàm usquam anno illo, nos, quatenus est ex parte ipsius præcisè, salubrius roret. Hinc est, quod quædam plantulæ ante solis ortum collectæ redduntur efficaciores, aliæ orto jam sole, pro herbarum, plantarumque qualitate diversa; quod potissimum die, qua Sol est in solstitio contingere potest: ut per Lup. *q. lib.* 15. *dist.* 3. *art.* 1. *differ.* 2.

Aliter autem dicendum est, nempe esse superstitiosum die S. Joannis Baptistæ arborem scindere, & per eam sic scissam, ter transire pueros læsos, ut eis valetudo à morbo confirmetur. Nam arbor sic scissa ex re nullam efficaciam habet ad sanandum læsos pueros, nec illi eam tribuit sanctitas diei. Quod si aliquoties id acciderit, potius ex invocatione tacita dæmonii quàm ex vi arboris scissæ acciderit: ut per Navar. *in man. cap.* 11. *nn.* 32. ubi tradit, illum peccare mortaliter, qui ob sanitatem alicui restituendam, aliquid applicat, quod nulla virtute pollebat ad sanandum: ut cingulo metiri, vimen findere, aperire arborem, urinam supra certam herbam emittere, lienis morbos secare, nisi propter ignorantiam excusetur.

Superstitiosum est recitare quasdam Orationes nocte S. Joannis, ut mulieri manifestetur, cui nuptura sit. Sicuti superstitiosum est, ob eundem finem applicare nocte illa auditum, credendo, nomen, quod mulieri primò audierit, fore sui viri nomen. Quia talis oratio, etiam nocte illa habita, nullo ex capite ad hunc effectum vim habere potest, & similiter recitare preces, illasque dirigere animæ desertæ, auroræ primo aspectu diei S. Joannis Baptistæ, ut virum, cui matrimonio jungenda est, revelet. Quia hæc vana sunt, neque ad id vim habent, Sanchez *lib.* 1. *in decal. cap.* 40. *n.* 19.

Esse superstitiosum observare dies, quasi quidam sint fausti, ut dies Jovis, quidam infausti, ut dies Martis, negat Campanella *tit. de diebus faust. & infausti* ubi ait, quosdam dies semper extitisse sibi infaustos, ac esse ex se tales: ut notat Carena *in tractat. de S. Offic. part.* 2. *de sortileg. titul.* 12. *num.* 120. Deinde addit, familiam Mendoziam in Hispania à S. Inquisitione obtinuisse, nè die Martis, qui apud ipsam habetur infaustus, teneatur aggredi opus aliquod: ut refert *Lup. in edict. S. Inquis. part.* 3. *lib.* 15. *dist.* 6. *art.* 1. *differ.* 4.

At nihilominus id esse superstitiosum, certum est. Primò quia certum est, nullum diem esse faustum, vel infaustum ex se, atque ex natura sua, sed omnino esse accidentale, quod aliquis sit faustus, vel infaustus. Ait enim Paulus ad Galat. 4. *Dies observatis & tempora, & menses. & annos; timeo vos, nè fruſtrà laboraverim in vobis*, & Augustinus relatus *in can. Non observetis* 26. *quæst.* 7. rem hanc ferè omnem ita definit. *Non observetis dies, qui dicuntur Ægyptiaci, aut Kalendas Januarii, in quibus Cantilenæ quadam & Comessationes, & ad invicem dona donantur, quasi in principio anni boni fati augurio, aut aliquos menses, aut tempora, aut dies, annos, aut Lunæ, Solisque cursum. Quia qui has & quascumque divinationes, aut fata, aut auguria observat, aut attendit, aut consentit observantibus, inutiliter, & sine causa magis ad sui damnationem, quàm ad salutem tendit, sive qui per quosdam numeros Litterarum, & Lunæ & per Pythagoricam necromantiam ægrotantium vitam, vel mortem, vel prospera, vel adversa futura inquirunt; sive qui attendunt somnialia scripta, & falsò Danielis nomine intitulata, & sortes, quæ dicuntur Sanctorum Apostolorum, & auguria avium, aut aliqua pro domo facienda, aut propter conjugia copulanda, aut in collectionibus herbarum carmina dicunt, aut Pyctaciola pro quavis infirmitate scripta super homines, vel animalia possint præter symbolum, aut orationem Dominicam, aut magicis falsitatibus in grandinariis tempestatibus credunt. Qui autem talibus credunt, aut ad eorum domum euntes, aut, suis domibus introducunt, ut interrogent, sciant, se fidem Christianam, & baptismum prævaricasse, & ut pagazum, & apostatam, id est, retrò abeuntem, & Dei inimicum, iram Dei graviter in æternum incurrisse, nisi Ecclesiastica pœnitentia emendatus Deo reconcilietur. Dicit enim Apostolus: sive manducatis, sive aliquid aliud facietis, in nomine Domini nostri Jesu Christi facite, in quo vivimus, movemur, & sumus.* Hæc Augustinus.

Deinde quia si aliquis dies ex se esset faustus, aut infaustus, sequeretur manifesta contradictio. Nam dies fausti apud unam nationem, sunt infausti apud aliam. Dies enim Lunæ est infaustus apud Hebræos, quia existimant, in eos natum fuisse Cain, dies Martis apud Athenienses, dies Mercurii apud Medos, dies Iovis, apud Frigios, dies Veneris apud Trojanos, & dies Saturni apud Persas. Igitur quilibet dies est infaustus respectu alicujus nationis. Et si aliquis eorum est faustus apud aliam, jam esset simul faustus & infaustus.

Quod autem asserit Campanella de familia Mendozarum, abhorret à veritate. Non enim S. Inquisitio cogit aliquem ad aggrediendum opus potius, uno die, quàm alio.

Atque ita tenent Theologi cum B. Thoma 2.2. *q.* 95. *art.* 3. Torreblanca *de Mag. lib.* 1. *cap.* 27. *& lib.* 9. *jur. spir. cap.* 8. Simanch. *de Cath. inst. tit.* 63. *num.* 6. & præ omnibus opportunè ad rem hanc Chrysostom. *in Orat. Kalendis habita*, sic ait: *Dies bonus, & malus est, non sua quadam, & propria natura, nihil enim dies à die differt, sed nostra vel negligentia, vel ignavia. Si justitiam feceris, bonus tibi dies erit; sin peccatum desgnaveris, malus, & supplicio plenus.*

Porrò ad illud Pauli: *Dies observatis* &c. dicendum est, vanam esse illorum observationem, quia nulla permoti observatione motus, ac influentiæ cælestis observant dies, menses, aut annos, non ad Dei cultum, sed ad directionem negotiorum suorum, tanquam faustos, vel infaustos, sive, quod idem est, tanquam ominosos, sive in bonum, sive in malum, omnes ferè dies ominosos cunctarum nationum colligit Alexander ab Alexandro *lib.* 4. *dier. genial. cap.* 20. & hos dies vocat Augustinus *super cap.* 4. *ad Galat.* superius relatus, Ægyptiacos. Quare autem sic vocentur, putant aliqui, quia in illis Deus plagas insultat Ægyptiis. Sed hæc opinio rejicitur ab Abulensi *cap.* 15. Exod. *qu.* 15. Tum quia non fuerunt tot diebus plagati, neque tot plagis Ægyptii, quot numerantur dies Ægyptiaci. Tum quia fabulosum videtur, omnes illos dies plagarum pro omnibus hominibus fuisse à Deo maledictos, & illos funestos effecisse.

Melius igitur alii docent dictos fuisse Ægyptiacos, quia ab Ægypto, plena superstitionibus, adinventi fuere. Singulo quoque mense duos Ægyptiacos dies notatos fuisse, ait Abulensis *loc. cit.* & Petrus Brestaius *lib.* 1. *notab. cap.* 53. hujusmodi dicit esse: Ianuarii primum, & vigesimum quintum. Februarii quartum, & vigesimum sextum. Martii primum, & vigesimum octavum. Aprilis decimum, & vigesimum. Maii tertium, & ultimum. Iunii decimum, & decimum septimum. Iulii decimum, & vigesimum septimum. Augusti primum, & vigesimum quartum. Septembris tertium, & vigesimum primum. Octobris tertium, & vigesimum secundum. Novembris quintum, & vigesimum octavum. Decembris septimum, & vigesimum secundum. Exempla plura horum dierum superstitiosorum suppeditant Patres, nominatim Ambrosius explicans dictum locum Apostoli, Augustinus *Epist.* 119. *cap.* 7. *in Enchir. cap.* 79. & ex recentioribus videri possunt Martinus de Arles *tract. de superst.* Raphael de la Torre *in d. qu.* 96. *art.* 3. *disp.* 2. Carena *p.* 1. Cirvelus *Opere Hispan. de superstition.* & alii.

Hinc

Hinc condemnandi ſunt Chirurgi, qui, ut ſanguinem minuant, dies quoſdam indices obſervant penes quoſdam angulos Lunæ imaginarios, & fictos aſpectus, & conformationes, ex quibus de infirmitatibus judicant, & applicant remedia cum damno infirmi. Sunt enim mera delirantium ſomnia: ut probat Conradus Umpina *lib.*3. *de ſuperſtit. cap.* 8. *&* 9. His nugis ſequutus fuit Ticinus *de vitâ cœlitus compar.* dum junior eſſet; poſtea verò ſe retractavit *lib.* 12. Non tamen negatur, quin influant cœli diſpoſitiones in hæc inferiora, ut perperam contendit Torreblanca, aſſerens falſo, Galenum, Avicennam, Hippocratem, Langium, & Delrium, qui tantum volunt in locis ab eis allegatis, dies criticos, juxta humorum concoctionem, magis attendi, quàm ex conſtellatione, & reprobant fictos illos angulos, & aſpectus non veros, & reales.

Obſervare igitur dies, menſes, & annos &c. ad actus liberos hominum: ut ad inchoandas lites, ad gratiam Principum aſſequendam, ad contrahenda matrimonia felicia, vel infelicia, eſt ſuperſtitioſum.

Eſt etiam ſuperſtitioſum obſervare dies, menſes, & annos, & quævis tempora reſpectu fortuitorum. Quia nec iſta dependent à corporibus cœleſtibus: ut docet D. Thom. *d. qu.*96. *art.* 5.

Obſervare item dies, & annos, ut ominoſos, ſive in bonum, ſive in malum, non attento ſyderum influxu, eſt etiam ſuperſtitioſum. Quia tempus ut ſic, non poteſt producere effectum aliquem, cum quanta non ſint activa, atque adeo non ſignificant futuros eventus.

Non eſſe ſuperſtitioſum dies ſanctorum Vincentii, Urbani, & Converſionis S. Pauli obſervare, ut ex illis cæteri anni eventus conjiciantur, autumant Binsfeldius *de confeſ. malef. cauſ.* 3. Delrius *lib.*3. *magic. p.* 2. *qu.* 4. *ſect.* 6. Campanel. *rubr.* 11. *cap.*26. *num.* 99. quos ſequitur Turrebl. *lib.* 9. *jur. ſpirit. pract. cap.* 8. *n.*35. Obſervationes autem his verſibus explicantur.

Clara dies Pauli, bona tempora denotat anni.
Si nix, aut pluvia, deſignat tempora cara.
Si fuerint venti, deſignant prælia genti.
Si fuerint nebulæ, pereunt animalia quæque.

Et quidem probabilius eſt, id non eſſe ſuperſtitioſum, cùm nihil in his verſibus contineatur contra cultum Sanctis debitum, nec dæmonis pactum in eis involvatur; eſt tamen vanum, nulloque innixum fundamento. Nam ſi dictus S. Pauli dies eſt anni prognoſticon, vel hoc eſt, quâ ſanctus eſt, vel quâ naturalis ex ſtellarum occurſu, & concurſu. Non autem hoc eſt, quâ ſanctus eſt, quia ſanctitas diei, aut illius cultus nullum anni prognoſticon eſt. Nec quà naturalis. Nam ſi ex occurſu vel concurſu ſtellarum faciendum eſſet prognoſticon totius anni, cùm quotidie habeatur aliquis ſtellarum occurſus, vel concurſus, non eſſet magis prognoſticon totius anni unus, quàm alius dies. Quare dicendum eſt, hos verſus non fundari in Aſtrologorum, ſed in Vulgi placitis, quod profanum eſt, quò nihil eſt incertius, cùm in eo non ſit conſilium, non ratio, non diſcrimen, non diligentia, ideoque arcendum.

Idemque dicendum eſt de obſervatione duodecim primorum dierum menſis Januarii ad prognoſticon faciendum de ſingulis anni menſibus, quidquid dixerit Torreblanca *loc. cit. d. cap.*8. *n.*11.

Neque eſt ſuperſtitioſa obſervatio dierum criticorum circa corporum infirmitatem, quia pendet à re naturali, nempe à natura humorum. Vocant porrò Medici dies criticos illos, in quibus de morbi ratione judicium ferre poſſunt, qui ſunt impares, inter quos potiſſimum ſunt quintus, ſeptimus, undecimus, in quibus ſi natura melius ſe habet, fit judicium de futura ſanitate; ſi verò ingraveſcit, de morte proximè futura. Secus autem dicendum eſt de obſervatione dierum criticorum quoad hæreditatem adeundam, ut olim fiebat.

Porrò critici dies ſumunt principium à primo die notabilis læſionis, vel ab ægritudinis puncto, à quo viginti quatuor horæ faciunt unum diem. At de numero dierum diſſident aliquantulum Medici. Quæ in diebus paribus judicantur, ſunt diſcreta apta converſioni; Quæ verò imparibus, contra. Initium morbi eſt inſultus primus, huic cognitioni obſervatio horarum diei, & naturæ humorum opem fert perpulchram. Pituita ab hora noctis tertia, hoc eſt à nona poſt meridiem uſque ad tertiam poſt mediam noctem viget, & phlegma ſtomacho innatur, ſomnumque conciliat. A tertia autem hora noctis uſque ad nonam ante meridianam concoquitur ſanguis, atque ab hepate elaboratur; unde mens, exorto ſole, alacrior, ſani, & ægri erectiores ob ſuavem effluxum, gratumque ſanguinis habitum. Deinde ab hora nona antemeridiana uſque ad horam tertiam poſt meridianam bilis flava ſuas vices obit, quo tempore naturæ vis ſecernit à ſanguine choleram, eamque ad fellis folliculum dirigit; unde tunc temporis facilis ad choleram, & iram homo. At ab hora tertia uſque ad nonam medium noctis, bilis atra, ſeu ſuccus melancholicus clavum in corpore regit, quo temporis curriculo, ut ait Soranus, hepar defœcatur, eluiturque à ſordido excremento, idque natura ſpleni deſtinat; undè tunc mens hominis obnubilatur, & ex atra, denſaque fuligine animus mœrore contrahitur.

Quibus notatis, obſerva, quatuor quadrantes fieri viginti quatuor horarum diei, & ſingulis humoribus diſtribui ſex horas, in quibus ſingulis ſenariis nota principium incipiens, medium pro robore, & finem pro declinatione; cognoſces inſultus primos morbi, adnotatis naturis morborum, atque videbis plerumque morbos ex humoribus, ſi illi nuper mixti ſint, incipere, & incrementum habere, ac intermitti cum tempore ſui humoris. Sic febres continentes, & quæ ex ſanguine orum habent, mane hora tertia ingruunt. Tertianæ ſub meridiem hora duodecima. Quartanæ hora tertia pomeridiana. Quotidianæ ex phlegmate, circa primas noctis excubias. Quod ſi humores redundent, aut inter ſe connexi, implicatique ſint, ut fieri ſolet, non ſervant legitimum ſuum tempus, ſed ſunt inſultus acriores, & productiores, & diuturniores.

In criticis itaque diebus à principio morbi, augumentum eſt dies tertius. Siquidem expleto duarum & ſeptuaginta horarum curriculo, id eſt, tertio die humores ſiſti contingit, moveriquè deſinunt, quod Luna eo temporis ſpatio unum Zodiaci ſignum peregerit, cujus vi humorum decurſus in corporibus perficitur. Quamobrem quarta dies erit critica, indicativi ſeptimi; quamvis aliquando, ſed rarò, ipſa ſit critica, ut apud Avicennam. Synochus dicitur quarto die terminatus, unde critica, ſed raro. Criſis ſeptimi diei fortior erit criſi diei decimi quarti. Qui plura deſideraverit, conſulat Galeni libros de diebus decretoriis, & de criſibus, ac prognoſtica Hippocratis. Obſervatio igitur critica non eſt ſuperſtitioſa, ſed naturalis.

Licita etiam eſt obſervatio dierum Lunæ pro rebus naturalibus aſſervandis, pro cedendis lignis, pro colligendis fructibus, pro ſanguinis emiſſione. Id docet communis praxis, licet quoad venæ ſectionem oppoſitum ſentiat Torreblanca *d. cap.* 8. *à n.* 36.

Eſt etiam licita obſervatio dierum canicularium pro ſanguinis detractione, ſumptione medicinæ &c. Id etiam docet communis Medicorũ praxis. Incipiunt autem dies caniculares, ſecundum aliquos, pridie Idibus Julii, & occidunt, pridie Idibus Septembris. Secundùm verò alios incipiunt decimoquarto Kalendas Auguſti, & ſunt ſeptuaginta duo: ut ait Sacerdotale Romanum *p.*3. *tract.*2. *cap.*4. Secundùm alios denique incipiunt decima ſeptima Julii, & durant quadraginta diebus.

Obſervationem anni climacterici, ut ſexageſimi tertii, eſſe ſuperſtitioſam, firmat Picus Mirandulanus *lib.* 6. *adverſus Ariſtotelem cap. ult.*

At tenendum eſt, non eſſe ſuperſtitioſam, ſed fundatam in ratione naturali. Nam habent in ſe vim immutandi

tandi corpus humanum, niſi impediantur ab aliqua cauſa. Quod probant fusè Arithmetici, Aſtrologi, Medici, & experimentum. Legatur Lupus *in edict. S. Offic. p. 3. lib. 15. diſt. 6. art. 2. differentia* 1. & nota, quod climactericum tempus, hoc eſt, ſcalare, dubioſum dicitur. Quoniam Chaldæi Clymacteras appellant pericula vitæ, fortunarumque hominum, quæ fieri graviſſima in ſeptenariis dicuntur. Nam ſeptimum quemque annum periculoſum eſſe Cenſorinus autumat. Sunt igitur anni climacterici omnes, ac ſinguli ſeptenarii. Nam in quolibet eorum natura mutationem in corpore humano facit, interdum ad morbum, quandoque ad ſanitatem, pro cujuſque corporis habitudine. Inter ſeptenarios autem tres ſunt præcipuè climacterici: quadrageſimus nonus, quinquageſimus ſextus, & ſexageſimus tertius, qui omnium eſt maxime periculoſus. Unde Auguſtus ad Caium nepotem ita ſcripſit: Nam ut vides, climactera, communem ſeniorum omnium tertium, & ſexageſimum annum evaſimus.

Mirum verò & in creſcente, & ſtata, & decreſcente ætate ferè pro ſeptenariis ſic variare corpus, quod pro planetarum ſeptem dominio fieri putatur. Solon hanc diverſitatem oſtendit verſibus ſuis, quorum ſententiam ſic expreſſit Cenſorinus de die nat. cap. 4. *Ferè poſt ſeptimum quemque annum articulos quoſdam, & in his aliquid novi natura offendit, ut & in elegia Solonis cognoſcere datur. Ait enim, in prima hebdomada dentes homini cadere, in ſecunda pubem apparere, in tertia barbam naſci, in quarta vires, in quinta maturitatem ad ſtirpem relinquendam, in ſexta cupiditatibus temperari, in ſeptima prudentiam, linguamque conſummari, in octava eadem manere, in qua alii dixerint, oculos albeſcere, in nona omnia fieri languidiora, in decima hominem fieri morti maturum.* Cumque natura, ut ex iſtis liquet, ſeptenario quoque variet, tùm maximam, aiunt, fieri mutationem, ubi duplicato hoc numero, exacti ſint anni ſepties ſepteni, hoc eſt, anno quinquageſimo, quando etiam mulierum ferè fæcunditas conquieſcit, non quaſi vis aliqua inſit numeris, ſed quia ſic Deus fecerit naturam, ut pro certo temporum agat intervallo.

Quanquam verò Solon dicat pro ſeptenariis tùm corpus, tùm animum mutari, aliorum tamen opinio eſt, ſeptimo quolibet variare corpus, at nono quovis immutari animos noſtros, atque hoc in novenariis fieri uſquedum, & hoc numero duplicato, hoc eſt, novies novenis exactis, mens à ſe abeat; qui quadratus numerus, ſed eo, quo interpretatur, modo potentiſſimus eſt in iis, in quibus animi potius quam corporis natura dominatur. Immò ferè, ſi Cenſorino credimus, cap. 15. *qui tales fuerunt non prius vita excedunt, quàm ad annum illum octogeſimum & unum, in quo Plato finem vitæ, & legitimum eſſe exiſtimavit, & habuit legitimum.* Ac propterea Platonem Magi, pluſquam homines exiſtimarunt. Unde Seneca Ep. 58. *Nam hoc ſcis puto, Platoni diligentiæ ſuæ beneficio contigiſſe, quod natali ſuo deceſſerit, & annum unum, atque octogeſimum implevit ſine ulla deductione. Ideo Magi, qui forte Athenis erant, immolaverunt defuncto, amplioris fuiſſe ſortis, quam humanæ rati; quia conſummaſſet perfectiſſimum numerum, quem novem novies multiplicata componunt.* Etiam, ut Cenſorinus ait, eo cap. 15. *hoc anno, & Dionyſius Heracleotes, ut vita abiret cibo abſtinuit, & contra Diogenes Cynicus cruditate in choleram ſolutus eſt. Eratoſthenes quoque ille orbis terrarum menſor, & Xenocrates Platonicus, veteris Academiæ Princeps, ad eundem annum vixerunt.*

Quia verò, ut diximus, pro ſeptenario quidem corpus, pro novenario autem variare animus exiſtimatur, eò prior numerus ſacratus eſt Apollini, qui corpori facit medicinam, at poſterior Muſis, quæ animos ſanant, nàm animis Muſicam mederi perturbatis, ſatis conſtat: Plutarch. *lib. 9. Sympoſiacon. quæſt. 3.* & Cenſorin. *cap. 14.*

Quod ſi ſeptenarius, & novenarius concurrant, tum animis, tùm corporis variare vis ſolet, minus tamen vehemens eſt corporis immutatio, quàm cum ſeptimus eſt ſeptenarius, minus etiam valide impetitur animus, quàm cùm nonus eſt novenarius, nempe potentius agere creditur natura in numeris quadratis, qualis non eſt, ſi ſepties novena, vel novies ſeptena componas. Audiamus & de iſto quoque diſſerentem Cenſorinum: *Itaque primum climactera annum quadrageſimum & nonum eſſe prodiderunt, ultimum autem octogeſimum & unum, medium verò ex utroque permixtum anno tertio, & ſexageſimo, quem vel hebdomades novem, vel ſeptem enneades conficiunt. Hunc licet quidam periculoſiſſimum dicant, quod ad corpus, & ad animum pertineat; ego tamen cæteris duco infirmiorem, nam utrumque quidem continet numerum, ſed neutrum quadratum. & ut ab utroque non eſt alienus, ita in neutro potens. Nec multos ſanè, quos vetuſtas claros nomine celebrat, hic annus abſumpſit. Ariſtotelem Stagiritem reperio; ſed hunc ferunt naturalem ſtomachi infirmitatem, crebraſque morbidi corporis offenſiones adeò virtute animi ſuſtentaſſe, ut magis mirum ſit, ad annos ſexaginta tres eum vitam protuliſſe, quàm ultra non protuliſſe.*

Sive autem is vere infirmior eſt climactericorum aliis, ut ait Cenſorinus, ſive id ſcripſit, ut metum demeret Q. Cerellio eum extimeſcenti, nec is, nec clymactericus quiſquam, nec mors ipſa formidini eſſe debet homini Chriſtiano, nec eſt melioris vitæ initium. Quare ſi nondum eo perfectionis devenimus, ut cum Apoſtolo *cupiamus diſſolvi, & eſſe cum Chriſto,* ſaltem voluntatem noſtram ſubjiciamus divinæ, eò nos ſolantes, ut idem ait Apoſtolus ad Rom. cap. 14. verſ. 18. *nemo nos ſeparare poſſit à dilectione Chriſti, ac ſive vivimus, ſive morimur Domino ſumus.*

Placet, juvatque huc adducere Caii Plinii feſtivam Epiſtolam, qua ille Calviſium ſuum filium de Marco Regulo Fabellis delectat, latenter tempora ſua pulſans, quibus, ut etiam noſtris mali multò majora quam boni præmia conſequebantur Epiſtola eſt 20. lib. 2. *Aſſem para, & accipe, auream fabulam, fabulas immò, nam me priorum nova admonuit, nec refert, à qua potiſſimum incipiam. Verania Piſonis graviter jacebat (hujus dico Piſonis, quem Galba adoptavit) ad hanc Regulus venit, primum impudentiam hominis, cujus marito inimiciſſimus, ipſi inviſiſſimus fuerat. Eſto, ſi venit tantùm; at ille etiam proximus thoro ſedit quo die, qua horâ nata eſſet, interrogavit. Ubi audivit, componit vultum intendit oculos, movet labra, agitat digitos, computat, nihil, niſi ut diu miſeram expectatione ſuſpendat. Habes, inquit, climactericum tempus, ſed evades, quod ut tibi magis liqueat, aruſpicem conſulam, quem ſum frequenter expertus. Nec mora. Sacrificium facit, affirmat exta cum ſyderum ſignificatione congruere. Illa, ut in periculo credula poſcit codicillos, Legatum Regulo ſcribit, clamat: O hominem nequam, perfidum, ac plus etiam quam periturum, qui ſibi per ſalutem filii ſui peieraſſet. Facit hoc Regulus non minus ſceleratè, quàm frequenter, quod iram Deorum, quos ille quotidie fallit in caput infelicis pueri deteſtatur Civitatem.* Et poſt alia ſic ſuam Plinius concludit Epiſtolam: *Sed quid efficere contendo in ea Civitate, in qua jam pridem non minora præmia, immò majora, nequitia, & improbitas, quam pudor & virtus habent?*

Negant plerique apud Delrium, eſſe ſuperſtitioſum credere, ovum gallinaceum, ortum die Paraſcevæ, ſpecialem vim habeat ad extinguendum ignem, ſi in eum injiciatur, exiſtimantes, ovum, tali die genitum, hanc habere efficaciam.

At eſſe ſuperſtitioſum cenſeo cum Delrio *lib. 4. magic. p. 2. qu. 4. ſect. 6.* Sanchez *in decal. lib. 2. cap. 40. nu. 16.* Jamburin. *lib. pariter 2. in decal. cap. 6. §. 1. num. 27.* Nam ſi haberet hanc efficaciam, vel eſſet ex gallina, vel ex die, vel ex devotione. Non ex gallina, quia huic nullam ſpecialem virtutem die Paraſceve tribuit natura, cùm

cum dies ille ſit à ſua natura invariabilis, & ad unum determinatus. Non ex die quâ Sanctus, quia ſi vis aliqua ſanctitati diei adſcribenda eſt, eſſet etiam adſcribenda ovis omnibus ortis die natalis Domini, Reſurrectionis, Pentecoſtes. Neque ex devotione aut fide agentis. Quia licet iſta excuſet à peccato, non poteſt tamen tribuere efficaciam id, quod ex ſe non habet.

Atque hujus diariæ ſuperſtitionis rei ſunt ex Sanchez *eo nu.* 16. certis diebus olera Scopis tangentes, nè à ciniphibus, erucis, aut aliis inſectis lædantur. Item nolentes die Veneris ungues præſcindere, vel die Sabbati nere in honorem B. Virginis, cùm tamen alia ſervilia tunc exerceant. Item majorem vim tribuentes aquæ, quæ dominicis poſt quatuor tempora benedicitur, quàm benedictæ aliis dominicis, ad quoſdam effectus.

Eſtque etiam ſuperſtitioſum, orationes ſacras recitare, vel ſcriptas deferre, quibus à manuum violentia, vel ab aliis malis liberari, beneque fortunatos fore ſe credant. Deinde Luſores locum, ſeu chartas mutare, vel tantisper ſurgere ad malam ludi fortunam avertendam, gallinam gallorum more forte cantantem, uti infortunii portentum, occidere, aliaque ſimilia, quamvis merè vana, & inutilia, nullamque graviorem ſuperſtitionem continentia. Quæ ſi certò credantur, vel ſi ſemper adhibeantur ad vitam dirigendam, cùm periculum ſubſit, nè dæmon ſe illis certò intermiſceat, erunt mortalia, at ſi ſemel, aut iterum, non ita: Sanchez *d. lib.* 2. *cap.* 40. *n.* 21. Torrebl. *lib.* 9. *cap.* 2. *n.* 21. & Tamburin. *loc. cit. n.* 27.

Pactio illa, quam à nonnullis factam legimus, ut præmoriens ſuperſtiti apparere debeat, eumque de ſuo ſtatu certiorem reddat, eſt illicita. Quia licet ſecundùm ſe conſiderata culpâ careat, tamen res eſt periculoſa, & valdè obnoxia dæmonum præſtigiis, ac illuſionibus, & ideò hujuſmodi promiſſio reprehenditur à Cirvelo *de ſuperſtit. p.* 3. *cap.* 11. Delrio *lib.* 2. *magic. q.* 26. *ſect.* 7. Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 38. *nu.* 25. Fagundez *in* 1. *præcept. decal. cap.* 36. *n.* 14. Tales enim apparitiones non ſunt laudabiles, neque neceſſariæ. Conſtat ex Evangelio *Luc.* 16. *v.* 29. ubi diviti avaro cupienti, ut Lazarus poſt mortem fratribus ſuis appareret, reſpondit Abraham: Habent Moyſem, & Prophetas, audiant eos. Quod perindè fuit, ac ſi diceret: ſufficit illis doctrina Sacræ Scripturæ, nec petant apparitiones, in quibus plus periculi, quàm utilitatis eſſe poteſt. Hinc B. Ludgardis cũ hujuſmodi pactum iniiſſet cum quadam moniali, ſubdidit, ante omnia dicendum, benedicite orationem Dominicam, orationem Angelicam pronunciandum, ut perſurium in Iunio. Sed Sancti prædi ti ſunt dono diſcretionis Spirituum, & qua callidi ate Satan valeat, agnoſcunt.

Inter cæteras pactiones, & apparitiones hujuſmodi, hæc celebris enarratur; Michael Mercatus ſenior cum Marſilio Ticino ingenii nobiliſſimi viro intima jungebatur amicitia, quam & paria Philoſophiæ ſtudia accendebant. Uterque horum Platonis ſcripta commeditatus, convenere inter ſe diſceptarent: Quis hominis poſt mortem ſit ſtatus. Quò anima migret? Quæ rerum facies in orbe altero? Atque hoc ex Platonis mente deducebant Chriſtianis Oraculis confirmandum. Sermone inter differendum longius progreſſo, ad eam utrque conventionem deſcendit, ut ſtipulatis dextris, alter alteri ſanctè promitteret, ut qui prior naturæ concederet, ſuperſtitem de alterius vitæ ratione quàm fideliſſimè, ſi liceret, annuente Deo, redderet certiorem. Hæc pactio, & juratum omninò in hæc verba. Poſt aliquantum temporis hi duo viri totis Urbibus disjuncti habitarunt. Cumque Michael Mercatus ſummo mane ad auroram Muſis amicam Philoſophiæ operaretur, equitem in proxima platea ad ædium ſuarum oſtium concitato curſu properantem, ſimulque Marſilii ſuccamantem vocem audiit: O Michael, o Michael! vera ſunt illa, vera, veriſſima. Michael ad notiſſimi amici voces excitus, mox à libris feneſtram accurrit, ac proſpicit, cernitque à tergo Marſilium equo niveo vehentem, jamque reflexo itinere abeuntem. Hinc celeri voce proſequutus, Marſili, Marſili, clamabat. Sed eques candidatus moram non ferens, oculis ſeſe ſubduxit. Mercatus inopinato ſpectaculo attonitus, quid ſuo Marſilio eveniſſet, anxiè cœpit indagare. Demum intellexit, Marſilium Florentiæ ea ipſa hora obiiſſe, qua ad ſuas ædes viſus à ſe, audituſque eſſet. Ab eo tempore Mercatus, quamvis jam antea vitæ integer, & commendatæ integritatis fuerit, Philoſophiam nuncio remiſſo, res ſibi ſuas haberi juſſit, ipſe in poſterum ſolius Chriſtianæ Philoſophiæ leges ſectaturus. Ita quod reliquum vitæ habuit, ſibi jam, mundoque mortuus, ad futura ſe totum tranſtulit, æternitatem aſſiduè meditatus, juxta illud ſponſæ de ſponſo ſuo in Cantico Canticor. *Læva ejus ſub capite meo, & dextera ejus amplexatur me.* Non ignoro, quod hæreticis hoc, & hujuſmodi alia fabulæ ſunt. At ipſi poſt ſuum obitum hæc vera eſſe experientur. Quandoquidem in omnibus ferè minus valent præcepta, quàm experimenta.

Superſtitioſi cenſendi ſunt confratres S. Marci Evangeliſtæ Oppidi *de las Brozas*, qui in ejus feſtivitate à primis veſperis petunt agrum, & jubent tauro ferociſſimo, ut depoſita ſævitia, cum eis vadat, tantæque feſtivitati aſſiſtat; qui juſſis ita obtemperat, ut pueri, ac fæminæ ejus cornibus ſerta florum ſuſpendant: ut tradit Raph. de la Torre *tom.* 2. *de vitiis Relig. oppoſ. qu.* 96. *artic.* 4. *diſp.* 1. Nulla enim eſt D. Marci cum cornuta beſtia ſympathia ex myſtica quatuor animalium viſione. Nec animalia ſunt ulla ratione prædita, ut juſſis valeant obtemperare, nec Deus ad has vanitates concurrit: Ideò ſuperſtitioni, & pacto id tribuendum eſt, ex D. Thoma 1. 2. *q.* 3. *art.* 3. Tolet. *lib.* 3. *de anim. q.* 7. Delrio *lib.* 2. *magic. q.* 10. Vaſquez 1. 2. *diſp.* 78. *cap.* 4. *nu.* 29. & Laurea *ſalam. certam.* 7. *cap.* 2. 3. & 4. Unde hos confratres, alioſque, qui tauros, aliave animalia in feſtivitatibus ſanctorum è feris, & immanibus mitia reddunt, ut ſuperſtitioſos damnat Clemens VIII. literis ſuis datis Epiſcopo Civitatenſi 10. Martii 1598. quas refert Joannes à S. Thoma 2. 2. & de Enſalm. *ſect.* 2. *cap.* 2. *poſt n.* 13.

Quò vero ad milites S. Anſelmi blaſphemum in primis eſt, artem Divi Anſelmi appellare illam vanam, & ſuperſtitioſam ſanandi, ab Anſelmo Parmenſi confictam, qui fuit inſignis magus, nec naturalis eſſe poteſt nec ſupernaturalis.

Non naturalis, quia omnibus conveniret, nec indigeret cæremoniis ſuperſtitioſis, quibus illi utuntur. Non ſupernaturalis. Quia ſupernaturalia, & divina non addiſcuntur arte, neque ex voluntate hominum ab uno in alterum traducuntur. Refert Anania *lib.* 4. *de natur. dæmon.* hac arte ſanati ab infirmitatibus, ac vulneribus, poſteà graviſſimis cruciatibus, ac morbis acrioribus vexantur, & plerumque curati, & curatores infæliciter vitam finiunt. Signum, quod arte dæmonis non ſine præſtigiis hæc magna ex parte aguntur. At de his alibi, ubi de Enſalmatoribus, ac de Enſalmis.

Superſtitionem etiam committit, qui jumenta die S. Antonii Abbatis novies per ejus templum circumducit, aut venam eis aperit die alicujus Sancti, ſi animus illi eſt, adhibere hujuſmodi circumſtantias, tanquàm per ſe efficaces, ad ſanitatem animalium obtinendam à Deo, non tamen ſi ut re magis excitet ad precandum propter diem Sancto illi dicatum, aut propter effectum ſpecialem, quem ergà Sanctum habet, à quo auxilium, & incolumitatem rerum ſuarum expectat. Ita ex Valentia, Sayro, Delrio tradit Sanchez *lib.* 2. *in decal. d. cap.* 40. *n.* 31. Trullench. *lib.* 1. Item *in decal. cap.* 10. *dub.* 10. *nu.* 1. Tambur. *lib.* 2. *cap.* 6. §. 1. *nu.* 28. Fagundez *lib.* 1. *cap.* 37. *n.* 3.

Sic quoq; committit ſuperſtitionem, qui ex prima pecunia oblata crucifixoin die Paraſceve confi.it annulum

ad

ad ſanandum morbum contractionis membrorum, ſi certò exiſtimet id evenire ex illo; ſecùs ſi id faciat propter Chriſti memoriam, expectando ſolùm ab eo ſanitatem. Ità Cajetanus 2. 2. *q.* 96. *art.* 4. & *in ſum. V. ſuperſtitio obſervationum*, ubi hæc: *Quarta ſuperſtitio eſt obſervationum in verbis, aut rebus ſacris portandis, aut dicendis, utendis, adjunctis aliquibus conditionibus non malis, quarum ratio neſcitur, ut patientes ſpaſma nervorum primo Carolino oblato Chriſti cruci in Paraſceves, utantur pro remedio, confecto ex illo annullo, & ſic de ſimilibus. Quantum enim apparet in hujuſmodi rebus ſuperſtitio intervenit; quoniam vanæ conditiones apparent. Si tamen ex mera devotione fiunt, & non niſi à Deo intendant, & ſperent effectum, putantes Deum inſpiraſſe alicui Sancto Viro hujuſmodi conditiones, non audeo damnare, ſed tolerabile mihi videtur.* Quod etiam cenſet Sanchez *d.n.*31. qui ex Delrio advertit, doctrinam traditam à Cajetano ſolum poſſe deſervire ad excuſandum eos, qui his rebus bona fide uſi ſunt; at petentibus conſilium reſpondendum eſſe, id non licere ſibi perſuadere. Quia cùm lege ordinaria non ſit ſolitus Deus hujuſmodi conditiones, in quibus aliquid vanitatis apparet, Sanctis inſpicare, temerarium eſt ſibi quid hujuſmodi perſuadere. Sic etiam Fagundez *loc. cit. n.* 4. Trullench. *ibid. n.*7.

Id ipſum etiam dicendum eſt de eo, qui non vult in convivio, ad quod invitati ſunt tredecim, accumbere, quia timet, unum ex convivis eo anno moriturum, ſi id firmiter credat; ſecus verò ſi aliquali credulitate, quodam levi timore ductus. Sic Tamburinus *l.b.* 2. *in decal. cap.* 8. §. 1. *n.* 36. & 76. ubi hunc caſum ſibi perquàm venuſte accidiſſe narrat his verbis: *Riſi olim quoad hanc rem, & ſimul amicum ſum collachrymatus. Cùm agerem Montis Regalis tredecim ex Canonicis invitati ſimul diſcubuere, ejuſmodi ſuperſtitionem parvi facientes. Porrò die ſequenti quidam ex Collegio Canonicorum, qui ad convivium invitatus non fuerat, obvius caſu procedens, uni ex convivis dixit, fore ut unus ex ipſis tredecim eo anno moreretur; cui alter ſubridens reſpondit, potius fore ut ipſe non invitatus è vivis deſineret, quàm unus ex invitatis, adeò vanam eam obſervantiam ſe exiſtimare. Hanc non inſulſam reſponſionem mihi idem qui reſpondit cum riſu narravit, & ego, fateor, illam cum plauſu excepi, ſed cum lachrymis non poſt multos dies amicum illum, qui convivio non interfuerat, è vita ab inexpectata ſublatum febre ſum proſequutus.*

At quid de Zauris? Aſſeverant multi Philoſophi, Pindarus, aliique Poetæ, quod aliqui humori melancholico adſcribunt, ac ſpirituum vehementiæ, iſtos non ſolùm fontes, & theſauros introſpicere, ſed & mortuorum corpora. Alii virtuti matrimonii id concedunt, ut Delrius. Sed Laurentius ſuperſtitioſum credit, cùm ad certum diem, ſcilicet Veneris tantùm introſpiciant, vel feria tertia. Quod eſt ſignum fœderis latentis. Certè vana & ſuperſtitioſa hæc ſunt. Vana, quia certum eſt, terram ſolidam eſſe, & opacam, ideoque incapacem, ut ſpecies tranſmittantur. Eoque magis quia dicitur, hujuſmodi homines oculos habere rubeos, ſive ſanguineos, quæ eſt conditio potius diminuēs viſus acumen. Et quia dicunt plerique illos aquas indagare à ſignis, ut ex vaporibus manè, ac veſpere locis illis emanantibus aquas colligunt intra terram illam. Superſtitio autem creditur, quia ad ſtatos dies ſuam virtutem coarctant.

Superſtitionem etiam committit, qui gladium, quo quis ab inimico vulneratur, vulnerariis medicaminibus curat, ut in ſalubritatem vulneratum in loco diſtanti jacentem breviſſime reſtituat; vel applicando medicamentum particulis panni linei, ſanguine vulnerati tinctis, cùm nihil naturale, nec divinum in eo effectu appareat. Bordon. *tom.*1. *cap.* 16. *n.*37. Tamburin. *loc.cit. num.*37. & 77. & antea Bonacin. *in decal. diſp.* 3. *quæſt.*5. *punct.* 4. *n.*17. & 18 ubi id latè probat Trullench. *ubi ſupra cap.*10. *dub.*10. *n.*10. Delrius *lib.* 3. *Magic. q.* 4. *ſect.* 1. & Sanch. *d. cap.* 40. *n.* 44. Mazuchel. *diſp.* 2. *de caſib.* Mediol. *cap.* 10. *n.* 81. Naturalis enim modus medendi vulnera eſt, ſuper ipſis vulneribus medicamentum applicare. Nam omne agens agit in paſſum ſibi debitè approximatum. Cùm ergo ratiis modus medendi etiam in loco diſtanti, & ipſa celeritas ſanationis ſint nedum inuſitata, ſed contra modum naturalem operandi, manifeſtè colligitur, ita medentes operari virtute dæmonis, qui ad applicationem medicamenti in loco diſtanti curat infirmum, ſic decipiendo. Et ita fuiſſe concluſum in Pœnitentiaria Mediolanenſi teſtatur Carena *p.*2. *de ſortil. tit.* 12. §. 4. *n.* 29. quicquid inaniter contra effudit Petrus Servius *Libello de hac re edito, cui titulus de Unguento armario.*

Quare utens hoc medendi modo eſt denunciandus S. Officio, quia ſaltem eſt leviter ſuſpectus, ex pacto tacito in ipſo medendi modo cum dæmone. Dum enim effectus ſanitatis naturaliter ab illo remedio pervenire non poteſt, ſed ſolùm à dæmone, conſequenter illo utens denunciandus eſt Tribunali Inquiſitionis. Ita citati Doctores locis allegatis, & Petrus Navarra *lib.* 2. *cap.* 4. *p.*1. *n.* 215. Avila *p.* 2. *cap.* 5. *diſp.* 4. & 5. & alii, quos citat Bonacina *ibidem n.* 19.

Non eſt ſuperſtitioſum credere, ſalivam hominis, omninò jejuni, mederi vulneribus, apoſtemat bus &c. Quia naturalem vim ad hunc effectum habere conſtat experimento. Nam ſaliva hominis jejuni eſt melius digeſta, & ſubtilior, quàm non jejuni, ut per Authores, quos ſequitur Lupus *d.p.*3. *l.b.* 15. *diſt.*2. *art.*2. *diff.*4.

Neque ſuperſtitioſum eſt credere, quod filum cannabinum netum à puella virgine, vim habeat ad aliquem morbum ſanandum, ſi eo utens non utatur verbis, ſignis, aut vanis alligationibus, aut precibus. Nam ſi nuda planta mulieris vim habet, ſerpentem interimendi, eò ſolum, quod ejus caput vel leviter premat, ut ait Rupertus *lib.*1. *tom.*3. *de Trinit. cap.*2. cur non poterit virgo alicujus virtutis nobis ignotæ particeps eſſe, ut filo, quod ſuo ſputo nendo imbibit, occultam vim ad aliquem morbum propellendum communicare? Teſtatur Plinius *lib.*28. *cap.* 4. quod Marcion Smyrnæus, qui de ſimplicibus effectibus ſcripſit, rumpi ſcolopendras marinas ſputo tradit, item rubetas, aliaſque ranas. Nec cenſetur ſuperſtitioſum credere, quod oliva plantata à muliere virgine, ſive caſta, efficiatur fructifera; ſecus verò ſi plantetur à corrupta: ut à Jacobo Sprengerio *in mal. malef. p.*1. *q.* 1. ait Lupus *in d. p.* 3. *edict. Inquiſ. lib.* 15. *diſt.* 4. *art.* 2. *diff.* 1.

Minus eſt ſuperſtitioſus mos ille Chriſtianorum offerendi Deo, ac Sanctis anathemata, ſive tabellas, ob acceptam gratiam, vel miraculum, aut evaſionem naufragii, mortis, periculi: Licet enim ex vano ac ſuperſtitioſo uſu Gentilium erga Deos ſuos introductus ſit, tamen in Sacra Scriptura legitur approbatus 1. *Reg.* 6. confirmavitque exemplo Judith offerentis conopæum, quod ipſa ſubſtulerat è cubili Holofernis in anathema oblivionis. Anathema enim dicebatur, quod ad rei memoriam ſuſpendebatur, vel conſecrabatur: ut notat Suarez *de cenſur. diſp.* 8. *ſect.* 2. *nu.* 4. & Navar. *in extravag. de dat. & accept. n.* 10.

Eſt mortaliter ſuperſtitioſus, qui ex eo, quod audit garrire aves, ululare lupos, latrare canes, mugire boves, &c. certo credit, ſibi mali aliquid imminere; ſecus ſi ductus aliquibus eventibus leviter timeat, aut formidet. Ita colligitur ex *can. illos.* 26. *nu.* 2. Et docet Navar. *in man. cap.* 11. *num.*37. ac Torreblanc. *lib.* 9. *jur. ſpirit. cap.* 5. *nu.* 15. ubi alias adducens ſuperſtitiones, ſic ait; *ſunt aliæ vanæ* obſervationum ſuperſtitionis notæ, ut quæ crines pectinando evulſos, non niſi ter conſputos abjiciunt, ſi ova comederint, eorum teſtas non niſi ter cultro perfoſſas in catinum projiciunt, timentes utrumque neglectum veneficii nocendi occaſionem præbere ſervatum, præcludere nocendi poteſtatem: ut tradit Delrius *lib.*6. *magic. cap.*2. *ſect.*1. *q.* 1. Qui cum vident noctuam volantem circa alicujus ædes, vel audiun-

diunt obſtrepentem, vel canem ululantem, mortem prædicunt imminere. Aut ſi alicui iter facienti obviam venit lupus, mali aliquid obſtare ominantur: ut tradit Petrus Binsfeldius *in conſeſ. malef. prælud. fin.*

Idem q; Navarrus *loc. cit. nu.* 38. hæc ſcribit: *Qui obſervat illum diem potiùs quàm illum ad exeundum domo, vel ad iter agendum, vel quo pede ſtatim à ſomno terram contingat, vel quem pedem primum calcet, vel quod domo egrediens in limine impingat, & ob id retrocedit; vel quia ſimul atque excitatur à ſomno, ſtatim ſternutavit, & ob id in lectum revertitur. Qui has, & ſimiles vanitates obſervant, utplurimùm venialiter peccant; antequam à ſuis Curatis, vel Concionatoribus, vel Confeſſarijs admoneantur, poſt admonitionem autem ſecundum* B. Antoninum 2. *p. tit.* 12. *jam mortalia crimina judicantur.* Quod intelligendum eſt, ſi hæc omnia certò, ac infallibiliter credant, non autem ſi levi timore ducti contrarium opinentur.

Et generatim de hac divinatione, quæ ex ſuperſtitioſis, & vanis quibuſdam obſervationibus ſumitur, ſcire convenit cum Azorio *lib.* 9. *cap.* 22. *p.* 1. quemadmodum omnia ſunt fortuita dicta, vel facta hominum, quorum obſervatione quis futura divinat, ſic ſuperſtitiones dicuntur fortuiti aliarum rerum eventus, ex quorum notatione quis læta, vel triſtia ſibi vel alteri omnia eventura certò conjectat. Exemplum ponit: Si quiſpiam ſummo mane domo egreſſus canem, aut felem offendat, funus, ſepulchrum, aut crucem videat, divinat, ſibi eo die, ſic, vel aliter cuncta eventura, vana eſt hæc divinatio, ex inani, & ſuperſtitioſa obſervatione ducta.

Alij venatum ituri, ſi primo mane pedem in limine offenderint, aut eorum veſtis deciderit, vel fuerit tacta à foricibus, aut lacinia valvis adhæſerit, putant, & certum apud ſe conſtituunt, nihil ſibi proſperè, ac feliciter eo die eventurum. Si cùm primùm domum exierint, ſternutaverint, ſi corrigiam abruperint, ſi in porta caput offenderint, ſi corruerint, infauſti ominis eſſe arbitrantur.

Putant nonnulli, certorum animalium occurſu proſperos rerum eventus præſignificari, aliorum verò animantium, adverſos. Certos itidem hebdomadæ dies eſſe ſibi fauſtos, alios infauſtos.

Hæc omnia ex varia Gentilium obſervatione initium duxerunt. Tiberius Gracchus quo die civili ſeditione oppreſſus eſt, domo egrediens, ita pede limen offendit, ut non parva vis ſanguinis effluxerit. Plutarch. in *Tiberio Graccho.* & Valerius *lib.* 4. *cap.* 4. Neroni in expeditionem Alexandrinam profecturo, lacinia ſurgenti adhæſit. Sueton. *in vita ipſius. cap.* 19. Craſſi Romani contrà Parthos profecturus in aciem, ità pedem offendit, ut humi proſtratus conciderit, qui deinde in bello cæſus occubuit. Plutarch. *in Craſſo, Eruto, & Cæſare.* Proditurus in aciem, obvium Æthiopem calamitatem præſignificaſſe vulgò creditum eſt. Sabellic. *Ennead.* 6. *lib.* 8. Hadrianus Cæſar ex Mauri occurſu futuram ſibi mortem ſuſpicatus eſſe perhibetur: Sabell. *Ennead.* 5. *lib.* 5. Annibali ex Italia Africam petenti, ſepulchrum dirutum in via, omen ingeſſit infauſtum.

Hæc, & his proxima ſuperſtitioſa, & vana ſunt, & ut dixi, à Gentilibus accepta, quæ cùm aliquando experirentur certis quibuſdam rerum eventibus lætum, vel triſte ſibi aliquid accidiſſet in eis aliquid divinitatis contineri cenſuerunt, ac deinde Dæmon ſeſe in illis rerum caſibus immiſcebat, ut ſic Gentes deluſæ tenerentur. Caius Flaminius cùm apud Lacum Traſimenum cum Annibale pugnaturus convelli ſigna juſſiſſet. Lapſo equo ſuper caput ejus, humi proſtratus eſt, nihilque eo prodigio inhibitus, ſigniferis ſigna moveri ſuâ ſe non poſſe negantibus, malum, in ea continuò effudiſſent minatus eſt; & deindè ipſe in bello occubuit, & in ea acie quindecim millia Romanorum cæſa, ſex millia capta, viginti millia fugata ſunt. Hæc Valerius *lib.* 1. *cap.* 6. Livius *lib.* 2. *belli. Punici.* Vulpem in via occurrentem, ſignum mali ominis putabant: ſic etiam canis prægnans ſi occurreret, credebant infauſtum omen. Porcus, aut muſtella à ſiniſtra veniens infœlicis ominis erat. Si quid item mures corroſerant, triſtia prænunciare creditum eſt. Quæ quidem omnia, ut vana, damnantur *in Can. Illud.* 26. *qu.* 2. ex Auguſtino.

Negari tamen non poteſt, aliqua dicta, vel facta in ſacris ſcripturis fuiſſe, quæ rerum conſequentium eventum, non ab humano, ſed à divino impulſu profecta, ſignificaverint: ut Gedeon. *Judic.* 7. ex eo, quod audivit narrationem ac interpretationem cujuſdam ſomnij, omen captavit: & ſervus Abrahæ *Genes.* 24. omine etiam uſus legitur. Et Jonathas Sauli filius. 1. *Reg.* 14. omen etiam obſervavit. Præterea narrat Paulinus *in vita Ambroſij*, Probum Judicem, cum Ambroſium ad Liguriam, & Æmiliam gubernandas miſiſſet, ei dixiſſe, vade, & fac, non ut Judæus, ſed ut Epiſcopus; & poſtea Mediolanenſis Eccleſia eum in Epiſcopum elegit. Et ipſe Ambroſius adhuc adoleſcens, cum ſorori oſculandam manum dediſſet, ludens dixit, ſe futurum Epiſcopum, & ita fuit.

Superſtitioſas, ac reprobandas eſſe illas orationes; in quibus à Chriſto, vel ab eius matre quis petit, ut ſibi in mortis articulo appareat, cenſet Cirvelo *de ſuperſtit. par.* 3. *cap.* 11. Quia, inquit, magna præſumptio eſt, velle quempiam, ut Chriſtus Dominus, ejuſve ſanctiſſima Mater ei appareant. Deindè quia diabolus facilè ſe in Angelum lucis transformat, & eum ſub ſpecie Chriſti, aut ejus Matris poteſt eludere; permittente id Deo in pœnam illius fiduciæ, & poſtulationis.

At ego cenſeo, hujuſmodi orationes nec ſuperſtitioſas eſſe, neque reprobandas, tùm exemplo, tùm ratione. Extant enim innumera ferè exempla, etiam ſanctorum, qui id à Chriſto ejuſque Matre petierint, & exauditi fuerint. Sic rogatus apparuit S. S. Adhelardo, Alferio, Alquirino, Antonio Patavino, Bavoni, Claræ à Montefalco, Clementi Ancirano, Coletæ, Edmundo, aliis. Sic etiam rogata apparuit B. Virgo Annoni, Bonito, Reginaldo, Petro Faverio, apud Severanum *de pretios. mort. inſt. & in Libello precum B. Virginis edito Bononiæ, recognito ab Archiepiſcopo, & à Vicario S. Officij Bononienſi typis Joſephi longi ſub anno* 1673. *pag.* 131. præ cæteris hæc leguntur: *Eia pia Mater, dirige, & ſerva me materna benignitate cunctis diebus vitæ meæ, atque in extremo ſpiritu conſtitutum miſericorditer protege, ne maligni ſpiritus poſſint nocere animæ meæ, ac ſalutem meam impedire. Exhibe mihi tunc jucundiſſimam præſentiam tuam, & roſeo, rutilantique vultu tuo, ac blandis oculis tuis ſolare dolores, & gemitus meos. Dic tunc animæ meæ: Ego Mater Dei quam dilexiſti, & in qua ſperaſti, loquor pro te, noli timere. Domina, redde me tunc certum de cæleſti beatitudine, ut in ſancta confidentia vitam hanc finiam, & te duce perveniam ad vitam æternam, Amen.* Qui enim Chriſtum peramat eumdem cum Bernardo ita implorat.

In tremenda mortis hora;
Veni Jeſu abſque mora.
Cùm me jubes emigrare,
Jeſu chare tunc appare.

Quis tot Sanctos, Ordinarium, & Inquiſitorem ſuperſtitioſos eſſe dixerit, quòd ità rogaverint, quod id approbaverint?

Ratione etiam id comprobatur. Quia qui ſic orat id temerè non vult, ſed orationibus humiliter petit, atque adeò non eſt præſumptio, ſed humilis oratio. Deinde ſi id eſſet ſuperſtitioſum, cur Chriſtus, & B. Virgo rogantibus apparuerint. Non enim exaudiunt ſuperſtitioſos, nec permittunt, ut ſic orantes decipiantur à dæmone ſub ſpecie Chriſti, aut ejus Matris, quia

non vanè, aut temerè confidunt ſuis meritis, & poſtulationibus, ſed miſericordiæ pietati, ac benignitati Chriſti, ac Virginis. Poſtremò, quia id, quod petunt eſt licitum. Non eſt igitur ſuperſtitioſum, atque adeò nec reprobandum.

Illud autem non improbo cum eodem Cervelo *cit. cap. II.* nimirum eſſe ſuperſtitioſas eas orationes, in quarum titulis determinatur numerus dierum, in quibus dicendæ ſunt, ad obtinendum à Deo gratias in eis contentas. Quod etiam cenſet Fagundez *lib.* 1. *in decal. cap.* 35. *num.* 17.

Superſtitioſum itidem eſt, certis verbis pecus incantare, nè à lupis lædatur. Undè cum Fagundez *lib.* 1. *in decal. cap.* 37. *num.* 7. non approbo morem uſitatiſſimum, qui apud ruſticos Luſitanos propè Montem ſtellæ percrebuit, & indè per circumvicinas illas regiones derivatus eſt. Hi enim in cuſtodiendo ſuo pecore certis verbis utuntur, quibus à luporum rabie tutum credunt, & nullo cuſtode relinquunt; quod illi, pecus amentare vocant, & aſſerunt, experientia compertum eſſe, nihil unquàm mali à lupis accepiſſe pecus illud, quod prædictis verbis fuit amentatum, quamvis lupi illud circumſtent. Ego potius dicerem pecus incantare. Hoc ènim eſſe non poteſt, niſi ex vi alicujus pacti cum dæmone, qui certis, ac determinatis verbis eſt obligatus. Evidens enim eſt, verba illa non poſſe eſſe cauſam naturalem talis effectus, ac ſubindè eſſe certa ſigna alicujus pacti. Sicut enim ſerpentes pacto Dæmonis certis verbis incantantur: ut patet *ex pſalm.* 57. ſicut aſpidis ſurdæ obturantis aures ſuas, quæ non exaudit vocem incantantium, de quo mox. Ità & oves certa verborum prolatione ex eodem pacto cenſendæ ſunt incantari, ne luporum morſibus pareant, aut potiùs lupi, nè eos invadant.

Hùc refero, qui res vim humanæ poteſtatis exuperantes agunt verbis, aut characteribus quibusdam ignotis, quibus fortaſſe dæmonum nomina, & eorum invocationem ſignavere illi, qui primi iis ex pacto cum Dæmone uſi ſunt. Hujusmodi quidem opinionem non immeritò injecerit, quod majorèm tribuant vim vocibus, barbaris nec intellectis, quàm ijs, quæ intelligantur, ut etiam legas apud Joannem Picum in ſuis Poſitionibus. Atque ut nihil ejusmodi foret, qvale metuimus, ſaltem verba etiam cognita, nec in ſe mala, ſacramentum ſint demonis ex tacito pacto concurrentis, quoties adhibentur ad ea præſtanda, quæ nequit poteſtas humana.

Vel meræ nugæ, vel hujus generis ſunt, quæ his verbis Plinius tradidit *lib.* 28. *cap.* 1. Dixit Homerus, profluvium ſanguinis vulneratæ fœminæ, Ulyſſem inhibuiſſe carmine; Theophraſtus iſchiadicos ſanari; Cato prodidit, luxatis membris carmen auxiliari, M. Varro podagris.

Huc etiam pertinent verſus Unlicliani, Comitis archiatrorum ad Valerianum Imperatorem apud Marcel. Empir.

Gramine, ſeu malis agro præſtare ſalutem,
Carmine ſeù potiùs. Nanque eſt res certa ſaluti
Carmen ab occultis tribuens miracula rebus.

Habemus & magicas medendi formulas apud Cœlium Aurelianum *in chronicis cap.* 1. Myrepſum *ſect. II. antidot.* 298. 405. 419. *& alibi.* Et apud alios, è quibus unum contentus ero referre Quintum Serenum Sammonicum junioris Gordiani præceptorem. Jubet ille ad ſanandum hemitritæum, hoc eſt, ſemitertianam febrim *in medic. cap.* 51. chartam lino includere, cui inſcriptum ſit *Abracadabra*, inde eam de collo ſuſpendere, ac quot diebus ordine retrogrado literam demere. Planè hæc à Magis profecta, quos & hæretici in multis olim ſequuti. Immò vix dubito, quin illud *Abracadabra* indè fuerit, unde Baſilides hauſerat ſuum *Abraxas*, quem pro Numine ſummo coluit, nomine prorsùs fictitio, ſed quod literis contineret numerum dierum, quos annus habet abſolutus. Undè & D. Hieronymi opinio erat, *Abraxas* eſſe non alium, quàm Perſarum Mithram, hoc eſt, ſolem, qui annuo curſu hoc ſpatium conficit. De Baſilidis hoc numine, ſive eo dæmoniorum principem, ſive Solem, ſive utrumque ſignificarit. Vide Irenæum *lib.* 1. *cap.* 23. Tertullianum de *præſcript. cap.* 46. Epiphanium *hæres.* 24. Hieronymum adverſus Luciferum, *& lib.* 3. *in Amos.* Item Auguſtinum, Theodoretum, & Damascenum, in ijs, quæ de hæreticis tradiderunt.

Qui iſta dæmonum commercio fieri negant, hi Avicennam in eo, & alios Arabes ſequentes, magica omnia naturali ratione, arteque tantummodò humana fieri arbitrantur, eoque negant, ſapientis eſſe ad illa recurrere, quæ utrùm ſint, nondum conveniat, præſertim cum abundè ratio eorum reddi poſſit ex ijs, quæ humanæ ſint poteſtatis, idquè partim per imaginationem, partim per verba & characteres. Quippè imaginationis vim ſatis relucere ex prægnantibus, & melancholicis. Etiam medicos, qui nihil efficaciæ ponerent in verbis, dum miram verborum, ſignorumque vim eſſe perſuadeant ægris, imaginatione tali ſepè ægros valetudini ſuæ reſtituiſſe. Atque hoc moviſſe Philippum Aureolum, ſive Bombaſtum Paracelſum malis dicere *lib. de morbo caduco*, ut in morbis, quos quis à Magis immiſſos imaginetur, ad Sagas, Ziginepos jubeat accedere, nec promittere dubiter, ſi remedia, quæ docuerint, cum vehementi imaginatione adhibeantur, fore, ut morbis fœliciter medeantur.

Jam ad vim imaginationis hic alterum accedere, quia ſpiritibus, ac humoribus ab ea commotis, vis inde exeat in verba, & characteres, quam etiam mutа intelligant animantia. Quandoquidem aſpis, conſpecto eo, qui volet incantare, nè exaudiat, aures ſuas obturet, atquè ita carmen reddat inefficax. Hoc ipſum Regium Latem teſtari *pſalmo* 57. *ſivè juxtà Hebræos* 58. *num.* 5.

Singulis iſtorum occuram. Ac primùm non diffiteor, magnam eſſe imaginativæ vim, ſed in immediatè conjuncta. Cujus generis etiam eſt, ſi æger, melancholicus, aut ſimplex à Medico nullam verborum vim credente, gnaro interèa, quantum poſſit imaginatio, de mirifica verborum virtute perſuaſus, valetudinem ſuam recuperet. Quanquam non exiſtimem pij, ac prudentis medici eſſe, ſic ægri credulitati illudere cùm ea res ſuperſtitionis periculo non careat. At interèa quid iſta ad vim verborum, & characterum comprobandam? Quæ cum extrà hominem ſint, quo pacto, quæſo, adſtruent ad ea ſe vim diffundere imaginativæ?

Planè, inquiunt, quia imaginatio turbat ſpiritus, & humores, poſteaque inde vis prodit in verba, & characteres, poſteaque non aliter ac ex invidorum oculis vehementi imaginationem venenatus exit radius, qui rem inficiat, quod faſcinum vocamus; quo pacto item mulieres pleræque, menſtruis laborantes, ſpeculum noxio inficiunt vapore. Sed halitu, aut vapore poſſe multa infici, non dubito; at quòd propterea omnem faſcini vim in imaginatione, ac ſpiritu oculis exeunte ponant, difficulter perſuadent. Magis placet ſententia eorum, qui, ut non negant, poſſe ſpiritum noxium ex maleficorum oculis prodire, ità hic neutiquam ſubſiſtunt; ſed utcumque hoc ſit, in vero faſcino principem vim dæmoni attribuunt. Quæ & ſententia eſt Ludovici Vairi *in* 2. *defaſcino*, *cap. ult.* ubi faſcinum definit, pernicioſam qualitatem dæmonum arte illatam, ob tacitum, vel expreſſum pactum cum eisdem dæmonibus firmatum. At de hoc alibi fuſiùs. Tantùm quæro, quid ſimile ſit inter corpora naturali,

& ver-

& verba, ac caracteres? Corporibus per contactum mediatum, ſive immediatum vim aliquam nunc utilem nunc noxiam imprimi poſſe, non negamus ſed, quantò alia ratio in verbis, & characteribus? Quorum denominatio eſt ab re externa, ut magnam quidem vim habeant eorum ſenſus, quemadmodum in facundo elucet oratore, ipſa verò per ſe vim obtineant nullam, quippè quæ non naturâ ſignificent, ſed poſitione, ſivè ex inſtituto: ut eſt apud Ariſtotelem initio de interpretatione. Aliter ſi eſſet, verba eadem idem apud omnes valerent, cùm contrà videamus, vocem eamdem huic genti illud, alij aliud atquè aliud, denotare. Sed his dejecti, tandem velut Gorgonis caput, obtendunt nobis locum divini Pſaltis *loco citato*, qui illud dicere videtur, tantam eſſe carminis vim, ut illam etiam aſpides extimeſcant. Et videtur hæc etiam ſententia eſſe Auguſtini, Caſſiodori, atquè aliorum. Quorum maior ex parte apud me foret autoritas, ſi quis eorum ad hanc ijs interpretationem præiſſet, qui ex profeſſo id egiſſent, ut naturæ arcana ſcrutarentur. Nunc apud eos univerſos altum de re adeò miranda ſilentium eſt. Et id credo, impulit Grevinum, ut *in primo de venenis* ſic ſcriberet, *Huic difficulter fides haberi poteſt, neque tamen prorſus abroganda, cùm fieri poſſit, ut poëtico more loquutus fuerit.* Sanè poeticum opus eſt, unde is locus promitur, eoque veriſimilius eſt, Davidem obturationem aurium non propriè intelligere, ſed metaphyſicè ſignare; quòd ſic agat aſpis, quaſi contemnat carmen, planequè ad illud obſurduerit. Sententia igitur Davidis ea fuerit: Tantum eſſe ſuorum hoſtium furorem, ut non magis poſſit mitigari, quàm moveatur aſpis incantantis carmine. Nam æquè ſurdos eſſe hoſtes ſuos, ac ſurda eſt aſpis ad tale hominis carmen. Quomodò & Hierem. 8. legas: *Ecce ego mittam vobis ſerpentes regulos, quibus non eſt incantatio, & mordebunt vos.* Summum igitur hinc conſequitur, ſolere a Magis carmen *occentari* ſerpentibus, ſed, ut puto, nunquàm indè evincent, aliquam eſſe ejus carminis vim. Et hoc pro verſutia ſua ſcire ſerpentes, eoque callidè aures obturare, nè audiant. Quamobrem ſic colligo, nullam ex ſe eſſe carminum efficaciam, nec qui ijs ſe morbos pellere profitentur, id tàm carminis, quàm dæmonis opera ac vi efficere.

Ad eandem cum dæmone ſocietatem refero præſtigiatores, non eos quidem qui ſola manuum agilitate, vel ingenioſo quopiam dolo offucias faciunt, ſed qui res agant, quæ arte vel opera humana præſtari minimè poſſint. Ut cum Triſcalanus ille Cænomannus præſente Carolo nono Galliarum Rege, ex torque aureo alterius à ſe longiùs remoti annulos pelliceret ſingulos, & advolantes ſua recipere manu, prout ſaltem videbatur, ac torquis nihilominus ſalvus, & integer reperiretur. Ad cujus rei conſpectum ſic Rex exhorruit, ut hominem abire juſſerit, nec paſſus eum ſit in conſpectum ſuum ampliùs prodire; immò pro grandi præmio, quod expectabat, judicio ſit traditus, ſpe tamen veniæ, ſi conſcios magiæ proderet. Narrant eam rem Bodinus *dæmonolatr. lib. 3. cap. 3.* *Delrius lib. 1. Magic. capit. 4.* Raguſejus *de divinat. lib. 2. Epiſt. 6.*

Nequè iam laboro, verènè fiant, quæ fieri putantur, an ſenſui, & phantaſiæ illudatur. Utrunque quidem concurrere exiſtimo, ac ſic, ut cenſeam, perſuadent antiquorum temporum exempla, omnium gentium conſenſus, ac noſtræ etiam ætatis experientia. Alia igitur fiunt, alia fieri videntur, & ob ea, quæ fieri conſtat, etiam ſimilia à multis creduntur, quæ non fiunt, ſed videntur. De quo alibi. Interea ſufficit nunc nobis, quòd ut multa eorum, ſeu ea facta, ſeu ficta ſic videantur, non aliter fieri potuerint, quàm ope dæmoniaca, quæ eò hominem perducit, ut fiduciam reponat, non in eo, qui creavit, ſed rebus creatis, immò jurato Dei hoſte, & noſtro etiam planè inimico, juxta illud Genes. 3. num. 15. *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius.* Ut ſatis mirari non poſſim, tantam fuiſſe ſuperioribus ſæculis cæcitatem, atque inſcitiam, ut Salmanticæ & illa Magia, quam dicunt Theurgicam, & altera, quam Goetiam nominant, ſcholis publicis doceretur: quemadmodum *lib. 3. de nat. dæmon.* tradit Anan. & Raguſejus *cit. ep. 6.*

Non eſt autem ſuperſtitioſum, adhibere virgam ſaliceam, vel amigdalinam ad inveniendum aquas ſub terra latentes. Quia hic effectus ex viribus naturæ produci poteſt, in diſtantia tamen proportionata, ob qualitates ab aqua in virgam, vel à virga in aquam tranſmiſſas, vel ob ſympathiam virgæ delatæ ab homine, talem corporis conſtitutionem habente. Quod ſequitur Bonacina *d. diſp. 8. q. 5. pun. 4. nu. 14.* & Trullench. *d. cap. 10. num. 9.*

Eſt autem ſuperſtitioſum credere, quod ille, coram quo ignis cinere tegitur, uxorem illo anno minimè ſit ducturus. Nam hæc actio nec naturaliter, neque moraliter ullam vim habet ad hunc effectum: ut per *Lup. d. lib. 5. diſt. 3. art. 1. diff. 5.* qui tamen addit, non eſſe omninò damnandum, qui excuſaret dictam propoſitionem, ſi ſumatur non literaliter, ſed prorsùs metaphyſicè, & tanquam ſignum; quia cum calidiores natura, & alacriores ſpiritu, ut plurimùm conjugium petant, & è contrà frigidiores, & melancholici ad matrimonium non ſint tam propenſi, deducitur, eos, ſi tamdiu morentur apud ignem, ut expectent etiam illum coram ſe cineribus operiri, frigidos, & pigros exiſtere; indè perbellè dici poteſt, uxorem non eſſe ducturos, dum manent ſub dictis qualitatibus.

Cenſent plerique Doctores, eſſe ſuperſtitioſos illos, qui ſuo contactu, vel halitu, vel orationibus morbos etiam inſanabiles, veluti canis rabidi morſum, miro modo ſanant. Ji ſalutatores vulgò appellantur. Quia neque ex virtute naturali, nequè ex ſupernaturali morbis medentur; igitur ex virtute dæmonis. Non ex virtute naturali quia ſolùm ſuo halitu, vel contactu, adjunctis aliquando quibuſdam precibus, morbos immedicabiles ſanant, ſanguinem detinent, canes rabidos interficiunt, ab illorum morſu curant, pedibus ignem illæſi conculcant, aliaque hujuſmodi faciunt, quæ cauſarum naturalium virtutem excedere videntur. Neque ex virtute ſupernaturali: Nam hæc gratiarum, quas Theologi gratis datas vocant, operatio, eſt tantùm fluxa in flagitioſis hominibus, ſolùmque permanens in ſanctis viris. Hi autem ſalutatores non fluxam habent hanc gratiam, & magna ex parte ſunt improbæ vitæ, nequè ob alium finem medentur, niſi ob quæſtum. Unde Victoria *de Magia q. 4. num. 16. ad 2.* ingenuè fatetur, ſe multum timere, hos nullam vim habere ad ſanandum rabiem ex canis morſu, & ſi quam habent, eam eſſe à dæmone. Idipſum etiam ait Fagundez *lib. 1. cap. 36. num. 5.* qui citat Sanchez *lib. 2. in decal. cap. 40. num. 39.* & Suarez *lib. 2. de relig. cap. 15. num. 25.* At inibi hi Autores non loquuntur de Salutatoribus, ſed de Carminatricibus, de quibus infrà.

Negant alij, hos eſſe ſuperſtitioſos, ſed licitam eſſe, inquiunt, eorum curationem, ideoquè approbandam. Ità Navar. *in ſum. cap. 11. num. 36.* Margar. *confeſ. quæſt. moral. fol. 185.* Caſtaneg. *lib. de ſuperſtit. cap. 12.* Palat. *in ſum. 12. Incantationes.* Azor. *tom. 1. lib. 9. cap. 35. qu. 2.* Tambur. *lib. 12. in decal. cap. 6. §. 1. num. 30.* Verricel. *quæſt. mor. tr. 8. qu. 37. numer. 18.* *Trullench. lib. 1. in Decal. cap. 10. dub. 10. nu. 10.* Tum quia nonnulli ex his Salutatoribus permittuntur ab Eccleſia; Tum quia poſſunt his morbis mederi ex gratia gratis data à Deo: Et tum quia nulla ſufficienti ratione

ti ratione probari poteſt eorum officium eſſe ſuperſtitioſum, niſi ex adjunctis circumſtantiis id appareat: ut per Delben. *de St. Offic. pag.* 2. *dub.* 228. *integra ſect.* 16.

Et quidem non eſſe cenſendos ſuperſtitioſos, ſi verba, aut ſigna, quibus utuntur, vana, & ſuperſtitioſa non ſint, ac ipſi ſanitatis effectores honeſtè vivant. Ea autem verba, & ſigna exiſtimanda ſunt vana, quæ neque ad Deum, neque ad Sanctos diriguntur, neque ullam cum effectu connexionem habent. Atque ità ex Sanchez, & Suarez docet Caſtropal. *tom.* 3. *tr. de ſuperſtit. diſp.* 1. *pun.* 10. *à num.* 14.

Committunt verò gravem ſuperſtitionem, qui talibus ſignis, ac verbis ad curandum morbos ità utuntur, ut credant, quod à quocunque uſurpentur, effectum ſint habitura. Nam cum hæc virtus illis ſignis, ac verbis non ſit naturaliter annexa, ſequitur, ut vel à Deo vel à dæmone annexa ſit. Non autem eſt annexa à Deo, aliàs eſſent verba ſacramentalia. Neceſſariò igitur eſt à dæmone, ut per Suarez, quem ſequitur Sanchez *d. cap.* 40. *num.* 47. Leſſium *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 10. *num.* 63. & Caſtropal. *d. num.* 14.

Et re ipſa dantur multa indicia, quibus dignoſcitur, hos Salutatores virtute dæmonis operari, ut ſi ad curationem uſurpent verba ſacræ Scripturæ in ſenſu improprio aut falſo.

Si affirment, quod in alterius Salutatoris præſentia majori virtute ad ſanandum præcellentis, ſe nihil poſſe operari. Quod falſum eſt, cum unius Salutatoris virtuti, aut gratiæ nihil obſtet alterius præſentia.

Si aſſerant, ſe alteri poſſe communicare virtutem medendi. Nam hæc virtus, ſive ſit naturalis, ſive ſupernaturalis, perſonæ adhæret.

Si dicant, ſe poſſe ingredi in fornacem ardentem. Hoc enim naturaliter fieri nequit, nec talis miraculi ulla eſt neceſſitas inter fideles.

Si jactent ſe, ſuo halitu, vel tactu, ſuaque inſufflatione, aut ſalivâ poſſe interficere venenatos, vel morti proximos. Nam ijs mortem accelerare, tametſi bono fine fiat, eſt intrinſecè malum. Qua de re Sanchez *ibidem num.* 47. ſic ait: Tandem ſolent Salutatores ſuo flatu, ac ſaliva interimere rabie vexatos, ac moribundos, ne diu crucientur, aliſve noceant. Quod nulla ratione poteſt eſſe licitum, cùm intrinſecè malum ſit accelerare mortem innocenti. Nec ea gratia poteſt eſſe gratis data, cùm illam non conferat Deus ad peccandum. Nec video, qualiter poſſit eſſe virtus naturalis, & ideò maxima ſuſpicio eſt concurſûs dæmonis ad eum effectum. Hæc Sanchez, & ex eo Caſtropal. *num.* 1. & Trullench. *num.* 10.

Non eſſe autem ſuperſtitioſum credere, hanc medendi virtutem ineſſe ſeptimo cuique Salutatorum filio, ſi maſculinum ordinem fœmineus partus non interruperit, aſſerunt Verricel. *In quæſt. moral. tr.* 8. *miſcel. qu.* 37. *nu.* 2. additque exemplum; nam ſic maſculus ſeptimo loco continuato ordine natus ſtrumas ſuo contactu curare, paſſim putatur. Quod comprobat Henricus Romanus *lib. de miracul. vivor. ſeù de varia natura fol.* 219.

At eſſe vanam hujuſmodi credulitatem cenſeo cum Sanchez *loc. cit. n.* 47. ubi ait, hunc loquendi modum, aut cogitandi, eſſe ridiculum, ac prorſus ſine fundamento. Ac ita etiam Trullench. *d. cap.* 16. *dub.* 10. *num.* 10.

Sunt, qui arbitrantur, virtutem hujuſmodi Salutatorum eſſe naturalem ex corporis conſtitutione, vel ex ſyderibus. Primùm quia pluribus Ethnicis data eſt virtus medendi quibuſdam morbis tactu, verbis, aſpectu, odore, ſaliva, ſudore, halitu. Itaque non eſt ſupernaturalis. Dedecet enim hanc virtutem, ſi ſupernaturalis ſit, hiſce hominibus concedi.

Et. quod mireris, nihil æquè oſtendit, quàm curæ fuerimus Deo, quàm quòd hominibus venenum inſit contrà ſerpentium venena. Sanè urina ictorum ab aſpide remedio eſt ictis ab ea. Plinius lib. 29. cap. 4. *Cunctarer in proferendo ex his remedio, niſi Marcum Varronem ſcirem, octuageſimo vitæ anno prodidiſſe, aſpidum ictus efficaciſſimè curari hauſtâ à percuſſis ipſorum urina.* Neque ſolum contra aſpides præſidium habemus iam morſi, ſed etiam priùs, nec modò adverſus aſpides, ſed alios etiam ſerpentes. Hoc Ariſtoteli traditum lib. 8. hiſt. animal. cap. 29. *Adverſantur, & plurimis eorum hominum ſaliva.* Plurimis, ait, non quia non verum ſit in cunctis, ſed quia nondum de omnibus conſtaret. Utcunque hoc eſt, ſaltem omnibus id præſidij datum. Plinius lib. 7. cap. 2. *Et tamen omnibus contrà ſerpentes ineſt venenum, ferunique ictus ſaliva, ut ferventis aquæ contactu, fugere.* Hanc Salivæ vim agnoſcit quoquè Galenus *lib.* 10. *ſimplic.* & Scaliger *in Ariſtot. hiſtor. animal. lib.* 2. *cap.* 18. *ſect.* 123. Sed in primis intelligenda illa hominis jejuni, quæ ſi in ſerpentem ceciderit, fugere iam dixi, velut ad contactum aquæ ferventis. Quod ſi in ictum ejus incidat, etiam mori, ab Ophilio traditum eſt, indeque Plinio *lib.* 28. *cap.* 4. ac ſimiliter Lucretius *in* 4. *verſic.* 639.

Etiam morſus à ſerpente, ſi confeſtim ſalivam illeveris vulneri, cohibebis venenum, nec ultra ſe diffundet. Hoc remedio etiam uti ſolent Ophiogenes in Helleſponto circa Parium, de quibus Varro, Plinio teſte, *lib.* 7. *cap.* 1. ſcripſit ſuo etiam tempore fuiſſe iſtic paucos eorum, *quorum ſaliva contra ictus ſerpentum medeantur.* Ac colligo indè, ſaliva priùs imbuere manus ſolere, quandò, ut ibidem ex Cratete Pergameno refertur, *ſerpentum ictus contactu levare ſolent, & manu impoſita venena extraherę corpori.* Facilè etiam mihi perſuadeo, hoc remedio uſos fuiſſe Pſyllos, & Marſios, de quibus ſic Plinius loco antè memorato: *ſimilis & in Africa gens Pſyllorum fuit, ut Agatharchides ſcribit, à Pſyllo Rege dicta, cujus ſepulchrum in parte Syrtium majorum eſt. Horum corpori ingenitum fuit, virus exitiale ſerpentibus, ex cujus odore ſopirent eas.* Id ingenitum virus ſalivam fuiſſe cenſeo. Sed odorem de quo loquitur Plinius, puto, fuiſſe à rebus odoratis, quas circumgeſtarent ſecùm: Multorum enim odore fugantur ſerpentes, ut odore gagatis incenſi, quia nempe. Oribaſio teſte *lib.* 2. *ſynopſeos cap.* 56. bituminoſus eſt, ac ſulphureus. Nam & bitumen, & ſulphur, ſi accenderis, idem efficiunt. Eadem de cauſa hoc ipſum præſtat lapis Thracius; nam & ille eſt bituminoſus. Subjungit deindè Plinius. *Hæc gens ipſa quidem propè internecione ſublata eſt à Naſamonibus, qui nunc eas tenent ſedes; genus tamen hominum ex his, qui profugerant, aut, cum pugnatum eſt, abfuerant, hodieque remanet in paucis. Simile & in Italia Marſorum genus durat, quos à Cirus filio ortos, ferunt; & ideò ineſſe ijs vim naturalem eam.* Idem de Pſyllis, Marſiſq. tangit *lib.* 21. *cap.* 13. De prioribus quoque Lucanus *lib.* ubi quòd à natura loci eſſe, ait, non omninò aſpernandum. Nam & hoc bonitatem Dei arguit, quòd ubi ſerpentes plurimi, ac maximè virulenti, illic etiam cœli, ſoliſque beneficio magis veneno reſiſtant corpora humana. Videturque idem voluiſſe Hieronym. Fracaſtorius *libro de ſympathia, & antipathia, capit.* 19.

Interèa non arbitror, quod in hoc ſolo conſiſti oporteat. Nam aliud prætereà in cauſa eſſe, ex eo colligo, quod Naſamones, cum, Pſyllis fugatis, eorum ſedes occuparunt, non tamen idem potuerunt, ut ex Plinio paulò antè cognoſcere fuit. Quare cenſeo, Pſyllos præcipuè eò ſe tutos præſtitiſſe, quòd non è temperamento ſolo, ſed ex veſtibus quoque, vel aliter odorem ſpirarent ſerpentibus inimicum, cumque ictus

ictus venenatos exugerent, remedium fuiſſe à ſaliva, nec ſola tamen; credibile enim eſt, priùs ſe herbis in Africa familiaribus muniſſe. Etiam cum ſola manu impoſita venenum extraherent, priùs digitos ſaliva, ac liquore aliquo ex herbis adverſus venena idoneis tinxiſſe, planè credibile eſt. Valdè hæc firmat Cornelius Celſus, qui & ipſe negat à temperie Pſyllorum cauſam peti debere; immò eò uſquè provehitur, ut putet, quod innoxij tractent ſerpentes, potius eſſe fiduciam uſu longo firmatam. Locus eſt *lib.* 5. *cap.* 26.

Mihi interim in varijs hiſce ſententiis, nihil æquè veriſimile eſt, ac illud, Pſyllos, quoniam inter ſerpentes degerent, à primis incunabulis, quaſi cum lacte à matribus, quò tutiores eſſent, remedia quædam non adeò vulgaria eſſe edoctos, neque iſta alienigenis aperuiſſe, partim nè minus ijs eſſent admirationi; partim etiam ne minùs ex illis caperent lucri. Ac credibile eſt, nec alibi remedia fuiſſe tam præſentia: quia ubi locorum abundarent ſerpentes, ijſdem præcipuè remedia venenis Deus produxit.

Pergamus. Plinius *d. lib.* 28. *cap.* 2. antequam dixiſſet, maximæ quæſtionis, & ſemper incertæ eſſe, valeantnè verba, & incantamenta carminum ad medendum, *cap.* 1. *ejuſdem libri* ſcribit, dente hominis vi interempti, gingivas in dolore ſcarificari, & oculorum ſuffuſiones felle hominis ſanari, & calvaria interfecti néque cremati propinatam aquam è fonte noctu comitialibus morbis prodeſſe. Hominis ſuſpendio interempti catapotia contra canis rabioſos morſus valere. Et poſt huius generis multa, inquit, ſed piacula ſunt iſta, non auxilia, & remedia. Idem tamen *cap.* 3. ſcribit, fuiſſe in Africa Pſyllos, & in Italia Marſos, ex quorum familiis qui ducebant originem, tales fuiſſe, quorum corpora tactu ipſo, ſuctúve modico levabant percuſſos à ſerpentibus, & manu impoſita corpori venena extrahebant. Alios verò fuiſſe, quorum corpora ſolo aſpectu erant terrori ſerpentibus, & quemdam in dolium ſerpentum conjectum experimenti cauſa, circummulcentibus linguis illæſum penitus extitiſſe. Alios item, quorum ſudor medebatur multis morbis. Alios, quorum ſaliva contrà ictus ſerpentium valebat, & veſtem à tineis non attingi, quæ fuerit in funere, & ſerpentes ægrè quàm læva manu extrahi. Indè poſt multa *d. cap.* 1. exclamat: Quis iſta invenit oſtenta? Tecum enim reſerit everſor juris humani, monſtrorumque artifex, qui primus ea condidiſti. Quam poteſt medicina iſta originem habuiſſe? Quis veneficia innocentiora effecit, quam remedia?

Idem quoquè *lib.* 7. *cap.* 2. refert, aliquando humanorum corporum partes naſci ad aliqua mirabiles. Sicut, inquit, Pyrrhi Regis pollex in dextero pede tactus lienoſis medebatur, & in Africa fuiſſe Pſyllos, de quibus paulò antè dixi, quorum corpori ingenitum fuit virus exitiale ſerpentibus, ut cujus odore ſopirent eas. Item procul Roma in Faliſcorum agro familias eſſe paucas, quæ ſacrificio annuo, quod fiebat ad montem Soracte Apollini, ſuper ambuſtam, & ardentem lignorum ſtruem inambulantes non adurebantur, flammis parcentibus. Quod idem Solinus commemorat *cap.* 8. At Varro id non tribuit miraculo, ſed ait, Hyrpino ambulaturos per ignes certo quodam medicamento plantas pedum imbuere. Hæc, aliaque Plinius, & ex parte Solinus. Quæ ſi vera ſunt certè mirabilia fuere.

Deindè quia multis lapidibus, herbis, & animalibus hæc ſanandi vis à natura ineſt; poteſt igitur ineſſe quibuſdam hominibus, atquè adeò ſalutatoribus: Et ità ſentiunt Caſtanag. *loc. cit. cap.* 12. *num.* 46. Veracruz. *lib.* 2. *de anim. ſpeculat.* 2. Quod aiunt probabile Victoria, & Margarita confeſſor. apud Sanchez *d. cap.* 4. *num.* 49.

Ego autem, ſi attendatur ratio, hanc diſputationem ancipitem puto; ſi Doctorum autoritas, probabilius eſſe cenſeo, eiuſmodi ſalutatorum virtutem non eſſe naturalem, aut debitam naturæ, aut hominis conditioni; ſed eſſe gratiam à Deo gratis datam, ſivè Dei donum his hominibus collatum. Ità etiam Delrius *lib.* 1. *cap.* 3. *qu.* 4. Sanchez *d. num.* 49. *Navar. cap.* 11. *man. num.* 36. Leſſius *de iuſt. lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 10. *nu* 63. Ad quam ſententiam inclinat Suarez *lib.* 2. *de ſuperſtit. cap.* 15. *nu.* 25. & 27. Verricel, *in quæſt. moral. d. tr.* 8. *qu.* 37. *numer.* 18. qui probat ex eo, quòd Galliæ Reges tantùm Catholici, ac legitimi hoc dono potiuntur, & olim etiam, ut Reges Angliæ Catholici, meritò S. Eduardi Regis, narrat Polydorus Virgilius *lib.* 10. *hiſt. Anglor.* hoc habeant donum, ut ſuo contactu ſtrumas ſanarent. Illi ex familia Pulverina tantùm, ſi ſint ex legitimo thoro, venenatos ſputo curant. Conſtat autem, quod titulus Regni, Catholica fides, ac legitimus thorus, cum ſint quid morale, ſunt aliquid impertinens ad naturalem facultatem ſanandi.

Quidquid igitur ſit, concludo cum Azorio *d. lib.* 9. *cap.* 25. *qu.* 2. quòd negare non poſſumus, quin gratis, & liberaliter Deus poſſet quibusdam hominibus, immò etiam certis familiarum viris, vim, & facultatem concedere, ut tactu, ſermone, aſpectu, odore, vel halitu medeantur quibuſdam morbis, & valeant contrà rabioſi canis morſus, aut ſerpentium venena. Nec ea vis, & poteſtas naturalis dici poteſt, quaſi ſit hominis naturæ, & conditioni debita, ſed ea tantùm eſt gratuito Dei munere, & beneficio ſuſcepta. Nec tamen ſequitur, ut ſit vis aliqua ſupernaturalis, hoc eſt, habitus menti infuſus, ſed eſt vis quædam præter ſolitum morem hominibus data, quæ ſuos præſtet effectus, ut cauſarum naturalium miniſterio, & opera, aut certè (quod eſt veriſimilius) operante Deo, talium hominum interveniente ſermone, tactu, aſpectu, odore, ſudore, vel halitu. Quò fit, ut id etiam virtutis & efficaciatis Dei munere poſſit ineſſe in hominibus, improbis: ac perditis. Id tamen ſeriò advertendum eſt, ut in his caſibus cautè ſe gerant confeſſarij, quia in ipſis etiam dæmon occultè operari poteſt, ac ſolet.

Cæterùm luſtrentur hiſtoriæ, antiquitatum abſtruſi receſſus excutiantur, nullum certum veſtigium invenietur, quo quemquam priſcorum Regum Franciæ, antè Philippum primum, & filium ejus Ludovicum Craſſum illa pellendarum ſtrumarum poteſtate viguiſſe conſtabit. Fatetur hoc ingenuè ſcriptor Galliæ diligentiſſimus, & Francorum gloriæ ſtudioſiſſimus Scipio du Pluix in canonizatione S. Ludovici: *Ad me quod attinet*, inquit, *nullum adhuc documentum, nullum veſtigium hujus gratiæ in duabus primis noſtrorum Regum familiis vidi. Nec ſanè veriſimile eſt, ſi ea præditi fuiſſent, quin ejus temporis Chronographi in ſcribendis multis miraculis minoris momenti ſatis curioſi præteriiſſent iſtud tam frequens, tam nobile, & glorioſum familiæ Regum Franciæ.* Nam quicquid aliqui de Clodovæo, & aliis conſequentibus fabulantur, nullius hiſtorici antiquioris fide nititur. Quis enim credat, neminem antiquorum Scriptorum, qui uſq; ad nauſeam delicatiorum hujus temporis minutiſſima quæq; miracula perſecuti ſunt, Gregorium Turonenſem, Aimoinum, Æginhartum, Adelhelmum, Ivonem, adde Annales Fuldenſes, Sigebertum, Marianam, Scotum, ac ſimiles, neminem, inquam, illorum de re tanta, tam uſitata, in oculis Franciæ, & Europæ geſta, mentionem facturum fuiſſe, niſi Reges priores illa poteſtate caruiſſent? Primus omnium, quantùm inveſtigare licuit, Abbas Guilbertus rem iſtam tetigit, qui Philippum Primum, & Ludovicum Craſſum, ſexcentis, videlicet annis poſt condi-

tum Franciæ Imperium, illam ſanandi poteſtatem habuiſſe teſtatur, apud eundem Scipionem de Plaix *loc. cit.* Quid verò de illis, quibus poteſtas illa ſemel obtenta periit? Nam de Philippo idem Guilbertus coætaneus ejus dicit: *cujus gloriam miraculi, cum Philippus Pater ejus (Ludovici) alacriter exerceret, neſcio, quibus invidentibus, amiſit.*

Fœminas carminatrices, hiſpanè, *Enſalmadoras*, ſivè *Sanctiguadoras* non eſſe ſuperſtitioſas, vult Tambur: *lib. 2. in decal. cap. 6. §. 1. num. 30.* ubi cum Sanchez inquit, non eſſe ſuperſtitioſos eos, quos Hiſpani vocant *Empſalmiſtas*, qui per Empſalmos, hoc eſt, per quaſdam Scripturas, ſivè ex Pſalmis, ſivè ex aliis orationibus confectas curant infirmos.

At eſſe ſuperſtitioſas tenet Fagundez *lib. 1. in decal. cap. 36. num. 1.* his verbis, ubi ait, curationem per verba Enſalmorum in foro conſcientiæ non eſſe licitam, ſed ſuperſtitioſam, & ex ſe mortalem, propter pactum dæmonis ibi implicitum. Quod etiam docet Moura *de Enſalmor. curat. ſect. 11. cap. 11. num. 21.* ubi refert, curationem Enſalmorum fuiſſe ſuo tempore approbatam ab Ordinario Eborenſi, ſed poſteà, re benè conſiderata, & diſcuſſa, fuiſſe publico Edicto prohibitam, & juſſam denunciari in Viſitationibus.

Quia curatio, quæ fit per verba Enſalmorum, ineſt verbis, non perſonis. Ergò ſignum eſt, quod hujuſmodi effectus non poſſit provenire à gratia gratis data, aut à dono curationis, cùm hæc ſolùm communicetur perſonis, non verbis. Et quia Enſalmorum verba non habent effectum curationis, niſi proferantur ad certas complicationes panniculorum lineorum, in talem, vel talem modum efformatas. Virtus autem divina non eſt alligata complicationibus, nec adſtricta pannis lineis, & non aliis, aut hujus, non illius coloris. Ergò ſignum eſt, talem effectum eſſe ex pacto aliquo dæmonis ibi implicito, & non ex verbis.

Tenendum tamen eſt, cum Sanchez *eo cap. 40. num. 39.* non eſſe ſuperſtitioſas hujuſmodi mulieres, ſi ſolis orationibus licitis, abſquè aliqua vana circumſtantia, utantur: ut per paſſionem Chriſti &c. ſupplicantes Deo, ut proſint medicinæ naturales, quas adhibent. Nam in hoc nihil mali reperitur, ſed potiùs boni aliquid; cùm pium ſit, eum effectum piis orationibus à Deo petere. Secùs verò ſi nullam adhibeant medicinam naturalem, quæ habeat vim ad illum morbum medendum, credentes illis ſolis verbis, infirmum ſanitati reſtituendum. Quia verba illa, aut ſigna nullam virtutem naturalem, aut ſupernaturalem habere ad talem effectum præſumitur, ſi utantur nominibus ignotis, nihil ſignificantibus, aut verbis dubiis, vel verbis, quæ infallibiliter promittant effectum temporalem aut ſpiritualem, aut in ipſis ſolis verbis, aut in modo operandi, virtus ſanationis collocetur, ut per Sanchez. *loc. cit.* & apud ipſum docet D. Antoninus, Angelus, Navarrus, Sylveſter, Rodriguez, Lopez, & Ciruelo, quibus adhærent Trullench. *lib. 1. in decal. cap. 10. dub. 10. num. 12.* Caſtropal. *ibid. pun. 10. num. 9.* Villalobos *tract. 38. diff. 7. num. 11.* Fagundez *d. cap. 36. à num. 3.* Suarez *lib. 2. de relig. d. cap. 15. num. 25. & ſeq.* Filiutius *tract. 24 cap. 6. qu. 6. à num. 151.* & ego, qui cum citatis Doctoribus noto, quod in his caſibus ſit optima cautio proteſtari, ſe nolle uti illis verbis dubiis, aut vanis, & ſuperſtitioſis, neque ſe velle conſequi effectum ſanitatis ex aliquo pacto cum dæmone, ſed ſolùm ſe velle uti dictis verbis, quatenus licita ſunt, & à Deo effectum impetrant. Legantur Philiarchus *de offic. Sacerd. tom. 1. p. 2. lib. 3. cap. 11. concl. 4.* Sanchez *de matrim. lib. 7. diſp. 95. num. 4.* Villalob. & Trullench. *locis allegatis.*

In his autem caſibus cognoſci poterit, an dæmon in iis operetur, ſi in ipſo curationis actu adjungatur, aliqua inutilis, & vana circumſtantia, ut characteres, vel nomina, vel quod medicatio fiat tali hora, vel die, vel fiat cum fimbria pilei, vel tali veſtimento, vel effectus proveniat ex medio evidenter inefficaci, ut ex D. Thoma *cit. qu. 96. art. 2. ad 1.* Sanchez *d. cap. 40. num. 9. & 44.* & Souſa *lib. 1. aphor. cap. 54. num. 5.*

Qui ita occultè, & artificioſè utitur remediis naturalibus in curandis morbis, ut ſine illis operari videatur, idque facit, ut in majori ſit admiratione, ſi verè illa remedia virtutem medendi habent, ſed occultam, & inuſitatam, & indè provenit, quod illæ curationes æſtimentur mirabiles, tunc non intervenit peccatum ſuperſtitionis. Quia talis curatio verè eſſet naturalis. Eſſet autem ſuperſtitio, ſi naturaliter illa remedia talem virtutem non haberent. Nihilominus iſte modus medendi poteſt eſſe peccatum, vel veniale ratione vanitatis, & lucri, vel mortale ratione ſcandali, inducendo homines, ut judicent, illud fieri ope dæmonis, & præbendo occaſionem ad introducendum opera ſuperſtitioſa: ut docent Victoria *de arte magica qu. 4. nu. 5.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. d. cap. 15. num. 24.*

Si autem ille, qui tali medicamento utitur, notitiam illius virtutis habuit à dæmone, non eſt ei licitum illo uti: quia ille uſus fundatur in ſocietate demonis. Si autem illius medicamenti efficacia manifeſtata fuit à dæmone, ſed non illi, qui eo utitur, ſed aliis, qui præceſſerunt, & poſtèa cognitum eſt experimento, dæmonem veritatem manifeſtaſſe, eſt licitum uti tali medicamento. Quia ille uſus jam non fundatur in ſocietate dæmonis, ſed in virtute à Deo illi medicamento data, & iam experimento cognita. Quod autem cognitio illa originem traxerit ex doctrina dæmonis, per accidens eſt. Ita idem Victoria, & Suarez *locis allegatis.*

Utens verò remediis non natualibus ex aliorum traditione, ac experiéntia, ſine dæmonis conſortio, vel pacto, non excuſatur à peccato ſuperſtitionis, ſi de illis remediis evidens ſit, non poſſe eſſe cauſas naturales ſalutis, etiamſi illis utens publicè toleretur; & qui ab uſu talis modi medendi nolit abſtinere, non eſt à confeſſario abſolvendus. Quia dùm illud remedium eſt evidenter inſufficiens naturaliter ad producendum ſalutis effectum, præſumi non debet, divinam virtutem eſſe illi actioni infallibiliter aſſiſtentem, & ſalutis effectum producere, ſed ſuperſtitioſum eſſe, & ex tacito dæmonis pacto. Nàm regula generalis cum D. Thoma 2.2. *queſt. 96. artic. 2.* ab omnibus traditur, quod quotieſcunquè cauſa adhibita non poteſt naturaliter effectum producere, ſuperſtitioſa eſt, & ad tacitum dæmonis pactum pertinet. Nèc unquam attribuenda eſt aliqua virtus ſupernaturalis, talibus rebus, niſi hoc ex S. Scriptura, vel Eccleſiæ autoritate, vel ex maxima operantis ſanctitate argui poſſit effectum illum eſſe à Deo, vel ab Angelo: ut per Suarez *ibidem num. 26.* ab Leſſium *lib. 2. cap. 43. dub. 10. num. 62.*

Damnandi utique ſunt, qui dicunt, ſua ſigna & verba, licet ex ſe videantur nullam virtutem habere, illam tamen efficacem accipere ab efficacitate imaginationis, ſivè affectus ipſius hominis operantis illa mira opera. Nam licet imaginationis vis ſit magna, hæc tamen vis conſiderari poteſt, vel quòad corpus ipſius imaginantis, vel quoad corpus alterius. Quod ad corpus proprium imaginantis, conveniunt omnes plurimum in illud poſſe.

ſe. Quoniam imaginatio excitat potentiam appetitivam ad timorem, vel ad pudorem, vel ad triſtitiam, vel ad iram, vel ad ſimilia: quæ affectiones ità hominem afficiunt, ut calore, vel frigore ſic alteretur, ut palleſcat, vel rubeſcat, aut dejiciatur. Atquè adeò D. Thomas 3. *p. qu.* 13. *art.* 3. *ad* 3. *&* *lib.* 3. *contrà gent. cap.* 103. *&* 104. docet, imaginationem poſſe in corpus imaginantis omnia, quæ naturalem coordinationem habent cum imaginatione, ut eſt motus localis in dormientibus, qui in ſomnis aliquandò ambulant, alterationis per frigus, & calorem, & quæ hanc alterationem conſequuntur, nempè animæ paſſiones, ſecundum quas movetur cor, & ſic per commotionem ſpirituum totum corpus alteratur. Aliæ verò diſpoſitiones corporales, quæ non habent naturalem ordinem ad imaginationem non tranſmutantur ab ipſa imaginatione, quantumcunque ſit fortis, putà, figura manûs, aut pedis vel aliquid ſimile.

Quod verò ad corpus alienum disjunctum, ac ſeparatum ab imaginante, nonnulli cenſent, per imaginationis vim non ſolum poſſe, etiam de longinquo, ſanari, ſed res loco moveri, & fulgura, pluviaſque è cœlo excitari, ac deduci. Ità Avicenna *lib. de anima ſect.* 4. *cap.* 4. Paracelſus *lib. de imaginat.* Pomponatius *lib. de incantam. cap.* 3. *&* 4. Marſilius Ficinus *lib.* 13. *Theol. Platon.* aliique plures, & hæc ab imaginatione effici poſſe volunt, vel per certos radios, aut per ſpiritus expulſos ex corpore vi imaginationis, vel ſolo animæ imperio. Qua de re fusè Thomas Fienus *lib. de virib. imaginat.* ubi mira, & nos infrà.

At verò dicendum eſt cum communi Theologorum ſententia, D. Thomæ *loc. cit.* Suaræ *d. cap.* 15. *num.* 15. Valentiæ 2. 2. *diſp.* 6. *q.* 13. *pun.* 2. Conimbricenſium *in* 7. *Phyſic. cap.* 2. *qu.* 1. *ar.* 7. Delrij *lib.* 1. *magic. cap.* 3. *qu.* 3. Torreblancæ *de Magia lib.* 2. *cap.* 37. *num.* 8. *& ſeq.* Medinæ *lib.* 2. *de recta in Deum fide cap.* 7. Pici Mirandulani *lib. de imaginat.* Abulenſis *in cap.* 30. *Genes.* & aliorum, qui docent, corpus disjunctum, & ſeparatum ab imaginante, neque per imaginationem, nequè per aliam potentiam, mediantibus illis radijs, vel ſpiritibus, vel animæ imperio poſſe naturaliter immutari aut ſupradictos mirabiles effectus produci. Nam imaginatio eſt actio immanens. Ideoque anima imaginans nullam realem qualitatem poteſt rei disjunctæ naturaliter imprimere. Nec quod aſſerunt contrarium opinantes ulla probabili, aut veriſimili ratione fundatur; cum hominis imaginatio non habeat vim movendi corpora externa, ſed ſolùm vim commovendi internos humores, ac ſpiritus ipſius imaginantis. Conſtatque experientia, hos ſanitatis effectores ad ſuas orationes non moveri ex vehementi imaginatione, & affectu, ſed ità verba illa proferre, vel manu tangere, vel medicamentum adhibere, ſicut ſolent vel medici, vel alii artifices operari.

Nec obſtat, quod imaginatio tempore conceptionis ſolet magis operari in filios, quàm parentum ſpecies, & forma. Nam præterquamquod id negatur à Pererio, *in d. cap.* 30. *Genes.* à Delrio *loc. cit.* à Valeſio *de ſacra Philoſ. cap.* 11. ex eo minimè probatur, poſſe imaginationem in corpus agere. Nam infans cùm eſt in utero, dicitur pars viſcerum matris. *l. qui in utero ff. de ſtat. homin.* ac ideò ex hoc nequit argui, poſſe imaginationem alterius corpus disjunctum, ac ſeparatum immutare. Minus obſtat, quod ex potentia imaginationis oritur faſcinatio, quâ maligni homines ſuis oculis, & aſpectu alios, maximè pueros inficiunt, ut per Gloſſ. *ad Galat.* 3. Quod quidem non fieret, niſi vis imaginationis poſſet corpus alterius immutare.

Nam reſpondeo cum D. Thoma 1. *p. q.* 117. quod ex forti animæ imaginatione immutantur ſpiritus corpori conjuncti. Quæ quidem immutatio ſpirituum maximè fit in oculis, ad quos ſubtiliores ſpiritus perveniunt. Oculi autè inficiunt aërem continuum uſquè ad determinatum ſpatium, ſecus ſpecula, ſi fuerint nova & pura, contrahunt quamdam impuritatem ex aſpectu mulieris menſtruatæ, ut ait Ariſtoteles *in lib. de ſomn. & vigil. cap.* 2. Sic igitur cum aliqua anima fuerit vehementer commota ad malitiam, ſicut maximè contingit in vetulis, efficitur ſecundùm modum prædictum, aſpectus ejus venenoſus, & noxius, & maximè pueris, qui habent corpus tenerum, & facilè receptivum impreſſionis. Poſſibile eſt etiam, quod ex Dei permiſſione, vel etiam ex aliquo facto occulto, cooperetur malignitas dæmonum, cum vetulæ ſortilegæ aliquod fœdus habent.

Quoniam autem hæc materia de Enſalmis frequentiſſima eſt, ideò, ut magis intelligantur, & tanquam ſuperſtitioſi, & vani evitentur, eorumque effectus cognoſcantur dæmoniaci, ſciendum eſt; quod Enſalmi propriè dicuntur, quædam benedictiones, ſivè imprecationes compoſitæ ex certa verborum, præcipuè ſacrorum, formula rei ſimul ac interdum ex aliqua materia, ut vino, ac panno, certo partium numero complicato, quibus Homines, ſpeciatim Hiſpani, utuntur, ad vulnera ſananda, & alias ægritudines expellendas. Quare in rigore videntur eſſe idem ac incantationes: Ità ex Iſidoro Malleus *pag.* 2. *quæſt.* 1. *cap.* 16. Llamas *p.* 3. *tit. de method. incant.* Zanchin. *de hæret. cap.* 2. *num.* 1. & Moura *in princ. opuſc. de Enſalm.* ex Auguſtino, & Hieronymo. Undè patet, diverſos eſſe Enſalmatores à ſalutatoribus, qui tactu ſanant.

Negandum tamen non eſt, incantationes quandoque accipi in bonam partem. Sic Hieronym. in illud Iſaiæ 2. *Dabo prudentem eloquii myſtici incantatorem.* id eſt, Concionatorem, qui verbis animas convertit; & tranſmutat, & notat Origenes *hom.* 20. *in cap.* 15. Jeſu Nave, & Abalenſis *in Matth. cap.* 26. *tom.* 6. *quæſt* 38. ac expreſsè ſupponit D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 96. *ar.* 4. *ad.* 2. Hoc autem vocabulum à pſalmis derivatum, ait Carvalho in *Cyſne de Apollo dialog.* 1. §. 12. & Bravus apud Mouram *ibidem.* Quia utplurimùm ex pſalmis ipſis, & illorum inſtar componuntur, juxta quam originem Empſalmi nuncupandi veniunt, & illorum Miniſter Empſalmator, vel Empſalmita.

At Delrius *lib.* 7. *magic. diſp.* 3. *qu.* 4. ab Anſelmo quodam Mago Parmenſi, corrupto vocabulo, trahi nomen tradit, & ſic Enſalmos appellatos, quo modo communiter utuntur autores. Teſtatur autem Guevara in Epiſtola familiari ad Melgarium Medicum deperdita omninò Medicina per quadringentos & quinquaginta annos à morte Æſculapii, tempore Artaxerxis ſecundi, ut narrant Strabo, Diodorus, & Plinius, mulier quædam in Provincia Achaiæ, quæ Enſalmis medebatur, ſivè puris verbis abſquè alio pharmaco, relegata fuit, Atheniſque ad lapides damnata. Sententiæ autem hanc rationem afferebant Athenienſes: quia Deus, & natura in Lapidibus, & Herbis, non in verbis ægritudinum remedia collocaverant.

Enſalmi igitur ex Cajetano 22. *quæſt.* 88. ar. 12. §. *verum,* & ex Navarro *ad can. non liceat.* 12. *qu.* 2. *num.* 9 ità diſtinguuntur, ut aliqui ſint inſtituti per modum deprecationis, ſivè orationis impetrativæ, atquè operis operantis, ſivè gratia à Deo, ſivè à dæmone expectetur. Alij verò inſtar operis operati, quaſi ex ſua inſtitutione præciſè, atque ex ſe, adhibitis cæremoniis producant gratiam

desideratam: ut de Sacramentis novæ legis docent Thomistæ. Priores benedictiones, invocativas appellare possumus, posteriores verò, constitutivas, de quibus præcipuè disserendum est.

Pro Ensalmis pugnat Alchindus relatus ab Eymerico *pag.* 2. *qu.* 4. Is enim asserebat, orationes ad Deum fusas naturaliter efficaces esse ad bonum obtinendum, & aufugandum malum. Nam ab ipsis orationum dictionibus, & ab ipso desiderio, dum Deum oramus, prosiliunt quidam radii, qui naturaliter in nobis desideratum efficiunt. Id sequitur Avicenna, qui Orationes, & Lytanias in naturæ ordine collocavit. Addidit ideò Alchindus *errore* 7. Sacrificia naturaliter sortiri effectum. Et *errore* 10. prosequitur, quædam sacrificia naturaliter tali pollere potestate, quòd si secundum illa aliquod opus inchoetur, tale sacrificium dominatur illi operi ab initio usquè ad finem. Immò sacrificium Missæ, & conjurationes, atque obsecrationes infallibiliter efficaces prædicat ad obtinendam omnem cognitionem, etiam supernaturalem, artium, & scientiarum dignitates, divitias, robur, & amorem etiam Principum.

Ermas item Adelphius, aliique hæretici Psaliani, vel Messaliani apud Castrium *lib.* 11. *contra hæres. V. Oratio* & Prateolum *de var. Sect. lib.* 1. *V. Adelphius* orationem studiosam ità efficacem censebant, ut non solum dæmonem inhabitantem, sed & quælibet impedimenta propulsare valeat, immò & venire faciat sensibiliter spiritum sanctum, corpusque ab omni passionis motu eripere, futura prævidere, ac demum satis esse ad vitam æternam, etiam sine baptismo, alijsque pijs operibus efficaciter capessendam. Eosdem errores amplexi sunt Euchitæ, quos ampliant, dicentes, orationem facere, ut peccatum egrediatur quasi fumus, ignis, aut draco, referente Vvaldensi *tom.* 1. *de Sacrament. tit.* 1. *de orat. num.* 4.

Albumasar quoque *in Sada* affirmat, quod si quis Jovis capite existente in medio cœli aliquid à Deo expostulat, necessario obtinebit, in qua configuratione jactitat, à Deo petijsse scientiam, Conciliatorem.

E diametro adversantur Vvicletus, ac cæteri hæretici nostri temporis, inutilem ac omninò vanam omnem nostram orationem arbitrantes, cùm Deus optimè norit, quibus egeamus. Frustra ergo scienti loquimtur. Eoque magis, quia credunt; cuncta necessariò evenire. Quos impugnat Vualdensis *ibid. cap.* 12. Bellarmin. Delatorre, & alij post D. Thomam.

Trinitarij autem, teste Prateolo, mentalem orationem admittunt, vocalem verò prorsus excludunt, quos sequuntur Hussitæ apud eundem *lib.* 8.

Apud autem autorem mallei *p.* 2. quidam Felix Malleolus tutatur mordicùs universos Ensalmos, & exorcismos, sivè deprecativos, sivè constitutivos sivè contineant vanitatem, & superstitionem, sivè, virtute divina, sivè dæmoniaca, sive naturali operentur, dummodò sanitatem, vel alios bonos effectus in hominibus, sive animalibus pariant. Consentit Paracelsus *lib. de morbo caduco, & lib. de cœlesti medicina*, quem refert, ac irridet Maiolus *tom.* 2. *dier. colloq.* 3. inquiens, nihil referre, an Deus, anvè Angelus, an dæmon sanitatem præbeat, abutens verbis illis Lucæ 1. *salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium, qui oderunt nos.* Undè forsan blasphemum adagium apud Hispanos: *Hagase el milagro, y hagalo el diablo.* Quod ad bonum sensum trahendum est, ac per exaggerationem prolatum.

Idipsum attribuitur Scoto *in* 4. *dist.* 34. *vers.* Hic primò. Nam docet, licere maleficium maleficio dissolvere, de quo nos suo loco, etsi Maiolus *ibidem*, & Sayrus *lib.* 1. *clau. reg. cap.* 6. *nu. ult.* alijque ab eo citati, Scotum interpretentur de ablatione maleficij absquè dæmonis ope. Referuntur tamen plures Iuristæ apud Malleum cõcedentes incantationis usum, etiam virtute dæmonis, dummodò ad evitandum aliquod malum dirigatur. Ità Azo. Archidiaconus, Baldus, Bartolus, & Salicetus, de qua re alibi.

His prælibatis, sit prima assertio. Ensalmi non obtinent virtutem, sanitatem, vel morbum inferendi à verborum naturali vi. Hanc alibi probavimus, & pluribus contra Bravum tutatur Moura *cap.* 4. *sect.* 2. estque Galeni *in præm. lib. Simplic.* docentis, aniles esse fabellas, medicaque consideratione indigna; sic illum interpretante Palacios ad Cajetanum V. Incantatio, Fragosus medicus Philippi secundi *ad qu.* 9. *in sua Chirurgia*, citans Matthiolum, Guidonem, Dioscoridem, ac Fernelium, & alium Bravum antiquiorem *in Libello de hydrophobia natura tit. de Psyllis, & Marsis*, dicentem, quod vera Philosophia non admittet verba, signa, aut characteres, virtutem aliquam operandi habere. Quod si aliquid operantur, id tribuendum esse causæ extrinsecæ. Quod sequitur Valerius *in sacra Philosophia cap.* 3. Codronchius *lib.* 2. *cap.* 5. Andreas Laurentius *lib.* 1. *cap.* 6. *de strum.* Grop. *in Hernatena lib.* 5. *cap.* 11. Guido *in sua Chirurgia cap. singul.* ita concludens: Sequantur doctrinam dogmaticam Galeni, quæ experimentis & ratione integratur, in qua investigantur res, & refutantur voces. Additque se Dei jussu illud opus compilasse contra sectam militum curantium vulnera Ensalmis. Fernelius *lib.* 2. *de abdit. rer. caus. cap.* 16. id fusè probans, ac Theologi post Augustinum *lib.* 10. *de civit. cap.* 9. & 11. cum D. Thoma 2. 2. & *lib.* 3. *contra Gentes cap.* 105. Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 15. Thyreus *de apparit. Spirit. cap.* 24. Holcot. *in sap lect.* 189. Abulens. *in Levit.* 19. 9. 19. *sæpeque alibi*, Majolus *tom.* 2. *colloq.* 3. Tatianus *apud Tiguiroam in Plaza universali discept.* 33. id, ut certum, affirmans, subdens, quod quando antiqui Magi Ephesinis nominibus dæmones expellebant, teste Plutarcho, id ex dæmonum pacto, simulataque coactione, non ex naturali verborum virtute, contigisse. Accedunt Summistæ, qui effectus Ensalmorum, aut verborum, vel Deo tribuunt, vel dæmoni, vel virtuti naturali rerum à verbis diversarum. Unde Navarrus *in Man. cap.* 11. Peccat, inquit, mortaliter, credens effectum magorum, & similium, etiamsi ad sanitatem perveniatur, effici virtute verborum. Qui certè loquitur, tam de virtute naturali, quàm supernaturali. Ex Judæis quoque Rabbi Moyses Ægyptios mendaces, & stultos appellat, qui verbis solis, ac vocibus, aëre fracto ortis, tantam vim concedunt. Seneca etiam eos Philosophiæ adversarios ait apud Mouram *ibidem num.* 3. & Centuriatores ipsi apud Paramum *lib.* 2. *tit.* 3. *cap.* 8. *num.* 23. abhorrent à vi characterum, aut verborum. Quod & damnat Universitas Parisiensis. Fabulas Bravi de Cabalæ, imaginationis, complexionis, & constellationis efficacia, è qua Ensalmistæ virtus prodit, Lege apud Maiolum *d. tom.* 2. *colloq.* 3. quas & nos alibi diluimus. Et de Libro Raziel, deque eo deliria, vide Mouram *inibi.*

Et sanè vel hæc nominum ferè omnipotentia operativa (immò plusquam omnipotentia, cum audeant effutire, supra Deum ipsum autoritatem habere) provenit ex natura Ensalmorum, vel dictionum eorundem, atquè illorum naturalibus principiis; vel ex divina, supernaturali, superadditaque, ac miraculosa infusione. Nullum autem ex his dici potest. Nam vel hæc virtus subjectatur immediatè in Ensalmis, & in vocibus, vel in imaginatione, vel in constellatione proferentis. Non in Ensalmis, & in vocibus

cibus. Tum quia voces nihil aliud ſunt, quàm materialiter ſonus, formaliter autem relatio, & ens rationis, vel ſola denominatio extrinſeca, quæ poteſt variare ad libitum imponentium, manente realitate Enſalmi omnino eadem. Et tùm quia multi Enſalmi res ſignificant nefandiſſimas. Neque in imaginatione. Quia ſi ab illa efficaciam ſortiretur Enſalmus, ſoli melancholici, & potentioris cogitativæ quærendi eſſent ad hoc munus, illique non perturbandi, quando proferunt Enſalmos, ne aliò avertantur, & imaginationis ratio minuatur. Quod ſanè ridiculum eſt, & contrà Enſalmatorum praxim. Non in conſtellatione. Quia ſic tantum poſſet proferri ab iſto, & non ab illo, niſi nactus eſſet ſub eadem conſtellatione eandem complexionem, cujus contrarium experimur. Et quia ſicut Aſtra valent in his circumſtantiis influere qualitates benignas, ità & morbidas, ſive per ſe ſolùm, ſive ut adjecta, vel impedita ab aliis. Undè ſequeretur, Enſalmum prolatum, ſivè applicatum, abſque delectu concurſus aſtrorum, non minùs in perniciem quàm in medicamen, poſſe à parte rei applicari.

Quod quidem ità confirmo. Nam ſi Enſalmus talem effectum operatur ex vi vocis vel ſic articulatæ, vel aëris ità, vel ità refracti, & participantis hos, & non alios aſtrorum influxus, ſequeretur, quod Enſalmus non eundem ſortiretur effectum, ſi voce gravi pronunciaretur, aut peracuta, ſi Vere, aut Hyeme, nocte, aut die, in novilunio, aut plenilunio. Quod tamen non admittunt Enſalmiſtæ.

Præterea ſequeretur, quòd Enſalmi efficacia non penderet per ſe à ſanctitate, & ſignificatione verborum: Quod eſt contrà ſenſum communem Enſalmiſtarum, ſpeciatim Bravi, & Malleoli, aſſerentis ideò Enſalmum non minus operaturum quolibet idiomate pronuncietur; quoniam, inquiunt, operatur ratione rei ſacræ, quæ variato etiam idiomate invariata remanet. Aliàs enim penderet ab influxu cœleſti, aut aliis circumſtantijs, & ſanctitati verborum, his, vel illis circumſtantiis per accidens competeret.

Neque tandem ex divina, & ſupernaturali infuſione. Quia gratiæ gratis datæ non conferuntur à Deo dependenter à certis verbis, quæ veluti ex opere operato conſtitutivè operentur effectum. Ac inſuper gratiis gratis datis repugnat eſſe communes pluribus. Nam diviſiones gratiarum ſunt, ait Paulus. Eoque magis, cùm ad libitum quilibet eis uti queat, immò & communicare alijs, ut Enſalmatores gloriantur. Proprium enim hoc fuit Chriſti, ob gratiam excellentiæ. Et adhuc ex Apoſtolo, Spiritus Sanctus eſt, qui dividit, & communicat, ſicuti vultral. *Cor.* 12. id eſt, notante ibidem Cajetano, ut non dependeat ab arbitrio recipientis, vel meriti, vel à communione aliorum. Quod etiam docent Patres apud Maldonatum. Ideoque D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 96. *art.* 1. ex hoc arguit, artem notoriam non eſſe gratiam gratis datam, neque à Deo. Quia, inquit, quælibet ex gratiis gratis datis non datur quibuſcunque, aut certa obſervatione, ſed ſecundùm arbitrium Spiritus Sancti, ſcilicet dividentis ſingulis, prout vult. Idque confirmat 1. 2. *quæſt.* 66. *art.* 2. *ad* 1. *&* *quæſt.* 68. *art.* 5. *etiam ad* 1.

At Moura hanc rationem parvi facit. Nam potuit Deus virtutem certis verbis alligare, ut Sacramentis, quæ Cornejo *par.* 2. reducit ad gratiam gratis datam, quæ eſt gratia miraculorum. Quia à Deo Sacramenta inſtituta ſunt ad aliorum utilitatem, etſi Suarez ad gratiam gratis facientem reducat, cùm ad eam producendam dirigantur, ut Cornejo etiam dixerat de auxiliis. Verùm hîc non loquimur de poſſibili, ſed de facto, de quo non habemus, fuiſſe aliis conceſſum hanc gratiam, niſi Sacramentis & Sacramentalibus per ſe, & ex opere operato. Unde vitanda eſt novitas in materia tam gravi abſque idoneo fundamento. Nec novitas nos magis, quam magnitudo rerum debet ad exquirendas cauſas excitare. Sicque eumdem errorem, quem Enſalmatoribus rei novitas attulit, naturæ ratione depellant.

Sit aſſertio ſecunda. Si conſtaret Enſalmum à Deo habere gratiam ſanitatum infallibilem, dependentem à certis rebus, ut Sacramenta, eſſet gratia gratis data. Sed hoc probare difficillimum eſt. Gratia enim gratis data non poteſt eſſe, niſi donum à Deo proveniens, ſicut gratia Regis Gallici ad ſanandum ſtrumas eſt beneficium à Deo collatum ad utilitatem aliorum. Non enim repugnat, diximus ſuprà cum Azorio *inſtit. moral. p. p. cap.* 25. *quæſt.* 2. gratuito Dei munere quibuſdam hominibus, immò etiam certis familiis, concedi gratiam, quæ ſuos præſtet effectus, operante Deo, talium hominum intercedente ſermone, tactu, aſpectu, voce, ſudore, halitu. Immò Bozius *de ſignis Eccleſiæ tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 1. non ſolùm Regibus Hiſpaniæ, & aliis autoribus tribuit gratiam pellendi dæmones ſigno crucis, ſed nititur probare, omnes illos qui habent dominium, plus vigere in entitate, quàm privatos. Nam, inquit, gerunt vices quaſi totius entis, & quò magis appropinquant ad ſuum principium, plus participant de divino influxu. Ex quo principio derivat donum prophetiæ in Saule, Sapientiæ in Salomone, curandi ſtrumas in Regibus Francorum.

Sit tertia aſſertio. Quoties in Enſalmo, ſive ſit benedictio invocativa, ſive conſtitutiva, concurrit aliquod falſum, peccatum, vel omninò indifferens moraliter, tanquam neceſſariò requiſitum, ſive in materia, ſive in forma, non habet vim operandi à Deo, aut à bono Angelo, ſed vel à cauſa naturali, ſi effectus ab illo dimanare poteſt, vel à dæmone. Hæc eſt communis cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 93. *&* 95. *art.* 2. *&* *quæſt.* 96. *art.* 4. *&* *opuſc.* 25. *cap.* 21.

Nam Deus nequit eſſe teſtis falſitatis, nec cooperari ſupernaturaliter peccatis, nec ipſe reſpicit ad vanitates, & inſanias falſas. *pſal.* 39. oditque obſervantes vanitates, *pſal.* 30. & *Ioan.* 4. præcipitin Spiritu & veritate nos adorare. Qui autem vanitates immiſcet, id eſt, res ſpiritu carentes, ſivè indifferentes, non adorat in ſpiritu, neque in veritate colit Deum, qui per cæremonias ſacras intendit falſitates, ut annotat Cajetanus, quem ſequitur Valentia *tom.* 3. *qu.* 10. *pun.* 2. & Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* 2. Et quod ad rem indifferentem, illa non eſt Deo grata, & ſi nec ingrata. Ergò non poteſt movere Deum ad miraculum patrandum. Ideoque votum rei vanæ, ac ſpiritualiter inutilis, eſt irritum, quia talis res, quamvis in ſe non ſit peccatum, ac Deo ingrata, non tamen eſt ipſi grata, & proinde illius promiſſio ad Deum non pertinet, ut per Aragonium 2. 2. *qu.* 88. *art.* 2. & Theologos communiter. Idque comprobatur, ſi Enſalmus contineat nomina ignota, vel quæ nihil ſignificent; ſique interveniant aliqua apocrypha, & incerta, vel quæ non bene ſibi cohæreant. Eſt enim hoc ſignum concurſûs dæmoniaci. Mirum enim eſt, quòd Deus has miras virtutes denegaverit verbis certis, ac notis, & ab Eccleſia approbatis, concedat autem dubiis, & ab ipſa alienis.

Quarta ſit aſſertio. Quilibet Enſalmus, ſive conſtitutivus, ſive deprecativus, ſi ex vi ſuæ inſtitutionis promittit aliquem effectum certò, ac infallibiliter obtinendum, ſive temporalem, ſive ſpiritualem, ſi non importet cauſam totalem naturalem, non eſt à Deo. Nam ne Sacramenta quidem, nec ſacramentalia, neque ſacrificium Miſſæ operantur infallibiliter bonum temporale, neque extrema unctio, ſed conditionatè

ægros in ſalubritatem reſtituit, cum ſcilicet, expedit ſaluti animæ.

Hanc tradit Concilium Colonienſe in explicat. primi præcepti decal. *Qui*, inquit, *hos characteres divendunt, perſuadentes illis, quòd qui hujuſmodi characteres ſecum portaverint, eos à periculis ſecuros fore, quod Lex divina damnat, ac pronunciat, fidem Chriſtianam, & baptiſmum prævaricaſſe; Paganos, Apoſtatas, & Dei inimicos effectos &c.* Intellige ex vi operis.

Eandem Gerſon *part. 2. tract. de abſolut. Sacram. alphab. 3. lit. L. verſ. ulteriùs.* his verbis explicat: ſi verſus *Dirupiſti Domine vincula mea &c.* dictus ſemel, vel ter in morte, habeat efficaciam, qualem quidam ponunt, & imponunt Auguſtino, de aſſertione certa, quod habeat vim hujuſmodi, reſpondeo pro regula, quòd nunquam attribuenda eſt aliqua virtus ſupernaturalis ex Scriptura ſacra, vel revelatione divina. Et oppoſitum credere, habet quandam ſpeciem ſuperſtitionis plus, vel minùs, ſecundùm materiam operis, & aſſertionis. Eam etiam docent Sylveſt. *V. ſuperſtitio nu.* 11. Tabiana, Ledeſma, Toletus, Ghetius, Trullench, Diana, Fauſtus, Navarrus, Cirvelus *par. 3. cap. 3.* Suarez *d. lib. 2. cap. 15.* Leſſius *lib. item 2. cap. 43.* ubi etiamſi quis utatur cæremonia conſtante reliquiis ſanctis, aut verbis ſacris, cum certa perſuaſione obtinendi effectum, ut quòd non morietur ſine confeſſione &c. Licèt nullam extrinſecam vanitatem adhibeat, ex eo tamen ſuperſtitiosè agit, quia illis rebus utitur ſuperſtitiosè ad effectum, quem nec ſuapte natura, neque ordinatione divina habet.

Et quod ad impetrationem infallibilem bonorum temporalium, patet; Quia oratio, ſtante etiam promiſſione Chriſti, *Quodcunque petieritis, accipietis, & fiet vobis*, non impetrat à Deo infallibiliter bona temporalia, ſed tantùm fallibiliter dependenter à fine, ac ordine divinæ Providentiæ. Nec Sacramenta, & Sacramentalia infallibiliter operantur bonum temporale, quamvis ſint cœremoniæ conſtitutivæ. Immò & Sacramentum Unctionis, quod ex Concilio Florentino, in decreto Eugenii, & in Concilio Tridentino ſeſſ. 14. cap. 2. habet virtutem conferendi ſanitatem corporalem, non tamen certò, vel abſolutè, ſed fallibiliter, & conditionatè, quando, ſcilicet, expedit ſaluti animæ. Quod autem dicitur de inſula Momonca præſervante habitantes à morte, mera fabula eſt, ab experimento quotidie exploſa.

Hinc valdè ſuſpectus haberi debet Enſalmus contra peſtem, quem delatum fuiſſe fertur à quodam Græco Archiepiſcopo Patribus in Concilio Tridentino congregatis anno 1546. quemque aiebat invenisse in Antiocheno Benedictorum Monaſterio in quadam membrana exaratum, quem ipſe ad brachium ſiniſtrum in quadam itidem membrana tranſcriptum deferebat. Hanc autem cæremoniam obſervari debere tradebat, ut in membrana eſſet ſcriptum, geſtans eſſet ſacerdos, & ad brachium deferretur, ac orationes, finita Miſſa proferret, quas refert Moura *cap. 13. ſect. 2. nu. 25.* Addebantur orationibus plures literæ, ac ſigna, etiam ignota. Hunc Enſalmum fuiſſe non modo ſibilis, ſed etiam convicio exploſum, & ejectum à Patribus, etiam privatim certum puto. Nulla enim de illo memoria ſervatur.

Sit quinta aſſertio. Nullus Enſalmus, qui ex vi uſus operis; & certorum verborum complicatorum in formulam aliquam promittit, vel operatur effectum, etiam fallibiliter, ſi non conſtet, eſſe à Deo, eſt admittendus. Ità Delrius *lib. 2. qu. 5.* Cajetanus poſt D. Thomam *qu. 96. ar. 2.* ac alii, quos refert, & ſequitur Moura *loc. cit.* Probatur regula generali, communiter approbata, quæ damnat remedia omnia ex cæremoniis non iuxta naturalem vim effectus producentia, quos cenſendum opera dæmonis fieri, ejuſque pacto ſaltem implicito. Sufficiat præ cæteris, inſtar omnium, D. Thomas *opuſc. 25. cap. ult. & contra Gentes cap. 104. & 105.* ibique Ferrarienſis, eamque tradunt Valentia *2. 2. tom. 3. q. 12. pun 3.* Leſſius *lib. 2. de juſt. cap. 43.* Sylveſter d. V. *ſuperſtitio. & V. maleficium.* Ledeſma *2. pſum. tr. 11.* Navar. *cap. 11.* Graſſius *lib. 2. decis. cap. 3.* & Symanchus *de cathol. inſtit. tit. 63. num. 33.* Vega *in ſylva lib. 2. cas. 22.* Farinac. *in pr. crim. qu. 10.* alijque apud Cirvelum *p. 3. de ſuperſtit.* qui ex Patribus teſtatur, declaratum eſſe, in huiuſmodi Enſalmis ſubeſſe dæmonis pactum, ac opus, citatquè S. Iſidorum hæc omnia damnantem, quæ vocat remedia methodica, & empyrica, quæ Græcè idem ſignificant ac Enſalmi, originemque traxiſſe ab Apolline, & Æſculapio, qui corporales morbos ſanabant dæmonis opera.

Undè ſuppoſito, quod Enſalmus non operetur naturaliter, cùm verbis conſtat, & non medicamentis aptis, incumbit Enſalmatori oſtendere, quod operetur virtute divina, qui tenetur tueri actiones ſuas. Et cùm ſit quid facti non præſumitur, dum legitimè non conſtiterit, quia non ut reus habetur, nec agitur ad condemnandum, ut magus, quemadmodum cenſet Moura, ſed ad approbandum, vel reprobandum Enſalmum, ne inducantur ſuperſtitioſa.

Sit aſſertio ſexta. Per ſe loquendo licitum eſt, etiam autoritate privata conficere Enſalmum invocativum, applicando videlicet aliqua verba Sacræ Scripturæ ad ſanitatem, vel aliud obtinendum, juxtà leges orationis, ut de D. Thoma dicitur adverſus tonitrua, & fulgura, quæ pertimeſcebat, dicendo verba illa: Semper Deus timendus eſt, ſed maximè cum tonat, alludens pſalmo 28. *Vox Domini ſuper aquas, Deus majeſtatis intonuit. Vox Domini confringentis cedros*, cum ſpe obtinendi intentum infallibiliter, ſi non repugnet ordini Divinæ providentiæ, ei intervenant cæteræ conditiones ad orationem requiſitæ, nullaque vana circunſtantia intercedat. Hanc aſſertionem tradit etiam expreſſè Gerſon *ubi ſupra*, inquiens: ſic piè poteſt dici verſus prior: *Dirupiſti, Domine, vincula mea &c.* ad certum effectum. Imò in Breviarijs antiquis cuilibet pſalmo proponebatur, ad quid prodeſſet, & ſimilia, non de oratione certa, quod habeat vim hujuſmodi, ſed quia devotio dicentis hoc meretur, adjuvante Dei gratia.

Ad hoc refert Rebellus *in opuſc. de Roſario*, effectus etiam temporales, quos obtinent illud recitantes. Et *Dialogo 11.* ex Belparco, & Pomerio refert, orationem Angelicam ſimul cum illis verbis: *Beatus venter, qui te portavit, & beata ubera, quæ lactaverunt Chriſtum Dominum*, recitatam flexis genibus coram Deipara, valere contra infirmitatem; hancque orationem, ſive Enſalmum inſtituiſſe quemdam privatum Clericum. Et *dialogo 2.* ait, Beatum Jordanum in honorem Nominis Mariæ inſtituiſſe recitationem quinque pſalmorum, ex quorum primis literis componitur nomen MARIA cum ſuis antiphonis, & oratione. Quod habetur in Chron. Ordinis Prædicatorum, ac in eius orario. Aſſerunt alij, Caſſianum *collat. 12.* aſſerentem, maxima virtute præpollere verba illa: *Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me feſtina.* Verùm Caſſianus loquitur duntaxat de malis animæ. Exaggerat tamen pluribus, verſiculum illum, addens, non tantum in corde, ore, parietibusve eſſe ſcribendum, ſed & in ultimis naturæ neceſſitatibus meditandum. Invocativè autem modo iam dicto, per illum beneficia obtinentur. Unde non reprobatur, invocare peculiariter S. Blaſium pro gulæ ſanatione, S. Antonium contra ignem, & alios

alios huiusmodi. Sic quoque Antiphona *Salve Regina*, à privato instituta fuit contra tempestates à dæmone excitatas, tonitrua, fulmina, aliaque mala per eum inflicta, teste eodem Rebello *dial.* 15. *lib.* 2. ex Cæsareo *lib.* 7. *miraculorum sui temporis cap.* 39. Autorem tradit fuisse Hermanum contractum; quod confirmat Canisius *lib.* 5. *de Deipara cap.* 18. De qua antiphona videndus Genebrardus *in chronogr. lib.* 4. *anno Christi* 1072. *Mundi* 5161. Navarr. *de orat. & hor. canon. cap.* 19. *concl.* 17. Bernardus de Brito *p.* 1. *chron. Cisterc. lib.* 1. *cap.* 23. Durandus *in rational. lib.* 4. *cap.* 22.

Quò sensu accipienda est Bulla Sabbatina Carmelitarum, edita à Joanne XXII. in qua fertur, B. Virginem ei revelasse, confratres omnes Carmelitanæ Societatis, ejusdemque Ordinis Religiosos, qui pia opera in statuto simul revelata observaverint, fore, ut in primo sabbato immediatè sequenti eorum obitum, Deiparæ ipsius potentia, in Purgatorio, illiusque autoritate, liberandi sint ab universis pœnis, illicoque fruituri gloria cœlesti. Quod & Alexander V. Clemens VII. Pius V. Gregorius XIII. Clemens VIII. successores confirmarunt, ut refert Thomas à Jesu *in lib. de antiq. & sanctit. Ordinis Carmelitani lib.* 2. Eman. Rodrig. *tom.* 2. *q.* 97. *ar.* 2. *&* Moura *sect.* 2. *cap.* 15. Immò fuisse hanc Bullam approbatam à Paulo V. testatur Marcus Gualdalajara ejusdem ordinis *in thesauro spirit. sui Ordinis tit. Bullæ sabbatinæ*, & Moura *ibidem*. Nimirum hoc privilegium non importat infallibilem liberationem animarum a Purgatorij pœnis, sed tantum Deiparæ intercessionem per modum suffragij, sicut & sacrificium Missæ, & ut exponit ipse Paulus V. in suo Diplomate his verbis: *Patribus Carmelitanis permittatur prædicare, quod populus Christianus possit piè credere de adjutorio animarum Fratrum, & Confratrum sodalitatis Beatissimæ Virginis Mariæ de Monte Carmelo, videlicet, Beatissimam Virginem animas Fratrum, & confratrum in charitate decedentium, quæ in vita habitum gestaverint, & castitatem pro suo statu coluerint; Officium parvum recitaverint, vel si recitare nesciant, Ecclesiæ jejunia observaverint, & feria quarta, & sabbato a carnibus abstinuerint, nisi ubi in ijs diebus Nativitatis Domini nostri festum inciderit, suis intercessionibus conitnuis, pijsque suffragiis, & meritis, ac speciali potestate post earum transitum, præcipue in die sabbati, qui dies ab Ecclesia eidem Beatissimæ Virgini dicatus est, adjuturam &c.* Et antea idem Paulus V. *in Officio Commemorationis Solennitatis Beatissimæ Virginis Mariæ de Monte Carmelo inter alia ab ipso approbata Excalceatis Carmelitis die* 8. *Mensis Julii* sic ait: *Filios in Scapularis societatem relatos, qui abstinentiam modicam, precesque paucas eis præscriptas frequentarunt, ac pro sui status ratione castitatem coluerunt, materno planè affectu dum igne purgatorio expiantur, solari, ac in cœlestem patriam obtentu suo quanto citius piè creditur efferre.* Quidquid sit, an Papæ credendum sit asserenti, se talem revelationem accepisse divinam; cum sit quid facti, & cognitu difficillimum, quod sit divina.

Eodem sensu accipiendum quoque responsum datum S. Catharinæ Martyri ante obitum oranti pro suis devotis; dictum B. Virginis S. Hyacintho, protectio quindecim Auxiliatorum, promissio facta recitantibus Rosarium, scilicet, nisi aliter Deus disposuerit. Nec aliter intelligendi sunt Ensalmi deprecativi pro vulneratis, per modum orationis devotæ. Quo modo potuerunt mitti à B. Pio V. Agni cerei benedicti, aliaque hujusmodi, quibus, & quandoque miracula patrata narrantur in ejus vita apud Caracciolum, & alios; Cùm ne Summus quidem Pontifex habeat authoritatem instituendi Ensalmos constitutivos immediatè, ac per se ad victoriam, ad sanitatem efficaciter, & infallibiliter obtinendam, ut mox dicemus.

Et hoc pacto explodendi sunt quidam apud Bodinum relati à Thyreo *de apparit. Spirit. cap.* 14. asserentes, dari aliquod determinatum tempus, exempli gratia, quatuor temporum, aut Parasceves, hac prærogativa donatum, ut in illo nati frequentiùs spiritus videant, quos alij præsentes videre non valent.

Quare, mi Lector, si non vis falli, audi Cajetanum *in summa verè aurea V. incantatio*, nulli in materia incantationum credas. Quoniam impossibile videtur, ut non interveniat aliqua superstitio, saltem in modo dicendi, putà, dicere Pater noster ad aures equi. Hoc enim superstitiosum constat esse, & sic de alijs. Et quidem mirum est, quod sanctis viris, quibus Deus credidit secreta sapientiæ suæ, & virtutem suæ potentiæ in miraculis, & Sacramentis, ac curam animarum, quibus promisit notitiam omnis veritatis, secretas virtutes negaverit, & vetulis, ac personis qualibuscunque communicaverit. Unde hujusmodi incerta, ut saltem suspecta, cavenda sunt. Sic sacra Congregatio Cardinalium supremæ Inquisitionis in tota Republica Christiana condemnavit Ensalmos constitutivos sororis Joannæ, negotio ante maturè discusso, declarantes, ea omnia, quæ de famosissima sorore Joanna, quæ anteà sancta Joanna, & dicebatur, & habebatur, miraculosa opera, reliquias, & cæremonias, in quibus multa divina beneficia, quasi ex opere operato contrà tempestates, dæmonum infestationes, humanorum corporum obsessiones, aliaque innumera nocumenta, promittebantur, experimentoque comperta asseverabantur in libro ea de re edito contenta, apocrypha esse, & nullius autoritatis, & nulla fide digna, anno 1617.

Nec purgatur suspicio pacti dæmoniaci ex præcisa sanctitate verborum, neque ex intentione Ensalmistarum, cum sacris consultò utatur dæmon. Quia cùm non possit nocere dando manifestè venenum, addit aliquid mellis. Et quia verbis sacris, sicut & thure thymiamate instar Dei, venerari satagit. Et etiam quia sic facit, ut homines Deum gravissimè offendant, ut & ei, tanquam veraci credant. Quare non est credendum Ensalmatori, neque ejus sententiæ standum, loquentes de Ensalmis constitutivis, quos Episcopus tenetur per se prohibere, tanquàm suspectos de dæmonis consortio. Quam suspicionem ex ipso opere exortam, non purgat virtus, & prudentia Ensalmatoris; etsi videatur, Sylvestrum asserere contrarium v. superstitio num. 10. qui tamen intelligendus est de Ensalmis invocativis tantùm, qui agunt tantùm ex opere operantis, & juxta regulas rectæ orationis. At semper, ut advertit Suarez cum alijs *lib.* 2. *de superst. cap.* 15. *nu.* 24. attendendum est periculum scandali, nè rude vulgus non agnoscens discrimen, transeat deceptum ad Ensalmos constitutivos. Archiepiscopus Ulisyponensis quemdam approbavit hypocritam, Petrum Banes magum, fueruntque ejus Ensalmi contra morem medicorum approbati à Protomedico Regis Sebastiani. At posteà ille in S. Officio constitutus, confessus est, ex pacto dæmonis operari suis Ensalmis, quodque dæmones adoraverit, ab illisque fuerit pluries postera venere subagitatus, quia contra pactum aliqua opera Christiana egerit. Hinc Ecclesia pluribus suis Sacrosanctis decretis damnat omnes superstitiosos, præcipuè *in can. non observetis 26. qu.* 7. *& can. non licet eadem caus. qu.* 5. Qua de re alibi fusè dictum est.

An autem Episcopus, vel saltem Summus Pontifex instituere possit Ensalmum, vel exorcismum constitu-

ſtitutivum efficacem ad ſanitatem, victoriam, pacem, & concordiam Principum, ad futura cognoſcenda, & hujuſmodi alia? Sive

An Eccleſia poteſtatem habeat inſtituendi Enſalmum, ſive cœremoniam, quæ ex vi uſus, ſive ex opere operato infallibiliter, vel fallibiliter, ac dependenter ab ordine divinæ Sapientiæ, ſanitatem corporalem operetur, victoriam in bello &c. eo modo, quo ſanitatem cauſat Sacramentum Unctionis, quove per exorciſmos dæmones expelluntur; ſuppoſita Chriſti generali promiſſione facta Eccleſiæ de impetrando, & de gratia, ac reverentia ipſius Eccleſiæ? Affirmant Alchindus, Bravus, Chamiſius, alijque Enſalmorum patroni.

At nos dicimus primò. Nemo Laicus, ne Supremus quidem Princeps hanc habet poteſtatem. Quia cùm ſit poteſtas ſpiritualis, licèt ad corporalem ſanitatem ordinata, debeatque operari virtute divina, dubio procul excedit poteſtatem naturalem, & politicam Principum. Sicut & inſtitutio exorciſmorum, etiam contra locuſtas, & alia damna temporalia, quibus Sancti, non Epiſcopi uſi ſunt, ut miniſtri Eccleſiæ, aut ex ſpeciali virtute divina, ut Bernardus, Macharius, & alij.

Dicimus ſecundò. Epiſcopus non poteſt inſtituere Enſalmum conſtitutivum, qui ex vi operis, vel per modum impetrationis poſſit conferre ſanitatem temporalem, victoriam in bello, aut aliud bonum temporale. Nam prohibetur Epiſcopis à jure, ſe ingerere ad inſtituendam cæremoniam ſtabilem, ac ferè permanentem, quæ inſtar operis operati miraculosè producat effectus viſibiles. Se namque exponerent periculo tentandi Deum, & exhibendi dæmoni occaſionem ſe immittendi ad vanè, ac ſuperſtitiosè operandum. Hinc Pontifex ſibi reſervat privativè quoad omnes inferiores cauſas omnes magni momenti, quas majores vocant, *can. omnis 2. quæſt. 7. cap. majores de baptiſm.* & *cap. quod ad translationem de offic. leg.* & S. Concilium Tridentinum *ſeſſ. 25. in decret. de invocat. & venerat. Sanct.* præcipitur Epiſcopo, ut quoties in materia pertinente ad opus miraculoſum aliquis dubius, aut difficilis abuſus, vel gravis quæſtio incidat, eam ſe ſolo non dirimat, ſed priùs Metropolitani, & Comprovincialium Epiſcoporum in Concilio provinciali ſententiam expectet, ita tamen ut nihil inconſultò ſanctiſſimo Romano Pontifice novum, aut in Eccleſia inuſitatum decernatur.

Quare ſi Epiſcopus, inconſulto Romano Pontifice, non poteſt miraculum ab alio factum approbare, multò minùs poterit inſtituere novum Enſalmum ad miros effectus perpetrandum. Et licèt aliqui Epiſcopi, ut Uliſyponenſis, & Conimbricenſis Enſalmos aliquos approbaverint, apud Mouram *cap. 10. ſect. 2.* In his fortaſſe pro foro exteriori aliquando connivent; quia non probantur ſufficienter indicia ad pactum tacitum præſumendum. Vel quia credebant, vi naturæ, aut alio modo licito operari. Prudentiùs tamen Epiſcopus Iprenſis, re maturè cum doctis, ac pijs viris diſcuſſa, Enſalmum celeberrimum prohibuit, etſi abſque aliqua vanitate interiori à viris probè viventibus adhiberetur, ut teſtantur Malleus, Delrius, & Moura *loco citato.*

Eoque præſertim quia unus Epiſcopus non poſſet approbare Enſalmum, niſi pro ſua Diœceſi, etiam ob cauſam, quod Epiſcopo in ſua Diœceſi nihil denegatur, niſi fuerit à Papa prohibitum, de qua regula Suarez *de Indulg. diſp. 59. ſect. 2.* Mirum enim eſſet, quod Enſalmus vulnera, ſanguinem, vel ulcera ſaniem manantia ſanitati reſtitueret in hoc Epiſcopatu, & non in illo. Quod in utroque, ac extra illos valeret, jam eſſet cæremonia publica pro alijs Epiſcopis. Quod Epiſcopo privato non competit.

Dicimus tertiò, Epiſcopus nequit approbare Enſalmum conſtitutivum, ſed tenetur illum reprobare. Nam per ſe hujuſmodi Enſalmi ſunt de pacto dæmonis ſuſpecti. Dixi per ſe. Nam poſſet aliquis Sanctus, miraculorum verè patrator ſua ſanctimonia vel veritatem Enſalmi comprobare. Et nihilominùs deberet adhuc Epiſcopus expectare conſilium Sedis Apoſtolicæ, à qua etiam veritas cujuslibet miraculi eſt expetenda, ut ex S. Concilio Tridentino ſuperiùs adducto. Nec facilè credendum ſanctam Sedem hujuſmodi Enſalmos approbare. Nam referente Moura *ſect. 2. cap. 10. num. 19.* cùm quidam Antonius Alvarez jactitaret, Enſalmos ſuos à ſummo Pontifice approbatos, quod plures in Luſitania credebant; re tamen inſpecta, inventum eſt, tantùm obtinuiſſe diſpenſationem Apoſtolicam exercendi chirurgiæ, ac medicinæ munus, abſque incurſu irregularitatis, dummodò tamen gratis citrà inciſionem, atque aduſtionem exerceret.

Etenim juxta regulam Juris, ac communem Doctorum ſententiam præſumendus eſt malus autor Enſalmi conſtitutivi, quoties conſtat, cæremoniam non operari virtute naturali. Nam dubium eſt, an virtute divina, vel dæmoniaca operetur, unde ſaltem judicium eſt ſuſpendendum, ac ſubinde non approbandus Enſalmus. Nec Epiſcopi permiſſio relevaret in foro interiori illum activè, aut paſſivè adhibentem. Nec excuſantur à peccato graviſſimo, ſive docti ſint, ſive rudes, ſi aliundè norunt, vel dubitant, Epiſcopum negligenter ſe geſſiſſe in approbatione Enſalmorum. Unde approbatio Epiſcopi ſolùm pro foro exteriori juvaret.

Dicimus quartò. Nec Pontifex quidem ſummus, neque Eccleſia univerſalis habet autoritatem inſtituendi Enſalmos conſtitutivos ad ſanitatem, victoriam, pacem &c. Eſt communis cum D. Thoma 22. *quæſt. 90. art. 3.* ibique Torres, & Cajetanus, Suarez *tom. 3. in 3. p. diſp. 15. ſect. 4.* traduntque Sanchez *lib. 2. in decal. cap. 42.* Sotus *lib. 8. de juſt. quæſt. 3. art. 3.* Delrius *lib. 3. magic. par. 2. qu. 2. ſect. 8.* Moura *d. ſect. 2. cap. 11.* & videtur innuere Concilium Florentinum *in dicto decreto Eugenii*, & Tridentinum *ſeſſ. 14. cap. 2.* Nam pro excellenti, ac ſingulari prærogativa decernitur, Sacramentum Unctionis ex vi operis, etſi fallibiliter, conferre ſanitatem corporalem, quaſi Eccleſia ipſa poteſtatem habeat ad hujuſmodi effectum producendum. Immò communiter Concilia, & Theologi ſupponunt, pertinere ſolùm ad poteſtatem divinam inſtituere media cauſativa ſanitatis, licèt ex vi operis concedatur aliquibus gratia ſanitatum, modo jam declarato. Imo etiam communis ſententia Doctorum reſtringit, unctionem conferre ſanitatem morbis exitialibus, ac impedientibus rationis uſum ad animæ præparationem neceſſaria. Adduntque, non valere contra ſenectutem, qua homo decumbit, & moritur; alias poſſet hominem reddere immortalem. Quinetiam limitatur pro infirmitate proveniente ex peccatis actualibus, ſive per ſe, ſive quatenus augent inductus à peccato originali. Quod probat Sotus *in 4. diſt. 23. qu. 1. ar. 2. ad 2.* ex forma ipſius Sacramenti, ubi etiam addit *ad 5.* quod hæc ſacramentalis virtus inducat duntaxat quoddam divinum auxilium, certò quidem, & infallibiliter virtutis ita limitatæ, ut quamvis augeat vires naturales, etiam medicamentorum, poſſit tamen ab eis vinci, imò & ab arte peritiſſimi medici. Unde infert fallibilitatem præfati effectus, ex quo non eſſe ullo pacto arguendum pro ſalute animæ. Quod approbat. Henriquez *lib. de Sacrament. cap. 14. num. 7.* Refragatur verò Suarez *tom. 4. in 3. parte*

3. p. diſp. 41. ect. 3. & in id videtur propendere Paëz ad Jacobi. cap. 5.

Et ſanè Concilia Florentinum, ac Tridentinum declarant, ubi expedit ſaluti animæ, & Colonienſe *tit. de hoc Sacramento*: Si ità Deo viſum erit. Petrus etiam Sotus *Lect. 1. eod. tit. §. poſt materiam*, ait, cùm ſaluti infirmi aut animæ id convenientius eſt. Cathechiſmus Romanus *p. 2. c. 6. nu. 26.* refert ſanitatis effectum ad Dei conſilium, & voluntatem. Cajetanus verò autumat *cit. c. 5. Jacobi*, ſolùm per viam deprecationis unctionem, de qua Jacobus loquitur, ſanitatem conferre. At Salmeron, & Paëz, etſi minimè diſſentire annotaverit Moura *ibid. n. 21.* Colonienſe autẽ, & Cathechiſmus Romanus tradunt rationem, cur in Eccleſia primitiva plurimi infirmi, cum ungerentur, corporaliter curabãtur. Quia Chriſtiani tunc Sacramentum fide ferventiori ſuſcipiebant. Et Concilium Tridentinum definit, rem & effectum hujus Sacramenti eſſe inter alia, morbi incommoda, & labores leviùs ferre, & Sanitatem corporis interdùm, ubi expedierit, conferre. Notante enim Salmerone in eundem locũ, poſt antiquos Theologos, & expoſitores, non inſtituit Iacobus hoc ſacramentum, ſed inſtitutum à Chriſto publicavit; nam in eo pactum de danda gratia, & quandoque ſanitate invenitur, quod ſolius Dei proprium eſt. Atquè adeò nullo modo Eccleſia poteſt inſtituere Enſalmos ad ſanitatem efficaces, quaſi ex vi operis cauſandam. Quod & confirmat Auguſtinus *4. p. ſerm. 9.* cujus verba refert, & commendat Vvaldenſis *to. 1. de ſacr. c. 162. n. 3. & 5.* ea ſunt hujuſmodi: *Videte, fratres, quòd qui pro infirmitate ad Eccleſiam currit, corporis ſanitatem recipere, & peccatorum indulgentiam merebitur obtinere. Cum ergo duplicia bona in Eccleſia poſſimus invenire, tamen per incantatores, per fontes, per arbores, & diabolica phylacteria, per aruſpices, vel ſortilegos, vel divinos multiplicia ſibi mala miſeri homines conantur inferre.* Ergo ex Auguſtino ad Eccleſiæ poteſtatem ſacramẽtalẽ tantùm pro ſalute corporali recurrendũ eſt: alioquin ad Deum rectè, ad dæmonem pravè recurritur. Et D. Thomas loco citato tradit, Eccleſiã contra mala à cauſis naturalibus, vel ſupernaturalibus inducta, non habere poteſtatem agendi ex vi operis operati, aut cæremoniæ, ut ſunt exorciſmi fundati in promiſſione divina, ſivè phyſicè, ſive moraliter concurrant, ſed ea impedire conatur per orationes, ac deprecationes per ſua merita, & fidem; aut divina myſteria Deum obteſtando,

Dicimus ultimò. Eccleſia non poteſt inſtituere Enſalmos efficaces ex vi operis infallibiliter, aut fallibiliter per modum impetrationis, cauſantes ſanitatem temporalem, fundatos in promiſſione divina, aliàs Eccleſia uſa fuiſſet in tot neceſſitatibus. At ſanitas abſque remediis naturalibus collata, & miraculosè, ſicut & alia miracula, non niſi à Deo proveniunt, mediis inſtrumentis ab eo elevatis, toties, quoties, ut Angelis, & hominibus. Ergo ille tantùm poſſet inſtituere propria autoritate hujuſmodi Enſalmos, qui poſſet facere, ut Deus promittat concurrere ad dicta miracula. Quod nulli poteſt creaturæ competere, ſicut nec facere, quod Deus concurrat ad dicta miracula ſupernaturaliter. Quod requireretur ad Enſalmum conſtitutivum. Sed de his non plura.

Temerarium ait Torreblanca *lib. 9. jur. ſpirit. cap. 6. n. 4.* & indigrationi divinæ obnoxium in materia religionis, vel cultus, aliquid addere, vel minuere, vel immutare. Nam ut, ait Dominus Deuter. cap. 12. *Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito, neque addas quidquam, vel minuas.* Undè Miſſarum ritus ſuperſtitioſus cenſetur, in quibus præſcribitur certus numerus Miſſarum, vel Candelarum ab Eccleſia non præfinitus. Nam eo ipſo ut ſuperſtitioſa damnantur in Sacro-Sancto Concilio Tridentino *ſeſſ. 22. in decret. de obſerv. vel evit. in Miſſe celebr.* his verbis: *Quarundam Miſſarum & candelarum certum numerum, qui magis à ſuperſtitioſo cultu, quàm à vera religione inventus eſt, omnino ab Eccleſia Epiſcopi ſubmoveant.*

Et quidem ſuperſtitioſum eſt uti in cultu divino vanis, & inutilibus cæremoniis, tanquam neceſſariis, ut certo numero Miſſarum, diebus continuis dicendarum, talibus horis, tot candelis talis coloris, quaſi exiſtimet, Miſſarum efficaciam ceſſaturam, ſi defecerint hæ circumſtantiæ. Atquè id voluit S. Concilium Tridentinum, cujus S. Congregatio cenſuit, in prædicto decreto comprehendi etiam Miſſas ad devotionem aliorum, non ex ſuperſtitione, veluti tres de Trinitate, vel quinq; de plagis Domini ac ſimilibus, cum totidem candelis. Quod eſt contra Sanchez *d. cap. 40. n. 40.* Fagundez *lib. 1. cap. 37. num. 1.* Alcozer, & Cirvellum apud ipſos.

Hinc ſuperſtitioſæ quoq; ſunt Miſſæ, quæ appellantur de *San Amador*, cum certis cæremoniis, nempè, ut inchoari, ac terminari debeant certis deſtinatis diebus, abſque interpellatione, ac certo candelarum numero. Quidquid dixerit Torreblanca *eo cap. 6. n. 8. & ſeq.*

Sic etiam ſuperſtitioſæ ſunt Miſſæ illæ, quas vocant *Trentenarii revelati*, aut Miſſas *del Conde*. Quia continent vanas circumſtantias: ut quòd duo Clerici ſoli, & quidem incluſi interſint miſſæ, nec egredi indè poſſint, niſi ad Sacramenta miniſtranda, aut juſſu Prælati; nec poſſint ab Eccleſia exire donec eæ triginta Miſſæ celebrantur; Etſi minùs rectè illas ſuperſtitioſas eſſe negaverit Epiſcopus Jiennenſis, dum eas approbavit in ſua Synodo, anno 1511. *tit. de vit. & honeſt. cleric. c. 24.*

Sunt itidem ſuperſtitioſæ Miſſæ S. Gregorii pro vivis & defunctis, nec non Miſſa de quindecim Auxiliatoribus, ac Miſſa de Patre Æterno, ideoq; illas tanquam nulla autoritate ſuffultas S. Rituum Congregatio damnavit his verbis: *S. Rituum Congregatio ad tollendos abuſus, qui variis in locis irrepſerunt, re maturiùs diſcuſſa cenſuit, & decrevit, Miſſas item, quæ circumferuntur à S. Congregatione non approbatas, S. Gregorii pro vivis, & defunctis, quindecim Auxiliatorum, & de Patre æterno, & quaſcumque alias, exceptis ijs, quæ ſunt permiſſæ Regularibus tantùm, veluti Provinciæ S. Mariæ de Monte Carmelo, & alias; ſicut etiam officia ab eadem non approbata; Prohibuit, rejecit omnino, & damnavit reſpectivè, & pro prohibitis, rejectis, & damnatis haberi voluit, ſub pœnis contentis in Bullis Pii V. initio Breviarii, & Miſſalis, quòd ſcilicet non ſatisfaciant muneri recitandi Officii divini. Quo verò ad abutentes ſupradictis Miſſis, ſub aliis pœnis contentis in Indice librorum prohibitorum ex decreto S. Concilii Tridentini edito &c. Facta demùm relatione horum prædictorum Sanctiſſimo D. N. Vrbano* VIII. *idem Sanctiſſimus ea laudavit, approbavit, atq; ab omnibus ubique ſub prædictis pœnis ſervari præcepit. die 8. Aprilis* 1628.

Tolerandæ tamen ſunt Miſſæ triginta S. Gregorii pro defunctis, ab eo inſtitutæ, de quibus Gavantus *in rubr. Miſſal. p. 1. tit. 5. n. 3. lit.* D. Ritus autem celebrandi has Miſſas triginta diebus præſcribitur à S. Gregorio Papa *lib. 4. dial. cap. 55.* Abbati Pretioſo pro anima Juſti Monachi his verbis: *Vade ab hodierna die, diebus triginta continuis offerre pro eo Sacrificium; ſtude, ut nullus omninò prætermittatur dies, quo pro abſolutione illius hoſtia ſalutaris non offeratur.*

Undè licet S. Rituum Congregatio prohibuerit Miſſas S. Gregorii pro vivis & defunctis, non tamen vetuit celebrari has triginta Miſſas, ſed tantùm prohibuit quaſdam Liturgias non approbatas, quæ dicebantur D. Gregorii. Et ita præ cæteris obſervant Gavantus *loc. cit.* Lezana *tom. 1. qq. regul. cap. 21. n. 23.* Quartus *in rubr. Miſſal. ſect. 5. q. proœm. pun. 4.*

Sunt autem qui cenſeant, non eſſe neceſſarium ut idem Sacerdos celebret aſſiduè cõtinuis triginta diebus dictas Miſſas, ſed ſolùm ut offeratur hoſtia per menſem ſive ab uno ſive à pluribus. Ii ſunt Gavãt. *ibid.* Tamburin. *Opuſc. de Sacrif. Miſſ. lib. 2. cap. 6. §. 7. n. 4.* Lezana *d. c. 21. n. 23.*

At ego probabilius cenſeo, quòd inhærendo hiſtoriæ S. Gregorii debeant hæ triginta Miſſæ ab eodem Sacerdote celebrari. Non enim ait D. Gregorius *offerri ſtude,*

ſed *offerre ſtude*, Offerre autem habet ſignificationem activam, quæ refertur ad eum, cum quo loquebatur Gregorius, & proinde dixit, quòd ipſe offerre ſtuderet. Nam ſi celebrentur ab eodem, habent illam continuatam inſtantiam orationis, & perſeverantiam oblationis ſacrificii, quæ conjuncta cum continuatione ſacrificii ab ipſo elevatur, ut ſit ſatisfactiva pœnarum, & impetrativa liberationis animæ purgantis. Si autem contingat, non poſſe ab eodem ſacerdote celebrari ob mortem, vel infirmitatem, poterit alius ſupplere.

Sunt verò celebrandæ, *de Requiem*, iis diebus, in quibus juxta rubricas celebrari poſſunt. Nam D. Gregorius dicit, quod per triginta dies offeratur ſacrificium pro defuncto, cumque non explicet quâ miſſâ ſit offerendum, relinquit, quòd offeratur ſecundùm diſpoſitionem Eccleſiæ. Quia caſus omiſſus relinquitur diſpoſitioni antiquæ *L. Si vero §. de viro ff. de lib. & poſth.* Eccleſia autem diſpoſuit, ac inſtituit ſpeciales miſſas pro defunctis, ut cum ipſis pro eis offeratur ſacrificium. Poteſt tamen celebrari miſſa quotidiana, quia dum in ipſa recitantur preces pro omnibus defunctis comprehenditur etiam defunctus, pro quo offertur ſacrificium. Nec Conſortium aliorum defunctorum ad participandum fructum precum Eccleſiæ tollit, quin defunctus percipiat proprium fructum horum ſacrificiorum, dum pro ipſo offeruntur.

Sunt etiam celebrandæ ſine interruptione, ac ita, ut niſi hoc modo celebrentur, non proſint, tanquam miſſæ D. Gregorii, ſed ſolùm ut ordinaria ſacrificia, dummodo tamen iſti triginta dies non coincidant cum triduo majoris hebdomadæ. Nam feria quinta, & ſabbato non ſolet celebrari, & feria ſexta non poteſt. Nam hujuſmodi miſſæ ſunt celebrandæ, ſecundùm inſtitutionem Divi Gregorii, alioquin non habebunt effectum, ad quem ſecundùm illam inſtitutionem ordinantur. Secundùm autem dictam inſtitutionem debent continuò celebrari, & ſine interruptione. Dicit namque Gregorius: *diebus triginta continuis.* Dictio autem *continuis* expreſsè requirit continuationem. Et ſubdit: *Ut nullus omninò prætermittatur dies.* Prætermitteretur autem, ſi interrumperentur. Eſtque notanda dictio illa *omninò*, quæ facit quòd nullo prorsùs modo poſſit omitti aliquis dies, in quo non offeratur ſacrificium. Habet enim vim decreti irritantis, ita, ut nullum reddat, quidquid fit contra diſpoſitionem, ut obſervant Oſaſch. *deciſ. Pedem. 165. n. 14.* Lambert. *d. iure patr. lib. 2. p. 1. quæſt. 7. art. 30. n. 19.* & Mareſcot. *var. reſol. cap. 29. num. 11.*

Nec iſta continuatio ſapit ſuperſtitionem. Nam, ſi ſaperet, neq; poſſent hæ miſſæ continuò celebrari, quia committeretur aliquid ſuperſtitioſum. Sed requiritur hæc continuitas ad elevandum ſuffragium ad majorem æſtimationem; nam pluris fiunt, quæ continuantur, quâ quæ cum interruptione exhibentur. Unde pluris fiet donum centum aureorum, quàm ſi diverſis vicibus eadem ſumma donetur. Et continuitas æſtimatur præſertim in oratione. Unde 2. *Machab. 13.* Judas præcipit populo, ut continuò die ac nocte oraret Dominum, atque adeo omnes per triduum continuum proſtrati oraverunt.

Ex quibus rejicitur ſententia Fraxinelli, Bonacinæ, Homoboni, Lezanæ, ac Dianæ, aſſerentium non eſſe neceſſarium, quòd continuentur, ſed poſſe interrumpi, non ſolùm quando juxta ritum Eccleſiæ non poteſt offerri ſacrificium, ſed etiam ex aliqua rationabili cauſa. Et colligitur, quòd licèt in triduo majoris hebdomadæ poſſint interrumpi hæ Miſſæ; quia continuitas intelligitur ſecundum ritum Eccleſiæ; Si tamen contingat, eum, qui incepit has Miſſas, celebrare feria quinta, & ſabbato, tenebitur offerre pro defuncto, pro quo incepit has triginta Miſſas, non autem feria ſexta; quia tunc non offertur ſacrificium, ſed conſumuntur præſanctificata. Poterit etiam ad illas continuandum, ſi velit, celebrare dicta feria quinta, & ſabbato, & hæc erit ſufficiens cauſa celebrandi. Non tamen erit neceſſarium. Nam poterit ſe conformare conſuetudini Eccleſiæ. Item colligitur, quòd apud Eccleſiam Ambroſianam, juxta cujus ritum nulla feria ſexta Quadrageſimæ celebratur Miſſa, non cenſetur interrumpi has Miſſas, ſi in iis diebus non celebrentur. Cum enim ritus Ambroſianus ſit approbatus ab Eccleſia, & hæ Miſſæ debeant eſſe continuæ, quantùm admittit ritus Eccleſiæ, non eſt neceſſarium, quòd continuentur, quando juxta ritum Eccleſiæ apud quam celebrantur, nequeunt continuari.

Eſt ſuperſtitioſum ipſam Salutationem Angelicam, ipſaſque divinas preces, ſi repetantur ſub certo numero, quaſi in numero aliquid lateat Numinis. Cæterum numerus à myſterio non vacat. Docet id Sacra Scriptura: Septimum quippe diem elegit, & ſanctificari voluit Deus, quo ab ommi opere, quod patrarat, requievit, *Geneſ. 2.* ſeptimo quoq; anno incultam terram manere atque ſervum libertati donari conſtituit, *Levit. 25.* Anno etiam quinquageſimò poſſeſſiones ſuis reddi proprietariis juſſit, *Exodi 21. Levit. ibid.* Quid ergo mirum ſi aliquas preces ſub certo numero ordinavit Eccleſiæ pietas? Cum enim quinquageſimus annus, annus fuerit Jubilei, ac remiſſionis, quinquagies Angeli ſalutationem replicamus, ut per eam quinquageſimam, hoc eſt remiſſionis gratiam impetremus. Quinquies autem orationem repetimus dominicalem in laudem & honorem quinque vulnerum Chriſti, quorum ſanguine noſtra dilui precamur peccata. Quid, oro, in his eſt ſuperſtitioſum, aut vanum? Nihil profectò. Sunt enim ejuſmodi preces rudis vulgi eruditiones, & exercitationes, ut vel in his ſe exerceant, qui altiora contemplari minimè noverunt, habeantq; pium exercitium, cui dediti, ab indecentibus fabulis ſe contineant. Sunt admodum pauci, qui cæleſtia meditari valent, plurimi autem, qui vel in iſto exercitio ſe occupare non valent. Admittantur itaq; ſimplicia hæc ſtudia rudioribus. Si qui verò ad potiora ſtudia provehi queunt, non prohibemus. Neque exiſtimo hoc elogium Virgini Mariæ ingratum, in quo ſæviſſimus per eam proſtratus commemoratur inimicus, ſi ad memoriam reduco quomodo gladius Goliad, quem proſtravit David, in templo ſervatus eſt 1. *Reg. 21.* Si attendo & conopeum Holophernis Iudith collatum eſſe, in memoriam inclyti facinoris, *Judith 15.*

Adhibere medicamenta naturalia, & utilia cum vanis circumſtantiis, eſt ſuperſtitioſum. Quia ſi adjungantur ad res naturales, quæ naturalem habent virtutem producendi ſanitatis effectum, aliqua verba, vel characteres, vel quævis aliæ obſervationes quæ naturaliter efficaciam non habent ad effectum ſalutarem producendum, tunc ſperatur ſalus per aliquod ſupra vires cauſarum naturalium, ac per conſequens adeſt in illis verbis, ſeu characteribus, aut cæremoniis ſuperſtitioſa, & dæmoniaca deceptio. Siquidem illa media, ſive applicationes, cùm non poſſint eſſe cauſæ, habentes virtutem ad illos effectus, adhibentur, ut ſigna, ad quorum præſentiam alius operetur. Iſte autem non eſt Deus. Quia Deus nunquam talia ſigna inſtituit. Eſt igitur dæmonæ ac proinde actio illa eſt manifeſta ſuperſtitio, ut per D. Thomam 2. 2. *qu. 96. ar. 2. ad. 1.* ubi Cajet. Suarez *to. 1. de relig. lib. 2. cap. 15. nu. 8. & 9.* Leſſium *lib. 2. cap. 43. dub. 10. nu. 63.* Sanchez *lib. 2. in decal. cap. 40. n. 20.* Navar. *cap. 15 num. 34.* Caſtrumpal. *p. 3. tr. 17. diſp. 1. pun. 10. nu. 18.* ac Delbenem *de offic. Inqu's. p. 2. dub. 228. ſect. 5. num. 5.*

Si verò dubitetur, an affectus à cauſa naturali proveniat, quia non conſtat an vires cauſæ naturalis excedat, nec ne, cenſendum eſt, illum, potiùs à cauſa naturali procedere. Quia cùm innumeræ naturalium cauſarum vires nos lateant, non adeſt ratio, cur effectus ille

ſile ſit præſumendus potius ſuperſtitioſus, quàm à cauſa naturali, & ut docet D. Thomas 2.2.*q.*60.*ar.*4.*dub.* 6. in meliorem partem interpretari debemus. Verùm qui tali re ad expellendum mortem uti intendit, debet proteſtationem præmittere, ut antea diximus, nolle effectum conſequi, ſi ex dæmonis tacito pacto proveniat. Si autem conſtet, effectum illum vires cauſæ naturalis excedere, tunc niſi maxima operantis ſanctitas, vel alia urgentiſſima indicia ſuadeant, effectum à Deo, vel ab Angelo provenire, cenſendum eſt in dubio ſuperſtitioſum, & cauſari à dæmone, etiamſi verba adhibita ſint ſacra. Ita docent cum D. Thoma *d. q. 96. ar.* 2. Sanchez *loc. cit. n.* 44. Suar. *ibid. num.* 13. & 14. Sayr. *lib.* 4. *cap.* 6. *n.* 4. alijque.

Cum autem plures ſint vanæ obſervationes ſacrarum rerum & verborum, ideo explicandum eſt quid ſub nomine ſacrarum rerum, & verborum comprehendatur. Primùm comprehenduntur ſeptem Sacramenta, eorunque materia, & forma.

Deinde omnia Sacramentalia, nempè orationes ab Eccleſia, vel à pijs hominibus inſtitutæ, omnia comeſtibibilia, & potabilia benedicta, aqua benedicta.

Item reliquias Sanctorum, eorum imagines, quælibet Crux Chriſti, Agnus Dei, numiſmata ſacra, lapis conſecratus in quo celebrantur miſſæ, vaſa ſacra, ut calix, patena, pyxis, corporalia, paramenta Sacerdotalia, & aliorum miniſtrorum, aliaque ornamenta Eccleſiæ, vel calicis, aut altaris, candelæ benedictæ, cereus paſchalis, oleum lampadis, locus Eccleſiæ, tempus ſpecialiter divino cultui dicatum, ut ſi ad effectum obtinendum neceſſarium ſit facere aliquid intra Eccleſiam, vel in cœmeterio, vel in die Paſchatis, vel in feſto alicujus Sancti, vel dum Sacerdos celebrat, vel dum Campana palſatur, & id genus alia.

Tum demum Sacra Nomina Dei, Sanctiſſimæ Trinitatis, Jeſu Chriſti, Virginis Matris Mariæ, aliorumq; Sanctorum ac Beatorum, vel Angelorum, & ſimiliter verba Sacræ Scripturæ tam veteris quam novi teſtamenti, vel miſſalis, aut Breviarij.

Omnia enim prædicta vocantur res ſacræ, quarum abuſus eſt ſuperſtitio, & ſortilegium eò gravius, quò res ſanctiores in ſortilegiis miſcentur. Quia nullibi conſtat Deum, vel Eccleſiam prædictis verbis, aut rebus ſacris dediſſe virtutem producendi effectus juxta voluntatem ſortilegi. Ideo dicendum eſt, dæmonem immediatè ad poſitionem talium mediorum occultè operari illud, quod homo intendit. Et hac ratione hujuſmodi media vocantur ſigna, non cauſæ; quia ſignant pactum tacitum vel expreſſum cum dæmone, non cauſant effectum, ut per Sot. *in* 4. *d.* 15. *q.* 2. *ar.* 3. Graff. *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 5. *nu.* 12. 13. 16. 22. 24. & 31. Farinac. *de hæres. q.* 181. *an.* 15. Floron. *de caſib. reſer. cas.* 1. §. *maleficium nu.* 8. Caren. *p.* 2. *tit.* 12. §. 5. & Bordon. *tom.* 1. *cap.* 18. *num.* 16

Differt autem ſuperſtitio cum abuſu rerum ſacrarum ab aliis ſuperſtitionibus, in eo, quod ubi res ſacræ admiſcentur in ſuperſtitione, ſive ſint Sacramenta, ſive ſacramentalia, vel cætera ſupradicta, ſive ſint verba Evangelii, vel fidei ſymbolum, vel Pater noſter, Ave Maria, Pſalmus Davidicus, aut verba Sacræ Scripturæ, vel aliæ orationes, eſt ſuperſtitio, ſive ſortilegium qualificatum, manifeſtè de hæreſi ſuſpectum, & ad Inquiſitores ſpectat ejus cognitio.

Si autem res ſacræ non interveniant, ſed tantum media profana, ut characteres, aut verba aut alia ſigna, ſive res, quæ nec Sacramenta, neque Sacramentalia, nec benedicta ſint, tunc erit ſuperſtitio, ſive ſortilegium ſimplex, non hæreticale, niſi adſit pactum expreſſum cum dæmone; quia ratione pacti cum dæmone eſſet ſortilegium vehementer de hæreſi ſuſpectum; ſine autem tali pacto erat mixti fori jure antiquo, niſi ratione perſonæ ad Judicem tantùm Eccleſiaſticum pertineret, ut notavit Abb. *in cap.* 1. *n.* 3. & 4. *de ſortil.* Caſtr. *lib.* 1. *de juſt. hæret. punit. c.* 16. Clar. *lib.* 5. 11. *hæreſis n.* 25. Jure autem novo per Conſtitutionem Sixti V. de qua alibi, excluditur Judex laicus à cognitione ſortilegiorum etiam ſimplicium, ut per Scac. *lib.* 1. *de judic. cap.* 12. *num.* 53. Dianam *p.* 4. *tr.* 7. *reſol.* 10. & Carenam *d. tit.* 12. *num.* 140.

Adhibens medicamentum naturale ad curandum morbum cum admixtione alicujus rei ſacræ vel ſacrorum verborum, ſi iis utitur, tanquam circumſtantia neceſſaria pro ſalute obtinenda, eſt ſuperſtitioſus, ac de hæreſi ſuſpectus, & S. Officio Inquiſitionis denunciandus. Et ſimiliter ſi ex illâ admixtione, ac modo medendi ſequeretur vel ſubitò, vel citiùs, aut certiùs ipſa ſalus, quam ex ſolo medicamento naturali. Nam adeſt clarum indicium, dæmonem ibi occultè operari. Nullibi enim reperitur in S. Scriptura, nec per inſtitutionem Eccleſiæ licitam eſſe talem admixtionem rei ſacræ, vel ſacrorum verborum cum naturali medicamento, ut cauſet ſuum effectum. Quia nec ſacramenta nec ſacramentalia, nec ſacra verba fuerunt, à Chriſto Deo tradita ad hujuſmodi effectus producendum. Sed dæmones, qui nituntur hominum animos ſuperſtitionibus implicare, uſum talis admixtionis introduxerunt, ut res Deo dicatæ ac debitæ, ſibi offerantur. Et ideo hic modus medendi eſt ſortilegium hæreticale; neceſſariò denunciandum Inquiſitoribus, ut tradunt Farinac, *d. q.* 181. *n.* 2. Pegna *in direct. p.* 2. *com.* 67. Teſtanturque Torrelh. *de mag. lib.* 2. *cap.* 49. *n.* 55. & *ſeq.* Delrius *lib.* 3. *cap.* 5. *qu.* 4. *ſect.* 7. Carena. *d. tit.* 12. §. 5. *n.* 31. & 32. fuiſſe quendam condemnatum, ut negromanticum à S. Tribunali, quia cum recitatione verborum Conſecrationis ſanabat omnia vulnera.

Si verò adhibens medicamentum naturale uteretur rebus ſacris, ſive orationibus licitis, vel ſigno Crucis ſine ulla vana circumſtantia, ſed ob veram devotionem ſupplicans Deum, ut medicamenta illa proſint infirmis, non eſſet ſuperſtitioſus. Quia in tali modo medendi nil mali reperitur; immo eſt quid pium expectare per orationes à Deo effectum ſalutiferum ex naturalibus medicamentis, ut ſupra diximus.

Sic etiam qui nullum infirmo applicaret medicamentum naturale ad ſanitatem conſequendam, ſed ſolas res ſacras, vel preces, vel adjurationes, exiſtimans per illas ſolas infirmum eſſe ſanaturum, committeret ſuperſtitionem, ac ſortilegium. Nam certum eſt quòd iſta nullam vim habent nec naturalem, ut patet, neque ſupernaturalem. Præter enim Sacramenta, quæ Chriſtus inſtituit non habent ſacra verba virtutem conferendi certò aliquem effectum, ac proinde illum conferunt operatione dæmonis. Secus verò dicendum ſiquis ſperaret hujuſmodi effectum impetratorie, ac per devotionem, ut per Delbenem *p.* 2. *de offic. S. Janquis. dub.* 228. *ſect.* 12. & alios apud ipſum.

Pariter ſi quis utatur ſacris verbis, rationem habens ad virtutem divinam, non eſt illicitum verbis illis incantare ſerpentes. Si verò quis credat, quod vis incantandi ſerpentes ſit certis, ac determinatis verbis, nulla ratione ad Deum habita, ſed quod certò ob illa verba ſerpentes incantentur, eſt ſuperſtitioſus. Quia verba illa non poſſunt eſſe cauſa naturalis illius effectus. Atque adeo ſunt ſigna taciti alicujus pacti cum dæmone, ut docet D. Thomas 2.2, *q.* 96. *ar.* 4. *ad* 2. ubi ait, *quod plerunq; tales incantationes habent illicitas obſervationes, & per dæmones ſortiuntur effectum.*

Simili modo ſi trina repetitio verſus alicujus Pſalmi ordinetur in honorem Sanctiſſimæ Trinitatis, & non à ſimplici recitatione, ſed à Deo ſperetur ſalus, licita utique eſt. Secus verò ſi in ipſis nudis verbis expectetur ſalus, ut per Delrium *p.* 2. *q.* 4. *ſect.* 3. Facundez *ad* 1. *decal. præcept. cap.* 27. *nu.* 10. Quia nuda illa verba ex ſe nullam habent efficaciam.

Qui verò manus celeritate, vel arte, ut non percipiatur ab aſtantibus id, quod efficit, utitur verbis ſacris non ad producendum effectum, ſed ad illudendum aſtantes, non eſt ſuperſtitioſus, neq; peccat mortaliter, ſecluſo ſcandalo, & dummodo ſacra verba non convertantur in ludibrium. Quia nullum adeſt in re hac ludicra dæmonis pactum, ſed tantùm hominis artificium joculare, ut per Valentiam 2. 2. *diſp.* 6. *q.* 13. ac Delben. *d. dub.* 228. *ſect.* 8. *num.* 6.

Eſt tamen ſuperſtitioſum tribuere Angelis nomina illa Raguel, Tubiel, Adimis, Tuhas, Simihel, Uriel, Saltiel, Jehudiel, & Barachiel. Quia tria ſunt nomina propria Angelorum ex Sacra Scriptura nobis nota, nempè Michael, Gabriel, Raphael: Et ita fuit decretum in Concilio Romano ſub Zacharia Papa ut refert Baronius *to.* 9. *ad an.* 745. Unde ſupradicta nomina potiùs exiſtimanda ſunt nomina dæmonum, quàm Angelorum, ait Carena *p.* 2. *d. tit.* 12. §. 9.

De nominibus autem Uriel, Saltiel, Jehudiel, & Barachiel, dubitari poteſt, an ſint Angelorum. Nam Uriel exponitur, *Ignis Dei*, Saltiel, *oratio Dei*, Jehudiel *Laus Dei*, Barachiel, *benedictio Dei*: Refertque Cornelius à Lapide *in cap.* 1. *Apocal. num.* 4. quòd B. Amedeo revelata fuerint nomina ſeptem præcipuorum Angelorum, qui adſtant coram Deo inter alios. Undè Panormi adeſt Templum inſigne, dicatum his ſeptem Angelis, quorũ nomina ſunt Michael *Victoriosus*, Gabriel *Nuntius*, Raphael *Medicus*, Uriel *Fortis ſocius*, Saltiel *orator*, Jehudiel *Remunerator*, & Barachiel *Adjutor*. Et Granadus *in* 1. *p. to.* 3. *de Angel. tr.* 16. *diſp.* 2. *n.* 3. teſtatur, Romæ reperiri in altari S. Mariæ Angelorum pictos hujuſmodi ſeptem Angelos cum iiſdem nominibus, ac extare in eadem Urbe librum impreſſum Anno 1595. in quo leguntur eadem ſeptem nomina Angelorum cum ſuis orationibus ad eos invocandum. Verùm quia nomina iſta ex Canonica aliqua ſcriptur nobis non ſunt revelata, ſubdit Granadus ibi *num.* 6. oportere in publicis orationibus abſtinere ab omnibus aliis Angelorum nominibus, præter illa tria recepta. Immò conſultius eſt nullum aliud illorum nomen, etiam privatis precationibus uſurpare. Id enim eſt magis conforme conſuetudini Eccleſiæ, ac decreto Concilii, jam citati.

Verùm quidquid antiquitus prætextu religionis in his irrepſerit, hoc certum, hodiè non extare in Eccleſia S. Mariæ Angelorum eas imagines, eaque nomina Angelorum: fuerunt enim iampridem ſuperiorum juſſu omnia deleta. Idem deſidera in Angelis illis Panormitanis, ſi adhuc ſuperſint. Et tamen Philo Judæus de antiquitatibus Biblicis ait, quod Angelus qui apparuit matri Samſonis vocabatur *Phadael*. Et Feraclius *lib.* 1. *de abdit. rer. cauſ. cap.* 11. ait litteris ſe proditum accepiſſe, quod primi parentis Cuſtos Angelus dictus ſit *Raziel*, Abrahæ *Zachiel*, Iſahac *Raphael*, Jacob *Peliel*, ideſt *mirabilis* Dei, Moyſis *Metraton*. Verùm hæc Cabaliſtarum ſunt conjecturæ, vel commenta. Nequè hoc mirum eſſe videtur, quia Magi aliquando Dei nominibus abutuntur ex Procopio in Leviticum apud Delrium *lib.* 1. *magi. cap.* 4. *q.* 4. ubi ait *Invocant Zabaoth*. Quid tum? Impiè hoc faciunt: Nam illam appellationem non Deo, ſed dæmonibus tribuunt, & plerumque illi dæmoniaci uſurpant nomina divina, dum ea imponunt dæmonibus, quorum ambitioni ſerviunt.

Advertendum eſt, ſuperſtitioſam omnino eſſe Chartulam, quam nonnulli pro doloribus viſcerum geſtare ſolent, in qua eſt ſcriptum nomen Pater, Balthaſar, Filius Gaſpar, Spiritus Sanctus Melchior. Sic quoque ſuperſtitio hæreticalis eſt deferre Chartulam collo appenſam cum nominibus Gibeth, & aliis incognitis; Quia nomen iſtud eſt nomen dæmonis, ut ait Anania *lib.* 2. *de nat. dæmon. cap.* 61. Et delatio illa eſt ſignum reverentiæ, & alicujus adorationis Dæmoni exhibitæ; quemadmodũ ſignum eſt reverentiæ, ac devotionis erga ſanctos eorum reliquias deferre. De ſuperſtitione Phialæ, & Cribri ad inveniendum res furto ablatas, agemus in ſequenti Conſultatione.

Eſſe autem ſuperſtitionem, ſed non hæreticalem illam quæ fit cum hoſtia non conſecrata, ſuper quam celebrata ſit miſſa, opinantur Ghirlandus, *de ſortil. q.* 10. *n.* 16. & 17. Torreblanc. *de mag. lib.* 3. *cap.* 8. *n.* 18. & Farinac. *de hæreſ. quæſt.* 20. *n.* 83. Quia non eſt abuſus rei conſecratæ, neque Sacramentalis.

Delrius verò *lib.* 3. *magic. ſect.* 13. ita diſtinguit. Si talis bene ſentiat de fide, & non præbuit hoſtiam aliis adorandam, ſed acceſſoriè tantùm ſuper altare ad magicos effectus poſuit, erit tantùm ſuſpectus de hæreſi. Si verò credidit, talem hoſtiam eſſe, ut conſecratam adorandam, apertè erit hæreticus; Si autem non credidit, illam habere vim aliquam ad effectum magicum, non erit ſuſpectus de hæreſi, ſed ab Inquiſitoribus pœna extraordinaria puniendus.

Alii omninò tenent talem ſuperſtitionem eſſe hæreticalem, ut docent Scaccia *de judic. lib.* 1. *cap.* 12. *n.* 34. Souſa *lib.* 1. *aphor. cap.* 57. *n.* 11. Moura *de incantat. opuſc.* 3. *ſect.* 3. *cap.* 5. *num.* 29. Bordon. *tom.* 1. *cap.* 18. *n.* 30. Caren. *p.* 2. *de tit.* 12. §. 8. *n.* 53. & *ſeqq.* Nam in tali ſuperſtitione admiſcetur res ſacra, ſcilicet celebratio Miſſæ ſuper hoſtiam, licet non conſecratam. Ideoque eſt ſuperſtitio hæreticalis non propter hoſtiam non conſecratam, ſed propter Miſſam ſuper eam celebratam. Si enim hoc faciens non intenderet derogare ſacrificio Miſſæ, cur potius uteretur hoſtia, ſuper quam celebrata ſit Miſſa, quam alia, ſuper quam illa non ſit celebrata? Miſſæ igitur ſacrificium per illam hoſtiam ordinatur ad ſuperſtitionem, & præſumitur, quòd id faciens credat, illud vim habere, ad maleficium operandum. Hoc enim ipſum in facto demonſtratur. Ac proinde eſt ſuperſtitio manifeſtè hæreſim ſapiens. Et ita refert Carena fuiſſe declaratum in Congregatione S. Officii Cremonenſis die 25. Septembris 1638.

Alii tandem volunt quod ſit ſortilegium hæreticale manifeſtè. Quod ego verùm puto, ſi in illa ſicut fieri ſolet, ſit impreſſa Crux, vel aliud ſignum ſacrum, vel ſi utens utatur illa, quatenus eſt materia ordinata ad Euchariſtiam conficiendam; aliàs non eſſet hoc ſortilegium qualificatum. Quia hoſtia eſt materia de ſe indifferens ad alios uſus, quàm ad Euchariſtiam.

Si verò ſuper hoſtiam non fuerit celebratum, ſed ſolùm in ipſa ſcripta fuerint aliqua nomina, vel ſigna, vel commixta fuerit cum aliquo liquore vult Bordonus *loco citato*, quod vel ſortilegium fuit ordinatum ad ſalutem, & ad bonum effectum, & non videtur ſortilegus graviter de hæreſi ſuſpectus; quia cenſetur levis abuſus. Si verò fuerit ordinatum ad maleficium, videtur graviter de hæreſi ſuſpectus; quia præſumitur credere hujuſmodi media producere maleficium, eò quòd pendeant quodammodo à ſacrificio Miſſæ, cujus illa hoſtia eſt deſtinata materia.

Verùm Carena *loco etiam citato* abſolutè tradit, ſortilegium cum hoſtia non conſecrata, etiamſi factum ſit ad ſanitatem, eſſe hæreticale. Quia ſicut forma Sacramenti Euchariſtiæ adhibita in ſortilegio, ex communi ſententia, reddit illud hæreticale, ita hoſtia non conſecrata quæ eſt materia ejuſdem Sacramenti, & quæ moraliter pro Euchariſtia eſt deſtinata, & conficitur cum ſigno Crucis, & imaginibus ſacris. Et quamvis aliquando aliquis ea utatur ad figillandum litteras, id tamen eſt per accidens, & non tollit, quia hoſtia moraliter tantùm pro Sacramento Euchariſtiæ ſit deſtinata, alioquin cur ſortilegus hoſtiam potiùs, quàm aliam rem eligeret? At ego cenſeo, ut modò dixi, & ad rationem ex paritate formæ cum materia Euchariſtiæ, reſpondeo, quòd forma eſt de ſe inſtitura ac determinata ad conficiendam Euchariſtiam, non autem materia

cia quæ, ut dixi, eſt indifferens ad alios uſus.

At quid de Prædictionibus futuris, quæ aliquando à morientibus fiunt?

Non eſſe vanam ſuperſtitionem eis præſtare fidem, quia morti proximi ſæpe futura divinant, cum Platone & aliis Philoſophis ait Azor. *p.* 1. *lib.* 9. *cap.* 24. *q.* 6. & pluribus exemplis probat D. Gregorius *lib.* 4. *dialog. cap.* 27. *& ſeq.* concludens, quod aliquando exituræ de corpore animæ per revelationem futura cognoſcunt, & aliquando etiam vel anima ſubtilitate ſua, ea quæ ſunt futura cognoſcit. Sic Jacob jamjam moriturus vocavit filios ſuos dicens Genes. 49 *Congregamini ut annunciem quæ ventura ſunt vobis in noviſſimis diebus.* Moyſes quoque cùm mors ſibi inſtaret, multa Iſraeliticis Tribubus prædixit. Nam ſi morituri vaticinantur futura, quæ certas cauſas naturales habent, id faciunt, quia nonnunquam ea hora conſopitis ſenſuum motibus, mens intrò magis ſe colligit, ac meliùs, & exactiùs res contemplatur. Quia vario, ac multiplici ſenſuum affectu neque perturbatur, neq; diſtrahitur. Quare Auguſtinus 12. *confeſſ.* ait quòd anima humana, quando appropinquat ad mortem prægnoſcit quædam futura ſubtilitate naturæ ſuæ, *& cap.* 12. *ſuper Genes.* dicit, quòd animæ humanæ ſecundum quod à ſenſibus abſtrahitur, competit futura prævidere. Hinc vulgò dicitur, quòd morientes, vehementer amantes, dormientes, phrenetici, rapti futura nonnunquam divinant.

Non erit ergo ſuperſtitioſa & vana obſervatio futuri eventus prædicti ab eo, qui proximus eſt morti, neque illi præſtare fidem.

Et quidem de hac animæ facultate extat exemplum apud Homerum *in Iliad. lib.* 21. ubi introducit Patroclum morti proximum ad divinandum id quod eventurum ſit de morte Hectoris, ſequens opinionem Zoroaſtri, qui credidit, quòd anima corpore incluſa, & morti proxima, haberet ſcientiam futuri, cum jam incipiat ſe liberare à vinculis vehiculi, quod Platonici Oſtraceum appellant, ſe recipere ad vehiculum æthereum, & cœleſte. Euſtathius quoq; exponens Homeri locum ſcribit, eſſe antiquorum doctrinam, quod anima ſoluta à corpore, ac proxima naturæ divinæ, divinat. Et aiunt quòd Artemon Mileſius *in libro de ſomniis* ſcripſerit animam in ſe à corpore receptam, evadere in judicando penitùs divinam. Et Plato *in Apologia Socratis* ait: Jam deventum eſt quò ſolent homines divinare, id eſt, quando ſunt morti proximi. Idemque Euſtathius obſervat etiam *in lib.* 22. *Iliadis*, Hectorem, morti proximum prædicere mortem Achillis. Ac Tullius *lib.* 1. *de divinat.* Sic ait: *Divinare autem morientes etiam illo exemplo confirmat Poſſidonius, quò affert, Rhodium quendam morientem ſex equales nominaſſe, & dixiſſe qui primus eorum, qui ſecundus, qui deinceps morituros eſſet.*

Hæc opinio, ut dixi, traxit originem à Zoroaſtro, quam poſtea ſequuti ſunt Plato, ejuſque ſequaces. Et quanquam ſit falſa, cùm anima noſtra recipiat perfectionem à corpore, ut definivit Concilium quintum Cõſtantinopolitanum, & tradunt Ariſtoteles & Peripatetici multis in locis. Satis tamen fuit pro ſtabiliendo credibili poëtico, quòd eam docuerint Zoroaſter, aliique Perſiæ Magi, qui mentionẽ faciunt de vehiculo æthereo, quod ab ipſis dictus ignis ſplendidus, & de Vehiculo oſtraceo, quod vocarunt corpus materiale. Unde Porphirius *in libro de abſtinentia à cibo animalium*, exponens hãc Zoroaſtri ſententiam, vult, illum docere homines, quomodo agere poſſint, ut in hac vita utantur ſenſibus, qui fundantur in vehiculo æthereo, ut ſcilicet purgetur, quoad fieri poſſit, anima à contagione hujus corporis per abſtinentiam, quæ talis eſſe debet, quæ ſufficiat ad illud in vita ſuſtinendum. Videatur Simplicius *in commento* 27. *in* 2. *de cœlo.*

Homerum imitatus eſt Virgilius *lib.* 10. *Æneid.* ubi ducit Orodem morti proximum, qui divinat Mezentii mortem.

Ille autem expirans, non me, quicunque es, inulto
Victor, nec longum lætabere, te quoque fata
Proſpectant paria, atque eadem mox arva tenebis.

Et *libro* 4. introducit Didonem, morti etiam proximam, quæ ſub ſpecie imprecationis divinat mortem Æneæ, odium inter Carthaginenſes, & Romanos, & bella, quæ gerere debebat Annibal contra Romanos. Virgilium imitatione expreſſit, etiam in hoc, ſicut & in aliis pleriſque Torquatus Taſſus qui *in ſua Hieruſalem* inducit. Ariadenum, morti proximum, ita loquentem de futura morte Argilani *cantu* 9.

Non tu (chiunque ſia) di queſta morte
Vincitor lieto, havrai gran tempo:
Pari deſtin t'aſpetta, e da più forte
Deſtra a giacer mi ſarai ſteſo a canto.

At nihilominus rem hanc ita definio. De divinatione animæ multiplex eſt modus dicendi. Philoſophi enim naturales aiunt, quòd hujuſmodi divinationes fiunt quandoq; per impreſſionem cauſarum ſuperiorum corporalium. Manifeſtum ſiquidem eſt, quod corpora ſuperiora imprimunt in corporibus inferioribus. Unde cùm vires ſenſitivæ ſint actus corporalium organorum, ſequitur quod ex impreſſione cœleſtium corporum immutetur quodammodo phantaſia; cumque cœleſtia corpora ſint cauſæ multorum futurorum, fiunt in imaginatione aliqua ſigna quorundam futurorum. Hæc autem ſigna magis percipiuntur per noctem dormientibus, quàm à vigilantibus per diem. Nam, ut inquit Philoſophus, *lib. de ſomno & vigil.* quæ deferuntur de die, diſſolvuntur magis. Aër enim nocturnus non ita turbatur, quia ſilentiores ſunt noctes, & in corpore magis ſentiuntur à dormientibus, quàm à vigilantibus. Hi autem motus faciunt, ut prævideantur futura.

Secundus modus eſt Alberti Magni in *com. lib. de ſomn. & vigil.* dicentis, quod ſicut lumen radiorum ſtellarum, communicatum elementis, cauſat in elementis quandam virtutem activam ad multos effectus, quos elementa per ſe producere non potuiſſent, ſicq; elementa ſunt inſtrumenta ſtellarum, ita etiam cœleſtes intelligentiæ, id eſt Angeli, organis noſtris purificatis influunt intrinſecus virtutes, quibus ea, quæ fiunt à remotis, & futura ſæpius divinantur, quod fieri ſolet in aurora, quando, digeſtione completa, fumi à ſtomacho ad cerebrum non aſcendunt.

Communis ac tertius dicendi modus eſt Theologorum, aſſerentium, quòd revelationes, ac divinationes animarum aliquando procedunt ex naturali diſpoſitione, interdum dæmonum demonſtratione, nonnunquam revelatione Divina. Primo modo quando anima morti proxima prægnoſcit quædam futura ſubtilitate naturæ ſuæ. Quod non eſt intelligendum, quaſi anima ex natura ſua vim aliquam habeat divinandi. Nam modus naturalis cognoſcendi animæ conjunctæ eſt per cognitionem à ſenſibus. Dicitur autem anima morti proxima divinare, ac prægnoſcere futura, quia cum ipſa abſtrahitur à corpore, & à corporis ſenſibus, aptior redditur ad percipiendum ſubtiles motus, & influxum, vel divinum vel ſubſtantiarum ſeparatarum, vel corporum cæleſtium.

Secundò fiunt quandoque hominibus revelationes ex cœleſtium corporum impreſſione, ut dictum eſt ſupra ex Philoſophis.

Tertiò fiunt ex dæmonum admonitu. Cùm enim intellectus dæmonum ſit ſuperior ex ordine naturæ intellectu humano, quædam cognoſcunt etiam ſua naturali cognitione, quæ ſunt remota ab hominum cognitione, & talia poſſunt hominibus revelare, ut alibi dicemus. Quædam revelationes fiunt ex divina inſpiratione, ſicut dicitur Dan. 2. *eſt Deus, qui revelat myſteria de cœlo.*

Revelat autem Deus ſecreta ſua hominibus ſive per ſeipſum, ſive per Angelos ſuos multis modis. Per ſomnium, per viſionem, per oraculum, per mentis illuſtrationem, & per mentis exceſſum. Per ſomnium cùm dormiendo aliquid revelatur nobis. Per impreſſionem formarum imaginabilium, & illud, quod revelatur, regitur figuris, & velatur imaginibus, ut cum Jacob dormiendo ſcalam vidit *Genes.* 28. Viſio eſt, cùm in vigilia aliquid revelatur per impreſſionem formarum imaginabilium, & eo ordine eveniunt, quo apparuerunt, ſicut viſio Iſaiæ. de qua dicitur cap. 6. ejuſdem. *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum.* Et viſio Danielis ſuper hebdomanibus. Oraculum eſt, cum in ſomnis Chriſtus, vel Angelus, Pater, aut Mater, vel aliquis Sanctus aliquid apertè venturum, vitandum, vel faciendum denunciat, cujuſmodi fuit ſomnium Joſeph *Matth.* 1. & ſomnium pincernæ Pharaonis. Et oraculum non indiget interpretatione, ſi fiat doctis, ſicut fuit Joſeph, vir Mariæ, & Lucianus, cui apparuit Gamaliel. Si autem fiant indoctis indigent revelatione, ſicut illud pincernæ, quod Joſeph interpretatus eſt, dicuntque ſomniorum interpretes quòd oraculis præſtanda eſt fides, ſi non ſint illuſiones dæmonum, quas ſancti viri, ut ait Gregorius *in dialogis*, intimo ſopore diſcernunt. Meatis illuſtratio eſt, ut inquit Iſidorus 3. *etymol.* plenitudo Spiritus Sancti, per quam Deus Apoſtolis revelavit ſecreta ſua ſecundùm illud Apoſtoli: Nobis autem revelavit Deus per Spiritum ſanctum & *Act.* 2. Repleti ſunt omnes Spiritu Sancto. Quibuſdam autem revelat Deus ſecreta ſua per mentis exceſſum, ſive per extaſim, aut raptum. Hoc modo vidit Petrus vas ſubmiſſum è cœlo cum variis animalibus *Act.* 10. & talis fuit extaſis, ſive ſopor Adæ. Revelat denique Deus ſecreta ſua per ſenſibilium ſignorum expreſſionem, ſive per rem corpoream extrinſecus apparentem, ſicut Moyſi per nubem loquebatur Deus; vel per vocem exterius ſonantem, ſicut Abrahæ inſonuit, dicens: Ne extendas manum tuam ſuper puerum *Geneſ.* 22. ſive per parabolam myſticè ſignificantem, hoc eſt per vocem quaſi hominis formatam cum ſimilitudine alicujus rei, ſicut Balaam *Num.* 23. accepta parabola, ait. &c.

Ad Auguſtinum autem, Gregorium, & alios, qui videntur tenere divinationes ineſſe animæ à natura, reſpondeo cum D. Thoma *p.* 1. *q.* 86. quod Auguſtinus loquitur non aſſertivè, ſed recitando opinionem Platonis, qui poſuit, animam accipere cognitionem rerum ſecundum participationem idearum, quam participationem melius recipit abſtracta à corporis ſenſibus, ſcilicet dormiendo, aut in morte. Gregorius etiam non intelligit divinationem ineſſe animæ à natura, ſed per revelationem, ut dictum eſt.

Non eſſe autem ſuperſtitioſum adhibere filum, digitis appenſum, à quo pendeat lapillus, ſive annulus intra vas vitreum ad pulſandas, & dignoſcendas horas, refert Tamburinus *lib.* 2. *in decalog. cap.* 6. §. 1. *num.* 39. & 79. ex Cardinali de Lugo, qui dum publicam lectionem Auditoribus dictaret, narravit, ſe in Hiſpania ſæpiſſime hoc fili artificio uſum fæliciter fuiſſe, ratus, vera eſſe, quæ ab ipſa pueritia didicerat, motus ſcilicet pulſus, & cœleſtis alicujus conſtellationis occulta vi, eos horarios ictus in lateribus vaſis edi.

At nihilominus tenendum eſt, id eſſe ſuperſtitioſum: Quia conſtat non ex vi naturæ, ſed ex dæmonis pacto id fieri, ut tandem experientia doctus, dum in Italiam commearat, idem Lugo oppoſitum docuit, quem poſtea ſequutus eſt idem Tamburinus *loc. cit.* ubi tamen ait, quòd non excedat veniale, ſiquis ſemel aut iterum vellet experiri curioſè quid accidat. Quod tradit etiam Tancredus ex Suarez, Sancio, & Bonacina apud ipſum Tamburinum. Ego autem cenſeo, quòd motus, quo annulus turcoidem habens, & ex filo perpendiculari pendens horas ad vitri latera pulſus indicat, ſi propter tenentis manus, quod puto, non fiat, dæmonis opera perficitur. At de his ſatis ſuperque diximus. Pellantur impiæ iſtæ, penè aniles obſervationes, vix enim dignæ ſunt lucubratione anicularum. Sit propterea diſputatio gravis.

CONSULTATIO LIII.

An Gemmæ & lapides vires, & facultates habeant? & Quinam effectus naturales, non autem ſuperſtitioſi, & magici ab eis fieri poſſint, qui non?

QUod ad primum, Multi ineptè exiſtimant, gemmas nullas prorſus habere vires. Alij illis tantùm elementales facultates concedunt, ut calefaciendi, refrigerandi, humectandi, ſiccandi, aſtringendi, indurandi, extenuandi, incraſſandi, obſtruendi, aperiendi, exedendi, & ſimiles, quæ ex iis ſequuntur, atque à materiæ conſtitutione, & temperamento proveniunt. Alii rurſus peculiares quaſdam facultates à forma & eſſentia manantes ſingulis tribuunt gemmis, perſuaſi magnetis exemplo, qui ferro uniri, & ad terræ plagas ſuas accommodare cupit. Alii ſupranaturales vires, & facultates gemmas habere volunt à cœlo, quæ neque materiæ, neque formæ adſcribi poſſunt.

Nullas prorſus habere gemmas, & lapides vires inſanum eſt affirmare, & contra omnem experientiam; & propterea longiorem confutationem non meretur. Habere autem ab elementis, materia, & eſſentia, ſeu forma vires, non ſolum magnes, & ſuccinum, ſed hæmatites, jaſpis, aliique lapides experientia certiſſima convincunt. De ſupernaturalibus virtutibus major eſt difficultas.

Complures enim ſunt, qui habere negent. Supernaturales voco non ſolum eas, quæ ab ordinariis naturæ inſtrumentis fieri non poſſunt, ut inviſibilem aliquem facere, quæ facultas ophthalmo, aut ſolem obſcurare, quæ heliotropio tribuitur, ſed eas omnes, quas natura ignorat, aut quæ à rebus inanimatis fieri non poſſunt abſque rerum animatarum conſenſu, aut ope. Tales ſunt eloquentem, pauperem, acceptum omnibus, divitem, fortunatum, tutum & ſecurum aliquem facere.

Alii è contra hujuſmodi vires à gemmis effici approbante id experientia, exiſtimant, ac præcipuè exemplo adamantis, quem Pontifex Sancta Sanctorum ingrediens geſtabat in pectore, ac colorem aëreum ſi Judæi contra Deum peccarent in nigrum convertebat, Item ſmaragdi, qui adulteria prodit, & turcoidis, quæ caſus pericula excipit.

Sed, ut veram ſententiam adferam, per gemmas ſæpe admiranda facta fuiſſe non nego; à gemmis tamen, tanquam mixtis naturalibus, nonniſi naturali effici poſſe, aſſero. Si ſupernaturale quid per gemmas, aut lapides fiat, aut naturale, quod tamen à gemma, vel lapide fieri poſſe, doctis non videtur, quia connexio cauſæ cum effectu nulla probabilis inveniri poteſt, id non gemmis, vel lapidibus, ſed alteri cauſæ occultæ, vel ſupernaturali videlicet aſſerendum eſt, quæ idem per quodvis ſubjectum agere poteſt, ſi vult.

Cauſa ſupernaturalis, & agens eſt Deus, Angelus bonus, & malus. Bonus Dei voluntate, malus Dei permiſſu. Nam aſtra, à quibus ſupernaturales in gemmas facultates ſecundum multorum opinionem mittuntur, nihil contra naturam efficere, nec animantium voluntatem, & libertatem inclinare, aut cogere ad aliquid agendum, nec gemmis dare, quas ipſa non habent, facultatem, poſſunt. Divitiarum, & caſtitatis donum, quod non habent, & natura ipſa ignorat, quo pacto gemmis dare, ut id hominibus impertiantur, non video; cùm divitiæ nihil aliud, quàm

jus

jus quoddam ſint poſſidendi, & ens nullum, eaſque hominis conſenſus faciat, & non natura, quæ ſua omnibus hominibus æq; communicat. Caſtitatem in conjugio, aut adulterio cognoſcere ſtellas, eamque facultatem ſmaragdo tribuere, ut adulteria ſentiat, & prodat, tam eſt abſurdum quàm bovem à curru trahi. Adulteria enim, quæ propter legem talia ſunt, quemadmodum caſtitatem, omneſque virtutes & vitia, quæ ab animatis tantùm noſcuntur, natura ipſa prorſus ignorat,

Effectus itaque omnes, qui à gemmis fiunt, ab eis, tanquam cauſa, fieri debent. Nam qui ab alia cauſa fiunt, licet interpoſitis, vel adhibitis gemmis, ab eis ineptè effici dicuntur. Divitiarum cauſam videmus induſtriam, artificium, ingenium, fortunam, & caſum fortuitum. Adulterij verò impietatem, ebrietatem, corruptos mores, ſecuritatis prudentiam, amicitiæ modeſtiam, liberalitatem, & comitatem, inimicitiæ iram, ſuperbiam. Cur itaque dum manifeſtas iſtorum cauſas habemus, eas in ſtellis, & cœlo quærimus, & gemmas, quæ cauſæ non ſunt, cauſas facimus?

Deinde effectus, qui contra naturam ſunt, nunquam à gemmis, tanquam cauſis, producti cenſeri debeat. Aliquem inviſibilem reddere contra naturam eſt. Quia omne corpus opacum, quale hominis eſt, viſum terminat, & proinde inconſpicuum eſſe non poteſt. Futura contingentia præſcire contra naturam eſt. Non poteſt propterea gemma cauſa eſſe ut effectus, quorum cauſa incerta, & nulla adhuc eſt, ante cauſam genitam præſciatur. Abſurdum itaque eſt, ſi quis inviſibilis, adhibita gemma, fiat, ut de Gygis annulo legitur. vel ſi quem futura divinaſſe exitus rei approbet, id gemmæ adſcribere.

Sed multi, ut has ſupernaturales vires gemmis ineſſe, & à cœlo, ſtelliſque accepiſſe probent, expetientiam allegant, quam refelli non poſſe putant.

Verùm operæ pretium hic eſt declarare, quid neceſſarium ſit, ut quis experientiæ niti poſſit. Dum aliquid experientia, quæ nihil aliud eſt, quàm ejuſdem rei ſæpius, & eodo modo facta obſervatio, probatum volumus. Imprimis tria obſervare debemus, quæ neceſſariò concurrere debent, ut nos certos reddant, effectum ab illa cauſa, quam putavimus, productum eſſe. Primum eſt, ſi effectus ab illa cauſa, quam veram exiſtimamus ſæpe factus fuit, & propriè, non per accidens. Secundum, ſi nulla alia cauſa fuerit præſens, à qua effectus fieri potuiſſet. Tertium, ſi naturæ non repugnet, neque abſurdum ſit, talem effectum à tali cauſa proficiſci.

Primum requiritur, quia ſi effectus quiſpiam ſemel, bis, terve ſolummodò fiat, vel ignoratur, vel non probè dignoſcitur cauſa ipſius. Deinde propriè, & non per accidens effectus fieri debet, aliàs quod alteri debetur cauſæ, gemmæ, vel lapidi tribueretur. Secundum etiam neceſſarium eſt. Quia non ſemper, quod præcedit, aut præſens eſt, ejus, quod ſequitur cauſa eſt, ut nec novilunium cauſa eſt eorum omnium quæ poſt novilunium contingunt. Nec Sol cùm lucet, cauſa eſt actionum humanarum, quæ in ipſius lumine peraguntur. Si itaque aliquid mihi contingat, dum gemmam, aut lapidem apud me habeo, & aliud quiddam præſens ſit, in quod cauſa effectus veriſimiliùs rejici poſſit, gemmæ non ſtatim effectus adſcribendus eſt. Tertium etiam deſideratur, videlicet, ut non repugnet naturæ, effectum talem, aut talem à gemma, vel lapide fieri poſſe. Repugnat autem naturæ, ut dixi, aliquem inviſibilem facere, & futura præſcire, atque adeo id à gemmis fieri non poſſe credendum eſt.

Falluntur itaque facilè, ac ſæpe ingenia craſſiora, dum id, quod per accidens fit, propriè fieri putant, dum id, quod poſt aliud, aut præſente alio fit, ab eo quod præceſſit, vel præſens eſt, fieri autumant. Et dum id, quod ab aliquo fieri nullo modo poteſt, fieri poſſe opinantur. Hi errores in gemmis multum committuntur. Nam gemmarii, ut eas caro pretio vendant, miras virtutes, facultates, & effectus illis tribuunt, eaſque mirum in modum prædicant, quas dum obſervant emptores, & ſequi, prout promiſſum fuerat, animadvertunt, etiamſi caſu vel ab alia cauſa fiant, nihilominus tamen à gemmis, & lapidibus fieri arbitrantur.

Magnetem unionem ferri appetere, ſardam, vel corneolum, vel jaſpidem rubrum ſanguinem, etiam è vulneribus fluentem, ſiſtere, experientia probatur, eæque illis facultates, non à materia, & elementorum craſi, ſed ab eſſentia, & forma proveniunt, quæ non ſolùm propterea occultæ meritò dici poſſunt, ſed quia cauſa, etiam efficiens harum facultatum non minùs quàm eſſentia homini prorſus ignota eſt. Probantur autem prædictæ facultates experientia gemmis & lapidibus illis ineſſe, quia ſingula illa tria, quæ requiruntur ad certam experientiam, adſunt. Nam magnes propriè & non per accidens, aut propter aliud, quàm propter ſe ferro uniri cupit, ac ſemper, cùm non procul à ferro eſt, unionem appetit. Deinde dum appetitus iſte magnetis obſervatur, nulla res alia præſens unquam deprehenſa eſt, talem appetitum habere. At tertiò abſurdum non eſt, & contra naturam magnetem unionem ferri appetere; quia natura gaudet ſimilibus, & ſimilia appetit. Similis autem eſt magnes ferro, quia in ferri fodina reperitur, vel ferri fodina eſt. Immò ferrum eandem, ſed obſcuriorem habet in ſe, quam magnes facultatem. De corneoli, jaſpidis rubri, & hæmatitis facultate, quæ ſanguinem ſiſtit, idem aſſeri poteſt. Semper enim ſiſtunt, niſi vehementior, & nota cauſa prohibeat. Deinde nihil aliud præceſſiſſe aut præſens eſſe animadvertitur, à quo ille effectus fieri potuerit; & tertiò contra naturam non eſt ſiſti ſanguinem, quem natura ultro ſæpè retinere ſatagit.

Quod autem experientia approbet interdum per gemmas, aut adhibitis gemmis ſupernaturalia fieri, ut adulteria prodi ruptura ſmaragdi, aut caſum, & pericula innoxia fieri ruptura turcoidis, non inde inferendum eſt, illa à gemmis, tanquam cauſis, fieri. Quia, ut dixi, à gemmis tanquam cauſis, nonniſi naturales effectus produci poſſunt, qui vel à temperie, materia, forma, aut eſſentia illarum proveniunt. Reliqui effectus, qui contra naturam ſunt, illiſque adhibitis, fiunt, ſupernaturalem habent cauſam, Deum, Angelum bonum, vel malum.

Adamas, quem ſummus Pontifex apud Judæos in pectore geſtabat, dum Sancta Sanctorum ingrederetur, colorem æreum habebat, qui cùm Judæi contra Deum peccarant, colorem æreum in nigrum mutabat, non propria facultate, ſed Dei voluntate, quæ ſola cauſa ſufficiens & mutans colorem fuit. Quod autem Deus per ſe facere poteſt, hoc etiam per miniſtros, Angeloſque bonos, qui ſingulari Dei beneficio, & ad hominum conſervationem ſeſe gemmis inſinuare poſſunt, ac homines à periculis conſervare, vel gratia aliqua afficere peculiari. Verùm, ut nihil certi de Angelorum in gemmis præſentia affirmare licet, ita etiam hujuſmodi gemmis fidere, ac numium tribuere, placet imprimis dæmoni, qui ſe in lucis Angelum transformat, & in gemmulæ corpus inſinuat, ac per illam mirè operatur, ut quis non Deo, ſed gemmæ fidat, ac ab eo habeat, quod à Deo impetrare debetet. Ita fortaſſis nobis imponit per turcoidem, ut paulatim doceat, non à Deo ſecuritatem, ſed à gemma petendam eſſe.

Quod ad ſecundum. Licet nonnulli effectus, qui à gemmis fieri poſſint, vel non obiter ſupra oſtenſum

fit, quia tamen brevitas obſcuritatem parere ſolet, ac propter multorum errores gemmis nimis magnæ vires, quàm par ſit, tribuuntur, ideò neceſſarium videtur, paulò fuſiùs demonſtrare, quinam effectus à gemmis, & qui non fieri poſſint. Id, ut commodè ac diſtinctè fiat, oportet, omnia effectuum genera, quæ in hoc Univerſo fiunt, perpendere. Sunt autem quatuor.

Primo genere continentur illi effectus, qui perfectione vires cauſarum naturalium ſuperant. Talis eſt igni vim calefaciendi auferre, hominem inviſibilem facere, &c. Nulla enim cauſa naturalis efficere poteſt, ut ignis ardeat abſque calore, ut nec aliqua, quæ corpus opacum, & non perſpicuum, aut tranſparens, nullo præſente impedimento inconſpicuum reddat.

Secundo genere continentur effectus, qui etſi quidem vires naturalium cauſarum non excedant, modum tamen, quo cauſæ naturales ex præſcripto à naturæ ordine utuntur, ſuperant. Talis fuit effectus dum ex Virgine Matre natus fuit Salvator. Naturaliter enim ex muliere procreatur homo, ſed non ſine viri adjumento. Modus itaque generandi hic fuit non naturalis. Hæc duo effectus genera à ſolo Deo, vel à dæmone, Deo permittente, fieri poſſunt.

Tertio genere continentur illi effectus, qui naturalium cauſarum effectricem non excedunt, ſed modum tantùm, quo ordinariè ad efficiendum applicantur, non ſervant. Talis effectus eſt, dum ex argento Chymica arte fit aurum, aut dum arbor pomifera propter ramuſculi pyri inſitionem pyra fert. Hi à voluntario agente fiunt.

Quarto genere continentur illi effectus, qui à cauſis naturalibus fieri poſſunt, ac eo modo, ut ipſis quatenus ordinariè ad agendum applicantur, effectus reſpondeant. Tales ſunt dum pluviæ à vaporibus generantur, dum glacies à Sole in aquam ſolvitur, dum homo à maſculo & fœmina generatur, & infiniti alii, qui ordinariè quotidie efficiuntur.

Hæc quatuor genera effectuum à gemmis effici poſſe nonnulli credunt autores. Nam Albertus Magnus inviſibilitatem heliotropio, & ophthalmio attribuit, qui tamen effectus à cauſa nulla naturali effici poteſt. Idem autor heliotropium Solem obſcurare tradit. Qui effectus, etiamſi naturaliter nubis interjectu fieri poſſit, ab heliotropio tamen in aquam injecto, id fieri non poteſt. Iterum alij putant jaſpidem, Sole Scorpionem ingrediente, figura Scorpionis ſculptum, calculum curare. Item alias gemmas certis conſtellationibus ſculptas varias facultates ſuſcipere, taleſque quæ mixtis ineſſe poſſunt, ſed quas gemmæ tamen non haberent, niſi ſculptæ, obſervato certo tempore eſſent.

Quarti generis effectus à gemmis effici poſſe, nemo unquam dubitavit. Hi enim à forma, materia, vel eſſentia gemmarum promanant, tales ſunt exiccare, calefacere: & quicunque à materia elementali, ejuſque temperie, forma, & eſſentia proficiſcuntur.

Omnia iſta effectuum genera, quia à ſuis cauſis fiunt, neceſſarium eſt, ut dum à gemmis effici putantur, illæ cauſæ ſtatuantur. Cauſæ autem ſunt quadruplices. Efficiens, formalis, materialis, finalis. Efficiens cauſa propriè eſt, ad cujus eſſe ſequitur eſſe alterius totaliter ab ipſa diſtinctum, plerunque ita, ut cauſa ſit in alio ſubjecto quàm in quo eſt effectus. Cauſa formalis, & materialis extra ſubjectum, in quo ſit effectus nunquam ſunt. Cauſa finalis propriè cauſa non eſt, ſed tantùm analogia; quia tantùm eſt intentionalis, non realis.

Quia itaque gemmæ diſtinctæ ab effectibus ſuis ſunt, & nunquam in gemma, ab ipſa procreatus effectus apparet, neceſſario gemma effectûs à ſe geniti, efficiens cauſa eſſe debet. Cauſa porrò efficiens alia agit ex determinatione naturæ, alia ex voluntate libera. Quæ agit ex determinatione naturæ, & incorruptibilis eſt; nam aliquæ ſunt corruptibiles quæ deficere poſſunt antequam effectus fiat; aut ab extrinſeco non impeditur, omnibus neceſſarijs ad agendum poſitis, ſtatuto tempore ſine intermiſſione, effectum ex ſe prodit. Quæ agit ex voluntate libera, ut Dei, dæmonis, vel animantis, omnibus neceſſariis præſentibus, & nullo interpoſito impedimento, nihilominus poteſt actionem ſuſpendere ita, ut, poſitis omnibus requiſitis, effectus non ponatur neceſſariò.

Si itaque gemmæ cauſæ efficientes ſint, vel naturales erunt, id eſt agentes ex determinatione naturæ, vel agentes ex voluntate libera. Verùm quia voluntatem nullam habent, ſequitur eſſe efficientes cauſas naturales, & ex ordinaria naturæ determinatione, & præterea effectus ab iis productos etiam eſſe naturales, non ſupernaturales. Quia cauſa naturalis nonniſi naturales effectus producere poteſt. Propterea quod omnis cauſa efficiens in ſe perfectionem effectus producendi vel virtute, vel formaliter continere debet. Is effectus, ſi præternaturalis ponatur, ejuſque perfectionem in ſe cauſa aliqua continebat, illa non naturalis, ſed præternaturalis erat. Cùm illæ ſupernaturales dicantur, quæ effectus ſupernaturales producunt.

Quia igitur eadem cauſa reſpectu ejuſdem effectus & naturalis, qualem eſſe poſui, & non naturalis eſſe non poteſt, manifeſtum & clarum eſt, à gemmis, quæ tantùm cauſæ naturales ſunt, ſupernaturales effectus produci non poſſe; ac ob id quicunque ab illis effici ſupernaturales putantur, aut per ipſas fiunt, non ab ipſis, ſed ab efficiente libero, Deo videlicet, vel dæmone fieri. Homo ſiquidem ſupra naturam nihil efficere, niſi Dei, vel dæmonis ope poteſt, licet inſtrumentum ſit, ut miri aliquid fiat, dum videlicet applicat efficienti naturali materias, quas natura nunquam, aut rariſſimè jungit. Hoc enim modo efficit, ut natura etiam producat id, quod nunquam, aut rariſſimè ſola produceret, quemadmodum arbores, quæ diverſi generis fructus propter inſitionem, quam homo facit, ferunt, oſtendunt. Deo omnes illi effectus præternaturales, qui per gemmas, aut lapides fiunt, adſcribi poſſunt, qui referuntur ad manifeſtandam ipſius ſapientiam, potentiam, & reliqua, quæ illi, ut Deo, adſcribenda ſunt, ut hac ratione, cultus ipſi debitus in animis hominum excitetur. Ita aquæ effluxio ex petra, & lapide ſicco in deſerto, tanquam ſupernaturalis effectus, Deum habuit autorem, & cauſam efficientem ad manifeſtandam ipſius potentiam, & confirmandos homines in vero cultu & religione. Sic etiam per adamantem, quem Summus Sacerdos in pectore geſtabat, potentiam, & iram ſuam Deus, mutando illius colorem ſignificabat, quæ certè coloris mutatio à naturali nulla cauſa fieri potuit, ut poſtea apparebit, ubi naturalis cauſæ notionem docebo.

E contra dæmoni, tanquam cauſæ efficienti, omnes illi effectus tribuendi ſunt, qui prudentia vera judicari poſſunt ad vanitatem, peccatum, idololatriam, lucrum, vel alias res obtinendas, quæ à Deo ſolo petendæ ſunt, pertinere. Dæmon enim per gemmas facit, & dat, quod à Deo ſolo dari, vel fieri debet, idque, ut paulatim hominum mentes à Deo avocet, etſi non ipſe ſaltem vilis creatura colatur, effectus obtinendi gratia, Deoque hac ratione debitus cultus minuatur, & auferatur. Deinde ut hoc modo ille facilè, tanquam per gradus hominem ad maleficam ducat magiam. Dum enim quis hujuſmodi effectus miratur, & gemmis ineſſe putat, etiam figuris, verbis, aliiſque nugis ineſſe credit, ac earum viribus mirifica, & ſupernaturalia effici dæmonibuſque imperari poſſe autumat. Quod dum animadvertit Satan, facilè orationibus

tionibus ſe cogi ad ſervitia poſſe ſimulat, & vocatus imperio paret, miraque, ſi cum illo pactum injatur, promittit, idque ſolùm, ut decipiat credulum, & irretitum illaqueet, ſuumque faciat. Nam promiſſa non ſolùm non ſervat, ſed dominum ſuum de ſalute, gratiaque & miſericordia divina deſperantem facit, ac ad neces aliorum hominum, & maleficia, etiam verberibus cogit, illique imperat, & ad judicia tractum contra omnia promiſſa, & pacta deſerit, ac fori ſecularis judicio crematum, gehennæ perpetuo igne cruciat. Hic finis, ſi æternitas finis, ſocietatis, aut imperii eſt.

Verùm non ſolùm prædictis modis per gemmas ſpiritus nequam mira operatur, ſed etiam naturalia & veriſimilia, ut prudentiores decipiat. Quod facit duplici modo. Primò ſiquis gemmam ſuperſtitioſè certis cæremoniis adhibitis, habeat, geſtet, aut annulo includi curet. Sive illa Deo tantùm debeantur, quod pejus eſt, ſive nihil ad rem ſpectare videantur. Hujuſmodi cæremoniæ Turcoidi adhibentur, quam putant aliqui caſuri hominis caſum in ſe ſuſcipere, ſi dono data fuerit; nam aliàs nihil efficere poſſe credunt.

Secundo modo dum quis cauſas ex ſe inſufficientes animo tali quis applicat, ut dæmonis auxilium expectet ſpectet aut deſideret. Primo dicto modo, licet dæmonis auxilium neque expectetur, neque deſideretur, attamen dæmon facilè per gemmam operatur, ut doceat gemmis confidere, & ut dixi, tanquam per gradus ad magiam maleficam hominis mentem ducat.

Primus gradus magiæ eſt, dum naturale quid fit, adhibitis mediis inconſuetis, & quæ nihil ad rem facere poſſunt. Ut cùm quis leporis capturam prohibet, inverſo lapide aliquo, qui in via jacet.

Secundus gradus, dum naturale quid fit, adhibitis iis, quæ tantùm ad honorem divinum ſpectant, ut ſacra ſunt. Ut dum quis, ſacrificante Sacerdote Crucem ex ligno fabricat ad febres ſanandas. Hîc enim ſuperſtitio gravis committitur, niſi quis dæmonis opem deteſtetur, & precibus à Deo juvari, non confidens figuræ, materiæ, vel tempori, petat. Nam omnes circumſtantiæ ac ritus ab Eccleſia Catholica non permiſſæ, rebuſque ad effectus obtinendos adhibitæ, ſuperſtitionem faciunt. Quæ ſi effectum pariat contra conſuetum naturæ ordinem dæmonem habet cauſam efficientem.

Tertius gradus eſt, dum quis ſupernaturale quid facit, adhibitis orationibus piis, aut rebus ſacris, ſed adjunctis cæremoniis, quæ nihil ad rem faciunt, & ab Eccleſia non ſunt approbatæ.

Quartus, dum quis naturale, aut ſupernaturale opus efficit, expectans, vel deſiderans tacitè dæmonis auxilium.

Quintus, dum quis expreſsè ipſius auxilium petit.

Sextus, dum quis cum illo paciſcitur, & ſe illi devovet, Deumque ac omnes creaturas abjurat, qui certè gradus, ſcopus eſt dæmonis, ad quem per gradus prædictos paulatim pervenitur.

Sed, non ſolùm, ut hactenus oſtenſum eſt, ſupernaturales effectus à gemmis fieri non poſſunt naturaliter, verùm etiam multi naturales. Quia, ut naturaliter à cauſa naturali efficiente propria, & propinqua effectus naturalis producatur, multæ conditiones neceſſariæ requiruntur.

Prima eſt, ut ſubjectum aliquod ſit præſens, quod effectum ab efficiente productum recipiat.

Secunda, ut certa latitudo diſtantiæ ſit inter efficiens & ſubjectum, ex quo effectus eſt producendus, ita, ut extra illam diſtantiam non poſſit effectum producere, quemadmodum neque Sol regiones circa Arcticum Polum ſitas ita calefacere poteſt, dum in tropico Auſtrali hæret, ſicut facit, dum circa Cancri tropicum verſatur.

Tertia conditio eſt, ut ſpatium inter cauſam, & effectum ſit plenum, id eſt continuum, non ſolùm quia vacuum non datur, ſed quia res naturales plenitudinem, vel conjunctionem immediatam inter ſe requirunt, ut in ſe mutuò agant, & ſic perfectionem conſequantur. Nam quæ mediatè in ſubjectum agunt, tantùm ſunt cauſæ per accidens non efficientes. Agentia ſiquidem duplicia ſunt. Alia mediata, alia immediata. Immediata rurſus duplicia. Alia immediata immediatione virtutis, quæ nempe producunt effectum virtute ſibi naturaliter ingenita, quomodo ignis reſpectu caloris, quem producit, eſt agens immediatum. Alia ſunt immediata immediatione ſuppoſiti, illa nempe, inter quæ & effectum nullum intercedit aliud agens, cui vim ſuam communicent.

Quarta conditio eſt, quod cauſa efficiens, ſeu agens immediatum immediatione ſuppoſiti, non poſſit agere in ſubjectum ab ipſo per medium corpus diſtitum, ſive diſtans. Diſtare autem inter ſe dicuntur, inter quæ medium eſt corpus extenſum ita, ut à neutro eorum penetretur. Nam ſi ageret, agentia abſque continuatione ac plenitudine agerent. Quod eſt abſurdum. Si itaque inter cauſam, & ſubjectum corpus aliquod medium ſit, id debet ſuſcipere virtutem agentis, vel ſinere, ut virtus permeet ad ſubjectum. Ita aër medius inter Solem & terram lumen Solis tranſmittit, ut terram illuminet, calefaciat, & fructus producat: Corpus verò opacum impedit, ne lux permeet. Corpus medium interjectum virtute agentis in ſe recepta alterari poſſe, eſt neceſſe. Sed illam virtutem non oportet ſemper, & omnino eſſe eandem, qua ſubjectum proximè ad effectum producendum immutatur. Quia nempe Sol, cùm calorem in terra excitat, illum priùs aëri imprimit, ut media aëris regio frigida oſtendit. Nec ſimilem etiam neceſſe eſt virtutem eſſe prorſus ei, quam agens ipſum impreſſam continet, ſed poteſtate imitari debet utramque, & talis eſſe præterea, quæ veluti actio agentis in ſubjecto extrinſeco exiſtens, præſentiam agentis deſideret, & quantò eidem eſt propior, tantò ſit perfectior, & quantò longiùs diſtat, tantò imperfectior, & quæ in parte remotiori medii exiſtit, producatur virtute quidem exiſtente in parte proxima, ſed dependente ab ea, quæ eſt in agente, & hinc effici, ut quò longiùs ab agente virtus in medium diffunditur, tantò perfectione imminuatur.

Quinta conditio eſt, ut medium, quod inter cauſam & ſubjectum eſt, ſit aptè diſpoſitum ad recipiendam virtutem agentis, Nam, ſi non fuerit, reliquis omnibus poſitis, effectus univerſaliter ſequi non poteſt.

Conditiones cauſæ efficientis explicavimus; nunc regulæ oſtendendæ ſunt, quibus ſciri poſſit, num cauſa aliqua ſit vera cauſa illius, vel iſtius effectus, an non ſit. Nam ſæpè quæ cauſæ non ſunt, cauſæ putantur. Ut itaque cauſa aliqua ſit naturalis iſtius, vel illius effectus, primò talis eſſe debet, cui non repugnet, ut talis eſt, habere perfectionem effectus vel virtute, vel formaliter. Secundò neceſſe eſt, ipſa inter certos alicujus ſpatii limites, præſente, & reliquis, quæ ad agendum ſunt neceſſaria poſitis, nulloque intercedente impedimento, ſequi effectum tempore ſtatuto, & pro effectus exigentia debito variari, prout intra ſpatii limites adhibetur ad ipſum producendum propinquius, vel remotius. Tertiò, ut applicata ab iis, qui de ſuperſtitione minimè ſunt ſuſpecti, eandem vim habeat. Quartò, ut, ipſa ſublata, cæteris omnibus etiam poſitis, effectus non ſequatur.

Omnes igitur effectus, ſive motus rerum, quorum cauſæ ſufficientes ex rebus naturalibus applicatis per regulas jam poſitas aſſignari à viris doctis, & in rerum naturalium cognitione verſatis, nequeunt, proveniunt

niunt ab agente occulto, quod est divinum, vel dæmoniacum.

Regula autem judicandi id, quod causa putatur causam non esse, hæ sunt. Prima, si constet, effectum nunquam sequi causam, vel sequi per accidens, quod simul jungitur.

Secunda, si prudentes, qui rerum usum habent, supposito omni affectu ordinato, negent, quod putatur causa esse causam.

Tertia, si comparatione rei facta cum aliis causis quæ notæ sunt, modus involvatur applicandi nimiùm discrepans, vel qui meritò possit cogitari esse voluntarius.

Quarta, cùm res cum effectu nullam habet affinitatem, qualis rebus, quæ vim habent procreandi, cùm suis effectibus intercedit. Inde enim infertur, quòd nec virtute, nec formaliter effectum contineat. Ut cùm arbor dicitur producere bovem, virtute continet vermem, & formaliter malum, sed nunquam bovem.

Quinta, quando nunquam separatim res effectum producit, sed cum conjunctione aliorum, quæ vim habent producendi effectum.

Sexta, quando constat rem aliquam ob aliquem finem esse institutam, quò non pertinet effectus.

Septima, si effectus à causa, eisdem conditionibus existentibus, nunquam ampliùs evenit.

Hæ regulæ facilè detegunt falsam causam à vera, & sæpè causam aliam alicujus effectus esse, quàm quæ putetur, & quæ naturalis putatur, sæpè occultam esse, divinam nempe, vel dæmoniacam ostendunt.

Sed antequam hæc omnia, tanquam generalia ad gemmas, & lapides referantur, necesse est priùs scire, effectus aliquos propriè, alios impropriè esse. Effectus propriè est id, quod qua ratione à causa procedit, est vera res, & non modus aliquis rei, proinde ante ens non erat, ut ignis in ligno, & sic effectus à causa productiva fit. Impropriè effectus dicitur modus entis, secundùm quem ens aliter se habet, quàm priùs, tamen non producitur de novo, ut motus localis in lapide priùs quiescente, cujus causa non productiva vocatur; nam causa motus revera fuit priùs in lapide.

Effectus autem impropriè dictus, sive modus rei, duplex est. Alter realis, alter intentionalis. Realis est rei modus quidam se habendi in ordine ad alterum, qui ordo convenit rei citra cognitionem, id est, non ut res est in cognoscente objectivè. Intentionalis effectus est, qui non convenit rei, nisi quatenus est objectum cognoscenris, sive repræsentantis.

Realis modus iterum duplex. Permanens, & fluens, sive successivus. Permanens est figura, ubi, situs, habitus, raritas, densitas, relationes aliquæ, ut esse simile, æquale, &c. Fluens, ipsa quæ permanent, continet, sed quatenus illas res fluentes afficiunt.

Deinde motus localis, ut actio, passio, & similia.

Effectus naturales item alii sunt materiales, alii spirituales, sive immateriales, qui vi causarum naturalium immediatè produci non possunt. Quia causarum naturalium vis, & efficientia subjectum præsens, in quod agat, immediatè desiderat, & materiæ concursu astricta tenetur in rebus vel materialibus effectibus producendis, ut superiùs in prima conditione effectuum ostendi. Immateriales autem effectus, sive spirituales sine concursu ullo subjecti, vel ex potentia tantùm animæ rationalis producuntur.

Hincque fit, gemmas, vel lapides, dum causæ naturales & materiales effectuum statuuntur in actus intellectus, voluntatis, habitus, scientiarum, virtutum, & vitiorum propensiones, quæ parti rationali animæ ingenerantur, nihil efficere, ut nec in alias res spirituales impressionem immediatam facere posse. Proinde eloquentiam, castitatem, liberalitatem, affabilitatem, pietatem, divitias, honores, favores, &c. dare, vel tribuere alicui non possunt. Mediatam tamen impressionem facere possunt, sed non ita, ut libertas hominis circa objectum tollatur. Mediatam faciunt, dum spiritus recreando, corroborant, ac id postea roboratum, alios in corpore affectus producit, ut confidentiam, magnanimitatem, audaciam, & similia, quæ corporis constitutionem sequuntur. Quod autem corporis constitutionem animi mores sequantur, peculiari docet Galenus tractatu, quem consulere Lector potest.

Gemmas verò, aut lapides, dum corpori applicantur aliquid in ipso efficere posse experientia multorum ita approbatum est, ut temerarius videatur, licet ratio non semper assequi causam valeat, qui id negare audet. Probat id Corneolus, hæmatites, & jaspis, qui omnes sanguinem sistunt appositi. Quem effectum nemo frigiditati illorum adscribere potest, quòd alii lapides æquè frigidi id non faciant.

Putant aliqui virtutem quandam occultam lapidibus inesse actione astrorum impressam. Sed non est necesse ad astra recurrere, cùm formæ proprietas occultas vires habeat sibi divina ordinatione impressas, quas semper ubi nullum impedimentum præstò est, ordinariè, tanquam è sinu ad hominis, & animantum utilitatem depromit. Hoc tamen imprimis observandum, multas vires falsò adscribi gemmis, quas nec habent, nec habere possunt.

Effectum impropriè dictum paulò ante à causa non productiva effici diximus. Ut verò ille in realem, & intentionalem dividitur, ita & causa. Quia quot genera effectuum, tot causarum. Causa itaque non productiva, alia realis, alia intentionalis. Realis multiplex est. Sed illa tantùm huic disceptationi convenit, qua res moventur loco. Quæ vel in animalibus est, & animalis vocatur, vel in cæteris rebus omnibus, ac naturalis vocatur, & ad locum unum astringitur, sequiturque naturæ determinationem, tanquam principium movens, cùm è contra animalis ad locum certum non astringatur, & sequatur cognitionem tanquam movendi principium. Propterea quæcunque res naturales naturaliter impelluntur in varias partes indeterminatè, non possunt citra vim extrinsecam impellentis moveri. Quæ si aperta non est, habet motorem spiritualem, & occultum, Deum, vel dæmonem, ut de motu annuli, horas indicantis superiùs dictum est.

De causa productiva intentionali, ejusque effectu, qui nihil aliud est, quàm res, qua ratione est objectum repræsentantis, vel cognoscentis ita, ut ratio formalis ejus in hoc posita sit, ut objiciatur cognoscenti, nihil dicemus; quia gemmæ, cùm animatæ non sint, & cognitionem nullam habeant, hujusmodi effectus efficere non possunt.

Ex præscriptis colligi facilè potest, gemmas, & lapides dum naturales tantùm, ut ante ostendi, suorum effectuum causæ sint, ac effectus ob id necessariò etiam tantùm naturales sint, eosdem semper esse reales, nunquam intentionales. Deinde plerunque esse materiales, rarò spirituales, & tunc tantùm cùm per medium aliquod efficiuntur, quod veriùs causa, quàm gemma ipsa statui potest. Exempli gratia, si Corneolus, jaspis, aut hæmatites ab eo, qui continuum sanguinis profluvium passus fuerit, & propterea pusillanimus, & debilis redditus sit, gestetur, & sanguis sistatur, potest propter sanguinis retentionem cor ita corroborari, ac temperies viri restitui, ut loco pusillanimitatis magnanimitatem acquirat, virtutem immaterialem, sed quæ tamen à materia, vide icet sanguine

guine dependeat, ut omnes animi habitus, & intelligendi actus, ſed, ut dixi, impropriè hujuſmodi effectus, qui propriorem habent aliam cauſam, nempe copiam ſanguinis, & ſpirituum, à gemmis effici dicuntur. Sapientiam verò, eloquentiam, prudentiam, comitatem, memoriam, aliaſque virtutes, & intellectus habitus à gemmis effici, & produci, ut hactenus creditum fuit, longè eſt abſurdius, cùm hæ neque ab humoribus, neque à ſpiritibus, ut ira, puſillanimitas, vecordia, & timor proveniant, ſed à rationalis animæ parte, rerumque uſu, & conſuetudine, quæ habitum induxit.

Res verò externas, quæ neque à corpore, neque ab anima ortus ſuiſinitium habent, ut divitiæ, Principum favor, paupertas, fortuna in peregrinatione, immunitas à periculis, & ſimilia in hominis corpus transferre gemmas, tanquam veræ harum cauſæ ſint efficientes, mirum eſt quomodo hominibus perſuaderi potuerit. Præſertim cùm res materiales non ſint, & opinione potius res, quàm revera. Divitiæ enim, fortuna, paupertas, favor, licet res ſibi habeant ſubjectas, circa quas ita dicuntur, nihil tamen aliud ſunt, quàm relata, quæ ratione alterius, quid videntur eſſe. Divitiæ ſui è ratione paupertatis tales dicuntur, ut fortuna ratione infortunii talis dicitur. Dixi ante primam conditionem cauſæ naturalis eſſe, ut ſubjectum ſit præſens, quod effectum ſuſcipiat. Hîc certè nullum eſt, cùm divitiæ, & fortuna, ut relata omnia nihil ſint, niſi fortè ex homine aurum, aut pecuniam gignat gemma. Quod tamen nemo aſſeret. Sed, ſi gigneret, neque ſic divitias produceret, cùm aurum a divitiis diſtinguatur. Si animum hominis regere dicas gemmam, ut is ſtudiosè divitias quærat, & comparet, jam per ſubjectum voluntarium cauſam naturalem agere ſtatues, & ſic per medium, quod poteſt impedire effectum, idque abſurdè. Quia ſic à voluntate, non à gemma dependebit effectus. Falsò ergo, ſi fiat effectus, gemmæ tribuetur.

Sed præter prædicta, mirum eſt, quòd aliqui ſcribant, gemmis Deum reddi geſtantibus propitium, ac eiſdem dæmones fugari. Id, ſi verùm eſſet, non ille Deus, qui eſt, eſſet, ſed gemma, quæ in illum ageret, ejuſque voluntatem flecteret. Sed quònam devenit humana ſtultitia, quæ corpus inanime in Deum liberrimum, ac nullius poteſtati ſubjectum imperium habere, & in eum quid efficere, qui omnium rerum cauſa eſt credit? Quònam etiam humana nequitia, quæ ſæpè contra conſcientiam propter avaritiam gemmis divinas adſcribit facultates, ut immenſo pretio divendi poſſint? Divitias, ſanitatem, Deique ac Principum favorem, quia nemo eſt, qui non exoptet, propterea non mirum ab imperitiſſimis facilè credi gemmis hujuſmodi admirabiles virtutes ineſſe, eaſque tanquam felicitatis autores coli, ac caro pretio coemi. Sed hæc præſtare & efficere non poſſe gemmas peritiores, & vel parùm docti ac naturali judicio præditi, facilè intelligere poſſunt. Nullus itaque effectus naturalis, qui connexionem cum ſua cauſa non habet, ab illa effici poteſt.

Ex prædictis etiam regulis facilè colligi poteſt, gemmas geſtatas productivas nunquam eſſe poſſe, id eſt nunquam effectum producere poſſe qui ens ſit, quod ante non fuerat, niſi ſubjectum attingant, & aliud efficiens accedat, ut illæ potiùs materialis cauſæ rationem obtineant. Ut, dum ex calcedonio, & ferro excitatur ignis. Hic enim motus, ſive voluntarius, ſive caſu adhibitus ex calcedonio, & ferro, tanquam materiis producit ignem, quem gemma quieſcens nunquam produceret, & multò minùs, ſi ſubjectum non attingeret, ex quo effectus eſſet producendus. Non ſolùm quia gemmæ formaliter, vel virtute nullum effectum propriè in ſe continent, ſed quia etiamſi continerent, tanquam res quieſcentes, & mortuæ in ſubjectum diſtans, & quod non attingunt, nihil efficere poſſunt, ut docet ſecunda conditio.

Quicquid itaque efficiunt gemmæ, tanquam cauſæ non productivæ id faciunt, ac effectus tantùm impropriè dictos producunt. Si intùs ſumantur ab homine materiales cauſæ redduntur ſuorum effectuum, & cauſa efficiens ſit calor nativus. Gemmas verò à cauſis agentibus, quæ reales non ſunt, aliquid pati poſſe, ut ſmaragdum ab actu adulterii, & turcoidem à caſu, non quatenus concutitur, ſed quatenus nocere caſus potuit geſtanti, diſrumpi, pluſquàm abſurdum eſt. Fortaſſis à nimia calefactione, quæ coitu excitatur, excalefacta gemma, ſubitòque hyemali tempore frigori expoſita, rumpi poſſet. Sed hoc propter adulterium non fit. Turcois, quia mollis, propter annuli concuſſionem à caſu rumpi poſſet. Sed hæc ruptura non fit, ut homo à caſu illæſus permaneat, ſed à concuſſione. Quod ſi hujuſmodi effectus à prædictis gemmis fieri videantur, vel propter allatas cauſas, vel propter occultam efficientem fiunt.

Sed putantur gemmæ propter figuras certis temporibus illis inſculptas, ſitum, aut propter hominis geſtantis imaginationem, & ſympathiam mira ſæpè efficere. De his etiam, ne quid deſit, dicendum.

Quod ad figuram attinet, illa eſt terminus quantitatis finitæ ſecundùm ſuperficiem externam, & dividi poteſt multipliciter. Primò ratione dimenſionis, ſecundùm quam alia plana, alia inciſa. Secundò ratione materiæ, cùm alia ex jaſpide, alia ex corallo ſit, &c. Tertiò ratione temporis, quo fit. Quartò ratione ſignificationis. Quintò ratione ſimilitudinis. Sextò ratione, qua figura eſt.

Ratione dimenſionis facultas nulla agendi in figura eſt. Quia quantitas, neque ut quantitas eſt, vim agendi habet; aliàs omne quantùm haberet; neque ratione ſpecierum, in quas quantitas per ſe dividitur. Sic enim futurum eſſet, ut agendi virtus eſſentialiter de ſpeciebus quantitatis diceretur. Quod vel hinc falſum eſſe dignoſcitur, quod nullius prædicamenti differentiæ eſſentiales, quibus contrahitur, de ſpeciebus alterius poſſint eſſentialiter prædicari.

Ratione materiæ figura vim immutandi per accidens conſequitur, eam ſcilicet, quam materia ipſa habet. Quia cùm materia figura idem eſt, & abſurdè illi adſcribitur effectus, qui ab illa, non ut figura, ſed quia à tali materia facta eſt, provenit.

Ratione temporis, quo conflata eſt, vim habere non poteſt, cùm tempus ens reale non ſit propriè, ac non ens ens producere non poſſit. Quòd ſi tempus adhibeatur propter certum cœli aſpectum, qui concurrit ad deſtinatum temporis punctum, quaſi ille vim ſuam impertiret gemmæ, incertum quid, & hactenus nulla demonſtratione oſtenſum, neque experientia approbatum creditur. Aſpectus enim, & cœleſtia, ſi quid agant in materias, non propter figuram, quæ artificialis eſt, & à natura non agnoſcitur, ſed propter materiæ eſſentiam, ſuas illi vires imprimunt, idque ſemper, cùm figurata, vel non figurata æquè apta ſit ad vires, quas cœleſtia corpora illis infundere poſſunt, ſuſcipiendas.

Ratione ſignificationis figura vim aliquam efficiendi habet, ſed illa intentionalis eſt, neque gemmæ, aut materiæ adſcribenda eſt. Agit autem figura, dum objecta intellectui movere poteſt voluntatem, & appetitum, & ratione hujus facultatem motricem ad movendum impellere lege quadam ſubordinationis, qua facultates hæ inter ſe nectuntur. Hoc modo figura laſciva luxuriam excitare poteſt.

Ratione ſimilitudinis figura etiam agere poteſt, quatenus

quatenus movet appetitum, & voluntatem propter id, quod intellectui repræsentat. Sed hac ratione gemma, vel materia, ex qua constat figura, non est causa effectus, neque aliquid ad effectum facit. Quia similitudo, quæ movet sensum animalis, idem facere potest in quavis materia.

Figura autem sola absque aliis circumstantiis considerata, quatenus figura est, nihil prorsus efficere potest. Quia figuræ non ineſt perfectio effectus formaliter, vel virtute. Deinde figura per se solo motu locali perficitur, qui, philosophorum sententia, producendi virtutem nullam habet. Præterea nunquam experientia visum fuit, motum aliquem non posse alteri adscribi, quàm figuræ; proinde potentiam movendi nullam habere figuram, certissimum videtur. Tum demum quia figura, sive sit geometrica, ut circulus, vel triangulus, sive character alicui planetæ, aut spiritui dicatus, sive actum aliquem humanum referat, aut figuram alicujus substantiæ, duntaxat qualitas quædam ipsius quantitatis est, ac nunquam actionis principium, neque comprincipium, in motu locali, qui per alterationem fit, esse potest.

Quod autem ad situm attinet gemmarum, sive illæ in auro, argento, aut alia materia includantur, sive ad plagas mundi accommodentur, nihil situs juvare ad gemmæ vires augendas potest naturaliter. Quia propriè situs ens reale non est, & tantùm ratione alterius, aliquid esse videtur, ut relata omnia. Si materia, cui imponitur gemma, aliquid efficere naturaliter potest, vim gemmæ naturalem augere potest. At tum situs, quoad situs, nihil operatur.

Quod verò ad imaginationem, multi putant, & credunt, gemmas vires per se solas non habere; sed si effectus aliqui ab illis fieri videantur ab imaginatione gestantis effici. Sed notandum imaginationem, ut imaginatio est, formaliter immediatam vim sive movendi, sive producendi habere nullam aliam, quàm est actus imaginationis. Quia causa debet virtute aut formaliter perfectionem effectus continere. Imaginatio autem perfectionem objecti repræsentativè tantùm imitatur. Deinde imaginatio ut talis est, id est qua ratione substantiis corporeis, & mutationi obnoxiis convenit, nec movendi, neque producendi virtute immediata est prædita. Quia, ipsa remota, & aliis positis, non propterea impeditur effectus. Nam vis eorum effectuum, qui imaginationi tribuuntur, residet in qualitatibus complexionalibus, quæ imaginationi subordinantur. Quia effectus quicunque imaginationi verè tribui possunt, vel complexionales sunt, vel complexionem veluti dispositionem quandam sequuntur.

Imaginatio autem illa, quam vehemens appetitus sequitur, vim habet producendi, & movendi mediatam subordinatione quadam spirituum, & humorum, ex quibus corpus conflatur, facultatis item motricis, quæ animali est ingenita. Non potest tamen illa excedere vires spirituum, humorum, & virtutis motricis. Interdum, sed admodum rarò, potest accedere virtus aliqua occulta, cujus applicatio imaginationi est subjecta.

Ut itaque imaginatio proprium corpus nonnisi dictis modis alterare potest, ita nec alienum, quod non alterat, nisi qua ratione spiritus animales qualitate aliqua imbutos, aut infectos, fumosve venenosos à corpore pellit in corpus alterius. Nam virtus mediata imaginationis major esse non potest, quàm quæ est spirituum, & humorum, ac virtutis motivæ, quæ ab anima regitur. Si igitur gemma beneficio imaginationis, aut adjuvante imaginatione effectum putatur produxisse, qui dictis modis fieri ab imaginatione non potest, credendum eum cacodæmonis ope fuisse productum.

Sed putant aliqui, gemmas, aut figuras, vel characteres illis insculptos sympathiam habere cum rebus nonnullis inferioribus, vel superioribus, astris nempe vel aspectibus, atque hac ratione mira interdum, & quæ præter rationem videntur, efficere. Sympathiam istam contingere existimant propter similitudinem, quam habent inferiores figuræ, & characteres naturales, vel artificiales cum superioribus & cœlestibus.

At decipiuntur. Quia cœlestia corpora neque figuras, neque characteres habent, neque etiam similitudinem aliquam cum figuris, aut characteribus inferioribus, sive illæ naturaliter, casu, aut artificio rebus insint. Nam, etsi Leonis, anguis, ursæ, cancri, piscium, capricorni, aut alterius rei figura in cœlo ab Astronomis statuatur, non tamen id fit, quòd revera sibi hujusmodi animalium aliquæ figurae, aut similitudo sit, sed tantùm quia illis placuit, astris tale nomen, docendi causa, tribuere. Quod Ursæ sidus demonstrat. Id enim aliquibus Currus nominatur. An autem similitudinem habeat currus cum ursa, judicent qui sanæ sunt mentis. Fictitiæ sunt figuræ cœlestes, & nulla entia realia, & propterea nihil agere, aut cum rebus inferioribus convenientiam nullam habere possunt. Quia tamen harum opinionum autores inferiores figuras, sive characteres sympathiam cum corporibus cœlestibus, aut earum fictitiis figuris habere, ac ita propter similitudinem, & convenientiam, ut dixi admirabiles vires ab astris accipere, easque deinde circa objecta idonea exercere existimant, explicandum est, quidnam sympathia, cui, tanquam causæ multi multa tribuunt, sit.

Sympathia, & ejus contrarium antipathia non aliud significant, quàm rerum naturalium vires, propriasque affectiones cum tali respectu, ut comparando unius perfectionem cùm alterius, intelligantur, aut repugnare, aut consentire inter se.

Perfectio autem rerum duplex. Altera essentialis, accidentalis altera. Hæc rursus quadruplex. Una est potentia rei naturalis. Secunda operatio. Tertia modus certus se habendi ex natura rei debitus, ut situs est. Quarta effectus, qui rei extra ipsum in supposito distincto debetur. Ut autem perfectio dividitur, ita sympathia, & antipathia rerum. Essentialis ex accidentali, tanquam à signo colligitur, nec ad propositum facit. Itaque de accidentali tantùm agendum.

Sympathia itaque, ut illam describamus, est consensio rerum secundùm accidentia propria, operationes, & effectus, quæ sibi mutuò suppetias ferunt ad perfectiones debitas obtinendas. Antipathia verò est repugnantia inter affectiones proprias, operationes, & effectus rerum, talis, qua sibi mutuo impedimento sunt ad debitas perfectiones accidentales consequendas. Sic inter ignem & aquam est antipathia, inter ignem & aërem sympathia. Putare autem inter res naturales talem esse sympathiam, ut opportunè applicatæ possint effectus supernaturales efficere, aut opinari sidera cum homine, aut figuris ab eo factis, sympathiam habere, absurdum est. Quia si vim aliquam in rebus efficiendis obtineant sympathia, aut antipathia, ea ad causam aliquam debet revocari, & cùm non possit reduci in materiam, aut formam, quippe antipathia, & sympathia rerum non concurrunt ad efficiendas res constituendo, & explendo ipsas, sicut partes, nec etiam ad finem, cum finis causa tantùm sit intentionalis, sequitur cùm causæ tantùm quatuor sint, vim, quam antipathia, & sympathia habent, in effectione rerum, ad efficientem causam pertinere. Sed quia ex definitione sympathiæ, & antipathiæ, colligitur duo contineri nomine utriusque, nimirùm perfectiones rerum naturales; deinde respectum quendam secundùm quem inter se repugnant, & convenium,

niunt, ratione hujus reſpectus nullam vim agendi participant. Quia relatio ſive realis, ſive rationis quatenus relatio eſt, agendi vi caret.

Quod ſi ſympathia, vel antipathia pro fundamento hujus reſpectus accipiantur, poſſunt eſſe conditio neceſſario requiſita, ut res in ſe mutuò agant. Sed ita non ſunt cauſæ, ac proinde falſum eſt ex aſtris poſſe communicari virtutem gemmis, vel lapidibus, ut effectus pariant contra communem naturæ ordinem, & quorum ratio veriſimilis nulla à prudentibus dari poteſt. Cœlum & aſtra, tanquam cauſæ communes, & univerſales regunt quidem iſta inferiora, ac vires per radios & calorem rebus immittunt, ſed effectus, qui inde proveniunt, ſemper inde proveniunt, nec propter figuram aut characterem promoventur, aut impediuntur. Qui autem inde proveniunt, facilè experientia deprehenduntur, nec contrà naturam, aut rationem eſſe deprehenduntur, etiamſi ratio fortaſſis intelligi non poſſit. Si cœli plaga ſeptentrionalis ferrum magnete tactum, & in æquilibrio poſitum ad ſe reſpicere cogit ſemper, etiamſi ratio, cur id fiat ignota, aut inventu difficillima ſit, facile quidem perſpicitur inter cœli plagam, & magnetem ſympathiam eſſe, ac propter ſympathiam motum fieri, verùm cauſa cur fiat, ignoratur. Sed de his hactenus ſatis.

CONSULTATIO LIV.

An, & quatenus vanæ obſervationes ſapiant hæreſim manifeſtè? Quænam in eis cavenda? Quæ revera ſint vanæ ſuperſtitiones?

ET quidem hoc eſt aliud genus ſortilegiorum, diſtinctum à divinatione. Diſtinctio autem horum generum deſumitur à fine, & ab effectu intento à ſortilegis. Finis enim divinationis eſt notitia occultorum & futurorum contingentium. Vanæ verò obſervationis finis ſunt effectus quincunque ſpectantes ad commodum vel nocumentum humanum, ut ad ſanitatem, divitias, infirmitatem, dignitates, amorem, & id genus alia; etiam ad cognitionem, non quidem occultorum, ſed earum rerum, quæ humano modo inveſtigari poſſunt.

Hujus autem vanæ obſervationis innumeræ ſunt ſpecies, ac modi, quos omnes recenſere, ſupervacaneum eſſet, nec puto neceſſarium; ſatis enim eſt, aliquas ſuperiùs adduxiſſe, quia non diſtinguuntur, niſi materialiter ex parte rerum, quarum eſt uſus. Aliæ quam plures legi poſſunt apud Raphal. de Turre 2. 2. *q.* 96 *ac Delrium lib.* 3. *mag.*

Eſſentia vanæ obſervationis in eo conſiſtit, quod ad obtinendum effectus intentos adhibetur, vel res, quæ ad illos producendum vim non habent, vel circumſtantiæ vanæ ac inutiles. Exemplum pono in arte notoria, quæ ad acquirendam ſcientiam utitur inſpectione quarundam figurarum, & prolatione quorundam verborum, quæ nullam virtutem habent ad generandam ſcientiam; in collectione herbarum, in qua obſervantur vanæ circumſtantiæ; in modo ſcribendi, aut ligandi, in eo quod in tali hora ſcribantur nomina ignota, characteres occulti, ac ejuſmodi pleraque.

Quòd autem hæ vanæ obſervationes ſint ſuperſtitioſæ ac illicitæ, & contineant pactum implicitum cum dæmone, probat D. Thomas 2. 2. *cit. qu.* 96. *ar.* 1. ubi diſſerens de arte notoria, ſic ait: *Et ideo hujuſmodi ars, non utitur his, ut cauſis, ſed ut ſignis, non autem ut ſignis divinitus inſtitutis, ſicut ſunt ſacramentalia ſigna; unde relinquitur, quod ſint ſupervacanea ſigna, & per conſequens pertinentia ad pacta quædam ſignificationum cum dæmonibus placita, atque fœderata.* Et art. ſeq. ita. *Unde ſi naturaliter non videantur poſſe tales effectus cauſare, conſequens eſt, quod nec adhibeantur ad hos effectus cauſandos, tanquam cauſæ, ſed ſolum quaſi ſigna, & ſic pertinent ad pacta ſignificationum cum dæmonibus.* Idemque docet ibidem *ar.* 3. ex D. Auguſtino *lib.* 21 *de civit. cap.* 21. Sed ad quid ſignificandum? Proculdubio aliquid in dæmonis reverentiam.

Alia etiam ratione probatur ſuperſtitio vanę obſervationis. Cùm enim ex cauſa inſufficienti, & ineficaci ad producendum effectum, vel ſimplicirer, vel eo modo, quo deſideratur, non poſſit ſperari effectus, ſi ex illa ſperatur, non ſperatur, niſi accedente auxilio alicujus cauſę occultę, quę non poteſt eſſe, niſi Deus, vel ejus Angelus, vel dæmon. Non autem hoc auxilium expectatur à Deo, quia in his invocare Deum, eſt illum tentare, neque his vanis adeſt ſpeciali auxilio ſuo, neque iſta approbat, neque hi vani obſervatores ad divinum auxilium confugiunt. Sperant hæc igitur à dæmone, cui confidunt, & qui in his ſe ingerit.

In his autem vanis obſervationibus, & incantationibus duo animadvertenda eſſe, monet D. Thomas *eaq.* 96. *art.* 4. Primùm ſi verba, vel voces, vel ſcripta, quæ adhibentur, contineant aliquid pertinens ad invocationē dæmonis eſt manifeſtè ſuperſtitioſum, ac illicitum. Si verba ſint ignota, ut ſunt nomina quædam hebraica Angelorum, metuendum eſt, ne aliquid mali contineant. Quod etiam admonet Autor oper. imperf. in Matth. *homil.* 43. Similiter ſi verba falſitatem contineant, certum eſt, quod eorum effectus non poteſt expectari à Deo, qui non eſt teſtis falſitatis. Si verò adhibeantur orationes piæ, vel ſacræ, & effectus expectatur à Deo per orationem, cavendum item eſt, ne cum verbis ſacris contineantur aliqua vana, ut aliqui characteres; vel ne ſpes fundetur in modo ſcribendi, aut ligandi ſcripturas, aut in alia re vana, quæ ad divinam reverentiam non pertinet. Hoc enim exiſtimandum eſſet ſuperſtitioſum.

Atque ex his generatim colligi poterit, quænam ſint vanæ ſuperſtitiones. Et primùm ſemper vana eſt obſervatio ac ſuperſtitioſa, quando ſperatur aliquid à dæmone, etiamſi id non excedat dæmonis virtutem; quia continet cum dæmone familiaritatem. Deinde, quando ad effectum obtinendum adhibentur res non habentes ullam virtutem ad illum producendum vel ſecundum ſubſtantiam, vel ſecundum modum. Poſtremò quando rei habenti virtutem ad obtinendum effectum, adjunguntur circumſtantiæ, vanæ ac inutiles. Ita colligo ex D. Thoma *loc. cit. art.* 2. 3. & 4. & tradunt ibi Cajetanus ac Turre, ac ſequutus eſt Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 40. *n.* 9. & Souſa *lib.* 1. *aphor. c.* 54. *n.* 4. & 5.

Quoniam verò natura producit aliquando mirabiles effectus, quare difficile eſt ejus vires cognoſcere, idcirco effectus, cujus cauſa non eſt manifeſta non eſt temerè adſcribendus ſuperſtitioni, ut per Victor. *de mag. q.* 3. *n.* 7. Delrium *lib.* 1. *magic. cap.* 2. & 3. Sanch. 40. *n.* 42. & Souſam *eo cap.* 54. *n.* 42. Quando igitur dubium eſt, an effectus ſuperet virtutem rei, quæ adhibetur ad illum producendum, præſumi debet, talem effectum provenire à cauſa naturali. Sanchez *ibid. n.* 44. & Souſa *n.* 7. Contra, ſi eſt certum, & manifeſtum quod effectus excedat virtutem naturalem cauſæ, præſumendum eſt, eſſe à dęmone, niſi ſanctitas operantis, vel alia indicia maximè urgeant, effectum eſſe à Deo, vel ab ejus Angelo, D. Thomas *d. q.* 96. *ar.* 2. Simanch. *cath. inſtit. tit.* 63. *n.* 33 Suarez *de relig. lib.* 2. *cap.* 15. *num.* 11. 13. & *ſeq.* Sanchez *cit. cap.* 40. *nu.* 44. & Souſa *eod. cap.* 54. *num.* 8.

Quando itaque dubium eſt, an cauſa, quæ adhibetur, ſit ſufficiens ad producendum effectum, non eſt illicitum experiri illius virtutem cum proteſtatione quòd non intenditur auxilium dæmonis, & quòd ſi effectus ſit à dæmone, non fert animus uti illa obſerva-

tione, ut effectus producatur. Hæc tamen protestatio non excusat, ubi est manifestum, rem, quæ adhibetur, non habere virtutem ad effectum intentum. Ideo experientia, quòd vana observatio sortitur effectum, non reddit licitum ejus usum.

Ubi verò vana observatio non continet pactum expressum cum dæmone, sed solùm implicitum, levitatem, vel ignorantiam, excusare, si non sit crassa, vel affectata ex Valentia 2.2.*disp.6.qu.*13.*pun.*3.& Sanchez *d. cap.* 40. ait Sousa *cit. cap.*54. *n.* 40. Sed distinguendum est. Nam si quis putat causam naturalem habere virtutem sufficientem, si ea utatur, non est superstitiosus, neque illicitè agit, D. Thomas *d.q.* 96.*art.*2.*ad* 1. Quod verum est,etiamsi opinio ejus sit falsa,& ex crassa ignorantia procedat. Nam in his ideo intercedit superstitio, quòd quis utitur rebus, ut signis magicis, & non ut causis naturalibus,vel quia deposcitur dæmonis auxilium. Qui autem putat, rem, qua utitur, esse causam naturalem effectus intenti, & hac intentione illa utitur, simul utitur illa, ut causa, & non ut signo, & ut causa sufficienti, non ut invocante auxilium dæmonis. Si verò dubitat de virtute naturali causæ, peccat,si intendat absolutè consequi effectum undecunque ille proveniat. At si nihil cogitat de naturali virtute causæ, sed solùm attendit, quod ex tali observatione produci solet effectus, illaque utitur, est superstitiosus. Quia vult effectum, non ut ex causa naturali, sed ex quacunque causa ille proveniat. Si verò scit effectum excedere virtutem naturalem causæ, qua utitur, sed ignorat hoc esse superstitiosum non excusatur à peccato ex ignorantia crassa.

An autem excusetur à suspicione hæresis, attendenda est hæc tradita distinctio.

Neque hic habet locum excusatio ex parvitate materiæ, ut censent citati Doctores. Verùm, quòd possit dari imperfecta ratio societatis cum dæmone, ut si quis ex levitate,vel curiositate non credens,se divinam amicitiam offendere cum sibi occurrente dæmone in assumpto corpore, vel in energumeno, quasi per transennam loquens, requirit curiosa, sentit Cajetanus in *d. q.* 96. *art.* 1. ubi hunc excusat à mortali, quia non intervenit, nisi imperfecta quædam & levis societas cum dæmone. Ubi tamen dæmon invocatur, etiam tacitè, non datur parvitas materiæ, quæ excuset à mortali.

Ex quibus erui potest, an, & quando vanæ observationes sapiant hæresim manifestam. Et primò quidem, quotiescunque dæmoni tribuitur cultus divinus, vel ille expressè invocatur. Secundò quotiescunque observatio est factum hæreticale,ex hæresi proveniens, sive illam supponens. Tertiò quando dæmon, etiam implicitè invocatur ad id,quod manifestè excedit suam virtutem. Quartò si adhibeantur res sacræ ut Sacramenta, sacramentalia,& alia similia. Omnes tamen isti modi ad secundum reducuntur. Actus enim externus internam hæresim significat, ut effectus causam. Sic ex eo, quòd quis sperat per vanam observationem notitiam futurorum contingentium,hæc est spes,quæ supponit hanc hæresim,quod scilicet per vanas observationes possint certò cognosci futura. Sic etiam si in vana observatione tribuitur dæmoni cultus latriæ, supponitur hæresis,per quam adorans credat, dæmonem esse Deum. Vel si in vana observatione est abusus rei sacræ, supponitur,hæresis, quòd res sacræ ad Dei cultum deputatę habeant vim ad effectus vanos producendum.

Nec objicias,quòd ex abusu rerum sacrarum non supponatur hæresis,quia non supponitur per se, quòd illæ habeant virtutem ad vana, quia vanus observator potest sine hæresi credere, quod illæ res sacræ non ex se, sed ex pacto cum dęmone habeant virtutem conventionalem, ac moralem, quam ex pacto habere possunt.

Nam hæc objectio absurda est. Dum enim evitat unam hæresim, incidit in aliam. Objectio itaque supponit pactum explicitum cum dæmone, ex quo hæc sacra adhibentur in vana observatione, & sic adhibentur ex dæmonis institutione, & non tanquam causæ naturales, sed tanquam causæ morales; quia scilicet adhibentur, tanquam signa alicujus divini cultus, & ut per res illas colatur dæmon, ac ita supponitur hæresis, per quam credatur, dæmonem esse Deum, à nobis adorandum rebus illis, quæ cultum divinum important, & quæ sunt signa divini cultus.

At verò quando neque ex parte effectus sperati, neq; ex parte rei, cujus est usus in vana observatione, neq; ex parte actionum,quæ admiscentur, non supponitur manifestè hæresis, tunc vana observatio non sapit hæresim manifestè. Videtur tamen, quòd omnis vana observatio sapiat manifestam hæresim, saltem quia tribuitur dæmoni cultus divinus. Cùm enim res, quæ adhibentur in vanis observationibus non adhibeantur, ut causæ naturales effectus sperati, quia ad id virtutem non habent, adhibentur ut signa, & sic ut causæ conventionales, ac morales, & simul qualificantes cultum, qui dæmoni per invocationem tribuitur per aliquam participationem divini cultus. Non enim præsumi potest, quod dæmon ex alio fine velit res illas adhiberi, ut signa, nisi ut sint signa alicujus divini cultus, cùm ipse in omnibus affectet divinitatem.

Unde fuit aliquorum opinio quòd tunc hæreticale sortilegium est, quando dæmon invocatur, aut consulitur, etiamsi id fiat sine cultu latriæ, aut duliæ. Pro hac opinione Farinacius *de hæres. q.* 181. *num.* 73. plures citat, inter quos Simancham *de Cath. instit. tit.* 63. *n.* 12. qui tamen id non asserit, sed solùm, quòd dæmonem invocans, & cum eo communicans, videtur, cum illo pactum inire. Sanctarellus verò *de hæres. cap.*22. *num.* 3. ait, quòd invocare dæmonem est illicitum. Et Squillacensis *de fid. cap.* 10. *n.* 1. *& cap.*13.*num.*2. loquitur de invocante dæmonem ad ea, quæ dæmonis virtutem superant. Delrius autem *magic. lib.* 3.*sect.* 15. ponere potuit plures casus, in quibus invocans dæmonem sine cultu est de hæresi vehementer suspectus. Quia, ut diximus, etsi talis, manifestè non exhibeat dæmoni cultum latriæ, aut duliæ, invocat tamen dæmonem ad ea, quæ non potest, vel abutitur rebus sacris. Idque docet D. Thomas 2. 2. *qu.* 95. *art.* 4. & cum eo cæteri, quòd scilicet invocans dæmonem ad sciendum futura contingentia, illicitè agit, estque manifestè suspectus, quod hæreticè credat, dæmonem posse certò scire futura contingentia.

Itaque assertio illa generalis potest esse in multis casibus vera, sed illam esse universim veram & in omni casu, non inquiunt citati Doctores, qui nec loquuntur in hac specie,an nimirum invocatio dæmonis ad ea,quæ dæmon potest, si fiat sine manifesto cultu latriæ, aut duliæ,ac sine abusu rerum sacrarum,sapiat hæresim manifestè. Hoc autem tenent aliqui cum hac limitatione, si invocetur dæmon verbis deprecativis, ut Carena *p.* 2. *tit.*12.*n.*60. alijque ab eo citati. At hæc opinio suo loco impugnata est. Alij hanc opinionem videntur sequi cum alia limitatione, si intercedat pactum expressum cum dæmone. Pactum enim hoc censetur esse hæreticale,& sapere hæresim manifestè. Pro ea Farinacius *ibidem. n.* 34. quamplures allegat,qui si legantur, constabit,quod illi id teneant ex ratione,quã tradit Carena *d.tit.* 12. *n.* 137. Quia scilicet pactum expressum cum dæmone non fit, nisi apostatando à fide. Quid verò dicendum sit, si contingat fieri pactum, quod ex re conventa nullam sapiat hæresim, nullatenus expresserunt.

Est igitur altera sententia, quæ vult, quòd hujusmodi vanæ observationes, sive sortilegia, in quibus non invocatur dæmon, nisi ad ea, quæ

potest

poteſt ſua virtute agere, idque ſine cultu, & abuſu rei ſacræ, non ſapiant hæreſim, ſeu non inferant ſuſpicionem hæreſis. Citatur pro illa Pegna *in direct. p. 2. com. 48. ſive ſchol. 50.* qui tamen id non ait. Id verò tenere videtur Suarez *d. lib. 2. de relig. c. 19.* etiamſi fiat cum pacto explicito, tenetque Clarus *§. hæreſis in fine*, alios referens. Et videntur etiam tenere ii, quos largiter adducit Farinac. *d. q. 181. n. 81.* tenentes ſortilegium ad tentandam pudicitiam non eſſe hæreticale.

Hanc rem plerique Doctores confusè, ac permixtè tractant, non diſtinguentes inter ſapere hæreſim, & ſapere hæreſim manifeſtè. Quamplures enim inquiunt, ſortilegia hujuſmodi non ſapere hæreſim, hoc eſt, ſentiunt, quod non ſapiunt hæreſim manifeſtè, ſive non inducunt ſuſpicionem hæreſis vehementem. Ideoque videntur velle, quod ſimpliciter ſortilegium non dicatur hæreticale, niſi ſapiat hæreſim manifeſtè.

Nos verò diſcretè, atque electè ita eam digerimus. Omne ſortilegium aliquo modo ſapit hæreſim, ac reddit ſortilegium ſuſpectum de hæreſi, ſaltem de levi; ſed tamen in ſpecie, quando invocatur dæmon ſine manifeſto cultu Latriæ, aut Duliæ, ac ſine abuſu rei ſacræ ad ea, quæ poteſt ſua virtute, ſortilegium non ſapit hæreſim manifeſtè, neque inducit ſuſpicionem vehementem hæreſis.

Primam partem aſſertionis tuentur Pegna *d. ſchol. 50.* Zanard. *in direct. p. 3. c. 64.* Carena *d. tit. 12. n. 246.* quatenus ait, quòd propter ſortilegia non hæreticalia regulariter ſortilegi abjurant de levi, Salelles *lib. 6. c. 5. n. 913.* Delbene *p. 2. dub. 229. ſect. 7. n. 1. & 2.* quodque amicitia ſola cum dæmone per ſe aliquem ſaporem hæreſis habeat, probabimus etiam ſuo loco. Et ratio paulò ante allata id convincit, vel ſaltem probat hujuſmodi vanas obſervationes non eſſe ſine levi ſuſpicione hæreſis.

Secunda verò pars probatur. Manifeſtum enim eſt, has vanas obſervationes, ac ſortilegia non eſſe hæreticalia ex parte effectus intenti, qui nec eſt contra fidem, nec ſuperat virtutem dæmonis, neque ſunt hæreticalia ex abuſu rerum ſacrarum, ut ſupponitur. Solùm itaque poteſt eſſe dubium, an ſint hæreticalia ex parte cultus. At verò non eſt manifeſtum, quod in his vanis obſervationibus exhibeatur dæmoni cultus latriæ, aut duliæ. Sapere enim hæreſim manifeſtè eſt perſpicuè, clarè, non obſcurè, primo aſpectu, ac illicò apparere ſaporem hæreſis, ut ex Simancha *tit. 62. n. 3.* & aliis, quos refert Farinac. *d. q. 181. n. 94.* In hujuſmodi autem ſortilegiis non apparet clarè, ac primo aſpectu cultus. Quia res, quarum eſt uſus ex communi lege, ac more non ſunt inſtitutæ ad divinum aliquem cultum, imò neque ad aliquid ſignificandum. Quòd autem hoc habeant in ſortilegio ex inſtitutione dæmonis, non eſt perſpicuè manifeſtum, ſed latet, & ex conjecturis tantùm deducitur. Et quamvis conjecturæ ſint valdè probabiles ita ut virum doctum movere poſſint ad credendum in omni ſortilegio dari ſaporem hæreſis, hoc tamen communiter non apparet, ſed latet. Tum quia non ſemper apparet, quòd res, quarum eſt uſus non ſint cauſæ naturales effectus intenti. Et tum quia inſtitutio dæmonis, quod res illæ adhibeantur, ut ſigna divini cultus, non eſt communiter manifeſta, quia ex communi uſu in iſtis ſortilegiis non ſunt inſtituta, ut ſigna, neque ut ſigna divini cultus. Intentio verò dæmonis, & ejus inſtitutio eſt abdita. Non igitur ex his poteſt quis vehementer ſuſpicari hujuſmodi ſortilegos ex ſua intentione colere dæmonem, maximè cùm ſatis ſit manifeſtum, illos ex amore alicujus utilitatis moveri ad hæc ſortilegia exercendum. Ideoque ulteriùs hæc ſecunda pars probatur. Quia ex jure, quod habetur *in cap. accuſatus de hæret. in 6. ſub initio* datur diſtinctio ſuſpicionis in vehementem, & levem, & *ex ejus §.* ſanè non omne ſortilegium ſapit hæreſim manifeſtè. Hæc autem, quæ hæreſim manifeſtè non ſapiunt, ſunt quæ non habent ſaporem hæreſis. Vel quia ſortilegus neget manifeſtè fidem, ac ſit manifeſtè hæreticus. Vel quia ſperet à dæmone quæ de fide conſtat, dæmonem non poſſe; neque abutitur, ſed ſolùm ſapit hæreſim pacto, invocatione, & cultu implicito, & occultè latente.

Quòd ſi quæras. Quid, ubi interveniat pactum expreſſum ſive invocatio expreſſa? Reſpondeo, in hac quæſtione ſupponi falſum, dari ſcilicet pactum expreſſum cum dæmone, quod ex parte rei conventæ non ſit ſuperſtitioſum. Non enim dæmon, niſi in cultum ſuum, & affectatam divinitatem ordinat cum ſe conventa. Sed demus tandem caſum moraliter impoſſibilem, qui faciliùs inveniri poteſt in invocatione expreſſa facta, ſive aliquo pacto conventionali; hæc tamen expreſſa invocatio, de ſe potiùs infert ſuſpicionem vehementem malæ fidei, quamvis in hoc conſiderandæ ſint circumſtantiæ, ac præſertim cauſa invocationis, quam, ſi conſtet eſſe ex amore alicujus utilitatis, non autem ex mala fide, minuitur ratio ſuſpicionis, ut alibi dicemus. Et animadvertendum eſt, quòd ea, quæ ratione pacti impliciti non inducunt, niſi levem ſuſpicionem, in habente pactum explicitum, vel in explicitè invocante dæmonem, inducunt ſuſpicionem vehementem. Quia illi manifeſta eſt dæmonis inſtitutio, aut promiſſio, conſtatque illi omnia dæmoniaca eſſe, ac ordinata à dæmone ad ſuam affectatam divinitatem.

Dicendum itaque eſt, dari tria genera ſortilegiorum. Primi generis ſunt manifeſtè hæretica, quæ ſunt illa, in quibus ſortilegus manifeſtè verbo, vel facto negat fidem, ſive habet actum per ſe, & ex ſe contrarium confeſſioni fidei, quales ſunt actus manifeſtæ idololatriæ. Secundi generis ſunt manifeſtè hæreticalia. Hæc ſunt illa, in quibus vel ſperatur à dæmone, quod de fide certum eſt, non poſſe ab eo fieri, vel intervenit in illis abuſus rei ſacræ. Tertii generis ſunt hæreticalia latenter, ac implicitè, non autem perſpicuè & manifeſtè, ſuntque illa, quæ non habent aliquid ex prædictis duobus generibus.

Ex quibus profectò habetur vel hæreſis externa manifeſta, vel manifeſta hæreſis ſuſpicio, vel hæreſis ſapor. Ea, quæ non ſapiunt hæreſim manifeſtam ſunt, in quibus ſine aliqua circumſtantia hæretica, aut manifeſtè hæreticali fiunt ad inveniendum theſaurum, vel res furto ſublatas, ad ſciendum aliquid occultum, quod ſit occultum per accidens, ſed dæmoni manifeſtum, ad ſciendum, an poſt conceptionem partus jam in utero formatus ſit mas aut fœmina, ad tentandam pudicitiam, ad impediendum, ne ignis filum, vel rem aliam comburat, ad transferendum aliquid è loco ad locum, ad inferendum infirmitates, ad ligandum ſponſos, ad inducendum nebulas, tempeſtates, tonitrua, ad ſanandum morbos, ad illuminandum etiam cœcum, non tamen à nativitate, ad juvandum memoriam, ad acquirendum ſcientiam per purgationem phantaſmatum, per facilitatem, felicitaremque ſenſuum, & ad cætera hujuſmodi, quæ dæmon virtute ſua poſt agere.

Bifariam verò ſuſpicio eſſe poteſt levis. Primò ex natura operis. Quia ſcilicet opus non eſt ex ſe contra fidem, ſolùmque rariùs eſt ex hæreſi. Unde ex eo, niſi ex aliqua ſubjecta circumſtantia non poteſt oriri vehemens ſuſpicio hæreſis, ut comedere carnes. Ex hoc enim non poteſt vehementer colligi, quod comedens carnes, teneat hæreſim illorum, qui aſſerunt, non eſſe illicitum comedere carnes diebus vetitis. Aliæ verò ſunt actiones, quæ per ſe in rei veritate ſunt contra fidem, ac hæreſim ex natura ſua ſupponunt. Sed quia id non eſt manifeſtum, iccircò ex illis non conſurgit manifeſtus ſapor hæreſis, aut ſuſpicio vehemens. Hujuſmodi

ſunt omnia ſortilegia, in quibus exhibetur dæmoni cultus verè hæreticalis, quamvis id non ſit manifeſtum in ſortilegiis, quæ dicuntur ſimplicia, & non qualificata.

CONSULTATIO LV.

De nomine Maleſici, Magi, Mathematici, Sortilegi, & aliis quibuſdam. Et quid ſit Incantatio, Veneficium, Magia.

CONſtantinus Imperator magicis carminibus aſſuetos maleficos vulgi conſuetudine nuncupari teſtatur *in l. etſi excepta C. de malef. & mathem.* Idipſum & Lactantius *lib. 2. de orig. rer. cap. 17.* & *in can. nec mirum 26. qu. 5.* Quamvis enim Maleficii nomen ad omnia pertineat crimina, & damnum omne, quo nocetur alteri, ut conſtat ex penè infinitis juris teſtimoniis *l. ex maleficiis ff. de act. § ſequens de obl. apud Juſtin. §. 1. de obl. quæ ex delic. naſc.* ob inſigne tamen nocendi ſtudium, quod in ſortilegis, lamiis, incantatoribus eſſe detegitur, ea maleficii nomine abſolutè ſignantur. Ita Augures, Vates, Chaldæos, Magos, reliquoſque id genus maleficos vulgus appellat ob faſcinorum magnitudinem *l. nemo haruſpicem C. de malef.* Ut & Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius maleficos communis ſalutis hoſtes dixerunt *in l. fin. C. eod. tit.* Quæ non tantùm ad viros, ſed & ad fœminas pertinent, quando & curioſior hic ſexus ad artes ſcrutandas magicas pronior, & propenſior fit, ut tradunt Rabbini in præceptis *lognace*, ſive præceptis negativis *præcepto 198.* Sic enim & docent verba cap. 22. Exodi, quæ de muliere, non viro loquuntur *mechaſcephah lo thechaiè*, id eſt malefica non vivet.

Qua ratione maleficia diſtingui poſſunt à vanis quibuſdam, & curioſis nimiùm perquiſitionibus, & obſervationibus, quarum Sectatores Mathematici quoque vulgò dicti ſunt aliquando, ſeipſos tantùm, non alios lædentes. Propriè Mathematici nomen à demonſtratione, qua utuntur Mathematici. Unde & eorum ſcientia matheſis, quæ quatuor illas complectitur, Arithmeticam, quæ de numeris agit, Aſtrologiam, quæ de ſyderibus, Muſicam, quæ de melopœia, & verborum ſonoritate, & Geometriam, quæ de terræ menſura. Atque de priori acceptione & notione rubrica, ut opinor, de maleficis, & mathematicis intelligenda eſt, ſicut & Cornelius Tacitus *in 2. annal.* tradit, de mathematicis, magiſq; Urbe pellendis facta fuiſſe Senatus-Conſulta. Et D. Auguſtinus, cujus ſententiam refert Gratianus *in can. illos planetarios 26. q. 2.* genethliacos, ſeu planetarios, mathematicos dixit. Et ſic hanc obſervaſſe differentiam expedit, dum reſcriptum Cæſarum Diocletiani, & Maximiani legimus in l. 2. C. de malef. *Artem Geometricam diſcere, atque exercere*, inquiunt, *intereſt; ars autem mathematica damnabilis eſt, & interdicta omnibus.* Quo loci Geometria à Mathematica diſtinguitur, & illa neceſſaria & approbata, hæc omninò illicita. Veluti & Plato *lib. 7. de republ.* Geometriam & ad omnes artes conducere, ut & cæteras, quas propriè diximus mathematicas, edocet ex conſenſu Pythagoræ & Glauci. Quibus ſuffragantur jura, *can. ſiquis artem d. 37.*

Nec etiam aberrabimus, ſi Tacitum loquutum de Aſtrologis divinatricis, ſeu judiciariæ curioſitatis obſervatoribus nomine Mathematicorum pellendorum putemus. Item & Cæſares Honorium, & Theodoſium *in l. mathematicos C. de Epiſcop. aud.* dum *Mathematicos*, aiunt, *niſi parati ſint, Codicibus erroris proprii ſub oculis Epiſcoporum incendio concrematis, Catholicæ Religionis cultus fidem tradere, nunquam ad errorem primum redituri, non ſolum Urbe Roma, ſed etiam omnibus Civitatibus pelli determinus.*

Poſſent & iſti judiciarii Aſtrologi, olim meritò Urbibus expulſi, Magi dici aliqua nominis ſignificatione. Quòd inter cæteras magici nominis acceptiones & magum *domum* dici annotavit non nemo apud Celtas ex lectione Joannis Picardi *lib. 2. Celtipædiæ.* Obſervant autem Aſtronomi regiones, & plagas Cœli, quas in partes, quas domos dicunt, dividunt, & ita à domiciliis Cœli obſervatis magi rectè ea ratione dici poſſent. Veriùs tamen eſt, Magos hos, & reliquos rerum mirabilium jactatores dictos fuiſſe ab uſurpato nimium arroganter ſapientum nomine, ut eo ſpecioſo homines rudes fallerent, & ſacrilegam mentem ac artes ſceleratas, doloſque tegerent. Nam Cœlius ſcribit *lib. 5. cap. 42.* vox Magus quidem Scythis ædificatorem ſonat, Perſis ſapientem, Græcis verò divinarum rerum interpretem, exactiſſimè ſpeculantem. Et, ut Plinius ait, *lib. 30. c. 1.* is Magus olim, qui eruditionem rerum abditarum Philoſophiæ utriuſque moralis, & naturalis callebat, medicinam, & mathematicas, in Theologia eximiè eruditus. Ita magia conſummata Philoſophia circa divina & humana potiſſimùm cognitio de Deo, & immortalitate animæ, ut & conſtat ex magia Zoroaſtri, quæ nunc exçuſa eſt.

Notat & Lucius Apuleius *in apolog.* 1. quàm pro ſe edidit, dum ait Magos Perſis eſſe idem, quod nobis Sacerdotes, & magiam eſſe cultum Dei. Quod mutuatum eſt ex Alcibiade 1. *Platonis*, ſubſcribitque D. Chryſoſtomus *to. 2. oper. hom. 2. in 2. cap. Matth.* Sic Strabo *lib. 1. Geogr.* ſcribit Sacerdotes Ægyptios, Chaldæos, & Magos aliqua ſapientia cæteros excellentes, principatum, & honorem apud majores noſtros comparaſſe. Et rurſus *lib. 15.* de Perſia ſermonem faciens, juxta portas Caſpias eſſe nationes Achæmedinarum ait, & Magos, qui honeſtum quoddam genus vivendi ſectantur. Philo quoque Judæus *lib. de ſpecial. leg.* veram magiam perſpectivam ſcientiam dixit, per quam naturæ opera cernuntur clariùs, eamque ut honeſtam expetendam, & ex hac corrupta malas prodiiſſe artes circulatorum, ariolorum, & ſimilium. Sic Diogenes Laertius Perſarum Philoſophos, Magos dictos fuiſſe, eamque magiam à vetitis artibus ſeparatam tradit *in proœmio.*

Effecit tamen tandem hominum peſſimorum impoſtura, ut ſcientia, quæ ſaluberrimis ac præſtantiſſimis conſtabat initiis, in odium, & opprobrium converſa fuerit, & Magi ac Chaldæi nomen exoſum fuerit, & damnata conſpurcata impiis cæremoniis, & maleficiis ars, ut *ex ſingulis legib. tituli de maleficis* liquet. Et non tantùm hujus facta, ſed & libri improbati damnis adjudicati, *l. 11. de Epiſc. aud.* juncto Ulpiano *in l. cæteræ, ff. famil. erciſc.* Quemadmodum impiorum aliorum dogmatum libri, & monumenta Vulcano deſtinantur *l. damnato §. 2. & l. quicunque §. nulli, & §. ſeq. C. de hæret.* Et eo pacto, quod honori Philoſophis & Sapientibus erat, nunc vituperio eſt, & damno, ut nemo ſanæ mentis ſe Magum audeat dicere.

Quamobrem Magi malefici intelliguntur, item & ſortilegi dicti. Vocat namque & Plinius *lib. 28. c. 4.* ſortilegia omnes Magorum vanas obſervationes. Et hodie quoq; omnes ii eadem ſortium declinatione ſortiarii, & mulieres magæ, divinatrices, Striges, Lamiæ, Larvæ, Lemures, Sortiariæ dictæ, *in can. ſi per ſortiarias 33. q. 1.* Porrò incantationis, & veneficii nomen in genere ſignificat actionem, qua ab homine, qui cum malo dæmone pactum iniit, ejuſdem dæmonis opera aliquid, quod ſupra naturæ curſum eſt, perficitur.

Actiones autem iſtæ, ut & qui eas exercent variis appellationibus apud Græcos & Latinos indigitantur. A Latinis nominantur incantationes, veneficia, magicæ artes, incantatrices, veneficæ, maleficæ, magi, ſagæ, lamiæ, ſtriges. Quæ appellationes etſi ſingulæ certas actiones, & operandi modos ſignificãt; plerunque tamen ita confunduntur, ut unumquodque unum, vel plures, & omnes unumquemque ſignificare videantur.

Primo

Primo enim nomen Pharmacum, à quo pharmaceutria derivatur, in bonam & malam partem accipitur, & ubi in malam accipitur & lethale venenum, & philtrum, & magicas actiones, quæ in imaginibus, & caracteribus, certis verbis, ac ſimilibus conſiſtunt, ſignificat.

Secundo Epodi, quod eſt accinere, adcantare, admurmurare dicta, Incantatio eſt maleficii genus propriè, quo verbis quibuſdam conceptis, quæ carmina vocant, malefici mira ſe præſtare poſſe putant. Hinc venefici alii ex manifeſto & expreſſo cum dæmone pacto ſua carmina recitant, & incantationes inſtituunt. Alii imprudentes, non tamen excuſabiles, carmina illa, ſeu verba ſic recitant, non quaſi ex pacto cum dæmone valeant, ſed quòd verbis ipſis vim quandam ineſſe, malè perſuaſum habeant. Utriq; plerunque alios lædere ſtudent, præcipue illi, quibus pactum expreſſum eſt cum dæmone.

Tertiò etiam dicuntur Veneficæ, quòd venenis malis utuntur, iiſque hominibus nocent.

Quartò ob nocendi ſtudium Maleficæ appellantur, cùm omnia earum ſtudia, eò dirigantur, ut hominibus vel brutis inſtinctu dæmonis, qui ab initio eſt homicida, noceant.

Quintò dicuntur Magi. Etſi enim nonnulli exiſtiment magos ſemper & ubique habitos qui vel ſcire, vel facere poſſint ea, quæ à naturalibus cauſis effici nequeant, & cùm naturæ vires nihil ſaperet, niſi Deus, & Angeli boni, vel mali; Dei verò & bonorum Angelorum opera uſi non ſint, ea de cauſa, quòd quæ faciunt ordini à Deo preſcripto prorſus repugnant, malorum Angelorum opera id præſtitiſſe. Verùm hic ſentio cum Pererio *lib.* 1. *de magia caſ.* 3. & aliis, qui ſtatuunt, dari magiam aliquam naturalem, eamque eſſe, quæ cognitione quadam, ac uſu rerum naturalium mira perficit. Multa enim, ut Plinius loquitur, ſunt Naturæ miracula incompertæ rationis, & in Naturæ majeſtate penitus abdita, qualia paſſim in Phyſicorum libris occurrunt, & eorum quædam collegit Pererius *loc. cit.* Hæc ergo quæ vulgo ignota ſunt, ſi perſpecta habeat Philoſophus, mira facere poteſt adeo, ut vulgus ea ſupra naturæ vires, & à ſuperiore aliqua cauſa profecta putet. Interim hoc negandum non eſt, cùm humana mens ſit novitatis avida & ſcientia nunquam expleri poſſit, illos Perſas, Chaldæos, & Ægyptios, cùm omnia, quæ vellent, intellectu conſequi non poſſent, ad dæmonum opem tandem confugiſſe, Unde Magi nomen infamatum eſt, ut jam diximus.

Sextò Sagæ à ſagiendo, id eſt multa faciendo dictæ ſunt propriè, quæ ſe multa ſcire imprimis, quandoque & facere profitentur, quæ ex pacto cum dæmone ſe, quæ alii neſciunt, dicere, vel prædicere, vel tempeſtates ciere, homini, brutis, ſegetibus nocere poſſe ſibi perſuaſum habent, quam ad rem carminibus, imaginibus, characteribus, & aliis rebus utuntur.

Septimò & Lamiæ nominantur à lamiis Ethnicorum: Ethnicis enim lamii erant ſpectra, ſeu phantaſmata, quæ cum prodeſſe ſe velle, ac juvenum amorem ambire mentiebantur, in formoſarum, & pulchrarum mulierum ſpecie, cùm verò nocere volebant, deformi, & horrenda apparebant, & Empuſæ ac Mormolicia dicebantur. Cùm ergo Sagæ hodiernæ cum ſpectris colludere, convivari, ſaltare, libidinem exercere, aliaque agere dicantur, hinc Lamiæ ſunt vocatæ.

Octavò nominantur Striges ab ave hujus nominis è Poëtarum fabulis nota, quæ credita fuit noctu lac infantium labris immulgere, & infantes abſque cuſtodia relictos, è cunis rapere, ſanguinemque eorum exorbere. Quod cùm & veneficæ facere dicantur, Striges quoque nominantur.

Tandem etiam à quibuſdam ars Atracia nominatur, non quidem ab atro colore, ſed ab Atrace, qui eam primus in Theſſalia tradidiſſe ſcribitur, teſte Beroaldo *in Apuleium de Aſino aureo.*

Etſi verò ex his omnibus pateat, nomina hæc diverſas ob cauſas maleficis eſſe impoſita, hodie tamen omnia pro uno, & unum pro omnibus fere uſurpatur, & his nominibus omnibus ij appellantur, qui ex pacto cum dæmone, ejuſque ope, ea, quæ ſupra naturam ſunt, præſtare dicuntur. Iis enim omnibus, ut poſtea dicetur, commune eſt, ut pactum cum dæmone habeant, interdum expreſſum, & apertum, interdum occultum, & implicitum. Et ſanè eò dementiæ deveniunt, ut abjurato Deo, paciſcantur cum dæmone, & ſe ejus tutelæ, patrocinio, ac dominio tradant, ut vel artes, & ſcientias, & occultas res ab eo diſcant, aut aliis nocendi vim ab eo accipiant. Quidam vero etſi cum dæmone pactum non ineant, cæremoniis tamen, characteribus, verbis, ac ſimilibus, quæ ab aliis, qui pactum cum dæmone inierunt, acceperuntque, utantur, ut mirabilia præſtent, & aliis ſeu proſint, ſeu noceant, de quibus ſuis in locis.

CONSULTATIO LVI.

De diſtinctione artium Magicarum, & maleficiorum, & quod maleficia per pharmaca fieri poſſint. Maleficiorum diviſio. Somnificum, Amatorium, Hoſtile.

JUdex, qui ſententiam dicturus eſt de Maleficis, & Magis, diſtinctione uti debet. Quamvis enim magicæ artes omnes animadverſione dignæ ſint *l. eorum C. de malef.* nihilominus quædam majori implicantur ſcelere, & quia atrociora habent in ſe crimina & pœnas exigunt majores. Proinde quoad forenſem conſiderationem pertinet ſummatim explicabimus, quæ digna ſunt obſervatione pro criminis magici notitia, & pro vindictæ temperamento.

Atque notandum puto Magorum, & maleficorum artes, ſeu ſcelera interdum pharmacis, ſeu venenis uti, additis incantationibus, aliiſque mediis nocere. Et rurſum aliquando in his pactum cum dæmone expreſsè initum, fide Sacro-Sancta Catholica ejurata, interdum tacitum.

Primum caput ex Juſtiniano probatur, qui *in § Item lex Cornelia, verſ. eadem lege de publ. judic. lib.* 4. *Inſtit. jur. Civil.* veneficium ſuſurris magicis maritat: *Eadem*, inquit, *lege & venefici capite damnantur, qui artibus odioſis, tam venenis quàm ſuſurris homines occidunt.* Idipſum Plato facit *lib.* 12. *de legib.* dum agit de pœnis utriuſque. Huc pertinent collyria, unguenta, potiones, philtra, ſuſpenſiones, ſuffitus, & reliqua ſimilia, de quibus poſtea, iiſque utuntur vel ad miracula inſciis, & ignorantibus edenda, cùm tamen naturalia ſint, vel ad dæmonum præſtigia, quæ his non indigent, fucanda.

Pari modo & phyſica in oſtentationem transferentes vel in perniciem, vel ad ſuperſtitionem, aut ad impietatem. Sic ex medicis herbis veneficia facta, ex viribus rerum abditis ſortilegia; & vana quædam ſupra fidem conficta, ut docet Plinius *lib.* 26. *cap.* 4. dum de magicis agit herbis.

Et ideo hanc magiæ ſpeciem dicit Suidas Pharmaceutriam, quam nos veneficam, & ſagam dicere poſſumus, quæ etiam imitatur Jatralepticen, de qua Celſus *in prologo*, in quantum ungentis utitur. Nam ſæpe conſtitit Sagas, & veneficas, puerulos, & pupos, & dormientes unguentis illitos necaſſe. Quia virus, & venenum oleis, unguentis, liquoribus, ſucciſve exceptum admovent corporibus & cuti, & ad carnem, oſſaq; penetrat, inde ad viſcera, & interiora vitalia membra, permeat,

meat, & medullas, hocque aliquando papillas mammarum inungunt, porriguntque ſuggentibus, & ita toxicum exhibent, vel oculis venena, vel halitum gravem ſpirant, inunctis infauſtis collyriis oculis, vel præmanſis quibuſdam, quæ odoris ſunt inficientis, vel aliis ſimilibus adhibitis, infectiſque tunicis, veſtibus, liminibus, parietibus, candelis, ſeris, chirothecis, ſtrophiolis, aliiſque veneno aliquo contagione lædente, vel occidente. In ſumma variè adhibent pharmaca, vel intra corpus ingerentes, vel circa corpus, & extra, vel in ambientibus corpora, veluti dum corrumpunt, inficiunt, & conſpurcant elementa aerem, ignem, & ſimilia, quæ tacenda potiùs, quàm evulganda.

Si verò pactum, ac fœdus cum dæmone deſit, nihil res ad hanc tractationem pertinet magis, quàm homicidium ferro peractum, vel raptus Virginis, vel furtum, aut latrocinium.

Quod autem ſpectat ad maleficii diviſionem, poteſt fieri vel per ordinem ad cauſam efficientem, vel ad finalem, ubi per efficientem cauſam non intelligitur Deus permittens, neque dæmon perficiens, neque prava malefici conſentientis & cooperantis libera voluntas; hæc enim tria ſemper in omni maleficio concurrunt, ſed vocantur efficientes cauſæ inſtrumenta, materiaque nocendi, quæ ad nocumentum immediatè concurrunt, quæ ſicuti ſunt in multiplici differentia, ita etiam varia, & diverſa ſunt maleficiorum genera pulverum, unguentorum aliarumque rerum, quarum, etſi aliquæ vim necandi, morboſque inferendi naturaliter habere poſſint, ut ſi ſint virulentæ, plerunque tamen hujuſmodi effectus ab illis non manant, ſed pendent à pacto cum dæmone inito, ejuſque opera duntaxat præſtantur; ita, ut pulveres, vel unguenta, aliaque hujuſmodi tantùm deſerviant declarandæ conventorum fidei. Cujus manifeſtum eſt argumentum, quòd nonnunquam qui pulvis uni medicina fuit, is in alterius ſtrigis poteſtate lethalis eſt.

Notandum eſt tamen, unguenta, vel pulveres, qui necant, atros, qui verò morbos tantùm afferunt, cinericei, vel interdum ruſſi caloris eſſe. Contra quo puluere, vel unguento malum tollunt, & medicinam faciunt, is plurimùm albus eſt. Quæ unguenta, vel pulveres, ſi igni iniiciantur, fulgorem, ſtrepitum, nidoremque edunt, cui ſimilem res alia nulla.

Inſuper nec rebus ſacris maleficos parcere, plura compsobant experimenta. Quidam etiam apertiùs graſſantur, qui per dæmonem ſtrangulari, vel præcipitari alium curant, vel puerulos noctu injecta culcitra præfocant, vel acu poſt aurem infixa necant. Hoc genus maleficorum Hebræis, & veteribus Latinis, nec non etiam Græcis, illis ſub nomine *Lilith*, iſtis ſub nomine *Lamiæ*, fuiſſe notum, pluribus probat Sebaſtianus Michaelis *lib. de Pneumatologia*, videturque ad illud Sacræ Scripturæ Threnor. 4. & Iſai. 34. alludere, ubi dicitur: *Nudaverunt Lamiæ mammas ſuas*, quod illæ necarent infantulos, illis etiam mammas oſtentando, quaſi eos lactare, & ſic fletum compeſcere voluiſſent vel eas veneno inungendo, ut diximus.

Quod ſpectat ad diviſionem à cauſa finali deſumtam ſicut multiplex finis intendi poteſt, ita etiam multiplex ab illo maleficii diviſio duci poſſet. Communiter tamen ad tria potiſſimùm genera reduci ſolet. Somnificũ, Amatorium, & Hoſtile. Somnificum vocatur, quando malefici aliquem potione, malo carmine, ac certis ritibus ſoporant, ut interea ei venenum infundant, vel infantulos rapiant, aut noceant, vel furto quid ſubtrahant. Faciunt hoc interdum magi, & fieri poteſt naturalibus venenis ſoporiferis.

Maleficium amatorium, Græcis philtrum, vocatur omne illud, quod dicitur, fit, & datur eo fine, ut in amorem quis, Veneriſque furias protrahatur. Veteribus enim is videtur communis error, etiam nolentes hujuſmodi philtris in amorem pellici poſſe. Nihilominus tamen de fide tenendum eſt, hiſce philtris, cujuſcunq; generis, vel conditionis ſint, nullius voluntatem cogi poſſe, ad quem non vult, amandum, ſed tantùm poſſe imaginationem perturbari, humores concitari, & totum corpus interiùs quaſi accendi; adeo, ut quis non tam philtrorum virtute, quàm dæmone ad eorum præſentiam variis tentationum illecebris interiùs certante, œſtro quodam libidinis vexetur, & ſic vehementer trahatur ad deſiderium copulæ carnalis cum aliquo in genere. Unde ſi tum temporis maleficus amator accedat & artibus, quibus ſolent capi mulierculæ, perſonam amatam inſtanter urgeat, vel dæmon de uno illo aſſiduè memoriam, phantaſiamque moveat, exhibendo ſpecies circumſtantiarum, propter quas amore dignus videatur, ſubtrahendo verò eas, quæ indignum redderent, facile fit, ut in laqueum præda cadat.

In voluntatem enim alienam quamcunq; nihil juris habet dæmon. Suadere quippe, & blanda, ac congrua objecti propoſitione pellicere poteſt, ac ſolet, illos ipſos calles terens, quos Deus cum reverentia, ut Sapiens dixit, liberam voluntatem diſponens, ſectari ſoleat, ut rectè tradit Lactantius *lib. 6. inſtit. cap.* 4. & 7. Cogere tamen voluntatem, ut ſe det, aut impedire, ne feratur in partem, quæ placuerit, nequaquam poteſt, quamvis interdum cogere dicatur, quia valde urget. Quod duntaxat voluit Cyrillus *lib. 6. in Joan. cap.* 19. cum dixit, *dæmonem magnam vim habere ad imperandum iis, quos poſſidet, & cogere ad opus, etiam nolentes.* Id eſt qui nollent, niſi ita arctè premerentur, & urgerentur ad malè agendum. Nam ſimpliciter nolentes, non poſſet dæmon cogere. Et eodem modo intelligendus Autor imperfecti in Matth. *hom.* 37. cùm ait. *Sicut navis, fracto gubernaculo, illuc ducitur, quò tempeſtas voluerit, ſic & hominem Divinæ gratiæ auxilio per peccatum perdito, agere non quod ipſe vult, ſed quod vult Diabolus.* Quod autem abſolutè dæmon adigere alienam voluntatem nequeat, certiſſimum omnino eſt, beneq; de Dæmone D. Auguſtinus *Serm.* 197. *de temp. Alligatus eſt*, inquit, *tanquam canis innexus catenis, & neminem poteſt mordere, niſi eum, qui ſe illi mortifera ſecuritate conjunxerit. Jam videte, fratres, quàm ſtultus eſt homo ille, quem canis in catena poſitus mordet. Tu te illi per voluntates, & cupiditates ſeculi noli conjungere, & ille ad te non præſumit accedere. Latrare poteſt, ſolicitare poteſt, mordere omnino non poteſt, niſi volentem. Non enim cogendo, ſed ſuadendo nocet, nec extorquet à nobis conſenſum, ſed petit.* Similia Pelagius apud Auguſtinum *lib. de nat. & grat. cap.* 58. laudatus iccirco quoad hoc ab Auguſtino. Eademque repetuntur in *ejuſdem Pelagii ad Demetriadem ep. ſub fine.*

De hujuſmodi philtris, ſive amatoriis maleficiis habetur mentio in variis ſacræ Scripturæ locis. Nahum cap. 3. v. 4. *propter multitudinem fornicationum meretricis ſpecioſæ & gratæ, & habentis maleficia.* Quod Franciſcus Ribera de maleficiis amatoriis interpretatur. Baruch etiam cap. 6. v. 42. *Mulieres autem circumdatæ funibus in viis ſedent, ſuccendentes oſſa olivarum. Cum autem aliqua ex ipſis attracta ab aliquo tranſeunte dormierit cum eo, proximæ ſuæ exprobrat, quod ea non ſit digna habita, ſicut ipſa, neque funis ejus diruptus ſit.* De quo loco vide interpretes, ac Delrium *lib. 3. magic. qu. 3. ſect. 2.*

Quod autem ad philtrorum diviſionem, Grillandus *lib. 1. de ſortil. q. 3. & 5.* ad duo potiſſimùm capita illa reducit. *Amatoria*, inquit, *ſortilegia vel fiunt intra corpus, vel extra corpus, ſcilicet maleficiati. In corpore communiter fieri ſolent per cibum, vel potum, & in his frequenter admiſcent (quod vix ſolet in hoſtili, vel ſomnifero maleficio) Sacra-*

cio) Sacramenta,& Sacramentalia Eccleſiæ Catholicæ ut hoſtiam conſecratam, &c. Extra corpus autem ſive extra inteſtina fiunt maleficia amatoria per aliquas mixturas compoſitas ex herbarum foliis, vel radicibus, metallis, reptilibus terræ, &c. Et tunc adhibent certas ligaturas, quibus hæc involuta conſuunt in clamyde, vel tunica maleficiandi, vel abſcondunt ſub capite lecti, vel inter plumas, vel materatia, ſuper quæ ipſe dormit, aut ſub limine oſtii, vel alterius loci, ſuper quo ipſe maleficiandus vir tranſiturus, aut mulier tranſitura ſit. Vel etiam, ut ſtatim ex loco Baruch vidimus, illa comburunt, addendo, ſic ſe amicorum cor, vel oſſa urere, vel in amico ſuo hæc ſe adolere, vel tandem precari, ut ſic amici earum amore torrerentur.

Subdit etiam idem Grillandus tertium quoddam genus hujus ſortilegii, nimirum deferri quandoque imagines quaſdam ad loca ſacrificiorum, terra, vel cera, aut gemmis, ſeu alia quavis mixtura, & materia confectas, illaſque baptizari priùs nomine perſonæ maleficiandæ ſub invocatione, ac devotione dæmonis cum eiſdem cæremoniis, quibus uti ſolent noſtri ſacerdotes in vero baptiſmate, quibus adjiciuntur quædam verba turpia, & nefanda. His imaginibus quandoque aperiunt pectora, & ipſarum corda ingenti calore ignita reddunt, aut tantùm detinent, quòd liqueſiunt,putantes eodem modo cor hominis maleficiandi aduri, ſeu mollificari, & obediens reddi ad votum ſortilegi, vel amantis. Maleficos iſtos Joannes Saliſber. *lib.* 1. *cap.* 11. Vultriculos, vel, ut corrigit Delrius Vulticolos: *Vultricoli ſunt*, inquit, *qui ad effectus hominum immutandos in molliori materia, cera, vel forte limo, eorum, quos pervertere nituntur, effigies exprimunt,* cujus illuſionis meminerunt etiam poëtæ. Virgilius in Pharmaceutr. *Limus ut hic*, &c. & Ovidius *lib. Heroid.*

Devovet abſentes, ſimulacraque cerea fingit,
Et miſerum tenues in jecur urget acus.

Etſi autem ſortilegii amatorii, quod fit intra corpus, materia ut plurimùm, ſint res calidæ, dulces, amænæ homini, & coadjuvantes naturalem calorem, luxuriandique potentiam, & ideò à lege vocari ſolent *bona*, vel *non mala venena*, ad diſtinctionem maleficii hoſtilis, in quo quæ interveniunt, ut plurimùm ſunt frigida, amara, noxia, & naturæ humanæ, hominumque ſaluti contraria, unde *mala venena* vocantur, hæc tamen non ſolùm menti, quod illis commune eſt cum philtris extrinſecis, ſed etiam corpori, ut plurimùm, valdè noxia eſſe quotidiana docet experientia.

Circa philtrorum remedia quàm inutilia & vana ſunt illa omnia Gentilium, quæ per incantationes, aut luſtrationes quaſdam fiebant, quæ Chriſtianis etiam prorſus illicita ſunt, tam utilia ſunt, ac proficua primò illa omnia, quæ Sancti Patres ex S. Scriptura præſcribunt, viderique poſſunt apud Delrium. Secundò naturalia etiam medicamenta, maniam purgantia, & ardorem libidinis temperantia, ut agnus caſtus & alia hujuſmodi, quibus licebit uti, dummodo noxia non ſint valetudini. De philtris ſuo loco iterum ac tertiò diximus.

Maleficium hoſtile vocatur quicquid in bonis animi, corporis, ac fortunæ damnum infert, aut aptum eſt inferre, aut iccircò adhibitum fuit à malefico, ut inferret. Hujus maleficii innumera extant Sacræ Scripturæ teſtimonia. Job cap. 2. *Diabolus percuſſit eum ulcere peſſimo à planta pedis uſque ad verticem.* Unde etiam maleficos dæmonum ope morborum irrogatores, ſive immiſſores eſſe poſſe, nemini divinarum Scripturarum autoritatem admittenti dubium eſſe poteſt. Saulem etiam dæmon per atram bilem divexabat I. Reg. cap. 16. *Exagitabat eum ſpiritus nequam, qui pulſante Davide cytharam, ſecedebat.* In novo, quoque Teſtamento Matth. *cap.* 17. Marci 9. Lucæ *item* 9. unum dæmon aurium & linguæ uſu privavit, ac ſimul epilepticum reddidit, quem Matthæus *Lunaticum* vocat, non quòd dæmoniacus non eſſet, ſed quòd à dæmone obſideretur, ac ſimul pleniluniis temporibus per dæmonem comitiali morbo graviſſimè affligeretur, eo quod tunc cerebrum humoribus plenum aptius erat exagitari. Apud Lucam *cap.* 8. alium diabolus vexavit illa affectione, quam Lycanthropiam medici nominant, cujus præcipuum ſignum, vel indicium eſt, quòd domi nequeant contineri, & in deſerta loca ſe proripiant, circaque ſepulchra oberrent. Aliam adflixit convulſione ſpinæ dorſi, Lucæ *cap.* 13. quo loco dæmon ille vocatur *ſpiritus infirmitatis*, eò, quòd, ut ſubditur, eam vinxerat Sathanas. Nam dæmones in Sacra Scriptura nomen habent ab effectu, ut *ſpiritus avaritiæ*, qui impellit in avaritiam, *fornicationis*, qui ſuaſor libidinis.

Et quidem Magi propriè dicti ſunt, qui vulgò malefici dicuntur, qui permiſſu Dei turbant mentes hominum minùs confidentium in Deo, ac ſine ullo veneni hauſtu, violentia tantùm carminis interimunt, *can. nec mirum §. magi 26. qu.* 5. Theodoricus Rex Gothorum jubet Arigeono in Baſilium quendam, & prætextatum inquirere, refertque eos cuſtodia elapſos, cùm mentes alienaſſent Cuſtodum *lib.* 4. *var.* Caſſiod. *epiſt.* 23. Sic & mentem tolli docet Lucanus *lib.* 2.

Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni,
Excantata perit.

Et Virgilius Eclog. 8.

Effer aquam, & molli cinge hæc altaria vitta,
Verbenaſque adole pingues, & maſcula thura,
Conjugis, ut magicis ſanos avertere ſacris
Experiar ſenſus; nihil hîc, niſi carmina deſunt.

Et iterum idem *lib.* 4. *Ænead.* Didonem de venefica Maſſylæ gentis Sacerdote dicentem facit.

Hæc ſe carminibus promittit ſolvere mentes,
Quas velit; aſt aliis duras immittere curas,
Siſtere aquam fluviis, & vertere ſydera retrò,
Nocturnoſque ciet manes, mugire videbis
Sub pedibus terram, & deſcendere montibus ornos.

Et alibi in Ciride refert carmina & veneficia, quibus nutrix Ciridis conabatur Regis Jolchiacis animum defigere.

In carminis formula, quo evocabantur tutelares, ut dicebant Idololatræ, Dii, excantatio habet Urbis, & exercitus devotionem, Macrob. *lib.* 3. *Saturnal. cap.* 9. Plin. *lib.* 28. *cap.* 2.

Narrat Gaguinus in vita Philippi Huttini *lib.* 7. *hiſt.* uxorem Enguerrani cujuſdam quæſtoris Gallici, qui expilaverat ærarium Galliæ, cùm de mariti carcere concluſi liberatione deſperaret, ad magiam & divinationem ſe convertiſſe, Panioto quodam malefico, & Clauda muliere ad id facinus opem ferentibus, atque cerea quædam ſimulachra ad Regis, & Caroli Valeſii formam dæmoniaca arte confeciſſe, qua languentium ſpeciem præ ſe ferrent, ad quorum ſimilitudinem, niſi mala ſors prodita fuiſſet, Rex, & ipſe Carolus conficiendi macie ſenſim erant, & definita ad tempus morte conſumendi. Quo cognito, ſuſpenſus fuit Enguerranus, & Paniotus, & Claudia flammis conſumpti. Nec ſolùm copioſa horum exempla, verùm etiam magna non deſunt.

Cardinalis Lotharingus, ex ſupremo Dynaſta, & Claudia Valeſia Henrici ſecundi filia genitus malefici cujuſdam faſcinationibus ſortilegiiſq; adeò peſſimè divexatus, ut rei inſolentia & facinoris magnitudo omnem orationem ſuperet. Erat Cardinalis ille ante maleficium bona & firma valetudine, ac vegeto corpore: mox afflatus diro ſpiritu avernalis hominis, ita contabuit,

buit, diriguit, atq; exuccus factus est, ut vix pellucida cutis ossa operiret, nec tantùm macies horrori, sed tormina, angores, & cruciatus incredibiles Lotharingum ita torquebant, ut nulla supplicia cum illis comparanda viderentur. Primùm tota Lotharingia, finitimisque Provinciis, mox tota Europa quæsiti, & acciti ingentibus præmiis medici, omnes etiam Empirici, Paracelsistæ, nec illi modò, sed promiscuè omnes viri & mulierculæ, qui vel nugas proferebant. Ea enim artis inconstantia, ut cuilibet, medicum se profitenti statim credatur. Illi quidem operam, sed non opem adhibent, pervicacia mali omnem peritiam superat. Tandem obstupescere, & cæcutire in morbo insolenti omnes confitentur. Ergo infelix heros, humana ope destitutus, à Numine medelam poscit. Vota, supplicationes, jejunia, nudipedalia, ac hujuscemodi Christianæ expiationes decernuntur; non illis vis mali sistitur, perdius,& pernox torquetur, nec ut alligato ad vulturem in Caucaso *fibris requies datur ulla renatis*. Tandem inspirato spes medelæ affulsit. Marchio de Lullius, dum in Angliam it Orator Ducis Insubriæ, atque iter facit per Lotharingiam, tantillùm in aula diversatur: ut Cardinalem sic tortum vidit, ejus vicem incredibiliter demiratus, & miseratus, venit illi in mentem, Amedæum Ducis, cujus legationem obibat, fratrem nothum non dissimili nequitia Lamiarum, & maleficorum artibus cruciatum, frustra accitis omnibus Medicis, ab Ambrosiani Ordinis Mediolanensi Monacho exorcismis, expiationibusq; divinitus curatum fuisse, ut in tota Insubria res pro miraculo fuerit Illicò per veredarios accersitur malleus ille maleficarum, venia Clementis VIII. adfuit, à pluribus annis Summi Exorcistæ apud Pontifices Maximos vices agebat. Ubi Cardinalem penitissimè introspexit, de morbi torminibus, esus, potus, quietis, egestionis, similiumque statu certior factus, dæmonis artes esse palam professus est, abigendas divina ope, & sacris ritibus, qui illi de usu erant, constituit. Primùm jussit cubiculum, quo decumbebat Cardinalis, aulæis, stragulis, atque omni serica & linea supellectile nudari, quòd ille diceret maleficium in illis interdum ac sæpiùs esse abditum; ut revera in culcitra ossa cadaverum, caudæ felium, præsegmina unguium, & pilorum, & fœda plurima reperta sunt. Dicous singulis priusquam Mediolanensis ille exorcista ad Liturgiam se accingeret, ter percusso tintinnabulo in nomine ac virtute tremendæ Trinitatis dæmones adigebat adesse, & fateri, qui, qualesve essent, quorum maleficio corpus Principis insiluissent. Sacro peracto iterum percusso tintinnabulo, imperabat, ut Cardinalis osseus, aridus, totis artubus immobilis, manum illam, vel istam erigeret, pedes moveret, attolleret, transversum insereret. Nec mora, qui antea non magis movebatur quàm truncus, vel silex, manus; pedesque ad modum imperantis movebat. Pectori admota erat Crux, in qua dominicæ portiuncula inerat. Jubebat Mediolanensis Monachus, Cardinalem semper thoro immotum, & quasi clavis, & cuspidibus defixum, ut se erigeret, dorsum inflecteret, ac prona cervice Crucem deoscularetur. Dicto ocyùs quasi novus homo, velut quatriduanus ille sepulchro olidus, ad Servatoris vocem exiit, Cardinalis vertebris sese ex diutino rigore dissolventibus, Cruci labia admovebat: mox subitus rigor, ariditas, & paralysis redibat, cunctis obstupescentibus, ac ipso Cardinali demirante, qua vi ignota tantillùm pristinas vires & munia corporis reciperet. Utque dæmonis nequitia conspectior foret, adegit Exorcista illum, laxare manus articulos rigentes Cardinalis, quo ille in subjecta charta pingeret. Dicto morem gerens qui nec digitum movebat, more, quo solebat ante sortilegia Jesus nomen nitidè expressit. Vix manus peregerat, cum exarato verbulo diriguit. Immundi illi spiritus, ut qui pertinaciter in obsidionibus hærent, vix stationibus discedunt, ubi tamen ariete crebro, & machinis urgentur, ad colloquium impelluntur. Sic Mediolanensis dæmonem adegit, ut palam fateatur, quot fascinationes, devotionesque Cardinalem obstringerent, quave parte corporis, quo, qualive maleficio injectæ, quando tyrannide sua erat Principem liberaturus, utque discessus innoxii signum proderet. Hoc genus dæmonum Verbi divini imperio audiens, prodit maleficium fascini, fallaciam detegit, ac tandem post duodevicesimum diem ab inceptis ritibus exorcismi immundus spiritus obsidione sua Principem liberavit. Egressus notatur, cùm in Liturgia corpus dominicum elevaretur, exorcista operante, & imperante his verbis: *Et quia Verbum Caro factum est, & quia Christus imperat, da gloriam Deo, gloriam Jesu Christo, cede Spiritui Sancto. Adjuro te, non ut homo mortalis, & peccator, sed tanquam Minister Dei, tanquam Minister Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Summi Pontificis, & tanquam Exorcista, & Sacerdos.* Et hinc Lotharingus torminibus, cruciatibusque liber, placidè, & in utramque aurem quievit, esus & potus illi ad palatum, paralysis abit, redit succus, decor oris, aspectu vernat, & paulatim totus invalescit, ut qui antea thori mollissimas plumas ægrè ferebat, paulò post lecticam pateretur. Qui Cardinalem maleficio affecerat, lento igne, ut qui bove Perillæo torrebantur, exustus, quamvis acres, scelere tamen mitiores pœnas dedit.

Non diffiteor, fore non paucos, qui me inania, ludicra, commentitia, & anilia fingere, ac scribere dicant, totoque cachinno hanc paginam perlegant, si modò fastidiosè perlegerint; Sed tota Lotharingia mihi pro teste est, ac etiam qui de familia Catharinæ Borboniæ Reginæ Navarricæ novatores non pridem defuncti, ita, ut herois illa, nulla re alia ad Catholicos ritus magis impulsa fuerit, quàm vi arcana exorcismorum, quorum flagello spiritus nequam toties percussus aufugerit. Rem totam Dominus de Lorme, Archiater Cardinalis, edito opusculo, delibavit. Ego fidem meam huic narrationi adjicio, tanquam Exorcista à supremo S. Inquisitionis Tribunali deputatus. Cavendum tamen est ab impostura de qua vide Amatum Lusitanum *centur. 6. curat.* 87. in qua detegitur impostura, quòd muliercula incantationibus juvenem surdum reddiderit.

Mumolus, Præfectus Regis Chilperici, magus, & incantator, suspectus occidisse filium Regis, sæpè tortus, & distentus eam ob rem, & tamen dixit se nihil mali inde sensisse, Gregor. Turon. *lib. 6. hist. Franc. cap.* 35. Constantinus jubet, pestem feralem eos absumere quoque magos qui manibus accitis vitam insontium ventilare audent,& inimicos suos conficere *in l. multi C. de malef. & mathem.* Narrat Josephus *lib.* 8. *antiq.* Salomoni à Deo concessum fuisse ut artem contra dæmones ediscret ad hominum salutem, curationes quoque institueret, quibus ægritudines possent mitigari, quàm edoctus Eleazarus, spectante Vespasiano, eos curabat, qui à dæmonibus vexabantur.

Constans fuit quoque Ethnicorum opinio, magicis artibus pellici posse in sua arva fruges alienas, & ideò C. Furius Cresennius à servitute liberatus, cùm in parvo admodum agello largiores fructus perciperet, quàm ex amplissimis vicinitas, in invidia magna erat, quasi fruges pelliceret veneficiis, & ei à Spurio Albino Curuli dies dicta est, nisi ostendisset validam filiam, benè curata ferramenta, egregiè facta, graves ligones, vomeres ponderosos, & boves saturos, quibus

bus abſolutus eſt, Plin. *lib.* 19. *cap.* 6. Et nocere poſſe etiam rebus magica vel inde conſtat, quòd Lex duodecim Tabularum prohibuit, ne hoc fieret, & puniri eum, qui fruges excantaſſet ; & alibi, qui malum carmen incantaſſet, idem *lib.* 22. *cap.* 2. *&* *lib.* 30. *cap.* 1. Plinius autor quoque eſt *lib.* 17. *cap.* 25. in agro Marucino Vectii Marcelii, Equitis Romani, Neronis Cæſaris procuratoris univerſum olivetum viam publicam tranſgreſſum, atque ipſa prædia ex loco in contrarias ſedes profecta. Et Virgilius de herbis, & maleficis ſuſurris agens, ait Eclog. 8.

His ego ſæpè lupum fieri, & ſe condere ſylvis
Mœrim, ſæpè animas imis exire ſepulchris;
Atque ſatas aliò vidi traducere meſſes.

Hac de re Lex 12. Tabul. eſt: *Alienam frugem ne pellicito.* De hac Alex. ab Alex. *lib.* 6. *cap.* 10. Meminit & Apuleius *in Apologia: Magia*, inquit, *iſta, quantum ego audio, res eſt legibus delegata jam inde antiquitus propter leges* 12. *Tabularum, propter incredundas frugum illecebras, interdicta.* Et lege pagana, inquit, Plinius *lib.* 28. *cap.* 2. in pleriſque Italiæ prædiis cavetur, ne mulieres per itinera ambulantes torqueant fuſos, aut omninò detectos ferant, quoniam adverſetur id omnium ſpei, præcipuèque frugum.

Cur autem per maleficia ſic Deus permittat dæmonem graſſari, plures adduci poſſent rationes, etiam ex divinis Scripturis. Sed de his vide Trithemium *lib.* 8. *qu.* 5. Jaquerium *flagel. faſcinat. cap.* 18. Delrium, & alios. Cur inſuper, cùm iſta damna plerunque dæmon poſſit per ſe inferre, malit tamen uti opera maleficorum, in cauſa eſt primùm, quia hoc pacto majorem Deo ſe facere putat injuriam, ſic pluribus nocendo,& creaturis ratione præditis, & baptiſmo ablutis, & chriſmate delibutis abutendo, ad Creatoris ipſius vilipendium. Secundò quia non adeò homines abhorrent à converſatione & familiaritate maleficorum, atque odêre conſortium dæmonis. Tertiò quia quædam per homines poteſt, quæ vel non poſſet, vel non tam commodè poſſet per ſemetipſum immediatè perficere,

Supereſt jam, ut de præcipuis hujus maleficii generibus, vel ſpeciebus agamus. Primum eſt *Faſcinatio.*

CONSULTATIO LVII.

De Faſcinatione. Unde dicta. Quid ſit. An reverà dentur morbi à faſcinatione? Quot modis dicatur. Vulgò credita an detur? Quæ ſit viſu? Quæ voce? Contactu? Propriè dicta an detur? Signa.

FAſcinum, & Faſcinatio græcè, latinè invidia, quod invidi imprimis aliis aſpectu nocere creduntur. Habetur autem vulgò pro incantationis quodam genere, quo ſive intuitu, ſive laudatione non ſolùm infantes, & homines, ſed & agni, pulli, gallinæ, equi, & alia animalia, imò ſegetes lætiores, & plantæ laudantur, ut contabeſcant, & emoriantur. Unde Ovidius 3. amor.

Carmine læſa Ceres ſterilem vaneſcit in herbam.
Deficiunt læſi carmine fontis aquæ.
Ilicibus glandes, cantataque viribus uva
Decidit, & nullo poma movente fluunt.

Lædi etiam animalia faſcinis, tradit Virgilius eclog. 8.

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Et de intuitu Baſiliſci narrant, qui ea ratione ſolo viſu necat, & ſi virus ejus ſpeculo repercutiatur, à ſeipſo mortem accipit. Dicunt & in lupo idipſum habere locum, ut ſi prior hominem conſpiciat quàm videatur, vocem ei adimat, non alia de cauſa, quàm quod is virus emittat viſu, quod eo modo, quo in baſiliſco dixi, pervenit ad hominem, ſi tamen ipſe lupus prior videatur, non ita, eò, quòd metu pori, è quibus virus exit intercipiuntur, dum ſe conſpici videns, inſidias ſibi parari ſuſpicatur, & fugit. Unde Virgilius: *Lupi Mœrin vidêre priores.* De his plura vide apud Geſnerum *lib.* 1. *de quadruped. in lupo lit. E & H* ex Plinio, Solino, & aliis collecta.

Volunt autem, quòd inficiant illi ſpiritus mali, ex oculis prodeuntes, primùm aërem proximum, donec diſſipentur, vel perveniant ad terminatum ſpatium, veluti ex viſu menſtruatæ mulieris infici quiſque novit ſpecula, & labes illis imprimi fœdas. Hoc modo vetulæ illæ ſortilegæ putidis plenæ humoribus, quos ipſæ putidiores pharmacis faciunt, oculis teneros, pueros, & agnos inficiunt, mutantes, & excitantes illos intra ſe forti imaginatione in modum chameleontis, & polypi ſaxo adhærentis.

Hinc ſunt qui metuant, ſi quid comedunt avidè, idque vident alium attentè intueri, ne faſcinentur, & propterea, ne faſcinentur, partem cibi intuenti ſtatim porrigunt, affanturque cùm impertiunt: *Ne me faſcines,* ut habet Ariſtoteles *ſect.* 20. *cap.* 34. Immò quidam etiam ad res inanimatas faſcinum extendunt, & vaſa pulchra, ac ſpecula intuendo faſcinari ac lædi poſſe, ut rumpantur, exiſtimant.

Et ſunt nonnulli, qui exiſtimant, non ſolùm infantes, qui optimè valent, ſed & alios homines faſcinatione in tabem, & peſſimum ſtatum conjici, immò & res alias lædi poſſe, & quidem tribus modis. Primò viſu. Secundò voce, & laudatione. Tertiò contactu, & contrectatione. Atque ſuam opinionem probare conantur primùm variis exemplis & Poëtarum, Hiſtoricorum, ac Philoſophorum autoritatibus. Et de viſu quidem ſcribit Virgilius:

Neſcio quis teneros oculis mihi faſcinat agnos.

Plinius verò *lib.* 7. *cap.* 2. ex Iſigono ait, quòd in Triballis, & Illyriis ſint, qui viſu effaſcinent, interimantque quos diutiùs intuentur, iratis præcipuè oculis. Additque quod pupillas binas in ſingulis oculis habeant.

Hujus generis & fœminas in Scythia, quæ vocantur Bythiæ prodidiſſe Apollonidem, Philargum, & in Ponto Thibiorum genus, multoſque alios ejuſdem naturæ, quorum notas tradit, in altero oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem, & fœminas omnes ubique viſu nocere, quæ duplices pupillas habent, ex Cicerone refert. De quo etiam Ovidius 1. Amorum.

Oculis quoque pupula duplex
Fulminat, & geminum lumen in orbe manet.

Et Telchinas, Rhodi Inſulæ populos malè quondam hoc nomine audiviſſe ex Ovidio 7. *Metamorph.* patet; Et Plutarchus faſcinum *Ophthalmon* nominat. Huc petinet & adagium, *Mantis te vidit,* cujus Rhodiginus *antiqu. lect. lib.* 36. *cap.* 22. mentionem facit, & in eos dici ſcribit, quibus faſcinator oculus mali objicit quicquam, additque eſſe genus locuſtæ, quæ ſi quod inſpexerit animal, protinùs ipſi aliquid producat mali. Ac inter recentiores Hieronymus Vida *lib.* 2. *bombyc.* Senem quendam oculis faſcinantem deſcribit, quem ibi lege.

Immò opinio vulgi eſt, non ſolùm ab invidis, iratis, ac inimicis, ſed & ab amicis, & familiaribus 30 iſſimò ipſis parentibus, infantes faſcinari, ac lædi poſſe, de quo Plutarchus 5. *ſympoſ. cap.* 7. ubi pluribus de faſcino agit. Et quod magis eſt, hominem ſe ipſum viſu faſcinare, ac ſibi ipſi oculis nocere poſſe referunt,

de quo

de quo idem Plutarchus *loc. cit.* Narrant, inquit, Eutelidam, cùm ſibi pulcher viſus eſſet, propria ſpecie captum in morbum incidiſſe, atque bonum habitum una cum pulchritudine perdidiſſe. Et nota eſt fabula de Narciſſo ex Ovidio 3. *metamorph.*

Quod autem Lingua & voce, ac Laudatione faſcinationem fieri poſſit, vulgata opinio eſt. Unde Virgilius Eclog. 7.

Aut ſi ultra placitum laudarint, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Et Plinius *eodem cap.* 2. ſcribit in Africa familias eſſe effaſcinantium, quarum laudatione intereant probata, areſcant arbores, emoriantur pecudes ac infantes. Quod etiam refert Gellius *lib.* 9. *cap.* 4. Immò non ſolùm malevolorum, ac invidorum linguam infantibus nocere poſſe, ſed & laudationem amicorum, vulgò creditur. Quod, ut præcaveatur, jam olim, dum res aliqua laudabatur, in uſu fuit addere, *Præſiſcinè dixero*, quaſi præter faſcinum, ſeu ne faſcineris, hæc dixero.

De contactu autem, quo faſcinationem fieri poſſe creditur, Plinius *allegato cap.* 2. ſcribit, quod genus Pharmacum in Æthiopia ſit, quorum ſudor tabem contactis corporibus afferat. Immò vetularum attrectatione infantes lædi poſſe, vulgus exiſtimat, & propterea infantes vetulis ejuſmodi non facilè contrectandos exhibent. Et Jo. Baptiſta Codronchius *de morb. venef. lib.* 2. *cap.* 3. veneficæ mentionem facit, quæ ſolùm ventrem fœminæ cujuſdam blandè contrectando, fœtum ejus necavit.

Deinde idipſum rationibus probare conantur. Et primò quidem vaporum effluxus afferunt, qui non ſolùm ex animalibus, ſed & plantis ac gemmis fiunt, de quibus plura Langius *lib.* 2. *epiſt.* 36. Et in ſpecie de viſu addit, nullum reperiri in humani corporis fabrica ſenſus organum, quod tanta ſpirituum copia ſcateat, & fulgorem ex ſe emittat, ut oculus, idque exemplo micantium Auguſti, & Tiberii Cæſaris oculorum è Suetonio probat. Et ad hos effluxus etiam confugit Plutarchus *loco allegato*, ut rationem reddat, quomodo Eutelidas ſeipſum faſcinare potuerit. Hoc autem magis fit ex fluxibus, qui vel circa aquas, vel alia quædam ſpecula ſubſiſtunt. Exhalat enim ſpiritus in objecta, eoque fit, ut quo aliis nocebant, ſeipſos malè habeant.

Secundò in ſpecie id declarant exemplo fœminarum menſtruo laborantium, quarum, ut Plinius habet *lib.* 17. *cap.* 15. ſuperventu aceſcunt muſta, flaveſcunt tactæ fruges, moriuntur inſita, exuruntur hortorum germina, & fructus arborum, quibus inſedêre, decidunt, ſpeculorum fulgor ipſo aſpectu hebetatur, acies ferri perſtringitur, eboriſque nitor, alvei apum emoriuntur, æs etiam, ac ferrum rubigo protinus corripit. Et mulieres menſtruatas ſpecula lucidiſſima ſi ea inſpiciant, inquinare, Ariſtoteles *lib. de inſomn. cap.* 2. & ipſa experientia teſtantur. Cùm ergo in mulieribus tale quid generari poſſit, quod modis dictis alios lædat, non impoſſibile eſſe putant, homines quoſdam, ſive naturali, ſive acquiſititia proprietate talem nocendi vim habere poſſe, eſtque in confeſſo apud medicos, pleroſque venenoſos humores in corpore humano naſci poſſe, qui maxima ex parte à natura ad exteriores corporis partes amandari ſolent, ut Galenus *lib.* 3. *de loc. affect. cap.* 7. *& lib.* 6. *cap.* 5. *docet*. Ideòque non eſt mirum, ſi homines, in quibus tales humores abundant, aliis viſu, afflatu, & tactu noceant.

Tertiò exempla ophthalmia laborantium afferunt, de quibus alii.

Quartò adducunt exempla aliorum etiam animalium quæ viſu nocent. Ita de Baſiliſco, & de lupis narratur, de quibus ſupra.

Quintò nonnulli idem ex viribus imaginationis probare conantur, & prolixè recenſent, quanta imaginationis vis ſit, & quantam humores corrumpendi, & corpus afficiendi potentiam habeat. Et quidem, ut Cornelius Agrippa *de occulta philoſophia lib.* 1. *cap.* 65. ea de re ſcribit. Statuunt paſſiones animæ, quæ phantaſiam ſequuntur, cùm vehementiſſimæ ſunt, non ſolùm poſſe immutare corpus proprium, verùm etiam tranſcendere in operando ad corpus alienum ita, quod admirabiles quædam impreſſiones inde producantur in elementis, & rebus extrinſecis, atque etiam morbos quoſdam animi, ſive corporis ſic poſſint auferre, vel inferre, & animam fortiter elevatam, ac vehementi imaginatione accenſam mutare ſanitatem, vel ægritudinem, non ſolùm in corpore proprio, ſed etiam in alienis. Adduntque nonnulli, ſpiritus ab imaginatione corruptos, & inquinatos rurſum aërem inficere ac corrumpere, non ſecus, ut ab aſpectu ſtellarum maleficarum aër inquinari & corrumpi ſolet.

A quibus non diſſentit Plutarchus, qui *citat. lib.* 5. *ſympoſ. cap.* 5. in invidiam cauſam faſcinationis refert. *Audacter*, inquit, *dico, univerſas quidem animi affectiones, quibus diù inſunt, in ijs melancholicos habitus ingenerare. Hi cùm naturæ vim ceperunt, qualibet ex cauſa moti, ſæpè etiam invitos homines in jam proprias, & conſuetas perturbationes deferunt.* Et mox *Nulla itaque admiratione dignum, ſi, qui invidendi, & faſcinandi habitum ſibi contraxerunt, etiam adverſus familiares ex proprietate moventur: aſt ubi moti fuerint, quod natura ſolet, efficiunt, non quod volunt. Quemadmodum enim ſphæram ſphæricè moveri, & cylindrum in modum cylindri neceſſe eſt, ita & hominem ſic invidia affectum invidenter adverſus omnia moveri.* Et ibidem: *Quandoque homines ſic invidia affecti oculos infigunt, hi verò animam proximi ordine locati, ipſius malitiam ſi attraxerint, veluti veneno tincta tela impetant, nihil, opinor, præter rationem aut fidem obtingit, ſi conſpectu noceant.*

Inde in eundem ſenſum ſcribit Heliodorus lib. 3. hiſt. Æthiop. *Hic aër*, inquit, *nobis circumfuſus per oculos, nares, halitus, alioſque meatus ad profundum penetrans, & ex qualitatibus exterioribus, eò ſecum inferens, qualis influxerit, talem etiam his, qui excipiunt, halitum ingenerat. Itaque ubi aliquis livore penitùs res pulchras intuetur, circumſtantem aërem qualitate maleſica replet, ac proprium ſpiritum acerbitatis plenum in proximum quodque contorquet. Spiritus autem, utpote ſubtiles, ad ſpiritum uſque & medullas ipſas pervadit, & pleriſque morbus fit invidia, & proprium accipit nomen faſcinationis.*

Exiſtimatque Avicenna *lib.* 3. *natur. cap. fin.* animam multories operari in corpore alieno, ſicut in proprio, taleque opus exiſtimat oculi faſcinantis & operantis æſtimationis, atque defendit imaginativam poſſe etiam corpora extranea immutare.

Tandem in ſpecie vocem quod attinet, nonnulli vocibus, & vocabulis mirabiles vires tribuunt, atque, ut id probent, multa adducunt. Quanta, inquiunt, orationis vis ſit ad movendos, & variè flectendos animos, notiſſimum eſt. Nec ignota Muſicæ vis, quæ homines ad choreas, & tripudia, ad iram, ad triſtitiam, ad miſericordiam, ad arma concitare poteſt. Animi verò affectus magnam vim habere corpora noſtra alterandi, extra dubium eſt. Obſervatum etiam eſſe putant, verbis quibuſdam prolatis à vetulis infantes quoſdam ægrotare, alios interire, fœminas uterum gerentes abortum facere, nonnullos macie conſumi, alios graviſſimis doloribus corripi.

At verò alii omnia illa, quæ de faſcinatione dicuntur, fabuloſa, & falſa eſſe exiſtimant. Cùmque

tres

tres ejuſmodi faſcinationis modi ſint propoſiti per viſum, per vocem, & per contactum, nullo horum quenquam faſcinari ac lædi poſſe putant. Etenim cùm viſio fiat, non radiorum emiſſione, ſed ſpecierum viſibilium receptione, & ſit actio in homine immanens, nullo modo viſu quis alios lædere poteſt. Vox quoque cùm ſaltem auditus objectum ſit, per ſe nemini nocet, nec verborum per ſe ulla efficacia eſt. Ita nec tactus, quatenus talis, niſi is, qui tangit alterum alteret, nocere poteſt, præſertim ſi veſtes ſaltem contingantur. Quæ omnia cum veriſſima ſint, poſtea probabuntur,

Cardanus *lib.* 1. *de venen. cap.* 17. etſi faſcini tres principales differentias conſtituit, unam quæ à metu oritur, alteram quæ ex alienis verbis, tertiam in modo agendi, tractandi, percutiendi, attentiùs inſpiciendi, tamen omnes tres ad imaginationem, ac terrorem reducere videtur, dum infantes vetularum tetrico aſpectu, & felium oculis lucentibus terreri, ac in epilepſiam incidere, ac mori ſcribit.

Verùm, etſi negandum non ſit, terrorem, timorem, & imaginationem morbos, eoſque etiam occultos & malignos, inducendi vim habere, & infantes ex terrore epilepſia corripi poſſe, hoc tamen nihil ad hanc quæſtionem de faſcino facit. Non enim hîc quæritur, an homo ſibi ipſi animi affectibus, metu, terrore, aliquid mali attrahere poſſit, ſed de hoc controverſia eſt, an aliquis alteri viſu, vel voce nocere poſſit, & infantes, qui faſcinari dicuntur, eas, à quibus faſcinari putantur, ſæpè non vident, non agnoſcunt ac proinde ad eorum aſpectum non terrentur.

Nos, ut hanc controverſiam dirimamus, diſtinguenda eſt faſcinatio. Primò enim faſcinatio ſumitur ſenſu vulgari, qui apud Poëtas occurrit, & in vulgi ore ac animo eſt pro læſione, quæ ſolo viſu, vel laude induci putatur, cujus rei exempla ſupra ſunt allata.

Secundò Faſcinatio interdum accipitur pro læſione quæ alicui à corpore alio noxio, & venenato per occultos effluxus affertur, quæ faſcinatio, ſi modo faſcinatio dicenda eſt, ut mox dicetur, omninò naturalis eſt. Hoc modo Faſcinum definit Langius *lib.* 2. *epiſt.* 36. quod ſit vaporis virulenti à corpore noxio, natura ab aliis diſſidente, id eſt defluvium, quo aliorum corporis habitus & ſpiritus per viſum, contactum, invidiam ob vocis, & maledicæ linguæ virulentiam per vaporis halitum conſpurcati, corpora tabeſcere cogit. Quanquam Langius in hac definitione non in ſolis effluuiis acquieſcere, ſed viſum, invidiam, maleficam linguam è vulgi opinione, ſed minùs rectè, addere videtur.

Tertiò eſt Faſcinatio magica, quæ nihil aliud eſt, quàm incantatio, & veneficium, quo modo faſcinationis vocabulum accepit Bald. Rouſſæus *epiſt.* 50. in qua, ubi *in titulo Faſcini*, hiſtorias ſe relaturum promittit, magicarum uſtionum, & veneficiorum hiſtorias recenſet. Itaque ut de diſtinctis rebus, & quæſtionibus diſtinctè loquamur, ſecundum & tertium genus concedimus, ſed an propriè faſcinationes dici poſſint, dubitamus.

Et ſanè quod ad ſecundum genus, probavimus ſupra rationibus & exemplis dari occulta rerum effluvia, per quæ varii morbi occulti, cùm ſimpliciter venenati, tùm etiam contagioſi, inducuntur, eaque effluvia eſſe partim atomos è corporibus effluentes, partim ſpiritualia, ſpeciebus ſenſibilibus cognata. Verùm propriè faſcinatio iſta non dicitur, ſed morbi, qui inde excitantur, pertinent ad morbos contagioſos, & venenatos, de quibus medici. Neque enim, ſi quis peſte ab alio, vel lue venerea, vel ſcabie inficiatur, vel lippitudinem ab alio contrahat, vel ſi piſcator ſtuporem à torpedine patiatur, aut quis à Baſiliſco ſerpente, bufone, aut hujuſmodi alio animali venenato occulto effluvio lædatur, faſcinatus propriè, ſed venenatus dicitur. Et ipſa etymologia repugnat. Faſcinatio enim propriè invidia eſt. Qui enim invidet ab ejus, cui invidetur, felicitate, & bonis oculos avertere nequit. Quæ faſcini ſignificatio nihil cum effluviis illis naturalibus commune habet. Ideòque, etſi effluvia illa omninò admittenda ſint, ne tamen illa ſuperſtitioſa, & falſa faſcinatio admitti videatur, faſcinationis nomen ei non attribuendum.

Tertium genus quod attinet, probabitur *in ſequenti Conſultatione*, dari morbos à veneficiis. Nam, ut aliàs dæmon iis, cum quibus pactum iniit, perſuadet, ſi res nullius momenti vel liminibus domus, vel lectis imponant, ſe iis effectus illos, quos cupiunt, præſtare, cùm tamen omne illud dæmonis opera præſtetur, ita quoque idem veneficis perſuadet, ut eum, cui nocere volunt, torvum aſpiciunt, ei male precentur, interim viſus, voxque nihil tale præſtant, ſed omnium illorum, quæ hominibus, vel brutis accidunt, malorum autor dæmon eſt. De quo Scaliger *exercit.* 349. malus dæmon iſta facit, non ut hominem faceret potentiorem, ſed ut ipſum deciperet credulitate, atque ſonum haberet tum impietatis, tum æterni exitii. Ipſe igitur agit dæmon. Stultus ille, ac vecors putat ſuis ſe verbis agere.

Talis fuit procul dubio ſenex ille, cujus ſupra mentionem fecimus ex Hieronymo Viola, & ut vetula illa, de qua è Codronchio *lib.* 1. *de morb. venef. cap.* 3. diximus, quæ mulieris nobilis ventri blandiens manum admovit, quo contactu alterata fœmina nobilis motum inconſuetum ſtatim ſenſit, & poſtea fœtum in fruſta comminutum ſummo cum vitæ diſcrimine ejecit. Facit eo loco idem Codronchius & alterius vetulæ mentionem, quæ cum manu ventrem puerperæ tetigiſſet, puerpera ſex menſibus peractis graviſſimos cruciatus circa ventrem inferiorem ſentire cœpit, tandemque cùm alvum excernere vellet, ſpinas, oſſa, ligni fruſtula, & multa alia per ventrem inferiorem ejecit, & à torminibus liberata eſt,

Malo ad veneficia etiam, quàm ad naturalia effluvia referre Telchinas, de quibus ſupra ex Ovidio, ut & familias illas effaſcinantium in Africa, de quibus Plinius, & Gellius. Verùm actiones iſtæ magicæ cum faſcino vulgari non ſunt confundendæ. Et quidem negandum non eſt, vocabulum faſcinationis ad actiones magicas ſæpè extendi. Unde Nicolaus Jaquerius librum ſuum contra Magos & Veneficos inſcripſit, *Flagellum hæreticorum faſcinariorum*, & Rouſſæus *epiſt.* 1. faſcinum pro veneficio ſumit, ut antea dictum. At neque iſta faſcinationis ſignificatio propria eſt, ut notio nominis antea propoſita indicat. Et multis ex vulgi ſententia faſcinatio tribuitur, etiam amicis, in quibus nulla veneficii ſuſpicio eſt.

Itaque reſtat tertium faſcinationis genus, quod in Poëtarum libris occurrit, & in vulgi ore ac opinione eſt, quod, ut ex ſupra allatis patet, perſuaſum habet, etiam ſine occultis effluviis, & incantatione, ac magicis actionibus alicui viſu, vel voce, ac laudatione noceri poſſe. Atq; hoc faſcinum dari, negamus, nullumque eo morbum induci poſſe, & quæ de eo vulgò dicuntur, & creduntur fabuloſa, & ſuperſtitioſa eſſe. Omnia verò quæ ad id probandum ſuperiùs allata ſunt, ſaltem de effluviis illis occultis, vel incantationibus magicis vera eſſe putamus. Id, quod clarius fiet, ſi omnes, qui vulgò traduntur faſcinationis modos, examinemus.

Et primò quidem ad viſum quod pertinet, cùm viſus ſit actio immanens, & fiat per ſpecierum viſibilium receptionem, non ſpirituum opticorum emiſſionem, & viſus, quatenus talis ab objecto aliquid recipiat,

recipiat, non verò in objectum agat, facilè hinc patet, visu, qnatenus talis, neminem alteri aliquid damni afferri posse. Interim non negamus, ut ex toto corpore, ita etiam ex oculis quædam effluvia fieri, atq; hinc ophthalmiam contagiosam esse posse. Immò si quis statuere velit, è corporibus occulto modo malè constitutis qualia sunt vetularum, & sagarum, maligna talia effluvia ex oculis emitti posse, quæ aliis, præcipuè infantium tenellorum & ad resistendum minùs potentium, corporibus esse possint, cum eo non pugnabo, cùm & ophthalmia Gallica perhibeatur esse contagiosa. Verùm læsio hæc non fieret, nisi per oculos, ut in ophthalmia. Magis itaque credibile esse putatur, pauca omninò per oculos fieri effluvia, multò verò plura per os, & nares, quibus potiùs ea adscribenda sunt, quæ oculis fieri dicuntur. Peste certè laborantes neminem visu, sed potiùs halitibus ex ore, & reliquo corpore exhalantibus inficiunt. Ideoque sine periculo est, qui à peste laborante solùm videtur, qui verò è propinpuo cum eo conversatur, ut halitus ex ore & corpore exhalantes excipere possit, extra periculum non est.

Deinde vocis eadem ratio est. Invaluit profecto apud nationes omnes opinio, vocem & laudationem alicui nocere posse, quod, ut prohibeant, ut antea etiam dictum, Græci illud *aphascandos*, Latini *præfiscinè dixero*, usurpant. Verùm falsa, & superstitiosa ea est opinio, & nulla ratione nititur. Etenim ipsa vox, quatenus talis, nullam nocendi vim habet. Si quis verò voce alicui nocet, id potiùs accidit per effluvia illa morbida, & maligna, quæ ex ore cum voce exhalant. Quæ causa tamen in laudatione locum non habet. Nam cùm ii, qui infantes, vel alias res laudant, plerique sani sint, non ægri, nec etiam semper tam propinquo loco constituti, ut halitus ore egrediens ad infantes pertingere possit, hoc modo nulla læsio fieri potest. Et licet vetularum interdum, quæ infantes lædere creduntur, corpora sint malè dispositа, tamen nec ex earum oculis tanta halituum copia egreditur, quæ infantibus nocere possit, & licet ex ore plures exhalent, longè tamen sæpè ab infantibus remotæ sunt, ut neque hoc modo iis nocere queant. Et omninò si iis aliquid nocent, dæmonis ope, non voce id præstant.

Tactu denique non solùm corpora ægra aliis suos morbos, ut scabiem, luem veneream, elephantiasim pestem, ac similes communicare posse, manifestum est, sed & ea corpora, quæ quidem nullo morbo laborant, & in speciem sana sunt, etsi venenata sint, aliis contactu nocere possunt. Talis fuit puella illa veneno nutrita, Alexandro Magno, ad eum perdendum dono missa, & ille Cambaiæ Regis filius, qui, ut Scaliger *exerc.* 125. *sect.* 1. refert, adeò venenosus fuit, ut muscæ etiam, quæ ejus cutem sugerent, interirent, & alter, qui sputo, quos volebat, interficiebat. Et omninò hominem aliarum rerum contactu, lædi posse, si nihil aliud, torpedo satis docet. Verùm ista omnia nihil ad fascinationem faciunt. Neque enim qui à scabioso, elephantiaco, lue venerea laborante, vel torpedine lædunturs, fascinati esse dicuntur. Neque hoc modo probatur solum contactum cuiquam nocere posse; sed si quæ per tactum læsiones fiunt, per effluvia è corporibus ægris, aut venenosis fiunt. Si quæ verò læsiones accidunt, quæ non per effluvia talia morbida & venenata, sed solo contactu, etiam à sanis (corpus enim sanum alii morbum, quem nullum habet, communicare non potest) fiunt, eæ ad actiones magicas pertinent, qualis fuit ille contactus, qui, etiam mediis vestibus factus est, quo modo vetula illa ventrem fœminæ nobilis tangens, fœtum, quem in utero gerebat, interemit. Et hoc modo non omnes, qui ab ejusmodi hominibus tanguntur, læduntur, sed ii saltem, quibus veneficæ ejusmodi malè cupiunt.

Ex quibus omnibus facilè patet, fascinationem illam, quæ vulgò fertur, nullam esse, nec naturales causas habere, sed antiquam jam per multas gentes, per manus quasi traditam esse opinionem & superstitionem. Et propterea nec ab Hippocrate, neque à Galeno, neque ab ullo veterum Medicorum ejus inter causas morborum mentionem factam esse, & quæ à fascinatione vulgò dari dicuntur, ea fieri ab effluviis contagiosis, aut venenatis, vel per incantationes, & actiones magicas.

Quibus & hoc addimus, opinionem istam de fascino infantium imprimis ex eo natam esse, quod vulgus non intelligit causam, cur infantes, maximè sani & pulchri, sæpè subitò in morbum incidunt. Accidit verò id ideò, quia sanitas, quæ ad summum pervenit, periculosa est, teste Hippocrate 1. *aphor.* 3. Et propterea qui nitidiores sunt, suspecta sua bona habere debent, ut Celsus monet. Ideoque non mirum, si & infantes cùm ad summum sanitatis gradum pervenerunt subitò interdum ex eo delabuntur & in morbos incidunt. Cujus rei causam cùm vulgus ignoret, eos ab aliquo, qui infantes laudavit, vel à vetula aliqua, quæ eos torvum aspexit, fascinatos esse opinantur.

Atque hæc omnia si quis observaverit, facilè omnia argumenta, quæ ad probandam fascinationem vulgarem afferri solent, solvere poterit. Et primò quidem exempla, quæ ex poetis, & historicis afferuntur, quod attinet, plurima sunt falsa, & superstitiosa. Si qui verò effectus tales revera acciderunt, ii vel ab effluviis occultis, vel incantatione vel veneficio provenerunt, non à visu, vel laudatione simpliciter.

Postremò etiam rationes, quas afferunt, nullius momenti sunt. Effluvia enim illa quibus interdum homines læduntur, nihil ad rem faciunt. Illa enim concedimus, & per ea morbos induci posse, supra etiam monuimus, sed læsiones illæ non fascinationes sunt, ut antea diximus. Modus etiam, quem proponit Plutarchus quo seipsum Entelidas fascinare potuerit, falsus est. Etsi enim periculosus sit habitus summè bonus, tamen periculosus est, etiamsi quis in fonte, vel speculo se non aspiciat. Præterea est à veritate alienum, quod in corpore summè benè habito ex oculis spiritus in aquam effluere, eam corrumpere, & inde in proprium corpus reflecti potuerint. E corpore enim benè habito tam maligni vapores non effluunt.

Fœminarum menstruo laborantium, & speculà inquinantium exemplum, nihil etiam ad rem facit, neque ea fascinatio est, neque per visum, quatenus talis, fit, sed per occulta effluvia, & halitus pravos, eosque non tam ex oculis, quàm ex ore & naribus exhalantes.

Ophthalmiam autem contagiosam esse posse, conceditur, sed nemo eum, qui hoc modo lippitudinem contrahit, fascinatum esse dicit, cùm vitia ista non per visum, quatenus talis, sed per contagiosum effluvium fiant.

Eadem ratio est basiliisci, & aliorum animalium venenatorum, quæ visu nocere dicuntur. Non enim hoc præstant visu, quatenus talis, sed per occulta effluvia. Neque siquis à basiliisco, vel alio animali venenato hoc modo necatus est fascinatus dicitur. Quòd verò lupus hominem priùs videns ei vocem adimat, fabulosum est.

Et quod ad imaginationem, magnas ejus vires esse concedimus, sed in proprium saltem corpus. Quod verò eæ etiam extra corpus proprium sese extendant, & vel in aërem, vel in aliud externum corpus agant, falsum esse alibi probavimus. Est enim imaginatio actio immanens. Unde id, quod de illa tradidit

didit Avicenna *lib. 3. natur. cap. fin.* alii non ſequuntur, niſi de corpore conjuncto intelligatur, ut ſcribit Algazel *lib. 5. phyſic. cap. 9.* Sic & D. Thomas *p. 1. q. 93.* ex forti imaginatione immutari ſpiritus putat corpori conjunctos & potiſſimùm ſubtiliores, qui ad oculos perferuntur. Idemque docet *lib. 3. contra Gentiles*, ubi præcipuè Avicennæ opinionem, quod imaginatio faciat caſum, perſequitur, refellit, ac ſugillat, de qua & nos alibi.

Quæ verò Plutarchus de invidis ad probandum faſcinationem affert, nullius ponderis ſunt. Et ſi enim ut alii pravi affectus, ita etiam invidia in malum habitum degenerare poteſt, tamen, ut quotidiana experientia docet, nemini, quàm ſibi ipſi nocet invidus, & ut Ovidus *lib. 2. metamorph.* ſcribit:

Succeſſus hominum carpitque & carpitur unà;
Suppliciumque ſuum eſt.

Quod verò invidus alteri invidia nocere poſſit, non dum obſervatum, cùm affectus animi extra ſuum corpus non egrediantur.

Tandem in ſpecie vocem quod attinet, oratione quidem & muſica hominum animos moveri poſſe, non nego. Verùm quid hoc ad faſcinationem vulgarem? Neque enim dum infans ab alio aliquo laudatur, tale quid, quale in orrata oratione, aut muſica auditur, occurrit; immò infantes, quid dicatur, plerunque non audiunt, aut ſi audiunt, nullum animi affectum inde concipiunt, qualis in iis, qui orationem vel muſicam audiunt, excitatur.

Quæ omnia cùm ita ſeſe habeant, & vulgata illa faſcinatio nulla ſit, effectus verò, qui ad eam referuntur, vel ab effluviis venenatis, & contagioſis, vel à veneficio proveniant, pendentes à dæmonis maleficio, qui ſtrigi, vel ſortiario ex pacto nocere volenti, cooperatur, unde ſic definiri poteſt: Faſcinum eſt pernicioſa qualitas dæmonum arte illata ob tacitum, vel expreſſum hominis cum dæmone pactum, nihil ampliùs dicendum eſt. De quo inter alios vide Toſtatum *in Gen. q.* 11. & *Num. cap.* 21. *à q.* 9. & Valeſium *lib. de ſacr. philoſop. cap.* 68. *ad illud ſapientiæ cap.* 4. *Faſcinatio nugacitatis obſcurat bona*, & D. Pauli *cap.* 3. ad Galat. *O inſenſati Galatæ, qui vos faſcinavit, non obedire veritati?* Signa faſcinantium & faſcinatorum, faſcinationis curatio, & ſi plura videantur ſuperſtitioſa, lege apud Medicos, ac Philoſophos recentiores.

Consultatio LVIII.

An revera dentur morbi, à veneficiis, & incantatione inducti? Ubi de aliis maleficii hoſtilis ſpeciebus, nempe de veneficio, abortu, difficili partu, lactis exiccatione, ſagittariis ſeu baliſtariis, variorum morborum illatione, ac de maleficio devovendi, deque perſonis, quibus malefici queant nocere, de fœdere cum dæmone, ac id genus alia, de artibus magicis mirabilium, ac ſcelerum effectricibus, ac reſpondetur argumentis Vvieri, aliorumque, qui ſagis patrocinantur. Cur fœminæ quàm viri veneficiis frequentiùs deditæ ſint? De ſignis morborum à veneficiis, ac denique de eorum curatione magica, naturali, divina.

Hæc ideo tractare arbitror, ut intelligant Judices, qui gladium imperii habent, quantam peſtem foveant in Republica, dum in ſagas, ſortiarias, lamias, & maleficas non animadvertunt, exiſtimantes eas tantum mentis alienatione ludificari, neque quidquam reipſa exequi.

Sententia, quæ affirmat hæc ab iſtis verè perfici poſſe, probatur *ex l. 4. C. de malef. & mathem.* Addo Conſtantinum, *l. multi C. eod. Multi*, inquit, *magicis artibus elementa turbare, vitam infantium labefactare non dubitant, & inimicos ventilare.* Et jura pontificia tradunt *can. Si per ſortiarias 33. q. 1.*, per ſortiarias, maleficaſq; artes impediri poſſe ad tempus, & in perpetuum generandi vim, & concubitum, permittente Deo, & operante dæmone. Et quod mirabilius eſt, maleficium hoc cum certis, non cum omnibus operatur, nempe ſingularis excantatur, ne cum aliqua poſſit concumbere, cùm aliis poſſit. Qua ratione maleficium ab impotentia naturali coeundi ſecernitur *in cap. fin. & 1. de frig. & malef.*

Scribit & Beroſus *in* 3. Chamum, filium Noachi, ſemper magiæ, & veneficiis incubuiſſe, & inde Zoroaſt dictum, inviſumque iccirco patri, atque eum nactum opportunitatem, dum vino pater madidus dormiens jaceret, carmine magico patri illuſiſſe, virilia ejus comprehendendo, taciteque ſimul ſubmurmurando, eum ſterilem perindeque ac caſtratū effeciſſe, neque deinceps Noachum fœminam ullam fœcundare potuiſſe. Et proinde eundem dictum tum ob id, & alia multa ſcelera, quibus genus humanum corrumpebat *Chem eſſema*, ſivè *Chamun infamem*, ut Cato *lib. de originibus* vocat *Chamellenum.* Quibus conſentiunt Thalmudiſtæ. Immo & fabulæ antiquorum, quæ referunt Cœlo, id enim nomen erat etiam Noacho, teſte Beroſo, fuiſſe deſciſſos teſticulos falce dentata, à Saturno filio, ſcribit Heſiod. *in Theogon.* Phurnut. *lib. 1. de nat. Deor.* Quod tamen Moſes in Geneſi mundi, & Noachi reticuit. Non enim Chamum excantaſſe virilia, ſed irriſiſſe, tradit *Genes. 9.* & renunciaſſe nudatum eſſe patrem fratribus.

Refert Herodotus *lib. 2.* Amaſim Regem Ægyptiorum non potuiſſe concumbere primùm cum Ladice uxore ſua in thoro, cùm tamen aliis mulieribus uteretur, donec Amaſis, cùm id diu fieret, ad eam dixit Tu verò, uxor, veneficio me læſiſti, ideoque nullo machinamento potes effugere, quominus inter omnes mulieres teterrima morte pereas. Eam autem voviſſe Veneri ſi ea nocte coiret ſecum Amaſis, ſtatuam Cyrenas ſe illi miſſuram, & ea nocte cum eo coiiſſe.

Paulus Æmilius quoque ſcribit *lib. 1. hiſt. Franc. in Clotario 2.* Theodoricum, Mediomatricum Regem Juſtam uxorem, Bertici Regis Hiſpaniæ filiam Hermembergam ad patrem remiſiſſe integram à ſe, adverſo rumore, quod ferretur à pellicibus ad inſaniam uſque devinctus, ſancti, nobiliſſimique connubij uſu perfrui, & virginis florem delibare non potuiſſe, velut maleficis artibus, carminibuſque prohibitus.

Hinc maleficijs maleficia tolli perſuaſum fuiſſe jura pontificia his verbis tradunt, prohibendo, *can. non liceat Chriſtianis §. pen. 26. q. 1. Siquis divinos, vel ſortilegos in domum ſuam introduxerit, quaſi ut foras malum mittant, aut maleficia inveniant, aut luſtrationes paganorum faciant, quinque annos pœnitentiam agant.* Atque ſimul furta per has artes indagare prohibitum *cap. 2. de ſortil.*

Profitentur & Magi ſe etiam morbos incantationibus pellere, ideo hos vocat exorciſtas, & impoſtoſtores Ulpianus *in l. 1. §. medicos ff. de var. & extraord. cognit.* Extat & libellus, ut quidam putant, ſed verò ſpurius, Galeni, de medicinis expertis, qui probat hos medicos, & meminit de iis, qui per cibos ſacrificiorum curabant; ut etiam Quintus Serenus huic vanitati fidem attulerit, alioquin peritiſſimus autor, *in medic. cap. 51. de hemitritæi morbi medela*; de quo ſupra.

Et Ammianus Marcellinus incantamentum ad leniendum dolorem dentium, ad medicinam pertinere, arbitratur.

Probat id inſuper ſacra Pagina ariolum Balaamum à Balaco Rege fuiſſe vocatum, ut malediceret populo

Iſraëlitico, quod haud factum fuiſſet, ſi jam Rex expertus non fuiſſet magicas illius diras, vim habuiſſe exterminii, quas tamen Deus, qui dæmonibus imperat, in benedictionem convertit, *Num.* 22. *Joſue* 24. & *Joſeph. lib.* 4. *antiq. cap.* 6. Sunt & leges juris divini, quæ morte jubent tolli hujuſmodi magos & magas, ut inde veram perniciem ab illis inferri liquidò conſtare poſſit, ob quam Deus perſequitur illos, & qui eos conſulunt, *Deuter.* 18. *Levit.* 19. *Exod.* 20. Atque in *Exod. cap.* 22. dum prohibentur arioli, tradunt, nomine Caſſaphariolationis contineri & eum, qui malis artibus nocet pecoribus, ſegetibus, & hominibus.

Sed exemplis demonſtremus, quomodo autores fide digni has impoſturas, & magicas furias læſiſſe plures faſti ſunt, litteriſque conſignarunt. Scribit Martinus Chromerus *lib.* 8. *de Republ. Polon.* Tartaros multùm uti magica arte, atque per eam viciſſe aciem Henrici Pii, Regis Poloniæ, fuiſſeque in extremo Tartarorum agmine vexillum inter alia inſigne, cujus figura X. chi græcum elementum referebat, in cuſpide verò erat imago nigra, tetraque capitis humani barbati. Quod vexillum cùm ſignifer vehementiùs quateret, fumum, atque nebulam denſiſſimam, ac fœtidiſſimam exhalabat, quæ non modo aſpectum Polonis adimebat, verùm etiam exercitum perturbavit. Incantationibus autem quibuſdam id Tartari effecerant, quibus juxta ac ariolationibus, & divinationibus ſunt dediti.

Joannes Cuſpinianus *in Cæſaribus, in Anaſtaſio* tradit Bulgaros, gentem priùs ignotam in Illyricum, & Thraciam, & contra hos aliquos Romanos duces profectos victos, & cæſos omnes ferè, cùm illi incantationibus uſi fuiſſent.

Narrat Zoar, & poſt eum Franciſcus Venetus *lib.* 1. *problem. Sacr. Script. probl.* 216. & 228. Labanum Aramæum, ſocerum Jacobi, fuiſſe omnium Orientalium magum celebertimum, cujus erant idola, quæ filia ejus Rachel furata erat *Geneſ. cap.* 31. videlicet, ne pater diſceſſum ſuum, & maritum citò dignoſceret, neve illis nocere poſſet. Fuiſſe autem illa idola, *Teraphim* dicta, imagines quaſdam, quibus Laban divinabat, ligabat, offendebat hoſtes, & in illis totam vim Labani poſitam. Et ideò *Laban* dixit Jacobo, *furatus es cor meum*, ubi vulgaris editio habet, *ut clam meam abigeres filiam.*

Clogio, Rex decimus octavus Sicambrorum, filius Franci, à quo & Franci dicti, magus, augur, & Aſtrologus, habebat matrem nomine Lothildem, filiam Regis Doringorum, quæ ſumma Templi Palladis antiſtes fuit, & maga, quæ ſuis carminibus, & incantationibus quos voluit hoſtes filii ſui delevit, & infelices reddidit, & quantumlibet abſentes dæmonum miniſterio peremit, victoriam Francis, metum, terrorem, & fugam hoſtibus maleficio procurabat, imbres, tonitrua, coruſcationes, & tempeſtates in aëre horribiles, quoties, ubi, & ſuper quos voluit, carminibus inducebat, ut ex antiquiſſimis autoribus annotavit Trithemius *lib.* 1. *Breviar. annal. Franc. in Rege* 18.

Scribit & Hunnibaldus Francorum Hiſtoriographus Heligaſtum Sacerdotem idolorum, filium cujuſdam Theocali Pontificis ſub Bazano ſeptimo Rege, & Pontifice Jovis ſummo Francorum circiter 275. annos ante nativitatem Domini, multa Sicambris prædixiſſe futura, Jovem Sacerdotibus exhibuiſſe viſibilem, ſecreta hominum conſilia deduxiſſe in publicum, hoſtium arcana in cauſis arduis Regi Bazano denudaſſe. Quod & Sicambris ſecuritatem, hoſtibus autem deſperationem incuſſit. Meminit & horum Trithemius *loc. cit. in Rege* 7. Mira certè hæc, ſimilia his, quæ dicuntur de Eliſeo, qui ex Dei revelatione non ope dæmonum, ut alii, arcana conſilia Regis Syriorum detegebat Regi Iſraëlis, & venientes hoſtes excœcavit, ut non cognoſcerent eum, quem volebant capere, nec locum, donec deduxit eos in Samariam 4. *Reg.* 6.

Sed illud adhuc mirabilius eſt, ſi quidem verum ſit, quod ſubjiciunt poſtea Hunnibaldus, & Trithemius, hunc Heligaſtum exactis in officio 32. annis, diſparuiſſe in ſolemnitate Jovis poſt edita vaticinia & fulmina. Item & Bazanum Regem, celebrato die ſuo natali apud Neomagum cum omnibus ſuis proceribus, & deſignato in Regem filio, ac oſtenſo Jove viſibili ſupra templum, diſparuiſſe. In quibus mihi dæmones, ſi hoc verùm ſit, imitati factum illud mirabile Dei, quo legimus Enoc translatum fuiſſe & raptum *Geneſ. cap.* 5 Eliam quoque ſublevatum in aëra quadrigis igneis diſparuiſſe 4. *Reg.* 2.

Erant Epheſiæ litteræ ſecundùm Suidam, carmina quædam obſcura, quæ & Crœſus in rogo recitavit. Et Olympiæ Mileſio, & Epheſio certantibus, idem tradit, Mileſium luctari non potuiſſe, propterea quod alter juxta talum Epheſias litteras haberet, quibus compertis, & ademptis, Epheſum concidiſſe, Suidas *in v. Epheſiæ litteræ.*

D. Hieronymus litteris conſignavit *in vita Hilarionis* Italicum quendam municipem, Gazam nomine, Chriſtianum, cùm aleret equos Circenſes, habuiſſe maleficum quendam æmulum, qui dæmoniacis quibuſdam imprecationibus impediebat hujus equos & ſuos incitabat ad curſum, cùmque petiiſſet auxilium Dei ab Hilarione, eum porrò Scyphum quo bibebat, fictilem juſſiſſe aqua impleri, eique tradi, quem cùm accepiſſet Italicus eques, & aurigas ſuos, rhedamque, & carcerum repagula reſperſiſſe cum mira vulgi ſpectatione, ac riſu. Verùm tamen concurſu tandem præpeditos equos magi, Itali autem viciſſe.

Druidæ antiqua ſuperſtitione ſoliti erant magica quadam ſolertia ad decipiendum apta, ovum quoddam anguium certis cæremoniis, certa Luna ſolenni ritu ſingulis annis capere, cui magnam vim, occultos effectus, varias rerum cauſas falsò tribuebant, nempe ad victorias litium, ac Regum aditus, Plinius *lib.* 29. *c.* 3.

Meminit Froiſſardus *vol.* 2. *hiſt.* tempore ſchiſmatis Urbani & Clementis, quo Duci Andium à Summo Pontifice Clemente Sicilia conceſſa fuit, cùm obſideret Caſtrum quoddam Ovi nomine, in mari tutiſſimis, & penè inexpugnabilibus munitum propugnaculis, fuiſſe impoſtorem ſortilegum, qui polliceretur Duci Andio ſuis magicis incantationibus perſtringere poſſe oculos eorum, qui Caſtrum defendebant, ad eum modum, ut putarent, exercitum in eos ſupra pontem trajici, & ita percitos metu futurum, ut ſe dederent. Quod cùm audiſſet Comes Allobrogum, memor, quod is impoſtor incantationibus multorum malorum cauſas ſeminaſſet, juſſit capite plecti.

Philoſtratus autem *lib.* 2. *de vita Apollonii* mirum narrat de Civitate Magorum, ſeu Sapientum, quæ intra Hyphaſidem, & Gangem fluvios eſt, quam neque mille Achilles, neque ter mille Aiaces capere poſſent. Nec tamen ipſi in aciem prodeuntes dimicabant, ſed tonittuis, & fulminibus à Jove, ſive, ut opinor, à dæmone miſſis, hoſtes propulſabant, habiti Sacroſancti, & amici ſuorum Deorum, & Herculem Ægyptium eam obſidentem, territum cum ſuis abjecto aureo clypeo, arripuiſſe fugam.

Verùm, etſi actiones veneficæ, & magicæ, variæ ac plurimæ ſint, quæ à Sprengero *in malleo maleficarum*, Joanne Bodino *in dæmonom.* Nicolao Remigio *in dæmonolatr.* & aliis plurimis prolixè recenſentur, tamen multis, quæ ad rem noſtram non pertinent, prætermiſſis, ſaltem de morbis agemus, *An ſcilicet dentur morbi ab incantatione & veneficiis inducti?*

Il

Id autem affirmant antiqui & recentiores plurimi, & fit paſſim apud Poëtas, tum etiam Theologos veneficarum, & ſagarum mentio, & prolixum omnino foret, autoritates omnes, & locos, in quibus, & in ſacris & profanis litteris veneficarum fit mentio, recenſere. Quapropter iis omnibus miſſis, ſaltem è recentioribus unam, atque alteram hiſtoriam recenſebimus eorum morborum, quos à nulla alia cauſa quàm veneficio inductos fuiſſe, quivis facile colligere poterit.

Joannes Langius *lib.* 1. *epiſt.* 38. refert anno 1539. in quodam Eilterenſis Epiſcopi ditionis pago, Fungeſtal, Ulricum Nenſeſſer, agricolam, cum crudelibus dolorum tormentis in altero hypochondriorum latere conficeretur, ſubitò clavum ferreum ſub illæſa cute manu apprehendiſſe, quem chirurgus illic balneator novacula exciderit, nec tamen dolores ceſſaſſe, ſed in dies magis incruduiſſe. Quare cum nullum aliud doloris remedium, quàm mortem, putaret, arrepto cultro, guttur ſibi abſcidiſſe. Porro cum cadaver, aſtante magna hominum frequentia, apertum eſſet, & ventriculus inciſus, in eo lignum teres, & oblongum, quatuor ex chalybe cultri, partim acuti, partim inſtar ſerræ dentati, & duo ferramenta aſpera reperta fuiſſe, quorum ſingula ſpithami longitudinem excedebant, adfuiſſe, & capillorum inſtar globi involucrum.

Alexander Benedictus *lib.* 7. *pract. cap.* 25. narrat, ſe vidiſſe duas mulieres vicinas uno die malis medicamentis potionatas, quæ mirificis poſtea vomitibus exagitatæ fuerunt, alteram acum crinalem ingentem in modum hami implicatam cum capillo muliebri pluſculo, cum reſegmentis unguium involuto reiecíſſe magnis conatibus, quæ ſequenti die mortem obiit. Alteram capillamentum muliebre, vitri fruſta cum canis caudæ piloſæ tribus fruſtis arefactis ita, ut penè integræ caudæ quantitatem, ſi in unum compoſita fuiſſent, adæquaſſent, evomuiſſe.

Antonius Benivenius *de abdit. ſanat. & morb. cauſ. cap.* 8. refert, mulierem quandam ſedecim annos agentem ſubitò in horrendum clamorem erupiſſe, ejuſque ventrem ita intumuiſſe, ut fœtum octimeſtrem gerare videretur, & ita convulſionibus correptam fuiſſe, ut plantæ pedum cervicem attingerent, & tandem in vomitum prorupiſſe, quo ligna, & recurvos clavos, æreaſque acus unà cum cera & capillis in globum mixtis vomitu eiecit, & tandem jentaculi fruſtum tantæ magnitudinis, ut devorare integrum nullus potuiſſet, idque ſæpius ipſam feciſſe.

In primis verò mirandam talis vomitus hiſtoriam Cornelius Gemma *lib.* 2. *de divin. nat. characteriſm. cap.* 4. oculatus teſtis longa oratione recenſet, quam apud ipſum lege.

Foreſtus etiam *lib.* 18. *obſervat.* 16. *in ſchol.* refert, ſe vidiſſe pannum, clavos, ferramenta, capillos & oſſa vomitu ejecta. Et Franciſcus Hildesheim *ſpicil.* 2. *pag.* 186. narrat, melancholicum quendam per vomitum ferrum, globos plumbeos, pulverem tormentarium, & alia reiecíſſe. Et Codronchius *lib.* 2. *de morb. venef. cap.* 3. ut ſupra etiam dictum, ſcribit, cum vetula quædam ventrem puerperæ tetigiſſet, eam poſt ſex menſes graviſſimos in ventre dolores percepiſſe, tandemque per avlum ſpinas, oſſa, ligni fruſtula, & multa alia ejeciſſe.

Et hoc quidem veneficii genus omnium prodigioſiſſimum eſt. Quo autem modo id fieri poſſit, alibi explicavimus.

Quæ omnia à naturalibus cauſis non proveniſſe, cuilibet facile eſt animadvertere. Et plures omnino morbi veneficio inducuntur. Idem Codronchius *eodem loco* refert, mulierem quandam veneficam cum fœminæ cujuſdam gravidæ ventrem blandè quaſi tetigiſſet, eam mox fœtus motum inſuetum ſenſiſſe, & poſtea fœtum in fruſta comminutum rejeciſſe, *Idem lib.* 1. *de venef. cap* 8. narrat, filiam ſuam Franciſcam, decem menſes natam, macie correptam fuiſſe, & ſæpe ſuſpiria magna edidiſſe, & cùm faſciæ ſolverentur, quod alias infantes facere non ſolent, ſemper ploraſſe. Cùm verò veneficii ſuſpiciones adeſſent, inquiſitum fuiſſe in culcitram, & nonnulla veneficii ſigna reperta, ſemen nempe ciceris, grana coriandri, fruſtum carbonis & oſſis defuncti, rem quandam conſpectu incognitam, præterea quaſdam plumas quibuſdam filis artificioſe intertas, ut pileo, ut moris eſt, applicari facilè poſſent, & poſtea in eodem lecto inventa fuiſſe fruſtula duo nucis ficcæ, & oſſis albi, novem, vel decem oſſa piſcium, quæ erant fabricata inſtar pectinis cum quibuſdam coralliis ex variis rebus paratis, mirè intertextis, quibus igni traditis, mutata domo, & omnibus aliis, Dei beneficio, abſque omni remedio naturali, eam convaluiſſe,

Et præter dicta, Ligaturæ etiam, quibus novi præſertim conjuges ad Venerem impotentes redduntur, ita etiam vulgò notæ ſunt, ut ſæpe ſponſi ad copulationem in publicum prodire metuant. Quod quidem veneficii genus interdum ſemper, interdum certis menſibus, aut annis durat. Atque in hoc maleficio præſtando dæmon veneficis ſeſe ſatis promptum præſtat, ut conjugum amorem corrumpat, iiſque peccandi occaſionem præbeat, Codronchius *lib.* 3. *de morb. venef. cap.* 5. è Pierio refert, Comitem quendam in Argentoratenſi ditione cùm uxorem duxiſſet, per triennium Veneris officium præſtare non potuiſſe, caſu autem de veneficii inſtrumento certiorem factum, liberatum eſſe. Cum enim peregrè profectus mulierem offendiſſet, quam pro ſcorto antea habuerat, poſt mutuas ſalutationes interrogatus de valetudine ſua, & ſuorum, proſperè omnia agi, reſpondit. Quò turbata mulier, iterum interrogavit, utrum filios ex uxore habuiſſet. Annuit Comes, & triennio tres habuiſſe reſpondit. Cùm adhuc magis vultu turbata eſſet mulier, cur, inquit Comes, turbaris? Forte meam mihi invides felicitatem? Non, inquit, mulier, ſed vetulæ ſuccenſeo, quæ putavit ſuo maleficio vim procrandi liberos ſe tibi impedituram, in cujus ſignum, ait, puteus, qui in medio clauſtri eſt, ollam in fundo continet, in qua res quædam clauduntur, veneficii inſtrumenta. Gaudeo autem illa itrita eſſe, ac tuæ felicitati gratulor. Quibus auditis, Comes patriam reverſus, repurgato puteo, ollam invenit, quam prædixerat mulier, & combuſtis inſtrumentis illis in poſterum nullo impedimento uxore uſus eſt.

Immo, quod magis mirum eſt, referunt nonnulli repertos fuiſſe, qui ex veneficio membro virili privati ſint, atque ejus rei hiſtoriam etiam *alleg. loc.* narrat Codronchius de juvene quodam, qui diu juvĕcula quadam potitus, volens eam deſertere, reperit ſe genitalibus privatum. Cùm verò triſtis cauſam ſupervenienti cuidam mulieri triſtitiæ aperuiſſet, atque quam maleficii in hoc negotio ſuſpectam haberet, dixiſſet, illa reſpondit, vel blandiſſimis verbis, ac pollicitationibus, vel minis, ac vi opus eſt, ut eam ad priſtinum ſtatum te reſtituendum cogas, ac impellas. Qui monitis parens obſervato tempore, in noctis crepuſculo, opportuno loco, eam comprehendens, cum precibus eam inflectere non potuiſſet, iniecto in collum panniculo linteo, quo clamare mulier prohiberetur, penè ad mortem compreſſit, nec eam, antequam ſanitatem promitteret, laxavit. Quæ tactu manus inter femora præſtigium abſtulit.

Hoc igitur maleficium ligaminis eſt, quàdo malis verbis vir redditur, ut loquuntur canones, frigidus & maleficiatus, hoc eſt ad actum conjugii inidoneus. Ad quod præſtandum dæmon utitur modis, ſeu formis penè infinitis. Sanè autor dæmonomaniæ plures quinquaginta reperiri ſcribit, & Ananias *lib.* 4. *de natur. dæmon.* tam in fœminas, quàm in viros hoc ma-

maleficium graſſari verè dixit, ſed tamen faciliùs, & frequentiùs in viros cernimus hoc malum ſerpere; quod aliquando eſt in diem, aliquando in annum, aliquando etiam in perpetuum, aliquando quoad omnes, aliquando quoad unam duntaxat perſonam certam, quod vocant maleficium reſpectivum. Huic maleficii generi videtur annumerandum, quod refert Saxo *lib.* 14. *hiſt Danor.* his verbis: *Mares in Urbe Korentina apud Rugianos cum fœminis in concubitum admiſtis canum exemplo cohærere ſolebant, nec ab ipſis morando divelli poterant.*

Nec ſolùm Venerem impedire, ſed & abortum poſſunt excitare veneficæ. Ita quidam veneficus, ut idem Codronchius *eod. in loc.* refert captivus in judicio faſſus eſt, ſuis ſe veneficiis effeciſſe, ut quædam mulier per multos annos abortum feciſſet, fœtu ſepties in utero enceato. Id etiam contigiſſe pecoribus, & jumentis omnibus utero gerentibus tum temporis. Inſtrumentum verò, quo utebatur, fuit ſerpens in limine oſtij reconditus. Quo perquiſito & pulvere tantùm, aliquibuſque veſtigiis ſerpentis, ob diuturnitatem temporis, inventis, igneque concrematis poſtea rectè pepererunt. Hujus rei, ſicut & difficilis partûs, lactis exiccationis plura ſuppetunt exempla apud Delrium relata.

Conjugatis autem veneficæ non eo ſaltem modo nocere ſolent, quòd impediunt, ne conjuges ſibi mutuò conjugale officium præſtare poſſint, ſed etiam dum odium pertinaciſſimum inter eos excitant. Dæmon enim vitioſos quoque affectus in homine excitare poteſt, ut, vel id, quod nullo modo pulchrum, omnium formoſiſſimum, & maxime amabile habeatur. Et contra, quod meritò amandum eſt, horrendum, & abominabile appareat. Cujus rei hiſtoriam enarrat Codronchius *ibid. lib.* 3. *cap.* 6. In quodam Hetruriæ oppido, inquit, juvenis quidam adeo perditè veneficam mulierem adamavit, ut formoſam alioqui uxorem unà cum filiis reliquerit, & cum pellice, ſuorum immemor, vitam eouſque traduxerit, donec uxor, de maleficio monita, eò conceſſiſſet, & veneficii inſtrumentum inveniſſet, bufonem nimirum ſub lecto altè incluſum, conſutis oculis. Eo igitur abrepto, & ſolutis oculis, poſtea igni concremato, confeſtim vir ſuorum recordatus, tanquam è ſomno ſurgens, ad uxorem, & filios reverſus eſt.

Contra odij hoc memorabile exemplum ibidem refert. In oppido Sepino, inquit, ditionis Neapolitanæ, erat quidam, Jacobus nomine, cujus uxor ita eum odio habebat, ut à primo die, quo inter ipſos matrimonium contractum fuit, ſimul habitare nunquam potuerint, tantùm abeſt, ut ſe invicem copulaverint. Et ſi quando Jacobus ad uxorem accedere volebat, tanto furore, & rabie percita uxor erat, ut ſe per feneſtram potiùs præcipitem dare, quàm illum pati vellet. Quod cum cuidam religioſo, ab ipſis hoſpitio recepto, relatum eſſet, de hac re dubius, nec fidem adhibere volens, experiendi gratia, illico mulierem advocari jubet, ejuſque maritum in interiore ædium parte ſe ſe abdere, ne ejus præſentia uxor ingredi renueret. Venit mulier, quæ de odii cauſa contra conjugem interrogata, ſuam vicem priùs, miſerumque ſtatum cùm deplorasſet, ſe nullam, inquit, eius rei rationem reddere poſſe; quia abſentis mariti tanto deſiderio & amore ſe flagrare dicebat, ut id verbis exprimere non poſſet. Cùm autem ad illum alloquendum accedere velit, illicò imaginationi ſuæ tot deformitatibus, & turpitudinibus, totque horribilibus monſtris maritum apparere ut mortem priùs ſubire velle ſe, quàm illum ferre, aſſeveraret; quod ejus anima tota, omneſque vires, ac ſpiritus in maritum, tanquam oblatum malum, & ſui perniciem ferebantur, rurſus eo abſente ſe eiuſdem dem deſiderio æſtuare aiebat. De cujus mulieris verbis cùm bonus ille ſacerdos periculum facere vellet, dixit mulieribus, eam comitantibus, ut illam circum pedes, & brachia ſuper lectum valido fune in crucis modum vincirent, quo maritus, omni repugnantia remota, expeditum acceſſum ad eam haberet; verebatur enim ille ſacerdos, ne ob deformitatem aliquam celandam mulier ſe ita affectam ſimularet. Uxor denique ob mariti deſiderium ſe ligandam tradidit, rogans, ut ad ſe maritum admitterent, quo ingrediente nullæ unquam furiæ tam immanes viſæ ſunt, nulla fera ita efferata, nulla bellua tanta rabie ac furore concitata, quæ cum ea conferri poſſet. Spumam ex ore emittebat, dentibus fremebat, oculos contorquebat, totum corpus veluti furiis agitatum, ac dæmonibus plenum videbatur, mulieresque ibi aſſidentes retulerunt ejus ventrem, ac ſtomachum funibus contortis, quos ipſæ tangebant, refertum viſum fuiſſe, totamque cutim, ut flagris cæſam redactam. Nec furendi finis factus eſt, donec maritus concertationis labore defeſſus, & illius miſericordia motus, illinc exiit. Et tandem poſt tres annos mulier quædam in veneficiis verſata, quæ Jacobi matrimonium cum illa uxore graviter, moleſteque tulerat, maleficium, quod patraverat, ſolvit, & ita Jacobus uxore potitus eſt, & inde in ſumma pace, atque otio tranquilliſſimè vixit. Hactenus Codronchius.

Et Nicolaus Iaquerius *in flagel. hæret. faſcinar. cap.* 12. refert, ſe frequenter vidiſſe, quod perſonæ maleficiatæ non potuerint præſentiam alterius tolerare, immo ne acceſſum, etiamſi nondum eam viderint, ſed toto corpore cohorruerint, & coactæ ſint fugere cum vehementiſſimis clamoribus,

Urinam etiam ſupprimere, ſive occludere hominibus veneficæ valent. Id, quod juveni cuidam factum eſſe ad mortis uſque periculum à venefico narrat idem Codronchius *d. lib.* 3. *cap.* 5. cui malo, ut dedecus etiam adderet veneficus, in publico ipſum urinam emittere coëgit, ac etiam colludendo impedimentum abſtulit.

Inter recentiores Zachutus Luſitanus *de prax. medic. mirabil. lib.* 3. *obſer.* 134. etiam memoratu dignam hiſtoriam puellæ veneficio affectæ refert, quam ipſe ſic recitat: Puellam annum agentem ætatis decimum ſextum, ex nobili proſapia oriundam, forma non vulgari præditam, juvenis quidam ſpecioſus, & liberalibus artibus apprimè inſtructus ita miſerè deperibat, ut illius amore irretitus noctes plures, velut amens, inſomnes duceret. At cum illum ea, ut ex infimo loco natum temneret, ac irrideret, indignabundus, fagarum conſilio de ea magicis artibus vindictam ſumere, jurat. Quare abſentis puellæ imaginem cera confictam verbis prolatis ſortilegæ compungunt, quibus recitatis inſons ſævis doloribus in toto corpore excitatis eſt afflicta, ijſque ita infandis immiſericorditer vexabatur, ut aculeis transfigi videretur. Quibus lenitis remanebat aphona, & convulſione mirabili arrepta, qua pedibus antrorſum pectus contingebat, cum oculis torvis, nigricante facie, pinnis narium inverſis, linguæ tremore, leipothymia, omnimoda virium jactura, faſtidio ſummo. His triduo perſeverantibus, convocantur medici, qui poſtquam ultro, citroque de cauſa morbi diſceptarunt, in eam unanimes convenerunt ſententiam, ut crederent, hæc horrenda vitia ab utero, auraque venefica ad partes ſuperas elata, tanquam à prima origine, emanare, quæ ſimilem tragœdiam excitare nata eſt. Quapropter præſidia plurima adaptant in hunc uſum. Sed cùm iis applicatis illa delira, furibunda, omni convulſionis ſpecie premeretur immaniter, à medicis tanquam ſpiritu malo apprehenſa, aut veneficio

vexata

vexata deſeritur. Hoc ita eſſe, confirmavit poſtea enormis vomitus, cujus violentia nigerrimam materiam primò, poſtea glomeratos crines, tribulorum faſciculum, acus æneas, & tandem oviformem maſſam, atro colore conſpurcatam rejecit, qua diſſecta, erupere plures volantes formicæ, quæ adeo horrendum fœtorem ex ſe expirarunt, ut nullus in domo perſiſtere poſſet. Viſis his omnibus patuit, cuncta hæc ex veneficio eſſe ſuborta. At cùm in agone eſſet ſyncope oppreſſa, per vomitum laborioſiſſime excrevit animal pugni forma, colore atrum, cauda oblonga, toto corpore piloſum, muris inſtar, quod poſtquam in terram elapſum eſt, eximia pedum agilitate per domum obrepit, & emoritur. Parentes rei novitate ac periculo filiæ commoti, conſulunt ariolos, ſagas, ſortilegos, magos, & incantatores. Ex iis unus ſe eam ſanaturum, propoſita multa mercede, conſtanter pollicetur, dicens, ut adventante paroxiſmo vocaretur. Sic factum. Nam cum accedio ferociter invaleſcit, convocatur ipſe, qui ſuper caput ægræ priùs abraſum, me præſente, impoſuit papyraceam chartam albiſſimam, in qua ſcriptæ erant litteræ binæ T. M. & impoſita erat ungula aſini ſemicombuſta, & ille neſcio quæ verba ad aurem obmurmurans, illam ab inſultu, & omni ſyptomate impoſterum liberauit. Ita Zachutus, & hoc veneficium dicitur propriè; etſi enim aliqui nullum agnoſcant hujuſmodi, quia putant, Sagos nonniſi vero, ac naturali veneno nocere poſſe, nihilominus tamen, permittente Deo, ſuis maleficiis ſagos complures mortales graviſſimis morbis, ac morte afficere, tam autoritate Patrum, quam hiſtoriis omnium ferè gentium compertiſſimum habetur. Hujuſmodi autem veneficia contingere vel introſumptione, vel applicatione exteriore per contactum, inungendo, in faciem inſufflando docet Grillandus de *ſortil. qu.* 3. & 5. Ad hoc maleficium Delrius *lib.* 3. *q.* 4. *ſect.* 2. reducendum putat peculiare quoddam Arabum ſcelus, quod *Scopeliſmum* vocabant, & de quo fit mentio *in l. cum quædam ff. de extraord. crim.* cujus hæc ſunt verba. *In provincia Arabiæ ſcopeliſmon crimen appellant, cujus rei admiſſum tale eſt. Plerique inimicorum ſolent prædium inimici ſcopelizein, id eſt lapides ponere, indicio futuros, ſi quis eum agrum coluiſſet, malo letho perituram eſſe inſidiis eorum, qui ſcopulos poſuiſſent.* Sic Ulpianus & Pineda *comm. in Job* de hoc crimine interpretatur illud *cap.* 5. *n.* 23. *ſed cum lapidibus regionum pactum tuum.* Licet etiam huc referre maleficium vetus Circi Aurigariorum, de quo D. Heronymus in vita S. Hilarionis, nec non Saccullariorum crimen, de quo Juriſconſultus ait, hoc nomine vocatos qui vetitas artes exercentes in ſacculos partem ſubducunt, partem ſubtrahunt, *l. ſaccularii ff. eod.*

Maleficii hoſtilis genus etiam eſt, Sagittariorum, & Baliſtrariorum, quorum Innocentius III. Papa vocat artem mortiferam, & lethalem. Nam ex pacto ipſi addicunt dæmoni corporis, & animæ dominium, & ille viciſſim pollicetur, ſe adfuturum, ut quàm longiſſimè diſſitum volent, infallibili ictu traijciant. Solennia, ſive ritualia iſtius maleficii refert Delrius *loc. cit.* ex Sprengero. Meminit etiam Olaus Magnus *lib.* 3. *cap.* 17. alterius generis Sagittariorum, nempè Lappones, & Finnos de plumbo conficere jacula magica, digiti longitudine, & ea per quævis diſſita loca mittere in eos de quibus vindictam expetunt, & hos oborto carcinomate in crure, vel brachio, intra triduum vehementia doloris emori. Ab his non multùm diſcrepat genus maleficorum, qui quaſdam conſtruunt imagines, quas vel acubus pungunt, vel igne liquant, vel confringunt, & ſic certum iis, quos tales imagines deſignant, interitum tabe, vel alio mortis genere adferunt ex pacto cum dæmone inito, in cujus nomine ſolent effigies baptizare, & nomen occidendi illis indere.

Eſt etiam & maleficium devovendi. Ex divinis enim Scripturis, Catholicis omnibus certum eſt energumenos à dæmonibus ſæpe in vadi, ac poſſideri, vel obſideri, hoc eſt dæmones in hominum ingredi corpora, & ſimul poteſtatem aliquam eos affligendi, ſeu vexandi accipere. Ambo enim requiruntur, ut quis ſit energumenus. Qua de rè docte poſt Mengum *in fuſte dæm.* & Polydorum *de exorcis.* Petrus Tyræus diſſerit *diſput. de dæmon.*

Et tales hiſtoriæ plurimæ, ut dictum à Sprengero, Bodino, Nicolao Remigio, & aliis autoribus plurimis qui de veneficiis ſcripſerunt, recenſentur. Immo vulgo etiam paſſim notum, ſagas, & maleficas Judicibus confeſſas eſſe, ſe alios cœcos, alios claudos, alios paralyticos effeciſſe, alios ſæviſſimis doloribus diu exercuiſſe, & alios plurimos morbos excitaſſe qui plerique cùm ſupra cauſas naturales fuerint, ut ex ſymptomatibus, quæ in iis acciderunt, & apparuerunt admirandis manifeſtum eſt, non ſine cauſa plurimi cenſent, dari morbos, à maleficio inductos. Et ſi enim Avicenna, & nonnulli alii negent, dæmones morborum irrogatores, ſeu immiſſores eſſe poſſe, quòd poſſint morbi ex naturalibus cauſis oriri, minus tamen rectam eſſe hanc ratiocinationem plura demonſtrant S. Scripturæ teſtimonia; quibus dæmonum opera varias infirmitates fuiſſe inductas ſuperiùs vidimus, docentque optimi medici Codronchius, Cæſalpinus, Fernelius, Valeſius, aliique plures. Quod ſpectat ad modum, quo dæmon morbos inferat, accuratè illum explicat citatus Valeſius *S. Philos. cap.* 28. Quo pacto venefici morbi ab aliis ſint dignoſcendi, ex parte diſcutiunt Exorciſtæ quidam, ſed pleniùs Medici. Exorciſtarum iudicia proponit liber ſacerdotalis Sammarini, Medicorum verò Codronchius *lib.* 3. *de morb. venef. cap.* 13. ubi docet, ſigna hæc vel communia eſſe cunctis maleficiis, vel peculiaria quibuſdam, Andreas Cæſalpinus *de inveſtig. dæm. cap.* 22. Iidem etiam agunt de remediis naturalibus contra maleficia, & ex illis Delrius *lib.* 6. *mag. cap.* 2. *ſect.* 2. *qu.* 3. agit de remediis ſupernaturalibus divinis, ſive Eccleſiaſticis, quæ ſolent carere omni peccato, ſineque ullo periculo adhiberi queunt.

Quod verò ſpectat ad perſonas, quibus malefici queant nocere, cùm draco ille antiquus uſque ad judicii diem manſurus ſit ligatus, Apocal. *cap.* 20. certum eſt, illum nemini poſſe nocere, niſi cui Deus permiſerit, & quantùm permiſerit. Sic *Matth.* 8. ut porcos ſubiret, a Chriſto veniam petiit, nec mendaces facere Prophetas Achab 3. *Reg. cap.* 22. nec Jobum affligere ſine divina potuit permiſſione. Quare cum per dæmonem damna malefici inferant, ſequitur, eos illis omnibus nocere poſſe quibus ne noceant, Deus non prohibuerit, ſive ſint homines boni, ſive mali. De facto tamen ſæpius nocent malis & peccatoribus, quàm juſtis ac bonis.

De Judicibus, & juſtitiæ miniſtris præcipue quæri ſolet, an & his nocere poſſint malefici? Communis multorum opinio eſt ex ſpeciali privilegio illis conceſſo, non poſſe. Quod privilegium alii limitant per rei capturam. Prudentiùs Anania lib. 4. ad eos Iudices, qui hoc digni nomine, hoc eſt qui Deum præ oculis habentes rectè, riteque ſuo funguntur officio, reſtringit.

Verùm iſta omnia quæ hactenus dicta ſunt, in dubium vocant Sagarum patroni, nominatim Ioannes Vuierus, negantque Sagas, & Lamias illorum morborum hominibus cauſam eſſe poſſe, dum defendere conantur, Lamias non invehere eos morbos, quorum ſe fatentur effectrices eſſe, & quæ hac de re in hiſtorijs referuntur, inter fabulas recenſenda eſſe, putat. Ac tale quid eſſe putant, quod de Duffo Scotorum Rege, ex Hectore Boëtio *lib.* 11. *hiſt. Scot.* referunt, qui cum ſudoribus, vigiliis, doloribus, &

macie, ſine ulla manifeſta cauſa, conficeretur, tandem deprehenſum eſt, in Moravia in quadam arce Sagarum unum cereum ſimulacrum ad Regis Duffi effigiem dæmoniaca arte confectum, ligneo affixum veru ante ignem movere, alteram carminibus recitatis liquorem quendam fundere ſenſim ſupra imaginem; quæ deprehenſæ reſponderunt, dum ſimulacrum igni adhibitum ureretur, Duffum Regem in ſudorem ſolvi, carminibus verò recitatis perpetuis teneri vigiliis, & ad ceram liqueſcentem macie conſumi, conſumpta autem cera, Regis mortem continuò ſubſecuturam. Contracto verò ſimulacro, & ſagis flamma combuſtis, ſub ipſum tempus hoc in Foreſienſi arce in Moravia, fuit Rex languore levatus, & noctu abſque dolore quievit, ac brevi ſanitatem recuperavit. Ubi monendum Moravos, ut Bodinus *de dæmonom. lib.* 2. *cap.* 8. qui has ſagas ad enecandum Regem Scotorum conduxerunt, eſſe incolas Scotiæ, olim Scotorum hoſtes, nunc Scotiæ Regno adjectos. Quam hiſtoriam, ut dixi, Vuierus, & Cardanus *de variet. rer.* pro fabula habent.

Deinde omnia illa, quæ facere ſe putant Sagæ, mera ſomnia, & phantaſmata eſſe exiſtimant, ſtatu untque Lamiarum phantaſiam ſolùm à malo dæmone vitiari, ac imbui ſimulacris, ut feciſſe conſtanter fateantur, quæ nec facere potuerint, nec in rerum natura unquam fieri ipſa natura patiatur. Addunt etiam Diabolum ad eam rem maximè iis uti, qui ſunt melancholici, triſtes, Deo diffiſi, impiè ac illicitè curioſi, perversè in religione Chriſtiana inſtituti, impotentis odii, malitioſi, vix mentis compotes, ſimileſque lubricæ fidei, vel inſignis malitiæ, mulierculæ, effœtæ, ſtupidæ, ſenſibuſque vacillantes. Hujuſmodi enim homines, inquit, maxime dæmon adoritur, infeſtat, illicit vel aſſumpta plauſibili forma, vel contagione, imaginationeque variè agitata, & corrupta, donec tandem ipſius propoſito conſentiant, ſe ipſius perſuaſioni dedant, quicquid in mentem ille ingerat, credant, tanquam fœdere obligati, ab illius nutu pendentes, ipſi obtemperantes, vera omnia eſſe, quæ ſuggerit rati, formas imaginatione ab eo ingeſtas revera ſubſtantialiter exiſtere, ſeriò credentes, idque & vigilantibus, ac dormientibus accidere Idque, ut probent, varia melancholicorum deliria & vanas cogitationes adducunt, quorum quidam ſe bruta eſſe animalia, nonnulli ſe vaſa fictilia factos eſſe, alii alia falſa imaginantur.

Et quidem iſtas imaginationes dæmonem etiam vigilantibus, plerunque tamen dormientibus, ſuggerere, exiſtimãt, cùm aliàs dormientibus etiam occurrant quæ nuſquam ſunt, vel fuerunt. Uti etiam ad eam rem dæmonem quibuſdam plantis ſomniferis, ſcribũt quibus unctæ ſagæ per caminum ſe volare ac per aërem longè, latèque ad ſympoſia, choreas, concubitus ferri, & hujuſmodi alia perpetrare, profundiſſimo ſomno detentæ, perſuaſum habent. Hujuſmodi hiſtoriam referunt ex Joanne Baptiſta Porta *de magia naturali*, qui narrat, vetulam quandam ſibi polliciram fuiſſe, ſe brevi temporis ſpatio ſibi reſponſa aliunde allaturam, idque, ut faceret juſſiſſe omnes foras egredi, qui à ſe acciti erant teſtes, veſtibus verò nudatam unguento quodam valde ſe perfricuiſſe, illis per portæ rimulam aſpicientibus. Hinc ſoporatam concidiſſe, profundoque occubuiſſe ſomno ita, ut nec ſentiret, dum vapularet. Hinc ubi medicamenti vires ceſſarunt, à ſomno excitatam multa incepiſſe fari deliria, ſe maria, monteſque tranſmeaſſe.

Pergunt & probant, omnia, quæ ad nocendum adhibentur à veneficis, eſſe merè inania, & ridicula, atque Sataną inſtinctu in uſum vocari ad eum finem, quaſi aliquid præſtent res ejuſmodi prorſus nihili, inefficaces, ac frivolæ, quòd id, quod apparet, malum à dæmone cõſtructũ, vel alias occulta Dei voluntate, aut naturæ vitio ortum à ſe concitatum credant inſanæ fœminæ. Si enim congenita vi ab ejuſmodi rebus infertur morbus, eum quoſcunque vel tranſeuntes, vel prætereuntes pati neceſſe eſt, cùm delectus ſit expers materia venenoſa, contrarium verò teſtatur experientia, & ii ſaltem, quibus id deſtinatum eſt, malum patiuntur.

Poſtea etiam probare volunt, quòd quotquot vulgò lamiarum maleficio affecti videntur, & quorum ita læſorum mentionem faciunt ſacræ litteræ, omnes à dæmone exagitati, vel obſeſſi fuerint, adducuntque Jobi exemplum, *Job.* 1. Nabuchodonoſoris *Daniel.* 4. dæmoniacorum, & à dæmone læſorum *Matth.* 8. *Marc.* 1. & 5. *Luc.* 4. & 8. ac ſimilium.

Tandemque concludunt, quotquot tam crudeliter quibuſcunque etiam convulſionum generibus, morbis prodigioſis, vomitu, dejectione præter naturam torquentur, hunc, vel illum ſomnum edunt, certos mendaciter notant, & accuſant homines, cunctos à dæmone maligno, mendacique citra alterius cooperationem, agi, vexarique, Quæ verò res monſtroſæ interdum vomitu rejiciuntur, eas omnes non fuiſſe in corpore, ſed à dæmonis ſubtilitate, ac celeritate imperceptibili ori ingeſtas, noſtris ad hæc oculis vel celeritate ejus victis, vel faſcino deluſis, vel interjecto corpore aëreo, aut aliter motis intus, vel foris, vel utrinque humoribus, aut ſpiritu caligantibus. Idque eo præcipuè argumento probant, quòd res ejuſmodi ſæpè magnitudine œſophagi, etiam quoad fieri poſſit, in homine vivo tenſi, diſtractique naturalem diductionem exuperent. Cui & hoc addunt, quod licet vel mox à cibo ſumpto talis ſequatur vomitus, nihil cibi, vel chyli appareat mixtum, propterea rebus ejuſmodi duris, acutiſque vomitu ejectis nullam omnino ventriculo, vel œſophago noxam inferri. Denique addunt & hoc, quod multos morbos & homines ac pecora naturaliter patiantur, quæ falsò veneficiis adſcribuntur. E quibus omnibus concludunt lamiarum facinora nulla eſſe, earum confeſſiones vanas, ipſas innocentes, & potiùs errore phantaſiæ laborantes, & propterea meliùs informandas, quàm interficiendas eſſe.

Nos verò, ut quid in hac difficili re ſtatuendum ſit, pateat, ſtatum controverſiæ priùs formandum eſſe, putamus. Et quidem primò negandum non eſt, dæmonem rerum naturalium, & inter eas etiam venenorum, eſſe ſcientiſſimum & mancipiis ſuis propterea talia venena revelare, & patefacere poſſe, qua ratione venena efficaciſſima, & potentia componere queant, etſi interdum quaſdam res ſuperſtitioſas, ac nullius momenti, ut eos deludat, adjicere jubet, quibus ſive propinatis, ſive extra adhibitis, aliis nocere poſſint. Certum autem eſt, Improbos homines, quos peſtem pulveribus ſparſis, vel unguentis portarum anſis inunctis excitaſſe hiſtoriæ multæ teſtantur, quas Sennertus *lib.* 4. *de febrib. cap.* 2. collegit, hanc pulveres tales, & unguenta conficiendi rationem à malo dæmone accepiſſe credibile eſt.

Talia itaque medicamenta ſive cibo, aut potu miſceantur, ſive quocunque modo extra corpus adhibeantur, ſi veneficia appellare libeat, nullum dubium eſt, dari morbos à veneficiis inductos, quod nec ipſos adverſarios negare poſſe exiſtimo. Sunt enim talia omnia naturalia, etſi modus componendi à dæmone fluere poſſit. At de his quæſtio non eſt, ſolumque quæritur, an veneficæ, ſagæ, ac lamiæ, ſine veneno naturali, poſſint vi ſupernaturali, malique dæmonis ope, hominibus morbos inferre, vel eoſdem necare, Deo permittente?

Pro ſolutione igitur hujus quæſtionis primùm aſſero: Sagis, & Lamiis propoſitum eſt, homines lædere, ipſiſque varios morbos inducere, & earum opera multi variis modis læſi ſunt. Hoc hiſtoriæ ſuperiùs adductæ

adductæ ſatis docent, & extant tales innumeræ apud Sprengerum, Remigium, & alios, qui de Sagis, & Lamiis ſcripſerunt. Etſi enim hiſtorias ejuſmodi pro fabulis habeat Vuierus, tamen hiſtoriarum fides non ita elevanda eſt, ac in dubium vocanda. Ac licet id, quod de Duffo, Scotiæ Rege ex Hectore Boëtio refertur, mirabile videatur, illam tamen impietatem, jam antiquam eſſe, nec noſtro etiam ſæculo deſiiſſe, è Poëtis, Philoſophis, & hiſtoricis plurimis, atque ex ocularis teſtibus, qui adhuc vivunt, de horrendo maleficio ſub Urbano VIII. Summo Pontifice, cujus effectores traditi fuerunt Curiæ ſeculari, conſtat. Quod comprobat Bodinus *lib.* 2. *dæmonom. cap.* 8. ita ſcribens: Enguerrandi Marignij judicium hac potiſſimùm cauſa niti legimus. Tale enim quid ab hujus Enguerrandi uxore in Regem Franciæ tentatum fuiſſe, annales Franciæ referunt, & alterius in Alenconiorum urbe tempore Franciſci primi Regis, cujus factum probatum in judicio fuit, & copioſè in Navarrenæ Reginæ heptamero, neque tanquam fabula, ſed velut hiſtoria vera in forenſibus geſtis omnibus exponitur. Anno 1574. generoſus vir quidam, ut in judicio ejus, quemadmodum excuſum eſt, legimus, qui Lutetiæ fuit decollatus, imaginem ceream capite & corde transfixo, & characteres alios habere compertus eſt. Et quod recentius eſt, menſe Septembri anno 1578. Legatus Angliæ, & multi Galli per Galliam nunciaverunt, tres imagines cereas deprehenſas eſſe in fimo cum inſcriptis Reginæ Angliæ, & aliorum nominibus, quas imagines Curio pagi Iſtinctonii ad dimidium milliare Londino diſtantis feciſſe dicebatur. Et recentem hujus rei hiſtoriam ex Zacuto retulimus.

Quod verò Lamiæ, & ſagæ ad actiones illas magicas quocunque etiam modo concurrant, ex eo liquet, quod veneficii inſtrumentis remotis, vel ipſis Sagis crematis, ac mortuis, ægri convaleſcunt, ut ex hiſtoriis aliquibus ſupra recitatis apparet. Et Bodinus in confutatione opinionis Vuieri refert, Biebranam quandam Sagam ad Laodunum crematam anno 1555. Hæc, inquit, infirmabat homines, mirificèque diſtortos reddebat, eoſque, beſtias, & fruges perdebat. Sed ut primùm fuit exuſta, ceſſaverunt hæc omnia ut ex Judice, qui de ea quæſtionem habuit, cognovit Bodinus. Idem eundem Judicem ſibi narraſſe ſcribit, cùm iſta cuidam fœminæ comminata eſſet, eam nunquam lactaturam, ita accidiſſe, & lac ejus ſubitò exaruiſſe. Et quamvis multos liberos pareret, ubera tamen ſemper aruiſſe. Cremata verò Saga, ſtatim lacte abundaſſe. Et ex quodam nobili, ac honorato viro ſe cognoviſſe narrat, uxorem ejus ab amita impeditam fuiſſe, ne pareret, quod illa ipſa moriens confeſſa eſt, ut ſucceſſionem liberis acquireret. Ut verò illa mortua eſt, hanc brevi gravidam factam, peperiſſe ſemel, atque iterum.

Nec quæ objiciunt, & ad Sagarum excuſationem afferunt adverſarii, magni momenti ſunt. Primò enim non ſolùm anus melancholicas, & imprudentes fœminas, ſed & juvenculas, viros item nullo modo melancholicos, talia perpetraſſe, & alios eadem docuiſſe, & variis perſuaſionibus ad alios irretiendos, & in ſuam ſectam pertrahendos uſos eſſe, hiſtoriæ teſtantur. Et ſi ſaltem melancholicæ, ac deliræ eſſent veneficæ, omnibus, ut ſolent melancholici facere, palàm ſuam mirabilia patrandi ſcientiam prædicarent, quod tamen nullæ veneficæ faciunt, ſed omnes clam, & apud eos ſaltem, quos ſperant in ſocietatem ſuam trahi poſſe, artes ſuas profitentur. Præterea ſi melancholicæ eſſent fœminæ, qui fit, quòd tot ſeculis, tot diverſis locis captæ Sagæ in confeſſionibus conſenſerint? Et quidem melancholici plurima incredibilia, & impoſſibilia ſibi perſuadent, ſed omnibus ſeculis vix duo reperti ſunt, qui unum ſibi imaginati fuerint.

Eadem ratio ſomniorum eſt. Sit enim, ut Lamiæ quædam ſomniarint, ſaltem, ſe quædam feciſſe, quæ nunquam fecerunt, & id poſtea vigilantes credidiſſe, tamen non ſemper id accidiſſe, ſed vigilantes, ac ſcientes multa perpetraſſe, hiſtoriæ docent, quæ teſtantur, Sagas diverſis in locis captas in narrationibus ſuis planè conſenſiſſe de die, hora, loco, modo, inſtrumentis, eadem fetuliſſe, & quas ſcelerum ſocias habuerint, narraſſe. Et quòd dormientes non ſolùm ſibi imaginentur, ſe quædam facere, ſed quòd etiam vigilantes ad actiones tales aliquid contulerint, patet ex eo, quòd inſtrumenta, quibus uſas eſſe fatentur in iis locis, in quibus ea ſe repoſuiſſe dicunt, repetiuntur, iiſque remotis, vel combuſtis, læſi ſanitati reſtituuntur.

Neque etiam probare poſſunt, quòd omnes, qui à Sagis, dæmonis mali ope, morbo aliquo affecti laborant, omnes à dæmone obſeſſi dicendi ſint, ſicut nec Job, licet à dæmone plaga peſſima afflictus, ab eodem obſeſſus fuit. Tandem, etſi inſtrumenta, quibus utuntur ſagæ, ſint inania, & inefficacia, non ideo tamen ſunt excuſandæ, ſed ob pactum, quod cum dæmone habent, execrabiles. Etſi enim ipſæ nihil agant, dæmon verò etiam nihil ſine permiſſu Dei agere poſſit, tamen ſicut voluntas, & conatus ad crimen læſæ majeſtatis in actionibus politicis conſtituendum ſufficit, ita & hac ipſa de cauſa Sagæ meritò hic accuſantur.

Aſſero ſecundò. Licet Sagis propoſitum ſit homines lædere, ipſæ tamen id nec præſtant, neque præſtare poſſunt. Itaque etſi tot hiſtoriis, quas hactenus adduximus, fides non ſit deneganda, & meritò effectus iſti Sagis, & Lamiis imputentur, tamen inquirendum, quo in genere cauſæ hæ concurrant, & quid ad tales effectus conferant. Ubi omninò ſtatuendum, Lamias, & Sagas ipſas operationum talium cauſas non eſſe, ſed dæmonem, Sagas verò ſaltem inſtrumentales, aut potiùs impellentes cauſas, utpote ad quarum voluntatem, & preces dæmon, Deo permittente, tales morbos hominibus infligit, aut qui à natura ortum habent, eos ſua ope à Sagis induci iis perſuadet. Ideoque, ut veneficium appellatur, neceſſarium eſt, ut dæmon & Saga concurrant. Ubi enim dæmon ſolus precibus & pacto Sagarum non inſtigatus, hominem affligit, id, quod Jobo accidit, tunc propriè veneficium, aut actio magica non appellatur; ſed tum ſolum veneficium dicitur, cùm dæmon in gratiam veneficæ, ad ejus precibus, vel pacto invitatus homini nocet, & damnum infert.

Quòd autem veneficæ ipſæ nihil agant, & per inſtrumenta ſua eorum, quos putant, effectuum cauſa non ſint, pluribus rationibus probari poteſt. Certum enim eſt, interdum dæmonem Sagis in ſomniis varia ſymptomata ſuggerere, quæ ubi evigilant, vera eſſe credunt, & variis in locis ſe fuiſſe, ac varia perpetraſſe ſibi perſuadent. Cujus rei hiſtoriam retulimus, mulieris, quæ cum unguenti cujuſdam illinitione in ſomnum delapſa eſſet, poſtquam evigilavit, ſe maria & montes peragraſſe dicebat. Extant enim tales hiſtoriæ plurimæ mulierum, quæ etſi pedem è lecto non extuliſſent noctu, mira tamen in locis peregrinis ſe perpetraſſe dixerunt. Narratur & hujus rei hæc hiſtoria. Cùm fœmina quædam carcere detenta eſſet, quod in lupum ſe tranſmutare poſſe perhiberetur, atque id ipſa faſſa eſſet, Magiſtratus, ſi ejus rei ſpecimen ederet, ſe ei vitam donaturum promiſit. Quod cùm ſe præſtituram eſſe polliceretur, modò unguentum ſuum ad hoc opus neceſſarium ad manus haberet, id ſtatim ex ejuſdem domo allatum eſt. Quod ubi acceperiſſet, caput, collum, axillas, & ſuperiores corporis

partes eo inunxit, & paulo poſt concidit, ac profundo ſomno arrepta eſt, Magiſtratu præſente. Horis tribus elapſis ſubitò ſurrexit, & interrogata, ubinam interea fuiſſet, & quid rerum egiſſet, reſpondit, ſe in lupum mutatam prope civitatem aliquot milliaribus diſtantem quam nominavit, primò ovem, deinde vaccam dilaceraſſe. Cujus rei, ut certitudo haberetur, inquiſitum eſt apud Magiſtratum ejus loci, atque rem ita ſe habere, compertum eſt. E quo conſtat, dæmonem Sagæ profundo ſomno detentæ nomine iſta patraſſe, & Sagæ phantaſma hoc in ſomnio objeciſſe.

Cùmque etiam ſe aliquid efficere perſuaſum habeant, nihil tamen revera eas præſtare, è multis patet. Primò enim inſtrumenta, quibus utuntur, nullius momenti ſunt, & eos effectus edere non poſſunt. Et, ut antea dictum, non eſt impoſſibile, dæmonem interdum mancipia ſua docere poſſe, qua ratione pulveres, vel unguenta, quibus aliis noceant parare queant. At de his nunc quæſtio non eſt, & Sagæ talibus rarò utuntur, ſed res nullius momenti adhibent, quas tales effectus edere non poſſe, quivis facilè animadvertit, puta cortices nucum, ſemina quædam, plumas, acus, clavos, vitrum, capillos, ungues, oſſa, partes mortuorum, & præcipuè ſuſpenſorum, bufones, ſerpentes, verba, characteres, imagines cereas, & plumbeas, quæ vel in lectorum pulvinaribus, & culcitris, vel in veſtibus, vel ſub liminibus januarum, vel alibi abſcondunt. Quæ res cùm inefficaces ſint, quædam etiam artificiales, omninò eos effectus, quos illæ putant, præſtare non poſſunt. Artificialia enim, & naturalia inter ſeſe differunt, & artificialia non agunt in naturalia. Cùm ergo talia plerunque artificialia ſint, in corpus humanum, & aliorum animalium, quæ naturalia ſunt, agere non poſſunt.

Deinde, cùm omnis actio fiat per contactum, res verò, quæ vel ſub liminibus, vel alibi abſconduntur, prætereuntes, niſi venenatam qualitatem emiſerint, non tangant, etiam nemini nocere poſſunt, in primis ſi aliquot milliaribus abſint.

Præterea cùm quæ proprias vires habent, in quælibet obvia agant, ſicut & in contagioſis, & venenatis morbis videre eſt, & magnes omne ferrum obvium trahat, talia verò inſtrumenta non omnibus, ſed ſaltem quibus volunt ſagæ, noceant, hinc patet, vires iſtas his tribuendas non eſſe. Unde refert Remigius *de dæmonolatr. ſagar. lib. 2. cap. 8.* quandam Sagam cùm injurias, quibus à quodam affecta ſibi videbatur, ulciſci vellet, ejus quinque vaccas tollere conſtituiſſe. A magiſtello ergo ſuo inductam, antelucanis horis pulvere quodam, quem ab eodem acceperat, paſcua conſperſiſſe. Cùm verò univerſum gregem perire nollet, recepiſſe dæmonem intra eum quinque vaccarum numerum futuram eſſe omnem noxam, idque eventum comprobaviſſe.

Ad hæc, cùm omnia agentia operationes ſuas ſine ullis cæremoniis ac verbis præſtent, exempli gratia, magnes trahit ferrum, nullis verbis, aut cæremoniis adhibitis, talia nihil præſtant, niſi verba quædam admurmurentur, & cæremoniæ accedant, quas ideò malus dæmon adhiberi vult, ut hoc modo Sagæ ipſi obſequium præſtent, & ille contra hujuſmodi cæremoniis ſe quaſi cogi, & allici ſimulet.

Tum demum etiam hoc ex eo patet, quod pulveres & unguenta, quibus Sagæ, dum nocere volunt, aliorum veſtes conſpergunt, aut inungunt, poſtquam Sagæ in vincula conjectæ ſunt, à quovis ſine damno tractari poſſunt. Et quòd res alicubi defoſſæ vel occultatæ, ſagis mortuis, ampliùs nocere non poſſunt.

Et profectò dæmon, ut Sagas ad omnia obſequia promptas habeat, ipſiſque perſuadeat, ſe multa miranda præſtare, & quibus velint prodeſſe, vel nocere poſſe, pulverem plerunque primo congreſſu eis ſubminiſtrat, qui morbi, neciſve cauſa eſſe poſſit, quemque non ſit neceſſe in cibum, potumve injicere, aut corpori affricare, ſed ſatis ſit leviter etiam in veſtes alicujus aſpergere. Eum, qui necat, atrum, qui morbum tantùm faciat, cineritii, aliquando etiam ruſſi eſſe coloris aiunt. Et quoniam Sagæ ſæpè vel metu, vel pretio, nonnunquam etiam miſericordia adducuntur, ut morbo ſic affectis curationem adhibeant, ne deſit quoque ad eam rem remedium, tertium pulverem accipiunt, albi coloris, cujus vel aſperſione, vel in eſculenta, aut potulenta injectione propellatur morbus. Idque pluribus hiſtoriis probat Remigius *ibidem lib. 1. cap. 1.*

At verò, etſi dentur pulveres venenati, quibus homines inſici poſſunt, tamen hos tales non eſſe, ſed omnes illos effectus à dæmone provenire, credibile eſt. Quod vel ex eo patet, quia non ſolùm leviter veſtibus inſperſi morborum & mortis cauſa eſſe poſſunt, ſed &, ut idem Remigius *eodem libro cap. 3.* habet, etiam unguento malus dæmon ſagas inſtruit, quo impunè manus ſuas totumque adeò corpus inungere poſſunt, quo tamen ſi alterius manum, vel veſtem etiam attingant, ei continuo morbum, vel mortem inferant. Et experientia obſervatum, ut ex locis allegatis apparet, ſine noxa, & damno, unguenta, & pulveres illos, quibus ſagæ uſæ ſunt ad damna aliis inferenda, à quovis tutò tractari poſſe, poſtquam ſagæ in carcerem conjectæ ſunt. Inde enim clarè eluceſcit, quicquid tum peragitur, à dæmone perfici, res ejuſmodi ſaltem ſymbola eſſe, quæ teſtantur, ſagas ejus facinoris conſcias eſſe, & dæmonem earum ſuaſu, & conſilio talia peragere; nimirum ubi à Deo vel impetravit, vel juſſus eſt, juſto Dei judicio hominibus aliquid mali inferre, aut etiam ubi ex naturalibus cauſis homini aliquis morbus impendet, atque ipſe hoc prævidet, miniſtris, & mancipiis ſuis mandat ut talia futilia, & anilia adhibeant, iiſque perſuadet, ſi id preſtiſterint, talia ſecutura. Quod cùm accidit, artificem & præceptorem admirantur, & colunt. Si verò ſagæ ſua ſponte alicui nocere velint, atque in auxilium dæmonem advocent, nihil tale præſtare poteſt, niſi à Deo poteſtatem impetret. Scribitque Bodinus *lib. 2. dæmon cap. 8.* vix è centenis binos inveniri, quibus iſta noceant, ex Sagarum confeſſionibus eſſe manifeſtum. Interim ne autoritatis, & exiſtimationis ſuæ jacturam apud ſuos dæmon faciat, ſe in gratiam earum, quæcunque volunt, præſtiturum promittit. Quod ſi promiſſis ſtare non poteſt, & ſagæ ſua ſpe fruſtrantur, eas objurgat, quaſi præcepta ſua perperam executæ ſint, neque omnia quæ mandaverat, adhibuerint, immo ipſas ſæpe verberibus mulctat.

Aſſero tertiò. Multi morbi, qui à ſagis induci putantur, ſunt planè naturales, & à naturalibus cauſis & ab ipſo interno humorum vitio, ſine ulla dæmonis opera, oriuntur. Cùm enim dæmon, rerum naturalium ſcientiſſimus, ſæpe prævideat, hominem ob internum humorum apparatum vitioſum in morbum aliquem paulò poſt lapſurum, ille mancipiis ſuis perſuadet, ſi hoc, vel illud agant, hominem in morbum iſtum lapſurum, qui jam ex naturalibus cauſis in procinctu, & ſe paulò poſt proditurus erat, etſi à ſagis nihil tale actum fuiſſet.

Quartò aſſero. Interdum ob ipſo dæmone, Deo permittente, ad voluntatem & libitum ſagarum, cum quibus is pactum habet, hominibus morbi & damna immittuntur, ipſis ſagis, dæmonis perſuaſu, quædam adhibentibus, quibus ipſæ effectus illos, qui ſequuntur, tribuunt. Verùm jam antea aſſertione ſecunda probatum eſt, media illa, quæ ſagæ adhibent nullius efficaciæ eſſe, ſed omnia illa, quæ eveniunt, ſolius dæmonis opera perfici.

Aſſertio quinta. Morbos verò illos dæmon interdum per

per cauſas naturales hominibus inducit. Cùm enim dæmoni rerum naturalium vires, ac ſympathiæ & antipathiæ non ignotę ſint, ac optimè norit quid hominis cujuſque valetudini commodum, quid noxium ſit, quid hunc, vel illum morbum inducere poſſit, & venena ad cauſas morbificas hominum corporibus, vel ſecundum totam ſubſtantiam, vel ipſarum partem ſpirituoſam, & maximè efficacem, clam ingerere ac inferre valeat, vel humores pravos in corpore latentes agitare, vel etiam bonos corrumpere, atque in varias partes immittere, atque ita naturalem earum conſtitutionem mutare, immò violenter quædam, permiſſu Dei in corpore humano pervertere, præterea affectus varios ſpiritibus, & humoribus motis excitare, hoc modo varios morbos inducere poteſt. Et quidem nonnulli tales morbos à dæmone excitari negant, cùm à cauſis naturalibus provenire poſſint. Et autor libri *de morbo ſacro*, qui nomine Hippocratis circumfertur, toto ferè libro diſputat contra illos, qui ſtatuunt, epilepſiam à dæmone provenire, & propterea non naturalibus medicamentis, ſed expiationibus curandam eſſe. Atque opinionem hanc ex ignorantia naturalium Epilepſiæ cauſarum profectam eſſe cenſet. A quo non multùm Avicenna diſſentit, qui *prima tertii ſen.* 1. *tract.* 4. *cap.* 18. ſcribit, quibuſdam medicorum viſum eſt quod melancholia contingat à dæmone. Sed nos non curamus, cùm phyſicam docemus, ſi illud contingat à dæmone, aut non contingat, quoniam, ſi contingat à dæmone, ſufficit nobis, ut covertat complexionem ad choleram nigram, & ſit cauſa ejus propinqua colera nigra. Deinde ſit cauſa illius choleræ nigræ dæmon, aut non dæmon. Hujuſque Avicenna.

De venenis porrò plura congerit Torreblanca *lib.* 12. *jur. ſpirit. practic.* agens de magia venenaria maleficorum. Et quidem aliud eſt venenum quod hominum ingenio ex rerum naturalium peritia paratur, de quo *in l.* 1. *C. ad leg. Cornel. de ſicar.* alterum, quod arte dæmoniaca, & pacto dæmonis conficitur, de quo *in l.* 1. *C. de malef. & math.* Philo *lib. de ſpecial. legib.* Grilland. *de ſortil.* 9. 12. *nu.* 14. Binsfold. *in d. lib.* 1. *C. de malef.* Maiol. *tom.* 2. *colloq.* 3. Unde Plato *lib. de legib.* & Porphyrius *lib.* 2. *de ſacrif.* veneni nomen pro incantatione uſurpant.

Immò teſte eodem Avicenna *lib.* 3. *fen.* 16. *tr.* 5. Cornel. Gemma *de divin. natur. charact. lib.* 2. Levino Lemnio *lib.* 3. *de occult. nat. mirac. cap.* 40. Schenchio *tom.* 2. *obſervat. medic. lib.* 4. *tit. de variis uter. affect. obſer.* 11. Galeno *lib.* 2. *ad Glauc.* Celſo *lib.* 5. *cap.* 6. Beneven. *de admir. mor. lib.* 2. aliiſque non ſolùm in corpore humano ex humibus coaleſcunt tophi, lapilli, capilli, oſcilla, conchylia, ſpinæ, glomi pilorum, ac reptilia, ſed etiam generantur vermes, lumbrici, angues, ſerpentes, mures, ranæ, aliaque hujuſmodi, lapides item, ferrum, chalybs, ſtannum, aurum. Quæ tamen ſi dæmon producit, cauſarum ignarus, mira, vel præſtigioſa judicat, ut notant autores Mallei *p.* 2. *q.* 1. Remig. *lib.* 3. *dæmonolatr. cap.* 7. Cæſalpinus *de inveſtig. dæmon. lib.* 2. *cap.* 22. & Codronchius *de morb. veneſ. lib.* 3. *cap.* 6.

Magnus autem Albertus *lib.* 25. *de animal. cap.* 1. tradit, dęmonem quatuor modis operari hæc ex qualitate naturali, videlicet, aut ex acumine caloris corrodente, & putrefaciente in humida, ut lupus marinus, aut convertendo ad ſe humidum ſubtile ex calore flammante, ut euphorbium; aut tollendo ſenſum ex frigiditate mortificativa, ut opium; aut opilans vias anhelitûs in corpore ex groſſitudine frigida ſubſtantiæ, quæ habet accidentale acumen, ut frigidum aduſtum, efficiens à tota ſubſtantia, ut gummi, napelli, fel leporis. Jubertus verò *parad. lib.* 3. *cap.* 27. & Grilland. *loc. cit. q.* 3. *num.* 30. venenum produnt tantæ activitatis, ut eo ſtapedes illitæ ipſum equitem occidant. Quod Cæſalpin. *ſupra cap.* 17. & Codronchius *ibidem* pacto dæmonis effectum credunt ſortiri, tum magis ſi equus ipſe proximior, aut illud exhibens non inficiatur. Et ſane ſi ad enecandum particularem hominem paratur, ſignum eſt pacti cum dæmone, ut advertunt Valeſius *controv.* 2. Delrius *lib.* 3. *mag. qu.* 4. *ſect.* 5. Taleque, ait Codronchius ibidem eſt venenum epiſtolarum, quæ tantùm necant illum, ad quem mittuntur, non alios plures legentes. Quo genere veneni fertur ab Averroe necatum eſſe Avicennam Cordubenſem. Sic dum maleficę inſultant in alicujus faciem, & ſtatim horrenda lepra oppletur, ut evenisſe narrat Malleus *p.* 2. *q.* 1. *cap.* 11. Sic ille pacto dæmonis Pariſiis chirothecis, globulis, pulveribus, floſculis ſuaveflagrantibus alios necabat ipſo illæſo apud Torreblancam *ubi ſupra.* Dignoſcuntur tamen morbi hujuſmodi quando ſunt à natura, & quando ex pacto dæmonis. Illis enim proſunt naturalia antidota, his nullo pacto, ut per Doctores *in cap. fraternitatis de frigid & malef.* Codronch. *d. lib.* 3. *cap.* 13. Delrius *lib.* 6. *cap.* 2. *ſect.* 2. *qu.* 3. Cæſalpin. *cap.* 22. Valentia *tom.* 3. *diſp.* 6. *qu.* 13. *pun.* 4. Delatorre *to.* 2. *de vit. oppoſ. religion. qu.* 6. *ar.* 2. *diſpu.* 11. qui diſſimiles progreſſus morborum, evacuationes, dolores, vomitus, ac ſimilia deſcribunt.

Verùm non ſatis firma ratio eſt, quòd quia morbi iſti à naturalibus cauſis proximè provenire poſſunt dæmon nihil cum iis commercii habeat. Licet enim cauſa proxima talis morbi ſit humor naturalis, ea tamen, ut morbum hunc faceret, non ſua ſponte excitata eſt, ſed dæmone movente, ac proinde ejus ablatione morbus non curatur, niſi etiam cauſa externa humorem illum vel generans, vel movens tollatur, malus dæmon putà. Ut enim ſiquis dolore capitis, vel febre ex mora ſub ſole corripiatur, non ſufficit, ſi intemperiei illi, vel bili à ſole generatæ remedia opponantur, ſed etiam neceſſarium eſt, ut æger ex ſole in umbram, & frigidiorem locum ſeſe conferat. Ita etiam ſi dæmon aliquem humorem in corpore humano generet, vel moveat, non ſatis eſt, ut remedia ad humorem illum dirigantur, ſed etiam opus eſt, ut dæmon ab actione ſua ceſſet. Ideoque non idem eſt, quod putat Avicenna, ſive morbus aliquis à malo dæmone excitetur, ſive non excitetur, modò naturalis ejus cauſa adſit. Dæmonem autem quandoque mediis naturalibus morbos inducere, etiam ſacræ litteræ docent. Nam 1. *Reg. cap.* 16. de Saule Rege legitur, quòd certis temporum intervallis malus dæmon ipſum exagitaverit. Et *Luc.* 13. extat hiſtoria mulieris habentis ſpiritum infirmitatis annis octodecim, quæ erat inclinata, nec poterat ſurſum reſpicere, quam Jeſus ſanavit die ſabbati, & indignanti Archiſynagogæ reſpondit: Hypocritæ unus quiſque veſtrûm Sabbato non ſolvit bovem ſuum, aut aſinum ſuum à præſepio, & ducit ad aquam? Hanc autem filiam Abrahę, quam alligavit Satanas octodecim annis, non oportuit ſolvi à vinculo die Sabbati?

Morbi autem illi, qui à malo dæmone per naturales cauſas excitantur, varii eſſe poſſunt: Interdum enim vitioſos humores, quos vel generat, vel movet, ad cerebrum, & nervos detrudit, atque epilepſiam & convulſiones, ac paralyſin excitat. Interdum melancholicis humoribus ſpiritus animales inquinat, & melancholiam inducit. Ad melancholiam referri poteſt & amor inſanus, & odium erga aliquem ſine cauſa. Etenim homini dæmon libertatem arbitrii auferre, ac proinde ad hunc, vel illum amandum, aut odio habendum

habendum cogere non poteſt, varia tamen & falſa phantaſmata imaginationi obiiciendo odium, vel amorem excitare valet, dum nimirum rem aliquam, quæ tamen talis non eſt, vel formoſiſſimam, & maximè amabilem, vel contra obiicit. Quam ad rem etiam dæmon abutitur interdum iuvenum naturali conſtitutione ad Venerem, & libidinem proclivi. Cujus rei exempla præbent ſtatuarum amatores, quorum aliquos fuiſſe, hiſtoriæ referunt. Etſi verò talia præſtat dæmon, vitioſos affectus in hominibus excitando & Venerem ſtimulando, vel rei amatæ, vel amandæ imaginem continuò phantaſiæ obiiciendo, tamen Sagis perſuadet, ut credant, ſe cæremoniis quibuſdam, vel aliis rebus nullius momenti adhibitis, alios in ſui, vel quorum volunt, amorem pertrahere poſſe. Pertinent huc omnia quæ de philtris dicuntur, de quibus jam alibi dictum.

Interdum ad oculos detrudit humores, & cœcitatem. Aliquando ad aures, & ſurditatem inducere poteſt, vel ſpiritus, qui omnium actionum naturæ proximum ſunt inſtrumentum, diſſipare vel corrumpere, aut ipſam partis conformationem pervertere. Si humores vitioſos in partes membranoſas moveat, graviſſimos dolores excitare valet.

In primis verò dæmon in præſtanda ſua opera veneficis promptiſſimus eſt in conjugio turbando, ut ita & propagationem generis humani, cujus hoſtis eſt infenſiſſimus, impediat, & adulteriis, immo homicidiis occaſionem præbeat. Præſtat autem id variis modis. Primò odium inter conjuges excitando, & conſuetudinem conjugalem impediendo, de quo antea dictum, ejuſque exemplum allatum. Et obſervatum etiam eſt aliàs, conjuges, qui ſe ardentiſſimè amarunt, cùm ad copulam conjugalem ventum eſt, adeò in odium exarſiſſe, ut ſe mutuò unguibus, & pugnis impeterent, & alterius corpus adeo horridum, & fœdum apparuiſſe, ut alter amplexus nullo modo ferre poſſet.

Nonnulli & hujus maleficii mentionem faciunt, quòd ſcilicet conjuges corporibus ſibi mutuò appopinquare licet velint, non poſſint, dum dæmon phantaſticum aliquod corpus inter eos interjicit, ut ſe contingere non poſſint, vel alio modo eos invicem à ſe dividit, cujus rei mirandam hiſtoriam ex Vincentio Belvacenſi, cùm alii, tum Delrius *lib.* 3. *magic. p.* 1. *qu.* 4. *ſect.* 8. referunt, quæ tamen cùm præſtigiæ ſint potius ad veneficia, de quibus aſſertione ſeptima dicetur, pertinere videntur.

Deinde conjugium turbat dæmon, viros ad Venerem impotentes reddendo, qui tum vulgò frigidi & maleficiati appellantur, ut modò cum nulla fœmina, modò cum una, & præcipue propria uxore Venerem exercere non poſſint. Quod veneficii genus vulgo Ligatura appellatur. Præſtat autem hoc vel ſeminis generationem prohibendo, vel membri genitalis erectionem impediendo, ſpirituumque ad id influxum prohibendo, vel ſemen exiccando, & ſubducendo, & ejus effuſionem prohibendo. In fœminis verò hoc præſtat genitalibus aliquam affectionem præter naturam inducendo, ut virum admittere non poſſint. Interim dæmon ſagis perſuadet, ut neſcio quas cæremonias ridiculas, & nullius momenti adhibeant, quæ ad rem nihil faciunt, & nihilominus credant, ſe præſtare quæ ipſe tamen efficit,

Neque enim impoſſibile eſt, ut demon etiam difficultatem partus, vel abortum excitet, & extant in confeſſionibus ſagarum multæ ejus rei hiſtoriæ. Cùm enim ad geſtationem & partum naturalem multa requirantur, quæ dæmoni ignota non ſunt, variis modis ea corrumpere, & vitiare poteſt.

Aſſertio ſexta. Nonnunquam etiam dæmon ſine cauſis, & mediis naturalibus in corpore hominis exiſtentibus, ſua potentia, & ſubita violentia ſolùm ad ſagarum poſtulatum, homines lædit. Cùm enim ſagæ vel metu, ne deprehendantur, rem aggredi nolunt, vel ſe eam expedire non poſſe pro voto putant, eam omnem dæmoni committunt, qui ex voto ipſarum eam expedit, & ea, quæ jubent, hominibus damna ac mala infert. Cujus rei paſſim multæ hiſtoriæ extant. Nicolaus Remigius *lib.* 2. *cap.* 10. *dæmonolatr. ſagar.* narrat, Sagam quandam Joannam à Banno, cùm virum quendam forte bigis Argentoratum proficiſcentem vidiſſet, memorem quidem acceptarum, & adhuc inultarum iniuriarum, eum devoviſſe, & execratam eſſe. Et cum vix imprecari cœperat, illum è curru in quo ſedebat, præcipitem tanta vi dejectum eſſe ut illico exanimatus ſit, integro nihilominus toto corpore, nec vel vulnere ullo ſaucio, vel livore decolorato, vel tumore inæquali, vel luxato, vel intorto, aut ulla ſui parte læſo, ut illi incluſam animam, interceptoſque omnes uno momento ſpiritus fuiſſe à dæmone, credibile ſit. Et idem eodem *lib. cap.* 12. refert, quendam alium, à quo injuria affectus ſibi videbatur, diris devoviſſe, & illum mox turbine ſubito involutum, ac in terram dejectum, altero crure ſic debilitatum fuiſſe, ut ſe loco movere non poſſet, & vicinorum pecorum cuſtodum adminiculo domum deducendus fuerit, idque antequam vulnus coaluit ipſum illum Magum ſpontanea confeſſione patefeciſſe. Idem *eodem loco cap.* 13. ſcribit, ſagam quandam, cùm vicinæ nocere vellet, ruri ſuo more opus feciſſe, interim negotium dæmoni ſuo commiſiſſe. Ecce verò vicinarum ædium occluſis, obſeratiſque foribus audiri miſerum ejulatum pueri, quem mater abiens domi reliquerat. Cùm verò qui audiebant, accurrerent, ac fores properè effringerent, repererunt puerum prunis candentibus undequaque adopertum, & obrutum, quem licet quantùm poſſent prunis candentibus extrahere, & ſervare niterentur, animam tamen egit, & inter manus illorum mortuus eſt. Idem *cap.* 14. narrat, ruſtico cuidam ad Moſellam, dæmonem juſſu cujuſdam Franciſci Vellei, turbine quodam, reliquo aere alioquin placidiſſimo, omnem ſpiritum ſic intercepiſſe, ut diu vitæ dubius, ac incertus jaceret. Et *cap.* 15. *ait*, ſagam abſentem quandam dæmonis ope alterius oculo cladem intuliſſe, eumque qui hoc vulnus in oculo accepit, retuliſſe, vulnus iſtud oculi ſibi quaſi ab impingente per vim arboris ramo inflictum fuiſſe, cùm tamen hinc atque inde arbores nullæ multis paſſibus ſtarent.

Aſſertio ſeptima. Sæpe præſtigiis ſaltem dæmon homines ludit, & ſe morbos, qui nulli ſunt, induxiſſe perſuadet. Huc pertinet membri virilis ablatio cujus hiſtoriam ſupra ex Codronchio attulimus, & extant ſimiles in Malleo maleficarum Sprengeri *p.* 2. *qu.* 1. *cap.* 7. Etſi enim nonnulli in ea ſint ſententia, revera membra genitalia à dæmone auferri, ac reddi poſſe, tamen cum iis ſentire malo, qui meras præſtigias talia eſſe putant, cùm in dæmonis poteſtate non ſit, adempta homini membra reſtituere. Et quod juvenis ille ſolo contactu manus maleficæ inter femora membra genitalia ſtatim recepit, id præſtigias meras fuiſſe facilè docet. Nec mirum, ut Ludovicus Vives in Auguſtini *de civit. Dei lib.* 10. *cap.* 16. ſcribit, hoc fieri à dæmonibus, & falli ab eis obtutus noſtri aciem, cùm à circulatoribus nobis ſic ſæpe imponatur, oſtendanturq; quæ niſi à tali hominum genere agerentur, pro miraculis, qui caperent, non deeſſent, etiam ſic facta admirationi ſunt, & vix acumen ingenii rationem illorum aſſequitur. Licet enim ſint, qui credant, niſi dæmonis ope iſta non perfici, artis tamen ſunt exercitatiſſimæ, quæ celeri motu, atque agitatione deſ-

ſum in res obtutum præſtigiis fruſtratur. Ita qui edit panem, ſpuere cernitur farinam ſiccam, qui bibit vinum, per frontem id, aut etiam jugulum, remittit, magno ſpectatorum metu, ac horrore gladii vorantur, & ingens vis evomitur acuum, Zonularum, nummorum.

Ad quod autem genus veneficii referenda ſint mira illa, quæ interdum per alvum, & vomitum reiiciuntur, an dæmoni ope ex humoribus in corpore humano generentur, an ejus potentia corpori inferantur, an verò ſaltem præſtigia ſint dæmonis *tom.* 4. diſputavimus.

Aſſertio octava. Etſi morbi, & alia mala, quæ ſagæ ſe Hominibus immittere putant, à dæmone proficiſcantur, ſagæque ipſæ nihil agant, extra tamen culpam non ſunt, ob pactum, quod cum dæmone inierunt, qui hominibus ad ſagarum poſtulatum nocet & ob voluntatem nocendi non ſunt excuſatæ. Et ſane Vuierus *lib.* 3. *de præſtig. dæmon. & de Lamiis cap.* 6. *cum binis ſequentibus* fœdera & pacta illa vana, præſtigioſa, ſtulta, & nullius momenti eſſe ſcribit. Dæmonem enim, utpote qui ſpiritus eſt, & carnem ac oſſa non habet, manum extendere, quod in pactis illis fieri in confeſſionibus ſagarum refertur, non poſſe, ſed dæmonem phantaſmata vana, vel imaginationi obiicere, vel viſui, vel auditui falſas ſpecies offerre exiſtimat. Dæmonem etiam aliorum adminiculo in ſua potentia oſtendenda, aut actionibus declarandis, non indigere utpote qui nec ullius voluntate, aut imperio cogitur quàm Dei, & hujus miniſtrorum bonorum. Et licet quid ſtipulantur ſagæ, id tamen pactum non obligare putat, ideo quod à dæmone hominibus talibus viſus, phantaſia, & mens præſtingatur, atque ideo quicquid agunt, vel ob ætatem ſtupidam, vel ſexus inconſtantiam, vel impotentiam mentis, vel animi morbum, & a maligno ſpiritu deluſas facere. Doloſam etiam dicit hanc ſtipulationem, maximè in pernicioſum finem conſictam, ſine teſtibus, vel contra Dei voluntatem, cùm homo in baptiſmo Deo priùs obligatus ſit. Summa, nihil, niſi dæmonis illuſiones, & mera phantaſmata eſſe exiſtimat omnia illa, quæ de pactis, & fœderibus ſagarum cum dæmone dicuntur.

At verò nimiùm ſagarum malitiam, & impietatem Vuierus excuſat, & extenuat, ac ita, ut non ſolùm apud Catholicos, ſed etiam apud doctos viros, non paucos, eo nomine, ut ſagarum patronus, malè audit. Ejus autem argumenta nullius momenti ſunt. Etenim quod dicit, dæmonem non habere manus, & propterea conſertis manibus fœdus inire non poſſe, verum eſt, & omnino etiam dæmones mali ſua natura ſpiritus ſunt, interim & ſacræ ac profanæ litteræ plenæ ſunt hiſtoriis, quæ docent, ſpiritus cùm bonos, tum malos hominum, vel aliorum animalium forma hominibus apparuiſſe, & ſagæ optimè hoc norunt, nec ignorant corpus illud, in quo apparet dæmon eſſe præſtigioſum. Itaque & hoc ſciunt ſub hac larva latere dæmonem; ac proinde quando cum ſpectro tali, aut larva ita paciſcuntur, non cum larva, & ſpectro, ſed cum ipſo dæmone paciſcuntur, quem incorporeum & inviſibilem eſſe bene norunt, qui etiam loquitur, & agit abſque viſibilis, & tractabilis corporis aſſumptione. Ideoque ſive cum dæmone ſub viſibili corpore latente, ſive cum ipſo inviſibili dæmone paciſcantur, idem eſt.

Deinde ad pactum, & fœdus conſenſus ſufficit, nec ſemper opus eſt, ut ſtipulatio mann facta accedat.

Nec item pacta illa ſunt vera phantaſmata aut melancholicarum mulierum perſuaſiones & ſomnia. Neque enim dormientes, ſed vigilantes, ſcientes, & re priùs deliberata cum malo dæmone, quem illum ipſum eſſe non ignorant, & quidem aliis ſagis teſtibus, pactum iniviſſe, & ſe Dei, ac hominum hoſtes futuros, ſi hoc, vel, illud eas docere, illis dare, vel illarum gratia facere, velit, promiſiſſe, multæ ſagarum confeſſiones docent. Et quomodo omnia ſomnia, vel phantaſmata ſint, quæ veneficæ de ſuis cum dæmone pactis dicunt, cùm certum ſit, nullam ſagam dixiſſe, ſe aliquem in ſocietatem pertraxiſſe, & dæmoni copulaviſſe, quin non idem altera, quæ ſeducta eſt, affirmaverit, & ambæ diem, horam, locum, occaſionem, modum pacti ſimiliter enarraverint? Neque omnes, quæ pactum cum dæmone inierunt, melancholicæ vetulæ fuerunt, ſed etiam puellæ à vetulis perſuaſæ, ac impuberes à matribus ad pactum tale coactæ, quæ poſtea, pœnitentia ductæ, ſine ullis tormentis, vel tormentorum metu, rem, uti geſta eſt, enarrarunt, cujus rei aliquot memoranda exempla narrat Remigius *lib.* 2. *dæmonol. cap.* 2.

Neque etiam iſta ſubitò contrahuntur pacta, ſed varios homines ineſcandi, & ſibi obligandi modos habet malus dæmon, atque affectibus hominum ſe accommodat, & cùm norit, alios libidini, & amori operam dare, eorum votis ſe ſatisfacturum pollicetur; cùm alios paupertatis pertæſos eſſe ſciat, magnam divitiarum copiam ipſis promittit; cùm alios odio, & invidia erga alios flagrare non ignoret, media, quibus hoſtibus nocere poſſint, ſe monſtraturum ſtipulatur; cùm alios ſcientiæ, & artium deſiderio teneri perſpectum habeat, iis artes multas, & medicamenta, quibus incurabiles morbos curare poſſint, ſe monſtraturum ſpondet. Et quos blanditiis ad ſe pertrahere non poteſt, eos minis aggreditur, ipſiſque pericula & mortem minatur, cujus rei exempla habet idem Remigius *loc. cit. lib.* 1. *cap.* 11. Et quomodo hæc mera phantaſmata ſint, cum ſagæ notas hujuſmodi ſervitutis, in quam ſe immiſerunt corporibus ſuis à dæmone impreſſas imagines habeant, quæ & oculis ſunt manifeſtæ, & quod à dæmone ſint impreſſæ, eo cognoſcuntur, quod etſi acu, vel alia re acuta eò loci ſagæ punguntur, nullum omnino dolorem percipiunt, neque ex punctura, vel gutta ſanguinis effluit? Id quod hiſtoriis aliquot probat Remigius *cit. lib.* 1. *cap.* 5.

Poſtremò etſi ſagarum auxilio dæmon opus non habeat, ut potentiam ſuam exerceat, ut tamen ad voluntatem ſagarum, quaſi ſociarum aliis noceat, ideo id facit, ut ipſe animas ſagarum lucretur. Etenim ſi ſolus homini noceat, ſuo periculo ſaltem id facit. Verùm ſi à ſagis invitatus, & juſſus homines lædat, ſceleris ſocias habere cupit Sagas, ut æterni ſupplicij ſocias habere poſſit. Addunt & alii alias cauſas, nimirum dæmonem id ideo facere ut Deum ad majorem iram irritet, & ad ſæviorem ultionem contra genus humanum provocet. Alij putant ideo dæmonem in criminis ſocietatem ſagas adſciſcere, ut Deo quaſi injuriam faciat, ſi ſcilicet homines à Deo ad vitam beatam creatos, redemptos, & baptizatos, à Deo avertat, & ſibi manciper. Præterea multa poteſt præſtare per homines dæmon, quæ non ita commodè ipſe ſolus præſtaret. Non enim homines ita converſationem cum Sagis abhorrent, ut converſationem cum ipſo dæmone, ad quam tamen ſenſim à Sagis pertrahuntur, de quo Remigius *ibid. lib.* 2. *cap.* 9. Ideoque, etſi ſagæ ipſæ nihil præſtant, hiſce tamen de cauſis, & ut gratiam earum promereatur, ſimulque iis ſuam potentiam oſtentet, & in admirationem apud ipſas veniat, criminis ſocias ſibi adſciſcit.

Pactum verò implicitum, ubi quis ſciens, & volens ſuperſtitioſis rebus, characteribus, verbis utitur, quæ naturaliter id, cujus gratia adhibentur, præſtare non poſſunt, qui licet ipſe cum dæmone pactum non init

verit, iis tamen mediis utitur, quæ aliis dæmon tradidit. Quò pertinent & ii, qui sibi persuadent, se dæmonem, non ut dominum, & cui, ut mancipia obligari sint, agnoscere, sed verbis, characteribus, cæremoniis, aut aliis modis dæmonem, etiam invitum, & repugnantem, ad sibi serviendum, & quæ volunt, officia præstanda, cogere posse. Miseros verò istos homines miserè fallit dæmon, & dum simulat, se repugnantem, & invitum adesse, ipse promptissimè adest, ut eum, qui sibi imperare cupit, suum mancipium efficiat. Immò ipse verba illa, characteres, & cæremonias constituit, & qui illis utitur, dæmonis servus, & mancipium est, non dominus, & artes illæ omnes, ac cæremoniæ addiscuntur suasore, ac impulsore dæmone. Quod etsi ipse non semper sensibus obvius facit, per alios tamen homines instigat, ut ejusmodi impietati sese dedant. Ac perinde est, sive dæmon ipse aliquid suggerat, sive per alium persuadeat. Et omnes, qui mediis à dæmone ordinatis utuntur, fœderi cum dæmone implicantur.

Quò referendæ sunt & imprecationes, ac devotoria carmina, ut Livius appellat, & execrationes, quas jam olim in usu fuisse, apparet ex oratione Æschinis contra Ctesiphontem, quibus & Sagæ, ac maleficæ interdum, dum ipsis aliquid denegatur, utuntur, dum eorum frequens imprecatio est, ut universa familia fame pereat, pariat irata Junone mater familias, prodigiis, portentisque domus tota infestetur, pecudes, segetes, vindemia pereant. Sæpè enim ad nutum adsunt dæmones, qui talia exequuntur.

Deinde inscius etiam aliquis se tali pacto implicare potest, si rebus, & cæremoniis, à dæmone ordinatis incautè utatur, cujus rei exemplum refert Lucetius *lib. 5. miscel.* ex relatione D. Nævii, & Civium Lipsiensium, ubi scribit, puellam quandam, non intelligentem, quid ageret, dum nutricis actionem totam, qua in ciendis tempestatibus sæpiùs usam viderat, imitaretur, tonitrua, ac fulgura excitasse, quibus villa haud procul à Lipsia dissita conflagravit. Quæ res ipsa satis docet, quàm cautè, ac studiosè cavenda sint illa omnia, quæ causas naturales non habent, sive sint verba ignota, sive characteres, sive imagines, sive quæcumque alia; sunt enim illa omnia dæmonis tesseræ, quas, quicunque eas usurpat, statim agnoscit, & quasi vocatus, adest, & se actionibus illis, quas illi edere cupiunt, immiscet, & hominibus familiaritatem suam offert, eosque consuetudine audaciores facit, ut postea arctiori fœdere dæmoni sese obstringant.

Pacta autem ista dæmoniaca sunt fallacia, & mendacia; Fallit enim dæmon, cùm se in Angelum lucis, ut D. Paulus *I. ad Corinth. cap.* 11. *num.* 14. loquitur, transmutat: & ex Lucretio *lib.* 1.

Sicut enim pueris absinthia tetra medentes,
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circum
Contingunt mellis dulci, flavoque liquore,
Ut puerorum ætas improvida ludificetur.

Ita malus dæmon si se ipsum, & suas merces, quales sunt, venales exponeret, non facilè emptorem inveniret. Ergo cùm primùm hominem adoritur, se pium, beneficum, & salutarem ostendit. Id, quod historia illa, quàm Remigius *lib.* 1. *cap.* 9. recenset, satis docet.

In primis autem, & frequentiùs fœminæ veneficiis deditæ sunt, quàm viri, ut ex capitalibus judiciis passim annotatis constat: cujus rei autores nonnullas rationes afferunt. Prima est, quòd fœminæ debilioris sunt Judicii, & propterea faciliùs ab aliis sagis, & in primis à dæmone se decipi patiuntur. Deinde plurimæ mulieres sunt loquaces, & garrulæ, nec commissorum tenaces, & propterea si una hisce artibus sese dedat, rem inter plures divulgat, & magistram nequitiæ sese præbet. Tandem fœminæ etiam vindictæ, plerunque sunt cupidissimæ, & propterea vetulæ, si quem odio habent, ut ei nocere possint, media omnia conquirunt, & si aliter id præstare non possunt, ad dæmonis opem confugiunt. Juvenculæ verò si amasiis suis spe conjugii corporis sui copiam fecerint, & postea ab iis deserantur, injurias ulciscendi cupidæ, nec suis viribus sese ulcisci valentes, ad dæmonis opem confugiunt, & vel ipsum veterem amasium, vel novam ejus sponsam veneficiis impetunt, ut ex Virgilii *Eclog.* 8. apparet.

Assertio ultima. Licèt magna dæmonis sit potestas, nulli tamen etiam ad sagarum voluntatem, nocere potest, sine Dei permissione. Id, quod non solùm ex historia Jobi, sed & Evangelica patet, ex qua notum, quòd nec suibus dæmon nocere potest sine permissione Dei, & quòd nec capillus sine voluntate Dei de Capite nostro decidit. Ideoque etsi interdum sagæ à dæmone suo petant, ut hominibus morbos, vel damna inferat, idque dæmon ipsis se præstiturum promittat, & ei ejus rei consequendæ gratia quædam facere jubeat, si tamen Deus non permittat, sæpissimè voti compotes non fiunt. Scribitque Bodinus *dæmonom. lib. 2. cap.* 8. vix è centenis binos inveniri, quibus talia veneficia noceant, ut sagarum confessiones testantur. Quod si postea ea de causa sagæ cum dæmone exspostulent, ne ejus potentiæ aliquid defuisse videatur in ipsas culpam transferre, eas objurgare, immò interdum verberibus mulctare solet, quod præceptis suis non per omnia satisfecerint; Et in primis, dæmon à sagis quoque instigatus, nocere non potest iis, qui Deo quotidie se se precibus commendant, ac pietati studeant, & à peccatis gravibus abstinent, deinde Judicibus, qui sagarum causas agnoscunt, & judicant: cùm enim judicia publica exerceant, potestate à Deo concessa, Deus etiam eos protegit, ne à dæmone, vel ejus mancipiis in officio suo lædantur, ac turbentur.

Cur autem, & Deus permittat dæmoni, ut ad libitum, & jussum veneficarum interdum hominibus noceat, alibi disquirendum; Nunc id satis dicere sit, judicia Dei esse occulta, sed semper justa; & judicia Dei esse abyssum multam, *Psalm.* 35. *num.* 7. qui & multos ob peccata pœnis affligit, & pios afflictionibus probat, exercetque, & à peccatis abstrahit, ipse verò ubique & semper glorioſus est.

Morbos autem à veneficiis ortos, quod attinet, eos cognoscere, longè difficillimum est, cum dæmon naturalibus causis sese sæpè immiscear, eisque utatur, ut non facilè sit discernere, quid à causis naturalibus, quid ab ipso dæmone profectum sit. Immò in iis, quos obsedit, sæpè sat diù sub naturalis morbi larva latet. Exemplum ejus rei est apud Fernelium *lib. 2. de abdit. rer. caus. cap.* 16. de juvene quodam equestris familiæ, qui corporis concussione, & quasi convulsione, ex temporum intervallis, laboravit, cùm nunc solum sinistrum brachium, nunc dextrum, interdum etiam digitum unicum, aliàs crus alterum, aliàs utrumque, aliàs corporis truncum tanta celeritate agitaret, vix ut à ministris quatuor decumbens cohiberetur, caput inconcussum jacebat, lingua, & locutio libera, mens sana, omnesque sensus integri, vel in convulsionis ferocia. Deciès ad minimum quotidie corripiebatur, in cæteris sanus, sed labore confractus. Vera epilepsia judicari poterat, si mentis sensuumque læsio accessisset. Peritissimi quique adhibiti medici convulsionem epilepsiæ finitimam, à maligno, venenatoque vapore spinæ dorsi impacto, censuerunt, qui vapor in eos nervos irrueret, qui à spina in artus quoquoversùm, non autem in cerebrum, disseminantur. Varia fuerunt adhibita remedia, quæ tamen nihil profuerunt, sed mense tertio

primùm

primùm deprehenſus dæmon quidam, totius mali auctor, voce, inſuetiſque verbis, ac ſententiis tùm Latinis, tum Græcis, quanquam ignarus græcæ linguæ laborans eſſet, ſe prodens. Is multa aſſidentium, maximèque medicorum, ſecreta detegebat, ridens, quod multa periclitati temerè eſſent, quod irritis pharmacis corpus hoc penè jugulaſſent.

Et omninò primum hoc ſignum eſt morborum à veneficiis illatorum, quod medici, etiam doctiſſimi, in morbo agnoſcendo dubii ſunt, & hæſitant, ac omninò fluctuant, & vix aliquid certi, quo vel ſibi ipſis ſatisfaciant ſtatuere poſſunt, & quamvis multa remedia adhibeant, iis tamen nihil proficiunt, ſed morbus in dies deterior redditur.

Secundum ſignum eſt, quod, cùm morbi naturales ſenſim incipiant, & ſua tempora percurrant, & ad ſtatum perveniant, morbi à dæmone revera inducti ſæpè nullis præſentibus cauſis, praviſque humoribus, ſtatim in ſuo vigore conſtitui videntur, & graviſſimis doloribus, ac aliis ſymptomatibus ægros affligunt.

Tertiò ægri inuſitata, & à medicis vix dum annotata ſymptomata patiuntur, & modò in hac, modò in illa parte de dolore conqueruntur. Plurimi ſine cauſa toto corpore emaciantur, fiuntq; melancholici. Quidam convulſiones varias patiuntur. Addunt nonnulli, & hoc, quod, ſi ſaga, vel veneficus ad ægrum viſitandum accedit, ſtatim ille pejus haberi incipit, & horrore, vel tremore corripitur, vel ſi infans ſit, plorat, & alia in corpore mutatio percipitur. Hoc verò certiſſimum eſt morbi, à veneficio illati, ſignum, ſi acus, cultri, & ſimilia artificioſa, vel alia, quæ in corpore humano generari non poſſunt, vomitu, vel per alvum ejiciantur, vel ex ulceribus, & vomicis erumpant, aut extrahantur.

Recenſent alii, & alia ſigna, quibus agnoſcantur hujuſmodi morbi, ſed pleraque ſunt ſuperſtitioſa, inter quæ proculdubio, & illud referendum, quod nonnulli jubent decocto verbenæ, ægrum abluere, & ſi in decocto illo nihil reperiatur, vel decocti color non mutetur, ægrum non eſſe veneficio affectum; ſi verò in decocto magna pilorum copia, & imprimis propriorum, inveniatur, ſignum eſſe veneficii, ejuſque graviſſimi; ſi verò pauci pili reperiantur, ſignum eſſe veneficii, ſed mitioris, & quod curationem admittat, exiſtimant. Cum enim vi verbenæ pili illi nec generari in aqua, neque è corpore elici poſſint, quis non videt, dæmonem, qui morbum inrulit, eos, qui ſuperſtitionem illam tentant, ludere?

In ſpecie verò coitus impotentiam, & Venerem ablatam, quod attinet, eam à veneficio eſſe, id certum ſignum eſt, ſi vir antea ſat potens, ſubitò nulla cauſa naturali præcedente, illàm potentiam amittat, & cum uxore, etiam quam amat, rem habere non poſſit, vel ſi vir ad alias fœminas potentem ſeſe ſentiat, ad uxorem verò propriam impotentem, vel ſi conjuges, qui antea mutuò ſeſe amarunt, jam ſine omni cauſa ſeſe averſantur, & odio habent.

Curatio porrò, quæ ad morbos à veneficis inductos adhiberi ſolet, triplex apud auctores occurrit magica, naturalis, divina. Nos de magica primùm diſſeremus, poſtea de aliis. Morbos non ſolùm veneficiis inductos, ſed & alios, verbis, & incantationibus, ac characteribus, & cæremoniis curari, non ſolùm è litterarum monumentis, ſed & vulgò notum eſt, faciuntque ejus rei mentionem Homerus *Odyſſ. lib.* 19. ubi è vulnere manantem ſanguinem carmine repreſſum ſcribit. Plato *lib.* 4. *de Republ.* Plinius *lib.* 28. *cap.* 2. Trallianus *lib.* 4. *cap.* 9. Nicolaus Myrepſus, & alii, quorum ſententias collegit Augerius Ferrerius *meth. med. lib.* 2. *cap.* 11. ubi de Homerica curatione agit, & plura talia allegat Delrius *lib.* 6. *magic. cap.* 2. *ſect.* 1. *qu.* 1. de quibus alii, & nos alibi.

Morborum autem veneficorum, de quibus hic loquimur, curationem imprimis ſagæ, ac veneficæ promittunt, ad quas ſæpè vulgi, utinam interdum non etiam eorum, qui plus vulgo ſapere debebant, fit concurſus, refertque ex malleo maleficarum Codronchius *lib.* 4. *de morb. venef. cap.* 2. extitiſſe quandam in Germania famoſiſſimam in ſolvendis maleficiis mulierem, cujus domus non ſolum ab indigenis, ſed etiam remotiſſimis populis ejus gratia frequentabatur magis quàm apud nonnullos templa, adeò, ut Comes quidam incredibilem quæſtum extorſerit vectigali impoſito, ut quicunque mulierem adiret, denarium ſolveret. Verùm cura hæc approbanda non eſt, & verba, characteres, incantationes, adjurationesque nihil ad tales morbos ſanandos præſtare poſſunt, ſed ſi eventus reſpondet, is omnis à Dæmone pendet.

Docuimus enim jam alibi verborum, & Characterum nullam vim eſſe ad morbos, vel naturales vel veneficos depellendum. Nam verba ſaltem ex arbitrio hominum rebus imponuntur, & quidem apud nationes diverſas diverſa, & ſcribuntur vel in charta, vel ore proferuntur. In Charta ſcripta ſaltem figuræ ſunt, & propterea nullam efficaciam habent: Verba verò prolata ſonus ſunt ex aeris fractione ortus, ſaltem auditum afficiendi, & eorum, qui una lingua utuntur, ſenſa animi patefaciendi vim habens, ipſos verò morbos, corporiſque conſtitutionem tantùm afficere non poteſt quantùm non poteſt color auditum, aut ſonus viſum.

Eadem ratio Characterum, eſt, qui cùm res ſint artificiales, in corpus humanum, quod naturale eſt, agendi vim non habent: omnis verò agendi vis ſubſtantiis competit, quæ à ſuis formis potentiam agendi habent, & per qualitates efficaces ſunt. Etſi verò nonnulli, cùm negare non poſſint, vulgarium verborum nullam eſſe efficaciam, eo confugiunt, ut divinorum verborum eſſe aliquam vim, & tantam majeſtatem, ut vel ipſi dæmones eorum poteſtate fugentur illicò, & contremiſcant, contendant, in eo tamen falluntur. Nam nulla verba divina ſunt, ſed ex arbitrio hominum eſt, ut rebus divinis imponantur, & quidem alia apud alias nationes, ac proindè nullam qualitatem phyſicè, vel etiam ſupernaturaliter operandi habent. Qui verò nominibus reſpectu rerum divinarum, quas ſignificant, abutuntur, in Deum, & res divinas injurij ſunt.

Cæterùm cum Paracelſus ipſe etiam agnoſceret verba, & Characteres nullam ex ſe morbos veneficos depellendi habere efficaciam, ſed eſſe ſymbola, & inſtrumenta dæmonis, nihilominus ſtatuit, licere à dæmone præcipuè in morbis veneficis, auxilium petere. Ità enim *in lib. de occulta philoſophia* docet: ſi quis veneficiis ſit læſus, eſſe fabricandum pedem, vel manum, vel aliud membrum ad formam ejus, quod ægrotat, & dolet, vel etiam imaginem totius corporis, atque illam eſſe inungendam, atque obligandam, non dolentem hominem. Si homo per incantationem uſum ſermonis viſum, auditum, vel virilitatem amiſerit, totius hominis imaginem è cera eſſe faciendam forti fide, & fixa imaginatione, atque illam imaginem debito modo curandam eſſe, & mox; Medicus non omnia, quæ ſcire debet, in Academiis diſcere poteſt, ſed opus eſt, ut interdum vetulas, Zigeunos, Nigromanticos, agyrtas, ruſticos, ſenes, & ejuſmodi viles homines alios conſulat, & ab ijs diſcat. Plura enim de talibus norunt, quam omnes Academiæ. Item *de morbis inviſib. pag.* 113. ſcribit, Deum magia dæmonem donaſſe, & valde peritum in luce naturæ poſuiſſe. Hanc autem ipſi eripi poſſe, artem uſurpandam, dæmonem relinquendum eſſe; Ideoque nos in hoc mundo verſari, ut Minor à majore diſcat. Itidemque ſcribit: ſi per Caracteres aliquid boni in nobis fiat eodem loco habendos eſſe eos, ac ſi plantæ eſſent, ac etiam-

si diaboli sint, eodem loco id habendum esse, ac si essent pyxides è pharmacopolio, & si Diabolus verbum pro herba sumit, sit, inquit, nobis instar herbæ, verba ejus species, characteres ejus composita, ac sirupi sunt. Docetque eodem in loco, Si Deum toto corde amemus, etiam diabolus nobis offerat argentum, aurum, juvet nos, exhibeat nobis medicamentum, eripiat nos è carcere, credendum esse, hoc jussu Dei fieri.

Verùm magna hæc Paracelsi, & quorundam etiam medicorum, ut Cardani, & Pomponatij impietas. Etenim diabolus infensissimus humani generis hostis, & ab initio homicida est, ac propterea nihil boni, ac nullius morbi curatio ab eo sperari potest: rectèque Chrysostomus statuit, potiùs mortem homini Christiano obeundam, quàm vitam hominis ligaturis redimendam, & Leo de passione Domini *serm.* 9. scribit Beneficia dæmonum omnibus sunt nocentiora vulneribus. Neque ullum exemplum à sacris litteris afferri potest, quòd Deus per Dæmones hominibus benefecerit. Sat multæ Angelorum myriades Dei ministerio inserviunt, ut non sit opus diabolo uti ad homines è carcere eripiendos. Per Angelum bonum Petrum è carcere ereptum esse ex Act. Apostolor. *cap.* 12. habetur & homini sanitatem restituendam. Ideoque solum à Deo auxilium petendum, non ab ejus, & humani generis hoste.

Unde etiam cum Rex Ochozias 4. *Reg. cap.* 1. ad Beelzebub, Accaronitarum Idolũ, quosdam de valetudine sua consultum ablegasset, Elias Propheta illis obviam factus, ità eos alloquitur. Nunquid, quià non est Deus in Israel, mittis, ut consulatur Beelzebub, Deus Accaron? Idcirco de lecto, supra quem ascendisti, non descendes, sed moriendo morieris. Ac Apostolus 1. *ad Corinth.* 1. vetat, nos fieri socios dæmoniorum, & non sine causa ab antiqua Ecclesia institutum, ut baptizandi renuncient diabolo, & omnibus operibus ejus. Ideo desertor Ecclesiæ Christi, & Castrorum Dei est, atque in Castra diaboli transit, quicunque quocunque modo auxilium à diabolo petit. Deus sat potens est, ut hominem, si velit, sanare possit, auxilio dæmonis nullo modo opus habet: Ejus ergo solius auxilium, etli à dæmone morbus inductus sit, & remedia vulgò nota non prosint, implorandum, & dicendum Dominus occidit, & vivificat, deducit ad inferos, & reducit, onus imponit, & tamen est salus nostra, ipse invocandus in die tribulationis ipse eripiet nos. Ipse sanat quos, & quando vult, non quos, & quando nos volumus. Mulier illa profluvio sanguinis laborans, demum duodecimo anno sanata est. Ille, qui ad Probaticam piscinam diu claudus iacuerat, demum trigesimo octavo anno sanatus est *Joann.* 5. Imo si Deo non placeat, nos à morbo liberare cum Job *cap.* 13. dicendum, etiamsi occiderit me dominus in ipso sperabo, & cum Davide: Deus meus, adjutor meus, & sperabo in eum, *psalm.* 17.

At *prosequamur.* Alia tam firma, & constans maleficiorum omni ætate fuit opinio sortilegarum, & veneficorum per incantationes, vel alio modo ex experientia credulitas, ut rerum naturalium scrutatores non ausi fuerint ea inficiari; quinimò, & quædam naturalia, alii autem vana, & superstitiosa remedia superstitioni opposuerint, ut superstitione illusæ mentes, contrario remedio ab inducta persuasione, ac læsa imaginatione ad veram revocarentur. Subijciam itaque ex fide dignis autoribus exempla, & traditiones, quæ nec omnia affirmo, neque omninò approbo, sed cuique relinquo liberum Judicium.

Placet in primis recensere quædam remedia, quæ adversus impios ipsos, dæmones sceleris auctores, adhiberi solent, deinceps quæ adversus eorum quoque maleficia. Quæ omnia in supernaturalia, naturalia, & superstitiosa divido: supernaturalia à vi quadam divina procedunt, & à potestate ejus, qui omnia ex arbitrio moderatur. Naturalia autem vim quoque divinam adversus eadem dæmonia habent; sed insitam, & ordinariam, non quidem ex quatuor elementis, eorumque compositione pendentem, sed ex tota, ut dicunt, substantia, & ex proprietate à Deo eis indita. Superstitiosa porro ejusdem improbitatis cum maleficio sunt, & damnata.

Divina remedia præcipua sunt, & ad quæ certiùs, & tutiùs ut dixi recurritur, utpote quòd omnipotens Deus sit dominus omnium creaturarum, & autor, & qui solus potestatem illam dæmonum nequissimam flagellat, vim vult, vel per se, solo imperio, vel per media. Proindè cum dæmonum turba ubique insidias posuerit in Cœlo, in aere, in terris, in aquis, sicut terra, in igne tot enim sunt dæmonum classes, Jamblicus *de Myster. Ægypt.* Psellus *de Dæmonibus*, vel satellitia, Deus optimus, maximusque, tot ibi objecit illis Angelos bonos, qui obsistant illorum conatibus. Quod innuit etiam Orpheus in principio Hymnorum. Cyrillus Hierosol. *Cathech.* 4. docet Angelos utique curare ignorantias nostras, & Daniel *cap.* 10. Angelos bonos pro sibi commissis populis pugnare, ac ità tutelares esse D. Joannes revelatum sibi nobis exhibuit *Apocal. cap.* 12. *can. signum de pœnit. d.* 4 cum Michaele principe cœlestis exercitus Angelos bonos pugnasse contra Draconem, & administros ejus. Constat, & ex veritatis certissimo testimonio apud D. Matthæum *cap.* 18. singulis hominibus datos esse custodes à nativitate, & consentit etiam Proclus *in com. in Alcibiad.* Platonis. Bonum genium hunc, mala propellentem, malum autem inferentem dixere Euclides, & alij, qualis ille, qui apparuit ante mortem Bruto apud Plutarch. *in eius vit.* & Appian. & Florum. Testatur David, Deum mandasse Angelis suis ut custodiant hominem in omnibus viis *psal.* 90.

Ut autem boni Angeli tutelares dæmonibus superiores sint, Dei ope fit, dum loco decedere cogunt impios spiritus, vel dum eos cohibent, ut quando Angelus Raphael ligavit spiritum Asmodæum, & expulit à Sara, Thobiæ 3. *n.* 11. Eò pertinet illa parabola a Domino proposita Luc. 1. Venit autem ut dissolveret opera Diaboli *epist. Joann. c.* 3. *initio.* Quod & factum est, ultra sacras litteras, & nobis testimonia aliunde superfunt. Cum enim tempore Tiberii Cæsaris Thamus præternavigaret Insulas Echinades, Italiam versus juxtà Paron, tranquillitate ventorum, & maris facta, vox audita, quæ ter vocato ex nomine Thamo, eique respondenti injunxit, ut cum appulisset Palodem alte diceret magnum Pana mortuũ. Quod cum feciisset Thamus auditi sunt plurium gemitus, autore Plutarcho *lib. de defect. oracul.* Eusebius *lib. de præcep. Evang. cap.* 9. hoc contigisse ait, dum Dominus noster Jesus-Christus ejiceret dæmonia. Marsus vero *in annot. in* 2. *Fastor. Ovidij* decimo nono anno imperij Tiberij Cæsaris, quo Jesus passus est. Neque etiam quisquam ignorat in nomine domini Jesu, dæmonia ejici. Hoc enim inter signa credentium additum est, *Matth.* 7. *Marc.* 16. Hermes apud Lactant. *lib.* 2. *de orig. error. cap.* 16. unicam custodiam adversus has dæmonum impostura dixit esse rectum vultum Dei. Erant & in principio nascentis Ecclesiæ, exorcistæ, qui energumenos, & Dæmone obsessos, curarent, ac dæmonia pellerent, *can. cleros d.* 11. *can. exorcista d.* 23. *Can. perlectis §. ad exorcistam d.* 25. Plura narrat Lactantius, & demones adjuratos per Deum torqueri voce justorum, & mentiri illis non posse, ac sæpè magnis ululatibus confessos, se ita à Deo flagellari. Lactant *d. lib.* 2. *de orig. error. cap.* 16.

Vocarunt antiqui istos hominum, & locorum custodes Deos tutelares, quos priùs expugnabant evocatione, qui locis potiri desiderabant, & ita alliciebant, ut loco decederent, arbitrantes non posse aliter subijci

ſubjici loca, niſi evocatis & abſentibus tutelaribus, Macrob. *lib.* 3. *Saturnal. cap.* 8. Livius *lib.* 5. Vocant Rabbini hos tutelares Angelos intelligentias, & ſic Thalmudici, & Kabaliſtæ dicunt, Moſem viciſſe, & colliſiſſe omnino Intelligentias Ægypti antequam Ægyptios proſtraret, & Davidem antequam Goliam vinceret, amoviſſe Intelligentias illius in virtute nominis Domini dicens, *Ego venio in nomine Domini.* Sicut & Dominus noſter Jeſus Chriſtus mundum ſubjugans, priùs foras principem mundi ejecit. Et Jacob triumphum acturus ſuper Eſau, cui benedictionem urripuerat, priùs Angelum ejus, cum quo conflictatus eſt, vicit, & coegit ſe benedicere. Vide Franciſcum Venetum *tom.* 5. *problem. ſacræ ſcripturæ ſect.* 3. *probl.* 233 Et verè facilis eſt victoria Satanæ de nobis, ubi virtutem ſuam, & adminiſtros æternæ vitæ Angeloſve tutelares Deus ſubmoverit. Quod graphicè expreſſit David *Pſal.* 70. Naturalia remedia plura ſunt, quæ habent quandam cum dæmonibus antipathiam, occultam nobis, neque niſi experientia cognitam. Præter Medica à Medicis relata, perhibent plures, dæmones, qui ſe extollere voluerunt ſupra Dei thronum. *Iſaia* 14. ita à priſtina felicitate depreſſos, ut & rebus inanimatis ſubjiciantur in ſceleris vindictam. Quamobrem dicunt, maleficium ſolvi ligationis, ſi maleficiatus Jovis barbam comedat, quamquam ejus plantæ, temperamentum, quod in tertio gradu frigidum eſt, magis nocivum ſit poteſtati coeundi. Refert Tobiæ hiſtoria *cap.* 6. dæmonem ſævisſimum qui ſponſos Saræ necabat, ſuffitu jecoris piſcis cujuſdam, de cujus nomine alibi, carbonibus ſuperpoſiti abactum, & fugatum. Tibullus *lib.* 2. *eleg.* 5. Sulphure expelli tradit. Roſtrum lupi veneficiis reſiſtere inveteratum aiunt, ob idque villarum portis præfigunt Plinius *lib.* 28. *cap.* 10. Amianthus lapis veneficiis reſiſtit omnibus, privatim Magorum *idem lib.* 36. *cap.* 19. ſpinea virga videtur annumerari ab Ovidio inter faſcinum levantia *lib.* 6. *Faſt.* Dioſcorides *lib.* 1. *cap.* 100. dum agit de rhamno ait: *Fama eſt ramos hujus valvis, atque feneſtris naſoſitos, veneficia depellere.* Amatus Luſitanus *lib.* 4. *in Dioſcorid. enarrat.* 157. dum agit de Thapſia illam herbam uſurpatam à mulieribus ad pellendos Dæmones apud Conimbricenſes in Luſitania. Idem ait Apuleius de herba Verbaſci *lib. de virtut. herb. c.* 71. tus virgultum, qui ſecum portaverit, addit, nullo metu terrebitur, neque beſtiæ, neque occurſus mali moleſtabunt Euneo, Heſychius Mileſius *de vit. Philoſoph.* dum agit de Dione, & Blamni, & Lauri meminit in expulſione morbi per maleficia herbam, quam Homerus *Odyſſ.* 6. vocat Moly valere contra incantationes, teſtantur Plinius *lib.* 4. *cap.* 25. Dioſcorides, & Anazabeus, verùm qualis illa ſit, nec planè conſtat. Illud quoque remedium Pſellus memorat *lib. de dæmon.* & expertum à quodam perito rerum occultarum Armeno. Is enim curavit mulierem quandam à dæmone obſeſſam, gladio diſtricto, veluti furens minatus eam percuſſurum, ni ſe reciperet in lectum, à quo proſilierat, velut cum illo congreſſura, Armenicè etiam cum eo contendens, cùm tamen eo in loco Armenica lingua eſſet incognita, idque tandiu, donec inſtante & adjurante furioſiùs Armeno pedem in lectum timens retulit. Scribitq; Philoſtratus *lib.* 2. *de vit. Apollonii* Lamiæ phantaſma apparuiſſe in monte Caucaſi Apollonio Tyanæo, & ſociis peragrantibus in Indiam, modo in hanc, modò in aliam figuram ſe convertens, quandoque ab oculis repente evaneſcens. Apollonium autem quidnam id eſſet quamprimum cognoviſſe, gravibuſque, & contumelioſis verbis illud increpaſſe, & ſocios, ut idem facerent, hortatum fuiſſe, eò quòd id contra hujuſmodi invaſiones optimum ſciebat eſſe medicamentum, ejuſque dictis cum ſocii paruiſſent, ſtridens phantaſma tanquam Idolum aufugiſſe. Tradunt, & tactis menſtruo ſanguine poſtibus, irritas fieri magorum artes Ludovic. Bunairol: *in enneade muliebri cap.* 2. At quomodo res naturales agant in dæmones poſteà dicendum.

Superſtitioſa remedia plura opinor, ut, præter magica, illud, de quo meminit Theocriti Interpres *in Idil. morii.* fuiſſe contra faſcinum ter in ſinum ſpuere. Hoc idem Virgilius *in cide.* digitorum nomina quibuſdam eſſe amuleti loco, ait Cœlius Rhodiginus *lib.* 17. *cap.* 12. Alterius curationis ſuperſtitioſæ meminit Ovidius *lib.* 6. *Faſt.* dum agitur de cura Procæ ab ſtrigibus fauciati, adhibita per Granen. in cujus verbis annotare debet Chriſtianus dæmonis ſacrificium fieri, & ideò illam ſpeciem depulſionis veneficii impiam eſſe, & alienam ab homine Dei veri fide initiato. Eò refero, quæ de Sreſichoro Lyrico Poëta ſcripta ſunt, qui cum ſcripſiſſet Helenæ vituperium, luminibus orbatus fuit, & recepit viſum palinodia facta, & encomio Helenæ edito, Heſych. Mileſ. *in vit. Philoſ.* eoque pertinent quædam remedia, quæ videntur eſſe, & non ſunt, ſed ſupponuntur à dæmonibus, ut videantur per ea curaſſe, quale illud, quod refert Paulus Grillandus *de ſortileg. qu.* 3. *n.* 27. oculatus teſtis, nempe vidiſſe, ſe maleficii ligationis coeundi ſolutionem, qua ſolutus evomuit, ac per ſeceſſum emiſit acus, plumas, ferramenta, pilos, ſulphur, lapides, ſed ementita à dæmone, & falſa, utpotè qui ea cùm reſervaſſet, & liquefacta fuiſſe, & foras evolaſſe compererit. Contra Sylvanorum incurſum refert D. Auguſtinus *lib.* 6. *de Civit. cap.* 6. ex Varrone his verbis remedium: *Mulieri factum poſt partum tres Deos cuſtodes commemorat adhiberi. Ne Sylvanus per noctem ingrediatur, & vexet, eorumque Cuſtodum ſignificandorum cauſa tres homines noctu circumire limina domus, & primò limen, ſecuri ferire, poſteà pilo, tertiò deverrere ſcopis, ut his datis culturæ ſignis, Sylvanus prohibeatur intrare. Quia neque arbores cæduntur, vel putantur ſine ferro, neque far conficitur ſine pilo, neque fruges coacervantur ſine ſcopis.*

Consultatio LIX.

An liceat media, & inſtrumenta, quibus ſagæ, & venefici ad morbum aliquem inducendum uſi ſunt inquirere, inventa amovere, comburere, vel quocunque modo abolere, non quidem in contemptum, ac deteſtationem magicæ ſuperſtitionis, ipſiuſque dæmonis, ſed ſpe conſequendæ ſanitatis, & hac intentione, ut dæmon amplius non noceat? Ubi quæſtiones de hac re fere omnes diluuntur, omiſſis tamen nonnullis, quæ à Theologis moralibus diſcutiuntur, & opinio Delrii variis, ac veris rationibus exploditur.

Difficilis eſt hæc quæſtio, affirmat Delrius *lib.* 6. *magic. cap.* 2. *ſect.* 1. *qu.* 3. atque ita, ut ſcribat, nullum, quod ipſe ſciat, editis libris negantem ſententiam defendiſſe, præter unum Joannem Heſſels, parùm tamen prudenter, ac verè.

Negant verò præter Heſſels *in prælect. in* 4. *ſent.* Gulielmus Eſtius *in* 4. *Thom. diſt.* 34. §. 8. & Bodinus *lib.* 3. *dæmonom. ſagar. c.* 3. & tutiorem; ac veriorem eſſe ſtatuit.

Rationes hujus negativæ ſententiæ ſatis firmæ ſunt. Prima enim, ſi maleficii ſuſpicio ſit, & illius mediæ ignorentur, non niſi per veneficos, & ſagas alias patefieri poſſunt, quæ tamen ipſæ, cùm hujus rei notitiam non habeant, de ea, ut à dæmone certiores fiant neceſſe eſt. At neque à malefico, neque à dæmone conſilium ullum expetere licet.

Secunda; Qui remotis iſtis ſignis morbum à malefico inductum ceſſaturum putat, eo ipſo rebus illis vires

nocendi, quas nullas habent, tribuit, & Deo relicto, à quo ſolo morbi immittuntur à dæmone, & ejus organis opem petit.

Tertia. Qui Sigilla illa tollit ſpe conſequendæ ſanitatis, effectum illum, vel à naturali cauſa, vel à Deo, & bonis Angelis, vel à Dæmone expectat. Atqui certum eſt, quòd non à naturali cauſa tunc morbus tollatur, cum ſigna illa nullas vires, ſeù nocendi, ſeù ſanandi habeant; neque etiam à Deo, & bonis Angelis, cùm Dei auxilium tunc non imploretur; ergo ſi effectus, qui ſperatur, conſequitur, neceſſe eſt, ut à dæmone proveniat.

At Delrius, qui in contraria ſententia defendenda valdè laborat, *ibidem* §. 5. Reſpondet, eſſe inſufficientem enumerationem partium; ſanitatem enim expectari à morali cauſa, nempe amotione ſigni, id, quod probatione octava hoc exemplo declarat. Si quis cum hoſte foret pactus, ut ſuſpenſa de muro flammula candida accurrat, & portam occupet, ac urbe potiatur, & tertius quispiam civium, hoc reſciſcat, nonne, inquit, tollere licebit hoc ſignum? Immò meritorium erit, ſi fecerit, nec proditoribus conſenſerit.

Verùm quid actiones morales ad morborum curationes? Et ſimile, quod adducit, nihil ad rem facit. Cum enim hoſtis, poſito ſigno proditorum auxilium ſperet, etſi inſcio proditore ſignum amoveat, nihilominus proditor hoſtem juvare promptus ſit, hoc ſaltem accidit, ut ſigno amoto de proditoris auxilio incertus ſit hoſtis, & propterea urbem aggredi non auſit. Tale nihil dæmoni, ſigno amoto, accidere poteſt. Is enim, ſi vellet, & Deus permitteret, ſigno amoto, æquè nocere poſſet, neque ſagarum auxilio opus haberet. Et nullius momenti eſt, quod addit, eum, qui ſignum removet, idem facere, ac ſi diceret; ſignum, quod nocumento inferendo poſuiſti comminuo, & perdo; non eſt, quod noceas, ampliùs nocere non teneris. Etenim quæſtio eſt, etſi quis talia ad Dæmonem dicat, an propterea teneatur, & eo modo cogi poſſit, ut non ampliùs noceat; Quod ſi faciat, ab homine rogatus id facit, qui tamen peccat, quòd à dæmone ſanitatem petit.

Itaque nullius etiam momenti eſt, quod regerit Delrius, experi ſanitatem non à poſitiva aliqua dæmonis actione, ſed à privatione actionis, ſivè ceſſatione. Quod etiam objcit Leſſius *de Iuſt. & Iur. lib. 2. cap.* 44. *dub.* 5. *num.* 40. dum ſcribit, effectum, qui hic expectatur, non eſſe actionem aliquam poſitivam dæmonis, ſed ceſſationem, ſivè privationem actionis, quem effectum liceat à dæmone expectare.

At primò nec ceſſationem illam à dæmone petere licet, cum nullo modo dæmoni ſupplicandum ſit, & nihil revera boni à dæmone expectari poſſit; Neque enim, quod etiam affert Delrius, eodem modo, quo fugam ab obſeſſo expectamus, eo ipſo etiam amotione ſigni eum ceſſaturum à nocendo ſperare poſſumus. Nam cùm fugam Dæmonis ab obſeſſo ſperamus, eam futuram putamus Dei auxilio, qui precibus ea de cauſa imploratur; at iſta à nocendo ceſſatiò non à Deo petitur, ſed à dæmonis voluntate ſperatur. Quod impium eſt. Et quis certus eſſe poteſt ac certo ſperare, dæmonem, amoto ſigno, ampliùs non nociturum? Non enim coactus hoc facit. Ergo ſi liberè id facit ut honorari & adorari quaſi velit, id facit. Et certè dæmon nunquam ſponte ceſſat à nocendo corpori, niſi ut graviùs noceat animæ, cùm ſit hoſtis noſter capitalis, qui ſemper nobis maximè nocere cupit.

Falſum verò eſt, ne dicam impium, quod hîc reſpondet Delrius, dæmonem deſidere ſigno ſublato, non quia per hanc amotionem gravius malum infligit animæ tollentis, ſed quia ſperat, maleficum in aliam ſortem, ut vocat, translaturum, cum novo ſuo lucro, vel ic plures ſibi adjuncturum, videntes eum promiſſis ſtare. Omninò enim concedimus, rem ità ſe ſe habere. ſed indè facile patet, dæmonem non ob ſigni amotionem deſinere nocere, ſed quià ſuum lucrum captat, & plures ſibi devincit. Ad quod præſtandum cum occaſionem præbeat ſignum amovens, extrà culpam non eſt.

Deindè falſum eſt, quòd illa ſanatio ſit mera ceſſatio, & privatio actionis v. g. Si quis à Dæmone ſurdus, vel claudus redditus ſit, aut continuis doloribus à maleſico torqueatur, illi morbi non tolluntur ſimplici dæmonis ceſſatione, cùm aliquid poſitivum ſint; ſed ſi tolli debet à Dæmone, neceſſe eſt, ut dæmon agat aliquid, & impedimentum illud poſitivum tollat. Atque ità illi ægri dæmonis ope ſanantur, quod nulli expetendum.

Quarta ratio eſt. Qui hac ſpe, ut morbo liberetur, ſigna illa tollit, miſcet ſe pacto, quod veneficus cum dæmone iniit. Cùm enim dæmon poſſit etiam ſine ſignis talibus, Deo permittente, hominibus nocere, ut tamen à ſuis honoretur, certa ſigna ponit, quibus poſitis nocere incipit, manentibus nocere pergit, ablatis nocere deſinit. Ideoque qui ſigna illa aufert, non dæmoni nocendi poteſtatem aufert, ſed tacitè ab ejus voluntate expectat nocumenti ceſſationem, idque ex pacto inter illum, & veneficum inito. Nam cum voluntas dæmonis, ut ampliùs non noceat, hoc modo non poſſit, perinde eſt, ac ſi dicat dæmoni: Pactus es, amoto ſigno, te à nocendo ceſſaturum: Nunc igitur, me ſignum amovente, præſta, quod promiſiſti, & nocere deſine.

Neque alicujus momenti eſt, quod hic objcit Delrius, dum ſcribit, non ſemper eſſe verum, quod poſſit dæmon nocere ſine ſignis magicis. Sæpe enim, inquit, immò ordinariè, Deus permittit, illum multa facere per maleficos, & ſigna malefica, quæ non permittit illum immediatè facere. Unde non eſt abſurdum exiſtimare, quod quando Deus permiſit, mediante ſigno, nocere, non poſſit dæmon nocere ſigno deſtructo. Quia Deus tunc videtur permiſſionem ſuam, ſic limitaſſe.

Verùm hoc modo, etſi Deus permiſſionem ſuam ad ſigna illa limitaret, ſeſe pacto, quod eſt inter dæmonem, & veneficum, immiſceret; quod licere impium eſt. Hoc verò magis conſentaneum, dæmonem, poſtquam à Deo homini alicui nocendi poteſtatem abſolutè impetravit, ut ſuos ſibi devinciat, iis perſuadere, ſi hoc, vel illud ſignum ponant, hunc effectum ſequuturum, cujus tamen autor poſtea eſt ſolus dæmon; ſigna verò illa ad maleficium nihil præſtant.

Quinta eſt. Licet hoc modo impetretur, ut Dæmon à nocendo ceſſet, & amotis ſignis homo à morbo liberetur, tamen id dæmon non eo fine facit, ut homini proſit, cum ejus hoſtis ſit infenſiſſimus, ſed ut animæ noceat, ut ex D. Leone ſuprà annotavimus.

Sexta. Et cum illi ipſi, qui contrariam opinionem defendunt, ſtatuant, non licere, petere à Dæmone, ut ceſſet vexare maleficio, quia petitio illa eſt intrinſecè mala, ut potè involvens pactum, & ſocietatem cum Dæmone; etiam non licet per remotionem ſignorum dæmoniacorum ſanitatem ſperare: etenim dæmon, vel cogitur hoc modo, vel precibus, & perſuaſione, quod pactum illud ſit efficax ab eo impetratur. Cogi autem non poteſt. Ergo aſſentiente dæmone id impetratur. Quod nullo modo licet, cùm, ut Auguſtinus *lib.* 10. *de civit. cap.* 14. ſcribit, *unus tantùm Deus colendus ſit. Omne quippe, quod præſtare hominibus, vel Angeli, vel homines poſſunt, in unius eſſe omnipotentis poteſtate, quiſquis diffitetur, inſanit.* Et mox *Anima humana adhuc terrenis deſideriis infirma, ea ipſa, quæ temporaliter exoptat, bona, inferna, atque terrena, vitæ huic tranſitoriæ neceſſaria, & præ illius vitæ ſempiternæ beneficiis contemnenda, non tamen, niſi*

ab

ab uno Deo, expectare conſuevit, ut ab illius cultu etiam in iſtorum deſiderio non recedat.

Quamquam verò non pauci ſint, qui contrarium ſentiunt, quæ tamen pro ſua opinione afferunt nullius roboris ſunt. Primò quidem Doctorum communi auctoritate triumphat Delrius *loc. cit.* §. 2. At novum non eſt, ut alibi monui, multas opiniones publicè defendi, non quià veræ, ſed quià communes, & Gulielmus Eſtius *cit.* §. 8. & 9. nègat, eſſe ſententiam communem, ſed ſaltem Recentiorum ſententiam eſſe ſtatuit, à qua diſcedere ob rationes ſit fas; & quamvis eſſet ſententia communis, tamen ſententias communes ſæpè corrigi, novum non eſt. Ideoque ipſe contrarium ſentit, & antè ipſum Joannes Heſſels, Bodinus, & nuper Fridericus Balduinus *in caſib. conſcient.* alijque non pauci.

Secundò hiſtorias aliquot producit Delrius, quibus probat, morbos à maleficis inductos, ſignis ablatis, ceſſaſſe. Verùm non utrum aliquid factum ſit, ſed an quod factum eſt, rectè factum ſit, attendendum. Aliàs enim non ſigna ſolum amovere, ſed, & maleficorum opem implorare liceret. Certè niſi Beelzebub in Accaron multos ſanaſſet, Ochozias Rex ejùs opem non imploraſſet. Quod factum tamen Regis Deus per Prophetam Eliam graviter objurgavit. Et ſaga illa, cujus etiam ſupra mentionem feci, non ſinè cauſa tam celebris fuit ut dominus vici ob hominum confluxum vectigal ab ijs exigeret.

Tertiò objicitur, quod ſigni amotio per ſe non ſit mala, neque finis per ſe malus, morbi putà ablatio. Et proindè putant, licere hoc medio ad talem finem uti. At reſpondeo, ſuperſtitioſum eſt, & malum, rem ad aliquem finem referre, ad quem neque naturaliter, neque ex Dei inſtitutione ordinata eſt, & præcipuè ubi in illa re, vel actione aliquid commercii cum Dæmone intercedit, quod omnino hic accidit.

Quartò, licèt, inquiunt, declinare à loco, ubi poſitum eſt ſignum, per quod tranſeunte afficiuntur maleficio. Ergo & licet, ſignum auferre. Verùm reſpondeo, eſſe diverſitatem: Fuga enim & declinatio loci, in quo hominibus damnum infertur, naturaliter ordinata eſt ad evitationem mali, in quod quis incideret, ſi eum locum pertranſiret: Signorum autem ablatio naturaliter non eſt ordinata, ut quis per illam à morbo liberari poſſit. Immo exiſtimo, ſiquis firma in Deum fiducia talem locum pertranſiret, nihil mali à dæmone paſſurum, niſi forſan ex ſingulari ſuo conſilio Deus id dæmoni permitteret.

Quintò aiunt; Deum ipſum præcepiſſe, ut idola gentium deſtruantur, & licere ad imitationem Chriſti, qui venit in hunc mundum, ut deſtruat opera diaboli *Joan.* 1. *cap.* 3. deſtruere ſigna iſta, quæ ſunt opera diaboli reſpondeo; omnino id licere facere, ſed non ſpe conſequendæ ſanitatis. Hæc enim ſi accedat, longè alius finis eſt remotionis idolorum, & remotionis talium ſignorum. Idola enim illa deſtruebantur ne ampliùs dæmon honoraretur, & hominibus ad idololatriam occaſio daretur. Verùm ſignorum horum, & mediorum magicorum amotione dæmon honoratur, dum ab eo ſanitas ſperatur. Ideoque non licet externa dæmonis opera deſtruere, ut inſtituantur interna, ſuperſtitio nimirum, & ſocietas cum dæmone & anima hominis; ſicut neque peccatum, quod dæmonis opus eſt, per aliud peccatum deſtruere licet.

Sextò dicunt, pactum cum dæmone hoc modo reſcindi. At hoc negatur. Signa illa ſaltem ad deludendum & decipiendum veneficas ſunt conſtituta, interim pactum, quod inter eas, & dæmonem intercedit ratum manet. Si verò ad remotionem ſigni nocere deſinat dæmon, non id facit, quòd, remoto ſigno, pactum rumpatur, ſed ut Sagarum, & eorum, qui maleficii ſigna tollunt, voluntati obſequatur, & à Dei auxilio ad ſuum auxilium eos avocet.

Septimò, validam, ut putat rationem, affert Delrius, qua probare conatur, in amotione ſigni, nihil illiciti intercedere, eamque petit ab enumeratione omnium illorum, qui hic reperiuntur, actuum. Actus, inquit, ſunt vel interni, animi, vel externi, verbi & operationis. Animi interni actus ſunt tres. Primus deſiderii, ut ſanitas reddatur, & ceſſet nocere dæmon, & ad hunc finem, ut tollatur conventio malefici, & dæmonis de nocendo. Et quia hoc pactum dependet à ſigno, cupere proinde ipſum tolli, ac deſtrui. Secundus actus eſt opinionis, ſive credulitatis humanæ, quod ſcilicet opinor, ſeu credo probabiliter cum ſublatione ſigni pactum ceſſaturum, & cum pacto noxam. Tertius eſt ſpes ſanitatis & ceſſationis noxæ. Verbi externus actus eſt rogare maleficum, ut ſignum tollat, & nocere per dæmonem deſinat. Operis externus actus eſt, ipſa ſigna tollere ac abolere. Atque hos omnes actus eſſe licitos, putat, & probare conatur.

Sed multis modis errat. Etenim deſiderare ſanitatem ſuam, & aliorum licitum quidem eſt, immo & hoc concedo licitum eſſe, deſiderare maleficii ceſſationem. At de hoc jam quæſtio eſt, à quo ſanitas, & illa ceſſatio ſperanda, & petenda ſit, an à ſolo Deo, ut is dæmonis opera deſtruat, an verò etiam à malefico, & ſigni ablatione? Affirmatur prius, negatur poſterius. neque enim illa ſigna morbum induxerunt, neque, iis ablatis, cogitur dæmon, ut a nocendo ceſſet, ſed ut ipſe Delrius in reſponſione ad argumentum ſeptimum habet, ceſſat à nocendo, quià ſperat, vel maleficum in alium ſortem, ut ait, translaturum cum novo ſuo lucro, vel ſic plures ſibi devincturum, videntes eum ſtare promiſſis, nimirum dum benefacere creditur dæmon, gravius nocet. Atque ita falſum, quod deſtructio ſigni ſit medium neceſſarium ſanitati recuperandæ. Aliud enim, & magis licitum medium eſt, Dei auxilium implorare, qui, ut non ſemper permittit, ut per talia ſigna homini damnum inferatur, ut ſupra dictum, ita etiam, ſignis iſtis manentibus, homini ſanitatem, ſi vult, reddere poteſt.

Opinio quoque, nimirum ceſſaturum maleficium, ceſſante pacto, & ſigno amoto, eſt illicita; quia pugnat cum lege Dei, & primo decalogi præcepto: Non *habebis Deos alienos*. Spes etiam vana eſt; quia non nititur Dei fiducia, & auxilio, ſed dæmonis.

Ex quo etiam patet externos illos actus vitioſos, & illicitos eſſe. Cùm enim ſagæ iſtæ non per ſe, ſed per dæmonem noceant, non licet ab ipſis petere, ut per dæmonem hominem ſanent. Et omnino eò tandem res redit, ut dæmon honoretur, & invocetur. Cùm enim ſigno amoto, dæmon cogi non poſſit ne amplius noceat, id ſua ſponte facit eo fine, ut homines decipiat, & ut ipſe Delrius ait, ceſſat, ut pactum cum Mago ſervet, & ſic eum ſibi devinciat, & alios alliciat: Cui rei occaſionem præbet, qui putat, ſigni ablatione ſe ſanitatem recuperare poſſe. Atque ita qui per remotionem ſigni morbum amoliri, & pactum rumpere vult, ille potiùs pactum confirmat, cùm velit, ut dæmon id faciat, quod promiſit, nimirum, ut, ablato ſigno, morbum amoveat.

Octavò, utitur Delrius hoc argumento. Si licet, inquit, maleficos de medio tollere, ea ſpe & fine, ne hominibus amplius noceant per dæmonem, ut ejus viva inſtrumenta, licet etiam ſigna malefici, tollere, ne per dæmonem illa ampliùs noceant, ut ejus fictitia inſtrumenta, non operantia quidem, ſed eum ad operandum excitantia. Atque ad hoc argumentum nondum reſponſum eſſe, putat.

Verùm facilis est responsio. Est enim hîc longè maxima diversitas. Ut enim sagæ, & maleficæ tollantur, mandatum Dei extat, neque id sine ratione, cùm sint homicidæ. Nam si latrones sua manu homines occidentes occidere licet, cur non liceat & maleficos occidere, qui dæmonis ope hominibus morbos inferunt, immò eos planè interficiunt? Deinde cùm pactum, cum dæmone inierint, & Deo ac hominibus renunciarint, atque eorum hostes se declararint, cur eos occidere non liceat? At de signis istis tollendis nullum Dei præceptum habetur. Ipsa enim signa non interficiunt, neque etiàm dæmonem ad nocendum hominibus cogunt, sed ipse sua sponte superstitionibus talibus homines implicat. Et proinde ea quidem destruere licet, sed non spe consequendæ sanitatis. Et propterea siquis à malefico læsus sit, non signa adoriatur, sed ipsum dæmonem. Id, quod nulla alia ratione fieri potest, quàm Dei, & bonorum Angelorum auxilio.

Tandem Codronchius, qui *lib.* 4. *de morb. venef. cap.* 2. affirmativam sententiam sequitur, & eandem se *in lib.* 2. *de Christiana medendi ratione cap.* 3. defendisse scribit, hanc rationem affert, quia veneficia curare, vel abolere non possimus, nisi causas eorum amoveamus, illa scilicet, quibus veneficæ ad infligendos morbos utuntur. Immò vix aliam curandi rationem in hoc veneficii genere putat reperiri.

Sed falsum est, quod illa signa, characteres, imagines, quibus veneficæ ad inducendum morbos utuntur, sint causæ morborum illorum, ut supra satis probatum. Ideoque remotione illorum signorum non removentur morbi, sed dæmon, qui induxit, eos tollit. Neque etiam concedi potest, quod nullus alius detur tales morbos curandi modus. Extant enim remedia naturalia, de quibus idem Codronchius *d. lib.* 4. *cap.* 2. Rulandus senior *centur.* 3. *observ.* 100. Henricus ab Heer *lib. variar. observat.* 13. Curicthoras *lib.* 2. *cap.* 12. & alii. Divina, nempe exorcismi, Dei auxilium seriis precibus implorandum, iisque orandus, ut opera dæmonis destruat, ejusque potentiæ resistat. Si Deus nobiscum, nec dæmon, nec ejus organa quicquam nocere possunt, sed facessant, & confundantur, necesse est. Et licet nullus alius curandi modus daretur, tamen ad dæmonis opem non esset confugiendum.

Consultatio LX.

Mira. Scelera. Fanda. Nefanda de sagis, lamiis, strigibus. De earum corporali translatione. Coitu cum dæmone, & id genus aliis, eruditè, jucundè, horridè.

Mira de iis dicuntur, quæ multis incredibilia sunt, aliis autem dubia, & variè intellecta. Hæ sunt veneficæ absolutissimæ, dæmonum mancipia inusta, & signata, de quibus plura refert Cardanus *lib.* 15. *de variet. rer. cap.* 80. Ipsæ tortæ, coactæ referare sua infandissima mysteria, sæpè fassæ sunt quædam, quæ vix credibilia sunt, nisi quis, quæ jam de magis infra dicemus, annotaverit, quibus illæ anus maximè decipiuntur, aliosque lædunt, & fallunt. Et in summa in istis impietatis magicæ totius epitome & compendium est, harum similia opera ita constanti testimonio à pluribus, & ab antiquis ætatibus, & in diversis locis inter se Provinciis distantibus firmata, & comprobata, ut non mentibus solùm imponi, sed & arte dæmoniaca ea perfici, dubitare non possim. Dicunt se certis diebus in desertis, hisque certis convenire locis noctu, ex pluribus, diversisque oppidis, & Provinciis utriusque sexus, & ætatis, inibi saltare, jocari, epulari splendidè, concumbere, per invia eò deduci, inebriari, fatigari, dæmonum obsequiis initiari, perniciem humani generis promittere, quàm postea exequantur.

Cæterùm, ut faciliùs explicemus quæ mentes hominum fallunt, & in quibus Judices hallucinantur, adverto, duas esse species sagarum, quæ in impietate quidem, ut serviant dæmoni consentiunt, sed diversæ sunt professionis. Prior species earum est, quæ, relicto Deo, tantùm imaginationibus, & illusionibus adhærent, & pharmaceutria duntaxat utuntur, venenis scilicet. Alia species earum, quæ expressè fidei renunciarunt, apostatæ sunt à Christo, quæque dæmoni se devoverunt. Et hæ mira agunt, & noctu transformantur in figuras alias animalium, canum, upuparum, unde nomen strigum. In cubicula ingrediuntur invisibiles aliquando, rapiunt pueros, suffocant, & strangulant, aliaque impiissima moliuntur, & à dæmone transferuntur. De metamorphosi corporis vi incantationis dicemus & suo loco, sed nominatim adhuc & lamias in figuras alias transferri, vel alias figuras videri habere, quod probè intuentibus, quàm propiùs docetur ex Ovidio, dum de anu Dipsè venefica agit, & Horatius de Canidia *Od. fin. Epod.* & Apuleius ait, *lib.* 2. *de asino, & alibi in* 1. magam in mustellam transfiguratam.

Interdum non quidem corpus moveri quidem putant, sed animam aliam figuram, relicto corpore, veluti vagina, susci pere. Et ferunt Hermotini Clazomeni animam, relicto corpore, vagamque, & è longinquo plura renunciare, quæ nisi à præsente nunciari non possent, corpore interim semianimi, donec, cremato eo, inimici ejus, qui Cantharidæ vocabantur, remeanti animæ velut vaginam ademerunt. Aristæi etiam animam visam evolantem ex ore in Proconnesso, corvi specie, nisi ea quoque exitimemus exempla fabulosa, ut Plinius de illis *lib.* 7. *cap.* 52. & iteram de Aristæi anima Herodotus *in* 4. & Æschius Milesius *illustr. peri Sophon.* Refert idem Hesychius *d. lib. in Epimenide*, creditum Epimenidis Cretensis animam corpore solere excedere, cùm vellet, & quandiu luberet, rursusque regredi; mortui quoque pellem litteris, notisque compunctam repertam, famam esse.

At explicemus quæ ii, qui sagas esse non credunt, & ita impunita scelera relinquunt, ratiocinantur. In primis obiiciunt ex Concilio Ancyrano *c.* 24. quod refertur à Gratiano *in can. Episcopi* 26. *qu.* 5. in quo hæ sagarum opiniones ad illusiones tantùm mentis referuntur. *Quædam*, inquit, *mulieres scelerate retrò post Satanam conversæ, existimant, & profitentur nocte se cum Diana, vel Herodiade equitare super quasdam bestias, & per noctem intempestam multa terrarum spatia peragrare, quæ falsa opinione deceptæ, hæc esse ita credunt, & credendo a recta fide deviant. Ideò Sacerdotes perpetuò prædicare per Ecclesias debent, hæc esse falsa.* Et subjungit hoc ad visiones animi per dæmonem suggestas, & varias figuras, eo suggerente, impressas potiùs adscribendum, quàm ad corporalem translationem transferendum, firmat ex visionibus Ezechielis *cap.* 3. quæ in spiritu, non in corpore contigerunt, & ex D. Paulo 2. *ad Corinth.* 11. qui noluit affirmare, se extra corpus raptum.

Verùm huic Canoni respondent ii, qui ex tortura, & rerum eventu cautiores, & certiores facti sunt, post hoc Concilium veriorem esse detectam sententiam, & ideò istius generis sagis indictam à Conciliis sequentibus gravissimam fuisse pœnam. Dehinc Concilium Ancyranum loquitur de specie altera sagarum, neque ideò negat alias esse posse, quæ corpore quoque à dæmone non deferantur. Nam & hoc nemo dixerit esse impossibile, cùm legamus etiam Dominum

dum noſtrum Jeſum Chriſtum aſſumptum & delatum in ſanctam Civitatem à Diabolo, & conſtitutum ſupra pinnaculum Templi *Matth. cap.* 4. Scimus & ab Angelo, ac Spiritu Dei per capillum translatum, & portatum Abachuch è Judæa in Chaldæam, ad ferendam eſcam Danieli, *Daniel. cap.* 14. & rurſus momento relatum in patriam. Scimus & baptizato Eunucho D. Philippum ex loco baptiſmi dati fuiſſe translatum in Azotum, *Act.* 8. Et varia extant exempla, & teſtimonia maleficarum, quæ vel intercepto itinere, vel ſoluta impia, præter earum arbitrium, ſocietate, divino quodam judicio, nudæ inventæ ſunt, & in aliena patria, unde pedites revocare illas oportuit, & unde detectæ, ut maleficii reæ, damnatæ ſunt. Vide exempla relata apud Paulum Grillandum *de ſortil. qu.* 4. *num.* 26. 27. & 28.

Atqui ſortilegæ, de quibus in Concilio Ancyrano, in multis differunt ab iſtis lamiis, ac lemuribus, de quibus agimus. Illæ enim ludificatæ à dæmone in mente, non omninò apoſtatarunt à fide, at iſtæ omninò, Deo vero ejurato, ſeſe mancipia dæmoni tradiderunt. Dubiæ illæ in fide, ideò hæreticæ, & quæ reconciliari poſſint Eccleſiæ pœnitentia *cap. firmiſſimè de hæret. can. qui ſine ſervatore* 27. *qu.* 2. Iſtæ apoſtatæ, omnino alienæ à fide *cap.* 1. *de apoſt. in* 6. *cap.* 1. *eodem titulo.* Illæ ſe tacitè dæmoni devovent, iſtæ expreſſo Sacramento ei, quem ſciunt, dæmonem eſſe, Deique adverſarium. Illæ nullæ conficiunt ſortilegia, non reſponſa petunt, non ſacrificant, non baptizant. Iſtæ contra.

Objicitur ſecundò *canon nec mirum* 26. *qu.* 5. ex D. Auguſtino tranſcriptus, probans Magorum præſtigia aliena eſſe à veritate. Sed dicimus aliud eſſe præſtigia, quæ præſtringunt, & ludificant mentes, & oculos hominum, aliud eſſe maleficia ut ex jam dictis apparet.

Et quidem non diffiteor, à dæmone aliquando hoc effici per illuſionem phantaſiæ, & lamias extra domos ſuas non ferri corpore, ſed dæmon eas omni prorſus ſenſu deſtituit, & tales ſpecies eis imprimit, ut falsò ſibi perſuadeant, ſe per aërem volaſſe, è domo ſua egreſſas fuiſſe, & in alienas ingreſſas, vel in delitioſo loco cum aliarum ſimilium conſortio, omni cum voluptate convivia, tripudia, nefarios concubitus egiſſe, & guſtaſſe. Hæc autem omnia re ipſa exterius non fiunt, ſed dæmon facultati phantaſticæ ita eis repræſentat ac ſi re ipſa fierent, ut per Turrecrem. *in d. can. Epiſcopi* 26. *qu.* 5. *art.* 2. *ad* 5. Navarr. *cap.* 11. *num.* 38. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* 16. *nu.* 23. & 25. & Fagundez *lib.* 1. *in decal. cap.* 41. *num.* 8. Et huic opinioni favent aliquæ experientiæ, quæ referuntur ab Abulenſe *in cap.* 13. *Geneſ. qu.* 354. & à Cajetano 2. 2. *qu.* 95. *art.* 3.

Aliquando tamen verè corpore ad loca diſtantiſſima a dæmone feruntur, & iterum citiſſimè in domum propriam reducuntur. Et hæc ſententia eſt communis Theologorum, & Canoniſtarum, ait Pegna *in direct. com.* 68. Abulenſis *in cap.* 4. *Matth. q.* 74. Leſſius *lib.* 2. *de juſt. cap.* 44. *dub.* 3. *num.* 15. Suarez *loco citato*, & alii, quos refert Delrius *lib.* 2. *cap.* 10. & *lib.* 5. *ſect.* 16. *num.* 4. & 5. Non enim deeſt dæmoni poteſtas, ut Deo, permittente, hoc facere poſſit. Nam ſicut Angeli movent orbes cœleſtes, ita dæmones movere etiam poſſunt humana corpora de loco in locum. Omnia enim naturalia ipſis integra manſerunt. Et de iis lamiis dicitur etiam experimento cognitum eſſe, ſæpè accidiſſe in illis Congregationibus, & locis, ad quæ corporaliter à dæmone feruntur, ut nonnullæ fœdis, ac turpiſſimis actionibus, quibus ibi cum dæmonibus dant operam, deterritæ, facto ſigno Crucis, vel invocato Chriſti Jeſus nomine, ſtatim conventus ille ſolvatur, omnes diſpareant, dæmones fugiant, & ipſæ, quæ nomen Jeſu invocarunt, ſolæ maneant in eodem loco, ita ut magno labore domum redire cogantur, & interdum ob non ſervatum pactum nequiſſimum, ſeveriſſimè à dæmonibus verberantur. Et ita docent D. Thomas *d. qu.* 95. *art.* 5. ibique Cajetanus, D. Bonaventura 3. *ſent. diſt.* 19. Abulenſis *loco cit.* Sylveſter. *v. hæreſis* 3. *qu.* 6. Victoria *in relect. de magica qu.* 7. Caſtrus *lib.* 1. *de juſt. hæret. punit. cap.* 16. Suarez *ibid.* Carena *p.* 2. *tit.* 12. §. 2. *num.* 5. & quamplures alii apud ipſos.

Idque adeò verum eſt, ut Leſſius *loc. allegat.* exiſtimet, falſam eſſe, ac Reipublicæ perniciosam opinionem aſſerentium, dictam translationem non fieri re ipſa corporaliter, ſed per illuſionem phantaſiæ à dæmonibus. Quod pluribus rationibus probat. Et præcipuè quia grandis injuſtitia, & crudelitas eſſet, ſæva morte afficere homines ob maleficia, quæ revera non fecerunt, ſed ſolùm ſomniarunt, & illuſione diabolica ſibi viſi ſunt feciſſe. Quamvis huic rationi reſponderi poſſet, ſi res per illuſionem interdum fiat, tunc etiam graviſſimum peccatum committi, & eodem ferè ſupplicio dignum, propter pactum cum dæmone, & conatum ad totum illud delictum verè ac realiter præſtandum, ut notat Suarez *eo cap.* 16. *num.* 25. *in fine.*

Nec me dimovet ab hac ſententia, quod dæmonum tanta non ſit poteſtas, ut poſſint exequi, quæ ſe facere iſtæ lamiæ jactant, nec poſſint naturas, & conſtitutiones, ac ordinem cœli turbare, immutare, ac pervertere, grandines ad nutum, & pluvias, ventoſque ciere, vel ſopire. Solius enim demiurgi, ac ſummi Opificis Dei hoc eſt, D. Dionyſ. *epiſt. ad Polic.* per quem omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil, Joan. *cap.* 1. Neque potuerunt dæmones vel in porcos intrare propria autoritate, ejecti ex corpore hominis, *Matth.* 8. *Marc.* 5. & *Luc.* 8. Sed & mores non aliunde, quàm ex voluntate, & arbitrio cujuſque efformantur, ut mutari ab incantationibus poſſint, &, ut ait noſter Flaccus *Ode* 5. *Epod.*

Venena magnum fas, nefaſque, non valent,
Convertere humanam vicem.

Nec corpus corrumpitur, niſi de conſenſu voluntatis *L. vim paſſam, & l. ſi uxor §. ſiquis planè ff. ad leg. leg. Jul. de adult. l.* 1. §. *removet ff. de poſtul. totæ cauſ.* 32. *qu.* 5. *cum ſimilibus.* Immo neque auxilia conferre poſſe magicas artes eiſdem rationibus comprobari poteſt, quibus nec nocere oſtendimus, nec poſſe mederi hominibus, aut animalibus aliis. Sed & hæc etiam eſſe laqueos, ac inſidias humani generis hoſtis, ſcriptum eſt, *in can. admoveant* 26. *qu.* 7.

Nam omnia hæc & ſimilia, quæ propemodum infinita in hanc ſententiam adferri poſſunt, veriſſima quidem ſunt per ſe. Cæterum jam probatum eſt ſententiis plurium, dæmones poſſe multa vel juſſu Dei, vel permiſſione propter hominum peccata, vel ob illorum probationem, multaque ex cœleſtibus, & aëreis impreſſionibus moveri per dæmonem poſſe per cauſas naturales, eiſdemque de cauſis non eſt, quòd dubitemus, hominum voluntates poſſe inverti, vel impelli, vel ſuaſionibus dæmoniacis, vel cauſis, quæ movere poſſunt, ab illo, vel ejus ſatellitibus applicitis, quibus nimium molles homines facilè vincuntur, & conſenſum peſſimis jungunt eorum impoſturis, & ita voluntas propriè impellitur à dæmone. Illa per ſeipſam ſuccumbens conſentit.

Neque nunc quærimus, an uti remediis ſortilegis improbatum ſit? Hoc enim palam eſt, & pœna debita eſt his utentibus, ſed an hæc remedia adferri poſſint? atque ita poſſe etiam demonſtratum eſt, quanquam, & præſtigiis interdum morbos curare videantur, qui tamen remanent, & ſæpè dæmones morbos permiſ-

sione Dei inferant, quos tollunt, ut maleficii coitus ligant, quos deinde solvunt. Novit & dæmon stirpium & pharmacorum vim, quibus adhibitis possit etiam curare, & impendentia, quæ ille novit, ut medicus ex symptomatibus, mala cognoscens, potest prævidere, sicut & ea, quæ nociva sunt, inferre. Neque etiam prohibentur hæc sortilegia, curantia dæmoniaca, quòd ea non possint curare, sed quia per ea detrahitur Deo, cùm ipsi impostores suæ volunt adscribere gloriæ quæ Deo vero debentur. Et quia summè periculosum est, à manu hostis conjurati, qualis dæmon homini, medicinam & pharmacum capere; nunquam enim salutem hominis procurare poterit is, qui omnia momenta captat, & observat, ut possit eum jugulare ac perdere. Eadem autem ratione, qua possunt morbos inferre magi ac dæmones, & posse curare palam est, vel cum superstitione, vel sine superstitione, & cum rebus, quæ curandi vires habent, adhibitis latenter, vel sublata causa impedimenti sanitatis, quam ipsi norunt, vel imposuerunt, Dei voluntate ac permissione. Interdum tamen & ipsi simulant morbos curare, qui cùm curati verè non sint, tamen ad tempus curatos videri faciunt, adhibitis quibusdam, quibus leniunt dolorem, quem tollere non possunt. Exempla pauca proferam. Adrianus Cæsar, qui divinationibus, & magicis crebrò usus est, quique dicebat, se anima, quæ sponte occubuisset, indigere, eisdem artibus, & incantationibus aquam intercutem, qua laborabat, eduxit, qua tamen rursus, & celeriter repletus fuit. Dio Cass. seu Xiphilin. *ex eo in Adriano.* Voluit & hic videri miraculorum effector, atque multa ideò de ejus miraculis conficta sunt, quale illud, quòd mulier ejus jussu cùm se aqua alicujus fani lavisset, oculos, seu visum recepit. Et quando venit ex Pannonia quidam natus cœcus ad febrientem Adrianum venit, quem cùm contigisset, oculos recepit, & Adrianum febri reliquit, ut narrat Spartianus *in Adriano.* Quæ tamen Marius Maximus per simulationem facta commemorat.

Quò etiam refero, vel ad magiam, quod Xiphilinus ait ex Dione *in Vespasiano*, Vespasianum Cæsarem cœcum hominem, itemque alterum, cui imbecilla manus erat, qui per quietem eum adire jussi fuerant, sanasse, alterius oculis sputo conspersis, & manu alterius conculcata.

Strabo *lib.* 15. *Geograph.* circumvagari per Indiam incantatores ait, qui medicari creduntur, & solam ferè apud illos esse medicinam. Qui modum effugandi dæmones, aut incantationes ediderint, quibus morbi sedarentur, docet Polydorus Virgilius *lib.* 1. *de inventor. rer. cap.* 22.

Cæterùm neque istis Magis, qui remedia jactant, impunitas semper data, quinimò & fuit pœna constituta meritò. Quamvis enim medicamenta, & jocunda per se ac desiderabilia sint, modus tamen per magica curandi displicuit. Audiamus de hac quæstione Hippocratem verè ratiocinantem, dum de sacri morbi per incantationes agit curatione. *Mihi*, inquit, lib. de sacro morbo, *nec ii homines his utentes videntur hunc morbum sacrum esse putare, qui his modis tolli putaverunt, & si quis expiamentis, carminibus, vel excantationibus, vel alia re simili hunc morbum abigit, divina non dicitur hoc ope fecisse, sed humana. Quod homines propterea fingunt, plusquam cæteri, ut scire putentur. Sicque homines decipiunt, castitatem, integritatemque præ se ferentes; plurimus iis sermo de diis est, mihi quidem non de pietate, sicuti rentur, sed de impietate verba facere videntur, deosque nullos putare, nec si sint, quidquam posse, nec prohibere posse, quin summa scelera committantur.* Ammianus Marcellinus scribit lib. 16. *in castris Constantii siquis super obventu soricis, vel occursu mustella, vel similis signi causa consuluisset quemquam peritum, vel anile incantamentum quoddam ad leniendum quendam dolorem, quod medicinæ quoque permittit auctoritas, reus unde non poterat opinari delatus, raptusque in judicium pœnaliter interibat.* Damnati etiam sunt ab Antonino Caracalla, qui remedia quartanis febribus collo annexa gestarent. Ælius Spartian. *in Anton. Carac.* Et certè postquam improbatæ sunt maleficæ artes, quis negarit & illas pœna esse dignas, quæ similes his sunt, etsi alias tollant. Æquè enim improbato maleficio, veneficium tollitur. Sic Plinius, *Magorum*, inquit lib. 28. cap. 4 *hæc commenta sunt, ut eorum, quo ferramenta sæpè exacuta sunt, subjectam ignari cervicalibus, de veneficio deficientis evocare judicium, ut ipse dicat, quid sibi datum sit, & ubi, & quo tempore; auctorem verò non nominare.*

Et quamvis magia ea perperam quibusdam probata videatur, quæ certis bonis finibus concludi existimatur, veluti ea, quæ ad conciliandos homines, vel jucunda quædam exhibet, vel morbis medetur, quia tamen hæc omnia benè non fiunt, ac sceleratissima sunt, ideo, quemadmodum alia, sunt reprobata. Ponamus exempla. Fuit Didio Juliano, Imperatori creato contra voluntatem populi, ea dementia, ut per magos pleraque faceret, quibus putaret vel odium populi deliniri, vel militum arma compesci. Nam & quasdam non convenientes Romanis sacris hostias immolavit, & carmina profana incantavit, & ea, quæ ad spectaculum dicuntur fieri, in quo pueri, præligatis oculis, incantato vertice, respicere dicuntur, Julianus fecit. Ælius Spartian *in Didio Juliano.* Narrat Lampridius *in Diadum. Anton.* obstetrices capere solitas pileum, quo pueri nascentes insigniuntur naturali, & Advocatis credulis vendere; siquidem, inquit, causidici hoc juvari creduntur. Apud Gregorium Turonensem *lib.* 8. *hist. Franc. cap.* 33. mirum sacrilegium legitur his verbis: *Aiebat*, inquit, *Parisianam Urbem quasi consecratam fuisse antiquitus, ut non ibi incendium prævaleret, non serpens, non glis appareret. Nuper autem cùm cuniculi pontis emundarentur, ut cœnum, quo repletus fuerat, auferretur, serpentem, gliremque æreum repererunt, quibus ablatis & glires extra numerum ibidem, & serpentes apparuerunt.* Ferunt Empedoclem, corpus mulieris absque spiritus, & cibi usu, quasi triginta diebus conservasse, & ideò sibi falsò se exanimem mulierem vitæ restituisse, arrogasse, & immortalitatem. Hesych. Milesi. *lib. de Philos.*

Sed hæc, quæ vetitis artibus scimus facta, & quæ credulorum mentes decipere possunt, pœnam merentur, atque hos, qui objecta specie finis boni, interim malo, seu magia utuntur, puniendos esse rectè definimus. Non quòd bonum, quod quærunt, malum sit, sed quòd malè illud assequi desiderent, ut bonum quidem est divitias habere, imperare, multa nosse, verùm illicitis artibus, non secus quam fraudibus, sacrilegiis hoc consequi, malum est. Sic Tatius Assyrus orat. contra Græcos: *Quamvis*, inquit, *magicis, & præstigiis quis utatur ad bonum, tamen punibilis est, non secus ac qui cum latrone fuerit, etiamsi latro non sit, ut socius sceleris punitur.* Res quædam per se malæ sunt, quibus quis benè uti non potest, & aliæ quoque eo ipso, quòd sunt prohibitæ, malæ & mortiferæ, qualis erat illa scientia, quam contra prohibitionem Dei primi parentes cognoscere voluerunt, eadem persuasione, qua hodie Magi ab artifice impietatis impelluntur, adducti: *Eritis sicut Dii, scientes bonum & malum*, Genes. 2. & 3. Nihil potest esse purum, quod ex ore, & arte Satanæ oritur.

Nam si bonum quidpiam sit per se, dum ab eo prodit, polluitur. Quia Lex Dei prohibet ariolos, magos, & hujusmodi incantatores, & impostores, nec ullo modo distinguit fines utentium illis, vel consulentium,

tium, ſed artem execratur abſolutè, *Deuter.* 18. *Levit.* 20. Et impoſturæ ſolæ dignæ morte ſunt. Quemadmodum Iſdoberges Rex Perſarum Magos addecimavit pœna, quod detexiſſet in ſpecu eos infodiſſe vivum hominem ſub ara ignis, quo perſuaderent Regi, ignem loqui, Nicephor. Cal. *lib.* 14. *hiſt. Eccleſ. cap.* 18. Socrates *lib.* 11. *hiſt. tripart. cap.* 8. Qui obſervant Paganica ſuperſtitioſa, Ægyptiacos dies, qui horas captant ratione ominis boni, & ſimilia, anathemate plectuntur *can. pen.* 26. *qu.* 7. Qui furta detegunt, hoc modo puniri *in cap.* 1. *&* 2. *de ſortil.* Et, ut Ulpianus ait: *Qui furem per divinationes dixerit, cum eſſe, qui non erit, de injuria quidem non tenetur. Id enim nimium mite judicium, ſed conſtitutiones eum tenent, L. item apud Labeonem, §. ſiquis Aſtrologus ff. de injur.* Et is, qui confugerit ad ariolos, & ſortilegos, accuſare non poteſt alium de crimine, *can. quiſquis* 2. *q.* 8. & ab Eccleſiaſtica Congregatione ejicitur, *can. ſiquis ariolos, can. ſiquis clericus*, & *can. auguriis* 26. *quæſt.* 5.

Claudius Cæſar quendam Romanum Equitem è Vocontiis iuſſit interfici, quod deprehenſus fuiſſet in ſide, quam exercebat, ovum ſecum detuliſſe in judicio, quod detulerat à Druidibus, qui antiqua ſuperſtitione id conſecraverant, ut conducens ad victorias ſitium, & Regum aditus, Plinius *lib.* 29. *cap.* 3. Hinc Leo Cæſar abrogavit leges Codicis Juſtinianei, magiam illam quæ ſalutem, & bonum aliquod procurare videtur non improbantes, *lib.* 4. *C. de malef.* ut alibi annotavimus.

Mirantur, & ideò negant plerique, ut impoſſibilia, quæ ipſæ referunt, ſe turbis, conviviis dæmonum, & ſpectrorum cum aliis intereſſe, ac lætari, ad organum ſaltare noctu inibi. Hoc certè & mirabile eſt, verùm non impoſſibile, alioquin neganda erunt, quæ fide digni autores narrant de dæmonum ſaltationibus, & de ſpectris, & hominum per illos aſſumptis figuris. Olaus Magnus ſcribit *lib.* 2. *pop. Septent. cap.* 3. etiamnum hodie in partibus Septentrionalibus, de cuibus hiſtoriam, non fabulam tradit, ſpiritus eſſe, qui ſe viſibiles exhibeant, in Islandia frequentiores, & hominibus inſerviunt, eorum jumenta, & animalia ad paſtum ducere, ac reducere, nec detegi eorum techinas, donec evaneſcant. Item alios ex ſpiritibus illis eſſe dictos græcè *Cobales*, qui imitantur, vel videntur imitari, quæ faciunt homines, cùm tamen nihil faciant. Et alios *Gutales* dictos Germanis, quod videantur eſſe amici hominum, idem *lib.* 6. *cap.* 10. Vives quoque tradit *lib. de verit. fid. Chriſt.* in terris Orbis novi nuper detectis ſpiritus omnibus familiariter apparere, & tam in Civitatibus, quàm extra alloqui homines, eiſque jubere, vetare, & terrores incutere. Idemque Olaus *lib.* 3. *cap.* 81. refert, in pluribus locis illarum regionum videri ſpiritus & ſpectra ſaltantia, & chorizantia, potiſſimùm noctu ad ſonitum omnium inſtrumentorum muſicorum, vocarique choream illam vocabulo gentili *Choream Eluarum*, quorum etiam meminit Saxo *in hiſtoria Daniæ*, & Pomponius Mela *lib.* 3. *cap.* 10. dum Æthiopiam deſcribit. *Ultra Sinum*, inquit, *mons, qui Deorum vehiculum, qui perpetuis ignibus flagrat, ultra montem viret collis, longo tractu, longis littoribus obductus, unde viſuntur patentes magis campi, quàm ut proſpici poſſint Ægypanum Satyrorumque.* Hinc opinio ea fidem cepit, quod cùm in his nihil culti ſit, nullæ habitantium ſedes, nulla veſtigia, ſolitudo in diem vaſta, & ſilentium vaſtius, nocte crebri ignes micant, & veluti caſtra latè iacentia oſtenduntur, crepant cymbala, & tympana, audiunturque tubæ ſonantes. Et idipſum confirmat Plinius *lib.* 5. *cap.* 1.

Habemus hujuſmodi dæmoniacorum conventiculorum veſtigia in Sacra Scriptura, quando dæmon, poſito aureo vitulo in idololatriam incitavit populum Hebræorum, Moſe abſente, & coram vitulo cœpit ludere, edere, ac bibere. Quod uſque adeo diſplicuit Moſi ob cultum Dei contaminatum in eo, ut occiderit viginti tria millia hominum *Exod.* 30. & *I. ad Corinth.* 10. Ad cujus vituli ſimilitudinem conſtructum poſtea dæmonis impulſu Idolum Moloch, facie vituli, manibus planis ad ſuſcipiendum porrectis, concavum, ubi ſacrificia, & pueri dæmoniis immolati concludebantur, & igne ſuppoſito comburebantur, circum cantantibus, & pſallentibus aliis cum ululatu crebro, & tympanis, ne ejulatus ſacrificatorum perciperetur, idque fiebat in valle cujuſdam qui dictus erat Heinon; unde locus dictus Geheinon, ut omnia rectè probantur *ex Hieremia* 32. & *Regum hiſtoria lib.* 4. *cap.* 23. Vide Munſterum in verbo *Tophet.* Huic etiam idolo dabatur ſemen ab hominibus, quo in plura abuuntur dæmones. Unde prodiit illa conſtitutio Dei: *Qui de ſemine ſuo dederit Moloch idolo, morte moriatur*, Leuit. 18. & 20. Niſi pro ſemine intelligamus genitos, ſeu filios.

Fiebant tempore idololatriæ conventus paganici publicè, & poſtea prohibiti. Noctu fieri cœperunt reſervatis ritibus antiquis à dæmonis arte, & orgiis bacchationibus, ſeu furoribus, ac myſteriis, quæ proculdubio habebant venereas & impudicas cum cantibus, & tympanis ſexuum commixtiones. Bacchi, vel Oenachi ſacra ſecreta & nonniſi ſceleris participibus, id eſt initiatis communicata. Horumque myſtica erant faſcinus, ſive membrum virile, & vannus, de quibus multa Clemens Alexandrinus *in protreptic.* & Euſeb. *lib.* 11. *de præpar. Evang.* & illud mirabilius videtur, & tamen non alienum à veritate, quod in illis conventibus, ad quos ſe deferri dicunt Larvæ iſtæ, ac ſortilegæ, rem ſe cum dæmone habere perhibent, & ſe ſperma illorum inter coeundum ſentire frigidiſſimum. Item & quod venefici ejuſdem conjutationis, & factionis quoque coire cum pulchris mulieribus ſibi videantur. Quæ omnia impoſſibilia videntur, cùm ſpiritus carnem & oſſa non habeant, & incorporei ſint. Fateor certè, hæc ſtupenda eſſe, ſed vicit credulitatem noſtram & opinionem contrariam rerum experientia, pernicies, & ſcelera fœminarum harum, & veneficorum, & aſtus dæmonis, qui, ut immundus eſt & pollutus, ita immundis, & cœno, ut ſus in volutabulo luti fœtidi valdè oblectatur. Ac ideo effingit ſibi aëreum corpus huic perniciei idoneum, non ſecùs quàm ſibi alias perſonas, quas commodiùs decipiat, imponit. Colligit & ideo ſpermata decidua, & huic corpori accommodat. Qua de re vide Conſultationem noſtram *tom.* 4. D. Auguſtinus dæmones habere quædam corpora arbitratur *lib.* 8. *de civit. cap.* 15. & *lib. de natur. dæmon. de Geneſ. ad litter.* Apuleius dæmonum corpora inter terrenam, & & ætheream naturam media eſſe ait *in Aſino*, multoque minùs concreta, quàm nubes, & longè ſubtiliora, ex puriſſimo aëre liquido, ac ſereno alimento coalita, nihil terrenæ ſoliditatis habentia, idcirco nec oculis humanis conſpicua, niſi illa divinitus ſui ſpeciem offerant. Sic Pſellus de dæmonibus corpora dæmonum, ex quo ceciderunt è Cœlo, & à propria bonitate, denſiora effecta, & patibilia arbitratur. Iſque ex quodam Marco tradit, dæmones ſemen jacere, ex quo perpuſilla oriuntur animalia, habereque membra genitalia, ſed non qualia homines, & excrementum ex illis manare. Quod tamen non omnibus dæmonum generibus contingat, ſed materiæ proximis, aqueis, & terrenis, qui aluntur attracto in ſpongiæ modum humore.

Et quidem dæmones eſſe ſpiritus certum eſt. Sed hoc ſpiritus vocabulum non eodem ab omnibus modo intelligitur. Interea convenit non habere ſpiritus carnem

carnem & ossa, ac nequidem corpora ejusmodi, ut in propria videri queant natura. Sed diu disquisitum, an omni omnino corpore careant, quæ putatur Philonis fuisse sententia; quia *libro de confusione linguarum fol.* 234. *edit. Turnebi*, Angelos vocat, *animarum incorporearum sacratum Chorum.* Ac etiam statuunt Justinus Martyr, sive alius potiùs *quæstionum græcanicarum confutatione ad qu.* 2. Item Nazianzenus *orat.* 2. *de Theologia &* 38. *de natali Christi*, Gregorius Nyssenus *de vita Mosis*, Chrysostomus *orat.* 1. *de provid.* Theodoretus *in Genesin qu.* 30. *& orat.* 3. *contra Græcos*, Cyrillus *in Joannem lib.* 2. *cap.* 10. Ignatius *epist. ad Trallianos*, Athanasius *de natura unita*, Epiphanius *hæres.* 27. Basilius *homil. quod Deus non est autor malorum*, Isidorus *lib.* 1. *sent. cap.* 10. Gregorius Magnus *lib.* 4. *dialog. cap.* 29. Ambrosius *lib.* 7. *in Lucam cap.* 12. Sophronius Archiep. Hierosol. *in encom. de Angel.* Didimus *lib.* 1. *de Spiritu Sancto*, Leo Papa *ep.* 93. *cap.* 6. Augustinus *L. retract. cap.* 11. & *in Psal.* 105. Ut præteream duos Scholasticorum quasi Patres, Dionysium, & Damascenum, ille *cap.* 4. *de divin. nom.* hic *lib.* 2. *fidei cap.* 3.

Sed alii contra censent, nihil esse incorporeum, præter Deum. Quod asserit Gennadius Massilienses *lib. de dogmat. Christian. cap.* 11. 12. *&* 13. & ex eo inter Augustino tributa, Scriptor libri de spirit. & anim. *cap.* 18. ac apud Bedam *lib.* 1. *de element. Philos.* legas. *Quidam dicunt, quòd corpora sint ita subtilia, quæ sensu percipi non possint; unde respectu corporum nostrorum, quæ spissa sunt, & crassa, spiritus dicuntur. Quemadmodum aër, quamvis corpus sit, tamen propter subtilitatem sui spiritus vocatur.* Quod confirmat B. Gregorius, qui *in moralibus lib.* 2. *cap.* 2. de Angelis loquens, ait: comparatione corporum nostrorum spiritus sunt, sed comparatione illius summi, & incircumscripti spiritus, corpora sunt dicenda. Hoc iterum probant autoritate B. Augustini, qui *Enchiridio* quoddam ponit capitulum, qualia corpora *Angeli habeant.* Sanè hæc sententia, quam Beda proponit nec sequitur tamen, multis & ante eum ac Gennadium placuit, ac multis post eos. Ex vetustioribus inclinat quoque eò Tertullianus *de habit. mul. cap.* 2. *& de vel. virg. cap.* 7. & Justinus Martyr *in priori apol. Methodius scr. de resurr. lib. de carne Christi cap.* 6. *Constat*, inquit, *Angelos carnem propriam non gestasse, utputà naturæ spiritalis, etsi corporis alicujus, sui tamen generis, in carnem autem humanam transfigurabilis ad tempus, ut videri, & congredi cum hominibus possint.* Imò Origenes *in prologo librorum Peri Archon.* clarè iis tribuit corpora, non palpabilia quidem, subtilia tamen, & tenuia instar auræ, cujusmodi quæ sunt ea à simplicioribus, ait, incorporea vocari, quia non videantur, nec urgenti resistant, quomodo nec aër vulgò dicitur corpus. Etiam *lib.* 2. *cap.* 2. solum Deum dicit *Asomaton*, incorporeum. Eusebius Cæsar. *lib.* 5. *de præp. Evang. cap.* 4. Cyprianus *de discip. & hab. Virg.* Clemens Alex. *lib.* 3. *strom.* Itidem Lactantius *lib.* 2. *divin. instit. cap.* 15. Angelos ait, spiritus tenues. Macharius homil. 4. *Unumquodque pro natura sua corpus est, sive sit Angelus, aut anima, aut dæmon. Licet enim hæc corpora tenuia sint, nihilominus in substantia, charactere, & repræsentatione pro subtilitate naturæ suæ corpora sunt subtilia, quemadmodum & corpus istud secundùm substantiam suam corpus est crassum.* Similiter Augustinus *de divinat. dæmon. cap.* 3. *&* 5. & *Genes. ad litter. lib.* 3. *cap.* 10. *in Enchirid. ad Laurent. cap.* 59. *epist.* 91. *ad Fortun. &* 115. *ad Nebridium*, *octoginta trium quæstionum* 45. *lib.* 2. *retract. cap.* 26. *de Civit. Dei lib.* 21. *cap.* 10. ubi de hac quæstione sic judicat. *Si quisquam nulla habere corpora dæmones asseverat, non est de hac re aut laborandum operosa inquisitione, aut contentiosa certandum.* Cassianus quoque *collat.* 7. *cap.* 13. ait, *Angelos habere corpus, quo subsistunt, licet tenuius, quàm nos*, ac æqualis ejus Claudianus Mamertus similiter sensit *lib.* 3. *de stat. anim.* Imò Joannes Episcopus Thessalonicensis *in Nicena secunda act.* 5. ait, *ita Ecclesiam Catholicam docere.* In quo, etsi ratio eum fugerit, hoc tamen vidit, eam communiorem fuisse apud antiquos opinionem. Nec postea prorsus obsolevit, cùm & idem censeat Elias Cretensis *in apolog. Nazianzeni*, atque etiam Bernardus *in cantic. Ser.* 5. ubi itidem solum Deum, ait, incorporeum. Verùm plures ex his Patribus loquuti sunt secundùm sententiam Platonicam, sicut etiam Augustinus quando constituit Angelos corporeos, aut metaphoricè ex analogia, quam habent Angeli ad corpora, ut Basilius, Damascenus, & Nazianzenus; non enim absolutè dicunt, esse corporeos, sed substantias igneas, aut aëreas. E junioribus mens eadem Augustini Niph. *cr.* 3. *de dæmon. cap.* 34. & Cajetani *in cap.* 4. *Genes. & in cap.* 1. *ad Ephes.*

Etsi verò cum nemine contentionis funem duxero, qui Angelis corpora tribuat, laxiùs hac voce accepta, non tamen assentiendum Thalmudistis, qui eos nugantur productos ex sinistro massæ latere, vel Platonicis, qui definire non verentur, corpora iis esse rotunda, ac his ætherea, illis aërea, vel alterius elementi.

Asserendum tamen est, Angelos atque adeò etiam dæmones, esse incorporeos, prout incorporeum contradistinguitur à corporeo, & importat substantiam abstractam à materialitate. Est definitum in Concilio Lateranensi, ut habetur *in cap. firmiter de sum. Trin. & fid. Cath.* Nec dici potest, quod spiritualis natura dicatur obiter incorporea secundùm communem opinionem. Quia, ut patet ex modo loquendi, intentio Concilii erat non solùm definire, Deum esse Creatorem rerum omnium, sed etiam determinare de qualitate rerum creatarum, & proponit tanquam dogma, Deum condidisse creaturam spiritualem contradistinctam à corporea, & hanc esse Angelicam.

Et quidem si Angeli essent corporei, forma ipsorum, atque vis operativa esset immersa in materia, nec posset extra ipsam subsistere, neque operari. Unde non possent intelligere, quia intelligere est operatio omnino independens à materia. Est autem de fide, Angelos esse intellectuales: Et in gradu intellectuali sunt perfectiores homine. Ergo debent esse omnino immateriales, alioquin non essent superioris ordinis. Habemusque ex Sacra Scriptura conjungi in Angelis rationem spiritus, & rationem intellectualis. Sunt igitur purè spirituales. Quia ratio intellectualitatis ex natura sua abstrahit à materia. Ergo determinat rationem spiritus ad fundandam intellectualitatem; ita ut sit quid distinctum ab esse, & spiritu corporeo tanquam proportionatum fundamentum intellectualitatis. Cùm igitur sint omnino spiritus, erunt naturæ purè intellectualis.

Ad Joannem Episcopum Thessalonicensem, qui dixit rectè depingi Angelos, quia sunt corporei, & hoc fuit approbatum à Concilio, respondetur, Concilium solùm approbasse, quod debeant depingi Angeli, quia de hoc solùm controvertebatur, non autem approbavit rationem allatam. Quod colligitur ex eo, quia Tarasius Patriarcha proponens hæc approbanda Concilio, corrigens motivum dicti Joannis, dixit: *Ostendit Pater, quòd Angelos pingere oporteat, quando circumscribi possunt, & ut homines apparuerunt.* Quare extra controversiam posuimus, etsi humana sæpiùs corpora assumant, minimùm tamen corporeos esse dicendos, quatenus perfectæ sunt substantiæ per se, nec ordinem habent naturalem ad corpus.

Memorant Annales Gallici apud Rosier. *in hist. Franc.*

Franc. anno 1488. apud Attrebates, detectum fuiſſe Valdenſium conventum. Aſſerebant autem qui ex factione Valdenſium eſſent, hi autem erant hæretici, aliter dicti *Pauperes de Lugduno*, cujuſcunque ſexus, ſe tranſportari inviſibili modo arte dæmoniaca in locum eremum, ubi comparebat dæmon quidam forma hominis, cujus tamen faciem non viderent, qui legeret mandata, & quemadmodum orare, & obſequi deberent, & poſtea jubere poſtera, & nates ſuas oſculari, ſingulis dans pecuniæ eis quippiam modicum, quo facto extinctis facibus, & lumine concubitu ſeſe polluebant, & ſuam quiſque comprimebat, & ſubinde ad ſua revertebatur.

Cæterùm, ſiquis admiſerit corpora habere aliquâ dæmones, vel corpora ſibi poſſe, ut phaſmata, conjungere, quî negare poterit cum hac confeſſione perditarum venefecarum poſſe convenire veritatem, & ita voluptate venerea meſcari mulieres iſtas anus infariabiles? Scimus in confeſſo eſſe apud doctiſſimos viros, incubos, & ſuccubos eſſe dæmones, qui ineant mulieres, & qui viris ut mulieres, ſe ſubjiciunt. Cùm dæmones revera ſint ſpiritus incorporei quamvis cum Lamiis, aliiſque mulieribus commiſceri nequeant; & cùm corpore careant, habere non poſſint ſperma, nec generandi cupiditatem, poſſunt tamen ex aëre corpora ſibi aſſumere, & aptare naturali eorum virtute. Et quòd dæmones in hujuſmodi corporibus fiant incubi, & ſuccubi teſtantur D. Iſidorus *lib.* 8. *etymol. in fine*, Beda *lib.* 3. *in Luc. cap.* 31. T. Thomas 1. *p. q.* 51. *art.* 2. & 3. Simanch. *de cathol. inſtit. tit.* 37. *num.* 5. & D. Auguſtinus *lib.* 15. *de Civit. cap.* 23. *quos* ait, *antiqui dixere Faunos, Sylvanos; & Galli Duſios, qui hanc aſſiduæ immunditiem & tentant, & efficiunt.* Et Panas, Faunos piloſos, dici dæmonas incubos conſentit Gloſſa ordinaria ſacrorum Bibliorum *in cap.* 13. *Iſaiæ* & 34. & D. Thomas *loc. cit.* & *quolibet* 8. & *in dictis cap. Iſaiæ.* Exiſtimantque non levis notæ ac eruditionis viri caput ſextum Geneſeos eò pertinere, quamvis de filiis Seth, & filiabus idololatrarum intelligat D. Auguſtinus *d. cap.* 23. Athanaſius *lib. de diverſ. q.* 19. & 97. Cyrillus Alexandr. *lib.* 9. *contra Julianum*, Chryſoſtomus *homil.* 22. *in Geneſ.* Quod verius, dum dicitur, filios Dei, quo nomine intelligunt Angelos, vidiſſe filias hominum pulchras, & eas ſibi conjunxiſſe, natoſque inde Giganres, Lactantius *lib.* 2. *de orig. error. cap.* 15.

Neque verò errandum tam turpiter, ut dicamus à dæmone generationes fieri, ut quoſdam dixiſſe ab initio, & quoſdam homines non Adameos eſſe; Falſa enim, & conficta ſunt ea omnia. Sicuti & quod Mela ait *lib.* 3. *ad finem cap.* 10. circa Athlantidis oras, fœminas eſſe toto corpore hirſutas, & ſine coitu matium ſua ſponte fœcundas. Neque etiam verum quod fabulantur Rabbini, dæmones natos ex ſemine Adami quoſdam corporeos; nempe: quòd ſcribatur in Geneſi fuiſſe Adamum 130. annorum cùm genuit in ſimilitudine ſua, innuentes antea genuiſſe in alia ſimilitudine. Concubuiſſe enim Adamum cum Naama, uti & Okeret, Lilit, & Mahalath putidè narrant. Quatuor enim has eſſe dæmonum ex Adamo matres. Quod Lilit dæmon retinuit ſemen ejus, & genuerit alios dæmones, ut refert Munſterus *in Meſſia Chriſtiano.* Tantam etiam venuſtatem fuiſſe unius Naama prædicant, ut duo Angeli Dei, Aza, & Azaël, ejus forma capti, concubuerint, & ex ea dæmones genuerint, qui *Sedim* appellantur. Legere hoc eſt *in libro Haozar*: Eoque referunt, quod *Geneſ.* 6. *v.* 6. dicitur *Viderunt filii Dei filias hominum eſſe pulchras, & acceperunt ex eis uxores, quas elegiſſent.* Sed ſi hæc ad Naama pertineant, fuerit ea diluvii cauſa, eoque non meruerit virtutis ergo memorari in Scripturis. At ſunt iſta tam inſulſa, ut ea poſuiſſe, ſit eadem refutaſſe. Sed illud non latet, quod Phiſoſtratus ſcribit *lib.* 4. *de vit. Apollonii* de Lamia, ſeu phaſmate dæmonis Menippi cujuſdam nuptias ambiente.

Hoc verum. Narrat Sozomenus *lib.* 8. *hiſt. tripart. cap.* 18. Apelli viro ſancto in eremo Ægypti degenti fabro ferrario, cùm nocte accuderet, ſpiritum dæmona apparuiſſe in forma mulieris formoſæ, ut eum ad luxuriam provocaret. Sed Apellem, accepto è fornace ferro candente in faciem illius inſurrexiſſe, & ita cum ſpiritum frementem, & flentem citò citiùs ad fugam compuliſſe.

Inter ſpectra dæmoniaca nocentiora, *Lamiæ* ſunt, *Lemures*, & *Larvæ*, quas antiqui ità diſtinguunt Ethnici, ut dicant animas exutas corpore, Lemures, D. Auguſtinus *lib.* 9. *de civit. cap.* 11. Apuleius, & Plato. Ex illis Lemuribus, eum qui poſteriorum ſuorum curam ſortiretur, pacato, & quieto nomine domum poſſidentem, larem orabant familiarem. Eum verò, qui propter adverſa vitæ merita, nullis bonis ſedibus in terra vagatione puniretur, inane terriculamentum bonis hominibus, malis autem noxium, Larvam plerique dixerunt. Dicuntur & maniæ, Mart. Capel. *lib.* 2. *nupt.* & Lemures. Et eſſe ſpectra hæc quoque magica docet Horatius *lib.* 2. *epiſt.* 2. *ad Julium Florum.* Nos quidem & hos Lemures & Larvas, & terriculamenta, ut veros ſpiritus impios, ac dæmoniacos admittimus, etrore rejecto antiquorum, quo animas malè viventes in hoc corpore in dæmonas hos converti, ut bonas in Lares arbitrabantur, ut Heſiodus, *in Erg.* 8. Plato *in Tim. & Cratyl.* Orpheus, & alii Quod etiam falſum pluribus eruditè, ut ſolet alii, D. Chryſoſtomus *homil.* 29. *in cap.* 8. *Matth.* docet, ac D. Auguſtinus *lib.* 9. *de Civit. cap.* 11. 12. & 13.

Porrò feruntur iſtæ maleficæ cum impio hoſte humanæ naturæ, & more illorum dæmonum, qui dicuntur incubi, de quibus paulò ante, hominibus inſidiari & vitæ eorum omnibus modis, perſuaſumque habere puerorum carnes ad unguenta ſua impiiſſima valde proficere, & iccircò artibus nefandis inſtructæ, faſtæ ſunt ſæpiſſimè & pueros rapuiſſe, vel ſuffocaſſe mirabili, ſed operè dæmoniaco. Quare autem Lamiæ dictæ ſint, vide apud Durim *lib.* 2. *Libycer.* Suidam *in Lamia*, & Alciatum *lib.* 8. *parerg. cap.* 22. Quare & ſtriges, leges apud Ovidium *lib.* 6. *faſtor.*

Sed pergamus & de aliis præſtigiis dæmonum, & magorum dicamus, quibus hominibus nimiùm credulis, & fatuis illudunt, ſimulantes ſe operari mirabilia, quæ vel non ſunt, vel ſi ſunt, mirabilia ſcientibus & advertentibus non ſunt. Diodorus Siculus *lib.* 4. *biblioth* Protheum ab Ægyptiis dictum eſſe Cœteum tradit, Regem Ægypti, tempore belli Trojani peritum ſyderum, & multarum artium. *De hoc fingitur*, inquit, *ſolitum mutare ſe in omnes animantium, ſtirpiumque formas, quod earum naturas facilè tum aſtrorum ſcientia, tum etiam uſu & conſuetudine Sacerdotum didicerit.* Alii autores de ejus genere diverſa ſenſerunt; veruntamen & vatem eum fuiſſe peritiſſimum conſentiunt, & qui in varias ſeſe converteret figuras, & illum conſulentes eludere, ne facilè, niſi coactus, reſponderet. Sic Homerus de eo Protheo facit marinum Deum *Odyſſ. lib.* 4. Sic marer Ariſtæi Cirenes ad Ariſtæum pergentem ad vaticinium Prothei, dicit Virgilius 4. *Georg.*

Simon Magus quoque & ſe & alios in diverſas animalium figuras convertebat. Imò in aſinum, ut *alibi* diximus. Circe convertebat homines cantionibus, & pharmacis in porcos, & alias feras, ut ait Homerus *lib.* 10. *Odyſſ.* Plutarchus *in gryllo*, & alii. Ex Arcadibus, qui ſorte ducti tranſnatabant quoddam ſtagnum, transformabantur in lupos, & cum ſimilibus feris per illius regionis deſerta vivebant; & ſi carne non veſcerentur humana, poſt novem annos,

eodem

eodem renatato ſtagno, reformabantur in homines, Plinius *lib.* 8. D. Auguſtinus *lib.* 18. *de Civit. cap.* 17. Scribit Mela *de ſitu Orbis* de Neuris Scythiæ Europeæ gente, ſtatum ſingulis tempus eſſe, quo ſi velint in lupos, iterumque in eos, qui fuere, mutentur.

Quid ſentiat de his D. Auguſtinus audi. Is poſtquam transformationes retulit, & hominum incredibiles commutationes, ait *lib.* 18. *de Civit. cap.* 18. Si dixerimus ea non eſſe credenda, non deſunt etiam nunc, qui eiuſmodi quædam vel certiſſima ſe audiviſſe, vel etiam expertos aſſeverent. Nam & nos cùm eſſemus in Italia, audiebamus talia de quadam regione illarum partium, ubi ſtabularias mulieres imbutas his malis artibus, in caſeo dare ſolere dicebant, quibus vellent, ſeu poſſent, viatoribus, unde in jumenta illicò verterentur, & neceſſaria quæque portarent, poſtque perfuncta opera, ad ſe redirent, nec tamen in eis mentem fieri beſtialem, ſed rationalem, humanamque ſervari, ſicut Apuleius libris, quos titulo Aſini aurei appellat, ſibi ipſi accidiſſe, ut accepto veneno, humano animo permanente, aſinus fieret, aut judicavit, aut finxit. Firmiſſimè tamen credendum eſt, omnipotentem Deum, omnia poſſe facere, quæ voluerit, ſive vindicando, ſive præſtando, nec dæmones operari ſecundùm naturæ ſuæ potentiam, quia & ipſa Angelica creatura eſt, licet ſit proprio vitio maligna, niſi quod ille permiſerit, cujus judicia occulta ſunt multa, injuſta nulla.

Et ſtatim: Nec ſanè dæmones naturas creant, ſi aliquid tale faciunt, de qualibus factis iſta vertitur quæſtio, ſed ſpecie tenus, quæ à Deo ſunt creata commutant, ut videantur eſſe, quæ non ſunt. Non itaque ſolum animum, ſed nec corpus quidem ulla ratione crediderim dæmonum arte, vel poteſtate in membra, vel lineamenta beſtialia veraciter poſſe converti, ſed phantaſticum hominis, quod etiam cogitando, ſive ſomniando per rerum innumerabilia genera variatur, & cùm corpus non ſit, corporum tamen ſimiles mira celeritate formas capit, ſopitis, aut oppreſſis corporeis hominis ſenſibus, ad aliorum ſenſum neſcio quo ineffabili modo, figura corporea poſſe perduci, ita ut corpora ipſa hominum alicubi jaceant viventia quidem, ſed multò graviùs, atque vehementiùs, quàm ſomno ſuis ſenſibus obſeratis. Phantaſticum autem illud, veluti corporatum in alicujus animalis effigie ſenſibus apparet alienis, taliſque etiam ſibi homo eſſe videatur, ſicut talis ſibi videri poſſet in ſomniis, & portare onera. Quæ onera, ſi vera ſunt corpora, portantur à dæmonibus, partim vera onerum corpora, partim jumentorum falſa cernentibus.

Hæc Auguſtinus, quibus aliud addit exemplum alterius, qui erat pater cujuſdam Præſtantii, qui narrabat, patrem venenum illud in caſeo ſumpſiſſe, jacuiſſe in lecto, quaſi dormientem, qui tamen nullo modo poterat excitari. Poſt autem dies aliquot, eum evigilaſſe, dicebat, & quaſi ſomnia enarraſſe, quæ paſſus eſſet, caballum ſcilicet factum, annonam inter alia jumenta bajulaſſe militibus, quæ dicitur retica, quoniam ad retia deportatur. Quod ita, ut narravit, factum fuiſſe compertum eſt, quæ tamen ei ſua ſomnia videbantur.

Aliud ſubiit: Indicavit & alius, ſe domi ſuæ per noctem, antequam requieſceret vidiſſe venientem ad ſe quendam Philoſophum, ſibi notiſſimum, ſibique expoſuiſſe nonnulla Platonica, quæ antea rogatus exponere noluiſſet. Et cùm ab eodem Philoſopho quæſitum ſuiſſet, cur in domo ejus feciſſet, quod in domo ſua facere negaverat. Non feci, inquit, ſed me feciſſe ſomniavi, ac per hoc alteri per imaginem phantaſticam exhibitum eſt vigilanti, quod alter vidit in ſomniis.

Addamus alia ſuperioribus ſimilia. Scribit Luitprandus *lib.* 3. *de rebus per Europam geſtis*, Baianum, filium Simeonis Regis Bulgarorum uſque adeò didiciſſe magiam, ut ex homine lupus, & quæcunque alia, ut vellet, fieri poſſet fera. Et, ut addit Trithemius in chron. monaſt. Hioſgannenſi, ſe inviſibilem præbebat. Is autem, eodem teſte, vixit anno Domini 970.

Huc pertinent illæ præſtigiæ dæmonum, quibus deluſi ſunt idololatræ, quando penatum imagines Troja per Æneam delatæ Lavinium, & inde per Aſcanium Albam, priſtinum per ſe, ut mentiuntur, lararium repetierunt, Valer. Maxim. *in* 1. Quod dicunt Actium Nævium novacula cotem ſecuiſſe, Cicero 1. *de divinat.* Livius *in* 1. ſerpentem Æſculapio naviganti Romam pro comite adhæſiſſe. Navim, qua ſimulachrum matris Phrygiæ vehebatur, nullis viribus trahi, ſed tantùm Zonula virginis potuiſſe. His ſimilia adde, quæ refert Auguſtinus *lib.* 10. *de civit. cap.* 16.

Magnus præſtigiator fuit Xenophon, quem admirabantur, quoniam ignem ſponte ſua naſci faciebat, Athenæus *lib.* 1. *dipnoſoph. cap.* 14. De præſtigiis Simonis Magi lege Nicephorum *lib.* 2. *hiſtor. Eccleſ. cap.* 27. & 36. Epiphanium adverſus Simonitas, Auguſtinum *ſer. de Sanctis*, & *homil.* 86. *de jejun.* Sabba, Abdias, Babylon. *lib.* 1. *hiſt. Apoſtol.* & Arnobium *lib.* 2. *contra Gentes.* Magi Zaroes, & Arphazat apud Perſas in Babylone ſub Xerſe Rege, tempore, quo inibi fidem Catholicam prædicarent Divi Simon & Judas Apoſtoli, qui mutos reddebant loquentes, & ſerpentes producebant, quique victi ſunt ab Apoſtolis in fide Chriſti, ut fuſiſſimè refert Abdias *lib.* 6. *hiſt.* Apollonius Tyanæus magus peritiſſimus, qui cùm eum Domitianus punire vellet, repente in judicio non comparuit, Lactantius *lib.* 5. *de juſtit. cap.* 3, Aliaque plura ſtupenda fertur operatus à Philoſtrato, qui ex profeſſo vitam ejus perſcripſit, & ex Hierocle. Erat Graca mulier maga, Thor, & Othinus magi, quorum illa quidem, ut ait Saxo in hiſtoria, appoſitas dapes in aliarum rerum formas commutabat; iſti verò divinitatis faſtigium, ludificatis idiotarum mentibus, ſibi arrogabant. Fuit & Judæus anno Domini 876. *Zedechias* nomine, medicus Imperatoris Ludovici, magiæ peritus, qui videbatur impoſturis devorare hominem armatum equitem & currum cum equis, & equiſonem, quique alicui pedes, manus, caput præſcinderet, & ſanguinem fluentem oſtenderet in pelvi, poſtea reviviſcentem oſtentabat. Viſuſque hic Judæus in Cœlo, & aëre venari, perinde ac ſi in terra eſſet. Scribit hæc Trithemius in cit. chron. Omitto reliqua, quæ de hiſtrionibus feruntur, quæ ludificant mentem interdum arte, interdum manuum agilitate, qui certè, ut noxii, vel ut vaniſſimi, civitatibus pellendi ſunt, ut juſſit Carolus V. Imperator in conſtitutionibus Comitiorum Auguſtæ *ann.* 1548 *cap.* 26.

Consultatio LXI.

An omnia, quæ à Magis, Sagis, Lamiis, Strigibus facta eſſe dicuntur, ſint verè ab illis geſta? Quid de effectibus Magiæ?

Et quidem non eſt dubium, quin eorum, quæ de Magis aut dicuntur, aut ſcribuntur, quamplurima ſint conficta. Nam plerique hominum nimis ſunt creduli, ac ſuperſtitioſi, rebuſque admirandis facilè capiuntur, cùm etiam docti viri, ac Philoſophi ut ait Ariſtoteles *lib.* 1. *metaph.* quoniam fabula continet aliquid novum & mirabile, fabula oblectentur. Quis enim non videt, quæ Ovidius narrat

in libris

in libris metamorphoſeos omnia ficta eſſe à Poëtis, cùm ad oblectationem legentium, tum ad myſticam hominum eruditionem adinventa?

Negari tamen non poteſt multa miratu digniſſima verè à Magis eſſe facta. Nam S. Scriptura *in Exod.* 7. opera Magorum Pharaonis, & 1. *Reg. c.* 28. ſcribitur de Pythoniſſa, quæ ſuſcitavit Samuelem, & *Pſal.* 57. de venefico incantante aſpidem, & *Matth.* 24. *Surgent*, inquit Dominus *pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna, & prodigia*, non utique alia arte, quàm magica. Ex hiſtorijs item Eccleſiaſticis notum eſt, quæ opera admiranda Simon Magus ediderit magicis incantationibus, quàm ob rem, ut fertur, à Romanis publicam ſtatuam meruit cum hac inſcriptione: *Simoni, Deo ſancto*, ut narrat Juſtinus Martyr *in apologet.* Irenæus *lib.* 1. *contra Valentinum*, Tertullianus *in apologet.* & Euſebius *lib.* 2. *hiſt. Eccleſ.* Propter quæ prodigia idem Simon tanta in admiratione fuit apud Samaritas, ut quemadmodum Lucas ſcribit *in Act. Apoſt. cap.* 8. de illo diceretur *Hæc eſt virtus Dei, quæ vocatur magna.*

Porrò quæ de ſtrigibus vulgò circumferuntur, non ſunt in totum falſa, ſed multa illis admiranda accidere, qui ea compererunt viri fide digni, ſicut Sylveſter *in opere ſuo de ſtrigibus*, & Alphonſus de Certio *in eo, quod inſcripſit de punitione hæreticorum*, non illi quidem, tanquam dubia, ſed, tanquam ſibi notiſſima, & exploratiſſima tradiderunt. Mira ſunt, quæ Philoſtratus *in libris de vita Apollonij* memorat, vel Brachmanas Indorum, vel Gymnoſophiſtas Æthiopum, vel ipſum Appollonium geſſiſſe. Quam ob rem tanto in honore fuit Apollonius apud poſteros, ut eum Hierocles cum Chriſto Domino noſtro conferre auſus fuerit; ſed ejus audaciam fregit, inſaniamq; coarguit Euſebius Cæſarienſis *in lib. contra Hieroclem.* Alexander autē Mammeas Imperator Romanorum in ſuo Lario imagines Chriſti, Abrahæ, & Apollonii habebat, quòd hos tres maximè omnium miraretur, & coleret.

Verùm, ut dixi, eorum, quæ Magi feciſſe dicuntur, quamplurima talia ſunt. Quocirca Plinius nullam eſſe putavit Magiæ vim, atque poteſtatem, & quæ de Magis feruntur, omnia eſſe vana, falſaque, totamque Magiam reijcit, & damnat. Nam *libro* 30. *cap.* 2. *Immenſum*, inquit, *& indubitatum exemplum eſt falſæ artis, quam dereliquit Nero. Non enim ad eam diſcendam Neroni deſuit vel ingenium, vel diligentia, vel quælibet facultas, nec ſtudium, cùm ejus diſcendæ avidiſſimus eſſet. Quia etiam ad eam discendam Tyridates, Armenorum Rex, nobiliſſimos Magos ſecum duxerat, venit ad eum, cœniſque magicis eum initiavit. Sed is regnum quidem à Nerone accepit, Magiam autem, quæ nulla eſt, docere eum non potuit. Proinde ita perſuaſum ſit, inteſtabilem, irritam, inanem eſſe, habentem tamen quaſdam veritatis umbras, ſed in his veneficas artes pollere, non magicas.* Hæc Plinius: Cui, ut concedimus plurima Magorum eſſe vana & falſa, ita eſſe talia omnia non aſſentimur. Eſſe autem pleraque Magorum promiſſa non ſolum inania & falſa, ſed etiam incredibilia & ridicula, demonſtrat Plinius *lib.* 26. *cap.* 4. his exemplis Magi aiunt, Æthiopide herba amnes, & ſtagna ſiccari, conjectu, tactu, clauſa omnia aperiri; Achimenide conjecta in aciem hoſtium trepidare agmina, ac terga vertere. Lataceam dari ſolitam à Perſarum Rege Legatis, ut quocunq; veniſſent, omnium rerum copia abundarent. Apud Democritum invenitur compoſitio medicamenti, quo pulchri, bonique & fortunati gignantur liberi. Et *libro* 25. *cap.* 9. Circa herbam, inquit, quam noſtri Verbenacam vocant, Magi mirè inſaniunt. Hac perunctos impetrare, quæ velint, febres abigere, amicitias cōciliare, nullique non morbo mederi. Lege apud Gellium *lib.* 10. *c.* 12. & apud Plinium *lib.* 28. *c.* 1. quæ fabulantur Magi de Chamaleonte, tradita à Democrito magicæ artis principe, qui quo tempore Hippocrates medicinam, eodem magicas artes in Græcia celebravit, hoc eſt circa bellum Peloponneſiacum anno poſt Romam conditam trecenteſimo, ut autor eſt Plinius *lib.* 30. *cap.* 1.

Nonnullos etiam effectus Magorum naturales, ac veros eſſe, tum ex ſacris litteris, tum ex aliis probatis hiſtoriis compertum eſt. Nam opera Magorum Pharaonis vera fuiſſe, ſatis indicat Scriptura *cap.* 7. *Exod.* ac ita ſentiunt Origenes, & Auguſtinus. Id quoque declarat Samuel à Pythoniſſa ſuſcitatus 1. *Reg.* 28. quem fuiſſe verum Samuelem, licet nonnulli in dubium verterint, tamen autor libri Eccleſiaſtici *cap.* 46. nos dubitare non ſinit. Dæmones item naturali ſolertia, quæ ſumma illis eſt, & cientia cunctarum rerum naturalium, quam propter peccatum non amiſerunt, denique longiſſimi temporis experientia qua pollent, occultas, & admirandas rerum facultates & virtutes, ipſarumque rerum inter ſe vel ſympathiam, vel antipathiam, & quemadmodum invicem applicari, & temperari debeant, quò mirabiles, & inuſitatos effectus producant, optimè norunt & per Magos miniſtros ſuos præſtare poſſunt. Atque hæc eſt doctrina Auguſtini *lib.* 3. *de Trinit. cap.* 7. & 8. *in lib. octuagintatrium quæſtionum* 79. *& in q.* 22. *in Exodum*, à Chriſtianis philoſophis juxta & Theologis recepta, quanquam opera illa, quæ Virgines Veſtales egiſſe, Romanæ hiſtoriæ produnt, putat D. Thomas *in quæſtionibus de potentia qu.* 6. *ar.* 5. etiam miniſterio bonorum Angelorum, Deo ſic volente, caſtitatis virtutem & præſtantiam commendare & probare hominibus, fieri potuiſſe.

Cæterum plurima Magorum opera eſſe ſimulata, fallentia oculos ſpectantium, nudamq; tantùm eorum quæ repræſentant imaginem, non autem veram naturam habentia, multi tradiderunt, & ego facilè credo. Tales fuerunt, ſi tamen fuerunt, admirandæ metamorphoſes, quas à Varrone proditas commemorat Auguſtinus *lib.* 15. *de civit. cap.* 17. & 18. Tale quoque fuit, quod Philoſtratus *lib.* 4. *cap.* 5. tradidit accidiſſe Apollonio. Erat enim quædam Lamia, quæ ſpeciem gerens pulchræ mulieris, ſimulabat ſe captam amore cujuſdam Menippi juvenis formoſi, ei velle nubere. Die igitur nuptiis dicato mulier illa conuivium apparavit lautiſſimum, maxima auri, argenti, ornamentorum, omnis generis vini, & dapum copia inſtructiſſimum, quò cùm ingreſſus eſſet Apollonius, ad eos, qui aderant converſus, inquit: *Tantali hortos videtis, qui ſicut Homerus ſcribit, apparebant eſſe aliquid, cùm nihil tamen eſſent. Talem enim eſſe hunc omnem apparatum exiſtimare debetis. Neque enim quæ apparet materia, ulla ſubeſt, ſed materia duntaxat ſimulachrum eſt, & imago. Hæc autem ſponſa, una eſt è numero Lamiarum, quas aliqui Larvas, aliqui Lemures appellant: ſunt autem ad amorem, & Venerem pronæ, & humanas carnes vehementer expetunt, venereorum cupidine allicientes eos, quos cupiunt poſtea devorare.* Atque, his dictis, totus ille apparatus ex oculis omnium evanuit, & illa mulier Lamiam eſſe confeſſa eſt.

Non ſunt admodum diſſimilia quæ *can. Epiſcopi* 26. *q.* 5. de nonnullis ſtrigibus narrantur, quas dæmones, deluſa earum imaginatione, credere faciebant, longa terrarum ſpatia per aëra equitando conficere, & cum Diana, & Herodiade in amœniſſimis locis iucundiſſimè epulari, & ludere, cùm neque verè transferrentur, neq; perſonis quibus credebant, adeſſent, ſed tantum imaginationum ludificatione. De quo tamen ſupra fuſiùs.

Probatur rationibus. Magi enim promittunt ſe ex lapidibus, vel lignis Leones, vel lupos ſubitò producere poſſe, & nonnunquam in ſpectaculis ex terra faciunt ſubitò exiſtere leones, vel lupos. Conſtat autem ejuſmodi animalia perfecta citra ſupernaturalē Dei potentiam nulla ratione gigni poſſe, niſi ex ſemine, nec ad juſtam magnitudinem, niſi ſtatis temporum intervallis pervenire poſſe. Dicuntur etiam mortui à Magis revocati ad vitam, ſicut traditum eſt de puella illa, quam Apollonius reviviſcere fecit. Non poſſe autem Magos verè mortuos ad vitam revocare, ita concluditur. Si animus hominis eſt mortalis, non poteſt ſemul extinctus idem numero reviviſcere. Sin autem eſt, uti verè eſt, immortalis, non poteſt ullis hominum, vel dæmonum artificiis, vel ullis naturalium agentiū viribus rurſus ad corpus ſuum animandum, vivificandumque revocari Nam cùm ſit immortalis, & incorporeus, & ſupra omnis naturæ corporeæ facultates, nec ullius rei creatæ poteſtati ſu-

subiacet. Necesse est igitur, resurrectiones mortuorum, quæ à Magis factæ narrantur, vel esse fabulosas, vel fuisse simulatas, & tantùm in speciem factas.

Consultatio LXII.

De Magia universim sumpta. De magia naturali, seu physica, de Artificiali, singulisque ejus partibus. An dentur? quid illæsint? Quotuplices? Errum mira.

Magia universim sumpta definiri potest, Ars, sive facultas vi creata, & non supernaturali quædam mira, & insolita efficiens, quorum ratio sensum, & communem hominum captum superat. Magiæ sic latè sumptæ divisio peti potest ex causis tam efficienti, quam finali. Ab efficiente ducitur divisio in naturalem, artificiosam, sive humanam, & dæmoniacam. Quia cuncti effectus ejus adscribendi sunt vel insitæ rebus naturæ, vel humanæ industriæ, vel dæmonis malitiæ. A finali causa recte dividitur primò in bonam, si bona intentione, & licitis mediis procedat, & in malam, cujus nempe finis, vel media, quibus utitur sunt pravæ, finique acquirendo omnino improportionata. Et hæc peculiaris est Magia prohibita, quam idololatriam tacitam, & superstitionis speciem, falsi videlicet cultus, ad distinctionem superstitionis indebiti cultus, Theologi communiter appellant.

Prohibita Magia proinde definiri solet, Ars, sive facultas, qua vi pacti cum dæmone initi mira quædam & communem hominum captum excedentia efficiuntur. Dicitur *vi pacti*, quoniam omnis Magiæ hujus vis pacto tacito, vel expresso cum dæmone semper nititur. Tacita etiam vocatur idololatria, quia ex vi talis pacti, ut plurimùm non tam intendunt Magi, cultum exhibere dæmoni, vel creaturæ, ut Deo, quàm ut benefactori cuidam munifico, à quo aliquid consequantur. Quæ intentio ratione multiplicis objecti, licet innumeras quasi species hujus tacitæ idololatriæ, seu prohibitæ Magiæ gignere posset, ad quatuor tamen principales solet reduci, Magiaque proba dividi in Magiam specialem, divinationem, maleficium, & vanam observationem. Fit enim aliquando, ut extraordinarij duntaxat, & miri effectus cognitio, vel operatio quæratur, & tunc sibi nomen *Magiæ specialis* vindicat. Aliquando fit, ut quis nitatur cognoscere res futuras, vel etiam præteritas aut præsentes, sed occultas, & arcanas, & conatus iste *divinatio* vocatur. Aliquando desiderat instrui, & iuvari, non ut prosit sed ut noceat aliis, vel ultionem sumat, huic sceleri *maleficium* est nomen. Sunt denique aliquando, quibus decretum est sine noxa, vel damno cæterorum, sibi, vel aliis hoc opere prodesse utilitate, vel voluptate, & hoc Theologi vocant *nugatoriam*, sive *vanam observationem*. Magia porrò *generaliter* sumpta dupliciter dividi potest. Altera enim est naturalis, altera non naturalis. *Naturalis* est quædam accuratior arcanorum naturæ cognitio, qua cœlorum, ac siderum cursu, & influxu, sympathiis, atque antipathiis rerum singularum observatis, suo tempore, loco, & modo, res rebus applicantur, & mirifica quædam hoc pacto perficiuntur, quæ causarum ignaris præstigiosa, vel miraculosa videntur.

Magia autem *non naturalis* dicitur, quæ etiam mira efficit, veruntamen non utens viribus agentium naturalium, sed sola dæmonum opera & ope.

Naturalis autem Magia rursum triplex tradi potest. Alia enim dici potest humana, quia humano studio ac diligentia comparatur. Altera divina, quæ per revelationem vel à Deo, vel ab Angelis bonis percipitur. Tertia dæmoniaca, quam dæmones tradunt ijs hominibus, qui se illis impia societate ac fœdere devinxerunt. Esse autem Magiam quandam naturalem, quæ est secretior quædam, & abstrusior sapientiæ pars, & quæ occulta quadam cognitione & usu quarundam rerum naturalium mira perficit, nullo modo viris doctis dubitandum est. Quis enim nescit esse multas virtutes rerum naturalium occultas, mirabilium rerum effectrices, quas si quis bene nosset, & ad usum accommodare sciret, haud dubiè mira posset efficere? *Multa sunt naturæ miracula incomperta adhuc rationis*, & ut Plinij verbis utar, *in naturæ majestate penitus abdita*. Hæc siquis hominum illis rebus naturalibus occultè uteretur faceret, Magus vulgò diceretur, & nonnisi auxilio dæmonum talia facere crederetur, cùm tamen opera illa essent naturalia, & naturaliter à causis naturalibus profecta.

De miraculis Naturæ integrum librum scripsit Aristoteles, qui inscribitur de Admirandis auditionibus, quanquam eum nonnulli adscribant Theophrasto Plinius cùm aliis libris multa, tum plurima *libro 2. naturalis historiæ* prodidit, & Proclus *in lib. de sacrificio & Magia*, & D. Augustinus *lib. 21. de civit. cap. 4. & 5.* Albertus Magnus *lib. 2. mineral. tract 2. cap. 1. 11. & 17.* Fracastorius *in lib. de sympathia*, Ficinus *lib. 4. Theologiæ Platonis cap. 1.* multaque ejus generis sparsa leguntur in libris Hieronymi Cardani *de subtilitate, & de varietate rerum*, in libro Joannis Baptistæ à Porta *de Magia*, in libro Jacobi Vuicheri *de secretis*, & in quibusdam aliis recentioribus. Horum hic nonnulla ex Plinio recensebo *lib. 2. cap. 96.* Juxta Harpasa opidum Asiæ cautes stat horrenda uno digito mobilis, eadem, si toto corpore impellatur, resistens. Duo sunt montes juxta flumen Indum, alteri natura est, ut ferrum omne trahat, alteri ut respuat. Itaque fit sint clavi in calceamento in altero avelli non posse, in altero fixi.

Et *cap. 105. ejusdem libri.* Hæc est natura naphtæ circa Babyloniam profluens bituminis liquidi modo, ut in eam undecunque visum protinus transiliat ignis. Ita ferunt à Medea pellicem crematam, postquam sacrificatura ad aras accesserat corona igne rapta. Et *cap. 107.* In Nymphæo exit è petra flamma, quæ pluviis accenditur. Et *cap. 103.* In Dodone Jovis fons, cùm sit gelidus, & immersas faces extinguat, si extinctæ admoveantur, accendit. In Illyriis supra fontem frigidum expansæ vestes accenduntur.

Idem Plinius *l. ult. cap. 4.* Adamas, sic græcè dictus, quòd nec ferro, nec igne dometur, hircino tamen rumpitur sanguine, & cum magnete lapide in tantum dissidet, ut juxta positus ferrum non patiatur abstrahi, aut si admotus magnes apprehenderit, rapiat, atque auferat. Verùm nihil esset mirabilius magnete, si vis ejus non adeo nobis esset nota & explorata. Nam rationem cur ferrum ad se trahat & acum nauticam suâ vi tactam eatenus agitet, quoad illa directò septentiones spectet, quis nobilium philosophorum non diligentissime investigavit? Quis autem adhuc comperit, aut satis explicavit?

Sed omnia excedit miracula Echeneis piscículus, quem Latini vocant Remoram, cujus meminit Aristoteles *lib. 2. de histor. animal. cap. 14.* At Plinius *lid. 32. cap. 11.* non solùm ab antiquis de eo prodita, sed etiam sibi suique temporis hominibus plane cognita & explorata tradens, sic ait: Eum semipedalem esse, limaci magnæ similem, adhærentemque navigiis, licet ea sint ingentia, cursuque incitatissimo ferantur, eorum tamen ita frænare impetum, ut stare cogat, non labore ullo, nec renitendo, nec aliter quàm adhærendo. Fertur Actiaco bello tenuisse Prætoriam navim Antonij properantis circumire, & exhortari suos, donec iret in aliam. Ideoque Cæsariana classis impetu majore protinus venit. Tenuit etiam ejus memoria Caij Principis ab Astura Antium remigantis quinqueremem quadringentorum remigum viribus propulsam, ejusque adhærens gubernaculo; fetuntque Cæsarem peculiariter miratum quomodo adhærens tenuisset, nec idem polleret in navigium receptus. Hactenus ex Plinio.

Nec modò quæ ratione carent, sed etiam homines mira edere, & non cernentibus incredibilia, cùm alij testati sunt tum D. Augustinus, multis, certisq; ejus rei positis exemplis. Novimus, inquit *lib. 14. civit. cap. 24.* hominum quorundam naturas multum cæteris dispares, & ipsa raritate mirabiles, quædam, ut volunt de corpore suo facientium, quæ alij nullo modo possunt & audita vix credunt. Sunt enim qui aures moveant, vel singulas, vel ambas simul. Sunt qui totam

cæsariem

Cæsariem, capite immoto quantum capilli occupant deponunt ad frontem, revocantque cùm volunt. Sunt qui eorum, quæ devoraverunt, incredibiliter plurima & varia, paululùm præcordiis contrectatis, quod placuerit, integerrimum proferunt. Nonnulli ab imo fine pædore ullo ita numerosos pro arbitrio sonitus edant, ut ex illa etiam parte cantare videantur. Ipse sum expertus sudare hominem solere cum vellet. Notum est, quosdam flere, cùm volunt, atque ubertim lacrymas fundere. Presbyter fuit quidam nomine Restitutus in paræcia Calamensis Ecclesiæ, qui quando ei placebat ita se auferebat à sensibus, & jacebat simillimus mortuo, ut non solùm vellicantes, & pungentes minimè sentiret, sed aliquando etiam igne ureretur admoto sine ullo doloris sensu, nec in eo ullus inveniebatur anhelitus.

Jam verò sphæram illam, quam tradit Cicero *lib.* 1. *Tusculanarum disputationum & lib.* 2. *de nat. Deor.* ab Archimede primum, ac deinde à Possidonio factam, omnes cœlestium Orbium conversiones suis motibus clarissimè, perfectissimeq; repræsentantem, quis humanum, ac non potiùs divinum, aut dæmoniacum inventum, & opus credidisset? Huc etiam referri potest, quod Albertus *cap.* 3. *lib. sui de motib. animal.* commemorat, duos in Germania natos esse pueros, quorum altero juxta domorum ostia incedente, omnia ostia versus latus sinistrum illius aperiebantur, tametsi clausa essent. Idemque contingebat alteri puero illius fratri versus latus ejus dextrum. Et hoc, dicit, vidisse multos, negatque id referri posse aliò, quam in proprietatem occultam, quæ utrique in eorum ortu indita esset à cœlo, quanquam ego vereor, ne illud non fuerit verum, aut si fuit, non puto id naturaliter sine interventu, & opera dæmonum fieri potuisse.

Si igitur tam mira sunt naturæ opera, cur non sapiens reconditiori naturalium rerum recognitione, usuque præditus, similia facere posset? Atque hæc est Magia naturalis. Tales erant apud Persas Magi, ait Philo *in libro*, *quòd omnis probus sit liber*, naturæ scrutatores, præ veritatis cognoscendæ studio, qui per otium divinas virtutes contemplantur clariùs, & alios ipsam initiant mysteriis. Et *in lib. de special. legib.* Veram, inquit, Magiam, hoc est, perspectivam scientiam per quam naturæ opera cernuntur clariùs, ut honestam, expetendamque non plebeij solùm testantur, sed etiam Reges Regum maximi, præsertim Persici, tam curiosi harum artium, ut regnare non liceat, nisi familiariter cum Magis versato. Divus Hieronymus exponens secundum Danielis caput, *Magi*, inquit, *sunt, qui de singulis philosophantur, nec malefici sunt, sed philosophi Chaldæorum, & ad artis hujus scientiam Reges quoque & Principes ejusdem gentis omnia faciunt.* Unde & Magi in Salvatoris nostri nativitate primi ortum ejus intellexerunt.

Hujus artis excellenti peritia censet Philostratus Apollonium Tyanæum mira, quæ de eo narrantur, effecisse; idemque sensit de illo Justinus Martyr *in quæst. ad orthodox. qu.* 24. ita scribens: *Apollonius, ut vir naturalium potentiarum, & dissensionum, atque consensionum earum peritus, ex hac scientia mira faciebat, non autoritate divina. Hanc ob rem in omnibus indiguit assumptione idonearum materiarum, quæ eum adjuvarent ad id perficiendum, quod efficiebatur. Et Apollonij quidem opera quoniam facta sunt ex scientia rerum naturalium ad corporalem actionem hominum, non evertit Deus.* sic ibi Justinus.

Magiæ naturalis fiducia ausus est Archimedes ad mirandum illud theorema ponere: *Quantumlibet onus quibuslibet viribus movere.* Nec posuit modò, sed & apertissimè demonstravit. Et quia id Regi Hieroni incredibile videbatur, speculationem illã ad praxim traduxit. Ingentem navem onerariam, quam ingens hominum turba, vix maximo labore movere poterat, hominibus multis, ponderibusque impositis procul assidens, quieta impellens manu, vi quadam multifidæ machinæ, tranquillo quasi mari prolaberetur, ad se adduxit. Cùmque Marcellus maximo exercitu terra, marique Syracusas obsideret, Archimedes ad Urbis propugnationem mirabiles, terribilesque omnis generis machinas, telaque hujus magiæ naturalis scientia adinvenit, quibus tantas hostium strages passim edebat, ut Romani incredibili admiratione, terroreque perculsi, dicerent se non contra homines, sed contra Deos pugnare.

Quid dicam de stupendo illo Architæ Pythagorici commento? à quo plerique Græcorum tradunt, & apud Gellium *lib.* 10. *cap.* 12. Phavorinus pro certo confirmat, simulachrum columbæ è ligno ratione quadam mechanica factum, volasse, ita erat scilicet libramentis suspensum, & aura spiritus inclusa, atque occulta concitum. Hac etiam arte ferunt, Albertum Magnum caput æneum, quod maxima spectantium admiratione loqueretur, fabricasse. Severinum etiam Boëtium in epistola quadam, sive à Cassiodoro, sive à Theodorico ad eum scripta, dicitur hujus artis vi, miracula fecisse, hoc est, ut metalla mugirent, æneus anguis sibilaret, aves simulatæ dulcissimè canerent, homines ærei in aëre buccinarentur.

Verùm de his satis, illudque ratum, firmumque sit, esse quandam Magiam naturalem, quam qui tenent, pauciss imi autem bene tenent, possunt mira facere, quæ rude vulgus putat opera & auxilio dæmonum fieri. Tum quia opera illa sunt inusitata. Tum quod secreta quadam ratione, & aliis occulta fiant. Quamobrem plerique putant ejusmodi homines habere consortium cum dæmonibus, & non nisi eorum ope illa præstare. Talem de se fuisse hominum opinionem *quodam loco* scribit Galenus; & Boëtius *lib.* 1. *de consol. prof.* 4. queritur se propter reconditioris philosophiæ cognitionem, & quarundam rerum mirabilium effectionem, tanquam magicis, & maleficis artibus imbutum, fuisse accusatum, & damnatum.

Naturalis hujus magiæ cognitionem unà cum cæteris scientiis protoparenti Adamo fuisse infusam minime dubitandum. Hujus etiam non humano studio partæ, sed à Deo, vel Angelis bonis acceptæ manifestum est argumentum perfectissima rerum omnium naturalium scientia divinitus infusa Salomoni, per quam verisimile est, eum mira effecisse, aut certe, si voluisset, facere potuisset. Josephus certè *lib.* 8. *de Judaicis antiquit.* ait, Salomonem instituisse occulta quædam remedia ad pellendos morbos, & fugandos dæmones. *Incantationes*, inquit, *composuit, quibus morbi pelluntur, & conjurationum modos reliquit scriptos, quibus ita fugantur dæmones, ut deinceps nunquam reverti audeant, atque id sanationis genus etiam suo tempore apud Judæos in usu esse, & se vidisse Eleazarum Judæum, præsente Vespasiano, aliisque Principibus, multos à dæmonibus vexatos hac ratione liberasse. Modus curationis erat hic:* admoto *naribus dæmoniaci annulo, sub cujus sigillo inclusa erat species cujusdam radicis à Salomone indicatæ ad ejus olfactum, per nasum contrahebatur dæmon, & collapso mox homine, adjurabatur dæmon, ne amplius rediret, Salomonis mentione facta, & incantationibus ejus recitatis. Discessus autem dæmonis ab homine illud erat indicium, quod jussu Eleazari egrediens, vas plenum aqua, dispositum, invisibiliter everbatur.* Ita Josephus.

At profectò illa ratio ejiciendi dæmonem non ex Magia naturali, sed ex superstitiosa, & dæmonis artificio composita proficiscebatur, nec eam credibile est institutam esse à Salomone, nisi fortè post quam is Dei gratiam perdidit, in cultum idololatriæ prolapsus. Juvenis etiam Tobias mirabilem vim ejus piscis, quem in Tigri cœperat, Angelo Raphaele docente, cognovit. Nam sic Tobiæ dixit Raphael, ut legitur *cap.* 7. *illius libri. Cordis ejus particulam si super carbones ponas, fumus ejus exfricat omne genus dæmoniorum, sive à viro, sive à muliere, ita ut ultra non accedat ad eos. Fel autem ejus valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit albugo, & sanabuntur* quam vim Callyonimo pisci tribunt cum Galeno *lib.* 1. *simplic.* Plinius, Ælianus, & alij

& alij. Simili remedio piſcis Gregorius Turonenſis Epiſcopus, cùm puer eſſet, divinitus admonitus, patrem ſuum à graviſſimo morbo liberavit.

Nonounquam etiam Magiam naturalem diſcunt homines à dæmonibus. Sic enim Magos Pharaonis eam didiciſſe, certum eſt. Imò fere qui hanc Magiam tenent, cùm ſint homines minimè probi, ac philoſophiæ, aliarunque liberalium doctrinarum rudes, & imperiti, non dubium eſt, quin vel ipſi eam artem à demonibus didicerint, vel ab iis, quibus eam dæmones tradiderint. Vix enim ulli mortalium, aut certe pauciſſimis, nec niſi ijs, qui accerimo fuerint ingenio, & longinqui temporis diligenti obſervatione uſi, talis Magia naturalis contingere poteſt.

Diximus, naturalem Magiam dividi in operatricem, & divinatricem. Hæc in abditis, & futuris conjectandis verſatur. Illa miros effectus producit. Loquendo jam de Magia naturali operatrice, ad magicos illius effectus cœli aſpectum, & influxum plurimum valere, & conferre putant aliqui. Quæcunque enim per characteres, figuras, ac numeros ipſi perficiunt, ea produci volunt à virtute ijs figuris communicata ab aliis figuris ſublimioribus ex ſympathia quadam naturali rerum inter ſe ſimilium, quatenus hæ figuræ ad amuſſim invicem coaptantur.

Nihilominus tamen Theologi cum D. Thoma 2.2. *qu.* 96 *ar.* 2. & *lib.* 4. *contra Gentes*, alijque plures tam Juriſconſulti, quàm periti medici exiſtimant, errorem eſſe in fide, ac philoſophia naturali, veraque aſtronomia aſſerere, quòd imagines ex metallo, vel cera, vel alia quacunque materia ad certas conſtellationes fabricatæ, vel certo charactere, aut figura efformatæ, aut etiam baptizatæ, exorciſatæ, conſecratæ, vel potius execratæ ſecundùm artem, & ſub certis diebus habeant virtutes mirabiles, quę in ſuperſtitioſis aliquorum libris recitantur. De quibus conſule Pererium *lib. de divina Aſtrologia*, Codronchium *lib.* 2. *de morb. venef.* Ananiam *lib.* 4. *de nat. dæmon.* Sybillanum *in peregrinis quæſtionibus*, ac Delrium *lib.* 1. *magic.*

Alij volunt, effectus Magicos hujuſmodi, miraculis ſimiles, oriri poſſe ex naturali hominis conſtitutione, ſicque impij non tantùm Magi, ſed & Fulginas medicus auſi ſunt aſſerere, hujus temperamenti virtute, quod ad pondus vocatur, Chriſtũ Dominum tot miraculis coruſcaſſe. Verùm hoc totum prorſus ridiculum oſtendit Codronchius *loc. cit.* impium verò Medina *l.* 2. *de recta in Deum fide cap.* 7.

Plerique hoſce miros effectus viribus imaginationis tribuunt, quam putant poſſe etiam remotiores faſcinare, vel ſanare, & res loco movere, & fulgura, & pluvias cœlo deducere. Ita Avicenna *lib. de anima ſect.* 4. & alii, qui tamen in modo id explicandi inter ſe diſſentiunt. Quidam enim hoc poſſe imaginationem volunt per certos, quos ipſi ſomniant, gradus. Ita Alkindus *lib. de imaginib.* Alij per ſpiritus ex corpore vi imaginationis expulſos, ut Paracelſus, Pomponatius, Andreas Catanæus *lib. de mirab. effect. cauſ.* Cæteri cum Avicenna & Fulginate ſolo animæ præſtantioris imperio.

At verò licet, ut alibi, ac ſæpe diximus, in eo conveniat ſacra & profana doctrina, quod vis imaginationis plurimum valeat in proprium imaginantis corpus, quoad ea omnia, quæ naturalem habent cum imaginatione coordinationem, ut ſunt motus locales in dormientibus, de quibus extat Andreæ Libanij liber, ut ſunt alterationes per frigus & calorem & quæ has alterationes conſequuntur. Inſuper licet ſit ſatis veriſimile, per accidens poſſe aliquid imaginationem in corpus vicinum, arcta quapiam conjunctione, vel contactu ei copulatum; ſi tamen & imaginatio ſit valde intenſa, & vicinum corpus ad eam affectionem valde diſpoſitum. Ad quod probandum conducere poteſt artificium Jacobi *Genes.* 30. de quo vide Pererium *ibidem.* Attamen imaginatio nullam vim obtinet ad alias proprii corporis diſpoſitiones, quæ naturalem cum illa non habent coordinationem, ut putà, ad figuram manus, vel pedis, vel ut quis adiiciat ſtaturæ ſuæ palmum unum, & quæ ſunt ſimilia. Vide D. Thomam. 3. *p. q.* 13 *ar.* 3. *ad* 3 & *lib.* 3. *contra Gentes cap.* 103. ſimiliter in corpus alienum diſiunctum, omnino ſeparatum ab imaginante, animo humana neque per imaginationem, neque per aliam potentiam, mediantibus ullis radiis, ſpiritibus, vel ſpeciebus, ulla mirifica hujuſmodi poteſt efficere. Quod ex Theologis recte probat Michael Medina *loc. cit.* & ex Medicis Codronchius *ibid.* & Valeſius *de Sacr. philos. cap.* 68.

Volunt tandem nonnulli ſolo contactu, viſu, afflatu, oſculo, vel nudi lintei applicatione, vulnera, & morbos ſanari, & alia mira hujuſmodi naturaliter perfici poſſe. Sed hoc etiam vanitate pleniſſimum eſſe pluribus demonſtrat Delrius *lib.* 1. *magic. cap.* 3. *qu.* 4. & nos ſuo loco. Donum enim conferendæ ſanitatis, ſive curationis eſt donum ſupernaturale & gratia gratis à Deo data 2. *Corint.* 10. Quare ſi nihil ſuperſtitionis in hujuſmodi curationibus accedat, illæ omnes virtuti divinæ adſcribendæ ſunt.

Dices ex Pomponatio *lib. de incantat. cap.* 3. ſicut in herbis, in lapidibus, & in animantibus inveniuntur virtutes ſanandi, ita nihil repugnare, quod in tota humana ſpecie ſimiles etiam vires reperiantur, ut in uno homine ſit virtus talis lapidis, in alio talis plantæ, vel animalis. Quod ergo planta hæc, vel lapis ille poſſit, idem hominem etiam hunc, & illum naturæ vi effecturum.

Reſpondeo, tam lapidibus, quam plantis in ordine ad plures effectus miros, occultam quidem vim à natura inſitam eſſe, quæ tamen naturaliter hominibus ineſſe nequit. Nec ratione ſpecifica, quia non omnes habent; nec individuali, quia conditiones individuales non producunt talem effectum. Quare ſi hoc accidat abſque ullo remediorum naturalium uſu, dicendum eſt fieri aut per gratiam gratis à Deo datam, aut per pactum cum dæmone: Quod eſt ex circumſtantiis dijudicandum.

Atque hæc de Magia naturali, de qua etiam Delrius *cit. lib.* 1. *cap.* 5. Leſſius *lib.* 2. *cap.* 44. *dub.* 1. Suarez *de relig. lib.* 2. *cap.* 14. *num:* 10. Farinac. *de hæreſ. queſt.* 181. §. 1. *num.* 36. Filiuc. *tr.* 24. *cap.* 7. *numer.* 162. ac Torreblanc. *lib.* 2. *de mag. cap.* 1. Supereſſet aliquid dicere *de Magia naturali divinatrice*, ſed quia connexione doctrinæ commodiùs de illa agendum eſt infra, cùm de divinatione, ideo Magiæ artificiali, de

a *ſupra* nonnulla diximus, hæc quoque addamus.

Magia artificialis eſt illa, quæ mira quædam perficit hominum induſtria. Tantùm enim in præſenti eſt ſermo de Magia artificiali operatrice, quæ rurſus dividitur in Mathematicam, & Præſtigiatoriam. Mathematica dicitur, quæ nititur principijs arithmeticis, geometricis, vel aſtronomicis. Alij Taumaturgicam illam appellant. Nihil tamen efficere poteſt, quod rerum naturæ repugnet, quinimo indiget ope cauſarum naturalium certo motu, & dimenſionibus applicatarum, ut ſatis patet ex ſpeculis uſtorijs, hydraulicis, & alijs hujuſmodi rebus. Quare ſiquis effectus proponatur, cauſarum naturalium vim & efficaciam ſuperans, ille ad præſtigioſos referri debet. Hinc ſequitur Magiam artificialem, ſive Taumaturgicam, ut & naturalem, ſive phyſicam per ſe bonas, ac licitas eſſe, ut omnes artes per ſe ſunt bonæ, quamvis per accidens utraque illicita eſſe poſſit, primò per relationem in malum finem, ſecundò, quando ſcandalum oriretur & quòd putarentur hæc fieri dæmonum opera; tertiò, ſi quod inde ſpirituale, vel temporale damnum corporis, aut animæ immineret ipſi circulatori, vel ſpectatoribus, ut per Sylveſtrum, & Fumum v. Ars.

Ad hanc materiam de magia artificiali operatrice primùm pertinet, an vis characterum, annullorum, ſigillorum, aut imaginum ſit, qualem Magi contendunt?

Secundò, an nameris arithmeticis, aut muſicis magica vis aliqua inſit?

Tertiò, an verbis, & incantationibus vis inſita morbos ſanandi, aut alia mirifica perficiendi?

Quartò, an amuletis, & periaptis?

Quinti

Quinto, an aurum, vel argentum hac arte quàm Alchimiam vocant, confici possit? Quibus omnibus, præter alibi dicta, sic breviter respondeo.

Characteribus, annulis, sigillis, aut imaginibus nulla penitus virtus inest in ordine ad producendum aliquos magicos, vel mirabiles effectus. Unde si quando aliquis talis effectus sequitur usum hujusmodi rerum, quod fieri interdum videtur, id totum ex consilio fit duntaxat. Quia dæmones hæc sibi signa constituerant, & quasdam quasi tesseras militares, aut pacta conventa, ut homines solent verborum certas formulas. Ita Theologi cum D. Thom. 2.2. *qu.* 96. ex Medicis Codronchius *lib.* 3. *de morb. venef.* Bokelius *de philtris*, & alii, quos refert ac sequitur Delrius *contra Pomponatium, Ludovicum Dulcem libro Italico de gemmis*, in quo fictitii Salomonis, & Hermetis sigilla edidit.

Numerus, qua numerus est præcisè, nullam naturalem, neque supernaturalem vim operandi continet. Id probant Laurentius *lib.* 8. *histor. anatom. qu.* 10. Vairus *lib.* 2. *de fascino cap.* 11. Quod autem adduci solet in contrarium de anno climacterico, qui homini solet esse lethalis, de diebus criticis, de octimestri partu minimè vitali, nullius est momenti. Idem enim Laurentius *loc. cit. cap.* 9. *& qu.* 3. optimè demonstrat annorum climactericorum rationem, ut & criticorum dierum potissimùm pendere ab humorum, & constitutionum, quæ in hominibus sunt, ratione, ac periodo quadam naturali, de quo dictum est supra. Quod ad partum verò octimestrem semper ferè lethalem, id accidit, quia semen humanum multiplex est. Quoddam perficit fœtum septimo mense, & tunc fœtus post sextum mensem conatur exire. Quod si non reperit magnam resistentiam, tunc validus erit, & robustus. Si verò reperit, continua illa mensis pugna debilitatur, & octavo mense debilis atque invalidus admodum producit in lucem unde moritur. Aliud semen perficit fœtum nono tantum mense, & tunc fœtus ante hunc mensem non conatur exire, soletque adeò robustus esse ut cuncta impedimenta contraria, vel ei non resistant vel per resistentiam, quando mater uterum fert diutius, non admodum debilitetur. Vide Hippocratem *lib. de partu octimestri*, qui tutius hac in re sentit, quam Academici ad numerorum vim superstitiosè confugientes, quorum dicta refert Fabius Paulinus *lib.* 6 *de hebdomad. cap.* 4.

Imo quia frigus, & siccitas sint vitæ inimica, eo cœlitum octimestrem partum rarò esse vitalem. Quippe fabulantur primo à conceptu mensi præesse Saturnum, alteri Jovem, tertio Martem, & ita porro pro ordine Orbium cœlestium recepto, eoque mensis septimo præfectam Lunam, terris proximam. Quo tempore si fœtus prodierit, ob naturam ejus parturientibus commodam, unde & partui præfecta, dictaque Juno Lucina, fœtum esse vitalem; sin, decursis septem errantium syderum spatiis, ad Saturnum redeatur, frigore & siccitate ejus, quæ repugnant vitæ humanæ principiis, quippe in calore, & humore consistentibus, fœtum si tum exire paret, perimi, vel editum sic congelari, ut esse diù nequeat superstes. Sed nono mense redire imperium ad Jovem, sydus calidum, & humidum, eoque fœtui salutare, unde tunc vitalis esse soleat.

Quod spectat ad numeri sonori, sive Musicæ, cujus est objectum, vim & efficaciam, facit profectò inprimis illud Elisei, qui, ut Josaphat Regi Juda, Joram Regi Israel, & Regi Moab siti laborantibus aquam tribueret 3. *Reg. cap.* 4. prius sibi psaltem adduci jubet, cumque caneret psaltes, facta est super eum manus Domini, & ait. *Hæc dicit Dominus, &c. Lib.* 1. *quoque Reg. cap.* 10. Legitur, Samuelem ad gregem Prophetarum misisse Saulem unctum in Regem, qui cùm occurrissent, & ante eos psalterium, & tympanum, & cytharam, ipsosque prophetantes vidisset, insiluit in eum spiritus Domini, & prophetavit in medio eorum, ut *v.* 10. legimus, & 12. Propterea versum est in proverbium: Num Saul inter Prophetas? Ex his enim & aliis similibus S. Scripturæ locis videtur insinuari prophetiam vi concentus musici aliquando Prophetis contigisse. Insuper 1. *Reg. cap.* 16. legimus vi cytharæ Davidicæ malum spiritum à Saule repulsum, quandocunque spiritus Domini malus arripiebat Saul, David tollebat cytharam, & percutiebat manu sua, & refocillabatur Saul, & lenius habebat; recedebat enim ab eo spiritus malus. Tandem Josue *cap.* 6. habemus vi clangoris harmonici tubarum muros Iericunthinos corruisse. Quæ omnia ad triplicem musicæ effectum discutiendum provocare debent accuratum S. Scripturæ Interpretem, quorum primus ad Prophetiam, secundus ad morbos, vel dæmones expellendos, tertius ad aliquid concutiendum, & agitandum pertinet. De quibus videndus est Mersennius *in Genesin cap.* 4. Ibi enim accuratè, & eruditè materiam hanc pertractat & Kircherius in sua Mousourgia. Nos alia infra.

Nulla vocabula vim habent naturalem vulnera, vel morbos sanandi, vel noxas alias depellendi. Dicimus *nulla*, ad excludendum quodvis verborum genus. Dicimus, *vim naturalem*, quia Zelotypiæ illa adjuratio & lex Thorath kina Numer. *cap.* 5. quicquid habebat efficacitatis, de sursum habebat, ferè modo, quo hodie preces Ecclesiasticæ, formulæ Sacramentorum, & Sacramentalium, & exorcismorum vim habent supernaturalem ex Dei institutione, vel gratioso concurrendi modo. Unde, quod pro tota hac materia valde notandum est, *naturale*, hic non sumitur, prout opponitur operi animali, vel libero, vel violento, sed ut opponitur artificiali, prodigioso, & miraculoso, tresque illos ordines excludit. Vide Petrum Cirvetum, Durocensem *in quæst. de Kabala & Magia Judæorum*, quæ est ultima inter ejus paradoxas quæstiones, ac Delrium *lib.* 1. *magic. cap.* 4. *qu.* 1.

Amuleta hujusmodi, quæ collo dependent, nullam vim obtinere naturalem ratione verborum, characterum, vel figuræ, vel constellationis, sed duntaxat ratione materiæ, si quæ illis existat. Hinc delirant fascinatores, qui eò solent attendere, ut metallo cuique proprium inscribant characterem, quemadmodum & uti corporis parti applicent laminam sic inscriptam.

Unde opinio ijs est, tum demum se consequi à planeta, quod expetunt, si convenientis metalli laminam cum proprio charactere convenienti corporis membro alligarint. Quare si quis effectus producatur cujus causa nequit esse virtus, vel facultas naturalis subjecti, effectus ille prodigiosus erit, & amuletum superstitiosum, qualia multa congessit Costa Ben-Lucas Judæus *lib. de ligaturis.*

Quando tamen in ipsis verbis, modo scriptionis, certo Crucium numero, figura, vel similibus species non ponitur, pium & sanctum est, reverentiæ causa, Sanctorum reliquias, cereas agni Dei effigies, Evangelium S. Joannis, psalmos Davidicos, & similia secum gestare collo appensa, sed effectus, qui inde oritur, erit supernaturalis, Dei beneficentiæ adscribendus. Aliis autem ligaturis uti, quas vel usus Ecclesiæ Catholicæ, vel proborum medicorum ars non commendat, omnino est prohibitum. Tales sunt nefariæ illæ præcum formulæ, quas contra vulnera, & pericula

ignis, aquæ, & alia quidem per mendacium adſcribunt B. Leoni, & aliis Sanctis

Huc etiam pertinent formulæ omnes, quibus immiſcentur nomina ignota Angelorum, hoc eſt alia, præter Michaël, Gabriel, Raphael. Sic, ut *alibi* dixi, in Concilio Romano ſub Zacharia Papa ad damnandos errores Aldeberti, & Clementis hæreticorum, Germaniam turbantium, congregato, cùm lecta fuiſſet Aldeberti oratio, in qua continebantur hæc verba: *Supplico vos, Angelus Uriel, Angelus Raguel, Angelus Michaël, Angelus Adinus, Angelus Tubnas, Angelus Sabaoth, Angelus Simichel,* Patres Concilii damnandum Aldebertum pronuntiarunt, ut hæreticum. Cauſa verò ſubditur, & ipſum Concilii decretum his verbis: *Octo enim nomina Angelorum, quæ in ſua oratione invocavit Aldebertus non Angelorum, præter Michaëlis, ſed magis dæmonum nomina ſunt, quos ad præſtandum ſibi auxilium invocavit. Nos autem, ut à noſtro ſancto Apoſtolatu edocemur, & divina tradit autoritas, non pluſquam trium Angelorum nomina agnoſcimus, id eſt, Michaël, Gabriel, Raphael.* Cui decreto non obſtat, quòd *lib.* 4. *Eſdræ cap.* 4. nominetur Uriel, & Jeremiel. Liber enim ille canonicus non eſt, nec tantæ dignitatis. De Uriel vide Nicolaum Serarium *in cap.* 12. *Tobiæ qu.* 10. *& ſeqq* Illud quoque attendendum, & ex ſuis circumſtantiis dijudicandum, ne ipſis veris Angelorum nominibus utentes, ea malis accommodarint. Cur enim id non auſint, qui auſi ſic abuti nominibus Dei? Qua in re libet audire Procopium *in Levit.* contra quoſdam curioſos hoc utentes prætextu, his verbis agentem: *Attamen objiciunt, quidam invocant Sabaoth. Quid tum? Impiè hoc faciunt. Nam illam appellationem non Deo, ſed dæmonibus tribuunt, & plerumque illi dæmoniaci uſurpant nomina divina, dum ea imponunt dæmonibus, quorum ambitioni ſerviunt.* Hoc fit in precibus Magorum, quibus inſerta *magna*, ſic vocant, *nomina*. De Alchimia ſuo loco peculiari agemus.

Altera Magiæ artificialis ſpecies dicitur *Præſtigiatrix*, alii *ludicram*, ſive *deceptoriam* vocant, quòd ejus effectus non ſint quales, aut qui videntur. Ad eam pertinent multa, quæ ab agyrtis, circulatoribus, mirionibus, funambulis, & aliis hujuſmodi perſonis creduntur patrari incantationibus, cum tamen agilitate manuum, vel pedum fiant. Advertendum tamen eſt, eos aliquando ſolere decem magicis præſtigiis unum ſubtilitatis, ſeu agilitatis artificioſæ actum miſcere, ut quæcunque ab ipſis præſtantur, perſuadeant citra præſtigium, ſola dexteritate & arte fieri,

Consultatio LXIII.

An abſque Superſtitione, ac illicita arte ex Aſtrorum repræſentatione procul abſentium ſenſa cognoſci poſſint, ita nimirum, ut ſyderum interventu abſenti cuilibet, abſque alio nuncio, vel litteris, ſenſa animi noſtri non ſecus manifeſta facere poſſimus, ac ſi propriis litteris, vel internuncio exponerentur. Vbi exempla in ſacra, & profanis hiſtoriis manifeſtandi abſentibus ſecreta animi noſtri ſenſa.

MUltis, non dubito, nova admodum, ac inſolens videbitur hæc Quæſtio, ut quæ cum ratioue nec diſſeri quidem, vel in dubium vocari ullo modo poſſe videatur, cùm omnibus utique perſuaſiſſimum ſit, nullo id modo abſque Magiæ damnatæ maleficio fieri poſſe, quod num ita fieri poſſit, quærebatur. Sed eſt tamen equidem non levis dubitandi ratio. Etenim anno 1606. hæreticorum, ut opinor, ſtudio, in Catholicæ Religionis odium, Francofurti typis editus fuit liber ſub nomine Joannis Trithemii, inſcriptus Electori Principi Philippo Comiti Palatino, hoc titulo: *Steganographia, hoc eſt ars per occultam ſcripturam animi ſui voluntatem abſentibus aperiendi certa, autore Reverendiſſimo, & Clariſſimo viro Joanne Trithemio, Abbate Spanheimenſi, & Magiæ naturalis magiſtro perfectiſſimo, &c. hactenus quidem à multis multum deſiderata, ſed à pauciſſimis viſa; nunc verò in gratiam ſecretioris Philoſophiæ ſtudioſorum publici juris facta cum privilegio, & conſenſu ſuperiorum.* Ita inſcriptio.

Ac eſſe quidem, licet, ut etiamnum eſt, imperfectum & librariorum incuria, vel imperitia, multis paſſim mendis obſcuratum, verum hunc, & genuinum Trithemii partum, ex ipſomet Trithemio colligi poteſt, qui ita ſcribit epiſt. 51. ad Rogerium anno 1507. *Magnum & nimis arduum opus Steganographiæ mirabilis adinventionis in octo libros partiendum ſcribere ſum adorſus. Cujus primum quidem librum, & ſecundum ad finem uſque perduxi, tertium verò mancum, & reliquos omnes diviſi uſque in hunc diem omnino ſepultos multiplici conſideratione perſuaſus, cùm & labor ſit magnus, & forſitan retributio parva. Maneat ergo imperfectum ſicut jacet, donec aliud perſuadeat utilitas.* Hæc ille.

In hujus ergo voluminis libro tertio ad eundem Electorem Principem *editit. Francfurt. in* 4. *ex Officina Matthiæ Beckeri, anno* 1606. *pag.* 160. ita præfatur Trithemius: *Inveni*, inquit, *in quodam libro cujuſdam antiqui Philoſophi, qui dictus eſt Menaſtor eſſe, poſſibile, ut quadam arte mentis noſtræ conceptum amico notum faciamus, quantumlibet abſenti in viginti quatuor horis, ſine verbis, ſine libris, ſeu litteris, & ſine nuntio perfectiſſimè, latiſſimè, & ſecretiſſimè. Cùm autem deſiderio ſciendi vehementiſſimè ducerer, cœpi velle experiri dictionum veritatem, & poſt multos labores tandem inveni ipſam ſcientiam experientia probatam. Maximum eſt hujuſmodi artis ſecretum, & tantis obſcuritatibus involutum, ut nulli ſit facile pervium. Menaſtor enim nimis obſcurè & paucis verbis myſterium involvit, tantiſque viribus* (ſeu potiùs artibus,) *ut ſecretum maneat, uſus eſt, ut poſt eum adhuc nullus reperiri potuerit, qui auſus ſit ejus ſermonem aliquo documento facere clariorem. Ego autem metuens tam mirabile opus propter nimiam obſcuritatem vilipendi ab imperitis, aut tandem igni cremari, cùm in eo multis probationibus jam diu ſim expertus* (ſeu experiendo verſatus) *ita illud litteris commendare apertioribus volui, ut & viris eruditis, ac in magicis ſtudioſiſſimis cum Dei auxilio, poſſit aliquatenus fieri pervium, & tamen imperitis Napophagis omni tempore maneat occultatum, & nullatenus eorum obtuſo intellectui cognitum. Dixit autem Menaſtor: Septem ſunt planetæ, quibus ſeptem præſunt Angeli, & illis ſunt unus & viginti ſpiritus ſubjecti, per quos nunciantur arcana.* Hactenus Trithemius, qui & poſtea toto libro ſequenti plurimis paginis, ac ſectionibus hujus artis rationem ac modum ita deſcribit, ut plenè afferat, interventu ſtellarum, ac præſertim ſeptem planetarum, animadverſiſque variis eorundem moribus, tam puris, ut ipſe loquitur, quàm miſtis, tam rectis, quàm retrogradis, aliiſque ex arte ritè factis, & obſervatis, ſine alio nuntio, ſine litteris, ac verbis, poſſe intra viginti quatuor horas tutiſſimo, & certiſſimo ſignificari amico ejuſdem artis perito omnia, quæ eum ſcire quiſque voluerit.

Denique concludit idem autor: *Si volueris*, inquit, *de aliquo abſente ſcire, quomodo valeat, & verum ſtatum ejus in viginti quatuor horis, quantumcunque longè ſit, iſto modo ſcire poteris. Et omnia quæ fiunt in mundo, conſtellatione obſervata per hanc artem ſcire poteris.* Ita Trithemius, qui cùm non ſolùm hujus rei aurorem adducat Menaſtorem, antiquum, ut ipſe ait, Philo-

Philoſophum, qui tamen qualis ſit, mihi equidem non conſtat, ſed eam etiam compluribus experimentis ſe comprobaſſe teſtetur, non leve ſanè argumentum ſuppeditat ad probandam affirmativam partem propoſitæ quæſtionis, fieri nimirùm poſſe, ut naturali aſtrorum repræſentatione, amicorum procul abſentium ſenſa cognoſcantur.

Sic enim ex dictis argumentari licet. Trithemius cùm ſe pluribus experimentis effectum rei comperiſſe dicit, aut verum dicit, aut contra ſuam mentem ex propoſito mentitur. Mentiendi autem cauſam ille non habebat, nec ei, ſi quam habuiſſet, virum tam gravem obtemperaturum crederemus, præſertim cùm ſuam hanc ipſe artem Electori Principi dicarit, ac venditarit, cui mendacia vendere tutum minimè fuiſſet. Si verum dicit, adeoque re ipſa, certa planetarum obſervatione interveniente, ſine verbis, litteris, & nunciis, abſentium ſenſa ipſe cognovit, abſentibuſque ſua ſenſa manifeſtavit, aut naturali vi planetarum, aliorumque mediorum adjunctorum, hoc factum eſt, quod argumentum poſtulat, aut non naturali, quod dici non poteſt. Quoniam ſi vis ea naturalis non fuit, aut ſupernaturalis fuerit neceſſe eſt, aut ſuperſtitioſa, & dæmoniaca. Prius dici non poteſt, non ſolùm quia vis ſupernaturalis tot mediis, ac cautelis à Trithemio præſcriptis, ut mox videbimus, nec indiget, nec juvari poteſt; ſed etiam quia ſi illa vis ſupernaturalis fuiſſet, pertineret utique vel ad donum propheticæ, aut aliam aliquam gratiam gratis datam, ut Theologi loquuntur, ac proinde nec promiſcuè omnibus, nec eidem ſemper adfuiſſet, nec omnino per modum artis aut tradi, aut diſci potuiſſet; ut tamen tradi, ac diſci poſſe à quolibet, aſſeruit Trithemius. Niſi ergo Trithemius peſſimæ magiæ deditus fuit, dicendum eſt, poſſe naturali vi, ac repræſentatione ſyderum, certis ſimul quibuſdam obſervationibus intervenientibus, amicorum abſentium vota, & ſenſa cognoſci.

Quis autem tantum virum magiæ criminis inſimulet, quem totius vitæ curſus, & conditio ab eo facit alieniſſimum? Nimirùm hominem fide Catholicum, ſtatu Religioſum, & quidem in ſanctiſſimo Benedicti Ordine regulam adſtrictiorem profeſſum; dignitate, Spanheimenſem primùm, deinde monaſterii S. Jacobi in ſuburbio Herbipolenſi Abbatem, virum virtutis & doctrinæ laude ſua ætate præſtantiſſimum, innumeris propemodum elucubrationibus, ac libris pro fide, pro pietate, pro veritate editis celeberrimum, ſummis in Orbe Chriſtiano viris, ac Principibus, tam Eccleſiaſticis, quàm Politicis, ac in his, ipſi etiam Maximiliano primo Imperatori, ut ex Spanheimenſi Chronico liquet, notiſſimum, chariſſimum, quem Joachimus Brandeburgenſis Elector vocat *Reverendiſſimum Patrem, amantiſſimumque præceptorem*, & rurſum in alia epiſtola, *Reverendum Patrem in Chriſto Abbatem, ſuumque Patrem amantiſſimum.* Et infra eandem epiſtolam, ſcriptam illo ipſo anno 1507. quo Trithemius in citata epiſtola 51. ad Rogerium in Steganographiæ libris conſcribendis occupatum ſe fuiſſe ſcribit, ita concludit: *Vale Germaniæ decus, totiuſque arca ſapientiæ, mei memor ad Dominum, & ama me, quia te vehementer amamus.* Rurſum Hermannus, Epiſcopus Colonienſis eodem anno 1507. in ſuis litteris compellat eum *Venerabilem in Chriſto, ſyncerè dilectum.* Nicolaus Gerbellius appellat eum, *virum inter Germanos primarium.* Vide 2. *p. oper. hiſt.* Trithemius *epiſt.* 14. 19. 23. 26. & 31.

Denique in epitaphio, quod à Georgio Flachio, Herbipolenſis Antiſtitis in Pontificalibus Vicario, & Theologiæ Doctore, viro pietate, ac doctrina conſpicuo & ad Concilium Tridentinum legato conſcriptum, in monaſterio Benedictinorum S. Jacobi Herbipoli etiamnum extat, vocatur *Germanæ gloria terræ, litteris ſimul, & virtute celebris*, Maximiliano Imperatori acceptiſſimus, *cui primùm tribuerit docta caterva locum.* Et additur: *Abſit ſuſpicio de dæmonis orta magia, contra quam magnum ſcribere cœpit opus.* Inſinuat videlicet hic Epitaphiographus opus illud Trithemianum circa annum 1508. ab eo cœptum, de quo ita Joannes Duracluſius diſcipulus ejuſdem Trithemii: *De dæmonibus*, inquit, *& artibus prophanis, maleficis, & ſuperſtitioſis laborioſum opus Trithemius verſat in manibus, quod libros habebit duodecim, in quibus omnia diabolicarum artium vaframenta explodit, confundit, & evertit.*

Quò ſpectant etiam libri quatuor Antipali maleficiorum ſub eundem annum 1508. ab eodem elaborati, ut & libri quinque contra maleficos, & omnes artes, & ſuperſtitiones ab Eccleſia prohibitas, ſcripti. Sed non pluribus ante annis duo vaſti tomi in folio operum Trithemii, hiſtoricorum quidem à Marquardo Frehero, ſacrorum verò, ſeu ſpiritualium à Joanne Buſæo, Jeſuita in lucem dati, ſatis teſtantur, quantus & doctrina & religione fuerit Trithemius. Omitto quæ de inſigni Bibliotheca Trithemiana à pleriſque viris doctis cupidè vel à longinquo adita, ac luſtrata, deque aliis ejus laudibus, ac ſingulari cum ſummis Principibus conſuetudine ex ipſo Chronico Spanheimenſi, aliiſque collegit idem Buſæus in Epiſtola dedicatoria ſui, quod in lucem dedit Trithemiani operis,

Cùm igitur talis ac tantus vir fuerit Trithemius, quis artem illam ſuperiùs ex ipſo relatam, ab eoque ipſo ſæpiùs experimento probatam, maleficii, ac ſuperſtitionis arguere, ipſumque adeò Trithemium inter maleficos, ſeu dæmonolatras referre auſit? Taceo, quod, etſi res tota per ſe valdè incredibilis, cauſæque ejus naturales prorſus occultæ videantur, nihil tamen obſtat, quò minùs revera naturali vi effici poſſe videatur, cùm & innumeros alios quotidie in natura experiamur effectus, quorum vel cauſas ignoramus, vel magnitudinem ita ſuſpicimus, ut nondum experimento cognitos ne fieri quidem ulla ratione poſſe judicaremus. Quis enim ante tubum illum opticum non diù inventum, fieri poſſe naturæ viribus exiſtimaſſet, ut Solem, Lunam, ſydera, aliaque viſus objecta perinde liceat humanis oculis conſpicari, ac ſi homo non dico tripla, decupla, ſed pluſquam vigecupla proportione iiſdem propior eſſet? Quis re nondum comperta, fieri poſſe judicaſſet, ut omnium rerum aſpectabilium ſpecies in obſcurum locum per foramen immiſſæ, vivis adeò coloribus momento depingerentur, tamque nobile ſui ſpectaculum exhiberent, quàm ne peritiſſimi quidem ars pictoris aſſequi poteſt? Quod ſi magnes vim occultam habet trahendi ferrum, ſuccinum, paleas, Luna mare, remora ſiſtendi navem, torpedo obſtupefaciendi capientis manum, cur non & aſtrorum certa obſervatio, actioque ad eam accommodata accedens, vim habeat amicis nuntiandi ſecreta, quæ volumus? Hæc igitur ſunt, quæ cauſam huic Quæſtioni dederunt, ac probabilem fortaſſe dubitandi rationem parere potuerunt.

Nunc quid hac de re ſentiendum ſit, paucis exponam. Primùm illud omnibus perſuaſiſſimum eſſe debere aſſero, nullam ejuſmodi exiſtere vim naturalem, ex aſtrorum diſpoſitione, aut ea, quæ à Trithemio ſecundùm ipſam verborum ſuperficiem deſcripta eſſe videtur, arte, nuntiandi abſentibus mentis ſecreta. Probatur hoc non ſolùm communi ſenſu virorum doctorum, qui propterea, ut videbimus, librum illum Trithemii ſuperſtitionis, & magiæ damnant, ſed etiam ex ipſis ejuſmodi artis præceptis, quæ ſingillatim expenſa partim ridicula, partim impoſſibilia,

certè quidem ad propositum scopum sua natura minimè accommodata, facilè deprehenduntur.

Primùm jubet, ut exactissimè motus omnes singulorum planetarum ad ipsa etiam usque minuta prima, secunda, tertia, quarta, pro cujusque diei tempore cognoscantur. *Nam in diversis*, inquit, *gradibus, signis, diebus, horis, minutis, secundis, tertiis, & quartis planetarum effectus quoad hanc scientiam diversimodè variantur.* Et infra: *Nisi quis*, inquit, *valde expertus in omnibus his fuerit, scieritque motus planetarum medios perfectè, ac deinde minutissimas divisiones punctuales, quæ ex quartis, tertiis, secundis, minutis, & gradibus inæqualibus subtilissimè divisis proveniunt, facilè in veros errores incidet, & grave periculum vix evadet.* Ita ipse. Adeo verò minutè, ac pensiculatè scire planetarum motus impossibile esse, vel ex eo constat, quod ne Solis quidem adeò illustris planetæ motus undique tam exactè hactenus compertus fuit, cùm ejus periodum etiam secundùm prima ipsa minuta breviorem quidam, longiorem alii faciant.

Secundò edicit Trithemius, in hac re non sufficere communes & consuetas Astronomorum regulas, sed quasdam proprias, & peculiares esse adjiciendas: *In his omnibus*, inquit, *non solum generales regulas ab Astronomis traditas, (quia licet maximè conducant huic scientiæ nostræ, tamen non penitùs sufficiunt) sed etiam particulares scias, necesse est.* Quænam autem quæso sunt illæ particulares regulæ motuum cœlestium, ipsis etiam Mathematicis ignotæ?

Tertiò exigit Trithemius, ut non minùs etiam exactè cognoscatur motus stellarum octavæ sphæræ: *Cum volueris*, inquit, *in hac profundissima speculatione operari, imprimis oportet te scire ortum, exaltationem & occasum omnium stellarum octavæ sphæræ, per quas fit operatio, & quantum quælibet distet ab alia.* Quis autem adeò exactè hoc novit?

Quartò, calculatis diligentissimè omnibus, vult observari quis Angelus Saturni præsit illi quartæ diei, aut noctis. Ubi supponere videtur ex antiquorum quorundam sententia, à se quidem etiam in libro ad Imperatorem Maximilianum de septem Secundeis, sive Intelligentiis motricibus, ut ipse præfatur, non asserta, sed relata, certos quosdam Angelos certo tempore mundi gubernationem, & quasi præfecturam sustinere. Sed cùm ipse Trithemius eam de septem illis Secundeis sententiam suspectam, & incertam habuerit, quia etiam, ut ex fine ejusdem libri colligitur, dubitavit, an in illa annorum distributione lunares, an verò solares menses sint accipiendi, quis juxta eam, certum ejus regiminis modum, ac partitionem habere poterit perspectum?

Quintò vult etiam quolibet tam diei, quàm noctis tempore oculis conspici stellas illas, per quas quis operaturus est. Quod etsi quidem ipse arte à se alibi tradita fieri posse asserat, utique tamen ad litteram, ut sonat, intellectum falsum est, non solùm, quod ejus rei nullum extat vestigium, sed etiam, quod stellæ illæ cùm undique terram ambiant, non semper ac promiscuè omnes supra horizontem existunt.

Sextò vult schedulis inscribi nomen, & stellæ illius, & Angeli ad operandum accommodati, ut & alia nescio quæ secretissima. Sed quid scriptio nominis utriusque ad propositum, nisi quòd hæc magici, non naturalis effectus indicium præbent, ut & alia, quæ mox referentur?

Septimò vult in alia charta describi conceptum mentis, quem ab absente cognosci volumus, & has duas schedulas simul convolvi, &c. Alibi vult etiam imaginem tam Angeli eo tempore præsidis, quàm amici illius, ad quem secretum dirigitur, certo modo, ac ritu depingi. Sed constans, ac certa Theologorum sententia est, à Theologis copiosè defenta, imagines nullam vim efficiendi Physicam habere, præterquam quod sensus objectivè movere possunt. Quam communem doctrinam velut demonstratam suppono. Vide Delrium *tom. 1. lib. 1. cap. 3. qu. 5. & tom. 3. lib. 3. p. 1. qu. 3. sect. 4. & p. 2. qu. 4. sect. 2.* & nos alibi.

Octavò meminit idem Trithemius *quodam loco*, nempe *pag. 171. & 177.* etiam conjurationis cujusdam ad spiritum. Sed præterquam quod hoc quoque causam hujus effectus non naturalem, sed dæmoniacam arguit, ab ipso etiam Trithemio ibidem asseritur non necessarium, cum hac quidem arte, non minùs absque spiritus, ejusque adjurationis interventu secretum nuntiari, seu retegi absenti posse fateatur. Ex quibus proinde satis demonstratum est, primum illud pronuntiatum, naturali scilicet via, ex astrorum dispositione, sive observatione absenti nuntiari sensa animi nostri non posse.

Huic verò nunc subjungo alterum, artem illam, à Trithemio traditam, sine nuntio, sine verbis sine litteris longè absenti animi nostri sensa secretè manifestandi, ut & cætera, quæ in duobus præcedentibus libris ad occultæ scriptionis artem spectantia, ab eo traduntur, adeoque totam ejus Steganographiam specie externa spectatam, ac proprio verborum sensu intellectam, planè magicam, & superstitiosam esse, ac pro tali ab omnibus jure haberi. Hoc pronuntiatum cuivis per se facilè manifestum est, qui vel obiter Trithemii Steganographiam inspexerit, idque præter ea, quæ paulò ante ex libro tertio retuli, ex quatuor potissimùm capitibus elucescit.

Primum est, quòd apertè toties pronuntiat, ac repetit omnia, & singula hujus artis secreta, saltem quæ *duobus præcedentibus libris* traduntur, per spiritus transigi, quibus nempe secretum commendandum sit, ut id amico absenti renuntient. Item primi libri capitis primi clavim & operationem ait, teneri à spiritu principali *Pamersyel, Anoyr, Modriel, per ministerium Ebra sotheam abrulges*, &c. Secundi capitis Princeps spiritus ab eo vocatur *Padiel Subsolanus, habens sub se ministros diurnos decem millia, nocturnos ducentum millia*, &c. Et sic de cæteris. Similia etiam *ex tertio libro* jam superiùs retulimus.

Secundum est, quod eosdem illos spiritus ab utroque tam secreti nuntiandi causâ mittente, quàm ab amico missos recipiente, præcipit adjurari, & quidem verbis peregrinis incognitis, ut videre est *toto lib. 1. & 2. v. g. lib. 1. cap. 1.* ita loquitur: Cùm autem sederit ad scribendum versus Orientem ita spiritus compellet: Pamersyel oshurmus delmuson Thasloya peano, &c. Et mox infra pro altero litteras secretas recipiente hanc ponit conjurationem, cujus initium: *Lamarton anoyr bulon madriel, &c.* omitto alia.

Tertium est, occultorum characterum usus. Ita enim generatim præcipit Trithemius lib. 1. cap. 1. *Sed observa*, inquit, *ut in omnibus litteris, quas mittis hac arte conscriptas, proprium signum infigas, ut is, cui scribis, sciat, per quos spiritus sis operatus. Quoniam si ipse operaretur per alios ad intelligendum, & tu per alios ad mittendum, nunquam in æternum obedient ei, sed pro indebita operatione & illum lederet, & secretum tuum minimè revelarent. Omnes enim spiritus, quibus in hac arte utimur, ordines, & officia sibi commissa tantùm custodiunt, & de aliis se nullatenus intromittunt*, &c. Ea verò signa nova planè & incognita proponuntur postea *lib. 1. cap. 32.*

Quartum est, admirabilis hujus artis effectus, qui planè naturæ vires, ac ordinem superare, certè quidem cautis, ac mediis, quæ ex præscripto adhibentur, minimè proportionatus esse videtur, ut de tertio libro satis ex dictis constat. Eadem est ratio duorum præ-

præcedentium. Ita enim præcipit autor lib. 1. cap. 1. *Præparet*, inquit, *hujuſcemodi arte uſurus, chartam in quam ſcripturus eſt, cum invocatione divini nominis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Deindè verò ſcribat in ea quamcumque narrationem voluerit ſimplicem, & apertam, quam omnes legentes intelligant, Latino, patrio, vel quolibet alio ſermone.* Nec aliud præterea mandat Trithemius, quàm ut ejuſmodi litteræ ad amicum, in arte probatum, mittantur, additis utrinque adjurationibus, & certo characterę, quorum antea mentionem fecimus: *Et his factis, & dictis*, inquit, *alter*, (qui litteras illas recepit) *mox intelliget mentem tuam perfectè, ſpiritibus ultro ſe cum impetu offerentibus*, &c. Quis autem credat fieri ratione, ac vi naturali poſſe, ut quælibet ſcripta natratio apta ſit ad mentem noſtram, ſeu certum animi ſecretum amico patefaciendum?

Ex his omnibus ita licet argumentari. Spiritus illi, qui levi qualibet, ac præſertim ignota, ac peregrina adjuratione à quolibet evocati, ad quidvis etiam inane, ac futile nuntiandum adſunt, utique non ſunt boni ſpiritus, ſed maligni. Spiritus Trithemiani levi qualibet, eaque peregrina adjuratione à quolibet evocati ad quidvis, etiam inane ac frivolum nuntiandum adſunt, ut ex dictis Trithemii præceptionibus patet. Ergo ſpiritus Trithemiani, prout ab eo ſecundum verborum proprietatem depinguntur, non ſunt boni, ſed maligni ſpiritus. Ergo & ars eorum miniſterio utendum præcipiens, ſecundùm externum quidem verborum ſonum non eſt licita, ſed magica, & dæmoniaca.

Rurſum. Ars illa, quæ peregrinis utitur characteribus, cujuſque effectus artis media ſecundùm naturæ leges longè ſuperat, meritò eſt ſuſpecta, velut magica, & ſuperſtitioſa, ut Theologi tradunt inter alios ſuperſtitioſi effectus indicia. Atqui talis eſt ars illa Trithemii. Ergo meritò de magia, & ſuperſtitione eſt ſuſpecta.

Neque verò hanc ſuſpicionem adeò firmis indiciis; imò ipſa quaſi Rei confitentis aſſertione nixam ſatis purgavit Trithemius, quod artem ſuam ſæpiùs ſinceram, omniſque ſuperſtitionis ac damnatæ Magiæ expertem eſſe profitetur, quodque in ipſa ſtatim præfatione ſibi ab oppoſita cenſura vult eſſe cautum, cum ita lectores alloquitur. *Si verò non intellexerint, quod multis ſcimus fuiſſe factum, diſcant priùs quàm reprehendant*, &c. *Quam ſi nequiverint intelligere, non ipſam, quia bona eſt, ſed obtuſa ingenia veſtra reprobate*, &c. Id enim quilibet damnatæ artis profeſſores facere ſolent, ut ſuam artem velut honeſtam, ac ſynceram commendent, ac eos, qui aliter ſentiunt, reprehendant, ut videre eſt in Aſtrologis judiciariis, auguribus, oniromantis, &c. neque ferè ulla adeo execrabilis ars eſt, quæ non ſub ſpecie honeſtatis cupiat illudere.

Idem verò pronuntiatum ſecundò etiam probatur ex communi judicio virorum doctorum, qui hactenus Trithemii Steganographiam ſub cenſuram vocarunt, & tanquam magicam, & ſuperſtitioſam (proprio nempe verborum ſono, ac ſenſu, communi utique id genus ſcriptorum interpretandi, jure ac more acceptam) damnarunt. Ex his Antonius Poſſevinus *in ſuo Apparatu ſacro de Steganographia Trithemii*, ita cenſet: *Falſi ſunt*, inquit, *qui eam ſuſpexerunt, & tanquam opus admirandum, clavimque polygraphiæ celebrarunt. Superſtitionis enim, & periculi pleniſſimum eſt, magiamque ſapit, non naturalem illam, quo tamen nomine plerique ſuas ſordes tegunt, verùm etiam ipſam, quæ cum a S. Romana Eccleſia prohibita ſit, una cum ejuſmodi libris in Romano Indice haud dubium, quin & ipſa ſit ablegandum.*

In eundem ſenſum Delrius *lib. 2. magic. qu. 3.* de ſuperſtitioſo quodam Judæorum volumine loquens, pleno ſacrificiis, & incantationibus dæmonum, ait: *Vix dubito aliquod* (ejus exemplar) *in manus Joannis Trithemii incidiſſe, unde & partitionem, & materiam ſuæ Steganographiæ periculi, & ſuperſtitionis pleniſſimæ acceperit. Cujus operis nomen, quod nondum prohibitis ab Eccleſia libris ſit inſertum, ſuſpicor accidiſſe, quia liber nondum typis vulgatus in paucorum manus incidit. Alioqui quando prohibiti libri omnes magici, ſatis iſte prohibitus cenſendus, qui inter alios familiam ducit.* Nec minùs graviter hac de re cenſet Bellarminus *de ſcript. Eccleſ.* qui & addit. *opus illud Steganographiæ prohibitum meritò eſſe.*

Quid quod ipſimet etiam Trithemio, utcumque aliàs ad Magiæ notam, & ſuſpicionem depellendam, eùm adhuc in vivis eſſet, contra Carolum Bovillum, teſte Duracluſio, apologiam ediderit, ſuum illud Steganographiæ opus utique quod quandam damnatæ Magiæ ſpeciem præ ſe ferret, & iccircò non intelligentibus pleriſque ſcandalo eſſe poſſet, tandem diſplicuit, ac re adhuc imperfecta deponendum, ac prætermittendum eſt viſum, ut ſupra ex eodem retulimus. Qua de cauſa etiam, vel ob ipſam mali ſpeciem, quam liber ille præ ſe fert, & Apoſtolus non ſecùs, quam malum ipſum cavendum eſſe monuit 1. *Theſſal.* 5. & quod alias etiam plus fortè periculi, & curioſitatis habere, quàm utilitatis, ac ſolidæ doctrinæ videri poteſt, nemo inficias ierit, ſatis cauſæ eſſe, cur liber ille prohibitis accenſeatur.

Atque hæc hactenus de Steganographia Trithemiana ſecundùm proprium verborum ſenſum ſpectata, dicta ſint. An verò etiam juxta ipſam autoris mentem, ac ſenſum, ab eo intentum, verè Magica ſit, ac ſuperſtitioſa, alterius eſt diſquiſitionis, nec tam facilè eſt dicere, quàm ex veritatis norma dijudicare.

Habemus quoque in ipſa Sacra Scriptura non omnino abſimile abſentibus animi noſtri ſenſa ſecretè manifeſtandi exemplum, quod deſcribitur *Lib. I. Reg. cap.* 20. ubi Jonathas cum Davide in hunc modum depactus eſt: *Cras*, inquit, *Calendæ ſunt, & requireris; requiretur enim ſeſſio tua uſque perendie. Deſcendes ergo feſtinus, & venies in locum, ubi exulandus es in die, qua operari licet, & ſedebis juxta lapidem, cui nomen eſt Ezel. Et ego tres ſagittas mittam juxta eum, & jaciam quaſi exercens me ad ſignum. Mittam quoque & puerum, dicens ei: Vade & affer mihi ſagittas, ſi dixero puero, ecce ſagittæ intra te ſunt, tolle eas, tu veni ad me, quia pax tibi eſt, & nihil eſt mali, vivit Dominus. Si autem ſic loquutus fuero puero: Ecce ſagittæ ultra te ſunt, vade in pace quia dimiſit te Dominus.* Quod ergo in uno ſingulari caſu ad certam duntaxat ſententiam patefaciendam ex conventione privata duorum, valuit jactus, & commonſtratio ſagittæ, id ex perpetuo & ſtabili pacto, ſeu præſcripto artis, ad quidvis manifeſtandum efficere poſſunt eadem; aut ſimilia ſigna, certo numero, ordine, ac modo conformata.

Et quoties in profanis hiſtoriis legimus, fumo, ſono, aliiſque ejuſmodi ſignis ſine voce, ſine litteris, ſine nuntio longè diſtantibus res alioqui penitùs ignotas fuiſſe ſignificatas? Certè Phryctos facium oſtentatione è mœnibus finitimos, ſocioſque tam de hoſtium, quàm amicorum adventu certiores reddere ſolitos ita, ut cùm amicos indicarent *faces quietas geſtarent, cùm hoſtes, agitarent*, teſtatur Suidas. De moribus Cathaini regni etiamnum hodie ſervari ſolitis hæc refert Augerius Busbequius *epiſt. 4. legat. Turcicæ*: *Poſtquam multorum menſium labore ad anguſtias, ac veluti clauſtra regni Cathaini perventum eſt, ibi mercatores interrogantur, quid ferant, unde veniant, & quo ſint numero? Quæ regis præſidiarii cognita interdiu fumo, noctu per ignes proxima ſpecula*

tradun-

tradunt, illa vicissim sequenti, ac sic deinceps, donec aliquot horarum, quod plurium dierum spatio non posset, nuntius Cathaium ad Regem de mercatorum adventu transferatur. Qui quidem pari celeritate, eademque ratione quid tibi placeat respondet, admitti omnes, an partem excludi, aut differri velit, &c. Qua in re utique varietatem quandam signorum intervenire necesse est.

De Imperatoribus olim Græcis ita scribit Cedrenus: *Volentes*, inquit, *incursiones Saracenorum in Romanas ditiones nequaquam ignorari, ne ex improviso irruentes illi regiones devastarent, castellum quoddam Tarso vicinissimum, excelsissimo, & natura munitissimo in colle ædificaverant Lulum nomine, in quo collocati custodes, ubi Saracenos incursionem moliri sentiebant, igne succenso signum dabant, quo igne conspecto, ii, qui in in Argeo colle excubabant, idem faciebant. Eos excipiebant, qui in Iramo colle, post hos qui ad Ægialum, & secundùm hos qui apud Mamantum, inde qui in Circo, atque ab his, qui ad Mocillum, denique post hos qui in D. Auxentii colle stationem habebant, igne edito excubitoribus magni palatii incursionem hostium significabant. Hoc ignium ordine sese insequentium indicio, & Imperator momento temporis de hostium conatu certior reddebatur, & rustici nuntio percepto, muris se claudebant, & impetum hostium evitabant.* Eo momento quasi temporis, ut autor loquitur, ignis indicio Lulo Constantinopolim, nempe supra sexcentum milliaria hostilis irruptionis notitiam propagatam. Quantam vim & celeritatem si fictitiis illis planetis Trithemianis dederis, nihil est amplius, quod in iis aut velut naturæ vires excedens admireris, aut ob effectus magnitudinem quasi superstitiosum damnes.

Consultatio LXIV.

An per artem præsidio rerum naturalium adjutam, absque arte magica dæmoniaca, verum aurum fieri possit ab Alchymistis?

Duæ sunt oppositæ sententiæ. Prima omnino negat Ita D. Thomas 2. *sent. dist.* 7. *qu.* 3. *ar.* 1. *ad* 5. Cajetan. 2. 2. *qu.* 77. *art.* 2. *ad* 1. Valentia 2. 2. *disp.* 6. *qu.* 13. *pun.* 2. *diffic. ult.* Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 40 *num.* 50. Torreblanc. *lib.* 2. *de mag. cap.* 4. Castropal. *p.* 3. *tr.* 17. *disp.* 1. *pun.* 10. *n.* 17. Delbene *de offic. S. Inquis. p.* 2. *dub.* 228. *sect.* 20. & Abulensis *in Exod.* 7. *qu.* 10. aliique plures, nominatim Avicenna *in lib. meteororum*, ut refert *Ægid. in* 3. *quodlibet qu.* 8. Averroes *in paraphrasi super* 1. *lib. de generat. animal.* idem Ægidius *loc. cit.* Conciliator *in differentia* 209. Cardanus *lib.* 17. *de subtilit.* Exempla verò fallacis Alchimiæ, vide apud eundem *in* 10. *libro de variet. rerum cap.* 51. qui omnes suas afferunt rationes, atque asserunt, hujusmodi artem transmutandi viliora metalla in pretiosiora, vel esse impossibilem, vel saltem indiscretam, incognitam, pernicioſam, valde periculosam, & illicitam.

Quòd autem sit supra humanam facultatem, ac moraliter impossibilis probatur. Quia nulla illarum rerum, quas Alchymici ad dictam transmutationem adhibere solent, est causa efficiens principalis ejusmodi effectus, cùm nulla sit æque perfecta, ut effectus, qui intenditur. Et quamvis Alchymici asserant in iis rebus esse semen auri, & argenti, hoc tamen quidem dicunt, sed non probant. Oportet namque omne semen agere in virtute alicujus causæ principalis, quam isti non possunt certò indicare, neque experientia probare. Quia, ut ait D. Thomas *loc. cit.* Alchimistæ faciunt aliquid simile auro, quantùm ad accidentia exteriora, sed tamen non faciunt verum aurum. Quia forma substantialis auri non est per calorem ignis, quo utuntur Alchimistæ, sed per calorem Solis in loco determinato, ubi urget virtus mineralis. Et ideo tale aurum non habet operationem consequentem speciem auri.

Secunda sententia firmat, id fieri posse arte alchymica & consequenter à superstitione, & arte magica eam liberant. Hanc defendit Delrius *lib.* 1. *macar. cap.* 5. *qu.* 1. *sect.* 2. *&* 3. *& qu.* 4. contendit, hunc artis usum licitum esse, Sylvester, inquiens secundùm se nihil continere illicitum. Quia uti naturalibus causis ad naturalem effectum, non est illicitum per se. Et ita etiam tradit Torreblanca *lib.* 2. *d. cap.* 4. *n.* 14.

Et quidem si verum, & perfectum aurum ab Alchymistis potest effici, haud dubiè chymica facultas una de præcipuis Magiæ naturalis partibus censenda est; nimirum tale opus Magiæ, tum propter vim, ac potentiam artis maximè admirandum esset, tum propter magnitudinem utilitatis, optatissimum, atque gratissimum mortalibus accideret. Audiamus quid eruditus vir Scaliger ea de re scriptum reliquit *contra Cardanum exercit.* 327. Triplex est, inquit, Magia. Una hîc infima, & nostras sanè & fœda, & sordida cum cantiunculis, cadaveribus, & funibus suspendiosorum, quæ, siquis attrectare audeat, mereatur. Altera ex astris deducit vires in specula, sigilla, annulos, tabellas. Tertia divina est. Nomen apud vulgus odiosum fecit colluvies impostorum. At Magus apud Persas nihil aliud, quàm Sapientem sonat; sed propter Smerdis proditionem, & perfidiam nomen Magorum infensum diù fuit. Hac Magia Dominum Jesum fuisse promissum Regem, cognoverunt Magi, qui ad eum adorandum longinquis è regionibus profecti sunt. E Syrorum libris hæc descripsimus. Aiunt Magiæ & transmutatoriæ artis vires, usus, & fines esse perquam similes. Opus & finem Chymistarum, esse corpus in corpus. Opus, & finem Magiæ, esse spiritum in corpore. Magi suas affectiones violentias appellant, propterea quòd, vires suas supra eas, quæ naturæ ordine fieri videntur, exercent. Chymistæ suum opus nominant Fortitudinem; hoc enim significat decantatum illud, Elixir, in cujus fide omnem oppignorant naturam.

Et posse revera effici aurum interventu alchymiæ, docent Albertus magnus *lib.* 3. *de mineralibus cap.* 9. Janus Lacinius, qui de facultate chymica in transmutandis metallis multa disputavit, ejusque disputationis summam memorat Cardanus *loc. cit.* Antonius Mirandulanus *in opere, quod scripsit de eversione singularis certaminis lib.* 19. *sect.* 7. Pererius *de magia lib.* 1. *cap.* 12. ac fusissimè Robertus Vallensis *cap.* 1. *oper. de verit. & antiquit. artis Chymicæ*, argumentando non solùm ab autoritate humana omnis generis Poëtarum, Philosophorum, Jurisperitorum, Theologorum, sed etiam à sacra divinarum Scripturarum. Primoque loco affert testimonium Esdræ lib. 4. cap. 8. *Dicam autem coram te, Esdra. Quomodo autem interrogabis terram, & dicet tibi, quoniam dabit terram multam magis unde fiat fictile, parvum autem pulverem, unde aurum fit.* Quod ille censet explicatissimam assertionem Alchymiæ. Verùm quia ille liber Esdræ inter hagiographa non annumeratur, addit illud Ecclesiastici cap. 38. *Altissimus creavit de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit eam.* Item illud Davidis Psal. 18. *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum.* Quem locum duplici alia lectione illustrat. Prior est, eloquia Domini, eloquia mundo, argentum igne examinatum in vase terreo, purgatum septies. Posterior verò est hujusmodi: Verba Dei, verba pura, argentum in Aludele exustum, in terram, seu

ſeu pulverem refuſum ſepties. Eſt Aludel vox Arabica, latinè ſonans ſublimatorium, aut vas, in quo fit ſublimatio chymica, de qua Geber *lib.* 2. *cap.* 43. Quod ergo ſublimatione per ignem lentum facta, ſeptieſque iterata argentum quovis auro perfectiùs reddatur, inde David puritatem, & nitorem divinæ legis, ſupra quodvis vulgare aurum expreſſit ea comparatione argenti in Aludele per fuſionem chymicam repurgati.

Qui loci omnes, licet efficaciter non probent Chryſopœiæ veritatem, alias enim poſſunt habere interpretationes, poſterior tamen Pſalmi locus, ſaltem probat illius artis veritatem in argento, aliiſque metallis igne excoquendis, & ſcoriis ac fæcibus abjectis expurgandis; ex quo poſtea probabiliter colligitur ad tantam perfectionem illam artem pervenire poſſe, ut per illam applicando activa paſſivis verum aurum confici poſſit. Autores enim hujus ſecundæ ſententiæ, adductis divinarum Scripturarum autoritatibus, non illam propterea defendunt, tanquam quid pertinens ad fidem, ſed tanquam quid in Philoſophia probabile, quæ in ſuis etiam ſententiis divinarum Scripturarum ſuffragium quærere ſolet. Unde quod *lib.* 3. *Reg. cap.* 10. legitur feciſſe Salomonem, ut tanta eſſet abundantia argenti in Hieruſalem, quanta & lapidum, probant aliqui non tam theſauris paternis, aut navigationi triennali per mare rubrum in Ophir, quàm ipſi lapidi Philoſophico acceptum eſſe ferendum.

Stante igitur Philoſophicæ hujus ſententiæ probabilitate, de qua Pererius *loc. alleg.* & nos *alibi*, exiſtimo, libros, prout Chryſopœiam ſpectant, non eſſe ſimpliciter, & abſolutè configendos. Unde etiam hactenus nullos illorum jure poſitivo commum fuiſſe prohibitos, etiam poſt extravagantem Joannis XXII. contra Alchymiſtas, rectè notavit Delrius *lib.* 1. *magic. cap.* 5. *qu.* 4. Dixi ſimpliciter & abſolutè. Quia non ſunt probandi illorum libri, qui, ut Alchymiæ opera, & arcana occultent, non ſolùm iiſdem verbis utuntur, quæ in rebus ſacris, atque divinis myſteriis uſurpare ſolemus, ſed etiam ſub illis, tanquam ſub metaphoris Philoſophica latere arcana ſomniantes, ſic illa explicare conantur. Quod quàm ſit abſurdum divinisque myſteriis injuriosum, patet. Nam, licet non minùs ex arte chymica, quàm ex omnibus aliis ſcientiis naturalibus, poſſint deſumi aliquæ ſimilitudines, ac metaphoræ ad explicanda Sacroſancta, fidei noſtræ myſteria, quod tamen illa ſubſerviant ad declaranda rerum omnino naturalium, & inferiorum arcana, videtur eorum dignitati omnino diſſentaneum, atque adeo improbandum.

Hinc non ſolùm hujus artis libri legi, ſed etiam illa licitè poteſt exerceri, cùm nullo jure in foro fori hanc artem fuiſſe prohibitam, ut non liceat eam exercere ex defenſione juris poſitivi, ut tradit Delrius loco ſuperiùs adducto, ubi de communi iure loquitur, tam civili, quàm Canonico, non de particularibus locorum Statutis, vel Regnorum Sanctionibus. In foro autem conſcientiæ non promiſcuè, ſed cum delectu hanc eſſe permittendam, imò pleriſque, ut perniciosam atque adeò illicitam eſſe prohibendam. Sic quicquid illiciti eſt, id non ex artis natura, quæ in ſe mala non eſt, imò, quatenus ars eſt, & ſcientia ſecundùm ſe bona eſt, proficiſcitur, ſed à vitio tantùm circumſtantiarum, quæ, utplurimùm in hac operatione reperiuntur. Unde, ſi hæ deſint, non eſt quod in ea reprehendatur. Sed, quia vix unquam deſunt omnes, rarò fit, ut alicujus ratione non adſit vitium, & peccatum, & ideò dicitur pleriſque perniciosam, & ſic illicitam eſſe cenſendam. Hæ autem circumſtantiæ, & veluti capita cæterarum ſunt quatuor. Finis, modus, tempus, perſona. De quibus plura videri poſſunt apud Delrium *ibidem*, Raphaelem de la Torre 2. 2. *pu.* 96. *art. diſp.* 9. & Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 40. *num.* 51. & latè Graſſium *p.* 1. *dec. lib.* 1. *cap.* 28. negans chymicum pertinacem eſſe ſacramentaliter abſolvendum. Quod tamen debet intelligi, quando ejus ſtudium ex aliqua circumſtantia eſſet pernicioſum, non autem de illo ſecundùm ſe.

Consultatio LXV.

Quotuplex ſit Magia? Ejus vera diſtinctio. An ſit aliqua Magia non naturalis, hoc eſt, quæ non ad naturam, ſed ad dæmones neceſſariò referri debeat? Sive an detur Magia dæmoniaca, cujus prima ſpecies vocatur Goëtia, ſive Magia ſpecialis, & nigra? Et qui ſpiritus illi ſint, quorum opera Magi mira faciunt? Ac de Negromantia, deque Magia Cabaliſtica, & quis Magiæ Inventor?

VArias Magiæ ſpecies, neque hanc artem antea in totum vel commendavimus, vel damnavimus. Nunc quam alii Magiæ varietatem tradiderint, oſtendamus. Plinius *lib.* 30. *cap.* 2. complures. Magiæ ſpecies ab Oſthane principe ejus artis doctore traditas eſſe commemorat. *Namque*, ait, *& ex aqua, & ex ſphæris, & ex aëre, ex ſtellis, & lucernis, ac pelvibus, ſecuribuſque, & multis aliis modis divina promiſit, præterea umbrarum inferorumq; colloquia.* Sed Jamblicus in libro ſuo de myſteriis Ægyptiorum, Proclus *in libro de ſacrificiis* duplicem faciunt Magiam, ſicut etiam ex Porphyrii doctrina refert D. Auguſtinus *lib.* 10. *de Civit. cap.* 9. Alteram vocant Theurgiam, nempe bonam, & laudabilem, qua certis quibuſdam hoſtiis, & ſacrificiis, mundítia quadam animæ, & corporis, aliiſque ſacris cæremoniis bonos, ac beneficos dæmones invocant, quorum afflatu, & auxilio, & occulta manifeſtant, & futura prænuntiant, & mira edunt opera, quæ ſupradicti Scriptores miris laudibus celebrant. Alteram appellant Goëtiam, & Necromantiam, quæ mortuos excitat, & conſulit, ac per eos reſponſa de rebus occultis, vel futuris reddit. Dicitur Goëtia à planctu, quo circa mortuorum ſepulchra eorum animæ ex inferis evocantur. Necromantia verò, quia ſit divinatio ex mortuis evocatis petita.

Suidas autem diſtinguit Magiam, quam ait Perſarum eſſe inventum, in Goëtiam, Magiam propriè dictam, & Pharmaciam. *Magia*, inquit, *eſt invocatio dæmonum, ſcilicet beneficorum ad aliquod bonum conficiendum, cujuſmodi Apollonii Tyanæi prædictiones fuerunt. Goëtia fit per coactionem, & invocationem mortuorum, ſic enim dicta eſt à planctu, qui fit circa ſepulchra. Pharmacia verò fit, cùm aliquid porrigitur alicui ſumendum ore, quod mortem ei ſit allaturum, vel vehementes aliquas perturbationes, & mutationes, aut corporis, aut animi in eo ſit effecturum, certis incantamentis præparatum.*

Nobis autem Magiæ ſpecies hac ratione, & ordine diſtingui poſſe videntur. Magia, alia eſt naturalis, de qua ſupra. Altera eſt non naturalis, quæ dæmonum invocatione, & ope utitur ad operandum. Hæc in Theurgiam, Goëtiam, & Necromantiam, rectè dividitur. Nam ſi quæ ſunt aliæ, ad has ſpecies commodè revocantur. Illa, quam naturalem diximus, partim eſt Phyſica, cujus nomine medicinam etiam amplectimur, quæ circa occultas rerum naturalium virtutes, rerum mirabilium effectrices, verſatur; partim eſt Mathematica, cujus excellenti peritia, quàm mira fecerunt Architas, & Archimedes ſupra commemoravimus.

Rurſu

Rurſus Magia tam naturalis, quàm non naturalis bifariam dividitur. Altera enim habet veros & naturales effectus, altera ſimulatos tantùm nec tales revera, quales videntur. Hanc uno vocabulo Præſtigiatricem appellamus. Suis enim præſtigiis adeò præſtringit, & eludit ſenſus humanos, ut faciat videre quæ non ſunt, & non videre quæ ſunt, idque vel interventu & adminiculo dæmonum, vel operatione naturalium agentium, vel incredibili tractu, atque agitatione manuum, de quo etiam ſupra. Hæc dividitur in Opticam, & Pharmaticam Illa manuum, digitorum, aliarumque partium corporis incredibili agilitate, & motione, defixum in res obtutum ſpectantium fruſtratur. Hæc collyriis, ſuffumigationibus, alligationibus, potionibuſque ſenſus interiores, & exteriores ita perturbat, ut ſecus quàm revera eſt judicent de ſenſibilibus exterioribus. Utitur etiam illa prior laminis, annulis, imaginibus, ſpeculis vario ſitu, varioque modo poſitis, & tranſpoſitis. Magiæ porrò naturali quidam duas alias ſpecies adjungunt; alteram vocant Aſtronomicam, alteram Cabaliſticam, quæ an ſint meræ nugæ & quorundam hominum commenta, an revera aliquid ſolidi habeant, & præſtent, nunc paucis dijudicandum eſt.

Aſtronomicam appellant, quæ certas quaſdam imagines, & figuras, annulos, ſigilla, ſtatuas, & alia quædam horum ſimilia fabricat, in quibus ejus cultores, ac defenſores affirmant, cœleſtium corporum virtutes, & influxus recipi, receptoſque miros effectus præſtare. Sed hæc vana ſunt, nec modò à Chriſtiana veritate, ac pietate, ſed etiam à Philoſophica ratione, ac diſciplina longè remota. Virtus enim cœleſtis per ſe univerſalis eſt, ac indeterminata ad hunc, vel alium quemlibet effectum producendum. Determinatur autem per cauſas naturales particulares. Illæ autem imagines, & figuræ Aſtronomicæ non ſunt cauſæ naturales, nec habent vim, aut efficiendi quippiam, aut præparandi materiam ad hunc vel illum effectum recipiendum.

Deinde cœlum naturaliter operatur. Illæ autem imagines ſunt ingenio, & artificio hominum inventæ, & pro eorum arbitrio adhibitæ. Non igitur per illas virtus cœleſtis modificari, aut determinari poteſt.

Præterea. Lignum, quocunque modo figuretur, non poteſt in ſe recipere immediatè formam equi vel leonis, nec vitrum, aut aurum formam plantæ. Multò igitur minùs hujuſmodi materiæ, propterea quòd ab ipſis Aſtronomis variè figurentur, idoneæ, habileſque reddentur ad certas quaſdam virtutes ſyderum recipiendas, & ad aliquos mirabiles effectus producendos.

Ad hæc: Quænam eſt naturalis convenientia illarum aſtronomicarum imaginum cum cœlo? Neque enim eſt vel ſecundùm figuram, vel ſecundùm naturam, vel motum, vel qualitates. Quomodo igitur res naturales ſine ipſis figuris non ſunt idoneæ ad divinos illos ſyderum influxus accipiendum, ſignatæ autem, & adornatæ iſtis imaginibus, ſtatim fiunt idoneæ? His accedit, quod inſignia viſu, effectuque ſydera ſi mathematicis demonſtrationibus credimus, ampliora ſunt, quàm univerſa terra. Quomodo igitur influxus illorum ad unam imaguncularem aſtronomicam reſtringitur, ut non etiam per alias res quamplurimas tali figura carentes diffundatur? Nullus igitur novus effectus ab hujuſmodi Magia aſtronomica proficiſcitur, & ſiquis fortè cernitur aliquando, is non earum imaginum, aut ſyderum potentia, ſed occulta dæmonum opera, quò ejuſmodi fraudibus mortales circumveniant, proficiſcitur. Atque hæc contra Apponenſem, Cardanum, & Pomponatium ſunto. De Magia verò Cabaliſtica mox.

Quod autem ſit aliqua Magia non naturalis, haud eſt ambigendum. Multa enim faciunt Magi, quæ nullo modo effici poſſunt per cauſas naturales, ſed ea neceſſariò referri debent ad aliquas ſubſtantias incorporeas, quæ occultè cum ipſis Magis, & per ipſas operantur. Magi enim nonnunquam faciunt ſtatuas è ligno, vel alia materia factas, nullo extrinſecus impellente, moveri ex ſe motu progreſſivo, & humano, quin etiam loqui ac reſpondere ad quæſtiones de variis rebus propoſitas. Si id fieret naturaliter, cùm natura nunquam det operationem aliquam, niſi dando formam, ex qua illa operatio procedit, ſupradictæ verò actiones, ſint tantummodo animalium perfectorum, & quædam propriæ hominis, oporteret in illa ſtatua productam fuiſſe animam ſentientem perfectam, & animam rationalem. At nec hujuſmodi animæ poſſunt eſſe ſubjectivè in tali materia, qualem habent illæ ſtatuæ, quippe quæ carent vita, & ſenſu, nec animalia perfecta poſſunt generari, niſi ex ſemine à ſui ſimilibus, nec poteſt natura ſimul & generare animal perfectum, & perfectam illi magnitudinem dare. Neceſſe igitur eſt, prædictas operationes ſtatuarum, non à natura, ſed ab aliquo dæmone, qui intra illam ſtatuam latet, proficiſci.

Deinde Magi quædam manifeſtant occultiſſima, & quæ ratione humana eis nota eſſe non potuerant, veluti furta clam facta, theſauros alicubi reconditos, res quæ in remotiſſimis regionibus geruntur, quæ quiſque olim vel dixit, vel fecit. Denique prædicunt quædam futura. Hæc autem opera ſunt mentis, & quidem ſublimioris, atque præſtantioris, quam eſt humana.

Præterea Magi cùm volunt mira illa facere, certis quibuſdam veſtibus induuntur, ducunt quaſdam lineas, & circulos, deſcribunt figuras, pingunt characteres, & alia quædam adhibent, quæ per ſe nec vim habent naturalem producendi illos effectus, nec præparandi materiam ad illos producendos, aut accipiendos. Non igitur Magi opera illa faciunt per cauſas naturales.

Ad hæc, ſupra omnis naturæ corporeæ poteſtatem eſt illud, quod aliquando faciunt Magi, ut ad eorum præſentiam & fores & alia loca, quæ clauſa ſunt, repente patefiant. Interdum etiam ſe vel alios repente ex hominum conſpectu ſubducunt, quod de Apollonio Tyanæo memoriæ proditum eſt. Is enim cùm ſiſteretur in Prætorio ante Domitianum Imperatorem, repente ex oculis omnium evanuiſſe dicitur.

His accedit, quod Magi non faciunt hæc, niſi pronunciando certas quaſdam voces, & verba, in quibus illi totam, vel maximam vim artis Magicæ ponunt. Voces autem, & verba, cùm ex ſe non habeant aliam vim, quam ſignificandi, vel quodammodo afficiendi auditum, non poſſunt eſſe cauſa, ut aliquid fiat, niſi dupliciter. Vel ratione rerum, quæ illis verbis dicuntur, quæ res intellectæ ab audientibus, eos variè afficiunt, & movent, præſertim adjuncta decenti convenientique actionis, & pronuntiationis ratione, & hoc modo brutorum, & concionatorum verba movere ſolent audientes. Sed hic modus movendi non niſi ad audientes, qui intelligunt, pertinere poteſt. Vel movent verba propter ſuavitatem modi, quo modulatè, & artificioſè cum ſuavitate, ac dulcedine auditum afficiunt. Qua ratione non ſolùm homines, ſed bruta vocibus muſicis variè affici, ac permoveri cernimus. Neutrum autem horum reperitur in vocibus Magorum. Non igitur per illas voces, tanquam per cauſas naturales, illos ſuos effectus producunt. Jam verò cùm Magi ad faciendum quod volunt adhibeant quaſdam invocationes, obteſtationes, comminationes, ſacrificia, proſtrationes corporum, & alia ejuſdem generis, quis non liquidò cernit, hæc non poſſe referri ad naturam corpoream, ratione, & intelligentia carentem, ſed ea naturæ alicui incorporeæ ac intelli-

telligenti, cujus Magi opem implorant & ſine cujus concurſu, quod intendunt, efficere non poſſunt, exhiberi?

Poſtremò, ne quis vel ambigendi, vel cavillandi ſit locus, id omnem tollit dubitationem, quòd non ſolum Magi miranda illa opera per ſeipſos faciunt, ſed quaſi quędam dictata tradẽtes aliis, eadem per illos perficiunt: quin etiam uſu venit, quoſdam plane ignorantes, an illa eſſent vel à dæmone tradita, vel magicis pravitatibus infecta, fidem tamen habentes illis ſibi dictatis, eiſque utentes, mira etiam feciſſe. Quod apertè demonſtrat, facultatem ejuſmodi res perficiendi non eſſe naturalem.

Non ignoro, Petrum Apponenſem, Cardanum, maximè verò Pomponatium *in libro de Incantationibus*, ejusmodi opera Magorum, excluſis dæmonibus, ad ſolas cauſas naturales conatos eſſe referre, ſed fruſtra & infœliciter. Verùm eorum opinionem alibi refellimus. Interim ſciendum hanc noſtram ſententiam ab omnibus Platonicis fuiſſe probatam, ac litteris traditam. Hoc enim ſenſit Plotinus, Porphyrius, Iáblicus, Proclus. Hæc etiam fuit Pythagoreorum doctrina, imò ante hos omnes idem in Pæmandro ſenſit, ac docuit Mercurius Triſinegiſtus.

Has autem ſubſtantias, incorporeas, quæ favent Magis, eoſque juvant ad illa opera facienda, quæ non fiunt per cauſas naturales, ſed excedunt naturæ corporeæ poteſtatem non eſſe bonos Angelos, ſed malos, quos dæmones appellant è multis ſane firmis, manifeſtiſque argumentis oſtendi poteſt.

Primo ejuſmodi ſpiritus jubent ſe à Magis adorari tanquam Deos, ſibique ſacrificia fieri. Hoc autem eſt proprium dæmonum, qui honorem divinitatis, quam à principio affectantes aſſequi non potuerunt, decipiendis hominibus aliquo modo obtinere cupiunt. Boni autem Angeli ejuſmodi honores non ſolùm non optant, ſed etiam vehementer averſantur. Vnde legimus *in Apocalypſis cap.* 19. Angelum quemdam prohibuiſſe, ne Joannes ipſum adoraret, dixiſſeque, *Vide ne feceris: conſervus enim tuus ſum &c. Deum adora.*

Deinde Magi ſunt homines flagitioſiſſimi, & artibus magicis abutuntur ad inferendum exitium aliis, hoc eſt ad patrandum adulteria, furta, homicidia, infanticidia. Boni autem Angeli maleficis hominibus non favent, & ab ejuſmodi ſceleribus abhorrent.

Poſt hæc Magi multa miſcent mendacia, multaſq; fallacias, quibus homines circumveniunt, ac decipiunt, ad quod Angeli boni cooperari non poſſunt.

Præterea Magi invocando eos, quorum abutuntur opera, minantur illis quædam impoſſibilia, niſi venerint & cùm venerunt, imperant illis, & cogunt, ne inde diſcedant. Hoc autem imperium non poſſunt habere homines in Angelos bonos. Habent autem in dæmones, vel quia ſuperior dæmon, cum quo Magi habent ſocietatem ac fœdus inierunt, cogit inferiores dæmones parere juſſis Magorum, vel ſimulant dæmones ſe cogi à Magis, cùm tamen id voluntariè faciant, nec ab illis cogi queant, quò faciliùs decipiant homines, tantam vim & autoritatem Magorum admirantes, ac illis fidem adhibentes.

Quod autem Dominus noſter argumentatur, ſe non ejicere dæmones poteſtate principis dæmonum, quia non poteſt Satanas Satanam ejicere, alioqui regnum ejus dividetur, nec diù ſtare poſſet, intelligendum eſt de perfecta ejectione dæmonis ab homine, hoc eſt, tam ex corpore ejus, quam ex animo; vel de ejectione, quæ proficiſcitur ex odio dæmonis, & deſiderio exercendi imperium quod habet in homines.

His adde, quia, ut inquit Euſebius *lib. 5. de præparat. Evang. cap.* 7. unde potuerunt Magi diſcere verba illa, & cœremonias, quibus dæmones advocant, eoſque vel loco, vel annulo, vel vaſi, vel ſtatuæ, vel aliis rebus adeſſe cogunt? Unde ſcire quibus ſacrificiis, libamentis, aut ſuffimentis dæmones avertantur, & fugentur, vel oblectentur, & alliciantur? Et alij quidem dæmones aliis rebus? Unde, inquam, homines hæc diſcere potuiſſent, niſi ab ipſis dæmonibus?

Et quid? Non enim eſt credibile hominem poſſe imperare Angelis bonis, eoſque vel reluctantes cogere, & compellere ad aliquid faciendum. Quod tamen Magos facere diſertiſſimis verbis declaravit Porphyrius in epiſtola ad Anebonum Ægyptium, quam Euſebius *loco citato cap.* 6. ſcriptis ſuis inſeruit. Ex ea verò nonnulla, quæ ad rem pertinent, hic adſcribam. Proponit autem in ea Epiſtola Porphyrius nonnullas dubitationes circa ea, quæ Magi faciunt, dæmones invocando.

Prima dubitatio eſt: *Quomodo Magi invocant, & obſecrant dæmones, tanquam ſuperiores, & eiſdem tamen tanquam inferioribus imperant, & quod volunt, facere eos cogunt?*

Secunda. *Cur dij Magorum jubent homines eſſe juſtos, ipſi autem à Magis juſſi multa patrant iniqua, & flagitioſa?*

Tertia. *Nolunt illi exaudire Magum, qui non multis diebus ante ſe abſtinuerit à Venere, ipſi tamen juſſu Magorum illiciunt, & incitant homines ad turpes, & nefandas libidines.*

Quarta. *Volunt Magum invocaturum ipſos ante ab eſu carnium abſtinere, cùm ipſi tamen nidore ac ſanguine caſorum animalium maximè oblectentur.*

Quinta. *Et qui mortuum tetigit ad operationes magicas accedere non licet, cùm tamen mortuis cadaveribus animalium res magicæ ferè peragantur.*

Sexta. *Magi minantur Soli, & Lunæ ac diis cœleſtibus, dicentes ſe conciſuros Cœlum, & arcana Iſidis edicturos, & Oſiridos membra Typhoni tradituros, niſi dii adveniant, & reſpondeant ipſis; abſurdum tamen videtur, Deos, quaſi infantes ejuſmodi fictis minis ac terroribus commoveri, moveri autem eos iſtis minis Chereon Sacer Scriba teſtatur, & hæc eſſe illa, inquit, quibus dæmones maximè coguntur.*

Septima. *Preces autem, & orationes, quibus utuntur Magi invocantes ſuos Deos, inanes, & ridiculæ videntur. Sic enim eos compellant. Tu, inquiunt, qui è limo emerſiſti, qui ſedes in loco, qui navigio navigas, qui ſingulis horis formam commutas, & in ſingulis zodiaci ſignis commutaris. Atque his precationibus, & adjurationibus aiunt Deum ſe hominis viſui ſubiicere.*

Octava. *Quid ſibi volunt verba illa barbara, & nihil plane ſignificantia, quibus Magi utuntur ad Deos ſuos advocandos? Nam ſi ad verborum ſignificationem dij reſpiciunt, quacunque voce eadem res ſignificetur, movebuntur; non enim dii ſunt Ægyptii, vel Scythæ, vel illis linguis utuntur, aut illas tantum norunt.*

Nona, *Cum dæmones ſint ſupra ordinem rerum ſenſibilium quomodo poſſint rebus vel allici, vel etiam cogi? Quare aut Magorum malignitate hæc omnia ſunt excogitata, qui noſtras paſſiones Deo attribuere auſi ſunt, aut aliter homines de Deo cogitant, quàm rei veritas habeat.*

Hæc in illa epiſtola Porphyrius. Jamblicus autem, quem Simplicius, & alii ob magnam peritiam rerum divinarum cum incredibili ſtudio, & religione conjunctam divum prænominare ſolent, *in libro quem de myſteriis Ægyptiorum ſcripſit*, ad ſupradictas omnes Porphyrij dubitationes reſpondere conatur. Sed ejuſmodi ſunt omnia ejus reſponſa, ut videantur eſſe magis incredibilia, & abſurda majoribuſque implicata difficultatibus, quàm illæ ipſæ, quæ propoſitæ ſunt dubitationes.

At quæret forſitan aliquis, *Cur dæmones nonniſi ſub certis quibuſdam Cœli conſtellationibus, & nonniſi certis quibuſdam vel lapidibus, vel herbis, vel figuris, aut aliis ſignis adhibitis, advocentur à Magis, nec aliter opera magica fiant?*

Reſpondetur, id quidem facere dæmones varias ob cauſas. Primò ut inducant homines in eum errorem, ut credant, eſſe aliquod Numen, ac divinitatem in ſtellis, eaſque pro Deo adorent, & colant. Deinde, ut ſimulando per ſtellas multa maleficia, multaque incommoda, & detrimenta inferri hominibus, infament eas, & exoſas reddant hominibus. Tum quia dæmones, cùm nonniſi per cauſas naturales operentur, animadvertunt ſecundùm certas aliquas conſtellationes materiam, circa quam operari volunt, magis affici, & præparari ad effectus illos accipiendum. Hinc fit, ut nonnunquam dæmones ſecundùm incrementa Lunæ, maximè quoſdam vexent, qui propterea vocantur lunatici, quos Dominus ſanaſſe dicitur *in Evangelio Matthæi cap.* 4. & 13.

Cùm enim cerebrum hominis, autore Aristotele, sit omnium corporis partium humidissimum, ideoque maximè subjiciatur potestati Lunæ, quæ magnam habet potentiam & vim commovendi humores, in cerebro autem perficiantur actiones secundùm incrementa Lunæ, maximè perturbent phantasiam hominis, quia vident tunc cerebrum ejus ad id esse magis præparatum. Dæmones porrò, sicut dixit Augustinus *lib. 21. de Civit. cap. 6.* alliciuntur herbis, lapidibus, animalibus, carminibus, aliisque cæremoniis, non tanquã animalia cibis, sed ut spiritus signis, ea ratione, ut hæc illis exhiberentur in signum divini honoris, cujus illi sunt cupidissimi. De hoc vide D. Thomam *par. 1. qu. 115. art. 5.*

Et profectò qui dæmones negant, etiam aliquam Magiam dæmoniacam esse negant. Dæmones tamen esse, & dæmoniacam Magiam, quæ nec industria, aut artificio hominum, nec naturalibus causis, sed immateriali quapiam & separata virtute nititur, pluribus sacræ Scripturæ testimoniis tam libri Job, quàm Exodi compertum est.

Prima igitur Magiæ dæmoniacæ species vocatur Goëtia, sive specialis, ac nigra, ejusque consideratio ad duo potissimùm capita reduci potest. Primùm continet ea, quæ dæmones, vel Magi eorum ope agere possunt in res creatas secundùm ea, quæ ipsimet dæmones ab illis pati possunt, ita tamen, ut omnium operationum magicarum veluti basis, & fundamentum sit pactum per Magos cum dæmone initum, quod pactum, ut sæpè diximus, est duplex. Unum expressum; alterum tacitum. Iterum pacti expressi triplex est modus. Primus fit solemnitate varia, & ipsi cacodæmoni visibiliter in corporea aliqua forma apparenti, coram testibus fidelitas, & homagium promittitur. Aliquando etiam id fit per libellum supplicem, qui dæmoni præsentatur. Alius modus priori similis est, nisi quòd sine testibus peragitur. Tertius per vicarium initur, magum videlicet, vel tertium aliquem, cùm paciscens dæmonis aspectum, vel colloquium reformidat.

Pactum verò tacitum duplex est. Primum quando quis sciens, ac volens superstitiosis utitur signis, quibus uti solent Magi, estque semper peccatum mortale. Secundum, quando quis ignorans magicis utitur signis, quia nescit esse mala, & à dæmone instituta. Et hoc, vel nullum, vel levissimum est peccatum, si duæ conditiones accedant. Prima si ignorantia sit probabilis, v.g. eorum, qui hoc scire non tenentur: Secunda, ut ignorans ista, paratus sit, quando fuerit admonitus, hujusmodi superstitionem relinquere.

Sed venio ad Magiam Cabalisticam, quam Philosophi quidam Judæorum, & de Christianis nonnulli, vanitatis magis, quàm veritatis studiosi, ac res curiosas, atque inauditas, quàm veras & solidas discendi avidiores, affirmant scientiam esse, Mosi primum à Deo in monte Sina traditam, deinde, non quidem litterarum monumentis, sed ore tenus à prioribus per quandam velut manuum traditionem ac receptionem, posteris traditam, adhuc fuisse conservatam. Qua etiam ratione ferunt veteres, disciplinam Pythagoricam multis seculis esse conservatam.

Complectitur autem hæc Magia Cabalistica universam Philosophiam, divinam & humanam, necnon & naturalem, omniumque rerum doctrinam mysticè, ac symbolicè continet, non eam more aliarum humanarum disciplinarum rationibus, & argumentis, disputationibusque tractans, sed numeris, figuris, ac symbolis ita, quod in ea singulæ, litteræ, figuræ, nomina, elementa, apices, lineæ, puncta, accentus, spiritus, & siquid aliud est minutius, profundissimam quandam, & abditissimam ingentium rerum significatricem doctrinam habent, cujus specimen dedi in consultatione de libris Thalmudicis & Cabalisticis.

Hanc Magiam qui benè teneat, eum nihil non pollere, aiunt, omnia scire, ac præscire, naturæ imperare, cunctasque res ei obedire. Hac Mosen prodigia illa fecisse in Ægypto, & in deserto, hac Josue, Eliam, Elisæum, & Isaiam, Danielem, Samuelem tot, tantaque fecisse miracula. Dicunt enim nomina, quæ Deus per Adamum cunctis rebus secundùm suas cujusque rei proprietates imposuit, fuisse hebraïca, quibus rerum omnium substantiæ, qualitates, & proprietates exprimantur; quocirca his nominibus naturales res appellanti, confestim res omnes se illi subjiciunt, & ejus obsequio se totas addicunt. Hujus amentiæ expers non fuit Vviclef, qui, ut memorat Thomas Vvaldensis *in opere suo de sacramentalibus*, dixit: *In statu innocentiæ Adam imposuisse nomina animalibus secundùm naturales eorum proprietates, quibus nominibus appellata ab homine, statim ei obedivissent, ejusque omnia jussa fecissent, & hujus rei reliquias remanere in exorcistis, & incantatoribus, & ad id magnam vim habere voces hebræas.* Cujus sententiæ doctam, copiosamque confutationem lege apud ipsum Vvaldensem.

Verùm adeo est inerudita, insulsa, & ridicula hæc Cabalistarum opinio, ut nihil æque mirum sit, quàm ulli hominem sanæ mentis aliquando eam probari, ac persuaderi potuisse. Sed ita est profectò. Sunt ingeniorum similiter, ut hominum monstra quædam, ac portenta, è quibus ejusmodi opinionum deliria proficiscuntur. Nonne incredibile est, Solem ac Lunam, cæteraque astra, elementa item, ac stirpes, cum ratione careant, divinam illam vim, quæ latet in vocibus hebræis sentire, eaque sic affici, ac permoveri, ut homini pro ejus arbitrio pareant. Sed esto noverint illam vim, vel omnes res naturales, vel certè animantes, aut homines, num ideo ejusmodi nominum appellatione eas continuò moveri necesse est? Si reconditissimam illam vim, & efficaciam vocum hebræarum, quam jactant Cabalistæ, paucissimi hominum intelligunt, nec nisi qui illa eadem arte sunt initiati, quomodo eam agnoscent ac sentirent bruta, cæteraque non ratione modò, sed etiam sensu carentia? Cur tribuunt tantam vim vocibus, & characteribus hebrææ linguæ, quam omnium vetustissimam, & primam ferunt, cùm certè constet, alios esse characteres hebræos, qui nunc extant, quàm qui olim fuerant ante captivitatem Babylonicam? Quod Hieronymus *in prologo galeato* affirmatè scribit, dum ait; *certum est, Esdram post captam Hierosolymam, & restaurationem templi sub Zorobabel, alias litteras reperisse, quibus nunc utimur, cùm ad illud usque tempus iidem Samaritanorum, & Hebræorum characteres fuerint.*

Nec verum est, in lingua hebræa reperiri voces, quæ omnium rerum naturas, infimasque differentias, & proprietates exprimant, nec in declarandis rebus uberior est, aut significantior hebræa lingua, quàm græca, vel latina, nec ullum est nomen in ulla lingua, quod simul alicujus rei & substantiam, & differentias, atque proprietates, tam genericas, quàm specificas, atque individuales aperiat; nec in vocibus hebræis per se sumptis, plura, majorave latent mysteria, quàm vel in græcis, vel in latinis. Legimus in Scriptura, quomodo Moses, & Aaron per virgam eis à Deo traditam, plurima, maximaque fecerint prodigia. Legimus Josue retinuisse cursum Solis & Lunæ cùm dixisset: *Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Aialon, stetitque Sol in medio Cœli, & non festinavit occumbere spatio unius diei. Nec fuit antea & postea tam longa dies, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Israële.* Narrantur etiam Samuelis, Elisæi, & Danielis miracula, nec tamen usquam de istis Cabalisticis mysteriis ulla mentio, aut verbum fit. Si tanta est Cabalisticæ Magiæ vis, ac potestas, ut cœlis imperet, Solem sistere, aut retrocedere cogat, maria dividat, flumina siccet, totamque naturam commutet, & sibi ad nutum obedire faciat, cur isti sapientes Cabalistæ ejus artis peritissimi, talia nunquam patrarunt, vel etiam nunc patrare possunt? Certè Philosophi Judæorum, qui sibi hanc sapientiam arrogant,, ad excutiendum jugum durissimæ servitutis, quo miseri jam mille ac septingentis ferè annis oppressi tenentur, ea uti debuissent. Accedit & ratio. Quia, ut sæpè diximus, verba nul-

jam

lam vim, neque artificialem, neque naturalem, neque ſupernaturalem, habent ad hujuſmodi effectus producendum. Non artificialem. Nemo enim unquam id ſuſpicatus fuit. Neque ſupernaturalem. Nam eſſet gratiæ, aut miraculi. Hoc autem dici non poteſt, quia Deus nihil tale promiſit, neque Eccleſiæ revelavit, quale Cabbaliſtæ jactitant. Ergo vel eſt prodigioſa, vel naturalis. Non quidem prodigioſa miniſterio bonorum Angelorum, quia hi ſe non immiſcent magicis operationibus. Ergo miniſterio dæmonum. Non denique naturalem. Quia verba ſi ſcripta ſunt, quid mortuum ſunt. Si ore prolata, vim tantùm habent contactu aërem feriendi, ut animalium, reliquorumque inanimatorum ſoni. Reſtat igitur, quòd hæc ars ſit ſuperſtitioſa, & magica pertinens ad pactum & fœdus cum dæmone.

De Necromantia quæ ſecunda ſpecies eſt Magiæ, nonnihil dicendum, ut qualis, quantave ſit ejus vis, vel potiùs fraus, & fallacia oſtendamus. Necromantici profitentur ſe animas mortuorum evocare poſſe, ex eiſque cognoſcere multa, quæ ſunt occultiſſima, vel etiam futura. Animas autem mortuorum, præſertim eorum, qui flagitioſè vixerunt, aut violenta morte de vita deturbati ſunt, Magis eas invocantibus adeſſe, reſpondere, multaque manifeſtare, docet Porphyrius *lib. 2. de abſtinent. animal.* Nam cùm de pravis & fallacibus dæmonibus diviſſet, mox hæc ſubdit de animabus: *Prava*, inquit, *anima, quæ corpus ſuum violenter reliquit, expoliata ad hoc ipſum deinde ſe admovet, ibique moras trahit. Unde nonnunquam viſæ ſunt animæ lamentari. Nam animæ carentium ſepultura, circa corpora immorantur, quibus malefici ſæpiùs abutuntur ad miniſterium ſuum explendum, compellentes animas à poſitione corporis, vel partis cujuſdam aſſumptione. Quocirca qui vaticinantium animalium inſinuari ſibi animas optant, præcipua illorum membra deglutientes, veluti cervorum, vel talparum, vel aliorum accipiunt, & ita præſentem ſibi faciunt animam, Dei ritu vaticinantem. Talis enim anima unà cum ſui corporis integra ſumptione, in corpus humanum ſe penitùs ingerit.*

Magnam ſanè huic arti fidem facere videtur quod legitur 1. *lib. Reg. cap.* 28. Pythoniſſam rogatu Regis Saulis excitaſſe à mortuis animam Samuelis, feciſſeque ut Sauli de eventu impendentis belli conſulenti, quæ mox ei eventura erant, prænunciaret. Et quidem Auguſtinus *lib. 2. ad quæſtiones Simpliciani*, reſpondens *ad 3. quæſt.* & *in libro de octo Dulcitii quæſtionibus quæſt. 6.* diſputat in utramque partem, an fuerit ille verus Samuel, an potiùs dæmon ſpecie ac figura Samuelis. Propenſior tamen eſt ad credendum illum non fuiſſe verum Samuelem, ſed ejus imaginem, & ſimulachrum arte dæmoniaca formatum, & aſpectui Saulis præſentatum. Appellari autem in Scriptura Samuelem quod illum habitu, ſpecie, & autoritate repræſentaret.

Hoc idem citra ullam dubitationem traditur *in lib. 2. de mirabilib Sacræ Scripturæ cap. 2.* & *in libro quæſtionum Veteris & Novi Teſtamenti quæſt. 27.* qui libri nomine Auguſtini in ejus operibus numerantur. Tertullianus item *in lib. de anima*, non ſolùm hoc probat, ſed contrariam ſententiam omnino improbat. Nam loquens de Samuele, hæc ſcribit: *Ecce hodie ejuſdem Simonis hæreticos tanta præſumptio artis magicæ extollit, ut etiam Prophetarum animas ab inferis movere ſe ſpondeant, & credo, quia mendacio poſſunt; nec enim Pythonico tunc ſpiritui minùs licuit animam Samuelis effingere poſt Deum mortuos conſulente Saule. Abſit autem, ut animam cujuſquam Sancti, nedum Prophetæ à dæmonio credamus extractam, certè quod ipſe Satanas tranſfiguretur in Angelum lucis, nedum in hominem lucis, etiam Deum ſe aſſeveraturus, ſignaque portentoſiora editurus, ad evertendos, ſi fieri poſſet electos.* Quibus verbis, aliiſque proximè conſequentibus apertè docet Tertullianus non fuiſſe illum verum Samuelem. Divus etiam Thomas 1. *p. q.* 89. *ar.* 8. & 2. 2. *q.* 95. *ar.* 5. *ad* 2. & *q.* 174. *ar.* 5. *ad* 4. dubitanter de hoc loquitur, ſequutus nimirum Auguſtinum. Idemque fit *in can. Nec mirum* 25. *q.* 5. Non ipſa igitur Samuelis anima, ſed dæmon larvatus, ac ſubditicius apparuit.

At Lyrano, ac Toſtato, ac ni fallor etiam Auguſtino *lib. de cura pro mortuis cap.* 15. ac mihi probabilius eſt, imo certum, fuiſſe veram animam Samuelis, quæ Sauli apparuit, exercente quidem Pythoniſſa artem ſuam magicam, ſed non ejus artis vi ac potentia, ſed Dei imperio ab inferis excitatam, quæ diſpenſatione divina Pythoniſſam, & Saulem latente, oſtendit ſe aſpectibus iniqui Regis, divina eum ſententia percuſſu, ut impius Rex, quæ poſt mortem ſupplicia ſuæ impietati debita paſſurus erat, jam tum acerbiſſimo doloris ſenſu præguſtaret. Neque ad id probandum, aut perſuadendum opus eſt teſtimoniis, vel argumentis, cùm hoc in Sacra Scriptura perſpicuè traditum ſit. Nam *in lib. Eccleſiaſtici cap.* 46. Sic eſt: *Et poſt hoc dormivit Samuel, & notum fecit Regi, & oſtendit illi finem vitæ ſuæ, & exaltavit vocem illius de terra in prophetia, delere impietatem gentis.* Falſitas tamen, ſive deceptio ſenſuum in eo ſaltem reperitur, quod viſa obtemperare voci Pythoniſſæ, cùm tamen non vi carminis magici evocata, ſed Dei imperio advenerit. Et quia verum ſuum corpus, aut veram ſindonem non attulerat, ut videbatur, ſaltem quod ad hoc, illuſoriis effectibus annumerandus videtur.

Et ſanè D. Auguſtinus *libro illo de cura pro mortuis*, & D. Thomas 2. 2. non obſcurè ſignificant, ſi liber Eccleſiaſtici, tanquam ſacer & canonicus recipiatur, neceſſariò ſentiendum eſſe, verum Samuelem apparuiſſe Sauli. Loquuntur autem illi cum conditione de autoritate libri Eccleſiaſtici, non quod non eum pro ſacro & canonico haberent, ſed quia nec Hebræi eam recipiunt ac reponunt in libros Canonicos, & quidam Catholicorum olim de ejus autoritate dubitarunt. Quare nobis, ut de ejus libri fide, & autoritate poſt Concilium Tridentinum, ſic neque de vero Samuele Sauli poſt mortem prophetante, dubitare licet.

Celebratiſſima olim fuit Necromantia multis in locis, & apud multas gentes. Oſthanes apud Plinium *lib. 3. cap. 2.* promittebat quorumlibet mortuorum excitationes, & colloquia cum vivis, majoriſque admirationis eſt, quod extremo illo capite ſubdit Plinius: *Adoleſcentibus nobis*, inquit, *viſus Appion grammaticæ artis, prodidit Cynocephaliam herbam, quæ in Ægypto vocaretur Oſyrites, divinam non in vivos modò, ſed etiam in mortuos habere potentiam, eaque ſe evocaſſe umbras ad percunctandum Homerum, qua patria, quibuſque parentibus genitus eſſet.* Cicus Aſculanus *in Commentariis, quos in ſphæram edidit*, nominat librum, qui olim extabat, & inſcribebatur, *Scriptura Cham*, opus magicæ ac maleficæ impietatis plenum, continens elementa & praxim Necromantiæ. Tertullianus *cit. lib. de anima*, ubi de inferis, ac defunctorum evocatione diſſerit: *Publica*, inquit, *jam litteratura eſt, quæ animas etiam juſta ætate ſopitas, etiam proba morte diſjunctas, & prompta humatione diſpunctas, evocaturam ſe ab inferorum incolatu pollicetur.*

Fuerunt quondam multa apud varias gentes loca, Necromantiæ uſu celebrata ut Cymmericum Oraculum ab Homero *lib. 11. Odyſſeæ*, cujus etiam meminit Strabo *lib. 5. Geograph.* Teſprotium in Epiro à Virgilio *lib. 6. Æneados*, apud Lucanum Erictone venefica Theſſala mortuum evocat, qui Sexto Pompeio exitum Pharſalicæ pugnæ denunciet. Phigaria, Arcadiæ civitas, habuit hujuſmodi Necromantas, à quibus occulta, & futura ſiſcitari, uſitatum fuit.

Beatus Auguſtinus *lib. 9. de civit. cap. 11.* citat Apuleium affirmantem animas hominum dæmones eſſe, & ex hominibus fieri Lares, ſi meriti boni ſunt; Lemures autem, aut Larvas, ſi mali, qui nullis bonis ſedibus in terris vagatione puniuntur, inane terriculamentum bonis hominibus, cæterum noxium malis. Cùm verò incertum eſt, quæ cuique ſortitio obvenerit, utrum lar ſit, an larva, manes Deos nominant, & fanis, atque cæremoniis vulgò admittuntur, ut oracula reddant, ut in Bœotia Amphiaraus, in Africa Mopſus, in Ægypto Oſiris, alii alibi, Æſculapius ubique. Hæc tamen ibi Auguſtinus verè, graviterque refellit, & apud Tertullianum *in libro de anima* ſic legitur: *Noſomanas propria oracula apud parentum ſepulchra manſitando captare, Eraclides ſcribit. Celtas apud virorum fortium buſta eadem de cauſa abnoctare, Nicander affirmat.*

Ut verò animadvertit Souſa *in aphor. Inquiſ. lib. 1. cap. 41.* tribus potiſſimùm modis Necromantia exerceri ſolet. Primò, cùm quis certa verborum forma, certis carminibus, deſcriptiſque circulis, figuris, aut characteribus à dæmone immediatè, vel mediatè acceptis, ferèque ſemper adhibito ſanguine, mortuos ſuſcitare conantur, ex eiſque multa occultiſſima, vel etiam futura cognoſcere. De quo etiam Delrius *lib. 2. magic. cap. 11.* Farinac. *de hæreſ. qu. 181. num. 58.* & Raph. de la Torre *tom. 2. qu. 95. ar. 3. diſc. 3.* Secundò, cùm quis defunctorum animas, præcipuè eorum mortuorum, qui flagitiosè vixerunt, aut violenta morte obierunt, præfatis cæremoniis evocare contendit, ut occulta manifeſtent. Tertiò, cùm quis ex deſcriptis figuris, lineis, ac ſignis in mortuorum corporibus, vel ex certo cadaverum contactu vult occulta indagare.

Verùm has omnes mortuorum, quæ arte Necromantica fiunt, apparitiones, vanas, & falſas eſſe non eſt dubitandum. Pleraſque enim ab ipſis Necromantis, aliiſve fictas eſſe, compertum eſt. Si quæ autem revera contigerunt, in his exiſtimandum eſt, non animas defunctorum apparuiſſe vivis, ſed ipſos dæmones tales ſe oſtendiſſe Necromantis, vel eos conſulentibus, tales inquam habitu, ſpecie, ætate, voce, & affectu, quales fuerant olim mortui, cùm inter vivos verſarentur. Confirmat hoc ipſum D. Thomas *par. 1. qu. 117. art. 4.* „*Non poteſt*, inquit, *anima ſeparata, naturali virtute ſua movere aliquod corpus. Cum enim ſit naturalis forma humani corporis, non habet vim movendi ſecundum locum, niſi corpus, quod informat, & vivificat. Nam etiam cum eſt unita corpori, ſi ſit aliquod membrum mortificatum, non obedit ad motum localem. Quare animæ defunctorum nec aſſumere corpora, nec cum illis ad vivos venire poſſunt.*

Deinde Necromantæ non habent vim, & imperium in animas defunctorum, quæ ſunt in Cœlo, nec quæ ſunt in Purgatorio. Non enim convenit, aut decet animas Sanctorum impiis Necromantarum artibus ſubjacere; neque in animas, quæ ſunt in Inferno. Nam cùm illuc ſint à Deo, tanquam in carcerem, detruſæ, nulla inde vi poſſunt efferri, nec niſi Dei mandato egredi. Non eſt autem credibile, Deum id conceſſurum Necromantis, per quos dæmon ſatagit mortales decipere, & à veri Dei cultu avertere. Sic enim Deus artem necromanticam, & per ſe infamem, ac toties à ſe in ſacris litteris reprobatam, extremoque mortis ſupplicio condemnatam, non ſolùm honoraret, ſed etiam fide, cultuque apud mortales dignam redderet.

Non proinde inficior, animas, quæ ſunt in Purgatorio nonnunquam apparuiſſe vivis. Id enim S. Gregorius *in 4. lib. dialog.* nonnullis, & quidem certis probat exemplis. Neque ego etiam animas beatas vel martyrum, vel aliorum Sanctorum deſcendere in terram hominibus, eorum auxilium implorantibus opem & ſolatium laturas. Id enim confirmat S. Auguſtinus *in lib. de cura pro mort. cap. 16.* exemplo B. Fœlicis, Epiſcopi Nolani, quem civibus ſuis, cùm à Barbaris oppugnarentur, apparuiſſe, & ſubveniſſe affirmat Auguſtinus. Sed aio, mortuorum animas, cùm apparent vivis, non id facere ſua voluntate, & arbitratu, nec naturali poteſtate, multòque minùs vi ac potentia artis necromanticæ, ſed hoc fieri quodam ſingulari Dei conſilio, voluntate, ac poteſtate. Non enim animas defunctorum intereſſe rebus vivorum minus eſt miraculum ſecundùm Auguſtinum *loc. cit.* & ſecundùm D. Thomam *d. p. 1. q. 89. ar. 8. ad 2.* quàm vel illuminatio cæci, vel alia, quem in magnis Dei miraculis numerantur.

Sed nemo meliùs, quàm Tertullianus *in libro de anima*, ubi de inferis, & animarum evocatione agit, hanc ſententiam diſertiſſimis verbis comprobat. Illum audiamus. *Necromantia*, inquit, *ſecunda eſt idololatria, in qua ſe dæmones perinde mortuos fingunt, quemadmodum in illa Deos*: Quidni? *Cùm & Dii mortui ſint? Itaque invocantur quidem defuncti, ſed dæmones operantur ſub eorum obtentu. Hanc autem fallaciam Diaboli ſub perſonis defunctorum delitescentis, ni fallor, etiam rebus probamus, cùm in exorciſmis noſtris interdum dæmon aliquem ſe ex hominibus affirmat, interdum gladiatorem, vel beſtiarium, ſicut & alibi Deum, nihil magis curans, quàm hoc ipſum exeludere, quod prædicamus, ne credamus animas univerſas malorum ad nihilum redigi, ut & judicii, & reſurrectionis fidem turbent. Et tamen ille dæmon, poſtquam circumſtantes circumvenire tentavit, inſtantia divinæ gratiæ victus, id, quod in vero eſt, invitus confitetur. Sic etiam in Necromantia, quæ jam quieſcentes animas evellere ab inferis creditur, & conſpectui exhibere, non alia fallaciæ vis eſt, operatior planè. Quia & phantaſma præſtatur, & corpus effingitur, nec magnum illi exteriores oculos circumvenire, cui interiorem mentis aciem excæcare perfacile eſt. Nullæ autem animæ omninò inferos patere, ſatis Dominus in argumento illi pauperis requieſcentis, & divitis ingemiſcentis, experſona Abrahæ ſanxit, non poſſe relegari renunciaturem diſpoſitionis infernæ; quod vel tunc licere potuiſſet ut Moyſi, & Prophetis crederetur. Sed etſi quaſdam revocavit Dei virtus in documentum juris ſui, non idcircò communicabitur fidei, & audaciæ Magorum & fallaciæ ſomniorum, & licentiæ Poëtarum. Nam in hac mortuorum reſurrectione, qua Dei virtus in corpora animas repræſentat, ſolida, & connectabili, & ſatiata veritate præjudicatum eſt hanc eſſe formam veritatis, ut omnem mortuorum exhibitionem incorporalem, præſtigias judices.* Hæc Tertullianus. Legatur etiam Hugo S. Victoris *lib. 6. eruditionis didaſcalicæ cap. 3.* ubi numeroſiùs, & enucleatiùs Magiæ varietatem ac diviſionem enarrat.

Originem verò Magiæ non naturalis, variè tradunt Scriptores. Philo *lib. de ſpecial. legib.* cenſet, ex vera & naturali Magia adulterata, & corrupta natam eſſe fallacem, & quæ vulgò dicitur Magia. Vetus tamen opinio eſt, principem hujus Magiæ doctorem, & quaſi parentem fuiſſe Zoroaſtrem, de quo Plinius *lib. 30. cap. 1. & lib. 7.* mira de eo ſcribit. Idemque ſentit Juſtinus hiſtoricus *ſub initio lib. 1.* D. Auguſtinus *lib. 1. de civit. cap. 14.* & Autor hiſtoriæ Scholaſticæ enarrans hiſtoriam Geneſeos *cap. 39.* De antiquitate autem Zoroaſtris variant Scriptores. Eudoxus, & Ariſtoteles ex Plinio *loco citato* volunt, eum antiquiorem fuiſſe Platone ſex millibus annorum. Hermippus, vel ut citat Laertius, Hermodus *in libro de diſciplinis* facit eum quinque millibus annorum bello Trojano vetuſtiorem

Contra Xanthus Lydius apud Laertium multò recentiorem eum facit, hoc eſt ſexcentis duntaxat annis ante Xerſis tranſitum in Græciam. At illi nimium multos computant annos, hic nimium paucos. Conſtat enim Zoroaſtrem fuiſſe tempore Nini primi Aſſyriorum Regis, quo regnante, natus eſt Abraham. Unde paulò ampliùs ſexcentis annis Moſe priorem fuiſſe Zoroaſtrem patet.

Apud verò Caſſianum Serenus Abbas *collat.* 8. *cap.* 21. originem Magiæ & omnium maleficarum artium altiùs repetit, nimirum etiam ante diluvium ex eo tempore, quo filii Dei, ut Scriptura narrat, permiſti ſunt filiabus hominum. Sed veriùs ii ſentire videntur, qui dæmonem primùm magicarum artium autorem, & parentem faciunt, à quo mortales earum cognitionem acceperint, ac uſum didicerint. Nec mirum cùm ipſe ut eſt apud Joan. cap. 8. *homicida ſit ab initio.* Rectè igitur Lactantius *lib. 2. divin. inſtitut.* omnium maleficarum artium inventores, & magiſtros fuiſſe dæmones confirmat his verbis: *Eorum inventa ſunt Aſtrologia, & Aruſpicina, & Auguratio, & quæ dicuntur Oracula, & Necromantia, & ars magica, & quicquid præterea malorum exercent homines vel palam, vel occultè. Quæ omnia per ſe falſa ſunt, ut Sybilla Erythrea teſtatur.* Graviter, ac eleganter omnes Magiæ ſpecies, omneſque fallacias ex dæmone profectas eſſe, oſtendit etiam Cyprianus *in libro de Idolorum vanitate.* Ipſum adi; & luculenter Porphyrius apud Euſebium *lib. 5. de præpar. Evang. cap.* 7. Certè liber Exodi ſatis clarè oſtendit jam tempore Moſis, hoc eſt pluſquam trecentis annis ante bellum Trojanum, Magiam celebrem fuiſſe, Magoſque magna apud eam gentem & ſapientiæ, ac divinæ cujuſdam virtutis auroritate & exiſtimatione floruiſſe, utpote qui ſe Moſi opponere auſi fuerint, ſimiliter illi mira quædam operantes. Quomodo autem Magia, artium omnium vaniſſima, & fraudulentiſſima, tantum in toto terrarum orbe, totque ſeculis valuit, vide apud Plinium *lib. 30. cap.* 1. Et quomodo religio ac diſciplina Chriſti tenebras Magiæ, ac veterum maleficarum artium è mundo diſcuſſit, lege apud Tertullianum *in libro de Idololatria*, apud Euſebium modò citatum *lib. 1. cap. 2.* & S. Leonem *ſer. 1. de nat. vit. Apoſtolorum Petri & Pauli.*

Consultatio LXVI.

An opera Magorum ſint vera miracula? Quomodo à veris miraculis differant, ac dignoſcantur? Quid de prodigiis Magorum Pharaonis? Quinam ii fuerint? Et quomodo ea fecerint?

TRiplici modo poteſt intelligi aliquid eſſe miraculum. Primò ſimpliciter, & abſolutè, nempe comparatione cujuslibet naturæ. Hac ſignificatione nullum planè eſt miraculum. Nihil enim eſt quod divinæ potentiæ, ac ſapientiæ comparatione miraculum dici queat. Nam miraculum alicui dicitur, quod ejus & facultatem, & intelligentiam excedit. Deus autem nihil eſt quod admirari poſſit, cùm & cauſas omnium, quæ fiunt, optimè noverit, & ipſe princeps cauſa ſit efficiendi omnia.

Deinde poteſt appellari miraculum reſpectu hominum, qui quæ ſunt ipſis inuſitata, & quorum cauſas ignorant, quoniam ea maximè admirantur, dicunt miracula. Qua ratione non modo dæmonum & Magorum, ſed etiam ſapientum hominum inventa quædam nova, & artificioſa opera, miracula nominantur. Poſtremò verè ac propriè miraculum dicitur opus, quod ideo verè ac meritò mirandum eſt, quia omnis naturæ creatæ vim, atque poteſtatem excedit.

Hoc autem multis modis poteſt evenire. Nam exceſſus naturæ creatæ vel eſt in eo, quod fit, quale nullo modo natura poteſt facere, cujuſmodi eſt, ut duo corpora ſimul ſint in eodem loco. ac ſe permeent, vel ut corpus humanum evadat immortale, impaſſibile & glorioſum. Atque hæc tenent primum locum, & gradum in miraculis. Vel exceſſus eſt non in eo, quod fit, ſed in eo, vel ex quo, vel in quo res fit. Poteſt enim natura producere aurum, vel arborem, ſed non ex nihilo. Poteſt dare vitam, ſed non mortuo. Poteſt item facultatem videndi largiri, ſed non nato cœco. Et hæc ſecundum locum in miraculis tenent. Vel exceſſus non eſt in eo quod fit, neque in eo ex quo, aut in quo fit, ſed vel in modo, vel in ordine, vel in alia quapiam circumſtantia, rebuſve aliis, cum quibus omnibus naturaliter opus illud fit. Pono exemplum. Poteſt medicus ſanare ægrotum, ſed non ſubitò, nec abſque medicina. Poteſt Magus, vel dæmon, vel etiam natura ex ligno producere ſerpentem, ſed non immediatè. Atque hic eſt infimus miraculorum gradus, & locus. De quibus etiam alibi.

Itaque cùm propriè miraculum dicatur illud, quod fit præter ordinem totius naturæ creatæ ut docet D. Thomas 1. *p. qu.* 110. *art.* 4. ac cæteri, non ſufficit ad illius eſſentiam, quod aliquid fiat præter ordinem alicujus naturæ particularis. Alias cùm quis projiceret lapidem ſurſum, miraculum patraret, cùm hoc ſit præter ordinem lapidis. Ideoque tunc aliquid dicitur eſſe miraculum, quando fit præter ordinem totius naturæ creatæ. Hoc autem fieri non poteſt, niſi à ſolo Deo, *qui facit mirabilia magna ſolus, Pſal.* 76. Et hac ratione dæmones non poſſunt cœcos illuminare, nec mortuos ſuſcitare, nec idem corpus in duobus locis eſſe, ac ſimilia, quæ verè miracula ſunt? Sed quoniam non omnis virtus naturæ creatæ eſt nobis nota, ideò cùm aliquid fit per virtutem creatam, nobis ignotam, videtur nobis miraculum, ſed verè miraculum non eſt. Cùm igitur dæmones faciunt aliquid ſua virtute naturali, miracula dicuntur non ſimpliciter, ſed quoad nos. Et hoc modo Magi dicuntur per dæmones miracula facere, quæ verè miracula non ſunt. Ita D. Thomas *loc. cit.* Alenſis 2. *p. q.* 42. & 43. & communiter Theologi.

Dæmonum igitur ac Magorum miracula non vera differunt à veris miraculis, quæ in ſcripturis, & hiſtoriis Eccleſiaſticis à ſervis Dei patratis legimus, his quinque modis. Dignitate virtutis efficientis. Qualitate eorum, qui faciunt: Diverſitate factorum: Modo faciendi, ac fine, cujus gratia fiunt vera miracula, cùm, ut ſupra diximus, omnis naturæ creatæ vim exuperent, ſolius Dei poteſtate poſſunt effici.

Nam licet per Angelos, vel ſervos Dei fieri videantur, illi tamen non agunt virtute ſua, ſed Dei, cujus ſunt miniſtri, & tanquam inſtrumenta. Magi autem opera ſua faciunt vel virtute quarundam rerum naturalium quibus utuntur occultè, vel opera dæmonum, qui etiam Magis auxiliantur. Vera miracula licet interdum faciant homines mali, rarò tamen, nec niſi ad confirmationem veritatis, ac divinæ virtutis declarationem. Ferè autem Magi homines ſunt flagitioſi, & malefici, quos proinde divinis, humaniſque legibus conſulere & adire prohibemur. Quæ faciunt Magi, vel ſunt tantùm phantaſtica, & ſimulata, & ideò nec diuturna; vel ſunt perniciosa, vel inutilia. Vera autem miracula ſunt opera ſolida, & vera, utiliſſima hominibus, & non niſi magna aliqua neceſſitate, ac utilitate facta. Magi opera ſua faciunt, vel per cauſas naturales, vel ope dæmonum, utuntur multis præſtigiis, mendaciis, ludificationibus hominum, figuris, characteribus, verbis

vel nihil, vel abſurda ſignificantibus, aliiſque ſuperſtitioſis ceremoniis, miſcentque ſacra profanis. Nam nonnulla verba ſacra, quæ uſurpant, adjunctis ſuperſtitionibus fœdant, & contaminant. Docent enim ea dici debere ſub certo quodam conſtellationum ſitu, certoque loco, ac tempore, toties ſigno crucis facto, tot candelis accenſis adhibitis, vel filis, aut velis, aut chartis, quas vel pueri, vel virgines tantum tetigerint.

Adhibent etiam quædam, quæ nihil prorſus ad effectum producendum pertinent, ſed ridiculam habent vanitatem. Dicunt enim oportere tali hora, & toties, & tali aqua lavare faciem, radere capillos, hac vel illa veſte indui. Sed quod impietatis pleniſſimum eſt ſanguinem ex humano corpore mittunt, eoque libamina quædam conſecrant, nomina quorundam dæmonum uſurpant, quibuſdam animalibus familiariter utuntur, & cum eis colloquuntur, dæmonibus ſacrificant, nomen & fidem Chriſti abjurant, probibent homines ſignare ſe ſigno Crucis, aliaque faciunt partim ſuperſtitioſa, partim penitus execranda.

Nihil tale ſancti faciunt in edendis miraculis, ſed vel interiore, vel etiam exteriori ſupplicatione, & invocatione divinæ virtutis, vel facto ſigno Crucis, vel aliquibus verbis ſacris recitatis miracula operantur.

Tandem, cur vel dæmones, vel Magi faciant illa ſua miracula, non eſt obſcurum, nimirum vel lucri, vel gloriæ & honoris cupiditate, ſibi divinum nomen & cultum aucupantes, vel ut veritatem pervertant, & falſitatem hominibus perſuadeant, vel ad patranda maleficia, veluti furta, adulteria, homicidia. Sancti autem faciunt miracula, non ſua cauſa, cum & divitias contemnant, & honores fugiant, ſed ut Deum honorent, Eccleſiam ædificent, hominesque non ſolùm corpore, ſed multò etiam magis animo juvent.

Qui igitur ſtudioſus eſt veritatis, amanſque virtutis non erit ei difficile vera miracula à falſis diſcernere. Qui autem flagitioſè vivit, & Chriſti doctrinam odit, nec ſtudio veritatis, ſed vanæ curioſitatis cupiditate miracula quærit, huic Deus juſto ſuo judicio permittitur, ut quia veritati conſentire, & acquieſcere noluit, circumveniatur mendaciis, & falſis miraculis perſuaſus perverſam doctrinam, falſaque dogmata, piis, veriſque repudiatis, amplectatur. Hoc enim eſt quod docuit Apoſtolus *in 2. Epiſt. ad Theſſal. cap.* 2. præmonens venturum Satanam, vel Antichriſtum *in omni virtute, in ſignis, & prodigiis mendacibus & in omni ſeductione iniquitatis*, non quidem omnibus, ſed *iis, qui charitatem veritatis non receperunt, ut ſalvi fierent. His enim mittet Deus operationem erroris, ut credant mendacio, & judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati.*

De Prodigiis verò, quæ Magi Pharaonis fecerunt, magna quæſtio eſt, an Serpentes illi, ſive dracones, in quos Scriptura *Exod.* 7. narrat virgas à Magis projectas fuiſſe Ægyptiacis incantationibus, atque arcanis converſas, fuerint veri, & naturales ſerpentes, non minùs quàm is, in quem virga Aaron mutata fuit, an potius fuerint ſimulachra quædam tantùm, & imagines ſerpentum qui à dæmonibus ſerpentum modo movebantur. Idemque eſt dubium de aqua mutata in ſanguinem, ac de ranis productis.

Multi & graves ſcriptores exiſtimant, ſerpentes illos fuiſſe naturales. Id docent Theodoretus *in Exod. p.* 18. & copioſiùs Auguſtinus *lib.* 3. *de Trinit. cap.* 7. *&* 8. *& in lib.* 83. *quæſt. q.* 79. quem ſequuntur Scholaſtici, D. Thomas *in comment. in cap.* 24. *Matth. &* 1. *p. qu.* 14. *ar.* 4. *D.* Bonaventura 2. *ſent. dec.* 7. *qu.* 2. ibique Cajetanus, & ſentiunt Lyranus, Toſtatus & Paulus Burgenſis, confirmaturque argumentis D. Thomæ deſumptis *ex* 1. *p. loco cit.*

Sed contra multò plures, & antiquiores, non minùs doctrina & antiquitate præſtantes aſſerunt prodigia illa Magorum non fuiſſe veros & naturales effectus. Sed tantum ſimulatos, & apparentes, & artificio quodam magico ac dæmoniaco ſpectantium oculis imponentes. Ita Ioſephus *lib.* 2. *antiquit.* Philo *lib.* 1. *de vita Moſis*, Juſtinus Martyr *in lib. reſponſionum ad quæſtiones Orthodoxorum, in reſponſ. ad quæſt.* 26. Tertullianus *in lib. de anima*, Gregorius Nyſſenus, Græcus interpres, quem citat Catena *in Exodum cap.* 7. ad quem locum etiam Rupertus, Rabanus, & Hugo S. Victoris, ſatiſque indicat Ambroſius interpretans *cap.* 3. *poſterioris epiſtolæ ad Timotheum*, & eundem Pauli locum explanans Hieronymus.

Neutra hæc opinio evidenter ex ſacris litteris, aut humanis rationibus vel probari, vel reprobari poteſt. Videtur tamen aliquantò probabilior Auguſtini ſententia, fuiſſe veros illos Magorum Serpentes, quam ita explico.

Quatuor, vel quinque modis cogitari poteſt, Magos feciſſe ſerpentes, ſanguinem, & ranas. Duobus, vel tribus in ſpeciem tantùm, ac ſimulatè, duobus aliis verè. Primò enim ſpecies, & phantaſmata virgarum & ſerpentium, aquæ & ſanguinis & ranarum, quæ erant in phantaſia, & imaginatrice facultate, dæmones commovendo, ac turbando ſpiritus, in quibus erant illæ ſpecies, potuerunt facere, ut illæ ſpecies refluerent ad ſenſum communem, vel etiam ad ſenſum viſus, ita: Primùm ſpecies virgæ, mox, ea ſublata, ſpecies ſerpentis, adeo, ut videretur virga converſa in ſerpentem. Videhoc apud D. Thomam 1. *p. qu.* 114 *&* 111. *ar.* 3 *&* 4. quod & in aliis fieri cernitur. Nam in ſomno motu vaporum aſcendentium in cerebrum, atque deſcendentium, refluentibus ſpeciebus rerum ſenſibilium ad primum ſenſitivum, dormientes videntur ſibi & videre, & audire, & vi morbi idem contingit phreneticis.

Secundò potuit fieri, ut dæmon virtute aliqua naturali occulta, ſpectantium viſum ita inficeret, vel turbaret, ut viderentur eſſe, quæ non erant, & non eſſe quæ aderant, quemadmodum ægrotus corrupto palato, & guſtu, dulces cibos judicat amaros.

Tertio modo potuerunt dæmones virgas illas Magorum ſubitò convertere in ſerpentes, applicando illis inviſibiliter aliqua agentia naturalia, nobis ignota, ad producendum ſerpentes potentiſſima & efficaciſſima.

Quarto modò fieri potuit, ut dæmones, non advertentibus, qui ſpectabant, virgas à Magis projectas, ſubitò è conſpectu illorum clam auferrent, & pro illis ſerpentes mole æquales ipſis, vel ante præparatos, vel aliunde, tunc celerrimè aſportatos, intuentium oculis ſubjicerent ita, ut virgæ in ſerpentes viderentur eſſe converſæ,

Quinto modo potuit illud fieri, ut dæmones virgas illas in modum & formam ſerpentum figurarent, vel figuram ſerpentum illis affingerent, & in illis motum, qualis eſt verorum ſerpentum, ipſi efficerent.

Qui igitur negant, illos ſerpentes Magorum fuiſſe veros & naturales, eos neceſſe eſt ſequi vel duos priores modos, vel certe quintum modum. At contra priores duos modos illud pugnat, quod Scriptura inquit, factos eſſe ſerpentes. Non ergo ſolùm erant in imaginatione, vel aſpectu intuentium, ſed extra quoque erant ſerpentes. Non enim dixiſſet Scriptura, Magorum virgas verſas eſſe in ſerpentes.

Contra verò quintum modum facit, quod Scriptu-

ra

ra dicit, ſerpentem, factum ab Aaron, devoraſſe ſerpentes Magorum. Quomodo autem devoraſſet illos, niſi fuiſſent veri ſerpentes?

Divus Auguſtinus, & D. Thomas, S. Bonaventura, Cajetanus, & Burgenſis ſequuntur tertium modum, qui tamen nec Lyrano, nec Toſtato fit probabilis. Certum enim eſt nec Dæmones potuiſſe immediatè producere ſerpentes, ſed tantùm adhibendo cauſas naturales eorum productrices. Certum etiam eſt, nullum agens naturale, naturaliter operando, poſſe ſubitò producere formam ex materia non ante diſpoſita, & præparata. Certum item eſt, diverſas formas exigere diverſas materiæ præparationes, & quò formæ ſunt nobiliores, eò plures, & operoſiores præparationes depoſcunt. Major enim præparatio fit materiæ ad formam mixti, quàm ad formam elementi, & major ad formam animalis perfecti, quàm vel mixti inanimati, vel plantæ.

Ex his negari non poteſt, dæmones non potuiſſe producere illos ſerpentes immediatè ex Virga. Nam materia Virgæ eſt admodum remota & aliena recipiendæ formæ ſerpentis.

Si dicant, non immediatè ex virga productos eſſe ſerpentes, ſed variis tranſmutationibus præmiſſis. At tot, & tam variæ tranſmutationes ſubitò fieri non potuerunt. Statim enim atque Magi projecerunt virgas, apparuerunt ſerpentes. Quid? quod cùm naturaliter producitur ſerpens, non ſtatim producitur magnus, ſed primò parvus, deinde paulatim acquirit juſtam magnitudinem. At illi ſerpentes ſtatim producti ſunt magni, nimirùm æquales virgis Magorum. Non enim viſum fuiſſet virgas mutatas eſſe in ſerpentes, niſi ſerpentes fuiſſent æquales virgis.

Et licet agens naturale, ut eſt inſtrumentum vel hominis, vel Angeli, poſſit vel citiùs, vel meliùs aliquid facere, non tamen ob id poteſt ex qualibet, & in qualibet materia effectum ſuum producere, non poteſt poſteriorem formam inducere, non inductis prioribus. Poſterior enim, & nobilior forma præſupponit neceſſariò priores, & ſicut inter formas, ita inter earum diſpoſitiones eſt ordo naturaliter immobilis, ut non poſſit eſſe poſterior in materia, niſi antea fuerit prior. Præterea verus ſanguis naturaliter non poteſt produci, niſi in animali, & per calorem animalis ac per certa inſtrumenta, quæ in ſolo ſunt animali.

Reſtat igitur quartus modus, qui & Lyrano, ac Toſtato, fit veriſimilior, quem & probabiliorem cenſeo. Nam ſecundùm eum modum defendimus, veros fuiſſe ſerpentes, atque ita evadimus difficultates objectas contra primum, ſecundum, & quintum modum. Nec tamen dicimus, eos productos fuiſſe ex virgis, ne urgeamur illis rationibus, quibus tertius modus premitur.

Unus tantùm ſcrupulus hæret. Quomodo ſi non fuerunt ſerpentes producti ex virgis, dicantur virgæ converſæ in ſerpentes? Sed reſpondendum eſt, Scripturam id dixiſſe, non quòd ita fuerit ſecundùm veritatem, ſed quia ita videbatur, & exiſtimabatur ſpectantium judicio. Nam & hoc quoque dicere oportet eos, qui negant illos fuiſſe veros ſerpentes, & Cajetanum, qui vult, illas virgas habuiſſe ultimam diſpoſitionem pro forma ſerpentis. Sic enim non poterant eſſe veræ virgæ, ut oſtendimus, ſed ſecundùm ſpeciem tantùm. Quare ſecundùm eum nec Magi projecerunt veras virgas, nec veræ virgæ ſunt converſæ in ſerpentes.

At cur permiſit Deus, ut Magi, qui contradicebant Moſi, prodigia facerent, cùm ea res & divinam virtutem, quæ per Moyſem operabatur, obſcurare videretur, & Pharaonis animum magis in perfidia, & inobedientia obfirmatum, & obſtinatum redderet? Ad hoc Chryſoſtomus *hom.* 46. *in Acta Apoſtol.* ita reſpondet: *Permiſit Deus Magis aliquid adverſus Moſem, ne Magus putaretur eſſe Moſes. Permiſit illos docere omnes quantum Magia imponat ſenſibus, ultra tamen non deceperunt, ſed ipſi ſe victos confeſſi ſunt; & non poteſt ſine certamine vera eſſe victoria, & quo potentior eſt hoſtis, eò illuſtriorem reddit ejus gloriam à quo ſe victum eſſe ipſe confitetur, ſicut Magi victos ſe à Moſe confeſſi clariorem ejus gloriam effecerunt.* Idemque ait Theodoretus *in Exodum q.* 18.

Quinam verò fuerint hi Magi, Joſephus *lib.* 2. *antiquit.* refert, illos fuiſſe Sacerdotes Ægyptios, dicitque Scriptura, eos operari ſolitos per incantationes Ægyptiacas, & per quædam arcana. Nam operabantur cantando quædam verba modo carminum. Sed quia vel verba illa erant ſecreta, Onkelus vertit, ſuſurrationes, vel modus, quo operabantur, erat ſecretus & occultus, ideo vocantur arcana. Septuaginta Interpretes vocant eos Sophiſtas, & Pharmacos, id eſt, veneficos, & incantatores, Onkelus Magos, Aquila vertit occultorum cognitores, & patratores. Hos Jannem, & Mambrem vocat Apoſtolus *cap.* 3. *poſter. Epiſt. ad Timoth.* ubi Chryſoſtomus, Theodoretus, ac Theophylactus, & Ambroſius. De iis quoque Numenius *lib.* 3. *de bono, apud Euſebium lib.* 9. *de præpar. Evang. cap.* 3. ita ſcribit: *Jannes, & Mambres, Ægyptii erant, magicis artibus adeo præpotentes, ut Moſi, Judæorum duci, viro Deo conjunctiſſimo, ſoli reſiſtere poſſe à cunctis Ægyptiis judicati ſint. Multas enim calamitates, quas Moſes Ægypto intulit, ſolvere viſi ſunt.* Hos autem Magos fratres fuiſſe, & Ambroſius *loc. cit.* affirmat, & ex narratione B. Macharii Palladius commemorat, in ejus vita, ubi de mirabili horum Magorum ſepulchro ab ipſo Machario viſa & comperta, & deinde ipſi Palladio narrata, deſcribit.

Consultatio LXVII.

Quæ opera admiranda poſsint facere dæmones vel per ſeipſos, vel per Magos? Ubi ſigna, & indicia ad diſcernendum effectus magiæ ex pacto ab effectibus phyſicis, & miraculoſis, & artificioſis. Quomodo dæmon inviſibilem ſe præbeat? Qua forma apparere ſoleat? Quid poſsint Magia, aut Magi in dæmones? Et quæ dæmones, ac per eos Magi facere non poſsint?

IN hac re duo manifeſta ſunt ex Scriptura. Unum eſt, dæmones per ſe ex uno loco in alium moveri, & quidem maxima celeritate. Satan enim Deo intetroganti, unde veniret, reſpondit: *Circuivi terram & perambulavi eam*, Job *cap.* 1. & 2. Hoc ipſum confirmatur ex Matthæi *cap.* 12. & 1. Petri 5. Alterum eſt, dæmonem non ſolùm poſſe movere ſeipſum, ſed etiam alia corpora ex uno loco in alium transferendo. Dæmones enim per peccatum non perdiderunt dona naturalia. Sicut igitur Angeli naturali vi movent orbes cœleſtes, ſic dæmones poſſunt movere alia corpora; & ſicut Angelus ille Prophetam Habacuch capillo capitis apprehenſum, ex Judæa Babylonem uſque tranſportavit, indeque reportavit in Judæam *Daniel* 14. ita poſſet dæmon idem facere, & feciſſe certum eſt. Nam tulit Dominum noſtrum in pinnaculum Templi, & in montem excelſum, *Matth.* 4.

An autem hæc virtus motiva dæmonis, ſit diſtincta ab intellectu, & voluntate ejus, affirmandum

cenſeo, licet plerique negent. Quanta verò ſit virtus motiva dæmonis, vel quot corpora, aut quanta movere poſſit, & non ampliùs, ignotum hominibus puto; Exiſtimant tamen fere omnes, in dæmonibus ſuperioribus majorem eſſe hanc vim motivam, ſicut enim eorum naturæ ſunt perfectiores, ita quoque eorum potentiæ ſunt fortiores. Et quoniam Angelus eſt terminatæ ſpeciei, ac definitæ naturæ ac perfectionis, non poteſt eſſe ubique locorum, neque poteſt quantacunque velocitate quantumlibet corpus movere.

Et notandum, duplicem eſſe dæmonum actionem, quæ à Philoſophis vocatur tranſiens. Altera eſt immediata, quæ immediatè proficiſcitur à dæmone, & hæc eſt motus localis, quo movet corpora: Nam ſicut Intelligentiæ non per aliqua media inſtrumenta, ſed immediatè movent Orbes cœleſtes, ſic dæmones immediatè poſſunt movere corpora ſecundum locum. Altera eſt *mediata*, nempe quæ motionem localem ab ipſis factam conſequitur. Dæmones enim afferendo ex variis locis, ac invicem applicando cauſas naturales, & agentia invicem & patientia componendo, varios producunt effectus, qui immediatè quidem exiſtant ex cauſis naturalibus, mediatè verò à dæmonibus, qui illas cauſas præſentes fecerunt, & materiis, quæ ab illis aptæ ſunt pati, accommodarunt.

Atque ex his, quænam opera mira dæmones poſſint, vel non poſſint facere, non eſt arduum demonſtrare. Et primò per motum localem multa poſſunt dæmones facere, quæ fidem excedere videantur. Poſſunt ignem ex ſuperiori aeris parte demittere, quo multa conſumant, ac perdant. Poſſunt immittere vehementes ac turbulentos ventos, qui magna diruant ædificia, ſicut feciſſe dicitur adverſus Job. 1. immittere grandinem, *Exod.* 9. ubi grando, qua Ægyptii puniti, expreſſè dicitur per malos Angelos immiſſa. Poſſunt graviſſimas tempeſtates, & procellas in mari excitare, vel aquas maris ab imo commovendo, vel per concitatiſſimos ventos. Poſſunt terram magnis motibus concutere vel immittendo vehementem aliquem ſpiritum in cavernas terræ, vel in illis incluſum vehementiſſimè agitando. Sic fortaſſe fieri potuit, quod narrat Philoſtratus de duobus doliis, quæ vidit Apollonius apud Indos, quæ aperta imbres, & ventos emittebant, clauſa verò eadem cohibebant, atque compeſcebant. Unde ab Apoſtolo vocantur dæmones *principes aëris hujus.* Poſſunt convivia exhibere, captivos, carceribus, & vinculis eripere, urbes obſidione liberare, expugnandas præbere, ad dignitates, & honores promovere, divitias, ac theſauros conferre, impedire fluxum ſanguinis è vulnere, inferre amentiam, ac omnes læſiones, quæ gladio, igne, vel aliis inſtrumentis inferuntur. Poſſunt arte ſua, non nova rerum creatione, ſed ſua celeritate etiam ſpecies novas objicere, nivem in æſtate, flores, & roſas in hyeme, & alia præter tempus, nempe quod ea poſſint ex locis à nobis longè ſecretis, quæ hæc habent, celeriter ad nos perferre ex oppoſito nobis ſub terram hemiſphærio, in quo contrariæ aliæ temporum diſpoſitiones. Sic poteſt ex diverſis locis materias cogere, ex quibus tempeſtates concitat, & miſcet. Sunt enim quædam hujus generis, ut ex meteoris liquet. Et Theophraſtus, Paracelſus *de malef. cap.* 5. tradit, ex ſale petræ, & aluminoſa materia in magna quantitate mixtis ſuper terram, & accenſis fumum gigni, qui in aëre nubem generet, in pluviam poſtea reſolvendam.

Poſſunt Magi immittere dæmones in homines, & facere, ut ab eis obſideantur, Deo permittente, & eoſdem expellere, vel ex pacto cum ipſis, vel ipſis volentibus, quamvis ſimulent ſe cogi vi incantationis ad egrediendum, vel ex pacto cum dæmone potentiore, qui inferiores, etiam invitos, expellere poteſt, ut docet D. Gregorius *lib.* 1. *dialog.* 10. ubi notat, quod nunquam facit hæc dæmon, niſi ut magis noceat, præſertim in anima.

Poſſunt itidem transferre ex uno loco in alium, quantumvis remotum, vel homines, vel animalia, vel quævis alia corpora. Sic dæmon Chriſtum tulit in pinnaculum templi, & in montem excelſum, *Matth.* 4. Simonem Magum per aera evexit in cœlum, ut narrat hiſtoria Eccleſiaſtica. Et in hiſtoria Gentilium traditum eſt, nonnunquam viſos eſſe ſerpentes, dracones, & homines per aera volantes, quin etiam Albertus tradit nonnunquam boves, ſeu vitulos pluiſſe. Quod hac ratione factum eſſe exiſtimandum eſt.

Poſſunt quoque ſubitò res præſentes è conſpectu hominum ſubtrahere, atque ita reddere inviſibiles, ſicut Apollonius ex oculis omnium exceſſiſſe diximus, & niſi volumus fabulam fuiſſe id, quod de Gyge memorat Plato, *in* 2. *de Republ.* & Cicero *lib.* 3. *de offic.* hac etiam ratione dicemus, Gygem, cùm volebat, potuiſſe latere oculos præſentium, & ſpectantium, idque feciſſe non vi ac poteſtate ejus annuli, quem geſtabat, ut illi tradunt, ſed potiùs dæmonum artificio.

Poſſunt item facere, ut ſtatuæ, vel aliæ res inanimatæ ambulent, & incedant more hominum, dæmone illas movente, ac motum moderante. Sic factum eſt, quod ex Philoſtrato de tripodibus lapideis, ac pincernis æreis, qui apud Jarcham, præſente Apollonio, in convivio per ſe movebantur, & more famulorum miniſtrantium menſis, & pocula, ac fercula, convivis ſuo loco, ac tempore præbebant.

Poſſunt etiam facere, ut ſtatuæ, arbores, animalia loquantur more humano. Qua ratione fieri potuit, quod narrat Valerius Maximus *lib.* 1. *cap. ult.* de ſimulachro Junonis Monetæ, quod Romani Veijs Romam transferre religionis ergo cupiebant. Cùm enim quidam militum per jocum interrogarent illud ſimulachrum, an Romam migrare vellet, velle ſe reſpondit. Qua voce audita luſus in admirationem, & religionem verſus eſt. Simulacrum etiam Fortunæ muliebris à matronis Romanis cum æde ſua conſecratum, bis loquutum eſſe, idem Valerius autor eſt, his verbis. *Rite, me, matronæ, vidiſtis, rite me conſecraſtis.* Et, Cajo Volumnio ac Servio ſulpitio Conſulibus, dicitur bos humano ſermone loquutus. Bello etiam Punico ſecundo fertur Gneo Domitio bovem dixiſſe: *Cave tibi Roma.* Huc quoque pertinet quod narrat Philoſtratus, cum Apollonius eſſet cum Gymnoſophiſtis Æthiopum, quorum princeps erat Theſpecion, ejus tacito juſſu arborem ulmum humana voce Apollonium ſalutaſſe. Nec putandum eſt vel leones, vel arbores, vel alias res inanimatas modo hominum loqui poſſe, ſed dæmonem eſſe, qui ſermones illos articulatos, & humanis ſimiles in aere formet juxta, vel intra illa corpora. Sic Angelus, qui occurrit Balaam, ei mortem intentans, fecit, ut ejus aſina loqueretur, *Num.* 22. Nam etiam videmus eſſe quoſdam, qui per organa, vel alia inſtrumenta muſica, tanto artificio temperare poſſint flatum, quo illa pulſantur, ac reſonant, ut voces & cantus hominum æmulari, ac reddere videantur.

An autem intelligentiam diſcurſivam poſſint brutis largiri, pendet ab alia quæſtione, an bruta aliqua ratione ſint prædita. Nam ſi ſemel ita ſunt, facile præſtabit dæmon, ut ſublatis impedimentis diſcurrant, & ſcienter intelligant. Si non ſunt, id præſtare non poſſe, certum eſt. Poſſunt facere, ut homo non ſentiat actu, quod natura ſenſibile eſt, ne ſcilicet crucietur

quæſtio-

quæſtioni ſubditus, vel ut longiſſimo tempore dormiat, aut inediam perferat. An etiam magicis artibus opera dæmonum ſexus mutari queat, ubi non agitur de membrorum ablatione, ſed de ipſa ſexus virilis in fœmineum, aut fœminei in virilem commutatione, quàm naturalem, ex medicis hujus ſeculi, fatetur Gemma *lib.* 1. Coſmo poſſunt ſeni juventam reddere ita, ut qui defecta jam, & decrepita curvatur ætate, vires reſumat, & habitum nitoremque juvenilem, mutentur cani in colorem meliorem, frigus in teporem, torpor in agilitatem, cæteraque corpus recipiat, quæ ſenium abſtulerat.

Poſſunt ſimiliter facere, ut animalia mirabili quadam ratione ſeipſa moveant, & quædam agant, quæ ſine intelligentia, & ratione, nec ea quidem vulgari, ſed admodum ſolerti ac prudenti minimè heri poſſe videantur. Tale eſt, quod narrat Valerius *lib.* 1. *cap.* 8. quod eſt de miraculis, de ſerpente illo Æſculapii, quem Romani, quaſi volentem, ac intelligentem, & quædam rationis, ac religionis, nec non divinitatis cujuſdam ſigna dantem, Epidauro Romam advexerunt. Hujus etiam generis eſt, quod narrat Philoſtratus *lib.* 5. *cap.* 15. de Leone quodam manſuetiſſimo, qui loro, veluti canis, in Ægypto per urbes ducebatur, contrectantibus ſe non modò non nocens, ſed etiam blandiens, qui ad genua Apollonii modo ſupplicantium hominum humiliter ſe abjecit, quem aſpiciens Apollonius, ad eos, qui aderant. *Hic* inquit, *Leo me rogat, ut vos doceam hominis animam illum habere. Fuit enim hic quondam Amaſis, Ægypti Rex.* Quæ ſimulatque dixit Apollonius, leo miſerabiliter fremens, lacrhrymabilem rugitum edidit, tum dentibus infrendens, cùm plorare videretur, ubertim lachrymas fundebat: *Hunc*, inquit Apollonius, *Leonem, cenſeo Leontopolim mittendum, & in templo collocandum. Regem enim in regiam belluam converſum, tanquam egenum, mendicare indignum judico.* Hæc ille. Quæ omnia arte magica Apollonii, ac opera dæmonum facta ſunt, quo facilius error Pythagoricus de tranſmigratione animarum humanarum in varia beſtiarum genera hominibus perſuaderetur.

Pariter poſſunt, quod in hiſtoriis Romanorum legitur, & a nobis alibi eſt commemoratum, Claudiam mulierem Veſtalem quò ſuam pudicitiam probaret, navem ita hærentem in Tiberi, ut multi eam homines loco movere non poſſent, Zona ſua quò vehebat, nullo labore traxiſſe. Et Tucciam item Veſtalem aquam Tiberi hauſtam ad Capitolium uſque cribro tuliſſe. Hæc inquam, facta ſunt opera dæmonis qui & navim occultè promovebat, & aquam, ne per cribrum dilaberetur, ſuſpenſam tenebat.

Ac etiam poſſunt facere, ut ſubitò globus aliquis igneus, vel flamma appareat, vel circum aliquem fulgeat, ſicut Plinius *lib.* 2. *cap.* 107. Servio Tullio dormienti, ex capite flammam emicuiſſe, & L. Martio in Hiſpania interemptis Scipionibus concionanti, ac milites ad ultionem exhortanti, arſiſſe ſimili modo.

Poſſunt & aquas fluminum dirimere, ac eas retropellere ita, ut flumina retrofluere videantur. Quod Plinius ſuo tempore accidiſſe ſcribit *lib.* 2. *cap.* 103.

Poſſunt theſauros occultos detegere, & opes mari projectas eruere. Sed hoc eis Deus non permittit, quia eſſet maxima ad malum occaſio. Ideo videntur omnes ferè magi, & lamiæ eſſe pauperes, ut obſervat Leſſius *lib.* 2. *cap.* 44. *dub.* 3. *numer.* 20. Additque Suarez, quòd, etſi aliquando homines per artem magicam ſubitò ditentur, pecuniæ tamen paulo poſt, vel in carbones, vel in vilem aliquam materiam reſolvuntur. Et ſi interdum pecuniam non ab ipſis dæmonibus tactam, ſed aliunde ſublatam ſuis maleficiis conferunt, non diu conſiſtit, ut experientiis conſtare refert Binsfeldius *lib. de confeſſ. malef. prælud.* 6. Nam ut ait D. Thom. *in* 3. *deciſ.* 23. *quæſt.* 2. *ad* 4. quæ fiunt per artem dæmonis præter viam naturæ, non ſunt diuturna, nec talia ſunt, ut per naturales cauſas fieri non poſſint. Proprium enim dæmonis eſt magis nocere, quàm benefacere, imo numquam benefacit, niſi ut occaſionem nocendi captet.

Poſſuntque varia corpora variè formata aſſumere, eaque movere ita, ut homo, vel Angelus, vel leo, aut aliud quodvis animal videatur. Idque facit vel ad exterrendos, vel ad decipiendos homines. Legimus enim B. Antonio dæmones in variis animalium formis, & quidem horribilibus, ac terrificis, ad eum perterrefaciendum, & à ſancto propoſito removendum, apparuiſſe. Sicque accipiendum eſt, quod ſcribit Valerius *lib.* 1. *cap.* 8. Romanis apud Lacum Rheginum pugnantibus cum acie Tuſculanorum, Caſtorem & Pollucem Romanarum partium propugnatores viſos, hoſtiles copias penitus fudiſſe. Et Publio Vatinio noctu Urbem petenti, obvios eſſe factos duos juvenes excellenti forma, albis equis inſidentes, nunciantes illo ipſo die Perſam Regem à Paulo fuiſſe captum; quod ita eveniſſe poſtea compertum eſt.

Jamque poſſunt repræſentare varias figuras cujuſlibet rei, vel auri, vel gemmarum, vel dapum, vel hominum. Nam ſicut fictores, ſculptoreſve ex materiis ſibi ſubjectis varias formas, & figuras rerum effingunt, ac interdum tales, ut vetæ ac naturales videantur, ſicut traditur de illis uvis à Zeuxide pictis, adeò perfectè naturales uvas reddentibus, ut eas ab avibus appetitas eſſe dicatur. Sic dæmon ex aëre condenſato, vel alia quavis materia cujuslibet rei figuram effingere poteſt, cujus rei alibi ex Philoſtrato, exemplum poſuimus Lamiæ cujuſdam, quæ Menippo, quem decipere volebat, maximas opes, pretioſa ornamenta, magnam copiam vini, ac epularum oſtentabat, quæ Apollonius oſtendit eſſe tantùm inania ſimulachra, & imagines earum rerum, quæ videbantur.

Nec non queunt concitare, ac conturbare humores, vel ſpiritus, qui ſunt in corpore humano; diſjungere etiam ac diſtrahere partium compages & connexiones, quare graviſſimos morbos, & acerbiſſimos cruciatus efficiunt, ſicut in iis, qui à dæmonibus torquentur, cernere licet.

Atque etiam poſſunt ſpiritus animales, qui interiorum ſenſuum functionibus peragendis inſerviunt, ita movere, & conformare, ut res quaſdam vel præteritas, vel præſentes, vel futuras repræſentent. Poſſuntque etiam eoſdem ſpiritus, quibus inſunt ſpecies rerum ſenſibilium extrinſecus per ſenſus exteriores impreſſæ uſque ad ipſos ſenſus exteriores devolvere ita, ut etiam qui vigilant, videantur ſibi aliquid videre, audire, & facere, quod revera non eſt. Hoc enim videmus accidere phreneticis. Quod igitur homini vi alicuius morbi contingit, dubitandum non eſt etiam id Dæmonum artificio in homine effici poſſe.

Poſſunt inſuper dormientium phantaſmata movere & conformare ad repræſentandum aliqua futura, quæ dæmones cognoſcunt eſſe futura, ut ita dicipiant homines, fidem habentes ſomniis, & ex ipſis actiones humanas, vel ſuas, vel aliorum cognoſcere, ac dirigere velint. Atque hinc quidem ortum duxit divinatio per ſomnia, cuius divinationis exempla ſunt quamplurima apud Valerium *lib.* 1. & apud Ciceronem in libris de divinatione. Simili dæmonum artificio fidem & veritatem invenit apud Gentiles Augurum, & Aruſpicum diſciplina per volatum, vel garritum avium divinans, vel per inſpectionem ex-

torum animalium cæsorum, vel per electionem sortium, de quibus suo loco. Ejusmodi enim rebus dæmon se ingerit, ac immiscet quò mentes hominum superstionibus imbuat, & variis erroribus implicet. Nam quod in Romanis historiis traditur in victimæ opimæ, quam Julius Cæsar immolaverat, extis, non esse inventum cor, & in aliis vel jecur, vel principem aliam partem corporis non esse repertam, non alia ratione, quam dæmonis occulta vi, partes illas ablatas esse, credendum est.

Possunt præterea sensus exteriores immutare, ac seducere dupliciter. Primò extrinsecus, obiiciendo sensibus varia sensibilia non vera, hoc est, non talia, qualia videntur, sed solas eorum imagines & simulachra. Vel intrinsecus commovendo spiritus, & humores, quorum commotione, etiam sensus exteriores variè afficiuntur, ac turbantur, ut non rectè judicent de suis objectis. Id quod cernimus sensibus exterioribus phreneticorum accidere.

Tum demum possunt varias passiones vel amoris, vel odii, vel timoris vehementer excitare in homine, idque facere bifariam. Vel objiciendo species rerum, quæ ad tales passiones excitandas plurimum valent. Vel interiùs movendo phantasmata ad similes res repræsentandas, aut agitando, & accendendo humores qui sunt harum passionum materia, nimirum vel sanguinem, vel flavam, aut atram bilem.

Itaque circa animam corpori injunctam, idque informantem possunt dæmones sensus internos immutare, memoriam juvare, vel debilitare, intellectum subtiliorem, ac meliorem quoad functiones ingenij, ac judicij reddere, per commodiores organi dispositiones, artes, atque scientias docere, voluntatem movere, respectu cujus longè restrictior est Magiæ, dæmonumque potentia. Nequeunt enim voluntatem movere aliter, quam objecto, tanquam odibili, vel amabili proposito, vel excitatis imaginariis visionibus, & cogitationibus, vel allecta, & inclinata voluntate per passiones in parte sensitiva inflammatas.

Extasim, sive raptum potest dæmon in homine efficere ligando, vel solvendo sensus exteriores, idque duobus modis. Prior est, quando illos tramites obstruit, quibus à cerebro spiritus animales, sive sensitivi ad exteriores sensus deferuntur, veluti contingit somniantibus. Posterior quando eosdem spiritus sensitivos ab exterioribus sensibus ad interni sensus organa attrahit, ibique retinet, ne rursum ad exteriorum sensuum organa queant descendere. Ita enim contingit, ut in raptu ob nimiam internarum virium sensitivarum applicationem, ac spirituum sensibilium ad externi sensus organa confluxum impeditum, adeo impediantur sensuum exteriorum munia, ut corpus vivum cadaveris mortui, ac immobilis speciem præ se ferat. Porrò naturalis hujus raptus dæmonis vires non excedentis discernendi ab illo supernaturali, de quo ratiocinatur Apostolus ad Corinthios, nullum ferè est efficacius indicium, quàm si hujusmodi raptus sint voluntarij, ac pro libitu illius, qui rapitur. Facit enim hoc dæmon ex fœdere. Qua de re *tomo.* 8.

Possunt dæmones circa mortuorum cadavera ea induere, ac in iis apparere, diù incorrupta servare, ut neque putrescant, dissolvantur, aut incinerentur. Quia hoc naturaliter, vel ex unguentis, vel ex loci natura, imò & corporis constitutione potest provenire, vel etiam ex mortis genere. Qua de re etiam *alibi fusè.*

Potest dæmon se corporeis oculis, licet sit incorporeus, visibilem præbere, cadaver aliquod assumendo humanum, vel ferinum, ac illud movendo, ac impellendo motu non vitali, sed locali tantùm: Aliquando etiam sibi elementare corpus circumdando, vel ex solo aere condensato, vel, ut alii volunt, partibus aëreis commiscendo terreas, & aquas nubium, vaporum, exhalationumve, ut & colores faciliùs hac mixtione exprimat, & faciliùs membra conglutinet, condenseque, & ea non solùm visibilia, sed etiam palpabilia, & solida exhibeat. Licet autem, si majori potestate non impediantur dæmones, possint, qua velint apparere forma, humanamque perfectam, & omni ex parte pulchram exhibere; quia tamen solet ei obstare Dei voluntas, certis animalium formis dæmones nondum uti permisit, ut columbæ, oviculæ, sive agni, fortè quod agnus verus sit Christus, ut in columbæ specie Spiritus Sanctus solitus sit apparere, & quia etiam hæc animalia dolo carent, nullumque inferre solent damnum. Libentiùs igitur induit animalia, in quibus aliqua sunt, quæ meritò culpes. Hirci forma, seu Capri, quod animalis hujus salacitas, superbia, & alia vitia, actiones dæmonum referant, vel quia hircorum, qui à sinistris locandi caput est. Hæc autem forma ei antiqua est, quando adorandum sese proponit. Etsi enim quando pactum expressum init, soleat offerre se conspicuum forma virili, post pactum tamen, quando homagium illi reddi debet, semper in forma hirci apparet, ut satis deducitur ex divinis scripturis Levit. *cap.* 17. Isaiæ *cap.* 13. *v.* 21. *& cap.* 34. *v.* 14. ubi ideo dæmones vocantur *Sahhirim* hoc est, ut dixi, pilosi, sive hirsuti, ut solet aliquando B. Hieronymus vertere, quia olim in forma hirci adorati fuere. Nam *Sahhir* Hebræis hircus, quasi hirtus dicitur, ut latinis à pilis, & horrore. Unde forsitan etiam Satyri nomen deductum. Quod confirmat Rabbi Kimchi in radic, dum scribit Sahhir vocari diabolum, quia solitus hirci effigie se conspiciendum præbere.

Quando autem vult familiaritatis ac fidei specimen præbere, catti, vel canis sumit effigiem; siquis aliquando devehendus, equum induit; si per locum angustum, vel rimam subiturus, vespertilio, musculus, vel mustella fit. Si qui præsentes sint, colloquium impedituri, vel quos velit latere, muscam induit, & partes auribus vicinas occupans, quæ vult insusurrat. Si ad malum, specie boni, velit inducere, apparet forma Christi. Denique ut innumera testantur exempla, sæpè sæpiùs formam capit, quæ instituto maximè sit accommodata, & quia ad omnia ferè idonea est humana, hanc plurimùm effingit, non eodem tamen modo. Sanè morituris solere maximè terrifica apparere specie, plures testantur historiæ, B. Martini, Odilonis, Opportunæ, & aliorum. Cujus rei rationem Angelus reddidit B. Asiardo, hoc à Deo permitti, ut hic terror tam terribilis visionis expiet in Sanctis, siquid adhuc expiandum in illis esset reliquum, ut scribit Fulbertus, *in ejus vita apud Surium mense Septembri.* Porrò dæmonem non posse tam accuratè corpus effingere, ut nullo signo queat dignosci, vel ut aliquas vitales actiones verè comedendi, bibendi, aut loquendi exerceat, probant verba Angeli *Tobiæ* 12. *v.* 23. Cùm ergo loqui videntur dæmones, vel Angeli, non loquuntur proprie ac vitali actione, sed producendo sonum in aëre, humanæ voci similem, & adstantium auribus insonantem, ad eum fermè modum, quo quis artificiosè quopiam instrumento, puta tibia, vel tuba sonum vocis humanæ exprimit, de quo vide Tostatum *qu.* 11. *in Exodi cap.* 7.

Procurare autem, ut dæmones nobis appareant, vel ut defunctorum animas nobis repræsentent, quod illi facere revera nequeunt, nullo modo licet; imò mortale est peccatum, prohibente Apostolo 1. Corinth. cap. 10: *Nos socios fieri dæmoniorum.* Amicè enim & precariò aliquid ab illis recipere, vel petere, est in adversarii castra se recipere, & transfugere à Christi Ecclesia. Non possumus etiam per modum impe-

imperii, & compulſionis eos adigere, niſi quatenus ſumus ad hoc à Deo delegati per exorciſticam dignitatem, in cujus exercitio divinum operatur imperium.

Cur autem dæmones antiquis Patribus viſibiles apparuerint adeo frequenter, nobis hodie non item, hanc quæſtionem olim S. Joannes Briglintonius apud Surium 10. *Octobris* propoſuit S. Guillelmo Shlegtholmenſi, qui reſpondit: *Antiquorum Patrum animos non fallax ſplendor, & inanis gloria, ſed divina gratia illuſtrarat. Itaque facile illi fraudulentas inimici machinationes providentes, ſeu pugiles invicti illum fortiter expugnarunt. Quod ille ſuperbus non ferens, difficillima tentationum certamina illis objiciebat, monſtruoſas formas, & teterrimos impetus eis inferens, ut vi illos protruderet in peccata. Nos verò qui ei facilè obedimus, occultis tentationum jaculis citò proſternit, etiamſi nullam nobis tetram ſpeciem repræſentet.* Quibus adddi poteſt, Deum id permiſiſſe, quia minùs curioſitatis tunc erat, & minùs periculi ab illuſione imminebat.

Hæc ſunt, atque alia horum ſimilium, quæ dæmones per motum localem facere poſſunt, & interdum quidem faciunt. Neque enim quæcumque poſſunt facere, licet eis facere, ſed quantum eis per divinam providentiam permiſſum eſt. Habent enim potentiam à Deo reſtrictam, & quaſi ligatam, quam eis interdum laxare ſolet Deus, vel ad exercendum bonos, ut adverſus Job *lib.* 1. & 2. vel ad puniendum malos, ut adverſus Achab, & Prophetas ejus, 1. *Reg.* 18. Sicut enim dæmones permiſſu Dei ingreſſi in porcos, præcipitarunt eos in mare, ſic homines in omnia malorum tam culpæ, quàm pœnæ genera deturbarent, ſi eis Deus quantam vellent potentiæ ac malitiæ ſuæ exercendæ potentiam foveret.

Per alteram verò actionem dæmonum, quæ non eſt motus localis eorum, ſed eum conſequitur, hoc eſt, per actiones cauſarum naturalium, quas dæmones invicem applicarunt, & temperarunt, mira quoque dæmones poſſunt efficere. Sunt enim ſingulares quædam virtutes occultæ, ac ignotæ hominibus, ut in certis quibuſdam aquis, terris, ſuccis, gemmis, lapidibus, herbis, lignis, animalibus, & in ipſo hominis corpore, mirabilium, ac penè incredibilium operum effectrices, quarum rerum exempla nonnulla ſuperiùs adduxi, ſed plurima reperiuntur apud Solinum, Plinium, Albertum, Cardanum, & alios. Hæ virtutes quibus in rebus naturalibus inſint, ubi locorum lateant, quibus cum rebus componi, miſceri, ac temperari debeant, quo tempore tempeſtivè, ac opportunè ad operandum adhiberi oporteat, notiſſimum eſt dæmonibus, quas etiam undecunque & quocunque voluerint, maxima facilitate, celeritateque clam homines transferre poſſunt.

Hujuſmodi autem effectus quatuor ob cauſas ſunt hominibus admodum mirabiles. Primò, quia ſunt novi, ac inuſitati. Secundò, quia modus, quo dæmon illos molitur, eſt occultus, & inviſibilis. Tertiò, quia ſicut homines variè temperando, & accommodando res naturales poſſunt aliquos effectus producere, quos nonnunquam per ſe cauſæ naturales produxiſſent, ſicut patet in arborum inſitionibus, in diſtillationibus aquarum, & ciborum, & condimentorum confectionibus, & medicamentorum compoſitionibus; ſic dæmones effectus aliquos ſingulares per cauſas naturales poſſunt producere, quos ipſæ per ſe nunquam produxiſſent. Quartò, quia, ut inquit D. Thomas *lib.* 3. *adverſus Gentes cap.* 103. & *p.* 1. *qu.* 110. *ar.* 2. *ad* 3. cùm Angeli, vel dæmones adhibent cauſas naturales ad effectus aliquos procreandum, utuntur eis tanquam inſtrumentis, non ſecus quam medicus utitur herbis ad ſanandum. Ex inſtrumento autem procedit effectus, non tantùm virtuti ejus reſpondens, ſed ea ſuperior, ac præſtantior, nempe reſpondens virtuti principalis agentis, à quo movetur ad operandum illud inſtrumentum, quemadmodum ſecuris non ſolùm ſecat, ſed etiam facit lectum, vel menſam, vel hominis ſtatuam, ut eſt inſtrumentum hominis ex arte operantis. Et calor naturalis, qui eſt in ſemine, vel in animali non ſolùm calefacit, rarefacit, aut ſegregat, ſed etiam generat ſanguinem, carnes, & oſſa, in virtute animæ, vel animalis, cujus eſt inſtrumentum. Sic etiam cauſæ naturales interdum producunt effectus præſtantiores ſuis ipſarum virtutibus, ex eo quod ſunt inſtrumenta Angelorum, vel dæmonum, à quibus moventur, & reguntur. Poſſet igitur dæmon plurimos morbos, arte medicinæ, quam homines callent, incurabiles, magna celeritate, ac facilitate ſanare. Tum quia novit optimè omnes morborum etiam abſtruſorum cauſas, & affectiones. Tum quia ſcit omnia genera remediorum, & idoneam eorum applicationem, ſed non omnes tamen poſſet ſanare, quia ſunt morbi aliqui ſimpliciter incurabiles.

Porrò jam diximus cum communi Doctorum ſententia, miracula propriè dicta non poſſe à dæmonibus fieri, poſſe tamen, Deo permittente, multa mirabilia ſecundum quid, ſive reſpectu noſtri præſtare. Quoniam verò plura etiam ex illis à Deo, vel etiam naturaliter ex beneficio artis patrari poſſunt ab hominibus, non deſunt ſua ſigna, & indicia ad diſcernendum tales effectus magiæ ex pacto ab effectibus phyſicis, miraculoſis, & artificioſis; ut nimia loci diſtantia, ſi adhibeantur verba ignota, falſa, abſurda, nihil cohærentia, aut ſacra, ſed detorta ad ſenſus extraneos, aut ad quem non ſunt inſtituta. Quando vis collocatur in aliis obſervationibus planè ſuperfluis, ac indifferentibus. Hiſce omnibus, vel aliquo iſtorum ac ſimilium concurrentibus ad alicujus rei effectionem, meritò pluſquam ſuſpecta eſſe debet, præſertim cùm medium adhibitum non eſt proportionatum ad effectum producendum, ſicut è contra quando huiuſmodi effectus miri conſequuntur à quocunque, & quotieſcunque hoc applicatur ſine aliis cæremoniis, vel obſervationibus vanis, meritò judicamus effectum eſſe naturalem.

Quoniam etiam ex effectibus miris, tam dæmonibus quàm Magis, eorum ope poſſibilibus, quidam ſunt veri, quidam præſtigiatorii, aut ex utriſque mixti, & verorum exempla ſunt ſecundùm pleroſque incantatio ſerpentum, *de qua ſupra ex Pſalmo* 37. Item ſigna, & prodigia pſeudoPropheratum, *Matth. cap.* 24. Inter præſtigiatorios verò, ſive apparentes effectus ſuſcitatus per Pythoniſſam Samuel, de quo etiam ſupra; ideo ad hos veros, ac ſinceros effectus à fucatis dijudicandum ſuæ etiam ſunt leges ac regulæ, nimirùm. Si effectus magicus ejuſcemodi ſit, ut potentiam dæmonis ſuperet, qualia ſunt miracula ſoli divinæ Omnipotentiæ reſervata, ut ſuſcitatio mortui, tunc effectus cenſeri debet præſtigiatorius. Quando non conſtat effectum eſſe ſuperiorem viribus dæmonis, res planè dubia eſt, & oportet recurrere ad circumſtantias. Quia nec dæmoni Deus ſemper permittit facere quidquid poſſet, nec dæmon ipſe ſemper vult facere quidquid facere permittitur, ſed gaudet præſtigiator hominum deceptione, quia mendacii pater eſt.

Magia verò, aut Magis rerum naturalium virtute nihil penitus in dæmones poteſtatis eſt, niſi ex pacto. Fingunt enim dæmones ſe à Magis cogi, quibus ſponte obtemperant, ut plures irretiant, irretitoſque retineant. Unde cum vis omnis Magorum in dæmones pendeat, & oriatur ex tali fœdere cum iis inito, ſequitur ſanè, ſi Magus pactum habeat cum dæmone ſuperiore, non poſſe vim illi facere, poſſe tamen

per

per ipsum sibi ex pacto famulantem, juvantemque inferiores cogere, ad aliquid faciendum, omittendumve. Ut enim Angeli boni sibi superioribus sponte & alacriter obtemperant, sic è contrario Cacodæmones superioribus suis, ut prava mancipia duris dominis, aut imbecillior tyranno potentiori, nonnisi inviti, & malo domiti obediunt. Etsi enim, quæ inter dæmones Ordinum, ex quibus exciderunt, adhuc ratio habetur, non sit vera proprièque dicta subordinatio; nam ei deest ordinis ratio formalis, atque perfectio, quæ per media subordinata in unum, ultimumque finem dirigitur, quo sensu verissimè *Job cap.* 9. asserit, nullum apud inferos ordinem reperiri, imperfectam nihilominus sive materialem ordinum distinctionem inter illos reperiri, docent Theologi cum D. Thoma *par.* 1. *qu.* 109. ex verbis Apostoli ad Ephes. cap ult. *adversus principes, & potestates.* Ibi enim de dæmonibus agens duos eorum choros nominat. Unde etiam ex hoc naturali robore, & aliquali ordinis dæmonum præcellentia nascitur Magorum quorundam in alios Magos vis, atque potestas, qua vel effectus illorum impediunt, vel invicem arte sua malè se mulctant, & necant, Deo id ita permittente.

Nulla igitur verba, nullæque res corporales naturalem habent facultatem, licet queant supernaturaliter, directè, ac per se dæmonem expellendi, vel etiam actiones impediendi, cogendi, ut appareat, accedat, fugiat, aliquid faciat, vel facere desinat. Dixi directè, quia quæcunque res corporeæ inducere possunt in corpus patientis dispositionem contrariam dispositioni requisitæ ad actionem dæmonis, purgando nempe humorem melancholicum plurimùm dæmonibus optatum; unde ita directè corporeos humores purgant, & corpoream ægritudinem pellunt naturaliter, ut etiam sint causæ indirectæ, & sine quibus non, cur dæmones fugiant, & corpus illud deserant. Ex hac mente licere obsessis à dæmone petras, vel herbas natura efficaces, absque ulla tamen incantatione, habere, & gestare, communis est Theologorum sententia. Vide Conradum Vvimpinam *lib.* 2. *de superstit. cap.* 10. & Valesium *lib. de sacr. Philosoph. cap.* 15. & 18. Vide etiam Lyranum & Burgensem *super* 1. *Reg. cap.* 16. & ibidem Tostatum *qu.* 40. & Josephum *lib.* 8. *antiquit.* de radice Salomonis, cujus odoratu dæmon exibat per nares ejus hominis, quem tenebat.

Sic facilè intelligi potest locus Tobiæ cap. 6. *Cordis ejus*, piscis videlicet Callyonimi, *particulam si super carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum.* Quod & postea factum ibidem legitur. Ita enim Angelus Raphael directè dæmonem expulit, & in deserto relegavit, ut colligitur *ex cap.* 12. ut etiam suffumigatio hæc indirectè dæmonem pellere potuerit. Similiter *lib.* 1. *Reg. cap.* 16. dulce melos non fugavit directè dæmonem, sed duntaxat ferienti cytharam Davide, leviùs Saul se habebat, quoniam ipso concentu Musices delinito, nonnihil sedabantur humores, quibus agitabatur, & propterea vexationi dæmonis minùs idoneus reddebatur; unde tunc temporis ille recedebat, non quòd Musica vel delectaretur, vel offenderetur, sed quòd ægrè ferret hanc sui domicilii quasi turbari possessionem, per hujusmodi humorum temperiem meliorem, de quo vide Abulensem *cit. cap. à quæst.* 41.

Posse quoque dæmones corpora hominum, & animalium transformare, non quidem intrinsecè figuram mutando, sed extrinsecè ex corporibus aliam circumponendo, alibi diximus. Aliqui enim opera dæmonis convertuntur in speciem lupi, accommodant namque se ad speciem bestiæ, quantum possunt, manibus & pedibus incedendo, & dæmon adjicit reliqua, circumposita alia figura ita, ut speciem lupi exactè referant. Deinde ingreditur dæmon, mutat phantasiam, & animum ferinum inducit, quod ei perfacile est, commotis humoribus, & venenatis succis adhibitis. Denique agilitate lupina corpus regit. Hinc fit, ut tales invadant, lacerent, ac devorent homines, ut veri lupi solent, & ipse homo oculorum judicio, videatur in lupum conversus. Qua de re Augustinus *lib.* 18. *de civit. cap.* 18. Chrysostomus *hom.* 29. *in Matth.* Isidorus *lib.* 8. Origenes *cap.* 9. Rabban. *lib. de Magor. præstig. can. non mirum* 26. *q.* 5. D. Thom. *qu.* 6. *de potentia art.* 5. *ad* 6. *& p.* 1. *qu.* 114. *art.* 4. *ad* 2. D. Bonavent. 2. *dist.* 7. *artic.* 2. *qu.* 2. & alii. Omnino enim, ut ex perfecto animali aliud fiat animal perfectum, longè exuperat vim creatam, quodque Deus Creaturis omnibus negavit, id non absque impietate illis adscribitur.

Nec obstat confessio propria eorum, qui se lupos prædicant. Subinde enim morbi est genus, quod Lycanthropiam vocant. Proficiscitur autem à copia atræ bilis, hoc ita hominum phantasiam depravat, ut videantur sibi lupi, aliqui etiam lupino more oves, vel homines invadere studeant. Vide Paulum Æginetam *lib.* 3. *cap.* 16. & Aretium *lib.* 6. *cap.* 10. Talem se credidit pater Præstantii apud B. Augustinum *lib.* 18. *de civit. cap.* 8. Item Borussus ille, de quo Georgius Sabinus *in Ovid. 7. metam.* præterea alius à Joanne Euvichio, *lib. de natur. sagar.* memoratus, qui cùm sibi lupus videretur, sub fœnum se recipiebat, & à rusticis nimis credulis jam cœperat excoriari, avidis cognoscere, an non quia Lycanthropi dicantur Plin. *lib.* 8. *cap.* 22. pellem vertere, pilos interiùs haberet. Equidem vix video utrum magis misereri conveniat miseri Lycanthropi, qui medici sapientis curæ debuit committi, an potiùs simplicium rusticorum, eum, ut versipellem excoriare volentium. Nec enim confessioni atra bile laborantis, sed suis eos oculis credere oportuit.

Neque propterea existimo, morbo semper tribuendum, quoties de Lycanthropis in quæstionem venit. Nec enim pertinaciter inficias iero, spiritus malignos, ubi vident se nanciscì decipi idoneos, ut ferè sunt atra bile laborantes, forma interdum lupi apparere, vel veros excitare lupos, qui oves dilanient, aut alia dent damna. Interea verò in melancholicis illis, somno sopitis, sic phantasiam dirigere, ut hi omnia sibi agere videantur, quæ faciunt lupi, aut dæmones forma lupi adsumpta.

Hoc etiam largiar, quandoque homines ipsos in dilaniatione ovium esse præsentes, quia, quæ vulnera sint inflicta lupis, ea illis postea compareant corporis humani locis, ac partibus quæ respondeant lupinis, ut dicendum videatur, homines à spiritu malo lupina pelle circumvestiri, aut ex aëre non absimile quid circumfundi, perque pellem lupinam, sic membris adaptatam, aut per aëriam speciem facilè cedentem, ita ictus penetrare, ut reapse iis locis ferro vulnerentur. Vel si hoc durius creditu est, saltem, dum à dæmone, vel lupis veris ista fiunt inter pecudes, mali spiritus alto sopitis somno, vulnera similia infligunt domi, quæ hi foris credunt accepta, quia quæ foris fierent, in phantasia à dæmone repræsentarentur domi. Utrumcumque istorum placuerit, extra controversiam poni debet, nec animas humanas in corpora migrare lupina, nec humana corpora in lupina converti.

Objectant nobis de Nabuchodonosoro, de quo Daniel *cap.* 4. *v.* 22. *&* 30. *&* *cap.* 5. *v.* 21. narrat, *a filiis hominum abjectum, cor ejus cum bestiis positum, & cum onagris habitasse, herbam tanquam bovem comedisse, rore cœli corpus ejus tinctum, donec corpus illius pilis, sicut aquilæ plumis, vestiretur; ungues etiam essent, sicut avium.*

Sed

Sed non tam hæc ſignificant, feram factum, quàm ita efferatum, ut in figura humana feræ eſſet ſimilis, temperamento immutato, corrupta imaginativa, ſic ut morbo, eoque lycanthropiæ non abſimili, quadrupes ſibi videretur, atque ejus inſtar, humani fugiens conſortii, manibus, ac pedibus inter feras diù, noctuque ſub dio reptaret, gramine etiam veſceretur, pilis & unguibus inhorreſceret, nec loqueretur, ſed potiùs incondito ſtrideret ſono. Quomodo Rupertus Tuicenſis Propheten interpretatus *in lib. 6. de Victoria Verbi Dei cap. poſtremo.* Ac ſententiam hanc etiam admittunt, quæ de eo legitur apud Gregorium Magnum *in Jobum lib. 5. cap. 6.* Ubi priùs, inquit, *in irrationale animal verſus eſt*; ſubjicit autem, *quem communem cum hominibus habuit ſenſum hominis amiſit.* Planèque repudianda eſt ſententia, quam Flavio Joſepho, ſed perperam, tribuunt Nicolaus Lyranus, & Dionyſius Carthuſianus. Item quæ de ipſo legere eſt apud Dorotheum Tyrium *in ſynopſi de vita, & morte Prophetar.* ſed ſuppoſititium ſcriptorum judicio etiam Molani, Bellarmini, Poſſevini, fortaſſe Dorotheum, Abbatem Romanum, ut viſum Baronio *ad Martyrol. Roman. 5. Junii.* Scio idem legi apud Epiphanium *in vita Danielis*, ſed nec opuſculum illud de Prophetarum vita, & interitu, magno illi Salaminis apud Cyprios Epiſcopo ſatis dignum exiſtimo, multa adeo ex Thalmudiſtis hauſit incerta, imò falſa, nec ejus libelli meminit Theologorum veterum quiſquam.

Non tamen eſt negandum, quin poſſint dæmones aliquas veras transformationes efficere, applicando activa paſſivis. Sic poſſunt efficere ranas, muſcas, mures, ac cætera hujuſmodi, quæ ex putri naſcuntur, ut probat Delrius *lib. 2. cap. 14.* Et forſan etiam animantia, quæ ſunt ex ſemine, infuſo ex ſemine in vas naturale genituræ. Sed qui ſic naſcitur, ut alibi notavimus, non erit filius dæmonis, ſed illius, cujus erit ſemen.

Ideo id, quod legimus *Exod. 8. & 9.* de Malefici Ægyptiis eos feciſſe ranas, & ſerpentes &c. verè factum fuiſſe, non tantùm apparenter, docuit Auguſtinus *libro 20. de Civit. cap. 18.* At de hoc vide quæ ſupra diximus. Quod autem Ciniphes facere non potuerint, divino conſilio factum eſt, ut conſtaret, eos non Dei virtute operatos fuiſſe, ſed ope dæmonis, cui non ſemper permittitur facere quidquid poteſt, ut deceptiones ejus detegantur. At de his ſatis.

Nunc dicendum eſt, quas res dæmon nec per Magos, neque per ſeipſum poſſit efficere. Et quidem per motum localem, qui eſt immediata ejus operatio tranſiens, multa non poteſt facere dæmon. Non enim poteſt, ut inquit D. Thomas *in quæſt. de potentia qu. 16. art. 8. & 3. lib. adverſum Gentes cap. 108.* deſtruere, aut ſubvertere ipſum Univerſum. Sunt enim dæmones partes Univerſi. Pars autem non habet vim atque poteſtatem in totum, cujus eſt pars, &, ut ait Paulus ad Hebr. 2. *Non ſubjecit Deus Angelis orbem terræ.* Nec poteſt pervertere ordinem Univerſi, cùm autore Ariſtotele, bonum Univerſi ſit ordo. Non poteſt item perturbare, vel ſuis locis commovere principes partes mundi, ex quibus ejus integritas coaleſcit. Non poteſt ſiſtere cœlum, vel motum ejus in contrarias partes trahere. Non poteſt elementum aliquod ex uno loco in alium transferre. Non poteſt facere, ut detur vacuum, cùm vacuum tollat conjunctionem, connexionem, atque ſubordinationem omnium partium Univerſi, in quo ejus conſervatio, atque gubernatio conſiſtit.

Diximus, non poſſe dæmones ejuſmodi res facere vel ſimpliciter, vel ſecundùm potentiam ordinariam eis à Deo conceſſam, & quam eis concedi poſcit æquiſſima divinæ providentiæ ratio. Et cùm dæmones habeant vim motivam definitam, alii quidem majorem, alii verò minorem, non poſſunt quantumlibet corpus quantalibet velocitate movere, nedum in inſtanti. Non poſſunt facere, ut duo corpora ſint ſimul in eodem loco, vel unum corpus in duobus locis ſimul, vel ut unum penetret dimenſiones alterius. Nec poteſt dæmon, diſtans à corpore, illud movere ſecundum locum; quia movens & mobile debent eſſe ſimul, alioquin poſſet movere per vacuum, & per quantamcunque diſtantiam. Nec poteſt transferre corpus de extremo ad extremum, & non per medium.

Multa quoque ſunt, quæ per alteram actionem dæmonum, quam mediatam diximus, cujuſmodi eſt naturalis alteratio, corruptio, generatio rerum naturalium non poſſunt à dæmonibus effici. Non enim poteſt dæmon immediatè producere ullam formam ſubſtantialem, vel accidentalem. Cùm enim ſit incorporeus, non poteſt immediatè alterare materiam corpoream; unde formæ naturales educantur. Nec poteſt aliquid creare ex nihilo; Tum quia id requirit infinitam virtutem activam, qualem Deus ſolus habet. Tum quia nec motus localis dæmonis, neque operatio, quam per cauſas naturales exercet, in nihilo recipi, aut circa nihil verſari poſſunt. Nec poteſt ex quolibet facere quodlibet. Nec per quamlibet cauſam, vel inſtrumentum poteſt quemlibet effectum producere, ſicut medicus non poteſt per quamlibet medicinam quemlibet morbum ſanare, nec artifex per quævis inſtrumenta quodcunque voluerit opus perficere. Atque hoc eſt, quod Auguſtinus compluribus locis docet, nec dæmones, neque Angelos eſſe creatores rerum, nec poſſe tranſmutare formas rerum, nec materiam corporalem ad nutum illis obedire.

Præterea non poſſunt dæmones producere formas ſubſtantiales, non præviis alterationibus, ac præmiſſis diſpoſitionibus. Nec poſſunt eas in inſtanti, aut quantumlibet parvo tempore producere. Nec poſſunt quamlibet rem naturalem immediatè in quamlibet aliam tranſmutare, etiam adhibendo cauſas naturales. Non poſſunt animalia perfecta ſine ſemine producere. Quare, ſi viſi ſunt unquam vel ex lapidibus, & lignis producere equos, vel leones, vel ex nubibus pluere vitulos, non eſt putandum, ſic eos fuiſſe generatos, ſed vel aliunde inviſibiliter per dæmones illuc tranſlatos, ut ſupra notavimus, vel non fuiſſe vera animalia, ſed eorum tantùm imagines, & ſimulachra, cernentium oculos fallentia. Nec poſſunt animal producere ſubitò ſecundùm perfectam magnitudinem, ac virtutem ejus. Nec poſſunt pervertere, atque immutare ordinem, qui eſt inter formas, & diſpoſitiones rerum naturalium, ut poſſint poſteriores inducere, non inductis prioribus, aut extremas, non inductis mediis. Nec poſſunt mortuos ad vitam revocare propter cauſam ſupradictam. Nec poſſunt impedire, ne agens naturale, habens omnia requiſita ad agendum, non agat. Denique quod ſuperat vires agentium naturalium, quodque naturali eorum diſpoſitioni ac ordini repugnat, & ad quod virtus agentium naturalium nullo modo ſe extendit, id fieri à dæmonibus nequaquam poteſt.

Consultatio LXVIII.

De Spectris. Eorum cauſa, Figuræ. Mala. Terrores. Ludibria, fraudes, artes, ac regulæ dignoſcendi apparitiones, an ſint à malo, an à bono ſpiritu?

Concitant & dæmones ſua arte, ac ingenii, operiſque celeritate ex materia commoda quam ipſi

norunt, ſpectra diverſa in aere, & in terra miri artifices, ac celeres, ac rerum naturalium, quæ ea poſſunt generare, & facere, peritiſſimi. Quæ tamen ipſi operantur, vel ut decipiant, vel ut autores, & creatores rerum earum videantur, ac miraculorum patratores, vel ut terreant. Homines pios, & bonos à pietate avocent, cùm tamen nihil ſit in his, præter celeritatem, mirandum. Confingunt itaque in cœlo ex nubibus animantia, mediantibus Solis, radiis exercitus, venatores; addunt ex aëris repercuſſione, ac inſtrumentis adfabrè factis voces, fletus, & id genus alia terriculamenta. Ariſtophanes in Ranis unum profert, quod Proteum refert, & apparuiſſe dicit Dionyſio pergenti ad inferos. *Erat*, ait, *aliquando bos, nunc autem mulus, aliquando iterum mulier pulcherrima quidem, jam canis, Empuſa igitur eſt.* Euſtathius *Empuſam* dicit larvam, ſpectrum, quod uno pede ambulat. Secundùm alios, quod unum pedem æreum habeat, Cœlius Rhodig. *lib. 6. cap.* 28. Alium, ut Ariſtophanes ait, aſininum. Et Suidas tradit hoc ſpectrum dæmoniacum ab Hecate immiſſum, & calamitoſis apparere, item & in meridie, cùm defunctis inferiæ ferrentur. Apparent enim dæmones non quales ſunt, ut plerumque, ſed ludicris involuti monſtris. Nam, ut ait B. Chryſoſtomus homil. in Pſalm. 41. *Quot dæmones feruntur per aërem, quot adverſæ poteſtates? Si illis Deus permitteret terribilem illum vultum ſuum, & horrendum aſpectum nobis oſtendere, annon mente dimoveremur? Annon periremus? Annon omnino interiremus?*

Rabbini Judæorum dicunt, *Lilith*, de quo alibi, eſſe ſpectrum quoddam dæmoniacum, habens formam abortivi nati ex impuro partu, excepto, quod habeat alas. Ideo ſcriptum eſt in parietibus Judæorum per circulum album cœnaculi? *Etzelo chutz Lilith, chutz Lilit*, hoc eſt: *Mane extra Lilith, extra Lilith.* Et hoc circulo exiſtimant arcere ſe dæmonem, ne ingrediatur, & ne noceat infanti, recens nato. Hæc Munſterus *in lib. Meſſiach Chriſtianorum.* Fertur à Philoſtrato *lib.* 4. *de vita Apollonii*, Epheſi dæmoniacum quoddam ſpectrum peſtem diſſeminaſſe, idque in forma, & ſpecie ſenis mendici, peram geſtantis panicii, fruſtis refertam, laceram, & ſordidam veſtem gerentis, quem Apollonius Tyanæus ad expiandam Civitatem cùm detexiſſet, juſſit lapidibus obrui. Quod factum. Et ſublatis deinde acervis lapidum, ait in ejus locum inventum eſſe canem, tanquam moloſſum, magnitudine tanta, quanta maximi Leonum eſſe ſolent, quaſi rabidi canis ſpumam emittentem, & ita liberatam à peſte Civitatem. Chunnegundis, uxor Henrici Secundi Imperatoris, in ſuſpicionem venit adulterii cum aliquo juvene, in forma cujus dæmon ex aula Imperatoris ſæpè videbatur egredi. Purgavit autem illa innocentiam ſuam ambulans ſuper craticulam ardentem, prout tunc erat mos, & judicandi formula, *Krantius lib.* 4. *cap.* 5. *Metrop.*

Gennadio, Patriarchæ Conſtantinopolitano apparuit ſpectrum, quod poſtquam exprobatum ab eo fuit, illi dixit: *Te vivente ſilebo, ſed mortuo, perdam Eccleſiam.* Quare & pro Eccleſiæ ſtabilitate rogavit ſtudioſius Gennadius, Theodor. *libro* 1. *epiſt. hiſt. Eccleſ.* Apparuit dæmon cum diademate ac ſplendore Dom. Martino Turonenſi Epiſcopo, dicens, ſe Chriſtum eſſe. Detectus autem quod Chriſtus non eſſet, pollicitus reverti cum veſte purpurea, & diademate, Severus Sulpit. *lib.* 1. *vit. D. Mari.*

Narrant miram dæmonis impoſturam hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. Vir quidam in Creta tempore Theodoſii junioris, dæmon potiùs, & alaſtor, ſe Moſem Judæis ibi degentibus eſſe ſimulavit, atque pollicitus eſt, ſe illos per mare rubrum pede ſicco traductu-rum, atque toto uno anno per inſulam percurrens, ſuaſit illis, ut ſe ſequerentur. Quod & fecerunt vanis illius promiſſis decepti unà cum conjugibus, & liberis. Itaque eos in ſummum quendam ſcopulum, in pelagus excurrentem duxit, atque inde ſeipſos conjicere in mare veluti natantes, & urinantes juſſit, idque ex illis quidam ſtatim, ut imperatum fuerat, fecerunt, neque deinceps apparuerunt. Quidam etiam in præcipitio ſaxi alliſi interierunt. Et univerſi illi vel in undis, vel in præcipitiis ſaxi periiſſent, niſi Dei Providentia piſcatores, & alia mercatura victum quæritantes Chriſtiani homines præſto eſſent, eoſque inde modis omnibus extrahentes ſervaſſent. Tum primum fortaſſe qua dementia capti eſſent ſentientes, hi, quominus alii ſe in mare projicerent, prohibuerunt, eorum, qui antea id feciſſent interitum indicantes. Quam fraudem detegentes, Pſeudo-Moſem illum apprehendere ſunt aggreſſi; verùm perficere id minimè potuerunt. Confeſtim enim ille diſparuit, & magnam ſuſpicionem præbuit, perniciosùm quendam dæmonem ſub humana ſpecie gentem eam in exitium produxiſſe, ut Autores ſunt Nicephorus *lib.* 14. *hiſtor. Eccleſ. cap.* 40. & Socrates *lib.* 2. *hiſt. Tripart. cap.* 9.

Et licet aliqui hæc ſpectra negaverint, ut Caſſius apud Plutarchum in Bruto, qui dæmones negat, nec credit conſequenter eorundem apparitiones, aut moleſtias, ſed vult ſenſus tantùm decipi, & hujuſmodi imagines fingi, Michael Balbus, ut eſt apud Zonaram, nullos eſſe dæmones aſſeruit, nullas quoque eorumdem apparitiones, aut moleſtias, & Andreas Tiraquellus *ad cap.* 10. *lib.* 2. *& ad cap.* 23. *libro* 5. Alexandri ab Alexandro *genial. dier.* dæmonum apparitiones, & ſpectra, mera eſſe ſomnia putant. Contrarium tamen docet fides Catholica ex ſacris Scripturis, & Patribus.

Ex ſcripturis quidem *Geneſ.* 3. *Pſal.* 90. *Matth.* 4. *Luc* 24. 2. *Corinth.* 11. *ac alibi.* Ex Patribus Prochorus *de Joanne Apoſtolo cap.* 2. ubi de dæmone laceſſente Joannem verberibus, plagis & aſperioribus conviciis. Juſtinus Martyr *orat. ad Antonium Pium*, ubi de dæmone per ſpectra apparente. Tacianus *orat. contra Græcos*, ubi de dæmonis variis apparitionibus. Origenes *lib* 4. *contra Celſum*, ubi varia dæmonum in figura animalium ſpectra. Athanaſius *in vita S. Antonii*, ubi de innumeris dæmonis artibus nocendi ac de ejus multifaria forma terrifica. Palladius *in hiſt. Patrum cap.* 18. de Nathanele Eremita à dæmone illuſo. Joannes Caſſianus *collat.* 7. *cap.* 32. ubi de nonnullis ſpiritibus, quos Faunos vulgus appellat, ſeductoribus, & jaculatoribus, tridentibus, illudentibus, ac de aliis furori, ac truculentiæ deditis. Sozomenus *lib.* 6. *hiſt. Eccleſ. cap.* 20. de ſpectro habitu mulieris formoſæ tentante Apellem, Cyrillus Eremita *in vita S. Sabæ cap.* 14. ubi dæmones in ſcorpionum ac ſerpentum ſpeciem Sabam tentabant perterrefacere. Æneas Gazæus *in Theophraſt.* ubi circa ſepulchra umbræ, ac ſpectra, humanas animas repræſentantia, ſimulachrum hominis effingentia. Joannes Moſchus *in prato ſpirituali cap.* 119. ubi de dæmone in habitu monachi. Georgius Piſides *de mundi opificio* ubi de larvis, quas dæmon figurat, de ſpectris, quæ fingit inania. Michael Pſellus *de operat. dæmon. capit.* 18. ubi de transfiguratione dæmonum in quamcumque figuram voluerint. Joannes Zonaras *in Iſaacio Comneno*, cui venanti viſum eſt aprum horrendum, qui po-

poſtea evanuit, unde ſpectrum dæmoniacum à pleriſque fuit judicatum. Zeno Veronenſis *in ſerm. de reſurrect.* ubi de vagis, immundiſque ſpiritibus, eorum artibus, atque figuris. Hieronymus *in vita Hilarionis cap.* 3. ubi de variarum portentis vocum, dæmonum ludibriis. Auguſtinus *de Civit. lib.* 22. *cap.* 8. ubi de ſpiritibus vexantibus domum viri Tribunitii Heſperii, & orationibus liberatum. Alcimus Avitus *lib.* 2. ubi de variis dæmonis formis. Adelinus Sagenſis, *in vita S. Opportunæ*, ubi dæmon in ſpecie nigerrimi Æthiopis, cujus capilli, & barba diſtillabant quaſi picem calidam, & liquidam, &c. Cyprianus Arelatenſis *in vita S. Hilarii Arelatenſis cap.* 19. ubi de diabolica infeſtatione, de diverſis dæmonum inſidiis, de ſaxorum quoque imbre. Fortunatus *in vita S. Martini lib.* 2. *cap.* 4. ubi dæmon mentiens ſpeciem humanæ ſub imagine formæ. Gregorius Turonenſis *hiſt. Francor. lib.* 2. *cap.* 21. ubi de Epiſcopo, qui nocte quadam ingrediens plenam Eccleſiam dæmonibus reperiit, ipſumque principem in modum ornatæ mulieris in throni illius cathedra reſidentem. Gregorius Magnus *lib.* 2. *dialog. cap.* 2. de D. Benedicto de dæmone in merulam verſo circa ejus faciem volitante, quæ ſigno Crucis edito receſſit. Dinamius Patricius *in vita S. Maximi*, de dæmone inſidiatore, forma ingenti, atque terribili ſeſe offerente. Similia narrant Beda *in vita S. Eudberti cap.* 13. Joannes Monachus *in vita S. Valfrani*, Joannes Diaconus *in vita S. Gregorii lib.* 4. *cap.* 89. Hucubaldus Elonenſis *in vita S. Aldegundis cap.* 18. Petrus Cluniacenſis *de miraculis ſui temporis lib.* 1. *cap.* 8. Jacobus Vitriacus *in vita Mariæ Aegniacenſis lib.* 2. *cap.* 4. D. Bonaventura *in vita S. Franciſci cap.* 11. Theodoricus Apoldius *in vita S. Dominici lib.* 3. *cap.* 7. Petrus de Dacia *in vita S. Chriſtinæ virginis Stumbleaſis*, Nicolaus Lyranus *ad cap.* 11. *poſter. ad Corinthios.* Petrus Ranzonus *in vita Sancti Vincentii lib. primo, cap.* 9. Omitto alios prope innumeros, ſolam addo aliquos alios profanos, Alexandrum ab Alexandro *genial. dier. lib.* 4. *cap.* 19. Cardanum *de rerum variet. lib.* 16. *cap.* 93. Marinum Cromerum *de reb. Polon. lib.* 9. & Paulum Venetum *de regionibus Oriental. libro* 1. *cap.* 44. Sigibertum *in chron. ann.* 858. Honorium Auguſtodunenſem *de mundi ſynopſi lib.* 1. *cap.* 53. Gulielmum Neubrigenſem *rerum Anglic. lib.* 5. *cap.* 7. Saxum Grammat. *hiſtor. Danic. lib.* 14. Cæſarium Heiſterbachium *lib.* 5. *cap.* 47. Gulielmum Alvernum *de legibus*, Matthæum Vveſtmonaſterienſem *in chron. an.* 1100.

Ex quibus compertum eſt, dari quædam loca ſpectris, ac ſpiritibus infeſta. Id exemplis plurimis probant hiſtoriæ tum Gentilium; tum Chriſtianorum, confirmantque Sancti Patres, de quo plura Tyræus *de loc. infeſt. cap.* 1. ac teſtatur D. Gregorius *lib.* 4. *dialog. cap.* 39. Gregorius Niſſenus *in vita Gregorii Neocæſarienſis*, Glycas *in hiſtor. Græcorum Imper.* Plinius *libro* 7. *epiſt.* 27. Olaus *libro* 2. *cap.* 3. *& libro* 3. *capit.* 11. Beucerus *lib. de divinat. fol.* 283. Boëthus *libro quarto, Scotor. hiſtor.* Diodor. *libro* 3. *cap.* 4. Faſel. *ex Ariſtotele lib.* 1. *de rebus Sicut.* Munſterus *libro* 1. *Coſmogr. cap.* 15. Plutarchus *in vita Cimonis, & in Dione.* Suetonius *in Caligula & in Otthone.* Xiphilinus *in Nerone*, Bodinus *libro* 3. *de dæmonom. capit.* 6. Muloenda *de Antichriſto*, Gravina *in lapide Lydio.* Extantque plura exempla apud Vvierum *lib.* 3. *cap.* 9. *de præſtig. dæmon.*

Aliqua tamen loca dicuntur infeſta propter homines, quia videlicet horrida ſunt, quoniam ipſi ſpiritus certos homines perſequuntur. Alia ſunt infeſta per ſe, quoniam ratio infeſtationis è ſpiritibus, & non ex hominibus, qui in iiſdem locis degunt, penſatur. Neque dubitandum, poſſe ſpiritus loca infeſtare, ut plurius probat Sylveſter de Strigimagis.

Dæmonum ſpectra ſunt, quæ in fodinis mineralibus, & ſalinis obſervata fuere, de quibus idem Tyræus *ibidem, cap.* 1. Quæ in balneis, quorum Gregorius Niſſenus meminit. Spectra animarum, quæ purgantur, & quæ inferni cruciatibus addictæ ſunt, vide apud Tyræum *loc. cit. & cap.* 38.

Non iccircò admittimus genera diverſa dæmonum moleſtantium, à Pſello diſtincta penes loca habitata. Loquutus eſt enim, ut rudis Chriſtianæ doctrinæ. Quod, ſi attendiſſet Delrius, & Autor *compend. malefic.* ei nullo pacto adhæſiſſent. Melius igitur alii in duo genera moleſtantes dæmones diſtinguunt, hoc eſt in duos modos moleſtandi. In mites, & in tetricos. *Mites* volunt Lares appellari, Germanis *Guteoli*, aliis virunculi montani, quia plerunque apparent nani, tres dodrantes longi. *Truculenti* verò Larvarum appellatione dignantur. Hi homines moleſtant, atque turbant. Utrorumque meminit Caſſianus *libro* 7. *collat. cap:* 32 Verè tamen affirmandum eſt, eoſdem dæmones quandoque mites eſſe, poſtea truculentos, & contra. Omnibus ſiquidem dæmonibus ineſt poteſtas, ac voluntas humano generi nocendi; quod facere conantur pluribus artibus, permittente Deo, etiam mititatem ſimulando.

Interdum verò animæ purgandæ ſunt, quæ moleſtant viventes. Id probant exempla plurima, quæ afferunt Patres, ut Paſchaſii, quem celebrat Gregorius Magnus, ſpiritus, qui obſequium aliquandiu exhibuit presbytero, Felici Portuenſi Epiſcopo noto, matris ſanctæ Catharinæ Senenſis apud Raymundum Capuanum, matris ſanctæ Eliſabeth, Hungarorum Reginæ, quæ filiæ poſt mortem apparuit. Similis apparitio fuit illa ſororis ſancti Vincentii Ferrerii, & quæ factæ ſancti Thomæ Aquinati apud Caſtiglium *centur.* 1. aliæque innumeræ. Quamvis enim eis ſuus ſit deſignatus locus, ubi juxta Dei voluntatem puniuntur, deſiderare tamen poſſunt viventibus apparere, illarumque deſiderio, rationabile eſt quandoque ſatisfacere ex cauſis Deo notis. Non enim Deus ſuo rigore juſtitiæ erga illas utitur, quo erga damnatas Tum magis, quia earum charitas non ſolùm ipſis prodeſt, ſed & viventibus, quos æſtuante charitate diligunt.

Aliquando tamen proveniunt hujuſmodi moleſtiæ ab animabus damnatis, ut per Tyræum *ibidem, part.* 1. *cap.* 5. Non verò propria voluntate, aut dæmonum juſſu comparent, ſed Dei ad aliquem ſpecialem finem, præcipuè ut teſtes ſint quandoque ſuppliciorum infernalium apud viventes, non tamen ordinariè, quia habent Moſem, & Prophetas *Luc* 16. & nunc etiam Evangelium.

Animæ autem purgandæ frequentius apparent. Quia bona à vivis & ſperare, & conſequi poſſunt. Quod pluribus exemplis probari poteſt. Probabiliter affirmatur juxta doctrinam Auguſtini, eas faciliùs ad vivos redire, qui dum viverent, ut redirent, quaſi meruerunt, id eſt qui ſuffragandis animabus purgandis diligenter vacarunt. Alii autem piè defuncti frequenter redire ſolent, viventiumque opem implorare, de quo plura Tyræus *loco citato cap.* 79. Deo tamen ſemper annuente.

Agnoſci poſſunt apparitiones, an ſint à malo, vel à bono ſpiritu ex hiſce regulis vel ſignis. Si ſigno Crucis, vel nomine Jeſu, Mariæ, vel alterius

Sancti, vel aqua benedicta, vel ad præsentiam sacrarum reliquiarum, vel sacræ Imaginis, vel similium, quibus Ecclesia uti consuevit contra diabolicas fraudes, diffugiat, ac dispareat. Si aliquid contra fidem, vel doctrinam Ecclesiæ, vel quod sit à moribus Sanctorum alienum suadeat, vel instruat. Si prava sit causa suæ apparitionis, ut si imperio alicujus Magi vel aliqua revelet, quæ sunt frivola, vel vana, vel noxia. Si excitat mentem hominis ad superbiam, ad vanam gloriam, ad præsumptionem, vel ad alium turbati animi motum. Si blandè appareat, & postea relinquat mœrorem, perturbationem mentis, tenebras desolationem, ac similia; nam boni spiritus est illuminare, solari & tranquillitatem animi afferre. Si prohibeat rem tractari, & consuli cum superiore, vel Confessario. Si appareat in forma vili, & abjecta, ut Æthiopis, serpentis, bufonis, canis, & hujusmodi, vel cum fœtore, tumultu, & horrore discedat. Si postquam præstitum est, quod persuasit, rursus frivolis occasionibus rideat. Dæmones enim varias occasiones quærunt, ut sæpè appareant, unde hæc celeritas esse debet suspecta. Lege plura apud Tyræum *lib.* 1. *de apparit. spirit. cap.* 16. Delrium *lib.* 2. *magic. qu.* 26. *sect.* 3. Lessium *lib.* 2. *cap.* 44. *dub.* 3. *num.* 25. & Jacobum de Chusa Theologum in integro opere *de apparit. spirituum*, ac Peltanum *de Purgatorio.*

Cæterum non posse Magos opera dæmonum veras defunctorum animas nobis ostendere, docet D. Thomas 1. *par. qu.* 117. *art.* 4. *ad* 2. fusèque probat Alphonsus Mendoza *qu.* 5. *quodlibet. scholast.* & nos supra *suo loco.* Quia Sanctorum animæ in manu Dei sunt, & soli Deo obediunt, damnatorum verò nequit dæmon sinere egressum sine nutu Dei, sine quo nec ipse id potest. Quod idem habet locum in animabus, quæ igne purgatorii expiantur. Ideo solent ipsi dæmones has vices subire, qui per mundum adhuc vagantur. Neque id mirandum, cùm in Angelum quoque lucis, imo & in ipsum Christum, quandoque se transfigurare audeant.

Et advertendum, quod etsi multa habeantur pro spectris dæmoniacis, quæ naturalia sunt, vel artificialia, & quæ sensuum vitio, aut imbecillitate vitiatæ phantasiæ talia videntur esse, cùm non sint qualia videntur, de quibus agit Petrus Leloyerius *lib.* 1. *de spectris*; attamen solet etiam dæmon hisce, utplurimùm, se adjungere, & hominum proclivitate abuti. Hinc ut variæ dæmonum operationes, ac libidines, sic etiam varia eorum genera solent distingui. Cœlestium, sive æthereorum, & igneorum. Aëreorum. Terrestrium. Aquaticorum, sive fluvialium, qui quoties corpus assumunt, sicut in sexu fœmineo frequentiùs apparent, ita qui habitant in locis siccioribus, & subaridis sæpiùs in viros se transformare dicuntur. Subterraneorum. Lucifugorum. Meridianorum, quorum omnia accurata notitia valdè est necessaria ad intelligentiam plurium locorum sacræ Scripturæ, in quibus ejusmodi dæmonum, sive spectrorum fit mentio, ut Psalm. *Non timebis à timore nocturno, à sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu, & dæmonio meridiano*, Levitici *cap.* 17. vocantur pilosi *Sahhirim*, ubi noster vertit, dæmonia; Isaiæ *capit.* 2. *v.* 20. vocat dæmones talpas, & vespertiliones. Ephes. 6. & Luc. 22. legimus illis propriam noctem, & potestatem tenebrarum. Ex his etiam nocturnis est Asmodæus Tobiæ *cap.* 6. David *Psalm.* 103. dæmones vocat *bestias sylvæ*, Job *cap.* 1. *v.* 19. spiritum ab eremo venientem. Sacri etiam vates Hieremias Thren. *cap.* 4. & Isaias *cap.* 13. meminerunt Lamiarum, quas vera dæmonum ludibria, sive spectra fuisse, sancti Patres docent, sicque de aliis. Possem istis alia propè infinita subnectere; sed hæc memorasse sufficit de spectris, ut ea immitti à dæmone, & arte dæmonis intelligamus. Ac proinde qui hujusmodi artibus se pellunt, vel spectra commovent, digni animadversione erunt: *Si quis aliquid*, ait lex civilis in l. siquis aliquid ff. de pœn. *fecerit, quo leves hominum animi superstitione terreantur, Divus Marcus hujusmodi homines in insulam relegari rescripsit.*

Consultatio LXIX.

An, & quatenus Magiæ studium sit licitum? Magia superstitiosa quàm grave peccatum. Magia non naturalis an sit superstitio hæreticalis? Quæ alia crimina cum Magia admisceantur? An in ea detur parvitas materiæ? Ubi & quomodo Magus, qui suo Chirographo fidem Christianam abnegavit, & dæmonis obsequio se dedit, possit fœdus dissolvere absque sui chirographi restitutione?

IN hac re ita distinguendum est. Magia naturalis, cùm sit doctrinæ physicæ ac medicę & mathematicę pars nobilissima, per se bona & honesta est, hominumque studio, & cognitione dignissima. Forsitan autem ejus studium, & tractatio publica meritò prohiberi posset in Republica, videlicet, si timeretur ne ea in vulgus prodita, multi, (quæ est humani ingenii ad mala proclivitas) ad perniciem, exitiumque aliorum abuterentur. Nam licet medicina quoque abuti possint medici, & ob eandem causam etiam prohibenda videretur, attamen alia est ratio medicinæ, alia Magiæ. Nam Medicina & ejus usus est per se necessarius mortalibus, & abusus manifestior est, quàm ut omnino celari queat, ideoque punitu ac emendatu facilior; Magiæ verò nec usus societati hominum est per se necessarius, ac est abusus occultus. Latet enim per quas res, & qualiter Magia operetur. Quamobrem valdè timeri potest, ne, quò est occultior in operando, eò magis fiducia impunitatis lubrica sit ad nocendum.

Magis verò non naturalis, præsertim quæ commercio ac fœdere inito cum dæmone nititur, dupliciter addisci potest. Vel speculativè tantùm, vel etiam practicè, hoc est, vel noscendi tantùm causa, vel etiam utendi, ac exercendi. Nuda cognitio Magiæ per se mala non est. Omnis enim cognitio veri bonum quoddam, ac perfectio est intellectus. Si enim cognitio malorum bona non esset, Deus eam non haberet. Atqui Deus omnium bonorum pariter atque malorum scientiam perfectissimam habet. Si per se mala esset cognitio hujus Magię, ergo nulli prorsus eam discere, aut nosse liceret. Quomodo igitur Ecclesiæ Doctores, ac rectores hujus Magię vanitates, fallacias, maleficia, impiasque superstitiones detegere, ac confutare possent? Quomodo probare mira illa, quæ faciunt Magi vel esse meras impostoras, vel opera dæmonum, vel occultarum virtutum naturalium effecta? Quomodo demonstrare, nullum opus Magorum verè posse dici miraculum? Quomodo docere Christi miracula multùm differre ac præstare Magorum miraculis, & nec Magos virtute divina operari, nec Christum, ejusque servos miracula magicis artibus edidisse?

Hoc

Hoc autem animo & conſilio nonnullis Magiæ ſtudere conceſſum eſt. *Nos Chriſtiani*, ait Tertullianus lib. de anima, *fallacem Magiam non ſocia conſcientia, ſed inimica ſcientia novimus, nec invitatoria operatione, ſed expugnatoria dominatione tractamus, multiformem hanc lucem mentis humanæ, totius erroris artificem, ſalutis pariter, animæque vaſtatricem.* Rectèque dixit Joannes Picus Mirandulanus: *Quò qui eſt Magiæ peritior, eò clarius eum cernere, quantum inter Magorum, & Chriſti, atque Sanctorum miracula interſit.* At ſtudium ejus poteſt tripliciter non eſſe bonum. Vel ſi quis illud præferat ſtudiis utilioribus, & tantùm propter inanem quandam curioſitatem illud capeſſat. Vel ſi ad malè agendum id referre velit. Vel ſi propter imbecillitatem mentis periculum ſit, ne hujus Magiæ fraudibus, ac ſuperſtitionibus circumveniatur. Meritò igitur id ſtudii publicè Chriſtianis vetitum eſt, nec ulli, niſi permiſſu ſuperiorum Eccleſiæ conceditur.

Uſus verò hujus Magiæ in totum damnatus eſt, ac vetitus, non ſolùm lege divina, & Eccleſiaſtica, ſed etiam civili, nec Chriſtianorum tantùm, ſed etiam Gentilium. Non eſt autem uſus Magiæ licitus. Aut enim eſt ibi peccatum infidelitatis, ſi quis dæmoni credens, tribuat ei divinum numen. Aut eſt peccatum idololatriæ, ſi oblationibus, & ſacrificiis cultum dæmonibus exhibeat. Aut ſaltem eſt peccatum inobedientiæ, quia tam Magus, quàm qui opera Magi utitur, facit contra prohibitionem divinam & eccleſiaſticam. Cauſa autem hujus prohibitionis triplex eſt. Primò, quia is peccat in ſeipſum, committens ſe in magnum diſcrimen, ſcilicet deceptum magicis fraudibus, in graves errores labendi. Deinde facit injuriam Eccleſiæ, cum dæmone habens commercium, & familiaritatem, qui eſt omnino præciſus ab Eccleſia, eique adverſarius. Poſtremò graviſſimè Deum offendit, dum confugit ad dæmonis opem, & auxilium, quaſi non eſſet omnipotens, ac homini abundè providens, & conſulens Deus Chriſtianorum.

Quàm autem gravibus, ac minacibus verbis Deus & uſum ac ſtudium hujus Magiæ prohibeat ex variis ſacræ Scripturæ locis liquidò cernitur. *In capitulo enim* 19. Levitici ſic habet: *Non augurabimini, nec obſervabitis ſomnia. Non declinetis ad Magos, nec ab Ariolis aliquid ſciſcitemini, ut polluamini per eos.* Et cap. 20. *Anima, quæ declinaverit ad Magos, & Ariolos, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi ſui.* Et *cap.* 18. Deuter. *Non inveniatur in te, qui ſciſcitetur Ariolos, & obſervet ſomnia, & auguria, nec ſit maleficus, nec incantator, neque qui Pythones conſulat, aut quærat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter iſtiuſmodi ſcelera delebit has gentes in introitu tuo.* Et 4. lib. Reg. *cap.* 1. Ochoziæ Regi Iſraël, qui miſerat nuncium ad conſulendum Beelzebub, Deum Accaron de ægritudine ſua, Elias hæc renunciari juſſit. *Nunquid non eſt Deus in Iſraël, ut eatis ad conſulendum Beelzebub, Deum Accaron? Quamobrem hæc dicit Dominus: de lectulo, ſuper quem aſcendiſti, non deſcendes, ſed morte morieris.* Et lib. 2. Paralip. *cap.* 33. inter alia ſcelera Regis Manaſſis, hæc connumerantur: *Obſervabat ſomnia, ſciſcitabatur auguria, maleficis artibus inſerviebat, habebat ſecum Magos, & incantatores, multaque mala operatus eſt coram Domino, ut irritaret eum.*

Cujus ſeveriſſimi præcepti hanc rationem reddit Philo in lib. de ſpecial. legib. *Non ſinit noſter Legislator procraſtinari veneficorum ſupplicia, ſed abſque mora vult exigi, quòd dilatio noxiis opportunitatem peccandi præbeat, cæteris metum afferat, exiſtimantibus, quicquid illorum vitæ accedit, ſuæ ſecuritati decedere. Idcircò ſicut viperas, ſerpentes, aliaſque venenoſas beſtiolas, priuſquam mordeant, aut ſaucient, aut etiam ſe commoveant, ſine morâ ad primum aſpectum occidimus, præcavendo naturalem eorum malitiam priuſquam noceant, eodem modo ejuſmodi homines plectendi ſunt, qui Magicis ſuis artificiis, & maleficis artibus incautos homines non ſolùm errore implicant, ſed in graves calamitates intrudunt.* Ita Philo.

Quàm eſſent autem hæ artes Magicæ & Apoſtolis, & naſcentis Eccleſiæ Chriſtianis abominabiles, & exoſæ vel unus locus, qui eſt *in* 19. *cap. libri de Act. Apoſtol.* apertiſſimè declarat, ubi ſic legitur: *Multi ex his, qui fuerant curioſa ſectati, contulerunt libros, & combuſſerunt coram omnibus.* Illos autem libros de rebus curioſis, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Beda, Oecumenius, aliique de rebus Magicis ſcriptos fuiſſe, interpretantur, ut alibi etiam diximus.

Porrò gravius eſt peccatum, quò præſtantior eſt virtus, cui opponitur. Magia autem ſuperſtitioſa opponitur Religioni, quæ eſt omnium virtutum moralium præſtantiſſima. Ideoque eſt peccatum graviſſimum, gravius furto, homicidio, adulterio, perjurio, ac ſimilibus. Nam tollit honorem, & cultum Deo debitum, & dæmoni tribuit, ineundo cum eo pactum, ut ipſe Magus dæmonem honoret, & dæmon eum faveat ad ſua maleficia præſtandum, ut per Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 12. & Fagund. *lib.* 1. *in decal. cap.* 41. *nu.* 1.

Eſtque Magia non naturalis ſuperſtitio hæreticalis. Quia cum ipſa ſemper intervenit pactum cum dæmone. Magi enim, Lamiæ, Sagæ, ac Striges in ſuis magiis dæmonem invocant, eique thura adolent, ſacrificia offerunt, candelas accendunt, cultum exhibent; genua flectunt, humi ſe proſternunt, preces effundunt, eum adorant, ſe ei devovent, obedientiam promittunt, ejus laudes celebrant, caſtitatem pro eorum reverentia, vel admonitu ſervant, jejunant, carnem ſuam macerant, per characteres, ſigna, & ignota nomina obſecrant, animalia immolant, imagines baptizant, pueros rebaptizant, caput defuncti fumigant. Sanctorum imagines conculcant, ſputis fœdant, Cruces dejiciunt, vel confringunt, Sacramentis, vel Sacramentalibus abutuntur, & ſanguinem proprium in eorum cultum, & obſequium emittunt. Hæc autem omnia hæreticalia ſunt, ut etiam notant Suarez *loc. cit. num.* 10. & 11. Carena *par.* 2. *tit.* 12. §. 4. *nnm.* 28. Tales enim ineuntes pactum cum dæmone, etiamſi petant res, quæ dæmonis facultatem naturalem non excedunt, ſunt vehementer de apoſtaſia ſuſpecti, ut teſtantur Delrius *libro* 5. *magic. ſect.* 15. *num.* 2. Zanard. *in ſumm. divin. præcept. part.* 6. *cap.* 64. Genuen. *in prax. cap.* 18. *nu.* 11. & Carena *loc. cit.*

Hinc Magiam dæmoniacam exercentes non ſolùm reputantur ſortilegi hæreticales, ſed etiam, ut hæretici habentur per Repert. Inquiſ. *v. hæreſis, rubr. ſapere hæreſim manifeſtam*, Locat. *in Judic. Inquiſ. v. Apoſtata num.* 5. Farinac. *de hæreſ. qu.* 181. *nu.* 36. ubi firmat, quòd Magia, quæ naturalis non eſt, hæreſim in ſe contineat, cùm nonniſi dæmonum auxilio, & cum eis pacto inito exerceri valeat. Quod intelligendum eſt non ratione magicæ ſuperſtitionis, ſed circumſtantiarum, ut rectè docet Suarez *ibidem*, *numero* 11. ut quia pacto expreſſo addi ſoleat expreſſa idololatria per ſacrificium, aut alium ſimilem cultum, dæmoni exhibitum. Imò in hæreſim frequenter incidunt, qui hoc modo dæmoni ſerviunt.

Imò cum Magia admiſcentur alia crimina à Confeſſariis, & à Judicibus inquirenda Ea ſunt. Primum crimen hæreſis. Multi enim ex his non credunt dæmonem eſſe damnatum, ac pœnis ſubjectum, nec eos, qui ipſi adhærent, eſſe damnandos; nec eum nihil poſſe, niſi ex Dei permiſſione, ac ſimilia. Secundum eſt crimen Idololatriæ. Accipiunt enim dæmonem loco Dei, eique fidem ſpondent, & totos ſe mancipant, & ſacrificia offerunt, aliiſque modis colunt. Tertium eſt crimen Apoſtaſiæ. Abnegant enim Chriſtum, ac ejus fidem, renunciant baptiſmo, & omnia ſacramenta conantur quibuſdam cæremoniis turbare ac funditus evertere. Quartum eſt crimen blaſphemiæ in Deum, in Chriſti humanitatem, in B. Virginem Mariam, & in omnes alios Sanctos. Quintum eſt, ſacrilegium. Nam ſæpè in ſuis Magiis utuntur rebus ſacris, ac etiam ſanctiſſima Euchariſtia. Sextum eſt Luxuriæ, & quidem nefariæ cum ipſo dæmone. Septimum ſunt damna proximorum, ut homicidia, præſertim infantium, vaſtationes ſegetum, interitus animalium, & hujuſmodi alia, ut per Leſſium *lib. 2. cap. 44.* & Suarez *loc. alleg.* Delben. *de offic. S. Inquiſ. p. 2. dub. 228. ſect. 5. n. 7. & ſeq.* & Caſtropal. *p. 3. tract. 17. diſp. 1. pan. 8. n. 5.*

Nec in Magia datur parvitas materiæ. Quia non fit ſine dæmonis invocatione, vel expreſſa, vel tacita. Invocatio autem dæmonis ſive tacita, ſive expreſſa, ſemper eſt mortalis, & ejuſdem rationis, ſive invocetur dæmon in re magna, ſive in re parvi momenti. Nam in iis, quæ reſpiciunt Deum, ejuſque honorem dari non poteſt parvitas materiæ. Cùm itaque in qualibet Magia, etiam parvæ materiæ interveniat dæmonis invocatio, ac Dei gravis inhonoratio, ac offenſio, dari non poteſt in ipſa parvitas materiæ, excuſans à mortali. Quod etiam docuit Sanchez *lib. 2. in decal. cap. 38. nu. 18.* Leſſius *d. cap. 44. dub. 4. nu. 16.* Caſtropal. *tom. 1. tract. 2. diſp. 2. pun. 7. nu. 2.* ac Diana *p. 5. tr. 5. reſol. 29* Quia eſt materia indiviſibilis.

Ratione tamen inadvertentiæ, vel ignorantiæ dummodo hæc non ſit affectata, nec craſſa, dari poteſt aliquis actus magicus, qui excuſet à mortali; ut ſiquis ignoret, vel nullo modo advertat, tacitam dæmonis invocationem. Quia eſt valdè occulta. Tunc ex defectu ignorantiæ & animadverſionis eſſe poteſt veniale peccatum, dummodo quis paratus ſit, nullo modo id facere, ſi ſciret, vel dubitaret, quod à dæmone effectus ille fieret, ut per Cajetanum 2. 2. *q. 95. art. 2.* Valentiam *to. 3. diſp. 6. qu. 10. pun. 4.* Leſſium, Sanchez & Dianam *loc. cit.*

Quod verò attinet ad diſſolutionem pacti chirographo confirmati, poteſt illud Magus diſſolvere ſi pœniteat, & à prioribus Magiis omnino recedat. Optimus enim eſt portus pœnitenti mutatio conſilii. Nec opus eſt, ut dæmon chirographum ei reddat. Nam per veram pœnitentiam pactum illud omnino reſcinditur, nec in fine vitæ coram Deo nocebit. Et tenetur credere, etiam hoc peccatum poſſe per pœnitentiam deleri. Si verò ipſe Magus apud ſe chirographum retinet, vel illius exemplum, oportet illud comburere, ne ſit cauſa ſcandali, ſi inter alias ejus ſcripturas ſive in vita, ſive poſt mortem ab aliis inveniatur, ut per Suarez de Relig. *lib. 2. cap. 17. nu. 4.* & Sanchez *lib. 2. in decal. cap. 40. n. 52.*

Consultatio LXX.

De Adjuratione, ſive exorciſmis contra dæmones, Quid ea ſit: Ejus conditiones. Qui adjurare poſſint? Quo pacto adjurandum? An licitum adjurare dæmones? Ad id requiſita. Media ac remedia ejiciendi dæmones. An dentur energumeni? De ſignis maleficii. Cur permittat Deus vexationem dæmoniacam? Et cur dæmon opera malefici utatur? Quam poteſtatem habeat dæmon in energumenum. De licito uſu, ac poteſtate exorciſmorum. Quomodo immittantur in corpus energumeni, quæ ab eis per os ejiciuntur? Quiſnam fuerit piſcis ab Angelo Raphaeli Tobiæ oſtenſus? Et ad rem alia.

Adjuratio eſt conteſtatio rei ſacræ, ob cujus reverentiam, amorem, vel timorem promovetur adjuratus ad aliquid agendum, vel omittendum. Alia eſt ſolennis, alia privata. Solennis eſt, quæ fit ex forma ab Eccleſia inſtituta, & à miniſtris ad id conſecratis. Privata eſt, quæ ſolemnitate caret, & fit à quibuslibet privatis hominibus. Utraque ſubdividitur in adjurationem imperativam, & deprecativam. Imperativæ habes exemplum *Geneſ. 24. & 50. ac Matth. 29.* Deprecativæ eſt illud *Cantic. 5. 1. ad Theſſal. 5. ac alibi ſæpè.*

Ut autem ſit juſta, & honeſta requirit veritatem, juſtitiam, judicium. Ut ſcilicet conteſtatio fiat per veram rem ſacram, non per fictitiam & falſam, & ex vero animo adjurantis obtinendi, quod poſtulatur, aut præcipitur, & non irriſoriè ac joco; ex vera cauſa, non ficta, & ſimulata. Juſtitiam, ut quod petitur, vel imperatur ſit res juſta & honeſta. Quia invocare divinum nomen aut aliam rem ſacram, ut obtineatur res turpis, & inhoneſta, eſt Deo injurioſum; Eſtque peccatum mortale, vel veniale ex gravitate, vel levitate materiæ, quæ petitur, vel imperatur. Judicium, ut cum debita conſideratione fiat. Conteſtatio enim nominis Dei & Sanctorum fieri debet cum neceſſitate ac debita reverentia, non temerè, & quavis occaſione.

Omnis autem creatura intellectualis adjurare poteſt. Quia quælibet præſtare poteſt per nomen Dei ut illius amore, vel timore quilibet moveatur ad aliquid agendum, vel omittendum. Solemniter verò adjurare, non omnibus datum eſt, ſed tantùm miniſtris ab Eccleſia conſecratis, quales ſunt Exorciſtæ.

Adjurari autem poteſt Deus per ſeipſum, & per ejus Sanctos, ut per ſuam infinitam pietatem, ac per Sanctorum merita nobis miſereatur, ſuæque divinæ gratiæ participes faciat. Similiter adjurari poſſunt Angeli ac omnes Sancti, ac etiam homines. Dæmones verò, quamvis nec amore, nec timore Dei moveantur, ſed omnia ex odio operentur, nihilominus etiam adjurantur, ut conteſtatione divini nominis coacti, præſtent, quæ ſibi imperantur. Quod ſæpe fit exorciſmis Eccleſiæ, ad hunc effectum inſtitutis. Creaturæ autem irrationales per ſe non ſunt capaces adjurationis. Sed quia earum operationes vel ſunt principaliter à Deo, cujus diſpoſitione omnis creatura movetur, vel à dæmone, qui permiſſione divina utitur aliquando creaturis irrationalibus ad nocendum homini, etiam illæ adjurari poſſunt, quatenus adjuratio vel per modum deprecationis refertur ad Deum, vel per modum compulſionis refertur ad dæmones, ut ipſis creaturis uti non poſſint ad hominibus nocendum. Et talis eſt modus adjurandi in exor-

ciſmis

ciſſimis Eccleſiæ per quos dæmonis poteſtas excluditur ab irrationalibus creaturis, ut docet D. Thomas 2. 2. *q.* 95. *ar.* 3.

Non tamen pariter adjurantur creaturæ rationales & Deus, ſed variè. Nam Deum adjuramus non ut ejus voluntas immutabilis immutetur, ſed ut noſtram voluntatem ad ei perfectè ſerviendum, ac benè operandum immutet, ac firmet, & quæ ſecundùm ſuam voluntatem ab æterno ordinavit, per ſuam miſericordiam, & Chriſti merita, nobis concedat. Homines autem adjurantur, ut eorum voluntas immutetur ad aliquid agendum, vel non agendum ob reverentiam rei ſacræ. Angeli adjurantur, ut per rem ſacram, vel aliquid divinum excitentur ad ferendum ſuffragium pro nobis, ut quæ juſtè petimus à Deo, recipiamus. Beatiſſima Virgo, & omnes Sancti adjurantur, ut per eorum merita, quæ non meremur, nobis impetrent. Ex quibus patet diverſitas adjurationis.

Eſt verò ſuperſtitioſum adjurare creaturas irrationales, dirigendo ſermonem non ad Deum, neque ad dæmones, ſed ad ipſas creaturas per ſe, ne nobis noceant. Quia, ut diximus, creaturæ irrationales non ſunt exorciſmi capaces, neque ad nobis nocendum moventur ex ſe, ſed vel à Deo, vel à dæmone, ipſo permittente, vel in pœnam noſtrorum peccatorum, vel ad noſtram correctionem, vel ad alios fines à divina providentia ſtatutos. Ideo talis adjuratio eſt vana ſuperſtitio, quæ niſi excuſetur ſimplicitate, vel levitate materiæ, eſt peccatum mortale. Quia gravis irreverentia eſſe videtur, contemnere exorciſmos Eccleſiæ, & alia divina verba vanè applicare creaturis omnino ratione expertibus. Verùm ſi animus adjurantis non ſit contemnere exorciſmos Eccleſiæ, ſed ſit quædam ſimplicitas, ſeu vanitas, eſſet tantùm veniale, ut per Sylveſtrum *v. ajuratio*, Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 4. *cap* 14. *num.* 12, & Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 42. *v.* 37.

Eſt ſimiliter peccatum ſuperſtitioſum, ad fugandum locuſtas, mures, &c. ut frugibus terræ noceant, conſtituere Judicem, accuſatorem, & advocatum, ac procuratorem ad dirimendam litem inter ipſas locuſtas, vel mures, ac terræ poſſeſſores, vel cultores, & auditis partibus proferre ſententiam, ut locuſtæ, mures, &c. excommunicentur, & anathematizentur. Quia talis actio eſt omnino vana, cùm creaturæ irrationales nec litis, neque ſententiæ ſint capaces. Lis autem agitur contra dæmones, à quibus ſupponitur illas moveri, & damnum inferre. At homines nec jus, neque poteſtatem in dæmones habent, nec iſti eorum accuſationem timent, neque eorum defenſione indigent, neque eorum ſententiam exequuntur. Quod ſi aliquando ſe obedire oſtendunt, ac nocere deſinunt, id faciunt, ut homines magis decipiant. Et ita etiam docent Sotus *lib.* 5. *de juſt. qu.* 12. *ar.* 2. *& lib.* 8. *qu.* 3. *ar.* 3. Delrius *lib.* 3. *magic. qu.* 4. *ſect.* 8. Sanchez *cit. cap.* 42. *nu.* 39. ac Delbene *de juram. cap* 6. *dub.* 7. *nu* 2. In Rituali autem Romano habentur expreſſæ formulæ, quas omnes ſequi debent pro adjuratione creaturarum irrationabilium.

Eſt autem licitum adjurare dæmones, ſi debito modo adjuratio fiat, eſtque id certum de fide. Nam Chriſtus dominus dixit de ſuis fidelibus Marc. ult. *In nomine meo dæmonia ejicient.* Et Luc 10. *Dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes, & ſcorpiones, & ſupra omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebunt.* Quare Eccleſia peculiarem Clericorum ordinem inſtituit ad exorcizandum, ſive adjurandum dæmones, ut communiter, teſte Suarez *d. lib.* 4. *cap.* 3. *nu.* 6. docent Sancti Patres, ac Theologi.

Adjurantur autem dæmones per nominis Jeſu invocationem. Id docet Juſtinus Martyr *diſp. cum Triphone.* Nec deſunt exempla. B. Theodorus Archimandrita apud Surium *tom.* 2. Jeſu nomine invocato plures liberavit. Idem affirmat Marcellinus *cap.* 20. de S. Suiberio, Saxonum Apoſtolo, & de Arſacio proſequitur Sozomenus *lib.* 4. *hiſt. cap.* 15. Sic D. Bernardus *in ejus vita cap.* 1. S. Dominicus, Eligius, Antonius.

Per uſum Reliquiarum. Id teſtatur Hieronymus *lib. contra Vigilantium*, Chryſoſtomus *hom.* 66. *ad popul. Antioch.* & *lib. contra Gentiles de vita S. Babilæ.* Expreſſiùs *ſer. in adorat. caten. S. Petri.* De qua Vincentius *in hiſtorial. lib.* 24. *cap.* 88. & Breviarium Romanum *prima Auguſti lect.* 6. deque Petri umbra *Act. cap.* 5. *& cap.* 19. de attactu ſemicinctorum, & ſudarii D. Pauli, Gregorius Nyſſenus *in vita Gregorii Thaumaturgi apud Surium tom.* 4. de aliis Theodoretus *hiſt. Patrum cap.* 21. apud Baronium *ad annum* 424. Beda *lib.* 3. *hiſt.* Anglor. *cap.* 11. refertque Hieronymus *epiſt. ad Euſtochium de vita Paulæ* ad ſepulchrum Eliſæi, Joannis Baptiſtæ, atque Abdiæ rugire conſueviſſe, latrare, ſibilare, ac mugire dæmones. Idem refert Ambroſius de ſepulchris Prothaſii, & Servaſii, ac teſtantur Auguſtinus *lib.* 22. *de civit. cap.* 8. Nazianzenus *orat.* 19. Vide alia exempla apud Baronium, ac Tyræum *p.* 3. *de dæmoniac. cap.* 43. Bellarminum, Gravinam, Boerium, & alios. De aqua, qua D. Bernardus lavit manus refert Abbas Benevallenſis, de pulvere, qui circa martyrum ſepulchra inventus eſt, teſtatur Gregorius Nyſſenus *orat. in Theodor.* Gregorius Papa *lib.* 3. *dialog. cap.* 17. Plura ſimila narrat Gregorius Turonenſis *de miraculis S. Martini lib.* 2. *cap.* 1.

Per ſanctæ Crucis impreſſionem, de cujus uſu adverſus dæmones Lactantius *lib.* 4. *cap.* 27. D. Baſilius *lib. de Spiritu Sancto*, S. Ephrem. *de pœnit. cap.* 3. Origen. *hom.* 5. *in* 6. *cap. Exod.* Auguſtinus ad Catechumenos, Theodoretus in vita Juliani, & Marciani Martyrum, Gregorius Nyſſenus in vita S. Gregorii Neocæſarienſis. Idem narrat de B. Antonio S. Hieronymus in vita D. Pauli, Metaphraſtes in vita S. Margaritæ, Gregorius Turonenſis in vita Gregorii Linconienſis, Surius in vita S. Brigittæ *tom.* 4. Raymundus in vita S. Catharinæ Senenſis. Alia vide apud Epiphanium *hæreſ.* 30. Athanaſium in vit. L. Antonii, Cyrillum Hieroſol. *Catech.* 9. Baronium *an.* 60. Nec mirum. Triumphavit enim Chriſtus de dæmone hoc ſigno.

Per uſum rerum conſecratarum. Antiquiſſima enim in Chriſti Eccleſia conſuetudo eſt, ut res quædam conſecrentur, & benedicantur, quibus fideles ad dæmones proſligandum, morbos pellendum, aliaque mala arcendum utetentur. Oleum ab Apoſtolis benedicebatur ad ungendum infirmos. Baſilius *lib. de Spiritu Sancto* docet, eſſe Apoſtolicam traditionem, quod aquam benedicamus. Ejus antiquitatem probat maximè oratio, quæ inter conſtitutiones à Clemente ſcriptas reperitur, quæ eſt hujuſmodi: *Domine Sabaoth, Deus virtutum, Creator aquarum, & dator olei, miſericors, & benigne, qui dediſti aquam ad potum, & munditiem, oleum ad exhilarandum faciem in exultatione lætitiæ, ipſe quoque nunc ſanctifica aquam, & hoc oleum in nomine eorum qui attulerunt. & da virtutem ſanitatis effectricem, ægritudinum expultricem, dæmonum fugatricem, omnibus inſidiis adverſariam, per Chriſtum, qui eſt ſpes noſtra, &c.* Aquæ benedictæ meminerunt Epiphanius *hæreſ.* 30. Theodoretus *lib.* 5. *cap.* 21. Auguſtinus *homil.* 27. *& 50. ſer.* 19. *de Sanct. & lib.* 6. *in Julianum cap.* 8. De ejus virtute contra dæmones Beda *in hiſt. Anglic. lib.* 1. *cap.* 17. B. Theodor. *lib.* 1. *cap.* 22. De oleo benedicto adverſus dæmones notat Gregorius presbyter *in Theodoro Archimandrita.*

Per exorcismos, qui non sunt meræ præstigiæ, ut eos vocant Calvinus, & Vvellerus, sed potestas à Christo accepta dæmones expellendi, ut habetur *Marc.* 5. & 6. *Matth.* 8. 9. & 10. *Tobiæ* 6. *Actor.* 16. & 19. *ac alibi.* De quorum usu ac potestate Clemens *lib.* 8. *cap.* 16. *Constit. Apostolic.* Ignatius Episcop. Antiochen. Dionysius Areopag. *de Eccles. hierarch. cap.* 3. Justinus Martyr *dialog. cum Triphone*, & *orat. ad Gentiles*, Irenæus *lib.* 2. *cap.* 57. Origenes *lib.* 1. *contra Celsum*, Eusebius Cæsariensis *de demonstrat. Evangel. lib.* 3. *cap.* 8. Athanasius *in vit. B. Antonij*, Concilium Antiochenum *Can.* 10. Cyrillus Hierosolym. *catech.* 16. Gregorius Nazianzenus *orat.* 1 *sive in Apologet.* Timotheus Alexandrinus *in respons. canonic. cap.* 2. Joannes Chrysostomus *homil.* 3. *de natura Dei*, Joannes Cassianus *collat.* 7. *cap.* 11. Palladius hist. *Patr. cap.* 16. Nilus *de orat. cap.* 100. Sozomenus *lib.* 4. *cap.* 15. Socrates *lib.* 4. *cap.* 19. Theodoretus *hist. relig. cap.* 9. *de Petro Eremita.* Cyrillus Eremita *in vit. S. Euthymij.* Tertullianus *in apologet. adversus Gentes cap.* 23. Minutius Felix *in Octavio.* Cornelius Papa *epist. ad Fabianum apud Eusebium lib.* 6. *cap.* 35. *de Novato*, Cyprianus *epist.* 2. Lactantius *lib.* 2. *divinar. instit. cap.* 15. Julius Firmicus Maternus *de error. profanar. religion. cap.* 14. Prudentius *in apotheosi contra Judæos*, Paulinus presbyter *in vit. D. Ambrosii*, Hieronymus *contra errores Vigilantii cap.* 2. Ruffinus *lib.* 1. *cap.* 4. Augustinus *lib.* 8. *de civit. cap* 26. Severus Sulpitius *in vit. D. Martini*, Paulinus Nolanus *de natali S. Felicis.* Possidius *in vit. S. Augustini cap.* 29. Petrus Chrysologus *serm.* 52. *de dæmoniaco surdo*, Prosper *de prom. & prædict. de dimidio tempor. cap.* 6. Constantius presbyter *in vit. S. Germani Episcopi Antisiodor. lib.* 2. *cap.* 10. Ennodius Ticinensis *in vit. S. Epiphanii cap.* 15. Adelinus Sagiensis *in vit. S. Opportunæ*, Arator *lib.* 2. *hist. Apostol.* Fortunatus *in vit. S. Martini cap.* 21. Gregorius Turonensis *in vit. Patr. cap.* 14. Gregorius Magnus *lib.* 2. *dialog. cap.* 30. Joanas Monachus *in vit. S. Columbani cap.* 23. Audenus *cap.* 23. *lib.* 2. *vitæ S. Eligij.* Beda *lib.* 3. *hist. Angl. cap.* 11. Alminus *in hist. S. Richarij*, Valfridus Strabo *in vit. S. Galli cap.* 17. Eginardus *de translat. S. Marcellini, & Petri lib.* 3. *cap.* 13. Ratherius Veronensis *de S. Ursumaro*, Fridegodus *in vit. S. Audœni Episcopi cap.* 26. Petrus Damiani *epist.* 2. Ado Trevirensis *in Martyrolog.* 7. *Augusti de martyrio S. Donati.* Adamus Bremensis *lib.* 1. *cap.* 36. *de S. Romberto.* Anselmus *in elucidario*, Lisiardus *in vit. S. Arnulphi Episcopoi Suessionensis cap.* 24. Sigebertus Gemblacensis, *in vita S. Maclovii cap.* 16. Hugo Foletinus *de claustro animæ lib.* 4. *cap.* 26. Rupertus Tuitientis *in vit. St. Hereberti cap.* 17. Bernardus *in vit. Malachiæ cap.* 25. Gerardus Nazarenhanus *de conversatione servorum Dei cap.* 20. Helmodus presbyter *in chron. Schlavor. lib.* 1. *cap.* 56 Theodoricus Benedictinus *in vit. S. Hildegardis lib.* 3. *cap.* 26. Sigebertus continuator. Cæsarius Heisterbachius *lib.* 5. *cap.* 10. & 11. Guilelmus Alvernus *p.* 2. *de universo cap.* 13. Vincentius Belvacensis *in specul. histor. lib.* 23. *cap.* 143. de S. Albin. Matthæus Parisius *in hist. Anglic. an.* 12. 17. Bonaventura *in vit. S. Francisci cap.* 12. Thomas Lentinus *in vit. Petri Mediolanensis*, Nicolaus Lyranus *ad cap.* 19. Matth. Raymundus Capuanus *in vit. Catharinæ Senentis*, Ioannes Nider *in formicario lib.* 5. *cap.* 11 Bernardinus Senensis *to.* 4. *de amore ineffabili serm*, 41. Bernardus Iustinianus *in vit. S. Laurentij, Justiniani cap.* 8. Antonius Bonfinius *rer. Ungaricar. lib.* 1. *decad.* 2. Hieronymus Emserus *in vit. Bennonis cap.* 32. Thomas Fazelus de *reb. Siculis, prior. decad. lib.* 10. *de Argyre per Vetusta Urbe*, Cornelius Gemma Lovanienſis *de naturæ divinæ characterismis lib.* 2. *cap.* 2 *alibique.*

Nom tamen semper eadem formula usa est Ecclesia, quæ habetur in Rituali Romano; Nam hodie plura addita sunt. Laurentius Justinianus spiritus prius increpabat, moxque exitum imperabat. Eodem modo Bertulphus Abbas infantem liberavit. Anatholia primùm afflabat obsessum, subinde ad dæmonem conversa, præcipiebat exire, & exibat. S. Columbanus imperat spiritui egressum, nec discedebat, nisi tandem immissis in os obsessi digitis, & ejusdem aliquantulùm attrectata lingua. Bernardus quendam liberavit, hostiam patenæ impositam obsesso superimponens. Gregorius Lingonienſis cum imperio signum crucis conjunxit. Eugenius Abbas dæmonem fugabat breve scriptum exorcismorum alligans collo obsessi. Quomodo autem processerit Hilarion in vita ejusdem narrat Hieronymus. Stola sacerdotalis energumenis ac dæmoniacis imponebatur, referente Gregorio *lib. dialog.* Et in pectore ad modum Crucis. Manusque etiam imponebantur exemplo Apostolorum, qui super ægros manus imponebant, ex Sulpitio in vit. S. Martini, & Palladio in vit. S. Macarii. Digiti etiam in os immittebantur, ut de Patroclo Abbate Gregorius Turonensis *lib. de vit. Patr. cap.* 9. Surius *tom.* 1 *de S. Claro Abbate Viennensi.* Flagellis spiritus depellebatur ex Gerardo à Nazareth *cap.* 20. Gregorio *lib.* 2. *dialog. cap* 30. Napoleos, Cypri Episcopus refert, dæmonem ejectum inflicta alapa, dicendo: Noli amplius mœchari, & dæmon ad te minimè accedet. Ingressus enim fuerat dæmon ob stupri consuetudinem.

Hinc hæretici Vvaldenses, & Vviclephistæ potestatem in Ecclesia depellendi dæmones non nisi per calumniam negant, irrident exorcismos, usum Reliquiarum, Crucis, rerum benedictarum, ac similia. Godelmus *lib.* 1. *de Lamiis cap.* 6 blasphemat, annumerandos esse exorcistas Pontificios incantatoribus, quia hæretici alij scribunt, hos esse magos, & citat Aretium Zuinglianum, Kemnitium, Lutherum, Bodinum, & Vvierum, effutitque præterea, quod sicut incantatores diris vocationibus dæmones ab inferis evocant, ita exorcistæ malignos spiritus ex hominibus, & animantibus certis precibus recitatis, ac usurpatis, additisque aliquibus cœremoniis, characteribus, execrationibus, ac sæpe repetito nomine Mariæ, & sanctorum, ejicere conantur. Addit tamen, referente Delrio *lib.* 6. *magic. cap.* 3. in Ecclesia primitiva peculiare donum fuisse voce humana, & potestate divina de corporibus obsessorum ejicere dæmonem, vel compescere. Et hi, ait, dicebantur Exorcistæ, propterea quod manus vexatis à cacodæmone imponebant, & solemnibus quibusdam imprecationibus, & obtestationibus dæmones ejiciebant. Sed addit, hoc in primitiva Ecclesia fuit peculiare donum, cùm autem hoc donum ejiciendi dæmones in Ecclesia desijsset, illa ad superstitiosos exorcismos, & ad magicas veriùs incantationes transit, ut Kemnitius ait. Verùm non ostendit, cœremonias esse superstitiosas, nec desijsse hoc donum. Adhuc enim videmus etiam in utraque India ab exorcistis quotidie dæmones propulsari. Ita delirant, modò ajunt, modò negant. Hæc autem, aliaque hujusmodi tam absurda sunt, ut operosa confutatione non egeant. Eos tamen accuratè confutant Tyræus *de loc. infest. & de* Demoniac. *p.* 3. *cap.* 48. Delrius *loc. cit.* & Vvaldensis, Bellarminus, Gravina, Boverius, Nugnes de sacramentalibus, Coccius, Moura, Torreblanca, Sotus, Porrecta, Cajetanus, Suarez, Granadus post D. Thomam 3. *p. qu.* 81. Innocentium III. *de myst. Missæ*, Niderum, Sprengerum, & alios agentes de Sacramentalibus in communi, sive de cœremoniis Sacramentorum, probantes quàm religiosus, ac sanctus ritus ille sit, atque Ecclesiæ conveniens, quis possit sacramentales cœremonicas extra substantiam Sacramentorum instituere, mutare, ministrare, quomodo Christus Dominus dederit Ecclesiæ potestatem instituendi has cære-

cæremonias, quam partim Apoſtoli, partim eorum ſucceſſores Epiſcopi, nec non Summi Pontifices exercuerunt, unde originem habuerint cæremoniæ, quas nunc Eccleſia obſervat, de quibus Patres, traditio, & Concilium Tridentinum *ſeſſ.* 6. *can.* 13. Legatur præ cæteris Delatorre 2. 2. *qu.* 90. *art.* 2. *diſp.* 1. *num.* 3.

In Eccleſia igitur Romana ſunt media ad dæmones fugandum. Eſt de fide. Nam quod Eccleſia obſervat ab Apoſtolorum tempore, licitum, & ſanctum eſt. Uſus autem hujuſmodi mediorum eſt approbatus à tota Patrum antiquitate, ac perſeverat ad hæc uſque tempora. Id docet Auguſtinus *lib.* 4. *contra Donatiſtas cap.* 24. ubi ait, Apoſtolica traditione, ac inſtitutione haberi, quod in univerſa Eccleſia, & omnibus antecedentibus temporibus obſervatum fuit, quamvis etiam ipſum tale ſit, ut ab Eccleſia potuerit inſtitui. Et Irenæus *lib.* 3. *cap.* 3. ac Tertullianus *lib. de præſcript. hæret.* aſſerunt, ab Apoſtolica traditione deſcendere, quod pro tali habetur in his Eccleſiis, ubi eſt integra & continuata ſucceſſio ab Apoſtolis, de quo Cano *de locis theol.* Bannes 2. 2. Bellarminus, & Arauxus *diſp* 2. *p.* 1. quam poteſtatem abhuc perdurare, patet ex Marci cap. ult. In nomine meo dæmonia ejicient. Ex quo infert Auguſtinus *in pſal.* 108. Ergo non ſolum Apoſtolis, ſed etiam quotquot crediderint præfata poteſtas collata eſt. Ut enim docent Theologi 3. *p.* poteſtas collata Apoſtolis ad gubernationem Eccleſiæ pertinens, ſucceſſoribus derivare debet, alias deeſſet Chriſtus in neceſſariis, neque claves in Eccleſia modo eſſent, neque poteſtas remittendi peccata. Ideo Lactantius *lib.* 4. *cap.* 27. inquit: *ſicut Chriſtus cùm inter homines ageret univerſos dæmones ſibi ſubjugabat, ita nunc ſectatores ejus in nomine Magiſtri ſui, & ſigno paſſionis ejus eos ab hominibus excludunt.* Idem aſſeruut Cyprianus, Beda, & Tertullianus *ad Scapulam.* Lege D. Thomam *in* 4. *diſt.* 6. Quæ autem in hoc cavenda ſint vide apud Niderum *cap.* 6.

Quare minus rectè videtur ſentire Suarez *in* 3. *p. diſp.* 15. *ſect.* 4. ubi credit, probabile tantum eſſe, Eccleſiam accepiſſe à Chriſto poteſtatem ad removendum, & impediendum dæmones ab inflictione malorum per imperium directum in eum, cui ex ipſius Chriſti voluntate obedire coguntur. Unde eum reprehendit Delatorre *loc. cit. diſp.* 14. *num.* 12. Quia de fide eſt, Eccleſiam accepiſſe poteſtatem depellendi dæmones per imperium ex locis S. Scripturæ, quos congerit, ſive phyſicè in eos agendo, ſive tantùm moraliter ex vi operis, ac promiſſionis divinæ, Deo nempe ad præſentiam deprecationis Eccleſiæ phyſice expellente, dummodo Eccleſiæ imperium ſit efficax, ſeu non ridiculum reſpectu dæmonum.

Et quamvis Moura de Enſalm. *ſect.* 2. *cap.* 11. *num.* 1. pro Suarez reſpondeat, interpretans ejus ſententiam de poteſtate immediata Eccleſiæ, & non de gratia gratis data membris, rurſuſque de imperio cum actione phyſica, non tamen rectè reſpondet. Nam de fide eſt etiam, ut idem Suarez, Moura, & Delatorre probant, poteſtatem immediatè conceſſam eſſe Eccleſiæ ad expellendun dæmones, ne oves deglutiant, alioquin defuiſſet Chriſtus ſuæ Eccleſiæ, nec ejus capiti dediſſet omnia neceſſaria ad paſcendum ſuas oves.

Meliùs ergo reſpondetur, Suarez loquutum eſſe de poteſtate Eccleſiæ cum efficacia morali, ut patet ex ſuo contextu; Nam de efficacia morali ibi tractat. Unde antea §. *Circa quintum* ſupponit ac probat ex uſu & traditione Eccleſiæ, ex Conciliis, ac Patribus confirmata, Eccleſiam ipſam ſpecialem poteſtatem habere à Chriſto in dæmones (hoc eſt immediatam) ad imperandum illis, ſive ad illos coercendum, ſive expellendum. & §. *illi oppoſito*, excludit phyſicam efficaciam, quia quandoque non ſequitur effectus, & morali modo ait, dæmones præcipiuntur, ac obedire coguntur. Ibidemque, cauſas efficaciæ moralis, quam probabiliter tuetur, aſſignat; primùm, nempe quandam veluti conſequutivam, & connaturalem efficaciam, ſuppoſitis noſtræ fidei myſteriis, per quam dæmon exorciſmos perhorreſcit, confunditur, ac torquetur. Deinde aſſignat ſanctitatem, non tantum miniſtri, ſed totius Eccleſiæ, in cujus perſona miniſter orat. Poſtremò peculiarem poteſtatem datam Eccleſiæ à Chriſto ad imperandum dæmonibus, qui ex ipſius Chriſti voluntate obedire coguntur, & hanc confert exorciſtis, & non tantùm facultatem poſtulandi. Subditque, fortaſſe de hac loqui Juſtinum *qu.* 40. *ad Gentes* cùm ait, eſſe vim quandam, quæ ſub ſenſu non cadit, quæ timorem incutit dæmonibus, cùm ab Eccleſia imperantur. Hanc etiam videtur Auguſtinus *lib.* 83. *quæſtionum qu.* 79. vocare publicam, & imperialem legem, ac ſummi Dei poteſtatem, quæ interdum Sanctis conceditur, ut imperent infimis poteſtatibus, vocatque ſigna publicæ juſtitiæ, quæ efficaciam habent propter excellentiſſimum Imperatorem; licet hic effectus impediri poſſit, vel propter privatam, vel propter publicam cauſam, cum id non pertineat ad donum gratiæ gratum facientis, ſed ad liberationem quandam à malis pœnæ, quæ impediri poteſt, tum ex proprio demerito, ſive obice; tum etiam ob majorem animæ utilitatem, vel in aliorum exemplum, aut propter aliud Eccleſiæ commodum. Unde Auguſtinus *ibidem* ait: *Cùm autem non cedunt his ſignis hujuſmodi poteſtates, Deus ipſe prohibet occultis modis, cùm id juſtum, atque utile judicat, vel ad confundendos malos, cùm eos oporteat confundi, vel ad movendos bonos, ut proficiant in fide, ad quæ iſta non jactanter, ſed utiliter poſſint, vel ad diſcernenda dona membrorum Eccleſiæ.* Credit tamen Suarez teſtimonia, quæ efficaciam comprobant poſſe interpretationem accipere de gratia gratis data, quæ ad gratiam miraculorum revocatur, ac interdum ſervis Dei conceditur ſupra dæmones.

Atque ex his rectè infertur contra eos, qui energumenos, ſive dæmoniacos negant, eoſque præſertim qui non admittunt dæmones exiſtere, quod Ariſtoteli tribuitur, ac Peripateticis, teſte D. Thoma 1. *p. qu.* 3. *de potentia.* Ideo Ariſtoteles humori lymphatico, aut melancholico attribuit ſermones variarum linguarum, prædictiones futurorum, & ignota, quæ manifeſtant obſeſſi. Quod impugnant communiter Theologi *ad dictam qu.* 50. ubi etiam probant non ſolum eſſe de fide ex ſacris ſcripturis dari dæmones, ſed & ratione naturali probari à poſteriori cum eodem D. Thoma *lib.* 3. *contra Gent. & qu.* 6. *de potentia* contra quoſdam recentiores, nominatim Arauxum *in d. qu.* 50. *ar.* 1. ſicut & contra eoſdem ibidem probatur, à D. Thoma fuiſſe ſatis demonſtratum theologicè Angelos eſſe, non demonſtratione abſolutè naturali. Quod ſi animadvertiſſet Arauxus, non ita debilem rationem D. Thomæ in illo articulo judicaſſet cum Bubalo, & aliis.

Divus quoque Hieronymus in *cap.* 4. Matth. autores refert, qui cenſebant energumenos, non à dæmone vexari, ſed ab aſtrorum influxu; de quo & nos *tom.* 4. Levinus item Lemnius *lib.* 2. *de occult. natur.* cenſet, energumenos nequaquam à dæmonibus pati, ſed quibuſdam neſcio quibus naturalibus morbis laborare.

Nos verò ita primùm aſſerimus. Hæreſis manifeſta eſt, negare homines à dæmone obſideri, atque cruciatibus intra corpus angi. Probatur primùm ex Sacra Scriptura, in qua plures dæmoniaci referuntur à Chriſto

à Christo & ab Apostolis liberati, ut Matthæi 8. & 12. *ac* 17. Lucæ 4. 8. & 10. Marci 1. & 5. *ac* 16. Deinde ratione nostri Doctoris locis allegaris. Nam obsessi linguis peregrinis effantur, quas unquam nec audierunt, nec didicerunt, ac de rebus altissimis tractant, cum sint idiotæ, futura annuntiant, & absentia ac si viderent, affirmant. Hæc autem non possunt provenire ab astris, sive à morbis. Nam operationes hujusmodi elici nequeunt nisi ab operante per intellectum. Cœli autem, aut morbosæ qualitates sunt intellectus expertes.

Respondet Arauxus, effectus etiam arreptitiorum & Magorum provenire posse proximè à Deo, quia boni sunt quoad substantiam, & tantùm mali redduntur ex fine, impediuntur autem tales effectus quandoque Nam ad hoc satis est, quod Deus illos possit producere mediantibus humoribus concitatis, non quidem ex indigentia, sed ex sua libertate.

At certè maximum absurdum est, Deum esse causam propriam, & particularem blasphemiarum, & aliorum criminum. Unde nec illa potest, ut causa propria, & particularis, etiam materialiter, producere. Repugnat enim, Deum, ut causam particularem, concurrere ad miracula facienda in confirmationem falsæ doctrinæ. Et quidem certum est, notante etiam Torreblanca *lib.* 1. *de magia cap.* 11. ex Codronchio *lib.* 2. *de morb. venef. cap.* 8. juxta Leges naturæ mediis humoribus concitatis, non prædici futura, vel abscondita, aut abstrusa & profundissima arcana aperiri, sed requiritur miraculum, quod Deus non operatur ad blasphemias proferendum, & alia mala perpetrandum. Etsi videantur loqui variis linguis, linguæ non sunt, sed voces tunc à confusione humorum concitatæ, nullo modo significativæ, cùm à nullo antea fuerint ad significandum justitutæ. Attenuantur enim humores vi humoris melancholici, ut apud Aristotelem *in probl. sect.* 30. & Avicennam *lib.* 3. *fen. tr.* 4. *cap.* 19. Unde possunt variis modis idioma fingere, vel diversum modum formandi voces ex forti imaginatione, quasi propriam linguam loqui, ut maniaci.

Dices, si sermo ab hominibus est institutus, neque illi naturale inest quicquam, quomodo furore correpti linguis loquantur, quas nunquam didicerunt? Exemplum commemorat Michael Psellus *dialogo de operat. dæmon.* ubi fuisse ait quandam mutierem lingua loquentem Armeniorum, *quæ nunquam venisset in eorum conspectum, nec ultra thalamum, & colum, sciret quicquam.* Imò & Petrus de Apono, qui Conciliator dicitur, simile adfert exemplum ad Aristotelis *sect.* 30. *probl.* 1. Aliud item Pomponatius *lib. de incant. cap.* 10. Aliud Erasmus, & ex eo Cardanus *in encom. medicinæ.* Aliud Fernelius *lib.* 2. *de abdit. rer. caus.* Agnoscit idem Levinus *in* 2. *de occult. natur. miracul. cap.* 2. sed causam ejus petit à natura hominis. *Sunt*, inquit, *humores tam violenti, atque atroces, ut eorum fuligo in cerebrum delata, quod in meraciſſimo quoque vino, affluenter hausto, observamus, peregrinam linguam extorqueat.* Ac paulo post id penitus explicat, aitque *non absurdè statui à Platone* in Menon, quem refellit Aristoteles analyt. post lib. 1. cap. 1. & 2. *nostrum scire haud aliud esse, quàm reminisci; mentem enim imbutam esse artibus, ante illarum usum, sed ut ignis cineribus obrutus, foveri, & exuscitari postulat, quo resplendeat lumen; sic ingenitos nobis igniculos, mole corporis ac densis oppressos humoribus, aliquo indigere susciabulo, quo veterum reminiscamur.*

Verùm puto, si ad Litteras Sacras, & vetetis Ecclesiæ Canones Levinus attendisset, non eam amplexus esset sententiam, quam semper antiqui Patres improbarunt. Horum quippe opinio erat, quoties fraus abest humana (nam sæpe hanc intervenire, experientiâ abunde compertum) dæmones eam scenam adornare. *Sed enim*, inquit Levinus, *si à malis geniis perficeretur, non consileſcerent morbi purgantibus medicamentis, nec iis, quæ somnum conciliant, discuterentur. Nunc his, & pleriſque aliis, quibus abundè instructa est res medica, ritè adhibitis, restitui illos videmus, atque ad consuetum loquendi usum, mentenque saniorem reduci. Cum itaque ferventiſſima sit humorum ebullitio, vehemens quoque sit spirituum agitatio, quæ voces quasdam inauditas, linguamque priùs incognitam extundit, non secus, quam ex contritu, ac colliſione silicis, emicantes, ignitasque scintillas elici videmus.*

Sed nihil his infirmius est. Utcumque enim, si medicamentis humor expurgetur melancholicus, continuò desinat vis sermone loquendi incognito, non propterea tamen humoris ea melancholici vis est, ut concitando spiritus tum vitales, tum animales, tantum possit, ut lingua loquamur, quam non didicimus. Potius dicendum, dæmonem, qui omnia pene poterat mente amente (quippe ab humore atro adhuc obnubilata, nec magis sui compote, quàm in ebriis fieri solet) deserere hospitium vetus, quia videt se non posse, quod poterat priùs. Neque enim spiritus, quippe creaturæ, eoque finitæ potestatis, possunt, quæ volunt, sed solùm illa, quæ non exuperant vim naturæ. Subjecto igitur idoneo iis opus est, ut personam hanc agant. Homo verò per se, ac sine dæmone, tale nihil potest. Nam excedit vires, ut aliquis, non dico verbum unum, alterumve casu promat linguæ, quam nesciat, sed, ut perpetuum contexat sermonem, & ad quæque non præmeditata apte respondeat lingua citra ejus disciplinam. Quod si fiat, nec id evenire inficiari prorsus animus, à dæmone fieri putandum, qui in homine, non compote sui, sic regat instrumenta, ut exequantur, non quæ homo, sed quæ ipse velit.

Perrò tria requiruntur, ut dæmones licitè adjurentur. Primum, ut finis adjurationis sit expellere, ac fugare dæmones, non verò aliquid ab illis obtinere, vel societatem cum illis inire, ut docet D. Thomas 2. 2. *qu.* 90. *ar.* 2. Secundum, ut adjuratio fiat non obsecratione, sed imperio, & objurgatione. Nam obsecratio ad benevolentiam, & amicitiam pertinet, qua nos uti erga dæmones non licet, quia sunt Dei, ac nostri inimici. Tertium, quod adjuratio solennis fiat ab habente legitimam potestatem, quæ non omnibus data est, sed solùm Ecclesiæ ministris ad id specialiter deputatis. Nam hæc pertinet ad actus Ordinis Ecclesiastici, qui non possunt, nisi à consecratis ministris exerceri.

Esse autem licitum, dæmonem superiorem adjurare ut dæmones inferiores à corpore obsessi expellat, opinatur Sylvester v. *adjuratio qu.* 5. Quia hæc adjuratio non ordinatur ad beneficium consequendum à dæmone, seb ad ipsos dæmones expellendum. At contrarium tenendum est cum Suarez *de relig. lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 8. Lessio *lib.* 2. *cap.* 44. *dub.* 6. *num.* 46. & Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 42. *num.* 21. Quia verè hoc est, beneficium à dæmone petere. Beneficium enim est, à nocumento aliquo liberari. Adverto tamen cum Castropalao *p.* 3 *tr.* 14. *disp.* 4. *pun.* 4. *num.* 10. esse licitum præcipere superiori dæmoni, ut cum aliis sibi inferioribus ab obsessi corpore exeat. Quia tunc expulsio superiori & inferiobus præcipitur, & beneficium recipitur à Christi nomine, & ab Ecclesiæ exorcisimis, nullo autem modo à dæmone.

Ingreditur autem dæmon in corpus hominis, & ab illo egreditur per quamlibet ejus partem. Quia cum quantitate careat, sitque spiritus, non indiget via, qua ingrediatur, & egrediatur. Ut plurimum tamen ingre-

ingreditur & egreditur per os. Quia maleficium per os tranſmittitur. Reſidet verò totus in toto, & totus in qualiber parte corporis obſeſſi, non per modum formæ, ſed tantum aſſiſtentiæ, ac operationis; plerunque reſidere ſolet in corde, ut inde pravos motus in corpore excitet, & prava ſenſibus internis, ac externis obiiciat. Nec ſemper moleſtiis ipſum corpus afficit, ſed ad tempus torquere ceſſat, & ad tempus etiam ipſum deſerit, & poſtea revertitur, Deo miſericorditer ita permittente, ut notat Abulenſis *in cap.* 8. *Matth. qu.* 13. *ad* 2. & Tyræus *de dæmoniac. cap ult. num.* 9.

Signa verò, quibus dignoſcitur aliquem eſſe maleficio læſum, & à dæmone obſeſſum multa enumerat Delrius *lib.* 6. *magic. cap.* 2. *ſect.* 2. *quæſt.* 3. Ea ſunt, omnia ſpiritualia odio habere, à facie ſacerdotum, & exorciſtarum fugere, in Eccleſiam ingredi nolle res benedictas, ſanctorumque Imagines. & maxime Crucifixi, aſpicere, nec deoſculari, imo hæc omnia in terram proiicere, vel conſpuere, ſacra illa verba, *Miſerere mei Deus*: *Qui habitat in adjutorio Altiſſimi*. *Magnificat anima mea Dominum*, ac ſimilia nolle proferre, & ſi coguntur dicere, balbutire ſtudeant, aut verba corrumpant, tædiumque magnum oſtendant, illaque demum proferre non poſſint. Si quando ſuper dæmoniacum legitur Evangelium, vel Chriſti paſſio videantur conturbari, guttas ſudoris defluere, intolerabiles anxietates oſtendere, ſtridores ingentes mittere, ſe proſternere, & id genus alia facere. Verùm quia hæc à ficto dæmoniaco etiam ſimulari poſſunt, ideo alia plura minùs vulgaria ſubiicio, quæ referunt Tyræus *loc. cit.* Delatorre, Malleus, Flagellum dæmonum, Viadana *de arte exorciſtica*, Codronchius, Compendium maleficarum.

Si tanquam animatum corpus res aliqua perambulet ita, ut obſeſſi ſentiant ſibi veluti formicas ſub cute reptantes.

Si partes, quas dæmon petit, quadam palpitatione commovent.

Si puncturis quibuſdam moleſtiam gravem inferat.

Si velut flatus à capite ad pedes deſcendat, & iterum à pedibus ad caput aſcendens reſiliat.

Si veſicula in lingua excitetur, quæ confeſtim evaneſcat, vel plures appareant minutis granulis ſimiles, ex quibus etiam multitudo inhabitantium ſpirituum arguitur.

Si ad gulam duntaxat aliquid aſcendens, eam tumefaciat, & ſiccam tuſſim excitet.

Si linguam petens, ac contorquens inflet, vel compellat ad loquendum, non obſeſſi, ſed dæmonis ipſius conceptus, vel ſi ingentis oris hiatu linguam exerat.

Si in dorſo ſenſum præbeat aquæ frigidiſſimæ, quaſi confertim per dorſum diffuſæ, ac ſurſum & deorſum percurrentis.

Si quis vocem aliquam intra ſe loquentem audiat, ſed verborum ſententiam percipere non poteſt.

Si interrogetur quid egerit, vel dixerit, fateatur ſe nihil meminiſſe.

Si ſeptem, vel pluribus diebus abſtinuerit à cibo & potu.

Si ſentiatur interna perſuaſio inducens ad præcipitium, vel ſuſpendium, vel jugulationem.

Si fiat ſtupidus, cœcus, claudus, ſurdus, mutus, Lunaticus, aut pene immobilis, cum antea loqueretur audiret, videret, prudenter ageret.

Si ſuperveniant terrores, & ſtatim recedant.

Si quando leguntur exorciſmi, conturbetur.

Si manus ſacerdotis impoſita ſuper caput, ſentiatur valde gravis.

Si ſub illa manu ſentiatur res figidiſſima, tanquam glacies.

Si deſcendat ventus frigidiſſimus per humeros, ac renes

Si caput quàm maxime aggravetur.

Si videatur cerebrum conſtringi, ac perforari ac ſi gladio eſſet ſauciatum.

Si inflammetur caput, & facies, ac interdum totum corpus ac ſi eſſet vapor ignis.

Si febris ingens accendatur cum dolore capitis totumque corpus extenuetur, angaturque.

Si ita conſtringatur guttur, ut videatur ſuffocari.

Si in orificio ſtomachi moveatur aliquid ad modum pilæ, ac ſi eſſent vermes, formicæ aut ranæ.

Si in ſtomacho magnus vomitus concitetur.

Si viſcera maximè torqueantur.

Si venter ſummoperè infletur.

Si appareat in facie color cedrinus.

Si ſint oculi conſtricti, & omnia membra videantur ligata.

Si adſit cordis conſtrictio.

Si ſentiatur in gutture bolus aſcendens, ac deſcendens.

Si ſit cibi indigeſtio, maximè ſi priùs adhibita fuerit medicina.

Zacharias verò Vicecomes *in Complemento Exorciſtæ, doctr.* 1. hæc alia refert ſigna. Lingua nigra, & tumida, locutio lingua extra os exerta, inflatio gutturis, vel diſtrictio, ſi quis ploret, neſciens cauſam. Si cum ira, & contentione interrogantibus reſpondeat. Si coactus, ut loquatur, nolit loqui. Si dentes comprimat, nolitque comedere. Si homines odio proſequatur. Si multa dicat, ex quibus minimè dignoſcatur quod velit innuere. Si opprimatur ſopore gravi. Si ſe pugnis percutiat, veſtes laceret, capillos evellat. Si terribiles habeat oculos, ac horribiles. Si terrore repentino afficiatur, & confeſtim terror ille recedat. Si diverſorum animalium voces imitetur. Si ſtrideat dentibus, ac ſpumam emittat, ut canis rabidi. Si exponat ſe præcipitiis. Si præter naturam varia videat, & audiat. Si ſentiatur in aliqua corporis parte dolor, & ſi ſuper eam ſignum Crucis fiat, ſtatim per corporis membra diffundatur.

Alii ad cognoſcendum, an æger ſit energumenus, ſolent ſchedulam aliquam ſacra Dei verba continentem, reliquias ſanctorum, vel Agnum cereum benedictum, vel quid aliud Sacratum latenter ægro applicare. Sacerdos capiti energumeni manum, & ſtolam imponit, ſacra profert verba. Ad ea æger tremere, ac horrere incipit ac præ dolore multos motus inconditos edere, multaque inuſitata dicere & facere. Si dæmon caput petat, gravatur æger, & pungitur acrius in capite, vel caput una cum facie, rubore & calore quodam igneo perfunditur. Si oculos invadat eos diſtorquet, ſi dorſum, convulſiones membrorum antrorſum, ac retroſum adducit, aliquando toto corpore rigentes inflexibiles adeo reddit, ut nulla vi ablata flecti poſſint.

Aliquando velut mortui corruunt ac ſi laborarent tertia epilepſiæ ſpecie, aura quadam in caput irruente, & ad imperium ſacerdotis elevantur, aura remeante unde diſceſſerat. Si dæmon fauces aggrediatur, adeo conſtringantur, ut præfocari videantur. Si in partes nobiliores feratur, ut prope cor, ad pulmonem, anhelationes, palpitationes, ac ſincopas excitat. Ad ventriculum ſi tendat, movet ſingultus, ac vomitus, ut aliquando æger cibum ſumere, vel aſſumptum continere nequeat, motus cujuſdam rei parvæ inſtar pilæ circa os ventriculi, nec non rugitus, & alias voces abſonas excitat, & circa præcordia torſiones,

vel

vel flatus. Cognoſcuntur etiam aliquando quibuſdam ſuffitibus ex ſulphure, aliiſque rebus teterrimi odoris.

Ait autem Nider *lib. 9. formicarii cap.* 11. quòd licet in hac vita non valeamus internoſcere perfectè ſine miraculo quibus modis noceant dæmones obſidentes, ſex tamen modos ſatis convenientes enumerat, qui ſunt iam recitati ex Malleolo. Vide Delatorre *loco cit.* ubi multa in hanc rem prudenter annotat ex Codronchio, & aliis.

Ego tamen recitata ſigna dæmoniaci æquivoca cenſeo, certaque arbitror quæ ſequuntur. Si quis loquatur lingua ſibi antea ignota vel alios ſic loquentes, intelligat. Si illiteratus, ac idiota doctè diſcurrat de quæſtionibus Theologicis, philoſophicis, &c. Si legere ac ſcribere neſciat, perfectè legat, & ſcribat. Si ita immobiliter maneat, ut multorum hominum viribus dimoveri non poſſit. Si arcana, & futura denunciet. Si muſicæ quidem rudis, cantet, ac pſallat jucundè, ſcienterque. Verbo ſi ſupernaturalia faciat.

Signa autem cognoſcendi ſimplicem maleficiatum, ſunt quæ ſubnecto, quæque experientia comperta eſſe ait Codronchius, docens ea vel communia eſſe cunctis maleficiis, vel peculiaria quibuſdam. Communia ducit à cauſa morbi, & à concomitantibus morbum. Signa à cauſa tradit, ut ſi morbus cœperit ex intenſiſſimo alicujus amore, vel iniquo in aliquem odio. Si ex maledictis, vel minis alicujus malefici; ſi inſtrumenta maleficii ſint inventa, de quibus multa refert Andreas Ciſalpinus. A concomitantibus morbum ſunt paroxyſmi, ac remedia juvantia, vel lædentia.

Communia ſigna ſunt, quod morbi maleficio illati ægerrimè cognoſcuntur ita, ut medici in iis hæſitent, & ambigui huc illuc animo agitentur, nec certi quidquam de illis audeant proferre.

Quod remediis ex ante adhibitis morbus ſe non remittat, ſed potiùs exaſperetur, & augeatur.

Quod more naturalium morborum non creſcat paulatim, ſed frequenter ſtatim ab initio, nullis peccantibus humoribus in cauſa exiſtentibus cum graviſſimis ſymptomatibus, ac doloribus ſe morbus prodat.

Quod valdè inconſtans ſit morbus, & licet periodicorum naturam referat, rarò tamen periodos ſervet; ac licet etiam ſimilis videatur naturalibus morbis, in multis tamen diſcrepat.

Multoties ægrotans graviſſimè dolet, in qua tamen parte doleat, nequit referre.

Interdum æger ſuſpiria, quæ luctuoſa vocant, ſine manifeſta cauſa emittit.

Aliquibus appetitus dejicitur. Quidam cibos revomunt, & ventriculum ita malè affectum habent, ut & ſæpiùs adſtrictione laborent, vel etiam pondus in ipſo quoddam, quin rem aliquam modò deſcendere, modò aſcendere per ſtomachum, & guttur percipiant, & ſi in ſuperiorem partem delatam deglutire conentur, omnem operam ludant, re ipſa mox ſponte deſiliente.

In regione cordis punctorium dolorem percipiunt adeo, ut ipſum aliquando lacerare aſſerant.

In quibuſdam circa collum manifeſtè pulſare arteriæ, & quaſi tremere deprehenduntur.

Alii ſæviſſimo colli, ſeu renum dolore cruciantur, vel circa ventrem inferiorem torſiones acerbiſſimas, ac ſæpè flatum quendam frigidiſſimum per ventrem permeantem, ac citò redeuntem, vel vaporem uti flammam ignis calidiſſimam ſimili modo illos infeſtantem, percipiunt.

Quidam ad venerem impotentes redduntur.

Conſuevere quidam levibus ſudoribus, præcipuè circa noctem corripi, quamvis tempore, & aura frigidiore.

Alii videntur habere particulas corporis veluti nexibus ligatas.

Morbi, quibus laborant veneficio læſi, ſunt, ut plurimùm totius corporis quædam extenuatio & macies, ac virium imbecillitas cum ſummo languore, mentis ſtupiditas quædam, varia melancholica deliria, diverſa febrium genera, medicis multum negotij exhibentia, motus quidam convulſivi, unde epileptici videantur, membrorum quædam rigiditas ſpeciem convulſionis præſeferens. Aliquando omnes capitis partes tumefiunt, aut talem circa totum corpus laſſitudinem percipiunt, ut vix ullo pacto movere ſe poſſint.

Plerumque tota cutis, ſed, ut plurimum faciei flavo, ſeu cineritio colore ſuffunditur.

Aliqui habent oculorum palpebras ita adſtrictas, ut eas vix aperire poſſint. Hi cognoſcuntur experimentis quibuſdam.

Veneficio affecti faciem ſacerdotis vix aſpicere valent, nec oculis intentis ullo modo. Album oculorum variis modis mutatur.

Ægrotantes, cùm inſtrumenta comburuntur, ſolent in deterius mutari, vel noxam quandam recipere majorem, vel minorem pro ratione levioris, vel ſævioris veneficii ita, ut quandoque formidabiles clamores, & mugitus cogantur emittere. Quod ſi nullam mutationem, vel læſionem percipiant, erit de ſalute ægri bene ſperandum, parvo negotio bonæ valetudini reſtituendum.

Si forte veneficus ad viſendum ægrotum accedat, ſtatim infirmus ingenti moleſtia afficitur, aliquo tremore, ſeu terrore corripitur, ſi ſit puer, ſtatim plorat, oculi ad fuſcum colorem mutantur, & alia notatu digna in ægrotis mutatio obſervatur.

Quando pro curatione morbi quædam linimenta ſacra ad oculos, aures, frontem, & quaſdam alias partes ſacerdos adhibet, ſi in partibus illis ſudor, vel aliqua alia mutatio appareat, ſignum eſt veneficii.

Permittit autem Deus, ut interdum homo à dæmone per maleficium vexetur tribus præſertim ex cauſis. Ad Dei gloriam. Ad animæ utilitatem. Ad alicujus peccati pœnam. De quo Delrius *lib. 5. magic. qu. 7. ſect. 2.* Nullam tamen poteſtatem habet dæmon in animam energumeni in ordine ad peccatum, cogendo ejus voluntatem ad conſentiendum ſuis tentationibus. Poteſt quidem dæmon illam allicere, ac incitare ad amorem, vel odium, & ad alios pravos affectus, nunquam verò ad perpetrandum peccatum. Nam quod ad hoc quilibet homo eſt omnino liber, ut docent Theologi cum D. Thoma 1. *p q.* 111. *ar.* 2. 3. *&* 4. *&* *q.* 114. *ar.* 2. Circa corpus autem ejus poteſtas eſt à Deo limitata, alias nullus energumenus mortem evaderet. Sæpè autem ei permittitur, ut corpus vexet, affligat, ad motus pravos excitet, & voluntatem ad malum ſuadeat.

Exorciſmi autem habent vim ejiciendi dæmones non ſolùm ex opere operantis, ſed etiam ac præcipuè ex opere operato. Quia Chriſtus dixit: In nomine meo dæmonia ejicient, & Eccleſiæ poteſtatem tradidit inſtituendi exorciſmos ad fugandum dæmones, ut ex Concilio Carthag 4. *cap.* 7. & tradunt Suarez *tom.* 3. *in* 3. *p. qu.* 65. *ar.* 4. *diſp.* 15. *ſect.* 4. ac Delbene *de juram cap.* 6. *dub.* 7. *ſect.* 2. *n.* 15.

Cur autem energumeni exorciſati non ſemper à dæmonibus certo liberantur, ea cauſa eſt, quia ſæpè obſtat vel modica fides, vel aliqua culpa ipſius exorcizati, vel Miniſtri exorcizantis. Quandoque etiam dæmones non expelluntur ex occulto Dei judicio propter majorem animæ utilitatem, vel in aliorum exemplum, vel propter aliquod Eccleſiæ commodum. Ita S. Auguſtinus *lib.* 83. *queſtion. q.* 79. Victoria *de Magia qu.* 6. *num.* 24. ac Tyræus *de dæmoniac. cap.* 39.

Alia

Alia ratio eſt, quia non ſemper iis, qui dicuntur obſeſſi à dæmone, eſt habenda fides, quòd ita revera ſint. Nam etiam ipſi Exorciſtæ in hoc ſæpe decipiuntur, exiſtimantes dæmoniacos qui melancholico humore laborant, vel alio naturali, & occulto morbo vexantur.

Quomodo autem immittantur in corpus energumeni quæ aliquando eis per os ejiciuntur, diſceptavimus *tomo* 4. Certum autem eſt, quòd in humano corpore interdum ex pravis humoribus generari naturaliter poſſunt tophi, lapilli, oſcilla, conchylia ſpinæ, glomi pilorum, & ſimilia, ut teſtantur Galenus *lib.* 2. *ad Glaucum*, Celſus *lib.* 5. *cap.* 3. *de occult. nat. mirac. cap.* 4. Alex. Benedict. *lib.* 2. & 3. *anatom.* Anton. Benin. *eod. tit. cap.* 3. 18. 24. & 94. Ideoque poteſt dæmon talia producere in congruis corporis partibus. Sed naturaliter in corpore humano generari non poſſunt ex ulla putrefactione acus, clavi, cultri, forfices, & alia ferramenta. Quia calor naturalis non videtur poſſe convertere humores in metalla. Adi *citatum tomum* 4. ubi de hoc plura & mira.

Non licet Exorciſtæ dæmonem interrogare de maleficii autore in Energumeno. Tum quia hoc eſt velle diſcere à dæmone aliquid ignotum, & ab eo aliquod beneficium recipere, quod eſt illicitum. Tum quia hæc interrogatio arguit ſocietatem, & amicitiam cum dæmone. Et tum quia cùm ille ſit pater mendacii, ac ſemper paratus ad hominem decipiendum, nullatenus ei credendum eſt. Impium enim eſt ab eo veritatem quærere. Unde Carena inquit, *peſſimam eſſe praxim eorum, qui volunt, poſſe exorciſtam in energumeno exorcizando, dæmonem interrogare de illius maleficii autore, & hoc eſſe indicium ab omnibus reprobatum contra maleficium.* Qua de re ſuo loco de indiciis.

Nec poteſt Exorciſta dæmonem interrogare in quo conſiſtat obſeſſi maleficium, vel quæ ſit ejus infirmitatis cauſa, & quale illius remedium. Nam interrogare & rogare, petere ac deprecari parum differunt ut per Suarez *to.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 5. & Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 41. *nu.* 17. Rogare autem, ac deprecari dæmonem eſt veritum, quia eſt intrinſecè malum, cùm involvat ſocietatem & commercium cum ipſo dæmone. Nec unquam poſſumus ejus operari ad aliquod noſtrum beneficium, vel auxilium, ut docent S. Thomas 22. *qu.* 90. *ar.* 2. *ibique* Cajetanus, Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 8. *ac* Delrius *lib.* 6. *magic. cap* 2.

Licet verò aliquid à dæmone inquirere ad Dei gloriam, & aſtantium utilitatem, dummodo adjurans prudenter judicet, ita expedire, & dæmon divina virtute compellatur ad veritatem dicendam, quia tunc hoſtiliter agitur cum illo. Ita D. Thomas 2. 2. *qu.* 95. *ar.* 4. *ad* 1. Cajetan. *cit. q.* 90. *ar.* 1. *in fine.* Id tamen non eſt faciendum, niſi à ſanctis viris, qui poteſtatem a Deo acceperint ad compellendum dæmones, ut vera fateantur.

Licet quoque nomen ipſius dæmonis interrogare quia confert, ut adjurans nominatim dirigat præcepta quibus utitur, adverſus eum. Cauſam item ingreſſus, ut ea cognita, ac remota, tolli poſſit, minorque ſit ejus in hominem poteſtas; & ſi ſit aliquod obſeſſi peccatum, eo expiato, faciliùs liberetur energumenus, & adſtantes à ſimilibus caveant. Ac etiam, an ſit unus dæmon, an plures in eo corpore, ut ſciat Exorciſta cum quot hoſtibus pugnat, omneſque egredi imperet. Ita admonentur Exorciſtæ in Rituali Rom. *rubr. de exorciſmis* & tradunt Sylveſter *v. adjuratio quæſtione quinta* Valentia 2. 2. *diſp.* 6. *quæſt.* 8. *pun.* 2. & Sanchez *cit. lib.* 2. *in decal. cap.* 42. *num.* 23. Etſi enim dæmones ſæpè mentiantur, quando tamen divina virtute, ſacriſque adjurationibus coguntur, ut cauſas, propter quas in obſeſſi corpore ingreſſi ſunt, fateantur, non eſt dubitandum, quin eis fidem adhiberi poſſit, ut notant Delrius *libr.* 6. *magic. cap.* 3. *litt. B.* & Sanchez *ibidem.*

Cenſet verò Sotus, ſuperſtitioſum eſſe petere ſignum à dæmone, quo ipſe teſtetur, ſe à corpore obſeſſi exire, & nunquam in illud revertere. Quia ipſe eſt pater mendacii, ideoque nec ei, nec ejus ſignis præſtanda eſt fides. At cæteri Doctores communiter affirmant, licere hoc ſignum petere. Quia dæmon cogitur exorciſmis Eccleſiæ veritatem dicere. Et ſicut exorciſmis cogitur diſcedere ab obſeſſo, ita etiam, ut det ſignum ſui diſceſſus. Unde in Sacerdotali Romano exorciſta monetur, ut hoc ſignum petat. Quod etiam tradunt Sanchez *cit. cap.* 42. *numero* 28. Delrius *dicta littera B. in fine*, ac Filiucius *tom.* 2. *tractatu* 24. *capite* 8. *numero* 214.

Sic quoque Simanchus *de cathol. inſtit. tit.* 65. *numero* 32. ac Delrius *libro* 2. *magic. quæſtione* 30. *ſectione* 3. opinantur, non poſſe licitè Exorciſtam, ſputo, alapa, & flagro dæmoniacum cædere, vel fumo graveolentis odoris moleſtare, idque eſſe ſuperſtitioſum: Quia dæmon fingit ſe dolere, & affligi, ut adſtantes decipiat, & ut corpus dæmoniaci magis torqueatur.

At verò tenendum eſt, tunc id eſſe ſuperſtitioſum, quando ſputa, aliaque hujuſmodi adhiberentur, tanquam habentia directè virtutem aliquam ad dæmones expellendum, aut affligendum. Quia nulla res corporea vim habet ad eos cruciandum. Cùm enim ſint ſpiritus, pati nequeunt ex re aliqua corporali. Secus autem quando adhibentur ad dæmonem confundendum, ac in ipſius contumeliam & contemptum, ut ſic ſe contemptum ſentiens in eo corpore, illud deſerat. Videns enim ſe contemni, torquetur. Verùm cùm hæc in ſolam dæmonis contumeliam, & contemptum fiant, moderata eſſe debent ita, ut corpus dæmoniaci minimè torqueatur, ſed ſola dæmonis ſuperbia, ut per Sanchez *loc. cit. numero* 30. *& ſequen.* ubi de his plura.

Similiter licitum eſt exhibere dæmoniaco medicamenta ad dæmonem expellendum. Nam exhibentur non quaſi vim contra dæmones habeant, ſed in eorum contemptum, & quatenus proſunt ad evertendum humores, quibus homo à dæmone vexatur.

At inquies, ſi dæmon remediis corporalibus ab energumenis non expellitur, cur Raphael dixit Tobiæ *cap.* 6. de piſce illo: *Cordis ejus particula, ſi ſuper carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum?*

Reſpondeo, non defuiſſe Doctores, qui opinati ſunt, Deum hujus piſcis fumo dediſſe virtutem ſupernaturalem ad expellendum dæmones, ſicuti dedit igni corporali poteſtatem illos torquendi, & aquæ benedictæ virtutem eos fugandi. Ita ſentiunt Valeſius *de ſacr. philoſoph. cap.* 28. Gulielmus Pariſienſis *de Univerſo*, Loyerus *libro octavo de ſpectr. capite primo*, ut refert Celada *in cit. capite ſexto Tobiæ §.* 233. *numero quarto.* Alij verò cenſent Raphaelem illis verbis voluiſſe diſſimulare ſuam virtutem ſupernaturalem, ne quando rem, adeo mirabilem præſtitiſſet, Aſmodæum expollendo, Angelus putaretur, non homo, ut notat idem Celada *num.* 6. & Serarius *de dæmoniac. cap.* 48. ac Delrius *lib.* 2. *magic. quæſt.* 27. *ſect.* 2. Et dæmonem fugare voluit Raphael viliſſimo fumo in

contemptum & ignominiam illius ſuperbiſſimi dæmonis, qui fugit ab obſeſſo, ne ignominiis, ac injuriis afficiatur.

Dicendum tamen eſt cum communi ſententia, Raphaelem illa verba dixiſſe, quia dæmon energumenum vexat per cauſas naturales, corporis humores alterando, & vel libidinis calorem accendit, ut ad laſciviam ſtimulet, vel melancholicum humorem excitat, ut ad perturbationem, ac deſperationem animum inducat. Fumus ergo cordis illius piſcis extricare poterat omne genus dæmoniorum, non directè ac principaliter, ſed indirectè, ac diſpoſitivè, impediendo actionem dæmonis, & humorum alterationem per ejus diſpoſitionem contrariam, diſcutiendo melancholiam, diſſipando dolorem, temperando œſtrum libidinis, & exhilarando animum eo modo, quo muſica David impediebat agitationem Saul per dæmonem Quod efficere etiam ſolent ruta, hypericon, cornua caprina, artemiſia, jecur chamæleontis, ſardonyx, Chryſolithus, & id genus alia. Sed directè ac principaliter virtute ſupernaturali, & Angelica dæmon expulſus, & fugatus fuit. Ita enim ait ſacer textus cap. 8. *Protulit de caſſidili ſuo partem jecoris, poſuitque eam ſuper carbones vivos. Tunc Raphael Angelus apprehendit dæmonium, & relegavit in deſerto.* Ex quibus liquet, non ex illo fumo, ſed ab Angelo dæmonem extricatum fuiſſe. Tacuit autem Raphael ſuam poteſtatem, cùm dixit: *Fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum*, ne ſe patefaceret Tobiæ, ac ne ſciret, eum eſſe Angelum, quem quaſi hominem, viæ comitem, ac ducem habebat. Sicuti eadem ratione vocavit ſe Azariam, & cum Tobia comedit, ac bibit. Atque ita docent Abulenſis *in lib.* 1. *Reg. cap.* 16. Victoria *de Magia qu.* 6. Zachar. Vicecomes *p.* 1. *de remed. corporal.* Delrius *lib.* 6. *magic. cap.* 2. *q.* 3. aliique plures, quos ſequitur Celada in *d. cap.* 6. *Tobiæ* §. 233. *num.* 9.

Cœterum Callionymi piſcis fel, qui Callionymus appellatur, cicatrices ſanat, & carnes oculorum ſupervacuas conſumit ex Plin. *lib.* 3. *cap.* 23. Apud Dioſcoridem quoque loco *Parabil. lib.* 1. *cap.* 41. item Galenum *lib.* 4. *de compoſit. medicam.* ſecundùm locos legere eſt, fel callionymi, uti & ſcorpii, ac teſtudinis marinæ mederi oculorum ſuffuſioni. Etiam *lib.* 10. *ejuſdem Galenici operis cap.* 15. Callionymi piſcis fel laudatur ad acuendum viſum, & initia ſuffuſionum diſcutienda. Itaque & aliquorum, nominatim Valeſii *loc. cit. cap.* 42. non abſurda eſt opinio, fel illud piſcis, quo redditus eſt viſus Tobiæ *cap.* 11. *verſ.* 15. fuiſſe Callionymi, ſive uranoſcopi, ſive ſcari. Sanè legas quoque apud Rondeletium *lib.* 1. *de piſcib. marinis cap.* 1. *Quot oculorum ſuffuſiones, ac cicatrices uranoſcopi, ac ranæ piſcatricis felle curaverim, nihil attinet hic recenſere.* Et verò hæc opinio de Tobia veriſimilis, quod Callionymus ferè circa littora verſetur, in arena etiam de die dormiat, unde imeroeitis dictus Oppiano *lib.* 2. eò faciliùs capi poterat à juniori Tobia.

Non tamen eſt licitum Exorciſtæ præcipere dæmoni ſub pœna excommunicationis, ut ab obſeſſi corpore exeat. Tum quia dæmon non eſt capax excommunicationis: Nam eſt extra forum Eccleſiæ. Solus enim homo viator excommunicari poteſt, quia eſt intra forum Eccleſiæ & privari poteſt communicatione fidelium, & uſu Sacramentorum. Et tum quia excommunicatio fertur propter delicti emendationem & animæ ſalutem. Dæmon autem nec poteſt emendari, nec ſperare ſalutem. Et quamvis in ſacerdotali Romano inſtruatur Exorciſta, ut dæmoni, tanquam excommunicato, præcipiat, id tamen non intelligitur in proprio ſenſu, ſed metaphorico pro execratione, & maledictione, ut per Sanchez *eo cap.* 42. *num.* 32. ac Filiucium *d. cap.* 8. *num.* 276.

Minùs poteſt Exorciſta præcipere dæmoni, ut abeat in locum deſertum, vel in infernum, ac inde ne egrediatur, niſi præcipiat ſub conditione divini beneplaciti. Quia Chriſtus verbis illis, *In nomine meo dæmonia ejicient* dedit Eccleſiæ poteſtatem ejiciendi dæmones, non autem deſignandi terminum ejectionis. Sub ſpe verò divini beneplaciti licet dæmonem in infernum conijcere, quia infernus eſt locus illi à Deo paratus. Licet etiam in deſertum locum eum mittere ac præcipere, ne inde amoveatur, ut hominibus nocere nequeat, ut per Tyræum *de dæmoniac. cap.* 6. *numer.* 23. Delrium *lib.* 6. *magic. cap.* 3. *litt. B.* ac Delbenem *de juram. cap.* 6. *de adjuratione dub.* 12.

Poteſt tamen Exorciſta dæmoni petenti, ne in infernum relegetur, vel ne novis cruciatibus afficiatur, connivere, ut ab obſeſſi corpore egrediatur. Nam Exorciſta non concedit hoc dæmoni, tanquam amico, nec quia ei vult complacere, ſed quia vult medium, quo faciliùs compellatur, corpus obſeſſum deſerere. Et conſentiendo ejus petitioni, nec Deo, neque proximo injuriam facit, cùm non aliud intendat, niſi faciliùs ipſum dæmonem expellere. Si verò dæmon peteret in aliud hominis corpus ingredi, utique illicitum eſſet, illi annuere, quia eſſet in alterius damnum, Tyræus *loc. cit. cap. ult. numero* 8. Sanchez *d. cap.* 42. *numer.* 36. ac Delbene *ibidem num.* 14.

Solet verò aliquando dæmon, ut exeat ab obſeſſi corpore aliquod opus bonum præſcribere, quod neutiquam faciendum eſt. Nam id conſulit ex malitia, ut faciliùs poſtea homines decipiat. Transfigurat enim ſe in Angelum lucis, ut animas obtenebret, ac in æternum perdat. Ideo turius eſt opus bonum ab eo impoſitum, omittere, & in aliud commutare, ne in eo opere aliquid fraudis & periculi moliatur. Dæmonibus enim ne bona quidem conſulentibus, credendum eſt. Quia bona omnia, quæ nobis conſulunt, tendunt ad malum, & ad noſtram perniciem. Si verò opus bonum à dæmone præſcriptum, ſit faciendum, ut præceptum, utique fieri debet, quia de ſe bonum eſt, à Deo vel ab Eccleſia, non autem à dæmone præſcriptum.

Poſſunt autem Exorciſtæ in dæmonis adjuratione aliquando eſſe de ſuperſtitione ſuſpecti. Primùm ſi laicus, vel clericus, ſola prima tonſura inſignitus, quaſi ex ſpeciali Dei privilegio, vel ex Officio exorcizare præſumeret. Quia dum hoc privilegium non oſtendit, certum eſt, ex officio id munus ei non competere, ideoque de ſuperſtitione redditur ſuſpectus. Deinde, ſi novis exorcizandi formulis, ac ritibus, diverſis à communibus Eccleſiæ, utatur. Præterea ſi quis ſibi vendicaret majorem virtutem ad dæmones exorciſmis ejiciendum, quàm cæteri ejuſdem Ordinis. Secus autem, ſi diceret, ſe in hoc munere peritum eſſe, meliuſque noſſe quo pacto in energumenis dæmones tractandi ſunt. Poſtremò ſi vocibus ignotis utatur, quas ſolis Dæmoniacis ad aures dicunt. Clàm enim uti nominibus ignotis, non eſt abſque ſuperſtitionis ſuſpicione. Ac ita etiam tradunt Delrius *poſt. lib.* 6. *magic. in anacephal. monit.* 10. Ciruel. *de ſuperſtit. pag.* 3. *cap.* 8. & Sanchez *cit. cap.* 42. *num.* 15.

Exiſtimant Cirvelus de *ſuperſtit. p.* 3. *cap.* 8. ac Sotus *de juſt. lib.* 8. *qu.* 3. *art.* 2. *ad* 2. eſſe ſuperſtitioſum imperare dæmoni, ut det ſignum ſui egreſſus ab obſeſſi corpore, nec ſit in illud amplius regreſſurus, ut nimirum extinguat lampadem longe poſitam, frangat vitrum in Eccleſiæ feneſtris

feneſtris, pulſet campanam, vel ſimile. Quia dæmon abſque eo, quod egrediatur ab energumeni corpore, extinguere poteſt lampadem, vitrum frangere, & campanam pulſare, ut credatur ſui egreſſus; & ſic Exorciſtam, ac cæteros decipere, cùm ſit pater mendacij.

His tamen obſtat uſus Eccleſiæ, & Sacerdotale Romanum, ubi expreſſe dicitur, poſſe in exorciſmis pro obſeſſis à Dæmone tale ſignum expoſtulari. Quia, licet aliquando poſſit eſſe fallax, rarò tamen ita contingit, quando in ſigni poſtulatione ſervatur modus, ab Eccleſia præſcriptus. Nam ſignum hoc petitur, non ut conducens ad expulſionem, ſed ut expulſio in nomine Chriſti ſequuta, nobis manifeſtetur. Credendum namque eſt, quod Chriſtus reliquit ſuæ Eccleſiæ poteſtatem ad expellendum dæmones, non qualemcunque, ſed manifeſtam, & conſequenter ad expoſtulandum ſignum, quo expulſi nobis innoteſcat. Et, quamvis dæmon ſit pater mendacii, quotieſcunque tamen dicit aliquid virtute divina coactus per exorciſmos Eccleſiæ, fides ei adhiberi poteſt. Et ita etiam cenſent Tyræus *de dæmoniac. cap.* 46. *num.* 23. *& cap.* 52. *num.* 4. Delrius *lib.* 6. *magic. cap.* 2. *quæſt.* 3. *ſect.* 3. *remed.* 4. *& tap.* 3. *lit. B. in fine*, & Sanchez *d. d. cap.* 42. *numero* 28.

Domus verò, quæ ſpectris, aut alia dæmonum infeſtatione vexatur, hoc modo eſt adjuranda. Statim inquilini conſcientiam excutiant, conterantur, ac de peccatis confeſſionem inſtituant, omniaque de domo removeant, quæ Deo diſplicere poſſint. Devotè inſuper ſe Deo commendent, ac Deiparæ & Sanctis, & interea dum durat vexatio, quotidie mane ac veſpere Sacerdos quiſpiam Sacerdotali indutus cum ſtola, cruce, & aqua benedicta accedat, & luſtret omnia domus cubicula, locaque alia, recitans devotè pſalmum. Qui habitat in adjutorio Altiſſimi, & Evangelium S. Joannis, In principio erat Verbum, & alias precationes pias, & exorciſmos, qui dominicis diebus in benedictione aquæ contra dæmonum vim, ac inſidias leguntur. Ponantur per ſingula præcipua domus loca rami palmarum benedicti, & candelæ benedictæ, jubeantur dici Miſſæ à viris piis, ac Deum timentibus pro quiete familiæ illius, & ut ira Dei ceſſet, ac mittat Cuſtodem Angelum ſuum, qui dæmonem expellat, & domum illam cuſtodiat. Caveant autem, ne cum dæmone ſermonem ullum miſceant, vel loquenti quidquam reſpondeant. Multoque magis caveant, ne quem Magum, aut ulla ſuperſtitioſa vexationi reprimendæ remedia accerſant. ſed magna ſpe ac fiducia in Deum, miſericordiam ejus ſumma cum patientia præſtolentur.

Demum Exorciſtæ, ad quorum notitiam aliquo modo pervenit corpus delicti alicujus maleficii, vel perſona de aliquo maleficio ſuſpecta, dummodo hujuſmodi notitia non perveniat ex indicio, & dicto dæmonis, debent quamprimum, perſonas hujuſmodi S. Officio revelare ſub pœna privationis muneris exorcizandi, aliiſque arbitrio S. Congregationis pœnis, & Sanctiſſimus mandavit, hujuſmodi decretum ſuperioribus cujuſcunque Religionis, ac Inſtituti, nec non Vicariis, ſive Ordinariorum Officialibus, cæteriſque omnibus ad quos pertinet, impertiri hanc facultatem exorcizandi notum fieri 20. Janvarii 1628.

CONSULTATIO LXXI.

De Confeſſario hæretici, malefici, ſive ſortilegi. De eorum Caſuum reſervatione. Deque facultate abſolvendi eos, atque alios ſuſpectos de hæreſi.

CONfeſſarius circa pœnitentes hæreticos, maleficos, ac ſortilegos primò diligenter inquirere debet, an ij errorem habuerint in intellectu. Quia tunc eſſent hæretici excommunicati in Bulla Cœnæ. Si verò talem errorem non habuerint, animadvertere debet, an commiſſum maleficium, vel ſortilegium ſit caſus reſervatus. Nam hoc crimen, ut plurimùm ab Epiſcopis reſervari ſolet, & tunc impetranda eſt facultas ab Epiſcopo illud abſolvendi. Secundò debet confeſſarius accuratè illos interrogare de abuſu Sacramentorum, & aliarum rerum ſacrarum ac benedictarum ab Eccleſia, de pacto expreſſo, vel tacito cum dæmone ac de cultu illi exhibito, de tempore, quo in hujuſmodi maleficiis, ac ſortilegiis inſorduerint, de ſingulis ſortilegiorum, ac maleficiorum ſpeciebus, ac de actibus apoſtaticis factis, de complicibus, de damnis illatis, de qualitate mulierum, ad quarum amorem provocandum fuerint maleficia, an ſcilicet fuerint virgines, an matrimonio conjunctæ, an liberæ & cætera hujuſmodi. Tertio oſtendere debet pœnitentibus peccati gravitatem, ac Dei miſericordiam illos expectando ad pœnitentiam, & an de ſua ſalute aliquando deſperaverint. Nam ſæpe dæmon ſolet maleficos, & ſortilegos in deſperationem inducere, ut ſuæ ſervituti ſint omnino ſubjecti. Quartò debet illos obſtringere ut dæmoni, ac omni pacto cum eo inito, renuncient, ut damna illata reſarciant, ut libros, vel ſcripta, quæ maleficia, aut ſortilegia continent, ad Inquiſitionem deferant. Et conſideratis facti circumſtantiis, & qualitate pœnitentis, certam promiſſionem exigat de ampliùs non committendo hujuſmodi facinora.

Et licet maleficus, ac ſortilegus ſit ab Inquiſitore, prævia abjuratione abſolutus, tenetur tamen confeſſario commiſſa maleficia, & ſortilegia confiteri. Quoniam ab Inquiſitore fuit tantùm in foro exteriori abſolutus. Sublata enim excommunicatione in foro exteriori, remanet adhuc peccatum in Sacramentali confeſſione abſolvendum,

Opinatur autem Benoch. de *caſib. reſer. p.* 2. *qu.* 1. *in* 1. *caſ. tabel. nu* 87. quòd in hoc crimine, Confeſſarius exigere debeat à pœnitente juramentum, nunquam ampliùs illud committendi, & pœnitens id præſtare debet. Quia, ut docet Graffius *p.* 1. *dub.* 1. *cap.* 32. *num.* 15. in enormibus delictis tale juramentum eſt à Confeſſario exigendum, & à pœnitente præſtandum. Carena vero *p.* 2. *tit.* 12. §. 35. *numer.* 305. exiſtimat hoc prudentis Confeſſoris arbitrio relinquendum eſſe, conſiderata qualitate pœnitentium, ac cæteris facti circumſtantiis. Sed ego cenſeo cum Navarro *in man. cap.* 26. *numer.* 25. Philiarcho *de offic. Sacerd. tom.* 1. *pag.* 2. *lib.* 3. *cap.* 16. Sanchez *lib.* 3. *in decal. cap.* 8. *num.* 8. ac Diana *p.* 6. *tr.* 6. *miſcel.* 1. *reſol.* 30. Confeſſarium à pœnitente juramentum, aut votum deſiſtendi ab aliquo crimine petere non debere. Quia eum trangreſſionis periculo exponeret. Nec ſatis eſt ad hanc petitionem dubium tranſgrediendi. Quia in dubio non eſt præſumenda alterius iniquitas.

Confessarius verò quando casus sortilegi, aut malefici indiget consultatione, & tempus non habet consulendi, potest hujusmodi pœnitentem absolvere, si ille promittat se exequuturum quod prudenti consilio adhibito judicatum fuerit esse obligatum : Nam in tali casu pœnitens est sufficienter dispositus ad absolutionem recipiendam. Et ita docent Suarez *tom.* 3. *de pœnit. disp.* 28. *sect.* 2. & Coninch. *disp.* 8. de *eod. argum. dub.* 16. *num.* 126.

Reo autem S. Officij comprehenso, & in carceres tantùm conjecto, judicialiter non examinato, non debet concedi confessarius, nisi post confessionem judicialem, aut in periculo mortis, ut per Doctores, quos sequitur Piasecius *in prax. p.* 2. *cap.* 4. *art.* 6. *num.* 7. Sicque tutius esse docet praxis, & tradit instructio Toletana sub anno 1561. *num.* 71. ut refert Delbene *p.* 2. *dub.* 195 *sect.* 38. & nos *alibi.* Si tamen consuetudo non sit in contrarium, potest confessarius, etiam ante judiciale examen, reum alloqui, eunque ad confessionem delictorum disponere, ac suadere, ut integram veritatem, tam de se, quàm de aliis dicat, & ne tædio carceris, vel spe liberationis, aut metu tormentorum sibi, vel aliis falsum crimen, imponat, ut asserunt Zanardus *in direct. theol. p.* 3. *cap.* 80. & Pegna *in direct. Inquis. p.* 2. *com.* 25. §. *Diximus hucusque.*

At si reus crimen suum in judicio confessus fuerit, interroget eum confessarius, an socios criminis Judici manifestaverit. Nam ad hoc tenetur, ut pernicioſa crimina extirpari possint. Si autem per odium, vel tormentorum metum innocentes Judici denunciaverit debet Confessarius eum cogere, ut falsam denunciationem coram Judice retractet, etiamsi timeat, pati nova tormenta ob variationem depositionis, dummodo adsit spes, quod Judex ejus retractationem extrajudicialem contra priorem judicialem ac juratam sit admissurus, ut per Doctores, quos refert, ac sequitur Petrus Navarra *de restit. lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 251. Nam ex regula Judex stare solet confessioni criminis, semel judicialiter factæ, licet hæc postea revocata fuerit, ut tradunt Abb. *in cap. sicut num.* 1. *de testib.* Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 73. Menoch. *de arb. cap.* 108. Excipitur tamen, si reus deponens de crimine, errorem suum postea alleget, & ejus probabilem rationem afferat, ut notant idem Abb. *in cap. præterea numero* 4. *de testibus cogend.* Covar. *loc. cit. numero* 8. Menoch. *ibidem numero* 7. *ac* Delrius *lib.* 5. *magic. sect.* 5. *circa fin* subdens, quod si ex manifestis indiciis appareat, quod testis, vel denunciator, non ex levitate, ac perturbatione animi, neque ex precibus, vel suasionibus, testimonium suum retractet, etiam in crimine hæresis, à judice audiri debeat, ut ex *d. cap. sicut de testibus.*

Si verò Confessarius reum adeat post ejus condemnationem, caveat, ne reprehendat modum procedendi Judicis, vel ejus sententiam, ne reo præbeat occasionem expostulandi. Officium enim Confessarij non est talia inquirere, vel judicare, sed reum ad contritionem, & ad patientiam disponere, ad fortiter tolerandam pœnam exhortari, ejusque sacram confessionem magna cum charitate audire, magnamque Dei misericordiam ei ostendere, dum ab æternis incendiis eum eripuit.

Post latam verò sententiam condemnationis non tenetur Confessarius Judici declarare, personam, à reo denunciatam, esse innocentem, neque ipsius rei innocentiam. Nam Iudex existimare debet, denunciationem factam in tormentis, & coram seipso, ac Notario ratificatam, judicialem ac solennem, esse veram, quæ non eliditur per subsequentem revocationem extrajudicialem & non solennem. Atque ideo non tenetur, neque debet confessarius post rei supplicium Judici significare, quod ipse reus jam jamque moriturus denunciationem factam revocaverit. Quia hujusmodi revocatio non accipitur, & plus fidei habetur judiciali prius legitimè factæ, quàm extrajudiciali.

Verùm si reus constanter Confessario dicat, personam innocentem denunciasse, Confessarius hortari, & suadere illum debet, quod publicè coram populo talem denunciationem revocet. Tum ut suæ conscientiæ magis consulat, satisfaciatque. Et tum quia talis revocatio à jam jam morituro facta, sine dubio aliquatenus debilitat denunciationem primam ita, ut si alia etiam judicia prædictæ falsæ denunciationis accedant, contra denunciatam personam procedi non debeat.

In casu autem, quo hæreticus, saga, maleficus, sortilegus, vel quilibet alius reus constanter affirmet, se non esse hæreticum, neque sagam, neque maleficum, neque sortilegum, nec ullo modo reum, sed tormentorum vi crimen falsò sibi in judicio imposuisse, Confessarius non tenetur monere Judicem de ipsius rei innocentia, & quod vi tormentorum falsò sibi crimen imposuit. Nam, ut supra dictum est, non tenetur Judex retractationi extrajudiciali fidem ullam præstare. Et quia si Confessarius teneretur intercedere pro reo, quem ipse in Sacramentali confessione innocentem esse agnovit, alii verè nocentes occasionem sumerent delicta sua Confessario non detegere cum gravi Sacramenti Sacrilegio, & suarum animarum jactura, ut de eorum innocentia Judici contestaretur.

Debet tamen Confessarius hujusmodi reum monere, ut considerato suo dedecore, ac vitæ detrimento, cujus sibi causa fuit, confessionem suam coram Judice omnino retractet, si aliqua spe ducatur, quod Judex sit ei crediturus, alioquin revocatio eum frustraretur. Ita Simanchas *de cath. instit. tit.* 13 *numero* 28. aliique communiter. Si autem reus ob suæ confessionis revocationem timeret repetitionem tormentorum, & potiùs vellet mori, quam illa iterum subire, tunc nonnulli Doctores negant Confessarium debere illum obligare, ut etiam cum tali periculo se retractet. Quia in tali casu reus non tenetur sub mortali se retractare. Sic Angelus *v. detractio* §. 7. Sotus *lib.* 5. *de justit. quæst.* 10. *art.* 2. Tolet *lib. item.* 5. *cap.* 66. Sa *v. Infamare.* At contra censent Covar, *lib.* 1. *resol. cap.* 2. *numero* 8. Molina *de just. tr.* 4. *disp.* 37. *concl.* 15. Navar. *cap.* 18. *num.* 92. Delbene *p.* 2. *de offic. S. Inquis. dub.* 217. *pet.* 13. *num.* 4. & 5. Quoniam qui causam præbuit suæ morti, tenetur eam tollere, si possit, alioquin erit sui ipsius homicida. Et si quis falsò crimen alteri imposuit, ob quod ille puniendus esset, homicida esset alterius in omnium sententia.

Ego tamen priorem sententiam magis probabilem autumo. Quia non tenetur homo cum tanto cruciatu vitam tueri, ne alius eam eripiat. Sicut non tenetur permittere sibi tibiam abscindi cum tanto dolore. Non enim, ait ille, tanto dolore digna est salus.

Nec objectetur, quòd talis homo, moraliter loquendo se interficit. Ergo peccat. Id enim negatur. Non enim physicè, ut patet, neque etiam moraliter, sicut is, qui sine justa causa se conjicit in certum periculum mortis, dicitur sibi causa mortis. Quia justam causam habet, ob quam se interficiendum

dum exponit, ſicut ſi quis ſe exponeret hoſtium telis, ut graviſſima tormenta ab illis inferenda evaderet, non ſe occideret. Quod verum puto, quamvis antea perjurio crimen falſum, vi tormentorum, ob quod erit morte plectendum, faſſus ſit, confirmaſſet, ſi prudenter metuit ſe rurſum ad tormenta raptum iri, ut plerumque fieri ſolet, ſed poteſt ſine peccato mortifero in eo perſiſtere ac mori, ut per Angelum, Sotum & alios *loc alleg.* Patet ex dictis, præter quàm illud de perjurio, quod nunc probatur ex Leſſio *lib.* 2. *cap.* 11. *dub.* 7. *num.* 48. Quia, etſi peccaverit mortiferè, quando perjurio confirmavit, tamen poſtea non tenetur retractare. Quia perjurium jam tranſiit, & non retractando nemini facit injuriam, retractando autem, culpam perjurii delere non poteſt, ſed coram Deo pœnitendo. Quod poteſt facere abſque externa revocatione. Secus eſt de perjurio, quod in detrimentum alterius cedit. Hoc enim debet revocari. Unde nec tenetur ea, quæ ſibi impoſuit retractare, ſaltem in extremo vitæ, cùm jamjam eſt occidendus, ea revocatio nihil prodeſſet, ſicut ferè ſemper nihil prodeſt. Quod verius eſt contra Sylveſtrum *v. detractio q.* 3. ex Panormitano.

Si autem Confeſſarius ex confeſſione hujus complicis criminis ſciat hæreſim, ſortilegium, vel maleficium commiſſum ab altero complice, & iſte illud negat commiſiſſe, antequam illum abſolvat, debet eum interrogare, an aliquid amplius habeat, quod ejus conſcientiam gravet, ac torqueat, nunquam tamen ei poteſt dicere peccatum, quod per confeſſionem alterius complicis ſcivit. Quòd ſi reſpondeat, ſe nihil amplius habere confitendum, potet eum abſolvere, & ad ſanctam communionem admittere, vel Euchariſtiam miniſtrare, ſecum judicans, fuiſſe jam alteri confeſſum. Quia Confeſſarius tenetur ſtare reſponſis ipſius confitentis, qui in confeſſione eſt ſui accuſator, & teſtis, tamque pro ſe, quam contra ſe ipſi credendum eſt, ceu docent D. Antonin. 3. *par. tit.* 14. *cap.* 18. §. 15. Sylveſtr. *v.* Confeſſio 3. *num.* 8. Navar. *cap.* 8. *num.* 17. Henric. *lib. de pœnit. cap.* 20. *num.* 6. Tolet. *in ſum. lib.* 3. *cap.* 15. *nu.* 4. Et ob eandem rationem, ſi unus complex diceret Confeſſario Dic, meo ſocio, me tibi confeſſum fuiſſe hoc peccatum, quod ambo commiſimus tali die, talique loco, & ille adhuc in confeſſione neget illud patraſſe, etiam abſolvendus eſt. Ita Vivald. *in Candelabr. par.* 1. *de ſigil. num.* 36. Si autem poſterior complex revelet primum, & primas, ſive confeſſus fuit, ſive minimè de tali peccato, tunc non poteſt Confeſſarius ei dicere primum complicem, vel tale peccatum fuiſſe confeſſum, vel non confeſſum. Quia id eſſet revelare ſigillum confeſſionis alterius, ut notat Henricus *loc. cit.* Inſuper ſi hæreticus, ſaga, vel maleficus, aut ſortilegus ſit convictus de crimine, & in tortura illud confeſſus, ac etiam coram Judice & Notario extra torturam ratificaverit, in confeſſione ſacramentali illud conſtanter negaret in foro conſcientiæ præſtanda eſt ei fides, & a Confeſſario abſolvendus, & ad ſacram admittendus communionem. Verùm ſi poſt ſacramentalem confeſſionem, ſe innocentem eſſe, palam ſuſtinere voluerit, ei non eſt miniſtranda Euchariſtia, ne per Viaticum quidem, ſi damnatus ſit ad mortem, propter ſcandalum. Quia tunc publicè præſumeretur mendax, & pertinaciter impœnitens, ut per Delben. *de offic. S. Inquiſ. par.* 2. *dub.* 217. *per.* 15.

Si autem magus, vel maleficus, aut ſortilegus errorem habuit in intellectu circa fidem ita, ut in hæreſim formalem inciderit, Confeſſarius non poteſt illum abſolvere virtute Bullæ Cruciatæ, niſi ſemel tantum in vita, & in morte. Si verò non delinquerit in fide, & errorem non habuerit in intellectu, ſed crediderit omnia, quæ ab Eccleſia ordinata ſunt, & hæreſim, vel maleficium aut ſortilegium commiſit tantùm exterius, vel ob iracundiam, vel ob libidinem, vel ob aliquod lucrum, Confeſſarius virtute ſupradictæ Bullæ poteſt illum toties quoties abſolvere. Quia hæc Bulla facultatem concedit abſolvendi omnes caſus excepta hæreſi formali. Talis autem hæreticus, maleficus, vel ſortilegus hæreſim formalem non commiſit. Sic etiam tradunt Henriq. *lib.* 6. *cap.* 16. *num.* 2. Portel. *in addit. ad dub. regul.* 11. *libri prohibiti num.* 14. Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 12. Duard. *in Bull. Cœnæ lib.* 3. §. 2. *qu.* 8. & *qu.* 11. *num.* 47. Farinac. *de hæreſ. quæſt.* 180. *num.* 8. Acoſta *in Bul. Cruciatæ qu.* 63. *concl.* 4. Suarez *de fid. diſp.* 24. *ſect.* 1. *num.* 11. Filiac. *tom.* 1. *tr.* 16. *cap.* 3. *num.* 49 & Diana *p.* 1. *tract.* 5. *reſol* 7.

Quamvis Confeſſarius, ſi caſus reſervatus id non ſit, validè abſolvat jure communi ſuum criminis ſocium, nec mortaliter peccaret illum abſolvendo, ſecluſo ſcandalo, & periculo excitandi ſeipſum, vel pœnitentem ad novum peccatum, illius tamen confeſſionem audire, non autem illum abſolvere debet. Quia confeſſio fieri debet cum pudore ac verecundia, & cum animo præcavendi peccata in poſterum. Confeſſio autem facta Confeſſario complici non fit cum debito pudore, ac verecundia, & ex ea facilè accipi poteſt occaſio liberiùs peccandi. Quod etiam tradunt D. Thomas *in addit. ad* 3. *par. qu.* 20. *art.* 2. *ad* 1. Cardinalis de Lugo *de pœnit. diſp.* 16. *nu.* 359. Dicaſtil. *tract.* 8. *de ſacram. diſp.* 9. *dub.* 8. *nu.* 610. & Carena *par.* 2. *tit.* 12. §. 35. *num.* 306. Unde ſicuti Confeſſarius, cui ſuſpenſum eſt munus audiendi confeſſiones, nequit tempore Jubilæi Sacramentum pœnitentiæ miniſtrare, ita, neque poterit ſotium ſui criminis eodem tempore abſolvere, ut per Carenam *loc. cit. num.* 310.

Quod verò ad facultatem abſolvendi hæreticos, maleficos, ſortilegos, & alios de hæreſi ſuſpectos, ſi ii habeant annexum peccatum hæreſis, quia maleficus, vel ſortilegus errorem habuit in intellectu in rebus fidei, jam ſæpè diximus, quòd nec Epiſcopus, neque Inquiſitor poſſunt in foro conſcientiæ illum abſolvere, ſed ſolus Summus Pontifex, vel ab ipſo delegatus. Quia peccatum hæreſis eſt in Bulla Cœnæ Summi Pontifici reſervatum ita, ut nec ab Epiſcopo, neque ab Inquiſitoribus in foro conſcientiæ poſſit abſolvi, ſed tantùm in foro externo; quamvis contrarium, ſed minùs rectè cum ſuis ſuſtineat Diana *par.* 5. *tract* 5. *reſol.* 3. Cujus ſententia procedere poteſt, ut ait Carena *loc. cit.* in Inquiſitoribus Hiſpaniæ, ac Siciliæ, ut notat etiam Freitas ad Roderic. *de Conſeſſ. ſollic. qu.* 21. *num.* 18. Et ita fuiſſe à ſupremo Inquiſitionis Tribunali decretum refert idem Carena ac teſte Maſino *in prax. S. Offic. p.* 10. *aſſer.* 108.

Poteſt verò tam Epiſcopus, quàm Inquiſitor abſolvere ab excommunicatione deprehenſum in hæretica pravitate pœnitentem poſt ejus abjurationem ex privilegio Gregorii Noni, incipiente. *Ille humani generis*: ibi: *Si verò aliqui hæretica labe penitus abjurata, ad Eccleſiaſticam redire voluerint unitatem, ipſis juxta formam Eccleſiæ beneficium abſolutionis impendant, & injungant eis, quod talibus conſuevit injungi.* Idemque ſtatuit Clemens IV. ac liquet *ex cap. Ut officium de hæret. in* 6. & tradunt Repert. *Inquiſ. v. abſolutio* §. *ſed nunc*, Locatus *in Judic. v. abſolvere nu.* 11. Simanch. *de Cath. inſtit. tit.* 3. *nu.* 1. Eymeric. *in Direct. par.* 3. *qu.* 92. ibique Pegna *com.* 141.

Si verò maleficus, vel quilibet ſortilegus nullum habuerit errorem in intellectu, nec erraverit in fide, & incurrerit in caſum reſervatum, & in excommuni-

cationem, certum est, Episcopum proprium, vel Inquisitorem posse illum tam à crimine, quàm ab excommunicatione absolvere. Quia potestas absolvendi conjuncta est cum potestate ligandi, ut ex verbis Christi observat Ambrosius *lib. 2. de Cain & Abel cap. 4.* ac refertur *in can. Verbum de pœnitent. dist. 1.* Cùm ergo tam Episcopus, quàm Inquisitor potestatem habeant casus istos reservandi, & sub pœna excommunicationis delinquentes ligandi, sequitur, quòd etiam potestatem habeant ab illis absolvendi, eamque aliis delegandi. Nam jurisdictio delegata sufficit ad absolvendum, ut communiter omnes affirmant.

An autem Episcopus habeat facultatem absolvendi maleficum, vel quemlibet alium hæreticum occultum in foro conscientiæ, diximus etiam suo loco, ubi etiam disceptavimus de facultate Inquisitorum. Unde maleficus, aut sortilegus, vel quilibet alius hæreticus occultus, dum nec ab Episcopo, neque ab Inquisitore absolvi potest in foro conscientiæ tenetur in tali casu Romam mittere pro absolutionis facultate à Summo Pontifice obtinenda, & interim tenetur à Sacramentorum receptione abstinere. Quod si rationabiliter timeret, sic abstinendo, periculum scandali, vel gravis infamiæ, tunc si Sacerdos sit, potest celebrare, si laicus Eucharistiam sumere, eliciendo prius actum contritionis. Si verò non existimat, se contritionem perfectam habere, confiteatur, & à Confessario absolvatur. Ita docent Navar. *in man. cap. 27. num. 239.* Reginald *in prax. tom. 1. lib. 8. cap. 7. num. 87.* Fagund. *de præcept. Eccles. tr. 1. lib. 3. cap. 12. num. 12.* & alii, quos citat Sancius *in select. disp. 32. num. 11.* quamvis ipse contrarium opinetur, sicut etiam Suarez *tom. 5. in 3. par. disput. 9. sect. 3. n. 7.*

Ratio autem est, tum quia lex naturalis ac divina defendendæ suæ famæ, & evitandi scandalum prævalet legi humanæ de abstinendo excommunicato occulto à celebratione Sacri, vel ab Eucharistiæ receptione. Si igitur tam maleficus, quàm quilibet hæreticus occultus verè pœnitentiam agant potest ad evitandum scandalum vel propriam infamiam, si sit Sacerdos, celebrare, vel laicus communicare. Et tum quia leges Ecclesiæ non possunt obligare contra charitatem. Nam fundatæ sunt in visceribus charitatis Christi. Esset autem contra charitatem hæc reservatio, si obligaret etiam cum jactura propriæ famæ, & cum aliorum scandalo. Atque adeo si dum hæreticus occultus expectat absolutionis facultatem, rationabiliter timeat jacturam suæ famæ, & aliorum scandalum, potest prævia contritione, vel confessione, si Sacerdos sit, celebrare, si laicus Eucharistiam sumere.

In articulo autem mortis communis sententia est, quemlibet Sacerdotem jurisdictionem habere absolvendi pœnitentem à quibuscumque casibus reservatis, etiam in Bulla Cœnæ. Decernit enim S. Concilium Tridentinum *sess. 14. cap. 7.* ut nulla sit reservatio in articulo mortis, quod etiam habetur *in d. Bulla Cœnæ can. ult.* Atque ideo omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibusvis peccatis, ac censuris absolvere possunt. Hoc ita certum est, ut pudeat Doctores in testes adducere.

In periculo autem mortis non esse idem dicendum nonnulli opinati sunt; volunt enim, esse necessarium articulum mortis, nec sufficere ejus periculum, quia jura loquuntur de articulo mortis. Ita Sotus *in 4. d. 18. qu. 4. art. 4.* Cano *par. 5. de pœnit.* Valentia *tom. 4. disp. 7. qu. 10. pun. 2. col. 2.* & Covar. *in cap. alma mater par. 1. §. 11. num. 8.*

At communiter cæteri Doctores asserunt, quod sicut in articulo mortis, ita & in periculo potest quilibet Sacerdos absolvere ab omnibus peccatis, & censuris etiam reservatis, & quoad hunc effectum non differre periculum mortis ab articulo. Sic Glossa *in cap. pastoralis §. præterea de offic. ordin.* & *cap. quod in te v. pœnitentia de pœn. & remis.* Palud. *in 4. d. 17. qu. 5. art. 2. & d. 20. qu. 1. art. etiam 2.* Adrian. *de confes. qu. 3.* Sylvest. *v. Confessor 1. qu. 6. & v. interdictum 5. qu. 7.* Navar. *cap. 26. num. 31. & cap. 27. num. 271.* Medina *Cod. de confes. qu. 16.* Suarez *tom. 4. in 3. par. disp. 26. sect. 4. num. 3.* Sanchez *lib. 2. in decal. cap. 13. num. 1.* & quamplures alii quos refert ac sequitur Diana *par. 5. tract. 3. resol. 59.* & probatur *cap. eos, qui de sent. excom. in 6.* ubi in eodem contextu nunc periculum, nunc verò articulum mortis appellatur. Nam causa hujus concessionis est necessitas pœnitentis, ne sine absolutionis remedio perpetuò pereat, ideoque talis reputanda est necessitas periculi mortis. Quando autem quis dicatur esse in periculo mortis ita, ut ab omnibus peccatis, ac censuris etiam reservatis, absolvi possit à quolibet Sacerdote, alibi diximus.

Hæreticus, maleficus, vel quivis alius absolutus in articulo, vel periculo mortis ab excommunicatione, elapso mortis periculo, tenetur quamprimum poterit, adire superiorem, alioquin incidit in eandem excommunicationem, quia secundum ordinarium jus non conceditur facultas absolvendi in articulo mortis, nisi sub hoc onere, ut habetur *in d. cap. eos, qui de sent. excomm.* ac docent Cajet. *in sum. v. excommunicatio num. 69.* Suarez *loc. cit. disp. 30. sect 3. num. 6.* Zambran. *de cas. b. art. mort. cap. 4. dub. 4. num. 21.* aliique communiter. Siquis verò sit absolutus in articulo, vel periculo mortis à peccatis reservatis, non habentibus excommunicationem annexam, non tenetur elapso illo articulo, sive periculo suum adire superiorem, ut iterum ab illis peccatis absolvatur, Suarez *d. disp. 30. sect. 3. num. 6.* Diana *par. 5. tract. 14. miscel. 2. resol. 59.* omnesque alii: Quia nemo tenetur iterum confiteri peccatum à quo directè, ac per se fuit absolutus: Ex Concilio enim Tridentino in articulo mortis nulla est reservatio.

Potestque in articulo mortis etiam Sacerdos suspensus, vel excommunicatus, vel irregularis, vel degradatus, aut hæreticus absolvere ab omnibus peccatis & censuris hæreticos, maleficos, sortilegos, & alios, si tamen non adsit alius Confessarius, vel simplex Sacerdos. Nam S. Concilium Tridentinum *d. cap. 7.* absolutè ac indistinctè declaravit, omnes Sacerdotes in eo articulo ea potestate gaudere, ne aliquis absque pœnitentiæ Sacramento ex hac vita discedat. Idque in casu necessitatis. Quia Concilium ait, id esse indultum ratione necessitatis. Quare hæc facultas absolvendi est, quando deest copia superioris potentis absolvere, ac proprii Sacerdotis, seu alterius approbati ad audiendum confessiones. Unde si adsit Parochus, vel alius qui habeat jurisdictionem, non potest simplex Sacerdos absolvere. Quia tunc non est articulus necessitatis. Quod probatur à simili *ex can. presbyter 26. qu. 6.* ubi dicitur: *Nisi absente Episcopo extrema necessitas cogat.* Dummodo proprius Sacerdos, vel approbatus possit, ac velit. Nam idem est, non adesse legitimum Confessarium, & adesse, sed nolle, vel non posse confessionem audire existentis in eo articulo. Et ita declarasse S. Congregationem, testatur Zambranus *loc. cit. num. 24.* In hac tamen re non debet simplex Sacerdos esse nimis scrupulosus, sed in dubio debet in tali articulo existentem absolvere ne illum in periculo morientis absque confessione exponat. Si autem adesset Confessarius habens privilegium absolvendi à reservatis sunt qui existiment, non esse illum necessario præferendum Sacerdoti approbato, quia ex Tridentino in eo

eo articulo ceſſat omnis teſervatio. At contra cenſeo. Quia tunc nullam eſſe peccatorum, & cenſurarum reſervationem non eſt abſolutè, ſed ratione neceſſitatis, quæ præſente Sacerdote, habente privilegium abſolvendi, ceſſat. Eademque ratione ſacerdos ſimplex non approbatus, præferendus eſt Confeſſario approbato, ſed ſuſpenſo; ſuſpenſus irregulari; irregularis excommunicato; excommunicatus degradato; degradatus catholicus hæretico, vel ſchiſmatico.

In caſibus autem Summo Pontifici reſervatis, quando ratione articuli, vel periculi mortis non poteſt recurri ad ipſum Pontificem, eſſe adeundum Epiſcopum pro illorum abſolutione, putant Corduba *in ſumm. qu.* 18. *pun.* 2. *dict.* 1. & Zambran. *ubi ſupra num.* 14. Nam ei conceditur hæc facultas in hac neceſſitate, in qua acceſſus ad Pontificem eſſe non poteſt. Ut in percuſſione Clerici Papæ reſervata, deciditur *in cap. ea noſcitur*, & *cap. de cætero de ſent. excom.* Sicque eadem videtur ratio de aliis caſibus Papæ reſervatis. At non eſſe neceſſarium priùs adire Epiſcopum, aut ab eo facultatem abſolvendi petere, etiamſi commodè id fieri poſſit, cenſeo cum Suarez *d. diſp.* 30. *ſect.* 3. *num.* 4. Molina *tom.* 4. *de juſt. diſp.* 63. *num.* 2. & Sanchez *cit. lib.* 2. *in decal. cap.* 13. *num* 9. Quia in illo articulo, ſive periculo nulla eſt reſervatio. Ac proinde eadem eſt ratio de his peccatis, ac de aliis. Unde ſicut de aliis poteſt abſolvere quilibet ſacerdos, ita & ab iſtis. Ob reſervationem enim Papæ nullum ſpeciale jus acquirit Epiſcopus. Ad exemplum de percuſſione Clerici reſpondeo, quod eſt caſus ſpecialis, ideoque non debet extendi ad alios, cùm reſervatio ſit odioſa.

Si, deficiente Confeſſario approbato, ſimplex ſacerdos cœperit audire confeſſionem conſtituti in periculo mortis, & ante abſolutionem ſuperveniat Confeſſarius approbatus, vel ſuperior, cujus caſus eſt reſervatus, poteſt ſimplex ille ſacerdos inceptam confeſſionem audire. Nam quando cœpit confeſſionem audire, verè habebat juriſdictionem illum abſolvendi. Aliàs enim eſſet graviſſimum onus, valdeque alienum à ratione, & ab Eccleſiæ pietate. Nam obligaretur conſtitutus in mortis articulo, ut confeſſionem legitimè cœptam, repeteret. Atque ita colligitur ex *cap. gratum*, & *cap. relatum de offic. deleg.* & tradunt Palud. *in* 4. *d.* 17. *qu.* 4. *art.* 3. *concl.* 7. *num.* 25. D. Antonin. 3. *part. tit.* 17. *cap.* 9. *in fin.* Henriq. *lib.* 6. *de pœnit. cap.* 11. *num.* 8. Zambran. *de caſibus in art. mort. d. cap.* 4. *dub.* 5. *num.* 4. & Sanchez *lib.* 3. *in decal. cap.* 13. *n.* 15.

Secus autem dicendum eſt, ſi caſus haberet annexam excommunicationem reſervatam, & ante abſolutionem ſuperveniret ſuperior, cui excommunicatio erat reſervata. Nam qui confeſſionem tunc audire cœpit, ſive ſit ſimplex ſacerdos, ſive ſit approbatus, tenetur illi pœnitenti onus imponere, ut quamprimum commodè poſſit, adeat legitimum ſuperiorem, & abſolutio illa ab excommunicatione ob nullam aliam rationem conceditur, niſi quia tunc non adeſt ſuperior, qui ab illa abſolvere poſſit. Ergo dum ſuperior adeſt, & commodè pœnitens poteſt ſe illi præſentare, utique tenetur. Neque ex hoc infertur pœnitenti gravamen aliquod. Quia non ideo cogitur peccata repetere, ac ſuperiori confiteri, ſed ſufficit, ut illi præſenti ſuam revelet excommunicationem, ad quod tenetur etiam poſt abſolutionem.

Conſtitutum verò in articulo, vel periculo mortis, qui per ſe non poteſt ſuperiorem adire, ſed poteſt per litteras, aut per Confeſſarium, vel alium nuntium petere facultatem, ut à reſervatis abſolvatur, teneri ad illam obtinendam aliquem iſtorum mittere, opinatur Zambranus, niſi tamen periculum ſit in mora. Quia in hoc caſu non dicitur deeſſe copia ſuperioris, dum per alium quis illum adire poteſt.

Sed Corduba *in ſum. qu.* 18, *pun.* 2. *in princ.* Henriq. *d. lib.* 6. *cap.* 9. *n. ult. in com. litt.* & *d. cap.* 11. *num.* 4 Valentia *to.* 4. *diſp.* 7. *qu.* 10. *pun.* 2. *col.* 6. Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 19. *qu.* 5. & Sanchez *d. cap.* 13. *num.* 14. docent, verè dici, non eſſe copiam ſuperioris, quando conſtitutus in mortis periculo non poteſt perſonaliter ſuperiorem adire, nec eum commodè advocare. Quia vel non veniet, vel ſerò veniet. Hanc ſententiam certam puto. Quia jus non obligat pœnitentem, ut per tertiam perſonam ſuperiori abſoluturo ſe præſentet, ſed per ſeipſum, & quando per ſeipſum non poteſt, cenſetur legitimè impeditus, ut conſtat ex *cap. quamvis de ſent. excom.* Atque adeo vere dicitur legitimè impeditus, qui perſonaliter ſuperiorem adire nequit, licet alium mittere ad eum valeat. Neque tenetur per litteras facultatem abſolutionis petere. Quia exponeret ſe periculo detegendi crimen ſuum, ſi litteræ vel amitterentur, vel ab ullo aperirentur. Neque tenetur Confeſſarius. Quia onus adeundi ſuperiorem ad obtinendam abſolutionem non eſt Confeſſarii, ſed pœnitentis in ſui criminis pœnam.

Tenetur tamen maleficus, ſortilegus, hæreticus, & quivis alius, habens excommunicationem reſervatam, ſi in articulo, vel in periculo mortis abſolvatur, Confeſſario juramentum præſtare adeundi quàm primum commodè poterit ſuperiorem, ſi convaluerit aut periculum evaſerit, alioquin incidet in eandem excommunicationem, ut habetur expreſſè *in d. cap. eos, qui de ſent. excom in* 6. Tenetur verò Confeſſarius admonere conſtitutum in articulo, vel periculo mortis ut id faciat, ſed non tenetur hoc onus ſub juramento imponere. Canones autem, qui contrarii videntur, loquuntur de excommunicatione ob clerici percuſſionem, qui ut dixi, non ſunt extendendi ad caſus ſimiles. Quòd ſi confeſſarius omitteret, vel oblivíſceretur pœnitentem monere de hoc onere, valeret abſolutio. Quia Eccleſia noluit valorem abſolutionis in tanta neceſſitate ex confeſſarii negligentia, vel ignorantia pendere. Itaque ſi Confeſſarius hoc juramentum petat, tenetur pœnitens illud præſtare, ſed non tenetur confeſſarius illud exigere; at pœnitens tenetur illud onus ſemper implere.

Maleficus verò, ſortilegus, vel quilibet alius conſtitutus in periculo mortis ſi poſtquam ab excommunicatione abſolutus fuit, periculum evaſerit, poteſt per procuratorem ſe ſuperiori præſentare. Nam abſolutio ab excommunicatione non exigit contritionem, neque præſentiam excommunicati, neque determinatam formam, ſicut abſolutio à peccatis. Imò etiam ſatisfacit, ſi per litteras ſe præſentet. Secùs verò excommunicatus ob Clerici percuſſionem, qui tenetur perſonaliter comparere ut abſolvatur in pœnam ſui delicti, ut patet ex *cap. Quod de his de ſent. excom.*

Non poſſe autem ſortilegum, maleficum, hæreticum & quemlibet alium excommunicatum, qui in articulo mortis obmureſcens, nullum dedit contritionis ſignum, ab excommunicatione abſolvi, tradunt Navar. *in ſum. cap.* 27. *num.* 272. & Ugolinus *de cenſur. Papæ reſer. p* 3. §. 2. *num.* 2. dum aiunt, quòd omnis ſacerdos in articulo mortis poteſt abſolvere ab excommunicatione, etiam non confeſſum, dummodo ſigna contritionis præcedant. Verùm poſſe moribundum abſolvi ab excommunicatione, etiamſi nullum dederit contritionis ſignum aſſerunt Boſſius *diſcept.* 2. *dub.* 4. *num.* 58. ac Diana *p.* 9. *tr.* 7. *miſcel.* 2. *reſol.* 13. niſi evidenter conſtet, illum privatum uſu rationis, omnino impœnitentem mori. Nam, ut jam dictum, abſolutio ab excommunicatione non exigit contritio-

nem. Unde ſi Excommunicatus vivus, & ſanus abſolvi poteſt ab excommunicatione, etiam ſi non ſit contritus, cur moribundus abſolvi non poterit, niſi ſigna contritionis dederit? Ideoque peccaret mortaliter ſacerdos, qui moribundum ab excommunicatione non abſolveret; nam illa negata, nec juvari poſſet Eccleſiæ ſuffragiis, nec in loco ſacro ſepeliri. Qui verò tempore mortis ſigna contritionis dedit, poteſt, etiam poſt mortem ab excommunicatione abſolvi, non à quolibet ſacerdote, ſed ab illo tantùm, à quo vivens abſolvi poterat. Quia ceſſavit jam neceſſitas articuli mortis, in quo tantùm datur facultas cuilibet ſacerdoti, ut poſſit à peccatis, & à cenſuris abſolvi.

Hæreticum, ſortilegum, maleficum, vel alium excommunicatum moribundum, ſi adſit ſacerdos, nullus alius poteſt in mortis articulo ab excommunicatione abſolvere. Nam abſolutio à cenſuris tunc conceditur præcipuè propter abſolutionem ſacramentalem, ut ex Concilio Tridentino *d. ſeſſ.* 14. *cap.* 7. colligitur. Et quia hæc eſt intentio Eccleſiæ, ut conſtat ex uſu, & traditione, & ex *cap. ult. de ſepult.* Quando autem deeſt ſacerdos, communior, ac probabilior ſententia negat, quòd quilibet alius non ſacerdos, & etiam laicus poſſit moribundum ab excommunicatione abſolvere, ut per Suarez *de cenſur. diſp.* 7. *ſect.* 6. *nu.* 9. Quia neque ex aliquo jure, neque ex uſu habemus, quod Eccleſia hanc poteſtatem laico conceſſerit ſaltem pro articulo mortis. Eſt enim alienum à jure ut ſpiritualia per laicos miniſtrentur, *cap. decernimus de judic. & cap. ſi verò de ſent. excomm.* Quæ quidem ratio videtur etiam procedere de non ſacerdotibus. Nam jura, quæ de hac conceſſione pro articulo mortis loquuntur, ſemper nominant ſacerdotem, ut patet ex S. Concilio Tridentino *loc. cit.* Et conſuetudo ſolùm videtur eſſe de ſacerdotibus. Unde Suarez expreſsè ait, quod Diaconus, & à fortiori quilibet inferior non Prælatus, neque habens ordinariam juriſdictionem ad excommunicandum, vel abſolvendum, non cenſetur habere illam pro articulo mortis juxta communiorem ſententiam.

Verùm, etſi ſupradicta ſententia videatur probabilior, & communior, attamen probabilis etiam exiſtimatur illa, quæ tradit, quòd ſi non adſit ſacerdos, poſſit non ſolùm quilibet Clericus, ſed etiam laicus abſolvere in articulo mortis ab excommunicatione, nequis careat Eccleſiaſtica ſepultura, & Eccleſiæ ſuffragiis. Ita Gloſſa *in cap. paſtoralis de offic. Jud. ord. §. præterquam, & in cap. a nobis 2. v. non potuerit de ſent. excom.* Sanchez, & alii, quos citat & ſequitur Diana *par.* 3. *tract.* 4. *reſol.* 132. *& par.* 5. *tr.* 3. *reſol.* 77. *& tract.* 9. *reſol.* 7. *& par.* 9. *tract.* 7. *miſc.* 2. *reſol.* 13. *num.* 3. Quia cum Eccleſia, vel Summus Pontifex poſſit poteſtatem abſolvendi ab excommunicatione etiam laico concedere, ut probat Suarez *de cenſur. diſp.* 7. *ſect.* 6. *num.* 4. cùm ſit poteſtas juriſdictionis, non ordinis, credendum eſt, illam conceſſiſſe in mortis articulo, & hanc eſſe ejus voluntatem. Nam, etſi laicus non poſſit à peccatis abſolvere, ipſa tamen excommunicationis abſolutio per ſe eſt valde utilis, multumque poteſt conferre ad ſalutem animæ. Sicut igitur Eccleſia omnibus modis hanc procurat fidelibus moribundis, ut propterea in illo articulo det juriſdictionem omnibus, qui ſunt capaces illius, abſolvendi à peccatis, ita cenſendum eſt, dare illum ad abſolvendum ab excommunicatione omnibus, qui ſunt capaces talis juriſdictionis, quales ſunt etiam laici.

Et quidem voluntas interpretativa Eccleſiæ ſufficit ad tribuendam juritdictionem. Nam voluntas interpretativa ſufficit, ut aliquid ſit voluntarium juxta doctrinam D. Thomæ 1. 2. *qu.* 6. *art.* 3. *in corp.* communiter receptam. Unde, ut imputetur peccatum, ſufficit voluntas interpretativa. Adeſt autem voluntas interpretativa Eccleſiæ quòd laicus poſſit abſolvere à cenſuris in articulo mortis. Nam voluntas Eccleſiæ ſemper præſumitur recta & talis, qualis ſecundùm regulas rectæ rationis eſſe debet. Unde mens ſuperioris ſemper talis præſumitur, qualis de jure eſſe debet, ut notant Bald. *in l. ex facto ff. de vulg. & pupil. ſubſtit.* Felin. *conſ.* 31. *num.* 7. Dec. *conſ.* 64. *n.* 7. Gozad. *conſ.* 101. *num.* 10. & Jaſ. *in l. cauſas nu.* 6. *C. de tranſact.* Atque adeo præſumitur, ut velit ſubvenire ſubditis quotieſcunque renetur, ac proinde quòd habeat illam voluntatem, quæ neceſſaria eſt pro ſubventione, ac propterea quòd habeat voluntatem concedendi juriſdictionem cuique laico abſolvendi à cenſuris in articulo mortis. Nam conſtitutus in articulo mortis & cenſuris irretitus, eſt in gravi neceſſitate quoad abſolutionem, aliàs ſine ipſa decederet, & privaretur Eccleſiaſtica ſepultura. Ideoque ſtante hac gravi neceſſitate tenetur Eccleſia ſubvenire, ac eligere media omnia neceſſaria pro ſubventione, atque adeo concedere etiam laico juriſdictionem pro abſolutione. Imò cùm ex mente Eccleſiæ neceſſariò colligatur, quòd talis facultas ſit conceſſa, ut dictum eſt, habetur pro expreſsè conceſſa, cùm pro expreſſo habeatur, quòd ex mente colligitur juxta ea, quæ tradunt Gama *dec.* 51. *nu.* 7. Surd. *dec.* 254. *num.* 37. Molin. *lib.* 3. *de rit. nupt. qu.* 36. *num.* 19. Flores de Mena *qu.* 21. *num.* 26. *lib.* 2. *var.* Pereira *de empt. cap.* 9. *num.* 8. *&* 12.

Ex quibus elicitur cum Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 13. *in fin.* & Boſſio *diſcept.* 2. *moral. dub.* 10. *n.* 92. quòd etiam, ſtante opinione contraria, hæc, quam tradidimus, in praxi adhibenda eſt, quia cùm ſit probabilis, & etiam pro tali ab Autoribus oppoſitæ ſententiæ habeatur, debet quiſque illam ſequi in caſu tantæ neceſſitatis. Quin imo cùm ex charitate teneantur ſubvenire in gravi neceſſitate conſtituris, præſertim quando ſine gravi incommodo fieri poteſt, tenemur etiam eligere illa media, quæ nobis pro ſubventione poſſibilia ſunt. Unde cùm ſemper poſſimus amplecti opinionem probabilem, tenetur quiſque hanc opinionem ſequi in facti contingentia, ut moribundo ſubveniat.

Colligitur deinde, quod ſtante probabilitate hujus opinionis, ſic abſoluto non erit deneganda eccleſiaſtica ſepultura, ſicut nec etiam ſuffragia Eccleſiæ, ut notat etiam Boſſius *loc. citat. num.* 91. Eſt enim ſecundùm charitatem, ut ſubveniamus proximo, quoad fieri poteſt. Et ideò cùm poſſimus ſequi quamcumque opinionem probabilem, poſſumus etiam habere talem pro abſoluto, & concedere Eccleſiaſticam ſepulturam, ac alia ſuffragia, cùm hoc maximè deceat benignitatem Eccleſiæ.

Item colligitur, ſi moribundus petat abſolvi à laico à cenſuris, nec abſolvatur, poterit poſt mortem abſolvi ab eo, qui habet facultatem abſolvendi, ut notat etiam Sayr. *lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 4. *in fine.* Cùm enim, ut quis abſolvi poſſit à cenſuris, requiratur reſipiſcentia, *cap. ſacris & capit. a nobis* 2. *de ſent. excom.* & notant Navarr. *in can.* 1. *nu.* 85. *de pœnit. d.* 6. Covar. *in cap. alma mater par.* 2. §. 11. *nu.* 9. dum petit abſolvi, oſtendit reſipiſcentiam, ideoque abſolvi poterit. Unde ſupervacanea videtur cautio Dianæ *p.* 5. *tr.* 3. *reſ.* 77. quòd, licet hæc opinio ſit probabilis, expedit tamen, quoties à ſacerdote abſolutio obtenta non eſt, ut proſit à laico obtenta, quòd obtineatur nova abſolutio poſt ejus mortem ab illo, cui excommunicatio erat reſervata, ſi commodè obtineri poſſit.

Denique colligitur contra Henriquez *lib.* 6. *ſum. cap.* 9. *num.* 3. demus quòd laicus non poteſt abſolvere à cenſuris in articulo mortis, talem abſolutionem

nem non operari, ut poſtea poſſit pœnitens abſolvi à quocunque ſacerdote. Quia cùm abſolutio impertita à laico non fundetur in debita facultate, eſt omnino nulla, atque adeo non poteſt tollere reſervationem. Siquidem quod nullum eſt, non poteſt parere aliquem effectum, *l. non putavit §. non quævis ff. de bonor. poſſeſſ. contra tab. & cap. illud de jure.* Nec eſt eadem ratio, ac de abſolutione à peccatis. Nam hæc ideo, licet invalida, tollit reſervationem, quia fundatur in debita facultate, quæ pro articulo mortis eſt in quolibet ſacerdote.

Hinc ſepelientes in loco ſacro excommunicatum abſolutum ab excommunicatione à laico in articulo mortis, ut ſupra, non incidunt in excommunicationem latam *in d. cap. ſacris de ſepult.* Nam Eccleſiaſtica ſepultura deneganda non eſt, niſi in caſu claro, & manifeſto, & concedenda, quando dubitatur, an cadaver ſit in loco ſacro ſepeliendum, quia tunc in partem favorabilem eſt inclinandum, ut in *cit. cap. ſacris de ſepult. & can. non æſtimemus* 23. *qu.* 2. ac docet D. Antonin. *par.* 3. *tit.* 10. *cap.* 5. §. 9. *in fine.* In hoc autem caſu adeſt opinio probabilis pro mortuo excommunicato, quod licitè, ac validè à laico in articulo mortis abſolvatur ab excommunicatione. Cætera vide apud Theologos morales.

CONSULTATIO LXXII.

De Divinatione, quatenus eſt magiæ dæmoniacæ ſpecies. Eius diviſio multiplex. Quando ſuperſtitioſa. Quando tantùm illicita. Quæ dæmon poſſit prædicere. Divinationis fundamentum. Summa ejus genera. Oracula ex quibus reddita. Quot modi Manganiæ, ſive Goetiæ. Species ac modi divinationis, in quibus non explicitum pactum, vel latens admodum, ſed implicitum. Alia.

MAgicæ vetitæ vanitates, artes dici poſſunt, cùm ratione quorundam præceptorum & regularum, quibus impietas utitur, tum etiam propter fraudes, ac dolos qui artes dicuntur in jure, ut *in l.* 1. *C. de ſuffr.* ibi: *Si artibus moram nectant*, & *in l. omnes ff. de præſcript.* 30. *vel* 40. *an.* ibi: *omnes docendi artes amputantes, & in can. quicunque* 22. *qu.* 1. ibi: *quacunque arte verborum quis juret, Deus non decipitur.*

Porrò iſtarum artium, & fraudum duo ſunt ſummaria capita Juriſconſultis perpendenda, ut aliæ ſint divinatrices, aliæ mirabilium & ſcelerum effectrices. Divinatrices verſantur in curioſa, ſuperſtitioſa, & impia indagatione præteritorum, abſentium, & futurorum. De divinatricis prohibitione, & de non divinatrice jura nota ſunt *in l. ſi excepta, & l. nemo Aruſpicum C. de maleſ. ſ.* 4. *& in l. nulli magicis, eod.* Divini autem dicti ſunt, quaſi Deo pleni, quippe quod divinitatis ſe eſſe plenos ſimulent, & mentiantur, dum aſtuta conjectatione, vel cognitione naturali futura prædicunt, & abſcondita. Duo genera divinationis, ars, & furor. Sic enim meminit D. Auguſtinus *de natur. dæmon.* relatus *in can. igitur genus* 26. *qu.* 4. & ita Plato *in Phædone* duas ſpecies divinationis facit, Maniam, & Augurationem. Illam dixit cum afflatu dæmoniaco conceptam cum furore, vim fatidicam, & divinam. Hanc, artem ex legibus, ſive regulis certis, ac ſignis, aut phyſicis, aut aliis ſuperſtitione aſſumptis.

Divinatrices certè eò uſque numero excreverunt, ut vix res ſit aliqua, ex qua divinationem accipere vanitas, & impietas non tentaverit, quæ ad quatuor genera reduci poſſunt. Primum. Ad divinam ſeu Prophetiam ex Sancto Spiritu. Et extra Dei Eccleſiam Mania, ſive Pſeudo prophetia & fanatica, de qua poſtea. Secundum. Ad Phyſicam, quæ eſt ex viribus, ac naturis rerum, ac ſerie, ordineve, & cauſis præfatio, & declaratio, qualis aliquando ex phyſiognomia colligitur, ex Aſtrologia, & ſimilibus. Tertium. Ad dæmoniacam, quæ per dæmonum miniſterium invocatione, & impietate fit. Quartum. Ad communem cum his omnibus poſtremis Nos de improbatis, hîc tantùm agere decernimus, at neque de iis omnia dicemus, ſed pauca, quæ ad pœnam conſtituendam pertineant, primùm aperiemus ſummatim, deinde aliquanto fuſiùs, non alia quidem ratione, quàm ut Judices brevi elencho norint omnes impoſtorum blaſphemas artes, neve quòd ſpeciem interdum religionis præfert, alioquin tamen impium, impunitum relinquant. Artium autem harum aliquas Lilius Giraldus de Diis Gentium. *ſyntagm* 7. dum agit de Apolline, aliquas Vvierus *lib. de præſtig. dæmon. cap.* 1. *&* 12. alias Bartholomæus Cocles *in anaſtaſi phyſiogn.* aliàs tradunt Rabbini *in comm. ad præcept. affirm.* 36. *&* 51. Paulus Iſraelita quoque *in dictis præceptis*, Franciſcus Venetus *tom.* 2. *problem. Sacræ Script. probl.* 275. *& ſeqq.* & alii, quos inferiùs adducam. De undecim ſpeciebus meminit jus divinationis *in can. illud* 26. *qu.* 2. *& ſequ. & id can. igitur, & ſeq.* 26. *qu.* 3.

De Prophetia nunc non agemus, cujus etiam duo quaſi ſuprema genera in ſacris Scripturis reperiuntur. Unum per Sacerdotes, alterum per Prophetas. Etſi enim ſæpè, qui Prophetæ iidem & Sacerdotes erant, aliter tamen futura prædicebant, quatenus Sacerdotes, aliter quatenus Prophetæ. Sacerdotalis enim Prophetiæ modus conſiſtebat in applicatione Ephod. Prophetarum autem oracula fiebant per viſionem, & ſomnum, de quibus vide Alphonſum à Caſtro *in duodecim Prophetas minores*, Martinum, Delrium, & nos alibi. Neque agemus de Nivinatione, ſive prænotione naturali quæ ſumitur ex ſignis, vel cauſis naturalibus, quæ utplurimum vocari ſolet præſagium, vel conjectatio, ſtrictè ſumptis vocabulis. Hanc enim eſſe licitam, quando procedit ex conſideratione cauſarum, ſignorumve cum vera prudentia conjunctorum, concedunt omnes, ſicut è contra eſt illicita, & ad dæmoniacam accedens divinationem, quando ſecus fit, ut mox videbitur.

In præſenti ergo tantùm erit ſermo de prænotione dæmoniaca, quæ derivatur ex pacto tacito vel expreſſo cum dæmonibus, & vocatur ſimplex divinatio. Hinc Theologi docent, illicitam eſſe prorſus, ſuaque natura lethalem hanc divinationis ſpeciem, quamvis ex aliquibus circumſtantiis fiat aliquando venialis apud Valentiam 2. 2 *diſp.* 6. *qu* 12. *pun.* 4. Solet definiri, quòd ſit ſignificatio occultorum ex pactis conventis cum dæmone.

Quantum ad ejus diviſionem multiplex poteſt adduci. Primò, ratione cognitionis intentæ rerum occultarum poteſt dividi in ſuperſtitioſam, & non ſuperſtitioſam, ſive illicitam tantùm. Divinatio non tantùm illicita, ſed etiam ſuperſtitioſa eſt, quando quæritur cognitio rerum ipſi dæmoni incognitarum, ſicuti eſt certa rerum merè contingentium, ac liberarum notitia, ut ſunt primùm, quæ dependent abſolutè à voluntate Dei, cujuſmodi ſunt omnia ſupernaturalia myſteria, necnon in ordine naturali gubernationes, & mutationes Regnorum, ac Rerumpublicarum, quia corda Principum ſunt in manu Dei, qui ſolus illa immutat ut lubet. Secundò, ea, quæ dependent ex arbitrii humani libertate, ut quid craſtina die ſim facturus, vel cogitaturus. Tertiò, quæ ſunt omnino, ac propriè futura contingentia, quandiù illa non habent certam & determinatam cauſam.

Illi-

Illicita verò tantùm, & non ſuperſtitioſa divinatio eſt, quando præcisè ab eo quæritur cognitio quæ dæmonis ſcientiam non excedit, ſi velit verum dicere. Primùm enim ex illis, quæ certò novit, poteſt dæmon multa probabiliter, & conjecturaliter prædicere. Summam enim diuturna obſervatione ſibi experientiam comparavit, & pollet angelico ingenii acumine, ac optimè rerum naturalium facultates, & ad quid valeant hominum voluntates, per appetitum ſenſitivum inclinare. Novit omnium hominum temperamenta, affectuſque. Novit quid ex his, ac illis ſequi ſoleat. Unde contingit, ut ſæpè ad amuſſim prædicat quid, & quando homines ſint facturi, vel etiam quòd Deus hunc, vel illum populum ſit puniturus, quòd Princeps ſit de ſolio exturbandus, & alia hujuſmodi.

Deinde poteſt dæmon certò prædicere quæcunque dependent à cauſis neceſſariis, quæ quidem ab aliis cauſis naturalibus nequeunt impediri, ut ſunt motus cœlorum, eclipſes, conjunctiones aſtrorum, & ejuſmodi alia. Inſuper ea, quæ, permittente Deo, novit ſe facturum, ut, ſi, Deo permittente, ipſe peſtilentiæ alicujus autor, & illator fuerit, vi mali ceſſatura certo die, novit infallibiliter peſtem ceſſaturam, idque certiùs adhuc, ſi ex pacto ad certi ſigni alicubi reconditi, vel condicti ſublationem morbus deſinere debet, poterit certò finem mali ſcire, illumque prædicere. Item quæ intellexit per revelationem, ſive illa contineantur in ſacris litteris, ſive aliter dæmoni fuerint manifeſtata. Quo pacto tam multa olim malignos ſpiritus prædixiſſe de fidei arcanis, legimus.

Poſtremò nihil dubitandum præterita dæmonem omnia memoria retinere, quæ vel aliena relatione accepit, vel coram ipſo geſta fuere. Idemque dicendum de præſentibus. Nam quæcunque actu exteriori prodita ſunt, ut ſecreta furta, res perditæ, theſauri olim defoſſi, metalla ſubterranea, ac hujuſmodi cætera, quæ hominum cognitionem fugiunt, dæmonibus nota ſunt. Et quamvis juxta probabiliorem D. Thomæ ſententiam virtute ſua naturali, nullas poſſint cognoſcere affectiones liberas, vel cogitationes ſpontaneas hominis ſine alicujus manifeſtatione; ſi tamen cogitatio, vultus, vel membri alicujus motu, aut mutatione, vel alio extrinſeco ſigno prodatur, meliùs, quàm exercitatiſſimi medici ex hujuſmodi dæmones indiciis internas animi affectiones deprehendunt. Poteſt etiam veterator adeo vehementer phantaſmatibus immiſſis hominem turbare, ut vix ad aliud advertere, vel aliud queat tum cogitare, quàm quod ab eo ſuggeſtum fuit, ut ita videatur divinare, quæ homo cogitat. Tandem dæmones, qua pollent celeritate, quæ in remotis longo itinerum intervallo regionibus geruntur, ea tam celeriter denuntiare poſſunt, ut diu ante prædicta ab ignaris putentur.

Item cùm divinationis omnis fundamentum ſit implicitum, vel explicitum pactum cum dæmone, omnes divinationis ſpecies, quæ penè dixerim ſunt innumeræ ratione diverſorum inſtrumentorum, ad illam inſervientium, ad duo potiſſimùm capita poſſunt reduci, quorum primum complectitur eas, in quibus clarè cognoſcitur pactum expreſſum, poſteriùs cæteras.

Primi ſumma quaſi genera ſunt duo, Oraculum, ſive dæmonomantia, & Mangania, ſive Goëtia, quorum iterum plurimi ſunt modi. Oracula enim aliquando vel ex antris, vel ex ſtatuis, vel ex hominibus reddita fuiſſe à dæmonibus, legimus. Et quamvis aliqui, non veteres tantùm, ſed & recentiores viri eruditi, hujuſmodi oraculorum cauſam phyſicam reddi poſſe, exiſtimaverint, peculiarem videlicet quandam loci illius è terra exhalationem, quæ fanaticos efficiat; nihilominus verior, hoc ex Chriſtiana Philoſophia, cui Fernelius *lib. de abditis rer. cauſ.* & Codronchius *lib. 7. de morb. malef. cap.* 8. ſubſcribunt, cenſet effectus tales adſcribendos eſſe dæmoni adſiſtenti, vel obſidenti hominem, ſpecum, ſtatuamve, & tantùm per accidens fieri, ut dæmon priùs hæc, quàm illa loca, ubi talis non eſt exhalatio, veluti accommodatiora inſtituto ſuo deligat, ſicut & libentiùs obſidet atrabilaria corpora. Quare quod expurgato medicamentis corpore, vaticinationem aliquando ceſſaſſe legatur, hoc inde fit, quia dæmon illa corpora deſerebat, in quibus non inveniebat ampliùs amicas ſibi diſpoſitiones. Quod verò priſca omnia ceſſarint oracula, non tam tribuendum vapori, vel exhalationi deficienti, quàm virtuti Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, qui ſuperveniens fortior forti armato hæc deceptionis vaſa extorſit.

Sunt inter ſpecies vanitatis divinationis Mangniæ, ſive Goëtiæ, quæ ſequuntur. Prima ſpecies eſt,

Lecanomantia ex pelvi, & aqua immiſſa, ubi nequam conſulebatur dæmon: ſive quando in pelvim injiciunt cum variis characteribus pretioſos lapillos, auri, argentique laminas, tum reſponſum ex pelvis fundo auditur.

Gaſtromantia, per quam non vocibus, ſed figuris reſpondetur. Fit per phialas vitreas ventriculoſas, ſimiliter aqua plenas, & inſpectante puro puero, purave puella, vel prægnante muliere, reſponſi loco, certæ figuræ, & imagines apparent.

Catoptromantia divinatio ex ſpeculis mundiſſimis, ſive quæ rerum quæſitarum figuras in ſpeculis exhibet politis.

Cryſtallomantia, vaticinium ex polito cryſtallo. Fit in cryſtalli fruſtis, annulo, alterive vaſi incluſis, vel etiam nudis, & in cylindrum, aut obelum conformatis, quibus fingit ſe dæmon inhabitare.

Dactylomantia per annulos ad certas conſtellationes fabricatos, ſive quæ divinat annulis ad certam Cœli poſituram conſtructis, vel incantatis, & ſuper tripodem ad certa verba motis.

Hydromantia ex annuli ictibus in cyatho aquæ factis. Sed & aliam hydromantiam damnant jura *in can. nec mirum 26. qu. 5.* divinationem ſcilicet per aquam in quam advocantur, & conſuluntur umbræ dæmonum, & fiunt imaginum ludificationes, cujus ſeptem modos refert Delrius.

Onymantia, ſive Onychomantia ex ungue pueri impolluti, quod oleo, ac fuligine impolluti pueri unguis illiniatur, & ungue Solem verſus obverſo, certum quid ſubmurmurando, videntur quæ cupiuntur.

Coſcinomantia, divinatio per cribrum, quia cribrum imponunt forcipi, forcipem binis digitis comprehendunt, ac elevant, & præmiſſis verbis conceptis ſubjiciunt nomina eorum, de quibus ſuſpicantur eos furtum, vel aliud occultum crimen patraſſe. Reum verò indicant illum, quo nominato, cribrum nutat, movetur, vel convertitur, quaſi qui digitis forcipem tenet, arbitratu ſuo cribrum movere non poſſit.

Axinomantia, divinatio per ſecures, ſive qua ſecuris rotundo infigitur palo, & ex ejus motu fur deprehenditur.

Gaſtrimantia per ſpiritum pythonicum ex utero reſpondentem.

Cephalæomantia, per caput aſini aſſatum ſuper prunas.

Cleromantia per ſortes fortunæ Prænestinas, de quibus & Valerius Maximus *lib. 1. cap. 4.*

Cleidomantia per clavem, cui circumdant chartulam inſcriptam nomine ſuſpecti, deinde clavem alligant ſacræ Scripturæ Codici. Hanc virgo ſuſtentat, & verbis certis murmuratis chartula ad nomen criminoſi vertitur, moveturque.

Necro-

Necromantia, hoc eſt divinatio per mortuos, ſive per manes, & defunctos elicitos ut credebant.

Necyomantia ex cadaveribus.

Sciomantia ex umbris.

Aëromantia, quæ ex aëre conjurato reddit oracula.

Pharmacia, qua utuntur incantatores, qui divinant, freti ſolo dæmonis commercio, præter incantationem adhibentes pharmaca.

Oniromantia per inſomnia divinatio.

Botanomantia divinatio ex herbis.

Aſtragalomantia ex jactu aſtragalorum.

Geomantia ex projectione punctorum, & linearum.

Aſtronomia per aſtrorum indicia, unde genethliaci, *can. illud. 26. qu. 2.*

Phyſiognomia ex facie inſpecta.

Chiromantia ex inſpectione linearum manuum.

Cothabomantia, quæ fiebat per æneam phialam, plenam vino in minora pocula transfuſo ab alto, unde captabant amaſii divinationem, de qua Cœlius Rhodiginus *lib. 15. cap. 5.*

Pyromantia, cùm ceræ pila, igne incenſa. Erant juxta Iſmenum fluvium Thebarum Apollinis ædes, ubi immolatis hoſtiis, & impoſitis in ignem, ſacerdotes vaticinabantur, de quo meminit Sophocles in Oedipo Tyranno.

Spatalamantia per os hirci recenter occiſi.

Splanchnoſcopia, vel haruſpicina, haruſpicum divinatio, per extorum inſpectionem, ab haruga, ſive hoſtia, vel ab ara, divinatio dicta. Prohibita nominatim *in l. 2. C. de pagan. & in l. nullus C. de malef. & mathem.* Non ignoramus tamen probatam antiquis paganis, & Ciceronem notaſſe *lib. 3. de divinat.* Reipublicæ cauſa, communiſque religionis eſſe colendam.

Secunda ſpecies divinationis eſt Ionoſcopia, Auſpicium, Augurum ex avibus ſumptæ divinationes. Hæ dictæ Præpetes, ſi ex volatu colligerentur, Si ex cantu, & ore Oſcines, ut autor Varro *lib. 5. de lingua latina.* Quibus & accedebat ex paſtu divinatio, pullis gallinaceis ex cauſa eductis, cujus vanitatis apud Ethnicos Romanos erant collegia, nempe Augurum, neque quicquam publicè, aut privatim fiebat, magnum, aut parvum, inconſultis Auguribus, ut ait Dio Caſſius *lib. 37.* & Valerius Maximus *lib. 2. cap. 1.* Eratque Lex duodecim Tabularum: *Omnium Magiſtratuum auſpicium, judiciumque eſto.* Extant & plura exempla de ominibus, ac de Auguriis apud Valerium *lib. 1. cap. 4. & 5.* & de inventione eorum tractat Polydorus Virgilius *lib. 1. de invent. rer. cap. 22. cum binis ſeqq.* ac Plinius *lib. 7. cap. 56. & lib. 8. cap. 28.* Romæ Augurum Collegium maximè ſolenne tradit. Erat adeo frequens auguriorum captatio, ut principia ipſa rerum auſpicia dicta ſint, ut *in l. fin. C. de interd.* & alibi. Sed & auguria non tantùm ex avium garritu, inceſſu, ſaltu, vel volatu, verum etiam ex ovis capiebantur, ut apud Plinium *lib. 10. cap. 55.* & ex piſcibus apud eundem *lib. 9. cap. 76.* ex muribus, vel vulpe *lib. 8. cap. 28.* atque ex aliis. Arioli quibuſdam dicuntur, & harioli, quaſi farioli à fando, vel ore prædicendo; Alii dicuntur Vates, divinationem ore promittentes. Suſtulit Ariolos Samuel de terra *1. Reg. 28.* & prohibuit Deus *Levit. 19.* ab ariolis quicquam ſciſcitari. Auguſtinus *lib. de natura dæmon. in can. igitur 26. qu. 3.* ariolos putat dictos, quòd circa aras Idolorum nefarias preces emitterent, & funeſta ſacrificia exercentes reſponſa acciperent dæmonum. Ulpianus fanaticos dixiſſe videtur, qui aliqua profantur, caput jactantes, circa fana bacchantes, & quaſi dementes, reſponſa dantes, *in l. 1. §. pen. ff. de ædil. edict.* Fanaticus à fano, ſive templo, quod fando dedicatur, vel à fando. Et qui præ divinando ſolent fari fatidici dicti, ut & vaticinari, inquit Varro *lib. 5. de lingua latina*, quod veſana mente faciunt.

Ad hanc ſpeciem divinationis refero alias plures, quas comminiſcebantur edi per Bacchidas furentes, ex Tripode, ex antro Triphonii, ex quercu Dodonea, ex columbis ejus, vel tympano, ex aquis Caſtaliæ, fonte Colophonio, lebete Theſprotio, & aliis, quorum dæmoniaca Oracula adventu Meſſiæ obmutuerunt, ut ſæpè diximus, ſuperatis illorum adminiſtris dæmonibus. Sicque ſiluit Apollo Colophonius, Delius, Pythius, Clarus Didimæus, Amphiaraus, Amphilochus, & Hammonis oraculum, ut ſcribit Theodoretus *lib. 10. de curat. græcan. affect.* & Plutarchus *lib. de ceſſat. oracul.*

Quantum verò ad hanc divinationis ſpeciem, nempe Ariolationem, ſive Haruſpicium, Augurium, ſive Auſpicium, & Sortes, ſtricte ſumptæ, vel in eis non eſt explicitum pactum, vel latens admodum; In his tota veterum diſciplina divinandi in ſacrificiis Gentilium verſabatur, in qua, licet olim ſemper intervenerit Idololatria expreſſa, non tamen ſemper pactum explicitum. Hodie fieri poteſt, ut neutrum interveniat, ſed implicitum duntaxat.

Primus hujus divinationis modus erat ex vivæ adhuc victimæ obſervatione, Victimarius dictus. Secundus, quo motus, & ſingula mactatæ hoſtiæ membra rimabantur, jecur maximè. Tertius pyroſcopia, quando pix trita in ignem ſpargebatur, aliquando tedæ pice illitæ accendebantur, & certis characteribus ſignabantur, & ſi flamma tedarum in unum coibat, proſperum; ſi lambens & diviſa apparebat, infelicem; ſi tricuſpis aſſurgebat, glorioſum eventum; ſi variè diſperſa, in ægro mortem, in ſano morbum; ſi crepitans, infortunium; ſi ſubitò extincta, ingens periculum ominabatur. Quartus eſt Capnomantia, hoc eſt fumi obſervatrix. Quintus propriè dicta Libanomantia, ſive ex thure divinatio. Sextus Spodomantia, qua divinabant olim ex cineribus ſacrificiorum. Septimus Hydromantia & œnomantia, qua conſiderabant colorem utriuſque laticis in ſacrificio fuſi. Octavus ducebatur ab edulibus variis, ut Criſomantia, alcunomantia, tyromantia, ichiomantia, & ſic de aliis. Nonus eſt Ceromantia, cum cera liquatur, & aquæ guttatim inſtillatur, & figuræ inde ortæ obſervantur. Decimus Anthropomantia, quæ rimabatur hominum mactatorum fibras, ac viſcera, ad quam commodè reducitur ſacrificium filiorum in Tophet, ubi igne abſumebantur in honorem Moloch 4. Reg. *cap. 23.* & Ezechielis *cap. 20. 11. 31.* Undecimus Daphnomantia ex laurei rami combuſtione proſperum ſignum ſi obſtreperet cum fragore, infelix, ſi taceret. Duodecimus cùm ex verbenæ, lunariæ, ſalviæ, myricæ, ficus, & aliorum ſimplicium foliis, ramuliſve conſignatis nomine quærentium, & quæſtione, cognitio futuri petebatur. Decimustertius Omphalomantia obſtetricum propria, quæ per nodulos umbilico, & ſecundinis adhærentes conjiciunt quoties puerpera ſit poſtmodum paritura. Decimusquartus ex eadem obſtetricia ſchola profectus eſt Amniomantia ex membranis ſcilicet, quibus fœtus in utero materno involvitur, divinatio, de cujus vanitate legendus Levinus Lemnius *lib. 2. de occultis naturæ miraculis cap. 8.* Decimusquintus eſt æquè ridicula Judæorum divinatio per Jeduim quoddam animalis genus, de qua ex profeſſo agit Andræas Libavius *par. 2. ſingular. diſputat.* Decimusſextus eſt Lithomantia, divinatio ex lapide, de qua aliqui intelligendum putant illud Levitici *26. num. 1. Nec titulos erigetis, nec inſignem lapidem ponetis in terra veſtra, ut adoretis eum.* Nam ubi vulgata editio habet *lapidem inſignem*, aliqui vertunt *lapidem imaginationis*, vel *lapidem ſpeculationis.* Decimus ſeptimus

mus Rabdomantia, divinatio ex virgis, quæ iterum multiplex est. Decimus-octavus Lampadomantia quando nonnulli candelam in B. Antonii, vel alterius Sancti, honorem accendunt, sicque res perditas confidunt inventuros. Decimus-nonus Parthenomantia, sive divinatio, qua virginitatem puellæ explorabant, & sic de aliis, de quibus vide Michaelem Medinam *lib. 2. de recta in Deum fide*, & Julium Sirenium *de fato lib. 9. cap. 15. & 16.* De Virginis explorandæ ratione an naturaliter haberi possit, vide Valesium *de sacra Philosoph. cap. 25.* & Paulum Vecchium *in observat. medic. cap. 141.*

Est & apud Coclitem expilatio gallinarum, genus divinandi. Meminit Commentarius Euripidis in Phœnissis fuisse rationem quoque divinandi priscis ex cauda victimæ. Si enim repanda, & incurvata fuisset in igne, difficultas, & effectus belli periculosus; si protensa, & deorsum vergens, clades, & calamitas; si in sublime, victoria portenderetur. Ritus etiam fuit Aruspicibus in sacris, vesicam obturatam lana victimarum, vinctamque igni injicere, & ex crepitu, vel jaculatione urinæ, cùm rumperetur, conjectare, divinareve, sicut & idem enarrator Euripidis notat ibidem. Quæ omnia incerta, & illicita esse satis constat ex variis sacræ Scripturæ locis, ac protinus ut ridicula, ac simul impia, & prohibita rejicit Christianus. Prohibentur enim Levit. *cap. 19. v. 26.* Deuteron. *cap. 18. v. 10.* Ecclesiast. *34. v. 5.* Jeremiæ *cap. 27. v. 9. Paralip. cap. 37.* Prohibetur & species magiæ, Hebræis dicta *Kasam*, id est Præsagium futurorum. Sicut & *Nahas*, nobis augurium. Alia divinandi successus rerum formula Idololatriæ describitur ab Ezechiele *cap. 21.* dum dicitur, quod Rex Babylonis stetit in bivio, in capite duarum viarum, divinationem quærens, commiscens sagittas, interrogans Idola, & exta consulens.

Tertia tandem species sunt Sortes. Sors olim dicta *Phur*, ut patet ex libro Esther *cap. 9. v. 26.* quam plerique Persicam, vel Susianam vocem esse volunt; meliùs tamen alii cum D. Hieronymo Hebræam. Sors autem ex D. Thoma *2. 2. qu. 95. art. 8.* triplex est divinatoria, consultoria, divisoria. Divinatoria vocari solet cleromantia, quæ ex genere suo prohibita est, talemque fuisse Jonæ sortitionem plures docent. Ejus varii sunt modi, sicut & aliarum, quæ suum à materia nomen habent. Primus est, quibus bacillis, oscillis, talis, pillulis, aut tabellis inscriptis in altum, vel in urnam conjicitur.

In sacris litteris inveniuntur aliquæ sortes, ad rabdomantian potissimùm pertinentes, ut est illa sagittarum, de qua Ezechiel *d. cap. 21.* cujus divinationis, sive sortis divinatoriæ modum, & ritum explicat D. Hieronymus *in comm. illius loci.* Ac illa Oseæ *cap. 4. v. 12. Populus meus in ligno interrogavit, & baculus ejus annuntiavit ei.* Etsi enim hunc locum D. Hieronymus velit intelligi de eodem divinationis modo, de quo loco citato egit Ezechiel, quod etiam sentit Theophylactus in Oseam, licet aliter D. Hieronymus explicet ipsum ritum; nihilominus apud Hebræos Rabbi Moyses *in explicatione præcepti negativi 52.* de alio modo hunc locum explicat, cujus ritum sic describit. Decorticabant bacillum ligneum uno tantùm ex latere, tum in aërem projiciebant. Si fortuito casu, primo jactu apparuisset superior pars decorticata, at secundo ictu superior pars adhuc vestita, prosperum successum augurabatur; sin è contra primum pars vestita, infelicem; si utroque jactu vestitum, vel nudatum latus superiùs fuisset, mixtum eventum sibi pollicebantur. Sunt qui de hac eadem sortis divinatoriæ specie intelligant locum Deut. *cap. 8. v. 11. Vechobler chaber.* Ubi enim vulgata nostra editio vertit *incantator*, recentiores aliqui vertunt *jungens junctionem*, ut exprimant quendam modum, quo per frusta lignorum, iterum coeuntia divinabatur.

Mentio fit de sortilegis in jure *can. sortilegi 26. qu. 1.* qui sub nomine fictæ religionis per quasdam, quas sortes Apostolorum, vel Sanctorum vocant, divinationis scientiam profitentur aut quarumcunque Scripturarum inspectione futura promittunt, quibus inest tacitum pactum, & symbolum dæmoniacum, ut probat *can. illud 26. qu. 2.* Ideo & censura huic vanitati erroris apertionis librorum adhibita *cap 2. de sortileg.* Vocat Cocles Literamantiam. Atque Christianis sortes vetitæ Virgilianæ, id est, quæ ex apertura voluminis Virgilii captari solitæ erant, quibus utebatur Adrianus, ut autor Ælius Spartianus in Ælio Adriano. Quem quidam eadem animi levitate cum impietate sequuti sunt, arbitrati aliquid in poëtis divinitatis latere. Sic scribit Trebellius Pollio in *Claudiano*, Claudianum Cæsarem sortes multas ex carminibus legisse. Tales & fuerunt olim sortes Musæi, quarum editissimus fuit Athenienses Onomacritus, Athenis ejectus ab Hipparcho, Pisistrati filio, quod per Lasum Hermionis deprehensus fuisset, inter Musæi sortes hanc quoque inseruisse, fore, ut Insulæ Lemno adjacentes mari submergerentur, ut autor Herodotus *lib. 7.*

Transtulerunt hanc sortium vanitatem quidam ad Sacra Biblia, ut ex iis, quæ in illis occurrerent notionem susciperent, quem morem improbat quoque D. Augustinus *in Inquisit. ad Januarium* his verbis: *Hi, qui de paginis Evangelicis sortes legunt, etsi optandum est, ut id potiùs faciant, quàm ad dæmonia consulenda concurrant, tamen ista mihi displicet consuetudo, ad negotia secularia, & ad vitæ hujus vanitatem divina Oracula velle convertere.* Referuntur & hæc *in can. hi, qui 26. quæst. 2.* scribit Paulus Æmilius *lib. 7. hist. Franc. in D. Ludovico*, tempore Innocentii IV. Imperatorem Tartarorum, seu Scytharum, cùm statuisset ex jejuno, ac sterili solo suo in Hungariam, & proximas nationes irrumpere, cunctaretur tamen, quod suspicaretur sibi cum validissimis ducibus, & fortissimis gentibus rem fore, quæ sua egregiè tuarentur, sortes consuluisse, dataque ei dictio fertur, ne dubitaret fines egredi. Quare inde egressus cum sociis, subegit Parthos, Chorasanios, Syros, Hierosolymos, & alias nationes.

Secundus modus est Geomantia, cujus laboriosa industria mentitur artem. Nam sexdecim figurarum in solo, vel abaco nomina technica dispungit ex sexdecim, additis diversis punctorum coordinationibus, quæ nomina singulis suis astris putant respondere. De cujus vanitate vide Conradum Vvimpinam *lib. de divinat. cap. 5.* & Julium Sirenium *lib. 9. de fato cap. 38.*

Tertius modus est per Ludum, qui describitur in dodecahedros, & alter, quem vocant ludum pastorum ad cognitionem matrimonii futuri, opum, dignitatum, liberorum, &c.

Quartus Alectoromantia, quando definitus locus in partes æquales describitur, & unicuique singulæ alphabeti litteræ inscribuntur. Deinde singulis litteris granum frumenti imponitur. Posteà ad hoc enutritus Oscen gallinaceus introducitur, qui grana comedat. Tum notantur literæ, quarum primùm grana depascitur, v. g. literarum P. E. T. tunc creditur notari Petrus, Petronius, Petrucius, & quorum simili modo nomen inchoatur.

Quintus modus est Onomamantia, quæ petitur ex nomine consulentis per elementa nominis diversimodè collocata, & quasi per anagrammatismum, faustum quid, vel contrarium indicantia. Hoc fuit Pythagoricum commentum. Fortassis etiam Gentilibus

in usu

in uſu fuit alius Onomantiæ modus, quando ex ipſa nominis ſignificatione omen accipiebant, vel aliquid futurum divinabant. Etſi enim expertes ſint culpæ, qui ſedula diligentia quædam per Angelos, vel homines ſanctos prophetico ſpiritu impoſita nomina cùm eorum, quibus impoſita fuere, munere, virtutibus, aut exitu vitæ componunt, & oſtendunt, illa cum rebus convenire, ad hoc enim nobis præit Angelus *Matth.* 1. *Luc* 1. & ipſemet Chriſtus Simoni nomen Cephas imponens; nihilominus à ſuperſtitionis culpa non ſunt immunes, qui ex nominibus ſic parentum arbitratu impoſitis, fortunas hominum, & eventus futuros exiſtimant dependere, indeque quid futurum ſit ratiocinantur, prout rectè docet Joannes Brodæus *libro ſeptimo, miſcellan. capite quinto*, & Merſennius *in Geneſin capite* 3. *verſ.* 22.

Sextus modus eſt Arithmanica, quæ fuit duplex; Una Græcorum, valorem literarum conſiderantium, & futurum victorem augurantium, cujus nomen majores numeros contineret. Altera Chaldæorum, qui alphabetum diſtribuunt in tres decades, quibuſdam litteris repetitis, & nomina petentium reſoluta commutant in numeros, & ſingulos numeros ſuis planetis attribuunt. Huc referenda illicita recentiorum Judæorum Kabala, de qua ſuo loco. De hoc conſuli poterit Segnius *de vero ſtudio Chriſtiano*, & meliùs Cirvelus *opere hiſpanico in parad. quæſtione ultima de Kabala Judæorum.* Huic autem divinationis modo confirmando, nihil facit, quod B. Joannes *in Apocalyp. capite* 13. nomen Antichriſti per 666. numerum ſignificavit, tantùm enim numerorum involucris arithmeticis prophetiam contexit. Quod & nobis liceret, Spiritu Sancto id inſpirante. Ipſis autem numeris vim aliquam divinam, vel naturalem proprietatem tribuere, erroneum eſt.

Septimus, quem etiam Pythagoræ tribuit Plinius, eſt conſiderare in nominibus propriis vocalium numerum. Parem eſſe proſperum, imparem verò, orbitatis, claudicationiſque indicium. Circumfertur de his, ac ſimilibus nugis liber Alchindrinæ, quem fingunt fuiſſe Ariſtotelis diſcipulum, ſuperſtitioſus planè, & flammis digniſſimus. Ad hunc eundem, vel etiam præcedentem modum referenda eſt communis illa circularis figura, in cujus medio inter ſemilunas area, varii numeri arithmetici ponuntur. Tum in proximo circulo inſcribuntur verba: Vita, bona fortuna, mala fortuna, mors, morbus, ſanitas; In ſequenti nomina planetarum cum certis numeris; In tertio alphabetum latinis litteris capitalibus; In quarto denique certi rurſus arithmetici numeri, prout illam deſcribit Georgius Pictorius *in epitome de Magia.*

Octavus tandem poni poteſt ex Joanne Leone, diligenti rerum Africanarum ſcriptore *libro* 8. *hiſt.* Ornithomantia quædam ſortiaria. In capſula, abaculi forma conſtructa, quædam aluntur aviculæ. Ad has veniunt, qui conſilium quærunt, & obolum offerunt. Avicula ſtipem accipit, inque capſulam infert roſtro; deinde regreditur, & reſponſum in chartula refert conſultori.

Inter ſpecies divinationis & illa annumeranda eſt, quæ ſi vera eſt, phyſica, non improbanda erit, quam ex draconis hepate, vel corde comeſtis procedere dicunt, autorque eſt Philoſtratus *lib.* 3. *de vita Apollonii.*

Eſt aliud divinationum, vel ſuperſtitionum genus per omina, quæ è multis rebus capiebantur, veluti ex ſternutatione, corroſione ſoricum, offenſione pedum ad limina, ex ſingultu, ſaltu, ſive pulſatione venarum, & ex aliis vaniſſimis, prohibitis *in can. illud quid eſt* 26. *q.* 2. de quibus nos alibi.

CONSULTATIO LXXIII.

De Conjectatione naturali, ejuſque ſpeciebus Aſtronomia, Aſtrologia medica, ruralis, prognoſtica, ſomniis, phyſionomia, ſpatulamantia, metoſcopia, chiromantia, geſtuum, & actionum ſignificatione, deque aliis.

INter Prænotionem prorſus licitam, ſeu divinam, qualis eſt Prophetica, & prorſus illicitam, qualis eſt ope dæmonum intenta occultarum divinatio, medium veluti tenet illa, quæ aliquando licita, aliquando illicita eſſe poteſt, quam ad aliarum diſtinctionem plerique *Conjectationem* vocant.

Hæc vel eſt phyſica, ſive naturalis, vel politica, ſive civilis, quæ ſortis nomen retinet. De prima nunc agimus, & ad illam reducimus quæcunque ſignis, & cauſis naturalibus innituntur, vel ſaltem ea non improbabiliter prætexunt, cujuſmodi ſunt Agricolarum, Paſtorum, Phyſiognomorum, Chiromantarum, Aſtrologorum, & Oniropolarum conjectationes.

Primùm occurrit Conjectatio, ſive judiciaria ex aſtris Matheſis, cujus duæ ſunt ſpecies. Prior omnino licita; poſterior aliquando licita, aliquando illicita. Prima ſpecies eſt Aſtronomia quæ nititur univerſalibus, veris, & incommutabilibus principiis, & ſcientiam conſequitur futurorum artis ſuæ, veluti revolutionis annorum, curſus ſyderum, diſtinctionis eorum, item naturæ Solis, & Planetarum, Eclipſium, ſtationum, retrogradationum, aſpectuum, conjunctionum, oppoſitionum, ac ſimilium, de quibus infra. Unde de hac intelligitur illud Geneſis *cap.* 1. de luminaribus Cœli: *Et ſint in ſigna, & tempora, & dies & annos.* Signa videlicet, quibus ordo, ac diviſio temporum notaretur, hoc eſt, unde meridies, ac diei, noctiſque horæ ſignarentur, item veris, æſtatis, autumni, ac hyemis diverſitas.

Altera ſpecies eſt Aſtrologia ad vitæ humanæ uſum potiſſimùm accommodata. Diſquirit enim in ordine ad illam aſtrorum qualitates, & paſſiones, quoſque eventus in his inferioribus decernant. Unde etiam juxta quatuor principaliora, quæ ad vitam humanam ſpectant dividitur in quatuor partes principales.

Prima eſt Aſtrologia medicinalis, ab aliis Iathromathematica dicta, omnino licita. Sicut enim humores noſtri corporis à cœleſtibus influxibus, ſuperioribuſque cauſis geniti, ab iiſdem ſuſcipiunt alterationem, nullus negare poteſt, quin eorum vires ac motus quàm maximi ſint momenti in curandis corporibus. De quo vide Argolum *in lib. de diebus criticis, & agrorum decubitu.* Unde non immeritò Alexand. de Alex. 2. *p. ſum.* eos vocat Aromatarios, non Medicos, qui Aſtrologiæ ignari ſunt.

Secunda pars continet aſtrologicas obſervationes circa agriculturam reiq; ruſticæ œconomiam, quæ etiã eſt licita: Quia uti rebus ad eos effectus, ad quos cauſandos naturalem habẽt facultatem, vel quovis modo naturaliter conducere poſsũt, licitum eſt. Etenim apud omnes certum eſt, cœlorum influxus plurimum valere in multis ad agriculturam, reiq; ruſticæ œconomiam pertinentibus. Tunc ergo eos obſervare, non eſt illicitum. Sic in cædendis arboribus, vel lignis poteſt obſervari Lunæ decrementum, ne ligna cæſa in novilunio carie inficiantur. Undè Columella *lib.* 14. *Omnis materia in ædificia ſuccidi debet luna decreſcente à vigeſima uſque ad trigeſimam, quia ſic cæſa judicatur carie non infeſtari.* Item Agricolæ licitè obſervant quoſdam dies propter influentiam ſyderum, & poſitionem, aptos, aut ineptos, his, vel illis effectibus. Ut ad ſerendum attenditur Sol in Scorpione, vel in principiis Sagittarii. Ad ſeminandas fabas in Tauro. Ad ſerendum hordeum in Libra, vel in principio Scorpionis. Idem dicito

de paſtoribus ad miſcendùm mares feminis, ad tondenda vellera, ad greges paſcendos, ac ſimilia: Notandum tamen, hæc nimis attendere, ſi non ſuperſtitioſum, ſaltem noxium eſſe poſſe juxta illud Eccleſiaſt. 5. *qui obſervat ventum, non ſeminat.*

Tertia pars, etiam licita complectitur Aſtrologiæ præcepta de navigatione. Obſervationes enim extant quamplurimæ ab antiquis experimento comprobaræ, in quibus Lunæ conſtitutio, cæterorumque planetarum aſpectus veniunt conſiderandi antequam iter ſumatur per aquas.

Quarta pars eſt illa, quæ per Antonomaſiam prognoſtica, judiciariaque vocatur. Non ſolùm enim judicat de rebus inſignioribus, quæ ſub orbe Lunæ eveniunt, putà de legum mutatione, aut fundatione, de everſione, aut confirmatione regnorum, de bellorum eventibus, aliiſque hujuſmodi, ſed inſuper inſpecto cujuslibet hominis in particulari horoſcopo, id eſt hora nativitatis, & ea collocata ad ſyderum, cæterorumque corporum cœleſtium poſituram, judicat de conſtitutione corporis, de ſtatu, fama, honoribus, dignitatibus, officiis, divitiis, paupertate, nuptiis, ſobole, inimicitiis, direptionibus, furtis, morbis, morte, ac denique de omnibus ejus fortunis & infortuniis.

Hæc Aſtrologiæ pars partim eſt licita, partim illicita. Si enim ex natalitia conſtellatione prædicat tantùm natorum propenſiones, verbi gratia, ad litterarum ſtudia, ad tales virtutes, taliaque vitia, ſi, inquam, talis prædictio intra hos limites contineatur, non eſt illicita, & vana, ſed ad Philoſophiæ, & aſtromiæ naturalis partem reducenda eſt. Nam ejuſmodi propenſiones, præcipuè ab aſtris & ſtellarum ſitu, ut à cauſa proficiſcuntur, ut multis in locis docet Divus Thomas 2. 2. *quæſtione 95. articulo quinto ad ſecundam, & prima parte, quæſtione 115. articulo quarto, ad tertiam.* Conjectare autem ſive cognitionem ſumere effectuum ex ſuis cauſis, ad veram ſcientiam pertinet, nec in ſe aliquid abſurdi continet, cùm hoc beneficium à Deo collatum ſit hominibus, ut ex cauſis procedant ad cognitionem ſuorum effectuum, atque adeo non poteſt eſſe illicitum. Quinimo ex eodem Divo Thoma, locis citatis, effectuum actualium, maximè, purè ac merè contingentium, quales ſunt fortuiti, & actus humani, levem quandam conjecturam poteſt deſumere Aſtrologus ex ſyderum poſitione. Nam, ut diximus, ex aſtrorum, ac ſyderum ſitu diverſo, diverſæ dimanant propenſiones, in hæc inferiora, etiam in homines. Hic ad venerea inclinatur, ille ad rixas. Sed quæ eſt hominum propenſio ad malum, ferè omnes eam ſequuntur, ac proinde Aſtrologus, qui propenſiones ſemel agnoverit ex ſyderum poſitione, poterit quodammodo conjectare de futuris eventis actualibus, etiam voluntariis hominum, quæ ſi quicquam occaſionis erit, propenſiones, tam malas, quàm bonas conſequuntur. Quo ſenſu debet intelligi locus Divi Thomæ 2. *de generat.* Qui ſciret virtutes cœlorum, ſtellarumque in eis poſitarum, dum res aliqua naſcitur, poſſet judicare de tota vita rei generatæ, licet hoc neceſſitatem non ponat, & poſſit impediri per accidens. Verùm quia rarò, aut levi conjectura, deſumpta ex experientia, orta etiam ex conjectura, & multis obvoluta erroribus, cognoſcuntur ejuſmodi virtutes, ideo etiam cognitio ab ea deſumpta perexigua eſt, & vix nomen conjecturæ meretur, ut rectè conſideravit Cajetanus 2. 2. *qu.* 95. *ar* 5. Quid autem in Aſtrologia judiciaria ſit omnino vanum, & illicitum, dicemus ſuo loco.

Secunda veluti ſpecies conjectationis naturalis, aliquando licitæ, aliquando illicitæ, eſt divinatio, quæ fit per ſomnia. Siquis enim illis utatur ad prægnoſcenda futura, ſecundùm quod ſomnia procedunt ex revelatione divina, quorum in divinis ſcripturis plura habemus exempla, vel ex cauſa naturali intrinſeca, vel extrinſeca, quantum poteſt talis virtus ſe extendere, tunc non erit illicita, aut ſuperſtitioſa divinatio; ſecùs autem ſi cauſetur ex revelatione dæmonum, cum quibus pacta habentur expreſſa. Nam ad hoc invocantur. Vel tacita. Quia hujuſmodi divinatio extenditur ad quod ſe non poteſt extendere. Quorum major explicatio videri poteſt apud Raphaelem de la Torre 2. 2. *quæſtione 95. articulo ſexto*, ubi eruditè hanc materiam pertractat, oſtenditque artem interpretandi ſomnia, de qua antiqui quidam, & ex recentioribus plures gloriantur, eſſe futilem, & hominum otioſorum.

Tertia ſpecies eſt divinatio, ſive conjectatio Phyſionomica, quæ communiter accepta extenditur ad omnem conjectationem ſumptam ex conſideratione conſtitutionis omnium partium corporis humani, ſed potiſſimè ſumitur ex conſideratione faciei, eò quod ſenſuum organis conſtat, & mentem valdè prodit. Deinde ex manuum inſpectione manus enim humana eſt organum organorum, ex Ariſtotele, & Galeno. Unde ſub hac ratione communi dividere poſſumus conjectationem phyſionomicam, *in Spatulamantiam*, quæ conſiderat ſigna, & lineas repertas in armo animalium, ad quam reducitur omnis conſideratio ſignorum in quocumque membro corporis, excepta facie & manu, & in *Chiromantiam*, quæ conſiderat conſtitutionem, & lineas manuum, & *Phyſionomiam ſpeciatim acceptam*, quæ conſiderat faciem, & hæc pars, quia nobilior, retinuit ſibi nomen commune, quamvis alii vocent illam *Metoſcopiam.*

Loquendo igitur primum de illa, certum eſt, eſſe licitam, ſi in prædicendis corporis, ſive animæ ſenſitivæ affectionibus, ac propenſionibus intra limites naturales contineatur, & fundamentis duntaxat naturalibus utatur. Licet enim perfectam certitudinem non habeat, probabilitate tamen aliqua non caret, ideo ea uti cum formidine aliqua veritatis, non eſt illicitum. Explicatur dictum adducendo fundamenta, quibus nituntur Phyſionomi, non ſuperſtitioſi, ſed principiis naturalibus, aut moralibus inhærentes.

Primum fundamentum ducitur à quadam cum cæteris animantibus ſimilitudine, verbi gratia, qui parvis ſunt oculis invidiæ paſſione affici cenſentur. Quia ſimiæ invidæ ſunt. Qui magnis, ſtupidi, ſicut boves, & aſini. Hujus fundamenti ratio eſt, quia natura dedit inſtrumenta cuique animantium apta, & proportionata ad exequendum ſuas propenſiones, ferocibus, ut Leoni, apro, tauro ungues, dentes, cornua. Timidis, ut lepori, & cervo membra celeri fugæ idonea, ſicque de aliis. Unde quaſi ex ſigno, & à poſteriori colligimus animalium propenſiones ex ipſis corporeis inſtrumentis, quibus à natura ornantur, ac præcipuè hæc ſigna in facie elucent, ubi ſunt omnia ſenſuum organa. Nec dicas, in animantibus brutis has propenſiones magis elucere, quàm in hominibus; quia illa ſuas propenſiones ſine fræno ſequuntur, hi verò ſæpè occultant, illis reſiſtentes. Nam ſaltem colligitur probabiliter ex ſimilitudine & analogia inſtrumentorum, ac ſignorum, quæ reperiuntur in animalibus brutis, idem judicium proferendum eſſe de hominum, quod de brutorum propenſionibus.

Secundum fundamentum deſumitur à moribus gentium, atque provinciarum, quæ cùm differant corporis con-

conſtitutione, ut plurimùm differre etiam ingeniis, ac moribus experientia conſtat. Exempli gratia Phyſiognomi dicunt nimis fuſcos, ſtupidos, ac pertinaces eſſe, quia Æthiopes tales ſunt.

Tertium fundamentum ſumitur à ſexu, putà quia mulieres, plerumque candidæ ſunt, & molli cute, ex denique ſunt timidæ, atque inconſtantes, idcirco conjecturare licet de viris candido vultu, ac molli cute timidos eſſe, ac leves.

Quartum fundamentum deſumitur facta argumentatione ab immutatione membrorum, maximè faciei, ad animæ ſenſitivæ paſſiones, ſive propenſiones, ut à torvo aſpectu judicamus animum crudelem, à fixo, & immoto iracundum.

Hæc ſunt fundamenta, quibus ſecretior hæc Philoſophiæ pars ſuas depromit conjectationes, non per certitudinem, ſed per quandam probabilitatem majorem, aut minorem, qualis in eiſdem fundamentis, & illatione ex ipſis reperitur. Cui feliciter comparandæ inſervire poſſunt ex antiquis Ariſtoteles, Galenus, Hippocrates; ex modernis Michael Medina *libro ſecundo, paræneſ. Chriſtian. capite ſecundo*, à quo laudatur quidam Petrus Moſius *lib. de multipl. temperam. & cognoſcendis hominibus*, quibus adde opus correctum Joannis Baptiſtæ Portæ *de phyſionomia* & Ulyſſem Aldrovandum *de animalibus*.

Atque ad hunc ſenſum debent intelligi, & expendi multi Sacræ Scripturæ loci, in quibus de phyſionomia agitur. Eccleſiaſt. 19. *Ex viſu cognoſcitur vir, & ex occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus.* 1. Paralip. cap. 12. habetur peritia phyſionomiæ ex ſimilitudine membrorum animalium: *Viri Gaddi, viri robuſtiſſimi, facies eorum, quaſi facies Leonis. In Epiſtola ad Galat. capite tertio*, id ipſum habetur ex moribus regionum: *O inſenſati Galatæ*, Geneſ. 2. exhibetur & hoc idem ex repræſentatione feminini, vel maſculini ſexus: *Vocabitur virago, quia de viro ſumpta eſt.* Et ſic de aliis locis, quorum centum & quinque expendit juxta principia phyſiognomica Paulus Vecchi *in opuſculo obſervationum omnigenæ eruditionis in divinam Scripturam, libro primo.*

At ſi loquamur de illis rebus, quæ pendent ex libero arbitrio, aut caſuales, aut fortuitæ ſunt. Cujuſmodi ſunt omnes actus humani liberi, aut permixti actibus humanis, ut ira actualis, acceſſus ad mulieres, &c. Dona Dei gratuita, quæ Deus diſtribuit ſingulis, prout vult, externa hominis bona, vel mala, ut opes, honores, nuptiæ, officia, vitæ ſtatus, mors violenta, & ſimilia. Si loquamur, inquam, de his rebus, etſi ex vultu, & partibus ejus, atque ex aliis membrorum humanorum diſpoſitionibus poſſit exilis aliqua, ſumi illorum conjectura, quatenus ſuis propenſionibus ſolent homines ſæpè ſuccumbere, niſi ratione cohibeantur, attamen peccatum eſt mortale ex genere ſuo, pertinens ad invocationem tacitam dæmonis, certa illarum prædictio. Siquidem ea ſigna ad talem divinationem non ſe valent extendere, & ideo permittente Deo, dæmon ſe ingerit hujuſmodi divinationibus, ut veros eventus aliunde ſibi notos enuncier. Etenim in poteſtate hominum eſt ſuis malis propenſionibus reſiſtere, duce ratione, ac præcipuè ſi divina adjuvetur gratia. Unde egregiè Socrates Zopiro phyſionomo divinanti ex lineamentis faciei, eum eſſe bardum, ſtupidum, & mulieroſum, reſpondit, ita futurus eſſem, niſi me Philoſophia liberaſſet, ut refert Tullius *lib. de fato*, & Alexander Aphrod. *libro quarto ejuſdem argumenti.* Notandum eſt tamen, velle divinare ex vultu, aut aliis membris propenſiones hominum per certitudinem aut actus alios, qui non pendent ex libero arbitrio, peccatum quidem eſſe judicii vani, ac temerarii, ſed dumtaxat veniale.

An autem & quatenus ex mala phyſiognomia ſumi poſſit contra reos indicium, alibi diſſerui. Sed quid ſi indicia violenta de homicidio contra duos clamarent? Eſſetne licitum priùs ſubjicere torturæ deformiorem? Reſpondeo licere, non quia deformior, ne Judex admiſceat vanitatem ſuis actibus, ſed quia in ejus poteſtate eſt, hunc, vel illum priùs torquere. Juriſperiti verò, qui contrarium aſſerunt, decipiuntur in hac re, ſicut in multis aliis erga reos, aviditate eos judicandi, & ſibi nomen prudentiæ aucupandi, ut etiam notavit Raphael de la Torre *cit. quæſt. 95. artic. 7. diſput. 3.*

Quod pertinet ad Chiromantiam, id eſt divinationem ſumptam ex manuum diſpoſitionibus, putà lineis, ac ſimilibus, ea duplex eſt. Una, quæ de propenſionibus, & affectibus conjicit. Altera, quæ de omnibus eventibus, & vita hominum. Prior licita eſt, eatenuſque ars vera, quatenus lineæ manus, ſive aliæ diſpoſitiones ejuſdem originem ducunt ab eadem temperie corporis, à qua iſtæ propenſiones naturales. Unde huic principio innixi quidam Chiromantici religioſi ac ſapientes docent, manum magnam, multis lineis deſcriptam, neque omnino glabram, neque piloſam, & longos digitos ad naturalem proportionem inæquales, qui facilè & adducantur, ſapientiam indicare, & bonam indolem, maximè enim humana eſt talis manus. Curtam verò, rotundam, brevibus digitis, & æqualibus, glabram nimis, aut valdè piloſam, aut ungues habentem curvos, & longos, & multis aut pauciſſimis lineis diſtinctam, has omnes belluinas eſſe, & ad aliqua brutorum genera referendas. Quare piloſa manus, qualis in Scriptura dicitur fuiſſe Eſau, ſignificat hominem agreſtem, & ferum inſtar urſi. Ungues curvi, rapacem more accipitris, rotunda, & brevis ſine lineis, ſtupidum qualia quadrupedum plurima,

Hæ, ac ſimiles conjectationes deſumuntur ex primo fundamento pro divinatione phyſionomica naturali, ſuperiùs allato. Item à ſecundo, & tertio conjici poteſt, eos, qui contractas ſemper gerunt manus, timidos, & avaros eſſe, contra qui extentas, audaces, & liberales, qui pendentes, aut demiſſas, aut aliam ſuper aliam, deſides, & ignaros; qui elatas, aut mobiles, ſollicitos, & negotioſos; qui ad faciem, aut os adducunt, cogitabundos.

Annotandum tamen eſt, non tam certam, aut probabilem conjecturam duci poſſe ex manuum, ſicut ex vultus diſpoſitionibus, eo quod animæ ſenſitivæ paſſiones magis luceant in vultu, necnon & temperies unde naſcuntur, quàm in lineis manuum. Ad hanc Chiromantiæ partem referri poteſt, quod legitur Exodi 13. *Et erit quaſi ſignum in manu tua.* Et Job. 37. *Qui*, Deus, *in manu omnium hominum ſignat, ut noverint ſinguli opera ejus*, ſi ſemel ejuſmodi loci de divinatione chiromantica debeant intelligi; plures enim aliæ poſſent adduci explicationes, de quibus vide ſacros Interpretes,

Poſterior verò pars Chiromantiæ, quæ conatur ex figura, lineis, & hujuſmodi, quæ ad manus pertinent, de omnibus cujuſque hominis eventibus certò conjicere quid futurum ſit, vana omnino & ſuperſtitioſa eſt, ut ſatis patet ex fundamentis riſu potiùs, quàm refutatione dignis, quibus ars iſta innititur. Dividit enim primò palmam manus in certos monticulos, ſive colliculos, deinde areolas, & lineas,

ſuos ſingulis planetas, & aſtra præficiens, & horum vulgò creditos effectus attribuens. Pollicis tuber à Venere regitur, mons indicis à Jove, colliculus medii à Saturno, annularis mons à Sole, & auricularis à Mercurio. Pars verò protuberans, quæ eſt in inferiori manus parte, percuſſione dicta, Lunæ ſubjicitur; denique Triangulus manus à linea vitæ, ſive cordis linea, hepatis atque capitis productus, Marti dicatur.

Lineam vitæ in centum partes dividunt Chiroſcopi ea ratione, ut ex variis notis, punctis, coloribus, ſectionibus, & figuris de morbis cùm præteritis, tum futuris dijudicent. Prima verò decade pueri ætatem uſque ad decennium. Secunda, tertia, quarta, & reliquis decadibus ſequentes annos ætatis ſignificant, adeo ut ſi character chiroſcopicus quartanæ, vel epitritæ febris, aut alterius morbi circa primam decadem exiſtat, homini quindecim annorum reſpondeant morbum illum præteritum, ſi verò character ad tertiam, aut quartam decadem vergat, futurum eſſe, dicant. Viderint medici anatomici, num ſignorum illorum & characterum aliqua cauſa naturalis aſſignari poſſit.

Huic ſuperſtitioſæ, & vanæ Chiromantiæ parti incubuere aliquot antiqui, & ex recentioribus Joannes de Indagine Lutheranus, non quidem Carthuſianus ejuſdem nominis, Joannes Tataiſverus Athenſis, Antonius Cermiſonus, Bartholomæus Cocles, Michael Savanarola, Petrus de Arca, Marcellus Saya, Andreas Tricaſius, Michael Scotus, Rodulphus Goclevius filius, Joannes Rothmannus, Robertus Flud, & alii, quorum libri, utpote ſuperſtitionibus pleni, prohibitæ ſunt lectionis, contra quos breviter, ſed nervosè agit Merſennius *in Geneſis capite tertio, verſ. primo.* His etiam annumerari debent Gelotoſcopia Proſperi Aldoriſii, & ejuſdem Ideagraphia, Epiſtolaris divinatio Camilli Baldi, & libri Melampi, ac Ludovici de Nævis, aliorumque de maculis unguium, & Onychomantia. Quandoquidem iſthæc omnia ad ludicras potiùs, quàm verè conjecturatrices ſcientias referenda ſint, & ipſæ vel ſolo nomine tales dici debeant, ut præter vigilantium ſomnia, nihil quicquam continere poſſint.

Quoniam inter ſigna etiam criſis phyſiognomicæ reponuntur geſtuum, atque actionum ſignificationes, de his multa habent, & egregia omnino Nicolaus Cauſſinus in parallelis eloquentiæ, & Cardanus in libris de ſapientia, & de utilitate capienda ex adverſis. Sed artem integram feliciter abſolvit autor quidam Italus in curioſo volumine in quarto, cui appellationem ipſe fecit ex operis ſubjecto, atque materia deſumptam, *Arte de' Cenni.* Sciendum tamen, id ab illis ingeni potiùs in re quadam ludicra oſtentandi, quàm utilitatis gratia, aut quaſi certa inde conjectatio fieri poſſet, fuiſſe xcogitatum.

Consultatio LXXIV.

De Conjectatione politica, ſive de Sortibus. Ubi quænam ſortes, & quando prohibitæ? Quot earum ſpecies, ac modi? De ſorte diviſoria. Ut ſit licita, quot conditiones ſervandæ? De ſorte Lotheriæ. De purgatione Canonica. Quot purgationis ſpecies. Quæ purgatio Canonica? Quæ vulgaris? Provocatio ad divinum judicium. Purgatio per ignem. Per aquam vel calidam, vel frigidam. Purgatio monomachiæ, ſive duelli. Juramenti. Duelli leges, ac cæremoniæ. Alia plura.

Sortium uſus videtur quodammodo inter adiaphora conſtitui, ut & modus, ac finis, ratione cujus ſortes mittuntur, diſtinctionem facere videantur. Nam, ſi abſque ſuperſtitione jaciantur, & pro dirimendis dubiis rerum ejuſdem privilegii, & favoris concurrentibus, interdum in jure permiſſæ ſunt, veluti in tribus judiciis, communi dividundo, familiæ erciſcundæ, finium regundorum, in quibus utriuſque litigatoris par cauſa eſt, & is, qui priùs egerit, actor, vel petitor dicitur *l. in tribus ff. de judic. l. 2. ff. com. divid. l. inter coheredes, §. qui familiæ, ff. fam. erciſc. l. judicium ff. fin. regund.* Si tamen ambo litigantium ad Judicem ſimul provocaverint, ſorte judicium dirimendum eſt, quis eorum partes actoris ſuſtinebit, *l. ſed cum ambo ff. de judic.* Pari modo, ſi optio legato relicta fuerat rerum plurium legatario, qui ante optionem pluribus hæredibus relictis deceſſerit, iique convenire non poſſint in re eligenda, ſorte electio, & optio uni ex illis adjudicatur, *l. ſi duobus, C. com. de leg.* Quando etiam hæredes æquis partibus inſtituti, non poſſunt inter ſe convenire apud quem illorum remaneant cautiones hæreditariæ, quas vulgus dicit documenta hæreditatis, ſortiri ea de re eos oportere placuit, vel ex conſenſu, & ſuffragio eligere apud quem deponantur *l. ſi quæ ſunt cautiones ff. famil. erciſc.*

Narrat Appianus *libro ſecundo de bello civili* poſt mortem Julii Cæſaris, cùm eſſent diſcrepantes ſententiæ in Senatu de remunerandis interfectoribus, ſortes tradendas poſtulatum fuiſſe. Scribit & in commentariis belli Gallici Cæſar *libro primo* M. Valerium captum ab Arioviſto, ſortium beneficio liberatum, eò quod ſe præſente, ter fuerit conſultatum ſortibus, utrum igni ſtatim necaretur, an in aliud tempus reſervaretur, ut inde poſſimus etiam colligere, apud Gentiles & ſorte dirempta fuiſſe aliquando judicia.

Conſentit & Hiſtoria Heſter *cap.* 3. Aſſyriis etiam morem hunc aliquando fuiſſe; ſiquidem inibi relatum eſt, Præpoſitum Aſſueri Regis Aſſyriorum Amanum ſortes in urnam miſiſſe, quæ illis *Phur* dicebatur pro die decernenda univerſalis Judæorum interitus. Diſtributæ partes terræ Iſraelitis per ſortes *Num.* 33. *Joſue* 15. *Joſephus lib.* 5. *antiq. cap.* 3. Miſſis ſortibus judicatum peccatum Jonæ, *Jonæ* 1. Sortibus quoque detectus qui ex anathemate ſuſtulerat *Joſue* 7. ut & eiſdem Jonathæ prævaricatio 1. *Reg.* 14. & *can.* 26. *q.* 2. His electus & in Apoſtolum D. Matthias *Act.* 1.

Explicat P. Victorius *lib.* 25. *var. lect. cap.* 15. ſortiendi conſuetudinem, & uſum antiquum ex urna, quando immittebantur ſitulæ, vel hydriæ cum aqua, & ſortes, id eſt tabellæ quædam diverſæ materiæ, quæ ſignificationem certam habebant, & inde poſteà quòd priùs capiebatur, judicium conſtituebat. Docet & Pauſanias in Meſſenis aliquando quoque ſortes ex terra fuiſſe factas, cùm agit de diviſione agri Meſſenii concupiti à Cteſiphonte contra Ariſtodemum, fratris filium. Octavianus alio ſortiendi modo uſus eſt. Cùm enim Senatus contemneretur propter numerum nimium, eumque vellet reſtringere, primum delectum ex omnibus triginta optimorum Senatorum fecit, eoſque jurejurando adactos juſſit ſingulis quinque virorum nomina ſcribere, ita tamen, ut nec cognatos ſuos in hos referrent. Dehinc ex hoc quinario unum ſorte delegit, & ſic elegit triginta, autore Dione Caſſio *lib.* 54 *hiſt.* Sic Probus Cæſar, dum adhuc dux ſolùm eſſet, teſte Flavio Vopiſco in *ejus vita*, ſorte in urnam miſſa, juſſit equum præſantem, centum milliaria in die conficientem, captum ex Alanis, militi, cui ſors ex urna contigerat, dari. Julius Cæſar apud Dionem *lib.* 1. ſorte ad mortem ſeditioſos dele-

delegit, audaciſſimos quoſque, ita enim eos compoſuerat, ut illi ſorte notarentur.

Legimus & per ſortes aliud inſigne judicium apud Nicephorum Caliſtum *lib.* 14. *hiſt. Eccleſ. cap.* 18. & apud Socratem *lib.* 11. *hiſt. trip. cap.* 8. cùm enim Perſæ Idololatræ ignem, & elementa adorantes, animadvertiſſent Idigerdem Regem, Marutham Meſopotamiæ Epiſcopum, Legatum Romanorum honore ſummo venerari, veriti ne is Rex cum amicitia, unà etiam Chriſtianorum legem amplecteretur, Magi ſacerdotes fraudem commenti ſunt, atque in cubiculo, ubi perpetuus ignis aſſervabatur, quem ibi ex conſuetudine Rex adorabat, ſubtus terram aſtutè hominem infoderunt, qui veluti ignis loqueretur, Regem ut impium exire debere diceret, quòd tanto tempore Epiſcopum Chriſtianum, Deo charum ratus amaret. Quo audito, Rex exiſtimans oraculum ab igne redditum, Marutham à ſe reverenter rejiciendi conſilium cepit. Quo admonitus Marutha, Regem etiam admonuit, ut ad ignem rediens, unde audierat vocem, fodere juberet, dolum derecturus vocis humanæ, non ignis, qui res inanimata eſt. Quod cùm feciſſet Rex invenit ibi hominem infoſſum, & detecto dolo Magos pœna addecimavit, & Maruthæ, ubi vellet, Eccleſiam ſtruendi dedit facultatem.

Ex delectis Magiſtratus quoque ſortibus apud Venetos eligi ex urna, docet Contarenus *lib.* 1. *de Republ. Veneta*, & alibi id ipſum uſurpatum ait Panormitanus *in cap. fin. de ſortil.* Erant & Judices ex equitum ordine Romæ per ſortes electi, Prætore urnam movente, & ſi qui ex illis rejiciebantur iterum ſubſortiebantur alii in eorum locum, ut conſtat ex oratione Ciceronis *in Piſonem*, & Aſconio Pædiano *in divinationem Ciceronis*. Tacitus quoque *lib. de morib. German.* refert religionem Suevorum uſam fuiſſe ſacris ſortibus, & ex purata frugifera virga ſacerdotes divinaſſe.

Quibus & ſimilibus exemplis aliqui ſibi perſuadent, ſortibus uti non eſſe improbum. Falluntur tamen, dum nulla adhibita diſtinctione boni & mali, & ſortium, & cauſarum in univerſum, & promiſcuè ſortes in omnibus recipiunt, cùm tamen illæ prohibeantur *can. non exemplo Matthiæ. & can. non ſtatim* 26. *qu.* 2. *& capite fin. de ſortil.* Quocirca & antequam ad ſortium judicium perveniatur diſtingui par eſt, ſi plures admitti velint ad idem, vel ad eundem actum gerendum, vel ſi circa aliud concurrat, quod nonniſi uni, vel ſaltem non omnibus, concedi poteſt, num ii, qui concurrunt, diſſideant in facto, vel in jure. Si factum controvertatur, & probatione indigeat, illud ſortis judicio non committetur; quia dicenti incumbit onus probandi, *l.* 2. *ff. de probat. l. act. C. eod. l. qui accuſare C. de eden. & l. res C. de rei vendic.* Quod ſi de jure controvertatur, id eſt de eo, quod jure certum non eſt, rurſum diſtinguunt interpretes, an quæſtio controverſa alterius contineat præjudicium, an eorum, qui controvertant tantùm. Atque in primo capite Judex ad tertii alterius petitionem, cujus intereſt, jubere poteſt controvertentes de eadem re convenire, vel ſorti committere inter ſe negotium, ne tertius, qui unica actione tenetur vel experitur, cogatur pluribus reſpondere, vel contra plures agere *l. hujuſmodi §. fin. ff. de legat.* 1. *l. cum filius §. variis de legat.* 2. *l. nemo ex iis, §. quoties de reg jur.* ſicque intelligenda Gloſſa ſingularis *l. un. v. prohibebit in fine, C. uti poſſid.* In ſecundo autem caſu ſi diſſidentium tantùm interſit, & de potiori cauſa inæquali jure certetur, nec interſit tertii alterius pro re, vel de facto juris ambigui, utrinque præponderante ratione; ſiquidem neuter ſorti velit rem committere, ſe mutuò impediunt, ut *in l.* 2. *§. fin. ff. quibus mod. uſufruct. amit. & in l. quoties ff. de uſufr.* Sin autem alter illorum velit, tunc Judex alterum coget. Et ita intelligendam putant *l. ſi duobus C. com. de legat.* ac ſimiles.

Illa igitur, quæ legibus probis fuit aliquando recepta, Conjectatio, ſive ſors, politica dicitur, ut ſors diviſoria, ſortium contractus, canonica purgatio. In veteri quippe Lege, Deus inter alias cæremonias, hanc quoque inſtituerat, qua in ſortitione uterentur, eamque ſorti præmitterent, quæ, etſi qualis fuerit, non ſatis conſtet, videtur tamen fuiſſe quædam mentis ad Deum elevatio cum oratione ad hoc inſtituta, ut colligitur ex Levit. *cap.* 16. *verſ.* 7. ubi de capri emiſſarii ſortitione. Et S. Lucas *Act.* 2. Primùm ſtatuebantur ſortituri coram Deo, deinde oratio fundebatur, poſtremò ſortes ſingulis dabantur. Eæ miſcebantur in ſinu, urna, vel alio vaſe, cujus ſors exibat, ſuper eum cadere dicebatur. Certè miſſas aliquando fuiſſe ſortes in ſinum patet ex Proverb, cap. 16. *Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur.* Interdum in calicem, quem ſinu continebant ex Pſalm. 15. *Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei*, ubi ſecundùm nonnullos calix ſignificat ſortem. Ad plenam quoque intelligentiam non parùm conducet legere, quæ de Gentilium ſortitione cæteris plura, meliorique methodo ſcripſerunt Junius Hornanus *lib.* 2. *animadverſ. cap.* 5. Julius Cæſar Bulingerus *in opuſc. de ſortib.* Joannes Arboreus *lib.* 17. *Theoſophiæ cap.* 13. *& in comm. capite* 1. *Proverb.*

Quod autem pertinet ad ſortem diviſoriam, cùm hoc totum negotium cæremoniale fuerit, meritò legis veteris cæremoniarum abrogatione, etiam hæc ſortitionis cæremonia ceſſavit, jureque canonico prohibitum fuit, ſortiri Epiſcopum, vel aliam quamvis dignitatem, aut beneficium Eccleſiaſticum, Apoſtolorum exemplo. Ut enim Beda *in cap.* 1. rectè obſervavit, Apoſtoli ante Spiritum Sanctum acceptum in electione B. Mathiæ adhuc legali cæremonia uſi fuere, poſt verò Sanctum Spiritum acceptum, non ampliùs ſortem adhibuerunt, ſed ſola uſi ſunt oratione ad Deum, & jejunio adjuncto. Sic enim leguntur elegiſſe ſeptem Diaconos, & Presbyteros *Act.* 6. & 14.

Quoniam autem adhuc in cæteris dignitatibus, & officiis, actionibus, & pœnis, rebuſque aliis, diviſoria ſors qua quæritur quid cuique tribuendum, prohibita non eſt, ut patet ex *can.* 1. 26. *qu.* 2. qui canon. de hac tantùm diviſoria ſorte debet intelligi, ut tamen in illa nullum intercedat peccatum, quatuor conditiones ſervandas docet D. Thomas 2. 2. *qu.* 95. *art.* 8. Primò debet eventus à Deo expectari, & non à caſu, vel fortuna, vel aſtris. Quare & Deus invocandus juxta illud Scripturæ Pſalm. 30. *in manu tua ſortes meæ*, ita, ut ſiquis certò eventum expectaret ab aſtris, vel fato, ſumpto ut ſumunt Stoici, & Aſtrologi, mortaliter peccaret, ſi à caſu, vel fortuna, fortunam non ut Gentiles, nam tunc eſſet etiam peccatum mortale idololatricum, ſed ut Chriſtiani ſumunt Philoſophi, accipiendo, in re gravi foret veniale, in re levi vix eſſet peccatum. Secundò debet adhiberi ſimplex ſors ſine ulla ſuperſtitione, vel abuſu rerum ſacrarum, aut Scripturæ ſacræ. Tertiò neceſſe eſt, ut illi, qui ſortiuntur, æquali jure nitantur; aliàs enim eſſet injuſta ſortitio, & quidem gravior, ſi de bono publico, reque gravi ageretur, ut ſi de officiis publicis digni & indigni ſortes mitterent, Sors enim poſſet indigno favere cum damno Reipublicæ, & dignorum injuria. Quartò ut principalis intentio mittentium ſortes non ſit inquirere voluntatem Dei modo extraordinario, quia talis modus eſt omnino incertus, ſed ut auferantur lites, diſcordiæ, querelæ, invidiæ,

prout nos docuit Salomon Proverb. cap. 18. v. 18. *Contradictiones*, inquit, *comprimit sors, & inter potentes quoque dijudicat.* Unde si aliter concordia posset iniri, res sorti non esset committenda; sin aliter nequit discordia sopiri, bonum pacis sortem permittit, servatis prædictis conditionibus.

Secundò ad sortem politicam spectat contractus Sortis, sive Lotheriæ, vulgò *Lotto*, qui est in usu frequentiori. Verùm cùm nullum habeamus Scripturæ locum, qui illius expressè mentionem faciat, remitto Lectorem ad ea, quæ Theologi morales de justitia & injustitia hujus contractus scripsere, Briardus *quodlib.* 5. Conradus *de contract. tract.* 3. *qu.* 71. Franciscus Garsias *eodem titulo, cap.* 20. Lopes *cap.* 23. Alcocer *de ludo cap.* 49. Molina *de just. & jur. disput.* 509. aliique plures.

Ego autem hujusmodi contractum esse licitum, assero, si fiat cum his conditionibus. Quòd res, quæ sortibus exponuntur non vendantur plus, quàm justo pretio. Quòd stipendium ministri non excedat rigorosum justum, nec adsint plures ministri, quàm necessarii, nec plus temporis in eo negotio insumant, quàm oportet. Quòd hoc stipendium solvatur potiùs à contributoribus ad sortes, quàm à rerum venditoribus. Quia hujusmodi ministerium est potiùs in bonum contribuentium, quàm venditorum. Verùm si res fuerunt venditæ pretio rigoroso, debent etiam venditores pro sua parte tali stipendio concurrere. Quòd tandem nulla interveniat fraus. His positis conditionibus, ille cui sors beneficiata cadit, licitè rem illam lucratur, quia omnes contributores sunt æqualiter expositi lucro, & periculo, & omnes liberè consenserunt, ut is, in quem sors caderet, posset licitè, rem illam habere.

Tertiò ad Conjectationem, sive sortem politicam reducitur Purgatio canonica, quæ est præsumptionum, indiciorum, vel accusationum, non probatarum perfecta elisio. Vel purgare est se excusare, & innocentiam suam ostendere, ut *in l. is, qui reus ff. de publ. judic. l. fin. ff. de acq. rer. dom.* Sicuti & per torturam eliduntur indicia, si nihil fassus fuerit, qui tormenta passus est. Et videtur esse tortura species purgationis canonicæ. Hujus cùm expressam legem habeamus Num. *cap.* 5. *v.* 14. in poculo Zelotypiæ, quid ea sit, quid purgatio vulgaris, discutiamus. Præmissis jam Sacri Textus verbis, quæ longiora sunt, pro Intelligentia hujusmodi legis, quatenus est quædam purgationis species, notandum est, duplicem esse, secundùm quod ad conjectationem politicam pertinet. Una Canonica, altera Vulgaris. Canonica purgatio dicitur, quæ regulis Ecclesiastici juris consentanea est, ac recepta à sacris canonibus. Qualis fuit in veteri Testamento lex illa Zelotypiæ, sive purgatio adulterii; In statu autem novi Testamenti duplicem aliam reperio. Unam per jusjurandum, in qua nihil est sortis. Alteram per venerabilis Eucharistiæ Sacramenti sumptionem ab Ecclesiastico Judice competente injunctam, cujus etiam aliqua habemus exempla in historia Ecclesiastica Sigiberti anno 870. & Lamberti Schaffnaburgensis anno 1077. de Henrico Imperatore. Sublatam tamen aliquando fuisse hanc purgationis speciem, eò quòd suspectis non est danda Eucharistia, *cap. dilecti de purg. can. cap. tribus de consecr. d.* 2 De quo mox in peculiari disceptatione contra Delrium.

Fit utraque pro crimine illato præsumpto verisimiliter, sed non plenè probato *cap.* 1. 3. *& cap. quoties* 5. *cap. cum in juventute* 12. *de purgat. canon.* Quando infamatio grave generat scandalum, quo casu etiam invito tunc purgatio canonica imponitur, *cap. inter solitudines eodem titulo, cap. qualiter* §. 1. *de accus.* Si tamen notorium crimen esset, non esset inducenda purgatio, sed punitio, *cap. 4. & cap. pen. cap. cum dilectis de purg. canon.* Latè patent crimina quibus quis infamari potest, ac de illis quoque purgationis tractatio diffusa est. Sed & de surreptione rescripti fieri poterit *cap. ex parte de offic. ordin.* & de civilibus interdum non plenè probatis, ut *cap. quod ad consultationem de sent. & re jud.*

Fieri debet purgatio canonica ab eo, qui oneratur aliquo crimine, vel præsumptione, vel diffamatione, si modò non fuerit aliàs deprehensus in furto, perjurio, aut falso testimonio *cap.* 1. *de purg. can.* Adduntur & compurgatores *d. cap.* 1. *& fin. eod.*

Vulgares verò vocantur purgationes, quæ, ut nomen ipsum significat, nullo legitimo usu, sed vulgi quadam usurpatione, & observatione superstitiosa fuerunt introductæ. Unde etiam pleræque jure canonico fuerunt expressè prohibitæ, cùm soleat eis Deus tentari potiùs, quàm voluntas ejus explorari, sicque & exploratoriæ purgationes dicuntur, fueruntque diversi illarum modi. Forma & modus purgationis vulgaris erat multiplex secundùm diversos mores corruptos vulgi, & ideo prohibita, *cap. cum ex tuorum de purg. can.*

Primus, provocatio ad divinum judicium ob injuriam acceptam, quam si citra odii, aut vindictæ cupiditatem, aut aliam vitiosam affectionem per injustitiam oppressus quis faciat bono fine, putà, ut innocentia ejus appareat, nec infamia gravetur familia, vel ut liberetur mundus tali tyranno, vel ut resipiscat, & terrore perculsus pœniteat, desinatque ab oppressione, & concussione miserorum, licitam esse, plura ostendunt exempla Sanctorum hominum in divinis etiam scripturis contenta. Sic enim Sara *Genes.* 26. dixit Abrahæ; *Judicet Dominus inter me & te.* Sic David ad Saulem 1. Reg. cap. 24. *Judicet Dominus inter me, & te, & ulciscatur me Dominus ex te.* Et 1. *Paralip. cap.* 24. Zacharias filius Jojadæ cum jussu Joas Regis interficeretur similia protulit: *Videat Dominus, & requirat.* Nec alia mens septem Machabæorum martyrum fuit *lib.* 2. *cap.* 7. quorum Prophetia vim habuit imprecationis, & citationis, ut illæ priores duæ. Et in novo Testamento Apostolus 2. *ad Timotheum* 4. Alexandro ærario impunitam esse non debere censuit injustitiam ejus, cùm diceret: *Reddat illi Dominus secundùm opera sua.* Denique sancti Martyres *Apocal.* 6. clamant ad Deum: *Usquequò Domine non judicas, & non vindicas sanguinem nostrum de eis, qui habitant in terra.*

Secundus modus fuit purgatio per ignem, quæ triplex fuit, per rogum, per prunas, per ferrum, hoc est, vomeres, seu lateres, seu conticulas, vel chirothecas candentes. Innocentia probabatur, si illæsus quis abiret, secus, nocens habebatur. Quorum omnium plura antiqua exempla reperiuntur apud Delrium *libro* 4. *disq. magic. cap.* 4. *qu.* 4. *sect.* 3. In Capitularibus Caroli Magni facta dicitur hæc probatio ad decem vomeres ignitos.

Tertius per aquam vel calidam, vel frigidam, cujus formulas prædictus Delrius refert, per consecratam, & benedictam bibitam, *cap. sententiam ne Cler. vel Monach.* Forsan volebant imitari aquam Zelotypiæ, quam Deus statuerat loco superiùs citato pro detegenda suspecta de adulterio, *can. in libro namque* 2. *qu.* 6. sed illæ suasu dæmonis introductæ, istud verò poculum herbarum amaricantium à Deo fuit institutum, qui solus occulta cordis novit, & indicat, & nequit, cùm ea indicat, mentiri, & sic se indicaturum veritatem promisit Moysi. Qualis sponsio, vel pactum divinum, cùm in purgatione per ignem, & aquam, aliisque ejusmodi, non habeatur, rectè sacri Canones illas omnes, tanquam quid pravo more, & præpostera imitatione per abusum introductum, stricti-

ctiſſimè prohibuerunt, de quo vide Rechium *lib. de probat. aquæ frigidæ*, & jam citatum Delrium. Unde fuit & ſublatum examen aquæ frigidæ in capitularibus Caroli Magni *capitular. fin. cap.* 26. *& in legibus Longobardis l. ut examen, tit. qual. quis ſe defend. deb. lib.* 2. Fiebat etiam per aquam ferventem, quæ etiam reprobata eſt *d. cap. ſententiam, ne Cler. vel Monach.* de qua purgatione vide *l. ſignis ex levi de homic. lib. hom.*

Erat & vulgare examen Crucis, quod etiam prohibetur citata lege Longobardica, ut meritò caſtigandi ſunt aniles mores, ut ſortilegia, dum furtum indagant, vel per aſtrolabii inſpectionem *cap.* 1. *de ſortil.* vel per immiſſionem brevium in aquam frigidam, vel benedictam, vel per cribrum, & forfices, invocatis perperam divis, in quibus vulgus maximè abutitur.

Refert Gregorius Turonenſis *lib.* 2. *hiſt. Franc. cap.* 1. ſpeciem aliam purgationis vulgaris, dum ſcribit B. Britium Epiſcopum Turonenſem, calumnia impetitum à populo, mulierem imprægnaſſe, ad quam cubicularius ejus veſtimenta deferre ſolitus erat abluenda, eumque innocentem, tamen ut ſatisfaceret populo, prunas ardentes pileo impoſuiſſe, eaſque ad ſe proximiùs admotas ad ſepulchrum S. Martini unà cum populo comitante, illæſis veſtibus acceſſiſſe, adetuliſſe, dicentem ſe ita impollutum eſſe à muliere. Huicque purgationi potiùs credidiſſe populum, quàm præcedenti miraculo, quod certè divinius. Nam, ut idem ſcribit, cùm Britius negaret, ſe ſcelus commiſiſſe, juſſit ad ſe infantem ex muliere editum, adferri, qui cùm oblatus fuiſſet, triginta tantùm dierum exiſtens, adjuratus per Jeſum Chriſtum, loquutus eſt, non fuiſſe ex eo genitum.

Meminit de alia ſpecie purgationis Dionyſius Halicarnaſſenſis *lib.* 2. *hiſt. Rom.* & Valerius Maximus *lib.* 8. *cap.* 1. qua Tuſcia Veſtalis ſuſpecta violatæ pudicitiæ ſe expurgavit. Ea enim falſis teſtibus accuſata, juſſa pro ſe dicere, petiit Tiberim, Sacerdotum permiſſu, & proſequente populo hauſit aquam cribro vacuo, eamque uſque in forum perlatam effudit ad pedes Pontificum, & liberata eſt, accuſatore nec vivo poſtea, nec mortuo comparente.

Sæpè etiam per fallax hoc judicium vulgare, tentato Deo, ex præſumptionibus innocens damnabatur impiè, *cap. ſignificantibus de purg. vulg.* & dæmones miracula imitabantur, & perſtringebant oculos, ut vel innocenti illuderent, vel impium liberarent meritis pœnis. Sic enim etiam D. Auguſtinus *lib.* 12. *de Civit. cap.* 16. dæmonum præſtigiis concedit factum Tuſciæ. Nam etiam, ut diximus, poſtea nec vivus, nec mortuus comparuit accuſator. Et quod ſcribunt Livius *lib.* 2. *de Bello Punico*, Valerius Maximus, & alii de Q. Claudia Veſtali, quæ cum adverſo pudicitiæ rumore laboraret, quòd cultus eſſet ſtudiosior, cùm navis, qua mater, ut dicebant Idololatræ, Deûm, vehebatur ex Peſſinunte Phrygiæ Romam, hæſiſſet in Tyberi, nec vi virûm, boumque moveri poſſet, diſcincta Zona, & navi illigata, precata eſt illam Deam falſam, ut ſi caſtam ſe noſſet, illam ſequeretur, navem duxit. Item quod ſcribunt de Actio Navio Augure, qui cotem diſſecuit novacula, Cicero *de divin. lib.* 1. Livius *in* 1. Improbant iſta, & ſimilia omnia paganica, & præſtigia Chriſtiani, & expiationes per illa facta, ut expiationes, ſeu purgationes ejuſdem Idololatriæ, quæ fiebant tribus modis, teda, ovo, ſulphure. Vide Apuleium *de aſino aureo lib.* 11.

Inter autem ſpecies purgationis vulgaris, Duellum, ſeu ſingulare certamen ponitur *in cap.* 2. *de purg. vulg.* quæ etiam ibi prohibita eſt, & in *can. monomachiam* 2. *qu.* 5. Id erat certamen duorum ad purgationem illati criminis initum, quo victor purgatus, victus pro convicto habebatur. Duplex illa pugna erat, equeſtris, & pedeſtris, taliſque formæ ac modi quo conventum erat inter pugnaturos, vel ab illis, qui monomachiæ præerant.

Erat tamen monomachiæ ſpecies alia, quæ non purgationis cauſa, ſed vel virium probandarum, & periclitandarum ſponte inter aliquos fiebat, vel ut ſpectaculum præberent populo, ex quibus qui virtutis cauſa id facerent, non erant infames, ut pugiles in ſacris certaminibus, aliique ſimiles. Qui autem vel operas elocabant, ut cum beſtiis ſingulari certamine congrederentur, vel gladiatorio munere publicum ſpectaculum ſanguine proprio ederent, infames fiebant, *l.* 1. §. *item Senatuſconſulto cum duobus* §§. *ſequentibus, ff. de poſtul. l. athletas* 4. *ff. de iis qui not. infam. l. qua action.* 7. §. *Siquis in colluctatione ff ad leg. Aquil.* Ut & tandem cruenta ſpectacula ſublata fuerunt, tanquam in domeſtica quiete, & in otio civili horrenda *l.* 1. *C. de gladiat.*

Fuerunt & aliæ monomachiæ ad oſtentationem virium & audaciæ introductæ, quibus congredi ſoliti erant depugnantes, vulgò Torneamenta dicta, quorum torneamentorum deteſtabiles nundinas, ad quas milites ex conducto ſoliti erant concurrere, improbat, & prohibet jus Pontificium, unde mortes hominum, & pericula animarum ſæpè provenirent *cap.* 1. *de torneam.* cùm tamen haſta decertare, leges Romanorum concederent, *l. ſolent* §. *Senatu ff. de aleæ luſ. & aleat.* Atque morientibus in torneamentis denegatur Eccleſiaſtica ſepultura *cap* 2. *de torneam.* Solitæ fieri maximè illæ exercitationes pugnarum ab otioſis militibus in acie, vel in honorem heroum defunctorum, quemadmodum colligere licet ex Dictys Cretenſis *lib.* 3. *de Bello Trojano.*

Fuerunt & Monomachiæ, veluti ex quadam neceſſitate antiquorum ad ſopiendas bellorum clades imminentes, & ad controverſias dirimendas. Sic ſingulari certamine Curiatiorum, & Horatiorum diremptum bellum inter Romanos, & Albanos, victis Curiatiis, qui nomine Albanorum cauſam defendebant, ab Horatio, qui pro Romanis vicit, lege priùs poſita, ut victis iſtis, aut vincentibus commilitonibus victores, vel victi haberentur illi, quorum cauſam defenderent, Livius *in* 1. *Valer. Maxim. lib.* 6. *cap.* 3. Duello quoque Goliæ, & Davidis, illo pro Philiſtæis, hoc pro Judæis decertante, bellum maximum ſolutum eſt, victo Golia per Davidem, in ſingulari cum ſuis conditionibus pacto certamine 1. *Reg.* 17. *can. monomachiam* 2. *qu.* 5.

Videtur tamen hæc monomachia pertinere ad purgationem vulgarem, per quam juris, vel injuriæ judicium eventui committitur. Quare & duellum hujuſmodi improbarunt quoque jura. Et Clericum, qui duellum obtulerit, vel oblatum ſuſceperit, deponi jubent, ſive victor ſit, ſive victus fuerit, *cap.* 1. *de Cler. pugn. in duel.* & irregularis fit, ac homicida, ſive per ſe, ſive per campionem, ut aiunt, ſive pugilem, pro eo datum, occiderit contendentem, & monomachum, *cap.* 2. *eod.* Maximè habitus reprehenſibilis, quòd vel Deum remediis non humanis tentare voluerit, *d. can. monomachiam, & can. meruam* 2. *q.* 5. *can. ſi nulla urget neceſſitas* 13. *q.* 8. *& can. quæritur* 22. *q.* 2. Sed & permittit Deus plerumque in iſtis duellis, innocentes ab eo, quo accuſantur, crimine, ſuccumbere, & necari propter alia eorum peccata ut ait *cap.* 2. *de purg. vulg.* & ita Rhotarius Rex: *Quia incerti ſumus*, inquit, *de judicio Dei*, & multos audivimus per pugnam ſine juſta cauſa ſuam cauſam perdere, ſed propter conſuetudinem gentis noſtræ Longobardorum legem impiam vitare *non poſſumus*, lib. 1. leg. Longobard. tit. de monomach. Quibus rationibus etiam mores gentium plures inter Chriſtianos caſtigantur.

Prævaluit tamen malitia hominum, ut neceſſarium aliquando fuerit permittere legibus Germanorum, Hiſpanorum, Longobardorum, Gallorum, ut videbis *in libro* Beliſarii Neritinorum Ducis *de ſingulari certamine*, & in *conſtitutione* Phillippi Regis Gallorum anni 1306. quam explicat Guido Papa *dec.* 617. 618. *& ſeqq. & in tract.* Joannis de Lignano *de duello.* Quam ob rem cùm improbi mores vix omnino extrudi potuerint, neceſſarium leges illis aliquas, ne laberentur in pejus, pro fræno adjicere.

Primùmque definita ſunt negotia, pro quibus ad certamen ſingulare provocare liceret tantùm, atque ex conſuetudine Longobardorum de criminibus objectis licebit ſe purgare per pugilem, quem Campionem dicunt *lib.* 1. *leg. Longob. tit. de malef. l. fin.* ſic mulieri accuſatæ de occiſo marito per venenum licebat ſe purgare, vel per juramentum, vel per pugnam, ſive eundem campionem *l. fin. de conſ. mort. lib.* 1. *leg. Longob.* vide Glos. §. *ſiquis v. duellum de pac. ten. in feud.* Qui *argam* id eſt cuculum vocaſſet, de eo accuſatus poterat vel componere, vel per duellum cogebatur probare *l.* 1 *de convit. eod. lib.* 1. Siquis dixiſſet per vim venditionem prædij facere coactum *l. Siquis dixerit, tit. qual. quis ſe defendere deb. eod.* Beliſarius ait in ſumma ex legibus Longobardorum permiſſum eſſe duellum ex juſta cauſa, ſi rei ejus, quæ in dubium venit, veritas alio modo probari nequit. Si inſimulatus criminis læſæ majeſtatis quis fuerit, & alio modo probare non poſſit accuſator, armis cum accuſato decernendum eſt, an verum ſit crimen. Si obiiciatur, quòd patrem quis interemit vel alium durantibus induciis, ſi alienam uxorem in viri mortem criminatus ſit, vel adulteram dixerit, vel adulterium alicui objiciatur, vel crimen furti, vel malè poſſediſſe per triginta annos, vel incendium, vel ſiquis neget pecuniam depoſitam, vel ſoluto debito nihil debere.

In legibus Alemanorum & cum his duellum committitur, & pro controverſia terræ *tit.* 85. & pro dote adlata repetenda *tit.* 77.

In Gallia Philippus Rex in provinciis, in quibus conſuetudo eſſet duelli permittendi, noluit permitti, niſi quatuor concurrentibus *conſtit. an.* 1306. Primò, ſi liqueat crimen eſſe commiſſum *lib.* 1. §. *illud, ff. ad ſenat. Sylan.* Gloſ. *in cap.* 1. *in prin. de pac. ten. in uſib. feud.* à quo tamen commiſſum ſit non liqueret. Secundò, ut maleficium, quod obiicitur duelli cauſa, ex eorum genere ſit, quod mortis pœnam habeat, quod ex facto propoſito conſtabit. Ideo excipitur furtum, etiam ſi pro eo pœna mortis inferatur. Tertiò, quòd crimen illud proditoriè & clam commiſſum fuerit, & alio modo ſufficienter probari non poſſit, quàm per duellum. Quia in notoriis, & probatis non admittitur purgatio, ſed ſit condemnatio *cap.* 2. *cap. cum dilectis de purg. can.* Quartò, quod is, qui duello provocatur, & de ipſo delicto accuſatur per indicia, & veriſimiles præſumptiones habeatur ſuſpectus, ut in tortura, & in purgationibus alibi diximus; alioquin enim, ſi manifeſtum ſit crimen, ut putà quòd quis aliquem voluntariè, ac ſponte, non neceſſario occiderit, tunc nec per duellum, neque alio modo excuſabitur, quin capitalem ſubeat pœnam, §. *Siquis hominem intra pacem, de pac. ten. in uſib. feud.*

Ex quibus conſtat, duellum non temerè pro omnibus, nec contra omnes ſine cauſæ cognitione, neque ab omnibus conceſſum fuiſſe. Duellum ideo non niſi ab eo, qui habet vitæ, neciſque poteſtatem permitti poteſt; neque privati, qui ſibi indicunt propria autoritate, immunes ſunt à crimine læſæ majeſtatis, & homicidij pœna, ſi illud committerint in monomachia propria autoritate delata, & ſuſcepta. Beliſarius *lib. de ſingul. certam. cap.* 5. pugnandi facultatem duello dare tantum ait, Principem liberum nemini ſubditum, nec ſine ejus permiſſu poſſe fieri. Refert duo exempla, quare Quintius Criſpinus miles, cùm eum Badius Campanus injuria laceſſeret, ut ſi vir eſſet, congrederetur, tandiù cunctatus, donec Imperatorem conſuleret. Et Titius Manlius, cùm à Gallo provocaretur, Dictatorem ita eſt alloquutus: Iniuſſu tuo, Imperator, extra ordinem non pugnaverim, non ſi certam victoriam agnoverim. Si tu permittis, ero provocatus. Qui ſine publica aliqua adminiſtratione maleficum, furem, ſacrilegum, & perjurum, vel quemlibet criminoſum interfecerit aut trucidaverit, aut membro debilitaverit, velut homicida judicabitur; tantò acriùs, quantò non ſibi à Deo conceſſam poteſtatem abuſivè, uſurpare non timuit, *can. quicunque* 23. *q.* 8. *cap.* 2. *& cap. ſignificantibus de homic.* Ut neque ultio permiſſa ſit de eo, qui nos invadit, & occidere nititur vindicta, niſi acceſſiſſet conſenſus Principis, qui permittit cum ea conditione, ſi evadere aliter non poſſumus mortis periculum, *l.* 1. ibi *veſtram igitur permittimus ultionem, C. quan. lic. unic. ſine judice ſe vind. l. ſcientiam* §. *pen. & l. itaque ff. ad leg. Aquil. lib.* 2. *C. ad leg. Cornel. de ſic.*

Et iccirco judiciorum vigor, juriſque publici tutela in medio conſtituta, ne quiſquam ſibi permittere valeat ultionem, etiamſi alioquin ſit aliquis ſceleribus implicitus *l. nullus C. de Judæis.* prohibitum etiam generaliter, ne quis ſibi jus dicat *l.* 1. *C. ne quis in ſua cauſ. ind. l.* 1. *ff. quæ leg. l. pen. ff. quæ in fraud. cred. l. qui juriſdictio in ff. de juriſd. omn.* Jud. nec ſibi debitum armata manu repetat *in l. negantes C. action.* Nec vitabit homicidij pœnam, qui etiam ſalutis communis inimicum, & hoſtem, ſceleribus inquinatum, necaverit, tum quòd ſeveritati legum eum ſubtraxerit, tùm quod proprium fortaſſis inimicum ſub hujuſmodi vindictæ nomine conſilio atrociore confecerit *l. fin. C. de malef. & mathem.* Bellum juſtum tantùm eſt ſolum, quod indicitur, ac permittitur à Principe, qui habet gladij poteſtatem, *can. quid culpatur* 23. *qu.* 1. *can. juſtum* 23. *qu.* 2. *can. igitur, can. omni, & can. ſeq.* 23. *qu.* 8. Et armorum uſus ſine Principe, capitalis eſt *l.* 1. *f. ut arm. uſus l.* 1. *ff. ad leg. Jul. de vi publ.* Neque jus eſt rectoribus provinciarum, vel ducibus exercituum concedere inter ſuos milites duellum. Quamvis enim gladii jus acceperint à Principe, tamen illud limitatum fuit, ut in hoſtes hoc jure uterentur. Sicuti & miles jus necandi, ſed hoſtem, non civem habet. Et ideo ſi tanta temeritate, ac ſuperbia duces, vel exercitibus præfecti impellantur, ut monomachiam permiſerint, rei fiunt majeſtatis. Quia cùm in hac cauſa privati ſint, injuſſu Principis bellum gerere dicentur, & delictum militum habere, & pro poteſtate, quam non habent Principes agunt, quæ capita ad legem Juliam majeſtatis pertinent *l.* 1. *ff. ad leg. Jul. majeſt.*

Forma, quæ præſcripta eſt Duello habito legitimo hæc, ut primùm pignus detur, certaminis ineundi ſymbolum. Mittitur interdum per fecialem paludatum, qui Heraldus dicitur, interdum & ad provocatum litteræ indicentes monomachiam. Interdum pro pignore chirotheca, ſanguinolenta ſæpe, ut ait Beliſarius *libro prædicto capite ſecundo* & citatur in jus coram Principe, vel coram eo, qui poteſtatem habet permittendi duellum, ad duello determinandum diem, horam, & locum. Eſtque ea vocatio vadimonium, cujus die dicta ſiſtere debebit vocatus reus, & actor. Et cogitur vocatus, velit, nolit, reſpondere, data tamen dilatione prætextu abſentiæ amicorum

corum, ut Aufrerius ſcripſit, ſe vidiſſe judicari per Senatum Pariſienſem, *in ſtyl. Parlam. tit. de adjornam. in can. appel. §. item fallit.* Sciendumque eſt, pignora, plura proiici non poſſe, nec ab alio, quàm ab eo, qui provocat ad duellum; alioquin ſi id fieret, impunè poſſe aliquem detrectare duellum ſcribit Joan. Gallus *in quæſt. deciſions per arreſt. Parlam. quæſt.* 71. Alioque placito cautum, ne liceret à Curia, pendente controverſia duelli, abire ſine permiſſione eiuſdem Curiæ, Jo. Gal. *loc. cit. quæſt.* 171. In Curia agitatur, num juſta ſit pugnæ cauſa, num dubia, vel certa, Beliſar. *ibidem cap.* 12. num debeat permitti, num accipere pignus provocatus rectè recuſaverit, num crimen illatum alio modo probari poſſit, quàm duello. Nam hæc eſt cauſa finalis duelli, probatio.

Sicque coram Rege, vel Curia olim dicebant monomachiam, indicentes, talem reum commiſiſſe tale crimen in tali loco, tali hora, proditoriè, vel clam, & tamen ſe illud probare plenè non poſſe, nec aliter, quàm proprio corpore pugnando, vel per ſe, vel per pugilem, quem vocabant advocatum, vel Campionem: ſed & diſcutitur in hoc judicio, num injuria, quam ſibi irrogatam dicit provocans, verbalis ſit, an facti. Nam pro verbali verbis repulſa, non fit pugna, ut ſi pro verbis, *tu es fur*, alius dicat: *Tu mentiris*, idem Beliſar. *d. lib. cap.* 14. Si vocatus ad cauſam hanc diſcutiendam non aderit dic illi dicta, tanquam in contumacem, & confeſſum de crimine, quo interpellatur, fertur ſententia. Et ſecundum Beliſarium *capit. ſecundo* poterit provocans imaginem renuentis, & detrectantis per loca publica ad eius ignominiam conſtituere, ut venire cogatur, & ſi adhuc contemſerit, infamiæ nota dignus ſit.

Poſtquam autem reus provocatus venerit, poteſt in judicio coram Principe, vel Curia, vel alio idoneo, de ſua innocentia verba facere, & modeſtè, ſalvo honore Judicis, negare, & aſſerere, falsò ſe fuiſſe ab adverſario inſimulatum, & eum mentitum eſſe; & tunc poteſt vel recuſare pignus juſtis rationibus, vel docere, quòd rectè non ſit projectum, vel quòd plures male projecerint, vel quod crimen duello non ſubijciatur, vel nulla ſint indicia adverſus eum, vel non conſtet delictum commiſſum, vel ſimilia quædam. Aut ſi velit pignus accipere, dicet, ſalvo honote Curiæ, mentitum adverſarium, idque ſe probaturum cum auxilio B. Virginis Mariæ, & B. Georgii militis certamine ſingulari, vel proprio corpore, vel pugile, quem exhibet ſuo periculo, & ſumptibus obligatione proprii corporis, & ita ſe pignus capere cum reſervatione conſilii, & cum arbitrorum electione. Et tunc utrinque auditis contendentibus per ſe, vel per advocatos, Judex ſtatuit, ſe, adhibito judicio, & conſilio judicaturum, num quæſtio pugna decidenda ſit, juberque ea de cauſa venire certa die litigantes. Subinde die ſtata fertur ſententia, & qua, ſi pugna indicitur, conſtituitur locus, dies, & hora, quibus intereſſe pugnaturi debent. Delegatur à Principe Judex, qui certamini præſit, qui refelli non poſſit à provocante, juris militaris peritiſſimus; & ſi agatur de crimine læſæ majeſtatis eligendus, qui præſit provinciæ, & de criminibus cognoſcere poſſit. Si militibus ſingulari certamine ſit decertandum, dux exercitus, cui dominii jure non ſit ſubditus provocatus, Beliſar. *d. lib. cap.* 4. & 5.

Provocatus Judicem, dummodo non ſuſpectum neceſſariò, locum, & arma ſolet eligere, ſolùm commune, & tempus utrique. Locus, ſive arena, aut catadromus concluditur palis, & limitibus, &, ut vocant, barriera Monomachiæ locus habere debet, ut ait Claudius La Sale *in lit. de duello*, in longitudinem centum viginti paſſus, in latitudinem octoginta. In catadromo fiunt duo tentoria. Tentorium, quod à dextris Principis, vel certaminis præſidentis eſt, deputatur provocanti, Quod à ſiniſtris, provocato. Et in quolibet tentorio habet pugnaturus ſuum mantile, panem, & œnophorum, quæ egreſſuris ad pugnam offeruntur. Poteſt & quilibet ſecum edulia deferre, quæ unius diei victui ſufficiant.

Die, & hora adveniente pugnæ ſtatæ debent ad catadromum venire armati illis armis, quibus pugnare couventum eſt. A domo olim non licebat etiam per alium arma, quàm per ſe deferre. Diſpenſatur tamen, ut, alio præeunte, poſſent per illum deferre, & jubentur, ut egredientes domo armati, & ſingulis ferè paſſibus ſe ſalutifero ſigno Crucis præmunirent, & vexilla deferrent, vel præferri juberent, quibus divorum, aut crucifixi eſſent appictæ imagines, non alia de cauſa, ut opinor, quàm ut Chriſtianos ſe eſſe cogitarent, & ad mortem ſe pergere, utque ſe apparerent eidem, ſi opus eſſet.

In catadromo die certaminis præco paludatus, ſeu fœcialis, armorum Heraldus prodit in catadromum, & ſilentio impetrato per triplicem vocem refert nomine Regis alta voce, diem illam eſſe ſtatam certamini tali, ad probandum corpore & pugna intentionem ſuam. Poſtea recta via in catadromi duas portas veniens & provocantem & reum vocat juſſus à Principe, vel à præfecto Judice. Deinde vocati ingrediuntur catadromum, & ſe Principi ſiſtunt, & offerunt. Adeſt præfectus catadromi, quem vocant *Mareſcial del campo*, & præco interim nomine Regis alta voce leges dicit adſtantibus, qui certamen viſuri advenerunt, præfato ſilentio, ne quis nobilium, vel aliorum arma ferat, non enſes, non pugiones, exceptis cuſtodibus catadromi.

Secundò, ne quis inibi equum habeat, alioquin ſi nobilis ſit, equo privetur, ſi ſervilis, aut vilis conditionis, aure truncetur.

Tertiò, ne quis ingrediatur intra duos fines catadromi, exceptis iis, qui inibi ordinantur, imminente, & indicta id attentantibus pœna mortis.

Quartò jubet omnes in terra conſedere, non in ſcamno, ſub pœna abſciſſionis manus, vel pedis, ut faciliùs pugnantes videantur ab omnibus.

Quintò jubet, ne quis eorum, qui adſunt, tuſſiat, loquatur, ſignum faciat, ſpuat, indicta pœna confiſcationis corporis, & bonorum.

Dum citat præco ad januam utrumque monomachum, num adſit talis, reſpondet citatus, vel ejus advocatus, adeſt vocatus, & ſiſtit ſe coram ſuo ſuperiore Principe, vel coram Judice competente, armatus, ut nobilis, paratus ingredi catadromum, & pugnam contra talem vocatum pro hoc, vel illo negotio, tanquam adverſus proditorem, ac infidum, vel talis criminis reum, cujus rei gratia invocat teſtem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & B. Virginem ejus genitricem Mariam, D. Georgium militem, & alios Sanctos.

Quibus dictis, præfectus catadromi, vel Magiſter campi ad Judicem it, relaturus quæ dixit ingreſſurus catadromum. Jubet autem Judex, eum armatum, uti eſt, vel equitem, vel peditem admitti. Is verò ingreſſus cum ſuo conſilio Principi ſiſtitur, & vel per ſeipſum, vel per advocatum eadem

dicit,

dicit quæ præfecto Catadromi, causamque sui adventus. Protestatur autem qui admissus est ita, & provocavit ad certamen. Primò, ut posset pugnare eques, aut pedes, prout satius ei videbitur, cum armis, quæ defert, aut sine his, invadendo, aut defendendo. Secundò, quod pugnaturus sit cum armis permissis, & non vetitis in Regno, quibus, si utatur adversarius, illi adimantur, & nulla alia in eorum locum dentur. Tertiò protestatur, ut, si adversarius arma ferret vetitis artibus, aut per maleficium fabricata, aut brevia, aut incantationes Demonum, quæ postea manifesta fierent, non ideo lædatur, vel minuatur ejus bonum nomen, bonave fama, aut jus, sed adversarius ob ea plectatur. Quartò, ut si contigerit, Sole occidente, nondum vulneratum, vel victum esse adversarium, detur ei ex sequenti die tantundem, quantum lapsum ex præsenti esset, ad conficiendum integrum diem secundùm mores, consuetudinem, & constitutiones. Quintò, ut si contingat stata hora adversarium non comparere, ne posthac audiatur. Earumque protestationum, ac petitionum petere potest jus sibi dici. Eadem petit, & protestatur, eademque forma admissus adversarius, sive interpellatus, qui pignus duelli suscipit.

Postea autem recipiant se in sua tentoria monomachi; & rursus præco secundò vocat in singulas portas catadromi, quæ duæ sunt, conversus, primùm provocantem, qui admissus, pedes armatus quibus uti vult armis, reiecta lorica, comitatus suis consiliarijs, & catadromi custodibus, se genibus flexis coram Principe, vel Judice sistit, quem unus ex latere Principis alloquitur, & adjurat, proposita imagine Domini nostri Jesu-Christi crucifixi, ne immemor suæ sit salutis, recorderturque imminere æternam damnationem, si calumnietur, Deum, illum ut adjuvet precetur, si jure sit pugnaturus. Et statim prehensis ambabus pugilis manibus, summotis chirotecis, eas ei admovet ad imaginem, verbaque concepta juramenti, quæ ipse sequitur, præit: *Ego talis juro super memoriam passionis Domini nostri Jesu Christi, & in fide veri Christiani, & Sancti baptismatis, quod à Deo consequutus sum, me habere, utque verè arbitror, bonam, sanctam, justamque querelam, & jus, in pignoris datione facta tali pro tali quæstione, & crimine contra talem, qui falsam, & impiam vult defendere causam, prout hodie fidem, & probationem corporis mei objectione faciam cum Dei auxilio, & B. Virginis Mariæ, & B. Georgij, militis.*

Hocque præstito juramento, repetet tentorium cum illis, qui eum adduxerant. Eoque reducto custodes catadromi in aliud defensoris pergunt tentorium, & eodem modo, forma, & juramento de justa defensione devinctum ducunt ad Principem, & reducunt in tentorium. Subinde ambo pugiles, à custodibus divisis una ducuntur coram imagine Crucifixi, & Principe, vel Judice, cujus consiliarius unus vel Præfectus catadromi, seu Magister arenæ pugilibus geniculatis apprehendit manus & in utrumque latus Crucifixi, admovet, & postea jubet eosdem sibi mutuo dextras dare, & jungere, eosque ita verbis affatur.

Tu talis, qui provocasti ad certamen & Tu talis, qui sucepisti, videte, perpendite, & contemplamini Sacratissimæ passionis Dominicæ memoriam, ex qua periculum animæ & corporis imminet ei, qui juramento præstito, & præstando pejeraverit. Considerate sententiam, iramque Dei in eum, qui injustè contendit, & quòd Deus opitulatur justam causam faventibus, obsistit autem impiam defendentibus. Scitote melius, satiusque esse incidere in manus hominum, quàm in manus Dei. Adhuc supereſt pœnitentiæ locus. Resipiscite antequam contendatis injustè. Visne tu talis, qui jurasti antea, te justam causam fovere Sacramento idipsum confirmare? Tuve, qui pignus suscepisti, visne iterum idipsum jurare?

Hisque dictis, si nolint jurare, & dicti, factique pœniteat, relinquuntur arbitrio, ac misericordiæ Judicis, vel Principis ante pugnam, & reducuntur in tentoria propria. Quod si velint jurare, jurabunt præeunte Consiliario Principis vel Magistro, seu Mareschalco Campi, in hæc verba: *Ego talis provocans juro supra veram imaginem Domini nostri Jesu Christi, in fide baptismatis, quod consequutus sum à Deo, in spe gaudiorum Paradisi, quibus abrenuncio, & pœnas damnationis æternæ deligo in animam, vitam & honorem meum, si sciens fallo, & ni arbitrer, me justam causam fovere expugnandi talem iniquum proditorem, adversarium, quem in conspectu habeo, video, & manu teneo. Hujusce rei gratia invoco in verum Judicem, Deum, Beatam Virginem Mariam, Beatumque Georgium, Sanctum militem. Quæ, ut fidelius exequi possim, per juramenta præstita juro, me non deferre, nec decrevisse ferre mecum, aut supra equum, verba, lapides, herbas, incantamenta, invocationes dæmonum, quæ me possent juvare, aut ei nocere, nequ quicquam aliud præter jus meum, equum meum, armaque mea; & cum osculor hanc veram Crucem, & taceo.*

Eadem jurat, & eodem modo, qui defendere decrevit. Subinde se in pedes erigunt, jubetque Consiliarius, vel Magister Campi, eos sibi iterum mutuò dextras dare, & provocantem provocato dicere: *Provoco te, talis, quem ego dexterâ teneo per Sacramenta, quæ præstiti, causa, ob quam ad singulare certamen te provocavi, vera est. Ideo justè te provocavi, & hodierna die te expugnabo. Tu contrà injustam foves causam, injustèque eam tueri, ac defendere vis, testesque ea de re appello, Deum, Beatam Virginem Mariam, & Beatum Georgium, bonum equitem, seu militem.* Provocato autem jubet dicere, se præeunte *Et ego, talis, quem dextera teneo, per Sacramenta jam præstita dico, causam, ob quam me provocasti, falsam esse, & iniquam, & proinde me justam, ac rationabilem habere defendendi, teque expugnandi, ac repellendi hodie adversum injustam, & falsam objectionem, & criminationem, ob quam me interpellasti, cùm benè ipse noveris te pessimè, ac impiè mentiri, ut in testes, Deum, Beatam Virginem Mariam, & Divum Georgium bonum Equitem invoco.*

Hisque dictis, genua iterum flectunt, & deosculata imagine Crucifixi, in tentoria redeunt. Has formulas vir in aliis negotiis expertissimus Claudius de la Sale præscripsit. Belisarius verò *cap. 6.* aliud juramentum per Judicem, aut Principem à pugnaturis exigendum docet; *Se non ob aliam causam pugnaturos, quam ut veritas eluceſcat, nec odio, nec alia, quàm sui honoris causa, & in defectum probationum.*

His peractis in medium catadromi venit præco, & iterum nomine Principis quemque adstantium jubet suo loco consedere, quietè, se temperare à signis, ne tussiat, ne excreet, ne se moveat. Adsunt pugiles ad pugnam parati, quibus omnibus in suis sedibus se continentibus, jubet iterum præco, ut certamen ineant verbis ter repetitis: *Fungimini Officio vestro.* Ipseque se subducit juxta catadromi palos. Explicatur juxta cujusque pugnaturi tentorium interim mantile, œnophorus, & panis. Prodit in medium præpositus Campi, seu Mares-

Mareſchallus, & interrogat pugiles, num parati ſint ad certamen, illiſque ſe paratos reſpondentibus, ille progreſſus in medium arenæ deferens pignus certaminis, ſive chirothecam alta voce clamat ter: *Sinite hos abire*, projicitque pignus in medium certaminis. Concurrunt tunc pugiles vel equites, vel pedites. Exeunt autem eorum Conſiliatii vallum, ſeu palos catadromi, finem & exitum pugnæ expectantes, niſi Iudex certaminis, aut Princeps permittat unum, aut duos utrinque adeſſe catadromo, ut meliùs certamen obſervent, diſpiciant, audiant, & poſtulent pro jure ſuæ partis.

Certamine inito, quæritur quis pignus lucretur, aut liberetur à pugna. Et dicunt in duobus caſibus id accidere. Primus ſi alter pugnantium fateatur culpam, & ſe dedidit. Secundus, ſi alter eorum pellatur extra caradromi vallum, vel palos vivus, aut mortuus. Nam in hac pugna edicitur, ut ait Beliſarius *cap.* 10. ne extra vallum, vel ſeptum pugnetur, & extra pugnans pro victo habetur, niſi caſu, vel ſine culpa ſua ſepta tranſiliret, puta ſi forſan equus ferus ſe ſubtrahat fræno non obtemperans, quo caſu judicio omnium habito, & ſuffragiis ſine culpa pugilis factum, in pugnam reducitur. Cauſa interim pugnandi mutanda non eſt. Beliſar. *cap.* 11. nec ſemel victus iterum provocare poteſt.

Victo vel proſtrato, vel adhuc vivente, vel mortuo adverſario, ejus corpus relinquitur Præfecto catadromi, ſeu Mareſchalco campi, ut Iudex, vel Princeps de ſupplicio ejus ſtatuat, vel ejus miſereatur. Victor Principi, vel Iudici geniculatus ſe ſiſtit, quærens num debito functus ſit officio. Quo caſu Princeps à certamine eum abſolvit, & ille in propria tentoria cum ſuis, & amicis redit. At ſi victus adhuc vivit, vel mortuus eſt, proſtratus à præconibus paludatis, ſeu heraldis erigitur, exarmatur ligulis armaturæ ruptis, arma per catadromum ſparguntur, & rurſus in terram proſternitur, donec Iudex, vel Princeps quid de eo factum velit, ſtatuerit. Obſidibus ejus victori datis, ac retentis, donec ſatisfecerint eidem adverſario & bona victi fiſco addicta fuerint Principis, & ſi reus vicerit, tutus in poſterum ab illato crimine erit, tranſitque negotium in rem judicatam, ut neque de eo inquiri poſtea poſſit, nec jam inquiſita noceant. Si concurrentibus duellantibus cum equis, uterque proſternatur eodem, mutuoque impetu, judicatur pro defenſore, quia actor non probavit, Beliſar. *cap.* 19.

Ex ſententia ejuſdem Beliſarii *cap.* 15. videtur poteſtati victoris abſolutæ conceſſus victus, & ideo ait victorem victo debere imperare honeſta, non turpia, obſequendumque victori, ſed non ut nobilis jubeatur agrum colere, fodere, pecora cuſtodire, ſervile opus agere, nec oportere in eum crudeliter ſævire. Et hæc hactenus de Forma Duelli dicta ſunto.

Quod verò ad perſonas volunt, has pugnas fieri debere à perſonis idoneis tantùm, neque duellum permiſſum, niſi inter perſonas æqualis ferè dignitatis. Et ideo inferior à ſuperiori, cui ſubijcitur, cogi non poteſt ad pugnam, Beliſar *cap.* 7. & ferè omnes, qui non admittuntur in judicio, rejiciuntur à pugna, turpitudine vitæ notati, infames, deſertores exercitus, quæſtuariæ mulieri inſervientes, emanſores, cauponam exercentes, qui dimicantem in prælio dominum deſeruerunt, colonus, villicus, crimine capitali damnatus, deportatus, hæreticus, idem Beliſar. *cap.* 8. & quia pares debent eſſe commilitones, ſi ignobilior ad certamen ſuperiorem provocet, poteſt nobilior, parem loco ſui ſubrogare, non autem contra, ſi nobilior ignobiliorem provocet. Nam tunc ignobilior, vel nobilior alium non ſubrogat. Subrogat provocatus, ſi minor ſit vigintiquinque annis, vel major ſexaginta; mulier, quæ adulterij poſtulatur, ſi ſervus abſens furti accuſatur, & ſi teſtes ſint varii. De his Beliſarius *cap.* 9. extatque lex, ſive titulus, qualiter quiſque ſe defendere debeat *lib.* 2. *leg. Longobard.* Victo tamen ſubrogato, victus cenſetur ſubrogans, idem Belis. *cit. cap.* 9. *qui cap.* 3. meminit cujuſdam legis Friderici ſecundi Imperatoris, per quam ſi provocatus aliquo corporis membro ad pugnam deſtitutus, mancuſque ſit, eodem & provocator carere debeat, nec ullo modo eo in ipſa pugna uti. Nec ſi eques ſit provocator, provocatus verò pedes, ut reo potiùs, quàm actori iura faveant *l. actuarios ff. de act. l. favorabiliores ff. de reg. iur.*

Finis duelli eſt probatio occultorum, & purgatio indiciorum, ut iam diximus. Inde rationes quoque petuntur ad admittendam ex cauſis, & præſumptionibus urgentibus monomachiam, ne maleficia clam commiſſa haberent diffugium, & delinquendi tolleretur ſecuritas, & occaſio. Sed & nobiles tantum tribuerunt honeſtati, gloriæ, ac bonæ famæ, ut potiùs eorum, quàm vitæ rationem habendam putent, ac præſtare honeſtè mori, quàm turpiter cum ignominia vivere. Alii etiam facile credunt, Deum veritatem manifeſtaturum in hoc certamine. Sed certè, ut litis & iudiciorum dicimus, exitus eſſe incertos ac dubios, eò magis certaminis huius trucem, & immanem congreſſum, aleæque dubiæ rati ſunt Chriſtiani, per rationes ſuperiùs adductas. Sed eò maximè, quòd quis tentare Deum videatur, & nimium de ſua juſtificatione confiſus, in mortem ſpontaneam perveniat, inſcius, an amore, vel odio Dei dignus ſit, & num pro aliis peccatis, quibus omnes abundè ſcatemus, & conſtringimur, dignus quoque ſit in certamine à Deo relinqui, & ejus deſtitui ope. Rectè D. Auguſtinus *lib.* 1. *de civit. cap.* 22. *&* 23. docet, non eſſe magnanimi animi, neque chriſtiani mortem ſibi accelerare.

Et utinam nobiles, quid eſſet mors, & quid poſt mortem expectare oporteat, animo conciperent, ac revolverent cujus ſint diſcipuli, & cuius nomine chriſtiani appellentur. Certè, ut arbitror, iſtas deponerent vanas, & tumidas jactationes, & ſuperba & paganica bella, & Dei judicium potiùs expectarent, & vindictam ab eodem hoſtium, & malefactorum, ut ipſe Dominus noſter Ieſus-Chriſtus vivendo, ac moriendo exemplo ſuo nos docuit. Et ſi milites efferati, aut potiùs feræ, his non acquieſcant, Reges ac Principes, quorum munus eſt ſalutem Reipublicæ curare, has monomachias, & gladiatoria ferina ſpectacula non patientur, quemadmodum etiam S. Tridentina Synodus *ſeſſ.* 9. *in decret. refor. gener.* rectè ſtatuit, vt quicunque duellum conceſſerit, excommunicetur. Ex quo Concilio revocata eſt Extravagans Joannis XXII. *tit. de torneam.* incipiens *qui in futurorum eventibus*, per quam tollebatur ſancta Conſtitutio Clementis V. qui prohibuerat torneamenta, quæ habent monomachiæ periculum. De quibus, & aliis circa duellum vide conſultationem peculiarem *in tom.* 9. Hìc tantum de illo diſceptavimus quatenus eſt purgatio vulgaris damnata.

His igitur rejectis, Juramenti ſola purgatio remanet, *cap. ſiquis de purg. can.* Eius forma eſt, ut qui infamatus eſt de aliquo crimine veriſimilibus ſuſpicionibus, juret ſuper Sancta Evangelia, Romæ aliquando ad B. Petri corpus, *ut can. habet*, & *can. Mennam* 2. *quæſt.* 5. ſe immunem eſſe ab eo delicto, neque illud commiſiſſe per ſe, aut per interpoſitam

terpoſitam perſonam, ſi id crimen exigat, *cap. quoties de purg. can. cap. Laudabilem §. fin. de frig. & malef.* Accedunt & compurgatores, id eſt viri alii, qui pariter jurant, ſe credere, quod qui juravit, verè juravit, & quod ſecundùm ſuam conſcientiam, ille ſit immunis ab illato crimine, *d. cap. quoties, & cap. conſtitutus, & cap. de teſtib. de purg. can.* Compurgatores porrò debent eſſe honeſtæ perſonæ, ac vicinæ, quæ noverint vivendi ritum ipſius, qui ſe purgat, *dj. cap. conſtitutus, & cap. cum dilectus, cap. quanto, & cap. quibuſdam de præſumpt.* honeſtate in illis conſiderata, ut ſint bonæ famæ, nec ſint pro aliquo crimine condemnati, *d. cap. conſtitutus.*

Locus purgationis faciendæ dicitur is idoneus, ubi infamatio apparet, ut ſi à populo infametur, coram populo fiat juramenti purgatio, & compurgatio, *arg. cap. 1. de pœn. & cap. ex tua de ſim.* Si inter clericos tantùm, coram illis *cap. 2. in fine de purg. can. cap. qualiter §. fin. de accuſ.* Ut ibi pereat, ſive aboleatur fama, ubi peſſimè orta dicitur, & tollatur è loco ſcandalum, *can. Mennam 2. q. 5. can. illud d. 33. can. de crimine 15. qu. 5. can. ſi peccaverit 2. qu. 1. cap. poſtquam de Elect. cap. inter ſollicitudines, § attendentes de purg. can. auth. qua in provincia ubi de crim. agi oportet.*

Compurgatorum numerus non eſt certus, & idem omnibus perſonis definitus jure. Nam interdum cum ſeptima manu ſe purgare jubentur in cauſa matrimonii ſolvendi, quæ ſe à conjugali congreſſu intactas dicunt *cap. Laudabilem de frig. & malef.* mandat Lucius III. Summus Pontifex fieri purgationem ſeptima, aut quinta manu, ſicut expedire Judici videbitur, *cap. ex tuarum de purg. can. can. ſi legitimi, can. quoties 2. q. 5.* Innocentius III. jubet decanum purgare ſe ab infamia, & criminibus illatis, non probatis plenè, cum decima quarta manu, id eſt cum quartuordecim compurgatoribus ſui ordinis, *cap. inter ſolicitudines eod. tit. de purg. can.* Concilium Triburienſe nobili addit compurgatores duodecim *cap. 1. eod. can. nobilis 2. qu. 5.* Alibi & plures, vel pauciores inveniuntur neceſſarij. Ut autem rectè in hac quæſtione definiamus, ex Iudicis arbitrio Compurgatorum numerum adhibendum eſſe. Is autem eum determinabit pro modo infamiæ, & pro gravitate criminis, & habita ratione perſonarum, & ſcandali ſuborti ex diffamatione *cap. ex tuarum*, ibi *: ſicut expedire cognoveris.* Gloſ. *in cap. 1. v. duodecim*, Gloſ. *cap. inter ſolicitudines v. decima quarta manu de purg.* Canon. *in can. omnibus, can. preſbyter 2. qu. 5.* ut & duorum Compurgatorum numerus interdum ſufficiat, *cap. cum. in juventute de purg. canon.*

Sed & in ſolius ſe purgantis juramentum purgatorium ſufficit interdum, in quibus confeſſio ejus, vel negatio exigitur, ut in juramento calumniæ, illudque docetur in exemplis *lib. fin. §. licentia C. de jur. delib. l. eos. qui §. fin. C. de uſur. l. præſenti §. ſicubi C. de ijs, qui ad Eccleſ. confug. l. fin. C. de fid. inſtrum. l. fin. §. fin. C. de bon. auth. jud. poſſid. l. Fin. §. ſin autem dubitatur C. de jur. dom. impet. L. 4. §. ſed ſi inſcio ff. de eod. l. properandum §. 2. C. de judic. l. ſiquis decurio C. ad leg. Cornel. de fals. l. ſi de meis §. fin. ff. de arb. l. 1. §. ſiquis argentum ff. depos. l. actiones §. 1. ff. de furt. l. Marcellus ff. rer. amot. auth. novo jure C. de pœn. jud. qui male judic.* Sed & in Concilio Guarmacenſi ſingularis purgatio ſervata docetur pro deprehendendo furto in monaſterio facto, exhibita communione cum his verbis *Corpus Domini noſtri ſit tibi hodie ad probationem*; *can. ſæpe contingit 2. quæſt. 5.* Quæ tamen formula ſublata fertur, eò quòd ſuſpectis non eſt danda Euchariſtia *cap. dilecti de purg. Canon. can. tribus de conſecr. d. 2.*

Non eſt autem cujuſque Iudicis purgationem infamato ſtatuere, ſed tantùm ejus, qui de negotio cognoſcit, vel cognoſcere debet, de quo infamatur; alioquin ſi ab alio ſtatuatur ea purgatio, non relevat infamatum, *d. cap. cum dilectus in fin. de purg. Canon. cap. ad audientiam de conſuetud. cap. licet de offic. leg.* cum ſimilibus. Quia non priùs pervenitur ad purgationem, quàm cognitum ſit ab eo, qui de criminibus cognoſcere poteſt, an infamatio, vel accuſatio ſufficiat ad condemnationem. Nam tunc ſi ſufficiat, condemnat, nec opus eſt alia probatione, ſive purgatione, ut in notoriis *d. cap. cum dilectus, & cap. ſiquis de gradu de purg. canon. can. evidentia de accus. 1. can. de manifeſta 2. quæſt. 1.* An verò probata non ſit, ſed ſit veriſimilis, aut non veriſimilis, ut ſi veriſimilis ſtatuat purgationem, *d. cap. ſiquis de gradu.* Si non ſit veriſimilis, non ſtatuat, *cap. cum in juventute de purg. canon.*

Prius autem, quàm quis cogatur purgationem illam ſolennem facere, vocari debet, & examinari de fama; ne inauditus condemnetur, aut abſens contra juris divini, & humani regulas *can. Deus omnipotens 2. quæſt. 1. can. de illicita 24. qu. 3. l. inauditum ff. ad leg. Cornel. de ſicar. l. abſentem ff. de pœn. cum aliis. d. cap. cum dilectus ad fin. & cap. cum ſit Romana de appel.* Sententia quoque ea de re ferenda. Quæ omnia non poſſunt fieri niſi ab idoneo Judice, & competente. Alioquin ſi fiant à non ſuo, nullus ſequetur effectus, *cap. novit de judic.* Nam poteſt cogi in diffamatione, & ſcandalo, ut ſe purget infamatus *cap. 4. §. fin. & cap. 2. & cap. nos inter de purg. can. & can. ſi mala 2. quæſt. 5.* niſi ad ſuperiorem Iudicem appellaverit *d. cap. nos inter, & cap. licet, & cap. irrefragabili de off. ordin.* Præfigit ordinem judicialem antequam fiat purgatio, *Gloſ. ad cap. 2. v. ſuſpendatur*, & *Gloſ. ad d. cap. inter ſolicitudines v. conſtitutio de purg. canon.*

Sequitur autem ex bene ſtatuta purgatione per Judicem, ut ſi nolit ſe purgare, vel ſi in purgatione defecerit, qui juſſus eſt ſe purgare, habeatur pro condemnato, & convicto *d. cap. inter ſolicitudines, §. quod ſi forſitan, & §. 2. de* purg. Canon. Quemadmodum is, qui de calumnia jurare recuſat, *cap. fin. §. 1. de juram. calumn. auth. principales §. ſiquis autem de jurejur.* Et nolle ſe ſacramento hoc obſtringere purgatiouis, reatus indicium viſum eſt Victorino *:* Is enim cùm Germaniæ præeſſet, conatus eſt domi, ſemotis arbitris, Legato ſuo perſuadere, ne ſe pecunia corrumpi ſineret, cumque illud non impetraret, ad tribunal venit, juravit ſe nunquam ulla munera accepiſſe, neque quoad viveret accepturum. Mox idem præcipit Legato, ut ſimili Sacramento ſe obſtringeret, is conditionem recuſavit, quare eum abdicari officio juſſit, ut ſcribit Xiphilinus in Commodo. Jurare etiam cogebantur olim lectores olivarum, neque oleum, neque oleam furripuiſſe, neque alium quenquam ſuo dolo malo. Aliter enim neque argentum, & mercedem, neque oleum, oleaſve habebant, ut ait *Cato lib. de re ruſt. cap. 144. & ſeq.*

Quod ſi purgatione negaverit ſe commiſiſſe, de quo infamabatur, & innocentiam oſtenderit per compurgatores adſolvitur & dimittitur in pace *d. cap. ex tuarum in fin. & cap. fin. in fin. de purg. canon.* Explicat autem Gloſſa *fin. in cap. ex tuarum de purg.*

Canon eum, qui legitimo modo, & coram ſuo Judice ſe purgavit, maxime præſente accuſatore, non poſſe iterum accuſari de eodem crimine, ſed perinde haberi, ac ſi ſententia abſolutus fuiſſet, eum juſjurandum hoc videatur eſſe deciſorium, & majoris auctoritatis quàm tranſactio, aut res judicata, *l. 1. & 3. §. ff. de jurejur.* Et ſaltem idem conſequentur per juramentum, quod per ſententiam conſequeretur, *l. ſed & ſi, §. ſi jun de hæreditate, ff. de jurejur.* Item quod popularis actio extinguatur jure jurando citra colluſionem præſtito, *l. eum, qui §. in popularibus eod.* Nec de eodem crimine bis quærendum eſt, *l. licet ff. nautæ, canon. ſtabul. cap. de his de accus. can. ſi illic 23. q. 3.* niſi nova infamia ſupervenerit, quæ firmet, & probare videatur priorem abolitam juramento purgatorio. Nam ex ea cauſa abſolutus, iterum accuſari poteſt, *cap. veniens de accus. can. admonere 3. q. 2.* Et eidem indici nova purgatio, *cap. cæterum de jur. cal. cap. cum in juventute de purg. can. cap. cæterum de teſt. cogend. cap. paſcali de except. d. can. Menna 1. q. 5.* Quemadmodum alibi diximus ex novis indiciis repeti poſſe torturam, ſive quæſtionem. Et notantur etiam caſus repetitionis accuſationis *in l. 3. ff. de prævar. in l. ſi cui §. iisdem criminibus ff. de accus. can. multi 2. q. 1.* Vnde & cautius reus delatus cum per ſententiam accuſatione liberatur, nunquam abſolvitur abſolute, ſed dicitur, amplius eſſe inquirendum, interim verò relaxari, ſemper enim veritati locus eſſe debet, & errore detecto ac probationibus factis, purgatio, quæ habet probationem tantùm præſumptam, rei veritate eliditur. *cap. ſignificantibus de purg. vulg.* Et multò magis ſi purgatio ſit vulgaris per quam quis abſolutus ſit, vel damnatus.

Nam ea abſolutio non tranſit in rem judicatam, Inſpicienda namque cauſa fundamentalis ſententiæ, nempe dubium, num res eſſet, vel non eſſet, num crimen, vel non. Ac proinde ſublata cauſa, & dubio certo facto, ceſſabit ſententia, & corruet, *cap. cum ceſſante de appel. l. addigere §. quamvis ff. de jur. pact. can. cum Paulus 1. q. 1* Neque hic verum eſt, quod ſententia per errorem lata, tranſeat in rem indicatam, ſi nulla appellatione ſuſpendatur, quod examinat Gloſſa. *ad cap. 2. de purg. vulg. & in ſumma ejus tit.* Oſtienſis, quos videto.

Rationum porrò purgationis inductæ prima, ut ſaltem aliqua via delatum crimen, & non probatum plenè, poſſit aliqua certa ſententia definiri, Quia ſententia vel abſolutionem, vel condemnationem habere debet, *l. 1. de re judic.* Item ſecunda, ut ſcandalum, quod ex infamia naſcitur criminis impoſiti, aboleatur inter bonos, & graves ſaltem, *cap. pen. de purg. can. ecce. 24. q. 3. can. omnibus 2. quæſt. 5.* Tertia quod non ſufficit bonum eſſe, ſed etiam exigatur, potiſſimum in perſonis dignitatibus, vita, quæ aliis ſcandalo eſſe non poſſit, & ſit ſine ſuſpicione etiam mali, *cap. 2. de purg. can. can. nolo 12. q. 1. & can. non ſunt 12. q. 11. ad. Roman. 11. & 2. Corinth. 8. can. ſi mala fama 2. q. 5.* Propter nos conſcientia noſtra nobis neceſſaria eſt, & *hic murus aeneus eſto*

Nil conſcire ſibi, & nulla pallescere culpa;

Propter alios tamen & neceſſaria bona fama *d. can. nolo.* Quare & neceſſarium purgatorium juramentum, jam receptum etiam lege divina, ut Deuter. 21. & Exodi 22.

Prava igitur eſt, ſuperſtitioſa & damnabilis conſuetudo, ſecundum quam accuſatus, & accuſator adſtringitur ad pugnandum per ſe, vel per alios, ut ſic appareat innocentia, vel convincatur crimen objectum, quæ dicitur purgatio vulgaris. Abſit enim tanta abuſio, ut qui vincit in cauſa ſit in jure potior, us inquit Oldrad. *conſ. 191. n. 2.* Nam multa continet abſurda propter quæ redditur impræſcriptibilis, ut idem ait. Cur autem hæc probatio ſit reprobata plures adducunt rationes *in cap. Henricus de cler. pug. in duel.* Oſt. *n. 1.* Jo. Andr. *n. 3.* Butr. *n. 12.* Anchar. *n. 6.* & Jo. de Anania *n. 1.* Prima eſt, quia per talem probationem Deus tentari videtur *can. monomachiam 2. q. 4.* Secunda, quia mortes hominum, & pericula animarum inde proveniunt. *cap. 1. verſ. fin. de homic.* Tertia, quia inventa eſt fabricante Diabolo *can. Mennam, & can. conſuluiſti 2. q. 4.* quarum rationum meminit etiam Concilium Tridentinum. *cap. 19. ſeſſ. 25.* ubi dicitur: *Deteſtabilis duellorum uſus, fabricante diabolo introductus, ac cruenta corporum morte animarum etiam pernitiem lucretur.* Quarta, quia non eſt veriſimilis probatio, imò veriſimile eſt, ut fortior, ac potentior debiliorem conculcet, *arg. cap. 1. verſ. 1. de homic.* Etenim potentioribus pares eſſe non poſſumus. *l. 3 reſp. 1. ff. de alien. jud. mut. cauſ. fac.* Quinta, quæ ex præcedenti conſequitur, quia vix, aut nunquam poſſunt eligi pugiles utrinque pares in omnibus. In Judiciis autem iniquitas, & inæqualitas reprobatur, ut in *cap. cum inter priorem §. 2. de except. & in cap. 1. §. 1. de mut. petit.*

Sexta, quia falſa probatio eſt, unde nec ſententia hac occaſione lata in rem judicatam tranſit, ut in *cap. 2. de purg. vulg.* Septima, quia nulla fortitudo ſive juſtitia eſt laudanda, ut in *auth. ut omni obed. Iud. reſp. 1. coll. 5.* Ex quibus ſequitur, ut hæc ſpecies duelli purgationis vulgaris ſit omni jure prohibita, prout illam de jure divino, canonico, & civili prohibitam eſſe pluribus probat Marian. Socin. *in d. cap. Henricus num. 6 & ſeqq.*

Atque hactenus de ſingulari certamine quoad purgationem vulgarem. Quoad verò reliqua vide noſtram integram Conſultationem *in tom. 9.* in qua de omnibus fere, quæ ad id reſtant dicenda, copioſè diſſeritur.

At redeamus ad Divinationem per ſortes, eamque plenius explicemus. Sors eſt quædam actio fortuita, qua aliquid occultum inquiritur, ut innoteſcat ex D. Thoma 2. 2. *quæſt. 95. ar. 8.* Eſt triplex. Diviſoria, Conſultoria, Divinatoria. Diviſoria eſt cùm aliquid fit, ut ex ſortis eventu ſciant ſortientes, quid in electionibus, vel controverſiis unicuique ipſorum tribuendum ſit. Supponit enim quendam contractum, ſeu pactum conventionis inter ſortientes, ut transferatur dominium illius rei quæ in ſortem mittitur ei, cui ſors ceciderit. Hoc autem pactum includit voluntatem quaſi conditionatam ſortientium ad talem effectum faciendum, quæ voluntas tranſit in abſolutam, impleta per ſortem conditione. Nam licet conditio illa caſu impleatur, tamen ita, & non aliter poſita erat in pacto, & in vimillius pacti, ac præviæ conventionis transfertur dominium rei, vel officii, aut beneficii in ſortem miſſi. Et ita pro diverſitate hujus pacti variæ poſſunt eſſe iſtæ ſortes. Aliæ enim ſunt luſoriæ, quia eveniunt in omni ludo cujus eventus pendet ex pura fortuna. Et aliæ ſunt electoriæ, quia ad aliquam electionem faciendam ordinantur, ut per Suarez. *tom. prim. de relig. liber 2. cap. 12. nu. 2.*

Conſultoria eſt, quando ſors mittitur ad cognoſcendum aliquid occultum. Nam omnis inquiſitio veritatis occultæ, eſt quædam conſultatio, & omnis prædictio, vel præcognitio illius, generaliter loquendo, dicitur divinatio. Unde quando in ſortibus conſulitur Deus, ut ſciatur ejus voluntas in aliquo negotio dubio, quid agendum, vel cavendum ſit, ſortes dicuntur conſultoriæ.

Divinatoria eſt, quando per illam tacite, vel expreſſe

preſſe conſulitur dæmon ad inveſtigandam cognitionem futuri eventus, vel alicujus rei occultæ. Divinatio enim in malam partem ſumitur ex eodem D. Thoma *loc. cit. ar.* 1. Nam cognitio futurorum ac rerum occultarum ex Dei revelatione dicitur Prophetia, vel ſcientia infuſa, non divinatio, ut per Caſtropal. *p.* 3 *tr.* 17. *pun.* 6. *n.* 1. & alios communiter.

Ex ſortibus autem diviſoriis, quæ fiunt prævio contractu, vel pacto, nonnullæ ſunt licitæ, aliquæ prohibitæ. Nam in multis ſortibus nulla ſuperſtitio invenitur. Non enim continent expreſſe, neque tacite aliquam dæmonis invocationem, neque in uſu iſtarum imploratur dæmonis auxilium ad aliquid dividendum vel conferendum per ſe. Neque etiam talis uſus habet malitiam injuſtitiæ, niſi aliunde ex aliqua deceptione illi adjungatur. Ex ſui enim natura non ſunt intrinſece malæ, neque generaliter prohibitæ; imo potius jure civili in multis caſibus approbantur, ut conſtat *ex l. ſi duobus C. commun. de legat.*

Aliquæ verò ſunt prohibitæ, quia in jure Canonico prohibentur ſortes in electionibus eccleſiaſticis faciendis, ut *ex cap. Eccleſia de ſortileg.* in quo abſolute ac ſine reſtrictione id prohibetur. Indefinita enim locutio æquivalet univerſali.

Sunt autem licitæ ſortes diviſoriæ primò ad dirimendum lites de rebus ſecularibus ex mutuo litigantium conſenſu, quia eſt contractus æqualis, in quo unuſquiſque cedit juri prætenſo, ſi ſors alteri contigerit, ut per Leſſium *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 9. *n.* 58.

Secundo autoritate Judicis in diviſione rerum, quæ aliter dividi non poſſunt, neque apparet qui in jure majorem in illis haberet rationem. Tunc enim Judex, etiam ſi litigantes renuant, ſortes mitti, præcipere poteſt, ut *ex d. l. ſi duobus.* Nam Iudex ſuo ex officio compellere poteſt, ut in illo contractu conſentiant, dum alia via non adeſt ad controverſiam dirimendam. Quod etiam docent Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 38. *numer.* 57. & Caſtropal. *d. nu.* 3.

Tertio, quando inter milites diverſarum nationum eſt contentio circa periculum invadendi oppidum, ſorte decidi ſolet, quæ natio prior invadere debeat, Fagundez *in decal. lib.* 1. *cap.* 40. *n.* 3.

Quarto, quando tempore peſtis diſceptatur, quinam Parochi, vel Regulares, vel medici attendere debeant animabus, corporibuſque curandis, vel quis recedere poſſit, licet ſortibus electionem committere, D. Auguſtinus *epiſt.* 180. Sanchez *ibid. num.* 59. Et Caſtropal. *loc. cit.*

Quinto, quando plures rei digni ſunt morte, & non expedit omnes punire, licitum eſt ſorte decernere, quinam ſint necandi; quia in hac ſortitione nemini fit injuria, ſed potius ſingulis fit favor dum eis ſpes datur evadendi mortem promeritam, Leſſius *ubi ſupra n.* 5.

Sexto, quando eleemoſina uni ex pluribus pauperibus, vel locis piis eſt eroganda, licet ſortibus definire, cui eroganda ſit, quia nulli fit injuria, cùm æquale jus omnibus concedatur. Singulis enim conceditur poteſtas, integre eleemoſinam accipiendi, ut per Azorium *p.* 1. *lib.* 9 *cap.* 21. *quæſt un.* eſtque ſententia D. Auguſtini *lib.* 1. *de doctr. chriſt. cap.* 28. & tradunt Sanchez *num.* 59. ac Suarez *inibi num.* 17.

Septimo, quando tempore tempeſtatis, ne ſequatur navis naufragium, & omnium navigantium mors, neceſſe ſit ipſorum aliquot in mare projici, licitum eſt inter ſe ſortibus ſtatuere, quinam ſint projiciendi. Nam hoc modo ſperare poteſt unuſquiſque vitam conſequi, alias miſere periret. Imo ſi inter ſe non conſentirent, poteſt dux navis etiam ſortes mittere. Quia in eis omnium periculum vitare intendit morte aliquorum. Quod pro communi bono expedit, ut per Delrium *lib.* 4. *magic.* 4. *quæſt.* 1. Additque Delbene *de offi. Inquis. p.* 2. *dub.* 225. *ſect.* 1. *num.* 7. ſi aliqui ſortitionem impedirent, poſſent reliqui in mare illos projicere, quia ſortes impediendo vim injuſtam inferrent, contra quam alii licite, vitæ plurium ſervandæ cauſa, ſe defendere poterunt.

Octavo, quotieſcumque res exteriores commode dividi, vel diſtribui non poſſunt, vel non apparet ratio, cui alter alteri in aliquo commodo, vel incommodo præferri debeat, ſortes diviſoriæ licitæ ſunt, eaſque adhibere poſſumus, ut ex D. Auguſtino *lib. de doctr. Chriſt cap.* 28. & Delbene *loc. cit. ſect.* 7. *n.* 7.

Atque ita, ut etiam inter Clericos licitum ſit ſorte dirimere, & componere lites, non ſolum in cauſis ac litibus de rebus ſecularibus, ſed etiam de beneficiis, dummodo tamen id fiat autoritate Judicis Eccleſiaſtici. Nam *in cap. Eccleſia de ſortileg.* ſolum prohibetur uſus ſortium in electionibus ad beneficia, non in dirimendis litibus beneficialibus & Eccleſiaſticis. Qui enim hujuſmodi lites componunt, non eligunt. Neque mens Eccleſiæ eſt, ut lites etiam beneficiorum diu protrahantur, neque ille, cui ſors contigit, accipit beneficium ex vi ſortis, ſed ex vi tituli, aut ex vi juris, pro quo lis pendebat. Per ſortem autem ſolum aufertur impedimentum.

Requiritur verò autoritas Judicis Eccleſiaſtici, tum quia ſi ſortes iſtæ fieri poſſent autoritate privata ipſorum litigantium, fieri etiam poſſet, ut per talem ſortem obtineret quis beneficium, non habens titulum juſtum. Nec eſt in poteſtate collitigantis jus beneficiale in alium propria autoritate transferre. Tunc etiam ad evitandam ſimoniam. Nam omne pactum, quo paratur via ad beneficium, ſimoniacum eſt, *cap. fin. de pact.* & *can. quam pio* 1. *q.* 1. At, ſi ſupra beneficium litigioſum partes paciſcantur in manibus Judicis, ut ipſe proferat juxta pactum ſententiam, & admittat ad beneficium, tenet ſententia, & nulla intervenit ſimonia, nec ſacrilegium. Atque adeo idem erit, ſi pactum ſit de ſortibus emiſſis autoritate Judicis. Ita docent Suarez *loc. cit. cap.* 12. *n.* 12. *& ſeq.* Sanchez *d. lib.* 2. *in decal. cap. num.* 79 Fagundez pariter *in decal. lib.* 1. *cap.* 40. *n.* 7. *&* 8. Caſtropal. *cit. pun.* 6. *n.* 7.

Nec prohibitio dicti *cap. Eccleſia de ſortileg.* extenditur ad electiones civiles, & ſæculares. Quoniam licet enim textus abſolute loquatur de electionibus, quia tamen Jus Canonicum non diſponit niſi in propria materia, ideo illa prohibitio de his, quæ ad beneficia pertinent, intelligitur, & cum ſit penalis, non extenditur ad alia. Idque confirmatur et conſuetudine, quæ illum textum ita interpretata eſt. Nam, eo minime obſtante in civilibus electionibus frequenter utimur ſortibus. Sic ſorte eliguntur virgines pauperes, quæ dotis eleemoſinam receptura ſunt ex multis habilibus, quæ ex urna extrahuntur. Sic etiam in Conclavi ſorte eliguntur Cardinales in quo cubiculo collocari debeant. Idemque in ſimilibus obſervatur, ut per Azor *d. lib.* 9. *cap.* 21. *quæſt. unica* §. *At vero*, Suarez *d. cap.* 12. *nu.* 15. Leſſ. *ibid. cap.* 43. *dub.* 9. *n.* 58. & Sanchez *eo cap* 38. *nu.* 50.

Aliquando tamen eſt illicita in civilibus electio per ſortes. Quoniam ſors illicita in publicis officiis conferendis, non quia eſſet ſuperſtitioſa, & contra religionem, ſed quia eſſet contra juſtitiam diſtributivam, cui repugnat, ut id, quod ſecundum merita conferendum eſt, detur per ſortem. Eſſetque etiam contra juſtitiam commutativam, quia hoc repugnat debitæ adminiſtrationi Reipublicæ ac ejus communi bono. Eſſent vero hujuſmodi ſortes licitæ in dictis electionibus, ſi adhiberentur inter eos qui ita eſſent illo officio digni, ut vix poſſet inter exceſſus judicari

judicati, prout tradunt Suarez, Leſſius, Azor *locis allegatis.*

Porrò ſortes divinatoriæ, quæ ex ſe licitæ ſunt, poſſunt ob aliquam circumſtantiam vitiari. Primò ratione faliæ exiſtimationis & intentionis. Ut ſiquis expectaret ſortem ſibi felicem ex aſtrorum influxu. Nam aſtra in ſortibus nihil poſſunt operari. Ita D. Thomas *d. quæſt.* 95. *ar.* 8. ac Delrius *d. cap.* 4. *quæſt.* 1. qui etiam cenſet, eſſe peccatum mortale ſi id expetetur certo ab aſtris eventurum fore. Secundo vitiantur, ſi expectetur eventus non à Deo, ſed à fortuna, ut ſiquis ſortem non agnoſceret à divina providentia, peccaret mortaliter. Dicitur enim Prov. 16. *Sortes mittuntur in ſinum, ſed a Domino temperantur.* Verùm ſiquis ita ſe fortunæ committit, ut non excludat divinam providentiam ſortes dirigens, tantum veniaiter peccaret, ut tradunt citati Doctores. Tertio vitiari poſſunt, ſi à dæmone expectetur eventus, vel ſi ſortes eo invocato mittantur. Tunc etiam eſt graviſſimum peccatum. Et, ut notat Sanchez *num.* 66. quando quis auxilio Dæmonis facit ſibi ſortes eſſe felices, tenetur reſtituere id, quod ſortibus acquiſivit. Quia decipit alterum ſortientem. Quarto ſi res in ſortem expoſita, non ſit ſortientium, ſed aliena, nec adeſſet domini conſenſus, vel ſortes adhiberentur inter eos, qui non haberent æquale jus ad rem illam. Quinto, ſiquis in ſortibus uteretur aliqua fraude, ut in ludo. Tunc enim adeſſet injuſtitia, & non poſſet quis rem obtentam retinere. Quia in hoc caſu ceſſat æqualitas contractus, & voluntas contrahentis. Sexto fiunt illicitæ ſortes, ſi in ipſis, quis utatur libris ſacris Bibliorum aut rebus ſacris, quæ non ſunt ad hunc uſum inſtitutæ. Non eſſet tamen mortale peccatum, niſi, in aliquo caſu magna irreverentia interveniret ut per Suarez ibidem Sanchez *nu.* 69. Delrium *loc. cit.*

Pone, quod in eadem Electione Eccleſiaſtica duo concurrentes ſæpius habuerint ſuffragia paria. Sit ne licitum inter eos ſortes adhibere? Videtur affirmative reſpondendum. Quia talis fuiſſe cenſetur electio Mathiæ in Apoſtolatum. Conſtituerunt enim Apoſtoli duos, ab ipſis electos, & approbatos, ut idoneos ad Apoſtolatum, & poſtea inter illos duos tantum miſerunt ſortem: *Et cecidit ſors ſuper Matthiam & annumeratus cum undecim Apoſtolis* Act. 1. Et quia in hoc caſu uterque ſufficienter judicatur idoneus per ſuffragiorum multitudinem, ſicque ceſſat periculum, ne eligatur indignus. Et etiam quia non videtur ſors adhiberi in electione ſimpliciter, quod eſt prohibitum. Nam illi duo præ aliis electi ſunt, ut æquales inter ſe, & ut alter illorum dignitatem, aut officium habeat, & ſolum ſors adhibetur, ut electio facta ſuum conſequatur effectum in uno illorum potius, quàm in alio. Ac demum quia vix ſupereſt aliud remedium ac medium ne electio prætermittatur.

Verùm his minimè attentis, tenendum eſt, ex vi juris communis non eſſe licitum per ſortem decernere talem electionem, quia revera illa eſſet electio per ſortem, quæ omnino prohibita eſt jure Canonico Nam in ſæpius memorato *cap. Eccleſia de ſortileg.* prius dicitur *multa reprehenſione dignum eſt, quod ſors in talibus interveniat.* Et poſtea *ſortis uſum in electionibus perpetua prohibitione damnamus.* Ac ita etiam tenent Suar. *cit. lib.* 2. *cap.* 12 *num.* 7. Sanchez *d. cap.* 38. *num.* 73. *& ſeq.* Caſtropal. *eo pun.* 6. *nu.* 6. Filiuc *tr.* 24. *cap.* 4. *n.* 99. Azor *loc. cit.* Fagundez *in decal. lib.* 1. *cap.* 40. *num.* 9. *& ſeq.*

Nec obſtant rationes ſuperius adductæ. Ad primam enim reſpondetur, quod electio D. Mathiæ per ſortem fuit ordinata, ut cum Beda notat D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 95. *ar.* 8. *ante Penteceſten*, & quando nondum erat plenitudo Spiritus ſancti in Eccleſia effuſa, & conſequenter, ut ait Suarez *loc. cit. n.* 22. non erat Eccleſia ſatis inſtructa de iis myſteriis. Ac inſuper nullo jure prohibitus erat ſortium uſus in electione inter æqualiter dignos. Nam hujus rei prohibitio non eſt juris naturalis, aut divini, ſed Canonici ex adducto *cap. Eccleſia de ſortileg.*

Recte igitur Petrus propoſuit, providendum eſſe de ſucceſſore in Apoſtolatum loco Judæ & quod electio humano modo facienda erat. Sed quoniam illi duo Mathias, & Joſeph Barſabas reputati fuerunt cæteris digniores, ac inter eos judicari humano modo non potuit, quis eſſet dignior, facta jam prius amborum electione, cùm cognoſci non poſſet, cujus electio futura eſſet, magis juxta Dei beneplacitum & ad oſtendendam ſinceritatem intentionis ac deſiderii procedendi abſque ulla privata affectione, nullus perfectior modus eligendi excogitari potuit quam committere Providentiæ divinæ electionem per ſortem: *Et orantes dixerunt: Tu Domine, qui corda noſti omnium, oſtende quem elegeris ex his duobus, unum accipere locum miniſterii hujus, & Apoſtolatus. Et dederunt ſortes eis, & cecidit ſors ſuper Matthiam.*

Ait autem D. Dionyſius *de Eccleſ. hier. cap.* 5. ſortem fuiſſe aliquod ſignum divinum, quo omnibus conſtitit, Deum elegiſſe Mathiam. Ejus hæc ſunt verba. *Ob reverentiam tantæ dignitatis, Apoſtolos Deo electionem comm iſſe, ut non ab hominibus neque per homines, ſed à Deo ipſo immediate tribueretur. Et ideo Deum, exhibito aliquo mirabili ſigno ſenſibili, quem eligeret, declaraſſe.* Ac ita etiam tentiunt Origenes *hom.* 13. *in Joſue*, Hieronymus *Jonæ* 1. Auguſtinus *conc.* 2. *in pſal.* 30. Quale autem fuerit illud ſignum, à Luca declaratum non eſt, quia nobis id ſcire neceſſarium non erat. Fortaſſe fuit aliquis cœleſtis radius, vel ejuſmodi aliquid. Ex electione igitur Mathiæ in Apoſtolatum per ſortem argui non poteſt, electiones Eccleſiaſticas fieri poſſe per ſortes. Atque ita docent Cajet. *in ſum* 11. *ſors*, Suarez *d. cap.* 12. *num.* 23. *& ſeq.* Valentia 2. 2. *diſp.* 6. *quæſt.* 12. *pun.* 3. Azor *d.* §. *at vero*, ac Delbene *d. p.* 2. *dub.* 225. *ſect.* 7. *nu.* 9. *ac ſeq.*

Ad ſecundam. Etſi in hoc caſu ceſſet periculum eligendi indignum, non tamen ceſſat prohibitio juris canonici. Imo donec à majori parte Capituli quis electus non fuerit, non dicitur declaratus dignus ut tradunt Sanchez *d. cap.* 38. Fagundez *d. lib.* 1 40. *num.* 12. Et Caſtropal *d. pun.* 6. *n.* 6.

Ad tertiam. Pernegamus in hoc caſu non aſſumi ſortes ad electionem. Nam illa determinatio eſt vera electio, & per illam beneficium, vel Dignitas confertur.

Ad quartam ſimiliter pernegamus, non ſupereſſe aliud remedium, ne electio prætermittatur; Nam proprium remedium eſt ut ſuperior electores compellat ut intra certum tempus eligant unum ex illis, ſin minus electionem ad ſe advocet, ut tradit Gloſſ. *in cap. duobus* 11. *teneantur, de reſcriptis in* 6.

Quare, ſi in aliqua Congregatione Eccleſiaſtica hujuſmodi elegendi modus per ſortes eſt in uſu, id quidem eſt ex ſpeciali privilegio Summi Pontificis, qui in ſuo Jure poteſt validè, ac licitè diſpenſare.

Electio verò ad Eccleſiaſticum Beneficium facta per ſortes diviſorias, non eſt ipſo Jure irrita ſed irritanda. Nam in *citato cap. Eccleſia de ſortil.* nullum eſt verbum irritans, ſed tantum prohibens ipſam electionem per ſortes. Lex autem prohibens non irritat, niſi addat verbum declarans nullitatem actus. Quia cum ſit pœnalis non extenditur, niſi quantum

verba ſonant, & quamvis *in cap quapropter de elect.* expreſſe dicatur *aliter electio facta non valeat;* ibi tamen loquitur de electione ad Eccleſiam ſortibus factam, non autem de electione ad Beneficium. Ità Suarez *ibid n.* 9. *&* 10. Sanchez *c.*38. *nu.* 83. *&* 84. ac Filiuc. *tr.* 24. *cap.* 5. *num.* 200.

Sortes autem Conſultoriæ ad cognoſcendam in rebus dubiis divinam voluntatem, & illam à Deo expetendam etſi regulariter ſint illicitæ interdum tamen ſunt licitæ. At primo quando urget neceſſitas, nec ſuppetit aliud humanum conſilium. Nam velle abſque neceſſitate, ut Deus peculiari modo ſuam voluntatem manifeſtet, tentare Deum eſt, nec Deus unquam promiſit, ſe directurum has ſortes. Secundo quando Deus alicui inſpirat, ut ad agnoſcendam Rei veritatem, ſortibus utatur, & prudenter credi poteſt, quod ſit divina inſpiratio. Sic ex inſpiratione divina Joſue ſortibus uſus eſt ad cognoſcendum malefactorem occultum *Joſ.* 7. Electio Matthiæ ad Apoſtolatum *Act.* 1. Tertio quando ſortes fiunt cum debita reverentia, & præmiſſis precibus, ut Deus eas regere dignetur juxtà illud *Proverb.* 16. ſuperius adductum. Quarto, quando non fiunt circa electiones Eccleſiaſticas. Quia hoc ſpeciatim prohibetur, ut jam diximus. Si verò aliter adhibeantur Sortes Conſultoriæ grave committitur peccatum, ut ex D. Thomas *cit. quæſt.* 95. *art.* 8. Suarez *d. cap.* 112. *num.* 18 *&* 125. Sanchez *d. cap.* 38. *num* 87. Leſſio *lib.* 12. *cap.* 43 *dub.* 9. *nu.* 60. Ratò tamen ſunt hujuſmodi ſortes adhibendæ quia Deus non vult ſuam voluntatem ſortibus indagari, ſed Eccleſiæ, Sanctorumque doctrina & prudentum virorum Concilio, ut proindè interdicuntur ſub anathemate *in capit. ſortes* 26. *quæſtione quinta.*

Sortes quoque Conſultoriæ prò Sacris Miſſionibus poſſunt licitè adhiberi, ſi, ſtante æqualitate miniſtrorum, qui mitti debent ad Regiones Infidelium dubium eſſet, quis eorum eſſet mittendus. Nam etiam Apoſtoli ſortibus diviſerunt inter ſe miſſiones ſuas per totum Orbem, ut notat D. Cyrillus *lib.* 5. *in Iſaiam cap.* 81. Et ità in hoc caſu ſortes eſſe licitè adhibendas, docet Turrianus *lib.* 8. *conſtit Clementis cap.* 5. Suarez *ubi ſuprà num.* 17. & Fagundez *ibidem nu.* 17.

Adhiberi etiam poſſunt ſortes conſultatoriæ ad cognoſcendum quiſnam ſanctus ſit ſuſpiciendus in Patronum Civitatis, vel in devotum alicujus perſonæ particularis, dummodo ſortes eo fine adhibeantur ut divina voluntas exquiratur, non autem ut merus Caſus expectetur. Nemo enim caſum licitè poteſt conſulere; ſed Chriſtianæ pietati non repugnat, nec ſuperſtitionem capit, ut Civitas per ſortes aliquem ſanctum in Patronum ſuſcipiat, & ut aliquis in devotum ſui protectorem ſivè per totum vitæ ſuæ curſum, ſive per annum, aut per menſem eligat. Ita enim obſervatur à pluribus religioſis vivis, & ita docent Delrius *lib.* 4. *magic. cap.* 12. *quæſt.* 7. *ſect.* 13. Lupus *in edict. S. Inquiſit. p.* 13. *lib.* 17. *diſt.* 4. *tr.* 13. Leander *tom.* 6. *tr.* 9. *diſp.* 12. *quæſt.* 89. *&* 90. ac Torrell, *lib.* 8. *jur. ſpirit. cap.* 7. *num.* 60. *&* 61.

Sortes verò Divinatoriæ, per quas inquiruntur futuri eventus, vel manifeſtatio Rei occultæ, ſemper ac omnino ſunt illicitæ, ac illis uti ſemper eſt peccatum lethale, niſi magna ignorantia excuſet. Quia vel expectatur ſortium divinatio à Deo, vel à Cœlo vel à caſu, vel à Dæmone. Expectari non poteſt à Deo, quia Deus nunquam promiſit, ſe temperaturum ſortes quæ ordinantur ad excogitandum futura, vel experiendum occulta, & eventus ſæpè contrarium oſtendit. Neque à Cœlo. Quia hoc eſſet actiones liberas hominum pendere à Cœlo, & ſubjicere fato, & ſortes vi cœlorum & aſtrorum temperari non poſſunt. Neque à caſu, quia ſortes caſuales nihil certum præſignare poſſunt. Ergo temperantur à Dæmone, qui tacito quodam pacto invocatur, ut ſortes regat, & effectum præſignatum procuret. Atque id circo hujuſmodi ſortes divinatoriæ nominatim prohibentur *in cap.* 1. *de ſortileg. in can. ſortes* 26. *quæſt.* 1. *can. pervenit, can. ſi quis Clericus* 13. *n.* & in Conciliis Toletan. 4. *c.* 28 & Agathenſi *can.* 42. à D. Gregorio *lib.* 9. *Epiſt.* 47. *& lib.* 7. *epiſt.* 66. à Leone Papa *ad Epiſcop. Brit. cap.* 4. *& alibi.*

Notandum autem eſt, quod ſortes divinatoriæ aliquando ſunt quaſi ſpeculativæ, ordinatæ ad cognoſcendum futura vel occulta ſolum ob curioſitatem, & ſiſtendo in illa cognitione non autem ad aliquid operandum; Ut cum quis ſortes inquirat, quiſnam obtinebit officium, vel dignitatem, aut victoriam, & hujuſmodi cætera, & hæ ſortes tantum habent malitiam ſuperſtitionis, ſicut ſi quis futura, vel occulta cognoſcere vellet per aſtra, vel auguria.

Interdum verò ſunt practicæ, quia ordinant ad aliquid agendum ex tali cognitione; ut quando per ſortem quis inquirit, an Titius furatus fuerit, an ſit malefactor occultus, ad illum infamandum, vel puniendum, vel ad ſimile aliquod. Et tunc præter malitiam ſuperſtitionis intervenire ſolet malitia injuſtitiæ, infamando proximum, vel innocentem, vel nocentem occultum, & exponendo innocentem periculo pœnæ, quam non meretur, ſi ſors ſuper illum cadat. Quod ſi cadat ſuper nocentem, etiam gravis injuſtitia eſt, illum manifeſtare talem, & illum punire, non probato legitime delicto, quod revera non probatur per ſortes quia ſortes per ſe nullam probationem faciunt, cum ſint mere caſuales, & tam ſuper nocentem, quam ſuper innocentem cadere poſſint. Ideoque in hoc caſu non ſolum committeret peccatum mortale ſuperſtitionis, ſed etiam injuſtitiæ, ut per Suarez *eo loco n.* 29. Sanchez *d. cap.* 38. *n.* 89. & Fagundez *ſupra. n.* 110.

Quod ſi quæras, cur igitur Joſue judicio ſortium punivit Achan, qui erat Delinquens occultus; Nam occultè ſurripuerat de anathemate, ut habetur *Joſue* 7?

Reſpondetur, quod Joſue ex præcepto Dei ſortibus uſus fuit ad agnoſcendum occultum delinquentem, ut patet ex *d. cap* 7. *&* notavit D. Thomas *n.* 12. *q.* 95. *art.* 8. Undè nullum aderat periculum cadendi ſortem, niſi ſuper delinquentem Achan, cui poſtea, cum dixit Joſuè: *Fili mi, da gloriam Deo, & confitere, atque indica mihi quid feciſti,* Reſpondit: *Verè ego peccavi Domino Deo, & ſic feci.* O vis clementiæ, quæ ſine cruciatu extorquet veritatem!

Sortes autem divinatoriæ ſunt prohibitæ ſub pœna excommunicationis à Leone IV. *in d. can. ſortes n.* 6. *q.* 5. his planè verbis: *Sortes, quas Patres damnarunt, nihil aliud, quam divinationes, & maleficia eſſe decernimus. Quamobrem volumus omnino illas damnari, & ultra inter Chriſtianos nolumus nominari, & ne exerceantur, anathematis interdicto prohibemus.*

Consultatio LXXV.

Purgatio per Sacramentum Euchariſticum, vulgaris ne, an canonica ſit?

Et quidem eſſe canonicam aſſerit Martinus Delrius *l.* 4. *Magic. c.* 4. *q.*13. Adducit *can. ſæpè contingit, & can. ſi Epiſcopo n. q.* 5. confirmatque exemplo duorum Pontificum, qui ea uſi ſunt. Nam A-

drianus Papa ſub anno 868. ex Sigonio de Regno Italiæ, ſive 860. ex aliis, abſolvit à Cenſuris Papæ Nicolai, ſui Prædeceſſores, Regem Lotharium, ac ejus Barones purgatione per ſanctiſſimam Euchariſtiam, & Gregorius VII. hoc modo ſub anno 1077. ex eodem Sigonio *loc. cit.* ſe purgavit à Calumniis ſibi illatis ab Henrico Imperatore invitans eumdem Henricum, ut hoc idem quoad ſe ipſum faceret.

At, pace tanti viri dixerim, parum accurate id aſſerit Delrius, dum hanc purgationem vocat canonicam, dumque exiſtimat, eſſe licitam dum modo ſit injuncta à Judice competente Eccleſiaſtico. Nam *can. ſæpè contingit, & can. ſi Epiſcopo* non adducuntur à Gratiano ad probandam purgationem canonicam, ſed vulgarem ut inibi notat Gloſſa; Adde, quod illi canones ſunt Concilii Vicormacienſis, quod fuit provinciale, non autem generale; ideòque nil mirum, aiunt Cajetanus & Valentia *in 3. p. D. Thomæ q. 80. art. 6. ad 3.* ſi erraverit in iis decretis. Prætereà id abrogatum eſſe docet Gloſſ. *in d. can. ſæpè contingit, quia*, inquit, *ſuſpectis non eſt danda Euchariſtia, can. tribus de conſecrat. diſt. 2 & cap. cum dilectis de purg. can.* quod tamen non loquitur in hanc rem. Verum hanc abrogationem oſtendit D. Thomas *loco cit.* cujus hæc ſunt verba: *Decreta illa ſunt abrogata per contraria documenta Romanorum Pontificum, dicit enim Stephanus Papa ferri candentis, vel aquæ ferventis examinatione confeſſionem extorqueri quilibet Sacri Canones non concedunt; ſpontanea enim confeſſione, vel Teſtium approbatione publicata delicta commiſſa ſunt Regimini noſtro, occulta vero & incognita illi, ſunt relinquenda, qui ſolus novit corda filiorum hominum,* & idem habetur *extra. de purgat. cap. ex tuarum*

Dixerit fortaſſe nonnemo, nihil, aut parum probat D. Thomas abrogationem ejuſmodi decretorum, nam quicquid adducit non pertinet ad purgationem per Euchariſtiam. Reſpondeo, quod eadem Ratio, qua concluditur in examinatione per ferrum candens & per aquam ferventem, concluditur etiam in iſta per Euchariſtiam, quia ita etiam tentatur Deus inveſtigando purgatione per Euchariſtiam id, quod ei, tanquam occultum, reſervatum eſt, Ideoque ſi valet ratio tentationis Dei, ac Textus allegati, quod hujuſmodi purgationes ſunt abrogatæ, ut eas abrogant decreta, quæ adducit D. Thomas eandem Rationem dicere vult D. Thomas, irrita eſt omnis purgatio per Euchariſtiam. Ex quo liquet, D. Thomas hanc purgationem annumerare inter vulgares. Hoc ipſum quoque convincitur ex proprio loquendi modo ipſius Delrii. Nam *eo lib. 4. quæſt. 4. cap.* deſcribens purgationes vulgares; ait, *talis purgatio eſt, quotieſcunque petitur, ut Deus miraculum faciat, veluti ſi quis confiſus innocentiæ ſuæ peteret ſe ſepties percuti gladio ad innocentiam ſuam probandam, aut in ignem intraret.* In purgatione autem per Euchariſtiam petitur, ut Deus miraculum faciat, non ſine obteſtationibus, execrationibuſque.

Probatur id apertè ex hiſtoria Gregorii VIII. in comprobatione ſuæ ſententiæ à Delrio adducta, quæ ut ipſe refert, narratur à Lamberto Scaffnaburgenſi, ſed in hæc verba: *Abſoluto eo*, ſcilicet Henrico Imperatore *ab excommunicatione, Papa miſſarum ſolemnia celebravit confectaque ſacra oblatione, Regem cum cætera quæ ſequens aderat multitudine, ad altare evocavit, præferenſque manu corpus Dominicum: Ego, inquit, iampridem à te, tuiſque fautoribus literas accepi, quibus me inſimulabas Sedem Apoſtolicam per ſimoniacam hæreſim occupaſſe, & aliis quibusdam tam antè Epiſcopatum, quam poſt acceptum Epiſcopatum criminibus vitam maculaſſe, quæ mihi ſecundum ſcita Canonum omnem ad ſacros Ordines acceſſum obſtruerunt. Et licet multorum idoneorum certè Teſtium adſtipulatione refellere queam, eorum ſcilicet, qui omnem vitæ meæ ab ineunte ætate inſtitutionem integerrime noverunt, & eorum qui meæ ad Epiſcopatum promotionis Autores fuerunt; ego tamen ne humano potius quam divino niti videar teſtimonio, ut ſatisfactionis compendio omnem omnibus ſcandali ſcrupulum de medio tollam, eum Corpus Dominicum, quod ſumpturus ero in experimentum mihi hodiè fiat innocentiæ meæ, ut Omnipotens Deus ſuo me hodiè judicio, vel abſolvat objecti criminis ſuſpicione ſi innocens ſum, vel ſubitanea interimat morte, ſi reus.*

Hæc & alia, ut ſolemne eſt, *præfatus verba terribilia, quibus Deum cauſæ ſuæ æquiſſimum judicem, & innocentiæ aſſertorem adeſſe precabatur, partem dominici Corporis accepit, & comedit, qua liberrime abſumpta, cum Populus in laudes Dei innocentiæ ejus congratulatus aliquandiu acclamaſſet, tandem impetrato ſilentio, converſus ad Regem, fac ergo, inquit fili, ſi placet, quod me facere vidiſti. Principes Theutonici Regni ſuis in dies accuſationibus aures noſtras obtundunt, magnam tibi molem capitalium criminum impingentes, pro quibus non modo ab omni rerum publicarum adminiſtratione, ſed ab Eccleſiaſtica etiam communione, & ab omnimoda vitæ ſæcularis converſatione uſque ad extremum Spiritum te ſuſpendi oportere exiſtimant. Petunt etiam magnopere diem, & locum ſtatui, audientiamque præſtari canonicè diſcutiendis, quas adverſus te adferant accuſationibus. Et noſti optimè humana quandoque vacillare judicia, & in publicis diſcrepationibus nonnunquam falſa pro veris perſuaderi, dum pro diſertorum hominum ingeniis, & dicendi copia, & ſuavitate falſitas verborum phaleris adornata libenter auditur veritas nullis eloquentiæ nixa adminiculis contemnitur. Cum ergo tibi bene conſultum cupiam pro eo, quod in calamitatibus tuis ſupplex Apoſtolicæ Sedis patrocinium expetiſti fac, quod moneo, ſi te innocentem noſti, & exiſtimationem tuam ab æmulis tuis per calumniam falſis criminationibus impeti, libera compendioſa, & Eccleſiam Dei ſcandala, & te ipſum longæ concertationis ambiguo, & ſume hanc reſiduam partem Dominici corporis, ut comprobata à Deo teſte innocentia tua, obſtruatur omne os adverſus te iniqua garrientium.* Cum Scaffnaburgenſem convenit Sigonius *lib. 9. de Regno Italiæ* Ex quibus minusquam probabilis oſtenditur Delrii ſententia.

Dices. Non omnes hujus purgationis formulæ petunt effectum admirandum, quia non omnes continent expreſſas execrationes ſubitaneæ mortis, alteriuſque mali apparentis, ſiquidem in *dicto Canon. ſæpè contingit*, in quo proponitur hæc purgatio, ejus formula eſt hujuſmodi. *Corpus Domini ſit ad probationem hodiè.* Et quando Adrianus Papa recepit ad hanc purgationem Regem Lotharium cum ejus Baronibus, illius formula pro Rege fuit iſta, quam deſcribit Sigonius *lib. 5. de Regno Italiæ ſi te, o Lothari, expertem interdicti a Nicolao adulterii ſentis, ac ſincera fide te impoſterum à Valdradæ concubitu temperaturum promittis, Sacramentum ſalutis terrenæ remiſſionem peccatorum tuorum accipe, ſin minus cave, ne ad internecionem animæ tuæ accipias* Formula verò pro Baronibus hæc fuit: *Si Regi Lothario in objecto adulterii crimine non faviſti, & Valdradæ piorum communione privatæ colloquium refugiſti, corpus & ſanguis Domini noſtri proſit tibi ad vitam æternam.*

Confirmatur, quia idem Sigonius *lib. 8. præfatæ hiſtoriæ* narrans purgationem Epiſcopi Spirenſis, ut ſe liberaret per Euchariſtiam à calumniis ſibi impoſi-

tis; *Solum*, inquit, *cùm de criminibus argueretur ipse se Sacro Christi corpore in detestationem animæ sumpto, purgavit.* Atque adeo non videtur Sententia Delrii omnino explosa.

At vero id aliaque ejusmodi facilè diluimus. Nam doctiores non censent diversas purgationem Gregorii, & Adriani ab aliis, vulgaribus, nempè ferri, & aquæ, neque Delrius aliter censetur dum omnes ad unum finem adducit, probans ex illis eandem conclusionem, de quo etiam perspicuè loquitur D. Thomas *in citata quæst.* 80. & Glossa *in d. can. sæpè contingit*, dùm illud non exponunt, nisi de probatione miraculosa. Quarè in formulis oppositis non excluduntur execrationes, sed intelliguntur, comprehenduntur-que. Ex hac insuper ratione apparet sententia Delrii parum sana: & in decretali, in quo non obiter, sed ex professo agitur de purgatione canonica *lib.* 5. 134. nullibi fit mentio de purgatione per Eucharistiam. Ad hæc, D. Thomas hanc purgationem non esse licitam, his verbis ostendit loco cit. *Et gravius videretur, si in hoc sacramento, quod est institutum ad remedium salutis, aliquis incurreret judicium mortis.* Ex quibus eruitur ratio, cur judices hanc purgationem injungere nequeant.

Sed Delrius rejicit hanc rationem, non ut allatam à D. Thoma, quem non legisse videtur, sed ut adductam à Calvinista Hotomanno. Verum, si hæreticus ille ea fuit abusus, non ideo est saltem secundum mentem D. Thomæ, illi detrahendum.

Ad exempla, quæ Delrius refert, respondetur, illa nullum probationis gradum constituere, cùm non sint leges, neque decreta. Hinc Glossa *in can. monomachiam n. quæst.* 5. plures locos juris canonici allegat, quibus probat, quod ab exemplis non est arguendum. Poterit etiam responderi, quod verbum illud, *si placet*, quo usus est Gregorius, denotat, illam non esse Canonicam.

Consultatio LXXVI.

Distinctius de Divinatione dæmoniaca sivè superstitiosa. Errores de Divinatione. Solus Deus futura cognoscit & quomodo? An, & quomodo Sancti in hac, & in alia vita futura, præsentia, absentia videant? Quid de Sibyllis

Præcipua superstitionis, ac sortilegii species Divinatio dæmoniaca est, qua dæmon utitur ad eludendum homines, futura scire cupientes. Hac ab initio tentavit protoparentes, hodieque nullum est hominum scelus frequentius, notat Pegna *p. n. direct. comm.* 67. Pertractant de ea D. Thomas *n. n. quæst.* 95. ibique Cajetanus, Porreta, Suarez, Formicarium Niderii, Malleus, Sylvester *de Strigimag.* Gerson, Grillandus, Jodocus *lib.* 4. *tom.* 1. Perius *de Mag.* Gravin. *in lapide lydio lib. n.* Moura *de Eusalm:* Torreblanca *lib.* 1. *de magia & in oper. spirit.* Nicquetius *de physiognom:* Ragnandus *in Theolog. natur. distinct.* 4. *quæst.* 1. Delatorre, Medina, aliique plures. Innumeri vero de divinatione per astra scripserunt. Sed adversus Astrologos Judiciarios egregiè scripsit duodecim Libros Joannes Picus, ex quo Pererius *in Genesim*, & 3. *lib. de Magia*, Delatorre, Catena *tit. de sortileg.* Delrius *magic. lib.* 4. Torreblanca, Moura, Salelles *de offic. inquisit.* sicut tamen ipse Picus *in suis conclusionibus*, & *in Apologia* nimis favet Astrologiæ judiciariæ, ita in præfatis libris aliqua negat cœlorum influxui contrà veritatem, D. Thomam, & Aristotelem: certè quemadmodum rejicienda est eorum sententia, qui omnia prorsus ab Astris provenire, ac necessitatem nobis imponere autumant, ideoque fatum admittunt ut Stoici, Heraclius, Empedocles, Possidonius, & complures alii, qui id circo Soli, Lunæ, ac stellis immolabant, ut tradit Philo. *lib de magia Abrahami*, quos in crimen vocat Sophonias cap. 1. ubi ait *qui adorant super tecta militiam Cœli.* Ita etiam rejiciendi sunt, qui negant, astra nihil in nos agere posse, ajuntque solum Deum per se ipsum agere, ac nos in necessitudinem adducere, ut ipse vult. Sic Aphrodisæus, Paracelsus, Porphirius, aliique Platonici post Ptolemeum *aphor.* 5. *&* 8. quos sequutus est Joannes Hussius, ideoque combustus à Concilio Constantiensi, eique adhæsit Lutherus *libro de serv arbitrio ar.* 36. *Tracta. de Astrologia* D. Thomas *lib.* 3. *contra Gentes* ubi, & Ferranensis, & *in* 4. *sentent.* ubi Sotus, ac *de Regimine Principum*, *& alibi*, & præ cæteris Phavorinus Philosophus, qui omnes suo loco à nobis adducuntur.

Divinationis autem, sivè prænotionis communiter acceptæ tres species indicantur à D. Thoma *ar.* 1. *præfatæ quæst.* 95 Alia est divina, quæ hominibus aliquando impartitur. Hæc Prophetia vocatur. Alia est naturalis, quæ habetur ex signis, vel causis naturalibus, & vocatur propriè præsagium, vel conjectatio. Alia est dæmoniaca, quæ innititur pacto tacito, vel expresso cum demone. Hoc modo accipitur num. 23. *Non est augurium in Jacob, nec divinatio in Israel.* Quod ad honorem illius populi dictum fuit, in quo erat Prophetia non divinatio. Quare Origenes *hom.* 16. *in Num.* divinationem putat per antiphrasim nomen accepisse, quasi quæ per homines dæmonibus repletos, fiat, & Isidorus *Etym. lib.* 8. *cap.* 9. ait, illos superstitiosos divinatores dictos este divinos, quia divinitate se plenos simulant, & astutia quadam fraudulentiæ hominibus futura conjectant Divinatio igitur est indebita prænotionis Rerum futurarum, sivè occultarum assumptio, quæ divinitatis propria est. Quarè qui à Deo Revelante notitiam accipiunt, non dicuntur propriè divinare, quia non sibi assumunt Dei cognitionem, ideſt, ut inquit D. Thomas, non faciunt, quod divinum est, sed suscipiunt aliquid divinum. Sancti namque Dei divina ex revelatione futura prædicunt.

Unde infertur cum D. Thoma, divinationem propriè dictam, esse peccatum. Est commune Patrum, ac Theologorum, habeturque expresse in S. Scriptura Deuter. 18. *Non sit qui pythones consultat, neque divinos.* Lev. 20. *Anima, quæ declinaverit ad magos, & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam, & interficiam illam de medio populi:* Rursus, *Vir sivè mulier, in quibus pythonius, vel divinationis fuerit spiritus, morte moriatur.* Idem habetur 4. *Reg.* 17. ac *alibi*; In Jure item Canonico sæpè prohibentur divinationes ut 26. *q.* 6. per multos Canones. In Jure civili. *C. de malefic* ex genere suo est peccatum lethale; ad veniale autem reduci potest ex iis, quæ alibi diximus, & à Sixto V. in extravaganti contra Astrologos omnis divinatio prohibetur, de qua infra.

Nam divini sunt, qui indebito modo futuros eventus contingentes præcognoscere præsumunt ex Isidoro supracitato. Qui autem certò affirmant præcognoscere futura, quæ non cognoscuntur in suis causis jam determinatis, necessariis, vel ut plurimum producentibus effectum, quæque possunt naturaliter cognosci, ut eclipses solis, & lunæ id agunt indebito modo, nempe sibi arrogando, quod Dei proprium juxta illud Isaiæ 14. annunciate, quæ ventura sunt, & dicemus, quia dii estis; Ac proinde peccat; Utque rectè notat Cajetanus, & post eum Suarez, ac Delatorre, hæc prohibitio non fuit de solo jure positivo divino in lege veteri, vel humano in lege nova, sed fuit semper de jure divino naturali, quod illis positivis legibus declaratur, additis pœnis. Nam id non ideo malum est, quia prohibitum; sed ideo prohibetur, quia malum.

Nec proinde obiicias, quod ſcire, futura, & occulta eſt per ſe appetibile, cum omnis homo naturaliter ſcire deſideret, & ſcire ſæpe deſideret ex ſola quadam curioſitate, ideòque divinatio, ut ſic non eſt mala. Nam Reſpondetur, id quidem verum eſt dumtaxat de fine divinationis, qui per ſe non eſt pravus, ſed indifferens ex objecto, ut docet Origenes *homil. 16. in Num.* Non enim eſt intrinſecè malum appetere cognitionem occultorum, tum Ratione appetitus naturalis ſciendi; tum quia poteſt peculari modo ille appetitus honeſtari, ſi ex bono fine & cum debita menſura habeatur, ut de ſcientiis magicis jam diximus. Secus autem eſt, ſi attendatur medium, vel modus obtinendi talem cognitionẽ, pænes quẽ conſideratur divinationis deformitas per ſe. Nam tunc divinatio eſt, quando illa aſſumitur indebito modo, ſcilicet per inſtructionẽ dæmonis. Poſſet quidem qui curioſe cognitionem hanc deſiderat, à Deo indebitè expoſcere, & tamen, ut ſic, non eſſet ſuperſtitioſus, nec divinus, ſed tentans Deum, vel indirectè illum deprecans, patetque: ex verbis illis Chriſti. *Non eſt veſtra noſce tempora, vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate*, quibus refellit interrogationem illa diſcipulorum, tanquam inepta, ex curioſitate inductam, ut omnes interpretes annotant, nominatim Chryſoſtomus inibi Auguſtinus. *cap.* 78. *&* 80. & Juſtinus *q.* 112.

Non itaque omnis indebitus modus ad divinationem conſtituendã ſufficit, ſed etiam requiritur modus proprius indebitus prænotionis futurorum, quo hæc ſuperſtitio conſtituitur, dum ſcilicet non à Deo, ſed ab alio, & conſequenter à dæmone exquiritur. Secluſo namq; Deo non reſtat alius, ut diffusè probat Suarez. Ac præcæteris, requiritur quod hæc præcognitio procuretur à Creatura intellectuali, perfectiori homine, cum ab homine, multoque minus ab aliis Creaturis inferioribus, haberi non poſſit. Nam conjecturalis, & ut eſt in cauſis quæ haberi poteſt de aliquibus non eſt divinatio ſuperſtitioſa. inter Deum verò, & hominem ſunt Angeli Boni ac dæmones. Non autem ab Angelis bonis expoſcitur quia ſic eſſet idem, ac petere, ut a Deo talem cognitionem divinitus obtinerent cum ſubordinatione ad divinam voluntatem, & ſi nobis expediat, quæ non eſt propriè divinatio, ſed ad prophetiam, ſivè ſacram Revelationem reducitur. Idem dicas, ſi expectaretur ab animabus beatis. Igitur per dæmonis inſtructionem id inveſtigatur. Quod eſt fieri ſocius dæmoniorum, Reclamante Paulo 1. *Cor.* quare ab Eccleſia, & Patribus hoc præcipuè nomine damnatur hæc divinatio, & ſuperſtitioſa decernitur. Id circo in Concilio Anquirenſi *cap.* 1. *Relato in can. Epiſcopi n. 6. q.* 5. de hiſce divinationibus dicitur quod relicto Creatore, diaboli ſuffragia quærunt. Idipſum teſtatur Auguſtinus *lib.* 2. *de doctr. Chriſt. cap.* 22. *&* 23. Omnes igitur artes iſtæ, vel nugatoriæ, vel noxiæ ſuperſtitionis ex quadam exitioſa hominum, ac dæmonum ſocietate, quaſi pacta, ex infideli, & doloſa eorum amicitia conſtituta, pænitus repudiandæ ſunt à Chriſtiano. De quo plura idem Auguſtinus *in libro de divinat. dæmon à cap.* 3. & Cyprianus *lib. de Idolor. vanit.* nequiſſimi, ait, ſpiritus afflatu ſuo vatum pectora inſpirant, extorum fibras animant, avium volatus gubernant, ſortes regunt, oracula efficiunt, falſa veris ſemper involvunt, nam & falluntur, & fallunt. Concinit Origenes *cit. hom. in num.* inquiens eſt quædam in Miniſterio præſcientiæ operatio dæmonum, quæ artibus quibuſdam ab his, qui ſe dæmonibus mancipârunt, colligitur. Quod comprobat Euſebius. *l.* 6. *præpar. Evang. cap.* 7. teſtimoniis Gentilium, qui diis ſuis artes tribuebant, quos dæmones eſſe, ait Pſaltes: *omnes dii Gentium dæmonia.*

Haud tamen defuerunt, quæ omnem divinationem deſiderint, & nugas aniles eam eſſe dixerint, divinatores que ſeductores appellarint, qui ſe divinare fingebant, ut homines in Religionis officio continerent Ex iis fuerunt Epicurei, aliique non nulli. Et vitebatur hic error in alio pejori, cui iidem adhærebant, nempè Deum non exiſtere, aut ſi exiſtit, de rebus humanis curam non habere, aut plura fortuita non cognoſcere, ut potè ſuapte natura penitus ignota.

Peripatetici, verò, ut teſtatur Tullius *apud Euſebium loc. cit.* genus omne divinationis arte aliqua commixtum, explodebant, ut auguria, auſpicia, ſortes, ex aſtris, & alia hujuſmodi. Admittebant tamen illa divinationis genera, quæ omnis artis ſunt expertia, ut ſomnia, & oracula.

Contra Stoici omnium divinationum genera approbarunt, etiam judiciariam Aſtrologiam, quam ſcientiam Chaldæorum & Egyptiorum, appellabant, Deum ſua providentia, ac benignitate omnia providere, ac præſcire fatebantur.

Platonici autem divinationes omnes prædictas admiſerunt, aliarum tamen cauſam dæmonibus, aliarum verò naturæ adſcribebant, ut liquet ex Platonis *dialogo de convivio* ſive *de Amore*, ac teſte Laertio Pythagoras divinatione per auguria utebatur, & inter Symbola hoc monumentis reliquit: *divinationem omnem honora.*

At præter Epicureos, ac Cynicos divinationem apud omnes Philoſophos receptam fuiſſe, conſtat ex dictis, nec ſolum ſacris litteris, ſed evidenti ratione naturali oſtenditur, Deum omnia futura cognoſcere, ac Prophetæ, eo revelante, multa prædixerint, aliique plures, de quibus infra. Unde merito Tertullianus *lib.* 2. *contra Marcionem* dixit *Præſcientia Dei tot habet teſtes, quot fecit Prophetas.*

Et quod ad Deum negavit olim inter Gentiles Tullius, qui, ut refert Auguſtinus *lib.* 5. *de civit. cap.* 9. cum arbitraretur, utrumque eſſe non poſſe Deum ſcilicet futura contingentia præſcire, & hominem eſſe liberum; *ſed ſi alterum confirmatur, alterum tolli. Si elegerimus præſcientiam futurorum, tolli voluntatis arbitrium. Si elegerimus voluntatis arbitrium tolli præſcientiam futurorum. Ipſe itaque ut vir magnus, & doctus, ac vitæ humanæ plurimum, ac peritiſſimè conſulens, ex his duobus elegit liberum voluntatis arbitrium. Quod ut confirmaret, negavit præſcientiã futurorum. Atque ita dum homines vult facere liberos, fecit ſacrilegos.* Eamdem præſcientiam Deo ademit impius Marcio apud Tertullianum. *l.* 2. *cont. Marcionem c.* 5. ſuntque inſuper inter Patres nonnulli, qui errorem eumdem Ariſtoteli tribuunt.

Vera tamen, atque Catholica ſententia eſt, Deum contingentia abſolute futura evidenterque præſcire. Eſt certum de fide, proprium illius eſſe futura omnia contingentia, libera & abſoluta cognoſcere, non ſolum in ſuis cauſis, ac ſuis divinis decretis, ſed & in ſeipſis intuitivè in ſua æternitate, qua omnia præterita, præſentia, & futura ei coexiſtunt objectivè. Nam æternitas Dei non eſt duratio ſucceſſiva, ſed indiviſibilis ac ſecundum ſe totam cuilibet inſtanti temporis coexiſtens. Ergo quodlibet inſtans, & quælibet res exiſtens in inſtanti temporis coexiſtit realiter in tota æternitate, & ab æterno. Probatur. Exodi 3. *Ego ſcio, quod non dimittet vos.* Sapient. 9. *Præſciebat enim futura illorum.* Pſ. 138. *Intellexiſti cogitationes meas de longe* Daniel. 13. *Qui noſti omnia, antequam fiant.* Eſther. 14. *Domine qui omnium habes ſcientiam.* Eccleſiaſt. 35. *Non eſt quidquam abſconditum ab oculis tuis.* At Deus non haberet omnium ſcientiam, eſſet que aliquid ab ejus oculis abſconditum, ſi actus liberos à voluntate creata tempore conſequendi ponendos ignoratet. Deinde Joan. 6. *Ipſe erat ſciens omnia, quæ ventura erant ſuper eum.* In quibus omnibus locis expreſſe aſſeritur Deum prævidere quæ futura ſunt antequam fiant. Ergo præſcit actus liberos humanæ voluntatis.

Eamdem veritatem tradunt conſenſu unanimi Sancti Patres, inter quos Auguſtinus, ſeu potius Fulgentius in libro de fide ad Petrum cap. 33. *Firmiſſimè*, inquit, *tene, & nullatenus dubites Deo non ſolum præterita, & præſentia,*

præsentia, sed etiam futura omnia, esse notissima. Atque hoc adeo certum, ac perspicuum esse Augustinus existimavit, ut citra insaniam negari non posse censeret, ut colligitur ex iis quæ tradit *d. cap.* 9. ubi hæc habet: *Confiteri esse Deum, & negare præscium futurorum, apertissima insania est.* Quod & ipse Cicero, cum videret, etiam illud tentavit asserere, quod scriptum est: *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus, sed non ex sua persona. Vidit enim quam esset invidiosum, ac molestum.* Addit insuper ibidem, Deum de medio tollere, quisquis futurorum præsciun negat. *Qui Deum*, ait, *negat præscium futurorum, nihil aliud dicit, quam quod ille dixit insipiens in corde suo, Non est Deus. Qui enim non est præscius futurorum omnium, Non est utique Deus.* Et vero cum præcipuum sit divinitatis indicium futura præscire, ut dicitur apud Isaiam *cap.* 41. *Dicite quæ ventura sunt nobis, & dicemus, Dii estis.* Quisquis Deo præscientiam tollit, aufert etiam divinitatem, ut inquit Hieronymus *l.* 3. *contra Pelagianos.* De quo audiamus, non Nuperum Doctorem aliquem, sed Sylvestrum, S. Palatii Apostolici olim Magistrum *lib.* 1. *de strigimagis cap.* 13. *pun.* 11. qui sic ait: *Non cognoscunt vere Intelligentiæ in spiritualibus, primo quidem futura in se ipsis, id est, ut aliquando erunt in suis existentiis. Nam Angeli in suis causis futura longè acutius, quam nos possunt cognoscere, & ex eis necessario emergens, ut crastinus ortus Solis; conjecturaliter vero, quæ ut in pluribus; nullo vero modo, quæ raro eveniunt. In se ipsis vero futura cognoscere, Dei solius est, non solum quæ necessario, vel in pluribus, sed etiam quæ casualiter, & raro continguni. Nam in sua æternitate, quæ toti tempori adest, illudque concludit, Deus omnia videt semper eodem modo; alioquin si futuro in esse posito, noviter illud videret, sua visio non esset tota æterna, sed crescceret. Quilibet autem intellectus creatus ab ista æternitate deficit, & consequenter ab hujusmodi cognitione, quæ æternitatem consequitur. Qui quod sub tempore est, ut aliquo modo omne æviternum in quo successio aliqua sit, oportet, non potest habere præsentia omnia, quæ toto tempore sunt.* Hæc Sylvester, quibus nihil verius, nihil clarius. Prosequuntur omnes fere discipuli Divi Thomæ ad *ejus quæst.* 10. *art.* 2. & 4. *p.* 1. etiam Bannes, qui visus est contrarius, ut & non nulli alii. Et quidem si non cognosceret futura, etiam contingenria, vel illa cognosceret, quando actu existunt, vel non. Si primum, ergo mutaretur in cognitione, & de non cognoscente fieret cognoscens: Si secundum. Ergo ejus cognitio non esset infinita, quia non attingeret omne cognoscibile.

Cognoscit etiam illa Deus in decreto suæ voluntatis, sive in essentia determinata per tale decretum, ita ut decretum Dei liberum efficax sit prima ratio cognoscendi futura, non autem cognoscit futura contingentia, & libera immediate per suam essentiam antecedenter ad decretum suæ voluntatis etiam in comprehensione ipsarum causarum secundarum antecedenter ad liberam Dei determinationem, nec in futurorum eorumdem veritate objectiva antecedenter ad sua libera decreta.

Dixi objectivè. Nam licet sententia, quæ adstruit futura contingentia esse Deo præsentia realiter, ac Physicè ab æterno, sit probabilissima, eamque vindicare videatur D. Thomas *p.* 1. *q.* 14. *art.* 13. *ac sæpè alibi*, quem multi ejus discipuli sequuntur, ut Capreolus, Cajetanus, Ferrariensis, Zumel, Alvarez, Cornejo, & Salmanticenses, est tamen difficillima, ideo asserimus esse præsentia Deo solum objective, quatenus propter infinitum lumen, quòd habet suo intuitu fertur in omne cognoscibile, & consequenter etiam in futura, quæ posito decreto Dei circâ illa, habent determinatam veritatem objectivam. Ita ex Antiquioribus Scotus, Durandus, Gabriel, Gregorius; & ex recentioribus fere omnes. Probatur ex S. Scriptura, in qua sæpius dicitur, *Deum existisse ante Creaturas*, Psal. 89. *priusquam montes fierent, aut firmaretur terra, & orbis à sæculo, & usque in sæculum tu es Deus*, Genes. 1. *In principio creavit Deus cœlum & terram*, id est in principio temporum. Ergo Creaturæ non fuerunt præsentes realiter, ac Physicè Deo ab æterno. Confirmatur ex Patribus, & Conciliis asserentibus solum Deum fuisse ab æterno, Creaturas omnes in tempore. Maximè id habetur ex Concilio Nicæno, & ex Athanasio contra Arianos dicentes de Filio Dei, *erat quando non erat.* Contra quos Concilium, & Athanasius ajunt, hoc solum competere Creaturis. Ergo Nulla Creatura dicenda est præsens realiter, ac physicè in æternitate, vel ab æterno, quod intelligendum est de mensura etiam extrinseca.

Nam implicat Creaturas existere in æternitate, tanquam in duratione, sive mensura extrinseca, quin etiam existant in duratione propria intrinseca. Quod patet tùm à simili de loco. Implicat enim aliquam rem esse in loco intrinseco, & esse in loco Universali, quin etiam sit in loco particulari. Ergo similiter implicabit, rem esse in æternitate, tanquam in mensura, & duratione extrinseca, quin etiam sit in propria & intrinseca duratione. Tum etiam quia quod est in alio, etiam tamquam in duratione extrinseca oportet habere esse in illo productum ab æterno; atque adeo non possunt dici esse in æternitate, etiam tamquam in mensura & duratione extrinseca. Et sanè quod ab æterno non existit realiter, non potest alteri realiter coexistere, aut illiesse præsens: Etenim præsentia & coexistentia rei supponunte jusdem existentiam. Creaturæ autem non existunt realiter ab æterno. quia ab æterno non sunt extra suas causas. Imo secundum probabilissimam sententiam non possunt esse. Ergo non sunt, nec possunt existere ab æterno. Mitto alias probationes.

Nec dicas quod ex his sequitur, Deum non cognoscere futura intuitivè, sed solum abstractivè eo quod cognitio intuitiva versatur circa rem, ut præsentem. Nam respondetur. Ad rationem cognitionis intuitivæ, non requiritur quod cognoscatur res, pro ut est præsens, sed solum, pro ut existens existentia sibi proportionata. Differt enim intuitiva ab abstractiva, in eo quod cognitio abstractiva est cognitio rei in sua causa, cognitio verò intuitiva est cognitio rei extra suas causas, & secundum existentiam quam habet. Undè cognitio Dei quæ vocatur scientia visionis est cognitio intuitiva, & quæ vocatur simplicis intelligentiæ, est abstractiva. Item respondetur, quod etiam si dicamus ad rationem intuitivæ cognitionis requiri, quod per illam cognoscatur res ut præsens, hoc debet intelligi pro illa duratione, quâ erit præsens, non pro illa, quâ erit futura. Et hoc ita contingit in scientia, quam habet. *v. g.* de futuro Antichristo. Quia licet cognoscat illum, ut futurum pro ista duratione, ac tempore quando non est præsens, cognoscit tamen illum, ut præsentem pro duratione, aut tempore quando præsens erit.

Imò futura secundum se præcisè, nec realiter & Physicè, neque intentionaliter, & objectivè ab æterno existunt. Non realiter, ac Physicè, ut modo diximus, non intentionaliter & objectivè; Quia vel æternitas, sive entitas Dei non esset res cognoscitiva, vel per impossibile à Deo esse in propriis differentiis temporum; secundum se præcisè igitur non dicuntur esse ab æterno intentionaliter, & objectivè.

Quod si sumantur non præcisè secundum se, sed ut subsunt æternitati Dei, sive ut respiciunt existentiam divinæ æternitatis, coexistunt æternitati ab æterno, non solum intentionaliter, & objectivè, sed etiam realiter, & Physicè, quatenus ab æterno ad ipsa transfertur non solum divinus intuitus, ratione cujus coexistunt Deo intentionaliter, & objectivè, sed etiam divina entitas, & æternitas, ratione cujus coexistunt Deo realiter, ac Physicè. Imo translatio æternitatis ad attengenda, ipsa futura physicè inpropriis differentiis est ratio, cur cognitio Dei se transferat ad attingendum modo propriissimè intuitive, & ut præsentia eadem futura.

tura. Quod pluribus in locis expreſſit, ac illuſtravit D. Thomas 1. p. q. 14. art. 9. in corp. *Cum intelligere Dei, quod eſt ejus eſſe, æternitate menſuretur, quæ ſine ſucceſſione exiſtens totum tempus comprehendit, præſens intuitus Dei fertur in totum tempus, & in omnia, quæ ſunt in quocunque tempore, ſicut in ſubjecta ſibi præſentialiter* & eadem 1. part. quæſt. 57. art. 3. in corp. *Deus videt omnia in ſua æternitate, quæ cum ſit ſimplex tori tempori adeſt, & ipſum concludit, & ideo unus Dei intuitus fertur in omnia, quæ aguntur per totum tempus ſicut in præſentia.* In 1. diſtin. 38. quæſt. un. art. 5. in corp. *Omnis cognitio eſt ſecundum modum cognoſcentis. Cum igitur Deus ſit æternus, oportet quod cognitio ejus modum æternitatis habeat, qui eſt eſſe totum ſimul ſine ſucceſſione. Undè ſicut, quamvis tempus ſit ſucceſſivum, tamen æternitas ejus eſt præſens omnibus temporibus, una, & indiviſibilis, ut nunc ſtans; ita & cognitio ſua intuetur omnia temporalia, quamvis ſibi ſuccedentia, ut præſentia ſibi, nec aliquid eorum eſt futurorum reſpectu ipſius, ſed unum reſpectu alterius. Undè ſecundum Boetium melius dicitur providentia, quam prævidentia, &c. ſed tamen poteſt dici præſcientia in quantum cognoſcit id, quod futurum eſt nobis, non ſibi.*

Quibus in locis vix poterat D. Thomas clarius explicare coexiſtentiam ab æterno inter æternitatem, & futura provenire ex perfectione æternitatis ab æterno occupantis omne tempus, ab æterno ſe extendentis ad omnia futura, ex quâ conſtituitur coexiſtentia Phyſica ab æterno inter æternitatem, & futura, eſſe rationem, cur divina cognitio ad eadem ab æterno modo intuitivo extendatur, & futura habeant ab æterno in divino intuitu eſſe intentionale, & objectivum.

Quid autem, & quotuplex ſit futurorum contingens, vide apud eumdem D Thomam ac Theologos contra Lutherum, & alios hæreticos efficientes, nihil eſſe in mundo contingens, ſed omnia evenire neceſſario, quorum errorem jam antea refellerat idem D. Thomas *quæſt. 2. de verit. art. 2.* & poſt eum Driedo *de Concord. lib. cap. 2.* Medina *l. 2. de recta in D um fide cap. 2.* Molina *diſp. 1.* Palacios. *in 1. diſt. 38. q 2.* & Carthuſianus, referens pro eodem errore Mahumetem. Caſtro *de hæres. V. fatum, & V. futurum contingens.* Coccius *tom. 1. thes.* Bellarminus, Gravina, Boverius poſt Patres, præſertim Auguſtinum *d. lib. 5. de civit. cap. 9.* ubi impugnat Tullium *l. 2. de divinat.* in quo videtur negare a Deo cognoſci futura, & ſi aliqui eum in hoc excuſent, quod *l. 3. de nat. Deor.* videtur admittere Deorum providentiam, & hujuſmodi futurorum cognitionem. Sic etiam interpretes Ariſtotelis, illum purgant ab hoc errore, quem ei tribuunt ex Patribus aliqui, ut diximus.

Ac ita quidem proprium eſt Dei futura hæc cognoſcere, ut nulli creaturæ, etiam poſſibili ſuapte natura competere valeat. Quod docent communiter Theologi cum D. Thoma *loc. cit.* Eſtque de fide, & probatur Iſaiæ 41. verbis ſuperius adductis. *Dicite quæ ventura ſunt nobis, & dicemus, quia Dii eſtis,* & cap. 44. *Ego primus, & noviſſimus, & abſque me non eſt Deus quis ſimilis mei.* Et ut id probet, ſubdit: *Vocet, & annunciet, & ordinem exponat mihi, ex quo conſtitui populum antiquum, ventura, & quæ futura ſunt annuncient eis.* Joan. 13. *Dico vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit credatis, quia ego ipſe ſum.* Etenim cognitio creata cauſatur ab objecto, aut ab aliquo ſupplente vicem objecti, quod eſt in ſtatu cognoſcibilitatis. Atque adeo non poteſt cognoſcere futura. Quia futura nondum habent eſſe, per quod poſſint cauſare cognitionem. Undè neque etiam eſt debitum aliquod ſupplementum ſecundum ordinem cauſarum ſecundarum.

De præſcientia vero Dei ſpeciatim agunt Euſebius Cæſarienſis *l. 6.* de præpar. Evang. Boerius *l. 5. de conſ. philoſ.* Auguſtinus *l. 5. civit. cap. 8. & l. 3. de l. art.* Anſelmus *de concordia præſcientia cum l. art.* Joannes Picus *l. 4. Contra Aſtrologos*, & omnes, qui de providentia, & prædeſtinatione recentiores Theologi atque Philoſophi diſſerunt, ac præcæteris Sixtus V. Pontifex Summus in ſua Conſtitutione adverſus Aſtrologos, ubi univerſim negat creaturæ, etiam Angelicæ, non modo liberorum, ſed etiam caſualium, & fortuitorum notitiam. Loquitur namque etiam de Dæmonibus. Alias non eſſet proprium Dei cognoſcere futura omnia, de quibus ibi loquitur Pontifex, ſi Dæmoni competeret, qui ſi revelaret Magis, poſſet quis licitè uti illa arte vel cognitione, non amplius dependente à Dæmone.

Sancti verò adhuc in mortali corpore militantes, tantâ ſæpe Spiritus Sancti luce, & gratia illuſtrantur, ut abſentia, præterita, & futura non minus quam præſentia videant, & intelligant. Non enim ait D. Petrus 2. *cap.* 1. voluntate humana collata eſt prophetia, ſed ſpiritu Sancto inſpirante, cui aſſentit D. Paulus 1 *Cor.* 12. inquiens. *Quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia; primùm Apoſtolos, ſecundo Prophetas &c.* Sic Sancti Dei plura prædixerunt de Meſſia, & aliis futuris liberis, imò & ſuper naturalibus, & à divina tantùm voluntate dependentibus, ut patet ex S. Scriptura, præſertim ex Iſaia, qui Hieronymo *epiſt. ad Paulinum* non prophetiam videtur texere, ſed Evangelium. Imò etiam poſt Chriſti mortem prophetia in Eccleſia catholica jugiter continuavit in Simone, Anna, Joanne, ex Luca *cap. 1. & 2.* & poſt eos in Agabo, *Act. cap.* 11, & filiabus Philippi; ut per Marul. *l. 4. cap.* 14. & in Apocalypſi Joannis, & ab ineunte Eccleſias frequens fuit in Electis 1. *Cor.* 14. in Brigitta, in Geltrude, in Catherina Senenſi, in Thereſia, in aliis; & adhuc perdurat, ut probat Gravina, & Torreblanca, & ut olim, ſic & hodie *cap. 12. ejuſd. epiſt.* ad Cor. & ad Epheſ. *cap.* 4. Undè refellitur delirus error Roggerii, & Bachonis, qui prophetiam Aſtrorum affectionibus tribuunt, Ariſtotelis, & Platonicorum, qui corporis humoribus, Avicennæ, & Algazelis, qui naturali induſtriæ, ſtudioque adſcribunt. Licet enim ſit propria Dei futurorum cognitio, tamen communicat illam creaturis ſupra naturam, Sicut gratia, & gloria, quæ ſunt ordinis divini, & Dei propria, modo altiſſimo, ſed limitate, creaturis communicantur. Per illam namque efficimur divinæ conſortes naturæ, ut ait D. Petrus. Atque ideo D. Thomas *q. 12. de verit. & 2. 2. q. 172.* Patres ac Theologi communiter fatentur, Donum prophetiæ Sanctis communicatum fuiſſe, ac prædicere futura, vel procul diſtantia, & cogitationes cordium, de quo Gravina in Lapide Lidio, & confimatur ex Sacris Scripturis, & Patribus tum Græcis, tùm Latinis apud Coccium *tom. 1. fol. 496*

Sancti autem in cælo triumphantes, ac divini Spiritus lumine illuſtrati, nulla locorum intercapedine impediuntur, quominus abſentia & futura cognoſcant, & noſtra vota percipiant.

Id negat Vigilantius, teſte Hieronymo contra Vigilantium cap. 3. & Vigilantiani adhuc dicunt, Sanctis non eſſe ſupplicandum, quod neſciant quid hic circa pulverem ipſorum agitur.

Vualdenſes inquiunt, Sanctos nec audire, nec attendere preces noſtras.

Martinus quoque Lutherus *ad cap. 9. Eccleſiaſt.* ait: *Salomon ſentire videtur, mortuos ſic dormire, ut prorſus nihil ſciant, & planè credo, non eſſe in Scriptura locum fortiorem pro mortuis dormientibus, & nihil intelligentibus rerum noſtrarum contra Sanctorum invocationem, & purgatorii figmentum, &c. Nulla, ſubdit Salomon, eſt ibi cogitatio, ars, cognitio, ſapientia. Senſit ergo, mortuos omnino dormire, & nihil prorſus ſentire. Jacent ibi mortui, non numerantes dies, vel annos, ſed excitati videbuntur ſibi vix momentum dormiſſe.*

Proſequitur idem Lutherus in Jonam. *Ego puto mortuos ſic ineffabili, ac miro ſomno conſopitos, ut minus ſentiant, aut videant, quam hi, qui alias dormiunt. Deus nos fecit ſimiles beſtiis dormiendo, vigilando, comedendo; anima enim humana dormit omnibus ſenſibus ſepultis.*

Chriſtianus Rodingus contra Scholas Jeſuitarum, Deiparam Virginem ſic loquentem inducit: *Deſine me ſalutare, & ſalu-*

& salutando venerari. Desine Sanctos, & vita defunctos adorare, stam tuam salutationem, tuasque preces execramur. Tu ubi terrarum sis, quid agas denique an mortuus sis, neque scimus, neque curamus, tantum abest, ut te precantem exaudiamus.

Asserunt id tamen Sacræ Litteræ, ac Patres, Clemens Alexandrinus *l. 6. strom.* Origenes *de princip. l. 2. c. 12. & l. 8. contra Celsum*, Athanasius *q. 11. de animabus Sanct.* Basilius *de vera virginit.* Gregorius Nazianzenus *orat. 11.* quæ est in laudem Gorgoniæ, Gregorius Nissenus *orat. de S. Theodor.* Maximus Monachus *ad c. 7.* Dionysii Areopagitæ *de Eccles. hierarch.* Germanus Constantinopolitanus *Serm. 2. de assump. Mariæ*; Simeon Metaphrastes *in martyrio* S. Anastasiæ martyris, Theodorus Ducas *de Communicatione naturali in extremo ferm. 6.* Ambrosius *l. de viduis*, Hieronymus *adversus Vigilantium c. 2.* Augustinus *Carm. de gaudiis Paradisi*, Gregorius Magnus *l. 2. dialog. c. 35.* Beda *ad c. 16. Lucæ*, D. Thomas 2. 2. *q. 95. ar. 2. ad 3 & q. 174. art. 6 ad Cor. 14. & ad Rom. lect. 2. c. 1. & alibi sæpius*, Gravina in *lapide lydio*, & Turreblanca in *opere Spirituali l. 6.* & Coccius *tom. 1. l. 5.*

Sibyllas verò credit Delrius *l. 4. c. 2. q. 6.* post Joannem Franciscum Picum *de rerum prænotione l. 4.* Secundum communiorem sententiam spiritu fanatico locutas, quem impugnat Nazarius *tract. de magia q. 6. contr. 2.* Idem Picus ibidem plures affert ex antiquis, præcipuè Gentilibus affirmantes, Sibyllas furore correptas futurorum eventuum vaticinia protulisse. Aristoteles *in 30. sect. probl.* Sibyllas atræ bilis æstu circamentis sedem succensò exagitatas, demonstrare contendit. Cornelius verò Tacitus testatur Augustum, cum suis temporibus plura vana sub nomine Sibyllarum circumferrentur, jussisse, conquisita Samo, Erythrea, Ilio, Africa, & per Italicas colonias carmina intra certum diem ad Præfectum Urbis afferri, & censuram, ac judicium quindecim virorum adhiberi, ne haberi privatim liceret; quod jam à majoribus erat cautum.

Cajetanus autem super *art. 6. 2. 2. q. 172.* ait, D. Thomam diversè loquutum de Sybillis, cum materia sit incerta, puta de individuis non pertinentibus ad fidem, & ideo *inivit ad 1.* Sibyllas inter Dæmonum prophetas computat, & *ead. 2. 2. q. 3. art. 7. ad 3.* inter personas, in fide Christi explicitè salvatas, numerare videtur his verbis: *Multis Gentilium facta fuit revelatio de Christo, ut patet per ea, qua prædixerunt.* Nam Job 19. dicitur. *Scio, quod Redemptor meus vivit.* Sibyllæ etiam prænunciaverunt quædam de Christo, ut Augustinus ait *l. 23. contra Faustum c. 15.* Invenitur etiam in historiis Romanorum, quod tempore Constantini Augusti, & Helenæ matris ejus, inventum fuit quoddam sepulchrum in quo iacebat homo, auream laminam habens in pectore, in qua scriptum erat *Christus nascetur de Virgine, & credo in eum. O sol sub Helena, & Constantini temporibus iterum me videbis.* Deinde prosequitur loqui de his qui habuerunt tantùm fidem implicitam quorum multi apud Dionysium *c. 9. cælest. hierarch.* adepti sunt salutem per ministerium Angelorum. Idemque D. Thomas *in 3. dist. 25. q. 2. art. 2. q. 2. ad 3. & de verit. q. 14. art. 11. ad 5.* ait, probabile est multis gentibus mysterium redemptionis nostræ, ante Christi adventum fuisse revelatum, ut patet ex Sibyllinis vaticiniis.

Sixtus Senensis *l. 2. bibl. V. Sybilla*, inquit Sibyllas omnes fuisse vates Deo plenas, perpetua virginitate florentes, futurarum rerum præscias.

Michael Medina *de recta in Deum fide l. 2. c. 9.* sic habet: Inter ea, quæ de Christo, & Evangelica Religione testimonia sunt lata, magnopere sunt admiranda, quæ Sibyllæ, quasdivino Spiritu afflatas, uno excepto Cicerone, quod eam Christianæ religionis non caperet, profani Authores, & Sancti Patres conveniunt, edidisse. Hoc idem asserit Nazarius *loco citato*, & Torreblanca *l. 1. c. 11.* eas donum prophetiæ obtinuisse, tradit, quas Augustinus *l. 18. de civit. c. 23.* inter pertinentes ad Dei civitatem connumerare non dubitat.

Eas decem fuisse, prodit Lactantius *l. 1. adversus Gent.*, Hieronymus *1. adverss. Jovin.* quarum cognomina, & patriæ sunt. Cumæa, Cumana, Persica, Hellespontica, Lybica, Samia, Delphica, Phrygia, Tiburtina, Erithrea, de quibus distinctim, & de illorum miraculis idem Sixtus *loc. cit.* Vigliegas *l. de Sanctis Prophetis*, credens illas salutem consequutas, quia legem naturalem observarunt, Deum unum cognoverunt, & earum aliquas etiam mysterium Incarnationis, aliaque ad Christum spectantia crediderunt, ac prædicarunt, & monumentis perpetuis reliquerunt.

Ex his ego tenendum puto, Sibyllas, divino spiritu afflatas, mysteria supra naturam prædixisse. Depromitur ex Patribus, estque Christianæ pietati, & Ecclesiæ dictis valde consonum; & in primis D. Paulo, adhortante suos ad lectionem Sibyllanorum voluminum his verbis relatis à Clemente Alexandrino *l. 6. strom. Libros græcos sumite, & Sibyllas cognoscite, quomodo unum Deum significent, & ea quæ futura sunt; & invenietis in eis Filium Dei clarius, & apertius scriptum.* Justinus Martyr *in admon. gent. de Sibylla Cumæa* ita scribit. *Ut cultum Dei ex parte condiscatis, facile vobis præstabitur ex antiqua Sibylla Cumæa inspiratione quapiam per oracula vos edocente, quæ nimirum Prophetarum Doctrinæ proxima videtur.* Et post pauca: *De Salvatoris autem nostri Jesu Christi adventu, & de his omnibus, quæ is facturus erat, manifestè pronunciat, quorum notitia nobis necessaria quædam præexcitatio futura est ad sacrorum prophetiam Virorum.* Augustinus quoque *in exposit. epist. ad Rom.* de Sibyllinis Vaticiniis hæc prodit: *Fuerunt & inter Gentiles Prophetæ, in quibus etiam aliqua inveniuntur, quæ de Christo cecinerunt, sicut etiam de Sibylla dicitur, quod non facile crederem, nisi quod Poetarum quidam in Romana lingua nobilissimus, antequam diceret ea de innovatione sæculi, quæ in Domini nostri regnum satis concinere, & convenire videntur, præposuit verbum dicens: Ultima Cumæi venit jam Carminis ætas. Cumæum autem Carmen Sibyllinum esse, nemo dubitaverit.* Idem Augustinus *l. 18. de civit. c. 15.* postquam viginti septem Erythræ Sibyllæ Carmina attulisset, quorum litteræ capitales sic erant ordinatæ, ut hæc verba componerent: *Jesus-Christus, Dei Filius, Salvator*, Subiungit. *Has autem Sibylla, sive Erythrea, sive ut magis quidam credunt, Cumana, ita nihil habet in toto Carmine suo, cujus exigua ista particula est, quod ad Deorum falsorum sive fictorum cultum pertineat, quin imo ita etiam contra eos, & contra cultores eorum loquitur, ut in eorum numero deputanda videatur qui pertinent ad civitatem Dei.* Ac ibidem & *alibi* de Sibyllinis oraculis loquitur, veluti de divinitus inspiratis. Quod & ante ipsum egit Eusebius Cæsariensis, Arnobius & Lactantius Firmianus, qui Sibyllarum carminibus, quasi Vaticiniis contra Gentium infidelitatem utuntur, ac videtur approbare Ecclesia in profamenica Nativitatis Domini, decantans si non suis Vatibus credat, vel gentibus Sibyllinis versibus. Ac ita tandem docet D. Thomas *d. q. 172. art. ult. ad 1.* ubi eas non inter Dæmonum prophetas enumerat, sed occasione prophetarum Dæmonum, qui veritatem enunciarunt divino numine instincti, ut Balaam, Sibyllas etiam commemorat, plura vera de Christo prædicentes. Quæ quoniam fuerunt supra naturam, necessario quidem dicendum est Spiritu Sancto inspiratas illa protulisse. Et quia mysteria, quæ proferebant etiam credebant, hinc est quod non absque ratione dixerit fuisse salutem assequutas per fidem Christi explicitam.

Nec deest ratio. Nam Sibyllæ mysteria gratiæ suis carminibus ita clarè ac distinctè prædixerunt, ac si ea propriis oculis jam facta inspexissent. At dæmoni hæc non innotuerunt distinctè & clarè quò ad nomen Salutiferæ passionis, resurrectionem, ascensum in cælum, & alia. Quibus addas has Sibyllas virginitatem servasse, solitudinem coluisse, virtutes exercuisse, ut liquet ex historiis Ecclesiasticis, quæ omnia abhorrent Dæmonas.

Ex quibus audacter magis, quam perite dixit Delrius, & non nemo alius has Sibyllas spiritu fanatico loquutas, idque secundum communiorem sententiam.

Sed adhuc dices. Sibyllæ Deos plures colebant, ut

aliæ Gentes vel ſaltem ignotum Deum. Num igitur Salutem conſequutæ? Reſpondetur, eas peculiari modo verum Deum coluiſſe, quem cognoſcebant, imò & futurum redemptorem, idque per revelationem, Et quòad Deum Gentium ignotum probat Hieronymus *lib. 1. contra Creſcon. cap.* 29. Athenientes ſub nomine ignoti Dei verum Deum coluiſſe. Et *in epiſt. ad Rom. cap.* 3. ait: Nam Sapientes Gentilium, quod invenerint creatorem manifeſtè idem Apoſtolus cum Athenienſibus loqueretur, oſtendit. Dixit enim *c.* 17. *Act.* Inveni Aram, in qua ſcriptum erat Ignoto Deo. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis. Fuit enim verus Deus Gentilibus, non tantum ignotus, ſed etiam abſconditus, & abſtruſus non ſolum propter ineffabile nomen Tetragrammaton, ſed etiam propter ejus naturam inperſcrutabilem. Undè idem Hieronymus *lib.* 4. *in Ezech. cap.* 16. docet, Dei Majeſtatem obſcurè ſaltem Gentibus iſtis incognitam non fuiſſe, ut erat Judæis utentibus Tetragrammaton ineffabili nomine. Et Clemens Alexandrinus *lib.* 1. *ſtrom. cap.* 9. tradit, quod quia Deus eſt inviſibilis, & inſcrutabilis, rectè ſub nomine ignoti Dei à Gentilibus fuit adoratus: Aram, inquit, Ignoti Dei. Per hanc enim honorari quidem per circumlocutionem à Græcis opificem Deum ſignificavit. Romani quoque Deum verum coluiſſe ſub nomine incerti Dei, vel ignoti, Narrat Auguſtinus *lib.* 3. *de civit. cap.* 12. Oſtenditque Torreblanca *lib.* 3. 10. *cap.* 13. *Spirit. jur.* alias nationes colentes Ignotum Deum ex Philoſtrato, Laertio & Pauſania apud Cælium Rodig. *lib.* 22. *antiq. lect. cap.* 2. Strabon. *de ſitu orbis lib.* 3. S. Martiale *cap.* 3. *& aliis*, addens Cordubiæ extitiſſe templum magnificentiſſimum, in quo adorabatur verus Deus ignotus, ſolo deindè æquatum ab Arabis, Hiſpaniam invadentibus. Undè conatur oſtendere Hiſpanos provincias plures fundaſſe non ſolum in Europa, ſed etiam in Aſia, & Africa Religionem hanc ignoti Dei induxiſſe, tueturque Hiſpaniam à ruſticitate illi attributa ab Antiquis Autoribus. Imò ex Hiſpania, inquit, ab Antiquis Sapientia inſignes viros evaſiſſe, qui totum orbem illuſtraverunt. Imò & Ariſtotelem peripateticorum Principem, Hiſpanum prædicat, mirum quod, & non Platonem. At poſtea melius rectè conſiderans, revocavit ſententiam cum ipſo ſepultam. Tantus eſt parodoxorum, & patriæ Amor. An autem peccarent homines ſi non cognoſcerent Deum, nec aliquam legem, tractat luculenter Joannes Baptiſta Roſſi *tom.* 2. *de potent. ſit. obedientiali*, Cardinalis de Lugo, ac Cepullus *de incarnat.*

Quæ autém prædixerint de Salvatoris primo, & ſecundo adventu, ejuſque vita, morte, ac reſurrectione referunt citati autores, ſpeciatim Sixtus Senenſis, Medina *loc. alleg.* ac Torrebl. *in opere ſpirit. cap.* 2. *lib.* 8.

Fuerunt tamen præter has Sibyllæ Gentilium, quas congeſſit Strabo *l.* 14. *Geograph.* quæ idolorum cultum atque hominum cædes ſuaſerunt, ut videre eſt apud Livium, Plinium, Sigonium, & Dionyſium Halicarnaſſeum. Tales fuerunt Caſſandra, Xenodea, Meliſſa, Lampuſa, & aliæ cultrices Dæmonum, ut tenent Ambroſius 1. *ad Cor. c.* 2. Auguſtinus *in orat. de* 10. *hæres* D. Thomas *præfato loco* 2. 2. Delatorre *tom.* 2. *de vitiis oppoſ. relig. num.* 95. *art.* 3. *diſp.* 3. Suarez, Carena, Torreblanca poſt Lactantium *lib. prim. c.* 16. Livium *lib. prim. decad.* 5. Plutarchum, Tullium & alios.

Sibyllæ autem Cumcæ tribuuntur libri fatales, quos Romanimagna veneratione aſſervarunt, de quorum hiſtoria ita Aulus Gellius noſter *l.* 1. *noct. Attic. c.* 19. à pluribus mendis, quibus hic ſcatebat, emendatus. *In antiquis annalibus memoria ſuper libris Sibyllinis hæc prodita eſt, Anus hoſpita, atque incognita ad Tarquinium ſuperbum Regem adiit, novem libros ferens, quos eſſe dicebat divina oracula; eos velle dixit venundare. Tarquinius pretium percunctatus eſt. Mulier nimium, atque immenſum popoſcebat. Rex, quaſi Anus ætate deſiperet, riſit. Tunc illa foculum coram eo, cum igne appoſuit, & tres libros ex novem deuſſit. Et ecquid reliquos ſex an eodem pretio emere vellet, Regem interrogavit. Sed enim Tarquinius id multo riſit magis, dixitque anum jam proculdubio delirare. Mulier itidem, ſtatim tres libros alios exuſſit, atque id ipſum denuo placide rogavit, tres reliquos eodem illo pretio emat. Tarquinius ore jam ſerio, atque attentiore animo fit, eam conſtantiam, confidentiamque non inſuper habendam intelligit, & libros tres reliquos mercatur nihilo minore pretio, quod erat petitum pro omnibus. Sed eam Mulierem tunc à Tarquinio digreſſam, poſtea nuſquam loci viſam conſtitit; libri tres in Sacrarium conditi, Sibyllini appellati. Ad eos, quaſi ad oraculum quindecim Viri adeunt, cum Dii immortales publicè conſulendi ſunt.* Eadem enarrat Plius *lib.* 13, *cap.* 13. Dionyſius Halicarn. *lib.* 4. Valerius Max. Livius *lib.* 7. *ab Urbe cond.* Franciſcus Picus *lib.* 5. *prænot. cap.* 9. Bulengerus *lib.* 4. *divinat. cap.* Unde Libri fatales fuerunt dicti, annotante Suetonio in Julio *cap.* 79. quia fata Romana continebant.

Eatum oracula foliis palmarum notabantur; Unde Virgilius Ænead. 3.

Quæcumque in foliis deſcripſit carmina Virgo.

Fuerunt quidem carminibus conſcripta ob majorem venerationem. Nam Poëſis cum dono prophetiæ conferebatur. Unde Prophetis, ac Poetis nomen commune fuit. Vates enim appellati & vaticinare idem ac prophetare *primo Regum cap.* 19. Paralip. 2. *cap.* 18. Eſdra 2. *cap.* 6. Sapientiæ 14. Jeremiæ *cap.* 27. Ezechiæ *cap.* 11. Legeſis Caſſaneum *in catal. gloriæ mundi*, Mouram *de Enſalmis* & Torreblancam *in epit. cap.* 1. *nu.* 6. & in *addit ad cap.* 12. 1. *lib.* §. 31. *& ſeqq.*

Consultatio LXXVII.

De Campanis prodigioſis, ac Gemmis Rationalis Summi Sacerdotis Hebræorum, futura prædicentibus, ac de Oraculis terra effoſsis, Vbi decretum S. Officii Inquiſitionis de Libris, & Laminis Granatenſibus.

IN Hiſpaniæ Oppido Vililla, ſito ad ripam Iberi haud procul Cæſarauguſta, eſt noſtra, & Autorum memoria percelebris campana quæ nobiliſſimos quoque eventus, ſeu triſtium, ſeu lætorum pro Chriſtiana Republica prænunciat,

prænunciat ſonitu, nullo impellente. Auriti, & ocutati teſtes plurimi hoc ſerio affirmant. Vairus *lib.* 2. *de faſcino cap.* 14. ſe ait, hujus rei teſtimonium per publicos tabelliones tranſmiſſum à Proregibus illius Regni ſæpius legiſſe. Joannes Mariana *lib.* 21. *de reb. hiſpan. cap.* 1. pulſum eam edidiſſe ſpontè ſcribit, pridiè quam captus fuit Aragonum Rex Alphonſus à Genuenſibus, & iterùm ac tertio ſonuiſſe, quo tempore compoſito Mediolani fœdere Aragonius in libertatem eſt reſtitutus. Ante mortem Philippi ſecundi, atquè aliquoties ultimis hiſce temporibus pulſatam audierunt teſtes fide digni. Undè Joannes Euſebius Nierembergius *de mirac. natur. in Europa lib.* 1. *cap.* 8. *Quid opus eſt*, inquit, *aggerere Autores, cum teſtatiſſima res ſit, & ipſe quater, aut quinquies noſtris diebus audivi pulſatam, quod fide publica, & multis teſtibus comprobatum, Regibus noſtris renunciatum fuit inſigni aliquo eventu ſubſequente.* Sic ipſe, qui apud Japones ſcribit in fine capitis admirationi eſſe campanam adſimilem, quà tumultus, ait, & ſimultates enunciari, ut de miraculis patratis à Veſtalibus, aliiſque Gentilibus ob fines Deo notos, vel à dæmone Deo permittente, plura futura vel diſtantia à nobis cognoſcente, quæ illi ſunt cognita in cauſis.

Salerni cœnobium eſt Patrum Dominicanorum, cui fama eſt, tum ab inſigni theſauro, nempe manu D. Thomæ Aquinatis, tum à notula, quæ fune nullatenus revincta ſonum edit, quoties eſt moriturus aliquis Religioſorum ex ea familia ſi æger quiſpiam decumbit, ſalva res videtur; ſed magnopere anceps, ſi omnes valent proſpere, teſtibus Angelo Rocca, & Kircherio. Ferunt etiam ex relatione ejuſdem Cœnobii, cùm noctu diriperetur argentea theca, in qua includebatur manus D. Thomæ, campanulam eandem ſponte ſonuiſſe, veraque dediſſe indicia, mane fuit manifeſtum. Poſt enim diliculum, reperta eſt manus ſuper aram abſque argentea ejus chirotheca.

Joannes Lupus Epiſcopus Monopolitanus & Caſtillus *in centuriis Ordinis Dominicani* perhibent ejus ingenii campanulam ſpontè vocalem in Zamorenſi cœnobio S. Dominici, ultro tinniendo, fatum ſemper portendere, aut alicujus Religioſi ex ea familia, aut primarii ſaltem viri ex Ordine Dominicanorum. Idem Epiſcopus, in monaſterio Camorenſi hujus etiam Ordinis in Hiſpania, pulſu ſuo, ait, triduo ante præmonere aliam nolulam, quando ibi ex domeſticis aliquis eſt è vivis exceſſurus.

Syrius *in vita S. Meinulphi tom.* 5. ſcribit, eſſe Campanulam in Parthenio cœnobio Saxoniæ Bodkenſi, ſeu Budicenſi, cui magna eſt reverentia vel ideo, quia Sanctimonialibus ſpontaneo ſtrepitu prædicit mortem imminentem. Quod etiam teſtatur Gibellinus *in vita Meinulphi.*

In Stiria eſt monaſterium aliud ſanctimonialium Ordinis S. Benedicti, quod Goſſenſe appellatur, & in quo ſolum, quando ex hac vita migratura eſt loci Antiſtita, major campana duabus, aut tribus hebdomadis ante obitum nemine trahente, funebrem ſonum edit.

Id verò anno 1611. Patres Societatis annuis litteris Provinciæ ſcripſerunt contigiſſe, qui aſtiterunt Antiſtitæ morienti, atque eam ſacra Exomologeſi expiarunt.

Enimverò eſt quædam felicitas major Aſcetarum utriuſque ſexus, qui in religioſis iis domicilis degunt ut vitam in eis cum virtute ac ſanctimonia exigant; quandoquidem non veniunt imparati ad momentum, quod eſt decretorium æternitatis, pænunciato nimirum exitu obſtrepera ea paræneſi funebrium metallorum.

Sic ad ſepulchrum S. Jacobi Compoſtellæ ſeditiones futuras præſignificant inſtrumenta bellica & ſtrepitus, ſicut & colliſio oſſium Ferdinandi Gonzalez declarat victorias Catholicorum contra infideles. Similia leges apud theatrum vitæ humanæ *de prodigiis*, apud Ægeſippum, ac Joſephum *de ſignis præſcii excidii Hieroſolimitani*, & apud Cornelium Gemmam *in Coſmocriticis*, alioſque

Porro ſonitus hos miraculoſos, opitulantibus Angelis tutelaribus excitari, ſicut & de Prophetis, ac miraculis, dicendum puto; nec tamen negandum quandoque id evenire dæmonum opera, ut in oraculis antiquis contingebat, & in locis infeſtis nunc ſæpe contingit.

Quod verò ad Gemmas Rationalis Summi Sacerdotis, certum eſt, illas naturaliter non prænunciaſſe futura, vel abſcondita, ſed tantum ſupra naturam. Unde dicebatur Deus dare reſponſum in Ephod per Urim, & Thummim.

Eſt autem difficile id explicare, inquit Auguſtinus *q.* 127. *in Exod.* an ſcilicet ſono vocali, quem Angelorum aliqui excitarent, revelaretur ſecretum, an interiori aliquo afflatu Sacerdotem erudierit Deus, illoque inſtructus Principem, vel interrogantes certiores de omnibus redderet.

Hugo credit, inſcriptos fuiſſe characteres in gemmis, qui nutu Dei combinati Pontifici referebant divinum conſilium.

Anaſtaſius Nicenus autumat, fuiſſe adamantem, qui ingreſſo Pontifice in ſancta Sanctorum, ſi populus peccato pollutus eſſet, nigreſceret, ſi non peccaſſet albeſceret, duraſſèque uſque ad tempus Zachariæ, imò in nativitate Joannis, ejus filii, mirifice ſplenduiſſe.

Rabbini quidam affirmant, litteras duodecim Tribuum hiſce lapidibus inſculptas ita coiviſſe, ut ſacerdos ex illis dictiones concinnare, & quæſitis reſpondere poſſet.

Majolus *tom.* 2. *dict. collog.* 2. aliique contendunt, Deum ad gemmarum præſentiam Sacerdoti ſpiritum prophetiæ conferre ſolitum, non autem in fulgore illarum; quia tot, tantaque minuta exprimere non poterat, ſed in voce.

Id tamen eſt valde diminuere divinam omnipotentiam, quòd niſi mediis gemmis, aut quolibet alio repræſentare quælibet nequeat, ut proinde nonnulli apud Mouram *ſect.* 2. *cap.* 15. teneant, revelationem illam nihili eſſe faciendam.

Sunt autem quidam apud Tyræum *lib.* 2. *de apparit. cap.* 11. qui arbitrantur, Sanctiſſimum Dei nomen Tetragrammaton lapide inſcriptum, repræſentaſſe myſteria.

Alii exiſtimant, quendam lapidem ſpecialem fuiſſe à duodecim ipſis lapidibus diſtinatum, cujus color, intrante Sacerdote Summo adita interiora Tabernaculi pro rerum vel adverſarum vel proſperarum varietate, immutaretur.

Flavius Joſephus *lib.* 1. *antiq. cap.* 11. tradit à gemmis proſiliiſſe mirum quendam fulgorem quoties belli alicujus gerendi protector, & adiutor Deus conſulebatur, adeo, ut ad Sacerdotis aſpectum univerſæ ſtatim multitudini conſtiterit, Deum affatum.

Refragatur tamen Tyræus, quia non de bello tantum Deus conſulebatur, ſed etiam de modo res quaſdam agendi interrogabatur, & aliquando correſpondebat interrogationi negative, ut 2. *Reg. cap.* 5. Davidi Dominum conſulenti, an contra Philiſtæos aſcenſurus eſſet, fuit reſponſum, non aſcendas &c. At certe non excluſit Joſephus alias ſignificationes, cùm fulgor à Deo elevatus quælibet ſignificare poſſet

Quod autem ita fuerit, probatur ex ipſa Scriptura *primo Reg. vigeſimo tertio*, ubi ſic habetur Cùm David reſciſſet quod præpararet illi clam malum Saul, dixit ad Abiathar Sacerdotem: *Applica Ephod. Et ait: ſi tradent me viri Ceilæ in manus ejus, & ſi deſcendet Saul, ſicut audivi*

audivit ſervus tuus? Domine Deus Iſrael indica ſervo tuo. Et ait Dominus; deſcendet. Dixitque David: Si tradent me viri Ceilæ, & viros, qui ſunt mecum in manus Saul? Et dixit Dominus: Tradent.

Ex quo reprobantur, qui contendunt codicillos applicari ipſis *Urim* & *Thummim*, in quibus interrogata ſcripta erant, ſed viva oratione reſponderi applicata Ephod conſtat ex dicta ſacra Scriptura. Poterat tamen etiam Deus reſpondere per codicillos, & per illos haberi veritas, ſicut refertur, Joannem Papam quandam Epiſtolam contra hæreticos ſcripſiſſe, ac illam D. Petri tumulo ſuperpoſuiſſe, expoſtulans, ut ſi aliquis defectus adeſſet illum apoſtolica manu corrigeret. Et factum eſt. At hoc modo non oportebat. Propter abſentes enim ſunt epiſtolæ, Deus autem eſt præſentiſſimus. Et aliàs ſubitò non potuiſſet conſuli, ut opus fuit aliquando, cùm priùs tempus ſcribendis codicillis conſumi debuiſſet.

Et quidem octo autem erant ornamenta Pontificis. Feminalia linea. Veſtis linea. Balteus ceu cingulum. Tunica hyacinthina. Ephod, ſive ſuperhumerale. Rationale judicii. Cidaris, ſive Tiara. Lamina aurea. De his agitur *Exodi* 28. Quatuor ex iis erant propria Pontifici, ut Tunica hyacinthina, Ephod, Rationale, & Lamina aurea. Reliqua communia cum aliis Sacerdotibus.

Super Tunicam hyacinthinam erat Ephod, quod tegebat humeros, & anteriorem partem uſque ad cingulum. Erat autem contextum ex auro, hyacintho, purpura, cocco bis tincto, & byſſo retorta, *Exod.* 28. *verſu ſexto.* In utroque latere verſus humeros habebat duos lapides onychinos, auro incluſos; unum à dextris, alterum à ſiniſtris, in quibus ſculpta erant nomina duodecim filiorum Iſrael: ſex nomina in uno lapide, & ſex in altero juxta ordinem nativitatis eorum, *Exod. ibidem, v. 9.*

In anteriori parte ſuperhumeralis, ad pectus Pontificis ligabatur Rationale judicii, Hebræi vocant Koſcen, id eſt pectorale, Græci Logion, id eſt Rationale. Conficiebatur autem ex eadem materia, qua Ephod, nempe ex auro, hyacintho, purpura, cocco bis tincto, & byſſo retorta. Figura quadrangulum. Denſitate duplex ad Ephod relatum. Longitudine, & latitudine, menſura palmi. *Exod. loco citato verſ.* 16. In hoc rationali erant duodecim lapides pretioſi, incluſi auro, & diſtincti per quatuor ordines, in quibus etiam ſculpta erant duodecim nomina filiorum Iſrael, *inibi verſ.* 17. Atque ita confectum, & exornatum catenis aureis, & faſciis tam firmiter affigebatur ſuperhumerali, ut à ſe invicem non potuerint ſeparari, *verſ.* 28. Portò in Rationali poſita erat. *Doctrina & Veritas ſuper pectus Pontificis* verſ. 30. Hebraicè *Urim, & Thummim.*

In tribus autem caſibus conſtat ex Scriptura ſolitum eſſe Pontificem geſtare Ephod. Primò in conſecratione. Quando enim mortuo Pontifice alius ſubrogabatur, neceſſe erat ſolenni ritu eum conſecrari, quod fiebat aſſumptione habitus Pontificalis, & unctione capitis, *Exodi* 29. *verſ.* 29. Secundò in ingreſſu Sanctuarii, quando ſacrificabat, & deprecabatur pro populo, *ibidem.* Tertiò quando conſulebat Deum in rebus dubiis.

Qua in re tres modi fuerunt conſulendi Deum in rebus dubiis, & accipiendi ab eo reſponſa. Primus per viſionem, & ſomnia. Secundus per Sacerdotes. Tertius per Prophetas. Hoc colligitur ex illo 1. Reg. cap. 28. v. 6. *Conſuluit Saul Dominum, & non reſpondit illi neque per ſomnia, neque per Sacerdotes, neque per Prophetas.*

Recordor jam illud Ciceronis: *Animus defeſſus audiendo, aut admiratione integratur, aut riſu renovatur.* Renovet igitur feſſum Lectoris animum multiplex modus conſulendi per ſummos Sacerdotes, de quo nunc agimus, ſic habebat. Rex, aut Princeps, aut Populus Iſraelitarum, ſi quando dubitabant, quid in rebus magni momenti agendum ſibi eſſet, jubebantur adire Pontificem, ſive Summum Sacerdotem, qui indutus Ephod conſulebat pro ipſis Deum, *Num.* 27. *verſ.* 21. Quæſtio autem immediatè proponebatur Pontifici, & Pontifex Deo, & propoſitio fiebat coram Arca, ſi adeſſet, ſecus ſi abeſſet. Diſſentiunt verò ut diximus Doctores, quomodo Deus ſolitus ſit dare reſponſa Pontifici interroganti. Aliqui putant per Angelum voce humana loquentem. Alii per occultam Spiritus Sancti revelationem. Alii per ſchedulam. Alii, inter quos Joſephus, per ſplendorem gemmarum, ſive lapidum, qui erant in Rationali ſupra pectus Pontificis. Quod ſic explicant. Si lapides, ſive gemmæ plus ſolito ſplendeſcerent, ſignum erat feliciter ſucceſſurum. Si minus ſolito, malè ſucceſſurum. Si nec plus, nec minus, ſed more naturali ſplendeſcerent, ſignum erat, Deum non velle reſpondere. Et ſic putant accidiſſe, quando Saul conſuluit Deum per Sacerdotem.

Aliter hoc pacto. Legitur apud Rabbinos in libro, cui titulus *Hen Iſrael*, tractatu *de expiatione cap.* 62. quòd Summus Sacerdos petebat reſponſa ex pectorali, & humerali, quod ita declarat Rabbi Salomon. In Urim, & Thummim erat ſcriptum nomen Tetragrammaton, quod ab Hebræis dicitur Scem-Ameforaſch. Erat poſitum in plicatura pectoralis quæ erat quadrata unius palmi. Hujus nomini virtute dilucidabantur verba, id eſt, quando Summus Sacerdos applicabat mentem uni parti dicti nominis, quæ appellatur Urim, dilucidabantur litteræ, in quibus dabatur reſponſium petitioni, ſed confuſè ſine ordine. Quando poſtea dirigebat mentem ad alteram partem litterarum, quæ dicitur Thummim, componebantur litteræ ordinatim ad verba. In lapidibus enim erant inſculptæ omnes litteræ alphabeti, in quo pro littera Zadi, quæ deerat in nominibus Tribuum, erant exarata nomina trium Patriarcharum Abraham, Iſaach, & Jacobi. Et quia etiam deerat Ted, exaratum erat Scibtè Jeſciurun, hoc eſt Tribus Iſrael. Nec poterat id fieri, niſi ſolo juſſu Regis, vel magni Tribunalis, quod dicebatur Sanedrim. Ego autem cenſeo id eveniſſe per ſpiritum Prophetiæ, qua in his rebus arduis ſibi attinentibus donabantur Summi Sacerdotes, cujus afflatu reſponſa dabant interrogatis, præſertim quando deerant Prophetæ. Talibus enim ornamentis indutus Summus Sacerdos elevabatur à Deo per motionem ſupernaturalem ad danda reſponſa populo petenti in neceſſitatibus, quemadmodum de miraculorum operatione dicitur, & aliis gratiis gratis datis.

Quando autem ceſſaverit hic modus conſulendi Deum per Pontificem, & accipiendi ab eo reſponſa, Abulenſis putat, ceſſaſſe eo tempore, quod inter Alexandrum Magnum, & Machabæos interceſſit. Genebrardus eo tempore, quo Joas Rex occidit optimum Pontificem Zachariam. Alii denique ab initio captivitatis Babylonicæ, quando ſacrificium ceſſavit. Nam veriſimile eſt, Judæos propter ſua peccata uno, eodemque tempore, & oraculo, & ſacrificio ſpoliatos fuiſſe. Quod contigit ad initium captivitatis Babylonicæ. Quò videtur ſpectare illud *Oſeæ* 3. *v.* 4. *Dies multi ſedebunt filii Iſrael ſine Rege, & ſine Principe, & ſine ſacrificio, & ſine Ephod.* At ipſe puto, ceſſaſſe, ceſſante Summo Sacerdote.

Quid autem per *Urim*, & *Thummim* intelligatur, Rabbinus Komius fatetur, ignorari etiam ab Hebræis, & Cajetanus credit, à memine hactenus explicatum. Verùm apud omnes constat, *Urim* illuminationem significare, *Thummim* perfectionem. Quia nimirum splendebant illæ gemmæ, splendoremque à se maximum, cùm essent nobilissimæ, diffundebant, ideoque dicuntur *Urim*. *Thummim* autem, quia integritate, perfectioneque maxima, cùm è toto genere lapidum essent selectissimæ pollebant.

Et quod ad oracula effossa, dæmon, qui Dei scimiam agit, ementitur plura prædicere, ut sibi credatur, atque ejus responsa homines venerentur. Teste namque Tullio *lib.* 1. *divinat.* Si oraculum Delphis aliqua vera non dixisset, neutiquam in tanto pretio foret. Imo aliquando dæmon conatur etiam mysteria nostræ fidei prædicere, & proclamare, ut Marci *cap.* 1. Quid nobis & tibi, Jesu Nazarene, venisti perdere nos? Scio, quod sis Sanctus Dei. Et Pythonissa apud Macedones de Paulo, & Silla prædicavit, veram esse eorum doctrinam, ut legitur *Act.* 16.

Et sanè sicuti Plato, aliique nonnulli Philosophi de divinis mysteriis instructi fuerunt ab Hebræis, ut proinde apud Eusebium Numenius cùm Mosis, atque Platonis percurrisset libros, judicavit Platonem alterum Mosem Attica lingua loquentem. Et quidem tot, tantaque sunt, quæ in Platone Sacræ Scripturæ consentanea reperiuntur, ut D. Augustinus *lib.* 2. *de doctr. Christ.* crediderit, eum in Ægyptum profectum, Hieremiæ auditorem fuisse, magno temporum errore, & in quo ipse opinionem suam retractavit *libro secundo retract. & libro octavo de civit.* Clemens Alexandrinus *in orat. adort. ad gentes: Undenam, ô Plato veritatem conjicis? Undenam abundè suppeditata rationum copia pietatem, & verum Dei cultum vaticinaris? His sunt sapientiora barbarorum genera. Novi tuos magistros, etsi eos celare velis. Geometriam discis ab Ægyptiis, Astronomiam à Babyloniis, rectas & sanas incantationes accipis à Thracibus. Te etiam multa docuerunt Assyrii. Leges autem quæcunque veræ sunt, & de Deo opinio suppeditata tibi sunt ab Hebræis.* Et in *libro primo stromat.* affirmat Platonis Præceptorem fuisse Sechnuphidem Heliopolitanum. Tatianus verò *contra gentes*, Justinus Martyr *in paræneſi*, Eusebius *de præpar. Evang.* & Theodoretus *de curat. græc. affect.* Platonem ex Hebræorum libris multa in suos transtulisse, scribunt. Quod idem & Cyrillus *libro primo in Julian.* testatur. Aristobolus Judæus *ad Philometora*, ut ait Eusebius, ita scribit: *Legem nostram in multis Plato sequutus est. Apertè namque in multis diligenter examinasse singula videtur. Mosaica enim volumina ante Alexandrum, & ante Persarum imperium translata fuerunt. Unde plura, sicut & Pythagoras Philosophus ille accepit.* Nonnulli etiam fuere, quod horret animus dicere, dicam tamen, qui in multis doctrinæ Platonicæ cum religione nostra consensionem observantes, ausi sunt pronunciare impiam blasphemiam, nempe in Platonis lectione Christum diligenter versatum & ex eodem nobis permulta tradidisse, quam impietatem in Celso Origenes reprehendit *libro sexto disputationis contra eum institutæ.* Dignum quoque observatione illud est, quod refert Nicetas, vetus Nazianzeni Scholiastes *in orat.* 2. *in Pascha*, nempe quòd cùm à quodam Christiano maledictis, & convitiis proscinderetur Plato, ut omnium hæresium pater, noctu ad conviciatorem venisse, asseruisseque, se à Limbo simul cum sanctis Patribus à Christo ereptum, & ad gloriam traductum, proinde caveret in posterum ne ampliùs sibi malediceret. At certè de hac re nihil temerè est asserendum. Non temerè enim credere, nervi & artus sunt sapientiæ, ait Tullius *ex Epicharmo.* Tanta tamen fuit pietas in Platone, ut nonnulli ejus salutem non omnino deploratam crediderint. Justinus Martyr *in orat. ad Antoninum*, Christianos esse nominandos putamus quotquot è gentibus, licet adventum Christi præcesserint, ratione tamen duce vixerunt, inter quos Platonem ipsum connumerasse videtur. Nec forsitan abhorret omnino D. Augustinus *libro decimo confess. & Epist. ad Deo gratias, quæ est* 49. Sed, ut dixi, de hac re nihil est temerè asserendum. De admirando autem Platonis consensu cum utroque Testamento in his, quæ ad Deum, & ad rerum ab eo emanationem, ac in his, quæ ad regressum in Deum pertinent, fortassis alibi.

Ita & dæmon, visis libris Prophetarum, illisque auditis, item & à sanctis Angelis multa cognovit. Quandoquidem etiam Deus permittit à sanctis Angelis dæmonem illuminari, & de futuris certiores reddi, ut docet Augustinus *lib. de nat. dæmon. cap.* 6. & *in Genes. ad litteram capite* 17. Quæ tamen ipsi dæmones malitiosè pro suis venditant ad gloriam divinitatis aucupandam. Unde severè examinanda sunt hujusmodi oracula, ne decipiamur à dæmone, & à cœlestibus veris ad inania & futilia seducamur, ut tradit idem Augustinus.

Sic constat, multa oracula de rebus futuris à dæmone conficta, ex sepulchris gentilium effossa, ut Patavii in sepulchro Anthenoris, quod in cœnobio Sancti Franciſci inventum fuit tempore Alberti Scaligeri, hæc verba cernebantur inscripta: Dum terræ dominarentur illi, quibus prima nominis littera A, magnam cladem passi essent. Quod postea eventus comprobavit in Attila Hunno, Aguilulpho Gotho, Acciolino tyranno, Alberto Scaligero, ut refert Bernardus Scaldonius in historia Patavina.

In sepulchro quoque Dædali, quod expoliavit Darius, vitrea arca reperta fuit, olei plena qua corpus tegebatur, sed paulùm olei in arca defecerat. Erat autem in marmore inscriptum: Quisquis me videat, curet, quod defuit olei adimplere, aliàs sciat se malè habiturum. Quo inspecto, Darius decrevit arcam refici, sed eò magis dilabebatur. Quo stupefactus tristis sepulchrum clausit, & statim secuta est exercitus sui clades, & ipsius misera mors à proprio filio illata, ut tradit Ælianus *libro* 13. *de var. hist.* & Herodotus *libro* 2.

In Thracia etiam sepulchrum visum antiquissimum, quod plures autumant fuisse Platonis, in quo lamina aderat, quæ tempus indicabat suæ inventionis. Sic enim in ea Græcè erat insculptum, quod hunc sensum Latinum reddebat: Christus nasciturus est ex Virgine, & in eum credo. Tempore Constantini, & Irenæ Principum, *ô Sol, iterum me videbis*, scribente Paulo Diacono *libro vigesimo-tertio.*

Pariter in historiis Hispaniarum recensetur, ante Hispaniæ captivitatem Toleti in antro quodam repertam fuisse tabulam tantæ stragis prænunciam. Hoc autem potuit dæmon præcognoscere ex rerum longa experientia juxta Glossam *in can. pudor, v. fallere* 32. *quæst.* 2. de quo Magister sent. *in* 2. *dist.* 7. Tum magis attenta diligentia conjuratorum, socordia tutandi Regnum, ac pellendi hostem. Potuit hoc etiam à Deo provenire qui ex sua benignitate

gnitate plerumque futuras Regni mutationes vel ſignis, vel prodigiis, vel aliis modis, quod ſolet Deus exequi per Angelos tutelares, & protectores Regnorum.

De Oraculis effoſſis ex monte Illipolitano prope Granatam extat hoc decretum S. Congregationis ſupremæ S. Officii.

Feria 5. die quinta Maij 1639. in generali Congregatione Sacræ Romanæ, & Univerſalis Inquiſitionis habita in Palatio Apoſtolico apud Sanctum Petrum coram Sanctiſſimo Domino Noſtro Urbano, divina Providentia Papa VIII. ac Eminentiſſimis, ac Reverendiſſimis Dominis S. R. E. Cardinalibus adverſus hæreticam pravitatem Inquiſitoribus generalibus, à S. Sede Apoſtolica ſpecialiter deputatis.

Sanctiſſimus Dominus Noſter Urbanus divina Providentia Papa VIII. attentè perpendens, quod nulla cura magis anxios, & ſolicitos habeat Romanos Pontifices, quàm ne lolium, & zizania adulterinæ doctrinæ pro ſyncero veritatis catholicæ tritico in agro Dominico ſuccreſcant; quodque ob id fel. rec. Clemens VIII. ſimul atque accepit in quadam vetuſta turri Civitatis Granatenſis Turpiana nuncupata prò commodiori novi Templi ædificatione anno 1598. dejecta, ſcripturam quandam ſanctiſſimo Apoſtolo, & Evangeliſtæ Joanni adſcriptam, litteriſque Arabicis, Græcis, & Latinis in membrana exaratam, fuiſſe repertam; ac deinde in cavernis montis Illipulitani, dicti ſacri, prope eandem civitatem in Regno Granatenſi, quoſdam libros, & laminas plumbeas Arabico ſermone, & antiquis characteribus conſcriptas, varia de rebus fidei pertractantes, partim B. Jacobo Apoſtolo, partim verò quibuſdam aliis ejus, ut ferebatur diſcipulis, attributas, anno 1595. & 1596. effoſſas fuiſſe, iteratis litteris in forma Brevis Petro de Caſtro Archiepiſcopo quondam Granatenſi, præceperit, ut ab hujuſmodi librorum, non ſolùm judicio, ſed editione etiam, & pervulgatione abſtineret, ac præterea omnibus & ſingulis quacunque autoritate fungentibus perſonis in virtute ſanctæ obedientiæ, ac ſub pœnis & cenſuris ſub arbitrio imponendis, injungeret, & mandaret, ne circa eoſdem libros, & ea, quæ in illis continentur aliquid affirmare, vel negare, vel aliàs de iis judicare quovis modo auderent, vel præſumerent, cùm nemini, præterquam Romano Pontifici de dictis libris, eorumque doctrina judicare, aut ſtatuere liceret. Denique, ut omnia, ad hæc pertinentia, undique perquireret, ac ad Sedem Apoſtolicam ſimul cum ipſis genuinis exemplaribus perferenda curet, ut matura deliberatione adhibita, tandem decernere poſſet, quid certò ſtatuendum eſſet de dictis libris, ac laminis, adeo ob linguæ antiquitatem, ac litterarum genus ab hujus ſeculi uſu remotum, obſcuris dubiis, atque implexis, ut vel ipſe Archiepiſcopus fateretur ſe magnam Interpretum varietatem, & difficultates non paucas deprehendiſſe. Conſiderans præterea alios deinceps prædeceſſores ſuos vehementi ſolicitudine in eam cogitationem incubuiſſe, ut præfati libri, ac laminæ Romam advectæ, à peritis linguarum viris, doctiſque Theologis explanari, & examinari poſſent, probè advertentes, verſiones quaſcunque ad examen, & judicium perfectum, ac indubitatum ſine ipſis originalibus revocari non poſſe, Sanctitas ſua eorum veſtigiis inſiſtens, in eadem pariter cura ſedulò laboravit, nihilque intentatum reliquit, quatenus Romam dicti libri, ac laminæ ad præfatum finem, & effectum tranſmitterentur. Verùm cùm rei eventus minimè hactenus votis reſponderit, & paſſim jam à pluribus autoribus in libris impreſſis, & ab aliis in publicis concionibus, etiam ad dogmata ſtabilienda, honorificè citentur, & majorem venerationem tanquam divinæ cujuſdam, & Canonicæ autoritatis in dies acquirant, licet graviſſimi viri, & linguarum periti, magni in contrarium momenti exceptiones, atque difficultates attulerint, aſſerentes non pauca in quibuſdam ex dictis ſcripturis, & laminis contineri, quæ impietatem, ſuperſtitionem, ac errores redolent. Idcirco Sanctitas ſua præcavere interim volens, ne ſub commentitio Apoſtolorum, eorumque diſcipulorum nomine adulterinæ fortaſſis doctrinæ in Eccleſiam Dei irrepant, poſt gravem, & maturam conſultationem, auditiſque ſuper his, Eminentiſſimorum, ac Reverendiſſimorum Dominorum Cardinalium contra hæreticam pravitatem generalium Inquiſitorum votis, ſtatuit, præfatos libros, ſcripturas, ac laminas, quocumque nomine nuncupatas; ſuſpendendas eſſe, eaſque præſentis decreti vigore ſuſpendit, illiſque, ac illarum verſionibus, ſive interpretationibus fidem aliquam adhiberi, aut venerationem, ſive cultum deferri omnino prohibet, donec Sedes Apoſtolica definiat, quid tam de laminarum qualitate, & doctrina, quàm de verſionum, & interpretationum veritate, ac fidelitate tenendum, & ſequendum ſit. Libros ſimiliter omnes, tractatus, reſponſa, conſulta, commentarios, gloſſas, additamenta, aut annotationes, & quæcunque alia, ſive manu duntaxat exarata, ſive typis impreſſa, quæ ex profeſſo de dictis laminis, & ſcripturis tractant, ſuſpendit penitus, ac prohibet, nec legi, aut teneri poſſe declarat; ſed ſtatim Ordinariis locorum, ſeu hæreticæ pravitatis Inquiſitoribus conſignari mandat; donec Sedi Apoſtolicæ aliter ſtatuere viſum fuerit. Siqui verò libri ſint; tractatus, aut alia quæuis manuſcripta, ſeu typis impreſſa, quæ ad alias quidem materias ſpectant, incidenter verò, aut obiter de dictis laminis, vel eorum doctrina mentionem faciunt, iis omnibus pariter quoad illam partem, omnem prorſus fidem, atque autoritatem abrogat, & abrogatam eſſe decernit, taleſque libros, & tractatus expungi jubet, aliter inter ſuſpenſos, & prohibitos, donec expurgentur, cenſeantur. Præterea, quia docti nonnunquam viri tum Granatæ à præfato Archiepiſcopo, tum alibi ab aliis ad dictas laminas interpretandas, vel comprobandas, vel aliter quomodolibet explanandas convocati dicuntur, Sanctitas ſua eas convocationes, congreſſus, conſeſſus, conſultationes, ſententias pariter, & judicia, ſi quæ inde ſequuta ſunt, nullius prorſus ponderis, & autoritatis fuiſſe ac eſſe declarat, ſimiliaque deinceps fieri diſtrictè interdicit. Denique omnibus & ſingulis Chriſti fidelibus cujuſcunque ſtatus, conditionis, dignitatis, & præeminentiæ, quantumvis Eccleſiaſticæ, & quamvis eorum ſpecialis, ac individua mentio facienda eſſet, præcepit, ne in poſterum in ipſorum librorum, ſeu laminarum approbationem quicquam principaliter, vel incidenter conſcribere, aut conſcriptum à ſe, vel ab aliis imprimere, ſive aliter divulgare, aut ſcribi, imprimi, vel divulgari facere, eoſdemque libros, ac laminas ex Arabico, aliove quovis idiomate in aliud quodcunque de cætero convertere audeant, aut in libris, concionibus, lectionibus, congregationibus, conſultis, aut reſponſis ore tenus, vel ſcripto datis, quicquid de iiſdem aut earum doctrina tractent, neque autores de ea tractantes, quoad illam partem, citent. Siqui verò dictarum laminarum, vel partis earum exemplum habuerint, Ordinariis locorum, aut Inquiſitoribus, ut præfertur, illud tradere teneantur, neque poſthac aliud conficere, aut confici facere poſſint. Atque ita decrevit, & ubique terrarum inviolabiliter ab omnibus obſervari mandavit. Tranſgreſſores autem ſive Eccleſiaſticos, ſive laicos cujuſcunque ſtatus, gradus, conditionis, dignitatis, vel præeminentiæ quantumvis ſpeciali nota dignæ, excommunicationi, à qua nonniſi à Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo, abſolvi

absolvi possint, eo ipso subjecit. Ac præterea Regulares in suorum officiorum, ac dignitatum, vocisque activæ & passivæ amissionis, perpetuæque ad illa inhabilitatis, Clericos verò seculares in dignitatum pariter, & officiorum privationis, atque perpetuæ eorundem incapacitatis, pœnas ipso facto incurrere voluit; laicos autem, præter excommunicationem, aliis Ordinariorum, sive dictorum Inquisitorum arbitrio pro modo culpæ infligendis, etiam pecuniariis, & corporalibus coërceri, mandavit; quibus typographi quoque plectantur, si ex supra prohibitis, vel suspensis aliquid impresserint, ac præterea impressa omnia amittant, contrariis quibuscumque non obstantibus. Et ne præmissorum ignorantia possit ab aliquo prætendi, voluit, ut decretum hujusmodi, seu illius exemplum ad valvas Basilicarum S. Joannis Lateranensis, ac Principis Apostolorum de Urbe, & in acie Campi Floræ affixa, omnes ita arctent, & afficiant, ac si unicuique personaliter intimata fuissent.

Consultatio LXXVIII.

De Stella, quæ apparuit Magis, an fuerit supra naturam? Et an per astra possint cognosci mysteria supernaturalia futura?

Ad primum. Certum omnino est de fide, stellam, quæ Magis apparuit, non significasse naturaliter Christi nativitatem, ut mox probabitur, & patet ex Patribus, & confirmat Augustinus *libro* 2. *contra Faustum cap.* 5. & Chrysostomus *hom.* 6. *in Matth.* approbante D. Thoma 3. *par. qu.* 36. *art.* 5. *ad* 3. imo & hæc referente; Ille quidem ait, nulli Astrologi ita constituerant nascentium hominum fata sub stellis, ut aliquam stellarum homine aliquo nato circuitus sui ordinem reliquisse, & ad eum, qui natus est perrexisse assererent, sicut accidit circa stellam, quæ demonstravit nativitatem Christi. Et ideo per hoc non confirmatur error eorum, qui sortem nascentium hominum astrorum ordini colligari arbitrantur, non autem credunt astrorum ordinem ad hominis nativitatem posse mutari. Aitque Chrysostomus: Non est hoc Astronomiæ opus, à stellis scire eos, qui nascuntur, sed ab hora nativitatis futura prædicere. Magi autem tempus nativitatis non cognoverunt, ut hinc sumentes initium à stellarum motu futura cognoscerent, sed potiùs è converso.

Quomodo autem stella illa fuerit signum certum Magis, docet Chrysostomus *hom.* 2. in Matth. referens, in quibusdam scripturis apocryphis legi, quòd gens in extremo Orientis juxta Oceanum scripturam quandam habebat ex nomine Seth, de hac stella, & muneribus hujusmodi offerendis, quæ gens diligenter observabat hujus stellæ exortum, positis exploratoribus duodecim, qui certis temporibus noctu ascendebant in montem, in quo postmodum eam viderunt, habentem in se quasi parvuli formam, & super se similitudinem Crucis. Vel, sicut dicitur in libro de quæst. Veteris & Novi Testamenti: Magi illi traditionem Balaam sequebantur, qui dixit: Orietur stella ex Jacob. Unde videntes stellam extra ordinem mundi, hanc esse intellexerunt, quam Balaam futuram indicem Regis Judæorum prophetaverat. Vel, ut tradit Augustinus *in ser. de Epiph.* quod ab Angelis aliqua admonitione revelationis audierunt Magi, quòd stella Christum natum significaret. Et probabile videtur, quòd à bonis Angelis id factum fuerit, quando in Christo adorando salus eorum jam quærebatur. Vel, quemadmodum ait Leo Papa *in ser. de Epiphan.* præter illam speciem, quæ corporeum incitavit obtutum, fulgentior veritatis radius eorum corda perdocuit, quod ad illuminationem fidei pertinebat.

Docet autem idem D. Thomas *opusc.* 11. *art.* 15. Deum miracula facere ministerio Angelorum, non tamen quòd in omnibus miraculis operatio Angelorum se possit extendere ad principales effectus, ut patet etiam in formatione corporis Christi ex Virgine. Unde liquet, non extitisse aliquam difficultatem ex parte operationis, quod non potuerint virtute divina Angeli præstare, si stella non fuit noviter creata. Et *opusc.* 12. *quæstione prima, secunda, & tertia*, quærit ex Chrysostomo, an stella, quæ Magis apparuit, habuerit figuram Crucis, vel Crucifixi, vel hominis, ut aliqui prædicarunt? Similia ex aliis narrat Chrysostomus *loco citato.* Respondet Divus Thomas, id non esse prædicandum, quia pro certo non habetur, præsertim quia non videtur probabile, quod sacri Doctores, ut Augustinus, Leo Papa, Gregorius, & alii hoc tacuissent. Et mox addit: Si autem ab aliquo sit prædicatum, non arbitror, esse necessarium, quod revocetur, nisi fortè ex hoc populo scandalum sit exortum. Et tunc non deberet, ut erroneum reprobari, sed, ut incertum, exponi.

Et quidem supernaturalia mysteria nequeunt ex signis naturalibus præcognosci. Nemo enim, etiam Angelus, teste Paulo *Epistola ad Roma.* 11. & Isaiæ *capite* 40. potest cognoscere sensum Domini, & quæ ipse supernaturaliter efficere decrevit, antequam fiant. Imo nec existentia mysteria supernaturalia naturaliter cognosci queunt ab aliqua creatura, nisi Deo revelante, ut probatur ex Divo Thoma *prima parte, qu.* 57. *art. ult.*

Quare stella, quæ apparuit Magis non fuit naturalis. Id Abulensis *quæstione undecima, in capite* 2. *Matth.* probat multis rationibus, & Baronius ad an. 1. Christi confirmat ex Patribus, ac sequitur Suarez *in tertia parte*, D. Thomas *quæstione* 36. *articulo septimo, sectione quinta*, ubi de hujus stellæ natura copiosè, & egregiè more suo differit. Unde Augustinus *libro primo contra Faustum capite secundo & quinto*, non ex illis ait, erat stellis, quæ ab initio creaturæ itinerum suorum ordinem sub Creatoris lege custodiunt, sed novo Virginis partu novum sydus apparuit. Quod ostendit Chrysostomus *hom.* 6. *in Matth.* Primò, quia nulla alia stellarum hac via incedit. Hæc enim stella ferebatur è Septentrione in Meridiem. Secundò ex tempore. Non enim solùm apparebat in nocte, sed etiam in media die, quòd non est virtutis stellæ, sed nec etiam Lunæ. Tertiò, quia quandoque apparebat, & quandoque occultabatur. Cùm enim intraverunt Hierosolymam, occultavit seipsam. Deinde ubi Herodem reliquerunt, seipsam monstravit. Quartò, quia non habebat continuum motum, sed cùm oportebat ire Magos, ibat, cùm oportebat stare, stabat, sicut & de columna nubis, quæ erat in deserto. Quintò, quia non sursum manens partum Virginis demonstrabat, sed deorsum descendens, hoc faciebat. Quod non est stellæ virtus, sed virtutis & cujusdam rationalis.

Probabilius propterea videtur, quòd fuerit stella recens creata, non in cœlo, sed in aëre vicino terræ, quæ secundùm divinam voluntatem movebatur. Hæc est D. Thomæ sententia *loco citato* expressa, quam confirmat ex Leone Papa *ser.* 1. *de Epip.* his verbis: *Tribus Magis in regione Orientis stella novæ claritatis apparuit, quæ illustrior cæteris pulchriorque syderibus, in se intuentium oculos, animosque converteret, ut confestim adverteretur, non esse otiosum, quod tam insolitum videbatur.*

Sunt:

Sunt tamen qui aſſerant, quòd ſicut Spiritus Sanctus deſcendit ſuper Chriſtum, dum baptizabatur, in ſpecie columbæ,, ita apparuit Magis in ſpecie ſtellæ. Alii, quòd Angelus, qui apparuit Paſtoribus in humana ſpecie, apparuit Magis in ſpecie ſtellæ. Alliacus *quæſt. in Geneſ.* 30. & *in lib. de legibus & ſectis*, diſputans de ſtella, quæ Magis apparuit, tradit, Magos illos ſyderalis ſcientiæ peritiſſimos, potuiſſe ex contemplationibus aſtrologicis nativitatem Chriſti futuram cognoſcere, licet non ea certitudine, qua poſt ortum Chriſtum, demonſtrante ſtella poſtmodum cognoverunt. Quod & amplectitur Calcidius Platonicus *in Comment. in Timæum Platonis* affirmans, Magos iſtos, & Sapientes Chaldæos ex conſideratione rerum cœleſtium evidenter cognoviſſe recentem Dei ortum. Alii verò dixerunt ſtellam fuiſſe cœleſtem, quæ naturaliter Chriſti nativitatem præſignificavit. Sed hoc quidem genus divinationis ſententia jam communis D. Thomæ, ac Patrum exploſit, de quo nos etiam infra.

Lege de ſtella, & Magis Epiphanium *in compendio doctrinæ*, Cyrillum Alexandrinum *lib. 4. in Iſaiam orat.* 4. Chryſoſtomum *in Matth. hom.* 10. Auguſtinum *ſer. 7. de Epiph. & de conſenſ. Evang.* Leonem Papam *in ſer. de Epiph.* D. Thomam *locis allegatis*, Canum *de loc. theolog.* Abulenſem *in Matth. cap. 2. q. 7.* Suarez *loco ſupra memorato*; Nazarium, Porretam, & Marſilium Honorati *tom. 1. de vita Chriſti, lib. 2. cap. 12.* Cajetanum, Hugonem Cardinalem, Torreblancam *in oper. ſpirit. lib. 10. cap. 3.* Franciſcum Picum *in Aſtrolog. lib. 4.* Baronium, qui *in apparatu ad annales* prædictiones Gentilium, & portenta, quæ nativitatem Chriſti indicarunt, eruditè congeſſit, paſſimque alios.

Ad ſecundum. Petrus Cardinalis Alliacenſis, rerum ignotarum cupidus, ita graviter erravit, ut non ſolùm animus, ſed aures quoque ab ejus commemoratione abhorreant, eòque præſertim, quòd hæc res genuit falſas opiniones, & ſuperſtitiones penè aniles. Credidit ex aſtris cognitam fuiſſe Chriſti nativitatem ſecundùm carnem, cujus figuram genethliacam edidit extatque apud Sixtum Senenſem *in bibliot. lib. 6. annot.* 10. Ita etiam prædicabat de diluvio Noe, ſiccatione maris rubri, liberatione populi Iſraelitici, de Sole Joſue, & Ezechiæ.

Huic errori adhæſerunt ex Chriſtianis Rogerius Baconius, Henricus Machinienſis, Joannes Britan, aliique nonnulli. Imo & quidam Delrius Bonatus auſus eſt affirmare, Chriſtum Dominum aſtrologicæ ſcientiæ fuiſſe addictum, ideoque Joannis *cap. 2.* dixiſſe: *Nondum venit hora mea*, id eſt paſſionis tempus, nempe quàm præviderat idoneam ex aſtrorum inſpectione.

In eundem errorem inclinare videtur Alphonſus Mendoſa *qu. 4. poſitiva.* Nam in commendationem caſtitatis hæc affert: *Neſcio*, an vel ipſa cœli, & ſtellarum conſtitutione, quam habuit Chriſti nativitas, fuerit adumbratus amor vehemens, quo Chriſtus Dominus virginitatem proſequitur. Albertus Magnus in libro, qui dicitur Speculum, referens deſcriptionem ſigni cœleſtis, quòd appellatur Virgo ex Albumaſare Aſtrologo in ſuo majori introductorio Aſtronomiæ *tract. 6.* dicit: Sub aſcendente ſigni Virginis natum fuiſſe Dominum Jeſum Chriſtum. Quibus poſt multa tempora hæc addidit Petrus Aliacenſis: Fuit in nativitate Chriſti horoſcopus, pars Virginis octava, quæ religionis mutationem portendit, & in culmine cœli Saturnus imum cœli tenente Sole, &c. ut latiùs in Sixto Senenſi *loc. cit.* de quo videatur Marſilius *in 1. quæſtione ſecunda, articulo tertio in 2. argum. princip.* Non quia ſtellis ſubjaceat natorum deſideratiſſimus, qui creaverat ipſas ſtellas, ſed quia, cùm extenderet cœlum ſicut pellem in initio mundi, formaretque librum univerſitatis, & ſtellis ceu litteris ipſum conſcriberet, voluit, ut nova hæc Verbi nativitas ſub aſcendente ſigni Virginis contingeret, ut vel ipſum ſignum, quod hac nomenclatura ſit inſignitum, ſibi gratum eſſe demonſtraret. Nam & D. Hieronymus libro primo, adverſus Jovinianum in Virginitatis honorem putat cadere, quod ſignorum cœleſtium unum ſit Virgo. Hæc Alphonſus.

Verùm, ut optimè notavit Medina, Pererius, & Delatorre poſt Picum *libro primo contra Aſtrologos*, falsò adſcribitur ille liber Alberto Magno, in quo plura continentur, quæ adverſantur Eccleſiæ decretis, ut quòd libri magici non ſint prohibendi; imagines fieri poſſe, quibus non ſolùm unus homo, ſed etiam tota civitas fiat felix, aut infelix, ut refert idem Picus. Ibique ex Albumazare dicebatur: Aſcendit in prima facie illius ſigni Virgo pulchra, & honeſta, habens in manu ſua ſpicas, & nutrit puerum, & vocat ipſum Jeſum, & aſcendit cum ea ſtella Virginis. Adduntque qui hoc Alberto imponunt: Nos autem ſcimus, quòd ſub aſcendente ejuſdem Virginis natus fuit Dominus noſter Jeſus-Chriſtus. Cùm hoc, quòd æquatio motus octavæ ſpheræ in tempore ejuſdem fuit octo graduum, & triginta minutorum ſecundùm calculationem certiſſimam, & quòd ipſa erat tunc minuenda de locis planetarum inventis per canones, non quia ſubjaceat ſtellarum motui, aut eorum judicio qui eas creaverat, ſed quia noluit litteris ejuſdem deeſſe ex his, quæ ſecundùm Providentiam ſuam in libro æternitatis ſunt ſcripta, etiam illud elegantiſſimum à natura, quod de Virgine naſceretur, ut profectò per hoc innueretur homo carnalis, & verus, qui non naturaliter naſcebatur, non quòd cœli figura cauſa eſſet, quare naſceretur, ſed potiùs ſignificatio. Imò & vero veriùs ipſe erat cauſa, quare modus admirandæ ſuæ nativitatis ſignificaretur per cœlum.

Confirmant ſuum errorem; quia tempore Chriſti paſſionis Sol defecit, ut ſignificaretur mortem Chriſti Domini, etiam Aſtrologiæ ſignis fuiſſe ſubjectam.

At verò contrarium adſtruunt omnes Patres, ac Theologi nominatim Suarez, Delatorre, Cajetanus, Medina aſſerentes quod ſit de fide, non poſſe ex aſtris prænunciari myſterium aliquod ſupernaturale. Nec dicas cum Nazario de magia, cenſuram Medinæ affirmantis, eſſe hæreticam opinionem, quæ aſſeverat, Chriſti navitatem ex ſyderibus cognoſci potuiſſe, eſſe nimis rigidam, ſi de Chriſto ſermo ſit præcisè, quatenus homo eſt, ſive ſecundùm naturales perfectiones illi competentes ratione humanitatis, abſtrahendo ab unione hypoſtatica, & à perfectionibus omnibus ſupernaturalibus, & earum effectibus. Addit tamen propter periculum erroris, & incertitudinem artis aſtronomicæ non eſſe talem opinionem in Eccleſia Dei tolerandam, prout etiam Sixtus Quintus *in Bulla adverſus Aſtrologiam judiciariam* ſapienter, ac piè definivit. Si autem ſententia illa loquitur de Chriſto, prout eſt perſona divina in humana natura ſubſiſtens, ſive ut Deus & homo eſt, omnem habens gratiæ, virtutum, ac donorum ſupernaturalium plenitudinem ad humani generis redemptionem ordinatam, vera, & legitima erit Medinæ cenſura ob rationem ab eo traditam. Quia myſterium nativitatis Chriſti ſuperat omnem naturam creatam, & univerſam corporum cœleſtium efficacitatem, ex ſola Dei voluntate dependens.

Quare non rectè diſtinguit Nazarius. Tum quia non poteſt præciſè conſiderari nativitas Chriſti, niſi conſideretur humanitas unita Verbo divino, cùm in

Christo non adsit personalitas, aut subsistentia humana. Ideoque Angelus dixit Mariæ: *Quod enim ex te nascetur Sanctum, filius Dei vocabitur.* Tum quia actiones & passiones sunt suppositorum. Et tum quia humanitas Christi supernaturaliter fuit genita sine patre humano, superveniente Spiritus Sancti virtute, Virgini Matri obumbrante, quæ vera fuit Christi Mater. Unde neque ob id poterat syderibus esse obnoxium, sicuti in generatione aliorum hominum fortasse contingit, quatenus corporeæ sunt.

Sit igitur hæc assertio. Hæretica est Astrologorum opinio, nativitatem Christi, aliaque mysteria supernaturalia posse ex astris præsignificari, ac per ea præcognosci. Nam mysteria supernaturalia omnem naturam creatam & universam corporum cœlestium potestatem superant, solùmque dependent à Dei voluntate. Nemo enim hæc novit, nisi Spiritus Dei revelaverit. Unde Paulus ad Roman. 11. *Quis cognovit sensum Domini*, aut *consiliarius ejus fuit*? Et 1. Corint. 1. *Ubi Sapiens, ubi Scriba, ubi Inquisitor hujus seculi*, nempe Doctor astrologicus? Idcirco idem Paulus 1. *Corint.* 2. de incarnationis mysterio ait; *absconditum à seculis in Deo, quod nemo Principum hujus seculi*, id est sapientum mundi, *cognovit.* Neque sic esset mirandum, sed inane, Prophetas Spiritu Dei hæc futura prædixisse. Quo argumento utuntur D. Paulus, & Patres ad confirmationem mysteriorum fidei. Neque insuper esset proprium Dei futura cognoscere, neque potestas patrandi miracula esset supernaturalis, cùm in causis naturalibus, vel signis prævideretur.

Constatque Noë diluvium *ex Genes. 6. & 7.* supernaturalirer evenisse. Nam jubente Deo, rupti sunt omes fontes abyssi, & catar hactæ cœli apertæ sunt, & facta est pluvia super terram quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Certum autem est, astra non inclinare ad subversionem terrestris mundi, qualis in diluvio fuit. Hinc cataclysmum universæ terræ naturali ratione evenire non posse contendo. In qua sententia & Averroem, non omnino futilem autorem, naturæ, verique 3. de anima, fuisse video, idque propter stellarum diversas, & plerumque etiam contrarias potestates. Et de die judicii manifestè dixit Christus Matth. 24. *de die illa nemo scit, neque filius hominis.* At secundùm Astrologos contra Sacram Scripturam posset ex astris cognosci dies judicii, quo totus Orbis igne sit conflagraturus. Quare ineptè ad venturum Dei judicium interpres retulit illud Ovidii *ex lib. 1. Metamorphoseon*

Esse quoque in fatis reminiscitur affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaque regia Cœli,
Ardeat & Mundi moles operosa laboret.

cùm ad Ecpyrosin, hoc est adustionem terrarum referendum sit. Tradunt enim Philosophi eluviones, exustionesque terrarum accidere certo tempore necesse esse. Eluviones attribuunt Planetarum humidorum conjunctioni in signis pluvialibus, conflagrationes calidorum in signis calidis. Sic vicissim renovationem mundi fieri, atque pristinum ornatum redire nunc per diluvium, nunc per exustionem. Ex his ortum, ex his & interitum rerum esse. Falsum item ac mentitum est, quod comminiscuntur Bachonus, & alii, Moysen peritissimum scientiæ syderalis observasse ex astris recessum maris rubri. Si enim sic fuerit, cur mare tam vorax Hebræos absorbere non potuerit? Cur sine astrorum affectione siccatus fuerit Jordanes, statimque inundaverit.

Signa enim, quæ apparuerunt in nativitate, ac morte Christi fuere supra naturam, ut Dionysius Areopagita probat *in epistola ad Colophonem*, & Picus *lib. 5. cap. 14.* ex ipsis Astrologorum principiis impugnat horoscopi positionem confictam ab Aliacensi qui falsum quoque supponit, quod valdè fides corroboratur, dum apertè cognoscitur ex horoscopo Christi colligi potuisse insignem virum nasciturum, magnam religionis mutationem adfuturam; ideoque Paulum dixisse: *Invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Nam fidei derogat asserere, quod mysteria supernaturalia vim sortiantur ab astris, quæ sunt creata in ministerium cunctis gentibus, & quod naturaliter cognoscantur. Sic enim mysteria omnia, potestas miraculorum, ac donum prophetiæ essent naturalia. Quæ fidei expresè repugnant. Paulus verò, post verba illa subdit: *Virtus, & potentia*, de quibus ibi loquebatur, quæ possunt cognosci lumine naturæ ex effectibus, & à posteriori, ut D. Thomas exponit. Christus autem Joannis *cap. 2.* declarat se non loqui de hora astrologica, sed de illa, quam decrevit Pater cœlestis. Sed quid plura? Audiamus Picum, qui ita confutat figuram astrologicam nativitatis Christi.

His quidem, ait Picus *lib. 5. cap. 14.* non magnopere irascor, quoniam solent ipsi sua dogmata talibus testimoniis confirmare. Quare putant libenter nos etiam hæc recepturos, quibus dogmata nostra corroboremus; sed non eget his fabulis, somniisque veritas Christiana, apud quam etiam seria Philosophorum penè fabulæ sunt. Quis has vidit imagines, ceu sensu tacente, ratio illas occultior indicavit? Ubi de illis vel Ptolomæus, vel antiquus aliquis unquam fecit mentionem? Meraciſſimæ nugæ sunt, Arabumque figmenta, quanquam illa referant ad Indos, adversus quos libro sequenti latiùs disputabimus. At neque ista, Virgine, ut dicunt, ascendente, natus est Dominus Jesus, alioquin per duas fermè horas ante mediam noctem in lucem apparuisset, quem ex Ecclesiæ traditione media nocte natum accepimus. Quare nec tertia, ut quidam dicit, libræ pars, sed decima potiùs, cùm oriebatur natorum desideratissimus horoscopum occupabat; Unde illud etiam falsum ostenditur, quod blasphema voce disseminant, fuisse in ea genitura Martem in domo mortis, unde illi per Crucis supplicium fuerit moriendum. Neque enim potuit eo loco esse mors, nisi Virginem faciamus horoscopum, quod ab hora illius genituræ magnoperè esse declaravimus diversum.

Sed instabit aliquis, si de ea cœli parte Martem auferimus collacaturos nos eum in Occidente, ubi etiam violentæ mortis pericula minitetur. Ego verò ab eorum decretis nihil recedens, ostendam ex ea genitura violentæ mortis exitium non præsignari. Nam, quanquam Mars septimo loco in discrimen vitæ natum adducat, scribit tamen Maternus minui id infortunium, si nocturna fuerit genitura. Item si Mars in domo, aut finibus, aut sua fuerit altitudine. Tum etiam si octavo loco fuerit inventus. Unde expressior nulla mortis significatio. Obsistere tamen Martis malignitati Jovis benignitatem sive fuerit in horoscopo, & horoscopus ipse sit in domo Jovis, aut Veneris, quæ stella prospera se Jovi radiatione conjungat.

Ex his autem non unum, aut alterum, sed planè omnia in Jesu genitura inveniuntur. Nam & noctu, nec die natus est, & Mars in Ariete, hoc est in suis laribus fuit, & horoscopus erat Libra domus Veneris, quam tamen frater particulariter Jupiter illustraret. Tum Venerem in Aquario constitutam trigoni radii amica sibi societate jungebant. Quibus illud & adiicias Lunam, quæ imperat nocti in nocturna nativitate feliciter se habentem, mortis domum tenuisse, videbis necessariò bonam mortem ex ista Syderum positione pronunciandam. Erat enim in Tauro, hoc est in sua quidem sublimitate, & luminibus

nibus aucta, & quo loco gaudet, hoc eſt octavo feliciſſimo Solis conſpectu defluens ad Venerem, apud quam hoſpitabatur nullis vel Martis, vel Saturni radiis infeſtata. Sed nec diſcedens ab eis, nec ad eos vadens, hoc eſt, nullo illis ſocietatis vinculo colligata. Adde Venerem & domus mortis, & horoſcopi pariter dominam, nulla vel Martis, vel Saturni inimica radiatione percuſſam, fotam radijs Jovis, bonum ſibi exitum promittentem. Oblatus eſt igitur, quia voluit, non quia eum cœli furor ad ſupplicia Crucis impegerit.

Sed non poteſt hominibus temerariis, nulliuſque pudoris occaſio unquam deeſſe aliquid garriendi. Nam finge quovis loco, Martem fuiſſe, anſam habebunt nihil minus aliquo modo delirandi. Si enim ſtatuatur in horoſcopo faciem hinc referri depalmatam, colaphis cæſam, & ſanguine deturpatam, etiam Martium illum hominem, & in ſe gladios dicent attuliſſe interitus. Si ſecundo loco, ab horoſcopo afferri paupertatem, & rerum omnium inopiam. Si tertio nullos fratres. Si quarto, nullum patrimonium, ut qui Davidis filius, Davidis tamen temporarium ſaltem regnum non obtinuerit. Si quinto, nullos filios. Si ſexto, datos in necem omnes ſuos ſervos. Si ſeptimo, & octavo loco, habes, quod dicant. Si nono, beatos Aſtrologos, cùm dicat Maternus, qui in nona Cœli regione Martem habuerit in ſua domo, futurum hominem omnibus dæmonibus terrori, cujuſque adventum prædæmonum ſpiritus fugiant, & ex eis homines laborantes non verbo, ſed ſola ſui liberet oſtenſione. Quantis igitur credis iſta clamationibus, & plauſibus ſectaturos, divulgaturos Aſtrologos, ſi ibi forte naſcente Domino Martis ſtella conſtitiſſet? Quòd ſi Cœli culmina tenuiſſet Orbis, ſtatim ſubjecti legibus ejus imperium pronunciarent, cùm præſertim primum cardinem Jupiter occuparet. Si undecimo eum locum apprehendiſſet, Carolos, Conſtantinos attuliſſent in medium, & quotcunque pro Chriſti Eccleſia Cæſares pugnaverunt. Si duodecimo. de inimicis inſidiis quererentur, inter quos etiam ſeipſos invenirent, ita inſanis, ut dicitur, occaſio ſemper inſurendi.

Sed audi de Saturno etiam quid dicant, erat enim in nona Cœli regione in ſigno Geminorum. At, inquiunt, facit Prophetas, & ſacerdotes. Quid quum retrocedit? Debet hoc omnino minuere illas promiſſiones. Faceret ergo Prophetam, pluſquam Prophetam facere non poterit, qualis Joannes Baptiſta. n igitur poterit divinum, afflatoremque omnium facere Prophetarum. Erat Saturnus eodem loco, & in eodem ſigno conſtitutus, cùm nata eſt Eleonora, Galeoti fratris ſilia, Virgo quidem illa pudica, moribus integerrimis, ſed nec vel Anna, vel Debora, vel Caſſandra. Sed perſiſtite quæſo Aſtrologi admirabiles in propoſito dogmate, & videamus, quid ibi Saturnus in ſua nativitate ſignificaret. Scribit Abraham veſter in libro de nativitatibus, quod ſi Saturnum habuerit collocatum, hoc eſt in nona cœli regione, eum malum fore Chriſtianum. Videtis quàm bellè dogma veſtrum confirmaverit. Quis enim audeat Chriſtum malum dicere Chriſtianum, qui nec fuerit Chriſtianus? O homines ridiculos, & nunquam certè ſatis irriſos? Aſculanus ille ſuperſtitioſus, qui fertur Magus, natus eſt, ait, Jeſus in ſtabulo, quia imum Cœli tenuit Capricornus, & alius Rex, inquit, fuit Judæorum, quia horoſcopus erat Libra. Hebræi enim Saturnij ſunt, Saturni regnum Libra, quaſi non ſingulis etiam menſibus multi naſcantur his conditionibus, qui nec naſcuntur in. ſtabulis, nec Iudæorum Reges etiam inſcribuntur. Sed jam nimis multa de iſtis nebulonibus. Sic Picus.

Scribit Lampridius, prædictum fuiſſe Heliogabalo, ipſum biothanatum futurum. Idem, ſi Luna, inquit applicuerit ſe Saturno, deficiens lum ne, faciet matres biothanatas interire.

Iam antea idem Picus reprobaverat conſtellationes Moyſis, diluvij, Chriſtianæ legis, & *cap.* 15. Mahumetis, ac ſimilium, tanquam fallaces. Et Tullius *lib.* 2. *de divinat.* irridet prognoſticum Urbis Romæ, quæ tamen ad naturalium ſeriem pertinet, in hæc verba. Quidam L. Tarutius Firmanus, familiaris noſter in primis Chaldæis rationibus eruditus, Urbis etiam noſtræ natalem diem repetebat ab ijs parilibus; quibus eam à Romulo conditam accepimus, Romamque eſſe in jugo Lunæ natam dicebat, neque ejus fata canere non dubitabat. O vim maximam erroris, etiamne Urbis natalis dies ad vim ſtellarum & Lunæ pertinebat? Fac in puero referre, ex qua affectione Cœli primum ſpiritum duxerit, num hoc in latere, aut in cæmento, ex quibus Urbs effecta eſt potuit valere? Hæc Tullius.

Consultatio LXXIX.

An Prophetia, & Divinatio harmonicis ſonis fieri poſſint? Num prophetia ſit naturalis? Quinam fuerint veri Prophetæ in veteri Teſtamento? Quomodo probabant ſe à Deo miſſos eſſe? Quinam fuerint falſi Prophetæ? Quomodo falſi Prophetæ à veris diſcernebantur? Quid de Pythonibus, & Pythoniſſis ſentiendum? Et an etiam in novo Teſtamento ſint veri, & falſi Prophetæ?

Aſtrologi aliquot cum Magis Colcodeam animam formarum diſtributricem cauſam aſſignant, à qua totius Magiæ vim provenire fabulantur. Unde credunt etiam juxta varios furoris gradus mira patrare, adeo ut animus furore muſico percitus, è carcere exiens membrorum, vincula, nemine prohibente, tranſgrediatur, & divino ſpiritu concitatus omnia comprehendat, futuraque prævideat. Addunt alij, mentem melodiæ dulcedine allectam, recordata quàm admirabilis ſit illa cœleſtium corporum harmonia, è corporeis vinculis avolare, & tunc futura cognoſcere, ac poſtea ad corpus rediens, illud concitat, & velut ad furorem provocat. Hoc modo credunt, Saulem factum fuiſſe Prophetam inter Prophetas exiſtens, ſuaviſſimè canentes.

Et quidem conſtat *ex lib.* 1. *Reg. cap.* 25. Saulem unctum in Regem, miſſumque à Samuele ad gregem Prophetarum, ipſisque occurrentibus, tympanum, pſalterium, tibiam, & cytharam ante eum pſallentibus, & prophetantibus inſiluiſſe in eum ſpiritum Domini, & prophetaſſe in medio eorum. Et Paralipomenon 1. *cap.* 25. filii Aſſaph, Hemen, & Idithun in miniſterium à Davide ſegregati prophetabant in cytharis, pſalterijs, & cymbalis. Ac *lib.* 3. *Reg. cap.* 4. canente Pſalte, fuit ſuper Eliſeum manus Domini.

Atque ex his videtur dicendum, poſſe oriri ex Muſicæ efficacitate Prophetiam quandam naturalem quæ futura cognoſcat, & prædicat. Unde ſunt nonnulli, qui comminiſcuntur in aëre quandam, velut rerum omnium ideam, ſive ſit illa anima Platonica, ſive cœlorum effluvium, ſive atomorum confluxus, quibus reciproca fiat affectuum, conceptuumque communicatio, ita ſanè, ut quidam contendant naturali vi longè remotiſſima cognoſcere. Ex Platonicis verò aliqui cauſam præfati admirabilis effectus adſcribunt animæ mundi intelligenti, exiſtimantes animam hominis muſicâ excitati eſſe illius veluti particulam

quandam, quæ dum à phantaſmatibus corporeis abſolvitur, ejuſdem cognitionis particeps efficitur, quam habet illa quaſi univerſalis anima, cui hæc partialis unitur. Hæc autem figmenta Platonica jam alibi exploſimus, ſicut & illud, quod alij confingunt totius mundi virtutem in anima noſtra includi, ideoque aiunt, illam omnia cognoſcere, ſeipſam contemplando, dum, omnibus extrinſecis ſpretis, ad centrum mentis ſe reducit. Unde contendunt intellectum noſtrum, etiam in hac vita, non indigere converſione ad phantaſmata, indeque prophetiam naſci, aſſeverant.

At tenendum eſt, à Muſica non poſſe oriri prophetiam ſupernaturalem, imo nequidem naturalem in ordine ad longinqua & futura ignota nobis, licet Angelis, ac dæmonibus cognita. Fatendum tamen, muſicam exteriùs ſolùm poſſe prophetiam adiuvare, quatenus animum attentum reddit, & ab omnibus aliis cogitationibus avertit; non quòd Deus illa præparatione, ſicut nec ſomnio ad aliquid revelandum, animumque illuſtrandum indigeat, ſed ut aliquo pacto ſe rerum ipſarum naturis accommodet. Ideo dicitur Pſaltem regium hac ſæpe uſum, ut ſe divino influxui præpararet. Deus ſiquidem harmonia eſt totius Orbis, ut ab eo mirificè coordinatus. Unde non mirum per muſicum concentum animos prophetarum ſibi præparare, ut hac harmonia animus in Deum vehementiùs trahatur, ſicque animi motus in notiones occultas rerum futurarum faciliùs tendant. Dum enim variis diſpoſitionibus anima fuerit Deo ſimilior, tantò cum Deo unitior, & conſequenter majoris gratiæ chriſmate ab eo perfundetur. Ideoque Sancti Dei homines non implicati rebus temporalibus, ſed divinis tantùm intenti, prophetia donantur.

Prophetæ igitur in Scriptura nominati non potuerunt à muſica prophetiam recipere effectivè, ſed tantum diſpoſitivè. Cùm enim illa ſit donum Dei ſupernaturale, & per conſequens Deo propria, ſolùm ab eo provenire poteſt, vel ab ejus inſtrumentis, virtutem illius, vel imperium deferentibus, qua ratione propheticæ revelationi Angeli divinitus cooperantur.

Eſſe autem prophetiam ſicut & linguarum locutionem, donum divinum, eſt veritas Catholica, quam docent Patres, & Theologi 2. 2. & Mercur. *in prat. lib.* 1. *cap.* 16. Petrus Foreſtus *to.* 1. *obſ. medis. lib.* 10. *obſ.* 12. Petrus Garzia *ad Galenum de locis affectis*, Torreblanca *fol.* 119. *appendic. cap.* 12. aliique communiter.

Non tamen negatur, melancholia imaginatricem cœteraſque cerebri potentias, principes à medicis appellatas, commoveri, ac impelli. Ideoque cùm ſanguis eſt optimè attemperatus, hoc eſt, calens, lucidus, fulgoreque inſtar auri igniti, ac rubentis illuſtratus, admirabiles efficit in anima motus, ſicuti tradunt Ficinus *lib.* 1. *de vita prorog. cap.* 4. & Valeſius *to.* 1. *lib.* 6. *enarrat.* 10. Ut iccirco Ariſtoteles dixerit, philoſophiæ prodeſſe melancholiam. Ex melancholico namque ſanguine calente, attenuatoque, ut inſtrumento, munitus animus acutè, atque profundè abditiſſima quæque arcana intelligit, ab externis rebus ſegregatus; unde philoſophi illi ſapientes divino eſſe afflati furore apparebant, ut annotavit Menard. *lib.* 7. *Epiſt.* 5. Negamus verò ex melancholia provenire divinationem propheticam. Nam prophetia tota pendet à divina virtute ſupernaturali, cùm ſit gratia gratis data, & proprium ſit Dei futura cognoſcere, ſolumque dicimus melancholicos, & abſtractos, ſicut & in ſomnis facilius recipere impreſſiones cœleſtes ad imminens aliquid prædicendum, qua ratione etiam oves imminentem pluviam præſignant, cùm ſentiant impreſſionem cœleſtem humiditatis, nunquam tamen futura abſolutè prædicere poterunt. Affirmamus etiam, quod dæmon melancholia ad ſua comprobandum oracula utebatur, quam à dæmone agitari, tradit Avicenna *fæn.* 2. *tr.* 4. *cap.* 18. Ideoque atræ bili dæmon inſidere ſolet, in qua prophetiam ſuam ementitur, & oracula. Deum imitans, tam ſoluta oratione, quàm vincta carmine promit; unde maleficia carmina appellabantur, Deus enim prophetiam ſimul cum poeſi donavit non ſolùm Sibyllis, ut diximus, ſed etiam Pſalti regio, quem carmina ſcripſiſſe, teſtatur Joſeph *lib.* 7. *antiq. Jud. cap.* 10. de quo Mendoza *in quodlib.* Libri itidem Iobi carmine fuerunt compoſiti, ut prodidit Iſidorus *lib.* 1. *etym. cap.* 59. & Canticum Canticorum. Imo & Propheta Ieremias in morte regis Ioſiæ carmen cecinit, ſicut & Nehemias, *paralip.* 2. *cap.* 35. & Moyſes, antequam faciem cornutam oſtenderet, carmen hexametrum modulatus fuit; Sol & Luna ſteterunt ad carmen Ioſue, ut tradit Maſius *in Joſue cap.* 10. Virgo Deipara cecinit Carmen, *Magnificat* Luc. 1. ipſeque Chriſtus, priuſquam moreretur, orationem hymno ad Patrem direxit *Matth.* 26. Lege de laudibus poeſis Platonem *in Jove*, Ariſtotelem *in poët.* Gyraldum *in hiſtor. poëtar.*

Consultatio LXXX.

De Magia Kabaliſtica, & An ex Kabala numeris futura prædici poſſint? De prophetiis Abbatis Joachimi, & Malachiæ, ac de Rota Bedæ attributa. Et quid de characteribus manuſcriptis?

DE Kabala, & libris Kabaliſticis plura dicemus cùm de libris prohibitis erit ſermo. Nunc adnotandum eſt, Hebræorum Rabbinos affirmare à Deo Moyſi in monte Sina revelatam fuiſſe ſcientiam quandam, Kabalam appellatam, quæ gentis illius ſenioribus perpetuæ generationis ſucceſſione futuris, ore tenus, ſecretòque communicanda erat. Addit que Ioannes Picus, opinionem hanc eſſe non modò Rabbi Eliazar, Rabbi Moſis de Ægypto, Rabbi Simeon Ben Lagis, Rabbi Iſmael, Rabi Iudam, & Rabbi Hachinam, aliorumque plurium ex ſapientibus Hebræorum, ſed etiam Origenis, & Hilarii poſt Eſdram, præter legem, quam Deus ſcriptam quinque libris, ſeu Pentateuchum, dedit Moyſi in monte, revelatam quoque fuiſſe eidem Moyſi ab ipſo Deo veram legis expoſitionem cum manifeſtatione omnium myſteriorum & ſecretorum, quæ ſub rudi verborum cortice continerentur. Illa erat lex litteralis ſcripta, ex præcepto Dei populo tradita. Hæc verò ſpiritualis, mandatumque à Deo Moyſi, ne ipſam ſcriberet, ſed ſeptuaginta ſolùm ſapientibus dictis Sanedrin communicaret, quos idem Moyſes ex Dei præcepto elegerat ad cuſtodiendam legem, eiſque itidem præciperet, ne eam ſcriberent, ſed ſucceſſoribus ſuis viva voce revelarent, illi aliis, & ſic deinceps.

Hanc Kabalam non reprobant Catholici, prout à Deo per Moyſem, ac Eſdram poſtea fuit tradita, ſed illam probabilem judicant innixi autoritatibus ab eodem Pico relatis, Origenis in primis, exponentis illud Apoſtoli *ad Rom.* 3. Quia credita ſunt illis eloquia Dei. Quod expreſſiùs docet Hilarius *in expoſitione Pſalmi* 2. & probatur ex textu Eſdræ, qui loquens Dominus ait: *Revelans revelatus ſum ſuper rubum, & loquutus ſum Moyſi, quando populus meus ſerviebat in Ægypto, & miſi eum & adduxi eum ſuper montem Sinai, & detinebam eum apud me diebus multis, & enarravi ei mirabilia multa. Et oſtendi ei tempo-*

temporum ſecreta & finem, & præcepi ei dicens: Hæc palam facies verba, & hæc abſcondes.

At poſtea Rabbini addiderunt plura inveriſimilia, vana, impia, blaſphema & contra ipſam ſacram Scripturam, & fidem Catholicam mera figmenta. In primis præfatæ ſcientiæ duplicem prædicant ſpeciem. Unam, quæ ſenſibus ſacrorum voluminum philoſophicis rationibus explicandis intendit. Alteram aſſerunt eſſe Bereſcith, hoc eſt Coſmologiam, cuius tota doctrina verſatur circa primum librum Moyſis, qui Geneſeos nuncupatur. Quia in illo univerſorum naturalium generatio recenſetur, in quo ſubdunt Rabbini rerum à Deo creatarum propria nomina exprimi, illarumque naturas, ac vires. Et hanc credunt circa divinas, angelicaſque virtutes, & ſacrorum nominum ſignificationes ſymbolicè contemplandas verſari, ac officium illius eſſe circa litteras, numeros, figuras, res, nomina, puncta, apices, ſpiritus, & accentus arcana myſteria dagare. Quam inſuper in duo capita dividunt. Primum Aritmethicam appellant, quæ nomina, virtutes, proprietates, & conditiones conſiderat Angelorum, dæmonum, & animarum. Secundum vocant Theomantiam, cujus eſt divina nomina, productiones, & myſteria ſpeculari.

Affirmant itaque Rabbini, hujus ſcientiæ peritos miri rerum agendarum pollere virtutibus, futura præſcire, rebus omnibus, tam ſublunaribus, quàm cœleſtibus, tam corporeis, quàm ſpiritualibus imperare adeo, quòd univerſa veteris, & novi Teſtamenti miracula virtute hujus Kabalæ fuiſſe perpetrata, impudentiſſimè contendant.

Et quamvis Picus in ſua Apologia præ ſe ferat Kabalam ſecundum primam tantùm originem confirmare; quia tamen ſe remittit ad concluſiones, à ſe propoſitas, quæ non parum Rabbinorum ultimò citatis erroribus favere videntur, ideo implicitè illos in ea approbare cenſetur. Prima concluſio eſt: *Nulla poteſt eſſe operatio magica alicujus efficaciæ, niſi annexum habeat opus Kabalæ explicitum, vel implicitum.* Secunda: *Nulla nomina, ut ſignificativa, & in quantum nomina ſunt, ſingula per ſe ſumpta in magico opere virtutem habere, niſi ſint hebraica, vel inde proximè derivata*; Tertia: *Sicut characteres ſunt proprij operi magico, ita numeri ſunt proprij operi Kabalæ.* Quarta: *Sicut per primi agentis influxum, ſi ſit ſpecialis, & immediatus, fit aliquid, quod non attingitur per mediationem cauſarum; ita per opus Kabalæ, ſi ſit pura Kabala, & immediata, fit aliquid, ad quod nulla Magia attingit.* Ultima eſt: *Quicquid dicant cæteri Kabaliſtæ, ego prima diviſione ſcientiam Kabalæ in ſcientiam Sephiroth, & Scemoth, tanquam in practicam & ſpeculativam diſtinguerem.* Quibus ſatis clarè Picus concedit Kabalæ virtutem mirabilium effectricem. Has autem Concluſiones optimè refellit Cirvelus Darocenſis in quæſt. de Kabala, & Magia Judæorum, quæ eſt ultima inter ejus paradoxas.

Sunt verò Kabaliſtæ in plures ordines diviſi, ut referunt plures autores allati à Delrio *lib.* 1. *magic. qu.* 3. Primus eorum, qui ſequuntur traditionem R. Rambani ſuper Geneſim de quinquaginta portis intelligentiæ. Secundus, qui ſequuntur Abraham Abeneris, qui in libro ſuo de Creatione Mundi ponit triginta duas ſemitas ſapientiæ, quas amplexi R. Iſaac & Jacob Choën, in quibus duobus teſtatur Delrius, nihil deprehendiſſe magicum, ſed ſolas nugas. Tertius fuit ponentium decem enumerationes Nezer Sephiroth, teſtibus Joſepho Caſtilienſe *in ſua ſſagoge*, Joſepho filio Carnicol *in libro portarum juſtitiæ*, & Paulo Ritio *in porta lucis*, & ij jam viam ſternunt ſuperſtitioni. Quarti ordinis ſunt, qui plura admittunt principia. Nam quinquaginta portis addunt litteras viginti duas alphabeti, & ſic conſtituunt numerum ſeptuaginta duorum, quem appellant Scemmephoras, de quo alibi, & inquiunt eſſe numerum ſeptuaginta Angelorum in præſidium Orbis deſignarorum, quibus invocatis miracula ab hominibus efficiuntur. Et hæc eſt Kabala merè blaſphema & magica.

His videtur adhærere Origenes *lib.* 1. *&* 5. *contra Celſum*, quem ſequuti ſunt quidam medici non parum ſuperſtitioſi. Quintus Serenus, & Aëtius, quod Trallianus Galeno adſcribere conatur, & conſentiunt Agrippa, & Paracelſus, Plinius, & aliqui recentiores, effutientes, verbis, & incantationibus ſanationes miraculoſas fieri, aliaque hujuſmodi. Plinius autem, quoniam atheus, ſolis adhæret experimentis, quibus attribuit miracula, de his verò quæ non videt, nihil cogitat. Paracelſus non curat, an opera dæmonum interveniat, nec ne. Ut autem nonnulli Kabalam faciliùs defendant, ſubjungunt, litteris, ac ſyllabis aliquam intercedere cum cœleſtibus ſyderibus, ac intelligentiis ſympathiæ connexionem. Imo Ananias *lib.* 3. *de natur. dæmon.* credit, illas voces ſuapte natura efficaciores evadere, quæ à lingua digniori exoriuntur, & à ſanctiori dignitate inſtituuntur, ac res ſanctiores exprimuntur, qualis eſt lingua hebræa.

Subdunt inſuper propria nomina illius linguæ radios quoſdam præferre rerum, quas exprimunt, à quibus miram efficaciam ſuſcipiunt. Illa namque Deus & Adam ita apertè impoſuit, ut influxum à naturis ſignificatis commodè ſuſciperent, & ita commendant hebræam linguam, ut affirment Rabbini, puerum nulli idiomati aſſuetum, hebraicè loquuturum. Quod eſt ridiculum. Nunquam enim pueri hebraicè loquuntur, cùm voces vernaculas omnes, vel aliquas non didicerint. Præterea credunt, plus prodeſſe ad hanc artem linguam hebraicam, quam aliam, quia fuit omnium forma, qua Adam, ejuſque filii fuerunt loquuti. Adducunt Auguſtinum *lib.* 6. *de civit. cap.* 11. *& lib.* 18. *cap.* 39. Hieronymum *in Sophoniæ cap.* 3. qui aiunt, linguam hebraicam omnium linguarum eſſe matricem, Quare Adam nominibus impoſitis officia diſtribuit, ut nominata obedirent.

At nos aſſerimus primò. Magia Kabaliſtica nullius eſt efficaciæ ad perpetranda miracula, vel mirabilia. Eſt ſententia communis omnium Theologorum, profitentium contrarium eſſe impium, atque hæreticum figmentum. Nominatim autem eſt Medinæ *lib.* 2. *de recta in Deum fide cap.* 7. *& lib. de magia cap.* 10. negantis nominibus hebraicis rerum naturas, & eſſentias ſignificari, licet id, ut probabile admittat Nazarius *de magia q.* 12. Sed quod negatur eſt, res nominibus illis expreſſas ſubijci proferentis arbitrio, ac illius mandatis obtemperare, ſi perfectam illorum intelligentiam habuerit. Quod vaniſſimum eſſe, ita probatur.

Nullam ex ſacris ſcripturis, aut ex Patrum dictis, aut factis firmitatem habet hoc figmentum. Nam teſtimonia allata à Pico probant tantummodo Kabalam ſecundum primam ſuam originem, qua ratione communicata fuit Moyſi virtutem mirabilem obtinuiſſe. Quod & Theologi probabile exiſtimant. Et tanta vis quàm hebraicis vocabulis ad miracula perficiendum ij tribuunt, vel illis competit ex prima & quaſi innata ſignificatione ab Adamo indita juxta illud Geneſis 2. Omne enim, quod vocauit Adam animæ viuentis, ipſum eſt nomen eius. Vel illis competit ex ſupernaturali divinæ bonitatis influxu. At neutrum dicendum eſt. Non primum, quia Adam dare non poterat, quod non habebat. Conſtat autem non habuiſſe Adamum poteſtatem patrandi miracula, & ſi habebat, non tamen juxta poteſtatem

teſtatem excellentiæ Chriſti potuit aliis illam concedere, præcipuè rebus inanimatis, aut verbis ipſis, quæ formaliter ſunt entia rationis, materialiter ſonus quidam quando pronunciantur. Eoque magis concedendo illis quaſi perennem, ac immanentem virtutem, & qualitatem ad quodlibet miraculum, qualis nec Angelo, aut Sancto alicui, ne Chriſti quidem humanitati conceſſa fuit, ut Theologi cum D. Thoma 3. *part. qu.* 13. *art.* 2. Imò & quòd non poſſit concedi ſic abſolutè quoad omnia miracula, etiam creaturæ poſſibili, cùm hoc videatur arguere omnipotentiam divinam, creaturæ incommunicabilem, docet D. Thomas 2. 2. *qu.* 178. *art.* 1. *ad* 1. ubi ex eo, quod divina omnipotentia nequit creaturæ communicari, infert, impoſſibile eſſe, quod principium operandi miracula ſit qualitas aliqua habitualiter permanens in creatura. Quia virtus miraculorum extenditur ad univerſa, quæ ſupernaturaliter effici queunt, quorum cauſa eſt omnipotentia Dei. At Kabaliſtæ prædicant virtutem faciendi miracula vocabulis illis hebraicis per modum habitus, in eis permanentis, à Deo fuiſſe collatam.

Aſſerimus ſecundò. Deliria ſunt, quæ dicuntur de radiis nominum hebræorum, quos emittunt, quaſi in ipſis vita quædam lateat. Siquidem nomina illa, ut ſic impoſita, ſunt ad placitum hominis, nec ſubſtantiæ ſunt corporeæ, aut ſpirituales, neque accidentia, quæ ſubjecto inhæreant, atque adeo carent vita. Neque à rebus ſignificatis radii hujuſmodi emanare potuerint. Nam multa nomina nihil exprimunt, pluraque aliud à rei natura ſignificant, & ea, quæ naturam exprimunt, ut impoſita ab Adamo, nullum ex hoc potuerint à naturis rerum influxum ſuſcipere. Eſt quoque dæmonis figmentum, quod Kabaliſtæ jactant intercedere ſympathiam inter voces & planetas cœleſtes. Quod dæmonis tantùm teſtimonio comprobant. Et figmentum etiam dæmonis eſt quòd ſubdit Anania. Nec enim rei ſanctæ ſignificatio, aut linguæ dignitas, aut hominis inſtituentis probitas phyſicam qualitatem, aliquam operatricem, præſertim ſuper omnem virtutem creatam, imprimere valent. Id enim mentitur dæmon, ut ſanctiſſimis quibuſque rebus faciliùs, ac libentiùs ſuos faciat abuti. Credere verò quòd Deus ſupernaturaliter virtutem iis infundat ad effectus magicos producendum, quos ipſe prohibet, eſt erroneum, blaſphemumque, ut etiam cenſuit Univerſitas Pariſienſis *art.* 9. *&* 10. *de magia.* Vide Torreblancam *lib.* 1. *de magia cap.* 13. probantem, ſuppoſita à Kabaliſtis ferè omnia ſcatere vanitatibus; quare hanc artem meritò ipſe reprehendit, tanquam ſtolidam, vanam, ſcandaloſam, ſuperſtitioſam, & pacti dæmoniaci ſuſpectam poſt D. Thomam 2. 2. *qu.* 96. Pererium, Delrium, Cirvelum, Suarez ac Delatorre. Et mera delirantium inſomnia vocat Vvaldenſis *de ſacramentalibus.* Nam incredibile eſt, Solem, Lunam, Stellas, elementa inſuper, ac ſtirpes, ratione expertes, divinam illam virtutem univerſarum rerum quam latere, aiunt, in vocibus hebræis, ſenſibus percipere, atque ſic affici, ac permoveri, ut hominis arbitrio pareant. Maximè autem quia conſtat ex Hieronymo *in prologo galeato*, mutatos eſſe characteres hebræos. Eſdras namque poſt captam Hieroſolymam, & reſtaurationem templi ſub Zorobabele, alias litteras reperiit, quibus nunc utimur, cùm ante illud tempus iidem Samaritanorum, & Hebræorum characteres fuiſſent. Et, ut notavit Bellarminus *lib.* 2. *de verbo Dei cap.* 15. *tom.* 1. obliti ſunt Hebræi linguæ ſanctæ illis ſeptuaginta annis, quibus fuerunt captivi inter Chaldæos, & Chaldæam, vel Syriacam didicerunt.

Sunt nihilominus nonnulli, etiam inter Chriſtianos, qui adhuc nimiùm exaltant Artem Combinatoriam, quam adeo vehementer appetebat Picus, & ob quam dixit, Platonem, Ariſtotelem, & alios Philoſophos Orbem peragraſſe. At ipſe poſtea meliùs id conſiderans, faſſus eſt, hanc eſſe Dei artem, qua pondere ac menſura condidit univerſa. Quo ſenſu à D. Thoma ex D. Auguſtino annotatur dicta fuiſſe opera Dei valdè bona. Hanc combinationem, ſive rerum ordinem qui plenè cognoſceret, ut advertit Kircherius, plura mira penes rerum naturalem ſympathiam efficeret, non tamen patraret miracula, quia hæc ſuperant omnem naturam creatam.

Utramque verò Kabalam, operatricem, & numericam impugnant Moura *de Enſalm.* & Pererius *lib.* 1. *adverſus fallaces artes*, non quidem quòd non eſſet Deo poſſibile miracula facere ac futura prædicere ad pronunciationem cujuslibet vocis, ut contigit Joſue, & Moyſi, aliiſque Sanctis, ſed quia non conſtat hanc nobis conceſſiſſe, niſi Sacramentis ad gratiam producendam. Nec Joſue Solem ſtitit hiſce, vel illis verbis, ſed obediente Domino voci hominis, *Joſ.* 10. Narrantur etiam Moyſis, Aronis, Samuelis, Eliæ, aliorumque miracula, in quibus nullus uſquam de his Kabaliſticis myſteriis mentionem fecit. Nomina ſiquidem, etiam Gabrielis, Michaëlis, ac ſimilium nulla pollent virtute operandi, nec naturali, neque artificiali, neque ſupernaturali ut tradunt Scaliger *in Cardanum de ſubtilit. cap.* 349. Langius *Epiſt.* 33. Valeſius *de ſacr. philoſ. cap.* 3. Cirvelus *de ſuperſtit. p.* 3. Vairus *lib.* 3. *de faſcino cap.* 11. Plutarchus *in vita Periclidis*, Theophraſtus *lib.* 9. *hiſt. plant.* Codronchius *lib.* 2. *de morb. venef. cap.* 5. Hypocrates *lib. de ſac. morb.* Galenus *lib.* 6. *&* 10. *ſimplic.* & Theologi cum D. Thoma 2. 2. *qu.* 96. *art.* 2. *& contra gentes cap.* 104. *& ſeq.*

Et quidem nomina illa, ſi ſcripta ſunt, quid mortuum ſunt, omnis energiæ expers, & ſi qua virtute pollent, ab atramento, vel à chartula, in qua ſunt exarata, nanciſcuntur. Sicut voce prolata virtutem duntaxat habent ſuo contactu aërem percutiendi, ceu ſoni lapidum ſe collidentium. Sonus autem, ut ſic, non magis valet immutare tactum, quàm color auditum, vel dulcedo viſum, quoniam non ſunt eorum objecta. Unde verba, ſive ſcripta, ſive prolata nullius efficaciæ ad id eſſe poſſunt.

Sed objectatur. Per numeros à peritis ſacræ paginæ exponuntur voces, ut per majorem numerum vel minorem, quos *miſpar gadol*, & *miſpar katon* appellant, & ex litteris accipiuntur numeri. Abrahæ nomini Deus addidit unam litteram, Saræ alteram detraxit, *Geneſ.* 17. & numerum beſtiæ *in Apoc.* 13. definivit 666. *Jeremiæ* quoque 25. & 51. Seſach pro Babel, commutatis litteris, ponitur. Adam item teſte Auguſtino *tract.* 9. *in Joannem*, Cypriano *tr. de Sion*, *& Sina*, Beda *in Joann. tom.* 5. Etymologiam à characteribus quatuor quibus conſtat, obſervant, de quo etiam infra de Libris Kabaliſticis. Alia hujuſmodi leges apud Salmeronem *in Evangelic. hiſt. prolegom.* 7.

At verò genus hoc expoſitionis ſuperſtitioſæ, commendatum à Kabaliſtis, à Sapientibus, ut ludicrum, ac fortuitum omnino reprobatur. Quod pluribus probat Salmeron *loc. cit.* Hinc prodigioſa Valentinianorum, & Gnoſticorum inſania profecta, ut in præfatos hæreticos affirmat Irenæus *lib.* 1. ac Epiphanius *hæreſi* 26. *&* 31. Eſtque commentum ab Hebræis confictum ad eludendum obſtinatè Chriſti adventum. Quæ autem dicuntur de Abrahæ, Saræ, ac beſtiæ Apocalypſis nominibus, ad ſenſum litteralem pertinent. Unde non eſt neceſſarium novum interpretationis modum adſtruere. Idque ſolidè refellit Irenæus *lib.* 2. *adverſus Valentinum cap.* 40. *in fine.* Vide tamen ſi placet, Hieronymum *in cap.* 13. *Matth.*

Matth. & alibi ſepè, Cyprianum *lib. de habitu Virginum*, Hilarium *in præfat. pſalmor.* Chryſoſtomum *hom.1. in epiſt. ad Rom.* Origenem *hom.1. in Num.* Auguſtinum *lib.20. de civit. cap.7.* Gregorium *lib.9. moral. cap.* 1. & alios myſteria plura obſervantes circa numeros relatos tam in Novo, quàm in Veteri Teſtamento. Vide etiam Galatinum *lib. 2. de arcan. cathol. verit. cap.* 17. & *Exodi* 14. ex Kabaliſtis referentem nomina ſeptuaginta Dei.

Ex quibus aſſerimus tertiò. Kabala numerica nullius eſt efficacitatis ad divinandum. Sicuti enim verba, aut numeri nullius ſunt virtutis ad operandum, ut dictum eſt, ita neque ad divinandum futura, quod proprium eſt Dei. Unde Kabala divinatrix vana eſt, ac ſuperſtitioſa, cui ſe immiſcet dæmon. Primò, quoniam ars hæc ſecreta cordis manifeſtare, ac futura cognoſcere contendit. Hoc autem eſt intrinſecè malum, ac fidei catholicæ repugnans. Deinde, quia ex D. Auguſtino *lib. 2. in Geneſ. cap.* 17. ſenſus, qui ex hac arte per characterum calculationes & ſubtractiones habetur ex occultiſſimo inſtinctu, quem neſcientes humanæ mentes patiuntur, percipitur. Sed hoc operatione dæmonum fit, quibus quædam vera de temporalibus rebus cognoſcere permittitur. Atque adeo ars hæc ad ſuperſtitionem, ac dæmoniacam divinationem pertinet. Ac poſtremò quia hujus Kabalæ profeſſores aiunt, ſignum aliquod intervenire ad placandam intelligentiam. Quod ſanè aliud non eſt, niſi pactum cum dæmone implicitum, vel explicitum, ut ſit in omnibus applicationibus certorum characterum, aut figurarum, vel ſignorum ejuſmodi, præter ſignum Crucis; niſi vanè certis locis, aut certo numero iteretur. Habere autem pactum cum dæmone eſt res intrinſecè mala. Unde Kabalæ hujus exercitium eſt ſemper peccatum mortale, ſapitque hæreſim manifeſtam, cùm dæmoni tribuatur, quod eſt proprium Dei, nempe rerum occultarum, ac futurorum cognitio. Per hoc enim Kabaliſtæ venerantur in dæmone infinitam ſapientiam, ut probat Suarez *lib. 2. de relig. cap.* 8. *num.* 10. Quare ſicut graviter peccant, qui creaturæ exhibent cultum, Deo debitum, ita & qui ea, quæ à Deo expoſcenda ſunt, auxilio dæmonis implorant. Imò ait Megala *in promptuar. theolog. v. Cabala*, peccarent, ac ſi idololatriæ cultum committerent, ſicque ad dæmoniacam divinationem, & magiam pertinet. Quod tamen infra declarabimus.

Aſſerimus quartò. Kabaliſticam artem exercentes, aut ad illam exercentibus conſilium circa eam petentes ad eamque cooperantes ſubjiciuntur Inquiſitorum judicio. Tum quia peccant, ut Idololatræ. Tum quia eorum peccatum ſapit hæreſim manifeſtam. Et tum quia ſunt apoſtatæ à fide ex D. Thoma *in 2. ſent. qu. 3. art. 2.* Apoſtaſia autem à fide pari paſſu cum hæreſi procedit. Et tum quia Kabala verſatur circa divinationem futurorum, & cognitionem rerum occultarum, & ſecretorum cordis, quod eſt proprium Dei. Ait enim D. Thomas 2. 2. *qu.95. ar.* 1. Siquis futura prænunciare, aut prænoſcere quocumque modo præſumpſerit, niſi Deo revelante, manifeſtè uſurpat ſibi, quod proprium Dei eſt, & *art.* 2. etiam docet, quòd omnis divinatio ex operatione dæmonum provenit, vel expreſsè, vel tacitè. Quare tam Kabalam exercentes, quàm illam fieri petentes, & cooperantes ſubjacent judicio Inquiſitorum, & illis omnino denunciandi ſunt. Pœnas autem illis deberi, ait Megala *ibidem*, ſi Clerici ſint cujuſque ordinis, depoſitionem & perpetuam in monaſterium detruſionem, tanquam dæmoniacæ artis profeſſores, ut *in can. ſiquis Epiſcopus 26. qu.* 2. Si Regulares, puniendi ſunt pœnis privationis officiorum, dignitatum, ac vocis activæ & paſſivæ & aliis contentis in Conſtitutione Sixti V. *Cœli & Terra*, & Urbani VIII. *Inſcrutabili.* Si laici ſint, excommunicandi ſunt *ex can. aliquanti ead. cauſ. & q.* aliiſque pœnis, tanquam ſortilegi, & magiam exercentes puniendi ſunt de quibus Diaz, & Salzedus *in pr. cr. can. cap* 107. *& ſequ.* At nunc aliæ imponuntur pœnæ ex Conſtitutionibus Pontificum, de quibus Carena, Suarez *de relig. lib.2. cap.19. nu.3.* & nos *ſuo loco.*

Quod verò ad prophetias Abbatis Joachimi ita Bellarminus de Scriptoribus Eccleſiaſticis: *Joachimus Abbas Florenſis Monaſterii vivebat anno* 1195. *ſcripſit in Iſaiam, & Hieremiam, & Apocalypſim & Concordiam Teſtamenti veteris, & novi, quæ omnia extant. Circumferuntur quædam vaticinia ſub ejus nomine de futuris Pontificibus Romanis, quæ quam fidem mereantur, aliorum ſit judicium. Illud mirum eſt, quòd cùm ea vaticinia ad ſolos quindecim Pontifices pertineant, tamen curioſitas hominum ad noſtra uſque tempora extendere illa conatur.*

Antonius Poſſevinus *in appar. ſac.* longum catalogum operum prædicti Abbatis texit, inter quæ recenſet librum prophetiarum futurorum quindecim Pontificum, & eorum, qui hunc librum commentati ſunt, additis rotis, & imaginibus ad alios etiam Pontifices prædicendos. Gulielmus verò Pariſienſis *in lib. de virtutibus*, ſic honorificè de ipſo alloquitur. Debes ſcire, quia donum intellectus tantæ claritatis eſt, & acuminis in quibuſdam, ut valdè aſſimiletur ſpiritui prophetiæ, qualem nonnulli crediderunt fuiſſe in Abbate Joachimo, & ipſemet de ſeipſo dixiſſe dicitur, quia non erat ei datus ſpiritus prophetiæ, ſed intelligentiæ. Eundem commendat S. Antoninus 3. *p. hiſt. tit. ult.* quia prædixerit Ordines Prædicatorum, & Minorum, & etiam Eremitarum S. Auguſtini. Spiritu prophetiæ non caruiſſe, tradit Sylveſter Mentius *in Epiſt ejuſdem Abbatis ad Cardinalem Ægidium.*

Et licet Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. *in cap. damnamus de ſum. Trinit. & fid. Cathol.* damnaverit libellum quendam ejuſdem Joachimi de unitate, ſive eſſentiâ Trinitatis contra Magiſtrum ſententiarum, appellans hæreſim illius opinionem, negantem unam eſſentiam communem tribus Perſonis, non ideo ipſe declaratus fuit hæreticus, quoniam omnia ſua ſcripta ſubjecit cenſuræ Eccleſiæ. Quod confirmat idem Poſſevinus *epiſtola quadam Honorii III. ad Epiſcopum Lucanenſem.*

Quicquid autem ſit de prophetiis Pontificum, quæ ſupponuntur divinitus acceptæ; ſi verum id eſſet, ſuperſtitioſæ tamen ſunt rotæ, ac imagines ad alios futuros Pontifices arte cognoſcendos; unde his utentes ſubjiciuntur S. Officio Inquiſitionis. Sic etiam qui ex ſculpturis valvarum Baſilicæ S. Petri in Vaticano contendunt, præſcire futuros Pontifices. Hoc enim eſt ſibi aſſumere divinum attributum, cujus eſt cognoſcere futura, præſertim quæ dependent à libero arbitrio, & circa rem ſpiritualem, ac præcipuam in Eccleſia Dei, cui aſſiſtere ſpeciali modo Spiritum Sanctum, credendum eſt. Et ſanè qui legit prophetias ejuſdem Joachimi illorum quindecim præteritorum Pontificum, clarè cognoſcet ſcopum non attigiſſe, niſi aliquo concurſu fortuito.

Idemque dicendum de Prophetiis futurorum Pontificum S. Malachiæ uſque ad Clementem Octavum apud Arnaldum Vvion *tom.1. ligni Vitæ.* Solùm enim caſu comprobantur, & juxta voluntariam applicationem. Unde credimus falsò adſcriptas fuiſſe Sancto huic viro, nec eſſe veras prophetias. His deinde adjecta ſunt quædam alia, quaſi ænigmata, quæ non ſunt ipſius Malachiæ, ſed Alphonſi Ciaconis, ac ut idem Vvion teſtatur.

Falsò item Bedæ viro ſanctiſſimo ab hæreticis, & ſorti-

ſortilegis tributa fuit Rota, quæ vulgò circumfertur, ut fideles autoritate tanti viri facilius inducerentur ad dæmoniacum illius uſum. Et iccircò hæretici Baſileptiſtæ illam intexere conati ſunt operibus ejuſdem venerabilis viri *tom.* 2. quam eſſe ſpuriam & ſuppoſitam conſtat ex Trithemio, qui *lib.* 2. *de virib. illuſtribus Ordinis S. Benedicti* accuratè ſcribens, & de operibus Bedæ tractans, de illa mentionem non facit, feciſſerque dubio procul, cùm doctrina in ea tradita, ſingularis ſit, quamvis dæmoniaca, & ſuperſtitioſa. Illius autorem credimus fuiſſe Apuleium Platonicum Magum, ut tradit Auguſtinus *epiſt.* 5. *ad Marcellinum.* Quod & confirmat Delrius *lib.* 2. *magic. cap.* 9.

Hanc autem Rotam de divinatione mortis, ac vitæ ad ſortilegam divinationem pertinere, certum eſt, maximè de futuris formaliter liberis, aliiſque fortuitis. Nam in ipſa quæritur de occultis futuris contingentibus per dies, per nomina, litteras, & numeros, nempe, an infirmus ſit moriturus? An fugitivus ſit reverſurus? An gladiator ſit victurus? An res aliqua felicem exitum ſit habitura? hiſque ſimilibus. Quæ quidem divinatio minimè inferri poteſt ex ipſis diebus, nominibus, & numeris. Quia, ut ſupra dictum eſt, ad eam cognitionem inferendam nullam vim habent, nec ex ſua natura, neque à Deo, cùm nullibi legatur in ſacris litteris talem virtutem à Deo diebus, nominibus, ac numeris datam fuiſſe, ac proinde talis divinatio à dæmone efficaciam recipit, vel per pactum expreſſum, vel tacitum. Lege Auguſtinum relatum *in can. non obſervetis* 26. *qu.* 7. cujus verba alibi adduximus, ubi omnia, quæ in dicta Rota fiunt, expreſsè prohibentur. Quare uſus illius illicitus eſt, & abſque peccato mortali per ſe, & ex ſuo genere eſſe nequit. Nam repugnat principiis naturæ divinatio futurorum per dies, per nomina, per litteras, per numeros, quæ reipſa nullam habent virtutem ad talem cognitionem. Et ſi intendant, quòd hoc habeant à Deo, ii debent id probare, cùm Sacramenta ſolùm nobis conſtet, eſſe ad ſignificandam, & producendam gratiam inſtituta. Unde intercedit vanitas, in quam ſe ingerit dæmon, ut mentes hominum eludat, Quoties enim applicantur certi characteres, aut figuræ, aut alia ſigna certis locis, aut numeris iterata, tacitum pactum cum dæmone intercedit, de quo idem Megala *v. Kabala* poſt D. Thomam, Delatorre, Valentiam, Delrium, & ſequitur Suarez ac Torreblanca *de magia divin. cap.* 13. Atque adeo hanc Rotam exercentes, & ab exercentibus illam quærentes ſcire futura, vel occulta, ſuperſtitionis rei ſunt, graviter peccant, & ſubjacent Inquiſitoribus, eiſque ſunt denunciandi, & tanquam ſortilegi puniendi, non ſolùm per extravagantem Sixti V. contra Aſtrologos, divinatores, ac ſuperſtitioſos, etiam ſimplices, ſed etiam quia *in d. can.* non obſervetis ab Auguſtino Apoſtatæ à fide judicantur. Apoſtatæ autem à fide, ſicut & hæretici judicio Inquiſitorum ſubjiciuntur.

Neque effutias, quod utens illa Rota, non expectat notitiam ab illis litteris, & numeris, tanquam à cauſa, ſed tanquam à ſigno. Nam aut hoc ſignum eſt naturale, aut divinum. Non poteſt autem eſſe naturale, quia natura per litteras, & numeros non agit. Neque divinum, cùm non conſtet in ſacris Bibliis Deum hujuſmodi ſigna dediſſe hominibus. Erit ergo dæmoniacum per expreſſum pactum primi inventoris hujus Rotæ, aut per implicitum eorum, qui nunc illam exercent. Sortium ſiquidem divinatio eſt illicita, damnata, & anathematis interdicto prohibita à Leone Papa IV. *in cap. ſortes* 26. *qu.* 5. ſorteſque propriè affirmantur cùm aliquid fit, ut eius eventu conſiderato, aliquid occultum pateafit. Talis autem eſt uſus prædictæ Rotæ. Rotatur namque, ut aliquid occultum manifeſtetur. Atque adeo talis divinatio ſortilega eſt.

Divinare autem per characteres manuſcriptos proſperam, vel adverſam fortunam, aut futura contingentia, vel quæ pendent ex libera hominis voluntate, ac ſimilia, illicitum quoque eſt ac ſuperſtitioſum, & qui ex his characteribus hæc certò prædiceret, mortaliter peccaret, ac præſumendus eſſet, quod ſocietatem, ſive pactum expreſſum, vel tacitum cum dæmone habeat, quia hujuſmodi divinationes, ſicuti neque ex aſtris, neque ex aliis ſignis naturaliter argui poſſunt, ita neque ex his manuſcriptis characteribus. Quoad corporis verò conſtitutionem, & alia quæ ex illa conjectari poſſunt, qui ex ipſis manuſcriptis, tanquam ex leviſſima conjectura prædiceret, nec mortaliter peccaret, neque ſuperſtitioſus eſſet, ut per Delbenem *de offic. Inquiſ. p.* 2. *dub.* 223. *ſect.* 1. *num.* 1. *&* 2. Hæc enim conjectatio licitè fieri poteſt, ut tradunt Delrius *lib.* 4. *magic.* 4. *cap.* 3. *qu.* 4. Leſſius *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 7. *num.* 45. & Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 38. *nu.* 44.

Consultatio LXXXI.

De Oraculis antiquis, & ſimulacris fatalibus: Quomodo potuerint præſagire futura? Ubi de oraculis ex hominibus, ex ſtatuis ex antris. De eorum defectu poſt adventum Chriſti. Quid apud Indos? Torreblancæ inconſtantia quoad prædictiones ex antris, vel exhalationibus.

Dæmon, qui ſemper conatus eſt Deum imitari, præſertim quoad prophetias, dando interrogantibus reſponſa, ex hominibus reſpondet intus exiſtens, illoſque poſſidens, ut in energumenis, vel dementando homines intra ſpecus exiſtentes herba, vel pharmaco aſſumpto. Quod agit vel commovendo phantaſiam, vel interna ſuggeſtione, vel locutione externa, vel ipſe dæmon efformat voces immediatè humanis ſimiles inſtar ejus, qui tibia, vel fiſtula, aliove inſtrumento organico ſonum vocis humanæ ſimilem exprimit, vel cavæ valles exceptam ac repercuſſam vocem articulant, vel hominis linguam movet, ut non quod velit homo, ſed quod dæmon intendit, loquatur, ut de Apolline teſtatur Porphyrius. Sicut enim, teſte Davide *Pſalm.* 44. Deus verba in ore Prophetæ loquitur, vel ejus linguam, ſeu calamum ſcribentis, movet, ut ad ſuum nutum myſteria revelata manifeſtet, ita & dæmon, licet phanatici mira proferant quæ non intelligunt, quia dæmon animam illuſtrare nequit, quemadmodum Deus illuminat ſuos Prophetas, ut cognoſcant, & cum certitudine ac virtute proferant myſteria ſibi revelata. Unde cum furore oracula dæmonis fundebantur, ex Platone *in Phædro*, traditque Arnobius *lib.* 1. *contra Gentiles*, quod inſanire, & bacchari eſt veluti quiddam promptum ex oraculo fundere. Imò narrat Briſonius *lib.* 2. *ſelect. cap.* 3. quod ſolebant ſic à dæmone occupati ſibimet mala inferre. Ita Sacerdotes Cybelis, qui furentes ſibi virilia ſecta amputabant, Prophetæ Baal novaculis ſibi brachia abſcindebant 3. *Reg.* Theſari, aliique cultris id exequebantur apud Apuleium *Meleſ.* 8. Lactantium *lib.* 1. *cap.* 21. Strabonem *lib.* 10. Lucianum *lib.* 8. *de Dea Syriæ.* Tales fuiſſe aiunt Orpheum, Thyreſiam, Soſipatrem, Muſæum. Tales Colophoni, Trophonii, Soractini, Paredri apud Pauſaniam *in Archad.*

Ex ſtatuis etiam loquebatur dæmon non propriè. Simulachra enim Gentium os habent, & non loquuntur. Siquidem poteſt dæmon facere, ut non modò

modò Statuæ, ſed etiam arbores, & animalia more humano loquantur, dæmone voces articulatas, & humanis ſimiles in aëre formante juxta, vel intra illa corpora, eo modo, quo Angelus *Num.* 22. fecit, ut aſina loqueretur, & quo periti artifices organa, & alia inſtrumenta muſica temperant, ut pulſata hominum cantus videantur æmulari. Quo pacto etiam more humano referente Valerio Maximo *lib.* 1. *cap. ult* loquutum fuiſſe Simulacrum Fortunæ, ac Junonis Monetæ dum dixit. *Ritè me matronæ vidiſtis, ritè me conſecraſtis.* Hoc modo reſpondebat dæmon oraculo Themidis, de quo Ammianus *lib.* 2. Euripides *in Iphigenia.* Ita quoque & dabant reſponſa oracula Jovis Dodonæi; de quo Herodotus *lib.* 2. Strabo *lib.* 7. Tullius *de divin. lib.* 1. aliaque hujuſmodi apud Iuſtinum *lib.* 34. Pauſaniam *in Phoc.* de quibus & nos *alibi.* Sicque intelligendum eſt, quod Caio Volumnio, & Servio Sulpicio Conſulibus memoriæ traditur, Bos humano ſermone loquutus. Bello quoque Punico ſecundo narratur Cneo Domitio bovem dixiſſe: *Cave tibi Roma.* Huc etiam ſpectat, quod prodit Philoſtratus arborem ulmum humana voce Apollonium ſalutaſſe coram Gymnoſophiſtis Æthiopum, quorum princeps erat Trapecion; & quod dicitur de quercu Dodonæa interrogantibus reſpondente, vel artificio quodã pelvis æreæ dodonææ ad radios ſolis jactæ, aut bacillo, manu, lapillo impulſæ ſonum formabant, oraculaque fundebant, narrante Auſonio *epiſt.* 25.

Inter oracula ex ſtatuis recenſetur illud de Tabar, ac illud metallicum Marchionis de Villena, quod res longè diſtitas ubique terrarum manifeſtabat, confractum tandem juſſu Regis Joannis II. Inter hæc etiam Toſtatus apud Torreblancam *lib.* 12. *cap.* 7. alijque nonnulli enumerant caput æneum Magno Alberto impoſitum, articulatè loquens, & à D. Thoma, ejus diſcipulo confractum. Quod planè commentum eſt, ac dedecens ſanctitatem, & Sapientiam tanti viri, ideoque ad magicas artes confugiſſe haud eſt credendum, ut prætер cæteros tradunt Trithemius, ac bene multi apud Bozium *tom.* 1. *de loc. Eccleſiaſt. lib.* 9. *cap.* 11. *ſign.* 36. Euſebius *pag.* 2. *philoſoph. nat.* 72.

Hæc autem ceſſarunt ad Chriſti adventum, ut prædixerat Iſaias *cap.* 2. Zacharias 13. non quidem ob ceſſationem vaporis dementantis, ut Plutarchus contendit, ſed ex ſola Chriſti potentia & virtute, ideoque dæmones proclamabant Marci *cap.* 1. Quid nobis, & tibi, Jeſu Nazarene, veniſti perdere nos? Scio, quod ſis Sanctus Dei Idem habetur *Lucæ* 8. Unde Chryſoſtomus *hom.* 26. *in Matth.* hanc ejectionem, & oraculorum ſilentium ſignum prædicat veræ fidei, concinitque Lactantius *lib.* 3. *divin. inſtit. cap.* 23. Nicephorus *lib.* 1. *hiſt. Eccleſ. cap.* 17. Bozius *de ſignis Eccl. lib.* 14. *cap.* 3. *& ſeq.* & Majolus *to.* 3. *colloq.* 1.

Et prædicato Evangelio apud Antipodas oracula ex ſtatuis omnino defeciſſe, referunt idem Bozius *lib.* 2. *cap.* 1. Gomara *lib.* 3. *cap.* 6. Torquemada *in monarchia Indorum lib.* 18. *cap.* 7. Petrus Cieza *tom.* 2. *de reb. Indiar. cap.* 23. Antonius Herrera *in hiſt. generali Indor. decad.* 1. *lib.* 3. *cap.* 4. Petrus Gregorius *lib.* 21. *de republ. cap.* 3. *&* Hieronymus Benzon. *lib.* 1. *hiſt. novi Orbis cap.* 8. Imo Solorzanus *lib.* 2. *de jure Indiar. cap.* 13. congerit plura oracula, quibus Idola fatebantur ob prædicationem Evangelii ſedes reliquiſſe.

Ex antris quoque dat reſponſa dæmon, ſonum formando in aëre humanæ voci ſimillimum, de quo Iſaias *cap.* 24. ait; *De humo audietur eloquium tuum, & erit quaſi Pythonis de terra vox tua.* Vel ex terra vaporem exhalare faciebat, quibus lymphatici ex numine in antro latente oracula fundere videbantur, ut notavit Maiolus *tom.* 2. *colloq.* 2. Oraculum Apollinis Delphici tradunt Diodorus Siculus *lib.* 16. Iuſtinus *lib.* 54. alijque originem traxiſſe ex antri halitu. Idque confirmat Tullius *lib.* 1. *de divinat.* his verbis: *Terræ vis Pythiam Delphis incitabat,* & mox: *Credo etiam anhelitus quoſdam fuiſſe terrarum, quibus afflatæ mentes oracula funderent.* Sequiturque Plinius *lib.* 2. Virgilius *Æneid.* 1. & 6. & Lucretius *lib.* 2.

Salmanticæ antrum quoddam olim extitit. Pegna Clemenſi appellatum, in quo magica præcepta & oracula dabantur. De illo Bernardus Baſin *de artib. magicis concluſione* 10. Boëtius *de diſcipl. Scholaſt. cap. primo.* De alio antro apud Iberos ſic ait: *Magia autem deluſionis de Iberia multos vidimus magiſtrari.* Quem locum ita interpretatur D. Thomas: In quadam caverna Hiſpaniæ in Chriſti blaſphemiam humani generis ſeductoris miniſterio attentare conati ſunt. Referunt quoque Toleti extitiſſe antrum ob dæmonum reſponſa celebre, quod ingrediens Rodericus, ultimus Rex Gothorum, arcam reperit cum linteo depicto, in quo miſera Hiſpaniæ clades deſcripta viſebatur, ut narrat Rodericus Archiepiſcopus Toletanus *lib.* 3. *cap.* 17.

Admittimus tamen machinas ita compactas, & ſuis libramentis impenſas, ut aura intus incluſa per tenues rimulas exitum procurans, ſonitum edat humanæ voci perſimilem, ut etiam Aulus Gellius *lib.* 11. *cap.* 12. Caſſiodorus *lib.* 1. *epiſt. penul.* teſtantur. Et Majolus *tom.* 1. *colloq.* 23. ait *Vidimus Romæ organa, quæ tubas, tympana, hominumque choros referebant adeo, ut quiſque puerile, fœmineas, ſimileſque voces ſimul ſe audire non dubitaret.*

Quod verò ad ſimulacra fatalia, certum eſt plura ſigna reperta, quæ divinitus præſignificabant futuram cladem, vel aliud quidpiam. Canit enim regius Vates *pſal.* 59. *Dediſti metuentibus te ſignificationem, ut fugiant à facie arcus.* Cui concinit Manilius.

Sive Deus inſtantis Fati miſeratus in Orbem
Signa per effectus, cœlique incendia mittit.

Non tamen eſt negandum, plura ex dæmonis arte conficta, ut de capite metallico Marchionis de Villena diximus. Quare Abulenſis *in Numer. cap.* 21. *quæſt.* 19. Fortalitium fidei *lib.* 3. *conſid.* 10. Iepes *in hiſt. Innocent.* Delaguard *cap.* 4. tale exiſtimant caput metallicum Tabarenſe, quod adveniente Iudæo proclamabat. *Iudæus adeſt.* Quod tamen Moura *de enſalm. ſect.* 2. *cap.* 15. & alij plures miraculoſè proclamaſſe credunt, ut Chriſtiani ab Hebræis caverent, cùm ibi nullum ſignum in veſte, quo à Chriſtianis diſcernerentur, deferrent.

Optime namque ſcit dæmon quantùm homines appetant cognoſcere futura, quia divinum eſt; unde ad eorum voluntates miſerè captandum, tot Idolorum delubra, ac divinationis oracula inſtituit. Ante Urbem conditam Carmenta, Arcadis Evandri mater, quia fatiloqua putaretur, Latium audiebat, & Romæ, quaſi domicilium hujuſmodi falſi vates ſibi delegerunt, cujus conditor Romulus, auguriis deditus, traditur. Numa conditam regebat auguriis, & Ægeriæ colloquiis frui gloriabatur ad divinandum. Auguribus & cæteri Reges Romanorum uſi, & Reſpublica ſine auſpiciis nihil agebat, teſte Tullio *lib.* 1. *de divinat.*

Ideoque Romani Sibillinis verſibus interpretandis diligenter operam & ſtudium navarunt. Eadem Hetruſcorum diſciplina, libri, ac religio præſertim in ſomniorum conjectationibus.

Apud veteres, ſcribente Livio *dec.* 1. fatalia dicebantur ſimulacra, quæ Regni fata, & exitus præſignabant, ideoque in cunctis nationibus, veluti divina numina venerata. Tale fuit Palladium, ab Ænea evectum quod alii Apollinis, alii Neptuni fuiſſe ſimulacrum exiſtimant, alii Troianam Palladem Romæ, Lavinii, aliiſque in locis oſtenſum re-

referunt, quo Regni fatum portendebatur. Pyrrhus paratum ſe Græcis obtulit cum Uliyſſe ad abripiendum Palladium, clam noctu, quo à Trojanis ablato, fatale erat perire Trojam. Palladium autem ſtatua fuit lignea, cœlitus delapſa in templum Minervæ, quod Ilus Rex Troianus in arce in honorem Minervæ ædificavit, Dictys *libro quinto*, Ovid. *5. faſt. & lib.* 13. *metamorph.* Virgil. *Æneid.* 2. Et Maiolus *tomo ſecundo*, *canicul. libro ſecundo*, poſt alios memorat Deos Penates adductos in Italiam ab Ænea, recenſetque ſimul ſcutum fatidicum è cœlo delapſum, Solis ſimulacrum Rhodium, aliaque plura Regnorum fata.

Nec Amorrhæi ab hac ſuperſtitione abſtinuerunt. Prodit namque Philo *lib. antiq. Bibl.* quod habebant aurea ſimulacra lapidibus pretioſis impoſita, quæ ſingulis horis eventus futuros illis deſignabant. Idem narrat Nicetas *in annal.* de Græcis, quos ideo reprehendit Zonaras. Alias non abſimiles ſtatuas fatales in Cyrco Byzaceno magicis artibus confectas, quæ Conſtantinopolitani Imperii caſus præſignare putabantur, ut ſcribit Bullinger. *de magia libro ſecundo*, *capite* 16. Talis fortaſſe fuit ſtatua Titi Sempronii marmorea, quæ à Romanis ſervabatur in antiqua Julia Celſa, de qua Marcus Xavier *in Pontificali parte quarta*, *libro decimo*, *capite quinto.* Similis etiam fuit ſtatua illa ænea Cataphracti Militis, quæ ſimul cum viris belligeris in muro depictis inventa fuit Toleti in antro ante miſeram Hiſpaniæ cladem, ut recenſet Raſis *in hiſt. cap.* 12.

Hæc enim omnia ſimulacra fuerunt ſigna ad dæmonis placitum, quibus dæmon decrevit Regnum, vel Civitatem, aut oppidum funditus evertere. Unde divinationes hujuſmodi ſunt dæmoniacæ, ac damnatæ etiam ab Ethnicis, à Platone in Timæo, à Plutarcho *libro quinto de placit. philoſoph. capite* 1. *& libro de defectu oracul.* & à Tullio *libro primo de divinat.* & à Catholicis, ut à Lactantio *libro primo divin. inſtit.* Euſebio *contra Hierocl.* Nazianſeno *contra Julian.* Rabbano *libro primo pœnit. capite vigeſimo tertio*, Simancha *de cathol. inſtit. libro primo cap.* 62. Julio Claro *in pract.* §. *hæreſis*, Navarro *in man. capite undecimo*, Perez *in l.* 9. *titulo primo*, *libro octavo*, Damhauderio *in pr. crim. cap.* 61. Avendagno *de exeq. mand. libro ſecundo*, *cap.* 32. Medices *in ſumm. omnium hæreſium parte tertia*, *v. divinatio*, Sylveſter *eodem v.* aliiſque Summiſtis, & à Theologis cum Divo Thoma 2. 2. *quæſt.* 95. Suarez *libro ſecundo de relig. capite quarto*, *& ſequ.* Autore mallei, Directorio Inquiſit. ibique Pegna, Leſſio *libro ſecundo de juſt. capite* 43. Sayro *in clau. reg. libro quarto*, *capite quinto*, Azor *parte prima inſtit. mor. libro nono*, *capite* 18. Sanchez *libro* 2. *in decal. capite quarto*, Delrio *libro tertio magic. qu.* 1. Caſtro *de juſta hæret. punit. libro primo*, *capite* 13. Cirvelo *de ſuperſtit. parte ſecunda*, *capite quarto*, Caſſanæo *in catal. glor. mund. parte decima*, *conſid.* 52. Campegio *in Zanchinum de hæret. capite vigeſimo ſecundo*, Petro Navarro *de reſtit. lib.* 2. *cap.* 2. ab aliis, ab omnibus.

Reſtat, ut teſtatam faciamus Torreblancæ inconſtantiam quoad prædictiones ex antris, vel exhalationibus. Is etenim *in epit. ſæpius*, *ſignatè capite undecimo*, *libro primo & in addit. ad illud in fine ejuſdem libri*, poſtquam meritò impugnavit placitum Laurentii, quod in Hiſpania ſint populi natura divini, Levini, Lemnii, Julii, Syrenii, aſſerentium phanaticos futura prædicere, atra bile eos exagitante, cùm, teſte Tullio *libro primo de divinat.* nemo natura naſcatur divinus. Et licet naturaliter ex humore melancholico, ita humores attenuentur, ut homo ex forti imaginatione valeat linguam effingere, & quaſi propriam loqui, ut meniaci; rectè tamen concludit nullo modo poſſe hos divinare nec ab arte, neque à natura, neque à dæmone mente attonita, abſcondita, abſentia, & futura manifeſtare, variiſque linguis loqui. Nam ad divinationem potentiam ſupernaturalem neceſſariam eſſe admittit, & ad linguarum locutionem earum notitiam, quæ ex ſola melancholia comparari non poſſunt, ut etiam Mercurialis *in practic. libro primo*, *capite decimo ſexto*, Foreſtus *tomo primo*, *obſer. med. libro decimo*, *obſer.* 12. Petrus Garzias *ad Galenum de loc. affect.* fatentur. Non enim quiſpiam poteſt depromere voces articulatas, diſtinctè ac ordinatè ad placitum diverſorum hominum ſignificativas, niſi earum ſpecies acceperit antea. Ideo probatur cum Divo Thoma contra Pomponatium, Eraſmum, Aponenſem, Syrenum, Lemnium, & Cardanum ratione naturali à poſteriori, Angelos exiſtere ex locutione variarum linguarum energumenorum, cùm hæc ſolùm intelligentiis competant.

Idem tamen Torreblanca *capite ſexto*, *libro ſexto jur. ſpirit.* non ſibi cohærens, contrarium videtur adſtruere. Ita enim arguit. Quoniam natura humana ſuis ſepta limitibus, ſicut aliis fruitur prærogativis, ſic & divinandi, ſive futura prænoſcendi, antequam eveniant, cùm homo ſit divinæ eſſentiæ ſimulacrum, creatus ad imaginem Dei, paulò minùs ab Angelis minoratus. At bruta animantia ex ſolo inſtinctu naturali futura quamplurima præſentiunt, ut dictum eſt de Alcionibus & aliis animantibus. Unde Jeremiæ 8. *milvus in cœlo cognovit tempus ſuum*, *turtur*, *& hirundo*, *& ciconia tempus adventus ſui.* Ergo credendum eſt, naturam hominibus præſtantioribus non eſſe novercam, tum magis cùm homo omnium ſub cœlo exiſtentium ſit epilogus, ideo à Græcis vocatus microcoſmos, tradente Platone in Cratylo.

Idque confirmat primò. Quia humores naturales melancholici hominem faciunt divinare futuraque præſentire. Quod his verbis teſtatur Ariſtoteles *in probl.* 1. multi enim propterea quod ille calor ſedi mentis in vicinia eſt morbis veſaniæ implicantur, & lymphatici fiunt, unde ſibyllæ, & bacchantes, & divino Spiritu afflantur, qui non morbo, ſed temperie naturali fiunt.

Secundò, quia Plato *in Phædro*, *ſive de pulchro dial.* 1. hos effectus atræ bili, ac veſaniæ morbo tribuit his verbis: Quod autem dementiæ humanæ Deus divinandi vim dederit, illud argumentum eſſe poteſt, quod nemo diù ſanæ mentis eſt divinus & vates, vaticinium nullum aſſequitur, ſed cùm vel ſomno prudentis vis prædita eſt, vel oppreſſa morbo, vel divino aliquo raptu à ſua ſede dimota, fieri divinatio ſolet.

Tertiò. Nam idem Ariſtoteles *lib. de mundo* divinationem prædictam aſſignat terræ, inquiens: atque etiam per multa ſpiritualium genera pleriſque in locis terræ oſtia patefacta ſunt, quorum quidem ſpirituum alii adventantes inveſtigant, alii inediam tolerare faciunt, & alii vaticinantur, ut Delphis.

Quartò. Quia Ptolemæus pluries præcipuè *libro quarto*, *textu decimoſexto* cœleſti virtuti eoſdem effectus adſcribit. Mixtio, ait, Saturni cum Venere facit divinatores. *Et libro tertio de act. judic. textu vigeſimo.* Mercurius oraculorum, & ſomniorum interpretes creat. *Et libro quarto*, *textu* 18. Rurſus ſi Luna poſitum locum gubernat à congreſſu cum Sole, properans cum Mercurio in Tauro, & Scorpione vates facit.

Quintò. Nam homines atræ bilis calore inflammati ſolent quaſi extra ſe prorumpere, & multa cal-

lere,

lere, ex quibus videntur divinare. Prout ex Tullio *citato libro primo de divinat.* his verbis. Ergo & & ii, quorum animi ſpretis corporibus evolant, atque excurrunt foras, ardore aliquo inflammati, & exuſti, cernunt illa profectò, quæ vaticinantes prænunciant. Confirmatque Galeno *lib. quòd animi motus capite quinto.* Nam calor ſanguinis humores deſiccat, bilemque accendit, quibus melancholia excitatur, ac ſubinde cerebri potentiæ ad diſcurrendum aptiſſimæ evadunt. Ex calore enim & ſiccitate ingenium evadit acutiſſimum. Aitque Eccleſiaſtes: *Splendor ſiccus animus ſapientiſſimus.* Unde fit, ut admirabiles excitentur in animo motus. Ergo infert, anima velociter diſcurrit, ex quo contingit futura callere, linguas loqui, poëtas effici, ut docent Azor *prima parte inſt. moral. libro nono, capite vigeſimo-quarto*, Syren. *libro nono de fato*, Joannes Huarte *lib. de exam. ingen. capite* 4. Lemnius *libro ſecundo de occult. natur. capite ſecundo.* Quod comprobat, quia futurorum neceſſariorum cognitionem ex mente & ratiocinio aſſequimur; ideo ad imaginatricem accommodata, quæ futura ſunt ex præexiſtentibus inveſtigat. Eſt enim, ait Cicero *ibidem*, vis, & natura quædam, quæ futura prænunciat, quorum vim, atque naturam, rationemque explicuit. Homo enim, docente Auguſtino *libro quarto de quant. animæ capite* 17. Franciſco Pico *libro primo prænot. capite* 3. ex ratiocinio quodammodo Deo aſſimilatur. Unde Dionyſius Areopagita *lib.* 1. *de divin. nomin.* omnia videntem, & contemplantem docet.

Sextò. Quoniam hæc divinatio eſt neceſſaria hominis providentiæ, ut notat idem Picus *loco memorato capite primo & ſecundo*, Chryſippus *de divinat. libro ſecundo*, Laërtius *libro* 7. *in Zenobium*, Cicero *de divinat. lib.* 1.

Septimò. Quia plures homines morti proximi divinant, ut docent Plato *in apolog. Socratis*, Cicero *ibidem*, Tertullianus *lib. de anima*, idem Picus *libro ſecundo, capite ſeptimo*, Covarruvias *de vera & falſa prophetia libro ſecundo, capite tertio.* Idque confirmant multa morientium de futuris prognoſtica, ut ex Patribus tradit Cajetanus *prima parte, quæſtione duodecima, articulo undecimo, & 2. 2. quæſtione* 172. poſt Divum Thomam. Quod ſequitur Delatorre ibibem, Covarruvias, & Azor, ac Picus, & Euſebius Nicremberg. *parte ſecunda curioſ. philoſoph. libro primo, capite* 71. de qua re nos etiam *alibi.* Unde concludit, negari nequit, hanc divinationem hominibus naturalem eſſe, etiamſi unus, vel alter ea præditus non fuiſſet, nec ſemper, ſed ſemel experiretur. Nam, ut ait Chryſippus citatus à Valeſio *de ſacr. philoſoph. capite trigeſimo.* Quodcunque animal vel ſemel in vita vidit cœlum, aut omnino colorem, vel fulgorem aliquem, etiamſi centies, aut millies videre nequiverit, aut videndo deerraverit, neceſſe eſt habere vim facultatemque cernendi.

Octavò. Nam ex humorum prædicta deſiccatione contingit aliquando, pueros loqui ſtatim ac naſcuntur, & aliquos in utero matris verba proferre, quod ignari miraculo ſolent tribuere, cùm ex hoc temperamento facilè nanciſcantur, ut docet Ariſtoteles *in problemate* 27. *ſectione undecima*, & Auguſtinus *citato loco.* Et hæc eſt ratio, ſubdit, cur pueri nati ex parentibus ſenibus citiùs, quàm alii loquantur. Nam generantur ex ſemine ſicco cujus temperamentum reddit aptas animæ potentias, ex quibus ſermo comparatur, & ita multi in infirmitate, hoc nati temperamento, linguas, quas non noverunt, loquuntur, ut probat Ariſtoteles, & Huarte *locis allegatis.*

Et tandem id confirmat, quia homines hoc temperamento abalienati meliora oracula fundunt, teſta Platone *ibidem* his verbis. Qui in Delphi futura prædicit vates, & qui in Dodona ſacerdos, furentes quidem multa, ac magna commoda privatim & publicè Græcis hominibus attulerunt; ſanæ verò mentis exigua & nulla. Etiam meliora poëmata componunt, ut per hæc verba Ariſtoteles docet *dicta ſect.* 30. *probl.* 1. Marcus civis Syracuſanus poëta etiam præſtantior erat, dum mente alienabatur, & quibus minùs ille calor remiſſius ad mediocritatem fit, ij prorſus melancholici quidem, ſed longe prudentiores. Quoniam melancholici humores ingenio ſunt aptiſſimi, & eorum agitatione cerebrum incaleſcit, quo intellectus, & imaginatio illuſtratur, & ad diſcurſum meliores evadunt.

Hanc Torreblancæ profanam doctrinam pluries confutavimus. Et ſanè tam abſurda eſt, ut operoſiori confutatione non egeat. Non enim homo habet ſpecies congenitas, ſed ab objectis acceptas, quicquid dixerit Plato, quem *alibi* refellimus Unde cùm à futuris non potuerit accipere ſpecies, ac idiomatum extraneorum ſpeciebus careat, neque futura præcognoſcere poterit, aut linguas antea ignotas. Fatemur tamen humorem melancholicum aptiſſimum eſſe ad inhabitationem Dæmonum in corporibus humanis, quæ ipſi commovent ad loquendum varias linguas & futura prædicendum, quæ poſſunt dæmones cognoſcere, vel præſagire, non illa, quæ ſunt propria Dei, ut eſſe de fide iam diximus, & comprobat pluribus teſtimoniis Sixtus V. *in citata ſua Conſtitutione.* Certe Ariſtotele teſte in *perierm.* de futuris contigentibus non eſt determinata veritas. Cùm enim adhuc futura non exiſtant quantumvis mens agitetur, nequaquam in illorum cognitionem deveniet. Nulla namque eſt in mente divinandi vis. Quare idem eſt dicere hominem divinare futura per humorum concitationem, ac cœcum luminis acceſſione poſſe videre, ut notavit Valeſius *de Sacr. philoſoph.* Unde ſi energumeni, aut in furorem à dæmone agitati futura, & varia idiomata depromunt, ad dæmones aſſiſtentes id referendum eſt, ſicut eveniebat phanaticis, qui in delubris, & antris idolorum, à dæmone correpti, non ſolum carmina, & poëmata pandebant, ſed linguis loquebantur novis, ac futura prædicebant, ut de oraculo Delphico, & aliis referunt Philoſtratus *lib. 9. vitæ Apollonii*, Plutarchus *lib. de tacente Pythia*, Lemnius, Syrenus *locis adductis*, & Picus *libro ſeptimo prænot.* Nec animalia cognoſcunt futura, ſed naturali inſtinctu illa indicant, ut *alibi* declaravimus.

Ad primam confirmationem reſpondetur. Explicat Ariſtoteles diſpoſitionem majorem ad futura prædicendum modo jam dicto ex melancholia, qua utitur dæmon in ſuis Vatibus, & ſi aliqui reſpondeant, non eſſe adhærendum in hac re Ariſtoteli, quia negat exiſtentiam dæmonum & effectus energumenorum mirabiles attribuit humori lymphatico, & atræ bili vel terræ ipſi exhalanti humorem, qui phanaticum reddit, ac diſponit ad futura fundendum. Ex quibus patet reſponſio ad ſecundam, tertiam, & quartam confirmationem. Ac de præfata dipoſitione loquitur Plato, & Ptolemæus. Patet etiam ad quintam & ſextam, nec ſeptima aliud probat, ut liquet ex alibi dictis.

Octava ſupponit plane falſum. Nam Joannes Baptiſta ſupra naturæ vim, atque ordinem exultavit in utero matris, cùm adhuc non eſſet rationis capax. Chriſto tantùm tribuitur à principio conceptionis perfectè uſus rationis, & facialis Dei

visio. Nec quidem opera dæmonis potest infans statim ac oritur uti ratione, atque adeo nec loqui, imo nec verè ambulare. Potest tamen juxta diversas dispositiones ocyùs, vel seriùs loqui, aut ratione uti.

Ultima facit, ut propositum nos assequamur. Probat enim atram bilem, benè dispositam, esse rationem cur homines aptiores evadant ad conjiciendum ex causis vel conjecturis, etiamsi abalienentur, ut illis dæmon commodiùs ad suam prophetiam utatur. Imò aliquas dari dispositiones supernaturales ad prophetiam supernaturalem, Deumque accommodare se quandoque etiam naturalibus cum Hieronymo & aliis Patribus alibi quoque annotavimus.

Dæmoniacam itaque Divinationem vocamus omnia vaticinia, quæ non sunt vel expresso Dei mandato sancita, vel cœlestibus testimoniis aut exemplis sacræ Scripturæ approbata, imò quæ sunt verbis expressis à Dei Spiritu per sanctos Prophetas, & Apostolos severè damnata, quæ vel nullas in natura causas habent, sive immediatè à dæmone profecta, & cum manifesta impietate conjuncta, sive ex mera superstitione nata, errore recepta, approbata, usuque temporis confirmata sunt. Tales divinationes omnes cujuscumque generis generalibus primæ Tabulæ mandatis prohibentur. Singularum ferè differentiarum peculiares prohibitiones extant *Deuter.* 18. *& aliis locis*, quorum nonnulli supra citati sunt.

Ex aliis Scriptoribus autem Oracula dæmoniaca varia hæc sunt. Jovis Hammonis, Dodonæum, Delphicum, Trophonijs, Amphiarai, Branchidarum in Milesia, Sabæum in Phocide, Antiochenum, Palicense, Sebenniticum, Serapidis, Mercurii Pharensis, Bacchi Thracii, Mantis, aliaque penè innumera, quæ data sunt sciscitantibus in locis certis, & à dæmone obsessis, vel à dæmonibus ipsis, voce, somniis, gestu, nutuve aliquo simulachrorum, sonitu, tinnitu, vel aliis hujusmodi, vel ab hominibus dæmoniaco spiritu afflatis, qui tunc cùm de proposita quæstione respondendum erat, cum vehementi impetu, & horribili sonitu ex specubus elisso in vates suos irruebat, impletosque & in furorem actos ita incutiebat, ut præ timore, palpitationeque artuum omnium nec consistere, nec sese continere possent. Ita dæmon sarcasticè illusit apparitionibus, somniis, & visionibus illustribus, de quibus multa in historiis sacris mentio.

Consultatio LXXXII.

De Imaginibus astronomicis variæ sententiæ. An præsignent futura? Quatenus superstitiosæ, necromanticæ, suspectæ? De his Torreblancæ judicium confutatur, diluuntur ejus leves rationes vi imaginationis. Quid de Inauguratione armorum, vexillorumque militum Catholicorum?

Existimant nonnulli antiqui Philosophi, omnem cœlestem machinam unum esse animal, illudque aptissimum constituerunt instar Dei ad proprias virtutes, omnium effectuum effectrices cunctis rebus sublunaribus communicandum, dummodo inferiora corpora se ad illas participandum disposuerint. Adduntque spiritum humanum rectè præparatum posse omnes proprietates cœlestes haurire mediis stellarum radiis opportunè susceptis. Præparatio autem aiunt aliqui, fit primò, dum homo generatur sub certis constellationibus. Deinde utendo rebus sympathiam naturalem habentibus cum cœlis, stellis, & astris, ut imaginibus, non absimilibus eis, quæ in cœlis sunt. Ac præterea per medicinas quadam concordia temperatas per vapores, & odores simili concinnitate confectos, per cantus musicos, sonos, ac tripudia, per imaginationis operationes, imò & per desideria, & voluntatis affectiones. Quod sequuti sunt Zoroaster, Synesius, Aphrodiseus, Porphyrius, Artephius, ac Thebith Venthorat, Petrus Apponensis, Pomponatius, & Antonius Mizaldus *in centur. memorab.* ac Ludovicus Dulcius, aliique vani, ac futiles recentiores.

Imò, quod mirum est, Cajetanus 2. 2. *qu.* 96. *articulo* 2. asserit primò. Imagines astronomicæ non ut corpora artificialia sunt, sed ut effectus cœlestis syderis, & ut constituunt in specie cœlestis conformitatis ratione talis figuræ, licet ministerio humano, possunt cœlestes influxus suscipere, vimque obtinere ad operandum. Secundò. Figura, etsi nullius appareat actionis naturaliter principium, est tamen actionis naturalis comprincipium, & dispositio ad formam, quæ est actionis naturalis principium, non prout est figura, sed prout est terminatio quædam corporis naturalis. Tertiò. Figura, quæ humano ministerio terminare dicitur tale corpus sub tali sydere, est veluti quædam secunda stella propter conformitatem ad tale sydus. Ad id adducit autoritatem D. Thomæ *ibidem, ac libro tertio, contra gentes capite* 105. sed immeritò. Nam in his locis, ac alibi contrarium adstruit. Quare communiter Cajetanus reprobatur à Thomistis, & ab aliis Theologis, nominatim à Victoria *relect. de mag. qu.* 3. Delrio *libro tertio, magic. capite quarto, qu.* 1. Delatorre & Valentia *in d. qu.* 96. D. Thomæ, Joanne Pico *lib.* 8. *in astrolog. cap.* 3. & ab ejus nepote Joanne Francisco *de rer. prænot. libro* 7. *capite* 10. à Suarez *libro secundo de superst. capite* 15. *numero* 16. *&* 17. à Sylvestro *in sum. v. superstitio qu.* 10. à Sibyllano *in spec. peregr. quæst. dec.* 1. *cap.* 9. *qu.* 3. Torreblanca *de mag. lib.* 2. à Moura *de ensalm. sect.* 20. nec dissentiunt Hippocrates, Galenus, aliique Medici nobilissimi.

Ferrariensis verò, quem sequitur Nazarius, tenet imagines non habere virtutem ex figuræ constitutione, ut figuræ constitutio est, sed quatenus cum mutatione, & alteratione fiunt materiæ naturalis, quæ per figuram illam in specie constituitur artificiati. Hunc modum dicendi reprobant Suarez, Delatorre. Aiunt tamen Autor Mallei, ac Pererius *de magia*, ratione fortassis materiæ aliquid speciale obtinere imagines ex constellatione.

Victoria ibidem inquit, non esse dubitandum, quòd aliquid insigne, ac singulare, & præter consuetum ordinem naturæ, sive rerum contingere possit ad certum situm, & ordinem stellarum adhibitis quibusdam rebus naturalibus, quale opus etiam nullis causis inferioribus confici possit, addens; qui hujusmodi artem, & facultatem haberet, sive à majoribus inditam, sive experimento, & casu repertam, sive etiam à substantia separata revelatam, meritò magus dici posset, & hujus magiæ maximè Philosophos fuisse studiosos, ut Democritus, Pythagoras, Empedocles, Plato, & Albertus.

Vviclephus etiam *de stat. innoc. cap.* 4. referente Vvaldensi *de sacramental.* affirmat, ex eo, quod Adam habuit notitiam ad nominandum juxta proprietates naturales creaturas sibi subjectas, sub quibus nominibus homini naturaliter obedirent, eidem homini reservari reliquias potestatis innocentiæ in vocibus exorcistæ, & naturaliter incantantis, ad quod credit, voces hebræas majori pollere efficacia.

Marsilius Ficinus medicamenta naturalia juxta prædictas figuras applicat. Et quidem Andreas Cordubensis ad Gregorium Decimumquintum, ut refert

refert Delatorre, miſit laminam auri puriſſimi in qua inſculpta erat figura Leonis, Sole verſante in Leone, non aperiente ſextam domum, nec Dominum aſcendentis Saturnum, vel Martem, Lunaque ab illis recedente, & audacter affirmabat, ſigillum hujuſmodi circa renes geſtatum ad ſæviſſimos illorum dolores mitigandum valde conducere. Etſi componerentur trochiſci ex pulvere ſelecti olybani cum hircino ſanguine, & imprimantur in dicta lamina, & ſiccati ſolvantur in vino albo, quod à jejuno bibatur, mirabilem effectum ſortientur contra calculos renum, & veſicæ lapidem. Quod ſi hoc remedium valeret à veris Theologis diceretur ſortiri effectum ex vi naturæ, non autem figuræ alicujus.

Multas præterea conſtituunt imagines per ſignorum facies, ut Virgo pulchra ſedens, geminas in manu ſpicas habens, puerumque nutriens, quàm Petrus Aliacenſis dixit adfuiſſe in nativitate Chriſti Salvatoris. Similes habentur in Albumazare, & aliis, de quibus Joannes Picus & nos alibi. Notatque Conradus Vvimpina, quod Magi triplex genus imaginum ſive figurarum habent. Primùm dæmonicarum expreſsè, quibus adhibentur ſuffumigationes, & incantationes, & per quinquaginta quatuor Angelorum nomina, exorcizationes, & alia, quæ manifeſtè idololatriam exprimunt. Tum quia nomina à dæmone accepta, ut Cardanus ipſe fatetur. Tum quia certum eſt in fide tales fumigationes diſplacere Deo, nec illum, ſed dæmonem ſacrificio coli. Quod ideo damnatur *art.* 10. & 11. *Pariſienſi*, à Theologis, & Patribus. Secundum eſt, quod characteribus, & ſcripturis barbaris, ac peregrinis fulcitur, in quibus reponuntur novem Caldariæ, & arrepta nomina ex Mahometicis deliriis Arabum excepta, quas figuras aiunt proveniſſe à Germone Babylonico, Hermete Ægyptio, & Thoro Græco. Et addunt, quod unus dæmon ſit Rex Orientis, alius Occidentis. Quare ſuperſtitione, & erroribus ſcatent. Tertium conſtituitur ex axiomate Ptolemæi, quod effigies inferiorum ſunt ſubjectæ vultibus cœleſtibus. Hinc inferunt, ſcorpios omnes terreſtres regi à ſcorpione cœleſti, piſces omnes fluviales à cœleſtibus piſcibus, ſubdunt ritus quoſdam ſuperſtitioſos, ut, ſi talem expectas effectum in tergo figuræ debes illum inſcribere, & aliquando dicunt in fronte, interdum in manu dextera, nonnunquam in læva. Quæ Gerſon, & Vvimpina ad ſuperſtitionem damnatam referunt, quibus adſtipulantur Delatorre, aliique.

Tales ſunt imagines, in quibus dæmones, & animas includi vi incantationum, credebat Triſmegiſtus, & animam avi ſui Mercurii induxiſſe, & animas Phœbi cujuſdam, & Iſidis, Oſyridiſque ſic in ſtatuas deſcendiſſe, profuturas hominibus, aut nocituras, & tales, quibus Zoroaſtris ſectatores utebantur ad evocandum ab Hecate ſpiritum, aurea videlicet quadam pila characteribus inſignita cœleſtibus, cui & ſapphyrus erat inſertus, & ſcutica quadam facta è tauri corio vertebatur, atque interim excantabant. Similes fuere ſtatuæ, quas commemorat Samuel hebræus effictas, ut futura prænunciarent. Hinc à ſuperſtitione haud eſt immunis Joannes Baptiſta Porta *lib.* 4. *magiæ naturalis cap.* 24. & 25. magiam aſtronomicam ad praxim deducens, aſſignando cuilibet generi lapidum inſcriptionem, & cœleſtibus imaginibus, quibuſdam temporibus opportunis proprias virtutes ex antiquorum documentis.

Pro hujus rei explicatione annotandum eſt ex D. Thoma Theologorum, ac Philoſophorum Phoſphoro, *opuſc.* 34. *de mirandis Naturæ*, nullas alias virtutes naturales reperiri in corporibus ſublunaribus ex impreſſione corporum cœleſtium, niſi illas, quæ conſequuntur ad eorum formas ſubſtantiales. Hoc idem docet *citato loco* 2. 2. Reperiuntur autem plerumque in illis ſcilicet corporalibus, habentibus unam cauſam per ſe, quidam effectus, ſive actiones, quæ reduci debent ad principia elementatorum corporum, quæ principia in natura elementi fundantur, & ab ea originem ducunt. Hujuſmodi principia ſunt primæ qualitates elementares, & ſecundæ, quæ ex earum mixtione procedunt, ut lapis propter dominium terræ movetur ad centrum, & metalla ob dominium aquæ algifica ſunt.

Sunt tamen alii effectus, qui nequeunt attribui virtutibus elementaribus, ut quod magnes trahat ad ſe ferrum. Si enim ad frigiditatem referas, frigidior eſt aqua. Si ad calorem, calidior eſt ignis. Ad ſuperiora igitur agentia, nempe ad corpora cœleſtia referri debent hujuſmodi actiones, cùm ſint purè corporales. Idipſum dicendum eſt de ſapphiro ſanguinis fluxum cohibente; de corallio, & de calcedonio contra omnia atræ bilis ſymptomata, hoc eſt triſtitiam, timorem, dæmonumque inſultus; de Achate, quam venenis peſtiferis, viperarum, atque ſcorpionum ictibus adverſari tradunt complures. Cor enim recreat, & adverſus omne genus contagii tuetur; de hyacintho, cujus præcipuus uſus eſt ad peſtem arcendam, ſi pro amuleto collo appenſus, aut annulo incluſus geſtetur. Sic de cæteris. Idem dicas de herbis; de pavonia, contra morbum caducum; de mirabolanis, qui viſum acuunt, & juventutem conſervant; de dyctamo, quòd venenoſis obſiſtit, ac ferrum è vulnere trahit; de zinzibere expellente ſyncopem; de gentiana ſedante canis rabiem; de ſalvia paralyſim expellente.

Inſuper notandum eſt ex eodem D. Thoma *loco citato*, poſſe inferiùs agens moveri, vel operari juxta ſuperioris agentis virtutem Uno modo quatenus actio procedit ab eo ſecundùm formam, vel virtutem ſibi impreſſam à ſuperiori agente, ſicut Luna illuminat per lumen à Sole receptum. Alio modo agit per ſolam virtutem agentis, nulla forma recepta ad agendum, ſed per ſolum motum à ſuperiori agente movetur ad eum planè modum quo carpentator utitur ſerra ad ſecandum, quæ quidem ſectio eſt princeps actio artificis, ſecundaria verò eſt ſerræ, prout ab artifice movetur, non quod talis actio ſequatur aliquam formam, vel virtutem, quæ in ſerra maneat poſt motionem artificis, ut fluxus, refluxuſque maris, qui nullam ſequitur proprietatem elementi aquæ, nec aliquam habet virtutem à ſtellis innatam, non enim omnis aqua fluit, ac refluit, ſed ex Lunæ motione.

Eſt autem, ſubdit D. Thomas, inter operationes primi & ſecundi generis maximum diſcrimen. Illæ namque reperiuntur in omnibus individuis ejuſdem ſpeciei, ſicut omnis magnes trahit ferrum. Quia conſequuntur principium intrinſecum, commune omnibus habentibus talem ſpeciem. At operationes ſecundi generis non in omnibus reperiuntur, ut de aqua dictum eſt, nec ſemper, ſed ſolùm agente ſuperiore; ſicut non ſemper ſerra ſecat lignum, ſed ſolùm quando ad id movetur ab artifice. Operationes autem primi generis reperiuntur quotieſcumque corpora inferiora adhibentur ſuis paſſivis, ſicut rhabarbarum ſemper purgat atram bilem. Ex quibus infertur, actiones ſecundi generis non eſſe naturales, cùm non proveniant à forma, & quia ſunt præter naturam, non ſunt diuturnæ, ſicut quod aqua calefacta calefaciat. Actiones autem conſequentes virtutes naturales, vel juxta cœlos, vel juxta elementa, eodem modo ſe habent ſemper, aut plerumque; nam procedunt à forma, ſecundum quod in tali materia exiſtit, Atque ita impoſſibile naturaliter eſt, individuum unius ſpeciei habere principium intrinſecum naturale ad aliquam operationem naturalem quod

non conveniat omnibus illius ſpeciei individuis.

His itaque notatis aptè & conclusè dicamus primò. Falſa, & erronea eſt opinio, quæ aſſerit, Cœlos eſſe animatos. Id Delatorre, ac Delrius *ubi ſupra*, & Bubalus 1. *par. qu.* 51. aliique ſupponunt, eſſe condemnatum in Concilio Conſtantinopolitano atque ideo fidei expreſsè repugnare; & ſanè licet D. Thomas qui multo tempore poſt dictum Concilium ſcripſit, hanc opinionem non culpaverit, quam indeciſam reliquerit Auguſtinus; hiſce tamen temporibus poteſt affici cenſura propoſitionis erroneæ, vel proximæ errori, ac fore occaſionem ſcandali, & Idololatriæ.

Dicamus ſecundò. Imagines aſtronomicæ cœleſtes, ſunt à Magis, vel ab Aſtrologis confictæ, præcipuè ſunt Arabum commenta & ſcripta. Sunt enim plures fermè inviſibiles, quas unquam nec lyncæi oculi inſpexerint, nec antiquiores Aſtronomi de illis tractaverint. Imagines verò, quas dicunt viſibiles, componunt ex aggregatione ſtellarum quarundam, & ſicut illas, ita etiam poſſent & alias adjungere abſque numero, arbitratu confingentium. Unde ipſimet aiunt, non eſſe veram imaginum compoſitionem in cœlo, ſed nomina fuiſſe impoſita ad exprimendum proprietates temporis, diſſimiles in diverſis anni partibus, accepta ſimilitudine ab animalibus terreſtribus, & propter aliquas cauſas, à Sibyllano relatas *d. decad.* 1. *cap.* 9. *qu.* 5. Ex quo convincuntur, excogitatas eſſe omnes illas imagines, atque adeo mera eſſe rationis entia, ſicut & nomina ad hominum placitum impoſita. Quod confirmat Picus *concl.* 5.

Dicamus tertiò. Imagines prædictæ cœleſtes, etſi reales eſſent, adhuc tamen artificiata ſublunaria, ut artificiata ſunt, nulla pollent efficacitate ad corpora tranſmutanda. Nam ratione materiæ, ex qua componuntur imagines, & figuræ, adhuc retinent connaturales proprietates, quas ante artificium habebant, ut ſi imago ex ſapphiro eſt conſtructa, ſanguinem cohibebit ratione ſapphiri, ex quo conflatur, nullo modo ratione figuræ. Id docet expreſſe D. Thomas *dicto loco* 2. 2. *ad* 2. cujus hæc ſunt non verba, ſed oracula: *Artificialia, ut artificialia ſunt, neque ſecundùm ſe, neque ex aliqua virtute à Cœlo impreſſa, poſſunt eſſe propria ad operandum. Quoniam artificialia, ut ſic, conſiſtunt in compoſitione, ordine, & figura ex illis duobus conſurgente, teſte Ariſtotele* 1. phyſic. *Sed figura nequit eſſe naturalis operationis principium effectivum. Probatur. Nam principium effectivum cujuslibet naturalis operationis ad ſecundam ſpeciem qualitatis pertinet, quæ eſt naturalis potentia, qualis figura non eſt, ut patet, cùm ad libidinem artificis varietur, & fingatur virtute naturali rei immutata, ſicut nec immutatur natura ſpecifica.*

Multi multa adducunt ad eludendum rationes D. Thomæ, & præcipuè Pomponatius *lib.* 4. *de incantat.* illas conatur evadere, admittendo figuram non eſſe principium operationis, valde tamen conducere ad illam. Sæpè enim experimur, ut figuræ deformes pavorem, ac triſtitiam afferant, & conſequenter ſanitati noceant. Contra figuræ ſpecioſæ. Sed hæc non evaſio, ſed fruſtratio eſt. Tum quia imagines aſtronomicæ ferè omnes ſunt deformes, utpote animalium ferocium, aut confictorum, atque adeo magis obeſſent ſanitati, quàm prodeſſent. Tum quia characteres magici nihil pulchritudinis præſeferunt. Et tum quia, hoc dato, non idcirco inferretur, imagines, aut figuras agere per propriam operationem quòd ipſi contendunt, ſed ſua pulchritudine, aut deformitate partem intellectivam, vel imaginativam moraliter movere ad amorem, aut odium, & conſequenter ad aliquas corporales immutationes.

Dicamus quartò. Multa opera mira non poſſunt fieri ex cauſis tantùm naturalibus, & cœleſtibus corporibus, ſed requiritur poteſtas aliqua operans immaterialis, & intellectualis. Et ideo cùm talia opera ex cœlis ſupponantur, credendum eſt ibi miſceri dæmones. Id pariter docet D. Thomas 3. *contra gent. cap.* 100. ex quo etiam probatur evidenti ratione naturali à poſteriori, dæmones exiſtere contra Vaſquez. Non enim poſſibile eſt ex aliquibus corporeis principiis intellectum cauſari, ut probavit jam idem D. Thomas *ibidem cap.* 44. Ideoque eſt impoſſibile, ut effectus, qui ſunt proprii intellectualis naturæ, ex virtute cœleſtis corporis cauſentur. In hujuſmodi autem operationibus Magorum apparent quædam, quæ ſunt opera propria rationalis Creaturæ. Nam reddunt reſponſa de rebus ablatis, de theſauris occultis, docent ſcientias, & artes liberales, loquuntur variis linguis antea ignotis, reſpondent quæſitis, quæ & id genus alia, licet rara, manifeſtum tamen eſt, non poſſe proficiſci, niſi à natura intellectuali.

Nec dici poteſt, quod tales actiones proveniant ex virtute corporum cœleſtium. Quia naturaliter agunt in iſta inferiora. At ex eo, quod aliquod corpus ſic, aut ſic figuretur nullam idoneitatem majorem, vel minorem aſſequitur ad recipiendam impreſſionem naturalis agentis. Unde non eſt poſſibile, quod imagines, vel ſculpturæ, quæ fiunt ad aliquos effectus ſingulares producendum, efficaciam habeant ex corporibus cœleſtibus, licet ſub certis conſtellationibus fieri videantur, ſed ſolùm ab aliquibus ſuperioribus agentibus, qui per imagines & ſculpturas operantur. Idemque ait D. Thomas de verbis humanis. Quare ad ſuperſtitionem ſubdit pertinere, dum ad effectus peculiares prædictos inducuntur. Denique D. Thomas 2. 2. *dicta qu.* 96. *art.* 2. *ad* 2. ibique expoſitores probant, quantitatem ſe tenere ex parte materiæ, qualitatem ex parte formæ. Et ideo quantitatem non agere, niſi mediante qualitate, quæ eſt per ſe actionis principium. Et loco citato contra gentes inquit, per figuras non diſponi materiam ad aliquam formam, quia figura abſtrahit ſecundùm ſuam rationem ab omni ratione, & forma ſenſibili. Et 2. *contra gentes cap.* 41. idem confirmat ex Ariſtotele 1. *metaph. cap.* 5. *lect.* 8. ex quibus refellitur Joannes Picus *concl.* 23. *& in apologia ad illam*, affirmans imagines, & characteres in operibus magicis plus poſſe, quam quæcunque qualitas materialis. Quia mathematica ſunt formaliora, & conſequenter actualiora. Sed hoc præter dicta, comprobatur de illis in abſtracto, qua ratione non cauſant.

At inquit Cajetanus. Imagines aſtronomicæ, non ut imagines, aut figuræ ſunt activæ, vel ut ſunt corpora artificiata, ſed quatenus ſunt effectus cœleſtis ſyderis, & ut conſtituunt in ſpecie cœleſtis conformi ratione figuræ talis: Sed contra Cajetanum.

Dicamus quintò. Imagines aſtronomicæ, etiam ut effectus ſunt cœleſtis ſyderis, & ut in ſpecie talis artificiati, non valent cœleſtes influxus percipere, ac virtute activa pollere. Eſt ſententia communis Theologorum, & probatur. Nam idem eſt loqui de figura, ac de figura in tali ſpecie conſtituta, dummodo rationem figuræ non excedat. Quia ſi conſideretur materialiter, figuræ rationem formaliter non exprimit, ſed ſubjectum figuræ. At figura, etiam apud Cajetanum non eſt activa. Alioquin dicerent hæretici, imagines Sanctorum, mira operantes, id agere, ut conſtitutæ in tali ſpecie artificiati conformis ſyderibus, diſpoſitique ad cœleſtes influxus ſuſcipiendum. Et multò magis poterit dici, ſubſtantiales naturas intellectuales, cœlos moventes, eſſe operatrices mirabilium, ut plures delirarunt, dicentes, Chriſtum ex ſympathia ad cœleſtia ſydera miracula

patraſ-

patraſſe. Sed parcamus Cajetano, cujus acuto, ac peracri ingenio ingenio id Delrius attribuit.

Quare infertur cum Tatiano Syro, ſi aliquid his figuris efficitur, dæmonibus eſſe tribuendum, qui hæc ſigna ſibi conſtituerunt, ut inquit D. Thomas, juxtà pacta inita. Unde erit ſuperſtitioſum talibus imaginibus artificiatis uti, cùm nullam ex ſyderibus efficaciam, aut influxum nanciſcantur ad effectus miros, quos jactitant earum effectores. Quòd ſi addantur ſuffumigationes, exorciſmi, aliique ritus erga dæmones, ipſique invocentur, ſunt imagines negromanticæ. *Adde:* Si quis imaginibus aſtronomicis uteretur, putans materiam, ex qua conſtant, utilem eſſe ob aliquas innatas proprietates, nõn eſſet, ut verè ſuperſtitioſus damnandus, adhuc tamen eſſet aliqualiter ſuſpectus de ſuperſtitione, nec expediret illis uti propter ſcandalum. Putaretur enim deferri ob earum efficaciam. Videndus Moura *ſect.* 2. *cap.* 4. cum Sanchez & Medina, & Suarez, qui illas acriter impugnant.

Dicamus ſextò. Per ſympathiam Cœlorum non fiunt actiones miræ ac præternaturales, vel verè miraculoſæ. Quare fruſtra è Cœlo, aut aſtris Chriſtus, aliique miraculorum patratores, ut ſic, poſſunt cognoſci, ſicut neque diluvium univerſale, aut dies judicii. Hæc aſſertio eſt contra hæreticos, ac eos, qui temerè affirmant, cœleſtibus radiis, & per dictas imagines fieri, quæ naturæ facultatem excedunt. Nulla enim major excogitari poteſt inſania, quàm ut factum aliquod ſupra naturam naturæ viribus tribuatur. Miracula autem omnia ſupra omnem naturam ſunt. Et Cataclyſmus univerſalis repugnat naturæ. Non enim naturaliter illa ſibi ſibi excidium molitur. Idem dicendum de aquis quæ omnium montium cacumina quindecim cubitis ſuperarunt. De Noë in arca ſine naufragio. De miraculis Moſis, Ezechiæ, de partu Virginis, de aliis: idcirco à cœlis non potuerunt præſignificari, quia ab illis fieri non poſſunt. Nam quæ Cœlum non facit, illa non ſignificat. Cœlum enim ſignificat ea tantùm, quæ ſecundùm naturam eveniunt, non ſuper naturam ipſam, ut egregiè probat Picus *contra Aſtrol. lib.* 4. *cap.* 14. *ac ſeqq.* de quo & nos aliqua contra Aliacum, & alios.

Dicamus ſeptimò. Imagines aſtronomicæ ratione materiæ naturalis, ac præviæ alterationis ſubjecti, in quo ſuſcipiuntur, virtutem aliquam ex ſyderum influxu ſuſceptam, obtinent ad agendum. Eſt D. Thomæ *locis allegatis*, præcipuè contra gentes, qui ſic illam exponit. Non videtur omnino negandum, quin in prædictis ex virtute cœleſtium corporum aliquid virtutis eſſe poſſit ad illos tamen ſolos effectus, quos virtute cœleſtium corporum aliqua inferiora corpora producere poſſunt. Et 2. 2. *cit. qu.* 96. *ad* 2. ſic eam illuſtrat: Virtutes naturales corporum naturalium conſequuntur eorum formas ſubſtantiales, quas ſortiuntur ex impreſſione cœleſtium corporum, & ideo ex eorundem impreſſione ſortiuntur quaſdam virtutes activas; ſed corporum artificialium formæ procedunt ex conceptione artificis, & ideo ex impreſſione cœleſtium corporum nullam virtutem ſortiuntur, in quantum ſunt artificialia, ſed ſolùm ſecundùm materiam naturalem, id eſt ſecundùm quod fuerunt producta ſub tali conſtellatione. Sic enim unum aurum eſt perfectiùus alio. Unus etiam homo eſt major alio quantitate molis, vel virtutis. Una planta citiùs alia creſcit, & plures fructus guſtui magis gratos emittit. Vel ſecundùm quod alteratur materia ad formam imaginis. Sed his vel nihil addere experimur, vel percipi non poteſt. Non enim aurum unius annuli cor lætificat magis, quàm aliud ex eadem materia exceptum. Secus eſt de quibuſdam unguentis, ut de theriaca, quæ alia perfectior eſt alia, quia ſub meliori conſtitutione cœli, etiamſi ex eiſdem rebus ſit compoſita. Ita hanc ſententiam defendunt Victoria, Delatorre, Nazarius, aliique recentiores.

Dicamus octavò. Nullæ aliæ virtutes naturales in corporibus ſublunaribus admittuntur ex impreſſione cœleſtium corporum, niſi illæ, quæ conſequuntur ad illorum formas ſubſtantiales, atque adeo quæ reperiuntur in omnibus individuis ejuſdem ſpeciei. Eſt pariter D. Thomæ *dicto loco* 2. 2. *ad* 2. *& contra gentes.* & clariſſimè *cit. opuſculo* 34. Quia, inquit, tales virtutes, ac operationes, tranſcendentes videlicet virtutem elementarem à forma ſpecifica derivantur, quæ eſt communis omnibus individuis ejuſdem ſpeciei, non eſt poſſibile, quòd aliquod individuum alicujus ſpeciei aliquam talem virtutem obtineat, præter alia individua ejuſdem ſpeciei, ex hoc ſcilicet, quod eſt ſub determinato corporum cœleſtium ſitu. Quod eſt contra Ferrarienſem *ibidem*, ubi mentem D. Thomæ variè detorquet.

Et hanc doctrinam approbat Univerſitas Pariſienſis per hæc verba: Quòd imagines ex metallo, vel alia materia ad certas conſtellationes fabricatæ, quæ ſunt imagines aſtronomicæ, vel certo charactere, vel figura efformatæ, quæ ſunt imagines negromanticæ, ſicut etiam baptizatæ, exorciſatæ, aut conſecratæ, ſeu potiùs execratæ ſecundùm prædictas artes, & ſub certis diebus habeant virtutes mirabiles, eſt error in fide, & Philoſophia naturali, & aſtronomia vera. Quare non eſt admittendum, ut naturale, quod refert Franciſcus Diaz *lib.* 2. *cap.* 6. nobilem militem Joannem de Valcazar fabricaſſe annulos quinque ad certos morbos ex omnibus metallis, obſervatis ſuo quoque tempore planetis, quorum unum Joanni Auſtriaco, alterum magno Duci Florentiæ, tertium Philippo Secundo, quartum Duci Joanni de Caſtilla præbuerit, quintum ſibi reſervaverit. Sunt enim hæ res ſaltem ſuſpectæ.

Verùm his minimè attentis Torreblanca *lib.* 7. *cap.* 4. ſine diſcrimine hanc imaginum conſtitutionem pluribus reprobat, & condemnat, tanquam hæreticam, ſcandaloſam, & ſuperſtitioſam, cùm tamen theologicè cum D. Thoma diſtinctè ſit procedendum, & quod verum eſt, ac probabile approbandum, quod autem falſum explodendum, & juſta cenſura afficiendum, ut 2. 2. *qu.* 95. docent communiter theologi. Sicque ſi contendant autores imaginum aſtronomicarum, illis vera miracula facere, aut futura, præcipuè libera, prædicere, ſunt omnino condemnandæ, ſicut & quæ important pacta expreſſa cum dæmone, vel implicita per characteres, & figuras ab ipſo dæmone adinventas, ad quorum characterum effictionem dæmon ſuffragatur. De his loquutus eſt Ariſtoteles, Univerſitas Pariſienſis, D. Chryſoſtomus relatus à Suarez *lib.* 2. *de ſuperſtit. cap.* 15. D. Thomas, Patres, ac Doctores citati à Torreblanca *ibidem*, imò & S. Scriptura *Exodi* 20. non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cœlo deſuper, & in terra deorſum, non adorabis ea, neque coles. Quo pacto Cajetanus ſe excuſat à ſuperſtitione; quoniam cauſam naturalem cœlos aſſignat, characteres verò pertinentes ad ſuperſtitionem excludit, licet Suarez *loco citato* contendat ſuperſtitionem hæc adhuc redolére ex Chryſoſtomi, Auguſtini, & D. Thomæ autoritate.

Quod verò ad inaugurationem armorum, Summi Pontifices non precibus modò, ac indictis quà jejuniis, quà publicis ſupplicationibus, collatiſque indulgentiis piacularibus ad conſcientiarum expiationem conſueverunt munire exercitus Chriſtianorum, quando in aciem prodeunt adverſus Religionis communes hoſtes, verùm etiam vexilla eorum, & arma

ritu peculiari, ſacriſque cœremoniis inaugurant, & iiſdem eſt mira quædam ſanè cum militia cœli ſocietas, ac veluti confœderatio ad victoriam conſequendam.

Sic B. Pius V. Albano Duci copiarum Hiſpanicarum Summo apud Belgas Præfecto, quò is contra Batavos ſectarios, & eorum Ducem Auriacum depugnaret, miſit galerum & gladium à ſe benedictos. Carolo nono, Regi Galliarum dedit vexillum, cui benè precatus fuerat, quò vix explicato in acie, cum Hugonottæ fuſi, cæſique ſunt, ac deleti ad biſſena peditum, millia equites verò mille quingentos. Ideo religioſiſſimus Pontifex ſpolia de his hoſtibus Religionis allata in Urbem, Deo dicavit, eumque victoriæ autorem eſt unicè veneratus. Signa enim eis erepta propoſuit, ſuſpenditque in Lateranenſi Baſilica, eratque adſcriptum hoc programma.

Pius V. Pont. Max.
Signa de Caroli IX. Chriſtianiſſimi
Galliæ Regis perduellibus,
Iiſdemque Eccleſiæ Hoſtibus
A Sfortia Comite Sanctæ Floræ
Pontificii auxiliarii Exercitus Duce
Capta, relataque
In Principe Eccleſiarum Baſilica
Suſpendit, & omnipotenti Deo
Tantæ victoriæ autori dicavit
Anno M. D. LXX.

Sed mirabiliora obvenere, quando adverſus Turcas dimicatum eſt in mari ad Echinades Inſulas, prælio ab hominum recordatione difficillimo, acerrimo, & maximo. Vix autem in conſpectu claſſes ambæ fuerunt, cùm in Prætoria triremi Joannis Auſtriaci explicatum eſt Pontificium vexillum, ſacra icone Chriſti Domini crucifixi, & ſanctiſſimorum Apoſtolorum Petri & Pauli venerabile, quod Romæ Pius Pontifex precatione conſueta in eum finem initiaverat, & momento ventus cecidit, qui Turcis erat propitius, potuiſſetque Chriſtianorum caſtris plurimùm incommodare. Atque adeo paulò poſt perflare ſecundiſſima noſtris aura cœpit, fumi nebulam injiciens oculis Turcarum, & veluti noctis illius imaginem eiſdem inferens, quàm cæſi mox magno numero ſubiverunt.

Nimirum ut in vexillo ſcriptum erat: *In hoc ſigno vinces*, ita prorſus evenit. Supremum Ducem in Turcica Prætoria noſtri obtruncarunt, & caput ex haſta ſuſpenderunt, victoriamque proclamarunt, quàm ſpatio duntaxat horarum quatuor ſunt indepti, nempe auſpicati prælium poſt meridiem, & deleta hoſtili claſſe ante Solis occaſum. Tunc plurimi dein hoc deprædicarunt, Chriſtum Dominum, Apoſtolorum Principes, & militiam cœleſtem è nubibus pugnare viſos, ac vibrare fulmina in hoſtes Chriſtianorum, cujus rei monumentum extat in aula Regia Pontificii Palatii Vaticani, nec pictura modò id innuere videtur, ſed adſcripta inſuper hæc epigraphe.

Hoſtes perpetui Chriſtianæ Religionis Turcæ
Diuturno victoriarum ſucceſſu exultantes
Sibique temere præſidentes
Militibus, Ducibus, tormentis omni denique
Belli apparatu inſtructi,
Ad Echinadas Inſulas à communi Claſſe
Prælio poſt hominum memoriam maximo
Perſpicua divini Spiritus ope profligantur
Anno M. D. LXXI.

Sed enim quemadmodum fateri debemus Sanctitatem Summi Pontificis conducere plurimum, ut hæc mira à Deo patrentur, ita etiam fateri oportet, ipſam vim inaugurationis potiſſimùm eam eſſe, cui effecta hæc admiranda tribuantur. Sic autem eſſe, id ſuadet imprimis, quòd noſtra ætas, uti experiri meruit, ita etiam teſtari poteſt. Nempe in oræ Septentrionatiæ ultimis aut certè nuperis prœliis, in quibus colluvies hæreticorum Deo, Cæſari, Regique Catholico perduellium, in acie ſteterunt, adverſus omnia humana, divinaque jura, multi ſunt reperti, qui dæmonis præſtigiis muniti, excuſſis è ferrea fiſtula plumbeis glandibus minimè penetrari poterant. Ferebant verò in tenui ſyngrapha deſcriptas neſcio quas magicas notas, quas appellant idiomate Regionis *Alta nomina*. Remedium fuit, eoſdem plumbeos globulos priùs luſtrali aqua irrorare, & inaugurare precibus Eccleſiæ quo ſtatim ritu vim ſuam priſtinam retinuerunt, & in hoſtibus amuletum illud Acherontis planè irritum reddidere. Sic pluries evenisſe narratur in hiſtoriis Eccleſiaſticis, ac divinis, præcipuè in libro Machabæorum precibus victoriam partam præter expectationem humanam viribus imparibus, clarè ideo Dei adjutorio, qui Deus exercituum etiam appellatur.

Pontifices itaque Summi ſoliti ſunt abſque aliquo ſuperſtitionis vitio inaugurare arma militum Catholicorum, non quidem quaſi inſtituentes aliquem enſalmum conſtitutivum, & effectivum, ſed deprecativum, juxta ea, quæ diximus de enſalmis. Inaugurare autem arma idem eſt, ac benedicere, ac felicem eventum deprecari à Deo, ſicut benedicuntur Campanæ, Templa, cereæ imagines, quas Agnus Dei dicimus.

Consultatio LXXXIII.

An Prophetia, & Divinatio poſsit eſſe alicui naturalis? ſive, an vi naturali intellectus creatus queat futura, vel occulta cognoſcere, atque prædicere, vel ex vi melancholiæ, ſive imaginationis, vel ex habitu corporis naturali, aut ex cœlorum peculiari influxu, ſive ſydere? Quinam fuerint veri Prophetæ in veteri Teſtamento? Quot modis nomen Prophetæ ſumatur? Quomodo Prophetæ probabant ſe à Deo miſſos? Quomodo intelligendum ſit illud Chriſti: Omnes Prophetæ uſque ad Joannem? Quomodo falſi Prophetæ à veris diſcernebantur? Quid verè de Pythonibus, & Pythoniſsis ſentiendum? Et an etiam in novo Teſtamento ſint veri, & falſi Prophetæ?

Mira ſunt, quæ de humore melancholico aſſerunt nonnulli Philoſophi. Nos de illo ſæpè, ſed parcè egimus. Ex eo enim aiunt, aliquos adeptos fuiſſe prophetias, & ſimilia dona. Ariſtoteles omnes cujuſque artis, & facultatis peritos corporis conſtitutionem melancholicam habuiſſe, & ſive ex natura, ſive ex accidente tales evaſiſſe, tradit. Ficinus *lib.* 13. *cap.* 2. *de immortalit. anim.* notat ex Platone Philoſophos mentes aptas habere, quibus ad divina volant, & ſemper divinis incumbunt. Nam humor melancholicus terræ inſtar, qua prædominatur, animam intra ſeipſam colligit propter continuam agitationem, partibus humorum ſubtilibus reſolutis. Mercurii quoque & Saturni ſydera, quoad naturales cauſas pertinet, concurrunt. Narratque Porphyrius, Platonis diſcipulus, ſuum magiſtrum ſolitum à corpore ſolvi, vultum mutare, mira tunc invenire, quæ ſcriberet, non divino afflatu tribuendum, ſed forti imaginationi ex corporis habitu, ac ſtudiorum conſuetudine. Eadem ferè ſcribit Manſus de Torquato Taſſo *in ejus vita.*

Haud diſſimilia proferunt Medici, præcipuè quod cùm hujuſmodi humor ſit velut fex ſanguinis, unde

& atra

& atra bilis appellatur, adeo eſt nocens humano corpori, ut ſi ad caput aſcendat, ſtatim phantaſiam depravet, cogitationem, & memoriam turbet, varias, corruptaſque formas imprimat juxta rerum diverſarum ſpecies, ac phantaſmata ab illo excitata, à quo vitales ſpiritus ac ingeniti, inde objecta imaginationi ſub horrifica ſpecie, vel obſcura, & opaca repræſentantur, non ſecus ac radii ſolares tranſeuntes per cryſtallum viride, vel obſcurum, virides, aut obſcuri apparere ſolent. Quo humore valdè utuntur dæmones ad homines opprimendum, poſſidendumque. Solent enim hi eſſe triſtes ſolitarii, cogitabundi, abſtracti, ac penè exſtatici videntur. Quandoque in phrenitidem, & inſaniam decidunt, ante oculos illis obverſantur dæmonum turbæ, inferorum ſupplicia, & in ipſa vigilia ſomniant.

Melancholia ſiquidem eſt delirium ſine febre cum timore & mœſtitia. A phrenitide diſtinguitur per abſentiam febris, & à mania per timorem ac mœſtitiam, quia hæc eſt cum furore, & audacia. Alii tamen aſſiduè rident, alii canunt, alii ſe Reges, & Monarchas eſſe putant. Unde hoc? Varii ſunt melancholiæ gradus, & variæ humoris melancholici cum aliis humoribus permixtiones, indeque maximam deliriorum varietatem emergere ita, ut qui multum ſanguinis cum humore melancholico permixtum habent, gaudio, & lætitia affici poſſint, aſt tunc ille affectus non eſt vera melancholia, ſed potiùs ad fatuitatem accedit. Nam ex diverſa humoris melancholici diſpoſitione maxima deliriorum diverſitas emergit. Unde alii ſe Reges, Principes, Vates. Alii ſe vitreos, teſtas fragiles, grana tritici à gallinis devoranda; alii ceram igni liquabilem; alii ſe canes, feles, lupos, cuculos, luſcinias, gallos eſſe putant, quorum animalium voces imitantur. Alii ſe mortuos, nec quicquam edendum, aut bibendum eſſe imaginantur. Alii mingere non audent, ne diluvium inde oriatur. Alii ſe capite, vel membris truncatos eſſe, vel Orbem digito ſuſtinere, vel paſſeres in capite, aut ſerpentes, ranas, mures, aliaque animalia in ventre habere arbitrantur. Quorum nonnulla exempla, ut veritas antedictorum magis eluceſcat ex Autoribus fide dignis proponemus.

Alexander Trallianus *lib.* 1. *cap.* 17. mulierem vidit, quæ tali imaginatione vexabatur, ut medium manus ſuæ digitum conſtringeret, quaſi in ipſo totum orbem geſtaret, ſimulque plorans verebatur, ne quando digitum inflecteret, totus Orbis corrueret, & univerſa ſtatim interirent.

Vir illuſtris apud Lemnium *lib.* 2. *de complex. cap.* 6. in talem melancholiam incidit, ut mortem animo conciperet, ac jam à vivis exceſſiſſe ſibi perſuaſum haberet. Hinc cùm illum amici ad inſtaurandas vires collapſas precibus, blandimentis, objurgationibus adhortarentur, omnia reſpuit. Dum autem fame enecandus videretur ſeptimo inſtante die, familiares rationem aliquam excogitare cœperunt, qua hic mentis error eximi poſſet. Itaque inducti ſunt in conclave obſcuratum perſonati hiſtriones faſcibus ſepulchralibus cincti, qui inſtructa ferculorum apparatu menſa liberaliùs ſe cibo, ac potu reficiunt. Æger hæc conſpicatus ſciſcitatur, quid moliantur & quod ſint hominem genus? Reſponſum eſt, mortuos ſe eſſe. Tum is: Mortui-ne edunt? Illi, maximè, ſi libeat accumbere, id non vanum experietur. Confeſtim melancholicus lecto exiliit, atque unà cum mortuis commentitiis cibo fruitur. Peracta autem cœna ſomnus illi obrepit ex porrecto liquamine, & convaluit.

Alium ridiculum melancholicum Horatius *lib.* 2. *epiſt.* 2. proponit:

Fuit haud ignobilis Argis
Qui ſe credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus ſeſſor, plauſorque theatro.
Hic ubi cognatorum opibus, curiſque refectus
Expulit helleboro morbum; bilemque meraco,
Et redit ad ſeſe: Pol, me occidiſtis amici,
Nec ſervaſtis, ait, cui ſic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratiſſimus error.

Thomas Bartholinus *cent.* 1. *hiſt. anatom.* 79. lectu & annotatione dignas melancholicorum obſervationes recenſet. Plebeius apud nos vir ſanguine melancholico turgens, naſum ſibi in eam magnitudinem excreviſſe imaginabatur, ut publico abſtineret, ne naſus à tranſeuntibus conculcaretur. Inſignis Amſtelodamenſium Poëta nates credidit ſibi vitreas, timuitque rupturam, ſi conſideret. Alius ibidem primæ dignitatis ſenior clavum credebat ſe deglutiviſſe, cùm amiſſum nuſquam reperiret, valdeque infixo ſe torqueri, ad mentem rediit ſanam vomitorio exhibito, cui eructato clam medicus clavum immiſit. In Anglia quidam meiere noluit, ne ſanguinem univerſum corporis cum urina excerneret. Hinc penem arctè per dies aliquot conſtrinxit, hoc remedio parùm à morte abfuiſſet, niſi à fratre vi vinculum fuiſſet ſolutum. Vidit iſtum, & familiarem novit Samuel Collinus Anglus medicus. De Philodote veteri Medico notum, quod capiti ejus, qui caput amputatum ſibi credebat, pileum impoſuerit plumbeum, cujus gravitatem ſentiens melancholicus, caput ſe recepiſſe putavit. Qui plura exempla cupit, conſulat Galenum *lib.* 3. *de loc. affect. cap.* 6. Aëtium *tetrab.* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 9. Trallianum, & Lemnium *dictis locis*, Marcellum Donatum *lib.* 2. *de hiſtor. medic. mirab. cap.* 1. Quercetanum *diætet. polyhiſtor. ſect.* 1. *cap.* 6. Henricum ab Heer *obſervat. oppido rar.* 22. Tulpium *lib.* 1. *obſervat. cap.* 18. & 19. ac alios.

Cauſa autem melancholiæ proxima eſt ſpiritus tenebricoſus colore nigro infectus. Spiritus enim animales, quando puri, tenues, lucidi, ac perſpicui ſunt, actiones cerebri alacriter exercent, lætitiamque generant; Sin autem ab ea conſtitutione deflectant, & tenebricoſi fiant, mœſtitiam, timoremque inducunt. Unde Galenus *lib.* 2. *de ſympt. cauſ. cap.* 6. mutuato ab exterioribus tenebris exemplo, in hæc verba erupit: *Videmus extra corpus nihil ita nobis terribilius, quàm tenebras. Ergo cùm tenebræ rationi offuſæ ſunt, neceſſe eſt ſemper hominem timere, ut qui ſemper cauſam timoris unà cum corpore circumfert.* Conſule commentarium Bartholini de luce animalium *lib.* 1. *cap.* 14. Cauſa hujus pravæ ſpirituum diſpoſitionis eſt humor melancholicus, qui craſſitie, & colore nigro præditus, animales ſpiritus inficit, ac tenebricoſos reddit. Et cùm humor melancholicus frigida atque ſicca temperie donatus ſit, ad figendos, & denſandos ſpiritus maximè conducit; unde mœror, ac triſtitia inducitur. Ergo cauſa proxima melancholiæ eſt ſpiritus animalis tenebricoſus, conditio autem neceſſaria, vel cauſa eſt frigida & ſicca intemperies. Plato in dialogo 6. *de Republica ſive de juſto*, cenſet, quod animæ habent omnium rerum cognitionem, ac participationem idearum. Sed obnubilatur in eis per conjunctionem corporis ſecundùm ejus diverſam puritatem. Sicque voluit, quòd anima humana non multùm obtenebrata ex corporum unione, poſſit talia futura cognoſcere ſecundùm propriam ſcientiam. Avicenna autem in 6. admittit tantùm prophetiam, vel divinationem naturalem, quatenus natura ad talem diſpoſitionem poteſt hominem perducere, quod erit in neceſſitate ad recipiendum per actionem alicujus ſuperioris cauſæ præſcientiam futurorum. Traditque idem Plato *in apolog. Socrat.* morti vicinos ſæpè divinaſſe. Quod confirmat Gregorius *lib.* 4. *dialog. cap.* 26. & 27. ubi aliquot caſus recenſet febricitantium,

tantium, ac furentium, qui futura prædixerunt.

Nos pro reſponſione, adnotandum eſt primò cum Angelico Magiſtro, qui ſua perſpicuitate in omnibus ſcientiis diſtinguit à luce tenebras. Is *qu.* 12. *de verit. art.* 3. *in corp.* ait, aliquid bifariam dici naturale. Uno modo quia illius principium activum eſt natura. Sicut naturale eſt igni ferri ſurſum. Alio modo, quia natura eſt principium diſpoſitionum ipſius, non quarumlibet, ſed earum, quæ ſunt neceſſariæ ad talem perfectionem. Sicut dicitur, quòd infuſio animæ rationalis, quatenus per operationem naturæ corpus efficitur diſpoſitum diſpoſitione, quæ eſt neceſſaria ad animæ ſuſceptionem.

Deinde adnotandum eſt ex eodem D. Thoma, futura contingentia in duobus præexiſtere, antequam ſint. In eſſentia divina, & in cauſis, quarum virtute futura illa educuntur in eſſe. At diverſimodè quoad duo. Primum quod omnia, quæ præexiſtunt in cauſis creatis præexiſtunt etiam in divina præſcientia, non autem contra; cùm quorundam futurorum rationes Deus in ſe retinuerit, rebus creatis eas non infundendo, ſicut eorum, quæ miraculosè fiunt ſola divina virtute, ut inquit Auguſtinus *ſuper Geneſ. ad litt.* Secundò, quòd futura quædam quæ præexiſtunt in cauſis creatis, poſſunt amoveri. Quia virtus cauſæ, quæ eſt ordinata ad talem effectum inducendum, poteſt aliquo eventu impediri, ut libera, & contingens. Secus in divina præſcientia. Quia futura illi ſubduntur non ſolùm ſecundùm ordinem cauſarum ad ipſa, ſed etiam ſecundùm exitum ordinis, vel eventus.

Poſtremò adnotandum etiam eſt ex eodem D. Thoma *loc. cit.* præcognitionem futurorum poſſe cauſari in mente humana dupliciter. Altero modo ex eo, quod futura præexiſtunt in mente divina, ſecundum quod prophetia, Spiritus Sancti donum, in ea ponitur. Altero ex virtute cauſarum creatarum, prout in virtute imaginativa humana poſſunt aliqui motus fieri ex virtute cœleſtium corporum, in quibus præexiſtunt quædam ſigna futurorum quorundam, & ſecundùm quod intellectus humanus ex illuminatione intellectuum ſuperiorum utpote inferior, natus eſt inſtrui, & ad alia cognoſcenda elevari. Quam prophetiam naturalem appellauit D. Thomas 2. 2. *qu.* 12. & propriè prophetiam ſecundùm quid. Nam ſola illa, quæ ex divina eſt revelatione, ſimpliciter eſt prophetia ex illo 2. Petri 1. *non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed Spiritu Sancto inſpirante loquuti ſunt Sancti Dei homines.* Quia prophetia ſimpliciter dicta debet eſſe ſecundùm immobilem veritatem, ac de excedentibus humanam cognitionem naturalem, quæ non poteſt competere naturaliter homini circa futura contingentia. Et ideo nequit appellari ſimpliciter prophetia, ſed ſecundùm quid, annotante Cajetano ad dictum locum D. Thomæ.

His prænotatis, aſſerimus primò. Prophetia ſecundùm quid poteſt eſſe naturalis homini ſecundo modo, quatenus diſpoſitionem habet naturalem ad cognitionem futurorum in ſuis cauſis per experimentum, in quo juvatur per naturalem diſpoſitionem. Nam in homine reperitur perfectio virtutis imaginativæ, & claritas intelligentiæ, per quas ſuſcipere poteſt motus virtutum cœleſtium, in quibus quædam ſigna quorundam futurorum præexiſtunt, ac de illis aliquo modo judicare. Idque multò magis ſi cognoſcat aſtrorum virtutem, & effectus neceſſarios, & utplurimùm ex illis provenientes. Sic enim poterit certò de primis, & incertè de ſecundis judicium ferre.

Secundò aſſerimus. Prophetia ſimpliciter non eſt naturalis alicui creaturæ, etiam ſecundo modo. Quia cognoſcere futura omnia abſolutè eſt proprium divini intellectus, qui eſt infinitus, cujus æternitati ſunt omnia præſentia, ut probat D. Thomas *parte* 1. *qu.* 14. *art.* 13. Hæc autem non poſſunt naturaliter homini competere. Nam ſi talis prophetia eſſet naturalis modo jam dicto, poſſet per virtutem naturalem reduci ad executionem. Hoc autem eſt falſum. Tantùm enim à Deo, autore ſupernaturali poſſunt omnia futura hominibus revelari. Prophetia namque ſimpliciter, qualis eſt abſolutè omnium futurorum, eſt donum Spiritus Sancti, ut etiam probat D. Thomas *ibidem*, *ex cit.* 2. *Petri* 1.

Aſſerimus tertiò. Multò minùs prophetia ſimpliciter eſt naturalis primo modo, ut voluit Plato. Quia ſi talis prophetia eſſet naturalis primo modo, haberet anima in ſua poteſtate, quandocunque vellet futura cognoſcere. Hoc autem eſt perſpicuè mendacium. Quia natura mentis humanæ nullius cognitionis naturaliter poteſt eſſe principium, in quam non poſſit pervenire per principia per ſe nota, quæ ſunt prima inſtrumenta intellectus agentis. Ex principiis autem per ſe notis in cognitionem futurorum contingentium perveniri non poteſt. Si verò per inſpectionem quorundam ſignorum naturalium Medicus præcognoſcit ſanitatem, vel mortem futuram, & Aſtrologus tempeſtatem, vel ſerenitatem, non dicitur divinatio, vel prophetia, ſed potiùs cognitio per artem, & per cauſam, & conjecturalis.

Aſſerimus quartò. Prophetia naturalis, quam diximus tantùm ſecundùm quid, non eſt propriè prævifiva futurorum, etiam dum homo dormiens, aut anima morti proxima, vel per melancholiam, aut alio modo diſtracta, aliquid futurum cognoſcit. Hanc docet Cajetanus ex D. Thoma *ad* 1. *art.* 1. *qu.* 171. *& d. qu.* 12. *artic.* 3. ubi hanc cognitionem ad vim perceptivam præſentium reducit ita, quòd nec per novam, nec per antiquam ſubtilitatem anima obtineat vim futurorum prævifivam, ſed dum magis eſt abſtracta à corpore proprio, vel ab exterioribus ſenſibus naturali ſua virtute expeditior eſt ad recipiendum interiores motus, utpote ab exterioribus, & corpore proprio magis remota, percipit vel ſuperiorum intellectuum juxta naturæ ordinem revelationes, vel quod magis conſonat, percipit ſubtiles motus imaginativæ ex impreſſione cauſarum naturalium. Ex quibus motibus imaginativæ lucentibus lumine intellectus agentis, & alicujus fortè ſuperioris intellectus, movetur intellectus noſter poſſibilis ad cognoſcendum futurum in præſenti ſigno repræſentatum, ut ſcilicet ille morti proximus, quem ex D. Gregorio refert D. Thomas prævidit ſe ſepeliendum apud S. Sixtum. Quomodo autem ex his impreſſionibus poſſit aliquid præcognoſci, oſtendetur infra.

Veri autem Prophetæ in veteri Teſtamento hi fuerunt præcipui. Moyſes *Num.* 12. 6. *& Deuter.* 34. 10. Joſue *Eccleſiaſtici* 46. 1. Samuel 1. *Reg.* 9. 6. David, Gad 1. *Reg.* 22. 7. Nathan 2. *Reg.* 7. 2. *&* 2. *Paralip.* 9. 29. Achias Salonites 3. *Reg.* 11. 29. *&* 2. *Paral.* 9. 29. Addo 2. *Paral.* 9. 29 Michæas, filius Jemla 3. *Reg.* 22. 8. Elias Thesbites 3. *Reg.* 17. 1. Heliſæus 3. *Reg.* 19. 16.

Deinde quatuor illi, qui vocantur majores Prophetæ, quorum nomina ſunt hæc. Iſaias, filius Amos; Jeremias, filius Helciæ de Sacerdotibus, qui fuerunt in Anathod; Ezechiel, filius Buzi, Sacerdos; Daniel, qui & Balthaſar. Et alii duodecim, qui vocantur minores Prophetæ, ut Oſe, Joël, Amos, Abdias, Jonas, Michæas Moraſcites, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. Quibus addi poſſunt tres alii, qui vixerunt ſub finem veteris, & initium novi Teſtamenti. Primus Joannes Baptiſta, de quo dictum eſt Lucæ 1. 76. *Et tu puer Propheta altiſſimi vocaberis.* Secundus Zacharias pater Joannis Baptiſtæ, de quo ibidem v. 67. *Et Zacharias pater illius*

ſius repletus eſt Spiritu Sancto, & prophetavit, dicens: Benedictus &c. Tertius Simeon, de quo Lucas 2. 26. *Reſponſum acceperat à Spiritu Sancto, non viſurum ſe mortem, niſi priùs videret Chriſtum Domini.*

Præter hos fuerunt etiam aliquot fœminæ Prophetiſſæ, ut Maria ſoror Moyſis *Exod.* 15. 20. & Debora uxor Lapidoth *Judic.* 4. 4. Et Holda, uxor Sellum filii Thecuæ 4. *Reg.* 22. 14. & Elizabeth, mater Joannis Baptiſtæ *Luc.* 1. 41. & Anna, filia Phanuel de tribu Aſer *Luc* 2. 36. & quatuor filiæ Philippi Diaconi Act. 21. 9. Quibus omnibus præferenda eſt beatiſſima Dei Genitrix Maria, quæ prophetavit, dicens: *Beatam me dicent omnes generationes*, non Gentilium, Turcarum, Judæorum, ſed verè fidelium.

Obſervandum tamen eſt. Nomen Prophetæ variis modis ſumitur in Scriptura. Primò pro iis, qui futura prædicunt. Et hoc ſenſu nos hic agimus de Prophetis. Secundò pro iis, qui ex peculiari motione Spiritus Sancti Deum laudant in cytharis, pſalteriis, & cymbalis. Sic ſumitur 1. *Reg.* 10. 5. ubi Samuel ait ad Saulem: *Obviam habebis gregem Prophetarum deſcendentium de excelſo, & ante eos pſalterium, & tympanum, & tibiam, & cytharam, ipſoſque prophetantes*, id eſt Deum laudantes, *& inſiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis*, id eſt Deum pariter laudabis. Sic etiam ſumitur *Num.* 11. 25. ubi de ſeptuaginta ſenioribus, qui Moyſi adjuncti erant ita legimus: *Cumque requieviſſet in eis ſpiritus, prophetaverunt*, id eſt, Dei laudes celebrarunt. Et 1. Reg. 19. 20. *Qui cum vidiſſent cuneum Prophetarum vaticinantium, & Samuelem ſtantem ſuper eos, factus eſt etiam Spiritus Domini in illis, & prophetare cœperunt & ipſi.* Ita Emanuel Sa *ibidem*, Abulenſis, & Cornelius à Lapide *Num.* 11. 13. Tertiò pro iis, qui divino Spiritu vel Scripturam explicant, vel ad pietatem exhortantur. Sic ſumitur 1. Cor. 14. 3. *Qui prophetat hominibus, loquitur ad ædificationem, & exhortationem & conſolationem.*

Neceſſe tamen erat, ut Prophetæ, qui dicebant ſe immediatè à Deo miſſos eſſe ad reformandum, & arguendum populum certis, ac evidentibus ſignis confirmarent ſuam miſſionem, alioqui populus non credidiſſet ipſis, ſed pro impoſtoribus habuiſſet. Quod fatetur Moyſes de ſeipſo. Cùm enim Deus dixiſſet illi Exodi 3. 10. *Veni, & mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum filios Iſrael de Ægypto*, reſpondit Moyſes cap. 4. 1. *Non credent mihi, neque audient vocem meam, ſed dicent. Non apparuit tibi Dominus.*

Dupliciter autem probabant, ſe à Deo miſſos eſſe. Primò per miracula. Sic probavit Moyſes, quando virgam in ſerpentem mutavit, aquas Ægypti in ſanguinem convertit, & alia prodigia patravit, quæ plagæ Ægypti appellari ſolent. Sic Samuel, ſic Heliſæus, ſic alii Prophetæ plures. Luculentum habemus exemplum in Helia 3. *Reg.* 18. 20.

Secundò probabant ſuam miſſionem per veracem prædictionem eorum, quæ brevi erant eventura. Sic Helias prædixit tribus proximis annis non fore rorem, & pluviam 3. *Reg.* 17. 1. Sic Michæas Regem Achab infeliciter pugnaturum in Ramoth Galaad 3. *Reg.* 22. 17. Sic Heliſæus poſt unum diem fore tantam annonæ vilitatem, ut duo modii hordei emantur uno ſtatere 4. *Reg.* 7. 1. Sic Iſaias proximo anno fore abundantiam frugum, ſequenti pomorum copiam, tertiò plenam meſſem, & vindemiam *cap.* 37. 30. Sic Hieremias brevi futurum, ut Nabuchodonoſor Rex vaſtaturus ſit terram Ægypti *cap.* 46. 13. Et quia hæc omnia evenerunt eo modo, quo ab illis Prophetis dicta ſunt, ideo magnam autoritatem ſibi conciliarunt. Sicut è contra, quia non eveniebant ea, quæ à falſis Prophetis prædicabantur, nulla illis fides habebatur. Et hoc ſigno diſcernendum eſſe inter veros & falſos Propheras, conſtat ex *Deuter.* 18. 21. Vide D. Hieronymum *in cap.* 37. *Iſaiæ* ſuper illud: *Tibi autem hoc erit ſignum.* Et Rapertum in Prologo ad Oſeam.

Illud autem Chriſti Matth. 11. 13. *Omnes Prophetæ & Lex uſque ad Joannem prophetaverunt*, quorum verborum varia eſt explicatio, intelligitur de omnibus Prophetis veteris Teſtamenti, qui Joannem, & Chriſtum præceſſerunt, ut hic ſit ſenſus: Omnes Prophetæ veteris Teſtamenti prædixerunt Chriſtum venturum. Joannes fuit primus, qui præſentem annuntiavit. Ita Chryſoſtomus, Hieronymus, Beda, Euthymius.

Falſi autem Prophetæ à veris diſcernebantur duobus modis ut colligitur ex iis, quæ dicta ſunt. Primò per virtutem miraculorum. Nam veri Prophetæ, ut probarent ſe miſſos eſſe à Deo, ſuam miſſionem miraculis confirmabant. At falſi non poterant id præſtare, ut patet exemplo Prophetarum Baal, qui non poterant ignem de Cœlo impetrare ad comburendum Sacrificium, quod offerebant, Helias autem impetravit. Secundò per veraces prædictiones. Nam veri Prophetæ prædicebant aliqua, quæ ſtatim fiebant, & ſic fidem, & autoritatem ſibi adſtruebant apud populum. At falſi falſas habebant prædictiones. Et ex hoc capite populus jubebatur diſcernere an quivis, qui Prophetam ſe dicebat, miſſus eſſet à Deo necne, ut etiam dictum eſt. Quod confirmari poteſt variis exemplis. Nam Prophetæ Baal prædixerunt Regi Iſrael: *Aſcende in Ramoth Galaad, & vade proſpere & tradet Dominus in manu Regis* &c. 3. Reg. 22. 12. Non eſt factum. Similiter Hananias prædixit: *Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Iſrael: Contrivi jugum Regis Babylonis. Adhuc duo anni dierum, & ego referre faciam ad locum iſtum omnia vaſa domini, quæ tulit Nabuchodonoſor Rex Babylonis de loco iſto, & tranſtulit ea in Babylonem* Jerem. 28. verſ. 2. Neque hoc factum. Idem dici poteſt dè Achab, Sedecia, Semeia, & aliis, quorum prædictiones conſtat fuiſſe falſas.

De Pythonibus verò, ac Pythoniſſis extant aliqua Scripturæ teſtimonia. Primum eſt *Deuter.* 18. 9. Secundum 1. *Reg.* 28. 3. Tertium eſt 4. *Reg.* 21. 6. Quartum eſt 4. *Reg.* 23. 24. Quintum *Iſaiæ* 6. 19. Sextum *Iſaiæ* 19. 3. Septimum *Iſaiæ* 29. 4. Octavum *Act.* 16. 16.

Circa hæc teſtimonia ſolent multa diſputari. Primum, quid ſit luſtrare filium, vel filiam per ignem? Secundum, qui dicantur Arioli, Aruſpices, Pythones, Divini, Incantatores. Tertium, quid ſit ſomnium, & augurium? Quartum, quid ſit quærere veritatem à mortuis, & quæ ſimilia ſunt. De his omnibus ſuis locis jam actum eſt; nunc nobis ſufficiat explicare, qui ſint Pythones, & Pythoniſſæ, nihil dicam de etymologia nominis, ſed de uſu. Uſus obtinuit, ut illi dicantur Pythones, qui ex inſtinctu dæmonis divinant de rebus futuris. Et quidem ſi viri ſunt vocantur Pythones, Pythonici, Pythii. Si fœminæ, Pythoniſſæ, Pythiæ, Pythonem, aut ſpiritum Pythonis habentes. Quod, ut melius intelligatur, notanda ſunt quæ breviter ſequuntur.

Prædictio futurorum, quatenus excedit captum humanum, duplex eſt. Una fit ex inſtinctu Dei. Altera ex inſtinctu dæmonis. Prior ordinariè vocatur Prophetia, à qua Prophetæ. Poſterior divinatio, à qua divini dicti ſunt, Divus Magiſter 2. 2. *qu.* 95. *artic.* 1. & 2.

Rurſus divinatio duplex eſt. Una per explicitam. Altera per implicitam dæmonis invocationem. Tunc

aliquis cenſetur explicitè invocare dæmonem, quando vel expreſſis verbi, illum invocat; vel cum eo pactum init; vel aliquid reipſa facit ex pacto jam inito; vel ſciens, & volens aliquid uſurpat, quo dæmon ſolet futura prædicere. Tunc implicitè, ſive tacitè, quando id, quod occultum eſt, conatur inveſtigare per media vana, & indebita, quæ per ſe nihil proſunt ad certam futurorum cognitionem. Tametſi enim in tali caſu non petat expreſsè ſubſidium à dæmone, tamen dæmon ſponte ſe ingerit, & homini curioſo perſuader, eventurum id, quod per hujuſmodi vana, & indebita media futurum eſſe ſignificatur.

Prior divinatio, quæ eſt per explicitam dæmonis invocationem variis modis fieri ſolet, prout variis modis dæmon conſulitur, aut reſpondet, de quibus etiam ſuis locis. Inter cæteros conſulitur per ſuos Prophetas, & Pythoniſſas de quibus nunc agimus. Et tunc per eoſdem reſpondet. Quomodo autem reſpondeat, quæſtio eſt. Quamvis enim certum ſit, dæmonem præſentem eſſe in ventre Pythonicorum, & Pythoniſſarum, tamen non ſatis conſtat inter autores, an loquatur per os eorum, more humano, an verò per umbilicum, aut vicinas partes. Aliqui hoc, aliqui illud aſſerunt. Nec obſtat, quod veteres ventriloquum appellent. Hoc enim poteſt utroque ſenſu accipi, vel quod loquatur per umbilicum, aut vicinas partes, quæ circa ventrem ſunt; vel quod vox illius, tametſi exeat per os humano more, tamen ex imo ventre prodire videatur. Vide Lorinum *in capite* 16. *Act. verſ.* 66.

Cæterum in novo Teſtamento, quod incipit à Chriſto, & Apoſtolis, ſunt etiam veri Prophetæ. Veri ſunt hi. Primò Chriſtus ipſe, qui prædixit ſuam mortem, & paſſionem, *Matth.* 10. 19. Crucifixionem *Joann.* 3. 14. *&* *cap.* 8. 28. *&* *cap.* 12. 23. Aſcenſionem *Joann.* 3. 13. *&* *cap.* 6. 63. Spiritus Sancti miſſionem *Joann.* 7. 39. *&* *cap.* 14. 16. *&* *cap.* 15. 26. Et multa alia.

Secundò, Joannes Evangeliſta, qui prædixit multa in ſua Apocalypſi, quæ, teſte Hieronymo in Epiſt. ad Paulinum *tot habet Sacramenta, quot verba.*

Tertiò, Paulus Apoſtolus, qui duo potiſſimum prædixit. Primò ſua vincula *Act.* 10. 25. Deinde ſuam, & ſociorum navigantium liberationem ex tempeſtate maris *Act.* 27. 22.

Quartò, Agabus, qui etiam duo legitur prædixiſſe. Primo futuram famem *Act.* 11. 27. Secundò, Paulum à Judæis vinciendum *Act.* 21. 10.

Quintò, Filiæ Philippi Diaconi, de quibus *Act.* 21. *v.* 9. Quid prophetaverint non conſtat. Nec audiendus Lutherus, qui *in lib. de abroganda Miſſa privata*, inquit, fuiſſe prophetantes, id eſt, prædicantes, ſive docentes verbum Dei, ut inde convincat, etiam mulieres poſſe docere, & concionari. Quod eſt contra Apoſtolum 1. Timoth. 2. v. 11. *mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubjectione. Docere autem mulieri non permitto.* Et 1. ad Cor. 14. v. 34. *Mulieres in Eccleſia taceant. Non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe.*

Præter hos Prophetas novi Teſtamenti, quorum fit mentio in Scripturis, fuerunt multi alii poſt tempora Apoſtolorum, qui etiam prophetiæ donum conſecuti ſunt, de quibus videri poſſunt Vitæ Sanctorum, & Martyrologia. Porrò Prophetæ novi Teſtamenti partim conveniunt cum Prophetis veteris Teſtamenti, partim ab eis diſcrepant. In duobus conveniunt. Primò, quod utrique vel per miracula, vel per veracem prædictionem probaverint, ſe à Deo miſſos eſſe. Secundò, quod aliquando verbis, aliquando externis ſignis futura prædixerint. Hoc poſteriori modo multa prædixerunt Iſaias, Jeremias, Ezechiel, Oſeas, Agabus, & alii. Iſaias quidem dum nudus, & diſcalceatus ambularet per plateas *capite vigeſimo*, 2. Jeremias, dum indueret lumbare lineum, & poſtea abſconderet illud juxta Euphratem in foramine petræ, & putrefactum inde extraheret *capite primo, verſu ſecundo*, Ezechiel, dum in latere deſcriberet obſidionem civitatis Hieruſalem, & panem ſtercore conſperſum comederet *capite* 4. *verſu primo, & ſequent.* Oſeas, dum acciperet uxorem fornicariam, & ex ea prolem generaret *capite primo, verſu ſecundo*, Agabus, dum alligaret manus, & pedes ſuos zona Pauli Apoſtoli *Act.* 21. *v.* 11.

In eo diſcrepant, quod Prophetæ veteris Teſtamenti prophetaverint de Chriſto venturo; Prophetæ verò novi Teſtamenti de aliis rebus, quæ poſt Chriſtum futuræ erant. Unde illud, quod initio objiciebatur. Omnes Prophetæ uſque ad Joannem prophetaverunt, ſic debet intelligi, omnes uſque ad Joannem prophetaverunt de venturo Chriſto, Joannes Chriſtum præſentem demonſtravit, dicens: *Ecce Agnus Dei. Ecce qui tollit peccata mundi.*

Hæc de veris Prophetis. De falſis autem generatim loquitur Chriſtus Matth. 7. 15. *Attendite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ovium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoſcetis eos.* Et Matth. 24. 11. *Multi pſeudoprophetæ ſurgent, & ſeducent multos.* Et Joan. epiſt. 1. 4. 1. *Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate Spiritus, ſi ex Deo ſint. Quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum.* Talis fuit Elymas Magus, quærens Sergium Proconſulem avertere à fide, *Act.* 13. 6. Tales Hymenæus, & Philetus, qui docebant reſurrectionem eſſe jam factam, & ſubvertebant quorundam fidem 2. *Timoth.* 2. 18. Tales illi, de quibus Apoſtolus ad *Galat. capite primo, verſu ſeptimo. Sunt aliqui, qui vos conturbant.* Tales Marcus, Montanus, Marcianus apud Baronium *tomo ſecundo annal.* Tales denique, ut uno verbo dicam omnes hæretici, non modò veteris, ſed etiam moderni ſimillimi ſunt falſis Prophetis in veteri Teſtamento. Primò, quia falſi Prophetæ dicebant, ſe miſſos eſſe à Deo. Secundò, quia non poterant probare, ſe miſſos eſſe. Tertiò, quia ſemper fauſta, & quæ populo grata erant vaticinabantur, ut pacem, victoriam, fertilitatem, & rerum omnium abundantiam. *Jerem.* 4. 13. Et ideo à pleriſque libenter audiebantur.

Similiter faciunt moderni noſtri Prophetæ. Primò aiunt, ſe à Deo miſſos eſſe ad reformandam Eccleſiam. Secundò, non poſſunt probare ſe miſſos eſſe, nec ullo miraculo, aut veraci prædictione id hactenus probarunt. Prædixit quidem Lutherus: *Peſtis eram vivus, moriens ero mors tua, Papa*, ſed fuit mendax prædictio. Mortuus eſt Lutherus, vivit adhuc Papa. Tertiò, ſemper fauſta, & quæ populo grata ſunt, vaticinantur. Eorum vox eſt, per fidem ſalvabimini. Bona opera nihil proderunt. Non opus eſt jejuniis, & caſtigatione corporis. Creſcite, & multiplicamini. Si non vult uxor, veniat ancilla. Hanc vocem plerique libentiùs audiunt, quàm illam Chriſti & Apoſtolorum: *Pœnitentiam agite. Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram. Abſtinete à carnalibus deſideriis. Sobrii eſtote, & vigilate.*

CONSUL-

Consultatio. LXXXIV.

An Divinatio poſsit eſse naturalis ſaltem Angelo, ac dæmoni? An, & cur Magi, divini, ſortilegi, qui ſunt Prophetæ dæmonum, aliquando vera proferant? Num ſaltem Angelus, ſive dæmon poſsit præſcire futura pro aliquo brevi tempore congruente inſtanti Angelico, quod reſpondet aliquibus horis, vel diebus noſtri temporis? Num ſaltem poſsit Deus condere creaturam, cui ſit connaturale cognoſcere futura, & dari ſpecies, illa repræſentans?

Certum eſt de fide ex 1. *p. q.* 57. D. Thomæ Angelum, ſive dæmonem naturaliter non poſſe cognoſcere myſteria ſupernaturalia, nec cogitationes cordis, niſi per ſigna; multo minus poteſt dæmon præcognoſcere quæ ſunt libere futura, quæ à divina, vel creata voluntate dependent, imo nec propriè caſualia, & futura contingentia. Poteſt tamen per conjecturas, cognitis cujuſpiam animi propenſione, ſtatu, & circumſtantiis, conjicere aliqua libera incertè, ac cooperati ad comprobandum aliqua futura, ut ſibi fides adhibeatur.

Quomodo autem anima humana, cùm à ſenſibus alienatur, ſuaptenatura ſuſcipiat impreſſiones ſpiritualium cauſarum, quia per id propinquior fit ſubſtantiis ſpiritualibus, & magis libera ab exterioribus moleſtiis, explicat mirificè idem D. Thomas *p.* 1. *q.* 86. *ar.* 4. *ad* 2. Non eſt autem ſecundum naturam animæ, quod futura cognoſcat, cùm à ſenſibus alienetur, ſed magis per impreſſionem aliquarum cauſarum ſuperiorum ſpiritualium, & corporalium. Spiritualium quidem, cùm virtute divina miniſterio Angelorum, intellectus humanus illuminatur, & phantaſmata ordinantur ad futura aliqua cognoſcenda. Vel cum operatione dæmonum fit aliqua commotio in phantaſia ad præſignandum aliqua futura, quæ dæmones cognoſcunt. Corporalium verò, cùm corpora ſuperiora imprimunt in inferiora. Unde cùm vires ſenſitivæ ſint actus corporalium organorum, conſequens eſt, quod ex impreſſione cœleſtium corporum, immutetur quodammodo phantaſia; cùmque cœleſtia corpora ſint cauſa multorum futurorum, fiunt in imaginatione aliqua ſigna quorundam futurorum, quæ magis percipiuntur per noctem à dormientibus, quàm per diem, à vigilantibus, quia, ut dicitur *lib. de ſomn. & vigil.* quæ deferuntur interdiu diſſolvuntur magis. Purior enim eſt aër noctis, ideoque nox ſilentior propter ſomnum, & quia pauci motus interiores, qui magis ſentiuntur à dormientibus, quàm à vigilantibus. Hi autem motus inducunt phantaſmata, ex quibus prævidentur futura.

Hinc dicendum eſt. Prophetia proprie, ſive divinatio non poteſt eſſe naturalis dæmoni, vel Angelo. Quia per ſolam divinam revelationem poſſunt cognoſci quæ abſolutè, ac ſimpliciter ſunt futura. Eſt verò Angelo vel dæmoni aliqua divinatio naturalis in ordine ad ea, quæ procul exiſtunt à cognitione humana, ut quia longè diſtant, ſed exiſtentia tamen in rerum natura, & ad illa, quæ poſſunt ex cauſis, vel effectibus, aut ſignis certè, vel incertè cognoſci. Nam intellectus ſuperioris ordinis aliqua cognoſcere poteſt, quæ ſunt remota à cognitione intellectus inferioris. Supra autem intellectum humanum eſt non ſolum intellectus Divinus, ſed etiam intellectus Angelicus juxta ordinem naturæ. Atque adeo quædam cognoſcunt dæmones etiam ſua naturali cognitione, quæ ſunt remota à cognitione humana, quæ poſſunt hominibus revelare, ac ii, quibus per dæmones ea revelantur, dicuntur in ſcripturis Prophetæ falſi, vel Idolorum. Quare Auguſtinus 12. *ſuper Genes. ad lit. cap.* 19. ait, cum malus ſpiritus arripit hominem, in hæc ſcilicet viſa, aut dæmoniacos facit, aut arreptitios, aut falſos Prophetas. Unde 3. *Reg.* 18. habetur de dæmonum cultoribus; *congrega ad me univerſum Iſrael in monte Carmeli, & Prophetas Baal trecentos quinquaginta, Prophetaſque lucorum quadringentos, qui comedunt de menſa Iezabel.* Quæ autem poſſint Angeli, ac dæmones naturaliter divinare etiam per aſtra, vel alio modo, infra dicetur.

Magi verò, divini, ac ſortilegi aliquando verà pronunciant ex revelatione bonorum ſpirituum, docente Auguſtino 2. *ſuper Genes. ad lit. capit.* 12. Nonnunquam ex revelatione dæmonum, qui vera admiſcent falſis, ut credibiliores eorum prophetæ reddantur. Aitque Chryſoſtomus in Matth. hom. 19. *Conceſſum eſt diabolo interdum vera dicere, ut mendacium ſuum rara veritate commendet.* Sicut enim bonum ſe habet in rebus, ita verum in cognitione. Impoſſibile autem eſt, aliquid in rebus inveniri, bono penitus expers. Unde inquit Beda Nulla falſa eſt doctrina, quæ non aliquando aliqua vera falſis intermiſceat, ut receptibilis reddatur.

Hinc autem Magi, divini, ſortilegi poſſunt aliqua vera prædicere, vel quorum dæmon habet notitiam conjecturalem, vel quorum habet notitiam certam in cauſis naturalibus neceſſariis non impedibilibus, ut motus cœlorum, eclipſes, conjunctiones aſtrorum, præſentia omnia naturalia, etiam libera, actu aliqua exteriori, quovis modo jam prodita, præterita quoque omnia, quæ novit. Pollet enim memoria. De fortuitis dicetur poſtea. Cùm igitur dæmones omnia hæc cognoſcere poſſint, poſſunt etiam ſuis Magis ea revelare eo modo, quo illa cognoſcunt. Imo & illos docere Aſtrologiam cujus dæmon eſt peritiſſimus, ſicque multa poterint prædicere ſine ſpeciali afflatu dæmoniaco eo modo, quo ſe extendit dæmonis cognitio, qui ſcientiarum omnium eſt ſcientiſſimus, cujus ſcientia multum juvatur diuturna experientia ac melius; quàm hominis, cujus vita brevis.

Certum verò eſt, dæmonem, plerumque confuſè, & cum aliqua generalitate, ac æquivocatione ita aliquid prædicere, ut uno, vel altero ſenſu comprobetur, ſicque dicatur verum prædixiſſe, ne apud cultores ſuos pondus aliquod autoritatis amittat, ſi ſe deceptos cognoverint, neve poſſit mendacii, aut ignorantiæ argui. Exempla referunt Grillandus, Pſellus, Euſebius, alii, de quo Cicero *de divinat.* Socrates *lib.* 4. *hiſtor. Eccles.* ut illud, quod Crœſo reſponſum fuit: *Perdet Crœſus Halym tranſgreſſus maxima regna.* Et illud: *ibis redibis non morieris in bello.* Præcipuè videndus Niceta *lib.* 3. *chron.* de Baſilacio fanatico, exacte narrante, quomodo æquivoce reſponderet. Cæterum, inquit Nicetas, nihil veri, aut perſpicacitatis de rebus futuris loquebatur, ſed verba confuſa, & perplexa fundebat, & quamvis ſæpe ridicula quædam miſceret, tamen turbam paſtorum, agricolarum, & remigum attrahebat, & mulierum ad ſe venientium mammis contrectatis, aliiſque; obſcura promebat oracula; & ad pleraſque quæſtiones non reſpondebat, ſuaſque divinationes diſcurſationibus, ac inſanis geſtibus peragebat; ſed ſtabant cognatæ aniculæ vecordes & inſanæ, quæ conſultoribus explicabant quid illi Baſilacii geſtus rerum futurarum deſignarent, & taciturnitatem, ut ſapientem electionem interpretabantur.

Noſcit & dæmon hominum propenſiones ex ingenii ſubtilitate, ac medio appetitu ſenſitivo; ut docet Auguſtinus *de divinat. dæmon. capit.* 5. & 6. Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 2. *capit.* 8. & alii cum D. Thoma. Imo ſæpe dæmones, vel eorum Magi futura conjiciunt ex longa experientia morum alicujus, cujus & aliquando excitant affectiones partis ſenſitivæ, cognitiſque aliis circumſtantiis perſonarum. Exemplum affert idem Nicetas de eodem Baſilacio prope Rhadeſtem habitante, per hæc verba: Imperatorem ad ſe venientem, neque ut tanta potentia præditum excepit, neque ſalutationi ejus, quæ erat, *Salve Baſilaci*, reſpondit, neque tacito nutu capitis gratias egit; ſed huc atque illuc inſtar pulli equini, vel hominis furioſi, ſaltans, præſentibus male dixit, nec ipſi quidem Imperatori parcens, vix tandem inquietis illis agitationibus omiſſis, ſcipione, quem manibus geſtabat, imaginis Imperatoris, quæ in ejus cellæ pariete depicta erat oculis eraſis, pileum de capite illius auferre ſtudebat, quæ cùm feciſſet, Imperator, eo ut deliro deſpecto, diſceſſit. Vaticinium mox eventus comprobavit, quem poterat quicunque ſagaci prudentia prævidere, nedum dæmon, cùm & Alexius diligentiſſime fratris ruinam meditaretur, & Iſaacius inepta ſeveritate omnes delatores repelleret, hoc certè agnovit dæmon, & ſuum clientulum Baſilacium extimulavit, ut illo inſano facto inſinuaret imperii deperditionem, & ſic videtur varicinari futuros eventus.

Mutationes namque regnorum, morbos, damna, & alia plura prædicit, vel quia ipſe, permittente Deo, eſt cooperaturus, notante Auguſtino *de divinat. dæmon. capit.* 6. vel tantum probabiliter conjectat, ut advertit Euſebius *de præpar. Evang. capit.* 19. Damaſcenus *lib.* 2. *de fide capit.* 1. Et hoc modo prædicit deſtructiones populorum gladio, fame, peſte, aut quod Princeps de ſolio ſit exturbandus, cognoſcens artes conjuratorum, ſocordiam cuſtodum. Si hoc enim conjectant homines prudentes, multo magis dæmon, iis & ſapientia, & experimento longe excellentior ut notavit Auguſtinus *ibidem capit.* 3. *& lib.* 10. *de civit.* relatus *in can. Nec mirum* 26. *q.* 5. & D. Thomas *q.* 16. *de dæmon. ar.* 5.

Præterea cum anima ſit adeo corpori connexa, tantaque inter illa actionum reciproca motio, atque communicatio, vix poteſt reperiri aliqua mentis cogitatio, quin per aliqua ſigna corporea ab Angelis ſagaciſſimis colligatur. Eoque magis, quia dæmon poteſt phantaſiam variè, ac vehementer turbare, ac operari, ut ſuo libitu objecta ita repræſententur, ut vix homo ad aliud advertere poſſit. Hoc modo Scotus Parmenſis magus anno ſalutis 1549. in aula Caroli V. gloriabatur ſe arte præditum cognoſcendi cogitationes ſecretiſſimas. Aiebat enim, cogita quod volueris, & cogitationem divinabo. Nam illico dæmon importuniſſimam aliquam cogitationem de re nota Mago immittebat, & cum inter intellectum, & phantaſiam adeo arcta ſit colligatio, ut homine intento alicui objecto, phantaſia etiam circa illud tendat; ideo dæmon videns, quæ in phantaſia verſabantur, coniiciebat, quæ intellectus cogitabat, ſaltem quando importunè circa utranque præfatam potentiam revolvitur, atque volutatur. Quod prævidens non nemo vir doctus, deriſit Magum coram Imperatore, divertendo ſuas cogitationes à ſuggeſtis, quæ in imaginativa tractabantur. Cognoſcebat namque hic vir, intellectum, atque voluntatem non poſſe cogi à qualibet ſuggeſtione ſenſuum ex quacunque arte dæmoniaca; ideo ad ſpecies, ſeu phantaſmata præexiſtentia ſe convertebat. Non enim abſolutè poteſt quis mentis compos cogi à dæmone, ut ad hæc phantaſmata determinate ſe convertat, ut falſo videtur aſſerere Torreblanca *lib.* 9. *capit.* 14. *numer.* 48. falſoque ſupponere dæmonem phantaſmata immittere, falſoque item ad hæc adducit S. Auguſtinum, D. Thomam, alios.

Nec refragatur, quod dæmones ſunt inimici Dei, & Angelorum, unde eos dedecet manifeſtare arcana divina, quæ pertinent ad gratiam, à qua ob peccatum exciderunt, ut docet D. Thomas *p.* 1. *q.* 64. *ar.* 1. Nam, ut notat Sylvius 2. 2. *quæſt.* 95. mirabilis Dei ſapientia per inimicos etiam vult impleri voluntatem ſuam. Sic per revelationem bonorum Angelorum divinitus prophetarunt impii Baal, *Num.* 22. Saul. 1. *Reg.* 16. Caïphas *Ioan.* 11. Nec autem revelatio iis fit cum mentis illuſtratione, ut Sanctis Prophetis evenit, ſed tantùm per modum locutionis, ſicut homo alteri manifeſtat ſuam voluntatem. Unde non pertinet ad gratiam; & hoc modo non dedecet dæmones accipere cognitionem à bonis Angelis, ut docte D. Bonaventura 2. *ſent. d.* 7. *p.* 2. Bincfeld. *in rubr. C. de malef. & mathem. not.* 10. rejecta ſententia Paracelſi, aſſerentis, hæc aſſequi dæmones ſupernaturaliter ac miraculoſe, cùm hæc omnia ipſe ordinet ad malum, cui Deus ſupernaturaliter non cooperatur, neque ut cauſa particularis. Haud tamen negandum eſt, poſſe Deum dæmonibus ad aliquem bonum finem, & effectum ſua myſteria revelare. Sic ex D. Thoma probabiliter habetur, dæmones à Deo elevatos, ſupernaturaliter convertiſſe uxorem Loth in ſtatuam ſalis, quicquid dicat Torreblanca, putans hoc eſſe hæreticum, adducendo Patres, & Theologos, qui tamen in primo ſenſu loquuntur.

Tradunt autem Sylveſter *lib.* 2. *de ſtrigimac. cap.* 13. & autores Mallei ex Auguſtino *lib. de natura dæmon.* cauſas, unde dæmones probabiliter conjectant futura contingentia, non quod illa certò ſcire valeant. Prima eſt, quia vigent ſubtilitate naturali quoad operationem intellectus ipſorum; unde etiam ſine diſcurſu, qui nobis neceſſarius eſt, intelligunt. Secunda, quia propter rerum ac temporum experientiam, & revelationem ſuperiorum ſpirituum, plura ſciunt, quàm homines. Tertia eſt propter celeritatem motus. Quarta, quia ſicut ſua potentia poſſunt, Deo permittente, morbos inducere, aerem inficere, ita poſſunt & illa prædicere. Quinta quia per ſigna poſſunt ſubtilius prædicere mortem, quàm medicus. Sexta quia ex ſignis, quæ proficiſcuntur ab animo hominis conjectant ea, quæ ſunt, vel erunt in anima. Sciunt enim qui inſtinctus ſint veriſimiliter ſecuturi, atque adeo cujuſmodi opera. Septima, quoniam habent intelligentiam, vel notionem Prophetarum, ex quibus multa futura dependent, quæ prædicere poſſunt. Non poſſunt tamen dæmones certò internoſcere naturalem hominis periodum, cùm hæc, ut diſtinguitur à caſuali, etiam dependeat à liberis, ut modo vivendi, ac operandi, cumque Deus ſit autor vitæ ac mortis.

Cur autem dæmon conetur, quoad fieri poteſt, prædicere futura, triplex cauſa eſt. Prima, ut ſibi arroget divinitatem. Sic enim eſſe Dei proprium prædicere futura. Secunda, ut minuat teſtimonium fidei chriſtianæ, quæ eſt prædictio futurorum in Prophetis. Tertia eſt, ut ſecus homines & faciles decipiant. Sciunt enim, eſſe homines perpenſos ad futura cognoſcendum.

Neque

Neque igitur, quod aliquando Magi, divini, ſortilegi vera proferant oracula, ſcientia illorum probanda venit. Siquidem multæ ſunt artes ineſcandi homines, quæ oculis latent, & detectæ prorſus vel pœna dignæ ſunt, vel admirationem amittunt. Idcirco detegam præter alias ſuperius adductas, præcipuas divinorum fraudes, quarum Prior in oraculis idolorum frequens fuit, ut ambigua reſponderent, cerea, & in varia flexibilia. Altera, quod conjecturas rerum, perſonarum, & factorum curioſe obſervarent, & rumores per delatores, ut olim Cæſares, undecunque colligerent. Ex quibus ſacerdotes, & ſacrificuli idolorum aſtute effata componebant, ut abierit in adagium: *Bonus vates, qui bene conjectat*; ut ſcribit Gregorius Nazianzenus *invect. 2. in Julianum*, & Nicephorus Callistus *lib. 10. cap. 37.*

Adjiciebant fraudibus, ſubtili ingenio, etiam ſpeciè divinitatis, dum lignea, fictilia, vel metallica idola proloqui fingebant, quæ tamen per abditos meatus, & cuniculos ſecretè adibant, illiſque vocem dabant, ſicut detectum eſt, cùm dirutum fuit Serapidis Alexandriæ templum, in quo reperta ſunt ſimulachra omnia ſive lignea, ſive ærea, cava, ita elaborata, ut cava pars, & terga templorum parietibus adaptarentur, occultis quibuſdam meatibus in templo relictis, quibus conjuncta alia quædam cava arcana adita, per quæ ſimulachrorum cava ſubirent, & inde ea, quæ eis viſa fuiſſent, reſponſa darent, ut narrat idem Nicephorus *lib. 12. capit. 26.* Simile quippiam apud Danielem *capit. fin.* de Belo idolo, & ejus ſacerdotibus narratur.

Dein permittit Deus ea, quæ iſti pſeudomantes dicunt evenire, ut tentet ſuos, palamque fiat, utrum diligant eum, an ne ex toto corde, & ex tota anima, *Deuter. 13.* Verum quidem, quod eſt, per ſe amplectendum eſt; ſed non omne, quod dicitur ab hominibus, quorum natura eſt, ut ſint mendaces Iſaiæ *capit. 9.* perpetuò recipiendum, ut verum tale eſt, etſi verum eſſe poſſit. Quia dubium eſt, num tale, & quia peccatur in modo inquirendi verum, & ab iis etiam, à quibus non ſolet haberi, & per media, quæ Deo diſplicent, nefas eſt, verum petere. Et norunt quidem dæmones, quæ vera ſunt, & facta aliquando & aliqua futura; nec ea ſcire malum eſt. Verùm ab illis ſcientiam exquirere, hos conſulere, non ſolum temerarium, impium, ſed & ultra indignatione Dei, & damnatione æterna dignum. Dominum enim Deum ſolum adorare debemus, ut Deum; dæmonem, ut hoſtem, & æternæ caliginis principem, malorum omnium fomitem, abominari, *Matth. 4. Exod. 23.*

Quomodo autem vera enuntient, & multa poſſint mirabilia dæmones, paucis D. Auguſtinus explicat *de natur. dæmon.* cujus verba referuntur à Gratiano *in can. ſciendum, & can. fin. 26. quæſt. 4.* Prænunciant quoque quæ ipſi facturi ſunt, poteſtate à Deo accepta, quæve perſuadere facturis ſe poſſe arbitrantur. D. Baſilius conſtanter tuetur, dæmones admirabilia docuiſſe Ethnicos, quæ expiſcati, & furati eſſent à Prophetis Dei, additque: *Fur namque eſt diabolus, & noſtra nuncians per ſuos hypophetas*, ideſt per ſuos vates, *aliunde accipientes.* Coguntur & ſæpe dæmones conſulti ab improbis, in conſulentium perniciem, ac pœnam, atque confuſionem vera dicere, ut in exemplo videre poſſumus Balaami *Num. 22. 23. 24.* Saulis, & Pythoniſſæ *1. Reg. 28.*

Itaque nec probi Chriſtiani, etiam vera, & bona & ſancta à tali impoſtore pythonico audire volunt exemplo Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui dæmonia confitentia publicè ejus divinitatem, ſilere juſſit, nec ſinebat ea loqui *Matth. 8. Luc. 8. Marci 5.* Etenim inimici etiam oſcula, & verba vera, & benigna, ſemper doloſa putanda ſunt, ac proditoria, ſi cautum nobis eſſe velimus. Nec poteſt veritas per os immundum & abominandum prolata, ſine aliqua ſpurcitia, & pollutione prodire, non ſecus quam aqua limpida fœces, ac tetrum odorem contrahit, ſi per canales, alveoſque immundos, ac fœtidos fluat. Et ventriloquam vera dicentem D. Paulus juſſit ſilere; *Act. 16.* Poſſunt etiam dæmones oculos hominum perſtringere, ac mentem turbare, ut quæ non ſint, eſſe perſuadeant, & falſa obumbrent. Sicque innuit Horatius *lib. 2. epiſt. 1. ad Auguſtum.*

Ille per extenſum funem mihi poſſe videtur
Ire poëta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falſis terroribus implet,
Ut magus, & modò me Thebis, modò ponit Athenis.

Denique de fide eſt, vel proximum fidei. Nulla creatura, quantumvis elevata, poteſt naturaliter cognoſcere aliquod futurum contingens reſpondens tempori, vel inſtanti Angelico; futurum tamen in tempore noſtro. Alias enim dæmon poſſet cognoſcere ſecreta cordium antequam de facto manifeſtarentur; nam manifeſtabuntur in illo inſtanti Angelico poſt aliquod tempus noſtrum, illi reſpondens.

Præter teſtimonia S. Scripturæ, præcipuè Iſaiæ *cap. 41.* probatur ratione. Æternitas, quæ divinum eſſe, ac operationes menſurat, eminenter continet omnem menſuram, ſicut Eſſe divinum omne eſſe, & cognitio divina omnem cognitionem comprehendit. Et propterea univerſa futura ei coexiſtunt, illaque cognoſcit. Atqui menſura operationis Angelicæ, & cujuſcunque creaturæ, quantumvis elevatæ, non comprehendit eminenter omnem aliam menſuram. Atque adeo futura, & imminentia non coëxiſtunt tali menſuræ, ac proinde non poteſt illa cognoſcere. Quia nulla creatura, quantumvis elevata, poteſt eminenter continere aliam perfectè ac complete quod ad univerſa, quæ in illa repetiuntur, nec notitia unius creaturæ comprehendit motum inferiorem complete ac perfectè. Ergo nec menſuram, quâ notitia cujuslibet creaturæ menſuratur. Nam menſura debet eſſe ejuſdem rationis cum re menſurata. Ideoque Deus futura cognoſcit, quia ejus notitia menſuratur æternitate, quæ omnem menſuram comprehendit, & ex hac eminentia æternitatis colligit D. Thomas, ſolum Deum futura contingentia cognoſcere. Intellectus autem creatus quantumvis perfectus deficit ab æternitate; ideoque nulla futura contingentia cognoſcit. Vide Sylveſtrum *de ſtrygimac. lib. 2. &* Ledeſmam *in tr. de Eſſe Dei art. 5. quæſt. 9.* qui docte contrariis argumentis reſpondent.

Ac ita quidem, ut Deus non poſſit producere creaturam, cui connaturaliter competeret futura contingentia cognoſcere, non ſolum in ſeipſis, ſed ne quidem in cauſis contingentibus. Nam cum creatura illa, ejuſque operationes æternitate non menſurarentur, non poſſet cognoſcere quid ex cauſis foret eventurum, cum ſupponantur indeterminatæ, ac contingentes, & tantùm illarum determina-

minatio cognoſcatur à Deo non ſolum ratione æternitatis, ſed quia decrevit illas tali tempore, ac modo determinare. Quod infallibile eveniet. Sequereтur item, quod talis creatura eſſet infinita & infinitæ immaterialitatis, quæ requiritur ad infinitam cognitionem futurorum contingentium. Talis autem creatura dari non poteſt. Itidem ſequeretur, talem creaturam comprehendere Dei omnipotentiam, & voluntatem, cum ex his futura dependeant. Quod eſt abſurdum.

Ac ita etiam quod ne Deus quidem de potentia ſua abſoluta poteſt producere ſpeciem, quæ repræſentet futurum contingens, ut præſens. Non enim eſt intelligibile, aliquam ſpeciem creatam ita elevari, ut menſuretur æternitate. Nam ſpecies illa in eſſendo, & in repræſentando elongaretur à divina infinitate, atque adeò à divina æternitate. Futura enim non exiſtunt, niſi reſpectu æternitatis divinæ. Imo percipi non poteſt, quod exiſtant reſpectu cujuslibet alterius menſuræ. Et quæ ſunt propria Deo implicantia modum infinitum, non poſſunt creaturæ competere, ne participative quidem, ut eſſe actum purum. Ita autem ſe habet repræſentatio futurorum in ſeipſis.

Poteſt tamen Deus de potentia ſua abſoluta producere ſpeciem, per quam Angelus, ſive dæmon cognoſcat futurum contingens certò, ac infallibiliter prout exiſtit in ſuis cauſis determinatis, & completis per divinam voluntatem, ac ſcientiam, & ut ſubſunt illi. In hoc ſenſu declarat ſeipſum Cajetanus *in* 3. *p. q.* 11. *ar.* 1. & probat Ledeſma *ibidem*. Quoniam ad talem notitiam non prærequiritur rerum exiſtentia reſpectu menſuræ ſpeciei, & cognitionis. Nam Deus certiſſimè futura intelligeret, & in cauſis à ſe determinatis, & completis, etſi non exiſterent reſpectu æternitatis. Sic etiam, præter Verbum, Beati certò, ac infallibiliter cognoſcunt futura contingentia virtute divina, non in ſeipſis, ſed in ſuis cauſis determinatis. Quare Prophetæ, ac fideles cognoſcentes aliquod futurum per divinam revelationem, non cognoſcunt illud prout præſens eſt, & prout exiſtit à parte rei, ſed prout ſubeſt divinæ revelationi infallibili. Quod tantummodo probant adverſariorum argumenta.

Consultatio LXXXV.

An Angeli, ſive dæmones ſuapte natura cognoſcere poſſint futura contingentia, etiam per aſtra? Vbi diligenter ad id expenditur Conſtitutio Sixti V. adverſus Aſtrologos.

Sunt qui affirmant. Nam cenſent reſpectu Angelorum, ac dæmonum, non dari alia futura contingentia præter ea, quæ immediate, vel mediate ex libero arbitrio dependent. Ita Suarez *diſput.* 35. *metaph. ſect.* 8. *& lib.* 2. *de Angel. cap.* 9. Vaſquez, & Fonſeca 6. *metaph. cap.* 2. *quæſt.* 1. *ſect.* 2. *& quæſt.* 2. *ſect.* 3. Referuntur etiam pro hac ſententia Alenſis 2. 6. *quæſt.* 26. *membr.* 4. Durandus *in* 2. *d.* 3. *quæſt.* 3. & Molina *ar.* 3. *quæſt.* 57. 1. *p.* qui tamen excipit effectus quarundam cauſarum naturalium, quas, ait, non eſſe determinatas ad unum, ſed indifferentes ad plura, qualem eſſe ait, appetitum brutorum, cui tribuit quoddam veſtigium libertatis. Proſequuntur Moranda, Alarcon, Præpoſitus, Arriaga *in dictum locum D. Thomæ*, Ruiz *de ſcientia Dei diſp.* 22. *ſect.* 5. ac videtur affirmare Averſa *ſect.* 4. *ejuſdem quæſt.* 57. Granadus *vero p.* 1. *tract.* 5. *diſp.* 1. tenet, Angelum cognoſcere hujuſmodi futura caſualia, licet non tam certò, ſicut & alia, quæ ſemper eveniunt. Salelles autem *lib.* 1. *capit.* 14. *reg.* 114. tradit cum D. Auguſtino, Delrio, ac Leſſio, quod, licet dæmon nequeat certo cognoſcere futura, à libero arbitrio alterius dependentia, poteſt tamen multò plura de rebus futuris, & occultis cognoſcere quàm homo, non tamen affirmat, dæmones caſualia, & fortuita cognoſcere.

Moventur. Quia exiſtimant reſpectu totius Cœli non dari caſualia, & fortuita. Et quia Angeli cœlos omnes, atque aſtra comprehendunt, ac omnia inferiora. Hincque fit, quod futura contingentia non libera, vel ex libertate dependentia cognoſcunt certò in ipſis cœlis, vel aliis cauſis ſublunaribus. Ideoque reſpectu illorum non ſunt futura contingentia. Atque ita comprobantur Scripturæ, quæ Dei proprium eſſe docent futura contingentia prædicere.

Negant verò cum D. Thoma 1. *p. quæſt.* 14. & 57. ac 2. 2. *quæſt.* 95. Caietanus, Zumel, Javellus, Sylveſter, Porrecta, Delatorre, Ripa, Gonzalez, Navarrete, Montagnolus, Serra, Vigliar, Joannes à S. Thoma, Arauxo, Valentia, Peſantius, Malleus, Victoria, Directorium Inquiſitionis, ibique Scholiaſtes, Ferrarienſis 3. *contra Gentes caput.* 154. Nazarius, Salmanticenſes, D. Bonaventura *in* 2. *d.* 7. *p.* 2. *ar.* 1. *quæſt.* 7. Ægidius *quæſt.* 2. *ar.* 1. Hervæus *ead. d. ar.* 2. Carthuſianus *quæſt.* 4. Malovius *d.* 3. *diſp.* 15. Bannes *q.* 115. *ar.* 6. licet aliquando hac in re nutare viſus ſit, Flandria 6. *metaph. quæſt.* 10. *ar.* 1. *ad* 2. Caſtro, Grillandus, Farinacius quos adducit ac ſequitur Torreblanca *lib.* 9. *ſpirit. capit.* 14. perperam afferens pro hac ſententia Suarez, ac præ omnibus eum tradunt D. Auguſtinus. *lib. de divinat. dæmon. capit.* 3. *& lib.* 3. *de Trinit. capit.* 5. *&* 7. D. Thomas *multis in locis mox citandis*, ac Patres communiter, eſtque conformior S. Scripturæ ac Conſtitutionibus ſummorum Pontificum Sixti V. & Urbani VIII. contra Aſtrologos.

Hanc difficillimam quæſtionem ex D. Thoma definimus, cum quo, ſi unquam is errare poteſt, errare volumus, quàm cum aliis ſapere: Quis melius de Angelis ſcripſit, quàm Doctor Angelicus? Ipſum igitur audire oporter. Docet itaque D. Thomas, *d. quæſt.* 57. *ar.* 3. Angelos non cognoſcere certò, quæ in paucioribus eveniunt. Ait enim, Angelis penitus eſſe ignota caſualia & fortuita, ſubdit tamen, ea ſubtilius Angelum cognoſcere, quàm hominem. Loquitur ibi non ſolum de liberis ſed etiam de caſualibus & fortuitis. Nam de effectibus, ut in paucioribus evenientibus reſpectu cauſarum naturalium loquitur. Idem docet *dict. ar.* 1. *quæſt.* 95. & clarius *dict. par.* 1. *quæſt.* 115. *ar.* 6. in *corp.* his verbis: Reſpondeo dicendum, quod futurum dupliciter poteſt cognoſci. Uno modo in cauſa ſua. Et ſic futura, quæ ex neceſſitate ex ſuis cauſis proveniunt, per certam ſcientiam cognoſcuntur, ut Solem cras oriri. Quæ verò ex ſuis cauſis proveniunt, ut in pluribus cognoſcuntur, non per certitudinem, ſed per conjecturam, ſicut Medicus præcognoſcit ſanitatem infirmi. Et iſte modus cognoſcendi futura ineſt Angelis, & tanto magis, quàm nobis, quanto magis rerùm cauſas, & univerſalius, & perfectius cognoſcunt, ſicut medici, qui acutius vident cauſas, & melius de futuro ſtatu

ægri-

æquitudinis præcognoſcunt. Quæ verò proveniunt ex cauſis ſuis, ut in gravioribus, omnino ſunt ignota, ſicut caſualia, & fortuita. Alio modo cognoſcuntur futura in ſeipſis. Et ſic ſolius Dei eſt futura cognoſcere, non ſolum quæ ex neceſſitate proveniunt, velut in pluribus, ſed etiam caſualia & fortuita. Quia Deus videt omnia in ſua æternitate, quæ cùm ſit ſimplex, toti tempori adeſt, & ipſum concludit. Et ideo unus Dei intuitus fertur in omnia, quæ aguntur per totum tempus, ſicut in præſentia, & videt omnia, ut in ſeipſis ſunt. Angelicus autem intellectus, & quilibet alius intellectus creatus deficit ab æternitate divina. Unde non poteſt ab aliquo intellectu creato cognoſci futurum, ut eſt in ſuo eſſe.

Hoc ipſum confirmat *d. q. 95. ar. 3. in corp.* Divinationi, inquit, quæ ex opinione falſa, vel vana procedit, ingerit ſe operatio dæmonis, ut hominum animos implicet vanitati, aut falſitati. Vana autem, aut falſa opinione utitur, ſiquis ex conſideratione ſtellarum futura velit præcognoſcere, quæ per ea præcognoſci non poſſunt. Eſt ergo conſiderandum, quid per cœleſtium corporum inſpectionem de futuris poſſit præcognoſci. Et de his quidem, quæ ex neceſſitate eveniunt, manifeſtum eſt, quod per conſiderationem ſtellarum poſſunt præcognoſci, ſicut Aſtrologi prænunciant eclipſes futuras. Circa præcognitionem verò futurorum eventuum ex conſideratione ſtellarum diverſi diverſa dixerunt. Fuerunt enim qui dicerent, quod ſtellæ potius ſignificant, quàm faciant ea. Omne enim corporale ſignum vel eſt effectus ejus, cujus eſt ſignum, ſicut fumus ſignificat ignem à quo cauſatur; vel procedit ab eadem cauſa. Et ſic dum deſignat cauſam, per conſequens ſignificat effectum, ſicut iris quandoque ſignificat ſerenitatem, in quantum cauſa ejus cauſa eſt ſerenitatis. Non poteſt autem dici, quod diſpoſitiones cœleſtium corporum, & motus ſint effectus futurorum eventuum, nec iterum poſſunt reduci in aliquam ſuperiorem cauſam communem, quæ ſit corporalis. Poſſunt autem reduci in unam cauſam communem, quæ eſt Providentia. Sed alia ratione diſponuntur à divina Providentia motus, & ſitus cœleſtium corporum, & alia ratione eventus contingentium futurorum. Quia illa diſponuntur ſecundum rationem neceſſitatis, ut ſemper, & eodem modo proveniant. Hæc autem ſecundum rationem contingentiæ, & variabiliter contingunt. Unde non poteſt eſſe, quod ex inſpatione ſyderum accipiatur præcognitio futurorum, niſi ſicut ex cauſis præcognoſcuntur effectus. Duplices autem effectus ſubtrahuntur cauſalitati cœleſtium corporum. Primo quidem omnes effectus per accidens contingentes, ſive in rebus humanis, ſive in rebus naturalibus; quia, ut probatur in *6. metaphiſices*, ens per accidens non habet cauſam, & præcipuè naturalem.

Dicet fortaſſe aliquis, D. Thomam loqui tantum de effectibus liberis. At contra eſt. Nam loquitur etiam de effectibus in paucioribus ex cauſis naturalibus provenientibus. Imo *d. ar. 6. & aliis locis jam citatis*, de liberis eventibus ſupponit, & probat diſtinctim de naturalibus, ut in paucioribus, addit que de hujuſmodi effectibus cauſarum naturalium per conſiderationem ipſarum præcognoſci non poſſe, & ſiquis hujuſmodi futura, quæ ſunt etiam effectus in paucioribus ex cauſis naturalibus, prænunciare, aut præcognoſcere, quocunque modo præſumpſerit, niſi Deo revelante, manifeſtè uſurpat ſibi, quod Dei eſt, ac per conſequens excludit etiam Angelos.

Unde non immerito Zumel, Carthuſianus, aliique nonnulli cenſuram erroris protulerunt contra aſſerentes Angelos præcognoſcere futura etſi non libera, cùm Sacræ Litteræ, ac Patres & Theologi de futuris abſolute loquantur, & ſignum divinitatis ab Iſaia pronunciatur, futura cognoſcere. Inquit enim capit. 20. *Annunciate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus, quia Dii eſtis.*

Reſpondent adverſarii, ſcripturas, & Patres loqui vel generaliter de omnibus futuris, vel in ordine ad futura, dependentia quodammodo à libero arbitrio: ſpeciatim verò Morandus reſpondet, intelligi etiam in ordine ad contingentia naturalia, quatenus involvunt divinum concurſum. Cum enim, ait, poſſit Deus hunc negare de potentia abſoluta, non poſſunt Angeli cognoſcere aliquod futurum adeo certe, cùm ſemper ſit cum tali conditione, ſi Deus voluerit concurrere.

Verum hæc prima reſponſio eliditur. Nam ſcriptura & Patres relati à Zumel, Carthuſiano, & Coccio, loquuntur de futuris, etiam non liberis, ut de monſtris, de peſte, fulgure, & hujuſmodi aliis, attribuentes Deo, ut ejus proprium, hæc futura prædicere, ut de his omnibus prædixit per ſuos Prophetas. Domino namque Prophetiæ non tantum pro liberis, ac ſecretis cordium confertur, ſed etiam pro futuris naturalibus contingentibus, per accidens, caſualibus, & fortuitis. Patet etenim oracula dæmonum apud Gentiles plerumque fallacia fuiſſe de eventibus futuris, etiam non liberis, ut nunc quoque ſunt in eorum Magis. Neque putandum eſt, eos ex induſtria mentiri. Nam divinitatis æmuli, potius credulitatem hominum ſibi conciliare nimis ambitioſe affectant. Et Chriſtus prohibuit diſcipulis ſcire tempora & dies decretos, ut omnium fidelium ſuorum curioſitatem coërceret, ita interpretante Sixto V. §. 3. & §. 14. ut illos merito Apoſtolus arguat, atque increpet illis verbis: *Dies obſervatis, & menſes, & tempora, & annos, timeo vos, ne forte ſine cauſa laboraverim in vobis.* Dies autem, & anni non ſunt nobis liberi. Si autem loquatur de potentia divina, omnia futura, etiam neceſſaria, ſunt ei libera.

Minus autem appoſitè recurrit Moranda ad potentiam divinam, dum ait, quod Deus poſſit negare concurſum de potentia ſua abſoluta. Sic namque affirmaremus nec Angelos, neque homines certò cognoſcere futura neceſſaria, ideoque non haberetur vera ſcientia. Nam quilibet effectus, quantumlibet neceſſarius poterit à Deo impediri potentia abſoluta. Imo nec affirmaremus, Beatos lætari de perpetuitate ſuæ gloriæ; quoniam de potentia Dei abſoluta deficere poteſt. Non enim Deus poteſt abſolute cogi ab aliqua creatura. Unde poſſet de potentia ſua abſoluta ordinem mundi evertere, elementa perturbare, damnatos ab inferis eripere; beatos gloria privare. Voluntati enim ejus quis reſiſtere poteſt?

Hanc porrò ſententiam comprobavit Sixtus V. Nam in ſua Conſtitutione, cujus initium, Cœli & terræ conditor, partem negativam decernit, Scripturis, Patribus, & rationibus corroborat. Unde videtur favere cenſuræ Carthuſiani, & Zumelis. Supponit quippe §. 1. proprium Dei cognoſcere ventura omnia, loquens in generali, tam de effectibus naturalibus, quam liberis. In §. 2. ſubdit: quæ futura non modò humanæ mentis imbecillitas ignorat, ſed nec dæmones ipſi præſentire poſſunt. In §. 3. probat ex falſitate, & imbecillitate dæ-

num circa futura prædicta nuncianda mediis simulachris, & comprobat ex testimonio præfato Isaiæ ac Christi Domini, semper persistendo in generali negativa.

Et quod ita sit, probatur amplius ex §. 4. ubi aperte quoque negat de casualibus, & fortuitis, dum asserit, *ad futuros eventus, & fortuitos casus præcognoscendos (futuris eventibus ex naturalibus causis necessariò, vel frequenter provenientibus, quæ ad divinationem non pertinent, duntaxat exceptis) nullæ sunt veræ artes, aut disciplinæ, sed fallaces, & vanæ improborum hominum astutia, & dæmonum fraudibus introductæ*, &c. Videsis quomodo negat, posse etiam arte dæmonis præcognosci, quæ eveniunt, ut in paucioribus, quæ sunt fortuita, & casualia. Imo ait, nullas esse artes, aut disciplinas, sed fallaces, & vanas. At si revera dæmones naturali lumine cognoscere possent futura casualia & fortuita, effectusque per accidens, de illis haberent veram scientiam, & non fallacem. Quinetiam homines possent ea uti, non ut dependente à dæmone, sed ut edocta ab antiquis. Talis namque ars non esset prohibita, cùm cognitioni naturali inniteretur, non amplius dependens à dæmone. Unde recte Suarez ait *lib.* 2. *de superstit. capit.* 15. possunt posteriores licite uti herba medica, ostensa antecessoribus à dæmone. Quia ille usus non fundatur in potestate dæmonis, sed in virtute herbæ connaturaliter illi à Deo indita, & experimento cognita. Quod autem illa notitia sumpserit originem à doctrina dæmonis, per accidens est, ut scite notavit Victoria *relect. de mag. num.* 15. Unde præcluditur evasio, quæ posset afferri, quod nimirum Pontifex loquitur de notitia hominum. Tum quia expresse loquitur etiam de dæmonibus, ut liquet. Et tum quia si talis veræ scientiæ dæmon esset peritus, possent homines tempore procedente licite illa uti, nec illa tunc esset scientia fallax formaliter.

Quod autem Pontifex §. 8. fateatur contingentia esse cognita ipsis dæmonibus naturæ subtilioris acumine, non obstat. Quia loquitur de iis contingentibus, quæ possunt ipsi dæmones cognoscere quæ hominum obtusior intelligentia ignorat, quæ plura supponimus certò cognosci ab illis cum D. Thoma, cùm ipsi comprehendunt causas superiores; & inferiores. Imo Pontifex addit, cognoscere aliis quibusdam modis, præter ingenii acumen. Cognita namque phantasia alicujus, & appetitu sensitivo, & affectibus, aliisque inditiis perpensis, facile etiam potest secreta cordium aliquo modo percipere, licet non infallibiliter, imo & futuros eventus liberos.

Hinc prosequitur Pontifex errorem Astrologorum §. 10. & 11. sic enim ait: *Dæmone se fallaciter immiscente, qui vanam, falsamque syderum, & astrorum scientiam profitentes, (tantum enim vera est Astronomia & Astrologia circa futuros eventus ex naturalibus causis necessario vel frequenter provenientes, ut prædixerat) divinæque dispositionis rationem suo tempore revelandam, cùm videlicet fuerit præsens, & extra causas à Deo productæ. Tunc enim non solum ab Angelis, sed ab hominibus cognosci potest, hominum nativitates, seu genituras ex motu syderum, & astrorum cursu mentiuntur; & judicant de uniuscujusque hominis statu, conditione, vitæ cursu, &c. variis discriminibus, aliisque prosperis, & adversis casibus, & eventibus. Quæ quidem etiam naturales eventus contingentes, casuales, fortuitos ac per accidens comprehendunt.*

Confirmatque §. 13. & *seq.* autoritate Apostoli, verbis superius adductis de mensibus, & annis. Et §. 15. conqueritur, quod futuros rerum eventus, & quæcunque prospere, vel adverse obventura sunt, astris, syderibusque adscribunt. Eo quod Sixtus loquitur de naturalibus eventibus. Unde statim subdit, ac actus humanos, ea denique, quæ ex libera hominum voluntate proficiscuntur. Nec momentorum, & temporum naturalisque nomine diei possunt intelligi liberæ hominum actiones, quæ, ut sic, neque isto tempore mensurantur.

Tandem rem hanc expedit §. 16. ubi reprobat eos, qui facultatem astris, ac syderibus adscribunt, & efficaciam tribuunt significandi futura, & loquitur de futuris ab se relatis, licet de liberis præcipuè tradat rationem, ut libertatem hominis tutaretur, quod est unum ex firmissimis nostræ fidei fundamentum. Si ergo astra, syderaque non habent efficaciam significandi futura prædicta, quomodo dæmones possunt ex iis illa cognoscere? Additque §. 29. futuros eventus in se ipsis cognoscere, esse Dei proprium. Unde necessariò consequitur, ut astrologi, aliique divini, qui hujusmodi futura pronunciare quocunque modo, nisi Deo revelante, præsumunt, injuste, atque impudenter quod Dei est, sibi assumant, & usurpant. Idque confirmatur §. 30. & §. *seq.* in quibus prohibentur libri tractantes de futuris contingentibus. Et, ut perspicue pateat, quod ibi sermo est de naturalibus, subjungit disjunctivam: Aut his actionibus, quæ ab humana voluntate pendent, permissis tamen semper observationibus, quæ navigationis, agriculturæ, sive medicæ artis juvandæ gratia conscripta sunt. Hæc enim, licet dicantur de hominibus, semper tamen sunt annexa præsuppositis de ignorantia dæmonum circa fortuita & casualia, ut ordinatè, & consentaneè tota Constitutio procedat.

Supereſt, ut hæc omnia verbis D. Thomæ confirmemus, qui *in* 2. *d.* 7. *q.* 2. *ar.* 2. sic ait: *Futurorum quædam sunt determinata in suis causis. Quædam verò non habent causas determinatas, sicut quæ sunt ad utrumlibet. Quilibet autem effectus secundum quod in causa sua determinatur, in ea potest cognosci. Si enim determinatur in ea, ut ex qua necessariò contingat, certitudinariè cognoscitur, sicut sunt ea, quæ circa motum cœli accidunt, ut ortus, & occasus, & eclipses, & conjunctiones luminarium. Quæ omnia multo melius dæmones sciunt per species causarum innatas, quam Astrologus per artem. Si autem determinatur in causis, ut ex quibus frequenter contingat cum potestate tamen deficiendi in minori parte propter impedimentum ex parte agentis, vel ex parte recipientis, actionum eorum præcognitio non certitudinalis, sed conjecturalis haberi potest. Et hoc modo Astrologus prædicit quædam futura, quæ consequuntur ex motibus cœli istis in inferioribus, quæ tamen impediri possunt propter impedimentum inferiorum causarum. Et hæc præcognitio tanto magis ad certitudinem accedit, quanto ad unum effectum plures causæ concurrentes cognoscuntur, & quanto virtus causæ melius scitur. Unde dæmones subtilissimi sunt in talium futurorum præcognitione; sed ea, quæ non habent causas determinatas, ut quæ sunt ad utrumlibet, vel in minori parte, non possunt cognosci in causis suis, sed in seipsis tantum, ut præsentia sunt. Unde eorum præcognitio solius Dei est, cui ab æterno præsentia sunt, ut in primo dictum est d. 38. & cui Deus revelare voluerit. Et talium futurorum cognitionem nec homines, nec dæmones habere possunt, nisi revelatione supernorum spirituum.* Hæc D. Thomas graviter, diserte, luculenter.

CON-

Consultatio LXXXVI.

De Divinatione naturali & artificioſa. An dentur? Earum mira.

Deus, Mundi Opifex, eadem virtute, qua illum mirifice condidit, ſingulis rebus propriam contulit facultatem, qua pervenire poſſent ad finem ſtatutum. Id Sapientiæ *cap.* 1. exprimitur, dum ſpiritus Domini replevit Orbem terrarum, & hoc, quod continet omnia, ſcientiam habet vocis. Non quod Deus Mundi ſit Mundi anima, ut arbitrati ſunt Jamblicus, Apulejus, aliique, ſed ut rerum omnium Opifex, gubernator, ac moderator. Quo ſenſu Virgilius 6. *Ænead* canit.

Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

Quem ideo Chriſtianum ſive Chriſti appellat D. Hieronymus *ad Paulinam.*

Quare ſicut Deus contulit ſapientibus ad pluviæ ac tempeſtatis cauſas cognoſcendas, virtutem cognoſcendi tetragonos, diametros, & congreſſus Solis, ac Lunæ, aliorumque errantiam, & fixorum ſyderum, pluviarum, & aëris mutationis effectores, ita imperitis ſigna exhibuit in circumferentiis Solis, ac Lunæ, paſtoribus in concuſſione vellerum ovium, agricolis in motu aurium animalium, nautis in maris tumore.

Hæc autem naturalis divinatio per avium motus præſertim attenditur. Cùm enim iſtæ in aëris regione vivant, & plurimum retineant aëris naturæ propius cœleſtium influxus, qui per aërem ad inferiora deſcendunt, præſentiunt; ac licet præſagii ſui ſint ignaræ, naturali tamen inſtinctu, movente phantaſia, excitantur ad fugiendum incommoda futura. In quo ſenſu pariter Ierem. *cap.* 8. inquit.: Milvus in cœlo cognovit tempus ſuum; turtur, & hirundo, & ciconia cuſtodierunt tempus adventus ſui. Muſculus namque domum ruituram, & aliæ aves aëris contagionem præſentientes, fugam arripiunt inſtinctu quodam naturali, ut explicat Auguſtinus *lib.* 1. *divinat.* Ex quo refellitur error Plutarchi, Galeni, Plinii, ac Porphirii putantium, animalia prædita eſſe ratione. Ex alcionis incubatione ſuper ova maris ſerenitas coniicitur, quia non niſi tranquillo mari incubat, ut docet Ariſtoteles *lib.* 2. *hiſt. animal. cap.* 8. & *lib.* 9. *cap.* 14. Franciſcus Picus *lib. prænot.* & Uvimpina *lib. de ſignis.* Ex delphini etiam ebullientis ſaltationibus tempeſtas futura dignoſcitur, annotante Seneca *in trag. Agamemn.* & Lucano *lib.* 5. *pharſal.*

Ex plantis etiam, ut eis floreſcentibus, verem adventantem cognoſcimus. Roſæ, aut violæ ſub autumno repullulantes peſtis ſunt ſigna ex naturæ contrariæ temperie, ut ſcribit Plinius *lib.* 3. *cap.* 26. Lanugines, & pappi populuci volitantes per aërem, tempeſtatem pronunciant, ut tradit Vuimpina. *loc. cit.* Lentiſcus cultum terræ, & coloni officia indicat. Nam tres fruges fundens tria tempora monſtrat arandi. Terræ motus quoque, mare tumens, alluviones inſuetæ luem ſignificant, ex Ammiano, & Procopio. Quod exemplis pluribus confirmat Majolus *lib. de admirandis naturæ colloq.* 1. & *ſeq.* Terræ motus namque ille provenit ab exhalationibus ſubterraneis, quæ exitum conatæ terram impellunt, indeque tumor, ac tremor, ut docet. Seneca *lib.* 6. *natur. quæſt. cap.* 12. Ideoque non mirum, quod proximum inficiat aerem ex opaca terræ intemperie, in pluribus Italiæ locis per quædam foramina peſtilens exhalatur vapor, qui non hominem vitam ducere, non feram permittit. Aves quoque ſi in illum incidunt, antequam cœlo meliore leniantur, in ipſo volatu cadunt, de quo Balliattus *libel. de peſte.* Non abſimilis fuit ille hiatus, qui Romæ in medio fori apparuit, unde lues per civitatem graſſata, & deprecato oraculo, reſpondit, non ceſſaturum malum, niſi res prerioſa quædam intus eiiceretur. Marcus Curtius ideo phalerato equo inſiliens pro ſalute publica ſe in illum præcipitavit.

Conſtat etiam experimento id, quod Ariſtoteles tradit *lib.* 1. *meteor.* eclipſes Solis, aut Lunæ naturales prænunciare bella, fames, & alias ærumnas. Nam defectu lucis vitiatur aër & ejus partes contiguæ ex ipſo contaminatæ ad nos uſque perveniunt.

Quoniam autem hæc omnia naturales cauſas præ ſe ferunt, hinc fit, quod non eſt divinatio ſuperſtitioſa, ſed licita ex eis futura prædicere, ut tradit D. Thomas 2. 2. 9. 95. *ar.* 7. ibique Cajetanus, Delatorre, Suarez, Azor *p.* 1. *lib.* 9. *cap.* 15. Leſſius *lib.* 2. *de juſt. cap.* 43. *dub.* 7. Torrebl. *de mag. cap* 2. Non eſt tamen negandum, poſſe dæmonem ad decipiendum homines eadem applicare, unde illa non debent obſervari præter ſuas cauſas naturales. Minuſque negandum eſt, præter divinationem verè divinam, cui aſſentire tenemur juxta illud D. Petri ep. 2. cap. 1. *habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui benefacitis attendentes*, dari etiam naturalem. Nam ex iis, quæ ſenſibus percipiuntur, alia cognoſci poſſunt, quæ immediatè ſint ſubſecutura, ex quibus vir prudens naturaliter divinat res ipſas naturæ auxilio illas cognoſcens antequam extra cauſas ſuas emergant, eas in ſuis cauſis præſentiendo, ac prævidendo, ut tradit Franciſcus Picus *lib.* 1. *prænot. cap.* 5.

Tales ſunt Aſtronomi, cœleſtium motuum inveſtigatores, qui arithmetica ſupputatione, obſervationibus, & experentiis concludunt venturæ in ipſis cœleſtibus orbibus, ex quibus prænunciant quid futurum ſit ex cœlorum motu, & uſu revolutionis Orbium. Quemamodum enim Medici ex pulſu, ac inſpectione excrementorum de infirmitatum terminis, additis obſervationibus præſagiunt, & tunc proportione medicamenta adhibent, ita & nautæ, paſtores, agricolæ præſagiunt futuram aëris ſerenitatem, pluviam, æſtum, ſiccitatem, & viri prudentes experentia docti ſæpenumero quid futurum ſit in Regno, in Republica, in familia, imo & in perſona ex rationabili conjectura cognoſcunt. Unde, licet proprium ſit Dei cognoſcere certò futura omnia, etiam libera, caſualia & fortuita in ſeipſis, tamen in cauſis determinatis poſſunt cognoſci ab homine eo modo, quo cauſæ diſpoſitæ ſunt.

Divinatio autem artificioſa ſpectat etiam ad naturalem, ſicut magia operatrix artificioſa ad naturalem pertinet. Acquiritur ad rei occultæ inveſtigationem, vel futuri prænotionem ex naturæ arcanis, aut ſigni alicujus patefactione. Sic interdum ex antecedentibus & ſubſequentibus eruitur, juxta illud Prov. 16 *divinatio in labiis Regis; in judicio non erravit os ejus.*

Hac Salomon veræ matri filium tradidit 3. *Reg. c.* 3. & Daniel *cap.* 13. Senum perfidiam detegit, unde Suſannæ bonam exiſtimationem, ac dignitatem reſtituit. Acquiritur etiam ex naturali cauſa, & congrua rei diſpoſitione. Sic Chriſtophorus Columbus novum Orbem invenit. Videns enim, quod totius Orbis gyrum nondum tellus habitata compleverat, conjecit alteram illius partem fore inveniendam. Quod antea indicarat Seneca *in Medea choro, act.* 2.

Venient annis
Secula ſeris, quibus Oceanus

Vincula rerum laxet , & ingens
Pateat tellus , Tiphysque novos
Detegat orbes , nec sit terris
Ultima Thule.

Quod non tam acceptum hoc Platoni in *Phædone* de Orbe incognito differenti , refert Abrahamus Ortelius , quam Poëtæ Hispani de America à suis inventa Vaticinio.

Subjiciam in hanc rem Epistolam Ramnusii, scriptam Carolo Bruno , cujus hæc sunt verba. *Ho ricevuto lettere dal Signor Oviedo , che scrive la storia delle cose del Mondo nuovo nell' Isola Spagnuola, nella quale mi ha dichiarato un passo di Dante , che forte non è stato finora inteso , e io l'ho scritto subito a Monsignor Reverendissimo Bembo à Roma , che ne ha havuto infinito piacere , sì come mi scrive il Signor Flaminio Tomarozzi , e gli pare , che Dante fosse huomo divino afflatus furore poëtico. Il Signor Oviedo mi scrive , che io sappia , come tutti quelli, che navigano oltre all' Equinottiale verso l'Antartico, si governano con quattro stelle , le quali perche stanno in quadro , le chiamano il Crucero , e sono lontano dal detto polo gradi venti primæ magnitudinis, per esser lucentissime , e sono più belle che non sono quelle del nostro carro. Coloro , che stanno nell' Isola Spagnuola , la quale è lontana dall' Equinottiale verso il nostro polo gradi dieci nove , le vegg ano circolari. Detto Signor Oviedo mi scrive , ch' essendo studioso della poesia di Dante ha letto nel cante del Purgatorio , ch' essendo Dante sotto la linea dell' Equinottiale , dice queste parole.*

Io mi volsi a man destra , e posi mente
All' altro Polo , & vidi quatro stelle
Non viste mai , fuor ch' ella prima gente.
Goder mi parea il Ciel di lor fianimelle ,
O Settentrional vedovo sito,
Poiche privato sei di veder quelle.

E che questo sono revera il Crucero , e non sa come Dante havesse questa cognitione , perche Tolomeo non passò mai tanto avanti , e pena che come Poëta in quel furore divinamente le manifestasse al mondo. Che questo sia vero, che questo Crucero governi tutti li naviganti Spagnuoli , che passano l'equinottiale , l'ho sentito dire da infiniti marinari , & è cosa volgare a ciascheduno di essi. Si che V. S. haverà imparato un bellissimo passo , perche il Landino Commentatore di Dante interpreta queste quattro stelle per le quattro virtù.

Hinc in jure civili argumenta appellantur præsumptiones , & conjecturæ , *l.* 1. *l. milites* § *oportet ff. de quæst.* Illarum enim termini convertuntur, ut per Mantic. *de conject. lib.* 1. *tit.* 2. de quibus Alciatus , & Menochius *de præsumpt* Mascardus *de probat.* & Farinac. *tom.* 1. *p. tit. de indit. q.* 36.

Nec aliud sunt præsumptiones , & inditia , quàm divinationes in rebus dubiis ex argumentis , & inditiis per circunstantias frequenter collectæ. Sicut enim Medicina suas habet in morbis judicandis divinationes artificiosas , quas appellant prognostica, ita Jurisprudentia ex artificiali quandoque divinatione rationabiliter procedit. Et Aristoteles *lib.* 2. *Rhetor.* ac Cicero *in topic* de hoc etiam modo arguendi pertractant, easque vocant probationes artificiales , quæ testibus , ac tabulis rem probant. Artificiales autem vel sunt necessariæ , aut verisimiles, aut non repugnantes , de quibus vide apud citatos Doctores.

Non asserimus tamen , posse aliquem ex præsumptionibus,& inditiis quibuscunque in pœnam ordinariam damnari. Quod tamen sua constitutione concedit Gregorius XV. supremis Inquisitoribus in materia sollicitationis in pura confessione , concurrentibus evidentissimis inditiis , ac præsumptionibus , quas dicunt juris , & de jure , de quo Carena , & nos *suo loco.* Imo & Menochius *de arbitr. lib.* 3. *q.* 121. extendit ad alios casus , quod sequuntur alii Doctores *in l. si hi , qui C. de adult. cap. de hoc , de Simon.* Glos. *in l. scient C. de probat.* Bartol. *in l. quod Nerva ff. depositi* , Abb. *in cap. tertio loco n.* 10. *de probat* Bald. *in l. sciant cuncti de probat.* aliique relati à Torreblanca reprobante , & afferente pro se Doctores *in cap. afferte de præsump.* cum aliis per Farinac. *tom.* 1. 9. 36. *num.* 52. Sarmiento *lib.* 1. *Select. cap.* 1. Tiraquel. *de pœn. temper. cas.* 27. Clar. *lib.* 5. *sent.* §. *fin* 9. 20. Gomes *var.* 3. *cap.* 12. Simanch. *de cath. instit. tit.* 50. Menoch. *de præsumpt. lib.* 1. 9. 97 & seqq.

Sed mitior pœna imponenda est , puta exilii, vel pecuniaria. Quia Judex procedens ex præsumptionibus debet sententiam suam temperare. Nec enim certo judicant Medici per artificiosam divinationem ; neque Astrologi de iis, quæ plerunque eveniunt , & multo minus Jurisperiti ; cùm non naturalibus signis , & causis innitantur , sed liberis, quæ ideo certitudinem inferre non possunt in rebus dubiis , ut per Marsil. *in d. rubr. de probat. ex num.* 241. Gomes *d. cap.* 12. Mascard. *de probat. lib.* 1. *concl.* 1221. Clar. *d. q.* 20. Adhuc tamen in causis læsæ Majestatis , præcipuè divinæ , qualis est sollicitatio in confessione cum abusu sacramenti adeo necessarii , Emin. Cardinales , Generales Inquisitores , possunt ex testibus etiam singularibus , concurrentibus præsumptionibus , inditiis aliisque adminiculis , judicare delictum probatum & reum Curiæ seculari tradere ob circunstantias turpissimas , ut in aliis similibus , & multo magis majoribus criminibus ex præfata Constitutione Gregoriana in jure fundata. Quid autem sint inditia , & conjecturæ , ex quibus oriuntur præsumptiones juxta *cap. Accusatus* § *licet verò de hæret. in* 6. Baldum, Manticam , & alios , & in quo distinguatur præsumptio juris & hominis , vide apud ipsos.

Consultatio LXXXVII

An , & quatenus ex Animalibus licite pradici queant futura ? Quatenus ex monstris humanis , vel aliis portentis ? Ex Hermaphroditis , sive Androginis ? Ex monstris aquaticis , & aëreis ? Ex meteoris ?

PLura sunt animalia , quibus usi sunt antiqui ad præsignificanda futura , quæ idcirco maximo honore illis erant , ut Crocodilus apud Ægyptios , qui est elinguis , ideoque credebant naturam Dei incomprehensibilem ac ineffabilem significare, teste Valeriano ex mente Hori , qui per Crocodili picturam in specu latitantis , cujus cauda tantum conspiciatur , Dei caput , & substantiam ejus incompertam , per caudam verò apparentem Deum nonnisi à posteriori , hoc est ex operibus cognosci posse , significabat.

Sed præcipue præstantissima omnium apud Ægyptios consideratio super Accipitre fuit , ut patet ex omnibus eorum obeliscis , in quibus multiplicis figuræ ejusdem imaginis , ac hierogrammatismi repræsentantur. Accipitre enim picto, semper Osirum, Deum illum suum , & sacro sanctum Regem omni gloriæ , ac honoris genere decoratum , proponebant, ut testatur Porphirius *lib.* 4. *de abstinentia*. Cum solis imaginem putant , cujus totam substantiam ajunt ex

ex ſanguine & ſpiritu conſtare, & hominis miſericordia affici, ac mortuum lugere, atque in oculos terram ingerere. Unde iis ſolitum fuit, Iſidis ſtatuam pennis accipitrinis ornare in ſignum excellentiæ. Ælianus quoque tradit, in uſu fuiſſe apud Reges Perſarum veſtem purpuream accipitris penna ſpectabilem deferre. Plinius etiam ſic de illo ſcribit. Apud Arabes quoque ex oſſibus accipitris ignem elici, aurumque attrahi, ſcriptum inveni. Quod confirmat Ælianus *lib* 10. *de animal. cap.* 10. inquiens: os tibiæ accipitrum, ſi ad aurum admoveatur, hoc ipſum illecebra quadam mirabili, non ſecus ac magnes ferrum, ita hoc quaſi præſtigiis, & captionibus quibuſdam aurum ad ſe trahere.

Peculiariter autem Mercurio ſacri putabantur Accipitres, maxime palumbares, teſte Plinio *lib.* 12. *cap* 4. ob inſignem, qua pollent, rerum futurarum præſcientiam. Unde maximus eorum in auguriis capeſſendis erat uſus, ut proinde certos miniſtros in curam accipitrum deſignabant; ut narrat Diodorus Siculus *lib.* 2. *cap.* 4. Mortuos etiam accipitres colebant, quod eorum animas vaticinandi vi præditas autumarent. Hincque tantum opinio invaluit apud omnes, ut ab auguriis nomen traxiſſe contendant, quaſi quod terra, & nuncio lætiſſima dicatur in auguriis avis. Tantum verò hanc prædicendium in accipitre valere exiſtimabant, ut etiam illa moriente, non ſolum non mori, ſed & in alios etiam devoratis ejus extis transferri arbitrarentur. Quod impius Porphirius his verbis confirmare auſus eſt. *Qui animalium vaticiniis pollentium animas in ſe recipere volunt, devoratis principalibus corporis eorum partibus, ut cordibus corvorum, aut talparum, aut accipitrum, animam quoque ſingulorum præſentem, & ingredientem in ipſis accipiunt, & Dei inſtar futura præſentientem.* Illum antiqui Ægyptiaca lingua *Thauſtum* appellabant, quod idem eſt ac *Thoth*, ſive Mercurius. Mercuriales autem prædicabant accipitres. Quia ſicut Mercurius aliger Deorum nuncius, ſive Sol lucis beneficio ſecreta omnia & ignota patefacit, ſic & accipiter divinæ voluntatis nuncius, ac interpres putaretur, illique præclaram rerum inventionem, ut Mercurio adſcribebant.

Tandem accipitris figura loco amuleti utebantur adverſus malignos Typhonis inſultus, ut videre licet in hieroglyphica deſcriptione, quæ adhuc hodie Romæ inviſitur in baſibus Sphyngis, ſive leonis ad fontem aquæ Felicis juxta Thermas Diocletianas, ſicuti ponebantur in ripa Nili, ut eſſent quaſi phylacterium quoddam contra ariditatem, ac igneam vim Nili exiccativam, quam, autore Plutarco, Typhonem appellabant.

Noctuam pariter legimus apud omnes ferè populos inauſpicatiſſimam avem, dum bubulat, horrendam creditam humano generi. Ægyptii autem non tantum per noctuam adverſis Numinis operationes ſignificabant, ſed illam quaſi nuncium univerſalis providentiæ apud homines fuiſſe, & per eam futura ſignificari, & de ſiniſtris eventibus commoneri, ac quid inſtante quavis calamitate prudenter ſit agendum, ſuo exemplo docere. Id quod tradit Porphyrius *lib.* 4. *de abſtinentia* in hæc verba: *Inter omnes aves noctua una eſt, quæ Minervæ, quam eandem cum Iſide lib.* 3. *aſſervimus, de rebus eventuris ſententiam denunciare.* Quæ clarius Plutarchus *in Themiſtocle* proſequitur, hanc ſubnectens fabellam. Cùm Neptunus, à Minerva victus, non poſſet Attica regione potiri, iratus levia, ſtolidaque conſilia illi immiſit. Cùm autem Palladis ales mentem ejus hominibus aperire crederetur, hinc proverbium natum eſſe: *Noctua volavit.* Quod rebus feliciter, atque ex animi ſententia geſtis ſuccedentibus, dici conſuevit. Unde & ipſe Plutarchus ait, natum eſſe, ut in ſymbolum victoriæ noctua aſſumeretur. Explicat hæc omnia ſane Porphyrius ibidem, inquiens: Sicut Dii quidem, qui tacendo res indicant, & eorum ſignificationes aves celerius, quàm homines percipiunt & percipientes nobis eo, quo poſſunt modo denunciant, & aliquæ aliorum Deorum nunciæ hominibus ſunt, Jovis aquila, Apollinis accipiter, Minervæ noctua; Cereris grus, ac cæterorum aliæ. Erant quidem Ægyptii mortalium ſuperſtitioſſimi, dum omnia in omina, quæ viderent, vel audirent vel ſomniarunt, traherent.

Adeo profecto exiſtimabat Plutarchus auguria ex animalibus, ut crediderit præſignificare futura ex vera prudentia, & ratione, unde capacia rationis ea prædicat *lib. peculiari quod brutis ratio inſit.* Quod etiam tradiderunt pauci alii. Hoc errore deceptus Mahumetes in Alcorano ſcribit, Reginam Saba ex avium confabulatione Solomonis Sapientiam percepiſſe. De garritu paſſerum intellecto à Religioſo Minorita dixi alibi. Conceditur quidem ex Ariſtotele *lib.* 3. *de animali* rationem, & prudentiam analogice imitari bruta. Quod & D. Thomas docet *p.* 2. *q.* 13. *art.* 3. Albertus ſæpe, Auguſtinus *lib.* 4. *Civit.* & aſſerunt Patres ac Doctores communiter. Et ſic intelligenda quæ Plinius, & Ariſtoteles tradunt de Leone, & Rhinocerote de mergis, de ſerpentibus, crocodilo ac delphino. Unde bruta non percipiunt futura, licet inſtinctu naturali hoc, vel illa ſigna præferant, impetum naturalem ſentientes, movente phantaſia, unde homines imminentia futura præſagiant, ut apud eundem Plutarchum *in præcept. ſalub.* corvorum crocitationes præſagia venturorum, ac imbrium prædicunt, haud diſſentiente Ambroſio *lib. de Noe cap.* 17 Chryſoſtomo *in Act. Apoſt. cap.* 2. *hom.* 5. Ariſtotele *lib.* 9. *hiſt. animal. cap* 31. Cornix præterea ex naturali aëris humidi præſentione dicitur apud Varronem præſaga tempeſtatis, apud Æginum vates pluviæ. Quantum ſit prudens analogicè formica, conjice ex *Proverb.* 6.

Neque negandum eſt, quod ſicut metaphoricè mare dicitur videre, ac fugere, terram Dei aſpectum timere, cœlos enarrare gloriam Dei, ita volucres cœli, beſtiæ, & univerſa pecora, ſerpentes, & volucres pennatæ benedicere Domino, Daniel 3. & pſalm. 148. Divina enim Sapientia ita omnia ordinate componit, ut ſimul opera ejus annuncient divinam omnipotentiam.

Ex quibus aſſerimus cum D. Thomas 2. 2. *q.* 95. ac Theologis communiter, licitum eſſe ex animalium motu, garritu, aut concentu præſagire futura, quæ naturaliter ſignificant. In hoc enim ſuperſtitio, aut vanitas nulla, cùm naturaliter præſignificent.

Quod verò ad Monſtra, præter Gigantes, & pygmeos, qui naturaliter, ac etiam ope dæmonis produci poſſunt, ut poſt Malvendam tradit. Torrebl. *epit. de mag. lib* 2. *cap.* 31. *& lib.* 5. *jur. ſpirit. cap.* 6. & nos *alibi*, pauca de aliis nunc dicemus, omiſſo S. Scripturæ ſenſu, quæ Eccleſiaſt. 48. omne quod naturæ terminos excedit, etiam miraculum, monſtrum appellat; ubi de Eliſeo ſic ait: *In vita ſua fecit monſtra, & in morte miracula operatus, eſt.*

Monſtrum dicitur ab Ariſtotele *lib.* 2. *phyſic. cap.* 8. *& lib* 4. *de gener. animal. cap.* 3. *&* 4. omne id, quod in natura deficit, ſive in homine, ſive in bruto vel volatili, aut in plantis. Quod proſequuntur. Plinius *lib.* 17. *cap.* 22. Theophraſtus *de cauſ. plant. cap.* 2. Bonavent *de octimeſtr. lib.* 3. *cap.* 64. Carrer. *de loc. affect. diſp.* 73. *cap.* 1. Natura igitur, etſi ſemper intendat perfectum efficere, quandoque tamen aberrat, & producit monſtra, quæ tamen

neceſ-

neceſſaria cenſetur ad varietatem, & pulchritudinem Univerſi.

Cauſæ autem plures afferuntur ab Ariſtotele, Averroe, Themiſtio, Simplicio, Galeno, aliis. Præcipuæ ſunt materia, uterus, tunica & generans. Ex materia. Nam notavit Galenus *lib. de hiſt. philos.* monſtra naſcuntur, ſi multum fuerit ſemen, ſi parum, ſi divulſum, ſi evanidum, ſi inordinatum. Ariſtoteles ſane præcipuam cauſam monſtrorum, ſeminis defectum facit. Ex redundantia ſiquidem ſeminis naſcuntur homines cum membris multiplicatis, ut docet Auguſtinus *lib. 16. de civit. cap.* 8. Lemnius *de occult. natur. lib.* 1. *cap.* 8. *&* §. Paræus *de monſtr. lib. 24. cap. 1. & ſeqq.* Schenchius *obſervat. medic. lib. 9.* & Bahuinus *lib.* 1. *cap.* 8. Ex defectu autem ſeminis proveniunt pygmæi, nani, pumiliones. Ex morbido ſemine, præſertim cum menſtruo retento monſtra etiam oriuntur. Unde ait Ariſtoteles *ſect.* 10. *probl.* 60. quod mulieres menſtrua patientes, ſi coierint, multoties pariant bufones, lacertas, aliaque hujuſmodi, quæ etiam referunt perfectorum animalium ſimilitudinem, de quibus Juriſconſulti *in l. non ſunt liberi ff. de ſtat. homin.* Hos partus idem Ariſtoteles locis allegatis nullo modo vitales judicat.

Ex utero. Nam, teſte Alberto Magno, cui adſcribitur *lib. de ſecret. mulier cap.* 6. ex defectu fœminei vaſculi oritur monſtroſitas. Sicut enim in opere fuſili, ſi vaſculum, aut receptaculum ſit obliquum, fractuoſum, diſtortum, rimoſum, ſimiles imagines efformat, ut notavit Hippocrates *lib. de genitur.* & Mercat. *de affect. mulier lib.* 4.

Ex tunica, qua fœtus involvitur, monſtroſus evadere poteſt. Ex ovis namque, duo vitella habentibus, ſi deficiat membrana determinans, naſcitur pullus biceps, & quadrupes, ut teſtatur Ariſtoteles, & Hippocrates *ibidem*, ac Porta *in ſua magia naturali.*

Ex defectu agentis principalis, vel inſtrumentalis, ut ſi vitium facultatis formatricis adſit. Etſi enim à cunctis corporis partibus ſemen exitetur, ut ſimile corpus efficiat, cùm tamen læſa fuerit virtus, in partes oberrat, ut notat Mercurial *lib. de homin. procreat.* An autem læſi ſemper ex læſis, cœci ex cœcis generentur, ut contendit Torreblanca, non eſt hujus loci. Teſtatur Albertus *ibidem* ex inordinata coeuntium libidine monſtroſitatem conſequi. Si enim, ait, maſculus inordinate jaceat cum femella, monſtrum facit in natura.

Si etiam fœmina ſit corporis conſtitutione male affecta, ex pravis humoribus orientur quandoque ſues, mures, ſerpentes, & animalium plura commixta, & monſtra, ut tradunt Codronch. *de morb. venef. lib.* 2. *cap.* 4. Gemma *de divinat. natur. lib.* 2. & Euſeb. Nierembergius *p.* 1. *philos. nat. lib.* 3. *cap.* 27. Ex nimio quoque libininis exercitio monſtrat proveniunt. Deficiente namque ſeminis debita copia, conceptus mancus, atque monſtruoſtus evadit. Si autem miſceatur ſemen humanum cum ferino, coëunte homine cum bruto, monſtra conſueverunt progigni, autore Plinio *lib* 7. *cap.* 2. Æliano *lib.* 1. *cap.* 6. & Huarte *de exam. ingenior. cap.* 21. Ex imaginatione quoque parentum monſtra prodeunt, ut per Ariſtotelem, Plinium, Galenum, Plutarchum, Avicennam, & D. Thomam *p.* 1. 9. 82. *ar.* 4. Medinam, 1. 2. 9. 9. *ar.* 1. Quidquid in contrarium proferat Torreblanca, credens, à mulierculis hoc eſſe inventum, ut credulis maritis alienos obtrudant hæredes. At omnium temporum id teſtatur experientia. Vis enim formatrix immediate concurrit, a phantaſia excitata. Sicut & genitale per actiones virtualiter tranſeuntes, aut præciſe per ſympathiam.

Adſcribitur etiam cauſa externa Cœlum ipſum ex Ptolemeo *lib. 3. aſtron. cap.* 8. *tex.* 20. quicquid etiam in contrarium dicat Torreblanca. Licet enim teſte Platone *in Timeo*, hoc eſt de rerum creatione, omnes ſtellæ divinæ ſint, ac bonæ, juxta tamen diverſam diſpoſitionem influunt. Unde varii effectus perfecti, ac imperfecti ex earum conjunctione, ac diſpoſitione inferiorum proveniunt. Negare autem, ut negat Torreblanca, ſtellas nullam vim habere in hæc inferiora eſt contra Ariſtotelem. D. Thomam, cœteroſque philoſophos de quo infra. Omittimus cauſas ſupernaturales, cùm ſcilicet in vindictam ſcelerum parentum, proles monſtroſæ naſcuntur, ut ob inceſtum Roberti Regis affirmat Petrus Damiani *lib. de mirac.* Et Euſebius *ibidem cap.* 10. voluit enim Deus, ut filium ex conſanguinea ſuſciperet anſerino collo, & capite.

Hermaphroditos verò ait Plinius *lib. 7. cap.* 3. reperiri, & ſuffragatur Auguſtinus *16. de civit. cap.* 8. Sic dicti à Mercurio, qui Hermes, & à Venere, quæ Aphrodites appellatur. Referunt idem Plinius *capit.* 2. & D. Iſidorus *lib.* 11. *capit.* 3. apud Naſamones, illiſque nationes vicinas, Androgynos repetiri alternis vicibus inter ſe coëuntes. In aliis verò nationibus Hermaphroditi naſcuntur ex ſuperfluitate materiæ. Vide Baldum *lib. 3. conſ.* 137. & alios, à quibus diverſi hermaphroditi recenſentur reſpectu membri virilis, ac vulvæ diverſo modo conſtitutæ. Prodit Ariſtoteles *lib. de admir. audit.* aliquos utriuſque ſexus officia potenter obire, quoniam utraque genitalia perfecta, & diſtincta habent, adeo ut etiam illis dextera mamma viri, ſiniſtra mulieris ſit. Refert quoque Livius *decad.* 1. *lib.* 3. quod Romani inter monſtra illos enumerabant, ac ita odio proqueſebantur, ut in mare dejicerint. Poſtea tamen illos, qui virili ſexu prævalebant, dignitates, & honores conſequi permiſerunt. Gloſſa & Doctores *in l. quæritur ff. de Stat. homin.* ad matrimonium admittunt. Coguntur tamen ab Epiſcopo, ut ſexum eligant quo tantum utantur, juramento præſtito. Si autem ſexu altero abutantur capitali pœna puniuntur, ut notat Sanchez *lib. 7. de matr. diſp.* 106. Gutierez *eod. tr. cap.* 119. Nam contra naturam committunt. Unde nequidem, mortua uxore, ac de licentia Epiſcopi poſſunt variare ſexum, ut per Poncium pariter *de matr. tr. 7. cap.* 65.

Neque credendum eſt Huarti *loc. cit. cap.* 15. quem ſequitur Torreblanca, inquiens: *Si acabando la naturaleza de formar a un ombre perfecto, le quiſieſſe convertir en muger, no tendria otro trabajo, maſque tornarle dentro los inſtrumentos de la generation, y hecha muger, ſi quiſieſſe bolverla en varon con arojarle el utero, y los inſtrumentos fuera, no havia mas que hazer.* Ac ita credit ab anatomiſtis obſervatum. Quod tamen à veritate abhorret, ut conſtat ex quotidiano experimento & docet Andreas Laurentius *lib. 7. hiſt. anatom. cap.* 8. & nos *alibi* de mulieribus, quæ in viros eruperunt. Divus etiam Auguſtinus 3. *de Civit. cap.* 31. & Iſidorus *d. lib.* 2. *cap.* 7. tradunt, aves quoque reperiri utroque ſexu coeuntes, ut vultures, gallinas, pavos. Nos de Hermaphoditis, tanquam de monſtris hìc agimus.

In-

Inter etiam Piſces, & aves reperiri monſtra, tradit Feſtus *lib. de lingua Latina.* Non tamen omnes piſces, & aves non retinentes conſuetam formam ſunt ſtatim monſtra appellanda. Ut enim refert Ælianus *lib.* 10. *cap.* 18. in aquis varia genera piſcium perfectorum reperiuntur, quæ monſtra non ſunt. In mare Trapobano reperiuntur piſces, viri ac feminæ faciem præſeferentes, illi Tritones dicuntur, hæ Syrenæ, ac Nereidæ, quorum plures in Nilo Ægyti repertos, teſtatur Fulgoſius *lib* 1. *cap.* 6. Vide etiam Julium Cæſarem Saricer *in hortu genial. fol.* 409.

Indubium eſt etiam habere aves ſua monſtra, quæ nec homines ſunt, tametſi humanam vocem imitentur. Syrenæ autem, ſi reperiuntur, de quibus Fulgentius, mulieres quoad partem ſuperiorem repræſentantes, aves ſunt non piſces Theophraſto, Albritio, Bocatio apud Torreblancam. Nam cantus ſuavis eis attributus, avium eſt non piſcium. Gryphi etiam monſtra exiſtimantur à Phallopio, licet fabuloſos eſſe, multi, affirment. Habent commixtam ſimul naturam avis & feræ. De illis fit mentio Levitici *cap* 11. & Deutoron. *cap* 14. 14. Proque eodem accipitur griphus, ac ſtruthiocamelus ex natura avis & bruti coaleſcens. Conſtat enim plumis & roſtro, ac quoniam habet caput, & pedes ferinos, Plinius negat, eſſe avem *lib.* 10. *cap* 1. Quod autem ſit avis, plumæ oſtendunt, quibus tegitur, & ova, quæ parit. Majolus quoque *tom.* 1. *colloq.* 6. alias refert aves diverſarum formarum, ac ſine pedibus & cum quatuor alis, quas ideo monſtroſas credit Mela *lib.* 3. *cap.* 4.

Sed quid de Phœnice? Varias aves commenti ſunt Græci, quorum autoritas tantum valuit apud poſteros, ut de mirandis illis, quæ tradidere, fidem invenerint, etſi aves ipſæ ne in rerum quidem fuerint natura. Nam quis cordatus credat, Phœnicem eſſe avem ſingularem, quæ ſe ipſa igne, cùm ſolaribus radiis, tùm ventilatione alarum, accenſo, comburat, ex ea in cineres verſa vel ſaltem medulla, aut ſanguine ejus effuſo, naſci vermem, qui poſtea, alis adſumtis, & avis fiat, eaque unica, ſed ſua refecta morte, quia periit, ut viveret, atque ita ſimul ſit parens, & proles. Unde & ubi par oneri prima ei cura ſit, ut, ſi non ex cineribus, ſed medula, vel ſanguine ſit reformata, patrium cadaver Heliopolin in Solis aram deferat atque adleat. Hæc retuliſſe, prope ſit refutaſſe.

Multa adeo incredibilia in iis ſe offerunt. Quid, quod illi, qui iſta tradiderunt in variis ipſi diſſentiant? Inter alia de vitæ ſpatio, ubi mira ſcriptorum inconſtantia. Rex Æthiopiæ in ſua ad Pontificem Romanum epiſtola, annos ei tribuit trecentos. Herodotus, Ælianus, Philoſtratus, Horus, Æneas Platonicus; ex Latinis Ovidius, Tacitus, Victor annos dant quingentos quadraginta. Plinius *ex Manilio* ſexcentos ſexaginta. Martialis, & Lactantius millenos. Alii, ut eſt apud Tacitum 1461. Chæremon Ægyptius, ut relatum Tzetzi ſexennium, & ſepties millenos. Hæc enim ſatis arguunt, qui de ave ea ſit ſentiendum. Tantopere tamen eſſe hujuſmodi alitem obtinuit, ut Tacitus quoque *in* 14. *annal.* licet quædam eorum, quæ ſuperius adduximus, fabuloſa arbitretur, ipſam tamen avem aliquando in Ægypto conſpici non ambigat. Imo Tertullianus putavit, etiam Scripturas Phœnicis meminiſſe. Nam libro de reſurrectione illud Pſalmi 91. *ſive* 92. vertit: *Juſtus, ut phœnix florebit, cum debuerit, ut palma.* Simili plane errore, ac alias in Plutarcho, ſicut Mureto in variis *lib.* 3. *tom.* 12 obſervatum. Sane à Davide plantam ſignari, luculenter arguit quod ibidem ſubiicitur de cedro, & platano. Patres autem in concilio Aquiſgranenſi ſub Ludovico Pio *anno* 830. *cap.* 112. *ac. ſeq.* veritatem Reſurrectionis Noſtri Jeſus Chriſti huic avi aſſimilant, de qua etiam Cypianus *in expoſit. Symboli*, Auguſtinus *ad fratres in eremo ſer.* 18.

Sed verè hujus Avis meminit Apoſtolorum coætaneus Clemens Romanus *epiſtola ad Corinthios priori*, quæ pauculos ante annos prodiit in lucem Patricii Junii cura. Sunt tamen qui hanc epiſtolam adjudicent Clementi, quia natura avis, quæ nuſquam ſit, illuſtrare ea ſtudeat, quæ ad cæleſtem pertinent veritatem. Sed ex iis, quæ de Plinio, ac Tacito ſuperius dicebamus, ſatis videmus, illis quibus Clemens vixit temporibus, communem fuiſſe eam de Phœnice opinionem.

Atqui hoc ſufficit in Scripto Eccleſiaſtico quidem, attamen ad regulam fidei ac vitæ neutiquam pertinente. Nec enim neceſſe eſt, credamus, Clementem ſciſſe omnia quæ facerent ad arcana naturæ. Nec id quidem credere eſt opus de Apoſtolis, licet Chriſtus promiſerat *Joan* 16. 13. miſſurum ſe Spiritum Sanctum, qui in omnem eos duceret veritatem. Quippe hoc reſtringendum ad veritatem earum, quæ ad ſalutis pertineant negotium. Imo ne harum quidem omnium quia Apoſtoli ipſi 1. *Cor.* 9. ex parte viderunt, ac prophetarunt ſed omnium, quas ſcire eſt opus alteram ad vitam conſequendam Nec credendum eſt, Concilium definiiſſe de fide Phœnicem veram alitem eſſe, cum hoc ad fidem non pertineat, ſed exemplum adduxit ad Gentilibus comprobandam poſſibilem reſurrectionem, quemadmodum Apoſtolus *Act.* 17. & 18. ex Aræ titulo, & Poëtæ carmine fidei veritatem perſuadet.

Utcunque verò Phœnix ſit commentitius, ajunt tamen aliam eſſe alitem, in qua pleraque eorum, quæ de Phœnice referuntur, habeant locum., Sane Cardanus *in* 10. *de ſubtil.* cum de phœnice dixiſſet, eſſe fabulæ, , quàm veritati propriorem, ſcribit hunc in modum: *Referunt tamen quidam in interiore India avem eſſe, nomine Semendam; quæ roſtrum habeat triplici ordine, atque ut in ellychniis undique perforatum, quæ moritura dulce canat, cygnorum exemplo, inde collectis ſarmentis motu alarum accendat illa, uraturque, ex cujus cinere vermis, tum ex verme avis denuo renaſcatur. Quæ his malui addere ſubtilem ob hiſtoriæ ſenſum, quam ob rei ipſius deſcriptæ incredibilem narrationem prætermittere.* Poſtrema verba non obſcure indicant, etiam de Semenda Cardano parum credibile videri. At non prorſus fidem abrogat Julius Cæſar Scaliger *exercit.* 233. ubi ait: *Phœnicem haud eſſe penitus fabuloſum. Legimus in commentariis navigationum, in mediterraneis Indiæ reperiri. Semenda vocatur ab incolis.*

Quomodo autem liceat ex monſtris, vel potentis futura præſagire, non immeritò dubitatur. Nam reperiuntur plurima naturalia præſignificativa futurorum, quorum plura enumerat D. Auguſtinus *lib.* 3. *de civit. cap* 31. ex hiſtorias Gentilium. Et Valerius Maximus *lib.* 1. *tit. integro de prodigiis* plura refert, præcipue *cap.* 6. ut infantem ſemeſtrem in foro boario triumphum proclamaſſe. Xerxi quoque admirabile prodigium inter cœnam incidiſſe. Infuſum nempe pateræ

ejus

ejus vinum, nec ſemel, ſed iterum ac tertio in ſanguinem verſum eſſe. Qua de re conſulti Magi decreverunt, ut ab incepto bello contra Lacœdemones abſtinerent.

At verò ſupponendum eſt, ex monſtris, & portentis alias eſſe naturalia, alia dæmoniaca, alia divina. Naturalia à cauſis naturalibus, præter modum ſolitum proveniunt, ut cùm ante direptionem Borbonicam, Romæ peperit mula. In bello Marſico fæmina Alcipe peperit elephantem referente Alexandro ab Alex. *dier genial lib.* 2. Alia ſub anno 1278. apud Helvetios leonem. Alia Papiæ catum; Narrat Saxus, Gothicos Reges ex urſo & virgine nobili originem ducere, & Joannes de Barros Peguſianos, & Sianitas, Indiæ gentes, à cane, qui cum muliere concubuerat, de quo Turriſcremata *dialog.* 1. *horti floridi.* Non tamen omnia credenda, quæ à longinquo referuntur.

De Nactanabo, patre Alexandri Magni, aiunt in ferarum effigie concubuiſſe cum fœminis quisbuſdam, & ex ſemine humano revera tales fœtus prodiiſſe. At non ex fera aliqua, ſed dæmones in illarum forma, aſſumpto ſemine virili, tales homines genuiſſe, vel feras, aſſumpto ferarum ſemine; licet etiam difficile ſit, è fœmina naturaliter procreari feras, etiam emiſſo ſemine ferarum, ſed ſuppoſitii ſunt partus, dæmonis opera aliunde exportati. Faciliores ſunt creditu alii monſtroſi partus, ut feminæ bicipites, aut mares duplices conjuncti.

Tandem portenta divina plura narrantur in Sacra Scriptura, ut *Daniel* 5. viſio illa manus, ſcribentis in pariete *Mane*, *Thecel*, *Phares*. Et Chriſto moriente, viſus trium horarum ſpatio totus terrarum orbis tenebris offuſus, velum Templi ſciſſum, lapides colliſi.

Ex his recte inferimus, à monſtris, quæ à cauſis naturalibus proveniunt, nulla plerunque accipitur legitima divinatio. Quia nullam obtinent ſignificationem futurorum eventuum. Nam cauſæ naturales hujuſmodi monſtrorum non ſunt effectivæ futurorum eventuum, maxime dum fortuiti, & caſuales ſunt, aut à libero arbitrio dependentes, nec ſunt coeffectus. Quare vana judicanda eſt conſuetudo Gentilium qui à monſtris naturalibus futura prædicebant, ut ſi fœmina oriebatur biceps, ſeditionem futuram in populo, adulterium in domo, ubi nata eſſet. Si Leonem peperiſſet, ſignificaret, ut ab exteris gentibus debellaretur illa civitas, in qua id eveniſſet.

Quod ſi aliquando juxa divinationem evenerit, non præſignificationi monſtrorum attribuendum eſt, ſed caſui, aut dæmoni, qui eventus, quos jam futuros ex cauſis præcognoſcebat, aut conjiciebat, monſtrorum ſignificationi adſcribebantur. Servio Tullio dormienti caput arſiſſe, prodit Valerius *loc. cit.* Solinus *cap.* 2. Dionyſius *lib.* 4. Livius *lib.* 1. Quod fieri poſſe naturaliter ab igne, quem fatuum appellant, autumant Metheoriſtæ. Unde vane ac falsò à divinatoribus denuntiarum fuit, fulmine interiturum

Aliquando tamen Philoſophi ex rebus naturalibus inſolitis aliqua futura præſentiunt, ac prædicunt, Pherecides, Pythagoræ magiſter, cùm vidiſſet hauſtam aquam de jugi puteo, terræ motus dixit inſtare, fuitque divinus. Sic quoque inſolitus ranarum, murium, ac reptilium ortus peſtem futuram præſagire ſolet.

Monſtra verò, aut prodigia dæmoniaca nullam habent ſignificationem naturalem, præcipue circa fortuita, caſualia, & libera. Nam circa fortuita, caſualia, & libera nulla rerum corporalium efficacitas reperitur, à qua dependeat naturalis ſignificatio, Minime tamen negandum eſt, plura ex dæmonis ſignificatione Magis, & Ariolis manifeſtata ſignificare futura, ideoque ſuperſtitioſe, cumque invocatione dæmonum ſaltem implicita.

Ex jam dictis palam fit, aliqua prodigia, & portenta à Deo eſſe perpetrata ad ſignificandum aliqua futura, quæ tamen debent tantum juxta Dei manifeſtationem, quoad futuros eventus, interpretationem accipere, ne in vanitates, & ſuperſtitione incidatur. Quæ prodigiorum certa interpretatio pertinet ad Eccleſiam, vel ad Dei Prophetas. Unde non licet cuilibet curiosè futuros eventus citra Dei revelationem prædicere ob periculum vanitatis, ac temeritatis prædictionum. Licet tamen ex his concionatoribus populum fidelem corrigere iram Dei imminentem proponendo ob ejus peccata. Oſtenta enim, & prodigia iram Dei manifeſtant juxta illud Pſalmi. 59. *Dediſti metuentibus te ſignificationem, ut fugiant à facie arcus* & Joëlis 2. *Dabo prodigia in cœlo*, ut ſæpe eveniſſe referunt Livius *lib.* 1. *decad.* 2. Dionyſ. Halicarn. *lib.* 4. Solinus *cap.* 10. Joſephus *lib.* 7. *de bel. Jud. cap.* 7. Plinius *lib.* 7. *cap.* 18. D. Auguſtinus *lib.* 21. *de civit. cap.* 14. Medina *lib.* 2. *de recta in Deum fide cap.* 2. Franciſcus Picus *lib.* 6. *prænot. cap.* 6. Valer. Maximus *lib.* 6. *cap.* 6. Sic ante excidium Hieroſolymitanum armorum ſonitus in aëre auditus, equites inter ſe præliantes viſi, voce auditæ, umbræ inſpectæ, quæ ruinam prædixerunt, ut refert Joſephus *ibidem lib.* 6. Apollonius *lib.* 6. *de excid. Hieroſol.* Joannes Saliſberienſis *lib.* 2. Polycrates *cap.* 4. Belenger *lib.* 5. *de prodig. cap.* 23. Machabæorum item 3. *cap.* 5. habetur per aëra equites viſos diſcurrere, auratas ſtolas habentes, & haſtis quaſi cohortes armatas, & curſus equorum, de quo idem Joſephus, & Ægeſippus *de eodem excidio lib.* 5. Quod & ſæpe alias evenit, ut ante bellum civile Auguſti & Antonii, teſte Virgilio *Georgic.* Vide alia in Diodoro Siculo *lib.* 3. *biblioth.* Delatorre *in prælud. diſp.* 3. *tom.* 2. 9. 95. Auguſtinum Niphum *lib.* 1. *meteor. cap.* 84.

Neque eſt diſſentanea hæc doctrina à ſuperius dictis. Sicut enim ſolent prædicta diſponi à Deo ad etiam atque etiam homines docendum, & commonefaciendum, ita à dæmone ad illos decipiendum. Imo & naturaliter aliqua eveniunt, ut dictum eſt, abſque ulla ſignificatione. Narrat Ælianus *lib.* 10. *cap.* 18. Leonum, arietum, pantherarum, equorum effigies in piſcibus in Tapobranæ mari conſpici. Quod recte declarat Majolus *colloquio* 4. his verbis: Ego verò pleraque vel à Deo ipſo, vel à Sanctis Angelis confici, conformarique exiſtimo, qui amore generis humani, quam ex æterno Deo didicerunt ideam, & faciem

ciem eventorum, his imaginibus delineatam nobis contuendam proponunt, non ut prævideamus, quod ſubterfugere, aut elabi nullo modo poſſimus, ſed ut his admoniti, & de noſtris cogitemus peccatis, & magnitudinem periculorum metiamur animis, & admonitiones, ac conſolationes editas divinitus recogitemus memoria.

Idem dicendum de ſimulacris ſudantibus, quemadmodum ante Leuctricam cladem, referente Tullio *lib.* 1. *de divinat.* Herculis ſimulacrum multo ſudore manavit. Quod evenire ſolitum, cùm quid mali imminet, tradit Apollonius *lib.* 4. Imo quandoque non tantum ſudare ſed & lacrymare, ac gemere viſa ſunt in alicuius mali ſignum, etſi, docente Plutarcho *in vita Coriolani*, & Euſebio *p.* 2. *curioſæ Philoſoph. lib.* 4. *cap.* 57. ex aere ambiente, vel alia cauſa naturali, non ſolùm lacrymas, ſed etiam ſudorem ſanguineum ſimulacra emittere poſſint; Semper tamen, aut plerunque id provenit à cauſa ſpirituali, divina nempe, vel dæmoniaca in alicuius ingentis mali indicium, ut ante bellum Actiacum ſtatua Marci Antonij, & ante bellum Mutinenſe ſimulacrum Minervæ ſanguinem exſudaſſe ſcribunt Dio Caſſius *lib.* 7. & Appianus *lib.* 4. *Civil.* Vnde ebur lacrymare inter dira prodigia numerabatur. Aliquando etiam phantasmata ſunt oſtenſa, quæ cladem, velſortem prædixere, ut ante Cæſaris obitum Ovidius *lib.* 15. *metamorph.*

Vmbraſque ſilentum
Erraviſſe ferunt.

Ante bellum civile Lucanus *lib.* 1. *Pharſal.*

Venientes cominus umbræ.

Quæ ſqualida, & pallentia apparuiſſe ait, Lucretius. *Sed quædam ſimulacra modis pallentia miris*, quem imitatus eſt Virgilius

Simulachra modis pallenti a miris.

Poſſunt etiam evenire meteorologicè, ac etiam divinitus, apparitiones multiplicati Solis. Meteorologicè quidem apud Titelmanum *in compendio naturalis philoſophiæ cap.* 11. idque abſque ulla miraculi ratione. Et teſtatur Plinius *lib.* 2. *cap.* 31. ac Surius anno 1514. aliique plures. Imo Torreblanca *lib.* 1. *epit. cap.* 5. refert, in Hiſpania eadem Sacratiſſima nocte Nativitatis Salvatoris tres ſoles apparuiſſe, quod ipſe miraculo adſcribit. Quoniam, ait, Hiſpania fuit melior portio hæreditatis datæ Chriſto Domino à Patre æterno pſal. 2. *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Hiſpania, inquit, terrarum terminus eſt appellata, eo quòd in ea Orbis termini conſtituti eſſent. Hæc Torreblanca, neſcio, an ambitioſè, an magnificè, an temerè. Contenditque ex eodem Titelmano fuiſſe meteorologicos ex naturali ad parelii meteorologici impreſſionem poteſtate. Ad Lunam etiam per parelia dari, licet Ariſtoteles id non dixerit, probavit Plinius *lib.* 2. *cap.* 32. refragatur Niphus, Pontanus tamen in ſuis meteor. Parelia prope ſolem fieri dicit, quando plures nubes ita collocantur, ut imago Solis ad Lunam perducta, aliam imaginem in aliam nubem imprimat & hæc rurſus in aliam, & ſic plures ſoles ſimul videntur, & dicuntur, ſigna tempeſtatis, de quo Ariſtoteles, Averroes, Amodæus Philoponus, & Conimbricenſes *in meteor.* Teſtaturque Zonaras *tom.* 2. *cap.* 31. tres conſpectos Romæ, de quibuſdam aliis in Boſphoro Dionyſius *lib.* 47. docetque Seneca *lib.* 1. *natural. quæſt. cap.* 11. tot poſſe apparere ſoles, quot nubes fuerint aptæ ad exhibendam illius imaginem.

Divinitus etiam, ut legitur eveniſſe in vita B. Ambroſij Sanſalonij ad ejus ortum, D. Thomæ, & B. Jacobi de Bevania. Sicut & dum idem Ambroſius concionaretur, flammei ex oculis ſplendores viſi, & luminis divini radij ex ejus capite cœlitus affulgentes, ut haberur in ejus lectionibus. Et tamen etiam ad Marci Tullij pueri præſentiam ignis apparuit, qui forſan fuit ignis lambens. Pariter & terræmotus aliquando divini ſunt, ut in morte Chriſti; nonnunquam naturales, plerunque verò iræ divinæ ſigna prædicantur, ſaltem minacia, ut tradit Hieronymus ſuper Iſaiæ *cap.* 7. Vnde Evagrius *lib.* 2. *cap.* 12. ait ſub Leone Imperatore terræmotus mirum in modum Antiochiam concuſſit, quo tempore multi è populo inſanierunt qui omnem belluinam feritatem induentes, præſagium futuræ calamitatis præbuerunt. Sic & maris exundatio divinam iram denunciat, cùm Deus mari poſuit terminus ſuos. Pſ. 31. & 103.

Prodit Paulus Diaconus *lib.* 10. *cap.* 1. maris inundatio in Sicilia, qua plures inſulæ ſunt abſorptæ ob populorum peccata. In Juliani morte tot ſceleribus fœdata, egreſſa ſunt maria terminos ſuos apud Epidaurios, de quo Hieronymus in vita S. Hilarionis. Teſte correblanca mare vomuit ignem, gelu duravit in vindictam peccatorum. Mons Veſuvius iram Dei denuncians, populorum pœnitentia placatur.

Magni terræ hiatus, quibus aliquando abſorbentur urbes, plerunque in ultionem perſequentium viros Eccleſiaſticos, & inobedientium Eccleſiaſticis Prælatis, decreto, ac imperio divino eveniunt. Id accidit Antiochiæ ſub Theodoſio, & Romæ ſub Alarico, ut refert Nicephorus *lib.* 13. *cap.* 46. Sicut ad Dei vindicationem terra deglutivit Dathan, & Abiron ob denegatam Moyſi poteſtatem *Num.* 6. Jeroboamo manus arida reddita fuit 3. *Reg.* 13. & Valentinianus Imperator Martinum Epiſcopum ad ſe adventantem dedignatus honorificè excipere, coactus tandem ad ejus pedes humiliter, ac reverenter accurrit, veniamque deprecatur, ab igne divinitus ex ſella, in qua ſedebat, excuſſo.

Romæ ſub eodem Alarico maritimi fluctus perinde ac campi plurimum igne exardeſcere viſi ſunt, in ſignum, notante Nicephoro *lib.* 17. *cap.* 36. indignati Numinis ob Joannem Chryſoſtomum tyrannica poteſtate in exilium dejectum. Ob nefarium ſcelus divinus ignis abſumſit Sodomam & Gomorram *Genes* 19. Inter ſigna quoque ac portenta divinæ ultionis enumerantur aquæ maris, fluminis, putei ſanguineæ, ut obſtinato Pharaoni *Exod. cap.* 7. ſimile tradit Livius *lib.* 27. Claudianus *lib.* 1. *in Eutrop.* & Ovidius 5. *metamorph.*

Quando etiam mare præter conſuetum fervet præſertim cùm ſonitu, aut fragore, divinam iram indicat. Unde id à Chriſto affertur, ut ſignum univerſalis judici, Lucæ 21. Et ſi enim maris acceſſus, ac receſſus ex Lunæ motu ſimul cum primo mobili divina providentia circumvectis proveniant, docente Ptolemæo *lib.* 2. *cap.* 22. Strabone *de ſit. orbis lib.* 3. D. Ambroſio *lib.* 4. *Examer. cap.* 7. *&* D. Thoma 2. *ſent. qu.* 1. *ar.* 5. ſi tamen in exceſſu contingit tumor marium, quo extra tempus ſolitum fremant, Dei vindicta portenditur, cùm id ex ordine non accidat, ſed ex ventorum inſultibus in mare latentium. Unde Lucanus *lib.* 6. & Fracaſtorius *lib.* 1. inter prodigia id commemorat, licet non ſemper, ſed minus ſæpe miraculo ſit adſcribendum. Suapte natura enim evenire ſolet abſque miraculo.

Eclipſis item Solis, & Lunæ nuturalis eſt, ut probant Aſtronomi, & tamen in morte Chriſti accidit apud omnes in ſignum calamitatis Judæorum, ut notavit Chryſoſtomus, Theophylactus & Hieronymus *in Matth.* 27. ac D. Thomas 3. *p. q.* 44. *ar.* 2. Eclipſis etenim

etenim universalis naturaliter evenire non potest. Cùm nempe eveniat ex interpositione Lunaris globi qui longè minor est Sole, nequit universim ejus lux impediri, sed tantùm prodigiosè, ac virtute Dei, ut probant Conimbricenses *libro 2. capite 6.* Unde cùm in Christi morte tenebræ factæ sint super universam terram, id miraculo accidit, ut observavit Dionysius Areopagita epistol. ad Polycarpum. Idemque dicendum, cùm ante Augusti mortem totus Sol defecerit, & cœlum latè ardere visum, ut scribit Nicephorus *libro primo, capite* 17. Sic & sub Pharaone, Moyse operante divinitus, ut habetur Exodi *capite decimo*, & sub Alarico ita ingens extitit Solis deliquium, ut media die stellæ clarè inspicerentur, eodem Nicephoro scribente *lib.* 13. *capite* 36. Idipsum accidit Scipione adversus Annibalem propè Carthaginem pugnante, ac vincente, ut prodit Zonaras *tomo secundo.* Sicque inter prodigia id enumerari debet, quibus Deus homines ad commovendum utitur. Pestis quoque ex subterraneis exhalationibus sæpè exoritur, cujus contagio inficitur aër proximus, indeque tota regio, de qua Seneca *libro sexto natur. quæst. cap.* 28. Eadem à Deo, regnante Davide, in pœnam peccati immissa.

De Cometa autem, sive de sydere crinito, raro mundi spectaculo, variæ sunt sententiæ; eas leges apud Conimbricenses, Claramontium, Keplerum, Albertum, Plinium, Senecam, Aristotelem, Ptolemæum, Albumazarem, alios. Sunt ex Astrologis, suppresso nomine relatis à D. Bonaventura *in 2. d.* 14. *quæstione ultima* qui asserant, cometas physicè exitium summis Potestatibus portendere, quod derisit Vespasianus. Dum enim graviter infirmaretur, quibusdam de Comete inter se colloquentibus dixit, non mihi, sed Regi Parthorum mortem portendit. Ille namque comatus est, ego sum calvus.

Dicendum tamen est. Cometæ naturaliter sunt signa sterilitatis, famis, pestis. Nam exhalationum copia producit magnos, & parvos ignes diversimodè configuratos secundùm ipsarum diversam formam, ut modò conspiciantur flammæ, modò columnæ, modò lanceæ, modò stellæ palantes. Ex quo sequuntur siccitates, venti, sterilitates, fames, quia ex magna Solis, ac stellarum calefactione multa exhalationum copia ascendit, succus terræ consumitur, sicque sterilescit. Solentque bella significare ob multitudinem siccæ & calidæ exhalationis, quæ coleram excitat, nutritque, & ad iram, atque vindictam concitat. Exhalatio quoque illa crassa, ac viscosa, nimiumque calida reddit aërem venenatum, qui attractus humores corrumpit, ac intemperiem, vel epidemiam, aut alios morbos generat. Si verò hæc exhalatio liberè è terra ad aërem ascendat, magna illius pars relinquitur in media, & infima regione aëris à qua gignuntur venti. Si autem liberum exitum è terra non habet illam concutit, terræ motusque excitantur. Ob siccitatem & calorem mortem minatur iis, qui biliosa & ardentiori sunt corporis constitutione, ut plerumque sunt Principes propter choleram non coërcitam.

Sæpè verò Cometæ supernaturaliter eveniunt ad præsignificandum mortem Principum, vel imminentem Reipublicæ calamitatem, ut resipiscant. Ideoque inspicitur versus illam partem comam diffundere, cui minantur, ut notat D. Bonaventura loco citato ex Damasceno *libro tertio de fide orthodoxa capite septimo.* Et profectò si Cometæ visuntur in octava sphæra, credendum est, divinitus accidere. Anno, quo Philippus Secundus Hispaniarum Rex supremum diem obiit, Cometes effulsit in Septentrione propè plaustrum, splendida, densaque cauda. Anno 1490. Cometes circa initium Arietis visus, & proximo anno Innocentius Pontifex Maximus moritur, & Alphonsus Lusitaniæ Rex, equo delapsus in florenti ætate absque liberis mortalitatem explevit. Anno 1558. die 17. Augusti Cometes apparuit in parte occidentali ad secundam Virginis faciem lugubri vultu, nempe Saturniæ naturæ, & proximo Septembri die 19. Augustissimus Carolus Quintus extremum vitæ spiritum edidit. Anno 1618. duo Cometæ visi in Hispania, quos sequuta est magna pestis in illa regione, & anno 1621. Philippus Tertius, Hispaniarum Monarcha, Paulus Quintus Pontifex Summus, Dux magnus Hetruriæ, aliique Principes vitam finiere. Belli, fuerunt ac pacis vicissitudines, mutationes, damna Rerumpublicarum. Contra. Plinius lib. 2. *Cometes in uno*, inquit, *totius Orbis loco colitur in templo Romæ, admodum faustus Divo Augusto judicatus ab ipso, qui incipiente eo apparuit ludis, quos faciebat Veneri genitrici non multò post obitum patris Cæsaris, in collegio ab eo instituto.* Hæc Plinius. Cometes hic natalem Christi Salvatoris prænunciasse creditur. Verè Tacitus annal. 14. *Cometes effulsit, de quo vulgò opinio est, tanquam mutationem Regni portendat.*

De Iride, sive de Arcu cœlesti, hic Genes. 9. à Deo constitutus fuit in signum fœderis cum humano genere, ad certiores faciendum homines, quod in posterum non erit ampliùs terrarum omnium eluvio. Non tamen defuerunt postea peculiares Cataclysmi. Unde quidam crediderunt esse opus divinæ potentiæ. Chrysostomus *homil.* 28. *in Genesim* diluvium appellat miraculum, referetque Carthusianus hoc ipsum sensisse Alcuinum, dicentem, nunquam fuisse Arcum ante diluvium, sed postea, dicente Scriptura: Ponam arcum meum in nubibus Cœli.

Communiter igitur asserunt Philosophi, ac Theologi, Iridem esse opus naturale à Deo institutum in signum suæ misericordiæ quod scilicet mundus universus non sit obruendus diluvio, sicut tempore Noë. Addimusque cum D. Thoma *quodlib.* 3. *art.* 30. Cajetano *in d. cap.* 9. Genesis ac Delatorre *in citata disp.* 95. *articulo quinto, disputatione tertia contra Pererium, Aversam, & nonnullos alios*, Iridem esse signum naturale diluvii universalis in propinquo non futuri. Nam Iris non generatur, quando Cœlum est densissimis nubibus obductum, sed dum Sol irradiat nubes minùs densas, & humidas, quas roridas appellamus. Diluvium autem importat pluviæ ac imbrium copiam. Ideoque docent Philosophi Iridem significare serenitatem. Illa autem evanescente, potest in aere congregari materia diluvii, sed quia naturaliter id brevi tempore fieri nequit, ideo, licet Iris, absolutè loquendo, non significet naturaliter, nunquam diluvium futurum, est tamen signum naturale non futuri in propinquo, ac proinde supernaturaliter tantùm significat; non amplius futurum diluvium universale ex institutione Dei, ex cujus potentia potest fieri permanente Iride, ejusque causa. Unde, suppositâ Dei promissione, quod nempe Iris apparitura sit crebro in omnibus futuris generationibus, illa erit signum naturale, nunquam futuri diluvii per causas naturales.

CON-

CONSULTATIO LXXXVIII.

An & quatenus licita ſit Prænotio agricolarum, paſtorum, nautarum? Ubi fuſiùs de prænotione decretoria Medicorum, Chirurgorum, aliorumve, ac Torreblancæ judicium exploditur.

SIxtus V. *in ſua Conſtitutione adverſus Aſtrologos* approbat Præſagia nautarum, agricolarum, ac medicorum, utpote naturalia: Hæc autem prænotio attenditur ſecundùm cauſas naturales, tum cœleſtes prout ſub tali curſu, vel ſitu exiſtunt, tum ſublunares, ut tradunt Ariſtoteles, Seneca, & alij. Ruſtica dicitur prænotio, quæ nulla arte, ſed experientijs tantùm conſtat, quæ omnium ſunt certiſſimæ, & ad præſagiendum apprimè idoneæ, ut docet Franciſcus Picus *lib. 1. prænot. cap. 3. & alibi.* Unde Columella monet agricolas, & paſtores attendere peculiariter ſyderum curſus, ac mutationes, quæ tempeſtatem ac ſerenitatem inducunt. Penſanda eſt etiam ex Plinio *lib. 18. cap. 27.* ſympathia quædam quæ inferiora habent cum Sole, Luna, & ſtellis, quemadmodum heliotropium, ac lupinum cum Sole, magnes erga Septentrionem, quò ideo uruntur nautæ, qui ex eo didicerunt per Oceanum navigare, teſte Solorzano *de jure Indiar. lib. 1. cap. 11.*

Præterea nautæ ex maris tumore, atque agitatione, præcipuè in fretis, tempeſtatem proximam præſagiunt. Cùm enim aquis minus liber remaneat fluxus, vehementius concitantur. Ideoque dictum eſt fretum à ſimilitudine ferventis aquæ quòd in fretum ſæpe concurrat æſtus, atque efferveſcat. Quare efferveſcente, tumenteque ſtatim unda, tempeſtas imminet, ſignum quòd venti latent, ut tradit Plinius *eodem libro cap. 35.* confirmatque Tullius *lib. 1. de natur. Deor.* Sunt & illic, ait Seneca *lib. 3. natur. quæſt. cap. 16.* ſpecus vaſti, ingentes receſſus, ac ſpatia, ſuſpenſis hinc inde montibus, Saxa ſunt, abrupti in infinitum hiatus, qui ſæpe illapſas urbes receperunt, & ingentem in alto ruinam condidere. Hæc ſpiritu plena ſunt, qui modò huc colliſus, modò illuc repercuſſus mare exagitat. Lege Aratum in prognoſtic.

Agricolæ autem ex ipſis arboribus & plantis temporum mutationes præſagiunt, ut ex fici ac mori foliis, & ex floribus amygdalinis, atque ſimilium, proximum verem. Amygdalarum copia indicat fertilitatem anni, affluentiam annonæ ex Virgilio I. *Georg.* Roſæ, aut violæ ſub autumno iterum pullulantes luem pronunciant apud Plinium *lib. 3. cap. 26.* Fructus quoque arborum præcoces apud eundem *lib. 15. cap. 12.* anni fertilitatem ſignificant, ſerotini temporis calamitatem.

Experimentis etiam ac uſu rerum comprobatur, inferiora ex naturali cœli curſu dependere, docemurque ex divino oraculo *Matth. 16.* facies cæli, ſolis, Lunæ, ac Syderum certiſſima eſſe ſigna ſerenitatis, ac tempeſtatis. *Veſpere*, ait, *ſatis dicitis, ſerenum erit. Rubicundum eſt enim cœlum. Hodie tempeſtas erit; rutilat enim triſte cœlum.* Rationem reddunt *Me*teorici, & Barrada *in concord. evangel. to. 3. cap. 6.* Bulenger. *lib. 1. divinat. cap. 4.* quia, dum nubes ſole obliquo, & in occidente ſito, non ſunt opacæ, ac denſæ, penetrantur lumine, ex quo rubent; eſtque ſignum deeſſe apparatum tempeſtatis. Contra, ſi ſint denſæ, à Solis radijs percuſſæ nigredinem præſeferunt, ideoque tempeſtatem portendunt. Cùm autem ſole Oriente aër eſt nebulo-ſus, plerumque ad primum Orientis ſolis occurſum diſperguntur nubes, quæ tamen ſi ſunt denſæ, non diſſipantur, ſed excepti per eas radij ſolis videntur rutilare; quod eſt ſignum tempeſtatis.

Lunæ quoque ſua non deſunt prognoſtica. Si enim, quando renaſcitur, fuerit cornu obſcuro, imbres indicat; ſi rubro ventos; ſi puro ſerenitatem. Si nigra, pallida, craſſa, index eſt hyemis, ac pluviæ de quibus Varro, Aratus, Vegetius, Columella, Plutarchus, Plinius, Ptolemæus, Seneca, Virgilius 1. *ibidem.* Si autem Luna pura fuerit quarta die à ſuo coitu, cornibus obtuſis, ſed clarè micantibus, non tantum illa die quarta, ſed omnibus aliis uſque ad finem expers erit imbrium, qui per obſcuritatem indicantur.

Verùm Aſtrologi obſervant potius quintam diem quia Luna cum Sole congreſſa in Cancro ſigno qui eſt eius domus, per cœlum evecta, quinto die accedit ad Leonem, qui eſt magni mœroris inter cœtera ſigna Zodiaci. Hiſpani etiam quintum diem obſervant. Aratus ex quarto & quinto prognoſticon facit, juxta illud: quarta & quinta qualis, tota Luna talis. Quartum & octavum, ac plenilunium ſignum credit Theophraſtus. Sextum ex vulgi opinione. Quartum Ægyptij. Lunæ autem nitor indicare ſerenitatem, ait Virgilius loc cit.

Nam neque tunc ſtellis acies obtuſa videtur,
Nec fratris radijs obnoxiam ſurgere lunam.

Id eſt, dum talis cœli ſplendor præfulget, à nulla impeditur nubecula, & idcirco ſerenitas indicatur.

Nec mirum. Nam, ut docet Ariſtoteles 1. *meteor. cap. 2.* neceſſe eſt, mundum hunc inferiorem ſuperioribus lationibus eſſe contiguum, ut omnis ejus virtus inde gubernetur. Omnia ſiquidem ſublunaria à celeſtibus de fluviis pendent, ut à cauſa communi univerſali ex eodem Ariſtotele *lib. 2. de gener. tex. 15.* Unde poſſunt ex illis prænoſci terræ fertilitates, aëris temperies, morbi, ſalus, annonæ pretium, anni eventus, & ſimilia, niſi ſupputatio, vel inſtrumentum fallat, & non neceſſariò, ſed contingenter etiam de ijs prædicant, cùm ex indiſpoſitione inferiorum impediri poſſint cœleſtes conſtitutiones. Vnde hanc Aſtrologiam naturalem, ac divinam apertè commendat D. Thomas 1. *p. q. 115. &. 3. contra. Gent. cap. 80. & 2. ſent. d. 15. q. 1. ar. 2.* Averroes *lib. 2. de Cælo com. 42.* Albertus *lib. 1. meteor. cap. 12.* Paulus Venetus *in compend. mund. cap 22.* Amadeus *lib. 2. de Cælo q. 1. art. 2.* Philopon. *lib. 1. meteor. cap. 4.* Ioannes Picus *lib. 3. in aſtrol. cap. 3.* Franciscus Picus *lib. 3. prænot. cap. 2.* Anton. Mirandulanus *lib. 22. ſingul. certam.* Scaliger *in Cardanum exerc. 18. & 75.*

Ruſtica fœminarum prognoſtica ſunt, cum ſcintillat oleum in lucerna, & fungos lumen eius excitat. Scintillat quidem, ut ait Ariſtoteles, non tamen ut favilla cum fumo egrediens. Cauſam affert Victorius *lib. 33. var. cap. 21.* Plutarchus *lib. de cauſ. cap. 18.* Bulengerus *de divinat. lib. 1. cap. 5.* quia ſcilicet ex aëris humidi craſſitudine reſident excrementa iſta in lucernis. Qui plura de hiſce ac ſimilibus deſiderat, adeat Autores citatos, & Vvimpinam *lib. de ſignis.*

Quod verò ad prænotionem decretoriam medicorum præter pauca antea dicta, tenendum eſt contra Galenum, Roſenum, alios. Luna non eſt totalis cauſa criticorum dierum. Id tradunt Joannes Picus, Aponenſis, Cardanus, Manardus, Fracaſtorius Laurentius & communiter Aſtrologi, reclamantibus, Hermeticis omnibus, ac ipſo Torreblanca, qui alios refert. Probatur. Quia criſis eſt motus humorum, natura ſecernente humores noxios à ſalutaribus, illoſque ad excretionem

præparante. Luna autem id ex ſe ſola præſtare requit. Nam vel motum hunc faceret ex ſe, vel ex alio. Neutrum autem dicendum eſt. Quoniam ſi ex ſe, non magis ſeptima die moveret quàm octava. Quæ enim primò, ac per ſe inſunt, ſemper inſunt. Neque ex alio, ut oppoſitione, & quadratura. Quia tunc ſolùm moveret, cùm in illo aſpectu, aut loco reperiretur. At contrarium experimur. Hodie namque incipit infirmari Petrus, cras Ioannes, uterque ſeptimo judicabitur, cum tamen in eodem aſpectu Luna non reperiatur. Confirmatur ex eodem Galeno *cap. 7. de diebus decretoriis*, teſtante ſe quadringentos homines acuto morbo oppreſſos æſtate unico ſeptimo die perfectè judicari inſpexiſſe, cùm tamen in diverſis diebus, & aſpectibus cœperint decumbere.

Neque à numeris oritur diſtinctio dierum criticorum. Eſt contra Pythagoricos. Quantitas ſiquidem apud Philoſophos nullam agendi vim habet. Numerus autem eſt quantitas diſcreta. Ipſeque *loc. cit.* ait, *omnia, quæ de numerorum viribus Arithmetici nugantur, tam facilè abſurda eſſe deprehenduntur, ut mirari mihi ſæpe ſubeat, an ſic Pythagoras ille ſimul & prudens fuerit, & ſimul numeros tanta poſſe exiſtimaverit.*

Si etenim numerus per ſe vim obtineret decernendi, acuti morbi ſemper diebus imparibus judicarentur, nunquam paribus; Omnis enim par numerus fœmina eſt, impar verò maſculus; acutorum ideo criſes in imparibus fierent. At ſæpe paribus judicantur & tum quia criſis motus eſt. Definitur enim mutatio ſubita ad ſalutem, vel ad mortem. Sed mutationes non à numeris proveniunt. Accidit quidem certis numeris, aut in numeratis dierum intervallis mutatio, quia motus omnis tempore perficitur. Definitur autem tempus ab Ariſtotele 4. *phyſic.* numerus, motus ſecundum prius, & poſterius. Atqui numerus, quatenus numerus, nec agit in naturalia corpora, nec illa immutat. Ideo recte Plinius *lib. 7. hiſt. nat. cap. 40.* contra numerorum vanitatem exclamat: Heu vana, & imprudens diligentia! Numerus dierum computatur, ubi quæritur pondus, alius de alio judicat dies, & tamen ſupremus de omnibus; ideoque nullis credendum eſt. Quid, quòd bona malis paria non ſunt etiam pari numero?

Et tum quia quod eſt multa ſimpliciter, non eſt unum ſimpliciter, & communiter, nec unum eſt per ſe. Numerus autem eſt plura ſimpliciter apud Ariſtotelem *lib. 1. phyſic. cap. 7.* ubi ait, numerum eſſe una plura, & 10. *metaph.* numerum inquit, eſſe multa una. Ex duobus enim nunquam fit unum per ſe, niſi illa ad invicem uniantur unitate continuitatis, vel intenſionis, aut unum ſit forma alterius. Sed unitates, ex quibus coaleſcit numerus, neque adunantur inter ſe in aliquo uno continuo, neque vna unitas vere forma eſt aliarum. Non ergo eſt ens per ſe. Etenim ſi ex ſubſtantiarum unitatibus non fit unum per ſe, neque ex unitatibus quantitatum unum per ſe reſultabit. Denique numerus, ut ſic, ex unitatibus conſtat, quæ ſunt negationes, ſeu privationes, atque adeo ens rationis; vel non entia. Unitas quippe omnis eſt quædam indiviſio.

Falſa itidem eſt Aſtrologorum opinio, qui cauſas ſalutaris, & lethalis criſeos adſcribunt beneficis, & maleficis Planetis. Non ideo negamus, ab aſtris, præcipuè ſole, omnia ſublunaria dependere, tanquam à cauſa univerſali mediis cauſis particularibus efficientibus, materialibus, & juxta illarum diſpoſitionem oriri effectum, ut ex D. Thoma 1. *p. quæſt.* 115. *ar.* 3. & Ariſtotele, atque ex aliis dictum eſt.

Et licet diſſentire videantur Picus *adverſus Aſtrologos*, Torreblanca *lib. 7. cap. 2.* & Andreas Laurentius *de criſib. lib. 3. cap. 6.* dicens, nunquam è cœlo, ſed à materia elementari cum vitio proprio, nunquam inferiorum corporum tumultus à cœlo ſunt, ſed à materiæ motibus inordinatis, cœleſtis harmoniæ non obſequentibus. Et rurſus. Quæcunque in ſublunari regione contingunt mala, tumultuantis potiùs, & deficientis materiæ opera ſunt, quàm benigni Cœli. In cœleſti illa harmonia, quæ ex luminum omnium conſpiratione reſultat, omnia perpetuo conſonant per eam nihil in ſublunari mundo unquam diſſonat. Quod ſi aſperum, & diſcors quidpiam audiatur, id ad cœli tactum referri non debet, ſed ad quatuor iſtas ſublunaris cytharæ chordas. Ideo ex Hippocrate *in epit.* furor eſt, benignam cœli virtutem maleficii accuſare, nec defectu naturæ morborum medicatrice apud Hippocratem hæc eveniunt. Non fiunt, ait Philoſophus, monſtra facultatis informantis errore, ſed materiæ ſolius, quæ qualitate, aut quantitate peccat vitio.

Attamen idem Laurentius *in fine cap. 8. ejuſdem libri* ipſeque Torreblanca, experientia tum edocti, tum victi conſenſum præbent doctrinæ communi de influxu cœleſti in hæc inferiora, dum Lunæ maximas in hæc inferiora vires non negat, ſed quicquid præſtat, id lumini tantum, & motui referendum putat. Etſi nec videatur in ſubſequentibus attribuere virtutem per ſe cœlis, dum ait, quod creſcentis Lunæ tempus plantationis ſit opportunum, hoc ideo contingit, quia largiora ſemina humore cibata velociùs adoleſcunt, decreſcentis verò lunæ tempus cædendis arboribus ideo eſt commodum, quia tunc luna ſiccior. Et *citato cap. 6.* ait: Aſtra quidem omnia lucida ſunt, & ideo calefacere, neceſſe eſt. Lux quippe omnis apud Philoſophos calefacit. Syderum omnium una eſt, eademque lucis origo. Nam ex D. Thoma *dec.* 4. ſecundum conſtellationes, ac Lunæ mutationem ſublunaria eveniunt; ideo dæmones poſſunt effectus præſtantiſſimos agere ſub certis conſtellationibus, etiam gigantes generando. Quinimo dicimus particulares virtutes ineſſe ſtellis, & planetis, ut Saturno refrigerandi. Neque eſt inconveniens, ut cauſet Laurentius, multiplicem virtutem in eodem ſubjecto homogeneo reperiri, ut ſol indurat lutum, liquefacit ceram.

Neque hoc eſt favere Aſtrologiæ judiciariæ, ut exiſtimat Picus, ſed cauſam adæquatam ſtellas ſtatuere ita, quod per illas tantum Genethliaci contendunt judicare de ſingulis futuris. Quod reprobamus. Credunt enim quemlibet Planetam eſſe autorem alicujus infirmitatis, ut Saturnum quartanarum febrium, lepræ, cancri, ſtrumarum, melancholiæ, hœmorrhoidis. Iovem cephalalgiæ ſanguineæ, apoplexiæ, febris ephemeris. Venerem morbi gallici, priapiſmi, gonorrheæ. Et ſic de alijs. Imo non tantum Planetis, ſed & ſignis ſingulis Zodiaci, quibus Græcia numeros, & nomina fecit, morbos diverſos adſcribunt, & cum Abrahamo Abenazar ſeptem eſſe mundi gubernatores, per cœlos, tanquam per inſtrumenta oberrantes, coacervatis ſtellarum omnium influentijs comminiſcuntur. Nam videmus quotidie diverſos exitus in morbis ſimul inceptis, & ſub eadem conſtellatione ob diverſum humorem, ac diverſam diſpoſitionem, & conſtitutionem ſubiecti, ut alij ſint ſenes, alij juvenes. Sanguinei alij, alij melancholici in aliquibus abundat humor, in alijs minimè. Quare narrat Cornarius *libel. de diæta*, quod confirmat

Leſſius

Leſſius in libello ejuſdem argumenti, multos ex ſuis conſanguineis pluries morbo correptos ob aëris intemperiem, nunquam ipſum, quia non abundabat humoribus ob dictam continuam duodecim unciarum cibi, & quatuordecim potus. Unde ambo fermè ad centenarium pervenerunt, cùm tamen trigeſimo quinto, poſtquam inceperunt diætam obſervare, malam corporis conſtitutionem haberent.

Minùs etiam humori melancholico tantùm, eo quod moveatur quarta qualibet die, Criſis adſcribenda eſt, ut adſtruit Fracaſtorius. Nam illius dicendi modus, experimento, ac rationi, quibus dies critici inventi fuerunt, adverſatur. Non enim Heraclides, Hippocrates, Archigenes, Philotimus, Galenus, aliique medici unquam obſervarunt decimum diem, decimum-ſextum, & decimum-nonum inter verè decretorios, ac primi ordinis reperiri; neque octavum, & decimum-quartum, nec ejuſdem eſſe ordinis quiſquam expertus eſt. Nec quiſquam veterum vigeſimum-ſecundum, & vigeſimum-octavum decernere unquam voluit. Enimverò in tertiana febre ſola bilis putreſcit; in quotidiana ſola pituita; in quartana ſolus melancholicus humor. Accenduntur quidem omnes, ſi eorum alter flammam conceperit, ſed ſolus humor qui paroxyſmum generat, putreſcit; alioquin ſpuriæ eſſent omnes intermittentes, nulla unquam exquiſita tertiana. Non unus igitur humor putreſcere poteſt, quin & alii omnes eandem ſtatim contrahant labem, ut cenſet Fracaſtorius, ſic omnium intermittentium, & paroxyſmorum naturam funditus evertens. Quòd ſi humoris melancholici coctio ſemper requireretur, nunquam die tertio criſis accideret. Quia melancholicus humor quarto duntaxat die agitatur. At ſæpè tertio die judicantur infirmitates extremæ peracutæ & tertius dies primus intercidentium recenſetur à Medicis univerſis.

Dicendum itaque eſt. Criticorum dierum cauſa materialis ſunt humores, efficiens univerſalis cœlum, præcipuè Luna, particularis natura, vel virtus, aut calor inſitus. Id docet Roſſenus agens de climactericis in hæc verba: *Præterea quemadmodum dies decretorii naturam hominis, inſitumque calorem pro agente cauſa interna habent, pro materiali humores, qui morbos progignunt, pro externa agente cauſa ambientis temperiem, ac mutationem, ad principium morbi relatam, ac demum Lunam, illius mutationis cauſam, ita & climacterici anni, & mutationes, quæ in illis fiunt eaſdem quoque cauſas habent. Item ſicut ſeptenarii dies maximè potentes ſunt in morbis judicandis, ita & ſeptimi quique anni in judicanda hominis vita, maximam vim habent. Inſuper ſicut dies decretorii per quaterniones progrediuntur, ut meritò ſcripſit Hippocrates, auctos morbos per quatuor, aut viginti terminari, ita & anni climacterici. In climactericis fit tantùm progreſſus in primis ſeptenariis. Quia in his natura magis valens, potens, ac mobilis eſt, & ſemper per ſeptenarios ſejunctos, ac integros fit computatio. In diebus verò criticis aliquando ſeptimanæ integræ non accipiuntur.*

Id autem patet, quia quod tardior ſit, aut celerior criſis, hoc partim humori, partim naturæ patientis, vel calori efficienti cauſæ tribuendum eſt; ſicut quòd nunc pari, nunc impari die eveniat criſis, ad humorem tantùm peculiariter refertur. Quod autem ſeptenariis duntaxat perfectæ & ſalutares criſes compleantur, id efficienti, non materiali tantùm concedimus. Nam celeritas, & tarditas criſeos materiæ diſpoſitionem, & efficientis efficaciam comitantur. Humor ſiquidem ſi temperamento eſt calidus, ſubſtantia tenuis, & qualitate benignus, facilius à natura domatur, citius coquitur, & excernitur. Si craſſus, frigidus, & contumax, difficilius.

At hiſce ſic probè conſtitutis objicit Torreblanca, quod ſit abſurdum Planetas maleficos exiſtimare. Ut enim ait Plato in Timæo, omnes ſtellæ divinæ ſunt ac bonæ, nec quicquam faciunt mali, nec ulla malefica eſt. Cumque omnia ſydera plena ſint cœleſtis ſapientiæ, malitia ex dementia oriatur, quomodo convenit dicere maleficas eſſe ſtellas? Nam ſi in corporibus cœleſtibus aliqua eſſet malitia, vel aſtra aliqua maligna qualitate eſſent prædita, neceſſariò corrumperentur. Quod erroneum eſt ex Ariſtotele *libro nono metaph. capite decimo.* Non igitur quidquam in his, quæ perpetua ſunt, malum eſt, neque error, neque corruptio. Etenim corruptio de malis eſt. Unde Averroës *in com.* 19. impoſſibile, ait, eſt creditu, quod Aſtronomi dicunt ſtellas quaſdam fortunatas eſſe, quaſdam infortunatas. Nam cùm Aſtra, ſive ſydera cœleſtia ſint corpora ſimpliciſſima, malum neque illis eſſe, neque ab eis emanare contendunt idem Ariſtoteles *lib.* 1. *de Cœlo, c.* 9. & ipſe Averroes ejus interpres *com.* 19. *&* 21. *& lib.* 3. *com.* 25. Gaſpar. de Villalpando *to.* 2. & Joannes Heutherus *in prognoſtic. med. cap.* 2.

Quare Valeriola *in appendic. ad librum tertium de loc. com. capite ſecundo*, deſinant, inquit, Aſtronomi, & qui eos ſequuntur parum cordati medici, nobis ſuis fallaciis, techniſque imponere, graveque facinus arbitrentur malum Cœlo, ac aſtris tribuere, unde bona ad nos omnia, ceu à fonte puriſſimo manant, illudque cogitent, veras non eſſe, quæ de hiſce rebus traduntur Aſtronomorum regulas, prorſuſque fallaces. Nam neque dierum criticorum ratio à Luna, aut ab aſtris pendet, ſed à corporis temperamento, ac morbi ſymptomatibus, ut non uno in loco docet Hippocrates *libro primo epidemiar. & libro ſecundo, ſectione ſecunda, & prognoſt.* 8. *ſectione ſecunda*, Galenus *de criſib.* S. Bonaventura, & alii relati à Codronchio *libro ſecundo, de morb. venef. capite ſexto*, Joannes Langius *epiſt.* 35. Petrus Foreſtus *tomo primo enarrat. medic. libro primo, obſervat.* 22. Andreas Laurentius *libro* 3. *de criſibus capite ſexto.* Joannes Heurnius *in prax. medic. libro tertio, capite nono.* Quapropter non aſtrorum in morbis ſeriem, ſed ipſam morborum ſpeciem vim, atque hominis naturam inſpicere medicum jubet Hippocrates *lib.* 2. *de ratione vict. acut. tex.* 38. & apertiùs *lib.* 4. *præſag. tex.* 39. Nihil ex aſtris in morborum curationibus, & dignitatibus petendum, ſed magis ex his, quæ natura conſtant theorematibus medendum. Nam ſi Luna, aut aſtra criticorum dierum cauſæ eſſent, proculdubio omnes, qui eo die in morbum inciderent vel ſalute adepta liberarentur, vel morte rapti ſuccumberent, quod cùm falſum experiamur, criſes, nec à Luna, neque ab aſtris pendere, docet Joannes Picus adverſus Aſtrologos *cap.* 16.

His tamen minimè attentis, aſſerendum omnino eſt contra Torreblancam, alioſque, cœlos influere in hæc inferiora corpora. Unde ceſſante motu cœlorum poſt ſupremum judicium, ceſſabit omnis motus inferiorum. Fateturque D. Thomas *lib.* 3. *contra Gent. cap.* 84. poſt Auguſtinum, & Damaſcenum conſtitutiones humanorum corporum ex conſtellatione cœli haberi, diſpoſitione etiam ſuppoſita in materia. Quare aliquos benè natos, aliquos malè natos dicit. Ejuſdem ſententiæ fuit Auguſtinus *lib.* 5. *de civit.* quod ſcilicet diſpoſitio corporis humani ſubjaceat cœleſtibus motibus, quodque non uſquequaque abſurdè dici poteſt, ad ſolas corporum differentias afflatus quoſdam valere ſydereos. Idipſum pariter docet Damaſcenus *lib.* 2. quòd nempe alii, & alii planetæ diverſas diſpoſitiones, diverſoſque habitus in nobis conſtituunt. Adſtipulatur Avicenna *lib.* 1. *fœn.* 1. *doctr.* 3. *cap.* 1. *& fœn.* 2. *doctr.* 2. *cap.* 8. ubi ſecundùm diverſitatem climatum diverſas,

sortiri homines complexiones, quæ à Solis, ac stellarum causa proveniunt, tradit. Quod planè experientia constat.

Pergamus nostra confirmare rationibus, & argumentis, imò & autoritate D. Thomæ, quem omnibus antepono, quique si rationem non redderet, autoritate tamen vinceret; at nunquam sine ratione pugnat. *Loco citato contra Gentes cap.* 69. docet, omne agens in his inferioribus, ad formam agere in virtute cœli. Comprobat *qu.* 5. *de verit. art.* 9. *ad* 3. *& qu.* 3. *de potentia art.* 7. sæpèque *alibi*, *&* 2. 2. *qu.* 96. *art.* 2. *ad* 2. tradit, quod omnis virtus generalis, vel specialis inferiorum reducitur ad virtutes cœlorum generales, vel speciales. Idipsum ait, *in* 2. *d.* 15. *qu.* 1. *art.* 1. *& d.* 1. *qu.* 3. *art.* 1. *&* 3. *& in eodem lib.* 2. *d.* 2. *qu.* 1. *art.* 3. asserit, quòd eadem virtus cœli disponit ad formam elementi, misti animæ vegetabilis, sensibilis, & rationabilis. *Et opusc. de mirand. nat.* multas rerum miras proprietates astris adscribit. Ideoque cœlum in Universo, ait esse sicuti cor in animali, solumque subtrahit à causalitate cœlorum effectus per accidens contingentes in humanis, & naturalibus, & actus liberi arbitrii 2. 2. *qu.* 95. *art.* 5. *in corp.* Eadem repetit pluribus in locis.

Respondendum restat Torreblancæ objectionibus. Piper, & vinum calefaciunt stomachum, & tamen aliquando frigida sunt formaliter. Sufficit ergo tantùm virtualiter continere calorem. Basilicus occidit alios veneno, non seipsum. Vetulæ pueros inficiunt, non seipsas, quoniam ad id non sunt aptæ, sicut pueri. Deus ipse mortes, infirmitates, fulmina, mala omnia pœnæ permittit, ex quibus non sequitur Deum malum esse, sed infinitè bonum. Futilis ergo est illatio, quod si sydera essent malefica virtualiter, essent in se, ac formaliter malefica & corruptioni subjecta. Quod solùm negant Plato, Aristoteles, aliique allegati à Torreblanca. Ideoque mediam sententiam amplexi sumus, crisim non tantùm astris, sed etiam ægri dispositioni, aliisque circumstantiis adscribendo. Cætera, quæ subdit pugnant cum sensu communi.

Consultatio LXXXIX.

An & quatenus licitum sit prognosticon Medicorum ex signis circa ægritudines? Et an origo morbi Venerei ab astris proveniat?

Ad primum. Hippocrates ille Cous, totius Orbis protomedicus, rectè admodum scripsit, si sufficiat Medicis ad cognoscendum, sufficiet ad curandum. Futuros enim morborum eventus prævidere, admirabile est, & quasi divinationi proximum, maximam & longiorem prærequirens contemplationem, & praxim. Hujus rei doctrina tres continet partes, agnostica, diagnostica, prognostica, de quibus idem Hippocrates sparsim. Hinc Medicinam & vaticinationem plurimùm inter se cohærere, tradit epist. ad Philopen, & prosequitur Galenus *lib.* 1. *de arte med. cap.* 18. Unde Huarte *lib. de exam. ingen.* ita describit medicorum conditiones: *La qual combida al hombre à ser hechizero, supersticioso, mago, embaidor, chiromantico, y adivinador, porque las enfermedades de los hombres son tan occultas, y hazen sus movimientos con tanto secreto, que es menester andar siempre adivinando.* Ideoque medici olim quasi mortales Dii & crediti & habiti sunt, teste Valeriola *lib.* 1. *locor. commun. cap.* 1. Nos hîc tantùm agemus de prognosticis, de quibus Andreas Laurentius, ex quo Torreblanca *lib.* 6. *jur. spirit. cap.* 8. *&* 9.

Prognostica omnia è duobus, veluti fontibus medici venantur. Ex morbi, in quo eventus quæritur, & ex ægrotantis natura. Prognostica ex morbi natura indigent exacta cognitione omnium morborum, quoad speciem, magnitudinem, morem, & motum. Prognostica ex ægrotantis natura sunt ex qualitate corporis, ex actionibus, ex excrementis. Qualitatem, habitumve contemplatur Hippocrates in colore, in figura, in mole totius, præsertim faciei, quæ primum sese offert medico. Apud Galenum laudabilis est naturalis color cum decore. Lividus color perpetuo lethalis judicatur. Oculorum venæ liventes pessimæ. Palpebra livescens lethalis. Quæ livent in febribus mortem in propinquo esse significant. Lingua livida, mortale. Niger color idem ferè periculum comminatur. Pejus tamen est, partes livere, quàm nigrescere; quia nigredo interdum accidit ob decubitum humoris atri. Sic sæpè urinæ nigræ emittuntur At livor nativi coloris extinctionem perpetuò arguit.

Considerant deinde Medici actiones omnes, explorata jam corporis qualitate, tam animales, quàm vitales, aut naturales, quas Medici distinguunt, & describunt. Actuales aliæ dicuntur à Galeno motrices. Aliæ sensitivæ. Aliæ principes. Sensus autem alii interni, externi alii. Quæ omnia percurrendo signa prognostica considerant.

De pulsu, ac respiratione hæc observantur. Ex pulsu quidem salutis, & mortis certissima petuntur indcia. Pulsu nanque constante, nemo obire potest. Solus hic vitæ, & cordis fidelis est nuncius. Pulsus ergo magnus, vehemens, validus securitatem perpetuò promittit. Languidus verò, debilis, & parvus imbecillæ facultatis est index. Inæqualitas pulsus, si perseveret, est malum signum. Intermissio juvenibus periculosissima. Repentinum siquidem illis obitum comminatur, nisi ex arteriarum obstructione & oppressione oriatur. Minùs pueris, minimè senibus.

Respiratio autem, cùm ad vitalis facultatis subsidium subministretur, illius quoque robur, necnon constantiam demonstrat. Hippocrates *in prognost. & in epist. aphor.* 24. *sect.* 1. multa huic instituto tradit, præcipuè, quod respiratio facilis, & libera in cunctis morbis acutis præclarè semper ad salutem apparet, sicut & respiratio frequens, & parva aut dolorem, aut inflammationem partium diaphragmate superiorem indicat. Respiratio autem magna, & ex longis intervallis delirium annuntiat. Interitus autem jam adstantis signum est respiratio parva, minutula, & rara.

Prognostica ex excrementis expostulanda sunt universim ex sudore, ex urinis, ex dejectionibus, & vomitionibus. In sudore consideratur quantitas, qualitas, tempus, excernendi modus, & locus. Quoad quantitatem, nullus, & paucus est criticus, sicut quod nimius est damnatur. Quod enim paucus excernitur, aut malignos, aut plures humoris naturæ dominatu regi non posse, aut summam naturæ fatiscentis resolutionem significat. Item qui ex rigore perfrigidi exiguo sudore madent, ut se collegerint, moriuntur. Qui leviter exsudant in febre, malignè habentur. Qualitas sudoris consideratur in calore, & frigore. Debet salutaris, & criticus sudor calidus esse, non frigidus. Frigidi sudores cum acuta febre mortem, cum mitiori, morbi longitudinem significant. Tempus sudoris est dies criticus. Qui enim aliis diebus erumpunt, suspecti esse solent. Sudores febricitantibus boni qui manare cœperint die tertio, quinto, nono, undecimo, decimoquarto. Qui verò non ita fiunt laborem & morbi longitudinem, & recidivas ostendunt. Excernendi modus maximè etiam spectandus est. Debet confertim, non sensim & paulatim erumpere sudor. Qui enim sensim stillat ab exsolutione est. Qui confertim ab excretione. Postremò locus sudoris consideratur. Bonus ille est, qui per

per totum corpus effluit. Pravus, quo caput tantùm, cervix, & claviculæ roris inſtar exſudant.

Ex urinis etiam certiſſima coctionis, aut cruditatis, ſalutis, aut mortis petuntur prognoſtica. Coctionis, & cruditatis primò & per ſe. Quia urina hepatis, & venarum eſt excrementum, ſalutis, & mortis per accidens. In urinis duo conſiderantur. Liquor, & contenta. In liquore tria ſunt ſpectanda. Subſtantia, quantitas, qualitas. Subſtantia, aut tenuis eſt, aut craſſa, aut mediocris, eaque vel perſpicua, vel turbulenta. Urina tenuis, vel eſt cum febre, vel ſine febre. Quæ ſine febre, meatuum tantùm urinæ dicatorum, aut hepatis, lienis, & viſcerum obſtructionem arguit, nonnunquam etiam paroxyſmum epilepticum minatur iis, qui morbo obnoxii ſunt. Quæ eſt cum febre, cruditatem in univerſum arguit, & ſi ſumma adſit virium imbecillitas, mortem, aut periculum ingens minatur; ſi autem conſtent vires, morbi longitudinem, aut abſceſſum imis in partibus prænuntiat. Craſſa urina talis eſt, aut moderata, aut in exceſſu. Quæ moderatè craſſa eſt, laudatur. Arguit enim caloris nativi robur, cujus imperio congregatur. Quæ craſſiſſima eſt, dolores, abſceſſus pravos, morbi longitudinem, recidivas prænunciat, quia vel propter nimium calorem, vel propter immodicum frigus, vel ob partium diverſæ naturæ confuſionem, talis evaſit. Urinæ perturbatæ in febre acuta cum virium robore diuturnitatem, cum imbecillitate mortem denunciant. Quod ſi perturbatæ minguntur, & tales remaneant, ſintque jumentorum ſimiles, dolorem capitis, delirium, convulſionemque præſagiunt.

Prognoſtica ex urinarum quantitate hæc ſunto. Copioſa urina ſi ab evidenti cauſa non fiat, vel à naturæ motu, ut in peripneumonia critica contingit, ſemper prava eſt, & ut ſignum, & ut cauſa. Ut ſignum, quia vel humoris crudi abundantiam, vel renum calidiorem intemperiem, aut eorundem exſolutionem, aut denique totius corporis colliquationem indicat. Ut cauſa, quia vires deficit, ſpiritus, nativumque calorem diſſolvit. Panca urina ſine febre, aut meatuum urinariorum obſtructionem, aut excretricis, aut ſecretricis renum facultatis imbecillitatem arguit. Cum febre acuta, ſi nulla ſit excuſſio ſudoris critici, mox eruptura, aut maximum indicat incendium, ſerum exhauriens, aut ſeroſi humoris translationem ſymptomaticam ad ſuperiores partes. Utraque cauſa lethalis eſt.

Qualitas urinarum in colore potiſſimùm, & odore ſpectanda eſt. Colores aut extremi ſunt, aut medii. Extremi duo. Albus & niger. Intermedii quamplures. Albus color ſine febre nihil lethale præſefert. Cum febre periculoſus eſt. Quia vel ſummam nativi coloris imbecillitatem oſtendit, vel univerſæ bilis translationem ad caput, vel magnum hepatis incendium, quo ſanguis unà cum bile abſorbetur. Urinæ nigræ ſi tales ſint generatione, perpetuò ſunt lethales. Quia vel nativi caloris exſtinctionem denotant, vel maximum incendium omnia torrefaciens. Si tales ſint permiſtione humoris atri, ſalutares aliquando, & criticæ eſſe poſſunt. Urina prærubra, ſi talis ſit ab inflammatione ſeri, initio morbi longitudinem arguit, in ſtatu mortem. Si rubra ſit, bilis permiſtionem, aut hepatis inflammationem denotat, aut ductuum veſiculæ felleæ obſtructionem. Si talis ſit permiſtione ſanguinis, cruentam vocant, aut eſt ab univerſo corpore, aut à renibus, & veſica. Ab univerſo corpore ob plethoram, vel ſuppreſſionem ſolemnis vacuationis, aut menſium, hæmorrhoidum. Si à renibus, id per anaſtomoſim, diapedeſim, & diæreſim contingere poteſt, ab eroſione, & ruptione, periculoſa eſt.

Quoad dejectiones, & vomitiones quinque obſervantur. Subſtantia, qualitas, quantitas, tempus, & excernendi modus. Quoad ſubſtantiam, optimum eſt excrementum alvi molle, cohærens, & moderatè craſſum. Aquoſum autem valdè, & liquidum, pravum. Album, aut viride, aut vehementer rufum, aut ſpumoſum, pravum eſt. His verò magis lethalia fuerint nigra, aut pinguia, aut livida, aut æruginoſa. Copia cibo ingeſto proportione reſpondere debet. Quin & pro copia ingeſtorum excernere oportet bis, aut ter in die, noctu verò ſemel, ſed plura manè, quemadmodum conſuetum eſt homini. Frequens etiam, & plurima vacuatio eſt periculoſa. Vomitus autem ille commendatur, qui pituitam promet accuratè miſtam cum bile, qui neque multum craſſus, neque multus. Vomitus porracius, niger, ac lividus peſſimus. Eſt quoque lethalis rubor vomitus, maximèque ſi ægrè vomatur. Si autem omnes colores idem homo vomit, valdè pernicioſum exiſtimatur. Hæc de excrementis communibus quibuslibet morbis. Particularia cerebri, oculorum, aurium, thoracis, ventriculi, inteſtinorum, renum, & uteri legetis apud medicos, præſertim, Hippocratem, Galenum, & Laurentium.

Ex his omnibus aſſero. Licitum eſt prognoſticon de exitu morbi ex dictis ſignis prudenter conſideratis. Sunt enim experimento comprobata, rationi conſona, à ſapientibus edocta, qui rationes naturales illorum afferunt; unde vanitatem aut ſuperſtitionem nullo modo redolent. Secus eſſet ſi Medici per vanitates aſtrologicas illud inquirant.

Nec abnuimus, ſcientiam, vel artem medicam, etſi habeat phyſicas rationes, ex quibus concluſiones ſuas demonſtrat, in applicatione tamen, & praxi eſſe valde conjecturalem, cùm intra corpus non inſpiciant medici. Quare D. Thomas qui diligenter acumine ſuo omnia vidit, inquiſivit, ſcrutatus eſt, *in 2. diſt 15. qu. 2. art. 3. ad 4. & lib. 3. contra Gentes cap. 84:* docet, quod medici judicant, aliquem eſſe invidum, vel triſtem, vel laſcivum. Quorum judicia frequenter vera ſunt, quia plerumque ratio paſſionibus ſuccumbit, & ab illis deducitur, quamvis non neceſſariò, quia ratio paſſionibus imperat. Non tamen medici ita conjectant ex aſtris, ſed ex humoribus, temperamento, urina, pulſu, phyſiognomia naturali. Neque poſſunt judicare de actibus liberis, ſed de propenſione, vel diſpoſitione generali. Nam idem D. Thomas *locis alibi adductis ac præcipuè art. 36. opuſc. 11.* docet, poſſe dæmonem cognoſcere cogitationes hominum, quas comitantur aliqui motus corporales. Ideoque Auguſtinus *lib. de divinat. dæmon.* ait, hominum diſpoſitiones dæmones non ſolùm voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas conjiciunt, quæ dum ex animo exprimuntur, in corpore tota facilitate perdiſcunt. Et *lib. retractionum* inquit: Dixi hoc audaciori aſſeveratione, quam debui. Nam pervenire iſta ad notitiam dæmonum per nonnulla, etiam experientia compertum eſt. Sed utrum ſigna quædam dentur ex corpore cogitantium illis ſenſibilia, nos autem latentia, aut alia vi ſpeciali cognoſcant, hoc difficillimè poteſt ab hominibus, aut omnino non poteſt inveniri. At ſi ſpirituali vi cogitationes cognoſcant, multò magis motus corporales, ex quibus etiam homines interdum interiores diſpoſitiones cognoſcunt: Unde ſecundùm non excludit primum, ſed ampliùs dicit. Solas autem ſpecies quæ in phantaſia exiſtunt, non reputo ſufficientes ad hoc, quod dæmon humanas cogitationes cognoſcere poſſit. Quia homo vi rationis, ac liberi arbitrii poteſt una ſpecie in imaginatione conſervata, multipliciter uti ad diverſas cogitationes, vel omnino actu non uti.

Ex his D. Thomas *art. 38. opuſc. 10.* curioſè quærit, an homo poſſit videre oculo mentis omnia, quæ

aguntur in corde hominis, habentia impreſſionem exterius in corpore, ſi haberet viſum acutum, ut dæmon? Reſpondet affirmativè, ſi ſigna quædam darentur ex corpore cogitantium, illi ſenſibilia. Neque hoc eſt mirum, ſubdit ad rem noſtram, cùm etiam ſubtiles medici per pulſum deprehendant interiores animæ paſſiones. Et hac ratione Eraſiſtratus excellentiſſimus Medicus cognovit Antigonum, filium Seleuci amore captum vehementi erga Stratonicam, ſuam novercam. Verùm, ut docet idem D. Thomas, incertius eſt judicium, vel conjectatio Aſtrologorum. Quia ex remotioribus, quàm Medici. Utrique non diſcurſu vero, & ſyllogiſmo. Opponuntur enim conjectatio, & ſyllogiſmus propriè dictus.

Ad ſecundum. Aſtrologi originem morbi venerei referunt ad aſtra. Nam, inquiunt, anno 1484. certa conſtellatio, & conjunctio fuit Martis, Jovis, & Saturni, quæ præſagium fuit futuræ luis venereæ, quæ à Medicis vocatur Variola magna quòd inſtar variolarum paſſim puſtulæ, & tubercula erumpant; ab Hiſpanis, & Italis morbus Gallicus, quia Galli primum eo morbo affecti fuerunt in obſidione Urbis Neapolitanæ, regnante Carolo VIII. Francorum Rege, ideoque à Gallis appellatur morbus Neapolitanus, vel magnus variolus, ab aliquibus morbus Indicus, quia contendunt Galli, nominatim Andreas Laurentius *tract. de hoc morbo*, originem traxiſſe ab Indis Occidentalibus, quem Hiſpani ſuis navigationibus acquiſitum, ad nos attulerint. In illis enim partibus morbus hic non minùs frequens eſt, ac uſitatus, quam apud nos ſcabies.

Rerum Indicarum ſcriptores referunt in ea Americæ parte, quæ longitudine in Septentrionem deſinit, & quam Floridam appellant, morbum hunc multis retrò ſeculis epidemicum fuiſſe, & plurimos repente abſque evidenti cauſa ſine contagione, ac ſiquis ſaltem cum muliere, cùm menſes fluunt, concubuerit, populariter invadere, ac corripere, ſcribunt. Fracaſtorius etiam Syphilidem appellat. Nonnulli Pudendagram. Plerique hodie ſine ullius nationis injuria, & infamia Luem Veneream nominant, quod ex Venere, & concubitu cum impuris per contagium imprimis contrahatur.

An autem morbus iſte novus circa annum 1494. ad Neapolim exortus, an verò antiquis etiam cognitus fuerit? Franciſcus Valleſius 1. *epid. com.* 1. & Hieronymus Reuſnerus *de ſcorbuto exercit.* 1. & alii quidam recentiores, luem hanc antiquis non fuiſſe ignotam exiſtimant, eamque Hippocratem 3. *epid. ſect.* 3. (verba ſunt Reuſneri) non penicillo adumbraſſe, ſed vivis coloribus depinxiſſe putant, cùm varia ibi recenſeat ſymptomata, quæ in lue Venerea conſpiciuntur. At ne ſomniavit quidem Hippocrates eò loci de lue Venerea, ſed peſtilentiam longè graviſſimam deſcribit, Galeni, & omnium Interpretum judicio, & ipſa hiſtoriæ evidentia teſte.

Annotavit etiam Dodonæus *in Benivenium de abdit. morborum cauſ. cap.* 1. ab immundis, & ſordidis mulieribus jam olim nonnullos vitia quædam contraxiſſe, teſtari Gulielmum Salicetum, Gordonium, & Valleſium de Taranta, quorum hic vixit anno 1418. Salicetus verò claruit anno 1270. Gordonius medio tempore. Imò Sacræ litteræ teſtantur, eum, qui ſcortis adhæret, vermes, & tineas pro mercede reportare. Verùm non puto, quod illi morbi iidem cum lue Venerea hodierna fuerint, quæ dicto tempore in Italia in caſtris Gallorum primò innotuit. Ideo etiamſi Paracelſus *lib. de tumoribus & ulceribus morb. Gallic. cap.* 3. anno 1478. *& lib.* 1. *de cauſ. Luis Gall. cap.* 3. anno 1480. accidiſſe hoc ſcribit, tamen ab omnium aliorum relationibus diſcrepat, cùm in eo omnes conveniant, hunc morbum ante annum Chriſti 1493. Europæ notum non fuiſſe, etſi in India occidentali jamdiu ante endemius fuerit, atque ab Hiſpanis ex India in Italiam illatus ſit.

Cùm enim Chriſtophorus Columbus anno 1492. menſe Septembri primam navigationem in Indiam occidentalem ſuſcepiſſet, atque biennium ferè in eo itinere conſumpſiſſet, rediit in Hiſpaniam anno 1494. cujus milites cum morbo illo in India infecti eſſent, & poſtea in Italica expeditione ſtipendia facerent, morbum hunc diſſeminarunt. Nam, ut de hac re Gabriel Fallopius *de morb. Gall. cap.* 1. ſcribit, qui patrem ſuum in eo bello fuiſſe refert, cùm ob annonæ caritatem Hiſpani multitudinem inutilem propellerent, Galli ſcorta eorum pulchritudine allecti, jam exceperunt, & ita eorum contagio infecti, hunc morbum contraxerunt, qui poſtea primum per eorum caſtra, & hinc per Europam diſſeminatus eſt.

In aliis verò regionibus frequentiùs graſſatus eſt, & adhuc graſſatur in aliis rarius, cujus rei cauſam, cùm odioſum ſit inquirere, ſuperſedemus. Narrat Gabriel Fallopius *loc. cit. cap.* 76. Jacobum Carpum, qui primus ferè curationem per unctionem Mercurii uſurpavit, ex ſola hac curatione ita divitem factum fuiſſe, ut quadraginta ſcutorum aureorum millia, præter argentum, reliquerit. Refertque Capivaccius *in cap. de lue Vener. cap.* 12. *in fine*, ſe è ſolius Gallicæ luis curatione ultra centum octuaginta coronatorum lucratum eſſe. Et L. Septal. *lib.* 7. *animad. n.* 186. ſcribit, Mediolani in hoſpitali Brolii ſæpenumero vere ſolo ſeptingentos, reliquo verò tempore ſemper ducentos curari.

Alii tamen etiam de origine diſſentiunt, & non ſolùm contagione ab Hiſpanis diſſeminatum hunc morbum eſſe putant, ſed Epidemiorum morborum modo ex aëris vitio contractum exiſtimant, cùm multi paſſim in diverſis regionibus ſine ullo contagio hoc morbo laborare cœperint.

Atque ex his apparet, quàm falsò Aſtrologi ex aſtris omnia contingentia ſublunaria judicent.

Consultatio XC.

An & quatenus omnis divinatio ſit ſuperſtitioſa? Ex qua ſuperſtitione imponatur abjuratio? Ex quibus modis accidat divinatio? Et qua futura dæmon cognoſcere poſſit?

Divinatio per ſe, atque natura ſua eſt improba. Quod intellige de Divinatione propriè dicta futurorum, vel in ſeipſis, vel in cauſis ſecundùm ſe. Qua ratione, ait Cajetanus *in* 1. *par. qu.* 95. *art.* 2. ſunt neutræ, ut potentiæ rationales, vel ſunt ad oppoſita caſualium, ut cauſæ naturales. Unde nullam habent determinationem ad hujuſmodi effectus. Cognoſcere autem per cauſas præparatas, ſive diſpoſitivas, non eſt malum ſecundùm ſe, ait Cajetanus. Conſideranda eſt ergo cauſa, ad quam referatur effectus futurus, cùm præcognoſcendus ex cauſa dicitur. Si enim media revelatione, aut virtute naturalis luminis, non eſt indebita uſurpatio prænunciationis futurorum eventuum, ſecus ſi dæmoniaca vanitate implicitè, vel explicitè, in quo conſiſtit formalis ratio divinationis. In naturalibus ſiquidem divinationibus eſt multa ambiguitas propter incertitudinem noſtræ ſcientiæ, & occultationem cauſarum reſpectu hominis, non dæmonis, qui omnes ſuperiores, & inferiores cauſas perluſtrat, ut notavit Suarez, non rectè infert, omnia futura caſualia, & fortuita cognoſcere.

Probatur hoc, ita explicatum; Nam hæc divinatio eſt

eſt ſtudium futura vel occulta cognoſcendi per medium inordinatum. Id autem eſt rationi ac voluntati Dei adverſum. Quia medium illud habet annexam ſocietatem, & familiaritatem cum dæmone explicitè, vel implicitè. Hoc autem eſt improbum. Quare Paulus 1. *Corint.* 10. non vult nos fieri ſocios dæmoniorum, & Origenes *homil.* 16. *in Num.* ait, non vult Deus auditores nos fieri, & diſcipulos dæmonis, neque vult, ut ſi quid volumus diſcere, diſcamus à dæmone. Melius eſt enim ignorare, quàm à dæmone diſcere. Nam ſi expedit nobis ſcire futura, dicentur à Deo per Spiritum ſuum. Si verò non dicitur, ſcito, quia non nobis expedit futura prænoſcere. Ut nato in ſylva Deus inſpiraret fidem, mittendo prædicatorem, vel Angelum, ſi facit quod poteſt, ut docet D. Thomas *in* 2. *d.* 28. *art.* 4. *ad* 4. *& d.* 29. *qu.* 1. *art.* 2. *ad* 4. *& in* 3. *d.* 25. *qu.* 2. *art.* 1. *quæſtione* 1. *ad* 1. *&* 2. *& art.* 2. *qu.* 2. *in corp. de verit. qu.* 14. *art.* 11. *ad* 1. *&* 2. *ad Roman.* 11. *lect.* 3. Quòd ſi ideo non dicuntur, quia ea ſcire nobis non expedit, qui variis artibus, ac dæmonum invocationibus geſtiunt futura cognoſcere, nihil aliud faciunt, niſi quod ea cupiunt, quæ ſibi ſcire non expedit.

Idque confirmat Auguſtinus *lib.* 2. *de doctr. chriſtian. cap.* 22. inquiens: *Iſtæ opiniones quibuſdam rerum ſignis humana præſumptione inſtitutis ad eadem illa, quaſi quædam cum dæmonibus pacta, & conventa referende ſunt: Hinc enim fit, ut occulto quodam judicio divino, cupidi malarum rerum homines tradantur illudendi, & decipiendi pro meritis voluptatum ſuarum illudentibus, ac decipientibus eos Angelis utique malis.* Et infra: *Omnes igitur artes iſtæ nugatoriæ, vel noxiæ ſuperſtitionis ex quadam peſtifera ſocietate hominum & dæmonum, quaſi pacta infidelis, & doloſæ amicitiæ ſunt penitùs repudianda, & fugienda à Chriſtiano.* Ac Cyprianus lib. de Idolor. vanit. *Neguiſſimi*, ait, *Spiritus elata ſuorum vatum pectora inſpirant, extorum fibras animant, avium volatus gubernant, ſortes regunt, oracula efficiunt, falſa veris ſemper involvunt. Nam & falluntur, & fallunt.* Origenes item *loc. cit.* Idipſum oſtendit Euſebius *de præp. Evangel. cap.* 7. teſtimoniis Gentilium, qui Diis ſuis has artes tribuebant, quos dæmones eſſe conſtat. Omnes enim Dii Gentium dæmonia. Ideoque rectè Suarez *tom.* 1. *de relig. lib* 2. *cap.* 7. *v.* 11. ex D. Auguſtino, D Thoma, & Cajetano probat hujuſmodi divinationem per ſe intrinſecè ac ſemper pravam eſſe ac deteſtabilem natura ſua, & non tantùm propter poſitivam prohibitionem.

Quare hæc divinatio eſt verè ſpecies ſuperſtitionis. Probat hoc D. Thomas *ibidem art.* 2. ex Origene dicente in periarch. *Eſt quædam operatio dæmonum in miniſterio præſcientiæ, quæ artibus quibuſdam ab iis, quæ ſe dæmonibus mancipaverant, nunc per ſortes, nunc per auguria, & nunc per contemplationem umbrarum comprehendi videtur. Hæc autem operatione dæmonum omnia fieri non dubito.* Atque Auguſtinus ait, *in* 2. *de doctr. Chriſt. cap.* 20. quicquid procedit ex ſocietate dæmonum, & hominum ſuperſtitioſum eſt. Eſt itaque divinatio ſpecies ſuperſtitionis. Ratione id quoque probatur ex D. Thoma *ibidem*, *qu.* 92. *ar.* 1. *& q.* 94. *ar.* 1. *item* 1. quia ſuperſtitio importat indebitum cultum divinitatis. Hunc autem importat divinatio tum ex parte medii. Quia omnis divinatio ex dæmonum operatione provenit, vel quia expreſsè dæmones invocantur ad futura manifeſtanda; vel quia dæmones ſe ingerunt vanis inquiſitionibus futurorum, ut hominum mentes vanitate implicent, de quo *in Pſalmo* 39. dicitur, non reſpexit in vanitates, & inſanias falſas. Vana autem inquiſitio futurorum eſt, quando aliquis futurum ex eo cognoſcere tentat, unde cognoſci non poteſt. Pertinet enim ad ſuperſtitionem, non ſolùm cùm ſacrificium dæmoni offertur per idololatriam, ſed etiam dum quis aſſumit auxilium dæmonum ad aliquid faciendum, vel cognoſcendum, ſicut ad divinum cultum pertinet & ſacrificium, vel oblatio, vel hujuſmodi aliquid, ac etiam cùm aliquid divinum aſſumitur, ut de juramento tradit D. Thomas *eadem* 2. 2. *qu.* 89. *art.* 5.

Hinc omnis divinatio futurorum per dæmonum invocationem tacitam eſt ſuperſtitioſa. Probatur ex dictis ſuo loco de invocatione dæmonum, de qua D. Thomas *d. qu.* 95. *art.* 5. ibique Cajetanus, diſtinguens opera divinationum, & obſervationum, & univerſim invocationes dæmonum in materiales, & formales, quod explicat, & comprobat Suarez *art.* 8. ac Delatorre *inibi*.

Inquiſitio verò futurorum per vanas obſervationes, ſi contineatur intra terminos vanæ inquiſitionis, non ſpectat ad ſocietatem dæmoniacam, neque ad vitium ſuperſtitionis. Nam, ut ait Cajetanus ibidem, quem ſequuntur Medina, Suarez, ac Delatorre, vacare vanis, ut vana ſunt hoc eſt non expectando ex ipſis notitiam futurorum eventuum, pertinet tantùm ad vanitatis vitium, eſtque peccatum vanitatis veniale; mortale verò ſi adſit periculum vacandi ſuperſtitioſis obſervationibus, quas inſtitutas novit à dæmone, aut à magis ex pacto. Exponeret enim ſe periculo immiſtionis dæmoniacæ.

Siquis autem utatur vanis obſervationibus exiſtimans eas fore utiles ad cognitionem occultorum, aut futurorum eventuum, peccatum ſuperſtitioſi cultus, & ſocietatis dæmoniacæ committit. Quia talis inquiſitor implicitè ſaltem, ſperat, & à dæmone inquirit futurorum cognitionem. Nam hæ vanæ obſervationes ſecundùm ſe, nullius ſunt momenti, aut utilitatis ad cognoſcendum futuros eventus, atque adeo quicquid exiſtimatur illas habere, aut habent, evenit ex immiſtione ac virtute dæmonis. Ac proinde utens illis, ſperans fore utiles, à dæmoniaca virtute illum effectum expectat; & conſequenter ſocius dæmonis, ac ſuperſtitioſus efficitur, ſicut ille, qui per invocationem explicitam, aut implicitam illorum expoſtulat auxilium.

Et quamvis hujuſmodi vani inquiſitores ſe excuſent, non invocare, neque invocare intendere dæmones, ſed uti talibus vanitatibus, quia experiuntur eſſe utiles ad occultorum notitiam, non tamen id eis prodeſt. Sic enim ipſe dæmon ſe ingerit, ibique verè ejus virtus reperitur. Hoc enim ipſo, quod illis utuntur, ut utilibus, dæmoniacæ ſocietati ſe immiſcent, ſaltem tacitè, ac implicitè implorando, niſi ignorantia excuſentur, nempe quia volunt opus facere, ut utile ad notitiam occultorum, quod nullius foret utilitatis, niſi propter admiſtionem dæmonis, ac ejus virtutem ibi operantem. Debet enim quiſque attendere non ſolùm quid expreſsè in ſuis operibus contineatur, ſed etiam quid tacitè.

Quod autem dæmon ſe ingerat de facto, vel ne, per accidens ſe habet, cùm homines ipſo uſu talium vanitatum ut utilium, proteſtentur ſe à dæmone implorare, ut ſe ingerat. Sicut etiam per accidens eſt, quod dæmon expreſsè invocatus præſtò ſit, vel ne. Credendum tamen eſt, dæmonem, qui nocere ſemper affectat, non eſſe oſcitantem, dormitantem, ſocordem, vecordemve, ſed maxima ex parte his vanis ſe ingerere, ut honor divinitatis, quem ab initio cupidè appetivit, per occultorum notitiam ab hóminibus exhibeatur. Quomodo autem rectè ſub proteſtatione expertus fuerit Cajetanus ſortilegium annuli alibi declaramus.

Invocantes verò dæmonem expreſsè, aut tacitè ad cognoſcendum occulta, vel futura, quæ dæmones

lumine

lumine naturali præscire possunt, sunt etiam superstitiosi. Est contra Valentiam *in* 2. 2. *qu.* 12. *disp.* 6. *pun.* 3. Delrium *lib.* 4. *cap.* 2. *qu.* 4. qui afferunt Pegnam *in Direct. par.* 3. *com.* 65. qui tamen duntaxat contendit, non esse superstitionem qualificatam, & sapientem hæresim, quando dæmon implicitè invocatur; secus autem quando explicitum inest pactum. Atque ita docent Cajetanus, Delatorre, Salelles, Sylvester, ac Suarez. Probatur primò ratione à D. Thoma *d. qu.* 95. *art.* 4. desumpta ex parte principii divinationis, pacti scilicet cum dæmone initi per ipsam dæmonis invocationem, quod est illicitum, ac omnino superstitiosum, ac magis improbum, si sacrificium, vel reverentia dæmoni invocato exhiberetur. Deinde quia in qualibet dæmonis invocatione ipse responsurus ambit divinam excellentiam, illiusque honorem, illique cooperatur homo exposcendo ab eo etiam ea, quæ illius naturalem vim cognoscitivam non excedunt, sicut petendo ab eo quæ potentia operatrice innata operari potest.

Ideoque D. Thomas *qu.* 47. *art.* 2. generatim ait, ad superstitionem pertinere cùm aliquis assumit auxilium dæmonis ad aliquid faciendum vel cognoscendum, ubi nihil distinguit inter cognitionem propriam Dei, vel non propriam, sed absolutè de medio ad cognoscendum loquitur, adducitque ad id Augustinum *lib.* 2. *de doctr. Christ.* universaliter dicentem, quicquid spectat ad consultationes, & pacta quædam significationum cum dæmonibus placita, atque fœderata, spectare ad superstitionem. Idipsum tradit Cajetanus, affirmans, quòd ratione affectatæ excellentiæ divinæ à dæmone, implorare illius auxilium, vel consilium, superstitionis est. Habetur enim ex communi hominum existimatione, tanquam signum recognitionis, & confessionis alicujus divinitatis in eo, qui consulitur de futuris, maximè quia consulitur, ut per se responsurus sine conjunctione ad alium. Dæmon autem non potest consuli per conjunctionem ad Deum.

Quamvis enim dæmon in principio consulatur, non tanquam infallibilis veritas, vel tanquam certò sciens omnia, etiam per se occulta, quatenus tamen est in se, intendit deducere hominem in eam existimationem, vel saltem, ut eam fateatur, vel signis ostendat. Et ideo qui quocumque modo dæmonem consulit, societatem, vel quodcunque pactum cum illo contrahendo, in magno periculo est incidendi in aliud barathrum apostatandi à Deo. Nam affectus dæmonis inordinatissimus est per summam superbiam, & odium, arteque ad decipiendum, industria, & experientia sunt ei maximæ, idemque, si Deus permittat, facilè decipiet quoscunque, qui societatem cum illo ineunt, qui merentur etiam à Deo destitui, & labi permitti propter summam audaciam, & ingratitudinem. Igitur qui talem inchoat societatem, statim incipit declinare à vera religione, & superstitiosus esse. Quia moraliter ejusdem vitii est committere aliquid, & morali periculo, atque occasioni committendi illud se exponere. Sicut qui vanam societatem contraheret cum muliere infami fornicationibus, & adulteriis dedita, & maximè si de illa constaret, mentem, & usum ejus esse, amicos suos ad libidinem turpissimam inducere, eo ipso ex vi talis societatis censetur jam malitiam libidinis contraxisse, etiamsi nondum actu ipso formali in eam lapsus esset.

Advertendum autem hîc est, quòd nunquam potest induci abjuratio, nisi constet, non solùm factum esse commissum, ob quod reus sit suspectus de aliqua hæresi ab illo importata, sed quod certò importetur, & sit hæresis manifesta, aliàs suspicio hæresis nullum haberet fundamentum certum, si non constaret de facto, aut hæresi manifesta. Si enim esset tantùm suspicio hæresis, vel temerarium judicaretur, vel quid simile, suspicio caderet super suspicionem. Unde non justè imponeretur abjuratio, quicquid secus putet Torreblanca *lib.* 9. *c.* 3. §. 10. afferens falsò Suarez & Mouram qui tamen *c.* 15. *n.* 9. *sect.* 2. non solùm id temerarium, sed etiam erroneum censet. Unde nunquam superstitio qualificata esset super quam caderet abjuratio, quicquid etiam dicat idè Torreblanca *in epit.*

Neque objicias, quòd si divinatio, & hujusmodi invocationes necessariò exercerentur cum cultu dæmonis, sequeretur, quod essent manifestè actus infidelitatis protestativi, atque adeo hæc exercentes incurrerent pœnas apostatarum, sive hæreticorum. Hoc autem adversatur *capitulo Accusatus de hæret. in* 6. ubi ne fidei negotium impediatur, ita decernitur: *Inquisitores hæresium non se ingerant de divinationibus, & sortilegiis, nisi hæresim sapiant manifestè. Aliæ namque sunt in jure pœnæ hæreticorum, & aliæ sortilegorum. Ac proinde hujusmodi invocationes, ac divinationes non sunt necessariò cum cultu dæmonum.*

Respondetur enim cum distinctione. Essent quidem manifestè actus infidelitatis protestativi, si invocetur dæmon formaliter, & expressè, conceditur. Si materialiter tantùm & implicitè, negatur. Sicque interpretamur *d. cap. Accusatus.* Dum enim expressè, ac formaliter imploratur dæmon, jam factum illud sapit hæresim ex hac parte. Unde hæreses abjurare tenetur etiamsi judicialiter interrogatus respondeat non esse licitum invocare dæmones. Ex facto enim ipso suspectus evadit per se de veltementi, quod scilicet crediderit, licitum esse dæmones expressè invocare, quo pacto distinguuntur in jure pœnæ hæreticorum & sortilegorum. Præsertim quia nunc ex Constitutione Sixti V. quæ incipit, *Cæli & Terræ conditor,* sortilegia, & divinationes simplices, & non qualificatæ, quæ videlicet non implicant hæresim manifestè, non puniuntur cum abjuratione hæresis, nec pœnis hæreticorum, quicquid perperam dicat Torreblanca in utroque opere. Quia non important pactum explicitum, neque cultum dæmonum formaliter, sed tantùm materialiter. Imò semper protestantur se nolle adhærere dæmoni, sed uti ejus ope ad proprium commodum.

Ex magia verò superstitiosa, & dæmoniaca redditur magus suspectus de hæresi manifesta, si experimentum sit hæreticale. Si autem adderentur aliæ circumstantiæ, sicut abnegatio fidei coram dæmone, & aliis sociis, ut faciunt striges, ut hæreticus formalis deberet hæreses abjurare, & si mortem inferunt, tradi brachio seculari juxta Constitutionem Gregorii XV. & antiquos Canones.

Quod autem Salelles *tom.* 1. *fol.* 220. *nu.* 84. post Mouram *de Ensalmis sect.* 3. tradit, in qualibet divinatione, & superstitione importari pactum, saltem implicitum, quia semper est aliqua præsumptio apostasiæ à fide, intelligendum est de apostasia remotè, si divinatio, aut superstitio est simplex, non qualificata, quatenus videlicet implicitè importat pactum cum dæmone contra professionem fidei emissam in baptismo. Unde non oritur suspicio, ne levis quidem ad abjurandum. Alioquin non daretur superstitio minima, in qua non caderet abjuratio. Quod falsum est, ac nimis grave onus, & contra praxim Tribunalis S. Officii, præcipuè supremi.

Potest insuper exorari dæmon, ut solùm doceat expostulantem absque ulla promissione vel pacto, ita quod petens se obliget ad ejus obsequium, si res occultas doceat. Imò quandoque addit sacrificia, suffitus, aliasque cœremonias ad illius honorem. Interdum etiam adjunguntur adjurationes, figuræ, unctiones, & id genus alia juxta pactum initum, quo etiam impe-

imperativè advocatur, & quaſi cogitur reſpondere. Qui, licet ſit mendax, non tamen id propter fidelitatem, ſed ut hominibus noceat, ſæpè implet promiſſum, fidemque ſolvit.

Nonnunquam etiam ex parte dæmonis poteſt eſſe reſponſio ſimplex abſque pacto, aliquando cum pacto, obligando ſe ad revelandum occulta, ipſo homine etiam ſe obligante. Poteſt autem accidere, ut homine poſtulante, oblato etiam pacto, dæmon nullo modo reſpondeat; vel quia Deus id non permittit, aut ob alias cauſas nobis ignotas. Tunc autem dubio procul jam commiſſa eſt propria culpa divinationis, etiam effectu non ſubſequuto. Solet autem reſpondere dæmon vel apparendo viſibiliter, vel aliis modis loquendo, deferendo quoque ſuos aſſeclas ad conventus, etiam longinquos, ut præ cæteris affirmat Cajetanus *in d. qu. 95. art.* 4. addens tamen ſæpè decipi per imaginationem; quod fatetur, experimento ſe didiciſſe, in quo concordant Abulenſis, Turrecremata, Sylveſter, Suarez *lib.* 2. *cap.* 15. *to.* 1. *de relig.* & Salelles *loc. cit. nu.* 28. de quo plura Torreblanca *tom.* 2. *lib.* 11. *cap.* 8. qui tamen falsò adducit Ponzinibium *lib. de lamiis*, nec verè aſſerit ex ſaltationibus & choreis lamiarum, morem emanaſſe apud nos choreas ducere, cùm tamen etiam antiquitus apud Ægyptios, & alios Gentiles hæc conſuetudo ſervabatur, teſte Solino *lib.* 5. *cap.* 37. & de Gaditanis Martialis *lib.* 5. *epigram.* 79. de aliis Juvenalis *lib.* 4. *ſatyr.* 11.

De fide autem eſt, ut ſæpè diximus, non poſſe Angelos virtute naturali cognoſcere certo, & infallibiliter futura contingentia, quæ à libera voluntate pendent, ſive Divina, ſive Angelica, ſive humana. Quod verò ad futura caſualia & fortuita, licet communis ferè ſit D. Thomæ ſententia, quod ea nequeat naturaliter Angelus cognoſcere; attamen Suarez contendit illa poſſe ab Angelis naturaliter cognoſci, cauſis omnibus inter ſe collatis, tam cœleſtibus, quàm inferioribus, tam efficientibus, quàm materialibus, niſi à cauſa libera impediantur, vel tranſmutentur. Subdit tamen, quod quia hæc omnia ſubjecta ſunt divinæ providentiæ, ac liberæ diſpoſitioni, idcircò nequit habere dæmon omnimodam certitudinem. Quia nequit Dei diſpoſitionem cognoſcere. Concedit verò illi notitiam certam, ſaltem naturali certitudine. Quod nos etiam ex Conſtitutione Sixti V. reprobamus, & videntur Patres nobiſcum congruere, cùm proprium Dei eſſe doceant futura contingentia cognoſcere, ſpeciatim Hieronymus ſuper illa verba Iſaiæ 46. *Ego Deus & non eſt ultra me Deus, nec ſimilis mei enuncians ab exordio noviſſima, & ab initio, quæ nondum facta ſunt*, quaſi dicat, inquit Hieronymus, conſiderate, quod præter me nullus ſit, qui potuerit ſcire ventura, niſi ego, qui per Prophetas nuncio. Et in Daniel 2. Confitentur, ait, magi, & arioli, & omnis ſcientia ſecularis litteraturæ præſcientiam non eſſe hominum, ſed Dei. Ex quo probatur, Prophetas Spiritu Dei loquutos. Pariter Origenes contra Celſum inquit, certam prædictionem futurorum eſſe characterem proprium divini ſermonis, & de eventibus judicare. Unde *lib.* 7. *contra eundem* oſtendit, oracula gentium, non fuiſſe Dei, ſed dæmonum, prophetias autem Judæorum fuiſſe divinas. Tertullianus item *reſponſione ad qu:* 146. ait, à Deo rerum futurarum & prædictio, & eventus proficiſcuntur. Dii autem gentium, ſicut abſunt à vera divinitate, ita etiam à prænotione rerum futurarum. Idem tradit *in apolog. cap.* 21. Concinitque Chryſoſtomus *hom.* 18. *in Joannem*, certa, inquit prædictio futurorum immortalis duntaxat Dei opus eſt. Damaſcenus *lib.* 2. *de fide cap.* 4. aliique Patres, Anſelmus *de caſu Diaboli cap.* 21. Auguſtinus *lib. de divinat. dæmon. cap.* 3. *& lib.* 3. *retract. cap.* 30. Euſebius *lib.* 5. *præparat Evangel. cap.* 10. D. Thomas *qu.* 16. *de dæmon. art.* 3. *&* 2. 2. *d. qu.* 95. *art.* 2. aliiſque locis, quibus adſtipulantur Simanchas *de cathol. inſtit. cap.* 21. Directorium Inquiſ. ibique Pegna, Farinac. *de hæret. punit. cap.* 14. Grilland. *de ſortil. qu.* 10. & Torreblanca *lib.* 9. *cap.* 14. falsò citans Suarez *lib.* 9. *de relig. cap.* 8. *tom.* 1.

Mirumque eſt, Suarez *ibidem* tradere, dæmonem non certè cognoſcere omnia præterita naturalia, & non libera, ſi nullum veſtigium perſeveret, ſed tantùm conjecturis, & indiciis. Quia non ſemper actu omnia cognoſcit, & conſiderat, quæ in mundo accidunt. Et quomodo poterit ſimul cogitare omnes connexiones per accidens, & caſuales cauſarum oppoſitarum, quæ ex Ariſtotele, & D. Thoma ſunt innumeræ? Ideo de eventibus per accidens non datur certa ſcientia.

Consultatio XCI.

De Divinationis diviſione, ejuſque ſpeciebus. Fuſior diſſertatio, deque invocatione dæmonis expreſſa & tacita. Et an divinatio ſecundùm pactum explicitum, & implicitum diſtinguatur eſſentialiter? Et quo pacto diſtinguantur?

Dividitur Divinatio in eam, quæ fit expreſſo pacto cum dæmone, & in eam, quæ implicito. Ita D. Thomas, & communiter Doctores. Nam omnis divinatio utitur ad cognitionem futuri eventus aliquo dæmonum conſilio, vel auxilio. Hoc autem vel imploratur expreſsè, vel præter intentionem hominis ſe occultè ingerit dæmon ad prænunciandum futura quædam, quæ hominibus ſunt ignota, ei tamen cognita modo jam declarato. Et ita etiam docent cum eodem D. Thoma 2. 2. *qu.* 95. *art.* 2. *&* 3. Azor *par.* 1. *lib* 9. *cap.* 13. Leſſius *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 5. Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 38, *nu.* 13. Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 7. Valentia *in d.* 2. 2. *diſp.* 6. *qu.* 22. *pun.* 2. *&* 3. Sayrus *in clavi reg. lib.* 4. *cap.* 5. Filiuc. *tract.* 24. *cap.* 3. *num.* 55. *&* 70. aliique communiter.

Invocatio autem expreſſa dæmonis diſtinguitur à tacita ſecundùm hominis intentionem, quæ tamen dupliciter haberi poteſt pro expreſſa. Primò cùm quis invocat dæmonem. Secundò cùm quis facit aliquod opus, quod fit ex dæmonis virtute, ut faciunt incantatores. Uterque enim expreſsè dæmonem invocat ex intentione verbo, vel facto. Tunc namque intervenit pactum, etſi non cum illo homine, initum tamen cum alio aliquo, qui aſſiſtit illi operi oſtendendo vel operando, vel inſtituendo, ut dicitur de ſortilegio Ampullæ plenæ aqua, dicendo *Angele Sancte*, &c. ſub his enim verbis confictis dæmones invocantur. Unde id facientes coguntur abjurare, etiam de vehementi. Quod eſt notandum contra Torreblancam, Salelles, Delrium, & nonnullos alios in materia qualificationis ſortilegiorum, de qua ſuo loco. Tacita verò invocatio dæmonum tunc ſolummodo eſt, quando aliquis talibus ſe implicat, ut dignum ſit dæmonem ſe illis immiſcere, quamvis hoc ſit præter intentionem talis hominis. Unde non requiritur, ut dicat ordinem ad pactum explicitum, ut cenſet Suarez. Satis enim eſt talibus ſe implicare, ut dignum ſit dæmonem ſe illis immiſcere, quæ ſunt innumera, etſi pactum expreſſum non interceſſerit.

Triplex autem divinationis genus eſt. Primum per manifeſtam dæmonum invocationem. Secundum per ſolam conſiderationem diſpoſitionis, vel motus alterius rei. Tertium dum facimus aliquid, ut nobis manifeſtetur

nifestetur aliquid occultum, quod pertinet ad sortes. Dicuntur autem genera, quoniam habent sub se species. Sunt tamen genera intermedia, quoniam habent supra se genus & species subjectas, nec affirmamus esse omnia propriè genera & species, sed forsan analoga. Nam unum videtur ab alio dependere, & ad illud ordinem dicere, divinatio scilicet quæ fit pacto implicito ad illam quæ fit explicito, saltem apud Suarez, & Salelles, qui tenent, pactum semper fuisse explicitè initum cum aliquo primo homine, qui assistit illi operi, ostendendo, vel operando. Quod Cajetanus de pacto explicito opere affirmat.

Sub quolibet autem horum generum plures continentur species, quas enumerat D. Thomas *art.* 3. *dictæ qu.* 95. Sub primo clauditur præstigium, quando videlicet dæmones præstigiosis quibusdam apparitionibus se aspectui, & auditui hominum ingerunt ad prænunciandum futura, quæ species vocatur præstigium ex eo, quòd oculi hominum perstringuntur. Alia species est divinatio per somnium, alia necromantia per mortuorum scilicet apparitionem, vel locutionem, quia quibusdam præcantationibus, adhibito sanguine videntur resuscitari mortui, divinare, & ad interrogata respondere. Quandoque autem futura denunciant per homines vivos, sicut patet in arreptitiis, & hæc est divinatio per Pythones, qui à Pythone Apolline sunt appellati, qui credebatur autor divinationis. Alia species est Geomantia, quæ est divinatio per aliquas figuras, vel signa, quæ in rebus inanimatis apparent. Quod si appareant in aqua dicitur hydromantia; si in aëre aeromantia; si in igne pyromantia; si in aliquo corpore terrestri, ut in ligno, ferro, lapide polito appellatur Geomantia; si in visceribus animalium immolatorum in aris dæmonum, vocatur aruspicium.

In secundo autem genere divinationis absque expressa dæmonum invocatione duæ quoque assignantur species. Prima est, quando ad cognoscendum futura aliquid consideramus in dispositionibus aliquarum rerum. Ut si quis conetur futura cognoscere ex consideratione situs, & motus syderum, Astrologus dicitur, & Genethliacus ob natalium dierum considerationem. Si per motus veloces avium, sive quorumcunque animalium, sive per sternutationes hominum, vel per membrorum saltus, pertinet ad augurium, quod dicitur à Garritu avium, sicut auspicium ab inspectione avium, quorum primum pertinet ad aures, secundum ad oculos. Si talis consideratio fiat per verba hominum absque intentione prolata, omen dicitur, dum quis retorquet ad futurum, quod vult prænoscere. Quare Valerius Maximus *lib.* 2. *cap.* 5. ait, omnium observatio aliquo contractu religioni annexa est, quia non fortuito motu, sed divina providentia constare creditur, quæ fecit, ut Romanis deliberantibus, utrum ad alium locum migrarent, fortè eo tempore Centurio quidam exclamavit Signifer, statue signum, hîc optimè manebimus. Quam vocem auditam pro omine acceperunt, transeundi consilium omittendi.

Aliæ species divinationis distinguuntur secundùm dispositiones aliquarum figurarum in aliquibus corporibus visui occurrentes; E lineamentis namque manus sumitur divinatio, quæ chiromantia vocatur, ex fronte metopomantia, ex spatula alicujus animalis spatulamantia, ex totius hominis aspectu Physionomia.

Ad hoc genus divinationis sine expressa dæmonum invocatione reducuntur aliæ divinationes, ut aliquid occultum inquirere per protractionem punctorum, quod spectat ad artem Geomantiæ; vel per considerationem figurarum, quæ proveniunt ex plumbo liquefacto, in aquam projecto, sive ex quibusdam schedulis scriptis, vel non scriptis in occulto repositis, dum consideratur quis quam accipiat, vel etiam ex festucis inæqualibus propositis, quis majorem, vel minorem apprehendat, vel taxillorum projectione, quis plura puncta projiciat. Vel etiam dum consideratur quid aperienti librum occurrat; quæ omnia sortium nomen habent. Hæc hisce ferè verbis docet D. Thomas, & confirmat Sixtus V. in sua Constitutione, ac communiter Doctores.

Advertendum tamen est, quod speciebus singulis horum trium generum potest intervenire invocatio expressa dæmonis, sed non semper per se. At pluribus speciebus primi generis per se, ut necromantiæ, pythonicæ divinationi. Aliquando etiam per somnia, cùm plerumque dæmones loquantur in somniis, ut docet D. Thomas *ibidem in corpore art.* 6. Interdum autem, inquit operatione dæmonum aliquæ phantasiæ præstigio dormientibus apparent, quibus quandoque aliqua revelant iis, cum quibus habent pacta illicita. Sed Cajetanus *in fine illius articuli* rectè advertit duobus modis superstitionem esse in somniis. Quando scilicet est expressa invocatio dæmonum, vel quando somnia extenduntur ad ea, ad quæ se non possunt extendere, ut habere certitudinem de contingentibus, & aliis, quæ non subjiciuntur astris. Tunc enim est tacita cum dæmone societas.

Quod verò ad pactum explicitum, & implicitum, an distinguantur essentialiter, videtur affirmare D. Thomas *loc. cit. art.* 3. *ad* 1. ac ibi Cajetanus, Moura *sect.* 3. *de ensalm. cap.* 5. cum aliis. Nam D. Thomas licet admittit in prædictis esse eandem generalem rationem peccandi, non autem specialem, gravitas tamen major, quam ibidem subjungit, deberet esse diversæ rationis, ut consentanea loquatur.

At verò Suarez *loc. cit. cap.* 10. quem sequitur Salelles, in rigore loquendo, probabile ait, non distingui essentialiter, sed solùm, ut actus perfectus, & imperfectus, completus, & incompletus intra eandem speciem. Non enim voluntas expressa, aut tacita species actuum moralium distinguunt. Sic namque professio tacita & expressa ejusdem speciei sunt. Quia idem juris est taciti, & expressi *l. de quibus ff. de legib.* & *l. cum quid ff. si cert. petat.* Idemque tradunt Diana *p.* 1. *tr.* 7. *resol.* 66. Castropal. *p.* 3. *tit.* 17. *disp.* 1. *pun.* 3. *n.* 10. & Escobar. *to.* 4. *lib.* 28. *cap.* 17. *n.* 168. Unde Diana *loc. cit.* ac Victoria *in sum. tit. de confessione n.* 176. *in fine* opinantur, non teneri delinquentem exprimere in confessione pactum expressum cum dæmone, sed satisfacere, si dicat, se divinando superstitiosè, mortaliter peccasse. Quia circumstantiæ aggravantes, quæ non mutant speciem, non sunt necessariò in confessione aperiendæ.

Nihilominus tamen quoad praxim, præsertim quoad confessionem, ac præsumptionem de hæresi, & alias pœnas, ac censuras, dicendum est, hujusmodi pacta distingui specie. Est enim sortilegium qualificatum invocare expressè dæmonem, sicque invocanti imponuntur abjuratio, pœnæ gravissimæ, ac censuræ apud aliquos, non implicitè invocanti, nisi aliunde id eveniat. Hinc D. Thomas *d. qu.* 95. *art.* 3. *ad* 1. Suarez *ibidem*, Sanchez *loc. cit. num.* 14. Castropal. *supra nu.* 11. Escobar *eodem in loco*, Lessius *inibi*, Layman *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 3. *numero* 4. Filiuc. *dict. tract.* 25. *numero* 72. ac Reginaldus *lib.* 17. *numero* 174. Tum quia longè diversum judicium faciendum est de illo peccato à Confessario, quam ex divinatione ex pacto implicito. Tum quia manifestanda est in confessione non solùm distinctio specifica peccatorum, sed etiam numerica. Habere autem voluntatem expressam invocandi dæmonem est peccatum distinctum ab illo quod committitur ex tacita invocatione. Quia in tacita invocatione solùm adest hæc

voluntas

voluntas virtualiter, non formaliter, ut eſt in invocatione explicita. Voluntas autem formalis à virtuali eſt numero diſtincta. Et tum etiam quia expreſſa divinatio ſæpe alia graviſſima peccata involvit, nempe abnegationem baptiſmi, apoſtaſiam à fide, idololatriam per ſacrificia, adorationem, ac ſimilia. Quæ in divinatione per pactum implicitum, aut nunquam aut rarò accidere ſolent.

Nec illa duo genera divinationis ſe habent ſicut actus perfectus, & imperfectus, & ſicut profeſſio tacita, & expreſſa, ſed ſicut duo actus diverſa ratione eidem virtuti oppoſiti. Neque invocatio implicita dicit ordinem per ſe ad expreſſam, ſicut profeſſio implicita ad expreſſam, ut ait Suarez; Nam poteſt dari pactum implicitum abſque ordine ad explicitum non ſolum in operante, ſed etiam in ordine ad dæmonem, vel magum quemlibet. Poteſt enim quis uti vanitatibus ac divinandum circa ea, reſpectu quorum nunquam pactum aliquod eſt expreſſè initum inter dæmonem & magum.

Dicimus ergo, explicitum, & implicitum non variare ſpeciem, ſicut neque actum, & potentiam. Eiuſdem enim ſpeciei eſt homo in potentia, & homo in actu. Similiter veritas una & eadem explicita & implicita. Si tamen referatur ad ipſos modos, ſive res, quæ tales modos ſibi vindicant; variatur ſpecies, ut in principijs, & concluſionibus, eorumque habitibus. Hinc etiam apud multos & graviſſimos Autores fides catholica, ſive univerſalis diſtinguitur ſpecie à fide ſpeciali, qua quis credit Deo ſibi revelanti myſteria in ordine ad bonum particulare. Sic enim ex Cano, Soto, Bannes & Arauxo obiectum motivum fidei catholicæ formale non eſt divina revelatio uteunque, ſed univerſalis, toti ſcilicet Eccleſiæ facta & ab ipſa Eccleſia propoſita in commune bonum ipſius, à qua ratione formali longè ſunt veritates particularibus revelatæ. Quare non mirum ſi fidem theologicam non attingunt. Unde ait Arauxo, quod fides iſtæ diverſificantur ſecundum diverſa inſtrumenta, per quæ fit revelatio, quæ refunduntur in rationem formalem. Fides enim theologica, ut docet D. Thomas *p. q. ar. 8. ad 2.* innititur revelationi Apoſtolis, & Prophetis factæ, qui canonicos libros ſcripſerunt, non autem revelationi, ſiquæ fuit alijs Doctoribus facta, quæ eſt fides particularis. Neque ita ſe habent respectu revelationis divinæ univerſalis verba, & res atque actiones humanæ; ſed materialiter tantùm, cùm ſit eadem ratio formalis revelationis, media Eccleſia, ut inſtrumento extendente ſe etiam ad traditiones veras, & approbatas. At in re noſtra eſt diverſitas formalis principij aſſumpti à dæmone ad inveſtigationem futurorum. Diſtinguuntur enim genera ſuperſtitionum per id, quod dæmoni ſacrificium offeratur per idololatriam, vel per id, quod aſſumatur auxilium illius ad aliquid faciendum, vel cognoscendum, licet ſit idem dæmon, quia diverſo modo in illum tenditur, ſicut & ſecundùm diverſos modos tendendi contra fidem diſtinguuntur infidelitatis ſpecies, etiam per explicitum, & implicitum, vel in figura, etſi eadem ſit fides explicita & in figura. Licet enim unica ſit fides ſpecie, explicita in Chriſtianis, implicita in Hebræis, diſtinguuntur tamen in eis ſpecies infidelitatis, quia diverſo modo deviant à fide. Chriſtianus enim renititur fidei iam ſuſceptæ. Hebræus in figura, Paganus fidei nondum ſuſceptæ. Hoc plane modo accidit in hoc caſu.

Dicimus etiam, quod modi peculiares, ſuperius. *n.* 5. §. In ſecundo autem genere numerati, & ſub duobus generalibus comprehenſi, ſunt diverſæ ſpecies divinationis quaſi ſpeculativo modo. Patet ex D. Thoma in eodem articulo, ubi ſtatuit diverſitatem ſpecificam. Quia diverſitas formalis ſpecierum attendenda eſt ſecundùm principia formalia. Hæc autem ſunt diverſa. Non tamen videtur neceſſarium, has diverſas ſpecies in confeſſione explicare, niſi diverſam per accidens deformitatem importarent. Quia nulla ſpecialis deformitas reperitur in divinatione per ignem, quæ non reperiatur in divinatione per aquam, aſtra, aërem, Nec in divinatione per avium cantus, quæ non ſit in hominum verbis.

Consultatio XCII.

Utrum ad ſuperſtitioſam divinationem ſufficiat pactum implicitum cum dæmone, an requiratur explicitum? Ubi reſpondetur frivolis argumentis Torreblancæ, cujus varij errores; & diſceptatur, an divinatio ſemper ſit peccatum mortale. Et an divinatio, ejuſque ſpecies ſint per ſe malæ anve malæ, quia prohibitæ? Ubi de ſignis pacti expliciti, & impliciti.

Rabbi David Kimchi apud Abulenſem 1. *Reg.* 14. *queſt.* 4. putat, auguria, quæ obſervantur ex animalibus, ac ſimilibus aliis eſſe ſemper illicita; omina verò, quæ attenduntur ſecundùm verba humana, non ſemper eſſe illicita.

Notandum eſt cum D. Thoma, cæteriſque Theologis, quod ſi futurorum cognitio inquiratur non per res vanas, ſed ſolidas, non erit ſuperſtitioſa, nec propriè divinatio. Si enim innitatur Dei autoritati, vel auxilio, per ſe mala eſſe nequit, cùm Deus ſit fons omnis veritatis, ac ſcientiæ. Ut ſi Eclipſis prænunciaretur ex vera, & naturali aſtrorum cauſa. Si medici divinarent, ſive conijcerent ex ſignis.

Ut autem hæc inquiſitio vana non ſit, duo requiruntur. Primum, ut medium cognitionis ſit objectum proportionatum cognitioni humanæ, hoc eſt, ut ſit objectum quod à ſenſibus percipi queat. Secundum, ut etiam medium ſit proportionatum veritati per ipſum inquirendæ, ut ſcilicet naturalem aliquam connexionem cum illa habeat, ratione cujus rectè poſſit hæc ex illo colligi, ita ut medium illud aliquo modo in ſe veritatem illam contineat, vel ut medium continet concluſionem vel tanquam cauſa effectum, vel tanquam effectus cauſam, vel ſecundùm connexionem duorum effectuum in una cauſa. Tunc enim unus effectus per alium ſignificatur. Non quia unus ſit cauſa alterius, ſed quia cauſa unius effectus producit etiam alterum, ut ſerenitas cognoſcitur per iridem. Quare prima, & præcipua conditio vanæ inquiſitionis eſt, quando fit per medium inutile, ac futile, quod ſcilicet non habeat ſufficientem connexionem cauſæ vel effectus cum re, quæ inquiritur, aliàs inquiſitio non erit vana.

Nec ſi aliquod ſignum habeat impoſitionem à Deo, qui non poteſt mentiri. Unde rectè divinat, qui inſpecta iride, credit non eſſe futuram eluvionem, cùm Deus *Geneſ. nono* in hujus rei ſignum poſuerit arcum in Cœlo, ſufficitque ſolum Dei verbum, ſive talis ſignificatio divina habeatur ex Sacra Scriptura, ſive ex revelatione privatim expreſſa, ſive

ſive ex interno Spiritus Sancti inſtinctu. In quibus caſibus probari debent ſpiritus, an à Deo ſint. Quo pacto interdum Sancti ex uno verbo fortè audito, aut lecto, ſignum divinæ voluntatis, aut ſpecialis providentiæ ſatis attendunt, & aucupantur ad regimen propriarum actionum, non quidem ſecundum vanum omen, ſed ſecundum divinum inſtinctum vel prudentiam, vel probabilem conjecturam, ut declarat D. Auguſtinus *lib.* 8. *confeſ. cap.* 12. & Gregorius Turonenſis *libro ſecundo hiſtoriæ Francor. cap.* 27.

Ad Peccatum itaque ſuperſtitioſæ divinationis requiritur ac ſufficit pactum implicitum cum dæmone, atque ita, ut committi poſſit abſque pacto expreſſo. Eſt communis ſententia cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 95. 7. ubi late Cajet. Suarez, ac Delatorre poſt Auguſtinum *lib.* 2. *de doctr. chriſt. cap.* 20. *& ſeqq.* addentes, quod hoc pacto etiam per ſe eſt mortale.

Probatur, quoniam ad ſuperſtitionem falſi cultus oportet, ut aliquis cultus divinus in aliquam perſonam, vel rem extra Deum transferatur. Non poteſt autem alio modo id evenire in divinatione, niſi ex pacto implicito cum dæmone. Nam non poteſt inquiri notitia alicujus rei occultæ per aliquod ſignum, quod illam ex rei natura non ſignificat, niſi quia ſignificare creditur ex imperio, & præſcripto, ſive formula alicuius habentis autoritatem. In hoc autem caſu jam ſupponimus ſigna non eſſe naturalia. Ideoque qui illis utitur, tanquam utilibus ad futura cognoſcendum, tenet eſſe impoſita ad ſignificandum ab aliquo habente autoritatem, cui credendum ſit. Conſtat autem non eſſe impoſita à Deo, neque à ſanctis Angelis. Ergo à dæmone, cùm ab homine certum ſit non poſſe provenire. Ac proinde qui utitur illis ſignis, à demone implicitè inſtruitur, illique fidem adhibet, quæ eſt ſocietas, ſive pactum implicitum cum illo. Nec requiritur, ut expreſſè poſtulet à dæmone. Sic enim eſſet expreſſa invocatio, ſed ſufficit, ut quis vanis inquiſitionibus intendat ſpe cognoscendi futura. Quoniam, ut ait D. Thomas, ſtatim dæmon ſe ingerit. Unde virtualiter hoc eſt, quod homo affectat.

Dicitur autem hic pactum non ſolum ſtabilis quædam connexio ex mutua promiſſione, & obligatione, ſed quælibet ſocietas, & deprecatio, ſive petitio auxilii ad aliquid cognoſcendum. Alterutra enim ſatis eſt ad ſuperſtitionem falſi cultus. Intervenit namque ſaltem tacita deprecatio, & poſtulatio auxilij à dæmone, quandoquidem ſub illa ſpe fit vana inquiſitio.

Idque comprobatur. Quia tota notitia acquirenda per talia ſigna, reducitur ad autoritatem illius, qui ſigna impoſuit, & approbavit, ut hoc, vel illud indicarent, cùm hoc virtute humani diſcurſus, ac luminis naturalis ex rebus ipſis colligi nequeat. Eoque magis quia in hiſce vanis inquiſitionibus proceditur per modum disciplinæ, non per modum inventionis. Solus autem dæmon eſt, qui talia ſigna imponit, ac edocet. Nam à Deo conſtat non provenire, nec homo creditur poſſe per ſe talem tradere doctrinam, in qua conſiſtit pactum implicitum, quod reducitur ad explicitum quotieſcunque cum aliquo primo enunciatore illius doctrinæ præceſſit. Quod tamen non eſt ſimpliciter neceſſarium. Et licet in aliquibus experimentis accidat, quibus conſtat dæmonem adeſſe operantem ex vi pacti expliciti primi inſtitutoris, hoc tamen non ita ſemper accidit, ſed ſufficit vana inquiſitio ad futura cognoſcendum. Idemque dicendum eſt de alijs ſuperſtitionibus ſimplicibus.

Unde ex pacto implicito non infertur ſuſpicio manifeſta hæreſis, niſi ſit abuſus Sacramentorum, aut ſacramentalium, non tamen ratione alicujus rei ſacræ præciſè ut aquæ, vel candelæ benedictæ ac ſimilium, quicquid dicat Moura *ſect.* 3. *cap.* 5. Torreblanca, & Delrius. Eſſet enim durum condemnare aliquem, ut ſuſpectum de hæreſi manifeſtè, qui vanè, ac ſuperſtitioſè deferret ſchedulam cum ſeptem Crucibus, vel orationem S. Leonis, aut Evangelium S. Joannis, certò credens non poſſe offendi ab armis inimici. Quod tamen eſt ſuperſtitio. Secus eſſet, ſi quis aburetur SacraScriptura, velalia re Sacra ad mæchiam, furtum vel alium pravum finem. Tunc enim recte interrogatur in judicio, an crediderit licitum eſſe abuti Sacra Scriptura ad malum finem, de quibus ſuo loco.

Ex his autem deducitur in quo conſiſtat pactum explicitum, vel implicitum cum dæmone, & quo modo ſit diſtinguendum. Unde quamvis Torreblanca *cap.* 7. *&* 8. & cum eo Salelles *num.* 7. aſſerant pactum expreſſum cum dæmone fieri poſſe vel mediate per magum nomine paciſcentis, eo quod paciſcens dæmonis aſpectum nimis male timeat, vel immediate cum apparitione aliqua ipſius dæmonis, exiſtimantes verè ac reipſa ſigna & pacta conventa circa omnes ſpecies divinationis fuiſſe à dæmone inducta & manifeſtata ſuis magis, qui cum eo pactum inierunt; hæc tamen doctrina non eſt abſolutè vera, cùm nova inſtitui poſſint quotidie ſigna ad divinandum non edocta priùs à dæmone, quæ plane ſuperſtitioſa erunt; adeoque pactum implicitum dæmonis. Quare idem Salelles, melius rem hanc conſiderans dicto *tom* 1. *fol.* 220. *num.* 74. ait ex Suarez, Cajetano, & aliis, ſatis eſſe ſi utatur illis ad talem finem; imo etiamſi dicat explicite, ſe nolle inire pactum cum dæmone, dum vana adhibendo, vult eorum effectus experiri, rectèque addit ex Sanchez, eſſe innumera fere ſigna, & in infinitum multiplicabilia & nunquam audita. Falſo tamen aſſerit, ſemper nova afferri, nunquam antea experta, vel audita. Id enim experientia reprobatur. Nam ſicut hæreſes antiquæ in dies renovantur ita & ſortilegia,

Rectè autem diſtinguitur pactum expreſſum, & tacitum ex D. Thoma *qu.* 13. *de malo art.* 4. *ad* 13. *opuſc.* 21. *qu.* 4. Et utrumque docet prohiberi primo præcepto decalogi 2. 2. *q.* 122. *ar.* 2. *ad.* 3. *& art.* 3. *&* 4. *in corp. & d. q.* 95. *ar.* 6. docet, explicitum eſſe, quando dæmon invocatur ad paciſcendum cum eo. Tacitum autem quando opus ſe extendit ad id, ad quod ſe extendere non poteſt. Et *art.* 2. *in corp.* clarius ait, pactum expreſſum eſſe, quando dæmones expreſſe invocantur ad aliquem effectum. Tacitum autem, quando dæmones ſe ingerunt operibus vanis, id eſt quando fiunt opera vana, ac digna, quibus dæmon ſe ingerat. Et *art.* 3. *pariter in corp.* primum pactum eſt, inquit, quando expreſſe imploratur auxilium dæmonis. Secundum, quando fit opus, cui dæmon ſe ingerit præter intentionem hominis. Interpretatur directam Moura *ibidem* nos indirectam, quantum ſufficit ad conſenſum aliquem peccaminoſum, ut ſtatim explicat D. Thomas in ſolutione ad primum, inquiens, in utroque caſu eandem eſſe peccati rationem generalem, non autem ſpecialem, quia gravius ait, eſt, dæmonem invocare, quam aliqua facere, quibus dignum ſit ut ſe dæmones ingerant. Idemque docet *Opuſc.* 25. *de ſortibus cap. ult.* & ad illud Job 4. Divident illum negotiatores, *lect.* 3. ac præiverat Magnus Albertus *in d. deciſ.* 7. *art. ult.* & ſequitur Cajetanus *in d. quæſt.* 95. *art.* 3. & 4. *& in ſum. v. divinatio. & v. incantatio,* Delatorre, Valentia, Granados, Serra, Sylvius, Medina, *in ſum.*

in ſum. Navar. item *in ſum. cap.* 2. Sylveſter *de Strygimag.* ubi diligenter deſcribit pactum ſolenne explicitum ſtrigum inſtar profeſſionis regularis, de quo Torreblanca *lib.* 2. *epit. capite* 7. Remig. *libro* 1. *cap.* 5. Nider *libro* 11. *formicar.* Locatus *in judicial.* Maſſinus *in arſenali,* Bodinus *lib.* 1. *dæmonolatr. cap.* 4. & 5. Biſfeldius *in confeſ. malefic.* Grillandus *de ſortileg. qu.* 3. *nu.* 2. Victoria *de magia qu.* 6. *nu.* 28. Malleus *malefic. par.* 1. *qu.* 16. Delrius *lib.* 2. *qu.* 4. & *lib.* 4. *cap.* 2. Simanchas *de cathol. inſtit. tit.* 67. *n.* 13. & 33. & ex eo Farinac. *qu.* 181. *nu.* 38. *de hæreſ.* Squillacen. *de fide cap.* 7. *nu.* 4. & *cap.* 13. *nu.* 1. abdens, quod per pacta fœdere inita, & expreſſa cum dæmone, quis dicatur ſtricto modo hæreticus. Quod quidem eſſe per ſe falſum, dicemus ſuo loco, ſed ſuſpectus tantùm de hæreſi, de quo Eymericus, Pegna, Toletus, Graſſius, Carena, Moura, Cenedo, Correa, præcipuè Trullench. aliique communiter.

Caitrius tamen *libro primo de juſt. hæret. punit. capite decimo-quarto* tenet, pactum explicitum eſſe, quando operans ſcit, dæmonem ſe ingerere tali operi, quamvis cum eo homine à dæmone non initum. Tacitum autem, quando ſcit opus eſſe dignum, cui dæmon ſe immiſceat, licet præter ſuam intentionem.

At Cirveles *par.* 2. *cap.* 2. vult, eſſe pactum tacitum, quando divinatores utuntur verbis, vel vanitatibus à dæmone inventis ad cognoſcendum ſecreta. Quia licet non paciſcantur expreſsè, nec loquantur cum dæmone, in prædictis tamen dicendis, vel faciendis, dæmoni, ut domino, obſequuntur, ſumque profitentur apoſtatæ à fide, ſicuti ſunt necromantici habentes pactum expreſſum, pariterque à Judicibus fidei puniendi. Concluditque quod eo ipſo, quod quis utitur mediis ex ſe ineficacibus ad ſcientiam infundendam, init pactum tacitum cum dæmone. Quia convincitur velle, ab eo edoceri. Denique *in cap. uſt. reſponſ.* 5. & 6. inquit, certum eſſe per Sanctos Eccleſiæ Doctores decretum eſſe Enſalmos regulariter continere vanitatem, eumque qui eis utitur conſentire in pactum dæmonis ex vi operis, id eſt implicitum, quamvis illud verbis neget.

Jure autem Torreblanca ex D. Thoma, Cajetano & Navarro tradit, pactum expreſſum poſſe contrahi expreſſis, & conceptis verbis à dæmone inſtitutis, aut ipſo facto, & actione, quando quis facit id, quod novit expreſsè dæmonem per ſigna, vel teſſeras ſui operis, & efficaciæ conſtituiſſe. Additque *cap.* 14. *lib.* 11. *jur. ſpirit.* ex Facinacio, Grillando, Caſtro, Suarez, Sanchez, Moura, & cum communi, pactum implicitum ſive tacitum conſtrui quoties quis ſuperſtitioſis utitur rebus, verbis, formulis, orationibus, nominibus, characteribus, ſignis, annulis, phylacteriis, vel aliis rebus à mago inſtitutis. Imò, & nos ſubdimus, etiam ſi inſtituta non ſint, dummodo his vanis, tanquam utilibus utatur. Quia pactum implicitum non dicit per ſe ordinem ad explicitum. Unde poteſt contrahi ab ignorante, & nulli pacto ſtare volente. Nam D. Thomas docet *articulo* 2. *dicta qu.* 95. divinationem ex operatione dæmonum provenire, vel quia expreſsè dæmones invocantur ad futura manifeſtanda, vel quia dæmones ſe ingerunt vanis inquiſitionibus futurorum, ut mentes hominum implicent vanitatibus, quando ſcilicet aliquis futurum prænoſcere tentat, unde prænoſci non poteſt. Unde tradit Torreblanca ibidem ex Caſtro, & Suarez, quos ſequitur Salelles, & antea Sanchez, & Moura, iniri pactum implicitum, etiamſi his utens, proteſtetur, ſe nolle pactum cum dæmone contrahere. Poteſt namque dari formula, quæ ex parte miniſtri tantùm expoſcat applicationem ad hoc, dæmone cætera operante, ita quòd poſitis rebus ſecundùm pacta non remaneat in poteſtate utentis dæmonem impedire operantem. Quæ tamen interpretationem accipere debent ex à nobis dictis.

Sanchez autem *libro ſecundo in decal. capite* 38. quem ſequitur Moura cum aliis, tradit, pactum implicitum eſſe quoties quis etiam contra expreſſam voluntatem concurrendi cum dæmone utitur mediis vanis ad aliquem effectum obtinendum, & quod in his terminis fieri poteſt, ut de eodem objecto habeat voluntatem expreſſam contrariam tacitæ; ſi nimirum habeat de eo ignorantiam culpabilem. Idemque videtur ſupponere Leſſius *libro ſecundo, capite* 44. *dub.* 14. *numero vigeſimo-ſexto*, ubi ſimul affirmat, ſibi videri in hac materia, non dari peccatum veniale ex parvitate illius. Quod tamen improbamus, de pacto implicito loquendo quod ſimplicem ſuperſtitionem tantùm importat, quæ ex ſe non implicat manifeſtam præſumptionem hæreſis, ut etiam notavit Moura ex Suarez. Per accidens enim ex parte ignorantiæ, vel inadvertentiæ, ut mox dicemus, accidit, quòd à malitia lethali diſtrahatur.

Suarez verò *tomo primo, libro ſecundo, de relig. capite nono, numero item nono*, teſtatur pactum dæmonis implicitum intercedere quoties homo ſeriò utitur his ſignis ad veritatem occultam per illa ſignificata inquirendam, illamque credit, quando ſecundùm regulas alicujus artis divinatoriæ per illa media inveſtigat, vel accedit cum animo adhibendi fidem talibus ſignis, quando illa obſervat. Hoc enim damnatur ab Eccleſia, à D. Thoma, & à Patribus, qui referuntur *in decreto cauſa* 26. *quæſtione prima & ſequent.* ut ſuperſtitio falſi cultus religioni contraria. Ideoque per illam transfertur divinus cultus ad dæmonem. Quia non poteſt in alio conſiſtere falſitas illius cultus. Ut autem cultus Dei tribuatur dæmoni, neceſſaria eſt aliqua ſocietas vel pactum cum illo, non explicitum, ut jam diximus. Ergo ſaltem implicitum. Et licet videatur ipſe Suarez *num.* 11. reprobare modum dicendi D. Thomæ, & Cajetani, non tamen reipſa eſt, ſed per modum arguentis loquitur.

Signa verò dignoſcendi pacta implicita leges apud Suarez, Delatorre, Mouram de Enſalmis, ac Torreblancam *lib.* 11. *cap.* 15 Carenam, & alios. Nos tamen nonnulla ſubjicere, atque explicare opportunum cenſemus.

Primum itaque ſignum eſt, quando effectus excedit naturæ, atque artis vires. Unde quia non conſtat de cauſa divina, judicatur dæmoniaca, ideoque cum pacto dæmonis, ſaltem implicito. Ita docent expoſitores *d. qu.* 96. *ar.* 2. præſertim Valentia, & Sylvius, ac Medina *in ſum.* Graff. *lib.* 2. *deciſ. cap.* 3. Zerola *in prax.* Epiſcop. *p.* 1. *v. ſuperſtitio,* Gabriel, aliique *in* 3. *ſent. d.* 8. *qu.* 2. Cajetanus *in ſum. v. incantatio,* Campanil. *in diverſ. jur. rubr.* 2. *cap.* 26. Toſtat. *in Levit.* 19. Navar. *in man. cap.* 11. Majol. *tom.* 2. *canicul. colloq.* 3. Cirvel. *de ſuperſtit. p.* 3. *cap* 3. Simanch. *d. tit.* 63. Sylveſter, Ledeſma, cæterique ſummiſtæ, Moura *loc. alleg.* Salmeron *Act.* 19. poſt D. Thomam *ibid.* & 4. *contra Gent. cap.* 104. *& ſeq.* D. Auguſtinum *lib.* 21. *de Civit. cap.* 6. & Origenem *in* Jeſu Nave *c.* 15. *hom.* 20 *& alibi.*

Quare egregiè Victoria *in relect. de mag. numero vigeſimo-ſexto* concludit, pactum intercedere ubi nec miraculum, nec naturæ vis, neque artificis ſolertia ad effectum expectatum intervenit. Unde Divus Thomas ait *ibidem ad primum.* Si adhibeantur ſimpliciter res naturales ad aliquos effectus producendum ad quos putantur naturalem habere virtutem, non eſt ſuperſtitioſum, aut illicitum. Si verò adjungantur vel characteres aliqui,

vel aliqua nomina, vel aliæ quæcunque vanæ obſervationes, quæ manifeſtum eſt, naturaliter efficaciam non habere, erit ſuperſtitioſum, & illicitum. Ita D. Thomas. Platonici contendunt characteres, ſigna, & imagines virtutem ſortiri mirabilem, quando fabricantur ex cœleſti quadam conſtellatione, quæ ipſis imprimitur. Fundantur in magico illo Ptolemæi aphoriſmo: Vultus inferiores ſubjecti ſunt vultibus cœleſtibus. Quod refellit D. Thomas 3. *contra Gentes cap.* 75. docens figuram nullius actionis nec paſſionis principium eſſe, alioquin mathematica eſſent activa.

Secundum ſignum affert Torreblanca *loc. cit.* ſi ad vulnera ſananda, & quaslibet infirmitates ac dæmones arcendos, locuſtas expellendas, ſanguinem ſiſtendum, ordinentur à privatis perſonis orationes, formulæ, nomina, vel ſimilia recitanda, vel deferenda. Nulla enim verba phyſicè id operari poſſunt, nec ratione talis inſtitutionis hos ſortiuntur effectus ex vi operis. Quod declaro valere deprecativè ſecundùm regulas rectæ orationis, non conſtitutivæ & efficacis ad hujuſmodi effectus, etiamſi inſtituantur ab Epiſcopo, vel à Summo Pontifice, ut jam dictum. Id autem, quod addit Torreblanca, quemlibet quantacunque ſanctitate præditum, non poſſe inſtituere ſimiles orationes, ac cœremonias, etiam fallibiliter efficaces, ſive natura ſua, ſive modo miraculoſo, falſum eſt, ſi de gratia gratis à Deo data, & ut inſtrumentum divinum, loquatur, aliàs negaretur divina omnipotentia. Quare poteſt Sanctus virtute divina inſtituere baculum proprium, vel cingulum, aut veſtes ad ſanandum ut narratur de baculo S. Bernardi, de cingulo S. Pauli, de veſtibus S. Vincentii Ferrerii. Debet tamen hujuſmodi inſtrumentum totiès quoties elevari à Deo ad operandum hæc miracula.

Et licet Suarez ſe opponat *eo cap.* §. *n.* 27. Cajetano, excuſanti ſalutatores, dicentes ſanare per gratiam peculiarem ſibi à Deo conceſſam. Quia Deus non conſuevit conferre has gratias quaſi permanentes, & affixas ipſis verbis, vel periaptis. Inde enim poſſunt infinitæ fraudes magorum occultari. Nec, ſubdit, veriſimilis aliqua ratio eſt ad id præſumendum. Unde non poſſe id in foro poli diſſimulari, in foro autem fori fortaſſe interdum conniveri. Quia non apparent ſufficientia indicia ad pactum tacitum præſumendum. Nos tamen non affirmamus gratias iſtas gratis datas, eſſe permanentes & per modum habitus, ſed quando Deo placet. Si autem hi ſanitatum largitores operenrentur, non impetrando à Deo, ſed cum quadam certitudine effectus, quaſi illis proprium ſit, & nihil faciant, quod pietatem redoleat, ſed vacent ſemper fraudibus, ac mendaciis, & lucro, dicendum eſt operari cum pacto ſuperſtitioſo; & tunc prohibendi etiam in foro fori, nullo modo connivendum, quamvis non probetur evidenter pactum tacitum. Sufficit enim ex his præſumere, ac bono communi providere. Periculoſum quippe eſt, ac ſuperſtitioſum inducere in Eccleſiam abſque ipſius autoritate verba virtuoſa vel res miraculoſas ad ſanandum, atque hæreticus abſque dubio reputaretur, qui crederet ſe habere propria quædam verba, quibus infallibiliter conferretur animæ ſanctitas ex promiſſione divina, præter Sacramenta. Idemque dicendum de quolibet ſupernaturali effectu verbis ipſis affixo.

Non ideo tamen negandum eſt, quædam ex his naturalibus remediis occultis, ac inuſitatis curationes efficere ita, ut vulgò exiſtimentur mirabiles. Quod certè ſuperſtitioſum non eſt, ſed potiùs ad magiam naturalem pertinet. Poteſt verò ex fine eſſe peccatum vanitatis, vel avaritiæ, non quidem mortale, niſi vel injuſtitia aliqua committatur, vel ſcandalum aliquod grave inde oriatur, alliciendo homines, ut exiſtiment illa fieri auxilio dæmonis, vel ſub illa ſpecie majora promittendo ſupra virtutem naturalium cauſarum, unde præberetur occaſio ad experimenta magiæ ſuperſtitioſæ. Nam in his hominibus ſemper eſt morale periculum, ideoque non ſunt publicè permittendi niſi clarè demonſtrent, ſaltem Magiſtratibus, quales herbas applicent, & aliquam probabilitatem oſtendant, eas tali virtute pollere.

Tertium ſignum eſt ſi orationibus, ſive formulis promittatur effectus determinatus, à Deo impetrandus infallibiliter. Nulla enim poſſunt verba inſtitui directè ac phyſicè efficacia ad Deum trahendum, ut miraculosè operetur, vel ſolùm indirectè ac moraliter objectivè, ſcilicet inſtituendo objectum, ad cujus præſentiam Deus cogatur ad talia faciendum. Non enim ſupponitur pactum initum inter Deum, & talem inſtitutorem. Quare, ſi naturaliter non videantur poſſe tales effectus producere, non poſſunt adhiberi ad eos cauſandum; tanquam cauſæ, ſed ſolùm ut ſigna, & ſic pertinent ad pactum cum dæmone initum.

Quartum ſignum eſt, ſi hujuſmodi orationes aliquid contineant otioſum, vel extraneum, vel nomina incognita, obſcura, barbara, aut peregrina. Sic enim pacta ſuſpicioſa ſunt, ut de litteris Epheſinis narrat Rhodiginus *antiq. lect. cap.* 14. Fuerunt enim nimis curioſi Epheſini, teſte D. Luca *Act.* 19. utpote ab Apollonio Thyanæo magicis artibus inſtructi, ut ſcribit Philoſtratus *in ejus vita libro quarto.* Unde meritò combuſti fuerunt libri juſſu Apoſtolorum. Verba autem erant *Aſci, quotaſci, ex, damnameus, exion.* Quæ ita interpretatur Rhodiginus: *tenebræ, lumen, ipſe, ſol, verum.* Similia refert Reginaldus *libro decimo-ſeptimo, capite* 159. & Petrus Gregorius *in ſyntagmat. parte tertia, libro trigeſimo-quarto, capite decimo-nono* contra nocturnas infeſtationes inſtituta. Jamblicus quoque apud Rhodiginum loco allegato his vocibus barbaris, & extraneis vim tribuit mirabilem. At ridiculè. Nam nomina, licet inſtituta à Deo, non valent, niſi ad miracula determinata, atque à Deo elevantur.

Quintum ſignum eſt, ſi divinis nominibus alia ſuperſtitioſa miſceantur, ut diximus de nominibus trium Angelorum immiſtis ab Aldaberto, qui ideo in Concilio Romano damnatus fuit ſub Zacharia.

Sextum ſignum adducitur à D. Thoma, & ab ejus expoſitoribus 2. 2. *q.* 3. *& d. q.* 96. *ar.* 2. *& opuſc.* 25. *ar. ult.* & à Sylveſtro, Armilla, Cajetano, Aſtenſe, Roſella, Tabiena, Toleto, aliiſque Summiſtis *v. ſortilegium, incantatio, divinatio, maleficium, & ſuperſtitio,* à Victoria *relect. de magia n.* 34. ſi nimirum aliquid falſitatis, aut vanitatis tales orationes contineant. Non enim Deus *reſpexit ad vanitates, & inſanias falſas,* ubi Hieronymus legit ad incantationes, & maleficas artes, ut *alibi* annotavimus.

Septimum ſignum eſt, ſi in orationibus, ac verbis etiam ſanctiſſimis nomina divina inſeruntur incognitæ ſignificationis, vel cognitæ, ſed impertinentis ad quod applicantur, ut Tetragrammaton, Jehova, Adonai, Eloim, quibus Paracelſus *lib. de cæleſt. medic.* determinato modo adhibitis opinatur ſe univerſos morbos ſanare. Sic & nomina trium Regum, aut Machabæorum, vel aliorum cum certis quibuſdam ſigillis, & vanis characteribus, magos illos ſupponentes. Sic etiam deferre Evangelium S. Joannis aut Pſalmos, vel alia verba Sacræ Scripturæ cum ſpe ac fiducia, quod deferentes immunes ſint ab igne, à tormentis, à periculis ex eo, quod à tali viro conſcripta, vel cum talibus characteribus, & figuris, ut per Navarram *in man. cap.* 11. *nu.* 34. Id enim eſt ſuperſtitio ſuperflui cultus, ſi non falſi, poteſtque inter-

intervenire tentatio Dei, ſi ob nimiam fiduciam temerè ſe homo periculis exponat, aut in periculis omittat conſueta media, quibus ſe tueatur. Nam poſtulare à Deo miraculoſam defenſionem, aut protectionem ſine cauſa, vel ſpeciali inſtinctu, eſt tentare Deum. Unde oratio, vel alius cultus ad id oblatus, ſuperfluus, & vanus eſt. Quia revera per talem actionem ipſe non honoratur.

Ad hoc ſignum reducitur, ſi ſpes ponatur in modo ſcribendi, aut recitandi, vel talibus litteris, tali charta, vel ſono, aut rythmo, ſique in tali perſona, puero, virgine, vel tali hora debeant fieri, aut in tali cœli poſitura vana, & fallaci per textum *in can. non licet 26. qu. 5.* Quo ſenſu D. Paulus Galatas reprehendit illis verbis cap. 4. *Dies obſervatis & menſes, & annos, &c.* Quod tamen locum non habet in experimentis naturalibus agricolarum, nautarum, medicorum, de quibus ſupra.

Octavum ſignum ſuſpectæ pactionis ſunt orationes omnes ex verbis ſanctiſſimis coaleſcentes, in quibus à Deo petuntur Sanctorum apparitiones, ac revelationes, aut ſi in eis petatur aliqua gratia gratis data, ut futura cognoſcere, ſcientias ſine ſtudio obtinere, diem mortis præſcire, aliaque hujuſmodi. Non enim voluntate humana allata eſt prophetia 2. *Petri c.1. & 1. Cor.12.* Eſt enim hæc magna temeritas, & periculis exponitur. Unde Judith 8. *Non eſt iſte ſermo, qui miſericordiam provocet, ſed potiùs ut iram excitet, & furorem accendat. Nam poſuiſtis vos tempus miſerationis Domini, & in arbitrium veſtrum diem conſtituiſtis.*

Præter verba, vel ſine verbis conſueſcunt applicari etiam actiones, aut cœremoniæ, circa quæ generalem regulam tradunt Theologi, quamlibet actionem, vel ſignum, præter ſignum crucis ſemper, aut plerumque ac generatim eſſe ſuperſtitioſum, ac ſæpè importare expreſsè idololatriam; in quibus actionibus, & aliis ejuſmodi, præciſo expreſſo cultu dæmonis, reperitur ſemper inutilitas in ratione cauſæ. Quia nulla virtute naturali pollent ad effectum intentum. Sunt quidem tantùm cœremoniæ quædam, quæ levibus manuum motibus, aliorumve membrorum corporis exercentur, per ſe non activis in ordine ad alia, ad quorum commodum ferè ſemper diriguntur. Neque in ipſo operante, ſi in eo effectus deſideretur, valent per ſe efficere, niſi hoc, vel illud, ubi & per accidens calorem aliquem, ſi motus ſit ad illum ſufficiens, ut rectè notavit Suarez *d. lib. 2 cap. 11.* Quod in hoc caſu non ſolet accidere, neque ad id ordinantur, atque adeò certum eſt, ritus iſtos ſolùm applicari in ratione ſigni, cùm nulla alia ſuperſit ratio, præciſa ratione cauſæ. Unde cùm tale ſignum à Deo non proveniat, tantùm ex pacto dæmonis haberi poteſt. Nec ipſe moveretur ſignis ab alio traditis, ut de ſignis divinationum tradit Euſebius 5. *de præpar. cap. 7.*

Si autem res permanentes applicantur ad inferendam ſalutem, & naturalem ad id virtutem non habent, ſequitur, quod adhibeantur ſigna dæmoniaca. Non enim ſunt inſtrumenta Dei, qui poteſt, lutum oculis imponendo, viſum reſtituere. Nihil enim talium promiſit Deus ſe facturum per tales res. Unde ſuperſtitioſè applicantur. Sicut & ſi effectus tanta celeritate fiat, vel fieri credatur, ac ſperetur, ut excedat naturalem virtutem illarum rerum naturalium. Et tunc quoad hoc aſſumitur, ut ſignum juxta regulam Ariſtotelis: Sicut ſe habet ſimpliciter ad ſimpliciter, ita ſecundùm quid ad ſecundum quid. Idem dicas ſi in diſtantem locum contendant actiones operari præter ordinem naturæ, ut cum adhibita certa unctione breviſſimo tempore in locum diſtantiſſimum ducitur, & effectum operatur ſanitatis.

Denique pactum involvitur implicitum quando res naturales adhibentur ad effectum aliquem producendum, non ex vi naturali, ſed ex aliqua circumſtanti vana, ut quod ſint herbæ collectæ tali die, vel tali hora, à tali perſona, vel in tali numero. Id eò prohibentur *in can. non licet 26. qu. 5.* hiſce verbis: *Neque in collectionibus herbarum, quæ medicinales ſunt, aliquas obſervationes liceat attendere, etiamſi aliàs virtutem aliquam habeant.* Ita Auguſtinus *lib. 2 de doctr. Chriſt. cap. 18.* Qua de re nos alibi.

Ad hæc reducuntur qui res applicant ad effectus non naturales, nec ſecundùm divinam inſtitutionem, veluti hoſtiam conſecratam ad amorem conciliandum, oleum ſanctum, vel hujuſmodi rem aliam, ut per Delatorre, Suarez, Valentiam, & Sylvium *locis allegatis* 2. 2. Cajetanus *in ſum. v. ſuperſtitio*, Navar. *in man. cap. 11.* Cirvel. *de ſuperſtit. p. 3. c. 3.* Toletus *in ſum. lib. 4. cap. 16.* Caſtrius *de juſt. hæret. punit. lib. 13. cap. 1.* Malleus *p. 2. qu. 1. cap. 5.* Moura *ſect. 2.* Torreblanca *ibid.* Delrius *lib. 3. magic. p. 1. q. 3.* Carena, Maiolus Salelles, Pegna *in Eymer. q. 43.* Bozius *de ſign. Eccleſ. lib. 14. c. 7.* Sayrus *in clav. reg. lib. 4. c. 6.* aliique. Verbo. Quoties quis utitur vanis, ut utilibus, adeſt pactum implicitum. Dæmon enim ſe ingerit his vanitatibus.

Neque objicias, quod poſſit aliquis velle uti his vanis inquiſitionibus, expreſsè intendendo, non velle habere pactum cum dæmone, ſed tantùm ob experimenta aliqua, quæ demonſtrant, futura ita evenire, ſicut ſigna illa indicant ſecundùm regulas talis artis vel traditionem in ea peritorum. Imò iſte ſic illa utens, non curat quomodo fuerint manifeſtata hominibus talia ſigna, ſed ab hoc abſtrahit, & à quolibet pacto cum dæmone per expreſſam intentionem; Poteſt item quiſpiam opinari, talia ſigna non fuiſſe oſtenſa à dæmone, ſed vel à Deo ita fuiſſe ad ſignificandū impoſita, quemadmodum Origenes credidit de ſignis cœleſtibus. Vel quòd caſu ſint reperta, & longo uſu comprobata, & proinde non intercedit in his caſib. pactum implicitum.

Nam reſpondetur, poſſe quidem accidere per ignorantiam craſſam, vel incogitantiam aliquem velle contraria, unum ſcilicet explicitè in ſe ac formaliter, aliud implicitè virtualiter & in alio. Ita cōtingit in hoc caſu. Etſi enim voluntariè utens talibus inquiſitionibus vanis, ut talibus, explicitè affirmet, ſe nolle pactum cum dæmone, implicitè tamen vult illud. Et licet id contradicere videatur explicito pacto, de facto tamen implicitum admittit. Nam intendit uti his mediis, ut utilibus, cùm probatum ſit, nullam utilitatem importare poſſe, niſi ope dæmonis. Aliàs veræ eſſent cauſæ naturales, vel divinæ, non vanitates. Exiſtimare autem illa eſſe utilia ob experimentum præcisè, & abſque conſortio dæmonis, vanum eſt. Sunt etiam ipſa experimenta à dæmone procurata, ut credunt homines, illa eſſe utilia, unde ait Auguſtinus *loc. cit.* vera quandoque dæmones prædicere, ut famam divinitatis occupent. Experimento inſuper comprobatur, experimenta illa ſæpius eſſe fallacia, tametſi, notante Phavorino apud Aulum Gellium *lib. 14. noct. Attic. c. 1.* ac Cicerone *lib. 2. de divin.* vera tantùm enumerentur, quia pauca ſunt, innumera autem falſa, ut advertit Auguſtin. *lib. 7. confeſ. c. 6.* Plura caſu eveniunt inter multa, quæ prædicuntur, ut de carminibus Noſtradami, & aliis oraculis. Unde ſi creditur abſolutè prædictis ſignis, ut verè adhibent fidem arioli, hoc eſt manifeſtum ſignum pacti taciti, & concurſus dæmonis. Neque excuſantur ij, proteſtando ſe non curare, unde id proveniat. Tenentur namque id curare. Ideo non curantes, nullamque habentes probabilitatem, quòd ſit à Deo, voluntariè ſe ignorare fingunt per ignorantiam affectatam id, quod à dæmone procedit, ac virtualiter, & tacitè intendunt illo uti, etſi à dæmone proveniat, ſi tamen verè adeſſet ignorantia invincibilis, quod poſſibile judicamus, licet regulariter nimis craſſa videatur, poteſt excuſari, vel à toto, vel à tanto juxta gradus, & regulas ignorantiæ.

Cæterum omnia omina ſunt illicita. Eſt contra Rabbi Davidem Kimki. Quoniam univerſim damnantur, ac prohibentur in Sacra Scriptura, neque eſt ulla probabilis ratio excipiendi ea, quæ ex verbis hominum attenduntur. Unde illius ſententiam falſam, & erroneam eſſe pluribus comprobat Abulenſis *loco ſupra citato*. In utriſque enim eſt eadem ratio malitiæ, cum utraque æquè ſint incerta, & vana, ideo æquè damnantur à Patribus, tanquam ea, quæ pertinent ad reliquias idololatriæ.

Quare generaliter tenendum eſt, omne genus divinandi eſſe intrinſecè malum, ideoque nunquam cohoneſtari poſſe, ſi rationem divinationis jam explicitam retineat. Unde rectè Cajetanus *in d. qu. 95. art. 2.* poſt D. Thomam tradit, hoc vitium eſſe prohibitum, quia malum, non contra, quem omnes ſequuntur, teſte Suarez. Quoniam non aliunde, quàm ex propria materia, & conditione deformitatem importat. Unde ſi aliqua actio materialiter ſimilis videtur admiſſa, vel approbata, ſignum eſt, non fuiſſe acceptam cum conditionibus requiſitis ad formalitatem divinationis, & conſequenter nullum pactum implicitum cum dæmone interceſſiſſe.

Ad ea verò, quæ opponi poſſunt *ex Geneſis* 24. de Abrahamo, *ex* 1. *Reg.* 14. de Jonatha, & ex Davide *ibi cap.* 20. & de Joſepho *Geneſ.* 44. reſpondet D. Thomas *d. qu.* 95. *art.* 7. *& ſeqq.* D. Auguſtinus *lib.* 1. *in Geneſ.* Chryſoſtomus *hom.* 48. *in Geneſ.* Abulenſis *ibidem*, Theodoretus *qu.* 104. Pererius *diſp.* 2. *in d. cap.* 44. *Geneſis*.

Tenendum etiam eſt quod, licet inquiratur expreſsè per dæmonem notitia futurorum, quæ illi nota ſunt ex lumine naturæ certò, vel conjecturaliter, eſt tamen ſuperſtitio qualificata. Quia non ſola futura ſunt nobis ignota, ſed etiam multa præſentia, & præterita, hinc factum eſt, ut nomen divinationis extenderetur ad illicitam prædictionem rerum præteritarum & præſentium, & occultarum etiam ea ratione qua humana induſtria ſciri nequeunt. Qua ratione divinationis crimen incurrunt, qui ope dæmonum (nec enim aliter poſſunt) occultum furem produnt, aut patefaciunt occultas cauſas morborum, vel mortis humano ſtudio non veſtigabiles. Imò poteſt hoc crimen incurri, etiam in prædicendis his, quæ certiſſimè ex ſuis cauſis prænoſci queunt, ſi non ex earum cauſarum conſideratione, ſed per auxilium dæmonis prænuncientur. Atque adeò generaliter peccatum divinationis eſt, cum quis auxilio dæmonum, ſive expreſsè, ſive tacitè invocato, tentat prænoſcere, vel prædicere res quaslibet, ipſi naturaliter ignotas.

Neque dubitandum eſt, graviſſimum eſſe peccatum inquirere abſcondita cum expreſſa dæmonis invocatione, non ſolùm ob manifeſtam ſocietatem cum irreconciliabili hoſte Dei, redundante in magnam ipſius Dei injuriam, & contemptum, peculiariter quia dæmonis ſtudium totum tendit ad obſcurandum ejus honorem quantum potuerit, ſed etiam propter periculum apoſtaſiæ à Deo, cui talis divinator ſe exponit, ſæpiſſimèque juſta Dei permiſſione cadunt in apoſtaſiam, vel hæreſim expreſſi dæmonis invocatores. Tandem ob cultum divinum, qui dæmoni per hujuſmodi invocationem conceditur, etiamſi inquiratur notitia poſſibilis naturaliter dæmoni, verè enim etiam tunc, illi tribuitur cultus divinus, ideo ſuperſtitio incurritur. Etſi namque non recurratur ad dæmonem pro cognitione Deo propria; quia tamen per hanc ipſam ſocietatem dæmon affectat aliquid excellentiæ divinæ, intendens, quod homo, Deo relicto, ad ipſum confugiat, in illoque adverſus divinam voluntatem confidat; ideo ſic confugiens cooperatur dæmoni in ea divini honoris uſurpatione, atque adeo peccat contra religionem. Quod expreſsè docet D. Thomas 1. *par. qu.* 57. *art.* 3. etiam de cognitis à dæmone lumine naturali, *& ar.* 2. *d.q.* 95. ubi generaliter docet, pertinere ad ſuperſtitionem, cùm aliquis aſſumit auxilium dæmonis ad aliquid faciendum, vel cognoſcendum. Imò dicimus, ſi eſt expreſſa invocatio, ſortilegium eſſe qualificatum, etiam ad ſciendum nota dæmoni virtute naturali.

Adverſus hanc doctrinam ita arguit Torreblanca *loco citat.* Invocans dæmonem ad quodcunque opus naturæ, non ut dæmonem, ſed ut ſpiritum ſcientem, & valentem ex divina permiſſione ordinaria, non eſt hæreticus, quia nullum errorem in mente fovet, in quo hæreſis conſiſtit *can. hæreticus* 24. *qu.* 3. Neque, ſubdit, in contrarium facit Nicolaus Eymericus *in direct. Inquiſit. par.* 2. *qu.* 43. dum enumeratis multis caſibus, in quibus hæreſis intervenit, hoc ſubnectit ex D. Thoma: In alijs operibus magicis complementum operis ex virtute dæmonis expectatur. In omnibus enim eſt apoſtaſia à fide propter pactum initum cum dæmone, vel verbo tenus, ſi invocatio interſit, vel facto aliquo, etiamſi ſacrificia deſint. Quia ibi D. Thomas, ex quo prædicta verba refert *ex ſent.* 2. *diſt.* 7. *art. fin.* agit de ſortilegijs hæreticalibus, in quibus à dæmone quæritur aliquid, quod eſt extra ejus naturam per meram invocationem, virtute præcedentis pacti. Quod ſatis eſt ad hæreſim, ipſo Eymerico docente, ac Pegna *in com.* 68.

Nec minus ait, obſtat Albertus Magnus *in* 3. *ſent. d.* 7. *art. fin.* dum inquit: Si autem non ſit, (de invocatione agit) niſi opere ſimplici, tunc eſt apoſtaſia. Non enim addit Torreblanca, apoſtaſia ſemper hæreſim continet. Quandoque enim tranſgreſſionem præcepti exprimit, *cap. ſiquis venerit, cap. illud de major. & obed.* Gloſ. *in cap.* 1. *de apoſt.* quæ in quolibet magiæ opere intercedit, ut annotavit Petrus Bincfeldius *in confeſ. malef. par.* 1. Nec ſemper invocatio exhibet actum latriæ, ut docet D. Auguſtinus *tom.* 3. *lib.* 1. & in jure invocare accipitur pro implorare auxilium, ſive gladium Magiſtratus *l. Epiſcopale C. de epiſcopal. aud. cap.* 1. *de offic. Ordin.* Bald. *in l.* 1. *ff. ſi quis jus dicenti non obtemper.*

Eadem objicit *in oper. ſpir. lib.* 13. *cap.* 7. At, quod mirum eſt, ſtatim ſibi contradicit §. 22. ſic inquiens: In expreſſa invocatione dæmonis ſemper intervenit hæreſis. Deinde §. 35 ita etiam ait: Sortilegium ad tentandam alicujus pudicitiam, non eſt hæreticum, quamvis regulariter fiat cum dæmonis invocatione, dum non interveniat error in fide, nec ſacrarum rerum abuſus, etiamſi faciat ad placendum dæmoni, ut opem illi ferat. Ad id falsò, more ſuo, affert autores benè multos. Imò & antea *cap.* 4. veritatem coactus fatetur. Nam ſic aſſerit *num.* 9. Superſtitiones, quæ ex dæmonis fœdere emanarunt, hæreſis ſuſpectæ ſunt, ut de vanis obſervationibus dierum & temporum crediderunt plures autores. Sic de ſortibus ſubdit illicitis, quæ ad pacta cum dæmone pertinent, & auſpiciis, & auguriis. Quæ tamen limitanda ſunt, dum adſit dicto, vel facto, invocatio expreſſa dæmonis. His tamen contraria plurima tradit *capite proximo*.

Malum id quidem, ſed alia pejora ſunt, Nam negat eſſe factum hæreticale conculcare, comburere imagines Sanctorum, eiſque convicium facere, quia non contra latriæ cultum faciunt. Ad id comprobandum etiam affert plures autores. Subjicitque: Etſi per ſe hæc non ſapiant hæreſim, poſſunt tamen ea facientes ab Inquiſitoribus capi, & torqueri ſuper credulitate fidei, at non poteſt tortura imponi ſuper credulitate, niſi emergat ſuſpicio hæreſis. Ubi confundit aliquid eſſe hæreticum, quod importat errorem intellectus cum pertinacia, cum facto hæreticali, quod

quod per ſe tantùm reddit operantem de hæreſi ſuſpectum, quodque poteſt eſſe cum vera fide, ut habetur de Marcellino Papa *in can. nunc autem d.* 21. & de Hoſio Epiſcopo Cordubenſi quem Sanctum abſolutè appellat Torreblanca. Sed quo jure? Forſitan, quia Hiſpanus? At lis eſt inter Doctores de ejus ſalute, ſicuti & de Origene, de quo Vigliegas *de Prophetis in vita Salomonis*, & alii allegati à Bernardo Alderate *lib.* 1. *antiq. hiſpan. cap.* 4. Qua ratione excuſatur etiam ab errore circa reiterationem baptiſmi D. Cyprianus. Mox addit, hæreticum cenſeri, qui utitur vulgaribus benedictionibus, orationibus, verbis, &c. ad effectum, ad quem non ſunt inſtituta ab Eccleſia, quia deſervirent in ſigna pacti latentis. Quod tamen falſum eſt. Si enim pactum tantùm eſt implicitum, non ſolùm non cenſetur hæreticus, ſed ne ſuſpectus quidem de hæreſi, cùm ſint ſuperſtitiones ſimplices, & abſque abuſu Sacramentorum; Præter alia plura contradictoria, & improbabilia hujus Autoris, quæ nunc omitto, hæreticalia vocat omnia opera magica, quæ exercentur ad nocendum hominibus, animalibus, & ſegetibus, quia ex pacto cum dæmone. Idem ait de ſalutatoribus, de incantationibus ad evitandam grandinem, vel ad aliud bonum hominum. Quæ tamen cùm tantùm pacto implicito exercentur non important hæreſis ſuſpicionem.

Poſtea verò *lib.* 15. *cap.* 3. *num.* 3. melius conſiderans vocat ſortilegia hæreticalia, quæ cum aliquo dicto, vel facto hæreticali committuntur, quæ prima fronte præ ſe ferant odorem, & ſaporem hæreſis ex Repertorio, Simancha, Zanchino, Zechio, Azorio, Farinacio, Sylveſtro, Rotella, Rojas, Moura, Eymerico, Pegna, Squillaccuſe, & Carena. Iterum *n.* 20. inquit, omnia ſortilegia, apoſtaſiam à fide, & manifeſtam hæreſis ſuſpicionem involvere. Quod comprobatur de pacto expreſſo tantùm, ut ipſe videtur ſe declarare *nu.* 23. & firmant Doctores ab ipſo allegati. Et quidem, quando dæmon concurrit aut viſibiliter, aut præſtando effectum, tale pactum reſolvitur in expreſſum, ac formale, ut per Valentiam *to.* 3. *diſp.* 6. *qu.* 12. Delatorre, Suarez *loco citato*, Saynum *in clavi reg. lib.* 4. *cap.* 6. Mouram *ſect.* 3. *cap.* 5. & nos annotavimus ex Cajetano, pactum expreſſum eſſe idem ac invocationem expreſſam dicto, vel facto. Excuſandus tamen hic autor, vel quia non erat Theologia imbutus; vel quia rebus S. Officii non inſtructus; vel quia ſermonibus ferè æquivocis ex arbitrio, non ſecundùm inſtitutionem communem, præcipuè Sapientum, uſus eſt.

Reſpondemus igitur, nullum peculiarem errorem importari ex parte objecti in invocatione dæmonis ad ei poſſibilia naturaliter. At invocatio ipſa ex parte facti, præciſo quolibet alio, involvit errorem manifeſtum, in quem cadit, qui credit licitum eſſe quolibet modo invocare dæmones contra Sacras Scripturas, & rationes jam dictas, cujus ſaltem eſt ſuſpectus, qui illum invocat. Et hanc vocat apoſtaſiam fidei expreſſis verbis Eymericus, D. Thomas, & Albertus, ac Doctores communiter, imò & Patres, Auguſtinus, Cyprianus, Cyrillus, alii, qui tamen loquuntur per ſe, non de hæretico formali, ſed ſuſpecto, ut præter alios tradit Suarez *d. lib.* 2. *cap.* 14. *nu.* 8. Patetque ex doctrina D. Thomæ, quæ communis eſt 2. 2. *qu.* 12. *art.* 1. contingere aliquem apoſtatare à Deo, retrocedendo à Religione regulari, quam profeſſus eſt, vel ab ordine, quem ſuſcepit, ac etiam per mentem adverſantem divinis mandatis: At verò apoſtatare à fide, ſubjungit D. Thomas, eſt omnino retrocedere, quod vocatur ſimpliciter, & abſolutè apoſtaſia, ad infidelitatem pertinens, & de hac expreſsè ipſe, aliique Doctores locis allegatis loquuntur. Verum autem eſt, Albertum, & non neminem alium loqui de ſimplici ſuperſtitione, & pacto implicito, neque affirmare proximam importari ſuſpicionem hæreſis, ſed tantùm remotiſſimam, quæ non eſt ſufficiens fundamentum abjurationis, ne levis quidem. Et in hoc ſenſu interpretationem accipiunt plerique Patres.

Nos autem aſſerimus cum eodem D. Thoma ipſas invocationes, aliaque experimenta magica & opera infidelitatis non importare formaliter hæreſim, aut infidelitatem, ſed horum ſigna. Unde ad infidelitatem per ſe ſpectant per modum, quo ſignum ſanitatis ſanum dicitur. Quare non declaratur per ſe, & formaliter ex his factis quiſquam hæreticus, ſed de hæreſi ſuſpectus; ſicut qui ſepulchrum Mahumeti adoraret, apoſtata reputaretur à fide præſumptivè, quatenus ex facto illo vehementer redderetur ſuſpectus hæreticæ apoſtaſiæ. Et quamvis, annotante ibidem Cajetano, talis aliquando non peccet peccato infidelitatis interiori, ut de Marcellino Papa diximus, qui ex timore graviſſimo, pravè tamen, quia nullus timor excuſat à per ſe malis, ut eſt ſacrificium Idolorum, thus Idolis obtulit, peccat tamen per ſe peccato infidelitatis exteriori, non oppoſito fidei, ſed fidei confeſſioni. Sicque licet hic non ſit hæreticus, apoſtata, aut idololatra ſecundùm mentem, eſt tamen in exteriori, & ſubjectus juribus Dei, ac fidei Quæſitoribus contra hæreticos, idololatras, & apoſtatas. Nam homo judicat ea, quæ extra ſunt, Deus voluntatem conſentientem in exterius ſacrificium, vel invocatio em dæmonis Mitius tamen, inquit Cajetanus, exercenda ſunt jura contra reum, idque propter timorem, cùm tantùm reddatur ſuſpectus de hæreſi ex magicis experimentis, ut eſt expreſsè invocare dæmones ad ſciendum futura. Ideò per ſe non abjurat formaliter, neque pœnis hæreticorum ſubjicitur, ſed ad cautelam ſolùm à cenſuris abſolvitur, interdum tamen adduntur alia, quæ per accidens Suarez *d. lib.* 2. *cap.* 19. appellat, ex quibus brachio ſeculari reus traditur. Quod non ſit in hæretico non relapſo, neque negativo, ut patet ex Conſtitutione Gregorii XV. contra ſtrigimagos, profitentes dæmoni, abortus, infanticidia, & mortes hominibus maleficiis inferentes. Nec requiritur ad ſuperſtitionem falſi cultus ſecundi, & tertii generis neceſſario latriæ adoratio erga dæmones quæ conſtituit idololatriam explicitè, ſed ſufficit cultus duliæ, quæ videlicet exhibetur cuilibet Sancto. Eſt enim hæreticum affirmare, quod iſtud liceat, imò neque amicabiliter cum dæmone tractare, ut cum homine quolibet, nil inſigne habente ſanctitatis, aut virtutis. Licet autem Sanctos invocare, ut Dei amicos, & apud Deum interceſſores. Nec ſolùm eſt blaſphemia hæreticalis convicium Deo factum, ejuſque attributis, ſed etiam factum Beatis, eorumque ſanctitati, ac venerationi.

Tandem horreo, ac reformido dicere, quæ idem Torreblanca *num.* 16. ſubjungit. Dicam tamen. Ait non eſſe hæreticale miſcere reliquias Sanctorum, aut eas diſſolvere ad maleficia. Quia non eſt contra latriam, ſed duliæ venerationem. Affert ſuos Autores. Pariter ait, non eſt hæreticale, imagines B. Virginis, vel aliorum Sanctorum terra proſternere, aut auſu temerario compungere, vel conviciari, licet graviſſimum ſit peccatum. Alia ejuſdem furfuris effutit, quæ nulla alia indigent confutatione. Ea enim retuliſſe, vel legiſſe apud bonos & doctos refellere eſt.

Porrò etſi divinatio ex genere ſuo ſit peccatum lethale, interdum tamen divinatores excuſantur ab hoc peccato juxta regulas communes ignorantiæ. At qui expreſsè invocant dæmonem ſive verbo, ſive facto, nunquam excuſantur à mortali. Verbo quidem invocant, qui voce à dæmonibus expoſcunt occultorum notitiam. Facto qui aliqua efficiunt, quæ ſciunt conventa inter dæmonem & hominem.

Non tamen excuſat à peccato lethali divinationis ignorantia craſſa, & ſupina, illa ſcilicet, quæ, penſatis omnibus circumſtantiis, facilè ſuperari poteſt. Neque affectata, illorum nempe, qui renuunt inſtrui. Nam hic ignorare vult malitiosè. Ideò jure merito Alexander Tertius *in cap. ex tuarum de ſortileg.* noluit excuſare, ſed pactum graviſſimum dixit commiſiſſe presbyterum, qui cum quodam infami de arte magica ad privatum locum acceſſit, non ea intentione, ut vocaret dæmonem, ſed ut inſpectione aſtrolabii furtum cujuſdam Eccleſiæ poſſet recuperari, quamvis dæmonem non invocaverit, atque ex zelo bonorum Eccleſiæ, & ex ſimplicitate motus videatur. Nam illa ignorantia fuit ſupina, & affectata. Et quia in loco ſecreto & cum homine infami ſe inclusit ad talem perquiſitionem. Et quia presbyter. Sic & Cajetanus non excuſat ob ignorantiam eos, qui utuntur quodam verſiculo Pſalmiſtæ, ut annulus filo appenſus moveatur. Nam conſtat ex Deo non eſſe inditam virtutem ſacris verbis ad hujuſmodi vanitates, nec ſuaptè natura ineſſe illis hanc virtutem. Ergo ex dæmone. Quoniam verò aliqui credunt hoc accidere naturaliter, excuſantur, ſi ignorantia verè ſit invincibilis, juxta ea, quæ idem Cajetanus *in ea qu.* 95. 2. 2. *ars.* 3 tradit.

Si igitur ignorantia fuerit tanta, ut difficile ſit illam ſuperare, vana inquiſitio, exiſtimata utilis, evadet venialis, quæ ex genere ſuo eſſet mortalis. Ut ſi quis non ſatis doctus crederet uti quibuſdam vanis juvare ad notitiam occultorum ex vi quadam ſecreta, quæ ipſum latet, talis uſus erit peccatum veniale, imo nullum peccatum, ſi divinatio innitatur mediis proportionatis ad conjiciendum aliqua futura ſecundùm conſilium ſapientum timoratæ conſcientiæ, ac proinde nec ſubjecta pœnis canonicis. Nam hæc præſagium potiùs debet appellari, quàm divinatio. Imò Cajetanus *d. art.* 3. ac *in ſum. v. ſuperſtitio*, quem ſequitur Suarez cenſet, plerumque eſſe venialem vanam obſervationem, quia ex quadam ſimplicitate fit abſque præſumptione mali, aut pacti cum dæmone. Immò addit, poſſe fieri abſque aliquo peccato, quando ex præſenti occurſu concipitur ſuſpicio alterius mali eventus ex cauſa utraque communi, cùm ſcilicet illa conjunctio in communi cauſa fundatur in aliqua ratione probabili, non aliter. Ideo, ut annotat idem Cajetanus, & communiter Doctores, præcipuè Suarez, Sylvius, Delatorre, & Salelles maxima attentione penſandum, an illa media, quibus utimur ad cognoſcendum occulta, ſufficientia ſint, ut ex illis notitia occultorum accipi queat, an non ſufficientia, ne perperam condemnentur, ut ſuperſtitioſa, quæ talia non ſunt, neve Theologi ludibrio habeantur à Philoſophis, qui plura occulta conjiciunt ex cauſis vulgò ignotis.

Utens autem vanis animo non faciendi, ſi certus, vel ambiguus ſit in illis adeſſe vim dæmoniacam, à lethali excuſatur: Nam iſte videtur laborare ignorantia invincibili. In quo tamen diſtinguit Sylvius *in d. qu.* 95. *art.* 2. poſt Cajetanum, & Suarez. Si enim intercedit pactum explicitum cum dæmone, ignorantia, ſaltem inter fideles, non poteſt excuſare à mortali. Nam involvit malitiam nimis evidentem, ſecus dicendum de invocatione implicita. Licet namque ipſa grave ſit peccatum, minùs tamen, nec ita clarè. Unde faciliùs excuſabilis, quàm invocatio expreſſa, ut docet D. Thomas *ibidem d. art.* 3. *ad* 1. Per ignorantiam tamen non nimis craſſam, & ſupinam, ac per bonam fidem, & ſimplicitatem operantis, poteſt eſſe peccatum duntaxat veniale. Quia ejus malitia non eſt tam evidens, ut de dante operam alicui divinationi, tanquam vanæ, & inutili, & tantùm ex joco, vel levitate, aut de neſciente, quod in illa ſubſit aliqua dæmonis invocatio, docent iidem Autores. Imò neque de ea dubitans, non ſanè facturus, ſi putaret ſubeſſe, ſicut ex ſomnio, augurio, & ſimilibus, quis concipit aliquem timorem de malis futuris, fidem tamen eis non adhibendo, aut ſi ſemel, ac iterum faciat vel omittat aliquid ex tali timore, ad quod non eſt obligatus ſub lethali, dummodo ad hujuſmodi divinationis præſcriptum actiones ſuas non dirigat, ut per Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 38. *nu.* 19. *& ſeqq.* & antea Cajetanum *loco citato.*

Quando autem vanæ inquiſitiones non excedunt limites vanitatis, quia ſcilicet illis utentes, exiſtimant eas inutiles, & potiùs intendunt animi cauſa illis uti, quàm occultorum notitiam adipiſci, erit veniale peccatum vanitatis, niſi, qui ita delectatur, periculo ſuperſtitionis ſe exponat. Facilè enim vanis incumbens deducitur ex vanis ad credendum, eſſe utilia, & conſequenter ad ſuperſtitionem incidit. Non deſunt tamen qui cenſeant, eſſe actum virtutis Eutrapeliæ hiſce vanis inquiſitionibus aliquando vacare. At perperam quidem. Actus enim virtutis vacant vanitatibus, neque exponuntur periculis ſuperſtitionis.

Ex levitate quoque materiæ peccatum divinationis evadit veniale, non quidem ex rebus levibus divinatis, ſed ex levi ſocietate cum dæmone inita, in qua continetur malitia divinationis. Etſi enim invocans dæmonem, ſive tacitè, ſive expreſsè ad occultorum, etiam leviſſimorum notitiam adipiſcendam per ſe mortaliter peccat, ut tradit ex communi ſententia Sanchez *loc. cit. num.* 9. Souſa *lib.* 1. *aphor. cap.* 38. Leſſius *lib.* 2. *dub.* 5. Suarez ac Delatorre *poſt Cajetanum*, quos ſequitur Carena, & Salelles; quia talis invocatio pertinet ad perfectam rationem vitæ ſocialis, imo, addit Sylvius, etiamſi ad cognitionem futurorum, vel præſentium, vel ſcitorum ab operante; poteſt tamen eſſe, ſubjungit Suarez *cap.* 10. *d. lib.* 2. quòd aliquis non præbeat definitum aſſenſum de futuro eventu ominato, ſed ſolùm, quod ex vano quodam timore concepto, vel alia levi voluntate, ceſſet ab actione, vel aliam inchoet. Tunc, ait, facilè poteſt credi ſolùm committi culpam venialem, per ſe loquendo, & ſecluſo ſcandalo, aliiſque circumſtantiis: Si verò definitè credat futurum triſtem eventum, quem præſagit ſolùm propter vanam obſervationem, non poteſt peccatum illud à malitia gravi excuſari, niſi maxima ſit ignorantia, & ruditas perſonæ. Idque confirmat Torreblanca *lib.* 11. *cap.* 14. & D. Thomas 2. 2. *qu.* 74. *art.* 5. ibique Medina *diſp.* 1. *& qu.* 76. *art.* 2. Secus autem in paſtoribus Eccleſiæ, Doctoribus, Confeſſariis, Concionatoribus, Judicibus. Supponitur enim craſſa, ſupina & invincibilis ignorantia, ideò non excuſans, ut tradit Pegna ad Eymer. *in direct. p.* 1. *qu.* 7. *num.* 21. Farinac. *de hæret. qu.* 181. Simanch. *de catholic. inſtit. tit.* 27. *num.* 13. Decian. *lib.* 5. *cap.* 33. Unde iſti graviter peccant, etiamſi pactum nullum cum dæmone, aut mago inierint, neque intendant illi conſentire. Eo enim ipſo, quod faciunt id, quod ab illis eſt inſtitutum, tacitè conſentiunt in pacto, ſaltem inito cum primo inſtitutore, ut annotavit Remig. *lib.* 1. *dæmonolatr. cap.* 1. *&* 3. nec proteſtatio liberat, quando non eſt dubium, quin dæmon ſe ingerat, ut per Sanchez *d. lib.* 2. *cap.* 38. *& lib.* 7. *de matrim. diſp.* 95. ſubditque Leſſius *de juſt. cap.* 44. *num.* 4. quod, etſi per proteſtationem excludat dæmonem quantum eſt ex ſe, ſi tamen ipſe occurrit, non excuſatur. Quia eo ipſo quod facit à mago inſtituta, tacitè conſentit pacto, & malitiæ. Hoc ipſum docet Caſtr. *de juſt. hæret. punit. lib.* 1. *cap.* 14. Suarez *tom.* 1. *d. lib.* 2. *de relig. cap.* 40. & Moura *de enſalm. ſect.* 2. *cap.* 18.

CON-

Consultatio XCIII.

De Invocatione dæmonis. Quando ſit actus ſuperſtitioſus, & hæreticalis, ſubjectus Inquiſitoribus. Quotuplex dæmon invocari poſsit. De invocatione dæmonis per modum adjutorii, deprecativa, imperativa, ad finem bonum aſſequendum. Quodnam peccatum committat credens reſponſum hominis eſſe certum & infallibile? Num dæmones bona conſulentes ſint audiendi?

DÆmon tripliciter invocari poteſt. Primò per modum indignationis, iræ, deſperationis, cùm quis illum invocat in ſuum, vel alterius damnum. Vel cùm alteri dicit: Si non vis facere amore Dei, vel alicujus Sancti, fac illud amore dæmonis. Hæc invocatio eſt quidem peccatum lethale, ſed non eſt actus ſuperſtitioſus hæreticalis, neque caſus Inquiſitionis. Nam in tali invocatione nulla apparet hæreſis, aut hæreſis ſuſpicio, neque cultum, & honorem erga dæmonem importat. Neque ex illis verbis, ſi non vis facere amore Dei, fac amore dæmonis aliquis cultus, aut reverentia dæmoni exhibetur, cùm ſint verba indignationis, & per iram, & exaggerationem dicta.

Secundo modo invocatur Dæmon per adjurationem, quando exorciſta illi imperat, ut exeat è corpore obſeſſi, vel damnum non inferat hominum bonis. Hæc invocatio eſt licita, juſta, & à Deo inſtituta. Si verò fieret non imperativè, ſed deprecativè, dæmonem rogando tunc eſſet ſuperſtitioſa, & hæreticalis. Quia talis deprecatio ex natura rei includit cultum, & honorem dæmoni per propriam ſubjectionem deprecantis. Ideoque eſſet hoc peccatum mortale ſuperſtitionis, & caſus Inquiſitionis.

Tertio modo dæmon invocatur per modum adjutorii ad conſequendum aliquid, ſive bonum, ſive malum. Ut ſiquis petat theſaurum, ſanitatem, ſcientiam, cognitionem rerum occultarum, mortem proximi, ſimilia. Tunc, ſive talis invocatio fiat imperativè, ſive deprecativè, ſemper eſt actus ſuperſtitioſus, ſacrilegus, & hæreticalis, de quo Inquiſitores cognoſcunt, quia importat amicitiam, & ſocietatem cum dæmone, quæ contingere non poteſt, niſi cum cultu, reverentia ſacrilega dæmonis, ut per Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 42. *nu.* 19. Carenam *par.* 2. *tit.* 11. §. 13. Bordonum *tom.* 1. *cap.* 17. *à nu.* 8. alioſque.

Invocans autem dæmonem per modum adjutorii eſt hæreticus, vel de hæreſi ſuſpectus. Quia, vel quis invocando dæmonem, illum adorat, ſive adoratione latriæ, quæ ſoli Deo debetur, ſive adoratione duliæ, qua Angeli Sancti, & Beati adorantur, & certum eſt, vel eſſe hæreticum, vel de hæreſi vehementer ſuſpectum, ut latiſſimè probant Eymer. *par.* 2. *qu.* 43. *num.* 5. *& ſequ.* & alii, quos refert, ac ſequitur Carena *d. par.* 2. *tit.* 12. §. 10. *num.* 56. Vel dæmonem invocat, ab eo petendo, quæ ſolus Deus operari poteſt, ut notitiam futurorum quæ naturaliter ſciri non poſſunt, vel quæ pendent à libera hominum voluntate, & arbitrio, vel ea, quæ determinatam non habent cauſam, & ſimiliter ſortilegium committit hæreticale, ut per Pegnam *in com.* 68. *par.* 2. *direct.* Delrium *lib.* 4. *magic. cap.* 2. *qu.* 2. Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 24. *qu.* 1. *&* 2.

Invocatio quoque deprecativa dæmonis ad faciendum, vel ſciendum, ea, quæ non excedunt naturalem ejus facultatem eſt pariter hæreticalis. Quia deprecatio, ſive oratio pertinet ad cultum latriæ, qui ſoli Deo tribuendus eſt. Deprecatio enim eſt actus religionis, per quam Deo reverentia, & honor exhibetur, & homo ei ſubjicitur, & profitetur orando, ſe eo indigere, ſicut autore ſuorum bonorum, ut docet noſter Magiſter 2. 2. *qu.* 83. *ar.* 3. Ideoque oratio ad ſolum Deum dirigi poteſt juxta illud Pſalmi 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus*, & Pſal. 98. *Invocabis me, & ego exaudiam*, & Pſal. 49. *Invoca me, in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.* Porrigimus autem deprecationes Angelis, & Beatis, ac etiam hominibus, ut ait idem D. Thomas *art.* 4. non ut per eos Deus noſtras petitiones cognoſcat, ſed ut eorum precibus ac meritis orationes noſtræ ſortiantur effectum. Invocans igitur, ac deprecans dæmonem ad ſciendum, vel faciendum quæ naturaliter ipſe dæmon ſcire & facere poteſt, illi præſtat obſequium, & honorem, ſoli Deo debitum. Quia verba deprecativa adorationem includunt. Et iccircò dæmonis invocatio deprecativa eſt ſacrilega, & hæreticalis, ut præ cæteris firmant Eymer. *loc. cit.* ibique Pegna, Carena *ſupra num.* 60. Repertor. Inquiſ. *v. dæmon* §. *ſi enim*, Locatus *in judicial. v. Apoſtaſia num.* 7. §. *ſi verò.*

Putant Eymericus, Pegna, Carena *locis allegatis* Suarez *tomo* 1. *de relig. libro* 2. *capite* 19. *num.* 10. invocantem dæmonem non verbis deprecativis, ſed imperativis ad ſciendum, vel faciendum ea, quæ naturaliter ipſe dæmon ſcire, vel facere poteſt, peccare quidem mortaliter, ſed non committere ſortilegium hæreticale, dummodo in tali invocatione non miſceantur res ſacræ, neque aliquis cultus reverentialis, neque dæmon invocetur, ut Dei amicus, vel ad faciendum, quæ facere nequit, neque exiſtimet, id non eſſe peccatum, vel dæmonem poſſe operari; etiam Deo non permittente.

At Simanchas *de cathol. inſtit. titulo* 30. *num.* 17. Farinac. *quæſt.* 181. *numero* 88. Homobon. *in exam. Eccleſ. parte* 1. *tract.* 7. *capite* 3. *quæſt.* 16. Bordon. *tomo* 1. *capite* 17. *quæſt.* 5. *numero* 16. Diana *par.* 4. *tract.* 7. *reſol.* 10. docent, dæmonis invocationem, etiam per modum imperii, ſapere hæreſim manifeſtam. Quia D. Auguſtinus *libro* 10. *de Civit. cap.* 11. ridiculum eſſe ait, invocare dæmones per modum imperii, aut eis comminando præcipere. Quia non eſt poteſtas in terra, quæ comparetur eis, ut inquit Job *cap.* 41. Cùm ergo imperium hominis nil poſſit in dæmonem, ideo dicta invocatio coincidit cum invocatione deprecativa, eſtque deprecativa invocatio palliata, & proinde includit cultum & honorem. Quia cùm dæmon ad hujuſmodi imperium nullatenus ab homine cogi poſſit, ſaltem ex pacto tacito hominis voluntati ſe accommodat. Nam etiam ex hac invocatione imperativa cultum & honorem accipit, & invocantem lucratur, magiſque decipit. Et quia imperare, ac præcipere ei, qui non tenetur juſſis obtemperare, arguit intrinſecam amicitiam inter imperantem, & imperatum; atque adeò qui imperat dæmoni, oſtendit magnam cum eo habere familiaritatem, & majorem, quàm ille, qui tantùm deprecatur.

Quare dicendum, ad hæreſim pertinere, ſiquis ſive deprecando, ſive imperando dæmonem invocaret ut theſaurum oſtenderet inveniendum, ut partum futurum in utero matris formatum ſignificet, an ſit naſciturus maſculus, an fœmina, ut notificet dictum, vel factum præteritum occultum, ut res in ignem projecta non comburatur, ut hominem è loco ad locum transferat, ut ſponſos liget, ut ægritudines inferat, ut corpus mortuum, tanquam vivum per aliquod tempus apparere faciat, ut cœcum non

à na-

à natura, ſed ob aliquod impedimentum illuminet, ut nebulas, & tempeſtates inducat, & ſimilia faciat. Unde notat Simanchas *loco citato, titulo* 21. *num.* 13. *& titulo* 30. *numero* 13. contra tales invocantes inquiri poteſt à Tribunali S. Inquiſitionis, tanquam vehementer de hæreſi ſuſpectos. Idemque ſentiunt Diana *ibidem*, Delatorre *in* 2. 2. *qu.* 95. *ar.* 4. *diſp.* 1. *aſſer.* 4. Spina *in apolog.* 4. *contra Ponſinibium*, Zanardus *in director. cap.* 64. Bordonus *d. n.* 16.

Quinimo invocatio dæmonis non ad malum, ſed ad bonum finem aſſequendum eſt mortale peccatum hæreſim ſapiens. Quia etiam hujuſmodi invocatio non fit abſque amicitia dæmonis, nec abſque illius ſervitute, ac ſubjectione, quæ directè, ac immediatè opponitur ſervituti, ac reverentiæ Deo debitæ, ita, ut qui dæmoni ſubjiciatur per illius invocationem, neceſſariò ſit manifeſtus Dei inimicus juxta illud *Matth.* 6. Nemo poteſt duobus Dominis ſervire. Aut enim unum odio habebit, & alterum diliget; aut unum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Apoſtolus etiam 1. *Cor. cap.* 10. expreſsè prohibet: Nolo autem vos ſocios fieri dæmoniorum. Impoſſibile quippe eſt, habere amicitiam ſimul & ſervitutem duorum invicem inimicorum. Sive ergo quis invocet dæmonem ad bonum finem, ſive ad malum, ſemper illi ſubjicitur, illumque veneratur, & ideò ſemper peccat mortaliter. & graviſſimum ſacrilegium committit, & ut diximus, ac notat Bordonus *ubi ſupra nu.* 16. eſt ſuſpectus de hæreſi, quia invocatio ſimpliciter eſt cultus latriæ.

Qui autem reſponſum dæmonis credit eſſe certum, & infallibile, committit peccatum idololatriæ ac hæreſis. Quia ſic credendo, dæmonem exiſtimat, ut Numen infallibile, in cujus obſequium captivat, vel ſubmittit intellectum, quod pertinet ad idololatriam. Sic etiam credens cenſetur credere, dæmonem non eſſe malum, non eſſe fallacem, neque talem, qui falli, & fallere poſſit. Utrumque autem eſt contra fidem Ac proinde eſt hæreſis. Quòd ſi ex hac credulitate ſequatur exterior divinatio, ac prædictio alicujus rei cum inductione aliorum ad illam credendam vel ad aliquid agendum ratione illius cognitionis, tunc adjungitur etiam malitia ſcandali ſecundùm materiæ proportionem. Si verò quis crederet, aſſertionem dæmonis eſſe valde probabilem, & magnæ autoritatis, ſed fallibilem, non committeret peccatum hæreſis, dummodo materia dæmoniaci oraculi non contineret errorem contra fidem catholicam, ut docet Suarez *loc. atleg. cap.* 8. *n.* 23.

Neque dæmones in ſuis apparitionibus bona conſulentes audiendi ſunt. Nam id malitioſè efficiunt, & transfigurant ſe in Angelos lucis, ut faciliùs homines decipiant. Etenim aliquando apparent fingentes ſe eſſe animas defunctorum, & petunt ſuffragia ſibi fieri, bona malè acquiſita reſtitui, ut ipſos videntes ſic poſtulantes in aliquem errorem inducant, vel mortuos infament, ut docent D. Auguſtinus *lib.* 10. *de civit. cap.* 11. D. Chryſoſtomus *hom.* 29. *in Matth.* D. Thomas 1. *p. q.* 117. *art.* 4. *ad* 2. Sylveſt. *v. Maleficium q.* 4. *dict.* 2. Victoria *de magia q.* 4. *n.* 17. Sotus *lib.* 8. *de juſt. qu.* 3. *ar.* 2. Sanchez *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 38. *n.* 23. *&* 24. Hinc Delrius *poſt lib.* 6. *magic. monit.* 10. rectè advertit, non eſſe faciendum, quod dæmon præſcribit, ſed ſi id ſuadeat, quod ex aliquo præcepto Dei, vel Eccleſiæ ſit ſervandum, faciendum eſt ratione præcepti obligantis. Si verò ſit ſub Conſilio, licere exequi, non quia dæmon dixit, ſed quia eſt in ſe bonum. Tutiùs tamen eſt quandoque illud conſilium prætermittere, aut in aliud commutare, ne quid fraudis eo conſilio dæmon moliatur. Quare Thyreus *de apparit. ſpirit. cap.* 15. *n.* 20. ait, dæmonibus, ne bona quidem conſulentibus eſſe credendum. Quia omnia bona, quæ conſulunt, tendunt ad noſtram perniciem. Quod confirmant Sanchez *loco citato*, Fagundez *in* 1. *præcept. decal. cap.* 36. *n.* 9. *&* 13. aliique omnes.

Si autem divinatio involvat ſuſpicionem hæreſis pertinet tantùm ad Tribunal S. Officii, ut conſtat ex *cap. cauſam de hæret. in* 6. Si verò ſit abſque ſuſpicione hæreſis, eſt mixti fori, & à Judice prævenente, ſive Eccleſiaſtico, ſive laico judicatur, ut in citato capite decernitur, niſi delinquens ſit clericus. Tunc enim ratione perſonæ ad ſolum Judicem Eccleſiaſticum pertinet, ut per Abb. *in cap.* 1. *de ſortileg. nu.* 3. *&* 4. Alberic. *in rubr. de hæret. n.* 13. Clar. *lib.* 5. *v. hæreſis n.* 25. Suarez *de Relig. tom.* 1. *cap. ult. n.* 11. ac Delben. *p.* 2. *dub.* 195. *ſect.* 70. *n.* 4.

Divinationem autem, ſive dæmonis invocationem exercentes cum hæreſi incurrunt ipſo facto excommunicationem Bullæ Cœnæ, etiamſi interna hæreſis occultiſſimè manifeſtetur exteriùs, & ſufficit ipſa invocatio cum falſa credulitate. Si verò exerceant divinationem exteriùs ſine animo hæretico, ſed expreſsè invocent dæmonem, poſtulando aliquid, quod à ſolo Deo cognoſci, revelari, & fieri poteſt, tunc ſi in invocatione dæmonis intervenit ejus adoratio, aut exterior fidei abnegatio, vel renunciatio Chriſti, & Sacramentorum, aut in uſu divinationis miſcentur Sacramenta, vel res ſacræ, in foro exteriori ipſo facto præſumuntur hæretici, & excommunicati in Bulla Cœnæ, quamvis in foro interiori non ſint excommunicati. Quia interiùs nec dæmoni, nec divinationi crediderunt. Si verò nihil ſupradictarum rerum intervenit & pactum cum dæmone non eſt expreſſum, ſed tacitum tantùm, ceſſat ſuſpicio hæreſis, & ille non incurrit ipſo facto excommunicationem. Ita Eymericus *p.* 2. *q.* 42. *&* 43. ibique Pegna *com.* 67. *& ſeqq.* Simanch. *de cathol. inſtit. tit.* 21. *n.* 10. *& tit.* 62. *n.* 2. *ac* 3. *& tit.* 63. *n.* 29. *&* 34. Clarus *ibidem, n.* 24. *&* 25. Filiuc. *tom.* 2. *tr.* 34. *cap.* 8. *nu.* 197. *&* 198. At de his latiùs infra.

Quare Confeſſarius debet attendere, ſi pœnitens in ipſo facto promiſerit dæmoni, ſe Chriſti fidem abnegare, vel crediderit dæmonem eſſe honore dignum, vel habere aliquam divinitatem, vel poteſtatem ſupra hominum voluntatem, vel poſſe prænunciare hominum cogitationes, & futuros eventus, qui à libera hominum pendent voluntate. Nam ſi iſta crediderit, utique commiſit, non ſolùm peccatum mortale ob dæmonis invocationem, ſed etiam peccatum hæreſis: Similiter debet pœnitentem interrogare an orationibus ſacris dæmonem invocaverit, vel adoraverit, vel ſacrificium obtulerit. Quia tunc fuit etiam Idololatra. An ſi à dæmone petierit, ut aliquo modo damnum proximo inferret, an res ſacras in maleficio immiſcuerit, an crediderit, dæmonem ſine Dei permiſſione habere virtutem ad producendum illos nefarios effectus. Nam ſi hoc crediderit, fuit etiam hæreticus, & ſi proximo damnum intulerit, tenetur illum obſtringere ad damni reſtitutionem.

Et quamvis Valentia *to.* 3. *diſp.* 1. *q.* 10. *pun.* 3. opinetur quod tres ſpecies generales divinationis diſtinguantur ſpecie in genere moris, illæ verò ſpecies, in quas illæ tres generales ſubdiſtinguuntur, ſolùm diſtinguantur in genere entis, non autem in genere moris, & ſic in genere moris très tantùm ſpecies divinationis, nempe Necromantia, Augurium, Divinatio per ſortes. Unde ait eſſe in confeſſione exprimendas. Et quamvis Reginaldus *in prax. to.* 1. *lib.* 6. *cap.* 4. *n.* 214. Sotus *in* 4 *ſent. diſp.* 18. *q.* 2. *ar.* 4. *concl.* 6. Diana *p.* 1. *tr.* 7. *reſol.* 46. *&* 66. Rodriq. *to.* 1. *ſum. cap.* 53. *n.* 5. Suarez *d. lib.* 2. *cap.* 9. *n.* 5. *& cap.* 50. *n.* 5. Azor *p.* 1. *lib.* 9. *cap.* 12. *q.* 3. Salelles *lib.* 2. *cap.* 2. Delbene *loc. cit. dub.* 221. *ſect.* 3. *num.* 3. & ante omnes Cajetan. *opuſc.* 1. *tract.* 5. *de confeſ. num.* 176. doceant, non

non eſſe in confeſſione neceſſariò exprimendas. Quia non ſunt ſpecies omnino diverſæ in genere moris. Et Sanchez ſatis eſt, ſi quis confiteatur: Toties peccavi peccato divinationis; neque neceſſe eſt addere ſemel per Aſtrologiam, iterum per chiromantiam, aut per necromantiam. Nihilominus circumſtantiam invocationis dæmonis ex pacto explicito eſſe in confeſſione expiicandum, tradunt Suarez, & Salelles *locis allegatis*. Hac ego in re id certum cenſeo, quod cùm divinationi ſæpiùs adjungantur circumſtantiæ variantes ſpeciem, ſcilicet hæreſis, idolatriæ, & ſpecialia pacta apoſtaſiæ à Deo, ejuſque obedientia injuſtitiæ, aliorumque vitiorum, iccircò exprimendæ ſunt in confeſſione. Spectata verò ſola malitia divinationis, quia hæc conſiſtit in ſupplicatione dæmonis, attribuendo illi, quod divinum eſt, nimirum caſualium, & liberorum prævisionem, & in his, aut aliis magiſterium, & oraculum in contemptum magiſterii divini, & in hanc formalitatem convenit omnis divinatio, licet ſit longè gravior malitia hæc in divinatione, quæ fit per expreſſam invocationem, ut docet D. Thomas 2. 2. *qu.* 95. *art.* 3. *ad* 1. tota hæc quæſtio reducitur ad antiquam illam, & hactenus non deciſam quæſtionem, An circumſtantiæ, non mutantes ſpeciem moralem, ſint exprimendæ in confeſſione ſi notabiliter aggravent? Ego cenſeo magis expedire, ac tutius eſſe, ut exprimantur.

An autem ſpecie diſtinguatur Divinatio, per quam à dæmone petitur id, quod ſuperat ejus virtutem, & ſolius Dei eſt proprium, ab illa, in qua à dæmone petitur id, quod ille ex propria virtute ſcire poteſt? Videtur, quod hujuſmodi ſuperſtitiones, ac divinationes ſpecie diſtinguantur. Nam in ſuperſtitione, aut divinatione, in qua invocatur dæmon ad ea, quæ Dei ſunt propria, quod Dei eſt aſſumitur, ac dæmoni exhibetur, atque ita ex vi talis invocationis tribuitur dæmoni cultus, qui ex objecto eſt divinus, ac ſoli Deo debitus. At ubi à dæmone petitur ſolùm id, quod ipſe poteſt facere, nullus cultus illi tribuitur qui per ſe, & ex objecto, arque intrinſecè ſit divinus, ſed malitia talis ſuperſtitionis conſiſtit in eo, quod colitur Dei hoſtis, qui affectatione divinitatis quærit ſibi adhiberi talem cultum, & ex illo ſibi adhibito, aliquid ſibi divinitatis putat competere in Dei contemptum. Unde ille cultus ſolum avide eſt divinus. Neque enim invocare creaturam ad id, quod facere poteſt, eſt tribuere illi cultum divinum, neque eſt per ſe illicitum.

In genere verò mali ſpecie diſtinguitur cultus, qui ideo eſt malus, quia cùm ſoli Deo ex natura ſit debitus creaturæ tribuitur; non verò cultus, qui eſt malus, non quia ex ſua natura ſit debitus Deo, & tribuitur creaturæ, ſed quia eſt cultus inimici Dei, divinitatem affectantis Et licet tribuere hunc cultum dæmoni ſit contra virtutem Religionis, & propterea ſit ſuperſtitio, videtur tamen, quod hæc ſuperſtitio ſit alterius rationis ab illa, in qua cultus ſoli Deo debitus, dæmoni tribuitur. Nihilominus exiſtimo, quod ad diſtinguendum ſpecie ſuperſtitiones parum intereſt, an cultus, qui dæmoni exhiberur ſit divinus ex ſua ſubſtantia, vel ex circumſtantia. Cultus enim qui dæmoni exhibetur in ſortilegio, vel explicitè, vel implicitè, tribuitur illi ſecundum intentionem illius affectantis, eſſe ſimilem Deo, & quod illi etiam in Dei contemptum homines ſubijciantur, illumque colant, quod eſt exhibere dæmoni cultum indebitum, ac virtuti Religionis contrarium, divinunque cultum tollere, ac dæmoni exhibere.

CONSULTATIO XCIV.

De prima Divinationis ſpecie explicatior Diſquiſitio, nempe de Præſtigio, de Necromantia ſive de arte magica emortuali, de Divinatione Pythonica, de Ariolatione, de Hydromantia, Geomantia, Aëromantia, Dactylomantia, aliiſque ſpeciebus Geomantiæ, de Aruſpicina, ejuſque partibus, de divinatione per ſomnia divina, naturalia, dæmoniaca, deque eorum interpretatione, ac de Divinatione ex ſomno divino, ſive raptu, vel extaſi, de apparitione ac revelatione Dei per ſomnia. Per quos Deus loquatur? An per Angelos? Et quo idiomate Angeli loquantur cum hominibus? deque aliis graviter quidem, doctè, ac eruditè.

Præſtigium

PRima Divinationis ſpecies præſtigium eſt. Hac implicati fuerunt Apollonius Thyaneus, Simon Magus, alij, qui à dæmone familiari in forma canis inſtruebantur. Lamiæ item, quæ comedunt, bibunt, loquuntur, concumbunt cum dæmone, ac illum in forma hirci adorant, eique ſacrificia offerunt. Id autem eſt divinatio, ſive operatio, quæ promanat ex præſtigioſis apparitionibus dæmonum, occulta docentium, vel aliud exercentium opus ad invocantis voluntatem ac petitionem, Has multipliciter fieri advertit Cajetanus 2. 2. *qu.* 95. *ar.* 2. Gabriel *in* 2. *diſt.* 8. *quæſt.* 2. Sylveſter *de ſtrigimag. lib.* 2 Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. Delatorre *in præamb diſput. ad d. q.* 95. Thyræus *de apparit. dæmon.* ac Iſidor. *lib.* 7. *cap.* 8. triplicem apparitionem ſpirituum enumerans, nos duplicem admittimus. Unam corporalem, ut cum corpore aſſumpto viſibiliter apparent, ſive corpus illud ante aſſumptionem præexiſtat quomodo creditur dæmonem apparuiſſe. Quæ in figura Serpentis *Geneſ.* 3. & per ulmum ſalutaſſe Apollonium, quod narrat Philoſtratus *in ejus vita*. Sive ab ipſis ſit formatum applicando activa paſſivis, aut illud efformando ex aëre, ſive immutando ſenſus ac ſi à corpore præſente moverentur. Sive aſſumpto corpore alieno, efformando voces. Quomodo autem dæmones poſſint corpora aſſumere, ac in illis apparere doceat Theologi *ad* 1. *p. D. Thomæ qu.* 50. & tradit Delrius *lib.* 2. *magic. qu.* 28. & nos inferiùs pauca.

Non fuit tamen præſtigium, cùm Moyſes audiebat vocem Dei ſibi loquentis è propitiatorio *Num.* 7. & *Samuel* 1. *Reg.* 3. Sic enim & dæmones ſine præſtigio operantur, ut voces audiantur, nemoque loquens videatur, ut in ſimulacris Gentium. Plura enim opera dæmonum ſunt ſolida, de quibus Sylveſter *loc. cit.*

Procurare autem hujuſmodi apparitiones, eſt procul dubio illicitum, etiamſi procurentur, ut dæmones revelent quæ naturaliter ſciunt, vel faciant quod poſſunt, ut habetur ex D. Thoma *ibidem. art.* 4. ubi Cajetanus & Delatorre. Sicuti & illicitum eſt procurare etiam per modum imperij ut dæmones defunctorum animas nobis repræſentent, aliudve faciant. Præſertim quia hujuſmodi apparitiones magna ex parte non habentur ab illas petentibus ex ſola dæmonis invocatione, ſed præcedentibus ſacrificiis, oblationibus, precibus, cultu ad intentionem directo, ac divino, & ex pacto aliquo expreſſo. Unde invocare dæmones ad hujuſmodi præſtigia, hæreſim ſapit, & ſaltem ſuſpicionem vehementem hæreſis involvit.

Dæmon verò nedum invocatus, ſed etiam ſponte ſæpius apparet, ac ſemper in ſpecie proportionata fini à ſe intento; præcipuè, ſi vult ſpecie boni ad malum inducere, apparet in forma Chriſti, ut S. Martino, in forma Dei, ut Theodoræ viduæ, in forma Angeli, ut S. Julianæ. Quoniam verò ad decipiendum magis idonea eſt for-

est forma humana, hanc plerunque effingit, sed non eodem modo.

Cognoscuntur autem apparitiones dæmoniacæ vel ex parte rei revelatæ, vel ex parte circumstantiarum, vel ex parte personæ, cui fit revelatio. Ex parte rei revelatæ, si ea sit contra rectam rationem, ut si suadeat falsum cõtra fidem, Sacram Scripturam, Sacras traditiones, sacros Canones, leges divinas, aut Ecclesiasticas, aut contra aliquam virtutem: vel si suadeat bonum cum circumstantia mala, ut si excitet ad opus bonum cùm est impeditivum majoris boni, aut illud bonum non est congruum professioni, Officio, & conditioni personæ, cui fit revelatio; vel si moveat ad singularia, & extraordinaria jejunia, orationes, ac cœremonias singulares, quæ reddant personam aversam à Christi & Sanctorum imitatione, ut gaudeat ex novis, & singularibus suis inventis; vel si excitet ita ad bona, ut simul excitet ad aliqua prava & impia, vel excitet ad illa bona, ex quibus mala & impia sequantur.

Ex parte verò circumstantiarum visionis probabiliter cognosci potest, an visio sit dæmoniaca, primò si attendantur cogitationes, quæ in eo, cui fit apparitio antecedunt, aut subsequuntur. Nam ex præcedentium imaginatione posset sequi phantastica illusio. Si verò apparitionem sequantur prava desideria, signum est, dæmonem fuisse, qui apparuit, ut illa excitaret, præcipuè si in ipsa pugna cum pravis tentationibus non apparet perfecta victoria. Secundò si lætitia, quæ in principio apparitionis mentem demulserat, vertitur in horrorem, ac mœrorem; vel si horror, qui ab initio cœpit sensim, non cessaverit, sed perseverat. Nam si homo ab initio concipit horrorem, ac tristitiam, sed postea, fugata mœstitia, mens dulcedine perfunditur, signum est divinæ apparitionis. Tertiò si revelata, præsertim utilia, suum non sortiantur eventum, indicium est, ea fuisse à dæmone. Quartò ab effectu etiam aliqualis conjectura colligitur, si is, cui facta fuit revelatio, & apparitio illam publicat non quidem ob necessitatem aliquam, ac bonum spirituale, sed ex causa temporali, & propria. Quintò ex forma apparitionis, ut si non in forma humana, sed bestiæ monstrosæ, vel si in forma humana, aliquid in ea deforme ac insolens inspiciatur, ut si corpus sit atrum fœtens, pilosum, oculi flammantes, ac hujusmodi.

Ex parte autem personæ cui fit apparitio, suspecta redditur, si sit hæretica, vel apostata à fide, vel infidelis; si sit energumena, phrenetica, furiosa: si abundet atra bili; si vigiliis attenuata; si nimis apprehensiva, si puer, si senex, si fœmina, si alias falsas revelationes audiverit, illasque manifestaverit, si mores perfectioni Evangelicæ non congruant, & id genus alia, de quibus Delrius *lib.* 4. *magic. cap.* 2. *qu.* 3. Delatorre in *d. qu.* 95. *ar.* 3. *disp.* 3. Gravina *de vision. lib.* 2. *cap.* 5. Sousa *lib.* 1. *aphor. cap.* 34. Caspar Scortus *in physica curios. in append. ad lib.* 1. §. 5. Thyreus *loc. alleg. cap.* 16. *& alij.*

Multis item modis exerceri potest Necromantia. Per sacrificium, & per solam incantationem, qua utebatur Tiresias. Sacrificio adjungebantur functiones, ritus, ossa, fibræque mortuorum ac res aliæ planè ferales ut apud Lucanum *lib.* 6. Hoc utebatur Thessalicus, ut notat Delrius *lib.* 4. *magic. sect.* 2. ubi latè refert singulos ritus, & cæremonias Necromantiæ, non sine imperitæ plebis periculo. Herbas etiam diversas applicant, & post herbas incantationes cum ululatu, solenni carmine, murmure. Carmina aliqua sunt deprecatoria, in quibus invocantur Eumenides, Pluto, aliique dæmones. Alia comminatoria. Umbrasque dicunt apparere in signum, quod mortuus suscitatus est, vel quod anima apparuit. Sed non umbræ defunctorum sunt illæ, ait Tertullianus *lib.* 3. sed dæmones ita operantes, ut decipiant assectas, mentitas apparitiones dæmonum animas fingentes. Plura describit Cresperus *lib. de odio Satanæ, discursu* 12. At Delatorre, *d. qu.* 95. *ar.* 3. *disp.* 3. & post eum Sousa *lib.* 1. *aphor. cap.* 41. *nu.* 2. tradunt Necromantiam fieri tribus modis. Primò cùm Necromantici certa verborum forma aut quibusdam carminibus, ac circulis descriptis cum figuris, & characteribus à dæmone præscriptis, plerunque applicato sanguine, mortuos suscitare conantur, & ab eis addiscere futuros eventus, aut res omninò occultas, sed præcipuè suscitare eos jactitant, qui flagitiosè vixerunt, aut violenta morte è vita deturbati sunt, quos multa manifestare docet Porphyrius *lib.* 2. *de abstin. animal.* Cùm enim de pravis, & fallacibus dæmonibus sermonem instituisset, mox hæc de animabus nugatoriè subjicit; *Tales sunt & animæ mortuorum, quæ vitiis oppletæ, è corpore migrarunt. Conflictantur etiam tunc iræ, & concupiscentiæ perturbationibus, & in naturam conversæ dæmonum, similes illorum redduntur noxiæ, ac turbulentæ in varias se vertunt formas, ac modò conspicuas se oculis præbent, modò recedunt, & ita eludunt aciem, tum intuentium, tum etiam cogitantium.* Et alibi ita etiam inter eos, qui ipsi quoque insaniunt, insaniissimus affatur, *Prava anima, quæ corpus suum violenter reliquit, expoliata, ad hoc ipsum deinde se admovet, ibique moras trahit. Unde nonnunquam visæ sunt animæ lamentari. Nam animæ carentium sepultura, circa corpora immorantur, quibus malefici sæpius abutuntur ad ministerium sum explendum, compellentes animos à positione corporis, vel partis cujusdam assumptione. Quo circa qui vaticinantium animalium insinuari sibi animas optant, præcipuè illorum membra deglutientes, veluti cervorum, vel talparum, vel aliorum accipiunt, & ita præsentes sibi faciunt animam, Dei ritu vaticinantem. Talis enim anima una cum sui corporis integra sumptione, in corpus humanum se penitus ingerit.* Hæc Porphyrius, qui tantis delectatus est nugis.

Ciccus Asculanus in Commentariis, quos in Sphæram edidit, nominat librum, qui olim extabat, & inscribebatur, *Scripta Cham*, opus magicæ atque maleficæ impietatis plenum, continens elementa, & praxim necromantiæ. Apud Plinium *l.* 30. *cap.* 2. legitur Osthanes hujus artis præcipuus Professor, qui promittebat quorumlibet mortuorum excitationes, & colloquia cum vivis. Et ab antiquis plura numerantur loca, ubi à defunctis oracula, & responsa exposcebantur, ut Cymericum Oraculum ad Avernum Cãpaniæ lacum, Thesprotiũ, & alia, quæ alibi attulimus. Phigaria, civitas Arcadiæ copiosa planè & locuples fuit hujusmodi Magis emortualibus, à quibus occulta & futura siscitari erat consuetum. Et Augustinus *l.* 9. *de civit. c.* 11. *ex Apuleio* & aliis multos necromanticos recenset ac refutat, Tertullianus quoque, lib. de anima ex Nicandro alios commemorat.

Cur autem dæmon assiduè necromantiæ vacet, rationem reddit D. Thomas, ut scilicet faciliùs hominibus quicquid vult persuadeat. Libentiùs enim, ac próptiùs credunt vel amicorum animabus quàm dæmoni, quem animo etiam horrent. Hoc autem modo docere conatur versutus, callidus, veterator, inferorum carcerem non esse perpetuum, ex quo non liceat aliquando ad nos transmeare, sicque non esse adeò graves illius pœnas, quemadmodum vulgò narratur, animas, etiam post mortem, habere corpora, vel posse quælibet corpora induere, aut in alia migrare ex Pythagoricis, & consequenter non habeatur fides, ac spes Christianæ resurrectionis. Hoc etiam modo quamplures inducit superstitiones, quibus mortuos, tanquam terrificos repræsentatos, placare, sibique conciliare studeant, vel animas quorumdam sapientia, vel fortitudine, vel potestate inter viventes clarissimorum, non humanis modo, sed etiam divinis honoribus prosequantur, venerenturque.

Secundo modo cùm quis animas jam defunctorum conatur carminibus, aut cæremonijs evocare, ut occulta re-

ta revelent, quæ divinatio appellatur Scyomantia.

Tertio modò ex præſcriptis lineis, quibuſdam figuris, & ſignis, aut eorumdem cadaverum contactu in defunctorum corporibus, fortuita futura vel abſcondita percipiunt, quorum plura temere ac imprudenter deſcribit Torreblanca *to.* 2. *l.* 8. *c.* 8. quæ nos conſulto relinquimus. Sat enim eſt indicare horrenda & nefanda ſcelera hujus artis, ut fideles agnoſcant quàm juſte jure divino, ac humano ſit prohibita. Levitici *c.* 19. Deut. *c.* 18. Judic. *c.* 12. Iſaiæ *c.* 8. 1. Reg. *c.* 9. & 4. Reg. *c.* 1. *can. qui ſine ſalvatore* 26. *q.* 5. *l. Prætor ait*, §. *adverſus C. de ſepulchr. violat. l. multi C. de malef. & mathem. l.* 2. *tit.* 23. Stultus etenim judicari debet, qui Dæmonis reſponſa expetit, cùm munus ejus ſolitum ſit mentiri, atque decipere, ut notat Hieronymus in Iſaiam *c.* 41. Auguſtinus *l.* 10. *de civi. c.* 10. & Franciſcus Picus *l.* 4. *prænot. c.* 9. Undè conſultori, & conſulenti pœna mortis naturalis à Deo imponitur Levit. *c.* 20. & poſt hanc vitam mors æterna Apocal. 20. Jure humano ſtportationis pœna in nobiles, mortis in viliores ſtatuitur. *d. l. Prætor ait*, *l. qui ſepulchrum C. eod.* & à Conſtantino etiam lethale ſupplicium imponitur in *l. mult. C. de malefic. & mathem.* Jure autem Canonico recentiori Sixti V. hanc artem exercentes, tanquam hæretici condemnantur, de quo infra, cùm id expreſſè ibi non habeatur, Imo, ut obſervat Picus *ibidem*, Dæmon ipſe tandem aliquando ipſis Necromanticis vitam aufert, vel ſaltem mentem; ideo Lymphatos ac Ceritos, & imaginoſos eos appellat Lavater. *l. de ſpectris*, ac Remigius *l.* 2. *de Dæmonolatr. c.* 3. Et male perire, expertus eſt Saul 1. *Reg.* 28. Zoroaſter apud Plinium *l.* 30. *c.* 1. Numa Pompilius apud Plutarchum *in Numa*, quod & de Tullio Oſtilio prodit Livius *l.* 1. de Valeriano Nicephorus *l.* 10. *c.* 26. de Heliogabalo Xiphilinus in ejus vita, de Orpheo, Mopſo, Amphiarao Ovidius, & Statius, de Phyagna Samio Laertius *in ejus vita.*

Tenendum autem omnino eſt. Suſcitationes mortuorum arte necromantica, ut occulta cognoſcantur, ſunt impoſſibiles, ideoque fallaces. Nam ſuſcitatio mortuorum eſt miraculum. Dæmones autem non poſſunt patrare vera miracula, ut jam dictum *tom.* 9. Simulant quidem Dæmones, vel eorum Magi, aliquos eſſe mortuos, qui laborant quibuſdam morbis, quibus immobiles, ac inſenſibiles redduntur ac ſi vere defuncti eſſent. Quod docent medici ſæpè ex infirmitate accidiſſe. Sic puella, quam finxit ſuſcitare Appollonius, teſte Philoſtrato, & ille, de quo Plutarchus *l.* 10. *de Republ.* Poteſt & Dæmon, permittente Deo, ſumere cadavera defunctorum, alia aerea ſubſtituere, quæ ipſe movet, & apparent ac ſi ex ſe ipſis moverentur, ſicut de corpore Romuli, teſtatur Livius *l.* 2. Ingreditur etiam Dæmon cadavera mortuorum, & inſtar viventium corporum movet. Inſigne exemplum illud, quod narratur à Phlegetonte *l. de mirabil. & longæv.* Nec minus mirum, quod accidit mago illi Cornelio Agrippæ, de quo *alibi*. In Theſſalia quoque, referente Apuleio *l.* 1. *Aſini c.* 2. Ariſtomenes à Meroe vetula decollatur, & ſpongia in vulnus intromiſſa, fingit vivere, qui cùm ad fluminis ripam approximaretur, curvans, ut biberet, ſpongia decidit, & mox in fœtida oſſa reſolvitur. Cæſarius quoque *l.* 12. *miracul. c.* 13. refert cadaver cujuſdam Principis defuncti, ſchedula appenſa à Dæmone, geſtata integro anno antequam ſepulturæ traderetur, actiones humanas ita exacte mentitum, ut in arduis diſcurreret, cum amicis, formante voces Dæmone, confabularetur, comederet, biberet, cum uxore concuberet, nuſquam tamen dignoſceretur.

Non eſt autem difficile Dæmoni, cadavera diù ſervare incorrupta, balſamo atque aliis unguentis. Et ſervantur quidem incorrupta corpora fulmine percuſſa ex ipſa corporum conſtitutione, ex victus parſimonia, ex loci conditione, aliiſque de quibus *tom.* 4. & 9. Undè, licet quandoque divinitus conſervantur incorrupta Sanctorum corpora non tamen credendum eſt, ideo non eſſe corpora Sanctorum quia corrupta inveniuntur. David namque, Jacob, aliique Sancti viri mortui ſunt, eorumque corpora pulvis, ac cinis. *Omnis enim caro fœnum*, Iſaiæ *cap.* 40. Hiſce autem, aliiſque modis poteſt Dæmon pravorum hominum corpora, Deo permittente, conſervare incorrupta, ut imperito vulgo eorum affectatam Sanctitatem perſuadeat, vel motu locali noxia pellendo, vel applicando juvantia. Sic & in igne projecta corpora efficit, ne fiant cinis, vel illa ungendo frgdiſſimis, vel ſe ipſum inter ignem, & corpus ingerens, ut impediat ignis virtutem, vel in Aera ſublevet, ut de Guidone de Laſia hæretico, combuſto iccirco ab Inquiſitoribus, refert Caſtillus *in chron. Prædicat.* & Bernardus Lutzeburgenſis *in catal. hæret. litt. G.* vel per celerem, ac violentum motum, vel aliquo Medicamento, aliave arte vim ignis coercendo.

Omnes item animarum apparitiones, quas Necromantici omni ope fieri contendunt, falſæ ſunt ac mentitæ. Confirmat hoc Iſidorus *l.* 8. *etymol.* Chryſoſtomus *hom.* 9. *in Matth.* Auguſtinus *l.* 10. *de civ. c.* 11. cæterique Patres, & Scholaſtici cum D. Thoma *q.* 117. *art.* 4. *ad* 2. Gulielm. Pariſiens. *de univerſ. p. ult. cap.* 28. Victoria *de Magia n.* 12. Anania *l.* 3. *de nat. Dæm.* Pereirius *eod. tr. l.* 1. *cap.* 11. Delatorre *d. q.* 95. *diſp.* 1. Delrius, Autor mallei Nider, Remigius, Directorium, ibique Pegna, Torreblanca, Picus *loc. cit. c.* 9. qui necromantiam in Chaldæa ortam tradit ex Auguſtino.

Et ſane D. Thomas *p.* 1. *q.* 89. *ar.* 8. *ad* 2. non minus miraculum cenſet apparitionem animarum, quam cœci illuminationem. Quod antea dixerat Auguſtinus *l. de cur. pro mort.* Verum iſta divinitus fiunt longè aliter quàm ſe habet uſitatus ordo ſingulis creaturarum generibus tributus. Non enim ideo putandum eſt vivorum rebus quoſlibet intereſſe poſſe defunctos. Nam quibuſdam ſanandis vel adiuvandis Martyres adſunt. Sed iccirco potius intelligendum eſt per divinam potentiam Martyres vivorum rebus intereſſe, quoniam defuncti per naturam propriam vivorum rebus intereſſe nequeunt. Quod ſi veræ eſſent animatum apparitiones, quæ narrantur, & non miniſterio Angelorum, innumera fere miracula ſine prorſus neceſſitate contingerent, cum Angelorum repræſentationes in aſſumptis corporibus ſufficiant. Undè credendum eſt, animas ipſas ratò comparuiſſe, ſæpe Angelorum miniſterio. Quare D. Thomas 3. *p. q.* 45. *ar.* 3. & *in Matth. c.* 17. non vult admittere Moyſem in monte Thabor apparuiſſe in proprio corpore aſſumpto, ſed in aereo, & Tertulianus *l. de anima c. ult.* notat, quod cum dives Epulo *Lucæ* 16. in inferno ſepultus, Abraham rogaſſet, ut aliquem ex inferis mitteret, ſuos monitutum, ut bene viverent, Deus id ei non conceſſit, quia nunquam, aut rarò id faciendum eſt.

Certumque autem eſt, non poſſe animas virtute naturali vivis apparere, ut tradit D. Thomas *q.* 117. *ar.* 4. & *q.* 89. *ar.* 8. *ad* 2. & *in* 4. *d.* 45. *q.* 2. *art.* 1. & *quæſtiunc.* 3. poſt D. Auguſtinum. Quare autem à Deo animæ evocentur, ut vivis appareant, oſtendunt Juſtinus Martyr, aliique Patres apud Coccium *tom.* 1. *l.* 5. ac Delatorre *diſp.* 1. *de necromant.* Quare D. Auguſtinus *l. de cur. pro mort. c.* 7. ac ſæpe alibi, animas defunctorum, quas Magi oſtendunt, fictas eſſe, & phantaſmata, non veras. Sotus *in* 4. *d.* 34. *q.* 1. Gulielm. Paris. *loc. cit. c.* 24. poſt D. Thomam, quem ſequuntur Theologi omnes, dixitque etiam Ulpianus *in l. oſtentum ff. de verb. ſignif.* ac tradit Tertullianus his verbis: *Necromantia ſecunda eſt idololatria, in*

qua se Dæmones perinde mortuos fingunt, quemadmodum in illa Deos. Quidni, cum & Dii mortui sint? Itaque invocantur quidem defuncti, sed Dæmones operantur sub eorum obtentu. Hanc autem fallaciam Dæmonis sub personis defunctorum delitescentis, etiam rebus probamus, cum in exorcismis nostris interdum Dæmon aliquem se ex hominibus affirmat, sicut & alibi Deum, nihil magis curans, quàm hoc ipsum excludere, quod prædicamus, ne credamus animas omnes malorum ad infernos redigi, & ut judicii, ac resurrectionis fidem turbet. Et tamen iste Dæmon postquam circumstantes circumvenire tentavit, instantia Divinæ gratiæ victus id, quod erat in verò invitus confitetur. Sic etiam in necromantia, quæ jam quiescentes animas evellere ab inferis creditur, & conspectui exhibere, fallax est operatio plane, quia & phantasma præstatur & corpus effingitur. Nec magnum illi exteriores oculos circumvenire, cum interiorem mentis aciem excæcare facile est. Sed etsi quosdam evocavit Dei virtus in documentum juris sui, non iccirco communicavit fidei & audaciæ Magorum, fallaciæ somniorum, licentiæ Poëtarum. Plinius quoque hanc artem animos evocandi irrisit l. 30. c. 2. referens etiam Neronem illam spernentem.

Talesque fuerunt apparitiones, quas plerique narrant Autores. Glicas *p.* 4. *annal.* memoriæ tradidit quendam Sanctabarenum, fictum monachum, sed verè necromanticum Basilio Imperatori Filium defunctum deploranti demonstrare promisisse, & adimpleviſse. Imperatori namque per sylvam gradienti fecit, ut Constantinus patri obviam fieret. Quem cùm vidisset Imperator, complexus, & deosculatus fuit, sed mox evanuit ex oculis. Pariter duobus invenibus nobilibus Hispanis vane jactantibus se Achillem superaturos, si adesset, quem necromanticus quidam obtulit visendum, à cujus feroci aspectu perterrefacti alter aufugit, alter immobilis remansit. Aliud non absimile narratur in Theatro vitæ humanæ. Pleton mirabil. *lib.* 1. prodit, cadaver Polycrisi voces articulatas emisisse. Quod & Plinius *lib.* 7. *cap.* 5. scribit de cadavere Gabinii. Non est tamen negandum loquutiones defunctorum interdum fieri vel ab anima ex divina permissione, corpori redeunti, vel ab Angelis. Narrat enim Socrates *lib.* 1. *hist. cap.* 8. & 9. Ruffinus *lib.* 1. *hist. Eccles. cap.* 5. de Spiridionis filia Ivene defuncta, quæ, cùm quoddam pecuniæ depositum abscondisset, pecuniæ domino instante, pater ejus ad sepulchrum accessit, & vocata filia, apparens locum, ubi depositum vivens collocarat, patefecit. Et in historia Patrum *p.* 2. *cap.* 37. ac in Fulgosio *lib.* 1. *exemplor. cap.* 6. Divus Macarius dum viveret homicidii testis fuit, quod post ejus obitum alteri imputabatur. Hic ad sepulchrum Macharii accessit, & coram culumniatoribus cadaver interrogat, an ipse fuerit homicidii reus. Ex cadavere vox proxiliit, ipsum non fuisse occisorem. Undè liber evasit.

A Dæmonibus tamen aliquando id evenire, constat, voces hujusmodi efformantibus, sive in corpore, sive juxta corpus, ut dum quis tibia, vel fistula voces humanas fingit, notante Abulense in Exod. *c.* 7. *q.* 115. sic etiam referunt Pleton *loc. cit.* & alii, calvaria, defunctorum voces emisisse. Exempla leges apud Marullum *l.* 6. *c.* 14. Franciſc. Picum *l.* 7. *prænot. c.* 10. & Melchiorem Flavinum *l. de statu animarum.*

Cùm igitur Necromantici invocantes Dæmonem habeant expressum pactum cum Dæmone, & utantur Sacrificiis, ac cœremoniis quæ divinum cultum significant, & ad idololatriam pertinent, ac insuper, ut habetur *can. Episcopi* 26. *q.* 51. vel credant, creaturas ab alio, quam à Deo posse in melius, aut deterius immutari, aut transformari in aliam speciem, vel credant Dæmonem sua virtute posse vel mortuos suscitare, vel animas ad libitum evocare, & ad corpus deducere; vel has incantationes, & carmina sive ceremonias vim habere ad animas evocandum; vel etiam credant, alium, quam Deum posse ea, quæ per se occulta sunt, cognoscere ac revelare; vel etiam credant animabus majorem, quam cùm in terris versabantur, virtutem, atque efficacitatem inesse, certum est, quod plerumque vel infideles sunt, aut apostatæ à fide, aut hæretici, aut de fide vehementer suspecti. De anima Samuelis alibi fuse.

Divinatio Pythonica.

Sub hac generali appellatione Pythonum, universale divinandi genus comprehenditur, ut patet ex Deutor. *cap.* 11. Levit. *cap.* 2. & lib. 4. Reg. *cap.* 21. *ac* 23. & Isaiæ *cap.* 8. At nos cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 3. cumque aliis accipimus hanc divinationem pro illa, qua Dæmon occulta prædicit per homines vivos. Consuevit enim Dæmon per viros, aut mulieres responsa dare. Tales fuere Dodonides Columbæ, Vates Colophonii, Trophonii, Seractini, Francica Pythonissa, quæ Merovæum decepit, Pythonissa Saulis 1. *Reg.* 2. 8. Tales omnes Pythonici, dicti etiam Ventriloqui, quòd ex imo ventre vox prodire videbatur de quibus, atque aliis alibi fusius. Præcipuum autem oraculum apud Gentiles fuit. Delphicum Apollinis, cujus originem ita describit Diodorus in vita Philippi. Eo in loco, quo templi aditum Delphis fuit, specus erat recessu magno, & obscuro, ad quem, cùm capra pascens ascendisset, afflata est subterraneo illa spiritu, exultarequæ cœpit modo insolito. Quod admiratus pastor, cum ipse ad ostium specus venisset, correptus est furore, cœpitque futura quædam prædicere. Hoc & alii tentarunt, affectique sunt eodem modo. Res huc est progressa, ut qui futura vellet cognoscere, adduceretur, qui capite in antrum immisso vaticinaretur. Quod cum non sine periculo fieret, neque etiam sine exitio multorum, templum Delphici ibi erexerunt Deo vati Apollini, statueruntque virginem, quæ in machina consistens, tutò posset afflari divino illo Spiritu, responsaque consulentibus reddere. Quam machinam de tribus sulcris Tripodem nominarunt, quasi trium pedum eadem forma, qua postea ænei tripodes. Sacerdos Pythia dicebatur, quæ initio virgo fuit, Dianæ similis. Postea violata Pythia quadam ab Hecheerate, Delphici mulierem non minorem natu annis quinquaginta Pythiam statuerunt, relictis in perpetuum virginibus, modò illa virginali ureretur cultu, ne in totum mos vetus interiret. Undè ad hanc divinationem pertinet etiam divinatio oraculorum, nimirum responsa data à Dæmone certis in locis. Nobiliora Oracula Jovis Dodonei, Ammonii, Patii, Delii, Sminthæi, de quibus etiam *alibi*, & multa Torreblanca *l.* 7. *pluribus in utroque opere.*

Divinatores etiam isti Dæmone afflati, dicti sunt fanatici, differentes ab arreptitiis, & obsessis à Dæmone, talesque fuere Orpheus, Incessæus, Atticus, Tyresias, Sosipatra, ut refert Eunapius *in vita Aldesii*, non autem Sibyllæ, ut falsò credidit Delrius *l.* 4. *c.* 2. *q.* 6. apud quem multa erudita, sed nonne & multa anilia? De Sibyllis jam dictum. Tales quoque sunt Exstatici, qui à Dæmone extra se rapi, motu sensuque privati, ac interim putantes mira se addiscere, post modum futura prænunciãt. Sæpe autem id in arreptitiis accidit. Exemplum suppeditat *cap.* 6. *Act.* ubi describitur quædam puella Pythonissa, quæ divinando magnum quæstum suis dominis faciebat, & sic

& ſimul à Dæmone arripiebatur, quæ liberata fuit à Divo Paulo, & ſtatim ceſſavit Divinatio.

Cur autem Dæmones illis in locis tantùm reſponſa redderent. Jamblicus *l. de myſteriis*, & Plutarchus *lib. de defectu oracul.* quos ſequitur Pomponatius *in lib. de incantat.* Aponenſis *ſect. 3. problem.* Levinus Lemnius *lib. 2. de occult. cap. 2.* Contendunt rationem reddere phyſicam, terræ illius exhalationem, quæ fanaticos efficit, illuc adventantes. Et ſicut qui æra bili agitantur, ſolenti futura prædicere, variis linguis loqui, ita & delubrorum ſubterraneorum incolæ ab exhalatione illinc enaſcente ſic arripiebantur, ut fatidici evaderent, & occulta aperirent.

At hujuſmodi effectus adſcribendos eſſe Dæmoni aſſiſtenti, non autem loco, vel exhalationi tradunt Theologi. Sic etiam linguarum locutionem non poſſe adſcribia, træbili, tanquam cauſæ efficienti, quia dependet à conſideratione diximus cum Pſellio, Codroncho, ac Fernelio. Quod autem ii deſinant loqui, in quibus non reperit Dæmon amplius amicas diſpoſitiones, per accidens eſt. Atque ex eo etiam evincitur quod Sacerdos illa Pythia fatidicum Spiritum ſedens ſuper tripodem æneum accipiebat, ſique exurgebat, vel ſedebat alibi, ſpiritum illum amittebat. Neque mirum eſt, Dæmones, qui ſunt principes tenebrarum, obſcura cavernas habitare, credendumque, exhalationem illam reddidiſſe hominues aptiores Dæmonum operationi, ut de melancholicis diximus contra Torreblancam.

Quare autem hujuſmodi oracula ceſſaverint, aiunt, quia defecerat illa terræ exhalatio. At hos lepidè, & falsè irridet Cicero *lib. 2. de divinat.* his verbis. *Sed quod caput eſt, cur iſto modo noſtra ætate, ſed jam diu, ut nihil poſſit eſſe contemptius, hoc loco cum urgentur, evaneviſſe aiunt vetuſtate jam loci, unde anhelitus ille terræ fieret, quo Pythia mente incitata, oracula ederet, de Vino, aut Salſamento putas loqui, quæ evaneſcunt vetuſtate?* Vera cauſa fuit Jeſu Chriſti virtus, qui ſuperveniens fortior, fortem armatum ejecit, ſicque Dæmones, audientes prædictiones Prophetarum & oracula Sibyllina de Chriſto cito venturo, obmutuere.

Diſtingui verò hic debent Pythones, Fanatici, & Exſtatici ab iis, qui illos conſulunt. Nam Pythones, Pythoniſtæ, Exſtatici pœnâ mortis mulctantur *Levitic. cap. 20. Deuter. 18.* executioni tradita 1. *Reg. 28.* Undè conſtat à Sacra Scriptura hoc genus divinationis eſſe condemnatum, artemque Pythonicam exercentes, habent pactum expreſſum cum Dæmone, non ſine illius adoratione, undè ii maxima ex parte infideles ſunt, vel ſaltem valdè ſuſpecti de fide. Idem dicimus, ſi ex pacto aliquo expreſſo Dæmonem adorent, vel aliud factum hæreticale commiſerint. Ex ſola tamen conſultatione Pythonum non ſemper videntur ſuſpecti vehementer de fide, ſi non petunt, niſi id, quod eſt in Dæmonis poteſtate. An autem, & quomodo poſſint iſti dici ſuſpecti, tamquam familiares, ſivè etiam fautores hæreticorum, & quia excitant eos ad facta hæreticalia, & cum illis in eiſdem communicant, alibi explicatum. In arreptitiis quoque Dæmon ſæpe revelat occulta, etiam non vocatus. Sed ei non eſt credendum. Eſt enim pater mendacii. In hujuſmodi autem arreptitiis quos Dæmon invitos occupat, & torquet, non eſt pactum aliquod cum Dæmone, nec ii obſeſſi ſuſpecti ſunt de fide. Undè ſi quis interroget Dæmonem obſidentem hominem ſine aliquo ſpeciali cultu de illis, quæ ipſe Dæmon ſcire poteſt, non idcirco cenſetur hæreticus. Si tamen deprecando illum interroget eſt de hæreſi ſuſpectus.

Ariolatio.

Et hæc quoque generaliter accipitur in Sacra Scriptura pro omni Divinatione, ut Levit. 19. *neque ab Ariolis ſciſcitemini*, & Deuter. 18. *ne qui Ariolos ſciſcitetur.* 1. Reg. 28. *Saul abſtu i magos, & Ariolos* Iſaiæ 44. *& Ariolos in furorem vertens.* A nobis tamen hîc ponitur Ariolatio ſpecies primi generis, eſtque illa, quæ circa Aras Idolorum verſabatur. Apud enim Iſidorum *lib. 8. etym c. 9.* relatum *in can. igitur 20. q. 3.* Arioli dicuntur, qui circà aras Idolorum nefarias preces emittunt, & funeſta Sacrificia offerunt, hiſque celebrantibus, Dæmonum reſponſa accipiunt. Exercetur igitur Ariolatio cum expreſſa invocatione Dæmonũ, immo cum Idololatria formali.

Hinc reprehenditur Gratianus *in can. quicumque Sacerdotum 26. quæſt. 5.* hanc divinationem Sacerdotibus novæ legis attribuens, qui cujuſlibet doloris cauſa commoti, altaria divina veſtibus ſacris exuere, aut alia qualibet veſte lugubri accingere præſumebant. Quare jure, meritoque Gregorius XIII. *in correctione decretorum* juſſit illa verba è textu deleri, quæ poſt Concilii Toletani textum Gratianus compilator collocarat. Hos namque Sacerdotum ritus ad divinationis ſpeciem ſpectare valdè ſuperſtitioſam, probat Joannes Fileſſac *l. de mag. Idololatr. §. 6. & 7.* Quare, ut notat Euſebius *l. 4. præparat. Evang. cap. 1.* Sacerdotes Idolorum ſæpiſſimè magi fuerunt, & ut refert Hyeronimus *in epiſt. ad Epheſ.* Sacra plerumque apud Ethnicos Magiæ erant commixta, & liquet ex iis, quæ Apulejus Meleſiat. *l. 11.* narrat de Serapidis, & Iſidis ſacris *Acceſſi*, ait, *confinium mortis, & calcavi Proſerpinæ limina, per omnia vectus elementa remeavi nocte media. Vidi ſolem candido coruſcantem lumine, Deos inferos, & Deos ſuperos, acceſſi coram, & adoravi de proximo.* Ut enim affirmat Auguſtinus epiſt. 5. ad Marcellinum *Apulejus ipſe Magus fuit Sacerdos.* Apud Græcos ſi quidem magia ſacerdotio unita erat, teſte Pſello *lib. de Dæmonib.* quod & de Telete probat idem Auguſtinus *l. 10. civit. c. 9. & ſeqq.* ac de Perſis Nicephorus *lib. 8. hiſt. Eccleſ. cap. 36.* & Fileſſac *ibidem.* Undè ab ara dicti Arioli, quoniam in ara magiæ nefariæ periti ſacrificia, & oblationes Dæmonibus offerebant, ab eis reſponſa expectantes. Hinc Macrobius *l. 3. ſaturnal. c. 11.* ait *Multifariam legimus, quod litare ſola non poſſit oratio, niſi is, qui Deos precatur, etiam aras manibus apprehendat.*

Antiquitus autem ad Deorum cultum erigebantur aræ abſque imaginibus. Immò Licurgus lacedæmoniis ſimulacra Deorum prohibuit. Perſæ, ac Lybes à principio nec ſtatuas, neque templa habuiſſe produnt Hiſtoriæ, & D. Auguſtinus *l. 4. civit. c. 31.* ſcribit. *Romanos plusquam 170. annos ſine ſimulacro Deos ſuos veneratos, poſtea ſimulacra inventa, ad quæ accurrebant etiam ex longinquis partibus voti cauſa peregrini ex toto Orbe, ut de templis Apollinis, & Hesperidum circumfertur.* Sic Moabitæ idolum Baal ſibi fecerunt *N. 22.* & Beelphegor *N. 25.* & *pſal. 105.* Chamos *N. 21.* Amalecitæ Moloch. 1. *Reg. 15.* & Beelzebuch 2. *Reg. 1.* Madianitæ Barberith. *Judic. 8.* Sidonii Aſtaroth. *Judic. 2. & 16.* Philiſtini Dagon, Babyloni Belem *Daniel 3. & 4.* Undè liquet idolis, & imaginibus antiquiorem eſſe Idololatriam; quoniam lapides ipſos in ruinoſis locis, arbores in nemoribus pro Diis adorabant, illiſque putabant ſua numina adeſſe, quia iis grata erant, ut Quercus Jovi, Laurus Apollini, Oliva Minervæ, Myrtus Veneri, Hedera, & Vitis Baccho, Cupreſſus Plutoni, Pinus Cybeli, Populus Herculi; Immo, & flores, legumina, poma, cæpas pro Diis coluerunt; Quare Ægyptiorum ſuperſtitionem irridet Juvenalis *Satyra 15.*

Hoc igitur facinus ad primum genus Divinationis ſpectat, & damnatur Levit. 19. *& 20. n.* 22. Deut. 19.

Josua 13. 1. *Reg.* 28. *Isaiæ* 3. *Daniel.* 2. *& alibi.* Adversus autem Ariolos, & Idololatras clamant Cyprian. *de idolor. vanit. & lib. exhortat. ad Martyres*, Chrysosthom. *lib. contra gentes*, Lactantius *lib.* 3. *divin. instit.* Cyrill. *contra Julianum*, Justinus martyr *in apolog.* 2. *pro Christianis*, Augustinus *lib.* 10. *civit. cap.* 9. D. Thomas *d. q.* 95. ibique Theologi. Caveturque *in l. nemo Cod. de pagan. & Sacrif. eor.* ubi Valentinianus, & Marcianus, Augusti sic sanciuntur. *Nemo venerandi, adorandique animo delubra, quæ jam clausa sunt, reseret. Absit à sæculo nostro infandis, execrandisque simulachris honorem pristinum reddi, redimi sertis templorum impios postes, profanos aris accendi ignes, adoleri in hisdem thura, victimas cædi, pateris vina libari, & religionis loco existimari sacrilegium. Quisquis autem contra hanc serenitatis nostræ Sanctionem, & contra indicta Sanctissimarum veterum constitutionum sacrificia exercere tentaverit, apud publicum Judicem rens tanti facinoris, legitimè accusatur, & convictus, proscriptionem omnium bonorum suorum, & ultimum supplicium subeat. Conscii criminis, ac Ministri Sacrificiorum eamdem panam, qua in illum fuerat irrogata, sustineant, & hac legis nostra severitate perteriti, metu pœnæ desinant sacrificia interdicta celebrare.* Hujusmodi statuas, aras, locos destrui, ac subverti præcipit Deus *Exod.* 23. *Deuter.* 7. *&* 11. quod executus est David, comburens Philistinorum Idola 2. *Paralip.* 14. Josias, Jonathas, Ezechias, & alii.

Ex quibus colligitur in hoc crimine includi idololatriam, quæ est gravior omnibus peccatis. Imo ex glossa apud D. Thomam 2. 2. *q.* 94. *art.* 3. est maximum peccatorum, præcipuè inter Christianos; Undè id patrantes non solum sunt Idololatræ, sed etiam hæretici, Apostatæ, ac divinatores superstitiosi; ac proinde subduntur Inquisitorum judicio, quemadmodum probat Paramus *de orig. Inquis. lib.* 1. *tit.* 3. *sum. c.* 3. *n.* 103. Simanchas de Cathol. *instit. tit.* 32. *n.* Toletus *in sum. cap.* 14. *n.* 4. Zechius *in sum. part.* 1. *tit. de fid. cap.* 14. Lessius *de justit. lib.* 2. *cap.* 43. Sanchez *lib.* 2. *in decal. c.* 37. Azor. *p.* 1. *lib.* 9. *c.* 11. De la torre *in d. q.* 95. *D. Thomæ* ibique Sylvius, Torreblanca *l.* 8. *cap.* 9. aliique innumeri.

Hydromantia.

Est superstitio divinatrix, in qua Dæmonum industriâ manifestantur occulta per aquam, vel in aqua, *can. igitur* 26. *q.* 3. *can. nec mirum, ead. q.* 5. Prohibetur, ut hæreticalis, & pacto suspecta *in extravag.* Joannis XXII. quæ incipit *super specula.* & Sixt. V. cujus initium, *Cæli, & terræ.* Orta est ex idololatria Gentilium, qui aquam in Deum venerabantur, & divino quidem honore culta, teste etiam eo qui Salomonis Sapientiam scripsit *cap.* 13. *n.* 2. ubi scriptor is appellat *violentam aquam*, sive quia magna vis cuivis aquæ insit, sive non omnem aquam, illam etiam residem, ac Cisternis conclusam respexerit, sed dumtaxat vasti maris, aut præterea fluminum Magnorum. Quò enim major in corpore aliquo se vis excreret, eò judicabant illi plus inesse divini.

Porrò cunctarum gentium præcipuè Aquam esse venerati videntur Ægyptii, ac Persæ. De Prioribus ita Plutarch. *lib. de Iside & Osiride*: Nihil in majore est Ægyptiis honore, quam Nilus. Et è nostris Athanasius qui Ægyptius ipse fuit, *orat. contra gent.* Alii fluvii, & fontes, & omnium maxime Ægyptii aquam præcipuè venerati, Deosque appellant. Similiter Julius Firmicus *de err. prof. Relig.* Ægyptii incolæ aquarum beneficia percipientes, aquam colunt, aquis supplicant, aquas superstitiosa continuatione venerantur. Vide & Vitruvium *in præfat. lib.* 8. De posterioribus, testantur inter alios Laertius *in proemio operis sui*, Clemens Alexandrinus *admonit. ad Gent.* Arnobius *lib.* 6. Sydonius Appollinaris *panegyr.* Leon. Agathias *lib.* 2. Imò Herodotus *in* 1. & Strabo *in* 15. referunt usque adeo flumina veneratos, ut religio iis esset in ea meïere, vel alvum exonerare, vel inspuere, vel cadaver, aut sordidum quid conjicere, vel manus vivo flumine abluere. Itaque, & in expeditione Xerxis, Magi, ubi ad Strymonem deventum, albis ei equis litaverunt ut refert idem Herodotus *in* 7. Tyridates quoque Euphratem cum Vitellio, & copiis transmissurus, equum immolavit, ut flumen hoc haberet placatum, quemadmodum apud Tacitum est *in* 6. *Annal.* Idem Tyridates, de Armenis ad Neronem iturus, eo noluit navigare, quoniam, Plinii verba sunt, *lib.* 30. *cap.* 2. expuere in maria, aliisque mortalium necessitatibus violare eam naturam, *fas non putaret.* Meritò autem Magi, & Persæ Herodotum malæ fidei arguunt super eo, quod scripserit Xerxem expeditione adversus Græcos suscepta, & sagittis impetisse Solem, & Mari injecisse compedes. Nec enim ullo pacto verisimile est, tam irreligiosè Regem eum se gessisse erga Solem, & Aquam, qui more gentis pro summis ea Numinibus haberet.

Fontibus quoque, & aquis hostiæ datæ, Athanas. *orat. contra Gent.* Vuibaldus *de Catis*: *Alii etiam lignis, & fontibus clanculo, alii autem apertè sacrificabant cap.* 8. Causam ejus rei profert Lipsius, quia nempè opinio prisca erat fluvios, & fontes minores esse Deos, sive Genios *not. ad c.* 26. *paneg. Plinii.* Imò habere, & continere Genios, qui aquis, & fluviis præsideant. Vide Gruterum *in inscript, pag.* 94. Ex eo legitur in inscriptione Nesconiæ in Hispania *Fonti Devino.* Et Poetæ fluvios appellant *Sacros.* Seneca *epist.* 41. *Magnorum fluminum capita veneramur, subita ex abdito vasti amnis eruptio aras habet. Coluntur aquarum calentium fontes, & quædam stagna, vel opacitas, vel immensa altitudo sacravit.* Aliam rationem in illud Virgilii Eclog. 1. *Et fontes sacros*, subnectit Servius: *Nam omnibus* inquit, *aquis Nymphæ præsident.* Nervosius quidem quam Lipsius frequenter enim ad fontes, & fluvios Nymphæ dormientes reperiuntur innixæ amphoris suis. Probant id aliquæ inscriptiones, qualis est illa Romæ in hortulo Colotii, & alibi in fontis margine *Nymphæ loci, Bibe, lava, tace.* Vide Fabricium *in Rom. cap.* 16. *&* 17.

Hinc Hydromantiæ superstitio, quæ ex aquæ inspectione umbras Dæmonum observabat, futurosque eventus, & absconditos divinabat ex figuris in aquis à Dæmone demonstratis, attendebat, ut declaret idem textus *in d. can. nec mirum.*

Hujus præcipuus usus est in fontibus, ubi repræsentantur imagines in vase amplo aqua pleno, injectis laminis auri, vel argenti, aut lapidibus pretiosis, & submurmuratis quibusdam magicis verbis, audiuntur responsa è fundo vasis. Scribitque Macrobius *lib.* 5. *saturnal. cap.* 19. quod apud antiquos stagna, fontes, & paludes Sacræ ad id conservabantur. Ejusmodi Cisternam commemorat Zozimus *in vita Aureliani* extitisse in Ægypto in templo Appameno, & Pausanias *in Achaicis* meminit Junonis paludis apud Laconiæ Epidamnum, Apollinisque Thyxei oraculum propè Cyrneas ad Licinium. Quò referre videtur Claudianus superstitionem veterum Getharum, & Germanorum recenter natos Rheno commendantium, ut si spurii essent, ab aquis absorberentur, si autem legitimi, supernatarent.

Tradunt etiam Almader, Arabs, Gerardus Cremonensis,

monenſis, & Barthol. Parmenſis *de divinat.* quod hæc divinatio exercebatur in aqua æſtiva immiſſis lapillis, & illorum obſervatis gyris, vel in vaſculo aqua pleno & annulo filo ſuſpenſo, vel in oleo guttula aquæ infuſa à Dæmone futuri eventus repræſentabantur. Fit etiam in vaſe aqua pleno, & puero, aut puella virgine, injectis in aqua paleis, pronunciatiſque quibuſdam verbis, & tunc pueri, vel puellæ in d. vaſe repræſentantur figuræ, ex quibus cognoſcitur quod quiſque ſcire vult. Hujuſmodi divinatio ſæpè cum cultu Dæmonis, & pacto exerceri ſolet. Inſpicitur item in aqua ejus motus, & in pelvim, vel in aliud vas aqua plenum pix, cera, vel reſina liquefacta infunditur, & ex figuris, quæ in ea prolaris verbis apparent, futura prædicuntur ex pacto Dæmonis. Committit etiam hanc divinationem, qui ad furtorum authores detegendum trium ſuſpectorum nomina totidem pillulis inſcribit, & eas in aquas conjicit.

Non eſt autem ſuperſtitioſus mos ille Sereniſſimæ Reipublicæ Venetæ projiciendi annulum in mare Adriaticum, quia, non ad cognoſcendum futura quotannis die Aſcenſionis id facit, ſed ad ſignificandum illius Maris Dominium ſibi ab Alexandro III. conceſſum in memoriam navalis victoriæ, qua Duce Sebaſtiano Ziano Veneti debellarunt Othonem filium Friderici Ænobarbi, captumque Pontifici obtulerunt, qui Venetias profugerat, licet alii refragentur. Tunc enim Ziano Pontifex annulum è manu ſua detractum porrexit, inquiens: Autoritate mea hoc annulo fretus Oceanum tibi ſubjicias, & quotannis tibi, poſteriſque eo die, quo hanc victoriam pro Eccleſiæ defenſione obtinuiſti, deſponsebis mare, ut ſciant omnes maris tibi dominium conceſſum, quia Sedis Apoſtolicæ tuendi curam, & ſtudium fideliter ſuſcepiſti. Sit hoc tibi quaſi pignus benedictionis, & ſecundæ ſortis in futurum, ita Villamontius *lib. 1. peregrinationis ſuæ cap.* 23. Superſtitioſi verò hæreticales appellandi ſunt quotannis, velut animatum baptizant, & qui antiquitus ex varia pelagi agitatione lapillis ter injectis in mare, futura credebant cognoſcere.

Hæc autem divinatio, quatenus eſt necromantia, non exercetur ſine invocatione ex pacto expreſſo, & cultu ſpeciali, ſoli Deo debito. Undè non fit, niſi ſaltem cum vehementi hæreſis ſuſpicione.

Geomantia.

Hæc etiam eſt ſuperſtitio divinatrix, in qua Dæmonis induſtriâ revelantur occulta ex ſignis factis in corpore terreſtri. Hujus ſpeciei fuerunt oracula, & reſponſa quæ Dæmon dabat ex antris, vel ſtatuis de quibus jam dictum. Ad hanc ſpeciem divinationis pertinet etiam illa divinatio, quæ fit per ſpecula, per enſem levigatum, cryſtallum, aut lapidem politum, per puncta deſcripta in terra, in pulvere, in tabula, vel in charta, per Ungues quæ dicitur Onicramantia, per annulos, & poſt illorum inſcriptionem, mutationemque, & tranſpoſitionem prædivinatur id, quod quiſque animo intendit. Prohibetur *in d. can. igitur* 26. *q.* 3. & *cit. Conſtit. Sixti V.* ut hæreticalis, falſa, ſcandaloſa, & pacto Dæmoniaco ſuſpecta. Magus Olivet. & Gaſpar Peuzer. *in libris de ipſa publicatis* tradunt, quod fiebat in terra ſtyli punctuatione, nunc autem in abaco, vel tabula ſexdecim figurarum, & totidem punctorum, cum aliis vanitatibus, quam vandem ipſi contemnunt, etſi Lutheri ſequaces. Et Pictonius *in epitom. de magia c.* 9. affirmet in hac divinatione laboriosâ induſtriâ mentiri artem, & ab idololatria irrepſiſſe apud antiquos adorantes terram, ſicut Numen.

Immò ex elementis ante alia, Tellus divinos obtinuit honores, & ſub variis Deorum, ac Dearum nominibus culta. Ita eſt ſub Phrygibus culta ſub nomine Rheæ, Cybeles, Dindymenes, Idææ matris, Berecynthiæ, Peſſinuntiæ, Mygdoniæ, ſub nominibus culta aliis. Ad hæc Syris ſub nomine Deæ Syriæ, Aſſyriis verò Atergatis, Ægyptiis Iſidos nomine, Samothracibus ſub nomine Dei Magni, & Cabirorum, Thracibus nomine Bendis, Græcis & Romanis nomine Cereris, Junonis, Veſtæ, Rheæ, Opis, Proſerpinæ, Plutonis, ac telluris ædes Romæ non una. Hic culta, & ſub nomine Maiæ, Bonæ Deæ, & aliis. Item culta Gallis nomine Ditis, Germanis nomine Hertæ, Scythis nomine Apiæ, Kyrgettis quoque in Tartaria pro Dea eſt habita, Et cut non aliquid alterius Orbis addam. Ubi Peruanis terram eſſe cultam, atque ab iis dici *Pachamama*, refert Joſephus à Coſta *l. 5. c.* 4. Telluris quoque partibus divinus eſt honor attributus, & nominatim Carmelo, de quo ſic Tacitus in 2. hiſt. *Eſt Judæam inter, Syriamque Carmelas, ita vocant montem, Deumque, nec ſimilacrum Deo, aut templum. Sic tradidere majores, aram tantum, & reverentiam.* Suetonius in Veſpaſiano *c.* 5. *Apud Judæam Carmeli Dei oraculum conſulentem.* Et longè his antiquior Scylas Caryandenſis, *Carmelinons*, Jovis *Delubrum*, ſignificat montem, & Deum eſſe, & Dei ſedem, ac fanum; Nullum enim in ea templum erat Numinis, immo, & corpus ejus. Nam Carmelus Deus conſtabat genio loci, & vaſto montis corpore. Veriſimile autem eſt hanc opinionem paulatim irrepſiſſe ex eo, quod Elias Thisbites hic habitavit, Scholamque habuerit, ut quidem prodidit Joannes Patriarcha Hieroſolymitanus *de inſtit. primor. monach. ſub veteri lege.* Prope ſanè eum ſacerdotes Baal ab Elia occiſos legimus 1. *ſive* 3. *Reg.* 18. Ac Eliæ diſcipulum Eliſæum hic aliquandiù ſedem fixiſſe cognoſcimus ex 4. *Reg.* 2. *&* 4. Quia igitur Prophetæ tanti hunc locum elegere ad incolendum, ſacraque præſtanda, eò diù ille pro Sancto habitus eſt, gratioremque in eo fore numini cultum, judicatum. Quam altè autem opinio hæc de montium cultu radices in animis egerit humanis, argumento illud erit, quod etiam montes pro Diis culti ſint Peruanis quemadmodum refert idem Acoſta *l. 5. c.* 2.

Hæc autem divinatio dupliciter exerceri poteſt. Primo, Dæmone invocato, dante reſponſa per corpus terreſtre. Secundo, Dæmone, reſponſi loco, oſtendente figuras, & ſigna in corpore terreſtri. In hac autem Geomantia necromantica, quando per Dæmonem dantur reſponſa, ſemper præcedit expreſſa invocatio cum aliquo ſpeciali cultu Dæmoni exhibito, qui vel continet expreſſum pactum cum Dæmone, vel illud ſupponit. Undè hujuſmodi divinationi inſiſtentes, ſicque Dæmoneminvocantes expreſsè, ſunt ſine dubio de fide vehementer ſuſpecti, ſi non ſunt hæretici.

Aeromantia.

Hæc eſt ſuperſtitioſa divinatio quæ per Dæmonum induſtriam occulta prædicuntur per apparationes, quæ ex Aere, vel in Aere fiunt. Hinc non vulgares ſolum animæ, ſed etiam maximi nominis Philoſophi Aerem pro Numine habuerunt. Inter alios Anáximenes Mileſius, & Diogenes Apolloniates. De priori ſic Tullius 1. de natur. Deor. *Anaximenes Aera Deum ſtatuit, eumque gigni, eſſeque immenſum, & infinitum, & ſemper in motu, quaſi aut Aer ſine ulla forma Deus eſſe poſſit, cum præſertim Deum non modo aliqua, ſed pulcherrima ſpecie, eſſe deceat, aut non omne, quod ortum ſit, mortalitas conſequatur.* Quibus non ſolum Anaximenis ſententiam clarè proponit, ſed ſolide etiam refellit. Atque ex hoc Tullii loco eamdem Anaximeni opinionem tribuit B. Auguſtinus *ep.* 56. *quæ eſt ad Dioſcorum.* Ac ſcitè idem *c.* 6. quo tractat, Deus quid ſit & quomodo cognoſcatur. *Interrogavi*, ait, *auras flabiles, & inquit univerſus Aer cum incolis ſuis: Fallitur Anaximenes: Non ſum Deus.* De Diogene ſic poſtſuperiora Tullius. *Quid Aer? quo Diogenes Apolloniates: utitur Deo, quem ſenſum habere poteſt, aut quam formã Dei?* Item Auguſtinus *l. 8. civ. c. 2. Diogenes Anaximenis alter auditor, verum quidem dixit eſſe materiam, de qua omnia fierent, ſed eum eſſe compotem divina*

rationis, sine qua nihil ex eo fieri posset. Sed missis Philosophis de totis potius gentibus videamus.

De Assyriis, & Arabibus testis est Herodotus *lib.* 1. qui & author est, vocatam iis Venerem cœlestem, & Pausanias *in Atticis.* Aperteque in primis Julius Firmicus *lib. prophanar. relig. Assyrii, & pars Asrorum aerem Ducatum habere elementorum volunt, & hunc imaginata veneratione venerantur. Nam hunc eumdem nomine Junonis, vel Veneris Virginis, si tamen Veneri placuit aliquando virginitas, consecrarunt.* Virginem Venerem orientales dixere, ut Romani, & Græci, Virginem Dianam. Nempe hic signatur non terrestris Venus, sed cælestis, quæ partim est Luna, partim Aer pro Lunæ ratione mutationibus obnoxius. Ægyptii autem intellexere Aera per Minervam, teste Eusebio *lib.* 3. *præpar. Evang. cap.* 2. Græcis, & Romanis Aer partim considerabatur ratione potentiæ activæ, ac Jupiter dicitur, partim passivæ, & vocatur Juno, Seneca *lib.* 3. *q. nat. c.* 14. & Athanagoras *legat. pro Christianis.*

Ex Aere autem incantato mediis spectris repræsentantibus, vel loquentibus, vel voce, vel signo aliquo futura venari consuevit, ut fatentur Petrus Victorius *ibidem cap.* 12. Quia credebatur, ut revera est, dæmonibus aerem esse plenum, id est in illo habitare. Per hanc divinationem vani, & divinatores observant etiam aeris mutationem, sonitum arborum, venti flabra per fenestras, & ex his futura pronunciant. Hujusmodi quoque divinationis species, sicut includit invocationem expressam, & cultum soli Deo debitum Dæmoni tributum, ita continet infidelitatem, sive hæresim, aut saltem vehementem hæresis suspicionem. Ideoque prohibetur à Sixto V. *in cit. Constit. & in d. can. illud.* 26. *q.* 5. Quia per se, aut plerumque spectat ad expressam dæmonis invocationem, cum ita sit instituta ab initio, cui pacto consentiunt, illam scienter exercentes. In quo tamen advertendum, quod si ad Divinationem attenduntur tonitrua, vel fulgura, pertinet ad augurium. Si cœli aspectus, ad Astrologiam de quibus suo loco.

Pyromantia.

Primus autem, ut ajunt, ignem colere Nemrod jussit, quem aliqui Ninum arbitrantur Chronici Alexandrini scriptor pag 64. *Nemrodo autem cognomen Nini imposuerunt. Hic pro Deo ignem colere docuit. Unde primum eum post Diluvium Assyrii Regem fecere, Nini cognomine imposito.* Credibile verò est ab eo cultu *Ur* vocatam Babyloniæ urbem, quæ aliter *Urie*, & *Camarina*, ut ex Eupolemi opere *de Judæis Assyriis* traditum est Eusebio. *lib.* 9. *præpar. Evang. cap.* 17. Eòque spectat, quod sacerdotes Chaldæorum Græcis dicerentur Chaldæi. Chaldæis autem *Cumerin* ut Hebræis *Cemarin.* Undè & quartus ex Diis Samothraciis. At eadem civitas *Ur*, & *Uroe* nuncupata, quia, ut dixi, Ignis in ea coleretur, sive cultus is proprius fuerit, sive symbolicus. Sanè, & regio tota ab eadem causa *Orchon* dicta Ptolæmæo.

In civitate *Ur* natum Abraham, est verisimile, quando ex ea dicitur profectus *Genes. cap.* 2. 32. Et Haran fratrem ubi mortuum *ibidem num.* 28. constat. Imo, & de eo fabellam hanc apud Beatum Hieronymũ reperias quæstionibus, sive traditionibus in Genesim ibidem: *Pro eo quod legimus* in Regione Chaldæorum *in Hebræo habetur* Ur Chasdim, *id est* in igne Chaldæorum. *Tradunt autem Hebræi, ex hac occasione istiusmodi fabulam, quod Abraham in ignem missus sit, quia ignem adorare noluerit, quem Chaldæi colunt, & Dei auxilio liberatus, de idolosatria igne profugerit. Quod in sequentibus scribitur, egressum esse Tharam cum sobole sua de Regione Chaldæorum pro eo quod in Hebræo habetur, de incendio Chaldeorum, quod videlicet ignem noluit adorare, igne consumptus sit.* Habes fabulam eam *in Midras Haggada, ac referunt etiam Salomon Jarchi, & Moses Gerundensis.*

Sed quidquid de Chaldæis sit, illud constat, Persis ignem pro Numine fuisse. Causam refert Julius Firmicus. *lib. de error. prophanar. Religion. Persæ, & Magi omnes qui Persiæ Regionum incolunt fines, ignem præferunt, & omnibus elementis putant debere præponi. Ac primo quidem Ignem coluere & Dei Symbolum, sed sic, ut paulatim penè apud omnes, vulgum saltem, Symbolicus ille in proprium transiret. Ad proprium hunc cultum retuleris, quod Lucianus in Jove tragædo ait, Persas igni sacrificare.* At ut Symbolicum interpretabatur Maximus Tyrius *dissert.* 38. Ex Scriptoribus Ecclesiasticis cultum hunc fuisse apud Persas, tradunt etiam B. Ambrosius; sive potius Hilarius Diaconus Romanus *in* 1. *ad Corin. cap.* 9. & Isidorus *origin. lib.* 14. *cap.* 3. E Græcis Theodoretus *lib.* 5. *hist. Eccles. cap.* 38. & Socrat. *historiæ suæ lib.* 7. *cap.* 8. quo loco pulchrè narrat, qua fraude Magi in specu, ubi ignem colerent, hominem occultarint ad decipiendum Regem Ildegirdem, atque ut dolum hunc detexerit Maruthas, Mesopotamiæ Episcopus. Sed ante cultum illum prodidere etiam Clementes duo, unus, qui dicitur Romanus *in* 4. *recognit. libro*, alter autem Alexandrinus *in admonit. ad Gentes*, ubi non modò Persas Ignem veneratos testatur, sed etiam Medos, atque alias Gentes, quæ Asiam incolerent, imò & Sauromatas, *de quibus postea*, atque adeo Macedonas quoque secundum Diogenem. *in* 1. *Persicorum.* Qua ratione autem Persæ sacra fecerint igni, exponit Strabo. *in* 15. ubi eadem ostendit, diversum fuisse modum, quo aquæ sacrificaretur. Ignis hic etiam præferebatur Regibus Persarum, idque sacrariis quibusdam, quæ Pyræa Græci vocant. Ammianus Marcellinus *lib.* 23. *de Magis: Feruntque etiam, si justum est credi, ignem cœlitus lapsum, apud se sempiternis foculis custodiri, cujus portionem exiguam, ut sanctam prædivisse quondam Asiaticis Regibus dicunt.* Extinguere tamen hunc ignem solebant, si Rex moreretur, ut est apud Diodorum Siculum *l.* 17.

A Persis hunc ignem sacrum accepere Cappadoces, de quo sic Strabo *lib.* 15. *In Cappadocia est maxima magorum multitudo, qui Pyræthi vocantur, & multa Persicorum Deorum templa.* Ab his Pyræthis dicta Pyræthea, de quibus Strabo *ibidem* sic ait: *Sunt & Pyræthea septa quædam ingentia, in quorum medio ara est. In ea Magi & cinerem multum, & ignem perennem servant.* Narrat deinde, quomodo in Pyrætheis sacra faciant.

Quantopere verò in Asia radices egerit insana hæc Religio documento erunt, quæ *in itinerario suo* prodidit Rabbi Benjaminus, qui ab Abrahamo Zachuto in Chronico vixisse dicitur anno Mundi quater millesimo nongentesimo nonagesimo tertio, is à Christi fuerit natali 1174. ac ab Aria quidem Montano, viro summo, latinè redditus. Is Benjaminus *pag.* 108. narrat, ut in Chenerag, Insulis Asiaticis, ad quas se ex Haaulam hoc est Zeilam, navigasse scribit; incolas reperiit ignis cultores, vocarique *Dubijim*, ac sacerdotes ejus numinis sic præstigiis cæteros orbis exsuperare, ut æquiparari hac parte possit nemo. De modo etiam cultus complura adiungit, quæ apud illum legi nolo.

Videamus nunc de vicina Asiæ Ægypto. Vulcanus, per quem partim ignis, partim ejus artificium intelligebatur in Diis erat Ægyptiorum, qui duos solum habuere Deos Masculofœminas, Vulcanum & Minervam, quemadmòdum prodit Orus Apollo *l.* 1. *c.* 13. Dicunt autem Ægyptii, Vulcanum esse patrem Solis, quia sidera sunt ignita.

Apud Græcos verò, & Romanos quid mirum, si ignis à vulgo haberetur Deus, quando & eum pro Deo coluere

Hippasus

Hyppaſus Metapontinus, & Heraclitus Epheſius, ut apud Clementem legimus *admonit. ad Gentes?* De Religione autem publica tum Græcorum, tum Romanorum, utriuſque Ignis nunc erat Veſta, nunc Vulcanus. Eſt hæc Veſta junior, ſoror Cereris, & Junonis, filia autem ſenioris illius Veſtæ, quæ aliter Rhea, vel Ops dicebatur. Veſta autem focus, ſed cujus pro Dea ſumitur, intelligitur focus Urbis publicus, ut vocat Dionyſius *lib.* 2. *antiq.* Unde Cicero *in* 2. *de legib. Virgines in Urbe cuſtodiunto ignem foci publici ſempiternum.* Romani hunc Veſtæ cultum accepere ab Albanis *ex Livio lib.* 1. Albani autem habuere illum à Lavinienſibus quorum urbs, Dionyſio teſte, triginta annis extructa fuit, priuſquam ab Aſcanio Alba Longa conderetur, Lavinienſes eum accepiſſe traduntur ab Ænea Phryge. Atque haſce tres civitates Albam, Lavinium, ac Ilium in animo habuit Anguſtinus, quando ait *lib.* 3. *de civit cap.* 18. *Sacra illa fatalia Veſtæ, quæ jam tres, in quibus fuerant, preſſerunt civitates.* Ambigit tamen Prudentius, an non ea Romani acceperint ſacra ab Athenienſibus. Verba ejus leges *in* 2 *adverſus Symmachum*; nempe, ut hauſerint ea Romani à Legatis ſuis anno Urbis trecenteſimo in Græciam miſſis, quò de Draconis, ac Solonis legibus cognoſcerent.

Hunc ignem cuſtodiebant Romæ Virgines, ex eo dictæ Veſtales. Eo id factum, quia ut purus ignis, ſic pura Virgo, atque ut nihil generat ignis extra mixtionem, ita nec Virgo. Unde Plutarchus in Numa *Numæ Veſtalium Virginum conſervationem, omnemque æterni ignis, quem adſervant hæ, cultum, ac honorem adſignant, ſive puram & incorruptam Ignis naturam integris, & inviolatis indidit corporibus ſive ſterilem & infecundam Virginitati quaſi contubernio conjunxit* Adde, quod Virgines ſine immunes à rei domeſticæ curis, eòque facilius, & certius advigilent ad ſacri Ignis cuſtodiam, qui ſi extingueretur, Urbi grave credebatur periculum portendi. Quam rationem etiam Tullius adducit *in* 2. *de legib.* Et eadem de cauſa viduæ in Græcia præfectæ & quidem ætate provectæ, nempe quia nuptæ non poſſunt ſatis advigilare ignis cuſtodiæ quia ſint mariti, ac rei domeſticæ cura diſtrictæ, uti neque nupturientes, quippe aliò applicantes animum. Qua de re Plutarchus *in Numa.* Hujuſmodi viduæ vocabantur Prytanitides de quibus ſcholiaſtes Pindari *ode* 11. Cætera, quæ ad Veſtam, & Veſtales pertinent, veterum nemo fuſius ac diligentius eſt perſecutus Dionyſio Halicarn. *antiquit. Roman. lib.* 2. operæque iis jungere, quæ habet Aulus Gellius *lib.* 1. *cap.* 12. Juniorum autem, ut aſpernanda non eſt erudita opera Lilii Gyraldi, ita nullus ea melius illuſtravit Juſto Lipſio peculiari de Veſta & Veſtalibus ſyntagmate. Hæc adduxi, ut animadverſa cœcitate Gentilium, gratiores erga Deum ſimus, Chriſtumque ejus, qui Evangelii lux tenebras de mentibus diſpulit noſtris.

Pyromantia igitur eſt & ipſa reliquia Gentium, quæ Vulcanum Ignem appellabant, adorabantque in Deum ex cujus obſervatione varias dixerunt divinationis ſpecies exiſtimantes Deos voluntatem ſuam ſuis revelare. Ea fit ex igne privato, vel publico, quæ etiam prohibetur *in d. can. igitur* & *in d. conſtit.* Sixti. refertque Bulinger *lib.* 3. *de divinat. cap.* 11. quod præcipuè ad hanc divinationem pix trita in ignem ſpargebatur, & alioquin tædæ pice illinitæ accendebantur, & quibuſdam characteribus determinatis ſignabantur. Uſus autem hujus divinationis eſt, cum divinatores eà utentes conſiderant ignem, flammam, fumum, an conglobatim flammæ igne emittantur, an ſplendidè, an celeriter, an tenues, an craſſæ ſint, quem colorem efficiant, quem ſonitum edant, in modum Pyramidum.

In hoc genere divinationis ait Delrius *lib.* 4. *magic. cap.* 2. *q.* 7. *ſect.* 1. peccare Germanos, qui in ſuccenſione pyrarum, quas piè in honorem S. Joannis accendunt, ad crepitum, fumum, flammæ modum, ac ſimilia, attendunt. Item dùm definitis vicibus circuire, vel tranſilire debere putant. Quia iſta reliquiæ ſunt veteris paganicæ Luſtrationis, ac traductionis per ignem, ut rectè cenſuit Conradus Vuimpina *lib. de divinat. cap.* 2. Canones autem Pyromantiæ quo ad proſperum eventum deſcribit Peucerus. Si flamma tranquilla, pura, perſpicua, & nitida, nullis infecta coloribus alienis, & nigro, rutilante, aut pallido, nec permixta vel ſordibus vel caligine, fumiſve, ſineque ſtrepitu, vel ſine egeſtione, atque jaculatione favillarum turbulenta, ac crepidante recto ductu turbinatæ Pyramidis inſtar, attolleretur & inſurgeret. Sicque non niſi tota victima depaſta atque exuſta moreretur, placidè numen hoſtiam acceptare, hanc complecti, annuereque quæ requirebantur conjiciebant. Ferè diverſo modo recenſet canones adverſi ominis. Gerardus autem Cremonenſis, & alii, brevibus deſcribunt, eventum proſperum ominari, ſi flamma in unum coibat, ſi tricuſpis inſurgebat. Infortunium autem, ſi lambens, & diviſa aſcendebat, & ſi variè diſperſa, in ægro mortem indicabat, in ſano morbum. Si ſubito extincta, ingens periculum ominabatur. Reliqua reticeo.

Per hanc etiam, aliquando fiunt apparitiones in igne, vel audiuntur voces. Interdum ex ſola figura flammæ, additis certis herbis, & lignis, & certis characteribus, ac verbis fit conjectatio. In primo modo regulariter adeſt invocatio, & pactum expreſſum cum cultu. In ſecundo ſæpius intervenit pactum implicitum, & tunc hujuſmodi divinatio non pertinet ad necromantiam ſive ſortilegium cum expreſſa invocatione, & cultu. Quando vero hæc interveniunt, intervenit etiam vel infidelitas, vel hæreſis, vel vehemens illius ſuſpicio.

Radomantia, Arithmantia, Dactylomantia aliaque ſpecies Geomantiæ.

Divinatio ex Radomantia fiebat duobus lignis æqualibus, quæ certo ritu excantabantur, projiciebanturque in aërem. De hac conqueritur Deus Oſeæ cap. 4. *Populus* meus de ligno interrogavit, & baculus ejus annunciavit ei. Talis extitit ſagittarum emiſſio quam indicare videtur Ezechiel *cap.* 21. inquiens *Stetit* enim Rex Babylonis in bivio, in capite duarum viarum divinationem quærens commiſcuit ſagittas, interrogavit Idola, exta conſuluit, ad dexteram ejus facta eſt *divinatio.* Nam divinationis ſpeciem in uſu fuiſſe apud Indos Occidentales, & Chinenſes, prodit Mendoza lib. hiſt. Chinen. cap. 4. Scribuntque Tacitus lib. de morib. German. & Herodotus lib. 4. exerceri apud eos hanc divinationem ex virga arboris fructiferæ partim ſine cortice & in ſurculos diſſecta, ac ſubinde notis quibuſdam magicis inſignita, movente dæmone ad imitationem virgæ Moſaicæ, ſicque operatur, ut lignum pro Idolo adorent Hierem 2. *Veh illi, qui dicit ligno; pater meus es tu.* Et Sapient. 14. *Incommunicabile nomen ſignis impoſuerunt.*

Arithmantia videtur idem atque Kabala numeralis de qua nos alibi. Attenditur enim per ſupputationem arithmeticam, quam Plato *lib. de Repupl. cap.* 99. Arithmeticum vaticinium appellat. Alia eſt Græcorum, quæ valorem literarum conſiderat ex illiſque futurum victorem conjectat, cujus nomen majores numeros includit, ut ex quodam Raymundo tradit Torrebl. *lib.* 8. *cap.* 20. Alia Chaldæorum fuit, alphabetum diſtribuentium in tres decades, quibuſdam litteris repetitis, ac nominibus conſulentium

ſulentium reſolutis, commutatas deinde in numeros, ſingulos numeros ſuis planetis attribuendo. Neque iccirco videtur approbata in Apocalypſi 13. ubi Antichriſti nomen per numerum 666. exprimitur Nam D. Joannes nullo modo ad hanc divinationem arithmeticam alluſit, ſed numerorum involucris illam prophetiam contexit, per quam aliqui, teſte Malvenda *de Antichriſto* credunt nomen illius invenire.

Ad Arihmantiam reduci videtur Plectromantia, quæ alphabetum æqualibus partibus dividit illisque granum frumenti aſſignat, & gallinaceus ad hoc enutritus introducitur, qui grana devoret, ac ſubinde attenduntur litteræ quarum primùm grana depaſtus fuit. Tradit Nicephorus *lib.* 11. *cap.* 45. Valentem Imperatorem hoc modo divinandi ſucceſſorem inveſtigare conatum fuiſſe, & quia grana notata erant *Th. e. o. d.* omnes Theodoros, Theodoſos, Theodoſios, & Theodolos interfici mandavit.

Dactilomantia ex annulis ad determinatum Cœli ſitum contextis, vel certis characteribus, & ritibus excantatis, & ſuper tripodem ad certa verba motis captabatur ex Joannis XXII. Extravaganti. His demones alligabantur, & tanquam pacti ſignum cuſtodiebantur. Huc pertinet quod refert Philoſtratus *l.* 23. *cap.* 23. de ſeptem illis annulis, à Jarcha datis Apollonio Thyanæo, ſeptem ſtellarum nominibus inſignitis, quorum ſingulos ſingulis diebus geſtaret, qui ad morbos ſanandos juvabant, teſte Auguſtino *lib.* 22. *de civit. cap.* 8. ex pacto quidem dæmonis. Quo etiam ſpectat annulus Gygis, qui eum reddebat inviſibilem, ut ſcribit Herodotus *lib* 2.

Onomantia attendebatur ſecundum ipſam nominis etymologiam ad aliquid lætum, vel triſte præſagiendum, nominibus ſignificantibus conſulto applicatis ceu tradit Iſidorus *lib.* 7. *origin. cap.* 6. cui arti vacarunt Auguſtus, ut ſcribit Glycas *annal. p.* 3. & Athenienſes, quos ideo Paulus, ut ad Evangelii veritatem traderet, ab Aræ titulo ac nomine aggreſſus eſt Act. 17. ut ſic vana vanis confunderet. Huic namque vanitati ita ii erant addicti, ut ex nominum ſignificatione cunctas fere ſuas actiones dirigerent. Quam vanam divinationem merito irridet Brodæus *lib.* 7. *miſcel. cap.* 5. Eamque pluribus rationidus impugnat Azor *p.* 1. *lib.* 9. *cap.* 22. *q. fin.* Et Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 38.

Caphaleomantia fiebat ex capite hominis, vel apri, vel aſini, vel alterius animalis, ſuper prunas aſſo ac certis ritibus incantato, per quod dæmon oracula exhibebat. Refert autem Majolus *tom.* 2. *canicul. dier. collog.* 3. apud Ægyptios ex aſſelli capite oracula hujuſmodi attendi. Ad hanc quippe dementiam devenerunt, ut aſini caput pro Deo venerarentur, notatque Picus *lib.* 7. *prænot. cap.* 10. per capita mortuorum gentilium ſæpe dæmones oracula edidiſſe, ut de Polycrito ait Pleton. *lib. mirab.* & de Gattino Plin. *lib.* 7. *cap.* 5.

Stoirheomantia attendebat ea, quæ primò ſe offerebant in libris Homeri, Virgilii, aliorum, de qua etiam nos alibi. Hoc modo Socrates ſuæ mortis diem prædixiſſe, & alios Imperatores Regni vel ſalutis propriæ eventa divinaſſe, ſcribit Lipſius *lib.* 2. *elect. cap.* 12. Suetonius *in Tiberio.* Hanc exercuerunt Heraclius Imperator apud Cedrenum, Diogenes apud Cuſpinianum, Andronius apud Gregoram *lib.* 8. Hebræi huic ſuperſtitioni vacabant aperiendo caſu Pentateucon, ut ex primùm ſe offerentibus futura pronunciarent, ut refert Joſephus *lib.* 1. *antiq.* Hæc etiam ſubrepſit inter Chriſtianos per aperitionem novi vel antiqui teſtamenti, blaſpheme aſſerentes Apoſtolos uſos fuiſſe hac arte in electione S. Matthiæ, quam ideo vocabant ſortem Apoſtolorum. Hæc ſuperſtitio, tanquam reliquia ethnicæ ſuperſtitionis prohibetur *in c.* 1. *de pagan.* & *in can. non exemp.* 26. *q.* 2

Coſcinomantia exercebatur cribro excantato forcipiti impoſito, ac funibus alligato, quod duobus digitis comprehendebatur, ac recitatis quibuſdam verbis magicis, elevabatur cùm ſuſpecta nomina pronunciabantur. In cujus autem nominis pronunciatione cribrum movebatur, reputabatur convictus, ut notavit Bulenger. *lib.* 3. *divinat. cap.* 31. & Covar *de falſa prophet.* 26. *quæſt.* Teſtantur Mouta *ſect.* 2. *c.* 15. & Torrebla, aliique, Jurisconſultos uſos fuiſſe divinatione per lancem, & licium, quibus patefacta furta tanquam manifeſta condemnabantur §. *furtorum inſtit. de oblig. quæ ex quaſi delict.* Similis alia divinatio ad furta domeſtica inveſtiganda appellata fuit Cratomantia, in qua ſervi coram Sacerdote ſiſtebantur, qui cruſtum panis ſuſpectis exhibebat, & cui adhærebat gutturi, pro reo judicabatur, ut tradunt Moura *loc. cit. cap.* 13. & alii apud Torreblancam.

Cledomantia eſt, per quam clavus æneus cupreſſino malleo infigitur circulo, barbaris litteris inſculpto & certis quibuſdam immurmuratis verbis cum litania, & pſalmis, formidabilis ad Deum oratio funditur. Quo completo, fur oculos deperdebat. Quæ ſine dubio dæmonis opera eveniebant, qui ex pacto inito invocabatur.

Omphalomantia exercebatur ab obſtetricibus per nodulos umbilico, & ſecundis adhærentibus, ut prædicant quot puerpera ſit filias paritura contendentes hac arte in partu Rebeccæ obſtetricem cognoviſſe poſt Eſau proditurum Jacob, atque iccirco alligavit ei filum coccineum, *Geneſis* 26.

Amniomantia. Hæc non multum differt ab Omphalomantia. Fit ex membranula, quâ infantis caput naſcitur involutum, per cujus colorem rubicundum vel lividum obſtetrices aniculæ infantis fortunam pronunciant. De qua idem Bulengerus, & Lemnius *l.* 2. *de occult. nat. mirac. cap.* 8.

Parthenomantia, per quam virginitas explorabatur. Fiebat vel tenuem achatem redactum in pollinem potu exhibendo, quem ſumens ſtatim cogitur evomere, ſi virgo non ſit. De quod idem Bulenger. *loc. cit.* & Guliel. Paris. *p. fin. de univ. c.* 32. vel funiculo collum circumdante.

Catoptromantia eſt rerum quæſitarum inveſtigatio in ſpeculis politis, ac Dæmoni conſecratis, figuras exhibentibus, aut accenſis candelis in amphora ſub nomine Angeli Sancti inveſtigat, ut habes in citata Bulla Joannis XXII. & in Conſtit. Sixti V. Cœlius tamen Rhodiginus *antiq. lect. c.* 23. Aliam Catoptromantiæ ſpeciem affert, quam Pythagoras conſueverat exercere, ſpeculo concavo inſcribendo litteras humano ſanguine temperatas, & ſubinde ſpeculum Lunæ apponendo, divinabat. Alio item modo hanc artem exercebat Julianus, referente Spartiano in ipſo Juliano. Per Magos enim è ſpeculis futuros eventus obſervabat, præmiſſis certis incantationibus, in quibus pueri præligatis oculis vertice reſpicere dicebantur, quale exiſtimat Torreblanca fuiſſe ſpeculum olim ab Hercule in alta turri ſuſpenſum quæ prominebat e portu Corumnæ in Galecia, in quo naves longe diſtantes, quaſi proximæ inſpiciebantur. Quod tamen ex artificio miro provenire potuit ex Delatorre *in q.* 95. 2. 2. *ar.* 3. & comprobatur ex ſpeculo non abſimili, donato à Belgis Philippo Tertio, Hiſpaniarum Regi, teſte eodem Autore.

Cryſtalliomantia fiebat ex cryſtalli fruſtulis annulo incluſis, vel etiam nudis in cylindrum aut obolum conformatis in quibus dæmon fingit inhabitare, ut traditur in dicta Extravag. Joannis, & Conſtit. Sixti. His dæmon figuras repræſentabat, & futura prædicebat, ex Delrio *lib.* 4. *magic. cap.* 2. *q.* 6. *ſect.* 4. & Azorio *p.* 1. *lib.* 9. *cap.* 14. Alia ſimilis exercebatur ſtricto gladio, variis ritibus excantato.

Aſciomantia, quæ in aſcia, vel ſecuri ſcrutabatur futura, de quo Plinius *lib.* 36. *cap.* 19. & Covar. *lib.* 2. *de*

2. *de fals. prophet. cap.* 5. ac Bulenger *lib.* 3. *de divinat. cap.* 27. Hac utebantur Urbes ex ſecuri & aſcia ſuam proſperitatem auſpicantes. Ad hanc fertur alluſiſſe David pſal. 73. *In ſecuri, & aſcia dejecerunt eam.*

Gaſtromantia per phialam, aqua plenam exercebatur. Ante vero phialam ſtatuebatur puer, vel virgo, aut mulier prægnans cum candela, ſeu cereo accenſo, reſpiciens aquam, ac dicens certa verba. Gravida autem loquitur nomine prolis abſque dubio virginis. Plures bona fide hoc utuntur ſortilegio. Sed, ut diximus in hac nomine Angeli ſancti intelligitur dæmon, ut etiam notavit Torreblanca *lib.* 1. *epit. cap.* 14. *& lib.* 8 *jur. ſpir. cap.* 29. Ideo ſortilegium hoc ſupponimus qualificatum & ut tale per ſe reputatur in ſupremo Tribunali S. Officii, conſideratis tamen circumſtantiis minuentibus mitius agitur, præcipue dum proceſſus de eo formantur in quo prope innumeri quandoque ſunt complices, & magna ex parte perſonæ ſimplices.

Dæmonem autem autorem extitiſſe hujus experimenti ac ritus, qui in eo obſervatur, tradit Pegna ad Cymericum *in direct. p.* 2. *q.* 43. *com.* 66. Carena, & Torreblanca poſt Barbatiam *conſ.* 55. *l.* 1. Locatum *in judicii Inquiſit. v. divinatio v.* 4. Decianum *tr. cr. l.* 5. *c.* 17. Unde eſt de experimentis qualificatis per invocationem dæmonis facto ipſo, ut ex Cajetano *act.* 5. *d. q.* 95. Delrius verò *lib* 3. *magic. p.* 2. *ſect. quæſt.* tradit alias inſcriptiones, ac cœremonias ex oleo olivæ, & cruce ac titulo S. Helenæ, & nonnullis aliis, mox exhibent puero caſto, ac legitimo tenendum phialam ad certum tempus, deinde poſt ejus tergum flexis genibus dicunt certas orationes quorumdam Sanctorum, & cum puer videt in phiala Angelum nomine Magorum interrogat, quæ vult. Nec mirum ſi dæmon compareat in his experimentis, cùm ipſe maxime cupiat adhiberi res ſacras, & caſtas perſonas, ut ſibi arroget honores divinitatis, quos maximopere ambit, utque Deo majorem injuriam irroget, de quo ſpeciative Sixtus V. *loc. cit.*

Onychomantia fiebat ex unguium virginis, vel pueri impolluti inſpectione quæ oleo perungebatur, incantabanturque certo ritu, ac dæmones in unguibus figuras præſcribebant, quibus futura pronunciarentur. Majolus *tom.* 2. *colloq.* 3. hæc prodit de quodam Hiſpano milite huic Goëtiæ addictiſſimo: Bedus quidam, miles Hiſpanus, bello & armis quam pietate clarior, quo tempore Dux Medinæ Cœli ex Gallecia ſolvebat, Belgium petens, Bruxellis non uni in ungue ſuo claſſem e portu Corumnæ ſolventem, & paulo poſt procellis vehementer afflictam, veluti in ſpeculo clare oſtendebat. Refertque Suidas *in Ariſtoph.* milites non modò ungues, ſed & ſcuta oleo infuſo certis ritibus excantare, ut dæmon imagines rei interrogatæ exhibeat, illis de futuris reſpondens, cujus meminit & Sixtus *ibidem.*

Addit Piſtorius *lib. de mag. cap.* 13. conſueviſſe magos palmam manus in polluti pueri, vel fœminæ incorruptæ oleo, vel fuligine pertingere, & manum Solem verſus obverſam, certum quid ſubmurmurantes, ſtatuebant, ut inſpicerent optata. Ita namque fingit luxuriæ autor caſtitatem adamare, ut facilius incautos decipiat. Ideo in hujuſmodi divinationibus exercendis Virginibus Veſtalibus utebantur ad reſponſa Apollinis audienda. Quoniam ait D. Thomas *q.* 6. *de miracul. ar.* 1. *ad* 4. apparere cupiunt dæmones caſtitatis amatores, ut Deo ſimiles credantur, & eorum dictis major adhibeatur fides. Siquidem, ut ait Auguſtinus *lib.* 2. *de civit. cap.* 26. tanta vis eſt probitatis, & caſtitatis, ut omnis, vel pene omnis humana natura, nec uſque adeo ſit turpitudine vitioſa, ut totum amittat ſenſum honeſtatis. Proinde malignitas dæmonum, niſi alicubi ſe transfiguret in Angelum lucis, non implet negotium deceptionis Unde Cybelis Sacerdotes emasculabantur, exiſtimantes hoc modo Numinibus ſuis eſſe gratos.

Aruſpicina, ejuſque ſpecies.

Hæc quandoque accipitur pro Ariolatione ſtrictim accepta. Sed Iſidorus *lib.* 8. *etym. cap.* 9. & habetur *in can. igitur* 26. *q.* 3. aruſpicinam prodit attendi ab extis, fibris, & aliis partibus mactatæ hoſtiæ ab Ara ſic appellata. Primo enim mos erat arietes Sacrificare. Quod aliqui colligunt ab hiſtoria Abrahami *Geneſ.* 22. qui arietem pro filio Iſaac obtulit. Quare Joannes Stuchius *lib. de Sacrif. q.* 56. annotat *aram* ſic *ab ariete* dictam juxta illud *Aries mactatur ad aram.* Id tamen non certe. Nam Aræ vox quibuſdam orta videtur, quod incenſæ ibi victimæ ardeant. Aliis ab ariditate, ob ignem ibi ſæpius incenſum. Aliis ab vrendo. Eidem Stuchio nimis alienè ab aromatibus. Aliis ab *airen*, quod ara ſit ædificium exaltatum. Aliis ab *arais*, id eſt precationibus ad aras factis. Aliis quaſi *ariva* per ſyneceſin ab *aroo*. Aliis aliter.

Deinde tauri, vaccæ, capræ, hædi, vituli, equi, apri, porci, aliæque pecudes ſacrificabantur, ſingulis Numinibus, quibus grata exiſtimabantur. Apud Hebræos etiam fuit in uſu aves ſacrificare *Levit.* 15. in ſanguine paſſeris immolati.

Poſtremo homines ſacrificati, quod fecit Heliogabalus ſcribente Lampridio, teſtanturque Euſebius *lib.* 6. *hiſt. Eccleſ. cap.* 9. ac Theodoretus *lib.* 3. *cap.* 21. *&* 22. quod Julianus apoſtata ad ſacrificandum gravidarum alvos exſecabat. Romani etiam ex ex Iſidoro *lib.* 6. *etym. cap.* 19. cœperunt ſacrificare hoſtes captos, ex quo hoſtiam aliqui dictam arbitrantur, ac cives immolabant, Sueton. *in Claudio cap.* 24. & *in Octavio, cap.* 15. Quinimo pro malis averruncandis, vel bonis conciliandis filios proprios ſacrificarunt, ut egiſſe Achaz Hebræorum Regem, narratur 4. *Reg.* 16. & 2. *Paralip.* 28. *Ezechiel* 16. ubi habetur, Hæbræos Idola colentes propriosfilios ſacrificaſſe. Et Africani ſuos infantes Saturno immolabant, exiſtimantes humana victima delectari. Et docente Proſerpina, inferorum Præſide in ipſius gratiam immolabantur nondum nati, execto matris utero. Traduntque Alciatus *lib.* 4. *parerg. cap.* 4. ac Lipſius *lib.* 2. *Saturnal. cap.* 5. Thebanos, aliasque gentes conſueviſſe ſeipſos mactare, ac dovovere, occidendoſque vendere, quod & ad gloriam agebant. Hoc inſuper Italiæ, ac Siciliæ, aliiſque nationibus fuiſſe uſitatiſſimum, commemorat Plinius *l.* 7. *c.* 2. Idipſum refert Theodoretus de Lacedemoniis, Marti homines immolantibus, ac de Græcis antequam ad bella accederent, ac de Turcis, Sardis, Leucadibus, Scytis, Theſſalis, Albanis, Laodicenſibus, Gallis, Germanis, Britannis, Lithuanis, Northmannis, Danis, aliiſque innumeris. Quod proſequuntur Strabo *l.* 15. Auguſtinus *l.* 18. *de civit. c.* 52. Majolus *colloq.* 1. Lorinus *in Sapient.* 12. Neque ab hac immanitate immunes fuerunt Hiſpani, Phœnices, Carthaginenſes, aliique Græci, ut annotavit Florian. Ocampo *de reb. Hiſpan. l.* 2. *c.* 18. Morales *l.* 6. *c.* 10. Joannes Delapurte in Monarch. *l.* 3. *c.* 16. Hanc demum immanem barbariem Senatus Romanus delevit, teſte Plinio *l.* 30. *c.* 1. juſſitque tantum animalia cuique ſuo Numini grata offerre.

Populi inter ſuperſtitioſos ſuperſtitioſiſſimi Ægyptiorum ſexcenta ſexaginta ſex Sacrificiorum genera recenſentur. Romanorum pleraque & Græcorum impius Cornelius Agrippa *l.* 3. *de occul. philoſ. l.* 59. hæc collegit. Agonalia, Papſa, Farreationes, Hecatombæ, Hoſtia, Hiacynthia, Armiluſtria Janualia, Lucalia, Lupercalia, Munychia, Novendinalia, Nyctiluca, Palatialia, Paſtillaria, Popularia, Protervia, Scenopegia,

pegia, Solitaurilia, Stata, Rubigalia, Fontanalia, Ornia, Parentalia, Inferiæ, Conſualia, Lapteria, Amburlia, Ambarvalia, Vivalia, Thyia, Holocauſtomata, Orgia, Latialia, Dianetaurica, Bacchanalia, Trieterica, Liberalia, Cocytia, Cerealia, Theſmophoria, Adonia, Teonia, Laurentalia, Opalia, Palilia, Quirinalia, Vertumnulia, Gynæcia, Panathenæa, Quinquatria, Diapalia, Diaſia, Horma, Hormea, Nemea, Mytriaca, Palogygia. Nec niſi ridicula eſt ejuſdem Sacerrimi Agrippæ diſtinctio, qua ſacra appellari perhibet, vel quæ ab ipſis diis, aut dæmonibus aſſiſtentiis ſuis ſunt ſacrata, quanquam à diis ipſis nobis dedicata, quo modo dæmones, myſteria, & preces quædam ſacra nuncupentur; vel quæ ab hominibus Deo dedicata, & conſecrata ſunt, quemadmodum vota, & ſacrificia, ſimulacra, delubra Idola, ſtatuæ, imagines &c. ritus, obſervationes, geſtus devoti &c. Sacerdotes &c. tempora &c. *loc. cit. cap.* 63. Quomodo autem fierent hæc ſacrificia, deſcribit Angelus Politianus *centur.* 1. *cap.* 26. Arnobius *lib.* 7. *adverſus Gentes* Alexander ab Alexandro *lib.* 3. *genial. dier cap.* 12.

Quantò oculatiùs & acutiùs inter Gentiles ipſos Ariſtoteles hæc rejicit *lib.* 3. *Rhet.* quod ſapientiſſimus quoque Annæus confirmat *lib.* 1. *de benef. cap.* 6. *Primus eſt Deorum cultus, Deos credere, deinde reddere illis majeſtatem ſuam, reddere bonitatem ſine qua nulla majeſtas eſt. Scire, illos eſſe, qui præſident mundo, qui Univerſa vi ſua temperant, qui humani generis tutelam gerunt. Vis Deos propitiare? Bonus eſto. Satis illos coluit, quiſquis imitatus eſt.* Varro etiam, mentis tandem ſuæ compos, reſipuit, ſi fidem habere velimus, Arnobio, qui Gentes ita ſuo jugulat gladio *lib.* 7. *adverſis Gentes. Quid ergo, dixerit quiſpiam, ſacrificia cenſetis nulla eſſe omnino facienda? Ut vobis non noſtra, ſed Varronis veſtri ſententia reſpondeamus, nulla. Quid ita? Quia, inquit. Dei veri neque deſiderant ea, neque depoſcunt. Ex ære autem facti teſta, gypſo, vel marmore, multò minùs hæc curant.* Idque à Propheta immorigeratus Iſraelitarum Rex audire coactus fuit. Nunquid vult Dominus holocauſta, & victimas, & non potius, ut obediatur voci Domini? Melior eſt enim obedientia, quam victimæ & auſcultare magis, quam offerre adipem arietum; 1. *Samuel* 15. *v.* 22. Pluribus hoc ipſum locis aſſeritur, *Eccleſ.* 4. 17. *Oſea* 6. *v.* 6. *Pſalm.* 69. *v.* 31. 32. *Matth.* 9. 13. quod repetitur 1. 2. 7. & ad *Hebr.* 11. 4. Abel per fidem ſacrificium majoris pretii obtuliſſe perhibetur, quam Cain.

Neque verò nobis animus eſt Ethnicorum, ac Poparum immanes victimationes, quas vix auricula tenuis, caſta, humana admittat, hic aperire, ſed ea tantum quæ ad Aruſpicinam pertinent. Porro exta vitalia ſeptem fuerunt. Lingua, Cor, Hepar, Lien, Pulmo, & duo Renes, ſingula inſpiciebant Aruſpices, ut ex unoquoque non minus atque de omnibus prædicerent; In diſſectis jam victimis & ſignis ſalubribus, noxiiſque ex halitu, coloreque extorum, & fibrarum defectu aliquarum particularium in præcipuis Organis, aut præter naturam adunatis, collective ex humorum ab ceſſibus ſumebant conjecturas de eventu, conditione, & in qua parte Numen, cui fiebat ſacrificium ſe inclinaret.

Victimæ conſultatoriæ nuncupatæ ſunt, quarum viſcera vel Aruſpex ipſe, vel Victimarius educebat cultro, quia manibus ea tangere nefas habebatur, Aruſpicique in anelabrem menſam tradebat, ubi in ea contemplabatur, ac inſpiciebat quod peculiari vocabulo erat *conſulere* exta, & exindè aut bona deſignari, aut mala portendi aſſèverabat, ſacrificiumque aut piaculare eſſe, aut litarionem. Tacitus *lib.* 2. *hiſt.* Hoſtiæ, ut quiſque voviſſet, Mares deliguntur cortiſſimis fides hædorum fibris Lampridius *in Helio. gabalo cap.* 3. Cum inſpiceret exta puerilia, & excuteret hoſtias ritu gentili, quam etiam Iulianus permittit, Marcelin *lib.* 22. *cap.* 30.

Hujus Ieroſcopiæ author, ac inventor extitit Tages, filius Genii, ac Nepos Jovis, teſte Tullio *de divinat.* In ea extorum nomine veniebant Præcordia, perhibente Plinio *lib.* 30. Ejuſque palmarium aliis erat Epar, ſive jecur quod ubi vitio careret, læta ominabatur. Vide Lubinum in illud Juvenalis ſat. 13. *Ponimus, & ſectum Vituli jecur.* Ita veteres Urbes ſtructuros, jecinora pecorum ibi paſcentium inſpexiſſe, & ſi fuiſſent livida, ac vitioſa, aliò ſeceſſiſſe, ſcribit Vitruvius *lib.* 1. *cap.* 4. In ſacro Codice apud Prophetam *Ezech.* 21. Rex Babel dicitur interrogaturus Teraphim, inſpecturuſque jecur, fontem nempe extiſpicii, ac præcipuam partem. Et Sacratiſſimus Imperator Theodoſius, impietatem iſtam prohibet, ſic loquitur. *Nequis mortalium faciendi ſacrificii ſumat audaciam, ut inſpectione jecorum extorumque præſagio vanæ ſpem promiſſionis accipiat, vel, quod eſt deterius, futura ſub execrabili conſultatione cognoſcat. Acerbioris etenim imminebit ſupplicii cruciatus ei, qui contrà veritum præſentium, vel futurarum rerum explorare tentaverit veritatem, l.* 2. *cod. de pagan. & ſacrif.* Syllæ apud Laurentum ſacrificanti ſimilitudo coronæ in capite jecoris apparuit, quod Poſthumius Aruſpex illi victoriam cum regno portendere interpretatus eſt. Ituri enim in prælium & cum hoſte pugnaturi conſultatoriam mactabant victimam, in cujus epate Aruſpex duo conſtituebat capita, quorum alterum civi, alterum hoſti dicabat, collatisque capitibus hujus, aut alterius partis pronunciabat victoriam. C. Claudius, & L. Petellius Conſules, cum immolaſſent victimas, jecur ſubito tabuit, nec multo poſt hic morbo, alter Ligurum armis interiit, extis ita prædicentibus.

Interdum planè deerat jecur ſigno piaculari; oppido horrendo, veluti Cajo Principi, Mario Marcello. Item Cajo Mario Uticæ immolanti ſimile aliquando evenire ſolebat in Cordis inquiſitione, quod ſecundum, poſt jecoris conſiderationem locum obtinebat. Julio Cæſari quo die veſte purpurea proceſſit, & in ſella aurea ſedit, ſacrificanti cor in extis bis defuiſſe, refert Suetonius. Pertinace, qua die occiſus fuit, ſacrificante, cor in victima inventum non eſt, & cum propterea quærendo laboraret Epar quoque de fuiſſe compererunt. Vide Fulgoſium *lib.* 1. *cap.* 4. Hoc autem quod exta ſine corde reperirentur, & epate à Dæmone procurari credebant.

Inſpiciebant & Lienem, pulmones, ac membranas viſcera ambientes, nec non obſervabant fel, ſivè bilem, quomodo humorem ejacularetur, eadem ratione veſicam, ore lana colligato igni imponebant & quo illa pacto diſrumperetur, & quam in partem lotium fudiſſet, attenbebant. Colligebantur quoque ex hoſtiarum caudis varicinia. Igni quippe inflexæ difficultatem rei indicabant, vel belli. Extenſæ, ac deorſum corruentes, cladem futuram. Si vero altum erectæ fuiſſent victoriæ indicia præferebant. Ad hæc conſideratè extorum colorem circumſpiciebant, qui ſi maculis nigro, aut cruentis eſſet infectus, ſi pallidus, ſi lividus tanquam diri Ominis reſpuebatur. Hinc Seneca in Oedipo *act.* 2. cor marcidum, venas lividas, fibrarum defectus, jecoris tabem ad mala Omina refert Vide plura apud Suetonium *in Auguſto cap* 1. Ciceronem *de divinat.* Lucianum *de Sacrific.* Plinium *lib.* 10. *cap.* 22. Apuleium *l.* 1. *metaph.* cum notis Colvii. Porphyrium *lib.* 2. §. 51 *& ſeqq.* Nenium, Feſtum, Catonem de re ruſtica *cap.* 133. Briſſonium *lib.* 2. *formul.* Scaligerum *not. ad*

not. ad Feſtum, Caſparem Peucerum *de divinat. Extispicum*, Ludovicum Lavaterum *com. in Ezech.* Turnebum *adverſar. lib.* 15. *cap.* 7. Joan. Gram. in Homerum *de genere Auſpiciorum*, Janum Parrhaſium *epiſt.* 18. Gruterum *opin. lib.* 5. *cap.* 3. Stuchium *cap.* 117. *& ſeqq.*

At in Ditis ſacrificio contraria exta potiora erat. Lege Suetonium *in Othone cap.* 8. Exta ubi fauſta dediſſent ſigna, litaſſe ſe iis dicebant Cicero *de divinat. libro. primo & ſecundo & lib. primo de nat. Deor.* Valer. Maximus *lib.* 1. *cap. quinto* Suidas *V. Calliero* Briſſonius *lib.* 1. *formul.* Erat etiam ſignum quoddam quod vocabatur *Deus* de quo Lactantius Grammat. *in lib.* 5. *Theb. Statii.* Fuit quoddam in extis ſignum, quod Deus appellabatur. Quod ſi integrum apparuiſſet, propitium numen oſtendebat, ſi verò dimidium, iratum ſignificabat numen, aut certè *non præſens.* Ad hoc ſanè ſignum collimare videtur Porphyrius *lib.* 2. §. 51. Extaque felicia vocabantur læta: Tacitus *lib.* 2. *hiſt. Soſtratus, Sacerdotis id nomen erat, ubi læta, & congruentia exta videt.* Triſtia verò ea, quæ infelicia portendebant. Idem *lib.* 1. *hiſt. Decimo octavo* Kal. Febr. ſacrificanti pro æde Appollinis Galbæ, Aruſpex Umbricius triſtia exta, & inſtantes inſidias ac domeſticum hoſtem prædicit. In ſpecie ea, in quibus nulla erant ſigna, appellabantur *muta*, quæ conſpicuas exhibebant notas *arguta* quæ potentibus pollicebantur honorem, humilioribus hæreditatem, filio familias dominationem, *regalia*, *præpinguia*, *luſtralia*, quæ aliquid prohibebant, *Clivia*, in quibus cor, aut caput in jecore defuiſſet *peſtifera.*

Ex his autem aſſerimus, quod hæc divinatio fiebat ex pacto Dæmonis expreſſo, quia, cum ſacrificio illi exhibito prædicebantur futura ex extis animalium. Viſcera enim, ait Martianus Capella *lib.* 1. loquebantur, & Apuleius *de Deo Socratis* exta fiſiculari ſolebant, quia motibus, tanquam vocibus futura ex arte indicabant, dæmone formante voces ex dictis de Simulacris.

Neque obiicias ex Lindano, quod ſolebat à Cœlo deſcendere ignis ad comprobationem Sacrificii, & Seleucus ſacrificans Jovi ſponte flamma oblata rapuit, ac in ara Egeriæ Nymphæ, quæ in Apulia colebatur ſimile accidiſſe prodit Plinius *lib.* 2. Hoc autem eſt miraculum, quod nequit fieri à Dæmone, præcipuè ad comprobandum divinationes. Atque adeo revelationes erant iſtæ de futuro, non divinationes ſicut de holocauſto Eliæ legitur 3. *Reg.* 18. Quod cecidit ignis Domini, ut voraret holocauſtum & ligna, & lapides, pulverem quoque & aquam, quæ erat in aquæductu lambens.

Nam reſpondetur, poſſe dæmonem naturaliter permittente Deo, immittere ignem, & comburere ſacrificia, & alia cætera, quemadmodum ejus ope cecidit ignis à Cœlo. & Oves pueroſque conſumpſit *Iob.* & alias ſæpe Sacerdotum Magorum incantationibus invocatus, ex aere ignem in ſacrificia Gentilium induxit. Potuit etiam ex præſtigio id evenire ut in Serapidis templo accidiſſe dicit Virgilius *Æneid* 7.

Species, autem hujus divinationis plures ſunt, ut tradit Delrius *in Senecæ traged.* Prima apellatur Thumatium, quæ timabatur futuros eventus ex victima adhuc viva, dum trahebatur ad aram, dum in illa ſiſtebat, dum attrectabatur, & dum illi infundebatur vinum.

Secunda ſpecies dicta eſt Chritomantia, quæ attendebatur per molam Salſam, ejuſque materiam qua victima conſpergebatur, ut annotant Toſtatus, Vatablus, & alii ad illud Num. 11. *Frangebat molam* Theocritus enim pharmaceutr. Delrius, & alii obſervant, quod in ſacrificiis obſervabant molas, & libamina, præcipuè triticum, hordeum, far, & ex eo toſto, ſixoque egeſtam farinam, & ſubinde victimæ conſperſionem.

Tertia ſpecies fuit Oinomantia, quæ inſpiciebat colorem utriuſque laticis in ſacrificio fuſi, ob quod vini divinatio vocabatur. Unde Val. Maximus *lib.* 1. *cap.* 7. inter varia prodigia Xerxis, Perſarum Regis hoc annumerat. Infuſum namque patere vinum, in ſanguine tertiò converſum eſt. Quod & Virgilius de Didone Æneæ amore capta in malum omen refert *Æneid.* 4.

Quarta ſpecies dicitur Extiſpicinia, per quam conſiderantur motus & ſingula mactatæ victimæ membra, maximè jecur. Quarè à Græcis vocatur Epatoſcopia, de qua dictum. Credebant namque jecur eſſe vitam animalis, cum ſine eo vivere nequeat, quod ideo venerabantur aut dæmonem vitæ authorem profiterentur.

Quinta ſpecies appellatur Anthropomantia ex hominum immolatorum viſceribus divinans, ut annotat Cameſaines *in meditat. hiſt. cap.* 59. Hac divinare conſueverunt Maſſagetæ, teſte Stuchio de Sacrif. & hic mos etiam invaluit apud Hebræos, Chaldæos, Romanos, & alias nationes.

Sexta ſpecies recenſetur Pyroſcopia, quæ flammæ modum inſpiciebat, de qua ſupra.

Septima ſpecies eſt Capnomantia, hoc eſt fumi divinatrix. Quæ divinatio duplici modo fiebat. Vel enim grana papaveris nigri in ardentes prunas immittebant, & inſurgentem fumum conſiderabant, vel abſque his granis ſacrificii fumum obſervabant, ut ſcribit Cardanus lib. de vera Sapientia. Refertque Dio Caſſius *lib.* 41. *hiſt.* ex thuris quoque fumo hanc aruſpicinæ partem conſiderabant, quam ideo Litranomantiam appellabant. Hac arte uſos Hebræos, obſervantes an fumus ex victimarum Sacrificio aſcenderet recto, vel obliquo motu, ait Theophilactus *in Oſeam cap.* 4. & Delrius *in Geneſ.* 4. credit, originem traxiſſe ex ſacrificiis Abel, & cum diſcrimine, quod illud rectum, hæc in obliquum tenderet. At certè Cain credidit ſacrificium Abelis dumtaxat Deo placuiſſe, quia illud ſolùm cæleſtis ignis abſumpſerit.

Octava ſpecies vocatur Spodonomantia, quæ attendebatur ex cinere ſacrificii; ſi namque peracto ſacrificio flamma apparebat in cinere, bonum Omen, ut de Cinere Alphæi ſcribit Delrius *in Senecæ traged.* ſic accidit in ara Apollinis, Iſmenii, & aliorum apud Valerium Maximum *lib.* 1. *cap.* 6. Vide plura apud citatos Autores. Satis nobis eſt fugienda indicaſſe.

Cum igitur hæc Aruſpicina fiat ab Aruſpicibus, qui preces emittunt circà aras Idolorum, ſive Dæmonum, illiſque ſacrificia offerunt ut ſic habeantur Dæmonum reſponſa, manifeſtum eſt quod ſupponit infidelitatem, & ex illa proficiſcatur, habeatque adjunctam Idololatriam. Quod ſi Aruſpicina fiat à Baptizato, non eſt ſine Apoſtaſia à fide, vel hæreſim, vel ſaltem continet vehementem hæreſis ſuſpicionem. An vero ille, qui jubet fieri Aruſpicinam vel Aruſpicem conſulit ſit hæreticus, vel ſaltem de fide vehementer ſuſpectus? Certum eſt, talem eſſe, ſi poſtulet cognitionem quæ vires naturæ ſuperat, vel ſi etiam ipſe preces effundat, & Dæmonem adoret. De illo autem qui ſolum mandat fieri ſortilegium, ſivè propriè ſortilegum conſulit de illis, quæ non ſuperant vires naturæ nulla invocatione, & cultu, vel alio facto hæreticali intercedente, dicemus ſuo loco.

Notandum autem eſt cum Souſa *lib.* 1. *aph. cap. cap.* 45. *num.* 4. in ſpeciebus Necromantiæ non ſemper

per intervenire pactum expreſſum cum Dæmone ab illo, qui eas exercet, etiamſi expreſſè Dæmon invocetur, aut ei Sacrificium offeratur, ſemper tamen alius, qui præceſſit fecit hoc pactum, in illis ſaltem in quibus dantur apparitiones & reſponſa. Et id quoque adverti debet, quod ſivè detur pactum, ſive non detur ex ſola invocatione veſtita cultu ſoli Deo debito, vel colligitur infidelitas, vel Apoſtaſia à fide, vel hæreſis, vel ſaltem ſecundum caſuum qualitatem inſurgit vehemens hæreſis ſuſpicio. Et ideo in omnibus Necromantiæ ſpeciebus, illas exercentes ſaltem ſunt de fide vehementer ſuſpecti.

Ex omnibus verò ſpeciebus illæ ſunt pejores, quæ fiunt cum pejoribus circumſtantiis, & cum pacto iniquiori, & inter omnes nefanda, & horribilia ſunt facta Lauriarum tam Virorum quam mulierum, quando re vera conveniunt coram Dæmone, quia tunc & apoſtatant à fide, & renunciant Chriſto, & ſcelera infanda committunt, ac ineunt pacta iniquiſſima.

Quando autem hæc fiunt in ſomno, quia ab illis approbantur, & creduntur facta re ipſa, ideo adhuc peſſima ſunt, & pluſquam hæreticalia. Undè ſint iniqua, ſint preſtigium, & necromantia propriè dicta, ex circumſtantiis tamen una ſpecies poteſt valdè excedere aliam, & evidentius eſſe contra fidem.

Somnia naturalia, dæmoniaca, Divina.

Inter primi generis Divinationes cum expreſſa dæmonum invocatione numerat D. Thomas Divinationem per Somnia, de qua quærit, an ſit illicita *art. 6. q. 95. 12.* de Somnio autem tractat *1. p. q. 84. art. 8.* ibique Doctores *& 1. 2. quæſt. 71. art.* ubi Cajetanus & Medina, *& in 4. d. quæſt. 1. art. 4. quæſt. 2.* ab ibi Sotus, & *de verit. quæſt. 28. art. 3. & quæſt. 12. art.* itidem *3. ac. 3. contra Gent. cap. 54.* ibique Ferrarienſis, & *in opuſc. 25. cap. 4.* De quo etiam Bannes, Silvius, Delatorre, aliique expoſitores, Directorium Inquis. *p. 3.* ibique Pegna, Turrecremata *in can. non obſervetis 26. q. 7.* Delrius *lib. 4. magic.* Michael Medina *lib. 3. cap. 7.* Valerius *de ſacra philoſoph. c. 22.* Jul. C. Scaliger, Joannes Nidor, & Mallæus, D. Antoninus *2. p. tit. 12. cap. 1. & 7.* Sylveſter, Tabiena aliique Summiſtæ *v. ſomnium,* Azor *p. 1. lib. 9. cap 17.* Nazarius *de Magia,* Pererius *eodem tract. lib. 2.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2.* uterque Picus Sibyllanus *decad 1. q. 2.* Carena Moura, Torreblanca, Salelles. Ex Patribus Gregorius *lib. 8. moral cap. 13. & lib. 4. dialog. cap. 28.* Iſidorus *lib. 3. ſentent. cap. 62.* Nyſſenus *lib. de opific. homin. cap. 13. 33. & ſeq.* Auguſtinus *lib. 11. in Geneſ. ad litt. & 8. de civit cap. 56. & ſeq.* Tertullianus *de Anima cap. 46. & 47.* ac *de Opific. Dei cap. 12* Philo, *lib. de ſomn.* aliique plures.

Et quidem ſicut diligens ſomniorum tractatio pulcherrimam per ſe, ac jucundiſſimam parit cognitionem, ita graviſſima eſt, utilis, ſed obſcura, ac perdifficilis. Non enim unum eſt genus, nec una eorum ratio. Quo circa nec par eſt omnium cauſa, ut æque omnia vel approbari vel improbari debeant. Multa quidem ſomnia derident Sacræ Litteræ, alia etiam damnant, quædam verò commendant, ac venerantur. Sunt enim pleraque inania, nec pauca ſunt naturalia ex certis naturæ cauſis profecta. Sunt item alia dæmonis calliditate, ac malitia mortalibus injecta; denique nonnulla divinitus hominibus data ſunt.

Somnium porrò appellatur ab Ariſtotele *lib. de ſomn.* imaginaria viſio, ſive apprehenſio, quæ in ſenſu interiori fit tempore ſomni, quando exteriores ſenſus ſopiti ſunt. Quod varie vocatur, nempe ſomnium, inſomnium, viſum, phantasma, & quandoque oraculum, quamvis hoc propriè adaptetur divinis inſomniis. Oraculum eſt, quando Deus per Angelum, vel per Sanctum aliquem in ſomnis alicui denunciat quod futurum, vel non futurum, aut quod faciendum, vel non faciendum ſit. Tale fuit Somnium Abimelech *Geneſ. 20.* Somnium Jacobi *Geneſ. 28.* Somnium Samuelis *1. Reg. 3.* Somnium Joſephi *Matth. 1. & 2.* Viſio eſt, in qua quis dormiendo id, quod videt eodem modo poſtea evenit. Hujuſmodi fuerunt ſomnia Joſephi *Geneſ. 37.* ſomnium Jacobi *Geneſ. 42.* ſomnium Gedeonis *Judic. c. 7.* Somnium eſt illud, quod non clarè indicat aliquid futurum, ſed ſub abſconditis figuris, & non notis ænigmatibus, nec intelligi poteſt abſque interpretatione. Quale fuit ſomnium Nabuchodonoſor, *Danielis. 2.* ſomnium Pincernæ, & Piſtoris Regis Ægypti *Geneſ. 40.* & Pharaonis, *Geneſ. 41.* Inſomnium dicitur, quando quis dormiens quæ vigilans cogitaverat vel operatus erat ſibi repræſentantur juxta illud Eccleſiaſtici: multas curas ſequuntur ſomnia, de quo Auguſtinus *lib. de ſpir. & anim. cap. 25.* Abulenſis *in cap. 40. Geneſ.* Phantaſma eſt, ut ait D. Auguſtinus *loc. cit.* & Macrobius *lib. 1. in ſomn. Scip.* quando quis dormiens, ſe vigilare exiſtimat, & aſpicere videtur ad irruentes ad ſe, vel paſſim vagantes, vel formas diſcrepantes, & varias, vel res lætas, aut turbulentas, ac ſimilia. Quod aliud non eſt, niſi quædam fumoſitas à ſtomacho vel à corde aſcendens ad cerebrum, ibique vim animarum comprimens. Qua in re advertendum cum D. Thomas *d. q. 84. in corp.* quod cum divinatio, falſæ opinioni innixa, ſuperſtitioſa, & illicita ſit, ideo conſiderari opportet, quid ſit verum circà cognitionem futurorum de ſomniis. Hoc enim non eſt illicitum, neque ſuperſtitioſum, ut per Cajet. *d. q. 95.*

Sunt igitur Somnia ex D. Thoma, quem omnes ſequuntur, futurorum eventuum quandoque cauſa, cum ſcilicet mens alicujus ſollicita ex iis, quæ videt in ſomniis, inducitur ad aliquod faciendum, vel vitandum. Interdum verò ſomnia ſunt ſigna quorumdam futurorum eventuum, quatenus reducuntur ad aliquam cauſam communem ſomniis, & futuris eventibus, & ſecundum hoc ſæpius cognitiones futurorum in ſomniis fiunt, præcipuè per impreſſiones cæleſtes, de quo modo latè agit Cajetanus. Ex hoc tamen difficillimè, & cum maxima incertitudine pervenitur ad intentum. Ideoque non mirum, quod videantur obſcura Suareſio, quæ hac de re tradit Cajectanus.

Quare ſubdit D. Thomas conſiderandum eſt, quæ ſit cauſa ſomniorum, & an poſſit eſſe cauſa futurorum eventuum, anvè ea poſſit cognoſci. Aitque diverſas eſſe ſomniorum cauſas. Interiorem alteram, alteram exteriorem. Interior ſomniorum cauſa eſt una quidem animalis, quatenus occurrunt hominis phantaſiæ in dormiendo, circa quæ ejus cogitatio & affectio fuit immorata in vigilando, & talis cauſa ſomniorum non eſt cauſa futurorum eventuum. Unde hujuſmodi ſomnia per accidens ſe habent ad futuros eventus. Sicque ſi aliquando ſimul concurrunt, erit per accidens. Nonnunquam vero cauſa intrinſeca ſomniorum eſt corporalis. Nam ex interiori corporis conſtitutione formatur aliquis motus in phantaſia, conveniens tali conſtitutioni, & propterea medici obſervant ſomnia ad cognoſcendum interiores diſpoſitiones. Sic Gedenus *in lib. de præſagiis quæ ducuntur ex ſomniis,* narrat quemdam

quemdam ſomniaſſe alterum crus factum eſſe ſibi lapideum, mox autem cœpiſſe illum ea parte corporis fieri paralyticum. Præterea qui inſtante criſi ſudaturi ſunt, ſæpe ſomniant ſe ſudare, aut in balneo calidis aſpergi aquis, aut in flumine natare. Illud quoque nonnunquam uſu venit, ut quod dormientes agimus, aut patimur, etiam ſomniemus, ut qui in ſomno ſudant, aut febri corripiuntur, itidem ſe affici ſomnient. Proditum eſt à Plinio *lib.* 7. *cap.* 50. P. Cornelium Ruffinum dormientem amiſiſſe viſum, idque cum ſibi accideret, etiam ipſum ſomniaſſe.

Cauſa verò ſomniorum exterior duplex etiam eſt corporalis, & ſpiritualis. Corporalis quatenus imaginatio dormientis immutatur, vel ab aëre continenti, vel ex impreſſione cœleſtis corporis, ut ſic dormienti aliquæ phantaſiæ appareant conformes cœleſtium diſpoſitioni. Spiritualis autem cauſa eſt interdùm à Deo, qui miniſterio Angelorum aliqua hominibus revelat in ſomniis, Aliquandò vero Dæmonum operatione aliquæ phantaſiæ dormientibus apparent, ex quibus aliqua futura revelant iis qui cum eis habent pacta illicita.

Sunt qui ſomniorum cauſas quinque eſſe volunt. Ex Dei providentia. Ex dæmonum procuratione. Ex conſtitutione cœli, vel aëris. Ex diſpoſitione corporis humani. Ex præviis cogitationibus. Ita D. Thomas 2.2. *q.* 95. *art.* 6. Leſſius *lib.* 2. *c* 43 *dub.* 8. *n.* 1. Caſtropal. *p* 3. *tr.* 17. *diſp.* 1. *pun.* 5 *n.* 1. Suarez 1. *de relig. lib.* 2. *c.* 13. *n.* 4. At D. Gregorius *lib.* 4. *dialog. c.* 48. ſex cauſas colligit: *Aut enim*, inquit, *ex plenitudine, vel inanitate corporis ſomnia exiſtunt; aut ex antecedentibus diurnis cogitationibus, & curis; aut ex illuſione Dæmonis, aut ex revelatione Dei; aut denique ex cogitatione hominis ſimul, & revelatione Dei.* Eaſdem ſex cauſas idem Gregorius commemorans *lib.* 8. *moralium cap.* 13. mox eas aptis divinæ Scripturæ ſententiis, & exemplis illuſtrat, atque confirmat.

Ego vero ſomniorum cauſas, quæ ad ſignificandum aliquid valent, & dignæ ſunt obſervatione, ad quatuor præcipuas revocari poſſe exiſtimo. Prima cauſa continet aliquam corporis affectionem, quæ in ipſo corpore præpollet, ac prævalet, ut ſi flava vel atra bilis, vel pituitus tumor, aut Sanguis redundet, aliudve aliquid vitiatum & corruptum immoderatè jactetur in corpore.

Altera ſpectat ad aliquem vehementem concitatumque animi affectum, & perturbationem, amorem, ſpem, metum, odium. Nam qui ardenter amant, frequenter amores ſuos ſomniant. Qui timent, minacibus, ac terrificis in ſomno viſis ſæpe turbantur. Huc etiam pertinet vetus conſuetudo, & vitæ, quam agimus, exercitatio. Lepidè quidam apud Theocritum Piſcator: *Omnis*, inquit, *Canis panes ſomniat, ego piſces.* In hoc genere ſomniorum reponendum eſt ſomnium illud Annibalis, & proditum, & creditum à multis. Ardebat Annibal inſatiabili odio Romani nominis, omnique cupiditate perdendi funditùs imperium Romanum flagrabat. Cum igitur variis ſuper ea re cogitationibus æſtuaret, viſum habuit in ſomno mirè propoſito ſuo, votoque reſpondens. Viſus ipſi eſt juvenis, ſpecie ſupra humanam, qui ſe diceret à Jove miſſum Ducem ei ad invadendum Italiam, juſſitque nè reſpiceret, quid retrò, & à tergo fieret. Pavidus primò Annibal, non eſt auſus oculos ab illo quoquam deflectere. Sed prout eſt humanum ingenium ad vetita pronum, diu temperare oculis non quivit, reſpicienſque vidit horrendum, non viſu modo, ſed etiam dictu oſtentum, belluam vaſtam, & immanem, multis circumplicatam ſerpentibus quòcumque incedebat proterentem atque perverſantem. Cœlum item nigerrimis undequaque occæcatum nubibus, denſoſque ac fulguribus mixtos præcipitare nimbos. Attonito Annibali, percunctantique ex illo ſuo Duce, quid illud monſtri, & portenti eſſet, reſpondit ille, vaſtitatem eſſe Italiæ, pergeret ipſe porro ire, quò parabat, nec præterea quicquam inquireret, ſineretque in occulto eſſe fata. Atque hoc quidem ſomnium ex antegreſſis in vigilia Annibalis cogitationibus, & curis extitit. Sed ejus tamen ſomnii veritatem rei eventus ſatis ſuperque comprobavit. Plus enim mali Annibal Italiæ intulit, quam illo fuerat viſo præmonſtratum.

Tertiam cauſam poteſtati, & callidirati Dæmonis adjudico. Is enim multa dormientibus inſpirat, & ſuggerit ſomnia ſemper inſidiosè, quò videlicet quacumque poſſit ratione incommodet, ac noceat homini. Eſſe autem quorumdam Somniorum Dæmonem architectum, eò liquet quod ex Sacris litteris planè intelligitur, obſervationem ſomniorum adeo exoſam eſſe Deo, ut ea Magorum, Augurum, & Incantatorum maleficiis aggregata, extremis damnetur ſupplitiis, nimirum non aliam ob cauſam, ut interpretatur D. Gregorius *lib.* 4. *dialog. cap.* 48. niſi quia Dæmon plerumque ſe ſomniis immiſcet, implens noxia ſuperſtitione hominum animos, eoſque non tantùm vanè deludens, ſed etiam perniciosè decipiens. Hoc genere ſomniorum ſolitum eſſe olim dæmonem gentibus impietate cæcis multifariam illudere, conſtat argumento Æſculapii, Serapidis, & Amphiaxar. Nam, ut apud Philoſtratum, Pauſaniam, & Strabonem ſcriptum eſt, templa eorum adeuntibus qui variis morborum generibus afflictabantur, fama erat tres illos vulgo exiſtimatos, quaſi Deos ſingulorum morborum, curationes per ſomnia præſcribere conſueviſſe, ex hoc genere fuit ſomnium illud Alexandri magni. Cum enim in quodam prælio Ptolemæus, qui primus poſt Alexandrum Ægypti Rex fuit, venenato telo ictus, ſummo cum dolore, ex eo vulnere moreretur, aſſidens ei Alexander, ſomnoque ſopitus, vidit in quiete draconem radiculam ore ferentem, ſimulque commonſtrantem quò illa loci naſceretur, quæ ſcilicet præſentiſſimam vim haberet Ptolemæum multoſque milites eodem teli genere vulneratos, protinus ſanandi. Quæſita eſt herba, inventa adhibita, mox conſecuto, qui promiſſus fuerat, effectu.

Sunt autem duo ſomniorum Dæmonis præcipua genera; Alterum pertinens ad occultarum rerum demonſtrationem, & ſignificationem. Poteſt enim Dæmon naturales effectus ex certis cauſis aliquandò neceſſario proventuros, poteſt quæcumque ipſemet poſtea facturus eſt, poteſt tam præſentia, quam præterita, quæ hominibus occulta ſunt, cognoſcere, & hominibus per ſomnium indicare. Alterum ſomnii genus vim habet concitandi perturbationes animi, agitatis turbatiſque, qui ſunt in corpore, humoribus, & ſpiritibus quò nimirùm inflammantur homines, vel ad libidinem, vel ad odium, & vindictam, vel alios pravos animi affectus.

Quata cauſa ſomniorum ritè nominari poteſt divina. Horum exempla paſſim in divinis libris ſunt obvia. Nos aliquot mox proferemus.

Si quis igitur ad cognoſcendum futura utatur ſomniis, quæ proveniunt ex revelatione divina, vel ex cauſa naturali intrinſeca, vel extrinſeca, non erit illicita divinatio. Si autem hujuſmodi divinatio proveniat ex revelatione Dæmonis, cum quo habetur pactum expreſſum, quia ad hoc invocatur, vel tacitum, quia hæc divinatio extenditur ad quod per ſe non poteſt extendi, erit divinatio illicita, & ſuperſtitioſa.

Notandum autem, ſomnia imaginatricis facultatis eſſe operationes quæ etiam phantaſia dicitur, qua phantaſmata in ipſa retenta, ſpeculatur, animali dormiente i.

dormiente ; certum siquidem est, à nulla creatura posse novas species phantasiæ immediatè imprimi, nec ab Angelo quidem naturaliter. Hoc enim solius Dei proprium est. Undè somnia alia dicuntur naturalia quæ proveniunt ex intrinseca corporis causa, vel etiam ab extrinseca corporali; nam omnes illæ causæ sunt naturales, naturaliter operantes : Alia dicuntur animalia, vel moralia, quiain moribus, & cognitionis actibus habent fundamentum. Proveniunt enim ex præcedenti cognitione. Alia dicuntur divina, quia mittuntur à Deo, vel à Sanctis Angelis. Alia dæmoniaca, quia dæmone excitantur.

Modus autem, quo fiunt somnia naturalia, est dum phantasia à causa naturali à excitatur ut existentibus innumeris ferè speciebus sensibilibus, quibusdam utatur, per alterationem organi phantasiæ, per quam illa magis disponitur ad usum talis phantasmatis, quàm alterius. Præcipuè autem fit per agitationem Spirituum animalium, qui magis similes sunt motioni causæ agitantis, in quibus imagines earumdem rerum sensatarum residunt, & phantasiæ applicantur, sicque ad operandum per similia phantasmata excitant, ut in somno causato ex cogitatione continua, & sæpiùs repetita, cogitatio præcedens continua relinquit phantasmata recentia, phantasiæ affixa, ideoque faciliùs quàm reliqua in somno commoventur, sicque facilè quis somniat, quæ appetit.

Quò verò ad causas somniorum, præter dicta, Sinesius *lib. de insomn.* omnium somniorum causam putat esse Spiritum quemdam phantasticum animæ quasi vehiculum, & fabrum omnium somniorum. Porphyrius verò unitatem somniorum partim refert ad intelligentias, sivè bonas, sive malas, partim ad notiones quasdam, quas anima ex alia vita secùm in corpus attulit. Sinesii opinio Pythagoricorum, ac Platonicorum est figmentum. Inventio Porphyrij à veritate ac fide discrepat, quæ docet, animas corporibus præparatis infundi à Deo, nec secum aliquas species deferre, ut docet Aristoteles, qui *in lib. de divinat. per somnia* negat à Deo somnia unquam immitti, neque à Dæmonibus, cum illos neget. Peripatetici attribuunt virtuti cœlestium corporum, quæ solent Dæmonibus attribui secundum artem necromanticam. Plato autem in symposio tribuit dæmonibus, quos vult esse Dei nuncios, & ut Apulei verbo utar, salutigerulos; Hypocrates Deo, & causis naturalibus. Ad D. Thomas, Philosophos, & Patres sequutus, præcipuè Gregorium, somnia alia ab intrinseco, alia ab extrinseco, enumerat de quo mox.

Sed quò ad significationem futurorum eventuum docet ibidem D. Thomas aliquibus somniis convenire non omnibus. Imo aliqua somnia reperiuntur claræ significationis, alia obscuræ. Clara sunt quæ à quolibet percipiuntur audito somnio. Ista sunt plura divina, ut Sancti Josephi de deferendo puero Jesu in Ægyptum. Obscura sunt plura divina, quæ interpretatione indiguerunt, ut somnia Pincernæ, & Pistoris Pharaonis *Genes.* 4. & plura somnia naturalia, præcipuèque à causa naturali extrinseca promanant. Plura sunt somnia non significantia, quæ à causis proficiscuntur in ulteriorem eventum non directis aliquandò ex superfluo cibo, ac potu, interdùm ex nimia cibi abstinentia. Cum enim à causa inordinata oriantur, evadunt turbulenta, distorta, vana, & nullius prorsùs significationis.

Protagoras omnibus somniis fidem abrogat, magna autoritate decernens veritatem & falsitatem, non ipsâ naturâ rerum, sed sola existimatione hominum constare, hominem esse mensuram omnium & tale unumquodque esse quale videtur homini, sive sobrio, sive vinolento, sive sano, sive insano sive vigilanti, sive dormienti. Affines huic errori fuere quidam Stoici, nimio plus superstitiosi, ac penè fanatici, qui nulla rejiciunt somnia, in omnibus esse rati vim significandi, ac denotandi aliquid. Existimati tamen aiunt quædam somnia inania & falsa.

Ex adversò his contraria sentientes Xenophanes Colophonius, mollis item, ac delicatæ Epicureæ disciplinæ Sectatores, omnium somniorum fidem & authoritatem sustulerunt. Non esse autem illis credendum somniis, sic illi argumentabantur. Una vis est, eademque natura omnium somniorum, par igitur credendi aut omnibus, aut nullis ratio esse debet. Sed plerisque somniis non esse credendum, confessio est omnium. Nihil ergo causæ est cur plerisque rejectis, aliquibus præcipuè credere debeamus. Adjice quod si quædam somnia vera, & certa sunt, aliquas esse certas ipsorum effectrices causas necesse est. At quas? Naturam, inquiunt, & Deum. Sed natura quidem amica est ordinis & constantiæ, in somniis nullus ordo inest; sed plena temeritatis inconstantia. Dei autem majestate alienum, & indignum videtur, obire Deum lectos dormientium, concursare grabatos, & stertentibus injicere somnia, quæ illi expergiscentes, vel non recordentur, vel non intelligant, vel etiam contemnant, vel si curanda sibi putent, stulta impleti superstitione, dies noctesque animi pendeant, aut inani impendentium malorum metu perterriti, aut fallaci futurorum expectatione beonorum elati.

Sed vera sententia varia facit somniorum genera, quorum plurima tanquam inania, nec ulla fide digna plane abjudicat, ac rejicit. Quædam vera, & certa. Nam si nullis insomniis quidquam veri, ac certi esset, inscientèr profectò, ac superstitiosè Clarissimi Medicorum somnia, quæ frequenter ægris contingunt, ad eorum morbos dijudicandos curandosque tam subtiliter, & curiosè observarent. Stulto item labore Physiologi se fatigarent, somniorum causas, vires, significationes tanto studio, ac diligentia, venando, ac speculando. Mendaces præterea essent tot superiorum temporum historiæ, clarissimis testatæ consignatæque monumentis, referæque exemplis verorum somniorum, quæ ad verbum cum rerum eventis mirificè convenerunt. Cyrus major, qui Monarchiam Persarum condidit, dormiens vidit Solem ad suos pedes, & cum ter illum manibus contrectare vellet, totidem secum volvens elapsus est. Quo somnio Magi Persarum significari responderunt, triginta annis illum Imperio potiturum, ut accidit. Quid in Sacris litteris quot memorantur somnia non vera & certa modò, sed etiam divinorum mysteriorum plenissima ?

Ex his autem asserimus primò. Plurima somnia à Deo proveniunt ad hominum instructionem, ut in veteri Testamento, somnia Abrahami, Abimalechi, Jacobi, Labani, Josephi, Pharaonis, Salomonis, Nabuchodonosoris, Danielis. In novo, Josephi, Magorum, Vxoris Pilati, Pauli. Imo consueverat Deus antiquis temporibus Spiritum prophetiæ in somno aliquibus communicare. Unde *Num.* 12. habetur, si quis fuerit inter vos propheta Domini, apparebo illi in visione, aut per somnium loquar ad ipsum. Ideoque Jobi *cap.* 33. dicitur : Quando homines dormiunt in lecto, tunc aperit Deus aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina. Docetque D. Thomas 2. 2. *quæst.* 174. *art.* 3. visionem imaginariam exhiberi posse vigilando, & dormiendo ; cum enim veritas supernaturalis manifestatur per imaginariam visionem, attenditur diversificatio secundùm diffinitionem somnii, quod fit in dormiendo, & visionis, quæ fit in vigilando, maximè cum utroque modo videt aliquem sibi alloquentem, aut aliquid demonstrantem sub specie hominis, vel Angeli, vel Dei.

Addimus

Addimus cum eodem D. Thoma *in Iob. cap. 4. lect. 3.* qui id declarat 2. 2. *d. q. 95.* quod veriora & certiora ſomnia ſoleant eſſe, cum vigilantibus apparent, quàm cum dormientibus, quia in vigilando eſt ratio magis libera; & quia in ſomno ſpeciales viſiones minus diſcerni poſſunt à ſomniis vanis. Unde Job. *cap. 4.* ut oſtenderet quamdam revelationem, non tantum ſibi dormienti, ſed vigilanti factam eſſe; ſic ait. Stetit quidam, cujus non agnoſcebam vultum, imago coram oculis meis, &c. tempuſque nocturnum propter quietem eſt magis congruum divinis revelationibus percipiendis. Uxor Pilati ex ſomnio innocentiam Chriſti agnovit. Vir Macedo Paulo apparuit. S. Martinus fuit admonitus per ſoporem, ut patriam & parentes religioſa ſollicitudine viſitaret. Lucina à S. Sebaſtiano in ſomnis admonita, ut ejuſdem corpus ad catacumbas ſepeliret. Joſephus ſomniavit de manipulis cadentibus ante manipulum ſuum. Pharao de ſeptem bobus. Joſeph ſponſus Deiparæ; ter in ſomnis monetur ab Angelis. Sctus Moſes per viſionem intellectualem illuminatus fuit, cum non per ænigmata, & figuras illi locutus ſit Deus, ſed ſicut amicus ad amicum. Non enim eſt ligata virtus Dei, die aut nocte Job. 33. Tuncque maximè ordinata, & ſignificativa ſunt ſomnia, quando quietè dormiunt, quamvis, & vigilantibus interdùm appareant hujuſmodi viſus. Bruta etiam ſomniant: Id enim ad naturales cauſas pertinet, quæ excitant quoque ſpecies repertas in phantaſia. Verùm hæc non in Deum ipſum ſomnia referuntur.

Quare de fide eſt, & in S. Scriptura manifeſtè expreſſum, dari divina ſomnia divinis myſteriis pleniſſima, ut patet *num.* 12. & Job. 33. & exemplis allatis. Quod & cognoverunt Gentiles, Hippocrates *lib. de inſomniis*, alterum nominans divinum, alterum naturale. Cur autem Deus per ſomnia revelet ſua myſteria, tradunt præ cæteris Peterius *quæſt. 4. lib. 1. in Daniel.* Hippocrates *loc. cit.* Ariſtoteles *lib. de divinat. quæ fit in ſomn.* D. Thomas, D. Auguſtinus, aliique Patres, & Caietanus in 1. *p. quæſt.* 12. *art.* 11. aliique expoſitores D. Thomæ.

Ex divinis autem ſomniis alia ſunt clara & aperta, alia involuta, & obſcura per varias ſimilitudines. Clarum fuit factum Abrahæ, quo cognovit poſteros ſuos ſervituros in Ægypto *Geneſ.* 15. Quo Iſaac intellexit multiplicandum ſemen ſuum propter patrem ſuum Abraham *Geneſ. 26.* Illud Gedeoni repræſentatum, ut deſtrueret aras Baal, & ex adverſo ædificaret altare Deo Iſraëlis *Iud.* 6. obſcurum autem fuit in Pharaone *Geneſ.* 41. & in Nabuchodonoſore *Daniel.* 2. Ideoque ille habuit interpretem Joſephum, hic Danielem. Quare autem Deus ſæpè obſcurè & ſub ænigmate ſua ſecreta hominibus in ſomno revelet, præcipuè infidelibus, tradunt Dorotheus in Synopſi, Epiphanius in vita Danielis, Hieronymus *epiſt. ad* Lætam, Auguſtinus *ep.* 122. ad Victorium Thyreus, alij. Ut inquit Theodoretus, Deum verum agnoſcerent, & admirarentur, ut contigit Nabuchodonoſori, ejuſque ſervi honorarentur, ut accidit Joſepho in carcerem conjecto, & Danieli exuli, qui à Pharaone, & Nabuchodonoſore exaltati fuerunt ob revelationem ſomnii.

Secundò aſſerimus. Non poteſt certò ſciri ex qua cauſa ſomnia proveniant, poteſt tamen ex conjectura cognoſci. Quia ſomnium poteſt ex multiplici cauſa provenire. Non conſtat autem à qua proveniat, niſi manifeſtetur à Deo, vel ab Angelis. Quod enim plures poteſt habere cauſas, nullam determinatè ſignificat. Somnia verò quæ à cauſa naturali oriuntur, poſſunt à Deo vel à dæmone proficiſci, & contra, quæ à Deo, vel dæmone proveniunt circa naturalia, & habentia connexionem cum cœlis; oriri poſſunt à cauſa naturali. Additque Suarez *loc. cit. cap. 3. n.* 6. poſt D. Thomam, & Caietanum non eſſe per ſe malum inveſtigare cauſas inſomniorum, imo poteſt eſſe utile, ac interdùm neceſſarium. Sic Medici ex ſomniis inveſtigant diſpoſitionem corporis, & ſtatum infirmitatis ſecundùm Ariſtotelem *lib. de divinat. per ſomnia.* Hippocratem *lib. 6. epidemiar.* Galenum *lib. de præſag. ex inſomn.* Et Patres, ac Theologi ſolent perſcrutari, an ſomnium ſit à Deo, an à Dæmone ex conditione ſomnii, ac illius cauſis.

Diſcernere autem quæ ſomnia ſint divina, non eſt facile. Dupliciter tamen deprehendi poteſt quodnam à Deo ſit miſſum ſomnium. Primò quidem ex præſtantia rerum, quæ per ſomnium ſignificantur, nimirum ſi ea per ſomnium innoteſcant homini, quorum certa cognitio ſolius Dei conceſſu, ac munere poteſt homini contingere. Hujuſmodi ſunt quæ vocantur futura contingentia, arcana item cordium, quæque intimis animorum incluſa receſſibus, ab omni penitus mortalium intelligentia obliteſcunt. Denique præcipua fidei myſteria, nulli, niſi Deo docente, manifeſta. Somnium igitur quod ejuſmodi rerum cognitionem, & denominationem continebit, divinum eſſe exiſtimari poterit.

Deindè hoc ipſum maximè declaratur interiori quadam animarum illuminatione, atque commotione, qua Deus ſic mentem illuſtrat, ſic voluntatem afficit, ſic hominem de fide, & autoritate ejus ſomnii certiorem facit, ut Deum eſſe ipſius autorem, ita perſpicuè agnoſcat, & liquidò judicet, ut id ſine dubitatione ulla credere, & velit, & debeat. Quò ſpectat memorabilis illa *in lib. 4. dialog. cap. 48.* D. Gregorii ſententia, de qua plenius & luculentiùs *lib. 8. moral. cap. 13.*

Hæc autem Dei per ſomnia viſitatio multis, ac diverſis modis fieri ſolebat. Nonnunquam enim Deus per ſomnia turbabat, & terrebat hominem, ſicut de Abimelech, & Laban narratur *Geneſ.* 20. & 31. *ac Iob.* 47. Aliquandò in ſomno hortatur, & excitat hominem Deus ad magnum quidpiam, & arduum ſubeundum, certam ſpem proſperi exitus præſignificando, velut in Gedeonis, & Judæ Machabæi ſomniis evenit *Iud. 7. & 2. Machab.* ſæpe monet, ac docet quid hominem agere, aut fugere opporteat. Talia fuere beati Joſephi, & Magorum ſomnia Matth. 12. Quinetiam ſolebat olim Deus Spiritum Propheticum nonnullis in ſomno largiri, ut *Numer. cap. 12.* & *Ioëlis cap. 2.* inter alia Spiritus Sancti dona numerantur ſomnia; & 3. *Reg.* 3. Salomoni fuit à Deo promiſſum in ſomno prudentiæ & ſapientiæ donum de quo alibi. Interdùm quoque futura alicujus viri excellentia dignitatis, & gloriæ præmonſtrata eſt per ſomnium, id quod adoleſcenti Joſepho, & Mardochæo accidiſſe legimus *Geneſ.* 17. *Eſther.* 11. Quibuſdam præterea in ſomno patefacta ſunt divina Myſteria, cujuſmodi fuit ſomnium Jacob de illa myſtica ſcala *Geneſ.* 28. *Danielis* 7. de regno Chriſti. Denique præſignificavit aliquando Deus, ac prædocuit futuros rerum humanarum eventus, cujus generis fuere ſomnia Abrahæ *Geneſ.* 15. Pharaonis *Geneſ.* 41. & Nabuchodonoſor *Daniel.* 2. & 3.

Averroes quidem *ſuper libell. Ariſtotelis de divinatione per ſomnia* in commentario ſuo non audet inficiari Prophetiam poſſe homini accidere vel in ſomnio, vel per revelationem; negat tamen ea ratione vel artes, vel ſcientias ſpeculativas poſſe ulli contingere: *Una*, inquit, *eſt natura hominis, unus igitur dumtaxat erit intelligendi*

& discendi modus, scilicet internunciis sensibus, variis item præceptis, experimentis, diligentique ratiocinatione. Nam si præter communem & usitatum discendi modum esset hic alter per somnia vel revelationem, cum is multò sit facilior, atque præstantior, ille alter, quo difficilior, & laboriosior est, eò magis fuisset supervacaneus. Non igitur datus esset homini. Deus namque, & natura nec frustrà quitquam faciunt, & de iis quæ possunt fieri, quod melius, & præstabilius est, nunquam non faciunt, sic ille. Quæ sane argumentatio non esset planè infirma, si quisquam diceret (nemo tamen nostrûm id dicit) modum illum discendi per somnia, vel per revelationem, aut esse homini naturalem, aut esse frequentem & usitatum. Verùm hæc Averrois Commenta, ut alia ejusdem, de Scientia, Potentia, & Providentia Dei, ac humani animi natura ex insciti divinarum rerum, & impietatis fonte redundantia, quàm sint inerudita, obtusa, falsaque satis liquet, vel solis exemplis, quæ memorantur in Sacris litteris Adami, Salomonis, Danielis, multorumque Prophetarum, quibus multarum rerum scientia subitò data est à Deo, quinetiam Beseleel, & Oliab, quos *in libro Exodi* 3. proditum est, subitò divinitùs edoctos, Mosaicum tabernaculum simul cum omnibus ejus instrumentis, atque ornamentis summa arte perfeciisse.

Contrà verò hæc erit conjectura quod somnia quæ citò evanescunt, suggerunt falsa, vel mala, vel levia ad ambitionem aut superstitionem, sunt dæmoniaca. Nam somnia Dæmoniaca sunt per commotionem spiritum variam, & transeuntem. At Deus, & bonus Spiritus non operatur ad falsitatem, aut malum. Sæpè autem Deus ex Gregorio *d. lib.* 4. *dialog. cap.* 48. certiorem reddit dormientem, Somnium à Deo provenire: Sancti viri, ait, inter revelationes, & visiones ipsas, visionum voces, ac imagines quodam intimo corpore discernunt, ut sciant quid à bono Spiritu percipiant, & quid ab illusore patiantur.

Somnia verò naturalia solent esse turbulenta, inordinata, incomposita, utpote quæ sæpè proveniunt, vel ex immoderato pastu, potuque, vel ex nimia abstinentia. Unde Nyssenus *loc. cit.* inquit, unicuique pro humorum varietate formantur somnia. Nam alia sunt hominis fortis, alia timidi. Imaginationes nocturnæ, aliæ intemperanti, aliæ continenti, aliæ avaro, aliæ liberali per somnium obiiciuntur. Fateturque Caietanus ibidem, multa se habuisse somnia vera, sed incertus de causâ eorum, judicium suspendebat, ne fortè illusio dæmoniaca se illis immisceret.

Asserimus tertiò. Nulla fides absolutè ac certò adhibenda est somniis. Quia nescitur à quo proveniant, nec quid significent. Si enim cognitâ cœlesti causâ, inquit ibidem Caietanus, in aliis generibus conjecturarum, per astra tantùm sumitur conjectura dubia, & cum formidine, quid dicendum est quando etiam ignoratur, quod somnium est à causa cœlesti? Neque idcircò negandum est, somniis, quæ à Deo proveniunt, esse credendum secundum illam certitudinem, quam habemus, quòd à Deo proveniant mediatè, vel immediatè, sicut si certò constet, aut probabiliter colligatur, somnia esse dæmoniaca, nullo pacto est illis credendum, ne exponamur periculo deceptionis. Somniis autem naturalibus secundum causæ cognitionem, & reductionem ad illam, fides adhibenda est.

Quartò asserimus. Quando causa est tantùm occasio naturalis, id est prævia cogitatio, in vigilia repetita, cognitâ causâ somnii, poterit quis conjicere ex levi probabilitate futurum eventum. At quando causa somniorum est communis ipsis, & futuris eventibus, ut in somniis provenientibus à causa naturali per reductionem somniorum, & eventuum ad causam communem accipitur significatio somniorum.

Quò verò ad somnium, tanquam causam, cum aliquis movetur in vigilia ad agendum, vel vitandum quod somniavit, rectè annotavit Suarez, vix ex illo aliquid colligi posse, neque esse in usu, nisi adjunctis aliis superstitionibus, vel conjecturis. Quia somnium, vel quod in eo repræsentatur, præter speciem, & memoriam sui, quam relinquit, non potest in homine sortiri aliquem effectum necessario, sed ad summum apprehensio illius, sive recordatio in vigilia potest esse occasio, vel ratio operandi aliquid, quod ab homine non necessariò, sed liberè fit, si rationis usus adsit. Estque id, quod ait D. Thomas, somnia interdùm esse futurorum eventuum causam, cùm mens alicujus sollicita ex his, quæ videt in somniis, inducitur ad aliquid faciendum, vel vitandum. Unde talis effectus nequit cognosci in somnio, tanquam in causa; quoniam non est efficax ad talem effectum, neque determinat somniantem, nec sequitur effectus, nisi per aliquam aliam credulitatem de re significata per somnium, quæ credulitas voluntaria est, non necessaria, & adhuc, illa supposita, liberè decernitur de alio faciendo vel vitando; Ex somniis itaque, tanquam ex causa, nequit accipi probabilis conjectura effectus.

Circà autem hanc divinationem potest contingere defectus, sive error, ut si quis certò ferat judicium de futuro eventu, vel reducat illum ad aliquod sydus, vel ad aliquam occultam significationem. Qua ratione non est investigatio ex somnio, tanquam ex causa, sed tanquam ex effectu, vel signo, & pertinet ad errorem Astrologiæ judiciariæ, vel Dæmoniacæ. Quod si ex solo somnio fieret conjectura, esset vana & ridicula, posset tamen absque peccato fieri, si, præter somnium, attendatur dispositio, sive constitutio personæ, ac vehemens illius apprehensio, & facilitas in credendo, vel timendo, aut deliberando. Si enim probabilis redderetur conjectura, & rationabilis, præcipuè si ordinaretur ad præveniendum, ne talis effectus, homini noxius, sequeretur, ut notavit Suarez *loc. cit.*

Docet autem D. Thomas *contra Gent. cap.* 154. de somniis, ac similibus, quod adscribere illa corporibus cœlestibus non est ratio constans, & ideo existimandum est, quod ab aliquo cognoscente fiant. Quæ Caietanus *art.* 8. *quæst.* 95. ait, esse dicta pro tutiori parte ad consulendum quæ sanioris doctrinæ sunt, non ad damnandum defendentes, hæc fieri nonnunquam à cœlo. Et hæc dixerim, subdit, ut qui legunt, aut docent, non sint præcipites, sed caveant sibi, & aliis, non tamen damnent eos, qui servatis superius dictis, tantum sibi de cœlo promittunt.

Quintò asserimus. Stultorum est, fidem omnibus somniis adhibere. Constat ex Levit. 19. Deuter. 18. ac Jerem. 27. quibus in locis videtur prohiberi omnis credulitas somniorum. Nam innumera sunt somnia inordinata, turbulenta, incomposita, plena significationibus insanis. Licet namque somnia interdum sint

naturalia,

naturalia, ac verè ſignificativa, ea tamen reducere ad cauſam ſuam, & cum futuris eventibus comparare, difficillimum eſt, ac penè dixerim impoſſibile, maximè ſi proveniant à corpore cæleſti. Fateturque ibidem Caietanus, multa ſe habuiſſe ſomnia vera, paucorum tamen, aut nullorum interpretationem determinatam noviſſe ante eventum. Nam incerta eſt omnis conjectura ſomnii per cauſam extrinſecam, & ſi quis in certa cauſa, tanquam certa uteretur, proculdubiò vanè inquireret quò ad modum quatenus ſupponeret certum quod eſt dubium, & conſequenter acciperet conjecturam certam, quæ eſt dubia.

Aſſerimus Sextò. Periculosè quis erraret, ſi conjectura incerta, certò crederet ſomniis, non tamen perniciosè, ſi intrà latitudinem conjecturæ maneret. Id docet Caietanus, Suarez, Sylvius, Delatorre, aliique. Nam facilè poſſet decipi à Dæmone, ex quo indicia, quæ, incertum eſt, eſſe à cælo, exempli cauſa, accipit, ut certa à Deo. Et quia intrà latitudinem conjecturæ ex cælo haberi poſſibile eſt. Hinc D. Thomas *loc. cit.* duobus modis ſuperſtitionem reperiri in ſomniis tradit, quando ſcilicet intervenit expreſſa invocatio Dæmonis, vel quando ſomnia extenduntur ad quæ non poſſunt ſe extendere, ut habere certitudinem de contingentibus, & aliis, quæ etiam excedunt cæleſtia corpora. Tunc enim tacita eſt cum Dæmone Societas. Quodnam ſit peccatum leviter de Somniis judicare, vide Caietanum in ſummula, & alios Summiſtas, ac Suarez *loc. citat. n.* 25.

Si quis autem ita eſſet deditus ſomniorum obſervationibus, ut per eas plerumque regatur in ſuis actibus, eſſet ſuperſtitioſus, nec à mortali excuſaretur, ut per Suarez *d. lib.* 2. *de relig. cap.* 13. *num.* 24. Hæc enim obſervatio auguriis comparatur *levit.* 19. Non augurabimini, neque obſervabitis ſomnia. Idemque habetur *Deuter.* 18. *ac* 2. *Paralip.* 33. quemadmodum ergo fidem præbere auguriis, ac per illa proprios actus dirigere gravis ſuperſtitio eſt, ita & ſomnia obſervare.

Conjectatio verò ex ſomniis adeo eſt tenuis, ac difficilis, ut vix poſſit probabilis notitia cauſæ acquiri ex tali effectu, niſi aliæ addantur circumſtantiæ vel morales, vel ſupernaturales, ut tradit Gregorius *lib.* 4. *Dialog. cap.* 48. Cum enim ſomnia tot rerum qualitatibus alternent, tantò eis credi difficiliùs debet, quantò ex quo impulſu veniant, facilius non elucet. Hoc ipſum docet Iſidorus *lib.* 3. *ſent. cap.* 6. diverſæ namque ſunt cauſæ ſomniorum, nullumque eſt ſomnium quod ab una cauſa ita proficiſcatur, quod eam neceſſario expoſcat. Saltem etenim Dæmon poteſt ſe ingerere, & applicare activa paſſivis ut excitentur ſomnia, quæ ab humoribus, vel aliundè poſſunt oriri. Et licet Deus poſſit in ſomnio immediatè immittere ſpeciem aliquam in intellectum, undè ſomnium excitetur; cum tamen plerùmque id eveniat cum converſione ad phantaſmata, nunquam ex ſolo ſomnio cognoſci poterit ſufficienter, Deum illius cauſam extitiſſe, cum ejuſmodi phantaſmata poſſent à Dæmone excitari. Hinc Medici ſecundùm morborum diſcrimina ſomniorum etiam ſpecies diverſas ægris accidere affirmant, aliter enim his, qui ſtomachi vitio laborant, aliter, quibus cerebri membranæ ſunt læſæ, aliter febre correptis, aliter his qui bili, aliter qui pituitâ moleſtantur. Unde jucunda ſomnia ſignificant ſanguinis copiam, triſtia melancholiæ, timida pituitæ, belicoſa bilis; qui ſitiunt ad fontem ſe eſſe ſomniant, qui eſuriunt in conviviis, adoleſcens, per ætatem laſciviens, conſentanea libidini ſuæ imaginatur. Adhuc tamen, etſi indicium probabile ſit, ſemper eſt incertum, cum aliunde poſſint oriri ſimilia ſomnia, nempe ex aliqua præcedenti cogitatione, ut ſi flores, vel muſicam quis in vigilia appetat, facilè de his ſomniat. Undè hæc, aliaque attendi debent, quod difficile eſt, cum ſint valdè interna, vel aliàs occulta, & ſæpè ignota, ex quibus non certa notitia, ſed conjectura probabilis, ſi omnia rectè conferantur haberi poteſt conjectura, ex ſolo autem ſomnio tenuiſſima.

Neque ſydera poſſunt cauſare immediatè ſomnia, cum enim phantaſia ſit corporea, & organis corporeis immenſa, poſſunt Aſtra in eam influere, ut docet Galenus *lib.* 1. *epidem. comm.* 3. ac D. Thomas *d. articul.* 6. *ex Ariſtotele*, non quod imprimant ſpecies in phantaſia; à ſenſibus enim hæ debent provenire. Undè aſtra non ſunt cauſa immediata ſomnii, ſed ſolum perturbant humores, ac potentias, organa, & ex variatione materiæ ac diſpoſitionis varia oriuntur ſomnia, ut notat Bulengerus *lib.* 5. *divinat. cap.* 1. Torreblanca *cap.* 6. *lib.* 8. *oper. ſpir.* poſt Suarez. Delatorre, & Caietanum *eod. articul.* 6. *quæſt.* 95. 2. 2. Bernardum Baſin. *de artib. magic. concluſ.* 7. Quod etiam annotant Tutrecremat. *in can. non obſervetis* 26. *quæſt.* 7. Franciſcus Picus *libro* 2. *præcognit. capitulo octavo* Simanch. *de cath. inſtit. titulo* 63. *numero quinto* Pererius *libro* 2. *adversùs fallaces artes*, Zechius *in ſum. p.* 1. *tit. de fide cap.* 15. Delrius *lib.* 4. *Magic. cap.* 3. *quæſt.* 6. Leſſius *lib.* 2. *de juſtit. capitul.* 43. Binsfeldius *lib.* 3. *C. de malef. quæſt.* 2. Valentia *tom.* 3. *quæſt.* 12. *diſp.* 6. Azor. *p.* 1. *lib.* 9. *cap.* 17. Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 38. Graſſius *lib.* 2. *deciſ. cap.* 3. Neque hæc perturbatio ſemper provenit ab eodem aſpectu aſtrorum, & adhuc variat ſecundùm varietatem humorum, & corporum conſtitutionem. Undè ad conjiciendam cauſam cæleſtem ſomnii ex ipſomet ſomnio, neceſſarium eſt cognoſcere corporis ſomniantis conſtitutionem, humorumque qualitatem, & copiam, atque alia quæ non facile à nobis cognoſci poſſunt. Quare conjectatio hujus cauſæ tenuiſſima eſt, vixque ad probabilitatem accedit. Eoque magis, quia virtutes aſtrorum non cognoſcuntur. Licet namque de una vel altera ſit obſervatum influere in Sanguinem, vel bilem, tamen poteſt ab aliis impediri.

Præterea, licet tempore ſomnii ſuas vires exeruerit tale Aſtrum, variat tamen ſtatim, & oriuntur nova, quæ poſſint alium effectum inducere, primumque impedire. Quod ſi talis conjectatio ſit de effectibus liberis, aut mere caſualibus, vel aliàs omninò occultis, non ſolùm eſt incerta, ſed etiam prorſus vana, & inutilis, cum ex hactenùs dictis pateat ejus indeterminatio, & occultatio à cauſis proximis. Inſuper tales ſunt hi effectus, ut illas influxus per ſe non attingat, ſicque hujuſmodi ſomnia non ſunt attendenda. Ideoque *Ierem.* 29. de omnibus ſomniis ſic admonemur: Nec attendatis ad ſomnia veſtra, quæ vos ſomniatis. Et Manaſſes Rex Iſraël irritavit Deum quia obſervabat ſomnia, *Paralip.* 2. ſolumque obſervanda ſunt ſomnia divina, præcedente revelatione *Eccleſiaſtici* 34. Niſi ab Altiſſimo miſſa fuerit

visitatio, non des insomniis cor tuum. Testaturque Tertullianus *de anima cap.* 46. somnia quæ à Deo non sunt, vanitatibus scatere. Ideo Ecclesiasticus *ibidem* ait: somnia extollunt imprudentes, & errare faciunt stultos. Hujusmodi fuit somnium Xerxis, Assyriorum Regis, videntis vitem, & folia enata, cujus palmes omnem Asiam obumbrabat, ut narrant Heredotus *lib.* 7. Valer. Maximus *lib.* 1. *cap.* 7. Justinus *lib.* 2. qui etiam referunt Darium per somnium se inspexisse duas alas habentem, quarum altera Asiam, altera Europam tegebat. Eventus autem vana indicarunt. Similia referunt Alex. ab Alex. *lib.* 3, *genial. cap.* 26. Majol. *tom.* 2. *canic. colloq.* 4. Fulgos. *lib.* 1. *de Somniis.* Quemadmodum etiam de Cyro Persarum Rege scribit Sabellic. *lib.* 6. de Onomacho Diodorus Siculus *lib.* 16. de Antigono, & Pompeio Plutarchus *in Demetrio.*

Somnia verò Dæmoniaca fuerunt olim Entheorum, & quæ jactabant Anabaptistæ, & admiranda quædam Gentilium, ut Ædesii apud Eunapium *in ejus vita*, Ptolemæi apud Tacitum *lib.* 4. *annal.* Nestoris apud Zosimum *annal.* 4. & Zaradri apud Athenæum *lib.* 13. *cap.* 13. & aliorum apud V. Maximum *loc. cit.* Talia fuerunt lectisternia in Phano, Æsculapii, Serapidis, Pasiphaes, Padarylis, ac similium, in quibus Dæmones dormientibus responsa dare consueverant, ut prodit Rhodiginus *lib.* 27. *antiq. lect. cap.* 14. cujus artis inventorem Pausanias prædicat Amphiareum. Et inter Hebræos etiam reperiri hanc superstitionem conqueritur Isaias *cap.* 65. ac in delubris Idolorum dormiunt, ut scilicet ait ibi Hieronymus, Dæmonis responsa accipiant, & solebant incumbere pellibus stratis victimarum, ut de Rege Latino canit Virgilius 7. *Æneados.* Est autem peccatum infidelitatis, si accepto somnio recurritur pro explicatione ad Magum, vel Dæmonem, ut fecit Nabuchodonosor *Daniel.* 2. & 4. Aut si peculiaribus cæremoniis, se præparet, dum somnum petit, vel in modo ipso dormiendi, ut sibi per somnia occulta manifestentur. Pertinet namque ad Gentilium mores, ideò important infidelitatem, ut tradit Torreblanca *ibid.* ex Rhodigino *lib.* 27. & pactum intercedit ex Suarez *d. lib.* 2. *cap.* 17. dum quis somniis fidem adhibet, nihil de Deo cogitans. Cum enim talia signa non sint naturalia, sed ad placitum instituentis, qui illis adhæret, vel dæmonem habet magistrum, vel illi fidem adhibet, saltem implicitam.

Cæterum, præter somniorum observationem vanam est divinatio Necromantica, quæ provenit à dæmone invocato, & per somnia occulta revelante. Et hæc est Necromantia sagarum, sivè Lamiarum, aut Strigum. Licet enim aliquando lamiæ revera corporaliter deferantur à dæmone ad conventus dæmoniacos, in quibus contra fidem, & Religionem, aliasque virtutes nefanda plurima committunt, ut legere est apud Delrium *lib.* 2. *magic. q.* 16. Nihilominus plerunque hæc fiunt per somnia, de quo D. Thomas *n.* 2. *q.* 95. *ar.* 5. ibique Cajet. *ar.* 3. D. Bonaventura *in* 3. *sent. dist.* 19. Abulensis *in Matth.* 4. *q.* 4. Turrecrem. aliique Canonistæ *in can. Episcopi* 26. *q.* 9. Sylvester *in sum.* n. *hæresis* 3. *n.* 6. & *de strig. lib.* 1. *cap.* 14. & *lib.* 2. *cap.* 1. & 4. Simanch. *de cathol. instit. tit.* 37. *n.* 8. Valentia 2. 2. *disp.* 6. *q.* 12. *p.* 2. Suarez *d. lib.* 2. *cap.* 16. *n.* 24. Farinac. *q.* 187. *n.* 45. & *seq.* Delrius *loc. cit.* & *lib.* 5. *sect.* 16. Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 40. *n.* 6.

Quoniam verò hujusmodi somnia, quæ à Lamiis vera esse putantur, non autem imaginaria, non solent haberi, nisi Dæmone invocato per sacrificium, orationes, & cultum soli Deo debitum, neque ab eis habentur, nisi vere approbantibus nefanda illa, quæ in Conventibus peraguntur opera plusquam hæreticalia, ideo qui habent hanc familiaritatem cum Dæmone sunt sine dubio, vel manifestè hæretici, vel de hæresi vehementer suspecti, sed plerunque Lamias esse apostatas à fide, sentit Simanchas *loc. cit. n.* 13. Royas *sing.* 98. *n.* 6. Locatus *V. Lamiæ*, Sousa *lib.* 1. *cap.* 39. *n.* 3. & Delrius *d. lib.* 5. *sect.* & 16. Atque ideo jure, meritoque Innocentius VIII. Julius II. Adrianus VI. & Clemens VII. Lamiarum causas Inquisitoribus commiserunt. Quare ad illos istarum causæ pertinent, Eymer. *p.* 2. *q.* 43. *n.* 8. ibique Pegna *tom.* 68. aliique plures, quos refert, ac sequitur Farinac. *q.* 181. *n.* 46. & *seq.*

Interpretatio Somniorum.

Quod autem Interpretationem Somniorum attinet, necesse est fateamur, in hac quarumdam Nationum supra mortales cæteros industriam, solertiamque & acumen omnino majus fuisse. Chaldei jactabant se universa somnia interpretari. Sunt qui falsò adscribunt Danieli, Samueli, & Abrahamo libros de somniorum prædictione. Artemidorus Aldianus quinque libros somniales edidit, & Junianum Maggium in Italia floruisse hac arte, refert Alexander ab Alexandro *lib.* 1. *cap.* 12. Prodierunt elapso jam seculo ex Bibliotheca Joannis Sambuci, Joanne Leunclavio interprete Apomasaris apotelesmata, sive de significatis, & eventis insomniorum ex Indorum, Persarum, Ægyptiorumque disciplina, licet Arabum quoque mentionem nonnunquam faciat. Persarum quæ sapientia fuerit, cujus erant quasi custodes, quos ipsi Magos appellabant, ex Herodoto patet, de cujus narrationibus licet cognoscere consultos à Regibus, & alios fuisse Magos, si quando somnia semet obtulissent, quæ alicujus esse momenti viderentur, & dexteritatem horum in explicando magnam fuisse, res ipsæ probarunt. De Indorum Philosophia, qui Gymnosophistæ dicebantur, apud Plutarchum in Alexandri Macedonum Regis vita, pleraque memoria prodita legimus. Ægyptiorum denique disciplinæ cùm aliæ, tum etiam hæc, quæ somniorum interpretationes complectitur, ne sacrarum quidem litterarum testimonia desiderant, nobis omnia recensere non lubet, cùm pleraque vulgo quoque notissima sint.

Cæterum Apomasaris commentatio longo post se intervallo libros Artemidori, qui ejusdem sunt argumenti, relinquit. Accurate judiciorum sive interpretationum discrimina constituit in personis Regum, magnatum, plebejorum, divitum, pauperum, Regionum, mediocrium fœminarum, nuptarum, innuptarum, item senum, virorum, infantum. Monet anni quoque diversa tempora consideranda, quasique momenta horarum, quibus ipsa se visa offerunt, examinanda.

At non iccirco inficiamur, ut in aliis, rebus; ita in hac etiam observatione quemdum esse abusum posse cum superstitione, curiositate nimia, vanitateque conjunctum, adeo ut totum hoc genus scriptionis suspectum reddatur. Undè nihil observatione Somniorum vanius, atque futilius esse clamitant, eamdem ne superstitione quidem carere posse dicunt. Græcorum quoque voces adijciunt, quibus illi vulgo perhibebant homines stolidos à somniis, quasi pennis quibusdam extolli. Præterea morem hominum opponunt, qui somnium appellare consueverunt quidquid falsum, & fictum est.

Sed prorsus istorum explodendam sententiam dicimus, qui omnem propterea rationem sumendorum è visis nocturnis præsagiorum evertunt, quippe nequaquam dubium est, somnia quædam esse, quæ plane divinitus hominibus immittantur. Horum exempla sacris è litteris, & omnium temporum historia, plurima

plurima modo tradidimus. Quod ſi etiam certiori res autoritate confirmanda eſt, ſcimus in libro Vatis Sacri perſcriptum eſſe futurum extremis temporibus ut in populo, verum Cœli Numen colente, juvenibus viſa quædam, & ſomnia ſenibus offerantur. Atque hoc ipſum Oraculum etiam Sacris iterum in litteris eſt repetitum. Et quis adeo perfrictæ frontis fuerit, ut hujuſmodi viſa, divinitus oblata, vel eſſe rejicienda, vel non obſervanda, dicere audeat?

Sunt item ſomnia, quæ temperamentis humorum in ſingulis hominibus congruunt, nec illa quidem negligenda, ſi Medicis parere voluimus. Nam colligi de his quaſi præſagia quædam morborum imminentium ex abundantia vel atræ, vel flavæ bilis, vel purioris etiam ſanguinis poſſunt, ut jam diximus.

Itidem natura quibuſdam offerri viſa directe rem ipſam monſtrantia, nec aliqua cum obſcuritate, ſed abſque ambagibus, conſtat. Et quis illa mente præditus neglexerit? Imo quod majorem meretur admirationem nonnullis offeruntur ſomnia, quæ ſpecies veras exhibent, & res intellectu facillimas oſtendunt. Ita M. Tullij de Octavio, qui deinde C. Cæſaris Auguſti nomen habuit, illuſtre ſomnium fuit. Nam per quietem videre viſus eſt, aurea catena puerum de cœlo in Capitolium demitti, acceptis à Jove flagris. De eodem Catulus ſomnium habuit, in cœtu patriciorum puerum quendam accedentem in Capitolio ad Jovem, recondere in ſinu imaginem Romæ, à Jove traditam. Cumque neutri tunc notus adhuc eſſet Octavius, uterque poſtea de forma, quam in ſomnis conſpexiſſent, illum fertur agnoviſſe. Mitto de Cambyſe, mitto de Xerxis, aliorumque ſomniis apud Herodotum, cæteroſque ſcriptores hiſtoriarum, expoſitis, loqui, ex quibus pauca ſupra retulimus.

Somniorum tamen, quæ vim habent ad aliquid ſignificandum, & obſervatione, atque interpretatione digna ſunt, non cujuſvis hominis eſt interpretari. Tria enim hujuſmodi ſomniorum genera nunc diſtinguimus. Naturalia, humana, divina. Naturalium ſomniorum interpretatio non eſt dubium, quin ſolertium, & doctorum Phyſicorum, ac Medicorum ſit propria, eorum maximè, qui norunt ſimilitudines in ſomniis oſtenſas comparare inter ſe, & quarum rerum ſimilitudines eſſe, & ex quibus cauſis proficiſci ſoleant, diſcernere, ſimiliter ut qui figuras aliquas, & imagines dilaceratas ſumens in manus, earumque partes diſſipatas, benè componens invicem, apteque conformans, cujus rei fuerint ſimilitudines, hominiſne, an equi, an aliarum rerum acutè diſpicit, vereque judicat.

Humanorum autem Somniorum, ita erit quiſque ſagaciſſimus conjector, & idoneus, ac veridicus interpres, ut fuerit rerum humanarum peritiſſimus, & callidiſſimus. Ingeniorum item, ſtudiorum, morum, & propenſionum, quæ in variis hominibus magnam quoque varietatem habent, exquiſitam, multiſque confirmatam experimentis notitiam ſit adeptus, quaſi venas omnes rerum civilium, & humanarum tenens.

Cujus autem ſit exponere divina ſomnia, in promptu eſt intelligere. Patet enim, neminem interpretari ea poſſe, niſi divinitus afflatum, & eruditum. *Nemo enim novit*, inquit Paulus 1. *Cor.* 2. *qua Dei ſunt, niſi ſpiritus* Dei. Præſertim verò cum divinorum ſomniorum ſignificationes ex ſolius Dei revelatione notæ hominibus eſſe poſſint. Quo circa Regem Nabuchodonoſor ſomnii ſui, quo maximè territus fuerat, ſollicitum, & anxium, quod ejus ſomnii rationem ex nullo ſuorum Sapientum cognoſcere potuiſſet, ſic affatus Dan. 2. *Myſterium, quod Rex interrogat, magi, arioli, aruſpices, & ſapientes nequeunt indicare Regi; ſed eſt Deus in cœlis revelans myſteria.*

Quæ divina interpretatio appellatur à Joſepho *Geneſ.* 4. dicente: Nunquid non Dei eſt interpretatio? Quod donum eſſe Dei, ad prophetiam pertinens, vel eſſe prophetiam ipſam, tradunt communiter Doctores. Ideoque judicandum eſt ſicut de prophetia, vel de aliis gratiis, gratis datis. Divinorum itaque ſomniorum interpretatio poteſt tantum haberi à Deo. Confirmat id Moyſes *Geneſ.* 41. Et probatur ratione. Nam homines ignorant cogitationes, & conſilia, quorum ſomnia divina ſunt ſigna. Id confeſſus eſt Joſeph & Daniel *loc. alleg.*

Hoc autem donum, ſive gratia gratis data interpretandi ſomnia non datur per modum habitus, ſed motionis divinæ. Nam divina Scriptura ſignificat Spiritum prophetiæ conferri Prophetis per modum cujuſdam motionis, & inſpirationis divinæ. Quod his verbis exprimere ſolet: Factum eſt ſuper Oſeam, aut Iſaiam verbum, ſive manus Domini, vel dixit, ſive loquutus eſt ad eum Dominus; vel ſuſcitavit Spiritum pueri Danielis Dominus. Ideo Gregorius homil. 1. in Ezechielem; *aliquando*, inquit, *Spiritus prophetiæ deeſt prophetis, nec ſemper eorum animis præſto eſt, ut videlicet cum ipſum non habent, agnoſcant ſe Dei dono habere, vim habent.* Sancti aliqui leguntur prius jejunaſſe, & oraſſe per multos dies antequam miraculum aggrederentur. Quare ſicut Prophetia, & aliæ gratiæ gratis datæ fuerunt aliquando conceſſæ improbis hominibus, ut Cayphæ, ita non repugnat ſomnia interpretandi donum peccatoribus concedi. Quare Daniel petiit à Rege tempus ſomnii, quod ei propoſitum fuerat, interpretationem à Deo poſtulandi. Idque confirmat Gregorius exemplo Eliſei, qui, ut habetur 4. *Reg.* 3. conſultus à Regibus Juda & Iſraël de ſucceſſu belli, juſſit adduci ad ſe pſaltem, quo pſallente, arripuit eum Spiritus Propheticus, & pronunciavit Regibus proſperum belli ſucceſſum. Et *cap.* 4. *ejuſdem libri* dixit Eliſeus puero ſuo de Sunamitide: *Dimitte eam, quia anima ejus in amaritudine eſt, & Dominus celavit à me, & non indicavit mihi.* Favet exemplum Nathan 2. *Reg.* 7. & quod memoratur 3. *Reg.* 3. illius Prophetæ, qui cum Regi Joroboam multa poſt ſecula eventura prædixiſſet, mox à quodam pſeudo-Propheta deceptus eſt.

Angeli autem executores ſunt eorum, quæ aguntur in apparitionibus imaginariis, quæ in ſomno, vel in vigilia fiunt, Deus enim ſemper apparuit per Angelos ſuos adminiſtros. Ideò verè dicebat Deus: Ego ſum, de quo plura Thyræus *lib.* 1. *de apparit. cap.* 26. *& ſeq.* Aliter dicendum eſt de intellectuali apparitione, præcipue dum per ſpecies ſupernaturales, aut à lumine divini Ordinis exercetur. Tunc enim à Deo hæc debent fieri immediate tanquam cauſa principali. At in apparitione imaginaria, & per ſomnum id non requiritur, nec nova phantaſmata attinguntur, ſed veterum ſolum novus eſt uſus, exercitium, & accommodatio, ut docet D. Thomas 1. *p. q.* 111. *ar.* 3. *in corp.* ubi docet, quod Angeli tranſmutant phantaſiam non imprimendo aliquam formam imaginariam, de quo alibi.

Hoc autem multis modis poteſt accidere. Primo, quod Phantaſmata ita viciſſim miſceantur ope Angelica, ut repræſentent aliquid, quod nunquam fuit in ſenſibus exterioribus, ut in ſomnis accidere docet Ariſtoteles, commotis phantaſmatibus: Quod poſſe fieri ab Angelo, vel à dæmone virtute naturæ, tradit *ibidem* D. Thomas. Interdum autem ab Angelis imaginationi obiiciuntur phantaſmata ſimpliciter,

prout in ea reperiuntur. Hoc modo fuerunt repræsentatæ vaccæ Pharaoni, & Nabuchodosor vidit statuam. Secundò per externum susurrum, & secretam quasi locutionem, ab Angelo productam, & tunc nova producunt phantasmata mediis objectis, & ad imaginationem transmittuntur.

Evenire autem posse hunc susurrum in apparitionibus somniorum inde verisimile judicat Thyræus, quod hic modus nedum spiritibus non sit impossibilis, sed etiam ab ipsis sæpe in divinis apparitionibus usurpatus, maximéque conveniens, hominum quoque conditioni accommodatus, & sibi admodum favere Scripturæ loquendi modus, quando harum apparitionum meminerunt, ut taceam hominibus simile quidpiam sæpissime accidere. Possunt namque spiritus insinuare se in sensus hominum exteriores dum corpora sumunt in visibili, atque oculari apparitione. Unde in voce etiam externa, atque leviori susurro queant agere cum dormientibus.

Videtur etiam hic modus accommodatus hominum conditioni. Ad imaginationes namque res non transeunt, nisi antea sensibus exterioribns fuerint objectæ, ut docet D. Thomas *d. q.* III. *ar.* 3. *ad* 1. Non possumus enim imaginari quæ nullo modo sentimus. Cœcus quippe non potest imaginari colorem. Hoc modo accidisse videntur apparitio Abrahæ, qua iterum proprio nomine fuit vocatus. Et Samuelis à Deo tertium appellatus. Hic tamen modus dicendi videtur difficilis. Quia dormientes habent sensus omnes consopitos. Ideo intellectus tunc commodè non intelligit, quia non potest ad objecta sensuum exteriorum species intelligibiles comparare, unde initium sumpserunt eo modo, quo declarat D. Thomas. Non tamen semper profundus est somnus dormientium. Aliquando enim ita est remissus, ut aliquam saltem imperfectam operationem ipsi exercere possint, unde interdum leviter dormientes vigilantium interrogatis respondent. Censeo tamen plura, quæ narrantur visa in somnis, apparuisse phantasiæ, non quidem nova specie immissa in potentiam visivam, ut in exemplo exhibito à V. Maximo *lib.* 1. *cap.* 7. quidquid contendat Thyræus *memorat. lib.* 3. *cap.* 16.

Quod verò ad idioma, quo Angeli loquuntur cum hominibus, dicendum est, Deum, & Angelos externa voce loquentes ea lingua usos quæ est propria iis, cum quibus loquuntur. Unde primis 1788. annis ab Orbe condito loquebantur Hebraice, ut probat D. Augustinus *lib.* 16. *de civit. cap.* 1. *& lib.* 18. *cap.* 39. Hieronymus *in* 3. *Sophoniæ*, & sequitur Pererius *lib.* 16. *in Genesim*, & antea Origenes *hom.* 11. *in Num.* & tradit Genebrardus *ad an. mundi* 1778. & Abulensis *in cap.* 11. *Genes. q.* 1. *&* 2. At de his satis.

Portò Jamblicus existimat divina somnia ferè non contingere hominibus, nisi aut primo, aut extremo somni tempore, videlicet quia tunc animus hominis aut nondum est cibi, potusque vaporibus occupatus, & oppressus, aut jam evanescente somno, vaporumque discussa caligine, ex illis sordibus emersus animus purior, & acrior est ad divinas illustrationes accipiendum. Quapropter vates, ac somniorum interpretes in more habebant, ex deferentibus ad ipsos somnia scisciatari, quo ea tempore ipsis contigissent. Nam si profundo somno accidissent, ea plane abiiciebant, rati non esse consentaneum, animo tunc obruto, ac demerso, dari cœlitus somnia. Sin autem somnia illis accidissent, exeunte somno, & animo ad suas functiones propè jam expergiscente, tunc ea somnia divinitus missa, Deoque autore digna judicantes, ponderanda sibi, & interpretanda suscipiebant. Legendus etiam est Philostratus *in cap.* 14. *lib.* 2. *Vitæ Apollonii.*

Veruntamen Jamblici documenta ex superstitiosis Ægyptiorum observationibus, vel ut dicam verius, figmentis, quorum fuit ille studiosissimus, erepta sunt. Deus nempe istiusmodi temporum legibus non est alligatus, nec opportunitate temporum eget ad operandum. Ubicunque enim vult, sua inspirat somnia. Potest enim quovis tempore, imo etiam sine tempore, sedare subito agitationem humorum, tranquillare spirituum animalium jactationem, purgare phantasiam, mentem illustrare, animumque ad percipienda divina somnia idoneè comparare.

Id tamen hac in re certum est, non reperiri inter homines facultas naturalis certè somnia interpretandi, sed hoc fit sæpe ex dæmone, cujus magisterio usi sunt Gentiles somniorum interpretes. Nam somnia naturalia plerumque carent significatione. Quod si sunt significativa, rarò ante eventum cognosci possunt eorum causæ, & quam analogiam habeant cum eventibus futuris. Aliqua tamen conjectura tenuissima potest haberi de illorum significatione. Quia nescimus eorum causam determinatam. Si autem sciremus à cœlo provenire, adhuc difficultas est, quid significet tale somnium. Difficile siquidem est comparare similitudines inter se in somniis ostensas, quarumque sint rerum similitudines cognoscere, & ex quibus causis proficisci soleant distinguere. Quare probabilius procedunt medici ex causis corporalibus intrinsecis & proximis somniorum de morbis futuris, aut aliis conjectantes. Minus probabiliter Astrologi, qui ab astris pronunciant, & Physici qui è corporibus. Probabiliter verò qui multa significant ex longa experientia, magnaque rerum peritia,

At certe somniorum interpretes plerumque falsa proferunt. Quod si aliquando divinant, id aut casu fit aut dæmone suggerente *lib.* 2. *de divinat.* Astiages, Assyriorum Rex in somniis vidit ex filia vitem enatam, cujus palmite omnis Asia inumbrabatur. Arioli consulti responderunt nepotem futurum toti Asiæ imperantem, qui fuit Cyrus, quemadmodum tradunt Herodotus *lib.* 1. Justinus *lib. item* 1. & Valesius *lib. pariter* 1. *cap.* 7. Referunque Cicero loco citato quod quidam somniavit se videre ovum pendens ex fascia lecti. Detulit somnium ad Conjectorem, respondit, defossum esse sub lecto thesaurum, Fodit, invenit auri aliquantum, idque circumdatum argento. Ex vitello ovi aurum declaravit Conjector, ex reliquo argentum. Valerius quoque Maximus *lib.* 1. *cap.* 7. duo familiares Arcades, ait, iter unà facientes, Megaram venerunt, quorum alter ad hospitem se contulit, alter in tabernam meritoriam divertit. Is autem, qui in hospitio erat, vidit in somniis comitem suum orantem, ut sibi cauponis insidiis circumvento subveniret, posse enim celeri ejus accursu se imminenti periculo subtrahi. Quo viso excitatus prosiliit, tabernamque, in qua is diversabatur, petere conatus est. Pestifero deinde fato ejus, humanissimum propositum tanquam supervacuum damnavit, & lectum ac somnum repetiit. Tunc idem ei saucius oblatus obsecravit, utqui vitæ suæ auxilium ferre neglexisset, necis saltem ultionem non negaret. Corpus enim suum à caupone trucidatum, tum maximè plaustro ferri ad portam stercore coopertum. Tum constantibus familiaris precibus compulsus, protinus ad portam cucurrit, & plaustrum, quod in quiete demonstratum erat, comprehendit, cauponemque ad capitale supplicium perduxit. Somnium autem istud dæmoniacum fuit, quia res indicata nullius utilitatis extitit, licet aliquando etiam dæmon justa, & pia suggerat, ut ad pernicioſa inducat. Ejusmodi etiam

fuit

fuit Annibalis ſomnium, & Alexandri Magni, quo radix ei ſalubris per quietem eſt oblata, quam draco decerpſerat, de quibus ſupra. Nec deſunt qui hujuſmodi ſomnia judicent divina ex Tertulliano *de anima cap. 46.* tradente multa ſomnia ſignificativa collata eſſe Ethnicis ex Dei munere, ut Pharaoni, Nabuchodonoſori in utilitatem populi ſui, & exaltationem Joſephi, & Danielis. Quare ſuperſtitioſe ac inepte vani ſomniorum inveſtigatores, nominatim Artemidorus, conantur ea interpretari ex ſimilitudine proportionis, ex ſignificatione nominis, ex hieroglificis, ex more, aut conſuetudine.

De Somniorum Divinatione lege D. Thomam *in 2. diſt. 7. quæſt. 2. art. 2. ad 6.* ubi ea, quæ *citata quæſt. 95.* acutiſſimè tradit Caietanus, & Suarez obſcura judicat, Sol iſte noſter perſpicua reddit, illuſtratque. Ex iis enim habetur, à nullo ſomnio, excepris divinis poſſe accipi certam cognitionem futurorum, ſed quandam interdum ſuſpicionem fallacem. Difficilè enim poteſt cognoſci cauſa ſomnii, qua etiam cognita, futurus eventus adhuc neceſſariò non ſequitur. Quia impediri poteſt in naturalibus, multoque magis in liberis. Cumque ſomnia tot rerum qualitatibus alternent, tanto eis difficilius credi debet, quanto & ex quo impulſu veniunt, facilius non elucet. Ideo *Deuter. 18.* habetur: *Non inveniatur in te, qui obſervet ſomnia.* Ex quo Carpocratis, Suensfeldii & Adelphii error diluitur, dicentium, ſomniorum Phantaſias eſſe procurandas.

Tradit Duardus *in Bul. Cœnæ lib. 2. cap. 1. quæſt. 22. §. 51.* vanam ſomniorum obſervationem eſſe quando aperte quis invocat dæmonem, ut manifeſtet in ſomnio, vel vigilia aliquos effectus, quos ipſe principaliter operatur. Secus ſi neſciat dæmonem operari per media hujuſmodi vana. Si autem ſciat, media adhibendo ad effectus illos dicitur expreſsè invocare dæmonem, non verbo, ſed facto. Et ſanè D. Thomas divinationem ſomniorum ad primum genus, in quo intervenit expreſſa dæmonis invocatio, redacit *d. q. 95. 2. 2. & opuſc. 25. cap. 23.*

Quærit autem Megala *tom. 2. reſol. 196.* an peccet ille, qui noctu ſomniat videre, aut comedere piſces, ſolet in die recipere aliquam pecuniæ ſummam, ſi iterum adveniente ſomnio, credat firmiter ſe illam recepturum. Reſpondet, poſſe credere rationabiliter ob experientiam, licet credat provenire à dæmone, remoto pacto, etiam tacito. Credit enim id, quod dæmon facere poteſt. Non autem ſi credat provenire à Natura, cùm ab ea naturaliter provenire nequeat; neque à Deo, qui vana non operatur.

At nec dæmoni credere licet, neque ab eo certò expectare futura contingentia, quæ ab aliena voluntate pendent, ut eſt delatio pecuniæ, quam nec ipſe dæmon poteſt præſcire. Unde certè in his ſe ingerit dæmon. Neque licet ab eo ſponte offerente aliquid accipere, vel inquirere, ut docet D. Thomas *ea quæſt. 95. articulo quarto.* Unde qui hiſce attenderet, ab implicito ſaltem pacto cum dæmone excuſari non poſſet. Neque poteſt à dæmone expectare, quod illius virtutem non excedit. Majus enim eſt petere ab eo, quod proprium Dei eſt, ut futura cognoſcere. Implicat quippe hoc hæreſim, ut ſæpe diximus. Vel eſt factum hæreticale, atque adeò hæreticus eſſet, ſiquis crediderit, dæmonem hujuſmodi cognitionem habere. Nullo namque modo licet habere commercium cum dæmone. Poſſet autem vane credere naturaliter id accidere, ſicque non eſſet ſuperſtitioſus, neque peccaret mortaliter; vel poſſet credere à Deo provenire in ſui, ſuorumque ſubſidium. Quod nullum eſſet peccatum.

Denique notandum eſt, nemini licere petere ſomnum, ut ſomniet futura. Quia ſomnia naturalia, vel illorum cauſæ extrinſecæ, aut intrinſecæ non dependent à dormientium deſiderio. Unde periculo ſe exponit, ut dæmon ſe immiſceat, & per ſomnium decipiat. Quare damnandus eſt ludus ille ſortitionis Januenſis in quo vane ſomniis attenditur, ut cognoſcatur qui in Senatores ſortito capiantur. In his enim præcipuè comprobatur quod ait Apoſtolus: Qui volunt divites fieri, in deſideria incidunt vana, & inutilia, & in laqueos diaboli. Quàm autem facile dæmon per ſomnia decipiat, liquet ex Gentilium hiſtoriis apud Tullium *lib. 1. & 2. de divinat.* V. Maximum *lib. 1. cap. 7.* Pauſaniam *in Meſſenia*, Tacitum *lib. 4. hiſt.* Bonfinium *rerum Hungar. lib. 3. decad. 1.* ac Tertullianum *dicto cap. 46.* Unde plures credunt peccare mortaliter, etſi Delatorre cenſeat eſſe tantum peccatum veniale, quia ſupponit, non inquirere ſomnia dæmoniaca, nec illorum periculo ſe exponi. In lege autem veteri mos erat, præmiſſa oratione, ac jejuniis à Deo per ſomnia oracula expetere. Sic Saul *1. Reg. 28.* conſuluit Dominum per ſomnium, neque ideo reprehenditur à Sacra Scriptura. Hoc idem egit Rebecca. Imò quidam Hebræi, ut refert Abulenſis, falſo illi impoſuerunt ſubtus caput ſuum dormitura folia lauri collocaſſe, ut veritatem aſlequeretur. Erat enim uſus foliis laurinis ſuppoſitis loco cervicalium dormire, ut ſomniis veritas manifeſtaretur. Quæ omnia ceſſarunt in lege gratiæ, ſicut & aliæ divinationes, quæ habebantur per Ephod ſummi Sacerdotis.

Divinatio ex Somnio divino, vel Raptu, vel Extaſi.

Extaſis eſt mentis abſtractio à ſenſibus. Idemque fere eſt raptus, qui à D. Thoma *quæſt. 13. de verit. art. 1.* definitur ab eo, quod eſt ſecundum naturam in id, quod eſt ſupra naturam, vi ſuperioris naturæ elevatio. De quibus nos fuſe *tom. 8.* Divinatio autem per raptum, vel extaſim ad divinationem per ſomnia pertinere videtur, ac ita, ut quemadmodum dantur ſomnia divina, & dæmoniaca, ita & raptus, vel extaſes. Sunt autem extaſes dæmoniacæ, quæ ad impudicitiam ordinantur, ad ambitionem, ad ſuperbiam, ad aliquid pravum ac inutile, vel ad falſitatem pronunciandam. Tales enim divinæ eſſe nequeunt. Quia Deus nequit ad malum cooperari, & eſt dominus docens nos utilia, *Iſaiæ 48.* & quia extaſes ad gratias gratis datas pertineant. Hæ autem ſemper in utilitatem ſpiritualem, nunquam ad malum conferuntur. At etiam quia extaſes quæ ad cujuſpiam voluntatem fiunt, non ſunt divinæ. Quia gratiæ gratis datæ non dantur ad arbitrium recipientium, ut non datur donum Prophetiæ, ad quod reducitur extaſis.

Extaſes etiam, quæ reddunt homines ſenſus omnis fere expertes, nullatenus exercentes actus intellectus & voluntatis, non ſunt à Deo. Quia per extaſim intendit Deus homines magis ſibi unire modo nobiliſſimo, qualis eſt intellectualis, & maxima contemplationis dulcedine ſuos afficere, ac rebus altiſſimis inſtruere omnino ſopitis ſenſibus interioribus. Nec poteſt dæmon alloqui cum extatico, quia naturaliter tantum poteſt alloqui cum homine ſe convertente

convertente ad phantaſmata, illiuſque uti ſpeciebus. Secus autem Deus, & Angeli, ejuſque virtus ſupernaturalis, ut recte declarat Joannes à S. Thoma *quæſt.* 12. *de anima, articulo ſeptimo* poſt D. Thomam docentem, quod in hac vita divinitus aliquando communicatur raptus, quo intellectualis cognitio independenter à Phantaſmate fiat. Et tunc anima elevat ſecum corpus virtute motiva, non organica, quæ ad illam cognitionem ſequi poteſt. Quæ non competunt extaſi dæmoniacæ, tametſi corpus extatici à dæmone extolli queat, & deferri quocumque voluerit. Unde rejiciendus eſt Cardanus, exiſtimans homines quotieſcumque voluerint poſſe naturali, & propria virtute in exſtaſim rapi. Et quod pejus eſt, Bodinus *lib.* 2. *dæmonol. capitulo tertio* cenſet, in extaſi animam à corpore ſeparari, & ſecundum errores Kabaliſtarum à corpore avulſam, in aliis terræ locis demorari, ac iterum, ceſſante extaſi redire, ſicque contra fidem Catholicam & Philoſophiam à Gentilibus Athenienſibus etiam cognitam, ut legitur *in Act. Apoſtol.* reſurrectionem mortuorum, quæ eſt animæ cum corpore reconjunctio, naturalem præſupponit.

Extaſes autem Sagarum ſunt voluntariæ, virtute dæmonis ex pacto cum illo inito, applicante activa ſoporifera, vel impediente tranſitum ſpecierum ſenſibilium. Ideo ſe jactitant rapi quando voluerint. Quæ ſomnia potius dæmoniaci raptus judicari debent, cùm hujuſmodi extaſim patientes ad inſuſurratam auribus certam vocem ita commoveantur, ut à ſomno videantur excitari. Cur enim magis per hanc, quàm per illam vocem expergefiant? Nec apparet quomodo vox illa percipi poſſit ab auditu penitus ſoporato. Quare credendum eſt, à virtute ſuperiori procedere, quæ ab extaſi, etiam pertinaci, extaticum avocare poteſt, non autem à Deo; cùm interveniat illa vanitas vocis determinatæ, quæ non poteſt deſervire, niſi ad vanam vulgi admirationem, atque adeo à dæmone, qui vanitatibus ſummopere vacat. Poſſet tamen judicari à Deo provenire, ſi ad vocem ſui ſuperioris quiſpiam ab extaſi excitaretur, eſſetque Chriſtianis virtutibus excultus. Secus ſi eſſet inobediens, hypocrita, deceptor populi, qui ad hunc perveniret errorem, ut linteola quæ ille imponebat ſuo ulceri, quod à Chriſto ſibi divinitus inflictum gloriabatur, inter reliquias reponeret. Hic enim eſſet damnandus à S. Officio ad triremes per quinquennium, & ob ejus infirmitatem poterit commutari pœna in carcerem ad idem tempus.

Siquis autem per extaſim elevaretur, non eſt ſignum infallibile, quod à Deo ſit extaſis. Poteſt namque dæmon ſuos extaticos etiam elevare. Conſtat tamen experimento in ſagis, magis, & arreptitiis contrarium evenire. Etſi enim à ſenſibus alienentur, illorum tamen corpora, tanquam mortua, & graviora, quàm in vigilia reddunturtur.

Extaſes autem eſſe divinas primum ſignum eſt, ſi cogitationes cordium, ac myſteria fidei, futura mere contingentia, præcipue libera extatici manifeſtent, licet in hac re omnis habenda ratio & diligentia eſt, quia etiam dæmon futura conatur prædicere cum certitudine, etſi illa tantum cognoſcat ex conjecturis, ea verò, quæ ipſe operaturus eſt, certò cognoſcat, Myſteria fidei ex Sacris Scripturis conjectat, vel per revelationem Angelorum, aut per prædictionem alicujus viri Sancti, ut docet D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 172. *artic.* 6. ad primum, & D. Auguſtinus *lib.* 12. *de Geneſ. ad lit. cap.* 19.

Secundum ſignum eſt, motio quædam interior mentis extatici, qua illuſtratur, & voluntas afficitur, & ipſa extaſis certior redditur, à Deo promanare. Quod pertinet ad gratiam gratis datam, quæ dicitur diſcretio ſpirituum. Quare Gregorius *lib.* 4. *dialog. cap.* 48. ait. *Sancti viri inter illuſiones, & revelationes ipſas viſionum voces, & imagines quodam intimo ſopore diſcernunt, ut ſciant, quid a bono Spiritu percipiant, & quid illuſore patiantur.*

Extaſes verò, quæ ab infirmitate proveniunt, hæ numerantur à Medicis: furor, mania, lethargum, quæ ex variis cauſis proficiſcuntur, ſed ſunt omnes alienationes à ſenſibus. Ex alienatione autem nulla contemplatio gignitur, ſed perturbatio intellectionum, ac inordinatio motuum phantaſiæ. Quare non extaſis, aut raptus, ut tradit D. Thomas *cit. quæſt.* 13. *de ver.* Non enim eſt elevatio, ſed potius depreſſio. Divina autem extaſis eſt elevatio in aliquid altius, quàm ſit naturale homini. Unde ex eodem D. Thoma *eadem* 2. 2. *quæſt.* 175. *art.* 1. abſtractio dormientium naturalis ac voluntaria, nullo modo dici poteſt raptus; de quo ac de extaſi vide D. Thomam *ibidem art.* 1. *&* 2. ibique Caietanum, ac Theologos myſticos, Delatorre, Ludovicum Granatenſem, Gerſonem, Alvarez, Lanfrancum, S. Bonaventuram, S. Thereſiam, S. Catharinam Senenſem, Torreblancam *lib.* 2. *cap.* 7. ubi refert, Porphyrium à dæmone per extaſim raptum, Socratem Philoſophia inſtructum à dæmone. Sic Marcum magum, Montanum, & alios, Magdalenam de la Cruz Cordubenſem, & aliam monialem Ulyſipponenſem, de quo Covar. *lib.* 1. *de vera & falſa prophet. cap.* 24. Moura *ſect.* 2. *cap.* 2. Simanch. *de Cathol. inſtit. cap.* 21. Ribader. *in vita S. Ignatii lib.* 5 *cap.* 10.

Ait autem Torreblanca *ibidem num.* 25. raptus divini inſtrumentalem Dei cauſam eſſe intellectum agentem, principalem verò Deum. Licet namque Deus per ſe ſolus ſit cauſa efficiens, ſolet tamen cauſas ſecundas, ut inſtrumenta adhibere, ſicque intellectus agens erit cauſa inſtrumentalis, quo ſe Deus ingerens, ea, quæ vult nos tunc videre, divina quadam repræſentatione oſtendit. Affert ad id D. Thomam *p.* 1. *quæſt.* 12. *articulo nono*, inde proſequitur: formalis, inquit, cauſa raptus eſt ipſa illa actio, qua quis elevatur, & cœleſtibus illis rebus quaſi unitur; Finalis autem, conjunctio animi cum Deo.

At quidem non propriè creaturæ dicuntur Dei inſtrumenta, neque intellectus agens proprie inſtrumentum eſt animæ, qui nihil operatur, dum raptus fit. Tunc enim lumen, ac ſpecies ſupernaturales infunduntur à Deo. In aliis autem ſolum antecedenter imprimit ſpecies ex Phantaſmatibus in intellectum poſſibilem, qui concipit, & contemplatur, & per contemplationem ad Deum aſcendit, illique unitur. Actio autem non dicitur formalis cauſa raptus, ſed efficiens.

Ex his autem omnibus hæc deducuntur. Si raptus provenit à cauſa naturali, nempe ægritudine, ut in furioſis, maniacis, epilepticis, phreneticis, ſtultum eſſet eorum dictis credere. Nam iſtæ ægritudines phantaſiam vehementer læduntpertur-

bantque

bantque Phantaſmata, unde intellectiones inordinatæ, atque incompoſitæ proveniunt, ut tradit Galenus *lib.* 12. *temper. & lib.* 4. *de loc. affect.* Ægineta, & Actius, qui ait, maniam inſaniæ genus eſſe ſine febri in caput irruente abſque ſignis putrefactionis proveniens.

Si extaſis certo aut probabiliter cognoſcatur dæmoniaca, non eſt adhibenda fides ejuſmodi extaticorum dictis. Quia dæmon mendax eſt, cui ſive verum loquatur, ſive falſum non eſt credendum ex D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 65. *art.* 6. Talis namque credulitas pertinet ad ſocietatem dæmoniacam, ſaltem tacite initam, taleſque fuerunt extaſes Sacerdotum, & Oraculi Delphici, aliorumque Fanorum Gentilium. Tales Sagæ, Magi, Mahumetes, alii.

Si autem conſtiterit, extaſim eſſe divinam, credendum eſt conceptionibus, ac prædictionibus ex illa profectis. Quia Deo revelanti credendum eſt eo modo eoque gradu, quo creditur Deum revelare. Sic enim loquutus eſt per Prophetas, ut Ezechiel. 8. Elevavit me in viſione Dei. Unde D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 173. *art.* 3. *& quæſt.* 165. *art. item* 3. *ad* 1. docet mentem humanam tripliciter à Deo elevari per extaſim. Primo per ſpecies imaginarias, ut contigit Petro *Act.* 10. & affirmat Auguſtinus *lib.* 8 *de Geneſ. ad lit. cap.* 2. de revelationibus Apocalypſis, & Iſaiæ 6. Secundo per intelligibiles effectus, ut in David, qui ideo dicebat in Pſal. 112. *Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax.* Tertiò per claram viſionem. Hinc Auguſtinus exiſtimat ſoporem Adæ atque Iſaac fuiſſe extaſim. Sic enim lectio græca, verba illa *Geneſ.* 27. exponit *ſtupore vehementei*, vertit *extaſi*. De raptu Pauli vide D. Thomam *ibidem art.* 3. ac de *veritate quæſt.* 10. *art.* 15. *in corp. & ad* 1. *& quæſt.* 13. *art.* 2. *& 2. Corinth.* 12 *lect.* 1. ubi aſſerit, Paulum, ſicut & Moyſem, divinam eſſentiam vidiſſe alienatum à ſenſibus, ſive demortuum. Quo autem modo acciderit idem Paulus fatetur, ſe neſcire.

Consultatio XCV.

An, & quatenus Divinatio per ſomnia, quæ non eſt necromantica, ſed cum pacto implicito cum dæmone, ſapiat hæreſim manifeſtè?

Sit regula. Divinatio, quæ innititur falſæ opinioni, eſt ſuperſtitioſa & illicita. Eſt D. Thomæ 2. 2. *quæſt.* 91. *art.* 6. Eam ſic explico. Opinio falſa in hac re poteſt eſſe duplex. Vel circa eventum futurum, quia divinans ſcit, quod ea, quibus utitur ad divinationem non habent ad illam proportionatam virtutem, & tamen ex illis, ſive illorum uſu expectat certè effectum. Et in hoc caſu opinio falſa ſimul cum uſu talium rerum continet dæmonis invocationem, quia ille eſt qui his falſis, & vanis ſe ingerit. Vel opinio falſa eſt circa cauſam, vel virtutem ejus, ex qua divinans vult divinare, quia credit, illam cauſam habere virtutem proportionatam ad effectum intentum. Et tunc aut hæc falſa opinio non excedit limites ſcientiæ naturalis, quia divinans ex principiis naturalis diſciplinæ credit, illam eſſe cauſam proportionatam ad effectum intentum, quamvis erret. Aut excedit limites naturalis ſcientiæ, aut artis, eſtque contra fidem, aut fidei doctrinam, ut quia divinans credit, quod aſtra, vel dæmon, aliave res poſſit virtute ſua, id, quod doctrina fidei docet eſſe proprium Dei, & quod dæmon certò cognoſcere ac prædicere poſſit futura contingentia, vel quod aſtra ſint cauſæ inferentes neceſſitatem libertati, ſive quod ex illis futura contingentia certò præſciri poſſint. Et in hoc caſu, ſi opinio falſa eſt de dæmonis virtute, qui ex hac opinione divinat, vel alium effectum expectat, virtuti dæmonis expreſſe, vel implicite innititur, illumque invocat. Et ideo qui ex hac opinione divinat, vel futura expectat, eſt ſuperſtitioſus, & ſacrilegus. Quia invocat dæmonem, ejuſque auxilio innititur, atque in eo ſperat, eſtque vere ſimul hæreticus, vel in foro exteriori ſaltem erit de fide vehementer ſuſpectus.

Si verò hæc opinio falſa non reſpicit virtutem dæmonis, ſed alterius rei, virtutem nempe Cœlorum, utens talibus cauſis eſt hæreticus, & in foro exteriori eſt ſaltem de hæreſi manifeſte ſuſpectus vehementer. Et ſi credat illam cauſam, ſcilicet aſtra eſſe creaturas rationales, aut Deos, qui invocari poſſint eſt ſuperſtitioſus. Quia invocat creaturam in illis, quæ ſolius Dei ſunt, & ex falſa opinione contra fidem. Sed ſi hic divinans exiſtimat illam aliam cauſam eſſe cauſam naturalem, ſimulque credit illam habere virtutem, quam non habere docet fides catholica, ipſe eſt vere hæreticus, & in foro exteriori eſt ſaltem de hæreſi manifeſte ac vehementer ſuſpectus. Eſtque etiam ſuperſtitioſus, & ſacrilegus, quia ſuperſtitio eſt aſſumere quod eſt divinum, & illud tribuere creaturæ. Hic autem quod certum eſt de fide competere ſoli Deo tribuit creaturæ. Neque obſtat, quod id faciat ex ignorantia & errore. Quia, ſi hæc ignorantia eſt craſſa, eſt plane voluntaria, ideoque culpabilis, & non excuſat. Quia voluntarie tribuitur creaturæ quod divinum eſt.

Sic igitur univerſim opinio falſa, & hæretica circa virtutem rerum, quæ adhibentur pro divinatione, vel alio effectu, per quam agens judicat illas res habere virtutem Dei propriam, nec ab hæreſi, neque à ſuperſtitione excuſat, & tamen excuſatur à pacto implicito cum dæmone, ſi innititur cauſæ naturali, ut naturali, non autem virtuti dæmonis. Quia quoad ſe non divinaret ex illa, ſi ſciret, illam non eſſe cauſam ad effectum proportionatum. At ſi falſa opinio non egreditur limites naturalis ſcientiæ, neque eſt contra fidei doctrinam, hic divinans ex falſa opinione non eſt hæreticus, neque ſuperſtitioſus aut ſortilegus ex D. Thoma 2. 2. *q.* 96. *art.* 2. *ad* 1.

Nec refragatur, quod iſte tribuit creaturæ quod ei non convenit. Quia res naturalis verè non habet illam virtutem, quam illi tribuit. Quia non eſt certum ex doctrina fidei, quod hujuſmodi virtus illi rei non competat, nec iſte tribuit illi, quod fides docet eſſe Dei proprium. Et ſi dæmon velit ſe in his immiſcere, id facit non invocatus, ſed ex malitia ſua. Nec, qui ſic agit, expectat effectum, niſi quodammodo ſub conditione futurum, ſi nimirum ex virtute naturali expectari poſſit. Nec fidei, aut religionis præceptum prohibet, ne in merè naturalibus unuſquiſque ſentiat, quod ſibi verum eſſe viſum fuerit, licet aliunde ſit prohibitum falſum voluntariè judicare.

Id etiam valde conſiderandum eſt, quod aliud eſt inducere dæmonem, vel alias res ad hoc ut excitent ſomnium, ex quo futura prævideantur. Aliud eſt ex ſomniis non procuratis, ſed aliunde ex cauſa naturali, vel ex Deo, aut dæmonis opera provenientibus futura prædicere.

dicere. Hæc enim non parum diſtinguuntur. Nam ex D. Thoma *d. quæſt. 95. articul. 4. ad 1.* aliud eſt dæmonem invocare, atque inducere ad aliquid faciendum ac docendum, quod ſemper eſt ſuperſtitioſum, & ſortilegum; aliud eſt à dæmone ſponte occurrente aliquid expetere, quod ex juſta cauſa eſt licitum. Ita in hoc caſu. Aliud eſt inducere ſomnia, & hoc ſi fiat inducendo illa per virtutem dæmonis, ut ex illis futura cognoſcantur, pertinet ad divinationem per ſomnia necromanticam, nec ſolet fieri, niſi per pactum cum dæmone. At ex ſomniis aliunde inductis prævideri futura, etiamſi ſomnia ſint inducta à dæmone, dum nullo modo invocatus fuerit, ad inducendum ſomnium, neque ad illud intelligendum, neque ad illud implendum, per ſe non eſt ſacrilegum, imo neque eſt illicitum. Credere enim dæmoni, non invocato, ſed ſponte occurrenti, ac loquenti, non importat aliquam amicitiam, vel ſociale pactum cum ipſo.

Neceſſarium igitur eſt primò inveſtigare cauſam ſomnii, an ſit naturalis, an ab extrinſeco, an ab intrinſeco, an corporalis, an ſpiritualis, an à dæmone, an à Deo, de quibus ſatis ſupra dictum eſt. Et data etiam certa cognitione cauſæ ſomnii, difficultas eſt ratione incertitudinis, an ex cauſa illa effectus neceſſariò, an plerunque ſequatur. Ut ſi ſomnii cauſæ ſint aſtra, cùm valde incertum ſit quinam effectus, etiam naturales ex illis proveniant, niſi forſan generaliter, palam eſt, quod ex Somniis quæ ſunt ex cauſa cœleſti, nedum haberi non poteſt certa cognitio alicujus naturalis futuri, ſed neque ut plerumque certa, niſi valde generaliter. Sic etiam ſi ſomnium ſit ex aliqua interiori diſpoſitione corporali intrinſeca vel extrinſeca, non poterit ex ea cognoſci effectus alius, niſi ille ſit neceſſarius, & non poſſit impediri, vel ſi non ſit certum, quod illa diſpoſitio habeat virtutem ad producendum illum effectum. Suppoſito igitur, quod certum ſit, ſomnium provenire ab illa diſpoſitione, & quod illa diſpoſitio producat aliquem effectum, poterit ex ſomnio prævideri ille effectus vel certò, vel plerunque, ad probabiliter, vel conjectatoriè, ſecundum quod ille poteſt ex illa cauſa cognoſci. At effectus liberi ex ſolis ſomniis ne conjectarie quidem cognoſci poſſunt. Additis verò ex providentia aliis principiis, poterunt aliquo modo cognoſci, ut dicemus in conſultatione de divinatione per aſtra.

In ſomnijs autem non procuratis, etiamſi dæmoniaca ſint, dummodo non ſint contra fidem, licet credere dæmoni poſſit eſſe malum ex aliqua circumſtantia, per ſe tamen non eſt illicitum, neque ſuperſtitioſum, aut ſortilegum. Tunc verò dicitur ſomnium non procuratum vel non invocatus dæmon, quando dæmon neque expreſſe, neque tacite fuit invocatus ad inducendum, neque ad interpretandum ſomnium, nec aliquid fit, per quod petatur, & imploretur dæmonis auxilium, ut ſignificatio ſomnii compleatur. Quare ſomniis ex malitia dæmonis inductis, nulla prorſus invocatione præcedente, aut ſubſequente, non eſt illicitum credere. Quod limitandum eſt, ut verum ſit, ſi ſomnia non contineant aliquid contra fidem, ut per illa non ſignificentur contingentia & libera, ut certo futura. Nam aliàs in hoc caſu ſomniis credere eſt hæreticum, & in foro exteriori eſt ſuperſtitioſum, & ſacrilegum, conſtituitque divinantem vel hæreticum, vel de hæreſi vehementer ſuſpectum.

Hoc autem ſuppoſito, credere ſomnio dæmoniaco, vel dæmoni ſponte in ſomno apparenti, ſomniumque ſponte interpretanti, ſed enuncianti ſolum, quæ ipſe poteſt propria virtute ſcire, quæque ab ipſo, vel aliis cauſis naturalibus poſſunt propria virtute fieri, non continet pactum aliquod, ne quidem implicitum cum dæmone, ideoque non eſt ſuperſtitioſum, neque ſortilegum. Quia credere per ſe non eſt actus alicujus amicitiæ. Nam & credimus inimicis, & ſæpe prudentia dictat, ut illis credamus. At verò invocare dæmonem ad ea, quæ poteſt eatenus eſt ſuperſtitioſum, & ſortilegum, quatenus continet amicitiam, & pactum cum dæmone. Credere autem non eſt invocare, neque eſt actus amicitiæ, & non creditur dæmoni, niſi id, quod poteſt ſcire, & facere, ac proinde nullum in hoc caſu intercedit pactum cum dæmone, ne implicitum quidem, ideoque nulla intervenit ſuperſtitio, aut ſortilegium; niſi credens intuitu dæmonis, ac in illius gratiam, in ejuſque cultum illi credat. Quod in exercente artem necromanticam, vel hujuſmodi aliam præſumendum eſſet. Cæterum quis credere poteſt dæmoni, ſponte loquenti, & non advocati in illius odium, & ad exercendam cum illo inimicitiam, utque orationibus, ac piis operibus effectus divinationis, aut ſomniis impediret, ac ſuæ, aliorumque ſaluti conſuleret.

Poteſt tamen eſſe illicitum credere dæmoni, ejuſque ſomniis ex circumſtantiis. Primo quia hoc ſit contra charitatem credentis propter periculum deceptionis. Credere enim illi inimico, qui non agit, niſi in Dei contemptum, & in ruinam fidelium, periculoſum plane eſt. Secundo ex levitate, ac temeritate, imprudenter, inconſiderate nimis leviter credendo. Tertio ex parte rei creditæ, ut ſi ſit in præjudicium proximi, & contra juſtitiam, vel contra aliquam aliam virtutem, ac bonos mores, vel ſi ſit occaſio faciendi malum, aut deſerendi majus bonum; vel ob aliam ſimilem circumſtantiam. Sic enim periculoſiſſimum eſt his credere, & perſonæ ſimplices his credere non debent, niſi prudentibus, doctis, & probis viris prius conſultis.

Idem, quod dictum eſt de credulitate, cum proportione dicendum eſt de divinatione, ut ſiquis ſomnium dæmoniacum habuit, & in commemorato caſu illi credidit, non invocans dæmonem, ut ſomnium induceret, vel interpretaretur, aut ejus ſignificationem comprobaret, & ſomnium nihil ſignificet, quod ſit contra fidem, hæc divinatio ex hujuſmodi ſomnio, licet eſſe queat illicita ex circumſtantiis jam dictis, ac etiam quia poſſit eſſe aliis ſcandalo, non eſt tamen ſuperſtitioſa, & ſacrilega. Quia nihil tribuitur creaturæ quod eſt Dei proprium, & dæmon nullatenus invocatur. Et quia contingentia etiam libera cognoſci poſſunt, ut futura per conjectationem, maxime à dæmone, per ſe ex lege naturali, & divina non erit ſuperſtitioſum & ſacrilegum illa ſic pronunciare ſub conditione, ac per conjecturam. Quamvis in hoc etiam ſervanda ſit Conſtitutio Sixti V. quæ incipit *Cæli & Terræ*, quam ſuo loco explicabimus.

In

ac per conjecturam. Quamvis in hoc etiam ſervanda ſit Conſtitutio Sixti V. quæ incipit *Cæli & Terræ*, quam ſuo loco explicabimus.

In ductibus igitur caſibus credere ſomniis, atque ex illis divinare, eſt ſacrilegium, ac de fide ſuſpectum. Primò ſi ſomnii ſignificatio ſit contra fidem, ut ſi ſomnium ſignificet aliquod liberum, ut certò futurum; vel ſi aliquid ſignificet, ut certius futurum, quàm ex illius cauſa ſignificari poſſit. Secundo ſi invocetur Dæmon, vel ut inducat ſomnium, vel ut illud interpretetur, vel ut effectum illius adjuvet, vel impediat; vel credatur ſomnio in gratiam Dæmonis, illius magiſterium approbando. An autem, & quatenus ex his incurratur hæreſis, vel ſuſpicio vehemens de hæreſi, aut levis, ſuo loco docebimus.

Consultatio XCVI.

De Secundo genere Divinationis, hoc eſt de Augurio, de Auſpicio, de Omine, de Phyſionomia, deque ejus præcipuis ſignis, de Chiromantia naturali, & Ægyptiaca.

Prædictiones, quæ appellantur augurium, & auſpicium quandoque accipiuntur pro omni Divinatione, imò & pro obſervatione univerſarum rerum ſubitò ac inopinatò accidentium ad præcognoſcendum futura, vel occulta, inſtituta. Ita Cicero 4. *Philippic.* & 2. *de divinat.* Nos autem hic accipimus ſtrictius pro divinatione deſumpta ex avium garritu, volatu, paſtu, diciturque Augurium ſive avigarrium, quod ad aures pertinet, & Auſpicium, quaſi aviſpecium, ab avibus ſpectandis, quod pertinet ad oculos, extenſumque eſt vocabulum ad divinationem deſumptam ex motibus animalium, ut ſaltu, grunnitu, mugitu, imo ex motibus hominum, ut ſternutatione, ſicque accipitur etiam à D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 95. *& ſeq.*

Omen autem univerſim accipitur pro obſervatione quarumcunque rerum inopinato contingentium ad divinandum futura, vel occulta ex D. Thoma loco citato poſt Ciceronem *lib.* 3. *de divinat.* Uſurpatur tamen potius pro divinatione, quæ accipitur ex verbis abſque intentione divinandi prolata, quæ quis retorquet ad futurum, quod cognoſcere intendit. Poteſt etiam extendi ad factum aliorum ſine intentione divinandi, aliis tamen præbens occaſionem divinationis. In his Auguralis Gentium diſciplina primum ſibi locum vindicabat, idque religionis ergo, de qua pietate plane impia nunc agendum.

Si fides igitur auguribus, belli, nuptiarum, itinerum, ſimiliumque eventus præſagire ſit, tum ex *oſcinum* cantu, quomodo dictæ, quia ore canerent, tum ex *præpetum* volatu, quo pacto vocatæ, quia in volatu anteriora ſemper petant; tum ex pullorum paſtu, quam rationem *tripudium*, quaſi terripavium appellarunt, quia quod cibi ex ore decidiſſet, id terram paviret, hoc eſt feriret. Ac ſiniſtras quidem aves putarunt proſperas, ut ſcævum omen, bonum teſte Varrone *in 6. de lingua lat.* Contra, aves quæ impedimentum obiicerent, vocatæ *arcule* ab arcendo; imò ut Feſtus ait, *remores* à remorando, ac *inhibræ*, vel *enebræ* ab inhibendo; imò & *volſgræ*, quia ſe vellendo auſpicium facerent malum, & *elivia*, quia elivia ſint ardua ac difficilia. Eodemque referendæ *alteræ*, quæ priori auſpicio, quod felix viſum, vitium facerent.

Horum diſciplinam, tum Auſpiciorum, ab avibus ſpeciendis; tum Auguriorum ab avium garritu dixerunt. Barbaris hanc in pretio fuiſſe autor eſt Ælianus *lib.* 2. *var. hiſt. cap.* 31. A Telegono ad Græcos perveniſſe, refert Suidas in *Telegonos*. Plinius verò *lib.* 7. *cap.* 56. ait, eſſe inventum ejus Caris, à quo Caria nomen accepit. Ac vulgo quidem exiſtimatum fuit, aves mentem Deorum tanto nobis melius ſcire, quanto eſſent Superis propiores. Hinc Ovidius in S. Faſt.

Nam Dis ut proxima quæque,
Nunc penna veras, nunc datis ore ſonos.

Nec ullum arduum, aut mediocre opus aggrediebantur ſine auguriorum, & auſpiciorum obſervatione. Cœpiſſe hanc artem à Trojanis, vel Chaldæis, inde ad Græcos, poſtea ad Romanos derivatam eſſe, ſunt qui autument. Hetruſci verò ſolebant mittere filios ſuos ad Collegium ſolenne hac arte inſtruendos, teſte Plinio *lib.* 8. *cap.* 28. Adeoque inolevit hoc gentium delirium, ut quidam jactarent ſe percipere loquelam avium, quaſi ipſæ loquerentur, conceptuſque exprimant, ſintque rationales. Ut vel fabuloſum vel à fraude Dæmoniaca fuerit quod Plinius narrat. *lib.* 10. *cap.* 21. *Inventur in annalibus, in Ariminenſi agro, M. Lepido, Q. Catulo Coſſ. in villa Gallerii locutum gallinaceum, ſemel quod equidem ſciam.* At multo certius pro fabula habendum, quod aiunt, aves inter ſe colloqui, & Magos eum ſermonem intelligere. Qua de re ſic idem *lib.* 10. *cap.* 49. Qui credit iſta, & Melampodi profecto, aures lambendo, dediſſe intellectum avium ſermonis dracones, non abnuet; vel quæ Democritus tradit nominando aves, quarum confuſo ſanguine ſerpens gignatur, quem quiſquis ederit, intellecturus ſit alitum colloquia. Quid de Apollonio Tyanæo linguas avium intelligente: item de oraculo pici Martii, ac Dodonæarum columbarum cenſeam, quæ avium dociles ſint ad imitandum ſermonem humanum. Illuſtre de pſittaco docilitatis argumentum habemus *in vita Baſilii Macedonii Imperatoris*, qui filium Leonem, cognomento Philoſophum, imperii fecerat conſortem, ſed calumniis Sabareni deceptus, in carcerem conjecerat. Contigit autem, ut dum Imperator cum Senatoribus aliquot convivaretur, pſittacus ſæpi us inclamaret. Αἰ, αἰ, κύριε λέον, *Ah, ah, Domine Leo.* Hinc ſilentium convivis, cujus cauſam rogante Imperatore, reſpondere cum lachrymis: Animal rationis expers luget infelicitatem Domini ſui Leonis, & nos inſontis obliviſcimur. Imperator igitur eos porrò in convivio eſſe hilares, deque Leone bonum habere animum juſſit, nec multò poſt eum carcere eductum priori reſtituit dignitati. Narrat rem *in hiſtoriarum compendio* Georgius Cedrenus, item *in Annalibus* Conſtantinus Manaſſes. Sed Manaſſes avem vocat *ſiridion muſicon*, quod proprie ſit paſſerculum canorum. Generatim aviculam canoram, reddidit Leunclavius. Cedrenus autem appellat pſittacum, animal imitatrix vocis humanæ. At in medio relinquit, utrum iſta dixerit edoctum ab aliquo, an alia ratione fortuita. Manaſſes verò clare ait edoctam hoc avem à mulieribus aſſiduè

assidue Leonem lamentantibus. Nec enim homo, nedum psittacus, Sermone loquetur, quem non didicerit. Quippe verba non significant natura, sed hominis instituto. Inter fabulas etiam Alcorani recensetur, Reginam Sabam cognovisse Salomonis sapientiam relatione, & vocibus avium. Et Porphyrius de Apollonio prodit, amicis adstantibus, ac videntibus hirundinem cautibus obstupentem dicente: Quid putatis hirundinem illam dicere? Vocat, dixit, alias hirundines, nuntians illis in tali loco cecidisse asinum onustum frumento, quod effusum est. At certum est hirundines frumento non vesci.

Sed prudentiores aliter. Ammianum Marcellinum audiamus lib. 21. *Auguria, & Auspicia non volucrum arbitrio futura nescientium colliguntur; nec enim hoc vel insipiens quisquam diceret, sed volatus avium dirigit Deus, ut rostrum sonans aut prætervolans pinna turbido meatu, vel seni futura præmonstret. Amat enim benignitas Numinis, seu quod merentur homines, seu quod tangitur eorum affectione, his quoque artibus prodere, quæ impendent.* Ac deinde parem esse aruspicinæ rationem pronunciat. Illustrabimus hæc exemplo corvi, qui in villa Cajetana ferrum horologii, conspiciente Cicerone, loco movit, & excussit, ac protinus ad ipsum tetendit, laciniamque ejus togæ tenuit morsu, donec nunciaret servus, adveniisse milites ad eum occidendum. Hæc variis memorata, ut Valerio Maximo *lib. 1. memorabil. cap. 4.* Plutarcho *in vita Ciceronis* & Appiano *lib. 1. bell. civil.* Ex Ammiani sententia corvus quidem nescivit futura, sed Deus sic corvum dixerit, ut Cicero de exitu suo fieret certior. En alterum quoque exemplum. Dejotarus Rex in tecto suo aquilam conspexit. Ea visa, cùm auguralis esset disciplinæ gnarus, tecto abstinuit, quod nocte imminente solo æquatum fuit. Referunt Cicero *1. & 2. de divinat.* ac V. Maximus *loc. cit.* Hic Ammiani judicio Deus Dejotarum voluit commonere, ut ne tecto illo diutius se contineret. Sane speciosa oratio.

Sed quanto verisimilius, spiritum malum istos alites direxisse, ut hominum animos in superstitione detineret. Nec enim disciplinam hanc esse à Deo, sed malo spiritu, arguit ejus vanitas. Undè etiam est, quod pro gentibus usque adeò variabat. Ita Hetrusci in auspicando ad Occidentem se convertebant, Romani ad Orientem. Diversa quoque auspiciorum ratio apud Galatas. Undè Dejotarum, Galatarum Regem, Cicero; Ciceronem autem Dejotarus de hac disciplina solet interrogare. Et sane ne augures audiamus, interdictum nobis *Deuter. 18. & Jerem. 27.* Plura verò de auguriis, si voles, vide Augustinum Niphum *libro*, quem *de Auguriis* inscripsit, Alexandrum ab Alexandro *lib. 5. genial. dier. cap. 13.* Et adeum Tiraquelli notas, Peucerum *lib. de divinat.* Georgium Raguscium *lib. 2. de divinat. epist. 9.* quæ ad Andream Maurocenum.

Utcunque verò vana sit ars auguralis de felici, vel infelici eventu eorum, quæ in natura non habent fundamentum, magnus tamen ex avibus in omni vita civili, præsagiorum est usus, quandò ea ratione nituntur naturali. Ut cum agricolæ, nautæ, medici prævident imminentem tempestatem, & pro ea componunt quæ animo agitabant. Vide de isto Aratum in prognosticis, Maronem 1. *Georgic.* eorumque interpretes, Ælianum *lib. 7 d. animal. cap. 7.* ubi serenitatis, & tempestatis signa tradit ex gruibus, ardea, noctua, corvo, cornice, graculo, monedula, anate, mergo, rubecula, gallo gallinaceo, aliis, quæ peti ex fonte, quàm rivis hisce nostris malo. Aliquid interea de eo dicemus, causam ejusmodi præsagiorum attingentes. Ea est, quod aves aëris ambientis vapore afficiantur. Nonnullis igitur is ob crassitiem est molestus, atque eò vellicant pennas, ut excutiant onus, quod incumbere videtur. Sic & corvi alis plaudunt, ut eo pacto humor nimius dissipetur. Iidem, ac graculi, gregatim volantes, tum voce insolita ad morem resonant accipitrum, quia humor arteriæ & pulmonibus, vocis instrumentis, oris immutavit sonum. Galli etiam, frequentius imminente canunt pluvia, quia Aër humidus instrumenta vocalia replet pituita, quam cantu studeant discutere. Quædam item marinæ aves, tum nimii humoris fuga, in sicum se recipiunt.

Utrum verò ex galli cantu cognoscere sit horas nocturnas, affirmat. Plinius *lib. 29. cap. 4.* inquiens, quod statis horis, nempe post ternas quasque, cantum distinguere. At id experimento proprio diluit Scaliger *exercit. 229.* Nunc illud potius dicam, quatuor inter alias, avium adventu, quatuor anni horas, sive tempora cognosci. Ex quibus cuculus indicat seræ arationis remedium, nempe tempestivæ arationis jactura reparatur, si pluerit. Atque hinc etiam cognoscere est, cur cuculus dicatur de eo, qui serius araret, quàm convenit, uti & qui post æquinoctium vites putaret. Ægyptiacæ omnino tribuendum, cornicem simulac audiisset, quò perferenda esset epistola, quæ regiones transeundæ, ubi quiescendum, eò prout acceperat iter direxisse. Captum hæc mutæ animantis excedunt. Sed solent homines de magnis loqui maiora, ut magis sint admirationi. Etsi non ignorem, aliquos & his fidem habere, sed putare, malum genium hanc alitem duxisse.

Esse autem augurium quoddam naturale ex avium actionibus, vel passionibus, quorum experientimento agricolæ, pastores, nautæ plura didicerunt, certum plane videtur. Mirabile est Halcyonis exemplum de quo D. Basilius hom. 8. in exameron. ita scribit: *Halcyon* avis est, quæ mare accolit, quæ cum sit in maris littore pariens, deponit ova in arena, & media hyeme nidum componit, quo maxime tempore ventorum impetu mare tempestuosum est; sed tunc venti se remittunt, & compescitur ipsum mare cùm Halcyon septem diebus incubat, excludit enim pullos totidem. Qui cùm cibum appetunt, septem alios dies ad pullorum incrementum minutissimo animali liberalis Deus elargitur. Omnes itaque, qui se mari committunt, id observant, eosque dies Halcyones nominant. Confirmatque Ambrosius *lib. 5. in hexam. cap. 3.* de quo plura Aristoteles *lib. 1. de natur. animal. cap. 8. & lib. 9. cap. 14.* ac Plinius *lib. 10. cap. 32.* Plutarchus *item de industr. animal.*

Est etiam exemplum augurii, vel auspicii naturalis mus parvus, qui referente Plinio *lib. 8. cap. 28.* si è domo migret, significat ædes ruituras, & aranei cum telis primi cadunt, ac passerculi, & milvus aëris contagionem fuga præveniunt. Cornices quoque crocitantes circa littora, signa sunt futuræ pluviæ. Idem præsagium accipiunt nautæ ex delphinis, fuibus, araneis,

aràneis, aliiſque animalibus, caſu, ſaltu frequenti, veloci commeſtione, grunnitu, ac errabundis motibus. Idemque ſignificant boves frequenter cœlum ſuſpicientes, de quibus & aliis Cicero ex Arato *lib. 3. de divinat.* & Antonius Miza'dus *in Ephemeridis ruſticis* cuncta hæc interpretatur. Quod & Jerem. 8. ait: *Milvus in cœlo cognovit tempus ſuum, turtur, hirundo, & ciconia cuſtodierunt tempus adventus ſui.*

Quomodò autem aves præſagiant naturaliter, docet D. Thomas *d. q. 95. art. 7.* ſupponens motus, vel garritus avium, vel aliquas diſpoſitiones in hujuſmodi rebus conſideratas, non eſſe cauſas futurorum eventuum. Undè ex eis futura cognoſci nequeunt, tanquam ex cauſis. Relinquitur ergo, quod ſi ex eis aliqua futura cognoſcantur, id erit, quatenus ſunt effectus aliquarum cauſarum, quæ etiam producant futuros eventus.

Cauſa autem operationum brutorum animalium eſt inſtinctus quidam, quo moventur motu naturali. Non enim habent Dominium ſui actus. Hic autem inſtinctus ex duplici capite oriri poteſt. Primò ex cauſa corporali. Cùm enim bruta non habeant niſi animam ſenſitivam, cujus omnes potentiæ ſunt actus corporalium organorum, ſubjacet eorum anima diſpoſitioni continentium corporum, præcipuè cœleſtium. Et ideò nihil prohibet aliquas eorum operationes eſſe futurorum ſigna, quatenus conformantur diſpoſitionibus corporum cœleſtium, & aëris continentis, ex quibus profiſciuntur aliqui futuri eventus. Quocirca duo ex D. Thoma ſunt annotanda.

Unum eſt, ut operationes hujuſmodi non extendantur, niſi ad cognoſcenda futura, quæ oriuntur ex motu cœleſtium corporum. Alterum eſt, ut non extendantur, niſi ad ea, quæ aliquo modo poſſunt ad hujuſmodi animalia pertinere. Conſequuntur enim ex corporibus cœleſtibus cognitionem quandam naturalem, & inſtinctum ad ea, quæ ſuæ vitæ ſunt neceſſaria, ſicuti ſunt immutationes, quæ fiunt per pluviam, & ventum aliaque hujuſmodi, ut ex garritu cornicis non rectè quis auguratur nativitatem vituli, quæ impertinens eſt conſervationi cornicis, ſed tantum deſumenda eſt divinatio pluviæ futuræ, quam debet fugere, vel appetere pro ſui conſervatione. Qui natura, ſicut non deficit in neceſſariis, ita non abundat in ſupervacaneis. Et ideò brutis dumtaxat confert, ut conſequantur ex aſtris inſtinctum, & notitiam naturalem eorum, quæ ad ipſorum vitæ neceſſaria ſunt, nempe immutationes per pluvias, & ventos, ac ſimilia, ad reliqua verò non oportet ab aſtris moveri.

Secundò hic inſtinctus ad operationes ſignificativas futurorum eventuum eliciendum, oritur à triplici cauſa ſpeciali. A Deo, ab Angelo, à Dæmone. Prioris exemplum exhibet D. Thomas *loc. cit.* in Columba ſuper Chriſtum deſcendente *March. 3.* quam ſupponit fuiſſe verum animal. Quod poſtea expreſſe docuit *3. p. q. 39. ar. 7.* dum ait, prænotionem deſcenſus Spiritus Sancti ſuper Chriſtum fuiſſe acceptam ex inſtinctu divino ad deſcendendum ſuper Chriſtum.

Secundi affertur exemplum in Corvo, qui cibum præbuit Eliæ *3. Reg. 17.* in Ceto, qui vomitione Jonam rejecit *cap. 2.* Poteſt etiam afferri mugitus vaccarum deferentium arcam Domini è terra Philiſtinorum, & deducentium in terram Iſraël, ut divinarent Philiſtei punitos ob detentionem arcæ, & puniendos fore, ſi in eodem crimine perſiſterent, ut ex *1. Reg. 6. & 7.* Simile eſt, quod S. Paulinus prodit de examine apum ad ora & faciem D. Ambroſii in ejus vita, ut inde divinaretur futura dulcedo ipſius eloquentiæ. Infans, inquit, cum eſſet Ambroſius, & in cunis poſitus, ſubito examen apum faciem ejus, atque ora complevit ita, ut ingrediendi in os, egrediendique vices frequentarent, & poſtea evolantes in tantam altitudinem ſublevatæ ſunt, ut minime oculis viderentur. Et territus pater, ait, ſi vixerit infantulus iſte, aliquid magni erit. Cicero item *2. de divinat.* Valerius Max. *lib. 1. cap. 6.* Plinius *lib. 11. cap. 6.* memoriæ tradiderunt hoc ipſum eveniſſe Platoni infanti, idque divinitus fortaſſe, ut divinaretur ejus eloquentia, moreſque placidi.

Poſterioris autem cauſæ innumera produntur exempla. Hoc enim ſummopere conantur Dæmones, nempè hujuſmodi operationibus brutorum implicare animos hominum vanis opinionibus, quibus involvebantur, maximè Gentiles, nec defuit ſuperſtitio hæc inter Chriſtianos. Relatum autem eſt à Cicerone *loc. cit.* quod duo pulli in cavea ſervabantur, & ſummo mane puls, aut offa cavea incluſis pullis obiiciebatur. Quod ſi negligerent cibum, ſiniſtrum auſpicium erat. Si avide depaſcerentur, fauſtum auſpicium deſignabatur. Quod prolixius deſcribit Alexander ab Alexandro *lib. 1. genial. cap. 28. & ſeq.* Aliud exemplum augurii, ſive auſpicii à porcis deſumpti refert Rhodiginus *lib. 13. antiq. cap. 31.* Theodatus, ait, Gothorum Rex ſuperſtitioni auſpiciorum deditus, Judæum augurem juſſit triginta harulis parvulis ſues includi, ac cunctis certa nomina imponi, inde ad certum diem quieſcere. Die deſignato, Rex cùm Judæo porcos inviſit, mortuos invenit tantum quibus Gothica nomina plebejorum impoſita, vivos verò, qui fuerunt notati nominibus Romanorum Præfectorum, nempe decimum quemque. In his tamen ſetas è dorſo defluxiſſe, quare dimidium viſebatur. Hinc Judæus ominatus dicitur, Romanum exercitum dimidium in prælio moriturum, Gothos ad internecionem delendos. Aliud affert Zonaras *tom. 3. in Valente*, ad inquirendum nomen illius, qui poſt Valentem rerum Romanarum eſſet potitus.

Nec mirum videtur, ſi aliquando futurum liberum divinaverit Dæmon. Potuit namque ille animos eligentium prævidere, prout illum iidem invicem aperiebant, & ſimiliter popularium in necem Valentis conjurantium, & iccirco molitum fuiſſe illud auſpicium; ſicut & quod de porcis ſignatis modò diximus. Qua de re mox iterum. Interim advertendum, non eſſe auguria, ſed potius deprecationes, quæ fiunt ante feſta natalitia, & paſchalia, dum quis auguratur amico ſuo, id eſt à Deo deprecatur felicia feſta. De auſpicio autem & augurio bono & malo Torreblanca *lib. 8. cap. 13.* plura conſtipavit, ſicut ea ex traditione Dæmonum in toto Orbe terrarum plurimis ſeculis invaluiſſe, habetur *in can. qui ſine Salvatore ad finem 26. q. 2.* & in Conſtitutione *Cœli & Terræ* Sixti V. Affertque Iſidorus *lib. 5. etym. cap. 6.* diſcrimen inter auſpicium, & augurium, quod Feſtus tradit deſumi etiam ex quadrupedibus, aliiſque animalibus terreſtribus, quodque dicebatur auſpicium pedeſtre.

Idem Torreblanca *loc. cit. cap.* 14. agit de tripudio pullorum ex Cicerone *lib.* 1. *divinat.* undè ſumebatur auſpicium, ut tradit Feſtus, & attendebatur ſecundum motus pullorum qui ad id enutriebantur cavea incluſi. Si enim cavea educti pultem avide & cum ſonitu edebant, tripudium ſomnivium dicebatur. Si autem puls ex ore cadebat, ſolſtimium appellabatur. Primum auſpicium proſpera portendebat apud Livium *lib.* 4. Valerium Max. *lib.* 1. *cap.* 4. Plinium *lib.* 10. *cap.* 2. Secundum etiam lætum fuiſſe, tradit Alexander ab Alex. *lib.* 5. *genial. cap.* 13. Majolus *tom.* 2. *colloq.* 2. Malum verò auſpicium reputabatur, ait Plutarchus *in graph.* quando avis cibum non attingebat, ſed ſublata altera ala, & extenſo crure, rurſus in caveam confugiebat. Sæpè non pullos, ſed gallinas cavea enutriebant ad hanc divinationem, & habiliores erant quæ ex Cayro traducebantur. Nam his ſupra caput os eminet ad roſtrum plumis criſtatum inſtar upupæ cum criſta bipartita, & pluma colore rufo, & nigro, Dæmoni gratiſſimo, notante Ariſtophane *lib. de avibus.*

Non ſolum igitur auguria, ſed omina omnia ſunt intrinſece mala. Id docet Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* 10. poſt D. Thomam *d. q.* 95. *ar.* 2. *&* 3. ibique Cajetanus, ſuntque prohibita, quia mala, & non mala, quia prohibita, ideoque à patribus condemnantur, tanquam reliquiæ idololatriæ. Undè iidem & Abulenſis annotant ſacram Scripturam univerſim prohibere omnia omina, nec poſſe aſſignari peculiarem rationem ad illa excipiendum. Non enim minus ſunt ſigna incerta & vana quàm alia. Quæ eſt ratio malitiæ.

Auguria verò, ſive auſpicia divina, id eſt divinatio deſumpta ex avium, ſive brutorum motibus, à Deo, vel ab Angelis productis, ad ſignificandum futura vel occulta, etiam libera, licita eſt, certaque fides eſt illi adhibenda. Nam ſigna à Deo, vel ab Angelis applicata non poſſunt eſſe fallacia, neque ad malum ducere. Quod ſi certum non ſit animalium motus eſſe à Deo in ſignum futuri eventus, adhuc licitum eſt ex illis prædicere futura cum tanta certitudine, aut probabilitate, cum quanta cognoſcitur motus illos eſſe ſigna divina.

Divinatio autem ex auſpiciis, & auguriis Dæmoniacis eſt illicita, & ſuperſtitioſa, ac de fide ex pacto explicito, vel implicito ſuſpecta, cui nulla fides eſt adhibenda, eſtque peccatum mortale, ut per Cajet. *in ſum. v. augurium*, & *auſpicium*, quem ſequuntur Suarez *ibid.* ac Delatorre *in d. quæſt.* 95. *ar.* 7. *diſp.* 3. Sylvius & communiter Theologi. Nam omnis dæmoniaca inquiſitio, aut ſocietas eſt damnabilis. Quia fere omnis divinatio dæmoniaca verſatur circa actus humanos futuros, de quibus nihil certe poteſt cognoſcere dæmon. Et nihilominus ubi hæc auguria nullo modo fuerant à credente procurata, neque invocatur dæmon ad aliquem effectum, credere hiſce auguriis, quantum, ſalva fide & veritate, credi poteſt, non eſt per ſe ſortilegium, neque de fide ſuſpectum, ut ſupra dictum eſt.

Exceptis itaque auguriis & auſpiciis naturalibus ac divinis, ſuperſtitio eſt aliis velle adhibere fidem. Habetur Deuter. 18. *Non invenietur in te, qui obſervet auguria.* Et *Levit.* 19. & *Eccleſiaſt.* 34. *Jerem.* 27. & *can. augurii* 26. *quæſt.* 5. paſſimque alibi. Quia diſpoſitiones, & motus avium, ſive brutorum, præter ſigna naturalia, magna ex parte ſunt omnis ſignificationis expertia. Quinimo ipſis etiam auguriis naturalibus, comprobante experientia, non ſemper fides eſt adhibenda. Quia motus animalium ſæpè ſunt ſine ſignificatione, ac ſine ſpeciali cœlorum influxu, ſolumque ſunt ſpontanei, ab eis ociandi, vel quærendi cibum gratia produntur. Et quia horum motuum ſignificatio perpaucis eſt cognita. Et quia difficile cognoſcitur an motus animalium ſint à natura, an à Deo, anve ab homine. Et quia, ſi auſpicium verſetur circa actus liberos humanos, eſt inanis, fallax, ſuperſtitioſa, & dæmoniaca, niſi ſit ex Dei revelatione. Minuſque ex vocibus, & motibus animalium poſſunt cognoſci futura, tanquam ex cauſa. Quia ipſa non ſunt cauſa illorum effectuum, qui ab illis per augurium, vel auſpicium cognoſcuntur, ut docet D. Thomas *cit. q.* 95 *ar.* 7. Cantus enim animalium movet quidem auditum, & audienti præbet occaſionem delectationis, aut moleſtiæ, ſed hic non eſt effectus futurus, ſed præſens. Nec hujuſmodi effectus cognoſcitur per augurium, qui aliunde proveniunt, quàm ex voce vel motu animalium, ex quo ſumitur augurium. In augurio igitur naturali voces, ac motus animalium poſſunt ſignificare effectus hujuſmodi, quatenus ſunt coeffectus alicujus cauſæ communis, ex qua illi effectus poſſunt prævideri.

Nec propterea neganda ſint ſigna naturalia animalium, per quæ poſſunt aliqua, ad homines pertinentia probabiliter prædici, quia una, eademque cœleſtis cauſa excitat animalia, & inducit homines ad aliquos effectus, ut ad rixam, vel iram, quos voce, mugitu, garritu animalia exprimunt; unde ex ipſis poſſunt rixæ inter homines probabiliter conjectari, quam conjecturam vix eſſe tenuiſſimam declarant Cajetanus, aliique vix attingere ſuſpicionem ait Suarez, quia tales effectus non neceſſario ab Aſtrorum cauſa proveniunt, & quia neſcitur, an ex peculiari conſtellatione id procedat, ſaltem adæquate, an ex aliqua diſpoſitione aëris, vel ipſorum animalium. Additque Valentia *in d. quæſt.* 95. *D. Thomæ*, & poſt eum Salelles *regula* 18. *cap.* 119. quod multò debilior conjectura eruitur ex motibus humani corporis, quàm ex aliorum animalium. Nam ſæpè illi non ab impreſſione cœleſti, ſed à libera voluntate proficiſcuntur.

Quare non videtur omnino approbandum, ſuperſtitionem adeſſe, dum quis ex ſignis animalium prædicit pluſquam ipſa indicant. Si namque ut ſigna naturalia attendantur, non ut omina, vel auguria, non erit ſuperſtitio, ſed ſuperfluitas. Alioquin facile ſuperſtitionis condemnarentur naturalia ſigna obſervantes, ut Cœlorum, animalium, aliorum, ut notavit Salelles *ibidem* poſt Cajetanum & Suarez.

Oportet tamen primò, ut attendantur ſoli motus animalium ad ea pertinentes, & non addatur quod ad naturalem eorum operationem non pertinet. Nam ſi adderetur nomen aliquod vel character, vel hujuſmodi aliud, eſſet augurium ſuperſtitioſum. Hæc enim, quæ per ſe non ſunt cauſæ eventuum, nec cum illis ſunt communes effectus ejuſdem cauſæ, non ſunt ſigna naturalia, ſed, ſi adhibeantur, erunt ſigna Dæmoniaca.

Attendi etiam debet, ut non prævideatur, niſi coëffectus naturalis, qui naturaliter à Cœlo, ſive à communi cauſa produci ſolet, idque non aſſeratur certò futurum, vel certius quàm ex illa cauſa communi prægnoſci queat. Hinc ex di-

ex duplici cauſa poteſt eſſe peccatum, ac ſuperſtitio, & ſuſpicio hæreſis in hoc augurio. Primum ſi ex motibus animalium divinentur fortuita, & contingentia libera, quæ à corporibus cœleſtibus non producuntur, D. Thomas *eodem* *ar.* 7. ibique Cajetanus, ac Delatorre *diſp.* 3. Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 38 *n.* 40. Souſa *lib.* 1. *aphor. cap* 49. *n.* 2. Azor *p.* 1. *lib.* 9. *cap.* 12. Deinde ſi ex eo, quod caſu ac involuntarie accidit homini, prædicitur aliquid illi feliciter, aut infeliciter eventurum, Azor, & Sanchez *loc. cit.* Souſan. 8. Et licet ex motibus, & non liberis hominum poſſit quiſpiam aliquem effectum augurari, debilior tamen eſt conjectura, quæ ex illis ſumitur, quàm quæ ex animalibus. Eo etiam modo quo ex aſtris poteſt haberi aliqua conjectura contingentium, poteſt etiam per augurium haberi ex motibus animalium.

Peccat verò qui cum majori certitudine ex animalium motibus prædicit effectus naturales, quàm ex communi cauſa prædici poſſint. Quod eſt peccatum judicij temerarij, & regulariter veniale, nec eſt ſuperſtitio, niſi id, quod creditur, ſit contra fidem, ac niſi quis, ſciens, non poſſe futura ex cauſis naturalibus cum tanta certitudine cognoſci, adhuc illa, ut certiora prædicere vellet. Nam iſte in hoc caſu non inniteretur ſignificationi tantum naturali, ſed uteretur illis motibus, ut ſignis, non ſane divinis, ſed dæmoniacis, ideoque adeſſet pactum implicitum cum dæmone. Si tamen prædiceret illa mendaciter tanquam certiora, ut deciperet, non eſſet ſuperſtitioſus, ſed mendax.

Neque his officiunt, quod portenta, ſive auguria plura præceſſerint natalem diem Principum. Aureliano enim Imperatori draco, & aquila imperii auſpicia fuere. Eundem, vinctum faſciola, aquila innoxie de cunis levavit, & in aram, quæ juxta ſacellum fortè ſine ignibus erat, depoſuit, teſte Flavio Vopiſco *in Aureliano.* Qui & refert Marciano equiti, dum in æſtate humi dormiret, aquila ſuper ipſum volitans, radioſque Solis expanſis alis avertens, Imperium portendiſſet. Spartianus *quoque in Severo* narrat, illi in ſtabulo quieſcenti ſerpentem caput cinxiſſe, & ſine noxa expergefactis, & acclamantibus familiaribus, abiiſſe. Quod ut futuræ felicitatis augurium fuit acceptum. Lampridius etiam in Diadumeno prodit, Antonino ipſi eodem die, quo natus eſt, pilumbum regium parvulum in cunis dormienti, ab aquila ſenſim allatum fuiſſe, quæ poſt aliquot annos pileum in agro ambulanti præbuit, poſuit, abiit, & cum comitum infantis clamor eſſet factus, in monumento regio, quod juxta villam eſſet, in qua tunc pater degebat, ſuper ſtatuam Regis poſuit ita, ut ejus capiti aptaverit, imperium ſignificans. Alexandri Severi mater, pridie quam eum pareret, ſomniavit, ſe purpureum dracunculum parere; quod litteris tradidit idem Lampridius *in Alexandro.* Capitulinus *in Albino memorat*, Claudio Albino ſeptem aquilas parvulas, quæ apparere non ſolebant, è nidis allatas; quaſi ad ludum & jocum pueri circa ejus cunas conſtitiſſe. Neque hoc augurium pater contempſit, ſed juſſit aquilas ali, ac diligenter curari. Lucio Tarquinio Priſco, Capitolium petenti, Aquila pileum ſuſtulit, & cum in altum volaſſet, mox Capiti repoſuit.

Ex his autem lubens in hunc numerum in primis Caium Marium recenſeo, hominem obſcuris natalibus ita gravatum, ut panem ſuo ſudore obſonaret, qui tamen adamantino auguriorum conſilio per gradus omnes provectus Tribunatus, Ædilitatis, Prætura, uxore Julia ex Cæſarum familia, publica confeſſione populi Romani, tertius Urbis conditor, ſeptimo Conſul eſt ſalutatus. Hic eſt ille Marius, qui in Syllana tempeſtate Româ fugitivus, à nautis apud Circæos ejectus, pene bis perijt, cùm nec ipſum terra, nec ipſe mare pati poſſent. Ibi paulò minus fame enectus, audit à paſtoribus jam tum abiiſſe inde equitum turmam, qui eum ad ſupplicium poſtulabant, & digna fide, ipſe eos imminentes ſibi protinus vidit, doluit, fugit verius, quàm vitavit, onerariæ navi ſervorum manibus injectus; ſed ne quidquam, à tergo premebant equites, qui nautis mandarunt, ut ſubducerent navem, certe Marium littori, & ſibi redderent, Factum. Ejectus autem ut evaderet, puteos, & foſſas enavit. In una delituit, virgultis, & cœno oppletus, nec occultus, hoſtium iræ patuit, à quibus Minturnum ductus Cimbro traditur jugulandus. Quid inter hæc Marius, quid niſi mortem volvere? Ita ego, ſed ille ſeptimum Conſulatum ſomniabat, quia nimirum auguriis eum portendi ſibi divinavit, cùm olim minorennis, & adhuc agreſtis, nidum aquilæ cum ſeptem pullis illabentem veſte excepit.

Octaviam Auguſto, cùm ruri adhuc parvulus educaretur, aquila de manibus panem rapuit, moxque evolavit, atque ubi paulò poſt evolaſſet, eidem reſtituit. Cùm adhuc privatus eſſet Claudius, prima die, qua Conſulatum inivit, per forum tranſeunti aquila dextero ejus humero inſedit.

Romanos quoque Pontifices ſigna quandoque præceſſerunt. Gregorium namque Magnum, Pontificatum fugientem, in ſpelunca ideo deliteſcentem, Romani quærentes indicio columnæ emicantis ſuper ipſum jugiter è cœlo dependentis invenerunt, indicante, illum magnum columen futurum, ut narrat Joannes Diaconus *in ejus vita.* Traditque Euſebius *lib. 6. hiſt.* Columbum è ſublimi devolantem capiti Fabiani inſediſſe, unde Clerus, populuſque Romanus unanimiter, & alacri animo, Spiritus Sancti inſtinctu commoti, Pontificem autumarunt, & ſtatim in ſede Pontificia collocarunt, cùm tamen de illo eligendo antea ne cogitaſſent quidem. Adrianum etiam ſecundum pluribus miraculis clarum commemorat Baronius *ad an.* 867. ac Leonem nonum anno 1049. præcedentibus prophetiis per viſionem ad thronum Apoſtolicum aſcendiſſe. D. Bernardus apud Bzovium *libro, cui titulus Romanus Pontifex cap.* 2. miraculis comprobat electionem veram Eugenii Secundi. S. Vincentius Ferrerius Calixtum tertium Franciſcus Paulanus Leonem decimum futuros Pontifices prædixerunt. Cum aliquando Gregorius ſeptimus jam puerulus luderet, ad patris pedes, ligna dolantis, ex rejectaneis ſegmentis, cùm litteras neſciret, caſu elementa formavit, ex quibus ſimul junctis, illud Davidicum oraculum expreſſit: *Dominabitur à mari uſque ad mare*, ſignificans fore ampliſſimam ejus poteſtatem. Innocentius quoque tertius per quietem vidit ſe matrem ſuam ducere in uxorem, & dum Patres in conclavi de illo eligendo in Pontificem deliberarent, unà ex tribus candidior columba

juxta illius dexteram advolavit, asseditque in humero, non obscurum argumentum, illum Spiritu divino afflatum summo sacerdotio dignum extitisse, præcesserantque alia plura signa illius futuræ majestatis, de quo Malvenda *in annalibus Ordinis Prædicatorum* & Baronius *ad annum* 1198.

Nicolaum quoque tertium futurum Summum Pontificem, mente divinitus mota prædixit S. Franciscus. Pium secundum visa est olim puerpera per quietem infantem mitratum parturire. Paulo quarto vita functo, cum Cardinales de successore consilia agitarent super sedem Joannis Angeli Cardinalis Medici, qui postea Pius quartus appellatus fuit, columba circum libere volitans, tandem consedit, primatum Ecclesiæ illi præsagiens. Pio quarto decedente, cum ad Comitium Pontificium conveniissent, Cardinalis Gonzaga, graviter infirmans, noctu expergefactus, creatum Pontificem Cardinalem Alexandrinum, Pium V. vocatum, divinitus præsentit. Paulus quintus Pontifex etiam præsignificatus fuit. Leone namque undecimo præmatura morte erepto, cùm purpurati Patres in medium consilia conferrent, Aquila ex palatio gentis Altempsorum in sublime elata, postquam paululum aerem volitasset, exinde ad castrum molis Adrianæ draconi insculpto, Gregorii decimi tertii Pontificis gentilitio stemmati insedit, & ex se, atque dracone supposito, insigne Camilli Burghesii Cardinalis effecit, clare indicans Pontificem futurum, ut mox accidit. Plura hujusmodi omittimus. Ergo auspicia, & auguria portendunt futura, etiam libera, ut sunt electiones Imperatorum, & Pontificum, nec fuerunt illicita.

His multis ego paucis respondeo. Ex illis, quæ de Imperatoribus afferuntur sunt conficta per assentationem, quæ semper vel auget; vel comminiscitur id, quod in cujus ad voluntatem dicitur, vult esse magnum. Plura casu, & fortuitò facta sunt. Quæ verò summis Pontificibus, produntur, miraculo sunt adscribenda. Nec mirum, quia electio summi Pontificis est de maximis in Ecclesia Dei. Undè, ut annotavit Bzovius *loc. cit.* non Cardinalium consilio, sed manifesto Dei nutu, atque autoritate Summi creantur Pontifices, etsi quandoque non meliores, vel ob peccata populi, vel ob alia Dei inscrutabilia judicia.

De Omine speciatim.

Alio nomine id proponi solet, nimirum de observatione dierum felicium, aut infelicium ad aliquid agendum, vel non agendum, de quo D. Thomas 2. 2. *q.* 96. *ar.* 3. & nos *generatim in Consultatione de vanis observationibus fuse.*

Dies ominosi jure Canonico appellantur dies Ægyptiaci. Quod etiam tradit Augustinus *epist.* 19. *cap.* 7. Ii quolibet mense duos dies infaustos annotabant, teste Petro Breslaio *lib.* 1. *notabil.* 53. Nonnulli diem Magdalenæ, & diem Lunæ, aut alios infaustos reputant ad iter, aut rem aliquam inchoandum.

Sunt, qui dicunt, non debere amplius Pontifices nominari Sexti, ut Paulus Sextus, Pius Sextus, Sixtus Sextus. Quia semper & in Sextis diruta Roma fuit. At hæc etiam vanitas est, & superstitio. Per accidens namque in aliquibus Sextis aliqua bisextilia contigerunt. Aliqui vane attendunt, si sal, si vinum cadit in mensa. Id dicunt felix præsagium, illud infelix. Philippus secundus, Hispaniarum Rex, cognomine Prudens, ut superstitionem de non contrahendo matrimonio Die Martis, quoniam Dies est belli, spernendam demonstraret, matrimonium eo ipso Die contrahere voluit. Refert Plutarchus *in apoph.* quod cum Lucullus in Armenia esset contra Tigranem bellaturus, admonitus fuit quod ille Dies inter infaustos recenseretur, respondit, se ideo strenuè pugnaturum, ut illum diem ab impia acceptione redimeret. Simile tradit Paulus Jovius *in vita Gondisalvi Ferdinandi de Corduba victoriis clarissimi.* Cum enim milites quibusdam diebus bellum aggredi contradicerent, quia infaustos existimabant, eorum animos excitavit, dicens: *Agite, quia non nobis, sed adversariis infaustus est dies.* Et cum ignis pulverem tormentarium aggressus fuisset, milites in malum id omen accipientes, confl.avit, dicens: *Erigite animum, quia hæc sunt luminaria sequentis victoriæ.*

Observare itaque dies, & annos ad actus liberos humanos, ut ad inchoandas lites, ad gratiam Principum captandam, ad contrahenda matrimonia fœlicia, est superstitiosum. Probatur ex D. Paulo *ad Galatas* 4. cujus verba ibi adduximus, quæque sic declarat Ambrosius: *Dies observant qui dicunt crastino proficiscendum non est, post crastinum non debet aliquid inchoari, & sic solent magis decipi.* Hi autem colunt menses, qui cursus Lunæ perscrutantur, dicentes, ut puta septima Luna instrumenta confici non debent, nona Luna servum emptum, ut puta domum duci non oportet, & per hæc facilius solent adversa provenire. Tempora verò observant, cùm dicunt, hodie veris initium est, festivitas est, post cras Vulcania sunt, & talia iterum aiunt, adversum & præposterum est, domo egredi tali die non licet. Annos sic colunt, cùm dicunt, Kalendas Januarii novus est annus, quasi non quotidie impleantur anni, sed ut Jani illius memoriam colant bifrontis, hac superstitione utuntur, quæ longe debet esse à servis Dei. Si enim Deus ex toto corde diligatur, ipso propitio nulla debet esse formido, neque suspicio harum rerum. Prospere enim potest cedere quicquid simpliciter sub Dei devotione fit.

Longus est in damnanda hæc omina D. Augustinus *loc. cit.* ac *alibi* sæpe, cujus verba referuntur *in can. non observetis*, & *can. qui existimaret 26. q. 7.* ac Martinus Papa *in can. non licet eod. quæst.* 1. Item Chrysostomus *homil. 21. ad populum Antiochenum*, idemque Augustinus *lib. 2. de doctrina Christi. cap.* 20. Undè eleganter illud dictum est Catonis, qui cùm esset consultus à quodam, qui sibi à soricibus erosas esse caligas diceret, respondit, non esse illud monstrum, sed vere monstrum habendum fuisse, si sorices à caligis roderentur. His adstipulatur Anselmus apud Delrium.

Probatur, quia toto tempore observatio fundatur in constellatione astrorum, quæ existimant felicius influere aliquibus diebus, vel annis determinatis, quàm aliis. Effectus autem pendentes à libero arbitrio, aut illorum significatio, non subjiciuntur causalitati astrorum, ex D. Thoma

Thoma *d. quæſt. 95. ar. 5.* Quod exemplo confirmatur. Die Martis diverſæ ſunt Conſtellationes, aliquando proſperæ, aliquando adverſæ. Sic dicimus de aliis. Ergo ab aſtris non poſſunt præſagiri proſpera, vel adverſa pro quolibet die Martis aut pro quolibet Sabbato, etiamſi actus liberi ab Aſtris dependerent.

Superſtitio etiam eſt obſervare dies, menſes, & annos, aliave tempora reſpectu fortuitorum; quia nec iſtorum caſualitas, & ſignificatio dependet à corporibus cæleſtibus, ut docet idem D. Thomas eo 5. art. aliiſque locis. Idque confirmatur primò. Quia multoties miſcentur actus liberi, ut ſi incepero ædificare domum tali hora, obruetur: ſi incepero iter tali die, ſpoliabor à latronibus. Domus enim arte fit, & in itineris principio conſilium initur. Secundò unde provenit effectus ille? Non ab influxu aſtrorum in illa hora; ſic enim omnes in illa hora, ſive in domo, ſive extra domum interirent. Non à domo, quia ſive ab ea egrediaris, ſive in illa maneas, poteris ab illa infici. 3. quia ſequeretur domos omnes ædificatas eodem temporis puncto eidem ſubjici influxui, & contrà quæ ſunt ædificatæ diverſis annis, idem infortunium non paterentur, quod experimento falſum eſſe docemur.

Probat autem id D. Thomas *loc. cit. art.* 3. quia hujuſmodi obſervationes non attenduntur ut Cauſæ, neque ut ſigna à Deo tradita, cùm non ſint introducta ex authoritate Divina, ſed ex vanitate humana, cooperante Dæmonum malitia, neque obſervantur ut cauſæ futurorum eventuum bonorum, vel malorum; ac proindè omnes ſunt ſuperſtitioſæ, ac illicitæ.

Obſervare etiam dies, & annos ut ominoſos, ſive in bonum, ſive in malum, non attento ſyderum influxu, ſuperſtitioſum eſt; nam tempus ut ſic non operatur effectum aliquem, cum quanta non ſint activa, nec ſignificant futuros eventus; atque adeo vanum, ac ſuperſtitioſum eſt illud attendere.

Obſervare itidem dies certos, menſes, & annos, ut ominoſos, etiam prætexta alicujus maligni influxus cæleſtis, aut propitii, eſt quoque ſuperſtitioſum; nam prima dies Januarii, quæ à Gentilibus putabatur ominoſa in malum præcipuè hora nona, non habet ſingulis annis eaſdem conſtellationes, cùm Cœlum motu velociſſimo rotetur; Conjunctio enim Solis, & Lunæ, quæ præcipuè conſideratur ab Aſtrologis in variatione Conſtellationis, uno anno accidit prima die menſis, altero ſecunda, aut quinta. Pariter aſpectus ſyderum, qui eveniunt uno die, aut anno, non evenit alio. Neque verum eſt ſolem ſingulis annis jungi ſtellis fixis: nam quolibet anno ſol curſum ſuum prætergreditur per ſex horas, ex quibus annus biſſextilis conflatur; immò etſi admitteretur ſolem eodem modo cum ſtellis fixis concurrere die, verbi gratia prima Januarij, non idcircò eadem eſſet Conſtellatio, neque idem effectus, ob varios Solis, ac Lunæ, aliorumque ſyderum aſpectus.

Excuſantur tamen à ſuperſtitione, non autem à vanitatis vitio, qui prædicta obſervant, credentes ab influxu ſyderum in ſimilibus diebus id provenire, propter ignorantiam, niſi eſſet craſſa, vel affectata, ut qui obſervant Feſtivitates Purificationis, Sanctorum Vincentii, & Sebaſtiani, Converſionis S. Pauli, in quibus ſi Cælum ſerenum ſit, ſibi ſerenitatem, & annonæ copiam, aut pluviam promittunt, de quo *alibi.*

Cæterum Omen eſt augurii ſpecies, quæ ex homine, & ejus operatione regulariter attenditur, præſertim ex vocibus fortuitò, ac præter intentionem prolatis, ut tradit Cicero *lib. 1. divin.* Huic vanitati Romani plurimùm dediti fuerunt, teſte Valerio Maximo, *lib. 1. cap. 5.* Græci, & Ægyptii, ut referunt Pauſanias *in Arcad.* & Theophraſtus *in charact.* Syri quoque, ut habetur 3. *Reg.* 20. & Syri pro omine acceperunt. Etſi D. Auguſtinus *lib. 1. retract.* affirmet nunquam ſacram Scripturam tali vocabulo uſam.

Ominis exempla plura referuntur à Plutarcho, & Valerio Maximo. Lucius Paulus Conſul jam jam properans ad bellum contra Perſas, invenit lachrymabundam filiolam, cauſamque interroganti reſpondit filia: Perſa mortuus eſt (quod erat canis Melybei nomen, quem filia habebat in deliciis) Undè Conſul eruit omen ſe victurum Perſas. Quod & contigit.

Aliquandò etiam à nominis ſignificatione accipiebatur, ut de Cn. Pompeio ſcribit Val. Maximus *loc. cit.* Gubernatorem enim interrogavit, quod ei nomen eſſet, qui reſpondit Cacabaſilea vocari, quæ vox ſpem ejus quantulamcunque reſtabat, comminuit. Nomina enim non caſu, ſed ſignificativè ſæpe imponebantur. Sic Abigail dixit Davidi 2. *Reg.* 15. de marito ſuo Nabal Carmelo juxta nomen ſuum ſtultus eſt. Et Eſau de fratre Jacob *Geneſ.* 27. juſtè vocatum eſt nomen ejus Jacob ſupplantavit me in altera vice. Unde Gentiles apud Hebræos Scripturam ſacram legentes crediderunt nominibus aliquid divinitatis ineſſe, ut ibidem tradit Cicero; vel nomina propter omina impoſita fuiſſe juxta illud Ovidii:

Nominibus ſemper omen adeſſe ſolet.

Non autem ſolùm in verbis hæc ſuperſtitio attendebatur, ſed etiam in Scripturis ſubitò apertis, vel loco ſuſpenſis. Quo pacto cum Diogenes lapidem inveniſſet ad domum cujuſdam improbi ſuſpenſum cum hac inſcriptione: Inſignis victoria Herculis hìc habitat, nil mali ingrediatur. Quomodò ingredietur, ait Dominus ædium? referente Theodoreto *lib. de Dei provid.* Simanch. *de cath. inſtit. tit. 63. n. 26.*

Interdum etiam omen venabantur ex factis ſubitò enatis, ut à cibo primùm arrepto, Ælian. *lib. 2. de var. hiſt.* à gleba oblata, ut ſcribit Plutarchus à maculis unguium apud Cardanum *lib. 8. de rer. variet. 8. cap. 43.* à barba mulieri nata ex Herodoto *lib. 8.*, vel adoleſcenti ante ætatem, ut per Dubravium *lib. 39.*

Ex brutis etiam nonnunquam. Nàm apum examen Bruto infauſtum extitit, Plutarchus *in Bruto;* Druſo autem fauſtum fuit omen, ut prodit Plinius *lib. 11.*, Muſcæ dapibus inſidentes Trajani mortem indicarunt, ut commemorat Caſpinianus *in Trajano*, narratque Cicero *lib. 3. de nat. Deor.* formicas Midæ divitias ſignificaſſe, Cimoni autem obitum, ut recenſet Plutarchus *in Cimone.*

Quinimmò Cardanus *lib. 5. de variet.* annotavit apud inanimata etiam omen attendi, ut ſcopœ in palatio florentes vilium hominum exaltationem, quemadmodum apud Plinium

lib. 16. *cap.* 32. arbores ſpontè renaſcentes meliora omnia inſinuant, & frumenta in arboribus nata magnam victoriam *lib.* 18. *cap.* 110. laurus autem naſcens felicitatem *lib.* 15 *cap. ult.* exſiccata, mortem, ex Suetonio *in Nerone*, Petro Bleſenſi *epiſt* 56., & Joanne Salisber. *lib.* 1. *de nug. Curial. cap. ult.*

Ex quibus patet quod ex diverſis eventibus omina diſtinguebantur. Unde innumeræ obſervationes exortæ, ut ſi quis domo egrediens virginem obviam habuerit ſterilis dies; ſi meretrix, abundans, ut narrat Chryſoſtomus *homil.* 21. *ad popul. Antioch.* Si ſalinum everſum in menſa, ſi vinum effuſum, ſi canis ululavit, ſi corvus tecto inſidens crocitavit, & alia hujuſmodi ominoſa apud Authores Mallei *part.* 2. *quæſt.* 2. *cap.* 7.

Venantur quoque à ciliis oculorum, ſi ſaliant ex Cælio Rhodigino *lib.* 7. *antiqu. lect. cap.* 29. ſicut auris ſonitus ex alterius recordatione exiſtimant accidere, ut de Lesbia Catulli. Aures namque memoriæ dedicabantur. Sternutatio etiam ominoſa fuit, indicans aliquid infauſtum ei, qui ſternutat, ut tradit Herodotus *lib.* 6. Plutarchus *in Themiſtio.* Unde illud redire ad lectum, ſi quis dum ſe calceat ſternutaverit, quod habetur *in can. illud* 26. *q.* 2. & Apulejus *in Aſino lib.* 2. ac Plinio *lib.* 210. *cap.* 2. putant bona verba proferri ab aſtantibus, ut averruncarent infauſtum omen fauſta precatione, additque Ariſtoteles *in problem. cap.* 11. *ſect.* 3. quod matutina ſternutatio prorſus eſt infauſta, ſecus meridiana. Romani omen infauſtum ſimiliter capiebant ex pedis offenſione, quia viderunt adverſa evenire Tiberio Graccho, & filio Crœſi, quorum primus ea die, qua interfectus fuit, è domo exiens, pedem graviter offendit; alter cùm bellum ſibi infauſtum cum Parthis iniret, pedem offendens, in terram cecidit. De quibus Plutarchus *in Graccho & in Crœſo*, & Valer. Max. *lib.* 1. *cap.* 4.

De omine autem divino, præter exempla, quæ extant in ſacris Bibliis, plura alia ſuppeditant hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. Auguſtinus *lib.* 8. *Confeſſ. cap. ult.* omen divinum judicat, quod accidit D. Antonio dum adhuc eſſèt ſæcularis; ingrediens namque Eccleſiam, dum audiret Diaconum canentem illud Evangelii. *Vende omnia, qua habes, & ſequere me*, pro omine divino verba illa accepit, & opibus ſuis in uſus pauperum erogatis, valedicens ſæculo in eremum perrexit, ubi v tam ſanctam tranſigens, fuit Pater Monachorum Orientis. Aliud exemplum affert Sigonius. Clodovens Francorum Rex contra Alaricum VViſigothorum Regem Arrianum movens bellum, cum per agrum Turonenſium iter faceret, miſſos aliquot ſuorum ad S. Martini templum, attendere juſſit, num aliquod victoriæ auſpicium cernerent, ac datis muneribus, quæ offerrent, dixit: Si tibi Domine, cordi eſt, ut ego hanc gentem impiàm, & nomini tuo inimicam ulciſcar, fac ut ſignum aliquod tuæ eluceat voluntatis. Puto à Deo motum hac effudiſſe orationem. Nuncii verò, qui miſſi erant, Baſilicam intrantes, Primicerium incipientem hanc Antiphonam audierunt: *Præcinxiſti me, Domine, virtute ad bellum, & ſupplantaſti inſurgentes in me, ſubtus me, & inimicos meos dediſti mihi dorſum, & odientes me diſperdidiſti.* pſal. 17. Idque, perſolutis donis, Regi nuntiarunt, qui gaudio perfuſus, magnam de victoria concepit ſpem inſtinctu divino, ut reor. Quod circumſtantiæ enarrandæ declarant. Cum enim Clodoveus, motis caſtris ad Viganam amnem perveniſſet, ac flumini magno tunc effuſo imbre tumeſcenti exercitum obiicere pertimeſceret, per noctem ſupplex Deum oravit, ut vadum ſibi ad trajiciendum illud oſtenderet, ac poſtridiè mane cervam tranſeuntem ſequutus exercitum tranſportavit. Caſtris indè ad Pictavorum oppidum poſitis, facem igneam ſibi videre viſus eſt ad ſe è Baſilica S. Hilarii venientem, ex qua intellexit ſe lumine S. Hilarii hæreticorum acies, quas ille verbo dejecerat, diſſipaturum armis. Inde in Campo Vocludenſi decem ab Urbe millibus paſſuum utrinque inſtructæ ſtrenue concurrerunt. Et poſt dubiam aliquot horarum pugnam, tandem Gothis in fugam converſis, Franci ſuperiores fuerunt, occiſo Rege Alarico, & ejus præcipuis Urbibus in ditionem Gallorum transiatis.

Omnis igitur divinatio per omina, divinis exceptis, eſt omnium vaniſſima, quia verba humana, quæ pro omine accipiuntur, non poſſunt eſſe cauſa futurorum eventuum, neque habere poſſunt cauſam communem cum futuris eventibus, nempe aſtrorum influxum; quoniam non ſubiiciuntur aſtrorum diſpoſitionibus, ac proinde non poteſt eſſe ſignificatio naturalis. Quare ſuperſtitioſa ſunt omnia omina, non ſolum ex vocibus captata, ſed etiam ex rebus, eaque reprobat Auguſtinus relatus *in d. Can. illud*, Julius Syren. *de fato cap.* 22. Medina *lib.* 1. *derecta in Deum fide cap.* 2. Conradus VVimpina *lib.* 1. *divinat. cap.* 14. Franciſcus Picus *lib.* 6. *prænot. cap.* 5. Pererius *in Geneſ. cap.* 24. *diſp.* 6. Azor *p. p. lib.* 9. *cap.* 22. Sanchez *in Decal. lib.* 2. *cap.* 38. non enim licet omnia obſervare abſque revelatione, quæ non ſolum Chriſtiani, ſed etiam ethnici reprobarunt, ut Tullius *lib.* 1. *de Divinat.*

Quare ominum ſignificatio non eſt niſi à Deo, vel a Dæmone, Dæmoni autem non eſt tutum credere, quamvis ex jam dictis, ceſſante omni omninò Dæmonis invocatione, Dæmoni ſpontè loquenti, vel omen cauſanti, credere, quantùm ſpectatis omnibus illi verè credi poteſt, non ſit per ſe illicitum, ac de fide ſuſpectum. Quod ſanè verum eſt, etiamſi ſit aliqua levitas in credendo, dum nihil credatur quod regulis Fidei adverſetur. Quando igitur certum, aut probabile eſt, omen eſſe à Deo, licita eſt ex eo divinatio, quæ tamen non debet aſſumi ut certior, quàm ſit certitudo de Dei omine, ac ejus revelatione. Sed niſi ignorantia probabilis excuſet, poteſt eſſe aliquale peccatum judicii temerarii in judicando quod ſit omen divinum. At etiamſi ignorantia ſit craſſa, excuſat à ſuperſtitione, & pacto implicito cum Dæmone, ſi quis putans omen eſſe divinum illi credit, nunquam crediturus, ſi divinum non eſſet.

Non licet verò, ſecluſa divina revelatione, vel afflatu, etiam in materia utili, ac neceſſaria, petere à Deo abſolutè omina ad aliquid agendum; nam id aliquo modo ad tentandum Deum pertinet, ſi cognitionem, quam pluribus mediis à Deo obtinere poſſumus, ad omina allegamus. Sub conditione tamen; ſi Deo placet, hæc ominum diſpoſitio, ſi homo ſit paratus illis non credere, niſi ſibi ſatis conſtet illa à Deo proveniet

venire poteſt à Deo omina petere ſine peccato. Et tamen in his ex ſola, & facili credulitate non debet aliquis moveri ad operandum, ut monent D. Thomas *ibid. ar. 3. ad 3.* ibique Cajet. ac Valentia *d. p. 3.* & Sanchez *d. cap. 38. n. 43.* Souſa *lib. 1. aphor. cap. 49. n. 11.*

Neque obſtat quod Gedeon in numero ſanctorum recenſetur *ad Hebr. 11.*, & tamen uſus fuit omine, dum audivit recitationem, ac interpretationem cujuſdam ſomnii, ut habetur *Judic. 7.* Idemque legitur de Eleezer ſervo Abrahæ *Geneſ. 24.* Videtur igitur quod hæc divinatio non eſt illicita: nam Gedeon uſus fuit omine, quia in illo relucebat divina Providentia, quæ illum ſic inſtruebat. Sic & Eliezer attendit verba puellæ, oratione ad Deum præmiſſa, ut per D. Thomam *ar. 7. d. q. 95. ad 3.* poſt D. Auguſtinum *lib. 1. quæſt. in Geneſ. q. 63.* dicentem aliud eſſe mirum aliquid petere, quod ipſum miraculi ſignum ſit, aliud hæc obſervare, quæ ita fiunt, ut mirà non ſint, ſed à coniectoribus ſuperſtitioſa vanitate interpretationem accipiant. Primum non pertinet ad augurium, ut factum Eleezer. Secundum maximè. De Eliezer autem ſubdit poſſe magis dubitari an reprehendi debeat, quia tentare Deum potius, quam augurari videtur. Concludit tamen ne Deum quidem tentaſſe, ſed conſultaſſe inſtinctu divino; idcircò Deus petitionem ejus exaudivit, & univerſa complevit, ſicut ſervus poſtulaverat, ut obſervat Chryſoſtomus *homil. 40. in Geneſ.* qui ſubdit potuiſſe Eliezer accipere ſignum illud, ut coniecturam probabilem pudicitiæ, ac probitatis illius virginis. Utrumque confirmavit Abulenſis ad dictum *cap. 24. Geneſ.* Nam Eliezer à Deo inſpiratus hoc ſignum dari ſibi petiit, in quo magna bonitas oſtenderetur, ad quam nulla virgo inclinaret, niſi eam Deus ſpecialiter inclinaſſet. Idemque dicendum de omine obſervato à Jonatha *1. Reg. 4.* juxta declarationem Abulenſis eo in loco *quæſt. 4.* quem ſequitur Suarez, Sylvius, ac de la Torre.

Minus obſtat quod Judith, cum ad Caſtra Holophernis progrederetur ſuis dixerit: *Judith 8.* Vos autem nolo ut ſcrutemini actum meum, quaſi interrogatio aliquid ominis præ ſe tuliſſet. Nam licet Cornelius Agrippa nequiter ac perperam mentem illius interpretatus fuerit de ominoſa obſervatione, ipſa tamen tantum vetuit ſocios allocutionibus attendere, ne iter retardetur; ſicut & Dominus ſuos Diſcipulos admonuit apud Lucam *cap. 10.* inquiens: *Neminem per viam ſalutaveritis* & Eliſeus Gieri *4. Reg. 4. ſi occurrerit tibi homo, non ſalutes eum.*

Ad illud verò, quod habetur *1. Reg. 6.* Sacerdotes & divinos Philiſtinorum dediſſe ſignum pro Arca Domini, dicentes: ſi per viam finium ſuorum contra Bethſames aſcenderint, ipſe fecit nobis hoc malum grande, ſin autem minimè, ſciemus quia nequaquam. Iſti autem à nullo Propheta ſunt reprehenſi.

Reſpondet Abulenſis, & poſt eum Torreblanca *cap. 26. lib. 1. epit. n. 44.* Sacerdotes illos potuiſſe abſque ſuperſtitione ſignum ab illo expectare, quia Deum verum non agnoſcebant. At ego melius reſpondeo cum Suarez *tom. 1. de relig. lib. 12. cap. 11.* illos peccaſſe, & ſequutos augurandi conſuetudinem antiquam. Quamvis enim verum Deum non colerent, illum tamen cognoſcebant. Ideo ſicut peccabant ſuperſtitioſe idololatrando, ita & ſuperſtitioſè divinando, cum quælibet divinatio ſit ſecundum ſe mala.

De Phyſionomia, ejuſque partibus ac ſignis.

Magnæ quidem humanæ mentis ſunt latebræ, magni receſſus, in quibus illa deliteſcens, quaſi velis quibuſdam, & umbraculis obtegitur, vix ſpecularibus lamiæ oculis, & ſtellato multis luminibus Argo cognoſcenda. Infami nequitiæ velum ſæpè devotæ ſanctitatis prætenditur. Virtutem frequenter oculi mentiuntur. *Et Curios ſimulant, & Bacchanalia vivunt.* Ut argentum puro candicans nitore, lineas tamen, ſicut ſtamnum, ducit nigras; ita alia multorum eſt ſpecies, alia indoles, turpi ſimulationum illita pigmento.

Neque tamen diuturno fallit mendacio improbitas; deterſo fuco, obſcænam fæditatem in conſpectu ponens, ut ceruſſata meretricum facies, deflorescente pigmento, pudendas fædi oris mariſcas oſtendit. Atque ut ſe obtegere ſuis velit involucris, ſecretus à luce communi animus, certæ tamen plerumque notæ atque indicia offeruntur, quæ in magna latentem obſcuritate aperiunt, erutumque ex latebris evolvunt, & ante omnium oculos ponunt.

Sunt enim multa in verbis, in actionibus, in ſexu, atque ætate, in Patriæ, ſanguinisque natalis ſpiritu, in adgenitis, aſcitiſque, in fortunæ, induſtriæque bonis veſtigia, quæ ſecretam morum indolem patefaciunt, atque evulgant. Quæ quidem tam in cultu ſunt manifeſta, ut illum animi januam Tullius dicat *de petit. Conſul.* quæ abditam, & retruſam pandat voluntatem. Ut enim in fidibus nervi ita ſonant, ut à digitis ſunt pulſi, ita ſequitur plerumque animi motum vultus, non alio facilè viſendus habitu, quàm qui ab illo ſit impreſſus. Quo indicio Cainum Deus *Geneſ. 46.* de concepta in Fratrem indignatione, arguit, concidente vultu ægritudinem invidiæ profitentem.

Eſt autem Phyſionomia facultas ſpeculativa, quæ ex ſignis fixis, in corpore apparentibus, aut ſimilibus notis, paſſiones naturales, propenſioneſque hominum coniectat, ſive hominum mores, naturaſque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoſcit. Verè datur ejus peritia. Probatur ex ſacra Scriptura Iſaiæ 30. *Agnitio vultus eorum reſpondet eis homo apoſtata, vir inutilis, graditur ore perverſo, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum, & omni tempore jurgia ſeminat.* Prov. 6. *In facie prudentis lucet ſapientia, oculi ſtultorum in finibus terræ. Quomodo in aquis reſplendent vultus proſpicientium, ſic corda hominum manifeſta ſunt prudentibus.* Et Proverb. 19. *Qui attonitis oculis cogitat prava, mordens labia ſua perficiet malum, ſapientia hominis lucet in vultu ejus.* Eccleſiaſtic. 13. *Ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu facili cognoſcitur ſenſatus, amictus corporis, & dentium riſus, & inceſſus hominis enunciant de illo.* Alios Scripturæ locos omitto.

Eamque confirmant Hippocrates, Ariſtoteles relati à Niquetio, Galenus, Trimegiſtus, Zopirus, Trogus, Albertus, Joannes Baptiſta à Porta, Conradus, VVimpina, Joannes Ingegnerus, Jacobus Fontanus, Camillus Baldus, qui duo poſtremi

postremi physionomiam Aristotelis doctis commentariis illustrarunt; nec quisquam est inter Scriptores Medicos, qui sæpius physionomicas prænotiones suis non inserat monumentis. Melesii præstantissimi Philosophi liber de natura structuraque hominis ex parte physionomicus est, sicut & doctissima disquisitio de pilis Joannis Tardini Medici Turonensis, Petri Motii liber de multiplici temperamento, & cognoscendis hominibus valdè laudatur à Michaele Medina *libro* 2. paræneses Christianæ *cap.* 2. Hisque adstipulatur Nequetius, Torreblanca, Moura, Delà Torre, Nazarius, Picus, Pereirus, Brancisort, Carena, Directorium, Pegna, aliique multi.

Tantique illam faciebant Gymnosophistæ, teste Aulo Gellio *lib.* 1. *cap.* 9. ut eum dumtaxat ad summum Regni fastigium extollerent, qui eximia corporis dignitate cæteris antecelleret, utpote quem excellentium virtutum dotibus ornatum arbitrarentur. Æthyopes Regni successionem sororum filiis relinquunt; si nullus sit, pulcherrimum, & pugnacissimum ex omnibus creant Regem, ex corporis habitu rectum animi statum vaticinantes. Aurea sunt in hanc rem Q. Curtii verba lib. 6. *Pluribus Gentibus*, ait, *in corporis majestate venerationem esse, magnorumque operum non alios capaces existimari, quam quos eximiâ specie natura dignata est donare.* Latinus Pacatus in *panegyrico*, quo Theodosium laudat: *Virtus tua*, inquit *meruit Imperium, sed virtuti addidit forma suffragium. Illa præstitit, ut oporteret te Principem fieri, hac ut deceret.*

Excelluerunt in hac divinandi sagacitate Pythagoras, & Socrates, quorum ille neminem in disciplinam admisit, nisi ante diligenter ex toto corporis habitu naturam ejus, & ingenium explorasset. Plut. *in Alcib.* Iste Alcibiadem ad summum honoris gradum consurrecturum, sumpto ex vultu, atque aliundè documento, prænunciavit. Laert. *lib.* 7. *cap.* 1. Quæ corporis lineamenta Zeno Cinæus in adolescente aliquo intuitus *Animi tui vestigia*, inquit, *satis mihi explorata sunt*; lasciviam oculorum proditam indiciis significans. Et in alio Diogenes cùm suum ferre de moribus judicium rogaretur. *Arcas est*, respondit, stupidum hominis ingenium perstringens Manut. *apopht. lib.* 8. In Strephiade, non adeò mirum est, quod Filii ex se geniti, impudentiam ex vultus habitu cognosceret, quem è schola redeuntem *Atticon blepos* præ se ferre dicebat. Aristoph. *in nubib.*

Quod teneræ quoque juventutis præceptoribus non usque adeò arduum, atque proclive est, quàm dum illam bonis disciplinis formant, & sollicita cura ad dicendi, agendique decentiam instruunt, ipsa virtutum, & vitiorum elementa, atque incunabula, certo indolis experimento præcognoscunt, solique pene rectum de procursu ætatis judicium ferunt. Quam dum in Themistocle indolem præceptor illius prospiceret. *Tu*, inquit, *Fili, nihil mediocre eris, sed omnino vel magnum Patriæ lumen, vel magna pestis.* Plutarch. *in Themist.* & Theodorus Gadareus Tiberii Cesaris in eloquentia præceptor ingenii stuporem & sævitiam in adolescente animadvertens *lutum sanguine maceratum* inter objurgandum appellavit. Sueton. *in Tiberio*, ut malignos ejus mores, & ingenii tarditatem notavit. Quam cum in discipulo quodam suo opulento delicateque vestito, Zeno explorasset, primo illum sordido scholæ suæ loco sedere jussit, ut togam inquinaret, deinde mendicis apposuit, ut illorum fædatus sordibus, frequentandi præceptoris nauseam colligeret. Laert. *lib.* 2.

Sed neque Tymo quidem ille misanthropos in conjicienda morum indole falsus fuit. Hostile homo in homines omnes conceperat odium; nulli in occursu blandus, nulli alloquio familiaris. Solum in Alcibiadem puerum gratia propendebat, quem unum in publico comiter excipere, caput demulcere, osculari, amplecti in oculis ferre. Rogatus aliquandò undè illa comitas in solum Alcibiadem, aliis inhumano odio rejectis? *Quia video*, inquit, *fore, ut hic adultus si Patriæ exitio futurus.* Plutarch. *in Alcib.* Non decepit sua Syllam de Cæsare conjectura, pro quo cùm Cotta deprecaretur, ne insonti puero manus afferrentur. *Nihil quidem vos mentis habetis*, Sylla inquit, *si non illi puero multos videtis Marios inesse*: Sueton. Ut Cæsaris indolem Sylla, ita Syllæ ex animi corporisque habitu ille in Parthorum comitatu Chalcedonensis investigavit. Intuitus namque diù multumque Syllam *equidem, dicebat, summus hic aliquando in Republica sua vir erit, mirorque quod id ætatis nondum principem teneat locum.* Qua ingenii perspicacitate Cæsar ex tacitis naturæ indiciis suos percussores designavit. Cum enim delatum ad ipsum esset, Antonium, & Dolabellam res contra ipsum novas moliri, negavit crassos, & comatos sibi metuendos, sed pallidos, & macilentos, Cassium, & Brutum disignans. Plutarch. *in Cæsare.*

Quid tam esset obscurum, & cæcum quod Cato divinæ mentis acie penetrare, & in lucem proferre non posset? Quam in P. Scipionem juvenem intendens, illud de Tiresia Homeri usurpavit. *Odyss.* 3. apud Plutarch. *in Cato.* Talem senex Scipio adolescente Mario abditæ indolis secutus vestigia, combiberat opinionem: Interrogatus aliquando in convivio Scipio: Quem post ipsum Roma magni nominis, ac virtutis Principem habitura? Marii, qui ipsi proximè stabat, humero leviter percusso. *Hunc fortasse*, inquit Plutarch. *in Mario.*

Ut Cato, & Scipio conspicuam heroïcæ virtutis, ita Theodosius Patriarcha malignitatis indolem in Andronico Imperatore præsagivit, cujus observato accuratiùs habitu, aspectu torvo, incessu superbo, statura gigantea, arrectis superciliis, severitate, & tristitia indesinente, perspectis animi moribus, Davidicum illud adjecit, *ut audivimus, ita quoque videmus* Nicetas. Non minus vera conjectura Juliani impietatem Gregorius Nazianzenus assecutus est, cùm intuitus humeros, cervicemque mobilem, oculos vagos, pedes nutantes, nasum contumelioşum, risum immoderatum, nutus, renutusque crebros, sermonem incompositum. *Deus bone*, inquit, *quantum malum fovet Romanum Imperium!* Nicephor. *lib.* 10. *cap.* 37.

Et Mahometis Isidorus Hispalensis Episcopus, qui illo in Hispania, antequam execrabilem in Asia Religionem plantasset, viso corporisque constitutione curiosiùs examinata, *pestem, ac perniciem Reipublica, & Ecclesia fore dixit.* Democritus verò Milesius non morum tantum, atque animi indolem ex illius in vultu imagine collegit, sed decerptum recenti virginitatis florem perspexit; cùm enim venientem ad se puellam virginem salutasset. Eamdem postridie

poſtridie reverſam Mulierem appellavit. Et fortè illa nocte virum paſſa ſtupro corpus contaminaverat. Suidas. At Narciſſi liberti phyſiognomon, cùm Britannicum Claudii Filium, & Titum in ſordidis ruri ædibus natum, ſpeculatus eſſet, non Britannicum, ſed Titum ad Imperii conſurrecturum apicem prænunciavit. Sultanus quoque Ægyptius Hieroſolymitanos peregrinos intuitus, in magno hominum cœtu, Fridericum Sapientem Saxoniæ Ducem porrecta manu ſalutavit, ex honorato corporis habitu eminentiſſimi generis dignitatem coniectans.

Concinit his Ambroſius *in Hexamer. cap. 4.* inquiens *Imago quædam animi loquitur, in vultu,* ac Tertullianus *lib. de patientia cap. 13. Anima intima ſua foris emittit inditia per geſtus, & actiones corporis,* & *lib. de cultu feminarum cap. item 3. Tanta,* inquit, *debet eſſe Chriſtianæ pudicitiæ plenitudo, ut emanet ab animo in habitum, & eructet à conſcientia in ſuperficiem, ut & foris inſpiciat, quaſi ſuppellectilem ſuam* Origenes quoque *lib. primo* contra Celſum innixus teſtimoniis Hippocratis, Pithagoræ, aliorumque veterum, decernit, omnes animas habere corpora ſibi congrua & accommodata. Quod & Cajetanus, ac D. Thomas ſæpius tradunt, veteresque Philoſophi, referente Cælio *lib. 3. cap. 26.* phyſicas membrorum formas ſecundas ſtellas vocabant. C. Criſpus Salluſtius ex phyſiognomia mores Catilinæ deſcribit. *Animus*, ait *audax, ſubdolus, varius cujuslibet rei ſimulator, alieni appetens, ſui profuſus, ardens in cupiditatibus, ſatis loquentiæ, parum ſapientiæ. Vaſtus animus immoderata, incredibilia, nimis alta ſemper cupiebat. Et mox igitur color ei exanguis, fædi oculi, citus modò, modò tardus inceſſus, prorſus in facie, vultuque vecordia inerat.* Deque eodem mortuo inquit, *ferociam animi, quam habuerat vivus, in vultu retinebat.*

Ita fæliciter ſæpe ſapientes latentem animi indolem ex veſtigiis à natura depreſſis perſecuti indagarunt, reconditoſque ſub corporis integumento mores in lucem protraxerunt. Neque tamen illa naturæ inditia ita ſemper exactè animi moribus reſpondent, ut habere ſe aliter non poſſint, quàm membrorum notæ præ ſe ferunt. Vicit ſæpè, correxitque naturæ pravitatem educatio, & inſitos ab ortu primo nævos præceptorum diſciplina eluit, atque obliteravit. Divinæ adſpirationis aura tum adgenitam ſanguinis paterni maculam abolevit, tum contractum conſuetudine vitium, non rarò expunxit. Hominum induſtria & internam fæditatem ſingulari aliquandò moderatione ſuppreſſit & impreſſa foris lineamenta extrivit, atque occultavit. ſæpe aliquod inveſtigandæ naturæ ſignum proponitur, cui alia plura refragantur, quæ contrarium declarant.

Igitur oblatis ad conſpectum habitus externi notis cohibenda eſt præcipitatæ temeritatis aſſertio, neque ex dubio, fallacique ſigno prætorium ſtatim de natura, moribuſque hominis cum maledica vitioſi corporis inſectatione judicium ferendum. Maximè in tam variis ſimulationum artibus, quibus nequam homines, quando res poſcit, naturam priſtinam exuunt, aſſumptamque novam tanta fingunt calliditate, ut adnata, non adſcita videatur. Quàm enim ſunt infinitæ aſſimilatæ virtutis ſpecies, quàm inſolens oſtentatio, non ſermone tantùm, ſed vultu etiam, inceſſuque ad morum honeſtatem compoſito! Quanta in multorum oculis habitat modeſtia, quanta eſt in fronte contractio, in ſuperciliis gravitas, animo turpiſſimis vitiorum ſordibus contaminato! Quàm ſæpe aliquem familiaris vitæ uſu tibi adſtrictum reperias, qui ſimulatæ probitatis integumento nequitiam involvit, quàm ubi fallendi tulit occaſio, expromit, & improviſum ex inſidiis ictum infert? Crede mihi, non omnis ille bonus, ſapienſque eſt, qui vultu virtutem refert, & barba, pallioque ſapientiam oſtentat. Multi thyrſos quatiunt, feriuntque, immanibus à mentis poſſeſſione poculis deturbati; at pauci in Bacchi ſortem ſunt admiſſi. Multi cytharam ad manus ſumunt, qui contrectandarum fidium artem non didicerunt. Cave tibi à Cocodrilli lachrymis; dum hominem fingit, certam tibi perniciem machinatur. Obtura aures ad dulces Syrenarum cantus; dum jucundos ore modos edunt, venenum latenter infundunt. Declina hominem, qui facto, ſimulatoque vultu amicitiam pollicetur, dum panem una manu oſtentat, altera lapidem invergit.

Et quidem multis ſimulationum involucris tegere, & quaſi velis obtendere homines ſciunt, adgenitæ pravitatis indolem. Lingua aliud ſæpe loquitur, aliud tacito clauſum pectore reconditur. Sub humana effigie ferarum ſæpe animi; ſub angelicæ pietatis larva diabolicæ malitiæ fæditas deliteſcit. Non ſi lynceæ perſpicacitatis acie ſis inſtructus, fallacem inſidiantis Mercurii fiſtulam, & tot humanæ improbitatis impoſturas evitare poſſis. *Fronti nulla fides.* Qui de Virtute loquuti clunem agitant. Tingitur aſſimulata virtute vultus, componitur ad gravitatem inceſſus, contrahuntur ſupercilia, corrugatur facies, edulcantur mira ſuavitate verba, nihil eſt in toto corporis habitu, quod non ſingularem modeſtiam, ſanctitatem, caſtimoniam præſeferat. Intùs latet venenum: Intùs incluſa eſt improbitas, quæ evoluto ex integumentis diſſimulationum animo in apertum exit. Hoc de his dici conveniat, quod de Antipatro Alexander, quem foris albo uti pallio dicebat, cùm intùs ſanguinem, purpuramque referret.

Heu! Quoties aliquis rugis, ac ſupercilio virtutem æſtimans, eſt deceptus, abditamque veneni vim damno prius ſuo quàm oculis deprehendit? Quoties aliquis ſub ſordido pallio latentem ſapientiam contempſit, ampliſſimique honoris ſplendorem obſcuro deformitatis prætentum velo deſpexit, & infra tantæ fortunæ ſortem æſtimavit? Zopyrum illa corporis externa facies decepit, qui profeſſus mores, naturaſque hominum ex vultu ſe cognoſcere, Socrati ſtupiditatis crimen intulit, quod jugula concava non haberet, partibus illis obſtructis, atque obturatis. Neque impune id fuiſſet accuſatori, Alcibiade oblatam immerito præceptori criminationem indignè ferente, niſi Socrates errata naturæ ſe ſe emendaſſe, ſtudioque, ac diſciplina adgenitam fortaſſis pravitatem edomuiſſe, ac compreſſiſſe dixiſſet, ne ullum illorum veſtigium amplius extaret. Ut Zopyrus ex corporis vitio ſtupiditatem, ita Siſygambis Darii mater ex decora membrorum conformatione, ſtaturæque dignitate, regii honoris eminentiam, indicio, judicioque errante collegit Epheſtionem pro Alexandro Rege venerata. *Curtius.* Quam honorati corporis ſpeciem, dignitatemque venerabilem, ſi Philopæmenes Achæorum Prætor, & Ferdinandus Catholicus Hiſpaniæ Rex, naturæ beneficio obtinuiſſent, non ille pro vili habitus lixa ad Fori inſtruendi operam vocatus fuiſſet, iſte regios famulos oraſſet, ut ſe Regem eſſe piſcatori munus offerenti perſuaderent.

Philopæmenes

Philopæmenes Megarii in hoſpitalem divertens domum, tenui veſte, & corpore, ut erat, deformi, cùm à matre familias ſervorum unus crederetur, qui à Duce prænuſſus eſſet, juſſus eſt ab ipſa ligna ſcindere. Quod cum ille ſedulò faceret, ſupervenit interim hoſpes, qui tum fortè ex Foro redibat. Is Philopæmenem operantem intuitus, indignitate rei commotus. *Quid hoc eſt*, inquit, *Philopæmenes?* Cui ille, *Expendo*, inquit, *pœnas deformitatis meæ.* Plutarchus. Ferdinandus verò Catholicus virtutis quàm corporis dignitate inſignior, cum Neapolim ſuſcepta profectione Puteolos cum regia trireme primus appuliſſet, Piſcator eximiæ magnitudinis piſcem ferens, ut Regi illum donaret, ubi Rex eſſet quærebat. Cùm ſe Regem eſſe Ferdinandus reſponderet, indignabundus piſcator quòd ludificari ſe putaret, neque ſub tam deſpecti corporis integumento Regium tantæ Dignitatis ſplendorem condi crederet, domo ſe confeſtim proripuit, ſub alio corporis habitu Regem quæſiturus. Cùm ad Miniſtros converſus Rex *Equidem* inquit, *niſi me Regem eſſe homini perſuadeatis, delicatiſſimo hodie piſce fraudabimur.* Petrus Meſſ. *lib.* 4. *c.* 3.

Age verò an ſub ſpecioſa tantùm pulchritudinis prætexta virtus deliteſcit? An deformi in corpore deformis ſemper animus ſtabulatur? At reclamat exemplorum locuples experientia, quæ præſtantem virtutis ſolertiæque indolem ſub vili corporis integumento ſæpe deſediſſe convincit. Quàm deformem natura Socratem pepererit, Critoboli adoleſcentis teſtantur dicteria apud Athen. *lib.* 5. ſimis naribus, recalva fronte, repandis cruribus. At quanta ſub illa deformitate virtus, & doctrina recondita fuerit ipſius Apollinis affirmat oraculum, quo omnium hominum ſapientiſſimus judicabatur. Cælius *lib.* 15. *cap.* 26. Quam fuerit turpi corporis ſpecie Æſopus, vulgi de illo judicium docet, quo truncum magis quàm hominem referre videbatur, corpore gibboſo, capite acuto, naribus preſſis, labris prominentibus, valgus & incurvus, Æthyopi ſimilis, cute Solis æſtu incocta; at quanto ingenio illam corporis deformitatem natura penſaverit, clariſſima fabularum ad poſteros tranſmiſſa monumenta ſignificant. Hipponactii poetæ in vultu foditatem pictorum petulantia exhibita palàm illius imagine, ridentium ludibriis expoſuit. At poëtæ ingenium adverſarios ſuos ſatyricæ mordacitatis aculeo ad ſuſpendium ſpontaneum adegit. Plin. *lib.* 36. *cap.* 5. Horatius Cocles ob ſupercilia inter ſe commiſſa, & notabilem vultus turpitudinem, Cyclopis cognomentum accepit. At illius fortitudo, repreſſo Hetruſcorum impetu, rem Romanam ab exitio vendicavit. Valer. Max. *lib.* 3. *cap.* 2. Ageſilaus Laconum Rex, & ſtatura puſillus, & ſpecie corporis deſpectus fuit; at tanta in depreſſo corpore virtus fuit, ut meritò erubuerint Ephori quod Archidamo patri illius, ducta humili ſtatura conjuge multam dixerint. Regulus enim ille ex hoc natus conjugio, nulli Regum animi rerumque geſtarum magnitudine ceſſit. Fuit Attila Hunnorum Rex ſtaturâ brevi, pectore patente, capite grandi, oculis minutis, barba rara, naſo ſimo, colore lurido, oculorum acie vaga, & volubili; at non impedivit illum corporis deſpecti parvitas, quò minus terrorem, ac formidinem Orbi univerſo incuteret.

Non Tamerlanem inhibuit claudicatio, quò minus Aſiam, atque Europam ſignis victricibus peragrarit. Non Androdidam Laconem debilitas cruris à militia revocavit, plus de prælio, quam de fuga cogitantem. Non Homero, Diodoro Stoico, Antipatro, Cyrnæo, Hermippo poëtæ, Horatio Flacco, aliisque oculorum obſtitit vitioſitas, ut animi aciem præſtantiſſimarum rerum ſtudiis intenderent. Non ut Demonides pedibus fuit diſtortis, Theophraſtus ſimis naribus, Galba gibbo deformis, Zeuſippus vultu oculorum fædo, Aretus fronte panſa, Zeno contracta, Epicurus ore diſtento, Diogenes barba comante, Socrates rara, Ariſtoteles lingua balbutiente, Heraclitus oculis fletu clauſis, Democritus labris riſu apertis, Chryſippus digitis propter numerorum indicia contractis, Euripides propter menſurarum ſpatia laxatis, Cleanthes propter utrumque corroſis; Ita non ingenii, atque eruditionis laude æternæ nomen poſteritati conſecrarunt.

Quid ſi formoſorum hominum cœtus frequentes? Quas illic vitiorum turpitudines deprehendes? Quas flagitiorum fœditates, quæ malarum Artium ſtudia ſplendido venuſtatis obtecta velo cognoſces? Tolle illam muliebris formæ excellentem in multis pulchritudinem, remove ſuperba ſpecioſæ dignitatis aulæa, ſub ſtragula virtutis veſte, animum impurum, flagitioſum, impium, ſub pretioſo elegantiæ velo ſpurcam recondi fœditatem animadvertes. Quem ex venuſtate, decentiaque corporis Nereum eſſe putes, in illo Therſitem ſæpe reperias. Delectavit Abrahamum patrem ejus Iſmael corporis venuſtas & ſingularis in vultu decentia; at mores ſuos efferatos, & degenerem impietatis indolem improbavit. *Geneſ.* 21. Affecit Davidem tua, Abſalome, pulchritudo, nulla à pedum veſtigio ad capitis uſque verticem vitio notata; at cum tuo ſcelere ſolio regali dejectus in ſolitudine oberraret, animum formæ non convenire agnovit. 2. *Samuel* 14. 21. Laudarunt Iſraelitæ in te, Saule, regiam ſpecioſi corporis dignitatem, ac eminentiam toto capite numeroſo in populi cœtu extantem; at cùm tuæ obſecutus libidini divinos juſſus negligeres, impietatem deteſtati ſunt. 1. *Samuel.* 9. 12. Quanta in Adonia Davidis Filio fuit pulchritudo? At quanta in eodem ambitio, cùm malis artibus ad Imperium graſſaretur? 1. *Reg.* 1. 6. Quàm eximia corporis ſpecie fuit Xerxes, quo in ſexaginta octo myriadum exercitu, neque eminentior fuit quiſquam, neque venuſtior. At quanta in illo ſtoliditas cùm puerilibus virgis maria cæderet, quanta muliebris animi timiditas, cùm relicto hoſtili in ſolo exercitu, piſcatoria navi in Perſiam trepidus profugeret? *Herodot.* Quis apud Trojanos Paride conſpicua corporis pulchritudine prævalebat? At hic probri loco quod formoſiſſimus omnium eſſet. Quid hoc loco Magnem Smyrnæum, Gygi Lydorum Regi charum, Teridatem Eunuchum, quo mortuo publicum Aſiæ luctum indixit Artaxerxes: Galetam Ptolemæo in primis dilectum: Gygem Gnidium ambiguo vultu hoſpites fallentem: Antinorum Bithynicum Adriani Imperatoris concubinum, divinis ab ipſo honoribus dedicato templo cumulatum: ac cæteros Cynedorum, Spadonumque greges adducam, qui cum ſumma corporis pulchritudine, extremæ deformitatis animos conjunxere? Quid ex impudicitiæ palæſtra Theodatam, Socratis diſcipulos à Philoſophiæ ſtudiis diſtrahentem. Ælian. *libro* 13. Phrynem Veneris

Anyadomenis

Anyadomenis effigiem gerentem. Athen. *lib.* 13. Laidem à Græcis ambitiosè frequentatam Pauſanias *in d. Corinth.* Thaidem Perſepoli flammas ſubjicientem *Plutarch.* Lamiam à Demetrio Poliocrete amatam. *Plutarch. in Demetr.* & mille alias provulgatæ libidinis mulieres referam, quæ oculorum magis, quàm animi judicio probatæ fuerunt proſcenia ore, ac mento pulchro, mente omnibus fæditatum inquinamentis imbuta? Platina *contra Amorem.*

Exteriora igitur affectionum internarum indicia conjectantium aliquandò judicia fallunt, ut hominis indoles, ac propenſio ex illorum veſtigiis ita certò ſemper colligi, ac ferri de illa ſententia nequeat. Eluere enim inſignitum à natura nævum diſciplina poteſt, corrigere affluefactio, tegere ſimulatio, edomare, & abolere Auræ divinioris adſpiratio. Extra quas conditiones, ſuffragante ratione, ac experientia, magna eſt in naturalibus ſignis cùm interna hominis affectione, ac natura conſenſio, quam nunc ſpeciatim in partibus ſingulis oſtendemus. Non tamen credas poſſe Phyſionomicum rectè conjicere ex quolibet ſigno, ſed ex pluribus. Refert namque Joachimus Cureus *in Annalibus Sileſiæ*, quod Matthias Corvinus Hungariæ Rex tam ſolerter ex primo aſpectu lineamentorum faciei de moribus hominum judicabat, ut Magiæ ſpecimen æmulis præbuerit. Plura igitur ſigna ad unum attendenda ſunt, ex quibus judicium ſuo modo tutum pronuncietur. Favetque Rhaſis inquiens. *Cùm ad judicandum te accingas, non ad unam attendes intentionem, ſed quoad fieri poteſt aggregationem. Si autem ſignorum reperiatur contrarietas, trutinâ ſunt perpendenda.*

Hinc utilis, valdèque proficua eſt Phyſionomia. Eâ uſus fuit D. Ambroſius, ut ipſe refert lib. 1. offic. cap. 11. *Meminiſtis*, (ait) *Filii, quemdam amicum cum ſedulis ſe videretur commendari officiis, ob hoc ſolum tamen in Clerum à me non eſſe receptum, quod geſtus ejus plurimùm dedeceret. Alteram quoque cum in Clerum recepiſſem juſſiſſe me ne unquam pararet mihi, quia velut quodam inſolentis inceſſus verbere oculos feriret meos, idque dixi cùm redderetur poſt offenſam muneri. Hoc ſolum excepi, nec fefelli ſententia. Utique enim ab Eccleſia receſſit, ut qualis incęſſu prodebatur, talis perfidiâ animi demonſtraretur; namque alter Arriana infeſtationis tempore fidem deſeruit; alter pecuniæ ſtudio, ne judicium ſubiret, ſacerdotem ſe noſtrum negavit. Lucebat in illorum inceſſu imago levitatis, ſpecies quædam ſcurrarum percurſantium.*

Uſui autem magno hæc eadem Medicis eſt. *Nam ſi Medicus*, Hippocrates, ait, 1. prognoſt. *dixerit eorum ægroto præterita, & præſentia, morbi ſui naturam medico notam eſſe ſibi facilè perſuadebit, ſilemque in omnibus accommodabit. Quod eis magna occaſio ſanandi*, ut idem Hippocrates affirmat. *Ægri*, ait, *admirantur Medicum, admirantes parent, parentes citius ſanantur. Sanatos à ſe plures, qui antea ab aliis ſanari non potuerant, non propter remedia meliora, ſed propter exiſtimationem de peritia Medici.* Cenſet *Meletius* peculiare Dei donum eſſe quod ex ſignis exterioribus interna hominis conjectentur, ut perverſum evitemus ne pervertamur, & cum ſanctis ambulemus, ut ſancti ſimus. *Itaque*, ait, *clementiſſimi Dei benignitas arcana ipſa humanorum effectuum, moreſque reconditos talibus, quæ expreſſimus, ſignis, in propatulo conſtituit, quo propriæ ſaluti quilibet conſulendo, fidelibus, probiſque moribus inſignitis inhærere, pravoſque, ac ſceleſtos uſque declinare queat.* Idem ſapientiæ Magiſter nos etiam docet, cùm ait. *Cum homine iracundo non cohabites, neque cum invido comedas, nec abeas in conſilium impiorum, atque vanitatis, nec in cathedrâ peſtilentiæ ſedeas. Si vocaverint te, veni nobiſcum, cum ipſis ne proficiſcaris.* Hac de cauſa Deus nobis in ipſa facie hujuſmodi homines deprehendendi facultatem dedit, quo eorum conſuetudinem declinare valeamus.

Hinc etiam accommodatiorem temperiem ad ingenij acumen, mentiſque perſpicaciam cognoſcimus ex bilis, & melancholiæ permixtione conſtantem. A bile namque proveniunt facilis apprehenſio imaginationis, velox diſcurſus, motus agiles, & acres. Ob melancholiam autem animus ab externis elongatur, diuturnius meditatur, maturiuſque de inventis judicat. At de humoribus poſtea.

De iis, qui ſunt parvi corpore.

Quàm eſt difficile, arduumque ſe ipſum noſſe, tam hoc eſt homini utile, ac ſalutare. In quam ſententiam Thales dixit apud Laert. *lib.* 1. *difficile eſſe ſui cognitionem habere, ſed idem eſſe beatum.* Difficultatem hujus cognitionis forenſes otioſorum hominum cœtus docent, in quo ex Comici ſententia *non dicimus quiſque ſe qualis ſit cognoſcit, pleriſque cæcâ ſui ignorantiâ oppreſſis.* Beatitatem Demonax confirmat, qui quando philoſophari cepiſſet, rogatus; *Tum*, dixit, *cùm cognoſcere me ipſum cepi, Stob. ſer.* 1. Cui ſuffragatur Baſilius *ſerm. de cognitione ſui. Accurata*, inquit, *tui ipſius cognitione ad Dei cognitionem manu quaſi deducit.*

Cùm enim vis omnis noſtra in animo, & corpore ſita ſit, ab illorum recta cognitione, ad artificem, principemque tanti operis Deum diſcendum, ac colendum progredimur, ab animo vitiorum turpitudinem, à corpore noxiam valetudinem prohibemus, ad primævæ integritatis rectitudinem ſummâ ope annitimur. Igitur aureis in Delphico templo litteris conſignatur, *Noſce te ipſum.* Ad hanc ſui ipſius cognitionem plurimum adfert momenti ſui etiam corporis conformationem perſpectam habere, notaſque & lineamenta externa, naturæ conformata penicillo, ante oculos ponere, & crebra cognitione obire. Initium ſit à toto corpore.

Poſſe autem dæmonem efficere ut homines pygmæi evadant, haud eſt dubitandum: ſicut enim artificio humano, potu ſcilicet vini aduſti, & incluſione in parvis ollis, parſimonia incredibili, catelli in ſuæ Dominæ blandulas delicias procreantur, ita parentes aliqui avari certis medicamentis operantur, ut ſui filii naſcantur pygmæi; Unde non mirum ſi eadem poſſit efficere dæmon. Nam poteſt applicare ſemen leve, & paucum, minimique caloris, adjunctis matrici ad proportionem diſpoſitæ aliis remediis. Id quoque certum, quod ſicut maximum debet dari in accretione corporis humani, ita & minimum, etſi nos lateat determinata quantitas, ultra quam anima rationalis potentiis ſuis uti efficaciter nequeat. Docebat quidem Ariſtoteles, hominem longum raro ſapientem, ſic & hominem nimis parvum. Ideò pygmæos alii qui bruta, vel monſtra ſunt arbitrati, quaſi ad ſimiorum genus referendos. Sicque de nanis Chanibalis Provinciæ Peruanæ fuit dubitatum, an eſſent baptizandi ſub Clemente VIII. At Plinius *lib.* 1. *c.* 6. hominum genus affirmat, ſicut Reges Gothos ex urſo & virgine nobili natos prodit, Jornan *de Reb. Gothic.* Ariſtoteles autem *lib.* 2. *de hiſtor. Animal. cap.* 12. pygmæos quoſdam deſcribit cubitales, homunculos, gruum hoſtes; idque non eſſe fabulam teſtatur his verbis *Cytheſis Campis ad paludes Ægypto ſuperiores grues veniunt, quo in loco pugnare cum pygmæis dicuntur.* Quod etiam tradunt Philoſtratus *de Hercule dormiente*, Plinius *lib* 7. *cap.* 2. Solinus, aliique. In ſacra item Scriptura Ezechielis 26. pygmæorum fit commemoratio. *Pygmæi*, inquit, *in*

turribus fuit. Quod tamen variè interpretantur Patres. Alii quod verè pygmæi fuerint, sed bellicosissimi, acutissimi visus, & artis sagittandi peritissimi, ideò turrium custodes. Alii non de Pygmæis propriè, sed quia sic apparebant ob turrium altitudinem. Alii Pygmæos dicunt præ aliis hominibus, non tamen ita pusillis.

Nanos autem esse monstra sunt qui censeant. Hi solent habere partes corporis superiores magnas, inferiores parvas. Quia natura conatur, saltem in illis partibus communicare justam magnitudinem. Unde non est judicandum quod in illis æqualiter deficiat judicium, potest enim magnum esse judicium in corpore angusto.

Tradit Aristoteles parvos corpore esse ingenio veloces: quia cum parva sit intercapedo inter cerebrum & cor, spirituum officinam, brevi spatio feruntur spiritus à corde ad cerebrum, ubi gignitur cogitatio, ex qua ingenii velocitas. Ex eadem causa provenit, ut sint capitis calidioris, & consequenter audaciæ magnæ, ac fortitudinis. Alexander Macedonum Rex non corpore, sed rebus gestis Magnus fuit. Pipinus fortissimus Princeps, Caroli Magni Pater, adeò fuit pusillus, ut idcircò Pipinus dictus sit apud nonnullos, à vocabulo germanico id exprimente. Asinæus Judæorum Dux parvæ fuit molis, sed animo excelso apud Josephum *lib. 18. antiquit. cap. ult.* Ulisses, Agesilaus, Ticinus, Melissus, Bartolus, Horatius Flaccus, D. Paulus, teste Chrysostomo *homil. encom. in Apostol.* tricubitalis erat, ac fortasse à staturæ pusillitate, hoc enim sonat vox Pauli, nimirum modicum, & pusillum, nomen accepit. Divo Antonino lustricum nomen fuit Antonius, sed ut scribit Mainardus, à brevitate corporis Antoninus denominatus est. Divus Hieronymus, Divus Chrysostomus, Divi Gregorii Nazianzenus, & Turonensis brevi statura corporis fuerunt, sed virtutibus præditti.

De iis, qui corpore magno sunt.

Corpore magni ex Aristotele maximè tardi sunt ex vi staturæ; nam tardè spiritus ad locum mentis pervenire possunt. Referuntur ad struthiocamelum grande, ac stupidum animal. Eanus Jovinianum Imperatorem vasta proceritate conspiciens, stupidum illum dixit, referente Nicephoro *lib. 10. cap. ult.* Quanta est longitudo, & profunditas, tanta est stultitia. Verum nihilominus est, quod siccitas proceritatis vitium corrigit; qua is fuit Georgius Scanderbegius bellica gloria clarus, Agamemnon, Neptolemus, Romulus, Hestor, Tamerlanes, Saul eminens super omnem populum. *Primo Regum 9.*

Hi plerumque diutius vivunt quàm parvi corpore, ut per Aristotelem *lib. de Longit. & brevit. vit.* quia magis humido abundant. Sic palma, & cupressus longiùs vivunt, & Elephantos ducentos, trecentosve annos vivere testes sunt Aristot. *lib. 11. hist. anim. cap. 9.* & *lib. 9. cap. 46.* Plinius *lib. 11. cap. 10.* Ambros. *lib. 6. hexameron*, & Norvus *lib. 26. disnysiachon*; Cervos verò ultra centum annos, teste eodem Plinio *lib. 11. cap. 22. qui lib. 7. cap. 10.* rejicit Hesiodi sententiam de cervorum ætate.

Parvi tamen fœcundiores sunt, sicut ait Aristoteles 3. *de generat. animal. cap. 1.* Parvæ aves salaces perfœcundæque sunt. Quod enim incremento corporis deest, in excrementum seminale exundat. Creditque Alexander Aphrodis. *lib. 26. problem.* homines parvos prudentiores, quia spiritus virium corporis, ac intelligentiæ minister restrictior manet. Quare Homerus Ulissem brevem, & prudentissimum, refert Ajacem longum, & stultissimum.

De Corpore crassis, de macilentis, deque corpore mediocri.

Crassi, aperti plerumque pectoris, mites, ac humani sunt; ideòque aliis facilè regendis idonei. Macilenti verò ingenio, & rebus agendis prompti, idcóque legationibus apti habentur. Corpore tamen mediocri constantes, ex vi staturæ, optimè constituti ad omnia animæ munia sunt. Capitulinus in Pertinace staturam hanc Imperatoriam appellat. Aristoteles 4. *Ethic. cap. 2. & 3. p. lit. 14.* concludit non nisi in magno corpore dignitas, & species, quæ in Priamo fuit judicata digna imperio, de statura tamen mediocri, & parvam multùm excedenti loquitur.

De Piloso, glabro, levi, gravique Corpore, deque Membrorum proportione.

Pilorum hirsutiem toto corpore sparsim arguere existimat Aristoteles immodicum calorem igneum, multamque materiam fuliginosam, & consequenter ad libidinem propensionem. Ideò Suetonius Caligulam ad omnem libidinem pronum, & præcipitem describit. Aristot. *3. de generat. animal. cap. 4.* mulieres sacerdotes in Caria barbam emittere refert, quod seminalis materia in corpore retenta, & in halitum diffusa convertatur in pilos. Polemon pilosum corpus feritati belluinæ adscribit; Sic de Esau scribitur *toto corpore fera instar hispido.*

Glabri contra vel humore nimio abundant, ut spadones, vel frigiditate, ut fœminæ. Aquatica idò universa pilis carent.

Corpora agiliora spiritibus magis abundant, utpotè magis calida, sicut ignis, & aër, idcóque non mirum quod cadavera crassiora sint corporibus vivis. Sic jejuni ac defatigati graviores quàm abundè pransi.

Membrorum autem proportio vel maximè in physionomia est attendenda. De quo plura Durenus, & Aristoteles *variis in locis.* Pythagoras ex vestigio Herculis ejus magnitudinem collegit, sicut ex ungue leonem Phydias expressit.

Caput.

Quis ille est plus nimio in caput extumescens Capito, extuberante carnis, ossiumque mole, distenta cute bestialem admodum magnitudine prodigiosa? Iste sub gracili collo, capite parvo, & castigato, hic oblongo, alius acuminato. Cave tibi, cave, monstrum alunt. Sub illa granditate somnolentia, hebetudo, ingenii vastitas, & turbulentia: sub parvitate stoliditas; sub turbinato fastigio invidentia, malignitas, inconstantia delitescit. Quantum erat gulæ mancipium capitosus Vitellius? Quantam cum meticulosa ignavia morum conjunxerat asperitatem, filio jugulato, matre trucidata, cæde principum virorum ad dulces oculorum pastus patrata? Sueton. Quales in patria sua concitavit, turbas susscitato belli Peloponnesiaci incendio cynocephaleus ille Pericles? Plutarch. *in Pericle* ex cujus hendecastino vertice græcas exoriri tempestates ferebantur. Quàm impias de religione opiniones, distracto, laceratoque orbe terrarum excogitavit Mahometus, cui in vastæ mentis domicilium natura caput dederat magnitudinis

magnitudinis immenſæ ? *Chron. Sarac.* Therſites, upupæ inſtar capite turbinato ; at quanta ſub illo premebatur malevolentia , invidia , arrogantia , indocilitas ? Homer. *Iliad. lib.* 2. Ingenti eſt corpore ſtruthiocamelus , capite exili ; at tantæ hoc animal eſt ſtoliditatis , ut ſe non conſpici in reliqui corporis magnitudine putet , ſi caput inter frutices occultet. Plinius *lib.* 10. *cap.* 1. Teſtibus enim Medicorum principibus , Galeno *in microl.* immoderata capitis parvitas malè conſtituti cerebri judicium præbet , conſtrictis , coarctatiſque illius ventribus , ne ſpiritus animalis liberè in omnes partes poſſit evagari. Orbicularis verò ad cœli imaginem capitis rotunditas maximè placet, quæ preſſa leniter ex utraque parte cerebri amplioris eſt capax , diffuſiſque libere nervorum propaginibus vitales virtutes ad communicationem corporis intendit.

Caput igitur majus , attenta proportione colli , & totius corporis , ſomniculoſum ſignificat ex Ariſtot. *lib. de ſomn. & vigil.* Eſt enim caput magnum receptaculum majus vaporum , ex quorum copia ſomnus profluit. Sunt tales obtuſi , indociles , ignavi , meticuloſi, quos ad noctuas , & bubones refert Jo. Bapt. à Porta. Sanè vaſtum caput nequit pro vaſtitate ſubminiſtrare ſpiritui neceſſaria ad officium intelligentiæ ; unde imbecillitas judicii , ac nimius metus oritur.

Caput autem magnum, mediocri paulò majus ex proportione membrorum , optimi ingenii indicium eſt. Experientia tamen conſtat judicio potius, quam ſubtilitate excellere : non enim poſſunt tam celeriter motus ingenii , in quibus ſubtilitas conſiſtit, reperiri. Magnitudo autem capitis ex cerebri copia , non ex carnis, oviumque mole attendi debet.

Parvum verò caput , quod eſt ſignum debilitatis, virtutis formatricis, mali ominis eſt, ac ſignum ſtoliditatis, ſicci, & calidi temperamenti eſt , unde citò incalescit, cum habeat anguſtos ventriculos, quibus cõſtricti ſpiritus non liberè ſpatiantur, ſed facilè turbantur, rotanturque , unde nimius calor , & confuſio , cumque exiguum cerebrum ſit , non adeò cor , ſpirituum fontem , refrigerat , ideò parvo capite indociles , præcipites , ac ſubindè iracundi exiſtimantur , tum magis ſi latius ſit pectus , atque adeo calidius cor. Cenſentur inſuper tales verſuti , & callidi ; cum enim ob parvitatem cerebri prudentia careant, ob exuperationem caliditatis celeres habent motus , ac verſatiles , in quo aſtutia verſatur. Vulpes aſtutiſſima, fraudumque architecta parvi capitis eſt.

Caput autem juſtæ magnitudinis vires corporis , & bonum intellectum ſignificat. Ita etiam magnum caput proportioni reſpondens longam vitam indicat. Optima verò figura capitis debet eſſe oblonga ex parte priori , & poſteriori , leviterque ad tempora, ſive latera compreſſa malleoli inſtar , non autem omninò ſphærica , alioquin , teſte Alberto , deſideratur ſenſus memoriæ , ac ſapientiæ.

Caput acuminatum inverecundorum eſt , iracundorum , & ſtolidorum. Talis namque conſtitutio indicat immoderatum calorem , magnamque ſiccitatem , ac pravam diſpoſitionem ad imaginationis , & judicii functiones. Hos Ariſtoteles refert ad aves rapaces.

Caput cavum in ſincipite & occipite peſſimum dicitur , ſi neque anteriorem, neque poſteriorem eminentiam habeat.

Caput verò vertice humili , & planum , indicium quoque malum eſt. Contrà benè affecti ſunt , qui eminentiam habent in occipite , & ſincipite. Galenus autem *de uſu part. cap.* 17. quatuor ſpecies innaturalis figuræ capitis deſignat. Prima eſt , in qua deeſt anterior gibbus , ſecunda in qua poſterior , tertia in qua uterque , quarta in qua exuperat ad latera , quam exiſtimat non reperiri eum vita , utpote valdè alienam à natura.

Capilli.

Capilli aliquod morum indicium præbent obtegendo , ornandoque principi corporis membro à natura dati. Neque muliebri hoc tantùm ornamentum eſt , ſed gravium etiam virorum. De quo rogatus Ageſilus Rex , cur affectaret : Quoniam , inquit, ex omni ornatu hic pulchrior eſt, venuſtiorque, & ſumptus minimi. Stob. *ſerm.* 63. Scipionem Silius, Pompeium , & Catonem Lucanus venerandâ ipſis etiam Regibus comâ commendant. Cujus etiam ſumma apud Germanos , Gallos , Parthos , alioſque fortis animi viros cura fuit , qui crines ſine ullo artificio decorè quatiebant , non aliter quàm jubam generoſa animalia ; inter quæ leones præcipuè & tigres jubarum ornamenta ſpecioſos , ac terribiles reddunt. Quorum exemplo Lycurgus comam nutrire ſuos cives aſſuefecit , quoniam pulchros redderet decentiores , deformes verò formidabiles.

Ariſtoteles *lib.* 2. *de part.* 16. *animal. c.* 14. ad neceſſitatem , ac præſidii rationem refert, quod homo inter cætera animalia maximè ſit capite piloſus. Ad ornatum verò refert Ambroſ. 6. *Hexamer. cap.* 9. ubi ſic eleganter ait . Quàm ſpecioſa cæſaries , quam reverenda in ſenibus , quàm veneranda in ſacerdotibus , quàm terribilis in bellatoribus , quàm decora in adoleſcentibus , quàm compta in mulieribus , quàm dulcis in pueris. Alium ſexum crinita, alium tonſa non decet ; ex arboribus licet quæ humani ſit gratia capitis æſtimare. In capite arboris omnis eſt fructus, ibi omnis eſt pulchritudo. Tolle arbori comam , tota arbor ingrata eſt. Quantò major humani corporis ornatus eſt ? Qui cerebrum noſtrum , hoc eſt ſedem , originemque noſtrorum ſenſuum capillis capitis munit , ac veſtit , ne aut frigore vexetur, aut æſtu. Illic enim fons univerſorum eſt , & ideò ubi injuria nocet , ibi gratia præeminet.

Volumus de animo ex virili comæ dignitate conjecturam facere ? Germanorum morem intueamur , qui obliquatum , ſubſtrictumque nodo capillum ingenuitatis notam eſſe voluerunt. Tacitus *de Germanor. morib.* neque enim ut amarent , aut amarentur , ſed bella adituri ut hoſtium oculis olim ſe ornabant ; ideòque Antoninus Imperator : Coma , inquit , virum , vox Rhetorem indicat.

Atque ut capillus nulla muliebris affectione decoris excultus ingenuæ dignitatis ſignum præbet, ita immodica fingendorum crinium curioſitas enervatæ virilitatis eſt veſtigium. Pudeat viros cum Troſulis, & Cincinnatis ad ſpecula totis paria corporibus crinem ſtudioſiſſimè excolere , candeſcente ferro vibrare , in gradus frangere. In tantum enim iſta excrevit mollities , ut medicata ſcobe vertex inficiatur, ut coſmatica ad lenocinium decoris inſtrumenta uſurpentur , ut ex adventitio crine galericali , & caliendra capiti aſſuantur. Quos ego homines inter ſpeculum , pectinemque ſtudioſiſſimè occupatos , magis de capitis ſui decore ſolicitos eſſe puto , quàm de ſalute; qui, ut Seneca loquitur , Rempublicam malint turbari quàm comam , & concinnitati majorem operam dant , quàm honeſtati. Quid reſtat quàm ut cum Sardanapalo, & Heliogabalo muliebres ſumamus veſtes , ejuratiſque virilibus belli , ac pacis artibus colum tractemus, & linum ? ſi neſcitis, comatuli, non corpus ornat illa capillorum affectata concinnitas, ſed mentem detegit virili virtutis robore deſtitutam. Quod cum ſciret Philippus Macedo Judicem barbam, capillumque inficientem, protinus ſubmovit,

non bona fide publica tractaturum negotia arbitratus qui capillos fucaret, Plutarch. *in apoph. phil.* Idem ab Archidamo factum; qui cum fricato capillo concionari aliquem videret, illum in medio affatu tacere, ac foras ire jussit. Aristoteles cùm juvenem curiosiùs se comere videret, *non erubescis* ait, *cùm te natura virum fecerit ut teipsum effœmines?*

Non ut mollities effœminata capillum, ita natura verticis tinctura mores, animumque mentitur, qui hoc plerumque judicio cognoscitur. Capilli ex crassiore, & fuliginosa humorum eluvie, oriuntur, quæ per angustos membranæ meatus foras propulsa, dum hæret in transitu, condensatur. Colorem varium ex variato caloris temperamento trahunt. Ex adustis humoribus nigricans consurgens vapor, eamdem ex pilis exprimit qualitatem. Immoderatior calor crispos efficit, & intortos, dum adstrictis meatibus ægrè eluctantes rectam sibi viam emoliri nequeunt. Si minus torrescat vapor, flavedine vertex tingitur ex flavæ bilis impacto cuti excremento. Si pituitæ, bilisque fex temperata adurentem calorem, & frigus moderetur, vanitate coloratur. Albedo frigiditatis est indicium, in quem calorem frigoris opera humor vergit. Hinc canitiem oriri ex putredine humoris, quo pili aluntur, tradit Aristoteles 5. *de gener. animal.* Ideo pueri, ut notat à Porta, dum nascuntur caput & supercilia habent alba, ut senes, licet dicatur Numam Pompilium canum esse natum. Color optimus existimatur permixtus ex albo & nigro, qualis dicitur fuisse B. Virginis.

Igitur, ut pilus caloris in homine gradum significat, ita ex eadem causa morum præbet indicium. Intensus siquidem calor homines facit animosos, feroces, iracundos, industrios, callidos, præcipites. Frigoris principatus ad ignaviam, socordiamque dejicit, timorem, somnos, hebetudinem inducit, nihil sublimè aggredi, nihil moliri memorabile permittit. Hinc Xanthææ flavedinis coma in Achille, in Pyrrho, in Augusto moderati pectoris iracundiam arguit. Unde cum Maximus Tyrius *lib.* 14. *cap.* 1. Falconem Regem Hierosolymitanum rufum valde prædicasset, quia mansuetus & affabilis erat, addit contra leges illius coloris hoc evenisse. Typhon ille Osyridis maximi apud Ægyptios interfector, teste Diodoro Siculo *lib.* 2. *cap.* 4. rufus fuit. Nigra crispantibus suo ingenio cirris, Hispanis, Mauris, aliisque sub torrido cœlo hominibus, industriam, ferociam, vafritiem adscribit. Rufa in Gulielmo Anglorum Rege malignitatem, densa in Lysandro feritatem, rara in Cynædis mollitiem, alba in pueris frigidam timiditatem, subfusca prudentiam, ac probitatem, cana in florida ætate incontinentiam significat. Quam tamen aliquando etiam diuturna ægrescentis animi solicitudo, terrorve subitus, aut periculorum, mortisve intentatæ repentina formido attulit, calore vitali, ac spiritu per mœstissimam imminentis mali cogitationem consopito, ac extincto, ut gramina, exhausto vigore, arescunt, & colorem vitæ spectabilem exuunt. Testantur hoc multa facinorosorum exempla, qui obito facinoris alicujus crimine in vincula conjecti ex angore mentis conceptaque mortis formidine; ita una nocte immutati sunt, ut attrita, depastaque omni formæ venustate, luridus, & cadaverosus color, aspectus horridus, indecora canicies, fœda barbæ illuvies vultum deturparit, Scaliger *exercit.* 32. Lemnius *de compt.* Memorabile illud est, quod aliquis, dum scrutaturus accipitrum nidos de rupe penderet, funibus, quibus sustinebatur, dissolutis, repente incanuerit, Cœl. *lib.* 13. *cap.* 27. Quod Ludovico Bavariæ Duci ex somnii evenit terriculamento, cùm uxorem adulterii suspectam injuste occidisset, Cuspin. *in Ludov. Imper.*

Quàm verò est deformis, quàm pudenda illa depilati verticis glabrities! Multos quidem naturæ imbecillitas hoc calvitio deformat, quando aut ex longævitate humor naturalis exiccatur, aut frigore capillum tingit. Quam si calvitii causam in Eliseo protervientes Bethelitarum pueri sciviissent, forte sibi à mordacibus in Sanctissimum Prophetam dicteriis temperassent. Neque probro sibi duxit sui capitis phalacras, & calvitia Vespasianus Imperator, qui, cum Cometes apparuisset, quo mors portendi Principis videbatur, eludens cœli dirum ostensum, *non se*, ait, *illo terreri, sed Parthorum Regem, qui comatus est*, Dion.

In alios, quibus ex incontinentia hoc vitium obvenit falsè Cicero pro Q. R. jocatur, quod calvities olere malitiam, & clamitare calliditatem videatur, in qua ne boni quidem viri pilos reperiri possit. Talis Agathocles erat Siciliæ tyrannus, qui defluentibus capillis cùm mythea caput corona obtegeret, tacitis civium convitiis tyranni improbitas lacerata fuit, Ælian. *lib.* 11. similis in Tiberio calvities fuit, & tyrannidis stabiliendæ calliditas, cujus in Ludibrium Sejanus Calvorum populo spectaculum exhibuit, *Dion.* A quo ne pudendi quidem capitis dedecore Caligula degeneravit, capillo raro, hirsutus cætera. Quod tam tulit indigne, ut Capram nominare, aut ex editiore ædium parte oculos in prætereuntem deflectere, illo imperante, capitale fuerit, *Sueton.* Eodem calvitiei vitio deformis fuit Otho Imperator, & Domitianus, quorum extremum, ob singularem immanitatem, ac inhumanam truculentiam.

Calvum dixit suæ Romæ Neronem.

Sueton. & *Auson.* Eidem ob calvitiem cognominis fuit Carolus secundus Imperator, nisi quod natura mitior nullam Neronianæ sævitiæ appellationem recepit. Non ponerem in hoc catalogo Julium Cæsarem, nisi calvati libido atque incontinentia publicis militum jocis in Gallicano triumpho jactata fuisset: *Uxores vestras, servate cives. Vobis mœchum adduximus calvum.* Sueton.

Calvitii', calvorumque mentio Calvæ Veneris mihi memoriam refricat, quæ dicato templo culta apud Romanos fuit, non ad significandum calvitii luxuriæque societatem, sed quia, obsidentibus Capitolium Gallis, implicandis funibus ad tormentorum usum matronæ capillos sibi resciderant.

Vide, si lubet, plura de capillorum crispitudine, simplicitate, mollitie, ac duritie, copia, raritate, calvitie apud D. Ambrosium loco citato, & alios adductos à Niquetio. Sic & solutam habebis illam quæstionem, an pili, capillive sint animati, affirmantibus Divo Thoma *in 4. d.* 44. Bonaventura, Durando Conciliatore, Tardino *disquis. Physiol. de pil. capit.* 20. Galeno 2. *de anat. admiss. cap. ult.* & si contrarium asseruerit *capite septimo, articulo par.* negantibus verò Fernelio, Fracastorio, Valesio, aliis.

Facies

Facies.

Quanquam nulla ſit tam minuta coporis pars, tam abjectum, atque ignobile vitalis opificii membrum, quod non aliquod reconditæ indolis exhibeat argumentum, illæ tamen, quæ in facie humana elucent notæ, ut manifeſtius oculis ingeruntur, ita certius indicium præſtant, quem in finem, parens ille Philoſophorum, Socrates monere diſcipulos ſuos ſolebat, ut ſe in ſpeculo ſæpe contemplarentur, & mores ſuos aut ad vultus decentiam conformarent, aut corporis defectum animi virtute compenſarent. Senſit vir ſapientiſſimus in vultu morum latentium notas circumferri, quorum integritas augeri, ac roborari, perverſitas ſtudio, conſilioque corrigi, & ad rectitudinem revocari debeat.

Vultus namque ſpeculi vicem præbet, in quo effictos animi mores, expreſſamque naturæ imaginem liceat intueri. Cicero *de pet. conſul. in p.* 1. Vultus animi eſt janua, quæ voluntatem abditam, & retruſam ſignificat. Vultus ſermo tacitus eſt mentis, qui ſecretos plerumque ſenſus indicat. Si iram animus conceperit, ſi flagrent odia, ſi igneſcant amores, ſi virtutum ferveant ſtudia, ſi indignatio, ſpes, metus, lætitia, modeſtia, ſuperbia, ambitio, avaritia, ſi alius aliquis affectus intus deſideat, ille ſtatim in vultu certiſſimo ſe ſe indicio profert. Neque enim cohibere ſe, ac reprimere poſſunt feroces, violentæque animi affectiones, ſed confractis modeſtiæ clauſtris foras prorumpunt, & ſuis ſe ſe in facie ſignis produnt.

Et quamvis rugis aliquando, & ſupercilio turbulenta mentis tempeſtas ſuſtineatur, obtegaturque nunquam tamen diuturna eſt ſimulatio. Recluſa intus violentia in apertum exit, foraſque protruſa manifeſtum ſui in externo habitu argumentum exhibet. Atque ut compreſſus, ſtrangulatuſque intra nubes aër, ruptis valido impulſu carceribus, ſeſe explicat, eliſoque igne ſonitum horribilem edit; ita procelloſi animorum motus aliquandiu intus cum modeſtia luctati, tandem exitum reperiunt, vultu tantæ violentiæ veſtigiis ſignato.

Atque ut animus funeſtus, vitiiſque obſitus palam ſe exerit, & in ſummam frontem effunditur; ita mentis etiam integritas, virtutiſque indoles in vultu ſeſe atque oculis oſtentat, ſuæque præſentiæ ſigna in conſpectu ponit. Audi Sapientem Eccleſiaſticum 19. 26. *Ex aſpectu vir cognoſcitur, & ex obvia perſonæ ſpecie cognoſcitur, qui mente valet. Ornatus viri, & riſus dentium, greſſuſque hominis enunciant cogitationes ejus.* Atque illo Sapientiorem Regem: *Vir improbus; & nequam graditur ore perverſo, annuit oculis, tremit pede, digito loquitur.* Prov. 6. Quam filii ſui mentem ſanctiſſimus Pater probat, qui adverſariorum ſuorum nequitiam atque improbitatem ex fronte, ſupercilliis, oculi ultrò citroque contortis, demerſis labris, naribus corrugatis, inflatis buccis, inceſſu ſuperbo, geſtu indecoro, vultu, nutuque minaci arguit, Pſal. 34. Ex quo regii generis ſanguine Eſaias propheta cap. 3. *Agnitio*, inquit, *vultus eorum reſpondet illis*, hoc eſt ſpecies, externuſque corporis habitus, quàm ſint improbi, ac ſcelerati, quàm prava animis conſilia meditentur, quas intus nequitiarum artes abſcondant, palam facit. Igitur Cainum Deus ſubtriſtem conſpicatus, animoque propter admiſſi ſceleris conſcientiam, demiſſo, ac dejecto: *Quare*, ait, *mæſtus es, & concidit vultus tuus?* Geneſ. 4. Et Joſephus, cùm carceris Ægyptiaci ſocios triſtes videret, vultu conceptum animo fortunæ malignioris omen proferente, *Cur ſolito triſtior eſſet ipſorum facies*, inquiebat, *Geneſ.* 40.

Ingrediamur itaque illum popularem frequentiſſimorum hominum cœtum, & ad indagandas, atque eruendas animorum affectiones diverſas vultuum ſpecies, & ſimulacra eruditiore oculo contueamur. Quàm hîc video variam hominum figuram! Quàm inter tot mortalium millia diſformis vultuum conſpicitur habitus! Quàm diſpar oris forma! Quàm diſcretæ effigies apparent! Ut in quamplures imagines, adſpectumque oris multiplicem illam lutoſæ humanitatis maſſam opifex Architecti manus efformavit? Aliam in pyralem longitudinem, prominentibus hinc inde maxillarum oſſibus, porrigitur. Alia ad globi rotundata ſpeciem in orbem colligitur. Quædam ampla carne, atque adipe copioſo craſſeſcit. Quædam oſſulenta macie gracileſcit. Aliqua crebra pilorum lanugine comatur. Aliqua cute depilata glabret. Hic buccæ inflatæ turgeſcunt; illic pendulæ fluunt. Iſtic tempora aut excavata dehiſcunt, aut extantia protuberant. Alibi aut inclinata declivitas, aut faſtigiata prominentia, aut æquata planities conſpicitur. Eſt, cui eximia latitudine frons luxuriat, cui eadem anguſtioribus ſpatiis contrahitur. Eſt, qui erugato, explicato, exporrecto vultu pacem pollicetur, qui contracto, obducto, matutino curas, & ſollicitudinem teſtatur. Qui facie cadaveroſa, incæſta, torva, truce, minace, turbida, informi percellit. Qui ingenua, ſpecioſa, liberali, ſerena, verecunda blanditur. In illo flammantem rubedinem, in iſto plumbeam, livedinem, in hoc croceam ſuſcedinem, in alio luridum pallorem, in alio diſpunctam modico ſanguine nivem conſpicias.

Video oculos lucidos, obſtipos, prægrandes, exiles, nocturnos, ſelineos, nigricantes, inquietos, tremulos, ſegnes, vibrantes, fluidos, aridos, turgentes, conniventes, luſcos, lippos, pæros, depreſſos, prominentes. Video ſupercilia hiſpida, truculenta, remiſſa, contracta, coeuntia, ad tempora protenſa. Video os latum, vaſtum, anguſtum, nigrum, ſqualidum, lividum, rubicundum.

Quàm ſunt huic aures patulæ, illi tenellæ, iſti ſpatioſæ, aliis flaccidæ, pendulæ, adſtrictæ! Quam ille naſum habet acutum, ille retuſum, ille aquilinum, ille ſimum, ille craſſum, atque adipoſum! quàm alius habet labra tenuia, alius carnoſa, alius ſtricta, alius diſtorta, & hiantia! Quanta capitum eſt differentia! Quorum quædam in ovi ſpeciem turbinantur. Quædam conglobata figura rotundantur. Quædam depreſſo vertice per ambitum, aut latera intumeſcunt. Quædam magnitudine, quædam parvitate ſunt viſenda. Quanta capillorum? Quorum alii ruffeſcunt, alii flaveſcunt, alii albeſcunt, alii nigreſcunt, alii denſi, alii rari, alii criſpi, retortique conſpiciuntur. Quem non detineant cervices longæ, graciles, craſſæ, exiles, aſperæ, breves, incurvæ, diſtortæ, inflexæ? Quis non ſpeculetur ventres vaſtos, caſtigatos, turgidos, planos, ſtrictos?

Quis fando exprimere poſſit humanorum corporum diſſimilitudinem? Quis calamo effingere figurarum varietatem, qua in vultibus ad miraculum Natura ludit? Non tam diverſo florum apparatu humum pingit Veris amœnitas; non tam diſformi ſyderum luce cœli refulget ſerenitas; non piſcium, non avium, non cœterarum animantium magis diſpares ſunt habitus, quàm variis figuris humanorum vultuum ſimulacra diſtinguuntur.

Quid verò illa varii oris ſpecies deſignat ? Cur in tam multiplicem figuram, habitumque hominem Natura effórmavit ? Nonne ut illa formæ diſſimilitudo animorum varietatem denotaret ? Tacita namque corporis figura de abdita, retruſaque indole conjecturam adfert, quo quiſque naturæ inclinatione propendeat, quem animi habitum diuturna conſuetudine collegerit, quam in partem affectione, ſtudioque familiari inflectatur.

Magna igitur, & longa facies ignavum, pigrum, humidum, timidum hominem indicat, refertque boves, & aſinos apud Ariſtotelem, & alios. Siquidem ex magnitudine infertur magna materiæ terreſtris quantitas. Parva facies hominem callidum, impudentem, rixoſum ſignificat, & ad ſimias ab eodem Ariſtotele refertur *in lib. Phyſiognom.* & *in* 1. *de hiſt. animal. cap.* 8. ſic diſtincte de faciebus loquitur. Quibus facies magna, ſegnes, quibus parva, mobiles, quibus lata, mente moveri idonei, quibus rotunda, iracundi.

Facies alba indicat multam pituitam; unde viros multum albos effœminatos vocat Ariſtoteles. Nam fœmineus ſexus pituita abundat, idcircò ſupra virile albicat. Color enim iſte mollitiei, & timiditatis inditium ſolet eſſe, propriæ fœminarum. Animalia quoque alba deterioris conditionis ſunt, quàm nigra, minuſque generoſa, & robuſta. Ova à gallinis nigris parta ſuaviora exiſtimantur, quia magis decocta.

Pallidus autem color, albedini proximus, timiditatem quoque indicat. Joannes Baptiſta à Porta ad chamæleontem refert, qui candidus, & timidus eſt, de quo Ariſtoteles *lib.* 2. *hiſt. anim. cap.* 12. Si verò color albus pellucidus eſt, & quaſi ſcintillans, bilem præſefert, non pituitam.

Subniger color ex melancholia oritur, quæ eſt frigida, & ſicca, & ſaturniam inclinationem indicat, timiditatem, atque verſutiam. Ex bile autem oritur, ſi admiſceatur rubedinis aliquid nigricanti colori.

Lividus color ex pituita frigidiſſima, ut eſt vitrea, progreditur. Nam ob viſcerum inflammationem attrahitur ab ipſa ſanguis à partibus extremis. Unde ſequitur caloris extinctio.

Color rubeus, vel ſanguineus, optimus eſt, præcipue ſi albedini admiſceatur. Talis fuit David, & Alexander, teſte Plutarcho. Sic Salomon candidus, ſicque Ariſtoteles ingenioſum virum vult eſſe candidorubrum. Confirmatque Galenus *in arte med.* Indicat enim humiditatem, & calorem, quæ eſt conſtitutio ſanguinea omnium optima, rectam indolem ſignificans.

Maculoſa facies aſtutiam denotat, & reducitur ad pantheram, ſtellionem, dipſam ſerpentem, maculis nigris dorſo varium, ad tigrim, aliaſque beſtias aſtutas, ut per D. Ambroſium *lib. 6. hexam. cap.* 3. ubi pardum varietate coloris varios animæ ſuæ motus prodere aſſerit.

Flammeus faciei color inclinationem indicat ad maniam, cujus rationem reddit Ariſtoteles, & Camillus Baldus, quoniam interiora, circa cerebri involucra poſita, ſummopere exæſtuant.

Frons.

Frontis contueamur fabricam, tranquillæ, ſerenæ, turbidæ, contractæ, crugatæ, ingenuæ, pudendæ. Speculum mihi videor videre hilaritatis, triſtitiæ, clementiæ, ſeveritatis, modeſtiæ, faſtus, probitatis, perfidiæ. Quis non putaret hîc animæ eſſe januam per quam ad interiores affectionum veniatur receſſus, niſi illa falſo indicio oculum ſæpe deciperet, vultuque compoſito indolem mentiretur. Forte Genio frontem veteres ſacrarunt, quod reconditum animi ingenium certiſſimis notis delinearet. Quam etiam Deum venerantes religioſe tangebant, inditaque ad frontem manu adibant, ut ſentire hoc ſignificarent, quod præ ſe ferrent. Igitur ita olim honorata fuit illa humani capitis pars, ut in illa oſculi religio ſervaretur.

Mihi verò nulla inter omnes frontium figuras magis placet, quàm aperta iſta, quieta, nulla ſtriata rugis, plena, gratoque levore ſplendicans. Hîc animus habitat ingenuus. Hîc fides, probitas, modeſtia domicilium habet. Nullibi magis, quàm in oculis & fronte pudor conſpicitur. Quia frons eſt propugnaculum omnium nervorum à cerebro deſcendentium. Pompeium olim iſte frontis exporrectæ honor, oriſque comitas commendavit. At in Caligula truculenta torvitas, corrugatioque indecora ſævitiam hominis inhumanam, & impietatem execrabilem ſignificavit. Sub illo patente adipoſi capitis ſpatio cum animi ſinceritate ignavia quædam, timiditaſque deſidere videtur. Gracileſcens longitudo cum tenui mento morum aſperitatem notat. Elevata in gyrum rotunditas cum ingenii præſtantia, atque altitudine iracundiam, arrogantiamque ſignificat. Fallor autem, an frontem ille perfricuit? Ita deletis verecundiæ notis, & relegato ad præcordia rubore, abſterſiſſe omnem pudorem, ac depoſuiſſe modeſtiam videtur.

Parva & anguſta frons ſecundum longitudinem, ſtoliditatem arguit apud Polemonem, & Arlamantium; nam indicat ventriculos cerebri parvos; unde ſpiritus nimis conſtringuntur, & incaleſcunt, referturque ad ſuem, animal ſtolidum, indocile, ſordidum, teſte Plinio *lib.* 8. *cap.* 5.

Longa frons, protenſa ab aure ad aurem videtur ſignificare ingenii excellentiam, imaginationiſque vigorem. Ita deſcribitur Plato à Plutarcho. Imo inquiunt à Diogene ideo fuiſſe Platonem appellatum, licet alii contendant ita vocatum à latis humeris. Quæ ſane intelligenda ſunt etiam de fronte lata. Ex Meletio autem Philoſopho quorum frontes magis approximantur parvitati quam magnitudini, ingenioſi ſunt. Nam multò ſunt contractiores ſpiritus, & vegetiores. Fertur, Sanctum Ambroſium fuiſſe corporis ſtatura mediocrem, aſpectu gravi, & pulchro, naſo paululum oblongo, capillis flavis, fronte lata, ſuperciliis elatis.

Frons rotunda hominem iracundum oſtendit apud Ariſtotelem, & Galenum. Quia Spiritus facile reverberantur, ac inflammantur in interioribus capitis ſinibus, inde inflammatio ſanguinis, ac cerebri, cordiſque, unde iræ cauſa.

Magna & carnoſa frons ſtupidos homines indicat, & refertur ad aſinum. Hujus plures affert rationes Joannes Ingegnerus in ſua phyſiognomia.

Frons ad amuſſim quadrata, mediocris in medio ſubconcava aliquantulum, leoninæ ſimilem, ingenioſum, & magnanimum præſefert. Continet enim multum cerebri, ac ſpirituum.

Rugoſa verò, ac ſtricta frons cogitabundum exprimit. E contra frons valde exporrecta ſine rugis hominem à curis remotum oſtendit. Hujuſmodi fuit Epicurus, ut ſcribit Sidonius Apollinaris ad Fauſtum.

Nebuloſa, torvaque frons audaciam demonſtrat. Ita deſcribitur Carolus Burgundiæ Dux, cognomento Audax. Siquidem cùm aliquid audacter aggredimur, obnubilamus frontem, totamque ad ſupercilia deprimimus.

Ita

Ita nonnulli conſiderant tres lineas frontis tranſverſales, quòd ſi una per totam frontis longitudinem porrigitur, ſpes eſt vitæ annorum ſexaginta. Si duæ, annorum ſeptuaginta; ſi tres, aut quatuor, multò plurium annorum, ceu notat Ptolemæus abſque tamen idoneo fundamento, ideoque non ſine vanitate.

Supercilia.

In ſupercilliis, quæ oculis Natura ſuperpoſuit, ut tanquam imbricamentum quoddam, & ſuggrundia manantes à vertice humores aliò derivent, imperioſæ Majeſtatis eſt ſedes. Neque enim falsò Jovem poëta dicit: *Cuncta ſupercilio moventem* Horat. *lib.* 3. *carm. od.* 1. Faſtus quidem alibi conceptaculum hic domicilium habere videtur. In corde naſcitur, huc ſubit, hîc pendet. Ecce quanta multorum in ſupercilliis eſt pietas? Quanta gravitatis oſtentatio? Quibus ſane non aliter inniti reſponſio mihi videtur, quàm Atlante cœlum. Ille contractis ſupercilii iram ſignificat, iſte diductis triſtitiam, alius remiſſis hilaritatem. Quidam in longum protractis animi mollitiem profitentur; aliqui ad naſum defluxis, auſteritatem; nonnulli in tempora detortis, faſtidium; aut in vultum demiſſis, malevolentiam; aut inter ſe commiſſis, nequitiam; aut duris rubeiſque, impudentiam. Ille aucto vehementius oculorum iſto hyperthyro, graves animo verſare cogitationes videtur, vi caloris vapore in verticem copioſius attracto. Huic vero ſine dubio ſpes quæpiam bona animum titillat, ita crebro motu ſalire ipſi ſupercilium apparet.

Oculi.

Nulla ex corporis parte clarioribus ſignis elucet animus, quàm ex oculo, quem Galenus ſolarem animalis particulam, Stoici Deum, alii Naturæ ſpeculum & humani corporis Solem, ac Lunam appellant. Qui poſiti in edito faſtigio diligentem rerum omnium cuſtodiam obeunt, perinde ac in ſtatione ſpeculatores interdiu, noctuque pro nobis excubantes. Oculi mentis ſunt indices, cordis nuncii, qui tacito ſermone, quem animo ſenſum, affectumque homo premat, loquuntur.

Cur enim alios, concepto intus igne, jucundi, atque exardeſcere; alios ſtillantibus aquis humectari; alios diductis palpebris connivere; alios huc illuc crebra agitatione volvi, in cœlum attolli, in terram dejici, in obliquum contorqueri videmus? Cur ita multiformes luminum contuitus apparent, truces, torvi, flagrantes, graves, tranſverſi, limi, ſubmiſſi, blandi, amicabiles, niſi moderationem, clementiam, miſericordiam, amorem, odium triſtitiam, lætitiam ſignificarent?

Hinc illa in dolore humorum parata fœcunditas, & rigantes ora rivi. Hinc illa in gaudiis acies luminum hilarata, in blanditiis lepor, in iracundia torvitas. Hinc ipſe cordium inſpector Deus divinique homines oculum ſimplicem, & rectum *Eccleſ.* 35. *Matth.* 20. oculum malum *Geneſ.* 6. nequam *Iob* 24. adulterum *Proverb.* 30. ſubſannantem *Proverb.* 6. ſuperbum *Ezec.* 6. fornicantem 2. *Petr.* 2. adulterii plenum *Eccleſ.* 14. invidum *Eſth.* 5. gratum, & nitentem *Iob.* 15. magnis cogitationibus attonitum *Heſt.* 5. concepto furore ardentem, *Pſal.* 93. cor vulnerantem, *Cant.* 4. ira turbatum *Col.* 3. oculorum ſævitia *Iud.* 9. laqueos *Ezech.* 23. concupiſcentias dicunt.

Videſis in Domitiano illo Imperatore oculos prodigioſe magnos, emiſitios, extra convalles ſuas, vitellorum inſtar propendentes? Piger eſt, luxurioſus, hebes, ne equo quidem in expeditionibus, ſed lectulo uſus, ne delicatum corpus jumenti ſuccuſſu afficeretur. Intuere Attilæ oculos parvos, reconditos, profundos? Malitioſus eſt, invidus, iracundus, terror orbis, Deique flagellum ex illis refulget. Contemplare trucem Caligulæ, Scytharum, Turcarum adſpectum. Belluina hominum eſt ſævitia, efferata rabies, in cæde, ac ſanguine miſerorum hominum oblectantur.

Non ejuſdem eſt oculi, truculenti contuitus diritas, ac regia gravium virorum majeſtas, acieſque vivacitatis leoninæ, qualis in Auguſto fuiſſe ſcribitur, cujus oculi clariſſimorum inſtar ſiderum fulgebant, quos acrius intuentes, vultum deiiciebant, ſplendido radiorum vibratu perſtrictum, *Sext. Aurel.* Paulo atrocior Pyrrhi Regis fuit adſpectus, quo Zopyrus Macedo gladium ſtringens, ut caput ei decuteret, cùm Argis tegula deſuper ictus Rex fuiſſet, adeo expavit, ut vix longo ſpatio tremebundus caput illi amputaret, Plutarch. *de Pyrrho*, Et Phocionis, cujus cùm ſupercilia perſtringeret Chares, populuſque arrideret, *nullum hoc vobis*, inquit, *merorem intulit ſupercilium; at horum riſus multas civitati lacrymas excuſſit*, Plutarch. *in Phoc.* Cneus verò Marius tam fuit adſpectu torvo, ut Minturnis immiſſum percuſſorem ſolius oculi intuitu deterruerit, Plutarch. Quod de Luthero etiam dicitur, qui ſubmiſſum percuſſorem, ut ſclopo ipſum tranſverberaret, ita oculorum acie perterruit, ut depoſito cædis faciendæ conatu, fugam conſternatus arriperet. Ille autem flagrans oculorum adſpectus, actis in ore ſpumis, animi efferveſcentis ira exardeſcere videtur, bilis vitio vaporibus lumini offuſis.

At Procopius Imperator dejectis oculis humum ſemper intuens, difficilem ſe eſſe & moroſum ſignificat. Quibus triſtium morum latebris Craſſo illi ſimilis fuit, quem in vita ſemel riſiſſe, affirmat Lucilius. Poſſet aliquid habere excuſationis illa in attentiſſima cogitatione moroſitas; non item levium mulierc ularum, & cynedorum mobiles in omnem partem oculi, manifeſtum impudentiæ, atque inconſtantiæ ſignum. Quales intuitus aliquando plenos voluptatis illecebræque Archiſilaus Philoſophus, *Nil*, inquit, *intereſt quibus membris cynedi ſitis, poſterioribus, an prioribus.*

Sed ô fides tua Faſcine Deus, non infantium modò puerorum, ſed triumphantium etiam Imperatorum cuſtos. Ut ſpeculorum præfulgens nitor oculorum intuitu, quando menſtruorum rigantur aſpergine, hebeſcunt, ſanguiniſque velut nebula prætenduntur, ita ne vitium mihi oculus offerat faſcinator, extimeſco. Neque ſolum à Faſcino terriculum Lamias hîc etiam video cum oculis exemptibilibus, quos detrahunt ſibi, reſumuntque, cùm libet, ut ocularia ſpecilla ego ſoleo, aut juvenes comam adventitiam. Circumſpectant ſingula, ſcrutantur, indagant. Nihil tam bene obtexeris, ut lateat. Nulla tantula eſt minuties, quæ præterit. Nulla tam remota latebra, quæ evadit. Sed hoc alibi.

Prædîti autem oculis valdè magnis proportione corporis, pigri ſunt, rationem reddit Ariſtoteles. Qui verò oculos parvos habent, ingenioſi ſunt, referunturque à Porta ad vulpem vaferrimum animal.

Magni oculi, iique concinni, aut ſaltem decora mediocritate ſpectabiles laude digni ſunt, præcipue ſi ſummopere fulgeant. Nam indicant perfectionem virtutis formatricis, ac debitam temperiem

humidi in cerebro, magnamque in ſpirituum abundantiam. Vide mala, quæ Albertus præſagit de habentibus pupillas inæquales, quidve à Porta de pupilla parva, & ejuſmodi aliis.

Naſus.

Quis verò hic jam à naſo incolumem ſe præſtet? Ita irriſionum illa ſedes certa ſpectanti ludibria minatur. Quaqua oculos flecto, obſeſſum, circumventumque me à Naſis video, obeſis, mungoſis, puſtuloſis, emunctis, criſpantibus, ſimis, aquilinis, acutis, depreſſis, rectis, retortis. Neque in tanta varietate, ac copia naſus ullus eſt, qui non naſum ſuum habeat, ludibrioque faciendo tubam acuat. Intelligo ſane, non collocatum tantum in ſublimi illud humani capitis cornu, ut ſuperna petentem odorem diſtinguat, cibumque ac potum ſuo momento examinet, ſed ut irriſionis etiam obeat functionem, & morum ſignificet aſperitatem, truculentiam, proterviam, levitatem. Et quis non adunco aliquando naſo ſuſpenſum ſe à ſcurra doluit? Horat. Quis non Sannionem ingeminare vidit: *Tremules naſo criſpante cachinno?* Perſius *ſat.* 3. Quis non mordacibus naſutulorum dicteriis obnoxius fuit? Et jam muſſare aliquos audio, labiiſque occluſis plenum ludibriis ſonum per nares edere. Quis ſubdolæ irriſionis ludibrium cavebit? Iſte verò etiam magnum intus clamat, Plaut. in milite, & ad calicem vigilanti ſtertit naſo? *Lucil.*

Declinemus hominem fraudulentum, ne nobis imprudentius agentibus inſuſurret, quod Cabbas ſervo aliquando vinum à menſa ſuſtollenti, dum ille in Mæcenatis gratiam, ut liberius uxorem ſuam tractaret, ſomnum editis rhonchis ſimularet, Infelix, an ignoras, quod ſoli Mæcenati dormiam? Plutarch. ſerm. amator. Sed in hoc homine naſumne video, an claſſico canendo tubam, aut elephanti promuſcidem? Ita ampla propendet à fronte moles.

Forte naſum talem Rudolphus Imperator habuit, cui obvius in anguſtiore ſemita aulicus, cùm à ſatellitibus cedere juberetur, *Regis*, inquit, *naſus viam implet, ut præterire nequeam.* Subridens Rex, flexo in alterum latus naſo, *Progredere*, inquit, *namque amovi digitis naſum, ne te impediat.* Æque naſutus fuit Garinus ille, in quem nonnemo ita luſit:

Quod quacumque venis, fuga eſt, Garine,
Cediturque tibi velut Tribuno,
Tandem deſine quaſi gloriari,
Naſo, non tibi, cedit ur Garine.

Illa tamen granditas, ſi aſſurgens clementer è medio, in aquilinam deſinit aduncitatem, prudentiæ, patientiæ, magnanimitatis præbere judicium ſolet. Neque apud Perſas olim honoratior fuit formæ ſpecies, quam illa Gryporum, quos dicebant, quod Cyrus iſta unci figura naſum habuerit. Cœlius *lib.* 8. *cap.* 2. Franciſcus primus, Rex Gallorum, Antiochus, traduntque Nicephorus *lib.* 2. *cap.* 37. aliique D. Paulum naſi fuiſſe aquilini. Quod in Carolo etiam Quinto, aliiſque Auſtriæ Principibus notatum fuit, quos cum animi magnitudine probitatis indoles mundo commendavit. Quam laudem quoque Mahometes ſecundus de ſe promulgavit, naſo uſque adeo adunco, ut ſummitas contingere labra videretur Jovius *lib.* 27. Vulturiæ potius rapacitatis ſignum.

Non accipitur in hanc Nimbrodi familiam Gryporum illud genus, uti ſtatim à fronte naſus intumeſcit. Corvinæ hoc eſt voracitatis, non aquilinæ ſtrenuitatis, impudentis animi plerumque nota. Neque muccoſæ, craſſæ, obeſæ naris homines huc referas quas, niſi emungas, & defeces, nullum ſapientiæ odorem percipiunt. Mendaces verò communi etiam luce indigni ſunt, quos adnata naſo pſydracia, & jonthi, ut in unguibus maculæ arguunt. Ille ſimis naribus, quales habuiſſe dicitur Socrates, in libidinem protervius effertur. Iſti rectis, effrænatæ garrulitatis; acutis iracundiæ, adapertis, animi, corporiſque firmi; obſtructis, dementiæ; obliquis ac intortis internæ pravitatis indicium præbent. Vix audeo in tam vili contentiſſimarum rerum fabulatione, divinæ Majeſtatis meminiſſe, quæ ex multorum interpretum mente in iracundiæ ſignificationem naſum ſibi tribuit 1. *Samuel.* 24. & in patientiæ naſum magnum, *Exod.* 34.

Qui verò habent craſſas pinulas naſi, ac illius extremum, pigri admodum ſunt, & ad boves ab Ariſtotele referuntur. Qui autem pinulas narium habent amplas, & rotundas, referuntur ad leonem, & moloſſum ex eodem Ariſtotele. Scipio ille Naſica, ſemel ac iterum Conſul ſic appellatus fuit à majoribus naribus, ut refert Cœlius *lib.* 24. *capit.* 5. & Alex. ab Alex. *lib.* 1. *capit.* 9. Qui autem habent nares oblongas, & cum extremo acuto, iracundi dicuntur ab Alberto Magno, Polemone, Adamantio, & ab aliis. Qui narium foramina habent patula, & expanſa, iracundi quoque judicantur ab eodem Ariſtotele, cujus ratio affertur à Fontano. Idem quoque Ariſtoteles rotundum naſum cum extremo obtuſo, indicium ait eſſe iracundiæ, hoc eſt propenſionis ad illam. Sic enim intelligenda ſunt omnia, quæ de hac re afferuntur.

Aures.

Fallor? An illic ab extremo terrarum Orbe Faneſios video aurium mole ad talos uſque propendente, quibus veſtium modo corpus contegant? In hoc etiam cœtu Midax Rex conſpicitur, cum aſini auribus ingenti ad caput ſpacio ſurrectis. Quem longo ſequuntur tardi Auritorum greges cum auribus hiſpidis, patulis, pendulis, craſſis, flaccis. Quis non in aſininis illis auribus aſininam naturæ indolem animos dejectos, ſtultitiam, tarditatem, ignaviam contuetur? Neque magno apud me in pretio ſunt, ſuccinctæ, minutulæque aures; quæ ſingularem ingenii perfidiam, levitatem, avaritiam deſignat. Rubor verò ille obſcænus quem delectet qui læſæ conſcientiæ, & admiſſæ turpitudinis documentum exhibet? Illas præ aliis exiſtimo aures teretes, & mediocri magnitudine decentes, quæ & ad audiendum aptiſſimæ ſunt, & ingenuæ honeſtatis documentum præbent. Et nihilominus aures magnæ & quadratæ optimos mores indicant apud Ariſtotelem, Galenum, & à Porta, obque carnis copiam diuturnam vitam ſignificant, cum denotent corporis conſtitutionem calidam, & humidam.

Os, & Genæ.

In ore, ac genis roſeo decore pubentibus, modeſtia, probitas, verecundia habitat. Hæ ſpecioſo virtutis tinctæ colore maximum juventutis decus, & ornamentum conferunt. Hæ pauperi gratiam conciliant, diviti dignitatem addunt, deformi venuſtatem, pulchro honeſtatis laudem attribuunt. Non eſt tanti veſtium cultiſſimarum decentia, non auri, gemmarumve ſplendor, non præcellentia formæ ſpecies, quanti genæ ingenuo pudore

pudore flagrantes, pudibundi animi veſtigiis impreſſis. Ex eo Comicus pater virtutem filii æſtimans: *Erubuit*, dicebat, *ſalva res eſt*, Terent. *Adelph. act. 4. ſc. 5.* Alium verò periiſſe arbitratus, cui pererat pudor: *Vide*, ajebat, *num ejus color pudoris ſignum uſque indicat.* Illa virtutis nota delectatus Diogenes, cum adoleſcentem ob verbum præcipiti elatum lingua erubeſcere, animoque perturbari videret: *Bono animo es*, inquit, *fili, iſtiuſmodi eſt virtutis tinctura*, Laertius.

Cui aſſenſus morum Romanorum Cenſor graviſſimus Cato, ſibi magis placere juvenes, dicebat, qui rubeſcerent, quàm qui palleſcerent. Quod rubor probam indolem arguat, pallor perverſam, Plutarch. *in apoph.* Quod honeſtatis veſtigium Demades in muliere pulchritudinis arcem appellabat, Stob. *ſerm.* 24. Neque alia ad ſummi honoris faſtigium via contendit Domitianus, quàm oris probi verecundia, de qua ad Senatum jactare auſus fuit: *Uſque adhuc certe animum meum probaſtis, & vultum.* Fuit namque ille, Suetonii teſtimonio, vultu moleſto, ruboriſque pleno, & aſſentiente Tacito Annal. 2. *Decorus, ignotis adhuc moribus, habitus, & crebra oris confuſio pro modeſtia accipiebatur.* Quæ in Demetrio tantum apud Senatum valuit, ut Philippo patri pluribus in curia criminibus impetito, nihil æque profuerit, quàm pudibundi adoleſcentis rubor, cùm oblatas à civitatum legatis criminationes depellere non poſſet.

Nihil igitur rei cum adoleſcentibus duri oris nequam nobiſcum eſſe debet, qui & impudenter dicunt, quod in buccam venit, & audacter faciunt, quod improba animi libido ſuggerit. Non probatur ille pallor, quo ad præceptorum monita, & objurgationes genæ turpiter inficiuntur. Non eſt illud virtutis, pudoris, modeſtiæ, ſed improbitatis, impudentiæ, obſtinationis pigmentum. Pudere eos malo, & rubere, quando eorum delicta arguuntur, quàm ridere, certiſque intractabilis animi notis ad capienda virtutum ſemina indignos, ineptoſque eos declarare. Talis Caligula erat, qui nihil magis in natura ſua probare dicebat, quàm inverecundiam, quæ nullum ipſi in deſignandis flagitiis ruborem affunderet, Suetonius. Quo vitio non male audirent Athenienſes ad ſignificandam impudentiam.

Admiror Naturæ providentiam, quæ juſta menſura fecit os grande, ubi major, & capacior ſtomachus. Unde tales videntur ad intemperantiam propenſi ex Magno Alberto. E contra os parvum. Os autem apertum ſtultitiæ ac ſtupiditatis eſt ſignum ex Ariſtophane. Oris ſuavitas, & fragrantia commendatur.

Labia & Mentum.

Quis in labiis, ac mento mentem habitare putet? Labia quidem dentium procæſtria, loquendique adjumentum, ſi patula fuerint, foraſque proruberent abundantius, ut in Mauris latronibus, audaces, impudentes, luxurioſos denotant. Sin ſuccincta, & adſtricta, modeſtos, ſobrios, largos ſignificant. Tenuitas illorum ſagacitatis, & eloquentiæ indicium præbet. Multum rubicunda puritatem ſanguinis, tenuitatemque carnis indicant. Cujus labia non bene ſunt tincta, ægrotant, ex Rhaſi, eorum exporrectio cogitabundi ſignum eſt. Alia leges apud Albertum *lib. de anim. tr. 2. cap. 9.*

Mentum cum naribus plerumque convenit, cujus acumen iracundiam, arrogantiamque. Obtuſio herbetudinem; fiſſio amicabilitatem, ut plurimum deſignat. Mentum breve ingenioſorum ſæpe eſt, cùm ſæpe annexum ſit cum magna amplitudine partis ſuperioris capitis, & copia cerebri. De mento bipartito vide Ariſtotelem *lib. 3. hiſt. animal. capit. 11.*

Dentes, & Lingua.

Qui raros, aut paucos habent dentes, ſunt brevioris vitæ, ſecus qui plures ex Hippocrate 1. *epid. ſect. 6.* & ex Ariſtotele. Qui verò cohærentes, & continuatos, feri ſunt, & agreſtes. Ita Pyrrhus Epirotarum Rex, qui unum tantum os in ſingula gingiva, non interruptum, teſte Plinio *lib. 7. cap. 17.* Ita & Euriphæus, Cyrenæus, Druſias, Pruſiæ Regis filius, referente Sexto Pompeio *lib. 11.* & Alex. ab Alex. *lib. 1. genial. cap. 19.*

Molares, ante pubertatem enati, breviorem vitam indicant, ſicut ſtirpes, quæ celerius florent, celerius evaneſcunt. Teſtatur Magnus Albertus ſe hominem cognoviſſe, cui anno octogeſimo dentes nati, & Zanilen Samothracenſi civi poſt centum quatuor annos apud Plinium *lib. 11. capite 37.*

Dentes nigri, fuligine offuſcati oſtendunt copioſa cerebri, aut ventriculi excrementa, tum præcipue ſi duriori ſint alvo ob excrementitias fæces detentas. Deſcribit Delrius in Cantic. 4. explicans illud: dentes tui ſicut grex tonſarum, conditiones dentium pulchrorum, ſanorumque.

Lingua verò ſubtilis, tenuis, acuminata, límata ex Scoto ſagacem hominem, ingenioſum, ſubtilem, & colericum ſignificat; eſt enim inditium magni caloris, ac ſpiritus, quibus competit extendere ac deducere in acumen inſtar ignis.

Lingua craſſa brevem vitam denotat. Groſſa, & immoderate prælonga ingenium rude, ut boves.

Longa, lata, rubicunda ſignificat morum bonitatem; alba corruptionem. Cùm enim ſpongioſa multum ſit, facile humores recipit, eiſque colore aſſimilatur. Ideo febres indicat, ut tradit Galenus *com. 5. in lib. Hippocr. de morb. vulgar*, addens, viridem linguam biliioſos, nigram melancholicos, humidam ventriculum, aut cerebrum humidum indicare.

Barba.

Sed quinam illi ſunt Barbæ Reges, prolifica pilorum ſupellectile in pectus propendente? An priſcæ memoriæ Philoſophos video, barbitio ſpectabiles, & pallio? An potius ex Quiritium Senatu venerabiles Senes, quorum in curuli ſedentium conſpectu victor Gallus, tanquam objectis Deorum vultibus obſtupuit, baculi etiam ictu perſtrictus, cum barbaram manum promiſſo capillitio admoveret? Hoc habitu paſtores Arcadas, & Auruncos patres, & intonſos, ſanctiſſimæ ſeveritatis Cethegos, Scævolas, Curios, Catones, Manlios vetuſtas depinxit, in quorum hiſpida coma, & demiſſa barba virtus ipſa habitare putabatur.

Duravit in Ticinium ad quintum Urbis ſeculum promittendæ barbæ conſuetudo, cùm juventus delicatior tonſoribus è Sicilia adductis mentum, caputque radendum permitteret, Plin. *lib. 7. cap. 59.* Hirta propendentis myſtacis coma antiquitus virilis animi ſignum erat, nullam ornandi, oblectandique corporis admittentis curam. Quare Diogenes cuidam barbam abradenti: *Nunquid naturam*, inquit, *accuſas, quod te virum fecerit, non mulierem?* Lacon verò Senex interrogatus, cur barbam

bum aleret ſylvoſam, *ut* dixit, *intuens canos, nihil indignum illis committam*, Plutarch. *in Lacon.* In quam mentem alius dixit: *Barbam alo, ut virum me genitum eſſe, cogitem, & viriles virtutum obeam functiones*, Lycoſth.

In Nazaræis coma intonſa votum ſignificavit Deo religioſè nuncupatum, Joſeph. *lib.* 5. *antiq.* Qui poſtremis tamen temporibus, eviteſcente jam majorum inſtituto, pilos detonſos in ſacrificii ignem conjiciebant, ut hoc modo pietatis perfectionem teſtarentur. Ita apud Græcos Threpteria celebrabantur, quando præciſum in ætatis vigore capillum Deorum honori conſecrabant, Cœl. *lib.* 7. *cap.* 23. Athenis verò Ephebi, Theſeo authore, primam barbam Apollini dedicabant, Plutarch. *in Theſeo.* In gravi etiam luctu apud Græcos uſitatum fuit, ut barbam reſcinderent, quod Pentherium nominabant, Cœlius, quem Ægyptii ſacerdotes morem uſurparunt, quoties mortuo Api imminentium calamitatum metu percellerentur. Polyd. *lib.* 4. *cap.* 8. Quod Mileſii etiam feciſſe dicuntur, Sybari à Crotoniatis direpta.

Summo alioquin apud Græcos, & Germanos veteres honori fuit barbam, comamque nutrire. Primus Alexander morem illum abrogavit, qui cum Dario congreſſurus acie, Parmenioni injunxit, ut radi Macedonum menta curaret, ne innexis barbæ manibus hoſtilem injuriam paterentur, Plutarch. *in Regum apophr.* Quod imitati ſunt Germani, maximè cùm ſub Lothario Imperatore in caſtris ad Spiram, luxurians pilorum ſeges fulmine exureretur. Grant. *lib.* 6. *Metrop.* Judæis pudori, atque ignominiæ fuit, barbam radi, qua turpitudinis nota cùm Davidis Legatos Anon, Moabitarum Rex affeciſſet, atrociſſimum bellum concitavit, quod ipſi, regnoque perniciem à attulit Reg. 2. *cap.* 10. Venit mihi hoc loco in mentem Solimi Turcarum Imperatoris, qui raſa barba non velle ſe ad patris Bajazetii exemplum, pilos nutrire dicebat, ne Baſſæ manibus injectis Principem ducerent, quò vellent, ut patri ſuo evenerat.

Interea non poſſum, quin cum Democrate veterum quorundam de ſchola dementiam rideam, qui cum barba philoſophantur, tum ſe philoſophos rati, ſi ingentibus pilorum ſcopis pallium, peramque obumbrarent. Ille rogatus, quam Philoſophiæ ſectam profiteretur, ſuccuſſus vehementiore viſu: *Quid ſtultius eſt*, inquit, *quàm ut homines ex barba Philoſophum æſtiment?* Qualem de villis, filiſque piloſis Philoſophum egregie aliquando Ariſtippus excepit. Invitaverat ille Ariſtippum in Dioniſii domum, ut conſtratum pretioſis teſſellis pavimentum, regiumque ædium apparatum, & luxuriam perſpiceret. Quod cum feciſſet Ariſtippus, circumſpectis omnibus, ſputum oris in barbam hominis rejecit, cùm in tota domo nihil videret, ad excipiendum oris retrimentum opportunius, Laert. 2. *cap.* 8.

Sed hoc Cynicam ſapit inverecundiam. Herodes Atticus civilius iſtius ſectæ hominem tractavit. Petebat ab illo quiſquam barba tenus Philoſophus nummos ad panes coëmendum. Interrogatus verò, quiſnam eſſet? irato vultu, Philoſophum ſe ſe reſpondit. Cui Herodes: *Video*, inquit, *barbam, palliumque, Philoſophum verò non video.* Nequam homines, qui virtutem ſupercilio, ſapientiam pilo, profeſſionem veſtium habitu ſimulant, ſtruthionibus ſimiles, qui cum volare non poſſint ſpeciem tamen volandi habent.

At quid hoc monſtri eſt, quod video? An hîc fœminæ etiam alunt myſtaca, viris quibuſdam barba exutis? Neque enim credo Minervæ apud Pegadenſes ſacerdotes eſſe, quibus, ſi quid publicæ calamitatis impenderet, barba germinante mento adnaſcebatur, Herod. *lib.* 8. Strabo *lib.* 13. Aut mutato ſexu homines in diverſi generis habitum tranſiſſe, ut Cœnidi evenit, Elati Regis filiæ, quæ voto ex fœmina vir factus Cœnei nomen aſſumpſit. Ovid. *l.b.* 11. *metam.* O Virgines, barbitium illud veſtrum caloris, roboriſque pluſquam feminei copiam ſignificat, quæ virile jugum invita ſine dubio cervice patitur. In aliis inſita frigiditas, obſtructis, obſeratiſque meatibus, obſideri mentum pilo non permittit. Quam eunuchi indolem ſequuntur, dum frigiditas calorem interpellat, & ſiccitas pabulum oblædit. In viris tamen quandoque etiam nimia meatuum capacitas barbitii meſſem fruſtratur, evaporante fumo, antequam conſreſcat. Quæ pilorum in mento raritas; atque infrequentia tacitis hominum ludibriis in Caligula exagitata fuit. Neque minus in Juliano Apoſtata, qui ad coërcendam hominum illuſionem librum ſcripſit μισοπώγωνα barbæ oſorem dictum.

Porrò barba perfectionis ſignum eſt, ideoque Romani Deos ſuos barbatos pingebant. Rectèque notavit Baronius in diverſis locis diverſas conſuetudines circa barbam apud Orientales, & Occidentales. Quod autem viro ſubcreſcat, non autem mulieri, calori adſcribitur, vi cujus in viro vapor excrementitius, ac ſiccus evaporeſcit ad cutem. Si autem menſtrui curſus ſubſiſtant in ſemina, parvi pili proſiliunt in mento, ut refert Ariſtoteles *lib.* 3. *cap.* 11. *hiſt.* accidiſſe mulieribus ſacerdotibus in terra Choria, & cuidam Helenæ natæ 1578. in Epiſcopatu Leodienſi, ut ſcribit Gilbertus Uvoſcius medicus.

Copioſa barba copiam caloris, & humorum fuliginoſorum indicat, eſtque ſignum fortitudinis, & audaciæ, ac etiam propenſionis ad libidinem.

Qui citò barbam emittunt, calidi ſunt, qui tardius, frigidi. Barba rara frigidum quoque corporis habitum indicat, quod nullos excernat vapores terreos, & ſiccos, nec educere valeat pilorum procreationem. Aliquando tamen ſignificat hominem valde calidum, quia virtute copioſi caloris, laxatis poris, vapores univerſi exhalant. Valde etiam humidum nonnunquam ſignificat, ideoque terrea fuligo non excernitur. Unde loca humida barbam non progignunt, & hac fortaſſis de cauſa ſpadones non imbarbeſcunt, quia humidiſſimi, & ſi addatur cauſa defectus caloris.

Collum.

Qui collum craſſum habent ac plenum, relati ab Ariſtotele ad tauros, animoſi ſunt. Oritur namque animus ex magno calore eoque efficacior, quò contractior. Contractior autem ſi parvum eſt cor. Ideo namque cervi, quia cor magnum habent, ſunt timidi. Colligitur autem ex craſſitie, ac plenitudine colli parvitas cordis, & caloris copia.

Collum verò tenue ac prolixum ſignificat timiditatem, & refertur ad cervos ex Ariſtotele. Ex eo enim indicatur caloris inopia, & nervorum exilitas. Suetonius *in Caligula cap.* 5. ſic eum deſcribit: Pallidus colore, corpore enormi, gracilitate maxima cervicis, & crurum, oculis & temporibus concavis, fronte lata, torva, capillo raro, & ſupra verticem nullo, vultus natura horridus. Ideoque timidiſſimus, quare ſæpe in bello fugit cum ſumma ignominia.

Lupus

Lupius & vitulus marinus colla habent breviſſima, ideoque voraces ſunt, taleſque dicuntur, qui habent collum breve. Rationem reddit Niequetius, aliaque addens de collo, humeris, dorſo, pectore, brachiis, axillis, mammis, coſtis, lumbis, ventre, umbelico, coxis, femore, genu, crure, teſticulis. Nos de manu poſtea.

Pedes.

Habens pedes exiguos, anguſtos, animi mollitie laborat. Unde ab Ariſtotele inter feminas enumeratur. Ejuſmodi pedes habuiſſe Telemachum ait Homerus.

Quibus verò pedes agiles ſunt, magni, beneque compacti, ac nervoſi, vegetas habent animæ vires. Quare Ariſtoteles cenſet omnem velocem, ac robuſtum virum magna ſpirituum animalium copia abundare. Spiritus enim quaſi ignis, ignis autem proprie agilitas. Ideo Pyrrhus, Achillis filius, à pedum ignea celeritate ſic appellatus, teſte Cælio *lib.* 5. *cap.* 3. à meridie ad veſperam ſeptuaginta quinque millia paſſuum perpetuo curſu tranſigebat, cum tanen annum decimum nondum attigiſſet, ut narrat Plinius *lib.*7 *cap.* 20. Sic Philonydes, Alexandri Magni Curſor uno die centum quinquaginta milliaria conficiebat. Simile refertur à Strabone *lib.* 15. de quadam gente Indica, & de Trogloditis Solinus.

Inceſſus.

De hoc ſufficit oſtendere locum D. Ambroſii *de offic. cap.* 2. & 18. cui addendus eſt Eccleſiaſticus cap. 15. *ex viſu cognoſci virum, & occurſu faciei ſenſatum, amictum corporis, & riſum dentium, & inceſſum enunciare de illo.* Thaſſelus monachus *Hecatontade* 3. *ſent.* 65. geſtus exteriores, inquit, ſigna ſunt motuum intrinſecus latentium, ut arborum incognitarum fructus producti. Baſilius verò *epiſt.* 1. ita præmonit: *Inceſſus neque ſit, ut animæ exolutionem declaret, neque rurſus vehemens, ac inſolens, & concitatus, ut temerarios ejus impetus oſtendat.* Unde non immerito phyſionomicus conjecturas ex inceſſu de hominis temperie, & affectibus mentis circa inclinationem naturalem plura coniciunt.

Celer viro eſt proprius, & calorem indicat. Unde refert Macrobius *lib.* 2. *Saturnal. cap.* 3. quod cum Piſo, gener Ciceronis, tardius incederet, filia autem velocius, dixit ironice ſubridens, ille ambulat tanquam femina, iſta tanquam vir.

Tardus autem inceſſus frigus, pituitam, melancholicam conſtitutionem, pigritiem, ſegnitiemque ſignificat, ideo mulieribus, ſenibuſque propria, teſte Alberto. Quare anus Plautina ſui tarditatem inceſſus excuſans, dicebat, onus maximum portare, annos ſcilicet 74. Ideo Salamandra inceſſu eſt tardiſſima, ſtupida, & frigida.

Graviter verò ambulantes cogitabundi ſunt, ac plerumque bene affectæ mentis. Unde ſacerdotes ſecundum Canones, & D. Auguſtini regulam, gravitate inceſſus mentis gravitatem oſtendere debent.

De Chiromantiæ naturali.

De Manu, quæ mirabilis eſt Naturæ miraculum Zoroaſtro, totius corporis munus Iſidoro, humanæ vitæ præſidium, amicitiæ ſedes, corporis, ac præcipuæ capitis propugnaculum Lactantio, ut Aſtronomicæ Chiromantiæ vanitas eliminetur; hæc obſervanda ſunt.

De Manibus carnoſis, mollibus, longis, &c.

Manus valde carnoſæ copiam humoris indicant. Caronamque temperiem humidam importat. Nimia autem humiditas officit ingenii bonitati. Unde carnoſi ſunt ingenii hebetioris. Sic etiam durities manus, vel carnis ſenſuum hebetudinem ac ſubinde intellectus denunciat. Contra ex Ariſtotele 2. *de anim.* carnes molles vivacitatem, ſolertiam, magnamque ad cunctas diſciplinas capeſſendas idoneitatem portendunt. Pluresque rationes affert Hippocrates *lib.* 1. *de part.* docens, nihil in primis prudentiæ magis deſervire, quàm ſanguinem ſubtilem, ac purum, ex quo provenit mollis caro, ſicut durior ex craſſo, & terreo. Et quia caro eſt ſenſorium tactus, quo mollius ſenſorium, eo magis ſpeciebus pervium ſenſibilibus. Senſus autem ſunt intelligentiæ nuncii, atque adminiſtri. Ac etiam quia mollities carnis indicat excrementoſam materiam, quæ indurari potuit, perfecte ſecretam eſſe, atque evaporaſſe. Cùm enim caro mollis ſit magis aperta, & pervia purgationi materiæ excrementitiæ ſummopere deſervit; unde optima corporis temperies.

Secus autem dicendum eſt de mollitudine muliebri, ſi ex ſpumoſo, aëreo, & contemperato calido abſque pituitæ copia nata non ſit, ſed ex abundanti humore aqueo proſiliente. Unde tardæ ſunt, ac pigræ.

Manus autem ſubtiles, & longæ timiditatem prænunciant, cujus rationem reddit Camillus Baldus.

De Manibus magnis, parvis, & piloſis.

Manus magna, articulata, & nervoſa robuſtos viros ſignificat ex Ariſtotele. Arguit enim copioſum calorem. Ideo Claudius Imperator pugno dentes equi excutiebat, Longimanus Perſatum Rex, & Septimius pollice currum nitentem repellebant.

Craſſæ ac breves manus cum parvis digitis ſignificant pigrum, obtuſum, & hebetem. Nam indicant parum caloris, & multum craſſæ materiæ atque humidæ.

Qui verò habent manus piloſas luxurioſi ſunt ac feri, & agreſtes, ut Iſau, qui non ſolum manus, ſed & totum corpus piloſum, & hiſpidum habebat, Jacob contra. Manus ſiquidem piloſa immoderatum caloris fomitem arguit.

De Lineis manuum.

Quibus à natura deſunt lineæ in manibus videntur elanguiſſe vires potentiæ formatricis. Poſſunt tamen ex ætate ingraveſcente vel ex gravioribus morbis, aliave de cauſa lineæ obliterari.

Qui longiores ac per totam manus palmam productas lineas habent, longiorem vitam protrahere creditur. Contra, qui breviores ex Ariſtotele 1. *hiſt. capit.* 15. in hæc verba: *Pars interior manus vola dicitur carnoſa eſt, ſciſſuris vitæ indicibus diſtincta; longioris ſcilicet vitæ ſingulis, aut binis ductis per totam; brevioris binis, quæ non longitudinem totam deſignent.* Fuſius hoc idem habet *ſectione decima probl.* 48. & *ſect.* 34. *problem.* 10.

Lineæ profundæ, rectæ, altæ, expreſſæ, amplæ,

plæ, in longum tractum continuo productæ, vivo calore pellucidæ, vitam indicant parum infirmitatibus obnoxiam. Secus lineæ tenues, abruptæ, conciſæ, in plures ductus confractæ, decurtatæ, inciſæ, aliarumque linearum interventu divulſæ, exiles, & veluti in ſurculos & ramulos inciſæ. Sic enim denotatur imbecilla formatrix facultas, & defectus caloris.

Quid autem conjectari poſſit ex linea vitali, ſive cordis, cerebri, hepatis, & mentuli, ac de partibus principibus, quibus correſpondet, vide Nicquetium, & alios. Id certum, quod ſi ex aſtris, & phyſionomia tantum conjectura, & levis ſuſpicio acquiri poſſit, multo minus ex lineis manus. Unde contemnendi, qui ex lineis manuum judicant de vita longa & brevi, infirmitatibus & ſanitate, & quod pejus, qui de actibus liberis, fortuitis, & contingentibus, de quo infra.

De Digitis.

Digiti craſſi, & breves ſunt ſtolidorum, rudeque ingenium portendunt, ut tradit Albertus, & Polemon. Nam infertur redundans materia; unde craſſities, parumque caloris, unde brevitas. Quare ante cibum craſſiores ſunt digiti; nam redundant fumi varii, pravique humores, qui accepto cibo evaporant, ac ſubinde digiti gracileſcunt.

Digiti etiam cum articulis craſſis pravam corporis conſtitutionem indicant. Si recte retro flectantur ingeniioſos, & loquaces oſtendunt homines ob humorum tenuitatem, ac ſubtilitatem.

Digiti longi edacem hominem arguunt. Qui autem pollice conſtant breviori, ſed craſſiori, valde robuſti ſunt. Sic Maximus Imperator robuſtiſſimus, pollice fuit tam vaſto, ut uxoris dextocherio uteretur pro annnulo ex Julio Capitolino, Dextocherium autem muliebre brachiorum ornamentum eſt, quod ex auro in annuli lati formam, gemmiſque pretioſiſſimis integebatur.

De Vnguibus.

Ungues, ſi abunde ſubcreſcunt, excrementorum abundantiam ſignificant; ut in febricitantibus videre licet. Ex Ariſtotele *lib.* 2. *de generat. animal. cap.* 6. homines reſpectu cœterorum animalium maximo calore abundant, ideoque minus de excrementis terreis, & incoctis, & ungues habent aliis minores.

Ungues aſperi, & rotundi ex Alberto oſtendunt inclinationem ad luxuriam. Ex rotunditate enim magnus arguitur calor, moderatuſque humor, qui à calore conſumitur.

Ungues item aſperi, & adunci, calidam, ſiccamque naturam indicant, breviorem ideo vitam, & infecunditatem, referenturque ad aves rapaces & carnivoras. Tabe laborantibus ob nimiam ſiccitatem ungues recurvantur.

Ungues verò craſſi, vel carni adhærentes hebetem, ſtolidum, & imprudentem denunciant. Contendit autem Georgius Valla *in ſuis probl.* idipſum indicari ex parvis, & anguſtis; nam parum caloris indicant.

Ungues autem nigri, & parvi melancholicorum proprii ſunt. Tales ſenum ungues, imo & totum corpus ob defectum caloris.

Ungues plani, albi, molles, tenues, ſubrubentes, bene lucidi optimum ingenium indicant. Quod ſignum raro fallere notavit Albertus. Nam optimam carnis temperiem; cujus conſtitutionem ſequuntur ungues, enunciant.

De Signis unguium.

Hieronymus Corteſius, aliique plures vanis. mas, & plane ſuperſtitioſas unguium notis ediderunt; ex illis auſpicantes fauſta, & infauſta, ac etiam libera. Quod pertinet ad chiromantiam judiciariam, damnatam à Sixto V. Fauſta quidem ex notis albis, infauſta ex nigris. Unde autem id colligant, ignorant. Ideoque in his intervenit pactum implicitum cum dæmone, qui, ut ſæpe diximus, ſtudet his vanis ſe immiſcere.

Id autem phyſice accidere dicimus cum Alexandro *lib.* 1. *probl.m.* Nimirum ex phlegmate oriri albas notas, nigras ex melancholia, quæ albugines appellantur, & potius in unguibus manuum, quàm pedum gignuntur, & in pueris magis, quia prodeunt ex pituita. Hæc autem magis abundat in pueris edacioribus. Pedes verò per motum, & agitationem materiam magis digerunt, quàm manus.

Tradit Joannes Tardinus, hujuſmodi maculas quandoque intra ſeptem, aut decem dies à radice ad extremitatem uſque, imo aliquando antea, evaneſcere. Interdum autem digeritur excrementitius humor. Credit enim hic autor cum nonnullis aliis, ungues animatos eſſe.

De Manu dextera, & ſiniſtra, deque Ambidextris.

Agunt de his Hippocrates, Ariſtoteles, Nicquetius, & alii. Nos id tantum advertimus, quod pars dextera calidior, & valentior eſt ſiniſtra. Iccur enim dexterum eſt. Verum ex Ariſtotele *de part. cap.* 4. cor vitalis caloris fons exiſtit in medio corporis, ſuo tamen turbinato mucrone ad ſiniſtrum latus vertitur. Os vero illud, quo ſpiritus emittuntur, dextrorſum obverſum eſt. Imo cùm in eo ſint duæ cavitates in dextera ſpiritus, qui ſanguinis portio eſt calidiſſima, continetur, in ſiniſtra frigidior ſanguis. Unde ſiniſtra humidior & frigidior. Ideo ſiniſtrum oculum citius, quàm dexterum contrahimus, quia humidior eſt, unde facilius patitur.

De Humorum indiciis.

Magna eſt humorum, ac morum in homine conſenſio, ut vitia, ac virtutes, non alio pene ex fonte, quàm ex corporis habitu, ſuccorumque temperatura redundent. Hinc mens humana miris modis afficitur varièque conturbata in diverſos ſtatus detorquetur. Hinc aut ad vitia, aut ad virtutes vehementiore cupiditatis impetu propendemus. Hinc ad intelligendum, & ſapiendum magis, minuſve valemus, ad expediunda negotia paratiores, tardioreſve ſumus, ad obeundam civilis vitæ functionem imparem curam, ac dexteritatem conferimus. Hinc aliàs procelloſo ſolicitudinum æſtu jactamur, aliàs ſedatis, reſtinctiſque perturbationum motibus in ſecura tranquillitate verſamur. Nunc ſubditis iracundiæ facibus ferocimus; aliquando benigni ſermonis, morumque facilitate omnium in congreſſu gratiam demeremur.

Neque aliter ut corpus pro diverſa humorum affectione variatur, & aut collapſa valetudine languet, aut integra, incorruptaque ſanitate omnes officii ſui partes probe, alacriterque exequitur; ita ab eodem principio animus in diverſas morum ſpecies

ſpecies transformatur, & convenientem temperamento corporis habitum aſſumit. Si ſua illi perſiterit moderatio, apta, concinnaque humorum commenſuratione, mores integri ſunt, atque incorrupti, mens placida, ac ſedata, animus acer, atque induſtrius, vitæ totius probitas ſpectata. In ſermone comitas, in vultu benignitas, in geſtu decentia, in fræmandis cupiditatibus moderatio, in capiendis conſiliis providentia, in obeundis negotiis dexteritas eluceſcit. Sin imbutis vitioſa qualitate humoribus intemperies dominetur, cum corporis ægrotatione animus illico ſanitate ſua ſpoliatur. Ira, excandeſcentia, obtrectatio, metus, pavor, ſollicitudo, æmulatio, cæteræque malarum libidinum peſtes erumpunt, quæ rationis obluctatæ imperio hominem à recta virtutis via abducunt, & profundo ſæpe exitialium errorum, miſeriarumque immergunt.

Faculas videmus minus exhibere lucis, quando impolito, parumque nitido inſeruntur candelabro, ita mentis lumen fœculentis humorum offuſum tenebris, obtorpeſcit, obtuſaque rectæ rationis, & conſilii acie, pro violento cupiditatum impetu in ſuam perniciem impellitur. Vitalis hic præcipuæ ſpiritus ſunt partes, qui contracta ex impuris humoribus labe, diffuſuſque per univerſum corpus, animi ſerenitatem perturbat, morum integritatem deperdit, hominem ad enormes perverſarum libidinum impetus avertit.

Neque enim magis in placido ſecuritatis portu acquieſcet, quàm in tempeſtuoſo mari navicula, validiſſimis aurarum flabris huc atque illuc acta. Ut enim incumbens terræ, matique ventus ſæviſſimas tempeſtates excitat, commotiſque in alto fluctibus littora aggereſque convellit, ac lacrymabilem ſatis, atque animantibus noxam infert; ita turbulenti in corpore ſpiritus horribiles animi motus cient, jactatumque perturbationum impetu pro arbitrio verſant. Fruſtra obluctatur ratio, dum impotens ſui cupiditas velut navem excuſſo nauclero, avulſoque clavo, damnoſis errorum ſcopulis hominem impingit.

Ex hoc humorum, ſpirituumque ſeminario, tanta inter homines morum, atque ingeniorum pullulat varietas. Hinc una anima in uno homine tam multiplices ſæpe actiones edit. Hinc illa cogitationum, cupiditatum, affectuum, perturbationum diverſitas oritur, quæ ſumptis ex aëris, alimentique natura viribus rationis frænum excutiunt, niſi fulta divino præſidio hoſtilem à ſe impetum propellat. Intueamur illos aurigas, bajulos, vectores, ſalſamentarios, quique aut ſub armis duram vitam agunt, aut in luſtris popinariis lutulenta vinorum fæce paſcuntur, quàm illi ex craſſo, impuroque ſanguine aſperos habent mores! Quanta in hoc hominum genere eſt ferocia! Quanta inhumanitas! Quam gerunt pectora obtuſa, nullis conſcientiæ ſtimulis perfodienda, nulla bonorum reverentia, nullo religionis metu, nulla turpitudinis verecundia emolienda? Non eſt illa morum immanitas in defœcati, ſincerique ſanguinis hominibus, qui animo placido, ac ſedato ad humanitatis, & benevolentiæ ſtudia propendent, turbulentos cupiditatum motus comprimunt, pudore, ac verecundia in officio continentur, ratò aut ira exardeſcunt, aut vindictæ cupiditate accenduntur, aut malæ libidinis impetum admittunt. Quod ſi vel incommodi accepti indignatione, vel cupitæ rei deſiderio tacitè, latenterque effervescant, atque intra ſe tumultuari incipiant, ut cum indignatione ventorum mare cohorreſcit, ſuſpenſis in alto undis, ſolutaque magis tranquillitate, quàm fluctibus excitatis, confeſtim adhibita in conſilium ratione, motus exorientes componunt antequam in graviorem tempeſtatem erumpant.

Nulli quidem tam ſunt abditi animorum receſſu, nullæ tam reconditæ intimiſque penetralibus retruſæ pectorum latebræ, quas non humorum in corpore exundantium dominatio aperiat, & in conſpectu ponat. Ut in quoquam aut pituita congeritur, aut bilis exuberat, aut ſinceri ſanguinis copia abundat, ita ad certa morum ſtudia conformatur, & ex temperati corporis ſtatu animi habitum adſciſcit. Atque ut aër, pro diverſa cœli temperie, variæ qualitatis ſpiritum herbis, atque animantibus affundit, ita humorum in corpore moderatio ſuam animo vim impertit, illique aut ſalutarem virtutis auram adſpirat, aut exitialem vitiorum peſtem affert.

Veniat huc in medium pituitoſus ille, corpore adipoſo, facie albicante, cute glabra, capillo ſpiceo, inceſſu tardo, oſcitando, pandiculandoque fœdam ore illuviem reiiciens. Noſco indolem tuam, homo. Teneo corporis animique tui ſtatum, non minus, quàm ſi eodem tecum ovo natus eſſem. Caput quidem moleſta gravedine opprimitur. Fauces tuſſi, ac raucedine infeſtantur. Os, ac nares mucco affluente redundant. Corpus univerſum, manante in partes inferiores uligine ad ſomnolentium, ad deſidiam, ad veternum inclinat. In curandis officii ſui partibus tardum, inhabile, impeditum. Animus ſopito, immerſoque frigidæ ſentinæ calore, hebet, ingenium languet, memoria vacillat, ſenſus obtuſi ſunt, ad præſtantium doctrinarum ſtudia, ad res dextre gerendas, ad gloriam magni nominis parandam, exigua à te ipſo præſidia obtines.

In eo laudem mereris, quod miti, ſedatoque es ingenio, quod à naturæ acerbitate alienus vix unquam ſtomacho, atque iracundia effervescis, non technis, fallaciiſque alios circumvenis, non ſicam vibras, non venena ſpargis. Nihil in te cum Antonio Cæſar agnoſcit, quod aliquem ipſi metum, ac formidinem incutiat.

Tuus, bilioſe, pallor, & illa compacti corporis gracilitas, illa flammeæ faciei fuſcedo, illa criſpi capillamenti nigrities, volubilis lingua, hiſpida cutis, majores, promptioreſque habet nocendi vires. Ut enim eſt in te animus acer, alacer, erectus, qui ad res præclaras ſtimulos tibi admovet, atque incitamenta ingenium ſolers, acutum, inquietum, ita dolis, inſidiiſque moliendis ſingularem aptitudinem habes, atque ut apes ingentes animos parvo ſub corpore geſtant, ita modico in corpore magnos alis ſpiritus, iram facile concipis, facile deponis, negotia ut expedis dexterrimè, ita eludis ſæpe ſocium vaferrime, in venerem præceps, in honorum certamina proclivis, impiger, iracundus, inexorabilis, acer.

Væhi! tamen tibi, ſi bilis illa tua, aut exuſta nimii caloris vi, aut computreſcens atram fuliginem concipiat, atque aut ex naturæ indole, aut diuturni mœroris carnificina, aut ſuppreſſo naturæ profluvio, aut jugi ſtudio, & intempeſtiva lucubratione in melancholiam devergat. Namque ut atra nubes ſoli offuſa, radios illius intercipit, ac lumen offuſcat, ita bilis deflagratæ cineres mentem obducunt, omnemque ingenii lucem homini præripiunt.

Hinc igitur denſa fuligine cerebro impleto, corpus

corpus affligitur, animus male habet, homo difficilis, querulus, morosus, durus, intractabilis, præfractus, avarus redditur. Multa est in illo invidia, æmulatio, amarulentia, odium, indignatio, malignitas, dolor animi inexhaustus, solicitudo, anxietasque, nulla consolationis medicina corrigenda. Quod si invalescens deterrimi humoris vis in principes partes imperium sumpserit, mentis oritur alienatio, qua sibi alii cervina ad frontem cornua; alii pendulam ad nares caudam affinxerunt. Quidam in lupos, in millii semina, à gallinis devoranda, in mortuorum spectra commutatos se crediderunt. Nonnull capita, ventresque intus ranis, muribus, bufonibus obsideri sunt imaginati. Multi ad desperationem, ac diffidentiam delapsi calamitoso, funestoque exitu vitam finiverunt.

Nullum quidem isti sanguinei habitus, quem in proximo video florido vultus colore, subnigro capillo, rutila barba, elegante aspectu, amabili, & gratiosa corporis venustate, ab isto solicitudinis impetu periculum impendet. Sincero, defæcatoque sanguine scatet, quo neque corporis ullus status ad proferendam vitam, ac removendam senectutem est commendatior; neque ad capienda virtutum, scientiarumque magnarum semina magis laudatus, maxime si modica bile temperetur, & salutari educationis præsidio fulciatur. Adolescit enim in uberrimam frugem illa boni sanguinis indoles, ut vites, arboresque generosæ pretiosos ferunt fructus, si fertili depactæ solo, dum adhuc teneræ sunt, diligenter educentur.

Delitescit sub hoc humore expedita mentis agitatio, morum amabilis venustas, dicendi facultas, agendi dexteritas, singularis ad imitandum quidvis aptitudo. Quæ dotes cùm ætatis, caloriisque nativi accessu, quotidiano usu, atque exercitatione communitæ, magnum sæpe Reipublicæ gerendæ usum, atque ornamentum contulerunt.

Sin ille meraciſſimi sanguinis liquor nulla calidæ bilis acrimonia coërceatur, effervescentis instar musti, in venis ebullit, animique puerilem mobilitatem, atque inconstantiam parit. Nulla est in vultu, gestuque corporis modestia, in moribus gravitas, in agendis rebus prudentia, in judicando ratio, in moderanda vita consilium, in persequenda virtute, gloriaque diligentia. Nihil animo cogitatur serii, nulla de gravioribus rebus instituitur meditatio.

Compesce, adolescens, exultantem inaniter sanguinis ebullientis spiritum, coërce vitulantem indecorè immodestiam, adjunge tibi prudentes vitæ moderatores, aut instabilis illa, volubilisque naturæ tuæ conditio ad luxum, ad obscænos amores, ad dissipandum patrimonium, ad turpia Bacchi, Veneriſque studia, ad detestanda malarum artium exercitia desciscet.

Neque homines tantum singuli, sed nationes universæ, ex illa corporis temperie, studia, moresque suos moderantur. Quis Asianam nescit mollitiem, impetus evanidos, iras citò conceptas, citò defervescentes, ingenia prompta, solertiam, industriamque obeundis negotiis singularem? Sanguinis, cæterorumque humorum hoc facit tenuitas, quæ & ingenii vim intendit, & iras ad primum plerumque impetum deflagrantes, inflammat. Aliam in objectis Aquiloni populis indolem animadvertes, quos sanguis crassus, densique Spiritus tardiores quidem reddunt, & hebetes, sed ad pericula suscipienda impavidos, ad perficienda negotia constantes, ad tolerandas molestias firmos.

Consultatio XCVII.

An & quatenus Divinatio Physionomia, Chiromantiæ, Spatulamantiæ sit licita? Sive

An & quatenus Physionomia, & chiromantia sapiant hæresim manifeste?

Physionomiæ generale nomen est ad Physionomiam naturalem, & vanam, sive judiciariam. Physionomiam naturalem artem esse, tradit Aristoteles *in libello de Physionomia*. Nam anima & corpus se sequuntur, nec est impassibilis anima à motibus corporis, ut patet in ebrietate; & ægritudine, & è contra corpus passionibus animæ vexatur, ut liquet in actibus amoris, odii, timoris, doloris, voluptatis.

Ex quibus, subdit Aristoteles, accipiuntur prænotiones conjecturales ad futuras affectiones, sive potius propensiones ingenii acumen, vel ruditatem, ex corporum, atque membrorum quantitate, figura, habitu, proportione, colore, temperie, motu & hujusmodi aliis. Et quia hæc est ars conjecturalis tantum quoad futura, ideo licita dicitur. Hanc sententiam tutatur Nicquetius *lib. de physogn. cap.* 5. eo modo, quo Physica, Philosophia moralis, Rhetorica, & similes.

Dividitur autem physionomia in physionomiam, sive Metoscopiam, speciliter dictam, quæ considerat frontem, totamque faciem, Chiromantiam quæ constitutiones, ac lineas manus attendit, quæ organum est organorum, & pedomantiam ex humano pede conjectantem, & Onychomantiam ex ungue pueri impolluti investigantem. Alii addunt spatulomantiam, quæ in animalium armo, & omnibus partibus signa, & lineas repertas observant, excepta facie, manu, & ungue; sed & omnia corporis membra investigat, præcipue superiora, ut caput, ejusque partes.

Divinæ autem physionomiæ non extat exemplum, quòd scilicet Deus miraculosè immutaverit faciem, vel partes aliquas hominis ad aliquid significandum. Dæmon verò potest suis præstigiis facere, quod facies, aliæve hominis partes appareant aliter quàm sunt. Nequit tamen revera faciem immutare, nisi applicando activa passivis, quibus potest causare illas accidentales mutationes, quæ ex infirmitate, aut sanitate, aliisque similibus dispositionibus causari possunt.

Porro physionomiæ naturalis consideratio duplex est. Immediata & mediata. Immediata respicit internum corporis temperamentum, ac humorum proportionem, & naturales propensiones. Mediata vero respicit futuros effectus naturales, qui ex temperamento possunt naturaliter prævideri. In prima consideratione hæc ars procedit ab effectu ad causam, quia naturalia accidentia externa corporis sunt effectus temperamenti interni, quod ex illis investigatur. In secunda verò consideratione procedit ex effectu ad coeffectum, scilicet ad effectum ex communi causa procedentem, & sic ex uno effectu alium investigat per media naturalia.

Quare

Quare dicendum eſt primo. Divinatio phyſionomica naturalis ex membris corporis, & metoſcopica ex vultu hominis, prædicens corporis, ſive animæ ſenſitivæ propenſiones, vel affectiones, rationibus naturalibus innixa, non cum omnimoda certitudine, ſed cum formidine conjectans, non eſt illicita. Unde conjectari ac prænunciari poteſt naturalis propenſio corporis, ejuſque diſpoſitio, temperamentum, bona, vel mala valetudo, animi affectus, acutum, aut hebes ingenium, & id genus alia, quæ non excedunt ordinem naturæ. Hæc enim poſſunt probabiliter per conjecturam, non autem certò ex ſignis agnoſci, nec hujuſmodi divinatio ſe extendit ultra illud, ad quod pertingere poteſt ordo naturalis. Atque ita docent Sanchez *lib. 2. in decal. cap.* 38. *num.* 44. Fagundez *etiam in decal. lib.* 1. *cap.* 39. *num.* 3. Leſſius *lib.* 2. *cap* 43. *num.* 48. Delrius *lib.* 4. *cap.* 3. *quæſt.* 4. Delbene, *de offic. Inquiſ. p.* 2. *dub* 223. *ſect.* 2. *n.* 1.

Idque confirmo ex Hippocrate *lib. de morb. popul.* dicente, quod oculi non nictantes ſignificant hominem iracundum. Quoniam irati fixis, atque immotis oculis inſpiciunt, & quoniam ab eadem cauſa oritur oculorum nictatio, & paſſio iracundiæ. Pari etiam ratione à torvo aſpectu colligimus animum crudelem. Unde Proverb. 6. dicitur: *homo apoſtata, vir inutilis graditur ore perverſo, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum*, & Iſaiæ 3. *agnitio vultus eorum reſpondebit eis*, ac 1. Paralip. 12. de fortibus Iſrael habetur: *facies eorum, quaſi facies Leonum, & velocis quaſi capreæ in montibus.* Et Eccleſiaſtici 8. *Sapientia hominis lucet in vultu ejus* & *cap.* 19. *Ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei ſenſatus.*

Id etiam probant Pythagoras, Plato, Ariſtoteles Sextus Empiricus, Cicero, alij, ac Delrius, quem ſequitur Nazarius *de Magia quæſt.* 3. hoc idem probat ex juris interpretibus, qui dum plures de eodem crimine ſunt accuſati, & comprehenſi, illum primo quæſtioni ſubjiciendum eſſe decernunt, qui facie deformior eſt, quia creditur, illum eſſe cæteris animo quoque deteriorem, de quo alibi, placuitque Paridi de Puteo *de ſindicatu* §. *mandavit*, aſſerenti ſe phyſonomiam in reis attendentem ſæpe veritatem aſſequutum. Quod proſequuntur alii apud Maſcardum *de probat. concluſ.* 831. *num.* 27. Hinc Chartarius *in prax. lib.* 1. *cap.* 2. quem ſequitur Carena *part.* 3. *tit.* 7. § 2. alios citans, tenet, inſpiciendos eſſe diligenter à Judice vultum, & frontem examinati, ac præcipue notandam vultus mutationem, trepidationem, & alia hujuſmodi. Etenim Judices videntes reum interrogatum de crimine palleſcere, aut turbari, in carceres eum conjiciunt, quia pallor faciei indicat ſcelus perpetratum. Unde indicium contra maleficos ſumi ex mala phyſonomia, ut puta ſi ſint deformes, ait idem Carena *part.* 2. *tit.* 12. §. 20. Nam, inquit, ſicut argenti vivi venam tractantes, pallidi, tremulique efficiuntur, ita qui horribiles dæmonum viſiones habent, horribiles ac deformes redduntur ex Eymerico, Bincfeldio, ac Delrio.

Accedit judicium inſignium philoſophorum. Pythagoras enim diſcipulorum, phyſonomia conſiderata, aliquos admittebat, alios reſpuebat. Socrates conjectavit Platonem eximiæ virtutis virum futurum, & Plato hanc artem probat *in Thimæo* 6. & Ariſtoteles propter conjectationem ex vultu, illum vocavit animi imaginem; Unde Eccleſiaſtici 13. *Cor hominis immutat faciem illius, veſtigium cordis boni, & faciem bonam difficile invenies*; & Proverb. 17. *In facie prudentis illucet ſapientia, oculi Stultorum in finibus.*

Phyſionomia igitur naturalis licita eſt, his duobus ſervatis. Primùm, ut ſit reſtricta intra terminos naturæ, nec ſe extendat ultra effectus naturales, ac media naturalia, ſicque non ſe extendat, niſi ad effectus, qui ex cauſalitate temperamenti naturalis, & cauſarum cœleſtium, quæ etiam ſunt cauſa temperamenti, poſſunt vere prægnoſci, ac prædici. Deinde, ut non excedat in modo cognitionis, ut ſcilicet non judicet, ac prædicat futura, tanquam certius futura, quàm poſſit ex cauſis illis naturalibus prævideri. Solum autem erit in his ſuperſtitioſus, ac ſuſpectus, ſiquis ſciens temperamentum, & cauſas ejus naturales non habere virtutem ad aliquem cauſandum effectum, vel ex illis cauſis effectum non poſſe certò prævideri, vult nihilominus illum vel abſolute prædicere, vel cum majori certitudine. Nam id non fit, niſi ex tacito ſaltem pacto, & invocatione dæmonis. Siquis tamen in his erret, & falſum opinetur intra limites naturæ, ut ſi paret, quod cauſa naturalis poſſit aliquid efficere, quod verè non poteſt, vel quod effectus magis neceſſario ab illa procedat, quam verum hoc ſit, hujuſmodi errores non involvunt ſuperſtitionem, ſed pertinent ad peccatum judicii temerarii, quod niſi ſit perniciosum, non continet culpam mortalem, ut alibi diximus, & docent de Turre 2. 2. *quæſt.* 95. *aſſert.* 4. Delrius *d. lib.* 4. *cap.* 3. *quæſt.* 4. Sanchez *loc. cit. num.* 44. & Souſa *lib.* 1. *aph. cap.* 5. Si etiam quis ſciens, non poſſe effectum certò prænunciare, illum vero, ut certum prænunciat, non credens ſic eſſe, ſed volens audientem decipere, eſt mendax, non autem ſortilegus. In foro tamen exteriori erit ſuſpectus. Et notandum, quod non tam certa aut probabilis conjectura duci poteſt ex manuum ſicut ex vultus diſpoſitionibus, eo quod animæ ſenſitivæ paſſiones magis luceant in vultu, nec non & temperies, ac complexio unde naſcuntur, quam in lineis manuum.

Prodiit paucis ante annis ex typographia Veneta libellus de metoſcopia, autore Cyro Spontono, qui ſcatere videtur ſuperſtitionibus. Nam ex diverſitate linearum colligit liberos actus, fauſta, & infauſta, quod quis habebit fautores, & amicos, à quibus exaltabitur, vel deprimetur, quod furto inclinet, & quod ideo ratione affirmari poſſit, in furcas eum eſſe ſuſpendendum. Hæc enim metoſcopia Aſtrologica prohibetur à Sixto V. ſicut & chiromantia, pyromantia, & ſimilia, etiam cum proteſtatione. Neque tantum eſt pars phyſonomiæ naturalis. Nam linearum formatio non prædicit hominum actiones, neque eventus utriuſque fortunæ. Nec verum eſt, à Deo inſtitutas eſſe hujuſmodi lineas ad futura, vel præterita ſignificandum. Non enim omnia inſtituta ſunt à Deo, ut aliquid ſignificent, ſed ut ſint, efficiant, agant, patiantur à propriis cauſis.

Aliter procedit Cornelius Ghiraldellus Bononienſis in *ſua Cephalegia phyſionomica*, qui prædictionum, vel inclinationum ex phyſonomia naturali, & humoribus, tanquam ex radicibus, judicium profert, addens *decade* 2. *diſp* 1. de fronte grandi, judicia, quæ formant metoſcopi ſuper lineas frontis, ac ſimiles, nullum habere fundamentum legitimum in Philoſophia, ideoque vanè juxta Planetas de illis judicari, attribuendo primam lineam frontis, ad capillos verſus, Saturno, ſecundam Jovi, tertiam Martı, quartam Soli, quintam Veneri, & quæ reperiuntur inter cilia, Mercurio, quæ autem diſcernuntur ſupra cilia oculorum, immediatis

luminaribus assignant, Soli quem inspiciunt super oculum dextrum, Lunæ quam super oculum sinistrum.

Cæterum Sanctos Isidorum, & Gregorium Nazianzenum credimus spiritu prophetico libera & futura potuisse pronunciare de Juliano Apostata, & de Mahomete. Paris autem de Puteo veritatem aliquando assequutus est, quia simul cum indiciis considerabat aptitudinem quandam apparentem ad facinora patranda, & fortassis etiam à dæmone fuit deceptus, ut superstitionibus illum imbueret. Pallor autem faciei, aut turbatio vultus, orta ex interrogatione criminis, solet à pluribus speciatim notari; multoque magis dum reus in tortura existit. Tunc enim omnia accidentia describuntur, ut veritas undequaque investigetur. At cordati Judicis, ut plurimum, hæc nihili faciunt. Tum quia contingit pallescere viros innocentes, interrogatos de crimine, quod nunquam commisere, nullo autem modo facinorosos sceleribus jam assuetos. Ideoque Ambrosius dicebat de virgine: *Si erubescit, salva res est*; nam virgines ad affatum viri statim verecundantur, secus meretrices. Sed examinantis judicio aliquid derelinquendum est juxta illud: Tu quoque magis Judex. At certum est in observatione legum justitiæ vindicativæ, ac distributivæ attendere ad præsagia ex physonomia, perniciosum esse, & peccatum grave injustitiæ. Quia justitia distributiva respicit meritum, punitiva demeritum. At quandoque deformiores meliores sunt. Est tamen aliquid concedendum Jurisconsultis, contendentibus posse aliquando conjectari ex physionomia physica quoad propensionem morum, vel consuetudinem. Nam juxta consuetos actus componuntur corporis membra.

Secundo dicendum est. Ex vultu potest ferri judicium probabile duntaxat, etiam de propensionibus, nullo tamen modo certam. Prima pars patet ex jam dictis. Secunda probatur ex Sacra Scriptura. *Nolite secundum faciem judicare.* Et 1. *Reg.* 16. ubi narratur, Deum misisse Samuelem, ut eligeret in Regem sui populi aliquem ex filiis Isai. Samuel statim conjecit oculos in Eliab, quia grandis staturæ, regalis facie, ideoque exclamavit, num coram Domino est Christus ejus? At Dominus respondit, ne respicias vultum ejus, nec altitudinem staturæ ejus, quoniam abjeci eum, neque juxta intuitum hominis ego judico. Confirmatur, quia quod una pars faciei indicat, alia abscondit. Nasus enim aquilinus nobilem animum ostendit, sed cum adjunctis oculis nimis parvis vilem. Et ex consuetudine, educatione, societate, conversatione potest mutari vir prave propensus in morigeratum, ut de Socrate diximus. Quare, ut notavimus cum Aristotele, plura signa simul sunt observanda ad conjectandum ex physonomia.

Nunquam verò licet physionomo iudicare de futuris contingentibus, ac fortuitis, qualia sunt dona divina, actus humani, aut actibus humanis permixti, exteriora hominis bona, opes, honores, dignitates, nuptiæ, oficia, virtutes, vitia, status, mors violenta, & id genus alia. Id enim est superstitiosum ac illicitum, & de fide suspectum. Nam hæc omnia nullam habent certam connexionem causæ, vel effectus cum hominis temperamento, & naturalibus propensionibus, neque cum astris, aliisque causis corporalibus universalibus. Et ideo ex illis non possunt prævidere hujusmodi futura. Permittit quidem Deus, ut quædam physonomi prædictiones eventu comprobentur, sed simul eum falli in his, quæ magis necessaria sunt, ut probat Delrius ex Jovio *in elogiis*, loquente de Antiocho Liberio Cesenate, physionomo excellenti.

Hinc peccatum est mortale ex genere suo, ad Dæmonis tacitam invocationem divinatio liberorum, & fortuitorum speciatim accepta ex physionomia naturali, quia nequit ad illa significandum extendere, neque ut signa, neque ut causa. Et ideo dæmon se ingerit in hisce divinationibus, ut veros eventus enunciet.

Tertiò dicendum est. A physionomo naturali tria possunt ex signis, ex effectibus, aut ex aliis certis principiis in homine cognosci. Primum corporis constitutionem calidam, aut frigidam, siccam, aut humidam, biliosam, aut phlegmaticam, lætam, aut melancholicam. Secundum est ad illam concomitans, nempe sanitas aut ægritudo futura. Visa namque Pauli effigie, figura, proportione, corporis habitu, calore, physionomus naturalis optime conjectabit. Est enim hæc ars pars philosophiæ naturalis, quæ ex effectibus causas, & ex syllogismo, suo modo necessario consequentiam, plerumque veram colligit. Tertium est propensio hujus, aut illius hominis ad tale genus, vel speciem actuum liberorum, sive puri sint, sive mixti cum aliquo actu, vel effectu alterius causæ liberæ vel necessariæ. Quod colligitur ex Divo Thoma *p.* 1. *quæst.* 115. *art.* 4. *&* 2. 2. *q.* 95. *art.* 5. *& lib.* 3. *contra gent. cap.* 154.

Hos autem actus liberos cognoscit physionomus naturalis mediate duntaxat, & in genere, vel in specie, & ex prædictis signis, ut levibus, vel fallacibus conjectat. Licet enim plerumque homines passiones naturales partis sensitivæ sequantur, & sapientes tantum, qui pauciissimi sunt, illis dominentur; quia tamen possunt prædominari ob liberum arbitrium, ac propter educationem, & quia levia, & fallacia sunt indicia, vel signa ad libera investigandum, consideratis etiam diligenter omnibus membris, & partibus corporis humani. Quare, ut concludit Divus Thomas *opusc.* 28. *articulo quarto* illi non sunt veri discursus. Non enim via syllogistica sciri potest conclusio conjecturalis, sed tamen imperfectio scientiæ, ut ait Ptolomeus, quin hoc sciatur, non impedit, unde sciri potest, sicut est in prognostico somniorum. Non enim habitudo syllogistica est inter somnium, & prognosticum somnii, & sic est in omnibus æstimationibus conjecturalibus.

Dicendum est quartò. Divinare certò ex physionomia, chiromantia, spatulamantia, &c. propensiones hominum, aut actus, qui non dependent à libero arbitrio, peccatum est judicii vani ac temerarii, sed veniale tantummodo. Nam regulæ physionomiæ sæpe comprobantur quoad propensiones.

Recte igitur ait Torreblanca *cap.* 10. *lib.* 1. quod omnis chiromantia, quæ causam naturalem non habet, superstitiosa semper fuerit judicata. Quod etiam tradunt Delatorre *loc. cit.* Delrius *lib.* 4. *magic. cap.* 3. *quæst.* 4. Simanch. *de cathol. instit. tit.* 21. Lopez *p.* 1. *instruct. cap.* 41. aliique post Medinam & D. Thomam. Unde ex eodem Torreblanca in judicandis lineis manus est attendenda illarum quælibet substantia, color, & continuatio

tinuatio unà cum diſpoſitione membri ſibi adjecta. Nam linea recta & clare deſcripta, vivacem colorem habens, non intermiſſa, neque craſſa, ſignificat bonam corporis conſtitutionem, ac virtutem ſui membri, teſte Ariſtotele *in probl.* Vuimpina, & aliis. Unde ſi linea cordis reperiatur ſatis longa, profunda, & non intermiſſa ab aliis lineis accidentalibus, ac bene colorata, eſt ſignum ſanitatis in corde, & magnæ virtutis illius, ac magnitudinis ſpirituum, & boni Sanguinis. Et pariter ſignificat audaciam, ingenium liberale ad omne opus. Alia idem Torreblanca ſubjungit, concludens, ſtolidam omnino, falſam, vanam, ſcandaloſam, futilem, ſuperſtitioſam, adde & pacti dæmoniaci ſuſpectam eſſe judicandam artem divinatricem quæ vitæ eventus præteritos, vel futuros prædicere intendit, dignitates, fortunas, liberos eventus, caſus, pericula, ut per D. Thom. 2. 2. *q.* 90. ibique Caietanum, Delarorre ac Sylvium, Mouram, Navarrum *in tam. capit.* 11. Delrium, alioſque communiter.

Quinto dicendum eſt. Phyſonomia aſtrologica, & judiciaria, vana eſt, ac ſuperſtitioſa, & illicita, nec non indigna nomine ſcientiæ, vel artis. Liquet ex hactenus dictis, & ita declarat Sixtus V. Nam contendit divinare certo actus humanos, atque alia futura fortuita, quæ neque ſubſunt aſtris. Ideo à Sixto V. in ſua Conſtitutione phyſonomia hæc reprobatur. Dividunt enim primo chiromantici palmam manus in certos monticulos, ſive colliculos, deinde areolas, & lineas, ſuos ſingulis planetas, & aſtra præficientes, & horum vulgo creditos effectus attribuentes. Pollicis tuber à Venere regitur, mons Indicis à Jove, colliculus medii à Saturno, annularis mons à Sole, auricularis à Mercurio. Pars verò protuberans, quæ eſt in inferiore manus parte, percuſſione dicta, Lunæ ſubjicitur. Denique triangulus manus à linea vitæ, ſeu cordis, linea hepatis, atque capitis productus Marti dicatur.

Lineam verò vitæ in centum partes dividunt Chiroſcopi, ut ex variis notis, punctis, coloribus, ſectionibus, & figuris in illa linea, & ſingulis illius partibus deprehenſis, de morbis cum præteritis, tum futuris dijudicent. Prima verò decade pueri ætatem uſque ad decennium; ſecunda, tertia, quarta, & reliquis decadibus ſequentes annos ætatis ſignificant adeo, ut ſi character chiroſcopicus quartanæ, vel epitritæ febris, aut alterius morbi circa primam decadem exiſtat homini quindecim annorum reſpondeant morbum illum præteritum; ſi verò character ad tertiam aut quartam decadem vergat, futurum eſſe dicant. Viderint medici anatomici, num ſignorum illorum, & characterum aliqua cauſa naturalis aſſignari poſſit. Superſtitioſæ huic, & vanæ chiromantiæ parti incubuere aliquot antiqui, & ex recentioribus Joannes de Indagine, Lutheranus, non Carthuſianus ejuſdem nominis. Joannes Tataiſnerus Athenſis, Antonius Carmiſonus, Bartholomæus Cocles, Michael Savanarola, Petrus de Arca, Marcellus Saya, Andreas Tricaſius, Michael Scotus, Rodulphus Goclevius filius, Joannes Rothmannus, Robertus Flud, & alii, quorum libri, utpote ſuperſtitionibus referti, prohibitæ ſunt lectionis, contra quos breviter, ſed nervoſe agit Merſennius *in Geneſ. cap.* 3. *verſ.* 1. His etiam annumerari debent Gelotoſcopia Proſperi Aldoriſii, & ejuſdem Ideagraphia, epiſtolaris divinatio Camilli Baldi, & libri Melampi, Joannis Baptiſtæ Portæ ac Ludovici de Nævis, aliorumque de maculis unguium, & onychomantia. Quandoquidem iſthæc omnia ad ludicras potius, quàm vere conjectatrices ſcientias referenda ſint, & ipſæ vel ſolo nomine tales dici debeant, ut præter vigilantium ſomnia, nihil quicquam continere poſſint. Cur enim Crux in monte, quem Jovis appellant, ſignificat dignitatem, vel fortunam, & in monte Lunæ ſit infauſta? Crux enim antiquitùs erat inſtrumentum ignominiæ, nunc honoris. Ergo nequit naturaliter fauſta, vel infauſta ſignificare, atque adeo eſt merum figmentum. His ſæpè ſimiles ſunt Priſcillianiſtis, quos deridet Auguſtinus *lib.* 1. *de hæreſ. ad Quod vult Deus, hæreſ.* 70. Præficiebant enim ſingulis membris hominum duodecim ſigna, conſtituentes in capite Arietem, in cervice Taurum, in utero Geminos, in pectore Cancrum, in aliis alia pro arbitrio ſuo.

Quare non recte Ghetius, 11. *Aſtrologia* §. 3. *ait* ex D. Thoma poſſe animæ paſſiones interiores ex lineis manuum coniſci. Eſt enim id contra memoratam Sixti Conſtitutionem. Affirmat quidem D. Thomas 2. *ſent. d.* 15. *quæſt.* 2. *art.* 3. *ad* 4. *& lib.* 3. *contra gent. cap.* 84. poſſe medicos aliquo modo coniicere aliquem eſſe invidum, vel triſtem, vel laſcivum, id eſt ad hæc, aliaque hujuſmodi propenſum, & aliquando verum pronunciant, quia plerunque ratio paſſionibus ſuccumbit, quamvis non neceſſario, quia ratio ſuper paſſionibus imperium habet. Nec D. Thomas de chiromantia ex lineis loquitur in opuſculo citato à Ghetio. Unde Moura *ſect.* 2. *cap.* 15. *num.* 22. teſtatur ſe in S. Officio damnaſſe chiromantem, aſſerentem occulta liberi arbitrii & arcana in fronte cujuſvis hominis, manuumque lineamentis certò à Deo revelatis, introſpici à peritis.

Hanc phyſonomiam ex Patribus reprobat Moura *de enſalm. ſect.* 2. *cap.* 15. quamvis ei videatur multum favere Torreblanca *lib.* 1. *de mag. cap.* 9. qui ſe tamen declarat loqui ſolùm de phyſica & naturali, etſi videatur illam nimis extendere. Sunt præſertim explodendi, qui in fronte, manuumque lineis, ſecreta cordis introſpici credunt à peritis in hac arte, addentes in Judæ Iſcariotis phyſonomia ſcriptam Jeſus Chriſti proditionem. Eam deſcribit Joannes Taiſnerus apud Majolum *tract.* 2. *dier. canic. collat.* 2. nempè habuiſſe oculos acutos, naſum aquilinum, & in fine acuminatum, labia tenuia, ad dentes & ad gingivas retracta, hominem proditorem facile deſignando, inquit Moura *ibidem numer.* 12. In revelationibus S. Brigittæ *lib.* 4. *cap.* 49. dicitur brevis fuiſſe ſtaturæ. Alii eum fuiſſe rufum, aiunt, quem colorem infamem appellat Moura *loc. cit.* Quod tamen non eſt abſolute verum, ſed apud aliquas nationes, in quibus homines communiter ſunt nigri, de quo Barleta *in ſerm. Sabbati ante* 4. *domin. quadrag.* Huic Judæ phyſonomiæ aliam valde ſimilem affert Joannes Martinus Cordeirus *in promptuario effigierum virorum illuſtrium part.* 2. *capit.* 10. quæ non niſi in inferiori labio, quod ad dentes non retrahitur, differt. At hæc, ut ait poëta, *Jupiter ridet, & odit.*

Hæc igitur pars poſterior chiromantiæ, quæ conatur ex figura, lineis, & hujuſmodi, quæ ad manus pertinent, de omnibus cujuſque hominis eventibus certò conjicere quid futurum ſit, vana omnino, & ſuperſtitioſa eſt, ut ſatis patet ex fundamentis riſu potius, quam refutatione dignis, quibus ars iſta innititur.

Quoniam autem inter signa etiam crisis physionomicæ reponuntur gestuum, atque actionum significationes, de his multa habent, & egregia omnino Nicolaus Caussinus *in parallelis eloquentiæ*, & Cardanus *in libris de sapientia, & de utilitate capienda ex adversis.* Sed artem integram feliciter absolvit autor Italus in curioso volumine cui appellationem ipse fecit ex operis materia desumptam, *Arte de Cenni.* Sciendum tamen id ab illis ingenii potius in re quadam ludicra ostentandi, quam utilitatis gratia, aut quasi certa inde conjectatio fieri posset, fuisse excogitatum.

Obiicies fortassis primo. In historiis plures prædictiones veræ physionomiæ, præsertim chiromantiæ referuntur, ut probat Bartholomæus Cocles chiromanticus, & Paulus Jovius *in elogiis.* Græcus enim quidam ex manus inspectione prædixit mortem Alexandri Medici, & speciatim percussorem fore ejus intimum, habitu gracili, vulticulo busolo, suspensa taciturnitate, cœteris insociabilem, quæ in unum Laurentium, qui fuit percussor, omnia conveniebant. Deinde quia hæc ars, ejusque fundamentum approbatur à Sacra Scriptura, Exod. 13. *& erit quasi signum in manu tua.* & Job. 17. *Deus in manu omnium hominum signat, ut norint singula opera sua.*

Ad primum respondetur ex jam dictis, & dicam inferius, cur aliquando Astrologi, & physionomici divinent. Certe si referrentur eorum mendacia magis comprobaretur illud Taciti *lib....* genus hominum, &c. Unde si vera sit historia Alexandri Medici, dæmonis opera, qui sceleratissimam conspirationem in illum audiverat, poterat non ut physionomicus, talia prædicere.

Ad secundum, quoad locum Exodi patet solutio ex textu subsequenti, qui est optimus modus declarandi Sacram Scripturam. Ita enim subditur: *Et quasi monumentum ante oculos tuos.* Quia volebat ad morem hominum annulum, aut filum digito appendi, ne obliviscerentur Hebræi liberationis ex captivitate Ægyptiaca, pro qua azymos solemniter celebrabant in signum grati animi. Vide ad dictum locum Hugonem Cardinalem. Et quoad locum Jobi, ille exponi potest de physonomia, vel chyromantia naturali, non autem de judiciaria, vana, & superstitiosa. Ita illum exponit Suarez *de reliq. tom. 1. lib. 2. capit. 10.* Valesius *de Sacra Philos. cap. 32.* Delrius *lib. 4. magic. cap. 3. quæst. 5.* Vel cum eodem Valesio dici poterit, signasse Deum quæ homines facere oporteat, & ad quæ nati sunt, nempe nares ad odorandum, lingua ad gustandum, oculi ad videndum. Quæ omnia etiam aliis animantibus perfectis competunt; at manus sapientiæ, ac divini cultus omniumque artium exercendarum instrumentum quæ hominis opera sunt, tantum hominibus concessit. Hæc tamen interpretatio, ut etiam annotat Delatorre, non est consentanea textui. Nec mirum in Medico alioquin doctissimo. Aliam interpretationem Caietani ex Hebræis vide apud ipsum Delatorre, quæ confirmare quoque videtur Olimpiodori interpretationem. Vide etiam explicationem D. Gregorii *lib. 27. moral. cap. 16.* & D. Thomæ *in citatum Iobi locum.*

Physonomici igitur, chiromantici, aliique hujusmodi, si certò prænuncient occulta, vel futura contingentia, vel ea, quæ dependent ex hominis libera voluntate, sunt S. Officio denunciandi. Tum quia sic præcipitur in Constitutione Sixti V. Et tum etiam quia judicium discernendi circa suspicionem de Religione ac fide non relinquitur Confessario, vel alteri personæ, sed solis Episcopis, & Inquisitoribus. Atque adeo judicare an isti divinatores habeant in suis prænunciationibus pactum explicitum, vel implicitum cum dæmone, & an eorum divinatio sit superstitiosa, ad eosdem Episcopos & Inquisitores pertinet.

Consultatio XCVIII.

An & quatenus licitum sit interrogare mulierem Ægyptiam, vulgò Zingaram, de bona, vel mala fortuna per manus lineas?

An & quatenus Inquisitores possint procedere contra ipsas, bonam, vel malam fortunam divinantes? Et

An sint tolerandi à Principibus Christianis?

Ad primum. Si interrogaretur animo firmiter credendi ejus dictis, vel à persona magnæ autoritatis ita, ut adstantes grave scandalum conciperent, utique in his duobus casibus esset peccatum mortale ob superius dictas rationes. Secus autem si animo ridendi, jocandi, aut ex vana curiositate, ut communiter fit, quo casu non excederet peccatum veniale. Atque ita docent Navar. *in man. cap. 11. num. 31.* Aliozer *in sum. cap. 14.* Lopez *part. 1. Instruct. cap. 41.* Sanchez *in decal. lib. 2. cap. 38. num. 47.* & Fagundez item *in decal. lib. 1. cap. 39. n. 4.*

Ad secundum. Villadiegus *in polit. cap. 5. §. 20. num 30.* Diana *p. 4. tr. 8. resol. 128.* Delbene *p. 2. dub. 195. sect. 78.* docent, posse Inquisitores S. Officii contra istas Ægyptiacas procedere, quæ bonam, vel malam fortunam divinant. Quia dum sine fundamento loquuntur, redduntur suspectæ.

Verùm hac in re ita est distinguendum. Vel istæ mulieres prædicunt futuros eventus contingentes, & liberos, tanquam certos, & utique subduntur Judicio Inquisitorum, quia utuntur chiromantia, vel physonomia vetita & suspecta de pacto cum dæmone. Idque etiamsi se declarent non certò prædicere futura, sed secundum propensiones ab astris. Nam sic quoque est prohibita à Sixto V. eoque magis si præter divinationem immisceant superstitiosa, ut sæpe evenit. Quo casu Episcopi, & Inquisitores diligenter in eos inquirere debent, & pro delicti genere illos punire. Vel tantummodo utuntur chiromantia, & physonomia naturali circa corporis temperamentum, & naturales propensiones, vel ob animi oblectationem, & non possunt ab Inquisitoribus, neque ab alio judice puniri. Ita etiam Torreblanca *de mag. lib. 1. cap. 10. num. 2. & seq.* & Carena *p. 2. tit. 12. §. 17. num. 162.* subdens *num. 164.* se nunquam vidisse Inquisitores Italos contra has mulieres procedere, quia earum divinatio est semper cum risu, & joci causâ & nullus eis fidem adhibet.

Ad tertium. Negant Nazarius *de magnia*, Carena *loc. cit.* Torreblanca etiam *de mag. lib. 1. cap. 10. num. 30.* ac Delrius *lib. 4. q. 5.* At de hoc lege, quæ alibi diximus, ubi multa de Zingaris, eorum origine, furtis, fraudibus, & in eos legibus Principum

Consultatio XCIX.

De Divinatione aſtrologica. An detur Aſtrologia. Ejus diviſio. Quæ vera? Cautiones pro Medicis. Pro Aſtrologis. Errores Aſtrologorum etiam circa naturales effectus.

DAri Aſtrologiam, tradunt D. Thomas 2.2. *quæſt.* 95. *art.* 6. ubi quærit, An Divinatio per aſtra ſit licita, & *lib.* 3. *contra gent. cap.* 84. & *ſeqq. p.* 2 *quæſt.* 9. *art.* 5. *ad* 3. *p.* 1. *quæſt.* 115. *art.* 4. *opuſc.* 28. *art. item* 4. *quæſt.* 7. *de verit. artic.* 10. *lib.* 2. *ſent. d.* 7. *quæſt.* 1. *art.* 2. & *d.* 15. *quæſt.* 2. *art.* 3 *ad* 4. paſſimque alibi, ac ibi Commentatores, ac proſequuntur Nazarius *de Magia* uterque Picus, Suarez *lib.* 2. *de reliq. cap.* 11. Delrius *magic. lib.* 4. *cap.* 3. *quæſt.* 1. Pererius *lib.* 3. *de magia*, Michael Medina *de recta in Deum fide lib.* 2. *cap.* 1. Carena *p.* 2. *tit.* 12. Salelles *de S. Officio lib.* 1. Maginus, & Roſſenus Patres relati à Franciſco Pico, Directorium Eymerici, ibique Pegna *p.* 2. afferente articulos Pariſienſes de Aſtrologis, Valentia 2. 2. *d.* 6. *quæſt.* 11. Leſſius *lib.* 2. *cap.* 43. Victoria *relect. de arte magic.* Torreblanca *in utroque* Moura *de Enſalm. ſect.* 2. ac ferè omnes.

Dividitur. Alia enim dicitur Aſtronomia, quæ nititur univerſalibus veris, ac certis principiis, ex quibus ſcientia futurorum, etiam neceſſariorum acquiritur, ut revolutionis annorum, curſus ſiderum, eclipſium, ſtationum, retrogradationum, aſpectuum, conjunctionum, oppoſitionum, & hujuſmodi. Alia dicitur Aſtrologia, quæ fulcitur principiis communibus variabilibus ad prænunciandum eventus futuros contingentes. Ita D. Thomas *d. opuſc.* 28. *art.* 4. cujus hæc ſunt verba: *Dicendum, quod duæ partes ſunt aſtronomiæ, ſicut dicit Ptolomeus. Una eſt de ſitibus, ac motibus ſuperiorum corporum, & quantitatibus eorum & paſſionibus propriis. Et ad hanc per demonſtrationem pervenitur,* [quoad pauciſſima videlicet, cùm infinita conſideranda eſſent, ut ibidem ſubditur ad 1.] *Alia eſt de effectibus, quæ in rebus aſtrorum inferioribus naturaliter recipiuntur; & ideo ad hanc non pervenitur, niſi per conjecturam. Et oportet aſtronomum in iſta parte ſecundum aliquem phyſicum habitum inferioris certitudinis eſſe, & ex ſignis phyſicis conjecturari. Conjecturatio autem cùm ſit ex ſignis mobilibus, generat habitum minoris certitudinis, quàm ſit ſcientia, vel opinio. Cùm enim hæc communia ſigna ſint, & mutabilia, non poteſt ex ipſis haberi via ſyllogiſtica eo, quod, ut plerumque videtur, includunt ſigna tantum, & fiunt judicia quædam multis de cauſis mutabilia. Et ideo ſæpe aſtronomus dicit verum, quia dictum ſuum eſt quoad diſpoſitionem cœleſtium veriſſimum, ſi hæc diſpoſitio ſit à mutabilitate rerum excluſa.*

Hanc diviſionem tradit etiam Chryſoſtomus *orat.* 9. *tom.* 5. Prima eſt vera ſcientia, & pars philoſophiæ, quæ dicitur de cœlo, quæque non eſt proprie divinatrix, neque judiciaria, eſtque infallibilis, quamvis per accidens poſſit in ejus exercitio reperiri vitium morale, ſi quis plus illi adhæreat, quàm expoſcant ejus principia. Plura namque ſunt valde incerta. Nam ingenii humani virtus naturalis paucorum ſiderum proprias virtutes cognoſcere valet; quia non ſuppetit illi medium proportionatum ad illam notitiam adipiſcendam. In cœleſti ſiquidem circulo quoad nos infinita prope ſunt conſideranda, ſicut ſtellarum numero, ſpecie, virtute, earum ſitus in circulo declivi, & extra ipſum, diſtantiæ, conjunctiones, qualitas anguli, ſub quo incidit radius, pars formæ, gradus lucidi & umbroſi in puteis, & in turribus exiſtentes. Atque iccirco D. Thomas *d. art.* 4. *opuſc.* 8. *ad* 1. *docet*, pauciſſima à nobis conſiderari, ex quibus alia prænoſcuntur, de quibus habetur conjectatio. Propter quod dicitur à Ptolemeo quod per cœlorum motus, non niſi communiter judicare debemus, & poteſtates rerum cauſæ frequenter excludunt.

Poſſumus quidem ex effectibus ratiocinari ad has virtutes aſtrorum cognoſcendum; ſed cùm effectus pauci ſint præ multitudine aſtrorum, neque poſſint facile ſecerni ab homine, à quo planeta certo proveniant, ideo non omnimoda certitudo acquiritur, ſed probabilis, & conjecturalis poſt longam obſervationem, niſi in paucis, deque his præcipue, quæ à Sole, ac Luna dependent, quorum influxus magis nobis clareſcit. Et iccirco in horum inveſtigatione aliquando falſitas accidere poteſt, & ſi præter modum id fiat, vitium temeritatis, imprudentiæ, nimiæque curioſitatis committitur. Nam operatur contra virtutem ſtudioſitatis, ut annotat Delatorre *in d. art.* 5. & Suarez *loc. cit.*

Et quod ad prædictionem futurorum ex ipſo cœlo ſæpe decipiuntur aſtronomi non fideliter computantes. De aliis autem futuris extra cœlum non ita certo ex influxu cœleſti prænunciari poteſt, cùm mediis cauſis inferioribus, juxtaque illarum, & materiæ diſpoſitionem efficiantur, licet nonnunquam, aut plerunque eveniat. Ideo etiam hæc eſt ſcientia ſuo modo, cùm ex Ariſtotele, ac Divo Thoma non requiratur eadem certitudo, vel accurata diſcuſſio in qualibet materia. Prognoſticum autem de fortuitis ſpectat ad Aſtrologiam, & quidem ad judiciariam, ſi circa fortuita, & liberos actus humanos verſetur.

Porrò in aſtronomia duo diſtinguuntur officia. Primum eſt intelligendi quidditates, & paſſiones aſtrorum ex eorum effectibus aſſiduè obſervatis, numerum quoque aſtrorum, illorum magnitudinem, velocitatem, cunctationem motus, ſtationem, retrogradationem, aſpectus & hujuſmodi plura. Secundum illius Officium eſt ex iis indagare, ac prænoſcere aliquos effectus, in ipſo cœlo eventuros. Inde enim prænunciantur eclipſes, aſpectus, conjunctiones, oppoſitiones variæ futurorum in ipſis aſtris, etiam tranſactis pluribus annorum revolutionibus. Hæc autem circa objectum mobile vertatur, quale eſt cœlum incorruptibile, & ex principiis naturalibus procedit, ideo per ſe eſt honeſta & utilis ad dirigendum exteriores actiones corporales per humanam providentiam, & ad inveſtigandum ſupradictum objectum, etſi adhuc in ea contingere poſſit error, vel deceptio, quod eſt vitium artis. Eſt enim valde incerta quoad utrumque munus.

Et quod ad primum; quia paucas aſtrorum virtutes humanum ingenium naturaliter inveſtigat defectu medii ſufficientis. Effectus namque pauci ſunt, attenta ſiderum multitudine, qui plerumque poſſunt à variis ſideribus proficiſci, nec poteſt homo certo inveſtigare, an à Saturno, anve ab alio planeta fluant, licet probabili conjectura, longa experientia & obſervatione obtinet

possit, certum verò judicium solùm in paucis ac præcipue quæ à planetis, nobis notioribus manant, ut à Sole, & Luna. Quare interdum astronomi falluntur. Id tamen humanum est, non pernicioſum. Quod si quis certa judicet, quæ vix probabiliter cognoscere potest, non ideo superstitioſus, sed imprudens, ac temerarius est judicandus. Temeritas autem hæc virtuti tantum studioſitatis opponitur.

Quod verò ad aliud munus dicendum est, investigationem, & notitiam esse certissimam, si prædicat tantum de motibus cœli. Nam illi motus sunt certi, & æquabiles etiam in disparitatibus; unde potest cum certitudine computari concursus & eventus futurus eclipsis ex progressionibus talium motuum.

Summa difficultas est in Astrologia, cujus disciplinam reperierunt Chaldæi, quanquam Ægyptiis inventum istoc tribuat Herodotus *lib.* 2. *cap.* 82. quemadmodum & ab iis oracula, Sacraque & ceremonias cœpisse, ab eodem traditur. Sed pro Chaldæis, vel Medis est, quod priscus Astrologus Beleſis, ut Diodorus Siculus *lib.* 2. ait, prædictionibus scientiæ suæ impulit Medos ad occupandum Assyriorum regnum. Ac imprimis pro iis facit, quod Simplicius *lib.* 2. *de Cœlo* ex Callisthene tradat, antequam Babylona caperet Alexander Magnus annis quasi bis mille, annotasse Chaldæos, qualis pro cujusdam sideris ortu effectus sequeretur. Ex ejusmodi particularibus observationibus collegere, universales conclusiones, quæ principia sunt artis genethliacæ. Unde Genethliaci, Mathematici, Planetarii judiciarii quorum Princeps Ptolemeus, quem sequuti sunt Albunazar, aliique Arabes, Maternus, Cardanus, Bellancinus, Guaricus, cæteri, de quo fuse *in Consultatione de Fato mathematico.*

Quinimo inter vanissima Astrologorum fundamenta, hoc unum est, artem hanc suam certissimis innumerabilium seculorum experimentis, & constantissimis observationibus esse comprobatam. Aiunt enim hanc disciplinam profectam esse ab Ægyptiis, & Babyloniis, sive Chaldæis mortalium omnium antiquissimis. Tradit enim Aristoteles *lib.* 2. *de cœlo tex.* 60. *& extremo lib.* 1. *meteor.* Ægyptios omnium hominum vetustissimos haberi. Et *in principio operis metaphysicorum* affirmat: Ægyptios omnium hominum vetustissimos mathematica studia tractare, & colere cœpisse. Jactabant etiam olim Astrologi, Chaldæos quadringenta, & septuaginta annorum millia in periclitandis, experiendisque pueris, quicunque nascerentur, posuisse.

Verùm adeo in aperto sunt omnibus istorum mendacia, ut à nobis ea vel confutari, vel etiam indicari non sit opus. Etenim ab exordio mundi ad hanc diem necdum sex millia annorum effluxerunt. Ab origine vero gentis Chaldææ, hoc est post eversionem turris Babel, facta nempe linguarum divisione, non sunt adhuc quatuor millia annorum completa. Picus Mirandulanus *lib.* 12. *cap.* 2. *adversus Astrologos*, testes ad redarguendam Astrologorum ementitam vetustatem adhibet Hipparchum, & Ptolemeum, principes sane astronomiæ, qui ubi pro dogmate aliquo constituendo veterum observationes afferunt, nullas profectò afferunt vetustiores iis, quæ sub Nabuchodonoſoro, Chaldæorum Rege apud Ægyptios, & Babylonios fuere. Ab initio autem imperii Regis Nabuchodonoſori ad præsentem annum, qui ab ortu Domini nostri agitur millesimus sexcentesimus nonagesimus primus, non plus bis mille tercentos & triginta annos præteriisse constat.

Commentitiam verò Ægyptiorum observationum antiquitatem perbelle ridet, ac redarguit Augustinus *in cap.* 40. *l.b.* 18. *de Civit. Dei.*

Ita enim scribit: *Fruſtra vaniſſima præſumpſione garriunt quidam dicentes, ex quo rationem ſiderum comprehendit Ægyptus, amplius quàm centum annorum millia numerari. In quibus enim libris iſtum numerum collegerunt, qui non multum ante annorum duo millia litteras magiſtra Iſide didicerunt? Non enim parum auctor eſt in hiſtoria Varro, qui hoc prodidit.* Sic Augustinus.

Docet autem D. Thomas *in* 2. *diſt.* 7. *quæſt.* 2. *articul.* 2. *ad* 5. quod Astrologi non possunt prænunciare eventus, nisi quia reducuntur ad motum cœli, sicut ad causam, vel per se, sicut transmutationes, quæ accidunt in corporalibus, ut tempestates, ac sterilitates, & pestilentiæ, quæ tamen impediri possunt à fortioribus motibus supervenientibus, ut ait Aristoteles *lib. de ſomn. & vigil.* Vel per accidens, sicut ex naturali corporis habitu quidam sunt proni ad luxuriam, quidam ad iram. Non tamen hæc dispositio corporis animæ necessitatem infert. Unde in iis, quæ ex libero arbitrio pendent summopere falluntur. Sic & medici ex signis exterius apparentibus causas interiores morbi cognoscunt, ex quibus sequitur sanitas, vel mors, aut semper, aut sæpè. Quæ omnia dæmon prænoscere possunt. At non omnia futura sunt hujusmodi.

Dividitur hæc Astrologia in quatuor partes. Prima versatur circa revolutiones, aut vicissitudines anni, de bello, vel pace pronuncians, aëris salubritatem, vel intemperiem, annonæ copiam, vel inopiam, morbos animalium, alia hujusmodi.

Secunda genethliaca est, prænuncians quid sigillatim homini ad mortem usque eveniet quoad actiones liberas proprias, vel aliorum, vel quoad fortuita, vel quoad propensiones, vel quoad effectum in communi, vel in particulari.

Tertia est electionum, docens quid in singulis rebus prudenter, ac utiliter sit agendum, quid omittendum, quando ædificandum, navigandum, è domo egrediendum, quibus locis, & quando singula agenda, ut feliciter eveniant.

Quarta est imaginum sculpendarum ad effectus mirificos producendum, alibi à nobis confutata, & licet D. Thomas *cit. opuſc.* 28. *in fine cap.* 4. videatur contrarium asserere, est tamen ex eoibidem declarandus. Hæc enim sunt ejus verba: *Ad illud, quod objicitur de nova veſte induta Lunæ exiſtente in Leone, eodem modo dicendum eſt. Sicut enim traditio periodi diſpoſitione ordinis eſt, & durationem imprimit rebus naturalibus, ita etiam imprimit artificiatis, propter quod figuræ imaginum magicarum ad ſtellarum aſpectum imprimuntur, ac fieri præcipiuntur.* Materialiter enim intelligendus est juxta ea, quæ refert *lib.* 3. *contra gentes cap.* 105. Vel referendo sententiam aliorum, ut prosequitur Sylvester *in ſum.* 11. *ſuperſtitio quæſt.* 10. Sybillanus *in ſpecul. peregr. quæſt. decad.* 1. *cap.* 9. *quæſt.* 3. Joannes Picus *lib.* 8. *in aſtrolog. cap.* 4. alter Picus *de rer. prænot. lib.* 7. *cap.* 10. Victoria *de arte magica quæſt.* 3. Valentia 2. 2. *quæſt.* 96. *articul.* 2. Delrius *lib.* 1. *magic. cap.* 3. *quæſt.* 1. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* 15. *numer.* 16. Pererius *lib.* 4. *de mag.* Ghetius 11. *ars* §. 5. *alii.* Convincitque ratio Divi Thomæ, quia in illis imaginibus sunt quidam characteres, qui cùm figuræ sint, ac entia

mathematica

mathematica nihil dubio procul operari poſſunt. Unde magici ac ſuperſtitioſi exiſtimati ſunt, quemadmodum annulus Gigis, quo redditus inviſibilis, Lydorum regiam ingrediendo, Regem interemit, ac ſeipſum Regem conſtituit, & ſeptem annuli conſtructi à Jarca, Indorum Principe, ſeptem ſtellarum nominibus ſignati, cujus opera Thianeus jactitabat ſeipſum jam ſenem, florem juventutis adeptum, aliaque hujuſmodi ſuo loco explosa.

Et quidem ex D. Thoma *citato art. 5. quæſt. 95. & alibi ſæpe*, Aſtrologia de eventibus corporalibus, & naturalibus, qui magna ex parte ab aſtris proficiſcuntur, licita eſt ac laudabilis, cùm plerumque futura enunciet, non ſemper ac certò. Vel quia in ſe eſt difficillimæ cognitionis, vel quia aliqui profitentur hanc ſcientiam habere, quam revera non habent. Hac utuntur nautæ, agricolæ, paſtores, medici. Ex Solis autem ac Lunæ vario colore, motu, auctu, decurſu prognoſticant probabiliter ventos, pluvias, ſerenitatem, tempeſtates, quæ ſæpe eveniunt; nam aliquando à cauſis inferioribus impediuntur. Hanc approbat Sixtus V. in ſua Conſtitutione in Aſtrologos his verbis: *Exceptis duntaxat futuris eventibus ex naturalibus cauſis neceſſariò, vel frequenter provenientibus, quæ ad divinationem non pertinent.* Et ſtatim: *Præterquam circa agriculturam, navigationem, & rem medicam.* Quoniam hæ artes cognoſcunt effectus per cœlos, qui ſunt illorum cauſæ, & hæc cognitio, talis, qualis haberi poteſt, eſt valde utilis humanæ vitæ. Ideoque Hieronymus *epiſt. 130. ad Paulinum* inter artes utiles generi humano, nedum aſtronomiam, ſed etiam aſtrologiam hanc naturalem enumerat, ſuffragaturque ratio naturalis, ut ſcitè ratiocinatur Suarez *cit. lib. 2. cap. 11.* Nam cœli & aſtra ſunt cauſæ naturales inferiorum effectuum. Unde hi poſſunt per illas cognoſci, tanquam per cauſas. At verò non omnium effectuum, quia non omnes effectus inferiores per ſe ab illis fluunt, & qui fluunt, non ab illis ſolis. Quare cognitio nequit eſſe certa, eoque magis, quia nos latent plures aſtrorum poteſtates.

Non eſt itaque malum, aut prohibitum prædicere ex aſtris effectus naturales, qui ab illis emanant. Quia hi effectus non ſunt occulti, ſed vere judicari poſſunt ab eorum cauſis. Non eſt tamen hæc naturalis prædictio ex aſtris certa & infallibilis. Tum quia pauca poteſt homo naturaliter certò cognoſcere de virtutibus aſtrorum. Tum quia effectus non pendet ex uno tantum aſtro, ſed ex multis, ac ſæpe ſtellæ fixæ poſſunt impedire actiones planetarum, & è contra. Et quamvis concurſus planetarum inter ſe facilius cognoſcatur, non tamen concurſus eorum cum ſtellis fixis, qui ſemper varius eſt, propter motus octavæ, & nonæ ſphæræ. Ac tum etiam quia hujuſmodi effectus non ſolum pendent à planetis, ac ſtellis, ſed etiam à cauſis inferioribus, nempe à diſpoſitione aëris, aquæ, ac terræ, non ſolum prout ſe habent in uno loco, ſed etiam in diverſis. Et ideo, quamvis ipſa ars, ſive ſcientia in ſe certa ſit, ac poſſibilis, reſpectu tamen hominum ejus cognitio eſt perdifficilis, ac incerta.

Quare certò prædicere, vel credere futuros hujuſmodi effectus naturales, eſt peccatum. Quia eſt temeraria prædictio, ac imprudens credulitas. Per ſe tamen loquendo non pertinet ad ſuperſtitionem. Quia nullum pactum implicitum cum dæmone intervenit, ſed levitas, & inconſideratio adhibendo certam fidem futuri eventus abſque conſideratione impedimentorum, quæ accidere poſſunt, ac ſæpe ſæpius accidunt. Eſt enim quoddam genus mendacii prædicere, vel credere incerta pro certis, vel futura ſub conditione, tanquam abſolute futura. Hoc verò mendacium eſt tantum peccatum veniale, niſi ipſa prædictio inferret alicui noxam, vel niſi fieret ex nimia arrogantia, vel immoderata lucri cupiditate, ut etiam docent Suarez *loc. cit. num 7.* ac Delrius *lib. 4. magic. cap. 3. quæſt. 1.*

Adhuc tamen cum cautione in hac Aſtrologiæ parte agendum eſt. Non enim ſunt approbandi medici, qui inſpicientes ex aſtris tantum ægritudinem, & contemplantes ſigna Zodiaci, nempe ſub quo aſpectu fuit inflictum vulnus, aut febris incœpit, finem morbi conjectant. Poteſt ſiquidem conjectutio fallere defectu computationis, ac defectibilitate influxus propter varias diſpoſitiones corporis infirmi, aeris, terræ, ac ſimilium. Imo & ſola materiæ indiſpoſitio Lunæ & aſtrorum omnium affectiones variare facit, teſte Galeno *lib. 2. de dieb. erit.* Quare juxta Hippocratem, & Celſum *lib. 4. cap. 4.* judicium provocantium, & criticorum dierum potius ex diſpoſitione humorum attendendum eſt, indeque ſtatus morbi.

At Galenus *lib. 12. Therapeu.* & Niphus *lib. 5. de dieb. crit.* multo magis irrident aſtrologos quoſdam, qui præcipue obſervant quoſdam Lunæ imaginarios angulos, aſpectus, & conformitates, nihili facientes, vel contemnentes potius, quomodo materia diſpoſita ſit ad excipiendos ſidereos influxus, & quæ temporum periodi, quæve concretiones, & criſes ſint morborum. Quos errores fuſe impugnat Laurentius, ac Ficinus ipſe, qui junior illos defenderat, cum Plotino Aſtrologorum ineptias irridendo. Quare ſæpe etiam contra charitatem, & juſtitiam peccant, cùm neceſſaria omittunt ad ſanandum infirmum.

Et ſane indicium tantùm leviſſimum medicis ſuppeditare poteſt figura cœli, quam eligunt in principio infirmitatis. Et, ut annotavit autor libri de medicina, qui adſcribitur Campanellæ *lib. 4. cap. 5. de criſibus articul. 2. nnmer. 2.* hæc figura decubitus inſufficiens eſt, niſi conſentiat figura nativitatis. Nam judicium de ægroti morbo ſupponit judicium illius temperamenti, quod ex geneſi fit, non ex natura decubitus. At hæc poteſt adhuc multis de cauſis tunc errare, ut poſtea dicemus.

Quare medico ſatis eſt aſtrologia circa Lunæ mutationes, & alia hujuſmodi ad cognoſcendum tempora minutionum, pharmacorum, ac ſimilium, quicquid dicat Ghetius v. *Aſtrologia* §. 3. Admittendum tamen eſt cum D. Thoma *in 2. d. 11. q. 2. art. 3. ad 4.* poſſe ex temperamento, Phiſionymia, pulſu, diebus criticis, aut aliis indiciis prudens judicium ferri, de quo *ſuperius ſuo loco* dictum eſt.

Hinc reiicimus Nazarium, qui *tractatu de magia quæſt. 4.* approbato ex Sixto V. aſtrologiæ uſu circa agriculturam, navigationem & rem medicam, concludit: *Quare libere poterunt aſtronomiæ periti, tales cœlorum effectus, veluti neceſſariò futuros, ſimpliciter, & abſolute prædicere, cujus oppoſitum incaute docet Martinus Delrius.* Fallitur enim Nazarius, niſi forte loquatur de prima parte aſtronomiæ, & intra effectus in cœlo manentibus, eclipſibus, conjunctionibus, ſtationibus, aliis, vel de influxibus cœlorum ſecundum ſe in ordine ad effectus naturales ſublunares, non quatenus ſunt impedibiles à cauſis inferioribus efficientibus, vel materialibus, ut ipſe tradit ex D. Thoma *part. 1. quæſt. 57.*

quæst. 57. Possent enim hujusmodi effectus dici necessarii suo modo, non tamen absolute simpliciter, ut requiritur ad constituendam scientiam, quæ ex necessariis non eodem modo in qualibet materia procedit; ut docet sæpe Cajetanus ex Aristotele. Talis enim scientia, vel ars appellatur à Theologis, ac Philosophis cum D. Thoma *cit. art.* 5. *quæst.* 95.

Quod autem Astrologi sæpe decipiantur, etiàm circa naturales effectus, præter quotidianam experientiam, docet Ambrosius *lib.* 4. *hexam. cap.* 7. Cùm, inquit, ante dies paucos sermo esset de pluvia, quæ fore utilis diceretur, ait quidam: Ecce Neomenia dabit eam. Et quamvis cupidi essemus imbrium, tamen hujusmodi assertiones veras esse nolebam. Denique delectatus, quod nullus imber effusus est, donec precibus Ecclesiæ datus, manifestaret, non de initio Lunæ sperandum esse, sed de providentia Dei, & misericordia Creatoris. Quo exemplo & vanitas istius astrologiæ confutata est, & efficacia christianæ pietatis, visque religiosarum precum reipsa comprobata.

Accedit, quod nullum humanum ingenium potest cognoscere omnes dispositiones corporum cœlestium, rerum sublunarium effectrices, & materiales. Tum quia interdum à libero arbitrio, vel supra naturam præter astrorum virtutem proficiscuntur, ut liquet 3. Jerem. 3. & Psal. 106. Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim, terram frugiferam in salsuginem à malitia inhabitantium in ea. Imo, ut alibi dictum est, ne bestiæ quidem ab astris omnino constituuntur, ne ab objectis moveri queant, etsi nunquam libere, sed magistra, & duce natura.

Consultatio C.

Proponitur quæstio, ejusque difficultas. Pici Mirandulani falsa fundamenta, vera Theologorum. Refutantur Astrologorum placita. Eorum dicendi modi impugnantur, ac ejusdem Pici dictum exploditur. Actus liberi directè astris non subjiciuntur. Argumenta Pici diluuntur, ejusdem objectiones contra influxus particulares siderum.

CArdo quæstionis versatur, an futura fortuita, effectus item per accidens, & actus liberi possint ab homine per astra cognosci? Dico ab homine, nam de dæmone alibi dixi. Et quæstio est de cognitione certa, vel cum formidine, vel quoad inclinationem, vel quoad ipsos liberos actus, vel in particulari, aut in communi. Potest enim aliquando esse adeo generalis prædictio, adeoque abstructa à circumstantiis temporis, & loci, ut etiam de singulari loquendo sit necessaria, ut Petrus moriturus abstracte loquendo, non determinando locum, neque tempus, neque modum. Nam & ratione naturali, ac fide constat, illum, sicut & alios homines, naturaliter esse moriturum, sed nescimus ubi, quando, quomodo. Difficultas igitur est de his in particulari, etiam quoad inclinationes, & passiones hominum, ac præcipue de ipsis actibus liberis in se, ac certo.

Picus Mirandulanus, vir acutus, sed prolixus, duodecim libros adversus Astrologos edidit, quorum ope usi sunt quotquot post ipsum in Astrologos scripserunt. Is tamen sic eos arguit, ut cum præjudicio veritatis, & contra D. Thomam, aliosque Theologos aliqua illis denegare conetur. Nam *toto ferè lib.* 3. supposito tantum, quod communiter admittitur, effectus scilicet omnes sublunares motu, lumine, calore à cœlo, oriri, quia est primum in genere motuum corporatorum, & primum in unoquoque genere est causa cæterorum. Quare sicut si cessaret motus cordis in homine, pariter omnes motus illius cessare necesse est, sic cessante motu primi cœli. Hinc Aristoteles *lib* 8. *Physic.* motum primi cœli vitam esse omnium, docet, pariterque ait, cœlum calore lucis operari, calor namque lucis, addit, proprietas est, non igneus, non aëreus, sed cœlestis, sicut lux Cœli, à qua fluit calor, qui efficacissimus est, maximeque salutaris, omnia penetrans, omnia fovens, necessarius ad corpora, corporata, & viventia perficiendum, sicut & motus circularis, quòd lumen illud prolificum, & calor, qui proles ejus est, manat, ut constitamus.

Præter hoc commune motus, ac luminis diffluvium, nullam vim, nullamque proprietatem effectricem cœlestibus corporibus, sive planetæ, sive astra sint, inesse idem Picus contendit. Ait itidem stellas alias præter Solem & Lunam, nihil, aut parum agere in corpora sublunaria. Asserit etiam diversitatem effectuum sub orbe Lunæ accidentium, in causas tantum proximas, non autem in aliquas constellationes, sive siderum positiones, vel quævis alia cœlestia corpora esse reducendam. Eum sequitur Torreblanca, & videtur sequi Pererius *in Genesim*, & 3. *lib. de mag.* ac Medina 1. 2. *quæst.* 9. *art.* 5. inquiens, quæ commemorantur ab Astrologis evenire ex siderum constellatione, succedere fortuna, & casu. Unde vanum, & nugatorium credit quod tradunt Astrologi de hominibus ex sideribus inclinatis ad furta, ad libidinem, ad bellum.

At D. Thomas, & cum eo Theologi *part.* 1. *quæst.* 115. & alibi sæpius peculiares proprietates singulorum siderum admittunt. Nec contra hoc militat argumento suo Picus, quod nimirum impossibile est convenientia alicui ratione speciei, repugnare naturæ genericæ. Si enim homini, quatenus est animal, competit habere sensum, eidem non potest, ut homo, competere stupiditas. Ergo si naturæ cœlesti, ut sic, competit calor ille vivificus, non poterit consequi peculiarem naturam sideris alicujus activa facultas ad frigiditatem, vel siccitatem, qui vitæ opponuntur.

Nam negatur antecedens. In primis enim cœlum non est quid commune stellis, ac planetis communitate, ut aiunt, prædicationis, sed tantum quasi comprehensionis, diversis tamen proprietatibus, ut declarat Nazarius *part.* 1. *quæst.* 52. *art.* 3. Possunt enim ratione speciei alicui convenire proprietates diversæ à natura generica, ejusque proprietatibus invicem compatibilibus, præcipue, si eminenter tantum, ac virtualiter in natura specifica includantur, sicut idem sol indurat argillam, liquat ceram. Falsum item est ex D. Thomæ doctrina, sidera, præter Solem, & Lunam, nihil, aut parum agere in hæc inferiora, etiam motu, luce, calore, hausti à primo cœlo, ut constat ex positione Solis in diversis signis Zodiaci, etsi verum sit præ Solis & Lunæ efficacitate modicam esse virtutem aliorum siderum. Nec tamen asseverandum est cognosci

gnoſci certò proprietates omnes, atque virtutem particularium ſiderum, imo nec ipſa ſidera, ſed aliquam probabilitatem habere. Minus admittendum, poteſtatem ſiderum aliam, aliamque eſſe ſingulis horis, ac momentis; nam ab intrinſeco tanta mutabilitas nequit reperiri, cùm nec in ſublunaribus reperiatur, quæ ſunt motui, & corruptioni ſecundum ſe obnoxia; non iccirco negandum eſt, quin cœlum continuò rotetur, & alii orbes, ac planetæ primo mobili ſubiiciantur, unde & mutantur influxus.

Inſuper Aſtrologi in hæc falſa prolabuntur. Primò propenſiones multiplicant, & conſequenter virtutes corporum cœleſtium, illarum effectrices, juxta numerum fere agendorum, ut ita ex illis conjectent; cùm tamen aliqua ſint, quæ ex inclinatione aliqua non oriantur, ſed indifferenter ſe habeant.

Secundo falluntur; nam quoties non ſe offert ratio reducendi illas propenſiones ad cœleſtia corpora mediis primis qualitatibus, aut humoribus elementaribus, recurrunt ad occultas illorum proprietates, formam ſpecificam concomitantes, & Veneri attribuunt propenſionem ad luxuriam, Marti ad iram, Lunæ ad inſaniam.

Tertiò falluntur. Quia in cœleſtibus corporibus proponunt virtutes, ac proprietates inclinantes, ac ſtimulantes hominem ad flagitia. Sit exemplum. Venus Marti conjuncta inclinat ad adulteria, iidemque planetæ in ſignis magnis conſtituti, propendunt ad puerorum concubitus, Mars, occupans nonam cœli partem ad irreligioſos mores. Nam corpora cœleſtia moventur à Deo, & ab Angelis, & ut ſit mota movent, ac infallibiliter leges operandi, ſibi à Deo inditas, perpetuò ſervant; atque adeo ſi ad malum inclinarent, à Deo id manaret. Quod eſt perabſurdum. Atque iccirco ſapientiores Theologi negant appetitum ſenſitivum ſecundum ſe ad malum propendere, & affirmant, nullam naturam ad malum formaliter inclinare, ne malitia referatur in Deum, naturæ, ac propenſionis autorem.

Et quamvis nonnulli Aſtrologi reſpondeant, cœleſtia corpora nunquam ad malum formaliter inclinare, ſed ad bonum, propter verò defectum ſubjecti ſublunaris recipientis influxus cœleſtes ad malum deflecti, exempli gratia, Saturnus inclinat ad conſiliorum profunditatem, ad altitudinem mentis, ad animi quietem, ad litterarum ſtudium; at ſi influxus recipiatur in ſubjecto deficiente aut male affecto, vertitur ad dolos, vaſticiem, ac ſuperſtitionem. Venus inclinat ad lætitiam, hilaritatem, ac feſtivam converſationem; ex malitia tamen ſubjecti ſuſcipientis influxum, vertitur ad fornicationem, ad oſcula impudica. Hunc modum dicendi non improbabilem exiſtimat Delatorre. At nihilominus, illo admiſſo, non poſſent adhuc Aſtrologi pronunciare, hunc aut illum futurum eſſe latronem, luxurioſum, aliquas ſtellas eſſe maligni influxus, alias benigni; interpretantes de influxu directo in animam.

Falluntur quartò, quia poſitis illis virtutibus cœleſtium corporum, unde propenſiones rerum ſublunarium oriuntur, exiſtimant ſic eis ſubjici humana negotia, ut fatalem neceſſitatem inferant, ut proinde incidant in errores Priſcilliani, & Algazelii, læſa libertate arbitrii, ut etiam annotarunt Porrecta *in cit. art.* 5. D. Thomæ. Suarez, Sylvius, atque alii poſt Conſtitutionem Sixti V.

Denique falluntur, quia contendunt ex virtutibus cœleſtibus, prædicere etiam actus liberos, & fortuitos, qui cœlo non ſubduntur, imò & complura, quæ non habent connexionem cum propenſionibus nati, ut quod habebit uxorem pulchram, parres felices, inimicos infeſtos, Cardinales, ac Proceres amicos, eligentes illum in Pontificem, aut Regem, de quo multa Picus loco citato.

Et quoniam Aſtrologi aſſerunt effectus aſtrologicos proficiſci ab extrinſeco, nempe à domibus diverſis, quas planetæ occupant, & à ſignis Zodiaci, atque ab aſpectibus planetarum. Aiunt enim quemlibet planetam bonum eſſe aut malum, id eſt, autorem felicitatis, aut infelicitatis, & bonum planetam nocere in malo loco, malum interdum prodeſſe, ut Jupiter in Oriente poſitus, tam differt à ſeipſo, cùm in eum, quem vocant duodecimum cœli locum, commigraverit, quàm ignis differt ab aqua. Nam in Oriente ſemper maxima bona, in duodecima verò domo, quæ contigua eſt Orienti, mala ſæpe magna indicantur. Inſuper illud Jovi proprium, quod divitias largiatur, in tertio tamen, octavoque loco collocatus, frequenter patrimonium diſſipat. Præterea, cum ſuapte natura faciat nobiles, & ſapientes, ſi octavum locum habuerit, faciet ignobiles, & quorum furor, teſte Materno, ad inſaniam evadat. Poſtremo cùm nihil ſit magis Jovi proprium, quàm eſſe ſidus beneficum, ideoque proſperitas planetarum, & magna cœli felicitas ex eo ab aſtrologis celebratur; at collocatus in tertio loco, neque bonus, neque malus eſt, ait Maternus.

Idcirco nos ita hoc impugnamus. Illa planetarum mutatio, ac variatio proprietatum, quam comminiſcuntur eſſe in diverſis domibus à planetis occupatis, vel oritur à virtutibus, ac proprietatibus domorum, vel à ſola variatione receptaculorum expertium omnis virtutis activæ in planetas. Non primum. Nam illæ domus, aut loca vel nuda ſunt omni corpore, ut quidam philoſophi errantes de omni loco tradiderunt, & tunc certe non eſt, cur virtutem ullam, aut efficaciam obtinere affirmant, cùm illud ſpatium vacuum locus tantum imaginarius ſit. Aut ſunt affixa aliquibus corporibus, ſicut & univerſa loca, cùm locus *lib.* 4. *phyſic.* definiatur ultima ſuperficies corporis continentis. Et ſic oportet declarare quænam ſint iſta corpora. Si namque ſit ultimus globus, ſive illi, quibus quodlibet aſtrum conjunctum eſt, cum quolibet die ab Oriente in Occidentem rotentur, eas diverſas virtutes Orienti, atque Occidenti impertirentur, ac ſimul mutabilitatem, quam planetis dicunt inferre, cujus oppoſitum experimur. Neque ſecundum, quia gerunt ſe quaſi paſſive in pura domus receptione.

Ad hæc ſi tota influxuum varietas ex domibus attenditur, non eſt neceſſarium proprietatem ullam planetis attribuere, cùm ſine illis res tota completetur. Ac etiam quia bonus influxus planetæ ab influxu domus aliquando hebetatur, impertinens eſt planetæ influxus.

Obiicit tamen Aſtrologus. Experientia docet, Sole exiſtente in Leone, mundum hunc ſublunarem effervelcere, exiſtente in Ariete univerſa calore temperato nutriri. Attendenda ſunt igitur ſigna cœleſtia reſpectu influxuum.

Reſpondetur

Respondetur negando consequens. Nam etiamsi signa, vel octava sphæra nulla essent, eodem pacto mutaretur influxus Solis. Quia positus in Leone, vel in alio loco sibi correspondente, radios directe mittit in nostrum Hemispherium, ideoque omnia videntur calore comburi. At in Ariete positus, radios oblique torquet, atque iccirco calor magis temperatus est. Hinc idem altrum in Leone positum habitantes in meridie non afficit ardore, sed potius frigore, & apud eosdem ad Aquarium veniens, effervescit, sub quo nobis glacie, ac imbribus abundat. Quia quanto magis nobis approximatur, tanto magis ab illis elongatur, & è contra.

Quod autem propensiones horum inferiorum à stellis etiam proveniant, reclamante Pico, docet passim D. Thomas, signate *in quæst. de spiritual. creatur. art.* 8. *lib.* 2. *de Cœlo*, 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 5. *& quæst.* 96. *art.* 2. *ad* 2. *& opusc.* 5. *art.* 3. *ad* 2. *lib.* 3. contra gentes *cap.* 84. ac 2. *sentent. dist.* 15. *quæst.* 1. *art.* 3. *& part.* 1. *quæst.* 115. *art.* 1. *&* 4. ubi ait, quod licet motu, ac luce omnes stellæ agant, tanquam virtute omnibus communi, singulæ tamen habent suas proprias virtutes, speciem cuiusque stellæ consequentes, quæ diversorum effectuum sunt causæ. Ac secundum quod suo motu diversimode se habet stella ad aliam stellam, & inferioribus diversas propensiones imprimit, ac diversos effectus producit, ideo secundum quod ex pluribus virtutibus agentibus una constellatio resultat, aliquid producitur, quod unica virtute fieri non posset. Aut etiam secundum quod una stella ex natura sua determinata est aliam stellam adjuvare, aut suo proprio effectu impedire, sicut inspicimus in inferioribus unam causam alteram juvare, alteram verò impedire.

Idem tradit *opusc.* 28. *art.* 4. §. *ad illud.* Cùm enim objiceretur, quod luminaribus existentibus in capite Algol, id est Gorgonis, si ea Mars respectu inimicitiæ radiaverit, natus, ut ait Ptolemeus, truncabitur manibus, & pedibus, & truncus suspenderur in Cruce, ita respondet: Ad illud, quod objicitur de capite Gorgonis dicendum, quod illæ stellæ funereæ sunt, & monstruosum indicant vitæ terminationem, propter quod ipse etiam Perseus caput averso vultu abscissum tenet. Sed hoc, sicut diximus, non imponit rebus necessitatem, sed facilem, ac mutabilem inclinationem habet. Quod ipse D. Thomas confirmat *d. quæst.* 115. *art.* 3. *ad* 2. ex Aristotele 2. *de generat. text.* 56. dicente, necesse est ponere aliquod principium activum mobile, quod per suam præsentiam & absentiam causet variationem circa generationem, & corruptionem inferiorum corporum, & hujusmodi sunt corpora cœlestia. Et ideo, quicquid in istis inferioribus generat, & movet ad speciem, est sicut instrumentum cœlestis corporis, non proprie, ut annotat ibidem Cajetanus, unde non sequitur non assimilari hominem homini generanti, ex quo dicitur *lib.* 2. *physic. d. text.* 26. quod homo & Sol generat hominem. Hoc ipsum comprobat D. Thomas ibidem ex Dionysio, & Augustino, ac loco citato contra gentes, ubi præclare Ferrariensis. Quare approbare videtur D. Thomas *eo cap.* 84. *contra gentes* Ptolemæi effatum, si in nativitate alicujus fuerit Mercurius in aliqua domorum Saturni, & ipse fortis in esse suo, juvatur ex illa positione Mercurius ad causandam (mediantibus tamen causis secundis, quibus utitur, tanquam instrumentis) eam dispositionem corporis, quæ sit viribus sensitivis convenientissima, ministrante que operationi intellectus; & inde natus sub ea constellatione vir egregii ingenii dicetur, & ad studia litterarum propensus.

Neque tamen iccirco D. Thomas subjicit intellectum ac voluntatem directe stellis, si quæ ab illis dependere ait. Ubique enim docet, præcipue *p.* 1. *quæst.* 115. corpora cœlestia humanorum actuum nequaquam esse causam, ut inquit Damascenus *de fide orthodoxa lib.* 2. *cap.* 7. Ibique perspicue declarat differentiam inter corporata inferiora, & spiritualia, ut anima. Sic etenim ait: In corporata quidem imprimunt cœli directe, ac per se. In vires autem animæ, quæ sunt actus organorum corporeorum, non directe quidem, sed per accidens. Quia necesse est hujusmodi actus harum potentiarum impediri secundum impedimenta organorum, sicut oculus turbatus non bene videt. Unde si intellectus, & voluntas essent vires corporeis organis alligatæ, sicut posuerunt aliqui, dicentes, quod intellectus non differt à sensu, ex necessitate sequeretur, quod corpora cœlestia essent causa electionum, & actuum humanorum. Et ex hoc sequeretur, quod homo naturali instinctu ageretur ad suas actiones, sicut cætera animalia, in quibus non sunt, nisi vires animæ, corporis organis alligatæ. Nam illud, quod fit in istis inferioribus ex impressione corporum cœlestium, naturaliter agitur. Et ita sequeretur, quod homo non esset liberi arbitrii, sed haberet actiones determinatas, sicut & cæteræ res naturales. Quæ manifeste sunt falsa, & conversationi humanæ contraria.

Sciendum est tamen, quod indirecte, ac per accidens impressiones corporum cœlestium ad intellectum, & voluntatem pertinere possunt, in quantum scilicet tam intellectus, quàm voluntas aliquo modo ab inferioribus viribus accipiunt, quæ organis corporeis alligantur. Sed in hoc variè se habent intellectus, & voluntas. Nam intellectus ex necessitate accipit ab inferioribus viribus impressiones. Unde turbata vi imaginativa, vel cogitativa, vel memorativa, ex necessitate turbatur actio intellectus; sed voluntas non ex necessitate sequitur intellectionem appetitus inferioris. Licet enim passiones, quæ sunt in irascibili, & concupiscibili habeant vim quandam ad inclinandum voluntatem, attamen in potestate voluntatis, remanet prosequi passiones, vel eas refutare. Et ideo impressio cœlestium corporum, secundum quam immutari possunt inferiores vires, minus pertingit ad voluntatem, quæ est proxima causa humanorum actuum, quàm ad intellectum. Ponere igitur cœlestia corpora esse causam humanorum actuum, est propium illorum, qui dicunt, intellectum non differre à sensu. Unde quidam eorum dicebant, quod talis est voluntas in hominibus, qualem inducit patet virorum, Deorumque. Quia ergo constat, intellectum, & voluntatem non esse actus organorum corporeorum, impossibile est, quod corpora cœlestia sint causa humanorum actuum.

Idipsum confirmat D. Thomas *cit. art.* 5. *quæst.* 95. his verbis: Subtrahuntur causalitati cœlestium corporum actus liberi arbitrii, quod est facultas voluntatis, & rationis. Intellectus enim, sive ratio non est corpus, neque actus organi corporei, & per consequens nec voluntas, quæ est in ratione, ut patet per Philosophum in 3. de anima. Nullum autem corpus potest imprimere in rem incorpoream. Unde impossibile est, quod corpora cœlestia directe imprimant in intellectum, & voluntatem. Hoc enim esset ponere intellectum non differre à sensu, quod Aristoteles *in lib. de anima*

imponit

imponit ijs, qui dicebant, quod talis voluntas eſt in hominibus, qualem in die inducit pater virorum, Deorumque, ſcilicet Sol, vel cœlum. Unde corpora cœleſtia non poſſunt eſſe per ſe cauſa operationum liberi arbitrij. Poſſunt tamen ad hoc diſpoſitivè inclinare, in quantum imprimunt in corpus humanum, & per conſequens in vires ſenſitivas, quæ ſunt actus corporalium organorum, quæ inclinant ad humanos actus. Quia tamen vires ſenſitivæ obediunt rationi, ut patet per Philoſophum *in* 3. *de anima* & 1. ethic. nulla neceſſitas ex hoc imponitur libero arbitrio, ſed contra inclinationem cœleſtium corporum homo poteſt per rationem operaris. Idemque docet *loc. cit. contra Gentes*, ibique Ferrari, aviſo. Dicet nonnemo. Etiam bruta reſiſtunt impreſſioni cœleſti, idem coguntur ab aliquo percutiente ire ad paſcendum, vel moventur à bonitate objecti, jam per ſenſum experti.

Reſpondetur ex D. Thoma 1. 2. *qu.* 40. *ar.* 3. & *qu.* 46. *ar.* 7. animalia habere pro ratione inſtinctum quendam naturalem, ſibi à ratione ſuperiori inſitum, ut tendant ad magis conveniens, & à malo elongentur. Itaque quod in nobis præſtat ratio conjuncta parti ſenſitivæ, quæ res diverſas inter ſe conferendo gubernat, ac dirigit, hoc in illis efficit ratio ſeparata, imprimens illis inſtinctum talem ad bonum amplexandum, & malum fugiendum, ut ſunt verbera. Non tamen propterea iraſcuntur, teſte Octavio Brancifortio *de animor. purturbat. ſect.* 4. ex Seneca dicente *lib.* 1. *cap.* 3. beſtiæ iraſci non magis ſciunt, quàm ignoſcere. Habent ſimiles hominibus impulſus quoſdam, &c. Luculentiùs Ariſtoteles 3. *eth. cap.* 11. fortes, ait, honeſti cauſa res omnes gerunt, eoſque ira adiuvat, beſtiæ autem dolore affectæ, vel quod ictæ fuerunt, vel quod metuunt. Si enim ſint in ſylva, aut in palude, neminem aggrediuntur, verberibus ergo duci, & inſtinctu non tollit, quin ducantur ab aſtris, & ab illis inclinentur phyſicè ac directè, ut ait D. Thomas. Non enim liberè & cognoſcendo rationis bonum, ſed coactè verberibus ad aliud tendunt, vel objecto repræſentato, inſtinctu naturæ ad illud trahuntur.

At Picus ita contra inſurgit. Agens agit in ſibi ſimile. Sed videmus, quod omnia, quæ fiunt hic inferius, fiunt per hoc, quod calefiunt, frigidantur, humectantur, deſiccantur, aliiſque hujuſmodi qualitatibus alterantur, quæ non inveniuntur in corporibus cœleſtibus. Ergo corpora cœleſtia non ſunt cauſa eorum, quæ hic fiunt.

Hæretici etiam ſic argumentantur. Corpora cœleſtia cum moventur à ſpiritualibus ſubſtantiis agunt illarum virtute, quaſi inſtrumenta. Illæ autem ſubſtantiæ ſpirituales ſunt ſuperiores noſtris animabus. Atque adeo poſſunt imprimere in animas noſtras, & ſic cauſare actus humanos. Confirmant primò, Aſtrologi verè pronunciant de eventibus bellorum, & aliis humanis actibus, quorum principia ſunt intellectus, & voluntas. Id autem facere non poſſent, niſi cœleſtia corpora eſſent humanorum actuum cauſa. Secundò. Sub eadem conſtellatione concipitur mas & fœmina. Tertiò. In hiſce inferioribus reperiuntur agentia & materia. Hæc autem ſatis ſunt ad producendum effectus.

His objectionibus ita reſpondetur. Primæ diſtinguitur major ex D. Thoma *p.* 1. corpora cœleſtia non ſunt ſimilia corporibus inferioribus ſimilitudine ſpeciei, & conceditur. Secundum continentiam virtualem, & negatur. Nam ſua univerſali virtute continent in ſe quicquid in inferioribus animatur, juxta quem modum dicimus etiam, omnia eſſe Deo ſimilia. ſimile autem ſpecie tenetur producere, propriè generans.

Secundæ objectioni negatur conſequentia. Spirituales enim ſubſtantiæ, quæ cœleſtia corpora movent, agunt in corporalia mediantibus cœleſtibus corporibus. At in intellectum humanum agunt immediatè illuminando. Voluntatem autem immutare non poſſunt, ut ſuperiùs probatum eſt. Ideoque mediis cœleſtibus corporibus non poſſunt immediatè tangere animam, vel ejus potentias.

Primæ confirmationis diſtinguitur minor: niſi cœleſtia corpora eſſent cauſa humanorum actuum indirecta, & per accidens, conceditur. Directa & per ſe, negatur. Tradit autem D. Thomas *ad* 3. *dicti ar.* 4. *qu.* 115. cur Aſtrologi plerumque vera poſſint prædicere, maximè in communi, non autem in ſpeciali. Quia nimirum plures hominum ſequuntur paſſiones, quæ ſunt motus ſenſitivi appetitus, ad quos cooperari poſſunt corpora cœleſtia, pauci autem ſunt ſapientes, qui hujuſmodi paſſionibus reſiſtant. Per liberum verò arbitrium aliqui reſiſtunt. Unde & ipſi Aſtrologi dicunt, quod ſapiens dominatur aſtris, in quantum ſcilicet dominatur ſuis paſſionibus.

Secundæ Confirmationi reſpondet D. Thomas *ad* 4. *art.* 3. *cit. quæſt.* negando conſequentiam. Nam materia conceptus non eſt diſpoſitiva totaliter ad maſculinum ſexum. Unde partim formatur in maſculum, partim in fœminam. Quod declarat *opuſc.* 28. *cap.* 4. Hinccum eodem poſt Auguſtinum reijcimus divinationem, quæ fit per aſtra, quia effectus aſtrorum variantur, etiam in rebus corporeis ſecundum diverſam materiæ diſpoſitionem.

Tertiæ verò confirmationis negatur item conſequentia. Ex Ariſtotele namque *lib.* 2. *de generat d. text.* 56. quem ſuperius adduximus oportet ponere aliquod principium activum mobile, quod per ſuam præſentiam & abundantiam cauſet varietatem circa generationem & corruptionem inferiorum corporum, & hujuſmodi ſunt cœleſtia corpora. Unde quicquid in iſtis inferioribus generat, & movet ad ſpeciem eſt, ſicut inſtrumentum cœleſtis corporis, ſecundum quod dicitur 2. *phyſic. text.* 26. quod ſol & homo generant hominem. Nomine Solis intelligit D. Thomas cœlos contra Licetum. Videſis *ibidem* Cajetanum egregiè declarantem quare agentia ſubcæleſtia dicantur inſtrumenta cœlorum, cùm tamen pater, ut cauſa principalis, ac vitalis generet filium. Non enim proprie dicuntur inſtrumenta, Sed quia inferius ſe habet quaſi ut materia, quia ſuperius eſt formalius. Quem admodum & creata agentia naturalia dicuntur paſſim à D. Thoma inſtrumenta Dei. Nam Dei & ſuperioris cauſæ creatæ ut ſolis, eſt agere naturam ſecundum rationem naturæ ac per ſe. Quod non convenit cauſæ univerſæ, alias ſeipſam cauſaret. Et ideo cauſæ univocæ agunt virtute illarum, quarum eſt per ſe agere ad ſpeciem.

Imo Bannes *qu.* 77. *pag.* 1. cenſet probabile, Delatorre *in* 2. 2. *qu.* 95. *art.* 5. Molina, & Averſa poſt Medinam putant, ut certum, quòd, etſi propenſiones omnes belluarum à cælis proveniant, non tamen determinationes peculiares, ad hoc, vel ad illud, exempli gratia ire ad paſcendum in monte, aut in valle, verſus orientem, vel occidentem. Quia omnis motio corporum cœleſtium oritur ex eorum virtutibus, quæ ſunt principia operandi. Non autem reperiuntur in cœlo principia, & virtutes, ac tot determinationes ſecundum locum, & tempus. Ideoque non ſunt tribuendæ motioni cœleſtium corporum. Diverſitatem enim operationum neceſſe eſt proficiſci à diverſitate principiorum activorum. Nam alioquin eſſent in cœlo infinitæ penè virtutes, ac principia operandi circa unum individuum brutales cùm illius determinationes in exequenda ſua propenſione innu-

meræ sint. Et quia sæpe contingit determinationes istas in oppositа ferri, modò ad unam partem, modò ad oppositam. Si autem dicatur, operationes illas individuales non posse exerceri sine influxu cœlestium corporum, & consequenter ad illum esse referendas, respondetur, id comprobare antecedens non quoad determinationem operationum hic & nunc, sed quoad eius entitatem in ratione communi corporatorum effectuum.

Et quoniam etiam opponitur, quòd determinatio brutalis non est propriè electio, neque inconvenit, quòd dependeat à cœlis; ideo respondetur, quòd nec quidem determinationes sine electione possunt reduci ad cœlos, qui sunt inanimati, sed ad Angelos, & Deum. Unde credit Medina, id forsitan voluisse asseverare D. Thomam *pag.* 1. *quæst.* 110. ex mente Augustini, & Origenis, docentem, immediatè Angelos præsidere, etiam circa res corporeas rationis expertes.

Sed adhuc Joannes Picus arguit contra constellationes particulares siderum, eumque sequitur Torreblanca *lib.* 7. *cap.* 2. *oper. spirit.* alios afferens post Franciscum Picum *lib.* 5. *prænot. cap.* 4. asserentes diversitatis intellectuum, ex diversa corporis dispositione, causam esse aliquam particularem virtutem, non autem diversam syderum positionem. Unde inferunt, falsum esse, Astrologiam posse de bonitate intellectus ex motibus cœlestibus judicare, ut ex Ptolemeo tradit D. Thomas *in fine d. cap.* 84. Sicque primùm arguunt, Cœlum est causa universalis. Causa autem universalis non distinguit effectus, sed tantùm causæ proximæ, tam specificæ, quàm singulares. Ergo cœlum non est causa diversitatis effectuum in istis inferioribus.

Confirmant primò. Nulla est siderum positio, sub qua de Leone Leo, de equo equus non nascatur. Ergo diversitas rerum non positioni siderum, sed diversitati particularium causarum est adscribenda.

Secundò id confirmant. Natos simul eodem momento ex diversis parentibus intra eandem, ejusdem tamen regionis latitudinem, & longitudinem, fortuna, ingenio, corpore diversissimos intuemur. Ergo illorum diversitas à particularibus causis, quæ diversæ sunt, non à siderum positione, quæ una est, provenit.

Deinde sic ostendunt: Cœlum in hæc inferiora agit lumine duntaxat, & motu, à quibus non aliud materiæ communicatur, quàm motus, lux, & calor. Sed hæc ab omnibus fluunt stellis, à Sole mendicando. Ergo non sunt diversi influxus cœlorum secundùm variam siderum positionem.

Verum Picus, vir alioquin doctissimus, in hoc fallitur, & fallit. Quoniam cùm cœlum universalem causam supponat, rerum diversitatem in eius virtutem referri non posse existimat, cùm tamen oppositum ex dictis colligatur. Si namque cœlum universalis causa est, sine qua corporeum nullum neque agit, neque agere valet, fatendum necesse, est omnis diversitatis causam in suo genere cœlum esse, utpote quod omnes causas secundas ad operandum inducat, à quibus diversi effectus dimanant. Ideoque D. Thomas etiam diversitatem ingenij à cœli impressione statuit, indirectè tamen, atque ex occasione quadam provenire. Quia cœlum, veluti universalis causa, diversas dispositiones corporeas, secundùm quas sensitivæ vires variantur, producat, quibus in suo opere utitur intellectus.

Harum tamen dispositionum varietas non ita Cœlo est attribuenda, ut quasi ab ipso tantùm, nulla media causa, prosiliat; sed quia cœlum secunda causa utitur, quæ fortior evadit, dum agit, cœlo in tali dispositione existente, quàm si taliter dispositum non esset. Ipsum quoque cœlum per aliquam particularem causam removet impedimenta, quibus conveniens materiæ dispositio, aut etiam actio secundæ causæ agentis impediri posset.

Neque inconveniens existimari debet ex secundis causis aliquem effectum dimanare, ut assumantur ab altero agente, quos virtute connaturali producere nequirent, ut dicitur de cœlis, instrumentis elevatis ab intelligentia motrice ex D. Thoma *qu.* 6. *de miraculis*. Sic operatione artis miri producuntur effectus per ignem, aliaque agentia naturalia qui ab illis duntaxat causis naturalibus non efficerentur. Ut enim docet idem D. Thomas *lib.* 1. *sent. dist.* 38. *art.* 5. causa prima & universalis particulares effectus per causas secundas efficiens, virtutem propriam in causa secunda imprimit, ut ab ipsa quasi ad effectum deferatur, cumque unumquodque recipiatur in alio per modum recipientis, evadit virtus causæ universalis quodammodo limitata ad determinatos effectus per causam secundam, in qua recipitur.

Atque iccirco ex D. Thoma *cit. q.* 115. *ar.* 6. & *cap.* 67. *lib.* 3. *contra gentes*, effectus plures contingenter accidunt, etsi prima causa sit necessaria, idque propter contingentiam secundæ causæ, in qua primæ causæ virtus limitationem accipit. Eademque ratione sicut dum aliqua universalis causa ad generationē Leonis agit per Leonem, Leonem generat, ita dum agit per equum debilis virtutis equum debilem efficit, dum per equum fortem operatur, fortem equum generat. Hoc eodem pacto *d. opus e.* 28. *art.* 4. tradit multum variationis facere dispositiones inferiorum, ut complexiones feminarum, & climatum. Idipsum dicendum est de stellis recipientibus lumen solis universale, determinatum virtutibus peculiaribus stellarum, sicque in multiplices effectuum differentias extenduntur, & multis particularibus causis, vario modo dispositis, cooperantur.

Quod autem unumquodque astrum habeat suas virtutes peculiares docet sæpius D. Thomas, Albertus *lib.* 2. *de cœlo tr.* 2. *cap.* 2. Averroes *lib.* 1. *de Cœlo tom.* 42. Avicenna apud Albertum *ibid.* Augustinus Niphus *lib.* 2. *de Cœlo text.* 49. Scaliger *in Cardanum exercit.* 62. Maro *georgic.* 1. ubi Saturnum frigidum ait, quia obliquè respicitur à Sole, directè autem Mars secundùm Aratum. Lunam autem habere speciale lumen, colligunt aliqui ex illo Psalmi 120. *Per diem Sol non uret te, neque Luna per noctem.* Quod tamen non probat de lumine non mutuato à Sole. Neque hoc asserit Aristoteles, quod aliqui ex compluribus ejus textibus probare existimant, idemque tradentes de aliis astris, nominatim Veneris. Posset quæ hæc opinio comprobari ex D. Thoma 1. *Corinth.* 15. dicente: *stella à stella differt in claritate.*

Argumentis autem Pici, & aliorum ita respondetur. Ad primum negatur minor. Nam dictum est, causam universalem corporatam secundum diversas partes diversis pollere virtutibus ad diversos effectus per causas particulares producendos, sicut diversæ artes diversis instrumentis utuntur ad varia artificiata. Cœlum autem universaliter acceptum pro orbibus ac stellis diversis virtutibus agere in hæc subcœlestia, dictum pariter est. Quod D. Thomas *cit. opusc.* 28. *art.* 2. declarat ex Aristotele. Quemadmodum enim Fabri Lesbij structuræ normam, non norma structuram accommodant, ita propter varias causas, quæ sunt in materia, sæpe mutatur sapiens dispositio circuli cœlestis, ac dispositio adhærens mobilibus quæ fatum vocatur, extra rectitudinem cœlestium declinans exorbitat propter multas oppositas inferiorum transmutationes. Immò quælibet stella potest

causa

cauſa univerſalis appellari, & ſi virtute aliqua ſpeciali polleat, diverſa à virtute alterius ſtellæ, qua idcirco effectum diverſum ab effectu alterius agat. Nam motu, ac lumine in ſublunaria operatur, quæ ſunt cunctis corporibus cœleſtibus communia, & propria virtute ſuam ſpeciem, & naturam comitante in diverſos effectus valet, prout in ipſa plurium cauſarum particularium virtutes ſimul claudantur, ſicut ipſe Picus admittit in luce omnes effectus ſubcœleſtes conjunctim contineri.

Primæ confirmationis negatur conſequens. Virtuti namque ſiderum etiam adſcribi debet ut de Leone non generetur, niſi leo. Cœlum enim particulares effectus non producit, niſi per cauſas ſecundas, ac illis proportionatos. Ideo variis ad varios effectus utitur, ſicut artifex diverſis inſtrumentis ad diverſa opera. Neque idcirco ſequitur diverſitatem effectuum non pendere ab artifice. Additur, quod licet ab equo equus tantum generetur, aliqua tamen eſt ſiderum conſtitutio, ſub qua equus equum generare valet, qua deficiente, non generaret. Unde quædam animalia ſtatis anni temporibus generationi vacant, & ſub certis conſtellationibus gigantes etiam generantur, aut magno ingenio viri, quas obſervant dæmones; dum, ſemine aſſumpto, illos generant.

Secundæ confirmationis negatur pariter conſequens; quod etiam negat D. Auguſtinus *lib.* 5. *de civit. cap.* 6. & D. Thomas *art.* 3. *ad* 4. *ejuſdem qu.* 115. dum admittit, quod actiones corporum celeſtium diverſè recipiuntur in inferioribus corporibus ſecundum diverſam materiæ diſpoſitionem, ut liquet, dum materia conceptus humani non eſt omnino diſpoſita ad maſculinum ſexum; unde partim formatur in maſculum, partim in feminam. Quod inibi Auguſtinus tradit ad repellendam divinationem aſtrologicam. Non ergo infertur ſiderum poſitionem non agere in ſubcœleſtia, ſed non neceſſariò agere, cùm cauſæ ſecundæ ſint contingentes, in quibus recipitur influxus cœleſtis, qui impediri poteſt ex materiæ, & particularis agentis indiſpoſitione. Ideoque rectè concluditur, diverſos effectus in diverſas ſiderum poſitiones, tanquam in cauſas remotas referri, in cauſas ſecundas, tanquam in proximas.

Secundi verò argumenti negatur antecedens. Contrarium namque probatum eſt ex D. Thoma. Sed adhuc illo admiſſo non valet conſequentia. Etenim, ut docet D. Thomas *de ſpiritual. creatur. art* 8. *ad* 12. lux non eſt ejuſdem rationis in omnibus ſtellis; ideo præter communes effectus conſequentes communem lucis naturam, quodlibet ſidus ſuo lumine aliquem particularem effectum producere valet.

Quare non videtur inconveniens, ut putat Torreblanca, quod in uno ac eodem ſimul à Cœlo frigus, & calor in gradibus compatibilibus cauſantur, ſi ſupponatur, cœlum aërem ad calorem, aut frigus abſque medio particulari agente calido, aut frigido variis ſuis virturibus alterare. Sicut enim non inconvenit ligno appropinquante calido & frigido, à calido, ſi fortius ſit lignum, caliditatem accipere, & à frigido aliquem gradum frigiditatis, remiſſum, & compatibilem cum gradu illius caloris. Ita non inconvenit, quod exempli gratia Luna ſimul in aëre cauſet frigiditatem ratione propriæ virtutis, & aliquem gradum caloris virtute luminis. Hinc, tametſi Lunæ magis ſit frigefacere virtute propriæ qualitatis, quàm calefacere, ex communi Lucis natura, cauſat tamen in aëre, ab ipſa frigefacto, aliquem caloris gradum ſuæ frigiditati non repugnantem, ideoque noctes plenilunij aſſerit Ariſtoteles *lib.* 4. *de partib. animal. cap.* 5. eſſe calidiores; quia quò plus luminis habet Luna, eo magis aërem per aliquem gradum calefacit, quamvis ſemper frigiditatem calore intenſiorem propria virtute inducat. Ex quibus ſolutæ manent rationes aliquot circa varias ſtellarum virtutes, quas ex Pico affert Pererius in Aſtrologiam.

CONSULTATIO CI.

De Aſtrologia genethliaca ſive iudiciaria. Adverſus eam Biblia Sacra, Pontifices ſummi, Concilia, leges Principum, Patres, Theologi, Philoſophi, Hiſtorici ac cæteri omnes.

PRimùm firmamento firmiùs tenendum eſt, eſſe de fide, nullo modo poſſe ex aſtris prædici, aut cognoſci myſteria ſupernaturalia, ut Incarnatio Chriſti, diluvium univerſale, an Petrus ſit convertendus à peccato, an à ſeculo ad religionem, de quibus jam diximus.

Deinde ſit hæc aſſertio. Aſtrologia judiciaria pronuncians certò, aut incertò, ac in ſingulari de liberis actibus, aut de ab illis dependentibus, ut ſic de fortuitis & contingentibus, eſt ſine fundamento, atque adeo vana, ſuperſtitioſa, & ad magiam dæmoniacam pertinens, improba, damnata & perniciosa Eccleſiæ Chriſtianæ, ideoque illicita. Hæc theſis eſt communis Theologorum, quam expreſſè docet ſæpius D. Thomas ſignatè *art.* 5. *d. qu.* 95. ubi Cajetanus, Bannes, Zumel, Nazarius, Arauxo, aliique *p.* 1. *qu.* 57. & 115. ac Medina 1. 2. *q.* 9. Idem D. Thomas *in* 2. *d.* 15. *qu.* 1. *ar.* 3. Sotus *in* 4. *& de juſt. & jur. lib.* 5. *q.* 10. Delrius, Ferrarienſis cum eodem D. Thoma *lib.* 3. *contra gentes cap.* 154. & ad *Galat.* 4. *lect.* 4. Bonaventura *in colloq.* Antonius 2. *p. tit.* 12. *cap.* 1. Tarantas. Richard. Palud. Gabriel, Major *in* 4. *ſent.* Gulielm. Paris. *tract. de legib.* Michael Medina *lib.* 2. *de recta in Deum fide* Pererius *de magi. lib.* 3. *& in cap* 1. Genes. *v.* 2. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* [illegible] *num.* 17. Victoria, Carena, Franciſcus Picus *lib.* 5. *de prænot.* & antea Joannes Picus *adverſus Aſtrologos integris duodecim libris, etſi ſupervacaneis oppletis.* Duardus *in Bullam Cœnæ can.* 1. *qu.* 22. Valentia, Delatorre Sylvius. *in d. qu.* 95. D. Thomæ, Salelles, Moura, Torreblanca, Sanchez *in decal. l.* 2. *cap.* 38. *n.* 33. Leſſius *lib.* 2. *cap.* 43. Reginald. *lib.* 17. *n.* 172. Azor *pag.* 1. *lib.* 9. *cap.* 13. Navarr. *de reſtit. l.* 2. *cap.* 2. *dub.* 2. *nu.* 110. *& ſeq.* Salas *p.* 2. *qu.* 2. *&* 5. *tr.* 5. *diſp.* 2. *ſect.* 5. *à num.* 16. Caſtropal. *pa.* 3. *tr.* 17. *diſp.* 1. *pun.* 4. *num.* 4. Delbene *p.* 2. *dub.* 222. *ſect.* 1. *num.* 5. aliique communiter.

Et quidem Scriptura ſacra pluribus in locis Aſtrologiam hanc judiciariam refellit, reprobat, irritamque declarat. Iſaiæ 41. *Annunciate quæ ventura ſunt, & ſciemus quod Dij eſtis vos*; & cap. 44. *Ego ſum Dominus, irrita faciens ſigna divinorum, & Ariolos in furore vertens, convertens ſapientes retrorſum, & ſcientiam eorum ſtultam faciens*; & cap. 47. deridens Deus Babylonios, & Chaldæos ſideralibus ſuis obſervationibus præfidentes: *ſta* inquit, *cum incantatoribus tuis & cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus, laboraſti ab adoleſcentia tua, ſi forte quid proſit tibi, aut ſi poſſis fieri fortior. Defeciſti in multitudine conſiliorum tuorum. Stent & ſalutent te augures, qui contemplabantur ſidera, & ſupputabant menſes, ut ex eis annunciarent ventura tibi.* Et paulò ante dixerat: *Sapientia tua, ſcientia tua hæc decepit te.* Jeremias quoque *cap.* 10. monet Judæos, ut aſtrologicas obſervationes pro nihilo ducant; nihil enim ſibi à ſtellis vel ſperandum, vel timendum eſſe. Sic autem ait. *Juxta vias gentium nolite diſcere, & à ſignis cœli nolite metuere,*

quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt. Quem locum sic exponit Hieronymus: propriè adversus eos loquitur, qui venerantur, quæ in signa posita sunt annorum, & temporum, & mensium, & dierum. Ab his autem æstimant humanum genus, & ex causis cœlestium terrena moderari. Deuter. 18. *Gentes istæ augures, & divinos consulunt; tu autem aliter à Domino Deo tuo institutus es.* Salomon autem *Eccles. cap.* 10. scientiam futurarum rerum homini denegat. *Ignorat homo*, ait, *quod ante se fuerit, & quid post se futurum sit, quis poterit judicare?* & cap. 8. *Homo ignorat præterita, & futura nullo potest scire nuncio.* Liquet igitur divinationem astrologicam in sacris litteris contemni, derideri, reprobari.

Cum doctrina Sacrarum Litterarum, etiam judicium Ecclesiæ, ut par erat, mirè congruit. Semper enim Ecclesia inde usque à primordijs suis judiciarios Astrologos odit, fugit, damnavit. Extant adversus ipsos plurima, & severissima decreta Ecclesiæ, quæ legere licet 2. *p. decret. cap.* 26. *per primas quinque quæstiones*, & in Concilio Bracarensi primo *cap.* 9. & 10. in Toletano primo in assertione fidei contra Priscillianistas, Alexander Tertius, Sixtus V. in sua Constit. 17. *Cæli & terræ*, ubi scienter legens, vel retinens libros, scripta, opera, tractatus, vel chartas Astrologiæ judiciariæ, geomantiæ, hydromantiæ, pyromantiæ, & aliarum hujusmodi divinationum, vel artis magicæ, aut quibus sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, vel incantationes, & superstitiones continentur, incurrit excommunicationem latam in Indice librorum, quæ tamen non est reservata, sed si in illis libris, vel scriptis pronunciatur certò de futuris contingentibus, sive actibus hominum ex astris, vel alijs rebus creatis, tanquam ex causa, sive ratione necessarij influxus, sive coactionis arbitrij humani, vel asseritur cognosci secreta cordium, sive actus pu[illegible]rnos, vel asseritur effectus supernaturales posse cognosci [illegible] naturalibus, tunc incurrunt tam autores, & credentes, quam tenentes, vel legentes scienter in excommunicationem latam *in can.* 1. *Bullæ in Cœna Domini*, quia talis doctrina est hæreticalis, ut per Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 8. Albertin. de *agnosc. assert. hæret. qu.* 16. *num.* 1. & 11. ac Filiuc. *tr.* 24. *num.* 85. Idem si asseratur hujusmodi artem Astrologiæ judiciariæ, seu divinatoriæ non esse ab Ecclesia improbatam, ut per Farinac. *qu.* 181. *num.* 61. ubi alii.

Operæ autem pretium esse duxi gravissimam simulque sapientissimam Sixti Constitutionem in hanc & in rem omnem magicam, & sortilegam proferre? Illa hæc est.

Sixtus Episcopus, servus servorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam.

COEli ac terræ Creator Deus, quem unum omnipotentem corde credimus ad justitiam, & ore confitemur ad salutem, etsi homini, quem ad imaginem, & similitudinem suam creavit, mentem dederit, qua non solum divino fidei lumine illustrata, mysteria illa cognosceret, quæ humanam intelligentiam superant, sed etiam naturæ suæ vi, magno licet cum labore, præclara multa investigaret, atque intelligeret, tamen ut superbum animal homo non altum saperet, sed timeret, & immensam Conditoris sui majestatem, humi stratus veneraretur, sibi soli eorum, quæ eventura sunt, scientiam & futurarum rerum cognitionem reservavit. Solus enim ipse, cujus oculis omnia nuda, & aperta sunt, & ad intimas hominum cogitationes penetrat, & consequentes eorum actiones intuetur; solus ipse, qui vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea, quæ sunt, omnia præsentia, & ante oculos posita habet; solus denique omnia, & singula quæcunque totius temporis decursu, ac seculorum ætatibus futura sunt, ab omni æternitate novit, & admirabili providentia disposuit, quæ non modò humanæ mentis imbecillitas ignorat, sed nec dæmones ipsi præsentire possunt.

Quare idolorum in futuris annuntiandis falsitatem, & imbecillitatem, & eorum, qui eis cultum adhibebant, vanitatem irridet Spiritus Sanctus, apud Isaiam illis verbis: Annunciate quæ ventura sunt in futurum & sciemus quia Dij estis vos. *Et in novo testamento Christus Dominus discipulorum suorum de futuris contingentibus paulò cupidius inquirentium, interrogationem gravi illa responsione retudit, qua etiam omnium fidelium suorum curiositatem coercuit:* Non est vestrum scire tempora, ac momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.

Nec verò ad futuros eventus, ac fortuitos casus prænoscendos [futuris eventibus ex naturalibus causis necessariò, vel frequenter provenientibus, quæ ad divinationem non pertinent, duntaxat exceptis] ullæ sunt veræ artes, aut disciplinæ, sed fallaces, & vanæ improborum hominum astutia, & dæmonum fraudibus introductæ, ex quorum operatione, consilio, vel auxilio omnis divinatio dimanat, sive quòd expressè ad futura manifestanda invocentur, sive quòd ipsi pravitate sua, & odio in genus humanum, occultè etiam præter hominis intentionem se ingerant, & intrudant vanis inquisitionibus futurorum, ut mentes hominum pernicijs vanitatibus, & fallaci contingentium prænunciatione implicentur, & omni impietatis genere depraventur. Quæ quidem ipsis cognita sunt, non divinitate aliqua, nec vera futurorum scientia, sed naturæ subtilioris acumine, & aliis quibusdam modis, quos hominum obtusior intelligentia ignorat. Quamobrem dubitandum non est, in hujusmodi futurorum contingentium & fortuitorum eventuum inquisitione, & præcognitione, diaboli operationem se fallaciter immiscere, ut sua fraude, ac dolis miseros homines à via salutis avertat, & laqueo damnationis involvat.

Quæ cùm ita sint, nonnulli hæc fideliter, ac religiosè, ut debent, non attendentes, sed curiosa sectantes, graviter Deum offendunt, errantes ipsi, & alios in errorem mittentes, tales imprimis sunt Astrologi, olim Mathematici, Genethliaci, & Planetarii vocati, qui vanam, falsamque siderum, & astrorum scientiam profitentes, divinaque dispositionis ordinationem suo tempore revelandam prævenire audacissimè satagentes hominum nativitates, seu genituras ex motu siderum, & astrorum cursu metiuntur, ac judicant futura, sive etiam præsentia, & præterita occulta, atque ex puerorum ortu, & natali die, sive quavis alia temporum ac momentorum vanissima observatione, & notatione, de uniuscuiusque hominis statu, conditione, vitæ cursu, honoribus, divitiis, sobole, salute, morte, itineribus, certaminibus, inimicitijs, carceribus, cædibus, varijs discriminibus, aliisque prosperis, & adversis casibus, & eventibus prænoscere, judicare, & affirmare temerè præsumunt, non sine magno periculo erroris, & infidelitatis, cùm S. Augustinus præcipuum Ecclesiæ lumen, eum, qui hæc observat, qui attendit, qui credit, qui in domum recipit, qui interrogat, Christianam fidem, & baptismum prævaricasse affirmet, ut illos meritò Apostolus arguat, atque increpet illis verbis: Dies observatis, & menses, & tempora, & annos. Timeo vos, ne fortè sine causa laboraverim in vobis.

Hi igitur levissimi, ac temerarii homines in miserandam animarum suarum ruinam, grave fidelium scandalum, & Christianæ fidei detrimentum futuros rerum eventus, & quæcunque prosperè vel adverse eventura sunt, ac actus humanos, ea denique quæ

quæ ex libera hominum voluntate proficiſcuntur, aſtris, ſideribuſque adſcribunt, eiſque eam facultatem, vim, ſeu virtutem & efficaciam tribuunt ſignificandi futura, & ad prægnita ita inclinandi, ut ſic omnino, nec aliter eventura ſint, atque ob eam cauſam de ijs rebus omnibus judicia facere, prognoſtica, prædictiones, & prænotiones ſibi aſſumere, & palam venditare non dubitant, quibus non pauci rudes, & imperiti, aliique nimis creduli, & imprudentes tantam fidem præſtant, ut ex hujuſmodi judiciorum, & prædictionum præſcripto aliquid certò eſſe credant, aut ſperent, quorum ſanè mendacium, magiſtrorum temeritas, & infelicium diſcipulorum credulitas magnopere deploranda eſt, qui vel divinis litteris admoniti non intelligunt hominis præſtantiam, cui cœli, & ſtellæ, & clariſſima cœli ſidera, ſol, & luna, Deo ita diſponente, non imperant, ſed inſerviunt. Sic enim Moyſes populum Dei, ut hunc errorem caveret, prænonebat: Ne forte elevatis oculis ad Cœlum videas Solem & Lunam, & omnia aſtra Cœli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creavit Deus tuus in miniſterium cunctis gentibus, quæ ſub Cœlo ſunt.

Sed quid ſidera mirandum eſt homini ſervire? Nonne nobiliſſimæ Intelligentiæ Angeli ipſi, omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis? Nam rationales oves ita diligit Deus, ut non ſolum Epiſcopos, quemadmodum à S. Ambroſio ſcriptum eſt, ad tuendam gregem ordinaverit, ſed etiam Angelos deſtinaverit. Præclarè etiam S. Hieronymus. Magna dignitas animarum, ut unaquæque habeat ab ortu nativitatis in cuſtodiam ſui Angelum delegatum. Quod ſi Angeli homines cuſtodiunt, quid adverſus Angelorum cuſtodiam, & tutelam aſtra moliri, aut efficere poterunt, quæ cum ipſis Angelis nullo modo ſunt comparanda?

Nec ſanè hoc loco prætereunda eſt eximii Eccleſiæ Doctoris, & beatiſſimi Pontificis Magni Gregorij ſententia, qui Priſcillianiſtas hæreticos unumquemque hominem ſub conſtitutionibus ſtellarum naſci putantes, magno rerum & verborum pondere confutat. Abſit, inquit, à fidelium cordibus, ut aliquid eſſe Fatum dicant; vitam quippe hominum ſolus conditor, qui creavit, adminiſtrat. Neque enim propter ſtellas homo, ſed ſtellæ propter homines factæ ſunt, & ſi ſtella Fatum hominis eſſe dicitur, ipſis ſuis miniſteriis ſubeſſe homo perhibetur. Utinam inſani homines hæc ſaperent, & intelligerent, ac Dei monitis obtemperarent, in Levitico dicentis, Non declinetis ad Magos, nec ab Ariolis aliquid ſciſcitemini, ut polluamini per eos. Neque enim quæ chriſtiana & vera pietas repellit, ac damnat tanto ſtudio inveſtigarent, iſdemque miſerè ſe decipi, atque irretiri paterentur.

Sunt etiam inanes quidam homines, & curioſi, vel impij, & irreligioſi, qui futurarum, & occultarum aliarum rerum notitiam adeò anxiè habere ſtudent, ut ad eadem prænoſcenda, & inveſtiganda in divinæ legis offenſionem multipliciter incurrant. Alii enim Geomantiæ, Hydromantiæ, Aëromantiæ, Pyromantiæ, Onomantiæ, Necromantiæ, aliiſque ſortilegiis, & ſuperſtitionibus non ſine dæmonum ſaltem occulta ſocietate, aut tacita pactione, operam dare, ſeu aleis, ac ſortibus illicitis taxillorum, granorum triticorum, vel fabarum jactu uti non verentur. Alij verò aliquas priſtinæ, & antiquatæ, ac per Crucis victoriam proſtratæ Idololatriæ reliquias retinentes, quibuſdam auguriis, auſpiciis, ſimilibuſque ſignis, & vanis obſervationibus ad futurorum divinationem intendunt. Alij item ſunt, qui cum morte fœdus ineunt, & pactum faciunt cum inferno, qui ſimiliter ad occultorum divinationem ad inveniendos theſauros, vel ad alia facinoroſa perpetranda, etiam expreſſa cum diabolo pactione facta, in manifeſtam ſuarum perniciem animarum nefarias magicæ artis incantationes, inſtrumenta, & veneficia adhibent, circulos, & diabolicos characteres deſcribunt, dæmones invocant, aut conſulunt, ab eis reſponſa petunt, aut accipiunt, eis preces, & thuris, aut aliarum rerum ſuffimenta, ſeu fumigationes, aliave ſacrificia offerunt, candelas accendunt, aut rebus ſacris, vel ſacramentis aut Sacramentalibus ſacrilegè abutuntur, adorationis, genuflexionis, aut quævis alia impietatis obſequia præſtant, cultum, venerationem tribuunt, aut annulum, vel ſpeculum, aut parvas phialas ſibi fabricant, aut fabricari curant ad dæmones in eis alligandos, ſeu includendos, ut putant, ad reſponſa ab ipſis inde petenda aut habenda. Alij præterea etiam in corporibus obſeſſis, vel lymphaticis, & phanaticis mulieribus dæmones de futuris, vel occultis rebus, aut factis exquirunt, ut meritò ab eis, quos Dominus in Evangelio tacere imperavit, vanas, mendaceſque referant reſponſiones. Alij quoque præſtigiatores, frequentiùs verò mulierculæ quædam ſuperſtitionibus deditæ in phialis, ſeu vaſculis vitreis, aqua plenis, vel in ſpeculo accenſis candelis, etiam benedictis, ſub nomine Angeli ſancti, & albi, diabolum omnium malorum ſatorem ſupplices adorantes, vel in unguibus, aut palma manus, quandoque etiam oleo perunctis, eundem omnium fallaciarum architectum orant, ut ſimiliter futura, vel occulta quævis per ſpectra, & apparentes imagines, ſeu phantaſticas viſiones ſibi oſtendat, aut ab eodem patre mandacij diabolo aliis incantationibus, aut variis ſuperſtitionibus futurorum & occultorum hujuſmodi veritatem quærunt, & hominibus prædicere contendunt.

Quorum omnium, quos ſupra enumeravimus, conſimilis impietas parem exitum habet, nimirum, quod dæmonis præſtigiis, ac dolis, tum qui divinant, tum qui divinationem expetunt illuſi, ac deluſi miſerrimè reperiuntur.

Itaque cùm futuros eventus in ſeipſis conſiderare, antequam fiant, ſit Dei proprium, illud neceſſariò conſequitur, ut Aſtrologi, & alii prædicti, qui hujuſmodi futura prænunciare, aut prænoſcere quocunque modo, niſi Deo revelante, audent injuſtè, atque impudenter, quod Dei eſt ſibi aſſumant, & uſurpent. Sic fit, ut dum ab eis, quod ſolius eſt Creatoris, perperam creaturis tribuitur, divina Majeſtas graviter lædatur, fidei integritas violetur, & animabus pretioſo Chriſti ſanguine redemptis, peſtis, atque exitium importetur.

Et licet jampridem regulis Indicis librorum prohibitorum ex decreto ſacri generalis Tridentini Concilij confecti, illud inter cætera conſtitutum fuerit, ut Epiſcopi diligenter providerent, ne hujuſmodi Aſtrologiæ judiciariæ libri, tractatus, & indices legerentur, vel haberentur, qui de futuris contingentibus, ſucceſſibus, fortuitiſve caſibus aut ijs actionibus, quæ ab humana voluntate pendent, certò aliquid eventurum affirmare audent (permiſſis tamen judicijs, & naturalibus obſervationibus, quæ navigationis, agriculturæ, ſive medicæ artis iuvandæ gratia conſcripta fuiſſent) Libros verò omnes, & ſcripta Geomantiæ, Hydromantiæ, Chiromantiæ, Necromantiæ, ſive in quibus continentur ſortilegia veneficia, auguria, auſpicia, incantationes artis magicæ prorſus reijci, & aboleri curarent; non tamen errorum, delictorum, & abuſuum prædictorum extirpationi uſque adeo proviſum eſt, quin etiam adhuc in nonnullis locis, & apud plurimos curioſius vigeant, cùm valde frequenter detectis diaboli inſidijs divinationum, ſortilegiorum, & variarum ſuperſtitionum omnia plena eſſe in dies detegantur.

Nos igitur, qui pro noſtro paſtoralis officij Munere, fidei integritatem inviolatam conſervare debemus, & animarum ſaluti proſpicere, quantum divina gratia adjutrice poſſumus, ex paternæ charitatis viſceribus optamus,

mus, damnantes, & reprobantes omne genus divinationum, quæ, diabolo autore, ad fidelium deceptionem à prædictis curioſis, vel perditis hominibus fieri ſolent. Capientes propterea Sanctam illam Chriſtianæ Religionis ſimplicitatem, præſertim de ſumma Creatoris Dei poteſtate, ſapientia, & providentia, ab omni erroris labe integram, atque incorruptam, ut par eſt, retineri; Volentes quoque prædicta falſa credulitati, ac hujuſmodi illicitarum divinationum, & ſuperſtitionum deteſtabili ſtudio, & execrandis flagitiis, atque impuritatibus occurrere, ut de chriſtiano populo meritò dici poſſit, quod de antiquo Dei populo ſcriptum eſt, non eſt augurium in Jacob, neque divinatio in Iſrael.

Hac perpetuò valitura Conſtitutione, Apoſtolica autoritate ſtatuimus & mandamus, ut tam contra Aſtrologos, Mathematicos, & alios quoſcunque dictæ judiciariæ Aſtrologiæ artem, præterquam circa agriculturam, navigationem, & rem medicam in poſterum exercentes, aut facientes judicia, & nativitates hominum, quibus de fueturis contingentibus, ſucceſſibus, fortuitiſque caſibus, aut actionibus, ex humana voluntate pendentibus aliquid eventurum affirmare audent, etiam ſi id ſe non certò affirmare aſſerant, aut proteſtentur, quàm contra alios utriuſque ſexus, qui ſupradictas damnatas, vanas, fallaces, & perniciosas divinandi artes, ſive ſcientias exercent, profitentur, & docent, aut diſcunt, quive hujuſmodi illicitas divinationes, ſortilegia, ſuperſtitiones, veneficia, incantationes, ac præmiſſa deteſtanda ſcelera, & delicta, ut præfertur, faciunt, aut in eis ſe quomodolibet intromittunt, cujuſcunque dignitatis, gradus, & conditionis exiſtant, tam Epiſcopi, & Prælati ſuperiores, ac alii Ordinarii locorum, quam Inquiſitores hæreticæ pravitatis ubique gentium deputati, etiamſi in pleriſque ex his caſibus antea non procedebant, aut procedere non valebant, diligentiùs inquirant, & procedant, atque in eos ſeverius canonicis pœnis, & aliis eorum arbitrio animadvertant.

Prohibentes omnes, & ſingulos libros, opera, & tractatus hujus Judiciariæ Aſtrologiæ, Geomantiæ, Hydromantiæ, Onomantiæ, Necromantiæ, artis magicæ, aut in quibus ſortilegia, veneficia, auguria, auſpicia, execrabiles incantationes, ac ſuperſtitiones continentur, ac ut ſupra in memorato Indice interdictos ſub cenſuris, ac pœnis in eo contentis à quibuscunque Chriſti fidelibus legi, aut quomodolibet retineri, ſed illos Epiſcopis, & Ordinariis locorum, vel Inquiſitoribus prædictis præſentari, & conſignari debere.

Et nihilominus eadem autoritate ſtatuimus, & mandamus, ut contra ſcienter legentes, aut retinentes libros, & ſcripta hujuſmodi, ſeu in quibus talia continentur, ſimiliter iidem Inquiſitores liberè ac licitè procedant, ac procedere, & pœnis condignis punire, & cœrcere poſſint, non obſtantibus Conſtitutionibus, & Ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſque contrariis quibuſcunque.

Ut autem præſentes noſtræ litteræ ad communem omnium notitiam facilius deducantur, jubemus illas in valvis Baſilicarum S. Joannis Lateranenſis & Principis Apoſtolorum de Urbe, ac in acie Campi Flora affigi, ſeu appendi, eiſque detractis ipſarum exempla, etiam impreſſa eiſdem in locis affixa relinqui.

Et inſuper univerſis, & ſingulis venerabilibus fratribus noſtris Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, Epiſcopis, locorum Ordinariis, & Prælatis nec non Inquiſitoribus hæreticæ pravitatis ubilibet conſtitutis, per hæc committimus, & in virtute ſanctæ obedientiæ diſtrictè præcipiendo mandamus, ut per ſe vel alium, ſeu alios eaſdem præſentes litteras, poſtquam eas receperint, ſeu earum notitiam habuerint, in ſuis, & ſingulis parochialibus Eccleſiis, dum in eis populi multitudo ad divina convenerit; deinde verò ſemel in anno, & quoties ei expedire videbitur vulgari ſermone publicent, aut publicari faciant.

Quia verò difficile foret præſentes litteras ad ſingula quæque loca, in quibus de eis fides facienda erit, deferri, volumus, ut earum tranſumptis, etiam impreſſis manu Notarii publici ſubſcripti ac parvo ſigillo ſanctæ Romanæ, & univerſalis Inquiſitionis, aut alicujus Prælati, vel Curiæ Eccleſiaſticæ munitis, eadem prorſus fides in judicio, & extra ubique locorum adhibeatur, quæ eiſdem originalibus literis adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ, vel oſtenſæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtrorum ſtatutorum, mandatorum, prohibitionis, juſſionis, commiſſionis, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quingenteſimo octogeſimo ſexto, nonis Januarii, Pontificatus noſtri anno primo.

Hanc Conſtitutionem, approbavit, confirmavit, innovavit, ampliavit Urbanus VIII. & præter excommunicationis pœnam, quam ipſo jure incurrunt Aſtrologi, ultimum ſupplicium, tanquam Læſæ majeſtatis reis, confiſcationem bonorum, & hujuſmodi alia facientibus judicia de ſtatu Reipublicæ chriſtianæ, vel Sedis Apoſtolicæ ſeu vita Romani Pontificis, aut ejus Conſanguineorum, vel judicia facta in poſterum apud ſe retinentibus, vel alicui oſtendentibus, vel verbis tractantibus, ut ex ejus tenore in hæc verba.

Urbanus Epiſcopus, Servus ſervorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Inſcrutabilis judiciorum Dei altitudo non patitur, ut humanus intellectus tenebroſo corporis carcere conſtrictus, ſuper aſtra ſe extollens, arcana in ſinu Divino recondita, & ipſis beatiſſimis ſpiritibus ignota, nefaria curioſitate, non ſolum explorare, ſed etiam tanquam explorata in Dei contemptum, Reipublicæ perturbationem, & Principum periculum arroganti, & pernicioſo exemplo vendicare præſumat.

Hinc eſt, ut quamvis civilibus, canonicisque ſanctionibus, ac noviſſimè fel. rec. Sixti Papæ V. prædeceſſoris noſtri conſtitutione deſuper Aſtrologorum Mathematicorum, vaticinatorum, & aliorum, qui eventura divinare, ſeu prædicere audent, quoſque uti homicidas, & maleficos antiquitas æſtimavit, illorum potiſſimum, qui de ſumma Reipublicæ, vel Principis ſalute judicia ferre præſumerent, ars, profeſſio, ſive exercitium gravibus pœnis inhibita eſſe noſcantur. Attamen, ſicut accipimus nonnulli iniquitatis filii propria puſillitatis obliti, ac levitate forſan, vel conniventia, & audentiores facti, vanamque fatidicorum æſtimationem aucupantes in deplorandam animarum ſuarum perditionem graveque Chriſti fidelium ſcandalum, etiam de Reipublica, ac Principum incolumitate, illis ſollicitudinem, hominibus verò inquietis rerum novandarum occaſionem ea ratione inferre ſatagentes, prognoſtica, & prædictiones verbo, vel etiam ſcripto edere non erubeſcunt.

Nos itaque pernicioſis hujuſmodi auſibus, quantum nobis ex alto conceditur, obviam ire, ac quos Dei reſpectus in officio non continet, pœnarum gravitate, & ſeverioris diſciplinæ fræno coercere volentes, motu proprio, & ex certa ſcientia, ac matura deliberatione noſtris, deque Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, Conſtitutionem per præfatum Sixtum prædeceſſorem deſuper, ut præfertur, editam, Apoſtolica poteſtate tenore præſentium perpetuò approbamus, confirmamus, & innovamus.

Et inſuper omnibus, & quibuſcumque laicis, cujuſcunque ſexus, conditionis, ſtatus, gradus, qualitatis, & dignitatis, etiam Marchionalis, vel Ducalis exiſtentibus, qui de ſtatu Reipublicæ Chriſtianæ, vel Sedis Apoſtolicæ, ſive de vita, aut morte Romani Pontificis, pro tempore exiſtentis, ejuſque uſque ad tertium gradum inclusivè conſanguineorum Mathematicos, Ariolos, Aruſpices, Vaticinatores, nuncupatos, vel alios Aſtrologiam judiciariam exercentes, ſeu aliàs quomodolibet profitentes de cæteris conſulerent, ſive deſuper eorum judicio prognoſtica, prædictiones, ſeu recognitiones, etiamſi vi oblatas receperint,

receperint, illisve quomodolibet usi fuerint, vel illas penes se scienter retinuerint, aut alicui ostenderint, nec non iisdem Mathematicis, Ariolis, Aruspicibus, Vaticinatoribus, sive aliis Astrologiam judiciariam, seu quamlibet artem divinatoriam quomodolibet profiteri, qui judicia, prognostica, seu præcognitiones, & prædictiones super præmissis, etiamsi id non certò se affirmare protestentur, fuerint, sive à se, vel ab aliis jam factas, seu factas in posterum penes se similiter retinuerint, vel alicui dederint, seu ostenderint, aut de eis quovis modo, etiam improbando scripto, vel verbis tractaverint, nedum excommunicationis majoris latæ sententiæ, sed etiam ut læsæ majestatis reis, ultimi supplicii, ac confiscationis omnium bonorum, etiam Romanæ Curiæ officiorum, ac devolutionis quarumcunque Civitatum, Castrorum, & locorum jurisdictionalium & feudalium.

Clericis quoque, & presbyteris, aliisque personis Ecclesiasticis, tam secularibus, quàm cujusvis Ordinis, Congregationis, Societatis, seu instituti vel militiarum quarumcunque, etiam Hospitalis S. Joannis Hierosolymitani, aliis quomodolibet exemptis, ac nobis, & Apostolicæ Sedi immediatè subjectis, Regularibus utriusque sexus, ultra prædictas, etiam privationis beneficiorum ac dignitatum, ac officiorum Ecclesiasticorum, etiam Monasteriorum, prioratuum, præceptoriarum, ac aliorum quorumcunque, & inhabilitatis perpetuæ ad illa in posterum obtinenda ita, quod personæ Ecclesiasticæ, prævia illarum degradatione, Curiæ Seculari tradantur puniendæ. In Episcopali vero, Archiepiscopali, Metropolitana, Primitiali, Patriarchali, aut quacunque alia, etiam superiori Ecclesiastica, vel mundana, quantumuis sublimi, excellente, & speciali nota digna, etiam suprema constitutis dignitate, easdem excommunicationis, ac privationis, etiam regiminis, & administrationis, etiam Ecclesiarum, & aliorum quorumcunque beneficiorum, & dignitatum quantumvis amplissimarum, & Patriarchali majorum, ac officiorum suorum, & inhabilitatis pœnas ipso facto incurrent Apostolica autoritate tenore præsentium infligimus, & imponimus.

Cognitionem autem causarum hujusmodi quoad personas Ecclesiasticas, tam seculares, quàm regulares, in Urbe nostra, & illius districtu ad dilectos filios nostrum Vicarium in spiritualibus generalem, nec non ejusdem Urbis Gubernatorem, ac causarum Curiæ Cameræ Apostolicæ Auditorem generalem, & eorum quemlibet in solidum. Extra vero Urbem, & districtum prædictum in Provinciis nobis, & Apostolicæ Sedi subjectis ad S. R. E. Cardinales in eisdem Provinciis de latere Legatos, ac Præsides in dignitate Ecclesiastica constitutos, pro tempore existentes. In aliis verò omnibus & singulis Provinciis, Regnis, Civitatibus, Oppidis, Castris, & locis, tam sub nostra, & dictæ sedis, quàm cujusuis alterius Principis ditione comprehensis, privativè quoad omnes, etiam superiores Religiosorum, ipsisque superioribus penitus exclusis, ad Ordinarios locorum, ubilibet verò locorum, etiam ad hæreticæ pravitatis Inquisitores spectare volumus.

Mandantes dilectis filiis nostris, & dictæ Sedis de Latere Legatis, & eorum Vicelegatis, & Præsidibus prædictis, nunc, & pro tempore existentibus nec non venerabilibus fratribus, Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis singulis videlicet in suis Civitate, ac diœcesi, & quoad loca intra fines alicujus diœcesis, non tamen de diœcesi existentia, ipsarum diœcesum, intra quarum in eadem loca existerent; quo verò ad ea, quæ extra finem alicujus diœcesis consistunt, vicinioribus eorundem locorum Ordinariis, ac etiam Inquisitoribus prædictis, quatenus ad instantiam cujusvis Fisci, vel denunciatoris, ac etiam ex eorum officio causarum hujusmodi cognitiones suscipientes, prævia etiam avocatione à quibusuis aliis supra non expressis, nec à nobis specialiter delegatis in causis ipsis modo præmisso procedant, omnibus juris & facti remediis opportunis, invocato etiam auxilio brachii secularis.

Inhibentes insuper Decanis, & Capitulis Ecclesiarum Cathedralium, Metropolitanarum, & Patriarchalium, nec non quorumcunque Ordinum, & Locorum Regularium, Societatum, & Institutorum, ac etiam hospitalis prædictorum Superioribus, Conventibus, fratribus, quantumvis exemptis ne sub privationis beneficiorum, & officiorum quorumcunq; per eos respective obtentorum, ac similiter inhabilitatis ad alia in futurum obtinenda, vocisque activæ, & passivæ, nec non excommunicationis latæ sententiæ eo ipso incurrendis pœnis, Ordinarios Locorum, nec non Legatos, seu Vicelegatos, aliosque prædictos in causis hujusmodi procedentes, quoquo modo impedire, molestare, seu perturbare audeant, vel præsumant, ac etiam mandantes, ut quoties ad id fuerint requisiti Religiosos ipsos, etiamsi alicujus loci regularis superiores actu fuerint, Ordinariis, Legatis, seu Vicelegatis, ac aliis prædictis, seu quibus iidem mandaverint, consignent cum scripturis, & actis, si quæ facta fuisse reperiantur.

Sicque, & non aliter in præmissis per quoscunq; Judices Ordinarios, delegatos, & Commissarios, ac etiam Cameræ Apostolicæ Clericos, Præsidentes, nec non causarum Palatii Apostolici, & Curiæ ejusdem Cameræ generalem Auditorem, ac S. R. E. Camerarium, & alios Cardinales, etiam de latere Legatos, nec non Vicecamerarium, sublata eis, & eorum cuilibet quavis aliter judicandi, & interpretandi facultate, & autoritate ubique judicari, ac definiri debet, irritum quoq;, & inane, si secus super his à quoquam quavis autoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari, decernimus.

Non obstantibus Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, nec non nostra in numero septuagesima, & aliis Cancellariæ Apostolicæ regulis, ac Provinciarum, Regnorum, Civitatum, Terrarum, Oppidorum, locorum, Ecclesiarum, Monasteriorum, militiarum, hospitalium, etiam S. Joannis prædictorum, aliorumq; Religiosorum, & peiiorum locorum, etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis, & consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis, & litteris Apostolicis eisdem Provinciis, Regnis, civitatibus, terris, oppidis, locis, Ecclesiis, Monasteriis, hospitalibus, & militiis prædictis & aliis piis locis, ac illorum Universitatibus, Capitulis, Superioribus, & personis in contrarium forsan quomodolibet concessis, approbatis, & innovatis. Quibus omnibus, & singulis etiam de illis, eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales, idem importantes, mentio, seu quævis alia expressio, aut aliqua alia exquisita forma, ad hoc servanda foret, eorum omnium tenores, ac si de verbo ad verbum insererentur, præfatis pro expressis habentes, illis aliàs in suo robore permansuris. Hac vice duntaxat spicialiter, expresseq; harum serie derogamus, cæterisque contrariis quibuscunq;

Volumus autem, quod præsentes litteræ in valvis Ecclesiæ Lateranensis, & Basilicæ Principis Apostolorum de Urbe, ac Cancellariæ Apostolicæ, nec non in acie Campi Floræ publicentur, & affigantur, quæ postquam sic affixæ, & publicatæ fuerint, quoscunq; tam in statu nostro temporali, quàm extra eum ubique locorum perinde arctent, & afficiant, ac si unicuique nominatim, ac personaliter intimatæ fuissent. Quodque earum exemplis, etiam impressis, manu notarii publici subscriptis, & sigillo alicujus personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus fides in judicio, & extra ubique adhibeatur, quæ præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ.

Nulli ergo homini liceat hanc paginam nostræ approbationis, confirmationis, inflictionis, impositionis, inhibitionis, decreti, derogationis, & voluntatis infringere, vel ei causu temerario contraire. Siquis autem attentare præsumpterit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud S. Petr. anno Incarnationis Dominicæ Kalendis Aprilis Pontificatus nostri anno octavo 1631.

Qua in re notandum, quòd dictæ pœnæ non procedunt contra inquirentes de affinibus Papæ, quia non continentur nomine conſanguineorum, maximè in pœnalibus, ut per Jo. Andr. *in cap. ſciant cuncti de elect. in 6. ſpecul. tit. de reſcript. præſent. §. ratione autem, verſ. quid de collateralibus.*

Notandum item, quod abſolutio dictarum excommunicationum ita fuit in Brevi reformationis S. Pœnitentiariæ ab eodem Urbano VIII. reſervata, ut S. Pœnitentiaria non poſſit abſolvere prædictos inquirentes per media præfata. Quoad alios autem in ea Bulla comprehenſis non fuit reſervata abſolutio in illo Brevi.

Severiſſimis quoque multorum Principum conſtitutionibus damnata, & graviſſimis ſupplicijs addicta eſt Aſtrologia judiciaria. Hinc Aſtrologi, ſive Chaldæi Roma expulſi, Principe Diocletiano, Conſtantino, Theodoſio, Valentiniano, & Juſtiniano, qui referente Pico ita id hominum genus abhorrebat, ut ſi quis in ejus comitatu deprehenderetur mathematicus, ſummis ad equuleum uſque tormentis, temeritatis lueret pœnas, additque ejuſdem eſſe culpæ affines & qui docent iſta, & qui addiſcunt. Et ſi quis Mathematicos conſuluerit, capitis pœna denunciatur. Vide *l. nemo; l. erſi C. de malef. & mathem. l. mathematicos. C. de Epiſcop. audient.* in quibus ars interdicitur, codices incendio deputantur, utentes exilio condemnantur, & aliquando mortis ſupplicio addicuntur.

Crebras item reperimus in ſcriptis Sanctorum Patrum adverſus Aſtrologos quos illi nunc Chaldæos, vel Genethliacos, aliàs Mathematicos, aut Planetarios appellant, diſputationes, ex quibus apparet, quàm fuerit majoribus noſtris genus hoc hominum exoſum, & abominatum. Multa contra iſtos diſputat Baſilius *homil. 6. in Genes.* acriter verò in Aſtrologos invehitur Ambroſius *lib. 4. hexam. cap. 4.* illa verba Geneſis 1. *ut ſint in ſigna, & tempora male interpretantes.* Non ea dixit Deus, ait Ambroſius, volens Aſtrologiam docere homines, neque in Sole, Luna, & Aſtris habere ſpem gubernationis, ut deſipientium Aſtrologorum vanitas contendit. Confirmatque Baſilius *loc. cit.* eam occupatiſſimam eſſe vanitatem prædicans, Chryſoſtomus *ad eadem verba Geneſis*, vanam, falſam, ridiculam prodit. *& hom. 6. in Matth.* paucis, ſed efficacibus verbis refellit errores illorum, qui ex ſtella, quæ Chriſto nato Magis apparuit, colligebant, veras eſſe Aſtrologiæ prædictiones. Nam ſi Chriſtus ſecundùm leges natus eſt aſtrorum, quomodo aſtrologiam ſolvit, fatumque deſtruxit, atque omnem artis hujus obruit officinam? Iſtos etiam manifeſtis argumentis Gregorius *in hom. ſuper illud Evangelium*, ſcriptis, redarguit, & convincit. Idem Ambroſius cùm *ſuper pſalmo* 3. & 60. ad populum concionaretur, mathematicum produxit pœnitentem, qui profeſſioni ſuæ renunciaverat, non aliter quàm ſi aut Judæus, aut ethnicus aliquis regenerationis lavacrum accepiſſet. Quare pulchrè idem interpretans Johannem, inſaniæ noſtræ nos admonet, qui ad Aſtrologos liberi intramus, ut exeamus ſervi, mendaciis empti, libertatem illis noſtram erogamus. In libro autem de natura dæmonum ait expreſſè nemini licere poſt Chriſtum genituram alicujus de cœlo interpretari. Hieronymus ex opprobriis Ægypti, hoc eſt, reliquiis idololatriæ eſſe, ait, requirere ſtellarum curſus, & futurorum ex eis eventa rimari. Severianus in libro, quem de ſeptem artibus, quem falsò Caſſiodoro tribuit Rogerius, poſtquam de vera dixit Aſtronomia: Tum ea, inquit, quæ attinent ad prævidenda futura, ita debere neſciri, ut nec ſcripta eſſe videantur. Sunt enim fidei noſtræ ſine dubitatione contraria. Ideo Auguſtinus, referente Sixto V. in adducta Conſtitutione, eum, qui hæc obſervat, qui credit, qui in domum recipit, qui interrogat, Chriſtianam fidem, & baptiſmum prævaricaſſe affirmat.

Idem argumentum proſequuntur Gregorius Nazianzenus, & Gregorius Magnus *in 2. caput Matthæi.* Cyrillus *lib. 10.* contra Julianum, egregiè confutans ejus errorem, ſive furorem, qui in libris, quos adverſus Chriſtianos effutivit, probare voluit ex his, quæ ſcripta ſunt *cap. 15. Genes.* Abrahamum & Aſtrologiam, & Aruſpicinam coluiſſe. Aſtrologiam quidem ejus ſignificari putat illis verbis: *Eduxit Deus Abraham foras, & ait illi: ſuſpice cœlum, & numera ſtellas ſi potes. Sic erit ſemen tuum.* Aruſpicinæ verò ſcientiam ejus illis etiam verbis denotari, ait: *Sume mihi vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque, & columbam. Quæ tollens univerſa hæc, diviſit ea per medium, & utraſque partes contra ſe altrinſecus poſuit. Aves autem non diviſit, deſcenderuntque volucres ſuper cadavera, & abigebat eas Abraham.* Deinde ſubjicitur prædictio peregrinationis, & ſervitutis poſterorum ejus per quadringentos annos.

Cyrillus Hieroſolymitanus *catech. 4. §. de ſtatu hominis*, confirmans ex arbitrij libertate, inquit, ex generationis natura peccans, neque propter animam fornicaris, neque, ut nonnulli fingunt, aſtrorum inclinationes ad amplectendam impietatem te cogunt, cur tua ipſius mala confiteri detrectas? Cur innoxiis aſtris culpam adſcribis? Non ergo deinceps Aſtrologis attendas. Concluditque in fine: evitandos eſſe Aſtrologos, ſicut alios Augures, & divinatores. Lactantius *lib. 2. cap. 17.* ait, hanc aſtrologiam à dæmonibus eſſe inventam ac reliquas magicas diſciplinas. Anaſtaſius Nicenus *qu. 18. Scripturæ*, Anaſtaſius Sinaita *lib. 4. hexam.* Olympiodorus *in Eccleſiaſt. 7.* ita legit illa verba: Quis novit, quid ſit homini bonum; aut quid futurum eſt ſibi? Quis homini nunciabit quid poſt eum futurum ſub ſole ſit? Præſens, inquit, hæc autoritas noſtræ Eccleſiæ omnem funditus evertit divinandi ſuperſtitionem, vanaſque Aſtrologorum nugas de hominum genituris. Nullus enim mortalium certam futurorum ſcientiam conſequi poteſt.

Sed præter cæteros Auguſtinus *libro 2. ſuper Genes. ad litter. cap. 17. & lib. 2. de doctr. chriſtiana cap. 21. & aliquot proximè ſequentibus capitibus*, ſubtiliter tamen & copioſè primis aliquot *Capitibus lib. 5. de civit. Dei.* Eodemque pertinent quæ contra Mathematicos *in lib. 14. cap. 4. & in lib. 6. cap. 9. de prapar. Evang.* argumentatur Euſebius. Refert Delrius ex Salisberienſe *lib. 1. cap. 11.* ipſum tenuiſſe, hanc Aſtrologiam judiciariam licuiſſe uſque ad tempus, in quo Chriſtus fuit à Magis adoratus, ex tunc verò fuiſſe prohibitam. Et non dixit, ſimpliciter licuiſſe, ſed aliquatenus. Qui error eſt manifeſtus, cùm ſit per ſe malum, malitiamque importet, rationi naturali adverſantem. Huic errori videtur adhæſiſſe Albinus Flaccus *lib. de divin. offic. cap. 5.* qui poſtquam hanc partem Aſtrologiæ recenſuerat inter magicas artes, & ſuperſtitiones damnatas, ſubdit, illius artis ſcientiam uſque ad Evangelium fuiſſe conceſſam, ut Chriſto edito, nemo exinde nativitatem alicujus è cœlo interpretaretur. Quem tamen piè explicat Suarez *loco citato*, exiſtimans fortaſſe, ſolùm intendiſſe eo tempore à Deo quaſi toleratam illam artem, ſicut & Idololatriam. Quia videtur Deus eam diſſimulare quia non puniebat, non quia liceret. Et quemadmodum per Evangelium Idololatria abolita fuit, ita & hujus artis malitia magis patefacta, & explorata, etiam etiam

etiam antiquitus ab Ethnicis fuerit reprobata.

Partibus adſtipulantur Theologi cum D. Thoma 22. *qu.* 95. Philoſophi, Medici, Hiſtorici, alijque inſignes viri Aſtrologiam judiciariam irridentes, nominatim Valeſius *de Sacr. philos. cap.* 31. & olim Cicero *lib.* 2. *de divinat.* laudat Eudoxum ætate Platonis, & Ariſtotelis, Panætium Stoicum, Archelaum & Caſſandrum, ac Scylacem Halicarnaſſeum, Aſtrologorum ſui temporis nobiliſſimos, qui totam hanc rationem Aſtrologiæ refellerunt. Aulus Gellius *lib.* 14. *noct. Attic. cap.* 1. referens elegantem orationem Phavorini Philoſophi contra Aſtrologos, coram Populo Romano recitatam, Euſebius, qui *lib.* 6. *hiſt. cap.* 6. & 7. Aſtrologorum contemptores recenſet Bardaſanem Syrum, in hanc rem cujus extat prolixa, & perdocta oratio, ac Diogenianum. Xenophon *in l. de dictis Socratis*, quod etiam refert Euſebius *lib.* 14. *de præpar. Evangel. cap.* 4. narrat, Socratem ſolitum dicere, non eſſe omnino curandum homini, ut per cœleſtia corpora futurorum, quæ in poteſtate divina ſunt cognitionem perquirat, nec enim poſſe homines illa cognoſcere, nec Dijs gratum eſſe ſi quæ occulta erunt, ea tu diligenter inquiras, Pythagoras, Democritus, & Plato longiſſimis peregrinationibus ſuſceptis, Perſarum magos, ſapientes Chaldæorum, Egyptiorum Sacerdotes adiverunt, à quibus occultiora quædam, vel ad diſciplinas mathematicas, vel ad religionem, cultumque Deorum ſpectantia, perceperunt, divinatricem autem Aſtrologiam vel diſcere ab illis neglexerunt, vel ſaltem ea nunquam uſi ſunt, ut ex illorum ſcriptis patam eſt. Et ſanè quod Cato dixit, mirari ſe, quod non rideret Aruſpex Aruſpicem, cùm vidiſſet quota quæque res evenit prædicta ab his, aut ſi evenit quidpiam, quid afferri poteſt, cur non caſu evenerit. Quod plane accommodatur Aſtrologis. Si enim unum illorum dictum verum evadit, ſimpliciter creditur, & non ex multis potius falſis uni fides derogatur. Rectè dixit nonnemo de Oraculis Apollinis, quæ vera fuiſſent, memoria teneri, & prædicari, quæ autem falſa, neminem recordari, aut taceri ab omnibus, ut per Medinam *qu.* 9. *in fin. art.* 5.

Origenes Adamantius in philoſophica ſecta, ſicut in omnibus diſciplinis eminentiſſimus, ſæpè, multiſque rationibus aſtrologicam vanitatem ſuggillavit, niſi fortan ejus teſtimonium minus faciant homines ſuperſtitioſi, quoniam fuit etiam Chriſtianus; ſed non fuit Chriſtianus Eudoxus qui etiam Platonicus fuit, & in Ægypto verſatus eſt, habituſque princeps Aſtronomorum ſua tempeſtate, qui tamen nihil credendum Aſtrologis ex hominum genituris, eorum fata prædicentibus, ſcriptum reliquit. Alexander Aphrodiſienſis, ſummus autor in Ariſtotelica philoſophia de fato librum ad Cæſares Severum, & Antoninum filium ſcribens, & fati rejecit neceſſitatem, & de Aſtrologis ſiluit. Nec forſitan aliud ei conſilium, quàm ut propenſum Severi Cæſaris animum ad iſtiusmodi ſuperſtitionem philoſophica ratione caſtigaret. Averroes, celeber in eadem familia philoſophus, & rerum naturalium gravis æſtimator, ubique aſtrologiam lacerat, damnat, inſectatur. Nam in prima quidem philoſophia opinionem Aſtrologorum de cœleſtibus imaginibus, quibus ſubeſſe terrena figuræ ſimilis animalia putant, fabuloſam dicit; qua tamen ſublata ruit maxima pars aſtrologicæ ſuperſtitionis. Idem Cantica exponens Avicennæ, alibi quidem ait, contraria eſſe philoſophiæ, alibi fere omnia falſa dogmata Aſtrologorum, tum artem ipſam in univerſum vanam, & infirmam. In libris etiam adverſus Algazelem artificioſas imagines, in quibus cœlis virtutes derivare ſe poſſe putant Aſtrologi, prorſus inefficaces aſſeveravit. Avicenna, vir magnus in omnibus diſciplinis *ult. ſuæ philoſophiæ lib.* multis rationibus comprobavit ab Aſtrologis prævideri futura non poſſe; quare nec eorum prædictionibus ullam fidem adhibendam.

Mitto Henricum ab Aſſia, complureſques alios illuſtres in Academia Pariſienſi dicaris operibus hanc vanitatem perſequentes. Superſunt adhuc articuli Pariſienſes & in primis articulus vigeſimus ſextus, quod intelligentia motrix Cœli influit in animam rationalem ſicut corpus Cœli influit in corpus humanum, Error. Articulus 27. quod cogitationes noſtræ intellectuales, & volitiones noſtræ interiores immediatè cauſentur à Cœlo, & quod per aliquam traditionem magicam tales poſſint ſciri, & quod per illam de eis certitudinaliter judicare ſit licitum, Error. Articulus 15. quod poſſibile eſt per tales artes cogere liberum hominis arbitrium ad voluntatem, ſeu deſiderium alterius, Error. Et conari facere eſt impium, & nefarium. Articulus 16. quod ideo artes præfatæ bonæ ſunt, & à Deo, & quòd eas licet obſervare, quia per eas quandoque, vel ſæpe evenit, ſicut utentes eis, quærunt, vel prædicunt, vel quia bonum quandoq; provenit ex eis, Error; quamquam maxima pars Philoſophorum contempſit eam potiùs, quam confutavit, ſicut & artes alias circumforaneas, & aniles fabellas, ac deliria præſtigiatorum.

Sed illud animadverſione dignum, quod Aſtronomi quoque ipſi profeſſionem iſtam rejecerunt, quod fieri omnino non potuit, præterquam conſcientia compertæ falſitatis, cùm alioquin illis in cœleſtium motibus exercitatiſſimis tantum accederet & ſcientiæ & gloriæ ac quæſtus, quantum aſtrologiæ fidei & autoritatis. Caſſandrum, & Archelaum cùm in Aſtronomia præcellerent, hoc prædictionis genere nunquam uſos, autor eſt Panætius. His addamus neotericos. Nicolaus Oreſmius, philoſophus acutiſſimus, ac peritiſſimus Mathematicus aſtrologicam ſuperſtitionem peculiari commentario, indignabundus etiam inſectatur, nihil ratus illa fallacius, nihil deteſtabilius, nihil omnibus quidem ordinibus, Principibus maxime viris eſſe peſtilentius. Joannes Marlianus nobilis plane in mathematicis, non modò prædictionibus iſtis ſemper abſtinuit, ſed etiam de ipſarum falſitate poſtremis annis ſcribere inſtituerat; aiebat vir minime glorioſus, habere ſe adverſus Aſtrologos certiſſimas demonſtrationes, ſed morte interceptus id non effecit. Paulus Fluentinus in medicina quidem, ſed præcipuè; in mathematicis, græcè, latineque doctiſſimus, quoties de hac profeſſione rogabatur, toties eam incertam fallacemque aſſeverabat, afferens inter cætera de ſeipſo evidens experimentum, qui cum quinque, & octuagiata impleſſet annos, in ſua tamen genitura, quam examinarat diligentiſſimè, vitalem nullam conſtellationem reperiſſet.

Attuli alibi Leoniceni judicium de Aſtrologia judiciaria & de Aſtrologorum aſtu, ſed non omnia ejus verba. Ea nunc exhibebo: Quare commentas ab his aſtris omnium fortunas, ſed præcipue Principum dependere, liberos ſcilicet, vitam, imperia, victorias, valetudinem, ſibi vero qui illorum diù motus, & naturas obſervaſſent penitus cognitum, & exploratum, quod cuique vel boni pollicerentur, vel adverſi denunciarent. Tum habere præterea ad manum ſe remedia, quibus prævisa mala repellerentur, bona confirmarentur. Nam ſi felix hora notaretur, imagines ex materia quadam cœleſtibus illis naturis cognatiores poſſe conflari, ad quas miris machinamentis deducta virtus ab aſtris feliciſſimos faceret homines, rerumque potentes illarum vel tactu, vel geſtatione quicquid appererent, facilè conſequentes. Quibus omnibus rebus quò plus fidei facerent illud addidiſſe revelata ſibi

divinitas hujus artis ſecretiora myſteria, quemadmodum à potentiſſimo Mercurii numine & Petoſirim & Æſculapium accepiſſe quamplurima legitur apud Maternum. Tum verò Principes illiteratos, & curioſos ac rerum, quas promittebant appetentiſſimos, adductos facilè, ut crederent, ut profeſſores foverent, & præmiis ſtudia hæc quotidiè magis, ac magis excitarent. Hæc ſeriò Leonicenus, nec procul à vero de Aſtrologis loquitur, ac ſentit. Nimium autem longus eſſem, ſi omnes teſtes adducerem. Id unum addo, poſt hominum memoriam vix fuiſſe aliquem ingenij acumine, doctrinæ præſtantia excellentem, aut eximia morum integritate condecoratum, qui natalitia Chaldæorum, quaſi merè nugas non contempſerit, & velut quiſquilias flocci fecerit. His gaudet vulgus ſtolidus, ad intelligendum hebes, ad judicandum facile credulus, & nova, miraque audiendi, & percipiendi anhelans, iſtis nugatoribus, aurem, & fidem libenter adhibens, leviſſima quædam ingenia, lucri magis, quam veritatis cupida. Quod Ambroſius *lib.* 4. hexam. *cap.* 4. confirmat.

Agmen hoc teſtium ſequuntur Hiſtorici. Cornelius Tacitus *lib.* 17. *de Mathematicis* ait: Genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax. Joſephus Pellicer communiter à Sanctis Patribus reprobatam hanc profeſſionem comprobat, & jure regio, hiſtoricis, Theologis, Poetis, Medicis ac Philoſophis, quos accumulat, teſtatur. Cornelius à Lapide *in cap.* 19. *Act.* ex Ænea Sylvio refert, Alphonſum, Aragonum Regem interrogatum, cur ſolos Aſtrologos à ſua arceret aula? reſpondiſſe, ſydera ſtultos regunt, impelluntque, ſapientes verò aſtris imperant. Stulti ergo principes honorant Aſtrologos. Narrat Epiphanius *in lib. de menſ. & ponder.* quod etiam refert Baronius ad annum Chriſti 137. *n.* 11. Aquilam Ponticum inſignem S. Scripturæ interpretem, quod poſitionem ſuæ nativitatis quotidie ſpectaret à Patribus ex Eccleſia expulſum, & Judæum effectum. Idem ſub anno 341. prodit, Euſebium Emiſſenum huic Aſtrologiæ vacantem, ab Eccleſia ſua effugere coactum fuiſſe. Certè in primitiva Eccleſia, iſtiuſmodi Aſtrologia non ſecus, quàm ars magica reprobata, vetita, & damnata erat. Petrus de Alliaco, presbyter Cardinalis, peritus theologus, quòd in ſenectute ſe totum huic Aſtrologiæ dicaverit, in errores plures dilapſus fuit. Hic enim veritus non eſt ſcripto prodere, diluvium Noëticum, & ortum Chriſti Domini, aliaque ſumma prodigia, & Miracula, etiam ſideralis ſcientiæ peritia ex aſtrorum obſervatione præneſci, ac prædici potuiſſe.

Sed quò manifeſtiùs appareat, quàm ſit impia, & execranda Aſtrologorum Doctrina, ponam hic quaſdam eorum ſententias, & decreta, quibus judicium fiet de illius artis impietate. Quidam iſtorum ex Marte in nona cœli regione feliciter conſtituto, tantum præſtari nobis contendunt, ut ab obſeſſis corporibus ſola præſentia dæmones expellamus. Alii iactant ſe hac arte de ejus, qui naſcitur conſcientiæ, & ſecretis ſine errore judicaturos. Vulgatum quoque apud illos eſt, duos eſſe planetas autores felicitatis humanæ, Venerem quidem præſentis, Jovem autem poſt hanc vitam futuræ. Maternus porrò ejuſmodi figmentorum, & mendaciorum ſtudioſiſſimus, & curioſiſſimus, cum multa memoret, quæ à Saturno conſtituto in Leone accidunt hominibus, ſubdit, *ejuſmodi homines longævos fore, & poſt mortem animas eorum in cœlum aliis applicatas evolaturas. Saturnus enim*, inquit, *in Leone poſitus, animas eorum, qui ſic ſe habuerint in terra innumeris anguſtiis liberatas, ad Cœlum, & originis ſuæ primordia reducet.* Denique Albumazar ſcribit, *qui Luna Jovi conjuncta in capite draconis, Deo ſupplicaverit, eum, quid-quid petierit à Deo, certiſſimè impetraturum.* Id, quod Petrus Apponenſis expertum ſe eſſe confirmat. Nam cùm vigente illa conjunctione, ſcientiam rerum à Deo poſtulaſſet, ait, ſe poſt eam diem magnam ſibi factam eſſe ſcientiæ acceſſionem, ſenſiſſe.

Non eſt autem omittendum, cum ſit admodum memorabile, quod Origenem in Commentariis ſuper Geneſim de iſta Aſtrologia prodidiſſe tradit Euſebius *lib.* 6. *de præpar. Evangel. cap.* 9. ſic enim ſcripſiſſe illum ait: Non ſolum Gentiles *ſtellarum conjunctione, atque aſpectu, quæ in terris ſunt neceſſariò accidere credunt, quam vim Fatum appellant, verum etiam multi ex fidelibus conturbantur, impoſſibile aliter fieri credentes, quàm ſtellarum curſus effecerit. Unde ſequitur, nullam in nobis eſſe libertatem, nullam operationem noſtram laudari, aut vituperari jure poſſe, ita prædictum à ſcripturis Dei judicium, quo aliis ad eterna ſupplicia, alii ad æternam beatitudinem prædeſtinantur, falsò fore prædicaretur. Quid plura? Ipſa quoque fides, & Salvatoris noſtri adventus, & omnis Prophetarum labor, ac Apoſtolorum in conſtituendis Eccleſiis prædicatio, inania erunt, niſi fortè Chriſtum quoque quis audeat dicere cœleſtium corporum vi coactum feciſſe, quæ fecit, paſſumque fuiſſe, quæ paſſus eſt, nec ejus Deitatis potentia, ſed illarum virtute cuncta eveniſſe. His impiis verbis etiam illud conficitur, ut fideles Fato ducti in Chriſtum credant, denique ut vel nullum ſit boni, & mali diſcrimen, vel etiam malorum autor ſit Deus, nulluſque hominum propter bene, vel male facta præmio, aut pœna dignus cenſeri debeat, nec orationibus, votis, & Dei obſecrationibus locus aliquis relinquatur.* ſic *Origenes.*

Hæc autem, & alia eorum ſimilia, quàm ſint nefaria, deteſtanda, & Chriſtianæ Religioni exitialia, quantùmque valeant ad elevandam, vel potiùs delendam fidem eorum quæ divina Scriptura docet immediatè, ſupernaturaliter, ac miraculoſè fieri à Deo, nemo eſt tam hebes ingenio, ut non clariſſimè intelligat. Quandoquidem non poteſt veritas Chriſtianæ Religionis cohærere cum veritate Aſtrologiæ judiciariæ. Nam ſi Chriſtiana religio, ac diſciplina vera eſt, ut eſt profectò veriſſima, non poteſt eſſe vera, nec Chriſtianis probari poteſt illa opinio Aſtrologorum, ut quam illa vanitatis, falſitatis, & impietatis perſæpe damnavit. Sin autem falſa eſt doctrina chriſtiana, cùm ipſa totum fere orbem complexa ſit, omneſque propemodum gentes ſuo imperio ſubjecerit, & plus mille ſexcentos nonaginta annos vigeat, & regnet in mundo, ſi omnia, quæ apud homines fiunt, ex cœlo proveniunt, ac pendent, neceſſe eſt tantam hominum ad fidem Chriſti accipiendam, tuendanque propenſionem, tantumque ſtudium ex inſigni aliqua, & præpotenti conſtellatione provenire; quare cœlum inclinaret, & induceret hominem ad malum. Si enim fides Chriſti eſſet falſa, magis ſanè eſſet falſa, & deteſtabilis, quàm alia quælibet ſecta. Ea namque docet de Deo & rebus divinis, quæ ſi falſa ſunt, nefariam quidem ſuperſtitionem, & execrandam impietatem contineant, neceſſe eſt. At verò, cùm vita, quæ ad normam fidei chriſtianæ agitur, ſit optima, & inculpata, nec laude tantùm, ſed ſumma etiam admiratione digniſſima, hinc neceſſariò efficeretur, ab eadem conſtellatione proficiſci bonum & malum; malum quidem propter falſitatem doctrinæ chriſtrianæ, bonum autem propter vitæ, quæ ad ejus doctrinæ regulam informatur, & dirigitur, probitatem, atque præſtantiam.

Ad hæc maxima probatio, & confirmatio fidei noſtræ & clariſſimum divinæ providentiæ argumentum illud eſt, quæcunquæ circa Chriſtum Dominum & ejus Eccleſiam evenerunt, ea multis ante ſeculis fuiſ-

ſe per Prophetas ad unum omnia propriè, diſtinctè, explicatèque prædicta. Si autem ejuſmodi prædictio per Aſtrologiam fieri poſſet, rueret funditus, & ad nihilum recideret firmiſſimum noſtræ religionis fundamentum. Nec multa. Iſtiuſmodi Aſtrologorum doctrina non ſolùm veram Philoſophiam moralem, ſed etiam ſacram Scripturam & Theologiam, quantùm in ipſa eſt, planè pervertit. Qui enim certum habet, omnia pendere è Cœlo, ob idque cuncta hominum opera, facta, caſus, & eventa ex Cœli obſervatione præſentiri, ac prædici poſſe, huic quoque neceſſariò perſuaſum eſſe debet, materialem, & mortalem eſſe animam noſtram, nullumque eſſe liberum arbitrium, nec talem eſſe providentiam Dei, qualem fides noſtra prædicat, myſteria item Chriſtianæ religionis pendere è cœlo, cunctaque miracula, tam in veteri, quàm in novo Teſtamento edita, licet dicantur, ut revera ſunt, ſupernaturalia, ad cœleſtes nihilominus cauſas, & virtutes revocari. Huic quoque opinationi conſequens eſt neglectio, ac prætermiſſio bonorum operum, licentia omnium cupiditatum, quorumlibet flagitiorum excuſatio, denique inutilitas, atque crudelitas humanarum pariter atque divinarum legum.

Consultatio CII.

Rationibus theologicis, ac philoſophicis Aſtrologia judiciaria redarguitur & convincitur.

Et primò redarguitur & convincitur ex Aſtrologorum imperitia de rebus cœleſtibus. Nam Aſtrologi non certò cognoſcunt aſtra omnia, illorum vires, defluxus, defectus; neque ſi cognoſcerent, poſſent certò futura prædicere; ideoque fallaces ſunt omnes prædictiones Aſtrologicæ. Non poſſunt enim Aſtrologi numerare omnes ſtellas: Suſpice cœlum, ait Deus Abrahamo, numera ſtellas, ſi potes, ſic erit ſemen tuum. Et hæc quidem dicta ſunt Abrahamo, viro ſapienti, & aſtronomicæ ſcientiæ peritiſſimo, ut probant Ioſephus & Euſebius, utpote nato, & educato apud Chaldæos, hujus artis ſcientiſſimos. Ac Jeremiæ 33. Sicut enumerari non poſſunt ſtellæ Cœli, & metiri arenæ maris, ſic multiplicabo ſemen David ſervi mei. Eſtque Dei proprium ait Pſalmographus *pſal.* 146. qui numerat multitudinem ſtellarum & omnibus eis nomina vocat.

Confirmat id Baſilius *homil. 6. ſuper Genes.* Euſebius *lib. 7. de præpar. Evang. cap. 5.* & Auguſtinus *lib. 10. de civit. cap. 23.* inquiens, rejiciendam eſſe Aſtrologorum ſententiam, qui numerum ſtellarum definitum tradunt. Stellæ, ait, dinumerari non poſſunt, quia nec omnes videri poſſe credendum eſt. Nam quantò quiſque acutiùs intuetur, tantò plures videt. Unde & acerrimè cernentibus aliquas occultas eſſe meritò exiſtimatur ex certis his ſideribus, quæ in aliqua parte Orbis, à nobis remotiſſima oriri, & occidere perhibentur. Ariſtoteles item *lib. de mundo ad Alexandrum*, & *lib. 2. de cœlo text. 61.* tradit, ſiderum inerrantium numerum à mortalibus iniri non poſſe. Hoc idem ſcribit Plato *in Thimæo*, ac Seneca *lib. 6. natural. quæſt. cap. 16.*

Quare non modò rejiciuntur qui ſtellas mille, ac viginti duo duntaxat eſſe affirmant, ſed & qui ſeptingenties ac decies centena millia, & ducenties ac novies millia ſuper ſexcenta prædicant. Hinc de aliquibus tantùm ſtellis ab Aſtrologis cognoſcuntur, nec tamen perfectè, cùm tam longè à nobis diſtet Cœlum, nec alio, quàm unico oculorum ſenſu mortalibus pateat, qui tamen ſæpe falli contingit propter tantam longinquitatem vel ſummam vertiginis cœli velocitatem, vel pravam medij aut viſus affectionem, vel propter vitium Aſtrolabij. Unde Galilæus ſuo tubulo optico autumat in Sole ac Luna inveniri maculas. Quod nemo antea dixit, eumque reprobant alij, nominatim Averſa *in meteor.* & contendunt ipſum decipi. Quare Ariſtoteles, ille rerum naturalium magnus dæmon, ingenuè fatetur, ſe plurium rerum cœleſtium non perfectam notitiam, ſed opinabilem, & conjecturalem tantùm obtinuiſſe, ideo cogitur ut plerunque conjecturis, ac probabilibus argumentis utatur, cùm deſiderentur rationes manifeſtæ, ut *in 2. de Cœlo tex.* 17. 34. 60. 61. Hic cùm tantus vir eſſet, tam ſolers, tam ſubtilis, tam copioſus, etiam in doctrina rerum cœleſtium, quam cum aliquot libris diligenter explicuerit, nuſquam tamen de iſtiuſmodi Aſtrologia verbum ullum fecit. Cum autem in libris meteororum, & de partibus, atque generatione animalium, præſertim autem in libro problematum, multarum rerum obſcurarum, & admirabilium cauſas perquirat, ad nullius quæſtionis enodationem, vel admirandi cuiuſquam effectus explicationem, iſtius Aſtrologiæ opera, & præſidio eſt uſus. Quin multa ſunt in ejus ſcriptis, quæ iſtam Aſtrologorum doctrinam omnino convellant, veluti eſt illud: *futurorum contingentium non eſſe certam, & definitam veritatem.* Quæ per accidens, quæque rarò, vel ad utrumlibet contingunt, *non poſſe ſcientia comprehendi. Verſari in rebus humanis caſum, & fortunam, quæ fugiant certam hominis intelligentiam ad particularium, & corruptibilium effectuum cauſas eſſe proximas, & proprias particulares, atque corruptibiles, ob idque perfectam eorum cognitionem non ſatis eſſe cœleſtes, & univerſales cauſas contemplari. Cœlum non aliter agere in ea, quæ ſunt infra lunam, niſi per motum & lumen.* Nec uſquam fere indicavit Ariſtoteles, præter Solem & Lunam, vim & efficaciam aliorum ſiderum. Illud quoque docuit, decretis Aſtrologorum valde contrarium, cœleſtia ſigna, etiam corporeorum, & ſenſibilium effectuum per alias cauſas averti, & impediri poſſe.

Ecquid? Nonne ignorant Aſtrologi, an cœlum ſit natura ſimplex, an ex materia, & forma coaleſcat, an diverſæ materiæ à ſublunaribus, & dubitatum apud antiquos, an ſit animatum, an à ſe moveatur, an extrinſecus ab Angelo, cùm non omnes uno motu circumagantur, ſed alii uno tantum, alii pluribus, alii paucioribus. An aſtra ſint naturæ igneæ, ac verè calidæ, an ſtellæ moveantur per ſe, immotis orbibus, an tantum motu ſuorum Orbium; an cœli, & aſtra ſint naturæ incorruptibilis. Dicant figuram, & numerum Orbium cœleſtium, quam propriam habeat unaquæque ſtella virtutem in hæc inferiora, & unde. Si planè ignorant virtutes lapidum, herbarum, animalium, quæ nobis proxima, & conjuncta ſunt, quæ experientiis comprobari poſſunt, quomodo poterunt cœleſtium virtutes, à nobis remotiſſimas certò inveſtigare?

Quàm etiam falſa principia tradiderint antiqui, & poſteris reliquerint circa Aſtronomiam naturalem, docet Ambroſius *ad Corinth. 2. cap. 12.* Baſilius *in hexam.* Gregorius Nyſſenus *in Geneſ. cap. 5.* Auguſtinus *lib. 2. de Geneſ. ad litter. cap. 10.* Cardanus *lib. de reſtit. tempor. cap. 6. & alibi*, Bulingerus *lib. 2. de divinat. cap. 21.* Diſſident enim toto cœlo circa ſubſtantiam ipſam cœlorum. Quidam cœlos, & aſtra crediderunt animata, imo & rationalia, teſte Anaximandro, Platone, Ariſtotele. Imo non ſolum Gentiles, ſed etiam aliquot Hebræi cœlos venerati ſunt, ut Deos, quibus Manaſſes in templo Dei altaria erexit, ut habes 4. *Reg. cap. 21.* Chaldæi, Agyptii, Græci, Arabes, & Latini cœlorum

corpora

corpora denſa, ſpiſſa, ſolida, dura, & reſiſtentia eſſe perhibuerunt, eaque in ſeptem orbes diviſere, ut illorum ſingulis planetam tribuerent, & in octavo fixarum ſtellarum multitudinem coruſcantium collocarunt. Ita Ariſtoteles, ac omnes Peripatetici, Ptolemæus, Albumazar, Campanus, alii. Poſtea nonum cœlum adinvenerunt, quod licet inviſibile ſit, ultimum ſtatuunt poſteriores Aſtrologi, octavumque circumvolvere; at Alphonſus Decimus, cognomento Sapiens, in tabulis Aſtronomius, Lepordus, Niphus, aliique non pauci. At D. Thomas, & communiter Doctores non modò cœlum incorruptibile docent cum Ariſtotele, ſed etiam diverſæ rationis materiam ejus tradunt à noſtra, quæ nunquam ſatiatur forma, ſicut illa. Ideoque illa corpora ſuperiora incorruptibilia dicunt, inferiora autem corruptibilia. Tenetque cùm communi idem D. Thomas *in* 2. *d.* 14. *q.* 1. *ar.* 1. undecim eſſe cœlos. Primum omnino lucidum, quod vocatur Empireum, quodque notante Serra *p.* 1. *q.* 66. *ar.* 3. ſupponunt Patres in Concilio apud Pennam fidelem congregati. Secundum prorſus diaphanum, appellatum cœlum aqueum, & cryſtallinum, quod D. Thomas divídit in duas ſphæras, nonam & decimam. Tertium partim eſt diaphanum, partim lucidum, quod nuncupatur cœlum ſidereum, & dividitur in octo ſpheras.

Variant item in collocatione cœlorum, & planetarum. Nam Ariſtoteles Solem in ſecundo cœlo ſtatuit ſub Venere & Mercurio. Alii in quarto cœlo ſupra Venerem, & Mercurium conſtituunt. Alii variis ac diverſis modis, ut nil certi habeatur. At, inquit Ariſtoteles, dum res multipliciter intelligitur, veritas ignoratur.

Ratio autem diſtingue ndi cœlos modo jam dicto eſt varietas, & contrarietas aſtrorum quoad curſus, fluxus, atque refluxus, oppoſitiones, aſpectus, ſimilia. Unde oportet varios cœlos diſtinguere, qui ab Intelligentiis motricibus oppoſitis motibus cierentur, & ne continuo motu cœli eliderentur, illos adamantinos conſtituerunt Peripatetici, aliique Philoſophi, etiam recentiores, ut Maſius, Conimbricenſes, Averſa, Complutentes *lib. de cœlo*, ac Theologi *in d. p.* 1. & probant ex illo Jobi 37. *Tu forſitan cum eo fabricatus es cœlos, qui ſolidiſſimi quaſi æris fuſi ſunt.*

Sunt Philoſophi tum antiqui, tum recentiores qui contendunt, cœlum eſſe unum tantum, idque fluidum, ut aër, afferuntque & Scripturam & Patres complures, ut Hieronymum, Baſilium, Nyſſenum, Lactantium, Damaſcenum, Procopium, Iſidorum, Auguſtinum, Gregorium & alios quos refert, ac ſequitur Torreblanca *lib.* 7. *cap.* 2. At D. Thomas docet, hos Patres non ex propria ſententia loquutos eſſe, ſed ex iis, quæ in Philoſophia didicerunt, unde non ſunt majoris autoritatis quàm dicta Philoſophorum, quos ſequuntur. Et dum habetur de cœlis pſal. 101. *ipſi peribunt*, Lucæ 31. *tranſibunt*, 2. Petri 3. *ſolventur* interpretatur quoad motuum externam faciem, & qualitatem, non quoad ſubſtantiam. Vel hypotheticè, ſi Deus velit, jubeat. Aut etiam ſi cœli perirent, tranſirent, & ſolverentur, Deus tamen ſemper maneret æternus, & immutabilis, & verba ejus non præterirent.

Deinde diſcrepant Aſtrologi circa formas, & figuras aſtrorum. Quidam enim ſtellas omnes eſſe ſphæricas, planas, & æquales aſſerunt. Alii contendunt eſſe inæquales ſuis partibus aſperas ex eminentiis, angulis, & convallibus, montium inſtar, qui in terra reperiuntur, ut experti ſunt Aſtrologi per teleſcopium, de quo Euſebius Erimberg. *p.* 2. *ſuæ philoſophiæ lib.* 1. *cap.* 60. Alpertragius etiam ſtellas plures errantes, & inerrantes innumeras, incognitas, extrinſecas in cœlo affirmat, quæ aliarum vires impedire poſſunt, ut annotavit uterque Picus, Bannes, Pererius, Delatorre, Suarez, Torreblanca, Carena, alijque. Non entis autem, & non apparentis idem eſt judicium *l. de ætate*, §. *nihil*, *ff. de interrog. l. ubi non apparet*, *ff. de verb. ſignif.* At non entis nulla datur ſcientia.

Rurſus Ægyptii Solem ſupra Lunam immediatè collocarunt. Alij duos planetas medios interponunt. Sunt qui Venerem & Mercurium affirment ſupra Solem, quos tamen ſub Sole ponit Ptolemæus, qui *in magna compoſitione lib.* 2. incipit ſigna in ipſis obliqui circuli partibus, & quaſi eorum initia à tropicis æquinoctialibus. Hali autem philoſophus à ſolſtitijs, & æquinoctijs definire voluit. Imagines, ut Centaurum, Hydram, & alia monſtra, quæ produci Natura ipſa non patitur, comminiſcuntur reperiri in unoquoque decano, ſive facie cujuslibet ſigni, aliis tamen in hoc decano, alijs in alio ſtatuentibus, ut tradunt Alboazar, Apponenſis, Michaël Scotus, Aratus, & Ptolemæus.

Inſuper diſſentiunt in ſtatuendis planetarum, ſignorum, & imaginum naturis, viribus, ac ſignificationibus, ut annotarunt Picus, ac cæteri impugnantes Aſtrologiam. Variè opinantur, ac inter ſe diſſident Chaldæi, Ægyptii, Indi, Perſæ. A Ptolemæo, & Dorotheo diſcrepant Græci, nominatim Epiſton, & Paulus. Inter Arabes Albumazar Ptolemæum reijcit, amplectitur Abenzahar, ab utroque abhorrent Abennaſtora, & Avicenna, Latini verò partim hos ſequuntur, partim reſpuunt. Nec interſe conveniunt circa cœlorum motum, Lunæ, Martis, Saturni, ac Solis, ut obſervavit Manilius, & Jamblicus. In ipſa quoque diviſione Cœli oſcitantes hallucinati ſunt. Ex quinque namque Zonis, quibus cœlum diſtinguunt, mediam inhabitabilem ob maximum æſtum aſſeruerunt Cleomedes lib. de Sphær. Ptolomæus in quadrip. *tr.* 2. Strabo Geograph. *lib.* 2. experimento tamen conſtat ſub ipſa torrida Zona, & ſub ipſa æquinoctiali plaga terram eſſe habitabilem, imo placidiſſimam, ut notat Boterus in *relat. univ. vol.* 2. *p.* 1. *lib.* 1. Torquemada *in monarch. Indor. lib.* 1. *differt.* 19. Herrera in *hiſt. Inder. decad.* 1. *lib.* 1. *cap.* 2. Conimbricenſes *lib.* 2. de cœlo *cap.* 1. *qu.* ac Pineda de rebus Salomonis *lib.* 4. *cap.* 5. Imò Malavenda *cap.* 10. & 23. de Paradiſo alijque referunt, plures exiſtimare Paradiſum voluptatis in provincia Zeilam ſub ipſa torrida Zona ſitum eſſe in ambitu leucarum 240. eò, quòd cœlo temperatiſſimo, aëre ſaluberrimo, fertiliſſimo agro, ac perpetuò vireſcenti fruatur. Circulum lacteum Ariſtoteles *lib.* 1. *meteor. cap.* 8. in aëre ſtatuit, Conimbricenſes in Cœlo, ac in octava ſphæra collocant *tract.* 3. *meteor. cap.* 2. Ariſtotelem videtur ſequi Plutarchus *lib.* 1. *de placit. Philoſoph. cap.* 1. Macrobius *lib.* 1. *in ſomn. Scipion. cap.* 15. dum exhalationem, vel ſimile aliud eſſe aiunt. Non iccirco audiendus eſt Torreblanca, qui loco citato impugnat Aſtrologos, quod ſidera quædam malefica alia benefica dicant, quaſi malum, aut bonum in eis ſit, ac principium corruptionis, cùm tamen de virtuali tantùm maleficio, vel beneficio intelligendi ſunt, ut alibi oſtendimus.

Hæc itaque ſcientia perquam ſane imperfecta eſt, adeo quòd, demptis aliquibus paucis, reliqua ſint incerta, præſertim principia divinandi, quibus utitur, incerta quidem ſunt. Duo autem ſunt, in quibus hæc divinatio fundatur. Virtus activa cœlorum. Illorum motus, ex quo cœlorum virtus determinatur ad cauſandum potiùs hunc effectum, quàm alium: Nam aſtra ſecundum diverſos ſitus, quos habent in cœlo, diverſos & contrarios effectus producunt. Utrunque incer-

tum

tum eſt. Et quod ad primum certum quidem eſt, quod cœlum, tanquam cauſa corporea univerſalis influit in corpora ſublunaria, concurritque ad eorum productionem & conſervationem. Certum etiam eſt, quod concurrit per lucem, & calorem. Per lucem virtualiter calidam. Sed Picus Mirandulanus *lib.* 3. quem alii ſequuntur, nullam aliam vim, ac proprietatem effectivam illis tribuit. Imo vult, ſtellas alias, præter ſolem, parum, aut nihil agere in hæc inferiara. Sed Aſtrologi communiter ſentiunt, ſingulas ſtellas habere peculiares effectus. Quod Raphaël à Turri 2. 2. *q.* 95. *ar.* 5. *aſſert.* 5. probat ex D. Thoma *ſ.* 1. *q.* 70. *ar.* 1. *ad* 2. *&* 2. *diſt.* 15. *ar.* 1. *ad* 1. de quo nos *alibi.*

At verò nemo eſt, qui neget, unumquodque ſidus habere proprios effectus, ſed dubium eſt de effectu illorum immediato, & an, præter lucem, & calorem, cauſent immediatè aliquam qualitatem. Nam fieri poteſt, quòd nullam aliam qualitatem imprimant, habeantque peculiares effectus ſibi proprios, quatenus plus, minuſve lucis, & caloris influunt. Ita Maginus *Iſagog. lib.* 1. *cap.* 9. inquiens, quod ſtellæ, quæ habent lucidum lumen illuſtres effectus producunt, quæ plurimum micant, magnas conturbationes efficiunt, quæ denſum habent lumen, efficaces exiſtunt, quæ rarum, debiliores, quæ verò parum luminis habent, ut obſcuræ, & nebuloſæ, obſcuros, & malos effectus cauſant. Sic etiam ex earum magnitudine, colore, ſitu, & habitudine ſingularum ad Solem, & Lunam, & ad cœteros Planetas, earum virtus determinatur ad effectus particulares.

Neque objicias, quòd planetarum, ac ſiderum quædam dicantur frigida, humida alia, alia ſicca. Nam negativè hæc explicantur, dicunturque frigida, quæ ex parvitate caloris frigiditatem non expellunt. Unde idem Maginus *loc. cit.* ait, Saturnum eſſe frigidum, quia cùm longiſſimè à Sole diſtet, debiliter ejus radios recipiens, parum calefacit, quod reſpectu noſtri, refrigerare eſt; & quammaximè etiam a vaporibus humidis terræ diſtat, qua propter exiguitate ſui caloris comprimens vapores, exſiccat. Eodem modo aliorum planetarum qualitates explicat ex magnitudine, parvitate, & qualitate lucis, & caloris. Fit igitur, quòd planetæ, ac ſtellæ habeant peculiares effectus mediatos, licet immediatè non influant, niſi lucem, & calorem. Atque adeo certum eſt, quod ſidera immediatè imprimunt lucem, virtute calidam, ſed an immediatè imprimant aliquam aliam qualitatem, eſtoque quod imprimant, quænam qualitas ſit, incertum eſt. Ideoque multò magis incerti, & incogniti ſunt effectus, quos Cœli per qualitatem impreſſam immediatè ex illis producere poſſunt.

Hoc ſanè certum eſt, quòd cœli nullam qualitatem poſſunt immediatè producere, quæ non ſit corporea, cùm ipſi ſint cauſæ corporeæ, ſicque nec mediatè poſſunt cauſare, niſi effectus corporeos per corpoream qualitatem ab ipſis immediatè impreſſam. Similiter certum eſt, quod qualitas quælibet, immediatè à Cœlo impreſſa in ſublunaribus, licet in ſui eſſentia ſit determinatæ ſpeciei, attamen virtute eſt univerſalis, & indifferens ad ſublunarium innumeras ſpecies, nimirum ad concurſum generationis, & conſervationis, vel etiam corruptionis rerum. Quæ virtus ad particulares effectus eſt determinabilis tam ex parte ſiderum ex vario illorum ſitu, ac diſpoſitione, quam ex diſpoſitione materiæ, ac proprietate cauſarum inferiorum. Ex quibus habetur, quòd, ſeclusis illis, quæ ex luce, & calore poſſint cognoſci ventura, quidquid ex alia qualitate, ut immediatè ab aſtris producta, divinare gloriantur Aſtrologi, prorſus incertum eſt, cùm ſit dubium, an ſidera qualitatem aliam immediatè producant, præter lucem, virtute calefacientem; & conceſſa etiam alterius qualitatis immediata impreſſione, natura hujus qualitatis, ejuſque virtus nobis eſt planè ignota.

Sed quid de motu Cœli? Ejus ferè omnia incerta ſunt. Alij volunt, quòd Planetæ non habeant proprios orbes, ſed quòd per Cœlum tanquam per corpus ſolidum moveantur. Alij licet concedant Planetis proprios orbes, diſſident tamen. Nam, ut tenet D. Thomas *lib.* 1. *de Cœlo lect.* 3. Ariſtoteles & qui eum ſequuntur, exiſtimant, Planetas unico ſibique proprio orbi eſſe affixos. Ptolemæus verò & communiter Aſtrologi id negant, & cuicunque planetæ plures tribuunt orbes concentricos, eccentricos, & epicyclos, ex quibus maxima oritur opinionum diſſenſio circa planetarum motum proprium, ut circa ſitum apogæi Solis, & planetarum, circa menſuram intervalli unius æquinoctii ab alio, circa motum apogæi Solis, & planetarum, circa eccentricitatem eorum, circa obliquitatem, & declinationem Solis ab æquinoctio, circa ſupputationem motus Solis, & planetarum, circa motum medium Solis, circa motum ſtellarum fixarum, circa temporum mutationes, ac modum illas inveſtigandi ex ſideribus, deque aliis ad motum cœlorum pertinentibus ſecum pugnant Aſtrologi, quorum alii ſupputationes Tichonis, alii Copernici, alii Lanſpergii, alii hujus, vel illius Aſtrologi, alii proprias ſequuntur, & recentiores antiquos, ex recentioribus alter alterius commentum arguit, ut legere eſt apud eorum ſcripta, præſertim apud Paulum Merendam *de præcognoſcend. tempor. mutat.* & Franciſcum Levoram in Aſtronomia reformata, nulluſque adhuc eorum exactam hujus motus menſuram certam, certumque terminum invenit. Ac licet diverſitas ſit modica, conſiſtens in minutis, hoc tamen non parum refert ad inveſtigandum futura ex aſpectibus, & ſitu aſtrorum. Unde quòd exquiſita indagatio motuum ſiderum ſit imperfecta, teſtatur ex Ricciolo *in Almag. lib.* 9. *cap.* 5. Levora *loc. cit. lib.* 1. *cap.* 9. qui etiam *cap.* 7. aſſerit, quòd obſervationes, & obſervatores illarum, fallaciis plerunque ſubijciantur.

Cùm igitur ſitus, ac poſitiones ſiderum in puncto, ac prout revera eſt, non ſint certæ, neque per certitudinem haberi poteſt exacta notitia eventuum, qui non ſequuntur, niſi ex ſideribus in tali ſitu cœli exiſtentibus, ſequitur, quòd imperfecta ſit cognitio, quam habent Aſtrologi de aſpectibus, ac motu planetarum. Quia cùm eclipſes, etiam in individuo, ſint effectus neceſſarii ad motum Solis, ac Lunæ conſequentes, nihilominus Aſtrologi prudentiores non prænunciant circumſtantias individuales ſignatas eclipſium, vel qui eas prædicunt, errare convincuntur. Nam conſtat experientia, prædictiones non convenire in puncto ſignato temporis, & qualitate obſcuritatis, & duratione, ac aliis individualibus qualitatibus. Quod ex eo provenit, quia individualem perfectam notitiam motus Solis & Lunæ non aſſequuntur.

Sed demus notitiam motus Cœli, adhuc ſupereſt aliud incertitudinis principium. Nam incertæ ſunt virtutes propriæ, ſive proprietates, quas Aſtrologi tribuunt ſtellis, vel in earum ortu, & occaſu, vel conjunctionibus, oppoſitionibus, trigonis, aliiſque aſpectibus. Has enim proprias virtutes ad ſpecificos effectus producendum determinatas Aſtrologi à priori cognoſcere non poſſunt; quia naturam ſpecificam aſtrorum non cognoſcunt. Solùm igitur ex effectibus, & longa experientia cognoſci poſſunt, ut ipſi fatentur. At eorum experientiæ difficillimæ ſunt, & fallaces.

Ampliùs, cùm Cœlum ſidereum non perficis

ſuum curſum, niſi ſpatio triginta ſex millium annorum, ut advertunt Cajetanus & Delatorre 2. 2. *q.* 95. *ar.* 5. *ad* 2. *rat.* Unde totus ordo Cœli, ac ſiderum inter ſe & ad cœlum ſtellatum comparatus, qui nunc eſt, nunquam antea fuerit, neque futurus ſit, niſi mundus perduret annis triginta ſex milibus, cumque effectus ſublunares non ſint à ſola ſtella, nunc oriente, vel à planeta conjuncto cum alio planeta, ſed ab omnibus planetis, & aſtris, ac toto cœlo proprietas, & ſpecificatio effectuum ſublunarium non poteſt reduci per certitudinem in aliquod ex aſtris, ſed reduci debet, & tanquam in cauſam adæquatam in ordinem cœli, qui eſt tempore effectus, & qui nunquam antea fuit, nec forſan poſtea erit, utique fit, quòd determinatio, ac individuatio effectuum, quatenus eſt à cœlo, non niſi ab omnibus aſtris eſt. Quis autem Aſtrologorum totum cœli ordinem conſiderat, vel etiam non niſi cum maxima difficultate obſervare poteſt? Id enim non cadit ſub experientia. Quia cùm ordo, qui ſemel eſt, non iteretur, non poteſt pluries cadere ſub ſenſu, quod ad experientiam, & obſervationem eſt neceſſarium. Adde quod licet ſtellarum fixarum ortus, & occaſus quolibet anno accidant, experientia tamen compertum eſt ſingulis annis non comprobari earum ſignificationes, nec evenire turbines, eluviones, tempeſtates, alioſque effectus, quos Aſtrologi illis tribuunt.

Quòd ſi dicatur, id evenire ab errantium ſtellarum ſitu diverſo, & vario in quartis anni cum appendicibus, jam tria conſequuntur. Primum, quod ex proprietatibus attributis tam fixis, quàm errantibus aſtris, non poſſunt certò cognoſci effectus, quia unum aſtrum alterius effectum impedire poteſt. Secundum, quòd non niſi conſiderato toto cœli ordine poſſunt effectus præcognoſci, ut appareat quomodo ſingularium ſtellarum influxus efficax ſit, vel ita impediatur, ut effectus prævideri nequeat. Tertium, quòd omnino ſub certa experientia non cadit propria virtus ſtellarum, nec cognoſci poteſt, an pluvia ſit potiùs ab ortu alicujus ſtellæ, quàm à ſitu planetarum tunc exiſtente. Ac licet aliqua experientia non negetur; nam Aſtrologi experti ſunt in ortu aut occaſu alicujus aſtri, vel in conjunctione alicujus planetæ cum alio cauſari pluvias, aut ventos, & ſic deducunt proprietatem talis ſtellæ eſſe, ut tales effectus producat, ex hoc tamen non habetur certitudo, niſi ad ſummum, quod effectus ſit frequenter, vel plerunque futurus, ſi aliud non obſtet. Neque adhuc poteſt omnino certò deduci, quòd effectus ſit vel ab ortu, vel à conjunctione illius planetæ, & non potius ab alia ſtellà, adjuncta maximè diſpoſitione ſublunarium ad talem effectum producendum. Si ergo primum fundamentum in hoc conſiſtit, quod in hominibus imperfecta, & incerta eſt notitia virtutis cœlorum, ac eorum motus, & proprietatis cujuſque ſtellæ in quocumque ſitu, & aſpectu illarum, & tamen ſine eorum perfecta cognitione non poteſt haberi certa cognitio futurorum.

Secundum fundamentum eſt, quod effectus corporales ſublunares non ſequuntur omnino neceſſario à corporibus cœleſtibus. Id probat non obiter tantùm D. Thomas *lib.* 3. *contra gentes cap.* 86. Ex duplici autem capite oritur hæc contingentia: Vel quia virtus cœlorum impeditur. Vel quia temperatur. Primò enim impeditur immediatus cœlorum effectus, ne ſaltem plenè ac perfectè recipiatur. Hoc experimur in luce Solis, quæ per nubes, & caligines detinetur, ne clara, & ſerena ad nos perveniat, & plenè calefaciat. Sicut enim impeditur lux, ne plenè recipiatur, ita etiam plenè recepta ex indiſpoſitione materiæ aliunde, præſertim frigidæ impeditur, ne calefaciat, neve producat effectum, quem ex ſe producere poſſet. Si igitur impediatur immediatus effectus cœli, qui eſt illuminare, & per lumen calefacere, multò magis poſtea impediuntur alii effectus mediati, ac ſecundarii, qui non niſi ex lumine & calore proveniunt. Hi quoque omnino impediri poſſunt, cùm ad ſuam productionem requirere poſſunt tantum luminis & caloris, quantum non poſſunt à cœlo recipere ex indiſpoſitione contraria corporis ſublunaris. Secundò virtus cœlorum, quæ ex ſe eſt univerſalis, atque indifferens ad plures effectus ſpecie diverſos, ex qualitate cauſæ ſublunaris determinatur. Lux enim, & calor cœleſtis determinatur ad productionem plantæ à ſemine illius, & ad productionem animalis à patre & matre.

Cùm ergo cauſæ ſublunares impediri poſſint, utique non ſequuntur effectus, niſi contingenter. Unde rectè ait D. Thomas *loc. cit.* quòd quia virtus cœli non recipitur, niſi ſecundum modum recipientium, ſublunaria verò ſunt fluxibilia, ideo virtus cœli non recipitur in his inferioribus neceſſariò, ſed contingenter. Et quoniam ex cauſa remota, & univerſali non ſequitur effectus neceſſariò, niſi eodem modo ſequatur è cauſa media. E cauſis autem mediis ſublunaribus non ſequuntur effectus, niſi contingenter. Eodem igitur modo ſequuntur è cauſis cœleſtibus. Ex quo principio id obtinetur, quòd nec ab Aſtrologis Aſtronomiæ magiſtri, ne ab Angelis quidem poſſunt ex ſolis aſtris cognoſci certò uſquequaque effectus ſublunares, ſed ſolùm ut futuri ſub conditione, ſi nimirum aſtrorum virtus, & efficacia non fuerit impedita.

Tertium fundamentum eſt, quod concurſus cauſarum in his ſublunaribus ſe ſe vel juvantium vel impedientium, non eſt effectus corporis cœleſtis. Hoc tradit D. Thomas *d. cap.* 89. & comprobatur duplici ratione. Prima eſt; quia omnium cœlorum virtus ſupponit materiam aliunde, quàm ex virtute cœlorum habitam, nempe à Deo creatam: Deus enim ſimul creavit Cœlum & terram, nec fecit terram, & elementa ex cœlo, ſed immediatè illa creavit. Cùm igitur materia elementaris cum ſuis qualitatibus, proprietatibus, ac diſpoſitionibus non ſit à cœlo, ſed cœlum aliunde à Deo eam productam ſupponat, non ex cœlo eſt concurſus materiæ elementaris cum virtute illius, ſed ex parte materiæ illi ab extrinſeco accidit. Secunda eſt; quia etiam concurſus cauſarum ſublunarium eſt res per accidens, quæ non habet cauſam naturalem per ſe. Sic quòd homo ſit muſicus, & pariter quod homo ſit albus, habet cauſam per ſe; quod detur autem muſicus albus, eſt quid per accidens, quod non habet per ſe cauſam.

Quartum fundamentum. Corpora cœleſtia nec directè, neque indirectè aliquid imprimunt in intellectum, & voluntatem, neque movent voluntatem, niſi ex parte objecti, præbendo illi aliquas occaſiones volendi, ejus liberæ poteſtati ſubiectas. Unde nullo modo neceſſitatem voluntati afferunt. Cùm enim intellectus & voluntas non ſint potentiæ corporeæ, ſed ſpirituales, atque adeo qualitatis corporeæ incapaces, corpora verò cœleſtia ſint cauſæ corporeæ, quarum effectus corporei ſunt, certum eſt, quòd non poſſunt immediatè, vel indirectè producere aliquid, quod in intellectu, & voluntate recipiatur. Admittunt verò Doctores quod impreſſiones corporum cœleſtium indirectè ac per accidens ad voluntatem pertinere poſſunt, ut D. Thomas *p.* 1. *q.* 115. *ar.* 4. ſed hoc verum eſt non ex parte potentiæ intellectus & voluntatis, ſed ex parte objecti, & quatenus præbent voluntati occaſiones objectivas volendi. Quod dupliciter fieri poteſt, vel quatenus corpora cœleſtia immutant

immutant corpora exteriora ; vel quatenus immutant corpus hominis volentis. Utroque modo nihil aliud fit, niſi quòd in objecto cauſatur aliquid, per quod illud fit congruens aut diſſentaneum corporali hominis conſtitutioni, unde præbetur homini occaſio volendi, poſito objecto convenienti. Priori modo corpora cœleſtia præbent homini occaſionem volendi, quatenus in exteriora corpora cauſatur aliqua utilis, vel noxia qualitas, ut ſi diſponatur aër ad frigus, quod ſit humani corporis conſtitutioni nocuum. Ex hoc enim, ut ab objecto, moveri poteſt voluntas, ut velit homo calefieri. Quod etiam facere poſſunt immutando, ac per diverſas qualitates diſponendo hominem ipſum volentem. Primò per aliquam diſpoſitionem corporalem, ut per infirmitatem. Ex hoc enim datur occaſio volendi medicinam, quia ex hoc medicina ipſa fit conveniens, utilis, imò & neceſſaria ad ſanitatem acquirendam, ſicque præbetur voluntati objectiva occaſio eligendi medicinam. Secundò per aliquam diſpoſitionem, etiam ſenſitivam, quatenus ex cœleſtibus corporibus habemus aliquam corporis conſtitutionem, ac proinde aliquas inclinationes ad aliquas ſenſitivas paſſiones; ſic cholericus eſt pronus ad iram. Verùm, ut diximus, neque inclinationes, & paſſiones movent voluntatem, niſi ex parte objecti, quatenus id, quod convenit paſſioni, & inclinationi proponitur voluntati, ut objectum amabile. Atque ita, licet hic modus movendi voluntatem ſit per impreſſionem aliquam in corpus volentis, ac indirectè in vires ſenſitivas animæ, reſpectu tamen voluntatis non eſt, niſi propoſitio objecti. Cùm autem à nullo objecto particulari voluntas moveatur neceſſariò, ſed ipſa, ut domina ſui liberè ſe moveat ad amorem, vel odium, unde neque neceſſariò movetur à paſſionibus ſenſus, ſequitur, quod corpora cœleſtia non poſſunt cogere voluntatem ad aliquid volendum, ut fides catholica docet, de quo etiam poſtea.

Consultatio CIII.

Aliæ rationes adverſus Aſtrologos. Argumentum geminorum. Liberum hominis arbitrium, & immortalitas animæ non rectè cohærent cum Aſtrologorum judicio. Ciceronis, Pici, Ropheni, maximè verò Bardeſſani Syri in Aſtrologos diſſertatio. Vana & futilis prædictio Aſtrologorum de aliquo, quòd ſit futurus ſummus Poatifex, Imperator, Dux Reipublicæ, Generalis Religionis, & hujuſmodi. Falſitas & incertitudo prædictionum Aſtrologicarum. Aſtrologiæ judiciariæ, nulla poteſt eſſe ſcientia, vel ars. Saturni revolutiones, & anachroniſmi, ſive errores chronologici Aſtrologorum.

PHavorinus Philoſophus egregius apud Aulum Gellium, quem adoleſcentibus lectitabam, *lib.* 14. *cap.* 1. contra obſervationes Aſtrologorum, & experientias comprobatas, quibus jactitant ſuam artem conſtare, ſic ait: *Si Chaldæorum iſto modo cœpta fieri obſervatio eſt, ut animadverteretur quo habitu, qua forma, quaque poſitura ſtellarum aliquis naſceretur; tum deinceps ab ineunte vita, fortuna ejus, ac mores, & ingenium, & circumſtantiæ rerum, negotiorumque, & ad poſtremum finis etiam vitæ expectaretur, eaque omnia, ut uſu venerant, litteris mandarentur, ac poſtea longis temporibus, cùm ipſæ illæ eoden in loco, eodemque habitu forent, eadem cæteris quoque eventura exiſtimarentur, qui eodem alio tempore nati fuiſſent. Si iſto, inquit, modo obſervari cœptum eſt, ex eaque obſervatione compoſita quædam diſciplina eſt, nullo id pacto poteſt procedere. Dicant enim quot tandem annis, vel potius quot ſeculis hìc urbis abſervationibus perfici quiverit. Conſtare quippe inter Aſtrologos, dicebat, ſtellas iſtas, quas erraticas dicerent, quam eſſe omnium rerum fatales dicerentur, infinito prope, & innumerabili numero annorum ad eundem locum cum eodem habitu ſimul omnes, unde profectæ ſunt regredi, ut neque ullus obſervationis tenor, neque memoria ulla, neque effigies litterarum tanto ævo potuerint edurare.* Hæc Phavorinus. Cùm enim cœli facies, & omnium ſignorum cœleſtium poſitura, quæ ſemel fuit, eadem omnino, vel nunquam, vel nonniſi poſt immenſa annorum ſpatia redire poſſet, quippe octavus Orbis, in quo ſunt inerrantes ſtellæ, non ante ſex & triginta annorum millia circuitum ſuum apud multos abſolvit, tum magis Saturnus; quin doctiſſimi quidem mathematici validis rationibus oſtenderunt, motus cœli eſſe inter ſe incommenſurabiles, ob idque eandem cœli faciem, eandemque ſtellarum poſituram ſæpiùs evenire non poſſe.

Sed demus tandem Aſtrologos poſſe cognoſcere ſingulas ſtellas, illarumque ſingulares vires, ac defluxus ſeparatim, quam vim tamen habeant ſidera, cum defluxus diverſorum aſtrorum ſimul coëunt, ac permiſcentur vel in cœlo, vel in aëre, vel in terra, vel etiam cum cauſis ſublunaribus, earumque actionibus, ab ipſis nequaquam ſciri poteſt. Audiamus Origenem, cujus *ex commentariis ſuper Geneſim* hanc Euſebius *extremo libro 6. de præpar. Evang.* citat ſententiam. *Quæ autem*, inquit, *commiſtione, compoſitione, ac temperie diverſorum aſpectuum fieri aſſerunt, profectò concedunt nullo modo ſciri poſſe. Quomodo enim quantum divinatur de læſione maligni aſpectus propter aſpectum benigni ſideris percipiet? Et utrum auferat malignus, quod à benigno conceditur, quoniam locum ejus aſpexerit, aut mutet, aut imminuat, aut miſtura quadam inde fiat, quis percipiet? Quæ omnia ſi quis altiùs inſpiciat, facile credat, non poſſe iſta humano ingenio penitus percipi: Unde ſi quis harum rerum periculum fecerit, videbit in pluribus errare, quàm veritatem conſequi Genethliacos.* Quamobrem Eſaias 47. etiam quaſi hæc omnibus impoſſibilia ſint, ad filiam Chaldæorum, qui maximè iſtâ profitentur, ait: *Adſint, & ſalvam te faciant Aſtrologi, cœli Augures annuncient tibi, quid eventurum ſit.* His enim verbis docentur vel diligentiſſimos in hac re Chaldæos non poſſe prædicere quæ velit unicuique genti Deus attribuere.

His accedit, multas eſſe ſtellas, quæ vel non clarè vel nullatenus cernuntur. Earum verò, quæ cernuntur, paucas ſibi eſſe cognitas, permultas verò nedum exploratas fatentur Aſtrologi. Qua ratione igitur ex paucis aſtris quorum vires norunt, tam confidenter prænunciant futura, cùm per aliorum ſiderum, quæ neſciunt influxus, notorum ſibi ſiderum effectus, aut impediri, aut variari poſſint? Niſi fortè aſtrorum, quæ latent ipſos, nullas eſſe vires, nulloſque defluxus impudenter, & abſurdè mentiantur. Certè conſtat inter Aſtrologos numerari in octavo Cœlo mille ſuper viginti duas ſtellas, quarum cùm quælibet major ſit terrâ, neceſſe eſt, ingentem eſſe earum vim, & potentiam. Hujuſmodi ſtellarum, vel nullam, vel perexiguam notitiam habent Aſtrologi. Quippe cùm ars eorum judiciaria ferè conſtet ex planetarum obſervationibus in quibus tota propemodum verſatur & conſumitur. Vidit hoc Seneca, & *in lib. 2. natur. quæſt. cap.* 32. eleganter expo-

ſuit. *Quid eſt aliud*, inquit, *quod errorem incutiat peritis natalium, quàm quod paucis nos ſideribus aſſignant, cùm omnia, quæ ſupra nos ſunt, partem ſibi noſtri vendicent? Submiſſiora forſitan in nos propiùs vim ſuam dirigunt, & ea, quæ frequentiùs mota, aliter nos, aliter cætera animalia proſpiciunt. Cæterum & illa, quæ aut immota ſunt, aut propter velocitatem univerſo mundo parem, immotis ſimilia, non extra jus, dominiumque noſtri ſunt.*

Superioribus annis viſa eſt ſtella nova, ante illud tempus nunquam in cœlo viſa, & judicio Aſtrologorum in eodem loco, ubi ſtellæ fixæ lucent, poſita. Hæc cùm ad aliquod tempus conſpicua fuiſſet, repente tota ex aſpectu hominum diſceſſit, & prorſus evanuit. Hanc ſtellam neceſſe eſt, vel in cœlo eſſe generatam, & poſtea corruptam, idemque in aliis ſæpiùs evenire, longis tamen temporum intervallis, veriſimile eſt; vel eſſe ſupra ſeptem planetas alia ſidera errantia, quæ proprios quidem motus, ſed nobis tamen ignotos, habeant; vel denique, quas nos in octavo Orbe ſtellas inerrantes, & infixas putamus, eas quoque proprios circuitus, & motus agere, de quo addubitaſſe olim Hipparchum, nobiliſſimum in aſtrologia virum, locuples autor, ac teſtis eſt Plinius *cap.* 26. *lib.* 2. *Hipparchus*, inquit, *nunquam ſatis laudatus novam ſtellam, & aliam in ævo ſuo genitam deprehendit, ejuſque motu qua die fulſit; ad dubitationem eſt adductus, anne hoc ſæpiùs fieret, moverenturque & eæ, quas putamus affixas.*

Quid, quod permagni ad artem ſuam referre putant Aſtrologi, convenientiam & diſcrepantiam, quæ eſt inter duos Zodiacos, alterum octavi, alterum noni Cœli exploratam habere? Quæ tamen ipſis nota eſſe non poteſt. Quippe cùm nonum cœlum omni ſtella, luceque careat, nec aliud de ipſo, quàm motus, iſque ex motu octavi cœli deprehendi poſſit. Latet etiam Aſtrologos quemadmodum iſti duo Zodiaci ſe habuerint in exordio mundi, quod tempus ab origine mundi ad hanc diem exactum, certò teneri nequeat. Nam ut annorum ejus temporis ratio aliqua iniri, & numerus colligi poſſit, dierum tamen & horarum non poteſt; quorum tamen ſubtilis, & certa computatio iſti doctrinæ aſtrologicæ opus eſt.

Nec poteſt ſine ullo errore notari, & cognoſci poſitus aſtrorum, qui eſt in eo momento, quo quiſque naſcitur. Etenim difficillimum eſt vel punctum temporis, in quo quiſpiam oritur, vel in eo ipſo puncto aſpectum ſiderum omnium, qui tunc viget, obſervare. Sæpe namque cœli ac ſtellarum aſpectum nubila, & craſſorum vaporum interpoſitus, vel adimunt nobis, vel interturbant & infuſcant, & quod caput eſt rapidiſſima cœli vertigo facit, ut conſtellatio priùs tranſvolet, quàm à nobis propriè annotetur. Nam per ſingula ferè momenta alia, & alia cœli facies, ac identidem diverſa aſtrorum poſitura exiſtit. Profitentur autem iſti Aſtrologi ſe cujuſvis hominis eventa omnia prænunciare poſſe, dummodo ſibi ortus ejus certum tempus pernoteſcat. Sed hujuſmodi tempus ſubtiliter, ac propriè, ita nimirum, ut opus eſſet Aſtrologo, ferè neſcitur. Nam, ut dicatur, Petrum eſſe natum vigeſimo ab hinc anno, die Septembris ultimo, hora noctis decima, vel ineunte, vel media, vel jam exeunte; at momentum illud, vel potius minimum illud tempus, quo Petrus ex utero matris fuſus, & in lucem editus eſt nec obſtetrix, neque parentes, ſeu cognati ſubtiliſſimè annotatum, & perſpectum habent, qua tamen temporis illius ſubtiliſſima obſervatione & cognitione ad divinandum eget Aſtrologus.

Adſcribamus hoc loco verba Baſilij, quibus ipſa hæc ratio, quam nos ſtrictim attigimus ſatiùs ab eo explicatur, & acriùs urgetur. Sic enim ille *homil.* 6. *ſuper Geneſim* ſcriptum reliquit: *Genethliacæ artis inventores cùm in temporis amplo ſpatio complures figuras ſuam ipſorum ſcientiam fugere percepiſſent, in anguſtum admodum temporis contraxere menſuras, ut minutiſſimo quoque, & ſubitaneo articulo, quale eſt quod Apoſtolus dicit: In momento temporis, in ictu oculi, plurimum differentiæ ſit inter nativitatem & nativitatem, ut is quidem, qui hoc in momento genitus eſt, futurus ſit Rex, civitatum, populorumque Princeps locupletiſſimus, præpotens; is autem, qui natus eſt temporis ſequentis momento, pauper quidem ſit futurus, aut mendicus, circulator, vel præſtigiator, ex oſtio oſtia permutans quotidiani conſequendi cauſa victus. Quamobrem eo orbe, qui ſignifer appellatur, duodecim in partes diviſo, cùm in triginta dierum ſpatio partem Sol ejus globi tranſeat duodecimam, quem inerrantem appellant, triginta in portiones ſingulas illas duodecim partes ſecuerunt, tum ſingulis portionibus illis in ſexaginta minuta diviſis, minuta hæc ſingula rurſum in alia ſexaginta modo ſimili diviſere. Poſito igitur enixu eorum, qui in lucem eduntur, videamus obſecro, ſi hanc exactiſſimam temporis diviſionem Autores hi ſibi valeant conſervare. Nam ſimul atque editus puſio eſt, mas, ac femella ſit, obſtetrix explorat, tum vagitum expectat infantis, nimirum indicium vitæ ejus, qui natus recèns eſt. Quot hoc tempore vis ſexageſima præteriiſſe minuta? Dicit obſtetrix deinde Chaldæo partum, qui editus eſt. Quot minutiſſima momenta vis interea dum obſtetrix loquitur præterciſſe? Præſertim ſi fortè fortuna fuerit non in conclavi mulierum Chaldæus ille præſens, ſed in adium atrio, aut veſtibulo, tempus, horamque reponens. Et cùm eum, qui definiturus eſt deligenter tempus, ac horam, expectatoria nimirum horarum percipere oporteat inſtrumenta, ſive diurna ſint, ſive nocturna, quot minutorum hoc quoque tempore quæſo prætervolat, præteritque examen? Compertam enim eam eſſe ſtellam, qua tempus, horaque ſit exploranda, non ſolum quanta in parte ſit duodecima, ſed etiam quàm juxta duodecimæ portionem partis, in quotoque minuto ſexageſimæ eorum, in quæ ſubdiviſæ ſunt ſingula ſexageſima illa prima, neceſſe eſt. Atque hanc tamen adeo tenuem, ſubtilemque temporis inventionem, quanquam attingere nequeunt, ſingulis in ſtellis errantibus faciendam eſſe neceſſariò dicunt, ut qualem ad Cœlo adfixas ſtellas, ipſa diſpoſitionem, habitudinemve haberent, qualiſque ipſarum eſſet inter ſeſe figura, cum in lucem ederetur fœtus, compertum ſit tandem, ac exploratum. Quæ cùm ita ſint, ſi fieri non poteſt, ut tempus illud exactiſſimè quiſquam attingat, variatio neque vel breviſſimi temporis ſit, ut tota via penitus aberretur, decidendi profectò non mediocriter eſſe videntur tam iis, qui ſtudio hujus indulſerunt artis, quàm in ratione rerum nuſquam eſſe conſtat, quàm illi, qui hiantes ab illorum ore pendent intenti, perinde quaſi omnia illi ſcire poſſint, quæ ipſis ſunt eventura.* Hactenus ſunt, quæ Baſilius eo loco adverſus Aſtrologos diſputat.

Adde ex Pico, Suarez, Delatorre, aliis, quòd in momento conceptus primum exiſtit homo, & tunc primum vis cœleſtis in homine defluit, & imprimitur; Nam per novem menſes qui fuit in utero ante nativitatem poteſtati cœlorum ſubditur, & poſt ortum aliæ, contingunt conſtellationes obſervandæ. Eoque magis quia ſæpe mutatur hominis conſtitutio, vel ob alias conſtellationes, vel ob educationem, vel ob variam vivendi conſuetudinem, vel ob leges patrias, adeo, quod in extrema ætate nihil forſitan remaneat materiæ primogeniæ, quam in nativitate habuit juxta doctrinam D. Thomæ *p.* 1. *quæſt. ult. art.* 1.

Major

Major quippe eſt ratio, quòd conceptio attendatur quàm nativitas, ut Ptolemæus teſtatur 3. *apoteleſmatum* his verbis: Cùm principium temporale hominis aliquod ſtatuatur, natura quidem, & per ſe illud erit principium, cùm ſemen utero genitali admittitur, potentia verò, & ſecundùm accidens, cum hora partus infans egreditur. Qui igitur horam admiſſi ſeminis vel caſu, vel obſervatione deprehendit, illam ſequi potius debet in proprietatibus corporis, & animi dignoſcendis, conſiderando, quæ ſint eo tempore ſtellarum configurationes. Cùm enim ſemel à principio ſemen ex ambientis aëris affectione certa qualitate diſponitur, licet per conſequentis conformationis tempora varietur, quoniam tam propriam, cognatamque materiam naturaliter ſibi aſciſcit, magis etiam primæ ſuæ qualitatis diſpoſitioni aſſimilabitur. Ita Ptolemæus, fateturque alius nobilis Aſtrologus *in lib. de electionib.* efficaciam decernendi fatum hominis eſſe in hora conceptionis, ſed quia hæc neſcitur ab Aſtrologis propterea ad horam nativitatis confugiunt, qui cùm urgeantur argumento geminorum, reſpondere ſolent, diverſitatem eventuum, qui ſunt in geminis, ex diverſitate conceptus proficiſci.

Hoc Geminorum argumentum affert D. Thomas *p. 1. q.* 115. *ar.* 3. *ad* 4. *ex D. Auguſtino lib.* 5. *de civit. cap.* 6. ubi ait, quòd nihil eſt magis corporeum quàm corporeus ſexus. Sed corporeus ſexus non cauſatur ex corporibus cœleſtibus, cujus ſignum eſſe videtur, quod duorum geminorum ſub una conſtellatione natorum unus eſt maſculus, alter eſt femina, ibique docet, quòd actiones corporum cœleſtium diverſo modo recipiuntur in inferioribus corporibus ſecundùm diverſam materiæ diſpoſitionem. Contingit autem aliquando, quod materia conceptus humani non ſit omnino diſpoſita ad maſculinum ſexum. Unde partim formatur in maſculum, partim in feminam. Idque adduxit Auguſtinus eo loco ad repellendam divinationem, quæ fit per aſtra, quia effectus aſtrorum variantur etiam in rebus corporeis ſecundum diverſam materiæ diſpoſitionem. Cœli enim influunt ex Ariſtotele 2. *de generat. tex.* 56. adveniente, ac permanente Sole, aliiſque corporibus cœleſtibus generant, & recedendo corrumpunt. Quod confirmat 4. *de cœl. tex.* 23. & 9. *metaph. tex.* 27.

Quare præter cauſas cœleſtes ad producendum effectus futuros, opus eſt etiam cauſa particulari efficiente, & materia idonea præparata, quorum ſi deſit alterum, prorſus, nullus futurus eſt effectus, ſicque ad prænotionem futurorum effectuum, cœleſtium cauſarum notitia non eſt ſatis. Quod Auguſtinus 2. *de Geneſ. ad lit. cap.* 17. quotidianis & manifeſtis experimentis conſtare, inquit. Videmus namque agricolas eodem tempore, & ſub eodem ſiderum aſpectu varia ſeminum genera in terram jacere, ex quibus tamen diverſa naſcuntur ob diverſas ſpecies, & vires ſeminum, non ob cauſas cœleſtes, cumque multa corpora diverſorum generum, vel animantium, vel herbarum, vel arbuſtorum uno ſimul puncto temporis ſeminentur, unoque puncto temporis innumerabiliter multa naſcuntur non tantùm diverſis, ſed etiam iiſdem terrarum locis, tantæ ſunt varietates in progreſſibus, in actibus, in paſſionibus eorum, ut verè iſti, ſicut dicitur, perdant ſidera, ſi iſta conſiderent. Quid autem incultius, & hebetius, quàm cum iſtis rebus convincuntur, dicere ad ſolos homines ſibi ſubiiciendos fatalem ſtellarum pertinere rationem? Sic Auguſtinus, cujus extremum dictum paulo uberiùs tractat apud Gellium *cit. cap.* 1. *lib.* 14 Phavorinus. Si vitæ, inquit, mortiſque hominum, rerumque humanarum omnium tempus, & ratio, & cauſa in cœlo, & apud ſtellas foret, quid de muſcis, aut vermiculis, aut echinis; multiſque aliis minutiſſimis terræ, matiſque animantibus diceret? An iſta quoque iiſdem, quibus homines legibus naſcerentur, ijſdemque itidem extinguerentur, ut aut ranunculis quoque & culicibus naſcendi fata ſint de cœleſtium ſiderum motibus attributa; aut ſi id non putarent nulla ratio videretur, cur ea ſiderum vis in hominibus valeret, ſi deficeret in cœteris.

Et quidem ſi vera eſſet iſtiuſmodi Aſtrologorum doctrina, neceſſe eſſet geminos, qui uno tempore concepti, & nati ſunt, ſimillimos omnino fore. Quod falſum eſſe, ſatis perſpicuum eſt. Nam ut cœteram eorum diſſimilitudinem taceam, evenit nonnunquam, ut alter ſit mas, alter verò fœmina. Cicero autem *lib.* 2. *de divinat.* Proclum & Euriſthenem, Reges Lacedæmoniorum, fratresque geminos commemorat, quorum tamen & exitus vitæ diſſimilis, & gloria rerum geſtarum diſpar fuit. Verùm in ſacris literis luculentiſſimum ejus rei habemus exemplum. Jacob enim, & Eſau eodem concubitu, ut inquit Paulus ad Rom. 9. ſati, eodemque tempore nati, diſſimillimis tamen ingenijs, ſtudijs, moribus, & eventis fuerunt. Nec verò firmum eſt illud præſidium, in quod refugiunt Aſtrologi, cum hoc argumento premuntur, videlicet breviſſimam illam moram, quæ inter Geminorum ortus intercedit, licet ea nobis perexigua videatur, in cœlo tamen ob ejus vaſtitatem, & rapidiſſimam converſionem eſſe admodum inſignem, magnamque facere variationem. Hoc Nigidius Figulus declarabat exemplo rotæ, quam incitatiſſimè contortam, cùm bis eodem loco ſignare atramento, vel percurere ſumma celeritate conatus eſſet, ceſſante ipſius rotæ circum actione, reperta ſunt duo illa loca, ab ipſo percuſſa, vel ſignata, haud parvo inter ſe intervallo diſiuncta.

Etenim licet in ortu Geminorum aliqua fuerit mora, in eorum tamen conceptu prorſus nulla fuit. Deinde, ſi tam brevi variatur ratio conſtellationis, ſub qua quiſque naſcitur, erit profecto proprium tempus ortus cujuslibet Aſtrologis incomprehenſibile. Denique valebit hoc loco adverſus Aſtrologos argumentatio illa Gregorii homil. 16. ſuper Evangel. *Si propterea Jacob & Eſau non cenſentur nati ſub eadem conſtellatione, quòd ſimul nati ſunt, ſed unus poſt alterum, ob eadem profectò cauſam judicandum erit nullum hominem ſub eadem conſtellatione totum naſci. Non enim totus ſimul ex utero procedit, ſed particulatim, & membratim. Primò enim effert caput, tum collum, deinde pectus, poſtremò pedes.* Jacob enim proximè natus eſt poſt Eſau manu plantam pedis ejus tenens, perinde quaſi, ut inquit Auguſtinus *loc. cit. unus infans iſtar duorum, vel duplo longior naſceretur.*

Hanc eandem rationem admodum diſertè Phavorinus adverſus Chaldæos diſputans proſequutus eſt apud Gellium memorato loco. *Atque id velim etiam*, inquit, *ut reſpondeant, ſi tam parvum, atque rapidum eſt momentum temporis, in quo homo naſcens Fatum accipit, ut in eodem illo puncto ſub illo circulo cœli, plures ſimul ad eandem competentiam naſci non queant, & ſi idcirco Gemini quoque non eadem vitæ ſorte ſunt, peto reſpondeant, curſum illum temporis tranſvolantis, qui vix cogitatione animi comprehendi poteſt, quonam pacto, aut conſulto aſſequi queant, aut ipſi perſpicere ac deprehendere, cùm in tam præcipiti dierum noctiumq; vertigine minima momenta ingentes facere dicant mutationes?* Hoc ipſum argumentum de Geminis diligenter, ac ſubtiliter pertractat Auguſtinus *lib.* 5. *de civit. primis aliquot capitibus*, atque *in* 2. *lib. de doctr. chriſtiana cap.* 22. Et verò maximum faceſſit negotium Aſtrologis. Si enim tam brevi temporis momento mutantur omnia, ut non diverſa modò, ſed etiam adverſa plerumque eveniant, quis de nato puero poſſit quicquam certi prædicere, cùm illud temporis punctum, quo vel conceptus, vel

natus est, ita uti est, nemini possit esse cognitum. Itaque ut magna in homines vi & potestate pollerent astra, quid ea tamen in singulorum hominũ generatione, & ortu efficerent, incompertum esset nobis, quippe cùm aspectus cœli, & positus astrorum, qui est tempore, quo quisque nascitur, certò deprehendi nequeat. Incitatissimus enim cœli, & astrorum motus tarditatem nostræ considerationis, & observationis prætervolat, & antevertit.

His Campanella in sua Astrologia conatur respondere, inquiens, sub diversis planetis concipi Geminos. At suum hoc placitum non probat. Quod autem addit Campanella, Geminos quandoque in altum ascendere, quandoque ad imum fortunæ deprimi, est etiam perridiculum. Tum quia experientia comprobatur contrarium. Vidimus enim geminos tota vita felices, infelices alios, alios verò, etsi quandoque in altum, nunquam tamen in profundum infelicitatis depressos. Nec regula generalis potest tradi apud Astrologos. Nam certum est, non omnes geminos sub eadem constellatione concipi, aut nasci, atque adeo neque eodem modo felices, aut infelices esse. Imo & hæc assertio Campanellæ astrologiam videtur funditus evertere. Si enim geminorum est in altum ascendere, aut in profundum fortunæ, cùm tamen nascantur sub diversis constellationibus, quorum aliquæ totam infelicitatem præsignant, aliæ felicitatem maximam, aliæ mediocrem, constellatio non erit attendenda, aliàs falsum judicium fieret.

Quòd si respondeant Astrologi ex D. Thoma *opusc.* 28. *ar* 2. quòd in uno conceptu semen per vices projicitur, ac per vices à matrice glutitur, sicque non est una hora conceptorum Geminorum. Quod si diceremus, esse unam horam conceptorum, centrum tamen cordis eorum, à quo incipit conceptus formatio, non est unum, & mutato centro, necesse est mutari totum circulum, etsi horizon eorum non est unus, neque anguli, ideoque nec eadem domorum dispositio, atque ita tota periodus efficitur diversa, & consequenter adhærens rebus natis dispositio fatalis necessariò variatur. Addunt ex eodem D. Thoma *ibidem ar.* 4. *ad* 2. inventum esse remedium ad cognoscendum horoscopum, ut scilicet accipiatur gradus ascendens circuli, hoc est horæ conjunctionum luminarium, cui adæquatur circulus, quia ille habet influentiam ad communem necessitatem, quæ proximo sequitur; vel accipiatur ascendens ad nativitatem ex utero. At, ignorato puncto conceptionis, difficile est siderum rationem cognoscere, neque possibile est alio modo ad illud pervenire. Punctum autem nativitatis ex Ptolemæo non est ita certum, variaturque secundum exitum partialem prolis, ut Picus etiam annotavit. Extat insuper exemplum geminorum S. Medardi Episcopi Noviomensis, & S. Gildardi Episcopi Rothomagensis, qui eodem die nati, eodemque Episcopi consecrati, unoque die exanimes, simul in cœlum migrarunt, ex Martyrologio Romano 8. Junii.

Missos faciamus Geminos, quorum interruptus partus aliquam præbuit latebram Astrologis. Consideremus modò quamplurimos prorsus eodem tempore, & in eadem regione, eodemque siderum aspectu, & positura, ex diversis tamen parentibus progeneratos. De istis non potest Astrologus ex observatione siderum non eadem eventa prænunciare, cùm simul concepti, & nati fuerint, & sub eadem constellatione. At longè secus esse, quotidiana demonstrat experientia. Quàm multi enim toto orbe simul & generantur in utero, & in lucem eduntur, quorum deinde maxima est ingeniorum, studiorum, morum, religionis, casuum, denique vitæ, ac mortis eventorum dissimilitudo? Omnium Romanorum, qui Cannensi pugna quamplurimi cæsi sunt ab Annibale, idem fuit vitæ exitus, & interitus. Quis autem existimet eodem illos omnes stellarum aspectu, posituque fuisse natos? Idem dico de tot millibus Turcarum, qui navali pugna sub B. Pio V. memorabili ad immortalitatem victoria à christiana Classe profligati, & internecione deleti sunt, quorum omnium eandem fuisse rationem ortus, eandenque in generatione eorum viguisse cœli constellationem, stultum est dicere. An quo tempore natus est Homerus, Hippocrates, Aristoteles, Alexander magnus, non eodem quoque alios complures natos esse putabimus. At quis illorum similis adhuc extitit. Phavorinus sic argumentationem hanc contexebat 10, *cap.* 1. Quàm multi homines utriusque sexus, omnium ætatum diversis stellarum motibus in vitam editi, regionibus, sub quibus geniti sunt longè distantibus, omnes tamen isti, aut hiantibus terris, aut labentibus tectis, aut oppidorum expugnationibus, aut eadem in navi fluctu obruti, eodemque genere mortis, eodemque ictu temporis intereunt? Quod scilicet nunquam eveniret, si momenta nascendi singulis attributa, suas unumquodque Leges haberent. Quòd si quædam in hominum morte, atque vita, etiam diversis temporibus editorum per stellarum pares quosdam postea conventus, paria nonnulla, & consimilia posse dicuntur obtingere, cur non aliquando possint omnia quoque paria usu venire, ut existant per hujusmodi stellarum conversiones, & similitudines Socrates simul, & Antisthenes, & Platones multi, genere, forma ingenio, moribus, vita omni & morte pari? Quod nequaquam prorsus fieri potest. Non igitur hac causa Chaldæi probè utis queunt adversus hominum impares ortus interitus pares.

Eadem mens est Bardesanis Syri adversus Chaldæos. Is in doctrina rerum cœlestium excellenter versatus in eo dialogo, quem rogatu amicorum de Fato conscripsit, futilissimas esse Astrologorum observationes ad hunc fere modum, ut memorat Eusebius *lib.* 6. *de præpar. Evang. cap.* 8. demonstrabat: Apud Seras lex est, prohibens occidere, fornicari, & adorare simulacra; unde in illa regione nullum templum conspicitur, nulla mulier meretrix, nulla adultera, nemo fur, nemo homicida, nec voluntatem alicujus illorum ardentissima stella Martis in medio Cœli constituta ad cædem hominis coëgit, nec Venus Marti conjuncta, ut alienam quispiam sollicitaret uxorem potuit efficere. Atqui singulis etiam apud eos diebus in medium Cœli Martem pervenire necesse est, & in tanta regione singulis horis nasci homines non est negandum.

Apud Indos autem, & Bactros multa millia hominum sunt, qui Brachmanes appellantur. Hi tam traditione patrum, quàm legibus nec simulacra colunt, nec animatum aliquid comedunt, vinum, aut cerevisiam nunquam bibunt, ab omni demum malignitate absunt, soli Deo attendentes. At verò cæteri omnes Indi in eadem ipsa regione adulteriis, cæde, temulentia, simulacrorum cultu involvuntur, inveniunturque ibi nonnulli, imo verò gens quædam Indorum est in eodem climate habitans, qui homines venantes, atque sacrificantes devorant, nec ulli planetarum, quos felices, ac bonos appellant, à cæde, ac sceleribus istis eos prohibent, nec maligni Brachmanas pellere ad maleficiendum potuerunt.

Apud Persas lex erat filias, sorores, matres quoque ipsas in matrimonium ducere, nec in Perside solum, verum etiam quicunque Persarum ad alia climata Orbis è patria exiverunt, nefanda hæc diligenter matrimonia celebrarunt, quos aliæ gentes hoc scelus abominatæ, Magusseos appellant. Suntque usque ad hodiernum diem in media Ægypto, Phrygia, Galatiaque

Galatiaque plurimi Maguſſei ſucceſſione patrum eiſdem ſceleribus contaminati. Nec dicere poſſumus in terminis, & domo Saturni cùm Saturno ipſo in nativitatibus omnium Marte aſpiciente Venerem fuiſſe.

Amazones viros non habent, ſed tempore veris fines ſuos egredientes cum vicinis conveniunt, unde omnes naturali lege eodem tempore pariunt, maſculiſque interfectis, ſolas fœminas alunt, bellicoſæque omnes ſimiliter ſunt, magnam exercitationis bellicæ curam gerentes. Stultum autem eſt opinari, omnes iſtiusmodi fœminas prorſus ijſdem natalitijs aſtris eſſe genitas.

Fit hoc confirmatius argumento, exemploque Judæorum, qui ubicunque terrarum & gentium ſint nati, aut verſentur, inviolabili obſervatione & infantes ſuos octavo die circumcidunt, & omnem diem ſabbathi feriatum, feſtumque religioſiſſimè agunt. Non ſunt autem Judæi omnes ſub eadem conſtellatione procreati, neque eos à patriis legibus, & inſtitutis ulla vis, & potentia cœleſtium corporum abſtrahere poteſt.

Sed quid de Chriſtianis, qui innumerabiles toto orbe ſparſi, idem vitæ genus, atque doctrinæ cuſtodiunt, nec à diſciplina, quam ipſis Chriſtus Dominus tradidit, vel promiſſis ullis, vel minis, aut ſuppliciis vel latum unguem amoveri poſſunt, an dicturi ſunt, Chriſtianos omnes eodem aſtro eſſe natos? Sed illud maximum eſt argumentum qui ante ſuſceptam Chriſti diſciplinam patrias leges & inſtituta ſtudioſiſſimè, acerrimeque tenebant, eos poſtea factos Chriſtianos, illis deſertis, abjectiſque, longè diverſam vitam agere, diverſos mores induere, & diverſiſſimam religionem & doctrinam colere. Itaque nec multas Parthi Chriſtiani ducunt uxores, nec Medi canibus mortuos obiiciunt, nec Indi mortuos ſuos cremant, nec Perſæ cum ſororibus aut cum filiabus nefario matrimonio miſcentur, nec Ægyptii Apim, aut canem, aut hircum, aut felem colunt, ſed ubicunque ſunt eiſdem legibus, moribus, & inſtitutis vivunt.

Quid plura? ſingulis horis apud omnes gentes homines naſcuntur, ubique autem leges, atque mores propter liberam hominis poteſtatem prævalere videmus, nec natalitia ſidera nolentes Seras ad homicidium compellunt, aut Brachmanas ad eſum carnium, nec Perſas à ſceleratis nuptijs removent, nec Medos prohibent vita defunctos canibus exponere, nec Parthos multas ducere uxores. Singulæ namque gentes, ut volunt, & quando volunt libertate ſua utuntur, legibus, moribuſque obedientes. Hactenus ſunt, quæ ex diſputatione Bardeſanis adverſus Chaldæos commemoranda hoc loco cenſuimus. Huc ſe parent Aſtrologi, hæc cogitent, ad hæc ſe exerceant.

Nam, ſtante libero arbitrio hominis; ac immortalitate animæ noſtræ, ars iſta nullo modo ſtare poteſt. Si autem ea ſtet, illam funditus corruere neceſſe eſt. Quo intelligere licet, qualis iſtiuſmodi ars exiſtimanda ſit, quæ niſi peſſundata, & obtrita, ſublataque noſtrarum animarum libertate, atque immortalitate, nihil progredi, nec ullo modo conſiſtere queat. Quòd autem ſi anima noſtra immortalis, & in agendo libera ſit, divinatio aſtrologica nulla eſſe poſſit his probatur argumentis.

Primum Aſtrologi profitentur, ſe futuras hominum actiones, eventaque ex ſuæ artis obſervationibus præſentire, ac prænunciare poſſe. Hoc autem falſum eſt. Futura enim, quæ ex libera hominis voluntate proficiſci debent, nullo modo poſſunt eſſe nota Aſtrologis. Nam vel cognoſcerent futura in ſeipſis, quod fieri non poteſt, quippe, quæ futura ſunt, nondum per ſe actu ſunt. Quod autem non eſt, prout non eſt, non intelligitur, ſed prout aliquo modo eſt, nimirum poteſtate in ſuis cauſis. Nec prænoſci queunt futura in ipſorum cauſis, quæ tres ſunt, Deus, cœlum, voluntas humana. Quæ autem ex Dei propoſito, conſilio, & abſoluta voluntate eventura ſunt, ea nulli mortalium, vel ex cœlo, vel alia quacunque ratione, niſi cui Deus ea voluerit aperire, cognita eſſe poſſunt. *Quis enim*, inquit Scriptura, *cognovit ſenſum Domini? Aut quis conſiliarius ejus fuit?* Rom. 10. & Iſai. 40. Et ut ſcriptum eſt *in 9. cap. libri ſapientiæ.* Quæ in proſpectu ſunt, invenimus cum labore, quæ autem in cœlis ſunt, quis inveſtigabit? Senſum autem tuum quis ſciet, niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris Spiritum Sanctum tuum de altiſſimis? Ex cœlo autem futura, quæ pendent ex voluntate hominis non poſſunt cognoſci. Tum quia cœlum eſt cauſa univerſalis, quare futuri effectus particulares nonniſi univerſaliter, & indeterminatè in cœlo contineri, ac dignoſci poſſunt. Tum etiam quia Cœlum eſt cauſa corporalis, & materialis. Quare anima noſtra, quæ per ſe incorporea, & expers materiæ eſt, liberaque in agendo, cœli efficientiæ ac operationi directè, ac neceſſariò minimè ſubjacebit. Voluntas porrò humana, quæ eſt proxima cauſa humanarum actionum, reſpectu futurorum, quæ ex ipſa proficiſci debent, per ſe indifferens, ac indeterminata eſt. Multa enim acturi ſumus, de quibus nihil dum cogitavimus, nedum deliberavimus. Quomodo igitur cauſa indeterminata, & indifferens, poteſt definitam, certamque futuri effectus cognitionem parere?

Confirmatur. Exteriores actiones hominis pendent ex interioribus, ex deliberatiane ſcilicet, ac electione. Non poteſt igitur futura hominis actio exterior prænoſci, niſi cognita ſit futuræ voluntatis electio, unde illa proficiſci debet. At futura hominis electio non poteſt alteri homini eſſe cognita. Si enim propoſitum animi, & deliberationem, quam quis in præſentia habet mente conceptam, nemo alius ſcire poteſt, quantò minùs ſcire poterit conſilium, propoſitum, & voluntatem alterius hominis, quæ multos poſt annos futura eſt?

Deinde aut conſideratur homo, ut vivit & operatur ſecundùm rationem, aut ſecundùm ſenſum & appetitum. Si ſecundùm rationem, ſic homo non pendet à Cœlo. Eſt enim mens & ratio expers materiæ & incorporea. Nullum autem corpus per ſe agere poteſt in id, quod eſt incorporeum. Ratio item libera eſt, ſuarumque actionum domina, & ſuo arbitratu, ac voluntate poteſt ad hoc, vel illud agendum ſe ipſa applicare. Nam, quamvis vel à cœlo, vel ex naturali conſtitutione ſui corporis, vel à dæmone, vel aliunde inſtigetur ad male gendum, poteſt & tamen reniti, & vi ſua omnes inſtinctus, impulſus, à irritamenta, extrinſecus ei objecta, comprimere, ac irrita facere; quin etiam contra quàm incitatur, agere.

Homo autem vivens ſecundùm ſenſum, & appetitum carnalem, tam variabilem, & incertam vitam agit, ut qualis futurus ſit, nullo modo prædici queat. Quamobrem Salomon *in 30. capite lib. proverb.* dixit, *alia quadam ſibi eſſe cognitu difficilia, illud autem eſſe prorſus ignotum qualis ſit via adoloſcentis in adoloſcentia ſua.* Etſi enim ea ætas adeo lubrica ad quodlibet vitium, adeo mollis, ac flexibilis in omnes partes, adeo vagans per omnia, & nulla in re perſeverans, ut nulla certa ratione, modoque regi, ac duci, ſed quocunque impellit cupiditas, illuc inconſultè ac temerè rapi videatur. Quo fit, ut facilius ſit divinare quid acturus ſit, qui vivit ſecundùm rationem, & virtutem, quàm quid ſit acturus, qui rationis, ac virtutum regula, &

lege posthabita, suas duntaxat cupiditates sectatur. Sic etiam facilius est divinare, quid facturus est Rex, qui secundùm rectam rationem, justasque leges imperat, quàm quid facturus sit Tyrannus, qui omnia pro suo commodo, ac libidine administrat. Qua ratione igitur Astrologi certa scientia consequi possunt ea, quæ nihil ratum, firmum, fixumque ac certum habent?

Ad hæc, aut istud fatum cœleste, ac potentia siderum potest ab homine impediri, adeo ut effectus ejus non eveniat, aut nullo modo impediri potest. Si potest impediri & non evenire; ergo sicut effectus est incertus, ita prædictio ejus vera esse non potest. Si non potest impediri; ergo nullum est liberum arbitrium, & ex eo conficitur animam nostram esse materialem, atque mortalem, ut pote siderum potestati necessariò subjectam. Nec verò si ita res se haberet, quicquam prodessent hominibus prædictiones Astrologorum. Quid enim juvaret, nosse tanto ante futura, si ea nullo modo declinari, & caveri possent? Quin plus mali, quàm boni afferrent nobis, quos necesse esset non solum præsentibus malis torqueri, sed etiam tam longinqua & inevitabili eorum expectatione acerbissimè cruciari.

Probè hoc intellexit Seneca, licet non minorem quàm Astrologi sideribus in homines vim, ac potentiam tribueret. *In libro enim 13. epist. 89.* ita scripsit: *Venio nunc ad illum, qui cœlestium notitia gloriatur.*

Frigida Saturni quo sese stella receptet,
Quos ignis cœli Cyllenius erret in orbes.

Hoc scire, quid proderit? Ut sollicitus sim cum Saturnus, & Mars ex contrario stabunt, aut cùm Mercurius vespertinum faciet Occasum, vidente Saturno? Potius hoc dicam, ubicumque sunt, ista propria esse, nec posse mutari. Agit illa continuus ordo Fatorum, & inevitabilis cursus. Per statas vias remeant, effectus rerum omnium aut movent sidera, aut notant; sed sive quicquid evenit faciunt, quid immutabilis rei notitia proficiet? Sive significant, quid refert providere, quod effugere non possis? Scias ista, nescias, sient. Sed argutè ac philosophicè hanc ipsam sententiam brevissimis verbis concludit Phavorinus: *Aut adversa*, inquit, *eventura dicunt, aut prospera. Si dicunt prospera, & fallunt, miser fies, frustra expectando. Si adversa dicunt, & mentiuntur, miser fies, frustra timendo. Si vera respondent, eaque sunt non prospera, jam inde ex animo miser fies, antequam è Fato fias. Si felicia promittunt, eaque eventura sunt, tum planè duo erunt incommoda, & expectatio te esse suspensum fatigabit, & futurum gaudij fructum spes tibi jam defloraverit. Nullo igitur pacto utendum est istiusmodi hominibus res futuras præsagientibus.*

Quare non solùm est de fide, futura libera non posse à quacunque creatura cognosci, sed nec alia quidem futura naturalia fortuita, de quo plenè Delatorre *cit. q. 95. ar. 6.* Quapropter hujusmodi Astrologi negantes consequenter liberum arbitrium, sunt de grege illius blasphemi pecudis Lutheri qui inter alios edidit librum de servo arbitrio.

Illud & maximè arguit prædictionum astrologicarum vanitatem, quod audeant Astrologi prædicere, ac promittere aliquem futurum summum Pontificem, Imperatorem, Ducem. Atqui provectio alicujus ad Summum Pontificatum, Imperium, &c. non ex ipsius, vel alterius unius hominis voluntate, aut potestate pendet, sed ex voluntate, atque suffragiis plurimorum Cardinalium, quorum munus est creare Summum Pontificem, Electorum Imperii creare Imperatorem. Quapropter, ut certò prænunciari possit, Petrum fore Pontificem, non satis est nosse compositionem astrorum, quæ in cœlo fuit nascente Petro, sed simul etiam opus esset Astrologo perspectos, & cognitos esse omnes siderum positus, & constellationes, sub quibus nati sunt quorumcunque voluntatum, & suffragiorum concursus ad creandum illum Pontificem futurus est necessarius. Quare, si verum est, quod narrat in Augusto Suetonius, Nigidium Figulum in ejusmodi Astrologia nobilissimum apud Romanos, accepta hora partus Augusti, observatisque natalitiis ejus astris, exclamasse, *Dominum Orbis esse natum.* Profectò existimandum est, id eum nec scienter, neque certa aliqua ratione, sed temerè ac fortuitò dixisse, & casu factum esse, ut ita contigerit, sicut ille prædixerat. Promotio namque Augusti per multos honorum gradus ad summum usque Principatum & Monarchiam, ex multorum hominum studio, gratia & opera pendebat, ut ad tantum Augusti dominatum, & imperium certò prænoscendum, atque prænunciandum, solius Augusti generationis, & ortus consideratio satis esse nequaquam potuerit. Neque enim natalitia Augusti sidera vim ullam habere potuerunt in eos, qui fuere Augusti suffragatores, adjutoresque ad consequendum principatum, scilicet multi eorum compluribus annis, vel ante, vel post Augustum nati fuerant.

Ulterius progressa est istorum audacia & impudentia. Urbium quoque, non hominum modò fata profitentur hac arte posse prænosci, ac prænunciari. Observata enim astrorum compositione, quæ fuit cùm urbes conderentur, posse earum casus, eventusque omnes prospici, ac prænotari. Fecit hoc in urbe Roma rogatu Varronis quidam Tarutius Mathematicus, ut in Romulo tradit Plutarchus, quam historiam *lib. 2. de divinat.* his verbis Cicero enarrat: *Quidam L. Tarutius Firmanus familiaris noster, in primis Chaldæis rationibus eruditus, urbis etiam nostræ natalem diem repetebat ab iis Parilibus, quibus eam à Romulo conditam accepimus, Romamque cum esset in jugo Luna, natam esse dicebat, nec ejus fata canere dubitabat. O vim maximam erroris, etiamne Urbis natalis dies ad vim stellarum, & Lunæ pertinebat? Fac in puero referre, ex qua affectione cœli primum spiritum duxerit, num hoc in latere, aut in cæmento, ex quibus Urbs effecta est, potuit valere? Verum est, qui quærat ex istis Astromanticis num velint suam divinationem etiam in animalibus & stirpibus valere, ut in homine? Si negent, prodent suam inscitiam, suaque artis infirmitatem, inanitatem, atque fallaciam. Cur enim non æqualiter valeat in stirpibus, atque in homine? Imo cur non plus valeat? Stirpes namque multo magis, quam homo à cœlestium corporum potestate, & efficientia naturali necessitate pendent. Et cum minus multa & varia atque incerta stirpibus, quàm homini soleant accidere, facilior profectò esse deberet eorum divinatio, quæ stirpibus, quàm quæ homini sunt eventura. Sin verò annuunt, similiter in stirpibus, ut in hominibus valere astrologicam divinationem, rogarem, ut diligentissimè observarent statum Cœli, & astrorum, eo videlicet tempore, quo vel prunus, vel cerasus, vel pyrus sereretur, aut cùm sementis tritici fieret, & ex illa Cœli observatione promerent etiam prognostica de illis arboribus, ut divinarent quantam illæ arbores prunorum, cerasorum, & pyrorum copiam essent laturæ, quantus item ex illa tritici semente spicarum, & in singulis spicis quantus granorum numerus esset proventurus. Hæc si negent à se posse prænosci, fateantur etiam necesse esse non posse ab ipsis futuros hominum casus, eventusque provideri.*

Hinc nulla potest esse scientia, vel ars istius Astrologiæ. Omnis enim scientia, & ars versatur in iis re-

bus, quæ aut ſemper, aut certè frequenter ita contingunt, ut ab ea docentur. Quæ autem extrà hæc ſunt, & rariſſimè accidunt, ea, quia nihil habent fixum, & certum, propterea nullam poſſunt ſcientiam, vel artem efficere. Cùm igitur prædictiones Aſtrologorum ferè ſint falſæ, nec niſi perquam rarò veridicæ ſint, ſatis liquet, eas non ex arte aliqua, & certis obſervationibus proficiſci, ſed inſcienter, & inconſultè, ac temerè ab illis effutiri. Quamobrem Phavorinus identidem commonebat, ut caverent homines, ne quæ ipſis Chaldæi ad faciendam fidem irreperent, quod viderentur quædam interdum vera effutire, aut ſpargere. Non enim comprehenſa, aiebat *loc. cit.* neque definita, neque percepta dicunt, ſed lubrica, atque ambagioſa conjectatione nitentes inter falſa, atque vera pederentim quaſi per tenebras ingredientes eunt, & aut multa tentando incidunt repente imprudentes in veritatem, aut ipſorum, qui eos conſulunt, multa credulitate ducente perveniunt callidè ad ea, quæ vera ſunt, & idcirco videntur in præteritis rebus, quàm futuris veritatem faciliùs imitari. Iſta tamen omnia, quæ aut temerè, aut aſtutè vera dicunt, præ cæteris, quæ mentiuntur pars ea non ſit milleſima.

In eandem quoque ſententiam *lib. 2. de divinat.* ivit Cicero : *Quid plura*, inquit, *quotidie refelluntur Chaldæi. Quàm multa ego Pompeio, quam multa Craſſo, quam multa huic ipſi Cæſari à Chaldæis dicta memini, neminem eorum, niſi Senectute, niſi domi, niſi cum claritate eſſe moriturum, ut mihi permirum videatur quenquam extare, qui etiam nunc credat iis, quorum prædicta quotidie videat re, & eventis refelli.* Seneca quoque *in eo libello*, cujus inſcriptio eſt : *Ludus in mortem Claudii Cæſaris*, ſub initio introducit Mercurium apud Parcas mortem Claudii procurantem, &, ut obiter Chaldæorum illudat vanitati, inter alias rationes, quibus conatur Mercurius Parcas inducere ad necem Claudii, hanc affert, ne toties videlicet miſeri Chaldæi mentiantur : *Patere*, inquit, *Mathematicos aliquando verum dicere, qui illum poſtquam princeps factus eſt, omnibus annis, omnibus menſibus efferunt.* Prædicebant enim illi Mathematici Claudium ſingulis annis & menſibus moriturum. Quod etiam noſtri temporis Aſtrologis contingit, à quibus mortes Summorum Pontincum in ſingulos annos atque adeo menſes pronunciari audimus, & ridemus.

Comprobatur ex Oraculis falſis Apollinis Delphici. Nam teſte Euſebio *lib. 6. de præpar. cap. 1.* Apollo multis reſponſis declarabat, à ſtellarum motu futura ſignificari, unde pertinebant ad aſtrologicam prædictionem, ut aſſerit Porphyrius, qui tamen *lib. de Oracul.* per hæc verba falſitatem teſtatur apud eundem Euſebium *cap. 4.* In hiſce autem, inquit, Oraculis, & divinationibus ſæpe mentitum eſſe Apollinem. Exquiſitam enim futurorum cognitionem, non hominibus modò, ſed multis etiam Deorum incomprehenſibilem eſſe. Unde etiam interrogati, mentiuntur nonnunquam, ſed non ſponte. Solent enim præmonere, ſe tunc vera reſpondere non poſſe. Homines tamen ex amentia perſeverant urgere, & cogere eos, ut reſpondeant. Apollo igitur Delphicus cùm ejuſmodi eſſet cœli, & continentis affectio, ut verum prævidere non poſſet; retine, dicebat per vatem vim iſtam, & potentia verba. Hæc ne proferas, falſa enim dicam, ſi coges. Et in alio reſponſo : Nihil hodie, inquit Apollo, ſtellarum mihi via dicendum præſtat. Demum concludens Porphyrius ait : manifeſtum jam fecimus, unde falſitas ad Deorum oracula ſubrepat. Quare Oenomaus apud Græcos tam philoſophia, quàm eloquentia excellens, reſponſis Delphicis Apollinis ſæpe deluſus, atque deceptus, diligenter & curioſè quamplurima ejus oracula vana, futilia, & falſa collegit, ac refutavit, ut prodit Euſebius *loc. cit. lib. 5. cap 10.*

Hæc cùm ita ſint, attamen Albumazar iſtorum Aſtrologorum coryphæus, neſcio quas Saturni revolutiones dilaudat. Affirmat enim, quoties Saturnus denas ſui Orbis converſiones perfecerit, hoc eſt expletis annis trecentis, ſemper magnas quasdam res, & admodum inſignes evenire. *Poſt Alexandrum enim*, inquit, *annis trecentis apparuit Arelaſor, filius Bel, qui Perſas contrivit, & proximè poſt tranſactis aliis trecentis annis apparuit Jeſus magiſter, & dux Chriſtianorum.* O turpem temporum inſcitiam! Nam nec tunc fuit iſte filius Bel, qui Perſas fregerit, & afflixerit, & Chriſtus Dominus noſter non ſexcentis annis poſt Alexandrum, ut iſte mentitur, ſed trecentis duntaxat & viginti annis poſt Alexandri mortem natus eſt. Quanquam quis miretur in hoc lapſum Albumazarem, cùm tam inſigniter erraverit in Ptolemæo mathematico, quem facit unum de Ptolemæis Ægypti Regibus, qui poſt Alexandrum Magnum Ægyptiis imperarunt? Cùm in confeſſo ſit nec Ptolemæum Mathematicum fuiſſe Regem, & cum Hadriano Imperatore floruiſſe noviſſimo Ptolemæorum Ægypti Regum plus centum & ſexaginta annis poſteriorem.

Jactant item Aſtrologi, nullam fuiſſe apud homines ullo tempore mutationem legum, nullius Prophetæ nobilis adventum, nullam novæ Religionis introductionem, nullam magnorum Regnorum converſionem, denique nullum inſignem & memorabilem caſum, aut quin magna aliqua conjunctio ſiderum, præcipuè verò Saturni, & Jovis præceſſerit. Hæc, inquiunt, Conſtellatio naſcentem Orbem initiavit, illa præparavit diluvium, alia Abraham, vel Moyſem genuit, illa Jeſu adventum prænuntiavit, alia Mahumeti legem anteceſſit. Quæ quàm ſint futilia, commentitia, & erroris plena vel uno hoc argumento conſtare poteſt.

Petrus Aliacenſis iſtiuſmodi figmentis ſtultiſſimè credens, ac vaniſſimè gaudens, in libro ſuo de concordia hiſtoriæ & aſtrologiæ, ad id, quod ex ſenſu Aſtrologorum proximè diximus probandum, hoc quaſi fundamentum ſupponit. Ab initio mundi uſque ad diluvium fluxiſſe annos bis mille ducentos quadraginta duos. A diluvio autem ad Chriſti Domini adventum & ortum, ter mille centum & duos annos. Hoc poſito, probare nititur, quicquid in orbe terrarum valde memorandum, & inſigne quocunque tempore acciderit, eodem tempore magnam aliquam conſtellationem in Cœlo apparuiſſe.

At enimverò cùm perſpicuè falſa ſit computatio annorum, qua velut fundamento illorum ratio & doctrina fulcitur, nonne conſequens eſt, quæ dicuntur, & pendent ex illa computatione eſſe falſa? Etenim ab Adamo ad diluvium non plus mille ſexcentos quinquaginta ſex annos præteriiſſe conſtat ex ſacris literis, pauciores nempe quàm illi numerant annis prope ſexcentis. Quo fit, ut conſtellationem quam ajunt iſti fuiſſe in exordio mundi, ſexcentis annis mundum præceſſiſſe, neceſſe ſit. Deinde tempus, quod inter diluvium interfuit & Chriſti Domini adventum, ne numerum quidem bis mille quadringentorum annorum implevit. Ex quo efficitur, ut conjunctio aſtrorum, quam aiunt ducentis annis antegreſſam diluvium, nonniſi ſexcentis octoginta quatuorque annis poſt diluvium potuerit exiſtere. Præterea dicunt, quartam conjunctionem maximam fuiſſe annis nongentis quadraginta duobus poſt diluvium, ſexdecim nimirum annis ante natum Abraham, quem tamen liquet ex ſacra chronologia, ducentis nonaginta duobus annis natum eſſe poſt diluvium. Quare neceſſe

eſt,

est, quartam illam conjunctionem sexcentis triginta annis post Abrahæ ortum contigisse. Ad hæc, notarunt illi sextam conjunctionem magnam ducentos vigintiquinque annos fuisse ante Christum, nimirum falsò. Nituntur enim supradicta computatione annorum à diluvio ad Christi adventum, quam nos mendosam esse ostendimus. Quin si veram sequamur chronologiam, necesse esset, sextam illam conjunctionem sexcentis ferme annis post Christi Domini ortum contigisse. Postremò quàm fuerit Petrus Aliacensis veræ christianæ chronographiæ rudis & prorsus expers vel hoc uno indicio manifestum esse potest. Affirmat anno ab ortu Christi septingentesimo, ad quod tempus septimam conjunctionem magnam refert, natam esse in Ecclesia pestem hæreticorum, maximè verò eam, quæ fuit Arrianorum, quorum tamem hæresis circa annum Domini trecentesimum exorta, ante sexcentesimum extincta est. Quis igitur tam multas istorum prædictiones nixas mendacissimis chronologiis, inanes & mendaces esse dubitet?

Quid dicam de istorum discordia in suis fundamentis? Ex ea enim colligitur nil posse certò sciri, aut ab ipsis affirmari. Nam Arabes teste Valentino Naiboda *in suis elem. Astrol. differ.* 1. & Magino *in sua introduct. ad Ephemer. p.* 2. *cap.* 10. dividunt Zodiacum in duodecim partes æquales, & eo modo figuram Cœli distribuunt, ut unaquæque triginta gradus contineat, & ubi una desinit, altera initium accipit. Alij ut Abraham Aben Ezra Judæus, & Regio Montanus *integro probl.* 14. *ante tabulas directionum*, Maginus *ante tabul. sui primi mobilis can.* 23. *& in introduct. Ephemerid. cap.* 10. *p.* 2. non Zodiacum, sed Æquatorem secant in duodecim partes æquales. Alii tandem, retentis quatuor angulis, spatium inter dictos angulos ita dividunt, ut unaquæque domus ab alia distet duabus horis inæqualibus. Hunc modum amplectitur Stadius *in principio suarum Ephemeridum.* Hieronymus Diedus *in sua anatome cœlesti*, & existimant multi, nominatim Diedo *ibidem lib.* 2. *cap.* 1. *&* 2. Argulus *in introd. ad Ephemer. lib.* 3. *cap.* 24. hanc opinionem esse Ptolemæi, quamvis ipse tantùm tradiderit, quòd unaquæque domus constare debet triginta gradibus, & quòd inter eas debeat esse aspectus, ut prima respiciat septimam oppositionem, & quartam quadrato & c.

Quomodo ergo ex figura cœli aliquid prædici poterit, si adhuc ignoratur modus certus illam constituendi, & tres, qui præcipui sunt, relictis novem modis, allatis à Ransonio sub initio suæ Astrologiæ, inter se adeo discrepant, ut quod signum Zodiaci secundùm unum modum est, exempli gratia in octava domo, illud secundùm alios sit in nona, & modus attributus Ptolemæo, etsi in quatuor angulis concordet cum modo Regii Montani *probl.* 14. in aliis tamen octo domibus dissentiunt aliquando inter se per quinque gradus. Quod satis est ad tollendum signum unum quod alioquin esset in ea domo, ac dominium planetæ domini signi ab illa domo, in qua est signum, ut constat ex tabulis Ptolemaicis Arguli.

Quamobrem Joannes Antonius Rophenus, discipulus Magini, medicus & astrologus nobilis *in discursu anni* 1644. *de Astrologorum incertitudine* multa monumentis tradidit, etsi non omittat argumenta pro Astrologis afferre. Nostris, ait, hisce temporibus nati sunt quidam homines, qui audacter ad astrologicas & genethliacas vanitates intenti, se divinare profitentur, & se vates existimant ita, ut commentitiis Poetarum figmentis locum aperiant, ac si scilicet ex cerebro Jovis tot Pallades nuper ortæ prodierint, quæ fatorum seriem recenseant, & non agnoscunt, quàm incerta sit hæc mathematicæ pars, ad cujus incertitudines, & fallacias solvendas finxerunt & antiquorum, & neotericorum scholæ multa in tanta rerum varietate, quæ in terra, mari, aëre, ad occidentem, ad Orientem, ad septentrionem, ad meridianum in Urbibus, inter homines, inter animalia singulis annis, mensibus, diebus, & horis, privatim & publicè, domi, militiæ, Principibus viris, Rei publicæ ac privatæ eveniunt.

Laborabant Genethliaci magna inopia causarum, quia signa Zodiaci, & numerus planetarum impar erat multitudini rerum, quæ in toto mundo accidunt, & coacti fuere fingere in cœlo varia figmenta astrorum, gaudia, antiscia, novenarias, facies, cursus, carpenta, familiaritates, odia, exaltationes, dejectiones, alfridaria, fines, applicationes, defluxus, domicilia, loca, pro quorum varietate varios effunderent sidera effectus. Quare Cardanus *lib. de judic. genitur. cap.* 16. ex hoc, inquit, patet causa, cur tot invenerint nugas, partes, facies, novenarias, quia non poterant tot rebus, quæ homini eveniunt, situ solùm septem planetarum satisfacere. Alii Apollinem cùm Musis. Alii Augustum Cæsarem. Alii Tiberium. Alii Nilum cum sexdecim filiis. Alii alia ludibria spectare sibi videntur. Nam quemadmodum in marmoribus natura aspersis variis coloribus, nihil aliud est, nisi commixtio diversorum, variorumque humorum, ita in genituris, in quibus nihil est, quàm stellarum situs, & lineamenta quædam, Astrologi & Reges, & Pontifices, & Poetas, & Historicos, & honores, & dignitates, opes, & uxores, & liberos vehementi sibi fingunt mentis agitatione. Quod exaggerat Augustinus *lib.* 2. *de doctr. Christ.* Dividunt in duodecim domos, tribuentes Soli Leonem, Lunæ cancrum, aliasque domos aliis Planetis, qui ex illis potissimùm vires suas exerunt, ut ex Firmico colligunt *cap.* 21. 22. 23. addendo directiones varias, revolutiones multiplices, alfridaria, & absides, caudam, caputque draconis, triangula dextra, sinistraque, quadrata, antiscia, Planetas in aliis signis deijci vel exaltari, ut Lunam exaltari in Tauro usque ad Scorpionem, deijci à Scorpione usque ad Taurum, aliaque innumera, ut ex libris Cardani, Bellantii, Gauricii, & aliorum patet.

Nec modò non cohærentia inter se dicunt, sed maximè disiuncta atque contraria. Dimicant inter se ipsos Andabatarum more. Adversus enim antiquos Astrologos stat Ptolemæus Alexandrinus. Hunc impugnat Albumazar. Adversus utrumque disputat Abenzuar. Antiquos omnes contemnit Cardanus *loc. cit. cap.* 6. & *alibi.* Cardanum oppugnant omnes recentiores in quæstione præcipua de vitæ spatio. Ptolemæus *lib.* 3. *quadrip. cap.* 4. tradit posse esse Aphetas Solem, Lunam, horoscopum, sortem, & dominum horum locorum, puta Solem, Lunam, horoscopum, & partem fortunæ. At Cyprianus Leovitius totus diversus abit, solum dirigit horoscopum, omisso Sole, & domino horum locorum. Ptolemæus Aphetas ad Annæretam secundum ordinem signorum constituit; sed recentiores alio modo cum maxima dissensione inter reliquos Astrologiæ magistros præclarissimos de domorum potestate, & jure statuunt. Sunt qui Lunam in septima cœlibatum significare dicant, alii uxorem sterilem, alii vetulam putant indicare, alii verò plures uxores prædicere, contendunt.

Ptolemæus Lunam in signo unius figuræ, & uni tantùm per aspectum applicantem planetæ unam uxo-

rem

rem dare, Arabes & Latini à ſexta domo ſervos indicant. Ægyptij ab ea, quæ à ſexta plurimùm diſtat, idem Ptolemæus à ſexta, & à prima ſignificari putat, reliqui à ſexta. In quinta domo Arabes, & Latini inveſtigant filios, Ptolemæus in decima, & undecima. Porphyrius in decima domo natorum & parentum notam ſuſpendit. Secunda domus ſignificat ſubitam ſpem recentioribus, ut Cardano ibidem, veteribus divitias. Conjugia plures ab occidente divinant, Aliodorus à medio Cœli, Ptolemæus negligit utrumque, à tertia Cardanus, moderni itinera & labores conjiciunt. Alii hæc petunt à nona: ita quòd fatendum ſit nemini Aſtrologiam conſtare certis experimentis, nullamque certam ex ſtellis præſagiendi diſciplinam reperiri.

Ignorant namque Arabes monomorias, quas irridet Græci, Ægyptij venerantur. Nulli rei magis adhærent Aſtrologi recentiores, quàm directionibus & revolutionibus, ac ijdem fatentur in qualibet geneſi plurimas eſſe directiones, & revolutiones irritas. In geneſi Ferdinandi Imperatoris qui natus eſt anno 1503. die decima Martis, hora nona, m. 50. Caroli V. Elizabethæ Anglicanæ, quæ nata eſt 1505. die 8. Septembris hora duodecima, m. 4. & aliorum directiones fuere irritæ ac inanes. Hieronymus Cardanus *lib. 20. genit.* 45. ea, quæ de Franciſco Sfortia, Mediolanenſium Duce, anno 1481. die 23. Junii hora 20. poſt occaſum nato, ex natalitiis aſtris collegerunt, fatetur ingenuè, eadem de eo pronunciati potuiſſe, ſi uno die ante eadem hora natus fuiſſet. Martini Lutheri hæreſiarchæ circumferuntur genituræ diverſæ ab illa quam Cardanus eo loco affert. Ex omnibus tamen eandem vitæ improbitatem, proditionem religionis, eandem impietatem, eandem labem morum, eundem vitæ exitum deducunt. Quare Tichones *lib. de nova ſtella*, inquit: Silentio præterire non poſſum, quàm inconſideratè tam Gauricus, quàm Cardanus natalitium Lutheri tempus unà cum cœleſti ſchemate deſignarit. Natus eſt anno 1481. die 10. Novembris hora prima ante mediam noctem ſequentem, cum tamen Gauricus integro anno poſt nativitatem ejus aſſignet; & licet Cardanus quoad annum rectiùs ſentiat, ambo tamen aberrarunt.

Quid igitur certi in errantium Aſtrologorum diſſidiis haberi poterit, quando homines intellectu lyncei, ſtudio pertinaces, ſcientia etiam doctiſſimi tam latè lapſi ſunt, ſic in diverſum abierunt, ut credas eos non ad docendam Aſtrologiam ſed ad dividendos ſeipſos conveniſſe. Quare minùs equidem miror, non poſſe Aſtrologiam à Natura præſtari. Quomodo enim daret illa quod non novit? Quomodo autem noverit, quod ſcientiſſimi illius neſciverunt? Neque quidquam de Aſtrologia ex illis certius colligi poteſt, quàm eſſe ipſam incertam. Propter quod ego deſinam viritim eos improbare. Quod enim pretium operæ ruentes impellere? Aut (quod inſanius foret) rudera ipſa & ruinam demoliri? Plerique eorum non inimico, ſed riſu digni ſunt, optimè ſupplodendi, ſi negligantur. Sed quoniam illi ſibi invicem non ſegnius, quàm nobis adverſantur, oſtendam, ni fallor, quam immeritò ſinguli opinionibus ſuis veritatem, objectis Aſtrologiam vindicant.

Consultatio CIV.

Recenſent pro ſe primùm Aſtrologi plures veras prædictiones. De Nigidio Figulo ex Suetonio in Auguſto, jam dixtmus. De Tiberio ultra præſagia futuri ejus principatus, apud Sueton. cap. 14. ita Lipſius in monit. & exempl. mon. 5. n. 12. quem alibi adduxi.

ERat in Comitatu Tiberii, mathematici titulo Thraſyllus, cùm Rhodi in exilio ageret, & Cajus, ac Lucius Cæſares etiam vivebant. Non deſinebat tamen iſte identidem Tiberio fidem facere certi Principatus; ſed parum credulo, & jam de dolo etiam ſuſpectanti, & ne ſubornatus ab æmulis ad eliciendas arcanas aliquas voces eſſet; atque adeo perdere eum ſtatuit, & clam necare. Rhodi domum habebat, & in ea turrim, quæ rupibus impoſita, mare ex alto deſpectabat. In hanc turrim ducit Thraſyllum cum uno fido, & valente liberto comite, certus, ut dixi, tollere, niſi fidem ei faceret prædictionis. Cùm aſcendiſſent igitur, cœpit interrogare, ſoli ſumus, dic per quidquid carum habes, vera hactenus mihi dicis? De imperio etiam affirmas? Ille iterare, & ſidera ſic velle. Si de meo igitur ſtatu compertum inquit, ex ſideribus habes, de tuo & quid ais? Inſpice. Ille thema ponere, ſitus ac ſpatia conſiderare, denique timere, palleſcere, & exclamare, anceps, ac propè ultimum diſcrimen inſtare. Eo dicto complexus hominem Tiberius, verè conſcium futurorum aſſerit, & quod de ipſo meditabatur, ſi non ſatisfeciſſet, pandit. Aliud mirandum refert ibidem Suetonius: "Ambulabat Thraſyllus in littore cum eodem Tiberio, navis longè conſpicitur, ille ſtatim affirmat Roma venire; & litteras, nuntioſque ab Auguſto de reditu ejus afferre.

Aliud. Fuit Largius Proculus quidam, vir inter illuſtres, qui publicè in Germania prædixit, ipſo tali die Domitianum obiturum. Cumque res ea ad Præſidem dimanaſſet, gratificaturus Domitiano, & ſimul quia hæc prætagia vetita, vinctum eum Romam miſit. Nec negavit, cum introductus ad Domitianum eſſet, imo magis magiſque aſſeveravit. Juſſus igitur in carcerem recludi, & aſſervari, donec dies is tranſiſſet tum puniendus, imo, ut res docuit, tum liberandus, & præſagii ſuſpiciendus.

Aliud item. Fuit eodem tempore Aſcletario mathematicus, qui & diem & genus mortis Domitiani apud quoſdam dixit. Vocatus ab ipſo, eadem iteravit, quærentique Domitiano, ut eluderet; tu igitur qua morte periturus? Ille ſtatim, fore, ut à canibus laniaretur. Tum Imperator ad fidem coarguendam extemplo abduci, & vivum exuri juſſit, ſive, ut Suetonius *in Domitiano*, priùs interfectum. Sed ut cunque horum, tamen extra Urbem via Latina homo uritur, ſcilicet ut nihil reliquum è cadavere eſſet, quòd canes laniarent. Sed ecce nimbus ſubitò ortus rogum extinguit, & miniſtri ſemiuſtum relinquentes, diffugiunt, canes ſuperveniunt, & vorant. Veſpere cœnanti Domitiano inter alias fabellas ejus diei id refertur, & valde eum, ſed fruſtra commovit. Munit ſe, domi hæret, neminem admittit, ſed ſui eum reperiunt, & Stephanus, cubiculariorum primus cædem patrat.

Id ipſum, quod Thraſyllo, accidit etiam Gaurico, qui cùm Joannem Bentivolum hortaretur, ut ad pe-

des Julii ſecundi ſe reciperet, ſecus ipſe cum ſuis omnibus profligaretur, ſoloque ædes ſuæ æquarentur, ipſius juſſu tormentis affectus eſt, quæ omnia multò ante à Coclite Bononienſi illi prædicta fuerant. Bentivolo autem evenit, ut fuerat prænunciatum.

De Cardano etiam refertur, cùm notaret geneſim Catharinæ Meliceæ, uxoris Henrici ſecundi, Galliarum Regis, qui violento caſu obiit, in hæc verba prorupiſſe: *Quoad Regem vereor à fatis quidquam dicere.* Cùm enim natus eſſet anno 1519. die 30. Martii, hora 19. m. 9. mortuus fuit violenter anno 1559. die 30. Julij. De Henrico tertio, Galliæ pariter Rege, à ſuo mathematico ſæpiſſimè monito, ut ſibi caveret, tandem anno 1589. miſerrimè confoſſus fuit. Addunt his Henricum Quartum ab omnibus ſuis mathematicis multò ante quàm caſus accideret admonitum, præſertim à Bombaſte, Coifiero, Labroſſa, & à Peſelio, ut ſibi caveret anno 1610. menſe Maij, neglectis omnibus, in publica via, eodem tempore, eadem die, & hora quàm omnes prædixerant cavendum, in proprio curru à ſicario ferro interemptus eſt. Conſulenti Agrippinæ ſuper Nerone, reſponderunt Chaldæi, *fore ut imperaret, matremque occideret*, atque illa, *Occidat*, inquit, *dum imperet*, Tacit. annal. 14. Quòd factum.

Profert ſpeciatim Rophenus Picum Mirandulanum, qui duodecim libris aſtrologicas rationes refellens, ab Aſtrologis ad experimentum provocatus, & inſpecta ejus geneſi, trigeſimo tertio ætatis anno illum à vivis emigraturum, omnes decreverunt, nec eos fefellit eventus, illo enim anno deceſſit Picus. Quo uno experimento exiſtimarunt omnes aſtronomi duodecim illis libris, quos adverſus aſtrologiam evulgaverat, reſponſum ſatis. Idem aiunt de Hieronymo Savanarola, quo infenſiorem non habuit hoſtem Aſtrologia, defuncto eo mortis genere, quo ab Aſtrologis prædictum fuerat. Mortuo Leone decimo Pontifice maximo, tradit idem Rophenus, quæſitum fuiſſe ex Paride Cœretario, Mantuano Aſtrologo ea tempeſtate celeberrimo, an Cardinalis Farneſius ex aſtris aſpirare poſſet ad Pontificatum, qui in hæc verba, ut Cardanus refert, reſpondit: Sidera pro nunc non ſunt diſpoſita, ſed in aliud tempus erunt benigniora. Pollicentur enim aſſumptionem ad ſummum gradum anno 1534. ob directiones Solis ad trigonum Mercurij cum teſtimonio Jovis, & Saturni, quo anno ille renuntiatus fuit Summus Pontifex. Nec fuit mirum ait Cyprianus Leontius *lib. 8. aphoriſm.* violentam mortem Petri Aloyſii ex genitura cognoſcere, ex qua Lucas Gauricus, Lucius Belantius, aliique permulti necem die 10. Septembris anno 1547. Placentiæ paratam, multò ante prædixerant; quorum ſuaſu Paulus tertius literas illi dediſſe fertur, quibus ſignificaverat, ut caveret à die 10. Septembris, quo interemptus fuit. Sub hoc tempus, ipſum, inquit Sleidanus *lib. 9. comment.* Aloyſio ſcribit Paulus tertius Pontifex, ut caveret ab illa die. Aſtra enim prænunciare aliquam inſignem cladem. Acceptis literis erat in metu, & cum dies illa veniſſet magno cum comitatu lectica deportatus ex arce egreditur, ut urbis munitionem, quam inſtituerat, videret. Aderant conjurati, ſed cùm ibi minimè poſſent, quòd vellent, exequi, ſubſiſtunt, & redeuntem domum comitantur, & tanquam officij cauſa præcedunt. Vix autem in arcem pervenit, cum ipſum ſtrictis pugionibus petunt, iteratiſque vulneribus confodiunt.

Omittò geneſim Alexandri Medicei, quam idem Cyprianus, Cardanus, Baſilius deſcribunt, Caroli quinti Imperatoris, Marcelli Cervini Pontificis, qui ex Hermete natus eſt anno 1501. Sexta Maij, cujus pater Aſtrologus publicè dixit: Hodie eſt mihi natus ſummus Eccleſiæ Antiſtes, Clementis VII. Julii II. Alexandri VI. Pauli II. Leonis X. qui, cùm à Julio ſecundo creatus eſſet Legatus Apoſtolicus apud exercitum Hiſpanorum, & Italorum contra Gallos anno 1512. propè Ravennam, profligato exercitu Pontificio, cæſiſque Hiſpanis militibus à Gallorum, & Alphonſi Ducis Ferrariæ copiis, ab exercitu inimico comprehenſus, & ductus ultra Padum juxta Mantuanorum civitatem in quodã contubernio detentus eſt, ex quo loco Arnaldus Papienſis, miles ſtrenuus ſecum Legatum reduxit, quem Mantuam ingreſſum Franciſcus Marchio regali excepit hoſpitio. Ibi Lucas Gauricus eo tempore degebat cum quodam monacho, qui, teſtibus iiſdem Gaurico & Arnaldo, ita eſt cum Legato loquutus: Vaticinor tuæ Celſitudini alteram Legationem magis honorificam, deinde non multis menſibus poſt, omnes tui ab urbe florida profugi, in patriam redibunt hilares cũ honore maximo, & tu eris propediem Summus Antiſtes. Quod num evenerit, ex publicis documentis liquidæ veritatis eſt. Statim enim ac liber evaſit, cùm ad civitatem Ticinenſem adveniſſet, Julius ſecundus illi pro munere dedit Legationem, & poſt illius mortem erectus eſt Pontifex Maximus, cùm ageret annum ætatis ſuæ trigeſimum octavum, conſanguineoſque omnes, & parentes Florentiæ reſtituit.

Joannes de Lignano, doctiſſimus Juriſconſultus ac celebris aſtronomus prævidens ex genitura filium ſuum cruci affigendum, volenſque fatali geneſeos diſpoſitioni proſpicere, eum ſacris initiari, ac liberalibus diſciplinis apprimè fecit erudiri. Sed ne ſic quidem evitare potuit vim fati. Nam cum eum patria Bononienſis pro pace componenda ad Martinum Pontificem maximum legatum miſiſſet, & ipſe magis ad exitium, quàm commodum, patriam clanculo prodidiſſet Pontifici, idque poſt reditum Dominis innotuiſſet, eum nocte in furcas ſuſpenderunt, quem, illuceſcente die, cum pater pendentem vidiſſet, deplorans dixit: *Eheu filimi, tuum infeliciſſimum fatum nec humanis literarum adminiculis, nec divinis miniſteriis ſuperare potuiſti.* Cicero quoque *de nat. Deorum* affert exemplum duorum fratrum, qui cùm ſimul nati eſſent, etiam ſimul poſtea ægrotare cœperunt, & eorum morbus pariformiter cœpit ingraveſcere, & eodem medicamine ſanati ſunt, de quibus ait Poſſidonius aſtronomus, quòd ideo hæc æqualiter, ac uniformiter illis acciderunt, quia conſtitutionem eandem aſtrorum in conceptione, & nativitate habuerunt.

Sed his, atque aliis reſpondetur aperiendo cauſas, cur permultæ quorumdam Aſtrologorum prædictiones veræ fuerint, & cum rebus ipſis eventiſque mirabiliter congruentes. Licet autem prædictiones Aſtrologorum plerumque falſas eſſe, veriſſimum ſit; Quoniam tamen & olim proditum eſt à multis, hodieque admodum vulgare eſt, quin etiam à gravibus viris, quibus non credere difficile eſt, pro certo traditur, fuiſſe quoſdam Aſtrologos, quorum pleræque omnes prædictiones veræ fuerunt, uſu ipſo, eventuque comprobatæ, & vix unum, aut alterum de plurimis eorum prædictis ſecus evenit, quàm illi prænunciaverant. Conceſſa igitur veritate hujuſmodi prædictionum, cauſas ejus diſquiramus, qua ſcilicet ratione certò potuerint ab Aſtrologis futura prænunciari quæ, quòd incerta ſunt, vim & notionem humanæ intelligentiæ fugiunt. Equidem aſſeveranter affirmo, ſi quæ prædictiones Aſtrologorum veræ fuerunt, earum veritatem non

non ex veritate, firmitateque artis aſtronomanticæ, cuam nullam eſſe, ſatis ſuperque oſtenſum eſt, ſed aliis ex cauſis proficiſci, quæ quatuor ſunt.

Prima eſt. Veritas iſtarum prædictionum nonnunquam provenit ex pacto, & ſocietate, quam iniv t Aſtrologus cum dæmone, vel ex occulto ejus afflatu, & inſtinctu, quo etiam neſcientes homines ad divinandum inſtigantur. Hoc tradit Auguſtinus *extremo cap. 7. lib. 5. de civit. Non immerito*, inquit, *creditur, cum Aſtrologi mirabiliter multa vera reſpondent, occulto inſtinctu ſpi ituum non bonorum, quorum cura eſt, has falſas & noxias opiniones de aſtralibus fatis inſerere humanis mentibus atque firmare, non horoſcopi mirati, & inſpecti aliqua arte, quæ nulla eſt.*

Dæmon autem ſuggerit homini, quod ab eo divinetur, vel palam ſe oculis ejus aſpectabilem, & conſpicuum offerens, eumque futura humanis verbis prædocens, vel formatis in aëre vocibus præſignificantibus futura citra ullam corporis ſpeciem, & figuram; vel immiſſa ſcriptura aliqua, quæ futurarum rerum prædictiones contineat; vel dormienti per ſomnia, aut vigilanti; afficiendo, & commovendo phantaſiam, fingendoque phantaſmata idoneè ad repræſentandum id, quod divinandum eſt, atque imitando hominem ad prædicendum id, id quod repræſentant phantaſmata. Scire autem poteſt dæmon futura, quæ prædocet hominem, revelatione Dei per bonos Angelos ei facta. Nonnunquam enim Deus ad agendam aliquid utitur dæmonum miniſterio.

Solet etiam dæmon prænunciare homini futura, quæ ipſemet poſtea facturus eſt. Solet ob incomparabilem ſui motus celeritatem, quæ in longinquis locis, remotiſque mundi regionibus geruntur, ea ad homines, qui longiſſime abſunt, deferre. Poteſt item dæmon ex clandeſtinis conſiliis, verbis, ſcriptis, ex ſignis, quæ in corpore, tam exterius, quàm interius apparent, occultas hominum cogitationes, & deliberationes, tam præſentes, quàm futuras ſolertiſſime conjectando, cognitas habere. Idemque conjicit ex præparatione cauſarum, aliarumque rerum, quæ ad gerendum aliquid debent concurrere. Denique ob incredibilem ſubtilitatem, & ſolertiam mentis, ob tantam tot millium annorum experientiam, propter perfectam rerum omnium naturalium, abſolutamque ſcientiam, callidiſſimus, atque ſagaciſſimus eſt ad præſentiendum, ac prænoſcendum futura.

Hoc ipſum, quod hîc docuimus, quia perſpicue tradit Auguſtinus *in lib. 2. de Geneſ. ad lit. cap.* 17. libet verba ejus adſcribere. *Deo fato*, inquit, *ſiderum qualeſlibet eorum argutias, & quaſi de matheſi documentorum experimenta, quæ illi Apoteleſmata vocant, omnino à noſtræ fidei ſalubri reſpuamus. Talibus enim diſputationibus etiam orandi cauſas nobis auferre conantur, & impia perverſitate malis factis quæ rectiſſime reprehenduntur, ingerunt, accuſandum potius Deum autorem ſcelerum, quàm hominum ſcelera. Ideoque faciendum eſt, quando ab iſtis vera dicuntur, inſtinctu quodam occultiſſimo dici, quem neſcientes humanæ mentes patiantur. Quod cùm ad decipiendum homines fit, ſpirituum ſeductorum operatio eſt, quibus quædam vera de temporalibus rebus noſſe permittitur; partim quia ſubtilioris ſenſus acumine, partim quia corporibus ſubtilioribus vigent, partim experientia callidiore propter magnam longitudinem vitæ, partim à Sanctis Angelis, quod ipſi ab omnipotente Deo diſcunt etiam juſſu ejus ſibi revelantibus, qui merita humana occultiſſimæ juſtitiæ ſinceritate diſtribuit. Aliquando autem iidem nefandi ſpiritus etiam quæ ipſi facturi ſunt, velut divinando prædicant. Quapropter bono chriſtiano, ſive mathematici, ſive quilibet impie divinantium, maximè dicentes vera, cavendi ſunt, ut conſortio damnatorum animam deceptam, pacto quodam ſocietatis irretiant.* Hactenus verba Auguſtina.

Iſtos autem veridicos, ut ferunt, Aſtrologos, dæmonum eſſe familiares, ac diſcipulos, multa, nec obſcura ſunt indicia. Primo improbitas morum, vitæque impuritas, & ſordes. Tum contemptus omnium, quæ ad Chriſtianæ diſciplinæ, ac pietatis cultum, exercitationemque pertinent. Poſtea odiſſe lucem, fugitare conſpectum, congreſſumque hominum, rarò verſari in publico, fere in obſcuro, & abdito, proculque arbitris vivere. Ad hoc, de ipſorum fide, ac religione, mala, nec ſanè immerito, ac temerè, hominum exiſtimatio. Denique multi de iſtis capti à Cenſoribus fidei noſtræ, vel ultro, vel coacti, habita ſcilicet quæſtione, admotiſque cruciatibus, ſuam cum dæmone ſocietatem, & familiaritatem confeſſi ſunt.

Secunda cauſa. Aſtrologos divinare futura nonnunquam accidit ex occulta divinæ providentiæ diſpoſitione, quæ, ut in 4. & 7. libro confeſſionum inquit Auguſtinus, cœcas & improbas mentes conſultorum aliquoties ignoto quodam inſtinctu ſic agitat, ut neſcientes proferant, quæ conſulentes, vel ex eorum meritis, vel ex abyſſo juſti judicii Dei oporteat audire.

Huc referre etiam convenit ſortes antiquis uſitatas, quando videlicet verſibus alicujus poëtæ ſortito acceptis, quid eis futurum portenderetur, inquirebant. Quo modo nonnunquam contingebant illis carmina, vel præſentibus, vel futuris negotiis mirè congruentia; velut Alexandro Severo, etiamnum adoleſcenti, nec imperium ſperanti, dum Virgilianas ſortes ſcrutatur, verſus *ex libro Æneidos 6.* exiere, qui futurum illi imperium præſignificabant his verbis:

Tu regere Imperio populos Romane memento;
Hæ, tibi erunt artes, paciſque imponere morem
Parcere ſubjectis, & debellare ſuperbos.

Nec mirum ita evenire, Deo volente, ideoque mentem movente, linguam moderante, & ſortes apte ad id, quod præſignificari vult, miſcente, ac temperante; qui non ſolum ex ore Balaam ariori, & falſi vatis, ſed etiam ex ore aſinæ, qua ille ariolus vehebatur, veriſſima futurorum edidit oracula... Sed de his alibi jam dictum.

Neque hoc loco prætermittendum eſt quod valde ſapienter, & ſalutariter more ſuo monet Auguſtinus *lib. 2. de doctr. chriſt. cap. 22. & 23.* Ait enim permiſſu Dei nonnunquam uſu venire, ut dæmones, vel per ipſos etiam homines multa vera prænuncient, quod nonnulli ejuſmodi divinationum, etiam cum ſuperſtitione, atque impietate nimium ſtudioſi, atque curioſi, noxia perſuaſione ſeducti, in majora, & magis execranda flagitia, ita ſe derelinqui à Deo promeriti, præcedentibus ſuis peccatis, prolabantur. Præſtat hic Auguſtini verba ſubſcribere, valde obſervanda. *Hinc fit*, ait, *ut occulto quodam judicio divino*

cupidè malarum rerum homines tradantur illudendi, & decipiendi pro meritis voluptatum suarum illudentibus eos, atque decipientibus prævaricatoribus Angelis, quibus ista pars mundi infima secundum pulcherrimum ordinem rerum, divinæ providentiæ legè subjecta est. Quibus illusionibus, & deceptionibus evenit, ut illis superstitiosis, & pernicioſis divinationum generibus multa præterita, & futura dicantur, nec aliter accidant, quàm dicunt, multaque observantibus secundum observationes suas eveniant, quibus implicati curiosiores fiant, & se se magis, magisque inserant multiplicibus laqueis pernicioſissimi erroris. Hoc genus fornicationis animæ salubriter divina Scriptura non tacuit, neque ab ea sic deterruit animam, ut propterea talia negaret esse sectanda, quia falsa dicuntur à professoribus eorum; sed etiamsi dixerint vobis, & ita evenerit, ne credatis eis, Deuter. 13. 1. Reg. 28. *Non enim quia imago Samuelis mortui Sauli Regi vera prænunciavit, propterea talia sacrilegia, quibus imago illa præsentata est, minus execranda sunt; aut quia* in Actibus Apostolorum 16. *acatrriloqua femina verum testimonium perhibuit Apostolis Domini; ideo Paulus Apostolus pepercit illi spiritui, ac non potius illius damonii correptione, atque exclusione mundavit. Omnes igitur artes hujusmodi, vel nugatoriæ, vel noxiæ superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum & dæmonum, quasi pacta infidelis & dolosæ amicitiæ constituta, penitus sunt repudianda, & fugienda Christiano.*

Tertia causa. Non pauci divinant, non tam peritia artis Astronomanticæ, quæ nulla est, quam singulari quadam sagacis ingenii solertia, & multiplici humanarum rerum peritia, usuque, & exquisita eorum hominum, quibus divinatio fit, negotiorum, morum, studiorum, & ingeniorum observatione, atque notitia. Etenim quidam sunt, qui perspectis quorundam hominum temperamentis, & affectionibus corporum, studiis item, exercitationibus, aut vitiis, multa eventura eis prævident, ipsisque magna asseveratione, & autoritate prænunciant, ac plerumque divinant. Ad hoc genus divinationum pertinet, si quis Principem tyrannico tractantem cives, & crudeli dominatu prementem, à suis eum occisum iri prædixerit, hominemque frequentissimum in furtis, & rapinis suspendio periturum, religionis contemptorem contra veritatem fidei, & Ecclesiæ Catholicæ autoritatem ignis supplicio mulctatum iri. Hoc genere divinationis usus est Annibal, qui, perspecta imperitia, atque temeritate Terentii Varronis & C. Flaminii Romanorum Coss. & Imperatorum, Afris victoriam, Romanis insignem cladem valde fidenter prædixit, eamque prædictionem mox certaminis exitus plurimis Romanorum millibus interfectis, comprobavit.

Quarta causa. Non ratò Astrologorum divinatio vera existit ob stultam consulentium credulitatem. Multi namque facillime credunt, quæ dicuntur ipsis de rebus, quas vel maxime optant, vel timent vehementer, atque perhorrescunt. Solet enim ejusmodi credulitas instillare animis consulentium magnam spem rei bonæ ab Astrologis promissæ, vel ingentem metum injicere tristium & acerborum casuum, calamitatisque ab illis prænunciatæ. Hi autem duo affectus animi, cùm potentissimi sint ad afficiendum, & commovendum hominem, crebro efficiunt, certe multum proficiunt, ut humana negotia ad præ-dictos fines perducantur. Etenim vehemens quædam spes, ardensque desiderium excitant, atque incitant homines, ut ad bona ipsis promissa sedulo se comparent, & omnibus suis opibus, viribusque contendant. Quo fit, ut ob eam rem plerumque quò intendunt, optatorum suorum, & alienorum promissorum compotes facti, perveniant.

Contra verò metus, pavor, horrorque prædictorum malorum, atque calamitatum sæpe faciunt homines cunctanter, ac dubitanter aggredi negotia timidè, ac negligenter persequi, & quocumque objecto impedimento turpiter ac infeliciter deserere, eaque ratione in prænunciata ipsis mala delabi. Luculenta ejus rei exempla reperimus in Romano exercitu, cui, ut scribit Livius, cùm auguria, & auspicia secreto inspecta infaustum belli exitum minarentur, auspices, & duces, ne militem in arma euntem funesto nuncio consternarent, versis in contrariam partem auspiciis, omnia fausta & triumphalia portendi, & à Diis promitti mentiti sunt; quo mendacio uniliter decepti milites, alacriter prælium inierunt, fortiter pugnarunt, & hostes, quos auguria victores fore præmonstrabant, feliciter vicerunt. E converso vero cùm Nicias, dux classis Athenienſium incognita sibi Lunæ defectione portendi ratus classis naufragium, si ea nocte portu egrederetur, cùm stulto metu occupatus, oppressusque discessum differt, à Syracusanis cum tota classe captus est.

Præterea respondetur cum D. Thoma, inconsulte, casu, temere, ac per accidens prædici futura fortuita, præcipue libera. Infinita enim passim prædicuntur ab Astrologis, quæ non comprobantur. Nec mirum. Qui enim assidue talis ludit, nonnunquam Venerem jacit. Sic isti cùm millies mentiantur, quid mirum, si interdum verum dicant? Quemadmodum qui è domo egressus, pergit ad forum, cadente lapide casu, occiditur, sic casu, fortunaque, non ex syderum constellatione quandoque vera dicunt Astronomanici. Quis est enim, ait Cicero *lib. 2. de divinat.* totam diem jaculans, non aliquando collimet? Verè ideo Medina inquit: Hæc est temeritas, ac stulta credulitas, ut quis Astrologo sæpe falsa dicenti, si in uno verum dicat, fidem adhibeat, veluti divinam, cum tamen hominem, alioquin probatum, si semel in mendacio deprehendat, indignum cui credatur, omnes arbitrentur.

Neque verò id oratione solum, sed multò magis factis comprobemus. Hebræi illi, qui Leoni Isaurico vera quædam dixere, ob mendaces tamen prædictiones Arabia fuerunt expulsi, cùm Zitani Principem in infelicem eiconoclastiam propulissent, teste Zonara *tom 3.* Quis nescit Constantinum Stethatum Amentianum, qui & sibi, & Alexio Brani stulto vaticinio exitium attulit? Quis de Pancratio non legit, eum & Constantino, Irenæ filio Imperii cladis maximæ, & ipsi sibi necis causam fuisse? Quis ignorat Petri Leonis Spoletani inanem hujus mathesis fiduciam, quæ Laurentio Mediceo, ac ipsi exitio fuit? Jovius *in elog.* Joannes, secundus Pontifex vitæ sibi longinquitatem ex siderum positura coram familiaribus suis in Pontificatu cùm promisisset, quartum post mensem prædictionis inopinanter corruente testudine novæ structuræ Viterbii oppressus, interiit, autoribus Valerio & Stella in vitis Pontificum. Audiamus Marianam *in histor. Hispan.* quid testetur de Alphonso, dicto Sapiente, re tamen vera stulto, quem

quem aſtrologia infatuavit. Emanuel, ait, patruus, ſuo, & aliorum procerum nomine Alphonſium publica ſententia in conventu pronunciata, regno privavit, ea calamitate dignum, quod divinæ providentiæ opera, & humani corporis fabricam, inſignis linguæ procacitate, ingentique confidentia accuſare auſus fuerit, ut vulgo hominum opinio eſt, ab antiquo ducta per manus, ſtoliditatem Numen juſtiſſime vindicavit. Sapientiæ vanæ perſuaſio huc inſipientiæ perduxerat. Sed forte aſtra memorant, portendiſſe ejus artis non ignaro, ſi ars eſt, & non potius inane mortalium ludibrium, quod a prudentibus ſemper accuſabitur, ſed tamen patronos habebit, ex eo feruut ſuſpicacem eſſe redditum, & ex metu crudelem.

Liquet omnibus Galeacii, Ducis Mediolanenſis, egregium factum. Cùm enim Aſtronomanticus quidam ei mortem immaturam certo pronunciaret, ſibique longiſſimam vitam, temerarium ridens ille ſtoliditatem, ſtrangulari eum juſſit. Vulgaris eſt Ludovici Sfortiæ, Ducis item Mediolanenſis vanitas ex Cardano *in Ptolemæum lib.* 1. *tex.* 4. de qua conqueritur Caietanus. Is enim habebat ſecum Aſtrologum individuum comitem, in quem plus centum auri talenta profuderat. Aſtrologus pro tanta mercede tempus uniculque negotio interdum præſcribebat adeo ridicule, ut Princeps, alias prudens, & virtutis ac religionis amator, cogeretur imbribus, nimbis, procellis, turbinibus, cæteriſque tempeſtatibus equum conſcendere, & cum aulico comitatu, ac ſtipatoribus aliò migrare, non ſecus ac ſi hoſtium manus fugeret, tam infelici eventu, ut regno tandem à Gallorum Rege ſpoliatus, qui arbitrum Italiæ ſe jactabat, eratque; captus tandem, in carcerem conjectus, colapho cæſus clauſuſque in clatris ferreis, obiit ad fortunæ utriuſque, ſuæque ſtultitiæ ludibrium.

Quid de Petro Aloyſio Farneſio dicam? Is jam de conjuratione certus, cæterum de perſonis, ac loco ignarus, ad vetitas artes poſtremo confugit, & incantationibus, ut rumor eſt, evocatum dæmonem de conjuratorum nominibus interrogavit; ille verò nihil aliud quàm ut diligenter in ſuam monetam inſpiceret, reſpondit, in ea quippe locum conjurationis, & conſciorum nomina repertum. Id verò tunc minime intellectum pro deluſione habitum, quod facta cæde verum fuiſſe, compertum eſt. Nam cum in antica parte Farneſianorum nummorum ſcriptum ſit, P. ALOIS. Farn. PARM. & PLAC. DUX. vocis, Placentiæ, ut cædes facta eſt, prima quatuor elementa Pallavicinos, Landum, Anguiſculam, & Conſalonerium deſignaſſe. Quod inter memorabilia magicæ, atque aſtrologicæ deluſionis exempla merito recenſeri poteſt.

Quare Plotinum magni nominis Philoſophum Platonicum ſcribit Porphyrius, cùm diligentem aſtrologiæ operam dediſſet, comperiſſetque tandem artis vanitatem, falſitatemque prædictionum, omnem Aſtrologiæ fidem abrogaſſe. Hinc libro, cui titulus de ſtellarum efficientia, riſit & confutavit Aſtrologorum dogmata. Quod ægre ferens Maternus multa ſuper ejus mortem mentitur, quaſi de eo pœnas ſumpſerit fatum. Nam illa eſſe falſiſſima ex Porphyrio, ipſius Plotini diſcipulo, facile intelligitur, qui & genus morbi, quo diſceſſit, & cauſam cur Roma diſceſſerit, plane, fideliterque deſcribit. Quod vero ad Pici mortem, poterat quiſque vir prudens abſque inſpectione aſtrorum prædicere illius mortem, viſa facie, corpore imbecillimo, aſſiduis infirmitatibus fracto; Et de Savanarolæ morte violenta, cùm hic prædicaret contra Principem dirum ac immanem, narrant plures hiſtorici, concitatam fuiſſe partem populi contra ipſum ad necem uſque, inique tamen apud Illeſcam *in hiſt. Pontif.* & Bzovium *tom* 1. *Annal.* qui & refert Alexandrum Pontificem, deplorando illius mortem, dixiſſe, potius canonizari, quàm condemnari virum, zelo accenſum, debuiſſe. Potuerunt & Aſtrologi hoſti vanitatis aſtrologicæ prædicere quod caſu evenit, præcipue ſi conſtiterat illis Sanctum Franciſcum Paulanum divinitus ejuſmodi genus mortis per epiſtolam revelaſſe.

Deinde ſic arguunt. Grandines, nubes, nimbi, fulgura, & tempeſtates à cœlis, atque planetis efficiuntur, aſſumpto à terra vapore. Peſtilentiæ, infirmitates, brutorum contagia, ſimilia conſtat à cœlorum defluvio proficiſci. Ergo & ab iiſdem in homines dantur mutationes, & majores quidem, nempe in corporum temperamento, in moribus, habitibus, ac propenſionibus, ſalva tamen arbitrii libertate. Nam ex eiſdem conſtant elementis, & qualitatibus corpora noſtra, ac rationis expertia. Quare in brutis quaſdam eſſe propenſiones, neminem latet, dum quædam ad iram, alia ad manſuetudinem inclinant per ſiderum ac planetarum diverſum afflatum. Idem igitur affirmandum de hominibus ſecundum varios humores, varias propenſiones, & affectus appetitus ſenſitivi concomitantes. Quod eſt præcipuum argumentum Ptolemæi, Saturnum hæc influere, illa Jovem. Quia Saturnus eſt ſiccus & frigidus, Jupiter calidus & humidus, Mars ſiccus magis & fervidus. Ita de Planetis. Idemque ſentit de ſtellis fixis, reliquas ſcilicet producere concomitanter ad primas qualitates, quas imprimunt. Et in rebus terrenis videntur quædam excellentes & admirabiles proprietates, quæ reduci non poſſunt in elementa, & illorum primas qualitates, ſed in cœleſtium corporum influxus. Ut quod magnes trahat ferrum; æſtus marinus, hic ſit idoneus ad medendum, iſte ad artes mechanicas, illa ad navigationem. Videmus item homines ita voluptatibus, ac libidini addictos, ut inde nulla perſuaſione abduci valeant, docetque Ariſtoteles, molles carne aptiores eſſe ad ſcientias. Mens igitur, ac ingenium ſequitur corporis conſtitutionem.

His atque aliis hujuſmodi reſpondeo. Meteorologica à cœlis juxta diſpoſitiones cauſarum inferiorum quoad partem ſenſitivam proveniunt. Quare à cœlis tantum nequeunt certò conjici; ideoque ephemerides, ac prognoſtica lunaria quandoque fallunt. Homines autem inclinantur quidem ad mala ex prava inſtitutione, ex improba conſuetudine pravè vivendo; non tamen propterea negamus propenſiones cœleſtes, quas ſapientibus ſubjicimus. Temperamentum verò juvat intellectui, qui ſenſibus indiget, illorumque organis corporeis; at temperamentum, etiam materiale, non à cœlo ſolum, ſed à diſpoſitionibus aliis ſublunaribus determinatur, poteſtque homo ſemper, ut ſæpe diximus, agere contra id, ad quod temperamentum inclinat, & ſolicitat, maxime ſi ſit probe inſtitutus. Addoque cum Medina, quod, etiamſi rationalis anima mortalis eſſet, cœlum non poſſet eam cogere, ut neceſſario ſequeretur ſiderum conſtellationem,

lationem, & corporis constitutionem, sed adhuc haberet spontaneitatem. Unde bruta animantia non necessitantur, ut sequantur suas complexiones, quia potius possunt eis resistere. Si quis enim una manu ostenderet cani famelico cibum, altera baculum, certe hoc metu detineret canem, ejusque impetum naturalem, ne cibum apprehenderet. Quo probatur non esse bruta sicut res inanimes, determinatæ ad unum, sed juxta sensitivum appetitum appetunt bonum, fugiunt malum. Hic enim est eorum instinctus naturalis. Non tamen cognoscunt rationem boni, neque reddere sciunt causam, neque desinunt dependere à cœlis cum suis potentiis. Sunt enim corporeæ ac sublunares, & consequenter à Luna, & à cœlis suscipiunt impressiones physicas, secundum quas, & secundum instinctum naturalem moventur, etiam ad opera, quæ prudentiam redolere videntur. Unde non est ita in homine. Nam homo est liberi arbitrii, à Deo tantum dependens. Anima autem, ejusque potentiæ spirituales sunt, atque adeo directe independentes à cœlis. Quod verò in rebus terrenis videantur quædam excellentes, & admirabiles qualitates, quæ reduci nequeant in elementa, ac in illorum primas qualitates, negant Joannes Picus *lib.* 3. Torreblanca, & alter Picus, concedit tamen Divus Thomas *in* 2. *dist.* 15. *articul.* 1. *ad* 1. *& in quæst. de Spiritu lib. creat. articul.* 8. *ad* 12. *& in* 2. *de cœlo, & in* 1. *part. loc. cit. & quæst.* 70. *articul.* 5. *ad* 2. ex quibus *loco citato* contra gentes admittit regulam Ptolemæi, de nato sub Mercurio in aliqua domorum Saturni, quod excellat ingenio, & ad studia literarum idoneus. At ex hoc non infertur divinatio, sed conjectatio incerta quoad propensionem, & generatim quoad actus liberos nihil determinando, vel affirmando.

Hinc idem Divus Thomas *ex opusc.* 28. *& opusc.* 15. *articul.* 39. quærens, an licet, ascendendo immediate Mars, sit supra Solem, quantum ad situm, tamen sit immediate supra Lunam quantum ad dominium in hora Martis, ita respondet. Si dominium Martis & Lunæ referatur ad liberum arbitrium, est erroneum. Si autem referatur ad res corporales & naturales, nulla sequitur absurditas in fidei doctrina. Dicit enim Augustinus *de civit. Dei*: Non usquequaque dici potest ad solam corporum differentiam afflatus quosdam valere sidereos. Imo etiam hoc verum est secundum ordinem dierum. Nam cum septem planetis septem horæ secundum Astrologos deputentur, cum viginti quatuor horæ sint naturalis diei, consequens est, ut prima feria in vigesima secunda hora diei Luna dominium habeat, sicut & in prima ejusdem. Unde recedendo à Saturno, vigesima tertia hora ei deputabitur, & vigesima quarta Jovi, prima diei sequentis Marti deputabitur. Sed hoc nihil ad doctrinam fidei pertinet, nec asserere, nec improbare. Ex quibus Divus Thomas approbat tantummodo influxum cœlorum, & planetarum in subcœlestia corpora, quodque diversis horis, atque momentis influant. Quod & verum est. Nobis tamen non est undequaque notum; nec si unum, aut alterum dicatur, fidei præjudicat, cùm remaneat salvum, purum, ac illibatum liberum arbitrium.

Arguunt præterea, quod Plato, aliique nobiles Philosophi regiones plurimas peragrarunt, ut artem numeratoriam addiscerent, asserente Aristotele, quod qui illam calleret, esset omniscius. Nec loquebatur, ait Picus de arte numeratoria mercatorum secundum arithmeticam, aut geometriam apud Cosmographos. Hæc enim non potest id docere. Quærebant igitur Astrologiam judiciariam, quæ numeratione siderum, orbium cœlestium, & planetarum, eorumque commensuratione, ac numerorum supputatione constat. Ideoque est vera, & certissima scientia, ac subinde à Deo, ac proinde licita.

Huic argumento respondeo cum Pico, quod Philosophi quærebant scientiam omnium rerum, quatenus sunt conditæ numero, pondere ac mensura *Sap.* 11. Quare D. Thomas *part.* 1. *quæst.* 65. *in fine articul.* 7. *post* D. Augustinum *lib.* 1. *de Trinit. cap. ult.* docet in qualibet creatura, etiam insensibili, reperiri vestigium Sanctissimæ Trinitatis, quatenus scilicet quælibet creatura subsistit in suo esse, & habet formam, per quam determinatur ad speciem, ac etiam ordinem ad aliquid. Secundum autem quod est quædam substantia creata, repræsentat causam, & principium non de principio. Secundum quod habet quandam formam, & speciem repræsentat Verbum, quatenus forma artificiati est ex conceptione artificis. Secundum quod habet ordinem, repræsentat Spiritum Sanctum quatenus est amor; Quia ordo effectus ad aliquid alterum est ex voluntate creantis. Ad primum refertur mensura. Ad secundum numerus. Ad tertium ordo. Ad quæ subdit Divus Thomas, reducuntur alia tria, quæ ponit Divus Augustinus *lib. de nat. boni capi.* 3. modum, speciem, ordinem. Qui ergo hunc numerum, & ordinem omnium rerum cognosceret, omniscius esset in ordine ad creaturas, & quodammodo in ordine ad Deum. Omnis namque creatura, etiam insensibilis, Deum prædicat, & divinas personas secundum appropriationem jam dictam. Ideo Psalmographus ait: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annunciant firmamentum. Quod confirmat Hieronymus *lib.* 1. *in Matth. cap.* 8. Omnes creaturæ, inquit, sentiunt Creatorem. Quas enim increpavit, & quibus imperavit, sentiunt imperantem, non errore hæreticorum, qui omnia putant animantia, sed majestate Conditoris, qua apud nos insensibilia illi sensibilia sunt.

Unde idem D. Thomas *cit. quæst.* 65. *articul.* 2. concludit, omnes creaturas, etiam insensibiles, ordinari in Deum, sicut in finem ultimum, quatenus in eis per quandam imitationem divina bonitas repræsentatur ad gloriam Dei. Nam, ut addit ibidem *quæst.* 44. *articul.* 4. *ad* 3. omnia appetunt Deum, ut finem, appetendo quodcunque bonum, sive appetitu intelligibili, sive sensibili, sive naturali, qui est sine cognitione; quia nihil habet rationem boni, & appetibilis, nisi secundum quod participat Dei similitudinem. Unaquæque autem creatura intendit consequi suam perfectionem, quæ est similitudo perfectionis ac bonitatis divinæ; unde in divinam bonitatem, tanquam in finem res omnes, etiam insensibiles diriguntur. Quæ Plato, aliique Philosophi lumine naturæ cognoverunt, & ex Sacra Scriptura illis demonstrata ab Hebræis in Ægypto, ut alibi tradidi.

CONSULTATIO CV.

An aſtra, ſi non ſunt cauſa, ſint ſaltem certa ſigna omnium futurorum?

SUnt, qui aſſerunt apud Delrium *lib.* 4. *magic. cap.* 3. *quæſt.* 1. præ cæteris Origenes ſuper Genesim, ut memorat Euſebius *lib.* 6. *de præp. Evang. cap.* 9. cùm explanaret verba illa, quæ ſunt *in cap.* 1. *Geneſ.* Et erunt in ſigna, prodidit, aſtra eſſe à Deo poſita in cœlo, ut per varios aſpectus & conjunctiones præſignificarent, quæ conſequentibus temporibus tum univerſe, tum ſigillatim eventura eſſent, non tamen ea efficerent. Itaque cœlum eſſe dixit velut quendam librum, in quo Deus depinxit, atque deſcripſit quæcumque in toto mundani ævi decurſu, ſuo quoque tempore futura ſunt. Ad id probandum citat Origenes librum quemdam, cui titulus erat *Narratio Joſephi*, olim apud multos in autoritatem, ac fidem receptum, in quo Jacob Patriarcha inducitur Filios ſuos alloquens hunc in modum: *Legi*, inquit, *in tabulis cœli, quæcumque contingent vobis, & filiis veſtris.* Idemque ſenſit Plotinus, condiſcipulus Origenis in libro, qui inſcribitur: *Utrum ſtellæ aliquid agant.* Et in libro *de fato cap.* 6. hunc præterea ſtellarum uſum eſſe tradit, ut qui illas ſuſpiciant, & quaſi literas conſiderent, qui nimirum hujuſmodi literaturam noverunt, futura legant ex ipſis ſignis, comparatione quadam analogica eorum ſignificationem, & intellectum ſolerter indagantes. Quin Porphyrius affirmat, cùm ipſe de ſe interficiendo vehementer cogitaret, Plotinum hoc cœlitus providiſſe & à tanto facinore eum prohibuiſſe.

Hanc ſententiam Julius Sirenus *lib.* 9. *de fato cap.* 35. minime damnandum cenſet, & quo probabilem eſſe oſtendat, aliquot ex divina Scriptura productis ſententiis, eam ornat, confirmatque. Hoc enim, inquit, non obſcure indicat Iſaias, cùm ait in cap. 34. Complicabuntur cœli ſicut liber. Qua oratione ſignificatur, cœlos poſt diem judicii convolvendos eſſe, atque complicandos, quaſi nunc cœli inſtar cujuſdam libri ſint explicati, & aperti nobis, haud dubio ad legendum. Eòdem pertinet illud, quod eſt in *Pſalmo* 21. Annunciabunt cœli juſtitiam ejus, & *in Pſalmo* 18. Cœli enarrant gloriam Dei, & quod eſt in 1. *cap. libri Geneſ.* de ſtellis, ut ſint in ſigna & *in Pſalmo* 88. Confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine. Nec verò, inquit Origenes, hæc opinatio tollit liberum hominis arbitrium, non magis profecto, quàm prædicta futurarum rerum à Sanctis Prophetis edita, vel præſcientia omnium rerum; quæ eſt in Deo.

Idemque Sirenus, ne Auguſtinum quidem ab hac opinione abhorruiſſe putat. Quippe in 2. libro contra Manich. cap. 21. cum is ageret de hominibus, quorum dum ſunt in corpore mortali occulta ſunt corda, ita ſcribit: *Neque enim in illis corporibus cæleſtibus ſic latere poſſe cogitationes credendum eſt, quemadmodum in his corporibus latent, ſed ſicut nonnulli motus animorum apparent in vultu, & maxime in oculis, ſic in illa perſpicuitate ac ſimplicitate cœleſtium corporum omnes omnino motus animi latere non arbitror.*

Verùm ſi quis locum hunc non prorſus inconſideratè legat, plane comperiet, Auguſtinum per cœleſtia corpora non intelligere orbes cœleſtes, ſed corpora beatorum hominum poſt reſurrectionem, cœleſti gloria, & immortalitate donata, & ponere eum diſcrimen inter homines in hiſce caducis corporibus viventes & eoſdem poſt reſurrectionem in glorificatis corporibus immortalem & beatam vitam agentes, quod illi arcana cordium multiplici ſimulatione callide tegant, & occultent, ideoque ſæpe alios fallant; in his verò manifeſta erunt omnium corda omnibus, omniſque prorſus aberit ſimulatio, fictio, atque deceptio. Atque hunc eſſe verborum Auguſtini germanum intellectum, ex proxime conſequentibus ejus verbis, palam eſt, extatque apud eundem *in lib.* 5. *de civit.* copioſa, & gravis confutatio.

Pro hac quoque ſententia Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *capit.* 15. *numer.* 23. refert Petrum de Alliaco *lib. de legibus, & ſectis, & quæſt.* 30. *in Geneſ.* & hanc D. Auguſtinus *lib.* 5. *de civit. capit.* 2. ait, Non hominum mediocriter doctorum fuiſſe, ad quam quidem reducitur illorum opinio, qui, ut refert Divus Thomas 2. 2. *quæſt.* 95. *articul.* 5. dixerunt, aſtra potius ſignificare, quam cauſare futuros eventus.

Cæterum, aſtra eſſe ſigna rerum futurarum, non ſolum eſt alienum à vera Philoſophia, ſed etiam Sacris literis contrarium. At licet complures earum rationum, quas ſuperius adduximus, etiam valeant ad id probandum, novis tamen aliquot argumentis, quæ propriè ejuſmodi ſententiam refellant, hoc loco utendum eſt.

Et primo: Quod eſt naturale ſignum alicujus rei, id vel ejus rei cauſam, vel effectum eſſe, vel utrumque ab eadem ſuperiori & communi cauſa proficiſci, neceſſe eſt. Nam, quod præter hæc quartum membrum fingi poſſet, videlicet, ut illud ſignum neceſſariò ſit conjunctum cum cauſa rei, ab illo ſignificatæ, id non eſt diverſum à tertio membro. Talis enim connexio, & conjunctio non aliter eſſe poteſt, quàm ut cauſa illa prius ex ſe pariat id, quod eſt ſignum. Deinde id, quod eſt ſignatum, aut ut idem, quod cauſam excitat, vel admovet ad agendum, ſimul etiam adhibeat, & applicet id, quod eſt ſignum ad præſignificandum. Utrumque autem horum ad communem cauſam refertur.

Hinc igitur argumentari licet ad hunc modum. Si cœli ac ſidera ſunt ſigna omnium rerum ſublunarium, vel ſunt earum rerum cauſa; ſed hoc negat iſta opinio; vel ſunt effectus, quod nec illi dicent, nec ullus hominum ſanæ mentis audebit dicere; aut quod tantummodo reliquum eſt, tam cœleſtia, quàm ſublunaria ab eadem ſuperiori, & communi cauſa proveniunt, quemadmodum Iris ſignum eſt ſerenitatis, non quia ſit ejus cauſa, vel effectus, ſed quia eadem eſt communis utriuſque cauſa. At cauſam communem cœleſtium corporum, & ſublunarium neceſſe eſt eſſe, vel corpoream, vel incorpoream. Corpoream quidem nullam ponent iſti. Nullum enim corpus ſuperius cœlis eſt. Relinquitur igitur, ut omnia referant ad cauſam incorpoream, hoc eſt, vel Deum, vel Angelos, qui movent cœlos ita, ut, dum Angeli cœlos movent, in ipſorum cœlorum ſtatu, habituque, & in ſiderum poſitu, & conformatione, quaſi quibuſdam ſuis nutibus, & tanquam notis, atque ſignis inibi deſcriptis, eventa

eventa rerum humanarum prænotent, atque præmonstrent. At enimverò id multis de causis non est credibile. Etenim qui sic opinantur, fateri eos oportet induci homines ab Angelis ad maxima scelera, & execranda flagitia.

Deinde Philosophia docet, nec non & Theologia idem tradit, Angelorum nullam esse actionem, quam vocant transeuntem, & quæ proxime ab ipsis provenit, aliam, quàm motum localem, nec Angelos posse quicquam proxime agere, præterquam movere motu locali. Angelos verò, qui circumvolvunt Orbes cœlestes, non aliter circa res sublunares operari censent Philosophi ac Theologi, quam per motum & lumen cœli. Per motum autem, & lumen cœli omnes futuros effectus rerum sublunarium clare, distincte, certoque præmonstrari, nemo dicet, qui verisimilia, & credibilia loqui velit.

Ad hæc, cùm ejusdem causæ duo effectus se invicem necessario indicant, ut ab eadem causa, sic eodem quoque modo ab illa provenire debent; alioquin fieri non potest, ut se invicem certo indicent. A Deo autem, & Angelis, quæ in corporibus cœlestibus fiunt ex necessario, & invariabiliter se habent. Quæ autem in his, quæ sunt infra Lunam, valde mutabiliter, & ut ita loquar, defectibiliter contingunt.

Et sane, quomodo astra, quæ sunt certo numero comprehensa, & semper uniusmodi & necessario ac immutabiliter ita se habent, signa esse possunt omnium rerum futurarum, quæ propemodum infinitæ sunt multitudine, ac varietate, & inter se plurimum differentes, atque discrepantes? Quomodo eadem siderum positura, & conformatio, sub qua vel Gemini, vel alii quamplures eodem puncto temporis nascuntur, potest esse certum signum proprie ac distincte præsignificans tot, tamque varios ac dissimiles casus, & eventus, qui in illis cernuntur? Quare, si astra sunt signa rerum futurarum, earundem quoque causas esse fatendum est. Quod si causas esse negamus, etiam signa esse, negandum est.

Dices. Cometas, qui in sublimi aëre generantur, signa sunt, quæ insignes admodum casus futuros portendunt, quorum tamen cometæ nec causæ sunt neque effectus. Quare idem quoque astris accidere respectu rerum sublunarium, non est incredibile. At vero Cometas certa signa humanorum casuum & eventuum nunquam concedimus, licet hoc tam vulgò persuasum sit, quàm est à sapientibus improbatum. Quod si hoc cum vulgò consentientes opinaremur, diceremus Cometas à stellis rerum futurarum effectricibus excitari, ut eas res antegressi præmonstrent. De stellis autem secus est. His enim nulla est corporea causa superior.

Sed quid multa? Coguntur istius opinionis autores, quanquam id minime velint: Fati necessitatem inducere, & quidem magis etiam quàm qui stellas faciunt causas rerum sublunarium. Etenim, ut stellæ causæ sint eorum, quæ fiunt infra Lunam, non ideo tamen Fati necessitas existet. Quod enim illarum afflatu, defluxuque in terris esset efficiendum, id posset vel contrariis materiæ affectionibus, vel obstantibus causis particularibus impediri. At, si astra naturaliter futurarum rerum signa sunt, omnino evenire necessarium est, quod ab illis significatur; alioquin essent signa inania, & fallacia. Et cum Deus ea instituisset ad significandum, & in cœlo, tanquam in quodam volumine ea descripsisset, veluti notas futurarum rerum indices, si eventus rerum cum illarum significationibus non congruerent, vel Deus, earum autor, & institutor, ignorans esset futurorum eventuum, vel fallax.

Denique, si astra præsignificarent, quæ futura sunt, aut præmonstrant, quæ facienda sunt à causis particularibus, non quidem omnibus, sed aliquibus tantum. Sed hoc improbabile est, ac figmenti simile. Cur enim stellæ prænotent futuros effectus aliquarum particularium causarum potius, quam aliarum? Vel cur non similiter præmonstrent omnes, cum omnium similis ratio sit? Aut stellæ præsignificant omnes futuros effectus causarum omnium particularium. Hoc si est, nullæ profecto reliquæ fient causæ, per quas quo minus eveniat, quod à stellis præsignificatur, impediri ac prohiberi queat. Ex quo fit necessariò, ut omnia, quæ infra Lunam fiunt, immutabili necessitate Fati nexa, victaque teneantur. Quod nec istius sententiæ defensores sentiunt, & id sentire impium est.

Testimonium autem illud Isaiæ. *Complicabuntur cœli sicut liber*, quod inter cætera Scripturæ testimonia, nonnihil negotii facessere videtur, varie interpretatum reperio, ita tamen, ut nulla interpretatio, quæ modo vel probati sit autoris, vel sit ipsa probabilis, quicquam illi sententiæ suffragetur: Justinus Martyr respondens ad quæstionem 94. Orthodoxorum, qua quærebatur quemadmodum intelligendum esset, quod dicitur ab Isaia, fore, ut cœlum aliquando velut liber explicaretur, sic ait: *Quemadmodum cœli creationem divina lucra per similitudinem conferunt aliquando cum pelli extensione, dicentes: Qui extendit cœlum sicut pellem Psal.* 103. *aliquando cum firmato fumo: Cœlum*, inquit, *ceu fumus firmatum est, Isaiæ* 51. *juxta septuaginta Interpretes; aliquando cum renuitate cameræ: Qui extendit*, inquit, *cœlum, velut cameram. Sic e diverso, cœli dissolutionem per comparationem conferunt cum aliis rebus, ut apud Isaiam* 40. *cum volumine involvendo & implicando, sicut apud Davidem Psal.* 101. *cum vestimento veterascente, & commutando.*

Hieronymus verò super illis verbis hæc scribit: *Considerandum, quod non dicat, interire cœlos; sed replicari, sive complicari, quasi librum, ut postquam omnia peccata aperta fuerint, & relecta, complicentur qui prius aperti fuerant, ut nequaquam ultra scribantur in eis delicta multorum. In Scriptura enim dicuntur cœli annunciare justitiam Dei, revelare iram ejus, & probare, ac testificari hominum scelera.*

Divus Thomas, & Nicolaus de Lyra aliter exponunt: *Complicabuntur*, inquiunt, *cœli, tanquam liber, hoc est, non exercebunt ultra ethnici astromantiam suam, nec posthac ex astris divinare audebunt eventa hominum, quasi legerent in sideribus descriptos casus, & eventos futuros.* Alii sic interpretantur: *Non patebit amplius introitus in regnum cœlorum, sed janua cœlestis clausa erit.* Sunt etiam qui explanent hoc modo: *Ministerium, & usus cœlorum, atque siderum exhibitus homini ante diem judicii, postea esse desinet. Nam licet non prorsus interibunt cœli, alio tamen statu erunt, & quibus nunc funguntur ministeriis & obsequiis hominum causa, ab illis post diem judicii quoquo modo vacabunt; qua vacatio pulchre declaratur ab Isaia similitudine libri, quem postea quam eo usi sumus, nec amplius nobis usui futurus est, complicare & claudere solemus.* Alii *quod non amplius cœli indicabunt serenitatem, pluviam, æstatem, hyemem*: Hæc enim & similia sine motu cœli non significan-

tur,

tur, ſicut nec fiunt. Alii, ut Suarez *loc. cit.* annotat, *locutionem illam eſſe metaphoricam*, quam, ſi admitteremus, in hoc conſiſtere oportet, quod ſicut liber involutus legi non poteſt, ita nec in cœlis poſt diem judicii legi poterit. Ergo, dices, nunc aperti ſunt, atque adeo poſſunt in eis legi omnia futura. Id non ſequitur. Non enim in quolibet libro res omnes leguntur. Intelligendum eſt igitur de ſignificatione earum rerum, ad quas creati ſunt, nempe ſerenitatem, & pluviam, æſtatem, & hyemem. Hæc enim ſicut ſine motu cœli non fiunt, ita ſine illo non ſignificantur.

Nec diſplicet interpretatio eorum, qui aiunt, illa ſimilitudine declarari, tantam fore divinæ iræ, ac vindictæ demonſtrationem adverſus gentes, de quibus illuc Iſaias loquitur, tantam rerum omnium perturbationem, & confuſionem, tantam denique hominum triſtitiam, dolorem, & conflictationem, ut præ magnitudine mœroris, atque doloris, & præ animi perturbatione, & oppreſſione, videantur hominibus cœleſtia lumina reſtingui, ſtellas de cœlo cadere, motuſque earum conturbari: denique cœlum complicari, ac recedere; nam quod hic dicitur complicari, in Apocalypſi dicitur recedere, vel abire. Sic enim habet cap. 6. *Et cœlum receſſit, ſicut liber involutus.*

Sed quo planior ſit, & facilior ad intelligendum, etiam non valde doctis, ſimilitudo libri, qua uſus eſt Iſaias, ſciendum eſt, apud Hebræos antiquitus, & nunc etiam libros Sacros diverſa forma ſcribi, & compingi ſolitos eſſe, quàm nunc ſcribuntur libri apud nos. Habent enim unum duntaxat folium, ſive membranam oblongam, quæ circa cylindrum, ſive axem ligneum circumplicatur, inſtar lineæ telæ radio textorio circumvolutæ. Videntur autem hujuſmodi libri aliquam referre cœlorum ſimilitudinem, & imaginem. Quia ſicut axem illum ligneum, qui in medio voluminis eſt, complures ipſius membranæ, ceu ſpiræ, altera ſuper alteram ambiunt, & circumdant, ita hanc terram, quæ medium totius univerſi axem tenet, cœleſtes orbes alter ſuper alterum collocati, in orbem circumplectuntur.

Hæc de teſtimonio Iſaiæ, cujus cùm tam multæ ac variæ ſint expoſitiones, nulla earum tamen mirificos iſtos aſtrorum Lectores, Interpretes, Logodedalos, ac Vates adjuvat.

Neque oppoſitum colligitur ex illo Geneſis cap. 1. Nam verba illa, *ut ſint in ſigna*, intelliguntur de ſignis naturalibus, non de ſignis ad placitum. Quia Sol, & Luna ſuo motu tempora dividunt, ac numerant annos, atque ſic, tanquam cauſæ effectuum temporalium ſunt ſimul ſigna ad cognoſcendum tempora apta ad uſum hujus vitæ, ac ita hunc locum explicant Auguſtinus, Cyrillus Hieroſolymitanus, Baſilius, Ambroſius, Aquinas, Caietanus, Pererius aliique. Quod verò ad Deum, cujus ſunt effectus, ſint ſigna naturalia, eo modo, quo effectus ſignificat cauſam, ſicque enarrant gloriam Dei, & gloriam ejus annunciant.

Loci verò illi Pſalmorum loquuntur per proſopopæiam; quo modo dicitur: Audi terra, quæ loquor. Nam cœlum & ſtellæ ſua pulchritudine, vaſtitate, ac ſplendore omnipotentiam Dei nobis jugiter prædicant. Ita Hieronymus, Euthimius ad eos locos.

Quod verò ad Origenem, plures eum tutantur, quaſi ex aliorum ſententia quos impugnat, loquutum fuiſſe, de quibus ante verba citata dixerat: Quare, niſi pertinaces ſint, nihil humanarum rerum effici, ſed forſan ſignificari concedent. At Vives, aliique contendunt, Origenem hunc errorem tradidiſſe *in com. Geneſ.* Referente namque Euſebio *cit. lib. 6. cap. 9.* ſic habet: Quemadmodum poteſtas humana minime tollitur, quamvis Deus quæcunque facturi ſumus, prævideat, ita etiam ſigna, quæ ad ſignificandum divinitus ordinata ſunt, libertati noſtræ nequaquam officiunt, ſed eſt univerſum cœlum, quaſi liber quidam apertus, omnia futura in ſe conſcripta continens. Qui verò defendunt Origenem, hæc illum ſubiiſſe contendunt: Hieremias autem, ut hominem ad ſe ipſum converteret, atque formidinem, quæ à ſignis impendet, auferret, atque ut omnem forſan hujuſmodi opinionem ab hominum animo reiiceret, inquit, à ſignis cœli, ne timeatis. Non quod ſignificent, ſed quia ita credunt ſcioli. Sed utinam Origenes nunquam erraſſet. Conſtat enim plurimis erroribus antiquorum infectum fuiſſe, ut ſæpe annotat Divus Thomas. Oratio autem illa Joſephi, quæ fertur relata ab Origene, reiicitur ab Athanaſio in ſynopſi, ut obſervavit Suarez *loc. cit. poſt Pererium cap.* 45. *Geneſ. ſub initio.*

Consultatio CVI.

An ſaltem verum ac licitum ſit judicium Aſtrologorum de Corporum conſtitutionibus, & inclinationibus hominum, eorumque paſſionibus appetitus ſenſitivi, & per eas de actionibus humanis?

Videtur negative reſpondendum. Nam Sixtus V. in ſua Conſtitutione admittit tantum Aſtrologiam circa agriculturam, navigationem, & rem medicam, & prohibet judicia & nativitates hominum fieri, quibus de futuris contingentibus, fortuitiſve caſibus, & actionibus ex humana voluntate pendentibus, etiamſi incertò ſe affirmare proteſtentur. Quare Sylvius 2. 2. *quæſt.* 95. *articul.* 5. tradit, vanum ac temerarium eſſe, velle ex aſtrorum aſpectu prædicere alicujus hominis temperamentum, & inclinationes, ut quod futurus ſit melancholicus, luxurioſus, iracundus. Iſtæ namque inclinationes, ait, magis pendent ex parentum temperamento, ipſorum ac prolis nutritione, quàm ab aſtris. Et quoniam aſpectus aſtrorum, ex quibus habetur talis conjectatio, imperfectiſſime, ac difficillime cognoſcuntur. Rapidiſſimus namque cœli motus in cauſa eſt, ut conſtellatio prius tranſeat, quàm ab Aſtrologo queat exacte notari. Et quia conſtellationis virtutem Mathematici ſtatuunt in puncto nativitatis. At magna eſt mora in exitu omnium membrorum; nec motus ille ſucceſſivus poteſt habere proprium eſſe, cùm per proprium non eſſe incipiat. Quare diverſa eſſent attendenda hominis temperamenta ſecundum ſucceſſionem membrorum naſcentium. Ita etiam Gregorius *Homil.* 10. *in Evangel.* Ac demum quia ad

hujusmodi prædictiones potius animationis, quàm nativitatis punctum esset spectandum. Si namque vis astrorum terræ profunditatem penetrat, cur & non maternum uterum, in quo est fœtus tenerrimus, atque iccirco impressionibus corporeis apprime subjectus? At istud punctum ignoratur. Unde, si majori certitudine hæc prædicantur ab astris, quàm revera sciri queant, vitium est temeritatis, ac impudentiæ, vel etiam mendacii, quod tamen non excedit culpam venialem, neque pertinet ad superstitionem, ab Ecclesia damnatam, cùm nihil de liberi arbitrii actibus, aut futuris, aut occultis eventibus prædicit, sed naturales inclinationes tantum, ideoque absque damno, vel scandalo. Sic etiam Sanchez *in decal. lib. 2. cap. 38.* Filiuc. *tract. 24. cap. 4. num. 81. & seqq.* Laiman. *lib. 4. tract. 10. num. 5.* At Sixtus V. subjicit Inquisitoribus omnem astrologiam, præterquam circa agriculturam, navigationem, & rem medicam, si etiam non certò pronunciet. Quare saltem pertinet ad astrologiam prohibitam ab Ecclesia, etsi superstitio non sit.

Adstruit autem Serra *in 1. part. quæst. 115. art. 4.* posse Astrologos per conjecturam, non tamen certò ac syllogistice ex cœlorum motibus, & astrorum influentiis cognoscere corporum constitutiones, eodemque modo inclinationes, & passiones appetitus sensitivi, non autem ex astris immediate aliquo modo judicare possunt ac prædicere bonitatem intellectus, liberas electiones, & actus humanos; in communi tamen, nullo modo in speciali. Quod & admittit Sylvius & Carena, & antea Delatorre *cit. quæst. 95.* nempe quod natus sub tali, vel tali constellatione erit propensus ad iram, vel ad venerea, & forsitan rixosus. Non tamen poterunt prædicere, hic mulierosus erit, rixas excitabit. Tum quia potest esse sapiens, & astris dominari. Tum quia potest homo recte educari, habere sodales, magistros, vel parentes optimos.

Chassaneus verò in catal. *catal. glor. mundi pag. 10. consid. 57.* & ultima, tradit astrologiam partim naturalem, partim superstitiosam. Naturalis, ait, dum prosequitur Solis, & Lunæ cursus, vel stellarum, cæteraque temporum stationes, Superstitiosa verò illa est, quam mathematici sequuntur, qui in illis augurantur, quique etiam duodecim cœli signa per singula corporis membra disponunt, sidereoque cursu nativitates hominum, ac mores prædicere conantur, ut inquit Isidorus 3. *etym. cap. 26.* probatque rationibus dependentiam inferiorum ab astris, ac etiam cursus humanarum rerum, de quibus ait, Astrologorum potissime divinatio, cœli fatique potestatem, vel nolentibus undique persuadere, videtur, in quo varietas ipsa familiaris, & frequentissima. Tum multa supra vires nostræ mortalitatis fieri videmus, multa præter rationem, & meritum, plurima præter ordinem, & institutum conditionis humanæ, quæ causas alibi, quam in cœlo habere nullas posse videntur. Hic idoneus ad philosophiam nascitur, ille ad poësim. Unde ista varietas ingeniorum? Alexander Orientem tam citò vicit, quam vidit. Unde impetus tantæ felicitatis? Quæ vis Aristoteli, Platoni, aliis naturæ secreta reseravit.

Tenendum est primò Astrologi possunt ex cœlorum motibus, & astrorum influentiis conjicere de corporum humanorum constitutione. Est communis sententia contra Picum, & Turreblancam, eamque docet Divus Thomas 3, *contra Gent. cap. 84. & 92. & quæst. 5. de verit. art. ult. & 1. 2. quæst. 9. art. 5. & quæst. 115. art. 4.* Nam astra influunt in hæc omnia inferiora corpora. Ergo etiam in corpus humanum, atque adeo in ejus temperamentum. Et jam probavimus alibi ex Aristotele *lib. 1. meteor. apud Divum Thomam lect. 1.* mundum istum superioribus motionibus necessariò quodammodo esse agitatum, ut ejus inde omnis facultas regatur. Quare *lect. 14.* circulum Zodiaci, in quo manifestè movetur Sol, ait esse primum principium pluviæ, roris, pruinæ, nivis, & aliorum quæ in aëre generantur. Et *lib. 2. lect. 9.* docet, Solem esse causam, quæ movet ventos, eosque cessare facit. Sic æstus maris provenit ex impressione Lunæ ex eodem *quæst. 105. part. 1. articul. 6. ad 1. & quæstione 110. articul. 3. & 115. & lib. 2. de Cœlo lect. 12. passimque alibi.* Quod & confirmat Basilius *in hexam.* traduntque Patres speciatim de homine, ut Damascenus *lib. 2.* inquiens, quod alii, & alii planetæ diversas complexiones, ac habitus, & dispositiones in nobis constituunt, Augustinus 5. *de civit.* fatetur, quod non usquequaque absurdè dici potest ad solas corporum differentias, afflatus quosdam valere sidereos. Ideoque ait Avicenna *lib. 2. fen. 1. doctr. 3. cap. 1. & fen. 2. doctr. 2. cap. 8.* juxta diversitatem climatum diversas sortiri homines complexiones ex sole, & stellis, de quo alibi fusius.

Dixi autem conjicere. Quoniam, ut docet Divus Thomas *opusc. 28. cap. 4.* per conjecturam tantum potest procedere Astrologia circa effectus sublunares, dependentes ab astris. Quare *in 1. dist. 38. quæst. 1. art. 5.* ait, judicium Astrologi de ventis, ac pluviis futuris solum esse scientiam conjecturalem. Unde recte Filiuccius *loc. cit.* tradit, quod incerta debet prædici inclinatio pueri nascentis, non nimis probabilis. Idemque asserit Carena *part. 2. tit. 12.* citans Conimbricenses Suarez, Rubium, Lessium, qui probabilem tantum, & incertam admittant prædictionem temperamenti, & infirmitatum. Non enim hæc pendent solummodo ab astris, sed à qualitate seminis parentum, cum duo eodem coitu geniti diversam fortunam consequantur, diversitate regionis, & ex ipsa etiam educatione, & consuetudine, ut per Ptolemæum *in quadrip. lib. 1. cap. 1.* ubi Cardanus observat, has tres causas, à Ptolemæo recensitas, principales numerari in constituendo temperamento hominis, ut proinde Abulensis contendat, amplificantibus Torreblanca, & Moura, quod Hispani tenaciores sint in colendo Deo accepto, & obediendo Prælatis. At Galli de hoc ipso se jactitant. Referente namque Andrea Laurenti *lib. 1. de sanat. strum. cap. 10.* Agathius, Græcus autor *lib. 1. de reb. Gothic.* scribit, Francos inter omnes Christianos rectissimæ esse fidei, ideoque fore credit, ut imperium habituri sint maximum, firmissimum, & diutissime duraturum. De Gallis dicebat Hieronymus; unicam Galliam caruisse monstris. At hodie unde tot opinationum monstra? Angli de innata sinceritate, & obedientia suo Principi gloriabantur. An etiam modo? Utinam.

Si hæc igitur prædictio non extendatur ad futuros casus fortuitos, neque ad ea, quæ à libera hominis voluntate pendent, sed sistat tantum in naturalibus effectibus, & inclinationibus, ac temperamento corporis, non est per se mala.

Quia

Quia temperamentum corporis humani, ut diximus, procedit à cauſis naturalibus. Ergo verisimiliter credi poteſt, magnam vim in eo habere cœleſtes influentias, & conſequenter poſſunt Aſtrologi prædicere pueri infirmitates ac illarum tempus, & ſimiliter naturalem inclinationem ad iram, ad hæc, vel illa ſtudia, ad timiditatem, audaciam, continentiam, quæ ex corporis temperamento conjicere poſſunt. Ideoque talis prædictio non eſt per ſe mala. Quia nec pactum implicitum cum dæmone continet, nec fundatur in aſtris, ut in puris ſignis, ſed ut in cauſis naturalibus, neque de ſe eſt alicui noxia, neque eſt prohibita, quia nec damnatur per Sacros Canones, per Leges, aut per Conſtitutionem Sixti V. in tantum prohibetur judicium, & prædictio alicujus caſus fortuiti, vel pendentis à libero arbitrio. Atque ita, præter citatos, docent etiam Caietanus *in diſt. quæſt. 95. artical. 5. 2.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. cap. 11. numer. 8.* Fagundez *in decal. l. b. 1. cap. 78. num. 5.* Carena *d. tit. 12. §. 12 num. 79. & 86.* ac Delbene *de offic. S. Inquiſ. p. 2. dub. 222. ſect. 2. corol. num. 1.*

Idque tamen non certè, ut dictum eſt. Quia ex multis cauſis ac multipliciter impediri poteſt. Quare Caietanus, & Suarez *loc. cit.* affirmant vix conjecturam, ac ſuſpicionem dici poſſe. Præſertim quia, ut notat ibidem Suarez ex Auguſtino *lib. 5. de civit. cap. 2.* qualitates, & conditiones rei generandæ magis pendent ex diſpoſitione materiæ, ex qua generanda eſt, & ex efficacia proximæ virtutis activæ, quàm ex influentia cœlorum.

Atque ex his refellitur opinio Hurtadi, qui *diſp. 2. de cœlo, & mundo* voluit, poſſe Aſtrologos ſcire diem, ultra quam quis vivere non poſſit. At nunquam certò prædici poteſt, quicquid etiam dicat Carena. Irridendum vero eſt Boneti placitum dicentis, neminem poſſe ultra nonageſimum annum vivere ob triplicem revolutionem Saturni. Contrarium enim nos docet quotidiana experientia. Unde rectè cenſuit Abulenſis *cap. 19. & 26. quæſt. 29.* non poſſe certò Aſtrologum prædicere ſano infirmitatem, ex aſtris illis imminentem, perperam clamante ibidem Carena ex rationibus jam adductis. Quare Arriaga *diſput. un. de cœl. ſect. 6.* probe advertit, non poſſe Aſtrologum ex aſtris prædicere puero infirmitatem, ex crapula provenientem, ſi intelligatur in particulari, bene in communi, ac non certe & cum maxima formidine ex cognitione propenſionis, & habilitatis ad crapulam, & paſſiones. At mors poteſt provenire, vel concitari à crapula, ab aëre, ab otio, à laboribus, ab aliis, quæ dependent à voluntate. Ergo non poteſt ullo modo illa in particulari certo conjicere, ut opinatur Carena.

Quod etiam ita limitandum eſt, ut minor certitudo habeatur ex aſtris; primum de temperamento, deinde inclinationibus, poſtremo de infirmitatibus. Atque iccirco Abulenſis, Caietanus, Delrius, Nazarius, Suarez, Delatorre annotant, quod Aſtrologus magna cum cautione prædicere debet, dicendo: Exiſtimo, vel credo, has inclinationes portendere Cœlum huic infantulo, niſi aliunde impediatur. Ideoque Ptolemæus, vel quiſquis ſit autor centiloquii; negat enim Cardanus, eſſe Ptolemæi, etſi D. Thomas *l. c. cit. contra Gent. & alibi* ſub ejus nomine illud referat, id ait, medium tenere inter neceſſarium, & poſſibile. Suarez autem vult ad ſuſpicionem quandam vix pervenire, Delrius etiam ſuſpicionem tantum id appellat. Delatorre, Sylvius, alii Theologi vix nomen conjecturæ mereri, inquiunt, præcipue dum de liberis aut mere contingentibus futuris prædicitur, etiam in communi.

Secundo tenendum eſt. Aſtrologus cognoſcere poteſt inclinationes, & paſſiones appetitus ſenſitivi. Hæc aſſertio eſt conſentanea præcedenti. Ut enim docet D. Chryſoſtomus *homil. 82. in Matth.* acceſſus complexionum ad ſeipſos opponere medici conſueverunt, & calidioris quidem, & humidioris corporis procliviorem eſſe aiunt ad Venerem, ſiccioris verò impetuoſum, atque iracundum. Quemadmodum igitur poſſunt Aſtrologi modo jam dicto conjicere complexiones hominum, ita & inclinationes, & paſſiones appetitus ſenſitivi. Confirmatur ex D. Thoma *cit. quæſt. 115. art. 4. ad 3.* ubi docet, corpora cœleſtia imprimere in appetitum ſenſitivum, ad ejuſque paſſiones cooperari, *& 1. 2. quæſt. 9. artic. 5. pariter ad 3.* ſic ait: appetitus ſenſitivus eſt actus organi corporalis. Unde nihil prohibet ex impreſſione corporum cœleſtium aliquos eſſe habiles ad iraſcendum, vel concupiſcendum, vel ad aliam hujuſmodi paſſionem. Et *3. contra Gent. cap. 85.* hoc idem comprobat his verbis: Imprimunt cœli in corpora noſtra, ad quorum mutationem inſurgunt in nobis aliqui motus paſſionum, vel per eorum impreſſionem efficimur habiles ad aliquas paſſiones, ſicut colerici ſunt proni ad iram.

Tenendum tertio eſt. Non poſſunt immediate prædici actus humani ex aſtris, ne cum dubio quidem, ac non certò, & cum formidine. Quare talis prædictio provenit ex vana, & falſa opinione, ait Divus Thomas ea *quæſt. 95. art. 5.* ſicque operatio dæmonis ſe immiſcet. Unde erit divinatio ſuperſtitioſa, & illicita. Corpora enim cœleſtia non ſunt cauſæ, neque ſigna humanorum actuum. Conjici ergo ex illis immediate, aut prædici etiam non certo & cum formidine non poſſunt. Imò nec probabiliter, ſed ſuperſtitioſe agunt, & graviter peccant. Nam illud dicitur eſſe probabile, quod firma ratione fulcitur, nec habet contra ſe rationem convincentem, quæ ſolvi non poſſit, ut docent Sanchez *in decal. lib. 1. cap. 9. num. 6.* Valentia *part. 2. diſp. 2. quæſt. 12. punct. 4. quæſt. 1.* Vaſquez *1. 2. quæſt. 19. diſput. 62. cap. 4. num. 8.* Azor. *part. 1. lib. 2. cap. 9.* Sayrus *lib. 1. cap. 6. num. 7.* Filiuccius *tract. 21. capit. 4. numer. 133.* Aſtrologorum autem prædictio actionum, ex hominum voluntate pendentium ſub ſpecie probabilitatis, ſolum fundatur in regulis aſtrologiæ judiciariæ, quæ ex Solis aſtris imperfectiſſime ac difficillime cognoſcuntur, neque ita firma ratione fulciuntur, ut non habeant contra ſe rationes convincentes. Atque adeo actiones hujuſmodi, ne, ut probabiles quidem, ab Aſtrologis ex ſolis aſtris prænunciari poſſunt, & ſi ut tales prænunciantur, ex induſtria & diſciplina dæmonis prædicuntur, & conſequenter eſt prædictio ſuperſtitioſa, & mortale peccatum. Quod etiam docent Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. capite 11. numer. 31.* Sanchez *loc. cit. capit. 38. numer. 33.* Valentia *2. 2. diſput. 6. quæſt. 12. punct. 3.* Leſſius *l. b. 2. capite. 43. dub. 6. numer. 43.* Delrius *libro 4. magic. capit. 2. quæſt. 3.* Quare ſi prædicunt Aſtrologi, aliquem tali morte, vel tali tempore morituram, vel futurum Epiſcopum, furem, & ſimilia, graviter peccant, ſuntque puniendi, etiamſi

etiamsi dicant se non certo affirmare, sed solum esse probabile.

Secus verò quando non ex solis astris, sed ex aliis circumstantiis, & causis particularibus sumeretur probabilis conjectatio, ut ex temperamento personæ, atque ex aliis ejus actibus. Nam talis observatio non est divinatio, sed providentia. Ideo, si inter alias conjecturas, consideretur etiam aspectus astrorum, tanquam ad aliquid conducens, hoc non pertinet ad superstitionem, sed ad naturalem astrologiam, quæ illicita non est, ut per Suarez, Sanchez, ac Lessium locis allegatis.

Tenendum est quartò. Ex corporum humanorum constitutionibus, inclinationibus, & passionibus possunt Astrologi judicare de bonitate intellectus, & voluntatis. Quoad intellectum id docet Divus Thomas *cit. lib. 3. contra Gent. cap. 84.* his plane verbis: *Ideo indirecte corpora cœlestia ad bonitatem intelligentiæ operantur. Et ita sicut medici possunt judicare de bonitate intellectus ex corporis complexione, sicut ex dispositione proxima, ita Astrologus ex motibus cœlestibus, sicut ex causa remota talis dispositionis, & per hunc modum potest verificari, quod Ptolemæus* in centiloquio *dicit: Cum fuerit Mercurius in nativitate alicujus in aliqua domorum Saturni, & ipse fortis in esse suo, dat bonitatem intelligentiæ, medullitus in rebus.*

Quod autem attinet ad bonitatem voluntatis difficilius videtur. Probatur tamen ex D. Thoma *cit. quæst. 115. articul. 4. ad 3.* ubi sic ait: *Plures hominum sequuntur passiones, quæ sunt motus appetitus sensitivi, ad quas cooperari possunt corpora cœlestia. Pauci autem sunt sapientes, qui hujusmodi passionibus resistant. Ideo Astrologi, ut in pluribus, vera possunt prædicere, scilicet de eventibus bellorum, & aliis humanis actibus.* Idque confirmatur ex locis adductis *part. 2. ad 3. & 2. 2. ad 2. & cap. 85. contra Gentes, & articul. 4. 1. part.* ubi hæc leguntur: *Passiones, quæ sunt in irascibili, habent quandam vim ad inclinandam voluntatem.* Ergo, illis cognitis, & corporibus cœlestibus in illas influentibus, poterunt astrologi modo infra declarando, judicare, ac prædicere liberas actiones voluntatis, ejusque bonitatem & malitiam. Nam, ut docet idem D. Thomas *q. 8. de verit. articul. 12.* de his etiam, quæ ex libero arbitrio dependent, aliqua futura conjicimus ex consuetudinibus, & complexionibus hominum, quibus inclinamur ad unum. Ergo Astrologi complexiones cognoscentes ex cœlorum influxibus, ex illis aliquo pacto conjicere poterunt aliqua futura libera, sicut David *Psalm. 17.* ex societate bonorum, vel improborum conjicit bonitatem, vel malitiam: Cum sancto, ait, sanctus eris, & cum perverso perverteris, *& Proverb. 13.* qui cum Sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum, similis efficietur. Pariter ex impressionibus aliquibus cœlestibus in hæc inferiora rectè conjiciuntur electiones aliquæ voluntatis, ut sciens ex influxibus cœlestibus futuram esse prægelidam hyemem aut fervidam æstatem aliquamve infirmitatem, aut contagium prudenter conjiciet, homines ad ignem, vel ad frigus accessuros, ac medicinas applicaturos.

Verum Delatorre loco jam citato impressiones, & inclinationes, quas à corporibus cœlestibus imprimi in hominibus adstruimus ex Divo Thoma tradit, esse in duplici differentia, aliquas nimirum, quæ reduci possunt ad primas qualitates elementares, calorem, frigiditatem, siccitatem, humiditatem, & ad quatuor humores elementares, nempe melancholiam, coleram, sanguinem, pituitam, quatenus corpora cœlestia, quia perfectiora, virtualiter ac eminenter elementa omnia, illorumque proprietates & qualitates continent. Saturnus, quia frigidus & siccus, frigiditatem, ac siccitatem, & atrambilem influit. Jupiter, quia calidus, & siccus, caliditatem & siccitatem cum sanguine producit. Mars, quia calidus, & fervidus, bilem rubeam. Luna, quia frigida & humida, pituitam. Ait insuper, astra mediis præfatis qualitatibus, atque humoribus passiones inferunt appetitus sensitivi, ab eisdem qualitatibus, & humoribus provenientes. Saturnus inclinat ad tristitiam & desperationem. Mars ad iram, bella, lites, rixas. Venus ad jucunda, & venerea, sicque de cæteris planetis. Et hoc modo plures Astrologi prædicunt, creduntque, nullas alias propensiones à cœlo hominibus influi, nisi pertinentes ad dictas qualitates.

At D. Thomas, & cum eo reliqui Theologi admittunt propensiones particulares ad medicinam, ad artes mechanicas, ad negotiationes, & hujusmodi alia, quæ in dictas qualitates reduci nequeunt, atque adeo in cœlos sunt speciatim reducenda, sicut & virtus magnetis, æstus maris, ut docet Divus Thomas *quæst. 53. de verit. art. 10. ad 5. & opusc. 34.* & in hoc influxu Astrologi specialiter fundant præcipuam partem prædicendi futuros eventus.

Tenendum denique est. Actus intellectus, & voluntatis possunt tantùm conjici ex astris in communi, non autem in speciali. Ita Divus Thomas expresse *ad 3. d. artic. 4. quæst. 15. & 3. contra Gent. cap. 85.* inquiens: Astrologus non debet dicere rem specialiter, sed universaliter, id est, habilitatem esse ad passiones tales, vel quales in tali homine & consequenter possibiles esse tales actus liberos juxta inclinationem, nisi resistatur passionibus. Unde non conjectantur actus liberi *in seipsis* absolute futuris, sed in habilitate ad passiones conjectas ex astris. Quare Divus Thomas *loc. cit.* quærens cur actus humani nequeant prædici in speciali ab Astrologis, rationem tradit, quia nihil prohibet, aliquem hominem per liberum arbitrium passionibus resistere. Qua ratione & ipsi Astrologi affirmant, quod sapiens dominatur astris, prout scilicet dominatur suis passionibus.

Neque his videntur dissentire, quæ antea dicta sunt. Nam ibi improbavimus astrologiam judiciariam, ex astris immediate, ac certo vel probabiliter de futuris in particulari judicantem. Hic autem admittimus tantum conjecturam leviſſimam, sive suspicionem ex astris mediate de futuris in generali modis jam traditis.

Objectant, Sixtum V. prohibere etiam hanc prædictionem mediatam, & in universali, quamvis per se non sit mala, ad coërcendum Astrologos, ne limites excedant.

Sed hos errare, existimant plurimi. Ut enim recte notavit Sylvius, Sixtus V. non prohibet conjicere in generali prædicto modo, sed in particulari, & actus liberos in seipsis, licet non cer-

certo, & cum formidine. Sicque non ſequitur, aſtra eſſe cauſas, & ſigna actuum voluntatis, cùm ex complexionibus, inclinationibus, & paſſionibus conficiantur actus liberi non immediatè ex aſtris. Eſſet quidem incongruum ſubjicere aſtris liberum arbitrium, etiam mediate. Quod tamen non ſequitur ex hactenus dictis.

Neque concedendum eſt Serræ, dicentie, ea duntaxat committi Inquiſitionibus, quæ fidei adverſantur etiam in Sixti V. Conſtitutione. Judiciaria namque aſtrologia de actibus humanis in particulari, & in ſeipſis judicans, manifeſtam involvit hæreſim contra liberum arbitrium hominis, ideoque S. Officio ſubdebatur. Subjicit autem Sixtus V. eidem Tribunali divinationes, & ſuperſtitiones quaſlibet, etiam ſimplices, & non qualificatas, de quibus alibi, & ſecundum aliquos jure poſitivo prohibet, quæ mala ſecundum ſe non eſt, prædictio ſcilicet incerta actuum humanorum, ob incommoda, quæ inde ſequebantur, etiam ex aſtris mediate, mediis ſcilicet temperamento, & inclinatione judicando, vel ob præſumptionem, quod proteſtantes ſe non certo affirmare, quæ prædicunt, hoc dicant ad occultandam malitiam divinationis.

Idque corroboremus verbis Caietani, quæ hæc ipſa ſunt *in commemor. d. articul.* 5. Cavendus eſt triplex error in hujuſmodi. Primo, ut non quæramus ex cœleſtibus ſupernaturalia, qualia ſunt myſteria fidei. Quibus adde ſi talis eſt convertendus à peccato, ſive ad religionem, cùm hæc dependeant à Deo, aut efficaci, divino & ſupernaturali auxilio. Secundo, ut nullum contingentium quæramus ex cœleſtibus cognoſcere per certitudinem. Tertio, ut cognitioni per conjecturam, quam ex cœleſtibus habere quærimus, non inhæreamus ſecundum affectum, & executionem, tanquam legi, ut faciunt forte multi Principes, qui non exirent domo, aut equitarent ſine calculo cœleſti, habentes quinternos, diarios, vel hebdomadarios, tanquam leges ſuorum operum, Aſtrologorum computo conditos. Iſte namque error parum, aut nihil diſtat à ſecundo. Secundus namque eſt error in intellectu contra naturam & gratiam. Iſte autem in voluntate contra naturæ & gratiæ libertatem. Et errantes in ſecundo digni ſunt venia, quia ignoranter peccant. Errantes autem in tertio digni ſunt duplici pœna, quia ſcientes corpora cœleſtia non plus, quam paſſiones noſtras poſſe, ſubjiciunt ſe ipſos corporalibus, & in captivitatem ſeipſos redigunt, non in obſequium Chriſti, ſed diaboli, & verificatur de eis illud propheticum: Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Homo namque ſecundum rationis dominium ſuper corporalia omnia in honore eſt, & qui hoc non intelligit facto, ſed tanquam ſubditus corporalibus, operatur ex propoſito, comparatur jumentis, imo vilior jumentis, quæ natura, non vilitate animi ſubſunt corporalibus. Et propterea juſtè à Deo ſimilis factus eſt illis; quia ſcilicet curam de eo habet Deus, ſicut de jumentis, ſcilicet propter bonum aliorum, non propter bonum ſui. Et propterea traduntur dæmonibus gubernandi, qui tales ſunt.

Subdit Caietanus: Quilibet horum trium errorum peccatum mortale eſt ex ſuo genere. Quia inhæſionem importat animi humani ad cœleſtia corpora ſuper eorum facultates. Hoc enim patet ex dictis, ſuperſtitioſum, & dæmoniacum eſſe. Sapientes autem ſi cœleſtes influxus noſſe volunt, non utuntur eis, ut legibus, ſed dominantur eis, utentes rationis judicio, atque gratiæ divinæ lumine, & adjutorio, ſi Chriſtiani ſunt. Et ex his patet, quomodo intelligendum eſt, quod corpora cœleſtia non ſunt ſuper electiones, & opera noſtra voluntaria, & quomodo damnata, vel non damnata eſt conſultatio Aſtrologorum circa nativitates hominum, & ſequentia, & hujuſmodi. Hæc enim ſi ad certitudinem cognitionis contingentium ordinentur, vel quod idem eſt, ſi ut lege utendum eſt tali figura nativitatis, &c. diabolica ſunt, damnata ſunt. Et hoc intendit Auguſtinus *in* 4. *confeſ.* Si autem fiant ad conjecturam habendam naturalium inclinationum, & dominandum corporalibus ſapientis, mala non ſunt, prohibita non ſunt, ut patet ex ante dictis. Et ſcito, quod licet quandoque veritatis aliqua ex iſtis habeatur, tam debilis tamen eſt ratio conjecturæ, ut vix conjectura ſit, & hoc propter humanam ignorantiam maximæ partis cauſarum cœleſtium, & proximarum. Totum enim, quod cognoſcimus in hujuſmodi non meretur dici pars quantumcumque minima eorum, quæ ignoramus de eodem effectu. Quoniam aſtra ſunt nobis ignota quomodo ſe habeant ad invicem, & ad nos, & quotidie uſque completus ſit ſemel totus curſus cœleſtium, qui ante triginta ſex millia annorum non completur, quotidie, inquam, eſt novus ſtellati cœli ſitus, qui nunquam fuit conſideratus, ad quem relati planetæ, & aſtra quis ſcit quam cauſalitatem induant, mutent, perdant, &c. Taceo de calculo motuum, quoniam impoſſibile forte eſt habere inſtrumenta, quibus ad amuſſim ſciant ortum & occaſum, ut ab ipſis audio Aſtrologis. Ità Caietanus, qui paucis multa complexus eſt, quemque ſequuntur Theologi ferè omnes, ac Summiſtæ.

At dices. Videtur Sixtus V. adverſari doctrinæ, Divi Thomæ. *Nam in fine corporis articuli* 5. *quæſt.* 95. docet, eſſe ſuperſtitioſum, ſiquis obſervatione aſtrorum utatur ad cognoſcendum per certitudinem futura opera hominum. Ergo tenet non eſſe ſuperſtitioſum, ſiquis ea conſideratione utatur ad cognoſcendum probabiliter. Ex Conſtitutione autem Sixti habetur, quod etſi id non certò affirmare aſſerant, divinant fallaciter, pernicioſe, ſuperſtitioſe. Reſpondeo cum Sylvio Divus Thomam intelligendum eſſe, ſi opera quædam humana ex ſiderum aſpectu prædicentur indefinite, & aliquo modo probabiliter, non tamen majori certitudine, quam patitur natura cauſarum ſecundarum. Sic enim non eſt ſuperſtitioſum, neque illicitum, cum ſubdat ibidem ad 2. aſtrologus in multis vera prænunciat, & præcipue in communibus eventibus, qui dependent ex multitudine. Et ita intelligendus 1. 2. *quæſt.* 9. *artic.* 5. *ad* 3. *&* 1. *part. quæſt.* 115. *art.* 4. *ad* 3.

Secus autem ſi in particulari, de hoc aut illo homine quid tali tempore ſit facturus, quandiù victurus, quales mores habiturus, quæ commoda, vel incommoda accepturus, quem ſtatum conjugalemne, an cœlibem, quo mortis genere defuncturus, etiamſi probabiliter ſolum prædicentur,

tur, superstitiosum est, & per Constitutionem Sixti V. expresse damnatum. Intendit autem Divus Thomas verbis illis oppositis, quod etiamsi quis solum in generali prænunciaret opera humana ex astris certò, esset superstitiosus, quoniam nec sic quidem possunt certò præcognosci, sed tantum conjecturaliter.

Quare frivolam declarat quorundam Astrologorum evasionem, quod scilicet talia non prædicunt tanquam infallibiliter eventura. Sicut neque approbat illud inter eos protritum Astra inclinant, sed non cogunt. Quoniam nec Deus humanam voluntatem ad ejus actus necessitat, sed convenienti modo, naturæ ipsius eam inclinat, sive in alteram contradictionis partem inflectit. Quod ita est ipsi proprium, ut Deus solus possit humanam voluntatem directe, ac proprie inclinare, nisi ipsa se inclinet. Confirmatque *articul. 9. quæst. 22. de verit.* Neque pugnat, quod idem Divus Thomas inibi docet, simpliciter admittendo corpora cœlestia nos inclinare ad actus liberi arbitrii. Nam solum admittit inclinare dispositive, quatenus imprimunt in corpus humanum, & consequenter in vires sensitivas, quatenus sunt actus corporis organici, à quo tam intellectus, quam voluntas aliquo modo accipit: Unde *part. 1. tit. quæst. 115. articul. 4. & 1. 2. quæst. 9. articul. 5.* docet, diverso modo cœlos agere in corpora inferiora, & quomodo eædem impressiones indirecte, ac per accidens ad intellectum, & voluntatem pertineant. Voluntas quippe non ex necessitate sequitur inclinationem appetitus sensitivi, sed libere potest eam admittere, vel recusare. Ideoque absolute dicitur, sapiens dominabitur astris, ex quibus tantum haberi conjecturæ indefinitæ, ac incertæ, nullo autem modo particulares, ac certæ.

Consultatio CVII.

Num liceat ex genesi conjicere temperamentum patris?

Respondeo, licere, cum formidine tamen; ut quia filius appareat fortis, robustus, ex quo idem argui potest de patre. Quod Lyricus Vates expressit *Fortes creari fortibus & bonis.* Quod si ex genesi filii velis conficere schema genethlicum patris, & matris juxta Doctrinam Cardani *in 3. quadrip. cap. 4. tex. 10. &* Campanellæ *in astrolog. capit. 2. art. 1. num. 3.* ac Montis Regii *in suis tabulis* ponere debes Solem filii de die, & Saturnum de nocte in ascendente patris; Lunam de nocte, Venerem verò de die in ascendente matris. Hoc schemate poteris patris & matris temperamentum, & infirmitates eis imminentes conjicere.

At certum est, id fore judicium vanum, & inutile, atque temerarium, ut pote nulli fundamento innixum. Nequeunt enim Astrologi demonstrare, cur Planetas illos, & non alios in ascendente statuant, cur ibi potius quam in alia cœli parte? Et quare potius Saturnum ratione suæ frigiditatis & siccitatis infæcundum patri stuant, quam Jovem, quem Astrologi benignissimum Planetam & fortunam majorem appellant? Hæc fere omnia Carena ex aliis autoribus *part. 2. tit. 12. §. 12.*

Quæ sane castigatione, & animadversione digna sunt. Siquidem diversissima constellatio potest esse patris, atque filii. Quare ex una non potest prædici, quod alteri eveniat, nisi quia filius videtur patri plerunque esse similis, & secundum dispositionem, quam pater habuit generans, præcipue in semine, filius nascitur similis temperamenti. At hoc potius videtur institutum physiognomi, physici, ac medici, qui ex visu, atque aliis circumstantiis observant temperamentum. Ex astris autem est impossibile hæc investigare, nec conjectura, aut suspicio haberi potest de temperamento patris ex filio, aut contra. Eoque magis, quia debet etiam attendi temperamentum matris, quæ majorem materiæ copiam in concepta ipso, ac deinde in utero subministravit, in cujus coitu veneris, ac libidinis major est imaginatio, unde magis ei filius assimilari solet.

An & quatenus divinatio per astra sapiat hæresim manifestam? Idque per varias theses.

Prima sit. Vanum est, ac superstitiosum habere astra pro certis signis ad placitum impositis ad significandum hunc, vel illum effectum. Hoc enim implicite est invocare, atque habere dæmonem pro magistro ac Doctore. Nam, si hæc significationis institutio datur, non est, nisi à dæmone, ideoque non est, nisi ex dæmonis institutione, has suas significationes agnoscere. Quod siquis credat, astra esse hoc modo signa certa futurorum contingentium, quæ ex illis certò cognosci possunt, est hæreticus; & si pronunciat hujusmodi futura, ut certò futura, est ex hoc saltem vehementer de hæresi suspectus. Siquis etiam credat, astra ex institutione Dei esse signa ad placitum, instituta ad certam significationem omnium futurorum est dignus censura Ecclesiastica. Tum quia contra fidem est asserere, quod ex astris possint cognosci mysteria gratiæ, futura libera, cogitationes cordium, & hujusmodi per se occulta. Et tum quia, licet non sit expresse definitum, quod astra non sunt signa ad placitum, à Deo instituta ad significandum eventus rerum: id tamen ex Scripturis, ac principiis Theologicis certò deducitur adeo, ut oppositum asserere sit erroneum, scandalosum, & sapiens hæresim. Ideoque id esse irrationabile docet D. Thomas 2. 2. *q. 95. art. 2.* & improbant communiter Patres, ac Theologi.

Sit secunda thesis. Non modo Astrologi, sed ne Angeli quidem ex solis astris, non adjuncta cognitione causarum sublunarium possunt certò cognoscere futuros eventus sublunares, qui impediri possunt, ut absolute futuros. Supposito tamen ordinario rerum cursu possunt Astrologi cognoscere aliquos effectus naturales, interdum vel certitudine, ut plerumque, vel per inditia, vel per conjecturas magis, vel minus probabiles. At verò determinationem horum effectuum, ac eorum particulares circumstantias ex solis astris, nec per conjecturam possunt cognoscere, licet, adjuncta notitia materiæ & causarum particularium, magis minusve probabiliter eas prævidere possint; individuationes tamen illorum nullo modo.

Probatur prima pars hujus thesis. Nam effectus, qui est à pluribus causis non potest ex una sola certò cognosci, ut absolute futurus, cùm ex alia possit impediri, ne sit, vel determinari, ut sit talis, & non talis. Ex solis igitur astris non potest aliquis effectus sublunaris certò cognosci, ut

ut abſolutè futurus, cùm poſſit impediri, ne ſit, & determinatio illius non ſit è cœlo, ſed à cauſis ſublunaribus. Verum autem eſt, quòd immediatus effectus cœlorum, ad quem cauſæ ſublunares merè paſſivè ſe habent, non poteſt omnino impediri. Semper enim ſol, & aſtra aliquo modo mundum illuminant, unde hic effectus eſt neceſſarius, modus tamen illuminationis eſt contingens, necque ex ſolis aſtris poteſt cognoſci, ut abſolutè futurus. Ad prævidendum itaque futuros eventus non eſt ſatis obſervare aſtra, & proinde non ſufficit Aſtrologia, ſed neceſſe etiam eſt, cognoſcere cauſas inferiores, tam materiales, quàm activas, atque adeo ſimul eſt neceſſaria philoſophia.

Secunda pars etiam probatur. Nam ex cauſa neceſſaria, quæ, licet impediri poſſit, tamen ſaltem in communi, ſivè quoad aliquod individuum vagum, rariùs impeditur, poteſt cognoſci effectus, ut abſolutè futurus, certitudine quadam phyſica, ſivè ut magna ex parte, vel magis, aut minùs probabiliter, ſecundùm quod plus, vel minùs contingit cauſam illam impediri ſecundùm ordinarium curſum rerum. Poterit igitur Aſtrologus plerumque cognoſcere ex cœlo effectus cœli naturales, ut certò futuros, ut quòd erit aliqua pluvia, aliquis ventus, aliqua ſerenitas, aliqua tempeſtas cum majori, vel minori probabilitate ſecundùm quòd per experientias aſtrologicas manifeſtum eſt hos effectus rariùs, vel frequentiùs impediri.

Pars quoque tertia ſic probatur. Quia determinationes effectuum naturalium ad tantam quantitatem, aut talem qualitatem, aut gradum intenſionis qualitatis, & etiam quoad locum, & tempus, ac perſonam maximè pendent à cauſa materiali, & ab aliis cauſis ſublunaribus. Ideo non poſſunt ex ſola Aſtrologia certò prævideri, ſed adjuncta poſtea notitia iſtarum cauſarum ſublunarium magis, aut minùs in particulari poſſunt effectus prævideri, & cum majori, vel minori probabilitate ſecundùm quòd notitia hujuſmodi cauſarum erit major, ac certior.

Probatur demum pars quarta. Quia non poteſt cognoſci effectus futuri individuatio, niſi cognoſcatur individuatio omnium cauſarum, illarumque accidentium, ac circumſtantiarum loci, temporis, perſonæ, qualitatem aëris, ac omnium illorum, ex quibus effectus dependet. Ex mutatione enim individuationis alicujus ex iſtis, mutabitur individuatio effectus futuri. Hæc autem individuatio cauſarum, & circumſtantiarum eſt cognoſcibilis ab homine antequam cauſa ſit, & cauſet, atque ita non poteſt in ea cognoſci effectus, niſi ut præſens, & dum actu cauſatur.

Tertia Theſis. Divinare ex aſtris effectus naturales, per ſe non eſt illicitum, ſed per accidens. Ex circumſtantiis autem non modò poteſt eſſe illicitum, ſed & ſuperſtitioſum, ac de Fide ſuſpectum. Primam partem docent D. Thomas 2. 2. *q.* 91. *art.* 5. ibique Cajetanus, ac Declatorre, Suarez, *to.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* 11. *n.* 8. *&* 9. Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 38. *n.* 28. Carena *d. tit.* 12 §. 12. aliique: & in Conſtitutione Sixti V. approbatur aſtrologia quoad agriculturam, rem nauticam, & rem medicam. Quia hujuſmodi effectus per Aſtrologos poſſunt ſaltem in generali, prævideri, etiam aliquando cum certitudine. Hoc igitur facere, non eſt per ſe illicitum. Per accidens tamen fieri poteſt illicitum, ſi non obſervant ea, quæ in præcognoſcendis eventibus futuris Aſtrologi ipſi monent, vel non ex principiis certis temerè prædicunt aliquid futurum, quòd verè non eſt, vel cum majori certitudine illud futurum aſſerunt, quàm debent. Quotieſcunque verò aliquis tentat prædicere, ut futurum id, quod certum illi eſt non poſſe à nobis prævideri, ut futurum, vel cum majori certitudine illud aſſerit, quàm evidens ac certum ſit poſſe ex humana aſtrologia prævideri, ille dæmoni innititur, & ſuperſtitioſus eſt, ac erit etiam de fide ſuſpectus, ſaltem eo modo, quo ſuſpecti ſunt habentes pactum implicitum cum dæmone.

Theſis quarta. Prædicere ex aſtris contingentia libera, ut certò futura, eſt omni jure illicitum, ſuperſtitioſum, ac de fide ſuſpectum. De jure autem poſitivo etiam eſt illicitum ferre judicium genethliacum de futuris eventibus, etiamſi dicatur, ea non prædici ut certa. Prima pars probatur ex Hierem, 10. Iſaia, & Act. 19. *in can. ſed & illud* 26. *q.* 2. *can. conſuluiſti*, *can. ſciendum* 26. *q.* 3. *cap. ex tuarum de ſortil. ex hujuſmodi aliis*, ex Conſtitutione Sixti V. & Urbani VIII. à jure Civili, à Patribus, à Doctoribus, de quibus *alibi*. Nam actus liberi non habent connexionem neceſſariam cum ſtellis, & earum influxibus. Quare eſt hæreticum aſſerere, quòd ſidera neceſſitent voluntatem, & tollant electionem. Suppoſita igitur quacumque influentia cœlorum, cum ſit voluntati liberum velle ac non velle, velle hoc & oppoſitum, non poteſt certò ex aſtris cognoſci, quid ſit factura voluntas.

Conjecturaliter tamen prædicere, non ſolùm ex aſtris, ſed etiam ex temperamento & ex naturali propenſione hominis ea, quæ pendent ex libero arbitrio non eſt peccatum mortale. Quia cognitio conjecturalis eorum, quæ pendent ex libero arbitrio, ex aſtris quodammodo haberi poteſt. Ait enim D. Thomas *d. q.* 95. *ar.* 5. corpora cœleſtia non poſſunt eſſe per ſe cauſa operationis liberi arbitrii, poſſunt tamen ad hoc diſpoſitivè inclinare, quatenus imprimunt in corpus humanum, & per conſequens in vires ſenſitivas, quæ ſunt actus corporalium organorum, quæ inclinant ad humanos actus, & nulla ex hoc neceſſitas libero arbitrio imponitur, ac ita etiam docent ibi Cajetanus, Valentia 2. 2. *diſp.* 6. *q.* 12. *n.* 3. Delrius *lib.* 4. *cap.* 2. *q.* 3. Molfeſius *jurium. p.* 1. *tr.* 11. *cap.* 8. *n.* 120. & alii quos ſequitur Delbene *p.* 2. *dub.* 222. *ſect.* 2. *n.* 5. etſi diſſentire videantur Salas, Homo bonus, Farinacius, & nonnulli alii apud Bordonum *tom.* 1. *cap.* 21. *n.* 50.

Theſis quinta. Pariter illicitum, ac ſuperſtitioſum eſt, ex aſtris cum certitudine divinare fortuita, quæ ſcilicet ex merè contingenti concurſu cauſarum fiunt. De futuris enim contingentibus non eſt determinata veritas. Quare ſi ut certa pronunciantur, non virtute aſtrorum, ſed ope dæmonum, certò futura eſſe dicuntur. Et ideo talis divinatio ſemper eſt execranda ſuperſtitio, & mortale peccatum, eſtque prohibita in Conſtitutione Sixti V. verbis illis: *Aut facientes judicia, & nativitates hominum, quibus de futuris contingentibus, ſucceſſibus & c. aliquid affirmare audent, etiamſi non certò, ſe id affirmare, aſſerant, aut proteſtentur.* Hunc autem concurſum non cauſari à corporibus cœleſtibus, certum eſt. Neque hujuſmodi fortuita per conjecturam, aut per ſuſpicionem poſſunt ex aſtris prævideri. Quia contingens cauſarum concurſus non habet cum aliquo effectu naturali connexionem, ex qua illius ſuſpicio poſſit haberi.

Theſis ſexta. Summè verò impium, ac ſuperſtitioſum eſt ex aſtris velle prævidere myſteria gratiæ, Deique miracula, & ea, quæ ex libera Dei voluntate fiunt, cùm hæc à libera Dei voluntate procedant, quorum corpora cœleſtia nec ſunt cauſa, neque ſigna, ad illa ſignificandum inſtituta. Deus tamen aliquando opera ſua præſignificat, ſicut per ſtellam nativitatem Chriſti Magis ſignificavit, ſed tunc ſignificatio eſt ex Dei inſtitutione, qui oc-

culta & futura, vel per Prophetarum voces, vel per alia ſigna manifeſtat.

Septima. Non poſſunt Aſtrologi abſque culpa mortali inquirere ex aſtris, ac pronunciare res præteritas, vel præſentes occultas. Quia talis inquiſitio pactum implicitum cum dæmone involvit. Supponit enim vel aliquam artem divinandi à dæmone traditam, vel eò tendit, ut dæmon, quod deſideratur, oſtendat. Nam ex aſtris homines cognoſcere non poſſunt res occultas quæ humano modo ſciri nequeunt. Quare mortale peccatum eſt inveſtigare, & inquirere per aſtrorum judicium theſauros abſconditos, furta occulta, homicidia, adulteria, & hujuſmodi alia, ut conſtat ex *cap. de ſortil. & in cap. ex tuarum eod. tit.* ex quo textu colligit Cajetanus 2. 2. *q.* 95. *ar.* 2. ignorantiam rarò excuſare hujus delicti gravitatem.

Theſis octava. Quamvis Pegna *com.* 61. & Carena *cit. tit.* 12. *n.* 141. rectè admoneant, in his non tantùm debere attendi, an de mente Doctorum aliquid dicatur eſſe de fide vehementer ſuſpectum, ſed conſiderandas eſſe circumſtantias perſonarum ex quibus gradus ſuſpicionis augetur, vel minuitur, vel omnino tollitur; nihilominus opus etiam eſt videre, quid natura facti ferat, ut poſſit poſtea in facto judicium ferri quo pacto agens judicari debeat de fide ſuſpectus. Aſſerimus igitur, quòd prædicere ex aſtris contingentia, & fortuita libera, tanquam certò futura, eſt factum hæreticale, ſive ſapiens hæreſim manifeſtè, atque ideo ſaltem inducit vehementem ſuſpicionem de fide. Nam hoc factum hæreſim ſupponit, & ex illa procedit. Supponit enim vel quòd intellectus, & voluntas ſint potentiæ ſubjectæ cœlorum influentiis, vel quòd cœleſtia corpora neceſſitent voluntatem, libertatemque tollant; nam libertate manente, non poſſunt opera libera futura certò cognoſci. Quod enim cognoſcitur, ut indifferens ad hoc, ut ſit, & non ſit, non poteſt cognoſci, ut certò futurum, cùm poſſit non eſſe. Si igitur futura, quæ pendent à voluntate, cognoſcerentur ut certò futura ex aſtris, quæ ſunt cauſæ naturales, id non eſſet, niſi quia illa eſſent cauſæ cogentes ad volendum id, quod cognoſcitur, ut neceſſariò futurum, ceu probat D. Thomas 2. 2. *q.* 95. *art.* 5. *& lib.* 3. *contra Gent. cap.* 84. traduntque communiter Doctores.

De fortuitis verò, quæ ſunt à cauſis naturalibus, nec ordinem habent ad libertatem, ſed ex cauſis merè naturalibus procedunt, non eſt eadem ratio. Nam ſi quis dixerit, quòd concurſus hujuſmodi cauſarum ſit à cœlo, non eſt hæreticus. Quamvis igitur verum ſit, quòd earum concurſus ſæpiſſimè eſt merè contingens, & adſcribi nequeat aſtris, quæ ſunt cauſa naturalis, ſed divinæ providentiæ; hoc tamen non eſt de fide definitum, ſed eſt veritas Philoſophica, & Theologica. Et nihilominus dicimus, quòd prædicere certò fortuita ex aſtris, eſt ſuperſtitioſum, ac de fide valde ſuſpectum. Nam, ex Scripturis certum eſt, quòd certò cognoſcere futura contingentia, antequam eveniant, eſt proprium Dei; quod & aſſerit Sixtus V. in ſua Conſtitutione; eſt ergo etiam Philoſophicè, ac Theologicè certum dari in naturalibus effectus fortuitos, atque adeò eſt contra doctrinæ catholicæ ſenſum aſſerere, quòd aſtrologi poſſint hos effectus certò prævidere. Extat hujus rei exemplum in ſagitta, quæ vulneravit Achab 1. *Reg.* Licet enim illa fuerit emiſſa à milite libero, quia tamen fuit fortuitò emiſſa, idem eſt, ac ſi à cauſa naturali emiſſa fuiſſet, caſuque accidit, quòd percuteret Achab.

Prædicere autem cum certitudine, imò & ſine certitudine futura libera, & fortuita ex aſtris, non ut ex cauſis, ſed ut ex ſignis à Deo ad illorum ſignificationem inſtitutis, inducit ſuſpicionem hæreſis etiam vehementem. Conſtat ex dictis, ſi prædictio fiat tanquam certa. Et de quacunque prædictione etiam probatur. Nam aſſerere, quòd aſtra ſint ſigna ad libitum, à Deo inſtituta ad ſignificandum futuros effectus, maximè liberos, & fortuitos, eſt propoſitio ſaltem erronea, temeraria, ſcandaloſa, & ſapiens manifeſtè errorem. Aſſeritur enim à Deo factum, quod Deus ſe feciſſe nunquam nec per ſcripturas, neque per Prophetas, neque per Apoſtolos, neque per ſeipſum, neque per Eccleſiam declaravit. Quòd ſi feciſſet, declaraſſet. Fuiſſet enim inutilis hæc inſtitutio, niſi Deus eam manifeſtaſſet, oſtendendo cujuſcumque ſigni veram ſignificationem. Sed non modò id Deus non fecit, verùm per Prophetas ſuos hujuſmodi ſignificationem reprobavit, & reprobat Eccleſia Catholica, damnans certas prædictiones futurorum contingentium ex aſtris, ut alibi dictum. Et tamen ſi aſtra eſſent ſigna divina, eſſent ſigna certa, & infallibilia, ex quibus futura certò cognoſci poſſent.

Ex quo planè oſtenditur, quomodo prævidere ex aſtris, ut certa, fortuita merè naturalia, ſit ſuperſtitioſum, ac de hæreſi ſuſpectum. Nam revera hæc non poſſunt prævideri ex aſtris, ut ex cauſis. Qui ergo illa vult ex aſtris prævidere, uti vult illis, ut ſignis, quemadmodum arguit D. Thomas 2. 2. *q.* 96. *ar.* 1. 2. *&* 3. non autem ut ſignis, à Deo inſtitutis, ut liquet. Ergo ut inſtitutis à dæmone. Supra homines enim non eſt alia creatura intellectualis, quæ poſſit ſigna inſtituere, niſi Deus, Angeli Dei, qui nihil agunt, niſi Deo volente, & hac in re unum cum Deo cenſentur, ac dæmones. Hæc itaque divinatio non fit, niſi cum implicita dæmonis invocatione, & ſaltem inducit ſuſpicionem malam. Quòd ſi divinationem conſtitueret in aſtris, ut ſignis à Deo inſtitutis, eſſet ſuſpicio vehemens de errore, doctrinæ fidei oppoſito.

E ſolis verò aſtris prædicere effectus, etiam naturales in particulari, etiam non certò, eſt de ſe ſuperſtitioſum, ac inducit ſuſpicionem ſaltem de levi. Quod univerſim verum eſt de omni prædictione, qua prædicitur, ut futurum ex ſolis aſtris id, quod certum eſt, ex illis non poſſe cauſari. Prædictio enim hujuſmodi cùm non poſſit inniti cauſalitati, quoniam aſtra ex ſe ſolis non cauſant particulares effectus, imo particularitas effectum naturalium eſt ex cauſis proximis, ut ex cauſa propria; ideo prædictio hujuſmodi innititur aſtris, ut ſignis non divinis, ſed dæmoniacis. Quare in ea continetur ſaltem pactio implicita cum dæmone, & ſic ſaltem inducitur ſuſpicio levis de mala credulitate. Unde habetur alia ratio ad probandum, quòd prædicere fortuita ex aſtris eſt ſuperſtitioſum, ac de fide ſuſpectum. Quia hæc fortuita non poſſunt prædici, niſi cognitis cauſis proximis in particulari, quæ ex aſtris cognoſci non poſſunt. Semper enim, ſi Aſtrologus expreſſè utitur aſtris, ut ſignis à Deo inſtitutis ad placitum, eſt ſaltem vehementer ſuſpectus de errore contra doctrinam fidei, ut jam diximus.

In his tamen ignorantia etiam craſſa poteſt excuſare à ſuperſtitione, ac ſuſpicione hæreſis. Quia ubi de fide non eſt certum, quod aſtra aliquid cauſare non poſſunt, vel demus, quòd ſit certum, non ex fide, ſed ex philoſophia, qui tamen prædicit aliquid ex aſtris, putat aſtra eſſe cauſam naturalem illius, quod prædicitur, talis prædictio non eſt ſuperſtitioſa, ut habet D. Thomas 2. 2. *q.* 96. *ar.* 2. *ad.* 1. docens, quòd ſi ſimpliciter adhibentur res naturales ad aliquos effectus producendum, ad quos putantur habere virtutem, non eſt ſuperſtitioſum,

vel

vel illicitum. Ignorantia in his, quamvis craſſa, non excuſat à temeritate, errore, & mendacio. Excludit verò pactum implicitum cum dæmone. Quia divinans non utitur aſtris, niſi, ut cauſis naturalibus, & quia putat, illa continere ad effectum virtutem naturalem, non verò utitur illis, ut ſignis dæmoniacis, nec invocat implicitè dæmonem. Unde ceſſat ſuperſtitio, ac ſuſpicio mala, fundata in pacto implicito dæmonis. Ubi tamen de fide certum eſt, aſtra non habere virtutem naturalem ad effectum, non evitatur hæreſis, ſive pactum contra fidem, niſi ignorantia ſit invincibilis, vel probabilis, ut quia ſit ejus rei, quam quis non tenetur explicitè credere, ſicque in hoc caſu poteſt adeſſe ſuſpicio ex parte illius rei, quæ creditur, quòd ſcilicet ſit contra fidem.

Sed an prædicere futura libera, & fortuita abſolutè ac ſimpliciter, non exprimendo quòd ſint certò futura, imò in mente tenendo, quòd ſolùm aſſerantur, ut futura conjecturaliter, vel ſub conditione quantùm ſit ex parte aſtrorum, & naturalis eorum effectus, ſalva in cæteris volentis libertate, ſit ex ſe ſuperſtitioſum, illicitum, ac de fide ſuſpectum? Certum eſt, quòd in foro exteriori hæc prædictio eſt prohibita, & habetur, ut ſuperſtitioſa, & ſuſpecta. Non eſſe tamen hoc illicitum, ait Delbene *p. 2. diſp. 222. ſect. 2. n. 5.* At eſſe illicitum tenent Delrius *lib. 4. magic. cap. 2. q. 3. concluſ. 1.* Suarez *cit. lib. 2. cap. 11. n. 11.* Sanchez *eo cap. 38. n. 33.* Nam illa minima conjectura, ſive ſuſpicio, quæ de effectibus liberis haberi poteſt, non ſufficit ut effectus dicatur abſolutè futurus. At quoniam hujuſmodi Aſtrologi, maximè autem qui minùs imprudentes ſunt, magiſque accurati, non prædicunt futura ex ſola aſtrorum conſideratione, ex qua actus liberi ne per conjecturas quidem poſſunt prævideri, ſed ſimul ex obſervatione aliorum principiorum, tum phyſicorum, tum moralium, ex quibus effectus, etiam liberi in communi poſſunt, etiam probabiliter, prævideri, diſtinguendum eſt. Si prænunciant effectus liberos in particulari, ut quòd Titius erit Rex talis regni, vel Pontifex Romanus, vel ſi prædictio eſt generalis aliquo modo, tamen ex principiis generalibus, phyſicis, ac moralibus communibus, ac omnibus notis, vix per conjecturam agnoſci poſſunt, nec poteſt præſumi, quòd divinans habeat magis particularem notitiam cauſarum magis proximarum, tunc illa prædictio abſolutè cenſeri poterit illicita, tanquam valde ſuſpecta, quòd proveniat ex diſciplina dæmonis, ſitque ſuperſtitioſa, & ſcandaloſa. Si verò prædictio ſit generalis, taliſque qualis ex aſtris, junctis aliis principiis phyſicis, ac moralibus, poteſt haberi nedum conjecturalis, ſed etiam probabilis, illa abſoluta divinatio non debet dici illicita, cùm ad abſolutam divinationem ſufficiat probabilitas eventus. Atque ita ubi conſtat divinatorem eſſe prudentem, illumq; non ex ſolis aſtris divinare, ſed ex aliis principiis, præſumi debet, illum non habere notitiam principiorum magis particularium, quantum ſufficit ad prædictionem probabilem effectus, abſoluta prædictio non erit mala, neque activè ſcandaloſa. Cæterùm ſi prædictio actuum liberorum fiat ex ſolis aſtris, ſemper eſt de ſe ſuperſtitioſa, & ſuſpecta, etiam ſi ſit ſolum conjecturalis. Quia ex ſolis aſtris ne conjectura quidem actuum liberorum haberi poteſt.

An autem in Conſtitutione Sixti V. comprehendantur duntaxat Aſtrologiam pluries exercentes, vel etiam qui ſemel divinavit alicui futura contingentia vel ejus nativitatem? Et ſanè quamvis verba illa Conſtitutionis: *Judiciariæ aſtrologiæ artem exercentes*, videantur ſignificare eos, qui per iteratos actus aſtrologiæ artem exercent; nam in jure illi dicuntur aliquid exercere, qui frequenter illud agunt, non autem qui ſemel, aut bis. Atque ita docent in caſu ſimili Panorm. *in cap. 1. n. 24. de judic.* Floron. *de caſib. reſer. p. 2. caſ. 2. n. 5. ac ſeq.* Genuen. *in prax. cap. 18. n. 15.* Henriq. *in ſum. lib. 14. cap. 5. n. 1. in gloſ.* Diana *p. 2. tr. 17. miſcel. 3. reſol. 65.* Attamen in hoc caſu etiam qui ſemel aſtrologiæ arte futura contingentia prædixerit, vel ſuperſtitionis actum exercuerit, ſubditur Inquiſitorum juriſdictioni, ac pœnis in eadem Conſtitutione contentis. Nam ibi non ſolùm nominantur *Exercentes*, ſed etiam *facientes*. Dicitur etiam: *In poſterum exercentes, aut facientes judicia, & nativitates hominum.* Et poſt pauca: *Quive hujuſmodi illicitas divinationes, ſortilegia, ſuperſtitiones, &c. faciunt, aut in eis ſe quomodolibet intromittunt.* Ex quibus clarè colligitur, Conſtitutionem comprehendere non ſolùm exercentes, ſed etiam facientes, & quomodolibet ſe intromittentes. Facit autem ac ſe intromittit quicumque ſemel aliquid agit, ac ita etiam ſuſtinet Bordonus *to. 1. cap. 21. q. 6. n. 8.*

Per eadem autem verba: *ſe quomodolibet intromittunt*, comprehenduntur conſulentes, mandantes, conſentientes, auxilium dantes, docentes, addiſcentes, inſtruentes, & quomodolibet cooperantes in hujuſmodi illicitas divinationes, ſortilegia, ſuperſtitiones, veneficia, incantiones, ac ſimilia. Hi omnes comprehenduntur in dicta Conſtitutione Sixti V. & ſubijciuntur ſacro Inquiſitionis Tribunali, ac ſupradictis pœnis, ut etiam notat Bordonus *loc. cit. n. 9.*

Et quanquam nonnulli Doctores opinentur memoratam Conſtitutionem Sixti procedere tantùm in foro exteriori, quia ſummus Pontifex utitur illis verbis, *Inquirant, poſtulent, & in eos ſeverius Canonicis pœnis animadvertant.* Ex quibus colligunt, quòd, etſi in dictis prædictionibus Aſtrologi expreſſè dicant, ſe non affirmare id tanquam certum, nihilominus non ſunt excuſandi, ſed puniendi canonicis pœnis. Ergo hæc Conſtitutio obligat tantùm in foro exteriori, non autem interiori, dum leges pœnales ſunt potiùs reſtringendæ quàm ampliandæ, ac ita videntur docere Valentia *2. 2. diſp. 6. q. 12. pun. 3.* Delrius *lib. 4. cap. 2. q. 3.* Naldus *in ſum. 11. Aſtrologus n. 4.* ac Delbene *loc. cit. n. 7.*

Attamen tutiùs, ac probabiliùs docent Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. cap 11. n. 30.* Sanchez *lib. 2. in decal. cap. 38. n. 34.* Farinacius *de hæret. q. 181. §. 1. n. 59.* Salas *p. 2. q. 9. ar. 5. tr. 5. diſp. 2. ſect. 3. n. 36.* Peyrinis *to. 2. in Conſt. 9. Pauli V §. 2. n. 24.* Conſtitutionem hanc Sixti V. obligare in foro exteriori, & interiori, etiamſi Aſtrologi aſſerant, ſe quod prædicunt, non affirmare certò; Quia Summus Pontifex utitur verbis præceptivis, nempe, *Apoſtolica autoritate ſtatuimus, & mandamus:* Vocat hujuſmodi divinationes, *deteſtanda ſcelera, & delicta:* declarat, *inventas fuiſſe à diabolo ad fidelium deceptionem, & ad Reipublicæ perniciem, ac eſſe multis ſuperſtitionis periculis expoſitas.* Ergo illas prohibet non modò ſub pœnis fori exterioris, ſed etiam ſub pœna peccati mortalis.

Neque obſtat, hanc Conſtitutionem vel non eſſe uſu receptam, vel ob deſuetudinem eſſe abrogatam. Quoniam Urbanus VIII. illam perpetuò approbavit, confirmavit, ac innovavit in ſua Conſtitutione Inſcrutabilis ſuperiùs adducta. Qua de re in ſequenti etiam conſultatione.

Ac ita, ut Aſtrologi, alijque divinatores non excuſantur à peccato, neque à dictis pœnis, etiam quando proteſtantur, ſe non affirmare certò, quod prænunciant. Quia his verbis malitioſè utuntur ad occultandam ſuam pernicioſam divinationem. Solent enim abſolutis verbis futura in particulari prædicere, vel occulta expreſſè revelare, ac poſtea ſubdere: ſed id non affirmare certò. Quibus verbis, ſi daretur

locus, nullus convinci posset, se esse superstitiosum divinatorem, neque Constitutionis Sixti V. transgressorem. Quia ipsi nunquam dicerent, hoc, vel illud infallibiliter, ac certò eventurum ad occultandum suam malitiam. Et ideo in eorum prædictione, etiam cum tali protestatione, non deest gravis culpa, neque excusantur à pœnis, ut notant Suarez, Sanchez, Salas, Peyrinis, & Farinacius locis allegatis.

Est autem advertendum ex hac Sixti Constitutione non esse prohibitum figuram erigere nativitatis alicujus. Nam prohibitum est judicare de futuris. Erectio autem figuræ est necessaria etiam ad prævidendum effectus naturales. Quod non est prohibitum. Censeo tamen prohibita esse judicia de fortuitis, quæ ex contingenti concursu causarum naturalium fiunt. Quia hæc sunt Dei propriè, nec possunt usurpari ab hominibus, sicque hujusmodi judicia facere, est divinatoriam artem illicitam exercere, & quod Dei est proprium usurpare.

Constitutio verò Urbani VIII. ejusque prohibitio non extenditur ad futurum Pontificem, sede vacante, sed solùm ad Pontificem actu viventem. Quia solùm loquitur de Pontifice pro tempore vivente. Sic enim in ea legitur §. 1. *qui de vita, aut morte Romani Pontificis pro tempore existentis, ejusque usque ad tertium gradum inclusivè consanguineorum.* Cùm autem hæc prohibitio sit pœnalis, non est extendenda plusquam verba præ se ferunt.

Seclusis verò personis expressis in Constitutione Urbani, possunt Astrologi aliis prædicere aliqua futura conjecturaliter. Quia prohibitio ac pœnæ dictæ Constitutionis non extenduntur ad prædictiones aliarum personarum. Et ideo quoad alias prædictiones conjecturales standum est, etiam post Constitutionem Urbani, juri communi, & Constitutioni Sixti V. Nec pœnæ dictæ Constitutionis Urbani procedunt contra inquirentes de affinibus Papæ, quia non continentur nomine consanguineorum, maximè in pœnalibus, Jo. Andr. *in cap. sciant cuncti de elect. in 6.* Specul. *tit. de rescript. præsent. §. ratione autem.* Notandum verò, quòd absolutio excommunicationum quæ in dicta Constitutione Urbani continentur, ita fuit in Brevi reformationis S. Pœnitentiariæ ab eodem Urbano reservata, ut S. Pœnitentiaria non possit absolvere prædictos inquirentes per media præfata. Quoad alios autem in dicta Constitutione comprehensos, non fuit reservata absolutio in illo Brevi.

Itaque Astrologi judiciarii, qui res occultas, vel pendentes à voluntate hominis, vel contingentes, ut certas, vel ut probabiles, futuras esse pronunciant, possunt puniri à Tribunali S. Officii ex citata Constitutione Sixti V. Nam, ut diximus, affirmare, quòd actiones humanæ pendeant ab astris, est gravis error in fide. Quia tollit liberum arbitrium, ac subdit voluntatem nostram ex necessitate influxibus cœlestibus & consequenter vitia omnia, & peccata non homini, sed cœlo, ejusque autori sunt tribuenda. Quod est hæreticum id dicere.

Consultatio CVIII.

An aliqua Prædictio ex astris prohibita sit jure tantùm positivo? Doctorum variæ sententiæ, de quibus singulis breviter disputatur. Vera sententia. Quomodo abjurare debeant Astrologi. Et an Sixtus V. prohibeat tantùm illicita, & mala per se, & sic malum esset secundum se, etiam prædicere non certò, & in communi libera, & fortuita.

Hic verè comprobatur illud effatum. Quot capita tot sententiæ. Raphaël Delatorre *in* 2. 2. *q.* 95. *art.* 5. *dub. un. disp.* 2. etsi censeat probabile, Sixtum V. ad occludendum os Astrologis, prohibuisse aliquod genus divinationis, aliàs licitum, nimirum faciendi judicia genethliaca, quibus de futuris contingentibus, successibus, fortuitisque casibus, aut actionibus, ex humana voluntate pendentibus, etiamsi non certò affirmare asserant, aut protestentur in communi alloqui. Hujus prohibitionis Urbanus VIII. rationem affert; quia iste modus pronunciandi pernicios us est Christianæ plebi, & ex eo sequuntur plurima incommoda, etiam sub eodem Urbano, unde puniti severissimè transgressores ultimo supplicio à suprema Inquisitione.

Probabilius tamen existimat, nihil prohiberi à Sixto in sua Constitutione, quod jure divino prohibebatur. Est autem, ac semper fuit intrinsecè malum ex astris, non solùm certò, sed etiam probabili conjectura prædicere futura merè contingentia in seipsis, sive illa sint actus humani, à libertate pendentes, sive eventus fortuiti, de quibus loquitur Sixtus.

Tradit autem Candidus *dub.* 6. effectus futuros, pendentes ex libero arbitrio prædici ab Astrologis astrologia judiciaria, tenuissima quadam conjectura, non esse illicitum, neque jure antiquo prohibitum. Quia conjecturalis, & tenuis quædam cognitio pendentium ex libero arbitrio, potest haberi ex astris, non autem certò. Jure autem novo per Constitutionem Sixti V. effectus fortuitos, & futura contingentia libera prædici ab Astrologis, etiam tenuissima quadam certitudine, interdicitur. Probat ex verbis illis Constitutionis: Etiamsi id non certò affirmare asserant, aut protestentur. Ac etiam quia hic modus pronunciandi futura, dependentia ex libero arbitrio, casusque fortuitos, est valde perniciosus, & expositus multis superstitionum periculis.

Diana *p.* 1. *tr.* 1. *miscel.* cum Suarez, & aliis tenet, valde probabile esse Sixti V. Constitutionem obligare duntaxat in foro exteriori. Unde quicquid licitum erat de jure veteri prædicere ante dictam Constitutionem, licitum etiam esse nunc in foro conscientiæ, seclusò scandalo. At severius, addit, ac verius est, affirmare illam obligare, etiam in foro conscientiæ. Habet enim lex ista in materia gravissima vim præcepti, eoque magis quia addita est excommunicatio ab Urbano VIII. Qui enim legit libros prohibitos de astrologia judiciaria, præter peccati mortalis reatum, Episcoporum arbitrio severè punitur ex Constitutione Pij IV. sub die 24. Martii 1564. Si autem libri contineant hæresim, eos scienter legentes, aut retinentes, sunt etiam excommunicati in Bulla Cœnæ *can.* 1. estque reservata summo Pontifici.

Idem Diana *loco citato*, ait, quòd Inquisitores cognoscunt de causis Astrologorum judiciariorum, quia eorum modus revelandi, est valde periculosus Reipublicæ, multis superstitionibus expositus, & ex occulta dæmonum societate pendere, præsumitur. Quod enim dicent, se eventus non certò affirmare, dicere videntur ad tegendas fraudes, & vitandas pœnas statutas.

Leonardus Lessius *de just. & jur. lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 6. existimat, si Astrologi prædicunt aliquid, maximè in particulari cùm circumstantiis, quarum non possunt reddere rationem, nisi ex regulis astrologiæ judiciariæ, *vers.* 9. quia hora nativitatis erat talis cœli cataslasis, non sunt excusandi, etiam si solùm dixerint, esse probabile, aut verisimile. Quia cùm revera nihil tale ex astris colligi possit, omnis talis prædictio

referenda eſt ad diſciplinam malignorum ſpirituum, & occultam eorum ſocietatem. Et ſane periculoſum eſt, putare regulas illas eſſe probabiles, cùm eadem ferè incommoda ſequantur, & ipſi Aſtrologi, quos Eccleſia damnat, ſæpe non plus dicant. Fatentur enim ſuas prædictiones non eſſe ſemper certas, & poſſe interdum aliter evenire. Nihilominus meritò rejiciuntur, tanquam impoſtores, & occulta commercia cùm dæmone habentes. Si verò ſolùm in genere pronuncient ita, ut probabilis ratio reddi poſſit ex ætate, diſpoſitione corporis, temperamento, conſuetudine vitæ, aut aëris affectione, quæ ex ſiderum concurſu, vel aſpectu proveniat, non ſunt condemnandi.

Zanardus in Director. *p.* 1. *præcept.* 1. *cap.* 5. *q.* 16. putat, quòd ſi aſtrologus judiciarius tantùm aſſerat, ſe credidiſſe, poſſe aſtra nos inclinare, ſed non cogere, quamvis ſubdatur judicio Inquiſitorum quoad inveſtigationem credulitatis; quia ex facto ſe reddit ſuſpectum, non tamen debet abjurare; quia rem indifferentem geſſit.

At perperam putat Zanardus. Nam committens factum hæreticale, ob quod reus redditur ſuſpectus alicujus hæreſis, ſi rectè reſpondeat, etiam in tortura, illi nullatenus adhæſiſſe, attamen abjurat de levi, vel de vehementi juxta quantitatem ſuſpicionis, provenientis ex indicijs, vel facto, dummodo illud fuerit confeſſus. Si autem fateretur, ſe adhæſiſſe, deberet abjurare de formali, ac ſubdi pœnis hæreticorum; ut qui accipit ſecundam uxorem, vivente prima, ſuſpectus redditur de hæreſi, quòd licita ſit polygamia. Quare, niſi ex ſuis defenſionibus, ignorantia, vel alia ratione excuſetur, abjurare ſolet de vehementi in Italia, in Hiſpania verò de levi. Si autem confiteatur tali errori adhæſiſſe, abjurat de formali. Ideo rectè in Inquiſitione Hiſpanica, referente Diana *ibidem* & ex eo Carena *p.* 2. *tit.* 12. §. 12. quidam clericus, qui prædixit tempus, genus & modum mortis Regis Francorum, abjuravit de levi, ſuſpenſus fuit ab ordinibus, ac privatus beneficijs, & à tota Hiſpania in exilium ejectus. Alius Clericus abjuravit etiam de levi, & per annum in monaſterium incluſus, inflicta ei etiam pœna pecuniaria. In Italia verò abjurarunt aliquando de vehementi, & condemnati ad triremes Aſtrologiam judiciariam exercentes juxta qualitatem perſonæ, quantitatem delictorum, ac pericula ex modo affirmandi certò, & in particulari

Duardus in Bullam Cœnæ *lib.* 2. *can.* 1. *q.* 22. *n.* 67. arbitratur prohiberi à Sixto V. artem aſtrologiæ judiciariæ circa ea, quæ naturaliter ſciri non poſſunt, ut declarat Quaranta *v. Aſtrologia judiciaria.* Additque ſi hujuſmodi Aſtrologi, & Chiromantici ex aſtrorum, manuumve inſpectione, aliquid neceſſariò futurum aſſerant, ſunt hæretici. Quia habent errorem in intellectu, & dæmonem conſulunt de ijs, quæ naturaliter ſcire non poſſunt. Secus autem ſi dæmonem conſulerent de præteritis, ac de præſentibus. Nam cùm hæc à dæmone ſciri poſſint, in hæreſim non incidunt, ut declarat Ugolinus *in explicatione ejuſdem canonis*, §. 2. Hæc Duardus.

At certè neuter per ſe hæreticus formaliter dicetur, & ſuſpectus etiam redditur de hæreſi, qui dæmonem conſulit de præteritis, ac de præſentibus. Et ideo interrogatur reus, an crediderit, licitum eſſe conſulere dæmonem? Quòd ſi fateatur, credidiſſe, abjurat de formali, ſin autem, adhuc abjurat, ſed de levi. Si verò quis affirmaret, futura libera neceſſariò evenire, deberet aliam hæreſim expreſſè, & in particulari abjurare, ac de illa interrogari, an illi adhæſerit. Poteſt namque eſſe, quòd aliquis Aſtrologus abſolutè ac certiſſimè affirmet, futura, etiam libera, & tamen non credat, quòd illa neceſſariò ſubdantur aſtris, ſed ex levitate protulerit, vel juxta regulas ſibi præſcriptas à magiſtris Aſtrologis, ſicut poteſt quis abſque neceſſitate comedere carnes diebus ab Eccleſia vetitis ex vitio gulæ, non adhærens hæreſi, & multi proferunt blaſphemias hæreticales, hæreſibus non adhærentes.

Cardinalis Toletus ſtatuit *lib.* 4. *cap.* 15. §. 6. his verbis: Non negamus poſſe naturales effectus per aſtrologiam ſciri, ut eclipces, pluvias futuras, & ſimilia, pariter complexiones, & inclinationes hominum. Cœli namque influunt in humana corpora. Subdit tamen, peccatum eſſe mortale uti aſtrologia ad cognoſcendum myſteria gratiæ, vel quæ ex libera voluntate hominis pendent, quaſi certò eventura ſint. Nec enim complexio hominis, neque cœlum, vel ulla creatura cogit voluntatem, & contingentia multis cauſis impediri poſſunt. Quòd ſi quis vellet cognoſcere quandoque contingens, vel liberum, judicando eſſe incerta, & poſſe non evenire, non eſt mortale, niſi cùm quis in ſuis actionibus utitur iſtis judicijs aſtrologorum, tanquam regula, nec quicquam vult facere, niſi illam conſulendo, iſte talis jam certam putat regulam. Semel autem, vel bis conſulere, & judicando eſſe rem incertam, & poſſe non evenire, veniale eſſet, & actus omnino otioſus. Quia nihil prorſus certitudinis tale habet judicium.

Hæc eadem confirmat Trullenchius *tom.* 1. *oper. moral. lib.* 1. *cap.* 10. *dub.* 4. ſupponendo cognitionem ex aſtris circa etiam naturales effectus, qui frequenter eveniunt, valde incertam eſſe hominibus, cùm pendeat ex concurſu, & aſpectu omnium aſtrorum ſimul, qui quovis momento variantur. Nec ſciri poteſt, an talis effectus proveniat à ſidere Veneris, anve Jovis. Eoque magis quia dependent etiam à cauſis ſubcœleſtibus efficientibus, & materialibus. Quare hujuſmodi res adeo incertas affirmare, vel credere, temeritas eſt, & imprudentia. Unde peccatum eſt temeritatis, aut levitatis, veniale quidem, niſi inde timeatur grave damnum. Addit autem, non eſſe per ſe malum, neque univerſaliter prohibitum prædicere ex aſtris inclinationem futuram pueri naſcentis; eſſet tamen temerarium id, tanquam certum, vel nimis probabile prædicere, ut cum communi ſententia Patrum, & Doctorum docet Suarez. Unde ait Leſſius *lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 6. mera amentia eſt ex aſpectu ſiderum, qui tempore nativitatis viget, velle de temperamento, vel affectu prolis judicare. Hoc tamen judicium, ſi ulteriùs non procedat, ſed ſiſtat in naturalibus affectibus, & inclinatione, non eſt damnatum per canones, aut leges, ſed permittitur, ſicut alia frivola, quæ per ſe noxia non ſunt, permittuntur. Tandem concludit: qui tantùm conjectat temperamentum, & inclinationes hominum, non autem futuros effectus contingentes, non agere contra Bullam Sixti V. Poteſt tamen agere contra prudentiam, & veritatem, ſi promittat certitudinem, vel ferat judicium abſolutum. Quòd ſi inclinationem, tanquam certam ex aſtris nunciaret, non careret culpa, & immineret periculum introducendi aliquam ſuperſtitionem, quæ involvit etiam prædictionem actuum humanorum.

Ex quibus contra ipſum probatur, agere in conſtitutionem Sixti, & non ſolùm contra prudentiam, & veritatem, ſed etiam contra religionem. Exponit enim ſe periculo judicandi de actibus humanis, cùm pauciſſimi dominentur aſtris, & plures ſequantur inclinationes.

Ghetius *v. Aſtrologia*, ſuppoſitis allatis Conſtitutionibus, decernit juxta doctrinam D. Thomæ Sixtum V. excipere futuros eventus neceſſarios, vel frequenter ex naturalibus cauſis provenientes. Quare ſic præcognoſcere, non erit malum, ac illicitum, ſicut ait, nec eſt illicitum cognoſcere per hujuſmodi cœleſtes cauſas complexiones, & inclinationes hominum,

hominum. Hæc enim vocatur Aſtrologia naturalis.

Sotus *lib.* 8. *de juſt. & jur. q.* 3. *ar.* 2. ait ex D. Thoma, licitum eſſe per aſtrorum inſpectionem de effectibus naturalibus, quæ ordinario naturæ curſu fiunt, aliquod judicium ferre, ut de ſerenitatibus, de pluviis, deque id genus aliis. Hoc enim eſt de effectibus per proprias cauſas judicare. At de contingentibus effectibus, ac de his, quæ in noſtro ſunt arbitrio per aſtrorum conſiderationem, non poteſt judicium, niſi fallaciſſimum ferri.

Rodriquez verò, *tom.* 1. *ſum.* ac Valentia. 2. 2. *diſp.* 6. *q.* 12. *pun.* 3. tenent, non eſſe illicitam prædictionem Aſtrologiæ judiciariæ conjecturaliter, & non certò, attribuuntque id D. Thomæ *d. q.* 95. *ar.* 5. & Abbati *in cap.* 2. *n.* 7. *de ſortileg.* Poteſt enim naturaliter conjecturalis aliqua notitia, etiam liberorum quodammodo ex ſyderibus haberi abſque auxilio dæmonis aut pacto tacito cum eo. Quod approbat Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 38. & placet Salello, qui in hunc ſenſum declarat Valentiam, & Delrium, cum hac tamen limitatione, quòd tàlium contingentium liberorum prædictio ſit cum ſola tenuiſſima conjectura, & non abſolutè, aut cùm majori probabilitate, quàm per aſtra ſciri poſſunt: ſic enim inveſtigans, ac prædicens non cenſetur tacitè uti diſciplina dæmonis, aut velle circa illa ab eo edoceri. Additque idem Salelles, hoc tantùm valere, attento jure antiquo, non poſt Conſtitutionem Sixti V. decernentis etiamſi non certò affirmare aſſerant aut proteſtentur.

Porrò etſi Conſtitutio Sixti V. poſt Cajetanum emanaverit, aliqua tamen ipſe *præfato art.* 5. adnotavit, quæ ad hanc rem conducunt, quòd nempe licitè Eccleſia præcipit abſtinere à licito uſu Aſtrologiæ, ſomniorum, chiromantiæ, & hujuſmodi in prænunciationibus propter periculum declinandi in uſum illicitum, ſicut accidit in uſu juramenti, & ſortium, quas prohibet *in cap. ult. de ſortileg.* quia debet eligi melior. In qua materia prohibitæ ſunt, addit Cajetanus, quia malæ ſecundum ſe. Simileque ſubdit, eſt in prohibitione ſortium ex paginis Evangelicis quoad ſecularia negotia, propter ſcilicet divinam irreverentiam, ut Auguſtinus tradit 26. *q.* 2. Conatur autem Cajetanus multis probare, omnes prohibitiones Eccleſiæ intelligendas eſſe de vanis, aut ſuperſtitioſis, aut malis, licet ipſa moneat, ne Chriſtiani in hujuſmodi etiam licitis ſe implicent, ne paulatim declinent in pernicioſa.

Difficultas autem eſt, an Sixtus V. prohibeat tantùm illicita, & mala per ſe adeo, ut malum ſit ſecundum ſe, etiam prædicere non certò atque in communi, libera, & fortuita, quæ ipſe prohibet in ſua Conſtitutione?

Suarez *to.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* 11. *n.* 12. ait, de prædictione temperamenti pueri, & ejus naturali inclinatione ex conſtellatione illius, videri à Sixto V. prohibitam, dùm ſolùm excipit judicia, quæ ad navigationem, agriculturam, & rem medicam pertinent. Ad hæc autem non pertinet judicium de temperamentis, & inclinationibus infantum, ſtatimque ſubdit, in rigore non videri omninò prohibitum quoad id, quòd per ſe malum non eſt, quia ſubijciuntur hæc verba: aut facientes judicia, & nativitates hominum, quibus de futuris contingentibus, ſucceſſibus &c. aliquid affirmare audeant, etiamſi non certò ſe id affirmare aſſerant, aut proteſtentur. Itaque niſi prædicentur futura in ſe ac determinatè, non habet locum illa prohibitio. Qui autem ſolùm conjectat temperamentum, & inclinationem, nihilque aliud prædicit, non pronunciat futura contingentia, neque caſus fortuitos. Atque adeo non agit propriè contra hanc prohibitionem; aget tamen contra prudentiam, & veritatem, ſi certitudinem promittat, vel definitum judicium ferat abſolutè, ſed ad ſummum ſuſpicionem, vel judicium limitatum, videlicet horoſcopum hunc promittere, vel aliud quidpiam. Unde *n.* 29. condemnat prædicentes ſimpliciter, & futura in particulari fortuita & libera, affirmando, & credenda proponendo, non certò, ſed tantùm ſecundùm moralem, & probabilem conjecturam.

Torreblanca *lib.* 7. *ſpirit. cap.* 5. aſſerit, pactum intervenire implicitum, vel explicitum ſi quis conſulat de futuris non neceſſariis, aut contingentibus aſtrologos, eiſque fidem adhibeat juxta illud Exodi 13. *etiamſi dixerint vobis, & ita eveniat, ne credatis*; quoniam nititur ille id addiſcere per cauſas non naturales, quòd nec virtute innata, neque divina diſpoſitione, neque artificiali modo aliquis conſequi poteſt. Quare concludit, quòd omnis Aſtrologia divinatoria, quæ ex cœlorum incurſu, ac influxu aſtrorum futura rimatur, non ſolùm contingentia, quæ ex Dei pendent prædeſtinatione, ſed etiam neceſſaria, quæ ex aliis cauſis dependent, ut filios, fortunas, dignitates, honores, vel quid ſimile, prohibita eſt omni jure, & ratione.

Carena *p.* 2. *tit.* 12. §. 12. circa Conſtitutionem Urbani VIII. ait, quòd faciens judicium ſuper genituris ſummi Pontificis, ac ſuper infirmitatibus futuris ex malis directionibus ſubijciatur illius pœnis. Quia Conſtitutio generaliter loquitur ſuper vita, & morte, & rationes Conſtitutionis, nempe ſcandalum Chriſti fidelium, ac Reipublicæ, ac quies hominum, eorum præſertim, qui inquieti ex omnibus novandarum rerum occaſionem accipiunt, in hiſce prædictionibus, quamvis aliàs eſſent de ſe licitæ, infirmitatem, æquè militant. Et quia hæc Conſtitutio, uti favorabilis animabus, Reipublicæ, totique Eccleſiæ Dei, amplianda eſt, ut comprehendat quæcumque judicia, & quasliber prædictiones aſtrologicas.

Salelles denique *tom.* 1. *regula* 115. *n.* 104. adſtruit poſt Conſtitutionem Sixti, quòd ſi Aſtrologus judiciarius non certò, ſed tantùm conjecturaliter pronunciat, ſubijcitur juriſdictioni Inquiſitorum, cùm Sixtus quemlibet uſum aſtrologiæ judiciariæ ſubijciat, concluditque & cùm Sanchez contra Suarez præfatam Conſtitutionem obligare etiam in foro conſcientiæ. At Suarez ibidem *n.* 108. loquitur de illo, qui extrinſecus profert abſolutè futura, licet proteſtetur ſe non certò, & ita etiam credat, & concludit, puniendum talem in foro Eccleſiæ juxta memoratam Conſtitutionem. Non autem negat Suarez, ut illi imponit Salelles, peccare in foro interiori. Imo inquit *in fine* §. 20. reperiri culpam in tali prædictione, ſaltem ratione ſcandali, ac prohibitionis Eccleſiæ. Additque ulterius §. *ſeq.* quòd ſi quis interiùs non plus intendat, quàm verbis proferre, & declarat, cùm dicit, ſe id non affirmare, ut certum, ſed ut probabile, ſuperſtitioſè agit, & aliquam culpam ſuperſtitioſæ divinationis committit.

Hac in re advertendum eſt, pluca eſſe mala, quia prohibita, ut lignum vitæ Paradiſi, ac ſæpe Principes plura prohibent, quæ ſecundum ſe mala non ſunt. Comedere carnes diebus vetitis ab Eccleſia, non eſt ex ſe malum. Non enim quòd intrat per os, coinquinat, animam; ſed ut ab Eccleſia prohibetur. Alia prohibita ſunt, quia mala, ut ſimplex fornicatio, quicquid hæreticè effutiant nonnulli fornicarii. Prohibetur enim in præceptis decalogi, & ab Apoſtolo inter ex ſe mala enumeratur, ut fuſè Sylvius *in* 2. 2. Aſtrologia autem judiciaria certò, & in particulari judicans fortuita,

&

& libera futura, eſt ex ſe mala, ſuperſtitioſa, inanis, falſa, non autem illa quæ prædicit cùm formidine in communi libera quoad inclinationem, & fortuita quoad conjecturas. Aſtrologiam verò naturalem non eſſe ex ſe malam, docent D. Thomas, Cajetanus, aliique Theologi, cujus nomine non ſolùm intelligitur ea, quæ ad agriculturam, nauticam ac medicam artem pertinet, ac prænotio futurorum neceſſariorum, ac naturalium eventuum in ſubcœleſtibus, ſed etiam ex aſtris prænotio incerta, & in communi de inclinationibus hominum, quæ tamen fallaciſſima eſt, etiam quoad fortuita, ita quidem, ut vix conjecturæ, ac ſuſpicionis nomen obtineat. Quare ſi quis certò vel in particulari illa prædiceret, jam eſſet aſtrologia judiciaria, ex ſe mala, ſuperſtitioſa, in quam ſe ingerit Dæmon. Dubium autem eſt, an hanc ſolum prohibuerint Sixtus, & Urbanus, quæ per ſe mala eſt, an etiam illam, quæ per ſe non eſt mala, ſed propter ſcandala, & pericula, quæ ex illa emergunt, & quia plures malè ea utuntur; ut proinde Chryſoſtomus dicat *hom.* 10. *in Matth.* eas ſolùm artes oportet vocare, quæ neceſſariorum, & earum, quæ continent vitam noſtram, ſunt tributivæ, & conſtructivæ. Si tamen operibus alicujus artis pluries aliqui malè uterentur, quamvis de ſe non ſint illicitæ, ſunt tamen per Officium Principis à civitate extirpandæ ſecundum documenta Platonis; quantò magis prohiberi poſſet conjectatio iſta aſtrologica adeo ſubtilis, quæ ideo nec ſcientiæ, neque artis nomen meretur, neque utilitatem aliquam affert hominibus, imò potius afflictionem, & ſolùm quandam curioſitatem?

Primùm autem egiſſe memoratos Pontifices, videtur manifeſtè colligi ex eorum Conſtitutionibus. Uterque enim Pontifex præſupponere videtur ſub inicio ſuæ Conſtitutionis contra de ſe mala decernere. *Volentes*, ait Sixtus, *prædictæ falſæ credulitatis, ac hujuſmodi illicitarum divinationum, ac ſuperſtitionum deteſtabili ſtudio, & execrandis flagitiis, ac impuritatibus occurrere, mandamus, ut contra quoſcumque dictæ judiciariæ Aſtrologiæ artem, præterquam circa agriculturam, navigationem, & rem medicam, in poſterum exercentes, aut facientes judicia, & nativitates hominum, quibus de futuris contingentibus &c. affirmare audent.* Affirmare autem eſt certò aſſeverare. Præterea innititur decreto S. Concilij Tridentini, quo decernitur, certò aliquid eventurum affirmare audent. Tandem ſubdit Sixtus. *Qui ſupradictas vanas fallaces, & perniciosas divinandi artes, ſive ſcientias exercere profitentur.* Unde videtur prohibere tantùm artes fallaces, & aſtrologiam judiciariam, quamvis proteſtentur, ſe non certò affirmare, en in particulari quidem. At aſtrologia non judiciaria vera eſt ſuo modo apud omnes Doctores, dummodo modum non excedat.

Idque confirmatur. Nam Pontifex, nominatis præfatis artibus, alijſque ſortilegiis, ait: *Et ſuperſtitionibus non ſine dæmonum ſaltem occulta ſocietate operam dare.* Ergo de ſortilegiis, ac ſuperſtitioſis artibus loquitur, non de bonis ſecundum ſe, quales ſunt phyſionomia phyſica, & aſtrologia de inclinationibus, & in communi, ac non certò, quemadmodum ſe loqui declarat de operam dantibus aleis, ac ſortibus illicitis taxillorum, granorum triticeorum, vel fabarum jactu. Unde taxillis uti, ac ſortibus licitis non eſt malum nec prohibitum. Alia etiam, quæ prohibet ut Necromantia, Onyromantia, & ſimilia ſunt de ſe mala, & ſuperſtitioſa. Hoc ipſum conſiderari poteſt in Conſtitutione Urbani. Nam etiam attendere auſpicium naturale ex inſtinctu animalium non eſt malum.

E contra verò videtur ſecundum comprobari. Excipit enim Pontifex pronoſtica de agricultura, navigatione, & re medica. Exceptio autem firmat regulam in contrarium. Atque adeo omnem aliam prædictionem ex aſtris prohibet. At ita videtur obſervari ab aliquibus Ordinarijs, nec ullam, præter dictam prænotionem aſtrologicam admittunt ijdem Pontifices. Nam etiam prænotiones certò, & affirmatè prodere, ad aſtrologiam judiciariam pertinet, multoque magis in ſpeciali de liberis affirmare, etſi non certò ſe affirmare dicant. Hæc enim eſt vera doctrina D. Thomæ, ſuperius allata, per quam decreverunt Pontifices, & Concilia poſt D. Thomam congregata, ut poſt Baronium probat Bieſcas *in apologia peculiari*

Sunt autem nonnulli, qui autumant, non eſſe peccatum prædicere in particulari futura memorata non certò, ſed ſecundùm moralem, ac probabilem conjecturam; quia nec de ſe malum eſt, nec quia prohibitum. Pro hac ſententia refert Salelles Rodriguez, Sanchez, Delrium Abbatem *in cap.* 2. *n.* 7. *de ſortileg.* eoſque ſequitur ex jure antiquo ante Conſtitutionem Sixti. Sed jam multò antea idipſum decreverat Alexander Tertius, additque in illam inclinare D. Thomam in fine *ar.* 5. Et probant, quia conjecturalis notitia haberi poteſt ex his cauſis, nec ſequuntur incommoda modò adducta, quia non aufertur liberum arbitrium, neque inducitur fatum. Unde credunt, à Sixto V. tantummodo prohiberi, quod de ſe malum eſt.

At verò D. Thomas, ut liquet ex locis ſuperiùs allegatis, admittit tantùm prædictionem in univerſali, nunquam in particulari, ac determinatè, & abſolutè prolatam. Sic etiam Gloſſa ad Panormitanum *in d. cap.* 2. *de ſortileg.* ubi probatur *ex can. illos planetarios* 26. *q.* 2. ex quo Auguſtinus affirmat, Chriſtianam pietatem repellere, ideo damnat omnem conſultationem omnium Aſtrologorum. Si autem poſſet expectari ſaltem probabilis notitia ſine peccato, non eſſet damnanda hæc conſultatio; quia in hominibus probabilis notitia poteſt ad plura eſſe utilis, idcirco abſque peccato ex naturalibus cauſis inquiritur. Id ſequitur Suarez *loc. cit. n.* 29. Sylvius, ac Serra *ibidem*, exiſtimans, Sixtum V. nihil prohibuiſſe, quod per ſe non erat malum, ac ſuperſtitioſum, ſubdens, hanc prædictionem futurorum dubiam, & formidoloſam, non quidem ex aſtris immediatè, ſed ex complexionibus, inclinationibus, & paſſionibus, non eſſe malam, neque ex ea ſequi aliquod incommodum, cùm non ſupponat aſtra eſſe cauſas, aut ſigna actuum humanorum.

Alii autem cenſent, Sixtum V. prohibuiſſe omnem prædictionem, præter nauticam, medicam, colonicam, etiamſi conjecturalis ſit, & mediata ex aſtris, non quia mala ex ſe ſit, ſed ad obſtruendum os Aſtrologis, & ob plura incommoda, quæ enarrantur in Conſtitutione Urbani, ac præcipuè, quia dicentes, ſe non certò affirmare, quæ prædicunt, id proteſtantur ad occultandum divinationis malitiam.

Ex his igitur multiplex difficultas inſurgit, an ſcilicet divinatio non certa, ſed conjecturalis ſit de ſe mala? Tunc enim abſque dubio tenendum eſt, à Sixto V. prohibitam eſſe; quia contra pravos Aſtrologos acriter invehitur. Si autem non ſit de ſe mala, eſſet prohibita ſolùm ex jure poſitivo, & tunc etiam dubitatur, an eſſet prohibita ſolùm in foro exteriori, an item in foro conſcientiæ. Quod adhuc bifariam poteſt explicari; nempe ſi pronunciet abſolutè, & in particulari futura, proteſtetur tamen, ſe non certò prædicere, & tunc, an in foro

exteriori puniendi sint, an etiam peccent in foro interiori.

Quare asſero primò. Per se malum est prædicere futura in particulari absolutè, quamvis probabiliter tantùm. Quia ex solis astris, vel aliis haberi nequit talis notitia futurorum, vel occultorum ita probabilis, ut ad determinatum judicium in singulari pronunciandum sufficiat, ita esse futurum in particulari. Qui autem hoc modo illa prædicit, vel hac intentione investigat, saltem hanc determinatam notitiam humanam talium futurorum inquirit. Atque adeo tacitè vult ex disciplina dæmonis illam adipisci, cùm ex astris, & aliis, neque ut causis, neque ut signis, possit judicium tale probabile fieri. Non enim dixisset Hieremias, à signis cœli nolite metuere, si ex iis tale signum probabile ferri posset. Tunc enim rationabiliter timerentur. Unde sequitur prohibitam esse hanc prædictionem à Summis Pontificibus Sixto & Urbano, secus si aliæ considerentur circumstantiæ, & causæ particulares. Talium namque observatio non est appellanda divinatio, sed intelligentia, sive providentia. Si autem simul cùm aliis conjecturis attendatur astrorum aspectus, quatenus aliquid, saltem mediatè, ac indirectè ad id conducere potest, jam id non pertinet ad superstitionem, sed ad naturalem astrologiam, quæ à Sixto V. & à D. Thoma approbatur.

Asſero secundò. Prædicere futura in universali, non absolutè, sed quoad inclinationes, & habilitates ex minima conjectura, quæ vix ad suspicionem reducitur, non est per se malum. Patet id ex D. Thoma, & superiùs adductis.

Asſero tertiò. Sixtus V. non prohibuit hanc prædictionem licitam, sed tantùm illam, quæ de se mala est. Nam videtur superstitiosa appellare, quæ prohibet, fallacia dæmonis, &c. ex pacto explicito, vel implicito; naturalem verò omnem approbat. Hæc autem est prædictio naturalis, neque extenditur ultra quàm possit naturaliter conjici ex astris mediatè, ac immediatè ex complexionibus, inclinationibus, habilitatibus, proprietatibus naturalibus in universali.

Asſero quartò. Probabilis aliquorum sententia est, Sixtum prohibuisse etiam astrologiam, aliàs licitam ad tollenda plura incommoda, quæ ex abusu illius sequuntur in Republica Christiana; unde potest prohiberi naturalis magia, vel alia vera scientia, ob damna, quæ sequerentur ex malitia hominum. Et quoniam Sixti Constitutionem confirmat & ampliat Urbanus, hujus Constitutio posset probabiliter eodem modo interpretationem accipere; ideoque speciatim declarat in procemio damna, & incommoda, quæ inde proveniunt Reipublicæ Christianæ. Idque colligitur etiam ex eo, quia commisit Urbanus inquirentes de statu Reipublicæ Christianæ, vel Sedis Apostolicæ, vel de vita & morte Romani Pontificis pro tempore existentis, vel ejus consanguineorum usque ad tertium gradum, etiam Gubernatori Urbis, & Legatis, vel Præsidibus Provinciarum in temporalibus, cùm astrologia per se mala, deberet tantùm committi Cardinali Vicario in Urbe, Ordinariis extra Urbem, & ubique Inquisitoribus, quia saltem importat superstitionem simplicem, & pactum tacitum cùm dæmone. Posset tamen dici, hoc actum propter enormitatem criminis. Ita quoque contra nefandum scelus in Hispania datur præventio cuilibet Judici seculari, Ordinario, Inquisitori, ne delicta enormia maneant impunita. Eoque magis quia, omnes Judices, delegati ab Urbano sunt Ecclesiastici, immo in dignitate Ecclesiastica constituti, & dum causa ad fidem quodammodo pertinet, credimus posse avocari à supremo Tribunali S. Officii, tum præcipuè propter abjurationem. Tum quoad interrogatoria circa credulitatem & abjurationem, quæ sunt munia propria S. Officii, & Ordinarii. Et tum quia in S. Officio causæ agitantur cum rerum secreto, & maxima integritate, nec esset dimidianda causa, vel bis judicandum in idipsum. Hac de causa Pontifices Pius IV. & Gregorius XIII. teste Maura *sect.* 3. *cap.* 1. instantibus Regibus, in Hispania subjecerunt crimen nefandum S. Officio. Quoniam, subdit, per seculares potestates non ita bene ad eradicationem totalem perveniretur.

Asſero quintò. In casu dictæ quartæ assertionis Constitutio Sixti V. & Urbani VIII. obligat non solum in foro exteriori, sed etiam in interiori. Contrarium imponit Salelles Suaresio, tradit tamen illud Diana. De primo non est difficultas, cùm pœnæ imponuntur pro foro, de quo judicat Ecclesia, quia prohibetur, quod per se malum est. Secundum, præter alias dicta, probatur, quia hæ Constitutiones habent vim præcepti, ut patet ex earum gravibus verbis. Quòd verum est, sive exteriùs tantùm proferatur absque interiori intentione, & credulitate, sive cùm illa. Prohibetur namque exteriùs judicium futurorum in particulari, & subjicitur pœnis, vel noviter declaratur subjectum illis, ac Censoribus fidei, & Ordinariis, etiamsi de jure & consuetudine non subijceretur, declarando, vel ampliando, aut confirmando. Nec protestatio juvat, quia semper præsumitur ea verba proferri ad occultandam malitiam, vel quia illa est vera divinatio.

Asſero sextò. Amplianda videtur Constitutio Urbani VIII. de prædictionibus infirmitatum personarum, quas speciatim nominat. Quia hæc Constitutio est favorabilis animabus, Reipublicæ ac toti Ecclesiæ Dei, ut constat ex ejus procemio, ideoque sic amplianda est, ac extendenda, ut comprehendat quæcumque judicia, & prædictiones astrologicas, etiam infirmitatem personarum, de quibus loquitur Pontifex. Sunt enim viæ ad mortem. Idemque ferè videtur judicium ac eadem ferè sequuntur incommoda, ut observatum fuit hac de causa in Pontificatu ejusdem Urbani.

Non tamen est prohibitum conijcere de prædictis personis ex causis naturalibus, ut ex physiognomia naturali, ex modo vivendi, ex temperamento, ex infirmitatibus cùm prudenti, ac experto judicio juxta superiùs dicta. Hæc enim non est divinatio, sed naturalis ac prudens prænotio. Non esset tamen inconveniens, etiamsi aliàs esset licita hujusmodi prædictio, quòd prohibeatur justis de causis. Posse autem prohiberi magiam naturalem, vel aliam scientiam, si inde Reipublicæ mala provenirent, ut plerumque sequuntur ex ejusmodi judiciis circa vitam, mortem, ac infirmitates Pontificum, jam dictum est.

Asſero septimò. Urbanus VIII. Constitutionem Sixti V. confirmavit, innovavit, & ampliavit, pœnasque gravissimas imposuit quoad casus expressos propter pericula, & scandala. Unde aliqui Constitutionem interpretantur, etiamsi judicia non fiant determinatè, & affirmativè, ac in particulari, ut tollatur omnis occasio scandalorum.

Asſero denique. Probabilius videtur, Urbanum VIII. ac Sixtum V. decrevisse contra Astrologiam judiciariam, quæ est per se mala, etiamsi Astrologus dicat, se non certò affirmare. Patet ex ipsa Constitutione. Nam in procemio ait, nefaria curiositate explorare. Ergo loquitur de Astrologia, quæ de se mala est. Et *in* §. 1. se remittit ad Constitutionem

ſtitutionem Sixti, quæ, ut annotavimus, ſe declarat loqui de divinatione propriè dicta, & conſequenter de ſuperſtioſa, ideoque de per ſe mala. Atque iccirco, ait Sixtus, prædictionem nauticam, medicam, colonicam non eſſe divinationem. Additque Urbanus: judicium ferre præſumant. Et poſtea: vanam fatidicorum exiſtimationem aucupantes, in deplorandam animarum ſuarum perditionem, &c. Vanam dicit, qua, ut utili utuntur Aſtrologi. Igitur ſuperſtitioſa. In §. 2. ſubiungit: Quos Dei reſpectus non continet in officio. In §. 3. mathematicos, ariolos, aruſpices, vaticinatoreſque nuncupatos, vel alios aſtrologiam judiciariam exercentes. Et poſt pauca eadem repetit, quæ proculdubio de divinatione propriè dicta accipi debent. Nonnulli etiam id probare conantur, quia in §. 5. has cauſas remittit Ordinariis, & ubique locorum Inquiſitoribus. Unde creditur, ſaltem de ſuperſtitionibus ſimplicibus agere. Eoque magis, quia circa hæc aufert Juriſdictionem Superioribus Regularibus, quòd item factum circa cauſas ad S. Officium pertinentes. At hæc ratio non eſt firma. Nam S. Tribunali S. Officii committuntur etiam cauſæ, quæ ad hæreſim vel ſuperſtitionem nullo modo ſpectant. Et quia caſus eſt graviſſimus, ideò ijs committitur privativè quoad Regularium Superiores, ſicut & de aliis caſibus contingit; præſertim autem quia magna ex parte Aſtrologi judiciarij ſunt de hæreſi ſuſpecti, cùm de actibus liberis firmiſſimè aſſeverant, & judicia ferunt. Unde ex hoc præcipuè poſt Paulum V. ſublata eſt Regularium Ordinariis facultas procedendi.

Consultatio CIX.

De Arte notoria. Quid ea ſit? An, & quatenus licita, vana, ſuperſtitioſa? De arte Paulina! Quomodo differat à notoria. Iterum de Kabala. Ad quas ſuperſtitiones pertineat? Quomodo abjurare debeant? Alia.

Divus Thomas 2. 2. q 169. *ar.* 2. *ad* 4. docens, quænam artes ſint licitæ, & illicitæ: illas artes eſſe illicitas, ait, quæ faciunt aliqua opera, quibus homines uti non poſſunt abſque peccato, & conſequenter artifices ea faciendo peccarent, quia præbent directè aliis occaſionem peccandi. Ut ſi quis fabricaret idolum, vel aliud ad cultum idololatriæ pertinens. Si qua verò ars eſt, cujus operibus homines poſſunt bene, vel male uti, ſicut ſunt gladii, ſagittæ, aliaque hujuſmodi, uſus talium artium non eſt peccatum, & hæ ſolum vocandæ ſunt artes ex Chryſoſtomo *hom.* 50. *in Matth.* cujus verba alibi retulimus, ibique concludit D. Thomas: Ergo mulieres licitè ſe poſſunt ornare, vel ut conſervent decentiam ſui ſtatus, vel etiam aliquid ſuperaddere, ut placeant viris. Unde artifices talium ornamentorum non peccant in uſu talis artis, niſi fortè inveniendo aliqua ſuperflua & curioſa, quod peccatum veniale judicat *ibidem* Cajetanus cùm Sylveſtro. Quare idem Chryſoſtomus *loc. cit.* ait, quòd ab arte calceorum, & textorum multa abſcindere oportet. Etenim ad luxuriam deduxerunt, neceſſitatem ejus corrumpentes, artem arti male commiſcentes.

Docet verè *eadem* 2. 2. q. 95, *ar.* 1. *ad* 2. & quo. *lib.* 4. *ar.* 16. *ad* 1. & 2. magicas artes, etſi eſſent ſcientiæ, non autem fallaciæ dæmonum, adhuc meritò prohiberi. *Et q.* 96. *ejuſdem* 2. 2. *ar.* 1. *in corp.* tradit, quòd, licet dæmones poſſint verbis, hominibus colloquentes exprimere aliqua ſcientiarum documenta, id tamen non quæritur per artem notoriam, ubi addit Cajetanus: Etſi hoc quæreretur, adhuc ars eſſet illicita; quia uteretur mediis illicitis, nempe dæmone doctore, & conſequenter ex illius ſocietate. Eſſet tamen efficax ſecundum poteſtatem naturalem dæmonis, qui, ſi Deus permitteret, poſſet meliùs, & faciliùs quocumque philoſopho, aut aſtrologo aliquem docere.

At ſi primo, ac ſecundo modo procuretur ſcientiam haberi, ſpectat ad magiam ſuperſtitioſam, & dæmoniacam. Et de hac loquitur D. Thomas. Si verò per infuſionem, pertinet ad tentationem Dei, ut declarat Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* 15. Quoniam ab eo petitur miraculum, ſive opus ſupernaturale ſine cauſa, vel neceſſitate; ac etiam pertinet ad cultum indiſcretum, & vanum, non tamen falſum, quia revera ibi non colitur alius Deus, ſed verus, indebito tamen modo. Si autem acquiritur per modum artis, quaſi illa habeat vim infundendi ſcientiam ſub certis regulis, ac præceptis infallibiliter, jam includitur ſuperſtitio, præter periculum, ſi eſſet præviſum. Ingerit enim ſe dæmon in tales vanitates. Si id tandem fieret ſine aliqua arte, vel regulis infallibilibus ad hoc inſtitutis, ac ſine inſtinctu Dei peculiari, & abſque cauſa neceſſaria, eſſet tentatio Dei, vel improbus cultus, præſertim quia ſupponitur, non adhiberi induſtriam, ſtudium, ac deligentiam, quam ex parte ſua poſſet adhibere.

Quòd autem primò & ſecundò modo ad magiam ſuperſtitioſam pertineat, liquet ex ſæpius dictis. Utitur namque vanis obſervationibus, non ut cauſis, ſed ut ſignis ſupervacaneis, atque adeo ſunt ſigna, quæ pertinent ad pacta ſignificationum cum dæmone inita, & utroque modo poteſt exerceri ars notoria; ſed plerumque fit tertio modo. Unde ſic illam deſcribit D. Thomas *cit. q.* 96. *ar.* 1. eſt ars, quæ per quaſdam obſervationes, per quædam jejunia, per quaſdam orationes ad Deum, & figurarum inſpectiones, ac prolationes ignotorum verborum, per potionem certi liquoris, ſubitam, ſive extraordinariam ſcientiæ acquiſitionem promittit. Subditque: Ars notoria penitus eſt fugienda à Chriſtiano, ſicut aliæ artes nugatoriæ, vel noxiæ ſuperſtitionis.

Cur autem dicatur ars notoria, non tradunt Doctores: Puto autem ita dici, quia per quaſdam notas, & figuras procuratur, etſi alia ſuperſtitioſè hoc etiam modo inquirantur. Dæmon enim fingens infundere ſcientiam, quod non poteſt in notis ipſis, vel figuris, quaſi ſcribens, vel phantaſiæ phantaſmata aptans, quaſi loquens, arcana ſcientiæ facit apparere, ac ſi ſcientia eſſet infuſa, quod duntaxat poteſt Deus facere, cùm dæmon non poteſt agere immediatè in animam, vel ejus potentias, nedum in voluntatem, ſed neque in intellectum, cui à Deo infunditur ſcientia. Vocatur etiam hæc ars notoria *Clavicula Salomonis* ad ſimilitudinem ſcientiæ, quæ Salomoni fuit infuſa.

Hac in re notandum eſt ex D. Thoma, artem notoriam illam dici, quam, traditis quibuſdam præceptis, ac regulis obſervandis, pollicentur ejus magiſtri ſtatim, & quaſi per infuſionem inſtar ſcientiæ Salomonis, Prophetarum & Apoſtolorum aliis tradituram. Quare minùs rectè Torreblanca in hoc diſtinguit illam ab arte Paulina. Ea triplex eſt. Altera utens obſervationibus merè ſuperſtitioſis, quæ nullam ex ſe obtinent efficaciam ad docendum homines, nimirum inſpectione aliquarum figurarum,

prolatione

prolatione verborum ignotorum, ac similium. Alia utitur quibusdam observationibus ex se pijs, ut jejuniis, ac precibus, ad infusionem scientiæ subitaneam directis. Tertia medium locum obtinet, superstitiosis, ac pijs simul utens, quæ frequentior est. Præmittunt enim sacram generalem peccatorum confessionem, Eucharistiæ assiduam susceptionem, jejunia plurima, psalmos pœnitentiales, à negotijs mundanis feriari, & tandem quasdam orationes certis quibusdam diebus, ac horis proferre, figuris quibusdam inspectis, & adoratis Sole, ac Luna in certis aspectibus constitutis cùm alijs superstitionibus, quæ in arte Almadel, Paulina, sive revelationum habentur. Talem Directorium Inquisit. Pegna, alijque Autores graves ajunt fuisse scientiam Raymundi Lulli, etsi alij contendant illam à Christo accepisse, pro quo martyr obijt.

Petrus autem Cirvelo *in lib. de superstitione p. 3. cap.* 1. refert, quendam juvenem, dum fere omnes observationes ad artem notoriam adipiscendam, compleviſſet, in campo magno existens, pronuncians hymnum: Veni Sancte Spiritus, à dæmone in turbine fuisse arreptum, per terram deductum, vix à morte ereptum, gravi, & continua imbecillitate postea, & ægritudine afflictum. Quare alij perterriti, vanitatem artis notoriæ cognoscentes, abominati sunt; traduntque communiter Doctores, eos, qui hujusmodi arti vacant, tandem dementatos, debilitatos, & ægritudinibus varijs afflictos fuisse. Videatur Lavater. *lib. de spectr. cap.* 14. Quòd etiam fatentur Reges Hispani *lib.* 2. *leg. tit.* 23. *p.* 7. his verbis: De manera, que algunos dellos mueren, o quedan locos, o desmorindos. Quare damnata Parisiis anno 1320. Falsò tribuitur hæc Ars Salomoni, ut patet ex libro de illa edito, & à B. Pio V. damnato. Describrit fusè, inconsultè tamen ac temerè Cirvelus *in apolog. astrolog. judic.* apud Torreblancam *cap.* 14. *lib.* 1. *epit.* ritus hujus artis quos consultò nos omittimus.

Ait verò Delrius *lib.* 2. *magic. q.* 24. talem instructionem posse appellari illuminationem contra D. Thomam *p.* 1. *q.* 111. *&* 114. *ar.* 4. *ad* 2. & *q.* 16. *de dæmonib. ar.* 10. *&* 12. Sed quæstio est de proprietate nominis, ac etiam de re per illud in proprio sensu significata. Illuminatio siquidem in ordine ad Deum est, & ad instructionem illuminati. At dæmon non intendit illuminare aut instruere, sed potiùs turbare, & offuscare phantasiam. Ideoque idem autor *lib.* 3. *magic. q.* 4. *sect.* 2. meliùs cogitans, ait, nihil scientiæ talium rituum observatoribus infundi, sed dæmones eos obsidere, illorumque turbata phantasia, per eos loqui, linguam eorum movendo ad quædam illis incognita, & arcana profunda. Imo idem D. Thomas *cit. ar.* 1. *in corp.* inquit, ad dæmones non pertinet illuminare intellectum, ut habetur *p.* 1. *q.* 109. *ar.* 3. Acquisitio autem scientiæ & sapientiæ fit per illuminationem intellectus. Et ideo nullus unquam per dæmones scientiam acquirit. Unde Augustinus 10. *de civit. cap.* 9. ait, Porphyrium fateri theurgicis Theletis in operationibus dæmonum, animæ intellectuali nihil purgationis accedere, quod eam faciat idoneam ad videndum Deum suum, & perspicienda ea, quæ vera sunt, qualia sunt omnium scientiarum theoremata.

Dicendum itaque primùm est. Ars notoria est illicita. Est de fide, probaturque *ex Luca* 4. *&* *ex Deuter.* 18. verbis istis, non inveniatur in te, qui quærat à mortuis veritatem; quæ sanè inquisitio innititur auxilio dæmonum. Per observationes autem artis notoriæ inquiritur cognitio veritatis per quædam pacta significationum cùm dæmonibus inita.

Confirmatur id, quia ars notoria utitur quibusdam rebus ac verbis ad scientiam acquirendam, quæ non habent secundum se virtutem causandi scientiam, quæque non sunt signa à Deo instituta, sicut sacramenta, & tamen utitur illis, ut signis. Ideoque supervacanea sunt, atque adeo pertinent ad pacta significationum cum dæmonibus inita,

Dicendum est secundò. Ars notoria est inefficax ad scientiam acquirendam. Quia per hanc artem non intenditur acquisitio scientiæ per modum homini connaturalem, neque expectatur à Deo, neque medijs Angelis sanctis, qui non communicant scientiam quibuscunque & cùm arte, ac certis observationibus varijs, neque id promisit Deus, neque Ecclesiæ suæ revelavit. Ergo provenit à dæmone, qui non potest scientiam infundere, licet possit verbis, hominibus alloquendo, exprimere aliqua scientiarum documenta.

Quomodo autem id possint dæmones, explicat D. Thomas *q.* 16. *de malo ar.* 12. his verbis: sicut in rebus corporalibus superior virtus adjuvat, & confortat inferiorem virtutem, ita & lumen Angelicum confortare potest lumen intellectus humani ad perfectiùs judicandum, quod Angelus bonus intendit, non autem Angelus malus. Unde hoc modo Angeli boni movent animam ad intelligendum, non autem dæmones. Ex parte autem specierum Angelus bonus, vel malus potest immutare hominis intellectum ad aliquid intelligendum, non quidem influendo species in ipsum intellectum, sed quædam signa exterius exhibendo, quibus intellectus excitatur ad aliquid apprehendendum, quod etiam homines facere possunt, Sed etiam ulteriùs Angeli boni, vel mali possunt interiùs quodammodo disponere, ac ordinare species imaginarias, secundum, quod competit ad aliquid intelligibile appetendum. Quod quidem Angeli boni ordinant ad hominis bonum, mali verò ad hominis malum; vel quantùm ad effectum peccati, prout scilicet homo ex his, quæ apprehendit, movetur ad superbiam, vel ad aliquod aliud peccatum, vel ad impediendam ipsam intelligentiam veritatis, secundùm quod per aliqua apprehensa inducitur homo in dubitationem, quam solvere nescit, & sic trahitur in errorem. Unde Augustinus *lib.* 83. *quæst.* ait, quòd dæmon quibusdam nebulis implet omnes meatus intelligentiæ, per quos pandere lumen rationis radius mentis solet. Neque hoc modo Salomoni Deus infudit scientiam mediis ritibus, aut cœremonijs, sed tantùm divina voluntate, nec quando ille voluit, sed dum benignè Deus dignatus est, ut docet idem D. Thomas *p.* 2. *q.* 13. *ar.* 3. Perer. *lib.* 2. *adversus fallaces artes q.* 10. Deus autem arte non flectitur nec stolidorum hominum votis inclinat, ut ab eorum nutu pendeat, imo petere à Deo, ut scientiam infundat, sicut Salomoni, est petere miraculi patrationem absque necessitate, ac tentare Deum, quod prohibetur *Deuter.* 6. *Luc.* 4. *&* *Matth. pariter* 4.

Advertit verò Torreblanca *lib.* 1. *cap.* 5. artem Paulinam in multis convenire cùm arte notoria. Est enim illa hujus quædam species. Dicunt tamen primò, quòd artem Paulinam, dicunt infusam D. Paulo, in extasim rapto & ab eo posteris traditam quam comminiscuntur tradi per modum subitæ infusionis, & ideo appellitant artem spirituum, quòd ajunt à spiritu provenire intus inspirante, ut quandocunque homo velit, omnium rerum scientiam adipisci faciat, modo ab ipsis imprudentissimè tradito. Hujus autem artis duæ assignantur species. Altera obscura, quæ fit per viam elevationis raptus, extasis. Altera clara,

quam

quam dicunt fieri viſibiliter, Angelo apparente, ac docente. At certè ars hæc eſt mera Goëtia, incantatio, & dæmonis impoſtura, ut homines decipiat, ceu probat Baptiſta Segnius *lib. de odio Satanæ cap.* 8. & 9. ac D. Auguſtinus *lib.* 1. *de nat. dæmon.*

Salelles quoque *regula*, 120. *n.* 206. ſtatuit cùm Suarez, & Sanchez diſcrimen inter magiam dæmoniacam, operatricem ſcientiarum, quæ dicitur ars notoria, vel Paulina, & divinatoriam; quòd iſta ſemper ſit de rebus, quarum notitia naturaliter haberi nequit, ſed fides, autoritate dæmonis innixa. Ars autem notoria, vel Paulina ſupponitur de rebus quibuſcunque, quæ per ordinarium ſtudium, vel infuſionem divinam cognoſci poſſunt, quarum veritates manifeſtantur per propria media ſive principia, à quibus naturaliter, ſive neceſſariò deducuntur. Unde ſi quis hoc modo evadat Philoſophus, Mathematicus &c. non poteſt icirco divinare, ſed veritates ſecundum diſcurſum cognoſcere, neque eſſet infuſa, ut dictum eſt, & annotant Leſſius, Sylvius, Delatorre, Suarez, alijque. Quia id Dei proprium eſt ex Auguſtino *d. tib.* 10. *de civit. cap.* 9. ut patet ex Anabaptiſtis, qui ſtatim acquirunt ſcientias, ſumpto ſacrilego illo panis bolo deteſtabilis cœnæ de quo alibi, & ex multis punitis à S. Officio, qui de ſcientijs omnibus abundè loquuntur, dæmone per os illorum legente ſcripturas, ac diſputante, ſuoſque aſſeclas ita dementante, ut ſe omnia ſcire exiſtiment, ſed redeuntes ad ſe ipſos, rudes & ignari remanent, ut antea.

Ad hanc artem reduci poteſt Kabala divinatoria, cùm ejus ſectatores jactitant per ipſam reſpondere ad interrogata, etiam de futuris liberis, & conſulere de rebus agendis, ac ſi eſſet Angelus, vel Deus oracula fundens. Quòd ſi propoſitis reſpondet, procul dubio fit dæmonis ope, phantaſiam movendo interna ſuggeſtione, Deo permittente, vel apparendo in forma viſibili. Sic enim poteſt plura manifeſtare, & hoc modo arte dæmonis nonnulli Philoſophi, ac Poetæ ſubitò plures ruſtici evaſerunt, ſicque Hetruſcos aruſpicinam docuiſſe meminit textus *in can.. Nec mirum* 26. *q.* 5. De alijs Pauſanias, Suidas, Eunapius, quos irridet Perſius *ſat.* 1.

An autem Kabala pertineat ad ſuperſtitiones, ac divinationes ſimplices, an verò ad qualificatas, jure dubitatur. Diſtinguo. Vel numeris illis ſub hac arte prætenſa compactis utitur quis ad ſciendum futura libera, eſt divinatio qualificata, importans hæreſim Lutheranorum, negantium liberum arbitrium, fatumque ſtatuentium, aut tribuentium creaturis attributa divina, inter quæ unum eſt futura libera hominis cognoſcere. Tales debent torqueri ſuper intentione, ut ſuſpecti de fide, & abjurare de vehementi, aut levi, ſi rectè reſponderint, ſecus de formali. Vel illis utuntur ad ſciendum futura naturalia, & quæ poſſunt ex cauſis naturalibus aliquando præcognoſci, & tunc eſt ſuperſtitio ſimplex vana, applicans utiliter ad finem, ad quem non eſt ordinata à natura, neque à Deo talis collectio regularum circa numeros, & literas. Quare à dæmone expectatur reſponſum cùm homo nequeat ad hunc finem ex ſe pervenire vi numerorum.

Effutiunt aliqui Kabaliſtæ, non per numerum divinari futura, ſed illis cum literis formari certas dictiones, quibus reſpondetur interrogatis juxta regulas præſcriptas. Sed hoc etiam modo eſt ſuperſtitio ſaltem ſimplex, cùm talem effectum ex ſui natura verba illa non poſſint efficere. Eſt enim proprium creaturæ rationalis reſpondere ad propoſitum loquentis. Unde refutantur capita ænea, marmorea, lignea, quæ ex ſe loquuntur, tanquam dæmonis inſtrumenta, quibus ipſe oracula dare ſolet. Imò eſt experimentum qualificatum, quatenus à dæmone videtur expectari reſponſum, & ſic involvitur explicita invocatio, & pactum præcipuè primi inſtitutoris cum dæmone, ideoque reſpondet dæmon, cui pactioni aſſentiunt poſteriores facto. Poſſunt tamen ſimplices non admoniti excuſari à pacto explicito, non autem gnari & ſapientes homines. Subduntur tamen iſti omnes S. Officio, & juxta gravitatem criminis debent puniri.

Qui autem alicujus rei ſcientiam à dæmone acquiſivit poteſt illa uti, ſi talis ſcientia eſt naturalis, ut eſt notitia virtutis alicujus rei naturalis, & quamvis peccaverit mortaliter à dæmone talem ſcientiam addiſcendo, tamen ſi ejus uſus non pendeat à dæmone, nec dæmonis concurſum requirat, nec aliquod vitium contineat, nec ad aliquod malum ordinetur, poteſt licitè illa uti, & alios eam docere. Quia uſus ſcientiæ naturalis de ſe bonus eſt, etiamſi malè ſit acquiſitus. Si verò talis ſcientia eſt ſuperſtitioſa, certum eſt, quòd non poteſt illa uti. Sic etiam tradunt Valentia 2. 2. *diſp.* 6. *q.* 13. *pun.* 2. Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 42. *n.* 20. Victoria de magia *q.* 4. *n.* 15. Delrius *lib.* 2. *magic.* 9. 4. *tit. F.* Suarez *cit. lib.* 2. *cap.* 15. *n.* 24. & *cap.* 17. *n.* 1. Bordonus *to.* 1. *cap.* 18. *n.* 6. & Palaus *p.* 3. *tr.* 17. *pun.* 10. *n.* 7.

Is verò, qui ſtudendo, & faciendo, quod in ſe eſt ad ſcientiam acquirendam ſimul uteretur vanis obſervationibus, committeret ſuperſtitionem, ſi ex illis ſperat, vim memoriæ acquirere vel acumen ingenij, vel organa ſenſuum meliùs diſpoſita, vel ſimilia, quæ virtute talium obſervationum naturaliter fieri non poſſunt, ſed fieri aliquo modo poſſunt virtute dæmonis. Quia ſine dæmonis pacto expreſſo, vel tacito hæc fieri nequeunt, etiamſi nihil expreſſè, vel tacitè petatur, quod virtutem naturalem ſuperet, ut per Delrium *lib.* 2. *magic. q.* 24. & Suarez, *loc. cit. cap.* 15. *n.* 7.

Pariter qui ad acquirendam aliquam ſcientiam profert illa verba Pſalmi 50. *Incerta, & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi*, ſi credit neceſſariò hæc verba eſſe proferenda, ut ſcientiam conſequatur, utique eſt ſuperſtitioſus, & mortaliter peccat; ſecus verò ſi tantùm ex devotione, & ut à Deo ſcientiam impetret. Ita D. Thomas 2. 2. *q.* 96. *ar.* 4. *ad.* 1. D. Antoninus 2. *p. tit.* 12. *cap.* 1. §. 11. Navar. *cap.* 11. *n.* 30. & Sylveſter *v. ſuperſtitio q.* 10.

Consultatio CX.

De Fato Ethnico, Aſtrologico, Chriſtiano. Et primùm de Ethnico.

Variant opiniones veterum de Fato. Initium ab illis ducam, qui eò quòd Dei tollerent naturam, nec Fatum, nec ullam Dei providentiam agnoſcere potuerunt. Tales habiti olim Diagoras. Melias, & Theodorus Cyrenaicus, de quibus & aliis *in Conſultatione de atheiſmo*, ubi horum omnium opinio excuſſa, expoſaque à nobis eſt.

Altera eorum eſt opinio, qui ſive ex animo, ſive verbis ſaltem, Deum eſſe faterentur, at apertè interim divinam reijcerent providentiam. Quales fuere omnes ex Epicuri ſchola. Horum opinio ex eo profluxit, quòd beatitudinem conſtituerent in vacuitate à curis, & negotijs. At in eo vehementer ſunt decepti, quia potiùs ſita eſt in bona operatione. Etiam eo Epicurus propugnatur apud Tullium, quòd ſi liberum ſit arbitrium, fatum eſſe non

non possit; uti contrà Stoici plerique colligebant, quia Fatum sit, non esse arbitrij libertatem. Sed dùo hæc, dum Fatum commodè intelligatur, non pugnare, inferiùs monstrabitur.

Porrò Epicurus non modò Fatum sustulit in iis, quæ à libertate hominis pendeant, sed etiam in rebus naturalibus, seu necessarijs. Etiam illis, qui omne negarent Fatum, aggregavit se Anaxagoras Clazomenius. Neque obstat, quòd Græcorum docuerit primus, mundum hunc esse compositum à Mente divina. Nec enim hoc impedit, quominus excluderet Fatum; imò inane ejus esse nomen diceret, quemadmodum Alexander Aphrodisiensis autor est in libro de Fato.

Venio ad illos, qui aliquod agnoscerent Fatum. Hi quoque in varias abeunt sectas. Primùm de illis videamus, qui illud posuere in solis naturalibus, ac necessarijs, sic ut eorum nihil non fatali fieret necessitate. Hæc Pythagoræ opinio fuit. Nam, ut est apud Stobæum in eclogis physicis *cap.* 8. *Pythagoras Necessitatem dixit esse mundo circundatam.* Etiam addit esse Leucippi: *Omnia fieri necessitate, atque eandem esse Fatum.* Ait enim libro de Mente: *Nulla res frustrà fit, sed omnia fiunt ratione, atque ex Necessitate.* Heraclitus quoque *Fatum* statuebat, *nihil aliud esse, quàm rationem permeantem per omnem naturam*, ut est apud Plutarchum *lib.* 5. *de placit. Philos. cap.* 28. *& Stobæum loc. cit. cap.* 9. Ac subijcit uterque: *Hæc autem æthereum est corpus, semen procreationis Universi, certaque periodi mensura.* Ubi videmus, ut Æthera dicat Fatum, & ab eo esse fatalem naturalium omnium Necessitatem.

Aristoteles quoque in naturalibus Fatum posuit, ac ratione eorum divinam agnovit Providentiam, sic tamen, ut hæc non extenderet se ultra Lunam. Sed quod dicitur, eam non pertingere ad sublunaria, id bifariam intelligi potest. Vel simpliciter, vel ratione individuorum, non specierum. Priorem sententiam Aristoteli tribuit Chalcidius *in Timæum Platonis* his verbis: *Aristoteles Dei providentiam usque ad Lunæ regionem progredi censet; infra verò neque providentiæ scitis regi, nec Angelorum ope, consultisque sustentari, nec verò dæmonum prospicientiam putat intervenire; propterea tollit omnem divinationem, negatque præscì futura.* Hæc Chalcidius, qui non examussim assequutus est mentem Aristotelis, & sectatorum, quippe qui non removerint prorsus Fatum, aut providentiam Dei à sublunaribus, sed solùm à cura individuorum, quatenus sunt talia. Nam de speciebus fatebantur, omnia fieri Fato. Cœlum quippe à primo Motore, sive Deo versari, atque ab eo pendere in sublunaribus conservationem specierum.

Ut verò negarent ad individua etiam, quatenus istiusmodi essent, Fatum, vel Providentiam Dei pertinere, duobus adducti sunt argumentis. Prius ad eorum contingentiam attinet. Nec enim videre poterant, quomodo, si Deus curaret contingentia, non sæpius fine suo frustraretur, quòd ejus argueret impotentiam. Quare legem velle imponere contingentibus, hoc, ut ex eorum mente loquitur Pomponatius *lib.* 2. *de fato cap.* 1. *perinde est, ac siquis vellet asinum docere philosophiam.* Præterea aiebant, ita sublatum iri liberum arbitrium. Nam, si Deus sic ad clavum sedeat Universi, ut velit gubernare singula, quicquid boni egerit homo, divinæ fore voluntatis; quicquid fecerint mali, attribuendum esse casui, quia factum sit præter voluntatem gubernantis, non aliter ac cùm Grammaticus optimus male loquitur, vel Musicus eximius in cantu paulùm aberrat, non arti hoc, sed casui assignamus.

Quanquam verò ob ea, quæ diximus, negarent Deum curam habere singulorum, non tamen excludebant speciei cujusque providentiam. Quippe inquiebant, mens divina gubernat cœlum. Ab hoc autem dependent omnia sub Luna, ut cujus virtute mutentur elementa, mixtorumque fiat generatio, plantæ quoque ac mutæ animantes pro cœli varient plagis, homines etiam pro cœlo, ingenio, ac moribus distent. Atque hinc colligebant, non posse Fatum penitus excludi à sublunaribus, si species, non individua, cogitemus. Ac diluto hoc termone arbitrati sunt, bellè satis se conciliasse eorum sententias, qui Fatum, quique rerum assererent contingentiam.

Hæc potiùs, quàm illa à Chalcidio allata, Aristotelis mens fuit, quemadmodum non uno philosophi loco evincitur. Nam & sublunaria Fato generari, ac interire, disertim ait, *ut in* 5. *physic. contex.* 57. ubi dividit *corruptionem* in illam, quæ est *præter naturam*, & illam *secundum naturam.* Prioris generis ait, esse *violentam*, ac pariter inquit: *Sunt & ortus quidam violenti, non fatales, quibus contraij sunt ortus naturales.* Ubi clarè & ortus, & interitus eos vocat fatales, qui contingunt secundum legem, ac cursum naturæ universalis, sive etiam particularis, sed quatenus ea legi subdita est universali. Itaque si accendatur sylva, vel bello homines occidantur, aut naufragio pereant, non fuerit is vel arborum, vel hominum interitus, fatalis. Quippe violentus, & adversus legi naturæ universalis, quæ est, ut mixta pereant per putrefactionem, nec animatum moriatur, nisi resoluto jam humore ultimo à proprio calore, qui, consumpto à se humore, extinguitur.

Idem fusè cognoscere est ex eo libro, quem ad Severum, & Antoninum Cæsares perscripsit Alexander Aphrodisiensis, ubi Anaxagoræ quidem & Clazomenij opinionem reijcit, qui, ut dixi, inane esse contendit Fati nomen. Interim ipse non aliud agnoscit Fatum, quàm consuetum Naturæ cursum. Quippe ait, Fati nomen à se intelligi, *naturam propriam*, ut quæ sit *principium cujusque & causa ordinis eorum, quæ in eo fiunt secundum Naturam.* Quo significat, Fato fieri, quæ eveniunt secundùm seriem, & consequentiam, quam res habent in se ipsis. Itaque cùm alia fiant alicujus gratia, alia nullius, ac priora vel natura sint, vel ratione, sive prælectione, Fatum esse in istis, quæ alicujus gratia fiunt à natura, neutiquam verò locum habere in illis, quæ ab humano pendeant arbitrio. Quamobrem statuere non dubitat, idem esse Fatum, ac Naturam; Fato solem lucere, ignem urere, ex equo generari equum, hominem quoque Fato mori, qui dissoluto diem obeat temperamento. At præter Fatum eos decidere, qui de equo decidant, vel gladio pereant, ad cujusmodi mortes, si Alexandrum audimus, non extendit se Fatum, quia non fiunt necessitate naturali, sed contingentia sint, qualia excludi à cura divina apud eundem Aphrodisiensem etiam legas *in problem. natural.* atque hunc sequutus in eo Themistius, Themistium Averroes *in lib.* 12. *metaphys. contex.* 51. item *in lib. de Somno, & Vigilia.*

In eo igitur convenit hisce omnibus, individua caduca primò, directeque non cadere sub divinam Providentiam, sed solùm secundariò, indirectè, & quatenus includuntur in universali. Imò nequidem arbitrantur, scire Deum particulatim quæ sub Luna fiant. Tum quia individua sint infinita. Infiniti autem non sit scientia. Tum quoniam individua hodie sint, cras esse desierint, quasi rerum mutatione mutabilis etiam fuerit scientia Dei. Tum quòd sint materialia, quorum notitia eò menti adverteretur

divinæ

divinæ, quia hæc ſit omnis materiæ expers; quippe actus puriſſimus. Ac denique quod in ſublunaribus hiſce ſint inſecta, cloacæ, & vilia id genus, quibus, ut ajunt, vilesceret mens divina, aut ſaltem particulatim ea noſſe illam dedeceat. Ac favet his locus ille Ariſtotelis *metaph. lib.* 12. *cap.* 9. ubi conſiderat, *diviniſſimum, maximeque honorabile*, & quaſi dubius quidem, ſed non obſcurè tamen ſignificans, quò inclinet, mox ſubjungit, *diviniſſimum illud etiam cogitare de quibuſdam, eſt abſurdum.*

Hæc Philoſophis tantis adeo gravis momenti viſa ſunt, ut non ſine grandi ſacrilegio, ſtatuerent, Deum quæ ſingulatim in terris fierent, nec curare, nec ſcire, eoque nec Fatum, ſive divinam potiùs Providentiam, ad ſublunaria hæc, particulatim conſiderata, pertinere. Præterea hoc quoque ijs vitio vertendum, quòd ne in cœleſtibus quidem, vel ſpeciebus ſublunaribus, quale Fatum ſuum foret, ſatis cognoſcerent. Licet enim Numen divinum ſuum præſcripſerit Ordinem Cœlis, non propterea tamen immutandi ejus jus ſibi præſcripſit. Quandoquidem & ſolem ſtare juſſit. Et ſi in illis, quæ cœlis ſubdita ſunt, malimus exempla, præter naturæ ordinem, quem fatalem vocant, mandato ejus peperit Virgo, cœci recuperarunt viſum, ac mortui ſæpius ſunt ad vitam revocati. Neque me fugit, cujuſcemodi ſint, quæ obduci illis ſolent, ſed à compluribus Philoſophis Chriſtianis obviam illis itum, atque id non ſolidè minùs, quàm perſpicuè. Actum verò agere non eſt animus.

Veniamus nunc ad eos, qui Fatum etiam agnoſcunt in rebus contingentibus, & actibus humanis, cujus ſententiæ patroni in tres ſcinduntur partes. Aliqui ſic ſe explicant, ut omnes videant, relinqui ab ijs arbitrij libertatem. Alij, ut omnium judicio eam tollant. Alij autem, ut diſputent hodieque eruditi, utrum eo pacto ſalva ſit voluntas, an minùs.

De Platone nemo dubitat, quin ſic Fatum agnoſcat, ut non eripiat homini libertatem. Nam ſtatuit, ut Alcinous ait *cap.* 26. *Omnia quidem eſſe in Fato, non omnia tamen eſſe in Fato decreta.* Et Plutarchus ita enarrat Platonis mentem *lib.* 1. *de placit. Philoſoph. cap.* 27. *Fatum eſſe connexum cauſarum ordine contextum, quo etiam concludantur ea, quæ à nobis fiunt, ut ſic alia haberi debeant fatalia, alia non decreta fato.* Hinc Platonicus Chalcidius *comment. in Timæum: Qui omnia Fato fieri dicunt, merito reprehenduntur ab ijs, qui probant, eſſe aliquid in noſtra poteſtate. Qui omnia in noſtra poteſtate conſtituunt, nec quicquam Fato relinquunt, falli deteguntur. Quis enim ignoret, eſſe aliquid in Fato, & extra noſtrum jus? Sola igitur vera illa ratio eſt, fixaque & ſtabilis ſententia, quæ docet, quædam Fato fieri, alia porrò ex hominum arbitrio, & voluntate proficiſci.* Eſt verò Platoni Fatum, *ratio æterna, perpetuaque lex naturæ Univerſi*, ut eſt apud Stobæum *in eclog. phyſic. cap.* 9. ſed hæc etiam pertinent ad legem eam, quam Deus rebus præſcripſit naturalibus. Nunc ea de lege videamus, quæ ſancita eſt præditis intellectu.

Hæc apud Platonem *in Phædro*, & exinde Plutarchum *lib. de Fato*, ejuſmodi memoratur: *Quicunque animus, Dei comes factus, aliquid veri perſpexerit, is uſque ad alteram circuitionem à ſupplicio ſit immunis, & ſi poſſit perpetuò id facere, perpetuò erit illæſus.* Quæ fuſiùs ſic enarrat Chalcidius *pag.* 278. *Legi qui pareat, ſequaturque principis Dei veneranda veſtigia, beatam ſemper vitam agit, juxta legis perpetuæ ſanctionem, quod eſt, juxta Fatum. At verò quæ Dei comitatum animæ neglexerint, rurſum & ipſæ, alio quodam, contrarioque genere ſecundùm Fatum vitam exigunt, donec pœniteat eas delictorum ſuorum, expiatiſque criminibus deinceps ad immortalis Dei, & æternarum, divinarumque poteſtatum choros, revertantur, & ille legis rigor ex deteriori fortuna tranſitum fieri ſinat ad beatam.*

Porrò in verbis Platonis, *per alterum circuitum*, intelligitur ſtellarum fixarum, & erraticarum omnium reditus ad habitum, & conditionem præteritam, qua Conſtellatione inſtaurata, omnia & in cœlis, & in terris ſe habeant, ut priùs. Hinc Plato, interprete Chalcidio *pag.* 240. *Eſt tamen intellectu facile, quòd perfectus temporis numerus perfectum annum compleat, tunc demum, cum omnium octo circumactionum curſus peracti, velut ad originem, & caput circumactionis alterius, revertentur, quam ſemper idem, atque uniformis motus dimetietur.* Hoc ſpatium eſſe annorum triginta ſex millium, alibi diximus. Legem autem fatalem, quam animis diximus promulgatam, Plato *in Phædro* appellat *Legem Adraſteæ*; item in libris de Republica, *Orationem virginis Lacheſis, filiæ Neceſſitatis.* Hæc lex, ut vidimus pariter & parendi obſequium continet, & contumaciam; nec voluntatibus neceſſitatem alterutrius imponit, ſed ſuæ eas relinquit poteſtati. Nam, ut idem Chalcidius *pag.* 255. ait: *Quòd anima hominis natura talis ſit, ut interdum ad virtutem ſe applicet, interdum ad malitiam propendeat perinde, ut corpus, modò ſoſpitati, modò ægritudini proximum, fixum planè eſt, & decretum ex origine. Quis porrò malus ſit futurus, aut bonus, neque decretum, neque imperatum. Propterea que leges, magiſteria, deliberationes, exhortationes, revocationes, inſtitutiones, nutrimentorum certa obſervatio, laus, vituperatio, quaque his ſimulantur; quia rectè vivendi optio penes nos eſt.* Ubi pro *ſimulantur, malim ſimilia adhibentur*, vel tale quid. Pleniùs, planiuſque hæc explicabimus.

In anima omni rationabili ſpectantur alia quidem ex præceſſione meriti, alia autem ex conſecutione animadverſionis, vel præmij. Priora ſunt ex motu animæ libero, cujus exemplum affertur, quòd anima Socratis ſecundum Adraſteæ ſive Lacheſis legem, comitem ſe ſe præbuerit Deo. Hoc proprium dicitur opus Socratis. At tam hoc, quàm cùm animæ aſpernantur comitatum Dei, præceſſionem vocant, quia ſunt cauſæ præcedentes ex meritis noſtris.

Poſteriora non ſunt in hominis poteſtate, ſed ſequuntur ſecundum Fatum; unde & fatalia dicuntur. Aliud enim *Fatum*, aliud *fatale*. *Fatum* eſt lex ipſa. *Fatale* eſt executio legis. Ut quòd Socrates, quia juxta Fati legem vixiſſet, beatus uſque ad alterius circuitus tempus, dicitur perſeveraturus, quemadmodum & ſi in altero circuitu pariter ſe compoſuerit, pari poſtmodùm fruetur felicitate; infelix idem futurus, ſi tandem anima ejus in circuitu aliquo non comitetur Deum; idem tamen ad felicitatem reverſurus, ſi in circuitu novo evaſerit bonæ frugis. Hanc præceſſionem meriti ex libero arbitrio, & conſecutionem mercedis, vel pœnæ ex lege fatali, paucis ſic conſtrinxit Chalcidius *pag.* 271. *Peſſimè agere vitam eſt in hominis arbitrio; puniri planè eſt in neceſſitate fatali, utpote quod legem ſequatur.* Ut *alibi* idem: *Quod præcedit, in nobis. Quod ſequitur, ſecundum Fatum.* Ac luculenter idem illuſtrat exemplo Laij his verbis *pag.* 244. *Hac ratione Lajo prædictum eſt ab Apolline:*

Cave, ne vetitos Siberùm ſulcos ſeras.
Generatus ille te mactabit impie,
Et omnis aula reſpergetur ſanguine.

His quippe oraculis oſtendit, penes Lajum fuiſſe, ne ſereret, quæ præceſſio eſt. Quod porrò inſecutum eſt, jam non in poteſtate Laij, ſed potiùs in neceſſitate

fatali juxta meritum præcessionis. Atque eodem exemplo idem illustrat Alcinous *cap.* 26. ubi & alterum addit de Paride & Helena.

Neque propterea putabat Plato, nihil tantum posse in animis humanis, sed non sic agere, ut tolleretur arbitrii libertas. Aliquas autem & Fati partes credidisse, indicat Plutarchus *lib.* 1. *de placit philosoph. cap.* 27. Ac tale Platoni est Fatum. Provenit autem id à Providentia divina. Ut tria hic distinxerit Plato. Primum est Deus, summum bonum. Alterum Providentia, sive mentis divinæ in intelligendo actus æternus. Tertium est Providentiæ proles. Fatum, sive lex divina ad sapientem rerum omnium gubernationem promulgata, naturæ quidem præfiniens, quæ necessariò fiant; at liberæ voluntati mandans honesta, prohibens contraria. Præscribitur autem lex secundùm eundem Chalcidium *pag.* 277. *& seq.* tum animæ mundanæ, tum animis ei subjectis. Anima mundi, ut à mente divina distinguatur, vocatur, *secunda mens, intellectusque*, & hæc dicitur *quasi quædam custos legis æternæ.* Nempe quia anima hæc mundum gubernet secundùm legem æternam à Providentia sancitam; cœlestia quidem necessitate beata; voluntaria autem ratione, & ordine, secundùm suam cujusque naturam. Tripartitam hanc dixere animam, quia præsit tum stellis fixis, tum planetis, tum rebus subjectis, quales dæmones cùm ignei, tum aërij; natura item humecta, & tellus. Animæ mundanæ subesse dicuntur, ut ejusdem Chalcidij verba retineam, *rationabiles animæ*, legi obsequentes, ministræ potestates, Natura, Fortuna, Casus, & dæmones inspectores, speculatoresque *meritorum.*

Consultatio CXI.

De Fato tum Mathematico, tum Astrologico & Stoico, ubi Anacephalæosis eorum ferè omnium, quæ dicta sunt de Astrologia judiciaria.

Videamus nunc illo de Fato quo si non ab omnibus ejus defensoribus, prope tamen ab omnibus, liberum tollitur arbitrium. Fatum hoc nuncupatur Mathematicum, vel Astrologicum, vel etiam Chaldaicum. Nomina ista sunt ab ijs, qui hujus se Fati gnaros profiterentur, quales Mathematicos vocat Tacitus *lib.* 1. *histor.* Juvenalis *sat.* 6. *&* 14. Paulus *sentent. lib.* 5. *cap.* 21 Astrologos apellat Ulpianus *digest. de injurijs leg.* 15. §. *si quis*, Chaldæos autem dicit Tullius *lib.* 1. *&* 2. *de divinat.* item Aulus Gellius *lib.* 1. *cap.* 15. uti disciplinam ipsam Chaldaicam Sextus Empiricus contra Grammaticos *cap.* 1.

Causa ejus nominis est, quòd disciplinam hanc repererint Chaldæi, quanquam Ægyptijs inventum isthoc tribuat Herodotus *lib.* 2. *cap.* 87. ut alibi annotavimus, quemadmodum & ab ijs oracula, sacraque & cœremonias cœpisse, ab eodem traditur. Utcunque autem aliquis fuerit dissensus, laxiùs tamen voce Chaldaici Fati nomine accepto, sub eo Babylonicum etiam complexi videntur. Imo cùm Fatum impugnant Theologi veteres, utcunque subinde de Stoico loquantur, plurimùm tamen ab ijs Chaldaicum hoc, sive Astrologicum intelligitur. Liquet illud ex non uno B. Augustini loco, ubi ipsum etiam Fati nomen improbat; ut *lib.* 5. *de Civit. cap.* 1. *si propterea quisquam res humanas fato tribuit, quòd ipsam Dei voluntatem, vel potestatem fati nomine appellet, sententiam teneat, & linguam corrigat. Cur enim non hoc primum dicit, quod postea dicturus est, cùm ab illo quispiam quæsierit, quid dixerit fatum? Nam id homines quando audiunt, non intelligunt, nisi vim positionis siderum.* Et *cap.* 9. *Nulla fieri fato dicimus, quoniam fati nomen, uti solet à loquentibus poni, id est in constitutione siderum, qua quisque conceptus, & natus est, quoniam res ipsa inaniter asseritur, nihil valere monstramus.* Propriè igitur Fatum erat prædictio ex sideribus, nomenque est ab ea significatione *fandi*, qua Prophetis convenit, qui & ab eadem origine *Vates* dicuntur. Nam *fari* est à Φάω, unde Φάτης, item φάτις, sicut Latinis *dictio* pro *Oraculo.*

Fati hujus fundamentum posuere partim in veris, certisque, partim incertis, ac conjectura valde dubia subnixis, partim falsis, absurdis, impiis. Vera, certaque sunt plurima, quæ de virtute siderum in elementa, atque humana etiam corpora prodiderunt. Primùm Solem considerabimus. Quid manifestius est, quàm eum decursu suo per signa duodena singulis mensibus variare anni qualitates? Quam rem pleniùs exponit Proclus, vel alius in *lib.* 1. *quadrip.* Ac par lunæ est ratio apud eundem Proclum Ptolemæi interpretem.

Nec de nihilo est, quòd divina sapientia Solis & Lunæ cursui, qui dierum, mensium, annorum spatia definivit, etiam quinque addiderit errones. Ex quibus tardus Saturnus circulum annis absolvit triginta, fulgidum Jovis jubar annis duodecim, rutilans Mars biennio, Venus autem Solem comitatur, nunc horis prævius matutinis, nunc vespertinis. Mercurius quoque circa Solem motibus varijs fertur. Frustrane Deus tot numero errones condiderit, sic magnitudine, locis, & colore distinxerit, tamque varios ijs tribuerit motus? Quid dicam de fixis Orbis octavi stellis? Fateri cogimur, nec vilia animalcula, vel plantarum minimas, incassum esse. Quin perspicuum est sic eas viribus differre, ut ijs cognoscendis humanum non sufficiat ingenium. Et in lucidis illis, ac cœlestibus corporibus, ubi tanta est varietas, non admirandam esse efficaciam credamus?

Quanquam quid rationibus pugnamus, quando sensus ipse, longusque rerum usus tot seculis aliud non edocuit? Considerabimus stellas fixas. Ex earum ortu, & occasu nautæ, atque agricolæ anniversarias prævident tempestates. Iidem observant ab Arcturo tempestates cieri, ab Hyadibus pluvias, ab Orione nimbos. Etiam Capram cœlestem ortu suo vitibus nocere apud Pausaniam legas in Corinthiacis. Jam quanta est vis quinque Erraticorum? Quod peritiores hujus artis maximè observant, quando cum Sole, & Luna, aut ipsæ inter se conjunguntur. Soli enim Saturnus additus aëra reddit nubilum, ac turbidum. Jupiter, ac Mercurius, si arctiùs socientur, ventos procreant, & tempestates. Mars & Venus, si aptis Cœli locis jungantur, imbres generant, & quandoque etiam fulmina, ac tonitrua. Atque hæc imprimis contingunt in Lunæ conjunctione, vel ortu etiam fixi sideris ex illustrioribus. Imò ne minores quidem ex fixis effectu carent, si cum planetis copulentur. Nimirum stellæ omnes fixæ sunt instar fœminarum, quæ steriles per se, graviæ fiunt, si jungantur planetis. Sic stellæ Cancri nebulosæ à Ptolemæo dicuntur *suffocantes, & pestilentes*; sed vis ea concipitur à planetis, ut anno factum 1563. cùm in Leonis initio juxta eas stellas partiliter jungerentur Sol, & Saturnus, atrox est pestilentia aliquot consequuta annis per Europam universam.

Quòd si ea sit siderum vis in elementa, & hinc conflata, etiam vis cœli se exeret in corpora humana, cùm homo ex elementis constet, aëra hauriat, cibo & potu nutriatur. Sed vis sideris se nullius prodit manifestiùs,

manifeſtiùs, quàm Lunaris. Nam morbo caduco, & ſimilibus laborantes, vehementiores habent paroxyſmos circa novilunia, plenilunia, & medias quadraturas. Nonnulli etiam tantummodo ſe male tum habent. Nec hydropici unquam laborant vehementiùs, quàm circa plenilunia, ac penè omnes etiam circa id temporis moriuntur. Atque hæc vera ſunt, certaque, de quibus ſupra copioſè.

Progredior nunc ad ea, quæ partim ſunt dubia, incertaque, partim ejuſmodi, ut falſa miſceantur veris. Hæc partim ſolos reſpiciunt planetas, partim ſola Zodiaci ſigna, partim planetarum in ſigno aliquo poſituram.

De ſingulis planetis tradunt, eos propriam vim in ſingula habere membra, imò chiromantes etiam manus partes ſingulis ſubjecere planetis, nimirum, montem, ut ipſi vocant, hoc eſt tuberculum pollicis, Veneri, indicis Jovi, medij Saturno, annularis Soli, auricularis Mercurio, trianguli ſpatium Marti, hypothenar, ſive manus percuſſionem, Lunæ. Quanquam in nonnullis iſtorum à Tricaſſo, Coclite, Indagine, & Taiſniero diſſentiant Tybertus, & Cardanus, quem vide *lib.* 2. *de rer. variet. cap.* 79. & præter memoratos, Georgium Raguſeium *de divinat. lib.* 2. *cap.* 1. qui commenta hæc ſolidè refellit.

Sed contineamus nos potiùs intra Aſtrologorum opiniones. Hi planetarum vim in quodque corporis membrum colligunt ex quadam analogia, eoque cor, à quo vitalis ſpiritus reſpondere aiunt Soli, unde vivificus mundi calor; cerebrum humidum humectanti Lunæ, quia etiam creſcit, & decreſcit; jecur, quòd officina eſt ſanguinis analogum eſſe Jovi, planetæ ſanguineo, ac vitali; renes, qui vires largiuntur partibus generationi intervientibus, ſubjectos eſſe Veneri, ſigno prolifico; ſplenem, atræ bilis receptaculum competere Saturno, planetæ frigido, & ſicco, eoque melancholici humoris præſidii, ac fel, ſive choleram convenire Marti, planetæ igneæ naturæ, eoque ut ajunt, cholerico, & iracundo; pulmonem, qui aërem ac ſpiritum attrahit, & emittit, ac preterea loquelæ inſervit, ſubdi Mercurio, planetæ ventoſo, qui Soli ſemper eſt præſtò, nunc hac, nunc iſthac diſcurrens, inſtar nuncii emiſſi, ac facundè promentis mandata Domini ſui.

Atque hæc quidem, quia ad corporis naturam pertinent, ubi ſine dubio magna eſt cœli vis, credibilius, ſaltem tolerabiliùs proferuntur. Sed non hic ſteterunt. Deventum quippe eò, ut ſingulis animæ facultatibus aliquem præficerent ex planetis. Etſi verò Ariſtoteli tres eæ numero ſint, vegetativa, ſenſitiva, rationalis, maluere tamen addere quartam, *vocalem*, vel ſermocinativam, quia homo & ratione, & oratione mutis antiſtet animantibus. Atque idem à Stoicis factum, qui iccirco, cùm pro ſenſitiva unica ponerent quinque ſenſus, neceſſariò animæ octo ſtatuerunt facultates, vegetativam, ſive ſeminatricem vim, quinque ſenſitivas, ſermocinativam, & gubernatricem, ſive rationalem. Quod habes apud Laertium in Zenone, ac Nemeſium *lib. de natura hominis cap.* 15.

Porro Chaldæi, ſive Aſtrologi, uti & Peripatetici diſtinxere à ſenſitiva propriè ſic dicta, hoc eſt à quinque ſenſibus externis, & phantaſia, alijſque internis, facultatem appetitivam, illamque diſtribuere in iraſcibilem, & concupiſcibilem; rationalem autem diſpeſcebant in ſpeculatricem, & activam. Ita ſeptem erunt animæ humanæ facultates pro numero ſiderum, quæ ſubſunt fixis, Solis, Lunæ, & quinque erronum, ſive Sole, Lunaque erronum numero comprehenſis, ſeptem erronum malis dicere. Unum igitur ex ſideribus ſeptem erraticis, ſeptem præfecere animæ facultatibus, idque hoc pacto. Rationale contemplativum, ſecundùm eos, gubernat Saturnus; rationale activum Jupiter: appetitui iraſcibili præeſt Mars; ſenſibus quinque externis, & phantaſiæ, ſive imaginativæ Sol; appetitui concupiſcibili præfecta Venus; vocali, ſive ſermocinativæ virtuti Mercurius; infimus planetarum Luna, uti dictum, vim eſt adepta vegetativam, ſive ſeminatricem. Iccirco cùm duo illa magna luminaria Solem, ut Regem, Lunam, ut Reginam, ſtatuiſſent, Saturnum ſpectarunt, ut Conſiliarium, ſenio & prudentia venerandum, Jovem, ut totius ditionis gubernatorem, Martem, ut univerſo exercitui præfectum, Mercurium, ut Legatum, atque Oratorem, Venerem, ut amorem, ac delicias omnium.

Præterea multorum aiunt ſeculorum experientia eſſe obſervatum, homines genus vitæ amare, prout planetæ in ortu illuxerint. Nam pro conſtitutione eorum diverſum eſſe temperamentum, pro temperamento variare propenſionem animi, & mores, prò his quoque fortunam ſequi: Qui lunarem ſortirentur naturam, amare navigationem, ac piſcaturam. Si qui à Mercurio afflentur, ingenioſis artibus, uti mercatura, gaudere. Quos Venus aſpexit, amoribus, canticis, ac ſimilibus delectari. Quibus Sol affulſit, ad dignitates, & honores adſpirare. Bella & rixas amare, quos exagitat Mars. Judicia, ac potentiam quærere, quos Jupiter affecit. Sublimi, ac reconditæ ſcientiæ ſtudere, quos ſublime affluit Saturni ſidus.

Inſuper nomina planetarum pro climatibus diſtinxerunt, quod ex Ptolemæo liquet. Et de terris poſtmodo repertis à Campanella idem factum, qui & de Ptolemaica ratione judicium appoſuit. Ipſum adi Aſtrologicorum *lib.* 2. *ar.* 2. Hæc de planetis.

Sequitur de Zodiaco, quem in duodecim, nec plura ſigna diviſere, quia Sol, dum ſuum peragat circuitum, duodecies cum Luna coit, ſingulaque ſigna diſtribuere in gradus triginta, quia Luna diebus triginta iterum conjungitur cùm Sole. Unde etiam liquet, cur gradus ſint 360. quando tot conſiunt, ſi duodecies ſumas triginta. Atque hæc ratione conſtant manifeſta. Non item illud, cur ſingulis corporis membris aliquod Zodiaci ſignum præfecerint. Arietem Capiti, Taurum cervici & jugulo, Geminos humeris, lacertis, & & manibus, Cancrum pectori & coſtis, Leonem diaphragmati; ſtomacho, ac ventri, Virginem, præcordijs, & hypochondrijs, Libram, renibus, vertebris ac natibus, Scorpium, ilibus, Sagittarium, femoribus, genibus, & poplitibus, Capricornum, ſuris, & talis, Piſces pedibus. Quam rem verſibus expreſſit Manilius *lib.* 2. prout reſtituit Joſephus Scaliger. Atque ex his Leo grandes vires, & Leoninis ſimiles, dicitur conferre, Virgo pulchritudinem, Sagittarius, qua parte homo pulchros, qua equus, fortes redere perhibetur. Cancer, Capricornus, Piſces & robore, & pulchritudine deſtituunt.

Etiam ſigni cujuſque domum huic, vel illi planetæ tribuerunt. Ut Soli Leonis, quia calidus eſt, & ſiccus, eoque maſculus. Lunæ Cancri, quia calidus eſt, & frigidus, ac propterea femineus. Mercurio aſſignarunt Geminos, partim ut proximos Cancro, domui Lunæ, uti Lunæ propinquus Mercurius, partim quia Solem ipſe comitetur, nec ab eo recedat gradibus ampliùs duodetriginta. Virginem credidere domum aptam Soli, quia Leoni, Solis domo, vicina. Similiter Veneri Taurum, & Libram dedere, parque in cœteris ratio eſt.

Hiſce ita conſtitutis, ſic ulteriùs ſunt progreſſi. Solem in Aquario, Lunam in Capricorno, Saturnum in Leone & Cancro, noxios eſſe, imò naſcentes futuros cæcos, ſi Saturnus foret in domo duodecima, & Solem, Lunam, ac Martem trigona radiatione ſpectaret; ſurdos autem, ſi Saturnus eſſet in domo ſexta, cœlique medio, cœteris altior planetis, quadrato Martis opponeretur. Similiter pronunciant de vitiis linguæ, de morbo comitiali, icterico, aliis, quæ legere eſt è veteribus apud Ptolemæum *in centum ſententijs ad Syrum fratrem*, Firmicum Maternum *in matheſeos libris ad Mavortium Lollianum*, & *Marci Manilij Aſtronomico*. Ex junioribus apud Jovinianum Pontanum *comment. in Ptolemæum*, & 14. *libris rerum cœleſtium*. Item Junctinum, Cardanum, tot alios, ſed omnium inſtar fuerit Campanella *in ſex Aſtrologicorum libris*. Nec enim hanc artem, ſi ars ea dicenda eſt, quæ tot varia habet, & incerta, aliquis præceptis meliùs conſtrinxit. Particulatim verò examen eorum, quæ de moribus gentium, ex ſigno eis dominante, tradiderat Ptolemæus vide apud eum *lib.* 2. *cap.* 5.

Qui hactenus conveniunt, in duas ſcinduntur partes. Multi enim quæ diximus, pro certiſſimis aſſerunt, eoque audacter pronunciant de vitæ cujuſque duratione, mortis genere, connubio, fortunis, honoribus, & cunctis id genus; nempe ex eorum mente, omnes, & ſinguli hominum actus determinantur à Cœlo, nec per contingentiam aliquid, ſed neceſſariò omnia, atque inevitabiliter fiunt.

Hanc ſententiam amplexi quoque Bardeſanes Syrus, ut eſt apud Auguſtinum *lib. de hæreſib. cap.* 55. Eſſeni, qui omnia in fati poteſtate eſſe affirmant, nec quicquam hominibus præter fati decretum accidere, Joſephus *lib.* 13. *antiq. cap.* 9. Simon Magus nihil hominus arbitrio, ſed omnia fato fieri voluit, Clemens Romanus *lib.* 3. *recognit.* Manichæi damnant naturam hominum, liberum arbitrium negant, adjutorium Dei tollunt, fatum aſſerunt, Hieronymus *proœm. dialogi adverſus Pelagianos*, Auguſtinus *contra Fortunatum*, *Manichæum*, Chryſoſtomus *homil.* 45. *in Joan.* Socrates *lib.* 1. *cap.* 17. Priſcillianiſtæ, Manichæorum dogmata ſectantes, adſtruunt fatalibus ſtellis homines colligatos, Auguſtinus *hæres.* 70. Leo Primus *ep.* 93. *c.* 11. Florus Monachus ex libris Auguſtini, malè intellectis, ita gratiam Dei extollebat, ut negaret liberum arbitrium Auguſtinus *de gratia & libero arbitrio*. Armenii dicunt peccatum eſſe à dæmone, & non à libero arbitrio, Guido *de Armenijs*. Mahometani dicunt, quòd quicquid fecerit homo, ſive bonum, ſive malum, præſcriptum, & prædeſtinatum ſit illi à Deo antequam naſcatur, Leo Imperator *ep. ad Omarum Saracenorum Regem*. Godeſchalcus Belga docebat, quoſvis homines inevitabili lege & neceſſitate providentiæ divinæ, ſive inferis, ſive ſuperis deſtinatos eſſe, Joannes Aventinus *lib.* 4. *annal.* Joan. Trithemius *in chron. Hirſangienſi fol.* 16. Petrus Abailardus dicebat, nihil contingens in rebus evenire, ſed omnia, quæ fiunt, neceſſitate abſoluta fieri, Alphonſus *de libero arbitrio*. Albigenſes contendunt, quòd peccatum non ſit de libero arbitrio, Antoninus *p.* 4. *tit.* 11. *cap.* 7. §. 5. Joannes Vviclefus 2. *trialogi cap.* 13. Deus neceſſitat creaturas ſingulas activas ad quemlibet actum ſuum, & ſic ſunt aliqui prædeſtinati, hoc eſt poſt laborem ordinati ad gloriam, & aliqui præſciti poſt hanc vitam miſeram ad pœnam perpetuam. Lautentius Valla *libro*, *quem ſcripſit de libero arbitrio*, detrahit voluntati hominis libertatem, Philippus *in locis communibus*. Martinus Lutherus *in aſſertionibus art.* 36. Liberum arbitrium figmentum eſt in rebus, ſeu titulus ſine re, quia nulli eſt in manu ſua quippiam cogitare mali, aut boni, ſed omnia, ut Vviclefi articulus Conſtantiæ damnatus rectè docet, de neceſſitate abſoluta eveniunt. Quòd & Poëta voluit, quando dixit: Certa ſtant omnia lege. Eadem habet *in lib. de ſervo arbitrio*, & *in lib. qui inſcribitur*: *Operationes in Pſalmos*, *in pſal.* 15. Philippus Melanchthon *ad cap.* 8. *ad Romanos in editione prima*: Nugatorium, ait, eſt commentum liberum arbitrium. Eò tantùm fertur, quorſum impellitur. Id ipſum repetit *edit.* 2. & *in priori edit. locorum communium*, *capite de libero arbitrio*. Joannes Calvinus *lib.* 2. *Juſtit. cap.* 3. §. 7. & §. 11.

Adverſus hos, ac ſimiles, cùm diceretur, ſi ſic omnia à ſideribus dependeant, nec probos amore, nec improbos odio dignos fore; eò ſe eludere poſſe exiſtimabant, quòd natura etiam amemus bona, velut cibos ſalubres, ac delicatos, & quæ natura ſunt noxia, odio nihilominus proſequamur, uti venena omnia. Quæ ad excuſandum fatum ſuum Aſtrologicum verſibus expreſſit Manilius *lib.* 4.

Sed profectè quid eſt confundere naturalem amorem, vel odium cùm amore, odioque morali, ſi à Manilio hoc non ſit? At contentos ſe aiunt prudentiſſimo, ac veriſſimo Galeni judiciò, qui de ipſis aſtrorum effectibus loquens, ait, *ſophiſticum eſſe manifeſtæ experientiæ velle contradicere*. Ingentem etiam adferunt copiam eorum, qui res maximas ex ſideribus prævideriat. In his eſt Theagenes, Thraſillus, & alii, de quibus jam dictum. Ex Dione etiam Xiphilinus refert, ut mathematici à Vitellio Urbe pulſi, prædixerint ei, fore, ut intra Kalendas Octobris periret, intraque id tempus deceſſiſſe. Vide & quæ Eunapius de Ablubio *in vita Ædeſii* ſcribit, alijque de Athenaide, quæ poſtea fuit uxor Theodoſij junioris. Cœteros prætereo.

At non adeo operoſum eſt iſtis occurrere, quàm arbitrantur. Trifariam enim fit, ut eventus prædictioni reſpondeat. Eſt, ut alibi annotavimus, cùm aliquid præſcitur è commercio cùm dæmone, qui ob ſubtilitatem, & experientiam, rarò fallitur, ac ſæpe, quòd prædicit, Deo permittente, facere decrevit: Eſt item cùm Aſtrologi familiares ſint viris magnis, & quæ illi moliantur gnari, multa ex ſideribus ſe jactent præſcire, quæ aliunde didicerunt. Eſt denique, cùm verſipelles, ac fraudibus ſubacti, in multis aliqua dicant, quibus eventus caſu reſpondeat. Nec enim verum ſemper dicere, innumeris comprobatur exemplis, ut etiam alibi docuimus, & tradit Delrius *magic. lib.* 4. *cap.* 3. *q.* 1.

Et ſanè ſapientiſſimi quique Gentilium artem hanc non artem putarunt, ſed impoſturam, eique credulos damnarunt dementiæ. *Itaque erat*, Suida teſte, *Alexandriæ quoddam tributum nomine Blacennomium, quod Aſtrologi penderent, quia ad eos accederent ſtulti*. Nempe eò, quòd, ut ibidem legas, *Blaca* vocarint *fatuum & amentem*. Vide & quæ adverſus Aſtrologos diſſerunt apud Ciceronem *lib.* 2. *de divinat.* item quæ de Phavorino refert Gellius *lib.* 14. *cap.* 1. ac ſimiliter Sextus Empiricus contra Grammaticos *cap.* 10. *Ex ijs*, inquit, *quæ artes dicuntur*, *quædam profeſſione ſunt artes*, *non revera*, *ut Chaldaica*, & *Aruſpicina*. Etiam Aſtrogos, & præſtigiatores, vel circulatores jungit Dio Caſſius *lib.* 57. atque addit, Tiberium utroſque affeciſſe mortis ſupplicio, quamvis ipſe non ſolum aſtrologo uteretur Thraſillo, ſed artem hanc etiam exerceret. *Vitellius item*, verbis utar Tranquilli in *Vitellio*, *cap* 14. *nullis infenſior*, *quàm vernaculis*, & *Mathematicis*, *ut quiſque deferretur*, *inauditum capite puniebat*.

Turnebus

Turnebus pro *vernaculis* legit divinaculis, Scaliger *Veraculis*, aut *vericulis*, Caſaubonus per vernaculos intelligit & circulatores. Atque antea jam, quod ibidem refertur, edicto juſſerat, ut *intra Kalendas Octobris Urbe, Italiaque Mathematici excederent*, ac memorat idem Xiphilinus ex Dione. De Imperatorum edictis, quibus Urbe ejecti, vide Ulpianum *in digeſt. de injur. l.* 15. §. *ſiquis*. Imò etiam ante Imperatores id factum M. Popillio Lænate, & Cn. Calpurnio Coſſ. ut eſt apud Val. Maximum *lib.* 1. *cap.* 3. Scitè Tacitus *in* 1. *Hiſtor. Mathematici genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax, quod in civitate noſtra & vetabitur ſemper, & retinebitur.*

Sed quid huc recurrere opus Chriſtianis, quando opinio ea ipſis refellitur Scripturis? Eſt enim Iſaiæ *cap.* 47. 13. *ſtent, & ſalvent te augures Cœli, qui contemplantur ſidera, & ſupputant menſes, ut ex ijs enuncient eventum tibi.* Idem *cap.* 41. alijſque locis *alibi* à nobis adductis. Magno etiam conſenſu à Sanctis Patribus refelluntur, quotquot ex ſideribus ſic de futuris omnibus pronunciant, velut humani quidam Joves. Vide eos in illud 1. Geneſis: *Fiant luminaria in firmamento Cœli, & ſint in ſigna* &c. Item Euſebium *lib.* 6. *præpar. Evang.* Baſilium *in hexaemer.* Ubi hanc artem vocat *vanitatem ex abundantia otii profectam*, Ambroſium item *in ejuſdem tituli opere*, Hieronymum *in Ieſ. cap.* 47. Auguſtinum *lib.* 2. *de doctr. Chriſt.* Etiam error hic damnatur Concilij Bracarenſis 1. *can.* 8. *Si quis animas & corpora humana fatalibus ſtellis credit adſtringi, ſicut Pagani, & Priſcillianiſtæ dixerunt, anathema ſit.* Ubi vis ineſt verbis, *ſicut Pagani, & Priſcillianiſtæ dixerunt.* Nec enim omnis ex ſideribus prædictio negatur, ſed illa Chaldæorum, & ſimilium, qua tollitur arbitrij libertas, ſine qua homo id, quod eſt, eſſe deſinit. Tollitur item Reipublicæ ſalus, quæ hinc mandatis, & præmijs, inde interdictis, & pœnis conſtat, ijſdenque de cauſis religio omnis, ipſa etiam tollitur Chriſtiana.

Jure igitur à Chriſtianis quoque Imperatoribus eſt decretum, ut Aſtrologi hujuſmodi Urbe eijcerentur, quemadmodum eſt in Codice tum Theodoſiano, tum Juſtinianeo *lib.* 9. *utrobique tit. de malef. & mathem.* Atque hoc ſine dubio, longè etiam vehementiori ſtudio feciſſent, ſi jam illis temporibus eò veſaniæ Aſtrologorum prorupiſſet impudentia, ut non modò, quæ à voluntate pendent humana, verùm illa etiam, quæ unius Dei ſubjacent arbitrio, ut miracula omnia, vi ſiderum dicerent neceſſariò ſic proveniſſe; ut quando nativitatis Chriſti de Virgine, & tot, tantorumque ejus miraculorum rationem ex horoſcopo adferre non verentur, ut aliàs copioſè diximus.

Similis impudentia eſt, quando è ſiderum conſtitutione judicium ferunt de religione Judæorum, Saracenorum, ac Gentilium. Siquidem Judæorum quidem religionem natam volunt ex conjunctione Jovis cùm Saturno, ut planetarum ſummo. Chaldæorum autem ſectam, quia Hebræorum, ſive Noachi religionem primâ excepit, exortam eſſe ex ejuſdem Jovis conjunctione cùm Marte, ut planetarum proximo. Ex conjunctione Jovis cum Sole, planetarum quarto, ortam eſſe hæreſim Ægyptiam, quæ Chaldaicam eſt conſecuta. Ac ſimiliter ex conjunctione cum Venere proveniſſe Saracenicam; ex conjunctione Jovis, & Mercurij originem ducere Chriſtianam; ac denique cum Luna proventurum eſſe imperium Antichriſti. Hæc leguntur apud Albumaſarem *lib.* 2. *de magn. conjunct. tr.* 1. *diſſer.* 4.

Quantum verò fidei hæc mereantur, vel fidem fecerit, quod idem Albumaſar tradidit, Religionem chriſtianam duraturam eſſe annis non ampliùs mille quadringentis, & ſexaginta. Nam à tempore eo, quo Chriſtus prædicare in terris cœpit, jam prope duo ſecula ſunt ſupra ſpatium ab Albumaſare præfinitum, nec interea imminuta eſt religio Chriſtiana, ſed incrementa etiam novo Orbe invento cepit longe maxima. Ejuſdem farinæ eſt, quòd ex illis ſcilicet fati conſcijs ſideribus R. Abraham Avenaris Judæus collegit, venturum eſſe promiſſum Meſſiam anno Chriſti 1446. quo Jupiter cùm Saturno futurus eſſet in Cancro, vel ſaltem viginti annis poſt, quando eadem conjunctio foret in Piſcibus. Nam utrumque hoc intervallum jam ab annis 250. expiravit, fruſtraque miſelli alium expectant Meſſiæ adventum, quàm glorioſum illum, quo in nubibus veniet ad judicandum Orbem. At ſatis de Mathematicis iſtis, qui ſic Fatum ſtatuunt, ut planè interficiant arbitrii libertatem.

Alii tolerabiliùs errant, ut qui non vereantur quidem ex ſiderum poſitura prædicere etiam, quæ honores, fortunas, vitæ terminum, & alia hujuſmodi ſpectant, ſed fateantur interea quæ dicunt, ejuſmodi eſſe, ut duntaxat ſignificent, quò natura & voluntates noſtræ inclinentur à ſideribus. Secundùm hos igitur nulla infertur animis noſtris neceſſitas, quia inclinatio iſta non ſit integra actionis cauſa, cùm voluntas propenſionem illam mutare poſſit, & ubi eſt ad mala, non minùs debeat, quàm poſſit, atque ut faciliùs poſſit, multùm conferunt diſciplinæ, ac conſuetudo, quæ altera eſt natura, idque ſæpius in corporibus quoque, ubi major eſt cœli vis, habeat locum.

Atque hoc ſenſit etiam Ptolemæus, ut qui non uno dicat loco, ſidera quidem inclinare, ac diſponere hominem, at non dirigere, quia hoc facultatis ſit potentioris, voluntatis nempe, cui nulla adferatur neceſſitas, cùm ſemper adverſari poſſit proclivitati à ſideribus allatæ. Vide eum *de aſtrorum judic. lib.* 1. *cap.* 4. *text.* 24. *& ſeq.* Inter alia ait, ut magnes ſi non impedias, fatali lege trahet ferrum; at non attrahet, ſi allium illeveris; ita humanas agere voluntates pro ſiderum poſitura, modò ſiveris eo ferri, quò propendent. ſed acturas contrarium, ſi hoc ſtudeant. Itaque in eo ſummam ponit Aſtrologiæ utilitatem, quòd, ubi ex ea didicerimus, quò aſtra inclinent, adverſus malum prævisum cavere nobis meliùs ſciamus, vel planè illud amoliendo, vel ſaltem reddendo levius. Atque hanc eſſe rationem, ait, cur Ægyptii medicinam cùm Aſtrologia conjungant; quippe eos pro conſtitutione præſcribere alia, atque alia remedia.

Eòdem pertinet quoque illud Ptolemæi *in libro, qui centum dicta inſcribitur, aphoriſmo* 5. *poteſt ſcientia hujus gnarus multas evertere ſiderum operationes.* Summùm igitur ex notitia ſiderali concluſeris de animi propenſione, non de vita ipſa. Quod in phyſiognomia etiam locum habet, ut ex Socrate liquere diximus, & ait Tullius *in* 2. *Tuſcul.* idemque, & Aphrodiſienſis *in libro de Fato.*

Porrò animus mihi non eſt cum iis litem agere, qui non aliam vim tribuunt ſiderum poſituræ; quippe ſic quoq; ſalva permanet arbitrii libertas. Quin, ſi volunt, largiar illis admirandam ſiderum varietatem, ſive magnitudinem, ſive colorem, ſive motum ſpectemus, perſuadere nobis vim quandam eſſe inſitam ſideribus, qua non in elementa modò, & muta agant animantia, ſed etiam in corpora hominum, ac pro iis inclinari animos ad hoc, vel illud agendum. Sed hoc ſi dedero iis, non propterea conceſſero, Aſtrologos in cœleſti illo libro legere poſſe, quò cujuſq; animus natura vergat. Eſto, ut etiam propenſio omnium inde dependeat, at liber ille adeo ſubtiliter eſt ſcriptus, ut præter eum, qui ſcripſit, non dico, nemo illum planè, pleneq; apprehendat; nam hoc ne in vulgaribus quidem artibus, ac ſcientiis locum habet; ſed ij quoque, qui artis hujus habeantur intelligentiſſimi, exiguam ſolùm portionem capiant, eaque ipſa particula tota ſit conjecturalis. Quod ita eſſe multis convincitur argumentis.

Aiunt quidem, à Chaldæis obſervatum eſſe, ut pro hoc, vel illo cœli ſitu, hi, vel illi effectus in homine conſequantur. Sed quomodo ſimilis per omnia ſit ſiderum poſitura, ſi demum, ut Ptolemæus ait, fixarum ſtellarum Orbis circumvolvitur annis ſepties millenis, nona verò 36. millibus, imo juxta alios, eadem cœli facies demum redeat exactis aanorum 49. millibus, quòd annum magnum appellant? Præterea, ut in Chaldæa, ubi condita hæc fertur diſciplina, locum ea haberet, non propterea alibi, variante cœlo, idem ſequeretur effectus. Ad hæc, illa, quæ de homine prædicant, vel temperamentum reſpiciunt, vel caſus fortuitos. Fortuita non pendent à Cœlis, nam alioqui non fortuita eſſent, ſed neceſſaria. Temperamentum verò non duntaxat oritur à Cœlo, ſed inſimul à parentibus. Proinde, ut de inclinationibus hominum poſſent prædicere, exquiſito opus erat, non modò de facie cœli, ſed etiam de temperamento parentis utriuſque. Nec ea vis eſt in tempore nativitatis, quæ in illo conceptionis.

Quid, quòd multum etiam diſcriminis adfert, quòd alij alijs diutius geſtantur? Septem aliqui, nonnulli octo, alij novem, vel decem menſibus. Jam quàm incertam hanc reddit diſciplinam, quòd crebrò naturalis illa propenſio, quæ infantiæ inerat, alia longè ſit in adulto; quia educatio, & diſciplina mutent hominis indolem. Atque ut hoc non eſſet, multa incidunt, ob quæ mens hominis, quæ libera eſt, inclinationem vincat.

Denique nonne videmus uno prope momento maximos cœli circuitus, ac plurimos eodem tempore, vel naufragio perire, vel peſtilentiâ? Haud dixerint, eodem eſſe natos tempore, cùm tanta ſit ætatis diverſitas. Sed hic reperere aliqui, quo ſe ictum illum exire, arbitrentur. Aiunt, vim eam, quæ naſcentibus imprimitur, magnam quidem eſſe, at particularem interea, eoque vinci ab univerſali, quales ſunt bellum, peſtilentia, & ſimiles. Atque hinc eſſe, quòd mortes ſint diſſimiles. Simili licet natis horoſcopo. Sed hoc cùm dicunt, non videntur videre, quantùm cauſæ præjudicent propriæ. Quid enim probabiliter prædixeris, ſi inclinatio humana ſemper cauſæ ceſſerit univerſali? Hujuſcemodi ſatis oſtendunt, hanc de ſideribus Fati conſcijs, ut Manilius ea vocat, diſciplinam, parum habere veriſimile, etiam cùm de ſola hominum propenſione ex horoſcopo judicatur; atque illos etiam nimium diſciplinæ huic arrogare, qui aiunt, ut principia ejus non ſint tam certa, quàm geometirca, vel arithmetica, ejuſmodi tamen eſſe, ut plurimùm ſic contingant; eoque ſimiliter hic habere, ac in medicorum conſilijs, & prædictionibus, quæ etſi fallant quandoque, non propterea contemni mereantur. Siquidem hæc immane quantum diſtant, cuivis perſpicuum eſt.

Hactenus de Fato illo, quod Chaldæorum dicitur, ac divinationem eam conſtituit, quæ ex ſideribus petitur, ſive, ut Plotinus putabat, ſidera ipſa hoc Fatum neſciant, ſed homines, divinandi artem edocti, hoc in ſiderum libro legant, velut in Deorum tabulis, quomodo nec aves in auſpicijs ſcire credebantur, quæ prænunciabant; ſive ſidera omnium ſint gnara, non tamen efficiant omnia, quæ aliorum eſt opinio, ſive etiam Fata in ſe incluſa circumgeſtent, & quæ facto opus ſciant, ea foris efficiant, quam opinionem, ut dubius tamen Seneca *ep.* 88. proponit, Manilius autem amplexus fuit; qui non contentus *ſidera* dicere *fati conſcia*, continuò ſubjungit *diverſos hominum variantia caſus*.

Hanc verò è ſideribus divinationem aliquo etiam in loco Stoici habebant, idque eo lubentiùs, quia hinc colligere ſit, Fatali omnia fieri neceſſitate; qui ſidera quoque, unde divinatur, divina eſſe corpora judicabant, imò & Deos dicebant. Ipſum etiam Fatum Dei nomine, & Deum Fati vocabulo nuncupabant.

Etſi autem Fatum Stoicum nonnihil differat à Chaldæo illo, quòd res omnes alligat neceſſitati, in præcipuo tamen conveniunt; quia utrunque arbitrij aufert libertatem. Si quidem *omnia Fato contingere*, etiam ea, quæ contingenter, fortuna, aut caſu fieri dicuntur, traditum Zenoni, & Chryſippo, Poſſidonio item ac Boëtho, ſingulis horum in ijs, quæ de Fato ex profeſſo prodidere, teſte Laërtio. Eſt verò ijs Fatum, *cauſa rerum implicata, ſive ratio, per quam mundus adminiſtratur.* Ac ſimiliter apud Stobæum *in eclog. phyſic. ratio, per quam facta ſunt, facta; quæ fiunt, fiunt; fient, quæ futura.* Apud Aulum Gellium quoque *lib. 6. cap.* 11. dicitur ſecundum Chryſippum: *Fatum eſt ſempiterna quædam, & indeclinabilis ſeries rerum, & catena volvens ſemetipſa, ſe ſe & implicans per æternos conſequentia ordines, ex quibus apta, connexaque eſt.*

Hanc ſententiam ſuam comprobant ex eo, quia non modò in naturalibus, ſed etiam in voluntarijs ſint cauſæ antecedentes, cùm nihil ſine cauſis fiat, eoque & voluntates humanæ includantur ſempiternæ cauſarum ſeriei, quæ Fatum dicitur. Idem eo adſtruebant, quòd pronunciatum omne ſit verum, aut falſum, exempli gratia: Cypſelus Corinthi, Piſiſtratus Athenis, Cæſar Romæ invadet imperium. Hæc futura fuiſſe ex eo, quòd facta ſunt, cognoſcitur. Ab æterno igitur verum fuit pronunciatum hoc. At quod ab æternitate verum, id etiam certum; quodque certum, idem immutabile, cùm è verò in falſum converti non poſſit. Ad hæc eò pugnabant, quòd ſit divinatio, ut oſtendunt Vatum effata, atque oracula. At, inquiebant, nullæ forent de actibus humanis, vel certè mortis genere, temporeque, ante annos ſæpe multos prædictiones, ſi quæcunque futura prædicuntur, vereque futura ſunt, poſſent non fieri.

Interim in iſto cauſarum nexu ſempiterno diſparem eſſe naturæ ac voluntatis rationem, fatebantur. Nec enim exiſtimant, hunc cauſarum nexum ex æterno pendentium in voluntarijs eſſe cauſarum principalium, quæque efficienter antecedunt, ſed eſſe vim cauſarum adjuvantium, ſine quibus res effici non poſſit; quomodo colloquium cum virgine cauſa eſt amoris, atque amor inhoneſti concubitus. Utcunque enim non ſequatur in omnibus, vel ex congreſſu amor, vel ex amore flagitium, in quibus tamen ſequuntur iſta, ſunt ea, ut Tullius ait, præcurſiones ad efficiendum. Ac tam adjuvantes cauſæ, quàm principales, in fatali ſerie, licet diverſimodè, includebantur, eoque & illæ præcurſiones, etiamſi non ſemper idem efficiunt; tamen quando efficiunt, non poſſunt non efficere, & cùm non efficiunt, efficere non poſſunt; quia fatalis ſeries à Deo conſtituta, omnium ſit rerum cauſa, quam humana mens infringere minimè valet. Hanc rem declarat Chryſippus *lib.* 1. *de providentia* apud A. Gellium interpretem *lib. 6. cap.* 2.

Adverſus nihil æquè urgeri ſolet, quàm ſic omnium, etiam delictorum, ac ſcelerum, Deum fore autorem, quod natura animus omnium abhorret credere. Sed Chryſippus contendebat, etſi nihil non fiat neceſſariò, quia Fatum eludi nulla vi, aut aſtu hominis, poſſit; tamen culpam in delictis, non Fato, vel Deo, ſed humanæ malitiæ, adſcribi oportere. Diſtinguebat autem inter hominem, conſideratum ſimpliciter, & hunc hominem, hoc eſt, hac, vel illa præditum ingenij proprietate. Ut exemplo iſta

iſta illuſtrem, quis, dixerit, hominis, prout homo eſt, hanc eſſe naturam, ut ſit truculentus, vel libidinoſus? Quàm multi enim cohibere libidinem, temperare etiam à cædibus ſciunt! Attamen ſi ſanguinarium conſpexeris, præſertim qui impunè aliquid poſſit, quis aliud ſibi perſuaſerit, quàm ſi atroci injuria affectus videatur, cæde hoc alterius ulturum? Eſt alius in Venerem proclivis. Adeſt famoſa Lais, vel occaſio eſt illudendi pudicitiæ provincialis uxoris, quam attrahendi vim habet aliquid habere, aiebat Varro. Quid aliud fiet, quàm, ut paratis omnibus, præceps, tauri inſtar, in Venerem ruat?

Colligebat hinc Chryſippus, utcunque neceſſariò quidque fiat, non tamen Deum eſſe cauſam cædis, ſed hominis truculentiam; nec penes Deum eſſe culpam volutationis cum ſcorto, vel commiſſi adulterij, ſed penes animum hominis, libidine diffluentis. Unumquodque enim cenſeri è cauſa proxima; hanc autem non Deum eſſe, ſed hominis voluntatem, atque ingenium, quod uni contigerit mite, aſperum alteri; huic continentiæ amans, illi in libidines pronum. Declarabat autem hoc ſimilitudine cylindri, qui ſi pede impellatur initium dederis motus; at porro ille præceps feretur, non quia tu moveris; nam quadro ſi idem feceris, mox quieſcet, ſed propriam ob volubilitatem, quam ex forma, modoque ſuo habet. Similiter inquiebat, à fato quidem eſſe impulſum aliquem voluntatis, ſed cædem eſſe à propria voluntate, ingenijque truculentia, atque itidem libidines fœdas incontinentiæ animi, ut cauſæ proximæ, tribui convenire. Quam ſimilitudinem non modò apud A. Gellium *dicto cap.* 2. ſed Tullium etiam *de Fato* legere eſt.

Contra autem iſta objeceris, Deum eſſe opificem naturæ, tam ſanguinariæ, quàm lenis, tam libidinoſæ, quàm continentis. Unumquodque autem agere pro natura, quam Deus indiderit naſcenti, eoque ubi neceſſarius eſt nexus, veriſſimum eſſe illud pronunciatum, cauſam cauſæ eſſe cauſam cauſati. Viderunt & hanc difficultatem Stoici; ſed negarunt, Deum eſſe cauſam totius naturæ; Duo enim eſſe ejus principia; activum unum, Mentem æternam; & paſſivum alterum, Materiem ei coæternam. Mentem eſſe optimam, ſed Materiei quædam ineſſe vitia, eoque hominum alios alijs eſſe meliores, prout ex meliore, vel deteriori ſunt materie. Neque in mala natura eſſe aliquam Opificis culpam, qui ex materie ifiiuſmodi id fecerit, quod potuit. Quomodo nemo quòd vitreum, aut frctile vas, fragile ſit, aut quòd vas ferreum ferrugine obducatur, artem fabri culpaverit, cùm hoc vitium conſtet eſſe à materie, non ab opifice.

Similiter igitur *vim materiæ motricem*, ut Chryſippus vocabat, cauſam fecere mali, tam culpæ, quàm pœnæ. De malo illo interno ſic Seneca *præt. lib.* 1. *nat. quæſtion. Utrum Deus, quod vult, efficiat, an in multis rebus illum tractanda deſtituant, & à magno artifice formentur prava multa, non quia ceſſat ars, ſed quia id, in quo exercetur, inobſequens arti eſt.* Ubi id, in quod ars ſe occupat, materies eſt, quæ inobſequens eſt artifici, quia in ea lateat indoles malefica. De externis ſunt illa ejuſdem *libro de Providentia cap.* 5. *Quare tamen Deus tam iniquus in diſtributione Fati fuit, ut bonis viris paupertatem, vulnera, & acerba funera adſcriberet? Non poteſt artifex mutare materiam; hæc paſſa eſt.* Valdeque hæc Stoicorum ſententia eſt vicina opinioni Magorum, qui duo ſtatuerunt principia, boni bonum dæmonem, nempe Oromaſdem, ſive Jovem, & mali autorem malum, Arimanium, ſive Plutonem, ut tradidere Ariſtoteles, Hermippus, Eudoxus, & Theopompus, atque ex ijs Laërtius *in præfatione ſui operis*, deque eo nos pleniùs *alibi*.

Objici præterea ſolet, ut ſic Deus fuerit extra culpam, eaque reſideat tota penes materiem hominis, in iſta tamen actuum humanorum neceſſitate fruſtra ad Deum preces fundi. Sed Stoici regerebant, & preces, & leges, & præmia, ac pœnas eſſe in cauſis, & effectis fatalibus. Itaque cùm Zeno cæderet ſervum in furto deprehenſum, atque hic inclamaret, fato ſe furatum, reſpondit ille: *Et fato cæderis*; ut eſt apud Laertium.

Dixeris, quid noſſe hujuſmodi Fatum juvat, cujus ſcientia & pietati, & virtuti obſit magis, quàm proſit? Nam quantillus pietatis, vel quis honos erit virtutis, ſi nihil agere aliud valeam, quàm faciam? Huic ſic argumento obviam ivi ſe cenſet Juſtus Lipſius ex Stoicorum mente *lib.* 1. *phyſiol. ſtoicæ cap.* 14. primas, ac inſitas Fato cauſas à voluntate humana leviter inclinari, indeque aut præmium eſſe, aut pœnam. Sed quòd à Scholaſticis in Ariſtotele factum eſſe, non ſemel dicimus, ut meliorem ei affingerent opinionem, quàm habuiſſet, nempe ne tanti nominis Philoſophus à veritate Chriſtiana extra ea, quæ ad Chriſtum, & Spiritum ejus pertinerent, longe nimis abijſſe videretur. Idem à Lipſio factum fuit in Stoicis dum videri vult, propiùs eos abfuiſſe à Chriſtianis, quàm revera erant. Tuetur ſe eo, quem vel teſtem, vel interpretem allegat, Manilio. Verùm nihil aliud ille dicit, quàm, utcunque voluntas neceſſariò agat, nihilominus probos diligi, improbos odio eſſe non ſecus ac mortiferas odimus herbas, & fruges amamus, *quæ non arbitrio veniunt, ſed ſemine certo.*

At quo pacto hinc elicias, prout homines Fati conditionem in melius flexerint, aut pejus, ita vel præmium mereri, vel pœnam? Imo quid apertius eſt, quàm plane eos contrarium dicere? Longè igitur aliud fuiſſet, quo Stoici hoc ſe argumentum eludere poſſe arbitrarentur; nempe non urſiſſent principia illa de Fato. Unde quid ſequatur, non diſputabo, ſed principia alia, de vita non ſecundum effectus, verùm rationem, componenda. Et profectò cogitemus ipſum ſectæ conditorem, à quo proverbium illud Laertio *in Zenone: Philoſopho Zenone continentior.* Cogitemus etiam Catonem, Senecam, Epictetum, & tot alios. Fateri cogemur, genuinos Stoicos vitæ probitate nulli ex ſectis alijs fuiſſe inferiores, ut videri queant alia habuiſſe principia vivendi, alia diſſerendi.

Præterea inquiebant, ſectam hanc inter alia ad hoc prodeſſe, ut cogitantes omnia evenire fatali quadam neceſſitate, patientes ſimus in adverſis, gnari eos, qui non lubentes Fatis obſecundent, obluctando ſibi onus reddere gravius, quia fruſtra de eo ſe cruciant, quod corrigere eſt nefas.

Atque hujuſmodi eſt Stoicorum opinio de Fato, quo nomine etiam Deum ipſum intelligebant. Nempe cùm unum eſſe agnoſcerent Deum, multis tamen vocabulis pro vi diverſa, appellabant. Unde Laërtius *in Zenone* ait, eundem Deum & Jovem dici, & Mentem & Fatum. Et Seneca *in* 4. *de benef. cap.* 7. *Vis illum Fatum vocare? Non errabis. Hic eſt, ex quo ſuſpenſa ſunt omnia, cauſa cauſarum. Vis illum Providentiam? Rectè dices. Eſt enim cujus conſilio huic Mundo providetur, ut inconcuſſus eat, & actus ſuos explicet. Vis Naturam vocare? Non peccabis. Eſt enim ex quo nata ſunt omnia, cujus ſpiritu vivimus. Vis Mundum? Ipſe eſt enim totum, quod vides, totus ſuis partibus inditus, & ſe ſuſtinens, ut ſua.* Ubi videmus Fatum Stoicis eſſe Providentiam, ſed quæ afferat rebus neceſſitatem, eſſeque eam Providentiam Numinis, ſed ita Naturæ, ac Mundo permixti, ut hæc ſint Dei ipſius corpus.

Consultatio CXII.

De Fato Christiano.

POst tam multa de Gentilium Fato, non immeritò aliquis requirat, ut Christianorum etiam de eo, ac antiquorum præcipuè, judicium afferamus, ubi primùm de vocabulo, mox de re disp iciendum. Nec enim è veteribus desunt, qui in totum damnare videantur ipsum Fati nomen, ut Augustinus *in 5. de civit.* cujus verba superiùs adduximus, atque idem *tract. 37. in Joan.* ait: *O si cor tuum non esset fatuum, non crederes Fatum.* Sequitur quoque Gregorius Magnus *hom. 10. in Evangelia*: *Absit à fidelium cordibus, ut Fatum esse aliquid dicant.* Sed non refugit vocabulum hoc Boëtius *in 4. de consolat. philos. pros.* 4. ubi Fatum definitur, *inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam providentia divina suis quæcunque nectit ordinibus.* Nec rem improbat Augustinus, dummodo per illud intelligatur voluntas, vel potestas Dei; sed eò vocabulum reijcit, quia sumeretur vulgò pro vi positionis siderum. Damnat igitur Fatum Chaldaicum, non illud, quo sua voluntati humanæ relicta est voluntas. Sed sic quoque aliquis inter Augustinum & Boëtium dissensus videtur. Nam Augustino Fatum est voluntas Dei, Boëtio ordo secundarum causarum, quatenus subest providentiæ divinæ. Sed sunt ista non difficilia conciliatu. Nam Augustinus Fatum spectabat, ut aiunt, *causaliter*, Boëtius, *formaliter*. At quid refert, utrum Fatum dicatur voluntas Dei in causis secundis, ordinem constituens, an ordo in causis secundis, à voluntate Dei constitutus? Utrobique enim agnoscitur, ordinem causarum esse à Deo, ac secundùm illum omnia certò & infallibiliter evenire. Minùs tamen propriè Augustinus; sed nec propriè satis Boëtius, cùm ordo sit relatio; Fatum autem relatio non sit. Pertinet quippe ad causam efficientem. Relatio autem propriè non efficit. Sic verò ad causam efficientem refertur Fatum, ut non sit causa unica, sed congeries, ac nexus causarum secundarum, quatenus subjectæ sunt providentiæ Dei.

Interim hæc colligatio causarum aliter se habet erga res naturales, aliter erga voluntates humanas. Valde enim falluntur, si qui fatalem illam necessitatem in eo constituant, quòd Deus sic in creata agat omnia, ut & naturalia semper operentur pro ut semel indita, & humanæ voluntates pro impulsu divino bene, maleve operentur, nec agere secus possint. Siquidem ne naturales quidem effectus sunt à necessitate absoluta; quia multa contingunt interventu voluntatis humanæ, vel boni, malive spiritus, per quos sæpe natura à Deo impeditur. Ac longè minùs voluntas humana agit ex necessitate absoluta; quia sic tollatur ex rerum natura res omnium pulcherrima, libertas arbitrij, atque adeo Religio ipsa.

Nexus igitur causarum secundarum ejusmodi est, ut illa quidem necessariò fiant, quæ causas habent necessarias, contingenter autem, quæ causas habent contingentes. Atque utrarumque causarum colligatio dicitur fatalis, quatenus in ea spectatur tum prævisio Dei, tum decretum. Prævisio, etsi certissima est, minimè tamen pugnat cùm libero hominis arbitrio. Utcunque enim millies cernam aliquem nimiis se poculis perdentem, non eo scientia mea efficit, quominus ille liberè se inebriet, ac perdat. Quare cùm certissimò idem prævidet Deus, non eò prævisio illa libertatem tollet humanam, ac vel ebrietatis crebræ, vel interitus fuerit causa.

Possis tamen dicere, necessariò, hoc est certò, & infallibiliter, hominem se poculis perditurum, quia falli nequeat intellectus divinus. Sed hæc necessitas est impropriè dicta, quæ causa rei dici nequit.

Altera necessitas consideratur ratione decreti, quo Deus cuique suum præstituit finem, & hujus & alterius vitæ ratione. Sed nunc intra hanc vitam consistamus. Illud convenit, non hominem, sed Deum statuere cuique vitæ suæ terminum. Negari quidem nequit, hominem nimia Venere, & Baccho & aliis id genus, naturam si spectes, vitam reddere breviorem. Sed constat item, Deum, autorem naturæ, agere posse, ac subinde agere, præter naturam; Ut quando impedit, quominus natura agat ex vi sua. Innumera sunt ejus rei exempla, sed in termino me vitæ continebo. Convenit, ut arbitror, Regis Ezechiæ *lib. 2. sive 4. Reg. cap. 10.* morbum fuisse sua natura lethalem, à quo tamen convaluit, Deo morbi vim præpediente, Quare, ut dixi, ne in talibus quidem naturalis simpliciter est necessitas, sed spectanda est Dei voluntas, quæ morituro aliquo, statuit permittere, tum ut agat homo, quibus sibi secundùm naturæ cursum, ad immaturam mortem, paret viam, tum ut etiam natura more agat ordinario, quia non impedire eam decrevit.

His positis, necessitas moriendi consequitur. Quia non potest non fieri, ubi Deus statuerit aliquid permittere, quod, si sinat, certò videat fore: At necessitas ista est comparatione non voluntatis humanæ, sed præscientiæ, ac decreti divini, neque est necessitas physica, sive interna, vel consequentis, sed logica, sive syllogistica, vel consequentiæ. Sit enim hoc majus pronunciatum: Si talis fuerit ordo rerum, exempli gratia, ut Petrus propensus sit ad libidinem, interque Venereos vivat, ac Deus talem rerum ordinem, nullum verò virtuti naturali decernat impedimentum, certò istic loci, illo etiam morbo, qualis lues Venerea, corripietur, ac peribit. Minus pronunciatum est: At Deus decernit, ut ejusmodi rerum ordo decurrat, utcumque provideat, hominem sic sibi relictum vaga, & illegitima Venere peccaturum, & se nullum virtuti naturali afferente impedimentum, fore prorsus, ut miserè homo pereat. Complexio est: Petrus igitur, & tum, & sic peribit: Recteque hanc necessariam vocari consecutionem, ostendit Aristotelica syllogismi definitio *lib. 1. analyt. præterm. cap. 1. §. 8.* ubi conclusio omnis necessariò consequi dicitur propter ea, quæ præmittuntur.

Verùm, uti hæc non est necessitas consequentis, sed consequentiæ, ita nec decretum, quod dicebamus, ejusmodi est, ut vim humanæ afferat voluntati. Quippe neque sic conditionatum est, ut incertam relinquat prævisionem Numinis, neque sic absolutum, ut hominis evertat libertatem. Alia interim mente, & absolutum dixeris, & conditionatum. Licet enim non homo sibi quisquam, sed Deus illi præfiniat dies suos, non tamen à decreto hoc excluduntur causæ naturales, & actus humani, quibus ad terminum illum, culpa sæpe humana, eaque evitabili, devenitur. Alioqui non *Deuter. 16.* juberemur honorare parentes, quò prolongentur nobis dies; nec *psal. 55. 24.* dicerentur viri sanguinis, ac dolosi non dimidiaturi dies suos. Similia sunt alia præceptorum, promissionum, minarum exempla. Licet autem non arbitrer, ullum hominis ingenium satis penetrare, quomodo decretum Dei, & libertas hominis de certo vitæ fine conveniant, videtur nihilominus multùm imminui difficultas, si prævisionem Dei consideremus bifariam,

ut au-

ut antecedit actus humanos, & ut ſequitur. Præcedit ea cùm conditione, eoque nihil ponit. Sequitur abſolutè, quia ubi ad prævisionem conditionatam decretum de certa rerum ſerie à Deo acceſſerit, quod erat conditionatum, quodammodo naturam decreti induit abſoluti. Conditionata quidem nihil ponunt, niſi poſita conditione, ſed ponitur conditio, decernente Deo, ſe non impediturum actus liberos, quos fore prævidet, ſi non impediat; cujuſmodi prævisio cùm ſit certiſſima, ubi decretum de non impediendo acceſſerit, neutiquam relinquitur meta vitæ incerta; ſed ut incerta à nobis attenditur, præſcindendo intellectum à decreto. Quia permiſſio non eſt cauſa ſufficiens. Ut certiſſima autem conſideratur, quatenus decretum Dei ſpectatur, ut natura ſua poſterius eſt actibus hominis prævisis. Sunt igitur decreta Dei, & voluntas humana ſubalterna, nec quam Deus homini libertatem dedit, ullo ejus tollitur decreto, nec divinum infringitur decretum libertate hominis; ſed pariter Deus & diſponit, atque ordinat cauſas, quæ ſunt ab homine, & de fine decretum facit immutabile.

Quibus abundè refellitur ſophiſma, quod dicitur *ignava ratiocinatio*, & à Tullio *lib. de Fato*, ac Origene affertur *in 2. contra Celſum.* Optimè etiam hæc conveniunt cùm iis, quæ S. Auguſtinus ſcribit *lib. de bono perſever. cap.* 17. & *de corrept. & gratia cap. 7. ac* 13. ubi oſtendit, ut alios celeriùs, tardiùs alios auferat ex hac vita, quò pariter & homini ſua conſtet libertas, & Deum ſuum decretum cuique ſuum conſtituens terminum. Quòd ſi alia etiam, quæ pro hac ſententia vel quoque adverſus eam, adduci poſſe videantur, ſcire ſit cupido, Scholaſtici adeantur, more ſuo in utramque partem diſſerentes, ſed ſic, ut homini acuto, & tamen magis ſtudioſo pietatis, quàm ingenii laudem affectanti, non obſcure elucet, quò trahat veritas.

Cæterùm, hominem, etiam poſt lapſum, liberi eſſe arbitrii, ad bene, vel malè agendum nulla divina, vel fatali neceſſitate cogi, ſed ſua ſponte vel Deum monitorem ad bonum, vel diabolum ſeductorem ad malum ſequi, aſſerunt ſacræ litteræ. Genes. 4. *v.* 6. Num. 30. 14. Deuter. 30. 19. Joſue 24. 14. Iſaiæ 1. 19. Eccleſiaſtici 15. 14. & 31. 10. Sap. 16. 21. Matth. 19. 17. & 23. 17. Act. 5. 4. & 1. Corinth. 7. 37. & ad Philemonem 14. Aſſerunt etiam Patres Græci, ac Latini, quos magno numero conſtipavit Jodocus Covius *tomo ſecundo Theſauri Catholici.* Item Concilia, ut Sexta Synodus generalis anno 680. *in exclamatorio ſermone ad Conſtantinum Imperatorem*, Concilium Toletanum quartum *anno* 643. *cap.* 56. *de Judæis.* Concilium Valentinum *anno* 855. *cap.* 6. Concilium Senonenſe *anno* 1523. *cap.* 15. *de libero arbitrio*, Concilium Tridentinum *ſeſſ.* 6. *can* 4. & 5. Aſſerunt quoque Judæi veteres, ut Rabbi Moſes Hadarſan *ad cap.* 4. *Geneſeos*, Rabbi Akiba *in capitulis Patrum*, Philo *lib. quod Deus ſit immortalis, & lib.* 4. *allegor.* Rabbi Moſes, filius Maimon *epiſt. adverſus Aſtrologos*, Joſeph Albo *in lib. fundamentorum tract.* 1. *cap.* 9. Rabbi Judas *in capitulis Patrum* ad illa verba: *Omnia ſunt aperta, & arbitrium datum eſt*, ac inter Aſtrologos ipſos Iulius Firmicus Maternus *anno* 340. *de erroribus profanarum religionum cap.* 29. his verbis: *Quid hic ad ſacrilegium pronus aures tuas obſtruis? Quid hoc obſtinati furoris ardore in exitum, mortemque feſtinas? Liberum te Deus fecit. In tua manu eſt, ut aut vivas, aut pereas.*

Et profectò hic illa Marci Tullii facundia ingenti ſyncopa obmutuit, & Zenonis ſapientia ipſa deſipuit. In eodem enim diſcrimine impari funere elati, alter prætervectus feliciter placidum æquor libertatis ad neceſſitatis ſcopulos impegit. Prior autem vindiciis libertatis providentiæ commiſſuram truncavit, & dum incautè cautes illas declinaret, in malacia ipſa, ac tranquillitate naufragavit. Nec ſolus. Ut ergo protinus cauſæ caput invadam, atque improbos hac latebra excludam, qui ad anticipantem curſum fatorum tanquam ad aſylum fugerunt, do illis quòd aucupantur, ut fatorum æternitas ipſorum ſeras voluntates antevertat, indene conficient præreptum ſibi ſui operis arbitrium, ut pati illud, non agere debeant, & ad ſcelerum licentiam, hoc eſt homicidium animarum, tanquam pecora ad victimam trahantur? Id utique cenſeo eos ſentire, ſed quàm frigidè ac frivolè, rubeſcant, quaſi non poſſit divinitus liberum quidpiam decerni, & neceſſum eſſe habeat quodvis, eò quòd futurum eſt. Abſit amentia. Nam & Deus prævidit, ac providit jam olim in Kalendis æternitatis illa à nobis qua committi opera, qua omitti, ſed arbitratu operantum, qui utique nihil perſtringitur, dum utraqae ſic ei deſtinantur, ut faciat ipſe delectum.

Non equidem auſim ire inficias, his penſis fatorum cauſis quibuſdam vincula neri, omnibus poſſe, iis ſcilicet, quæ ad opus ſolo impetu naturæ irritantur. Sed tu etiam admitte, ut deponamus aliquid in commune, poſſe hæc à divina libertate ita dirigi, ne arbitrio creaturarum ſervitus ulla inferatur. Idem imber pluribus areis illapſus, in quam graminum differentiam redundat? Ipſa aura iiſdem follibus in multos ſiphones aſpirans quot numeris modulatur? Et adhuc ambiges, an aliquando Fatum, id eſt ſpiraculum principis Cauſæ ita in ſexcentum canales diſpenſare ſe poſſit, ut quibuſdam vim non inferat, etſi omnibus vires ferat? Non audis, vides, metuis fulmen obſtantia irrumpere, cedentia ſervare? Et quia nos faſcinat, ne fateamur Deum, cujus tam ingenioſa ſunt arma, natura agentes cogere, liberas tantùm adjuvare? Si ea eſt fidibus fides, ut cum in diviſis pſalteriis ad ſympathiam hinc inde temperantur, atque una quæcunque feritur protinus in altero ſimilis etiam non icta remurmuret, Delrius *lib.* 1. *magic. cap.* 3. *q.* 4. Quid ni capiamus, ut ubi ſe moverit ſummi Dei voluntas providentiæ plectro, humana protinus, tanquam pararella primæ ſine vi, fraude, ſervitute ulla ſequatur? Certè nihil hic novi deprehendas, niſi ipſam novitatem, ubi illuſtris veritas vulgi ignorantiam, ac deſuetam claritati aciem inopino fulgore perſtringit. Hactenus fatum.

Consultatio CXIII.

Ad quæ crimina ſe extendat crimen Hæreſis? Quiſnam ſit ſuſpectus de hæreſi? Quid, ac quotuplex ſit ſuſpicio, præſumptio, opinio. Contra hæreticos, & contra ſuſpectos de hæreſi quomodo procedant Inquiſitores?

Cum *in cap. Ut Inquiſitionis de hæret. in 6. dicatur*, crimen hæreſis eſſe Eccleſiaſticum, ut proinde Magiſtratus ſecularis de illo non poſſit cognoſcere, ſed id pertineat ad Epiſcopos, & Inquiſitores privativè ad laicos, ideo quæritur, quæ ſint crimina, quæ ſub crimine hæreſis comprehenduntur. Conſtat enim, præter hæreſim formalem contineri ſub hoc crimine quodcumque delictum, quòd hæreſim ſapit, quodque delinquentem reddit ſuſpectum de hæreſi, ideoque Judices fidei privativè quoad laicos cognoſcere generaliter de fautoria hæreticorum, ac de

ac de omni delicto ſapiente hæreſim, vel inducente ſuſpicionem de hæreſi.

Quare dicendum eſt primò. Sub crimine hæreſis comprehenduntur omnia dicta, vel facta, quæ quomodocunque hæreſim ſapiunt, ſive ſint hæretica, ſive ſuſpicionem hæreſis inducant per *textum in cap. ad abolendam, cap. excommunicamus* 13. *de hæret. cap. quicunque* 2. *cap. infidei favorem* 5. *cap. contumacia* 1. *cap. accuſatus* 8. *cap. ut officium* 11. *cap. ut commiſſi* 12. *eod. tit. in* 6. ubi communiter Doctores.

Et quamvis crimen hæreſis ſit mentale, & contingere poſſit, quòd qui exteriùs hæreticè agit, verè non ſit hæreticus. & ſic videri poſſit, quòd exterius dictum, vel factum reddat agentem ſolùm de hæreſi ſuſpectum, non autem formaliter hæreticum. Non enim valet conſecutio. Titius negavit Trinitatem. Ergo eſt hæreticus. Quia poteſt eſſe, quòd negaverit Trinitatem ex ignorantia, vel ſolùm verbis, non mente; nihilominus diſtingui debet hæreticus exterior à ſuſpecto de hæreſi. Exterior hæreticus ille eſt, qui verbo, vel facto, habente vim verbi, vel ſigni ad placitum ſignificantis, interiorem ſenſum loquentis, profert hæreſim, & negat aliquem fidei articulum, quem explicitè credere tenetur, ut ſi neget Trinitatem. Ex ſimili enim dicto per conſequentiam moraliter neceſſariam deducitur error mentis. Nec conſequentia iſta poteſt eſſe fallax, niſi vel ex ignorantia loquentis, vel quia ille mentitus fuerit, ſive finxerit, unumque dixerit, aliud ſenſerit, quorum nullum de jure præſumitur, aut admitti debet, niſi probetur. Non enim præſumitur ignorantia, quia negatur articulus fidei, quem negans tenetur explicitè ſcire ac credere. Neque præſumitur mendacium, aut fictio, quia non præſumitur, quòd in materia fidei quiſpiam fingere velit, vel mentiri. Atque ideo talis, niſi probet ignorantiam, vel fictionem, ut hæreticus habendus eſt.

Suſpectus verò de hæreſi eſt ille, ex cujus dicto, vel facto non concluditur hæreſis neceſſariò, ac certò, ſed ſolùm de eo poteſt eſſe ſuſpicio. Ex dicto quidem ut, ſi quis vel neget articulum fidei, quem ipſe non tenetur explicitè ſcire, ac credere. Quia ſi talis alleget ignorantiam, & admonitus, ſit paratus credere, & credat, non poteſt haberi, ut hæreticus; quia de jure non præſumitur, quòd ſciat id, quod explicitè non tenetur ſcire, ac credere, ſicque ejus ignorantia eſt probabilis, atque excuſans ab hæreſi, nec illam tenetur iſte probare in judicio, ſed Fiſci eſt probare ſcientiam, ac notitiam, cùm ſimus in articulo, quem explicitè non tenebatur ſcire, potuitque probabiliter ignorare. Hic igitur non eſt habendus, ut hæreticus, ſed ut ſuſpectus de fide, plus, minuſve ſecundùm qualitates delicti, aut dicentis.

Vel ſi delictum non eſt manifeſtè contra fidem, ſed eſt ambiguum, & poteſt habere ſenſum catholicum. Nam non debet pro certo haberi, quòd proferens tale dictum habuerit ſenſum hæreticum, niſi hoc aliunde probetur, ſed ſolùm de illius ſenſu hæretico ad ſummum poteſt haberi aliqua ſuſpicio. Ex facto autem hæreticali, ſolùm oritur ſuſpicio, niſi tamen factum ſimul ſit verbum, hæreſim ſignificans. Quia factum malum, & hæreticale ſignificat per ſe malam voluntatem; quæ cùm poſſit eſſe ex alia cauſa, quàm ex hæreſi, ideo ex illo non poteſt certò concludi hæreſis, ſed ſuſpectari, niſi aliud ex circumſtantiis habeatur.

Suſpicio autem diſtingui debet in moralem, & legalem, ſive juridicam. Suſpicio moralis ſumitur in malum, & importat judicium temerarium. Eſt enim opinio mali, procedens ex levibus indiciis, atque iccirco eſt vitium, & ſemper eſt peccatum, ut cum D. Thoma 2.2. *q.* 60. *ar.* 3. docent Theologi. Opinio ſiquidem importat adhæſionem intellectus uni parti contradictionis cum formidine alterius. Ex levibus autem indiciis non poteſt certò quiſpiam judicare, quòd proximus ſit malus, licet hoc faciat cum formidine alterius partis. Solùm enim ſi motiva ſint gravia, probabilia, & ſufficientia, poteſt unus aliquis determinatè judicare, quòd alter ſit malus.

Suſpicio verò abſolutè ac magis propriè ſumpta, non eſt opinio, ſed longè ab ea differt. Importat enim majorem quandam propenſionem ad unam quàm ad alteram partem, nulli tamen adhærendo, ut docet D. Thomas *in eadem* 2. 2. *q.* 2. *ar.* 1. *in corp.* Quod etiam ex levibus indiciis, probabilibus tamen, juſtè, ac ſine peccato fieri poteſt. Ideo ſuſpicio ex Baldo *in l. ea quidem n.* 3. *C. de accuſ.* definitur, quòd ſit aliqualis applicatio ad aliquid cum vehementi turbatione, ſive, ut inquit D. Thomas *loc. cit.* eſt aliqualis inclinatio ad unam partem, ita tamen, quòd intellectus non ſe determinet ad illam, etiam cùm formidine ad alterius partis, ſed ſolùm aliqualiter inclinet, ut etiam explicat Farinac. *in prax q.* 36. *n.* 114. quamvis non diſtinguat ejuſmodi ſuſpiciones.

Nonnunquam verò ſuſpicio, & præſumptio pro eadem re accipiuntur, ſed propriè loquendo diſtingui debent. Siquidem ad ſuſpicionem leviora motiva ſufficiunt. Præſumptio autem eſt ex pluribus ſuſpicionibus, ad quam majora, & evidentiora requiruntur, ut per Doctores, quos ſequitur Farinac. *cit. q.* 36. *n.* 251. Ut proinde præſumptio ſit ſuſpicio in animo, ex variis argumentis, conjecturis, & indiciis orta, quibus quò magis urgeatur, eò magis firmatur, Panorm. *in cap. quanto n.* 2. *de præſumpt.*

Hinc ſequitur, quòd ſuſpicio judicialis, quæ generaliter ſumpta, comprehendit etiam præſumptionem, ſimul quoque comprehendat opinionem, ſicque importat propenſionem animi ad unam partem, quæ non ſit certa, ſed dubia, & cum formidine alterius, etiamſi hoc fiat cùm determinata adhæſione ad unam partem. Diſtinguitur quippe ſuſpicio in levem, vehementem, violentam. Et quamvis Panormitanus *in d. cap. quanto n.* 3. *dicat*, non valde curandum eſſe de his nominibus, quia hæc diſtinctio non habetur in jure; attamen oppoſitum tenendum eſt, præſertim in Tribunali S. Officii, ſitque mentio ſuſpicionis levis, ac vehementis *in cap. accuſatus ſub initio de hæret. in* 6. *& violentæ in cap. cum contumacia eod. tit. & d. cap. accuſatus.*

Diſtinctionem hanc explicant Doctores ex Eymerico *p.* 2. *q.* 55. & Pegna *ibidem com.* 80. ut ſuſpicio levis ſit, quæ inducitur ex levibus conjecturis, aut modicis indiciis, nimirum ex dictis, vel factis, ex quibus rariùs concluditur hæreſis. Vehemens eſt, quæ oritur ex vehementibus, & fortibus conjecturis, nempe ex dictis, vel factis, ex quibus plerunque hæreſis concluditur. Violenta eſt, quæ cogit Judicem ad credendum, nec qualicunque tergiverſatione refellitur, oriturque ex dictis, vel factis ex quibus ſæpiſſime, & quaſi ſemper hæreſis concludi ſolet. Harum ſuſpicionum exempla tradit Eymericus, ac explicat Pegna *loc. cit.* & Doctores, quos abundè congerit Farinac. *de hæres. q.* 187. *n.* 23. *& ſeq. q.* & nos *alibi.*

Explicatur autem hæc diſtinctio ex alia, quæ datur de præſumptione, ut præſumptionum alia ſit hominis, alia juris, ac de jure. Nulla enim datur præſumptio, quæ ſit temeraria, ſed rationabilis probabiliſque, ac quodammodo juris. Unde nullam dari præſumptionem, quæ etiam lege non utatur, ait Sarmient. *lib.* 1. *ſelect. cap.* 1. *n.* 9. At Farinacius ex Baldo *tit. de præſumpt.* & Menochio *lib.* 1. *de præſumpt. q.*

ſumpt. q. 5. n. 17. rectè advertit, quòd illa ſola dicitur præſumptio juris, quæ in ſpecie à jure eſt approbata. Sicque, licet nulla detur præſumptio rationabilis, quæ à lege diſcrepet, ac in jure non ſit innixa, illa tamen ſola dicitur juris præſumptio, quæ in jure exprimitur, & approbatur. Præſumptio autem juris, & de jure duo continet. Primùm, quia diſponatur per legem, aliquid præſumentem. Quod omni præſumptioni juris eſt commune, ut docent Panormitanus, Felinus, & alii *in d. cap. quanto de præſumpt.* & annotat Farinac. *ea q. 36. n. 101.* Secundùm quod lex ſuper præſumpto, tanquam ſuper comperto ſtatuit, atque ita ſuper tali præſumptione inducit jus firmum, haberque illam pro veritate, ut per Bald. *in l. poſſidetis n. 6. C. de prob.* Panorm. & Felinus *loc. cit.* ac alios, quos ſequitur Farinac. *ibidem n. 10. & ſeqq.* ubi plures hujus præſumptionis refert deſcriptiones, ſitque de illa commemoratio *in cap. cum contumacia de hæret. in 6.*

Omnis verò præſumptio juris continet ſuſpicionem vehementem, at non omnis ſuſpicio vehemens continet præſumptionem juris, ſed illa ſola, quæ in lege eſt ſcripta, & approbata. Suſpicio verò violenta & præſumptio juris, ac de jure coincidunt in idem, ac utrique convenit, quòd contra hujuſmodi præſumptionem non admittatur probatio directa, quæ tamen admittitur contra præſumptionem juris, ſive ſuſpicionem vehementem. Et quamvis plerumque in præſumptione juris, ac de jure lex etiam expreſſè prohibeat admitti probationem in contrarium, hæc tamen expreſſio non eſt neceſſaria, quoniam ex natura talis præſumptionis, quam lex habet pro certa, & plena probatione, oritur, quòd non debeat admitti probatio directa in contrarium, ut poſt Menoch. *lib. de præſumpt. q. 3. 10. & ſeqq.* advertit Farinac. *d. q. 36. n. 109.*

Atque iſta ſuſpicio violenta, ſive præſumptio juris ac de jure ſufficit, ut reus præſumptus damnetur pœna ordinaria. Et ideo, quicquid ſit in aliis criminibus per ea, quæ adducit Riminald. *conſ. 686. n. 47.* in crimine hæreſis ſuſpicio violenta ſufficit ad damnandum hæreticum pœna ordinaria, Glos. *in d. cap. cum contumacia, v. vehementem, de hæret. in 6.* ibique Gemin. *n. 13.* Franch. *n. 13.* & tradunt Locat. *v. præſumptio n. 4. & 19.* ac *v. ſuſpicio n. 9.* Eymer. *p. 2. q. 55. n. 10.* ubi Pegna *com. 80. lit. J.* Decian. *lib. 5. cap. 20. n. 23.* Menoch. *lib. 1. de præſumpt. q. 100. n. 15.* Farinac. *de hæreſ. q. 187. n. 46.* aliique apud ipſum. Nec mirum. Nam hæc ſuſpicio violenta, ſive præſumptio juris, ac de jure, non eſt hominis, ſed juris, decernentis, ut illa habeatur pro certa, & plena probatione, ideoque non eſt admittenda, niſi in caſibus, à jure expreſſis, neque ex ſimilitudine, aut identitate rationis extendi poteſt ad caſus, à jure non expreſſos.

At ſi violenta ſuſpicio habet vim certæ ac plenæ probationis, cur ſit, atque dicatur ſuſpicio, cùm de ratione ſuſpicionis ſit aliqua incertitudo, ac dubietas, ſive contrariæ partis formido?

Reſpondetur, quòd, præciſa juris inſtitutione, fictioneque, ne in violenta quidem ſuſpicione motiva ad ſuſpicandum, vel judicandum ita ſunt indubitata, & certa, ut omnem dubietatem, ac formidinem falſitatis tollant, & ideo etiam violenta ſuſpicio ſub genere ſuſpicionis continetur. Atque hinc eſt, quòd in modo procedendi ſecundum hodiernam praxim ſuſpicio violenta non differt à vehementi. Nec abjuratio de violenta eſt ampliùs in uſu, ſed omnes abjurant vel de formali, vel de vehementi, vel de levi, ut per Genuens. *in pr. cap. 84. n. 8.* Param. *de orig. Inquiſ. lib. 3. q. 4. n. 21.* Farinac. *de hæreſ. q. 187. n. 51.* Souſa *lib. 2. aphor. cap. 42. &* nos *alibi.* Neque ſuſpectus vehementer de hæreſi ex hoc eſt verus hæreticus, ſed præſumptus, Locat. *v. ſuſpicio n. 30.* Farinac. *d. q. 187. n. 51.* Souſa *loc. cit. n. 6.* Quanquam ut verus hæreticus ſit puniendus, Eymeric. *p. 2. q. 55. & p. 3. n. 174.* ibique Pegna *d. com. 80.* & Farinac. *d. q. 187. n. 46.*

Docent tamen nonnulli, quòd ſuſpicio vehemens, addita alteri vehementi, tranſeat in violentam ita, ut ſi quis abjuraverit de vehementi, ſi iterum labatur in factum, ob quod fuit, ac ſit vehementer ſuſpectus, ex hac cenſeri debeat ſuſpectus violenter. Ita ex Locato, & Menochio Farinac. *q. 105. n. 25.* & Souſa *d. cap. 42. n. 16.* Verùm, ut diximus, violenta ſuſpicio non datur, niſi in caſibus à jure expreſſis, & niſi jus ſtatuat, quòd ejus probatio habeatur pro certa, & plena; Nullibi autem ſtatuit in jure, quòd ſuſpicio vehemens tranſeat in violentam, ſi uni ſuſpicioni de vehementi ſuperveniat alia. Neque adduci poteſt ad id probandum *cit. cap. Cum contumacia de hæret. in C.* Nam ex hoc textu contrarium potiùs deducitur. Conſiderat quidem ibi Pontifex, quòd ſuſpectus de hæreſi ex eo, quòd etiam ſit contumax, addit priori ſuſpicioni vehementem præſumptionem, non tamen ſtatuit, quòd ex hoc ſolo habeatur, ut violenter ſuſpectus, quodque ſit puniendus tanquam hæreticus, ſed vult, quòd prius ob contumaciam excommunicetur, & quòd ſi excommunicatus perſiſtat in excommunicatione per annum, tunc poſtea habendus ſit, ut hæreticus. Quòd autem Pontifex ſpeciatim decernit in hoc caſu, non debet à Doctoribus ad alios caſus extendi. Pœnæ enim, ac fictiones juris non ſunt extendendæ ad caſus, in jure non expreſſos.

Quòd autem opinio ſit idem ac vehemens, ſeu veriſimilis ſuſpicio, tradit Farinac. *in prax. d. q. 36. n. 193.* & quidem licet poſſint motiva ſuſpicionis ita urgere, ut inducant Judicem ad hærendum illi parti, quòd ſuſpectus ſit hæreticus, etſi cùm aliqua formidine contrarii, non tamen ſuſpicio vehemens talis eſt, ut inducat opinionem, ſed ſufficit, ſi inducat vehementem timorem. Hic quippe de hæreſi vehementer ſuſpectus habendus eſt, de quo habentur vehementia motiva timendi, quòd ſit talis.

Ut autem diſcerni poſſit, an aliquis ſit ſuſpectus de vehementi, vel de levi, primò attendi debet, an dictum, vel factum habeatur de jure, ut vehementer ſuſpectum, an ſolum de levi. In quo caſu adhuc ſpectandæ ſunt circumſtantiæ facti, ac perſonæ, ex quibus contingere poterit, ut ſuſpicio minuatur, vel tollatur, vel augeatur, & de levi fiat vehemens, ut per Pegnam *p. 2. com. 81. in fine.* Cæterum ad diſcernendum optima eſt regula, quam tradit Pegna ibidem, ut ſcilicet ſuſpicio vehemens adſit, ſi motiva ſuſpicionis ſoleant facilè, ac frequenter hæreſim præ ſe ferre. Semper tamen conſiderari debent circumſtantiæ, delicti gravitas, & qualitates perſonæ. Suſpicionem autem vehementem proculdubio inducunt motiva, quæ ita urgent, ut opinionem rationabilem de hæreſi inducere poſſint. Si verò ſint rationes, & conjecturæ probabiles pro utraque parte, res poterit eſſe dubia, & in dubio mitior pars erit eligenda, quæ etiam eſt tutior, ne ſine fundamento gravetur reus in qualitate abjurationis. Nam, ſi aliàs conſtet de facto hæreticali, pœnis ordinariis reus puniendus erit, quamvis minuatur modus abjurationis. Ac licet in concurſu diverſarum opinionum magis probabile appareat, omnibus rectè ponderatis, quòd ſuſpicio ſit vehemens, niſi tamen hæc probabilitas ſit magna, & inducat quandam certitudinem moralem, adhuc mitior pars erit eligenda, & judicandum pro ſuſpicione levi, ne in dubio gravetur innocens.

Tam

Tam igitur contra hæreticos, quàm contra ſuſpectos de hæreſi procedunt Inquiſitores. De ſuſpectis autem de levi, eſt apud aliquos difficultas. Nam ex levibus ſignis, conjecturis, aut indiciis non eſt procedendum contra quempiam, maximè in cauſa hæreſis ob infamiam, quæ oritur ex eo, quòd contra illum de hæreſi inquiratur. Verùm cùm hæreſis crimen in mente conſiſtat, & à nobis cognoſci non poſſit, niſi per ſigna exteriora, ideo diſtingui hic debet inter exterius dictum, vel factum, quod inducit ſuſpicionem interioris hæreſis, & inter ſuſpicionem ipſam. Siquidem ad inquirendum contra aliquem, tanquam ſuſpectum de hæreſi, non ſufficiunt leves ſuſpiciones, aut præſumptiones dicti, vel facti, ſuper quo fundatur hæreſis ſuſpicio, ſed neceſſe eſt, quod inquiſitionem præcedant vel infamia, vel accuſatio, vel denunciatio, vel ſufficientia indicia, ex quibus Judex moveatur ad inquirendum, probandumque eſt corpus delicti, ac, non niſi ſervata forma juris, præcedentibus ſufficientibus indiciis, deveniendum eſt ad capturam, vel ad torturam. Ac denique, niſi plenè probato dicto illo, vel facto ſuper quo ſuſpicio hæreſis innititur, non poteſt inquiſitus damnari, ut ſuſpectus de hæreſi, ceu tradunt Archid. *in cap. ut officium n.* 9. Jo. Andr. *n.* 2. Gemin. *n. item* 2. *de hæret. in* 6. Anania *in rubr. de hæret. n.* 3. Simanch. *de cath. inſtit. tit.* 50. *n.* 27. & Farinac. *q.* 187. *n.* 3.

Suppoſito igitur, quòd dictum, factumve, ſuper quo hæreſis fundatur, conſtet Judici ſufficienter, vel ut incipere poſſit inquiſitionem, vel ut illam proſequatur, ex parte tamen ſuſpicionis levis, quam dictum, aut factum inducit, conſiderandum eſt, an illa ſit probabilis, an ne, ut advertunt Simanch. *loc. cit.* Locat. *v. citatio*, Farinac. *q.* 185. *n.* 58. & Carena *p.* 3. *ſect.* 1. *n.* 17. Conſiderandum item, an illa ſit ſuſpicio juris, an hominis. Abſque dubio enim ſuſpicio juris eſt probabilis, & hæc eſt illa, quæ exprimitur in jure in quo expreſſè habentur pro ſuſpectis de hæreſi, qui hoc, illudve dicunt, vel faciunt.

Idipſum dicendum ſi conſuetudo, legitimè inducta in aliquo Tribunali, pariter habeat, ut cenſeantur ſaltem leviter ſuſpecti de hæreſi, hoc, vel illud dicentes, aut facientes. Nam ſi ſuſpicio levis eſt ſuſpicio à jure, vel conſuetudine approbata, non eſt ambigendum, quin contra hujuſmodi ſuſpectos poſſint ac debeant Inquiſitores procedere, ac ita paſſim in S. Officio puniuntur tanquam ſuſpecti de levi ſollicitantes, polygami in Hiſpania, blaſphemi non conſuetudinarii, & in pleriſque caſibus ſortilegi ſimplices, ac plures alii, & Alexander VII. in Congregatione S. Officii menſe Julii 1660. præcepit Regularibus, ut alios Regulares hæreticos, vel ſuſpectos etiam leviter, denuncient. Unde certum eſt, quòd Inquiſitores cognoſcunt, & contra tales poſſunt inquirere, ac procedere.

Si verò ſuſpicio non ſit juris, ſed hominis, tunc locum habet, quòd notat Simanch. *eo tit.* 50. *n.* 38. ut nimirum conſideretur, quod levia ſigna non debent facile movere animum conſtantis viri ad ſuſpicandum tam grave crimen, ſed potiùs accipienda ſunt in partem benigniorem. Nam, ut tradit Pegna *d. com.* 80. *lit. F.* periculoſum eſt ob leves ſuſpiciones trahere in judicium hominem honeſtum, ac probum, eumque de fide interrogare. Quare conſiderandum primò eſt, an ſuſpicio, licet levis, ſit probabilis. Deinde conſideranda eſt qualitas perſonarum, ut animadvertunt Simanch. *loc. cit. n.* 29. Pegn. *d. com.* 80. *lit. T. & com.* 12. Navar. *conſ.* 2. *de hæret.* & Farinac. *q.* 185. *n.* 52. Poſtremò conſideranda eſt qualitas dicti, vel facti, ſuper quo fundatur ſuſpicio. Nam ſi eſſet delictum grave, & præcipuè ſi eſſet publicum, poſſet Iudex ad vitandum ſcandalum moveri etiam ad inquirendum contradelinquentem, ex eo delicto leviter ſuſpectum de fide. Quia per ſe loquendo ad inquirendum in crimine hæreſis, ſufficit levis ſuſpicio, probabilis tamen, ut docent Gemin. *in cap. ut Inquiſitionis n.* 2. *de hæret. in* 6. & *in cap. accuſatus n.* 3. *eod. tit.* ibique Franch. *n.* 4. Calderin. *de hæret. n.* 10. Locatus *v. infamia n.* 11. Decian. *d. lib.* 5. *cap.* 20. *n.* 21. *& cap.* 35. *n.* 20. Scacc. *de judic. cap.* 59. *n.* 2. Maſcard. *de probat. concl.* 881. *n.* 3. aliique plures apud Farinac. *d. q.* 185. *n.* 14.

Verùm, loquendo de ſuſpicione hæreſis, pro majori hujus rei explicatione, ita quoque diſtinguenda eſt. Alia eſt ſuſpicio naturalis. Alia eſt talis fictione juris. Illa eſt naturalis, quæ ex dicto, vel facto, ſpectata rei natura prudenter, ac veriſimiliter habetur, ut eſt illa, quæ habetur ex adoratione Idoli ex pacto expreſſo cum dæmone, & ex quolibet alio dicto, vel facto per ſe atque ex rei natura hæreticali. Illa eſt ſuſpicio juris, ſive quam fingit jus, quæ ex natura rei ſaltem non eſt, quantam lex vult eſſe. Exempla hujus ſuſpicionis habentur in polygamiis, aliiſque delictis, de quibus ex jure antiquo non cognoſcebat S. Officium. Neque enim ex natura rei nunc polygami ſunt magis de jure ſuſpecti, quàm antea eſſent, ſi loquamur per ſe, ac ſecluſis circumſtantiis.

Adverti autem primò debet, quòd ſuſpicio illa, quæ ex facto illicito deducitur, quòd ſcilicet illicitè agens credat vel non adeſſe legem juſtam, quæ actum prohibeat, vel quòd non ſit illicitum tranſgredi legem, generaliſſima eſt, leviſſimaque, ac oritur ex omni facto illicito. Quare, ſuppoſita fide docente, adeſſe legem, ac legi eſſe obtemperandum, hæc ſuſpicio ex omni facto illicito naſcitur, ſatiſque mirum eſt, quòd homo fidelis, ſalva fide prædicante legem, ac neceſſitatem obediendi legi, ac promittente obedientibus æternum præmium, & minante inobedientibus æternum ſupplicium, adhuc abundent ſcelera arrociſſima inter fideles. Sed admiratio ceſſat, & ſuſpicio iſta ſimul leviſſima apparet; quia manifeſtum eſt, quòd radix malorum non eſt infidelitas, ſed mala concupiſcentia, juxta illud Apoſtoli: Omne, quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ. Sic ergo abſolutè loquendo, ex eo, quòd homo fidelis, de quo non habetur alia ſuſpicio hæreſis, accipit ſecundam uxorem, vivente prima, oritur hæc ſuſpicio, quòd credat vel non dari legem quæ prohibeat multitudinem uxorum ſimul, vel quòd ſit licitum tranſgredi hanc legem. At hæc ſuſpicio non habet in polygamo majus fundamentum per ſe loquendo, quàm in aſſaſſino, qui, ut furetur pecuniam, occidit impiè hominem, non ſemel, ſed ſæpius, ac ita quidem, ut de illo poſſit haberi ſuſpicio, quòd credat vel non dari legem, vel illam non obligare, deque iſto ſuſpicio haberi non poſſit, quòd non detur lex prohibens aſſaſſiniùm, vel quòd hæc lex non obliget.

Utrobique igitur habetur cauſa ſuſpicionis generaliſſimæ, ac leviſſimæ, quia ſatis eſt manifeſtum, quòd fidelis ad hæc ſcelera patrandum moveatur ex aliqua mala concupiſcentia, non autem ex infidelitate. Et nihilominus lex poſitiva, ſicut ad tollendum ſubterfugia impiorum, & ad ſcelerum punitionem voluit, quòd contumaces, licet revera, ſive ſpectata naturali vi probationum, non ſint convicti, adhuc ſubdantur pœnæ convictorum, habeanturque pro convictis, ita fictione juris voluit eos damnari ac ſi eſſent convicti. Et quamvis præſumptiones ſpectata illarum natura, non ferant ſecum certitudinem delicti,

licti, nihilominus ſicut lex voluit, quòd in quibuſdam caſibus præſumptiones habeantur ut certæ probationes; unde induxit præſumptiones, quas dicunt juris ac de jure, quæ habeantur, ut certæ probationes ſufficientes ad infligendum pœnam Ordinariam, ſintque tales, contra quas non admittatur probatio directa; ita in ſuſpicione hæreſis, ſpectata quorundam delictorum atrocitate, illorumque frequentia, & periculo, ne fideles paulatim diſponantur ad hæreſim, conſideratis præſertim hæreſibus, quæ hoc tempore graſſantur, ſerpuntque occultè inter Catholicos, ac inſuper attento, quòd, ad compeſcendum hujuſmodi delicta, neceſſarius eſt rigor & ſumma integritas Tribunalis S Officii, hanc pœnam etiam ipſa lex indixit, & voluit, ut delinquentes in caſibus ſibi bene viſis habeantur, ut ſpecialiter, & graviter ſuſpecti de fide, & ut tales in S. Officio puniantur.

Unde iterum adverti debet, quòd ſuſpicio naturalis, quæ oritur ex natura actionis, per ſe ſpectatæ, licet ſit quoddam malum pœnæ, non eſt tamen nova pœna, ſed eſt malum per ſe connexum malæ actioni, at ſuſpicio iſta juris, ex juris fictione inducta, eſt vera pœna, à lege juſtè inflicta. Et ſicut lex induxit pœnam infamiæ, etiam contra hæreticorum filios non hæreticos, ac innocentes; qua pœna meritò puniuntur hæretici in ſuis filiis: ita, licet aliquæ, ſpectata ſola vi naturali objectiva talium actionum, non inducant ſpecialem & gravem ſuſpicionem hæreſis; nihilominus in pœnam talium delinquentium voluit, quòd illi habeantur, ut ſuſpecti ſpecialiter, & graviter, ac ita, ut in S. Officio puniri debeant, licet aliàs de jure antiquiori, ac ſpectata ſola naturali ſuſpicione, in S. Officio non puniebantur.

Tertiò adverti debet, quòd, ut ſupra diximus, licet ſuſpicio hæreſis diſtinguatur in levem, vehementem, & violentam, ſuſpicio tamen non dicitur levis, quia ſit talis abſolutè, ac ſimpliciter. Nam pro ſuſpicione ſimpliciter levi non eſt contra aliquem procedendum ad pœnas graves, ſed ſuſpicio dicitur levis comparativè ad vehementem, Cœterùm ſuſpicio debet in ſe eſſe gravis, ut contra ſuſpectum procedi poſſit criminaliter ad pœnam. Ideo diſtingui debet ſuſpicio in levem, & gravem, & in leviſſimam, quæ in hac re non attenditur. Gravis adhuc diſtinguitur in levem, id eſt, non vehementem & in vehementem. Hinc etiam eſt, quòd in hujuſmodi delictis in quibus jus voluit, delinquentes haberi pro ſuſpectis, non eſt, cur Doctores defatigentur, ut probent dari ſuſpicionem, præcipuè vehementem, cùm verè, ſola natura actionis, ſpectata ex communiter accidentibus, illa ſuſpicio non adſit naturalis, ſed conſiderare debent legem, quæ fictione juris eam qualitatem meritò præſumit, & in odium, ac pœnam delinquentium voluit, eos haberi pro ſuſpectis.

Datur ergo ſuſpicio hæreſis, quæ dicitur juris non præciſè, quia ſit approbata à jure, ſed quia ſit à jure inducta favore fidei, & in pœnam delinquentium, ut ea, quæ ſunt Religionis, & fidei puriùs conſerventur, ac illibata permaneant. Sic etiam cùm diximus, quòd vehemens ſuſpicio eſt, ſi motiva ſuſpicionis ſoleant facilè, ac frequenter præferre hæreſim, intelligi debet de ſuſpicione naturali, quæ etiam poteſt eſſe juris in hoc ſenſu, quòd alicubi ſit in jure approbata; ſed ſuſpicio, quæ eſt ex juris fictione non ſubjicitur huic regulæ, ſed ubicumque reperitur in caſibus, in quibus jus voluit, illam haberi. Ideo hæc diſtinctio ſuſpicionis in naturalem, & juris non eſt eadem cùm diſtinctione communi, ſuperiùs relata, in ſuſpicionem hominis, & juris; Nam plures ſuſpiciones naturales ſunt etiam juris in ſenſu illius diſtinctionis, quia ſcilicet ſunt approbatæ à jure, ſive in jure expreſſæ. Sed hic ſuſpicio dicitur juris non tantùm quia ſit in jure expreſſa, ſed quia eſt in jure ficta, ſive ſtatuta.

Consultatio CXIV.

De Abuſu Sacramentorum ac verborum S. Scripturæ An & quatenus in illo procedat S. Officium?

EX dictis in ſuperiori Conſultatione deduci videtur, quòd ad S. Officium pertinet cognoſcere de abuſu Sacramentorum, ac de injuria illis irrogata. Quia hæc non ſunt ſine aliqua hæreſis ſuſpicione. At nihilominus dicendum eſt primò, quòd, præciſa ſuſpicione, quæ oritur ex qualitate abuſus, vel quia habetur in caſibus in jure expreſſis, ac ſpectato abuſu, vel injuria illata Sacramento, abſolutè ac univerſim præciſis circumſtantiis, ex hujuſmodi delicto non oritur, niſi ſuſpicio generaliſſima, & leviſſima, & talis, quòd non ſufficit, ut S. Officium contra hoc delictum univerſaliter procedat. Quòd autem hoc delictum, etiam abſolutè ſumptum, inducat aliquam ſuſpicionem hæreſis, habetur ex jam dictis, patetque ex conſtit. 31. Pii IV. quæ incipit, *Univerſi Dominici gregis* contra Sacerdotes ſollicitantes ad turpia in Sacra confeſſione, §. 4. his verbis: *Nos in animum inducere nequeuntes, quòd qui de fide catholica rectè ſentiunt, Sacramentis in Eccleſia Dei juſtitutis abutantur, aut illis injuriam faciant.*

At, quòd iſta ſuſpicio ex natura rei ſit generaliſſima, & leviſſima probatur, quia de facto S. Officium in pluribus caſibus hujuſmodi abuſus, aut injuriæ non procedit. Non enim procedit contra Sacerdotem abſolventem ſine juriſdictione, vel abſolventem, cùm ſit excommunicatus, etiam non toleratus, nec contra ſic celebrantem Miſſam, nec contra Sacerdotem frangentem ſigillum confeſſionis, nec contra mulierem ſollicitantem ad turpia in actu confeſſionis, nec contra Confeſſorem ſollicitantem ad turpia in miniſterio aliorũ Sacramentorum, neque, ſecundùm aliquos, contra Sacerdotem ſollicitantem in confeſſione ad alia delicta, præter turpia, neque in pluribus aliis caſibus, de quibus infra.

Accedit, quòd ante nova jura, quæ ſtatuunt, quòd Judices fidei cognoſcant de delicto ſollicitantium ad turpia, de polygamis, & aliis etiam caſibus, S. Officium non cognoſcebat; quia hujuſmodi delicta non cenſebantur ſapere manifeſtè hæreſim ita, ut de illis cognoſcere deberent Inquiſitores. Et quidem, ſi, conſiderata ſola naturali ſuſpicione, quæ præciſa præſumptione juris, per tales abuſus inducitur, illa fuiſſet ſpecialis, ac ſufficiens ad hoc, ut ex antiquo, & communi jure Judices fidei de illis cognoſcerent, non fuiſſet opus, ut Pontifices per novam legem eiſdem Judicibus hanc cognitionem delegarent, ſed ad ſummum, ad tollendam aliquam dubietatem, non per modum novæ delegationis, ut fecerunt, ſed per modum ſimplicis delegationis declaraſſent, eam cognitionem ad eos pertinere. Ex quibus palam fit, quòd ſuſpicio hæreſis, quæ inducitur ex abuſu Sacramentorum, præciſè, & abſolutè ſumpto, non eſt manifeſta, ſpecialis, & tanti ponderis, quòd propter illam Inquiſitores de hujuſmodi abuſu cognoſcere poſſint, debeantque.

Hinc dicendum ſecundò eſt. Ex duplici capite Inquiſitores cognoſcunt de abuſu Sacramentorum. Vel quia ex qualitate abuſus adeſt ſpecialis & gravis ſuſpicio hæreſis. Vel quia ex juris novi præſumptione in caſibus à jure expreſſis, aut ex con-

ſuetudine hujuſmodi cognitio ad eoſdem pertineat.

Ideoque oritur hæc ſuſpicio ex fine, ob quem aliquis abutitur Sacramentis. Nam ſi quis utatur illis, ut utilibus fini, ad quem nec ratione ſanctitatis illorum, neque ratione materialis actionis habent proportionatam virtutem, niſi moralem, ex pacto cùm dæmone, ut fit in ſortilegiis, intrat ſuſpicio hæreſis juxta explicata, *in conſult. de ſortileg.* Sed quia Sacramenta ratione materiæ poſſunt verè eſſe utilia, ut aqua baptiſmi ad lavandum, Euchariſtia ad ſigillo muniendum contractus civiles, matrimonium ad pinguem dotem acquirendam; vel etiam ratione materialis actionis, & circumſtantiarum illius, ſcilicet loci, temporis, ac modi, ut confeſſio, ratione ſecreti, cum quo miniſtratur, præbet opportunitatem ad alia negotia ſimiliter tractanda, & ſic ſub Sacramentorum prætextu alia negotia tractari poſſunt; ideo ſi quis abutatur Sacramentis, ut utilibus hoc modo ad fines, etiam illicitos, ex hoc non oritur hæc ſpecialis ſuſpicio, quòd ſic abutens credat Sacramenta eſſe utilia ad res hujuſmodi. Quia non eſt hæreſis credere, quòd Sacramenta ratione materiæ, aut per accidens poſſint eſſe utilia ad hos fines, nec per ſe loquendo remanet alia ſuſpicio, niſi illa generaliſſima, & leviſſima, quia ſcilicet ſic abutens Sacramentis, credat vel non dari Sacramenta, vel licere illis abuti, niſi jus in caſibus expreſſis præſumat, ex tali abuſu ſuſpicionem hæreſis ſpecialem & conſiderabilem.

Primò igitur in abuſu Sacramentorum intrat ſuſpicio vehemens hæreſis ex parte finis, ut ſi quis illis utatur ad finem per ſe illicitum, ſicut fit in ſortilegiis ad aliquem finem ſortilegum obtinendum.

Secundò ex parte ejus, cui conferitur Sacramentum intrat vehemens ſuſpicio hæreſis, ſi illud ſit incapax Sacramenti. Eoque magis, ſi id faciat ad finem illicitum, ut ſi quis baptizet mortuum, vel aſinum, vel rem inſenſatam, ut magnetem, vel imagines, vel libros, vel characteres, ac ſimilia. Talis enim reddit ſe ſuſpectum, quòd vel credat baptiſmum habere effectum, etiam in illis rebus, vel quòd ſit ſine effectu, ac res inutilis, & quòd perinde ſit baptizare hominem ac baptizare aſinum, aut ſaxum. Et quod dicitur de baptizante, dicitur etiam de conferente alia Sacramenta, ut ſi quis canem abſolveret à peccatis, vel equum communicaret, vel ſi quiſque matrimonium cum ove contraheret. Pariter ex hoc capite ſuſpectus eſt aliquando incapax ſuſcipiendi Sacramentum, ſi ſcienter illud ſuſcipiat, ut ſi Clericus in ſacris conſtitutus, vel religioſus profeſſus, etiam ſocietatis Jeſu, qui vota biennij emiſit, matrimonium, vel etiam ſponſalia contrahat. Ratio autem hujus ſuſpicionis eſt, quia hodie viget hæreſis omnium ferè hæreticorum, vota religioſa reprobantium, ac dicentium eis licere uxorem ducere, etiam ex monialibus. Hæc tamen ſuſpicio non ab omnibus judicatur vehemens. Eadem dicuntur de polygamo, de quo infra.

Tertiò ex parte eſſentiæ Sacramenti adeſt vehemens hæreſis ſuſpicio, quòd aliquis neget Sacramenta à Chriſto inſtituta, vel credat alia eſſe, quàm ſint illa, quæ Chriſtus inſtituit, ſi conficiendo Sacramenta utatur alia materia, aut forma, quam certum ſit, non eſſe à Chriſto inſtitutam, ut ſi quis baptizet in igne, vel oleo, ſi in Sacramento confirmationis non utatur chriſmate, ſed aqua; ſi conſecret non panem, ſed carnem; ſi baptizet utendo forma Arianorum in nomine Patris majoris, & Filii minoris, vel utatur alia forma hæretica, quam, de fide eſt, non eſſe à Chriſto inſtitutam. In his autem caſibus contingere poterit, quòd ſic abutens Sacramentis potiùs judicandus ſit hæreticus, quàm de hæreſi ſuſpectus.

Quartò ex parte miniſtri, ſi non habeat poteſtatem Ordinis neceſſariam ad conficienda Sacramenta, illaque audeat conficere. Qua in parte duo ſunt caſus à lege ſtatuti, in quibus ſic abutens eſt ſuſpectus, ac puniendus in S. Officio. Si nempe non ſacerdos audiat confeſſiones, vel celebret Miſſam. Quamvis enim hoc modo miniſtrans Sacramenta ali abſque neceſſaria Ordinis poteſtate non ſit ſubjectus pœnis latis à Clemente VIII. in Conſtit. *Etſi alias*, & ab Urbano VIII. in Conſtit. *Apoſtolatus Officium* contra non Sacerdotes celebrantes, vel abſolventes in Sacramento pœnitentiæ, tamen univerſaliter miniſtrantes Sacramenta ſine poteſtate Ordinis, ad id neceſſaria, ſunt ſuſpecti de fide ex ratione qua utitur Gregorius XIII. in Conſtit. *Officii noſtri*, & Urbanus VIII. *in Conſtitutione citata*. Quia ſcilicet tales veritatem Catholicam, quæ ſolùm Sacerdotes, vel Epiſcopos talium Sacramentorum miniſtros eſſe docuit, facto impugnant. Eoque præcipuè quòd hiſce temporibus viget hæreſis eorum, qui hanc Ordinis poteſtatem neceſſariam eſſe negant.

Quintò ex parte ſolemnitatis, ſive ritus, quo quis utitur in conficiendo Sacramento, ut ſi quis baptizaverit, aut conſecraverit utendo ritu proprio alicujus ſectæ hæreticorum, ad ſectam illam ſignificandam inſtituto, vel ſi ritus ipſe hæreſim ſapiat. In quibus caſibus contingere poteſt quòd Sacramentum conficiens potiùs judicandus ſit hæreticus, quàm ſuſpectus de hæreſi, ut ritus ex inſtitutione hæreſim ſignificet.

Sextò ſi quis reiteraverit aliqua Sacramenta quæ iterari non poſſunt, eſt ſuſpectus, quòd contra doctrinam fidei credat talia Sacramenta poſſe amittere ſuum effectum, ac illa poſſe reiterari, ut ſiquis ritè ac rectè baptizarum rebaptizaverit, vel ordinatum iterum ad eundem ordinem promoverit. Nam licet baptizatus gratiam, quam obtinuit in baptiſmo, vel in ſuſceptione Ordinis poſſit amittere, non tamen poteſt amittere characterem impreſſum in ſuſceptione talium Sacramentorum. Defectum verò gratiæ amiſſæ juxta doctrinam fidei ſupplere debet per Sacramenta pœnitentiæ, non autem per reiterationem baptiſmi. In dubio tamen, an aliquis fuerit baptizatus, aut ordinatus poteſt ſub conditione iterum baptizari, aut iterum ad eundem Ordinem promoveri.

Septimò oritur ſuſpicio vehemens de mala credulitate circa Sacramenta ex illorum contemptu, ut ſi quis Euchariſtiam, vel Oleum Sanctum, aut ſacrum chriſma conculcet, projiciat; vel ſi ſacras Imagines percutiat, deformet, injuriaque afficiat; vel irrideat & contemnat Sacramenta.

Consultatio CXV.

De Abuſu Sacramenti Baptiſmatis. Pœnæ in rebaptizantes. An & quatenus ſint apoſtatæ? An ſuſpecti de fide, & irregulares? Quid de adulto baptizato ab hæretico? Pœnæ baptizantium imagines, vel res alias. Quid de ſuſcipiente baptiſmum ab hæreticis? Quidve e chriſtiano fingente ſe infidelem ac petente baptizari ob queſtum; An ſit illi indicenda abjuratio, & qualis?

REbaptizantes, ac rebaptizatos puniendos eſſe ultimo ſupplicio, ſtatuitur *in l. 2. C. ne ſanctum bap-*

ſtum baptiſma reit. At cùm hoc crimen ſit contra fidem, atque adeo merè Eccleſiaſticum, hodie non habet locum hæc pœna, ſed aliter puniuntur hujuſmodi rei ab Inquiſitoribus, ut per Pegnam *in direct. p.* 1. *com.* 12. Eſſe autem rebaptizantes apoſtatas à fide, & apoſtatarum pœnis puniendos, aiunt Farinacius *q.* 163. *n.* 18. & Carena *p.* 2. *tit.* 3. *n.* 7. ſed impropriè loquuntur. Non enim ex eo, quòd aliquis erret circa fidem baptiſmatis eſt apoſtata, ſeu recedit omnino à fide Chriſti, ut liquet in hæreticis Arianis, qui falſo baptiſmate utebantur, negantes Trinitatem. Neque cenſendi ſunt hæretici, ſed de hæreſi ſuſpecti, niſi aliunde conſtet de hæreſi.

Ex jure autem Canonico in rebaptizantes, ac rebaptizatos non reperitur ſtatuta pœna aliqua, niſi irregularitas ſimpliciter, quæ non modò impedit, ne quis promoveatur ad ordines, ſed ne utatur ordinibus jam ſuſceptis, necpoſſit in ſuſceptis ordinibus miniſtrare, nec poſſit ad ſuperiores promoveri. Incurritur autem hæc irregularitas ipſo facto, & rebaptizatio, etiam occulta, facit rebaptizantem, ac rebaptizatum, & miniſtrantem baptiſmati irregulares, *can. Confirmandum d.* 50. *can. qui bis de conſecr. d.* 4. *can. qui in qualibet, q.* 7. *can. Afros d.* 98. *& cit. cap.* 2. *de apoſt.* qui textus loquitur de acolytho qui miniſtravit Sacerdoti rebaptizanti. Et licet de Sacerdote rebaptizante non ſit clarus tamen ex dictis à fortiori infertur, & conſuetudine ita ſeceptum, quæ eſt optima legum interpres, ut per Covar. *cap.* 27. *n.* 246. Avilam *de cenſ. p.* 7. *diſp.* 1. *dub.* 1. Suarez *de ſacram. diſp.* 31. *ſect.* 6. §. *& ratio*, Tolet *lib.* 1. *cap.* 70. §. 4. & Coninch. *diſp.* 18. *dub.* 4. *n.* 35. Et procedit etiam in baptizante laicaliter, Sylveſt. *v. Irregularitas q.* 4. *in princ.* Angel. *eod. v. n.* 24. Cardinalis *in d. cap.* 2. *n.* 3. ibique Anchar. *n.* 2. Requiritur tamen ad dictam irregularitatem malitia gravis, ſcilicet mortalis peccati. Unde ignorantia inculpata excuſat, Suarez *diſp.* 31. *ſect.* 6. §. ſed quid. Non autem incurritur in foro conſcientiæ ab eo, qui fictè ac ſine intentione rebaptizandi exterius rebaptizat; neque ab eo, qui rebaptizat ſub conditione, etiam mente concepta; nec ille, qui ſolùm repetit ſolennitates baptiſmi, non verò baptiſmi ſubſtantiam.

Sed an incurrat ille, qui rebaptizat temerè ſub conditione etiam mente concepta, id eſt, ſine dubio probabili, ſive etiamſi fuerit negligens ad inquirendum, an ille, quem baptizat, fuerit priùs baptizatus? Communis ſententia Canoniſtarum affirmat, ut teſtatur Salzedo ad Diaz *cap.* 15. & tenet Sayrus *lib.* 7. *cap.* 8. *n.* 23. Maiol *lib.* 3. *cap.* 14. *n.* 5. Cucchus *lib.* 5. *inſtit. tit.* 2. *n.* 142. *&* 143. Negat verò communior ſententia Theologorum. Quia iſte non intendit rebaptizare, neque formaliter rebaptizat.

Epiſcopum autem poſſe diſpenſare in hac irregularitate, tradunt Sayrus *ibid. n.* 31. ac Bonacina *de irreg. q.* 3. *pun.* 3. *n.* 9. ſi caſus eſt occultus ex Tridentino *ſeſſ.* 24. *cap.* 6. *de ref.* ſecus ſi eſt publicus. In hoc enim ſolus Papa diſpenſat. Rebaptizatum autem ordinans eſt deponendus ab officio, & beneficio, *can. qui in qualibet* 1. *q.* 7. Unde damnatus de hoc crimine afficitur juris infamia, & fit irregularis.

In *can. eos, de conſecr. d.* 4. qui eſt Felicis Papæ imponuntur aliæ pœnæ contra rebaptizatos, ſed illæ non ſunt in uſu; Non incurrit tamen in hanc irregularitatem qui ignoranter, & inculpabiliter fuit rebaptizatus. Et licet contrarium deduci videatur *ex d. can. qui bis de conſecrat. diſt.* 4. eſt tamen advertendum, quòd canon ille non eſt conditus ab aliquo Pontifice, neque deſumptus ex aliquo Concilio generali, ſed ex Pœnitentiali Theodori, unde non continet legem, ut poſt Sotum obſervat Suarez *d. diſp.* 3. *ſect.* 6. *n.* 3. Nam hæc irregularitas non eſt lata propter aliquam indecentiam, vel ſignificationem, ſed ob delictum, quo ceſſante, non habet locum irregularitas. Quare certum eſt, quòd infans rebaptizatus non eſt irregularis, ut per Scotum *in* 4. *d.* 6. *q.* 9. Sotum etiam *in* 4. *d.* 3. *ar.* 9. Sylveſt. *d. v. irregularitas q.* 4. Turrecrem *in can. quibus de conſcer. d* 4. *n.* 7. Valentia *to.* 4. *diſp.* 7. *q.* 14. *pun.* 3. §. 5. Suarez *d. ſect.* 6. *Sayr. oc. cit.* ac Delbene *de offic. S. Inquiſ. dub.* 91. *ſect.* 1. Neque in foro interiori irregularitatem incurrit, qui fictè permiſit ſe rebaptizari abſque intentione ſuſcipiendi baptiſmum; ſic fictus hæreticus non eſt in foro interiori excommunicatus. Nec qui ſub conditione, etiam mentali, rebaptizatur. Nec qui ex conſcientia erronea, credens ſe eſſe baptizatum, cùm verè non ſit baptizatus, nam verè iſte non rebaptizatur. Si verò quis pluries rebaptizatur, plures numero incurrit irregularitates. Sic enim ſi ſimul rebaptizetur, & pœniteat, diſpenſeturque ſuper irregularitate incurſa, ſi tertiò rebaptizetur, fit irregularis. Neque ab irregularitate excuſatur, qui permittit ſe rebaptizari, & intendit ſuſcipere baptiſmum, licet hoc faciat ex neceſſitate ad vitandum aliquod imminens damnum. Nam hic in reiterationem baptiſmi abſque coactione conſentit interiùs. Et generaliter quiſquis cùm malitia iterum baptizatur, fit irregularis.

Hanc autem irregularitatem non incurrit ſi quis pluries ſuſcipiat Sacramentum Confirmationis aut ejuſdem Ordinis. Quia non eſt in jure expreſſum, quòd reiterantes hæc ſacramenta ſint irregulares, Covar. *in Clem. ſi furioſus p.* 1. *n.* 8. Suarez *tom.* 3. *diſp.* 38. *ſect.* 1. *&* 2. Valentia *loc. cit. diſp.* 7. *dub.* 5.

Irregulares etiam fiunt adulti, qui ab hæreticis baptizantur, *can. Ventum eſt* 1. *q.* 1. *can. qui in qualibet* 1. *q.* 7. quod tamen non habet locum in infantibus *can. placuit*, & *can. qui apud* 1. *q.* 4. per quæ jura explicandus eſt *d. can. qui in qualibet*, ut intelligatur de qualibet ætate adulta. Ratio autem hujus irregularitatis non eſt, quia baptiſmus collatus ab hæretico, ſit dubius. Nam vel hoc dubium eſt frivolum, ſi conſtat, quòd baptiſmus fuit collatus in forma Eccleſiæ, ac ſervatis ſubſtantialibus, vel ſi verè baptiſmus eſt dubius, adeſt incapacitas nedum ad Ordinem, ſed etiam ad reliqua Sacramenta, quo in caſu baptizatus dubius debet ſub conditione iterum baptizari. Sed ratio hujuſmodi irregularitatis eſt gravitas culpæ, quam committit, qui ſcienter, ac voluntariè communicat cùm hæretico in ſuſceptione baptiſmi. Ac ideo ubi quis abſque culpa ſuſcipit baptiſmum ab hæretico, hanc irregularitatem non incurrit, Suarez *de cenſur. diſp.* 42. *ſect.* 1. *in fine.* Et ſuſcipientes hoc modo ab hæreticis Sacramentum baptiſmi, vel alia Sacramenta, ſunt, tanquam fautores hæreticorum de fide ſuſpecti.

Cùm igitur contra abutentes baptiſmo non ſit expreſſa in jure alia pœna, puniuntur pœna arbitraria pro qualitate criminis. Suſpecti quoque vehementer ſunt de hæreſi Anabaptiſtarum, & Novatianorum, de qua Baronius *anno Chriſti* 218. quam Donatus, & Donatiſtæ profeſſi ſunt, damnata in Concilio Arelatenſi ſub Sylveſtro Papa anno 314. ut per Henriq. *lib.* 2. *de baptiſm. cap.* 28. *n.* 2. Baron. *tom.* 3. *pag.* 121. & tenent Anania *in d. cap.* 2. *n.* 3. *de apoſt.* & Gloſ. *in rubr. C ne Sanctum baptiſma reit.* Baptizantes verò, ac rebaptizantes mortuos, imagines, libros, magnetem, alia puniuntur pœna, tri-

remium, aut longi carceris. Suſcipientes autem baptiſmum ab hæreticis puniuntur pœnis communicantium cum hæreticis. Alij verò abuſus puniuntur, vel pœnis ſortilegorum, nam plerumque contingunt in ordine ad aliquod ſortilegium, vel aliis pœnis arbitrariis. Ex eo autem, quòd quis differat baptizari, vel faciat, ne filii baptizentur, ſecluſis malis circumſtantiis, non eſt de fide ſuſpectus. Erit tamen de hæreſi ſuſpectus, qui abſolutè nolit filium ſuum baptizari. Ex hoc enim præſumi poteſt, quòd neget neceſſitatem baptiſmi. Eſſet pariter quodammodo de fide ſuſpectus, qui filio imponeret nomina propria Judæorum, vel Saracenorum, vel hæreticorum, quæ non ſunt in uſu apud Catholicos, multoque magis ſi imponeret illi cognomen hæreticorum, ut Lutheri, Calvini, Viclefi.

Quòd verò ad Chriſtianum ſe fingentem infidelem, ac petentem iterum baptizari ob lucrum temporale, videtur non debere ullo modo abjurare. Cùm enim abjuratio ſit deteſtatio hæreſum, ij tantùm abjurare debent, qui aut in hæreſi fuerint, aut de ipſa ſuſpecti ſunt, ut notat Pegna *p.* 3. *direct. com.* 40. Farinac. *q.* 194. *de hæres.* §. 2. *n.* 24. In hoc autem caſu nulla adeſt ſuſpicio de hæreſi, quia non petiit iteratum baptiſmum, quia ſupponeret poſſe reiterari, ſed uſus eſt tali iteratione, quam cognovit malam, ut medium ad obtinendum commodum temporale.

Neque in foro exteriori adeſt præſumptio, aut ſuſpicio, quod malè ſentiat. Quia finis declarat intentionem. Non enim habet locum ſuſpicio, quando conſtat de oppoſito. In hoc autem caſu conſtat petiiſſe iterationem baptiſmi ex fine commodi temporalis, atque adeo fuiſſe limitatam intentionem petentis, ut non ſentiret malè de fide, ſed ſolùm ut malè operaretur. Quia intentio non ſe magis extendit, quàm ſe extendat motio finis.

Neque dicas quòd omne factum, quod poteſt eſſe materia hæreſis, aut aliquando fuit, ſit factum hæreticale. Nam eſſe id falſum, docent Paramus *lib.* 3. *de orig. Inquis. q.* 10. *n.* 72. Moura *opuſc.* 1. *de. incant. ſect.* 3. *cap.* 3. *n.* 3. Alioquin omnia fere peccata mortalia eſſent hæreticalia, quia ferè omnia habuerunt aliquem patronum, & laudatorem hæreticum; ſed debet conſiderari, an ratione circumſtantiarum, quibus veſtitur, oſtendat finem hæreticum, ſive an ex mente erronea procedat. In caſu autem præſenti circumſtantiæ, quibus factum veſtitur, non indicant finem erroneum, quia ex parte ſe fingentis infidelem concurrit maxima inopia, à qua cenſetur motus ad tale factum ac proinde excluditur præſumptivè quicumque alius finis,

Imò quando peccatum allicit voluntatem vel ratione delectationis, vel libidinis, vel utilitatis & commodi, non præſumitur commiſſum ex errore, ſed ex fragilitate, ac vehementia objecti juxta objecti, & peccatoris naturam, ut tradit Caſtr. *de juſt. hæret. punit. lib.* 1. *cap.* 1. Quod debet intelligi, ut declarat Paramus *loc. cit. n.* 73. niſi abundè juſta ſuſpicio oriatur; quia nimirum appetitus ſufficienter inſtigat ad malum, & niſi ratione finis remoti, & aliarum circumſtantiarum prudenter judicetur, factum oriri ex errore mentis, ut ait Moura *ibidem* n. 8. In hoc autem caſu non apparet finis, aut circumſtantia, ex qua poſſit judicari, iterationem baptiſmi proveniſſe ex aliquo errore, ſed potiùs colligitur contrarium ex inopia perſonæ, aliiſque circumſtantiis.

Minùs obſtat, quòd factum contineat abuſum ſacramenti. Quia non omnis abuſus ſacramentorum eſt factum hæreticale; alioquin omne ſacrilegium circa ipſa commiſſum, eſſet factum hæreticale; ſed requiritur ille abuſus, quo quis utatur ſacramento ad aliquem uſum exteriorem profanum ac illicitum, ut ad incantationes, ad maleficia, ad inducendum aliquem ad peccatum, ut notat Moura *ubi ſupra n.* 16. *& cap.* 4. *n.* 36. *& cap.* 5. *n.* 18. & Thaſmiera *de polygam. lib* 3. *q.* 2. *n.* 21. Unde requiritur aliquis uſus exterior ſacramentorum irreverentialis. Quod non contingit in hoc caſu. Nam ſiſtitur in ſola, & pura ſumptione iterati baptiſmi, neque adhibetur baptiſmus ad aliquem exteriorem uſum irreverentialem.

Minùs etiam obſtat, quòd confeſſio extrajudicialis non evacuat ſuſpicionem. Quia ſi extrajudicialis confeſſio pluries repetita, vel jurata facit contra reum plenam probationem *ex cap. ſi cautio de fid. inſtrum.* & notat Abb. *ibid. & in cap. veniens* 2. *de teſtib.* Bartol. *in l. Cum ſcimus C. de agr. & cenſ.* Repertor. Inquis *v. Confeſſio*, Mancinus *in tract. de confeſſ. cap.* 2. *n.* 14. ubi alii, cur non debet etiam reo prodeſſe ad evacuandam ſuſpicionem, cùm Judex debeat eſſe pronior ad abſolvendum, quàm ad condemnandum, *can. Judicas* 3. *q.* 7. *can. Judicantem* 30. *q.* 5. *l. abſentem ff. de pœn. & l. quæſtionis modum ff. de. quæſtion.*

Accedit, quòd confeſſio iſta extrajudicialis, aut etiam facta in judicio, ſi acceptatur, debet cùm ſua qualitate acceptari à Judice ita, ut non poſſit acceptari, quatenus facit contra reum & non quatenus illi faveat. Nam in criminalibus confeſſio qualificata non poteſt dividi, ſed cum ſua qualitate debet accipi, vel reſpui, ut docent Cynus *in l.* 1. *C. de confeſs.* ibique Bald. *& in l.* 2. *de donat. ante nupt. & in l. ſiquidem C. de tranſact.* Bartol. *in l. Aurelius* §. *idem quæſiit ff. de libr. legat.* Alex. *conſ.* 132. *vol.* 5. Archid. *in cap.* 1. *de confeſ. in* 6. Abb. *in cap. Cùm veniſſent de inſtit. & in cap. bonæ* 2. *de poſtul. Prælat.* ubi alii. Unde ſi confeſſio iterationis baptiſmi ob captandam eleemoſynam deſtinatam venientibus ad fidem Chriſtianam, accipiatur cum ſua qualitate, evacuatur per ipſam ſuſpicio de hæreſi.

Quòd autem tormenta non poſſint purgare ſuſpicionem, quæ oritur ex facto, non eſt ſatis certum, cùm poſſint purgare indicia contra reum. Quòd ſi purgant ſuſpicionem, factum non erit ampliùs hæreticale, quia non eſt tale, niſi quatenus inducit ſuſpicionem hæreſis. Quod præcipuè verum eſt, quia confeſſio debet accipere interpretationem ad favorem confitentis, *l. ſiquis intentione ff. de re judic.* & notant Doctores, ac Rota coram Durano *dec.* 23. *n.* 14. ita, ut quoad minùs fieri poſſit, lædat confitentem, ut notant Decius *conſ.* 118. *n.* 5. Riminald. *jun. conſ.* 204. *n.* 55. *lib.* 2. ac Rota coram Caputaq. *dec.* 189. *p.* 1.

Addi etiam poteſt, quòd ſi ex facto aliqua ſuſpicio de errore in mente oriretur, quia eſſet fundata in præſumptione facti, evacuari poſſet per alias præſumptiones contrarias. Una enim præſumptio tollit aliam, *l. Divus ff. de in integr. reſtit.* Contrariæ autem præſumptiones ſumuntur ex qualitate perſonæ, quæ cùm ſit vilis, & in egeſtate conſtituta, præſumi debet, quod mota ſit ex commodo temporali, & cùm ſit rudis, potens difficilè percipere gravitatem delicti, præſumi debet, apud ipſam prævaluiſſe commodum temporale. Quòd autem hæ præſumptiones prævaleant præſumptioni, quæ ſumi poteſt ex facto, colligitur ex eo, quòd benigniores ſunt. Præſumptio enim benignior eſt potentior, ut tradunt Bartol. *in lib. ſi pupillus ff. ad leg. falcid.* & alii quos

ſequitur

ſequitur Menoch. *de præſumptio. quæſt.* 29. *numero.* 5.

Eoque magis, quia præſumptio erroris, quæ oritur ex facto, generalis eſt, & communis cuicunque facto ejuſdem generis. Præſumptio verò contra errorem eſt ſpecialis, quia ducitur ex qualitate, accircumſtantiis facti & perſonæ. Præſumptio autem ſpecialis prævalet generali, & magis ſpecialis minus ſpeciali, ut tradunt Bartol. *in l. Cum de indebito ff. de probat. & in cap. quoniam, v. Et hujus concluſionis de offic. deleg.* ubi docet, illam eſſe præſumptionem magis ſpecialem, quæ reſpicit perſonam; Bald. *in l. ſive poſſidetis C. de probat.* Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *cent.* 5. *caſ.* 472. *n.* 14. *&* 16. Et præſumptio excludens errorem eſt magis veriſimilis, quàm præſumptio, quòd ex errore ſit iteratus baptiſmus, præſertim ſi loquamur de errore pertinaci. Nam quòd abſque errore iteratus ſit baptiſmus veriſimile facit ruditas perſonæ, quæ ignorat definitiones, quòd baptiſmus non ſit iterabilis, inopia ipſius, quæ facit præſumere ſpectaſſe ſolùm ad commodum temporale. Præſumptio autem, quæ veriſimilitudini magis convenit, eſt potentior, ut tradunt Brunus *tr. de indic. & tortur. p.* 1. *q. ult. n.* 2. *&* Menoch. *d. caſu* 472. *n.* 22.

Præterea in hoc caſu concurrit præſumptio in favorem rei, ordinata ad vitandam pœnam & præſumptio pro actore, ſeu fiſco ad infligendam pœnam. Potentior autem eſt præſumptio quæ ſtat pro reo, ut docent Craveta *conſ.* 8. *n.* 9. Menoch. *ibid. n.* 2. *& de præſumpt. lib.* 1. *q.* 29. *n.* 11. Quia etiam probationes rei præferuntur probationibus actoris, ut tradit Gloſ. *in can. ſi Clerici d.* 81. Abb. *in cap. ex Literis de prob.* idem Menoch. *de præſumpt. lib.* 2. *præſumpt.* 90. *ex l. favorabiliores ff. de regul. jur.* Unde quòd præſumptiones excluſivæ delicti præferantur præſumptionibus delicti incluſivis aiunt Oldrad. *conſ.* 53. *n.* 3. Socin. ſen. *conſ.* 218. *n.* 5. & Riminald *conſ.* 136. *n.* 15.

His tamen minimè obſtantibus tenendum eſt, quod alibi dixi, ſcilicet hujuſmodi Chriſtianum ita fingentem, ex facto ipſo, nempè ex iteratione baptiſmi, remanere ſuſpectum de hæreſi, nec confeſſionem extrajudicialem, aut judicialem evacuare ſuſpicionem quia hæreſis eſt occulta, & latet in mente. Quando enim factum inducit per ſe ſuſpicionem hæreſis, non purgatur per confeſſionem rei, quod non fecerit ex mala credulitate etiamſi in tormentis id aſſerat. Nam adhuc in foro exteriori remanet ſuſpectus ex ipſo facto, & ideo torquendus eſt ſuper intentione. Quòd ſi nihil fateatur abjurare debet ſaltem de levi. Sic qui ad confingendum partum ſuppoſitum, curat rebaptizari infantem, aliàs baptizatum torquetur ſuper intentione, abjurat de levi, & manet præ foribus Eccleſiæ cùm candela accenſa, & inſcriptione. Idem de eo, qui ſuſcipit Euchariſtiæ particulam, & ex ore extrahens ponit in ſudariolo, aſſerens id facere ob debilitatem ſtomachi. Sic etiam ob eandem rationem indicitur polygamis & ſollicitantibus in confeſſione abjuratio, vel de vehementi, vel de levi propter ſuſpicionem hæreſis, quam contrahunt juxta circumſtantias temporis, loci, perſonæ, & juxtà praxim Inquiſitionis Romanæ, vel Hiſpanæ.

Effata de baptiſmo alibi adduximus.

CONSULTATIO CXVI.

De Abuſu Sacramenti Euchariſtiæ.

QUi in Sacro Presbyteratus Ordine nequaquam conſtituti auſu temerario Sacroſanctum Miſſæ ſacrificium audent celebrare etiam prima vice, vel pœnitentiæ ſacramentum adminiſtra, reſunt de hæreſi ſuſpecti, & judicio Inquiſitorum ſubjiciuntur, debentque abjurare de vehementi, & degradari, tradendi ſunt Curiæ ſæculari, quod importat pœnam mortis ex conſtitutione Pauli IV. Gregorii XIII. Clementis VIII. & Urbani VIII. quæ incipit, *Apoſtolatus ædificium*, ubi declaravit eas pœnas procedere etiam in minoribus viginti quinque annis, majoribus tamen viginti. Undè ſequitur, quòd cùm hoc ſit crimen depoſitione dignum, ſi fuerit notorium de jure, vel de facto, reddit ipſo jure infamem, & irregularem.

Committunt enim crimen falſi in re graviſſima, uſurpantes officium, ac juriſdictionem à ſe prorſus alienam, & facto ipſo Catholicam veritatem impugnant, hoc præſertim ævo, quo hæretici temerè audent proferre, quod etiam laici horum ſacramentorum ſunt miniſtri; Quomodo autem ſint de hæreſi ſuſpecti diximus ſuo loco.

Pœnam autem traditionis curiæ ſæculari in Inquiſitione Hiſpana non eſſe in uſu receptam, refert Souſa *in aphor. lib.* 1. *cap* 32. *n.* 14. *&* Caſtropal. *tr.* 4. *diſp.* 8. *pun.* 16. §. 9. *n.* 1. ac Diana. *loc. cit. n.* 11. *& ſeq* Obſervat tamen idem Souſa quòd hæc pœna nunc imponenda præcipitur ab Urbano VIII. non ſolùm per ſuam Conſtitutionem innovantem omnes alias hac de re conſtitutiones Pontificias ſub die 23. Martii 1628. ſed etiam per epiſtolam Cardinalis Mellini ad Inquiſitorem generalem Luſitaniæ ſub die 5. Martii 1622. Hoc autem crimen non eſſe commiſſum Inquiſitoribus privativè quò ad Epiſcopos, & locorum Ordinarios, ſed cumulativè tradit idem Souſa, & conſtat ex conſtitutione Clementis VIII. ſuperiùs relata.

Sortilegus etiam, ſi abutatur Sacramento Euchariſtiæ in ſortilegio, ex decreto Pauli IV. dato in Congregatione S. Officii anno 1559. quod referunt Diana *p.* 4. *tr.* 7. ac Delbene *p.* 2. inter Bullas, & decreta ſpectantia ad S. Officium, tradendus eſt Curiæ ſæculari: Idemque habetur ex decreto S. Officii quod legitur apud Locatum in fine Judicialis Inquiſitorum, ut advertunt Genuenſis *in prax cap.* 68. *n.* 10. Moura *de incantat. opuſc.* 1. *ſect.* 3. *cap.* 5. *n.* 29. ac Delbene *d. p. dub.* 30. *ſect.* 8. *n.* 2. hoc tamen decretum non fuit uſu receptum.

Si quis verò Sacerdos celebravit Miſſam ſuper rebus aptis ad ſortilegia, pœnis ſortilegorum mulctatur. Si etiam Sacerdos non conſecrat hoſtiam, & eam non conſecratam exhibet populo adorandam, puniri poſſe per Inquiſitorem, ſicut & Laicum ſi hoſtiam non conſecratam ſumat, maximè ſi hoc faciat tempore mortis, ait Carena *p.* 2. *tit.* 27. *n.* 15. *& ſequen.* poſt Lucernam Inquis. Pegnam, & Decianum, de quo, *&* nos *alibi.* Si etiam quis ſemel in anno non ſumat Euchariſtiam, vel non confiteatur peccata ſua non eſt ex hoc præciſè ſuſpectus de hæreſi, ut per Farinac. *q* 178. *n.* 79. Talem verò eſſe, ſi admonitus nolit obedire, inquit Bordon. in Tribun. *caſ.* 22. *n* 50. ſed in hoc caſu ſervandum eſt, quòd alibi tradidi de inſordeſcente in excommunicatione lata præter cauſam fidei.

Præbens vinum vinaceum, vulgò *acquato* in Sacrificio Miſſæ, expediendus eſt cùm monitione.

Spontè comparens, qui ante legitimam ætatem ordinatus ter Miſſam celebravit, non conſecrando, & particulis non conſecratis alios communicavit, abjurat de levi & ſuſpenditur ab executione ſuorum ordinum.

Diaconus, qui Miſſam ſæpiùs celebravit, & confeſſiones audivit, ſpontè comparens, fit inhabilis ad ordinem presbyteratus ſuſcipiendum, & ab executione ſuorum ordinum perpetuò ſuſpenditur.

Inſerviens celebranti non ſacerdoti, quem ſcit eſſe talem, torquetur ſuper intentione, abjurat de vehementi, damnatur ad triremes per quinquennium, & ſuſpenditur perpetuò à munere inſerviendi Miſſæ.

Contrà eum, qui in Miſſa adhibet hoſtiam priùs conſecratam, eam iterum conſecrando, quamque elevat, & aſſumit, proceditur in S. Officio.

Breve Pii IV. ſub die 16. Aprilis 1562. ſive 1564. emanatum, quòd aliquibus in locis poſſit Euchariſtia miniſtrari laicis ſub utraque ſpecie ſemper diſplicuit Sanctæ Sedi Apoſtolicæ, non tamen illud hactenus revocavit. Ubi verò id ſervatur doceri debet populus, ſub una tantùm ſpecie integrè ſumi Chriſtum.

Contra Sacerdotem qui non conſecrat panem, & vinum in Miſſæ ſacrificio, eo quòd ſit in peccato mortali, ideòque habens antè ſe hoſtiam conſecrandam, extrahit è tabernaculo particulam conſecratam, & verba conſecrationis profert, non ſuper hoſtiam, quam elevando, populo oſtendit, ſed ſuper eamdem particulam conſecratam, poſſunt Inquiſitores procedere ex Bariola *in aphor. lib.* 5. §. 12. qui teſtatur ita tenuiſſe Congregationem Inquiſitionis Mediolanenſis 30. Aprilis 1627. ac Diana *p.* 4. *tr.* 7. *reſol.* 12.

Qui abutitur ſacramento Euchariſtiæ, retinendo apud ſe hoſtiam ſive particulam conſecratam adverſus arma, ſubjiciendus eſt torturæ ſuper intentione, quam ſi ſuſtinuerit, prævia abjuratione de vehementi, damnandus eſt ad triremes per quinquennium de quo alibi.

At quid de Sacerdote, qui oblitus conſecrare hoſtiam exponendam pro oratione quadraginta horarum, vel proceſſione corporis Chriſti, conſecraret hoſtiam ſine Miſſæ celebratione? Maiolus *lib.* 3. *de irregularit. cap.* 16. *n.* 4. ait, hujuſmodi ſacerdotem fieri irregularem; quia cùm tam apertè abutatur munere ſacerdotali, videtur indignus poteſtate illi competente. Sed etiam videtur de hæreſi ſuſpectus. Eò maximè, quod hæretici noſtri temporis rejiciunt ſacros ritus, ac præcipuè damnant Canonem Miſſæ, quem erroribus refertum eſſe dicunt. Rejiciunt præterea cæremonias, veſtes, & exteriora ſigna quibus in Miſſarum celebratione Catholica Eccleſia utitur, undè in eos S. Concilium Tridentinum *ſeſſ.* 22. *de Sacrif. Miſſæ can.* 7. *infert anathema.* Quare qui ſine Miſſæ celebratione hoſtiam conſecaret, videtur facto approbare illorum errorem, atquè adeo ſubjicitur judicio Inquiſitorum.

Animadvertendum autem eſt circà pœnas impoſitas contra non presbyteros celebrantes, eas incurrere, qui Miſſam incipit, quamvis verba conſecrationis non proferat. In eas verò non incidit non ſacerdos, qui veſtibus ſacerdotalibus indutus, celebrare intendit, ſed non celebrat, ut per Souſam *loc. cit. n.* 5. & 6. Carenam *p.* 2. *tit.* 11. §. 1. *n.* 15. ac Dianam *loc. cit. reſol.* 12.

Reliqua in hanc rem, vide quæ alibi diximus, v. Miſſa, v. Euchariſtia, & v. Celebrans non promotus.

Inter ſacrilegas Blaſphemias, quas eructant hæretici de quibus Coccius *in theſauro* recens hæc eſt in Sanctiſſimum Miſſæ Sacrificium ex Dante *Canto* 33. *de purgatorio.*

Sappi, che'l vaſo, che'l ſerpente ruppe
Fu, e non è; ma chi n'ha colpa credda
Che vendetta di Dio non teme Zuppa.

Hunc enim locum hæreticus Anonymus exponit, ut videlicet, *Vas quod fuit, & non eſt*, eſſe Romanam Eccleſiam, deſignatam per beſtiam illam, de qua dicitur in Apocalypſi *cap.* 17. *Fuit & non eſt.* Et quia *Zuppa* linguâ Italicâ ſignificat panem vino madefactum, ait hic Impius Scurra, per eam vocem ſignificari Euchariſtiam, ac ſententiam Dantis eſſe non placari Deum ſacrificiis Catholicorum ſacerdotum, quæ in ſpecie panis, & vini Domino offeruntur.

Et quidem quod attinet ad *Vas illud confractum*, an eo Romana Eccleſia deſignetur, alibi diſceptavimus, videatur noſtrum Criticon. In eo verò quod de pane & vino ſcripſit Dantes, nefariè hallucinatur nebulo. Nam Landinus in Dantem ex teſtimonio, imo cauſis antiqui interpretis hujus Poetæ, & ex monumentis filii ejuſdem Dantis, exque communi Florentinorum conſenſu docet, alluſiſſe Dantem hoc loco ad ſuperſtitionem, quæ ſuo tempore vigebat Florentiæ. Exiſtimabant enim illius ætatis homines, eos, qui homicidium perpetraſſent, non poſſe in manus inimicorum devenire, ſi ſuper occiſi tumulum panem vino madefactum comediſſent, atque ea de cauſa Cognati ejus, qui cæſus fuerat, diligenter tumulum cuſtodiebant, ne fortè homicidæ ſuper eum tumulum cibo illo veſcerentur, antequam cædem cæde ulti eſſent. Ad hanc igitur ſui temporis conſuetudinem, ſive potiùs ſuperſtionem Dantes reſpiciens, minatur divinam vindictam iis, qui Eccleſiam malè vivendo deformant, atque addit illis minimè profuturam ſuperſtitionem illam, quam ſibi prodeſſe paricidæ falſò atque ſubratè credunt. Idem de Troianis tradit Virgilius *lib.* 5. *Æneid.* ac de Romanis Tacitus, & Apuleius, qui id vocant *cœnam novendialem*, etſi Nonius & Feſtus *ſilicernium* appellent: diciturque ſilicernium, cum poſt parentationes, circumpotationes fiebant, ſive funebre convivium, Brech. *in l. cum in teſtamento ff. de verb. ſignif.* & ſilicernii quidem veriverbium hoc videtur liber gloſſematum antiquus adferre, quòd in lumine accenſo ſilentes tantùm umbræ cernantur, Cujac. *obſerv. lib.* 11. *cap.* 21. Gothofred. *ad l. funeris* 37. *ff. de relig. & ſumpt. fun.* De Chriſtianis aſſerit S. Auguſtinus, quod etiam ævo ſuo apponebant cibos ſuper cœmeteriis mortuorum, quem morem ipſe deteſtatur tanquam Ethnicum, & paganum.

Consultatio CXVII.

De Abuſu Sacramenti Pœnitentiæ, ubi accuratè explicatur Conſtitutio hac de re Gregorii XV. & caſus ferè omnes ad id pertinentes.

NOn promotus ad ſacerdotium ſacramentum Pœnitentiæ adminiſtrantem eſſe ſuſpectum de hæreſi, jam diximus.

Sed an Conſtitutiones Pontificiæ locum ſibi vindicent in eo, qui non ſacerdos confeſſionem audit, ſed abſolutionem non impendit? Affirmant Sotus *in opuſc. de ſollic. tr.* 2. *cap.* 9. *n.* 3. 4. & 7. & *in aphor. lib.* 1. *cap.* 33. *n.* 3. Freitas *de confeſſ. ſollic. q.* 13. *n.* 36. ac Timarch. *de confeſſ. abut. ſacram. pœnit. diſp.* 7. *ſect.* 2. *n.* 11. Negant verò Rodriquez *tom.* 2. *quæſt. regul. q.* 28. *art.* 2. Roderic. à Cugna *de Confeſſ. ſollic. q.* 13. *n.* 14. Sanctarel. *de hæreſ. cap.* 42.

cap. 42. dub. unic. n. 5. Barboſ. *in cap. 1. n. 7. de Cler. non ordin. miniſtr.* Jo: Sanchez *in ſelect. diſp. 11. n. 36.* Diana *p. 4. tr. 7. reſol. 11.* Caren. *p. 2. tit. 11. §. 3. n. 14.* per rationes apud ipſos.

At quidquid ſit de Conſtitutionibus Pontificiis, an hic caſus in eis comprehendatur, certum eſt, quòd Urbanus VIII. declaravit ſub anno 1640. in conſtitutione ſua contra celebrantes, vel confeſſiones audientes non promotos ad ſacrum presbyteratus Ordinem, ſuam intentionem fuiſſe, ac eſſe comprehendere, & comprehenſos fuiſſe non ſolùm illos, qui ad presbyteratum non promoti confeſſiones fidelium audiunt, & abſolutionem impartiuntur, ſed etiam illos, qui confeſſiones prædictas audiunt, & abſolutionis verba non proferunt.

Propoſitio iſta: Confeſſio poteſt fieri per littteras, aut per internuncium Confeſſario abſenti, & ab illo abſente abſolutionem obtinere, fuit declarata temeraria falſa, & ſcandaloſa, & de hac propoſitione tractans eſt excommunicatus, & abſolutio eſt reſervata ſummo Pontifici, ut decretum 20. Junii 1602. & 27. Julii 1605. & confeſſio ſic facta eſt irrita 13. Octobris 1603,

Alia ejuſmodi alibi tradidimus.

Præcipuus autem abuſus hujus ſacramenti, eſt ſi ſacerdos illo abutatur etiam ſemel, ſollicitando in ſacra confeſſione pœnitentem ad turpia, & inhoneſta. Contra hunc abuſum extat Conſtitutio Pii IV. ſub die 16. Aprilis 1561. ac decretum editum à ſupremæ Inquiſitionis generalibus Inquiſitoribus confirmatum etiam à Clemente VIII. ſub anno 1592. quæ ſolùm videntur habere locum in Hiſpaniis.

Sed anno 1612. menſe Aprilis decrevit Paulus V. monendos eſſe Inquiſitores, ut præcipiant Confeſſariis, quòd abſtineant ab omni, & quacumque ſollicitatione, aliàs procedetur contra illos. Hoc decretum ex Bariola refert Carena *p. 2. tit. 6. n. 3.* Noviſſimè vero Gregorius XV. ſub die 10. Auguſti generalem conſtitutionem edidit, in qua Pii IV. conſtitutionem confirmat, ampliatque. Illa eſt quæ ſequitur.

Gregorius Papa XV. ad perpetuam rei memoriam. Univerſi dominici gregis curam, quamquam immeriti, cœleſti diſpenſatione gerentes, ſedulò invigilare tenemur, ut ab omnibus pravis contagiis conſervetur immunis, multòque majori ſtudio providere, ut omnis peſtis ab ijs avertatur, quibus alios ſanandi officium eſt commiſſum, ne quod Evangelica ſcripta nos admonent ſale infatuato non ſit, in quo ſaliatur, & ad nihilum proſit ultra, niſi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.

Quoniam autem à Romanis Pontificibus, prædeceſſoribus noſtris quibuſdam in locis proviſum fuit, ut impium, ac nefandum ſcelus, quod non ſolum inter Chriſti fideles non eſſe, ſed nec etiam nominari debet, procul ab ijs arceatur. Videlicet ut aliquis ſacerdos ad ſacras audiendas confeſſiones deputatus, ſacroſancto Pœnitentiæ ſacramento, ſollicitando pœnitentes ad turpia, abutatur, ac pro medicina venenum pro pane aſpidem porrigat, & ex cœleſti Medico infernalis veneficus, ex patre Spirituali proditor execrabilis animorum reddatur, Idcirco nos ea, quæ his pernicioſiſſimis diabuli inſidiis arcendis certis locis ſalubriter conſtituta ſunt, ut nullibi deſiderentur, quantum ex alto conceditur, providendum duximus.

Alias ſiquidem à fœl. record Pio Papa IV. prædeceſſore noſtro emanarunt litteræ tenoris ſubſequentis, videlicet. Pius Papa IV. Venerabili Fratri Archiepiſcopo Hiſpalenſi, in Regnis Hiſpaniarum hæreticæ pravitatis Inquiſitori generali. Cum, ſicut nuper &c.

Igitur ut litteræ prædictæ perpetuis futuris temporibus, & ubique locorum inviolabiliter obſerventur, motu proprio, & ex certa ſcientia ac matura deliberatione noſtra, ac de conſilio venerabilium Fratrum noſtrorum S. R. E. Cardinalium contra hæreticam pravitatem generalium Inquiſitorum præinſertas litteras hujuſmodi, ac omnia, & ſingula in eis contenta Apoſtolica autoritate, tenore præſentium approbamus, & confirmamus, illiſque omnibus, & ſingulis inviolabilis Apoſtolicæ firmitatis robur adjicimus, illaſque non ſolùm in prædictis Hiſpaniarum regnis ſed in quibuſvis Chriſtiani Orbis partibus firmiter, & inviolabiliter obſervari præcipimus, & mandamus.

Ac præterea, ne in futurum de pœna his delinquentibus imponenda; & de modo contra eoſdem procedendi ab aliquo dubitari poſſit, Statuimus, decernimus, & declaramus, quod omnes & ſinguli Sacerdotes, tam ſæculares, quam quorumuis etiam quomodolibet exemptorum, ac ſedi Apoſtolicæ immediatè ſubjectorum, Ordinum, Inſtitutorum, Societatum, & Congregationum Regulares cujuſcumque dignitatis, ac præeminentiæ, aut quovis privilegio muniti exiſtant, quì perſonas, quæcumque illæ ſint, ad inhoneſta, ſive inter ſe, ſive cum aliis quomodolibet perpetranda, in actu ſacramentalis confeſſionis, ſive anteà, vel poſt immediatè, ſive occaſione, vel prætextu confeſſionis hujuſmodi, etiam ipſa confeſſione non ſequuta; ſive extrà occaſionem confeſſionis in confeſſionario, aut in loco quocumque, ubi confeſſiones ſacramentales audiantur, ſeu ad confeſſionem audiendam electo, ſimulantes ibidem confeſſiones audire, ſollicitare, vel provocare tentaverint, aut cum eis illicitos, & inhoneſtos ſermones, ſive tractatus habuerint, in officio ſanctæ Inquiſitionis ſeveriſſimè, ut infrà, puniantur. Et præterea omnes hæreticæ pravitatis Inquiſitores, & locorum Ordinarios omnium Regnorum, Provinciarum, Civitatum, Dominiorum, & locorum univerſi Orbis Chriſtiani, in ſuis quemque diœceſibus, & territoriis per has noſtras litteras, etiam privativè quò ad omnes alios ſpecialiter, ac perpetuò Judices delegamus, ut ſuper his contra prædictos, ſimul, vel ſeparatim in omnibus, prout in cauſis fidei juxta ſacrorum Canonum formam, nec non Officii Inquiſitionis hujuſmodi Conſtitutiones, privilegia, conſuetudines, & decreta diligenter inquirant, & procedant, & quos in aliquo ex hujuſmodi nefariis exceſſibus culpabiles repererint, in eos pro criminum qualitate, & circumſtantiis ſuſpenſionis, ab executione Ordinis, privationis beneficiorum, dignitatum, & officiorum quorumcumque, ac perpetuæ inhabilitatis ad illa, nec non vocis activæ, & paſſivæ; ſi Regulares fuerint, exilii, damnationis ad triremes, & carceres etiam in perpetuum, abſque ulla ſpe gratiæ, aliaſque pœnas, decernant, eos quoque ſi pro delicti enormitate graviores pœnas meruerint, debita præcedente degradatione, Curiæ ſæculari puniendos tradant.

Dantes etiam facultatem Venerabilibus fratribus Noſtris S. R. E. Cardinalibus generalibus Inquiſitoribus, ne delictum tam enorme, & Eccleſiæ Dei tam perniciosum ob probationum defectum, impunitum remaneat, cum difficilis ſit probationis, teſtibus etiam ſingularibus, concurrentibus præſumptionibus, indiciis & aliis adminiculis, delictum probatum eſſe arbitrio ſuo judicandi, & Curiæ ſæculari, ut præfertur, reum tradendum eſſe, pronuncianei.

Non obſtantibus omnibus, quæ dictus prædeceſſor in ſuis litteris prædictis voluit non obſtare, cæteriſque contrariis quibuſcumque.

Mandantes omnibus Confeſſariis, ut ſuos pœnitentes, quos noverint fuiſſe ab aliis, ut ſupra ſollicitatos, moneant de obligatione denunciandi ſollicitantes, ſive, ut præfertur, tractantes, Inquiſitoribus, ſive locorum Ordinariis prædictis: Quòd ſi hoc officium prætermiſerint,

miſerint, vel pœnitentes docuerint, non teneri ad denunciandum Confeſſarios ſollicitantes, ſeu tractantes, ut ſupra, iiſdem locorum ordinarii, & Inquiſitores illos pro modo culpæ punire non negligant.

Volumus autem ut præſentium tranſumptis, etiam impreſſis, manu alicujus Notarii publici ſubſcriptis, & ſigillo alicujus perſonæ in dignate eccleſiaſtica conſtitutæ munitis, eadem prorſus fides in Judicio, & extra ubique habeatur, quæ præſentibus haberetur, ſi forent exhibitæ vel oſtenſæ.

Quòdque eædem præſentes litteræ, ſive illarum exempla ad valvas Baſilicarum S. Joannis Lateranenſis, ac Principis Apoſtolorum de Urbe, & in acie Campi Floræ affixæ, omnes ita arctent, & afficiant, ac ſi unicuique perſonaliter intimatæ fuiſſent.

Datum Romæ apud S. Mariam Majorem ſub annulo Piſcatoris die 30. Auguſti 1622. Pontificatus noſtri anno ſecundo.

In hac autem Conſtitutione ſex propoſitiones, ſive regulæ continentur. Prima eſt ſuſpecti ſunt de fide ſacerdotes ſollicitantes in ſacra confeſſione pœnitentes ad turpia, & inhoneſta. Id docent Pegna *in direct. p. 2. com.* 81. Decianus *lib. 6. cap. 21. n. 42. & cap. 23. n. 1. & ſequen.* Navar. *conſ. de hæret.* Ledeſma *p. 1. de ſacram. pœnit. cap.* 19. Farinac. *q.* 187. *n.* 28. Sanctarel. *de hæres. cap.* 44. Caren. *part.* 2. *tit.* 6. *n.* 8. Caſtropal. *tr.* 4. *diſp.* 9. *pun.* 1. *n.* 1. Delbene *diſp.* 237. *ſect.* 1. *n.* 1. *& ſect.* 24. aliique. Hæc autem ſuſpicio in Inquiſitione Hiſpana eſt de levi, & ideo hujuſmodi ſollicitantes coguntur abjurare de levi, niſi de circumſtantiis major ſuſpicio oritur; In Italica verò Inquiſitione abjurant de vehementi, & ideo hæc ſuſpicio non accipitur, ut merè naturalis, ſed ut ſuſpicio juris. Quare in hac re ſervanda eſt conſuetudo Inquiſitionum nec niſi præpoſterè Delbene *loc. cit. ſect.* 24. *n.* 1. refert, Souſam *tract.* 1. *de ſollicit. cap.* 18. *n.* 13. & *in aphoriſm. lib.* 1. *cap.* 34. *n.* 68. tenere, quod ſecluſis aliquibus caſibus, confeſſarius ſollicitans non ſit ſuſpectus de fide, ſi ſollicitet paulò ante, vel paulò poſt Confeſſionem. Nam Souſa *de num.* 68. diſertè aſſerit contrarium, & vult, quod Confeſſarius ſollicitans in actu proximo antecedente, vel conſequente Confeſſionem, abjurare debet, tanquam de fide ſuſpectus. Quod etiam tenet Carena *loc. cit. n.* 75. Sollicitantem verò in Confeſſionario negant eſſe de fide ſuſpectum Souſa *ibidem.* Carena *eo tit.* 6. *n.* 76. *& ſeqq.* ac Salelles *lib.* 5. *n.* 218. ſed oppoſitum docet Delbene *d. ſect.* 24. *n.* 5. *& ſequen.* Quod planè certum eſt. Quia vel ſollicitatio in confeſſionario non eſt abuſus confeſſionis ſi fiat non ſimulando confeſſionem, vel ſi ſimulatur confeſſio, certum eſt, quod intercedit abuſus confeſſionis ſacramentalis, & ſic intervenit ſuſpicio hæreſis, & abuſus ſacramenti, ideoque in omni caſu, comprehenſo in conſtitutione Pii. IV & Gregor. XV. Confeſſarius ſollicitans eſt ſuſpectus de fide.

Ex hac autem prima parte regulæ ſequi videtur, quod tribunal Sancti Officii poteſt univerſim cognoſcere de abuſu ſacramentorum. Unde Pegna *in direct. part.* 2. *com.* 82. Zechius, Moura apud Delbene *d. dub.* 237. *ſect.* 8. *num.* 1. Leander *tr.* 5. *diſp.* 13. *q.* 9. & apud Carenam Saucius, ac Trimarchius, quod probabile putat Caſtropal. *d. diſput.* 9. *pun.* 6. *n.* 2. inquiunt, S. Officium procedere poſſe contra Confeſſarium, qui in Confeſſione ſollicitat ad alia peccata, à turpibus ac inhoneſtis diſtincta. Quia ille abutitur Sacramento pœnitentiæ, Sed Carena *cit. tit.* 6. *n.* 20. de hoc dubitat, aitque rem hanc deferendam eſſe ad S. Congregationem. Nam ante conſtitutiones Apoſtolicas, per quas ſtatutum eſt quòd Judices fidei cognoſcant de ſollicitantibus in ſacra confeſſione, ad turpia, Inquiſitores de hoc crimine non cognoſcebant. Quare & ego quoque cenſeo in caſibus abuſus ſacramentorum, non expreſſis in jure, Inquiſitores conſulere debere S. Congregationem. Nam ſuſpicio hæreſis, quam univerſaliter inducit hic abuſus, ſi conſideretur, ut naturalis, præciſis circumſtantiis, ac in iis qui aliàs non ſunt de hæreſi ſuſpecti, eſt valdè levis, & antiquitùs non conſiderabatur, ut antea diximus. Eoque præcipuè quod hic abuſus in caſibus à jure non expreſſis, eſt etiam rarus; Hinc antequam abuſus ſollicitantium in Confeſſione, aliique ſimiles fuiſſent expreſſè delegati Judicibus fidei, de illis cognoſcebat ſolus Ordinarius. Ex quo deducitur, quòd ſi ſuſpicio quam inducit hic abuſus, conſideretur, ut eſt juris præſumptio, non videtur, quòd habeat locum, niſi in caſibus, in quibus jus expreſſè præſumit.

Secunda regula deſumitur ex Conſtitutione Pii IV. & luculentiùs ex Conſtitutione Gregorii XV. ea hæc eſt. In cauſa ſollicitationis in confeſſione contra quoſcumque, etiam exemptos & Regulares cujuſvis dignitatis, ſtatus, gradus, & conditionis, tanquam contra ſuſpectos de hæreſi, privativè quò ad omnes alios Judices procedunt Inquiſitores, & locorum Ordinarii tanquam delegati Sedis Apoſtolicæ, illoſque puniunt prout leges & crimina poſtulant.

In hac regula advertendum eſt primò, quòd Conſtitutio Pii IV. edita fuit pro Regnis Hiſpaniarum. Directa enim fuit Archiepiſcopo Hiſpalenſi, Hiſpaniarum generali Inquiſitori. Sed quoniam in illa decernitur abſolutè quod ſollicitantes ad turpia pœnitentes in actu Confeſſionis, ſunt de hæreſi ſuſpecti, ideo ex vi dictæ conſtitutionis Judices fidei ubique contra hujuſmodi ſollicitantes procedere poterant tanquam contrà ſuſpectos de hæreſi, Pegna *d. com.* 81. *verſ. Ille quoque*, Sanctarel. *de hæres. cap.* 44. *d.* 5. *n.* 1. & ex Roderico à Cugna, & Freita tradit Carena *part.* 2. *tit.* 9. *num.* 7. Nunc autem res eſt minimè dubia ex Conſtitutione Gregorii XV.

Hæc autem poteſtas procedendi contra Sollicitantes eſt delegata, ut patet ex Conſtitutione Gregorii, in qua hæc leguntur: *Specialiter ac perpetuò Judices delegamus.* Quod tamen quantùm ad Ordinarios intelligitur reſpectu exemptorum. Etenim contrà ſuos ſubditos Ordinarii ex juriſdictione ordinaria procedere poſſunt, qua non ſunt privati per dictam Conſtitutionem. Cùm tamen in Hiſpaniis contra hæreticos, ac de hæreſi ſuſpectos ſoli Inquiſitores procedant privativè, etiam quò ad Ordinarios ex vi Conſtitutionis Pii IV. & Clementis VIII. ſuperiùs relatæ. Per conſtitutionem autem Gregorii XV. non derogatur hujuſmodi conſuetudini, ac privilegio. Quinimo Gregorius Conſtitutionem Pii confirmat, ut per Delbene *d. dub.* 237. *ſect.* 1. *n.* 28. *& ſect.* 13. *n.* 15.

Cùm verò in caſibus, in quibus Inquiſitor, & Ordinarius procedunt diviſim, alter alteri communicare debeat proceſſus, ubi opus ſit ad plenam delicti probationem habendam, ut ſuo loco dictum eſt, hoc etiam in cauſa ſollicitationis fieri deberet. Verùm cùm in his cauſis ex Conſtitutione Gregorii XV. ſolùm Eminentiſſimis Cardinalibus S. Congregationis S. Officii conceſſum eſt arbitrium judicandi, an ex teſtibus ſingularibus delictum ſit probatum; ideo Inquiſitores, & Ordinarii, inconſulta eadem S. Congregatione in dictis cauſis ad ulteriora, earumque definitionem procedere nequeunt, ſed receptas denunciationes contra ſollicitantes ad eandem S. Congregationem mittere tenentur, notificata

qualitate

qualitate denuntiatorum, ac denuntiantium, & nominatorum in teſtes, nec ad ulteriora procedere debent, niſi facti gravitas aliter exigat, vel periculum ſit in mora. Imò nec Ordinarii Inquiſitoribus, neque Inquiſitores Ordinariis denunciationes, aut ſcripturas communicare debent, ſed in ſingulis caſibus S. Congregationem conſulere tenentur, notificatis qualitatibus, ut modò diximus. Præterea nec hujuſmodi cauſæ proponi debent coram conſultoribus, ſed conſulenda eſt S. Congregatio, & juxta illius mentem examinandæ ac definiendæ. In Hiſpaniis cauſæ iſtæ ſolùm coram Eccleſiaſticis Conſultoribus proponuntur.

Tertia regula, quæ partim à Pio IV. integrè à Gregorio XV. habetur, hæc eſt: Per Judices fidei, tanquam de hæreſi ſuſpectus, pœnis in his Conſtitutionibus ſtatutis puniri debet ſacerdos cujuſcunque ſit dignitatis, Ordinis, Status, & conditionis, qui perſonam quamlibet ad turpia, vel inhoneſta ſollicitaverit, vel cum ea illicitos, aut inhoneſtos ſermones, ſive tractatus habuerit in actu ſacramentalis confeſſionis, vel immediatè ante, aut poſt confeſſionem, vel prætextu, aut occaſione Confeſſionis, etiam confeſſione non ſequuta, vel extra occaſionem confeſſionis in confeſſionario, aut in loco quocunque, in quo confeſſiones audiantur, ſive ad confeſſionem audiendam electo, ſimulando ibidem confeſſionem audire.

In hac igitur lege, ac illius pœnis comprehenditur ſollicitans, ſi ſit ſacerdos, ſecus ſi non ſacerdos audiat alicujus confeſſionem, & ſe fingat ſacerdotem, cùm non ſit. Quia utraque conſtitutio loquitur de ſacerdote, neque lex iſta pœnalis extendi debet de perſona ad perſonam, ut per Carenam *d. tit. 6. n.* 21. Sanctarel. *de hæreſ. cap.* 26. *n.* 9. Dian. *p.* 1. *tr.* 4. *reſol.* 15. Portel. *in addit. v. ſollicitare feminas n.* 14. Delben. *d. dub.* 237. *n.* 11. Bordon. *in Trib. cap.* 23. *n.* 61. Trimarch. *diſp.* 7. *n.* 3. & apud eos alii plures. Iſte tamen non ſacerdos comprehenditur ſub lege ac pœnis latis contra non promotos ad presbyteratus Ordinem pœnitentiæ ſacramentum, etiam ſemel miniſtrantes, ex Conſtitutionibus alibi adductis.

Comprehenditur tamen ſub hac lege omnis ſacerdos, etiam quomodolibet exemptus, & cujuſvis ſit dignitatis, etiam Epiſcopalis, & majoris, ſi, ut habetur in hac regula, ſollicitet ad turpia, & inhoneſta. Dubium verò eſt, an comprehendatur ſacerdos non habens jurisdictionem, & qui validè confeſſiones audire non poteſt. Sententiam negativam tenent Souſa *in aphor. lib.* 1. *cap.* 14. *n.* 16. Portel. *loc. cit n.* 13. Bordon. *in Trib. cap.* 23. *n.* 64. Leander. *tom.* 1. *tr.* 5. *diſp.* 13. *q.* 39. & apud eum Fagundez ac Thomas Hurtadus. Moventur, quia Pius IV. & poſtea Clemens VIII. & Paulus V. expreſſè loquuntur de ſacerdote deputato ad confeſſiones audiendas, Gregorius verò XV. etſi dicat, *omnes & ſingulos ſacerdotes*, hæc tamen univerſalis locutio limitatur ex illis verbis præcedentibus: *Ne de pœna his delinquentibus imponenda, ex dubitari poſſit.* Hæc enim verba referuntur ad ſacerdotes delinquentes, de quibus loquutus fuit Pius IV. cujus Conſtitutionem confirmavit, ne de pœna illis infligenda, & de modo procedendi in his cauſis dubitari poſſit decernit, quid in eis ſervandum ſit. Et quia expreſſè loquitur de ſacerdotibus ſollicitantibus in actu ſacramentalis confeſſionis, vel prætextu confeſſionis hujuſmodi, vel in loco, ubi ſacramentales confeſſiones audiuntur. Confeſſio autem facta ſacerdoti non habenti jurisdictionem non eſt, neque eſſe poteſt ſacramentalis ex defectu jurisdictionis. Additur: quòd caſus iſte, ut ſacerdos, non habens jurisdictionem, ſollicitet in actu Confeſſionis, eſt valdè rarus. Leges autem accommodantur caſibus, qui frequenter accidunt, *l. nam an ea ff. de legib.*

Affirmativam ſequuntur Carena *d. tit. 6. n.* 16. Lezana *in ſum. v. denunciare*, Caſtropal. *d. tr.* 4. *diſp.* 9. *pun.* 9. *n.* 1. Diana *p.* 1. *tr.* 4. *reſol.* 17. & *p.* 4. *tr.* 5. *reſol.* 8. Acugna, Freitas, Trimarchius, Eſcobar, quos ſectatur Delbene *loc. cit. ſect.* 12. *n.* 2. Salelles *lib.* 1. *cap.* 16. *n.* 10. & 31. Atque ita tenendum eſt. Nam Gregorius XV. confirmavit Conſtitutionem Pii IV. & qua pœna, quove ordine puniendi ſint delinquentes contra illam ſtatuere voluit, illamque ampliavit, atque extendit, ideoque comprehendit omnes ſacerdotes, habentes poteſtatem Ordinis, nulla facta mentione de deputatione ad confeſſiones audiendas, atque adeo omnes, ac ſingulos ſacerdotes ſollicitantes ſuæ legi ſubijci voluit. Neque obſtat, quòd confeſſio facta ſacerdoti non habenti jurisdictionem, non ſit valida, quia Gregorius XV. voluit ſufficere, quòd ſollicitatio fiat ſub ſpecie ac ſimulatione confeſſionis ſacramentalis, ac etiamſi ſollicitatio fiat prætextu confeſſionis, etiam confeſſione non ſequuta. Accedit, quòd confeſſiones factæ ſacerdoti non habenti jurisdictionem, ac publicè expoſito ad illas audiendas ſunt validæ, ſi interveniat bona fides pœnitentis. Tunc enim Eccleſia tribuit jurisdictionem, ut alibi diximus.

Non verò ſub hiſce Conſtitutionibus comprehenduntur interpretes, nunciive ſollicitationis, vel illam mandantes, aut conſilium dantes, etiamſi ſint ſacerdotes. Nam iſti nec propriè ſunt ſollicitantes, aut tractatum inhoneſtum habentes in ſacra Confeſſione, neque actiones iſtæ ſunt actiones ſacerdotales, neque ut tales veniunt ſub nomine ſacerdotum, ut probè tradunt Caſtropal. *cit. pun.* 9. *n.* 6. Carena *d. tr.* 6. *n.* 22. 38. *ac ſeq.* Diana *p.* 4. *tr.* 5. *reſol.* 9. Fagundez *in præcep. Eccleſ. p.* 2. *lib.* 4. *cap.* 3. *n.* 78. & *lib.* 6. *cap.* 12. *n.* 23. Salelles *lib.* 5. *cap.* 5. *n.* 306. & *lib.* 1. *cap.* 16. *n.* 36. Leander *tr.* 5. *diſp.* 13. *q.* 36. & 4. Bordon. *in Tribun. cap.* 23. *n.* 29. & 69. ac Delben. *eo dub.* 237. *p.* 18. *n.* 14. & 18. qui non rectè pro contraria opinione quoad mandantem refert Carenam. Sic quoque nec compreheuditur ſacerdos vel alius, qui ſollicitat pœnitentem, dum non ſibi, ſed alii confitetur, ut bene notat Delbene *cit. ſect.* 12. *n.* 23.

Advertendum tamen eſt, quod omnes iſti vel mandantes, vel interpretes, vel nuncii, vel auxilium in ſollicitatione præſtantes, vel quomodocunque ſollicitantes, aut ſollicitationi cooperantes, etiamſi non ſint ſacerdotes, ſed laici, ſunt de hæreſi ſuſpecti, & ex generalibus decretis S. Inquiſitionis ſubduntur jurisdictioni Judicum fidei. Nam idem eſt delictum ſollicitantium, & cooperantium ſollicitationi. Omnes enim cooperantur ad eundem abuſum ſacramenti pœnitentiæ, & iccirco aliquo modo ſubduntur Conſtitutioni Gregorianæ, ſi non directè, ſaltem reductivè, & quoad vim directivam, & ex ejus directione arbitratiis pœnis ſunt puniendi, ut fuſè probat Carena *loc. cit. n.* 40. & *ſeq.* quem ſequitur Salelles *d. cap.* 5. *n.* 306. ac Bordon. *d. cap.* 23. *n.* 83.

Porrò quòd fœmina ſollicitans confeſſarium ſit de hæreſi ſuſpecta, & proinde jurisdictioni Inquiſitorum ſubijciatur, & abjurare debeat, tradit ex Moura, & ex Traſmiera Salelles *d. cap.* 5. *n.* 315. Quia Inquiſitores ex antiquioribus Conſtitutionibus ad id jurisdictionem habent. Et quia in Conſtitutione Pij IV. & Gregorii XV. non datur de novo facultas Inquiſitoribus procedendi contra ſollicitantes ad turpia in confeſſione, ſed excitatur illa, quam habebant.

At primò

At primò obſervandum eſt, quòd verba illa Gregorii: *ſpecialiter, ac perpetuò Judices delegamus*, non important excitationem juriſdictionis, ſed novam illius conceſſionem. A quo ſenſu neque aliena ſunt verba Pij IV. *Committimus, & mandamus.*

Eſt deinde obſervandum, quòd cùm ſuſpicio hæreſis, quæ, ſublatis malis circumſtantiis oritur ex ſollicitatione, vel ex multis aliis caſibus circa abuſum ſacramentorum, non fuerit antiquitus habita in ea conſideratione, ut hujuſmodi cauſæ committerentur Inquiſitoribus, ſed locorum Ordinariis relinquebantur. Imò Inquiſitoribus prohibitum fuerit cognoſcere de ſortilegiis non ſapientibus hæreſim manifeſtè; ſed videntes Pontifices, quòd delicta aliqua nimis augebantur, unde opus erat rigore S. Officii ad hujuſmodi delinquentes compeſcendum, earum cognitionem commiſerunt Inquiſitoribus. Sic Pius IV. priùs de jure præſumpta ſuſpicione ſpeciali hæreſis, commiſit, ac delegavit Inquiſitoribus cognitionem ſollicitationis ad turpia in certis caſibus, quam ad plures alios caſus extendit Gregorius XV. Quare Conſtitutiones Pontificiæ non comprehendunt hos caſus, neque ad caſus non expreſſos extendi debent, ſed iſti remanent in diſpoſitione antiquioris juris, ex quo illorum cognitio pertinebat ad Ordinarios. Quod etiam ſtatuit Urbanus VIII. anno 1631.

Quòd itaque ad perſonas ſollicitatas regula tradita generatim eſt intelligenda, ſive illæ ſint mares, ſive fœminæ. Quare ſacerdos illas ſollicitans ſub hac lege comprehenditur. Id, quod ex Conſtitutione Gregorii certum omnino eſt, quicquid ſit, an ſollicitans marem comprehendatur in Conſtitutione Pii IV. quamvis & in illa comprehendi declaraverit Paulus V. 29. Novembris 1612. ut refert Leander *tr.* 5. *diſp.* 13. *q.* 34.

Duplex autem actio principalis hic prohibetur. Sollicitatio, vel provocatio ad turpia, & inhoneſti ſermones, aut tractatus. Et quoad primum. Sollicitare, ut habetur ex D. Thoma 22. *q.* 49. *ar.* 9. eſt adhibere ſtudium, ac diligentiam ad aliquid faciendum, vel obtinendum. Sollicitare igitur ad turpia eſt adhibere ſtudium ac deligentiam ad obtinendum à pœnitentibus aliquid turpe, ac inhoneſtum, ſive facto id fiat, ſive nutu, ſive verbo; ut ſi confeſſarius adulando, promittendo, blandè verbis impudicis ſuadendo, petendo, deprecando, ſtudeat marem, aut fœminam iuducere ad actum aliquem inhoneſtum, ut per Turrecrem in *can. ſi quis tam maſculum quàm fœminam de penit. diſt.* 1. & ſufficit ſi tacitè id attentet, ut ſi mulierem laudet de pulchritudine, de venuſtate, dummodò tamen non conſtet, aut cum ratione præſumatur, quòd laudaverit abſque intentione provocandi ad actum inhoneſtum, ut ſi diceret pœnitenti, quòd injuriam facit ſuæ pulchritudini, ſe alteri proſtituendo, ut per Delben. *d. ſect.* 12. *n.* 26. Leand. *d. tr.* 5. *diſp.* 13. *n.* 13. Bordon. *in Tribun. cap.* 23. *n.* 69. Quamvis nec Confeſſarius debeat uti hac ratione, cùm non deſint aliæ rationes efficaciores. Laudare autem pulchritudinem mulieris, etiam in confeſſione, non eſt per ſe ex objecto peccatum mortale, neque eſt actus per ſe directus ad ſollicitationem ad turpia.

Quare hac in re circumſtantiæ attendi debent, & ex illis judicandum. Sicut etiam ſi quis dixerit: Ducerem te in uxorem, ſi non eſſem ſacerdos. Vel ſi verba amatoria proferret, quæ tamen ex uſu indifferentia ſunt, ac ſæpe honeſtè proferuntur, ut ſi dicat mulieri: Memento mei quia te ex corde diligo, Bordon. *ibid. cap.* 27. *n.* 54. Vel ſi aliquid donet pœnitenti, aut aliquod verbum, aut ſignum proferat, quod ſit dubium, unde pœnitens concipere poſſit ſe ſollicitari ad turpia. In his enim, ac hujuſcemodi aliis circumſtantiæ conſiderari debent, ut ex illis deduci poſſit, an intercedat ſollicitatio ad turpia. Nam per ſe loquendo donare aliquid mulieri, non eſt inhoneſtum, neque tendit ad inhoneſta, ſed ad conciliandam benevolentiam, vel ad ſatisfaciendum gratitudini ob acceptum aliquod beneficium.

Unde notandum eſt, quòd licet in Conſtitutione Gregoriana, puniatur crimen attentatum, nempe ſollicitatio ad turpia, etiamſi perſona ſollicitata non conſentiat, vel non ſit deventum ad aliquem actum inhoneſtum, ut per Carenam ſupra *n.* 34. non tamen ſufficit ſollicitatio attentata, ſed neceſſe eſt, ut ſicut in aliis delictis ad incurrendam pœnam ordinariam delictum ſit conſummatum, ut ſit nimirum completa ſollicitatio in ratione ſollicitationis, ut per Delben. *d. dub.* 237. *ſect.* 4. *n.* 3. ſunt enim multa verba, quæ ſunt præparatoria ad ſollicitationem, & proferuntur, ut videatur, an poſſit fœmina ſollicitari, ſed non ſunt ſollicitationes. Quare, licet ratione illorum poſſit aliquo modo puniri in S. Officio, non tamen poterit reus damnari in pœnam ordinariam. Quandoquidem ad damnandum reum in pœnam Ordinariam non ſufficit ſollicitatio dubia, aut præſumpta, ſed requiritur ſollicitatio certa, ut per Bordon. *ibidem cap.* 23. *n.* 61. ubi *num. ſeq.* exiſtimat, quòd neque ſit ſollicitatio, ſi confeſſarius det pœnitenti donum, ut illud deferat ſuæ meretrici. Vel ſi confeſſarius dicat pœnitenti; accommoda mihi tuam domum, ut poſſim loqui cum tali muliere. Quæ tamen non placent. Dianæ *loc. cit. reſol.* 45. ſed verè hæc ſunt ſollicitationes dubiæ, ac judicandæ ex circumſtantiis, quicquid in contrarium probabiliter dicat Caſtropal. *d. diſp. 9. pun.* 4. *n.* 3.

Si autem Confeſſarius dederit pœnitenti ſcriptum ab eo domi legendum poſt confeſſionem, in quo eum ſollicitat ad inhoneſta, comprehenditur in hac Conſtitutione. Hæc enim eſt ſollicitatio, in ratione ſollicitationis completa, ex parte confeſſarii, & per hanc traditionem fit injuria Sacramento, & confeſſarius tunc cùm pœnitentem ad mutandam vitam in melius, & ad abſtinendum à peccatis ſuadere debebat, eum provocat ad malum, Fagundez *in præcept. Eccleſ. lib.* 4. *cap.* 3. *n.* 62. Delben. *ibidem ſect.* 4. *n.* 7. Leander *loc cit. q.* 15. quare inter propoſitiones damnatas ab Alexandro VII. *propoſ.* 6. hæc habetur: Confeſſarius, qui in ſacramentali confeſſione tribuit pœnitenti chartam, poſtea legendam, in qua ad Venerem incitat, non cenſetur ſollicitaſſe in confeſſione, ac proinde non eſt denunciandus. Et *n.* 7. damnatur ſequens propoſitio. Modus evadendi obligationem denunciandæ ſollicitationis eſt, ſi ſollicitatus confiteatur cum ſollicitante; hic poteſt ipſum abſolvere abſque onere denunciandi. Si verò pœnitens verba ſollicitantis non audiverit, vel non intellexerit, & confeſſarius id advertens ab ulteriori ſollicitatione abſtineat, hæc non erit ſollicitatio completa, ſed attentata, & ideo non habebit locum pœna ordinaria, ſed mitiori erit locus.

Cenſetur etiam confeſſarius ſollicitare mulierem, qui dum audit illius confeſſionem interiùs delectatur, aut voluntariè polluitur, idque narrat pœnitenti, Leand. *d. diſp.* 13. *q.* 14. ſed oppoſitum in hoc caſu tenet Bordonus in Tribun. *cap.* 23. *n.* 54. ſi confeſſarius dicat ſe involuntariè fuiſſe pollutum. Sed & hic eſt ſermo inhoneſtus habitus ſine cauſa in actu confeſſionis, ac de ſe præbens ſuſpicionem finis inhoneſti. Et ſimiliter ſi in confeſſione ex zelotypia ſuam concubinam objurgat,

ſecus

ſecus verò ſi illam de peccato ratione peccati reprehendit, Leander, *q.* 16. Diana *d. p.* 4. *tr.* 5. *reſol.* 43. Thomas Hurtad. *tr.* 4. *cap.* 8. *reſol.* 10. Sed in his omnibus, ut dictum eſt, attendendæ ſunt circumſtantiæ & animadvertendum, quòd ſollicitatio ſolùm attentata, vel dubia & præſumpta non eſt ſatis, ut reus puniatur pœna ordinaria.

Quòd verò ad ſecundam actionem prohibitam, illa eſt, inhoneſtos ſermones, aut tractatus habere. Tractatum autem habet de aliquo agendo nedum qui proponit, aut petit, ut aliquid fiat, ſed etiam qui reſpondendo conſentit actioni, de qua tractatur, illamque approbat, & ad illam conſilium præbet, aut auxilium promittit. Unde, quicquid in contrarium dixerint aliqui, ſpectata ſola Pii IV. Conſtitutione, atque innixi ſignificationi verbi *ſollicitare*, indubitatum eſt, ex vi Conſtitutionis Gregorii XV. comprehendi etiam ſacerdotem, qui à pœnitente ſollicitatus ad turpia, conſentit ſollicitanti, maximè ſi cum illo tractet de modo adimplendi actionem turpem, ad quam ſollicitatus, ut per Caren. *d. tr.* 6. *n.* 35. Dianam *p.* 4 *tr.* 5. *reſol.* 11. Fagund. *de præcept. Eccleſ. p.* 2. *lib.* 4. *cap.* 3. *n.* 56. *& ſeq.* Leander *d. diſp.* 9. *q.* 20. Delben. *dub.* 233. Souram *in aphor. lib.* 1. *cap.* 34. *n.* 9. *& de ſollicit. lib.* 1. *cap.* 6. *n.* 8.

Unde multò magis comprehenditur Confeſſarius, ſi mutua ſit ſollicitatio, etiamſi pœnitens fuerit prior in ſollicitando, Souſa *ubi ſupra*, Diana *d. tr.* 5. *reſol.* 14. ac Leander *ibid. q.* 22. Quòd ſi confeſſarius renuat, nec copulæ conſentiat, ſed ſolùm in oſcula, & tactus, comprehenditur nihilominus in Conſtitutione, ſicut ſi invitatus à femina ad ſodomiam, eam ſollicitet ad copulam naturalem. Nam verè ſollicitat ad turpem actum, à quo avertere debet pœnitentem. Cenſetur pariter ſollicitator ad turpia confeſſarius, qui pœnitenti injungit, ut domi nuda ab ipſo verberetur, quia hujuſmodi actio eſt inhoneſta, Diana *ibidem reſol.* 45. ac Leander *d. diſp.* 13. *q.* 17. Confeſſarius verò ſollicitatus in confeſſione, ſi ſola mente conſentiens, exteriùs autem renuens, poſtea poſt confeſſionem adeat domum mulieris, & cum illa peccet, non comprehenditur in hac Conſtitutione, cùm in confeſſione, ſive ſub prætextu confeſſionis, aut immediatè ante, vel poſt confeſſionem mulierem non ſollicitaverit, aut cum illa turpes ſermones, aut tractatus habuerit, imò illi ſollicitanti reſtiterit.

Materia verò, & objectum ſollicitationis prohibitæ eſt actus libidinoſus venereus, ſive impudicus. Ex communi enim uſu loquendi, verbum inhoneſtum, ſimpliciter prolatum, importat actum virtuti pudicitiæ contrarium, & ad venerem ſpectantem. Et in hanc ſignificationem accipi in re præſenti, conſtat ex Conſtitutione Pii IV. & Gregorii XV.

Jam diximus, quòd in his Conſtitutionibus non comprehenditur confeſſarius ſollicitans pœnitentem ad alia peccata, quæ non ſunt contra pudicitiam. Quia in dictis Conſtitutionibus ſolùm expreſſè delegatur Judicibus fidei procedere contra ſollicitantes ad venerea. In pœnalibus enim non fit extenſio de delicto ad delictum, *cap. in pœnis de reg. jur.* Sed num ſi confeſſarius ſollicitet pœnitentem ad peccata alterius generis, poſſit S. Officium contra illum procedere ex generali facultate procedendi contra ſuſpectos de hæreſi?

Aſſerunt Pegna *in direct. p.* 2. *d. com.* 81. Caſtropal. *d. tr.* 4. *diſp.* 9. *p.* 6. *n.* 2. Traſmiera *de polyg. lib.* 3. *q.* 2. *n.* 46. Salelles *d. lib.* 5. *cap.* 5. *n.* 314. Zechius & Moura apud Delben. *loc. cit. ſect.* 8. *n.* 1.

Negant verò Ledeſma *de matrim. q.* 56. *n.* 2. Paramus *lib.* 3. *q.* 10. *n.* 121. Surnia *theor.* 197. Peyrin. *ad conſtit.* 4. *Gregorii XV.* §. 7. *n.* 14. Souſa *de confeſ. ſollic. tr.* 1. *cap.* 13. *n.* 4. *&* 5. Delbene *d. ſect.* 8. *n.* 1. & apud eum. Acugna, Molfeſius, Venerus, Freitas, & Homobonus, traditque Bordonus *in Tribun. cap.* 23. *n.* 25. Idemque dicitur, ſi confeſſarius in miniſterio aliorum ſacramentorum ſolliciter ad turpia, ut ſi prætextu miniſtrandi ſacrum Viaticum alicui mulieri, turpia cum illa exerceat. Contra hunc enim poſſe Inquiſitores procedere ex generalibus legibus S. Officii, vult Moura opuſc. de enſalm & incant. *ſect.* 3. *n.* 17. ſed oppoſitum cenſent Lezana *in ſum. quæſt. regul. cap.* 19. *n.* 34. Peyrin. *loc. cit. n.* 17. Freitas, Acugna, & Peregrinus, quos ſequitur Delbene *d. ſect.* 8. *n.* 5. & Bordonus *d. cap.* 23. *n.* 33. Hæc ſententia vera eſt, niſi Pontifex conſultus aliter decernat, vel niſi alicubi ſit inducta conſuetudo contraria. Quare, ut ſæpe diximus, conſulenda eſt hac de re S. Congregatio.

Nec ſi Confeſſarius ſollicitet duntaxat ad Venerem completam, ſed etiamſi ſolliciter ad actus incompletos, ut ſunt oſcula, & tactus impudici, punitur pœnis Conſtitutionis Gregorianæ; Sed quid ſi ſolliciret ad actus venialiter malos Quia licet manum, vel pedem feminæ premere, vellicare, tangere, poſſit eſſe peccatum veniale intra genus luxuriæ, dummodo finis mortalis abſit, atque periculum pollutionis, hoc tamen, ſi tempore adminiſtrationis ſacramenti pœnitentiæ fiat, vel immediatè ante, vel immediatè poſt erit peccatum mortale, ac damnatum ob gravem injuriam ſacramento illatam. Imò hæc quæſtio eſt de ſubjecto non ſupponente, quòd ſcilicet in materia luxuriæ detur peccatum veniale ex parvitate materiæ. Hoc enim aſſerere eſt improbabile, ac eſſe damnatum à Clemente VIII. & Paulo V. refert Delbene *d. dub.* 237. *ſect.* 3. *n.* 16. Omnis enim actus, qui eſt ex libidine, ac deliberatus, eſt contra pudicitiam. Unde ab Alexandro VII. damnatur hæc propoſitio: Eſt probabilis opinio, quæ dicit eſſe tantùm veniale oſculum habitum ob delectationem carnalem, ac ſenſibilem, quæ ex oſculo oritur, ſecluſo periculo conſenſus ulterioris, & pollutionis.

Certum etiam eſt, comprehendi in hac Conſtitutione Confeſſarium, ſi pœnitentem ſollicitet, ut ille turpia exerceat cum alio, vel ut ſit mediator, ut aliquis alius turpia committat cum ipſo Confeſſario, vel cum alio.

Primò igitur pœnas hujus Conſtitutionis incurrit confeſſarius, ſi in actu confeſſionis, dum pœnitens incepit confiteri peccata ſua, eum ſollicitet ad turpia, etiamſi non ſequatur abſolutio, vel interrumpatur confeſſio, ac etiamſi Confeſſarius ſciens pœnitentem indiſpoſitum, ex hoc neget ei abſolutionem, & nihilominus illum ſollicitet; ac etiamſi pœnitens confiteatur non ex animo, ſed ut evitet excommunicationem latam contra non confitentes ſemel in anno; ac etiamſi confeſſio ex aliqua cauſa ſit invalida. Nam hæc etiam inducit ſigilli obligationem. Et quamvis ſi tam pœnitens, quàm Confeſſarius ſint in mala fide, ac ſciant, confeſſionem ex aliquo defectu ſubſtantiali non eſſe ſacramentalem, ac proinde confeſſarius in tali confeſſione ſollicitans, pœnas contra ſollicitantes in confeſſione ſacramentali non incurrat, eas tamen incurrit. Quia ſollicitat in Confeſſionario, ſimulans confeſſionem.

Secundò eaſdem pœnas incurrit confeſſarius, ſi pœnitentem ſollicitet ad turpia immediatè ante, vel poſt confeſſionem. Illud autem dicitur eſſe immediatum confeſſioni, inter quod & ipſam confeſſionem non

nem non mediat actio diversa. Ideo si post confessionem pœnitens, vel confessarius divertitur ad aliquid extraneum, ut ad aliquid aliud faciendum, vel loquendum, & postea sequatur sollicitatio, hæc non dicitur immediata, nisi hoc diverticulum sit adeo breve, ut pro nihilo censeri debeat. Sic etiam si post sollicitationem intercedat aliqua alia actio ante confessionem, sollicitatio non est confessioni immediata.

Spatium autem hoc, intra quod, si fiat sollicitatio, incurruntur pœnæ hujus Constitutionis, aliqui sic definiunt, ut spatium ante incipiat à petitione confessionis, & sic sollicitatio facta ante petitionem confessionis, non potest dici facta immediatè ante Confessionem. Ex parte autem post incipit hoc spatium à data absolutione, & desinit postquam pœnitens recessit à confessionario, & à conspectu confessarii genuflectit in Ecclesia, ut fieri solet. Ita Bordonus *in Tribun. cap.* 23. *n.* 35. Unde pœnas hujus Constitutionis non incurrit, qui mulierem sollicitat postquam adivit domum. Imo neque si illam euntem ad domum sollicitet in itinere. Censeretur tamen sollicitatio immediata, si, data absolutione, statim pœnitentem ducat in sacrarium, vel in cubiculum prætextu dandi illi chirographum confessionis, & postea ibi eam sollicitet ad turpia. Quia talis actus pendet à confessione.

Hoc idem dicendum est, si statim post confessionem sollicitet pœnitentem, ut eat ad locum aliquem, in quo possit illam sollicitare, & ex intentione habendi cum illa turpia, si postea ibi illam soll citat, vel cum ea turpes actus habeat. Quia licet sollicitatio sit consummata extra Confessionarium, & non immediatè, fuit tamen cum injuria sacramenti immediatè attentata, & inchoata, & postea consummata. Idipsum dicitur, si Confessarius in confessione invitavit mulierem ad confabulandum extra Confessionarium, ut per Bordon. *d. cap.* 23. *n.* 35.

Ad hoc autem, ut sollicitatio dicatur facta ante confessionem, sufficit, si præcesserit petitio confessionis, licet non sequatur confessio. Quia vel pœnitens non vult ampliùs confiteri, vel Confessarius illum non vult audire. Ideo, si postquam pœnitens petiit confiteri de præsenti, Confessarius illum sollicitet, id censetur facere immediatè ante confessionem. Secus tamen esset dicendum, si pœnitens diceret, se velle confiteri die crastina, & tunc confessarius illi dissuaderet confessionem, & suaderet Venerem. Quia tunc in pœnitente esset solùm propositum confitendi, multo tempore distinctum à tempore confessionis. At verò si pœnitens extra confessionarium, non petita confessione, nec patefacto animo confitendi, sermocinatur de aliis cum confessario, & illum sollicitet, etiamsi postea sequatur statim confessio, quæ potest sequi, si pœnitens sit dispositus, hæc confessio non censebitur immediata sollicitationi factæ, dum pœnitens de aliis tractabat cum confessario, ut per Delben. *loc. cit. sect.* 9. *n.* 6. Quia per accidens est quòd sollicitationem sequatur confessio. Et nihilominus in hoc casu considerandum erit, an verè sollicitatio facta sit occasione confessionis.

Tertiò subditur confessarius pœnis hujus Constitutionis si in confessionario, vel in loco deputato, aut electo ad confessionem audiendam, simulando confessionem pœnitentem ad turpia sollicitet. Ut autem in hoc casu sollicitans subjiciatur pœnis hujus Constitutionis, necesse est, ut interveniat simulatio confessionis. Hæc enim sunt illius verba. *Sive extra occasionem Confessionis in confessionario aut in loco quocunque, ubi confessiones sacramentales audiuntur, seu ad confessionem audiendam electo, simulantes ibidem confessiones audire, sollicitare &c.* Neque id pugnat cum decreto S. Congregationis sub Paulo V. emanatum die 10. Julii 1614. in quo decernitur, quòd S. Officium procedat contra Confessarios, qui extra occasionem Confessionis in Confessionario tractant de inhonestis cum mulieribus. Quod decretum ex Coriolano referunt Diana *p.* 4 *tr.* 5. *ref.* 38. Carena *p.* 2. *tr.* 6. *n.* 32. Quia cùm sollicitare in Confessionario extra occasionem confessionis possit fieri simulando, & non simulando confessionem, & si fiat non simulando confessionem, non contineat abusum sacramenti pœnitentiæ, nec inferat illi injuriam; quia locus determinatus non est de per se pertinentibus ad tale sacramentum, sed ad illud merè per accidens se habet, neque aliqua benedictione est consecratus pro audiendis confessionibus. Quod minùs distinctè expressum fuit in illo decreto, distinctiùs expressit Gregorius XV. & sic hujus Constitutionis sanctio non est contraria illi decreto, quod nec continet propositionem universalem, sed indefinitam, ad cujus comprobationem sufficit, quòd comprobetur in casu, in quo intervenit abusus sacramenti pœnitentiæ, atque adeo suspicio hæresis. Servanda igitur est Constitutio Gregorii, qui ex suscepto consilio, ac instituto ac explicatè, non autem obviam, obscurè ac supervacuè, distinguit inter simulatam, & non simulatam confessionem, ac decernit hujusmodi sollicitantes tunc subjici ejus legi ac judicio S. Officii, si sollicitant ad turpia simulando confessionem sacramentalem; Castropal. *d. tr.* 4. *disp.* 9. *pun.* 8. *n.* 4. Fagundez *lib.* 6. *in decal. cap.* 12. *n.* 19. Lezana *in sum. cap.* 19. *n.* 34. Thomas Hurtadus, ac Bosius, quos sequitur Leander *tr.* 5. *disp.* 13. *q.* 30. Bordon. *d. cap.* 23. *n.* 43. ac Delbene *d. dub.* 237. *sect.* 11. *n.* 6. Advertendum tamen est, quòd ad id non requiritur animus simulandi, sed sufficit simulatio ex parte facti, quia scilicet loquutio ipsa pœnitentis cum confessario reipsa est per speciem, atque adeo simulata confessio. Quod rectè contra Sancium advertit etiam Bordonus *d. cap.* 23. *numero.* 46.

Non esse autem simulatam confessionem ex eo præcisè, quòd pœnitens genuflexus manet ante confessarium, tradit Leander *d. disp.* 13. *q.* 31. Quia si confessarius est in aperto, & videatur, & ex ejus risu, cachinnis, & verbis elatis ac gestibus potest extrinsecus certò apparere quòd illa non sit confessio, sed confabulatio de rebus ad confessionem minimè pertinentibus, non intervenit simulata confessio. At nihilominus, nisi oppositum certò appareat, si mulier pœnitens genibus flexis loquatur cum confessario, præsumitur confiteri, & in hac re sufficit apparens confessio, quæ, si non est vera, dicenda est simulata. Ideo, si confessarius sedet in confessionario cum fœmina ante se stante, vel sedente, illam sollicitet ad turpia, non subjicitur pœnis hujus Constitutionis, neque est in S. Officio puniendus. Quia hæc non est confessio, nequidem simulata, aut per speciem, ut docent Doctores modò citati. Idem dicitur de confessario, qui post requisitam mulierem, an velit confiteri, &, ea negativè respondente, ipse, deposita stola, & à confessionario dissidente, in loco, ab eo remoto, illam sollicitat.

Contra verò ab Inquisitoribus punitur confessarius, qui mulieri coram se genuflexæ ac signo Crucis munitæ, inquit, se nolle tunc ejus confessionem audire, ac interim illam ad turpia sollicitat. Idemque dicendum, si muliere volente aliquid sibi communicare,

communicare, Confeſſarius eam invitat, & ducit ad Confeſſionarium, & ſimulans ejus confeſſionem audire illam ſollicitat. Imò, etiamſi extra confeſſionarium ſimul turpes ſermones habeant, & ut liberiùs de illis agere poſſint, conveniunt, ut adeant confeſſionarium, ac ibi ſimulata confeſſione colloquia illa turpia continuent.

Ex quo deducitur, quid dicendum ſit de confeſſariis Monialium. Hi enim in S. Officio puniendi ſunt, in quocumque loco ſollicitent moniales ad inhoneſta, etiamſi in collocutorio communi, ſi ſimulent earum confeſſiones audire; ſecus verò, ſi conſtito, quòd Moniales non confitentur ante locum deputatum ad confeſſiones ſtantes, aut ſedentes, nullaque exiſtente ſpecie confeſſionis, ſollicitent. In hoc tamen eſt diſcrimen, quòd in dubio, an adſit confeſſio vera, vel ſimulata, præſumitur pro confeſſione, ſi ſollicitatio ſit facta in loco deputato ad confeſſiones audiendas, & præcipuè ſi fiat diebus ad confeſſiones ſtatutis. At ſi fiat in alio loco, præſumitur potiùs contrarium. *Et quoad Moniales* hoc eſt obſervandum, quòd licet Monialis ſedeat, vel ſtet, poſſit ab aliis Monialibus quæ intrò vident, cognoſci, quod non intervenit confeſſio, id tamen non ſufficit, ut confeſſarius evitet pœnam, ſi extrinſecus non apparet, quòd non audit confeſſionem illius, cum qua loquitur. Saltem confeſſarius aliqua pœna puniendus eſt, niſi etiam extrinſecus appareat, eum non audire confeſſionem.

Cæterùm in hac parte non intereſt, an confeſſio ſit vera, ſeu valida, & an pœnitens accedat ad confeſſionarium animo confitendi peccata, an tractandi alia, anne bona, malave fide, & an peccatum aliquod confiteatur, anne, ſed ſufficit, quòd ſollicitatio fiat in confeſſionario, vel alio loco ad confeſſionem electo ſimulata confeſſione. Imo ſufficit, ſi ſimulatio ſit ex parte confeſſarii, contra quem lex fuit edita.

Quartò pœnis hujus Conſtitutionis ſubjicitur Confeſſarius, *qui occaſione confeſſionis, ſive ejus prætextu*, etiam ea non ſequuta, fœminam, vel marem ſollicitaverit ad turpia. Occaſio eſt tempus actionis opportunum, quod in aggrediendo, conficiendoque negotio præcipuum habet momentum. Eſtque Feſto, opportunitas temporis caſu proveniens. Verùm & quælibet alia quovis eventu contingens opportunitas hoc nomine continetur, ut non ſine cauſa veteres videantur occaſionem divinitate donaſſe. Ea duo importat occaſio. Temporis opportunitatem ad aliquid agendum, & cauſam remotam agendi, ſive rem, quæ offert motivum impulſivum ad aliquid agendum, ut habetur ex citatis ab Alberico in ſuo dictionario Juris *v. Occaſio*, & utroque modo confeſſio poteſt dici occaſio ſollicitandi, vel quia præbeat opportunitatem ad id faciendum, vel etiam quia præbeat motivum, ex quo confeſſarius ſe moveat ad ſollicitandum, etſi hoc per accidens ſe habeat ad confeſſionem, quæ propterea non continet occaſionem datam ſed acceptam.

Prætextus verò eſt quod vulgò dicitur color quæſitus. Translatè enim poſitum prætexere accipitur pro obtendere, & quod vulgus itidem dicit, colorem quærere, Ulpianus *in l. illicitas de offic. Præſid.* Eſtque facere unum ſub velamine alterius, quod non eſt, nec principaliter intenditur, *l. ſub prætextu c. de tranſact.* Sollicitare igitur *ſub prætextu* confeſſionis eſt ſollicitare ſub confeſſionis colore, ac ſpecie ad turpia. Idque etiamſi revera confeſſio non habeatur. Eſt enim addita hæc clauſula ad majorem præcedentium explicationem, & ad comprehendendum caſum, in quo non ſequitur confeſſio. Semper enim, dum ſollicitatio ſit in confeſſione, illa ſit ſub prætextu, aut occaſione confeſſionis; ſed proprius caſus expreſſus per hanc clauſulam eſt, quando, etiam non ſequuta confeſſione, ſollicitatio ſit ejus occaſione, vel ſub ejus prætextu. Ideo confeſſor dicitur ſollicitare occaſione confeſſionis, ſi vocatus ad illam audiendam vel in Eccleſia, vel in domo pœnitentis, vel alibi, ipſe hac occaſione accepta, vel illam exhortatur ad differendam confeſſionem in aliud tempus, & interim eam ſollicitet; vel ex quo hac occaſione ſumpta eam ſollicitat, confeſſio non ſequitur; vel quia pœnitens noluit ampliùs confiteri tali Confeſſario; vel quia ſollicitationi conſentiens, factuſque indiſpoſitus, ut abſolutionem accipiat, à confeſſione abſtinuit. Prætextu quoque confeſſionis fit ſollicitatio, ſi Confeſſarius vocans pœnitentem ad confeſſionem, vel ſub colore confeſſionis, eum ſollicitat, etſi non ſequatur confeſſio.

Hæc autem intelligenda eſſe de occaſione proxima & de prætextu, ac ſimulatione, quæ immediatè pendeat à loco, in quo auditur confeſſio, inquiunt poſt Freitam Diana *loc. cit. reſol.* 37. & Bordonus *ibid. cap.* 1. 23. *n.* 58. At tenendum eſt, quod intelliguntur reſpectu pœnitentis, ſi ipſe occaſione, vel prætextu confeſſionis ſollicitatur. Ideoque ſi vocatus, ut domi confeſſionem Magdalenæ audiat, confeſſarius accedens, ea occaſione, ſibi oblata, ſollicitet Martham, non comprehenditur in hac Conſtitutione. Quia non ſollicitavit occaſione, vel prætextu confeſſionis Marthæ ſollicitatæ. Ac ita ſi Regularis, ut faciliùs obtineat licentiam egrediendi e Conventu, dicat, ſe velle egredi ad audiendum confeſſionem Magdalenæ infirmæ, & adeat poſtea domum Marthæ ut cum ea rem turpem habeat, eum non comprehendi ſub hac Conſtitutione, aiunt Freitas, Diana & Bordonus locis allegatis.

Ratio autem vera eſt, quia, ut quis incurrat pœnas hujus Conſtitutionis neceſſe eſt, ut ille pœnitens ſit ſollicitatus, cujus confeſſionis occaſione, vel prætextu facta eſt ſollicitatio. Idque colligitur ex illa dictione, *hujuſmodi*. Priùs enim in illa damnantur, qui pœnitentem ſollicitant in actu confeſſionis, & poſtea, qui occaſione, vel prætextu confeſſionis hujuſmodi ſollicitant, ij ſcilicet, qui ſollicitant pœnitentes occaſione, vel prætextu eorum confeſſiones audiendi. Si itidem Sacerdos occaſione confeſſionis auditæ, cognoſcens mulierem eſſe facilem ad faciendam ſui copiam, ex hoc moveatur, ut poſt multum tempus à confeſſione audita, illam ſolliciter, non comprehenditur in hac Conſtitutione, ut rectè docet Diana *p.* 4. *reſol.* 7. & Bordonus *cap.* 23. *n.* 40. Quia non ſollicitavit ſub colore, aut ſimulatione confeſſionis habendæ, ſed per accidens ex confeſſione audita occaſionem accepit ſollicitandi extra confeſſionem. Quare in his caſibus non committitur abuſus ſacramenti. Quia non datur abuſus materiæ, vel formæ, vel confeſſionis ſacramenti. Non enim irrogatur injuria ſacramento, quòd aliquis per accidens accipiat occaſionem male agendi extra Sacramentum. Sic etiam non cenſetur, quòd quis ſollicitet occaſione, vel prætextu confeſſionis, ſi mulier omnino extra confeſſionem, & confeſſionarium, ac ſine aliqua ſimulatione, ac prætextu confeſſionis ſollicitata nolit conſentire, niſi confeſſarius promittat poſtea ejus confeſſionem audire, Quia in hoc caſu ſolus conſenſus mulieris ſollicitatæ dependet à confeſſione, non ut de præſenti, & actu, verè, vel per ſpeciem habita, ſed ut in futurum habenda poſt factum. Ita Bordonus *d. cap.* 23. *num.* 41.

At verò negari non potest, quin hoc in casu interveniat aliquis abusus Sacramenti; imò aliqualis ratio simoniæ, se obligare ad confessionem audiendam ex pacto, ut detur copula carnalis.

Quarta regula est. Inquisitores, ac locorum Ordinarii procedentes contra hujusmodi sollicitantes, tanquam contra suspectos de hæresi, quos culpabiles repererint, eos pro criminum qualitate ac circumstantiis puniant suspensione ab executione Ordinum, privatione beneficiorum, dignitatum, & officiorum quorumcunque, ac perpetuæ inhabilitatis ad illa, nec non privatione vocis activæ, & passivæ, si Regulares fuerint, pœna exilii, damnationis ad triremes, & carceris etiam in perpetuum absque spe gratiæ, aliisque pœnis Eos quoque, si pro delicti qualitate graviores pœnas meruerint, debita præcedente degradatione Curiæ seculari puniendos tradunt.

Itaque pœnæ infligendæ sollicitantibus sunt Inquisitoribus arbitrariæ, ita tamen, ut juxta delicti qualitatem imponi possint, etiam gravissimæ, ac etiam traditionis Curiæ seculari. Plura igitur consideranda sunt ad regulandum hoc arbitrium, ut si Confessarius semel tantùm, vel pluries sollicitaverit. Si marem, vel fœminam. Si monialem, vel Religiosum. Si mulierem honestam, vel impudicam. Si verbis, vel etiam vi. Si ad actus turpissimos, vel minùs turpes, aut solùm ad osculum, & tactus. Si sollicitatio obtinuit, vel non obtinuit effectum. Si in Confessionario, vel in actu Confessionis turpia executioni demandata. Si confessarius actus, ad quos sollicitavit, non esse peccata docuerit. Si, ut effectum consequatur, medicamenta inducentia somnum, vel alienationem sensuum, vel sterilitatem adhibuerit, vel etiam maleficiis usus fuerit, & ex istis damnum, vel etiam mortem intulerit, aliaque hujusmodi, ex quibus delictum, vel minui, vel augeri contigerit, atquea deo mitior, vel gravior pœna infligi debeat, attenta etiam consuetudine, & praxi Tribunalis Inquisitionis & considerato etiam, an delictum sit, an ne plenè probatum.

Ex recensitis autem pœnis, suspensio ab audiendis confessionibus regulariter omnibus imponitur, at non semper perpetua, sed aliquando imponitur ad tempus certum, vel arbitrarium, maxime si reus de delicto non sit plenè convictus, aut confessus. Sicut & aliquando suspenditur ab audiendis confessionibus mulierum tantùm. Plerumque etiam Regulares puniuntur exilio, & mandatur eorumsuperioribus ne collocent illos in locis, in quibus deliquerunt. Si verò crimen sit valde grave, damnantur ad triremes, ut si sollicitatio sit completa cum mare, idque vel in perpetuum, vel ad tempus juxta delicti qualitatem. Regulares item puniri privatione præcedentiæ, & ut teneant ultimum locum in Choro, aliisque locis, ac etiam ut eorum sententia legatur iterum in eorum Conventibus coram omnibus Religiosis, ait Castropal. *d. tr.* 4. *disp.* 9. *sect.* 11. *n.* 2. cui subdit Carena *p.* 2. *tit.* 6. *n.* 8. quòd mandatur etiam, ut sententia legatur in proximo Capitulo generali, additque Castropalaus, quòd si sollicitatio fuerit plurium pœnitentium, & Religiosus cum illis turpitudines graves commiserit, post lectam sententiam, ab omnibus Religiosis flagelletur. At Delbene *d. dub.* 237. *sect.* 14. *n.* 18. non censet improbabilem sententiam Bordoni *cap.* 23. *q.* 58. *n.* 114. existimantis, non posse præcipi: ut hujusmodi sententia legatur in Capitulo generali. Quia nullibi Inquisitoribus concessum est jus in Capitulo generali Religiosorum, & pariter volentis, quod Inquisitores non possint Religiosum privare loco suæ præcedentiæ. Quia in Constitutione Gregorii XV. hæc pœna non exprimitur.

Verùm ubi est quæstio de potestate Inquisitorum, certum est, illos has, atque alias pœnas, posse pro delictis contra fidem imponere, & in Constitutione Gregorii XV. apertè continetur, quòd Inquisitores possunt punire hujusmodi delinquentes aliis pœnis, præter memoratas in dicta Constitutione. Si autem possunt eos privare voce activa, beneficiis, & officiis, multò magis possunt illos punire minoribus pœnis, aliàs enim in concernentibus causas fidei & Capitula generalia, & Religionis Judices Inquisitoribus subjiciuntur.

Quod verò ad factum, observandum est in casibus singularibus quid expediat. Nam, cum pro hoc crimine, si sit grave, imponantur graves pœnæ, privationis vôcis activæ & passivæ, ac officiorum & dignitatum, imò & carceris, etiam perpetui, ac triremium, quæ palam executioni mandantur, hæc sufficiunt ad aliorum exemplum, ut timorem illis incutiant. Si verò in aliqua Religione nimis frequens esset hoc crimen posset imponi, ut legatur sententia, etiam in Conventibus. Id semper utilius erit ad aliorum exemplum imponere pœnas graviores, quoad fieri potest. Nam si aliàs pœnæ sint leves, lectio sententiæ parum proderit, imò damnum poterit inferre. Pœnam verò privationis præcedentiæ in sedendo, loquendo posse multùm valere & pro corrigendo delinquente & pro incutiendo timore aliis, manifestum est iis, qui sciunt quanti hæc præcedentia æstimetur inter Religiosos.

Inquiunt etiam Castropalaus *d. sect.* 11. *n.* 3. ac Delbene *cit. sect.* 14. *n.* 21. quòd si reus ante duorum testium depositionem sponte se deferat, in carcerem secretum non includitur, sed lite contestata, & causa concluса, abjurat, & ab audiendis Confessionibus suspenditur, aliisque pœnis ulteriùs etiamsi pluries sollicitaverit, non afficitur. Quòd si semel tantùm sollicitaverit, & ante ullius testis depositionem se detulerit, graviter reprehenditur, & ulteriùs non punitur. Idemque fit in casu, quo mulieres sollicitatæ negent se fuisse sollicitatas.

At verò dicendum est, quod etiamsi Confessarius se deferat, si hoc facit, postquam etiam semel fuerit denunciatus, proceditur contra illum, prout de jure. Si autem omnino sponte comparuit, abjurat de vehementi, & si casus sit gravis aliquando mediantibus suis superioribus removeri potest à loco commissi delicti, injuncto eisdem superioribus ut de loco habitationis certiorem reddant S. Congregationem, & nullatenus ei concedatur licentia audiendi confessiones. Hæc enim arbitraria sunt S. Congregationi.

Quando autem, & quomodo torquendus qui negat sollicitationem. Quomodo torquendus super intentione, & quomodo abjuret, jam diximus suo loco.

Quinta regula est. Ne delictum tam enorme, & quod est difficilis probationis ex defectu probationis maneat impunitum, datur facultas Eminentissimis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, generalibus Inquisitoribus, ut arbitrio suo judicent, an hoc delictum testibus singularibus, concurrentibus præsumptionibus, indiciis, & aliis adminiculis, sit probatum, etiam ad effectum tradendi eum brachio seculari.

Circa hanc regulam animadvertendum est primò, quòd cùm delictum sollicitationis sit enorme, nec possit probari, nisi per testes singulares, & plerumque nisi per mulieres, aut mares minores, ideo etiam ad effectum damnandi reum in pœnam ordinariam, probari potest per testes singulares, etiam mulieres, aut mares minores, accedentibus aliis præsumptionibus,

præſumptionibus, indiciis, aut conjecturis, ut per Param. *lib.* 4. *q.* 10. *n.* 140. Sanctarel. *cap.* 44. *dub. un. concl.* 3. *n.* 4. Ricc. *p.* 2. *reſol.* 440. Zanard. *tom.* 2. *cap.* 111. Peyr. *fo.* 2. *ad Conſtit. Gregorii XV.* §. 7. *n.* 21. Caren. *p.* 2. *tr.* 6. *n.* 51. Suar. *to.* 4. *de pœnit. diſp.* 31. §. 8. *n.* 1. ac Delbene *d. dub.* 237. *ſect.* 14. *n.* 2.

Secundò eſt animadvertendum, quòd hujuſmodi teſtes, aliàs de jure inhabiles, non ſunt omni exceptione majores, ſed admittuntur cum ſuis imperfectionibus, & ut imperfecti, eorumque imperfectio ſupplenda eſt vel ex magna eorum multitudine, vel ex concurſu aliarum præſumptionum, indiciorum, & conjecturarum. Imo Delbene *loc. cit. petit.* 1. *n.* 4. exiſtimat, quod ne horum quidem imperfectio ſuppleri poſſit ex ipſorum numero, niſi concurrant alia adminicula, indicia, & præſumptiones. Quod probat ex Conſtitutione Gregorii XV, ponderando verba illa *concurrentibus indiciis*, &c. Verbum enim *concurrentibus*, quod eſt ablativi abſoluti importat conditionem L. *ſi debitor* §. 1. *ff. quib. mod. pign. vel hypot. ſolu.* Bartol. *in l.* 1 *q.* 3. *ff. de. cond. & demonſtr.* Ludovis. *dec.* 492. *n.* 7. aliique communiter. Deficiente autem conditione deficit conceſſio *l. Mævius & l. qui hæredi ff. de cond. & demonſtr.* Neceſſe igitur eſt, quòd cum teſtibus ſingularibus ſimul concurrant alia adminicula, indicia, & præſumptiones. Quod probatur ex dictione &, ibi *& concurrentibus*, quæ requirit concurſum copulatorum, Rota *dec.* 115. *n.* 8. *p.* 1. *diverſ.* Attamen dicitur, quòd numerus teſtium poteſt eſſe talis, ac tantus, quòd ſecum ferat indicium ac præſumptionem ſufficientem ad hoc, ut Judex convincatur, & judicet delictum eſſe plenè probatum.

Animadvertendum tertiò eſt, an teſtes præter inhabilitatem, quam habent de jure communi ex ſingularitate, & ſexu, ſint ex alia ratione inhabiles. Atque iccirco, quòd non ſit admittendum teſtimonium meretricum, aut vilium feminarum ex Paramo, Souſa, Acugna, & Freita, tradit Delbene *loc. cit n.* 7. Quia teſtes ſingulares admiſſi, debent ſaltem eſſe idonei: quod verum eſt ad effectum convincendi reum; ut per Sanctarel. *cap.* 44. *n.* 6. & Caren. *d. tit.* 6. *n.* 60. Meretricibus autem difficiliùs creditur, ideoque ubi hujuſmodi mulieres malæ famæ denunciant, S. Officium debet denunciationes recipere, ſed non ideo ſunt confeſſarii vocandi, ſed expectandum eſt, ut alia ſuperveniant indicia, ut per Carenam *loc. cit. n.* 54.

Fœminam tamen, quæ ſollicitationi conſenſit, eſtque ſocia criminis, eſſe teſtem ſufficientem, neque hanc exceptionem poſſe illi opponi, vult idem Carena *n.* 56. Movetur, quia hujuſmodi fœminæ ex decretis S. Congregationis tenentur denunciare Confeſſarium; ita tamen, quòd earum conſenſus non ſcribatur in actis. At reſpondetur, quòd id factum eſt non ad præbendum majorem vim earum teſtimonio, quàm ſit illa, quæ competit de jure, ſed ad conſulendum honori denunciantium, & ut non retrahantur à denunciando ex eo prætextu, quòd non teneantur denunciare proprium delictum, cùm non poſſit negari, quin inferatur præjudicium illatum honori, ſi earum delictum maneat ſcriptum in actis. Nec ſumus in caſu, in quo delictum non poteſt per ſe probari, niſi per conſocium, quia id non comprobatur, niſi ubi delictum non poteſt committi, niſi ſecretò, & cum ſocio. In noſtro autem caſu per accidens omnino eſt, quòd fœmina ſollicitata conſenſerit, ac proinde hoc delictum per ſe poteſt probari à non ſocio. Ideoque tandem fatetur idem Carena, quod hoc habet magnam difficultatem. Et quidem dicendum eſt, quòd, niſi adſint alia indicia ſufficientia teſtis ſocius criminis non ſufficit ad convincendum.

Ex quibus colligitur primò, quòd unica mulier denuncians confeſſarium de ſollicitatione, non probat ſemiplenè, & ideo non facit indicium ad torturam, imò neque ad carcerationem. Quia non eſt teſtis omni exceptione major. Ad torturam autem dandam requiritur, quòd delictum ſit ſemiplenum ac probatum. Eadem ratione unius mulieris teſtimonium non ſufficit ad carcerationem, eoque magis quia carceratio in S. Officio infert infamiam, ut per Rotam apud Cæſarem de Graſſis *dec.* 184. *n.* 4. Et in dubio, ſtante pari qualitate, confeſſarius prævalet fœminæ pœnitenti, Royas *de hæret. p.* 2. *n.* 32. Simanch. *de cathol. inſtit. tit.* 16. *n.* 2. Carena, fuſè id probans contra Canterum *d. tit.* 6. *n.* 69. & *n.* 64. aliique communiter. Sufficit tamen unicus teſtis, adjuncta mala fama confeſſarii, vel ſi reus, aliàs ſuſpectus, aut pro hoc delicto aliàs punitus fuit in S. Officio, vel adſint alia indicia, aut præſumptiones, ut tradunt Doctores citati, aliique promiſcuè, quorum plures refert Delbene *d. ſect.* 14. *petit.* 1. *n.* 18.

Deinde colligitur, quòd ne duæ quidem mulieres honeſtæ plenè probant ſollicitationem, quia neutra eſt teſtis omni exceptione major, & neutra ſemiplenè probat, Sanctarel. *de hæres. d. cap.* 44. *n.* 6. Peyrin. *ad Conſtit. Gregorii XV.* §. 7. *n.* 13. Carena *d. tit.* 6. *n.* 59. ac Delbene *de. petit.* 1. *n.* 10. Quicquid in contrarium dixerint Paramus *lib.* 3. *q.* 10. *n.* 152. aliique nonnulli. Cùm verò aliqui exiſtiment ad plenam hujus delicti probationem ſufficere tres mulieres fide dignas, alii dicant, requiri ſaltem quatuor, alii majorem numerum, res hæc arbitraria eſt Judici, & niſi dicta harum mulierum ſint adminiculata, aliis indiciis, ac præſumptionibus, cùm aliàs ipſæ ſint mulieres, & ſingulares, ex ſolo pauco earum numero, non ſuppletur earum defectus, maxime cùm de jure communi ex teſtibus ſingularibus non conſurgat plena probatio, ut per Farinac. *in prax. q.* 64. *n.* 59. cumque in S. Officio non publicentur nomina teſtium, neceſſe eſt, quòd probationes ipſæ de ſe ſint certiores, & clariores.

Denique. Animadvertendum eſt, quòd in hac Conſtitutione Gregorii XV. non habilitantur magis teſtes ſingulares, ut admittantur in S. Officio, quàm ſint habilitati ex juribus antiquis ejuſdem S. Tribunalis; ſed Pontifex ſupponens de jure teſtes ſingulares, præſertim in materia ſollicitationis eſſe admittendos, ſciens verò, dubium eſſe, quando probent, & judicium in hoc dubio eſſe apud Judicem, ſimulque conſiderans facilè poſſe contingere, ut ſi maxima animadverſione non obſervarentur qualitates denunciatorum, ac denunciantium, aliæque circumſtantiæ, fieret præjudicium veritati, ac juſtitiæ, hoc judicium reſervavit Eminentiſſimis Cardinalibus, generalibus Inquiſitoribus. Ideoque inferiores Inquiſitores receptas denunciationes contra ſollicitantes ad S. Congregationem tranſmittere debent, ejuſque mandatum expectare, antequam ad ulteriora procedant; quia illorum non eſt judicare, an delictum per teſtes ſingulares ſit ſufficienter probatum vel ad carcerationem, vel ad torturam, vel ad condemnationem. Ut tamen edoceant, certioreſque faciant Eminentiſſimos Patres, poterunt priùs examinare teſtes circa indicia, conjecturas, & præſumptiones, quemadmodum etiam tenentur inveſtigare qualitates Confeſſarii, ac mulierum, & marium ſollicitatorum, cujus famæ ſint, an denunciantes ſponte venerint, an coacti, an moniti à Confeſſariis, & an adſint alia indicia, & quæ, ac quomodo

proba, & alia hujuſmodi, quæ neceſſaria ſunt ad dirigendum arbitrium S. Congregationis.

Sexta regula eſt. Confeſſarii quos noverint fuiſſe ab aliis ſollicitatos ad turpia, vel habuiſſe cum pœnitentibus tractatus inhoneſtos, tenentur monere de obligatione denunciandi Judicibus fidei ſollicitantes, aut tractantes. Quòd ſi hoc officium prætermiſerint, aut docuerint, eos non teneri ad illos denunciandum, Ordinarii, vel Inquiſitores eos punire non negligant.

In hoc autem Pontifex non imponit pœnitentibus obligationem deponendi Confeſſarios ſollicitantes, ſed illam ſupponit. Solùm enim mandat Confeſſariis, ut pœnitentes ſollicitatos moneant de obligatione denunciandi ſollicitantes. Hanc igitur obligationem non inducit, ſed ſupponit. Extat autem hæc obligatio in edictis S. Congregationis S. Officii, & Inquiſitorum, non ex peculiari ſtatuto hujus Conſtitutionis, quicquid contra firmet Carena *d. p. 2. tr. 6. n.* 127. Hujuſmodi autem edicta vim legis perpetuæ habent; quod præcipuè certum eſt de edicto edito à S. Congregatione Univerſalis Inquiſitionis *ſub die.* 3. *Januarii* 1623. Aliud non abſimile edidit eadem S. Congregatio *ſub die* 10. *Martii* 1666. ac alibi ſæpe, cujus exemplar ſuo loco adduximus, in quo tamen aſſignat terminum unius menſis ad denunciandum. Quod pariter vim habet legis perpetuæ. Nam hæc edicta procedunt à Tribunali perpetuo per modum legis uſque ad promulgationem novorum edictorum, ut per Suarez *de fide diſp.* 20. *ſect.* 4. *n.* 11. Peyr. *ad Conſtit.* 9. *Pauli V.* §. 2. *n.* 27. Dianam *p.* 4. *tr.* 5. *reſol.* 41. Fagundez *de præc. Eccleſ. p. 2. lib.* 4 *cap.* 3. *n.* 31. Leand. *tr.* 5 *diſp.* 13. *q.* 59. ac Delbene *d dub.* 237. *ſect.* 13. *petit.* 5. *n.* 8.

Terminus autem dierum datus ad denunciandum, non eſt datus, tanquam terminus obligationis ad denunciandum, quo finito, ceſſet obligatio, ſed ut denunciatio ultra illum non differatur. Ideoque hic terminus ita currit è momento ad momentum, ut tamen nec ignoranti, neque impedito currit. Incipit verò à die notitiæ edicti, ac hæreſis, vel ſollicitationis, aut criminis de hæreſi ſuſpecti. Quòd autem ad ignorantem edictum aut crimen hæreticale incipit à die notitiæ ſupervenientis, & quoad impeditum incipit etiam à die ceſſantis impedimenti. Impedimentum enim legitimum æquivalet ignorantiæ, & quia pœna excommunicationis graviſſima non imponitur, niſi in contumacem. Non eſt autem dicendus contumax, qui ſi ceſſante legitimo impedimento ſtatim non denunciat, ſed ſi non denunciat in termino aſſignato, ut per Dianam *d. reſol.* 41. & poſt Freitam tradit Delbene *ubi ſupra n.* 4. Leander *d. diſp.* 13. *q.* 56. Trullench *lib.* 1. *in decal. cap.* 3. *dub.* 18. *n.* 14. Quamvis poſſit contingere, quòd aliquis teneatur denunciare priuſquam finiatur terminus, ut ſi ex dilatione timeatur damnum publicum, vel fuga confeſſarii, qui alibi quoque nociturus eſt. Vel ſi quis prævideat quòd, ſi non præveniat terminum, habiturum eſt impedimentum ad denunciandum, Leand. *d q.* 60. ac Delbene *ibid. n.* 6. Qui autem in termino non denunciat, unicam excommunicationē incurrit, etſi peccet toties, quoties poteſt denunciare, & non denunciat. Quia excommunicatio lata eſt contra non denunciantes in termino ſtatuto, non autem contra non denunciantes toties quoties poſſunt, ac debent,

Hæc autem edicta univerſalia ſunt, tam pro obligatione denunciandi, quàm pro perſonis delinquentibus, quæ denunciari debent. Quisquis igitur ille ſit, & cujuſvis dignitatis, ſtatus, gradus, & conditionis, qui ſciat, vel notitiam habeat alicujus delinquentis ex nominatis in ejuſmodi edictis, debet illum denunciare S. Officio, vel loci Ordinario. In hoc autem eſt ſpeciale decretum Alexandri VII. emanarum *ſub die* 8. *Julii* 1660. obligans Regulares ad hanc denunciationem. Et quanquam Simanchas *de cath. inſtit. tit.* 39. *n.* 37. poſt Abulenſem *q.* 3 *in cap.* 13. *Decr.* ſenſerit, quòd filius non teneatur denunciare patrem hæreticum, & alii voluerint, quòd uxor non teneatur denunciare maritum, cui opinioni favet Genuenſis *in pr. cap.* 18. *n.* 9. & Gutier. *Canon. q. lib.* 1. *cap.* 11. *n.* 57. de quo nos ſuo loco, communis tamen ac vera ſententia tenet contrariū. Eam præ cæteris tenent Pegna *in Direct. p.* 2. *com.* 15. *lit. B.* Paramus *lib.* 3. *q.* 8. *n.* 83. Farinac. *de hæreſ. q.* 197. *n.* 40 Suarez *de fide diſp.* 20. *ſect.* 4. *n.* 21. Sanctarel. *de hæreſ. cap.* 9. *n.* 14. Diana *p.* 1. *tr.* 4. *reſol.* 4. Caren *p.* 2. *tr.* 9. *n.* 10. & apud eum Zuhius, & Cantera. Neque in hoc filius ſibi præjudicat, quia filius denuncians patrem hæreticum evadit omnes pœnas prolatas in filios hæreticorum, ut per Pegnam *d. com.* 15. Sanctarel. *loc. cit. n.* 15. Suarez *d. ſect.* 4. *n.* 22. & Caren. *d. tit.* 9. *n.* 11. de quo etiam & nos alibi. Non eſſe autem in hoc eandem rationem de hæretico, ac de ſuſpecto de hæreſi, quia ex doctrina Panormitani *in cap. inter ſollicitudines n.* 6. *de purg. Canon.* diſpoſitio loquens de hæreticis, non habet locum in ſuſpectis de hæreſi, tradit Ricciul. *de jur. perſon. lib.* 5. *cap.* 19. *n.* 27. & Sanctarel. *cap.* 33. *n.* 6. & ideo quòd nec filius patrem neque uxor virum, de hæreſi dumtaxat ſuſpectum teneantur denunciare, aliqui tenent. Quod probabile putat Carena *d. tit.* 9. *n.* 13. etſi oppoſitum judicet eſſe verius ex generalitate verborum quibus loquuntur edicta, allegans ad id zanchium, Lazarium, & Binsfeldium.

Ex parte verò denunciandorum pariter edicta generaliter loquuntur. Eſt tamen obſervandum, quòd in edictis generalibus editis à ſupremis Inquiſitoribus nomine Inquiſitorum, aut S. Officii comprehenditur multò magis ſupremum Tribunal, & nomine Ordinarii multò magis comprehenditur ſummus Pontifex. Et ideo ſatisfacit edicto etiam particulariū Inquiſitorum, qui denunciat hujuſmodi delinquentes ſupremo Tribunali. Imo ſi quis ſit extra diœceſim, non eſt neceſſe, quòd ad diœceſim, in qua eſt delinquens accedat, ſed ſufficit, ſi denunciet coram Inquiſitore, aut Ordinario illius diœceſis, in qua reperitur. Hoc enim ſufficit ut Sacro Tribunali delictum innoteſcat.

Ideoque dum quæritur, an denunciandi ſint Epiſcopi, vel Legati à Latere, aut Nuncii, aut Officiales Papæ, aut Inquiſitores hæretici, vel de fide ſuſpecti, contra quos procedere non poſſunt Inquiſitores inferiores, licet denunciationes contra illos poſſint recipere, reſpondetur, quòd denunciandi ſunt. Et quamvis Leander *d. diſp.* 13. *q.* 30. & 51. ac Delbene *d. dub.* 1237. *ſect.* 12. *n.* 5. *ac ſeq.* dicant, hos non eſſe denunciandos Inquiſitoribus inferioribus, id tamen non admittitur. Quia ſi nó poſſunt, vel nolunt eos immediatè denunciare ſupremo Tribunali, tenentur eos denunciare Inquiſitoribus, vel locorum Ordinariis, ut delictum innoteſcat S. Officio. Et quia obligatio denunciandi non requirit in Judice, niſi facultatem recipiendi denunciationes juridicas. Hoc enim ſufficit, ut delictum Sacro Tribunali innoteſcat, ut poſtea ſecundum ejus leges contra delinquentem procedatur

Non eſſe autem denunciandos ſollicitantes, niſi de delicto ſint infamati, exiſtimarunt plures, quos referunt Diana *d. p. tr.* 4. *reſ.* 1. Leand. *d. diſp.* 13. *q.* 5. ac Delb. *loc. cit. ſect.* 13. *n.* 6. Verùm hæretici, quo magis ſunt occulti, eo pejores ſunt. Hinc ſolennitas infamiæ non ampliùs requiritur, maximè in S. Officio, in quo ex ſimplici denunciatione proceditur contra delinquentes. Quod puritas fidei, ac Reipublicæ bonum poſtulat, ne ſemina hæreſum occultè ſerpant. Et ideo hæretici, ac de hæreſi ſuſpecti etiam occulti denunciandi ſunt, atque adeo ſollicitantes, licet non ſint de delicto diffamati, Carena *d. tit.* 6. *n.* 127. Suarez *de fide diſp.* 20. *ſect.* 4 *n.* 7. Peyr. *ad d. conſt.* 9 *Pauli V.* §. 2. *n.* 25. & alii bene multi, quos refert, ac ſequitur Leander *d. diſp.* 13. *q.* 5.

13. *q.* 5. Diana *d. p.* 1. *tr.* 5. *reſol.* 1. ac Delbene *d. dub.* 237. *ſect.* 13. *n.* 6.

Ideoque denunciari etiam debet delinquens in materia fidei, & qui ſollicitavit ad turpia juxta ſuperiùs explicata, non obſtante, quòd qui hujus criminis eſt conſcius, illud ſciat ſub obligatione ſecreti naturalis. Quia contra bonum publicum & in damnum ſacramenti Pœnitentiæ, & accedentium ad illum eſt, quòd ſollicitantes hujuſmodi non arceantur ab audiendis confeſſionibus, & non puniantur, ut per Carenam *d. tit.* 6. *n.* 223. Caſtropal. *d. tr.* 4. *diſp.* 3. *pun.* 10. *n.* 5. Dian. *p.* 1. *tr.* 4. *reſol.* 14. & *p.* 4 *tr.* 15. *reſol.* 32. Leand. *d. diſp.* 13. *q.* 45. ac Delbene *d. ſect.* 13. *n.* 8. Ubi quòd verum eſt, etiamſi ſecretum ſit juratum. Quod multò magis poſtea comprobatur, ſi denunciandus ſit hæreticus.

Limitant tamen hoc aliqui, ut non teneatur denunciare ſollicitantem vir doctus, cui conſilii petendi cauſa ſollicitatio fuit manifeſtata. Nam alias hæc obligatio cederet in præjudicium boni communis. Fideles enim non auderent conſilium petere. Id fundatur in d. decreto Alexandri VII. ſub 8. Julii 1660. quod Regulares, à quibus conſilium petitur circa obligationem denunciandi, obligat ſolùm ad hoc, ut moneant, & obligent ad denunciandum, ibi: *At propterea eoſdem debere omnes, & quoſcumque etiam alios, à ſe conſilium, ut ſupra petentes, monere, & obligare ad denunciandum.* Ac ita, quòd in hoc vir doctus, à quo conſilium petitur, non teneatur denunciare ſollicitationem cognitam, tradit Leander *d. q.* 45. poſt Trullench. *lib.* 1. *in decal. cap.* 3. *d. dub.* 18. *n.* 90. Trimarch. *diſp.* 6. *ſect.* 1. & 2. & Hurtad. *diſp.* 2. *difficult.* 3.

Opinio autem illorum, qui aſſerebant, præmittendam eſſe correctionem fraternam, antequam delinquens in materia fidei denuncietur, damnata eſt ab Alexandro VII. in eodem decreto *ſub.* 8. *Julii* 1660.

Ex hoc autem deduci videtur, quòd etiam emendatus debeat denunciari. Nam ideo videbatur, quòd præcedere deberet correctio, quia ſperari poterat emendatio. Si igitur emendatus non deberet denunciari, præcedere deberet correctio, quæ, ſi præcedere non debet, videtur, quòd nec emendatio excuſet. Sed conſequentia non valet, quia non ſatis eſt ſpes emendationis. Et propterea multorum ſententia eſt, quòd non ſit neceſſe denunciare ſollicitantem, quem conſtat eſſe emendatum, pro qua Leander *d. diſp.* 13. citat viginti ſex Doctores. Sed ex illis plures ſcripſerunt longè ante recentiora decreta Pontificum, & loquuti ſunt de obligatione denunciandi, quæ ex lege naturali, ac divina, non autem de illa, quæ oritur ex Edictis S. Officii. Ratio verò hujus opinionis, quæ eſt, quòd finis legis, obligantis ad denunciationem, eſt correctio, & emendatio delinquentis, non probat, niſi in foro animæ, vel in extrajudiciali judicio, atque in correctione fraterna, quæ ſolam ſalutem delinquentis maximè intendit. At forum judiciale intendit bonum publicum, ac impedire ac punire delicta, & per delictorum punitionem incutere timorem, non modò delinquenti, ſed aliis omnibus. In delicto autem ſollicitationis intendit impedire abuſum ſacramenti pœnitentiæ, ac præſertim ne qui ſollicitavit unam, alias mulieres ſollicitet, nevè alii tam horrendum crimen committant.

Qua etiam in re conſiderandum eſt, quòd non ita facilè conſtare poteſt de vera emendatione hæretici, vel ſuſpecti de hæreſi, cùm tales ſæpiſſime correctionem fingant, vel ut magis magiſque noceant, vel ut pœnas fori exterioris evadant. Nec ſimplex emendatio ſufficit, ſed requiritur perſeverans, & conſtans, & ut talis comprobata. Nam aliter non tollitur periculum, ne ſollicitans iterum delinquat. Ideo non juvat dicere cum Genuenſi *in pr. d. cap.* 18. *n.* 6. Diana *d. p.* 1. *tr.* 4. *reſol.* 3. ac Leandro *d. diſp.* 13. *q.* 8. illum cenſeri emendatum, qui conſequutus eſt aliquod Jubilæum, vel cum Felino *in cap. teſtimonium de teſtib.* & cum eodem Leandro, illum quoque cenſeri emendatum, qui ad Sacramentum pœnitentiæ acceſſit. Nam experimento compertum eſt, pœnitentes, & confeſſos ſæpius recidere in eadem peccata ex humana fragilitate. Unde ex confeſſione, vel communione, ac Jubilæo ſuſcepto forum exteriorem non judicat ſublatum periculum relapſus, niſi per gravem pœnam inculſo timore, qui, tanquam frænum coerceat delinquentes, ne iterum, atque iterum peccent.

Pariter ſi contingat, quòd mulier ſollicitata, Confeſſario qui illam ſollicitavit, confeſſa fuerit tertiò, vel quartò, & nullum ſignum libidinoſi animi cognoverit, eſt aliquale ſignum emendationis; ſed tamen non eſt ſufficiens, quamvis ex Souſa, Diana, & Trullench. illud, ut ſufficiens, referat Leander *d. q.* 8. Nam poteſt id evenire ex eo, quia Confeſſario fuerit ſublata omnis ſpes ex conſtanti mulieris repulſa, quam tulit, quando priùs illam ſollicitavit, & quòd interim alias pœnitentes ſolliciter.

Fateor, quòd perſeverantia in vita honeſta per longum tempus ut per triennium, ſit ſignum emendationis, ut ex Freita, Rivio, Farinacio, & Alciato tradit Leander *d. q.* 8. ſed quomodo conſtare poterit alicui, quòd confeſſarius, qui ſemel aliquam ſollicitavit, nullam aliam per triennium ſollicitaverit, cùm hoc crimen occultiſſimè patretur? Solùm poteſt haberi aliqua conjectura ex eo, quòd nihil contra talem confeſſarium fuerit auditum. Quòd ſanè non eveniſſet, ſi alias ſollicitaſſet. Veriſimile enim eſt, quòd ſi hoc fuiſſet, ab aliqua fuiſſet denunciatus. Sed hoc nequit ei ſuffragari, qui ſcit ſollicitationem ante longum tempus; quia ſolùm pauci dies conceduntur pro termino ad denunciandum.

Quapropter aliorum ſententia eſt, quòd ſit obligatio denunciandi, etiam emendatum. Eam, præter antiquos, qui loquuti ſunt de hæretico denunciando, tradit Suarez *de fide diſp.* 20. *ſect.* 4. *n.* 13. Quia hæretici fingunt ſe emendatos; & quia fortaſſe dogmatizarunt, & infecerunt alios; & quia forſan ab aliis fuerint infecti. Eſt autem neceſſe, ut hæc innoteſcant Judicibus fidei; illamque in hac ſpecie ſollicitationis tenent Carena *d. p.* 2. 6. *n* 128. & *tr.* 9. *n.* 29. ubi tamen oppoſitam ſententiam indicant non carere probabilitate, Diana *d. p.* 1. *tr.* 4. *reſol.* 8. Delbene *d. dub.* 237. *ſect.* 13. *petit.* 2. *n.* 5. Caſtropal. *d. tr.* 4. *diſp.* 19. *pun.* 10. *n.* 1. At de his, aliiſque hujuſmodi ſuo loco ſat dictum.

Non autem excuſatur à denunciando in cauſa fidei, qui non poteſt probare; quia denuncians probare non tenetur. Et in Sacro Tribunali etiam ex teſtibus ſingularibus proceditur contra hæreticum, vel de hæreſi ſuſpectum.

Neque excuſatur mulier ſollicitata, ex quo conſenſerit ſollicitationi, ſitque veluti ſocia criminis. Hanc enim teneri denunciare, quamvis non teneatur dicere, ſe conſenſiſſe, &, ſi hoc dicat, id non eſſe in actis ſcribendum, habetur ex decreto S. Congregationis Univerſalis Inquiſitionis juſſu fel. rec. Urbani VIII quòd ex Bariola refert Carena *p.* 2. *tr.* 6. *n.* 57. Non eſt tamen eadem ratio de hoc delicto ac de aliis delictis ad S. Officium ſpectantibus. Nam vigore dicti decreti S. Officium non vult cognoſcere de delicto mulieris, ſollicitationi conſentientis; imò non vult, quòd de hoc conſenſu habeatur aliqua ratio, ſed vult, quòd non referatur in acta, atque adeo, quòd de illo non habeatur conſideratio, ac ſi non fuiſſet; ſicq; mulier conſentiens nulli alii periculo ſe exponit niſi quòd ejus delictum innoteſcat Inquiſitori, ac Notario, ſi Confeſſarius id revelet, vel ipſa

vel ipsa id confiteri velit, absque eo tamen, quòd id scribatur in actis, & absque eo, quod Judex possit de hoc reum, vel ipsam denunciantem interrogare tanquam de re non spectante ad S. Officium, sed ubi complex in delicto hæresis, vel suspicionis de hæresi puniendus est in S. Officio, non tenetur alium complicem denunciare. Nam hoc nequit fieri, nisi simul delinquens, socius criminis denunciet seipsum, ad quod non obligatur, ut suo loco diximus.

An autem hæreticum, vel suspectum de hæresi teneatur denunciare, qui certò scit illum ab alio denunciatum fuisse in S. Officio; & an mulier sollicitata teneatur denunciare sacerdotem sollicitantem, quando certò scit, illum sponte comparuisse in S. Officio, & proprium delictum confessum fuisse, legatur Trasmiera de denunciationibus *quæst.* 3. *cap.* 2. *n.* 3. de quo & nos alibi. In partibus autem Infidelium, ubi non servatur decretum S. Officii, absolvuntur pœnitentes sollicitati, si renuant denunciare sollicitantem.

Denique ab excommunicatione denunciandi excusat metus cadens in constantem virum. Quia hæc obligatio, quatenus est ex lege positiva, non obligat cum periculo damni gravis, cujus timor cadat in constantem virum. Ita videtur sentire Pegna *in direct. p.* 2. *q.* 53. *con.* 78 ac docent Sanchez *lib.* 4. *de matr. disp.* 4. *n.* 9. Sanctarel. *de hæres. cap.* 9. *n.* 16. Peyr. *ad Constit.* 4. *Gregorii XV.* §. 9. *n.* 28. Diana *p.* 1. *tr.* 4. *resol.* 7. *& p.* 4. *tr.* 5. *resol.* 36. & signatè *resol.* 19. Scaccia *de judic. cap.* 56. *n.* 24. Farinac. *q.* 197. *n.* 53. Trullench. *lib.* 4. *in decal. cap.* 3. *disp.* 18. *n.* 86. Leander, alios referens *d. disp.* 13. *q.* 44. ac Delbene *disp.* 13. *petit.* 10.

Diximus autem, quatenus obligatio est ex lege positiva. Nam ubi fit sermo de hæretico, & simul in casu talis necessitatis, in quo lex divina obliget intuitu boni communis ad denunciandum etiam cum gravi periculo, non excusat metus cadens in virum constantem. Ideoque distinguendum est inter denunciationem hæretici, ac suspecti de hæresi, maximè ubi suspicio est ex juris fictione, ac præsumptione. Propterea Carena *d. tit.* 9. *n.* 34. non excusat ab obligatione denunciandi ratione metus, si agatur de hæretico formali dogmatizante in perniciem Reipublicæ. Tunc enim intrat obligatio ex jure divino. Excusat verò, si agatur de suspecto de hæresi. At ego subjungo, quòd etiam ubi suspicio est naturalis, sive ex natura actus, estque gravis, potest esse, quod subintret obligatio divini juris. Et ideo meliùs universim dicitur, quòd metus excusat ab hac obligatione, quatenus est ex jure positivo, non autem quatenus est ex jure divino, obligante etiam cum periculo damni gravis.

Sed quid, si cum minis fœmina sollicitet Confessarium, & ille consentiat? Ut si mulier vocans Confessarium prætextu confessionis, illi accedenti dicat, se nolle confiteri, & confessorem invitet ad turpia, illique minetur, quòd si non consentiat, clamabit, & dicet sibi vim inferri à Confessario. Hunc non esse metum cadentem in virum constantem ex Peyrino *ad Constit.* 4. *Gregorii XV.* §. 3. *n.* 9. ait Carena *d. tit.* 6. *n.* 69. Quia ex tali clamore non potest probabiliter timere aliquod damnum.

At verò licet dari possit casus, in quo Confessarius non possit probabiliter timere damnum, quia prudenter possit aliquo modo clamorem impedire, vel quia mulier non sit talis, cui competat id facere, negari tamen non potest, quin ex tali clamore, si fieret, grave damnum immineret Confessario, attenta præsertim qualitate mulieris, ac illius parentum. Sed ponamus, quod mulier sit potens, ac minetur verbera, vulnera, mortem, ac, spectatis circumstantiis, prudenter timeri possit ac debeat, quòd illa minas exequutura sit; In hoc casu existimat Delbene *d. dub.* 237. *sect.* 13. *petit.* 10. *n.* 3. Confessorem non esse denunciandum. Quia, si turpes sermones habet cum muliere, illos habet sollicitatus, non sollicitans, & in hoc Confessarius potiùs passivè se habet. Et quia durum est asserere, quòd mulier, quæ induxit Confessarium, fuitque mali causa, teneatur postea illum Judici denunciare. Quare *ibidem n.* 8. judicat non omnino improbabile cum Freita *de confes. sollic. q.* 11. *n.* 36. quòd Confessarius in hoc casu nedum sit denunciandus, sed quòd neque puniri possit per S. Officium, cùm non sit de ejus foro.

Hoc tamen ultimum nullo modo admittendum est. Nam manifestum est, quòd Confessarius prætextu confessionis committens turpia, vel illis consentiens, abutitur Sacramento pœnitentiæ, ac delinquit in Constitutionem Gregorii XV. Et licet metus, cadens in constantem virum minuat quodammodo rationem culpæ, à culpa tamen gravi non excusat, *cap. Sacris de iis, quæ vi*, & docent D. Thomas 1. 2. *q.* 6. & cum eo Theologi omnes, atque adeo non excusat ab omni pœna, at proinde mitiùs reus est puniendus. Quare denunciandus, ut puniatur ex Carena *d. tit.* 6. *n.* 95.

An autem hic Confessarius abjurare debeat, negat Sousa *lib.* 1. *aphor. cap.* 34. *n.* 28. & *de confessor. sollicit. cap.* 17. *n.* 8. Affirmat Carena *loc. cit. n.* 99. Quia qui coactus apostatat à fide sub conditione, abjurat de vehementi, vel de levi, cùm, ea coactione remota, abjurare deberet de formali. At non est eadem ratio de apostata à fide, qui extrinsecus est infidelis formalis, & plusquam hæreticus, ac de sollicitante qui solùm est de fide suspectus, suspicione quidem, ac præsumptione juris. Ubi autem constat de coactione per metum, cessat juris præsumptio. Quare considerandum relinquo sapientissimis Inquisitoribus, an cogendus sit abjurare, etiam de levi.

Quid autem, si absque verbali sollicitatione, pœnitens inter confitendum opprimatur somno, vel morbo, & Confessarius cum illo, sic sensibus destituto, turpes actus habeat? Non esse improbabile quòd Confessarius non sit denunciandus, etiamsi ipse medicinam, vel maleficia ad hoc adhibuerit, si tamen pœnitens penitus habeat sensus ligatos, ait Delbene *d. dub.* 237. *sect.* 13. *petit.* 11. Tum quia in utroque casu pœnitens est incapax tentationis, non secus ac si esset lapideus, & sic confessarius non est sollicitator, sed tentator. Et tum quia tam primus, quàm secundus casus est ratus. Leges autem accomodantur ad ea, quæ frequentiùs accidunt, *l. nam ad ea ff. de leg.*

At contrarium in utroque casu tenendum omnino est cum Leandro *d. disp.* 13. *q.* 33. Escobar *de confes. sollic. p.* 4. *q.* §. 4. 2. *n.* 29. idque non per extensionem legis, sed per comprehensionem. Nam Pius IV. cujus Constitutionem confirmat Gregorius XV. ac extendit etiam ad verba, & tractatus inhonestos, habitos etiam occasione, ac prætextu confessionis, habet pro suspectis de hæresi Confessarios abutentes Sacramento pœnitentiæ ad turpia, & qui cum pœnitente habent actus inhonestos, cùm illa tractet facto, quod pejus est, quàm verbo. Unde certum est, hoc delictum in utroque casu pertinere ad S. Officium. Quia non minùs de hæresi suspectus est, qui facto tractat turpia occasione confessionis, quàm si solo verbo; Cumque ipse Delbene minimè neget *n.* 9. quod si denuncietur Confessarius, possit S. Officium de hoc delicto cognoscere, sequitur quòd sit de pertinentibus ad S. Officium. Nam ex vi solius

ſolius denunciationis delictum non ſit de foro S. Officii, cùm de delictis denunciationis non cognoſcat, niſi ad ſuum forum ſpectent, ſed vigore ejus edictorum denunciandum eſt quodvis delictum, quod ad ejus forum pertinet.

Atque ita hæc regula ſexta eſt generalis ad omnes caſus in quibus pœnitens tenetur denunciare Confeſſarium qui ſollicitavit, vel inhoneſtos ſermones habuit cum pœnitente, etiam ex ſola occaſione, aut prætextu Confeſſionis, & Confeſſoris obligatio eſt, monere pœnitentem de ejus obligatione. Ex hoc autem non præcipitur ei, ut pœnitentem non abſolvat. Verùm in hoc diſtinguendum eſt. Nam ſi pœnitens fuit negligens in denunciando, & jam incurrit pœnam excommunicationis reſervatæ, Confeſſarius non poteſt illum abſolvere ratione excommuniationis reſervatæ, ne virtute quidem Bullæ Cruciatæ, neque Regulares virtute ſuorum privilegiorum *d. ſect.* Si verò pœnitens eſt intra terminum à jure ſibi præſcriptum ad denunciandum, cenſet Delbene *dub. ſect.* 13. *petit.* 6. *n.* 1. quòd pœnitens prius debeat denunciare, quàm abſolvatur. Sed hoc ex Conſtitutione Gregorii XV. vel ex edictis Inquiſitorum non habetur, ſolùmque Confeſſario præcipitur, quod moneat, & doceat pœnitentem de obligatione denunciandi, nec aliud continetur pro Regularibus in memorato decreto Alexandri VII. Et ideo ſufficit, quòd pœnitens habeat verum propoſitum denunciandi, & promittat, quòd denunciabit in termino ſibi tradito. Ex hoc enim eſt diſpoſitus, ut abſolvatur, ut per Peyr. *ad d. Conſtit. Gregorii* §. 9. *n.* 24. Portel. *in addit. ad dub. regul. v. ſollicitare n.* 24. Sanctarel. *de hæreſ. cap.* 9. *n.* 16. Dianam *p.* 1. *tr.* 4. *n.* 7. Ortiz *in ſum. cap.* 24. *n.* 11. Prudentis tamen Confeſſarii arbitrio poteſt aliquando in hoc caſu, ſpectatis circumſtantiis, differri abſolutio, donec præmiſſa fuerit denunciatio. Et in hoc ſenſu verum eſt, quod tradit Carena *p.* 2. *tit.* 9. *n.* 4.

Sed quid dicendum, ſi mulier ſollicitata confiteatur ei, qui ſollicitavit? In hoc caſu Confeſſarium non teneri admonere pœnitentem ſollicitatam, ut ipſum denunciet poſt Trimarch. *diſp.* 14. *n.* 59. tradit Bordonus *cap.* 23. *n.* 59. Quia veriſimile eſt, Pontificem noluiſſe imponere tam grave præceptum Confeſſori contra ſe ipſum. At obſervandum eſt, quòd ſi jam fœmina ſollicitata ob non factam denunciationem eſt excommunicata, non poteſt abſolvi. Si autem adhuc durat tempus denunciandi, veriſimile eſt, quod ex lege poſitiva non teneatur Confeſſarius illam admonere de obligatione denunciandi; quia hoc eſſet Confeſſarium agere contra ſeipſum. Quod habetur ex verbis illis Conſtitutionis Gregorianæ. *Ut ſuos pœnitentes, quos noverit fuiſſe ab aliis ſollicitatos.* His enim Pontifex non mandat Confeſſariis admonere pœnitentes de obligatione denunciandi ſeipſos, ſed alios Confeſſarios, à quibus fuerunt ſollicitati. Et nihilominus ſi confeſſarius in fraudem legis invitaret ſollicitatam, ut ſibi confiteatur, vel ſuaderet, ne confiteatur alteri, vel ne denunciet, vel etiam doceret, illam non teneri ad denunciandum, improbè ageret, & puniri deberet in S. Officio.

Si autem pœnitens recuſat denunciare, non debet abſolvi, ſed debet conſuli S. Congregatio, & extra Urbem Inquiſitor, vel Ordinarius, qui ſi habent difficultatem, conſulant & ipſi S. Congregationem; ſin minùs, dent facultatem abſolvendi pœnitentem, qui juſtis de cauſis denunciare defugit, & abſolvatur ſub conditione, quòd, ceſſantibus juſtis cauſis, teneatur denunciare, & non adire ampliùs Confeſſorem, à quo fuit ſollicitatus.

Non eſt autem ſemper neceſſe, quod ſollicitata perſonaliter adeat S. Officium, ut denunciet, ſed ubi mulier ſit nobilis, aut virgo, & periculum ſit, quod patiatur aliquod damnum, ſi perſonaliter compareat in S. Officio, vel ex aliqua ſimili cauſa recuſat denunciare per ſeipſam, poterit Inquiſitor, vel Epiſcopus tribuere licentiam Confeſſario recipiendi depoſitiones mulierum, quæ conſenſum præſtiterunt Confeſſariis, vel etiam illarum, quæ factis diligentiis, induci non poſſunt ad denunciandum in S. Officio. Parcè tamen hac facultate uti debent Ordinarii.

Eſt tandem animadvertendum, quòd ille tenetur denunciare hæreticum, vel ſuſpectum de hæreſi, qui ſcit, vel habet notitiam illius. Hæc autem notitia debet eſſe perſonalis, ſcilicet de certa perſona, Farinac. *q.* 197. *n.* 51. ac de delicto ſpeciali; unde non ſufficit notitia generica. Et ideo ubi quis habet notitiam de auditu non tenetur denunciare, ſi non recordatur à quo audiverit, vel ubi is, à quo audivit, nihil certò ſciat, Carena *p.* 2. *tit.* 9. *n* 31. Vel ubi is, à quo audivit non eſt fide dignus, Carena ibidem, Sanctarellus *de hæreſ. cap.* 9. *n.* 16. Cordub. *lib.* 1. *q.* 44. *dub.* 2. Vel ſi audiverit à perſonis levibus, quia talis notitia non parit fidem, Navar. *in ſum. cap.* 25. *n.* 46. Portel. *loc. cit. n.* 22. Leand. *d. diſp.* 13. *q.* 57. ac Delben. *d. ſect.* 13. *n.* 46. Et licet Homobonus *in conſult. moral. to.* 1. *p.* 4. *reſp.* 51. velit, quòd qui audivit etiam à fide dignis non teneatur denunciare denunciantem, contrarium tamen aſſerunt Navar. *de hæreſ. conſ.* 3. *nu.* 1. Carena ubi ſupra, Rodriquez, Leſſius, Reginaldus, Genuenſis, Petrus, Navarra, Joannes de la Cruz, Pitigianus, quos ſequitur Delbene *d. ſect.* 13. *n.* 19. ac Leander *loc. cit.* Quia talis dicitur propriè habere notiam facti

Verùm in his ſemper diſtinguendum eſt inter hæreticum formalem, præcipuè ſi dogmatizet, & inter ſuſpectum de hæreſi, ac inter obligationem denunciandi, quæ eſt ex jure divino, & ex jure poſitivo. Nam poteſt contingere, quòd etiam, qui non habet certam notitiam de alicujus hæreſi, teneatur illum denunciare ex obligatione juris divini. At ex jure poſitivo non tenetur denunciare, niſi qui ſcit, & notitiam habet. Propriè autem ex auditu quis notitiam non habet, niſi qui audivit à fide dignis. Additque Bordonus *cap.* 23. *n.* 49. quòd qui audivit aliquem ſollicitaſſe pœnitentem, non tenetur denunciare, niſi id audiverit immediatè vel à ſollicitante, vel à ſollicitato. Id probat *ex l.* 2. §. *item Labeo ff. de aqu. plu. arc.* ubi dicitur, *quod audis, neſcire diceris.* Quod verum eſt de auditu mediato, ſive ab eo, qui non vidit, ſed audivit & ſic eſt auditus ex auditu, qui non tam facilè reddit fidem tutam, & prudentem, quia poteſt eſſe, quòd qui primò dixit, non fuerit fide dignus, vel ex joco id dixerit, vel quòd auditores mediati factum aliter narraverint, quàm audiverint, & ſic poteſt eſſe, quòd, licet qui narrat de auditu alieno, ſit fide dignus, non tamen poſſit credi, verum eſſe narratum, niſi conſtet, omnes, à quibus factum narratum fuit, eſſe fide dignos. Ideoque non ita facilè contingit, quòd qui neſcit aliquid, niſi ex auditu auditus, habeat propriè notitiam ejus, quod audivit. Eſt tamen advertendum, *in d. l.* 2. §. *Item Labeo*, non haberi verba ſuperiùs citata. Ex eo tamen, quòd obligatio denunciandi ſollicitantem non cadit, niſi in illum, qui habet notitiam ſollicitationis, cùm ex alia parte, ubi ſollicitatio ſit dubia, nemo habet notitiam illius; nam quod eſt incertum non poteſt certo cognoſci, aut prudenter credi. Et ideo, quòd non detur obligatio denun-

ciandi ſollicitantem dubium, ait Bordonus *d. cap.* 23. *n.* 101. Et quidem dicendum eſt, quòd ſaltem ſit neceſſaria opinio ſollicitationis, vel facti, inducentis ſuſpicionem hæreſis, per quam quis judicet determinatè ſic eſſe, licet adſit aliqualis ſuſpicio de oppoſito ad hoc, ut quis dicatur habere notitiam & teneatur ſollicitantem denunciare.

Advertit autem Carena *d. tr.* 9. *n.* 34. quòd, licet ſit vulgata regula, legem, fundatam in præſumptione, ea ceſſante, non obligare, attamen in his edictis S. Officii judicium diſcernendi circa ſuſpicionem de fide, quæ reſultat ex præſumptione edicti, non competit Confeſſariis, ſed Inquiſitoribus.

An autem non denuncians ſit de hæreſi ſuſpectus, ſi loquamur de non denunciante hæreticum, dicendum eſt, illum ſuſpectum eſſe, ac inter fautores hæreticorum recenſendum, ut per Repert. Inquiſ. *v. fautores*, Decian. *lib.* 5. *cap.* 51. *n.* 25. Pegnam *p.* 2. *com.* 78. *verſ. Poſtremò.* Farinac. *q.* 197. *n.* 38. Sanctarel. *de hæret. cap.* 9. *n.* 19. Carena *d. tr.* 9. *n.* 41. ubi quòd maximè id locum habet in Cruce ſignatis, qui ex officio, ac proprio juramento hæreticos denunciare tenentur. At cùm Alphonſ. à Caſtro *de juſt. hæret. punit.* exiſtimet hanc ſuſpicionem eſſe violentam, hoc eſſe nimis rigoroſum, animadvertit Pegna *d. p.* 2. *com* 81. *lit. D.* Id tamen admittit Carena *ibid. n.* 43. in caſu, quo inter hæreticum, & non denunciantem ſit nimia familiaritas, & amicitia. Sed hoc eſt etiam nimis durum. Imò non datur violenta hæreſis ſuſpicio, ex qua ſuſpectus damnandus ſit, ut hæreticus ad pœnam Ordinariam, niſi in caſibus à jure expreſſis, ut jam dictum. At neque hæc ſuſpicio eſt vehemens, ut cenſet Zechius *to.* 1. *tit. de fide cap.* 11. *n.* 5. niſi, ut advertit Pegna, nulla cauſa non revelandi, adeſſet, vel teſtis in judicio interrogatus ſcienter occulter veritatem.

Regulariter igitur hæc ſuſpicio eſt levis. Quia rarum eſt, quòd quis omittat denunciare hæreticum favore hæreſis, & non potiùs ex amicitia, vel ex alia cauſa, Carena *d. tit.* 9. *n.* 44. ex Duardo *lib.* 2. *in Bullam Cœnæ q.* 57. *concl.* 1. *n.* 17. Imò, qui omittit denunciationem ex metu cadente in conſtantem virum, non eſſe de fide ſuſpectum, inquiunt Farin. *q.* 198. *n.* 13. Sanctarel. *d. cap.* 9. *n.* 16. & Carena *n.* 45. *ubi* quòd non iccirco excuſantur conſanguinei & uxor, & c. à ſuſpicione de levi, niſi omittant denunciationem ex metu cadente in conſtantem virum, vel ex alia juſta cauſa excuſante à denunciatione, ut per Pegnam *d. com.* 81. *verſ. At non videtur*, Scace. *de judic lib.* 1. *cap.* 56. *n.* 4. Farinac *d. q.* 198. *n.* 13. Iſti igitur non denunciantes hæreticos, tanquam eorum fautores, torquentur & abjurant, ſicut alii fautores hæreticorum. Non denunciantes verò ſuſpectos de hæreſi, non ſunt de fide ſuſpecti; alioquin enim præſumptio oriretur ex præſumptione, ut per Carenam *d. tit.* 9. *n.* 46. Puniendi tamen ſunt pœnis ſtatutis in Edictis Inquiſitorum.

Confeſſarius verò, ſi in caſibus, in quibus pœnitens tenetur denunciare, doceat non eſſe obligationem denunciandi, quia lex non obligat, punitur ut hæreticus. Si verò mala fide doceat, quòd lex in hoc caſu non obliget, quia hic caſus non comprehendatur ſub lege, ſub qua verè comprehenditur, eſt de fide ſuſpectus; vel ſi recuſantem denunciare hæreticos abſolvat, eſt pariter de fide ſuſpectus vehementer, quia ſcilicet credit, legem non obligare, niſi minuatur ſuſpicio ex circumſtantiis, aut tollatur. Si verò abſolvat ob metum cadentem in virum conſtantem, ceſſat in illo hæreſis ſuſpicio, ut de omittente denunciationem dictum eſt. Si verò ſcienter & culpabiliter omittat monere pœnitentem de obligatione denunciandi, vel ſi abſolvat eum, qui ob denunciationem neglectam, eſt excommunicatus, puniendus eſt, ut decernitur in conſtitutione Gregorii XV. Et quoniam eſt de fide ſuſpectus, maximè ſi aliundè oriatur præſumptio, quòd id fecerit favore hæreſis.

Eſt quoque advertendum, quòd Confeſſarii non tenentur interrogare pœnitentes, an fuerint in confeſſione ſollicitati, neque Inquiſitores debent hæc præcipere Confeſſariis; Sed Confeſſorum officium eſt, ſi pœnitentes dicant, ſe fuiſſe ſollicitatos, illos monere de obligatione denunciandi. Si tamen Confeſſarii habeant notitiam ſollicitationis poterunt, ac debebunt pœnitentes de hoc interrogare, ut eorum ſaluti conſulant, & ne abſolvant non diſpoſitum.

Cœtera vide, quæ in hanc rem peculiari Conſultatione alibi tradidi, ubi etiam varia effata, & parerga, minimè vulgaria, & quæ in conſultatione denunciandi hæreticos, de hæreſi ſuſpectos, & alios ſuo loco dicta ſunt.

Consultatio CXVIII.

De Abuſu Sacramenti Matrimonii, ſive de Polygamia remiſſivè- An pertineat ad S. Officium privativè quòad forum laicum? Res judicatæ. Breve Clementis VIII. ad Proregem Neapolitanum. Et ad rem alia.

CUm hic abuſus etiam frequens ſit, ideo ils, quæ jam de hac re diximus *tom.* 1. & inferiùs *in conſult. de Abjurationibus*, hæc ſubdere non gravabor.

Unum uno, eodemque tempore virum duas, vel plures Uxores habere poſſe, aſſerunt Joſephus *antiquit. Judaic. lib* 17. *cap.* 1. Mos, ait, nobis eſt patrius, plures ſimul uxores habere.

Baſilidis, & Carpocratis ſectatores indifferentes coitus, & multas nuptias induxerunt, Irenæus *lib.* 1. *cap.* 32.

Judæorum Rabini quatuor vel quinque uxores quemque habere permittunt, Juſtinus *in dialogo cum Tryphone.*

Hermogenem Tertullianus arguit, quòd aſſiduè nuberet.

Valentinianus Imperator alteram duxit uxorem, priore ſuperſtite, nec repudiata, & quò levius poſſet videri facinus à ſe perpetratum, legem tulit, per quam cuivis duas ſimul uxores habere liceret. Socrates *lib.* 4. *cap.* 26.

Hugo Rex Italiæ præter conjugem ſuam, multas alebat concubinas, Luitprandus *lib.* 4. *cap.* 6.

Mahometus in Alcorano Azoura 8. duas, tres, aut quatuor quemlibet Uxores permittit, & aliam pro alia commutare.

Vitiza Rex Hiſpaniæ uxores multas, & plures concubinas domi habuit, ac Proceres Regni exemplum ſuum ut ſequerentur, hortatus eſt, nec non & plebi idem impunè licere voluit, Joannes Vaſæus *in chron. hiſpan. anno* 702.

Turcæ tot uxores ducunt, pelliceſque ex mancipiorum grege numero tot deligunt, quotquot quilibet alere poteſt, uxores virgines accipiunt, nemine prohibente, donec quinque ſibi copulaverint, Laonicus Chalcond. *de rebus Turcicis lib.* 3.

Martinus Lutherus *in explicat. Geneſeos*, quam edidit anno 1525. *ad cap.* 16. quærit, utrum Chriſtiano liceat exemplo Abrahæ plures ſimul uxores habere

habere, ac tandem reſpondet, id neque eſſe præceptum neque prohibitum, ſed liberum. Se quidem nolle hanc novam conſuetudinem introducere, ſed nec improbare poſſe, cum exempla Patrum adhuc ſint libera.

Et de vita conjugali: Si tu nolis, inquit, velit alia. Recuſat uxor, veniat ancilla. Dimiſſa Vaſthi, Eſtheram accipiat.

Et in propoſitionibus *de bigamia editis anno* 1528. *propoſit.* 62. *ac ſeqq*: ait, apud Ethnicos fortaſſe ſcandalum fore, ſi Chriſtianus plures uxores habeat, tamen inter Judæos non eſſe ſcandalum, & ideò non poſſe oſtendi id eſſe illicitum.

Et propoſit. 65. Nota ſunt, inquit, jura Moſaica de fratris defuncti uxore, & de filia corrupta invito Patre, quæ cogunt plurium eſſe uxorum virum. Quæ non magis ſunt abrogata, quàm reliqua omnia, id eſt libera, nec prohibita, nec præcepta.

Extant Lutheri, & Melanchtonis epiſtolæ & conſilia per litteras datas quibus apertè permittunt, faſque eſſe pronunciant, maritum unum duas legitimas uxores habere, Staphylus *in Apologia.*

Joannes Oldendorpius, permittente Luthero, priore conjuge adhuc ſuperſtite, alteram duxit uxorem, Lindanus *in dubitatio.*

Martinum Bucerum polygamiam ſuis commendaſſe Vintonienſis teſtatur.

David Georgius matrimonium ſuos diſcipulos contrahere vetuit. Non enim liberum eſſe unum uni uxori aſtringi, ſed alias plures habere ad augendam prolem, Bullingerus *lib.* 2. *cap.* 14.

Joannes Bocholdius Leidenſis polygamiam ex profeſſo probavit, & ipſe duodecim ſimul uxores habuit, Gaſpar Ulenbergius *cauſa* 9.

Hetzerus Anabaptiſta uno tempore tredecim ſimul uxores duxit, Feu. Ardentius *in lib.* 1. *Irenæi cap.* 32. & Caniſius *lib.* 2. *cap.* 12. *Marialis.*

Libertini matrimonia diſſolvunt quæ appellant carnalia, ubi uxor mariti ſui tædium ceperit, promiſcuos laudant concubitus, modo alter altera ſit contentus, id ſpirituale vocant matrimonium, Calvinus *de libertinis cap.* 20.

Bernardinus Ochinus *lib.* 2. *dialog.* 21 *pag.* 200. Paulus Epiſcopis, & Diaconis plures uxores interdicit, cæteris tacitè concedit.

Et pag. 204. Pauli mens eſt hæc, quòd Chriſtianis plures uxores habere liceat, ac Epiſcopis non niſi ſingulas, nè multitudo uxorum à populi ſalute provocanda avocaret. Dum enim de Epiſcopis nominatim dicit, ſe velle ut unam habeant, non plures, nè, ſi plures habent, nimium diſtrahantur mundanis negotiis, facilè plures concedit cæteris. Fuit quidem in novo fœdere Epiſcopis interdictum, ne plures uxores haberent, non quia plures habere nefas eſſet, ſed nè ab uxoribus diſtracti, corrumperentur. Quamquam illud credo, quemadmodum antiquitùs interdictum eſt, ne Reges haberent multos equos, hoc eſt multitudinem nimiam, videlicet nè equis confiſi, Dei confidentia exciderent (nam alioquin multos equos habere concedebatur) ita quoque interdictum illud alterum, non de pluribus Uxoribus, ſed immodica uxorum multitudine eſt intelligendum.

Negant tamen Sacræ Litteræ *Geneſis* 2. *verſ.* 24. Relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una.

Matthæi 19. 4. Non legiſtis, quia qui fecit hominem ab initio, maſculum & fœminam fecit eos? & dixit: Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. Itaque jam non ſunt duo, ſed una caro, Quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet. Dicunt illi. Quid ergo Moyſes mandavit dare libellum repudii, & dimittere? Ait illis. Quoniam Moyſes ob duritiem cordis veſtri permiſit vobis dimittere uxores veſtras, Ab initio autem non fuit ſic.

Matthæi 5. & 19. *Marci* 10. & *Lucæ* 16. Chriſtus declarat, eum, qui dimiſſa uxore, aliam duxerit, mœchari. Ex quibus teſtimoniis colligitur polygamiam jure Evangelico eſſe omnino illicitam. Nam ideo mœchari dicitur, qui dimiſſa priore aliam ducit, quia prior non poterat dimitti, & licet videatur dimiſſa coram hominibus, tamen adhuc verè eſt uxor illius, qui eam primò duxerat; Nam ſi per dimiſſionem deſiiſſet eſſe uxor, non mœcharetur illius vir, aliam ducens, quemadmodum non mœchatur, qui priore uxore mortua, aliam ducit. Quòd ſi mœchatur, qui aliam ducit, vivente priore, non licet igitur plures conjuges habere, niſi adulteria licita eſſe velimus. Et ſi non licet aliam ducere, dimiſſa priore, multò minùs, retenta priore. Nam, ſi non licet, priore dimiſſa, aliam ducere, quia prior adhuc eſt uxor, at multò magis eſt uxor, quæ non eſt dimiſſa. Quare, vivente priore uxore, ſive dimiſſâ, ſive retentâ, illicitum eſt ducere aliam.

Paulus, cum de matrimonio loquitur, ſemper loquitur de Uxore in numero ſingulari. 1. *Corinth.* 7. *v.* 2. propter fornicationem unus quiſque ſuam Uxorem habeat, & unaquæque ſuum virum. 27. alligatus es uxori? noli quærere ſolutionem.

Idem Apoſtolus apertiſſimè ſcribit, uxorem non poſſe vivente Marito alicui alteri nubere. Rom. 7. 3. vivente viro vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio Viro.

Et 1. *Cor.* 7. 10. Iis autem, qui matrimonio juncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, uxorem à viro non diſcedere. Quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari.

Et 39. Mulier alligata eſt legi quanto tempore vir ejus vivit. Quòd ſi dormierit vir ejus, libera eſt à lege, cui vult nubat.

Qui loci prohibent polygamiam ex parte fœminarum expreſſè, id eſt, prohibent, nè fœminæ ſæpiùs nubant, viventibus viris prioribus; ſed prohibent etiam conſequenter polygamiam virorum, id eſt, ne viri plures ſimul uxores ducant. Nam licet minùs repugnet rationi, ac naturæ, ut vir plures uxores, quàm uxor plures maritos habeat, utrumque tamen rationi repugnat.

Negant quoque Sancti Patres, quorum locos tantùm demonſtro, Juſtinus in orat. ad Antoninum, & in dialogo cum Tryphone, Irenæus *libr.* 1. *cap.* 32. Baſilius Magnus *epiſt.* 79. *ad Amphilochium*, Epiphanius *hæreſi* 80. Joannes Chryſoſtomus *homil* 56. *in Geneſim*, & *homil.* 63. *in cap.* 19. *Matthæi*, & *libro de virginit. cap.* 44. Autor operis imperfecti in Matthæum apud Chryſoſtomum *homil.* 1. & *homil.* 32. Cyrillus Alexandrinus *lib.* 11. *in Geneſim*, Theodoretus *quæſt.* 66. *in Geneſim*, & *quæſt.* 84. Baſilius Seleuciæ Epiſcopus *orat.* 3. *de Lazari reſuſcitatione*, Victor Antiochenus *ad cap.* 10. *Marci*; Olympiodorus *in Eccleſiaſtem Salomonis*, Procopius Gaſæus *in cap.* 29. *Geneſ.* Theophylactus *ad Matth. cap.* 19. & *ad Marci cap.* 10. Joannes Cantacuzenus *apologia* 4. Tertullianus *exhortat. ad Caſtitat. cap.* 5. Minutius Felix *in Octavio*, Lactantius *lib.* 6. *cap.* 23. & *in epitom. divinar. inſtit. cap.* 8. Ambroſius *lib.* 1. *de Abraham Patriarcha cap.* 7. Hieronymus *lib.* 1. *contra Jovinianum cap.* 8. & *lib.* 2. *cap.* 6. Auguſtinus *de doctrina Chriſtiana lib* 3. *cap.* 12. & *de bono Conjugali cap.* 7. & *de nuptiis*, & *concupiſcentia lib.* 1. *cap.* 9. & *contra Fauſtum lib.* 22. *cap.*

22. *cap.* 47. Eucherius Lugdunensis *de quæstionibus difficilioribus veteris, ac novi testamenti*, Prosper Aquitanus *in cap.* 13. *ad Hebræos, & de promissionibus, & præditionibus Dei p.* 1. *cap.* 25. Fulgentius *de fide ad Petrum cap.* 3. Hisidorus Hispalensis *de Officiis eccles. lib. secundo cap.* 19. Beda *in cap.* 19. *Matthæi*, Angelomus *in lib.* 2. *Reg. cap.* 11. Nicolaus primus *ad consulta Bulgarorum cap.* 51. Joannes Octavus *epist.* 198. Anselmus Cantuariensis *ad cap.* 19. *Matthæi*, Petrus Lombardus *lib.* 4. *dist.* 33. Innocentius Tertius *in cap. gaudemus, de divort.* Jacobus Vitriacus *dominica post Epiphaniam*, Gulielmus Alvernus *lib. de Sacram. matrim. cap.* 9. Vincentius Belvacensius *in speculo histor. lib.* 9. *cap.* 69. Bonaventura *in lib.* 4. *Sentent. dist.* 33. Durandus à S. Portiano *in lib.* 4. *sentent. dist.* 33. *q.* 1. Guido Rocherius *in Manipulo Curatorum p.* 2. *tr.* 7. *cap.* 1. Thomas Argentinensis *in lib. sentent. dist.* 33. *art.* 3. Joannes Gerson *in Dialogo de Cœlibatu Ecclesiasticorum*, Dionysius Carthusianus *ad cap.* 7. *prioris ad Corinth.* Pius secundus concilium Tridentinum *sess.* 24. *can.* 1.

Quare Uxorum pluralitas à prima matrimonii institutione, & à Christiani Sacramenti significatione alienа est, ut D. Matth. 19. ostendit ex eo, quòd Deus unum Virum, unamque Mulierem creaverit simulque conjunxerit, addens: *Erunt duo in carne una*, non tres, aut quatuor. Et dicendo: *Adhærebit uxori suæ*, repudium sustulit, ut Marci 10. clarè continetur. Legatur Augustinus *lib. de adulterin. conjug. cap.* 8. *lib. de bono conjugali cap.* 17. *& lib.* 3. *de doctrina Christiana cap.* 12. ubi demonstrat, omnem principatum natura sua diligere singularitatem, ideoque nunquam fuisse admissum, ut plures viros una mulier haberet, sed contrà, Vir plures Uxores, quia Vir caput est mulieris. Pugnare tamen Polygamiam cum domestica pace, sanctarum etiam mulierum exempla convincunt Saræ, & Agar, Liæ, & Rachelis, quarum rixas, æmulationes, & iras implacabiles, Scriptura proponit, Genes. 16. & 30. & 1. Reg. 1. Quare naturali juri polygamia repugnat. Hinc si infidelis polygamus ad Baptismum accedat, is poterit primâ uxore retenta, alias rejicere cogitur.

Quamvis autem Monogamia juri divino, & naturali, finique tam primario, quàm secundario sit accommodatissima, ideoque inter pios, usque ad diluvium polygamiam fuisse non legimus, sed introductam à Lamech, imitatore Cain homicidæ Genes. 4. attamen post diluvium inspiratione divina Patriarchis innotuit, Deum propter multiplicationem generis humani, tunc penè deleti, ad tempus dispensasse, ac permisisse polygamiam quam Christus, ad primam institutionem revocando matrimonium, prorsus sustulit, Augustinus *lib.* 22. *contra Faustum cap.* 47. *d. lib.* 3. *de doctr. Christ. cap.* 12. *& de bon. conjug. cap.* 18.

Ex quibus mirum, quòd nonnemo dicat, hoc crimen polygamiæ non pertinere ad forum Ecclesiasticum, & ad S. Officium Inquisitionis, cum sit contra Sacramentum matrimonii, quod esse non possit, nisi inter unum virum, & unam uxorem juxta legem naturalem, Divinam, Evangelicam, Canonicam, & Civilem. Ideoque pertinet ad forum Ecclesiasticum, ut conservetur veritas, & sacramentum matrimonii, & non permittatur adulterium, & status peccati, estque in illo puniendum, *caus.* 34. *q.* 1. *&* 2. *cap.* 1. 2. *&* 3. *de sponsal. cap. in præsentia de sponsal. & matrim. cap. Dominus, de divort. cap. Gaudemus cum aliis*; ac etiam in Tribunali S. Inquisitionis, cùm sint delinquentes in hisce casibus suspecti de hæresi, videanturque malè sentire de sacramento matrimonii, peccando contra illud, præsertim quòd liceat Christiano ducere simul, ac tenere duas, pluresque uxores.

Et hæc sententia inter Christianos Catholicos est vetusta, & communis ferè omnium, qui de hac re tractant, ut per Lapum *in cap. accusatus n.* 2. *de hæret. in* 6. quem referunt, ac sequuntur *ibi Gemin. §. sanè n.* 2. *Franch. in cap. ad abolendum n.* 1. *de hæret.* Jo: Lupus *in cap. per vestras §.* 18. *n.* 25. *de donat. inter vir. & uxor.* Rosella *in sum. v. hæreticus n.* 6. Gundisalvus de Villadiego S. Rotæ Auditor, *de hæret. cap.* 9. *n.* 5. Episcopus Squillacensis *de fide Cathol. cap.* 15. *n.* 2. Covar. *in* 4. *decret. p.* 2. *cap.* 7. *§.* 3. *n.* 6. Jacob. Septimacens. *in instit. Cathol. cap.* 40. *de matrim n.* 2. Menoch. *de arbitr. cent.* 5. *cas.* 420. *n.* 114. Arnald. Albertin. *de agnosc. assert. q.* 23. Alphonsus de Castro *de just. hæret. punit. lib.* 1. *cap.* 2. Bermundus *de public concub. v. monemus n.* 4. aliique innumeri, ac recentiores omnes. Atque ita servatum est, ac servatur generaliter in tota Italia, ac in tota Europa, & ubicumque sunt Inquisitores, quòd scilicet ob hujusmodi hæresis suspicionem, Sanctum Inquisitionis Officium procedat contra Polygamos. Præcipuè in Inquisitione Hispana, Lusitana, Sicula aliisque Regnis Catholicæ Majestati subjectis, & pro Regno Neapolitano extant res judicatæ, quarum tempora nunc signo. Anno 1591. anno 1608. die 21. Februarii, 8. Maii ejusdem anni, & die 8. Novembris 1607. & 27. Januarii 1614. & die 2. Octobris ejusdem anni, & 9. Octobris ejusdem etiam anni, & die 15. Februarii 1615. & die 26. ejusdem mensis, & anni, & die prima Octobris ejusdem anni, & die 16. Maii 1626. & 14. Julii ejusdem anni, & 26. Martii 1620. & 12 Novembris ejusdem anni. Et quòd spectet privativè ad S. Officium, judicatum 1601. & 13. Octobris, & die 13. Octobris 1604. & die 7. Decembris 1606. & 28. Decembris 1607. & die 1. Februarii ejusd. anni, & 19. Julii ejusdem quoque anni, & 24. Julii, & 20. Septembris, & 7. Novembris ejusdem similiter anni, 24. Octobris 1612. & die 22. Augusti 1613. & die 19. Junii 1614. & die 26. Augusti ejusdem anni, & 4. Aprilis 1618. & 18. Octobris, & 8. Novembris ejusdem pariter anni, & die 4. Julii 1619, & 29. Augusti, ejusdem anni, & 24. Januarii, & 7. Februarii 1622. die 7. Februarii, & 23. Augusti ejusdem anni: Ac ita, ut ab Anno 1625. usque ad hodiernam diem semper in supreme, & Universali Inquisitione fuit judicatum, & constanter executioni demandatum, quòd delictum Polygamiæ spectet ad Judices Ecclesiasticos privativè quoad Judices Sæculares. Imò sub die 20. Junii 1637. Urbanus VIII. edidit Constitutionem, qua decrevit, quòd ii, qui ementito nomine, vel cognomine, prima uxore vivente secundam ducunt, damnentur ad triremes in perpetuum, &, si fuerint inhabiles, fustigentur, & ad carceres perpetuos damnentur. Si verò pro qualitate, ac enormitate criminis, majores pœnas meruerint, etiam Curiæ sæculari, arbitrio Sanctæ Congregationis Cardinalium generalium Inquisitorum puniendi tradantur, & Paulus V. cogitavit edere constitutionem, ac in ipsa declarare, delictum Polygamiæ spectare ad S. Officium, de qua extat formula, ut eruitur ex binis decretis sub die 24. Maii, & sub 31. Junii 1607. extatque Breve Clementis VIII. directum Proregi Regni Neapolitani, qui tunc temporis erat Excellentissimus Joannes Pimentel, Comiti Beneventi quod est hujus tenoris.

Dilecte fili. Nobilis Vir, salutem. Perlatum est ad Nos non sine gravi animi nostri perturbatione, quòd cùm nuper dilectus filius Curtius Palumbus Vicarius Capitularis,

Capitularis, ſede Archiepiſcopali vacante Eccleſiæ Neapolitanæ, de mandato etiam S. Romanæ Univerſalis Inquiſitionis contra hæreticam pravitatem, ac noſtro, Cauſâ in tribunali curiæ Archiepiſcopalis cognitâ, quemdam Gabrielem Surianum, ob polygamiam Inquiſitum, ac proceſſatum, denique ſervatis ſervandis, prævia publica abjuratione de vehementi ad triremes per quinquennium damnaſſet, Joannes Franciſcus à Ponte, Marchio Morconi, Regens in eadem civitate Neapolitana exiſtens, dilectum filium Joannem Camillum Pretioſum Notarium Actuarium dicti Tribunalis, qui prius ab ipſo Joanne Franciſco Regente acceſſitus, & requiſitus, & proceſſum in cauſa dicti Gabrielis fabricatum ad ipſum Regentem deferre, reſponderat, ſe dictum proceſſum à Vicario Capitulari Eccleſiæ Neapolitanæ dictæ Curiæ Judice obtinere non potuiſſe, per ſatellites Curiæ Sæcularis ſubitò apprehendi, ac temerè, nulliter, & de facto ad triremes educi, ibique inter captivos, & remiges mancipari fecit, immunitatem officialium, & Miniſtrorum S. Inquiſitionis contrà hæreticam pravitatem violando, & pœnas in ſacris Canonibus, ac præſertim Conſtitutionis fœl. rec. Pii V. incipientis, ſi de protegendis; ac aliorum Romanorum Pontificum, prædeceſſorum noſtrorum Conſtitutionibus contentas adverſus eos qui hujuſmodi Officiales, & Miniſtros quovis modo moleſtant, ſeu perturbant, inflictas incurrendo, in maximum dicti Tribunalis S. Inquiſitionis, & authoritatis Eccleſiaſticæ ac noſtrum contemptum, in Dei offenſam & ſcandalum plurimorum. Nos itaque impium & temerarium hoc facinus, ut æquum eſt, improbantes, illudque celeri proviſione omninò revocandum eſſe cenſentes, Tibi, in virtute ſanctæ obedientiæ, ac ſub divini interminatione judicii, per præſentes diſtrictè præcipimus, & mandamus, ut præfatum Joannem Camillum ex dictis triremibus penitùs ſolutum ac liberum dimitti, & relaxari jubeas, & cum effectu facias. Etſi autem non dubitemus, quin tu huic noſtro mandato promptè obtemperaturus ſis, ſicut decet virum Catholicæ Religionis cultorem, ac noſtræ, & Apoſtolicæ Sedis obſequentiſſimum, ob rei tamen gravitatem facere non potuimus, quin te etiam ſeriò moneamus, ac præcipuè pro tribunalis S. Inquiſitionis autoritate, ac noſtra, quam te in iſto munere tueri maximè oportet, & pro ea, quam profiteris erga nos, & Apoſtolicam ſedem fide, ac reverentia, id ipſum ſtatim, ac omni prorſus mora, & dilatione poſtpoſita, facias, & exequaris, nè ſi tu, quod minimè vellemus, aliquo modo huic noſtro mandato parere diſtuleris, ipſi hac in re adhibitis juris, & facti remediis, gravius aliquid ſtatuere cogamur. Datum Romæ apud S. Marcum die 17. Septembris 1604.

Huic Brevi Excellentiſſimus Prorex ſummo zelo illicò paruit, juſſitque ſolutum ac liberum relaxari dictum miniſtrum S. Inquiſitionis, ut ex litteris Nuncii Apoſtolici die 20. ac 21 Septembris & 5. Octobris ejuſdem anni 1604. datis luculenter conſtat.

Demum per alias litteras in forma Brevis idem Clemens delegavit, & commiſit Ludovico Boido Alexandrino, ut contra dictum Joannem Franciſcum à Ponte, & alios culpabiles proceſſum conficeret, & ad Urbem tranſmitteret. Neque ob liberationem Polygami à Triremibus regiis Commiſſarius deſiſtere debet à fabricatione proceſſus, ſed abſque regio *Exequatur* proceſſum fabricare debet, ad Urbem tranſmittendum, & à S. Congregatione relaxandum monitorium ſubſcribendum à Cardinali generali Inquiſitore contra impedientes S. Officium ad perſonaliter coram eadem S. Congregatione comparendum ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, aliiſque arbitrio &c. ad valvas Eccleſiæ Cathedralis affigendum. Etenim excuſantur Officiales, ac Miniſtri etiam à laceratione Monitorii, quòd fuerit affixum abſque exequatur Regio. At novum planè, ac inſolens, & nunquam hactenus auditum, prætendi, etiam in cauſis, ac expeditionibus S. Officii Regium exequatur, de cujus origine, progreſſu, abuſu legas noſtram Conſultationem.

Neque idcircò impeditur, quin Judex Sæcularis procedat contra hujuſmodi delinquentes. Solumque excipitur, quando Inquiſitor prævenerit. Nam in hoc caſu, ac delicto procedit ſolùm ad pœnam à Sacris Canonibus ſtatutam, abſque eo, quòd Judex Sæcularis in re aliqua ſe immiſceat, & ita quando prævenit Ordinarius Eccleſiaſticus, qui debet communicare proceſſum cum Inquiſitore in cauſæ expeditione; ſed quando Judex ſæcularis procedens ſecundùm leges Civiles, *ut l. miles, §. mulier ff. de adult. L. neminem, de C. de inceſt. nup. L. eum qui duas, eod. de adult. L. 1. in fine, & L. quid ergo §. 1. & 2. ff. de his, qui not. infam. L. ea quæ eod. de donat. ante nupt. & in Auth. ut liceat Matri, & Aviæ, §. quia verò, Auth. hodie c. de repud. Auth. de triente, & ſemiſſ. §. conſideremus, ac inſtit. lib. 1. tit. de nup.* cum ſimilibus, & ex Athalarico apud Caſſiodorum *lib. 9. epiſt.* 18. prævenit, permittitur procedere contra hos delinquentes, & Inquiſitor in hoc caſu curat illos ſibi conſignari, ut eos expediat circa id, quòd ad fidem pertinet, eos interrogando, & examinando, quid ſentiant de ſacramento Matrimonii, & de Monogamia, vel polygamia ac circa fidem. Quòd ſi hæreticos repererit cogit abjurare, tanquam hæreticos formales. Si verò remanent dumtaxat ſuſpecti, coguntur abjurare de levi, vel de vehementi ſuſpicione hæreſis juxta quantitatem ſuſpicionis, & qualitatem facti cum pœnitentiis Canonicis, & ſalutaribus, & poſtea reſtituuntur Judici Sæculari, ut ſuo fungatur officio, eoſque puniat juxtà leges ſæculares. Idque præcipuè in Regno Neapolitano, in quo non eſt tribunal Inquiſitionis, pertinet ad Epiſcopum Ordinarium, qui eſt in hac pacifica & antiqua poſſeſſione has Cauſas cognoſcendi ſine aliqua contradictione in contrarium, quæ prævalere potuerit, cum negari nequeat, eum qui prætendit, eſſe licitum, ducere plures ſimul, vel eodem tempore uxores, errare circà fidem, & male ſentire de Sacramento matrimonii.

Neque verum eſt quòd iactitant Judices ſæculares in Regno Neapolitano in Cauſis mixti fori non eſſe locum prærentioni, ſed pertinere ad ſolos Judices ſæculares, & eſſe in hac poſſeſſione immemorabili ex privilegiis conceſſis à Romanis Pontificibus & à Sede Apoſtolica Regibus Neapolitanis in d. Regno, atque adeo crimen Polygamiæ, quod mixtum eſt, cum prohibeatur tum jure Canonico tùm Civili, aſſerentes, Judicem Eccleſiaſticum poſſe ſolùm ſe ingerere in cauſis polygamiæ, quando delinquentes tenent eſſe licitum, quòd eodem tempore poſſunt haberi plures Uxores, quo in caſu certum eſt, illos eſſe hæreticos formales. Nam de his conceſſionibus & privilegiis non liquet, & quatenus liqueret non ita ſunt ampla & copioſa, quemadmodum in animum ſibi inducunt, ac revocata ſunt, revocanturque in Bulla Cœnæ Domini quæ ſolemniter quotannis coram Oratoribus Regiis à Summo Pontifice publicatur. Quod quidem congruit cum ſancto zelo, ac rectæ intentionis Regis nomine, ac re Catholici, quòd in ſuis Regnis, imitando ſuos Progenitores æternæ, & glorioſæ memoriæ, profeſſus eſt, ac profitetur, S. Inquiſitionis Officium, quod aliud non reſpicit, niſi ſolam animarum ſalutem, ac veram, & ſolidam conſervationem Regnorum, retineri illæſum ab omni vi, ac offenſione, æſtimari, beneficiis affici, ac illi omnes obedientes præberi,

Et ſanè,

Et ſanè, omiſſo, quòd hæc Conſuetudo immemorabilis, ac privilegium procedendi privativè in cauſis mixti fori nequeat probari, neque oſtendi ab eiſdem ſæcularibus, reſpondetur crimen Polygamiæ non eſſe mixti fori. Nam Doctores citati tenent, Polygamos eſſe ſubjectos Juriſdictioni S. Inquiſitionis. Quia male videntur ſentire de Sacramento matrimonii, ideoque coguntur abjurare tanquam vehementer ſuſpecti, quamvis negent pravam intentionem, cum ex facto ipſo, id eſt, ex eo, quòd duxerint ſecundam Uxorem vivente prima, oritur vehemens hæreſis ſuſpicio, & propter hanc vehementem ſuſpicionem, damnantur ad triremes juxtà praxim antiquam, & conſuetudinem S. Inquiſitionis.

Adducunt etiam ipſi Judices Sæculares, à ſe punitos fuiſſe multos Polygamos. At reſponderur quòd, hoc admiſſo, ſine tamen veritatis præjudicio, S. Officium nullam de hoc habuiſſe cognitionem, & cum illam habuerit, curavit reos ſibi reſtitui, ut ex rebus judicaris ſuperiùs deductis.

Addunt, in Regno Neapolitano non extare, ut præmiſſum eſt, Tribunal Inquiſitionis, ac proindè in eo locum non habet Conſtitutio B. Pii V. *ſi de protegendis.* ſed falluntur. Nam licet in dicto regno non extent Inquiſitores delegati, extant tamen Ordinarii, qui de jure ſunt Epiſcopi, & conſtitutio comprehendit etiam illos, qui offendunt miniſtros Epiſcoporum, qui munus S. Officii in ſua diœceſi, aut provincia obeunt, pro ut legitur apertè in dicta Conſtitutione.

Contrà igitur Judices, ac miniſtros laicos, qui auſu temerario juriſdictionem Epiſcoporum in crimine Polygamiæ impediunt, prætendentes ad ſe pertinere privativè, quò ad dictos Epiſcopos, illius cognitionem, debent ipſi Epiſcopi pronunciare illos excommunicantes, & viriliter officio ſuo fungi, non obſtantibus regiis Hortatoriis, decernique debet à Sacra Congregatione Monitorium contra eos, tanquam impeditores S. Officii, ad perſonaliter comparendum, quòd affigi debet in loco eorum reſidentiæ, ac mittendum ejus exemplar Nuncio Apoſtolico Neapolitano, ac inſuper mandandum, ut procedatur ad ulteriora, & obſervetur terminì juxta formam Monitorii. Et durante contumacia, poterit, inſtante Promotore fiſcali, concludi in cauſa, ac proferri ſententiam declaratoriam in hunc tenorem, Per hanc noſtram declaratoriam ſententiam in cauſa coram nobis vertente inter N. N. Promotorem fiſcalem Officii S. Romanæ, & Univerſalis Inquiſitionis inquirentem, ſive promoventem ex una, & N. N. Officialem ſive Miniſtrum Curiæ ſæcularis reum nominatum, & citatum ad comparendum perſonaliter coram uobis in noſtra congregatione, ſive &c. R. P. N. N. Ordinis Prædicatorum Commiſſario noſtro, & ſe ſe expurgandum de, & ſuper nonnullis contra ipſum militantibus, & urgentibus, ac Officium S. Inquiſitionis concernentibus ſub pœnis, de quibus in noſtro Monitorio, partibus ex altera, pronunciamus, ſententiamus, & declaramus, dictum N. N. eb non paritionem dictarum litterarum monitorialium Contra eos ad inſtantiam prædicti Promotoris fiſcalis decretarum, & exequutarum incidiſſe, & incurriſſe in excommunicationem Majorem latæ ſententiæ, perpetuæ infamiæ, confiſcationis omnium, & ſingulorum bonorum ſuorum, mobilium, & immobilium, præſentium, & futurorum, & alias pœnas in eiſdem litteris monitorialibus contentas, litteraſque declaratorias de ſuper neceſſarias, & opportunas decernendas, relaxandas, & publicandas, mandatum executivum de ipſum ubicumque locorum repertus fuerit, capiendo, ſimiliter decernendum, & relaxandum fore & eſſe, pro ut hac præſente noſtra ſententia decernimus, relaxamus, & publicè mandamus omni meliori modo. Ita pronunciamus, & declaramus Nos infrascripti Generales Inquiſitores.

Mandari etiam poterit à Sanctiſſimo ut procedatur ad ulteriora, & ad publicationem interdicti, ac ſervari terminum, ac decerni litteras aggravatorias, eaſque publicari, & mandari, ut reſtituatur Polygamus, ac remittatur Epiſcopo ſuo, qui expeditâ cauſâ, illum remittat Officialibus regiis, dummodo prævenerint, & non aliter, nec alio modo, meliuſque eſt, ut reſcribatur ſimpliciter, ut reſtituant polygamum ſuo Epiſcopo ad effectum cognoſcendi cauſam, ſpectantem, ad S. Officium. Mandari item poterit Epiſcopo, ut conſignato ſibi polygamo, atque accepto, abſolvat præfatos Officiales, ſive Miniſtros ab excommunicatione publicè, ſi tamen petierint abſolutionem, quòd ſi dicti Officiales, & miniſtri, conſignantes Polygamum, proteſtentur, non prohibetur illis quin poſſint proteſtari, Epiſcopi tamen non conſentiant proteſtationibus. Reſtituitur nonnunquam Polygamus Nuncio Apoſtolico, qui neque ipſe conſentire debet proteſtationibus, mittiturque ad Uebem damnaturus ad triremes. Denique ſi dicti officiales, vel miniſtri petierint abſolutionem, poſſunt juſſu S. Congregationis publicè abſolvi præ foribus Eccleſiæ.

Abſolutio verò non ſolet concedi à Sanctiſſimo ſimpliciter, neque ad cautelam, neque cum reincidentia, ſed mandari contra impedientes ſervari terminos ad formam monitorii, & facta relatione contra ipſos fuiſſe ſervatos terminos ad docendum ſe paruiſſe litteris monitorialibus, Sanctiſſimus mandat procedi ad declaratoriam cum Clauſula, niſi infrà menſem paruerint, ac ſatisfecerint. Relatiſque citationibus, ac terminis ſervatis per Promotorem fiſcalem reproductis juribus, & facta inſtantia decernitur ipſos citari ad ſententiam. Et facta citatione, fertur ſententia, declarando ipſos incidiſſe in pœnas in monitorio contentas. Quòd ſi petierint abſolutionem à prætenſo incurſu cenſuarum, petitio eſt rejicienda, tanquam improba. Debent enim fateri delictum, ac petere abſolutionem ſimpliciter, aliàs procedendum ad ulteriora. Si verò coram Epiſcopo, vel Nuncio Apoſtolico perſonaliter comparuerint, & cum humilitate, ac ſimpliciter petierint abſolutionem, & cenſuris per ſe incurſis, abſolutio iis impartiri poterit in forma Eccleſiæ conſueta à Pontificali Romano præſcriptam, ac præſtito per eoſdem juramento, quòd id, aliave hujuſmodi, propter quod excommunicationem incurrerant, in poſterum non committent, nec cauſis, aut miniſtris S. Officii impedimentum aliquod præſtabunt, eiſque pœnitentiæ ſalutares ex arbitrio imponantur, & abſolutio poterit committi, ut detur illis domi ipſius Epiſcopi, vel Nuncii, convocatis Epiſcopis, qui Neapoli commorantur, Vicario generali, vel capitulari tribus Canonicis, nec non aliquibus ſuperioribus inſignium Religionum, præſente Notario, qui omnia in acta referat, & inſtrumentum Conficiat, cujus exemplar authenticum ad S. Officium Urbis tranſmittendum & aſſervandum in proceſſu. Videatur quòd dixi hac de re in noſtro Conſultatione 115. *tom.* 1. *editionis Venetæ.*

Effata, ſive parerga ſunt. Cauſæ polygamiæ pertinent ad S. Officium, ac proinde cognoſcuntur ab Inquiſitoribus. Ubi autem ij non ſunt, ab Ordinariis, qui in locis, in quibus Inquiſitores ſunt, tenentur proceſſum illis communicare.

Inquiſitores Luſitaniæ de hoc crimine cognoſcunt privativè, etiam quò ad Epiſcopos.

Quamvis prætendant Judices ſæculares, hujuſmodi cauſas eſſe mixti fori; attamen, licet per torturam

intentio

intentio purgetur, adhuc remanet abusus sacramenti, & sacrorum rituum Ecclesiæ, qui puniendus est à S. officio.

In ejus causis falsum deponentes, puniuntur in S. officio, etiamsi sint testes sponte comparentes.

In crimine Polygamiæ, si Curia sæcularis prævenerit, Inquisitor debet examinare Polygamum in iis, quæ pertinent ad fidem, ac super intentione, illumque cogere ad abjurandum de levi, vel de vehementi, juxta facti qualitatem, postea sinat, ut Curia sæcularis, quæ prævenit in carceratione, exequatur pœnam triremium.

Quando S. Officium prævenit in captura polygamorum, eos non consignat Curiæ sæculari, sed illos punit. Si verò prævenerit Curia sæcularis, mandat Inquisitor sibi illos consignari, ut interrogentur super intentione, illosque expediat prout juris, & postea restituit.

Causa polygamiæ pertinet ad S. Officium ob suspicionem hæresis ex facto ipso resultante.

Polygamus expeditur cum abjuratione de vehementi publica, vel privata, damnatur ad triremes, & ad resarciendum damna secundæ Uxori.

Si mortua prima uxore, voluerit cum secunda contrahere, indiget dispensatione Apostolica, quæ passim conceditur.

Qui tentat ducere secundam uxorem, abjurat de levi, & manet præ foribus Ecclesiæ. Aliquando etiam damnatur ad triremes.

Petenti licentiam conversandi cum secunda prætensa uxore, ob periculum vitæ, non est annuendum.

Qui abjurat de vehementi, ac deinde cohabitat cum secunda uxore, non obstante præcepto de non cohabitando, repetit abjurationem, & damnatur ad triremes.

Nullo modo permittere debet Inquisitor, ut cognoscatur nullitas primi matrimonii coram Ordinario, antequam declaretur nullum secundum, ab ipso Inquisitore, ad quem hujusmodi causarum cognitio pertinet. Quòd si in defensionibus polygamus probabit nullitatem primi matrimonii, evadet tantùm pœnam Ordinariam, non autem pœnam illi imponendam ratione temeritatis.

Cognitio causæ ob attentatam polygamiam, & homicidium commissum in personam primæ uxoris, ad effectum contrahendi cum secunda, quò ad homicidium pertinet ad Judicem sæcularem quòd verò ad polygamiam attentatam, ad Inquisitorem, qua finita, decernit de persona rei, ita ut non deveniat ad potestatem Curiæ sæcularis, cum non sit praxis tribunalis S. Officici remittere reum ad alios Judices, nisi ab eis fuerit receptus,

Cæterùm quò ad alia sacramenta legantur errores hæreticorum apud Jodocum Coccium, in suo Thesauro Catholico, ubi adversus illos sacræ litteræ ac Patres tùm Græci, tùm Latini. Nos tantùm hæc annotavimus.

Potest Episcopo concedi licentia ministrandi sacramentum Confirmationis absque mitra.

Oleum sanctum infirmorum permittitur deferri super triremibus, pro conferenda extrema unctione, dummodo decenter & cautè custodiatur.

Propositio, quòd sacramentum extremæ unctionis possit validè ministari oleo ab Episcopo non benedicto, existimatur temeraria, & errori proxima.

Oleum enim quod est materia sacramenti extremæ unctionis debet esse benedictum ex necessitate sacramenti, ita, ut, secluſa benedictione, non valeat sacramentum. Desumitur ex Concilio Tridentino in decreto Eugenii, ubi dicitur, quia tum sacramentum est extrema unctio, cujus materia est oleum olivæ per Episcopum benedictum & ex concilio Tridentino *sess.* 14. *cap.* 1. *de extrema unct. in fine*, ubi ait, intellexit enim Ecclesia, materiam esse oleum, ab Episcopo benedictum. Ratione autem probari non potest. Quia cum hoc dependeat è libera institutione Christi, non potest aliundè talis institutio ostendi, nisi quia sic Ecclesia intelligit, ut inquit Concilium Tridentinum.

Neque dicas ex his Conciliis convinci quidem, quòd requiratur benedictio, non autem quòd sit necessaria necessitate sacramenti.

At contrà, Concilia declarant dogmaticè, quænam sit materia sacramenti extremæ unctionis, & dicunt esse oleum benedictum, quod non esset verum nisi benedictio ingrederetur constitutionem materiæ, quia quod prædicatur in recto de subjecto, identificatur cum ipso, & si non identificatur, non potest prædicari. Et dum assignant pro materia oleum, non quomodocumque sed qualificatum per benedictionem, oportet quòd ista qualificatio pertineat ad rationem materiæ, alioquin assignarent aliquid pro materia, quod non pertineret ad materiam. Sic quia materia remota baptismi est aqua naturalis, absque eo quòd sit benedicta, quamvis ab Ecclesia soleat benedici; attamen quando Concilia assignant materiam, non dicunt esse aquam benedictam, sed aquam naturalem. Ita Concilium Florentinum in decreto pro Armenis §. *Primum omnium*, ibi materia hujus sacramenti est aqua vera, & naturalis, nec refert, frigida sit, an calida. Et Concilium Tridentinum *sect.* 7. *can.* 2. *de baptismo.* Ergo cum dicant materiam extremæ unctionis esse oleum benedictum, & non simpliciter oleum, oportet dicere, quòd oleum non benedictum non sit sufficiens materia, ita ut benedictio sit de necessitate materiæ.

Neque infertur, quòd sola aqua sit sufficiens materia pro baptismo ex eo solùm, quòd scriptura mentionem faciat solius aquæ, sed etiam quia ita fert traditio, quæ declarat scripturam. Traditio autem declarat scripturam, quòd oleum debeat esse benedictum, & ideo inferri non potest, quòd sufficiat oleum non benedictum.

Potest tamen hæc benedictio à summo Pontifice concedi simplici sacerdoti. Desumitur ex consuetudine Græcorum, apud quos, ut alibi annotavi, sacerdotes ministraturi sacramentum extremæ unctionis benedicunt oleum totiès quoriès est ministrandum, hic mos est vetustissimus, ut constat ex Euchologiis. Unde cum viguerit ante schisma, non est damnandus. Imò fuit approbatus à Clemente VIII. in instructione super ritibus Græcorum *tit. de Oleo Catechumenorum, & infirmorum* apud Arcudium *lib.* 5. *de sacram. cap.* 2. *vers. Postremò*, ubi hæc habet *non sunt cogendi presbyteri Græci olea sancta præter chrisma, ab Episcopis diœcesanis accipere, cùm hujusmodi olea ab eis in ipsa oleorum, & sacramentorum exhibitione, ex veteri ritu conficiantur, seu benedicantur.* Quando autem Concilium Tridentinum, ac Florentinum aiunt, oleum ab Episcopo benedictum esse materiam extremæ unctionis, intelligunt de Ministro Ordinario benedictionis, non autem de Ministro necessario pro validitate materiæ, & sacramenti. Et hæc explicatio necessaria est ad concordandam declarationem Clement. VIII. cum Conciliis, dum præcipit quòd Sacerdotes Græci finerentur uti suo ritu benedicendi oleum pro sacramento extremæ unctionis. Unde est explicatio autoritativa, quia nascitur ex facto, & declaratione Summi Pontificis.

Consultatio CXIX.

De Abusu Verborum Sacræ Scripturæ.

QUi ſacram Scripturam perperam, atque erroneè intelligit, ſive interpretatur aliter, quam ſpiritus ſancti ſenſus efflagitat, impropriè & largo modo, ſeu in lata ſignificatione, hæreticus dicitur 24. *quæſt.* 1. *can. hæreticus*, & tradit Eymeric. *in direct. p.* 2. *q.* 31. *n.* 4.

Atque hinc eſt, quòd S. Concilium Tridentinum ſeſſ. 4. decreto de editione, ac uſu ſacrorum librorum in fine, temeritatem illam reprimere volens, qua ad prophana quæque convertuntur, & torquentur verba, & ſententiæ ſacræ ſcripturæ, ad ſcurrilia ſcilicet, fabuloſa, vana, adulationes, detractiones, ſuperſtitiones impias, & diabolicas incantationes, divinationes, ſortes, libellos etiam famoſos, mandat, & præcipit ad tollendam hujuſmodi irreverentiam & contemptum, ne, de cætero, quiſquam quomodolibet verba ſcripturæ ſacræ ad hæc, & ſimilia audeat uſurpare, & omnes hujus generis homines, temeratores, & violatores verbi Dei, juris, & arbitrii pœnis per Epiſcopos coerceantur; quando ſcilicet in ſortilegiis verba ſacræ ſcripturæ, quæ uſurpantur, hæreſim non ſaperent, alioquin pœnâ hæreſis puniendi, *cap. accuſatus* §. *ſanè*, ibique Gloſſ. *de hæret. in* 6. Unde Inquiſitores procedere poſſunt contrà hujuſmodi reos, ut per Pegnam *in direct. p.* 3. *com.* 17. teſtaturque Locatus poſt ſuas quæſtiones, *Concl.* 1. quòd quidam Rocchus, Religioſus profeſſus, cum in turpi ludo hymno, *jam lucis orto ſydere*, immiſcuiſſet nonnulla verba impudica, & actus inhoneſtos addidiſſet, fuit fuſtigatus in palatio S. Officii, omnibus actibus legitimis, ac voce activa, & paſſiva per decennium privatus, ac per triennium ſexta feria jejunio afflictus. Quòd etiam refert Farinac. *de hæreſi quæſt.* 178. *num.* 52.

Non rarò etiam experti ſunt divinum judicium uſurpantes ſacræ ſcripturæ verba in prophanos ſenſus, ut refert Simanchas *de Cathol. inſtit. tit.* 59. *n.* 17. ut de Theodota poeta, qui cum in quadam tragædia vellet aliquid ex ſacris libris admiſcere, ei oculos glaucomate ſuffuſos caligaſſe, & cum erratum cognoviſſet, exorato Deo, redditam aciem. Similiter de Garzia Sancio Pacenſi, qui dum furori Poetico nimium indulgeret, ac ſacras Jobi lectiones profanis amoribus accommodare tentaret, juſtiſſimo Dei Judicio mente lapſus eſt. Scripturam quippè ſacram pervertere ad confirmandum errores, graviſſimum ſacrilegium eſt, illaque abuti ad res turpes, & obſcœnas graviſſimum peccatum, ut per Suarez *lib* 3. *de Sacrilegio cap.* 7. *numero* 1.

Iſti enim videntur quodammodo fidem facere impudentiſſimæ aſſertioni eorum, qui ſcripturam ſacram audent appellare naſum cereum, aut regulam plumbeam, in omnes partes flexibilem; imo ad res etiam prophanas ac impias probandas, flexibiliorem, & faciliorem, quam facile eſt ex pedibus, aut ſemipedibus, aut penthetrimeribus Virgilianis, epithalamia, ſeu quidvis aliud congerere, de quo Andrad. Canis. & Aſot. *in Enchir. de eccleſ.* Pamel. *ad Tertull. de præſcript. adverſus hæreſes.* Nam pleraque illa in Catholicos feralia hæreticorum dicta, & catholicorum quorumdam libelli famoſi etiam in ſummos viros Eccleſiaſticos, ſcripturæ dicta ſunt, ſed ira ſcripturæ, ut verba ſolùm compareant, res, ſententia, conſequentia, ſi animo ſedato expendas, abſit quàm longiſſimè. Quid verò eſt ſudare in re minimè ludicra, ſi hoc non eſt? Sint enim ſanè in aliis concinnandis centonibus à ſententia flexus iſti liberi. Habeant ſibi laudem ſuam Centones Homerici Pulcheriæ, Virgilio cento Probæ Falconiæ, hominum ingenioſorum luſus alii, Zonaras *tom.* 3. *in Theodoſio jun.* At ſacræ ſcripturæ verba palam obtorto quaſi collo trahere in alium, ac diverſum à vero ſenſu ſenſum, ac, ut ipſi aiunt, inſtar cerei naſi, ad probanda quælibet, etiam ſceleratiſſima, torquere, id verò nimis quàm impudens, ſceleſtum, impium, planèque hæreticis dignum eſt, qui, quod dicendum obiter, in ſuis libris nefariæ hujus impudentiæ ſpecimen exhibent egregium. Hi enim, hiſque ſimiles locos ſacræ ſcripturæ cum magna confidentia ad paradoxa quædam immania, & Principibus catholicis, totique Eccleſiæ Romanæ exitiabilia detorquent. Sed hæc hactenus.

Qui autem curat ſciaticam, vel potiùs eam curare prætendit verbis Sacræ Scriptura, poteſt dimitti prævia inſtructione, ac pœnitentiis ſalutaribus cum præcepto de abſtinendo ab hiſce, atque hujuſmodi aliis.

Consultatio CXX.

De ortilegiis, ac Sortilegis. Quotuplex ſit Sortilegium? Torreblancæ hallucinatio. Quænam dicantur ac ſint ſortilegia qualificata, quæ non qualificata, ſive quænam ſint hæreticalia, quænam ſimplicia?

SOrtilegia, & maleficia pro eodem quandoque accipiuntur. Nam ſortilegium dicitur ſuperſtitio quædam illuſoria, & maximè nociva, qua utitur homo dæmonis miniſterio, ut per D. Thomam 2. 2. *q.* 95. *art.* 3. ibique Cajet. Delatorre, Suarez & alii, & habetur *in can. quæ ſine ſalvatore* 26. *q.* 2. *ac l. nemo*, & *l. multi C. d. malef. & mathem.* Sortilegi autem dicuntur divinatores, & malefici, hoſtes humanæ ſaluris, *l. etſi excepta & l. fin. C. eod.* Grilland. *de ſortileg. cap.* 1. Farinac. *in pr. cr. q.* 28. *n.* 73. Bodinus *de dæmonom. lib.* 1. *cap.* 1. Scaccia *de judic. lib.* 1. *cap.* 12. Carena *p.* 2. *tit.* 12. Malleus, Remigius, Victoria, Nider, Nazarius, Sylveſter de ſtrigibus, aliique plures.

Sortilegium autem ſtrictè ſumptum à ſorte deſumitur, & accipitur pro arte divinandi, ut notavit Grilland. *loc. cit. cap.* 2. *n.* 1. & hoc modo ſumit textus hoc verbum *in can. ſortilegi ſunt* 26. *q.* 1. at generaliter ſumptum dicitur tam de divinatoriis, quàm etiam de ſuperſtitionibus ad maleficia, vel ad amorem. Unde ſub hoc nomine continentur Incantatores, Divinatores, ſtriges ſeu Lamiæ, Sortilegi, Idololatræ, Magi, Arioli, Aruſpices, aliique, de quibus Zanchinus *de hæret. cap.* 22. Delrius *Magic. lib.* 2. & 3. Remig. *de dæmonolog.*

Duplex eſt. Hæreticale, ac ſimplex. Hanc diſtinctionem tradunt Eymeric. *in direct. p.* 2. *q.* 42. ibique Pegna, Scaccia, Farinacius, Maſinus, Delrius, Paramus, Locatus, Simancha, Malleus, Delatorre, Navarrus, Clarus, Suarez, Royas, Caſtrius, Grillandus, Carena, qui omnes pro certo ſumunt, ſortilegia alia eſſe qualificata ſive hæreticalia, alia non qualificata, ſive non hæreticalia, ſed ſimplicia.

At Delrius, & Torreblanca *lib.* 3. *cap.* 8. tertium invehunt membrum ſortilegii, ſcilicet hæretici. Aiunt enim, hæreticale ſignificare tam quod ſapit hæreſim, quàm quòd hæreticum eſt. Sed hæreticum dicitur factum, quòd veritati catholicæ repugnat, non formaliter, ſed materialiter; quia eſt materia, circa quam intellectus

intellectus aberrans, versatur in hæretico errore. Ad factum autem sapiens hæresim sufficit, ut qui asseret fieri posse, quòd facit, ejus propositio sapiat hæresim. Verbi gratia. Si quis sacramentalia misceret usibus profanis circa pactum expressum, vel invocationem expressam dæmonis, factum ageret sapiens hæresim; quia, si diceret, hoc fieri oportere seu licere, hæc assertio saperet hæresim.

Hæc tamen distinctio rejicitur. Tum quia insolens ac nova est. Tum quia non necessaria, falsoque nititur fundamento, videlicet miscere sacramentalia usibus profanis circa pactum expressum, vel invocationem expressam dæmonis, facere factum, sapiens hæresim tantùm; quia, si diceret, hoc fieri oportere, seu licere, hæc assertio saperet hæresim. Nam est hæresis manifesta asserere licitum esse alium, quam Deum invocare, vel ejus Sanctos, ut ejus amicos, ac præcipuè hæreticum est invocare dæmonem, Dei hostiem, ut docet Pegna cum Eymerico *d. p.* 2. *q.* 42. Nec abuti sacramentalibus, ut aqua benedicta, in usibus, vanis vel superstitiosis præcisè est hæreticale, & qualificatum experimentum, ut pluries decisum in sacra Congregatione supremæ Inquisitionis. Nec ullo modo sortilegium potest esse qualificatum, aut hæreticale, quod non involvit propositionem hæreticam. Aliàs enim non posset reo indici abjuratio, quæ tantùm propter hæresim indicitur, quam implicat sortilegium qualificatum, non propter suspicionem propositionis suspectæ. Atque ita satis scitè Arauxo *p.* 1. *disp.* 2. *de actib. theolog. dub.* 7. inquiens, hæresim sapiunt in dicto, vel facto aliquæ superstitiones. Ex quibus colligitur probabiliter, intellectum eas operantis, versari in aliquo errore, vel sensu hæreticali, ut si quis rebaptizet aliquem scienter, sic & adorantes dæmones, illosque invocantes. Ideoque Moura *sect.* 3. *cap.* 1. *in fine*, jure succenset Farinac, ac Delrio, dicentibus, sortilegium posse esse hæreticale, & non sapere hæresim, rectèque addit cum Pegna & Suarez, factum hæreticum non facere utentem formaliter hæreticum, sed suspectum.

Quinimo difficultas est apud Doctores, an imponi debeat abjuratio proferenti propositiones erroneas, evidenter illatas ex una de fide, & altera nota lumine naturali, quæ propterea dicuntur de fide in secundo gradu, vel propositiones catholicæ aut theologicæ apud alios. Plerique negant; quia talis non est habendus, pro vero hæretico sed tantum pro hæretico præsumpto. Ita Cano *lib.* 12. *de loc. theol.* Bannes 2. 2. *q.* 1. Castropalaus, Sanchez, quos refert, ac sequitur Carena. Nam poterit fortasse quis credere quicquid per Ecclesiam revelatum est cum negatione alicujus propositionis theologicæ, vel de fide in secundo gradu, vel quia principio evidenti non assentiatur, vel quia credat, rectè non inferri ex principio de fide, & altero, naturali lumine evidenti. Haberetur tamen pro hæretico præsumpto ut ait idem Bannes, quem alii sequuntur, nominatim Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 3. *pun.* 2. Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 8. Carena *tit.* 1. §. 6. Diana *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 79. ubi alii. Quia nemo præsumitur negare principium evidens lumine naturæ, neque illationem rectam ex præmissis. Quare concludunt nonnulli, quòd si talis esset philosophus, & perseveraret, esset puniendus, tanquam hæreticus, negans principium à Deo revelatum. Videatur Pegna. Sed aliquando viri docti coacti sunt ad retractationem hujusmodi propositionum, illasque revocare, non autem abjurare dignis de causis.

Si autem emendetur codex Delrii, & pro *circa pactum* legendum *citra pactum*; tunc adhuc est, esse de fide, non licere miscere sacramentalia, sive divina usibus profanis, præcipuè ad pravum finem, ut abuti sacra scriptura, Pater noster, vel aqua benedicta ad captandum improbum amorem. Tunc enim reus prætensus posset rectè interrogari de credulitate, an crediderit, credatve, licitum esse abuti sacramentalibus aut rebus, verbisque divinis ad pravum finem, ut ad mœchandum, & sic est experimentum qualificatum.

Addendum etiam contra Delrium, Carenam, Pegnam. Delatorre, Farinacium, Scacciam, & Arauxo 2. *p.* 1. *dub.* 3. ac nonnullos alios, non esse sortilegium qualificatum, superstitiosè ac vanè, citra pactum cum dæmone expressum, uti aqua, vel cera benedicta, agno paschali benedicto, imo & Pater noster juxta praxim supremæ Inquisitionis, ac meritò quidem. Nam aliàs, qui deferret chartam, in qua esset exaratum Pater noster, vel Evangelium S. Joannis, vel aliud hujusmodi ac diceret, quòd certò non offenderetur ab inimicis. quod vanum, & superstitiosum est, ac subderet, quòd debeat recitari quotidie in aurora, vel in mutatione Lunæ, aut cum alia circumstantia vana, esset experimentum qualificatum, & talis debet abjurare de vehementi cum pœnis tali abjurationi annexis. Et tamen, nisi aliud addatur, hujusmodi rei expediuntur ferè omnes cum pœnitentiis salutaribus, sicut & committentes alias superstiones simplices.

Imò plures existimant, hæc non pertinere ad S. Officium. Quod etiam videtur colligi *ex cap. accusatus de hæret. in 6. ubi Glossa.* Verùm hodie in his etiam S. Officium procedit, cum in iis pactum supponatur implicitum cum dæmone, ut alibi diximus, & fuit decisum in Curia Archiepiscopali Neapolitana in causa cujusdam vetulæ octogenariæ, quæ hujusmodi simplicia sortilegia committebat ad sanandum infirmitates, teste Riccio *tom.* 2. *dec.* 144. Unde tales debere denunciari S. Officio, tradit Bonacina *de legib. disp.* 3. *quæst.* 5. *pun.* 4. *n.* 18. testaturque Carena, ita observari Cremonæ, Subdæ, & in aliis tribunalibus fidei. Nec hodie post Constitutionem Sixti V. adversus astrologiam judiciariam est ampliùs dubitandum, ut alibi probavimus. Unde, hac visa Constitutione, & quòd anno 1518. à supremo Tribunali fuerit iterum indicta ejus observatio singulis Inquisitoribus, Torreblanca revocavit sententiam, & affirmativæ adhæsit *in appendice ad cap.* 9. *lib.* 3. Quod etiam fecit Moura *sect.* 3. etsi tantùm dicat de sapientibus hæresim, licet non manifestè. Quod tamen ad eundem sensum alibi reduximus. In citato autem *cap. accusatus*, solùm decernitur, quòd in favorem fidei quædam divinationes non habent cultum dæmonum manifestum ex interpretatione Cajetani.

Hisque suffragatur D. Thomas *loc. cit. & quæst.* 92. *ar.* 2. *ad* 3. ubi ad ultimum genus superstitionis reducit superstitionem simplicem aliquarum observationum. Et *quæst.* 95. *ar.* 2. vanam vocat superstitionem inquisitionem futurorum, ex operatione dæmonum provenientem absque expressa dæmonum invocatione, sed solùm quia dæmones se ingerunt vanis inquisitionibus futurorum, ut mentes hominum implicent vanitate. Quod confirmat Cajetanus ibidem. Sic etiam probat Carena *ibidem n.* 5. Inquisitores esse Judices competentes in sortilegiis sanitatis, quæ ab Hispanis *Ensalmos* dicuntur. Quod est medicamentum infirmo adhibendum per psalmos, & orationes, de quo plura nos alibi.

Sortilegium autem qualificatum, aut hæreticale primùm verè dicetur apud omnes, nominatim Pegnam Delrium, Carenam, Delatorre, Farinacium, & Arauxum, atque alios, dum exempli gratia reiteratur baptismus, vel baptizantur imagines, vel magnes, vel cadaver hominis, vel brutum, vel quidvis aliud incapax sacramenti. Factum enim hoc reddit suspectum operantem, quòd credat licitum esse reiterare

baptiſmum, vel bruta baptizare, ut per Farinac. *de hæret. q.* 181. *n.* 23. *& ſeq.* Scacc. *de judic. lib.* 1 *cap.* 12. Pegn. *com.* 67. *verſ. poſtremò generaliter*, Leon. *in theſ. for. Eccleſ. cap.* 36. *n.* 10. Delrium *lib.* 5. *magic. ſect.* 15. *ac* Delatorre, & alios.

Secundò, hæreticale etiam ſortilegium eſt, quod fit cum invocatione, vel adoratione dæmonum, ſive latria, ſive dulia ſoli Deo, & Sánctis debita. Dicitur autem honorari dæmon dulia, ſi vocaretur ſanctus, vel Beatus, vel ei genuflecteretur, vel preces funderentur, luminaria accenderentur, thus, aliaque aromata offerrentur, immolaretur aliquod animal, vel ſanguis proprius, de quibus Eymeric. *p.* 2. *q.* 43. ibique Pegna, Scaccia ubi *ſupra*, Leon. *loc. cit.* & Carena *d. tit.* 12. *p.* 2. §. 4. Idem dicas de uſu ſpeculi ad præſciendum futura cum oblatione candelæ, quæ adorationem ſignificat. Item ſi miſceatur chryſma, aut aliquid aliorum Sacramentorum, eſt hæreticale, non quidem ſola aqua benedicta, quamvis ſit materia Sacramenti baptiſmi, niſi magus ea utatur ad pravum finem. Sic & abutens Scripturæ ſacra.

Tertiò eſt quoque ſortilegium hæreticale expoſcere à dæmone, quæ ſoli Deo ſunt propria, ut mortuorum reſurrectionem, cæci nati illuminationem, veram & propriam creationem, prædicere futura, quæ non cognoſcuntur in cauſis determinatis, ac præcipuè certò cognoſcere actus liberos voluntatis, ac id genus alia, ut per Pegnam cum Eymerico, Farinacium, Delatorre, & Carenam locis allegatis.

His adde Sanctorum imagines conculcare, Sacramentis abuti, cruces dejicere, & quæcunque ſortilegia patrata ab habentibus pactum cum dæmone expreſſum, etſi talia non eſſent ex parte operis; ut ſi à dæmone peteretur, ut revelaret quod quis furatus eſt, & quod ipſe probè novit, cui patent univerſa quæ ad naturalem ordinem ſpectant. Imò ſine expreſſo pacto ſi hæc, atque alia, quæ dæmon poteſt, petantur ab illo deprecativè, ut per Eymericum, & Pegnam ibidem, Zanardum *in ſum. tom.* 2 *cap.* 64. Genuenſem *in pr. cap.* 18. *num.* 11. & Carenam *loc. cit.* Secus ſi imperative licet hoc ex genere ſuo ſit lethale ut ex Caietano & aliis jam diximus, quia eſt contra fidelitatem Deo debitam, ut vero Domino, Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* 19. Bincfeldius *in com. l. eorum C. de malef. q.* 2. Graff. *tom.* 1. *deciſ. lib.* 2. *cap.* 5. *n.* 8. Farinac. qui alios conſtipat *d. q.* 181. *de hæreſi*, ac Delrius, aliique communiter, tametſi videatur contrarius Oldradus *conſ.* 2. Tiraquellus *de piis cauſ. n.* 3. Geminian. *conſ.* 54. Albertin. *in rubr. de hæret.* Clarus §. *hæreſis n.* 25. & Caietanus *in d. q.* 95. *ar.* 4. qui tamen concordantur cum primis à Delatorre *in d. q.* 95. *ar.* 4. *diſp.* 2. Et quidem Caietanus *loc. cit.* de inquiſitione per occurſum dæmonis per accidens, & tranſeunter ex D. Thoma loquutus eſt, non de invocatione, aut deprecatione, importante cultum materialiter tantùm, theologicè loquendo, ut ipſe Caietanus proteſtatur ad finem ejuſdem Commentarii.

Quare non eſt audiendus Torreblanca, qui plura adverſus hanc doctrinam inaniter fundit, præcipuè, quòd is, qui hæreticalia facta profitetur, ſed pravam intentionem negat, tanquam pertinacem negativum eſſe Curiæ ſeculari tradendum. Et quod peius eſt citat Turrecrematam, & alios, qui de hæretico impœnitente, & negativo loquuntur, vel, ut Eymericus, mox adducendus, ait, de renuente ſatisfacere, prout de jure. Conſtat enim in S. Tribunali plerumque factorum hæreticalium patratores rectè reſpondere de fide, hoc eſt, nunquam ſe credidiſſe, illa licere, neque idcirco traduntur brachio ſeculari, ſed, abjurata hæreſi de levi, vel de vehementi juxta qualitatem indiciorum, ac circumſtantiarum, condemnantur vel ad triremes, vel ad carceres per aliquot annos juxta graviratem delicti, conſideratis aliis circumſtantiis, præcipuè perſonæ delinquentis. Et quid eſt, quòd condemnetur ut relapſus, quem ne conſtat quidem fuiſſe ſimpliciter hæreticum, niſi profiteretur, & prædicaret, iſta eſſe licita, ſed ſolùm habentem præſumptiones juris, quæ ſanè probationes ſunt ad ſuſpicandum, non autem ad convincendum?

Nec alicujus momenti ſunt, quæ Torreblanca ſubdit, nempe fortiora ſunt facta ad demonſtrandum animum, quàm verba, *l. noſtra proviſione C. de teſtam. l.* 3. §. *falſus.* Nam ex factis & geſtis exterioribus animus, & voluntas intelligitur, *l. nutum ff. de leg.* 3. *& cap. vidua de reg. jur.* Rei namque qualitas intentionem agentis demonſtrat, *l. non codicillum C. de teſtam.* Quia qualis eſt actus, talis eſt judicandus animus, cùm plus ſit factis demonſtrare, quàm verbis enucleare, *l. reprehendenda C. de inſtit. & ſubſtit.*

Nam hæc valent ad declarandum crimina, quæ in facto conſiſtunt, non autem in verbis. Et ſanè qui occidit, ſuam intentionem magis oſtendit, quàm qui minatur occidere. Secus autem eſt de peccatis verborum, ac intentionis illa proferentis, qualis eſt blaſphemia, ac hæreſis. Quare ex factis tantùm præſumptio juris oritur. Si quidem talis præſumitur animus, qualia ſunt facta, *can. exiſtimant* 12. *q.* 3. *can. cavete* 22. *q.* 5. Cum enim factum eſt damnatum, & malum præſumitur mala intentione factum, *l. ſi non convicii C. de injur. & famos. libel. cap.* 1. *de præſumpt.* Panorm. *in cap. cum te n.* 29. *de re jud. & in cap. cum ad hæc n.* 1. *&* 3. *de appel.* facitque textus *in l. nam ludus, & in l. item Mela ad leg. Aquil.* At de primis verum eſt, majorem animi voluntatem, ac deliberationem declarare facta quàm verba, *cap. cum filii de hæret. cap. contra chriſtianos eod. tit. in* 6 *cap. dilecti de appel.* Hæreſis autem non in opere, ſed in mentis errore conſiſtit, *can. hæreſis, & can. hæreticus* 24. *q.* 3. D. Thomas 2. 2. *q.* 11. *ar.* 2. ubi Caietanus, Bannes, Aragonus, ac docent communiter Doctores. Fateor tamen, quòd Eccleſia non judicat de occultis, *cap. ſicut, cap. tua nos de ſimon.* Solus enim Deus cognitor eſt cordis, *can. nunc quidem de pœnit. diſt.* 1. ſed ex ſignis animum interpretatur, *can. qui viderit* 26. *quæſt.* 5. *cap. nuper de bigam. & l. dolum C. de dol.*

Proſequitur Torreblanca ibidem alia inconſultè aſſerere, ut, ſapere hæreſim dicitur, quando actus ex ſe divinitatem aliquam creaturæ tribuit, ut, qui dæmonem, tanquam Deum conſulit, vel ei exhibet cultum latriæ, eum tanquam Deum adorando; à dæmonibus petere edoceri de rebus, quæ ſunt Deo reſervatæ, invocare dæmonem ad faciendum, quod ipſe neque ſcire, neque facere poteſt, ut revelare futura, ſuſcitare mortuos. Hæc enim, inquit, ſapiunt hæreſim manifeſtam. Non autem, ſubjungit, invocare dæmones ad furta cognoſcendum, aut qui hoſtiam non conſecratam populo adorandam proponit, & ſuper hoſtiam conſecratam celebrat ad malum finem, & alia hujuſmodi.

At profecto hæc omnia inducunt ſuſpicionem hæreſis manifeſtæ, quòd ſcilicet licitum ſit prædicta exercere. Quòd eſt hæreticum. Suſpicio enim hæreſis conſideratur propriè reflectendo ſupra actum delinquentis. Unde interrogatio circa hujuſmodi ſortilegos ita fit ſemper. An credant, vel crediderint, licitum eſſe, *v. g.* iterari baptiſmum, abuti ad malum finem ſacra ſcriptura, invocare dæmonem, etiam in ordine ad ea, quæ non ſunt Dei propria, licet in hoc non terminetur hæreſis præfata ex parte objecti materialis. Propoſitio autem ſapiens hæreſim multùm diſtat ab hæreticali. Suſpicio autem hæreſis per abjurationem diluitur. Ideoque Eymericus *in direct. p.* 2. *q.* 43. enumeratis pluribus factis hæreticalibus, addit ex D. Thoma

Thoma *in 2. ſent. diſt. 7. art. fin.* in aliis operibus magicis complementum operis virtute dæmonis expectatur. In omnibus enim eſt apoſtaſia à fide propter pactum initum cum dæmone vel verbo tenus, ſi invocatio interſit, vel facto aliquo, etiamſi ſacrificia deſint.

Reſpondet primùm Torreblanca, D. Thomam agere de ſortilegiis tantùm hæreticalibus. Sed longè fallitur, neque hoc Eymericus, & Pegna ibidem tradunt *com.* 68. ut eis Torreblanca imponit, ſed hæreticale accipiunt generali modo, licet quandoque hæreſim importet objectivè, ac directè, & non ſolùm oblique.

Deinde reſpondet, apoſtaſiam quandoque dicere tranſgreſſionem præcepti tantùm, *cap. ſi quis venerit, cap. illud de major. & obed. Gloſ. in cap. 1. de apoſt.* At quicquid ſit de apoſtaſia variè accepta, id certum eſt, quòd in hoc caſu D. Thomas loquitur de apoſtaſia, ſaltem implicita, à fide. Nec requiritur operari contra latriam erga dæmonem ad hoc, ut factum ſit hæreticale, quemadmodum falſò exiſtimat Torreblanca, licet hoc majorem exprimat errorem.

Subditque, non eſſe hæreticalia per ſe Aſtrologiam, Phyſiognomiam, Chiromantiam, Augurium, ſortilegium, & ſimilia, improbans Eymericum *p. 2. q. 43.* dicentem; quidam ſunt ſortilegi, & divinatores meri, ut qui ex manus delineamentis divinant, & judicant de effectibus naturalibus, & conditionibus hominum. Nam, inquit Torreblanca, Chiromantia in multis caſibus naturalibus permiſſa eſt. Inſuper ait, non eſt hæreticale, dæmonem invocare, ut mulierem ad libidinem tentet, & in amorem alliciat, quia hoc non eſt hæreticum. Similiter ait, neque miſcere reliquias ſanctorum ad maleficia, quia non eſt contra latriam, ſed contra duliæ venerationem; nec Imagines B. Virginis vel aliorum ſanctorum in terram proſternere, calcare, & injuriis afficere.

Movetur, quia hæreſis tantùm eſt in intellectu cum pertinacia ex Turre cremata *in ſum. p. 2. lib. 4. cap. 1.* D. Antonino *p. 2. tit. 12. cap. 5.* Simancha *de cath. inſtit. cap. 31.* ac D. Auguſtino *1. de Trinit.* dicente: Errare potero, ſed hæreticus non ero. Sic enim excuſatur Marcellinus Papa, qui tempore Domitiani, & Maximiani à Paganis compulſus idolo thurificavit, ut habetur *in can. nunc autem d. 21.* & Oſius, Epiſcopus Cordubenſis Concilio Niceni Præſidens, à Pagano compulſus idolis genuflexit, mente tamen fideli, ut pluribus comprobat Bernardus Alderete *lib. 1. antiq. Hiſpan. cap. 4.* & D. Cyprianus fuit in errore de rebaptizatione materialiter tantùm, *can. ſi quis inquit 1. q. 1.* & D. Paulus doctrinam, D. Petri, Principis Apoſtolorum reprehendit, quia Petrus ſentiebat legalia non eſſe ſervanda; & Auguſtinus, ac Hieronymus paſſim ſibi contradicunt, ut habetur *in can. 1. diſt. 26.* ubi Gloſſa inquit: Male ſentiebat hic Hieronymus. Latè D. Auguſtinus *lib. de bono conjug. cap. 18.* Villadiego *de hæret. q. 7. numero 7.*

At in his quoque oſcitans aberrat Torreblanca. Non enim diſtinguit inter hominem hæreticum, & factum hæreticale. Primum dicit errorem intellectus, ac pertinaciam. Secundum verò inducit ſuſpicionem hæreſis, ut quòd prædicta operans, credat, illis uti licitum eſſe. Cyprianus ergo materialiter tantùm protulit hæreſim. Sic Auguſtinus & Hieronymus, ſi hæreſes protulerint, & apud aliquos Oſius, de quo Villega *in vita Salomonis*, & nos *alibi*, aliis credentibus in ſenectute animo hæreſi adhæſiſſe. Quod de Petro nullo modo eſt affirmandum, cum fuerit jam confirmatus in fide. Marcellinus verò factum hæreticale commiſit, unde publicè abjuravit, licet hæreticus non fuerit. Alibique probavimus Aſtrologiam, & Phyſiognomiam verè judiciatiam, quæ eſt ſtricto modo divinatio, inducere ſuſpicionem hæreſis. Et de hac loquitur Eymericus, ita declarante Pegna *ibidem ſchol. 49.* his verbis: Pars hæc Aſtrologiæ judiciariæ, quæ interrogatoria vocatur, cùm nulla nitatur ratione naturali, tota ſuperſtitioſa eſt, ac illicita, quæ tunc etiam ſapiet hæreſim, quando certò aliquid pronunciare audebit ex his, quæ naturaliter ſciri non poſſunt. Non ergo loquitur Eymericus de chiromantia phyſica, & naturali. Fateor tamen, non eſſe formaliter, & ex parte termini hæreticum, dæmonem invocare ad libidinem, Imagines B. Virginis, & alia, quæ memorat Torreblanca, ſcelere aliquo contaminare. Eſt verò hæreticum affirmare, quòd illa liceant, & hujus hæreſis ſuſpectus ſit, qui talia committit. Et de hoc formaliter interrogatur in proceſſu de factis hæreticalibus.

Consultatio CXXI.

Utrum ſapiat hæreſim manifeſtam invocatio dæmonis ad ea, quæ ipſe ſcire, vel facere poteſt? Ubi Torreblancæ, ac aliorum aberrationes. Ubi iterum de ſortilegiis hæreticalibus, & ſimplicibus.

Aſſerit Torreblanca *lib. 3. cap. 8.* non eſſe ſortilegium hæreticale invocare dæmonem, ut mulierem ad libidinem tentet, vel in amorem pelliciat. Quia non eſt hæreticum per ſe. Nam Dominus eum vocat tentatorem *Matth. 4.* Nec ſpernere Imagines B. Virginis, nec populo oſtendere ad adorandum hoſtiam non conſecratam & ſimilia, quæ non important hæreſim formaliter ex parte termini. Et ad id falſò citat D. Thomam.

Alii quærunt, an quoties conſtet de pacto dæmonis expreſſo, ſortilegium, ſapiat hæreſim manifeſtè, & ſic ſubjiciatur Inquiſitoribus, etiam ante Sixti V. Conſtitutionem adverſus Aſtrologos. Tunc enim propter *cap. accuſatur de hæret. in 6.* multorum opinio vigebat, quòd non ſubjicerentur Inquiſitorum judicio ſortilegia committentes, quæ non ſapiebant hæreſim manifeſtè, ut tenet Eymeric. *p. 2. q. 43.* afferens Archidiaconum, Joannem Anduam, & Jo. Monachum *in d. cap. accuſatus §. ſanè, & v. manifeſtè*, & tradunt Grillandus *de ſortil. q. 10. n. 7.* & Oldradus, aliique Juriſtæ. Movebantur, quia dæmon invocatur ſolùm ad ea, quæ eum ſcire, aut facere poſſe, fides non negat. Siquidem ipſemet concurſus, & amicitia cum dæmone, præciſa à negatione articuli fidei, licet ſit enorme ſcelus, nihil tamen, ut ſic, involvit, ex quo manifeſtus hæreſis ſapor juſtè percipi queat.

Referuntur etiam à Moura pro hac ſententia Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. cap. 19.* Sanchez *in decal. lib. 2. cap. 25.* Delrius *magic. lib. 5. ſect. 15.* licet videatur poſtea revocare ſententiam, Farinac. *quæſt. 181. n. 5. & 34. & 50. & 54. & ſeq. ac 72, & 81.* ubi in utramque partem videtur inclinare, tandem verò *n 85.* cum Simancha, & Menochio fatetur, dæmonis invocationem facere vehementer ſuſpectum, licet tradat, quòd ſuſpicio de pacto, etiam tacito cum dæmone, non ſit factum hæreticale, ſubdit Inquiſitoribus, & carceri.

Contrarium tenent, atque obſervant communiter Inquiſitores poſt Eymericum *in direct. ibid. §. 3.* ubi ejus Scholiaſtes *ſchol. 49.* declarat, quæ ſint ſortilegia, quæ ſapiunt hæreſim manifeſtè his verbis: *Omnia illa ſortilegia ſapiunt manifeſtam hæreſim, quæ cum aliquo dicto, vel nota, vel facto hæreticali: Hoc enim*

ſufficit, exerceatur, ut ſi quis in ſortilegio amatorio Deum abnegaret, & Eccleſiæ Sacramenta, vel in eodem ſortilegio admiſceret Eccleſiæ Sacramenta.

Illa itidem ſortilegia, divinationes, ſive maleficia ſapiunt hæreſim manifeſtè, ac reddunt operantem de hæreſi ſuſpectum, in quibus admiſcentur non modò Eccleſiæ Sacramenta, verùm etiam res, quas Theologi appellant, ſacramentales. Quod intellige juxta *jam dicta*. Ideo enim, ſubdit Pegna, hæc reddunt operantem ſuſpectum, quoniam, niſi crederet, talia ſacramenta, vel ſacramentalia habere virtutem ad maleficiorum operationem, non adhibuiſſet illa. Unde Inquiſitores curabunt hos diligenter de credulitate interrogare.

Poſtremò ait, generaliter omnia illa crimina ſapiunt hæreſim manifeſtè, quæ natura ſua præſeferunt aliquid, quod eſt hæreſis manifeſta, ut baptizare imagines præſefert, quòd illæ ſint capaces ſacramenti baptiſmatis, preces nefarias dæmonibus fundere, aut illis ſacrificare, idolis genua flectere, & ſimilia præſeferunt idololatriam, & manifeſtam hæreſim ſapiunt, quamvis nullum factum per ſe ſit hæreſis.

Tales enim, inquit Eymericus *loc. cit.* ut hæretici ſunt habendi. Quòd ſi voluerint pœnitere, & abjurare quæ ſapiunt hæreſim manifeſtè, & ſatisfactionem congruam exhibere, ſunt per Judices fidei ad miſericordiam admittendi; ſi verò pœnitere noluerint, ut hæretici impœnitentes tradendi ſunt Curiæ ſeculari, animadverſione debitâ puniendi juxta *cap. ad abolendam §. præſenti de hæret.* Non quia ſortilegi, vel divinatores meri ſint, ſed quia hæreticalia in his ſortilegiis, ac divinationibus committentes, dicuntur ſortilegi hæreticales.

Et *cap.* 44. idem Eymericus non ſolùm prima concluſione, ut hæreticos puniendos ſtatuit tribuentes honorem latriæ dæmonibus, ſed etiam ſi duliæ tantùm, vel hyperduliæ; imo etſi invocent abſque aliqua adoratione, adhuc, ut hæreticos judicio Eccleſiæ eſſe habendos, quod factum videlicet decernit, etiamſi petatur à dæmone, quod non excedit ejus facultatem; ſicut enim invocantes Mahumetum, ut prophetam, ſunt hæretici habendi, ita & multò magis invocantes dæmonem. Idque comprobatur ex D. Thoma *in 2. diſt. 7. art. ult.* his verbis alibi relatis. In omnibus namque eſt apoſtaſia à fide propter pactum initum cum dæmone, vel verbo tenus, ſi invocatio interſit, vel facto aliquo, etiamſi ſacrificia deſint. Non enim poteſt homo duobus dominis ſervire *Marc* 8.

Ideo Auguſtinus apud eundem Eymericum hos vocat infideles, ac ſuperſtitioſos, & Albertus Magnus *in eundem lib. ſecundo ſentent. eadem d. 7. ar. ult.* ait: Si autem invocatio non fit niſi opere ſimplici, tunc eſt apoſtaſia operis; quia illud opus expectatur à dæmone. Cùm autem expectatur aliquid à dæmone, vel aliquid accipere per ipſum, ſemper eſt fidei contumelia, & ideo apoſtaſia, ſaltem inducens fidei ſuſpicionem. Ac idem ſentiunt S. Bonaventura & Alenſis *in dictum ſententiarum locum*, Panorm. *in cap. 1. n. 4. de ſortileg.* Caſtrius *lib. 1. cap. 18. de juſt. hæret. pun.* Gloſſa communiter approbata *in d. cap. accuſatus de hæretic. in 6.* Simanch. *de cath. inſtit. tit. 26.* Royas, Squillacenſis, Carrerius, Carena, & Moura *de enſalm cap. 5. ſect. 3.* afferens Barbatiam, & Sylveſtrum *v. hæreſis 2. n. 5.* dicentem ita omnes ſentire, ac ita obſervari, ac Theologos alios, & Juriſtas, ac item Bullam Joannis XXII. in qua, poſtquam prædictos omnes invocatores, artemque magicam docentes, eaque utentes vocaverit ſolo nomine chriſtianos, quia, relicto primo veritatis lumine, fœdus ineunt cum morte, pactumque cum Inferno, ſubmittit excommunicationi ipſo facto, aliiſque pœnis quas, ait, de jure merentur hæretici per ſuos competentes Judices, præter bonorum confiſcationem duntaxat.

Nec refragatur Sanchez & Suarez apud Mouram *loc. cit.* dicentes hanc Bullam non eſſe ſufficienter promulgatam. Quia non reperitur in Bullario. Nam reperitur inter Extravagantes, extatque apud Doctores, & in Directorio Inquiſitorum, ac præſumitur promulgata, ideoque non poteſt dari excuſatio ex ignorantia. His accedit Bulla Julii II. & Adriani VI. relatæ à Pegna, in quibus licet agatur de aſſumentibus dæmonem in ſuum dominum cum erroribus contra fidem, videtur tamen etiam extendi ad quoſcumque incantatores, ac dæmonum invocatores, ac in illis decernitur, eos omnes ſubjacere juriſdictioni Inquiſitorum, ut de fide ſuſpectos. Et Pius IV. in Bulla, quæ incipit, *Nuntiatum eſt nobis*, ſimpliciter ſtatuit, hæreticum eſſe expectare reſponſa à dæmone. In Concilio item Carthaginenſi relato *in can. Epiſcopi 26. q. 5.* perſpicuè habetur dæmonum invocatores eſſe hæreticos. Nec diſſentiunt jura civilia, quæ omnes illos, ut hæreticos puniunt, & docent communiter etiam recentiores, nominatim Candidus, Trullench. Gherius, Diana, Duardus *in Bull. Cœnæ*, Perer. *apud Mouram loc. cit. cap. 3. ſect. 2. n. 6.* alios referens, Azor *p. 1. lib. 9. cap. 26. q. 4.* Delacruz, Fauſtus, Auguſtinus Anconitanus *de poteſt. Eccleſ. ar. 1. q. 48.* Malleus *p. 1. q. 14.* Nider *in comp. maleſic.* ubi alios item, ac Bullas Pontificias adducit, Conſtitutio Sixti V. in qua, ut hæretici damnantur includentes dæmonem in annulis, phialis, ac ſimilibus. Idemque affirmat de perquirentibus furta, & alia ſecreta in ſpeculis, quos omnes, ut vehementer de hæreſi ſuſpectos ſubjicit Inquiſitoribus, in qua indefinitè quidem ſubjiciuntur privativè quoad ſeculares, non autem quoad Epiſcopos omnia magica ſortilegia. Indefinita enim æquipollent univerſali, *extravag. Unam ſanctam de major. & obed.*

Neque adverſatur Cajetanus 2. 2. *q. 95. art. 4.* inquiens, recurſum ad dæmonem non ſapere hæreſim manifeſtè, quatenus poteſt ab invocante denudari ab idolatria, & hæreſi. Nam loquitur de intentione operantis. Poteſt enim eſſe, quòd non credat licitè hæc fieri, ideo non abjurat de formali tales operatores, ſed de vehementi, vel de levi, quia intentio operantis præſumitur talis, quale eſt opus, quòd operatur, *L. ſi non conviciis C. de injur.* ubi Gloſ. Quòd injurianti incumbit onus probandi, non habuiſſe intentionem injuriandi, *cap. 1. de præſumpt.* ibique Gloſſa, ubi quòd mittens lanceas, & ſagittas in mortem, & generaliter quodvis delictum in dubio præſumitur dolo factum, tum ex illo Chriſti, ab operibus eorum cognoſcetis eos, & ex illo Philoſophi, qualis quiſque eſt, talia dicit, & facit. Quemadmodum enim opera exprimunt mentem operantis, ita & ejus intentionem. Ideoque Cajetanus ibidem ſubdit. Hæc autem accipe dicta theologicè, quoniam non me impedio, an juris intentio ſit, quòd contra ſortilegos cum injuria ſacramentorum Inquiſitores procedant. Gaudeat unaquæque ſcientia ſuis terminis. Declarant verò ſe magis Cajetanus in *ſum. v. Incantatio*, & alibi.

Diſplicet tamen pro hac doctrina confirmanda ratio à Moura tradita. Quoniam, ait, omne delictum valde enorme, non invitans, voluntatem ex ſe ad ſui patrationem, vel ſaltem eam retrahens, præſumitur commiſſum ex errore intellectus. Diſplicet inquam. Nam ex proprio arbitrio movetur homo aliquando in odium Dei, quo non eſt aliud majus, retrahens voluntatem, cùm Deus ſuapte natura ſit ſummè amabilis, & tamen id non ſapit hæreſim. A dæmone autem trahitur homo commodo utilitatis, vel voluptatis.

Minuſque placet quod *cap. 3. ſect. 3.* tradit idem Moura,

Moura, nempe: Omne delictum valde enorme, per ſe loquendo, in qualibet materia reddere delinquentem ſuſpectum de hæreſi. Adducit Henriquez & Simancham, ut in eo, qui cum fœminis conſanguineis, affinibus, monialibus, aliiſque id genus facilè commiſcetur, & in eo, qui juramenta ſcelerata edit. Henriquez tradit exemplum in peccato nefando, Pegna in eo, qui abſque neceſſitate veſcitur carnibus ab Eccleſia vetitis, vel rarò divinis officiis intereſt, peculiariter Miſſæ, vel ſacramenta non recipit, vel non jejunat, cùm poſſit, ac tenetur, vel deierat frequenter. Nam beſtialitas non pertinet ad S. Officium, etiam in Hiſpania, teſte Moura, cùm tamen ſit enormior vitio nefando, etiam in genere luxuriæ, ut docet D. Thomas 2. 2. *q.* 154. *ar.* 12. *ad* 4. ubi ad hunc ſenſum cum Gloſſa exponit illud Geneſis 27. de Joſepho: Accuſavit fratres ſuos de crimine peſſimo. Quia ſcilicet cum pecoribus miſcebantur. Nec ſcelus nefandum reddit ſuſpectum de hæreſi. Unde illud perpetrantes non abjurant in Inquiſitione Hiſpana. Et quamvis antiqua diplomata pontificia loquantur tantùm de nefando crimine pro Hiſpania, ob propenſionem ad illud, poteſt tamen id à fortiori accipere interpretarionem pro crimine beſtialitatis. Certum autem eſt in S. Tribunali plures ſponte comparentes, ac ſe accuſantes de beſtialitate, expediuntur abſque abjuratione, & ad pares cum literis teſtimonialibus dimittuntur ob timorem, ne accuſentur, & puniantur ex ea ratione, quòd beſtialitas enormior eſt ſcelere nefando.

Ratio igitur vera eſt, quia non licet ad dæmonem recurrere, illumque invocare. Præſumitur enim ſic invocantes credere, id licitum eſſe. Facta ſiquidem hæc mentem manifeſtant facientis, quemadmodum dicta ex Ariſtotele *lib.* 1. *de interpret.* de quo Paramus *lib.* 3. *de orig. Inquiſ. q.* 9. Ac licet expreſſiùs illam ſignificent verba, quippe quæ ſunt ſigna formalia, & inſtituta per ſe tantùm ad ſignificandum, facta autem nequaquam; Hæc tamen poſſunt ad idem ſignificandum adhiberi, ac ita dicuntur ſigna inſtrumentalia. Imo poſſunt quandoque ex circumſtantiis expreſſè ſignificare mentem. Quo pacto intelligendus eſt Chryſoſtomus *in pſalm.* 13. per quem Simanch. *de cathol. inſtit. tit.* 30. quanto facta ſunt potentiora ad perſuadendum, tanto factis, quàm dictis Deum negare, gravius eſt. Ideoque ait Moura, factum impoſitum ad ſignificandum formaliter, ſignificat non ſolùm factum hæreticale, vel hæreticum, aut ſapiens hæreſim, ſed hæreſim ipſam, ſicut tranſitus vel reditus ad ritus Judaicos probatus convincit de credulitate hæretica *ex cap. contra Chriſtianos de hæret. in* 6. Sicque comprobatur, plus eſſe facto quàm verbo delinquere, *L. Paulus ff. rem ratam hab.*

Quomodo autem facta ſignificent mentem hæreſi corruptam difficilè explicatur. Ducens ſimul duas uxores, ſolicitans ad turpia in ſacra confeſſione ſunt quidem ſuſpecti, quòd credant, id licere. At cur non potiùs dicamus, hæc libidinem, non hæreſim præferre ad quam homo ſuapte natura trahitur, & eſt adeo proclivis?

Delrius *lib.* 5. *ſect.* 15. §. *axioma primum*, inquit, factum hæreticum, ſive hæreticale dici, quia qui teneret, poſſe fieri id, quod fit, eſſet hæreticus, v. g. rebaptizare puerum. At modus iſte dicendi non ſuſtinetur. Sic enim quodlibet peccatum eſſet hæreticum. Nam qui diceret fornicationem eſſe licitam, eſſet hæreticus.

Sotus *in tract. de hæreſ.* docet, illud peccatum eſſe hæreticale, vel hæreticum, quod aliqui hæretici laudarunt, vel non eſſe peccatum aſſeruerunt. Quod meritò reprobatur à Caſtrio, Paramo, & Moura. Quia rariſſimum eſt peccatum, quòd non habuerit aliquem patronum hæreticum.

Caſtrius ait, ſuſpectum reddere de hæreſi peccatum quod non movet voluntatem ob delectationem vel utilitatem, ſed indifferenter ſe habet, ut deferre galerum viridem potiùs, quàm luteum, ideo ad intellectus errorem recurrendum. Quòd approbat Moura. Sed rejicitur, nam apud ipſum Sodomia, apud omnes polygamia, & ſollicitatio ad turpia in ſacra Confeſſione reddunt operantem ſuſpectum, & tamen voluntas plerunque movetur ad hæc ſcelera ex concupiſcentiæ delectatione.

Ludovicus Correa *in manuſcripto apud Mouram* autumat, non reddere ſuſpectum duas ſimul accipere uxores, ac ſimilia ex libidine profecta, ſed divinationes, & maleficia. His enim, niſi quis crederet non uteretur remediis ad aſſequendum deſiderata ut inſinuat Caſtrius. Sed exploditur. Nam primum eſt contra Conſtitutiones Pontificias, præcipuè contra Conſtitutionem Gregorii XV. & contra praxim S. Officii, ac Doctores communiter. Et quoad ſecundum poſſet dici, agentem non uti illis, quia ſint licita, aut quia veneficia virtutem naturalem habeant ad effectus intentos, ſed quia ſciunt gaudere dæmones ſacrilegiis, eaque velut in pretium exigere ad obtinendum effectus deſideratos, ji, qui ad illos confugiunt, quia depauperati in auri fictione, vel ad aſſequendum amaſiam, vel favores Principum, & ſic vel ex commodo, vel ex concupiſcentia moventur. Sic etiam nonnulli celebrantes Miſſæ Sacrificium, ad ſacerdotium non promoti moventur ex neceſſitate victus, aliqui ex vanitate, & jactantia, & tamen traduntur ab Inquiſitoribus Curiæ ſeculari, præmiſſa abjuratione. Imo blaſphemans hæreticaliter ex vehementi paſſione, quaſi ab ea obcœcatus pro prima vice tantùm non judicatur ſuſpectus de hæreſi, cùm tamen blaſphemia opponatur veritati fidei. Nam eſt hæreticalis.

In his igitur attendendæ ſunt graſſantes hæreſes, damnum imminens fidei, & ſacramentis, aliæque circumſtantiæ, temporis, loci, ac perſonarum & periculorum, ex quibus Pontifices caſus aliquos deferunt ad S. Tribunal Inquiſitionis. Hinc quia Pius IV. cognovit quòd in Hiſpaniam, præſertim Hiſpalim multa mala invehebat abuſus Sacramenti Pœnitentiæ, decrevit, illum eſſe caſum S. Officii, & impoſuit graves pœnas abutentibus, quas confirmavit & auxit pro toto Orbe chriſtiano, etiam ad ultimum ſupplicium Gregorius XV. Ita etiam ſacerdos dum ſe parat ad celebrandum Miſſam, aut miniſtrandum ſacram Euchariſtiam. Ideo præſumitur, quòd ſicut tales non credunt in ſacramento pœnitentiæ, ita videtur oriri eadem ſuſpicio, contra abutentes ſacramento Euchariſtiæ. Unde ſi in hoc intercederet abuſus, ſine dubio eſſet caſus S. Officii à ſimili, ſive à pari, vel à minori ad majus, licet major commoditas ſit in abuſu ſacramenti pœnitentiæ, ideo remedium præſentaneum. Hinc etiam quia maximum damnum Eccleſiæ, ac proli Chriſtianæ affert polygamia, declararunt ſummi Pontifices illam in S. Officio puniendam, quamvis plerumque ex concupiſcentia committatur. Sic de comedentibus carnes diebus ab Eccleſia vetitis, etſi à gula ſæpius trahantur. De fornicatione autem non eſt ſtatutum, illam eſſe caſum S. Officii. Quoniam eſt valde commune hoc peccatum, & liquidò conſtat, non committi, niſi ex fragilitate, non autem ex hæreſi Lutherana. In Hiſpania verò crimen nefandum eſt cauſa mixti fori, pertinens etiam ad S. Officium. Semper verò abjuratio eſt contra hæreſis, ut patet ex ejus formula apud Maſinum *in ſuo Arſenali.* Et in memorato caſu faciliùs oritur ſuſpicio Idololatriæ, vel adorationis dæmonis. Ideo D. Thomas *ad cap.* 3. *Iſaiæ* concludit, ſemper eſſe peccatum inquirere à dæmone, & apoſtaſiam à

fide, ut inquit Augustinus. Et 2. 2. q. 95. ar. 2. in corp. & ad 2. docet, divinationem factam ope dæmonis spectare ad ejus cultum, quatenus aliquis utitur quodam pacto tacito vel expresso cum illo, & ad superstitionem pertinere, non solùm cùm sacrificium dæmonibus offertur per idololatriam, sed etiam cùm aliquis assumit auxilium dæmonum ad aliquid faciendum, vel cognoscendum. Quod tradit luculenter Augustinus relatus *in can. non observetis 26. q. 7.* & sequitur Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. cap. 8.* ubi diligenter more suo id his verbis expendit: *Quo pacto recurrere ad dæmonem pro bono aliquo impetrando, est casus protestativus, & recognitivus excellentiæ divinæ in dæmone.* Idque confirmat Academia Parisiensis, damnans ut errorem, hanc propositionem. Quòd inire pactum cum dæmonibus tacitum, vel expressum, non sit idololatria, vel species idololatriæ. Origenes apud Simancham *cit. tit. 21.* inquiens maleficia, auguria, divinationes, phylacteria, & incantationes esse diaboli seductiones, irrisiones, & idololatriæ fæces. Unde ipse Simanchas ex D. Thoma, & Caietano fatetur invocationem dæmonis spectare ad apostasiam, & infidelitatem, etiam ad revelandum furta, & similia, & ex Malleo *p. 1. q. 14.* qui ait, esse semper apostasiam operis, quia in omnibus est fidei contumelia, eo quòd expectatur à dæmone, quod à solo Deo est sperandum. Idipsum asserit Augustinus Anconitanus *loc cit.* id probans, quia est actus contra abrenunciationem Satanæ emissam in baptismo, & ex vi operis est desertio fidei in eo protestatæ. Comprobatque ex Damasceno, quoniam ejusdem est rem creare, & de illa providere. Quare eo ipso, quòd quis ad dæmonis providentiam recurrit, simul protestatur illius esse creatorem. Guilandus quoque, agens de præfatis observationibus, etsi alibi contrarium videatur sentire, attamen *lib. 2. de sortileg. q. 3. n. 17.* sic veritatem fatetur, ac profitetur: Dæmon, ait, adeo subtiliter operatur, ut etiam per sacerdotes in sacrificio Missæ extorqueat sibi cultum. Ad hoc enim cuncta dirigit versipellis, & cum vehementer præsumatur hoc non latere supplicantem, ac efficaciter desiderantem obtinere bona à dæmone, præsumitur etiam consentire. Id, quod annotavit *Repertorium Inquis. v. dæmon*, dum ait, quòd fœderatus cum dæmone facilè trahitur ad infidelitatem, ut ostendit Alensis apud Eymericum; reddens rationem, quia dæmon, caput superbiæ, summoperè ab omnibus adorari desiderat; unde vanitatibus avidissimè deditis taliter persuadet, & talibus modis eos allicit, ut sacrificium, vel reverentiam ei exhibeant. Et in summa, inquit, quòd dæmon non respondet, nisi super pacto, ut apertiùs exprimunt Castrius, Suarez, Petrius, Moura, Delatorre ac ipse Torreblanca, quibus addo Molinam *in manuscripto* apud Mouram, ubi agitur de apostasia à fide, quam lamiæ plerunque sub initio perfidè profitentur. *Idem*, inquit, *dico de quocumque alio, qui pactum haberet cum dæmone, eique se traderet. Tales enim cum minimum, valde suspecti sunt in fide, & regulariter solent à fide apostatare, & dæmonem in suum Dominum assumere, eique adorationem, & cultum tribuere, &c.* Igitur jure ac merito, ut vehementer suspecti de fide condemnantur, quamvis rectè respondeant de intentione interrogati in processu.

Ex quibus carè colligitur contra Torreblancam, & alios, sortilegia hæc esse qualificata, & hæresim sapientia manifestam. De quibus vide plura apud Mouram *sect. ult.* & nos *alibi.*

Consultatio CXXII.

An sit sortilegium qualificatum sive hæreticale, quod committitur cum ossibus mortuorum, acceptis ex aliquo cœmeterio?

Quid de sortilegio ad sanitatem cum hostia non consecrata? Præsertim celebrando Missas super illa, cui tamen non applicantur verba consecrationis à sacerdote; imo quandoque sacerdos nescit, an adsit talis hostia.

Quidve de sortilegio amatorio!

Quid de sortilegio, in quo sanctitas alicujus Sancti canonizati in dubium revocatur, ut si invocatur in sortilegio Sanctus aliquis sub conditione, si Sanctus es?

Et utrum sit sortilegium hæreticale uti nominibus, & characteribus, ac signis ignotis, præcipuè nominibus Angelorum, præter Michaelem, Gabrielem, & Raphaëlem?

Ad primum videtur affirmativè respondendum. Quia ossa illa sunt pars corporis humani, solenni ritu ab Ecclesia benedicti, dum Ecclesiasticæ sepulturæ traderetur. Et ita tenent aliqui viri pii.

At contrarium tenendum est, si præcisè casus iste consideretur. Non enim à sepultura solenni accipit cadaver humanum aliquam consecrationem. Imo & sacramentalium usus superstitiosus non qualificat sortilegium. Abuti enim superstitiosè capillis mulieris, non importat qualificationem, quamvis capilli sint pars corporis benedicti in baptismo, & in Confirmatione ab Episcopo, sacro chrismate inuncti. Unde tales abutentes aliqua parte corporis humani juxta superstitionem simplicem expediuntur.

Ad secundum. Affirmativè respondet Scaccia *de judic. lib. 1. cap. 12.* addens, se nescire, quomodo salvari possint à lapsu Oldradus, Farinacius, & Guilandus, qui contrarium tenuerunt. Nam sortilegus illa hostia utitur, quia fuerunt super ea celebratæ Missæ, & ideo intendit virtutem missarum miscere in sortilegio. Et licet hostia non sit consecrata, tamen adhibetur in sortilegio propter missas super illam celebratas. Ideo dicendum, sortilegum re sacra abuti. Nisi enim crederet Missas hostiæ virtutem addere, missas super ea recitari non curasset.

Hanc sententiam sequitur Carena *lib. 2. tit. 12. §. 8.* adducens pro se Zanardum, qui tamen alium casum affert, nempe hostiam non consecratam in aëra sursum cum spretu projicere ad solvendum maleficium, etsi super illa hostia non sint celebratæ Missæ.

Et profectò verum est, tale factum esse hæreticale, etiam in foro exteriori, si appareant signa manifesta quòd in contemptum Missæ, vel sacramenti Eucharistiæ id egerit. Contemnere enim sacramenta, est factum hæreticale, aliàs non judicabitur, ut hæreticale. Quare sacerdotes recentes, qui missarum cœremonias addiscunt, elevant hostiam absque periculo criminis, cùm nulla appareat, neque adsit circumstantia contemptus.

Oppositum tamen censent Doctores allegati à Scaccia & Locatus *in judic. Inquis. v. sacerdos n. 4.* ac Delrius *lib. 5. magic. sect. 15.* & Delatorre, addens, dummodo rectè sentiat sortilegus de præsentia Corporis Christi in sacramento, nec crediderit hostiam, Missas,

Miſſas, & ſacramentum altaris aliquam vim habere ad effectus magicos. Hæc ſententia, inquit, probabilis eſt, ſi de hac ejus intentione, & credulitate conſtet. Nam quandiu non conſtat, mihi quidem videtur de hæreſi maximè ſuſpectus. Et hæc pars eſt ſine dubio probabilior. Tum quia in hoc caſu intervenit abuſus alicujus ſacramenti, vel ſacramentalis ab Epiſcopo conſecrati, ut eſt oleum ſanctum chriſmatis, & illa hoſtia non conſecrata nihil habet ſanctitatis, etſi inſtituta ſit in ordine ad conſecrationem, ut ſit illius materia. Tum quia illa paſſim utuntur ad alios uſus, ut ad ſigillandum Epiſtolas. Tum quia panis triticeus eſt materia ſufficiens Euchariſtiæ. Tum quia abuti ſimpliciter aqua benedicta, quæ eſt materia ſacramenti baptiſmi, non eſt ſuperſtitio qualificata.

Id tamen certum, quòd ſi Miſſæ ordinarentur ad aliquod peccatum, ut ad ſortilegium amatorium, videtur abuſus Miſſarum, & ſic eſſet qualificatum, non autem propter hoſtiam non conſecratam. Nec debet conſtare de credulitate, & intentione recta alicujus operantis ad hoc, ut judicemus rectè de illo. Nam ſemper per ſe rectè ſuſpicari debemus de proximo, imò ut malè de eo ſuſpicemur, præſertim de hæreſi, magnæ res debent nos permovere. Nec credulitas, aut intentio operantis tollit, quin factum ſit hæreticale. Ut enim diximus, committens ſortilegium hæreticale, quamvis rectè ſuper intentione reſpondeat, abjurat tamen de vehementi.

Atque ex his reſpondetur iis, quæ tradit Scaccia. Loquitur enim de Miſſis ordinatis ad ſortilegium quí eſt abuſus Miſſæ. Non ergo propter hoſtiam non conſecratam. Zanardus verò arguit de hoſtia non conſecrata. Nam in quacumque hoſtia reperitur Crux Chriſti, quæ ubicunque & in quacunque materia reperiatur, ſemper eſt adoranda adoratione latriæ, ut docent Theologi *in* 3. *diſt.* 9. *&* *in* 3. *p. q.* 25. *art.* 4. & nos *alibi*. Et confirmat primò, quia ſæpe non rem, ſed ſignificatum inſpicimus. At quæcunque hoſtia, ſive conſecrata, ſive minimè, ſemper repræſentat ſacroſanctum miſſæ ſacrificium. Unde illam ſpernere, eſt communiter ſpernere ſacramentum altaris. Deinde quia, ſi ſortilegus non intellexiſſet derogare ſacramento altaris, cur potiùs hoſtiam, quàm rem aliam ſelegiſſet? Eoque magis, addit Carena quia Diabolus, primus inventor omnium ſortilegiorum, præſumitur id facere in odium & contemptum tam ſacramenti altaris, quam Sacrificii Miſſæ. Quibus ſubiungit Delatorre, Niſi crederent ex loco ſacro, ut alia conſideratione, res ſacras habere vim ad effectum magicum, ea hoſtia, vel illis rebus non uterentur.

Ex his reſpondetur ad primam confirmationem, quòd, conſiderata hoſtia, ut repræſentat Crucem Chriſti, ſi ſperneretur, eſſet factum hæreticale, ſicut & quælibet alia imago Chriſti in quacunque materia eſt adoranda, ſecus materialiter. Et ad ſecundam, ideo ſuperſtitio eſt ſimplex, quia hoſtia illa utitur potiùs, quàm alia re non qualificata, quia non eſt adhuc conſecrata. Si autem ſciretur fuiſſe tale ſortilegium inventum à dæmone, & ab eo edoctos magos cum aliquo pacto, jam ob hanc cauſam tantùm, ut opponit Delrius, eſſet hæreticale. Quòd autem ſubjungit Delatorre, probat duntaxat ſuperſtitioſum eſſe actum illum, non autem per ſe qualificatum, aut hæreticale.

Neque dicas, quòd forma ſacramenti Euchariſtiæ adhibita in ſortilegio ex communi ſententia reddit illud qualificatum. Idem igitur dicendum eſt de alia parte integrante ejuſdem ſacramenti, id eſt de hoſtia non conſecrata, quæ ita eſt materia ſacramenti, quòd moraliter pro Euchariſtia tantummodo eſt de ſe deſtinata, & non eſt ſicut aqua, & oleum reſpectu ſacramenti baptiſmi, & Confirmationis, quæ de ſe ſunt materiæ communes, tam ad ſacra quàm ad profana.

Nam reſpondetur, diverſam eſſe rationem de forma & materia ſacramentorum, ut patet inductivè. Forma enim determinativa eſt, & conſecrativa. Materia verò ante formam indifferens eſt, ut conſtat in pane, & aqua, & oleo, & hoſtia non conſecrata, deſerviente ad obſignandum litteras. Quòd non fit per accidens, ut credit Delrius, ſed per ſe moraliter, cum liberè poſſet quilibet illa uti ad alios effectus abſque ſcrupulo, etſi multæ hoſtiæ deſerviant ſacrificio Miſſæ.

Quare ita concludimus. Ex parte hoſtiæ non conſecratæ, ut ſic, & præciſè, non poteſt eſſe ſacrilegium qualificatum, ſed tantùm ſi ſit contemptus imaginis, vel Miſſæ abuſus. Et ex parte abuſus Miſſæ ſolùm eſt probabilis ſententia affirmativa, de qua nunc non quæritur, ſed de hoſtia non conſecrata. Unde Arauxo ſic ait: Etiam ſapit hæreſim, ſi res non ſacræ, quæ tamen ad ſacrum non deſtinantur, ut hoſtia non conſecrata, adhibeantur in loco ſacro putà in altari, quia ſi non crederent hi ſuperſtitioſi ex loco ſacro, vel alia ratione hujuſmodi res ſacras vim habere ad magicum effectum ex hoſtia, vel aliis, hujuſmodi rebus non uterentur. Hoc autem argumentum poteſt confici circa quamlibet ſuperſtitionem ſimpliciſſimam, ut in aurora dicere ter Pater noſter, vel in mutatione Lunæ. Si enim non crederent valere, non dicerent ſub illis circumſtantiis ſic applicantibus amuletum, vel ſcriptum cum Evangelio S. Joannis contra juſtam torturam, & ſimiles ſuperſtitiones ſimplices, de quibus vidi ego dubitare officiales aliquos an ad S. Officium ſpectent, contendentes proponere Qualificatoribus, an ad S. Officium ſpectarent, id eſt ſaperent hæreſim, antequam Inquiſitor cauſam aſſumeret. Modò eſt novus uſus, plura decreta, & Extravagans præfata Sixti V. Unde ceſſat omnis dubitatio. Hæc Arauxo.

Sed tantùm animo ſortilegus ordinat Miſſam, ad ſanitatem ſuperſtitioſe acquirendum, ſacerdote etiam neſciente ſubeſſe hoſtiam non conſecrandam. Unde qualificationem quæ in foro exteriori attenditur, aſſequi non poteſt.

Ad tertium. Si interveniat abuſus ſacramentorum, invocatio dæmonis per verba deprecativa, ut ex Oldrado tradit Eymericus, præter aliàs dicta, ſortilegium ſine dubio erit hæreticale. Item ſi ſortilegus crederet, maleficia, vel dæmonem poſſe cogere alicujus viri, vel mulieris voluntatem ad amorem, tunc eſſet hæreticus, & ſi hujus ſigna præ ſe ferret in ſortilegio, ipſum eſſet hæreticale, ut notant Pegna, & Grillandus *de ſortil. q.* 10. *n.* 14. Caſtrius *lib.* 1. *de juſt. hæret. punit. cap.* 15. Carena *loc. cit.* §. 7. aliique poſt Eymericum *in direct. p.* 2. *q.* 43.

Exceptis autem his caſibus, partem negativam tenent plures Doctores apud Pegnam, & Carenam ibidem. Quia per hæc ſortilegia poſtulatur à dæmone auxilium ad tentandum, quòd eſt ipſius proprium, cùm *Matth.* 4. tentator appelletur. Tentat autem ſuggerendo, & movendo modis aliàs declaratis. Ita Jo. And. *ad ſpeculator. tit. de ſortil. & in cap. accuſatus* §. *ſanè de hæret. in* 6. ibique Geminianus, Franchus, alii, & Carrer. *de hæret. n.* 23. alios referens. Sed inſiſtendum eſt alibi dictis de invocatione dæmonum.

Ad quartum. Difficultas eſt inter Theologos *in* 3. *diſt.* 25. *&* *in* 2. 2. *tr. de fide*, in quo gradu ſit hæc propoſitio; Summus Pontifex non poteſt errare in Canonizatione Sanctorum. Nam Suarez *de fide diſp.* 5. *ſect.* 8. *n.* 8. ait, hanc propoſitionem non eſſe de fide,

fide, ſed tantùm impiam, & temerariam. D. Thomas, Cajetanus *in tr. de Indulg. ad Julium III. cap.* 8. Cano *lib.* 5. *de loc. theolog. ad finem*, Grenados 2. 2. Arauxo, aliique plures tenent, piè tantùm credendum eſſe, Papam non errare in Canonizatione Sanctorum cùm ſit in materia facti, & teſtimoniis Sanctum aliquem declaret. Alii cenſent, id eſſe de fide in primo, vel ſecundò gradu, exiſtimantes materiam eſſe morum, vel doctrinæ. Ita Valentia 2. 2. *diſp.* 5. *pun.* 7. *q.* 6. Pitigianus *in* 3. *ſent. diſt.* 25. *q.* 2. *ar.* 5. & Caſtropal. *tom.* 1. *diſp.* 1. *pun.* 5. §. 4. qui alios adducunt, quibus & ego adſtipulor, de quo *alibi*.

Ex his igitur juxta tertiam ſententiam dicendum eſt, hujuſmodi ſortilegium eſſe formaliter hæreticale, & juxta primam, licet non ſit hæreticale, puniretur tamen ſortilegus ille ob conditionem impiam, & temeritatem maximam, eoque magis, ſi Sanctus fuiſſet jam communiter acceptus à tota Eccleſia. Ut enim ait Auguſtinus, inſolentiſſimæ inſaniæ eſt diſputare, an ſit faciendum, quod tota facit Eccleſia. De quo Bellarminus *tom* 1. *diſp.* 7. *lib.* 1. *cap.* 9. & Gravina.

Arauxus *diſp.* 2. *par.* 1. *dub. ult.* temerarium eſſe ait, negare B. Virginem cum corpore in cœlum aſſumptam. Quia contra communem conſenſum Patrum, ſed non ut fidei rem aſſerentium & totius Eccleſiæ externam proteſtationem; aſſeveratur ſine ullo rationabili fundamento. Quod non obſtat, ſubdit, quominus habeat aliam graviorem cenſuram annexam, erroris ſcilicet, aut errori proximam, quatenus ex illa ſequeretur, Eccleſiam Catholicam errare poſſe in feſtis Sanctorum, quæ ſolemni celebrat ritu, atque in eo, quod celebrandum omnibus ſuis fidelibus proponit, & in his, quæ in divino canit Officio. Quæ plenè omnia erronea ſunt.

Quod autem ibi ſubjungit, temerarium eſſe negare fidem hiſtoriis Sanctorum communiter receptis, maximè illis, quæ in divinis Officiis narrantur, intelligendum eſt juxta dicta ex Cano, ac Delatorre in controverſia de Traiano. Hiſtoriæ namque proponuntur in Breviario ex autoribus ibi nominatis ante lectiones, & ſæpius immutatæ fuerunt, ob ſubortas difficultates. Comprobatur autem quod ait Arauxus, de jis, quæ certò accipiuntur, & canuntur à tota Eccleſia, ut præfationes, & ſimilia.

Ad quintum. Intelligitur quæſtio, nullo alio intercedente pacto expreſſo cum dæmone, vel ſacramenti abuſu, & ita exiſtimantur ſortilegia, non autem hæreticalia. Sub illis namque figuris, & characteribus, quæ ex ſui natura nulla pollent virtute, ſuperſtitioſum aliquid repræſentatur. Unde ſunt à Deo prohibita Levit. 19. ac ita Pegna *in com.* 68. *p.* 2. Simanchas *de cath. inſtit.* 63. Farinac. *de delict. & pœn. q.* 20. *n.* 97. *& ſeq. ac de hæreſ. q.* 181. 30. alios citans, Azor *inſtit. moral. lib.* 19. *cap.* 26. *q.* 6. *pag.* 1. Torreblanca *de magica operat. lib.* 2. *cap.* 9. *n.* 26. Anania *de natur. dæmon. lib.* 2. Carena & alii.

Quoad nomina autem Angelorum plura diximus ſuo loco, ſuſpecta nimirum eſſe omnia nomina Angelorum præter recenſita in Concilio Romano ſub Zacharia Papa apud Baronium anno 745. *n.* 37. de quo, præter alios legas Arauxum *in tract. de Angelis*, & Cornelium à Lapide *in cap.* 1. *Apocal. verſ.* 4.

Hoc certum, nomina Gop, Giber, Gadebrùs notante Anania, eſſe nomina dæmonum. Idem dixerunt Patres in eodem Concilio de aliis nominibus, de quibus nos dicto loco. Quare ſortilegia cum prædictis nominibus erunt qualificata, ut pote cum expreſſa dæmonis invocatione.

CONSULTATIO CXXIII.

An Ordinarii, ac Inquiſitores in cauſis ſortilegiorum ſint Indices privativè quoad Laicos? Quomodo procedendum ſit contra divinatores, ſortilegos, ſtrigas, & maleficas? Ubi de hac re inſtructio pro Epiſcopis, & Inquiſitoribus.

AD primum. Plura diximus alibi, ſed quoniam res hæc eſt frequens, & gravis, ideo nonnulla ſunt vel repetenda, vel addenda.

Crimen hæreſis eſſe merè Eccleſiaſticum, & quidem privativè quod laicos, ipſa rei natura manifeſtat. Nam fides eſt virtus theologica, reſpiciens directè ac per ſe finem gratuitum ſupernaturalem, & quæ directè pertinet ad illud jus paſcendi oves Chriſti, quod Chriſtus dedit Petro Joan. 21. verbis illis. *Paſce oves meas.* Unde, quod laici non poſſint de hoc crimine cognoſcere, ſtatutum eſt *in cap. Ut Inquiſitionis de hæret. in* 6. ac docent Theologi, & Canoniſtæ communiter. Atque adeo etiam cognoſcere de crimine, quod hæreſim ſapit, pertinet ad Judicem Eccleſiaſticum, etiam privativè quoad laicos. Quod plenè certum eſt, ubi crimen ſapit hæreſim manifeſtè. Quòd autem Ordinarii, ac Inquiſitores poſſint cognoſcere de divinationibus, ac ſortilegiis, definitur *in cap. accuſatus, §. ſanè de hæret. in* 6. Et quòd hæc cognitio ſpectet ad Judicem Eccleſiaſticum privativè quoad laicum ex eo liquet, quoniam illius Judicis eſt cognoſcere de ſuſpicione delicti, ſive de delicto præſumpto, cujus eſt cognoſcere de vero delicto. Quid eſt enim cauſæ, cur Judex cognoſcat de delicto præſumpto, ſi reperiens ſuſpicionem, ac præſumptionem delicti eſſe veram, non poſſet delinquentem punire? Præterea ideo cognoſcitur de ſuſpicione, ſive præſumptione delicti, ut videatur ſi delictum eſt verum, ac ut delinquens ſaltem puniatur, tanquam ſuſpectus, vel præſumptus. Cùm igitur crimen hæreſis ſit crimen Eccleſiaſticum, ſequitur idem dicendum de omni delicto, quod ſapit hæreſim manifeſtè. Atque ita docent Char. *in §. hæreſis verſ. ſucceſſivè quæro*, Carena *p.* 2. *tr.* 12. *n.* 146. Diana *p.* 4. *tr.* 7. *reſol.* 10. eſtque ſecundùm mentem Doctorum, quos congerit Farinac. *q.* 181. *n.* 93.

Ideoque Carena *loc. cit.* ait, quòd ubi Judex Laicus in aliquo reo de alio delicto reperit ſortilegium aliquod taciturnitatis, ſive contra torturam, ſi illud eſt qualificatum, & hæreticale, ſive ſapiens manifeſtè hæreſim, Judex laicus non poteſt de illo cognoſcere. Et *n.* 148. addit, quòd etiam in dubio, an ſortilegium ſit qualificatum, ejus cognitio pertinet ad Inquiſitores, citans ad id Freitas, Dianam, Leonium, ac Regentem à Ponte. Et cùm *n.* 150. animadvertiſſet, ſortilegium taciturnitatis poſſe conſiderari, vel ut continet manifeſtam ſuſpicionem hæreſis, vel ut eſt impeditivum torturæ, & *n.* 152. cumque etiam *n.* 152. annotaſſet, aliquando etiam in S. Officio hujuſmodi diſtinctiones admitti, ut obſervat Genuenſis in *pr. cap.* 84. *n.* 13. ſubdit tamen, quòd ipſe non admitteret illam diſtinctionem, uti Judex. Et quidem non eſt admittenda. Nam, illa admiſſa, Judex Laicus facile de omni facto hæreticali cognoſceret. Quandoquidem Doctores abſolutè docent, quòd cognoſcere de ſortilegiis qualificaris pertinet ad Inquiſitores privativè quoad laicos. Sed præcipua ratio eſt, quia malus effectus, ſive delictum, ex hæreſi proveniens, aggravat delictum hæreſis, vel ſi hæreſim cauſat, eſt hæreticale, & ideo de tali delicto, quod eſt effectus hæreſis, vel hæreſim cauſat, non poteſt

poteſt cognoſcere, niſi Judex, ad quem pertinet de hæreſi judicare.

Poterit tamen in hoc Judex Laicus ex tali ſortilegio accipere judicium contra ſortilegum, de alio delicto inquiſitum, ac interrogare reum cur ſortilegas ſcripturas, vel aliud ſortilegium apud ſe retineat, & à quo illud habuit, & quibus tradidit? ad effectum cognoſcendi mandatarium, vel alios complices, & ad reddendum validius illud judicium, & aggravandi magis reum in delicto principali, ut per Carenam *ibidem n.* 154.

Difficultas igitur eſt, ubi ſortilegium non ſapit manifeſtè hæreſim, an cognoſcere de illo pertineat ad Ordinarios, & Inquiſitores privativè quoad laicos. Negare videtur Fermoſinus *in cap. ad abolendam q.* 2. *de hæret.* ubi citat inter alios Delrium, *lib.* 5. *ſect.* 2. Sanchez *in decal. lib.* 2. *cap.* 39. *n.* 92. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* 19. *n.* 11. & Farinac. *q.* 20. *à n.* 79. qui tamen id non dicunt, ſed ſolùm aſſerunt ex novo jure hoc judicium Inquiſitoribus competere. Id autem hodie ſpectare ad Inquiſitores, & regulam textus *in d. cap. Accuſatus de hæret. in* 6. eſſe per jus novum correctam, eſt ſanè indubitatum. Nam non modò id multis in caſibus fuit conceſſum, præſertim contra maleficia ab Innocentio VIII. in Conſtit. cujus initium, *ſummis*, data ſub anno 1484. à Leone X. in Conſtit. *Honeſtis* ſub anno 1521. contra maleficos, & ſortilegos, ab Adriano VI. in Conſtit. *Dudum* ſub anno 1523. & antea ab Alexandro IV. in Conſtit. *quod ſuper* 1258. quas refert Pegna poſt Directorium, ſed etiam à Sixto V. Conſtit. quæ incipit, *Cœli & Terræ*, quam confirmavit Urbanus VIII. in Conſtit. *Inſcrutabilis*, ex quibus habetur, poſſe Inquiſitores ubique terrarum cognoſcere de divinationibus omnibus, ac de ſortilegiis.

Idque convincit ratio. Nulla enim datur divinatio, vel ſortilegium non ſapiens hæreſim & non tribuens dæmoni cultum, aliquo modo divinum ex dæmonis immediata, vel mediata inſtitutione, pactioneque. Et licet hujuſmodi ſuſpicio, ac hæreſis ſapor non ſit manifeſtus ſed implicitus, & latens, non tamen ita latet, ut ex ratione apud doctos homines id non ſit, vel non debeat eſſe manifeſtum. Nam inſtitutio, ut, ad effectum intentum obtinendum, adhibeantur res, quæ naturaliter illum cauſare nequeant, non eſt à Deo. In his enim neque nomen ejus invocatur, neque ex fiducia divini auxilii expectatur effectus, imo in hiſce rebus vanis invocare Deum, eſt illum quodammodo tentare. Aliàs enim, ubi ex juſta cauſa Deus in hujuſmodi rebus invocatur, ut aliquando fit, ipſo mandante, vel inſpirante, a ſanctis viris, nullum adeſt ſortilegium, & Deus hujuſmodi ſortilegia, divinationes, vanaſque obſervationes prohibet. Eſt itaque manifeſtum inſtitutionem vanarum obſervationum, in quibus per res inefficaces, ac inutiles expectatur effectus, non eſſe à Deo. Eſt igitur à dæmone.

Deinde, cùm hujuſmodi res vanæ, ac inutiles in cauſando non poſſint adhiberi, ut cauſæ, & tamen non ſit veriſimile, quòd adhibeantur omnino inutiliter, conſequitur, quòd adhibeantur, ut ſigna à dæmone inſtituta, ut deducit D. Thomas 2. 2. *q.* 96. *ar.* 1. 2. & 3. Quænam autem erit illorum ſignificatio? Nequit excogitari, quòd ſit aliud, quàm aliquid pertinens ad dæmonis cultum. Nam, etiamſi dicatur, quòd hæc ſunt ſigna obtinendi effectum intentum, cum tamen ſigna, à dæmone, divinitatem & cultum divinum effectante, ſint inſtituta non poſſumus aliud ex hoc conjicere, niſi quòd illa ſint ſigna conſequendi effectum ex efficacitate invocationis dæmonis, ac per ejus auxilium, & quatenus dæmon ex affectata divinitate, ac divino cultu, hæc ſigna inſtituit, ut ſigna alicujus divini cultus, à ſe intenti, qui hæc ſigna inſtituit, ut homines, ſaltem implicitè, atque occultè ipſum, ut Deum æſtiment. Non poteſt ergo negari, quin per has vanas obſervationes exhibeatur dæmoni cultus, qui ſit præſumptivè divinus, atque adeo ſapiunt aliquo modo hæreſim, ac proinde ex ipſa rei natura crimen hoc eſt Eccleſiaſticum, ejuſque cognitio, ac punitio pertinet ad Judices Eccleſiaſticos, & ad Inquiſitores, quorum munus eſt cognoſcere de hæreſi, ac hæreſis ſuſpicione, unde meritò Pontifices conſtituerunt, quòd Inquiſitores de his inquirere, ac judicare poſſint.

Dubium tamen eſt, an hoc tempore hæc inquiſitio, & cognitio ſpectet ad Judices Eccleſiaſticos, ac præſertim ad Inquiſitores privativè quoad laicos? Hujuſmodi cognitionem eſſe mixti fori, & dari locum præventioni, exiſtimant Clarus *d.* §. *hæreſis*, Freitas *in addit. ad Acugnam q.* 5. *n.* 35. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* 19. *n.* 11. Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 38. *n.* 82. Souſa *lib.* 1. *aphor. cap.* 58. *n.* 4. ac Delbene *p.* 2. *dub.* 228. *ſect.* 2. *n.* 8. & *dub.* 229. *ſect.* 6. *n.* 5. Moventur, quòd in ſortilegiis ſimplicibus nulla ſit hæreſis ſuſpicio. Contra verò, quòd cognitio ſortilegiorum, etiam ſimplicium, ſive quæ non ſapiunt hæreſim manifeſtè, ſpectet ad Inquiſitores privativè ad laicos, tradunt Scaccia *de judic. lib.* 1. *cap.* 12. *n.* 53. Carena *p.* 2. *tit.* 12. *n.* 140. ubi ex Paponio *areſtor. Franc. lib.* 22. *tit.* 3. *areſt.* 2. refert, quòd judicatum fuit tres mulieres ſortilegas remittendas eſſe ad Epiſcopum Parmenſem. Et iterum *num.* 147. refert ex mandato S. Congregationis Romanæ ac univerſalis Inquiſitionis quemdam Prætorem, eo quòd quaſdam ſortilegas, quæ ſortilegia non qualificatà commiſerant, carcerari fecerat, fuiſſe, quia ſponte in S. Officio comparuerat, benignè receptum, abſolutum tamen ab excommunicatione lata contra turbantes juriſdictionem S. Officii.

Hæc ſententia, tanquam certa, tenenda eſt. Fundantur enim Doctores prioris opinionis in eo, quòd hujuſmodi ſortilegia non qualificata nullo modo ſapiant hæreſim, & ſic aiunt, quòd quando nulla eſt hæreſis ſuſpicio in ſortilegiis, eorum cognitio eſt mixti fori. Sentiunt ergo, quòd ubi adſit ſuſpicio hæreſis, cognitio ſortilegiorum pertinet ad Inquiſitores privativè ad laicos. At non dari ſortilegium, quòd non ſapiat hæreſim, probatum eſt. Ex hoc igitur confirmatur hæc ſententia. Nam ubi Inquiſitoribus datur juriſdictio ratione hæreſis, vel ejus ſuſpicionis, juriſdictio non poteſt intelligi, niſi data privativè quoad laicos. Quia delictum ſapiens hæreſim per ſe eſt Eccleſiaſticum privativè quoad laicos. Et ita hoc delictum quo majus eſt ex ſpecie ſua, eo magis aggravat hæreſim, redditque illam peiorem. Unde ejus cognititio intrinſecè pertinet ad judicium contra hæreſim. Cognitio autem omnium ſortilegiorum eſt commiſſa Inquiſitoribus ratione hæreſis, aut ejus ſuſpicionis à Sixto V. *in cit. Conſtit.* verbis illis: *aliiſque ſortilegiis, ac ſuperſtitionibus non ſine dæmonum ſaltem occulta ſocietate, aut tacita pactione operam dare.* Et infra: *Quòd dæmonum præſtigiis, ac dolis, tum qui divinant, tum qui divinationem expetunt illuſi, ac deluſi miſerrimè reperiuntur.* Ex quibus conſtat, Sixtum reſpexiſſe etiam ad ſortilegia, quæ tacitam, & occultam dæmonis invocationem, & amicitiam continent, quoniam hæc tacita invocatio, vel amicitia cum dæmone, fidei hoſte, ac divinum cultum affectante, ſit fidei contraria, & ſuſpicionem aliquam contra fidem contineat.

Neque dicas, quòd ex communi Doctorum opinione juriſdictio de novo alteri conceſſa, intelligitur data cumulativè, non privativè quoad alios, qui antea illam

tea illam habeant. Cùm igitur laici haberent jurisdictionem, ut possent cognoscere de sortilegiis non qualificatis, quòd de jure cognoscere non poterant Inquisitores, dicendum est, quòd jurisdictio de jure novo illis concessa, intelligi debeat cumulativè, ut notatur *in L. 1. C. de offic. Præt.* & tradunt Menoch. *de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 38.* & Carena *d. tit. 12. num. 141.*

Nam respondetur, conclusionem illam non comprobari ubi nova concessio jurisdictionis evertit fundamentum jurisdictionis, quæ alteri competebat. Jurisdictio autem cognoscendi de sortilegiis non qualificatis poterat competere laicis ex suppositione, quòd illa nullo modo saperent hæresim, & sic non essent crimina merè Ecclesiastica. Sed cùm modò summi Pontifices sentiant, quòd in omni sortilegio, saltem tacitè, ac implicitè, invocetur dæmon, qui saltem tacitè coli ab hominibus affectat, ideo cum sortilegia, etiam non qualificata sapiant hæresim, quamvis non omnino manifestè, cessat in hoc laicorum jurisdictio.

Præterea, quisnam laicis concessit jurisdictionem cognoscendi de sortilegiis? Nonne illam habuerunt, atque habent è jure Canonico? Neque *in d. cap. accusatus de hæret. in 6.* dicitur, quòd Inquisitores hujusmodi sortilegiorum cognitionem relinquant laicis, sed iis, quibus de jure id competit. Supposito autem, quòd sortilegia omnia quodammodo sapiant hæresim, jam sortilegia omnia crimen hæresis involverent, ideoque non potuit jus civile tribuere laicis jurisdictionem cognoscendi de hoc crimine, merè Ecclesiastico. Itaque dum Pontifices voluerunt, Inquisitores cognoscere de hujusmodi sortilegiis, tanquam ea quæ suspicionem aliquam, & saporem hæresis continent, declararunt, hoc crimen esse merè Ecclesiasticum, & jurisdictionem cognoscendi de illo pertinere ad Judices Ecclesiasticos, à jure ad id deputatos privativè quoad laicos.

At nunquid Inquisitor possit contra sortilegos non modò inquirere, sed etiam causam terminare per sententiam sine Episcopo, vel Episcopus sine Inquisitore, non obstante *cap. per hoc de hæret. in* in 6. de quo nos alibi? Carena ad utrunque affirmativè respondet *p. 2. d. tit. 12.* & signatè *n. 170.* ex Constitutione Alex. VI. *Cum acceperimus*, relata à Pegna, dicit, quòd in causis lamiarum soli sine interventu Episcoporum possunt processus formare, illas damnare, & causas hujusmodi terminare. Quod & voluit Pegna *in addit. ad Lucernam Inquisit. tr. de strigis, vers. quòd si quæras*, ubi quòd tutius est, quòd ipsi in hoc crimine procedant sicut in aliis, requisito Episcopo juxta juris dispositionem. Hoc ipsum sentit Delbene *p. 2. dub. 206. pet. 7.* ubi, quòd Inquisitores Hispaniæ simul cum Episcopo etiam in causis lamiarum procedunt.

Sic etiam *n. 141.* idem Carena *de Episcopis* ait, quòd ex Constitutione citata Sixti V. non fuit Episcopis sublata illa facultas cognoscendi de sortilegiis non hæreticalibus, sive non qualificatis, superstitionibus, & retentione librorum prohibitorum & hujusmodi causas terminandi, non requisitis Inquisitoribus, quam ante dictam Constitutionem habebant. Idque ex illo principio, quòd facultas, de novo alicui concessa, intelligitur concessa cumulativè, non privativè. Allegat ad hoc Leon. *in thes. for. Eccles. p. 3. cap. 56. de sort. n. 22. & seq.* ubi quòd ita declaravit S. Congregatiotio S. Officii 21. Decembris 1602.

Itaque Inquisitores cognoscent de omnibus necromantibus, aruspicibus, ariolis, geomantibus, chiromantibus, lamiis, incantatoribus, & quomodolibet artes illicitas divinandi, vel sortilegia exercentibus. Unde etiam de Ægyptiacis mulieribus, vulgo Zingaris, si superstitiosa operentur, Villadieg. *in polit. cap. 5. §. 20. n. 36.* Bobadil. item *in polit. lib. 2. cap. 17. n. 74.* Navar. *cap. 11. n. 31.* & Carena *d. tit. 12. n. 162. & n. 164.* ubi quòd ipse non vidit ab Inquisitoribus Italiæ procedi contra illas ex hoc præcisè, quòd dent, ut aiunt, *la buona ventura.* Quia in illis partibus hoc recipitur cum risu, & joci causa, nullusque est, quamvis simplex, qui illis præstet fidem.

Ad secundum. Antequam contra aliquem procedatur, constare debet de corpore delicti. Quod est de jure certum, de quo nos alibi. In crimine tamen hæresis, quæ est mentale delictum, non est necesse, ad inquirendum contra sacrilegos, quòd constet de illorum hæresi, sed ex sola confessione sortilegi potest ille damnari, Albertin. *de agnoscend. q. 25. n. 1.* Clar. *in §. hæresi, q. 4. vers. scias tamen*, Farinac. *q. 2. n. 25. & 26.* Paramus *q. 6. de inquis. in causa fidei n. 28. lib. 3.* & Carena *loc. cit. n. 172.*

At verò cùm hæresis, ut est delictum merè occultum, non subsit judicio forensi Ecclesiæ, sed solùm hæresis exterior, vel exteriùs aliquo modo se prodens, dicendum est, quòd etiam ad inquirendum in hoc crimine debet constare vel de exteriori hæresi, vel de aliquo dicto, vel facto, quòd inducat suspicionem hæresis. Sicut igitur in aliis delictis, si relinquant post se effectum, ante omnia debet constare de corpore delicti, ita & in crimine hæresis, & sortilegii, effectum post se relinquentis, ut tradunt Albertin. *d. q. 25. n. 24.* Farinac. *ibidem n. 26.* Param. *eo loco n. 81.* Delrius *magic. lib. 5. sect. 15. & 16.* & Carena *d. tit. 12. n. 173.* Ideoque in maleficio constare debet, *v. g.* de puero occiso, de infirmitate hominis. Nec sufficit probare effectum in seipso, sed necesse, est quòd constet, illum esse ex sortilegio, ut quòd mors ex maleficio causata sit, aliter non erit probatum corpus delicti: Quia S. Officium non cognoscit de solo homicidio, vel damno dato, sed de sortilegio, & de hæreticali delicto.

Si verò sortilegium post se non relinquit effectum, licet Delrius *d. sect. 16.* Bisfeldius *com. in l. nemo C. de malef. q. 1. concl. 2.* Valentia 2. 2. *disp. 6. q. 13. pun. 4.* Farinac. *in addit. ad q. 2. num. 26.* & Carena *ibidem num. 175.* sentiant sortilegum ex sola sua confessione posse damnari, etiam non constito de corpore delicti, oppositum tamen verius est. Semper enim probari debet corpus delicti eo modo, quo probari potest, saltem per conjecturas leves, ut per Scacc. *de judic. cap. 83. num. 11.* Giurb. *decis. 37. num. 21.* Et præcipuè, quoad fieri potest, constare debet de corpore delicti ante torturam, & ante sententiam.

Verum autem est, quòd cùm sortilegium sit crimen difficilis probationis, sufficit, si probetur per indicia. Hæc enim probatio sufficit in delictis difficilis probationis, quale est sortilegium, quod abditè committi solet; ideo sufficit, quòd illius habeatur illa notitia, quæ ex natura rei haberi potest, ut per Delrium *loc. cit.* Farin. *d. q. 2. num. 6.* & Caren. *ubi supra num. 174.* De indiciis autem, ex quibus crimen sortilegii probari potest, latè tractant Binsfeldius *loc. cit.* Delrius *ibidem sect. 3. & 4.* Carena *d. tit. 12. n. 177. & seqq*, ac nos *suo loco.*

Igitur antequam Judex procedat ad carcerationem sortilegi, vel lamiæ, considerare debet, an corpus delicti sit sufficienter probatum. Non licet enim Judici à captura incipere, nisi sufficientia indicia præcesserint, ut per Eymeric *p. 3. num. 73. ibique* Pegna *com. 17.* Farinac. *q. 27. num. 111.* Sousa *in aphor. lib. 2. cap. 26. n. 5.* & Caren. *d. tit. 12. n. 206.*

Est autem in Inquisitione contra sortilegos maximè necessaria perquisitio domus lamiæ, aut sortilegi

tilegi facienda in actu capturæ, & ut fiat inventarium, in quo deſcribantur omnia illa, quæ facere poſſunt ad cauſam tam contra, quàm pro reo, & hæc per Notarium S. Officij deſcribi debent in præſentia Inquiſitoris, vel eius Vicarij, remotis ſortilegi conſanguineis, & familiaribus, ne fiat fraus, Ambroſin. *in proceſſ. informat. lib. 1. cap. 5. n. 5.* Maſinus *in prax. p. 7.* & Carena *ibidem n. 207.*

Ubi autem Lamiæ fateantur apoſtaſiam à fide, & quòd iverint ad ludos dæmoniacos, non ſit contentus Iudex earum confeſſione, ſed diligenter interroget, ac inveſtiget, an ſint aliquæ circumſtantiæ, quæ comprobari poſſint, & ſi eas repererit, curet comprobare, Maſin. *ibidem*, & Carena *n.* 217.

Si autem ſortilegus eſt ſufficienter indiciatus, ſi neget, torquendus eſt. Sic ille, apud quem inventa ſunt inſtrumenta perpetrandi ſortilegia, ut Pentacula &c. vel res aptæ ad ſortilegia, ut charta virgo &c. vel libri ſortilegiorum, torquetur ſuper illorum uſu. Ex quo enim quis habet apud ſe res huiuſmodi, præſumitur illum fuiſſe illis uſum. Sic enim doctorem bonæ famæ ex mandato S. Congregationis S. Officij fuiſſe tortum ſuper uſu pentaculi apud eum reperti, refert ex Genuenſi Carena *loco ſæpius memorato n.* 110.

An autem, & quomodo torquendi ſint ſortilegi ſuper complicibus quando, & quatenus abiurare debeant, quæ pro illis impoſitæ ſint pœnæ, & alia in hanc rem, lege quæ ſuo loco diximus de tortura, de abiuratione, ac de pœnis.

Inſtructio pro conſtruendis proceſſibus in cauſis ſtrigum, ſortilegorum, & maleficorum, ex qua plura in ſuo Arſenali Maſinus, & Carena in ſua praxi S. Officij decerpſit, hec ipſa eſt.

Experientia rerum magiſtra apertè docet, graviſſimos quotidie committi errores à diverſis Ordinariis, Vicariis, & Inquiſitoribus, ſed præcipuè à ſecularibus Iudicibus, ſe in huiuſmodi contra jus intromittentibus in formandis proceſſibus contra ſtriges, ſive lamias, & maleficas in grave præiudicium tam iuſtitiæ, quam huiuſmodi mulierum inquiſitarum; cùm longo tempore obſervatum fuerit, plures huiuſmodi proceſſus non ritè ac iuridicè formatos, imò plerunque neceſſe fuiſſe quamplures Iudices reprehendere, & multos, & impertinentes modos habitos in formandis proceſſibus, reis interrogandis, exceſſivis torturis inferendis ita, ut quandoque contigerit iniuſtas, & iniquas proferri ſententias, etiam ultimi ſupplicij, ſive traditionis brachio ſeculari, & reipſa compertum eſt, multos Iudices ita faciles, & proclives fuiſſe ob leve, aut minimum indicium credere aliquam talem eſſe ſtrigem, & nihil omnino prætermiſiſſe ab huiuſmodi muliere, etiam modis illicitis, talem confeſſionem extorquere, cum tot tamen, tantiſque inveriſimilitudinibus, varietatibus, & contrarietatibus, ut ſuper tali confeſſione nulla aut modica vis fieri poſſet. Quapropter, ut tam Ordinarij, & eorum Vicarij, quàm Inquiſitores de cætero magis cauti eſſe poſſint in conficiendis huiuſmodi proceſſibus, infraſcripta diligenter, & accuratè præ oculis habeant, & conſiderent.

Error præcipuus omnium ferè Iudicum in hac materia eſt, devenire nedum ad inquiſitionem, & carcerationem, ſed ſæpe etiam ad torturam contra aliquam mulierem de maleficio imputatam, quamvis non conſtet de corpore delicti, ſive maleficij, & tamen in iure indubitatum eſt, ad tales actus deveniri minimè poſſe, niſi priùs de huiuſmodi corpore conſtet, cùm agatur de delicto cuius veſtigia remanent. Corpus autem delicti non dicitur probatum, prout multi Iudices videntur præſupponere, ex eo quòd prætenſus maleficiatus ſit, vel fuerit infirmus, ſive deceſſerit. Clarum eſt enim, quod infirmitas, & mors regulariter ex maleficio non proveniunt:

Ideo oportet, exquiſitas diligentias iudiciales adhibere, examinare medicos, qui infirmum curarunt, illos diligenter interrogando de qualitate infirmitatis, & an ex arte medicinæ dignoſcere poſſint, infirmitatem eſſe, vel eſſe poſſe naturalem, illos etiam interrogando circa totam ſeriem, & accidentia ipſius infirmatis in principio, & omnia fuſiùs in proceſſum redigere ad hoc, ut ſi fortè aliquis medicus per imperitiam, prout multoties evenit, neſciiſſet qualitatem morbi judicare, & propterea judicaſſet, non eſſe naturalem, ſed ex maleficio provenire, alius medicus magis peritus, habita notitia omnium accidentium eiuſdem infirmitatis, & eius progreſſus, licet infirmum non viderit, poſſit cognoſcere, an talis infirmitas ex morbo naturali, nec ne provenire potuerit. Et ulteriùs maximè congruum eſſet ad eundem effectum iudicialiter examinare familiares infirmi pro habenda notitia principij infirmitatis, & eius progreſſus. Ex hoc enim apparebit, an conveniant depoſitiones medicorum, & familiarium circa accidentia infirmitatis, & ſic tutius poterit fieri iudicium à Iudice, an conſtet de corpore maleficij.

Quòd ſi ex huiuſmodi diligentiis Iudicis apparebit infirmitatem eſſe, vel fuiſſe naturalem, proculdubio procedere non debet contra accuſatam de tali maleficio. Si verò medici periti clarè iudicaverint eſſe, vel eſſe poſſe probabiliter maleficium, tunc Iudex ſecuriùs cogitare poterit de inquiſitione formanda contra accuſatam de tali maleficio,

Inſuper antequam Iudex deveniat ad carcerationem prætenſæ maleficæ debet diligenter rimari cuncta indicia, quæ ſunt contra illam, neque ex ſola denunciatione prætenſi maleficiati, & eius attinentium eſſe faciles ad carcerationem, niſi ſimul allegetur aliqua probabilis cauſa, ob quam animus Iudicis rationabiliter moveri poſſit ad credendum, quòd mulier accuſata, tale maleficium committere voluerit, & eiuſdem cauſæ aliquam probationem, vel ſaltem non leve indicium habeat, antequam ad carcerationem deveniat.

Advertat præcipuè Iudex in ipſo actu carcerationis diligentem facere perquiſitionem in domo mulieris inquiſitæ, & talem inquiſitionem vel per ipſum, aut Vicarium idoneum faciat, adhibito Notario, ac teſtibus; nec huiſmodi perquiſitioni interveniant perſonæ attinentes, aut familiares prætenſi maleficiati, ne contingat, prout aliquando ſuſpicatum eſt, doloſè aliqua ſupponi, maleficium denotantia, in grave præjudicium inquiſitæ. Et in dicta inquiſitione annotentur diligenter per Notarium omnia reperta in domo, & captis, non ſolùm quæ poſſunt iuvare intentionem Fiſci, ſed etiam quæ poſſunt iuvare ream, inquirant, ut imagines Sanctorum, Coronæ, divina Officia, libri devotionum, ſchedulæ Communionis, aqua, & palmæ benedictæ, aliaque ſimilia, ſingillatim illa deſcribendo in inventario perquiſitionis conficiendo. Nec ſint faciles Judices ad firmiter credendum aliqua reperta, prout oleum in vaſculis, pinguedo, pulveres, & hujuſmodi alia eſſe apta ad maleficium; ſed faciant illa conſiderari à peritis ad effectum, ut dignoſcantur, an deſervire poſſint ad alium finem, quàm maleficij.

Multoties evenit, quòd familiares prætenſi maleficiati, credentes maleficium intus anaclinterium, cervical, pulvillos lecti ipſius infirmi, & cùm inveniāt involucra, quæ videntur ad maleficium apta, illa deferunt ad Iudicem, qui ſuper hoc maximum facit fundamentum, ad effectum probandi maleficium. Et in hoc debet eſſe multùm vigilans & circumſpectus Judex. Facilè enim evenire poteſt, ut talia à familiaribus infirmi ſuppoſita fuerint, ut ſic faciliùs Judex inducatur ad credendum maleficium, & ad procedendnm contra aliquam perſonam.

Præterea Judex bene advertere debet qualitatem repertorum in hujuſmdi lectis. Cùm enim anaclinteria, & alia præfata conficiantur ex pluma, aut lana, & quotidie intermiſceantur, & involvātur, dum lectus proſternitur,

ſternitur, facilè evenire poteſt, ut ſpatio alicujus temporis fiant quædam involucra, quæ videantur præſeferre ſuſpicionem maleficij, & tamen naturaliter contingere poſſunt. Ultra quod in actu hujuſmodi confectionis anaclinteriorum, aliorumque prædictorum ex incuria culcitrarij, aliqua intermiſceri potuerunt, ex quibus hujuſmodi involucra ex ſe confecta fuerint.

Et ideo ſi perquirerentur ſingulorum lecti, præcipuè ex pluma confecti facilè in aliquibus ſimilia involucra reperirentur. Nec etiam eſt mirum, quòd in huiusmodi lectis quandoque reperiantur acus. Nam ubi ſunt mulieres, acus ubique abundant, & facile eſt, quod per accidens ſpatio alicuius temporis multæ acus in huiuſmodi rebus includantur.

Neque forſan abs re eſt conſiderare, dæmonem aliquando talia ſupponere potuiſſe abſque participatione, & aſſenſu alicuius, ut deinde credatur maleficium commiſſum, & ſic aliqua perſona injuſtè damnum patiatur, quemadmodum videmus in actu exorciſmi nonnullorum obſeſſorum, qui videntur evomere acus, clavos, & diverſa involucra, quæ tamen impoſſibile eſt obſeſſos in corpore habere, prout non habent; ſed dæmon in illo actu talia ſupponit ad os obſeſſi, ut fortè credatur obſeſſum eſſe maleficiatum, & aliquis inde iniquè moleſtetur. Ex quibus patet, quam circumſpectus debeat eſſe Judex circa hujuſmodi reperta, cùm facilè vel potuerint ſupponi, vel eſſe naturalia, vel facta opera dæmonis, ſive alicujus miniſterio.

Conſueverunt, parum quidem prudenter, multi exorciſtæ juxta non bonam, quo ad hoc, theoricam autoris flagelli dæmonum interrogare dæmonem in exorciſmis, quomodo ingreſſus fuerit corpus obſeſſi, & an ex maleficio, & quis huiuſmodi maleficium commiſerit? Unde dæmon, pater mendacij, & inimicus quietis humanæ ſæpe reſpondet, ſe ingreſſum eſſe corpus obſeſſi ex maleficio facto à tali perſona, in tali cibo, ſive potu, & ut dæmon magis certum reddat exorciſtam, & alios de hac re, ſupponit evomenda ab obſeſſo talia ſimilia illi rei, in qua dixit maleficium factum fuiſſe, & alia pleraque, ut ſupra dictum eſt.

Hinc ſæpius obſervatum fuit aliquos Judices formare proceſſus contra prætenſos maleficos nominatos à dæmone, ut ſupra, tanquam ſi ex dicto dæmonis probentur præmiſſa. Vnde ſuper huiuſmodi proceſſibus nulla vis facta fuit ab hac S. Congregatione, imo ſemper reprehenſi fuerunt exorciſtæ, dæmonem, ut ſupra interrogantes, & Judices, qui ſuper dæmonis reſponſione proceſſum formarunt. Et utinam non reperirentur aliqui Exorciſtæ, qui parum fideliter officium tam pium exercentes, multas impoſturas confingant: Hinc eſt, ut quandoque plures fuerint privati munere exorcizandi.

Aliqui Judices opinantur, at perperam quidem, quòd eo ipſo, quòd aliquis reperitur obſeſſus, id ex maleficio provenerit, & ex hoc ſolo iniuſtè formant proceſſus contra perſonas aliquo modo obſeſſis infeſtas, vel aliunde indiciatas. Quod eſt maximè abſurdum. Cui enim dubium eſt, quòd ſine maleficio ex permiſſione Dei, poſſit dæmon vexare corpus alicuius? Caveant itaque omnino Judices, ne ex ſola obſeſſione dæmonis conficiant proceſſus ſuper maleficio, imo etiam ſint cauti, ne decipiantur ab aliquibus, qui in præmiſſis impoſturam committunt, & diverſimodè ſe obſeſſos eſſe ſimulant. Sæpe enim huiuſmodi impoſtores reperiuntur.

Non ſint faciles Judices ad faciendum magnam vim contra aliquam perſonam, uti ſtrigem, & maleficam ex indicio famæ. Quamvis enim aliàs famæ indicium ſit magni momenti attamen in iſta materia ob odium commune, quod habetur in ſtriges, contra quas omnes unanimiter clamant, facillimè inſurgit huiuſmodi fama contra aliquam mulierem, præcipuè quando eſt vetula, & turpis formæ. Unde vel modicum fundamentum ſuper tali fama fiat, vel valde diligens Iudex interroget teſtes, à quanto tempore ortum habuerit, & à quibus, & ex qua occaſione. Hinc enim forſan ſæpè ex proceſſu aparebit, famam eſſe indicium modici momenti.

Ulteriùs advertendum eſt, quemadmodum mulierum genus eſt maximè ſuperſtitioſum, & ſortilegiis præſertim amatoriis deditum, non tamen ſequi, quòd ſi aliqua, mulier ſortilegia, vel incantationes, vel ad ſanandum maleficia, vel ad cogendum voluntatem hominum, vel ad alium quemcunquè finem fecerit: Ergo eſt ſtrix, ſive ſortilega formalis. Poteſt enim eſſe ſortilegium ſine apoſtaſia formali ad dæmonẽ, licet non careat ſuſpicione apoſtaſiæ, vel levi, vel vehementi iuxta qualitates ſortilegiorum annotatas in *cap. accuſatus* §. *Sanè de hæret. in 6*. Et ideo bonus Iudex dum format proceſſum contra aliquam mulierem confeſſam vel convictam de huiuſmodi ſortilegiis, non ſit facilis ad concipiendum in animo ſuo, quòd ſit apoſtata formalis ad dæmonem, licet hoc eſſe poſſit; ſed quando, deveniet ad torturam contra hanc mulierem, illam in genere interroget, an habuerit pactum cum dæmone iuxta ea, quæ inferiùs dicentur de modo torquendi. Et ad hoc maximè advertere debent Judices, quia multi in hoc decipiuntur, falſò putantes, quòd huiuſmodi ſortilegia fieri non poſſint ſine apoſtaſia formali ad dæmonem, & hinc oriuntur maxima præjudicia mulieribus inquiſitis de huiuſmodi ſortilegiis. Judices enim minùs periti, vel aliàs nimis faciles ex lectione aliquando librorum de ſortilegiis, & ſtrigibus tractantium, hoc falſo præſuppoſito decepti nullam viam relinquunt, etiam indebitam, pro extorquenda confeſſione mulierum, quæ ſæpiſſime ob diverſos malos, & illicitos modos habitos, tandem inducuntur ad fatendum ea, que fortè nunquam excogitarunt.

Ut igitur hæc mala evitentur obſervandæ ſunt ſequentes regulæ.

In primis, quoad fieri poteſt, non permittant mulierem carceratam ob maleficium, aut ſortilegium, quempiam alloqui; & ſi plures reperiantur mulieres de hac re carceratæ, non permitantur ſimul colloqui, ſed retineantur in carceribus ſeparatis. Quia multæ ſæpe convenerunt falſum fateri contra ſeipſas in materia apoſtaſiæ, putantes hoc modo è carceribus eximi.

Nullo modo permittant Judices, quòd cuſtos carceris, aut quivis alius ille ſit, mulieribus ſic carceratis ſuggerat, quid fateri debeant cùm examinatæ fuerint. Multoties enim compertum eſt, quòd mulieres huiusmodi ſuaſionibus impulſæ, aut etiam ſæpe ob impunitatem promiſſam, quæ tamen nunquam eis promitti deberet, faſſæ fuerint id, quod nec quidem ſomniarunt.

Judices nunquam alloquantur huiuſmodi carceratas de meritis cauſæ, niſi iudicialiter, eas examinando.

Nullas omnino ſuggeſtiones in illis interrogandis omnino faciant, ſed ab initio interrogent, an ſciant, vel præſumant cauſam examinis, ſive carcerationis. Deinde de inimicitiis, & de cauſis inimicitiarum. Poſtea poſſunt interrogare de curſu earum vitæ, de frequentatione ſacramentorum, quis fuerit earum Confeſſarius, & de aliis ſimilibus, ex quibus detegi poſſit bona, vel mala earum vita, & conditio. Item in genere poſſunt interrogare, an ſciant, aliquod ſortilegium & ad quem effectum, & an unquam hujuſmodi, vel aliud ſortilegium executioni demandaverint. Et, ſi negaverint, poſſunt fieri alia interrogatoria in genere paulatim, eis objiciendo, quòd deponitur in proceſſu ipſas ſcire, aut commiſiſſe tale & tale ſortilegium. Et tandem ſi omnia negant, poſſunt eis in diverſis interrogatoriis paulatim obiici, quæ in proceſſu contra ipſas habentur, circumſcriptis tamen nominibus, & cognominibus teſtium, & circumſtantiis, ex quibus in notitiam devenire poſſit, qui ſint teſtes; ac tandem completo proceſſu informativo, ſi adhuc perſiſtant in negativa, concedatur facultas repetendi teſtes proceſſus offenſivi. Quæ repetitio, ut validè ac legitimè fiat, formandi priùs ſunt

ſunt articuli pro parte Fiſci ſuper capitibus, quæ pro Fiſco prætenduntur, & copia dictorum articulorum danda ipſis inquiſitis, aſſignando eis advocatum, & procuratorem idoneum, etiam ex Officio, quando inquiſitæ vel ob paupertatem, vel alia de cauſa illos non habeant, eiſdemque tempus congruum detur ad dandum interrogatoria, quo elapſo, fiat repetitio. Facta repetitione detur eiſdem terminus ad faciendas defenſiones, detur etiam eiſdem copia proceſſus; & factis defenſionibus, ſeu elapſo termino ad illas faciendas, Judices convocent Congregationem Conſultorum peritorum, in qua per extenſum, vel ſummariè proceſſus legatur, ſubtractis nominibus, cognominibus, & circũſtantiis teſtium; &, ſi de modo expeditionis cauſæ non ſint concordes, aut cauſa ſit gravis, vel ratione delicti, vel ratione perſonæ, non deveniatur ad torturam, niſi conſulta Sacra Congregatione ſupremæ Inquiſitionis Romanæ, ad quá mitti debeat copia integri proceſſus, tam offenſivi, quàm defenſivi. Et cùm videretur Judicibus ex voto ſuæ Congregationis ſine difficult. ad torturã deveniri poſſe, quia indicia eſſent urgentia, advertant, ne in ipſa tortura interrogentur inquiſitæ de delicto, in ſpecie, quod prætenditur, ſed tantùm, antequam, deveniatur ad decretum torturæ, objiciantur eis iterum indicia, quæ in proceſſu habentur, & poſtea in actu torturæ interrogentur tantùm, ut dicant veritatem de ijs, ſuper quibus fuerunt interrogatæ, & ſi fateri cœperint, non ſuggeratur eis aliquid, ſed tantùm recipiantur, & ſcribantur verba præciſa earum confeſſionis, interrogando poſtea in genere ſuper ulteriori veritate.

Advertant, ne tortura detur cum ſquaſſationibus, aut cum aliquo pondere, ſive baculo ad pedes, ſed ſit ſimplex elevatio in torturæ funibus, aut ſit ſimplex tortura alterius generis tormentorum, quando tormento funis torqueri non poſſunt.

Non ſint faciles Judices ad repetitionem torturæ, niſi cauſa ſit graviſſima: quo caſu iam erit conſulenda S. Congregatio, ut dictum eſt.

Nullatenus abradantur aliqui pili, vel capilli ipſarum mulierum, nec vim faciant Judices contra inquiſitas in quodam indicio ab aliquibus Doctoribus conſiderato, videlicet quando forſan hujuſmodi mulieres, maximè in tortura, non emittunt lacrymas.

Tortura nunquam excedat tempus unius horæ, nec facilè per horam tortura inferatur, niſi ex gravitate cauſæ, & urgentibus indiciis ſimul, & in fine examinis annotetur tempus, quo in tormento manſerunt.

Maximè eſt advertendum, quòd in eventum, in quem hujuſmodi mulieres apoſtaſiam ad dæmonem, & acceſſum ad ludos dæmoniacos faterentur, quo caſu corpus delicti aliunde probari non poteſt, quàm per propriam confeſſionem, curandum eſt ſine minima ſuggeſtione, ut hujuſmodi mulieres totam ſeriem facti à ſemetipſis recenſeant, & quomodo ab initio ad id inductæ fuerint, de tempore, & aliis circumſtantiis. Nam hoc modo videri poterit, an confeſſio hujuſmodi apoſtaſiæ, & acceſſus ad ludos, veriſimilis ſit, nec ne; & caſu, quo fateantur aliqua particularia, ſive circumſtantias quæ verificari poſſint, omnino Judices diligentes ſint pro iis verificandis, quia ſic magis veriſimiles reddentur confeſſiones circa apoſtaſiam & acceſſus ad ludos, aliàs, ſi tales circumſtantiæ adductæ falſæ comperirentur, dubitari poſſet de veritate hujuſmodi confeſſionis, forſan ſecutæ, vel vi torturæ, quæ eſt remedium fallax, vel ſuggeſtione alicujus, vel tædio carceris, vel quia ſic crederent faciliùs ſibi indulgendum eſſe, prout aliquando compertum eſt hiſce rationibus mulieres faſſas eſſe falsò apoſtaſiam, & acceſſus ad prædictos ludos. Et, ut faciliùs Judices poſſint ſe abſtinere à quacunque ſuggeſtione, quando mulieres incipiunt fateri talem apoſtaſiam, forſan meliùs eſſet, ut tunc Judices obliviſcerentur eorum, quæ dicunt Doctores quidam in iſta materia; quia ſæpe viſum eſt, quòd Judices in ordine ad ea, quæ præleguntur apud Doctores, multa præjudicia inferunt his mulieribus.

Et quatenus tales mulieres fateantur apoſtaſiam, & acceſſus ad ludos, & nominent complices in hujuſmodi ludis, nullo modo procedatur contra hujuſmodi complices. Quia cùm talis acceſſus plerumque per illuſionem contingere poſſit, juſtitia non poſtulat, quòd contra complices cognitos, & viſos per illuſionem procedatur.

Omnino Judices ſcribere faciant in proceſſu interrogatoria omnia per extenſum, ab ipſis Iudicibus facta, ut ex lectura proceſſus appareat qualia illa fuerint, & an adſint ſuggeſtiones. Cum maximo enim abuſu, ac præjudicio conſueverunt aliqui Iudices ſcribi facere: *ad opportunam interrogationem reſpondit*; vel, *aliàs reſpondit*.

Multi Iudices deveniunt ad formandos proceſſus ſimiles, abſque eo quòd appareat ex proceſſu, quale fuerit primum judicium, & unde provenerit, ſed proceſſus ſic incipiunt: *Cùm ad aures devenerit*, ſive, aliàs, *Præcedente fama publica*, &c. Caveant igitur Iudices ab iſto errore, & ſemper examinent in principio proceſſus perſonam, ſive perſonas, quæ ad aures primò aliquid dixerunt, vel quomodo talis fama ad ejus notitiam pervenerit, & cuncta ſeriatim in proceſſum redigant, ita ut nihil omnino omittatur.

Plerunque contingere poteſt, quod infantes decedant ex ſuffocatione in lectis pauperum matrum, & nutricum, unde prohibetur matribus, & nutricibus, ne in ſuis lectis, ſed in cunabulis ſeparatis infantes retineant. Ideo prudentes Judices bene advertant, quia ſecuta aliquando ſimili ſuffocatione, ne illa detegatur, matres, & nutrices propalant infantes occiſos eſſe à ſtrigibus.

In hujuſmodi cauſis, & proceſſibus formandis, omnino ſerventur taxæ aliàs tranſmiſſæ de mandato S. Congregationis, & quando mulieres præſertim ſunt pauperes, caveant Iudices ab earum bonorum expilatione.

Sententiarum formulæ in cauſa hæreſis videantur apud Farinacium de *hæreſ. qu.* 185. *num.* 17. *ac ſeqq.*

Consultatio CXXIV.

De Sacroſancto deſertæ, ac violatæ Fidei-Chriſtianæ; impiæ, & ſacrilegæ in ea inconſtantiæ Tribunali, in quo præcipua Chriſtianæ fides Myſteria, ipſamque Chriſtianam religionem adverſùs Atheos, Ethnicos, Judæos, atque hæreticos propugnatur.

De Inquiſitoribus, deque eorum Vicariis & Commiſſariis, eorumque dignitate, ac poteſtate, ubi, ferè dixerim, omnia quæ ad S. Officium inquiſitionis pertinent, quæ facere, quæve non facere ij poſſunt per ſaturam, ſive per effata, Aphoriſmos, & axiomata, reciſis extrãneārum quæſtionum ſilvis, breviter, ſed clarè, ſolidè, ac certò ex vera ſententia pro uſu quotidiano, juxta theoricam, ac praxim decernuntur.

COmmunis planè ſententia eſt inter alia Epiſcoporum munera, & functiones illud eſſe proprium, ac præcipuum, greges ſibi commiſſos fidei dogmata doceant, & eos ab impiorum hominum, & Hæreticorum pravis, ac venenatis doctrinis diligenter cuſtodiant, atque tueantur: ſed ob varias Epiſcopalis officij curas, & negocia quibus ſæpenumero implicatur Epiſcopus, ita ut par eis eſſe non poſſit, vel propter Epiſcoporum abſentiam, vel etiam aliquorum ignaviam, vel imperitiam, commiſſum eſt à ſede Apoſtolica munus inquirendi, & animadvertẽdi in hæreticos certis quibuſdam Iudicibus, quos ad id Negocij Pontifices Romani deputarunt, quoſque ob id Sacros & Apoſtolicos Inquiſitores appellamus. Ex hiſtoriis autem eccleſiaſticis docemur hoc muneris quadam ex parte primum D. Dominico fuiſſe mandatum circa annum Domini 1208. quid quid alii, præſer-

tim Ciſtercienſes ſecùs dixerint: Is enim ſuum Epiſcopum ex Hiſpania comitatus contra Albigenſium, & aliorum perfidorum hominum errores, qui tunc ſenſim in Eccleſiam ex inferorum latebris irrepere cœperant, fidem Chriſti in Toloſanis partibus egregiè promulgavit, cujus crebris concionibus, & Catholica doctrina, vitæque exemplo mirabili, multi ad Eccleſiæ gremium per veram cordis pœnitentiam redibant. Et ideo ut ſalutaribus pœnitentiis impoſitis eos redeuntes poſſet abſolvere, plenam ad id facultatem à Romano Pontifice impetravit, quod munus poſtea S. Petrus vitæ Sanctitate, doctrina, & martyrio clarus, inſtituti Dominicani alumnus egregiè, ac intrepidè, quod ejus martyrium declaravit, per Longobardiam præſtitit. Undè factum eſt, ut deindè per Italiam, Hiſpaniam, Siciliam, & Sardiniam Inquiſitorum munere Dominicani fratres, qui vitæ moribus, & litterarum ſcientia florebant, functi fuerint, quod etiamnum majore ex parte per Italiam exequuntur & obeunt. In Tuſcia enim autoritate Romani Pontificis, Franciſcanæ familiæ fratribus hæc provincia demandata eſt.

In Hiſpania verò tota Ferdinandus Aragoniæ, & Caſtellæ Rex Catholicus ejus nominis quintus circa annum Domini milleſimum quadringenteſimum octogeſimum quartum aut ſextum poſtulavit, ut Inquiſitorum munere ſe ſe Dominicani fratres abdicarent, ac ita Romani Pontificis autoritate commiſſum eſt clericis ſæcularibus, Canonum, ac Legum peritis. Quare juſſu regio, & pontificio conceſſu demandata eſt cura conſtituendi ſacræ Inquiſitionis officium Cardinali Mendozio, qui adhibito multorum doctorum hominum conſilio leges compoſuit, ordinem præſcripſit, quem ſinguli Inquiſitores in Hiſpania obſervare deberent, quem ſervant etiam ii Inquiſitores, qui ad Siciliam, & Sardiniam, ac Indiam, Hiſpaniarum Regi ſubjectas inſulas, & provincias deſtinantur.

Id igitur muneris jure communi Epiſcopis convenit. Nam eo ipſo, quòd Epiſcopi ſunt, ſalutaria dominico gregi ſibi commiſſo miniſtrare pabula debent, lupos à caulis qvium arcere, extirpare hæreſes, Hæreticos convincere, denique omne bonum chriſtiani gregis, ac populi promovere. Unde jure canonico bis in anno Concilia Epiſcopalia in Eccleſia cogi, & celebrari deberent, ut inter ſe invicem Epiſcopi dogmata pietatis conferrent; Et in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio tertio definierunt Patres, ſi quis Epiſcopus ſuper expurgando, de cœtero, de ſua diœceſi hæreticæ pravitatis fermento negligens fuerit, cum id certis indiciis apparuerit, Epiſcopali munere privetur, & loco ipſius alter ſubſtituatur idoneus, qui velit, ac poſſit hæreticam confundere pravitatem. Quæ longè ante ſancita fuerunt in Concilio Milevitano *cant.* 25. & Concilio Toletano 11. *can.* 2.

Olim itaque Jure communi Canonico Inquiſitorum munus conveniebat ſolis Epiſcopis, qui in omnes Hæreticos non exemptos, tanquam ordinarii Judices inquirebant, in exemptos verò, tanquam Judices à Romano Pontifice delegati, quorum munus hodie quoque præſtant in iis Provinciis, in quibus non ſunt Inquiſitores Apoſtolici ſpeciali autoritate Romani Pontificis conſtituti, ut in Gallia, Germania, Polonia. Ubi verò locorum Inquiſitores Apoſtolicos Romani Pontificis autoritas creavit, non in univerſùm Epiſcoporum ordinaria juriſdictio eſt abrogata, qui utrique poſſunt ſimul, aut ſeorſim de hæreſi cognoſcere per Clem. 1. de hæret. exemplo forſan Romanorum, quorum Magiſtratus nonnunquam Reſpublica eccleſiaſtica imitata eſt. Apud enim Romanos Quæſtores præerant præcipuè rebus capitalibus, quia, ut inquit Feneſtella, & Pomponius in *l.* 2. §. iiſdem temporibus de *orig. jur.* de capite civis Romani injuſſu populi non erat permiſſum Conſulibus dicere. Propterà Quæſtores conſtituebantur à populo, qui in capitalibus præeſſent, hique appellabantur Quæſtores parricidii, quorum etiam meminit Lex duodecim tabularum. Provincias ſortiebantur, quod, ut Ulpianus *in leg.* 1. *de offic. Quæſtor.* factum eſt Decimo, Druſo, & Porcina Conſulibus. Primùm Patritii creati, poſteà indifferenter Patritii, & Plebei, & Aſconio referente, Senatoris adminiſtratio erat, quæſtorem fieri in provincia.

Hæc autem autoritas Inquiſitores in cauſis S. Officii eſt major autoritate Ordinarii, quando Ordinarius ordinaria tantum, non autem autoritate quoque delegata procedit, quia in cauſis fidei Inquiſitor, eſt præcipuus Judex, ac delegatus ſummi Pontificis, cujus perſonam repræſentat *ex d. Clem.* 1. *eo* §. *propter de hæret. & can. præcipimus d.* 93. traduntque Eymer. *in direct. part.* 3. *q.* 4. ibique *Pegna com.* 53. Jo. Andr. Gemin. ac cœteri communiter *in cap. ne aliqui de hæret. in* 6. Sylveſt. *v. hæreſis* 2. *q.* 1. *n.* 2. Alciat. *in rubr. de offic. vic. n.* 19. Molin. *de juſt. tit.* 5. *diſp.* 28. *n.* 4. Scacc. *de judic. lib.* 1. *cap.* 67. *n.* 5. Novar. *conſ.* 1. *de offic. judic. delegat. n.* 1. Simanch. *de cathol. inſtit. tit.* 34. *n.* 4. Butr. *in cap. legatos de offic. legat.* Narbon. *in* 3. *p. recopil. lib.* 4. *tit.* 1. *leg.* 20. *gloſſ.* 22. *n.* 79. Zanard. *in direct. p.* 2. *præcept.* 1. *cap.* 6. Moſcou. *de majeſt. milit. eccleſ. lib.* 1. *p.* 1. *cap.* 11. Homob. *de ſtat. p.* 1. *cap.* 8. Torrebl. *de Magia lib.* 3. *cap.* 5. *n.* 2. *& ſeqq.* aliique paſſim contra nonnullos, quos ſequuntur Canter. *in quæſt. crimin. cap.* 2. *de probat. per teſt. q.* 1. *n.* 65. & Portecar. *in allegat. pro juriſd. Inquiſ. n.* 48. delegatus autem in officio ſibi Commiſſo junior eſt quocumque Ordinario juxta *cap. ſane de offic. & poteſt. Judic. deleg. cap. ſtuduiſti. de offic. leh. ac l. fin. ff. de offic. ejus, cui mand. eſt juriſd. & l. ſi prætor. eod. tit.* Quinimmo addit Autor Repertorii Inquiſ. *v. delegatus* §. *delegatus* Ordinarium ipſum Inquiſitoris mandato obedire debere, quia non ſolum gerit vices ſummi Pontificis, ſed etiam ejus locum tenet, *can. ſi quis Epiſcopus* 2. *q.* 6. *& can. ult. d.* 93. Pegna, & alii quos ipſe allegat *com.* 54.

Si verò Inquiſitor, & Epiſcopus, in hæreticos, vel de hæreſi ſuſpectos, exemptos ab Epiſcopo, inquirant autoritate delegata, uterque eſt paris poteſtatis quia uterque eam habent à Romano Pontifice. Unde ſi Epiſcopus, & Inquiſitor aliquem citant, ut coram ſe compareat, de fide ac religione reſponſurus, citatus ille coram utroque ſe ſiſtere debet, ſi diverſa ſint tempora ipſius citationis. Sed ſi eadem tempora fuerint, ſiſtere ſe debet coram Inquiſitore, ut probant Eymer. *p.* 3. *q.* 5. & Pegn. *com.* 54. Panorm. *in cap. ſignificaſti n.* 1. *& 5. de offic. deleg. & in cap. ult. n.* 10. *de conſuet. & in cap. ſi quis contra n.* 2. *de for. comp. & in cap. pro illorum n.* 15. *de præb.* Nam, ut diximus, Inquiſitor gerit vicem Romani Pontificis in cauſa ſibi ſpeciatim delegata, ideoque ipſi, velut Pontificis locum ſuſtinenti, obtemperandum eſt, quolibet alio Judice poſthabito. Quod etiam docent Symanch. *de cathol. inſtit. tit.* 25. *n.* 5. Farinac. *loc. cit. n.* 87. *& ſeqq.* & Paulus *ibid. p.* 13. *n.* 3.

Verùm, cum *ex cap. accuſatus de hæret. in* 6. Sacrum Inquiſitionis officium ſit ſummè privilegiatum, videtur habere ordinariam, & delegatam juriſdictionem in favorabilibus. Quare hodiè ex conſuetudine generali remedium eſt etiam ordinarium, & propterea poteſt in omnibus delictis ſibi commendatis, publicis, ac privatis ex officio inquirere, ut tradunt Albertin *in l. ea quidem verſ. conſuetudo tamen. C. de accuſ.* ubi etiam *Bald. n.* 44. Jo: Andr. *in cap. fœlicif. de pœn. lib.* 6 Cuman. *Conſ.* 176. Vitalin. *de malefic. rubr. de Inquiſ. n.* 6. Anan. *in cap. qualiter n.* 9. *de accuſ.* Boſ. *in tit. de inquiſit. n.* 8. Gomez. *var. reſol. tom.* 3. *tit. de delict. cap.* 1. quòd extendit etiam ad delicta privata, & proſequuntur Clar. *in prax. crim. quæſt.* 3. Decian. *conſ.* 18. *numero* 193. Monticel. *in pr. reg.* 1. *numero*

num. 61. Cened. *in pr. tit. de inquiſit.* Directorium, Carena, Paramus, Moura, Molina, Torreblanca, & alii ab his citati. Undè poteſtas Inquiſitoris, ut talis, eſt major poteſtate Ordinarii; æqualis autem, ſi Ordinarius procedat, tanquam delegatus Sedis Apoſtolicæ, ut cum Epiſcopus procedit contra prædicatorem regularem, proferentem propoſitiones ſcandaloſas, temerarias, & hujuſmodi alias, eſt delegatus ſedis Apoſtolicæ ex S. Concilio Trid. *ſeſſ.* 5. *cap.* 1. *de refor.* ſi autem contrà ſæcularem, etiam presbyterum, procedit ut Ordinarius.

Quo autem tempore creari cœperint Inquiſitores, docet Pegn. *in* 3. *p. direct. theol* 43. *& lib.* 8. *de pœn. hæret. in princ.* Eorum autoritatem contra hæreticos Concilium Viennenſe ampliavit apud Baronium ann. 1312 *n.* 21 ſummi quoque Pontificis delegati ſunt illi Inquiſitores, qui non eliguntur immediatè ab ipſo ſummo Pontifice, ſed ab aliis, ut ji, qui eliguntur à Generali Hiſpaniarum Inquiſitore. Nam etiam etſi à Sede Apoſtolica juriſdictionem accipiunt, ut patet ex litteris Urbani, & Clementsi IV. relatis à Pegna in fine directorii, probatque multis rationibus Palaus *p.* 1. *tr.* 4. *diſp.* 8. *pun.* 12. §. 2. *n.* 4. ac docent Eymericus, Locatus, Repertorium, Zechius, Royas, & Farinacius *de hæreſi q.* 186. *n.* 41.

Ex litteris Apoſtolicis Urbani IV. ad Inquiſitores ann. 1261. & 1265. Inquiſitor debet eſſe converſatione honeſtus, prudentiâ circumſpectus, conſtantia firmus, ſacræ fidei doctrinæ eminenter eruditus, ac virtutibus circumfultus. Unde potius Theologus, quam Juriſperitus eſt eligendus *ex* Cano. *lib.* 8. *cap.* 7. *de loc. theol.* Bruno *lib.* 4. *de hæret. cap.* 1. Cajet. 2. 2. *q.* 185. *art.* 3. Zanard. *in ſum p.* 1. *cap.* 6. *q.* 12. licet potius eſſe debeat juriſconſultus, quam theologus aſſerant Symanch. *loc. cit. tit.* 41. *num.* 3. Scacc. *d. lib.* 1. *cap.* 87. *n.* 10. Dian, *p.* 5. *tr.* 10. *reſ.* 7. *& p.* 4. *tr.* 8. *reſ.* 52, Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 18. *qu.* 5. At ſi fieri poſſet, is eſſet eligendus, qui juris, ac theologiæ bene peritus ſit, ſin minus conſuetudo cujuſque provinciæ ſervetur.

Quòd attinet ad ejus ætatem, olim nemo poterat in Inquiſitorem eligi, niſi annum quadrageſimum attigiſſet ex Clem. *nolentes de hæret.* Unde talis eſſe debet ex Eym. *p.* 3. *q.* 3. ibique Pegna *com.* 51. Farinac: *de hæreſ. q.* 186. *numero* 46. Zanardus *loc. cit. p.* 1. *cap.* 6. *q.* 12. Sanctarel. *de hæreſ. cap.* 40. *dub.* 1. *concl.* 5. *n.* 5. Caſtropal. *p.* 1. *tr.* 4. *diſp.* 8. *pun.* 12. *numero* 24. Verùm hæc ætas antiquitus requirebatur, quando Inquiſitores eligebantur à Generalibus, & Provincialibus Sancti Dominici, & S. Franciſci, ut conſtat ex reſcriptis Innocentii IV. & Clementis IV. apud Eymer. *d. q.* 3. & alios. Sed hodie cum Inquiſitores eligantur immediatè à Summo Pontifice, vel à S. Congregatione Em. Card. ſupremæ Inquiſitionis, qui non ligantur diſpoſitione dictæ Clementinæ, ideo neceſſe non eſt, ut Inquiſitor eligatur ætatis 40. annorum. Unde Caren. *p.* 1. *tit.* 5. §. 4. *numero* 16. refert, S. Congregationem deputaſſe Cremonæ Inquiſitorem, qui vix exceſſerat annum trigeſimum, & Caſtropalaus *loc. cit.* aliique teſtantur in Hiſpania Inquiſitores creari, ſi annum trigeſimum compleverint. Id ipſum ſervari in Luſitania, refert Souſa *in aphor. lib.* 1. *cap.* 1. *numero* 8. Quod fieri quidem puto ex ſpeciali ſummi Pontificis conceſſione.

Porrò Inquiſitores Regulares in iis, quæ ſpectant ad S. Officium non ſubduntur Prælatis ſui Ordinis, ſed ſolis Emin. Cardinalibus ſupremæ Inquiſitionis ex privilegio Alexandri IV. Clementis IV. & Urbani IV. apud Eymer. *d. p.* 3. *q.* 11. Quia etiam ipſi ſunt in cauſis fidei delegati ſummi Pontificis, illiuſque perſonam repræſentant ut *ex can. præcipimus d.* 93. probant Pegna *in d. qu.* 11. *com.* 60. Royas *de hæret. p.* 2. *numero* 418. & Decian. *in tr. crim. lib.* 5. *cap.* 22. *numero* 33. Undè ſi deliquerint in iis, quæ ad S. Officium pertinent, non ſunt puniendi à ſuperioribus ſui Ordinis, ſed à dictis Em. Cardinalibus. In aliis vero delictis extra S. Officium, poſſunt quidem contra eos inquirere, non tamen illos punire, ſed debent captam cognitionem ad dictos Eminentiſſimos mittere, ut ab ipſis ſententia feratur Farinac. *de hæreſ. q.* 186. *numero* 128. Caſtrop. *d. p.* 1. *tr.* 4. *diſp.* 8. *pun.* 12. §. 2. *numero* 23. Caren. *p.* 1. *tit.* 5. §. 8. *numero* 72. & Dian. *p.* 4. *tr.* 8. *reſol.* 53. *& p.* 5. *tr.* 10. *reſol.* 132.

Ob eamdem rationem quòd ſunt delegati Pontificis, ac ejus perſonam repræſentant, debetur eis in ordine ad ſibi ſubditos titulus Reverendiſſimi Patris, ut per Param. *de orig. S. Inquiſit. lib.* 3. *q.* 11. *numero* 23. *& ſeqq.* Caren. *loc. cit.* §. 6. *numero* 51. Ac præcedentia ſupra Vicarios Generales Epiſcoporum, nedùm in cauſis S. Officii, ſed etiam extra ipſas, & in omni loco, qua de re Nos infrà, & alibi; Nam præcedentia debetur habenti majorem dignitatem, ut probant Frecc. *de Subfeud. lib.* 2. *tit. quis dicatur Dux numero* 46. Cyriac *contr. form. tom.* 2. *contr.* 201. *numero* 73. Fab. de Ann. *conſ.* 40. *numero* 14. Inquiſitores autem majorem habent dignitatem, quàm Vicarii Generales Epiſcoporum, quia Inquiſitores repræſentant ſummum Pontificem, Vicarii Epiſcopos. Quare iidem Vicarii ſubduntur Inquiſitoribus in cauſis ad tribunal S. Officii ſpectantibus, quia Juriſdictio Inquiſitorum extenditur contra omnes, qui ab ea non ſunt expreſſè excepti, quales ſunt Epiſcopi, non autem eorum Vicarii; Ideoque tanquam delegati Apoſtolici præcedunt in ſubſcribendis ſententiis, & aliis actibus S. Officii Vicarios, & alios Miniſtros Patriarcharum, Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum, nec non Auditores Nunciorum Apoſtolicorum. Notat tamen Carena *d. p.* 1. *tit.* 4. §. 7. *numero* 67. Quòd ſi Vicarius Epiſcopi ſederet in Synodo cum ſuis Clericis, tunc Inquiſitores non deberent eum præcedere, nam ibi reſideret, uti ſuorum Clericorum caput. De aliis eorum præcedentiis alibi dictum eſt.

Poſſe autem Inquiſitores habere familiam armatam, alibi docuimus. Poſſe etiam habere carceres proprios pro reis S. Officii conſtat ex *cap. ut Inquiſitionis de hæret. in* 6. & tradunt Eymer. *d. p.* 3. *q.* 58. ubi Pegna *com.* 107. Sed, quamvis ex jure Canonico carcer detur, non ſolùm ad cuſtodiam, ſed etiam ad pœnam, ut *cap. quamvis de pœn. in* 6. Conrad. Brun. *lib.* 5. *de hæret. cap.* 12. Locat. *v. carcer*; Inquiſitores tamen carcerem proprium habere poſſunt ad cuſtodiam tantùm, quò verò ad pœnam illum habent communem cum Epiſcopis. Quia non poteſt Inquiſitor ſine Epiſcopo, neque Epiſcopus ſine Inquiſitore condemnare reum ad carcerem perpetuum, vel ad tempus, neque in duriorem carcerem conjicere, qui ſit magis ad pœnam quàm ad cuſtodiam ex Clement. 1. *de hæret.* ut notat Pegna *loc. cit.*

At, ſi reus ſecurus non eſſet in loco mitiori, tunc ad arctiorem per ſolum Inquiſitorem poteſt transferri. Quia hoc fieret ad cuſtodiam, non ad pœnam ex Paulo de Leazardo, Zabarel. Imol. & aliis *in Clem. multorum de hæret.* unde notat Pegna *ubi ſupra*, quòd ſi immineret fuga, vel colloquium, aut aliorum perverſio, vel aliud quidpiam hujuſmodi, quod in detrimentum veritatis verteretur, tunc ſolus Inquiſitor, non requiſito Epiſcopo, reum poſſet arctiori, & obſcuriori loco occludere. Cavendum tamen, ne tanta ſit carceris aſperitas, ut delinquens in eo moriatur. Tunc enim qui hoc decreverit irre-

gularis fieret, ut firmant Abb. *in cap. à nobis de Apoſt. & in cap. qualiter, & quando de accus.* Zabarel. *in clem. un. de homic.* Locat. *d. v. Carcer num.* 6. Pegn. *com.* 107. *verſ. verumtamen.* Unde *com.* 108. *verſ. ad hæc* ſubdit, quod Inquiſitores bis ſingulis menſibus tenentur viſitare vinctos, & ab eis quærere, an neceſſaria ipſis miniſtrentur; & an bene, an autem ſecus ſe habeant? ſique occaſio, aut neceſſitas poſtulaverit tèr, quaterve id facere, non erit indecorum, immo quandoque neceſſarium. Et ita etiam docet Symanch. *de cath. inſtit. tit.* 16. *num.* 13.

Interpretari quoque poſſunt Inquiſitores ſtatuta contra hæreticos, eorumque fautores, ut per Eymer. *dec. p.* 3. 86. ex litteris Alexandri IV. Idemque tenet Campeg. *ad Zanchin. cap.* 16. *verſ. rurſus arbitrium* Judicis. Addit tamen Pegna *com.* 135. id fortaſſis, & ſi verſum ſit ex ſtricta juris ratione, tutius tamen eſſe in re tam gravi adhibere Epiſcoporum conſilium ubi commodè adhiberi poterit, aliàs urgente cauſa ſolus forſan Inquiſitor poterit id præſtare.

Quòd verò ad edicta, certum eſt poſſe Inquiſitores inconſulto Epiſcopo, quoties opportuerit publicare edicta contra hæreticos, eorumque complices, fautores, receptatores, ac defenſores, quibus iubeant ſub pœna anathematis, univerſos id delictum revelare. Ita docent Eymer. *d. p. numero* 52. *in forma admonit. de hæret. revel.* Royas *de hæret. p.* 2. *de privil. Inquis. numero* 415. Zanchin. *de hæret. cap.* 21. *nu.* 2. Pegn. *loc. cit. verſ. rurſus non modò.* Quod uſu etiam comprobatur.

Si autem Ordinarius edicta hujuſmodi publicaverit, non poteſt Inquiſitor illa revocare, ſed poteſt confirmare. Sic enim Epiſcopus, & Inquiſitor fortiùs contra Religionis hoſtes pugnabunt.

Poſſunt etiam Inquiſitores nova condere ſtatuta in ſuis diœceſibus, augendo pœnas ex reſcripto Innocentii IV. relato à Pegna *d. p.* 3. *com.* 155. *verſ. ad hæc paucis*, traditque etiam Royas *loc. cit. numero* 440. Nam ſi Epiſcopus in ſua diœceſi ſtatuta condere poteſt contra Hæreticos, Blaſphemos, Sortilegos, & alios hujuſmodi, ut ab his ſceleribus acerbitate pœnarum homines avocentur per *text. in cap.* 2. §. *ſtatuto de conſtit. in* 6. ibique Gloſſ. & Doctores communiter, multò magis contra eoſdem id poterunt Inquiſitores, qui in cauſa hæreſis, aut majorem, aut ſaltem æqualem habent cum Epiſcopis Iuriſdictionem. Advertit tamen Pegna loc. cit. conſultius eſſe, ut in hoc caſu Inquiſitores Epiſcoporum conſilium adhibeant, vel, quod tutius eſt, Supremum S. Inquiſitionis Romanæ Senatum conſulant, à quo in rebus gravibus in fidei cauſis nunquam eſt diſcedendum.

Quinimmo poſſunt Inquiſitores poſt ſententiam pronunciatam, rei pœnitentiam mitigare, aggravare, vel commutare, ita docente Eymer. *d. p.* 3. *numero* 194. *in fin.* In forma enim ſententiæ id ſibi reſervant. Aiunt ſiquidem *Retinentes nobis ex certa ſcientia, & expreſſè, quod poſſimus liberè dictam ſententiam, ſeu pœnitentiam mitigare, aggravare, commutare, tollere totaliter, vel in parte, ſi, & quando, & prout Nobis, toties, quoties, videbitur faciendum.* Quo in loco notat Pegna *com.* 44. hoc eſſe Inquiſitorum privilegium, ut etiam poſt ſententiam eorum juriſdictio in eadem cauſa non expiret. Hoc idem docent Guido Fulcod. *in conſult. ad Inquiſit. quæſt.* 13. & Archid. *in cap. ut Commiſſi de hæret. in* 6. Quod cautum fuit in Concilio Narbonenſi *cap.* 7. & in Concilio Bitterrenſi *cap.* 22.

Verùm tenendum eſt non poſſe Inquiſitores commutare pœnas impoſitas reis, inconſultâ Sacra Emin. Cardinalium congregatione. Quare in ſententiis ferendis non ſibi, ſed Eminentiſſimis S. Congregationis Cardinalibus hujuſmodi facultatem reſervare debent.

Ac etiam poſſunt Inquiſitores in cauſis fidei ſummariè, ac de plano procedere abſque Advocatorum, ac Judiciorum ſtrepita, & figura. Ita enim ſtatuerunt Alexander IV. in ſua Conſtit. quæ incipit *Cupientes ut Inquiſitionis negotium*, anno 1251. Urbanus IV. in Conſtit. *licet ex omnibus* 1261. Bonifacius VIII. in *cap. ſtatuta de hæret. in* 6. ut referunt Eymer. *d. part.* 3. *qu.* 54. & ibi Pegn. *com.* 103. inquiens hoc eſſe magnum, ac ſingulare privilegium. Nam Judex, qui poteſt ſimpliciter ac de plano procedere, non cogitur omnem ordinem judiciarium ſervare. Id enim operatur ut ſi quidpiam omiſſum ſit ex ordine juris, non idcirco proceſſus vitietur, ut ex Gloſſ. *in d. cap. ſtatuta V. figura*, dummodo ſubſtantialia cauſæ, ac judicii non omittantur, quæ ſunt citationes, juramenti præſtatio de veritate dicenda, probationes legitimæ, exceptiones utiles, appellationes neceſſariæ, induciæ, ſive termini competentes, & hujuſmodi alia, ſine quibus, aut verè delictum probari non poſſet, aut Reus non valeret ſe juſtè defendere. Hæc enim, & ſi quæ ſunt ſimilia prohiberi non poſſunt ab Inquiſitoribus virtute hujus ampliſſimi privilegii.

Habentque Inquiſitores facultatem abſolvendi hæreticum pœnitentem ab excommunicatione in foro externo, ex privilegio ipſis conceſſo à Gregorio IX. quod incipit, *Ille humani generis*, ab Innocentio IV. quod incipit, *Tunc potiſſimè*, & à Clemente IV. ut refert Pegna *d. p.* 3. *com.* 141. ac teſtantur Eymericus *ibidem numero* 58. & *quæſt.* 92. Locatus *verb. abſolvere num.* 11. Repertor. Inquiſ. *v. abſolutio* §. *ſed nunc*, & Symanch. *tit.* 37 *numero* 1.

In foro tamen conſcientiæ Inquiſitor poteſt tantùm abſolvere ab hæreſi, quando, cauſâ cognitâ, pronunciatur ſententia, & reus in utroque foro abſolvitur. Et licet Inquiſitorem hanc facultatem habere etiam in foro conſcientiæ, quando Hæreticus eſt occultus, nec coram ipſo denunciatus, ſed ſecretè ſuam hæreſim illi confitetur; unde poſſe in foro conſcientiæ illum abſolvere aſſerant Sanchez. *in decalog. lib.* 4. *cap.* 12. *num.* 1. Dian. *p.* 5. *tr.* 8. *reſol.* 19. & *p.* 1. *tr.* 5. *reſol.* 5. Delbene *de offic. Inquis. p.* 1. *dub.* 59. *numero* 1. & *ſeqq.* Communiter tamen alii negant. Quia Inquiſitores ſunt Judices in ſolo foro externo conſtituti, quorum munus eſt, delicta inquirere, ac deſinquentes judicialiter punire. Unde rei S. Officii ad confeſſiones ſacramentales libenter admitti non debent, ne Inquiſitionis Officium deludatur, contemnaturque pœnitentiæ Sacramentum. Nam ſi Inquiſitor audiret aliquem in confeſſione ſacramentali, & ille errorem ſuum confiteretur, ſi poſtea denunciaretur, vel accuſaretur, & Inquiſitor judicialiter inquireret, factum que detegeretur, tunc reus imponeret Inquiſitori, quod ſecretum confeſſionis ſacramentalis revelaverit.

Solùm ergo Reus crimen ſuum detegere debet coram Inquiſitore in foro judiciali, ejus notario confeſſionem recipiente, ſique totaliter crimen eſt ſecretum, ſecretè Inquiſitor in eodem foro eum abſolvat injuncta aliqua pœnitentia ſalutari. Quòd ſi prius denunciatus, & accuſatus fuerat, mitiùs cum eo procedat, quia venit non vocatus. Atque ita docent Eymericus, & Pegna *comm.* 22. *num.* 59. Compeg. *ad Zanchin. cap.* 34. Locat. *v. abſolvere num.* 7. Sanchez. *loc. cit. num.* 3. Suarez *tom.* 5. *in* 3. *p. diſp.* 43. *ſect.* 1. *numero* 5. & *de fid. diſp.* 21. *ſect.* 4. *num.* 15. Sanctarel. *de Hæreſ. cap.* 4. *dub.* 7. *num.* 31. Farinac. *eod. tr. quæſt.* 12. *num.* 52. & 54. Zechius *in ſum. part.* 1. *tit. de fide, rubr. de hæreſ. cap.* 11. *numero* 18. Novar. *in ſingul. conclus.* 4. *numero* 2. Caren. *p.* 2. *tit.* 2. §. 7. *numero* 61. Ricciul. *de jur. perſon. lib.* 5. *cap.* 15. *num.* 13. Valer. *in differ.*

in differ. utr. for. v. hæreſis diff. 3. numero 3. Ricc. *p. 2. dec. 579. numero 5.* & declaravit S. Congregatio apud Barboſ. *ſeſſ. 24. cap. 6. Concil. Trid.* per hæc verba *Epiſcopus, aut Inquiſitor abſolvere non poſſunt Hæreticum in foro conſcientiæ,* de quo, & nos aliàs, ubi aſſeruimus non poſſe Inquiſitores abſolvere ab hæreſi in foro conſcientiæ, poſſe tamen abſolvere in utroque foro, non autem in foro conſcientiæ tantùm.

Quare facultas Inquiſitoribus data, hæreticos pœnitentes, & à nullo Judice inquiſitos extrajudicialiter abſolvendi, conſiſtit in eo quòd poſſint ad ſecretam abjurationem, & ſecretam pœnitentiam illos admittere, & coſdem remittere ad proprium confeſſarium, ut ab illo ſacramentaliter abſolvantur, juxtà Clem. 1. *de hæret.* & ſic abſolutio valebit in foro conſcientiæ, & in foro externo judiciali, cùm oriatur à juriſdictione in taliforo, ut notat Riccius *loc. cit. cap. 14. nnmero 1. & 2.* ubi addit hanc facultatem non eſſe revocatam per Bullam Cœnæ. Quòd etiam alii docent. In Regnis tamen Hiſpaniarum, ac Siciliæ Inquiſitores habere facultatem abſolvendi ad hæreſi, non ſolùm in foro externo, & judiciali, ſed etiam in foro conſcientiæ, & interno cum pleriſque Doctoribus affirmat Diana *d. p. 5. tr. 8. reſol. 19. & 20. & d. p. 1. tr. 5. reſol. 3. & p. 4. tr. 8. reſol. 35.*

An autem Inquiſitores poſſint delegare facultatem abſolvendi hæreticum occultum in foro conſcientiæ, variant opiniones. Campeg. *in addit. ad cap. 34.* Zanchin *verſ. cum itaque negat.* Symanchas *d. tit. 3. numero 5.* ait id eſſe maximè dubium. Henriques *lib. 6. de pœn. cap. 7. numero 3.* ait, hanc facultatem non poſſe concedi à quolibet Inquiſitore, ſed à toto Conſiſtorio. Supponit enim, Inquiſitorum juriſdictionem non in quolibet Inquiſitore, ſed in toto conſeſſu eſſe. Sanchez verò *in decal. lib. 2. cap. 12. numero 4.* Freit. *in addit. ad tr. de confeſſ. ſollicit. numero 16.* Homobon. *de exam. eccleſ. p. 2. tr. 11. cap. 6. q. 11.* Villalob: *in ſum. tom. 2. tr. 1. diff. 12. numero 7. & Dian. d. p. 5. tr. 10. reſol. 19. & p. 1. tr. 5. reſol. 3.* diſertè affirmant. Nam Epiſcopus vigore Concilii Trid. *ſeſſ. 24. cap. 6.* poteſt facultatem abſolvendi hæreticum occultum in foro conſcientiæ confeſſario concedere, nec per Bullam Cœnæ illi hæc poteſtas ſublata fuit, ut tradunt Navar. *in ſum. cap. 29. numero 260. & lib. 5. conſ. in prim. edit. tit. de ſentent. excomm. conſ. 15. quæſt. 1.* Guittier. *quæſt. can. lib. 1. cap. 13. ad fin.* Henriq. *lib. 6. de pœn. cap. 14. numero 7.* Bagnez *in 2. 2. quæſt. 11. art. 4. dub. 2. poſt 2. concluſ. arg. 3.* ibique Aragon *art. 3. concl. 10.* Eman. Sa *verb. Epiſcopus, numero 37.* ac cœteri, quos citat Sanchez *in decal. lib. 2. cap. 11. numero 27.* Inquiſitores autem, & Epiſcopi quoad privilegia æquiparantur, nec minora privilegia reperiuntur conceſſa Inquiſitoribus, quàm Epiſcopis, ut tradunt Gratian. *diſcept. for. tom. 2. cap. 240. numero 35. & cap. 341. numero 11.* Royas *de hæret. part. 2. numero 409.* Param. *de Origin. Sanctæ Inquiſitionis, pluribus in locis,* Caren. *part. 1. tit. 14. §. 5. numero 19.* Carleval. *de for. compet. lib. prim. tit. prim. diſp. 2. quæſt. 6. ſect. 6. numero 508. ac ſeqq.* Atque adeo, ſicut Epiſcopi poſſunt delegare alicui confeſſario facultatem abſolvendi in foro conſcientiæ hæreticum externum & occultum, ita & Inquiſitores.

Et quamvis aliqui apud Sanchez *loc. cit. numero 26.* ſuſtinent hanc facultatem Epiſcopis per Bullam Cœnæ eſſe revocatam, ſupradicti tamen Doctores reſpondent, ut notat Diana *d. p. 5. tr. 8. reſol. 15. numero 3. & 4. & p. 1. tr. 5. reſol. 2.* quòd in Bulla Cœnæ non fit mencio expreſſa Concilii Tridentini. Quod quidem eſſet neceſſarium, ut cenſeatur illi derogatum, per Text. *in cap. ex parte. de Capel. Monach.* ibique gloſſ. *v. nulla mentio cap. nonnulli de reſcript.* ubi etiam gloſſ. *v. fecerunt mentionem.* Nec B. Pius V. Gregorius XIII. & Clemens VIII. contrarium declararunt. Nam ut ait Souſa in Bulla Cœnæ *cap. 23. diſp. 100. concl. 3. numero 7. &* Fagundez *de præcept. Eccleſ. lib. 8. cap. 8. numero 32. & ſeq.* de illis pontificiis declarationibus non conſtat authenticè, cùmque ſit res tam gravis, & ſcientibus Pontificibus controverſa, deberet expreſſè declarari, ad tollendum laqueos animarum.

At tenendum eſt conſequenter ad dicta, Inquiſitores, & Epiſcopos ſicuti non poſſunt abſolvere ab hæreſi in foro conſcientiæ, ita nec talem facultatem poſſunt alteri concedere. Nemo enim dat quod non habet. Facultatem verò Epiſcopis conceſſam à S. Concilio Tridentino *loc. cit.* eſſe revocatam alibi Luculenter probavimus.

Vices ſuas poſſunt Inquiſitores aliis delegare per Text. *in cap. ut commiſſi. §. committendi de hæret. in 6.* & in Clem. 1. *& 2. eod. tit.* & per conſtit. Clementis VII. ac Pii II. & docent Eymeric. *in direct. d. p. 3. quæſt. 13.* ac ibi Pegna *com. 62.* aliique communiter. Quia ſunt delegati ſummi Pontificis, ut dictum eſt. Delegatus autem Principis poteſt ſubdelegare *l. à Judice. C. de judic. deleg.* Soluſquè Inquiſitor poteſt in Officio ſibi tradito plures Vicarios, ſeù Commiſſarios inſtituere in ſua Diœceſi plures civitates continente, ut per Eymeric *in forma inſtit. Commiſſ. d. p. 3. num. 37.* & ex reſcripto Urbani IV. *Licet & omnibus*, & tradunt Gundiſalvus *de hæret. quæſt. 7. numero 13.* Comenſ. *in Lucerna v. Inquiſitor §. 2.* Royas *p. 2. numero 429.* & Pegna *com. 10. numero 37.* & alii. Hodiè tamen Inquiſitores non poſſunt eligere Vicarios, niſi ex Licentia S. Congregationis, illoſque deputare nequeunt niſi in Locis in quibus reſident Vicarii foranei Curiæ Epiſcopalis, & deputantur dumtaxat pro denunciationibus recipiendis; Nam integros proceſſus non poſſunt abſque licentia Inquiſitoris formare ex decrero Sacræ Congregationis S. Officii ſub die 4. Maii 1610. eligereque debent in Vicarium, & Notarium Fratres permanentes in Conventu, ut Scriptum Inquiſitori Cremonæ 28. Novembris 1592.

Admonet tamen Symanchas *de Cathol. inſtit. tit. 64. numero 11.* teſtium examen ab ipſo Inquiſitore debere fieri, nec alteri eſſe committendum, niſi in aliquo caſu gravi, & urgenti, quando ipſi Teſtes ad Inquiſitorem accedere facilè poſſunt, neque Inquiſitor ad illos. Quia quæ ab Inquiſitoribus fiunt maturiùs, ac prudentiùs facta eſſe præſumuntur, quàm quæ fiunt ab eorum ſubſtitutis. Et ita in Hiſpania cautum eſt in inſtructione edita ſub anno 1484. *cap. 17.* Et multò minùs debent Inquiſitores commiſſariis committere, ſententias pronunciare, præcipuè adverſus relapſos, ac impœnitentes. Id certum, non poſſe Inquiſitorem dare facultatem ſuo Vicario, ſivè Commiſſario ſubdelegato, ut ille alium ſubdeleget, ut docent Gloſſ. *in d. cap. ſuper quæſtionem §. Porro V. transfert de offic. ind. deleg.* & in *cap. cum cauſam v. delegatus de appell.* & alii *com. 64.* ne detur proceſſus in infinitum.

Prohibitio autem legendi, ac retinendi Libros hæreticorum comprehendit Inquiſitores, eorumque Vicarios, ſive commiſſarios, niſi eis ab Apoſtolica Sede, vel à ſacra Congregatione Inquiſitionis fuerit conceſſa facultas: ut per Ricciul. *de jur. perſon. lib. 5. cap. 25. numero 4.* Suar. *de fide diſp. 20. ſect. 2. numero 28.* Sanchez *in decal. lib. 2. cap. 10. numero 46.* Azor. *p. 1. lib. 8. cap. 16. quæſt. 13.* Fagund. *in decal. lib. 1. cap. 14. numero 22.* Quia in Bulla Cœnæ omnia privilegia legendi hujuſmodi Libros revo-

cantur, & Summus Pontifex sibi reservat hanc facultatem concedere, non obstantibus constitutionibus Julii III. Pauli IV. & Pii IV. in quibus expressè habetur quòd nemini licitum est legere libros hæreticorum, quacumque fulgeat dignitate, exceptis Inquisitoribus, & commissariis à Sede Apostolica deputatis. In eis enim nihil de novo Inquisitoribus conceditur, sed tantùm facultates, ac licentiæ, si quas antea habebant, eis non revocnatur, quod etiam observat Caren. *p.* 2. *tit.* 10. §. 1. *numero* 13. ac rejectis Pegna, Duardo, Naldo, Farina. Graffio, Bonacina, Zanardo, Torreblanca, Sousa, & Diana *d. p.* 5. *tr.* 10. *resol.* 137. *& p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 46.

Multoque minùs Inquisitores facultatem habent concedendi aliis licentiam legendi libros hæreticorum. Nam summus Pontifex expressè sibi reservavit hanc licentiam concedere in dicta Bulla Cœnæ. Neque habet ampliùs facultatem concedendi licentiam legendi libros prohibitos. Possunt tamen viris doctis, ac piis concedere licentiam legendi libros suspectos donec corrigantur. Ipsi verò possunt libros prohibitos legere.

Nequeunt Inquisitores, aliique S. Officii Ministri excommunicari absque speciali sedis Apostolicæ licentia, à Prelatis etiam sedis Apostolicæ delegatis, ex privilegio eis concesso ab Alexandro IV. anno 1259. ab Urbano IV. anno 1261. & à Clemente IV. ut testantur Eymeric. *in direct. d. p.* 3. *q.* 9. Pegna *com.* 70. & Caren. *p.* 1. *tit.* 5. §. 13. *numero* 87. licet in dictis constitutionibus solùm exprimantur Inquisitores, Notarii & Scriptores, tamen hoc privilegium extenditur ad omnes S. Officii Ministros, nempè ad Advocatos, ad Procuratorem fiscalem, ad Consultores, ad carcerum custodes, & alios Ministros necessarios. Tum favore fidei, & tum quia eadem juris ratio reperitur in his Ministris, quàm in illis. Hoc tamen privilegio gaudent quandiù in prosecutione sui Officii fuerint, sive quandiu actu inserviverint. Amotis enim ab officio, cessat privilegium, quia cessat causa, *l. addicere §. Quamvis ff. de jure patr. & cap. cùm cessante de appell.*

Ad quid si Inquisitor, aliique inservientes S. Officio sint obligati ad solvendam pensionem in forma Cameræ? Respondet Pegna *loco cit* non posse contrà eorum personas aliquam actionem intentari aut excommunicationem ferri, durante officio, absque expressa Romani Pontificis facultate faciente de hoc privilegio mentionem, ac illud revocando. Neque obstat, Inquisitorem, atque alios Ministros obligando se in forma Cameræ, huic privilegio renunciasse. Nam quando privilegium est potiùs concessum toti Ordini, quàm privatis personis, illi renunciari non potest, *cap. si diligenti de for. comp.* ibique Gloss. & omnes. Dictum autem privilegium concessum est toti Ordini, sivè Collegis Ministrorum S. Officii propter publicam autoritatem, ac fidei favorem, ideoque non potest à particulari in sui præjudicium renunciari. At nihilominus posse excommunicari inservientes S. Officio ob non solutam pensionem, non obstante Bulla Urbani IV. incipiente: *Ne Inquisitionis negotium* declaravit sæpiùs S. Congregatio Eminentissim. Cardinalium supremæ Inquisitionis, præcipuè sub die 3. Februarii 1609. ac 11. ejusdem, fuitque significatum Auditori Cameræ Apostolicæ. Quod intelligo, si tanquam simplices Pensionarii, non autem tanquam Inquisitores, ac Ministri S. Officii excommunicentur.

Possunt autem Inquisitor, ejusque socius se mutuò ab excommunicatione absolvere, & in irregularitate dispensare in iis tantùm casibus, in quibus possunt eorum superiores absolvere, & dispensare, ex Constitutione Urbani IV. quæ incipit: *Ut negocium fidei* anno 1261. Quò verò ad facultatem absolvendi, excipe tres casus, in quibus se mutuò absolvere non possunt. Primus est, quando omiserunt procedere contrà quem procedere debuerant: *Ex cap. cùm multorum §. verùm de hæret.* omissio autem esse debet non solùm contrà justitiam, sed etiam contra conscientiam, & scientiam ipsius Inquisitoris, ita ut sciat, esse procedendum, & ex amore, vel odio, prece, vel precio non procedat. Secundus est, nè prætextu officii Inquisitionis quibusvis modis illicitis ab aliquibus pecuniam extorqueant, nec scienter attentent Ecclesiarum bona ob Clericorum delictum occasione prædicti officii fisco, etiam Ecclesiæ applicare: ut Clem. *Nolentes §. etiam ipsorum de hæret.* Tertius est, cum alicui hæreseos crimen falsò imposuerint, aut dixerint, eum impediviſſe S. Officium, qui revera non impedivit, ut in Clem. 1. *de hæret. §. verum.*

Non possunt tamen Inquisitores cum aliis dispensare in irregularitate contracta ob hæresim occultam. Quanquam enim constitutio Clementis VII. incip. *cùm sicut §. Vobis etiam*, id concedat Inquisitoribus pro solo conscientiæ foro, ac ita sentiant Mandos. *de signat grat. v. absolutio ab hæresi.* Zech. *in summ. Trin. de fid. cap.* 11. *numero* 16. Henriq. *lib.* 14. *de irregul. cap.* 18. *numero* 2. hoc tamen privilegium vel fuit revocatum per alias posteriores Pontificum constitutiones, ut ait Pegna *d. p.* 3. *com.* 175. vel fuit personale, non autem perpetuum, neque usu receptum, ut inquit Suarez *tom.* 5. *in* 3. *p. disp.* 43. *sect.* 1. *numero* 5. Sanchez *lib.* 2. *in decal. cap.* 25. *numero* 19. Dian. *d. p.* 5. *tr.* 10. *resol.* 136. *& p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 85. & B. Pius V. anno 1567. prohibuit dispensare, ut sacerdotes hæretici pœnitentes missam celebrarent: teste Sanctarello *de hæres. cap.* 25. *dub.* 1. *numero* 6. Quinimmo non posse Inquisitores cum expeditis in S. Officio dispensare super irregularitate, sed illos remittere ad sedem Apostolicam, decrevit S. Congregatio S. Officii sub die 24. Novembris 1606.

Possunt quidem Inquisitores, eorumque Ministri absentes percipere distributiones quotidianas, ac si essent præsentes. Ita enim iis concessum est in multis summorum Pontificum constitutionibus: ut referunt Sanctarel *lib.* 1. *var. resol. q.* 11. *numero* 5. Carena *p.* 1. *tit.* 5. §. 13. *numero* 93. & alii, quos sequitur Dian. *d. p.* 5. *tr.* 10. *resol.* 135. *& p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 71. Et præcipuè iis conceditur in suis præbendis, & dignitatibus pro præsentibus haberi, ac integros fructus suarum præbendarum simul cum quotidianis distributionibus percipere, idque favore fidei à Paulo III. & Pio V. ut aiunt Armendar. *in Recop. leg.* Royas *singul.* 96. *& de hæret. p.* 2. *numero* 420. Navar. *lib.* 2. *tit.* 23. *leg.* 2. §. 2. *numero* 7. & ita declarasse S. Congregationem testatur Garz. *de Benef. tom.* 1. *p.* 3. *cap.* 2. *numero* 356. quæ sic etiam decrevit: Canonici gaudent distributionibus quotidianis suorum Canonicatuum pro tempore, quo actu inter fuerint negociis S. Officii veluti Congregationibus, examinibus, vel torturæ reorum. Ita pro Canonicis Patavii 20. Junii 1596. & Scriptum Episcopo, ac Inquisitori dictæ civitatis 22. Junii ejusdem anni. Idem pro Canonicis Comensibus 9. Maii 1600. & hoc si tantùm sint consultores; sed si interveniant pro Fiscali, vel Notario, sunt exempti à servitio Ecclesiæ, percipiuntque distributiones quotidianas, ac si eidem Ecclesiæ actu inservirent, & 26. Julii 1612. & 1. Aprilis 1626. & sub die 16. Septembris 1610. & pro Vicario S. Officii Vercellensis Canonico, quòd quando actu inservit S. Officio, debeat gaudere distributionibus, fuit declaratum sub anno 1633. & Paulus Papa V. decrevit, quòd Canonici pro tempore deputati ad inserviendum Officio S. Inquisitionis

quiſitionis pro Inquiſitoribus, Fiſcalibus, vel Notariis ſint exempti à ſervitio Eccleſiæ, ac percipiant diſtributiones quotidianas, ac ſi actu eidem Eccleſiæ inſervirent. Conſultores verò tantùm ſunt exempti pro tempore, quo actu ſerviunt S. Officio, ut ſub die 27. Octobris 1605. Cumque Inquiſitor Ferrariæ ſignificaſſet, Canonicos Cathedralis dictæ Civitatis prætendere, quòd Vicarius Generalis ejuſdem civitatis, qui eſt Canonicus, & Præpoſitus dictæ Cathedralis, non lucretur diſtributiones quotidianas ſuorum beneficiorum pro illo tempore, quo interſit Congregationibus S. Officii, decretum, ut Inquiſitor notificet Canonicis, dictum Canonicum debere gaudere diſtributionibus quotidianis, quandò inſervit S. Officio, ut anno 1640. fol. 167. Hoc tamen eſt advertendum, quòd quando hujuſmodi Miniſtri ob reſidentiam non poſſunt incumbere negociis S. Officii, providere debet Inquiſitor de aliis Miniſtris non obligatis ad reſidentiam, ut ſcriptum anno 1633. Inquiſitori pro duobus Canonicis Monticelli Parmen. Diœceſis, Vicario, ſcilicet, & Notario S. Officii, qui petebant lucrari diſtributiones quotidianas, quando actu inſervierint S. Officio.

Nam ſunt etiam Inquiſitores, eorumque Miniſtri immunes ab omnibus vectigalibus, datiis, gabellis, & gravaminibus ex lege Federici Imperatoris, cujus verba refert Pegna *d. p.* 3. *com.* 2. *lit. F.* quæ ſunt hujuſmodi: *Mandantes vobis, ut dictum Inquiſitorem, ejus ſocios, Notarios, & familiares, ac eorum res, & bona ab hujuſmodi guidagiis, datiis, portibus, ac ab aliis oneribus, & gravaminibus liberos, & expeditos eſſe faciatis, non permittentes, eos pro hujuſmodi aliquid ſolvere, aut eis aliquod damnum à quocumque inferri, ſivè pro perſonis, ſivè pro rebus. Quinimmò provideatis eiſdem de ſecuris tranſitis, & portu, ac cuſtodia, aut guidagio, ſicut per eundem Inquiſitorem fueritis requiſiti.* Idemque aſſerunt Royas *de hæret. p.* 2. *numero* 421. & Caren. *loc. cit.* & declaravit ſæpiùs S. Officii, Inquiſitores eſſe immunes ab onere contributionis pro munitione Regni, ſivè Ditionis, in qua degunt. Undè noluit ſanctiſſimus, illos teneri ne quidem ad notificanda bona, & Penſiones Inquiſitionum, quemadmodum, præcipiebat edictum Epiſcopi Laudenſis 5. Februarii 1626.

Consultatio CXXV.

De Inquiſitorum Juriſdictione, ac exemptione.

EOrum juriſdictio extenditur adverſus omnes in hæreſis crimine delinquentes, præter infraſcriptos, qui ab eorum Juriſdictione ſunt exempti. Poſſuntque procedere non ſolùm contra hæreticos, ſed etiam contra eorum credentes, receptatores, defenſores, factores, nec non contra infamatos, vel ſuſpectos de hæreſi, & contra impedientes, ſeu retardantes directè, vel indirectè S. Officii negotium: ut conſtat *ex cap. ut officium de hæret. in* 6. *& ex cap. excommunicamus* §. *credentes eod. tit.* atque ex literis Clementis, & Urbani IV. & probant Eymeric. *d. p.* 3. *q.* 65. *& ſeq.* ibique Pegn. *com.* 94. *&* 95. Gemin. *in cap. ne alique de hæret. in* 6. *& cæteri.*

Sunt autem exempti ſummus Pontifex. Ita ferunt tituli illi: *caput Eccleſiæ, Magiſter fidelium, Pater Patrum.* Neque enim caput ſubjacere debet membris, vel diſcipulis Magiſter, aut Pater filiis. *Eccleſia Romana,* ut eſt apud S. Maximum ad Abbatem Thalaſſium, *quæ ab olim huc uſque utpote ſenior cunctarum, quæ ſub cœlo ſunt, Eccleſiarum, omnibus præeſt, hoc certè canonicè tam à Conciliis, & Apoſtolis, quàm ab horum ſummo principatu conſecuta, & in ſortem adepta, nullis omnino propter Pontificatus provectionem ſcriptis, aut Synodicarum edictionibus chartarum ſubjecta, ſicut etiam in his omnes ex æquo ei ſecundùm jus ſacerdotale ſubjecti conſiſtunt.* Cadunt iſta in Romanam Eccleſiam ratione Pontificis, de quo illud fortiſſimè de more Ennodius in Apologet. *Aliorum fortè hominum cauſas Deus voluerit per homines terminare, Sedis iſtius Præſulem ſuo ſine quæſtione reſervavit arbitrio. Voluit D. Petri Apoſtoli ſucceſſores cœlo tantùm debere innocentiam, & ſubtiliſſimæ diſcuſſionis indagini inviolatam exhibere conſcientiam.*

Inſigniter in eandem ſententiam diſputat Adrianus Primus *Ep.* 7. *ad Carolum Magnum*, fortiſſimè præterea, & liberrimè Stephanus Papa ſcribens ad Baſilium Imperatorem, eumque increpans, quòd Marinum prædeceſſorem ſuum judicare auſus eſſet. Habentur literæ in calce octavæ Synodi. Idemque profeſſæ ſunt variæ Synodi, ut Synnuſſana ſub Marcellino, & Romana ſub Sylveſtro, quarum illud fuit quaſi effatum: *Prima Sedes à nemine judicatur.* Allegat eos locos Bernardus *in Apologet. pro excommunicatione Gregorii VII. ſub initio*, & præiverat Nicolaus Primus *epiſt. ad Michaelem.* Idem conteſtatus eſt Sixtus Papa calumniam paſſus, quòd conſecratam ſtupraſſet. Tametſi enim voluit rem diſcuti coram Valentiniano, & Clero ac populo, tamen conteſtatus eſt, ſe ab omni humano judicio eſſe exemptum, ut habent acta accuſationis Sixti, quæ exhibet Baronius anno Chriſti 433. *numero* 31. Idem fecit Leo III. coram Corolo Magno, ut ſcribit Monachus Sangallenſis *lib.* 1. *vit. Caroli cap.* 28. Plura in hanc rem adducunt Lindanus *lib.* 4. *Panopl. c.* 86. Azor. *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 7. *q.* 6. Valentia 2. 2. *diſp.* 5. *q.* 11. *pun.* 1. Bermundus Chover. *ad tit. Concord. de publ. concub. v. vel alterius præeminentia.* Bellarmin. *lib.* 2. *de Pontif. cap.* 26. optimè Antonius Auguſtinus *ad canonem* 52. *alias* 56. ex traditis Ingelramo ab Adriano Papa.

Et in hac parte, ut & in aliis pleriſque Pontificatus novæ legis ſuperat antiquum. Nam fortaſſis Pontifex Hæbræus poterat judicio humano ſubjacere, quod monſtrare videtur exemplum Abjatharis à Salomone damnati, niſi Salomon, quatenùs Propheta, & ſpecialiter à Deo delegatus illud judicium exercuit. Vel niſi indebitam juriſdictionem ſibi atrogavit. Eſt enim res dubia, nec conſtat de juſtitia facti. Videndus Gomitolus *lib.* 1. *reſponſ. moral. qu.* 93. *à num.* 21 Becan. *Opuſc. de primat. Eccleſ. c.* 2. *à numero* 36. qui etiam universè de Aaronici Pontificis exemptione à Regio judicio, & poteſtate fusè diſſerit *opuſc. de Pontif. vet. teſtam. cap.* 8. *q.* 7.

Quidquid tamen fuerit de Pontifice Judæorum, conſtat, Chriſtianum Pontificem non modò à quovis cujuſcunquè laici judicio planè liberum eſſe, quod pleniùs monſtrant Molin. *de juſt. diſp.* 31 *concl.* 4. & Suar. *lib.* 4. *defens. fid. cap.* 4. *& ſeqq* Sed etiam ſubducitur judicio cuicunquè humano. Cùm etiam Hincmarus Ep. 6. *cap.* 33. & 34. quoſcunquè Pontifices inferiores ſæcularis cujuſvis poteſtatis judicio ſubducit, quantò magis ſupremum? Cùm enim quidam ex Imperiali edicto exularet, contundit illum Hincmarus allegato loco S. Leonis *ad Anatolium Ep.* 54. & Gelaſij *ad Anaſtaſium*, ac Lege Auguſtorum Valentiniani, Theodoſij, & Arcadij de Epiſcopis, quibus aſſeritur, *aliam eſſe rerum ſecularium rationem, aliam divinarum & nunquam inveniri de Pontificibus niſi Eccleſiam judicaſſe. Et non eſſe humanarum legum de talibus ferre ſententiam abſque Eccleſiæ, principaliter, conſtitutis, Pontificibus* &c.

In contrarium tamen opponuntur quædam damnationes Pontificum, ut Marcellini in Concilio Synveſſano, Honorij in ſexta Synodo, Eugenij IV. in Concilio

cilio Basileensi, & Gregorij XII. Joannis XXIII. ac Benedicti XIII. in Concilio Constantiensi.

Sed hæc omnia sunt parvi momenti. Nàm quod ad Marcellinum attinet, verior sententia est, totam narrationem de Marcellini crimine, & damnatione esse fabulosam, ut, retractata priori sua sententia, censuit Belarmin. *in recognit. lib. 4. de Pontif. cap.* 8. adducens S. Augustinum, ac Theodoretum. Subscripserunt alii apud Baronium *anno* 302. *&* 303. de qua re infra. Si tamen placeat narrationi de Marcellini damnatione judicio vulgatæ fidem præstare, dici poterit, vel Marcellinum damnatum esse à Concilio, præmissa per eum renunciatione Pontificatus, quod primò dixerat Bellarminus *lib. 2. de Concil. cap.* 19. reclamante tamen Baronio anno 304. Vel certè dicendum erit, Marcellinum non esse judicialiter à Concilio damnatum, sed ipsomet Marcellino ad exemplum, ac sui peccati expiationem se ab officio quasi suspensum pronunciante, Concilium tulisse sententiam declaratoriam criminis, & approbativam mulctæ ab ipsomet Marcellino sibi impositæ. Jam quòd sexta Synodus damnarit Honorium, assumentum est Græcanicum, malignè sextæ Synodo attextum.

Nullius verò fuit momenti, quòd Concilium Basileense initio legitimum, postea autem digressis Legatis Pontificiis, ac præcipuis Episcopis, & in eorum locum subductis presbyteris jam Conciliabulum, attentavit adversus Eugenium, tunc Florentiæ cum Græcis, & Latinis in Concilio Oecumenico sedentem & ab Ecclesia universa pro vero Pontifice cognitum. At quod fecit Concilium Constantiense judicans de tribus simul sedentibus Pontificibus, rectè habuit. Omnes enim erant incerti Pontifices, & nullus eorum credebatur legitimè electus, in quo eventu potest Ecclesia sibi de certo, & indubitato capite prospicere, ut tunc factum est, depositis omnibus illis Pontificibus, & Martino V. Canonicè suffecto. Nos autem tantùm negamus, Pontificem moraliter certum, & indubitatum posse humano ulli judicio iuvitum subijci. Tametsi verò Pontifex Romanus à nullo judicari potest, nihil tamen vetat, eum demissè, cùm res ferret admoneri, ut benè notavit Bernardus *Epist. ad Adalbertum* prolato suo S. Leonis, qui allegat exemplum S. Petri à B. Paulo admoniti in negocio circumcisionis.

Ad rem igitur quod attinet. Inquisitores sunt delegati summi Pontificis, atque adeo inferiores. Inferior autem suum superiorem judicare non valet, *ex can. inferior. d.* 22. *& L. ille, à quo ff. ad Trebell.* sed in hoc casu cognitio spectabit ad legitimum Concilium generale. Nam licet, quandiu est Papa, à nemine possit puniri, si tamen fiat hæreticus, potest à Concilio generali hæreticus declarari. In quo casu de facto immediatè à Christo deponitur, quemadmodum & de facto, eligentibus Cardinalibus, Papa immediatè à Christo potestatem recipit. Eisdem enim causis, quibus res gignitur, etiam destruitur, depositusque manet inferior, sicque poterit postea ab Ecclesia puniri, ut per Cajet. *de author. Papæ cap.* 18. *& seq. Can. lib. 4. de loc. theol. cap. ult. ad* 12. Sot. *in* 4. *dist. d.* 22. *part.* 2. *art.* 2. Cordub. *libro* 4. *quæst.* 11. & alios.

Annotandum autem est, Romanum Pontificem docentem ex Cathedra errare non posse. Ita habetur ex titulis illis quibus Pontifex denominatur, *immobilis basis fidei crepido, & firmamentum immobile.* Item ex titulo *Capitis Ecclesiæ universalis.* Nam si hoc caput, prout tale errare posset, Ecclesia tota, quæ ejus ductum sequi tenetur, impingeret in errorem, sicque portæ inferi, id est hæreses & errores, ut exposuit D. Hieronymus, prævalerent adversus eam, rescisso Christi promisso. Rationes in hanc rem accumulat Canus *lib. 6. de loc. theol. cap. 7.* sed illa est firmissima, quæ petitur ex illo Christi ad Petrum oraculo: *rogavi pro te, ut non deficiat fides tua.* Quod ex mente Patrum ad B. Petri successores extenditur. Certa verò tot sæculorum experientia confirmavit, Christum esse exauditum, cùm jam per tot sæcula, quibus res Christiana stat, ad Romanam Sedem nunquam potuerit accessum habere perfidia, ut loquitur S. Cyprianus *ep.* 55. *num.* 91. ubi Pamelius sinceræ semper, ac incorruptæ Romanorum Pontificum doctrinæ testimonia congerit. Sed illud illustre, quod perhibuit Lucius 1. *ad quem* S. Cyprianus aliquando scripsit: *Hæc sancta*, inquit agens cum Galliæ, ac Hispaniæ Episcopis, *& Apostolica mater omnium Ecclesiarum Christi Ecclesia, quæ per Dei Omnipotentis gratiam à tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur, nec hæreticis novitatibus depravanda succubuit, sed ut in exordio normam fidei Apostolicæ percepit ab auctoribus suis, Apostolorum Christi principibus, illibata fine tenus manet, secundùm ipsius Domini salvatoris divinam pollicitationem, qui discipulorum suorum Principi in suis fatus est Evangeliis, Ecce Satanas expetivit, ut cribraret vos, sicut qui cribrat triticum; Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Quomodò autem confirmare posset in fide fratres suos Pontifex, si labe hæresis infectus esset?

Itaque Romanus Pontifex potitur privilegio infallibilitatis in doctrina de rebus fidei. Quod intelligendum est de Pontifice, prout agit Pastorem universalem, & obit munus capitis Ecclesiæ, docens ex Cathedra. Hoc autem facere censetur, cum proponit aliquid tanquam ex fide credendum, vel honestè faciendum ab omnibus Christianis, volens ad id credendum astringere universam Ecclesiam, ut rectè exponit Valentia 2. 2. *disp.* 1. *qu.* 1. *pun.* 7. §. 40. Undè intelligitur, quædam nonnullorum Pontificum pronunciata privatim data non manasse ab eis ex Cathedra, & posse repudiari: exempli gratia, Nicolaus I. ex privato sensu, non ut Ecclesiæ totius Magister, dixit baptismum collatum in solo nomine Iesu validum esse, etiamsi non exprimantur omnes personæ S.S. Trinitatis, quod tamen probatior sententia affirmat esse necessarium ad baptismi valorrem. Nam quòd aliqui in nomine Jesu baptizati leguntur, sensus est, baptizatos fuisse juxtà Christi institutionem, ut benè exponit Eulogius apud Photium cod. 280. & Ferrandus sub finem Epistolæ primæ ad Anatolium, nec non Facundus *lib.* 1. *c.* 3. similiter Stephanus II. in quibusdam responsis datis Carisiaci *num.* 11. ait de presbytero, qui in vino baptizarat defectu aquæ, *nulla ei adscribatur culpa, infantes sic permaneant in ipso baptismo.* Quæ videntur ferre materiam baptismi posse esse vinum, contrà exploratam Concilij Tridentini definitionem. Quanquàm nihil est necesse admodum laborare pro responso, quod non est evidens, à Pontifice manasse, vel quod absquè truncatione referri non est exploratum.

Quare intolerabiliter Castro *lib.* 1. *contra hæres. cap.* 4. dixit, Pontificem, etiam quatenus Pontificem, atque adeo prout ex Cathedra loquentem, errare posse, & reipsa aliquando erasse. Quæ enim erit anchora fidei nostræ, si Pontifex prout ex Cathedra docens, errare possit? Habet hic profectò locum ratiocinatio Gelasii 1. *ep.* 8. quæ est ad Anastasium Imperatorem. *Hoc est*, inquit, *quod Sedes Apostolica magnopere cavet, ut quia mundo radix est, Apostol. gloriosa confessio nulla rima pravitatis, nulla prorsus contagione maculetur. Nam si, quod Deus advertat, quodquæ fieri non posse confidimus, tale aliquid proveniret, unde cuiquam resistere auderemus errori? vel undè correctionem errantibus posceremus?* Quòd si Mosaicus Pontifex in lege veteri potitus est infallibiliate in docendo ex Moysis Cathedra ut, ex communi sententia

tentia tradit Becan. *c.* 11. *Analog.* quantò juſtius erit idem admittere de capite Chriſtianæ Eccleſiæ docente ex cathedra S. Petri ?

Nec oportet eſſe ſollicitum, an adhibuerit diligentiam debitam, & contulerit rem cum peritis, ut optimè admonuit Cunerus Petri *lib. de firmit. Cathedræ Petri ſub finem.* Nam eo ipſo, quòd Deus permittit, doctrinam proponi cum auctoritate, ſupponendum eſt, eam ritè eſſe diſcuſſam à proponente, qui ſi pro negotii qualitate non adhibeat peritos, peccare poterit, doctrina tamen non erit minus certa ob aſſiſtentiam Spiritus Sancti, promiſſam huic doctori, etiamſi ſoli, ut bene attigit Bernardus in Apolog. *pro decretis Romanæ Synodi ſub Gregorio VII. cap.* 23.

Non eſt tamen negandum, quin Pontifex privatim ſpectatus errare poſſit circa res fidei, non modò ex ignorantia, quod unum concedunt Pighius *lib.* 4. *hierar. Eccleſ. c.* 8. Bellarm. *de Pontif. lib.* 4. *c.* 6. Suar. *tr.* 1. *de fid. diſp.* 10. *ſect.* 6. *numero* 11. Sed etiam, quod illi diffitentur, errando cum contumacia, ita, ut poſſit Pontifex privatim eſſe hæreticus, etiam exteriùs. Quod rectè admittunt Cajet. *tom.* 1. *Opuſc. tract.* 2. *p.* 2. *cap.* 13. Duvallius *tr. de Pontif. diſp.* 2. *qu.* 1. & Torres *tom.* 1. *in* 2. 2. *diſp.* 16. *dub.* 1. Nec eſt certè ulla Chriſti promiſſio de ea Pontificis prout hominis privati indefectibilitate in fide. Idque voluit Ecbertus ſer. 10. adverſus Catharos, cùm pro indefectibilitate Romanæ Sedis quoad fidem acriter pugnans, addit, ſi aliquis Romanorum Pontificum in fide erravit, nempè privatim, etiamſi exteriùs, illicò à Deo vel ob. tritum eſſe morte præpopera, quod ait Leoni Papæ tempore Arianorum accidiſſe, ut habent acta S. Hilarii, vel ab Eccleſia gradu motum, & in ordinem redactum eſſe, quod ait accidiſſe cuidam alteri, quem non nominat, nec revera nominare poteſt, quia nullus eſt. Quæ enim Dei benignitas fuit, nullus unquam Pontifex verus, & indubitatus erravit circa fidem, etiam ut privata perſona: Non enim S. Marcellinus, & Melchiades accuſati idololatriæ à Petiliano Donatiſta apud S. Auguſtinum lib. contrà eum de unico baptiſmo *cap.* 16. Nam fuiſſe calumniam à Donatiſtis confictam, tradit ſatis apertè eo loco S. Auguſtinus. Et licet caſus Marcellini in acta, & tabulas eccleſiaſticas irrepſerit, Baronius tamen anno 302. & Bellarminus *in recognit. lib.* 4. *de Pontif. cap.* 8. non vanis conjecturis oſtendunt, ea acta per Donatiſtas poſtmodum fuiſſe conficta, tot omnibus ævi illius à S. Auguſtino ad magnum uſque Conſtantinum retro claris Patribus, fuiſſe incomperta, tametſi poſteà Nicolaus 1. *ep. ad Michael. Imper.* & alii quidam Latinorum ex falſis actis paſſim vulgatis abducti ſint in errorem, & calumniæ de lapſu Marcellini ſint aſtipulati. Dixi quidam Latinorum, nam apud Græcos, tametſi Romanæ Eccleſiæ infenſiſſimos hoſtes, altum eſt de Marcellini lapſu ſilentium, ſed ejus per tempus perſecutionis illuſtria decora, atque triumphos tantùm recenſent, ut videre eſt apud Euſebium *lib.* 7. *hiſt. cap.* 26. & apud Theodoretum *lib.* 1. *hiſt. cap.* 3. Non Liberius, pro quo apud Ecbertum Leo habetur. Is quidem à pleriſque inſimulatus erroris eſt. Sed purgavit eum Baronius anno illo 357. & 367. ac Sanderus *lib.* 7. *viſib. Monarch. à numero* 121. & Coccius *tom.* 1. *lib.* 7. *art.* 11. Non Felix, quem item purgat Baronius anno illo 357. & Cocius *ibidem ar.* 12. Non Anaſtaſius II. quem Gratianus *diſt.* 19. *can. ult.* eſt criminatus. Purgat autem eum accuratè Pighius *lib.* 4. *Hierarch. cap.* 8. & Covar. *lib.* 4. *var. cap.* 13. Non Honorius I. cui hæreſim impingit Canus *lib.* 6. *de loc. cap. ult. ſub finem.* ac Franciſcus Junianus *opuſc. de ſexta Synodo*, & Hieronymus à Rua *contr.* 3. *ſchol. initio.* Purgant verò eum Joannes Papa *apud Anaſtaſium initio Collectaneorum* S. Maximus *in diſp. contra Pyrrhum.* Bellarminus *lib.* 4. *de Pontif. cap.* 11. Baronius *anno* 633. & 681. Andreas Schottus *ad cod.* 19. *Photii.* Coccius *tom.* 1. *lib.* 7. *art.* 13. Duvallius *tr. de Pontif. p.* 2. *quæſt.* 4. Non Joannes XXII. malignè à Calvino allatratus, quem benè purgat Sanderus *lib.* 7. *viſib. Monarch. à numero* 1006. Non Bonifacius VIII. ut jactarunt ejus hoſtes decepti impoſturis cujuſdam Petri Flottæ, qui ei falſas Epiſtolas ſuppoſuit, magis intentus ad favendum commodis ſuis, quam ad ſerviendum veritati; ut Henricus Spondanus annotavit, agens de ejus diabolico ſtudio, ut in ſimili loquitur S. Bernardus *ep.* 282. Non denique ulli alii Pontifices, in quam rem plenè Bellarminus *loc. cit. à cap.* 8. & Azor. *tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 4. *q.* 3. ac Franciſcus Agricola *de primatu Petri cap.* 21.

Et hanc ob cauſam uſu receptum non fuiſſe, ut Romæ ſub Sacrum poſt Evangelium cantaretur ſymbolum, contrà quàm alibi jam factum olim, ſcribit Berno Augienſis *lib. de reb. ad miſſ. ſpect. cap.* 2. Hanc enim cauſam omiſſi ſub Sacrum ſymboli fidei à Romanis preſbyteris, interroganti S. Henrico I. Imperatori redditam eſſe, teſtatur qui aderat Berno, addens tamen, Imperatorem Benedicto VIII. tunc Pontifici, ut morem ubivis alibi vigentem tandem poſt mille annos, agebatur enim annus Chriſti 1014. in Romanam Eccleſiam induceret, conſilium ex optima mente conceptum. Tamen ea patens, & expreſſa conteſtatio inconcuſſæ omnium retrò Pontificum fidei, ſi retenta fuiſſet, appoſitiſſimè quoque ſignaſſet poſteris Pontificum ad finem uſque mundi ſufficiendorum intemeratam ſemper fidem. Et hanc ob cauſam Romanos Pontifices viſos ſemper eſſe digniſſimos, quibus aliæ Eccleſiæ adhærerent, notavit Vvalfridus Strabo *lib. de reb. Eccles. cap.* 22.

Longè verò aliter accidit quoad innumeros aliarum quantumvis ſedium Antiſtites, etiam Patriarchas. Nam plerique Patriarcharum aut hæretici, aut etiam hæreſiarchæ fuerunt. Inter Conſtantinopolitanos Macedonius, Acacius. Sergius, Pyrrhus, Paulus, Petrus, Anaſtaſius, notati ſunt hæreſeos, ut mirum non ſit, ſi Eccleſia illa tot hæreſibus fermentata, de fermento immolans, pro fermento tam acriter certet, ut monuit Rupertus *lib.* 2. *de offic. cap.* 62. contrà, Sedes Romana, quia ſemper pura, ſemper à fermento hæreſeos abjuncta, ſacrificat in azymis ſinceritatis, & veritatis. Accuratè errores, & nequitias variorum Præſulum Conſtantinopolitanorum proſequitur S. Leo IX. *ep.* 1. quæ eſt ad Michaelem, & Leonem. Nec hæreticos tantùm, ſed etiam hæreſiarchas ſediſſe Conſtantinopoli, notat S. Gregorius *lib.* 4. *indict.* 13. *ep.* 32. Similiter Joannes VIII. *ep.* 75. *Credimus, quòd jam vos non lateat, nunquam Apoſtolicam B. Petri Sedem ab aliis ſedibus reprehenſam, cùm ipſa alias omnes, & præcipuè Conſtantinopolitanam, ſæpiſſimè reprehendens, aut ab errore liberaverit, aut certè in iis, qui reſipiſcere noluerunt, ſententiæ ſuæ judicio condemnaverit.* Inter Præſules Alexandrinos notati ſunt hæreſeos Gregorius, Georgius, Lucius omnes Ariani; item Dioſcorus, Timotheus, Aelurus, Petrus Mogus. Inter Antiochenos hæretici fuerunt Paulus Samoſatenus, Eulabius, Euzoius, Joannes, Domnus, Petrus Cnaphæus, Macarius. Inter Hieroſolymitanos ſorduerunt hæreſibus Joannes Originiſta, Salluſtius, Arſenius, Heraclius, Hilarius, ut liceat profectò, his proſpectis, gratulari Romanæ Eccleſiæ ſuorum Pontificum in fide conſtantiam, adhibitis verbis Hieronymi *ep.* 57. alloquentis Damaſum Papam : *Profligato à ſobole mala patrimonio, apud vos ſolos incorrupta Patrum ſervatur hæreditas &c.*

Cæterum probabile eſt, Papam, etiam ut perſonam

nam privatam, non posse esse hæreticum, ut per Doctores, quos sequitur Pighius *eo lib.* 4. *Hierarch. Eccles. cap.* 8. quorum sententiam, tanquam piam, sequitur Bellarm. *d. lib.* 4. *de summ. Pontif. cap.* 8. *&* 11. *sub finem.* Suarez *de fid. disp.* 10. *sect.* 6. *num.* 11. quatenus ait, sibi magis pium, magisque probabile videri, posse quidem Papam, ut privatam personam, errare ex ignorantia, non tamen ex contumacia. Nec enim ullus Pontifex adhuc fuit hæreticus, sicuti probat idem Bellarm. *cit. cap.* 8 *& seqq.* Quamvis Papam, ut privatam personam, sivè ut privatum Doctorem esse posse hæreticum, teneant Cajet. *opusc.* 1. *de author. Pap. cap.* 15. Sot. *loc. cit.* Can. *lib.* 6. *de loc. theol. cap.* 12. Castr. *de just. haret. punit. lib.* 1. *cap.* 6. *& lib.* 2. *cap.* 22. Turrecrem. *lib.* 2. *cap.* 101. Valent. *in analys. fidei*, & Tumian *de fid. disp.* 16. *dub.* 1. subdens, hanc opinionem nunc temporis esse communem. Et quidem cum res dnntaxat facti agitur, posse Pontifici obrepere falsitatem, quippè homini, notius est, quàm ut moneri oporteat, & facillimum id esse ob innumeras, quibus distrahitur, curas, scitè docet Petrus Cellensis *lib.* 8. *ep.* 16.

Eximuntur etiam Nuncii, & Officiales Apostolici, qui vices Summi Pontificis in aliquibus causis, sivè causa gerunt, & quorum officium circa negocia Sedis Apostolicæ versatur. Liquet ex Literis Joannis XXII. ut ait Eymeric. *q.* 26. *& extravag. cùm Matthæus de hæret.* utque observat Pegna *com.* 75. Zanard. *in direct. theol. p.* 2. *cap.* 6. *q.* 12. Suar. *de fid. disp.* 30. *sect.* 4. *numero* 26. Molin. *tr.* 5. *de just. disp.* 28. *numero* 20. & alii, quos citat, & sequitur Dian. *d. p.* 5. *tr.* 10. *resol.* 10. *& p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 24. Qui etiam docent, non comprehendi in hac exemptione Officiales Apostolicos, & Nuncios, qui mittuntur, & dantur ad decidendas causas inter partes, quæ ad Sedem Apostolicam non pertinent, sed privatorum utilitatem respiciunt.

Eximuntur item ab Inquisitorum jurisdictione Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ, & Cardinales. Adversus enim istos procedere, ac judicare in causis fidei non valent, nisi expressè, & speciatim detur eis facultas, ex *cap. Inquisitores de hæret. in* 6. ac docent Eymer. *quæst.* 27. Pegn. *com.* 76. Gondisal. *de hæret. q.* 7. *numero.* 15. Symanch. *de cathol. instit. tit.* 25. *numero* 7. *&* 8. Repert. Inquis. *v. Episcopus §. ad secundum*, Zanard. *chid. quæst.* 22. Dian. *loc. cit. resol.* 11 *& p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 21. Acugna *de confess. sollic. quæst.* 12. *num.* 7. *&* 11. Qui etiam affirmant, nomine Episcopi venire omnes sic consecratos, etiam Titulares, quia hi sunt veri Episcopi, ac verè dignitatem Episcopalem habent, ac etiam electos, & à Sede Apostolica confirmatos, etiamsi consecrati non sint, quia & hi verè jurisdictionem Episcopalem habent, non sic electos, sed nondum à Sede Apostolica confirmatos. Possunt verò Inquisitores recipere dicta testium adversus Episcopos & eorum crimina Sedi Apostolicæ denunciare. Nam non alia via possunt scire, vel invenire, Episcopos esse hæreticos, aut de hæresi suspectos. Qui enim non est Judex, potest recipere in reum testimonia, ut ea ad proprium Judicem mittat, *l.* 1. *in princ. ff. de re mil. l. D. Adrianus ff. de cust. reor. l.* 1. *c. de exhib. reis & d. cap. cum Matthæus, vers. volumus de hæres.* Item possunt Episcopum suspectum, si clarè cognitus sit hæreticus, & multò magis si clarè dilatione carcerationis periculum sit in mora, ut quia interim alios seducit, in carceres conjicere, & ad Pontificem mittere. Quia tunc ex epieicheia casus censetur exceptus, ut per Symanch. Molinam, Pegnam, Farinacium, Decianum, & alios apud Delbene *de offic. S. Inquis. p.* 2. *dub.* 195. *sect.* 30. *numero* 5. *Quòd si eis specialiter &c.* Contra verò Cardinales non possunt Inquisitores sine speciali mandato aliquid sibi denunciatum accipere absque licentia speciali Summi Pontificis. Neque Judices in processibus apponere possunt quidpiam particulare in personam Cardinalis, nisi de mandato Sanctissimi, etiamsi rei illud sponte deponant. Et Judex quidam, qui multa interrogatoria fecit circà personam cujusdam Cardinalis S. Officii privatus fuit officio, & facultate judicandi ubique locorum, ac in omnibus causis. Cardinalis causa spectans ad S. Officium committi solet per Sanctissimum quatuor ex Cardinalibus generalibus Inquisitoribus, qui unà cum Commissario S. Officii vice Sanctissimi audiunt, cognoscunt, & examini intersunt, ac usque ad conclusionem procedunt, & omnia referunt Sanctitati Suæ. Cardinalis verò famulus denunciatus comprehenditur extra palatium, deindè fit verbum cum dicto Cardinali.

Pariter eximuntur Inquisitores, contrà quos neque alii Inquisitores procedere possunt in causa hæresis, sed recipere debent informationes contra eos, ac Summo Pontifici eas mittere. Plurimum enim iis deferri debet ob reverentiam Summi Pontificis, cujus personam repræsentant, & Sedis Apostolicæ, cujus sunt Officiales, ac etiam quia par in parem jurisdictionem non habet, ut per Suar. *de fid. d. disp.* 20. *sect.* 4. *numero* 16. Zech *in summ. to.* 1. *de hæres. cap.* 11. *numero* 13. Eymer. *q.* 30. Pegn. *com.* 79. Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *q.* 14. Locat: *v. Inquisitor. numero* 13. *& v. Episcopus. numero* 2. ac Dian. *d. p.* 5. *tr.* 10. *resol.* 13. *& p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 25.

Si tamen manifestissima esset Inquisitoris hæresis, ut si contrà fidem prædicaret, aut scriberet, aut prædicari, & scribi permitteret, aut hæreticos comprehensos impunitos dimitteret, hisque similia perpetraret, quæ in manifestum fidei detrimentum converterentur, nec facilè Summus Pontifex posset consuli, & intereà fides periclitaretur, liceret tunc Episcopo in Inquisitorem agere. Quod admittunt Gemin. *in d. cap. Inquisitores num.* 5. *de hæret. in* 6. Locat. *ibid.* Repert. Inquis. *v. Episcopus §.* 1. Royas *singul.* 109. Qua in re cauti, ac prudentes esse debent Episcopi, ne ad hæc deveniant, nisi perquàm consultè, ac mediatè causis maturo consilio perpensis.

Nullo autem modo sunt citandi, vel quoquo modo coram aliquo alio Judice tradendi, nisi coram S. Congregatione supremæ Inquisitionis. Quòd si secus fiat, Judices, Procuratores, Notarii, etiam Auditores Cameræ, retineri debent in S. Officio, dimittendi cum monitione, ac suspensione à suis Officiis. Possuntque coram se civiliter citare debitores S. Officii, ac illos cogere ad solvendum. Sunt enim in hujusmodi causis legitimi Judices tam activè, quàm passivè. Et possunt contra denegantes suas prærogativas, quorum sunt in possessione, procedere, ut si denegetur eis in Missa osculandum Evangelium, thurificatio triplici ductu, osculum pacis, ac hujusmodi alia. Non debent tamen cognitionem aliarum causarum, etiam cum præcepto suorum Generalium, ac Superiorum accipere, idque ut faciliùs causis S. Officii possint incumbere. Neque sunt executores mandatorum cujuscunque alterius Judicis, etiam Auditoris Cameræ Apostolicæ, nisi S. Congregationis duntaxat. Et tam ipsi, quam eorum Vicarii sunt subjecti Custodibus Conventuum in iis, quæ spectant ad disciplinam regularem, ideoque illos venerari tenentur.

Procedere possunt contrà quoscunque Religiosos, etiam exemptos, ac etiam contrà eorum Religionum, ac Ordinum etiam Militarium Prælatos, etiam Generales de hæresi inquisitos, non obstante eorum prærogativa

rogativa dignitatis, *ex cap. ut officium §. denique de hæret. n. 6.* & ex reſcripto Clementis VII. *cùm ſicut* Pii IV. *Paſtoris æterni* & ex conſtitutione Pauli V. in qua interdicitur Prælatis regularibus cognoſcere ſuos ſubditos de hæreſi. Solumque *in d. cap. Inquiſitores* excipiuntur Epiſcopi, atque adeo comprehenduntur Generales Religionum, ex regula *l. ſiquidem §. fin. ff. de pen. leg.* Quod tradunt Delbene *in cap. 1. q. 7. de hæret. in 6.* Freytas *in addit. ad tract.* Roder. *de confeſſ. ſollic. q. 12. numero 20.* eſt contra Rodriguez *in quæſt. regul. tom. 2. q. 81. art. 1.* Peyrin. *tom. 2. in conſtit. Pauli V. §. 1. num. 2.* Dian. *d. p. 5. tr. 10. reſol. 12. & p. 4. tr. 8. reſol. 23.* alioſque Authores Regulares, qui excipiunt Generales Religionum, qui certè hac in re non habent idem privilegium, quod habent Epiſcopi ſpeciatim excepti *in d. cap. Inquiſitores.*

Quamvis inſuper poſſint Inquiſitores in crimine hæreſis procedere contra Reges, Principes, Duces, alioſque Laicos cujuſcunque ſint conditionis, dignitatis, & gradus, *ex d. cap. ut officium §. denique de hæret. in 6.* & ex Literis Clementis, & Urbani IV. quæ incipiunt, *Præ cunctis*, & tradunt Eymer. *d. p. 3. q. 31.* ibique Pegn. *com. 8.* Param. *li. 3. q. 5. num. 24.* Symanch. *de Cathol. inſtit. cap. 34. num. 32.* & Caren. *de hæret. num. 85.* Tutius tamen eſt, ut quando eſt procedendum adverſus Reges, ac Regales Perſonas, quales ſunt magni Duces, ſupremi Principes, Marchiones, ac ſimiles, vel adverſus eos, qui Regibus aſſtant, uti ſunt Conſiliarii, Senatores, vel contrà alios Magnates, vel Gubernatores, ſivè Proreges, Conſules, ac Magiſtratus, ſivè ſint hæretici, ſivè de hæreſi ſuſpecti, priùs conſulatur Summus Pontifex, vel ſupremum Tribunal, & modo ab eo præſcripto contrà illos procedatur, ut admonent etiam Eymer. *q. 31.* Pegn. *com. 80.* Molin. *de juſt. tr. 5. diſp. 28. num. 22.* Suar. *de fid. diſp. 20. ſect. 4. nu. 24.* Cenedo *collect. 14. num. 2.* Azor. *tom. 1. lib. 8. cap. 18. q. 13.* cùm alioquin infelices exitus ſequi conſueverint.

Et quidem inter alias pœnas contra Principes hæreticos inflictas tollitur eis Principatus, & datur occupanti Principi Catholico, quando Catholicus Princeps hæreticus factus eſt, nec admonitus vult reſipiſcere, vel ſub ſe patitur hæreticos vivere ſubditos, factus ità erroris particeps. Quare antè moneri debere ſtatuit *cap. excommunicamus de hæret.* deindè excommunicari, nec excommunicatio etiam valeret, niſi præcedente admonitione *cap. ſacro. de ſent. excomm.* Rurſus poſt excommunicationem jus exigit Principum contumaciam non ſatisfaciendi per annum antequam terra illorum occupantibus exponatur. Poſtremò occupationem non quibuſcunque permittit, ſed iis tantùm, qui occupatam ab hæreſibus expurgent. Refert Guichard. *lib. 11. hiſtoriarum ſui temporis*, Julium II. ſummum Pontificem edictum in Ludovicum XII. Regem Galliæ pronunciaſſe, quo eum, & quotquot ei ſtuderent, omnibus ſchiſmaticorum, & hæreticorum pœnis ſubjiciebat, facta cuique poteſtate fortunas, regna, reſque illorum invadendi, ex quo ſecuta fuerit Regni Navarræ occupatio. Vide Joannem Tillium *in Chron. Galliar.* & Paulum Jovium *lib. 4.* B. Pius V. quoque Regnum Angliæ proſcripſit, prædæque expoſuit ob hæreſim anno Domini 1569. cujus ſententiam poſteà anno ſequenti Joannes Feltonus vir nobilis Londini ad fores Epiſcopii publicè juxta ſummum Templum affixit, qui poſteà comprehenſus, damnatus, in cratem injectus, ſuſpenſus fuit, funeque ei ſemivivo exacto, multa deindè tormenta expertus, ut ſcribit Sander. *lib. 7. de viſib. Monarch.* & Bzov. *in vita Pii V. anno* 1570. ubi ejus ſententiam excommunicationis, & privationis profert.

Valdè certè metuenda eſt hæc Regnorum cenſura, & in qua graviſſimæ, ac immedicabiles præcedere debeant hæreſes, vel aliæ cauſæ, quæ non ſolùm Principes, ſed etiam populum inficiant, alioquin ſi ex ſola cauſa, vel delicto, ut contumacia Principis tanta maledictione prædæ cujuſque populus exponatur, medicina tantum abeſt ut proficiat, quin contrà aditum infinitis, & irreparabilibus malis dabit, cùm matatiæ rerum publicarum, & principatuum ſoleat turbare ita ſtatum publicum, & privatum, ut antequam conſiſtere poſſit, quieſcere, ac in tranquillum pervenire ſtatum, boni cum malis pereant, & mali deteriores reddantur, & ira in furorem, furor in deſperationem, contumacia in hæreſim, & ſchiſma, ſchiſma in Atheiſmum tranſeat, omitto exempla plura, Sufficit Anglia maximè anteà Catholica, quæ ob crimen adulterii Regis Henrici, primùm ob repudiatam legitimam uxorem, non conceſſa ſecunda, lapſa ob Regem contumacem in ſchiſma contrà ſummum Pontificem, de hinc ob excommunicationem, & interdictum in hæreſim, & poſt expoſitionem ejus in prædam, in tantam ſævitiam, ut crudelior perſecutio chriſtianorum ferè nunquam extiterit. Sunt planè ſummi Pontifices, qui & prævidere debent, Reges impiiſſimos etiam habere gladium, & ſocios impietatis, quibus hoſtiliter aggreſſi ab extraneis, quibus terra illorum exponitur, & cogunt bonos in defenſionem patriæ armari, undè tot cædes bonorum cum malis, tot viduarum, orfanorum, ac incendiorum, oppreſſionum, cadaverum reliquiæ luctuoſiſſimæ.

Quid autem poſſint Inquiſitores in familiares S. Officii, alibi tradidimus.

CONSULTATIO CXXVI.

Quinam dicantur hæretici, Apoſtatæ à fide, Schiſmatici, receptatores, hæreticorum, defenſores fautores, ſuſpecti de hæreſi, qui jurisdictioni Inquiſitorum ſubjiciuntur?

HÆretici, contra quos juriſdictionem habent Inquiſitores, dicuntur ii, qui habent aliquem errorem in intellectu contra fidem cum pertinacia, ut docent omnes cum D. Thoma 2. 2. *q.* 11. *ar.* 2. Ac is, qui pertinaciter dubitat de rebus fidei, etiamſi in tali dubitatione parvo tempore perſiſtat, eoque magis, ſi plus inclinaret in doctrinam Catholicæ fidei contrariam, etiamſi non de tota Chriſtiana Religione, ſed de uno tantùm articulo fidei tenaciter dubitaret, ut pariter docet D. Thom. *loc. cit. quæſt. 3. ar. 3.* Is item, qui dubitat de iis, quæ ab Eccleſia definita ſunt, & poſt legitimam admonitionem, deliberato animo in dubitatione perſiſtit; Nam in dubium non ſunt revocanda, quæ ſemel pro fide, ac veritate Catholica Eccleſia definivit, ut ait Gelaſius Papa, & refertur *in can. majoreſ. 24. quæſt. 1.* & D. Thom. *p. 1. quæſt. 32. art. 4.* Ille etiam, qui pertinaciter non credit, vel exiſtimat, verum non eſſe aliquid, quod in Sacra Scriptu-

ra continetur, ut docet quoque D. Thom. *d. p.* 1. *q:* 102. *ar.* 1. & probat Ricciul. *de jur. perſ. lib.* 5. *cap.* 8. *num.* 4.

Hæreticus etiam dicitur apoſtata à fide, qui fidem Chriſtianam, quam in baptiſmo promiſit, relinquit, & tranſit ad Judæos, Turcas, Saracenos, Idololatras, & hæreticos. Et qui id facit ex libidine, vel deſperatione, animo non relinquendi catholicam fidem, ut Apoſtata reputatur. Nam quod ad Eccleſiam apoſtata eſt, ut per Farinac. *de hæreſ. quæſt.* 183.

Schiſmaticus quoque hæreticus cenſetur, eſtque is qui ab unitate Eccleſiæ Romanæ ſe dividit, & determinationibus Eccleſiæ de fide factis pertinaciter credere non vult, ideoque hæreticus habendus eſt, quod teſtatur Eymer. *p.* 2. *direct. qu.* 48. *numero* 4. Pegn. *com.* 73. & Farinac. *qu.* 184. *numero* 8. *& ſeq.* Vel ſaltèm ſuſpectus de hæreſi, ideoque cogendus eſt abjurare ſchiſma. Principes verò ad fidem converſi, dum interim procuratur unio cum Eccleſia Catholica non poſſunt tuta conſcientia communicare cum ſuis Schiſmaticis, nequè ab illis Euchariſtiam, & abſolutionem à peccatis aliaque Sacramenta ſuſcipere. Neque eis licet fundare, vel dotare interim Monaſteria, vel Eccleſias Schiſmaticorum, neque poſſunt intereſſe ſacris, ac cœremonijs illorum, eaſque obſervare juxtà morem gentis; neque jurare poſſunt, ſe velle retinere fidem ſuorum patrum, illamque ſuis ſubditis conſervare. Neque confirmare juramento ſtatuta fidei Catholicæ contraria. Neque legere libros ſchiſmaticorum ſuorum, ne illos quidem, qui Religionem Catholicam ex profeſſo non impugnant. Neque poſſunt Principes Catholici ab Epiſcopis ſchiſmaticis coronari, benedici, & Sacramento Euchariſtiæ more ſchiſmaticorum refici. Neque veſci poſſunt carnibus die ſabbathi, & jejunare feria quarta more eorundem Schiſmaticorum. Nequè illorum Templa viſitare, ſacra audire ac eorum ritibus intereſſe prætextu, quòd aliàs non agnoſcerentur pro legitimis Dominis, ac ſubeſſet periculum perturbationis rerum.

Electi autem in Reges Schismaticorum, non poſſunt corona. ab Epiſcopo Schiſmatico, Schiſmaticorum ritu, licet aliquibus videatur, id poſſe fieri, ſi non intervenerit ſacra Unctio. In caſu tamen neceſſitatis poteſt concedi licentia recipiendi coronam ab Epiſcopo Græco Eccleſiæ Catholicæ Romanæ unito.

Hæreticorum autem credentes, qui etiam juriſdictioni Inquiſitorum ſubduntur, ſunt primò qui credunt hæreticorum erroribus. Et ij propriè dicuntur hæretici. Secundò qui nulla hæreſi infecti ſunt, ſed credunt, hæreticos eſſe viros probos, & habere bonam fidem, qui dicuntur habere hæreticorum perfidiam non explicitam, ſed implicitam. Tertiò ij, qui licet profiteantur, ſe non credere, quod hæretici credunt explicitè, tamen verbis, vel factis illis adhærent, quia eos viſitant, literas hinc inde mittunt, pluriès eorum ſermones, & Conciones audiunt, eorum libros retinent, ac legunt, in eorum conventicula conveniunt, quæ ad ritum eorum pertinent, perpetrant, aguntque ſimilia, per quæ de hæreſi ſuſpecti vehementer, vel leviter redduntur, ſecundùm quod majora, vel minora in eis indicia apparent, ut per Eymeric. *p.* 2. *qu.* 50. *num.* 1. Duard. *in Bull. Cœnæ lib.* 2. *can.* 1. *quæſt.* 26. *num.* 2. Royas *de hæret. qu.* 1. *num.* 296. *& ſeq.* Suar. *de fid. diſp.* 24. *ſect.* 1. *num.* 1. Sanch. *in decal. lib.* 2. *cap.* 10. *numero* 2. Farinac. *de hæreſ. quæſt.* 182. *numero* 121. *& ſeq.* Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 15. *q.* 1. & alios.

Receptatores autem hæreticorum ab Inquiſitore puniendi, ij ſunt, & dicuntur, qui ſcientes, aliquem eſſe hæreticum, latenter eum receptant, ne ad manus Eccleſiæ perveniat, etiamſi ſemel tantùm ſic eum receptaverint, ſuntque excommunicati juxtà *cap. Excommunicamus primo §. credentes, de hæret.* Qui verò ignorans, aliquem eſſe hæreticum, illum receptaret, nec diceretur hæretici receptator, nec puniendus eſſet pœnis ſtatutis contrà hæreticorum receptatores. In dubio tamen hæc ignorantia eſt præſumenda, idèoque Fiſco incumbit onus probandi ſcientiam in receptatore, dummodo non conſtet notoriè, receptatum eſſe hæreticum. In hoç enim caſu onus eſſet receptatoris probandi ſuam ignorantiam. Quòd ſi receptaret conſanguineum hæreticum, non excuſaretur à tota pœna ſed mitiùs eſſet puniendus, habita ratione gradus conſanguinitatis. Idemque dicendum de receptantibus amicos ſummos. Vinculum enim amicitiæ potens eſt, ac prævalidum, nequè inferius ulla ex parte ſanguinis viribus. Et amicitia ipſa quædam fraternitas eſt. *L. Verum. ff. pro ſocio.* & annotant Socin. *conſ.* 263. & Jas. *in l. quæ dotis. ff. ſolut. matr.* Pegn. *conſt.* 87. *verſ. nunquid autem & ſeq.* Ità etiam qui metu mortis hæreticum receptat, ne ab eo occidatur, in receptationis pœnas non incurrit, quia non receptat hæreticum, ut hæreticum, ſed ut vitam ſuam tueatur, & Leges humanæ non obligant in Conſcientia cum certo, vel probabili vitæ periculo, nec eſt credibile, Eccleſiam velle cum tanto rigore obligare, ut per Suar. *de legib. diſp.* 4. *ſect. tertia, numero* 13. & Duard. *in Bull. Cœnæ lib.* 1. *quæſt.* 3. *numero* 9. *& cap.* 2. *quæſt. ſecunda num.* 19.

Defenſores verò hæreticorum, contra quos etiam Iuriſdictionem habent Inquiſitores, primò ſunt, qui defendunt errores, & hi manifeſtè hæretici ſunt, imò hæreticis deteriores, quia non ſolùm pertinaciter errant, ſed etiam offendicula errandi aliis parant. Secundò ſunt, qui non defendunt eorum errores, ſed perſonas, qui quavis ratione ſtudent, & curant, ne hæretici in manus Inquiſitorun veniant, aut ne denuncientur, vel ne deferantur ad Inquiſitores eorum hæreſes, vel nè eorum prava dogmata examinentur, nevè, interrogentur, vel quovis modo eorum comprehenſionem, animadverſionem, condemnationem, ſupplicium, ac pœnam impediunt, vel prohibent, ne in eos inquiratur, ne capiantur vel captos audent potentia, viribus, armis, aut fraude è manibus capientium eripere, aut Inquiſitorum manus impedire, vel illorum ſententiam non exequi. Hi omnes hæreticorum defenſores dicuntur & ſunt de hæreſi ſuſpecti vehementer, vel leviter, juxtà defenſionis qualitatem, ac Juriſdictioni Inquiſitorum ſubduntur, ab eisque puniuntur, ac ſunt excommunicati in Bulla Cœnæ, & in *dict. cap. excommunicamus primò §. Credentes, de hæret.* Suntque etiam infames, ſicut credentes, receptatores, & fautores, ac omnibus officiis publicis privandi ex d. *cap. Excommunicamus & ex cap. Quincunque §. heretici. de hæret. in* 6. & ex Conſtitutionibus Innocentii IV. quæ incipiunt, *Ad extirpandas*, & Pauli IV. incip. *Cùm ex Apoſtolatus*, aliorumque Pontificum. ut annotat Pegn. inter literas Apoſtolicas,

Comprehenduntur quoque ſub dicto nomine defenſorum, Advocati, & Procuratores, qui ſine Inquiſitorum licentia, & in caſibus non permiſſis patrocinium hæreticis præſtant, qui etiam ſunt de hæreſi ſuſpecti, aç uti tales poſſunt contra eos Inquiſi-

tores

ſitores procedere, ut tradunt Sanctarel. *de hæreſ. cap.* 11. *dub.* 2. *numero* 21. Duard. *loc. cit. numero* 9. & Farinac. *quæſt.* 197. *numer.* 55. qui enumerat dictos caſus non permiſſos. Non tamen incurrunt excommunicationem, nec alias pœnas contra hæreticorum defendentes impoſitas, qui hæreticos defendunt extra cauſam hæreſis, quia hæc eſt juſta hominis defenſio, & illa ſolùm eſt injuſta, & in conſcientia prohibita, qua quis ſcienter hæreticum, ut hæreticum defendit, ut docent Cajet. *in ſum. v. Excommunicatio, cap. primo.* Navar. *in man. cap.* 27. *numero* 55. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 15. *quæſt.* 6. Farinacius, Duardus *loc. cit. & alij.*

Fautores autem hæreticorum juriſdictioni Inquiſitorum etiam ſubjecti ij ſunt, qui vel omiſſione, & negligentia, vel facto, & cooperatione, vel verbis, & conſilio hæreticis favorem præſtant. Omiſſione & negligentia fautores hæreticorum ſunt primò Epiſcopi, Inquiſitores, & eorum miniſtri, qui poſſunt ac tenentur ratione officii contra hæreticos procedere, eoſque punire, & contra illos non procedunt, neque eos puniunt. Iſti excommunicationem incurrunt, ac per triennium Epiſcopi ſuſpenduntur, & ſi id faciant ex odio, vel amore, vel ob lucrum temporale excommunicationem incurrunt ſummo Pontifici reſervatam ex *Clem.* 1. §. *Verùm de hæret.* ibique Gloſ. *v. fraudulenter*, Imol. *numero* 3. Zabarel. *numero ſecundo & ſeq.* Anchar. *numer.* 11. Cajetan. *d. v. Excommunicatio, cap. tertio* Navar. *ibidem numero* 100. Et ſi prædicti in puniendis hæretici, fuerint negligentes, deponi debent ab officio Epiſcopali *ex d. cap. Excommunicamus* §. *Volumus de hæret.* ut præter alios docet Pegn. *par.* 2. *com.* 2. *verſ. Epiſcopi ergo.*

Secundò qui tenentur hæreticos accuſare, vel denunciare, & id non faciunt, vel dant aliquid ad hæreticos non denunciandum, vel legitimè ab Inquiſitoribus de hæreticis requiſiti, illos celant, & veritatem diſſimulant, ut per Sayr. de *cenſur. lib.* 3. *cap.* 5. & 7.

Tertiò qui hæreticos ab hæreſi revocate poſſunt, & non revocant, *arg. can. Ubi poteſt* 24. *quæſt.* 3. & *arg. cap.* 2. *de hæret.* & ibi Gloſ. *v. non revocat.* Immo Felinus alijque Canoniſtæ ex illo textu deducunt, quòd hæreticus cenſendus ſit, qui ex negligentia hæreticum ab hæreſi revocare omittit. Quod intelligendum eſt de Epiſcopis, & Prælatis, ac Magiſtratibus, non autem de privatis hominibus, qui ſolùm ſub excommunicationis pœna tenentur illos accuſare, aut denunciare, vel revelare, ut cum aliis annotat Pegna *d. com.* 2. *verſ. Si de Epiſcopis.*

Quartò domini ſeculares, & officiales miniſtri, qui omittunt hæreticum inquirere, & comprehendere, ut per *Caiet. loc. cit. cap.* 2. Anan. *in d. cap. excommunicamus* §. *credentes num.* 14. Vel qui negligentes ſunt in extirpandis hæreticis à terris ſuis, ut per Pegn. *ibidem. ex in cap. ſecundo de hæret.* Vel requiſiti, ac moniti ab Eccleſia, ut faciant cuſtodias, in quibus hæretici cuſtodiantur, & in gratiam hæreticorum non faciunt, Sayrus *d. cap.* 5. *numero* 7. Vel dare nolunt milites ad comprehendendum hæreticos. Vel requiſiti ab Inquiſitotibus, nolunt illos comprehendere, Navar. *conſ.* 14. *de hæret.* Graff. *lib.* 4. *deciſ. cap.* 18. *num.* 12. & Sayr. *loc. cit.*

Facto autem, & cooperatione hæreticorum fautores ſunt, qui pecunias, alimenta, arma, aliaque auxilia eis ſubminiſtrant, ut notant Anchar. *in cap.* 2. *de hæret. in* 6. *numero* 5. ac Gemin. *num.* 12. *Oſt. in ſum. de hæret.* §. *qua pœna num.* 10. & *ſeq.* Sylveſt. *v. hæreſi* 1. *numero* 10. Vel illis favent, ut è carcere fugiant, vel in manus Inquiſitorum non deveniant, ut patet ex Conſtit. Innocentis IV. & Clementis IV. quæ incipiunt *Ad extirpanda* apud Pegnam. Vel impediunt Epiſcopos, & Inquiſitores, ne illos puniant, ut *ex cap. accuſatos* §. Sacerdotes *de hæret. in* 6. & *ex conſtit. Innocentis* IV. quæ incipit *malitia hujus temporis*, & Urbani IV, incip. *Licet ex omnibus*, & Calixti III. cujus initium eſt' *Injunctum nobis*, apud Pegnam, & notat Eymer. *part.* 1. *quæſt.* 54, *numero* 5. & alij, quos ſequitur Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 15. *quæ.* 6. Vel offendentes miniſtros, & Officiales S. Inquiſitionis, ut liquet ex conſtit. B. Pij V. *Si de protegendis.*

Fautores etiam hæreticorum ſunt, qui ſe fingunt eſſe hæreticos, quos Inquiſitores procurant comprehendere, ut ſic pro veris hæreticis ſe ſubmittentes, veros hæreticos liberent. Sed iſti tales debent ad perpetuum carcerem condemnari eorumque bona proſcribi. *ex d. conſtit. ad extirpanda* Clementis IV.

Sunt quoque fautores hæreticorum, qui proceſſus contra hæreticum formatos lacerat, teſtes examinatos verberat, vel è manibus juſtitiæ, aut è carcere hæreticum eruunt, ut tradunt Eymer. *p.* 2. *quæſt.* 54. ibique Pegn. *com.* 7. & Navar. *conſ.* 14. *de hæret. num.* 3. Qui Inquiſitorem vexant, perturbant, & injuria afficiunt, ut hæreticum liberet, Eymer. & Pegna *loc. cit.* qui hæreticos venerantur, comitantur, viſitant, illiſque munera mittunt, Eymer. *quæſt.* 56. *numero* 7. Locat. in *judic. Inquiſ. v. ſuſpicio num.* 3. aliique. Ac ij, qui ſepeliunt in loco Sacro hæreticos vel eorum fautores, defenſores, receptatores vel credentes, ut *ex cap. ſecundo de hæret. in* 6. & *ex conſtit. Innocentij IV.* incip. *Noverit univerſitas*, apud Pegnam.

Conſilio & verbis hæreticorum fautores ſunt, qui pro eis intercedunt, vel ſupplicant, aut veniam petunt, ac impediunt Officium S. Inquiſitionis, vel Inquiſitorum famam lædunt, dicentes, injuſtè contra hæreticos procedere, nec hæreticos eſſe ita malos, quales dicuntur, nec deberi tam graviter puniri, vel illos eſſe laude, & honore dignos & id genus alia, ut per Archid. *in cap. quemcunque num.* 6. *de hæret. libro* 6. ibique Jo. Andr. *numero* 5. Gemin. *numero* 10. & 11. Sylveſt. *d. v. hæreſis* 1. *numero* 10. Graff. *libro* 2. *deciſ. cap.* 9. *num.* 11. Et qui hæreticos monent, ut ſe abſcondant, ne comprehendantur vel ut comprehenſi è carceribus fugiant, vel docent modum, quo ſe falsò defendant, vel quo veritatem celent, vel hæreſim negent, ut per Eymer. *d. p.* 2. *qu.* 56. *numero quarto*, ibique Pegna *com.* 80. Symanch. *de cathol. inſtit. tit.* 15. *numero* 11. Decian. *in tr. crim. libro quinto, cap.* 51. *numero* 16. Qui omnes hæreticorum fautotes ſunt, ac de hæreſi ſuſpecti, ut notant Repert. Inquiſ. *v.* credentes, *verſ. Sed circumſcripta*, Eymericus, & Pegna *loc. cit.* Calder. *in tr. de hæret, rubr, de hæret. credentibus numero* 11. ſunt. que excommunicati in Bulla Cœnæ & In conſtit. Martini V. quæ incipit *Inter cuncta*, & Paul. IV. incip. *Cùm ex Apoſtolatus Officio* apud Pegnamt Quòd ſi tanquam fautores hæreticorum fuerint ab Epiſcopo, vel Inquiſitore excommunicati, & per annum in Excommunicatione perſtiterint, debent, ut hæretici haberi, ac ut tales condemnari, *cap. ut inquiſitionis* § *prohibemus de hæreticis in ſexto capite excommunicamus*

municamus §. credentes de hæret. & cap. Cùm contumacia eod. tit. in 6. docentque *Oſt. in ſum tit. de hæret. §. qualiter deprehendantur numero* 1. Eymer. *dec. p.* 2. *quæſt.* 47. *numero* 3. ac Pegna *com.* 72.

Suſpecti verò de hæreſi, qui Inquiſitorum juriſdictioni ſubduntur ij ſunt primò qui impediunt S. Inquiſitionis Officium, ut patet ex Conſtit. Clementis, & Urbani IV. & *in cap. Statutum de hæret. in* 6. & tradunt Eymer. *d. p.* 2. *quæſt.* 54. ibique Pegna *com.* 79. Locat. *in Judic. Inquiſ. v. ſuſpicio, numero* 11. Campeg. *ad Zanchin. in tr. de hæret. cap.* 20. *lit. A. v. ſuſpicio.*

Secundò, qui cum hæreticis converſantur, vel hæreticorum conciones audiunt, vel eos receptant, defendunt, vel favent, vel viſitant, aut eis munera mittunt, vel cum eis confœderationem contrahunt, vel eos in loco ſacro ſepeliunt, ut docent Eymer. *qu.* 50. 51. & 56. Pegn. *Com.* 75. 76. & 81. Repert. Inquiſ. *v. hæreticus, & v. defenſores*, Azor. *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 15. *quæſt.* 1. & *ſeq.* Royas *ſing.* 175. *num* 4. *alijque.*

Tertiò qui hæreticum non revelant, Eymer. *d. p.* 2. *qu.* 55. Pegn. *com.* 88. Repert. Inquiſ. *v. fautores v. Item in judicatione.* Vel in cauſa hæreſis examini ſe ſubijcere nolunt, Eymer. *p.* 3. *q.* 62. Pegn. *com.* 111. Vel qui priùs de ſe, vel de aliis hæreſim confeſſi fuerunt, & poſtea negant, ut *ex cap. litteras de præſumpt.* ibique Canoniſtæ.

Quartò qui in locis, ubi Catholici permiſtim cum hæreticis non vivunt, matrimonium cum hæreticis ineunt, Gloſ. *in cap. decrevit de hæret. in* 6. ac ibi Gemin. & Jo. Andr. traditque Canter. *in quæſt. crim. rubr. de hæret. cap.* 1. *numero* 1. Vel polygami qui duas uxores eodem tempore viventes ducunt, Eymer. *d. p.* 2. *quæſt.* 56. Pegna *com.* 81. Caſtr. *libro primo de juſt. hæret. punit. cap. primo.* Menoch. *de præſumpt. lib.* 5. *præſumpt.* 6 *numero* 37. Graff. *libro quinto dec. cap.* 18. *numero* 16. Vel qui ſæpe mulieres conſanguineas, vel affines vel commatres, vel moniales carnaliter cognoſcunt, ut docent Doctores, quos ſæquitur Symanch. *tit.* 50. *num.* 3.

Quintò Regulares profeſſi, vel Clerici ſeculares in ſacris conſtituti matrimonium contrahentes, ſive publicè, ſive ſecretò, qui etiam ſunt ipſo jure excommunicati *in Clem.* 1. *de conſangu. & affin.* & notant Rodrig. *tom.* 3. *quæſt. regul.* 1. *art.* 1. Menoch. *ea præſumpt. 6. num.* 35. Vel apoſtatæ à religione, negligentes ad eam redire, ac per annum perſiſtentes in excommunicatione; Eymer. *d. p.* 2. *quæſt.* 49. ac ibi Pegna, Locat. *in judic. v. Apoſtata numero* 1. Decian. *in tr. crim. libro* 5. *cap.* 71. *num.* 2.

Sextò qui Chriſti fidem ore negant, ſed non corde ut docent Eymer. *p.* 1. *quæſt.* 9. Pegna *com.* 24. Etiamſi metu mortis aliquis compulſus quidpiam fidei contrarium affirmaret abſque errore intellectus, quia hominibus verba patent, non mentis affectus, & Eccleſia judicat de externis, ut per Symanch. *tit.* 12. *num.* 36. Repert. Inquiſ. *de hæret. qu.* 13. *numero* 67. Azor. d. *lib.* 8. *cap.* 9. *quæſt.* 9. Vel propoſitiones hæreticas, vel quæ hæreſim ſapiunt, vel ſcandaloſas, ac temerarias proferunt, Eymer. *d. p.* 2. *quæſt.* 2. Pegna *com.* 27. Vel horrenda juramenta, execrabiles blaſphemias, verba impudiciſſima frequenter dicunt, Eymer. *quæſt.* 41. Pegna *com.* 66. Locat. *in judic. v. blaſphemia numero quinto* Zanard. *in ſum. part. ſecunda cap.* 64.

Septimò qui libros hæreticorum legunt, vel retinent, etiamſi illos non legant, Doctores, quos ſequitur Decian: *in tr. crim. libro* 5. *cap.* 37. *nu.* 55. *& cap.* 46. *numero* 32. & patet ex Conſtit. Pij IV. incip. *Dominici gregis.* Vel ſcienter legentes, aut retinentes, aut imprimentes, ſeu quomodolibet defendentes libros hæreſim continentes, vel de religione tractantes abſque licentia, ut ex Bulla Cœnæ, ibique Duard. *quæſt.* 39. & 40. Similiter legentes, aut retinentes, vel imprimentes libros ſchiſmaticorum, uti probant Suar. *de fid. diſp.* 20. *ſect.* 2. *numero* 11. Sanctarel. *de hæreſ. cap.* 13. *numero* 17. Etiam manuſcriptos, ut notat Barbos. *in cap. fraternitati num.* 3. *de hæret.* Vel legentes ſcholia hæreticorum ad libros Catholicorum, ut per Duard. *ibidem quæſt.* 43. Sanch. *in decal. libro* 2. *cap.* 10. *numero* 25. Vel legentes libros Armenorum, & Græcorum, Souſa *in aphoriſm. Inquiſ. libro primo cap.* 21. *numero* 20. Caſtropal. *tom.* 1. *tr.* 4. *diſp.* 2. *§. primo, numero primo* Item legentes, ac retinentes libros prohibitos propter obſcœnitates laſcivas, & contra bonos mores, ut conſtat ex litteris Cardinalis Millini ad Inquiſitorem Cremonæ, quas refert Carena *p.* 2. *tit.* 10. *§.* 2. *num.* 19.

Octavò qui ſingulis annis ſua peccata non confitentur, neque Sacram Euchariſtiam recipiunt, diebus feſtis Miſſam non audiunt, diebus jejunij non jejunant, vel diebus vetitis carnes abſque neceſſitate comedunt, Eymer. *d. p.* 2. *quæſt.* §. Pegna *com.* 80. Zabarel. *in d. cap. Excommunicamus* 1. *de hæret. in fine*, ibique Felin. *numero* 4. Anan. *in cap. ad abolendam numero* 4. *eod. tit.* ubi etiam Felin. *numero* 2. Repert. Inquiſ. *v. cognoſcere, verſ. ſed an Judex, & v. præſumptio, v. Credentes, v. Confeſſio*, Duard. *loc. cit. can.* 1. *qu.* 33. *num.* 7.

Nonò Sacerdotes ſollicitantes ad inhoneſta in Sacramento pœnitentiæ, aut illicitos ac turpes ſermones aut tractatus habentes ſive pro ſe, ſive pro alijs in actu Sacramentalis confeſſionis, ſive ante, vel poſt immediatè, ſive occaſione vel prætextu confeſſionis, etiam ipſa confeſſione non ſequuta, ſive extra occaſionem confeſſionis in confeſſionario, aut in quocunque loco, ubi confeſſiones ſacramentales audiuntur, ſeu ad confeſſionem audiendam electo, ſimulantes ibi confeſſiones audire, ut ex Conſtitut. Gregorij XV. edita anno 1622.

Decimò qui non ordinati Sacerdotes Miſſam celebrant, aut confeſſiones audiunt, ſunt de hæreſi vehementer ſuſpecti ex Conſtit. Gregorij XIII. & Clementis VIII. editis anno 1574. & 1601. Et ob tam immane facinus ſunt ab Inquiſitoribus, & Ordinariis degradandi, & Curiæ ſeculari tradendi ex Conſtit. Urbani VIII. Sic etiam ſunt de hæreſi vehementer ſuſpecti ſacerdotes, qui miſſam celebrantes non conſecrant, vel ex defectu intentionis, vel ex omiſſione formæ conſecrationis: Nam qui ſic celebrat eſt idololatra quod ad actum externum, & alios idololatrare facit exſtrinſecè, & materialiter. Vel hoſtiam conſecratam de novo conſecrat; nam in illa non ampliùs eſt ſubſtantia panis, & ideo non eſt materia apta ad novam conſecrationem, ut per Oldrad. *cons.* 208. Bartol. *in aphroriſm. lit.* 5. *v. Sacerdos §.* 12. Vel rebaptizantes baptizatos, aut baptizantes imagines, magnetem, animal brutum, aut cadaver hominis mortui, ut notant Pegna *com.* 67. Farinac. *de hæreſ. quæſt.* 181. *numero* 23. Delrius *diſquiſ. mag. libro* 5. *ſect.* 15. *verſ. dico quartò.*

Undecimo exercentes Aſtrologiæ iudiciariæ artem, prædicentes non ſine pacto ſaltem tacito dæmonis pendentia

pendentia ex libero arbitrio, & futuros caſus fortuitos, etiamſi aſſerant, & proteſtentur, ſe id certò non affirmare. Vel ſcienter legentes, aut retinentes libros, ſcripta, opera, tractatus, vel chartas Aſtrologiæ iudiciariæ, Geomantiæ, Hydromantiæ, Pyromantiæ, & aliarum huiuſmodi divinationum, vel artis magicæ, aut quibus ſortilegia, veneficia, auguria, aruſpicia, vel incantationes ac ſuperſtitiones continentur. Tunc enim incurrunt excommunicationem latam in Iudice, ut ſtatuit Sixtus V. in. Conſtit. *Cæli & terræ Creator*: ſed hæc excommunicatio non eſt reſervata. Verùm ſi in his libris vel ſcriptis pronuncietur certò de futuris contingentibus, ſeu actibus hominum ex aſtris, vel alijs rebus creatis, tanquam ex cauſa, ſeu ratione neceſſarij influxus, ſeu coactionis arbitrij humani, vel aſſeritur cognoſci ſecreta cordium, ſeu actus purè internos, vel aſſeritur effectus ſupernaturales poſſe cognoſci in cauſis naturalibus, ut prædicere profitentes ex aſtris myſteria noſtræ fidei, ut quòd Chriſtus naſciturus erat ex Virgine, ac ſimilia, nam myſteria noſtræ fidei pendent ex ſolo Dei decreto, tunc incurrunt tam autores, & credentes, quàm tenentes vel legentes ſcienter in excommunicationem latam *in can.* 1. *Bullæ Cœnæ*. Quia talis Doctrina eſt hæreticalis, ac proinde puniuntur in S. Officio. Item ſi aſſeratur, huiuſmodi artem Aſtrologiæ iudiciariæ non eſſe ab Eccleſia improbatam. Vel revelantes res præteritas, aut præſentes omnino occultas, ut docent Suar. de Relig. *lib.* 2. *cap.* 11. *n.* 27. Sanch. *in decal. lib.* 2. *cap.* 38. *n.* 28. Vel ſi quis per media ſuperſtitioſa inquirit de ſtatu Reipublicæ Chriſtianæ, vel Sedis Apoſtolicæ, vel de vita, & morte Romani Pontificis pro tempore exiſtentis, vel eius conſanguineorum uſque ad tertium gradum, verbi gratia conſulendo ſuper his Ariolos, Aruſpices, Vaticinatores, vel Aſtrologos &c.

Vel ſi quis talia iudicia recipiat etiam ſponte ſibi oblata, vel eis utatur, vel ſcienter ea retineat, vel alteri oſtendat. Vel ſi quis talia iudicia, ſeu pronunciationes faciat, etiamſi aſſerendo ſe non certò affirmare, vel à ſe factà retineat, vel det alijs, vel oſtendat, aut de eis verbo, aut ſcripto, etiam improbando tractet. Tales enim delinquentes tam ſeculares, quàm Eccleſiaſtici, Epiſcopis inferiores, omnes incurruut eo ipſo pœnas excommunicationis, & reatus læſæ Maieſtatis, ſcilicet confiſcationis bonorum, etiam feudalium & privationis beneficiorum, dignitatum, Officiorum Eccleſiaſticorum, & inhabilitates ad prædicta, & Eccleſiaſtici degradandi ſunt, & Curiœ ſeculari tradendi ad pœnam corporalem ibidem ſtatutam. Epiſcopi verò, & ijs maiores Prælati incurrunt pœnam excommunicationis, ac privationis Eccleſiarum, & beneficiorum, & inhabilitatem ad huiuſmodi.

Cognitio harum cauſarum reſervata eſt Romæ, Vicario, & Auditori Cameræ. Extra verò in Provincijs, Legatis & Nuncijs. In alijs autem locis Ordinarijs locorum, & ubique etiam Inquiſitoribus contra hæreticam pravitatem. Dictæ pœnæ non procedunt contra inquirentes de affinibus Papæ, quia non continentur nomine conſanguineorum, maximè in pœnalibus.

Abſolutio dictarum excommunicationum ita fuit in Brevi reformationis S. Pœnitentiariæ ab eodem Vrbano VIII. reſervata, ut S. Pœnitentiaria non poſſit abſolvere prædictos inquirentes per media præfata. Et huiuſmodi crimen, ſi fuerit notorium de iure, vel de facto, reddit infamem, atque adeo irregularem.

Circulatores, verò, qui ſe Aſtrologos iactitant, torquendi ſunt tribus ictibus funis.

Duodecimò ſortilegi, divinatores, magi, ſtriges, & alij, qui pactum cum dæmone expreſſum, vel tacitum injerunt, vel in ſuis ſortilegijs admiſcent aliqua, quæ hæreſim ſapiunt. Ut ſi dæmonibus honorem latriæ, vel duliæ tribuunt, aut ſacrificia offerunt, vel Deum abnegant, & Eccleſiæ Sacramenta, vel in eodem ſortilegio admiſcent Oleum Sanctum, ſacram Euchariſtiam, vel verba Sacramentorum, vel Sacramentalia, ut aquam benedictam, cereum paſchalem, vel candelas de arundine, vel Sanctorum reliquias, vel agnos Dei benedictos, vel verba Sacræ Scripturæ, aliaſve Eccleſiæ orationes, ut notant Pegna *com.* 79. Scacc. *de judic. libro primo cap.* 12. Farinac. *de hæreſ. quæſt.* 181. *numero* 2 *& ſeq.* ac Delrius *loc. cit.* Hinc ſortilegia qualificata committentes non abſolvuntur in foro conſcientiæ, ſed diſponuntur ad deponendum in S. Officio. Incurrentes verò in ſortilegia ſimplicia poſſunt abſolvi.

Porrò qui abutitur Sacramento Altaris, retinendo apud ſe hoſtiam conſecratam adverſus arma, torquendus eſt ſuper intentione. Si autem torturam ſuſtinuerit, prævia abjuratione de vehementi, damnandus eſt ad triremes per quinquennium. Hac de re extat decretum Pauli IV. relatum à Locato *in Jud. Inquiſ.* in quo delinquentes hujuſmodi traduntur brachio ſæculari. At non fuit uſu receptum. Qui verò curat, vel curare ſe jactat iſchiade affectos verbis Sacræ Scripturæ, Orationibus, & Crucibus, dicens id facere virtute inſita ſuæ Genti, immo omnibus incolis ſui loci, poterit dimitti prævia inſtructione, ac pœnitentiis ſalutaribus, cum præcepto de ſe abſtinendo ab hiſce, atque hujuſmodi aliis.

Maleficis verò ac ſtrigibus aſſerentibus ſe vidiſſe tales, etiam eos nominando, in diabolicis ludis, non creditur in illorum præjudicium, cùm id habeatur pro illuſione. Prævia verò abjuratione de formali in S. Officio comburuntur à Curia ſæculari. Percutientes autem vel offendentes ipſarum aliquam, prætextu, quòd ſit malefica puniuntur in S. Officio, etiamſi id in illius odium non commiſerint. Carceratæ à Curia ſæculari debent remitti ad S. Officium pro cauſa Apoſtaſiæ, quâ cognitâ, reſtituuntur eidem Curiæ ſæculari, debitis pœnis puniendæ.

Tertiodecimò qui Sanctorum imagines conculcant, fœdant, Cruces deiiciunt, conculcant, ſacramentis abutuntur, dæmonibus thura adolent, ſacrificia offerunt, cultum tribuunt, ſe eis devovent, obedientiam promittunt, characteres, & ſigna in ſuis corporibus imprimunt, eorum nomina ſcripta honoris cauſa ſecum deferunt, ſanguinis proprii ſcriptione illis inſervire ſe adſtringunt, hujuſmodique alia perpetrant, ſunt hæretici, vel de hæreſi ſuſpecti, ut firmant Eymer. *par. ſecunda quæſt.* 43. ibique Pegna, Suar. *tom. primo de relig. libr.* 2. *cap.* 19. *numer.* 10. Farinac. *de hæreſ. qu.* 181. *num.* 68. *& ſequen.*

De appellantibus à Papa ad futurum Concilium genetale alibi diximus.

An autem, & quatenus qui pluries eodem die celebravit extra diem Natalis Domini, ſit de hæreſi ſuſpectus, alibi tradidi.

Consultatio CXXVII.

De Iurisdictione Inquisitoris in suos familiares, in confugien es ad Ecclesiam, in absentes, in delinquentes in loco alterius Inquisitoris, vel Episcopi, in Apostatas ab Ordine, vel à Religione, in quæstuarios, in Mortuos, & alios,

INquisitorum jurisdictionem extendi ad causas criminales suorum familiarium, ita ut alii Judices sæculares non possint se ingerere in illis, sed solùm possint illos comprehendere, & comprehensos Inquisitoribus remittere, docent Symanch. *de Cathol. instit. tit.* 14. *rubr. de ministr. num.* 16. Royas *Sing.* 101. Param. *de orig. S. Inquis lib.* 5. *quæst.* 6. *num.* 27. Farinac *de hæres. qu.* 186. *num.* 38. Castropal. *tom.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *pun.* 12. *num.* 9. Delbene *de Offic. S. Inquis. tom.* 2. *dub.* 145. *sect.* 16. Alphons. à Narbon. *tom.* 2. *in* 3. *p. recopil. lib.* 4. *tit.* 1. §. 20. Diana *p.* 5. *tr.* 10. *resol.* 21. *& p.* 1. *tr.* 2. *resol.* 136. *aliàs* 135. ac Cæteri.

Probant quia ex privilegio Joannis XXII. Inquisitores possunt tenere familiam armatam, cujus nomine veniunt non solùm Consultores, Fiscales, Advocati, Notarii, Satellites, sed etiam omnes alii familiares, ut tradunt Zanard. *in direct. Confess. p.* 2. *præcept.* 1. *cap.* 6. *quæst.* 3. Farinac. *quæst.* 128. *nu.* 90. & alii, ac proinde eorum Jurisdictio in illos est Ecclesiastica, non autem sæcularis. Atque hinc est, quòd Inquisitores gaudent iisdem privilegiis, ac Episcopi, ut firmant Carleval. *de for. comp. lib.* 1. *tit.* 1. *disp.* 2. *q. sect.* 6. *num.* 508. *& sequen.* Gratian. *tom.* 2. *discept. cap.* 240. *num.* 35. *& cap.* 342. *num.* 11. Royas *de hæret. p.* 2. *num.* 409. Param. *de orig. Inquis. pluribus in locis.* Episcopi autem cognoscunt causas criminales suorum familiarium juxta communem opinionem, pro qua dictus Carleval. allegat viginti quatuor Doctores, & inter eos plurimos Ministros Regios, ut notat Carena *p.* 1. *tit.* 14. §. 5. *num.* 20. Ergo & ipsi quoque Inquisitores causas criminales suorum familiarium cognoscere & judicare possunt.

Ab hac vero iurisdictione excipiuntur iidem Symanchas, Royas, Paramus, Farinacius, & Castropalaus locis citatis committentes crimen læsæ Maiestatis, rebellionis, seditionis publicæ, proditionis, raptus, mandatorum regalium despectus, effractionis seu violationis Ecclesiæ, aut monasterii, incendiarii, ac denique committentes crimen nefandum, ne aliqui prætextu exemptionis audeant hæc committere.

In causis autem civilibus Castropalaus *d. n.* 9. opinatur, Inquisitores solum habere iurisditionem respectu Officialium, qui sunt à secretis. Ii enim solum conveniri à creditoribus, & convenire debitores possunt coram Inquisitoribus, non autem Officiales externi. Sed quod in Regno Valentiæ possint Inquisitores in causis etiam civilibus suorum familiarium omnium procedere, sintque Iudices competentes asserunt Royas *p.* 2. *de hæret. n.* 422. Hieronymus de Leo *dec.* 2. *Regni Vallent.* Et quod ita quoque observetur in Regnis Aragoniæ, Cataloniæ, & Maioricarum, testatur Narbona *in recop. lib.* 4. *tit.* 1. *leg.* 20. *n.* 14. *& gloss.* 6. *n.* 2. & ita etiam in Regno Siciliæ, affirmant Param. *ibid. lib.* 3. *q.* 6. *n.* 27. Diana *p.* 5. *tr.* 10. *resol.* 22. *& p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 55. Delben. *de offic. Inquis. tom.* 2. *dub.* 195. *sect.* 16. *n.* 5. *& seq*, Idque tum ex iure municipali illius Regni; tùm ex privilegiis, ac decisionibus, summorum Pontificum; tum ex Concordatis inter Regem & Inquisitores sub anno 1580. ut annotant citati Doctores, qui etiam tradunt in Regno Siciliæ, hoc privilegio non solùm gaudere familiares supradicti, sed etiam eorum uxores, tàm vivente marito, quam eo mortuo donec in viduitate permanserint. In aliis vero Civitatibus, ac Provinciis erit observanda consuetudo, ut ait Carena *part.* 5, *tit.* 14. §. 5. *n.* 22.

Huius exemptionis ratio reddi potest. Quia, *cum nemo suis stipendiis militare cogatur* juxta illud Apostoli ad Corinth. 9. istisque familiaribus non dentur stipendia, æquum sanè fuit eos aliquibus prærogativis decorari, nempè exemptione fori sæcularis, instar familiæ Episcoporum, & facultate arma deferendi ex Inquisitorum licentia, quemadmodum etiam illa deferre possunt familiares Episcopi.

Verùm in hac re ita tenendum est salvis privilegiis, & consuetudinibus, si quæ alibi sunt, Inquisitores in causis familiarium & officialium S. Officii, ad illud tamen non spectantibus, tam Civilibus, quam Criminalibus activè ac passivè, hodie se ingerere non possunt, sed illarum cognitionem suis Judicibus competentibus ac Ordinariis relinquere debent; solum autem incumbere debent causis, ac rebus pertinentibus ad Fidem, aut ab ea dependentibus juxta dispositionem Sacrorum Canonum, & constitutionum Apostolicarum excepta tamen cognitione causarum Officialium, & familiarium, qui aliquo modo delinquunt in officio sibi commisso: Et casu quo habeant aliquid relevans in contrarium, tenentur certiorem reddere S. Congregationem, ut ex ejus decreto approbato ab Urbano VIII. quod huc iterum, ut insum locum placuit adducere.

Habent Inquisitores jurisdictionem extrahendi ab Ecclesia non solùm hæreticos, sed etiam de hæresi vehementer suspectos. Quia ji immunitate non gaudent ut alibi probavimus, quia delinquunt contra Ecclesiam, eam evertendo. Sunt rei læsæ majestatis divinæ. Et immunitas non conceditur contra potestatem ecclesiæ. Punitio autem criminis hæresis spectat ad potestatem Ecclesiæ, ad quam solùm spectat judicare de hæresi *cap. accusatus* §. *ultim. cap. statuimus* 1, *cap. ut officium* §. *ult. & cap. ut inquisitionis* §. *prohibemus de hæret. in* 6. & ex Constit. 1. Innocentii IV. & Constit. 11. Julii III. ac docent Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* 10. Decian. *lib.* 5. *cap.* 42. *& lib.* 6. *cap.* 28. Lugo *de fid. disp.* 24. & Farinac *de carcer. q.* 28.

Quod quidem ampliatur, ut non solùm procedat contra hæreticos declaratos, ac denunciatos ab Ecclesia, sed etiam contrà non declaratos, neque denunciatos. Quia in Constitutione Gregorii XIV. excipiuntur absque ulla distinctione omnes hæretici, atque adhuc non declarati, neque denuntiati. Procedit etiam nedum contra hæreticos affirmativos, qui dictis, vel factis ostendunt errorem fidei, quem habent in intellectu, ac pertinaciam in voluntate, sed etiam contra hæreticos negativos, qui coram Judice fidei per legitimos testes sunt convicti, sed non confessi, & in negativa constanter perseverant, verbis, & factis fidem Catholicam profitentes, & verbis, & factis hæreses detestantes. Nam ji quamdiu in *d.* negativa persistunt, hæretici sunt censendi, & ut tales condemnandi per Judicem Ecclesiasticum, ad quos illi pertinent, ut docet Host. *in summ. tit. de hæret.* §. *qualiter*, Eymeric *p.* 2. *q.* 34. Calder. *cons.* 2. *tit. de hæret.* Repert. Inquis. *v. negaviva* §. *si tamen*, Symanch. *tit.* 48. *numer.* 25. *& seqq.* ac Doctores communiter, quos sequitur Pegna *in p.* 3. *schol.* 66.

Item

Item procedit non ſolùm contra illos, qui formaliter, ac verè ſunt hæretici, ſed etiam contra hæreticos præſumptivos, ideſt contra illos, qui præſumptione violenta juris hæretici reputantur, ut docet Pegna *p. 2. ſchol. 45. verſ. graviſſima eſt.* Nam juris præſumptiones, verè ac propriè probationes dicuntur *l. fin. in fin. ff. de probat.* Jaſon. *in l. 1. n. 9. cod. de milit. teſtam. & in leg. Licet Imperator, num. 8. ff. de leg. 1.*

Hæc autem præſumptio interdum oritur ex verbis, aliquando ex factis hæreticalibus. Verba enim, & facta ſunt ſigna indicantia interiorem mentis conceptum ex Ariſtotele *lib. 1. de interpret. & ex l. ſi non convitii eod. de injur.* Ex verbis autem oritur præſumptio violenta, quòd aliquis ſit hæreticus, quando publicè prædicat vel deffendit errorem, qui directè repugnat articulis fidei, aut Eccleſiæ definitionibus, aut Sacris Litteris, ut habetur *in cap. ſuper quibuſdam de verb. ſignif.* ac docet Ugol. *in expoſit. Bull. Cœn. p. 2. c. 1. verſ. Credentes, in princ. num. 1.* Eymeric. *p. 2. q. 35.* & Pegna *ſchol. 21.* ubi tradit ſeptem regulas ad cognoſcendum propoſitiones hæreticas.

Ex factis verò oritur præſumptio violenta de jure, quòd aliquis ſit hæreticus. Primò ſi tranſeat ad ritus Judæorum, ſe circumcidendo, vel ad ritus Saracenorum, aut aliorum quorumuis infidelium. Hoc enim factum indicat hominem hæreticum, vel apoſtatam *cap. contra Chriſtianos de hæret. in 6.* Secundò, ſi citatus ad reſpondendum de fide velut ſuſpectus in ea, non comparuit, & in excommunicatione per annum perſeveraverit animo pertinaci. Hic enim anno elapſo, hæreticus ex hoc facto reputatur, ac veluti talis damnatur, *cap. cum contumacia de hæret. lib. 6.* Tertiò qui deficiunt in purgatione canonica, quam in cauſa fidei ſibi indictam, præſtare non potuerunt, tamquam hæretici condemnantur, *cap. inter ſollicitudines de purgat. canon.* Quartò, qui poſt abjuratam hæreſim, de qua convictus fuerat, cum hæreticis communicat, hæreticus reputatur, *cap. accuſatus § ille quoque de hæret. in 6.* Quintò, qui cùm eſſet ſanæ mentis in corporis infirmitate conſtitutus petiit hæreticum conſolatorem, hæreticus habetur.

Ex his autem factis prima ſunt illa, in quibus error manifeſtè exprimitur, & nullo modo poſſunt in bonam partem recipi. Ut ſi quis ſponte dæmones advocaret, Idolis genua flecteret, ritu Judæorum circumcideretur, conciones hæreticorum frequenter audiret. Ex his enim ac ſimilibus factis oritur violenta præſumptio contrà delinquentes, quòd ſint hæretici. Et quamvis de ipſorum intentione formaliter non conſtet, poteſt tamen contra eos procedi, tamquam contra hæreticos, ut docet Albertinus *in tract. de agnoſcend. aſſertionib. q. 32. num. 17. q. 34. num. 35. & q. 36. num. 18.* quem ſequitur Pegna *Schol. 45. à d. verſ. graviſſima eſt.* Sunt etiam alia verba, vel facta, ex quibus aliquando vehementes, aliquando leves oriuntur hæreſis ſuſpiciones, de quibus Albertin. *loc. cit. q. 30. num. 60. ac ſequen.* Symanch. *tit. 31. num. 14. & 15.* Eymeric. *p. 2. q. 55. & ſequen.* ibique Pegna *Schol. 56. & 57. ac in 3. p. ſchol. 31. à verſ. ſunt jam alia facta.*

Procedit hoc itidem contra credentes hæreticis. Nam & ji ſunt quoque hæretici, ut liquet *ex cap. penul. §. fin. de hæret.* Ideoque immunitate eccleſiaſtica non gaudent; Ac etiam contra Apoſtatas à Chriſtiana fide. Hi enim in re non differunt ab hæreticis, ut deſumitur ex D. Thoma *in 2. 2. quæſt. 12. art. 1.* ac docet Suar. *tom. 5. de cenſur. diſp. 21. ſect. 2. num. 3.* Ugolin. *loc. cit p. 2. cap. 1. verſ. & à Chriſtiana fide apoſtatas §. 1. num. 1.* Et contra Schiſmaticos, quando Schiſma habet hæreſim conjunctam, ita quod ab Eccleſia ſint diviſi non ſolùm quò ad obedientiam, ſed etiam quò ad fidem. Ut quia nolunt credere determinationibus Eccleſiæ de fide factis. Hi enim ut hæretici habendi ſunt, ut docet Eymer. *in d. p. 2. q. 48. num. 4.* Secus verò quando ſchiſma non haberet hæreſim conjunctam, & Schiſmatici quò ad ſolam tantùm obedientiam eſſent diviſi. Tunc enim ji non ſunt habendi, ut hæretici, cum non habeant errorem in intellectu, neque pertinaciam in voluntate, ac per conſequens immunitate Eccleſiaſtica gauderent.

Quò verò ad vehementer ſuſpectos de hæreſi contra quos judicio Inquiſitores procedendum eſt ad comprehenſionem, patet, quia error hæreſis conſiſtit in intellectu, qui declarari non poteſt, niſi per ipſius Rei confeſſionem, ſicque requirit ejus examen, atque adeo quotieſcumque delinquens hæreſis ſuſpicionem vehementer incurrit, ob favorem fidei, & ob bonum publicum, ne peſtifera hæc lues latenter in aliorum perniciem, & Eccleſiæ damnum ſerpat, ab Eccleſia extrahendus eſt, ut Inquiſitorum examini ſubjiciatur. Nam contra eum, veluti contra hæreticum procedi poteſt, quamvis de ejus intentione formaliter non conſter. Atque ita docent Pegna *in annot. ad 2. p. direct. ſchol. 9. §. qui autem* Ambroſin. *de immun. cap 8. num. 10* Mar. Italia *eod. tit. lib. 1. cap. 5. §. 6. num. 59. & 140.* Farinac. *eod. argum. cap. 13. num. 175.* qui de inconcuſſa praxi teſtatur Curtell. *eod. tract. lib. 1. quæſt. 38.* Lezan *in ſumm. v. Immunitas num. 14.* Lugo *loc. cit. diſp. 25.* Dian. *p. 9. tr. 1. reſol. 40. & p. 1. tr. 1. reſol. 38.* Bonac. *diſp. 3. quæſt. 7. de immunit. pun. 4. num. 21.* Delben. *cap. 16. de immunit. dub. 22. num. 9.* Et declaravit generaliter de quocumque ſuſpecto Sta. Congregatio S. Officii ſub die 31. Auguſti 1627. his verbis: *Hæretici, ac ſuſpecti de hæreſi poſſunt in Eccleſia capi, & ab illa extrahi.* Quia hujuſmodi delinquentes non gaudent immunitate eccleſiaſtica. Quod ſcriptum fuit Epiſcopo Rhegienſi, qui conſuluit, an id facere potuerit Inquiſitor dictæ Civitatis extrahendo ab Eccleſia quemdam Blaſphemum.

Neque obſtat Gambacurta *lib. 5. cap. 38. num. 4.* qui hoc negat, ſumpta paritate ex aliis delictis exceptis, in quibus ſuſpicio non ſufficit, ut reus Eccleſiæ immunitate non gaudeat, qua de re nos alibi. Primò quia id verum forſitan eſſet, quando ſuſpicio eſſet levis. Nam ex levi ſuſpicione non eſt ad Rei comprehenſionem deveniendum, ut docet Pegna *d. ſchol. 9. §. Cæterum in fine, & p. 3. ſchol. 18. §. dixi verò.* Secundò quia ſic abſolutè, ac generaliter declaravit S. Congregatio.

Quòd autem ad abſentes licet de jure civili non condemnetur definitivè reus in criminalibus, niſi uſque ad relegationem *ex leg. abſentem ff. de pœn. & ex leg. abſentem Cod. de accuſat.* Quia poteſt eſſe ut abſens aliquam habeat juſtam cauſam ſe defendendi, in quo caſu Juriſconſultus ait, *ſatius eſſe impunitum relinquere facinus nocentis, quam innocentem damnare*; dictæ tamen leges locum non habent in crimine læſæ majeſtatis humanæ, ut annotat Farinac. *de inquiſ. q. 11. num. 1.* multoque minùs in crimine Læſæ Majeſtatis Divinæ, atque adeo neque in cauſis ad S. Officium ſpectantibus, ut per Eymer. *p. 3. in 13. mod. termin. proceſſ.* ibique Pegna *comm. 33.* idem Farinac. *de hæreſ. q. 185. num. 93. & ſeq.* ubi multos allegat, Souſ. *in aphoriſm. inquiſ. lib. 2. cap. 49.* ac Dian. *p. 5. tr. 10. reſol. 35. & part. 4. tract. 5. reſol. 89.*

Forma autem condemnandi hujuſmodi reum abſentem, ſi in actis S. Officii delictum plenè probatum non eſt, vel evidentia facti, vel propria confeſſione, neque ſufficientibus teſtibus, ita ut delinquens non ſit de hæreſi convictus, ſed tantùm de ea aggravatus,

hæc est. Citatur publicè in Ecclesia ut intra triginta dies compareat sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, quæ Citatio tribus vicibus fit, iuxta formam *cap. cum contumacia de hæret. in 6.* Quòd si in termino præfixo non comparuerit, excommunicatur, & si in excommunicatione per annum insorduerit, ut hæreticus formalis condemnatur, ejusque effigies, seu statua Curiæ sæculari comburenda traditur. ita Pegna *loc. cit. comm.* 49. Farinac. *ibid. numer.* 94. *ac seq.* Param. *de Orig. S. Inquis. lib. 3. quæst. 4. numer. 6. & seqq.* Castropal. *p. 1. tr. 4. disq. 8. pun. 16. §. 3. numero 1.* aliique. Ad hujus tamen rei defensionem admittitur excusator, allegans, reum sic citatum non posse intra terminum assignatum comparere. Et pro qualitate excusationum solet terminus prorogari ad comparendum, ut probat exemplo Castropal. *ubi supra num. 2.*

Si verò reus absens est plenè in actis S. Officii convictus de hæresi, tunc non est necesse d. formam servare, sed ordinato processu nulloque anno expectato, citatur, & ad sententiam proceditur, Symanch. *tit. 45. num. 4.* Scacc. *de judic. lib. 1. cap. 98. num. 4.* ac citati Doctores in suis locis.

Si autem reus contumax moriatur intrà annum, & ejus delictum plenè, & concludenter probatum non sit, sed contra illum, tamquam contra suspectum, procedebatur, tunc sistendum est, neque ulteriùs ad condemnationem deveniendum, nisi supervenient claræ, ac legitimæ probationes, ut docet Farinac. *quæst. 197. num. 103.*

Si autem obierit transacto anno contumaciæ, communior sententia est, condemnari posse, si probationes contra eum sufficerent, ad illum tamquam hæreticum condemnandum, Farinac. *ibid. num. 93.* Decian. *de tract. crimin. lib. 5. cap. 57. num. 6.* Clar. *in prax. §. hæresis numer. 19.*

Ac insuper si reus absens, sic condemnatus, postea comparuerit, etiam post ejus statuam vel effigiem combustam, audiendus est ad probandam suam innocentiam, aut justum impedimentum non comparendi intra annum. Quia S. Officii Inquisitionis Tribunal, quocumque tempore concurrente, si reus compareat, semper illum audit. Est enim plenissimum pietate, ac misericordia erga quoscumque reos.

Certum etiam est, posse ac debere Inquisitorem procedere ad comprehensionem Rei præsentis qui extrà suam jurisdictionem deliquit, ne impunitus evadat, neve alios suo crimine commaculet. An verò possit ad ulteriora contra illum procedere, dubitatur. Videtur enim remittendum esse ad Judicem loci, in quo deliquit, cùm ibi sint punienda delicta, ubi sunt commissa, *cap. ult. de for. compet. cap. 1. de rapt. canon. semper 3. q. 6. & auth. ut nulli judic. §. si verò, & in l. capitalium. §. famosos, ff. de pœn.* Nam punitio delinquentis in loco delicti aliis transit in exemplum, & delictum faciliùs probatur in loco, ubi commissum est, quàm in alio, *Auth. ut omnes obediant judic.* Et quia Judex loci, in quo delictum est perpetratum, acquisivit jurisdictionem supra reum, ut possit illam exercere eum puniendo.

Hisce tamen minimè attentis, tenendum est, in crimine hæresis hanc remissionem locum non habere, sed posse hæreticum puniri ubicumque repertus fuerit. Docent hoc Paulus de Leazar. Et Zabarel *in Clem. pastoralis §. denique de sent. & re judic.* Guidopap. *dec. 202. numero 2.* Gondisalv. *de hæret. q. 8.* & alii, quos refert Covarr. *in pr. quæst. cap. 11. num. 2.* Quia hæreticus ubique delinquit, *l. Arriani, & leg. Manichæos. Cod. de hæret.* Jo. Andr. *in cap. ut commissi de hæret. in 6.* inquiens, hæreticus, ubicumque est malè credens, ibi peccat, ideoque ibidem puniri potest.

At licet hoc verum sit, nihilominus, si Inquisitor loci, in quo commissum est delictum, petat sibi remitti reum absentem, est ei remittendus, quamquam necesse non sit, ut tradunt Guido Fulcod. *in Consult. ad Inquisit. q. 5.* Covarr. *loc. cit. d. cap. 11. num. 12.* Royas *in singul. 174.* Pegn. *p. 3. comm. 33.* Quæ remissio fieri debet, etiamsi hæreticus publicè utrobique peccavit.

Annotat verò Pegna, quod in tali casu meliùs esset adjungere illi pœnitentiam iterabilem faciendam in iis locis, in quibus deliquit, ut in iisdem satisfaciat. Et ita etiam sentit Guido Fulcod. *loc. citat.* Multoque magis est remittendus, si in primo loco professus sit hæresim per actum exteriorem publicè, & in secundo occultè. Nam ad locum majoris delicti reus remittendus est, *l. si cui §. cum sacrilegium ff. de accusat.*

Ut autem hæc remissio jure fieri possit, non nulla sunt observanda ex Pegna eo loco, *vers. His ita constitutis.* Primò ut Inquisitori requisito constet de crimine extrà suam Diœcesim commisso. Quia non debet sine causa cognita reum remittere, ut tradit Cardinal. *in d. Clemen. pastoralis de sent. & re judic.* Secundò ut ei constet, crimen esse commissum in territorio Judicis requirentis, *l. 1. Cod ubi de crim. agi oport.* Tertiò, quòd non commiserit idem, vel aliud crimen in territorio Inquisitoris apud quem detinetur. Nam antequam remittatur debet ibi de tali crimine puniri, *leg. cui §. fin. & leg. fin. ff. de accusat.* Quartò, ut delictum sit grave. Quia pro minimo fieri non debet remissio, ut probat Gemin. *in cap. cum sit Romana §. contrahentes num. 17. de for. compet. in 6.* Et ideo pro levi hæresis suspicione non est facienda remissio. Quintò, non est necesse, ut remissio petatur inter subditos ejusdem Imperii. Nam Inquisitor à quocumque Inquisitore cujusvis provinviæ remissionem petere potest. Quia omnes sunt Romani Pontificis delegati, & crimen est merè ecclesiasticum, ratione cujus Inquisitores nulli Domino temporali subduntur. Sextò, licet exigatur, quòd remissio petatur fieri à minori Tribunali ad majus, vel saltem ab æquali, ut firmat Oldrad. *cons. 134.* Id tamen in crimine hæresis locum non habet. Quia justum est, ut in quo loco reus deliquit, pœnas luat. Quòd probant Royas *sing. 174. ex dicta auth. ut nulli judic. ff. de pœn.* Septimò, etsi remissio fieri debeat de condemnando, non autem de punito, & condemnato, ut per Bald. *in l. executorem Cod. de execut. Rei judic.* In hoc tamen crimine etiam in condemnato in uno loco remissio fieri potest, quia pœnitentia hujus criminis est iterabilis, ac imponi potest, ut fiat in diversis locis, ut tradit Zanchin. *de hæret. cap. 8. n. 7.* Guido Fulcod. *loc. cit. qu. 5.*

Ille autem dicitur apostata ab Ordine, sive à statu clericali, qui cùm ordinatus sit in sacris, deserit statum clericalem, vel cùm ordinatus sit in minoribus, vel saltem prima tonsura initiatus, beneficium obtinens deserit statum Clericalem, simul intendens beneficium retinere. Utroque casu peccat mortaliter, & puniri poterit ut apostata. Si autem in minoribus existens, beneficiumque non habens, deserit statum clericalem, non est Apostata, neque de hoc puniri potest. Dimittens verò habitum clericalem animo deserendi omnino statum illum, amittit omne privilegium clericale, etiam Canonis. Excommunicationem autem incurrit Clericus in sacris Apostata, contrahendo matrimonium, sed non est reservata, & potest absolvi post separationem, neque sufficit ad hanc pœnam matrimonium fictè contractum:

Neque

Neque contrahit ſuſpenſionem Clericus in ſacris matrimonium contrahendo. Neque infamiam ipſo jure incurrit Clericus in ſacris Apoſtata, id eſt, qui depoſito habitu clericali, vivit ut laicus. Eſt tamen infamiâ facti, quæ tollitur per pœnitentiam, & triennalem vitæ emendationem. In ſacris uxorem ducens, non contrahit infamiam juris, ſed facti. Item contrahit irregularitatem ex defectu ob bigamiam ſimilitudinariam, ſuper qua poteſt Epiſcopus diſpenſare poſt pœnitentiam, & vitæ emendationem, ſcilicet triennalem. Non tamen beneficiorum eccleſiaſticorum privationem ipſo facto incurrunt, ut fert ſententia magis communis apud Sanch. *de matrimon. lib. 7. diſp. 43. n. 4.* ſed hæc & hujuſmodi alia non ſunt hujus loci.

Apoſtata verò à ſtatu regulari is propriè eſt, qui in totum deſerit ſtatum religioſum. Undè diſtinguitur ab emanſore, ac errone, & tranſeunte ad aliam Religionem ſine licentia, & à fugitivo, qui non ſunt apoſtatæ propriè dicti, ideoque non incurrunt in pœnas apoſtatis ſtatutas, niſi tamen in certis caſibus, quibus pro foro exteriori ſtatutum eſt, ut tanquam apoſtatæ puniantur. Dicitur autem apoſtata propriè, etiamſi habitum retineat, ſi animo ſtatum religioſum deſerat, & ab obedientia recedat. Cum relegatis comprehenſus non punitur in S. Officio, ſicut neque ſimplex apoſtata punitur in S. Officio, ſed à ſuis ſuperioribus. Eius autem bona acquiruntur Religioni, & reditus debet recipi à ſuo Generali. Pœnas in huiuſmodi apoſtatas latas recenſet Theſaur. *in pr. v. Apoſtaſia* 2.

Ratione apoſtaſiæ tantùm à ſtatu regulari Inquiſitores non procedunt contra Regulares apoſtatas. Quia ut tales non cenſentur hæretici, neque de hæreſi ſuſpecti, ideoque judicio Inquiſitorum non ſubjiciuntur. Verùm quia huiuſmodidi apoſtatæ ſunt excommunicati *cap. ut periculoſa ne cler. vel monach in* 6. ſi in excommunicatione, & apoſtaſia per annum animo indurato inſorduerint, & ad Religionem redire noluerint, tam Inquiſitores, quàm Epiſcopi contra eos procedere poſſunt. Quia tunc de hæreſi ſuſpecti, ſunt juxta *cap. gravem de pœnit.* Et tradit Eymer. *p. 2. q.* 49. ibique Pegna *com.* 74. Duard. *in Bul. Cœn. lib. 2. can. 1. q. 17. num. 32.* Sanctarel. *de hæreſ. cap. 41. num. 5.* Peyrin. *tom. 2. in Conſtit. Pauli V. num. 13.* Dian. *p. 5. tr. 12. reſol. 3. num. 8. & p. 4. tr. 7. reſol. 3.* & Pellizar. *tom. 2. tr. 8. cap. 8. ſect. 3. n. 60.*

Poſſunt etiam contra eos procedere intra annum in tribus caſibus, tanquam de hæreſi vehementer ſuſpectos. Primò ſi à Religione tranſeant ad partes hæreticorum, vel cum eis communicent, vel aliquo modo eorum errores autorizent. Secundò ſi habitum regularem lacerent, conculcent, & blaſphemias contra Religiones evomant. Hæc enim, ac, ſimilia indicant male ſentire de ſtatu religioſo. Tertiò ſi aliquid faciant contra determinationes Eccleſiæ, ut ſi uxores ducant, ſi cùm excommunicati ſint, miſſam celebrent, ſi carnes diebus veritis comedant, & ſimilia, ut notat Zanard. *in direct. theolog. p. 2. præc. 1. cap. 5. §* 19.

Et quidem quod ad ordinatos in ſacris ordinibus, & Regulares profeſſos matrimonium contrahentes, etſi praxis Inquiſitionis Hiſpanæ ſit huiuſmodi reis abiurationem de levi imponere, niſi qualitas perſonæ, & circumſtantiæ concurrerrent, ut neceſſe eſſet ad abiurandum de vehementi illos cogere, ut ſi Clericus in ſacris, vel Religioſus profeſſus eſſet de provincia infecta Lutheranæ hæreſis; nam tunc perſona redderetur ſuſpecta reſpectu ſuæ religionis, ut teſtantur Caſtropal. *d. p. 1. tr. 4. diſp. 8. pun. 16. §. 8. n. 2.* Symanch. *de. cathol. inſtit. tit. 40. n. 6.* & in enchirid. *tit. 12. n. 6.* Diana *p. 5. tr. 12. reſol. 5. n. 3. & p. 4. tr. 7. reſol. 5. n. 3.* In Italia tamen, aliiſque locis dicti rei abiurare ſolent de vehementi; quia male ſentiunt de Eccleſiæ Sacramentis; ac ſunt de hæreſi vehementur ſuſpecti, ut per Pegnam *p. 2. com. 81. vers. de eo.* Facinac. *de hæres. q. 178. n. 68.* & Caren. *p. 2. tit. 17. § 3. n. 10.*

Idemque dicendum eſt de marito, qui uxore vivente, ſacros Ordines ſuſcepit, niſi ipſa in monaſterio de illius conſenſu priùs ingreſſa fuerit & profeſſionem emiſerit. Nam eadem pœna punitur, qui poſt ſacros ordines ſuſceptos uxorem ducit ac qui poſt conſummatum matrimonium ſacros ordines recipit. Parum enim refert, an matrimonium Ordines ſacros ſubſequatur, vel illos præcedat, cùm in utroque caſu & ſacramento matrimonij, & ſacrorum Ordinum, & Clericorum cœlibatu par fiat iniuria, ut obſervant Symanch. *cit. tit. 40. rubr. de matrim. n. 14.* Facinac. *q. 183. n. 74.* & Caren. *loc. cit. n. 12.*

Quid verò dicendum ſit, quando Clericus in ſacris, vel Religioſus profeſſus non matrimonium, ſed tantum ſponſalia contrahit? Riccius *in prax. var. reſol: 373.* negat crimen hoc ſpectare ad Inquiſitores. Nam aliud eſt matrimonium, aliud promiſſio matrimonij; Aliud illud contrahere, aliud promiſſio de illo contrahendo *cap. penul. de elect. in 6. ubi Glos. v. exprimendum.*

Sed hoc minimè obſtante verior ſententia eſt ac uſu recepta in tribunali S. Inquiſitionis, quòd ſic contrahens ſponſalia, ut ſuſpectus de hæreſi ſubijciatur foro & iudicio Inquiſitorum. Eam tradunt Coſta *de remed ſubſid. remed. 15. n. 18.* qui alios conſtipat, Diana *d. p. 5. tr. 12. reſol. 4. n. 10. & p. 4. tr. 7. reſol. 4. n 10.* Caren. *d. p. 2. tit. 5. §. 6. n. 33.* Idemque aſſero de eo, qui fictè matrimonium contrahit. Nam certum eſt, quod ij verè volunt uxorem ducere, & ſic abuti Sacramento matrimonij, ex quo abuſu oritur ſuſpicio hæreſis. Et licet in effectu non ducant tunc uxorem, dum tamen contrahunt ſponſalia, oſtendunt, quod ſunt diſpoſiti ad illam ducendam. Quod ſufficit, ut cenſeantur de hæreſi ſuſpecti. Nam crimen hæreſis, etiam ſola mente, & prava intentione perficitur, ut probat Menoch. *de arbitr. cas. 370. n. 7.*

Quæſtuarii verò in aliquibus caſibus ſubijciuntur Inquiſitoris iuriſdictioni. Primò prædicatores quæſtuarij, qui in fidei negotio, quod ad illos nullatenus pertinet, ſe ingerunt, gentes ad ſe audiendum congregant, vel quomodolibet impedimentum S. Inquiſitioni afferunt *cap. ut Officium § compoſcendi de hæret. in* 6. Eymeric *p. 3. q. 37.* & Pegna *com. 86.* Secundò, qui prætextu indulgentiarum, vel facultatum à ſede Apoſtolica conceſſarum, eleemoſynas mendicant. Iſti enim iuxta Conſtit. 30. & 99. B. Pij V. ab Inquiſitoribus, & Epiſcopis puniri poſſunt, ut notat Paſſarin. *tom. 2. q. 187. n. 61.* Tertiò qui ex pacto, vel principali fine aliquid lucrandi, quærunt reliquias, aliaſque res ſacras vendere, locare, tradere, vel oſtendere. Quia, ut docet Navar. *in ſum. cap. 17. n. 169. & in can. inter verba 11. q. 3. concl. 4. & in com. can. cum miniſter 23. q. 5. & de orat. cap. 6. n. 15.* turpis quæſtus dicitur, qui quæritur ex venditione, locatione, traditione, vel oſtenſione reliquiarum, aliorunque Sacrorum cum pacto, vel fine principali ob id aliquid recipiendi. Secus verò quando principaliter hoc fit ob honorem, ac reverentiam Sanctorum, & minùs principaliter, ut inde aliquid recipiatur.

Quæſtuarij autem cum nominibus neophytorum puniuntur ab Ordinario, ut ſcriptum fuit Inquiſitori Peruſiæ ſub die 14. Auguſti 1624. Quæſtuarij verò cum falſis litteris ſub nomine Converſorum ad fidem catholicam puniuntur in S. Officio, ut decretum 27. novembris eiuſdem anni, & 11. februarij 1625. Et duo quæſtuarij ſub fictis nominibus hæreticorum ad fidem catholicam converſorum fuerunt verberibus affecti, & mulctati

mulctati exilio à tota ditione ecclesiastica sub anno 1634. Superioribus autem Religioum ritè denunciatum est, ne committant laicis, aut Ecclesiasticis personis quæstuationem cum publicatione Indulgentiarum, de qua denunciatione certiorata fuit S. Congregatio S. Officij anno 1639. neve mittant per Italiam quæstuarios sub quovis privilegio, nisi fuerit illis concessum in specie, ac singulis vicibus per diploma Sanctitatis suæ, ut decretum anno 1640.

Possuntque Inquisitores procedere etiam contra mortuos hæreticos. Nam regula illa tradita *in l.* 2: *&* 3. *C. si reus, vel accusator mortuus fuerit, l. ult. C. de bon. eor. qui sibi mort. conscisc. l. in Senatus.§. si propter mortem ff. ad senat.consult. ac alibi,* morte delinquentis extingui etiam delictum, omnemque actionem contra illud, sive inquisitio sit intentata, sive intentanda ita, ut post mortem nullus accusari, vel condemnari possit, quia mortui divino iudicio sunt subjecti, non humano, ut notatur *in can. quorundam d.* 23. *&* *in can. ex epistola ibid.* non obtinet in crimine læsæ maiestatis divinæ & humanæ. Quia ob immanitatem facinoris, & ad maiorem illius detestationem, non extinguitur morte delinquentis, *cap. accusatus §. fin. de hæret. in* 6. *cap. filij, ibique Glos. eod. tit. & cap. siquis Episcopus eod.* ac ibi communiter Doctores, & probant Symanch. *tit.* 18. *n.* 1. *& seq.* Decian. *tr. crim. lib.* 5. *cap.* 67. *n.* 1. Pegna *p.* 3. *com.* 93. Param. *de orig. S. Inquisit. lib.* 3. *quæst.* 4. *nu.* 78. *& seq.* Farinac. *de hær.q.*197.*n.* 86.

Facultas enim Inquisitoris procedendi contra hæreticum semper durat, nec unquam extinguitur. Unde quocunque tempore detectum fuerit, ac legitimè constiterit aliquem decessisse hæreticum, potest Inquisitor agere contra eum, ac declarare illum excommunicatum, atque inhibere, ne preces fiant, neve suffragia pro illius anima offerantur, utque cadaver exhumetur, comburaturque. Quia ne quidem mortuus hæreticus in loco sacro, & cum catholicis communicare potest. Qua de re suo loco. Et ita docent Pegna *loc.cit.* Sanchez *in decal. lib.* 2 *cap.* 22. *num.* 38 *& seq.* Symanch. *ubi supra numero* 14. *Et in enchirid. tit.* 62. *numero* 7. Param. *loc. cit. numero* 83. & Carena *par.* 2. *tit.* 19. §. 2. *numero* 6.

Contra suspectos verò de hæresi, etiam vehementer, non possunt Inquisitores procedere post eorum mortem. Nam hæresis suspicio, quantumvis vehemens sit, morte extinguitur, ut colligitur *ex d. cap. accusatos §. si verò de hæret. in* 6. & firmant Pegna *ibidem vers. alterum caput*, Symanch. *de cathol. instit. d. tit.* 4. *de accusat. num.* 5. *& tit.* 18. *de defunctis num.* 13. *& tit.* 46. *de pœnis. num.* 77. Royas *singul.* 134. *num.* 11. *& seq.* Caren. *loc. cit.* §. 3. *numero* 7. Farinac. *d. qu.* 197. *num.* 104. aliique communiter contra Paramum *lib.* 3. *de orig. Inquis. rubr. de ordin. judicij. nu.* 84. At si de hæresi suspecti hæreticos vel eorum errores defenderint, possunt adversus eos, etiam post mortem Inquisitores procedere, quia isti pari jure cum hæreticis censetur, Zanchin. *de hæret. cap.* 24. Pegna *in d. p.* 3. *com.* 92. *vers. Cæterum.*

An autem contra hæreticorum credentes mortuos possint Inquisitores procedere? Negat Gondisal. *in tr. de hæret. q.* 22. *n.*8. Affirmat Pegna *loc. cit. vers. sed in credentibus.* Quia in Concilio Bicteriensi *cap.* 18. ita *in d. cap. accus. §. si verò.* cum agitur de extincto crimine post mortem, solùm habetur sermo de fautoribus, receptatoribus, ac defensoribus, nullumque legitur verbum de credentibus. Ergo eorum crimen per mortem haud omnino extinguitur. Ab hac opinione non esse recedendum ait Pegna in illis, qui verè ac propriè hæreticorum credentes tam ex verbis, quàm ex factis judicantur, non autem in illis, qui impropriè credentes dicuntur.

Cur autem id fiat, ea ratio est, quia multi dum vivunt pro catholicis habentur, sed post mortem deteguntur hæretici, cujus rei exempla profert Pegna *loc. cit. vers neque enim incognitum est*; ideoque ratio postulat contra eos ab Inquisitoribus procedi, ut eorum memoria damnetur, bona proscribantur, eorum ossa exhumentur, ac extra locum sacrum projciantur, & comburantur, ceu tradit Zanchin. *de hæret. cap.* 24. & notatur in instruct. Hispalensi anno 1484. *cap.* 20. Reliqua ad rem hanc in Consultatione de defensione hæretici defuncti.

Hac ipsa ratione possunt Inquisitores procedere contra scienter sepelientes hæreticos, vel eorum credentes, fautores, ac cæteros huiusmodi in loco sacro, quia sunt de hæresi suspecti. Nam qui scienter sepelit hæreticos, vel eorum credentes, receptatores, fautores ac defendentes, sunt ipso jure excommunicati juxta *Clem.* 1. *de sepult. & cap. quicunque de hæret. in* 6. nec absolutionis beneficium merentur, nisi propriis manibus publicè extumulent, ac projciant huiusmodi corpora damnatorum, & locus ille perpetua careat sepultura, ut ait Pontifex.

Ex quibus patet, Ecclesiam, tanquam de hæresi suspectos persequi ac damnare eos, qui scienter sepeliunt hæreticos, vel eorum credentes, ac hujusmodi alios: quia facto indicant, & profiteri videntur, aut non debuisse Ecclesiam tales sepultura privare, aut pro eis esse orandum more Catholicorum, aut hujusmodi aliud; unde suspicio hæresis procul dubio oriatur. Eoque præsertim quia in eodem *cap.* quicunque, decernitur *Usque ad satisfactionem idoneam excommunicationis sententiæ se noverint subiacere.* Satisfactio autem idonea intelligitur abjuratio, purgatioque canonica *ex cap. ad abolendam §. præsentia, & ex cap. excommunicamus* 1. *§. qui autem de hæret. in* 6. Nam ille idoneè S. Officio satisfacit qui abjurat, vel se purgat, & mandata sibi iniuncta, exequitur, ut videtur sentire Archid. *in d. cap. quicunque v. idoneam*, ac proinde hujusmodi sepelientes sunt de hæresi suspecti, ac subijciuntur Inquisitorum jurisdictioni. Quod etiam docet Pegna *d. p.* 3. *com.* 89. *vers. quare verius est.*

Quinam verò per scienter sepelientes comprehendantur, aliqui aiunt solùm contineri propriis manibus sepelientem, ut Bonac. *de censur. in partic. disp.* 1. *quæst.* 2. *pun.* 30. *numero* 6. sequutus Navarrum *cap.* 27. *numero* 51. Henriquez & Cajetanum, qui tamen loquuntur in diversis terminis, scilicet *Clem.* 1. *de sepult.* Rationem afferunt, quia hi soli propriè dicuntur sepelire. Verba enim, quæ pœnam important, in rigoroso sensu accipi debent. Alij dicunt contineri sepelientem proprijs manibus inferendo cadaver in sepulchrum, ac etiam mandantem sepeliri, non autem aliter cooperantes, ut fodiendo, deferendo ad locum, cantando, associando, ut Suarez *disp.* 12. *de censur. sect.* 4. *numero* 10. *& disp.* 23. *sect.* 4. *numero* 42. Coninch. *de sacram. disp.* 14. *dub.* 8. *numero* 68. Filiuc. *tr.* 12. *cap.* 5. *numero* 111. Mercerus *de sacram. in* 3. *p. q.* 21. *dub.* 7. Megal. *in* 3. *p. lib.* 2. *cap.* 6. *q.* 1. *nu.* 15. ac Diana *p.* 5. *tr.* 1. *resol.* 71. *& p.* 4. *tr.* 9. *resol.* 98.

Verius tamen ac tutius est, contineri omnes cooperantes ad horum Ecclesiasticam sepulturam. Et primò continentur effodientes, gestantes feretrum, deponentes cadaver, item mandantes ac deferentes, crucem, clerici officij divinis, seu precibus funus ducentes & comitantes aliique cum luminibus associantes. Clerici itidem permittentes, cum ex officio tenerentur impedire, ut in simili docet *Glos. in d. Clem.* 1. *v. sepelire*, ibique Ancharanus, quos sequitur Franc. de Platea *in tr. de excom. §.* 5. *num.* 14. & Faber *de censur. in* 4. *sent. d.* 21. *qu.* 1. *disp.* 4. *num.* 188.

Et

Et facit, quòd etiamſi aliter dicant Doctores multi ſupracitati in caſu *Clem.* 1. *de ſepult.* reſtringentes magis ſignificationem, illud tamen poteſt ibi forſitan procedere, quia ibi textus utitur particula *eos*, *qui*, & particula *ſepelire*, &c. quæ ſunt minùs univerſales. At in *d. cap. quicunque*, utitur textus particula *quicunque*, quæ de ſui natura eſt valde generalis, & continet eos, qui aliàs non continerentur, Dec. *conſ.* 113. *numero* 4. Seraph. *dec.* 980. *numero* 8. & utitur particula *tradere ſepulturæ*, quæ latiùs patet. Nam continet admittentes, & funus ducentes, ut Doctores communiter in cap. quia in omnibus de uſur. ubi textus eadem particula *tradere* uſus eſt, ibique Abb. *numero* 2. ubi explicat de ijs, qui interſunt, & Anan. *numero primo* explicat de admittentibus, & eodem modo explicat Sayr. *libro quarto de cenſur. cap.* 15. *numer.* 5. ac Diaz *cap.* 117. *prax. canon.* eandem particulam poſitam *in cap. excommunicamus* §. *credentes de hæret.* explicat de omnibus intereſſentibus.

Ac etiam textus *in d. cap. quicunque*, procedat de hæreticis, & complicibus prædictis, etiam non denunciatis nominatim? Verius videtur ſufficere ſi ſit ipſorum crimen notorium, ut per Avil. *de cenſur. p.* 2. *cap.* 6. *diſp.* 10. *dub.* 1. *concl.* 3. *in fin.* Filiuc. *tr.* 22. *numero* 229. Pegna de lib. 3. *ſchol.* 111. *col.* 1. *& ult.* Sanch. *in decal. lib.* 2. *cap.* 9. *numero* 7. qui dicunt, non incurri hanc cenſuram, tanquam ob communicationem cum excommunicato, ſed ob violationem præcepti facti ſub pœna hujus cenſuræ, quamvis alii multi teneant, requiri, quòd fuerint prædicta eorum crimina, vel excommunicatio nominatim declarata, propter Extravag. Martini V. ut per Symanch. *cathol. inſtit. tit.* 18. *de defunct. numero* 9. Navar. *conſ.* 10. *de hæret. qu.* 4. Suar. *de cenſur. d. diſp.* 12. *ſect.* 4. *num.* 11. Laym. *lib.* 5. *de ſacrif. miſ. cap.* 5. *numero* 8. Azor. *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 13. *quæſt.* 6. Sepeliens itaitaque, ut ſupra, hæreticum. vel fautores &c. fit ſuſpectus de hæreſi, & tenetur abjurare, ac ſe purgare ut per Pegnam. *d. part.* 3. *qu.* 40. *numero* 89. *ac lib.* 3. *ſchol.* 111. *col.* 3. & Farinac. *de hæreſ. quæſt.* 142. *numer.* 49.

Consultatio CXXVIII.

De Inquiſitorum juriſdictione in Iudæos, & Infideles. In eos, qui ipſis injurias, & contumelias in Regulares imponunt. Quomodo ea illis conceſſa cum Epiſcopis, quando expiret. Del eorum remotione ab officio, & translatione ab uno ad alium locum. In quas pœnas, ob quas cauſas & quatenus incurrant, & à quo abſolvi poſſint?

Quamvis Judæi, ac Infideles verè, ac propriè hæretici non dicantur, quia non dicitur hæreticus, qui non eſt baptizatus, neque dicitur ab Eccleſia diviſus, qui nunquam in ejus gremio fuit, quare D. Paulus teſtatur 1. ad Corinth. 5. Judæos eſſe extra Eccleſiam Dei, dum ait: *Quid mihi de his, qui foris ſunt*, hoc eſt de Judæis, *judicare*? & docent Royas *ſing.* 37. *n.* 5. *& de hæret. p.* 2. *n.* 471. Albertin. *eod. tit. qu.* 6. *n.* 12. Duard. *in Bull. Cœn. lib.* 2. *can.* 1. *quæſt.* 21. Farinac. *de hæreſ. qu.* 178. *numero* 128. alijque communiter; negari tamen non poteſt, quin ſaltem impropriè vocari poſſint hæretici ac puniri tanquam hæretici, ut per Jo. Andr. *in cap. firmiſſimè, numero* 3. *de hæret.* Duard. *loc. cit. num.* 5. Farinac. *d. quæſt.* 178. *num.* 130, qui alios citat. Hinc eſt, quòd Inquiſitores non habent juriſdictionem in Judæos, & Infideles, ex eo tantùm quòd tales, ſunt; ſed ex eo, quòd nobiſcum in nonnullis caſibus conveniunt, in quibus eorum juriſdictioni ſubijciuntur, ut patet in Extravag. Innocentij IV. incip. *Turbato corde*, & expreſſiùs ex Conſtit. Gregorij XIII. *Antiqua Judæorum*, edita ſub anno 1581. ubi Summus Pontifex declarat caſus particulares, in quibus Inquiſitores poſſunt contra Judæos ac Infideles procedere.

Primus eſt, *Si quis Judæus, aut Infidelis ex ijs, quæ circa fidem cum illis nobis ſunt communia, veluti Deum unum, & æternum, omnipotentem, creatorem omnium viſibilium & inviſibilium, & ſimilia non eſſe aſſeruerit, prædicaverit, vel privatim alicui inſinuaverit.* In his enim nobiſcum Judæi ac Infideles conveniunt in credendo, ideoque à Chriſtianis non diſtinguuntur, eaque impugnando, dicuntur directè chriſtianam fidem impugnare, & conſequenter ſubijciuntur Inquiſitorum juriſdictioni.

Secundus *Si dæmones invocaverit, conſuluerit, aut reſponſa acceperit, ad illoſve ſacrificia, aut preces ad divinationem, aliamque cauſam direxerit, aut aliquid eis immolaverit, vel thuris, alteriuſve rei fumigationes obtulerit, aut aliàs quævis impietatis obſequia præſtiterit.* Quia in hoc etiam nobiſcum Judæi, & Infideles conveniunt. Solus enim Deus adorandus eſt, illiqui ſoli preces fundendæ ſunt, ac ipſe ſolus futura noſcit. Dum ergo dicta, vel facta hæc negant, ab Inquiſitoribus puniendi ſunt.

Tertius. *Si Chriſtianos verbo, vel facto, vel exemplo, aut quovis alio modo nefaria hujuſmodi docuerit, vel ad ea perpetranda perduxerit vel perducere attentaverit.* In hoc caſu tam hæc nefaria docentes, quàm illa addiſcentes gravi pœna ab Inquiſitoribus puniendi ſunt, ut notat Zanchin. *de hæret. cap.* 3. *num.* 6. Royas *eod. tr. part.* 2. *aſſert.* 43. & Caren. *p.* 2. *tit.* 14. §. 8. *num.* 21.

Quartus. *Si Salvatorem, & D. N. Jeſum Chriſtum purum hominem, vel etiam peccatorem fuiſſe, matremve Dei non eſſe virginem, & alias hujuſmodi blaſphemias, quæ per ſe hæreticæ dici ſolent, in chriſtianæ fidei ignominiam, contemptum, aut corruptionem, impiè protulerint.* Nam in his delinquunt, contemnendo, fidem noſtram, & blaſphemant hæreticaliter in contumeliam Chriſti, & Eccleſiæ, ideoque ſubduntur Inquiſitoribus, ut per Decian. *in tr. crim. lib.* 5. *cap.* 14. *numero ſecundo* Royas *p.* 1. *num.* 557. *& p.* 2. *aſſer.* 22. *num.* 68. Farinac. *quæſt.* 178. *num.* 133. *Albertin. de agnoſcend. aſſert. cath. qu.* 22. *numer.* 63. Alphons. à Caſtr. *de juſt. hæret. pun. libro primo cap.* 12. *in fin.* Lazar. *de blaſphem. quæſt.* 6. *numero* 10. alijque.

Quintus. *Si cujuſvis eorum opera, auxilio, conſilio, vel favore aliquis chriſtianus à fide diſceſſerit, quamque ſemel ſuſceperat ab negaverit, vel ad Judæorum, ſeu aliorum infidelium ritus, cæremonias, ſuperſtitiones, vel impias ſectas tranſierit, vel redierit, ſeu in hæreſim aliquam inciderit, aut qui, ut Chriſti fidem abneget, ſeu in hæreſim incidat, opem, conſilium, favoremve quomodocunque præſtiterit.* Tales enim ſunt tanquam fautores hæreticorum judicandi. Quia vel ad hæreſim amplectendam, & ad fidem catholicam deſerendam Chriſtianos ſuadent, atque inducunt, vel ut converſi ex Judæis, & Chriſtiani effecti, ad eorum ritum redeant, conſilium, auxilium, & favorem præſtant. Quod etiam decreverat antea Nicolaus IV. in d. Extravag. *Turbato corde*, relata ab Eymerico *quæſt.* 44. & Pegna *com.* 69.

Sextus. *Siquis catechumenum, vel quemcunque ex Judaiſ*

Judæis, aut Infidelibus, Deo inspirante, ad fidem Christi venire volentem, post declaratam intentionem, nutu, verbo, facto, aut quocunque alio modo, à fide, vel fidei instructione, aut sacri baptismi susceptione retrahere, avertere, vel dehortari, aut ne ad fidem veniat, & novo regenerationis lavacro abluatur quovis modo impediverit. In hoc etiam casu procedere poterant ante dictam Constitutionem Gregorianam, ut ex Baldo *cons.* 315. *v.* 1. *vol.* 1. *& cons. seq.* Marquardo de Judæis *p.* 2. *cap.* 9. *num.* 3. Deciano *d. lib.* 5, *cap.* 12. *num.* 8. *& cap.* 14. *num.* 2. Farinac. *d. quæst.* 178. *numero* 143. & Caren. *d. p.* 2. *tit.* 14. §. 11. *num.* 26.

Septimus, *Si apostatas, seu hæreticos scienter domi receptaverint, aluerint, occultaverint, vel eis quomodolibet opem, auxilium, vel favorem præstiterint.* Quòd possint Inquisitores contra istos procedere tradunt etiam Symanch. *de Cathol. instit. tit.* 35. *numero* 11. Pegna *com.* 76. *vers. Judæi verò, & com.* 177. *vers. Judæi propterea*, Farinacius, qui alios allegat *cit. q.* 178. *num.* 103. *& quæst.* 282. *num.* 66.

Octavus. *Si libros hæreticos, vel thalmudicos, aut alios judaicos damnatos, vel aliàs prohibitos, retinuerint, divulgaverint, vel in quæcunque loca detulerint, aut ad eam remopem suam accommodaverint.* De hac prohibitione extat etiam Constitutio Innocentij IV. cuius initium *Impia Judæorum*, & gravis Constitutio Clementis VIII. quæ incipit, *Cum Hebræorum malitia*, & decretum S. Congregationis supremæ Inquisitionis incip. *Cum sicut nuper.* post Directorium Inquisitorum, ac dicunt Pegna *in* 2. *p. direct. com.* 3. Bursat. *cons.* 90. *num.* 4. *vol.* 1. Farinac. *quæst.* 180. *num.* 10. *& nos alibi* fusè.

Nonus. *Si christianos deriserint, redemptionisque nostræ Hostiam salutarem in ara Crucis immolatam, Christum Dominum ludibrio habentes, quandocunque, maximè verò in sacro Parasceves die, agnum, seu ovem, vel quid aliud cruci affixerint, aut appenderint, & in eam conspuaverint, seu quomodocunque contra eam fecerint.* Id etiam annotant Ricciul. *de jur. person. lib.* 1. *cap.* 52. *num.* 7. Sous. *in aphorism. Inquis. lib.* 1. *cap.* 37. *à num.* 10. Scortia *in Bul. Pontif. theor.* 347. Azor. *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 22 *quæst.* 12. Campeg. *ad Zachin. cap.* 36. *lit. B.* Symanch. *tit.* 35. Canter. *in quæst. crim. cap.* 1. *de hæret. num.* 72. *& Caren p.* 2. *tit.* 14. §. 14. *nu.* 30. *in fine.*

Decimus. *Si nutrices christianas contra Sacrorum Canonum statuta, diversorumque Pontificum sanctiones retinuerint, aut eas retinent die, qua receperunt sanctissimæ Eucharistiæ sacramentum lac, una, vel pluribus diebus in latrinas, cloacas, & alia loca effundere coegerint.* De hisce Judæis cogentibus nutrices lacin cloacas effundere post sumptum corpus Christi agit textus *in cap. & si Judæus de Judæis*, & tradit Calderin. *cons.* 2. *de Jud.* & Campeg. *ad Zanchin. cap.* 36. §. *delinquens.* Neque licitum est Judæis retinere nutrices extra suas domos, ut pluribus relatis probant Sanch. *lib.* 2. *in decal. cap.* 31. *numer.* 13. & Ricciul. *loc. cit. lib.* 2. *cap.* 28. *nume.* 17. Tum quia sive in domo propria, sive extra illam retineantur nutrices, semper ob familiaritatem adest periculum subversionis. Et tum quia est contra decorem christianæ Religionis, ut nos, qui sumus filij liberæ, serviamus filiis ancillæ, qui sunt Judæi, quæ est ratio *d. cap. Etsi Judæos.* Unde Riciullus *numero* 12. & Sanch. *nu.* 20. locis citatis firmant, non posse Principes seculares, neque Episcopos dispensare, ut à Judæis nutrix christiana extra domum retineatur.

Undecimò. *Possunt etiam Inquisitores procedere contra Judæos abradentes in Bibliis verba, quæ Christo convenire possunt, vel tripudiantes, ornatiùsque incedentes feria* 6. *Parasceves*, ut docent Alexand. *cons.* 233. *numer.* 6. *vol.* 6. & Lazar. *de blasph. quæst.* 2. *numer.* 33.

Duodecimo. *Possunt procedere contra Judæos, sibi ignem accendi facientes à christianis in die sabbati, vel eis utentes in servitijs vilibus, ac similiter contra Christianos inservientes. Nam hæc omnia tendunt in decorem cultus judaici & in ludibrium Religionis Christianæ. Sic enim Judæi, se Christianis superiores ostendunt in ijs quæ possunt*: Et ita cavetur in Constit. Nicolai V. quæ incipit *super gregem Domini* §. *Nec possunt*, edita anno 1447. testatur Ricciul. *d. lib.* 2. *cap.* 39. *num.* 18. & sic pluries decrevit S. Congregatio supremæ Inquisitionis ut refert Carena *par.* 2. *tit.* 14. §. 16. *numero* 37.

Tertiodecimo. *Pœnæ, quibus puniendi sunt prædicti Judæi, ac Infideles hujusmodi delicta perpetrantes, sunt privatio communionis cum Christianis, pœna pecuniaria, pœna carceris, & pœna verberationis. Si verò scelus sit atrox, etiam relinqui poterunt Curiæ seculari.* Nam quoties pœna relinquitur arbitrio Judicis, ut fit in dicta Constitutione Gregorij XIII. si crimen sit ingens, Judex potest arbitrium extendere ad pœnam capitalem, ut per Zanchin. *de hæret. cap.* 36. *n.* 4. Repert. Inquis. v. *Iudæus* § *sed circa prædicta*, Pegnam *p.* 2. *com.* 69. Castrop. *tom.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *punct.* 16. *numer.* 1. Farinac. *d. q.* 178. *num.* 146. & Dian. *p.* 5. *tr.* 12. *resol.* 2. *& p.* 4 *tr.* 7. *resol.* 2.

Plura de Judæis plurimis in locis à nobis dicta sunt, eos adi.

Pariter possunt Inquisitores procedere contra Iudæos transeuntes ad Saracenos, & contra ipsos Infideles in illis quidem casibus, in quibus Iudæi ac Infideles abnegant dictis, vel factis illa, quæ cum Christianis conveniunt, & credere tenentur, de quibus supra. Quia licet Ecclesia contra Infideles non habeat iudicium quoad pœnam spiritualem eis infligendam, habet tamen iudicium super aliquos Infideles quoad pœnam temporalem, ut per D. Thom. 2. 2. *q.* 10. *ar.* 9. *ad* 2. Ostiensem, & alios cum Innoc. *in cap. quod super his de vot.* & tradunt Eymer *p.* 2. *q.* 46. ibique Pegna *com.* 71. *vers. si ergo*, Alphons. à Castro *lib.* 2. *de iust. hæret. punit. cap.* 14. *vers. prima igitur belli causa*, & alij communiter.

Idque maximè quod ad Judæos. Constat namque quod quamplurima in lege Saracenorum continentur, quæ veritati sacræ Sripturæ non adversantur, & Iudæis, ac nobis communia sunt. Quare sicuti puniri debent Iudæi colentes Idola, vel Sacrificia illis offerentes, aut dæmones invocantes, ita puniendi sunt, si ad aliam sectam transeant, in cuius ritu contineantur contraria ijs, quæ Iudæi nobiscum tenent. Hoc tuentur citati Doctores, quibus addo Campeg. *ad Zanchin. de hæret. cap.* 36. *lit. B.* Carenam *d. tit.* 14. §. 6. *nu.* 18. Dianam *d. p.* 5. *tr.* 12. *resol.* 2. *num.* 7. *& p.* 4. *tr.* 7. *resol.* 2. *num.* 7. Quod certum puto post adductam Constitutionem Gregorianam, dum in ea expressè tribuitur Inquisitoribus potestas contra Judæos negantes quæ habent communia circa fidem cum Christianis. Unde contraria sententia nunc sustineri non potest. Pœna autem acerbior Judæis imponenda est pecuniaria, ut ait Pegna *loc. cit.* Sunt enim genus hominum avarissimum.

Possuntque Inquisitores punire eos, qui ipsos afficiunt injuria, præcipuè si injuria est publicè illata. Quia, licet nemo sit sui ipsius Judex neque in causa propria, nihilominus tamen quando injuria illata redundat contra bonum publicum, & in contemptum propriæ iurisdictionis, tunc Iudex procedere potest contra se afficientes iniuria, quia sic potiùs tuetur iura suæ potestatis, quàm suæ personæ honorem, ut probat

probat Carena *d. p. 2 tit. 17. §. 8. & 9. n. 27. & seq.* Qui autem Inquisitòrem iniuriat, offendit S. Inquisitionis Officium, quod eò est cæteris venerabilius, quo sanctius, ut per Zanchin. *de hæret. cap. 31.* ibique Campeg, Symanch. *de cathol. instit. tit. 34. num. 28.* Farinac. *de hæres. quæst. 182. num. 79. & seq.* Carena *loc. cit.* ubi notat, qua pœna talis injurians sit puniendus. Quod sanè intelligendum est de injuria verbali, nam quod ad injurias reales extat Constitutio B. Pij V. *si de protegendis.*

Regulares similiter de hæresi suspecti subijciuntur Inquisitorum jurisdictioni. Quia licet olim ex Indulto Clementis VII. Carmelitis concesso, Regulares essent exempti in casu hæresis ab Inquisitoribus, eorumque Prælatis, etiam in his casibus, subjecti essent, hoc tamen privilegium abrogatum fuit à Paulo V. in sua Const incip. *Romanus Pontifex*, edita 1. Septembris 1606. in qua decrevit, similes causas solùm spectare ad Tribunal S. Officij, ac præcepit sub gravibus pœnis tam Prælatis Religionum, quàm ipsis subditis, ut Religiosos de hæresi suspectos denuncient Inquisitoribus, aut Ordinarijs locorum, ut tradunt etiam ex ipsis Regularibus Lezan. *in sum. tom. 1. cap. 18. num. 18.* Peyrin. *tr. 2. in const. 27. Pauli V.* Polliz. *tom. 2. tr. 8. cap. 6. sect. 1. num. 14.* Bordon. *tom. 1. cap. 27. num. 26. & seq.* ubi probat, Inquisitores posse ac debere denunciationes quoque contra ipsos Religionum Generales recipere, ne eorum delicta remaneant impunita, perperam subdens contra eos non posse ultra procedere, sed admonendum esse supremum Tribunal, ut doceat quid agendum, de quo alibi dictum.

Porrò Jurisdictio Inquisitorum est eis concessa cumulativè, non autem privativè cum Episcopis. Episcopi enim procedunt de jure communi non solùm contra suspectos de hæresi, sed etiam contra hæreticos, per textum in cap. præsidentes, cap. statutum, cap. ut Inquisitionis de hæret. in 6. Immo contra prædictos procedere possunt seorsum ab Inquisitoribus, ut liquet *ex cap. per hoc de hæret. in 6.* Ideoque jurisdictio Inquisitorum nullo modo præjudicat jurisdictioni Episcoporum, & censetur concessa cumulativè, non privativè juxta ea, quæ docent Glossa, & Panorm. *in cap. ad abolendam de hæret.* Scacc *de judic. tom. 1. lib. 1. cap. 67. num. 9.* Decian. *tom. 2. lib. 5. cap. 21. num. 10.* Sylvest. *v. hæreticus 2. num. 10.* Royas *sing. 28. num. 2.* Gondisalv. *de hæret. qu. 7. numero 9.* Symanch *de cathol. instit. tit. 25. num. 4.* Diana *par. 1. tr. 10. resol. 3. & p. 4. tr. 8. resol. 2.* & Farinac. *de hæres. quæst. 186. num. 38.*

In Inquisitione verò Hispanica inductum est, ut de hæresi soli Inquisitores cognoscant, & Episcopi sive per se, sive per suos Vicarios Inquisitoribus assistant, nec possint separatim ab Inquisitoribus de causis hæreticalibus cognoscere ac denunciationes, sibi factas, tenentur ad ipsos Inquisitores remittere, ut tradunt Sanctarel. *de hæres. cap. 40. dub. 2. num. 15.* Molin. *de just. tr. 5. disp. 28. num. 12. & seq.* ac Diana *loc. cit.* & alij, quos ipse allegat.

Nec solùm jurisdictio Inquisitorum non expirat ob mortem delegantis, sed etiam extenditur ad negotia nondum cœpta, & de novo exorta, ut scribit Clemens IV. Inquisitoribus hæreticæ pravitatis *in cap. Ne aliqui de hæret. in 9. his verbis. Ne aliqui dubitationem excitantes, in dubium revocent, an Officium Inquisitionis hæreticæ pravitatis sollicitudini vestræ certos limites ab Apostolica sede commissum, expiret per mortem Romani Pontificis, qui commisit, præsenti declaramus edicto, ipsum Officium non solum quod ad negocia vivente mandatore incepta, immo etiam quantùm ad integra, & non cœpta, & quod plus est, quantùm ad ea, quæ tunc nequaquam emerserant, in favorem fidei post committentis obitum per durare.* Traditque Eymeric. *p. 3. direct. qu. 7.* ibiq; Pegna *com. 56.* id verum esse quocunque modo sit Inquisitor constitutus sive ad beneplacitum Sedis Apostolicæ, sive Romani Pontificis non expirare ejus officium morte delegantis, donec aut expressè, ac nominatim fuerit revocatus, aut nisi in litteris creationis contrarium caveretur. Idque propter singularem fidei favorem, ne incidat aliquis casus, in quo aut in hæreticos non inquiratur, aut eorum punitio vel omittatur, vel differatur. Quod etiam docent Zech. *in sum p. 1. tit. de fid. rubr. de hæres. cap. 12. num. 13. Azor. p. 1. cap. 28. qu. 7.* Farinac. *de hæres. qu. 186. num. 20.* Castropal. *p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 12. §. 2. num. 16.* & Diana *p. 5. tr. 10. resol. 2. & p. 4. tr. 8. resol. 19.*

Et quamvis olim Inquisitores nedum à Summo Pontifice, sed etiam à Ministro Generali ac Provinciali Ordinum S. Dominici & S. Francisci eligebantur, & ab eisdem etiam poterant de loco ad locum transferri, ac removeri, quando id sibi visum fuerit expedire, ut constat ex Constit. Innocentij IV. edita anno 1254. quæ incipit, *licet ex omnibus* & Clementis IV. edita anno 1265 quæ est ejusdem initii, traditque Pegna *p. 3. com. 58.* Farinac. *de hæres. qu. 186. num. 32.* & alij. Nunc tamen Inquisitores pro tota Italia eliguntur ab Eminentissimis Cardinalibus S. Congregationis supremæ Inquisitionis, & in Hispania ab Inquisitore generali, & ideo ab istis, & à summo Pontifice, quando eis expedire visum fuerit, possunt removeri ab Officio, vel à loco ad locum transferri.

Absque ulla tamen causa nec aliunde transferri, neque ab officio removeri possunt. Tum quia in decretis & Constitutionibus, in quibus potestas conceditur Inquisitores mutandi ac removendi, semper adduntur illa verba: Si ita expedire visum fuerit, vel si ita vobis videbitur. Quæ verba, ut cum alijs probant Menoch. *lib. de arbitr. qu. 8. num. 5.* & Pegna *p. 3. com. 59.* important boni viri arbitrium, jure, causaque rationabili regulatum. Et tum quia sic Inquisitoris officium diligentiùs exercetur, fideique negotia exactiùs actitantur, & magis Inquisitores reverentur, ut observant Eymer. *d. p. 3. quæst. 10.* Pegna *d. com. 59.* Locat. *in judicial. v. Inquisitor num. 38. & num. 40.* Farinac. *q. 186. n. 35.* Azor. *loc. cit.* Zech. *ibid. cap. 11. num. 13.* & Castropal. *ubi supra num. 20.*

Causæ verò, ob quas Inquisitores transferri possunt de loco ad locum sunt, Prima quando Inquisitor est ad negotia fidei exercendum valde aptus, & locus, ubi manet non indiget persona ita solerti, sicut indiget alter locus. Secunda quando contra eum suscitatæ sunt rixæ, & odia capitalia, quia processit contra nobiles ac insignes personas, & timetur de illius damno, & de aliquo scandalo. Tertia quando non bene se habet cum illius loci Principe. In istis duobus posterioribus casibus erit Inquisitor de meliori Inquisitione providendus ne videatur puniri ubi non meretur.

Ad removendum verò Inquisitorem ab officio, requiritur vel impotentia, vel negligentia, vel iniquitas. Impotentia est causa sufficiens. Quia officium datur, ut exerceatur. Qui autem illud exercere non valet, removendus est. Impotens autem dicitur primò infirmus modo perpetuo, vel quasi perpetuo, quia ob infirmitatem ad tempus constitui potest Vicarius, qui ejus impotentiam suppleat, sicuti etiam si justa de causa pro limitato tempore ipse Inquisitor absens esset. Secundò senex qui rectum judicium amisit, aliàs minimè. Tertiò ignarus, qui nesciat ea, quæ ad exercendum hoc officium expostulantur.

Secunda causa est negligentia, quæ in quolibet Officio sufficiens est ad removendum eum, qui illam committit *per can. si qui Episcopi 1. qu. 1. l. ult. ff. ubi pupil. educ. deb.* cum aliis, ac docent Glos. *in cap. Excommunicamus de hæret.* Bald. & Jas. *in l. argentarius §. ult.*

ff. de eden. In hac autem negligentia incurreret Inquisitor, si contra hæreticos, deque hæresi suspectos vel non procederet, vel non debito tempore, ita ut reus fugam arriperet, aut interim hæresim dissleminaret. Et sive Episcopus, sive Inquisitor negligens fuerit in hæreticos inquirendos, ac puniendos, eius negligentia gravis fuerit, pœnam fautoris hæretici etiam incurrit *ex can. qui potest obviare 23. qu. 3. cap. quantæ de sent. excom.* & notat Farinac. *d. q.* 186. Rebuf. *in expos. Bul. Can. art. 1. v. fautores*, ubi probat, illos incurrere excommunicationem Bullæ Cœnæ.

Cùmque *d. Clem. 1. §. Verum*, statutum sit, quod si odij, gratiæ, vel amoris, lucri, aut commodi temporalis obtentu, contra justitiam, & suam conscientiam Episcopus, aut Inquisitor, aut alii ab eis substituti, ad executionem S. Officii omiserint contra quemquam procedere, ubi fuerit procedendum super hæretica pravitate, aut obtentu eodem pravitatem ipsam, vel impedimentum Officii sui alicui imponendo, eum super hoc præsumpserint quoquo modo vexare, Episcopus, aut Episcopo superior suspensionis ab officio per triennium, alij verò excommunicationis sententiam ipso facto incurrant; à qua quidem excommunicatione, nisi per Romanum Pontificem, excepto mortis articulo, & tunc satisfactione præmissa, absolutionis beneficium nequeant obtinere, nullo in hac parte privilegio suffragante.

Ideo annotandum est, quod suspensio contra Episcopos lata, hìc expressè non reservatur; tamen cùm sit lata ad certum tempus, intra illud est de jure communi Papæ reservata, ut per *Glos. in d. Clem. 1 verb. Excommunicationis sententia*, Suar. *de censur. disp. 29. sect. 1. num. 15.* Gutier. *can. quæst. lib. 1. cap. 5. num. 6.*

Nec dictas pœnas incurrunt prædicti, si omittant procedere non odio, vel favore, sed rationabili timore alicujus mali, sive damni, sive scandali. *Glos. ibid. v. obtenta &* Imol. *num. 17.* Vitæ *nu. 162.* Locat. *v. Ital. Inquisitor num. 19.* Et similiter non incurrit has pœnas, qui ex ignorantia procedere omittit, sed qui cùm intelligeret, & sciret esse procedendum odio, vel amore, vel pretio, vel prece, contra justitiam & conscientiam propriam omiserunt procedere, ubi fuerat procedendum aut processerunt cùm non debuissent. Dictas autem pœnas incurrunt etiam ob actum internum, id est odij, vel amoris. Vel quia lex potest punire ac punit hìc actum exteriorem, de se malum gestum cum tali intentione mala, ut per Suar. *de censur. disp. 4. sect. 2. numer. 21.* qui ideo putat, non fore locum huic pœnæ, si Inquisitor imponat pœnam justam, etiamsi rigorosam; vel secundum alios lex hìc punit actum internum, quatenus actus internus est ratio actus exterioris, exterioremque moderatur, afficit, depravat, & corrumpit, ut in hac specie docet Salas *de legib. disp. 9. sect. 1. num. 7.* Cajetan. *in sum. v. Excommunicatio cap. 3.* & Sayr. *in clau reg. lib. 3. cap. 6. in fine.*

Tertia causa est iniquitas, quando scilicet in suo Officio tam sacro, tamque ab omni iniquitate alieno deliquit, ut quia exempli gratia pecuniam, vel quidpiam aliud pretio æstimabile prætextu S. Officij extorsit, ut habetur in *d. Clem. v. pecuniam de hæret.* vel quovis alio crimine, sit infectus, præcipuè si scandalum generat. Inquisitoris enim officium exigit viros honestate, prudentia, doctrina, omnique virtute conspicuos, juxta Constit. Urbani IV. *præ Cunctis.*

Unde Inquisitores sub prætextu Officij pecuniam extorquentes incurrunt pœnam excommunicationis ipso facto, à qua absolvi non possunt, nisi in articulo mortis, & facta restitutione. Ita decernitur *in Clem. 2. de hæreticis*, ibique notat Glossa & Anchar. *in 3. notab. num. 5.* Zabarel. *in sum. §. Inquisitoribus*, ac Sylvest. *v. hæreticus §. 2. num. 13.* & alij cum Sanch. *in decal. lib. 2. cap. 20. 3.* Item privantur officio, ac puniuntur aliis pœnis arbitrio suorum Prælatorum ut ex eadem Clementina. Nunc verò consequenter ad dicta puniantur arbitrio S. Congregationis Inquisitionis Romanæ.

Et licet textus *in d. Clem. 2.* videatur loqui solùm de Commissariis Inquisitorum, & Episcoporum S. Officium exercentium, communis tamen sententia intelligit hanc pœnalem Constitutionem etiam procedere contra ipsos Inquisitores, si ipsi concutiant, seu pecunias extorqueant injustè, ut per Suar. *de censur. disp. 23. sect. 5. numero 24.* Glos. *in d. Clem. notab. 2.* ibique Imol. Vitalin. & Anchar. *numer. 5.* Augel. *v. excommunicatio 7. cas. 42.* Sylvest. *eodem. verb. 9. cas. 42. numero 81.* At Episcopi, alijque Prælati Episcopalem jurisdictionem habentes, eorumque Vicarij Capitulares, sede vacante, *in d. Clem.* non continentur, quia non sunt ibi expressi, neque in genere, neque in specie, & non continentur in odiosis nomine Inquisitorum, ut per Sanch. *loc. cit. num. 6.* Pœnæ enim non sunt extendendæ ultra casus & personas expressas, *cap. 15. is qui de sent. excom. in 6.* Fortè quia Episcoporum dignitati summus Pontifex deferre voluit, *cap. 2. de offic. deleg. in 6.* Nec dici potest, eos includi nomine Inquisitorum. Quia Episcopi solent speciatim nominari in omnibus ad S. Officium spectantibus. Eò vel maximè, quia textus exprimit Commissarios Inquisitorum, & Episcoporum. Quod non fierer, si Episcopi nomine Inquisitorum comprehenderentur.

Id tamen limitatur, ut *d. Clem. 2.* solùm puniat crimen concussionis, scilicet extorsionis prætextu hujus publici Officij, non autem si extorsio fiat alio prætextu, ut notat Vitalin. *ibi num. 49.* & Suar. *loc. cit.* Neque procedit, si reus sponte offerat munus, ut mitius tractetur, quàm ipse mereatur, Sanchez *ibidem.* Neque esset locus pœnæ, si quis offerret munus Inquisitori ad redimendam injustam vexationem, si tamen illa vexatio non inferretur ad effectum pecuniæ extorquendæ, sivè muneris. Quia id non est crimen concussionis, ut per Vitalinum, & Suarez locis citatis, & Sanctarel. *de hæres. cap. 40. num. 29. in fin.*

Notandum autem est, quod ista excommunicatio non est reservata, satisfacta parte. Quod observat etiam Vitalin. *in d. Clem. num. 99.* ibique Cardinal, *v. Inquisitoribus num. 5.* ac Imol. *num. 9.* Suar. *loc. cit. num. 27.* Sanch. *ibid. num. 18.* & Farinac. *ubi supra numer. 143.* ac alij, licet contrarium sustineant Eymer. *d. p. 3. q. 24.* ibique Pegna *com. 73.* ubi aiunt hanc absolutionem esse Papæ reservatam, præterquam in mortis articulo. Satisfactio autem consistit in simplici restitutione, vel illius depositione in loco tuto, ac apud fidum Confessarium, ut ipse restituat, si creditor sit absens, ut per Sanch. *loc. cit. numer. 18.* Et quamvis textus d. Clem. prohibeat, irritetque omnem remissionem sive condonationem restitutionis, non tamen prohibet rerrodationem, quam concussus faceret Officiali post satisfactionem ac realem restitutiouem sibi factam, ut in simili de distributionibus tradit Bonac. *de hor. canon. qu. 5. pun. 4. num. 10.* Si tamen Inquisitores, & Commissarij sint pauperes, nec restituere valeant, possunt absolvi, non facta restitutione. Nam illa restitutionis conditio est intelligenda, si extorquentes possint restituere; unde quando paupertas excusat, poterunt absolvi ex doctrina Gloss. *in d. Clem. v. satisfecerint*, Imola *ibid. num. 7. & 9.* Zabarel. *in 1. oppos. numero 5.* Vitalin. *numero 92.* Anton. *p. 3. tit. 24. cap. 8.* Sylvestr. *d. v. excommunicatio 5. cas. 4. qu. 17. & seq.* Navar. *cap. 27. num. 142.* Sanchez *loc. cit. nu. 19.* & Farinacius *ubi supra num. 142.*

CON-

Consultatio CXXIX.

De Inquisitorum Vicarijs, sive Commissarijs. A quo eligantur. Quas conditiones habere debeant. Quot Inquisitor instituere possit. Quosve. Quibus gaudeant privilegijs. A quo recipiant jurisdictionem. Quam facultatem subdelegare possint. De eorum præcedentia; & exemptione ab observantijs regularibus, ac remotione de loco ad locum. Eorumq; jurisdictio quando expiret, ubi demum de Inquisitoribus eorumq; Vicarijs, sive Commissarijs plura effata proferuntur, aliqua de Consultoribus.

ISti eliguntur à summo Pontifice, vel à supremo S. Inquisitionis Tribunali, ac eligi etiam possunt ab ipsis Inquisitoribus. Cùm enim Inquisitores sint delegati summi Pontificis, habent facultatem alios delegandi, ut superiùs dictum est ex *cap. ne aliqui de hæret. in 6. ex cap. super quæstionem de offic. jud. deleg.* & ex Constit. Clementis VII. *Cùm sicut*, traduntque Eymer. *p.* 3. *q.* 13. ibique Pegna *com.* 62. Dec. *in cap. Cùm causam. de appel. notab.* 4. Zanchin. *de hæret. cap.* 30. ibique Campeg. Royas *sing.* 97. ac cæteri. Quæ facultas ita conceditur, ut Inquisitor ipse solus absque sui Ordinis Prælatis possit Vicarios, sive Commissarios sibi instituere, ut firmant Eymer. *q.* 14. & Pegna *com.* 63.

At nihilominus hodie Inquisitores non possunt eligere Vicarios, nisi de licentia S. Congregationis, ut decretum sub die 4. Maij 1610. Illosque deputare non possunt, nisi in locis, in quibus residen Vicarij foranei Curiæ Episcopalis, & deputantur tantùm pro denunciationibus recipiendis, quia integros processus non possunt sine licentia Inquisitoris construere, ut decretum eodem die ac anno.

Conditiones autem, quas debent habere his paucis verbis expressit Clemens VII. in d. Cõstitutione. *Decernimus insuper, ut vestros Vicarios, seu Commissarios instituere valeatis, viros vestra sententia providos, aptos, & idoneos dummodo ætatis trigesimum annum attigerint.* Quandoquidem minor ætas in his requiritur, quàm in Inquisitoribus, quia rarò eis committitur integra Inquisitorum potestas.

Possunt plures Vicarii institui, quando Inquisitoris Provincia multas continet civitates, & loca, ita tamen, ut non excedant numerum Vicariorum foraneorum, quos Episcopus deputat in sua diœcesi. Quia numerus, quem prudens Episcopus arbitratus est sufficere in sua diœcesi, multò magis sufficiet ad S. Officium Inquisitionis, in quo minor numerus causarum agitari solet quàm in Episcopi Tribunali, ut etiam observat Carena *p. 1. tit.* 11. *n.* 4.

Possuntque institui Vicarii Regulares alterius Ordinis, ac etiam Clerici seculares. In Constitutionibus enim Pij II. *Cùm dudum*, & in citata Clementis VII. ac in *Clem.* 2. *de hæret.* non exprimitur, quòd Vicarii, sive Commissarij assumantur ex Ordine ipsius Inquisitoris, ideoque olim in Inquisitorum arbitrio erat eligere hos vicarios alterius Ordinis Regulares, vel Clericos seculares, dummodo haberent adductas conditiones, quamvis non deessent sui Ordinis viri periti, ac idonei ad hoc munus exercendum, ut annotavit Bordon. *tom.* 1. *cap.* 39. *num.* 7.

Non omnes tamen in omnibus gaudent eadem facultate, neque eisdem privilegijs. Nam Vicarij electi à Sede Apostolica, quamvis sint subdelegati, habent eandem cum delegato facultatem, & prærogativam, *l. ult. C. ut dignit. ord. servet. & l. suggerente C. de Offic. eius, qui vicem Iudic. obtin.* & tradunt Abb. & Dec. *in cap. sanè* 2. *de offic deleg.* Atque adeo sicut Inquisitor, qui est delegatus Sedis Apostolicæ superior est Ordinario, eiusque citatio in causis fidei prævalet citationi Episcopi, ita etiam superior est Vicarius, sive Commissarius S. Officij electus à summo Pontifice, ac ejus citatio prævalere debet citationi Ordinarij. Quia licet sit subdelegatus, non est tamen subdelegatus à delegato, sed à summo Pontifice, & iccirco par est utriusque privilegium, & facultas, ut asserit Pegna *p.* 3. *com.* 54. *vers.* Quare in proposito.

Vicarij verò, sive Commissarij ab Inquisitore electi, neq; Ordinario præferũtur, neq; indistinctè omnibus alijs privilegijs gaudent, quibus fruitur ipse Inquisitor, ut ibidem ait Pegna. Unde Bartolus probat, Vicerectorem constitutum à Rectore, non gaudere privilegijs ac immunitatibus Rectoris. Contrarium tuetur Castropal. *p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 13. n.* 5. firmans, Vicarium, sive Commissariũ, sive electum à Pontifice, sive ab ipso Inquisitore, præferendum esse Ordinario. Quia, inquit, subdelegatus delegati Pontificis, summum ipsum Pontificem repræsentat, viceque ipsius gerit, sicut ipse delegatus. Ergo privilegijs ejus gaudet. Idipsum, ait, docere Molinam *de iust. tr.* 5. *disp.* 28. *n.* 17. sed perperam. Supponunt enim Inquisitorẽ Ordinario præferri. Quod supra negavimus.

Jurisdictionem autem ij recipiunt non ab Inquisitore, sed à Sede Apostolica. Quia, ut notat Carena *p. 1. tit.* 7. §. 5. *n.* 16. S. Congregatio Em. Cardinalium supremæ Inquisitionis decrevit, quòd hujusmodi Vicarij eligantur, sive nominentur ab Inquisitoribus, sed confirmari debeant ab ipsa S. Congregarione; ideoque ab ipsa S. Congregatione jurisdictionẽ in causis fidei exercendam recipiunt. Quia concessio facultatis exercendi jurisdictionẽ tribuitur confirmanti, ut probant Canonistæ *in cap. si Apostolicæ de præb. in* 6. & Natta *cons.* 669. *n.* 16.

Possunt sanè Inquisitores hujusmodi Vicarijs facultates omnes sibi cõcessas subdelegare. Quia delegatus Principis potest alteri vices suas plenè committere *ex cap. super quæstionum de Offic. jud. deleg.* & *ex l. à Iudice C. de deleg. & ex l. à Iudice C. de judic.* Quare possunt eis committere, ut recipiant à quibuscunque denunciationes, vel accusationes contra quoscunque ac liberè procedere valeant ad inquirendum, ad testes examinandum, ad reos citandum, compræhendendum, eorum confessiones recipiendum easque scrutinandum, ac probandum, ad cogendum testes, ac generatim omnia facere, quæ ab ipsis Inquisitoribus fieri possent, si ibi personaliter adessent, ut docent Eymer. *in forma constituendi Commissarios p.* 3. *direct n.* 37. *q.* 15. & constat. *ex cap. Ut commissi* §. *committendi de hæret. in* 6. & Constit. Urbani IV. incip. *licet ex omnibus*, ac firmant Pegna *d. n.* 37. *com.* 10. *& com.* 64. Locat. *in Iudicial. v. Inquisitor n.* 4. Calderin. *de hæret. rubr. de Offic. Vicar. n.* 1. *& seq.* ac spectato rigore juris possunt eis committere prolationem sententiæ definitivæ, ut docent ibidem Pegna, & Farinac. cum alijs *q.* 186. *nu.* 29. Molina *d. tr.* 5. *disp.* 28. *n.* 8. Azor. *p. 1. lib.* 8. *c.* 8. *qu.* 10. & Castropal. *p.* 1. *tr.* 4. *disp.* 8. *punct.* 12. §. 2. *num.* 12.

Verum, quamvis hoc ita sit, nunquam tamen Inquisitores suis Vicarijs, sive Commissarijs committere debent sententias ferre, præsertim adversus relapsos ac impœnitẽtes. Quia, cùm agatur de judicio capitali, indiget altiori examine, quàm eo, quod fieri potest per Vicarium juxta ea, quæ *alibi* dixi. Unde dicti Vicarij neminem debent carceribus mancipare non auditis Inquisitoribus, nisi urgeret necessitas, ut si periculum esset in mora.

Nequeunt autem prædicti Vicarij, sive Commissarij facultatem sibi concessam ab Inquisitoribus, subdelegare alijs, neque in totum, neq; in partem. Quia lex, quæ delegatis à Principe concedit facultatem subdelegandi, non concedit ipsis, subdelegatis, ut possint alios subdelegare, cùm privilegium subdelegandi sit personale, quod in alios transferri non potest *ex cap. privilegium de regul. jur. in* 6. & annotant Gloss. *in d. cap. super quæstionum* §. *porro, v. transferri, de offic. Iudic. deleg. & in cap. Cùm causam v. delegatus de appel.* Archid. *in cap. quamvis* & Jo. Andr. *in cap.* 15 *cui de offic. deleg. in* 6. ac Bartol. *in l. is, qui pro emptione ff. de usucap.* tradunq; Pegna *p.* 3. *com.* 64. Molin. *loc. cit. n.* 8. Azor. *ib. q.* 10. & Castrop *ubi supra n.* 13.

Gaudent tamen privilegio, se invicem ab excommunicatione absolvendi, ac dispensandi ab irregularitate, ex

Pegna *d.p.3.com.72.* ubi poſtquam probavit hoc privilegio gaudere Inquiſitores ex conceſſione Urbani IV. anno 1261. ut referunt Repertor. Inquiſ. *v. Irregularitas §. ſi tamen*, Campeg. *apud Zanchin. cap.31* Royas *de hæret.p.2.n.423.* ſtatim ſubdit. An autem hoc privilegiũ Commiſſarijs etiam Inquiſitorum competat, dubitari poteſt. Id verius eſt, competere favore fidei. Ac id ipſum docet Dian. *p. 5. tr. 10. reſol. 69. & p.4.tr. 2. reſol.102.* Incurrerent autem irregularitatem tam Inquiſitores, quàm eorum Vicarij, ſive Commiſſarij, ſi conijcerent reum ſive in cuſtodiam, ſive in pœnam in carcerem tam ſeverum ſqualidom, ac horrendom ut ille ibi moreretur, ut tradunt Pegna com. 107. *verſ. verum tamen*, Zabarel. *in clem. un. de homic.* Abb. *in cap. à nobis de apoſtat. & in cap. qualiter & quando de accuſ.* & Locat. *in judicial. v. Carcer num. 6.*

Quòd verò ad illorum præcedentiam, cùm hodie dicti Inquiſitorũ Vicarij eligantur à S. Congregatione ſupremæ Inquiſitionis, certum pluribus Autoribus videtur, præcedere Vicarios generales Epiſcoporũ; quia electi à majori præferuntur electis à minori, & inferiori, ut docẽt Anchar. *in cap. per tuas de major.* Menoch. *conſ.126.n.34.* Nact. *conſ.637.n.14. & 41* Gratian. *diſcept. 845. n. 34.* Nulli autem dubium eſt, omnes Epiſcopos inferiores eſſe dicto ſupremo Tribunali. Atque adeo certum etiam eſt, Inquiſitorum Vicarios præcedere Epiſcoporum Vicarios generales.

Eos verò Vicarios qui per modum proviſionis in locũ præmortui, vel ab officio remoti, conſtituuntur ab Inquiſitoribus, præferendos non eſſe inquiunt Vicariis Epiſcopalibus. Tum quia eliguntur ab inferiori, & ad tempus, iſti autem à digniori, & permanenter. Et tum etiam quia proveniens naturaliter anteponitur venienti ex accidenti *l. qui habet ff. de tutel.* Vicarii autem Epiſcopales ſunt naturaliter ac per eſſentiam tales, Inquiſitorum verò Vicarij caſualiter ac per accidens, ac proinde illi debent iſtis præcedere Ita tradunt Carena *p.tit.7.§.2.n.* 10. & Bordon. *tom.1.cap.39.n. 4. & 5. infine.* At, quæ ſit de hac re noſtra ſententia, alibi oſtendimus, & in ſequentibus effatis indicabimus.

Hujuſmodi autem Vicarij non ſunt exempti ab illis obſervantijs, quæ non impediunt S. Officij exercitium, à quibus ne ipſi quidem Inquiſitores exempti ſunt. Immò debent, quod ad fieri poteſt, obſervantias regulares cuſtodire, ac ſeſe cum communi aliorum Fratrum ſui Ordinis vita accõmodare, ſcientes, quòd quantò diligentiùs illas cuſtodiverint, tantò majorem probis viris æſtimationem ſui adijcient, malis terrorem incutient.

Neque poſſunt, ſi Regulares ſunt, à ſuis Superioribus Regularibus de loco ad locum removeri, quia nequeunt eos impedire ab officio eis tradito, & ne procedant in cauſis fidei. Nam in hoc eis non ſubiiciuntur, ſed ſummo Pontifici, ſoluſque Inquiſitor poteſt removere ac deponere Vicarium, ſive Commiſſarium à ſe inſtitutum, ut tradunt Eymer. *d. p.3.q. 17.* ibique Pegn. *con. 66.* Locat. *v. Vicarius n. 1.* Comenſis *in Lucern. Inquiſitor. v. Inquiſitor n. 2. & alij.*

Non autem eorum juriſdictio expirat morte Inquiſitoris; quia inſtituuntur ab Inquiſitore, non tanquam ab ipſius perſona, ſed tanquam delegato à ſummo Pontifice, eiſque juriſdictio autoritate Apoſtolica conceditur, cùm confirmantur à ſupremo Tribunali Inquiſitionis, per quam confirmationem eorum facultas perpetuatur, ideoque neque per mortem, neque per quamcunq; Inquiſitoris remotionem expirat, ut præ cæteris tradunt Symanch. *de Cathol. inſtit. tit. 34. n.14.* Royas *ſing. 114.n. 3.* Azor. *d. lib. 8. q. 7.* & Caren. *loc. cit.* Id quod etiam de jure procedit. Nam Vicarius electus, etiam poſt mortem Superioris, durat, ut *ex cap. 1. de offic. Vicar. in 6.* & ex *Clem. ne in agro de ſtat. monach.* & firmat Navar. *conſ. 12. de elect.* Quia potiùs à jure, quam ab homine poteſtatem recipit. Jus autem non moritur. Quod multò magis comprobari debet de Inquiſitorum Vicarijs, ne per mortem Inquiſitoris aliquod detrimentum Officium Inquiſitionis patiatur, & fidei cauſæ periclitentur. Ac ita in praxi obſervatum fuiſſe in civitate Papienſi, teſtatur Carena *d.p.1.tit.7.§.5.n.17.*

Effata de Inquiſitoribus, eorumque Vicarijs hæc ſunt:

Cardinales ſex deputantur pro habenda Congregatione ſuper negotiis S. Officij. Pius IV. motu ſuo proprio ſub 4. nonas Auguſti anno 5. diſponit, ut ad minus ſemel in hebdomada conveniant in domum antiquioris Cardinalis, cauſarum deciſioni incumbant, illaſque terminent prout ipſis, vel majori parti viſum fuerit. Contra ab ipſis decreta de nullitate, aut invaliditate juriſdictionis excipi non poſſit, ac ſi coram omnibus, etiam ipſo ſummo Pontifice facta forent.

Cardinales generales Inquiſitores deputati per motum proprium Pij IV. ſub pridie Kal. Novembris anno 3. poſſunt contra Epiſcopos, Archiepiſcopos, Patriarchas, & Cardinales, ac alios Præſules inquirere, teſtes, atque alias probationes recipere, ac examinare, proceſſus integrè uſque ad ſententiam excluſivè formare, & concludere. Quod etiam habetur in Bulla ejuſdem pridie Idus octobris anno 3. Poſſuntq; etiam procedere per edictum, quando non adeſt tutus acceſſus, ex Bulla ejuſdem 7. idus Aprilis anno 4.

Cardinales duo ex deputatis conſtituunt Congregationem, & quod ab ipſis ſtatuitur, habetur firmum ac ſi omnes Cardinales deputati interfuiſſent, ut etiam habetur ex motu proprio B. Pij V.

Cardinales ſubſcribunt ſententiis contra quoſcumque, præter in Epiſcopos latas, ac ſi decretum definitivum factum fuerit coram Sanctiſſimo. Ita etiam decreta facta coram Sanctiſſimo ponuntur ſub nomine Em. Cardinalium, ut ſtatuit B. Pius V. 14. martij 1566.

Cardinales, cæterique officiales ſuffragium ferentes in cauſis S. Officij, etiamſi interveniat pœna ſanguinis, irregularitatem non incurrunt, &, quatenus opus ſit cum eis diſpenſavit in tortura danda idem Pius V. die 9. Octobris 1570.

Cardinales, & quicunque alij Officiales intereſſentes Congregationibus S. Officij, debent ſervare ſecretum ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ. Eſt tamen reſtricta ad ea, quæ propalantur in damnum S. Officij, vel præjudicium negotiorum.

Iidem Cardinales, Conſultores, alijque omnes inſervientes S. Officio, ac intereſſentes Congregationibus, debent ſub initio præſtare iuramentum de fidelitate ac ſilentio præſtando ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, à qua non poſſunt abſolvi, niſi à ſummo Pontifice, vel ejus ſucceſſore. Idem B. Pius V. 25. Januarij 1560. Qui ampliùs decrevit, ut præter ſententiam excommunicationis, quam ipſo facto incurrunt revelantes S. Officij ſecreta, & quæ dicuntur in Congregationibus, puniantur ac ſi offendiſſent propriam ejus perſonam, ut 31. Januarij 1566.

Cardinales generales Inquiſitores, Conſultores, & Officiales pro tempore inſervientes Congregationibus S. Officij coram Smo. vel Cardinalibus non poſſunt certiores reddere alios Cardinales abſentes de negotiis in Congregationibus tractatis ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, à qua nonniſi à Ste. Sua poſſunt abſolvi, & ſilentium prædictũ eſt ſervandum etiam poſt publicatum proceſſum, nulluſque ex ipſis Cardinalibus poteſt concedere licentiam loquendi de ijs, quæ concernunt cauſas reorum. Et Urbanus VIII. juſſit, illud ſub eiſdem pœnis ſervari circa ea, quæ in Congregationibus coram Ste. Sua dicuntur, etiam occaſione alicujus diſcurſus, non ſpectantis ad cauſas S. Officij 20. Iunij 1630.

Unus ex Cardinalibus deputatis eligitur à Smo. ad recipiendũ litteras undecumque venientes & receptas tenetur alijs Collegis communicare, ac juxta Congregationis decreta reſpondere. At ſi factum celeri expeditione indigeret, poteſt ipſe ſolus reſpondere, & reſponſionem in proxima tenetur Congregatione alijs Collegis referre.

Cardi-

Cardinalis unus, quando periculum est in mora, potest, consultis illis, quos judicaverit esse consulendos, decernere comprehensionem alicujus Rei, & in proxima Congregatione tenetur aliis communicare quid actum fuerit.

Congregatio S. Officii coram Sanctita Sua fit qualibet hebdomada, feria quinta, nisi justè impediatur, etiam non intimata.

Cardinales generales Inquisitores vigore motus propij Pij IV. habent facultatem legendi libros prohibitos, & illam alijs communicandi.

Pro Cardinalium, & Consultorum S. Officij defunctorum animabus celebrantur exequiæ jussu Gregorij XIV. cùm interventu aliorum Cardinalium, & Consultorum, ac pompa funebri arbitratu Cardinalium. Solet tamen pro Cardinalibus sumptus fieri scutorum 50. pro Consultoribus 30.

Hæredes Cardinalium generalium Inquisitorum, Consultorum, & aliorum Officialium S. Officij pro tempore decedentium, statim post eorum mortem tenentur sub pœna excommunicationis consignare quascunque scripturas, ad S. Officium quomodolibet spectantes, eidem S. Officio.

Inquisitores præcedunt Præsidentes Conventuum, non tamen in mensa, & Capitulis ab eisdem Præsidentibus convocatis. In omnibus tamen actibus publicis, & privatis habent locum post Priores, & Guardianos monasteriorum, in quibus sunt Inquisitores.

Tam Inquisitores, quàm alij delegati S. Officij nihil pro reorum constitutis, ac pro ijs, quæ in favorem Fisci producuntur, recipere debent, sed gratis omnia expedire. Nec pro sportulis aut quovis decreto aliquid omnino accipere possunt.

Non debent extrahere è diœcesibus Episcoporum reos S. Officij, nisi ex magna causa, vel de licentia S. Congregationis: Sed Vicarios deputent, qui simul cum Ordinarijs causas eorum tractent atque expediãt.

Illi Inquisitores, qui diœcesanos Episcopi alterius civitatis sub sua jurisdictione habent, facere debent, ut dictus Episcopus constituat Vicarium, qui causis suorum diœcesanorum assistat, aliàs absque alicuius interventu illas expedire possunt. Quando autem habentur Congregationes super hujusmodi causis, opportunè moneant eos, qui interesse debent.

Extra propriam diœcesim non se transferant, neque ad ullum accedant Capitulum generale, aut Provinciale, nisi cum licentia S. Congregationis, exceptis Magistris in S. Theologia, & Patribus Provinciæ, qui vigore suarum Constitutionũ habent votum in electione.

Tramsmittere debent omnes sententias ad S. Officium Urbis, non autem processus, nisi in arduis. Summarium verò ante expeditionem, & responsum expectent.

In sententiis ferendis apponant clausulam *Nobis reservamus*. Quia cùm ab ipsis, vel à Vicarijs Episcopalibus promulgantur, mitigatio pœnarum utrisque est reservanda.

In sententijs minorum non possunt apponere clausulam *citra pœnam relapsus* absque speciali commissione S. Congregationis.

Nullo modo faciant, vel permittant imprimi informationes, summaria, & cœtera in causis S. Officij.

Apud se retinere debent originalia librorum impressorum, ac imprimendorum.

Debent ipsimet sententias pronunciare in causis, quæ fiunt à suis Vicarijs.

Parere non debent litteris S. Pœnitentiariæ in causis S. Officij.

Ipsi ac ipsorum Vicarij equitantes pro examinandis testibus ad defensionem, habere debent equum & victum, Uti tamen debent moderato numero personarum, ne partes graventur.

Curent, ne in communicandis processibus cum Episcopis, & eorum Vicarijs nomina testium, ac denunciantium propalentur.

Nequeunt impedire Ordinarios, quin publicent edicta contra hæreticos, vel alios absque sua sua licentia.

Possunt sibi consignari facere inventarium librorum bibliothecarum.

Non possunt, neque debent applicare pœnas, sive mulctas pecuniarias provenientes occasione processuum, & causarum S. Officio, vel alijs locis, nisi priùs certiore reddita S. Congregatione. Possunt quidem citare sub pœnis pecuniarijs, illas tamen exigere nequeunt absque mandato S. Congregationis.

In carceribus S. Officij non possunt recipere alios carceratos, ne Regulares quidem, pro causis pertinentibus ad illorum Superiores, neque illis uti debent ad custodiam quorumvis reorum, nisi sint rei S. Officij.

Possunt ferre sententias contra sponte comparentes, illosque sine Ordinariorum interventu expedire. In illis verò causis, in quibus construitur processus, debent servare Clement. 1. *de hæret.*

Non debent, neque possunt in suum commodum exigere mercedem custodiæ captivorum, sed dari debet ijs, qui actu inserviunt eidem custodiæ.

Possunt concedere licentias accedendi ad partes hæreticorum. Pro hujusmodi autem licentijs nihil omnino recipiant, tametsi tutius sit, ut consulant S. Congregationem.

Non debent se ingerere in concedendis licentiis inprimendi Indulgentiarum Brevia, sive illorum summarium, neque Brevia Apostolica.

Possunt cum licentia S. Congregationis exercere Officium Prioratus.

Providere debent, ne Judæi dent Christianis panes azymos, quos in eorum paschate conficiunt.

Non tenentur jussa S. Congregationis sibi transmissa cum Ordinarijs communicare, nisi juxta rerum qualitatem, ac litterarum tenorem.

Litteris commendatitijs quarumcumque personarum in causis S. Officij respondere non possunt, illasque minimi faciant in expediendis causis.

Tenentur mittere summaria processuum, ac rerum ad S. Congregationem cum participatione Vicarij Episcopi, & è contra Vicarius etiam illa mittere debet cum participatione Inquisitorum.

Quando morantur Romæ, accedere debent ad S. Congregationem Emin Cardinalium S. Officij.

Ipsi, non autem Ordinarij, eligant Fiscalem S. Officij.

Propter publicationem edicti rigorosi non prohibentur publicare edictum gratiosum, quod ipsi sub initio suorum Officiorum publicare solent.

Non habent facultatem concedendi licentiam nutricibus Christianis lactandi filios Judæorum, nequidem sub conditione, quòd in domibus eorum non pernoctent, neque comedant.

Publicare debent edictum S. Officij seorsum ab Episcopis. Cum licentia S. Congregationis possunt vocati exercere munus convocatoris in quadragesima, proviso tamen officio.

Ipsorũ bona non spectantia ad S. Officium, post eorum obitũ dividuntur juxta Constitutiones Religionis.

Nequeunt examinare Moniales, nisi facto verbo cum Episcopo.

Debent conficere librum accepti, & expensi, nec non regestum mandatorum solutionis expensarum, quarum rationes quotannis tenentur mittere ad S. Cõgregationem, ad quam tenentur etiam mittere taxam mercedum, quam servare debent.

Ipsis præfigitur ab Episcopis taxa expensarum ordinariarum. Pro extraordinarijs verò obtinenda est licentia à S. Congregatione.

Accedentes ad loca, ubi non ſunt Conventus ſui ordinis, in quibus morari poſſint, manere debent in Conventu alicuius Religionis, & rationem expenſarum habere.

Tenentur initio acceſſus ad exercendum Officium præſtare juramentum ſecreti ſervandi in cauſis, ac negotiis S. Officij, & ad S. Congregationem mittere inſtrumentum authenticum iuramenti præſtiti, ac rogati à Notario S. Officij.

Poſſunt, ſervando ſilentii iuramentum, tuta conſcientia communicare negocia S. Officij cum Vicarijs Epiſcoporum, licet ipſi præſtent juramentum de non communicando ejuſmodi negotia, niſi cum Ordinarijs, & Conſultoribus,

Poſſunt quoque conferre cum aliis Inquiſitoribus per modum conſulendi ſuper negotiis S. Officii, non obſtante juramento ſilentij ſervandi.

Tenentur præſentari facere præcepta, & citationes S. Officii à Curſoribus, & Mandatarijs Curiæ Epiſcopalis, vel ſecularis, non autem à Fratribus tertiariis.

Tenentur ſervare ſecretum, etiam cauſis finitis. Non enim poſſunt revelare ea, quæ pertinent ad S. Officium in ejus, ac teſtium præjudicium.

In petendo brachio ſeculari à Principibus pro S. Officio, debent exprimere in genere tantùm cauſas, non autem illarum merita, nec nomina teſtium communicare,

Poſſunt emittere præcepta ſub pœnis pecuniarijs.

Debent quotannis mittere ad S. Congregationem ſummarium cauſarum, quæ à ſe expediuntur, ac ſummarium denunciationum, & in eis geſtorum.

Ipſis ac eorum miniſtris regularibus tenetur Conventus victum ſubminiſtrare.

Non habent facultatem benedicendi altaris toralia, aliumque ſacrificalem apparatum.

Procedere poſſunt contra Chriſtianos inſervientes Judæis, & contra Judæos Chriſtianorum ſervitiis utentes,

Quamvis decedant extra clauſtra, non iccirco ſubjacent ſpolio, quod fit à Camera Apoſtolica.

In cauſis gravibus non debent devenire ad torturam, neque ad alios actus irretractabiles, inconſulta S. Congregatione, niſi rei, ac temporis circumſtantiæ aliud permiſerint.

Electi Provinciales vel debent relinquere Officium, vel Provincialatum non accipere. Rarò enim conceditur, ut, retento officio, poſſint tale munus exercere. Immo hanc ob cauſam deputatur alius Provincialis autoritate Apoſtolica; quod aliquando fuit permiſſum, denegatum verò ſæpius, juſſumque Generali, ut alium Provincialem deputaret autoritate Apoſtolica.

Interdum creantur à Pontifice magiſtri Provinciarum cum omnibus juribus Provinciæ.

Tenere non debent homines armatos ad cuſtodiam S. Officij, cùm id non ſit neceſſarium.

Non debent permittere, ut ſummaria proceſſuum fiant à Conſultoribus expenſis reorum.

Servare debent cum Epiſcopis *Clem multorum de hæret.* licet expeditiones ſint à ſe faciendæ juſſu S. Congregationis.

Non procedunt contra caupones miniſtrantes carnes diebus prohibitis, ſed contra eos procedit Ordinarius. Sicut nec procedunt contra meretrices habentes copulam cum Judæis, licet quandoque inſimul procedere poſſint, de quo alibi.

Tenentur communicare proceſſum cum Ordinario ante torturam. Non tamen tenentur remittere illius autographum ad domum Epiſcopi, neque è contra Epiſcopus ad domum Inquiſitoris, ſed communicatio, & exhibitio proceſſus debet fieri in loco, in quo eſt conſtructus.

In ſummariis, quæ mittere debent ad S. Congregationem apponere debent nomina propria reorum, non autem ficta.

Non debent abſque beneplacito S. Congregationis imponere, ac exigere mulctas pecuniarias, cùm talis impoſitio ſit prohibita.

In publicandis edictis ſervare debent formam ſolitam, nihil addendo, vel minuendo, quod alteret rei ſubſtantiam. Quando verò ipſis contigerit publicare nova edicta, ſive aliquid novi addere edicto generali, certiorem reddant S. Congregationem.

Omnes prohibere debent, ne ſui Vicarij regulares pro ſententijs, examine teſtium, decreto, ſive actu, aut alio quocunque titulo, vel prætextu aliquid recipiant, ſed gratis omnia expediantur.

Tranſmittere nequeunt Religioſos, damnatos ad carcerem formalem, ad carceres eorum Conventuum, inconſulta S. Congregatione.

Poſſunt unà cum Epiſcopis mitigare, & commutare pœnas impoſitas damnatis pro S. Officio in ſententiis latis ab Epiſcopo, & Inquiſitore. Ad utrumque enim commutatio ſpectat. Quod quidem obſervandum eſt tam in proceſſu facto in Curia Epiſcopali, quàm in S. Officio. Commutare tamen illa non poſſunt in pœnas pecuniarias, inconſulta S. Congregatione, ſine cujus licentia tales mulctæ imponi non poſſunt.

Incumbere debent reviſioni librorum imprimendorum, ne in litteris dedicatoriis Autores majoribus, ac ineptis, & abſurdis titulis utantur, quàm pro dignitate merentur ij, quibus dedicant.

Non poſſunt, neque debent accedere ad monaſteria monialium, niſi ob cauſam S. Officij, cùm ſint etiam comprehenſi in conſtitutione Clementis VIII. in hanc rem edita.

Non tenentur notos facere Epiſcopo miniſtros S. Officiij, neceſſariò deputandos, niſi ex urbanitate,

Nequeunt procedere ad exequutionem pœnarum in Bulla *ſi de protegendis* contentarum, inconſulta S. Congregatione.

Non pertinet ad ipſos prohibitio ludi alearum, ac ſimilium, licet hac de cauſa multi blaſphement, contra quos tamen poſſunt, ac debent procedere.

Concedere poſſunt arbitrio ſuo licentiam deferendi arma ſine reſtrictione facultatis, tam circa numerum, quàm circa qualitatem perſonarum aut locorum, & ſine beneplacito Officialium Curiæ ſecularis, quibus detur, atque oſtendatur index perſonarum juxta ſolitum. Non debent tamen illarum numerum augere abſque neceſſitate. Nihil etiam ab illis, ne minimum quidem, accipiant. Perſonis idoneis arma concedant, nunquam verò ijs, qui fovent inimicitias.

Debent ex ſe manu propria, ſi poſſunt, ſcribere litteras, ac cœtera omnia.

Poſſunt punire Regulares ad S. Officium recurrentes, & nihil relevans deponentes; illoſque ſic punitos ad eorum ſuperiores remittere.

Ipſi ac eorum Vicarij ſub pœnis privationis Officij, nulli alij tranſmittere poſſunt copiam proceſſuum, aut litteras concernentes negotia S. Officij, niſi Eminentiſſimo Cardinali, ſummo Inquiſitori, ac ſecretario S. Officii cum inſcriptione à tergo ultra titulum ordinarium *Pro S. Officio.*

Adminiſtrantes alienam hæreditatem tenentur reddere rationem adminiſtrationis Commiſſario R. Fabricæ, ſi tanquam ſimplices adminiſtratores, & non uti Inquiſitores cogantur illam reddere.

Non conceditur eis facultas abſolvendi à caſibus in Bulla

in Bulla Cœnæ reſervatis, neque ab alijs delictis in foro conſcientiæ.

Non poſſunt excedere numerum quinquageſimum familiarium ſub pœna privationis Officij, vocis activæ, & paſſivæ ipſo facto incurrenda, tenenturque eligere perſonas aptas, ac bonæ famæ, earumque nomina mittere S. Congregationi. Conſultores verò novos nequeunt deputare abſque licentia S. Congregationis, & ubi ſunt, ipſorum numerum reducere debent ad ſeptem, & tam ipſis Conſultoribus, quàm miniſtris S. Officij concedere debent licentiam deferendi arma gratis. Inſuper eligere debent novum Fiſcalem, unum Procuratorem, reorum Notarium unum, ac unum Depoſitarium ubi S. Officium habet reditus. Conſultores verò habitare debent in Civitatibus, in quibus ipſi Inquiſitores reſident, & in locis, in quibus ipſorum Vicarij cauſas cognoſcunt. In aliis verò locis ſatis eſt, quod Vicarij habeant unum Notarium pro recipiendis denunciationibus.

Mandatis fori ſecularis, expeditis contra familiares S. Officij apponere debent ſuum *Exequatur*.

Non poſſunt uti pro Vicarijs, ac Notarijs S. Officii Fratribus Ordinis Minorum Obſervantium ſine licentia S. Congregationis.

Inquiſitores non ſunt citandi, vel aliquo modo coram aliquo alio Judice trahendi, niſi coram S. Congregatione. Unde notarius ſi monitorium contra Inquiſitorem ſubſcripſerit retineri debet in S. Officio, & poſtea dimitti cum monitione, ac ſuſpendi ab officio. Procurator qui illud procuravit pariter ab officio ſuſpendendus, & cæteri notarii vocandi, ſunt ad S. Officium, eiſque ſignificandum, ut moneant ſuos ſubſtitutos, ne monitoria, mandata aliudve contra Inquiſitores ſubſcribant, & expediant, alioquin ipſi punientur.

De miniſtris verò & Inquiſitoribus S. Officii Hiſpaniarum, & ab ipſo dependentibus, hæc accipe.

Inquiſitores committentes vitium nefandum non poſſunt procedere, neque in hujuſmodi cauſis ſe ingerere.

Inquiſitoribus Siciliæ in cognitione criminis nefandi nihil adimendum, nihilque de novo concedendum eſt.

Inquiſitoribus Siciliæ Sanctiſſimus conceſſit indulgentias ſtationum Urbis pro tempore Adventus, & Quadrageſimæ in Capella ſecreta S. Inquiſitionis, nec non Indulgentiam plenariam pro contritis, & confeſſis, qui abjurationibus publicè faciendis interfuerint 3. Maij 1596.

In S. Officio Luſitaniæ recepta eſt opinio affirmativa, quod per tales ſingulares probatur aliquem eſſe hæreticum, poſſitque imponi pœna ordinaria, & ita ſervatur in praxi, quando reus habet contra ſe multos teſtes, qui concordant in ſubſtantia *n.* 9. Judaiſmi, quamvis deponant de differentibus actibus, & diſcordent in tempore ac loco, & quando teſtes ſunt fide digni. De qua re nos *alibi*.

Contra Hiſpanos non adimplentes pœnitentias, ſive indiciatos fugitivos ad Urbem, exhibentur quæ contra illos opponuntur, in quibus adminiſtratur juſtitia. Nam Curia Romana non remittit.

Aliquando tamen poſſunt remitti unà cum ſuis, depoſitionibus, Inquiſitori majori Hiſpaniarum, & commendatur, ne eorum fuga, ſtante acceſſu ad S. Officium Urbis illis non imputetur in delictum.

Fugientes à carceribus S. Officii Hiſpaniarum & Portugalliæ tractantur, uti fugitivi, alij verò uti recurrentes ad Sedem Apoſtolicam. At in caſu particulari videndum, an tales fugitivi à carceribus ſoleant remitti.

Et adverte, quòd remittuntur tantùm, qui fugiunt à carceribus, non illi, qui fugiunt ante carcerationem.

Inquiſitor major in Regno Portugalliæ deputatur per Breve, ſic inſtante Rege Hiſpaniarum 3. Julij 1604. & 15. ejuſdem. Ipſeque Inquiſitor inſtat expediri Breve ſuæ deputationis 4. Auguſti 1604.

Inquiſitores, alijque miniſtri S. Officij Hiſpaniarum habent indultum percipiendi reditus ac diſtributiones quotidianas ſuorum Beneficiorum & Canonicatuum pro tempore, quo actu inſerviunt.

Canonici Goæ pro tempore deputati ad inſerviendum S. Officio Inquiſitionis pro Inquiſitoribus Fiſcalibus, ſive Notarijs ſunt exempti à ſervitio Eccleſiæ, & percipiunt diſtributiones quotidianas ac ſi actu eidem Eccleſiæ interfuerint. Conſultores verò ſunt exempti pro tempore, quo actu inſerviunt S. Officio.

Ad Inquiſitores Portugalliæ extenditur decretum B. Pij V. ut ſuffragium ferentes in cauſis S. Officij non incurrant irregularitatem, prout factum fuit cum Inquiſitoribus Hiſpaniarum ſub die 29. Novembris 1607. & 3. Januarij 1608.

Decretum Pauli IV. ſub die 30. *Aprilis* 1556. *contra Luſitanos venientes* in Italiam, & judaizantes, non comprehendit Hiſpanos judaizantes 29. Septembris 1611.

Inquiſitor Portugaliæ & Collector ſignificare debent diſceſſum judaizantium ex illo Regno eorumque acceſſum in Italiam, ut commodiùs obſervari, ac ſiſti poſſint.

Inquiſitor maior Luſitaniæ conſuluit, an convicti, ſive confeſſi de crimine nefando contra quos in Luſitania ex Bulla Pii V. proceditur eo modo, quo contra hæreticos, debeant in primo lapſu tradi curiæ ſæculari, vel potius eis condonari pœna mortis, pro ut fit cum hæreticis? Sanctiſſimus mandavit ei reſponderi hoc intelligi de modo procedendi, pœnam vero huius criminis remanere in terminis iuris, 24. februarii 1622.

In cognitione ſollicitationis in S. Confeſſione, nihil innovandum in præiudicium Ordinariorum, qui ſecundùm Canones, & Conſtitutionem Gregorii XV. procedere poſſunt: Immo tam Ordinarii, quam Inquiſitores ad expeditionem huiuſmodi cauſarum non debent devenire, niſi communicatis indiciis, ſi quæ adſint, in utroque foro, ne delicta ob defectum probationum remaneant impunita.

Poterit concedi facultas Inquiſitori maiori Hiſpaniarum dandi licentiam perſonis doctis ac piis retinendi, atque legendi libros prohibitos ad effectum Confutandi hæreſes, & errores in illis contentos, ad tempus limitatum, iniuncto tamen eis, ut oſtendant, quid ſcribant, & ſi non ſatisfaciant, dictam licentiam eis adimat, nullamque declaret. Quò ad facultatem concedendi huiuſmodi licentiam, hominibus è vulgo non eſt concedenda.

Pro Inquiſitore maiori Hiſpaniarum fuit declaratum Breve Pauli IV. & Pii IV. quo ei conceditur facultas procedendi contra Sacerdotes ſæculares, & Regulares ſollicitantes in Confeſſione, intelligi privativè, & non cumulativè quò ad ſuperiores Regularium.

Iudaiſmus in Regno Portugaliæ propagatur occaſione matrimoniorum inter Chriſtianos novos, ac veteres: An autem Chriſtianis novis adminiſtranda ſint Sacramenta? (timendum enim eſt nè ſimulatè ſint converſi:) At deponendum eſt ſcrupulum, quia iſti non ſunt privandi ſacramentis niſi clarè, ac legitimè, conſtet de contrario. Nec placuit modus propoſitus, ejiciendi dictos Chriſtianos è Regno, ne alibi errores effundant. Monendusque Nuncius Apoſtolicus nè cum Rege ageret de illorum propagatione, & ne dicti Iudaizantes ad honores promoveantur. Nihilque, hac de re innovandum in præjudicium S. Officii, inſcio

ſummo Pontifice. Purgatio enim dicti Regni à Iudaiſmo eſt reſervata iudicio Sedis Apoſtolicæ, ideoque non debet per miniſtros Regios tractari.

Inquiſitores Italiæ procedere poſſunt in ſuis diœceſibus contra Hiſpanos, comedentes carnes feriâ ſextâ, vigore Bullæ Cruciatæ.

Summus Pontifex diſpenſat ſuper defectu ætatis unius anni, ut quis munus Inquiſitoris S. Officii in Regnis Hiſpaniarum, ad quod fuit electus, obtinere poſſit, non obſtantibus decretis, Conſtitutionibus Apoſtolicis, ſivè ſtatutis Tribunalis S. Inquiſitionis dictorum Regnorum, à S. Sede Apoſtolica confirmatis.

Inquiſitor, & Epiſcopus Patavinus curare debent, ut obſerventur Ultramontani, qui Patavii commorantur cauſa ſtudii, ac ſecretò hæreticè vivunt, & ut Catholici dictæ nationis habeant eccleſiam & ſacerdotem proprium, in quam ipſi convenire poſſint, ibique eis concio habeatur. Nec quiſquam promoveatur ad gradum doctoratus abſque fidei profeſſione, nevè Parochi, & Rectores Eccleſiarum, aliique Religioſi poſſint illos ſepelire in Eccleſiis, niſi habeatur fides quòd defunctus ſua peccata confeſſus fuerit, ſacramque Communionem ſuſceperit tempore ab eccleſia Catholica præſcripto.

Inquiſitores procedunt contra effractores Carcerum in quibus detinentur rei S. Officii.

Inquiſitor in cauſa hæreſis procedere poteſt ad abiurationem, & pœnam, idem quoque facere poteſt in cauſa ſuſpicionis; licet nonnemo aſſerat, in cauſa ſuſpicionis Inquiſitorem poſſe procedere ad abiurationem, non autem ad pœnam.

Inquiſitor deputat Cuſtodem carcerum S. Officii.

Inquiſitor viſitat naves Turcarum, ſi ſuſpicetur Chriſtianos pueros ad ipſorum partes deferri: 18. Iulii 1592.

Magis expedit terminari cauſas per abiurationes, quàm per pœnas pecuniarias, à quibus Inquiſitores debent propterea abſtinere.

Monendi Inquiſitores ut abſtineant afficere reos S. Officii tormento ignis.

Pro Inquiſitore ſive melius Miniſtro S. Officii Neapolitani hæc ſequentia exhibeo.

Hic agit negotia S. Congregationis S. Officii in Civitate Neapolitana. Fuit hoc introductum tempore Pauli IV. Recipit ſponte comparentes, & alios recuſantes comparere in Curia Archiepiſcopali. Nihil agit abſque iuſſu S. Congregationis Eminentiſſimorum Cardinalium.

Non debet in Cauſis ſibi commiſſis, & committendis requirere autoritatem Proregis, ad quem recurrere tantùm debet pro captura Laicorum, vel eorum tranſmiſſione ad Urbem, vel aliis in caſibus, in quibus pro capturis, & executionibus opus ſit brachio ſæculari. Sufficit enim, quod cum ſcientia Archiepiſcopi ſuam exerceat iuriſdictionem.

Præter receptionem denunciationum nihil debet agere, inconſulta S. Congregatione. Eſt enim miniſter in recipiendis denunciationibus, non autem in exequendo.

Eſt delegatus ad ſingulas cauſas, non ad univerſitatem cauſarum. Imò debet cauſas ſibi delegandas ſine interventu Ordinarii cognoſcere.

Non communicat eidem Ordinario cauſas ſibi delegatas, niſi de mandato S. Congregationis. Et tunc, ſi debet Congregationibus intervenire fit Congregatio particularis pro illis cauſis tractandis. In aliis autem Congregationibus, quæ habentur ab Archiepiſcopo pro aliis Cauſis S. Officii, non intervenit.

Contra indiciatos, ac pro aliis criminibus carceribus mancipatos in Curia Archiepiſcopali communicat indicia Archiepiſcopo.

Ei conſignantur litteræ, ac proceſſus S. Officii gratis.

Miniſter S. Officii Epiſcopus in ſupſcriptione ſententiarum præcedit Vicarium Archiepiſcopi, licet ſit & iſte Epiſcopus 28. Decembris 1608. quia eſt delegatus S. Congregationis ſolus tamen in cauſis delegatis ſententiam publicat, & ſubſcribit.

Deputat Curſorem inſervientem in Cauſis S. Officii, ac Notarium peculiarem ad ſervandum ſecretum, datque licentiam Officialibus S. Officii deferendi ea arma quæ deferunt executores Curiæ Sæcularis.

Miniſter pro. S. Officio Neapolitano carceribus mancipat indiciatos de pertinentibus ad S. Officium, & carceribus mancipati in Civitate Neapolitana, & in toto Regno, abſque ulla difficultate Romam transmittuntur ad carceres S. Inquiſitionis, nec fit aliqua diſtinctio, an ſint Laici, anvè eccleſiaſtici. Nuncius verò Apoſtolicus id procurat ſumptibus Cameræ Apoſtolicæ.

Prælati Regni Neapolitani, quando petunt brachium, & auxilium, pro cauſis S. Officii, non poſſunt neque debent exprimere Proregi Neapolitano qualitatem negotii, & potiſſimùm, ne hoc pretextu introducatur *Regium exquatur*.

Non debet peti à Prorege Neapolitano Regium exequatur pro exequendis monitoriis, & aliis mandatis S. Officii contra quoſcumque. Et contra Officiales Regios proceditur, illo non requiſito.

Cognoſcit Cauſas Polygamiæ, etiam eorum, qui à Curia ſæculari fuerant ob hoc crimen verberibus affecti.

Facit abſque difficultate perquiſitiones.

Non debet permittere moleſtari à Regente Vicariæ, prætendente cognoſcere cauſam Polygami ſponte comparentis coram Archiepiſcopo, & ab eo abſoluti, quatenus tamen non ſit præventus indiciis in Curia Seculari.

Neque permittere debet quod pœna triremium per quinquennium, impoſita à S. Officio polygamis, reducatur ad triennium à Miniſtris Regiis, prætendentibus id facere poſſe cum omnibus condemnandis ob huiuſmodi crimen à Iudicibus Eccleſiaſticis. At proviſum, & conſuetudine etiam inductum, ne pœnæ impoſitæ ab Ordinario, vel a S. Officio polygamis aliiſque inquiſitis moderationem recipiant, aut habeant aliquam moram à Miniſtris Regiis.

Quando Miniſtri Regii ad Miniſtrum S. Officii recurrerint pro aliquo laico carceribus mancipato ab Epiſcopis Regni, ſtatim illa ſcribere debet Epiſcopo pro ſciendis meritis Cauſæ, quæ ſi ſit Cauſa S. Officii, illam Regiis ſignificet, non tamen merita Cauſæ aperiat. Quod ſi non eſt Cauſa S. Officii, ſcribat Epiſcopo, ut deſiſtat à moleſtando carceribus mancipatum, ut evitentur contentiones inter Epiſcopos, & Regios, qui ſæpè hac de re conqueruntur. Ideoque ſi Miniſter præfatus ab Epiſcopis relationem alicuius Cauſæ ad S. Officium ſpectantis petat, ipſi illum certiorem reddere tenentur.

Prorex Neapolitanus vir pietate, ac fide Chriſtiana illuſtris, acriter reprehendere debet ſuos miniſtros inſultantes Miniſtros S. Officij, eiſque præcipere, ut illi veniam peterent, eoſque mittat ad Nuncium Apoſtolicum, ut illos in carcerem conjiciat, ac puniat, donec reperiatur ſatelles executor inſultationis, qui repertus, publicè in Eccleſia poterit abſolviter funè tortorio affici, condonata ei pœna triremium.

Epiſcopi in Regno ſunt Inquiſitores ordinarij tantùm

Titulus Inquiſitoris tributus aliquando Miniſtro S. Officij in Regno Neapolitano, nunquam diſplicuit Miniſtris Regiis, ſed populo tantùm ac plebi. Unde ijdem miniſtri ſæpe illum appellant Inquiſitorem.

Cauſa

Cauſam impreſſoris, qui librum abſque licentia ſuperiorum imprimit, poteſt cognoſcere cumulativè tam miniſter S. Officii, quàm Archiepiſcopus.

Miniſter S. Officij poteſt juxta ſolitum abſque licentia Miniſtrorum Regiorum carceribus mancipare laicos ex cauſa S. Officij. Sed niſi cauſæ ſint graves, & capturæ neceſſariæ, ad ipſas devenire non debet, irrequiſita S. Congregatione. Et in hac poſſeſſione antiquiſſima exiſtit. Quando verò agitur de Miniſtris, & Officialibus Regijs, aliiſque perſonis, & cauſis qualificatis, certiorem reddere tenetur S. Congregationem; à qua recipere debet mandatum. Et remiſſo demum à Rege Catholico hoc negotio ad Conſilium Italiæ, hoc ad favorem S. Officij decrevit. Unde Miniſter S. Officij, petito brachio, ſed non expreſſo nomine perſonæ, quæ comprehendi debet, huius rei poſſeſſionem continet, non obſtante prætenſione Regiorum circa ſpecificationem perſonarum, quæ carceribus mancipandæ ſunt, ſaltem ad aures, & inter plures. Nam id irrogaret præiudicium cauſis, & ſecreto S. Officij.

Miniſtro S. Officij Neapolitani conceditur, ut domi ſuæ habere poſſit ſacellum, in quo miſſæ Sacrificium celebretur, & per litteras datur ei hæc licentia.

Si Archiepiſcopus prævenerit in cauſa polygamiæ, Miniſter illi relinquit cauſæ cognitionem, & communicat indicia, quæ habet.

Conceditur eidem Inquiſitori, ſive Miniſtro facultas recipiendi, & abſolvendi in utroque foro hæreticos Neapolim accedentes, ac brevi diſceſſuros prævia inſtructione.

Nihil innovat, inconſulta S. Congregatione, circa deputationem Officialium.

Poteſt comprehendere, carceribus tradere, & ad Urbem mittere, qui abuntur nomine S. Officij.

Poteſt viſitare autoritate propria carceres Archiepiſcopales, & in eis carceratos pro S. Officio, cuſtodemque dictorum carcerum, ſi delinquat in ſuo munere, punire, cùm olim Cardinalis Aquaviva Archipiſcopus Neapolitanus iuſſu Sacræ Congregationis conſtrui fecerit ſeparatos carceres, in quibus detinerentur rei pro S. Officio tam ad ipſius Archiepiſcopi, quàm Miniſtri S. Congregationis requiſitionem. Ideo cùm carceres ſint proprij S. Officij, non poteſt aſſeri, quòd rei, qui nomine ſupremi Tribunalis S. Officij, in illis cuſtodiuntur detineantur ex mera liberalitate Archiepiſcopi. Cuſtos verò carcerum debet obedire nedum Archiepiſcopo, verùm etiam Miniſtro S. Congregationis in ijs, quæ pertinent ad eius carceratos. Unde ſi in Officio ſuo deliquerit, poteſt Miniſter autoritate propria illum punire, nec tenetur adire Vicarium Archiepiſcopi, quia licet dictus Miniſter non habeat titulum Inquiſitoris, eſt tamen in cauſis ſibi commiſſis, & committendis delegatus S. Congregationis, quam repræſentat, & ſic eſt maior quocunque Iudice Ordinario,

Offendens dictum Miniſtrum, offendit ſacram ipſam Congregationem, & cenſuræ, ac pœnæ impoſitæ contra impedientes S. Officium, militant etiam adverſus Epiſcopos, & Archiepiſcopos.

In caſu, quo carceratus in Curia Archiepiſcopali Neapolitana pro S. Officio committat aliquod delictum, poterit coniunctim tam ab Archipieſcopo, quàm à Miniſtro deputari perſona idonea ad conſtruendum proceſſum ſuper delicto, illiuſque exemplum ad S. Congregationem mitti.

Servare debet ſolitam praxim S. Officij circa inſtantiam Inquiſitorum Siciliæ, qui inſtabant, ut ratificentur denunciationes ad eos tranſmiſſas contra polygamum coram honeſtis perſonis, & conceſſio anni 1607. non debet trahi in exemplum.

In formula iuramenti præſtandi ab Advocatis, & Procuratoribus reorum S. Officij addere debet, quòd, expedita cauſa, reſtituant S. Officio exempla proceſſuum, & ſcripturarum, & quòd in autographis informationum facti & iuris apud eos exiſtentibus, deleantur nomina perſonarum, ac ſemel in menſe ſaltem ſibi oſtèndi faciat à Notario index exemplorum proceſſuum pro defenſionibus reorum, & quibus illa dederit.

Non eſt neceſſarium, ut quoties Miniſter opus habuerit actorum, vel Scripturarum Curiæ Archiepiſcopalis, S. Congregatio ſcribat Archiepiſcopo, ſed ſatis eſt, ſi nomine S. Congregationis Miniſter ipſe ea petat. Et Archiepiſcopus conſignare debet vel exempla, vel autographa ſcripturarum, ac proceſſuum Miniſtro S. Officij iuxta eius petitiones & in caſibus à iure permiſſis, cum hac tamen conditione, ut quotieſcumque Miniſter autographis uſus fuerit, dimiſſo exemplo collationato in actis S. Officij, illa reſtituat Tribunali Archiepiſcopi. Non verò debet petere autographa proceſſuum, inconſulta S. Congregatione, cùm iuxta ſtilum S. Officij regulariter ſufficiant exempla authentica actorum.

Miniſter manutenere ſe debet in quaſi poſſeſſione, quam habet, præcedendi Epiſcopos, & Archiepiſcopos Regni ſe antiquiores, etiam in rebus non ſpectantibus ad iuriſdictionem S. Officij.

Debet ſibi obedientiam exhiberi facere non ſolùm à Vicarijs, ſed etiam ab Epiſcopis Regni in cauſis ſibi delegatis à S. Congregatione.

Non deputat Conſultores, Officiales, aut Miniſtros ſine expreſſa licentia S. Congregationis. At de his hactenus.

Vicarius verò Epiſcopalis, præſente Epiſcopo, in Congregationibus non habet votum deciſivum, ſed tantum Conſultivum. Abſente verò Epiſcopo, habet etiam deciſivum. Ideo cum Epiſcopo poteſt etiam Congregationibus intereſſe ipſe Vicarius.

Vicarius Epiſcopalis in ſubſcribendis ſententijs, licentijs librorum, & alijs, præcedit Vicarium S. Officij.

Vicarius S. Officij poteſt exercere Officium, ſi ſit triginta annorum, & poteſt ferre ſententias abſolutorias abſque Vicario Epiſcopi.

Vicarij S. Officij non debent devenire ad ſententias, vel ad rigoroſum examen, neque ad alium actum irretractabilem, Inquiſitore irrequiſito, & non certiorato. Non enim poſſunt integros proceſſus formare, niſi de ſpeciali commiſſione. Tenentur etiam ex praxi certiores reddere Inquiſitores, eorumque mandata exequi, non autem immediatè ſcribere ad S. Congregationem.

Vicarij S. Officij ſunt immunes à ſolutione litterarum concernentium materiam S. Officij, & deputantur tantum in locis, in quibus reſident Vicarij foranei Curiæ Epiſcopalis.

Vicarij S. Officij quando debent egredi e Conventu pro negotijs S. Officij, non tenentur hoc notificare Priori Conventus.

Vicarij S. Officij an ſint exempti à iuriſdictione Ordinariorum? fuit dictum, nihil eſſe reſolvendum in genere, ſed iuxta caſuum contingentiam procedendum.

Vicarius Epiſcopi præſtet iuramentum ſecreti ſervandi coram Epiſcopo, & Inquiſitore coniunctim.

Vicarij S. Officij à Provinciali cum licentia S. Congregationis, & cum conſenſu Inquiſitorum, à quibus ſunt deputati, removentur.

Vicarijs S. Officij computatur tempus, quo inſerviunt S. Officio pro tempore, quo munus Lectoris exercere deberent in Religione.

Vicarij S. Officij non forment proceſſus, inconſulto Inquiſitore, ſed tantùm recipiant denunciationes, & reddant certiorem ipſum Inquiſitorem. Neque habent facultatem ſubijciendi reos torturæ.

Vicarios S. Officij, delinquentes contra Conſtitutiones

tiones Religionis, & bonos mores an possit corrigere Provinciales Lombardiæ, Sanctissimus mandavit servari ordines generales S. Congregationis.

Vicarij S. Officij præcedunt Vicarios Episcopi quando Episcopus est præsens in Congregatione. Quod obtinet ubi intervenit tantùm Vicarius, & non Inquisitor.

Vicarij S. Officij non amoveantur ab illo sine cuius licētia nequeunt novi deputari Generali, nisi priùs facto verbo in S. Congregatione ut successor deputari possit.

Vicarium S. Officij præcedit Prior Conventus Consultor, qui etiam præcedit Lectoren primarium Consultorem.

Vicarius Episcopalis, si non potest Congregationibus, & aliis S. Officij actibus interesse non potest alium in suum locum substituere, sed Inquisitor solus procedat: alia sparsim.

Consultatio CXXX.

De Inquisitorum Consultoribus. Quales esse debeant. A quo eligendi. In quibus casibus ab Inquisitoribus vocandi. Quænam eorum suffragia, merces; Obligatio, ac pœna in non servando secreto. A quo puniendi. Eorum privilegia. Quatenus esse possint Advocati fiscales S. Officij, vel reorum, Ubi ad rem effata.

Quemadmodum non mediocris est temeritatis suo tantum iudicio velle cuncta Reipublicæ negotia administrare, ita quoque summæ est imprudentiæ promiscuè Consiliarios ad consultandum admittere, nulla habita donorum naturæ & animi ratione. Natura enim suum cuique ac genuinum quiddam ingeneravit. Ideoque Siracides Eccles. 37. non omnia omnibus expedire ait.

Sint itaque Consultores S. Officij viri graves, probi iudicij, diligentes, ita, ut se pares negotijs ostendant, senes potiùs, quàm iuvenes, qui tamen virtute, integritate, prudentia præstent, veritatis amantes, ac studiosi, constantes. Nihil enim est, quod tam deceat quàm in omni regerenda, consilioque capiendo servare constantiam. Sint denique probatæ vitæ, Doctores theologi, vel Canonistæ aut Jurisperiti fidi fideique Catholicæ Zelatores, quorum sententia utique necessaria sit, Sententia etenim absque adstipulatore soliraria, molimine proprio facilè labitur, atque deerrat. Quæ verò Consultorum cautionibus comprobatur, tutò ipsa constituitur. In huiusmodi autem electionibus virtus semper præ oculis habenda est. Alij esse debent Theologi, ut propositionum gradus, & qualitates rectè expendantur. Alij Doctores utriusque iuris, ut in ordine iudiciario ritè ac rectè absolvantur absolvendi, damnentur condemnandi, eligique possunt non solùm Ecclesiastici seculares & regulares, sed etiam laici etiam coniugati, nam etiam laici qualis fuit Carena ipse, in causis Ecclesiasticis ac spiritualibus consilium dare possunt, ut ait Innoc. *in cap.* 2. *iudic.* ibique Ostiens. ac cæteri. Quod non procedit in Regno Lusitaniæ, quia ibi Consultores habent votum decisivum & in sententijs se subscribunt, teste Sousa *in aphorism. S. Offic. lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 14. Eligi etiam possunt plures, quia, ut ait Salomon proverb. *cap.* 11. *&* 24 Erit salus ubi multa consilia sunt, & annotat Pegna *in direct. p.* 3. *com.* 126. *vers. Cæterum.* Nec in ijs requiritur ætas 40. *annorum*, Sous. *lib.* 1. *aph. cap.* 1. *n. n.* 14.

Regulariter eligi possunt ab Inquisitoribus, quia ipsi cognoscunt, quinam sint ad hoc munus idonei, refert-que Carena *p.* 1. *tit.* 8. §. 1. *n.* 3. *&* 4. in multis civitatibus de facto ab eis deputari. Hodie tamen in omnibus ferè Civitatibus tam Consultores, quàm Advocatus fiscalis, & Notarius nominantur ab Inquisitoribus, & eliguntur ab Em. Cardinalibus supremæ Inquisitionis, & sæpe etiam absque Inquisitorum nominatione eliguntur ab ipsa S. Congregatione, à qua dependent, & sine cuius licentia nequeunt novi deputari, neque ab Inquisitoribus removeri possunt; nam actus tribuitur confirmanti, ut probat Surd. *cons.* 385. *n.* 33. *vol.* 3. *&* Boron. *tom.* 1. *cap.* 18. *n.* 2. Et si renunciare voluerint, eisdem Cardinalibus facienda est renunciatio, iuxta doctrinam Bartol. *in l. fin. C. de à cap. defens. civit.* Renunciatio enim Officij fit in manibus illius, qui illud contulit, ut per Gemin. *cons.* 127. Nec solùm vocandi sunt quando ferenda est sententia condemnatoria, sed etiam in absolutoria, ut docet Brun. *lib.* 4. *de hæret. cap.* 10. & Pegna *loc. cit. vers. periti verò*, ubi addit, non modò vocandos esse cùm sententiæ ferendæ sunt, verùm etiam quoties in alijs iudicijs occurrit aliqua difficultas, vel circa testes, vel circa delatos, aut in alijs quibuscunque articulis. Solent enim emergere dubia, an testes bene probent? an reus torquendus sit? an ob eius verba, vel facta sit vehementer, vel leviter de hæresi suspectus? an sit condemnandus, anve absolvendus? & his similia. Quibus in casibus possunt quoque Inquisitores cogere, si oportuerit, Consultores, ut sibi assistant, & consilium præbeant. Quod probat Eymer. *d. p.* 3. *direct. q.* 77. *ex cap. ut commissi §. advocandi de hæret. in* 6. & præsertim ante rei sententiam debent illos requirere. Verùm si causas minimè graves Inquisitores, inauditis Consultoribus, expedirent, non iccirco male se gererent, sed validè sententiam ferrent. Quia in tali casu consilium præsumitur præcipi, ut licitè actus fiat, non ut validè. Unde *in cit. cap. Ut commissi* dicitur, *Vocandos esse peritos prout expedierit.* Non ergo vocandi quando ab Inquisitoribus iudicatur, non expedire.

Quamvis autem de iure communi non sit prohibitum, patrem & filium esse simul Consultores, sicut nec duos fratres, tamen admitti non debent ob periculum, quod alterius votum non sit omnino liberum. Et ideo, S. Congregatione inconsulta, hos Inquisitores eligere non debent, quæ si eos admiserit, solet rescribere, ut ambo simul non conveniant.

Eorum suffragia in Regno Lusitaniæ sunt decisiva, ex Sousa *loc. cit. & lib.* 2. *cap.* 36. *n.* 9. Et ita esse dicendum in alijs locis, affirmant Decian. *lib.* 5. *cap.* 14. *n.* 10. Zanard. in *direct. theol. p.* 2. *cap.* 6. *q.* 42. Albertin. q. 26. *cond. l.* 15. Homobon. *de statib. p.* 1. *cap.* 6. Et docent esse periculosum, ac reprehensione dignum, Inquisitores in tribus à suffragio Consultorum dissentire. Primò, quando cum Consultoribus consentit Episcopus. Secundò, quando omnes Consultores sunt eiusdem suffragij. Tertiò, quando maior pars consentit erga innocentiam inquisiti. Etenim *cap. Statuta de hæret. in* 6. iubet, quòd Inquisitores sententias ferant de consilio peritorum. Ubi autem lex iubet aliquid fieri de consilio, vel ex consilio alicuius, illius consilium est petendum, ac sequendum, ut per Eymer. *p.* 3. *q.* 78. Albert. *in cap. quoniam q.* 10. *de hæret. & de agnosc. d. q.* 26. *n.* 11.

At verò alij communiter docent, Consultorum suffragia in hoc Sacro Tribunali esse tantùm consultiva, non autem decisiva. Ita Bartol. *in aphorism. litt. V. verb. vota Consultorum*, Lucern. Inquis. *v. Advocatus* 4. ibique Pegn. *in annot.* Zech. *in sum. tom.* 1. *de hæret. cap.* 11. *n.* 14. Royas *eod. tit. p.* 1. *n.* 409. *iuncto. n.* 422. ubi notat per Proceres supremæ, ac generalis Inquisitionis hoc esse declaratum, & iam usu, & consuetudine receptum, Farinac. *de hæres. q.* 185. *n.* 193. Diana *p.* 4. *tr.* 8. *res.* 38. Caren. *loc. cit. n.* 52. Salell. *lib.* 1.

lib. 1. *cap.* 2. *n.* 22. & *p.* 2. *n.* 166. Symanch. *tit.* 41. *n.* 14. Burſat. *lib.* 1. *cons.* 90. *n.* 36. & 49. Treviſan. *lib.* 2. *dec.* 35. *n.* 1. *alijque.* Eſt indubitatum, ac confirmatum praxi, ac litteris S. Congregationis apud Carenam *p.* 1. *tit.* 8. *n.* 53. Nullibi enim in iure legitur decretum, quod huiusmodi ſuffragium ſit deciſivum. Et regula illa communiter reijcitur. Solùm enim videtur importare neceſſitatem ſaltem petendi conſilium. Ideoque advocandi ſunt, prout expedierit, qui modus loquendi non importat neceſſitatem, ſed arbitrium Inquiſitorum. Et ita etiam habetur ex inſtructione Maduliana apud Pegnam.

Conſultius tamen, & tutius eſſe, non diſcedere à Conſultorum ſuffragio, monet Pegna *loc. cit.* quod Carena *n.* 54. approbat, ut Inquiſitor ſine ratione non diſcedat à ſuffragio Conſultorum. Quod ſanè veriſſimum puto. Quia Inquiſitorum arbitrium debet in hoc eſſe rationabile. Unde ſi non adſit ratio, ex qua oſtendatur Conſultorum ſuffragium diſcedere à veritate iuris, non debet Inquiſitor illud reijcere. Hoc enim eſſet recedere à veritate, & à regulis iuris. Fateor tamen, dari caſus, in quibus Inquiſitor, ſalva conſcientia, non poteſt ſequi ſuffragium Conſultorum. Cæterum etiam in caſu, in quo ſuffragia ſint conformia & etiam ſi cum illis conveniat Epiſcopus, Inquiſitor conſcientiæ ſuæ conſulere debet, & tunc poterit conſulere ſupremum Tribunal S. Inquiſitionis, illique ſtatum cauſæ proponere, & eius definitionem expectare.

Nam Inquiſitorem, ſi erret, nec coram Deo, nec coram hominibus excuſari, ſed puniendum eſſe, non obſtante, quòd Conſultorum ſuffragio ductus fuerit in definiendis cauſis fidei, tradunt Pegna *in p.* 3. *direct. com.* 126. Royas *de hæret. n.* 424. Farin. *d. q.* 185. *n.* 194. & Caren. *d. tit.* 8. *n.* 56. *& ſeq.* Debet itaque Inquiſitor ipſe merita cauſæ perpendere, ac diligenter examinare, nam ipſe Deo, ac hominibus rationem redere debet de actionibus ſuis, abſque eo, quòd excuſetur, quòd vota Conſultorum ſequutus fuerit. Et propterea finge, quòd Epiſcopus, & Inquiſitor procedant ad ſententiam non ſolùm ſe non conformando ſuffragio Conſultorum, ſed neque eos ad conſilium evocando, ſententia eſt valida, Diana *d. tr.* 8. *reſol.* 38. & Carena *loc. cit. n.* 55. quia ut dictum eſt arbitrarium ſit Inquiſitoribus Conſultores evocare. Quidquid contra dixerit Caſtropal. *tr.* 4. *diſpo.* 8. *pun.* 11. *n.* 3.

Quando tamen Inquiſitores ſunt Theologi, illos diſcedendos non eſſe à Conſultorum iuris peritorum ſuffragijs, & quando ſunt iuris Doctores in cauſis fidei à ſuffragijs Theologorum in notandis propoſitionibus hæreticis, & catholicis, earumque qualitatibus expendendis, docent Pegna *d. p.* 3. *com.* 127. *vers. Cùm verò Inquiſitores*, Bariola *ubi ſupra*, & Diana *p.* 5. *tr.* 12. *reſol.* 38. *n.* 4.

Nullam autem pro ſuis conſilijs, & laboribus petere poſſunt mercedem. Quia licet Advocatus, ac juris Doctor non teneatur gratis conſulere in cauſis forenſibus ac temporalibus *ex cap. non licet* 69. 11. *q.* 3. Conſultores tamen S. Officij gratis conſulere & laborare debent, quia eorum conſilia, & labores ordinantur ad bonum Spirituale chriſtianæ Reipublicæ, & ad conſervationem catholicæ fidei ad quæ quilibet fidelis gratis tenetur. Unde ſi aliquis pretium reciperet, reus eſſet peccati mortalis, putans ſibi licere pretio facere, quod gratis exhibere tenetur, faciens iniuriam fidei catholicæ, quam gratis propugnare debet.

Non eſt autem huiuſmodi Conſultoribus dandus totus proceſſus, nec publicanda ſunt nomina teſtium, vel circumſtantiæ ex quibus teſtes poſſint cognoſci, ſed datur ſummarium proceſſus, vel eius ſummarium coram eis legitur, ut per Farinac. *d. q.* 185. *n.* 196. & ſic iuxta textum *in cap. fin. de hæret.* merita proceſſus, & cauſæ dantur, ſeu integer proceſſus dari dicitur, dato integro ſummario ipſius, & verum eſt quod tradunt Eymer. *p.* 3. *q.* 78. ibique Pegna *com.* 80. & Carena *d. tit.* 8. *n.* 46. Viſo autem proceſſu, eorum partes ſunt examinare, an intentio Fiſci ſit probata, vel potius eliſa ex probationibus & exceptionibus rei, & poſtea ſecundum ſuam conſcientiam, Dei iudicium præ oculis habentes, ſuffragium ferre.

Tenentur autem ſervare ſecretum in cauſis S. Officij. Unde in actu, quo recipiuntur in Conſultores, iurant ſervare ſecretum de rebus in Congregatione pertractandis, ac de ijs, quæ concernunt cauſas S. Officij ſub pœna excommunicationis ipſo facto incurrenda à qua non poſſunt abſolvi, niſi à Summo Pontifice. Immo, licet hoc iuramentum non emitterent, adhuc tamen ad cuſtodiendum ſecretum tenentur ex multis legibus, quæ iubent, ne cauſæ fidei propalentur ob ingens periculum, quod inde naſci poteſt. Quare *in cap. ſtatutum §. & ut eorumdem de hæret. in* 6. ſtatuitur, ut etiam Inquiſitores Conſultoribus indicere poſſint ſecretum in dictis cauſis S. Officij ſub pœna excommunicationis ipſo facto incurrendæ. Taciturnitas enim in Conſultore huius Tribunalis, ſicut & in quovis Conſiliario neceſſaria eſt, cùm ea ſit optimum, atque tutiſſimum rerum adminiſtrandarum vinculum.

Et quidem conſilium, inquit Feſtus Pompeius, à ſilentio dictum, quo maximè innititur. Parum enim eſt rectè deliberare, cenſere, atque conſulere, niſi arcana conſilia ſilentio obſignentur. Ideo tam neſcire quædam, quàm ſcire oportet. Unde, quod univerſè Siracides ait *Eccleſiaſt.* 20. hic etiam obtinet. *Homo ſapiens tacebit uſque ad tempus, laſcivus autem, & imprudens non ſervabit tempus.* Illud hiſtorici effatum imbibendum: *Res magnæ ſuſtineri ab eo non poſſunt, cui tacere grave eſt.* Q. Curt. lib. 4. Laudantur hac in re Perſæ, apud quos nemo conſiliorum particeps erat, præter Optimates taciturnos ac fidos, apud quos & ſilentij quoque Numen colebatur. Immo veteri eorum diſciplina arcana Regum vitæ periculo cuſtodiri ſanxerunt. Egyptijs lex erat, quæ iubebat abſcindi illi linguam, qui arcana Reipublicæ, quæ tecta eſſe debent, alicui detexiſſet. Et meritò; nam in caſſum ſunt conſilia, ſi antequam exequaris, detegantur. Apud Romanos verò conſiliorum renunciatores aut vivi exurebantur, aut furca ſuſpendebantur, quanquam ſupervacanea eiuſmodi lex fuiſſe videatur propter ratum, probatumque in eis ſilentium, quippe quorum Curia in tanto alioqui numero Senatorum, ſilentio ſic undique clauſa fuit, ut non dicam unum, ſed neminem audiſſe crederes, quod tam multorum auribus fuerat commiſſum, ut ait Val. Max. *lib.* 2. *cap.* 2. Quin etiam ſingulorum pectora æquè ſilentij ſalubritate munita. Exemplo ſit Pompeius, qui dum legationis Officio fungeretur, à Gentio Rege interceptus, cùm Senatus conſilia prodere iuberetur, ardenti lucernæ admotum digitum cremandum præbuit, eaque patientia Regi ſimul, & deſperationem tormentis quidquam ex ſe cogoſcendi excuſſit, & expetendæ populi Romani amicitiæ magnam cupiditatem ingeneravit. Mirus profectò, ac ſtupendus viri animus tali taciturnitate obfirmatus. In Senatu igitur S. Tribunalis geſta, dicta, iudicata æterno ſilentio tegunto. Nihil iniuſſu Pontificis ſummi revelante. Hoc ipſum ſecretum ſervare iurant ipſi Inquiſitores, Epiſcopi & Eminentiſſimi Cardinales ſupremæ Inquiſitionis. Quòd ſi Conſultores violent ſecretum, puniri poſſunt per Inquiſitores, & haberi tanquam impedientes S. Officium, ut per Pegnam *d. par.* 3. *com.* 291.

Ob hoc tamen juramentum non prohibentur Conſultores extra Congregationem inter ſe loqui & cum miniſtris S. Officij, qui ſimile juramentum de ſecreto ſervando præſtiterunt, alijs tamen non audientibus, de meritis

meritis causarum in Congregatione sibi propositarum ut per Zanardum, *Lucernam Inquis. loc. cit.* & Bardon. *d. tom.* 1. *cap.* 38. *num.* 24. Notat etiam Carena *p.* 1. *tit.* 8. §. 1. *num.* 63. quod, lata & publicata sententia, Consultor potest dicere: Ego fui in tali voto, dummodo non adsit scandalum, & illi, quibus Consultor votum suum revelat non possint in cognitionem voti aliorum Consultorum devenire, neque adsit periculum ex tali revelatione excitandi rixas, & contentiones. Vota verò aliorum nunquam ei licet revelare. Summoperè igitur caveri debet, ne fiat aliquod præjudicium causis S. Officij. Forma autem juramenti præstandi habetur apud Masinum *in praxi p.* 9.

Præter autem Consultores eliguntur Qualificatores Theologi, qui examinent propositiones, & discernant, quæ sint hæreticæ, vel erroneæ, vel temerariæ, aut sapientes hæresim, vel scandalosæ. Horum tamen Qualificatorum major necessitas est in Hispania. ubi Inquisitores sunt Jurisconsulti. Sed in Italia, ubi Inquisitores sunt Theologi, & ex ipsis Consultoribus, aliqui etiam sunt Theologi, rariùs consuluntur Qualificatores.

In hanc rem parerga. Tam Eminentissimi Cardinales, quàm cæteri Officiales suffragium ferentes in causis S. Officij etiamsi interveniat pœna sanguinis, irregularitatem non contrahunt.

Debent servare secretum sub pœna excommunicationis latæ sententiæ. Et tamen restricta ad ea, quæ propalantur in præjudicium S. Officij.

Debent ab initio præstare juramentum de fidelitate ac silentio servando sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, à qua non possunt, nisi à Summo Pontifice absolvi.

Revelantes S. Officij secreta, & quæ dicuntur in Congregationibus, præter excommunicationem, quam ipso Facto incurrunt, puniuntur ac si offendissent propriam personam Summi Pontificis.

Ipsi Cardinales ne possunt quidem reddere certiores alios Cardinales absentes de rebus in Congregationibus tractatis sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, cuius absolutio est pariter Summo Pontifici reservata. Quod silentium servare debent, etiam post publicatum processum, ita ut nemo ex Cardinalibus generalibus Inquisitoribus possit Officialibus, alijsve concedere licentiam, ut loquantur de ijs, quæ dictas causas concernunt.

Servari debet sub eisdem pœnis circa ea, quæ in Congregationibus coram ipso Pontifice dicuntur, etiam occasione alicujus sermonis non spectantis ad causas S. Officij.

In causis S Officij servandum est secretum, etiam ipsis causis finitis.

In rebus S. Officij tenentur secretum etiam servare inter se conjuges, quando fuit eis injunctum cum juramento.

Is, cui sub Sigillo secreti naturalis fuit commissum homicidium patraturum in personam Inquisitorum vel Consultorum S. Officij, potest cogi ad veritatem fatendam.

Quod verò ad Consultorum punitionem. si deliquerint, vel talis Consultor, etiam regularis, delinquit in officio S. Inquisitionis, & ab Inquisitore puniendus est; quia ratione illius officij eximitur à suo Superiore ordinario, fitque subditus ipsi Inquisitori sicut parochus regularis ratione Officij parochialis fit subditus Episcopo *cap.* 1. *&* *cap.* 9. *de privil. in* 6. *&* Concil. Trid. *sess. cap de reform.* Quisque enim fit de foro alterius ratione delicti dependentis ab illius jurisdictione *cap. fin. de for. compet.*

Vel delinquit extra hoc officium in regularibus observantijs, & puniendus est à suo superiore regulari à cujus subjectione non eximitur ob officium Consultoris. Alioquin sequeretur, quòd posset omnino se eximere à subjectione sui Prælati, quodque nullatenus teneretur ei obedire, quia subjectio major est quod ad superioris punitionem, quàm quod ad regularem observantiam, & disciplinam; majorque ac efficacior est subjectio Regularis erga suum superiorem, quæ oritur ex obligatione naturali perpetua voti obedientiæ, quàm erga Inquisitorem, cujus subjectio est accidentalis ad tempus, amovibilis. De Consultoribus verò secularibus alibi dictum est, ac mox dicetur.

Privilegia verò Consultorum S. Officij hæc sunt. Si Consultor est Canonicus, dum actu est in Congregationibus S. Officij, vel est absens ex causa ad S. Officium spectante, lucratur distributiones, quæ debentur solis interessentibus. Nam si hæ distributiones dantur Clerico absenti pro evidenti utilitate Ecclesiæ, ut *ex cap. un. de Cleric. non resid. in* 6. multò magis dari debent Consultori, qui est absens pro necessitate defensionis causæ fidei in destructionem hæresis.

Gaudent etiam privilegio fori Tribunalis S. Officij in causis criminalibus, & in multis locis etiam in civilibus, ut cùm de iurisdictione Inquisitorum iam diximus. Assistentes verò non solùm in causis hæresis, sed etiam in quacunque causa criminali, quæ coram Inquisitore tractatur suffragium possunt ferre contra reos, quo damnentur, etiam usque ad mutilationem membri, & ad pœnam capitalem inclusivè absque alicuius censuræ, vel irregularitatis incursu, ex Constit. Pauli IV. edita 29. Aprilis 1557. confirmata à B. Pio V. ut testantur Locatus *in judicial. Inquis. tit. de decretis*, Pegna *p.* 2. *direct. com.* 20. *vers. Quanquam autem.*

Possunt non ad libitum, sed ex rationabili causa impunè deferre arma. Nam Inquisitores habent privilegium habendi familiam armatam ex Clem. *nolentes de hæret.* & ex Constit. Ioannis XXII. In eorum autem familia numerantur Consultores.

Quotiescunque consilium præstant, vel Congregationi aut abiurationi assistunt, indulgentiam trium annorum lucrantur ex Constit. 16. Alexandri IV. Et si in prosequutione sui Officij mortem obierint plenam indulgentiam consequuntur ex Constit. Urbani IV. Immo Masinus *in suo Arsinali fol.* 11. ait, quòd Consultores alijve in quolibet actu ad causas S. Officij spectante, indulgentiam omnium peccatorum adipiscuntur ex Concilio Lateranensi sub Innountio III. & ex Brevi Pauli V. dato 29. Julij 1611. Quod etiam notat Bordon. *loc. cit.*

Regulares sunt etiam exempti à superioribus suis in ijs, quæ pertinent ad S. Officium, nec possunt impediri, quin accedant ad Congregationem, vel ad abiurationem reorum neve exequantur quæ ab Inquisitoribus eis imponuntur. Neque removeri possunt à Conventu ad Conventum quando Inquisitores indigent eorum consilio. Verùm si ipse Consultor sponte removeri vellet, potest alibi discedere, ac etiam renunciare Consultoris Officium, quod non confertur invito, neque ab invito exercetur.

Et quamvis aliqui voluerint, quod ex Consultoribus aliquis esse possit Advocatus fiscalis S. Officij, vel Advocatus reorum ex praxi, quam probat Carena *p.* 1. *tit.* 9. §. 2. *n.* 19. *& seq.* eligique soleat ab Em. Cardinalibus supremæ Inquisitionis, possitque alter ex Consultoribus esse rei advocatus ad ipsius petitionem, ut inquiunt Sousa *in aphorism. lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 8. Caren. *loc. cit. tit.* 10. §. 1. *n.* 4. qui etiam testatur sæpe vidisse in rei advocatum aliquem ex Consultoribus deputari, quo in casu non posse Officium Consultoris exercere, neque ipsius suffragium in tali causa ferre, ijdem Doctores dicunt. Nihilominus ex decreto S. Universalis Inquisitionis Consultores S. Officij non possunt fungi Officio Advocati reorum eiusdem S. Officij, ut de-

ut decretum 4. Aprilis 1601. Neque munus Procuratoris eorundem reorum ſuſcipere, ut etiam decretum 10. Februarij 1707.

Effata ſunt huiuſmodi. Conſultores non poſſunt accipere ſportulas pro ferendis ſuis ſuffragijs in cauſis S. Officij.

In expediendis cauſis non in ſcriptis, ſed ore tenus ferre debent ſuffragia.

Debent gratis intereſſe Congregationibus.

Non debent eis dari autographa proceſſuum reorum, ſed tantùm ſummaria cauſarum, ſuppreſſis reorum ac teſtium nominibus.

Non ſunt gravandi oneribus militaribus.

Debent ſummaria proceſſuum, cauſis propoſitis ac expeditis, ad S. Officium deferre.

Lucrantur diſtributiones funebres, Quando non poſſunt actu funeri ac mortuarijs intereſſe. Inquiſitor tamen Congregationes habere non debet, quando funera fiunt.

Extra Urbem non habent facultatem legendi libros prohibitos.

Pro tempore, quo Congregationibus interſunt, lucrantur diſtributiones quotidianas.

Debent ſedere in locis ſuæ dignitatis, non autem ſecundùm antianitatem. Et is, qui eſt Protonotarius non gaudet privilegijs Protonotariorum, niſi incedat in habitu. Ubi verò eſt conſuetudo quòd ſedeant ſecundum antianitatem nullo habito reſpectu ad Dignitates, non eſt immutanda.

Eorum hæredes tenentur poſt illorum mortem ſub pœna excommunicationis tradere quaſcumqne ſcripturas ad S. Officium quomodolibet ſpectantes ad S. Officium.

Ipſis, ipſorumque famulis inſervientibus conceditur licentia deferendi arma, non autem eorum conſanguineis, neque affinibus loco familiarium.

Deputari non poſſunt pœnitentiarij Cathedralium, ne pœnitentes ob ſuſpicionem S. Officij retrahantur à confeſſione peccatorum.

Novi non poſſunt deputari abſque licentia S. Congregationis, & ubi ſunt eorum numerus reducendus eſt ad ſeptem.

Debent habitare in civitatibus, in quibus reſident Inquiſitores.

Habent facultatem ſibi eligendi unum famulum, qui deferat arma. Id tamen non permittitur Conſultoribus regularibus.

Conſultores, Commiſſarii, Qualificatores in Hiſpanijs non gaudent indulto exemptionis à reſidentia, miniſtris S. Officij conceſſo, niſi morantes in proprijs locis, ubi, habent reſidentiam, & pro illis horis tantùm quibus actu exercentur in negotijs S. Officij; Nec debent deputari Conſultores, Commiſſarij, vel Qualificatores extra loca, & Civitates, in quibus ratione ſuorum beneficiorum tenentur reſidere. Solus tamen Commiſſarius, tanquam valde impeditus, gaudet huiuſmodi exemptione ex tolerantia, ſive concordia inita cum Eccleſijs.

In præcedentia inter Conſultores Canonicos Cathedralis, & Conſultores Regulares in ferendo ſuffragium in Congregationibus S. Officij ſervari debet conſuetudo.

Contra Conſultores S. Officij Neapolitani Archiepiſcopus non exercet ſuam iuriſdictionem in cauſis criminalibus, neque in civilibus.

Reliqua cum de familiaribus S. Officij diſſeremus.

CONSULTATIO CXXXI.

De Advocato fiſcali S. Officij. De ejus neceſſitate. A quo eligatur, & qualis. Eius munus. In quibus actibus præſens eſſe debeat. Qua de cauſa recuſari poſſit, tanquam ſuſpectus. De eius iuramento calumniæ; Deque eius appellatione à ſententia Inquiſitorum, ac de obligatione recipiendi depoſitiones teſtium, tam contra inquiſitum, quàm pro Inquiſito.

NEceſſariò in Tribunali S. Inquiſitionis dandus eſt Advocatus, ſive Procurator fiſcalis. Dum enim in omnibus cauſis, in quibus de utilitate ac iure Fiſci agitur, ſive cauſæ ſint civiles, ſive criminales deputatur Advocatus fiſcalis ex Imperatorum ſtatutis, iſque dicitur, qui cauſas agit publicas, & principes, & ea, ex quibus etiam compendia in Fiſcum deferuntur, qui accuſat, & defendit in quantum Reipublicæ intereſt ſine periculo calumniæ. *L. Fiſci Advocatus 3. C. de Advoc. Fiſc.* multò magis neceſſariò deputandus eſt in S. Tribunali, in quo agitur de chriſtianæ & catholicæ fidei conſervatione ac defenſione contra hæreticas pravitates. Qua de re nemo dubitat, ut advertunt Symanch. *de Cathol. inſtit. tit.* 53. Param. *de orig. S. Inquiſition. lib.* 3. *quæſt.* 9. *numero* 15. alijque communiter.

Et ſicut in alijs Tribunalibus civilibus, & criminalibus Advocati fiſcales à Principe creantur, ut notant Mathil. *libro quinto de Magiſtrat. cap. octavo numero* 85. Tap. *in jure Regni Neapol. lib. ſecundo de offic. Advoc. & Procur. Fiſcal. numero duodecimo*, ita in Sac. Tribunali eligitur à ſummo Pontifice, vel à ſuprema S. Officij Congregatione, ut per Caren. *p.* 1. *tit.* 9. §. 2. *numero* 19. Verùm hodie Inquiſitores eligunt Fiſcalem S. Officij, ut declaratum à S. Congregatione 17. Martij 1606.

Eſſe autem debet vir probatæ vitæ, zelator fidei, juris peritus, ac præcipuè verſatus in cognitione delictorum ad S. Officium ſpectantium, pœnarum & Conſtitutionum quæ in materijs Tribunalis editæ ſunt.

Ac ſicuti etiam Advocatis fiſcalibus Principis maximè commendatur Principis juriſdictio, ut notat Bobadil. *in polit. lib.* 2. *cap.* 12. *numero* 4. ita quoque Advocatis fiſcalibus S. Officii diligentiſſimè commendatur juriſdictio S. Tribunalis. Eorum autem munus eſt porrigere accuſationes contra hæreticos poſt aſſumptam ſummariam informationem contra eos, dicta teſtium exquirere, libros denunciationum revolvere, ut quos reos cognoverint, poſſint coram Inquiſitoribus inſtare, ut carceribus mancipentur, ac debitis pœnis mulctentur; proceſſus, qui contra reos inſtituuntur, diligenter ſcrutari, ut relationis tempore poſſint tam in facto, quàm in jure, quæ requiruntur allegare; ac denique coram Inquiſitoribus inſtare debet, ut edicta fidei ſæpius promulgentur.

Porro praxis S. Inquiſitionis in Regnis Hiſpaniarum eſt, ut ait Carena *loc. cit.* §. 4. *numero* 39. ex Symancha *tit.* 53. *numero* 10. quòd Fiſcalis, ſi vult

in Congregatione præsens esse relationi actoru m & ibi allegare in jure & in facto, id ei conceditur. Abest verò cum testium dicta scribuntur, rataque habentur, & cum Judices, & Consultores de sententia ferenda deliberant. Quod est magis conforme dispositioni juris communis, secundùm quam cùm testes examinantur, vel repetuntur, vel per eos ratæ habentur depositiones, non potest Advocatus fiscalis esse præsens, quemadmodum nec potest præsens esse cùm reus torquetur, ut pluribus allegatis probat Afflict. *in Constit. Regn. lib.* 1. *rubr.* 61. *in constit. quæstiones nu.* 5. *& seq.* Quia sicut in examine testium, abesse debent partes, & in actu torturæ accusator, ita debent abesse Advocati partium, & accusatoris, ideoque in Regnis Hispaniarum ex allegata consuetudine abest Fiscalis cùm dicta testium scribuntur, vel rata habentur.

Verùm in S. Inquisitionis Tribunali hæc non servantur. Nam licet examini testium Advocatus fiscalis non interfit, nisi ab Inquisitore vocatus, attamen ex decreto peculiari S. Congregationis supremæ Inquisitionis, ut ex literis Cardinalis Mellini sub die 27. Iulij 1618. interest examini testium ad defensionem, eorumque repetitioni, ac etiam esse debet præsens Congregationibus, dum causa agitur, semperque esse præsens torturæ unà cum Inquisitore, qui sedet medius inter Vicarium generalem à dextris, & Advocatum fiscalem à sinistris. Quare Dauza *de pugn. Doctor: tit. de offic. Fisci numero* 111. ait, quòd licet doctrina Afflicti in jure sit vera, ipse tamen semper vidit contrarium observari. Idemque vidisse testatur Carena *loc. cit. numero* 42. *& seq.* ubi ait, quòd si ipse esset Inquisitor nunquam ad torturam deveniret sine Advocato fiscali, qui si abesset, deputaret alium Officialem Tribunalis pro illo actu.

Quanquam autem in foro seculari, in quo Advocatus fiscalis habet in causis suffragium decisivum, possit tanquam suspectus recusari, sicut quilibet ex cæteris Judicibus, ut præ alijs latè probat Tap. *loc. cit. tit.* 33. *de suspic. Official.* Ubi tamen non habet suffragium decisivum, sed tantum intervenit in informatione processus, in testium examine, in rei tortura, & alijs actibus judicialibus, plerique docent, non posse in hoc casu Advocatum fiscalem ut suspectum recusari, ut Peguer. *decisione* 262. licet alij sustineant, quòd etiamsi suffragium non habeat decisivum, adhuc ut suspectus recusari possit, ut Rovit. *in pragm. Regn. tit. de suspic. Official. pragm. quinto numero* 2. & Mastril. *decis.* 414. *vol.* 3. In Tribunali autem S. Officij Advocatus fiscalis non habet suffragium decisivum, cùm nec illud habeant Consultores. Solus enim Inquisitor & Episcopus causas S. Inquisitionis decidunt, ideoque suspiciones Advocati Fiscalis non sunt ex regula admittendæ, eò magis quando eliguntur ad id munus à summo Pontifice, vel à supremo Cardinalium Senatu. Hujusmodi autem Officiales à Principe electi, recusari sine urgenti causa non possunt, *l. un. ff. de Offic. Præf. Pretor.* probatque Cubed. *decis.* 20. *numero* 7. *par.* 1. Si tamen contra Advocatum fiscalem allegaretur, & probaretur inimicitia capitalis, ille debet à tali causa abstinere, & Inquisitor alium Advocatum fiscalem surrogare. Quod etiam tradit Caren. *d. par.* 1. *tit.* 9. §. 6. *numero* 60. *& seq.* Quibus autem ex causis oriatur capitalis inimicitia, tradit Pegna *par.* 3. *com.* 116. & nos *alibi* fusè.

Debet autem Advocatus sive Procurator fiscalis S. Officij juramentum calumniæ præstare si reus ab ipso petierit. Nam hoc juramentum in omnibus judiciis, & causis præstari solet quotiescumque una pars ab altera illud petat ut ex auth. *principales C. de jurejur. cap. fin. de jurejur. cap. dudum* 2. *de elect.* Jure siquidem civili, ut malitijs & calumniis contentiosorum obvietur, summa ratione, ac publicæ utilitatis causa inductum est, quòd tam Actor, quàm Reus statim post litis contestationem teneantur præstare juramentum calumniæ *libro secundo cum auth. seq. C. de jur. propter calum.* juncta Glos. *v. calumniæ in cap.* 1. *eodem* & junctis ijs, quæ tradit Specul. *de juram. calum.* §. *Nunc dicamus*, quibus in locis hæc habentur pleniùs expressis etiam omnibus requisitis istius juramenti sive ab Actore, sive à Reo præstandi. Eodem insuper civili jure constitutum est, quòd hujusmodi jusiurandum calumniæ non possit à partibus litigantibus invicem remitti, cùm in favorem publicum inductum sit per *libr. secund.* §. *sed quia veremur* 4. *C. de jurejur. propter calumn.* ubi Bartol. id notat, ac ita demum hoc procedere declarat, si partes velint illud expressè remittere, secus si tacitè. Id enim bene ab iis fieri posse *per textum in capit.* 1. *eodem tit. in 6:* Præterea juramentum etiam istud per consuetudinem contrariam tolli non posse jure canonico cautum est, *cap. cæterum*, ubi notat Panorm. *numero* 13. *de juram. cal.* Cuius rei ratio est, quòd talis consuetudo omnino esset irrationabilis *arg. eorum quæ traduntur à Glos. ibidem v. veritatem in d. cap. cæterum*, ubi dicitur, juramentum calumniæ inventum esse gratia dicendæ veritatis & ut timore ejus temeritas contentiosorum hominum in lites facilè proruentium compesci posset. Finis namque juramenti hujusmodi est litium facilior, & promptior terminatio. Nam sacramenti timore contentiosa litigantium instantia compescitur. Unde patet, si consuetudo contrarium inducat, quòd hæc contra veritatem fundat, & calumnias excitet, ideoque statuto non tollitur, nisi fortè ingens ejus ratio de novo emergens reddi possit, qualem adducit Panorm. *in d. capit. cæterum num.* 9.

Facta igitur coram Judice litis contestatione non aliter Actori, vel Reo suis allegationibus uti permittitur, nisi sacramento propter calumniam dato. Statim ergo post litem contestatam juratur de calumnia vitanda *cap.* 1. *cap. cùm causam de juram. calum. d. l.* 2. *in princ. C. de jurejur. propter cal. & semel tantùm in tota lite.* Calumniati autem est falsa crimina intendere *lib.* 1. *in princ. ad Turpil.* vel per meras frustrationes negotium differre, vel per fraudem alios litibus vexare, inde & calumniatores appellati sunt, qui per fraudem, & frustrationem alios vexarent litibus *l. si calumnietur ff. de verb. & rer. signif.* & calumnia pro omni petitione injusta, aut pro accusatione falsa & pro omni malitia hic accipitur, Glos. *in clem.* 1. *de sent. & re jud. in notab.* Sicque apud Justinianum generaliter scriptum §. 1. *in præm. Instit. Ut per legitimos tramites calumniantium iniquitates expellat.* Dicitur & juramentum malitiæ *cap.* 2. §. *fin. de juram. cal. in* 6. Inde & calumnia dicta est illa frustratio, & vexatio litibus facta, quæ, ut restringatur, & veritas causæ manifestetur, & calumniosa petitio, ac defensio eviteur, inductum est, ut diximus, hujusmodi calumniæ juramentum. Utraque igitur pars jurat de calumnia vitanda, & non quod sciat, sed quod credat se justam causam faccere: Est autem hoc juramentum

non de scientia, sed de credulitate, & iccirco nullus poterit conqueri, quòd compellatur dejerare.

Ergo similiter hoc juramentum præstandum est ab Advocato, sive Procuratore ipsius rei ob dictam rationem, ne veritas occultetur. Quòd si ille jurare recusaverit, cadit à causa, & actione advocandi, sive procurandi, & reus habetur pro confesso, ac per sententiam condemnatur *lege* 2. §. *quod si reus C. de jurejur. propter calum. cap. fin. de juram. calum.* §. *primo* & observat cum aliis Ricc. *decis.* 56. *Cur. Neapol.* sed hæc pœna non habet locum in causis beneficialibus, ne exinde detur vitiosus ingressus, neque in criminalibus, in quibus non fictæ, sed luce meridiana clariores probationes requiruntur Castr. *in legem secundam* §. *quod si actor numero* 5. *C. de jurejur. propt. calumn.* ubi & alij, uti sunt probationes, quæ fiunt in S. Officio, neque ipso jure committitur, neque ad hæredes transit, nisi sententia declaratoria intervenerit, Gail. *obs.* 86. *libri primi per totam.*

Potest tamen Advocatus, sive Procurator S. Officij appellare ab Inquisitorum sententia. Fiscum enim posse appellare in causa criminali à sententia contra se lata, nulla lege prohibetur. Immò habere speciale privilegium faciendi irritare sententiam contra se latam, probatur *ex leg.* 1. *C. de sent. contra Fiscum lat.* Et quòd possit appellare à sententia lata pro Rei libertate, licet libertas sit favorabilis, colligitur *ex l. istud* 2. *de appel.* Quia Fiscus de jure communi appellat, ut docent de Franch. *decisione* 148. *numero* 6. *&* 7. *&* *decis.* 270. Grammat. *decis.* 14. Jamfred. *dec.* 29. Thoming. *decisione* 21. *&* alij, quos sequitur Ricc. *loc. cit. dec.* 81. ubi refert pluries in Curia Archiepiscopali post Rei appellationem ad Papam, fuisse à delegato revocatam sententiam Curiæ, & Fiscum appellasse, ad ejusque instantiam fuisse iterum causam commissam. In omnibus itaque casibus, in quibus dari potest appellatio, concedi etiam debet Advocato, & Procuratori fiscali S. Officij, dum nulla de jure reperiatur in hoc S. Tribunali illius prohibitio. Quod etiam asserit Carena *p.* 1. *tit.* 9. §. 5. *num.* 50.

Tenetur autem idem Advocatus, sive Procurator fiscalis recipere depositiones testium, tam quæ sunt contra inquisitum, quàm quæ in illius defensionem, ex illa juris conclusione, quod dictum testis accipiendum est cum omnibus suis qualitatibus. Quod intelligendum est quatenus illæ qualitates respiciant factum. Nam depositio testis censetur individua, nec potest partim acceptari, partim reijci, sed aut in totum acceptari, aut in totum reijci; ut docent Alex. *cons.* 87. *numero* 1. *vol.* 1. Jason *in l. Pomponius* 13. §. *cum quis numero* 13. *ff. de acquir. poss. ac cæteri.* Si verò illæ qualitates non sint juris, nec jus respiciant, possunt utique reprobari, impugnari, ac reijci, licet in parte principali, acceptentur ut probat cum Iasone & aliis Ricc. *loc. alleg. decis.* 88. Quia talis reprobatio, sive impugnatio fit à lege, non ab homine, lex enim illas reddit invalidas, & nullas. Neque est absurdum acceptare partem, quæ approbatur à lege, & reprobare eam; quæ reprobatur.

Insuper depositiones testium eatenus attenduntur, quatenus factum respiciunt. Testis enim deponere debet de ijs, quæ sensu corporeo percipiuntur, & sic quæ sunt facti, *cap. testes*, ibique Glos. *v. qui noverunt, & viderunt* 3. *quæst.* 9. *&* *l. qui testamento* 20. §. *&* *veteres ff. de testam.* ubi Bartol. *numero* 1. Iason *in lib.* 1. *numer.* 15. *ff. si cert. petat.* Mascard. *de probat. concl.* 1166. *numero* 4. non vero de ijs, quæ sunt juris, & non pendent ab ejus potestate *l. confessionibus ff. de intent. act. l. Neratius* §. *fin. ff. ad Aquil.* Grammat. *dec.* 81. *numero primo* Decian. *cons.* 10. *numero* 84. Menoch. *cons.* 948. *numero* 34. Surd. *cons.* 5. *numero* 42. *&* *cons.* 552. *numero* 23. alijque. Ac proindè omne id, quod de jure à testibus refertur in ea parte, quæ de jure non subsistit, potest ab Advocato, & Procuratore fiscali S. Officij reijci ac impugnari.

Consultatio CXXXII.

De Advocato, & Procuratore hæretici, ac suspecti de hæresi; ejus munus. Quis, qualisve. Quid de hæretico pertinaci. Cui dandus. Quatenus & à qua sententia possit appellare, ac recusare Inquisitorem.

Et sanè inquisitus vel est de hæresi confessus, vel convictus, vel nec confessus, neque convictus. Si primo modo nulla est obligatio, aut necessitas ei concedendi Advocatum, neque Procuratorem, neque alias defensiones, ut per Eymer. *par.* 3. *direct. de defens. reor. numero* 117. ibique Pegna *com.* 28. *sub initio*, Campeg. *ad Zanchin. de hæret. cap.* 9. *vers. judiciorum vero*, Locat. *in Judicial. v. defensiones numero* 1. & alij. Nam Advocatus, & Procurator conceduntur, quando reus defendi potest. Quare si reus per propriam confessionem, vel per testium probationes est de crimine convictus, defendi non potest. In notorijs enim, & manifestis delictis non dantur defensiones. Nulla autem clarior, aut efficacior probatio reperiri potest, quàm rei confessio, ut tradunt Roman. *cons.* 329. *numero* 11. Alex. *libro primo cons.* 13. Felin. *in cap.* 1. *de except. & in cap. Cum super de re judic.* & Bald. *in auth. Sed novo jure C. si certum petat.*

Et quanquam in aliis delictis sola delinquentis confessio non sufficiat, nisi etiam de corpore delicti constet *ex lib.* 1. §. *Item illud ff. ad* S. *C.* Bald. *in auth. Sed novo jure C. de serv. fugit.* & Angel. *in leg.* 1. *C. de confes.* In crimine tamen hæresis ex sola Rei confessione ad eius condemnationem procedi potest. Quia cum crimen hæresis mente committatur, & in animo lateat, nequit manifestiùs probari, quàm per propriam Rei confessionem, ut notat Bald. *in l. siquis non dicam C. de Episcop. & Cler.*

Verum quia Tribunal S. Officij Inquisitionis est summè misericors, & quia defensiones sunt de jure naturæ *l. ut vim ff. de just. & jur. l. quoties C. de precib. Imper. offer. Clem. pastoralis* §. *cæterum de sent. & re judic.* & quia etiam contra propriam confessionem possunt multa opponi, ut docent Clar. *in pr. tr.* §. *fin. q.* 55. *&* 64. Pegna *loc. cit.* & alij, ideo, non obstante propria confessione, offerri solent inquisito, etiam confesso, aut convicto defensiones, & Advocatus, ne unquam injustè se condemnatum conqueratur, ut per Symanch. *de cathol. instit. tit.* 17. *de confes. reor. nu-*

mero 53. *& ſeq.* Pegna *d. com.* 28. *verſ. Et quanquam.*

Si verò inquiſitus non ſit de hæreſi confeſſus, neque convictus, dandus eſt ei Advocatus, qui non ſit de fide ſuſpectus, neque ex malo genere natus, ſed ab originarijs Chriſtianis ſtirpem ducat, ut notat Pegna *eod. loc. vers. Ut ergo.* Sit etiam vir probus, utriuſque juris peritus, & in rebus ad S. Officium ſpectantibus apprimè verſatus, qui antequam Rei defenſionem ſuſcipiat, jurare debet, ſe fideliter juxta veritatem eum defenſurum, & religioſè cuſtoditurum ſecretum eorum, quæ audiet, videbitque ad S. Officium ſpectantia. Talis autem Advocatus nullo modo eſt reo denegandus, ſi illum petierit. Non permittitur tamen defenſiones fieri extra carceres, ſed debent fieri in carceribus ſecretis. Interdum verò poteſt permitti, etiamſi cauſa ſit gravis. Neque ipſis danda eſt copia proceſſus offenſivi, niſi facta per ipſos obligatione de illa reſtituenda poſt expeditionem cauſæ. Unde Inquiſitores in formula juramenti præſtandi ab Advocatis, & Procuratoribus reorum S. Officij addere debent, quòd expedita cauſa, reſtituant S. Officio copias proceſſuum, & ſcripturarum, & quòd in originalibus informationibus facti & juris apud eos exiſtentibus deleantur nomina perſonarum.

Hujus autem Advocati munus eſt totis viribus reo perſuadere, ut veritatem fateatur, & commiſſum crimen Inquiſitori manifeſtet, pœnitentiam humiliter poſtulet, ac quidquid reus reſponderit Fiſcali manifeſtare, legitimis tantummodo modis reum defendere, ſique cognoſcat ejus cauſam eſſe injuſtam, omnino eam deſerere, in juris allegationibus brevem eſſe, ſequi modum Advocati fiſcalis ac poſt expletam ſuam advocationem reſtituere proceſſum, ſibi ab Inquiſitore conſignatum. Quod annotant Souſa *in aphor. libro* 2. *cap.* 30. *numero* 10. Caſtropal. *p.* 1. *tr.* 4. *diſp.* 8. *pun.* 6. *numero* 5. Caren. *p.* 1. *tit.* 10. §. 2. *numero* 6. *& ſeq.* tradiderat antea Symanch. *de cathol. inſtit. tit.* 5. *rubr. de Advocatis nu.* 3. *&* 4 *&* Locat. *v. Advocatus num.* 1.

Quòd ſi non adeſſet, qui reum defendere vellet, poterit Inquiſitor cenſuris compellere Advocatum ut in illius cauſa patrocinetur, ut firmant Bobadil. *in polit. lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 103. Carena *loc. alleg. num.* 9. Narbon. *in recopil. lib.* 4. *tit.* 1. *leg.* 20. *gloſ.* 22. *num.* 63. Diana *p.* 5. *tr.* 10. *reſol.* 53. *num.* 5. Et iſte Advocatus mercedem accipiet à reo, ſi pauper non ſit, ſi verò ſit pauper, tenetur patrocinari gratis, ut per Symanch. *loc. cit. num.* 6. *&* 7. Carena *ibidem. num.* 10. & ita ſervatur in praxi. Pluraque alia vide alibi, cùm de carceratis ageremus.

Non obſtat *cap. fin. de hæret. in* 6. in quo conceditur Inquiſitoribus, ut abſque ſtrepitu judicij, & abſque Advocato in cauſis fidei procedere poſſint. Nam, ut jam diximus, Inquiſitores abſque Advocato procedere poſſunt in illis cauſis, in quibus Rei ſunt confeſſi & convicti, ac eorum defenſiones nedum neceſſariæ non ſunt, ſed ſuperfluæ. Nec *in dicto cap. fin.* prohibetur, ne concedatur Advocatus, ubi rationabiliter concedendus eſt, ut notat Farinac. *de hæreſ. quæſt.* 197. *numero* 72. *& ſeqq.* & Caſtropal. *loc. cit.*

Si verò conſtet, reum eſſe hæreticum pertinacem, non poteſt Advocatus ejus cauſæ patrocinari. Nam *in d. cap. fin* prohibetur, ne Advocatus hæretico patrocinium præſtet. Eſſet enim defenſor hæretici, ut tradunt Anchar. *in cap. ſi adverſus, numero ſecundo de hæret.* Repertor Inquiſ. *d. v. Advocatus*, Sylveſt. *v. hæreſis* 1. *numero decimo.* Tolet. *libro primo ſect.* 4. Ugolin. *in Bul. Cœn. v. Fautores in* 1. *clauſ. numero* 6. Graff. *lib.* 4. *deciſ. cap.* 18. *numero* 34. atque adeo eſſet excommunicatus in dicta Bulla Cœnæ, eſſetque etiam infamis, ut patet *ex d. cap: ſi adverſus*, & docent ibi Oſt. *not.* 2. Io. Andr. *numero* 2. *& ſeq.*

Poteſt etiam inquiſito de hæreſi, præter Advocatum, concedi Procurator, ut nonnulli affirmant, teſte Pegna *p.* 3. *com.* 28. *verſ. Ac quantum ad hoc crimen*, ita, ut quæ de Advocato dicta ſunt, eadem, aiunt, dicenda eſſe de Procuratore. Ipſe tamen Pegna, Locatus *in Judicial. v. Procurator numero* 2. Caſtropal. *ibidem*, Diana *loc. cit.* docent, rarò concedendum eſſe Procuratorem inquiſito de hæreſi, quia ſufficit ei Advocatus ad Procuratoris munus ſubeundum. Immo ipſi Inquiſitores videntur eſſe reorum Procuratores, cùm ex officio fiant eorum defenſiones. Si tamen reus illum petierit, non poteſt Inquiſitor illum negare, ut voluit Repertor. *v. Procurator*, §. *Inquiſitores tenentur*, ut ejuſdem conditionis ac Advocatus.

Debet autem inquiſito in S. Officio dari Curator ſi eſſet minor vigintiquinque annorum, alioquin proceſſus eſſet nullus, ac ita, ut ſi minor crimen commiſſum confiteretur, etiam ſponte, & cum juramento ſine Curatore, talis confeſſio ei non præjudicaret. Quia id omne, quod in judicio fit à minori abſque Curatoris facultate, ipſo jure irritum eſt, *l. Clerum C. de auct. præſt.* docentque Corn. *conſ.* 198. *lib.* 4. Afflict. *dec.* 208. Alex. *conſ.* 115. Gomez *tom.* 3. *de delict. cap.* 1. *nu.* 64. Pegna *d. com.* 28. *verſ. de hoc Curatore*, Inſtructio Madriliana anni 1561. cap. 25. Monticel. *in pr. crim. reg.* 10. *num.* 17. Royas *de hæret. p.* 2. *numero* 318. Locat. *in pr. Inquiſit. v. Curator*, Guazzin. *lib.* 1. *defens.* 30. *cap.* 4. *nu.* 21. Diana *d. p.* 5. *tr.* 11. *reſol.* 31. Idque ne minor vel ob imperitiam, vel ob juvenilem ætatem aliquid dicat, vel taceat, quod ei nocere poſſit.

Curatoris autem officium erit ſua autoritate, ac præſentia perſonam minoris inquiſiti legitimare ad reſpondendum, an ſcilicet interrogandus ſit, an præſtare debeat juramentum de veritate dicenda. Non tamen eſſe debet præſens, quando inquiſitus ſuper facto proprio reſponder, quia reſpondere debet ſecundum propriam notitiam, non autem ab alio ſubminiſtratam, ut probat Gomez. *loc. cit. num.* 65 Neque ejus præſentia requiritur in minoris tortura, ſed tantùm in deciſione, an ſit vel ne torquendus, ut firmat Anton. de Bell. *lib.* 2, *var. qu.* 13. *nu.* 17. Diana *loc. cit.* Curator autem eſſe non poteſt pater, nam in cauſis criminalibus filij non eſt adminiſtrator, ut ait Bartol. *in l. fin. §. ff. de verb. oblig.* Et quia regulariter pater eſt ſuſpectus, ut potiùs filio, quàm fidei, ac religioni faveat. Denique minori carcerato in S. Officio ſolet dari Curator, ut coram illo ſua dicta ratificet, niſi tamen conſuetudo procedendi ſit contraria ex decreto S. Congregationis S. Officij.

Non poteſt autem Advocatus inquiſiti in S. Officio in eius defenſionem appellare ab Inquiſitorum ſententia definitiva, quia nulla conceditur hæreticis appellatio. Cùm enim appellationis remedium detur ad defenſionem Rei, & ad probandam ejus innocentiam, *cap. cùm ſpeciali §. & porrò, & cap. ad noſtram de appel.* ac nemo in S. Officio de hæreſi damnatus, niſi vel ſit confeſſus, vel legitimè convictus, dum innocens ampliùs probari non poſſit, neque concedenda eſt ei appellatio.

pellatio. A ſententia quippe definitiva in cauſa fidei nunquam datur appellatio, in favorem ipſius fidei, & in odium hæreticorum, ne judicium prorogetur, *cap. ut inquiſitionis de hæret. in* 6. Unde Federicus Imperator *in l. commiſſi. nobis* §. *ſeptimo* ita decrevit: *Omne inſuper proclamationis & appellationis beneficium ab hæreticis, & receptatoribus & fautoribus eorundem, penitus amovemus.*

Quare data definitiva ſententia contra reum, de hæreſi convictum, ſtatim executioni mandari debet, nec expectandus terminus dierum decem, à jure conceſſum, ut appellari poſſit, cùm appellatio eſſe non poſſit. Atque ita docent Eymeric. *p.* 3. *direct. nu.* 125. ibique Pegna *com.* 31. *verſ. ſed hæc dubitatio.* Locat. *in judicial v. appellare, & v. ſententia nu.* 3. Royas *ſingul.* 179 *nu.* 2. Decian *in tr. crim. lib.* 5. *cap.* 20. *nu.* 26. Param. *de orig. S. Inquis. lib.* 3. *quæſt.* 4. *n.* 58. Caſtropal. *p.* 1. *tr.* 4. *diſp.* 8. §. 7. *nu.* 1. Diana *d. p.* 5. *tr.* 10. *reſol.* 61. *&* 62. *ac* Delbene *de Offic. Inquis. to.* 1. *dub.* 188. *nu.* 3.

Poteſt tamen condemnatus de hæreſi per definitivam ſententiam, non quidem per viam appellationis, ſed per viam querelæ ac ſupplicationis ſuperiorem adire, ut ſententiam revocet. Quod nedum probabilius cenſent cum Royas *ſingul* 23. *n.* 5. Felino *in cap. ad abolendam nu.* 3. *de hæret. in* 6. Farinacio *de hæres. quæſt.* 185. *num.* 233. & alii, quos ipſe citat, Caſtropal. *loc. cit. nu.* 2. Delbene *ibid. num.* 5. & ſeq. ſed etiam benignius. Tum quia in aliis caſibus, in quibus non admittitur appellandi facultas, non cenſetur interdictus reverſus ad Principem, maximè in cauſis, quæ ſunt magni præjudicii, ut docent Gloſ. *in cap. ex litteris v. ſupplicavit de in integr. reſtit.* Decian. *conſ.* 533. *num.* 2. Paris. *lib.* 4. *conſ.* 164. *num.* 18. Marſil. *ſingul.* 88. Menoch. *de arb. quæſt.* 70. *n.* 18. Roland *conſ.* 94. *nu.* 1. aliique. Tum quia non eſt prohibitum ſuperiori Judici recognoſcere de prætenſa injuſta ſententia, & illam, ſi ipſe ita judicabit, revocare, & tum quia ipſemet Judex ſuperior poteſt ſententiam latam à ſeipſo, iterum recognoſcere, & ſi injuſtam invenerit, revocare, ac irritam declarare. Ergo idem à fortiori fieri poterit in ſententia lata à Judice inferiori ad ſuperiorem, licet contrariam ſententiam tradant Carrera *de hæret. num.* 130. Symanch *de Cathol. inſtit. tit.* 6. *nu.* 2. ac Diana *loc. cit. reſol.* 62. *num.* 5. Quia eadem, ait, ratio, per quam textus *in d. cap. inquiſitionis* denegat hæreticis appellationem, militat etiam, ut eis denegetur per viam querelæ ac ſupplicationis.

A ſententia verò interlocutoria conceditur appellatio, ut per Eymer. *p.* 3. *direct. num.* 121. ibique Pegna *com.* 31. Royas *ſing.* 19. & alios. Quia ſententiæ interlocutoriæ, ſive decreta decernuntur ad inveſtigandam veritatem, an reus commiſerit hæreſim. Ideoque dum id non eſt certum, non eſt deneganda appellationis defenſio. Requiritur tamen, quòd in appellatione aſſignetur cauſa, quæ ſit rationabilis, non frivola, aliàs appellatio non ſubſiſtit per textum *in cap. ut debitus, cap. cum remiſſam, cap. cum ſit Romana de appel.* & tradunt Pegna *loc. cit.* Vitalin. *in Clem. appellant de appel. numer.* 24. *&* ſeq. Farinac. *de var. quæſt. numer.* 158. *ac de hæres. quæſt.* 185. *num.* 232. & Caſtropal. *d. p.* 1. *tr.* 4. *diſp.* 8. § 7. *num.* 4.

Hinc à decreto torturæ dari poteſt appellatio, quia eſt actus interlocutorius ad eruendam veritatem, ut per Pegnam *loc. cit:* Symanch. *in enchirid. tit.* 52. *rubr. de torm. num.* 11. *&* *tit.* 63. *rubr. de appel. numer.* 2. Farinac. *d. quæſt.* 185. *num.* 139. Et quamvis regulariter per appellationem ad ſententia interlocutoria non ligentur manus Judicis, ſed poſſit in cauſa procedere donec à ſuperiore inhibeatur, id tamen fallit in decreto torturæ, quia continet damnum irreparabile, ut cum aliis probat Facinac. *quæſt* 38. *nu.* 12. Dummodo evidenter non conſtet, frivolam eſſe cauſam appellationis; tunc enim omnino rejicienda eſt appellatio, & procedendum ad torturam, ut tradunt textus *in cap. cum appellat. de appel. in* 6. *&* *in l.* 2. *ff. de appel. recip. loc. cit.* ubi refert inſtructionem Madrilianam annni 1561. ac docent Farinac *de hæres. d. quæſt.* 185. *nu.* 235. *&* Caſtropal *ibid. n.* 5.

Si igitur conſtet manifeſtè, cauſam eſſe frivolam, idem Judex debet illam cognoſcere. Si verò dubium ſit, an cauſa ſit frivola, anve legitima ſive ſit dubium juris, ſive facti, Judex, à quo ſuperſedere debet, & expectare quid Judex ad quem decrevit, ne periculo exponatur, ut innocens gravetur in iis, quæ irrevocabilia ſunt. Quod etiam docet Pegna *ibidem* Farinac *d. q.* 38. *n.* 3. *&* Caſtropal. *d. n.* 5. *in fine.*

Ab hiſce autem interlocutorijs ſententijs, ſive decretis in cauſis fidei datis ab Inquiſitoribus, appellatur ad ſummum Pontificem, ſive ad ſupremum S. Congregationis Cardinalium Tribunal S. Inquiſitionis. Nam appellatio facienda eſt à delegato ad delegantem *ex cap. ſuper quæſtione* §. *porro de Offic. deleg. l. Imperator ff. de appel. l. præcipimus* §. *huic C. de appel.* Et ſimiliter ſi ſententia lata ſit ab Epiſcopo & Inquiſitore ſimul. Quia cùm procedant tunc, tanquam delegati Apoſtolici, ad ſedem Apoſtolicam eſt appellandum. Idemque eſt, quando Epiſcopus, ut delegatus procedit contra exemptos.

Quando autem, non ut delegatus, ſed ut Judex Ordinarius procedit, appellandum etiam eſſe ad ſedem Apoſtolicam, docent Pegna, & Farin. *d. q.* 185. *numero* 240. Quia cauſæ graves à ſupremo Tribunali terminandæ ſunt juxta *cap. majores de* baptiſm. At verò Caſtropal. *d. pun.* 7. *numero* 6. quam ſequitur Delben. *d. tom.* 1. *dub.* 190. *numero* 5. quibus adſtipulor, exiſtimant non carere probabilitate, poſſe in hoc caſu appellari etiam ad Metropolitanum, ſicut in alijs cauſis *juxta cap. ſi duobus de appel. cap. quoties, & cap. ad Romanam* 2. *quæſt.* 6. Nam judicare de legitimitate apellationis, ac de cauſa ob quam appellatur, non eſt ita gravis, ut ſedis Apoſtolicæ, ſive ſummi Pontificis autoritatem requirat, aliàs enim ne in prima quidem inſtantia ab Epiſcopis judicari ac determinari poſſet. Quod planè falſum eſt. Si fortè controverſia eſſet, an hoc, vel illud ſit de fide, utique hujus quæſtionis determinatio ad Pontificem ſpectaret, quia gravis ac toti Eccleſiæ neceſſaria. Sed quando controverſia potiùs eſt de factó, quàm de jure nullumque jus involvit, nempe an talis deliquerit contra fidem, deciſio hujus quæſtionis non eſt ita Eccleſiæ neceſſaria, ut à ſolo Pontifice, non autem ab alijs decidi poſſit. Id ipſum ergo dicendum eſt de cauſa appellationis.

Appellatione autem admiſſa, ſi ex alia nova cauſa, hæreſiſque ſuſpicione fuerit reus ipſe denunciatus, poteſt adverſus eum in hac nova cauſa Inquiſitor procedere. Nam appellatio ſolùm ſuſpendit exercitium juriſdictionis in illa appellationis

cauſa, non autem in alia, niſi cauſa appellationis fuerit ſuſpicio Judicis. Nam tunc non poterit Iudex reum compellere ad reſpondendum, quia appellatio ſuſpicionis Iudicis procedit in omnibus caulis. Verum ſi delictum, noviter denunciatum, ita eſſet grave ac manifeſtum, ut ex ipſa gravitate, & manifeſtatione reus eſſet convictus, poſſet non obſtante appellatione prioris delicti, adverſus eum procedere, ſecundò illum condemnare, ut decernit *textus in cap. propoſuit de appel.*

Poteſt demum Inquiſitor, ut ſuſpectus recuſari ut per Eymer. *p.* 3. *num.* 120. *tit. de recus. Inquiſ.* ibique Pegna *com.* 30. Symanch. *de cath. inſtit. tit.* 17. *num.* 51. *& ſeq.* Comens. *in lucern. Inquiſ. v. recuſatio* Tabien. *in ſum. v. Inquiſitio* §. 4. *numero* §. Caſtropal. *d. p.* 1. *tr.* 4. *diſp.* 8. *pun.* 8. Hanc ſententiam ſummo jure veriorem eſſe, ac tenendam ait Pegna, eamque Madriliana inſtructio videtur definiſſe anno 1561. *cap.* 15. quia eſt tutior, & magis removet à S. Tribunali omnem iniquitatis ſuſpicionem, eſtque in praxi recepta. Quamvis contrariam ſpectata Iudicum probitate, honeſtiorem dicant Archidiaconus *in cap. quia plerique de offic. Ordin. in* 6. Rip. *de peſt. p.* 3. *numero* 140. Menoch. *libr.* 1. *de arbitr. qu.* 37. *numero* 4. & Roya *ſingul.* 100. *& de hæret. p.* 2. *tit. de privil. Inquiſit. num.* 435.

Quare gravis cauſa ad hanc recuſatiouem requiritur. Nam Inquiſitoris officium non conceditur niſi prudentia, doctrina, & virtute præditis, & conſequenter ex levi cauſa ſuſpectus non eſt præſumendus, ut notat Farinac. *de hæreſ. d. qu.* 185. *numero* 236. Cauſa autem gravis exiſtimatur inimicitia capitalis. Quomodo autem auferatur cauſa ſuſpicionis, & recuſatio, tradit Eymer. *loc. cit.* Quod Pegna nec reprobat, neque approbat. Quia potius pertinet ad jus appellandi, quam ad Inquiſitorem recuſandum.

Recuſatione Inquiſitoris jam adducta, licet de rigore juris arbitri eſſent eligendi, unus ex parte Iudicis recuſati, alter ex parte Iudicis recuſantis, qui de cauſa recuſationis recognoſcerent juxta *cap. ſuſpicionis de offic. deleg. & cap. Cum ſpeciali de appel.* traditque Locat. *in judicial. v. recuſatio*, decentius tamen, & honeſtius eſt, ne judicium eludatur, & negocium catholicæ fidei proferatur in dies, nec cauſa, & occaſio recuſandi Inquiſitorem facile captetur, ut arbitri non eligantur, ſed cauſa recuſationis ad ſupremum Inquiſitionis Tribunal deferatur, ibique ſummatim recognita, Inquiſitor recuſatus vel reijciatur, vel admittatur, confirmeturque, ut annotat Pegna *loc. cit.* qui etiam teſtatur, ita ſervari in Hiſpania ex Madriliana inſtructione anni 1561. *cap.* 52.

TOMI PRIMI
FINIS.